This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TUMAČ

OBĆEMU AUSTRIJSKOMU

GRADJANSKOMU ZAKONIKU.

Napisao

ADOLFO RUŠNOV

većnik kr. banskog stola.

KNJIGA DRUGA.

§§. 531—1502.

ZAGREB, 1891.

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE LAV. HARTMANA

(Kugli i Deutsch), Ilica br. 2.

Digitized by Google

Digitized by Google

ADOLFO RUŠNOV

TUMAČ OBĆEM AUSTRIJANSKOM GRADJANSKOM ZAKONIKU.

KNJIGA DRUGA.

645454

Digitized by Google

Digitized by Google

Već je minulo preko 10 godina od kada je izašao poziv dra. Marijana Derenčina, za onda predstojnika odjela za pravosudje kr. zem. vlade, kojim je naviestio izdavanje tumača općem austr. gradj. zakoniku.

Taj je poziv radostno primljen u cielom našem pravničkom svietu, jer u nas nije bilo nikakova komentara općem austr. gradj. zakoniku, pisanog hrvatskim jezikom, a uz to je već onda uživao pisac, dr. Marijan Derenčin, i to punim pravom, glas izvrstnog teoretično i praktično izobraženoga pravnika. Osobito praktični pravnici bili su uvjereni, da će znati pisac, razlagajući pojedine ustanove gradj. zakonika, iste ne samo na temelju znanstvenih rezultata već i po potrebi prakse tumačiti. Za to podali su dovoljno jamstvo do onda izašla dva djelca istoga pisca „Ovršni postupak, razložen na temelju zakona i naredaba valjanih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji" i „Tumač zakonu od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti". I doista već I. svezak tumača općem austr. gradj. zakoniku dra. Marijana Derenčina pokazao je, da pisac ne ima samo svestranog znanja literature postojećeg gradjanskoga prava, jer je u njem sadržane ustanove gradjanskoga prava teoretično razložio na temelju svih znanstvenih rezultata, koje je sustavna metoda izniela na vidjelo, već da je i praktično naobraženi pravnik, koji zna valjano zakon uporabljivati, jer je kod tumačenja pred očima imao sveudilj i potrebu prakse.

Njegova razlaganja postojećeg pozitivnog gradjanskog prava strukovnjačka su a uz to tako jednostavnim i razumljivim jezikom pisana, da njegov tumač i svaki nepravnik rabiti može.

Hvalevriedno je, da je dr. Marijan Derenčin, imajuć sveudilj pred očima potrebe prakse, izbjegavao suvišne citate, kojimi osobito mladji pravnici običavaju svoja djela kititi, e da bi time pokazali svoje osobito obsežno juridično znanje, i time podielili svom djelu biljeg osobitog znanstvenog rada. Dru. Marijanu Derenčinu nije bilo potrebno izticati osobito svoje poznavanje pravničke literature, jer je za prvo bilo u pravničkom svietu poznato, da je izvrstan teoretično i praktično naobraženi pravnik, a za drugo nije kao zrio čovjek htio pisati svoje djelo

Digitized by Google

samo zato, da svietu pokaže svoje pravničko znanje, već da stvori što koristna za obći pravnički sviet, te je zato jasno i razgovietno na temelju znanstvenih rezultata tumačio pojedine ustanove gradjanskog zakona načinom eksegetičnim, te izbjegavao sve suvišne citate, kojimi se stvar ne razjasnuje već djelo bez potrebe samo poskupljuje.

Da je dru Marijanu Derenčinu zaista pošlo za rukom riešiti svoju naumljenu zadaću, izrekla je već iza prvih svezaka njegova tumača triezna strukovnjačka kritika.

Nu žalibože vrstan ovaj komentar dospio je samo do prava nasljedstva (poglavja osmog, drugog diela općeg gradj. zak.).

Svezkom petim knjige druge svoga tumača (poglavjem sedmim, drugog diela općeg gradj. zak. slovećim o služnosti) svršio je dr. Marijan Derenčin svoj tumač.

U ovom svom zadnjem svežčiću ne kaže nam pisac, da neće nastavljati svoje djelo, a kasnije nije niti nijednom prigodom spominjao razloga, zašto je prekinuo započeti rad.

Ne zna se dakle, koji su razlozi dra. Marijana Derenčina sklonuli, da nije dalje pisao svog tumača, te da li ga kani u obće nastavljati. Jamačno nije premalen broj predbrojnika sklonuo pisca, da odustane od dalnjeg izdavanja, jer do sada nije nijedno djelo juridične struke imalo onolik broj predbrojnika, koliko ih je imao tumač dra Marijana Derenčina.

Okolnost, da se ovo djelo sa tolikimi predplatnici nastavljati nije moglo, bit će i glavnim uzrokom, što se nije do sada odvažio ni drugi strukovnjak nastavljati tumačenje općeg gradj. zakonika ili izdavati naliko novo djelo; boje se naime i pisac i nakladnik novčane štete.

A i u istinu nisu naše literarne prilike najsjajnije, te nakladnici ne mogu kod većeg djela nasmagati toliko predplatnika, da pokriju voj gotov trošak. Zato ima i u nas tako malo znanstvenih djela, jer nakladnici, koji nikad ne znaju, neće li trpiti novčane štete, ne mogu honorirati znanstveni rad pisca prama razmjerju uloženoga truda, kao što to biva u Cislajtaniji, gdje se sbog većeg broja pučanstva a po tom i većeg broja pravnika može uviek unapried nadati bar tolikom broju kupaca, da ne će imati ni pisac ni nakladnik materijalne štete.

Uzprkos ovim, za naše literarne odnošaje nepovoljnim okolnostim, ipak se je revna nakladna knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), odlučila, da svojom nakladom izdaje komentar općem austr. gradj. zakoniku.

A tko je pisac tomu komentaru?

Ime mu je na naslovnom listu ovog svezka.

Digitized by Google

Praktični pravnik, pa se usudjuje pisati komentar općem gradj. zakoniku! Drzovita je to smjelost, da se je lih praktični pravnik, i to još bez doktorata, uzporedio sa glasovitimi učenjaci, koji su pisali komentare općem austr. gradj. zakoniku.

Misli li taj jednostavni sudbeni viećnik, da je on kakav strukovnjak ili da je po svom znanju ravan dru Marijanu Derenčinu?

Bit će ovakovih prigovora i primjetaba i više sa strane njekojih teoretičnih pravnika i doktora prava, koji će prvi put u ruke uzeti ovaj svezak i samo letimice naslov pročitati; pače mislim, da se ne varam, ako kažem, da će biti i takovih, koji će, ni ne čitajući ovaj svezak, djelo a priori osuditi samo zato, jer će moje ime na naslovu naći.

Na sve te prigovore bio sam spreman, kada sam se na molbu spomenute revne nakladne knjižare latio posla, da komentiram obći gradj. zakonik.

Nije mi ni na kraj pameti, da se uzporedjujem s ijednim od cislajtanskih komentatora općeg austr. gradj. zakonika ili da se natječem sa drom Marijanom Derenčinom, ali mislim, da se ni meni ne može a priori odreći sposobnost da pišem komentar općem gradjanskom zakoniku.

Tomu poslu, kraj obilne pravničke literature u toj struci, ne treba pisac više da se sam bavi znanstvenimi iztraživanji. Ta ima toliko izvrstnih komentara i pomagala, da nije ni moći šta nova ustanoviti. Radi se samo o tom, da pisac znade iz obilnih pomagala izabrati ono, što najviše odgovara slovu zakona, te da znade odnosno mnienje opravdati na temelju rieči pozitivnog zakona. Ovo se pako može postići samo nakon mnogogodišnje praktične porabe gradjanskoga zakonika.

I dr. Marijan Derenčin nije nikakvih novih nazora u svom komentaru razvijao, već tumačeći pojedine ustanove eksegetičnim načinom na temelju znanstvenih rezultata, koje je sustavna metoda izniela na vidjelo, pristao je podjedno uz nazor jednog ili drugog autora, kojim se je služio. Sám nije znanstvenih iztraživanja pravio.

To je sve istina, kazat će moji protivnici, ali od kuda tebi znanje vrela i pomagala, kad si praktičan pravnik a ne baviš se teorijom. Na to mi je odgovoriti, da se i o praktičnom pravniku ne može naprečac tvrditi, da se teorijom ne bavi, a s druge strane usudjujem se uztvrditi, da će praktični izkusni pravnik mnogo bolje razumjeti juridična djela, tičuća se pozitivnog zakona, nego li lih teoretični pravnik, koji se uporabom samog zakona nikada bavio nije. Dakako da ja ne mislim praksu od njekoliko samo godina, već obsežnu, svestranu praksu u civilnom pravu. Pače idem i dalje, pa se usudjujem tvrditi, da teoretični pravnik, koji nije bio nikada u praksi, ne će biti nikada jasni i razumljivi komentator.

Digitized by Google

Da nije dr. Marijan Derenčin uz svoju teoretičnu naobrazbu i praktični jurista, ne bi mu bio njegov tumač ovako jasan i razumljiv, te mu to baš podaje prednost pred mnogimi cislajtanskimi komentari.

Bio sam tako sretan te sam preko 20 godina neprekidno radio u gradjansko-sudbenoj struci i to u svih granah. Riešio sam za ovo vrieme svoje sudbene prakse više hiljada parnica a imao i više hiljada puta i obći gradjanski zakonik i pomagala k istom u ruci, pa je naravna stvar, da mi je mnoga ustanova jasnija, nego drugomu, koji nije imao prilike baviti se mnogo gradjansko sudbenom strukom ili koji se praktično nikad uporabom gradjanskoga zakonika bavio nije.

Istina, ima i u nas dosta njih, koji bi se po svojoj juridičnoj naobrazbi mogli latiti komentiranja pozitivnih zakona a po napose obćeg gradj. zakonika a imamo i ex professo strukovnjaka.

Zašto nije do sada nitko od njih ništa pisao? Na to je težko odgovoriti, ali bit će tomu jamačno jedan od glavnijih uzroka i taj, koji sam gore spomenuo, naime nepovoljni naši literarni odnošaji te bojazan, da im se ne će naplatiti ni trud ni trošak, jer izdavanje povećeg juridičnog djela može u nas lahko radi nedostatne materialne pomoći u občinstvu zapeti, pa se ulaže onda u isto badava trud i trošak.

Zašto se je pako revna nakladna knjižara, koja ovo djelo izdaje, upravo na mene obratila?

Na to ću u ime njezino odgovoriti: za to, što je uvjerena, da ne ću ni truda ni vremena šteditи, da djelo, koje sam započeo, i dovršim, ne gledeć pri tom na materijalnu korist.

Dugo sam oklievao, dok sam se odlučio odazvati ovom za mene u svakom pogledu častnom pozivu, ne za to, što sam se bojao truda, jer ga se nikada ne bojim. Uzrok zašto sam se težko odlučio na taj posao bio je samo taj, što se rado ne iztičem nikada u ničemu, te što bi me neugodno dirnulo, da mi se spočitava, da sam se iz kakove osobite namisli ili stanovite sebične svrhe toga posla latio. Svaki, koji me pozna zna, da ne težim za nikakovim odlikovanjem, niti ne bi imao razloga za čim težiti, pošto sam onako postignuo službeno mjesto, kojim se redovito sudbena kariera u praksi zaključava.

Ponajglavniji uzrok, što sam se tom častnom pozivu odazvao jest taj, što znadem iz svoje mnogogodišnje prakse, da su mnogom pravniku nejasne pojedine ustanove obćeg gradj. zakonika, te da se po gdje koja ustanova očito pogrješno uporabljuje.

Uz to ne ima svaki, osobito pravnik u državnoj službi, novčana sredstva, da si nabavi vrstne cislajtanske komentare, koji su veoma skupi, a niti vremena da se može baviti čitanjem, a kamo li proučavanjem raznih pomagala i komentara obćem austr. gradj. zako-

Digitized by Google

niku, pa mu je upravo prieka nužda, da ima bar jedan komentar, koji se obazire na sve moguće slučajeve, te koji jasno i razumljivo razlaže pojedine ustanove pozitivnog gradjanskog prava na temelju znanstvenih iztraživanja čuvenih pisaca i u judikaturi obće primljenih načela.

Cislajtanskih komentara, koji bi se kod tumačenja obćeg gradj. zakona obazirali ne samo na teoretično razlaganje već i na potrebu prakse bar toliko, koliko je nuždno praktičnom pravniku, ne ima. Jedini Stubenrauch osvrnuo se je u najnovijem svom izdanju komentara obćemu gradj. zakoniku i na praksu, ali nedostatno za praktične pravnike.

Zato se praktični pravnik jednim cislajtanskim komentarom zadovoljiti ne može, a više komentara a uz to i skupu Glaser-Ungerovu sbirku rješitba vrhovnog sudišta u Beču, malo si koji može nabaviti.

Uvjeren sam s toga, da će mi praktični pravnici zahvalni biti, što sam se latio komentiranja gradjanskoga zakonika s osobitim obzirom na potrebe prakse, a njihovo priznanje jedino je odlikovanje za kojim težim.

Ne utvaram si, da ne bi nitko izmedju mojih drugova bio kadar pisati komentar isto ovakov, kao što je ovaj, pače sam uvjeren, da bi mnogi, koji je imao prilike onako dugo biti u civilnoj praksi, kao što sam ja, mogao to učiniti, da ima pri ruci sva potrebna mu pomagala, da ima vremena i garanciju u odnošajih i okolnostih, da će moći jednakom marljivosti i revnosti uviek raditi i uztrajati dok djelo ne dovrši.

Svrha mi nije dakle, da se u ikojem pogledu iztičem, već je samo ta, da olahkotim svojim drugovom uredovanje, dajuć im prilike, da se mogu služiti samo jednim komentarom, o kojem su uvjereni, da se je u njem pisac osvrnuo na sve potrebe prakse, te da ne će naći komentarâ, koji bi jasnije i razgovietnije tumačili eksegetičnim načinom pojedine ustanove obćeg gradj. zakonika.

Da neću ni teoretična razlaganja s vida puštati, ne trebam ovdje na pose naglašivati, jer ona spadaju u prvom redu u komentar obćemu gradj. zakoniku.

Nu u tom pogledu neću se ni ja, kao što to nije ni dr. Marijan Derenčin učinio, upuštati u znanstvena iztraživanja, koja su već izcrpljena po glasovitih strukovnjacih, već ću samo razložiti pozitivne ustanove obćeg gradj. zakonika eksegetičnim načinom na temelju znanstvenih rezulta, koja je sustavna metoda izniela na vidjelo, imajući sveudilj pred očima potrebu prakse.

Upotrebio sam sve najnovije komentare i sustavna djela, a osvrnuo sam se i na Ofnerovu izvornu osnovu obćeg gradj. zakonika i na zapisnike o viećanju komisije, koja je sastavljala revidiranu osnovu obćeg gradj. zakonika, koja je osnova služila i temeljem sadašnjemu tekstu. Napokon

Digitized by Google

upotrebljavao sam i rješitbe vrhovnog suda u Beču, koje su najbolji praktični tumač.

Trsio sam se, da budem što razumljiviji i što jednostavniji, te da ne budem ni preobširan a ni prekratak a time nejasan.

Ograničio sam se kao i dr. Marijan Derenčin na najnuždnije citate, iz kojih sam crpio tumačenje ovomu komentaru, a to sam učinio samo s toga, da može dotičnik, koji hoće da čita obširnije o tom, odnosnu stavku u djelu dotičnog pisca, odmah naći. Osim toga citirao sam kod nekojih stavaka samo one pisce, kojih sam pozitivno mnienje glede tumačenja i ja usvojio.

Počeo sam nasljednim pravom zato, jer je do njega dr. Marijan Derenčin u svom tumaču došao. Scienim, da za sada još nije nuždno, uz izvrstni komentar dra. Marijana Derenčina, dok još isti spada medju novije tumače, ponovno tumačiti onaj dio općeg gradj. zakonika, koji je on već komentirao a to tim više, što bi se time zateglo komentiranje do sada još u nas ne komentiranih ustanova općeg gradj. zakonika.

Ako izradim materiju do kraja, te ako nadjem odziva kod svojih drugova i u obće u našem pravničkom svietu, onda ću se latiti i posla, da na temelju najnovijih znanstvenih iztraživanja komentiram i općeniti dio općeg gradj. zakonika i o pravih na stvari do poglavja osmog, drugog diela općeg gradjanskog zakonika, s kojim započimljem ovaj komentar.

Djelo će izaći u svezcih kao i tumač dr. Marijana Derenčina, samo će biti ciena pojedinom svezku manja.

Da li i na koliko mi je pošlo za rukom riešiti svoju zadaću, izreći će triezna strukovna kritika, koja će, ne obziruć se na ime pisca prosuditi ovo djelo objektivno po njegovoj nutarnjoj vriednosti.

Premda mi nije do materijalne koristi, to je ipak s djelom ovim, kao sa svakim povećim djelom. skopčan za nakladnike veliki trošak, te mi je po želji nakladnika, koji preuzev nakladu i izdavanje obsežnog ovog djela nisu osigurani od materijalne štete, konačno izjaviti, da će oni nastavljati izdavanje istog samo onda, ako nadju u pravničkom občinstvu barem toliko podpore, da mogu podmiriti trošak tiska, pa da će zato zavisiti izdavanje ostalih svezaka i dovršenje djela o tom, hoće li se za ovo djelo naći dovoljan broj predbrojnika.

Pisac.

Digitized by Google

Poglavje osmo.

O pravu nasljedstva.

Obćeniti pregled nasljednog prava s obzirom na temeljna njegova načela.

Gradjanski zakon smatra sveukupnu ostavinu preminule osobe kolektivnom stvari, pravo pako onoga, komu ostavština pripasti ima, stvarnim pravom. Pod zaostavštinom razumieva gradjanski zakon skup svih prava i obveza kojeg pokojnika, osim onih, koja su osnovana na čisto osobnih njegovih odnošenjih.

Sačinjava po tom zaostavštinu sva imovina, budi aktivna, budi pasivna, koja je preostala iza smrti pokojnikove. Nasljedba (successio) u ovu imovinu jest nasljedstvo. Ovo se dieli na dvie vrsti, na universalnu successiju ili nasljedstvo u pravom smislu, koje sadržava pravo posjesti svukoliku zaostavštinu ili obzirom na cielost koji dio njezin (n. pr. polovinu, trećinu itd.) i na singularnu successiju, kojoj je predmetom, ne dio nasljedstva, koji se odnosi na svukoliku zaostavštinu, nego samo kakova stvar pojedina, jedna ili više stvari njeke vrsti, kakova suma ili kakovo pravo. Na ovom temelji se i razlika izmedju nasljedstva, kojemu je predmetom universalna successija, i zapisa kojemu je predmetom singularna successija.

Onaj, komu pristoji pravo na universalnu successiju, zove se nasljednik, a onaj, komu pristoji pravo na singularnu successiju, zapisovnik (legatar).

Pravo nasljedstvo osniva se na volji oporučitelja, zakonito očitovanoj, na pogodbi nasljedovnoj, zakonom dopuštenoj, ili na zakonu. Pravo ovo predmnieva s jedne strane, da je nastupila već smrt oporučitelja, a s druge strane, da je ni nasljedstvo pozvani preživio oporučitelja te da je za nasljedstvo sposoban, odnosno dostojan. Tko ima pravo steći imovinu može redovito i naslieditи. Nedostojan prava nasljedstva je onaj, tko je oporučitelja, njegovu djecu, roditelje ili ženitbenog druga iz zlobne namisli u poštenju, tielu i imovini tako uvriedio ili uvrieditи htio, da bi se proti njemu moglo postupati po zakonu kaznenomu; a nedostojan je dotle prava nasljedstva dok se ne sazna iz okolnostih, da mu je oporučitelj oprostio. Nasljednik mora, ako hoće nasljedstvo nastupiti, nasljedstvo prihvatiti posebnim nasljednim očitovanjem. Čim se je nasljedno očitovao a razpravni ga je sud, prihvatom nasljednoga očitovanja njegova, priznao nasljednikom, zastupa on oporučitelja s obzirom na njegovu imovinu. Prije nego što je nasljednik prihvatio nasljedstvo smatra se zaostavština, kao da ju pokojnik još posjeduje.

Osobite ustanove nalaze se u gradjanskom zakoniku o sliedećih predmetih:

1. Očitovanje posljednje volje.

Razredba, po kojoj oporučitelj prenosi porečno za slučaj smrti svoju imovinu ili dio njezin na jednu ili više osoba, zove se očitovanje posliednje volje.

Digitized by Google

Zakon razlikuje razredbu posliednje volje, u kojoj je postavljen nasljednik, i razredbu, kojom nije nikakov nasljednik postavljen, već koja sadržaje samo ine uredbe. Prva se zove oporuka a druga se zove zapisje ili kodicil.

Po obliku razlikuje zakon privatne i javne oporuke. (Ovdje ne čini zakon razlike izmedju oporuke u strogom smislu zakona i kodicila, već ima pod oporukom pred očima svaku razredbu posliednje volje u obće). Privatna oporuka može biti ili pismena ili ustmena, a pismena opet holografična ili alografična. U potonjem slučaju valja da ju podpišu i tri sposobna svjedoka, koji, ako oporučitelj čitati ne zna, valja da prisustvuju čitanju oporuke u prisutnosti ostavnika. Ustmeno se razredjuje posliednja volja u prisutnosti triuh svjedoka.

Osobite pogodnosti imadu, gledom na formu, razredbe posliedne volje, koje se prave na pomorskom putovanju ili u mjestih, gdje vlada kuga ili nalike priljepčive pošasti.

2. O zamjenicih i povjerbah.

Odredba oporučiteljeva u razredbi posliednje volje svoje, po kojoj su pozvani na nasljedstvo stanovite osobe tako, da u isto stupiti imadu istom nakon u prvom redu pozvanih nasljednika, zove se substitucija. Imade li u drugom redu na nasljedstvo pozvani stupiti u nasljedstvo umjesto u prvom redu postavljenog nasljednika za slučaj, da ovaj ne zadobije nasljedstvo, zove se odredba ova zamjena obična; ako pako ima stupiti u nasljedstvo istom po smrti u prvom redu postavljenog nasljednika, zove se ta zamjena povjerbena (fideicomissarna). Jednom i drugom zamjenom pozvano je više njih na nasljedstvo, prvom uzpored i disjunctivno (A ili B ili C), potonjom pako jedan za drugim i conjuctivno (A; zatim B, zatim C).

Ova posliednja utemeljuje izmedju u prvom redu za nasljednika postavljenog (fiduciara) i za ovim u nasljedstvo pozvanog (fideicomissarnog nasljednika) pravni odnošaj, koji je, već prema tomu da li mora prvi drugom zaostavštinu bezuvjetno ili pako pod stanovitim uvjetom ustupiti, — jednak odnošaju izmedju uživatelja i vlastnika, ili izmedju sadašnjega vlastnika i onoga, koji to istom pod stanovitim uvjetom postati može.

Razredba, kojom se imovina proglasuje neprodavnim dobrom porodice za sve buduće nastupnike od plemena ili za više njih, je povjerba porodice (obiteljska).

Povjerba ova u obće ili je prvorodstvo ili bližerodstvo (majorat) ili starešinstvo (seniorat) prema tomu kako je zametnik njezin odredio, da nasliedi ili prvorodjeni iz starije loze ili onaj iz porodice, koji je po koljenu najbliži, a izmedju jednako blizih, stariji godinami, ili najposlje ne gledeći na lozu, stariji u porodici.

Bez osobite dozvole zakonotvorne vlasti, ne može se stvoriti nikakova povjerba.

3. O zapisih.

Zapis je razredbom posliednje volje ostavljena pojedina stvar (ili više njih, u koliko nisu označene alikvotnim dielom nasljedstva), ili kakovo pravo, kojim se nasljednik u korist trećega (legatara), ili sunasljednika (prelegatara) obterećuje. Onomu, kojemu je zapis namienjen (honoraru) pripada pravo tražbine na ostavljeni zapis neposredno iz oporučne ili kodiciliarne razredbe posliedaje volje ostavnika proti nasljednikom ili odnosno pojedinom nasljedniku, koji je napose obterećen ovom razredbom posliednje volje. Izdanje zapisa pojedinih stvari zaostavštine, prava, koja se na njih odnose, mali darovi služećoj čeljadi i pobožni zapisi mogu se iskati odmah, a ini zapisi tek poslje godinu dana iza smrti oporučiteljeve.

4. O ograničenju i ukinuću posliednje volje.

Nasljedstvo kao i zapisi mogu biti ograničeni:

Digitized by Google

a) kojim uvjetom, stavljenim po oporučitelju i to tako, da imadu ovi tek izpunjenjem uvjeta u kriepost stupiti (odgadjajući, suspenzivni uvjet); ako naime namienjeno nasljedstvo ili zapis svoju kriepost zadobije tek onda, pošto se je stanoviti dogadjaj izpunio, ili pako, ako namienjeno nasljedstvo ili zapis prestaje te pravo na njega gubi onaj, komu je bio namienjen, čim onaj uvjet nastupi, dotično čim se je stanoviti dogadjaj izpunio (razvežujući, resolutivni uvjet);

b) stanovitom dobom, tako, da ima kriepostna moć njihova istom nakon stanovitog vremena nastati ili prestati;

c) nalogom, kojim oporučitelj onoga, kojemu je nasljedstvo ili zapis namienjen, obvezuje, da izpuni podieljeni mu koj nalog pod inakim gubitkom namienjenog mu nasljedstva ili zapisa.

Razredba posliednje volje ukida se kasnijom razredbom posliednje volje, opozivom ili uništenjem iste ili pako odreknućem nasljednika.

5. O nasljedstvu zakonitom.

Zakonito nasljedstvo nastaje samo od sebe, ako ne ima valjane oporuke, ili zajedno uz oporučno nasljedstvo, ako oporuka sa cielom zaostavštinom ne razpolaže, u pogledu onog diela, kojim oporuka ne razpolaže. Na zakonito nasljedstvo pozvani su najprije oni, koji su po porieklu ženitbenom u rodu s pokojnikom u najbližjoj lozi. U prvu lozu spadaju pokojnikova djeca i njihovi potomci, u drugu lozu otac i mati pokojnika, njegova braća i sestre i njihovi potomci; u treću lozu spadaju djedovi i babe sa braćom i sestrami roditelja sa njihovimi potomci; u četvrtu, petu i šestu lozu spadaju, prvi, drugi i treći pradjedovi i prababe (pradjed i prababa, šukundjed i šukunbaba, prašukundjed i prašukunbaba) sa njihovimi potomci. Ženitbenom drugu ostavnika zapada ciela zaostavština, ako ne ima pokojnik nikakvu na nasljedstvo pozvanu rodbinu, ili ako od ove ne će nitko da se služi svojim nasljednim pravom. Ako ima samo nasljednika uzhodne ili pobočne loze, tada pripada preostavšem ženitbenom drugu četvrtina zaostavština kao vlastničtvo. Ako je pokojnik ostavio troje ili više djece, preživšemu drugu pristoji, dok je živ, uživanje jednakog diela nasljedstva kao svakomu djetetu, a uživanje četvrtog diela zaostavštine, ako je manje od troje djece. Ako nije živ ni zakoniti drug ostavnika, zaostavština kao dobro ošastno pripada državnom eraru.

6. O dielu zakonitom.

Zakon obvezuje ostavnika, da ima ostaviti u prvom redu svojoj djeci a u drugom redu, ako djece imao ne bi, svojim roditeljem, bez razlike spola i koljena, u koliko su pozvani na zakonito nasljedstvo, stanoviti dio zaostavštine i to djeci polovicu, a roditeljem trećinu nasljednog diela onoga, koji bi im pripao kao zakonitim nasljednikom. Ovaj dio ostavine zove se nuždni dio, te se ne ima nikakovim načinom ograničiti ili obteretiti.

7. O uzeću nasljedstva u posjed.

Ovo biva posredovanjem suda, pred kojim se ima na nasljedstvo pozvani izkazati, da mu pristoji nasljedno pravo te podjedno izjaviti, da li hoće nastupiti nasljedstvo uvjetno ili bezuvjetno, t. j. pod priuzdržajem dobroćinstva inventara ili bez istog. U prvom slučaju jamči za dugove ostavinske samo po razmjerju svog nasljednog diela, u drugom slučaju pako i inom svojom imovinom. Sud iztražuje pravo nasljedstva nasljednika i uručuje mu ostavinu nakon provedenog, izvanparbenim postupnikom propisanog postupka.

Digitized by Google

Posebne ustanove.

Zaostavština.

§. 531. Skup prava i obveza kojega pokojnika, ako ta prava i obveze nisu osnovane na čisto osobnih odnošenjih, zove se njegova zaostavština.

Imovina u obće, što ju pokojnik ostavlja iza smrti svoje, jest njegova ostavina, Ostavština jest ukupnost imovinskih odnošenja pokojnikovih, u kojih se je nalazio do svoje smrti, te koja smrću ne utrnjuju, jer smrt ukida samo takova prava i obveze, koje su na osobu pokojnikovu ograničene ili, koje se tiču samo osobnih djelanja pokojnikovih, kao što su: prava osobna i iz ovih izviruće obveze, zatim prava stvarna i obveze, ako se osnivaju jedino na osobnih odnošenjih i sposobnostih n. pr. osobne služnosti, darovanje, kojim darodavac obećaje obdareniku kakovu pomoć u odredjene rokove; punovlašće u obće, u koliko se ne proteže izrično i na slučaj, da umre punovlastitelj; pravo stvar natrag kupiti, natrag prodati ili prekupiti; ortačka prava i obveze, u koliko nije ortačkom pogodbom izrazito inače uslovljeno.

Kako se već iz dosada jasne stilizacije samog teksta §-a 531. vidi, spadaju na zaostavštinu pokojnikovu ne samo sve tjelesne, pokretne i nepokretne stvari pokojnika, dakle sva njegova imovina u strogom smislu rieči, na ime sva njegova activa, već i sve obveze, koje je izpuniti morao, u koliko se tiču osobnih njegovih imovinskih odnošenja to jest, koje je morao izpuniti iz svoje imovine, odnosno i sva njegova pasiva.

Zaostavština postoji s toga i onda, ako ne ima u ostavini pokojnika nikakove imovine, već samo dugova, pa i nju valja razpravljati po propisih izvanparb. post. (§§ 51, 52, 72 i 74 izvanparb. post.). Ona postoji i onda, ako pokojnik faktično nije ostavio nikakvu pokretnu i nepokretnu imovinu, već samo prava, jer se i ta imadu po §-u 531 o. g. z. uračunati u ostavinsku imovinu.[1]

Imovina, koja ne potiče od posliednjeg posjednika, već koja ima usljed posebnih odredaba prelaziti na stanovite osobe, kao n. pr. povjerbine, feudi, nadarbine, zaklade, računa se takodjer u ostavinsku imovinu, ali ova se ima razlučiti od alodialne imovine, t. j. imovine, kojom može ostavnik slobodno razpolagati, te se zato označuje, za razliku od ove posliednje, vinculiranom imovinom.[2]

Kako se samo po sebi razumije, potrebno je da nastaje zaostavština u imovini stanovite osobe i pravo na njezino nasljedstvo, da je uzsliedila smrt odnosne osobe te da je ova dokazana. Ova se dokazuje smrtovnicom, koju imade po zakonu za to odredjena osoba sastavljati na temelju smrtnog lista, ili svjedočbe odnosnog ureda, kojemu nadleži voditi maticu umrlih, ili svjedočbe liečnika, odredjenoga za pregledanje mrtvaca.[3]

Smrti osobe je po zakonu samo ravno proglašenje smrti, koje je zadobilo svoju pravnu moć.[4]

Po obćem gradj. zakoniku može se naslieditи, proti propisom kanoničkoga prava, i imovina preostavša iza smrti osobe, koja je položila zavjet redovnički, s kojim

---

[1] Zato valja, da na nasljedstvo pozvani i za taj slučaj sudu nasljedna svoja očitovanja podnesu, te da ih sud prima, ako je pokojnik imao samo kakovo pravo, koje se može udjelotvoriti istom presudom nakon provedene parnice. Za podignuće tužbe za ovu parnicu moraju se nasljednici na ostavinu pokojnika očitovati. Zametnuta tim povodom ostavinska razprava ostavlja se nakon primljenog nasljednog očitovanja in suspenso do riešenja parnice.

[2] Unger VI. str. 7.; Stubenrauch I. str. 687. Protivno tomu Winiwarter III. str. 2.

[3] Vidi naredbu kr. hrv. zem. vlade odjela za pravosudje od 6. ožujka 1878 br. 1955 te §§ 20, 34–36 izvan parb. post.

[4] § 278. o. g. z. § 20. izvan parb. post.

Digitized by Google

je po zakonu spojen gubitak slobodne uprave s imovinom. U pogledu ove imovine pako odredjuje zakon u §-u 182. izv. parb. post., da sud ima za nju postaviti skrbnika, koji imade njom upravljati do smrti odnosne osobe. Dakle i imovina takove redovničke osobe, o kojoj nije razredila medju živimi, sačinjava njezinu zaostavštinu.[1]

Pravo nasljedstva i nasljedstvo.

§. 532. Ako tko ima izključivo pravo posjesti svukoliku zaostavštinu, ili gledajući na cielost stanoviti koji dio njezin (n. pr. polovinu, trećinu), pravo takovo zove se pravo nasljedstva. Ovo je pravo stvarno, i kriepostno je suprot svakomu, koji zaostavštinu hoće sebi da prisvoji. Onaj, komu pristoji pravo nasljedstva, zove se nasljednik, a zaostavština, glede nasljednika, naziva se nasljedstvo.

Nasljedba u ostavinu, smatrana kao ukupnost, jest nasljedstvo u pravom smislu. Nasljedstvo u širjem smislu je svaka nasljedba povodom smrti ostavnikove (successio mortis causa).

U širjem smislu je dakle i zapisovnik (legatar) nasljednik.[2] Haereditas u takozvanom objektivnom smislu jest sama ostavinska imovina u njezinoj cielosti.[3]

Pravo zaposjesti nasljedstvo, t. j. stupiti u imovinska odnošenja ostavnika, zove se „pravo nasljedstva“ (ili pravo nasljedno) u subjektivnom smislu. Pravo nasljedstva ili pravo nasljedno u objektivnom smislu jest ukupnost pravila sadržavajućih ustanove uredjujuće nasljedstvo za slučaj smrti.[4] Pravo nasljedstva jest ili universalna successia ili singularna successia.

Nasljedstvo u pravom smislu ili universalna successia jest pravo posjesti svukoliku ostavinu ili obzirom na cielost koji alikvotni dio njezin. Singularna successia pako ima predmetom ne dio nasljedstva s obzirom na cielost njegovu, nego samo kakovu stanovitu stvar, jednu ili više stvari njeke vrsti, stanovitu sumu ili kakovo pravo.

Predstojeći §. 532. o. g. z. govori o universalnoj succesiji a o singularnoj successiji govori §. 535. o. g. z.

Univer: alni successor zove se nasljednik; singularni successor zapisovnik (legatar). Ako je pozvana na nasliedstvo jedna samo osoba, zove se ona sveobćim — universalnim — nasljednikom (heres ex asse), ako je pako ostavina kao ukupnost namienjena više njim, zovu se ovi obzirom na odnošaj, u kojem medjusobno stoje, sunasljednici (coheredes). Kako je već gore kod definicije universalne successije naglašeno, te kako se jasno izpostavlja iz ustanove §-a 532 o. g. z., nije potrebno, da bude tko nasljednikom (universalnim successorom), da stupa u nasljedstvo ciele zaostavštine, već je dovoljno, da mu je namienjen idealni dio ostavine, ali ovaj mora biti s obzirom na cielost stanoviti dio (alikvotni dio, pars quota). Može pako ostavnik oporučno postaviti nasljednika i inim načinom a da izrazito nikoga ne imenuje baštinikom u alikvotnom dielu imovine; dovoljno je, da se iz smisla oporuke odnosno rieči oporučitelja može razabrati da je ostavljen stanoviti dio, s obzirom na cielost zaostavštine, jednoj ili više osobam. Tako je oporučitelj postavio nasljednika, ako je pozvao na nasljedstvo dvie osobe, te jednoj ostavio svu svoju pokretnu, a drugo svu svoju nepokretnu imovinu; ili ako opo-

---

[1] Medju osobe, koje nisu sposobne upravljati imovinom, spadaju i vojnički bjegunci, ali ovim se ne postavlja kurator, nego se sekvestrira njihova imovina, nalazeća se u ovozemstvu do njihove smrti ili dok ne budu uhvaćeni (§ 208. lit. a) vojn. kaz. zak.).

[2] Zakon rabi rieč „nasljedovati“ i izraz „pravo nasljedstva“ u ovako širjem smislu u §§ 538, 540, 542 i 543 o. g. z.

[3] Unger VI. str. 9.

[4] Unger VI. str. 13.

Digitized by Google

ručitelj razredjuje, da od njegove imovine, koju označuje 1000 for. vriednom, ima dobiti A 500 for. i B 500 for. Ovdje su obzirom na jasnu izraženu volju oporučiteljevu postavljeni nasljednici i onda, ako se je prevario u procjeni imovine svoje. Isto tako je postavljen nasljednik razredbom posliednje volje, ako ostavnik očituje, da se njegova imovina sastoji iz 5000 for., a od one da ima dobiti A 1000 for. a ostatak B. Ovdje je A samo zapisovnik (legatar) a B pravi nasljednik sa teretom dužnosti, da izplati zapis od 1000 for. A-u.

Postavio je oporučitelj nasljednika i onda, ako je oporukom A-u ostavio kuću svoju, a osim kuće ne ima inog imetka. Ima li pako oporučitelj osim kuće i inog imetka te, ako i u oporuci izrazito veli: A ima biti mojim nasljednikom i kuću dobiti, to ipak A zato, što je oporučitelj rabio rieč „nasljednik", nije njegovim nasljednikom, već zapisovnikom, jer mu je faktično samo kuću ostaviti htio i ostavio.[1]

Predmetom nasljedstva je samo imovina ostavnikova a ne njegova osoba i to imovina njegova smatrana kao ukupnost, te nasljednik stupa u pravo svih pojedinih imovinsko pravnih odnošenja ostavnika zajedno i jednim činom, na ime time, što uzimlje ostavinu u posjed načinom, propisanim u poglavju petnajstom obć. gradj. zak.

Nasljednik je kao universalni successor gospodar imovine ostavnikove. U svih imovinskih odnošenjih, u kojih je prije stajao ostavnik, stoji nasljednik jednakim pravnim učinkom. Usljed ove istovjetnosti njegovog pravnog položaja s onim ostavnika, ukazuje se nasljednik kao predstavnik ostavnika u njegovih imovinsko pravnih odnošenjih. Glede toga on zastupa oporučitelja, te se obzirom na trećega obojica smatraju jednom osobom (§. 547. o. g. z.).[2]

Nasljednik se zato prema ostavniku u pogledu nasljedjene imovine ne smatra nikad trećom osobom.

Pravo nasljedstva nastaje istom po smrti oporučiteljevoj. Nasljednikom pripoznaje zakon samo onoga, koji je nastupio odnosno prihvatio nasljedstvo, t. j. koji je podneo nasljedno svoje očitovanje. §. 536. o. g. z. govori doduše i o „mišljenom" (praesumptivnom) nasljedniku, ali ovdje rabi zakon rieč „nasljednik" ne po pravnom znamenovanju već po običnom načinu govorenja.

Na nasljedstvo pozvani može se odreći toga prava u napried, ali na drugoga ne može ga prenieti, dok ga on sam ne nastupi, t. j. dok nije on svoje nasljedno očitovanje predao a sud ga prihvatio.

Naslov k pravu nasljedstva.

§. 533. Pravo nasljedstva osniva se na volji oporučitelja po zakonu očitovanoj; na pogodbi nasljedovnoj po zakonu dopuštenoj (§. 602.) ili na zakonu.

§. 534. Spomenute tri vrste nasljedstva mogu takodjer obstojati jedna uz drugu tako, da jednomu nasljedniku glede cielosti pristoji stanoviti dio po posliednoj volji, drugomu po pogodbi, a trećemu po zakonu.

Naslieditи može samo na to pozvana osoba. Poziv na nasljedstvo temelji se ili na volji ostavnikovoj ili na zakonu. Po ovoj razlici pravnoga naslova k pravu nasljedstva,

---

[1] Unger VI. str. 42. i 43. Winiwarter III. str. 48. i 49.
[2] Unger VI. § 2. opazka 9. str. 10.

Digitized by Google

dieli se pravo nasljedstva na dvie glavne vrsti: na pravo nasljedstva, koje se osniva na posliednjoj volji ostavnikovoj ili na oporučno nasljedstvo u širjem smislu (haereditas testamentaria) i na pravo nasljedstva, temeljeće se na zakonu (haereditas legitima).

Volja ostavnikova se izrazuje ili u razredbi njegove posliednje volje u pravom smislu t. j. u oporuci ili u pogodbi nasljedovnoj. Pravo nasljedstva, osnivajuće se na oporuci, je oporučno nasljedstvo u užem smislu, a ono, temeljeće se na nasljedovnoj pogodbi, nasljedstvo pogodbeno. Pogodbe nasljedovne dozvoljene su samo izmedju supruga ili izmedju vjerenika, ako medju sobom sklope ženitbu.[1]

Pogodbom ovom obećava se po jednoj strani budnća svakolika zaostavština ili dio njezin, opredieljen obzirom na cielost, a obećavanje ovo prihvaća se po drugoj strani. Ali, da takova pogodba bude tvrda, nuždno je, da je napravljena pismeno i da ima sve kolike potrebnosti, koje se ište za oporuku pismenu. (§. 1249. o. g. z.).

O pogodbi nasljedovnoj ne govori više gradjanski zakon u nasljednom pravu, već upućuje u pogledu ove u §-u 602. na propise o tom sadržane u poglavju o ugovorih ženitbenih.

Svaka razredba posliednje volje ne daje pravni naslov k pravu nasljedstva; volja ova mora biti p o z a k o n u očitovana, kako se u tom pogledu jasno tekst zakona u §-u 533. izrazuje,[2] t. j. kod razredbe posljednje volje, bile pismene, bile ustmene, mora se oporučitelj držati strogo formalnih zakonom ustanovljenih propisa (§§. 577—590. o. g. z.). Razredba posliednje volje, koja zakonskim ovim propisom ne odgovara, nije tvrda, te se smatra kao da je ne ima.

Ako oporuke ne ima, ili ako tvrda nije, ili ako nije oporučitelj razredio cielom svojom imovinom, nastupa nasljedstvo zakonito; u prvih dvih slučajevih u pogledu cielog nasljedstva, u posliednjem slučaju u pogledu onog diela zaostavštine, o kojem oporučitelj nije učinio nikakve razredbe.

Zakonito nasljedstvo u objektivnom smislu jest uredba zakonska, koja ustanovljuje, koji i kojim su redom pozvani na nasljedstvo, ako ne ima razredbe posliednje volje, a u subjektivnom smislu jest zakonito nasljedstvo pravo na nasljedstvo po ovom, zakonom ustanovljenom redu.

Ova uredba zakonska temelji se na obiteljskom imovinskom pravu, pa su zato po dotičnih propisih o zakonitom nasljedstvu na nasljedstvo pozvani ponajprije oni, koji su po porieklu ženitbenom u rodu s pokojnikom u najbližoj lozi. Ustanove o tom sadržane su u poglavju trinajstom općeg gradj. zak.

Sve tri vrsti nasljedstva mogu takodjer obstojati jedna uz drugu tako, da jednom nasljedniku pristoji stanoviti dio glede cielosti po oporuci, drugomu po pogodbi, a trećemu po zakonu. Ovo biva, kako je već gore iztaknuto onda, ako oporučitelj nije oporukom razredio cielom svojom imovinom. Nu i jedan nasljednik može biti podjedno i oporučnim i zakonitim nasljednikom; ako n. pr. oporučitelj u oporuci svojoj svom sinu ostavlja cielu svoju nekretnu imovinu, a glede pokretne ništa ne odredjuje, to će mu sin tada biti nasljednikom oporučnim u pogledu nekretne imovine, a zakonitim nasljednikom u pogledu pokretne imovine. Tako može uzpored glede jedne osobe stojati nasljedstvo pogodbeno, osnivajuće se na nasljednoj pogodbi i nasljedovstvo oporučno, ako je nasljedovnom pogodbom razredjeno bilo samo glede jednog stanovitog alikvotnog diela imovine ostavnikove, a glede drugog diela imovine ostavnik je oporukom razredio tako, da ga je ostavio ženitbenom svom drugu.

Na jednu te istu ostavinu mogu se jedni nasljednici očitovati oporučno a drugi po zakonu, što biva onda, kad ima uz oporučne nasljednike i zakonitih, koji ne priznavaju oporuku valjanom. Jedno i drugo nasljedstvo ne može doduše u takovom slučaju

[1] Dvorski dekret od 25. lipnja 1817 br. 134. sbirka pravos. zak.

[2] Ofner izvorna osnova općeg grad. zak., sjednički zapisnik od 2. siečnja 1804. I. str. 325.

Digitized by Google

uzpored stajati, ali razpravni sud ne smije izvanparbenim putem riešiti, da li je oporuka tvrda ili ne, te po tom ima li, ne ima li mjesta zakonskom nasljedstvu.

Razpravni sud mora s toga i više prijava (oporučnih i zakonskih) na nasljedstvo, od kojih jedna drugoj protuslovi, primiti, te preslušav stranke, ako nagoda ne bi za rukom pošla, riešiti, koja stranka da bude tužitelj proti drugoj. Proti nasljedniku ugovornom, za kojega govori ugovor nasljedovni (samo iznimno supruga), providjen potrebitimi formalnosti, kojega se pako istinitosti prigovara, mora radi pobijanja prava nasljednog kao tužitelj ustati svaki, kojega se zahtjev osniva samo na očitovanju posliednje volje ili na zakonitom nasljedstvu; a proti nasljedniku iz očitovanja posliednje volje, sačinjenoga u obliku propisanom i glede njegove istinitosti nepobijenoga, svaki onaj, čiji se zahtjev osniva samo na zakonitom nasljedstvu. Pretendentu pako na nasljedstvo oslanjajućem se na oporuci, ima se uloga tužitelja proti zakonitom nasljedniku dodieliti samo onda: a) ako je oporuka neuredna, b) ako se razložito pobija, koliko s obzirom na formu sastavka, toli s obzirom na istinitost, c) ako je bila poderana pa opet sliepljena.[2]

Drugi naslov k pravu nasljedstva osim prenavedena tri pravna naslova, ne poznaje naš gradjanski zakonik, navlastito ne može se steći pravo na nasljedstvo zaposjednućem.

Razlika medju nasljedstvom i zapisom.

§. 535. Ako komu nije ostavljen dio nasljedstva, koji se odnosi na svukoliku zaostavštinu, nego samo kakova stvar pojedina, jedna ili više stvari neke vrste, kakova suma ili kakovo pravo; tad ostavljena stvar, ma vriednost njezina činila najveći dio zaostavštine, zove se zapis (legat), i onaj, komu je ostavljena, neima se smatrati kao nasljednik, nego samo kao zapisovnik (legatar).

Zapis (legatum) je naredba posliednje volje, kojom ostavnik trećoj osobi (zapisovniku, legataru) namienjuje kakovu korist, stanoviti dar, iz zaostavštine njegove (ostavnikove). Predmet je zapisa neposredno ili posredno vlastita imovina ostavnikova.[3]

Zapis nije dakle samo razredba posliednje volje, kojom se komu namienjuje jedna stvar ili više stvari jedne vrsti, pravo koje ili svota novaca, već i jedan dio imovine ostavnikove u obće, koji nije izražen obzirom na cielost (pars quanta a ne pars quota). Moguć je i tako zvani legatum portionis, ako ostavnik odredjuje, da nasljednik ima dati stanovitoj osobi alikvotni dio čiste ostavine, čime nije dotični tako obdareni postao nasljednikom, već samo legatarom, jer ostavnik nije time njega pozvao na nasljedstvo na stanoviti alikvotni dio ostavinske imovine, što nije odredio da mu ima upitni dio neposredno iz obćenite ostavine pripasti, već samo dio čiste ostavine iz ruku i posredovanjem postavljenog nasljednika.[4]

---

[1] Krivo je mnienje onih, koji tvrde, da se zakonsko nasljedstvo osniva na predmnievanoj volji oporučitelja, pa da nije ništa drugo, nego oporuka, koju zakonotvorac čini za ostavnika. (Vidi o tom Unger VI. strana 18. opazka 1.).

[2] §§. 125. i 126. izvanparb. post., rješitbe vrhovnog suda u Beču od 5. travnja 1864. G. U. 1865; od 24. listopada 1876. G. U. 6260; od 5. siečnja 1875. G. U. 5589. i od 13. ožujka 1877. G. U. 6405.

[3] Posredno u slučaju §. 568. o. g. z., ako je oporučitelj zapisao jednu ili više stvarih ne izriekom iz svoje vlastnosti i ako se u zaostavštini ne nalazi stvar takova, u kojem slučaju ju ima nasljednik nabaviti zapisovniku; ili u slučaju §. 662. o. g. z., ako je oporučitelj naredio izrično, da se koja tudja stanovita stvar ima kupiti i predati zapisovniku.

[4] Unger VI. str. 251.

Digitized by Google

Pravo uživanja ciele ostavine ili diela iste može se smatrati uvjek samo zapisom.[1]

Kao što je naglašeno već kod tumačenja §. 532. ne odlučuju rieči, kojimi se je poslužio ostavnik u razredbi posliednje volje, kada je ostavio komu stanoviti zapis, ponapose nije potrebno, da ostavnik sam u razredbi posliednje volje rabi rieč „zapis“ ili „legat“. Da li je razredba posliednje volje, kojom je ostavnik ostavio komu dio ostavine njegove, zapis ili nasljedstvo, ima se prosudjivati od slučaja do slučaja po smislu razredbe posliednje volje s obzirom na propis §§. 532. i 335. o. g. z.

Svakako je pako potrebno, da bude legatorom fizična ili moralna osoba.

Odredba oporučiteljeva, kojom ostavlja godišnju rentu za čitanje stanovitog broja misa na dan njegove smrti u opredlieljenoj crkvi, a da nije naložio kojoj osobi, da se za to brine, nije zapis, jer ovdje ne ima ni fizične ni moralne osobe, kojoj je zapis namienjen, pošto ovdje nije honorirano ni zastupstvo crkve, koje se ima samo skrbiti za čitanje mise u odredjeno vrieme, niti svećenici, koji od slučaja do slučaja dobivaju samo za čitanje mise dohodak upitne zaklade.[2]

Ako oporučitelj koga u oporuci svojoj imenuje glavnim svojim nasljednikom primjetbom, da se ciela ova sveobća ostavina ima sastojati od 1000 for., a ostatak da ima pripasti siromakom stanovitog mjesta, tada je dotični u oporuci nazvani universalni baštinik samo zapisovnik, a nasljednici su siromasi, jer pod izrazom „ostatak“ mora se razumievati cieli ostatak ostavine, dakle aktivna i pasivna imovina ostavine a ne samo ostatak po odbitku dugova i ostalih tereta.[3]

Ako pako oporučitelj razredbom posliedniye volje svoje postavi stanovite osobe za svoje nasljednike odredbom, da, ako će se pokazati, da je ostavinska imovina tolika, da će ostati za nasljednike nakon izplate svih istom oporukom odredjenih zapisa za njihov nasljedni dio više od 24.000 for., taj višak u oporuci navedenim zapisovnikom po razmjerju iznosa njihovih zapisa pripasti ima, tada su upitni zapisovnici pozvani na nasljedstvo u pogledu upitnog viška, te nisu glede istoga zapisovnici već nasljednici.[4]

Vrieme od kojega počimlje nasljedstvo.

§. 536. Pravo nasljedstva nastaje stoprv po smrti oporučitelja. Ako koji mišljeni nasljednik umre prije oporučitelja, takov nije mogao prenieti na svoje nasljednike pravo nasljedstva, što ga sam još nije bio zadobio.

§. 537. Ako nasljednik prežive oporučitelja, pravo nasljedstva, ma nasljedstvo i nebilo još primljeno, prelazi na njegove nasljednike, kao ina prava, koja se nasljednikom mogu slobodno ostaviti; samo ako pravo to nije prije prestalo po odrečenju ili na drugi koji način.

Nasljednik poziva se na nasljedstvo istim časom smrti ostavnikove ili danom proglašenja smrti njegove (§. 278. o. g. z.). Pozvan na isto ne može nikad biti prije smrti ostavnikove; u pravilu niti kasnije. Iznimka postoji samo, kad mu je nasljedstvo ostavljeno po oporučitelju pod uvjetom odgadjajućim, u kojem slučaju je potrebno, da on preživi izpunjenje uvjeta; ili, ako je oporučitelj nasljedniku pravo nasljedstva ograničio na vrieme, za koje se ne zna, da li će doći ili ne doći (§. 703, 704. o. g. z.). Ako je

[1] Winiwarter III. str. 8., Unger VI., opazka 4. str. 251., Stubenrauch I. str. 691., i rieš. vrh. sudišta u Beču od 26. ožujka 1879. br. 3347. Ger. Zeit 881. br. 1.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14, prosinca 1864. G. U. br. 2028.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. lipnja 1862. br. 2503. G. U. 1529.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 10, prosinca 1856. G. U. 247.

Digitized by Google

vrieme takovo, da mora svakako doći, pozvan je nasljednik na nasljedstvo istina tako djer istom onda, kada nastupi upitno vrieme, ali u ovom slučaju stiče on već časom smrti oporučiteljeve tvrdo pravo na upitno nasljedstvo, koje pravo prelazi i na njegove nasljednike (§. 705 o. g. z.).

Uvjetno ili bezuvjetno na nasljedstvo pozvani nasljednik mora preživjeti vrieme, kada je na nasljedstvo pozvan, te mora onda biti sposoban za stečenje nasljedstva. Sposobnost ova za stečenje nasljedstva mora postojati kod bezuvjetno postavljenoga nasljednika u času smrti oporučiteljeve. Kod uvjetno postavljenoga nasljednika je dovoljno, da je sposoban nasljediti u času, kada nastupi uvjet, pod kojim mu je nasljedstvo namienjeno. Nasljednik pako, koji je pozvan na nasljedstvo u stanovito doba, mora biti sposoban nasljediti i u času smrti oporučiteljeve a i onda kada nastupi vrieme, kada je na nasljedstvo pozvan.

Nasljedstvo samo stiče se istom nastupom, odnosno prihvatom njegovim; nastupa se pako nasljedstvo izjavom volje sa strane na nasljedstvo pozvanoga, da prima nasljedstvo, koja se izjava mora učiniti u obliku zakonom propisanim nasljednim očitovanjem (§§. 799. i 800. o. g. z.)

Dok nije nasljednik predao nasljedno očitovanje, te dok nije ovo po razpravnom sudu prihvaćeno i na temelju istoga nasljedstvo prisudjeno, ne stiče on posjed nasljedstva.

Da pako prenese na nasljedstvo pozvani nasljednik pravo nasljedstva njemu pripadajuće na treću osobu, nije potrebno, da je nasljedstvo nastupio, dovoljno je, da je nastupilo vrieme u kojem je on na nasljedstvo pozvan, (kod bezuvjetnog, čas smrti, a kod uvjetnog nasljednika, uvjet). Časom, kojim je na nasljedstvo pozvan, utemeljeno je i njegovo pravo nasljedstva. Pravo ovo bo smatra se dielom njegove imovine te prelazi kao takovo na nasljednike njegove, ako na nasljedstvo pozvani umre prije, nego što je mogao nastupiti nasljedstvo nasljednim očitovanjem, u koliko proti tomu ne predleže protuslovne odredbe u razredbi posliednje volje oporučiteljevoj, što biva n. pr., ako je za taj slučaj oporučitelj odnosnom svojom imovinom razredio inako, ili što je odredio substituciju, koja po občem gradj. zakoniku, — protivno ustanovam rimskog prava — ima prvenstvo pred transmisijom.[1]

Usljed toga može nasljednik nasljednim svojim pravom razpolagati i za života, pa zato se može i kupiti nasljedstvo, koje je prodavalcu samo pripalo, t. j. na koje je dobio pravo što je nastupio čas, kojim je na nasljedstvo pozvan, te kupac toga nasljedstva ulazi u sva prava nasljednika prodavaoca, ali i prima sve njegove obveze, u kolike nisu same osobne. (§. 1278. o. g. z.).

No umre li presumptivni nasljednik prije oporučitelja ili uvjetno postavljeni nasljednik prije nego što nastupi uvjet, umre li dakle na nasljedstvo pozvani prije nego što je nastupio vrieme, u kojem je na nasljedstvo pozvan, tada ne može prenieti nasljedstvo ovo na nasljednike svoje, jer on sam još nije stupio u pravo toga nasljedstva. Iznimka glede toga pravila postoji jedino u §-u 779. o. g. z. glasom kojega, ako prije oporučitelja umre diete, kojega se je sjetio u svojoj posliednj volji, i ako to djete ostavi potomaka, stupaju ovi potomci u pogledu nasljednoga prava na mjesto toga djeteta, akoprem nisu spomenuti u razredbi posliedne volje oporučiteljeve.

Pravila ovdje ustanovljena za nasljedstvo u pogledu vremena, kada to pravo nastupa i sposobnosti osobe, koja je na to pravo pozvana, vriede i za zapis (§§. 545. i 705. o. g. z.). Razlika postoji samo u pogledu zauzeća zapisa u posjed; zato netreba nikakova posebna očitovanja zapisovnika, vezana na stanovitu formu, dovoljno je, da se zapisovnik ubavjesti o pripalom mu zapisu, a, ako se on, pošto je obaviešćen, ne odriče prava na zapis, smatra se da ga je prihvatio.

---

[1] Unger VI. str. 148. i opazka 18. str. 151.

Digitized by Google

Sposobnost naslieditи.

§. 538. Tko ima pravo steći imovinu, može redovito i nasljedovati. Ako se tko odrekao prava steći što u obće, ili se valjano odrekao kakova nasljedstva stanovitog, taj gubi time pravo nasljedstva u obće ili pravo na stanovito nasljedstvo.

§. 539. U koliko su obćine duhovne ili njihovi članovi sposobni nasljedovati, ustanovljuju propisi politički.

Tko ima pravo steći imovinu ustanovljuju §§. 18. i 355. o. g. z., od kojih prvi kaže, da je svatko pod uvjeti, koje zakoni propisuju, sposoban steći prava, a drugi odredjuje, da svaki, kojeg zakoni naročito ne izključuju može steći prava. Subjekt prava vlastničtva, te po tom i subjekt sposoban, da steče nasljedstvo, može dakle biti svaki, kojemu pozitivne zakonske ustanove ne uzkraćuju sposobnost sticati vlastničtvo. Pošto pako mogu pravo vlastničtva sticati ne samo fizične, već i juridične osobe, to mogu i ove nasljedovati. Ovo proizlazi već iz ustanove §. 26. o. g. z., koja izriče, da prema drugim osobam uživaju i dopuštena družtva redovito ista prava, koja uživa pojedina osoba.[1] Zato je i država kao posjednica imovinskih prava sposobna nasljedovati, pa joj zakon i izrično podieljuje pravo nasljedstva u §-u 760. o. g. z., po kojem pripada državi ostavina kao dobro ošastno, ako ne ima ni jednog zakonitog nasljednika, pozvanog na nasljedstvo.

Po prenavedenoj ustanovi §. 26. o. g. z. ne ima dvojbe, da mogu biti i zaklade pozvane na nasljedstvo. Zato nije potrebno, da je utemeljenje zaklade odobreno po zato pozvanoj oblasti, jer se utemeljenom smatrati mora već voljom oporučitelja, pošto odobrenje oblastno nije konstitutivne, već samo deklaratorne naravi.[2]

Osobe, koje ne imaju podpunih godina, ili nisu zdrave pameti, ili radi drugih uzroka nisu sposobne skrbiti se same kao što treba za svoje poslove, nisu zato nesposobne steći prava već stoje pod osobitom zaštitom zakona te ih zastupa tutorstvo (kod malodobne djece — §. 189. o. g. z. —) ili skrbnik (u inih slučajevih — §. 270. o. g. z.—); mogu dakle i naslieditи (§. 805. o. g. z.).

Pošto po §-u 22. o. g. z. i sama nerodjena djeca imaju od časa, kada su začeta, pravo na zaštitu zakona, te se u pogledu njihovih vlastitih prava smatraju kao rodjena, to imadu ona i pravo steći vlastničtva a usljed toga i pravo naslieditи.

U tom pogledu pako ide nasljedno pravo još dalje i ustanovljuje iznimku od općenitog pravila, izraženog u §-u 22. o. g. z., u pogledu prava nasljedstva kod povjerbene zamjene time, što odredjuje u tom pogledu previšno ručno pismo od 24. svibnja 1845. priobćeno dekretom dvorske kancelarije od 30. lipnja 1845., da su naredbe posliednje volje, kojimi se osobami, koje se prigodom ostavnikove smrti ne mogu ni smatrati rodjenimi za slučaj, ako se rode, neposredno namienjuje nasljedstvo ili zapis, valjane, ali samo u toliko, u koliko je ostavnik za pozvane nasljednike po ustanovah §-a 612. o. g. z. valjano pobrinuti se mogao povjerbenom zamjenom, ustanovljenom na korist njihovu u liniji silaznoj.[3]

Iznimno ima slučajeva, u kojih je stanovitim osobam posve ili djelomice oduzeto pravo naslieditи, koje su dakle **nesposobne naslieditи**. Nesposobnost naslieditи je ili **absolutna** ili relativna. Absolutna nesposobnost postoji kod onih osoba, kojim u obće manjka sposobnost naslieditи; relativna nesposobnost pako jest ona, po kojoj je tko izključen od stečenja nasljedstva samo glede stanovite ostavine.

---

[1] Vidi o tome Unger VI. §. 5. opazka 7. na strani 38, Kirchstetter na str. 314, Stubenrauch na str. 693.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. siečna 1860. br. 4811. G. U. 1055.

[3] O tom pobližje u §-u 612. o. g. z.

Digitized by Google

Relativno nesposobne su i one osobe, koje zakon nazivlje nedostojnim nasljedstva. Nedostojan nasljedstva (indignus) sposoban je steći imetak i po tom i naslieditі te ne smije samo kazne radi stupiti u nasljedstvo.[1]

Tko je nedostojan nasliedovati nabraja zakon u §§-ih 540—543. o. g. z., o kojih će biti ovdje niže govora.

Absolutno su nesposobni:

1. bjegunci vojnički[2] i to, ako su pobjegli iz aktivne službe, od dana bjegstva, a ako nisu u aktivnoj službi, od dana kad im je dostavljen poziv o sazivu ili kad je isti zakonito oglašen, do dana, kada se jave ili budu uhvaćeni;

2. članovi duhovničkih redova, koji su položili svečani zavjet siromaštva, ali samo dok nije red razpušten, ili dok nije razriešen pojedini član od zavjeta siromaštva, u kojem slučaju postaje opet sposoban naslieditі;[3]

3. inozemci, obzirom na imovinu, ležeću u ovozemstvu, nu samo u koliko ne postoji sa odnosnom državom, kojoj je dotični inozemac pripadnik, takozvani ugovor slobodnog prenosa imetka (Freizügigkeitsvertrag), ili ako su izključeni ovozemni državljani od prava stečenja nasljedstva u odnosnoj inozemnoj državi, koju potonju okolnost valja dokazati od slučaja do slučaja po smislu dvorskog dekreta od 8. rujna 1815. br. 1173. sbr. prav. zak. sa takozvanimi reversaliji de observando reciproco t. j. potvrdom dotičnog suda druge molbe (u nas dakle banskog stola) gorenavedenog sadržaja. Ovo se temelji na općenitom načelu, postavljenom u §-u 33. o. g. z., po kojem tudjinci imaju u obće jednaka gradjanska prava i obveze kao i tuzemci, ako se za uživanje tih prava ne ište izrično vlastitost državljana, ali moraju u dvojbenih slučajevih, ako će tudjinci jednako pravo da uživaju sa tuzemci, dokazati, da i država, u koju spadaju, postupa u pravu o kojem je govor, s državljani austrijanskimi kao sa svojimi vlastitimi.

Zakon veli nadalje u §-u 338. o. g. z., da i onaj gubi nasljedstvo, koji se je odrekao prava steći u obće, ili se je valjano odrekao kakvog stanovitog nasljedstva; zato strogo ne spada ova zakonska ustanova, koja u ostalom i sadržaje ono, što se samo po sebi razumije, pod zakonske ustanove, koje govore o sposobnosti nasljedstva.[4]

§. 539. o. g. z. izriče, da politički propisi ustanovljuju, u koliko su duhovne obćine ili njihovi članovi sposobni naslieditі.

Zakon ima ovdje pred očima takozvane zakone amortizacije, koji su pako zak. čl. 29. i 35. carskog patenta od 5. studenoga 1855., kojim je uveden konkordat, izvan krieposti stavljeni.

Nu time ipak nije izvan krieposti stavljen dvorski dekret od 23. ožujka 1809. sbir. prav. zak. br. 887., po kojem duhovnički red, kojega su članovi položili svečani zavjet siromaštva, ili koji u obće ne mogu steći imovinu, ne može u ime odnosnog svojeg člana, kojemu je namienjeno stanovito nasljedstvo, nasljedstvo ovo nastupiti.[5]

Uzroci nesposobnosti.

§. 540. Tko je oporučitelja, njegovu djecu, roditelje ili druga iz zlobne namisli u poštenju, tielu i imovini tako uvriedio, da bi se suprot njemu moglo postupati polag zakona kaznenih službeno,

---

[1] Vidi o tom mnienje Ungerovo VI. kod §. 5. opazka 4. str. 22.

[2] Kirchstetter u svom komentaru str. 314. izključuje bjegunce domobranstva, ali da ne navodi zato razloga, te da ima zakonskog uporišta za to.

[3] Vidi Ofner izvornu osnovu, zapisnik o viećanju od 2. siečnja 1804. §. 334. strana 326.

[4] Vidi o tom opravdano mnienje Kirchstetterovo u svom komentaru na strani 316, a protivno mnienje Stubenraucha u svom komentaru na str. 696.

[5] Rieš. vrhovnog suda u Beču od 7. siečuja 1857. G. U. 270.

Digitized by Google

ili na zahtievanje uvredjenoga, taj je dotle nedostojan prava nasljedstva, dok se ne sazna iz okolnosti, da mu je oporučitelj oprostio.

Pod izrazom „djeca" razumievaju se obzirom na ustanovu §-a 42. o. g. z. redovito bez razlike koljena svi srodnici u lozi nizhodnoj. Gledom na ustanove §§. 141—146. 148, 149, 154, 165 i 681 o. g. z. mogu se pod djecom razumievati obzirom na otca samo zakonita djeca, jer se nezakonita djeca ne mogu smatrati obiteljskimi članovi i rodjaci zakonitog otca, te jer zakon ondje, gdje rabi rieč „djeca" bez dodatka, kao u gorenavednih §-ih, misli pod tim pravilno samo zakonitu djecu.[1]

Nedvojbeno pako proteže se ustanova §-a 540. o. g. z. na nezakonito djete obzirom na mater.

Ustanova ovog §-a ima se napokon uporabljivati i na djecu uzetu pod svoje, jer po §-u 183. o. g. z. medju posinitelji i posinkom ili pokćerkom te potomci posinka i pokćerke obstoje, u koliko zakon ne čini iznimke, ista prava kao medju zakonitimi roditelji i djecom njihovom.[2]

Nedostojan je prava nasljedstva — veli §. 540. o. g. z. — tko je tamo navedene osobe iz zlobne namisli u poštenju, tielu i imovini tako uvriedio, da bi se suprot njemu moglo postupati polag zakona kaznenih službeno ili na zahtievanje uvriedjenoga.

Preporno je, da li se mogu ovamo brojiti i uvriede u slobodi. Većina novijih pravoznanaca slaže se u tom, da se i ova imade ovamo brojiti i to obzirom na ustanovu §-a 948. o. g. z., koja razumieva pod grubom neharnošću takovu ozledu tiela ili uvriedu u poštenju, u slobodi ili u imovini, da se protiv uvriedioca može postupati službeno ili na zahtievanje uvriedjenika po zakonu kaznenom[3].

Pošto mogu i uvriede one, koje se samo na zahtievanje uvriedjenika po zakonu kaznenom progoniti imadu, po §-u 540. o. g. z. biti uzrokom, da bude na nasljedstvo pozvani nedostojan prava nasljedstva, to spadaju ovamo nedvojbeno i one uvriede prenavedenih vrsti, koji se kvalificiraju samo kao prestupci i prekršaji. Nu jer zakon izrično ustanovljuje, da mora uvrieda biti učinjena iz zlobne namisli, to postaje zato uvriedioc samo onda nedostojnim, ako mu se može dokazati ili bar, ako iz okolnosti nedvojbeno proizlazi, njegova zlobna namisao, odnosno kod prekršaja uvriede poštenja, animus injurandi.[4] Ne spadaju s toga ovamo ni prestupci i prekršaji učinjeni lih iz grube nemarnosti ili nepažnje.

Preporno je, da li prestaje uzrok nedostojnosti na nasljedstvo pozvanoga za pravo nasljedstvo ostavnika, kojeg je uvriedio, ako je u vrieme, kada mu je zapalo nasljedstvo, nastupila zastara normirana po kaznenom zakonu za odnosni kažnjivi čin, kojim je na nasljedstvo pozvani ostavnika uvriedio (§§. 223, 226, 526 i 531 k. z.). U tom pitanju razilaze se noviji komentatori obćeg. gradj. zak. Nama se čini mnienje onih opravdano, koji drže da zastara ne upliva na uporabu §-a 540. o. g. z., jer su ustanove ovog §-a strogo civilno-pravne naravi; zastara pako ukida kažnjivost samo onog čina, koji

[1] Vidi o tom rješitbe vrhov. suda u Beču od 24. rujna 1874. br, 8511. G. U. 5477. i od 8. siečnja 1862. br. 6860. G. U. 1453. Protivnog su nazora: Stubenrauch u svom komentaru (I. str. 696.) i Unger (VI. kod §. 5. opazka 11. str. 23.), koji posljednji ipak misli, da se ima prepustiti sudu, da odluči od slučaja do slučaja u koliko se može uporabiti ustanova §-a 540. o. g. z. i obzirom na nezakonitog otca.

[2] Istog je mnienja Unger (VI. §. 5. opazka 11. str. 23.); dočim je protivnog mnienja Stubenrauch, (I, str. 696), koji misli, da su djeca uzeta pod svoje izključena iz ustanove §-a 540. o. g. z. pa se glede toga pozivlje na §§. 755. i 756. o. g. z., iz kojih se pako dade upravo protivno zaključiti, da zakon na ime izrazito luči djecu pod svoje uzetu od naravske djece, ako u tom pogledu hoće da čini razliku.

[3] Winiwarter gradj. pravo III. strana 29., Stubenrauch I. str. 697., Unger VI. §. 5. opazka 13. str. 24. Protivno Nipel IV. str. 30.

[4] Rješ. vrhov. suda u Beču od 1. lipnja 1856. br. 10940. G. U. 115.

Digitized by Google

se ima progoniti po kaznenom zakonu, pa ovaj prestaje samo s gledišta kazneno pravnog biti činom kažnjivim, ali čin sam ne gubi time od svoje naravi ništa. Od tuda pako, što zakon u §-u 540. o. g. z. ustanovljuje, da je onaj nedostojan prava nasljedstva, koji je oporučitelja tako uvriedio, „da bi se suprot njemu moglo postupati polag zakona kaznenih" ne opravdava se protivno mnienje, jer je riečmi: „polag zakona kaznenih" zakon u §-u prenavedenom samo naznačiti htio vrsti uvriede a da ne nabraja sve kaznene čine ove vrsti, koje su u kaznenom zakonu navedene, pa se je zato poslužio samo općenitim gornjim izrazom, iz kojeg svaki lahko razumjeti može, da ovamo spadaju sve uvriede te vrsti, koje kazneni zakon u obće kažnjivimi označuje.[1]

Nedostojan prava nasljedstva je na nasljedstvo pozvani tako dugo, dok se ne sazna iz okolnosti, da mu je oporučitelj oprostio. O tom mora predležati dokaz, pa nije dovoljno, da se samo predmnievati može iz okolnosti, da je oporučitelj uvriedu oprostio.

Dokaz ovakov dade se polučiti, ako ne ima u tom pogledu pismenog očitovanja oporučitelja, sa svjedoci, pred kojimi se je izjavio oporučitelj, da uvriedu oprašta, ili da ju je oprostio.[2] Nije s toga dokaz, da je oporučitelj oprostio uvriedu, što nije, saznav za nju, učinio korake da se ista kazneno progoni niti u tom, što nije naredbu posliednje volje, u kojoj je uvriedioca postavio svojim nasljednikom, nakon što je za uvriedu saznao, preinačio i uvriedioca iznasljedio.[3] Može se pako uzeti, da je oporučitelj uvriedu oprostio, ako je, nakon što je za nju saznao, učinio razredbu posliednje volje, u kojoj je uvriedioca pozvao na nasljedstvo.[4]

§. 541. Ako je onaj, koji je postao nedostojan prava nasljedstva, umro prije oporučitelja, tad potomci nedostojnoga nisu isključeni od prava nasljedstva.

Ustanova ovog §-a tiče se samo zakonitog nasljedstva, dočim glede oporučnog nasljedstva v. ć §. 536. o. g. z. odredjuje, da nasljednik, koji nasljedstvo sam još nije zadobio, isto na nasljednike svoje prenieti ne može.

Ako je nasljedstva nedostojni umro iza ostavnika, ne imadu njegovi nasljednici nikakova prava na njegov nasljedni dio od kojeg je on bio izključen, jer po §-u 732. o. g. z. unuci, izhodeći od djece još živuće i praunuci, izlazeći od unuka još živućih, ne imaju pravo nasljedovati.[5]

§. 542. Tko je oporučitelja prisilio, ili prevarom naveo, da očituje svoju posliednju volju, ili smetao mu da ju očituje ili da ju preinači, ili tko je zatajio razredbu posliednje volje, koju je oporučitelj jur napravio, taj je izključen od prava nasljedstva i valja da odgovara za svu štetu, koja je time uzrokovana trećemu.

Ustanova ovog §-a je u savezu s onom §-a 565. o. g. z., po kojoj valja oporučitelj, da očituje volju stanovito, bez sile, bez prevare i bez bitne bludnje, pa je ustanova nazočnog §-a posljedica one §-a 565. o. g. z. te sredstvo, da se preprieči zlouporaba od strane treće osobe, koja se može sastojati u nagovaranju ili inom pritisku na oporuči-

---

[1] Vidi o tom Unger VI. §. 5. točka 10. str. 23. Protivno tomu Stubenrauch I. str. 697.

[2] Vidi o tom mnienje zakonotvornog povjerenstva u sjednici od 2. siečnja 1804. kod viećanja o redakciji ustanove §-a 540. o. g. z. (Ofner I. §. 338. str. 328.).

[3] Unger VI. §. 5., opazka 15. str. 24.

[4] Stubenrauch I. str. 698.

[5] Vidi o tom mnienje povjerenstva o sastavljanju osnove obćeg gradj. zak. Ofner II. §. 533. str. 537.

Digitized by Google

telja, da u korist upitne treće osobe ili inih osoba čini razredbu posliedne volje sa svojim imetkom da bi time izigrao osobe, koje je htio oporučitelj nagraditi i obdariti, ili pako zakonite nasljednike svoje. Ustanova §-a 542. morala je s toga uvršćena biti u red §-a iza §. 565. o. g. z., jer se tiče lih oporučnog nasljedstva; nu pošto sadržaje i jedan od uzroka relativne nesposobnosti za nasljedstvo, to je pregleda radi uzeta u ovom poglavju.

Onaj, koji je oporučitelju na podpis podmetnuo već prije sastavljeni sastavak oporuke, koji ne sadržaje razredbu posliednje volje, koju je učinio oporučitelj, počinio je takodjer prevarni čin, jer nije time ništa drugo učinio, nego prevarom naveo oporučitelja, da podpiše sastavak kao njegovu oporuku, koji ne sadržaje odredbe njegove posliednje volje. Premda taj čin nije nar čito navedeu u §-u 542. o. g. z. medju tamo nabrojenimi slučajevi, koji izključuju krivca od nasljedstva, to ipak ne ima sumnje, da i taj čin spada u red onih u ovom §-u navedenih, naročito pod slučaj „prevarom naveo".[1]

Što nije izrazito taj slučaj iztaknut i u §. 542. o. g. z. jest bez sumnje uzrok taj, što je ovakov čin već samo po sebi prevarni čin, koji se mora progoniti po kaznenom zakonu, jer nije ništa drugo nego zavedenje oporučitelja himbenim postupanjem u blucnju.

To je i razlog što zakon u §. 542. naročito ne iztiče ni slučaj krivotvorenja oporuke, jer i taj čin je prevarni čin, koji se mora progoniti po kaznenom zakonu, pa se već po kaznenom sudcu razredba posliednje volje u pogledu njezinog krivotvorenog diela nevaljanom i bez kriepostne moći proglasiti mora (§. 312. k. z.).

Neće moći s toga onaj, koji je razredbu posliednje volje krivotvorio, već obzirom na presudu kaznenog suda, na temelju iste steći nikakova prava.

Konačna odredba §-a 542. o. g. z., po kojoj onaj, koji se je ogriešio proti ovom §-u, valja da odgovara za svu štetu, koju je time prouzročio trećemu, osniva se na temeljnih načelih §. 1295. o. g. z.

Iznos odštete same odmjeruje se po ustanovah §§. 1323. i 1331. o. g. z.

§. 543. Osobe, koje su izpovjedile u sudu preljubočinstvo ili rodoskvrnost, ili protivu kojim je preljubočinstvo ili rodoskvrnost dokazana, izključene su od prava da nasljeduju zamjenito jedna drugoj po razredbi posliednje volje.

Razlog zašto je ustanova ovog §-a uvrštena u gradjanski zakonik glede preljubočinstva, koje se ipak po §. 502. kaz. zak. kazni samo kao prekršaj, dočim težjih kažnjivih čina, koji se kvalificiraju kao zločinstvo, ne spominje, jest taj, da se čudorednost promiče, te da se štite prava djece proti strastim roditelja.[2]

Za uporabu ustanove §-a 343. o. g. z. nije odlučno, da li je razredba posliednje volje učinjena prije ili poslje čina preljubočinstva ili rodoskvrnosti. Po staroj sudbenoj praksi držalo se je, da je potrebno, da mora preljubočinstvo dokazano biti prije, nego što je nastupilo vrieme, kada je nasljedstvo zapalo razredbom posliednje volje postavljenom nasljedniku, koji je sa oporučiteljem učinio preljubočinstvo.

Novija judikatura drži za bitno samo to, da je krivnja, na kojoj se osniva nesposobnost naslieditи postojala već u vrieme nastupa nasljedstva od strane dotičnom razredbom posliednje volje postavljenoga nasljednika t. j. u času, kada mu je nasljedstvo doista pripalo, a ne već da je dokazano u to doba.

---

[1] Vidi Unger VI., §. 5., str. 21., i Stubenrauch I., str. 699., koji posliednji ipak slučaj ovaj označuje dvojbenim.

[2] Vidi zapisnik viećanja o osnovi obćeg gradj. zak, od 2. siečnja 1804. Ofner I., str. 327. §. 335.

Digitized by Google

Zato se može dokaz preljubočinstva kao razlog izključenja nasljedstva doprinieti i poslje nastupljena nasljedstva.[1]

§. 544. Naredbe političke ustanovljuju, u koliko gube pravo nasljedstva tuzemci, koji su ostavili svoju otačbinu ili vojničku službu bez urednoga dopuštenja.

Vidi o tom §. 208. vojnog kaznenog zakona od 15. siečnja 1855. br. 19. d. z. l. te tumačenja kod §§. 538. i 539. o. g. z.

Od kojeg vremena se ima prosudjivati sposobnost.

§. 545. Sposobnost nasljedovanja može se ustanoviti samo od onoga časa, kada je nasljedstvo komu doista pripalo. Čas taj jest redovito smrt oporučitelja (§. 703.).

§. 546. Ako je tko kasnije postao sposoban nasljedovati, to mu ipak ne daje nikakova prava da oduzme inim ono, što im je jur zakonito pripalo.

Za prosudjivanje sposobnosti nasljedjivanja mjerodavan je samo onaj čas, kada je komu nasljedstvo doista pripalo.

Čas ovaj je po §-u 546. o. g. z. redovito smrt oporučitelja.

Vrieme ovo može kasnije nastupiti kod oporučnog nasljedstva, ako oporučitelj u razredbi posliednje volje ostavlja komu nasljedstvo pod uvjetom odgadjajućim, u kojem je slučaju potrebno da osoba, kojoj je ono ostavljeno, preživi izpunjenje uvjeta i kada nastane uvjet taj. da je sposobna naslieditи (§. 703. o. g. z.).

Ravno uvjetu odgadjajućemu smatra se i dies a quo, odnosno vrieme, na koje je oporučitelj ograničio pravo nasljedstva dotičnog u razredbi posliednje volje postavljenog nasljednika, u koliko se ne zna, da li će doći ili ne doći vrieme ovo; u kojem slučaju ima nasliednik sposoban biti naslieditи onda, kada vrieme ono nastupi.

Nu vrieme pravog nasliedjivanja može i kod zakonitog nasljedstva nastupiti kasnije, i to u slučaju §. 727. o. g. z., ako ni nasljednik ni zamjenik neće da prihvate zaostavštine, u kojem slučaju prelazi pravo nasljedstva na nasljednike, ili u slučaju §. 727. o. g. z., ako postavljeni nasljedníci ne mogu ili neće da prihvate nasljedstvo, u kojem slučaju nastaje sasvim ili stranom nasljedjivanje zakonito, kako je već po razredbi posliednje volje imalo pripasti odnosnom oporučnom nasljedniku ciela zaostavština ili samo alikvotni dio.

U svakom pako slučaju mora nasljednik ostati sposoban naslieditи od časa, kada mu je nasljedstvo pripalo, sve do časa kada nasljedstvo nastupi, t. j. dok ne preda nasljedno svoje očitovanje, jer istom prihvatom nasljedstva stupa on u nasljedstvo, dočim time, što je bio sposoban naslieditи u času, kada je njemu nasljedstvo pripalo, nije stekao ino, nego pravnu mogućnost, da nasljedstvo nastupiti može, što već proizlazi iz ustanove §. 547. o. g. z.[2]

Nasljednik pogodbeni (muž ili žena, koji su sklopili medjusobom pogodbu nasljedovnu, kojom se obećava buduća zaostavština ili dio njezin i obećanje ovo prihvaća

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. veljače 1878. br. 12288. G. U. 6829.

[2] Vidi Unger VI. §. 5. opazka 22. str. 25. i tamo navedena protivna mnienja tim izpravkom, da se protivno mnienje Stubenraucha nalazi u njegovom novijem izdanju u knjizi I. na str. 702.

Digitized by Google

se) mora biti sposoban nasliediti ne već onda, kada ima stupiti u nasljedstvo t. j. u času smrti oporučitelja, jer pravo proizlazeće iz pogodbe nasljedovne počima stoprv od smrti oporučitelja (§. 1252. o. g. z.).

Kriepost prihvata nasljedstva.

§. 547. Čim je nasljednik prihvatio nasljedstvo, glede toga zastupa on oporučitelja. U obziru trećega kojega, obojica drže se za jednu osobu. Prije nego je nasljednik prihvatio zaostavštinu, ova se tako smatra, kao da ju pokojnik još posjeduje.

Da nasljednik stupa u prava ostavnika treba da nasljedstvo nastupi, t. j. da nasljedstvo prihvati. Prihvat taj biva prijavom na nasljedstvo kod suda, koji vodi razpravu ostavinsku ili kod povjerenika, odredjenog po razpravnom sudu za provedenje ostavinske razprave (kr. javnog bilježnika). Punodobni nasljednik, koji nasljedno svoje pravo ne prijavljuje, bivši pozvan po razpravnom sudu na prijavu, gubi svako pravo na nasljedstvo, te se ostavina razpravlja bez obzira na pravo njegovo samo s onimi, koji su se prijavili za nasljednike, pa se i njima samo uručuje ostavina u koliko na nju prava imadu. Za nasljednike, koji su malodobni ili pod skrbničtvom imadu prijavu za nasljedstvo podnieti zakoniti zastupnici njihovi (tutori ili skrbnici). Ovi se moraju po razpravnom sudu primorati prisilnimi sredstvi, da ili nastupe nasljedstvo ili prinesu potrebitu dozvolu od vlasti tutorstvene, da se nasljedstva mogu odreći (§. 120. izvan parb. post.).

Na nasljednik, koji je nastupio nasljedstvo prihvatom nasljednog očitovanja, može se samo onda smatrati podpunim zastupnikom ostavnika, kada ga je razpravni sud prihvatom i povoljnim riešenjem njegovoga nasljednoga očitovanja priznao u tom svojstvu. Nasljednik legitimira se po tom valjanim zastupnikom ostavnika samo odlukom razpravnog suda, kojom je nasljedno očitovanje po istom sudu prihvaćeno. Zahtjevalac nasljedstva, kojega je nasljedno očitovanje razpravni sud radi pomanjkanja uvjeta §§. 121. i 122. izvan parb. post. odbio, ne može se smatrati nasljednikom.[1]

Odatle sliedi, da se s ostavinom ne samo, dok ju nije nasljednik prihvatio, t. j. dok nije predao svoje nasljedno očitovanje, već sve dok nije nasljedno očitovanje primljeno po sudu, mora postupati kao s mrtvom (haereditas jacens).

Ostavina ovakova je bez gospodara, a ostavinska prava i obveze postoje tada bez subjekta, ili pravije imovinski subjekt sakrit je u samom objektu. Zakon kaže, da se zaostavština takova smatra tako, kao da ju pokojnik još posjeduje. Ovo se ima tako razumievati, da se ležećom (mrtvom) ostavinom postupa tako, kao što i prije, kada je ostavnik kao središte njezino u istinu još živio, ne smatra se pako da pokojnik još izmišljeno živi kao gospodar imovine svoje. Ostavina po nikomu ne nastupljena — ostavina mrtva ili ležeća — smatra se sama kao gospodarica nasljedne imovine, koja je stupila na mjesto pokojnika jednakom pravnom sposobnosti, kao što ju je ostavnik imao. Obzirom na to je mrtva ostavina j u r i d i č n a o s o b a.[2]

Ležeća ostavina sposobna je razviti se i sticati u gospodarstvenom i pravnom pogledu, u koliko je to moguće kod imovine same po sebi bez posrednog sudjelovanja njezinog subjekta. Može se zato imovina ostavinska umnožiti i smanjiti; a i obteretiti u toliko, u koliko to biti može, bez da k tomu doprinese ovlašteni ili obvezani. Pravnom ovom fikcijom, smatrajuć ostavinu, po nikomu još ne nastupljenu, kao da ju pokojnik još posjeduje, omogućeno je, da ne prestaju pravna odnošenja pokojnikova, već traju ista sveudilj dalje u koliko ona po naravi svojoj smrću njegove osobe ne utrnjuju.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. ožujka 1876. br. 746. G. U. 6083.
[2] Vidi o tom obširnije nasljedno pravo Ungerovo VI. §. 37.

Digitized by Google

Po tom traju i poslje smrti ostavnika dalje nepromienjeno sva prava, spadajuća k ostavini, te se mogu i u njezino ime izvršivati. Isto valja i glede obveza, koje je imao pokojnik iz imovine svoje izpuniti.

Vjerovnik bo ostavine može proti ovoj postupati tužbom na izplatu svoje tražbine, nečekajuć dok se tko na ostavinu nasljedno očituje, u kojem slučaju ima samo sud po §-u 811. o. g. z. postaviti ostavini skrbnika za obranu prava njezinih.

Ostavina je sposobna steći sve, za što nije potrebno da aktivno sudjeluje osoba stečevnika, (kao što n. pr. priraštajem u slučajevih §§. 405. i 411. o. g. z.). Pod istimi uvjeti mogu nastati za ostavinu i nove obveze (n. pr. ako je tko ostavini, kao poslovodja bez naloga koristi namaknuo).

Za mrtvu ostavinu ima nadležni ostavinsko razpravni sud postaviti skrbnika. Ovoga postavlja sud ili ureda radi ili na zahtjev ostavinskih vjerovnika. Prvo biva u slučajevih §§. 78, 79, 118 i 128. izvanparb. post., na ime za upravljanje takovih ostavina, kojih su nasljednici sasvim nepoznati ili glede kojih nasljednici, premda nepoznati, neće da se posluže svojim pravom nasljednim, akoprem su ubavješteni bili, pa ne nastupi slučaj §-a 120. izv. parb. pos. t. j., ako ne ima inih nasljednika, kojim bi za taj slučaj pripala zaostavština.

Drugo biva u slučajevih §. 811. o. g. z. naime, kako je već gore naglašeno, onda, ako vjerovnici prijave proti ostavinskoj masi — ne čekajući da se nasljednici, ma ovi već poznati bili, nasljedno očituju — svoja prava i ištu, da se za obranu mase postavi skrbnik, proti kojemu bi mogli izvesti svoja iskanja.

U svakom je slučaju zadaća skrbnika ostavinskoga ograničena, on se ima skrbiti samo za sačuvanje ostavinske imovine, a ne za pomnožanje iste (§§. 129. i 145. izvan. parb. post.). — Čim nasljednik bude poznat i čim ili sam učini korake kod suda ili u tu svrhu postavi punomoćnika, prestaje uredovanje skrbnika, koji je postavljen odsutnim, nepoznatim ili neizvjestnim nasljednikom (§. 79. izv. parb. post.).

§. 548. Nasljednik uzima na se obveze, koje je oporučitelj imao izpuniti iz svoje imovine. Na nasljednika ne prelaze globe odredjene zakonom, na koje pokojnik nije bio još osudjen.

Čim je nasljednik prihvatio nasljedstvo, ili bolje čim je nasljednik nasljedno očitovanje sudu podneo, u kojem očituje, da nasljedstvo prihvaća, te sud ovo nasljedno očitovanje prima, zastupa on ostavinu, ali prava i obveze ostavnikove ne prelaze još time na njegovu osobu. Ovo biva tek onda, kada mu je ostavina uručena. Istom uručbom ostavine ovršuje se pravi prelaz ostavnikovih prava i dužnosti na nasljednike. Dok ta uručba od strane ostavinskoga suda uzsliedila nije, smatra se nasljednik kao zastupnik ležeće (mrtve) ostavine, te on ne ima više prava nego što skrbnik ostavinski.

On mora ostavnikovom imovinom upravljati, u koliko mu je upravu iste ostavinsko razpravni sud povjerio, kao s tudjom imovinom, pa je dužan za svaki važniji čin, koji ne spada strogo na upravu, zatražiti privolu razpravne oblasti.

On je samo privolom suda vlastan prodavati i zalagati dobra nekretna i pokretna, ustupljivati tražbine ili od dužnika primati novce (§. 145. izvan. parb. post.). Dužnik ostavinskih vjerovnika je s toga, dok ostavina još uručena nije nasljednikom, sama ostavina. Ostavinski vjerovnici ne mogu zato upravljati tužbe radi svojih iskanja, što no ih imadu proti ostavini, proti nasljednikom osobno, već samo proti ostavini, kao juridičnoj osobi, zastupanoj po očitovanih nasljednicih. Ostavinski vjerovnici imadu obzirom na to pravo tražiti, dok nije ostavina uručena nasljednikom, da budu namireni iz ostavinske imovine izključenjem svih nasljednikovih vjerovnika. Zato može vjerovnik nasljedstva, ako se boji, da bi pravo njegovo moglo biti u pogibelji radi smiešanja zaostavštine

Digitized by Google

s imovinom nasljednika, iskati prije nego se prisudi nasljedniku nasljedstvo, t. j. prije izdanja uručbenice po razpravnoj oblasti, da se nasljedstvena imovina razluči od imovine nasljednikove, da se hrani u sudu ili po skrbniku upravlja, a i da se pravo njegovo nanj predbilježi i namiri (§. 812. o. g. z.).

Osobni vjerovnici nasljednikovi mogu po §-u 822. o. g. z. još prije nego je prisudjeno nasljedniku nasljedstvo izmoliti, da se na dio ostavine, koji mu je zapao, stavi zabrana, zalog ili predbilježba; ali takovo osiguranje može se dati samo pod naročitim priuzdržkom, da ne škodi pravom, koja bi se pri razpravi zaostavštine prijaviti mogla i da postane krepostnim stoprv od vremena, kada je nasljedniku prisudjeno nasljedstvo.

Čim je pako ostavina pravomoćno uručena nasljedniku, postaje ostavinska imovina, koja je pripala nasljedniku, efektivni dio njegove vlastite imovine, a ostavinski vjerovnici mogu postupati samo proti nasljedniku osobno, a ne više proti ostavini.

Primivši usljed uručbe nasljednik prisudjenu mu ostavinu, postaje on gospodarom iste. Sva prava i obveze ostavnikove prelaze tada na njega, te ostavina kao imovinski subjekt prestaje bitisati. Nasljednik predstavlja ostavnika a pravni položaj njegov je onaj isti, koji je bio ostavnikov, te se u ničem od ovoga ne razlikuje. Zato se nasljednik nikad ne smatra prama ostavniku u pogledu njegovih imovinskih prava trećom osobom. Nasljednik uzima s toga na se i sve obveze, koje je ostavnik izpuniti imao iz svoje imovine.[1]

Obveza pako nasljednikova prama ostavnikovim vjerovnikom može biti neograničena ili samo ograničena, kako se je već nasljednik na ostavinu očitovao. ili da li prihvaća nasljedstvo bezuvjetno ili uvjetno, t. j. pod priuzdržkom dobročinstva od popisa (§. 800. o. g. z.). Bezuvjetno očitovanje za nasljednika ima za posljedicu da mora nasljednik odgovarati svim vjerovnikom ostavnikovim za njihove tražbine ma zaostavština za to ne bi dosegla (§. 801. o. g. z.), dočim je uvjetno očitovani nasljednik na toliko samo obvezan prema vjerovnikom ostavnikovim, u koliko zaostavština dosegne za njihova a i za njegova vlastita izkanja, koja mu pristoje osim prava nasljedstva (§. 802. o. g. z.). Ova se pako zakonska ustanova ne ima tako razumievati, da je uvjetni nasljednik samo na toliko obvezan prama vjerovnikom ostavinskim, u koliko u njega još imade imovine prisudjenog mu nasljedstva već tako, da je uvjetni nasljednik obvezan prema vjerovnikom ostavinskim do iznosa vriednosti ostavinske imovine, koja je njemu uručena. Ako je dakle ostavinsku imovinu njemu prisudjenu potrošio, odgovoran je do iznosa vriednosti iste svojom vlastitom imovinom.[2]

Na nasljednika prelaze po sada navedenom razmjerju i globe odredjene zakonom, na koje je bio pokojnik pravomoćno osudjen, a prelaze na istog i obveze naknaditi štetu i izmakli dobitak, na platež kojeg je bio pokojnik obvezan (§. 1337. o. g. z.).

§. 549. Na terete nasljedstva spadaju i troškovi za pogreb, koji treba da su prema običaju mjesta, prema staležu i imovini pokojnika.

Pošto prama onom, što je u §-a 548. o. g. z. navedeno, nebi troškovi pogreba spadali strogo na obveze, koje obterećuju nasljednike, to je zato ustanova §-a 549. napose uvrštena u gradjanski zakonik. Obveza ova temelji se na obzire pieteta prama pokoj-

---

[1] Rieč „oporučitelj“, koju zakon rabi u §-u 548. nije ovdje umjestna, te je samo loš prevod rieči „Erblasser“, koja rieč odgovara izrazu „ostavnik“, s kojom ju valja izmieniti jer ne samo oporučni nasljednik, već svaki nasljednik bez iznimke, dakle i zakoniti nasljednik, preuzima obveze, koje je ostavnik izpuniti imao iz svoje imovine.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. studena 1859. br. 11652. G. U. 907.

Digitized by Google

niku a i na naravskom pravu, da u prvom redu troši na sprovod onaj, koji erpi iz ostavine koristi, a u drugom redu onaj, kojemu je pripadala obveza da uzdržaje pokojnika. U tom pogledu odredjuje i §. 46. izvan. parb. post., da je sudbeni izaslanik razpravnog suda ovlašten, ako nastaje slučaj, da se zapečati ostavina, onoj osobi, kojoj će povjeriti, da nadalje nadgleda masu ostavinsku i da obskrbljuje kućanstvo, predujmiti potrebite svote, da njima plati pogrebne troškove.

Ako ostavinska imovina ne dosiže za namirenje pogrebnih troškova, to su u drugom redu pozvani ove platiti oni, koji su po zakonu bili dužni pokojnika uzdržavati. — Obzirom na propise §§. 166, 167. i 1042. o. g. z. je i nezakoniti otac po mjeri i za vrieme trajanja njegove obveze davati alimentaciju, i platiti troškove za pristojni sprovod njegovog nezakonitog djeteta.[1]

Pošto je §-om 549. o. g. z. izrazito ustanovljeno, da trošak sprovoda tereti nasljedstvo, pa da ga zato nasljednici nositi imadu, ne može se u nazočnom slučaju uporabom §-a 1152. o. g. z. treća osoba na platež sprovodnog troška utužiti zato, jer je ona dotični sprovod naručila.[2]

Ako ne dosiže ostavina ni za naknadu troškova pogrebnih i ako ne ima osoba, koje su po zakonu zvane da troškove ove plate, tada je obvezana iste platiti občina onoga mjesta, u kojem je pokojnik preminuo.

§. 550. Više nasljednika smatraju se za svoje zajedničko pravo nasljedstva kao jedna osoba. Kao takovi, prije nego je po sudu izručeno nasljedstvo, stoje oni svi za jednoga i jedan za sve. U koliko oni poslje učinjene predaje imaju odgovarati, ustanovljuje se u poglavju o uzeću nasljedstva u posjed.

Više njih, koji su pozvani na nasljedstvo, jesu po razmjerju njihovih nasljednih dielova, čim im je nasljedstvo prisudjeno, skupni vlastnici nasljedstvene imovine.

Medju nasljednici postoji dakle, dok nije nakon uručbe zaostavština fizično razdieljena te svakomu nasljedniku njegov, njemu prisudjeni alikvotni dio, u naravi odmjeren i u fizični posjed predan, zajednica vlastnosti glede zaostavštine. Zajednica pako ova nastupa, kako je već gore naglašeno, istom nakon što je nasljedstvo nasljednikom uručeno. Prije uručbe smatra se zaostavština nerazdieljenom cielinom, a nasljednici s obzira na njihovo skupno nasljedno pravo samo jednom osobom. Oni su do uručbe samo zastupnici ostavine sa pravi i dužnostmi skrbnika. Ne jamče zato oni prije uručbe ostavine proprio nomine za obveze i dugove ostavnikove.

Svrha ustanove §-a 550. o. g. z., po kojoj nasljednici takovi jamče prije uručbe ostavinske imovine svi za jednoga i jedan za sve, je samo ta, da štiti prava ostavinskih vjerovnika.

Ustanova ova ima se tako razumievati, da prije uručbe ostavine vjerovnici ostavnikovi pravo imadu, ne gledeć na nasljedne dielove nasljednika i njihovog medjusobnog razmjerja, tražiti namirenje iz sveukupne zaostavštine.[3] Po tom ne mogu se prije uručbe ostavine nasljednici tužiti kao dužnici suo nomine, već samo svi skupa kao zastupnici ostavine, ili pravije prije uručbe ostavine može se tužiti za dugove i obveze ostavnikove samo ostavina, zastupana po očitovanih nasljednicih, a ne očitovani nasljednici osobno i to niti pro parte niti in solidum.[4] Pošto pako svi nasljednici, prije uručbe ostavinske

[1] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 25. srpnja 1872. br. 7209. G. U. 4668. i Spruch repertorium br. 10.

[2] Rješ. vrhov. suda u Beču od 7. siečnja 1870. br. 14656. G. U. 3650.

[3] Vidi Ofner izvornu osnovu k obć. gradj. zak. II. §. 342. str. 382.

[4] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 10. svibnja 1876. G. U. 6135.

Digitized by Google

imovine jednu osobu predstavljaju, te samo u ime ostavine i za nju raditi mogu, a ne nomine proprio, to je i jedan očitovani sunasljednik, prije uručbe, vlastan utužiti tražbinu ostavštine u njezino ime i u njezinu korist.[1] Poslje uručbe jamče nasljednici za obveze i dugove ostavnikove ili cielom imovinom njihovom (in solidum) ili pako samo po razmjerju njihovih nasljednih dielova (pro parte), kako su se već nasljedno očitovali ili bezuvjetno, ili uvjetno.[2] Ako se je od dvaju nasljednika jedan bezuvjetno a drugi uvjetno nasljedno očitovao, ne može se po §. 550. o. g. z. niti proti prvomu, prije uručbe, podignuti tužba kao proti solidarnom dužniku vjerovnika ostavštine, i on smije u takovu slučaju uzkratiti platež sve dotle, dok se ne obavi predaja ostavštine, odnosno dok mu nije ova uručena, jer po §-u 807. o. g. z. u svih slučajevih, u kojih se ima popis ostavinske imovine učiniti, pravno dobročinstvo popisa uživa i onaj, koji se je bezuvjetno očitovao za nasljednika i to dok mu nasljedstvo ne bude predano.[3]

Preporno je samo pitanje, da li bezuvjetno očitovani nasljednik, ako ne ima uvjetno očitovanih nasljednika, niti u obće jedan od slučajeva, u kojih po propisu izvan. parb. postup. valja učiniti inventar o zaostavštini, i svojom vlastitom imovinom i prije uručbe jamčiti mora, t. j., da li se on prije uručbe ostavine tužiti može po ostavinskom vjerovniku na platež ostavinskog duga, ne gledeć na vriednost ostavinske imovine, dosiže li, ili ne dosiže li ova za namirenje odnosnog ostavnikovog duga. Nama se čini, da obzirom na to, što se nasljednik bez razlike, da li se je uvjetno ili bezuvjetno nasljedno očitovao, prije uručbe ostavine samo zastupnikom ostavine smatrati može, tužiti ne može kao dužnik proprio nomine.

Praktično razmatrajući pitanje ovo, izlazi na jedno, tuži li se ostavina po bezuvjetno očitovanom nasljedniku, ili pako ovaj osobno proprio nomine na platež ostavnikovog duga, jer svakako mora on, čim se je bezuvjetno nasljedno očitovao, platiti ostavnikove dugove, dosegla ili nedosegla za to ostavinska imovina, ali iz pravnog gledišta ne može se opravdati tužba, upravljena prije uručbe ostavine, proti bezuvjetno očitovanom nasljedniku kao tuženiku nomine proprio.[4]

§. 551. Tko svojim pravom nasljedstva može sam valjano razredjivati, taj ima takodjer pravo odreći se toga prava napried. Takovo odrečenje valja i za potomke.

Odreći se svoga prava nasljedstva u napried može svaki na nasljedstvo pozvani, koji može valjano imovinom svojom razredjivati. Ovo može pako učiniti samo ugovorom sklopljenim sa ostavnikom budi sa plaćom budi bez plaće.[5] Preporno je, da li se može tko odreći prava nasljedstva jednostranim svojim vlastitim očitovanjem neprihvaćenim po ostavniku. Mi držimo, da mnienje onih, koji ovako jednostrano očitovanje dovoljnim drže za odriešenje od nasljedstva, opravdano nije gledom na smisao i na domet zakonske ustanove §. 551. o. g. z., jer po zadnjoj stavci ovog §-a, glasom koje

---

[1] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 1. siečnja 1877. br. 407. Gerichts. Zeit. od god. 1878. br. 62.

[2] Vidi o tom ustanove §§. 801. i 802. o. g. z. i tumačenje kod §. 548. o. g. z.

[3] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 24. ožujka 1857. br. 1712. G. U. 319.

[4] Vidi o tom Unger VI. opazka 7. kod §. 43. str. 167., koji je istog mnienja i protivno mnienje Kirchstetterovo na str. 219. njegovog komentara obćem gradj. zakoniku. Stubenrauch po najnovijem izdanju svog komentara obć. gradj. zak. ne osvrće se više na ovo pitanje, te se u obće kod tumačenja §. 550. glede svih praktičnih pitanja rezervirano drži.

[5] Ovdje valja opaziti, da se tako sklopljen ugovor bez plaće ne može smatrati darovanjem sa strane na nasljedstvo pozvanoga, jer njegovim odreknućem na nasljedstvo ne stiče ostavnik nikakove koristi, pošto on time ništa ne dobije.

Digitized by Google

takovo odrečenje valja i za potomke, daje zakon ovomu obećanju biljeg neopozivosti; jednostrano, po drugomu ne prihvaćeno očitovanje pako može se uviek opozvati, pošto ovim treći nikakva prava stekao nije.[1]

Kako se već iz rieči zakonske ustanove §. 551. izpostavlja, radi se ovdje samo o odreknuću nasljedstva unapred t. j. prije smrti ostavnikove a ne o napuštenju nasljedstva zapalog već nasljedniku nakon smrti ostavnikove (§. 120. izvan parb. post.).

Odreći se može samo nuždni ili zakonski nasljednik namienjenog mu nuždnog ili zakonitog nasljedstva. Tko se odriče zakonitog nasljedstva u obće, taj se odriče i nuždnog nasljedstva, ali ne obratno. Ne odriče se bo zakonitog nasljedstva, koji se odriče nuždnog nasljedstva, jer nuždni nasljednik, koji se je odrekao samo nuždnog nasljedstva, odrekao se je samo onog, što mu pripada proti volji oporučiteljevoj a i time prava napadati ostavnikovu oporuku u tom pogledu; nije se pako odrekao time i prava na onu imovinu s kojom oporučitelj oporučno razredio nije.[2]

Preporno je, da li se može praesumptivni oporučni nasljednik odreći i oporučnog nasljedstva. Mi držimo, da odrečenju prava nasljedstva na oporučno nasljedstvo ne može biti mjesta, jer oporučni nasljednik, dok mu nije pravo nasljedstva zapalo, ne ima u obće nikakovo pravo na nasljedstvo.[3]

Odrečenjem zakonitog nasljedstva, izstupa onaj, koji se je toga prava odreko, iz reda zakonitih nasljednika, te gubi svako pravo na nasljedstvo, kojega se je odrekao.

Odrečenjem od nuždnog nasljedstva odriešen je samo oporučitelj od dužnosti obazrieti se u oporuci na nuždnog nasljednika t. j. od dužnosti paziti, da nuždni dio nuždnom nasljedniku neokrnjen i čitav ostaje.

Može se tko odreći svoga zakonitog nasljedstva i uvjetno i na korist trećega, u prvom je slučaju odrečenje kriepostno samo ako nastupi uvjet, a u drugom, u koliko nije u tom pogledu sklopljena pogodba s trećim, koja pogodba je po §-u 879. o. g z. nevaljana.

Predmet odreknuća može biti samo pravo nasljedstvo ostavnika a ne zaostavština sama.

Konačna ustanova §-a 551. o. g. z. glaseća: „takovo odrečenje valja i za potomke“, ima se tako razumievati, da odrečenjem na nasljedstvo gube i potomci dotičnog, koji se je toga prava odrekao — ako je i prije ostavnika umro — pravo na nasljedstvo, jer, ako je on ostavnika preživio te umro poslje ostavnika, izključeni su potomci njegovi od nasljedstva već obzirom na §. 732. i §. 763. o. g. z. te za taj slučaj nije potrebno bilo posebnu ustanovu u zakonu uvrstiti.

Nu potomci onog, koji se je nasljedstva odrekao, izključeni su samo strogo od prava nasljedstva, a ne i od inih prava, koja im s drugog naslova iz ostavine pripadaju, te koja mogu potraživati a da i nisu nasljednici. Tako se n. pr. nuždnom nasljedniku po §. 795. o. g. z. ima — ma bio on i zakonito izključen od svoga nuždnog diela — sasvim tim ipak svagda odrediti potrebno uzdržavanje.

---

[1] Mnienje ovo dieli i Unger vidi njegov sistem II. strana 180. i sliedeće nasljedno pravo VI., opazka 6. k §-u 30. na str. 127.; zatim Pfaf i Hofman Excurse II. str. 23. i Kirchstetter str. 320. Protivnog mnienja je Stubenrauch I. str. 708., ali ne obrazlaže ga i ne pobija mnienje Ungerovo.

[2] Vidi Unger VI. §. 30. opazka 7. str. 129. i Kirchstetter str. 320.

[3] Vidi o tom Unger VI. §. 30. opazka 7. str. 129. i zapisnik viećanja o osnovi obćeg gradj. zak. od 5. kolovoza 1804. Ofner I. str. 445. Protivnog je mnienja Stubenrauch, koji tvrdi, da ima mjesta odrečenju na oporučno nasljedstvo. Kirchstetter se o tom ne izjavljuje.

Digitized by Google

Poglavje deveto.

O očitovanju posliednje volje u obće i o oporukah na pose.

Očitovanje posliedne volje.

§. 552. Razredba, po kojoj oporučitelj prenosi oporučno za slučaj smrti svoju imovinu ili dio njezin na jednu ili više osoba, zove se očitovanje posliednje volje.

Pravni poslovi (negotia, negotia juris) jesu ili jednostrani ili dvo i više strani (negotia unilaterialia ili negotia bilaterialia) u koliko je sadržaj njihov samo izraz volje jedne osobe ili u koliko je potrebno za njihov postanak suglasna volja barem dvih osoba. Jedni i drugi pravni poslovi mogu biti pravni poslovi medju živimi (negotia inter vivos) ili pravni poslovi za slučaj smrti (negotia mortis causa).

Jednostrani pravni posao za slučaj smrti je razredba posliednje volje (oporuka ili zapisje — codicil —), a dvostrani nasliednji ugovor i darovanje za slučaj smrti (donatio mortis causa).

Razredba prva zove se zato razredba posliedne volje, jer sadržaje samo odredbe, koje čini stanovita osoba za slučaj svoje smrti, t. j. odredbe glede imovine njezine, koje imadu u kriepost stupiti istom iza njezine smrti, koje su dakle njezine zadnje odredbe. Ne mora pako razredba takova učinjena biti u zadnji čas pred smrt ostavnikovu, već može biti učinjena i prije kraćeg ili dužeg vremena, a ne prestaje zato biti posliednjom njegovom voljom. Ista ostaje takovom, dok ne načini ostavnik drugu razredbu s imovinom svojom za slučaj smrti, u kojem slučaju stupa posliedna na mjesto prve, u koliko nije razredba posliednje volje samo kodicil, u kojem slučaju stupa prva razredba posliednje volje samo onda izvan kriepostí, ako imade u posliednoj protuslovnih odredaba, te ne može jedna uz drugu da obstoji. Zadnja odredba učinjena za slučaj smrti smatra se uviek njegovom posliednjom voljom, bila učinjena u koje god doba i na kojem god mjestu, jer čim nije ostavnik učinio u tom pogledu noviju koju razredbu, bio je u čas smrti istog mnienja glede upitne učinjene razredbe te je imao istu volju, koja je sadržana u toj razredbi, pa se zato imade i ova smatrati punim pravom zadnjom njegovom voljom.

Razredba za slučaj smrti je samo onda razredba posliednje volje ostavnikove u smislu §, 552. o. g. z., ako sadržaje odredaba o imovini ostavnikovoj. Ine odredbe ne smatraju se razredbom posliednje volje, te se ne prosudjuju po propisih sadržanih u ovom poglavju.

Razredba posliednje volje ne mora biti izrazito opoziva. Opozivost nije bitni biljeg razredbe posliednje volje.[1]

Ako dakle ostavnik komu imovinu svoju ili dio iste ostavlja izrazito neopozivo za slučaj smrti, tada ne prestaje zato samo razredba ta biti oporukom, te je valjana ako ne ima kasnije oporuke. Rieč „porečno“ u §-u 552. o. g. z. ima samo to znamenovanje, da oporučitelj može i više oporuka učiniti, te kasnijom oporukom uništiti prijašnju. U slučaju, dakle, da rabi oporučitelj u prvoj svojoj oporuci rieč „neopozivo“

[1] Vidi Unger VI. §. 8. opazka 8. str. 41.

Digitized by Google

ne postaje ona biti samo zato „neopozivom“ te ju kasnija oporuka uništuje ne gledeć na to što starija oporuka sadržava odredbe izrazito naznačene „neopozivimi“ (§. 713. o. g. z.).[1]

Neopoziva naredba, kojom ostavnik za slučaj svoje smrti imetkom svojim razredjuje u cielosti ili samo djelomice, smatra se darovanjem za slučaj smrti, ako je po stranki obdarenoj prihvaćena, jer onda postaje pogodbom (§. 956, o. g. z.). Darovanje pako koje se tiče samo stanovite stvar, t. j., koja ima predmetom pars quanta zaostavštine, te koje se ima izpuniti stoprv poslje smrti darovnika, a nije prihvaćeno po obdareniku smatra se kao zapis, ako je ostavnik pazio na formalnosti, koje zakon propisuje kod sačinjavanja oporuke.

Potrebnosti: I. forma nutarnja.

§. 553. Ako je u posliednjoj razredbi postavljen nasljednik, zove se oporuka; ako li sadržava samo ine uredbe, zove se zapisje (kodicil).

Dielenje razredbe posliednje volje na oporuku i zapisje (kodicil) uzeto je iz rimskoga prava u naš gradjanski zakonik.

O p o r u k a zove se razredba posliednje volje, kojom je postavljen jedan ili više nasljednika; razredba posliednje volje pako, koja sadržaje samo inih odredaba zove se z a p i s j e (k o d i c i l).

Bitno je kod oporuke samo to, da je oporučitelj njom ostavio jednog ili više osobam svukoliku zaostavštinu svoju, ili, obzirom na cielost njezinu, stanoviti alikvotni dio (n. pr polovicu, trećinu). Osoba, kojoj je ovakov dio zaostavštine razredbom posliednje volje ostavljen, zove se, ne gledeć na izraz, koji je oporučitelj u pogledu njezinom upotriebio u oporuci svojoj. „nasljednik“.

Nasljednik ne mora zato oporukom postavljen biti tako, da oporučitelj u njoj izrazito stanovitu osobu naznačuje svojim „nasljednikom“ ili „baštinikom“ t. j., da nazivlje osobu, kojoj ostavlja stanoviti alikvotni dio zaostavštine svoje, naročito „nasljednikom“ ili „baštinikom“, jer nije nasljednik uviek i onaj, koga oporučitelj takovim imenom u oporuci nazivlje, već onaj, kojemu je ostavio stanoviti dio obzirom na cielost po smislu §-a 532, o. g. z. S toga, ako oporučitelj označuje u oporuci osobu koju svojim nasljednikom, ali ostavlja joj samo jednu stvar ili više stvari ili pako pars quanta ciele zaostavštine (a ne pars quota) ta nije zato nasljednik već zapisovnik (legatar). Ako n. pr. u oporuci svojoj imenujem nasljednikom svojim A-a, te mu ostavim samo svoju kuću, ostalu pako imovinu ostavim B-u, a da ga ne imenujem nasljednikom, to će biti ipak B nasljednik, a A samo legatar.

Naš gradjanski zakonik ne propisuje izvjestne forme za imenovanje nasljednika ili za naredjenje kakova zapisa; dovoljno je, da se oporučiteljeva volja očituje načinom, koji ne dopušta nikakve sumnje, pri čem se postavljenjem u nasljedstvo smatra uviek kad oporučitelj razpolaže svim svojim imetkom ili kojim njegovim dielom s obzirom na cjelinu zaostavštine.[2]

Svakako je pako potrebno, da bude oporuka valjana, da se iz nje može jasno razabrati, da je postavljena stanovita osoba nasljednikom u aliquotnom dielu zaostavštine. Ako je u tom pogledu oporuka nejasna n. pr.: ako se istom odredjuje, A ima biti nasljednikom u dielu . . . . ili A-u ostavljam . . . . dio mojeg cjelokupnog imetka, a

[1] Vidi Ofner izvornu osnovu k obć. gradj. zak. sjednički zapisnik od 9. siečnja 1804. §. 435. str. 330.

[2] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 4. ožujka 1857., br. 11367. G. U. 310.

Digitized by Google

mjesta, u kojih bi se umetnuti imao razmierje diela, ostaju u oporuci prazna, tada je razredba posliednje volje nepodpuna i nije kriepostna.[1]

Zapise može oporučitelj ostaviti u samoj oporuci ili napose posebnom razredbom posliednje volje, u kojoj ne razredjuje s ostavštinom s obzirom na cielost njezinu.

Samo u potonjem slučaju zove se ovakova razredba „zapisje" i „kodicil".

Prema ovomu, što smo sad naveli, može ostavnik napraviti kodicil zajedno uz oporuku ili pako bez nje kao posebnu izpravu. Kad nastane sumnja, da li se ima razredba posliednje volje smatrati oporukom ili kodicilom, onda se ima posliednje uzeti.

Valjanost kodicila prosudjuje se po istih propisih, koji su valjani za oporuke.

Kasnija tvrda oporuka uništuje prednju ne samo obzirom na postavljanje nasljednika, nego i glede ostalih razredaba, osim, ako bi oporučitelj u kasnijoj oporuci razgovjetno očitovao, da vriedi prijašnja oporuka sasvim ili djelomice.

Kasnije zapisje (kodicil), kojih više može obstojati jedno uz drugo, uništuje samo u toliko prednje, u koliko se ovo protivi kasnijem (§§. 713. i 714. o. g. z.).

Pripadak nasljedstva: a) ako je samo jedan nasljednik.

§. 554. Ako je oporučitelj postavio obćeno samo jednoga nasljednika, a nije ga ograničio na neki dio zaostavštine, nasljednik taj zadobiva cielu zaostavštinu. Ako je pak jedinomu nasljedniku ostavljen stanoviti dio nasljedstva, koji je odredjen prema cieloj zaostavštini, ostali dielovi zapadaju nasljednikom zakonitim.

Načelo rimskog nasljednog prava. „Nemo pro parte testatus et pro parte intestatus decedere potest", nije prisvojeno u nasljednom pravu obćeg gradj. zakonika. Ostavnik može po svojoj volji postaviti koliko hoće nasljednika. Ako je samo jednog nasljednika postavio obćenito, odnosno ako je jednoj stanovitoj osobi ostavio svu svoju imovinu, onda svakolika zaostavština zapada ovoj. Ako je samo jednom nasljedniku ostavio samo alikvotni dio nasljedstva, dobiva on samo ostavljeni mu dio u koliko nije podjedno zakoniti nasljednik, a ostali dio zaostavštine, s kojim oporučitelj nije razredio za slučaj smrti, pripada zakonitim njegovim nasljednikom.

Ako je nasljednik oporučni, kojemu je po oporuci samo stanoviti aliquotni dio zaostavštine ostavljen, podjedno i jedini u prvom redu pozvani zakoniti nasljednik, dobiva on i cielu ostalu ostavinu s naslova zakonskoga nasljedstva; ako nije jedini, dieli on na jednake dielove s ostalimi zakonitimi nasljednici. Njegov se oporukom nasljedjeni dio ne računa u nijednom slučaju u zakoniti njegov dio, u koliko se radi samo o strogo zakonitom dielu, a ne o nuždnom dielu.

Ako je oporučitelj cielu svoju imovinu razredio, zakoniti nasljednici ne imaju nikakova prava na ostavštinu, ako nisu podjedno nuždni nasljednici (djeca ostavnikova, ili, ako nebi imao djece, njegovi roditelji — §§. 762. i 763. o. g. z. —); ovim ima oporučni nasljednik, osim ako su iznasliedjeni radi postojećih uvjeta §§. 768—773. o. g. z., odstupiti od zaostavštine, vaskoliki pristojeći im nuždni dio, a ako su razredbom posliednje volje prikraćeni u čistom iznosku diela, valja da im oporučni nasljednik nadopuni taj dio (§. 775. o. g. z.). Ali nuždnim nasljednikom meće se u račun sve, što god primaju iz zaostavštine po zapisih ili inih oporučiteljevih odredbah (§. 787. o. g. z.).

b) ako ih je više bez diobe.

§. 555. Ako je postavljeno više nasljednika, a nije naredjena dioba, tad razdieljuju oni zaostavštinu na jednake dielove.

[1] Unger VI. §. 15. opazka 2., str. 65.

Digitized by Google

Ne nastaje razlika u tom, ako je ostavnik postavio i više njih na jednake dielove (ex aequis partibus) ili bez označenja dielova (ex incertis partibus) i to da li conjunctim ili disjunctim u oporuci svojoj za nasljednike, ostavina se dieli u svakom slučaju po glavah na jednake dielove, t. j. na toliko dielova, koliko ima nasljednika. Samo ako se medju nasljednici postavljenimi sastaju, od kojih neki imaju se u nasljedovanju zakonskom smatrati prama ostalim kao jedna osoba (vidi o tom §. 559. o. g. z.), tada valja osobe te i pri diobi po oporuci držati samo za jednu osobu.

Ako je oporučitelj postavio za nasljednike najbližu rodbinu svoju pobočne loze bez pobližjeg označenja, smatra se, da ga naslieditи imadu samo one osobe, koji su mu po zakonitom nasljedstvu najbliži te se nasljedstvo ima razdieliti po načelih §§. 559. i 682. o. g. z.[1]

Ako je ostavnik oporučno imenovao za nasljednike djecu brata si A-a imenom C i D i djecu sestre mu B imenom F i G, a bez da im je izrazito odredio, da dioba ima slieditи po lozah, tada se uzeti ima, da su svi na nasljedstvo pozvani a da nije naredjena dioba, pa razdieljuju zato oni po smislu §-a 555. o. g. z. zaostavštinu na jednake dielove po glavah.[2]

c) ako svi nasljednici imadu dielove stanovite.

§. 556. Ako je postavljeno više nasljednika i svi imaju naznačene stanovite dielove, koji ne izpražnjuju cieloga nasljedstva, ono što preteče zapada nasljednikom zakonitim. Ako je pak oporučitelj pozvao nasljednike u cielo nasljedstvo, nasljednici zakoniti ne mogu ništa tražiti, ma oporučitelj nešto i propustio u računu iznosaka ili u nabrajanju stvari nasljedstvenih.

Oporučitelj može u razredbi posliednje volje svoje postaviti više nasljednika ili da u obće ne opredieluje svakomu pristojeći mu dio iz zaostavštine, o čemu je bilo govora kod §-a 555. o. g. z.; ili pako tako, da svakomu ostavlja stanoviti dio prama cielosti (jednu polovinu, četvrtinu itd.), o čemu radi §. 556. o. g. z. Postavljeni nasljednici, svaki u stanoviti dio, mogu ili: a) izcrpiti cielo nasljedstvo njihovimi dielovi, ili b) može iza svih još stanoviti dio ostavštine preostati, ili napokon c) mogu biti i dielovi njihovi veći od zaostavštine tako, da ova za sve nasljednike ne dosiže.

U slučaju a), ako dielovi nasljednika izcrpe cielu zaostavštinu, ne može nastati nikakovih potežkoća kod diobe, u ovom slučaju dobiva svaki nasljednik svoj alikvotni dio podpuno.

U slučaju b), ako dielovi nasljednika ne izcrpe podpuno cielu zaostavštinu, n. pr., ako je jednom ostavljena polovina, a drugomu jedna četvrtina, dio koji preteče — u sada navedenom primjeru jedna četvrtina — ne pripada upitnim oporučnim nasljednikom, već nasljednikom zakonitim. Iznimka postoji u ovom pogledu samo onda, ako je oporučitelj pozvao nasljednike u cielo nasljedstvo, a pogriešio u računu iznosaka njihovih nasljednih dielova i u nabrajanju stvari nasljedstvenih, odnosno propustio razrediti glede jednog diela ostavštine svoje, ili ako je oporučitelj izvjestne osobe postavio izrazito i svojimi izključnimi universalnimi baštinici u dielovih, koji ne izcrpe ostavštinu, ili ako je zakonite svoje nasljednike naročito izključio od nasljedstva. U svih ovih slučajevih pripada i dio ostavine, s kojom nije po oporučitelju razredba učinjena, oporučnim nasljednikom, i to onim, koji su postavljeni na stanovite alikvotne nejednake djelove, ne u jednakom dielu, već po razmjerju njihovih alikvotnih dielova. Ako je dakle oporučitelj

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. ožujka 1859. br. 1737. G. U. 741.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. svibnja 1881. br. 5097. Pravnik od god. 1881. str. 534.

Digitized by Google

dvie stanovite osobe A-a i B-a postavio izključivo svojimi universalnimi nasljednici, i to A-a u $^1/_2$, B-a u $^1/_4$, tada nije razredio sa $^1/_4$ svoje ostavine. Ova četvrtina ne pripada zato A-u ni B-u na jednake dielove, već po razmjerju njihovih nasliednih oporučnih dielova A-u $^2/_3$ B-u $^1/_3$.[1]

U slučaju c) napokon, ako ostavina ne dosiže za namirenje svih nasljednih dielova, ako je recimo oporučitelj postavio tri nasljednika A-a, B-a i C-a, te je ostavio A-u $^1/_2$, B-u $^1/_4$ C-u $^1/_3$, dakle svim skupa više nego jednu cielinu, tada valja svakomu nasljedniku nešto odkinuti od njegovog nasljednog diela, da svaki može biti namiren iz zaostavštine u razmjerju svoga diela.

Razmjerje u slučajevih b) i c) računa se tako, da se slomci, koji predstavljaju dio pojedinog oporučnog nasljednika, pretvore u slomke jednakim nazivnikom, u koliko takovog već ne imaju, pa da se zatim od tako dobivenih slomaka brojevnici sbroje. Ukupni broj ovako sbrojenih brojevnika daje nam broj dielova, u koliko valja dieliti u slučaju b) dio zaostavštine, koji je preostao oporukom nerazredjen, a u slučaju c) cielu zaostavštinu. U prvom slučaju ima se pojedinom nasljedniku pridodati njegovom, oporukom ostavljenom mu dielu, od ovih dielova toliko njih, kolik je broj nazivnika slomka, predstavljajućeg oporučni dio odnosnog nasljednika, a u potonjem slučaju upravo toliko pojedinomu u svemu iz ciele ostavštine dati.

Po tom će se u slučaju c) po gorenavedenom primjeru, po kojem pripada po oporuci A-u $^1/_2$, B-u $^1/_4$ a C-u $^1/_3$ slomci $^1/_2$, $^1/_4$ i $^1/_3$ pretvoriti u slomke, koji imadu jednak nazivnik, dakle na $^6/_{12}$, $^4/_{12}$ i $^3/_{12}$. Od ovih slomaka je ukupni broj brojnika 13. A dobije dakle od ciele ostavnine 6 dielova, B 3 diela a C 4 diela.[2]

Ako oporučitelj u oporuci svojoj kaže: A i B imadu biti moji nasljednici, A ima dobiti moju kuću, a B moje pokretnosti, tada se ne ima preostavša ostavinska imovina — ostala nekretna imovina n. pr.: oranice, livade vinogradi itd. dieliti po razmjerju vriednosti kuće za A-a, a vriednosti pokretnosti za B-a, na jednake dielove, jer su ovom razredbom posliednje volje A i B postavljeni nasljednici na jednake dielove, dočim su u pogledu kuće i pokretnosti samo prelegatari.

Dio nasljedstva, o kojem se je oporučitelj u oporuci naročito izrazio, da će o njem učiniti posebnu razredbu, ali je nije učinio, pripada oporučnim, ne zakonitim nasljednikom.[3]

d) ako neki nasljednici imaju stanovite dielove, a drugi ih ne imaju.

§. **557.** **Ako ima više nasljednika postavljenih, pa je za neke odredjen stanoviti dio (n. pr. trećina, šestina), a za druge ne odredi se ništa stanovitoga, ovi posljednji zadobivaju ostalu zaostavštinu u jednake dielove.**

§. **558.** **Ako ništa ne preteče za nasljednika obćeno postavljenog, ima se zanj odbiti razmjerno od svih dielova stanovitih toliko, koliko je dosta, da on zadobije jednaki dio s onim, komu je najmanje ostavljeno. Ako su dielovi nasljednika jednaki, imaju oni nasljedniku obćeno postavljenomu predati toliko, da on s njimi zadobije jednaki dio. U svih inih slučajevih, gdje se je oporučitelj prevario u računu, ima se preduzeti dioba na takov način, da se volja oporučiteljeva polag razmjerja očitovanih vrhu cieloga nasljedstva izpuni što se najviše može.**

---

[1] Vidi o tom i rješitbu vrhovnog suda u Beču od 13. ožujka 1861. br. 1504. G. U. 1283.

[2] Vidi Stubenrauch I. str. 714.

[3] Vidi Gerichtzeitung od god. 1853. br. 55.

Digitized by Google

Oporučitelj može u svojoj oporuci jednim stanovitim osobam ostaviti opredieljene alikvotne dielove, a uz to opet drugim stanovitim osobam neopredieljene dielove svoje ostavine s obzirom na cielost. Oporučitelj može n. pr. postaviti za svoje nasljednike A-a, B-a, C-a i D-a, te ostaviti A-u $^1/_2$, B-u $^1/_3$ ciele zaostavštine, C-a i D-a pako naprosto imenovati obćenito svojimi nasljednici a da ne kaže u kojem dielu. U ovom slučaju preostaje za nasljednike C-a i D-a samo $^1/_6$ zaostavštine, jer je ostavnik sa $^5/_6$ jur razredio, čim je ostavio A-u $^1/_2$ ili $^3/_6$ a B-u $^1/_3$ ili $^2/_6$. Ovu preostalu šestinu dobiju C i D na jednake dielove.

Oporučitelj može u oporuci ostavštinom svojom i tako razrediti, da postavlja nasljednici svojimi Aa, Ba, Ca i Da te da odredjuje, da A ima dobiti $^1/_2$, B $^1/_4$, i C $^1/_4$, dočim dio za Da ne opredieluje.

Pošto je po ovom razredjivanju cielu svoju zaostavštinu faktično razdielio medju naljednike svoje Aa, Ba i Ca nebi na taj način Da ništa pripasti moglo. Nu zakon uzimlje u tom slučaju, da se je oporučitelj pomeo u računu, te drži, da je svakako volja oporučiteljeva bila, da dobije stanoviti dio ostavine i onaj, koga je na nasljedstvo pozvao a da mu nije opredielio stanoviti dio iz svoje ostavštine. Zato zakon ustanovljuje u §-u 557. o. g. z., da se, ako za nasljednika obćenito postavljenoga, ništa iz ostavštine po ostaloj razredbi posliednje volje ne preteče, ima odbiti za nj razmjerno od svih dielova ostalih na stanovite dielove postavljenih nasljednika toliko, koliko je dosta, da on zadobije jednaki dio s onim, kojemu je najmanje ostavljeno. — Ako je oporučitelj ostalim nasljednikom ostavio svakomu stanoviti jednaki alikvotni dio, tada nasljednik obćenito postavljeni, za koga ništa iz zaostavštine ne preteče, ima dobiti jednaki dio s njimi. U tu svrhu treba od stanovitih jednakih dielova zaostavštine postavljenim nasljednikom odbiti toliko, koliko je dosta, da zadobije obćenito postavljeni nasljednik jednaki dio s njimi. Kada je n. pr. oporučitelj postavio za nasljednike svoje A-a, B-a, C-a i D-a, a za A-a i B-a odredio svakomu stanoviti dio, i to svakomu polovicu; dočim je C-a i D-a imenovao samo obćenito za svoje nasljednike, neopredieliv njima koji stanoviti dio iz zaostavšine, tada imadu dobiti nasljednici C i D jednaki dio sa nasljednici A i B. Ovaj se jednaki dio ustanovljuje tako, da se uzme kao da je svakomu nasljedniku bez razlike ustanovljeno koliko A-u i B-u, dakle svakomu jedna polovina, ili A-u $^1/_2$, B-u $^1/_2$, C-u $^1/_2$ i D-u $^1/_2$. Brojnici ovih slomaka se zatim sbroje, te sbroj brojnika daje nam broj onaj u koliko se dielova dieliti ima ostavština. U ovom slučaju jest sbroj sbrojnika broj 4., pa će se u nazočnom slučaju ostavina dieliti na 4 jednaka diela, tako, da će dobiti A $^1/_4$, B $^1/_4$, C $^1/_4$ i D $^1/_4$.

Ako je pako oporučitelj ostavio A-u $^2/_3$ i B $^1/_3$, a C-a i D-a postavio samo obćenito za svoje nasljednike, tada imadu dobiti C i D toliko koliko je dio onog u stanovitom dielu postavljenih nasljednika, koji je najmanji; u nazočnom slučaju dakle toliko, koliko B, komu je najmanje ostavljeno. Imadu dakle dobiti A $^2/_3$, B $^1/_3$, C $^1/_3$ i D $^1/_3$. Diobno razmjerje, po kojem imadu A i B od svojih dielova odpustiti sanoviti dio C-u i D-u da dobiju jednaki dio sa B-om, ustanovljuje se tako, da se sbroje brojnici spomenutih slomka, koji daju ukupno broj 5, te nam ovaj pokazuje u koliko dielova valja zaostavštinu dieliti. U ovom slučaju dielit će se ostavština po tom na 5 dielova, te će dobiti A $^2/_5$, a B, C i D svaki po $^1/_5$.

Na isti način, kako je razloženo kod §. 556. o. g. z., ima se dieliti ostavština, kad ova ne dosiže ni za namirenje već samih dielova na stanovite dielove postavljenih nasljednika. Ako je primjerice oporučitelj ostavio oporukom A-u $^1/_2$, B $^1/_3$ i C $^1/_4$ a uz to postavio D-a obćenito svojim nasljednikom, tada imade dobiti D toliko koliko C, dakle $^1/_4$. Ovi slomci imadu se pretvoriti u slomke sa zajedničkim nazivnikom, dakle na $^6/_{12}$, $^4/_{12}$, $^3/_{12}$ i $^3/_{12}$, a zatim dieliti ostavštinu medju A-a, B-a, C-a i D-a u toliko

Digitized by Google

dielova, kolik je ukupni broj svih brojnika gore navedenih slomaka, dakle u 16 dielova. Po tom će dobiti A $^6/_{16}$, B $^4/_{16}$, C $^2/_{16}$ i D $^2/_{16}$.

Analogno tomu ima se po konačnoj ustanovi §. 557 o. g. z. postupati i u inih sličnih slučajevih. Ako je primjerice ostavnik odredio oporukom svojom sliedeće: Ostavljam začetom, ali još nerodjenom djetetu moje sestre $^2/_3$ imetka, ako je mužko diete, a materi $^1/_3$. Ako li pako bude diete žensko, onda ostavljam njemu $^1/_3$, a materi odnosno mojoj sestri $^2/_3$ svoga imetka. Medjutim je sestra oporučiteljeva porodila dvojke, dječaka i djevojčicu. Dieliti valja onda ostavštinu tako, da ima dobiti mati $^2/_7$, sin $^4/_7$, a kći $^1/_7$.

Koji se nasljednici smatraju kao jedna osoba.

§. 559. Ako se medju nasljednici i postavljenimi sastaju takove osobe, od kojih neke imaju se u nasljedovanju zakonitom smatrati prema ostalim kao jedna osoba (n. pr. bratova djeca prema bratu oporučiteljevu), tad valja osobe te i pri diobi po oporuci držati samo za jednu osobu. Sbor, občina, skupština (n. pr. siromasi) broje se svagda samo za jednu osobu.

Koje se osobe u nasljedovanju zakonitom imadu smatrati kao jedna osoba ustanovljuju §§. 732.—734. i 736. o. g. z.[1] Osobe ove valja smatrati prama ostalim nasljednikom jednom osobom, te pri diobi po oporuci držati za jednu osobu samo onda, ako oporučitelj u pogledu diobe ostavinskog imetka medju ovim osobam ništa inog o oporuci svojoj odredio nije, u kojem slučaju smatra zakon, da postoji predmnieva, da se je oporučitelj na zakonom ustanovljeno razmjerje obazreo, te obzirom na to propustio učiniti posebne kakve odredbe. Ako je dakle oporučitelj imenovao za svoje nasljednike svoga brata A-a i djecu brata si B-a (C, D i E), tada se ne dieli ostavina na glave, t. j. ne na A, C, D i E na četiri jednaka diela, već na loze, t. j. na dva diela, na lozu A-a i B-a, pa dobije A polovicu, a djeca B-ova: C, D i E drugu polovicu ili B $^3/_6$, a C, D i E, svaki po $^1/_6$ ciele zaostavštine, a to zato, što se po zakonitom nasljedstvu smatraju djeca bratova prama bratu pokojniku jednom osobom.

Ako je ostavnik postavio za svoje nasljednike najbliže rodjake pobočne loze, neoznačiv pobliže ovu lozu, to je očevidna njegova namjera samo ta bila, da ga nasljedjuju osobe one, koje su mu po zakonitom nasljedstvu najbliže, te ove diele ostavinu po propisih danih za zakonito nasljedstvo.[2]

Ako je dakle oporučitelj imenovao za nasljednika svoga brata A-a i „ostale svoje rodjake" bez da ih je imenom označio, pa su mu najbližji njegova sestra B i troje djece njegove sestre C, tada stupaju sestra B i troje djece njegove sestre C u nasljedstvo diela ostavštine namienjenog po oporuci „ostalim rodjakom". Ostavina se u ovom slučaju ne dieli medjutim po glavah, već po lozah na tri diela tako, da dobije brat pokojnikov A jedan dio, sestra mu B drugi dio, a djeca sestre C skupa treći dio na jednake dielove, t. j. svako diete jednu trećinu trećeg diela ili $^1/_9$ ciele zaostavštine.

Nasuprot ne uporavlja se pravilo §-a 559. o. g. z., ako osobe, koje je oporučitelj postavio za nasljednike ne stoje s njim u rodbinskom odnošenju. Ako n. pr. oporučitelj ostavlja ostavinu svoju razredbom posliednje volje svomu prijatelju A-u i djeci brata prijatelja njegova A-a, C-u i D-u, tada se ne dieli ostavština na dvie loze, već na glave, te dobije svako diete prijatelja A-ova onaj isti dio kao što A sàm, dobiju dakle A, C i D svaki jednu trećinu.

[1] Vidi tumačenje kod ovih §-a.
[2] Rješitba vrhovnog suda u Beču od 21. ožujka 1859., br. 1737. G. U. 741.

Digitized by Google

Isto tako ne može se uporabiti ustanova §-a 559. o. g. z. na nasljednike, koji ne spadaju na jednu te istu rodbinsku lozu pošto po zakonitom rodbinstvu više loza od oniih navedenih u §-u 731. o. o. g. z. medju sobom konkurirati ne mogu, jer dok ima članova prve loze ne dodje druga na red i t. d.; ili ako spadaju u jednu lozu, ali se medjusobno isključuju, što biva n. pr., ako je oporučitelj pozvao na nasljedstvo brata si i podjedno djecu istog svog brata.[1]

Razredba posliednje volje oporučiteljeve, u kojoj jednostavna kaže: „ostavljam imovinu svoju mojim baštinikom ili nasljednikom", a ne imenuje nikoga, ima se tako tumačiti, da je oporučitelj ostavio imovinu svoju svojim rodjakom najbližim po zakonitom nasljedstvu.[2]

Pravo priraštaja.

§. 560. Ako su svi nasljednici zvani u nasljedstvo bez odredjenja dielova ili pod obćenim izrazom jednake diobe, pa tkogod od njih ne može ili neće da se služi svojim pravom nasljedstvenim, pušteni dio priraštuje ostalim nasljednikom postavljenim.

§. 561. Ako su postavljeni jedan ili više nasljednika u stanoviti dio nasljedstva, a jedan ili više njih postavljeni su bez odredjenja diela toga, pušteni dio prirašćuje onomu ili onim ostalim naljednikom, kojim nisu odredjeni dielovi stanoviti.

§. 562. Nasljedniku postavljenomu u stanoviti dio nepristoji nikako pravo priraštaja. Zato, ako ne ima više nijednoga nasljednika obćeno postavljenog, pušteni dio nasljedstva ne zapada nasljedniku postavljenomu u stanoviti dio, nego nasljedniku zakonitomu.

§. 563. Tko zadobije pušteni dio nasljedstva, uzima na se i terete, koji su na njem, ako ti tereti nisu ograničeni na djelanja osobna nasljednika postavljenog.

Nauka o pravu priraštaja (jus accrescendi) razlikuje se po našem gradj. zakoniku od onog rimskog prava. Ova se razlika temelji na tom što je vladalo u rimskom pravu načelo: „nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest", koje nije po našem gradjanskom zakoniku prisvojeno.

Pod priraštajem razumieva se po smislu §§. 561—593. o. g. z. onaj dio nasljedstva, pripadajući nasljedniku po oporuci zvanom na nasljedstvo, koji ne može ili neće da se služi svojim pravom nasljedstvenim. Dio ovaj zove zakon: „pušteni dio nasljedstva".

Nasljednik ne može nastupiti nasljedstvo u slučajevih §§-a 540, 542. i 543, o. g. z., a neće da učini uporabu od nasljedstva u slučajevih §§-a 538, 551. i 805. o. g. z.

Po spomenutom načelu rimskoga prava bila je naravna posljedica, da je kod oporučnog nasljedstva pušteni dio nasljedstva uviek pripao ostalim oporučnim nasljednikom a nikad zakonitim. Naš gradjanski zakonik dopušta uz oporučno nasljedstvo i zakonito nasljedstvo, ali glede priraštaja usvojio je načelo: da pravo na priraštaj ne ima pripasti oporučnim nasljednikom, kojim je ostavljen stanoviti, opredieljeni alikvotni dio ostavštine, već samo onim, koji su zvani na oporučno nasljedstvo obćenito bez odredjenja stanovitih dielova; u protivnom slučaju zapada pušteni dio nasljedstva zakonitim nasljednikom.

---

[1] Vidi Stubenrauch I., str. 718. i Unger VI. str. 66, opazka 9.

[2] Rješitba vrh. suda u Beču od 16. listopada 1867. G. U. 2884.

Digitized by Google

Obzirom nato, radjaju se u pogledu prava na priraštaj kod oporučnog nasljedstva sljedeća pitanja:

1. Komu pripada pušteni dio nasljedstva, ako su svi nasljednici zvani po oporuci na nasljedstvo bez odredjenja dielova ili pod općenitim izrazom jednake diobe?

2. Komu pripada pušteni dio nasljedstva, ako su postavljeni jedan ili više nasljednika u stanoviti dio nasljedstva, a jedan ili više njih postavljeni bez odredjena diela?

3. Komu pripada pušteni dio nasljedstva, ako ne ima nijednog nasljednika općenito postavljenoga?

Na prvo pitanje sadržan je odgovor u §. 560. o. g. z., po kojem pušteni dio nasljedstva pripada ostalim nasljednikom na jednake dielove.

Na drugo pitanje odgovara ustanova §. 561. o. g. z., da pušteni dio nasljedstva prirašćuje onomu ili onim ostalim nasljednikom, kojim nisu odredjeni stanoviti dielovi.

Na treće pitanje daje nam odgovor §. 562. o. g. z., u komu stoji, da pušteni dio nasljedstva u ovom slučaju ne zapada nasljedniku postavljenom u stanoviti dio, nego nasljedniku zakonitom.[1]

Uporavljuje se propis §-a 590. o. g. z. glede priraštaja i onda, ako umre mišljeni (oporukom postavljeni) nasljednik prije oporučitelja, jer takov nije mogao prenieti na svoje nasljednike pravo nasljedstva, što ga sam još nije zadobio (§. 536. o. g. z.).[2]

Razumieva se, da o pravu priraštaja ima samo onda govora, ako oporučitelj za slučaj, da koji nasljednik ne može ili neće da se služi svojim pravom nasljedstvenim, nije učinio u pogledu diela ovoga posebne odredbe, n. pr., ako nije odredio zamjenika (§. 809. o. g. z.) ili pako, ako nastupi transmisija (u slučaju §-a 537. o. g. z.).[3]

Pravo na priraštaj stiče se ipso jure, jer se kod nasljednika prije diobe nasljedstva u pravom smislu ne može ni govoriti o stanovitom nasljedstvenom dielu. Nije dakle potrebno nasljedniku, koji ima pravo na priraštaj, predati na isti posebno nasljedno očitovanje.

Kako je već gore naglašeno §§. 560.—562. o. g. z. govore samo o priraštaju u slučaju oporučnog nasljedstva.

O priraštaju kod zakonitog nasljedstva, ne ima posebne ustanove u zakonu, ali zato se ne može uztvrditi, da pravo na priraštaj ne postoji kod zakonitog nasljedstva, jer se ovo pravo izpostavlja već iz odredbe zakonske, po kojoj su dalnje loze tako dugo izključene od zakonitog nasljedstva dok ima kojeg člana bližnje loze.[4] Uz to je svaki zakoniti nasljednik pozvan na nasljedstvo općenito, a ne u stanovitom aliquotnom dielu, te su njegova prava ravna općenito oporučno postavljenom nasljedniku.[5]

Svaki, koji zadobije pušteni dio nasljedstva, uzima time ipso facto i terete, koji su na njem (n. pr. izplatu zapisa, postavljenje spomenika), ako ti tereti nisu ograničeni na posve osobne činitbe i dužnosti nasljednika, koji je dio svoj napustio, (n. pr. sgotoviti kakvo umjetno djelo ili preuzimati stanovito tutorstvo).

Medju terete ove ne spada uvjet, naložen nasljedniku, jer se ovaj ne proteže na zamjenike mu bez naročite odredbe oporučiteljeve (§. 702. o. g. z.).

---

[1] Ofner izvorna k obćem gradj. zakoniku, sjednički zapisnik od 9. siečnja 1804. §§. 351—352, str. 335. i 336.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. travnja 1852., br. 3108. Ger. Zeit. br. 121. od god. 1855.

[3] Čitaj o tom tumačenje kod §-a 537. o. g. z.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. siečnja 1880. Gerichts Halle god. 1881., br. 91. a. G. U. 7805.

[5] Vidi o tom Unger VI. §. 38. in fine str. 155. i opazka 6. k ovom §-u na str. 157.

Digitized by Google

§. 564. Oporučitelj sam treba da postavi nasljednika; on ne može ostaviti drugomu komu da ga naimenuje.

Po naravi svojoj mora oporuka i posredno predstavljati volju oporučiteljevu; razredba posliednje volje, kojom oporučitelj absolutno i direktno prepušta postavljanje nasljednika uvidjavnosti treće osobe — bila ta i oblast koja — je nevaljana.

Oporučitelj može obzirom na §. 559. o. g. z. postaviti za nasljednika, bez označenja pojedinih članova, sbor ili skupštinu ili iz ovih samo stanovitu u oporuci označenu kategoriju, te u ovom slučaju prepustiti oblasti da označi odnosne osobe, spadajuće u tu kategoriju, jer oblasti ovoj nije time po oporučitelju prepušteno postavljanje nasljednika, već ona ima samo usljed odredbe oporučiteljeve izreći: koje osobe imadu svojstva ona, da se mogu uvrstiti u dotičnu kategoriju odnosne skupštine, koju je kategoriju oporučitelj u oporuci svojoj označio.[1]

Oporučitelj može obzirom na §. 699. o. g. z. postaviti za nasljednika i osobu ne stanovitu onda, kada je oporuku učinio, ali glede koje ne može dvojbe biti kada nastane odnosno vrieme. Recimo n. pr. onoga, koji će oženiti sestru oporučiteljevu. A može po smislu istog §-a 699. o. g. z. takodjer postaviti za nasljednika osobu, pod uvjetom, koji zavisi od volje treće osobe, u koliko je uvjet taj moguć i dopušten.

Za valjanost oporuke nije potrebno, da je oporučitelj nasljednika po imenu u oporuci svojoj naznačio, već je dovoljno, da ga je tako opisao, da ne može glede njegove osobe nastati dvojba, n. pr. ako označuje njezino zvanje ili odnošaj u kojem stoji prama oporučitelju kao n. pr. „slugu svoga", a ne ima više nego jednoga ili „dotičnoga biskupa grada X" (§§. 558, 564, 566, 571, 604, 571, 586. o. g. z.).[2]

Ako je oporučitelj u oporuci pozvao na nasljedstvo osobu, označiv ju tako, da ju nije moguće po kvalifikaciji razlučiti od druge osobe, jer druga osoba ima istu kvalifikaciju, ili jer se kvalifikacija, označena po oporučitelju glede na nasljedstvo pozvane osobe, neda na način svakomu vidljivi, ili poznati, konstatovati, ili što o obstojnosti upitne kvalifikacije kod odnosne na nasljedstvo pozvane osobe razna mnienja biti mogu, — ne može biti govora o imenovanju nasljednika ili postavljanju stanovite osobe u nasljedstvo, pa zato neće takova razredba posliednje volje, kao oporuka, nikakvu valjanost imati, osim ako sadržaje i inih odredaba, u kojem slučaju moći će se ta razredba posliednje volje smatrati samo kodicilom.

Nasljednik ne mora biti naveden upravo u samoj oporuci. Oporučitelj može njega imenovati, ako hoće, na posebnoj cedulji ili u posebnom sastavku, koji pako sastavak mora onda imati po §-u 582. o. g. z. sve one potrebštine, koje su propisane za samu oporuku.

Ako je oporučitelj stanovitoj trećoj osobi kazao, koga on hoće da mu bude nasljednikom, a u oporuci je svojoj samo naveo: da imenuje nasljednikom svojim onoga, kojega će upitna treća osoba naznačiti, to ova razredba posliednje volje ne valja, osim ako je oporučitelj pred odnosnom trećom osobom očitovao u tom pogledu posliednju volju svoju onako, kako zakon propisuje, da bude valjana ustmena oporuka, pa zatim napisao pismenu oporuku prije navedenoga sadržaja.[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. listopada 1863. br. 6636. G. U. 1806.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. svibnja 1879. br. 5052. Juridische Blätter od god. 1879. br. 30. i G. U. br. 7493. i rješ. vrh. suda u Beču od 4. lipnja 1879. G. U. 7498.

[3] Vidi u tom pogledu Nippel Erläuterungen VI. str. 80., Stubenrauch II. str. 721. i rješ. vrh. suda u Beču od 22. travnja 1853. br. 3643., br. 66. Allg. Ger. Ztg. od god. 1854.

Digitized by Google

Očitovanje posliednje volje valja da je promišljeno stanovito i slobodno.

§. 565 Oporučitelj valja da očituje svoju volju stanovito, i nije dosta da pukim samo potvrdjivanjem pristane na koji predlog njemu učinjeni; osim toga treba da ju očituje pri punoj sviesti, promišljeno i ozbiljski, bez sile, bez prevare i bez bludnje bitne.

Zakon odredjuje u ovom §-u, da ima oporučitelj očitovati posliednju volju: 1) stanovito, 2) pri punoj sviesti, 3) promišljeno i ozbiljski, 4) bez sile i 5) bez prevare i bitne bludnje.

Na 1. Stanovito je očitovanje posliednje volje, ako je razredba za slučaj smrti po oporučitelju vlastitimi njegovimi riečmi učinjena tako jasno, da se ne može nego samo na jedan način tumačiti. Zato nije dovoljno, da oporučitelj pukim samo potvrdjivanjem pristaje na koji njemu učinjeni predlog, izrazio on to potvrdjivanje kojim god načinom, budi riečmi budi znaci, kao primjerice klimanjem glave.

Nije pako puko potvrdjivanje, ako oporučitelj na pitanje kojeg god od oporučnih svjedoka, komu da ostavlja ovu ili onu stvar, očituje riečmi svojimi vlastitimi komu da stvar upitnu ostavlja, imenujući sam dotičnu osobu.

Razredba je ova valjana za to, što je oporučitelj sam odredio, što da ima biti s odnosnom stvari, te ga je samo svjedok oporuke ili treća koja osoba na to sjetio. Potvrdjivanje bilo bi samo onda, da ga je svjedok oporuke pitao, da li on ostavlja dotičnu stvar N. N-u, a oporučitelj nato odgovorio sa „da“ ili „ostavljam“.[1]

Na 2. Oporučitelj valja da posliednju svoju volju očituje pri punoj sviesti, t. j. pri čistoj pameti ne u biesnoći, ludosti, slaboumnosti, pijanstvu, ili u bolesti, usljed koje se gubi prava sviest, kao n. pr. a vrućici.

Na 3. Oporučitelj mora posliednju volju svoju očitovati promišljeno i ozbiljski, t. j. u takovom času i pod takovimi okolnosti, da se neda podvojiti, da mu je bila izjava čvrsta istinska njegova volja, a ne samo šala ili puki razgovor.

Na 4. Oporučitelj mora posliednju volju svoju očitovati bez sile. Pod silom ne ima se razumievati samo mehanička sila (vis absoluta) n. pr., ako tko silom ruku oporučiteljevu vodi da podpiše oporuku njemu podmetnutu, već i psihologička sila (vis compulsilva), t. j. svaki pritisak na oporučitelja usljed kojeg uzroka pristaje iz straha na razredbu za slučaj njegove smrti zatraženu po odnosnoj osobi. Svakako pako valja da je bio strah temeljiti, t j. da su sredstva, upotrebljena po dotičnoj osobi, koja ga je na očitovanje posliednje volje prisilila bila, odnosno da je zaprećeno zlo bilo takovo, koje je moglo prouzročiti njemu temeljita straha.

Na 5. O prevari i bitnoj bludnji kod očitovanja posliednje volje govore §§. 570—572 o. g. z. te i ovdje valja tumačenje, koje je tamo navedeno.

Sve ove sada navedene mane — osim 1. mana kod pismene oporuke — nisu kod oporuke vidive, te se ne mogu predmnievati, već se moraju dokazati. Dokaz pako prinadleži onomu, koji jednu od ovih mana prigovara. Obično su to redoviti zakoniti nasljednici, pa zato imadu ovi, ako izvanparbenim putem nagoda sa oporučnimi nasljednici za rukom ne podje, u tom pogledu proti oporučnim nasljednikom nastupiti put parnice te podignuti tužbu proti njima, jer se izvanparbenim putem nijedan prepor u ostavinskoj razpravi, dakle ni onaj o valjanosti oporuke, riešiti ne može (§. 2. izvanparb. post.) Dokaz o nevaljanosti oporuke radi postojeće koje od gore navedevih mana, ima se provesti po propisih parb. postupnika.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. lipnja 1878., br. 15311. Pravnik od god. 1878. br. 86.

Digitized by Google

Uzroci nesposobnosti praviti oporuku: 1) nedostatak pameti.

§. 566. Očitovanje ne valja, ako se dokaže, da je bilo učinjeno u bjesnoći. ludosti, slaboumnosti ili pijanstvu

§. 567. Ako tko tvrdi, da je oporučitelj, koji bijaše poludio, bio pri punoj sviesti kada je posliednju volju očitovao, ima se tvrdjenje to istinito dokazati po vještacih, ili po osobah poglavarstvenih, koje su stanje duševno oporučitelja točno razvidile, ili po inih pouzdanih dokazih.

Pošto oporučitelj ima posliednju svoju volju očitovati stanovito i pri punoj sviesti, to očitovanje posliednje volje ne valja, ako je učinjeno u bjesnoći, ludosti, slaboumnosti i pijanstvu.

Zakon rabi izraz u bjesnoći, u ludosti a ne po biesnom, po ludom, iz česa jasno sliedi, da nije svaka oporuka, koja je učinjena po ludomu, nevaljana, već samo, ako je učinjena po njemu u času ludosti, jer i ludi može imati časova, kada je pri sviesti (lucida intervalla). Oporuka učinjena u tom času je valjana, ali pošto predmieva postoji kod ludoga, da nije bio pri pameti, kada je oporuku pravio,[1] ima zato onaj, koji tvrdi, da je bio oporučitelj, koji bijaše poludio, pri punoj sviesti u času, kada je oporuku pravio, odnosno da je onda imao lucidum intervallum, ovu okolnost dokazati.

Zakon veli, da se ima taj dokaz provesti, po vještacih, ili po osobah poglavarstvenih, koji su stanje duševno oporučitelja točno razvidile ili po inih pouzdanih dokazih. Prepušteno je razsudi suda, kojemu dokazu da dade vjere. Dokaz po vještacih ima se provesti po propisih gradjsnsko parb. postupnika, ali pošto se po §-u 567 može dokaz ustanoviti po vještacih na prosto, a ne samo očevidom sa vještaci, što je naravno, jer obično ne ima oporučitelja već živa, kada do provedanja upitnoga dokaza dodje, to može sudac i vještake liečnike, koji su bolestnika liečili, saslušati bez očevida, koji se dokaz, dakako, ne može u tom slučaju više smatrati strogo po propisih gradj. parb. post. dokazalom po vještacih, već samo dokazom ravnim onim saslušanja svjedoka.

Po konačnoj ustanovi §-a 567., koja dopušta ne samo dokaz po vještacih i po osobah poglavarstvenih, već i po inih pouzdanih dokazalih, dopušten je dokaz po svjedocih nevještaka. Dokaz po svjedocih biti će dovoljan, ako su svjedoci posve vjerodostojni i ako mogu posvjedočiti iz vlastitog opažanja i motrenja, da je oporučitelj znao imati u svojoj ludosti lucida intervalla, a ponapose, da je u času, kada je oporuku pravio, bio pri podpunoj sviesti, odnosno da je lucidum intervalum trajao cielo vrieme dok je oporuku pravio.[2]

Razumieva se, da se dokaz po svjedocih, u koliko ne pruža izkaz svjedoka u cielosti svojoj po propisu gradj. parb. postupnika podpun dokaz, nadopuniti može prisegom domirnom, ako je stranka, koja taj dokaz vodi, sama znala za duševno stanje oporučiteljevo u času kada je oporuku pravio.

Glavna prisega pako je nedopustljiva kao dokazalo u tom pogledu, a to zato, što sudac mora imati podpuno uvjerenje, da je duševno stanje oporučiteljevo prigodom, kada je oporuku pravio, bilo takovo, da se dvojiti ne može, da je mogao promišljeno posliednju

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. srpnja 1877. br. 4247. G. U. 6528.

[2] Ofner izvorna osnova k općem gradj. zak. I. sieničkí zapisnik od 16. siečnja 1704. §. 364. str. 338—340. i riešitbe vrh. suda u Beču od 4. svibnja 1880. br. 4867. Dalm. pravo od god. 1880. str. 181., od 29. travnja 1857. br. 2825. G. U. 334., od 24. siečnja 1855. br. 311. G. U. 66. i od 19. rujna 1850. br. 4805. Ger. Ztg. od god. 1852. br. 98.

Digitized by Google

volju očitovati, t. j. da je bio pri podpunoj sviesti, što se izpostavlja iz ustanove § 567. o. g. z., koja veli, da moraju predležati o tom pouzdana dokazala. Glavna prisega, koja se parbenoj stranki po gradj. parb. postupniku dosuditi može samo u pomanjkanju svakog inog dokazala, ne može se smatrati s toga po smislu §. 565. o. g. z. pouzdanim dokazalom, jer se time u nazočnom slučaju svakako potvrdjuje samo opažanje jedne osobe, t. j. odnosne pruće se stranke.[1]

Pod dokazom po osobah poglavarstvenih, koji zakon nabraja u §-u 567. o. g. z. medju dokazala za dokaz okolnosti, da je bio oporučitelj pri podpunoj sviesti, kada je pravio oporuku, može se razumievati samo izkaz osoba poglavarstvenih na temelju njihovih vlastitih opažanja o duševnom stanju oporučiteljevom, a ne svjedočbe poglavarstvene (občinskih ili gradskih poglavarstva) izdane na temelju saslušanja inih svjedoka.

Da je pako dovoljno uredovna potvrda kr. jav. bilježnika kod oporuke, o kojoj je sastavljen bilježnički spis, ili potvrda, odnosno opazka sudbena kod sudbene oporuke na samom spisu, da je bio oporučitelj pri podpunoj sviesti, kada je dotičnu oporuku pravio, leži već u naravi javne izprave po §-u 113. i 114. grspp., jer postoji predmnieva, da se je odnosna uredovna osoba o tom i svjedočila. U ovom slučaju mora protudokaz voditi onaj, koji protivno tomu tvrdi.

2) Proglašenje razmetnosti u kolike smeta činiti oporuku?

§. 568. Koga je sud proglasio za razmetnika, taj može po posliednjoj volji razredjivati samo polovinom svoje imovine, druga polovina zapada nasljednikom zakonitim.

Justianov zakon po rimskom pravu stavio je razmetnika u jedan red sa biesnim (quia furosium faciunt rerum suarom exitum), te razmetnik nije u obće mogao učiniti valjanu razredbu posliednje volje.

Po izvornoj osnovi k obćem gradj. zakoniku nije bio razmetnik nesposoban razrediti za slučaj svoje smrti cielim svojim imetkom, on je bio samo u toliko ograničen, da je morao oporuku samo sudbeno i to izrazito samo pred njegovim osobnim sudom prve ili druge molbe praviti. Izvorna osnova išla je sa tog stanovišta, da razmetnik neće moći sam pametnu i shodnu oporuku praviti bez naputka i ravnanja suda.

Povjerenstvo za izpitivanje izvorne osnove k obćem zakoniku nije bilo s time sporazumno, jer je smatralo neshodnom ovakovu odredbu, pošto nije pružala dovoljne garancije, da će oporučitelj — razmetnik — napraviti oporuku odgovarajuću svim odnosnim njegovim odnošajem, jer sudac ne ima uviek dovoljnog vremena, da se uputi u privatne odnošaje oporučitelja — razmetnika — pa će biti oporuka većim dielom jednostrana. S toga se je povjerenstvo prije navedeno složilo u siednici svojoj od 11. siečnja 1804. na redakciju teksta §-a 568. o. g. z., kako sada u obćem gradj. zakoniku glasi. Do ovog zaključka vodili su povjerenstvo razlozi prisvojeni po pruskom zakonu, naime, da se preprieči, da razmetnik ne pravi oporuku na štetu zakonitih svojih nasljednika, budući se predmnieva, da on goji proti njima mržnju, jer obično oni traže, da se on proglasi razmetnikom, pa se tako drži, da im se on hoće osvetiti time, što će imovinu svoju iza smrti ostaviti trećim osobam.[2]

---

[1] Stubenrauch u svom komentaru u knjizi 1. na strani 724. veli, da se glavna prisega zato ne može smatrati u slučaju §-a 567. o. g. z. dovoljnim dokazalom, jer da glavna prisega više narav nagode ima. Nama se čini, da ovaj argumenat nije pravi razlog već da može biti samo onaj, koji smo naveli.

[2] Vidi Ofner izvorna osnova k obćem gradj. zak. I. §. 369. str. 343.

Digitized by Google

Odredba § 568. o. g. z., da druga polovina ostavine, kojom razmetnik oporučno razrediti ne smije, pripasti ima njegovim zakonitim nasljednikom, je odredba, koja se sama po sebi razumije obzirom na občenite ustanove u nasljednom pravu občeg gradj. zakonika, po kojih, dio imovine, s kojom oporučitelj nije razredio. za slučaj njegove smrti pripada zakonitim njegovim nasljednikom.

Prenavedena odredba je samo jasnosti radi izrazito i u §-u 568. o. g. z. uvrštena, zato, da ne nastanu nikakove dvojbe, da zakoniti nasljednici u svakom slučaju pravo imadu na polovicu ostavine razmetnika, ako je razredio oporučno sa cielom imovinom svojom.

Nastaje samo pitanje, što će biti onda, ako je oporučitelj razredio cielom njegovom imovinom oporučno, a ne ima zakonitih nasljednika, da li i onda oporuka samo u pogledu polovine imovine razmetnika valjanosti ima, te komu zapada druga polovica.

U takovu slučaju mora se smatrati obzirom na smisao i na svrhu zakonske ustanove §-a 568. o. g. z., da imade ciela zaostavština pripasti oporučnim nasljednikom, jer inače bi morala polovica zaostavštine pripasti kao ošastna drž. eraru, što pako nije bila, prama gore razloženom, namjera zakonodavca.[1]

Ovaj §. ne proteže se na osobe, nad kojimi je po §-u 251. o. g. z. produljena nadtutorstvena vlast radi razmetnosti, ako nisu sudno proglašeni za razmetnike.[2]

Isto valja za one. koji radi drugih uzroka nisu sposobni brinuti se sami, kao što treba za svoje poslove, te stoje pod skrbničtvom (§ 21. o. g. z.); i na ove ne proteže se ustanova §-a 568. o. g. z.[3]

3) Nezrele godine.

§. 569. Nedorasli nisu sposobni činiti oporuke. Maloljetnici, koji osamnaestu godinu još navršili nisu, mogu samo ustmeno pred sudom praviti oporuke. Sud je dužan uvjerit se po pristojnom izvidjenju, da oporučitelj očituje svoju posliednju volju slobodno i razborito. Ovo očitovanje ima se staviti u zapisnik, i pridat će se ono, što je sud doznao iz izvidjenja. Poslie navršene osamnaeste godine može se posliednja volja očitovati bez ikakova ograničenja.

Nedorasli su oni, koji nisu još navršili 14. godinu, a maloljetnici oni, koji nisu još navršili 24. god. (§. 21. o. g. z.).

Maloljetnici, koji nisu još prekoračili 18. godinu, mogu praviti oporuku samo ustmeno pred sudom; svaka oporuka po njima inim načinom napravljena je nevaljana.

Izvorna osnova našeg gradj. zakonika nije zahtievala, da maloljetnici od 14. do navršene 18. godine moraju oporuku pred sudom praviti, već je samo propisala, da oni za valjanu razredbu posliednje volje imati moraju privolu ili roditelja, ili tutora ili nadtutorstvene oblasti.

Povjerenstvo za pretresivanje izvorne osnove obć, gradj. zak. pako, nije držalo, da privola takova pruža dovoljnu garanciju, da je malodobnik očitovao svoju posliednju volju slobodno, jer da se neda izbjeći upliv roditelja i tutora malodobnikova, a da mogu vladati i razni osobni motivi kod ovih, iz kojih malodobniku ili dozvole ili uzkraćuju pravljenje oporuke. Držalo je zato ovo povjerenstvo, da se prava volja malodobnika u godini izpod 18 godina, kad mu još duševne sile nisu u pravilu dovoljno razvite, saznati može samo, ako ga o tom sudac izpituje, te si svestranim shodnim izvidjenjem osobnih

[1] Unger VI. strana 45. opazka 4., Stubenrauch I. str. 725.
[2] Rješitba vrhovnog suda u Beču od 26. svibnja 1858. br. 4581. G. U. 575.
[3] Rješ. vrhov. suda u Beču od 21. svibnja 1857. G. U. 419.

Digitized by Google

odnošaja maloljetnika, pribavi uvjerenje, da oporučitelj očituje svoju posliednju volju razborito i stanovito.[1]

Oporuku može malodobnik praviti pred kojim god sudom.

U Cislitavi može on praviti oporuku i pred javnim bilježnikom, jer to dopušta tamo valjajući bilježnički red od 25. srpnja 1871. br. 75. d. z. l. U nas ne može maloljetnik, koji još nije navršio 18. godinu, praviti oporuku pred javnim bilježnikom, jer je to naročito propisom §-a 60. bilježničkog reda od 7. veljače 1858. br. 23. d. z. l. zabranjeno.

Da bude ustmena oporuka, pred sudom očitovana, valjana, ne treba biti izrično po sudu zapisnički konstatovano, da je sud u zakonu propisana izvidjenja preduzeo i osvjedočio se po istih, da je malodobnik posliednju svoju volju slobodno i razborito očitovao; već je dovoljno, da je u zapisniku, u kom je uvršteno očitovanje posliednje volje odnosnog malodobnika, sudac konstatovao, dotično potvrdio, da je malodobnik očitovao posliednju svoju volju promišljeno i ozbiljski, bez sile i bitne bludnje. Ako tko od zakonitih nasljednika ovakovoj oporuci prigovara da nije tvrda, jer da se sudac nije osvjedočio shodnimi izvidjenji, da je volja oporučiteljeva slobodna bila, ima to odnosni prigovoritelj dokazati putem parnice.[2]

Nastaje još pitanje, da li je sudac vlastan ne primiti očitovanje posliednje volje oporučitelja, koji još nije navršio 18. godinu, ako se je iz preduzetih izvidjenja osvjedočio, da nije slobodna njegova volja, koju hoće da se primi u zapisnik kao njegova posliednja volja. Kod prve revizije izvorne osnove k obćem gradjanskom zakoniku po zakonodavnom povjerenstvu, složili su se članovi istog u tom, da se ima uvrstiti u gornji §. gradj. zak. izrična ustanova na koncu, da sud ne ima primiti oporuku u takovu slučaju. Nu kod superrevizije osnove obćeg gradjanskog zakonika izpuštena je ova stavka, te je primljena redakcija §-a 569. o. g. z., kako sada u tekstu glasi, a na to, da je tu stavku izpustilo, vodilo je povjerenstvo bojazan, da će nekoji sudci u tom pogledu, ako ustanova ova ostane, svojevoljno postupati i bez opravdanoga razloga po gdje koju oporuku te vrsti odbiti.[3] Stoga mora sud u zapisnik uvrstiti svakako očitovanje posliednje volje malodobnika, koji nije navršio 18. godinu, ako se je i osvjedočio, da ne sadržaje njegovu pravu volju, ali mora konstatovati uredovnom opazkom o čemu se je uvjerio po preduzetih izvidjenjih u pogledu slobodne i promišljene volje oporučiteljeve. Ovakova posliednja volja neće dakako biti tvrda, osim ako podje za rukom nasljednikom, koji su postavljeni takovom oporukom, pružiti protudokaz, koji ovi putem parnice nastupiti imadu, ako hoće da se oporuka proglasi tvrdom.[4]

4) Bludnja bitna.

§. 570. Razredba posliednje volje nije tvrda, ako se pokaže bitna bludnja oporučiteljeva. Bludnja je bitna, ako se je oporučitelj pomeo u osobi, koje se je htio spomenuti, ili u stvari, koju je htio zapisati.

§. 571. Razredba je tvrda, ako se pokaže, da osoba, koje se spomenuo oporučitelj, ili da stvar zapisana samo je krivo nazvana ili opisana.

---

[1] Ofner izvorna osnova k obćem gradj. zak. I., sjednički zapisnik od 16. siečnja 1804., §. 365. str. 340.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. listopada 1877. br. 6176. G. U. 6699.

[3] Ofner izvorna osnova k obćem gradj. zakoniku. II. str. 385. §. 278.

[4] Unger VI. §. 9. opazka 2. str. 44, Stubenrauch I. str. 737.

Digitized by Google

§. 572. Razredba je i tad tvrda, ako se nadje da je neistinit (lažan) uzrok, što ga je očitovao oporučitelj; već ako bi se dokazalo, da se je volja oporučiteljeva oslanjala jedino i samo na krivi taj uzrok.

Razredba posliednje volje nije tako tvrda, ako se pokaže bitna bludnja oporučiteljeva.

Ova se pokazuje u oporuci: 1) ako se je oporučitelj pomeo u osobi, koje se je htio spomenuti; 2) ako se je pomeo u stvari, koju je htio ostaviti; 3) ako se oslanja na krivi neistinisi uzrok, u koliko se razredba posliednje volje osniva samo i jedino na taj neistiniti uzrok.

Na 1. U osobi, koje se htio spomenuti pomeo se je oporučitelj samo onda, ako je očito iz cielog sadržaja oporuke, da nije htio postaviti za nasljednika ili ostaviti stanoviti zapis osobi onoj, koju je u oporuci krivo označio, a ne samo, ako je nasljednika ili zapisovnika krivo nazvao ili opisao. Osoba nasljednika ili zapisovnika (legatara) ne mora stoga biti u oporuci tako naznačena ili opisana, da ju svaki lahko odmah poznati može, dovoljno je, da sud, koji je zvan tumačiti oporuku, s obzirom na njezin cieli sadržaj imati ne može dvojbe, koja je osoba odnosni nasljednik ili legatar.[1]

Ako se oporučitelj u oporuci svojoj kod postavljanja nasljednika ili kod označenja legata glede odnosne osobe, kojoj nasljedstvo ili zapis pripasti ima, tako nestalno izrazuje, da se nezna, koja je osoba nasljednik, a koja legatar, tada se ne može o bludnji govoriti, jer je takova oporuka nevaljana obzirom na § 565 o z. z. zato, što je razredba posliednje volje nestanovita. Ne predleži nikakva dvojba glede osobe nasljednika, ako oporučitelj, koji očituje ustmeno razredbu posliedniye volje svoje, pita za svoju suprugu, koja se je udaljila u bližnjn sobu, a zatim očituje, bez da ime koje spominje: „Ja ostavljam njoj cieli svoj imetak", jer se pod rieči „njoj" ne može u tom slučaju razumievati nitko drugi, nego njegova supruga.[2]

Isto tako ne predleži bitna bludnja glede osobe nasljednika, ako je oporučitelj u oporuci svojoj postavio za nasljednike svoju braću i sestre, koji su za vrieme, kada je oporuku pravio, već bili mrtvi, u koliko je oporučitelj znati morao za njihovu smrt, jer se mora tada držati, da je time potomke braće i sestara po koljenih postavio za nasljednike.[3]

Isto tako, ako oporučitelj ostavi zapis stanovitoj osobi, koja je već bila mrtva, kada je oporuku pravio, a da nije znao za to, smatra se, da je legat ostavio djeci odnosnog u oporuci imenovanog legatara.[4]

Na 2. Ono što je rečeno glede osobe nasljednika i legatara valja i glede predmeta ostavljenih pojedinom zapisovniku. I u pogledu ovih smatra se, da nije bitna bludnja, ako je stvar po oporučitelju samo krivo nazvana ili opisana. Stvar nije krivo označena, ako od više stvari jedne vrsti nije izrazito dotična stvar opisana tako, da se razlučiti može od ostalih predmeta te vrsti, jer za taj slučaj ima se postupati po propisu §-a 656. o. g. z.

Ako je u razredbi posliednje volje broj ili suma, koja krivo nazuačena, ili nečitljivo napisana te se neda iz sadržaja i smisla oporuke konstatovati, koji je pravi broj, tada se ima u dvojbi uzeti za valjani broj onaj, koji se čitati može ili koji se inače izpostavlja kao najmanji.

---

[1] Rješ. vrhov. suda u Beču od 28. svibnja 1879. br. 5002. Jar. Bl. od god. 1879. br. 30.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. lipnja 1878. br. 15311. Pravnik od god. 1878. broj 36.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. srpnja 1852. br. 7173. Peitler str. 382.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. listopada 1866. br. 6924. G. U. 2632.

Digitized by Google

Na 3. Razredba posliednje volje nije napokon tvrda, ako se dokaže, da se je volja oporučitelja oslanjala jedino i samo na krivi uzrok. Zakon u §-u 572. o. g. z. smatra u pravilu, da je i tad tvrda oporuka, ako se nadje, da je neistinit uzrok, što ga je očitovao oporučitelj. Nevaljanom smatra ju samo onda, ako se dokaže, da se volja oporučitelja oslanja samo i jedino na taj uzrok, t. j. ako oporučitelj nije iz nijednog drugog obzira, već samo radi toga neistinitog uzroka očitovao posliednju volju onako, kao što glasi oporuka. Potrebno je dakle, da predleži dokazano, da oporučitelj bez toga krivog uzroka, t. j. bez bludnje, koja je bila u njemu prouzrokovana krivim i neistinitim predstavljanjem faktičnih okolnosti, nebi bio oporuku onako pravio, kako ju je pravio, n. pr., ako nebi bio oporučitelj odnosnu, u pismenoj oporuci na nasljedstvo pozvanu osobu, nikakako postavio za nasljednika, da je znao, da ne stoji predmnjeva u predpostavi koje ju je imenovao za svoga nasljednika. Takova bludnja predleži, ako je oporučitelj, koji je imenovao već pred tri sposobna svjedoka, dakle u valjanoj formi ustmene oporuke, svoga nezakonitoga sina svojim nasljednikom, ustmenu razredbu svoju promienio samo zato, te pismenom oporukom ostavio cieli svoj imetak svomu bratu, što ga je prisutni javni bilježnik uvjeravao po krivoj uputi, da po zakonu ne može svom nezakonitom sinu ostaviti ništa.[1]

5) Zavjet redovnički.

§. 573. Osobe redovničke (fratri, kaludjeri) ne imaju redovito prava činiti oporuke; ali ako je red zadobio povlasticu, da njegovi članovi mogu praviti oporuku; ako su osobe redovničke odriešene od zavjeta; ako su po ukinuću svojega reda, zavoda ili samostana (manastira) izstupile iz staleža svojeg, ili ako su namještene u takovu službu, da se polag naredba političkih ne smatraju više kao osobe spadajuće u red, zavod ili samostan, nego mogu podpunu vlastnost steći, — slobodno im je razredjivati tom vlastnošću po očitovanju posliednje volje.

Članovi duhovnog reda (osobe redovničke) nisu u pravilu sposobni praviti oporuku, te oporuka po njima učinjena, ne ima pravne krieposti, jer oni nisu vlastni steći imovinu u korist svoju.

To pravilo ima ove iznimke:

a) ako je red dobio povlasticu, da njegovi članovi mogu praviti oporuku;[2]

b) ako su osobe redovničke odriešene od zavjeta, ili ako su po ukinuću svojega reda ili samostana izstupile iz staleža svojega;[3]

c) ako su namještene u takovu službu, da se polag političkih naredaba ne smatraju više kao osobe, koje spadaju u red, zavod ili samostan, nego mogu podpunu vlastnost steći, kamo spadaju one redovničke osobe, koje su izpostavljene na župe kao upravitelji župâ ili kapelani. Ovi mogu razredjivati za slučaj smrti imovinom svojom, koju su stekli u ovom svojstvu.[3]

6) Težka kazan zločinstvena.

§. 574. Zločinac osudjeni na smrt, ne može od dana, kada mu je oglašena presuda, valjano očitovati svoje posliednje volje;

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. veljače 1767. br. 879. G. U. 2734.

[2] U tom pogledu čitaj odnosne dovrske dekrete i ine naredbe u Manzovom izdanju i Gellerozih izdanjih obćeg gradj. zakonika kod § a 573.

[3] Ofner izvorna osnova obćeg gradj. zak., sjednički zapisnik od 16. siečnja 1804. §. 367 str. 342 i rieš. vrh. suda u Beču od 30. studena 1871. G. U, 4342.

Digitized by Google

a osudjeni na tamnicu najtežju ili težku ne može je dotle valjano očitovati, dok traje vrieme kazni njegove.

Sadržaj ovog §-a nije no korolar ustanove §-a 27. lit. b) kaznenog zakonika, kojimi se djelotvorna sposobnost osudjenika radi zločinstva, koja se kazne smrću ili težkom tamnicom, steže tako, da oni ne mogu, dokle god traje njihova kazna, ni medju živimi sklopiti posla za se obvezatna, ni očitovati posliednje volje svoje. Načelo ovo sadržano je već u §§. 61., 270. i 279. o. g. z.

Pod danom proglašenja osude, kojom je zločinac osudjen na smrt ili težku tamnicu, razumieva se dan, kada mu je proglašena pravomoćna osuda, dakle, ako je uložio pravni liek proti osudi prvomolbenog suda, dan onaj, kada mu je proglašena konačna osuda višjeg suda. (Kod priziva, osuda banskog stola, a kod žaobe ništovne sa ili bez priziva. osuda stola sedmorice kao kasacionalnog suda.) A nesposobnost njegova praviti razredbu posliednje volje počima samo od časa, kada mu je osuda proglašena. (Dvorski dekret od 31. siečuja 1821. sbirka pravosud. zak. br. 1735).

Propis ovog §-a proteže se i na in contumaciam osudjenoga.

Postojeći kazneni zakon pozna samo dva stupnja kazni tamnice, to jest tamnicu bez dodatka i težku tamnicu; najtežja tamnica postajala je po kaz. zakonu od godine 1803., prema kojemu govori i §. 574. o. g. z. o spomenutoj najtežjoj kazni, koja sada odpada.

Nastaje ovdje pitanje, da li mogu kaznenici, osudjeni na težku tamnicu i nalazeći se na uvjetnom dopustu (po zakonu od 22. travnja 1875. sbor. br. 23), valjano očitovati posliednju volju svoju?

Obzirom na §. 4. istog zakona i §§. 225. i 226. kaz. zak. mora se niječno odgovoriti, jer po §-u 4. zakona od 22. travnja 1875. (sbor. br. 23) o uvjetnom dopustu, dopustnik u vrieme dopusta smatra se kao kaznenik; nesposobnost pako osudjena zločinca traje dotle, dok traje njegova kazna, jer kaznenik stupa u sva prava družtvena i gradjanska istom kada podnese kazan (§. 225. k. z.) ili kada se dosudjena mu kazan odpusti (§. 226. k. z.).

Ustanova §-a 574. o. g. z. stupila je izvan krieposti u zemljah zastupanih u carevinskom vieću po zakonu od 15. studena 1867. d. z. l. br. 131., po kojem osuda kaznena nepovlači u istih zemljah za sobom gubitak ili ograničenje djelotvorne osudjenikove sposobnosti.

Trajanje valjanosti razredbe.

§. 575. Zakonito očitovana posliednja volja ne može postati netvrda radi toga, što su zaprieke kasnije nastupiie.

§. 576. Posliednja volja, koja s početka nije tvrda, ne postaje tvrdom za to, što je zaprieka kasnije ukinuta. Ako se u ovom slučaju ne učini nikakova nova razredba, nastaje nasljedovanje zakonito.

Posliednja volja očitovana u formi propisanoj po zakon (u §§-ih 578—589. o. g. z.), pri punoj sviesti, promišljeno i ozbiljski, bez sile, prevare i bitne bluduje po osobi, koja je bila u vremenu, kada je razredbu posliednje volje učinila, sposobna razrediti imovinom svojom, je t v r d a posliednja volja. Ovakova razredba ne može postati ne tvrdom, ako su možebit zaprieke kasnije nastupile radi kojih bi — da su obstojale onda, kada je oporučitelj očitovao posliednju svoju volju — razredba posliedne volje nevaljana bila. Oporuka ne postane zato ne tvrda, ako oporučitelj gubi sposobnost praviti oporuku iza kako je jur razredbu posliednje volje svoje načinio; n. pr., ako bude istom nakon uči-

Digitized by Google

njene oporuke proglašen sudno razmetnikom, ili, ako je poludio ili stupio u koj kaludjerski red itd.

Tvrda oporuka posliednje volje gubi svoju snagu samo u slučaju §-a 778. o. g. z., ako se oporučitelju bez djece, pošto je jur očitovao posliednju svoju volju, rodi nuždni nasljednik, za kojega ništa ne bijaše odredio. U tom slučaju imade razredba posliednje volje samo u pogledu zapisa odredjenih za javne zavode, za nagrade, izvršene službe ili na pobožne svrhe ostati u krieposti, i to samo u toliko, u koliko iznosak njihov ne prelazi četvrti dio čiste zaostavštine. Sve ostale razredbe posliednje volje gube sasvim snagu, ali dolaze opet do snage, ako je nuždni nasljednik umro prije oporučitelja.

Nasuprot je oporuka, koja ne odgovara prije navedenom zakonskom propisu, te koja je s toga netvrda, — bezkriepostna, te ne postaje tvrdom pa makar je zaprieka kasnije ukinuta (quod initio vitiosum fuit non potest tractu temporis convalescere).

Nu oporuka može po okolnostih biti i samo u pogledu stanovitih, u njoj sadržanih odredba posliednje volje, bezkriepostna, u pogledu drugih pako tvrda. To biva u slučaju, ako je razredba posliednje volje u pogledu jednoga ili više nasljednika netvrda, jer nasljednici ili nasljednik nije u istoj naveden stanovito, naime razumljivo tako, da se nezna, koji je nasljednik. Tada nastupa u pogledu upitnog cielog nasljedstva, ili diela istog, — u posliednjem ovom slučaju, ako ima uz ovog i drugog nasljednika, ali samo, ako ne postoje iznimke §§-a 554—557. o. g. z. — zakonito nasljedstvo, dočim ostala razredba posliednje volje oporučitelja (n. pr., ako je jedan samo nasljednik oporukom postavljen, a nezna se koji je, odredbe tičuće se zapisa), ostaje u krieposti. Ili pako u slučaju, ako je osoba, kojoj je stanovita stvar zapisana (legat), tako označena, da se ne može iz cielog sadržaja oporuke razabrati, koja je osoba legatar ili koja je stvar zapisana (§. 571. o. g. z.); u takovu je slučaju bezkriepostna odredba u oporuci samo u pogledu tog zapisa, dočim ostaje oporuka u pogledu ostalih odredba oporučiteljevih tvrda.

Kasnije očitovanje oporučiteljevo budi na samoj oporuci, budi na posebnom sastavku, kojim upitnu ne tvrdu oporuku proglasuje s njegove strane valjanom ili za njegovu pravu posliednju volju, ima samo onda kriepostnu moć, ako to očitovanje ima sve nutrnje i vanjske potrebštine, koje su po zakonu propisane za oporuku samu, jer ovakovo očitovanje smatra se samo novom oporukom.

Priznanje absolutno nevaljane oporuke sa strane zakonitih nasljednika, kojim je samo na korist, što je oporuka netvrda, nemože činiti absolutno nevaljanu oporuku tvrdom i kriepostnom. Ovakovo očitovanje može se samo smatrati kao odreknuće zakonitih nasljednika na podignuće nasljedstvene tužbe, ali ne za odreknuće na zakonito nasljedstvo u obće.

Oporuka se ne može nevaljanom proglasiti po sudu izvanparbenim putem, osim ako su njezine mane vidne i očite. Proglasiti oporuku nevaljanom i ništetnom može se samo nakon provedenog kontradiktornoga postupka.

Uloga tužitelja ima se dodieliti pretendentu za nasljedstvo, oslanjujućem se na oporuku: a) ako je oporuka neuredna;[1] b) ako se razložito pobija koli s obzirom na formu sastavka toli s obzirom na istinitost;[2] c) ako je bila poderana pa opet slieplјena.[3] U svih inih slučajevih mora zakoniti nasljednik, koji pobija istinitost oporuke preuzeti ulogu tužitelja.[4]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. travnja 1864. G. U. 1865.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. listopada 1876. G. U. 6260.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. siečnja 1875 i 13. ožujka 1877. G. U. 5589. i 6405
[4] Rješ, vrh. suda u Beču od 30. lipnja 1865., 21. svibnja 1869., 19. kolovoza 1870., 25. srpnja 1871., 3. srpnja 1873., 13. srpnja 1875., 4. siečnja 1876. G. U. br. 2218, 3419, 3348, 4233, 5031, 5795, 5970.

Digitized by Google

U slučaju da zakonski nasljednik pobija zapisje, mora se zapisovnik sa svojom tražbinom odpraviti na put pravde.[1]

Tužba svaka gorenavedene vrsti zastaruje za tri godine, računajuć od dana, kada se je oporučni nasljednik nasljedno očitovao (§. 1487. o. g. z.).[2]

I. Forma izvanjska očitovanja posliednje volje.

§. 577. Može se praviti oporuka izvan suda ili u sudu; pismeno ili ustmeno; pismeno pak sa svjedoci ili bez svjedoka.

Oporuke diele se u pogledu vanjskog oblika (forme), u kojoj imadu biti sastavljene, sistematično na: A) privatne oporuke i B) javne oporuke. Privatna je oporuka ona, koju oporučitelj pravi bez sudjelovanja sudbene osobe ili kr. javnog bilježnika, a javna ona, koju oporučitelj pravi u sudu ili pred kr. javnim bilježnikom. Privatne oporuke diele se dalje na I. oporuke uredne (obćenite, pravilne) i II. na oporuke izvanredne (neobične, osobite). Uredne su one, glede kojih valjaju obćeniti propisi u pogledu vanjske forme sastavka njihova, a izvanredne glede kojih postoje u tom pogledu posebni propisi. Uredne privatne oporuke diele se opet na 1. pismene (§. 578. i 579. o. g. z.) i 2. na ustmene. (§. 575, o. g. z.) Pismene oporuke diele se napokon na a) vlastoručno po oporučitelju pisane (holographičke) oporuke (§. 578. o. g. z.) i b) na vlastoručno ne pisane, već po njemu samo podpisane oporuke (§. 579. o. g. z.). Izvanredne privatne oporuke diele se 1. u one, glede kojih zakon propisuje osobitih formalnosti (§. 580. i 581. o. g. z.) i 2. u one, glede kojih se zakon zadovoljuje sa manje formalnosti, takozvane povlaštene oporuke (§. 597—600 o. g. z.). Povlaštene oporuke diele se opet a) u one, koje se prave na brodarenju ili u mjestih, gdje vlada kuga ili spodobne priljepčive bolesti (§. 597. i 598. o. g. z.) i b) u oporuke vojničke (§. 600. o. g. z.). Javne se oporuke diele I. u sudbene t. j. u one, koje se prave u sudu, II. u bilježničke, koje se prave pred kr. javnim bilježnikom (§§. 54—65. bilježn. reda). Obe diele se opet na 1. pismene (testamentum judici oblatum, §. 587, 589. i 590. o. g. z. te §. 60. bilježn. reda) i ustmene (testamentum apud acta conditum, §. 588. o. g. z. i §§. 59. i 61. bilježn. reda).

Sve formalnosti, koje zakon propisuje za oporuke, vriede i za zapisja, (kodicile) jer zakon rabi rieć „oporuku“ ovdje u širjem smislu, t. j. razumieva pod oporukom svaku razredbu posliednje volje u obće.

1) izvansudbene pismene.

§. 578. Tko hoće da čini oporuku pismeno i bez svjedoka, mora nju ili zapisje svojom rukom napisati, i svojom rukom ime podpisati. Ako i nije potrebno, ali da se uklone razpre, nije s gorega priložiti dan, godinu i mjesto, gdje se pravi razredba posliednje volje.

Ako je oporučitelj oporuku sam vlastitom rukom pisao i podpisao (testamentum holographum), ne treba, da bude oporuka tvrda, nikakovih inih formalnosti. Za valjanost njezinu nije potrebno da je datirana, zakon preporuča samo, da se uklone razprave, da oporučitelj datira svoju oporuku, t. j. da stavi na nju dan i godinu kada, i mjesto gdje se pravi razredba posliednje volje. Pod razpravami, koje se time ukloniti imadu, razumieva zakon parnice, koje nastati mogu, ako se nadje druga oporuka o tom, koja je kasnija, a koja ranija. Podpisati mora oporučitelj oporuku, koju sam piše samo svojim

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. rujna 1873. G U. 5074.

[2] Čitaj Unger VI. §. 22. na koncu na strani 100. i opazka 6, k istom §. na strani 102.

Digitized by Google

obiteljskim imenom, krstnog imena ne mora da kraj obiteljskog imena stavi. Kako rieč „podpis“ već po svom znamenovanju kaže, ima oporučitelj svoje ime staviti na koncu oporuke, iza kako ju je dovršio. Ako je oporučitelj samo pojedine stavke u kontekstu oporuke sam podpisao, ali nije oporuke podjedno podpisao na koncu, tada je quaestio facti, da li vriedi samo onaj dio oporuke odnosno one stavke oporuke, koje je oporučitelj podpisao, ili pako, da li se usljed toga, što manjka podpis oporučiteljev na koncu oporuke, ciela oporuka tvrdom smatrati ne može? Odlučno ja za riešenje ovog pitanja, da li se pojedina po oporučitelju u kontekstu oporuke podpisana stavka smatrati može kao osebi stojeća cielina, ili samo kao integrirani dio ostalog po oporučitelju nepodpisanog diela oporuke. U prvom slučaju biti će razredba posliednje volje, sadržana u onoj po oporučitelju podpisanoj stavki, valjana u potonjem pako slučaju neće ciela razredba tvrda biti, te će i zato bezkriepostna biti. U dvojbi ima se posliednje uzeti.[1]

Ako je oporuka dielom po oporučitelju, a dielom po trećoj osobi pisana, tada se u slučaju, da po oporučitelju pisani i po njemu i podpisani dio oporuke sačinjava o sebi stojeću razredbu posliednje volje, ovaj dio oporuke tvrdom njegovom posliednjom voljom smatra; u protivnom slučaju, ako na ime dotičnu stavku oporuke, koju je vlastoručno pisao, nije vlastoručno podpisao, ili, ako se upitna stavka samo u savezu s ostalim dielom oporuke smatrati može jednom cielinom, ne valja razredba ova kao pismena oporuka.[2]

Uporuka, sastojeća se iz više araka, mora biti po oporučitelju podpisana na koncu svakog arka. Sašiveni ne moraju biti pojedini arci. Da podpiše oporučitelj pojedini arak ili pojedini list oporuke, sastojeće se iz više araka ili pojedinih listova, nije samo onda absolutno nuždno, ako se iz nutarnjeg sadržaja cielog, na više araka ili listova pisane oporuke, — u koliko nije istinitost istoga sadržaja prigovorena — bez ikakve dvojbe izpostavlja, da su svi arci ili listovi u jednom nepobitnom savezu, te da predstavljaju jednu cielinu.[3]

§. 579. Ako je oporučitelj svoju posliednju volju dao napisati po drugoj kojoj osobi, treba da ju podpiše svojom vlastitom rukom. On mora suviše pred tri sposobna svjedoka, od kojih barem dva treba da su zajedno pritomni, potvrditi, da sastavak sadržava njegovu posliednju volju. Najposlje valja, da se i svjedoci iznutra ili izvana, al svagda na izpravu samu, i ne možebiti na zavitak podpišu kao svjedoci posliednje volje. Nije potrebno da svjedok znade sadržaj oporuke.

Za valjanost razredbe posliednje volje, koju pismeni oporučitelj sam pisao nije, zahtieva zakon u formalnom pogledu:

1) da ju oporučitelj podpiše svojom vlastitom rukom;

2) da pred tri sposobna svjedoka, od kojih barem dva treba da su zajedno pritomni, potvrdi, da sastavak sadržava njegovu posliednju volju;

3) da se svjedoci iz nutra ili izvana, ali svagda na izpravu samu, podpišu kao svjedoci posliednje volje.

Na 1. Oporuku ne mora oporučitelj podpisati u prisutnosti svjedoka, to zakon ne propisuje; mora ju pako svakako prije podpisati, nego što ju svjedoci oporuke pod-

[1] Unger VI. §. 10. opazka 1 str. 47.

[2] Unger VI. §. 10. opazka 6. str. 48.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. srpnja 1883. C. 519.

Digitized by Google

pišu.[1] Garancija, da je oporučitelj oporuku sam podpisao leži već u tom, što mora potvrditi pred svjedoci, da sastavak sadržava njegovu posliednju volju.

Da se rieč „podpisati" inače razumievati ne može, nego da oporučitelj na oporuku staviti imade bar svoje obiteljsko ime, je izvan dvojbe već po obćem znamenovanju rieči „podpisati". Preporno je samo pitanje, da li podpis oporučiteljev na oporuci valja i onda, ako je netko drugi vodio njegovu ruku. Komentatori nisu u tom složni, ali judikatura je u tom pogledu već odlučila, da i takov podpis valja, ako je oporučitelj, kada je oporuku pravio već tako slab bio, da čvrsto ruku sam voditi mogao nije, u koliko je samo volju izrazio da oporuku želi podpisati.[2]

Na 2. Oporučitelj mora izraziti potvrdu svoju, da odnosni po trećoj osobi pisani sastavak sadržava razredbu posliednje njegove volje ustmeno i načinom takovim, da je svaka dvojba izključena, da su svjedoci oporuke uvjereni, da je oporučitelj odnosnim načinom, kako je svoju potvrdu izrazio, doista izjavio, da dotični sastavak sadržava njegovu posliednju volju. Muče ne može oporučitelj u tom pogledu izraziti potvrdu svoju.[3] Tako se ne bi moglo smatrati, da je oporučitelj sastavak potvrdio kao posliednju njegovu volju, ako na pitanje svjedoka: da li odnosni sastavak sadržaje njegovu posliednu volju, ništa ne odgovori. Pošto zakon traži izrazitu potvrdu, nije ni dovoljno, da oporučitelj na pitanje, da li je sastavak njegova posliednja volja, u znak odgovora, samo klima sa glavom.[4]

Dovoljno je pako, ako oporučitelj odgovori na takovo pitanje sa „da".[5]

Samo niemi ili gluhoniemi može potvrdu svoju i znaci izraziti.[6]

Nastaje pako ovdje pitanje, da li se može samo s oporučnimi svjedoci dokazati, da je oporučitelj pred njima izjavio, da sastavak po trećemu pisani a po njemu vlastoručno podpisani, sadržaje njegovu posliednju volju, odnosno da je pred njima izrazio potvrdu u tom pogledu.

O tome su teoretici raznog mnienja. Praksa odlučila je, da je dovoljno, da o tom, da je oporučitelj po trećem pisani sastavak potvrdio kao njegovu posliednju volju, predleži dokaz po propisih gradj. parb. postupnika, koji se može polučiti izkazom i inih svjedoka ne samo oporučnih. Ne moraju dakle to potvrditi uviek sami oporučni svjedoci, ali mora dokazano biti, da je oporučitelj tu izjavu učinio barem pred dva oporučna svjedoka, koji su zajedno prisutni bili, te koji su to čuti mogli a samo prečuli.[7]

Na 3. Svjedoci oporuke moraju zajedno podpisati oporuku, a ne svaki na pose tako, da jedan nezna za drugoga.[8] Oni moraju nadalje znati, da su svjedoci opo-

---

[1] Unger VI. §-a 10., opazka 3. strana 48.

[2] Rješitba vrhov. suda u Beču od 11. svibnja 1871. br. 13431. G. U. 14162. Vidi o tom protivno mnienje Ungerovo u nasliednom svom pravu VI., §. 10., opazka 5. strana 48.

[3] Rješitba vrhovnog suda u Beču od 18. ožujka 1880. br. 1426. Jur. Bl. od god. 1880. br. 37. i G. U. 7901.

[4] Rješitba vrh. suda u Beču od 23. listopada 1855. br. 10425. G. U. 982.

[5] Rješitbe vrh. suda u Beču od 16. kolovoza 1857., 25. studena 1857. i 12. svibnja 1858. G. U. 428, 478 i 562.

[6] Rješ. vrhov. suda u Beču od 13. studena 1860. G. U. 1225.

[7] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. siečnja 1857. br. 330. G. U 281. po kojoj je smatrao isti vrhovni sud, da je dovoljno dokazano, da je oporučitelj sastavak po trećemu pisani potvrdio kao njegovu posliednju volju, što su jedan samo oporučni svjedok, i dva druga svjedoka, koja nisu bili oporučni svjedoci, izkazali, da je oporučitelj u tom pogledu doista se potvrdno izjavio, ne gledeć na to, što su ostala dvojica oporučnih svjedoka tvrdili da oni to čuli nisu.

[8] Rješenje vrhovnog suda u Beču od 8. kolovoza 1855. br. 7039. Ger. Ztg. br. 30 od god. 1856.

Digitized by Google

ruke, mora im se zato to kazati, ali nije potrebno da budu izrazito pozvani kao svjedoci oporuke.

Svjedoci oporučni moraju imati svojstva ona, koja propisuju §§. 591—599. o. g. z.

Ovi moraju vlastoručno oporuku podpisati, moraju dakle biti pismeni; nu okolnost, da jedan svjedok samo za silu zna pisati, te drugi kod podpisivanja njegovog imena ruku mu vodi, nečini još sama po sebi oporuku ništetnom.[1]

Svjedoci moraju podpisati oporuku svakako prije smrti oporučiteljeve, jer akt oporuke odnosno očitovanja posliednje volje mora biti dovršen još za života oporučiteljeva.

Svjedoci oporuke ne moraju poznati oporučitelja lično, dovoljno je da mogu potvrditi, da se u osobi oporučitelja nije dogodila nikakva prevara ili bludnja, t. j. da mogu opisati njegovu osobu ili navesti takove okolnosti, koje se tiču njegovih osobnih odnošaja, da nestaje svaka dvojba glede identiteta osobe oporučiteljeve.[2]

Okolnost, da se jedan svjedok (ili sva trojica) nije podpisao na oporuci „kao svjedok posliednje volje" ne čini inače tvrdu oporuku nevaljanom. §. 601. o. g. z. odredjuje samo, da očitovanje posliednje volje nije tvrdo, ako je oporučitelj (ne treća osoba) zanemario i jednu samu od potrebnostih formalnih, u koliko mu nisu naročito jedino opreznosti radi stavljene na volju. Oporučitelj pako, koji je za svoju osobu udovoljio svim odredbam §. 579., nije kriv, što svjedok sam nije učinio toga, naime što se nije podpisao naročito „kao svjedok posliednje volje". Uzme li se uz to na um stilizacija §-a 578. o. g. z. u obih prvih stavkah, gdje se govori o tom, na što mora paziti oporučitelj u oprieci s onom u trećoj stavci, gdje se veli, na što moraju paziti svjedoci, pokazati će se istinitost ovoga, što je prije razloženo u pogledu ustanove §. 601. o. g. z.

U obih prvih stavkah rabi se rieč „mora" (po njemačkom izvornom tekstu „muss", koja je u hrvatskom tekstu prevedena u prvoj stavci sa „treba" a u dvugoj sa „mora") u trećoj stavci pako rieč „ima" (po njemačkom tekstu „sollen", koja je u hrvatskom tekstu prevedena sa „valja".) Rieč mora („muss") sadržaje za oporučitelja kategorički imperativ; rieč „ima" ili bolje „imade" („sollen") izriče doduše za svjedoka opreznostnu obvezu, ali njezin propust ne čini posliednju volju nevaljanom i pravno nedjelatnom.[3]

§. 580. Oporučitelj, koji ne umije pisati, mora ne samo držat se formalnosti propisanih u prednjem §., nego i mjesto podpisa treba da stavi sam znak svoje ruke i to u pritomnosti svih trijuh svjedoka. Da se lašnje i stalno dokaže tko je oporučitelj, opasno je takodjer, da jedan od svjedoka pristavi ime oporučiteljevo, dodavši da je to učinio mjesto njega.

Ustanova ovog §-a predmnieva, da oporučitelj zna čitati, te da samo ne umije (jer nije nikad učio) ili da ne može (radi tjelesne mane) pisati.

Oporučitelj, koji nezna ili ne može ni čitati ni pisati ima se držati formalnosti u §. 581. navedenih.

Ako je tko, koji umije pisati, ali radi tjelesne mane ili bolesti težko piše, svoje ime, budi sam, budi pomoćju tudje ruke, na oporuku, po trećem pisanu, podpisao, ali tako, da se čitati ne može, to zato oporuka sama po sebi još ne tvrda nije, ako je taj

[1] Rješenje vrhovnog suda u Beču od 24. siečnja 1854. br. 663. P. str. 979. Protivnog je mnienja Unger u svom nasljednom pravu, knjiga VI. §. 10. opazka 5. strana 48.

[2] Ofner izvorna osnova k obćem gradjanskom zakoniku I. §§. 375—377. strana 349 i 350.

[3] Rješenje vrh. suda u Beču od 23. srpnja 1879. Jur. Bl. od god. 1879. br. 37.

Digitized by Google

nečitljivi podpis stavljen na oporuku u prisutnosti trijuh svjedoka oporuke, jer se svakako ovakovom podpisu mora dati jednaka valjanost kao što rukoznaku.[1]

Ustanova §-a 580. o. g. z. ne nalaže imperativno, da jedan od svjedoka oporuke mora da pristavi, iza kako je oporučitelj svoj rukoznak na oporuku stavio, ime oporučiteljevo dodavši, da je to učinio mjesto njega. Ustanova ova (o samo preporuča, da se lašnje i stalnije dokaže, tko je oporučitelj, ako bi do sudbenog saslušanja svjedoka oporuke došlo, što može biti slučaj onda, da se pobija putem parnice po zakonitih nasljednicih istinitost oporuke.

Pročitati oporuku ne mora oporučitelj, koji umije čitati, u prisutnosti svjedoka, niti ju ne ima mu pročitati jedan od svjedoka oporučnih, niti napokon ne moraju ovi oporuku sami čitati ili ugledati. To ne propisuje §. 580.; ali propisuje, da se ima oporučitelj držati i svih formalnosti, ustanovljenih u §-u 579. o. g. z. Oporučitelj dakle, koji svoj rukoznak stavlja u prisutnosti svih trih svjedoka mora potvrditi i u prisutnosti ovih, da sastavak upitni sadržava posliednju njegovu volju, a svjedoci oporuke imadu se podpisati na samu oporuku.

Podpis oporučiteljev na razredbu posliednje volje hebrejskimi ili židovskimi slovi, ima se smatrati usljed dekreta dvorske kancelarije od 22. listopada 1814. br. 1100. sb. prav. zak. odnosno dekreta dvorske kancelarije od 4. ožujka 1846. izdanog u tumačenju prvoga, samo kao rukoznak.

Razredba posliednje volje nije kao pismena oporuka valjana, ako je na nju oporučitelj, koji zna i može pisati, postavio samo svoj rukoznak.

§. 581. Ako oporučitelj ne umije čitati, ima narediti, da mu sastavak pročita jedan od svjedoka pred dva druga svjedoka, koji su vidjeli sadržaj, i on će potvrditi, da se sastavak taj slaže s voljom njegovom. Pisac posliednje volje može u svih slučajevih biti zajedno svjedok.

Ako oporučitelj ne umije ili ne može (n. pr. sliepac) čitati, a ne može ni pisati, pa hoće pismenu oporuku da pravi, mora ne samo da obdrži formalnosti navedene u §§. 579. i 580. o. g. z., već i one navedene u ovom §-u (581. o. g. z.). Ako pako oporučitelj ne može samo čitati ali može pisati (što može biti kod sliepca, koji je učio pisati prije nego je osliepio) taj se mora kod pismene oporuke držati samo formalnih propisa §. 579. i onih §-a 581. o- g. z.

Ovdje valja samo opaziti, da obzirom na izričnu ustanovu §-a 581. o. g. z., po kojoj mora oporučitelju, koji ne umije (ili ne može) čitati, sastavak oporuke pročitati jedan od svjedoka (oporuke) pred dva druga svjedoka, koji su vidjeli sadržaj, dovoljno nije, da oporučitelj potvrdi, da se sastavak slaže s voljom njegovom, samo pred dva zajedno pritomna svjedoka, već moraju kod toga prisutni biti uviek sva tri svjedoka, a uz to mora oporučitelj tu potvrdu izreći nakon što je njemu sastavak oporuke jedan od oporučnih svjedoka pročitao.

Zakon propisuje u §-u 581. o. g. z., da moraju ostala dva svjedoka, koji prisustvuju čitanju oporuke po trećem svjedoku, vidjeti sadržaj oporuke. Pod „vidjeti“ sadržaj oporuke, razumieva zakon, da upitna dva oporučna svjedoka, koji prisvustvuju čitanju oporuke po trećemu svjedoku, prigodom pročitanja kad kada ugledati imadu u sam sastavak, da se osvjedoče, da nije pročitalac što preskočio ili izkrivio, a mogu i sami od

[1] Rješitba vrhovnog suda u Beču od 10. veljače 1880. br. 13928. Jur. Bl. od god. 1880. br. 19.

Digitized by Google

početka do kraja oporuku pročitati, ali onda moraju to učiniti svakako prije nego što je oporučitelj na nju postavio svoj rukoznak.[1]

U §-u 581. o. g. z. dužnošću obih svjedoka učinjeni uvid u sadržaj odredbe posliednje volje, ima jedino tu svrhu, da nadomjesti pomanjkanje vlastitog izpitivanja valjanosti sastavka po nesposobnu za to oporučitelju, te da tako zaprieči podmetnuća ili krivotvorenja, i s toga valja neobhodnu potrebu ove formalnosti prosudjivati samo obzirom na ovu svrhu. Ako je s toga u kom stanovitom slučaju prema postojećim osobitim okolnostim posve sjegurno, da je u kom oporučnom sastavku sbilja prava posliednja volja oporučiteljeva očitovana i posve izključena sumnja krivotvorenja i podmetnuća, ne može ne baš strogo obdržanje formalnosti uvida u oporučni sastavak po obih, osim čitaoca oporuke, prisutnih svjedocih, samo po sebi učiniti nevaljanim očitovanjem posliednje volje.[2]

Potvrda oporučiteljeva, propisana po §. 549. o. g. z., da je pročitani mu sastavak njegova prava posliednja volja, ne mora biti riečmi učinjena, dovoljno je, da je oporučitelj, nakon što mu je oporuka po jednom oporučnom svjedoku pročitana, pred sva tri svjedoka na istu svoj rukoznak postavio.[3]

Konačno valja ovdje iztaći, da svaka pismena oporuka u slučajevih §§. 580. i 581 o. g. z. valjati može u pomanjkanju formalnostih za pismenu oporuku, kao oporuka ustmena, ako je oporučitelj suglasno sa pismenim sastavkom pred tri sposobna svjedoka očitovao svoju posliednju volju prije nego što ju je pisac oporuke pisao onako, kako to §. 565. o. g. z. propisuje, u koliko nije izrazito izjavio svoju volju, da hoće pismenu oporuku praviti.[4]

§. 582. Ako se oporučitelj u svojoj razredbi poziva na koju cedulju ili na koji sastavak, razredba ta valja onda samo, ako rečeni sastavak ima sve one potrebnosti, koje su od potrebe, da valja očitovanje posliednje volje. Izvan toga, ovakove pismene opazke, na koje se poziva oporučitelj, služe samo da izjasne (raztumače) volju njegovu.

Cedulja ili sastavak, na koji se oporučitelj u svojoj razredbi posliednje volje pozivlje, smatra se samo onda kao sustavni dio oporuke, ako rečeni sastavak ima sve one nutarnje i vanjske potrebštine, koje su od potrebe da valja očitovanje posliednje volje, t. j. one propisane u §§. 565. i 578—581. o. g. z. Ali zato nije oporučitelj vezan, da oporuku i posebni sastavak čini u jednakoj formi; on može oporuku sam pisati i podpisati; dakle u pogledu oporuke držati se formalnosti §. 578. o. g. z., posebni sastavak pako, na koji se u oporuci pozivlje napisati dati po trećoj osobi te ga samo podpisati, pa se u pogledu ovoga držati formalnostih §-a 750. o. g. z. i obratno. Razumieva se pako po sebi, da ne može, ako je pismen, providiti niti posebni sastavak rukoznakom svojim, ma da su obdržane sve formalnosti §. 580. o. g. z.

Ako iz oporuke jasno nije, da uz oporuku pronadjena posebna cedulja ili posebni sastavak čini sastavni dio oporuke, t. j., ako se oporučitelj u razredbi posliednje volje svoje ne pozivlje na ovaj sastavak, smatra se ovaj kao osebi stojeća razredba posliednje volje te se ima valjanost iste prosuditi po načelih §§. 713—715. o. g. z.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. srpnja 1850. br. 3329. P. str. 400.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. srpnja 1882. br. 3826. Jur. Bl. od g. 1879. br. 44.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. ožujka 1861. br. 3489. G. U. 1327.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. listopada 1854., 27. svibnja 1857., 7. siečnja 1863., 28. studena 1865., 5. studena 1868., 24. siečnja 1871, 3. siečnja 1873., 16. studena 1876., 18. rujna 1878., G. U. br. 367. 1627, 2322, 3147, 4025, 4823, 6287, 7145 i rješitba vrh. suda u Beču od 23. travnja 1873. G. U. 4583.

Digitized by Google

Ako posebni sastavak, na koji se oporučitelj u razredbi posliednje volje svoje pozivlje, nije providjen svimi nutarnjimi i vanjskimi potrebštinami, propisanimi za pismenu oporuku, ali ima inače potrebštine izprave po propisih gradj. parb. postupka, tada može ovakov sastavak samo služiti za tumačenje oporuke.

Ako oporučitelj u oporuci svojoj stanovitu osobu postavlja svojim nasljednikom s nalogom, da ima zaostavštinu upotriebiti u svrhu onu, koju mu oporučitelj podjedno priobćuje u posebnom na njega (nasljednika) upravljenom listu, u ovom pako istom nasljedniku imperativno nalaže, da ima ostavštinsku imovinu ustupiti u upitnom listu imenovanoj trećoj osobi, tada ne može se oporučnim nasljednikom smatrati upitni u oporuci imenovani nasljednik, već onaj treći u odnosnom listu navedeni, ako list ovaj ima sve potrebštine za oporuku.[1]

§ 583. Redovito jedan i isti sastavak valja samo za jednoga oporučitelja. Iznimka glede muža i žene sadržava se u poglavju o ugovorih ženitbenih.

Po obćem gradj. zakoniku nisu dozvoljene skupne oporuke (testamenta simultanea) t. j. oporuke više oporučitelja u jednoj oporuci, u kojoj svaki razredjuje za slučaj smrti svojom imovinom; a u pravilu takodjer ne zamjenite oporuke (testamenta reciproca), u kojih se više oporučitelja postavljuju zamjenito za nasljednike. Posliednje oporuke dozvoljene su samo medju supruzi. O ovih oporukah nisu sadržani nikakovi propisi u nasljednom pravu već u poglavju o ženitbenih pogodbah, premda nisu ovakove zamjenite razredbe posliednje volje medju supruzi „pogodba", jer se u istih samo muž i žena postave zamjenito sebe ili takodjer i ine osobe za nasljednike, ali može svaki od njih ovakovu razredbu posliednje volje poreći.

Ovakove se zamjenite oporuke, koje moraju biti učinjene jednom izpravom, te o kojih govori §. 1248. o. g. z., ne mogu smatrati ni pogodbom u obće ni nasljednom pogodbom na pose i s razloga, jer ovakovim zamjenitim oporukam manjka bitno karakteristično obilježje pogodbe, naime prihvat obećanja, pa je ustanova §. 1248. o. g. z., koja bi strogo spadala medju onimi o nasljednom pravu, uvrštena medju propisi o ženitbenih pogodbah, što je ovaka zamjenita oporuka jedino medju supruzi dozvoljena te jedina iznimka općenitoog pravila §-a 583. o. g. z., koji ne pozna ni skupne ni zamjenite oporuke.[2] Nu valjanost ovakovih zamjenitih oporuka medju supruzi ima se prosudjivati samo po propisih izdanih za oporuke u obće u nasljednom pravu, pri tom je svejedno, da li su takove zamjenite oporuke učinjene u posebnoj, o sebi stojećoj izpravi, ili pako uvrštene u ženitbenoj pogodbi. Da li se ovakova zamjenita razredba posliedne volje imade smatrati pogodbom ili zamjenitom oporukom, odlučuje samo sadržaj odnosne izprave i nakana supruga.[3]

Zamjenite oporuke medju supruzi mogu se i ustmeno načiniti.[4]

§. 584. Oporučitelj, koji ne može ili neće da se drži formalnosti potrebnih za pismenu oporuku, može praviti oporuku ustmenu.

Zahtjevom za pismenu oporuku neudovoljujuća odredba posliednje volje može se u svakom slučaju uzdržati u krieposti kao ustmena oporuka, ako ima zakonom pro-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. lipnja 1879. Gazzeta dei Tribunali od g. 1880. br. 4.
[2] Rješitba vrh. suda u Beču od 2. lipnja 1878. br. 3887. G. U. 7949., Spruchrepertorium 99.
[3] Rješitba vrh. suda u Beču od 2. ožujka 1857. br. 1899. G. U. 311.
[4] Rješitba vrh. suda u Beču od 15. ožujka 1850. br. 781. P. str. 1004.

Digitized by Google

pisane potrebštine za to; s toga se ne smije onim, koji izvode iz oporuke svoje prava naprtiti dokaz, da oporučitelj nije mogao ili nije htio sastaviti pismenu oporuku.[1] Tvrdnja, da je oporučitelj htio samo pismeno očitovati svoju volju je prigovor, koji mora onaj, koji ga stavlja, i dokazati.

Oporuka jedna ne može se stranom prosuditi po propisih pismene oporuke, a stranom po onih za ustmenu oporuku, ali može zato po okolnostih i ovakova biti valjana u cielosti kao ustmena oporuka.[2] Ako je n. pr. oporučitelj pred trojicom svjedoka očitovao posliednju svoju volju onako, kako to §. 565. propisuje, a jedan od oporučnih svjedoka samo dio razredbe posliednje volje oporučiteljeve napisao, koji je sastavak i oporučitelj podpisao, držeći se propisah §. 579. o. g. z., tada se ne može ovaj dio oporuke smatrati tvrdom pismenom oporukom, a drugi valjanom ustmenom razredbom posliednje volje, već će biti oporuka ova u cielosti samo valjana kao ustmena razredba posliednje volje.

2) izvansudbene ustmene.

§. 585. Tko ustmeno pravi oporuku, valja da očituje ozbiljski svoju posliednju volju pred tri sposobna svjedoka, koji treba da su zajedno pritomni, i da su sposobni potvrditi, da se u osobi oporučitelja nije dogodila nikakova prevara ili bludnja. Ako i nije potrebno, ali je opazno, da svjedoci, da bi lašnje upamtili, zabilježe svi zajedno, ili svaki napose, očitovanje oporučiteljevo sami ili što prije po drugom kojem.

Izvansudbena ustmena oporuka (testamentum nuncupativum) je tvrda; 1. ako je oporučitelj očitovao svoju volju stanovito, pri punoj sviesti, promišljeno i ozbiljski, bez sile, bez prevare i bez bitne bludnje; 2. ako ju je očitovao pred tri sposobna svjedoka i to u prisutnosti sve trojice.

Kako valja da očituje oporučitelj svoju volju ustmeno, da nije dosta, da pukim samo potvrdjenjem pristane na koji predlog njemu učinjeni, propisano je u §-u 565. o. g. z., te valja i ovdje tamo navedeno tumačenje. — §§. 565. i 585. traže za valjanost ustmene oporučne naredbe, da oporučitelj očituje svoju posliednu volju pred tri sposobna svjedoka. Riečim „očitovati svoju posliednju volju“ može se pako po običnu načinu govora kao i po definiciji „očitovanja posliednje volje“ sadržanoj u §-u 552. o. g. z. pridavati jedino taj smisao, da oporučitelj svoju odredbu mortis causa svjedoku sam očituje (ipse testator) t. j. da sam svojimi vlastitimi rieči kaže komu, i što ostavlja poslje njegove smrti. S toga nije dovoljno za ustmenu oporuku, da oporučitelj jednostavno pristane na učinjeni mu predlog, ili pročitani sastavak prizna svojom posliednjom voljom.[3]

U pogledu formalnih potrebština razlikuje se ustmena oporuka od pismene u tom, da se za ustmenu oporuku zahtieva ne samo u svakom slučaju, da oporučitelj očituje posliednju volju svoju pred tri svjedoka, već da su sva tri svjedoka i zajedno prisutni; nije po tom za ustmenu oporuku dostatno, da su samo dva zajedno prisutna, kao što se kod pismene oporuke u slučaju §-a 579. o. g. z. zakon zadovoljuje. Svjedoci ne moraju biti izrazito prizvani kao svjedoci oporuke, to zakon u §-u 585. ne zahtieva, ali moraju biti sposobni potvrditi, da se u osobi oporučitelja nije dogodila nikakova bludnja; zato pako ne moraju s oporučiteljem osobno poznati biti, dosta je da mogu osobu oporučitelja opisati, da glede identiteta osobe njegove ne ima nikakve dvojbe.

---

[1] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 27. svibnja 1857., br. 4197. G. U. 367. Čitaj i ostale rješitbe u tom pogledu navedene kod §. 581.

[2] Rješ. vrhov. suda u Beču od 15. ožujka 1850 br. 781. P. str. 407.

[3] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 18. studena 1862. br. 7287. G. U. 1600.

Digitized by Google

Da svjedoci ustmene oporuke napišu razredbu posliednje volje, koju je pred njima očitovao oporučitelj ustmeno, (testamentum nuncapativum in scripturam redactum) nije potrebno, da bude ustmena razredba posliednje volje tvrda. Zakon svjedokom ustmene oporuke samo preporuča, da svi zajedno ili svaki za sebe ustmeno očitovanje oporučiteljevo napiše ili po drugom kom napisati dade, da se oni prigodom saslušanja njihova lašnije sjetiti mogu na pojedinu odredbu oporučiteljevu. Pismo pako, koje su svjedoci oporuke napisali, ne pruža samo po sebi o sadržaju oporuke nikakova dokaza poput dokaza izpravom po propisih gradj. parb. postupnika.

Dokaz o ustmenoj oporuci pruža samo sudbeni zapisnik o saslušanih svjedocih oporučnih.

§. 586. Da ustmena razredba posliednje volje bude pravomoćna, treba da ju na zahtievanje svakoga, komu je do toga, potvrde spomenuta tri svjedoka suglasnim prisežnim svjedočanstvom, ili bar ostala dva svjedoka, ako jedan od njih nebi se više mogao saslušati.

Obzirom na propis §-a 123. izvanparb. post. ne moraju se, da se sazna ustmena razredba posliednje volje oporučitelja, svjedoci ustmene oporuke za svaki slučaj pod prisegom saslušati, to je potrebno samo onda, ako to praesumptivni nasljednici zahtievaju, ili pako u parbenom postupku, ako je do parnice došlo, što je pobijena po učestnicih valjanost ustmene oporuke, jer pod prisegom ne saslušani svjedoci po načelih gradj. parbenog postupka ne pružaju dokaza u parnici (§. 173. gr. pp.).

Ako sud dozna, da je ostavnik ustmeno očitovao svoju posliednju volju, te ako se o tom nalazi kakav sastavak svojeručno podpisani po svihkolikih svjedocih ustmene oporuke, proglasit će se posliednja volja isto tako kao oporuka pismena. Izvan toga slučaja ima sud, pozvav ureda radi svekolike svjedoke, predbježno bez prisege preslušati svakog svjedoka pojedince: o imenu mu, o stališu, o dobi života, zatim o sadržaju očitovanja posliednje volje i o okolnóstih, o kojih zavisi valjanost njegova, a tako i o vremenu, mjestu gdje i kada je ostavnik očitovao posliednju svoju volju, a nakon toga proglasiti zapisnik, koji je o tom sačinjen (§. 65. izv. parb. post.).

O ustmenoj oporuci imenovanom nasljedniku kao i svakom učestniku, navedenom u §-u 123. izvanparb. post., t. j. svakomu, koji se usljed nesumnjivih prokaza, učinjenih po prinadležećih ukućanih ili inih vjerodostojnih svjedocih pri odom sačinjanja smrtovnice ili prigodbom popunitbe njene ukaže kao najbližji rodjak oporučiteljev, pristoji pravo zahtievati, da se pod prisegom saslušaju svjedoci, koji su bili prizvani, kada se je sačinjavala ustmena naredba posliednje volje. Na takov zahtjev ima sudac bez poprednjega postupka pravnoga, pozvati molitelja i svjedoke oporučne, pak ako je moguće, a da ne bude pogibelji u odgodi, i ostale stranke, koje su radi prava nasljednoga na ostavinu učinile već svoje korake, zatim nakon saslušanja svjedoka oporučnih načinom gorenavedenim, zapriseći ih. Ako bude potrebno mogu se svjedokom pročitati i bilježke, koje su jedan od njih ili svi zajedno učinili o ustmenom očitovanju posliednje volje dotičnoga oporučitelja. Pozvanim strankam prosto je takodjer prije ročišta ili na samom ročištu predložiti pitanja, koja će sudac, ako mu se svidi svrsi shodno, uvažavati pri preslušavanju svjedoka (§. 66. izvan parb. post.)

Potvrda prisežna o ustmenom očitovanju posliednje volje na taj način dokazana, ima podpunu moć dokaznu ne samo glede onih, koji su tražili saslušanje svjedoka ili koji su bili inako pozvani k preslušavanju, već i glede svih onih osoba, koji udioničtvuju pri ostavini. Nego je prosto svakoj stranci u pravnom postupku pobijati valjanost položena svjedočanstva oporučnih svjedoka ili pako napadati samu ustmenu razredbu posliednje volje, ako dokaže, da imade tu takovih nedostataka ili protuslovnih okolnostih, kojih nije bilo pri preslušanju svjedoka (§. 67. izvanparb. post.).

Digitized by Google

Sudbeno zapriseženje oporučnih svjedoka može zahtievati jedan od gorenavedenih učestnika i onda, ako postoji manjkava pismena oporuka, u svrhu da se ona uzdrži u krieposti kao ustmena oporuka.[1]

Svjedoci oporuke ne moraju prigodom njihova sudbena saslušavanja, — da bude ustmena oporuka tvrda, — potvrditi svi suglasno pojedine rieči, kojimi je oporučitelj svoju ustmenu razredbu posliednje volje očitovao; dovoljno je, da su u bitnosti suglasni, te da iz riečih pojedinog saslušanog oporučnog svjedoka, ako nisu kod svakoga jedne te iste, ipak jedan smisao proizlazi. Izpovjed pojedinog svjedoka ima se samo s obzirom na njezinu cielost u obzir uzeti, a rieči i izrazi, kojimi se je svjedok poslužio, kao i one koje je po izpovjedki svjedokovoj oporučitelj rabio, imaju se prosuditi po načinu govorenja i znamenovanju što im daje narod u okolici iz koje je svjedok odnosno oporučitelj.[2]

Ako se svjedoci ustmene razredbe posliednje volje o uzgrednih odredaba ne slažu svojimi izjavami, ali o postavljenju u nasljedstvo suglasno izpoviedaju razredbu posliednje volje oporučiteljeve, ima se ustmena oporuka uzdržati u krieposti.[3]

Po §-u 586 o. g. z. dovoljno je, da i dva oporučna svjedoka, ako se jedan od njih nebi više mogao saslušati, potvrde ustmenu razredbu posliednje volje suglasnim njihovim zapriseženim svjedočanstvom. Ali zato je potrebno da se treći svjedok saslušati ne može, što je umro ili što je odsutan, a ne može se saznati nakon pomnog svestranog iztraživanja, gdje je. Nije pako dovoljno da ga nema kod kuće, te da se neće naskoro vratiti, ili da je u obće samo vremenito nemoguće saslušati ga zašto je n. p. težko obolio.[4]

Dovoljna je nadalje suglasna izpovjed dvojice oporučnih svjedoka za tvrdu ustmenu razredbu posliednje volje, ako se treći svjedok ne može više sjetiti na rieči oporučiteljeve niti na sadržaj ustmene oporuke, što je slabog pamćenja ili što mu je pamet oslabila usljed bolesti. Izpovjed ovakova svjedoka smatra se, kao da je ne ima, te ne oslabljuje izpovjed ostalih svjedoka, jer nije protuslovna. Samo u bitnosti protuslovna izpovjed trećeg svjedoka čini ustmenu razredbu posliednje volje bezkriepostnom.[5]

3) sudne.

§. 587. Oporučitelj može takodjer praviti oporuku pred sudom pismeno ili ustmeno. Razredbu pismenu treba oporučitelj bar svojom rukom da podpiše, i da ju on sam preda sudu. Sud će opomenuti oporučitelja, da podpis treba svojom vlastitom rukom da priloži; zatim će sastavak sudno zapečatiti, i na zavitku naznačiti, čija se volja u njem sadržava. Vrhu posla toga ima se napraviti zapisnik, i sastavak čuvat će se u sudu, koji će dati svjedočanstvo da ga je primio.

---

[1] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 5. siečnja 1868. G. U. 3055.

[2] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 18. studena 1880. br. 9903. Jur. Bl. od god. 1881. br. 6 i Glaser i Unger br. 8184.

[3] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 6. lipnja 1858. br. 2552 P. str. 408.

[4] Nippel i s njim čini se i Stubenrauch u knjigi I., str. 747, premda se ovaj naročito o tom neizrazuje, drže da je i za slučaj; da se jedan oporučni svjedok saslušati ne može, dovoljno svjedočanstvo ostale dvojice oporučnih svjedoka, ako su suglasni, te mniju, da se na temelju tako dokazane ustmene oporuke može i ostavinska razprava provesti i ostavina uručiti. Protivnog su mnienja Pfaff i Hofman (II. str. 175.) Mi držimo, da je mnienje Pfaffa i Hofmana opravdano, jer zakon jasno veli u §. 586 o. g. z., da je dovoljna suglasna izpovjed dvojice svjedoka samo onda, ako se treći s v j e d o k nebi mogao saslušati.

[5] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 28. svibnja 1879. br. 5052. Jur. Bl. od god. 1879. br. 30. a G. U. 7491.

Digitized by Google

§. 588. Ako oporučitelj hoće da očituje svoju volju ustmeno, očitovanje ima se primiti u zapisnik, i taj će se čuvati zapečaćen onako isto, kako što je ustanovljeno u prednjem §. o sastavku pismenom.

§. 589. Sud, koji prima pismeno ili ustmeno očitovanje posliednje volje, treba da sastoji najmanje od dvie sudne osobe, obvezane zakletvom, od kojih jedna valja da je sudac u mjestu, gdje se prima očitovanje. Svjedočanstvo druge sudne osobe, osim sudca, mogu zamieniti i dva ina svjedoka.

§. 590. Ako je nužda, mogu gori naznačene osobe otići u kuću oporučitelja, primiti pismeno ili ustmeno očitovanje njegove posliednje volje, i zatim stavit ju u zapisnik, priloživši dan, godinu i mjesto.

Sudbeno može se praviti oporuka pismeno i ustmeno. Pismeno pravi se u sudu oporuka tako, da oporučitelj donese već gotovi sastavak oporuke po njemu ili trećoj osobi napisani, te taj sastavak pred sudom podpiše vlastoručno ili pako, kada ga već svojim vlastoručnim podpisom donese, ako pred sudom izjavi, da je upitni sastavak njegova posliednja volja, te da ga je vlastoručno podpisao. Sud imade sastavak primiti, te u koliko oporučitelj sam ne kaže, da je u njem sadržana njegova posliednja volja, i da ga je sam podpisao, njega o tom pitati te njegovu izjavu u tom pogledu primiti u zapisnik, koji ima sud o cielom uredovnom činu sastaviti. Zapisnik ovaj imade podpisati sudac i zakleta ina sudbena osoba, koja može i sudbeni zaprisežen pisar biti, u pomanjkanju takove druge sudbene osobe, imadu cielom činu prisustvovati i zapisnik podpisati dva svjedoka. Pismeni sastavak oporuke imade sudac zapečatiti sudbenim pečatom te na zavitku napisati čija je volja u njem sadržana. Zapečaćena ova oporuka ima ostati u sudu zajedno sa zapisnikom, te se ima pohraniti u posebnom za izvorne izprave opriedeljenom ormaru pismare sudbene, a u pomanjkanju takovog sigurnog čuvališta kod samog suda, predati poreznom uredu kao pologovnom uredu toga suda na čuvanje. Na zahtjevanje stranke dati će zatim sud njoj svjedočanstvo odnosno potvrdu, da je oporuku u pohranu primio. Ako je oporučitelj nepismen a zna čitati, ima pred sudom providiti upitni sastavak njegove posliednje volje njegovim rukoznakom, te sud ne može se zadovoljiti tim, što je taj rukoznak postavio već prije na samu oporuku. Ako oporučitelj ne umije ni čitati ni pisati, ima mu sastavak oporuke sudac pročitati, a ako ga oporučitelj potvrdi, kao njegovu posliednju volju, ima ga providiti pred sudom svojim rukoznakom.

Pismeni sastavak oporuke na sud donešeni po oporučitelju, koji umije pisati ili bar čitati, ne treba da sudac pročita, pače ne mora ni da znade sadržaj njegov.

Pita se, da li može oporučitelj donieti već zapečaćenu oporuku pred sud sa izjavom, da je to njegova posliednja volja, koju da je vlastoručno podpisao.

Zapečaćenu oporuku može sud samo na prosto primiti u pohranu kao privatnu oporuku, ali ova neće time dobiti biljeg javne (sudbene) oporuke. Može pako oporučitelj ako želi, da ostane sadržaj oporuke tajna, pismeni sastavak oporuke, nakon što je pred sudom izjavio, da je njegova posliednja volja i da ju je vlastoručno podpisao u oči suda sam zapečatiti svojim pečatom, ali sud ima da zadovolji propisu §-a 587 o. g. z. udariti na isti i sudbeni pečat te vrhu cielog posla napraviti zapisnik, kako to ovaj §. propisuje.

Sud nadležan za to uredovanje je samo osobni sud oporučitelja i to kotarski sud. Postupajući sudac mora oporučitelja poznati, te u zapisniku konstatovati, da se u osobi oporučitelja nije dogodila nikakva prevara ni bludnja. Ako oporučitelja ne pozna, imadu

Digitized by Google

identitet njegove osobe dokazati nedvojbeno dva svjedoka. Zato mora oporučitelj uviek osobno u sudu praviti oporuku, a nikad ne može se dopustiti da čini to njegov zastupnik ma da je nedvojbenim punomoćjem izkazan.

Oporučitelj može uviek sudbenu pismenu oporuku opozvati i izmieniti drugom, pri čem ima sud uredovati držeći se istih prenavedenih propisa.

Ako hoće oporučitelj ustmeno da kod suda oporuku pravi, ima osobno se njegovom osobnom sudu predstaviti, te sudac će onda, uvjeriv se da u pogledu osobe oporučitelja ne postoji ni prevara ni bludnja, primiti oporuku njegovu u zapisnik u prisutnosti druge sudbene osobe (perovodje).

Zapisnik ovaj ima se zapečatiti po sudu te čuvati isto onako, kao što pismena sudbena oporuka.

Ovako sastavljena pismena ili ustmena oporuka smatra se javnom izpravom, te koji njezinu istinoću pobija, mora taj prigovor dokazati.

Jednakom sudbenoj oporuci smatra se oporuka učinjena pred kr. javnim bilježnikom, u koliko su točno obdržani formalnosti propisani u §§-ih 59—62. bilježničkog reda.

Ustmena i pismena oporuka pred kr. javnim bilježnikom pravljena smatra se samo onda javnom izpravom, ako je prisvustovao cielom činu drugi bilježnik i jedan svjedok ili pako dva svjedoka. Javni bilježnik je samo ovlašten pismene oporuke primiti od osoba, koje umiju čitati i pisati, od nepismenih osoba ili pismenih osoba, koje čitati ne mogu, ne smije javni bilježnik primiti oporuku pismenu. Prigodom primanja pismenog sastavka oporuke ili primanja ustmene razredbe posliednje volje ima se javni bilježnik držati istih propisah kao sud, samo imadu se on i svjedoci na samoj pismenoj oporuci podpisati iznutra i izvana ali nikad ne na zamotku. O ustmenoj i pismenoj oporuci ima javni bilježnik po propisih bilježničkog reda sastaviti bilježničku izpravu i kod pismene oporuke, samoj bilježničkoj izpravi oporuku prišiti.

Ako je nužda može sudac i zakleti sudbeni perovodja ili, ako želi oporučitelj pred javnim bilježnikom oporuku praviti, ovaj otići u kuću oporučitelja te primiti pismeno ili ustmeno očitovanje posliednje volje od oporučitelja po prenavedenih propisih.

Svjedoci sposobni u posljednih naredbah.

§. 591.* **Članovi kakvoga reda duhovnoga, žene i mladići, koji nisu navršili osamnaestu godinu, ludi, sliepi, gluhi, ili niemi, i oni koji ne razumiju jezika oporučiteljevog, ne mogu biti svjedoci u razredbah posliednje volje.**

§. 592. Tko je bio osudjen radi zločinske prevare, ili radi inog kakovog zločinstva učinjenog iz pohlepe za dobitkom, taj za svjedoka služiti ne može.

Svjedoci oporuke moraju biti za to sposobni svjedoci. Sposobnost svjedoka oporučnih ne prosudjuje se po propisih gradj. parb. postupnika, već samo po propisih obćeg

* Redakcija teksta §-a 591 o. g. z. je po dvorskom dekretu od 2. listopada 1812. izpravljena tako, da je rieč „žene“ zapostavljena iza riečih „mladići, koji nisu još navršili 18. godinu,“ po tom izpravku imao bi §. ovaj glasiti: „Članovi kakvog reda, mladići, koji nisu još navršili osamnajstu godinu, žene, ludi itd.“ kao gore. Ovaj je izpravak posliedio zato, što je tekst zakona, kao što gore glasi, dao povoda pogriešnom tumačenju, da su žene takodjer u obće sposobni svjedoci oporuke, a da nisu samo onda, kao što i mladići, ako još nisu navršile osamnajstu godinu života. Ova se je nejasna redakcija uvukla u službenom tekstu, obzirom na to, što je prigodom viećanja o izvornoj osnovi k obćem gradj. zakoniku nadvladalo bilo mnienje, da mogu i žene biti svjedokinje posliednje volje, od kojeg se je pako kod konačne redakcije osnove odustalo. (Vidi Ofner izvorna osnova k obćem gradj. zak. II. §. 300. str. 386).

Digitized by Google

gradj. zakona sadržanih u §§. 591—596. Mogu biti oporučni svjedoci po okolnostih i oni, koji su po gradj. parb. post. završni i sumnjivi.

Nesposobnost svjedočiti kod razredbe posliednje volje može biti absolutna i relativna. Absolutno nesposobni su svjedoci oni, navedeni u §§. 591 i 592 o. g. z., a relativni oni, navedeni u §§. 594—596. Absolutno nesposobni su po §§-ih 591 i 592 o. g. z. a) članovi kakovog duhovnog reda, b) žene u obće, c) mladići, koji nisu još navršili 18 godinu, d) ludi, e) sliepi, f) gluhi, g) niemi, h) oni, koji ne razumiju jezika oporučiteljeva, i) oni, koji su osudjeni radi zločina prevare ili inog zločinstva radi pohlepe za dobitkom.

Članovi duhovnog reda u obće su nesposobni svjedoci, zato je član duhovnog reda, koji obavlja autonomnu javnu službu izvan samostana (manastira) n. p. ako je učitelj, takodjer nesposobni svjedok oporuke.[1] Razlog je tomu taj, što se lahko dogoditi može, da koji član duhovnog reda u revnosti svojoj, da umnoži imetak i zaklade svoga reda, nastoji budi oporučitelja na to sklonuti, da redu odnosnom oporučno ostavi stanoviti dio imetka svoga, budi da, ako je oporučitelj već svojevoljno takovu odredbu učinio, na ostale odredbe, i na druge uzgredne okolnosti, na koje valja osobito pri ustmenoj oporuci paziti, ne obraća svu svoju pozornost, kao što se to od oporučnog svjedoka zahtieva.

Opravdani razlog, zašto da su žene izključene od svjedočanstva i kod ustmene oporuke, ne može se u zakonu naći, ne mogu ga ni komentatori navesti.[2] Što su žene izključene kao svjedoci od pismene oporuke, dalo bi se opravdati time, što su obće izključene kao svjedoci na pismene izprave.

Razlog, zašto su mladići izpod 18. godine izključeni od oporučnog svjedočanstva, leži u tom, što u godinah ovih ne imaju još potrebne ozbiljnosti niti dovoljno zrele pameti, da mogu shvatiti domašaj oporučnog svjedočanstva te obratiti svu pozornost na čin razredbe posliednje volje i paziti na sve okolnosti, kako se to zahtieva od svjedoka posliednje volje.

Da ludi ne mogu biti svjedoci oporuke je jasno, te zato netreba tumačenja. Pod ludima ne razumievaju se samo oni, koji su takovimi sudbeno proglašeni, već i slaboumni, te svi oni, koji se u stanju bezsviestnom nalaze, bilo samo usljed bolesti časovito, potonji za vrieme ono, dok su u bezsviesti.

Sliepci izključeni su kao svjedoci oporuke u obće, i to: kod pismene oporuke, ako i pisati znadu, jer i onda nebi mogli oni posvjedočiti identičnost osobe oporučiteljeve, da ne ima nikakve dvojbe o njoj.

Gluhi i gluhoniemi su zato izuzeti iz reda svjedoka razredbe posliednje volje, što svjedok mora da čuje na svoja uha rieči oporučiteljeve kod ustmene oporuke, a bar izuštenu potvrdu oporučitelja, da odobrava sastavak pismene oporuke kao naredbu posliednje volje svoje.

Niemi nije zato sposoban svjedok, jer ne može na način svakomu razumljivi, izraziti što je čuo i vidio.

Iz istog razloga, kao što gluhi, ne mogu biti sposobni svjedoci oporuke oni, koji ne znaju jezika oporučitelja. Ne moraju pako svjedoci znati jezik, u kojem je oporuka pisana, osim, ako oporučitelj nezna čitati, kad mu valja oporuku pročitati (§. 581. o. g. z.), jer u ostalih slučajevih ne moraju svjedoci znati sadržaj oporuke.

---

[1] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 1. travnja 1874. br. 2435. Dalm. pravo od god. 1874. str. 116.

[2] Stubenrauch u knjizi I. na strani 753 veli, da za njih vriede isti razlozi kao i za mladiće izpod osamnaest godina. Unger nezna za to razlog navesti, ali ne odobrava mnienje Stubenraucha.

Digitized by Google

Svjedok napokon, koji je radi zločinstva iz pohlepe za dobitkom osudjen, izgubio je vjeru, pa je zato izključen već od svjedočanstva po §. 155. sl. a) gr. pp.

Koja su zločinstva radi pohlepe za dobitkom uči nas kazneni zakon, te tamo navedeni propisi imadu se i ovdje uporabiti.

§. 593. Tko nije vjere kršćanske, ne može posvjedočiti posliednje volje kršćanina.

Ustanova ovog §-a stavljena je izvan krieposti carskom naredbom od 6. siečnja 1860. br. 9. d. z. l.

§. 594. Nasljednik ili zapisovnik nije sposoban svjedok glede stvari, koja mu je ostavljena, kao što nisu sposobni ni njegov drug, roditelji, djeca, braća i sestre, ili osobe sprijateljene s njim u istom koljenu i njegovi plaćeni domaći. Da razredba bude tvrda, mora ju oporučitelj napisati svojom rukom, ili treba da ju potvrde tri svjedoka, različna od napomenutih osoba.

§. 595. Ako oporučitelj hoće što da ostavi onomu, koji mu piše posliednju volju, ili njegovomu zakonitomu drugu, djeci, roditeljem, braći i sestram, ili osobam sprijateljenim s njime u istom koljenu, ima se razredba ta staviti izvan dvojbe na način spomenuti u prednjem paragrafu.

U §§-ih 594—595. nabrojeni su relativno nesposobni svjedoci. Ovi su:

1. Nasljednik, glede ostavljenog mu nasliednog diela.
2. Zapisovnik (legatar) glede ostavljene mu stanovite stvari.
3. Ženitbeni drug, roditelji, djeca braće i sestre osoba pod 1. i 2. navedenih.
4. Osobe osvojačene (u rodu po tastbini) sa osobami pod 1. i 2. navedenimi u istom koljenu.
5. Plaćeni domari osoba pod 1. i 2. navedenih.
6. Pisac posliednje volje, ako oporučitelj hoće da mu što ostavi.
7. Zakoniti drug pisca posliednje volje, djeca, roditelji, braća i sestre njegove ili osobe, koje su u rodu po tastbini u istom koljenu s njim, ako hoće oporučitelj da ovim što ostavi.

Osobe pod br. 3. i 7. ovdje naznačene su u §§-ih 594. i 595. o. g. z. taksativno navedene, te samo ovi su rodjaci izključeni kao nesposobni svjedoci razredbe posliednje volje. [1]

Razumievaju se pako i ovdje pod djecom i roditelji po obćenitom načelu §-a 42. o. g. z. svi srodnici u lozi uzhodnoj i nizhodnoj bez razlike koljena. Pod djecu spad ju i djeca uzeta pod svoje, ali ne zakonita djeca.[2]

Pod plaćeni domari razumievaju se samo oni ukućani, koji služe za stanovitu plaću te imadu bezplatan stan u kući onoj, gdje oporučitelj stanuje. Plaćeni domari (ukućani), koji stanuju u istoj kući zajedno s oporučiteljem, ali plaćaju stanarinu, ili pako koji dobivaju plaću od oporučitelja ali stanuju u drugoj kući, ne smatraju se „domari" u smislu §-a 594. o. g. z.[3]

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. svibnja 1871. br. 3587. G. U. 4174.

[2] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 24. rujna 1874. br. 8511. G. U. 5477. i od 8 siečnja 1862. br. 6860. G. U. 1453., te protivno, ali ničim neobrazloženo i u zakonu neopravdano mnienje Stubenraucha II. str. 754.

[3] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 24. siečnja 1872. br. 13261. G. U. 4453.

Digitized by Google

Razredba posliednje volje nije u cielosti nevaljana samo za to, što se u njoj nalazi odredba, glasom koje oporučitelj ostavlja stanoviti dio ostavine ili pojediuu stvar jednoj od osoba navedenih gore pod 1.—7., a bila je svjedokom očitovanja posliednje volje osoba navedena u §§. 594. i 595. o. g. z. Nevaljana biti će u tom slučaju razredba oporučiteljeva samo diono u pogledu na ime one odredbe posliednje volje, koja se tiče jedne od osoba navedenih od 1.—7. U pogledu ostalih odredba biti će oporuka tvrda.

Da bude razredba posliedne volje i u pogledu takove odredbe kriepostna, kojom je ostavljen jednoj od prije navedenih osoba stanoviti dio ostavštine ili pojedina stvar iz iste, potrebno je, da oporučitelj ili odnosnu stavku oporuke, u kojoj je upitna razredbe sadržana, ili vlastoručno podpiše, ili pako da prizove još četvrtog svjedoka oporuke, koji će biti u pogledu te stavke treći svjedok.

U tom pogledu izdana je i plenarna rješitba vrhovnog suda u Beču od 26. svibnja 1863. br. 3623., uvrštena u „Judikatenbuch“ istog vrhovnog sudišta pod broj 55., koja glasi:

„Za valjanost odredbe posliednje volje, kojom se onomu, koji je pisao posliednju volju, ili onim, koji su s njim onako, kako to spominje §. 595 o. g. z. u rodu ili u tastbini, kao i u §-u 594. o. g. z. navedenim osobam — kao nasliedni dio ili legat — namienjuje koja ostavština, dovoljno je, ako su sastavak po oporučitelju prema §. 579. o. g. z. vlastoručno podpisani i po njem pred tri sposobna svjedoka, različna od pisara (posljednje volje), ili od onoga, o kom govori odredba posliednje volje, njegovom posliednjom voljom priznani, podpisali ti svjedoci posliednije volje; ne zahtieva se pako, da su ta tri svjedoka čula, kako oporučitelj ustmeno potvrdjuje sadržaj odredbe, ti-čuće se pisara posliednje volje ili koje od ostalih gorespomenutih osoba i. da oni to posvjedoče“.

Pita se samo još ovdje, što onda, ako je oporučitelj u oporuci svojoj ostavio stanoviti dio ostavine svoje ili pojedinu stvar dvojici ili svoj trojici oporučnih svjedoka, da li onda ovi mogu medjusobno jedan drugomu biti svjedoci kod upitne razredbe posliednje volje? Na to se mora odgovoriti, da može svaki ovakov oporučni svjedok biti svjedokom posliednije volje dotičnog oporučitelja u pogledu odredbe one, koja je učinjena po oporučitelju ne u korist njegovu, već drugoga svjedoka oporuke, jer svjedok oporučni u pogledu kojega postoji jedan od razloga relativne njegove nesposobnosti, ne postaje tim absolutno nesposobnim, da bude svjedokom oporuke glede onih dielova oporuke, koji se njega ne tiču.[1]

§. 596. Što se naredjuje o nepristranosti i sposobnosti svjedoka, da osobu oporučitelja stave izvan dvojbe, ima se uporavljivati takodjer i na osobe sudne, koje primaju očitovanje posliednje volje.

Sve što je rečeno u predidućih §-ih glede relativne nesposobnosti svjedoka valja za sudce i javne bilježnike pred kojim oporučitelj želi da pravi javnu, budi ustmenu bud pismenu, oporuku. Glede javnih bilježnika napose valjaju i u tom pogledu propisi §-a 36. bilj. reda.

O povlaštenih odredbah posliednje volje.

§. 597. U razredbah posliednje volje, koje se prave na brodarenju ili u mjestih, gdje vlada kuga ili spodobne primljive pošasti,

[1] Vidi o tom mnienje Pfaffa i Hofmana II. str. 196. i Stubenraucha I. str. 755. i protivno mnienje Winiwarterovo III. str. 100.

Digitized by Google

dobri su svjedoci članovi kakvoga duhovnoge reda (fratri, kaludjeri), žene i mladići, koji su četrnaestu godinu navršili.

§. 598. Za ove povlaštene razredbe posliednje volje ištu se samo dva svjedoka, od kojih jedan može pisati oporuku. Ako je pogibelj od kakove primljive nemoći, nije potrebno da su oba svjedoka zajedno pritomna.

§. 599. Poslie šest mjeseci, od kako je svršeno brodarenje ili od kako je prestala pošast, gube svoju snagu povlaštena očitovanja posliednje volje.

U §§-ih 597—599. o. g. z. sadržani su propisi o povlaštenih razredba posliednje volje.

a) na brodarenju, b) u mjestih, gdje vlada kuga ili ovim slične priliepčive bolesti. Medju povlaštene oporuke spadaju i oporuke vojničke. O ovih govori §. 600. o. g. z.

Povlastice glede oporuka navedenih u §§-ih 597—599. o. g. z. sastoje se u tom, da se za valjanost ovih oporuka i to za ustmene u obće, a za pismene, koje po oporučitelju nisu vlastoručno pisane i podpisane, ištu samo dva svjedoka, od kojih jedan može pisati oporuku. Sposobni su svjedoci za sve povlaštene oporuke iznimno članovi kakovog duhovnog reda, žene i mladići koji su navršili 14 godinu. Ako je pogibelj od kakove priliepčive bolesti očita, nije ni potrebno kod ovih povlaštenih oporuka, da oba svjedoka zajedno pritomna budu, kada oporučitelj posliednju volju svoju očituje.

Preporno je glede povlaštenih oporuka na brodarenju, da li su u obće sve oporuke povlaštene, koje oporučitelj u bolesti svojoj pravi na ladji plovećoj ne samo na otvorenom moru, već i po rieki, ili pako da li su povlastice za oporuku navedene u §§. 597. i 598. o. g. z. ograničene samo na onu, koja se pravi na brodarenju na moru.

Mi držimo, da mogu povlastice ove vrieditи samo za oporuke, koje se prave na brodarenju na moru. Ovo može prama smjeru zakonskih ustanova §§. 527—599 o. g. z. samo biti smisao istih, jer povlastice ove sastoje se samo u ograničenju broja svjedoka oporučnih i u prisustvu osoba kao svjedoka razredbe posliednje volje, koje su po obćenitom pravilu od toga svjedočanstva izključene. Svjedoka pako, koji zakon u pravilu po broju i sposobnost traži za svjedoke razredbe posliednje volje neće moći naći oporučitelj na ladji plovećoj na otvorenom moru, jer ih na ladji samoj uviek ne ima, a sa kopna neće moći takovih prizvati, jer ladja na otvorenom moru ne može da stane gdje hoće, niti ne polazi redovito kraj obale i napučenih mjesta; dočim ladja ploveća po rieci, redovito prolazi nedaleko od obale pa može kraj svakog mjesta stati, barem neće prolaziti nikada mnogo vremena dok ne stigne do mjesta, u kojem će se naći uviek dosta sposobnih svjedoka. U obće ta zakonska ustanova izdana je u vrieme, kada nije bilo parobroda, te je brodarenje na moru neobično dugo trajalo.[1]

Pod priliepčivimi bolesti po smislu §. 597 o. g. z. ne imadu se razumievati onakove bolesti koje su po liečničkoj znanosti priliepčive, kao što su n. pr. koze (boginje), već samo priliepčive zarazne bolesti, koje su ravne po naravi svojoj kugi, kao n. pr. kolera. U obće ne imade se kod prosudjivanja, da li koja bolest spada medju priliepčive bolesti u smislu ustanove §. 597 o. g. z. uzeti toliko u obzir mnienje liečnika, već u prvom redu utisak, što no pravi pojavljenje odnosne bolesti medju pučanstvom dotičnog mjesta Svakako pako mora s takovom bolesti spojena biti u pravilu nagla smrt,

[1] Vidi mnienje Pfaffa i Hofmana II. str. 202, koji se s ovim slaže, i protivno mnienje Stubenraucha I. str. 757.

Digitized by Google

te se mora pojaviti obćenito u odnosnom mjestu. Nije pako potrebno, da u kući samog oporučitelja ima već više bolestnika, koji boluju na toj bolesti; dosta je da ista obćenita vlada u mjestu samom. Pošto se kod vladanja takovih bolesti težko nadje, koji će se dati sklonuti na to, da prisvustvuje kao svjedok oporuki bolestnika na takovoj bolesti, to je za to izdana ustanova zakonska navedena u §§-ih 597 i 598 o. g. z. po kojoj su dovoljna dva oporučna svjedoka, koja niti ne moraju zajedno prisutna biti, a uz to su za to sposobni i članovi duhovnog reda i žene; navlastito prvi za to, što su po svom zvanju u prvom redu zvani da pohadjaju takove bolestnike, te obično, kada se ovakove bolesti pojave, i obavljaju službu dvoritelja bolestnikâ članovi duhovnog reda (n. p. braća i sestre reda milosrdnika).[1]

Ako nastane prepor medju nasljednici, da li su kod oporuke, providjene samo sa potrebštinami §§. 597 i 598. propisanimi za povlaštene tamo naznačene oporuke, i predležali uvjeti zato, ne može ostavinska razpravna oblast u vlastitom djelokrugu u tom pogledu odluku svoju izreći, nego se ima to pitanje samo kontradiktornim putem riešiti, pa će zato imati ostavinska razpravna oblast, nakon saslušanja stranaka, onu na čiju stran je slabije pravo, odputiti na redoviti put parnice, opredieliv joj rok za podnešenje tužbe.

Povlašteno očitovanje posliednje volje ima samo vremenitu valjanost. Ono prestaje biti po zakonu kriepostno šest mjeseci iza kako je svršeno brodarenje ili od kako je prestala pošast (§. 599 o. g. z.) Poslje ovog roka gubi razredba posliednje volje, glede koje su samo obdržane formalnosti u §. 597 i 598 navedene, svaku kriepost. Šest mjeseci, iza kako je svršeno brodarenje, ili od kako je prestala pošast, ostaje razredba posliednje volje u krieposti, ako unutar toga roka oporučitelj ne umre, zato, što se obćenito uzeti ne može, da će oporučitelj nakon probavljene težke nevolje, imati smisla i volje da odmah novu oporuku pravi.

§. 600. Povlastice oporuka vojničkih sadržavaju se u zakonih vojničkih.

Službovnik za c. i kr. vojsku od 9. kolovoza 1873. odredjuje u §. 101. sliedeće: Svakoj aktivno služećoj ili u obskrbi vojničke nemoćnice (kuće za nemoćne vojnike) stojećoj osobi vojničkoga stališa pripada pravo o svom imetku načiniti odredbu posliednje volje uz manje formalnosti, nego li su one, što ih propisuje gradjanski zakon. Za valjanost pismenoga očitovanja posliednje volje, koga nije vojnička osoba sama pisala i podpisala, dovoljan je njegov sastavak i podpis dvajuh svjedoka, koji moraju zajedno biti prisutni i od kojih može jedan biti pisar posliednje volje. Kod ustmene odredbe posliednje volje dostatna je prisutnost dvajuh svjedoka, koji moraju zajedno biti prisutni, te su oporučitelja u glavu poznali. Samo u vojni (ratu) nije niti kod pismene niti kod ustmene oporuke za valjanost njezinu potrebna istodobna prisutnost svjedoka, ako samo inače posliednoj volji ne manjka glavna izvjestnost. Kod odredaba posliednje volje, što ih čine vojničke osobe jesu valjanimi svjedoci i članovi duhovnog reda, ženske i mladići, koji su provalili 14 godinu. Sva ova preimućtva pripadaju i onim vojničkim osobam, koje ne spadaju u vojnički stališ, ako oni za vrieme rata službuju kod vojske ili takodjer u miru na moru na kojoj ratnoj ladji. Valjanost povlaštene oporuke prestaje ipak: a) kod ovih posliednjih osoba šest mjeseci po oglašenju mira ili po njihovu izkrcanju, a isto tako nakon 7 mjeseci, ako su oni za vrieme rata svojom glavom stupili u stanje mira; b) kod svih vojničkih osoba, bez iznimke, 6 mjeseci po njihovom izstupu iz aktivne službe; napokon c) isto tako bez razlike osoba po odpustu kazne radi i to odmah iza njegova oglašenja.

[1] Vidi u tom rješitbe vrh. suda u Beču od 3. veljače 1859. br. 572. G. U. 367, od 27. svibnja 1857. br. 4197. G. U. 718 od 12. veljače 1879. br. 90. Pravnik od god. 1881. str. 370.

Digitized by Google

Službovnik za Ugarsku okružnom naredbom ministarstva rata od 2. srpnja 1886. napose izdan, glasi u bitnosti: a) za oporuku pismenu, koju oporučitelj u cielosti sam svojom rukom piše i podpiše, ne treba svjedoka; b) dovoljno je da naredbi posliednje volje, koju oporučitelj u cielosti sam nije pisao i podpisao, kao i ustmenoj naredbi posliednje volje njegovoj, prisustvuju dva svjedoka, od kojih je dosta da jedan zna pisati i čitati. Svjedoci ovi pako moraju zajedno prisutni biti, kad oporučitelj očituje posliednju svoju volju. Samo u slučaju priliepčive bolesti nije potrebno, da su oba zajedno prisutna.

Povlaštena ova oporuka ima samo onda valjanost, ako oporučitelj umre tri mjeseca nakon što je prestao uzrok, koji je bio uvjetom povlaštene oporuke (rat, brodarenje na moru.) Oporuka ostaje pako jošte nakon toga roka u krieposti: a) ako onaj, koji hoće da temelji svoje pravo na oporuku ovu, dokaže, da je oporučitelj iza izminuća toga roka do svoje smrti nalazio se u takovom stanju, da nije mogao praviti nove oporuke; b) ako je oporučitelj mrtvim proglašen bio jer se je nalazio u pogibelji smrti, što je bio ili u ratu težko ranjen, ili što se je nalazio na ladji, koja se je razbila ili takodjer, što se je nalazio inim načinom u pogibelji smrti, a u svakom ovakovom slučaju već prošlo od odnosnog dogodjaja tri godine.

Nevaljanost posliednjih razredba radi nedostatka formalnosti.

§. 601. Ako je oporučitelj zanemario i jednu samu od potrebnosti ovdje propisanih, i koje mu nisu naročito ostavljene na volju radi jedinoga opaza, očitovanje posliednje volje nije tvrdo.

Razpravni sud ne smije nijednu pismenu razredbu posliednje volje, ako je i samo po sebi nevaljana, što ima vidivne mane, jer joj manjka formalna koja zakonska potrebština, zabaciti, odnosno neobzirući se na ovu pismenu razredbu posliednje volje, razpravu povesti na temelju zakona sa zakonitimi nasljednici. — §. 61. izvan parb. post. nalaže imperativno, da se pismene oporuke i kodicili, makar im i falila zakonita koja potrebština, čim je ostavnik umro, otvoriti i proglasiti imadu. Razpravni sud mora i primiti prijave na nasljedstvo na temelju oporuke manjkave (§. 125, izv. parb. post.), pače on mora oporučnog nasljednika unatoč očite manjkave oporuke pozvati da preda svoje nasljedno očitovanje.[1] Nu podjedno mora i u takvu slučaju obzirom na §. 75. izv. parb. post. obaviestiti na način ustanovljeni u §§. 115—116. izv. parb. post. i vjerojatne zakonite nasljednike, te ako ovi budu dali nasljedno očitovanje na temelju zakona, primivši i ovo nasljedno očitovanje, nakon saslušanja i jednih i drugih očitovavših se nasljednika, u smislu §§. 125. i 126. izvan parb. postupnika, u slučaju da oporuki manjka koja vidivna vanjska formalnost, ili ako se ona razložito pobija po zakonitih nasljednicih s obzirom na istinitost njezinu, oporučne nasljednike odputiti proti zakonitim nasljednikom na put redovite parnice, opredieliv im zaporni rok za tužbu[2], pa će se nakon provedene po parbenom postupku razprave izreći po presudnom sudu osudom, da li se oporuka u krieposti uzdržaje ili pako nevaljanom i netvrdom proglasuje.

Pogodbe nasljedovne valjaju samo medju mužem i ženom.

§. 602. Pogodbe nasljedovne, koje se tiču svekolike zaostavštine ili njezinoga diela odredjenoga u obziru na cielost, mogu se

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. kolovoza 1869. G. U. 3994.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. travnja 1864. i 24. listopada 1876. G. U. 1865. i 6260.

Digitized by Google

samo valjano sklopiti medju mužem i ženom. Propisi vrh toga sadržavaju se u poglavju o ugovorih ženitbenih.

O tome vidi propise i tumačenja §§-ah 1249—1254. o. g. z.

U koliko darovanje za slučaj smrti smatra se kao razredba posliednje volje.

§. 603. U koliko darovanje za slučaj smrti ima se smatrati kao pogodba ili kao razredba posliednje volje, ustanovljeno je u poglavju o darovanjih.

Darovanje za slučaj smrti smatra se ili pogodbom ili zapisom. Vidi o tom propise §§. 956, 647—694. o. g. z. i tumačenje istih §-ah.

Poglavje deseto.

O zamjenicih i povjerbah.

Zamjena običajna.

§. 604. Svaki oporučitelj može u slučaju, da postavljeni nasljednik ne zadobije nasljedstva, pozvati na njegovo mjesto inoga; pa ako i taj ne bi došao do nasljedstva, drugoga, i u istom slučaju trećega, ili još i više zamjenika. Ova razredba zove se zamjena običajna. Tko je u redu prvi pozvan, jest nasljednik.

§. 605. Ako je oporučitelj čineć zamjenu naročito izrekao, da imenuje drugoga nasljednika, ako prvi nebi mogao ili nebi hotio biti nasljednik, tad jedan od ta dva slučaja, po oporučitelju izrečena, izključuje drugi slučaj.

Postavljanje osoba po oporučitelju za nasljednike time, da imadu ostavštinu njegovu ili alikvotni dio njezin dobiti istom nakon onih, kojim je po oporuci nasljedstvo u prvom redu namienjeno, zove se zamjena (substitucija). Nasljednici, kojim je nasljedstvo po oporuci u prvom redu namienjeno, zovu se glavni nasljednici (instituti), a oni, koji su pozvani na nasljedstvo iza njih, zamjenici (substituti).

Substitucija ili je običajna ili povjerbena.

Ako oporučitelj u slučaju, da oporukom postavljeni glavni nasljednik ne zadobije nasljedstvo n. pr., što je umro prije nego što je nasljedstvo nastupiti mogao, što je postao nesposoban (§. 545. o. g. z.), ili ako nasljedstvo neće da prihvati — pozove na njegovo mjesto inu osobu za nasljednika, zamjena ova zove se običajna. Ako pako oporučitelj obvezuje nasljednika, da ustupi nastupljeno po njemu baštinstvo po smrti svojoj ili u stanovitom drugom slučaju, inom po oporučitelju za taj slučaj u oporuci imenovanom nasljedniku, tada predleži zamjena povjerbena.

I običajnu i povjerbenu zamjenu može oporučitelj u svojoj oporuci odrediti i samo glede pojedinog kojeg zapisa, tako da odredi, da dotični zapis, ako legatar neće ili ne

Digitized by Google

može, da zadobije zapis — n. pr., što je prije oporučitelja umro, ili neće da zapis primi — pripasti ima drugom stanovitom u oporuci imenovanom legataru, ili pako, ako oporučitelj obvezuje nasljednika, da pripali mu zapis po svojoj smrti ili u stanovitom slučaju pripusti drugoj u oporuci imenovanoj osobi.

Zamjenu običajnu može oporučitelj ili u obće izreći — n. pr., ako kaže obćenito: „Ako A ne bude mojim nasljednikom, neka bude B", tada nastupa zamjena i u slučaju da glavni nasljednik neće ili ne može da zadobije nasljedstvo. Ako pako oporučitelj postavi glavnom nasljedniku substituciju izrično samo ako ne može da zadobije nasljedstvo, ili pako samo ako neće da prihvati nasljedstvo, tada nastupa zamjena samo u jednom od ovih slučajeva, naročito u oporuci navedenih, a ne u oba slučaja.

Ne može nastupiti nasljedstvo glavni nasljednik onda, ako je prije oporučitelja umro, ili ako je postao nesposoban naslieditи (§. 545. o. g. z.) (casus impotentiae).

Neće da nastupi nasljedstvo glavni nasljednik onda, ako se je odrekao nasljedstva unapried (§. 551. o. g. z.), ili pako kasnije nasljedstvo odbacio (§. 805. o. g. z.) (casus nolentiae ili voluntatis). Iz ovoga sliedi, da je zamjena običajna ništa drugo, nego uvjetno postavljenje u nasljedstvo, pošto je u drugom redu pozvani nasljednik (zamjenik, substitut) samo pod tim uvjetom pozvan na nasljedstvo, ako u prvom redu postavljeni nasljednik (glavni nasljednik, institut) nasljednikom ne postaje. — Uvjet ovaj je bitnost zamjene običajne. Ovaj pako, jer nije ino nego kvalificirano postavljanje u nasljedstvo, može opet vezan biti na ine uvjete u obće kod nasljedstva dopuštene.

Naš gradjanski zakon ne poznaje pupilarnu substituciju — po kojoj je po rimskom pravu otac imenovao svojemu nedoraslom djetetu zamjenika u nasljedstvo, ako umre prije nego navrši 14 godinu, jer nije mogao za vrieme nedoraslosti sam oporuku praviti — niti quasi pupilarnu substituciju (substitucio quasi pupilaris) — po kojoj su po rimskom pravu mogli ascendenti praviti oporuku za descendente, koji su radi inog razloga osim nedoraslosti nesposobni bili sami načiniti oporuku, kao: bieani, ludi i oni, koji su bili težko bolestni, koja je oporuka valjala samo dok je nesposobnost trajala. —

Pupilarna substitucija i quasi pupilarna substitucija su osebne pozitivne uredbe rimskog prava, koje se više sa modernimi pravnimi nazori ne slažu. Uredbe ove kod Rimljana imale su ponajglavniji uzrok taj, što je kod njih mal' ne bezčastno bilo umrieti bez nasljednika, jer se je imovina takovog pokojnika, poput ona razmetnika javno prodavala (sub hasta), a pupilarna substitucija imala je uz to svoj temelj u tom, što je bio kod Rimljana otac vlastnik imovine svoje djece.

Sadašnjim odnošajem nebi ovakove uredbe više odgovarale, pa su zato i izpuštene iz obćeg gradj. zakonika.

Da pupilarna substitucija više nepostoji dao je zakon izraza u ustanovi §-a 609. o. g. z., po kojoj mogu roditelji imenovati svojoj djeci nasljednika (razumieva se fideicomisarnoga §-a 801.) ili zamjenika (običajnoga), samo za imovinu, koju oni djeci ostavljaju, ali tako da nisu djeca prikraćena u nuždnom dielu.[1]

Pravo oporučitelja postaviti zamjenika nije mu po zakonu ograničeno, on može pozvati na nasljedstvo i jednog zamjenika na mjesto više glavnih nasljednika — n. pr. ako odredjuje, da imadu njegovi glavni nasljednici biti A, B i C, a ako jedan od njih nebi zadobio nasljedstvo da ima biti zamjenikom D; — ili pako protivno postaviti više zamjenika za jednoga samo glavnog nasljednika, — n. pr. ako odredjuje: „A i B imadu biti moji nasljednici, ako A ne može biti mojim nasljednikom neka budu C, D i E".

Može oporučitelj i više stupnja zamjenika učiniti, n. pr. odrediti: „A ima biti mojim nasljednikom, zamjenikom imenujem mu, ako nasljedstvo ne zadobije, B-a, a ako ovaj nebi mogao ili htio nasljedstvo nastupiti, substituiram mu C-a" itd.

---

[1] Ofner izvorna osnova k obćem austr. gradj. zakonu I. str. 365. §§. 405–406.

Digitized by Google

Napokon može oporučitelj same nasljednike postaviti medjusobno njihovimi zamjenici. Može primjerice odrediti: „A-a, B-a i C-a imenujem mojimi nasljednici, ako bi jedan od njih odpao, substituiram mu ostalu dvojicu (substitucio reciproca, compendiosa, breviloqua). Nu ova sada navedena substitucija ima praktičnu vriednost samo onda, ako su nasljednici postavljeni u stanovitih alikvotnih dielovih, jer inače nastupa pravo priraštaja (§. 560. o. g. z.).

Ako nastupi slučaj substitucije, tad postaje nasljednikom onaj, koji je prvi po redu pozvan da zamieni glavnog nasljednika na nasljedstvo, neglededć na red, po kojem su pred njim na nasljedstvo pozvani nasljednici odpali. Ako je dakle n. pr. oporučitelj A postavio glavnim nasljednikom svojim B-a, te zamjenikom ovoga D-a, a ako ovaj nebi zadobio nasljedstvo, E-a, te ako zamjenik D prije oporučitelja A-a umre, ne gubi zato E, koji bi imao doći ístom iza D-a, kao u drugom redu pozvani zamjenik B-a u nasljedstvo, svoje pravo na substituciju, pa će s toga iza B-a, ako ovaj ne zadobije nasljedstvo, nastupiti nasljedstvo njegovo E kao zamjenik, neglededć na to, što D nije nikad prije njega u nasljedstvo, kao prvi bivši pozvani substitut, stupio. (Substitus substituto censetur esse substitus instituto).

Pošto substitut ništa drugo nije, nego u drugom redu pozvani nasljednik, to se razumieva, da se i na njega protežu propisi §§. 536. i 545. o. g z. t. j., da mora i on, da zadobije nasljedstvo, preživjeti oporučitelja odnosno vrieme, kada mu po substituciji pripasti ima nasljedstvo, i da je onda sposoban nasljedovati. U ovom slučaju pravo njegove na nasljedstvo, ma nasljedstvo po njemu još nebi bilo primljeno, prelazi na njegove nasljednike.

Pita se, je li će moći zamjenik nastupiti nasljedstvo i onda, ako glavni nasljednik, kojega ima zamieniti, neće da preda iza smrti oporučiteljeve nasljedno svoje očitovanje. Obzirom na jasnu ustanovu §-a 120. izvan parb. post. mora se na ovo pitanje jestno odgovoriti, jer §. ovaj izrično ustanovljuje: ako nasljednici, koji su vlastni sami upravljati svojom imovinom, nedodju na ročište za prijavu na nasljedstvo ustanovljenom, ili ako na ročište ovo ili uz rok njima opredeljeni za pismenu prijavu, nasljedno očitovanje svoje ne dadu, da će se ostavina razpravljati bez obzira na njihove tražbine samo s onimi, koje se prijave za nasljednike. Sliedi dakle od tuda, da nasljednik, koji ne prijavlja svoje pravo na nasljedstvo, gubi svako pravo na ostavštinu; dosljedno pako tomu stupa u prava njegova zamjenik mu.[1]

Prava iz nje (zamjene običajne) izlazeće.

§. 606. Tereti nametnuti nasljedniku protežu se i na zamjenike, koji dolaze na njegovo mjesto, već ako su isti tereti po naročitoj volji oporučitelja ili po kakvoći okolnosti ograničeni na osobu nasljednika.

Pošto substitut stupa u sva prava glavnog nasljednika, ako ovaj nasljedstvo ne može ili neće da primi, to je naravno da imade i preuzeti i sve obveze i sve terete nametnute glavnom nasljedniku u koliko ti tereti nisu ograničeni na osobna djelanja i činitbe glavnog nasljednika, ili po naročitoj volji oporučitelja ili po naravi svojoj, n. pr. ako ima glavni nasljednik po oporuci stanovitu osobu oženiti.

Uvjet, naložen nasljedniku ili zapisovniku, ne proteže se na njegove zamjenike bez naročitog očitovanja oporučitelja. Ovo je jasno izrečeno u §-u 702 o. g. z.

Preporno je pako medju komentatori, da li je zamjenik glavnog nasljednika ili zapisovnika obzirom na ustanovu §-a 702. o. g. z. dužan izpuniti i nalog, koji je po oporuci imao ovaj izvršiti.

---

[1] Vidi i Stubenrauch I. str. 763.

Digitized by Google

Nalog (modus), o kojem govore §§. 709—712 o. g. z. nije ravan uvjetu. Uvjet je po §-u 696. o. g. z. dogodjaj, o kojem ovisi pravo nastupiti nasljedstvo, a nalog je odredba, kojom se nasljedniku ostavlja nasljedstvo ili zapisovniku zapis uz dužnost, da ga upotriebi u cielosti ili diono za stanovitu svrhu, da učini kakov stanoviti posao ili činitbu, ili da što propusti. Ima se s toga lučiti pravna narav uvjeta od naloga.

Da je htio zakonodavac nalog izključiti od obveza, koje terete substituta, stupajućeg u prava glavnog nasljednika, kojemu je dotični nalog oporukom podieljen, bio bi glede toga uvrstio u samom zakonu posebnu ustanovu, kao što je to u pogledu uvjeta učinio, ili bi pako o tom u zakonu općenita ustanova sliedila iza §. 712. o. g. z. Ako je dakle oporučitelj ostavio glavnom nasljedniku zaostavštinu, ili legataru zapis pod uvjetom, da mu izpuni kakov nalog, ima i zamjenik glavnog nasljednika ili legatara taj nalog izpuniti, te gubi stvar ostavljenu mu, ako ne izpuni nalog, osim ako postoje uvjeti §. 710 o. g. z. da nalog točno izpuniti ne može, za koji slučaj zamjenik kao i glavni nasljednik sadržava zaostavštinu, ako se iz volje oporučiteljeve nebi protivno vidilo.[1]

§. 607. Ako su sami sunasljednici pozvani da jedan drugoga zamiene; uzima se, da je oporučitelj hotio protegnuti i na zamjenu dielove odredjene u svojoj razredbi. Ako li je u zamjeni, osim sunasljednika, pozvan još drugi tko, pušteni dio nasljedstva zapada svim na jednake dielove.

Ako su sami nasljednici pozvani, da jedan drugoga zamieni. tada dio glavnog nasljednika, koji ne zadobije nasljedstvo, što ne može ili neće da nastupi nasljedstvo, zapada ostalim nasljednikom po razmjerju njihovih nasljednih dielova. Ako je n. p. oporučitelj postavio oporukom svojimi glavnimi nasljednici A-a u $^1/_2$, B-a u $^1/_4$ i C-a u $^1/_4$, te podjedno ove medjusobno imenovao zamjenici jedan drugomu za dio ostavštine, koji jedan nebi mogao ili nebi htio nastupiti, tada se, ako odpada glavni nasljednik B, njegov nasljedni dio ima dieliti medju nasljednike A i C, koji su njegovimi zamjenici. Dielenje se obavlja po razmjerju njihovih nasljednih djelova, t. j. po razmjerju 2 : 1, pa bi po tom dobio A od diela B $^2/_3$, a C $^1/_3$; ili od ciele ostavine: A $^2/_{12}$ a C $^1/_{12}$.

Ako li je u zamjeni osim sunasljednika pozvan još tko treći, tada valja kod diobe gledati, da li je upitni treći u oporuci substituiran u neopredieljenom dielu, ili pako, da li je oporučitelj za slučaj, ako nastupa substitutucija, njemu opredielio stanoviti dio onog diela ostavine, koji odnosni glavni nasljednik zadobio nebi. Ako je n. pr. oporučitelj odredio, da ima u tom slučaju dobiti upitni treći substitut $^1/_6$ dotičnog nasliednog diela, tada valja, ako nastupa slučaj zamjene, upitni stanoviti substitutu opredieljeni dio — po sada navedenom primjeru $^1/_6$ — prije diobe izlučiti u korist njegovu, a ostatak dieliti medju sunasljednike po razmjerju njihovih nasljednih dielova, kako je gore razloženo.

Zamjena povjerbena.

§. 608. Oporučitelj može obvezati nasljednika svojeg, da ustupi poslie svoje smrti, ili u inih stanovitih slučajevih, primljeno nasljedstvo drugomu naimenovanomu nasljedniku. Ova razredba

[1] Vidi o tom mnienje Ungerovo VI. §. 19. opazka 9. str. 90., Stubenrauch I., str. 765. te mnienje Nippelovo IV., str. 418., koji posliednji ne smatra nalog odriešujućim uvjetom za substituta, već mnije, da se on samo pridržati može, da uvjet izpuni, ali ne veli na koji način i po komu. Kod zapisa dalo bi se to donekle provesti i nakon zamieniku predanog zapisa, jer bi mogli proti njemu nasljednici kao tužitelji ustati, ali može zapisovnik ipak svrhu zamjene osujetiti time, što predanu mu kao zapis stvar otudji. Tko će pako proti nasljedniku ustati tužbom da izpuni uvjet? Sudac ne može u tom pogledu ureda radi ništa učiniti čim je nasljedniku prisudjeno i uručeno nasljedstvo.

Digitized by Google

zove se zamjena povjerbena. Zamjena povjerbena sadržava u sebi muče običajnu zamjenu.

Fideikomisarna substitucija ili povjerbena zamjena je postavljenje nasljednika u nasljedstvo, koje ima dobiti u cielosti ili u alikvotnom dielu zaostavštine istom nakon inoga nasljednika. Nasljednik, koji prvi dobije nasljedstvo, zove se fiduciar, a nasljednik, koji iza njega nasljedstvo od njega preuzeti ima, ponasljednik (povjerbeni nasljednik, fideikomisarni nasljednik) a i čekaoc povjerbe. Povjerbena zamjena razlikuje se od običajne zamjene u tom, što po prvoj povjerbeni (fideikomisarni) nasljednik stupa u nasljedstvo nakon što je već fiduciar nastupio nasljedstvo, dočim po drugoj zamjenik ima stupiti u nasljedstvo samo onda, kada glavni nasljednik ne nastupi (ne zadobije) nasljedstvo, što ne može ili neće nasljedovati. Za fideikomisarnu substituciju zahtieva se dakle, da u prvom redu pozvani nasljednik (fiduciar) nastupi nasljedstvo, dočim kod običajne zamjene nasuprot, da glavni nasljednik ne nastupi nasljedstvo.

Fideikomisarna substitucija sadržaje u sebi po prenavedenom usljed toga uvjetno postavljenje nasljednika u nasljedstvo.[1] Ovo proizlazi već iz rieči samog konteksta §-a 608 o. g. po kojih nasljednik (fiduciar) ima nastupiti „primljeno“ nasljedstvo drugom naimenovanom nasljedniku (fideikomisarnom substitutu).

Definicija pako povjerbene zamjene po §. 608 nije točna, jer se za to, da postoji povjerbena zamjena, ne zahtieva da oporučitelj naloži nasljedniku, da ustupi poslje smrti ili u inih stanovitih slučajevih nasljedstvo drugom, odnosno, da oporučitelj rabi kod odredbe ove u oporuci naročito rieči, kojimi nasljednika „obvezuje,“ da nasljedstvo u stanovito vrieme ustupi drugomu, ili da imenuje nasljednika u oporuci (fiduciara) sa naročitom obvezom, da ima poslje njegove smrti ili u inom stanovitom slučaju nasljedstvo ustupiti drugomu (povjerbenom zamjeniku) Oporučitelj može odmah sam ovakovu odredbu učiniti, t. j. izreći, da poslje nasljednika A-a ima stupiti u nasljedstvo B, n. p. tako, što u oporuci kaže: A ima biti mojim nasljednikom, a poslje smrti njegove ima stupiti u nasljedstvo B.

Nije napokon nuždno, da oporučitelj kategorično odredjuje, da ima biti stanovita osoba njegovim ponasljednikom (fideikomisarnim nasljednikom) ili da naloži nasljedniku (fiduciaru), da je obvezan iza smrti svoje ostaviti nasljedstvo odnosnom ponasljedniku. Dovoljno je, da je u tom pogledu iz oporuke oporučiteljeva čvrsta volja vidljiva, poslužio se on kod odredbe ove riečmi kojimi mu god drago, te izrazio on svoju volju u tom pravcu i samo u formi želje ili molbe.[2]

U obće valjaju za tumačenje oporuke i kod odredbe fideikomisarne substitucije obćenita pravila, da se ne ima paziti toliko na pojedine rieči, kojimi je oporučitelj posliednju svoju volju izrazio, koliko na smisao oporuke obzirom na njezinu cielost. Tako n. p. oporuka, u kojoj se veli: „Ja hoću, da moj brat dok bude živ, uživa moj imetak“ . . . . (onda po naredjenju nekih legate dalje:) „Baštinikom svoga imetka po smrti moga brata imenujem A-a“ — sadržaje odredbu povjerbene zamjene, a ne odredbu pukog uživanja što sliedi iz oporučiteljeve namjere, prikazane u oporuci kao cielost, osobito pako, jer je oporučitelj naložio svomu bratu izplatu legata.[3] — Nasuprot odredba u razredbi posliednje volje, po kojoj su bratići i sestrići postavljeni za baštinike, a u pomanjkanju mužkih descendenta kojega od njih, substituirani sinovi drugih postavljenih baštinika, — sadržaje samo običnu zamjenu, jer nije povjerbena zamjena u smislu §. 608 i 610 izrično odredjena, a s obzirom na §. 536 o. g. z. pričinja se naravskim smislom te oporuke, da se onomu

---

[1] Unger VI. §. 20. opazka 3. str. 94 i rješitba vrhovnog suda u Beču od 8. lipnja 1880. br. 5356. Jur. Bl. od god. 1880. br. 28.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. prosinca 1852. br. 13310, br. 62. Ger. Zeitg. od godine 1853.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. travnja 1856. br. 2854. G. U. 186.

Digitized by Google

bratiću ili sestriću, koji bi umro prije njega substituiraju sinovi, a u pomanjkanju istih sinovi druge imenovane braće.

Ako je zamjena dvojbeno izrečena, ima se ona tako tumačiti, da se time sloboda nasljednika razredjivati vlastnošću ograniči što se manje može. U dvojbi, da li imamo pred sobom povjerbenu ili običnu zamjenu, valja predpostavljati običnu zamjenu.[1]

Postavljenju fideikomisarnog nasljednika može oporučitelj pridodati i ine uvjete.

Kako se nadalje jasno izpostavlja iz konteksta § 608. o. g. z., može oporučitelj postaviti fideikomisarnog nasljednika ne samo za slučaj, ako fiduciar umre, već i ako nastane ini stanoviti slučaj, n. p., ako bi fiduciar stupio u koji duhovnički red, ili ako se nebi do 30 godine oženio itd. Može pako oporučitelj i povjerbenu zamjenu odrediti radi stanovitog slučaja ili radi stanovitih osobnih odnošenja, fiduciara n. p., što je fiduciar lud bio kada je oporučitelj učinio svoju razredbu posliednje volje. Zamjena povjerbena takova prestaje, kada prestaje upitni slučaj, za koji je bila naredjena, tako prestaje zamjena postavljena ludom, ako se dokaže, da je opet pamet stekao.

Zamjena povjerbena može se praviti izrazito i muče.

Tako je povjerbena zamjena učinjena, ako se naloži nasljedniku, da nakon stanovitog vremena nasljedstvo dieli s drugim, ili da ima stanovitu osobu postaviti svojim nasljednikom, ili ako je oporukom zabranjeno nasljedniku razpoložiti ostavljenom mu imovinom za slučaj smrti, ili u obće zabranjeno mu učiniti oporuku (§. 610. o. g. z.).

Zamjena povjerbena može se činiti samo u formi naredbe posliednje volje.

Oporučitelj može fiduciaru postaviti i više ponasljednika (povjerbenih nasljednika), koji imadu redom jedan za drugim u nasljedstvo stupiti (takozvana s u c c e s i v n a p o v j e r b a).

Fideicomisarna substitucija je pravo postavljenje u nasljedstvo te se razlikuje od „fideicomissum haeredetatis“ po rimskom pravu, koja nije bila postavljenje substituta za nasljednika, već samo universalni zapis.

Fideicomisarni substitut mora kao svaki uvjetni nasljednik preživjeti čas onaj, od kada mu je nasljedstvo namienjeno, te mora onda, a i već u času smrti oporučitelja, biti sposoban nasljedovati, jer gledom na ustanovu §-a 513. o. g. z. je on već od časa smrti oporučiteljeve stekao kao čekaoc povjerbeni pravo na zaostavštinu, osim da je postavljen povjerbenim nasljednikom pod odgadjajućim uvjetom, ili ako je vrieme, u kojem ima postati nasljednikom, neizvjestno, u kojih slučajevih, je dovoljno, da je sposoban nasljedovati samo u času kada nastupi uvjet, pod kojim, ili vrieme, u kojem mu zapada nasljedstvo. (§. 7130. o. g. z.).

Ako substitut ne prižívi vrieme, kada ima nastupiti nasljedstvo, ako je i bilo vrieme takovo, da je moralo svakako doći (§. 705. o. g. z.), gubi on pravo prenositi namienjeno mu pravo nasljedstva na nasljednike svoje, jer je tada povjerbena zamjena obzirom na propis §. 615. o. g. z. prestala.

Nastaje pako pitanje, može li substitut i prije nego što nastupi vrieme, kada je zvan da nastupi nasljedstvo, pravo ovo ustupiti, budi uz plaću budi bezplatno, trećoj osobi?

Na to se može jestno odgovoriti, jer substitut već od časa smrti oporučiteljeve imade pravo na zaostavštinu u toliko, što mu pripada pravo od prvog nasljednika (instituta, fiduciara) zahtievati, da sućanstvo ostavinske imovine nepovriedjeno uzčuva (§§. 605, 613, 504, 507 i 508. o. g. z.). Može stoga substitut pravo svoje ustupiti i trećemu po §§. 878., 1267. i 1270. o. g. z. Tomu se ne protivi propis §-a 879. točke 4. o. g. z., po kojoj nitko nasljedstvo, komu se nada od treće osobe, odtudjiti ne smije, — jer

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. siečnja 1856. br. 12163. G. U. 354.

Digitized by Google

se ovdje ne radi o ostavini, kojoj se substitut istom nada, već o pravu nasljedstva, koje mu je već po oporuci namienjeno, te na koje ima pravo.[1]

U koliko roditelji mogu svojoj djeci postaviti zamjenika.

§. 609. I roditelji mogu svojoj djeci naimenovati nasljednika ili zamjenika, ali samo za imovinu, koju im oni ostavljaju, a to i onda ako bi ista djeca bila nesposobna praviti oporuke.

Kako je već kod tumačenja §-a 604. navedeno, nisu preuzete u obći austr. gradjanski zakonik iz rimskog prava institucije pupilarne i quasi pupilarne substitucije. Da o tom ne bude dvojbe, uzeta je u obć. gradj. zakonik ustanova §. 609., koje inače nebi bilo potrebno na pose navesti, jer ne ustanovljuje nikakovu novu uredbu ili novi kakov propis, koji nebi već u prijašnjih §-ih, slovećih o običajnoj i povjerbenoj zamjeni, sadržan bio. Iz riečice „i", kojom započimlje ustanova §-a 609. o. g. z., vidi se jasno, da zakonodavac nije namjeravao u ovom §-u novu kakovu uredbu propisati, već da je ustanova §. 609. samo nastavak onih, sadržanih u predjašnih §-ih. Samo radi boljeg pregleda, i da ustanova ova bolje u oči pada, što je bilo potrebno za ono doba, kada je obći austr. gradjanski zakonik izašao, da se ne misli, da je pupilarna substitucija pridržana, — stavljena je ustanova ova u posebni §.

Ustanova §-a 606. o. g. z. ne kaže drugo, nego da i roditelji ne mogu djeci svojoj postaviti substituta, osim u pogledu imovine, koju oni (roditelji) njima ostavljaju, dakle ne u pogledu imovine, koja je vlastita dječija, kao što je moglo biti po pupilarnoj substituciji po rimskom pravu. Dodatak u kontekstu §-a 609. o. g. z.: „a to i onda, ako bi ista djeca bila nesposobna praviti oporuku", ne znači ništa drugo, nego da i onda ne ima pupilarne substitucije, t. j. da ni onda ne mogu roditelji djeci imenovati nasljednika glede vlastite njihove imovine.

Time, što zakon u §-u 609. o. g. z. veli, da roditelji mogu imenovati djeci „nasljednika" i „zamjenika" nije učinjena nikakova nova uredba, nije ništa iznimnog ustanovljeno od onoga, što propisuju §§. 604. i 608. o. g. z.

Zakonodavac razumieva ovde pod „nasljednikom" samo povjerbenog zamjenika, kojega i u §-u 608. o. g. z. naprosto nazivlje „drugim nasljednikom" a pod zamjenikom „ponasljednika" ili zamjenika običajnoga po smislu §-a 604. o. g. z. Razumieva dakle zakon u §-u 609 o. g. z. pod izrazom „naimenovati nasljednika" imenovati fideikomisarnog substituta ili odrediti fideikomisarnu substituciju, a pod imenovati zamjenika, postaviti običajnog zamjenika ili substituta, odnosno praviti običajnu zamjenu.

Prvi nasljednici su i po §-u 609. samo djeca, te postavljeni po roditeljih nasljednik t. j. fideikomisarni substitut stupa u pravo nasljedstva istom nakon smrti odnosnog djeteta, ili ako mu oporučitelj imenuje „nasljednika" samo dok je diete nesposobno samo praviti oporuku, ako dotično diete umre za trajanja njegove nesposobnosti oporuke praviti, t. j. u dobi izpod 14 godine ili pako u ludilu ili biesnoći itd.[2]

U svakom slučaju ne smiju roditelji substituta imenovati djeci za nuždni dio, koji djeci po zakonu ostaviti moraju, te koja se smatra njihovom imovinom, jer nuždni dio mora se po §-u 774. o. g. z. u svakom slučaju nuždnom nasljedniku ostaviti sasvim čist; svaki uvjet i teret njega ograničujući nije tvrd. Zato roditeljske odredbe posliednje volje, po kojih u pogledu imetka, što ga ostavljaju svojoj djeci, imenuju ponasljednika istoj, ne imaju valjanosti glede nuždnog diela djece.[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. rujna 1867. br. 6338. G. U. 2855.
[2] Ofner I. strana 364—366. §§. 405—406. Ellinger I. str. 237.
[3] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 27. siečnja 1853. br. 13773. P. strana 433. Judikatenbuch br. 8.

Digitized by Google

Mučeća povjerbena zamjena.

§. 610. Ako je oporučitelj zabranio nasljedniku, da po oporuci razredjuje zaostavštinom, tad je to zamjena povjerbena, i nasljednik dužan je sačuvati zaostavštinu za svoje zakonite nasljednike. Zabrana otudjiti stvar, ne oduzima prava razredjivati s njom po oporuci.

U ovom §-u sadržan je slučaj mučeće zamjene povjerbene, odredjene po oporučitelju. Ovaj je slučaj samo primjerice naveden, te nisu izključeni i drugi slučajevi mučeće zamjene povjerbene.

Mučećom se povjerbenom zamjenom ima smatrati svaka odredba oporučiteljeva u razredbi posliednje volje, koja po razsudjenju svih okolnosti neda nikakvog razumnog uzroka po kojem bi se podvojilo, da odredbom ovom oporučitelj ništa drugo učiniti namjeravao nije nego povjerbenu zamjenu. Ako je oporučitelj zabranio nasljedniku, da po oporuci razredjuje ostavštinom, to nije time ništa drugo odredio, nego da ostavština poslje smrti njegove (nasljednikove) ima ostati njegovim zakonitim nasljednikom, pa da svaka oporuka, kojom bi upitni nasljednik za slučaj smrti sa ovom ostavljenom mu imovinom razredio, nikakve krieposti ne ima. U ovom slučaju je upitni po oporučitelju postavljeni ograničeni nasljednik fiduciar, a zakoniti njegovi nasljednici čekaoci povjerbine, pa je zato upitni ograničeni nasljednik dužan sačuvati sućanstvo ostavštine za svoje zakonite nasljednike, te ima samo ograničeno pravo vlastnosti na zaostavštinu s pravi i obvezami užívaoca.

Razumieva se pako, da takov fiduciar može za slučaj smrti razrediti ostalom svojom vlastitom imovinom neograničeno.

Da je jasno, kada se odnosna odredba oporučiteljeva može smatrati mučećom zamjenom povjerbenom, naveo je zakon u § u 610. o. g. z. i primjer protivni, kada se odredba oporučiteljeva ne može smatrati zamjenom povjerbenom. Veli, naime, zakon na koncu ustanove §-a 610. o. g. z., da zabrana otudjiti stvar, ne oduzima prava razredjivati s njom po oporuci. Redakcija ove konačne ustanove §-a 610. o. g. z., da zabrana otudjiti stvar, ne oduzima prava razredjivati s njom po oporuci, nije u toliko sretna, što je u njoj uvrštena rieč „stvar" mjesto „zaostavština", kojim se izrazom poslužuje zakon u ostalom dielu toga §-a, jer zabrana otudjiti stvar nije ništa drugo, nego mučeći zapis.[1]

Zabrana otudjiti zaostavštinu ne može sadržavati povjerbenu zamjenu zato, jer uzrok toj zabrani ne mora biti nedvojbeno samo taj, da ostavina ostaje sačuvana zakonitim nasljednikom oporučiteljevim, već može biti i namjera oporučitelja ta, da uzčuva ostavštinu za samoga nasljednika, da ne troši sve na jedanput, već da ima od česa živjeti do smrti svoje.[2]

Ograničenje zamjene povjerbene.

§. 611 Ako su svi nasljednici povjerbeni suvremenici oporučiteljevi, red po kojem isti imaju sliediti jedan drugomu ne ograničuje se nikojim načinom; nu može se protegnuti na trećega, četvrtoga, i još dalje.

§. 612. Ako zamjenici nisu suvremenici oporučitelja, nego takovi, koji ne bijahu još rodjeni, kad je napravljena oporuka, tad

[1] Unger VI. §. 20. opazka 7. str. 95.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. srpnja 1855. br. 7068. G. U. 116. i od 23. listopada 1855. br. 10300. G. U. 140.

Digitized by Google

se zamjena povjerbena glede novčanih iznosaka i inih stvari pokretnih može protegnuti do drugoga koljena. A u obziru neprektnosti valja ona samo za prvo koljeno; ali kad se ustanovljuju koljena, broji se samo onaj zamjenik, koji je ušao u posjed nasljedstva.

Kao što kod običajne zamjene, tako i kod povjerbene zamjene može oporučitelj više postavljenim nasljednikom (fiduciarom) imenovati jednoga substituta ili obratno jednom fiduciaru više substituta. Može pako oporučitelj i višekratnu (succesivnu) substituciju odrediti, ako u oporuci izriče: A ima biti mojim nasljednikom, a poslje njegove smrti ima nasljedstvo pripasti B-u, a iza smrti ovoga C-u itd.

Povjerbeni zamjenici mogu biti i još nerodjeni, ako se zakonito još ne mogu smatrati za rodjene, t. j. ako još nisu začeti (§. 22. o. g. z.).

Ova je iznimna ustanova od one §-a 22. o. g. z., koja daje pravo na zaštitu zakona samo nerodjenoj djeci od časa, kada su se začela. Iznimna ova ustanova vriedi samo kod postavljenja u nasljedstvo te je sadržana u dekretu dvorske kancelarije od 30. lipnja 1845. koji glasi:

„U obziru naredaba posliednje volje, u kojih se osobe još nerodjene za slučaj, ako se rode, neposredno postavljaju za nasljednike, ili obdaruju zapisi, dostojalo je Nj. Veličanstvo previšnjim ručnim pismom od 24. svibnja 1845. premilostivo odobriti razjašnjenje sliedeće:

Naredbe posliednje volje, kojimi se osobam, koje još rodjene nisu pak se zakonito ne mogu ni smatrati kao rodjene, za slučaj, ako se rode, neposredno namienjuje nasljedstvo ili zapis, valjane su samo u toliko, u koliko je ostavnik za zvane nasljednike po ustanovah §-a 612. obć. gradj. zak. valjano pobrinuti se mogao povjerbenom zamjenom, ustanovljenom na korist njihovoj u liniji silaznoj. Do narodjenja postavljenoga nasljednika ili zapisovnika pripada medjutomno posjedovanje i uživanje namienjenog imetka, ako ostavnik ne bude u tom učinio druge razredbe, onim osobam, koje na imetak pravo imaju, ako se razredba izvršiti ne može s toga, što se zvani nasljednik ili zapisovnik nije rodio (§. 707. obć. gradj. zak.)

Za sigurnost prava onih, koji još rodjeni nisu, imadu vlasti sudbene skrbiti po općenih zakonitih naredbah.

Ustanove sadržane u ovom dekretu dvorske kancelarije nisu tumačenje §-a 22. već sasvim nove zakonske ustanove na pose izdane za pravo nasljedno po zakonodavnoj vlasti.[1]

Zakonodavac nije htio da se pravo substitucije protegne ad infinitum, nasuprot mu je namjera, da slobodu nasljednika fiduciara razredjivati vlastnošću ograniči što se manje može, kako se to iz ustanove §-a 614. o. g. z. izpostavlja. Ponapose kod nekretnih dobara je već iz državno-gospodarstvenih razloga i s obzirom na javni kredit štetno slobodno pravo razpoloženja vlastnika previše ograničiti.

Ako su svi postavljeni substituti (povjerbeni zamjenici) s u v r e m e n i c i oporučitelja, t. j., ako su već rodjeni za vrieme, kada je oporučitelj odnosnu razredbu posliednje volje učinio, tada nije ograničeno pravo oporučitelja u postavljenju substituta; red pod kojim imade sliediti jedan drugoga može se protegnuti na trećeg, četvrtog itd., jer se tim ne ograničuje pravo vlastničtvo fiduciara odnosno ne ostaje neizvjestno, tko će biti vlastnikom ostavinske imovine više nego za vrieme trajanja jednog čovječjeg života u obće.

---

[1] Vidi Unger Sistem. I. §. 13, opazka 3. str. 77. i nasljedno pravo istoga VI. §. 20. opazka 10. str. 96.

[2] S ovim mnienjem, koje se nam čini jedino po zakonu opravdano, slaže se i Stubenrauch; protivna su mnienja Unger VI. § 20. opazka 13. str. 97. i Pfaff i Hofman II. str. 289.

Digitized by Google

Nu ako je oporučitelj za zamjenike povjerbene postavio osobe, koje nisu još rodjene, kada je napravljena oporuka, te za koje se u obće niti nezna, da li će se roditi, ograničena je zamjena povjerbena ustanovom §-a 612. o. g. z. tako, da ona valja za nepokretnosti samo za prvo koljeno, a za pokretnosti samo za prvo i drugo koljeno. Ako je oporučitelj postavio dalnje substitute, odredba ta ne ima nikakove krieposti, te odnosni daljnji ponasljednici ne imaju nikakova prava, već i u takovu slučaju dobije kod nekretnina prvi substitut, a kod pokretninah drugi substitut, slobodno pravo vlastničtva na zaostavštinu.

Kod računanja koljena, ne računa se instituirani prvi nasljednik (fiduciar).

Substitucija povjerbena ne mora biti u samoj oporuci učinjena, može takovu oporučitelj odrediti i u kodicilu.

Ako je povjerbena zamjena u kodicilu odredjena, smatraju se za suvremenike oporučitelja oni, koji su bili na životu onda, kada je oporučitelj kodicil pravio.

Ako je oporučitelj postavio za zamjenike svoje stranom suvremenike svoje, stranom još nerodjene, tada se valjanost zamjene povjerbene ima prosuditi samo po ustanovi §-a 412. o. g. z.

Još nerodjeni, ali već začeti substituti, o kojih govori §. 22., imadu se uvrstiti u kategoriju onih navedenih u §-u 612. o. g. z.

Ako je oporučitelj imenovao naprosto svojimi nasljednici još nerodjene, a nije postavio nikakvog fiduciara niti u obće odredbu učinio, koji ima za to vrieme uživati imovinu ostavinsku, tada pripada po gorenavedenom dvorskom dekretu od 30. lipnja 1845. posjedovanje i uživanje takovom nasljedniku namienjenoga imetka onim osobam, koje na imetak pravo imaju, ako se naredba izvršiti ne može s toga, što nije nastupio uvjet zato (što se nasljednik nije rodio.) Ovi će biti redovito zakoniti nasljednici.

Nu ovakova odredba oporučiteljeva ne prestaje biti zamjenom povjerbinskom, jer se u takovom slučaju smatraju fiduciari zakoniti nasljednici, a njihovimi substituti još nerodjeni nasljednici.

Ako je oporučitelj u razredbi posliednje volje svoje imenovao osobu, koja će imati za vrieme, dok se ne rode nasljednici, uživati i posjedovati ostavinsku imovinu, smatra se ova fiduciarom, osim ako nije iz razredbe posliednje volje oporučiteljeve jasno, da je on za taj slučaj htio, da stupe u nasljedstvo zakoniti njegovi nasljednici.

Prava nasljednika u zamjeni povjerbenoj.

§. 613. Dok nenastane slučaj zamjene povjerbene, postavljeni nasljednik ima ograničeno pravo vlastnosti, s pravi i obvezami uživaoca.

Obzirom na ustanovu ovog §-a pita se, što su prava fiduciara, a koja su prava fideikomisarnog substituta.

Mi ćemo ovdje logičnim redom razpravljati ponajprije o pravih fiduciara, a zatim o onih fideikomisarnog substituta.

1. **Prava fiduciara.** Fiduciar ima kao svaki ini vlastnik iza smrti oporučiteljeve, koji ga je postavio nasljednikom, ostavinu nastupiti, t. j. predati sudu nasljedno svoje očitovanje pod inakom posliedicom §-a 120 izvan parb. post. A kada on zadobije po razpravnoj oblasti uručbenicu, postaje on vlastnikom ostavine oporučiteljeve, ali ograničenim sa povjerbenom zamjenom, t. j. vlastničtvo mu je ograničeno dok ne prestaje povjerbena zamjena. Do toga vremena smatra se on uživaocem ostavinske imovine, kako veli §. 613. o. g. z. Čim pako prestaje povjerbena zamjena — što biva onda, ako svi, koji na povjerbenu zamjenu prava imadu, umru, ili ako prestaje slučaj, za koje je bila odredjena, postaje fiduciar neograničenim vlastnikom ciele ostavinske imovine. Obzirom

Digitized by Google

na to razlikuju se i prava fiduciara, što no imade kao uživaoc u svojstvu ovako ograničenog vlastnika od prava uživaoca na prosto t. j. onoga, komu je ostavljena imovina ostavinska budi u cielosti, budi diono samo na uživanje (porabovnika), koji ne ima nikada pravo na sućanstvo stvari, jer ne stupa nikad u neograničeno vlastničtvo odnosne ostavinske imovine, koja poslje njegove smrti, ako oporučitelj ina što u razredbi posliednje volje svoje odredio nije, prelazi na zakonite nasljednike oporučiteljeve. Fiduciar ima s toga ne samo sva prava, koja mu daju ustanove §§. 510. i 511. o. g. z., t. j. prava na vaskoliki običajni izvanredni dohodak ostavinske imovine, te prisvojiti si sve plodove i koristi ostavinske imovine, već ima prava i na priraštaj, jer mu je dužnost za čekaoce povjerbine (fideikomisarne substitute) samo čuvati sućanstvo ostavinske imovine u onom stanju, odnosno u onoj vriednosti, koju je imala onda, kada mu je nasljedstvo uručeno, osim glede onih ostavinskih stvari, koje po naravi njihovoj samom porabom u vriednosti gube. Fiduciar dužan je pako i nositi sve uredne i izvanredne terete, koji su na ostavinskoj imovini, i ovu samu o svom trošku držati u dobrom stanju. Na nj spadaju sve uredne i izvanredne dužnosti, skopčane sa stvarju, na koliko mogu biti naplaćene iz koristi, izvadjenih za vrieme dok uživa ostavinu. Fiduciar je napokon odgovoran čekaocem za svaku štetu, osim ako je takova nastala bez njegove krivnje ili slučajno. On ne smije zato od ostavinske imovine i ništa otudjiti (prodavati, zamienjivati, darivati, ustupiti) bez privole čekaoca.[1] Nu ni vjerovnici njegovi ne smiju za tražbine proti njemu uzeti pod ovrhu ostavinsku imovinu dok ima još čekaoca, t. j. dok nije postao fiduciar neograničenim vlastnikom ostavinske imovine.[2]

Pošto pako fiduciar, kao što je gore razloženo, nije prosti uživaoc nasljedne imovine, obterećene zamjenom povjerbenom, već ograničeni vlastnik, koji može postati neograničenim vlastnikom čim prestaje povjerbena zamjena (§. 614, o. g. z.), to je to pravo njegovo pripadajuće mu na ostavinu, prikladni založni objekt, te može pravo ovo svoje založiti sam, a mogu ga i pod zalog uzeti vjerovnici njegovi ovršnim putem. Ovo pravo zaloga ima se uknjižiti na ostavinske nekretnine anologno propisu §-a 822. o. g. z. i §-a 74. grunt. reda sa zaporkom, da pravo zaloga ovo vjerovnika fiduciara kriepostnom postaje istom kada prestaje povjerbena zamjena, odnosno ako ne nastupi slučaj povjerbene zamjene. Ovakovom uknjižbom ne vriedjaju se ni malo prava čekalaca povjerbine, jer to pravo zaloga prestaje ipso fakto čim nastupa zamjena povjerbena, t. j. čim povjerbeni zamjenik zadobije nasljedstvo, te razpravni sud ima ureda radi u ovom slučaju odrediti brisanje ovakove uknjižbe prava zaloga.[3]

2) Prava povjerbenog zamjenika (fideikomisarnog substituta). Fideikomisarni substitut zadobije nasljedstvo — osim ako je oporučitelj postavljenje njegovo u nasljedstvo zavisnim učinio od stanovitog odgadjajućeg uvjeta (§. 703. o. g. z.) — odmah čim nastupa fiduciar nasljedstvo, pa ovo pravo fideikomisarnog substituta prelazi na njegove nasljednike, ako je i umro prije vremena, kada je imao nastupiti putem zamjene nasljedstvo. Pravo ovo je po naravi svojoj buduće pravo, ali povjerbeni zamjenik zadobije časom smrti oporučitelja tvrdo pravo na samo pravo nasljedno.[4]

---

[1] Rješitba vrhov. suda u Beču od 3. kolovoza 1880. br. 9167. Zeitschft für Not. br. 36.

[2] Rješ. vrhov. suda u Beču od 13. travnja 1880. br. 4669. Zeitschrift für Not. br. 38., od 26. ožujka 1879. br. 3371. Ger. Ztg. od god. 1880. br. 79. te od 3. lipnja 1868., 11. studena 1868., 4. srpnja 1871. i 9. veljače 1874. G. U. br. 3075, 3158, 4217. i 5269.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. lipnja 1884. C. II. 329.

[4] Vidi o tom mnienje Ungerovo, koje smo mi prihvatili, VI. §. 48. str., 213. te različita mnienja ostalih komentatora: kao Nipel IV. str. 180. i 190., Winiwarter III. str. 114, Mühlfeld Jurist. II. str. 380., Pfaff i Hofman Coment II. i druge.

Digitized by Google

Ima s toga fideikomisarni substitut pravo bditi, da fiduciar za vrieme, dok se on kao ograničeni vlastnik u uživanju ostavinske imovine nalazi, sačuva sućanstvo ostavinske imovine. Zato ima u slučaju odredjene po oporučitelju zamjene povjerbene ostavinska razpravna oblast obzirom na propis §-a 92. točke 4. izv. parb. post. sastaviti našastar ureda radi, a po § u 158. izvanparb. post. odrediti, da se povjerbena zamjena uknjiži u javnih knjigah na dobra ona, koja su zamjenam podčinjena; ako su pako predmetom povjerbene zamjene budi glavnice, budi ina koja pokretna imovina, koju treba uručiti postavljenom nasljedniku ili zapisovniku, tad se ona ima osigurati pupilarno, u koliko u samoj posliednoj volji ne bude odpušteno osiguranje ili, ako se dotični toga pravomoćno ne odreku. Napokon ima razpravni sud po §-u 174. točke 4. izvanparb. post. u samoj uručbenici navesti, da je fiduciar razpolaganjem substancijom ostavine ograničen postojećom zamjenom povjerbenom, a treba u istoj, u koliko su već poznati, točno napomenuti zamjenike, kojim će se u slučaju zamjene predati ostavinska imovina.

I fideikomisarni substitut ima kao što fiduciar predati nasljedno svoje očitovanje na ostavinu. Ovo može odmah učiniti iza smrti ostavnikove kod razpravnog suda, koji provadja ostavinsku razpravu nakon ovog, ili pako onda, kada nastupa vrieme, u koje ima fideikomisarni substitut zadobiti nasljedstvo iza fiduciara. Prvo je uredno, drugo se u praksi dopušta, ali nije korektno. Razpravni sud je zato dužan po §. 115. i 116. izv. parb. post. i fideikomisarnog zamjenika kao svakog inog nasljednika pozvati, da preda nasljedno očitovanje odmah kada povadja ostavinsku razpravu iza oporučitelja, koji je povjerbenu zamjenu odredio. Ako fideikom. substitut nasljedno očitovauje svoje ne podnese ni u času kada ima zadobiti nasljedstvo, postignu ga posljedice §-a 120. izvan parb. post., pa se smatra, da se je nasljedstva odreko. Ako nasljedno svoje očitovanje preda odmah iza smrti ostavnikove, može izvršivati prava, koje mu zakon podieluje kao čekaocu povjerbe; u protivnom slučaju mora dok ne nastupi vrieme, u koje ima zadobito nasljedstvo kao fideikomisarni substitut, zastupati prava čekaoca pred sudom skrbnik, jer se i fideikomisarni substitut legitimira pred sudom samo nasljednom prijavom, a dok ovu ne preda, ne može prava čekaoca zastupati, jer se nezna, da li će u obće prihvatiti substituciju (§. 78. i 128. izv. parb. post. 547. o. g. z.).

U nijednom slučaju pako ne ima mjesta iza već sa fiduciarom razpravljene ostavine iznovičnoj razpravi sa fideikomisarnim substitutom. Njemu izdat će se na prijavu, da je nastupio slučaj, u kojem ima nastupiti substitucija, ako je već predao nasljedno očitovanje, jednostavna odluka o tom, koja će se i kod nekretninah gruntovno provesti; a ako nije još predao nasljedno očitovanje, već to činio istom kada je nadošlo vrieme u kojem zadobiva nasljedstvo, primit će sud prije nasljedno ovo očitovanje, a onda izdati će gornju odluku.

Nastaje ovdje pitanje, što onda, ako fiduciar ne preda nasljedno očitovanje, u kojem slučaju se po §-u 120. izvanparb. post. uzeti ima, da se je odreko nasljedstva? Da li onda nastupa zakonito nasljedstvo, ili pako, da li stupa u pravo fiduciara fideikomisarni nasljednik?

Pošto je u svakoj fideikomisarnoj substituciji muče sadržana i zamjena povjerbena običajna, to će u takovu slučaju stupiti u nasljedstvo fiduciara fideikomisarni nasljednik, ako preda sa svoje strane nasljedno očitovanje, i u koliko nije postavljen nasljednikom pod odgadjajućim uvjetom. U potonjem slučaju dakako neće moći odmah fideikomisarni substitut stupiti u nasljedstvo, već će morati čekati dok nastupi uvjet. Do toga pako imati će prava fiduciara zakoniti nasljednici, koje ima tada razpravni sud pozvati, da dadu u tom pogledu nasljedna svoja očitovanja, razumieva se u koliko oporučitelj nije to predvidio i učinio za taj slučaj posebne shodne odredbe. Ako se i zakoniti nasljednici nebi htjeli nasljedno očitovati, imati će razpravni sud, dok ne nastupi vrieme,

Digitized by Google

u kojem ima zadobiti nasljedstvo fideicomisarni substitut, imenovati odnosnoj ostavini ili dielu iste skrbnika kao upravitelja.

Isto biva, ako su postavljeni nasljednici još nerodjeni (§. 612. o. g, z.). I u ovom slučaju imadu, dok se nasljednici ovi nerode, ako oporučitelj nije izrično odredio, tko ima ostavinu uživati, ovu uživati zakoniti nasljednici, koji se u ovom slučaju smatraju fiduciari; a ako ovi neće da se nasljedno očituju, morat će razpravni sud imenovati takovoj ostavini posebnoga skrbnika kao upravitelja po smislu §. 78. izvan parb. post. Podjedno ima razpravni sud ureda radi nerodjenim nasljednikom za uživanje prava njihovih kao čekaoca povjerbe, po propisu točke 3. §. 77. izvanparb. post. i 274. o. g. z. imenovati drugog skrbnika, koji ne može biti podjedno i ostavinski skrbnik, jer prava i interesi ostavine kao takove, na koji prava imadu u prvom redu fiduciari, kolidiraju sa interesi čekaoca povjerbine.

Pita se samo, da li će se u takovu slučaju čekati sa povedenjem ostavinske razprave oporučitelja, koji je oporukom pozvao za nasljednike svoje nerodjene još osobe, dok se ovi ne rode?

Pošto se po propisih izvan parb. postupnika ostavinska razprava odmah povesti ima iza smrti ostavnika, to se ne smije ova ni u ovom slučaju odgoditi, već će se morati razpraviti sa gore navedenimi učestnici; a ako neće nitko kao fiduciar svoje pravo nasljedstva prijaviti, ostavit će se nekretna imovina u gruntovnici upisana na pokojnika (§. 547. o. g, z.) te će se samo zabilježiti substitucija. Izdanje uručbenice će se dakako onda odgoditi morati dok ne nastupi vrieme povjerbene zamjene, odnosno dok se ne rode nasljednici.

Konačno valja ovdje još opaziti, da ostavinu obterećenu fideikomisarnom substitucijom nije vlastan fiduciar sam zastupati niti kao tužitelj niti kao tuženik, već da ostavinu takovu mora pred sudom zastupati uviek fiduciar i zamjenici povjerbe kao čekaoci povjerbine.[1]

Tumačenje zamjene.

§. 614. Ako je zamjena dvojbeno izrečena, ima se ona tako tumačiti, da se time sloboda nasljednika, razredjivati vlastnošću, ograniči što se manje može.

Pošto se poručitelj u oporuki svojoj uviek jasno ne izrazuje, to može i kod odredbe substitucije nastati dvojba, obzirom na rieči, koje je upotriebio pri tom oporučitelj, da li je odnosnom svojom odredbom instituirao zamjenu povjerbenu ili samo običajnu, zatim u koliko je ograničio slobodno vlastničtvo glavnog nasljednika odnosno fiduciara.

Kao u obće kod tumačenja razredbe posliednje volje, mora se i ovdje u obzir uzeti ponajprije smisao njezinih rieči, a ako se iz smisla rieči ne može izviestno razaznati, što rieči u savezu jedna s drugom znamenuju (§§. 6 i 655 o. g. z.), valja se vraćati na namjeru oporučiteljevu, kako se ona iz posliednje volje u cielosti očituje, jer se o svakom oporučitelju smije predpostavljati, da je za izraz svoje volje odabrao i primjerene rieči. Tako n. p. u slučaju da oporučitelj zamjenu određuje: „Ako bi nasljednica umrla prije, nego bi stekla zakonitu sposobnost za nasljedstvo," nastupa zamjena, ako nasljednica umre prije 14. godine.[2] — U odredbi: „Ja hoću, da A, dok bude živ, moj imetak uživa, a po njegovoj smrti neka B bude moj baštinik" jest bez dvojbe postavljenje osobe A

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. veljače 1878. br. 13239. Ger. Ztg. od god. 1879. broj 26.

[2] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 6. svibnja 1865. br. 3700. Pravnik od godine 1865. str. 491.

Digitized by Google

povjerbenim nasljednikom (fiduciarom), a osobe B ponasljednikom (povjerbenim zamjenikom.[1] Ako po ovakovom tumačenju jasno nije, da li je oporučitelj odredio zamjenu običajnu ili zamjenu povjerbenu, valja predpostavljati zamjenu običajnu, jer je ova manje tegotnija za glavnog nasljednika, nego povjerbena za fiduciara, što prva prestaje čim je glavni nasljednik nasljedstvo nastupio, dočim se povjerbenom zamjenom ograničuje slobodno razpolaganje fiduciara s ostavinskom imovinom, dok ne ima nijednog više od pozvanih ponasljednika (fideikomisarnih substituta) ili dok ne prestaje slučaj, za koji je bila odredjena zamjena povjerbena.[2] Ako je oporučitelj u oporuci izrazito odredio, da je fiduciar dužan fideikomisarnom substitutu izdati, ako nastupi vrieme, za koje je odredjena zamjena povjerbena, ostavinsku imovinu onu, koja će tada još postojati, onda nije fiduciar ograničen samo na uživanje, već može sućanstvo ostavinske imovine troš.ti, kako mu je volja, jer fideikomisarni nasljednik dobije tada samo ono, što je preostalo u ostavinskoj imovini, kada nastupi vrieme, za koje ima zadobiti putem substitucije nasljedstvo. Ako ne ima u vrieme ono nikakve više ostavinske imovine, što ju je fiduciar svu potrošio, prestaje substitucija kao bezpredmetna. — Ustanova rimskog prava da je mogao u takovu slučaju fiduciar samo sa tri četvrtine ostavinske imovine razpolagati, dočim je morala četvrta četvrtina ostati netaknuta za substituta, nije prisvojena po obćem austr. gradj. zakoniku.

Ako je jasno, kakvu je substituciju oporučitelj odredio, da li običajnu ili fideikomisarnu, ali nisu jasni ostali uvjeti, tada se ima odredba ova oporučiteljeva tako tumačiti, da se sloboda nasljednika (fiduciara) razredjivati vlastnošću ograniči što se manje može. Ako je iz oporuke dvojbeno u obće, da li je oporučitelj odredio kakovu substituciju ili ne, a učestnici u tumačenju oporuke u tom pogledu složni nisu, tada se ima kao što u obće, ako je smisao oporuke preporan, a nagoda glede tumačenja iste medju učestnici za rukom ne podje, riešiti to pitanje samo putem redovite parnice, na koju će razpravni sudac odputiti one učestnike, za koje će po smislu oporuke predmnieva postojati, da njihovo mnienje o tumačenju oporuke najmanje odgovara smislu iste (§. 2 točka 7. izv. parb. post.)

Način prestanka običajne i povjerbene zamjene.

§. 615. Zamjena običajna prestaje, čim je postavljeni nasljednik stupio u nasljedstvo; a povjerbena, ako ne ima nikoga više od zamjenika pozvanih, ili ako je prestao slučaj za koji je bila naredjena.

§. 616. Navlastito zamjena povjerbena učinjena ludomu (§§. 698. i 609), gubi svoju snagu, ako se dokaže, da je ludi bio u punoj sviesti, kad je očitovao svoju posliednju volju, ili ako mu je sud radi stečene pameti dopustio da može imovinom slobodno upravljati; i zamjena ta ne zadobiva iz nova svoje snage, makar da je ludi radi povratka bolesti metnut opet pod skrbnika, i da u to medjuvrieme nije napravio nikakove posliednje razredbe.

§. 617. Ako je oporučitelj učinio zamjenu svomu djetetu, kad ovo nije imalo još nikakova potomstva; prestaje ista zamjena, ako je diete ostavilo nakon sebe potomaka sposobnih da nasljeduju.

I. Zamjena običajna prestaje: 1. čim je glavni nasljednik nasljedstvo nastupio te je sposoban naslieditи, jer substitut postavljen je kod običajne zamjene glavnom

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. travnja 1856 br. 1854. G. U. 186.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. siečnja 1856. br. 12163. G. U. 154., Unger VI. §. 19. str. 88., Stubenrauch I. str. 774.

Digitized by Google

nasljedniku samo za slučaj ako ovaj ne može ili neće da nastupi nasljedstvo; 2. ako substitut umre prije oporučitelja (§. 536 o. g. z.), jer pravo nasljedstvo postaje istom poslje smrti oporučitelja, a oporukom postavljeni nasljednik, ne može prenieti — ako umre prije oporučitelja — pravo nasljedstvo, na koje mu daje oporuka samo pravni naslov, na nasljednike svoie, jer ga sam još nije zadobio; 3. kod uvjetno postavljenoga nasljednika, ako uvjet prestaje, pod kojim je bio samo na nasljedstvo kao zamjenik pozvan.

II. Zamjena povjerbena prestaje: 1. Ako ne ima nikoga od zamjenika pozvanih, t. j., ako su svi na fideikomisarnu substituciju pozvani ponasljednici umrli prije, nego što je nastupilo vrieme, za koje je bila naredjena zamjena, ili, ako nisu bili u vremenu ovom sposobni nasljedovati. Preporno je mnienje medju komentatori, da li zakon u §-u 615 o. g. z. misli pod ustanovu, da povjerbena zamjena prestaje „ako ne ima nikoga od zamjenika povjerbenih," da ona prestaje, ako zadnji po oporučitelju postavljeni zamjenik umre, ili ako odnosno zadnji zamjenik umre bez nasljednika. Mi držimo, da je po slovu zakona §. 615 o. g. z. opravdano mnienje onih, koji tvrde, da povjerbena zamjena prestaje onda, kada umre zadnji po oporučitelju postavljeni povjerbeni zamjenik, jer fideikomisarnom substitucijom ograničen je fiduciar samo u korist po oporučitelju postavljenog zamjenika a ne i nasljednika njegovih, pošto se obzirom na tumačenje oporuke po §-u 614 o. g. z. ne može uzeti, da je namjera oporučiteljeva bila ta, da ovo zamjeničtvo ima prelaziti i na nasljednike zamjenika, ako ovaj umre prije smrti fiduciara, odnosno prije nego što zadobije nasljedstvo, u koliko protivna namjera oporučiteljeva ne proizlazi iz same razredbe njegove posliednje volje. Za ovo naše mnienje govori i okolnost ona, što se jasno izpostavlja iz ustanove §-a 614 o. g. z., da je zakonodavac zamjenom povjerbenom slobodu nasljednika fiduciara razredjivati vlastnošću ostavinske imovine namjeravao ograničiti što se manje može. Ne može napokon protivno mnienje opravdano biti ni gledom na §. 612 o. g. z. Po ovom §. može se kod nepokretnostih zamjena protegnuti samo do prvog koljena, ako zamjenici nisu suvremenici oporučiteljevi, već takovi, koji još ne bijahu rodjeni; kod pokretnostih proteže se zamjena samo do drugog koljena, a kod ustanovljenja koljena broji se samo nasljednik, koji je ušao u posjed nasljedstva. Odredba §-a 615 o. g. z. je svakako iznimna odredba u nasljednom pravu od one §. 705 o. g. z. Da može nasljedstvo od substituta prelaziti na nasljednike njegove, ako umre prije fiduciara, nebi trebalo osobite ustanove §. 615 o. g. z.[1]

Fideikomisarna substitucija prestaje nadalje:

2. Ako prestaje slučaj za koji je odredjena bila n. pr., ako je oporučitelj odredio: A ima biti mojim nasljednikom, a za slučaj, da nebi imao djece, ima ostavinu ustupiti B-u; tada prestaje povjerbena zamjena čim ima A djece.

Navlastito povjerbena zamjena učinjena ludomu gubi po §. 616 o. g. z. snagu svoju, ako se dokaže, da je bio ludi pri punoj sviesti, kad je očitovao svoju posliednju volju, ili ako mu je radi stečene pameti dopustio sud, da može imovinom svojom slobodno upravljati. Pošto gradjanski zakon ne pozna quasi pupilarnu substituciu, to se ima ustanova zakonska ova tako razumievati, da je oporučitelj postavio ludomu nasljedniku samo zato zamjenika u pogledu ostavinske imovine njemu po oporučitelju ostavljene, što neće on sam, ako u ludom stanju umre, razpoložiti moći tim imetkom. Ako je dakle ludi fiduciar sa života svoga u pogledu imovine ove pravio oporuku, pa se dokaže načinom u §-u 567 o. g. z. ustanovljenim, da je bio onda pri punoj sviesti, gubi povjerbena zamjena njemu postavljena svaku kriepost. Isto tako gubi ona svoju snagu, ako se inim u §-u 283 o. g. z. navedenim načinom dokaže, da je ludi stekao opet pamet. Razumieva se, da je morala biti u ovakovu slučaju namjera oporučiteljeva ta, da je ludomu samo

[1] Vidi u tom pogledu mnienje Stubenraucha I. str. 775 i Winiwartera III. str. 127 s mnienjem kojih komentatora se slažemo, a protivno mnienje Ungera §. 20, opazka 12, str. 96 te razpravu D. Mühlfelda u Jurist. II. 380.

Digitized by Google

zato zamjenika postavio, što je lud bio, kada je oporučitelj oporuku pravio, a da nije zamjenika postavio mu s inog kojeg razloga. Ako je oporučitelj znao, da je fiduciar lud, pa mu je imenovao zamjenika, bez da je naveo uzrok zašto, onda postoji po §-u 616 o. g. z. zakonska predmnieva, da je njemu samo zato zamjenika postavio, što je lud bio prigodom onom, kada je oporučitelj oporuku pravio.

Prestaje napokon zamjena povjerbena:

3) ako je oporučitelj učinio zamjenu povjerbenu svom djetetu onda, kada nije imalo još nikakova potomstva, a diete ostavi nakon sebe potomaka sposobnih da nasliedjuju, jer zakon uzima, da oporučitelj nebi bio postavio substituta svom djetetu, da je znao, da će isto dobiti potomaka, pošto se ne može predmnievati, da bi oporučitelj i daljnje svoje descendente od nasljedstva izključio bio za volju treće strane osobe.

Nastaje ovdje pitanje, tko se ima razumievati pod djecom, a tko pod potomci djece. Što su djeca, tumači nam §. 42. o. g. z., pa se imadu i ovdje pod djecom razumievati svi srodnici u lozi nizhodnoj, kamo ne spadaju zakonita djeca prama otcu, jer su ona izključena od rodbinstva (§. 165. o. g. z.). Pod „potomstvom" razumievaju se pako strogo samo descendenti, kamo se ne mogu brojiti djeca uzeta pod svoje (adoptirana djeca), jer oni nisu u strogom smislu zakona potomci.[1]

Stoga pako, što je prestala substitucija, nije diete primorano ostaviti od otca nasljedjenu imovinu vlastitoj djeci svojoj (descendentom svojim.) Ono nije tada ograničeno u razpoloženju sa imovinom ovom za slučaj smrti ničim, osim zakonitim sveobćim ograničenjem, da mora svojoj djeci ostaviti nuždni dio.

Povjerba.

§. 618. Povjerba (povjerba porodice) jest razredba, kojom se kakova imovina proglašuje da je neprodavno dobro porodice za sve buduće nastupnike od plemena, ili za više njih.

Postanak povjerbe imade svoj temelj u feudalnih odnošajih srednjeg vieka, navlastito su mu uzrok preimućtva plemstva, temeljećeg se na politički ustav njihov, po kojem ustavu je plemstvo u ono doba u obiteljskih svojih odnošenjih uživalo osobitu autonomiju, kojoj je bila jedna od glavnih zadaća, da održi sjaj i ugled pojedine plemićke obitelji. Za to su obstojale zabrane ob otudjenju stanovitih dobara plemićkih, a i ustanove, da imadu ostati vlastničtvo dotičnog koljena, u svrhu da se održe u cielosti odnosnoj plemićkoj obitelji.

Nu načela i uredbe rimskog prava o nasljedstvu, koje su se počele širiti i medju plemstvo, po kojih je bilo slobodno svakomu razredjivati za slučaj smrti cielom svojom imovinom izuzam samo nuždni dio, te postaviti za nasljednike bez svakog ograničenja svoje sinove i kćeri, — porodile su u plemstvu bojazni, da će s vremenom i prelaziti plemićka dobra u tudje ruke, a time da neće samo pojedine plemićke obitelji gubiti svoj ugled, već i posvema nestati. To je bio razlog, što je uvedena zakonska uredba, po kojoj je slobodno proglasiti imovinu stanovite porodice neprodavnim dobrom dotične obitelji za sve buduće zastupnike od plemena ili za više njih, koja je zakonska uredba prisvojena i po obćem austr. gradj. zakoniku, na ime institut povjerbe.

Povjerba (fideikomis) je po §-u 618. o. g. z. razredba, po kojoj se odredjuje succesivna universalna ili singularna nasljedba po zametniku te razredbe u neprodavnu obiteljsku imovinu ili obiteljsko dobro sačinjavajuće vlastničtvo ili samog zametnika ili onoga, za koga je zametnik tu uredbu učinio.[2]

---

[1] Unger VI. §. 20. opazka 4. str. 776.
[2] Unger VI. §. 89. strana 380.

Digitized by Google

Posljedica uredbe ove je ta, da odnosna obiteljska imovina, tako dugo ostati mora kao neprodavno dobro kod obitelji zametnika povjerbe, ili onoga, za koga je zametnik povjerbu učinio, dok ima, po zametniku povjerbe ustanovljenom redu nasljedstva na povjerbinsku imovinu, na nasljedstvo pozvanih potomaka obitelji zametnika, odnosno onoga, za koga je povjerbu učinio.

Pravo instituirati povjerbu nije ograničeno po našem gradj. zakoniku samo na plemiće; ono pripada svakomu bez razlike.

Za valjanost povjerbe treba pako u svakom slučaju izhoditi dopuštenje vlasti zakonotvorne (§. 627. o. g. z.).

Povjerba može se učiniti ili naredbom posliednje volje ili pako odredbom za života, te u ovom posliednjem slučaju ili jednostranim činom ili pako pogodbom.

Povjerbu može učiniti zametnik povjerbe u korist svoje obitelji, a i u korist druge obitelji, jer zakon ne odredjuje, da povjerba mora biti učinjena sama u korist obitelji zametnika povjerba.[1]

Predmetom povjerbe može biti sva pokretna i nepokretna imovina zametnika povjerbe ili onoga, komu je povjerba učinjena. Potrebno je samo, da zametnik povjerbe (odnosno onaj komu je povjerba učinjena) ima slobodno pravo razpolaganja odnosnom imovinom. Zato ne može se povjerba praviti glede imovine, koja je obterećena fideikomisarnom substitucijom.

Obzirom na to, što je svrha povjerbe, da se uzčuva imovina samoj obitelji, a ponapose, da se nosiocu obiteljskog imena osigura dovoljnih sredstva, da može uzdržati ugled i uzčuvati sjaj obiteljskog imena, odnosno obitelji, to je za to kod povjerbe na nasljedstvo redovito pozvano samo mužko potomstvo, jer se samo mužkim potomstvom uzdržava obiteljsko ime zametnika povjerbe, odnosno onog komu je povjerbu učinio.

Pravilo je zatim kod povjerbe, da se imovina ne dieli ni medju mužkim potomstvom, već da ona ostaje ciela u rukuh jednog reprezentanta toga potomstva, jer bi se inače imovina razkomadala te nebi uviek dosegla, da pruža svim potomkom dovoljno sredstva da mogu načinom njihova življenja uzdržavati sjaj i ugled obiteljskog imena. Za to ima u povjerbi u pravilu samo jedan dobiti nasljedstvo povjerbinske imovine. Koji ima to biti, koji ima biti prvi na redu, i kojim redom imadu sliediti ostali, ima ustanoviti zametnik povjerbe.

Povjerbom ne smiju se pako na nijedan način prikratiti nuždni nasljednici.

Ako su prava njihova glede nuždnog diela povriedjena razredbom povjerbe, imadu oni pravo tražiti nuždni dio od povjerbinske mase u cielosti, odnosno, ako su samo djelomično prikraćeni razredbom povjerbe, zahtievati, da im se nuždni dio iz iste nadopuni.

Glavne vrsti povjerbe.

§. 619. Povjerba u obće ili je prvorodstvo, ili bližerodstvo (majorat) ili starješinstvo (seniorat), kako je kad zametnik njezin odredio da nasljeduje ili prvorodjeni iz starije loze, ili onaj iz porodice, koji je po koljenu najbliži; a izmedju više jednako bližih stariji godinami, ili najposlje negledajući na lozu stariji u porodici.

§. 620. Kad je dvojba, uzima se prije prvorodstvo, nego bližerodstvo ili starješinstvo; a medju ovimi bližerodstvo prije nego starješinstvo.

---

[1] Stubenrauch I. str. 779.

Digitized by Google

Nasljedovanje u njih.

§. 621. U prvorodstvu mladja loza dolazi do povjerbe tek pošto je nestalo starije loze tako, da brat posliednjega posjednika mora da ustupi mjesto njegovim sinovom, unukom, praunukom i daljim potomkom.

Obći red nasljedstva kod povjerbe ustanovljuje §. 610. o. g. z.

Povjerba je ili:

1. prvorodstvo (primogenitura), ili 2. bližerodstvo (majorat) ili napokon 3. starješinstvo (seniorat).

Kod prvorodstva nasliedjuje uviek prvorodjeni začetnika povjerbe (ili onoga komu je povjerbu učinio) i loza njegova i to tako, da iza prvorodjenoga nasliedjuje povjerbinu uviek prvorodjeni njegovih potomaka, dok ne nestaje loza njegova. Istom kada nema mužkih potomaka ove loze, dolazi na nasljedstvo druga, prvoj najbliža loza tako, da brat posliednjeg posjednika povjerbe mora da ustupi mjesto unukom, praunukom i dalnjim potomkom njegovim posliednjeg posjednika povjerbe.

Bližerodstvo (majorat) je na uredba zametnika povjerbe, po kojoj imade zapasti povjerbinska imovina svagda po koljenu najbližemu u obitelji, t. j. onomu, koji je najbliži od mužkoga potomstva po zakonitom nasliedovanju, a ako ima više takovih onaj, koji je najstariji godinami.

Starješinstvo (seniorat) napokon je ona uredba zametnika povjerbe, po kojoj ima imovinu povjerbinsku naslieditі uviek najstariji u porodici ne gledeć na lozu.

Red nasljedstva trih vrsti, koje gore navedosmo, u povjerbenoj imovini razjasnuje sliedeći primjer:

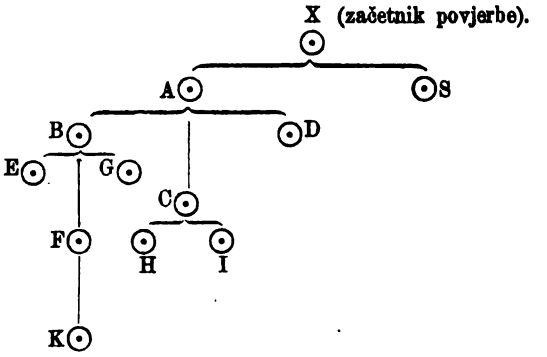

Kod prvorodstva (primogenitare) stupa u nasljedstvo povjerbe iza prvoga nasljednika A-a, prvorodjenoga sina zametnika povjerbe X-a, sin ovoga i unuk X-a B, a ako B umre prije A-a, odmah E, sin B-a ili praunuk X-a. Umre li E bez mužkih potomaka, sliedi po pravih prvorodstva, odmah njegov brat F, kao nalazeći se u najbližoj lozi. Od ovoga prelazi povjerbinska imovina po istih pravilih na njegova sina K-a itd. Ako K ne ostavlja mužkih potomaka, prelazi nasljedstvo na G-a, drugoga brata E-ova. Ako pako ovaj umre bez mužkih potomaka, prelazi nasljedstvo na C-a, brata B-ova. Od ovog opet prelazi nasljedstvo na sina C-ova H-a, a jer ovaj ne ima mužkih potomaka, iza njegove smrti na brata mu I-a. Ako I ne ima nikakovih mužkih potomaka, dolazi istom na red D, drugi brat drugoga povjerbenoga nasljednika B-a, a treći sin prvoga povjerbenog nasljednika A-a, ili treći unuk začetnika povjerbe X-a.

Kod bližerodstva (majorata) sliedi po gornjem primjeru A-a onaj, koji mu je po koljenu najbliži, dakle njegov prvi sin B. Umre li B pred otcem si A-om, tada ne

Digitized by Google

stupa u nasljedstvo iza A-a kao kod prvorodstva sin B-ov i unuk A-ov E, već drugi sin A-ov C kao po koljenu A-u najbližji, a opet ne treći sin mu D, ili ne ovaj zajedno sa C-om za to, što je C stariji od D-a, te jer po §. 619 o. g. z. izmedju više jednako bližnjih nasliedjuje stariji po godinami.

Kod starješinstva (seniorata) stupio bi u nasljedstvo povjerbinske imovine iza smrti A-ove drugi sin začetnika povjerbe S; a, ako je ovaj već umro, sin A-ov, B. Ako bi nastala dvojba, koji od dvojice nalazećih se u istom koljenu da je stariji, tada ima prednost onaj, koji se je prije u posjed povjerbe stavio, ako nije nijedan još u posjedu, tada imadu oni, koji su u jednakih godinah (što se medjutim samo kod dvojka dogoditi može) jednako pravo, pa bi morali medjusobno nasljedstvo dieliti.[1]

Izraz „majorat" zamienjuje se često u listu o ustrojenju povjerbe sa prvorodstvom (primogeniturom). Nu ni kod tumačenja razredbe povjerbinske ne ima se toliko paziti na rieči, koje je rabio začetnik povjerbe, koliko na smisao i sadržaj ciele razredbe, kojom je ustrojio povjerbu. Ako se nije zametnik povjerbe dosta jasno izrazio u pismu o utemeljenju povjerbe tako, da se ne može razabrati svom sigurnošću, da li je povjerba, prvorodstvo, bližerodstvo ili starješinstvo, uzima se u dvojbi, da predleži prvorodstvo prije nego bližerodstvo ili starješinstvo, a ako dvojba nastaje samo o tom, da li je zametnik povjerbe utemeljio povjerbu sa bližerodstvom ili starješinstvom, drži se, da je on odredio bližerodstvo u nasliedstvu povjerbe.

Ova predmnjeva, koju zakon ustanovljuje u §-u 620. o. g. z., opravdana je time, što se po naravskih okolnostih predpostaviti može, da će zametnik povjerbe u prvom redu htjeti pogodovati njegove neposredne potomke, koji od njega izlaze, a zatim one, koji su po zakonitom nasljedstvu s njima u najbližem rodu, dočim se ne može razlogom uzeti, da je zametnik povjerbe htio prednost dati senioratu, po kojoj se najmanje polučuje svrha povjerbe, sačuvanje naime sućanstva povjerbinske imovine, jer se kod starješinstva često mienjaju nasljednici a time i uprava povjerbine; svako pako često mienjanje nasljednika nije samo s troškovi razpravnimi i prenosno skopčanimi već i mal ne uviek spojeno sa drugim načinom uprave same povjerbe, što upliva i na sućanstvo povjerbe.[2]

Moguće je i spojenje prvorodstva sa bližerodstvom, ili bližerodstva sa starješinstvom ili pako i prvorodstva sa bližerodstvom i starješinstvom zajedno.

Prvorodstvo spojeno je sa bližerodstvom, ako zametnik povjerbe odredjuje, da dok je povjerba u rukuh jedne loze, za nju ima postajati prvorodstvo, a ako muški potomci ove loze izumru, da ima u nasljedstvo povjerbe stupiti onaj iz porodice, koji je u koljenu najbliži zametniku povjerbe, dakle da ima nastupiti tada bližerodstvo.

Bližerodstvo i starješinstvo su spojeni, ako zametnik povjerbe odredjuje, da ima stupiti u nasljedstvo povjerbe najstariji u obitelji po godinah, a po njegovoj smrti, njegovi potomci, koji su mu po koljenu najbliži, a izmedju više jednako bližih, stariji godinami, a ako zadnji najstariji, koji po ovom redu u nasljedstvo stupiti ima, umre, da nasljedjuje povjerbu, neglededć na lozu, opet stariji u porodici.

Spojeni su napokon prvorodstvo, bližerodstvo i starješinstvo zajedno, ako zametnik povjerbe ustanovljuje, da prvi u nasljedstvo stupiti ima prvorodjeni, a ako pako on umre, da ima od njegovih descendenta stupiti u nasljedstvo onaj, koji je po koljenu najbližji zadnjem posjedniku povjerbe, a izmedju više jednako bližih najstariji godinami, ako pako loza ova izumre, da ima stupiti u nasljedstvo najstariji neglededć na lozu.[3]

---

[1] Ellinger str. 241.

[2] Stubenrauch I. st. 781.

[3] Lewis str. 176.

Digitized by Google

§. 622. Zametnik povjerbe može i prevrnuti sasvim red nasljedovanja, i pozvati mezimca iz starije loze, ili najmladjega iz svih loza; ili može u obće pozvati onoga, koji je u koljenu najbližji zametniku povjerbe, prvomu stećiocu, ili posliednjemu posjedniku.

§. 623. Ako o toj stvari zametnik nije stanovito izrazio svoje volje, uzima se veći obzir na posliednjega posjednika, nego na zametnika povjerbe i prvoga stecioca. Ako je više osoba u jednakom koljenu, presudjuje se za onoga, koji je stariji godinami.

§. 624. Ako je zametnik ustanovio, da povjerba ima zapasti svagda najbližemu iz porodice, pod time se razumieva onaj, koji je polag obćenoga zakonitog nasljedovanja najbliži iz mužkoga potomstva. Ako ih je više jednako bližih, razdieljuju oni uživanje povjerbe, samo ako se iz razredbe ne vidi što protivnoga tomu.

U §-u 618. o. g. z. sadržani su redoviti slučajevi povjerbe. Nu ovi slučajevi nisu jedini mogući kod povjerbe. Zametnik povjerbe može i drugi red nasljedstva kod utemeljenja povjerbe ustanoviti. Jur mogući slučajevi povjerbe sadržani su u §§. 622. i 624. o. g. z. Po ovih može zametnik povjerbe pozvati na nasljedstvo 1. mezimca (zadnje rodjenog) starije loze; 2. najmladjeg iz svih loza; 3. onoga, koji je u koljenu najbližji zametniku povjerbe; 4. onoga, koji je u koljenu najbliži prvomu šteciocu povjerbe; 5. onoga, koji je u koljenu najbližji posliednjem posjedniku povjerbe; 6. ili u obće samo najbližjeg iz obitelji (porodice).

Ako je zametnik povjerbe odredio, da ima stupiti u nasljedstvo povjerbe uviek najbliži po koljenu, bez da se je izrazio, da li ima to biti najbliži po koljenu zametniku povjerbe ili posliednjem posjedniku povjerbe, tada predmnieva zakon po §-u 623. o. g. z. posliednje, naime, da je zametnik povjerbe mislio najbližeg u koljenu posliednjem posjedniku povjerbe, jer se odredba ovakova približuje najviše prvorodstvu, te jer se valja kod tumačenja ustanove povjerbe u ovom slučaju držati, po analogiji, propisa §. 620. o. g. z.

Ako je zametnik povjerbe ustanovio u obće, da povjerba ima zapasti svagda najbližem iz porodice (ne najbližemu po koljenu), tada ima nastupiti u nasljedstvo povjerbe onaj, koji je po obćenitom zakonitom nasliedovanju najbliži od mužkog potomstva. Nastupa dakle red zakonitog nasljedstva tom jedinom iznimkom, da je izključeno iz nasljedstva žensko potomstvo. Ako je više jednako bližih ovakovih zakonskih nasljednika, razdieluju oni u pravilu uživanje povjerbe medjusobom, ako ne ima u tom pogledu u razredbi zametnika povjerbe protivne ustanove.

§. 625. Ako je tko, osim povjerbe za lozu prvorodjenu, napravio drugu povjerbu ili više povjerba za mladje loze, posjednik prve povjerbe i potomstvo njegovo dolazi onda samo do posjeda ine koje povjerbe, ako u ostalih lozah ne ima više potomaka pozvanih na povjerbu, i povjerbe ostaju dotle samo sjedinjene u jednoj osobi, dok ne postanu iznova dvie ili više loza.

Ustanovu ovog §-a razjasnit će sliedeći primjeri:

Digitized by Google

I. Za slučaj, ako je zametnik povjerbe pravio povjerbu za dvie ili više loza za svaku na pose, ali ne za sve loze.

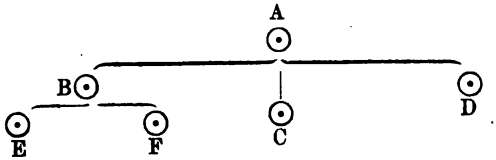

Stavimo, da je zametnik povjerbe napravio jednu povjerbu za lozu A—B, (primogenituru), a drugu za lozu A—C (secundogenituru), tada će povjerba, učinjena lozi A—C (secundogenitura), ako ova loza prestaje, prelaziti na lozu A—D, a ne na lozu A—B; na ovu dolazi povjerba druge loze (secundogenitura) samo onda, ako ne ima više potomaka dalnjih loza, dakle po prenavedonom primjeru onda, kada prestaje loza A—D.

Ako je imao B već za vrieme, kada je utemeljena povjerba glede njegove linije sam potomaka sinove E i F, to ostaje ipak povjerba ciela (naime secundogenitura) u posjedu B-a sve do njegove smrti; istom iza njegove smrti nastaju dvie loze, naime loze njegovih sinova E i F, a tada prelazi povjerbina na F.

Ako izumre mužko potomstvo loze A - B, prelazi primogenitura ne na lozu A—C, jer ova već ima povjerbu nego na lozu A—D, jer po načelu § a 625 dolazi posjednik jedne povjerbe i potomstvo njegove samo onda do druge povjerbe, ako ne ima u ostalih loza potomaka pozvanih na povjerbu.

II. Za slučaj ako je zametnik povjerbe utemeljio za svaku lozu povjerbu.

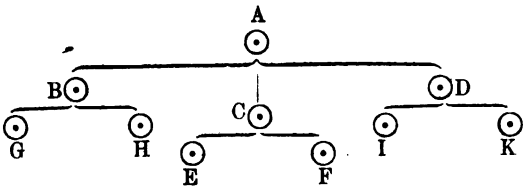

Stavimo, da je zametnik povjerbe napravio povjerbu za lozu A—B (primogenituru). za lozu A—C (secundogenituru) i za lozu A—D (terciogenituru), t. j. za svaku lozu posebnu povjerbu. Prestaje li povjerba, ustanovljena za lozu A—B (primogenitura), prelazi ona na lozu A—C (secundogenitura), jer kod prvorodstva stupa u nasljedstvo mladja loza istom ako nestane starije loze; loza A—D je pako po gornjem primjeru mladja od loze A—C, te loza A—D stupa u nasljedstvo istom ako prestaje loza A—C.

Sa lozom A—C biti će spojene, ako prestaje loza A—B, dvie povjerbe dok opet ne nastaju dvie ili više novih loza. Po smrti C dobit će po gore navedenom primjeru prvorodstvo (povjerbinu linije A i B) F.

Ako izumre loza A—C stupa u nasljedstvo povjerbe loze ove (secundogeniture), loza A—D, a ne loza A—B. U lozi A—D bit će tada spojene dvie povjerbe, dok ne izlaze iz nje dvie ili više loza. Po smrti D pripasti će povjerba loze A—D (tertiogenitura) K-u. Izumre li loza A—D, prelazit će povjerbe ove loze (tertiogenitura) na lozu A—B, jer ne ima više ostalih loza odnosno drugih potomaka pozvanih na nasljedstvo. Ako nebi od loze A—B ni B više živ bio, pravo na povjerbu loze A—D (tertiogenitura) prelazilo bi na H-a. Ako ne ima više nikakve loze ni potomaka prestaje povjerba posvema i zadnji posjednik povjerbe može po volji razredjivati povjerbinom.[1]

[1] Elliger str. 243.

Digitized by Google

§. 626. Potomstvo žensko ne ima redovito nikakova prava na povjerbe. Ako je pak zametnik naredio izriekom, da povjerba, pošto nestane mužkog koljena, prieći ima na ženske loze, tad ovo biva polag reda propisanog za nasljedovanje mužkoga spola; ali mužki nasljednici one loze, koja je stupila u posjed povjerba, idu pred nasljednici spola ženskoga.

Sposoban stupiti u nasljedstvo povjerbe je svaki, koji je u obće sposoban nasljedovati po općenitih načelih ustanovljenih u u §§-ih 538—544. o. g. z.

Izključeni su dakle od nasljedstva u povjerbi u obće svi, koji su nesposobni nasljedovati. Na pose su pak još kod povjerbe izključeni od nasljedstva:

1) nezakonita djeca, jer su po §-u 165 o. g. z. u obće izključena od prave porodice i rodbine:

2) djeca pozakonjena (legitimirana) ali samo:

a) djeca rodjena u ženitbi, koja nije tvrda, ali ne u takovoj, kojoj se opiru zaprieke označene u §§. 61—64 o. g. z., ako bar jedan od njihovih roditelja nije znao bez svoje krivice za rečena zaprieku. Takova djeca ne mogu u ovom slučaju zadobiti onu imovinu, koja je po naredba porodice osobito priuzdržana potomstvu zakonitom (§. 160 o. g. z.);

b) djeca rodjena izvan ženitbe i stupivša u porodicu po kasnijem vjenčanju svojih roditelja, s obzirom na djecu, rodjenu već u ženitbi, koja je medjutim obstojala, kojoj djeci ne mogu preoteti prvorodstvo i druga jur stečena prava (§. 161 o. g. z. in fine);

c) djeca pozakonjena milošču vladaoca, u koliko su legitimirana po zahtjevu roditelja samo zato, da diete učine dionikom prava na onu imovinu, koju mogu slobodno prenieti na nasljednike (§. 162 o. g. z. in fine);

3) djeca uzeta pod svoje (adoptirana), jer odnošenje medju posinitelji i posinkom ili poćerkom ne ima nikakova upliva na ostale članove porodice posinitelja te ne smije da dira u pravo onih (§, 183 o. g. z. in fine).

Napokon je izključeno od nasljedstva kod povjerbe:

4) žensko potomstvo, kamo spadaju i mužki potomci ženske loze, jer ovi ne nose ime porodice.

Izključenje osoba navedenih pod 1)—3) od nasljedstva kod povjerbe temelji se na predhodne zakonske ustanove sadržane u gorenavedenih §§. obć. gradj. zakonika; ustanova §-a 626 o. g. z. govori samo o izključenju ženskog potomstva

Ustanova ova veli, da žensko potomstvo redovito nikakva prava ne ima na povjerbe, nije dakle ovo absolutno izključeno u svakom slučaju od nasljedstva u povjerbi, te može i ono nasljedovati povjerbu, ali samo onda, ako je zametnik povjerbe naredio izrično, da povjerba ima preći na žensko koljeno. Ako zametnik povjerbe glede ženskog potomstva ništa odredio nije, izključeno je ono od nasljedstva kod povjerbe u svakom slučaju.

Nasljedstvo ženskog potomstva kod povjerbe može biti 1) mješovito subsidiarno, 2) mješovito ne subsidiarno; 3) izključiva ženska povjerba.

Mješovita subsidiarna povjerba postoji kada povjerba, pošto nestane mužkog koljena, ima prieći na žensko i to polag reda, propisanog za nasliedovanje mužkog spola, ali mužki nasljednici one loze, koja je stupila u posjed povjerbe, idu pred nasljednici spola ženskoga. Žensko potomstvo pako loze one, koja je dolazila u nasljedstvo povjerbe, ima prednost pred mužkim potomstvom dalnje loze. Tako izključuje kod mješovite subsidiarne povjerbe od nasljedstva povjerbe sin mater, dočim brat izključuje sestru.[1]

[1]) Ellinger str. 244.

Digitized by Google

Mješovita nesubsidiarna povjerba postoji, ako je zametnik odredio kod utemeljenja povjerbe, da imadu stupiti u nasljedstvo povjerbe po redu nasljedovanja po njemu ustanovljenom njegovi potomci, bili oni mužkog ili ženskog spola.

Ženska povjerba postoji, ako je zametnik povjerbe izključivo samo žensko potomstvo pozvao na nasljedovanje kod povjerbe redom po njemu ustanovljenom.

Svaka pako odredba zametnika povjerbe, kojom je pozvao i žensko potomstvo na nasljedovanje povjerbe, mora biti izrazita i nedvojbena. Predmnievu, da je zametnik povjerbe takovu odredbu htio učiniti, ne dopušta zakon.[1]

Uvjeti da se zametne povjerba.

§. 627. Bez osobitoga dopuštenja vlasti zakonotvorne ne može se napraviti nikakova povjerba. Kada se pravi, treba sastaviti popis uredan i vjerodostojan o svih stvarih spadajućih na povjerbu, i čuvat ga u sudu. Ovaj popis služi za pravilo svaki put kad se mienja posjed, i kad se razlučuje povjerba od slobodne imovine. Za sigurnost povjerbe valja sud da skrbi polag osobitih propisa.

Smjer ove zakonske ustanove jest, da se po mogućnosti ograničuju povjerbe. Ako i nije naš gradjanski zakon zabranio utemeljenje novih povjerba, što je imao svoj uzrok u tom, što je u to doba, kada je bio zakon ovaj stvoren, plemstvo imalo još velika preimućtva, to je ipak već povjerenstvo zakonotvorno sumnjalo, da ne će uroditi dobrim plodom, ako bi svakomu na voljn stavljeno bilo bezuvjetno utemeljiti povjerbe, jedno, što će nastojanjem pojedine obitelji, da obiteljska imovina ostaje u jednih rukuh, iz narodno gospodarstvenoga obzira nastati šteta, jer se time znatna imovina izključuje iz prometa, a drugo, što se ostalim članovom obitelji, kojim nije namienjeno nasljedstvo povjerbe, oduzima sredstva za pristojno uzdržavanje svoje, dočim se nije obistinila nada, koja se je poglavito stavila u ustrojenju povjerbe, da će plemićka obitelj, što joj se povjerbom uzčuva neokrnjeno obiteljska imovina te time omogući raditi sa osiguranimi joj sredstvi za obće dobro, i latiti se poduzeća, kojimi bi se promicalo blagostanje u narodu, jer tako bivalo nije, već je plemstvo kod uzčuvanja obiteljske imovine imalo pred očima, neznatnom iznimkom samo, vlastitu svoju korist.[2]

Iz prenavedenih razloga uvršteno je u §-u 627. o. g. z. ustanova, da se bez osobitoga dopuštenja vlasti zakonotvorne ne može praviti nikakova povjerba. Dozvola za utemeljenje povjerbe neće se po smislu ove zakonske ustanove i po intenciji zakonodavca podieliti u pravilu, već samo iznimno.

Ovo se jasno vidi iz odredbe dvorskog dekreta od 13. srpnja 1832. koji glasi: „Njegovo Veličanstvo dostojalo je previšnjom odlukom od 6. srpnja 1832. zapovjediti, da u svih slučajevih, gdje se ište poprednja dozvola za ustanovljenje povjerbina, naznačiti treba od prilike novčanu vriednost imovine, koja će imati postojati kao povjerbina, a tako isto da navesti treba, da li u osobnih ili obiteljskih razmjerjih prositeljvih ima kakovih, ili kojih na poznate okolnosti utemeljenih razloga, koji dozvolu prieče".

Prošnje u kojih se ište vladarska dozvola, da se utemelje povjerbine, treba u Cislaitaniji podnositi ministarstvu nutarnjih poslova, a u nas kr. zem. vladi. Ako se radi samo o tom, da se zadobije predbježna ustanova, da li bi Njegovo Veličanstvo voljno bilo na predlog podpune osnove odredaba, po kojih prositelj kani utemeljiti povjerbinu,

---

[1] Stubenrauch I. str. 787.

[2] Vidi Ofner izvorna osnova k obćem austr. gradj. zakoniku, II. svezak, sjednički zapisnik od 4. prosinca 1809., §. 614., str. 541—542.

Digitized by Google

uslišati molbu, to treba ipak i onda naznačiti predmet i od prilike vriednost povjerbine, a razjasniti i to, da li ustrojstvu povjerbine ne stoje na putu kakvi razlozi utemeljeni na odnošajih molitelja, bud osobnih bud obiteljskih, u koliko ti odnošaji budu poznati (§. 220. izvan parb. post.).

Da tko zadobije konačnu dozvolu za podignuće koje povjerbine, treba prošnji priklopiti izvornik ili podpunu osnovu izprave, kojom se ima podići povjerbina, zatim i popis imovine njoj namienjene, što će za temelj služiti inventaru povjerbinskomu (§. 223. izvan parb. post.).

Predbježni vladarski odobraj imati će pravnu moć samo u toliko, ako izvornu izpravu o povjerbini, ako nije već priklopljena molbi, u istinu izdade zametnik povjerbinski ili nasljednik njegov i ako je moguće ovršiti odredbu njegovu bez štete za stečena prava koga trećega. (§. 222. izvan parb. post.).

Ako je zametnik povjerbe ustrojio povjerbinu još sa života svoga, tad treba sudbeno načiniti našastar povjerbinski odmah čim sud dozna, da je za to podieljen odobraj vladarski; osim ovog slučaja pako pri smrti zametnika povjerbe.

Ako po smrti zametnika povjerbinskog izidje na vidjelo kakova nestašica u imovini, odredjenoj za povjerbinu, ili umanjenje njezino budi pristojbami, koje se iz nje namiriti imadu, budi popunom zakonitog diela za nuždne nasljednike, budi inim kojim načinom, tad ima sud dati načiniti nov našastar o čistom nasljedstvu povjerbinskom. (§. 223. izv. parb. post.).

Pri smrti svakog posjednika povjerbinskoga treba načiniti nov našastar, i u njem najprije opisati imovinu povjerbinsku u stanju onom, u kojem ju posjednik bijaše ostavio, zatim, ako povjerbina ima što god naknaditi ostavini alodijalnoj ili od nje što god zahtievati radi umnoženja ili umanjenja prvobitne imovine naznačene u našastaru glavnom, treba naknadu ovu izkazati kao tražbinu ili dug povjerbinski.

Ovaj izkaz ima se načiniti onda, kada svakolika alodijalna i povjerbinska imovina ostavnikova pripada istomu nasljedniku.

Ako u našastaru glavnom nije točno ustanovljeno, što se ima smatrati kao pristojstvo dobra nepokretna, tad će o tom sud odlučiti po propisih općeg gradj. zak. (§§. 294. do 297. o. g. z.) saslušav vještake i dotičnike (§. 224. o. g. z.). Ako nasljedstvo slobodno nasljedive imovine i povjerbine pripadne osobam raznim, tad će se izmedju njih proračunati koliko neposredni nasljednik povjerbinski radi stojećih ili dignutih plodova, radi dospjelih ili pobranih kamata i renta, radi neizplaćenih dugova povjerbinskih ili iz inog razloga ima od nasljednika alodijalnih tražiti ili im namiriti (§. 225. izvan parbenog postupnika).

Osiguranje imovine povjerbinske biva glede dobara nepokretnih, spadajućih k povjerbini, upisom povjerbinske naredbe u gruntovne knjige. Dragocienosti i pokretnine, izim glavnica, mogu u pohrani ostati kod posjednika povjerbinskoga, nego on ima potvrditi ili u našastaru povjerbinskom ili u osobitoj izpravi, da ih je preuzeo. Zadužnice javne i privatne, i sve ine izprave o tražbinah povjerbinskih moraju se uzeti u pohranu sudbenu. (§. 230. izvan parb. post.).

Pri ulaganju, odpoviedanju i vraćanju glavnica povjerbinskih imaju se obdržavati propisi općeg gradj. zak. i trećeg poglavja izvan. parb. postupka o imovini maloljetnika. O ulaganju glavnice povjerbinske ima sud svagda preslušati skrbnika, a u važnih slučajevih i najbliže čekaoce (§. 229. izv. parb. post.). Ako skrbnik ili čekaoci uzkrate svoju privolu, može sud ipak pri nedvojbeno dokazanoj zakonitoj sigurnosti odobriti predlog posjednika povjerbinskoga (§. 231. izv. parb. post.),

Svote novčane, uložene u povjerbinu kod osoba privatnih, moraju se u zadužnici i u knjigah javnih izrično označiti kao glavnice povjerbinske; državni papiri glaseći na

Digitized by Google

donosnika imadu se vinkulirati po javnoj pjeneznici. a ako glase na stanovita imena prepisati na povjerbinu (§ 232. izv. parba. post.).

Dok nije zametnik povjerbe dobio dozvolu za utemeljenje povjerbe, može slobodno razpolagati povjerbenom imovinom, ako je i dao u gruntovnici zabilježiti, da je utemeljio povjerbu, pa mogu i vjerovnici njegovi steći unatoč ove zabilježbe, koja ne ima krieposti dok ne stigne previšnja dozvola, pravo zaloga na takovo povjerbi namie njeno dobro.[1]

Kada se može poreći zametak povjerbe?

§. 628. Zametnik povjerbe ima pravo poreći zametak povjerbe, dokle tko nije stekao pravo na nju po predaji ili po pogodbi. A volja drži se da je porečena, ako se oporučitelju rodi mužki zakoniti nasljednik, koji se ne sadržava u povjerbi.

Pitanje, da li se zametak povjerbe u obće poreći može, zavisi u prvom redu o uvjetih pod kojimi je povjerba utemeljena i o vrsti povjerbe same.

Povjerbu utemeljenu naredbom posliednje volje može zametnik u pravilu poreći kao svaku oporuku sve do smrti svoje.

Opoziva je i svaka odredba zametnika povjerbe, učinjena inim jednostranim očitovanjem sa života, osim ako nije već predajom povjerbinske imovine tko prava stekao, n. pr. ako je zametnik povjerbe predao nakit obiteljski osobi, na koju je imao po redu nasljedstva, u povjerbi ustanovljenom, prelaziti. U tom slučaju može postati i naredba posliednje volje neopozivom.[2]

Pogodbom odredjena povjerba ne dopušta već po naravi svojoj — kao pogodba u obće — jednostrani opoziv odredbe ove od strane zametnika iste.[3]

Muče smatra zakon po §-u 628. o. g. z. odredbu povjerbe porečenom, ako se zametniku povjerbe rodi mužki zakoniti nasljednik na kojeg se nije u odredbi posliednje volje, kojom je povjerbu utemeljio, obazreo.

Analogno ustanovi §. 777. o. g. z. ima se smatrati povjerba porečenom i onda, ako se iz okolnostih može dokazati, da je oporučitelj za to samo mimoišao mužkog svog nasljednika, što nije znao, da je na svietu, jer u jednom i drugom slučaju postoji zakonska predmnjeva, da oporučitelj nebi bio, da mu je poznato bilo, da će mu se roditi mužki nasljednik, ili da ima takova još živa na svietu, budi u obće ni povjerbu utemeljio, budi bar drugi red u nasljedovanju ustanovio, pošto je u prvom redu svrha povjerbe sačuvanje ugleda i sjaja obiteljskog imena.[4]

Valja pako opaziti, da je zakonodavac mislio, da se mučeć smatrati može povjerba porečenom samo onda, ako se zametniku povjerbe rodi mužki zakoniti nasljednik, nakon njegove smrti, ili bar za vrieme kada nije više u stanju (radi bolesti ili ine nemoći) razredbu posliednje volje svoje preinačiti, a ne, ako se je njemu takovi rodio u obće kasnije iza već utemeljene povjerbe, te da je samo dovoljno, da zametnik povjerbe onda za njega znao nije, kada je pojerbu utemeljio.[5]

Preporno je medju komentatori, da li legitimirana djeca takodjer ovamo spadaju.[6] Mi držimo, da se u tom pogledu lučiti ima pitanje, da li se radi o mužkom potomku,

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. listopada 1862. br, 6336. G. U. 1569.
[2] Ellinger str. 246.
[3] Pfaff i Hofman koment. II. 315.
[4] Stubenrauch I. str. 790.
[5] Ofner izvorna osnova k obć. austr. gradj. zak. I. zapisnik o viećanju od 20. veljače 1804. §. 421. str. 375.
[6] Vidi o tom mnienje Stubenraucha I. str. 790, koji izključuje bezuvjetno legitimiranu djecu posvema, i protivno mnienje Ellingera str. 246.

Digitized by Google

koji se je rodio iza smrti zametnika povjerbe ili u vremenu, kada nije mogao više da promieni svoju odredbu, ili pako da li se radi o mužkom potomku, za kojega zametnik povjerbe nije znao, onda kada je utemeljio povjerbu, da je na svietu.

U prvom slučaju, ako se je, naime, mužki potomak rodio iza smrti oporučitelja, razumieva se samo po sebi da ne može biti o legitimiranoj djeci govora, jer ne može nastati nijedan slučaj §-a 160. i 161. o. g. z.

U slučaju pako, da se rodi zametniku povjerbe mužki potomak za vrieme, kada je nemoćan da promieni odredbu svoju, ne ima razloga, da se izključi od blagodati §. 618. o. g. z. diete po sebi nezakonito zato, što je rodjeno u ženitbi, koja radi kakve ženitbene zaprieke, osim onih navedenih u §§. 62—64. o. g. z. nije tvrda, ako je zaprieka ženitbena bila poslie uklonjena, te diete time pozakonjeno, jer po §. 160. o. g. z. ne mogu dobiti onu imovinu, koja je po uredbah porodice osobito priuzdržano potomstvu zakonitom samo djeca takova, ako zaprieka ženitbena nije bila uklonjena te jedan od roditelja bez svoje krivnje nije samo znao za rečenu zaprieku. U slučaju ovom ne može se mužki potomak, kojega je zamjenik povjerbe mimoišao samo zato, što je držao, da ga ne ima više na svietu, izključiti od nasljedstva povjerbe ni onda, ako je rodjen izvan ženitbe i pozakonjen u porodicu po kasnijem vienčanju, osim od prava prvorodstva, u koliko je ostavio oporučitelj ino u zakonitom braku rodj no mužko diete.

Ne stoji dakle mnienje onih, koji tvrde, da je zakon razumio u §. 628. o. g. z. samo zakonita u valjanu braku rodjena djeca, što je rabio rieči: „mužki zakoniti nasljednik". Ovakovo tumačenje protivilo bi se duhu zakona, te bi bilo u oprieci sa ustanovami §. 143, te §§. 752., 762. i 775. o. g. z., po kojih nasljedjuju i takova djeca ex lege, a imadu pravo na nuždni dio.

Djeca uzeta pod svoje (adoptirana djeca) ne mogu se pako brojiti medju zakonitu djecu, u koliko zakon misli po tom naravsku djecu, kako u §. 628. o. g. z.

Načelo o pravih čekalaca i posjednika povjerbe.

§. 629. Vlastnost imovine povjerbene razdieljena je medju svimi čekaoci i medju onim, koji posjeduje istu povjerbu. Oni imaju samo vlastnost vrhovnu; a ovaj i vlastnost koristovnu.

Po austr. pravu obstoji kod povjerbe razdieljeno vlastničtvo tako, da imadu pravo vrhovnog vlastničtva svi po povjerbom ustanovljenog reda nasljedstva na nasljedstvo povjerbene imovine pozvani (čekaoci) i onaj, koji povjerbu posliedjuje (posjednik povjerbe), dočim ima pravo vlastnosti koristovne jedino posjednik povjerbe.

Ovo dielenje vlastničtva u §-u 629. o. g. z. odgovara teoriji, koja je gospodovala za vrieme kodifikacije obćeg. austr. gradj zakona, te koja je izražena u §-u 357. o. g. z.

Prema toj teoriji — po kojoj dieli obći austr. gradj. zakonik vlastničtvo u podpuno, nerazdieljeno i podpuno razdieljeno — ima §. 629 o. g. z. pred očima podpuno razdieljeno vlastničtvo, jer ovo postoji, ako jednoj osobi pripada pravo na sućanstvo stvari (dominum directum) a drugoj uz neko pravo na sućanstvo, dakle uz diel na takozvana vlastnička prava i pravo na korist (dominum utile).

Ova pako teorija, koja je vladala prama koncu prošlog vieka, ne odgovara pojmu vlastničtva, jer se ne mogu zamisliti dva absolutna prava na jednu te istu stvar s homogenim sadržajem, već da jedno mora biti absolutno, drugo relativno.[1]

Pravo vlastničtva može se ograničiti samo gledom na njegovo vršenje i prava trećih osoba. Ovo može se odnositi ili na skup ovlasti, koje tvore pravo vlastničtva ili na njegovo trajanje.

---

[1] Randa, der Besitz str. 22.

Digitized by Google

U prvom slučaju obvezan je vlastnik kaniti se vršenja svoga prava u stanovitom pravcu, u drugom slučaju stegnuto je vršenje njegova pravo vlastničtva na stanovito razdobje, izmakom kojega prestaje i njegovo pravo vlastničtva. U kategoriju drugog slučaja spada povjerba porodice.[1]

Po općem pravu dakle je posjednik povjerbe samovlastnik, ali vlastničtvo mu je ograničeno sa zabranom otudjenja povjerbene imovine i sa pravi čekaoca.

Osobita prava čekalaca.

§. 630. Vlastnost vrhovna daje pravo čekaocem povjerbe zahtievati, da se dadu na ostavu u sud zadužnice povjerbene; javljati sudu zlo upravljanje dobara povjerbenih; predlagati zajedničkoga skrbnika povjerbe da zastupa povjerbu i potomstvo; jednom rieči preduzimati sve načine, koji su potrebni da se sačuva sućanstvo povjerbe.

Obzirom na to, što može zastupati nasljedstvo samo očitovani nasljednik, a čekaoci povjerbe ne mogu da se nasljedno očituju, jer povjerbeni nasljednik nije baštenik u smislu §-a 532 i 533 o. g. z., već samo nasljednik po odredbi zametnika povjerbe u povjerbinoj imovini; zatim i gledom na to, što imadu pravo na povjerbu još nerodjeni, to odredjuje zakon da povjerbu ima zastupati skrbnik.

U tom pogledu propisuju ustanove §§. 237–229 izvan parb. post. sliedeće:

Svakoj povjerbini valja postaviti skrbnika. Sud će pri ovom postavljanju uvažavati predloge čekalaca povjerbinskih i obazrieti se glede osobnih vlastitosti skrbnika na naredbe općeg gradj. zakonika o tutorih.

Moći je takodjer za skrbnika postaviti i kojega izmedju čekalaca. Vjerovnici i dužnici povjerbinski ne mogu obnašati ovog zvanja.

Dužnost je skrbnikova zastupati prava potomaka onih, koji su zvani nasljedovati u povjerbini, i bditi nada tim, da se prvobitna imovina povjerbinska uzdržaje i da se stanje njezino ne pogorša. On imade sudu podnositi ne samo mnienja, koja budu tražena o poslovih povjerbinskih, nego takodjer i obznanjivati svakolika protupravna podužeća posjednika povjerbinskoga, koja su štetna za nasljednike povjerbinske.

U važnijih poslovih povjerbinskih, u koliko nije izrikom propisano, da se preslušaju svikoliki nasljednici povjerbinski (§§. 634 i 644 obć. gradj. zak.) treba osim skrbnika povjerbinskoga za savjet upitati i nekoje najbliže čekaoce, a osobito one, koji nisu toliko udaljeni od mjesta, gdje je sjedište suda, da bi preslušanje njihovo trebalo mnogo vremena. Imenito ima skrbnik zajednički s najbližjimi čekaoci udioničtvovati u svih parnicah odnosećih se na prvobitnu imovinu povjerbinsku.

Obzirom na to valja da i svaki, koji tuži povjerbinu, upravlja tužbu proti posjedniku povjerbe, skrbniku povjerbe i najbližjim čekaocem.

Čekaoci povjerbe imadu pravo nadzirati upravu imovinom povjerbinskom, te prijaviti povjerbenskomu sudu, ako upažaju neurednosti u upravi.

Ako skrbnik povjerbinski dozna, da se kamati od dugova povjerbinskih ili porezi, ležeći na povjerbini, ne izplaćuju tečajem više vremena, tad ima to sudu prijaviti. Kako u ovom slučaju tako i onda, kada vlast povjerbinska inako sazna za dulje zaostatke kamatne i porezne, primorat će ona ureda radi posjednika povjerbinskoga, da namiri sve zaostatke. Proti posjednikom povjerbinskim, koji se ne pokore opetovanim sudbenim naredbam radi namirbe dugova povjerbinskih, kamatnih ili poreznih zaostataka, odredit će se sekvestracija ureda radi i postavit će se, ako je moguće, za sekvestra ili najbliži čekalac, koji ne proizhodi od samog posjednika povjerbe, ili pako skrbnik.

---

[1] Derenčin tumač k općem austr. gradj. zakonu II., str. 138.

Digitized by Google

I onomu posjedniku povjerbine, koji prekomjernim upotrebljivanjem šuma ili inakom zlom upravom izvrgava bitnim štetam ili pogibeljim substanciju dobra povjerbinskoga, može se oduzeti uprava, ako sve ovo bude dokazano nalazom vještačkim ili inim načinom ustanovljenim u postupniku, i predati sekvestru budi za vazda, budi na primjereno vrieme. (§§. 253 i 254 izv. parb. post.).

Ako bi posjednik povjerbe otudjio imovinu povjerbinsku — što se dogoditi može bez znanja suda samo kod pokretnina, jer kod nekretnina nebi mogao kupac izhoditi gruntovni prenos bez izkazane privole povjerbinskoga suda — tada ima skrbnik povjerbinski ili tužbom udariti proti kupcu na povratak kupljenih stvari, ili ako nebi moguće bilo tužbom ovom uspjeti, tužiti posjednika povjerbe na odštetu.

Kurator povjerbinski može takodjer u zastupanju čekaoca povjerbe samostalno, bez da mu se pridruži kao sutužitelj posjednik povjerbe, ustati proti onomu, koji je počinio čin smetanja posjeda na povjerbenoj imovini, u koliko se je činom ovim povriedilo sućanstvo njezino, jer je onda učinjeno smetanje na štetu ciele povjerbe, a ne samo na štetu posjednika povjerbe. Rok za podignuće ovakove tužbe o smetanju posjeda ne računa se od dana kada je za smetanje saznao posjednik povjerbe, već od dana, kada je o tom znanja dobio skrbnik povjerbinski.[1]

Zakon odredjuje osobitu pažnju od strane sudova, da se sačuva sućanstvo povjerbinske imovine. O svakoj povjerbini ima izvjestitelj kod suda voditi osobiti zapisnik. U njem imaju se zabilježiti odredbe zametnika povjerbe o nasljedstvu u povjerbini, sastavni dielovi njeni a i promjene s njom učinjene, imena posjednika povjerbinskih, skrbnika i najbližih čekalaca, dugovi povjerbinski, rokovi ustanovljeni za namirbu njihovu, izplate doista učinjene a i svekolike odredbe, izdane po sudu o povjerbini. Osim toga ima se kod suda o svih povjerbina voditi glavna knjiga, koja će se sudarati sa zapisnikom.

Viši sud i najviše sudište (u nas banski stol i stol sedmorice) imaju kriepko bditi, da vlasti povjerbinske točno izpunjuju svoje dužnosti, pak izdavati i okolnostim primjerene odredbe, kada opaze, da se zanemaruju ili prestupljuju postojeći propisi (§§. 255 i 256 izvan parb. post.)

Prava neograničena i obveze posjednika povjerbe.

§. 631. Posjednik povjerbe ima sva prava i obveze, koje ima vlastnik koristovni. Njegove su svekolike koristi iz povjerbine i iz priraštaja, ali ne sućanstvo povjerbe. Zato nosi on i sve terete; ali ne odgovara, ako se je sućanstvo povjerbe pomalilo bez njegove krivine.

Obzirom na to, što je posjednik povjerbe vlastnik koristovni, pripada mu ne samo pravo uživanja povjerbinske imovine, već i pravo uživanja priraštaja; nu ne ima pravo na sućanstvo povjerbene imovine. Na sućanstvo priraštaja ima ona prava, koja ima vlastnik koristovni u obće. Pripada mu zato po §-u 399 o. g. z. te dekreta dvorske kancelarije od 16. lipnja 1846. i pravo vlastničtva na jednu četvrtinu samog sućanstva blaga, nadjenog na zemljištu povjerbine.

Plodovi dobra povjerbine su slobodno neograničeno vlastničtvo posjednika povjerbe. Zato što ima posjednik povjerbe sva prava i dužnosti vlastnika koristovnoga, nosi on i sve terete. Ovamo spadaju porezi, javne daće i sve činitbe s inog kojeg naslova javnog prava. Dužan je on plaćati i kamate dugova povjerbinskih, ukujiženih na povjerbinske nekretnine već prije utemeljenja povjerba, a i onih, za koje je privolom suda založio bio dobro povjerbinsko.

---

[1] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 24. veljače 1880. br. 2208. Ger. Ztg. od godine 1881. br. 93.

Digitized by Google

Na dobitak državnog papira, podpadajućeg žriebanju, odnosno na razliku (diferenciju) izmedju uslied žriebanja na njegovo mjesto stupajućeg nominalnog iznosa i dosadanje nabavne cieue ili vriednosti po burzovnom tečaju, imade pravo uviek samo povjerbinska zakladna imovina, isti ne čini nikad slobodno vlastničtvo posjednika povjerbine, jer dobitak ovaj spada na sućanstvo povjerbinske imovine te je ovako umnoženje povjerbinske zakladne imovine već predvidjeno u §-u 224 izvan parb. post.[1]

Nasuprot pako kod povjerbinske imovine, sastojeće se iz nekretnina, imade pravo posjednik povjerbe po §. 62. carskog patenta od 11. travnja 1851. upotrebljivati zemljo razteretne zadužnice za nabavu svega, što je potrebno za nared (fundus instructus) povjerbinske imovine obzirom na to, što su carskim patentom od 7. rujna 1848. ukinute radnje u naravi, koje su morali davati negdašnji podanici posjedniku povjerbe za obradjivanje dobra povjerbinskoga, te jer posjednik povjerbe ima pravo povjerbinu uživati onako kao što prije.[2]

Ovo dakako valja samo za povjerbine ustrojene prije 1. rujna 1848., dočim se predmnieva, da je zametnik povjerbe kod kasnije ustrojenih povjerba s ovim faktorom računao i u tom pogledu shodna odredio.

Isto tako ne može govora biti o upotriebljivanju razteretnica od strane posjednika povjerbe kod povjerbe sastojeće se iz samih pokretnina i državnih papira, jer onda spadaju i razteretnice nedvojbeno k samoj povjerbinskoj zakladnoj imovini.

Prava ograničena, a) da se tko čega odreče i založi.

§. 632. Posjednik povjerbe može istina odreći se svojeg prava za sebe, ali ne može nikako za potomstvo, ma ovoga još i ne bilo. Ako založi plodove od povjerbe ili istu povjerbu, zalog valja samo za onaj dio plodova, što ga ima pravo sabrati, ali ne za povjerbinu, ili za dio plodova, pristojeći nastupniku.

Paragraf ovaj sadržaje ustanove u pogledu odreke na prava iz povjerbe i u pogledu položenja povjerbe sa strane posjednika povjerbe.

Ovo su dvie o sebi stojeće ustanove, koje su morale obzirom na red, koji je obdržan u poglavju desetom općeg gradjanskog zak. svaka za sebe uvrštena biti u posebni §.

U pogledu odreke na pravo iz povjerbe izriče §. 632. o. g. z., da se posjednik povjerbe može odreći svojeg prava pripadajućeg mu na povjerbu samo za sebe, ali ne može nikako odreći se toga prava i za potomstvo, ma da nebi i još imao rodjenih potomaka. Ne može to učiniti za potomke svoje, jer ovi ne izvadjaju svoje pravo nasljedstva od posjednika povjerbe već od zametnika povjerbe. Ako se je dakle posjednik povjerbe odrekao prava na povjerbu, prelazi nasljedstvo u istoj ipak na njegovog potomka, osim da je zametnik povjerbe za taj slučaj drugi red ustanovio.

Kao što posjednik povjerbe, može se i svaki čekaoc povjerbine za svoju osobu odreći svakog prava na povjerbinu.

Što se tiče založenja povjerbe, to je posjednik povjerbe vlastan dati u zalog neograničeno po svojoj volji plodove povjerbinske imovine. te se takovi mogu uzeti pod ovrhu putem sekvestracije i po osobnih njegovih vjerovnicih.[3]

---

[1] Rješenje vrh. suda u Beču od 2. srpnja 1879. br br. 4426 Jur. Bl. br. 24 i od 28 siečnja 1874. br. 499. Pravnik str. 235.

[2] Rješenje vrh. suda u Beču od 20. svibnja 1857. br. 3068. G. U. 357 i Stubenrauch I.. str. 796—798.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. rujna 1880. br, 8258. Jur. Ztg. br. 49. tumači rieč „založiti“ (verpfänden) obzirom na §. 456. o. g. z. i kod §. 632. o. g. z. kao dobrovoljno davanje u zalog, dočim drži da je morao i u §-u ovom stajati „u zalog

Digitized by Google

Da se založi samo povjerbinsko dobro, mora posjednik povjerbine imati dozvolu od povjerbinskoga suda. Ovu može k tomu tražiti sam on, ali ne i njegovi vjerovnici. Ako li je sud već podielio dozvolu posjedniku povjerbinskomu, te je povjerbina izrekom založena zadužnicom, izdanom u propisanom obliku, tad ostaje prosto vjerovniku, da sam izhodi uknjižbu tražbine. (§. 233 izdan parb. post.).

Ako umre posjednik povjerbinski, a nije se poslužio dozvolom, podieljenom mu po sudu, da može zadužiti povjerbinu, dakle, ako nije u propisanom obliku već izdao zadužnicu o primljenom zajmu, ni založio povjerbine, ili ako glavnica povjerbinskih nije u istinu dignuo kod ureda ostavnoga, tad se dozvola za obterećenje smatra za utrnutu i prava podieljena preminulom posjedniku povjerbinskomu ne prelaze ni na njegove nasljednike alodijalne niti na nasljednika povjerbinskoga (§. 234. izvan parbenoga postupka.)

Kako mora prošnja za sudbenu dozvolu da se založiti može povjerbina, udešena biti, te koji su uvjeti, kojih se mora posjednik povjerbe držati, razpravljat ćemo kod §§-ah 635—642 o, g. z.

Vjerovnikom čekalca povjerbe ne može se dozvoliti ni uknjižba ni predbilježba prava zaloga na dio onih plodova, koji će mu dogodice pripasti, ako bi došao do nasljedstva u povjerbi, pošto se čekaoc ne može smatrati ni vlastnikom ni uživateljem povjerbe. (Dvorski dekret od 7. travnja 1798. Sbirka pravos. zak. br. 408.); za njega ne predleže ni predpostave i uvjeti §-a 822. o. g. z.

b) da se pretvori, promieni ili dade u nasliedni zakup povjerbina.

§. 633. Pod niže sliedećimi ograničenji može posjednik povjerbe nepokretnu povjerbinu pretvoriti u glavnicu, promieniti zemljišta, ili podieliti ih uz primjerene daće, ili dati ih takodjer u zakup nasljedni.

§. 634. Ovih preinaka ne može činiti posjednik povjerbe ako ne odobri sud uredni. Sud dužan je saslušati sve poznate čekaoce; ako bi ovi bili maloljetni ili nepritomni, njihove skrbnike; takodjer skrbnika povjerbe i potomstva; dužan je prosuditi, da li su važni razlozi, i osobito, kada dopušta da se podiele zemljišta, treba da nastoji, da se pazi mjera propisana u naredbah političkih. Ciena ugovorena u tom slučaju, ima se uložiti kao glavnica povjerbena.

Sliedeće promjene u povjerbenoj imovini su po zakonu dozvoljene:

1. pretvoriti nepokretno dobro povjerbeno u glavnicu. ali samu putem prodaje na sudbenoj dražbi.

2. zamieniti zemljište dobra povjerbine s inim, u kojem se slučaju proteže povjerbinska sveza na odnosna putem zamjene povjerbi pripala zemljišta.

3. davati zemljišta povjerbena u nasljedni zakup §. 1122, o. g. z.) ili na nasljednu daću (§. 1123. o. g. z.).

Medju po zakonu izrično dozvoljenimi promjenami sa povjerbinskom imovinom nespada pravo kupiti za povjerbinsku glavnicu nepokretno dobro. S toga

---

nzeti“ (pfänden) da je zakon mislio da mogu treće osobe (vjerovnici posjednika povjerbe) prisilnim načinom (putem ovrhe) u zalog uzeti plodove povjerbine, te se glede toga pozivlje na propise §§. 451, 454, 457. 460, 829, 1128, 452, 455, 457, 632 i 1343. o. g. z., komu na suprot stoje propisi §§-ah 822, 1321, 1322 i 1136. o. g. z., koji govore o uzimanju u zalog po trećih osoba. Nama se čini, da ova riešitba ne ima uporišta u zakonu, jer ne ima osnovanog razloga, da se krati vjerovnikom posjednika povjerbe da uzmu pod zalog plodove povjerbe, koje njemu pripadaju.

Digitized by Google

ne može povjerbinski sud za ovakovu promjenu povjerbene imovine dati privoljenje svoje, već valja za ovakovu promienu izhoditi dozvolu vlasti zakonotvorne, jer se po duhu ustanove §-a 627. o. g. z. imadu čim više ograničiti a ne još umnožiti obterećenja nekretna dobra sa svezom povjerbinskom.

Za preinake gore pod 1. do 3. navedene, mora izhoditi posjednik povjerbe dozvolu suda.

Ovakovu molbu može obzirom na jasnu ustanovu §-a 633. o. g. z. samo posjednik povjerbe povjerbinskom sudu podnieti; skrbniku povjerbinskom i čekaocem ne pristoji to pravo, jer ovi ne mogu propisati posjedniku povjerbe, da uživa povjerbinsku imovinu inako, nego što je ustanovljeno zakladnicom povjerbe. Nu ne može se pako njima oduzeti pravo, da to čine u formi predloga za sačuvanje sućanstva povjerbine, ako bi se izpostavljalo, da bi sućanstvo povjerbin. dosadanjim načinom uživanja od strane posjednika povjerbe umanjiti moglo, dočim bi se predloženom po njima promjenom u imovini povjerbine, sućanstvo povjerbe, odnosno stanje imovine, povećalo ili održalo u stanju sadašnjem.[1]

Na svaku ovakovu molbu ima povjerbinski sud saslušati posjednika povjerbe čekaoce i skrbnika povjerbe. Od čekalaca valja pako pozvati saslušanja radi na sud samo one, koji su poznati; one, koji nisu poznati ili kojim se nezna za njihovo prebivalište, netreba pozvati izrokom, jer skrbnik povjerbinski ima onako zastupati interese svih čekalaca. Sud nije vezan na niječno očitovanje čekalaca i skrbnika povjerbine, već može proti njihovoj izjavi, ako scieni, da razlozi za uzkratu molbenog zahtjeva posjednika povjerbe opravdani nisu, njegovom zahtjevu i proti njihovoj volji udovoljiti.[2]

c) da se zaduži.

§. 635. Posjednik povjerbe može treći dio povjerbine zadužiti ili ako povjerba sastoji u glavnicah, može treći dio njihov dignuti. Za ovo ne treba mu privoljenja čekalaca ili skrbnika; dosta je da sud uredni pristane na to.

Posjednik povjerbe ne može redovito zadužiti više nego trećinu povjerbe. Ako se povjerbena imovina sastoji u glavnici, odnosno u vriednostnih papirih, može trećinu iste dignuti.

U jednom i drugom slučaju ima izdati zadužnicu u propisanom obliku, te će se uzajmljeni novac osigurati imati po propisu §. 231. izvan parb. post.

Obzirom na propis §-a 200 izvan parb. post ne može se uzajmljeni povjerbinski novac osigurati uknjižbom na povjerbinsko nepokretno dobro.[3]

Preporno je medju komentatori obćeg gradj. zakonika, da li je dužan posjednik povjerbe, ako hoće da zaduži trećinu povjerbe, obzirom na to, što mu zato §. 635. o. g. z. bezuvjetno pravo daje, u odnosnoj svojoj molbi navesti razloge, te da li je povjerbinski sud ovlašten, ako ne drži razloge opravdanimi uzkratiti mu odobrenje.

Mi držimo, da ne može biti dvojbe, da povjerbinski sud imade pravo uzkratiti svoje odobrenje na zaduživanje povjerbe i glede trećine iste, inače nebi imala nikakova smisla konačna ustanova §-a 635. o. g. z., koja glasi „dosta je, da sud uredni pristane na to“ (što je jasnije izraženo u njemačkom izvornom tekstu ovako: „Hiezu bedarf es

[1] Minist. naredba od 25. ožujka 1855. br. 1783. i rješitba vrhovnog suda u Beču od 28. prosinca 1875. br. 11700. G. U. 5959.

[2] Vidi protivno mnienje Stubenraucha u njegovom komentaru I. str. 795., koji se pako nama ne čini opravdanim.

[3] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 20. lipnja 1871. br. 4919. Pravnik od god. 1872. br. 328.

Digitized by Google

nur der Genehmigung der ordentlichen Gerichtsbehörde"), jer, ako bi povjerbinski sud morao u svakom slučaju dozvoliti zaduživanje trećine povjerbe, odnosno na molbu za to, podnešenu mu po posjedniku povjerbe, pristati, to nebi bio zakon u konačnoj stavci §-a 635. o. g. z. rabio rieč „pristati" (bolje odobriti, jer ova odgovara njemačkoj rieči: „genehmigen"), već nebi u tom pogledu ništa posebna odredio bio ili pako uvrstio, da posjednik povjerbe ima zaduživanje ovo sudu povjerbinskom „prijaviti".

Dosliedno pako tomu, što sud povjerbinski i ovakovo zaduživanje trećine povjerbine odobriti imade, nadleži i molitelju navesti i izkazati u molbi svojoj razloge, zašto mu je potrebno dugova praviti, jer bez obrazložene molbe ne može ni povjerbinski sud odlučiti, da li je opravdano na zaduživanje pristati ili ne.

Po izričnoj ustanovi §-a 635. o. g. z. nije potrebno da povjerbinski sud prije nego što o tom svoju odluku izreče, sasluša ni skrbnika povjerbinskoga ni čekaoce, ali zato mu nije oduzeta vlast i u ovom slučaju, ako drži za nuždno ili za shodno, da prije nego što izreče svoju odluku, odredi saslušanje čekalaca i skrbnika povjerbe, pri čem dakako nije sud vezan na mnienje ovih, jer privola njihova na zaduživanje trećine povjerbe u nijednom slučaju potrebno nije.

Odluka, kojom bude dozvoljeno, da se može založiti povjerbina, mora naznačiti kako iznos duga, tako i godišnjih odplata u stalnih svotah, a ako je više dobara povjerbinskih, mora ustanoviti i svotu, koju je slobodno osigurati na svaku od tih dobara.

Odluku ovu treba skrbniku i najbližim čekaocem dostaviti i onda, kada i ne budu preslušani o molbi posjednika povjerbinskoga (§. 241. izvan parb. post.)

Pravni odnošaji posjednika povjerbinskoga naprama vjerovnikom njegovim ne prosudjuje se po propisih o polaganom izplaćivanju dugova povjerbinskih, nego po običnitih pravnih načelih i po sadržaju zadužnica, izdanih po njem samom, budi po njegovih predšastnicih. Ostaje mu prosto, u koliko povjerbini nije još obvezan plaćati duga, novimi ga zajmovi izplaćivati (§. 242. izvan parb. post.).

Dugovi, osigurani samo za života posjednikova na plodove dobra povjerbinskoga, ne imaju se računati, kada se proračuna trećina povjerbinska. Ako bi pako ovi dugovi priečili ukamaćenje i propisano po malo odplaćivanje duga povjerbinskoga, tad će se povjerbina moći založiti samo u toliko, ako se dade sigurnost za propisana odplaćivanja duga povjerbinskoga i za namirivanje kamata. Kad se digne trećina koje novčane povjerbine, treba takodjer godišnje povrate osigurati pravom zaloga na kamate od ostale dvie trećine. (§. 243. izv. parb. post.).

Posjednik povjerbinski ne može se više poslužiti dozvolom, da založi povjerbinu, ako poslie vremena, kad je tražio tu dozvolu, bijaše novi dug osiguran budi na povjerbinu, budi na plodove njezine. U ovom slučaju treba iz nova tražiti sudbeno odobrenje, da se dade hipoteka na povjerbinu. (§. 244. izv. parb. post.).

Dozvola, da se založi povjerbina, ne može se nikad sama po sebi upisati u javne knjige, već se može upisati samo glede stanovite tražbine i zajedno sa zadužnicom. (§. 245. izvan parb. postupnika.)

Molba za uknjižbu duga povjerbinskoga ima se svagda predati molbi povjerbinskoj, koja ju ima, ako joj nad dobrom nepristoji voditi gruntovnice, odpraviti oblasti gruntovnoj (§. 246. izvan parb. post.).

Iz toga, što zakon propisuje, da posjednik povjerbe može zadužiti samo trećinu povjerbe, ne sliedi, da ne može veći zajam uzeti, ako predleži zato izkazana potreba, da se održi sućanstvo povjerbe; ali u tom slučaju mora da privoljuju na to čekaoci povjerbe i skrbnik povjerbinski.

Digitized by Google

Zametnik povjerbe ne može zabraniti zaduživanje jedne trećine povjerbene imovine. Ovakova zabrana smatra se neobstojećom i nekriepostnom po analogiji §-a 698. o. g. z.[1]

Kako se ustanovljuje trećina, koja se zadužiti može.

§. 636. U taj treći dio imaju se uračunati svi tereti, koji su na povjerbini pod kojim mu drago imenom na takov način, da dvie trećine ostanu sasvim proste.

i vriednost povjerbine.

§. 637. Ako se povjerbina ima promieniti ili zadužiti, vriednost njezina ustanovljuje se po procjeni sudnoj; a po javnoj dražbi, ako se u novac obratiti ima.

Vriednost povjerbena ima se pri proračunavanju trećine izkazati sudbenom procjenom, obavljenom upravo u ovu svrhu. Nego se ostavlja razsudi sudca, da dozvoli radi dalje zadužbe povjerbine, čuvši skrbnika povjerbinskoga i najbliže čekaoce, utemelji na procjeni, učinjenoj po propisu već prigodom starijih dugova povjerbinskih.

Pri sudbenoj procjeni, koja ima za temelj služiti proračunu trećine povjerbinske imovine, ima vještake predložiti posjednik povjerbinski, zatim skrbnik i najbliži čekaoci, a sud će ih imenovati po propisih ustanovljenih u parbenom postupniku. Posjedniku povjerbinskomu i čekaocem ostaje na volju doći k procjeni i tu opaziti sve ono, što služiti može za pravu razsudbu vriednosti povjerbinske. U tu svrhu ima im sud obznaniti vrieme, kada će se obaviti procjena.

Ako dobra nepokretna leže pod realnom sudbenosti druge koje vlasti, tad treba molbu za procjenu predati molbi povjerbinskoj, koja će ju odpraviti molbi realnoj i obaviestiti ju o imenu i prebivalištu skrbnika i najbližih čekalaca (§§. 237. i 238. izvan parb. post.).

Ako se povjerbina sastoji od više dobara ili glavnica, tad se ima trećina povjerbinska posebice proračunati od svakog dobra ili glavnice (§. 236. izvan parb. post.)

Kod povjerbina, sastojećih se iz glavnica, ne treba u pravilu nikakove procjene.

Glavnice, temeljeće se na privatne obveznice, proračunavaju se po iznosu, na koji glase obveznice; a glavnice, sastojeće se iz javnih zadužnica, po burzovnom tečaju u vrieme ono, kada je podnešena molba posjednika povjerbe za obterećenje trećine povjerbine.

Od ovako procienjene povjerbinske imovine imade se u treći dio, koji hoće posjednik povjerbe zadužiti, odbiti svi tereti, koji obterećuju cielu povjerbinsku imovinu pod kojim mu drago imenom tako, da imovina, koja se zadužiti može, predstavlja samo preostatak upitne trećine nakon odbitka svih tereta.

Ako tereti cielu ovu trećinu povjerbine izcrpljuju, neće se ništa moći od povjerbinske imovine zadužiti.

Tereti, koji se imadu uračunati u upitnu trećinu povjerbinske imovine su:

1. trogodišnji zaostali porez od povjerbinskog nekretnog dobra, koji uživa prvenstvo pred uknjiženimi tražbinami;
2. razteretne glavnice;
3. uknjižena odkupnina;[2]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. svibnja 1870. br. 5954. G. U. 3797 i od 8. travnja 1882. br. 1747. Pravnik od god. 1864. str. 471.

[2] §. 12. zakona od 10. siečnja 1876. br. 8. sbornika o konačnom razterećenju izvan selištnih, krčevinskih, gornih i činženih zemalja.

Digitized by Google

4. dugovi, koji izhode od samog zametnika povjerbine sa zakladnimi i inimi zapisi, koje je možebiti odredio zametnik povjerbe, u koliko leže na povjerbini;

5. dugovi, koji izhode budi od sadanjeg posjednika povjerbe, budi od predšastnika.

Penzije, doživotnine i ina, ili za neizvjestno vrieme, ili za svagda naredjena tekuća plaćanja, pretvaraju se sa pet postotaka u glavnicu.

Dugovi, osigurani samo sa života posjednikova na plodove dobra povjerbinskoga, ne imaju se računati, kada se proračunava trećina povjerbinske imovine.

Ako bi pako ovi dugovi prečili ukamaćenje i propisano po malo odplaćivanje duga povjerbinskoga, tad će se povjerbina moći založiti samo u toliko, ako se dade sigurnost za propisana odplaćivanja povjerbinskoga i za namirivanje kamata.

Kada se digne trećina koje novčane povjerbine, treba takodjer godišnje povrate osigurati pravom zaloga na kamate od ostale dvie trećine (§. 243. izvan parbenoga postupnika.)

Način oddaživanja.

§. 638. Oddaživanja povjerbena imaju se tako odrediti, da se svake godine povrati pet na sto na plaćanje duga. Samo iz važnih uzroka može se dopustiti da se odgodi rok.

§. 639. Ako posjednik povjerbe hoće da za svoju porabu opet digne koji iznosak od sume jur povraćene, valja na izplatu toga iznoska dà plaća napose pet po sto svake godine.

Obzirom na smjer zakonske ustanove, po kojoj je dozvoljeno utemeljenje povjerbina, valja povjerbinsku imovinu čuvati za nasljednike u povjerbi što više moguće neokrnjeno, za to je odredjeno u §-u 638. o. g. z., da se imadu dugovi, kojim zakon dopušta da posjednik povjerbe obtereti trećinu povjerbinske imovine platiti, odnosno glavnice povratiti, u rokove, koji su ustanovljeni u gornjem §-u, kao pravilo sa pet na sto na godinu, po kojem oddaživanju biti će dug izplaćen za dvadeset godina.

Godišnje odplaćivanje ovo može biti u većoj svoti, tako da će biti dug izplaćen prije dvadeset godina, a i u manjih iznosih, usljed kojeg načina odplate, trebat će više vremena, dok bude dug izplaćen, n. p. kod odplate sa četiri po sto na godinu, trajati će ista 25 godina itd.

Za svako oddaživanje, kojim se odgadja rok plaćanja, odnosno ustanovljuje dulji rok za odplaćivanje duga te po tom i manji godišnji postotni iznosak od zakonom ustanovljenih 5 postotaka, treba dozvole učestnika i suda povjerbinskoga, koja će se pako podieliti posjedniku povjerbe samo iz važnih uzroka.

Molba povjerbinska i skrbnik povjerbinski bditi će nad tim, da se dug povjerbinski izplati na ustanovljene rokove (§. 247. izvan parb. post.).

Posjednik povjerbine, budi založene, budi umaljene u glavnici, ima sudu koncem svake godine predati podpuni izkaz o dospjelih plaćanjih, koja je za te godine namirio. U tom izkazu ima se najprije vaskoliki dug povjerbinski napomenuti po inventaru povjerbinskom i po izdatcih iz knjiga javnih (gruntovnih) ili po izvadku ostavnom; zatim treba po odredbah, sudbeno učinjenih prigodom zalaganja povjerbine ili prigodom dizanja glavnica, proračunati iznos svihkolikih odplata, palih na prošastu godinu. Ako je posjednik povjerbinski glede pojedinih dugova namirio više, nego što je prema povjerbini bio obvezan odplatiti od njih za prošastu godinu, tad si može suvišak na korist uračunati ili kod inih stavaka dugovnih ili sliedećih godina. Svagda pako imaju se odplate računati po prvobitnom iznosu svihkolikih, na povjerbini osiguranih, ali još ne sasvim namirenih tražbinah, a ne po svoti onoj, koja od tih tražbina još preostaje u ono doba, kada bijaše predan izkaz (§. 248. izvan parb. post.).

Digitized by Google

Posjednik povjerbinski ima činjene izplate izkazati potvrdami ostavnimi ili namirami, a ako bjehu izplaćene tražbine uknjižene u knjigah gruntovnih, tada se ima izkazati i obavljeno brisanje. Ovaj izkaz mora podpisati posjednik povjerbinski i skrbnik, ili ako skrbnik nadje, da je taj izkaz neizpravan, ima pridati o toj neizpravnosti izrazito svoje očitovanje (§. 149 izvan parb. post.).

Novci za obskrbu i ina na život stanovitih osoba ograničena i od vremena do vremena povraćajuća se plaćanja ne spadaju medju ona, od kojih se povjerbina mora osloboditi laganim odplaćivanjem. A ni glede takovih tekućih plaćanja, za koja je zametnik povjerbe odredio da budu plaćanja stalna, nije posjednik povjerbinski obvezan, da malo po malo od njih oslobodi povjerbinu, naprotiv ini dugovi, koji proizhode od zametnika povjerbe i koji leže na dobru povjerbinskom, imaju se malo po malo odplatiti isto tako, kao i oni dugovi, za koje je posjednik povjerbinski s privolom suda založio bio dobro povjerbinsko. (§. 350 izvan parb. post.)

Sud povjerbinski će ureda radi bditi nada tim da se svake godine predlaže izkaz, koji je propisan o oddužívanju povjerbinske imovine, on će točno prosudjivati predloženi izkaz, sravniti ga s prilozi i spisi povjerbinskimi i ako uztreba, takodjer naredjivati da se izpravi i popuni.

Ako u iznosu, što ga duguje posjednik povjerbinski na zaostalih rokovih, odredjenih za izplatu dugova povjerbinskih, nastane takov prepor, koji nije moći prijateljski nagoditi, tad se prepor ima odpraviti na put pravde; nego sud ima odrediti da se osigura preporni iznos, a ako uztreba i prisilnimi sredstvi ureda radi izposlovati, da se dade sigurnost. (§. 251 izvan parb. post.)

Dozvola za produženje rokova, odredjenih za izplatu dugova povjerbinskih, ima se dati samo iz važnih uzroka i pošto budu preslušani skrbnik i najbližji čekaoci. A i onda, kad oni uzkrate privolu, ostaje sudu priuzdržano iz osobitih važnih razloga posjedniku povjerbinskom odpustiti odplatu za stanovito vrieme sasvim ili diono, i bezuvjetno ili uz povišenje plaćanja tečajem sliedećih godina, ili pako dozvoliti, da se iz osobitog oddužívanja, koje će se imati učiniti od njih, na novo dignu obavljene već izplate (§. 252 izvan parb. post.)

Ako skrbnik povjerbinski dozna, da se kamati od dugova povjerbinskih ili porezi ležeći na povjerbini ne izplaćuju tečajem više vremena, tad ima to sudu prijaviti. Vlast će u ovom slučaju, a i onda, kada vlast povjerbinska inako sazna za dulje zaostatke kamatne ili porezne, primorati ureda radi posjednika povjerbinskoga, da namiri sve zaostatke. (§. 253 izvan parb. post.)

Po §-u 639 o. g. z. dozvoljeno je posjedniku povjerbe, da može za svoju porabu dignuti opet koji iznosak od svote jur povraćene po oddužívanju načinom u §-u 638 o. g. z. ustanovljenim. Nu ovo može njemu sud povjerbinski dozvoliti samo iz važuih uzroka i nakon saslušanja skrbnika i najbližjih čekaoca.

Dozvola ova pako ne može se nikad protegnuti na cieli iznosak oddužívanjem jur izplaćene svote, nego samo na stanoviti dio iste. Posjednik povjerbe, koji se je tako opetovano prama povjerbi zadužio, imat će platiti svake godine pet po sto od duga dozvoljenog mu prvobitno iz trećine povjerbine, a uz to i pet postotaka od iznosa dignutog do svote povraćene od upitnog duga postupkom oddužívanja.

Ako je n. pr. posjednik povjerbe uzeo probitno zajam od 30.000 for. iz trećine povjerbinske imovine, a po §-u 638 u četiri godine odplatio 6000 for., tada može on od ovog odplaćenog iznosa dignuti opet jedan iznosak, n. p. 4000 for.; mora pako usljed toga platiti u ime oddužívanja od iznosa od 30.000 for. na godinu 1.500 for. a uz to i od svote od 4000 for. pet postotaka, dakle 200 for. na godinu ili ukupno 1.700 for.

Preporno je medju komentatori, da li je posjedniku povjerbe dozvoljeno i više puta dignuti koji iznosak od svote odplaćene putem oddužívanja od probitno iz trećine povjerbinske imovine primljenog zajma, ili pako da mu je to samo jedan puta dozvoljeno.

Digitized by Google

Mi držimo, da može posjednik povjerbe i više puta tu dozvolu izpostaviti, jer zakon ne ograničuje to pravo njegovo izrično samo na jedan slučaj.[1]

Svotu, koju ima posjednik povjerbe izplatiti po oddužívanju u godišnjih obrocih, ako se ovi imadu ustanoviti po sudu što traži, da se njemu dozvoli dulji rok od ovoga u §-u 638 odredjenoga, ima glede toga povjerbinski sud svoju odluku donieti putem izvan parbenim, ako i nisu učestnici složni.[2]

Vjerovnici posjednika povjerbe pako nisu u navedenom slučaju — osim naročitog ugovora — držani zadovoljiti se sa godišnjom odplatom od pet postotaka; oni mogu voditi ovrhu na cieli dohodak dobra povjerbinskoga i na alodialnu imovinu posjednika povjerbe.

Odgovornost nastupnika za dugove (povjerbe).

§. 640. Nastupnik u povjerbi dužan je platiti samo dugove, koje je učinio predak njegov s odobrenjem suda. Za plaćanje duga, komu su rokovi jur minuli, odgovara on samo, ako rečeni dug ne može se izplatiti iz slobodne imovine predka.

Nepreporno je, da je nastupnik povjerbe dužan platiti dugove, koje je učinio prednik njegov s odobrenjem suda. Ovo je već jasno obzirom na ustanove §§-ah 632 i 635 o. g. z.

Preporno je samo, da li je nasljednik u povjerbi dužan platiti samo one dugove, koji su osigurani na povjerbinskom dobru gruntovnom uknjižbom prava zaloga, ili pako da li ga obvezuju i dugovi oni, koje je učinio njegov prednik s odobrenjem suda, ali koji nisu uknjiženi na povjerbinskom dobru.

Mi držimo, da je mnienje onih opravdano, koji tvrde, da je nasljednik u povjerbi dužan platiti svaki dug, koji je učinio njegov prednik u posjedu povjerbe s privoljenjem suda povjerbinskoga, bio ovaj uknjižen ili ne na povjerbinskom dobru, samo ako je upitni posjednik povjerbe sa života i sam dug kontrahirao i dignuo novac, jer ako bi mnienje protivno stajalo, moralo bi biti u tom pogledu izrična ustanova u zakonu, koje pako ne ima.

Poziv na §§. 246, 247, 252 i 253 izvan parb. post. ne opravdava protivno mnienje. Iz ovih §-ah ne može se izvoditi, da je zakonodavac samo na povjerbinskom dobru uknjižene dugove pred očima imao. Ne može se do toga zaključka doći već obzirom na propis §. 248 k. p., koji govori ob oddužívanju povjerbinskih dugova u obće te ustanovljuje, da se u izkazu o dospjelih plaćanjih ima napomenuti vaskoliki dug povjerbinski po inventaru povjerbinskom i po izvadcih iz knjiga javnih gruntovnih) ili po izvadku ostavnom. Smatrati se mora dakle za povjerbinski dug svaki onaj, koji se nalazi popisan u inventaru povjerbinskom.[3]

Svakako je pako potrebno, da je sam posjednik povjerbe učinio već porabu od dozvole zaduživanja, podieljene mu po povjerbinskomu sudu, t. j. da je on sam već uslied te dozvole podignuo zajam. Ako to nije učinio za života, prestaje sama posebi kriepostna moć dozvole ove, te njegovi alodialni nasljednici ne imaju nikakova prava na temelju ove dozvole više zajam kontrahirati, jer po §-u 635 o. g. z. može samo posjednik povjerbe povjerbinu zadužiti.

Oddužívanje zajma po predniku u povjerbi dozvolom povjerbinskoga suda kontrahiranoga, mora njegov nasljednik u povjerbi nastaviti istim načinom kao što se je to

---

[1] Vidi protivno mnienje Stubenraucha u njegovom komentaru k obć. gradj. zak. I. strana 805.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. srpnja 1873. br. 6971. Pravnik od godine 1874., strana 849.

[3] Vidi protivno mnienje Stubenraucha u njegovom komentaru k obć. gradj. zak. I. str. 806, koje pako držimo, da nije u zakonu opravdano.

Digitized by Google

njegov prednik obvezao, osim ako je prednik njegov preuzeo teže uvjete, nego što su zakonom propisani, jer bi inače mogao biti u uživanju povjerbe odviše prikraćen.

Za rokove odduživanja s kojimi je prednik u zaostatku ostao jamči sljednik u povjerbi samo subsidiarno, u koliko se ti zaostatci nebi mogli utjerati iz alodialne imovine prednika njegova. Sljednik u povjerbi pako jamči u svakom slučaju za zaostatke poreza, što ga je njegov prednik dužan ostao.[1]

Isto tako mogu se pod ovrhu uzeti i plodovi povjerbinskog dobra poslje smrti posjednika povjerbe za pristojbe erarske.[2]

Obzirom na §. 242 izvan parb. post. mogu vjerovnici bivšeg posjednika povjerbe dugove povjerbinske, kontrahirane po njemu dok je još bio posjednikom povjerbe, utjerati od alodialnih njegovih nasljednika iz alodialne njegove ostavinske imovine u koliko se neizpostavlja iz dotične obveznice o upitnom dugu, da ima vjerovnik držati se samo hipoteke povjerbine.[3]

§. 641. Ako je predak na sačuvanje ili na glavni popravak povjerbe učinio znatni trošak, radi kojeg bi imao pravo da zaduži povjerbinu, ima mu se naknaditi trošak taj. Na tu svrhu pak mogu nastupnici da trećinu povjerbine obterete dugom. Oduživanja čine se na način propisani u §. 639.

Pravo od povjerbine tražiti naknadu troška, što no je uložio posjednik povjerbe u povjerbinu na sačuvanje ili glavne popravke povjerbine, pripada nasljednikom njegovim. Ovaj trošak imadu i·n platiti nasljednici u povjerbi te imadu u tu svrhu pravo tražiti da se trećina povjerbine obtereti dugom uz oduživanje na način propisan u §. 639. o. g. z. Tražbina odštetna pako je samo u toliko umjestna, ako predleži dokazano, da je trošak, štono je prijašnji posjednik povjerbe uložio na sačuvanje njezino ili veće nuždne popravke tolik bio, da bi oduživanje, — da je posjednik povjerbe za pokriće upitnog troška povjerbinu zadužio — njegov sljednik u povjerbi nastaviti morao. Ako je dakle n. pr. trošak ovaj učinio prijašnji posjednik povjerbe 10 godina prije nego što je nastupio njegov sljednik, sadašnji posjednik povjerbe, tada bi ovaj bio dužan platiti samo polovicu upitnog troška učinjenoga u gorenavedenu svrhu po njegovom predniku, jer da je ovaj onda, kada je taj trošak izdao, zadužio trećinu povjerbe, bio bi on odplatio bio, po oduživanju sa pet postotaka na godinu, već polovicu upitnog zajma.[4]

§. 642. Vjerovnik povjerbeni ne može iskati da mu se izplati dug, ma bio ovaj na povjerbi s dopuštenjem suda, iz same povjerbine, nego samo iz dohodaka njezinih.

Valja ovdje lučiti dugove, koji su nastali prije zametka povjerbe i one, koji su po posjedniku povjerbe kasnije privolom suda povjerbinskog učinjeni.

Ustanova §-a 642. o. g. z. proteže se samo na one posliednje. Vjerovnici, koji su uknjiženi na dobru povjerbinskom prije nego što je povjerba utemeljena, mogu voditi ovrhu i na samo povjerbinsko dobro, t. j. na samo sućanstvo povjerbe. Da o tom ne ima dvojbe proizlazi iz same ustanove §-a 642. o. g. z., koja govori samo o vjerovnicih p o v j e r b i n s k i h; vjerovnici pako, koji su prije utemeljenja povjerbe stekli pravo zaloga

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. studenoga 1832. P. 449.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. prosinca 1871. G. U. 4337.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. siečnja 1865. G. U. 2084.

[4] Nipel V. str. 258., Winiwarter III. str. 163., Stubenrauch I. str. 807., Ellinger str. 250.

Digitized by Google

na nekretnine, povučene u povjerbinsku imovinu, ne mogu se nazvati vjerovnici „povjerbinskimi“.

Vjerovnici povjerbinski t. j. vjerovnici oni radi tražbina kojih je posjednik povjerbe privolom povjerbinskoga suda zadužio povjerbinu (§. 635. o. g. z.), mogu svoje tražbine namiriti samo iz dohodaka povjerbene imovine, pa su zato vlastni ovrhu voditi samo na dohodak povjerbene imovine a nikad na samu povjerbenu imovinu.

Od dohodaka izključen je nared nepokretni (fundus instructus) već obzirom na ustanove §§. 393—397. o. g. z.[1]

Preporno je medju komentatori obć. gradj. zak., da li se stega §-a 642. o. g. z. proteže i na povjerbene glavnice odnosno na novčane povjerbe, t. j. na povjerbe one, koje se ne sastoje iz nekretnina, već iz glavnica ili inih vriednostnih stvari. Nekoji tvrde, da mogu vjerovnici pod ovrhu uzeti treći dio povjerbene glavnice, koji je po §-u 635. o. g. z. vlastan posjednik povjerbe dignuti. Mi držimo, da mnienje ovo nije opravdano, već da se ustanova §-a 642. o. g. z. proteže na povjerbinu u obće bez razlike iz česa da sastoji njezina imovina, jer zakon ne čini u §. 642. o. g. z. nikakve razlike u tom pogledu.[2]

Dioba plodova posliednje ljetine.

§. 643. Plodovi posliednje ljetine podjeljuju se medju nasljednici predka i medju nastupnikom u povjerbi isto tako, kao medju uživaocem i vlastnikom (§. 519.).

Do diobe plodova povjerbinske imovine i dohodaka, o kojoj govori §. 643. o. g. z., može doći samo u slučaju smrti posjednika povjerbe ili u slučaju da se posjednik povjerbe odriče dalnjeg prava na uživanje povjerbine.

Dioba ova ima se provesti po ustanovah §. 519. o. g. z.

U tom pogledu su sadržane još posebne ustanove u §§. 224—226. izvan parb. post., po kojih pri smrti svakoga posjednika povjerbinskoga treba načiniti nov inventar te ako nasljedstvo slobodno nasliedive imovine i povjerbine pripada osobam raznim, proračunat će se, koliko neposredni nasljednik povjerbinski radi stojećih ili dignutih plodova, radi dospjelih ili pobranih kamata i renta, radi neizplaćenih dugova povjerbinskih ili iz inih razloga ima od nasljednika alodialnih tražiti ili im namiriti.

Pri razpravljanju ostavine zametnika povjerbinskoga padaju na teret povjerbini one pristojbe i oni sudbeni troškovi, koji se namiriti imaju za imovinu povjerbinsku. Da se namire ovi troškovi, može se i dugom obteretiti povjerbina. Pri sliedećih razpravah mora ih platiti nasljednik povjerbinski, neumanjiv prvobitne imovine, sve ine troškove sudbene i skrbstvene, koji se naberu pri poslovih povjerbinskih.

Razriešaj.

§. 644. Povjerba može se razriešiti, kad ne ima nade da će pridoći ikakovo potomstvo pozvano na povjerbu. Ali da se razrieši savez povjerbeni, potrebno je osim privoljenja vlastnika koristovnog i svih čekalaca, koji se imaju pozvati izrokom, da se sasluša i skrbnik potomstva, i da sud potvrdi.

Povjerba prestaje u slučajevih navedenih u §-u 645. o. g. z., ali ona se može i prije razriešiti, kada ne ima nade, da će pridoći ikakvo potomstvo pozvano na povjerbu

---

[1] Vidi o tom i izrazitu ustanovu točke 8. §. 26. zakona od 18. siečnja 1883, o stegah ovršnog prava kod ovrhah radi novčanih tražbina. (br. 24. sbornika).

[2] Vidi o tom mnienje Stubenraucha u njegovom komentaru I. str. 806, koje mi prihvaćamo, i protivno mnienje Gärtnera i Ellingera.

Digitized by Google

i po tome i više ne ima ni svrhe, da se sačuva imovina jednoj obitelji kao neprodavno njezino dobro.

Za svako razriešenje povjerbe potrebna je privola posjednika povjerbe i s v i h — ne samo najbližih ili poznatih — čekalaca. Zato se imadu pozvati svi poznati čekaoci izrokom, koji se ima sastaviti i proglasiti analogno propisu §. 128. izv. parb. post. kao u slučaju, ako su nasljednici koje ostavine sasvim nepoznati. Nakon izminuća izročnog roka ima se saslušati i skrbnik povjerbe; privole pako njegove ne treba.

Sud povjerbinski odlučit će, ako privole posjednik povjerbe i svi čekaoci na razriešenje povjerbe, odnosno ako od onih, izrokom pozvanih, nitko uz izročni rok se ne javi i niječno se ne očituje, — po svojoj razsudi, ne gledeć na eventualno niječno očitovanje skrbnika povjerbe, da li ima mjesta razriešenju povjerbe ili ne.

Bez privole suda povjerbinskoga ne mogu učestnici, da su i složni, razriešiti povjerbinu.

Za razriešenje povjerbe ne treba privole zakonotvorne vlasti, odnosno zemaljskog poglavice, jer se razriešenjem povjerbe stvara opet pravilni (normalni) odnošaj u pogledu imovinskih pitanja te se imovina opet slobodnom prometu predaje; riešava se dakle ona od iznimnog stanja, u kojem se je nalazila usljed pravila povjerbe; dočim je za utemeljenje povjerbe privola zakonotvorne vlasti potrebna, jer se povjerbom stvara iznimno stanje u imovinskih odnošajih.

Preporno je, da li imade kakova prava čekaoc povjerbe, koji je nepoznat bio te koji se je prijavio istom nakon izminulog roka izročnog poziva i razriešenja povjerbe, ili pako potomak, koji se je istom nakon razriešenja povjerbe rodio.

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da ima takov i mimoidjeni čekaoc pravo analogno propisu §§-a 623. i 824. o. g. z. proti bivšemu posjedniku povjerbe i ostalim čekaocem, koji su na razriešenje povjerbe privolili, te koji su povjerbeni imetak medju sobom razdielili, ustati tužbom na uzpostavu povjerbe i to i za slučaj onaj, ako su već samu povjerbinsku imovinu odsvojili, u koliko imadu samo još vriednost njezinu u rukuh. Ako se u njih ne nalazi više vriednost povjerbinske imovine, tada može prikraćeni čekaoc proti njima ustati samo redovitom odštetnom tužbom, ali samo u koliko su nepošteno postupali. Proti trećemu poštenomu posjedniku imovine povjerbinske ili diela iste, ne imade takovi u svojih pravih prikraćeni čekaoc nikakvo tužbeno pravo.[1]

§. 645. Povjerba prestaje, ako je propalo dobro podložno savezu tomu; ili ako su izumrle svekolike loze pozvane u pismu zakladnom, a ne ima nade da će biti potomaka. U posliednjem slučaju vrhovna vlastnost sjedinjuje se s vlastnošću koristovnom, i posjednik može po volji razredjivati povjerbom.

Povjerba prestaje:

1. Ako se proglasi utemeljenje povjerbe ništetnom u slučaju:

a) ako su povriedjeni nuždni nasljednici u svojih pravih i to, ako je povjerba napravljena razredbom posliednje volje, a takovu napadaju u nuždnom dielu povriedjeni bud ascendenti bud descendenti zametnika povjerbe, ili ako je utemeljena povjerba pravnim poslom medju živimi, kada ju napadaju u svojih pravih glede nuždnog diela povriedjeni descendenti (§. 951. o. g. z.);[2]

---

[1] Vidi Stubenraucha I. str. 810. te mnienje Kirchstetterovo na str. 353. i tamo navedeno protivno mnienje Gspana, zatim Winiwartera III. str. 143. i Nipla IV. str. 265.

[2] U posliednjem ovom slučaju zato samo kada ju napadaju descendenti, jer §. 951. o. g. z. govori samo u „potomcih"; pod pojmom „potomka" pako ne mogu se razumievati i ascendenti, već po obćem znamenovanju same rieči ove. Vidi o tom više kod Kirchstettera I. str. 353. i tamo navedeno protivno mnienje Gspanovo.

Digitized by Google

h) ako su skraćeni vjerovnici, koji su se jur nalazili, kada je utemeljena povjerba (§. 953. o. g. z.).

2. Ako izumru svi muški potomci od loza pozvanih po zametniku povjerbe na nasljedstvo u povjerbi, ili kada su i ženske pozvane na nasljedstvo, ako izumre ciela porodica.

3. Ako je propalo dobro povjerbinsko.

4, U slučaju zastare predvidjene u §-u 1474. o. g. z., ako povjerbinsko dobro drži posjednik slobodnim vlastitim posjedom od četrdeset godina.

5. U slučaju izvlastbe.

6. Po osobitoj odredbi vlasti zakonotvorne.

U slučaju gore pod 2. navedenom valja izdati izrok, kao što u slučaju §-a 644. te istim pozvati nepoznate čekaoce, da se prijave na nasljedstvo u povjerbi. Ako se u izročnom roku nitko ne prijavi, prelazi vlastničtvo na posjednika povjerbe, odnosno na njegove oporučne nasljednike (jer, ako ima zakonitih nasljednika, ne može se smatrati da je nastupio slučaj §-a 645. o. g. z. osim da su ovi nasljednici loze po zametniku povjerbe na nasljedstvo nepozvani).

Razumieva se, da ne nastupa slučaj predvidjeni u §. 645. o. g. z., te posjednik povjerbe nepostaje ne ograničenim vlastnikom, ako je zametnik povjerbe u slučaju, da izumru svekolike loze pozvane po pismu zakladnom na nasljedstvo u povjerbi, inu odredbu učinio u pogledu povjerbinske imovine, n. pr. pozvao na nasljedstvo drugu obitelj ili pako odredio, da ima onda pripasti povjerbinska imovina stanovitoj zakladi itd.

Prava povjerbinskih vjerovnika ostanu ne taknuta i nakon prestanka povjerbe. Preporno je pako, je li povjerbinski vjerovnici i nakon prestanka povjerbe prava imadu samo na plodove i dohodke povjerbe, ili da li su vlastni tražiti namirenje za njihove tražbine i iz sućanstva samih stvari sačinjavajućih dobro povjerbine. Mi držimo, da su vjerovnici povjerbinski iza kako je prestala povjerbinska sveza i time ograničenje pravah vjerovnika povjerbinskih, vlastni tražiti namirenje njihovih tražbina i iz sućanstva samog povjerbinskog dobra, te i ovo samo pod ovrhu uzeti, jer ograničenje na plodove dobra nije bilo ograničenje ugovorno (pogodbeno), već samo posljedica povjerbinske sveze, a vjerovnici povjerbinski, koji su stekli pravo zaloga na dobro povjerbinsko, nisu ga stekli pod nikakvim inim ograničenjem, nego onim, koje je sveza povjerbinska sobom donosila.[1]

§. 646. Od zamjena i povjerba razlikuju se zaklade, kojimi se odredjuju za sva sliedeća vremena dohodci od glavnica, zemljišta, ili prava na obće koristne zavode, kao: na dobra crkvena (prebende), na učionice, bolnice ili ubožišta ili na uzdržavanje nekih osoba. Propisi o zakladah sadržavaju se u u redbah političkih.

Pod zakladom razumieva se odredba, kojom se opredieluje stanovita imovina za pobožne ili obće koristne svrhe, ali tako, da se za opredieljenu svrhu od imovine samo kamati, odnosno dohodci trošiti mogu. Juridična osoba, koja je subjekt ove imovine, zove se takodjer „zaklada".

Imovinom može se razrediti za dobrotvorne ili obće koristne svrhe ili ovako, da se ova ostavlja već postojećoj juridičnoj osobi n. pr. crkvi, ili gradskoj kojoj občini sa nalogom, da odnosne imovine ima upotriebiti u stanovitu po zakladniku odredjenu svrhu, ili pako tako, da se za nju istom stvara posebna juridična osoba, što biva onda, ako se imovina ne opredieluje za svrhu takovu, za koju još ne obstoji nikakova zaklada ili

[1] Vidi o tom mnienje Stubenraucha u njegovom komentaru I. str. 810., s kojim se slažemo, i protivno mnienje Kirchstetterovo na str. 354.

Digitized by Google

zavod, odnosno u koju svrhu još nitko nikakvu imovinu opredielio nije, te za koju još ne ima nikakvog samostalnog pravnog subjekta.

Svrha zaklade je prije bila samo pobožna (pia causa). Sada pako može se zaklada ustrojiti za svaku pobožnu, dobrotvornu i u obće koristnu svrhu.

Zaklade ne stoje nikada pod vrhovnim nadzorom suda, već pod nadzorom ili crkvene ili političke oblasti. Sudovi imadu postupati samo u preporih izmedju zastupnika zaklada i nasljednika ostavnika, koji je utemeljio zakladu, u koliko nasljednici nisu zato opredieljenu imovinu izdali. Ali ostavinski razpravni sud ima ipak paziti nato, da nasljednici za zakladu opredieljenu imovinu polože zato ovlaštenim osobam ili oblastim ili da su imovinu za to opredieljenu za upitne zaklade pupilarno osigurali. Po §-u 159. izvan parb. postupnika ne smije se ostavina uručiti prije, nego što bude izkazano, da su ili izplaćeni ili osigurani zapisi, odredjeni budi za uboge, zaklade, crkve, škole, duhovne občine, javne zavode, budi inače za bogu mile ili obće koristne svrhe.

Poglavje jedanaesto.

O zapisih.

Tko, kako i komu se može zapisati.

§. 647. Zapis valja (§. 535.) onda samo, ako ga je oporučitelj, koji je sposoban praviti oporuku, ostavio po tvrdom očitovanju posliednje volje osobi takovoj, koja je sposobna naslieditи.

§. 648. Oporučitelj može jednomu ili nekolicini sunasljednika odrediti unapried koji zapis; i glede toga zapisa smatraju se oni kao zapisovnici.

Što je zapis kaže nam ustanova §-a 635. o. g. z. te je nami pozvati se samo na isti §. i tamo navedeno tumačenje.

Da bude zapis valjan, potrebno je, da je učinjen u tvrdoj razredbi posliednje volje, koja je učinjena po oporučitelju, koji je sposoban praviti oporuku, odnosno razrediti svojim imetkom (§§. 566. i 576. o. g. z.), te kod koje razredbe su obdržavane sve zakonom propisane nutarnje i vanjske potrebštine (§§. 555—565 i 575—603. o. g. z.).

Usljed toga je i nasljednik, koji je na temelju netvrdog kodicila izplatio legataru zapis prije nego što je došlo na vidjelo da razredba posliednje volje valjana nije, vlastan, ako se kasnije izpostavlja da razredba posliednje volje u pomanjkanju koje nutarnje ili vanjske formalnosti kriepostna nije, — po §-u 1431 o. g. z. tražiti povratak zapisa odnosno u to ime plaćene svote.

Da bude zapis valjan, potrebno je nadalje, da je zapisana stvar, koja se nalazi u prometu (§. 658. o. g. z.) i da je zapisovnik sam sposoban nasljedovati, u kojem poglsdu i za njega vriede propisi §§-a 538—536. o. g. z.

Teret izpunjenja zapisa može oporučitelj nametnuti svakomu, kojemu je iza njegove smrti namienio imovinsku korist, budi posredno budi neposredno, ili mu takovu, koju je već imao od oporučitelja za života njegova, poslje smrti oporučno ostavlja. Može

Digitized by Google

se zato nametnuti teret izpunjenja zapisa oporučnom nasljedniku, zakonitom nasljedniku, nasljedniku nasljednika, a i osobam onim, kojim pripada po zakonu (§. 760. o. g. z.) pravo posvojiti ošastna dobra, te napokon i samom zapisovniku i njegovom nasljedniku kao i onomu, kojemu je namienjen dar za slučaj smrti, u koliko nije darovanje opozivo (§. 956. o. g. z.)

Nasuprot se ne može teretiti zapisom onaj, koji nije od oporučitelja ništa dobio, odnosno onaj, koji odredbom njegovom za slučaj smrti nije nikakvu imovinsku korist stekao. Ne može se s toga teretiti zapisom onaj, koji je dobio od oporučitelja samo ono, što mu je po zakonu ostaviti morao, n. pr. nuždni nasljednik, nuždni dio; ili što bi dotičnik morao onako po zakonu dobiti, n. pr., ako oporučitelj zapisuje svojemu vjerovniku svotu, koju mu duguje, izrazito kao naplatu duga ovoga.

U pravilu može se komu nametnuti teret zapisa samo u toliko, u koliko teret ovaj ne nadmašuje imovinsku korist, koju je on stekao usljed razredbe posliednje volje oporučiteljeve. Zapisovnik pako, koji je prihvatio namienjeni mu zapis, mora legat, kojim je oporučitelj njegov zapis obteretio, podpuno izplatiti, odnosno izpuniti, te se ne može oprostiti da podpuno ne izpuni zapisa njemu naloženog radi toga, što odnosni dalji zapis više vriedi, nego stvar, koja mu je zapisana (§. 650. o. g. z.).[1]

Zapis može se ostaviti više njim ukupno (conjuctivno) ili alterativno (disjunctivno). U prvom slučaju su u dvojbi oni, kojim jedan te isti zapis namienjen *suzapisovnici* (colegatari) (§. 689. o. g. z.), u potonjem pako slučaju *korealni vjerovnici* (§§. 892. 893 i 895. o. g. z.) I samom nasljedniku može biti ostavljen zapis, ako se njemu naloži kakov teret ili pako tako, da mu je osim nasljednog diela ostavljen i zapis (praelegatum, praeceptio). Ovo posliednje je dakako moguće samo onda, ako nije nasljednik postavljen universalnim baštinikom, već samo pozvan na nasljedstvo na alikvotni dio zaostavštine. Uz to mora u tom pogledu biti jasno očitovanje posliednje volje, da ne ima nikakove dvojbe, da je oporučitelj ostavio nasljedniku osim nasliednjeg diela i zapis, te da nije htio da se odnosna, nasljedniku posebno u oporuci zapisana, stvar uračuna u njegov nasljedni dio.

Nu i onda, ako nije sa odnosnim zapisom skopčana nikakova imovinska korist, već samo teret za zapisovnika, mora biti jasno iz oporuke kojemu od nasljednika je namienjen taj teret kao zapis.

Ako to iz oporuke jasno nije, mora se smatrati ciela ostavina obterećena tim zapisom, pa imadu svi nasljednici po razmjerju njihovih nasliednih dielova izpuniti zapis taj.

Ako je dakle oporučitelj u oporuci svojoj postavio za nasljednike A-a i B-a, svakoga u polovici, a zatim, ili pako podjedno, napravio kodicil, u kojem je odredio, da ima njegova kuća sa pristojalištì, te sve što se u njoj nalazi, biti neograničeno vlastničtvo B-a, ne može se smatrati, dok se putem redovite parnice protivno ne dokaže, da je oporučitelj B-u ostavio osim nasljednog diela i kuću upitnu kao praelegat, već je time samo B dobio pravo tražiti u račun svoga nasljednog diela cielu odnosnu kuću, ali zato će mu se odbiti od ostalog nasljedstva vriednost polovice te kuće.[2]

Isto tako mora se suprugi, u ženitbenoj pogodbi za slučaj smrti ženitbenog njezinog druga ostavljeni pridržaj, uračunati u njezin nasljedni dio, ako je ona postavljena nasljednicom samo za slučaj, ako bude djece iz ovog braka, u koliko nije u ženitbenoj pogodbi jasno izraženo, da joj ima pridržaj ostati kao praelegat.[3]

§. 649. Redovito, zapisi su teret spadajući na sve nasljednike po razmjerju njihovoga diela nasljedstva, a to i onda, ako je zapi-

[1] Unger VI. §. 55. str. 251—253.
[2] Rješitba vrh. suda u Beču od 15. veljače 1854. br. 502. G. U. 13.
[3] Rješitba vrh. suda u Beču od 26. lipnja 1878. br. 3919. G. U. 7044.

Digitized by Google

sana kakova stvar, koja je nasljednika kakvog. Ali stoji na volji oporučitelju, da li će posebno naložiti kojemu sunasljedniku, ili i zapisovniku, da dade zapis.

§. 650. Zapisovnik ne može oprostit se da podpuno ne izpuni zapisa njemu naloženog radi toga, što ovaj dalji zapis više vriedi nego stvar, koja mu je zapisana. Ako on ne prihvati zapisa, mora onaj, komu zapadne zapis taj, izvršiti nalog oporučiteljev, ili ustupiti zapisovniku na to odredjenomu zapis, koji mu je zapao na višerečeni način.

Da zapis tereti samo onda nasljedni dio stanovitog nasljednika, ako je oporučitelj izrazito dotičnom nasljedniku naložio stanovitu činitbu, a da su u svakom drugom slučaju, gdje oporučitelj to naročito naložio nije jednom nasljedniku, ili ako u tom pogledu njegova volja iz očitovanja njegove posliednje volje jasno ne proizlazi, zapisi redovito tereti, spadajući na sve nasljednike po razmjerju njihovog nasljedstvenog diela, — razložili smo već kod tumačenja predhodećih §-a 647 i 648 o. g. z.

Ustanova §-a 650 o. g. z. odredjuje izrično — kako smo takodjer već gore iztaknuli — da se zapisovnik ne može oprostiti, da podpuno ne izpuni zapis njemu naloženi radi toga, što ovaj dalji zapis više vriedi, nego stvar, koja mu je zapisana.

Ako zapisovnik neće da izpuni zapis njemu naloženi, ne preostaje mu drugo van odreći se zapisa, pa će onda morati izpunjenje zapisa toga prenzeti onaj, komu za taj slučaj ovaj zapis pripasti ima.

To će biti, ako oporučitelj nije postavio zapisovniku tom običajnog ili povjerbenog zamjenika ili, ako nije u obće odredio što ima u takovom slučaju biti, nasljednici sami, i to po okolnostih ili oporučni ili zakoniti. Nu prosto je svakomu onomu, kojemu zapada zapis zapisovnika obterećenoga daljim legatom, zapis ovaj ustupiti podzapisovniku, (sublegataru), t. j. legataru, u korist kojeg je ovaj zapis obterećen legatom. Za taj slučaj ne može ovakov podzapisovnik tražiti više ništa, ako i vriedi onaj dalji legat više nego stvar ona, koja je kao zapis ostavljena prvobitnom zapisovniku sa teretom legata u korist podzapisovnika. N. pr., ako je ostavljena zapisovniku A kuća u vriednosti od 5000 for. time, da ima izplatiti podzapisovniku B 6000 for. a zapisovnik A odriče se ovog zapisa, jer bi morao platiti B-u za 1000 for. više nego što je sam dobio, tada će morati prenzeti dužnost izplate ovog zapisa nasljednik C. Nu ovaj se može deliberirati plateža toga podzapisa time, ako ustupa B-u cielu kuću, koju je oporučitelj A-u ostavio kao zapis.

Podzapisovnik može zapisani si predmet tražiti od baštinika, koji je u zadocnenju, da se očituje da li prihvaća zapis taj ili ne. To sljedi iz analogije §. 650 o. g. z. i iz pomisli, da bi se inače po dogovoru medju nasljednikom i zapisovnikom odredba posliednje volje u pogledu tih zapisa mogla osujetiti.[1]

U pogledu nasljednika, kojemu je oporukom nametnuta dužnost izplate odnosno izpunjenja zapisa, neustanovljuje §. 650 o. g. z. ništa; razumieva se zato samo posebi, da i takovi nasljednik može, jer za njega nepostoji u zakonu iznimka, osloboditi se dužnosti izplate zapisa samo tako, da se odriče prava na nasljedstvo.

U ostalom slobodno je nasljedniku očitovati se na nasljedstvo uvjetno ili bezuvjetno. Po §-u 801 o. g. z. mora samo bezuvjetno očitovani nasljednik odgovarati svim vjerovnikom oporučiteljevim za njihova iskanja i svim zapisnikom za njihove zapise neograničeno. Uvjetno nasljedno očitovavši se nasljednik pako ne jamči za izplatu zapisa svojom vlastitom imovinom, ako i zapisi predstavljaju veću vriednost nego ciela ostavina, jer

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. prosinca 1856. br. 12524. G. U. 269.

Digitized by Google

§. 802 o. g. z. izrično ustanovljuje, da je ovakov nasljednik na toliko samo obvezan prama vjerovnikom i zapisovnikom, koliko ostavština dosegne za njihova a i za njegova vlastita iskanja, koja mu pristoje.

U slučaju pako kada ostavština ne dosegne za izplatu svih zapisa nastupa odredba §-a 692 o. g. z., po kojoj se imadu zapisi, ako zaostavština ne doteče da se svi izplate, zapisovnikom razmjerno umaliti.

§. 651. Oporučitelj, koji je odredio zapis nekoj klassi osoba, kao: srodnikom, služiteljem ili siromakom, može ostaviti na volju nasljednikom ili komu trećemu da razredi, koja od tih osoba, i što svaka ima primiti. Ako oporučitelj nije ništa ustanovio vrhu toga, izbor pristoji nasljedniku.

Pošto sadržaj zapisa nije ništa drugo nego razredbom posliednje volje odredjena singularna succesija, odnosno pozivanje osobe na nasljedstvo pojedine stvari zaostavštine ili pojedinih imovinskih odnošenja ostavnika, to ima, kao što i kod nasljedstva, odredba ova učinjena biti po samom oporučitelju. On ne može pripustiti drugomu da imenuje zapisovnika, može pako ostaviti nasljednikom ili komu trećemu da odredi, koja od osoba stanovite klase, koju je oporučitelj imenovao zapisovnikom, ima što primiti od odnosnog zapisa.[1]

O tome govori §. 651. o. g. z. U §-u ovom jesu primjerice navedene samo neke klase takovih osoba, da bude jasno, što da se imade razumievati pod stanovitom klasom. Nabrajanje u ovom §-u nije taksativno već samo demonstrativno.

Ustanova §. 651 o. g. z. ima se uporavljivati samo na toliko, u koliko ne ima u zakonu posebnih ustanova.

Zapisi namienjeni siromakom, u koliko nije izrično u oporuci komu povjereno razdieljenje upitnog zapisa, imadu se predati samo nadležnoj oblasti, koja ima diobu obaviti ne samo po želji oporučiteljevoj, već i obzirom na istinite i izkazane potrebe siromaka medju najpotrebnijimi od njih.

Ako je tko svoju dušu postavio nasljednikom ili zapisovnikom a ništa pobližjeg ustanovio, tada se ima jedna trećina upitnog nasljedstva ili zapisa upotriebiti za čitanje misa, a dvie trećine predati ubožkom zavodu u mjestu uz obvezu da dotični siromaci imadu za pokojnika moliti.[2]

Zamjene u zapisih.

§. 652. Oporučitelj, zapisujući komu što, može narediti obćenu ili povjerbenu zamjenu; i tad imaju se uporavljivati propisi dani u prednjem poglavju.

Oporučitelj može nasljedniku i zapisovniku postaviti zamjenika i to odrediv običajnu ili povjerbenu zamjenu. On može dakle isti zapis drugom ostaviti za slučaj ako onaj, komu je isti u prvom redu namienjen, neće htjeti ili neće moći zadobiti zapis. (običajna zamjena §. 605, 606 i 702 o. g. z.) Ovakova običajna zamjena sadržaje u sebi uvjet za u drugom redu na stečenje zapisa pozvanoga, po kojem može on zapis zadobiti samo, ako uvjet nastupa i ako on vrieme ovo doživi (§§. 689 i 703 o. g. z.).

Oporučitelj može i obvezati zapisovnika, da ustupi poslje smrti ili u inih stanovitih slučajevih primljeni već zapis drugom, po oporučitelju za taj slučaj imenovanom, zapisovniku ili više njim.

---

[1] Vidi Unger VI. opazke 1, 2 i 3. §. 57. str. 260—262.

[2] Dekret. dvorske kancelarije od 17. rujna 1812. br. 1006 sbirke pravos. zak.

Digitized by Google

Ako je zapis succesivni, imadu i u pogledu njega nastupiti propisi §§. 611. i 612. o. g. z., kao što valja u obće i za zamjenu običajnu i povjerbinu kod zapisa sve ono, što je rečeno u tom pogledu kod nasljedstva.

Ako želi zapisovnik da ne nastupi običajna zamjena, mora on odmah u času, kada zadobije nasljedstvo, što biva redovito odmah poslje smrti oporučitelja, — očitovati se da prima zapis (§. 615. o. g. z.), jer umre li prije ovog očitovanja, nastupa odmah substitucija. Iznimka je jedino onda, ako je izrazito ino vrieme ili uvjet po oporučitelju u tom pogledu odredjen (§. 699. o. g. z.).

Predmeti zapisa.

§. 653. Sve se može zapisati, što se nalazi u prometu: stvari, prava, radnje i ina djelanja, koja vriednost imaju.

§. 654. Ako se zapisuju stvari, koje se nalaze istina u prometu obćenom, ali koje zapisovnik nije sposoban posjedovati za svoju osobu, ima mu se izplatiti običajna vriednost stvarih takovih.

Predmetom sapisa može u obće sve ono biti, što može pružati onomu, kojemu je zapis namienjen, imovinsku kakovu korist. Po tom može biti predmetom zapisa sve ono glede česa je promet moguć, dakle stvari svake vrsti, prava, radnje, djelanja i činitbe, u koliko se takovi izpuniti mogu. U obće svi predmeti, o kojih se mogu pogodbe sklopiti, mogu se i zapisati. Što se ne može izpuniti ili učiniti, što je sasvim nemoguće ili nedopušteno, ne može biti ni predmetom zapisa.

Ne valja s toga zapis stvari, koja je izvan prometa ili stvari, koje ne ima.

Za ovu ne može se ni tražiti vriednost njezina, pošto joj se vriednost ne može niti ustanoviti, jer su stvari procienjive samo one, kojih se vriednost može ustanoviti u prometu, prispodabljajući ih s inimi stvarmi. Ako se zapisuju stvari, koje su istina u prometu, ali koje zapisovnik nije sposoban posjedovati na svoju osobu, ima mu se izplatiti običajna vriednost ovih, koja se ustanovljuje procjenom po koristi, koju odnosna stvar, gledajući na vrieme i na mjesto, običajno i obćeno donosi.

Na vriednost stvari ima zapisovnik i onda prava, ako mu je i radi inih pravnih ili faktičnih zaprieka ne moguće zapis sam posjedovati.

Stvar zapisana mora biti u prometu da bude zapis valjan, samo u času onom, kada ju protivnik zadobiti ima; da li je bila i onda u prometu, kada ju je oporučitelj razredbom posliednje volje svoje zapisao, nije odlučno.

Predmet zapisa mora napokon točno ustanovljen biti tako, da ne može zavisiti samo o volji onoga, koji je zapisom obterećen, što da hoće izpuniti.[1]

Osobita vrst zapisa jest zapis „ostavljanja u službi“, koji se sastoji u tom, da nasljednik ovu ili onu osobu pridržati ima u svojoj službi. Ovim zapisom skopčana je ta imovinska korist za odnosnog službenika (slugu ili službinju) da ima nadalje kao do sada dobiti istu plaću i iste dohodke, koje je po ugovoru, kojim je po ostavniku u službu primljen bio, dosada uživao, pa ove pogodnosti sačinjavaju upravo predmetom zapisa. Razumieva se samo po sebi, da ima takav zapisovnik i nadalje svoju službu obavljati, te da zapis prenavedeni samo tako dugo u krieposti ostaje, dok on obavlja službu odgovarajuću plaći i dohodkom njezinim.[2]

---

[1] Unger VI. §. 60. strana 267.

[2] Elinger strana 256. Pfaff i Hofman Coment II. strana 265., D. Wildner u Juristu XIV. str. 413.

Digitized by Google

Obćenito pravilo tumačenja zapisa.

§. 655. I u zapisih uzimaju se rieči onako, kako običajno znače; već ako bi se dokazalo, da je oporučitelj imao običaj skopčavati s nekimi izrazi osobiti smisao samo njemu vlastit; ili ako zapis nebi inače imao nikakove krieposti.

Za tumačenje odredbe posliednje volje, kojom se odredjuje zapis, vriede obćenita pravila o tumačenju oporuka. Volja oporučitelja, kojom odredjuje zapis, mora biti kao svaka odredba posliednje volje, kojom imenuje nasljednika, biti izvjestna i razgovjetna. Odredba ta pako ne mora da bude izrazita, već je dovoljno, da se iz rieči, koje je oporučitelj, očitovav ovu odredbu, upotriebio, odnosno iz smisla njihova, dade nedvojbeno zaključiti, da je oporučitelj time odredio dotični stanoviti zapis.

Zato može i zapis u odredbi posliednje volje i po oporučitelju muče odredjen biti, n. pr. ako oporučitelj u korist stanovite osobe zabrani da nasljednik opredieljenu stvar otudji, odnosno proda, kojom odredbom nije ništa drugo odredio, nego upitnu stvar ostavio kao zapis dotičnoj osobi. Isto tako sadržana je u imenovanju universalnog baštinika excepta certa re, mučeća odredba zapisa odnosne izuzete stvari u korist zakonitog nasljednika.[1]

Rieči oporučiteljeve u odnosnoj njegovoj razredbi posliednje volje moraju se shvaćati u svom pravom znamenovanju, t. j. u onom, koje je primjereno mjestim i vremenim okolnostim oporučitelja i u kom ih je mogao rabiti, osobito, ako je imao oporučitelj običaj skopčavati s nekimi izrazi osobiti smisao sam njemu vlastit.[2]

Najnaravnije od svih pravila tumačenja jest, da se po sebi gramitakalno pravilnoj izreci, ne smije pridodavati smisao, koji bi ona mogla imati samo u slučaju predpostavljene gramatikalne nepravilnosti.[3]

Tumačenju volje oporučiteljeve u pogleda odredbe zapisa, po obćenitih pravilih sada navedenih, ima mjesta samo onda, ako glede pojedinog zapisa nisu u samom zakonu sadržani osobiti propisi, kako se isti razumievati i tumačiti ima, kao što su u tom pogledu sadržani propisi glede stanovitih stvari, koji su predmetom zapisa u §§. 656 do 680. o. g. z., a glede stanovitih osoba zapisovnika u §§. 681—583. o. g. z.

Osobiti propisi vrhu zapisa: a) vrhu stvari neke vrsti.

§. 656. Ako je oporučitelj zapisao jednu ili više stvari neke vrsti, ali ne naznačivši ih pobliže, a u zaostavštini nalazi se više stvarih takovih; izbor pristoji nasljedniku. Ali on valja da izabere stvar, kojom se zapisovnik služiti može. Ako je pušteno zapisovniku da uzme ili izabere jednu izmedju više stvari, može odabrati i najbolju.

§. 657. Ako je oporučitelj izriekom zapisao samo iz svoje vlastnosti jednu ili više stvari neke vrsti, a u zaostavštini ne nalaze se nikakova od tih stvari; zapis gubi svoju kriepost. Ako nebi bilo onoliko stvari, koliko je naredjeno; zapisovnik treba da se zadovolji onimi, koje se nalaze.

§. 658. Ako je oporučitelj zapisao jednu ili više stvari neke vrsti ne izriekom iz svoje vlastnosti, i ako se u zaostavštini ne

[1] Unger VI. §. 57., opazka 5. str. 262.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. listopada 1875. br. 6958. G. U. 2883.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. kolovoza 1860. br. 9710. G. U. 1180.

Digitized by Google

nalaze stvari takove; nasljednik ima ih nabaviti zapisovniku, ali takove, koje su prema njegovu staležu i potrebam. Zapis kakove summe novčane obvezuje nasljednika da ju izplati, nepazeć na to, da li u zaostavštini ima gotova novca ili ne ima.

§. 659. Oporučitelj može i trećemu komu pustiti izbor, koju stvar izmedju više stvari da zadobije zapisovnik. Ako treći taj ne primi izbora, ili ako je umro prije izbora, sud odredjuje zapis, gledjajući na stalež i na potrebu zapisovnika. Takovo sudno odredjenje nastaje i onda, ako je zapisovnik umro, prije nego je učinio izbor.

Oporučitelj može zapisati jednu ili više stvari neke vrsti neznačivši ih pobliže: a) izriekom samo iz svoje vlastnosti, b) ne izriekom iz svoje vlastnosti. Zatim tako da prepušta izbor zapisovniku, da si sam uzme i izabere jednu izmedju više stvari, ili pako bez takove odredbe. Napokon može i trećemu komu pustiti izbor, koju stvar izmedju više stvari da zadobije zapisovnik.

§. 656. o. g. z. sadržaje slučaj ako je u obće oporučitelj zapisao jednu ili više stvari neke vrsti neznačivši ih pobliže, a u zaostavštini se nalazi više takovih stvari;

§. 657. o. g. z. sadržaje propise za slučaj, ako je oporučitelj izriekom zapisao samo iz svoje vlastnosti jednu ili više stvari neke vrsti, a u ostavštini ne nalazi se nikakova od tih stvari; napokon:

§. 658. o. g. z. sadržaje propise za slučaj, ako je oporučitelj zapisao jednu ili više stvari neke vrsti ne izrekom iz svoje vlastnosti i ako se u zaostavštini ne nalaze stvari takove.

Oporučitelj može u obće samo odrediti, da se zapisovniku dati ima jedna ili više stvari, a da ih pobliže ne označuje, iz više takovih stvari, nalazećih se u ostavštini, ili pako podjedno i izreći, da se prepustiti ima zapisovniku, da uzme ili izabere jednu izmedju više stvari. U prvom slučaju prepušten je izbor nasljedniku, u drugom zapisovniku. Nasljednik ima izabrati samo stvar, kojom se zapisovnik služiti može, ali ne mora najbolju izabrati; zapisovnik ne mora na suprot izabrati si samu stvar takovu, već može odabrati i najbolju.

Ako je oporučitelj n. pr. zapisao iz svoje zaostavštine odnosnom zapisovniku jednog konja, bez da ovog označuje, a u ostavini ima više konja jahača i vozaka, ili ako komu zapisuje jednostavno samo 5 vedara vina, a u ostavini ima više vrsti vina, to je u ovom slučaju nasljedniku na volju pušteno da izabere za zapisovnika konja koga on hoće, ili 5 vedara vina one vrsti, koje mu je volja, samo ne smije, ako je zapisovnik konjanik, njemu dati konja vozaka, jer se ovim služiti ne može.

Ako ima više nasljednika, a nije jednom samom naložena izpuna tereta zapisa, moraju se svi složiti u izboru stvari, koju valja zapisovniku predati. Ako se oni medju sobom ne slože odlučuje žrieb ili obranik, ili ako svi jednoglasno ne pristaju na koji god od ta dva načina odluke, presudjuje sudac po analogiji §-a 841 o. g. z.

Pravo izbora zapisovnika, ako mu je takov po oporučitelju izrazito dozvoljen, — koji mu se može jedino u ovom slučaju dopustiti, ne prelazi na njegove nasljednike, ako umre, iza kako se je izjavio da zapis prima, ili prije nego što je preduzeo odredbom oporučitelja dozvoljeni mu izbor zapisane mu stvari. U ovom slučaju ima izabrati dotičnu stvar za nasljednike zapisovnika, odnosno za njegovu ostavinu, sud. Ako se zapisovnik, kojemu je po oporuci prepušteno pravo izbora zapisa, očituje, da prima zapis, ali se ne izjavi glede samog izbora, tada je vlastan nasljednik nakon izminuća roka navedenoga u §-u 685. o. g. z., u kojem se može u pravilu izpuna zapisa zatražiti, iskati od suda (i to od razpravnog, ako je razprava ostavinska još u tečaju, a osobnog za-

Digitized by Google

pisovnikova suda, ako je ostavinska razprava već dovršena) da ustanovi zapisovniku rok uz koji ima svoj izbor obaviti. Ako zapisovnik u roku po sudu odredjenom to ne čini, gubi on pravo izbora, ali ne pravo na zapis sam, u koliko nije to oporučitelj za taj slučaj izrično odredio. Ako je pako oporučitelj izrično zapisovniku opredielio stanoviti rok uz koji ima izbor obaviti, mora se on toga roka držati, te će odvisiti od ostalog sadržaja oporuke, da li on u tom slučaju, ako se roka ovog ne drži, gubi i pravo na sam zapis ili ne.

Može pako i oporučitelj ostaviti nasljednika pravo izbora stvari zapisane izmedju više stvarih iste vrsti. Ako u ovom roku nasljednik ne preduzme izbora, pravo ovo prelazi na samog zapisovnika.[1]

Od učinjenog izbora ne može odstupiti onaj, komu taj izbor pripada, osim da se kasnije izpostavlja, da nisu njemu sve stvari odnosne vrsti poznate bile.

U slučaju §. 657. o. g. z., ako je oporučitelj izriekom zapisao samo jednu ili više stvari iz vlastite svoje imovine, a u zaostavštini ne nalaze se nikakove od tih stvari, zapis gubi svaku kriepost, te se ova odredba oporučiteljeva smatra, kao da je ne ima. Ako pako u ostavštini nebi bilo onoliko stvari, koliko je u razredbi posliedne volje oporučitelj zapisovniku ostavio, treba da se ovaj zadovolji onim, što od stvari upitne vrsti nalazi u zaostavštini.

U slučaju §-a 658. o. g. z., ako je oporučitelj zapisao jednu ili više stvari neke vrsti ne izrikom iz svoje vlastnosti, tada je obvezao nasljednika, da za zapisovnika pribavi odnosnu stvar ili stvari upitne vrsti navedene u naredbi posliednje volje oporučiteljeve, u koliko nebi ovih stvari bilo u samoj zaostavštini. Ne ima li u obće stvari, koje je oporučitelj ostavio zapisovniku, u zaostavštini u onolikom broju, koliko ih je oporučitelj zapisovniku zapisao, mora nasljednik manjkajuću količinu nabaviti. Ako je dakle n. pr. ostavnik ostavio zapisovniku konja, a konja ne ima u ostavštini oporučiteljevoj, tada ga mora nasljednik kupiti, pri čem ima obzir uzeti da kupi samo takova konja, kojim se zapisovnik služiti može, t. j. da ne kupi, ako je zapisovnik vozar, konja jahača, već vozaka. Ako je pako ostavnik kao zapis ostavio zapisovniku dva konja a u zaostavštini ima samo jednog konja, tad mora nasljednik za zapisovnika drugog konja kupiti. Ako tko komu zapisuje svoj gotov novac ili nadomjestljive stvari stanovite vrsti bez da naznačuje svotu gotovog novca ili količinu upitnih stvari — n. pr. ako kaže, da ostavlja stanovitom zapisovniku svoje vino ili pivo — tada obuhvaća zapis takov sve što se od te vrsti nalazi u zaostavštini. Ako pako ostavlja oporučitelj komu u obće samo stanovitu svotu novaca bez da se služi oznakom, iz koje se jasno izpostavlja, da je samo svoj novac zapisovniku ostavio, tada mora nasljednik onoliku svotu novaca pribaviti i zapisovniku izplatiti. Ako su zapisane žitke stvari, tada pripadaju zapisovniku i sudi potrebni za prenos njihov, ali ne i oni, koji su potrebni za njihovo čuvanje.

Ostavnik može i trećemu komu pustiti izbor, koju stvar izmedju više stvarih, da zadobije zapisovnik. Taj treći ima tad izbor obaviti gledajući na stalež i na potrebu zapisovnika. Ako treći taj ne prima izbora, ili ako umre prije izbora, odredjuje zapis obzirom na stalež i potrebu zapisovnika, sud. Sudu nadleži obaviti taj izbor i onda, ako je zapisovnik umro prije nego što je učinio izbor. Oporučitelj može upitnom trećemu i ustanoviti vrieme, za koji ima izbor obaviti. Ako je to u oporuci odredio, a zapisovnik to ne čini u opredieljenom mu vremenu, ima se smatrati — jer zakon za taj slučaj ništa posebno ne odredjuje — da se je odrekao prava izbora, pa će imati ovaj sud obaviti.[2] Ako oporučitelj nije naznačio vrieme, za koje upitni treći izbor obaviti ima, a on to ne čini u vriemenu, kada se ima zapis izplatiti odnosno izpuniti, može zapisovnik tražiti od suda, da upitnom trećemu opredieli rok za koji ima izbor preduzeti.

[1] Unger VI. §. 76. opazka 5. str. 320.
[2] Unger VI. §. 76. opazka 6. str. 320.

Digitized by Google

b) zapis koje stvari stanovite.

§. 660. Ako je zapis kakve stvari stanovite i ponovljen u jednoj ili različnih razredbah, ne može ipak zapisovnik zahtievati zapis taj u naravi i u vriednosti. Ini zapisi, premda sadržavaju stvar iste vrsti ili isti iznosak, pristoje zapisovniku toliko puta, koliko su bili ponovljeni.

Može se dogoditi, da oporučitelj u jednoj razredbi ili u različitih razredbah posliednje volje dva ili više puta zapisuje jednom zapisovniku jednu te istu stvar. U tom slučaju valja razlikovati, da li je zapisao oporučitelj svaki put stanovitu stvar ili pako samo stvar iste vrsti. Ako je zapisao stvar stanovitu (legatum speciei), t. j. ako je stvar naznačio ne samo po vrsti (n. pr. zlatnu uru), već i individualno (n. pr. svoju zlatnu uru, koju uviek sobom nosi), tada ne može zahtievati zapisovnik zapis ovaj više nego jedan puta, ma da je isti ponovljen u jednoj ili u različitih razredbah posliednje volje, odnosno ne može taj zapis zahtievati jedan puta u naravi, a drugi put vriednost istoga. Ako je pako oporučitelj u jednoj ili u različitih razredbah posliednje volje ini koji zapis nestanovite stvari jednom zapisovniku zapisao više puta, bile te stvari iste vrsti ili isti iznosci (n. pr. dva puta jednog konja ili po dva puta jednu te istu svotu novaca), mora se zapisovniku svaki put dati stvarih upitne vrsti toliko puta, koliko je zapis iste stvari ponovljen, odnosno izdati upitni zapisani iznosak toliko puta, koliko puta ga je oporučitelj u razredbi posliednje volje svoje ostavio zapisovniku, odnosno naveo, da ga ostavlja zapisovniku.

Tako n. pr., ako je oporučitelj u dvih različitih odredbah posliednje volje istomu zapisovniku doznačio prvi put jednu točno označenu obveznicu iz svog imetka, a drugi put nominalnoj vriednosti iste odgovarajuću svotu novaca s tom odredbom, da ju valja izplatiti u takovoj obveznici, ima pravo zapisovnik tražiti po §-u 660. o. g. z. ne samo naznačenu obveznicu nego uz ovu i zapisani novčani iznos u obveznici jednake vrsti.[1]

U ostalom ima se i u slučajevih §-a 660. o. g. z. razredba oporučiteljeva glede zapisa tumačiti strogo po pravilih §-a 655. o. g. z. te gledati na smisao oporuke i na logično tumačenje njezinog sadržaja.

Zato se ne može ni u dvih kodicilih napose navedeni jednaki zapis stvarî iste vrsti izpuniti dva puta, ako se iz smisla obih kodicila vidi, da je oporučitelj htio samo jedanput nasljednika teretiti sa izplatom odnosnih legata. Ako je dakle ostavnik u prvom kodicilu kazao: „ako umrem u god. 1867. imadu se platiti sljedeći dugovi i zapisi . . . . .“ a u drugom rekao: ako umrem u god. 1869. imadu se izplatiti sljedeći dugovi i zapisi . . . . .“, svaki put pako naveo jedne te iste dugove i zapise, to je jasno, da se ne imadu kao što ni dugovi tako ni zapisi dva puta platiti, pošto je oporučitelj u drugom kodicilu samo opetovao ono, što je u prvom kazao, jer su medjutim dvie godine minule, a on god. 1867. preživio bio.[2]

Ako je jedna stvar više njim ujedno zapisana, smatraju se ovi zapisovnici u dvojbi kollegatari, tako da ne ima jedan pravo na stvar a drugi na vriednost iste, već svi ukupno samo pravo na stvar. Moguć je još takozvani alternativni legat t. j. zapis, kojim se više specialno označene stvari alternativno zapisuju (n. pr. A ima dobiti moj srebrni sat ili moj zlatni prsten). Za ovakove zapise vriede pravila navedena u §§-ih 656—659. za zapise o stvarih neke vrsti u pogledu prava izbora. Te će pravo izbora pristojati u pravilu nasljedniku, a zapisovniku ili trećemu samo onda, ako to oporučitelj u razredbi posliednje volje svoje odredio bude. Obzirom na nestanovitu izjavu

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. prosinca 1856. br. 12086. G. U. 263.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. svibnja 1878. br. 3392. G. U. 6942.

Digitized by Google

volje oporučiteljeve u takovom slučaju, imati će zapisovnik pravo na zapis, ako je za života oporučitelja i dobio jednu od alterativno zapisanih mu stvarih, tako, da će mu se druga ili jedna od drugih dati imati. (Ako je n. pr. po gorenavedenom primjeru, dobio srebrni sat još za života oporučitelja, moći će ipak tražiti poslje smrti oporučiteljeve alternativno njemu zapisani zlatni prsten).

Nastaje ovdje još pitanje, što onda, ako u vriemenu, kada treba zapis izpuniti (predati, izplatiti), ne ima stanovite zapisane stvari više u ostavini, a bila je onda, kada ju je ostavnik u razredbi posliednje volje zapisao?

U ovom slučaju mora nasljednik izplatiti zapisovniku vriednost istoga zapisa, odnosno odštetiti zapisovnika sa primjerenim iznosom i to po vriednosti onoj, koju je imao zapis u vriemenu, kada se je imao po zakonu izpuniti. (§. 684. o. g. z.).

Pravo na odštetu, odnosno na vriednost zapisane stanovite stvari, gubi zapisovnik: 1) ako je oporučitelj za života sam stvar otudjio i nije ju opet natrag dobio, ili ako ju je pretvorio u drugu na takov način, da je stvar izgubila svoju prijašnju sliku i svoje prijašne ime, za koji slučaj se drži, da je zapis porečen (§. 724. o. g. z.) ili 2) ako je oporučelj zapisovniku stvar, koju mu je u razredbi posliednje volje zapisao, kasnije sam predao, u kojem slučaju drži se, da je oporučitelj zapisovniku bezplatno predao zapisanu mu stvar za života sàm, a time da je učinio za života ono, što je želio da se izpuni iza njegove smrti. Ako je pako zapisovnik zapisanu mu stvar dobio ne od oporučitelja već od treće osobe, tada ostaje zapis u krieposti, te se mora izpuniti poslje smrti oporučiteljeve po mogućnosti tako, da se zapisovnik odštećuje izplatom vriednosti iste stvari.[1]

Nasuprot ne može substituirani zapisovnik zahtievati vriednost zapisane stvari, ako ju je ostavnik za života prodao u prvom redu postavljenom zapisovniku, a zatim ovaj prije ostavnika umro.[2]

Ako je zapis vlastničtvo samog oporučitelja, preuzima zapisovnik stvar u onom pravnom stanju, u kojem se stvar nalazi u času smrti oporučiteljeve.

Zato, ako je stvar zapisana, založena ili obterećena inimi tereti, primalac zapisa preuzima takodjer i sve terete, koji su na njoj, osim ako je izrično oporučitelj odredio, da ima stvar ova pripasti zapisovniku bez tereta, u kojem će slučaju imati nasljednik ili nasljednici teret izplatiti.

Ako je dakle zapisovniku zapisana stvar, koja je obterećena dugom oporučitelja, a ovaj nije odredio da stvar bez tereta zapisovniku pripasti ima, ne može zapisovnik zahtievati, da nasljednik stvar oslobodi od dugova, kojimi je obterećena, već mora nasuprot dopustiti, da se vjerovnici iz upitne njemu zapisane stvari namire. Pristoji pako zapisovniku prava regresa proti nasljedniku, ako je izplatio dugove, koji obterećuju ne samo založenu stvar, koja mu je pripala putem zapisa, već i ostalu zaostavštinu odnosnog oporučitelja (§. 1358. o. g. z.), osim da je oporučitelj zapisovniku naročito naložio, da ima sam nositi sve odnosne terete, u kojem slučaju bio bi sa upitnim zapisom i spojen podzapis (sublegat) oprosta od duga za nasljednika. Zapis založene stvari pruža po tome zapisovniku samo u toliko koristi, u koliko vriednost založene stvari nadmašuje iznos založnog duga, za koji je založena.[3]

Ako ima zapisovnik sam pravo zaloga na zapisanu mu stvar, to utrnjuje pravo zaloga njegovo na istu časom onim, kada je stekao pravo vlastničtva na istu putem zapisa (§. 1445. o. g. z.), tražbina sama pako proti zaostavštini ne prestaje time, u koliko

---

[1] Stubenrauch I. str. 822.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. ožujka 1855. br. 130 Ger. Zt.g. od god. 1855.

[3] Vidi mnienje Ungerovo VI., kod §. 67. opazke 1. str. 292. s kojim se mi slažemo i tamo navedena protivna mnienja.

Digitized by Google

zapisana stvar ne dosiže za namirenje tražbine zapisovnikove, te ako je oporučiteljeva volja jasna, da je htio tim zapisom samo izplatiti svoj dug.

§. 661. Zapis ne ima krieposti, ako zapisana stvar u vrieme posliednje razredbe bijaše jur vlastnost zapisovnika. Ako ju je zapisovnik pribavio kasnije, ima mu se platiti običajna vriednost. Ako je zapisovnik rečenu stvar primio od samoga oporučitelja, i to bezplatno, zapis drži se da je ukinut.

Stvar stanovita zapisana po oporučitelju zapisovniku može biti: 1. vlastničtvo samog oporučitelja; 2. vlastničtvo onog, koji je zapisom obterećen; 3. vlastničtvo samog zapisovnika; 4. vlastničtvo treće osobe.

O pravnih učincih, ako je stvar vlastničtvo samog oporučitelja, govorili smo kod §-a 649. o. g. z.

O zapisu, koji je vlastničtvo onog, koji je zapisom obterećen, bila je rieč kod §-a 649. o. g. z.

Predstojeći §. 661. o. g. z. bavi se zapisom, koji je vlastničtvo samog zapisovnika, dočim sljedeći §. 662. o. g. z. sadržaje ustanove glede zapisa sačinjavajućeg vlastničtvo treće osobe.

Ako zapisana stvar u vrieme razredbe posliednje volje oporučiteljeve bijaše jur v l a s t n o s t z a p i s o v n i k a, zapis sam ne ima nikakove krieposti osim, ako po stanju stvari i po volji oporučiteljevoj od zapisa ovoga zapisovnik ipak kakovu imovinsku korist imati može, n. pr., ako je zapisovnik imao do sada samo ograničeno vlastničtvo na stvari, ili ako je na samu stvar ovu imao ostavnik, ili ako ima nasljednik kakovo stvarno pravo, a zapisom upitnim stiče zapisovnik neograničeno pravo vlastničtva na istu.

Ako stvar, koju je oporučitelj zapisovniku zapisao, ne bijaše u vremenu, kada je načinio razredbu posliednje volje, još vlastničtvo zapisovnika, nego ju je ovaj kasnije, neznajući za razredbu posljednje volje oporučitelja, sam nabavio od treće osobe — ne od oporučitelja — tada se takovom zapisovniku mora izplatiti običajna vriednost zapisa.

Pošto se zakon u §-u 661. o. g. z. služi riečju „pribaviti“, to se ne ima razlikovati, da li je stvar upitnu zapisovnik stekao za plaću ili bez plaće.[1]

Ako je zapisovnik dobio stvar od oporučitelja bezplatno, zapis drži se da je ukinut; dobio ju je on pako uz plaću, mora mu se izplatiti običajna vriednost. Tomu se ne protivi ostanova §-a 724. o. g. z., po kojoj se drži, da je zapis porečen, ako je oporučitelj otudjio stvar zapisanu komu, pošto se ovdje razumievati ima, ako je oporučitelj otudjio stvar trećoj osobi, a ne samom zapisovniku.

§. 662. Ne ima krieposti zapis tudje stvari, koja niti je vlastnost oporučitelja, niti nasljednika ili zapisovnika obvezanoga da ju dade komu trećemu. Ako rečenim osobam pristoji kakav dio ili pravo na stvar; zapis valja samo za to pravo ili za taj dio. Ako je zapisana stvar založena ili otegoćena; primalac uzima takodjer i terete, koji su na njoj. Ako je pak oporučitelj naredio izriekom, da se koja tudja stanovita stvar ima kupiti i predati zapisovniku, a vlastnik neće da ju otudji za onoliko, po što se procieni, ima se zapisovniku dati vriednost ta.

[1] Unger VI. §. 67. opazka 13. str. 299.

Digitized by Google

Odredba oporučiteljeva, kojom komu zapisuje stvar, koja nije vlastnost oporučitelja samoga, nasljednika njegova, ili zapisovnika, već treće koje osobe, ne ima u pravilu krieposti nikakve, te odredba ta smatra se kao da je ne ima, jer nitko ne smije samovlastno tudjom stvari razpolagati.[1]

Nu ipak valja razlikovati, da li je oporučitelj znao, da li je stvar, koju je zapisao, tudja ili nije. Ako to znao nije, ne ima zapisovnik na istu nikakova prava osim da je oporučitelj zapisao u njegovoj zaostavštini nalazeću se tudju stvar, koju je držao kao posjednik cum animo habendi. Stvar ovu može zapisovnik nadalje posjedovati te će moći i steći vlastnost na istu temeljem propisa § a 1493. o. g. z. dospjelošću, ako zato svi zakonski uvjeti postoje. Nasljednik morati će mu posjed stvari ovakove predati, ali dužnost neće biti njegova ništa dalje učiniti, navlastito ne izposlovati, da zadobije zapisovnik na istu pravo vlastničtva.

Znao je pako oporučitelj da je stvar, što no ju zapisuje, tudja, te dade se to jasno razabrati iz njegove razredbe posliednje volje, tad mora onaj, kojemu je naloženo teret ovog zapisa (nasljednik ili nasljednici, ili pako, kod podzapisa, zapisovnik), tudju zapisanu stvar sàm pribaviti odnosno kupiti od vlastnika iste. Ako ovaj stvar ovu neće da proda ili pako samo uz cienu nadilazeću pravu njezinu vriednost, ima se zapisovniku dati vriednost te stvari.

Zakon veli u §-u 662. o. g. z., da ima to samo u tom slučaju biti, ako je oporučitelj naredio izriekom, da se koja tudja stanovita stvar ima kupiti i predati zapisovniku.

Obzirom na ove rieči zakona nisu suglasni komentatori u tom, kako da ima u tom pogledu oporučitelj odredbu svoju u razredbi posliednje volje svoje očitovati.

Stariji komentatori mniju, da ima oporučitelj izrazito rabiti rieči „kupiti i predati“ (zapisovniku), dočim su noviji u tom složni, da se oporučitelj naročito s ovimi izrazi poslužiti ne mora, već da je dovoljno, da se po smislu sadržaja upitne razredbe posliednje volje i po logičnom tumačenju iste ne može ništa drugo zaključiti, nego da je volja oporučiteljeva bila samo ta, da se odnosna zapisovniku zapisana tudja stvar od vlastnika kupiti i njemu predati ima. Nije s toga potrebno, da oporučitelj u svojoj razredbi posliednje volje kaže: „Odredjujem da nasljednik moj X kupi te A u preda“, već je dosta, ako kaže n. pr. „Zapisujem (ili ostavljam) A-u B-ovog konja, kojeg si je uviek želio“, jer time nije ništa drugo odredio, nego da nasljednik B-ovog konja kupi te da ga preda A-u.[2]

Svakako pako je potrebno, da je oporučitelj u tom pogledu nedvojbeno volju svoju izrazio. Ako ova jasna nije, te ako nastaje prepor izmedju nasljednika i zapisovnika, kako se ima odredba oporučiteljeva u pogledu upitnog zapisa tumačiti, smatrati valja odredbu ovu nejasnom, te dosliedno tomu zapis nekriepostnim. Putem parnice ne ima se nikad pitanje ovo riešiti, jer je put parbeni u ovom pogledu posve izključen.

---

[1] Vidi o tom sjednički zapisnik c. kr. dvorskog povjerenstva od 7. travnja 1804. o pretresivanju osnove obć. austr. gradj. zakonika u Ofneru I. §. 453. str. 396—397.

[2] Vidi o tom mnienje Ungerovo knjiga VI. kod §. 67., opazka 12. str. 297. i Kirchstettera, str. 359., te protivno mnienje Winiwarterovo, III. str. 186. — Stubenrauch, knjiga I. str, 824, drži se glede toga pitanja rezervirano, te ne kaže svoje mnienje. — Zakonotvorno povjerenstvo prigodom pretresivanja osnove obć. austr. gradj. zak. (Ofner I. str. 306—397) imalo je doduše namjeru izključiti u obće zapis tudje stvari, ali to samo zato, jer je htjeo na put stati parnicam za polučenje dokaza o tom, da li je oporučitelj znao ili nije, da je stvar koju zapisuje, tudja, pa zato odgovara mnienje Winiwarterovo smjeru zakonodavca. Ali s druge strane opravdava zadnja stavka §. 662. mnienje Ungerovo, kojega se i mi držimo, jer obzirom na §. 655. o. g. z. nije potrebno, da oporučitelj izrazito nalog podieliti mora, da nasljednik kupi zapisovniku tudju zapisanu mu stvar, ako ne ima dvojbe, da je to odredio obzirom na smisao razredbe posliednje volje.

Digitized by Google

Ako je tudja stvar, koju je imao nasljednik po naročitom nalogu oporučitelja pribaviti zapisovniku, propala niti bez krivnje nasljednika u obće, niti zato, što je bio u zadocnenju glede izpunjenja odredbe oporučiteljeve u tom pogledu tada mora nasljednik naknaditi zapisovniku vriednost stvari, jer je time izpunjenje zapisa nemoguće postalo.

Ako je zapisana stvar samo djelomično tudja, ima se smatrati u dvojbi zapisanim samo dio onaj, koji pripada oporučitelju, zapisom obterećenom nasljedniku ili zapisovniku (kod podzapisa). Isto tako, ako pristoji oporučitelju, nasljedniku ili zapisovniku, obterećenom zapisom, samo stvarno pravo ili osobna tražbina na zapisanu stvar, smatra se da zapis valja samo za to pravo.

Ako je zapisana stvar založena ili obterećena, zapisovnik prima takodjer terete, koji su na njoj, pa s toga mora on dopustiti da se vjerovnici, koji su stekli na ovu stvar pravo zaloga, iz iste namire, ma da tereti izcrpljuju vriednost ciele stvari.[1]

Time, što zapisovnik preuzima terete, koji su na stvari njemu zapisane, ne mienja se ni pravno odnošenje izmedju nasljednika kao universalnog successora i vjerovnika ostavinskog, kojega tražbina obterećuje i zapisanu stvar, jer zapisovnik preuzima samo teret zaloga a ne i dug radi kojeg je pravo zaloga na stvar stečen (§§. 443 i 928 o. g. z.). Nasljednik ostaje osobni dužnik dotičnog ostavinskog vjerovnika, a zapisovnik, koji plati dug, stupa glede izplaćene svote u prava vjerovnika toga (§. 1358 o. g. z.).

Ako ima zapisovnik sam dug nositi, mora oporučitelj u razredbi posliednje volje izrazito zapisovniku nametnuti dužnost, da preuzima cieli dug.[2]

Pod izrazom „tereti“ u §-u 662 o. g. z. razumievaju se i nasljedne daće, desetine i uknjižene služnosti.

Vjerovnik ostavinski, koji je stekao pravo zaloga i na stvar ostavljenu zapisovniku, može proti njemu postupati samo hipotekarnom tužbom, jer on je dužan dopustiti, da se vjerovnik namiri samo iz zaloga. Osobno pravo u pogledu svoje tražbine ima vjerovnik samo proti nasljedniku.[3]

Za prosudjivanje pitanja, da li je zapis legatum rei propriae, rei heredis ili rei alienae, mjerodavno je samo stanje stvari, kakvo je bilo za vrieme smrti oporučiteljeve. Ako je oporučitelj zapisao stvar, koja je bila za vrieme, kada je učinio razredbu posliednje volje tudja, ali ju je ili on, ili nasljednik njegov, kasnije pribavio, tada je zapis u prvom slučaju kao legatum rei propriae kriepostan; ako je pako oporučitelj svoju vlastitu stvar utudjio, a nije ju opet natrag pribavio, ili ako je nasljednik stvar njemu pristojeću a zapisanu zapisovniku, za života odsvojio, postat će zapis taj legatum rei alienae.

I poslje smrti oporučitelja može se legatum rei heredis pretvoriti u legatum rei alienae, ako se nasljednik odriče nasljedstva, a usljed toga drugi pušteni dio nasljedstva sa tereti s njim spojenimi zadobije (§. 563 o. g. z.).

d) Zapis kojeg izkaza.

§. 663. Ako oporučitelj zapiše ono, što mu je dužan zapisovnik, nasljednik mora da povrati zadužnicu, ili da oslobodi pismeno zapisovnika od duga i od kamata neizplaćenih.

§. 664. Ako oporučitelj zapiše komu ono, što mu je dužan treći tko, nasljednik mora pustiti zapisovniku iskanje s kamatami neizplaćenimi i tekućimi.

---

[1] Vidi Stubenrauchov komentar I. str. 815 i tamo navedena mnienja Nipla i Winiwartera.

[2] Rješitbe vrhovnog suda u Beču od 21. veljače 1871. br. 5844. G. U. 4205 i od i od 18. svibnja 1858. br. 4423. G. U. 570.

[3] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 25. studena 1852. br. 12022. P. str. 457.

Digitized by Google

§. 665. Zapis duga, što ga oporučitelj ima platiti zapisovniku uzrokuje to, da nasljednik mora priznati dug, stanovito izrečen po oporučitelju ili dokazan po zapisovniku, i, negledajuć nimalo na uvjete ili rokove u zadužnici sadržane, mora namiriti dug taj najdalje u vrieme ustanovljeno za izplaćenje ostalih zapisa. Ali priznanje to ne škodi vjerovnikom, koji bi iz toga mogli imati štetu.

§. 666. Ako oporučitelj zapisom odpušta zapisovniku što mu je ovaj dužan; odpust takov razumieva se samo za dugove, koji su bili u vrieme kada je odredjen zapis, a ne i za dugove poslie učinjene. Ako se zapisom odpušta pravo zaloga ili poručanstvo; ne sliedi iz toga, da je i dug odpušten. Ako se odgode rokovi plaćanja; kamate imaju se ipak dalje plaćati.

§. 667. Ako je oporučitelj dužan kakovoj osobi koju summu, pa joj zapisuje jednaku summu; ne razumieva se da je htio zapisom namiriti dug. Nasljednik treba da plati u ovom slučaju dva puta istu summu; jedan put kao dug, a zatim kao zapis.

§. 668. Zapis svih neizplaćenih iskanja ne sadržava u sebi niti iskanja iz javnih zadužnica (vjerovnih artija), niti glavnica koje su na nepokretnoj kakovoj imovini, niti iskanja izhodećih od kakovoga prava stvarnoga.

U §-ih 663—668 o. g. z. sadržani su propisi zapisa kojeg iskanja. Zapis ovaj može biti:

1. legatum nominis, ako oporučitelj zapisuje komu ono, što mu je dužan treći tko (§ 664 o. g. z.);

2. legatum debiti, ako oporučitelj zapisuje zapisovniku dug, što ga on ima njemu platiti (§. 665 o. g. z.).

3. legatum liberationis, ako oporučitelj zapisuje dužniku svom tražbinu, koju proti njemu imade, odnosno ako zapisom zapisovniku odpušta ono, što mu je ovaj dužan (§§. 663 i 666 o. g. z.).

Na 1. Ako oporučitelj zapisuje komu ono, što mu je dužan treći tko, tada pripada zapisovniku odnosna tražbina oporučiteljeva prama trećemu sa svimi pripadci, navlastito sa svimi zaostalimi i dalje tekućimi kamati, te nasljednik mora tražbinu ovu, koja spada u ostavini, tom zapisovniku ustupiti sa svimi na istu odnosećimi se izpravami i sredstvi osiguranja.

Zapis ovaj je pako kriepostan samo u toliko, u koliko tražbina doista postoji, a samo u toliko od koristi, u koliko ju dužnik plati ili u koliko je od njega ućeriva. Zapis ovaj drži se da je poručen, ako je oporučitelj sam od dužnika utjerao tražbinu za života (§. 724 o. g. z.); obstoji pako u pravilu, ako je dužnik svojevoljno još za života oporučitelja platio mu dug (§. 725. o. g. z) ili pako, ako je oporučitelj samo zato, da spasi tražbinu za zapisovnika, jer je ova bila u pogibelji, da neće poslje smrti oporučiteljeve više ućeriva biti, istu od dužnika svoga ućerao.

Pošto pako i u slučaju, da je oporučitelj tražbinu svoju prisilnim načinom ućerao, i u slučaju, da je dužnik dug svojevoljno platio, dužnost plateža sa strane dužnika prestaje, ne može zapisovnik, kada zadobije zapis, više ništa od bivšeg dužnika tražiti, jer je u jednom i u drugom slučaju dug za života oporučitelja plaćen, te postaje s toga zapis i u slučaju onom, da je dužnik dobrovoljno platio dug svoj oporučitelju, unatoč propisa

Digitized by Google

§-a 725 o. g. z., iluzornim kao legatum nominis. Već se u ovom slučaju uzeti mora, ako oporučitelj zapis nije porekao, da je oporučitelj zapisao zapisovniku onoliku svotu, koliku je tražbina iznosila, koju je imao proti vjerovniku svom, odnosno koliko je dug iznosio, koji je zapisovniku zapisao.

Ne može ni u ovom slučaju nastati pitanje, da li je htio oporučitelj, da nadalje ostaje u krieposti legatum nominis, ili da li je zapis taj porekao, već se može ovdje samo o tom raditi, da li je volja oporučiteljeva bila, da bude predmetom zapisa u slučaju ovom u mjesto tražbine proti trećem svom dužniku, mjesto nje za nju dobiveni predmet (plaćena po dužniku svota). U tom pogledu mora pako biti volja oporučiteljeva jasna, t. j. mora biti iz očitovanja njegove posliednje volje ili iz činah oporučiteljevih posljedivših nakon učinjene razredbe posliednje volje vidljivo, da je htio izplaćenu mu po dužniku tražbinu ostaviti zapisovniku; što će biti ako ju je osigurao za dužnika ili spravio pod omotom na kojem je napisao: „zapis za N. N-a (ime zapisovnika) i t. d.[1]

Zapis svih neizplaćenih iskanja sadržava u sebi sve u času smrti oporučitelja neizplaćene ili još neućerane tražbine novčane, osim glavnica uknjiženih na nepokretnoj imovini ili onih iz javnih zadužnica ili vjerovnih papira, (§. 668 o. g. z.). Medju ovimi izuzetimi spadaju, premda nisu u zakonu naročito navedeni, i privatni vjerovni papiri, javne srećke i dionice od banka i inih poduzeća, koje su uredjene kao javni vjerovni papiri.[2]

Na 2. Ako oporučitelj zapisuje zapisovniku dug, što ga on njemu patiti imade (legatum debiti). Taj zapis uzrokuje to, da nasljednik mora priznati dug stanovito izrečen po oporučitelju ili dokazan po zapisovniku. pa mora taj dug, neglegajući ni malo na pravni naslov tražbine, na uvjete ili rokove u zadužnici ili dugovnoj izpravi sadržane, namiriti najkasnije u vrieme, ustanovljeno za plaćanje zapisa u obće. Oporučitelj mora pako u razredbi posliednje volje svoje očitovati, da zapisovniku zapisuje dug, što ga on ima njemu platititi. Zapisovnik, kojemu je zapisana svota stanovita po oporučitelju kao dug, što oporučitelj njemu duguje, vlastan je zahtievati izplatu svote ove, ako i oporučitelj ovu u istinu njemu niti ne duguje, odnosno, ako dug sam ne postoji.

Ako oporučitelj zapisovniku samo zapisuje jednostavno svotu, onoliku, koliko mu duguje ali ne izrazito kao dug njegov, ne smatra se da postoji legatum debiti; zato ima nasljednik za taj slučaj upitnom zapisovniku platiti cielu zapisanu svotu kao novčani zapis, a uz to na pose istu svotu kao ostavinskom vjerovniku.

Ako pako oporučitelj zapisuje ne svotu novaca, već stanovitu stvar, koju duguje zapisovniku, tada može zapisovnik, i u slučaju da oporučitelj izrično naveo nije u razredbi posliednje volje, da zapisuje zapisovniku upitnu stvar, koju mu duguje, tražiti samo od nasljednika stvar ovu, a ne uz ovu i vriednost njezinu.

Priznanje duga od strane oporučitelja u legatumu debiti je samo krieposno prama nasljedniku ali ne prema trećim osobam, n. p. prikraćenim vjerovnikom.

Samo priznanje duga sa strane oporučitelja, bez izrazitog očitovanja, da taj dug zapisuje vjerovniku, nije legatum debiti već samo izvansudbeno priznanje duga.[3]

Na 3. Ako oporučitelj odpusti zapisovniku ono, što mu je dužan (legatum liberationis). Odpust ovaj razumieva se samo za dugove, koji su bili u vrieme, kada je odredjen zapis, a ne i za dugove, koji su bili poslje učinjeni. Nasljednik mora tada da povrati zadužnice tičuće se ovih dugova, ili da oslobodi pismeno zapisovnika od duga i od kamata neizplaćenih. Oporučitelj može legatum liberationis odrediti ili izrazito

[1] Vidi Unger VI. §. 72. opazka 2. str. 309.
[2] Stubenrauch I. 827., Ellinger 259.
[3] Rješenje vrh. suda u Beču od 28. kolovoza 1879. br. 9388. Pravnik od god. 82. broj 2.

Digitized by Google

ili muče, n. pr. tako, da naloži nasljedniku, da povrati dužniku zadužnicu o upitnom dugu ili da zabrani nasljedniku, da utjera od njega dug. Nu ako oporučitelj zapisom komu odpušta pravo zaloga ili poručanstvo, ne sliedi iz toga, da je i dug odpustio. Takov zapis daje zapisovniku samo pravo, da traži, da mu se povrati zalog ili da nasljednici izposluju uknjižbu brisanja prava založnoga, uknjiženoga na nekretnine dužnikove ili poruka.

Zapis odgode rokova plaćanja duga, o kojem govori i 666. o. g. z., ne može se smatrati strogo legatom liberationis, jer se time ne oprašta dužnik ni plaćanje duga ni kamata.

Predmetom zapisa liberationis pako može biti i dug, koji zapisovnik nasljedniku ili drugom zapisovniku ili pače trećoj osobi platiti ima. U prvom slučaju ne može nasljednik, a u drugom slučaju ne može zapisovnik dug više ućerati od takovog zapisovnika, u slučaju trećem pako obvezan je nasljednik platiti trećemu dug u mjesto zapisovnika.

c) Zapis miraza.

§. 669. Miraz (prćija) može se zapisati, ili za oslobodit muža od dužnosti da ga povrati, ili za obvezati nasljednika, da dade ženi donešenu kao miraz summu ili stvar bez dokaza, i bez odbitka troškova uloženih na to. Ovdje obstoje isti propisi, koji su ustanovljeni za ina zapisana iskanja.

§. 670. Ako oporučitelj zapisuje trećoj kakvoj osobi miraz, ali ga ne naznačuje, razumieva se pod tim izrazom, bez obzira na vlastitu imovinu rečene osobe, takov miraz, koji bi imao dati otac osobe te od srednjega stanja polag staleža svojeg.

§. 671. Ako roditelji zapišu kćerim miraz; ima se takov uračunati u zakoniti ili oporučni dio nasljedstva, osim ako se je oporučitelj naročito izrazio, da je htio zapis taj odrediti kao predzapis.

Pod mirazom razumieva se ona imovina, što ju žena ili za nju treći tko daje ili obećava mužu, da bi lašnije uzdržavao troškove skopčane s ženitbom (§. 1218. o. g. z.).

Što se, akoprem s obzirom na sklopiti se imajući brak, obećava nevjesti a ne mužu, to nije miraz nego darovanje. Isto tako ne može se smatrati mirazom oprema nevjeste, kao: ženska odjeća, rubenina itd. Po zakonu miraz poslje smrti muža pripada opet ženi njegovoj, a ako bi ova prije njega umrla, pripada njezinim nasljednikom. Ako bi žena ili njezini nasljednici imali biti izključeni od miraza, valja da to izključenje bude izriekom ugovoreno. Tko je miraz odredio dobrovoljno, može ugovoriti da miraz poslje smrti muževljeve njemu natrag pripadne (§. 1229. o. g. z.).

Obzirom na ove zakonske ustanove o mirazu može oporučitelj po §-u 669. o. g. z. miraz zapisati ili 1. za osloboditi muža od dužnosti da ga povrati, 2. za obvezati nasljednika, da dade ženi donešenu kao miraz svotu ili stvar bez dokaza i bez odbitka troškova, uloženih na to. U prvom slučaju predleži legatum liberationis, koji se prosudjuje po §-u 663. o. g. z., a u drugom slučaju legatum debiti, za koji vriede ustanove §-a 665. o. g. z.

Po okolnostih može biti zapis miraza i legatum nominis, ako onaj, koji je miraz odredio i ugovorio, da poslje smrti muževlje njemu isti (miraz) natrag pripasti ima, pravo ovo, zahtievati u tom slučaju miraza, zapisuje trećemu.

Prvi slučaj zapisa miraza, navedeni u §. 669. o. g. z. t. j., kada oporučitelj zapisuje mužu miraz za osloboditi ga od dužnosti, da ga povrati, predleži, ako je opo-

Digitized by Google

ručitelj odredio bio zapisovniku za života miraz i ugovorio, da poslje smrti njegove ima mu natrag pripasti. pa u odredbi posliednje volje svoje ovaj miraz njemu (dotičnomu zapisovniku) ostavlja. U ovom slučaju bit će po tome zapisovnik ovlašten miraz, što no ga je imao po ugovoru i po propisu §-a 1229. o. g. z. oporučitelju povratiti, za sebe zadržati.

Preporno je, da li mogu roditelji, koji daju miraza kćeri, isti miraz u razredbi posliednje volje zapisati zetu, obzirom na ustanovu §-a 1229. o. g. z., po kojoj je kći poslje smrti muža vlastnica miraza.

Noviji komentatori su složni u tom, da je ovakov zapis dopustljiv, ali da se svakako supruga ne može prikratiti u zakonom joj zajamčenom pravu vlastničtva miraza, pa se zato zapis prenavedeni smatrati može samo kao zapis oprosta duga, kojeg je zapisovnik dužan platiti trećemu S toga će tim zapisom samo zapisovnik riešen biti dužnosti ostaviti po smrti svojoj miraz ženi si, pa će moći istim kao svojim vlastničtvom razrediti; ali zato morat će roditelji taj miraz kćeri nadomjestiti i izplatiti joj iz svoga, odnosno biti će nasljednici oporučitelja (tasta ili punice zapisovnika) dužni izplatiti miraz ženi zapisovnika.[1]

Kao drugu vrst zapisa miraza navadja §. 669 o. g. z., ako muž zapisuje miraz za obvezati nasljednika svoga, da dade ženi (oporučiteljevoj) kao miraz donešenu svotu ili stvari bez dokaza i bez odbitka troškova uloženih. Zapis taj sastoji se u tom, da će morati nasljednik oporučiteljev izdati ženi njegovoj sve ono, što je oporučitelj u odredbi posliednje volje naznačio, da je njezin miraz, bez da je vlastan nasljednik zahtievati od žene oporučiteljeve, da dokaže, da odnosne stvari doista sačinjavaju njezin miraz. Uz to neće moći nasljednik u odbitak staviti nikakovih troškova, što no ih je možda oporučitelj uložio, da sačuva sućanstvo miraza.. Zapis takov može se učiniti jednakim pravnim učinkom i u korist onoga, koji je odrediv miraz dobrovoljno i ugovorio bio, da miraz poslje smrti muževljeve njemu natrag pripadne.

Može se i mužu i obzirom na već predstojeću ženitbu zapisati miraz. Zapis taj se smatra kao u korist muža i žene učinjen, jer tim zapisom dobije muž uživanje miraza za vrieme ženitbe, a žena poslje smrti njegove vlastničtvo miraza. Na takov zapis ima po tome pravo muž i žena, t. j. zapisovnik i njegova supruga, te oboje mogu zato tražiti izdanje zapisa od nasljednika oporučiteljeva. Ako se pako ženi zapisuje miraz obzirom na njezinu predstojeću udaju, tada ima ona samo pravo tražbine na zapis ovaj na toliko, da može zahtievati, da izda nasljednik odnosne za miraz njezin odredjene stvari, da ih preda mužu, t. j. da ih upotriebi za miraz, ili pako zahtievati, da ih nasljednik njezinom mužu neposredno preda.

Zapisi ovi prosudjuju se po propisih §§. 709 i 710 o. g. z., u koliko nije oporučitelj izrično kakov uvjet sa timi zapisi spojio. Sami ti zapisi po sebi ne sadržavaju nikakvi uvjet, već samo svrhu, u koju se upotriebiti imadu (legatum sub modo relictum).

Zapisovnik takova zapisa može usljed toga tražiti, da mu se preda zapis i prije sklopljena braka. Ne dodje li do braka, zadržava ipak zapisovnik ovaj, ako tomu kriv nije, zapis gledom na propis §-a 710 o. g. z., u koliko se iz volje oporučiteljeve nebi protivno vidjelo.[2]

Ako se na suprot neudatoj osobi bez obzira na stanovit brak, koji se istom ima sklopiti. zapisuje miraz, ne ima se u dvojbi zapis taj smatrati ni za zapis uvjetni ni za modalni (legatum sub modo relictum), jer je u tom slučaju svrha, u koju je odredjen zapis samo enunciativno a ne dispositivno izražena. Isto tako se može zapisati neoženjenomu oprema bez obzira na stanoviti brak.[3]

---

[1] Unger §. 75. opazka 3. str. 417. a sada u najnovijem izdanju od god. 1887. i Stubenrauch I. str. 830. opazka 1.

[2] Unger §. 75. opazka 4. str. 317.

[3] Unger §. 75. opazka 5. str. 317.

Digitized by Google

Ako oporučitelj trećoj kojoj (ženskoj) osobi zapisuje miraz, ali ga ne naznačuje, to se pod tim razumieva bez obzira na vlastitu imovinu rečene osobe, takov miraz, koji bi imao dati otac osobe te, gledom na srednji imetak njegov po staležu ovom. Ako je zapisovnica nezakonito diete, ima joj se dati, ako je njezina mati poznata, odnosno ako se znade za imućtvene okolnosti matere, miraz, koji bi mati imala dati po srednoj mjeri njezinog imetka gledom na propis §-a 1220 o. g. z. svojoj kćeri. Ako pako mati takove zapisovnice poznata nije, pristoji joj u slučaju zapisa miraza, samo miraz s obzirom na stanje njezine imovine (zapisovnice).[1]

Konačno odredjuje ustanova §-a 671. o. g. z.: Ako roditelji zapišu kćerim miraz, ima se takov uračunati u zakoniti i oporučni dio nasljedstva, osim ako se je oporučitelj naročito izrazio, da je htio zapis taj odrediti kao predzapis (praelegat).

Ustanova ovog §-a, u koliko se odnosi na odredbu, da se miraz, koji roditelji zapišu kćeram, imadu uračunati i u oporučni dio nasljedstva, t. j. da jim se imadu uračunati u onaj dio, koji jim ostavljaju roditelji naredbom posliednje volje kao nasljedstvo, iznimka je od obćenitog pravila ustanove §. 790. o. g. z. po kojoj, kada djeca nasljeduju po naredbi posliednje volje, uračunanje biva samo onda, ako je oporučitelj izriekom naredio, dočim se ima samo u nasljedovanju neoporućenom, t. j. u dio zakoniti, uračunati, djetetu, što god je od oporučitelja primilo u svrhu spomenutu i §. 788. o. g. z., kamo spada i miraz što je za života dao svojoj kćeri ili unuki.

Ustanova §. 671. o. g. z. stoji dakle u toliko u oprieci s onom §-a 790. o. g. z., što se po §-u 671. ima u pravilu uračunati ono, što oporučitelj zapisuje kćeri svojoj kao miraz u dio nasljedni, koji joj pripada kao oporučnoj nasljednici, a samo onda smatrati za praelegat, ako je oporučitelj naročito joj htio ostaviti u to ime, t. j. kao legat uz dio nasljedstva oporukom ostavljeni; dočim ustanova §-a 790. o. g. z. nasuprot odredjuje, da se miraz, što no je oporučitelj kćeri za života dao, u pravilu ne uračuna u oporučni nasljedni dio njezin, već da uračunanje samo onda biva, ako je oporučitelj to izrekom odredio.[2]

Ako se dakle zapis miraza ne može smatrati kao praelegat, ne uvidja se obzirom na ustanovu §. 671. o. g. z. kakovu imovinsku korist da je zapisovnica stekla ovako vom odredbom oporučitelja.

Zato su nastojali stariji komentatori ovu u zakonu doista neshvativu ustanovu tumačiti s gledišta pravičnosti; ali nije im pošlo za rukom naći za istu osnovanih razloga.[3] Noviji komentatori ograničuju se na to, da navode mnienja starijih komentatora dodajući, da se pravi uzrok ustanove §. 671. o. g. z. ne da pogoditi.

---

[1] Vidi Unger §. 75. opazka 6. str. 318. Pfaf i Hoffman II. str. 461., dočim je Stubenrauch mnienja Damianicha, da zapisovnici, koja je nezakonito diete, pripada miraz uviek samo s obzirom na stalež njezin neglededć na stalež i imućtvene okolnosti matere.

[2] Ne može se naći ni u zapisnicih o viećanju zakonotvornog povjerenstva ob osnovi obćeg gradj. zakonika o tom razjašnjenja. Pače se vidi iz istih, da je bilo povjerenstvo ovo protivnog mnienja, te se članovi istoga prigodom pretresivanja §-a 460. izvorne osnove, koji odgovara posvema §. 671. obć. gradj. zak., složiše u tom, da se je zapis miraza, što no zapišu roditelji kćeri ili unuci ima uviek smatrati mućim praelegatom. (Vidi zapisnik o viećanju c. kr. dvorske komisije ob osnovi obć. austr. gradj. zak. od 4. prosinca 1609. §. 655. kod Ofnera u knjizi II. str. 545.). Kod konačne redakcije uvršten je ipak u nadpregledanoj osnovi §. 655. onako, kako je glasio u izvornoj osnovi (§. 460.), pa je kontekst istog §-a izpravljen onako, kako glasi sada §. 671. u zakonu samom, rukom izvjestitelja Zeilera, ali obrazloženje zato nije priobćeno. (Vidi nadpregedanu osnovu kod Ofnera §. 655. u knjizi II. str. 732.). Rješitba vrh. suda u Beču u tom pogledu ne ima.

[3] Vidi Stubenrauch I. strana 831. i tamo navedeno tumačenje Härtlovo, a i mnienje Nipelovo IV. str. 335.

Digitized by Google

Mi držimo, da u slučaju, da oporučitelj takov zapis miraza odredjuje, ovaj se kod oporučnog nasljedstva t. j., ako je zapisovnica podjedno oporučna nasljednica, — praelegatom smatrati ima, jer inače nebi doista imao takov zapis nikakve svrhe.

Zakon doduše veli, da ima u takovu slučaju oporučitelj naročito izraziti, da je htio taj zapis odrediti kao predzapis (praelegat), ali za to nije obzirom na pravila tumačenja odredbe posliednje volje navedena u §-u 655. o. g. z., potrebno da oporučitelj izrazito u oporuci kaže, da je taj zapis odredio kao predzapis, dovoljno je, da se to dade iz cielog sadržaja oporuke logično zaključiti. Ne može se do toga zaključka doći ovakovim tumačenjem razredbe posliednje volje, tada dakako ne preostaje drugo nego obzirom na ustanovu §. 671. iznimno i stvari navedene u razredbi posliednje volje za nasljednicu oporučnu kao miraz, uračunati u njezin oporučni dio.

f) zapis uzdržavanja, odgojenja i hrane.

§. 672. Zapis uzdržavanja sadržava hranu, odjeću, stan i ostale potrebe do smrti, i osim toga potrebni nauk. Sve to razumieva se takodjer pod odgojenjem. Odgojenje dospieva s punoljetnošću. Pod hranom (koštom) razumieva se jelo i piće za života.

§. 673. Što se tiče mjere zapisa navedenih u prednjem §., ako se mjera ta ne vidi iz naročite volje oporučitelja, ili ako se ne može izvesti iz mučeće volje njegove, koju je davanom do tada pomoćju očitovao, ima se ona ustanoviti polag staleža zapisovnika, ili polag onoga staleža, za koji je on usljed uživanoga obskrbljenja bio pripravljen.

Zapis uzdržavanja, u koliko nije ostavnik u to ime ostavio stanovitu svotu ili stanovite dohodke, sadržava u dvojbi sve, što je potrebno za svagdanje uzdržavanje života.

Sve ono što zapis uzdržavanja, sadržava i zapis odgojenja, dočim zapis hrane (košte) samo obuhvaća jelo i pilo.

Zapis odgojenja razlikuje se od zapisa uzdržavanja samo gledom na trajanje izpunjenja dužnosti s istim skopčanih.

Zapis uzdržavanja traje do smrti zapisovnika, a zapis odgojenja prestaja punoljetnošću njegovom.

Zapis uzdržavanja i zapis odgojenja sadržavaju ne samo hranu, odjeću i stan te potrebitu nauku, već i ostale potrebe, kao što liekove i podvorba u slučaju bolesti.

Što se tiče mjere zapisa sada navedenih, to se valja u pogledu iste u prvom redu držati volje oporučiteljeve i to u obzir uzeti ponajprije volju oporučiteljevu, izraženu u odredbi njegove posliednje volje, a, ako se ista iz ove ne vidi, imade se gledati, da li se neda ona izvesti iz mučeće volje njegove, koju je davanom do sada pomoćju očitovao t. j. ima se uzeti za zapisovnika, koji je već za života oporučitelja od njega dobio odgojenje ili odhranjenje, da je volja oporučitelja, da taj zapisovnik i poslje smrti oporučitelja dobiti ima odgojenje i hranjenje u istoj mjeri kao što za života oporučitelja.

Ako se ne da na nikoji način volja oporučitelja u tom pogledu ustanoviti, te ako sporazumak izmedju učestnika ne podje za rukom, ima ustanoviti mjeru prenavedenih zapisa sud polag staleža zapisovnika ili polag onog staleža, za koji je on usljed uživanog obskrbljenja bio pripravljen.

Digitized by Google

Što se načina tiče, kako se imadu u §-u 672. o. g. z. navedeni zapisi izpuniti, to je u tom pogledu takodjer u prvom redu mjerodavna volja oporučiteljeva. Ako oporučitelj glede toga ništa odredio nije, imadu se u pravilu zapisi ovi izpunjivati s podavanji in natura.

Može nasljednik u mjesto podavanja u naravi i dati zapisovniku ovim odgovarajući ekvivalent u novcu, jer mu je u pomanjkanju izrične odredbe oporučiteljeve u pogledu izpunjivanja zapisa na volju stavljen po smislu §-a 656. o. g. z. izbor načina u tom pogledu. Ali zapisovnik se ne može pridržati, da se ekvivalentom u novcu zadovolji, ako bi time štetovao, što bi bilo onda, kada bi mu nasljednik ustanovio u ime zapisa odgojenja ili uzdržavanja stalnu godišnju svotu, neglededć na to, da svake godine ciena živeža jednaka nije.

Preporno je pitanje glede vriemena, kada zapis odgojenja prestaje, obzirom na to, što zakon odredjuje, da isti dospjeva s punoljetnošću zapisovnika.

Da li se naime pod tim razumievati ima samo doba fizične punolietnosti ili da li prestaje izpunjenje zapisa ovoga i u slučaju da se proglasi zapisovnik po sudu punodobnim.[1]

Mi držimo, da je zakon odredbom, da zapis odgojenja dospieva punoljetnošću zapisovnika, htio samo ustanoviti zadnji kraj izpunjenja toga zapisa, ali da s toga izključeno nije, da zapis ovaj sa njegovom svrhom i prestaje, n. pr. ako je zapisovnik već prije 24 godine dovršio sve nauke i dobio stalnu službu.

g) Zapis pokućtva i sprave kućne.

§. 674. Pod pokućtvom razumievaju se samo stvari, koje su potrebne za pristojnu porabu stana; pod kućnom spravom ili namještajem razumievaju se i stvari, koje su od potrebe za vodjenje kućanstva. Ali ako se nekaže jasnije, sadržava se u tom i orudje, koje je potrebno da se izvršiva (tjera) obrt kakov.

Izraz „kućanstvo" rabi se u ovom §-u za pokućtvo.[2] Pod kućanstvom (ili pokućtvom) razumievaju se samo one pokretnosti, koje su potrebne za pristojno uživanje stana (stanovanje). Zapis kućne sprave ili namještaja[3] sadržava sve sprave za vodjenje kućanstva, dakle ne samo one, koje služe za uživanje stana (za stanovanje u užjem smislu) već i sve, što je potrebno za kuhinju, pivnicu itd. Izključene su pako stvari, koje spadaju na izvršivanje obrta (orudja, strojevi, makine itd.), kao što i pokućtvo, potrebno samo za izvršivanje obrta, n. pr. pokućtvo soba za goste i putnike u gostionah i svratištih.[4]

Zapis kuće sa svim, što se u njoj nalazi, sadržava u sebi sve pokretnosti uključivo gotovog novca i dragocienosti, u koliko iz razredbe posliednje volje ne proizlazi, da je oporučitelj stanovite stvari iz ovog zapisa izključiti htio.[5] Na stvari, koje je oporučitelj nakon učinjene već razredbe posliednje volje predao trećemu na čuvanje, ne proteže se gornji zapis.[6]

---

[1] Vidi o tome mnienje Stubenrancha I. str. 833., koji tvrdi, da zapis odgojenja traje u svakom slučaju do fizične punoljetnosti zapisovnika i protivno mnienje Nipelovo IV. strana 328.

[2] Vidi u njemačkom tekstu „Mobilien (Möbel)".

[3] Vidi u njemačkom tekstu „Hausrath oder Einrichtung".

[4] Stubenrauch I. str. 834.

[5] Rješitba vrh. suda u Beču od 5. lipnja 1861. G. U. 1341.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. siečnja 1864. G. U. 1856.

Digitized by Google

h) zapis shrane.

§. **675.** Ako je komu zapisana shrana, koja ne stoji po sebi, nego čini samo dio kakove cielosti, uzima se redovito, da su ostavljene samo one stvari, koje se za smrti oporučitelja nalaze u njoj, i na kojih hranjenje je shrana odredjena po svojoj naravi, ili kojom se je oporučitelj običajno služio.

§. **676.** Ako li je shrana pokretna, ili je stvar stojeća sama po sebi; zapisovnik može iskati samo shranu, ali ne i stvari, koje se u njoj nalaze.

§. **677.** Ako je komu zapisan kakov ormar, škrinja ili kovčeg sa svimi stvarmi, koje se u njima nalaze; razumieva se pod tim zapisom takodjer zlato i srebro, nakit i gotovi novci, i same zadužnice, koje je zapisovnik dao oporučitelju. Ine zadužnice ili izprave, na kojih se osnivaju iskanja i prava oporučiteljeva, broje se amo onda samo, ako se osim njih ne nahodi ništa drugoga u shrani. Na zapis žitkih stvari spadaju takodjer i sudi, odredjeni za prenos njihov.

Kod zapisa shrane (spreme) valja razlikovati, da li je ista ostavljena samo za sebe ili sa svim u njoj nalazećimi se stvari, a u prvom slučaju opet dali stoji po sebi, ili čini samo dio kakove cielosti.

Ako je shrana pokretna stvar ili koja stvar stojeća samo po sebi (kod nekretne tvari n. pr. klet o sebi stojeća upisana u gruntovnici pod posebnom parcelom kao osebi stojeća gruntovna stvarnost) zapisovnik može iskati samo shranu a ne i stvari, koje se u njoj nalaze (§. 676.) Preporno je pitanje medju komentatori, da li i onda pristoji zapisovniku pravo samo na shranu, ako ona samo po sebi ne ima nikakove osobite vriednosti već ako predstavlja samo vriednost zajedno sa stvari u njoj nalazećimi se, n. pr. kutija za nakit, koja bez nakita ne ima vriednosti. Jedni misle, da se u ovakovom slučaju mora uzeti, da je oporučitelj htio ne samo na prosto shranu ostaviti zapisovniku, već istu zajedno s njezinim sadržajem;[1] drugi pako drže, da se ne ima gledati na vriednost shrane, već na volju oporučiteljevu, koju valja tumačiti po logičnom sadržaju iste obzirom na rieči, koje je oporučitelj upotriebio i običnog znamenovanja istih. Ako dakle komu oporučitelj ostavlja u ime zapisa škrinju od srebrenine ili kutiju od nakita, to pripada dotičnom zapisovniku samo škrinja od srebrenine bez njezinog sadržaja, t. j. bez srebernine, ili kutija bez nakita, neglededć na vriednost škrinje ili kutije.

Ako pako oporučitelj u oporuci kaže: „ostavljam A-u škrinju srebernine“ ili „kutiju nakita,“ tada se uzeti ima, da je volja oporučiteljeva bila gledom na običajni način govorenja, da zapisovnik ne ima dobiti samo prostu shranu, jednostavnu škrinju ili kutiju, već i njezin sadržaj t j. sreberninu, odnosno nakit.[2] Mi se slažemo sa ovim mnienjem, jer odgovara propisu §-a 676 o. g. z., koji ne čini razlike izmedju shrane od vriednosti, bez vriednosti, ili male vriednosti, već izrazito kaže, da može zapisovnik, ako li je shrana pokretna ili stvar stojeća sama po sebi, iskati samo shranu, a ne i stvari koje se u njoj nalaze.

Ako je komu zapisana shrana, koja ne stoji po sebi, nego čini samo dio kakove cielosti, n. pr. podrum ili drvarnica koje kuće, sunjica (ladica) kojeg ormara, tada se

[1] Stubenrauch I. str. 835.
[2] Unger VI. §. 69. opazka 3. str. 302.

Digitized by Google

uzme, da oporučitelj nije htio ovaj dio stvari razstaviti od cielosti ili ostaviti zapisovniku suvlastničtvo stvari u upitnom dielu, već samo zapisati mu stvari nalazeće se u ovoj shrani, sačinjavajućoj dio od cielosti, dakle stvari nalazeće se u podrumu, u drvarnici u odnosnoj sunjici. Zapisanimi se pako u takovu slučaju smatraju samo stvari, koji su se nalazili u takovoj shrani u času smrti oporučiteljeve, a ne za vrieme, kada je učinio oporuku, i to neglededć na izrazitu ustanovu zakonsku u §-u 675 o. g. z. već zato, što je volja oporučiteljeva opoziva.

Prestaje s toga zapis taj samo po sebi kriepostnim biti, ako se u času smrti oporučiteljeve ne nalaze nikakove stvari u shrani takovoj,[1] osim da se dokazati može, da je oporučitelj samo za nekoje vrieme stvari, koje su se nalazile u upitnoj shrani iza učinjene razredbe posliednje volje odstranio, bez namjere da zapis ovaj ukine, n. pr. stvari iz podruma odstranio radi nastale slučajne povodnje, ili ako se dokazati može, da je upitne stvari odstranila treća osoba bez znanja i privoljenja oporučitelja.[2]

Nasuprot izuzete su iz ovakove shrane stvari, koje se redovito tamo ne čuvaju, već koje su radi kojeg osobitog slučaja samo iznimno tamo spravljene, n. pr., ako su dragocienosti i novci u podrumu sakriti radi toga, što su se u okolici razbojnici pojavili.

Ako je komu zapisan kakov ormar, škrinja ili kovčeg sa svimi stvari, koje se u njima nalaze, ima pravo zapisovnik na sve stvari bez razlike, koje se u takovoj shrani nalaze, takodjer dakle na zlato, srebro, nakit i gotovi novci; jedino od izprava (zadužnica, dokaznica) pripadaju mu samo zadužnice i dokaznice, koje je on (zapisovnik) dao oporučitelju; sve zadužnice i dokaznice, na kojih se osnivaju iskanja i prava oporučiteljeva broje se amo onda samo, ako se osim njih ne nahodi ništa drugoga u shrani (§. 677 o. g. z.).

Preporno je, da li spadaju medju stvari izuzete iz ovog zapisa i državne zadužnice i ini javni državni papiri. Mi držimo, da ne ima zakonskog razloga, zašto bi se imali ovakovi papiri izuzeti izmedju stvari navedenih u §. 677 o. g. z., koje zajedno sa shranom pripadaju zapisovniku, jer ovaj §. izuzimlje samo privatne obveznice i dokaznice, što se samo iz konteksta istog §. zaključiti može, po napose iz konačne stavke, koja naročito veli: „ine zadužnice i dokaznice, na kojih se osnivaju iskanja i prava oporučiteljeva“ i t. d.[3]

Na zapis žitkih stvarih spadaju takodjer i posude, odredjene za prenos njihov, osim da se iste smatraju pripadnošću glavne stvari, n. p. lagovi u podrumu, koji su tako veliki, da se iz podruma ne mogu maknuti a da se ne razstave.[4]

i) Zapis dragulja, nakita i ukrasa.

§. 678. Pod dragulji razumieva se redovito samo drago kamenje i pravi biser; pod nakitom razumieva se i lažljivo kamenje, i ures služeći za kićenje osobe, napravljen od zlata ili srebra, pozlaćen ili posrebren; a pod ukrasom razumieva se ono, što osim nakita, uresa i haljina služi za kićenje osobe.

Drago kamenje i pravi biser, koji služi samo za ures drugog predmeta, kao što ure, slike i t. d., ne imade se nikad uračunati medju dragulje, (zaključak iz ustanove §-a 679 o. g. z).

---

[1] Vidi u tom pogledu rješitbu vrh. suda u Beču od 5. lipnja 1861. G. U. 1341 i od 28. siečnja 1869. G. U. 3266.

[2] Vidi o tom pogledu analogni slučaj u riešitbi vrh. suda u Beču od 19. veljače 1856. G. U. 162.

[3] Vidi protivno mnienje Stubenraucha I. str. 836, i tamo pod opazkom[1] navedena mnienja ostalih komentatora. Za naše mnienje govori i mnienje zakonotvornog povjerenstva (Vidi o tom zapisnik istog povjerenstva od 16. travnja 1804. o pretresivanju osnove obć. gradj. zak. kod Ofnera I. §. 471. str. 406.).

[4] Ellinger, str. 260.

Digitized by Google

Stvari, koje služe za ures ili ukras osobe, ali koje nije oporučitelj za to upotriebio, već jih samo nabavio za preprodaju, ne mogu se smatrati ni uresom ni ukrasom.[1]

Medju ukrasom ne broji §. 678 o. g. z. haljine, pače jih iz zapisa istog izuzimlje, ali zato se ipak mogu razumievati pod ukrasom po okolnostih i haljine odnosno dielovi iste, koje dotičnoj osobi za odievanje po staležu njezinom potrebne nisu, već služe samo za njezin ukras.

Nu općenito pravilo o tom, kada haljina prestaje biti odjećom ili kada dio iste prestaje biti pokretnim pripadkom odiela, neda se ustanoviti, ovo se ima prosuditi po okolnostih i osobnih odnošenjih.[2]

k) Zapis zlata, srebra, prtenine i podvoza.

§. 679. Zapis zlata ili srebra sadržava u sebi zlato i srebro, preradjeno i nepreradjeno, ali ne u novac skovano, nit ono, što čini samo dio ili kićenje koje druge stvari zaostavačke, kao n. pr. ure (sati) ili kutije (burmutice). Prtenina (rubenina) ne broji se medju odjeću, niti čipke medju prteninu, nego medju ukras. Pod podvozom razumievaju se tegleći konji i kola, odredjena za ugodnost oporučitelja, s hamovi (remenjem) na to spadajućimi, ali ne konji jahaći i jahaća sprava.

Iz zapisa zlata i srebra, imade se izuzeti zlatni i sreberni kovani novac, bio tuovozemne ili inozemne vriednote, kao i ovozemni stari kovani novac, koji je izvan tečaja stavljen, jer se zlato i srebro samo po običnom znamenovanju riečih razumievati može, dakle samo zlatnina i srebernina u pravom smislu, kamo ne spada ono što dio uresa (kićenja) druge stvari (n. pr. ure, burmutice i t. d.) sačinjava.[3]

Medju prteninom (rubeninom) ne broji se kod zapisa prtenine ona prtenina ili rubenina, koja je potrebna za tjeranje stanovitog obrta n. pr. gostione ili kupališta.

Izraz „podvoz" rabi zakon u §-u 679 o. g. z. za ekvipažu, pa se zato pod istim razumievaju, samo konji vozaki i kola odredjena za ugodnost oporučitelja s hamovi na to spadajućimi ali ne gospodarstveni konji i kola, kao i ne konji, koji su potrebni za tjeranje obrta vozarskoga.

l) zapis gotovine.

§. 680. Na gotovinu spadaju i one javne vjerovne artije, koje u prometu urednom prolaze za gotov novac.

Na gotovinu ne spada izvan tečaja stavljeni kovani novac niti državne zadužnice. Pod „novcem" mogu se pako po okolnostih i državne zadužnice razumievati; n. pr. ako oporučitelj komu ostavlja kao zapis novac, koji leži u njegovu korist u pologovni ured; a tamo u polog stavljeni novac je koristonosno uložen u državnih zadužnicah ili inih javnih vjerovnih papirih n. pr. u razteretnicah.[4]

m) Što se razumieva pod nazivanjem djeca?

§. 681. Pod nazvanjem: djeca, ako je oporučitelj ostavio što tudjoj djeci, razumievaju se samo sinovi i kćeri; ako je pak ostavio svojoj vlastitoj djeci, razumievaju se i potomci, koji dolaze na njihovo mjesto, i koji su pri smrti oporučitelja jur bili rodjeni.

---

[1] Vidi Nippel IV. str. 328 i Stubenrauch I. str. 837.
[2] Vidi o tom Stubenrauch I. str. 837 i Pfaff i Hofman II. str. 476.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. lipnja 1852. br. 6044 P. str. 467.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. lipnja 1872. br. 5562. G. U. 4639 i od 15. prosinca 1871. br. 13668. G. U. 4364.

Digitized by Google

Ustanova ovog §-a razlikuje kod zapisa, koji je ostavljen „djeci“ bez označenja imena, da li je zapis ostavljen djeci oporučiteljevoj ili djeci treće osobe.

U prvom slučaju odredjuje predstojeći §. 681 o. g. z., da se imadu pod djecom razumievati po obćem, u §-u 42 o. g. z. ustanovljenom pravilu, svi srodnici u nizhodnoj lozi izključenjem nezakonite djece.

U drugom slučaju pako — naime, ako je zapis ostavljen djeci treće osobe — n. pr., ako oporučitelj kaže: „zapisujem moju kuću djeci mojeg prijatelja A-a“, kaže §. 681. o. g. z., da se imadu razumievati samo sinovi i kćeri upitne treće osobe a ne i dalnji potomci nizhodne loze. U jednom i drugom slučaju pako razumievaju se samo ona djeca, koja su bila već rodjena pri smrti oporučitelja. Obzirom na §. 22. o. g. z. spadaju ovamo i nerodjena djeca, koja su bila pri smrti oporučiteljevoj već začeta. Ne mogu se pako u nijednom slučaju ovdje uporabiti propisi §. 512. o. g. z. i dekreta dvorske kancelarije od 30. lipnja 1845., te u slučaju, da oporučitelj ostavlja zapis vlastitoj svojoj djeci protegnuti ovaj i na nerodjene još potomke njegove. U tom pogledu treba jasne i izrične odredbe oporučiteljeve.[1]

n) srodnici.

§. 682. Zapis, ostavljen srodnikom bez bližjega naznačenja, zapada onim, koji su po nasljedovanju neoporučnom najbližji, i pravilo postavljeno u §. 559. o razdjeljenju nasljedstva medju takovimi osobami, koje se smatraju kao jedna osoba, ima se uporavljivati i na zapise.

Smjer §. 682. o. g. z. je samo taj, da odstrani svaku dvojbu, koji se smatrati imadu „s r o d n i c i“, ako oporučitelj zapisuje stanovitu stvar „srodnikom“ bez da navede imena njihova ili bez da jih u obće pobliže označuje. Zato ustanovljuje §. ovaj, da se u tom slučaju moraju smatrati srodnici samo oni, koji su po nasljedovanju neoporučnom (zakonitom) oporučitelju najbliži.

Ne ima dvojbe, da je oporučitelj, ako je naznačio jednostavno, da ostavlja stanoviti zapis „srodnikom“ bez pobližeg označenja, samo srodnike s v o j e razumio, a da nije mislio na srodnike koje treće osobe. Ako oporučitelj hoće da ostavlja zapis „srodnikom“ treće osobe, valja da tu treću osobu u oporuci označuje tako, da dvojbe ne ima, da se upitni „srodnici“ odnose samo na ovu treću osobu. U tom slučaju imat će se smatrati za srodnike anologno §-a 682. o. g. z, takodjer samo oni, koji su po zakonitom nasljedovanju najbližji upitnoj trećoj osobi. Mnienje onih, koji tvrde, da su srodnici treće osobe posve izključeni po ustanovi §. 682. o. g, z., ne ima nikakova uporišta u zakonu a za ovo ne postoji nikakov osnovani razlog.[2]

Dioba medju srodnici — zapisovnici — biva po načelih navedenih u §-u 559. o. g. z.[3]

Preporno je medju komentatori, kako da se u sklad dovede ustanova §-a 682. o. g. z. s onom u §. 651. o. g. z., pošto potonja odredjuje, da može oporučitelj, koji je odredio zapis nekoj klasi osoba kao: srodnikom, služiteljem ili siromakom, ostaviti na volji nasljednikom ili komu trećemu, da razredi, koja od tih i što svaka primiti može, dočim, ako oporučitelj nije ništa ustanovio vrhu toga, izbor pristoji nasljedniku.

Mi ne nalazimo protuslovja izmedju ustanova §§. 651. i 682. o. g. z. te držimo, da jedna uz drugu uzpored stajati može.

---

[1] Rješenje vrh. suda u Beču od 19. ožujka 1862. br. 372. G. U. 1498.

[2] Vidi o tom mnienje Stubenraucha (I. str. 839.), s kojim se mi ne slažemo, jer ne nalazimo, da je u zakonu opravdano.

[3] Vidi o tom tumačenje kod §-a 559. o, g. z.

Digitized by Google

Ustanova §-a 651. o. g. z. sadržaje samo način diobe zapisa, dočim §. 682. ustanovljuje pojam izraza „srodnici“, kada ga oporučitelj rabi kod odredjenja zapisa. Mi držimo, da je mnienje onih komentatora opravdano, koji tvrde, da se §. 651. o. g. z. glede diobe zapisa na srodnike uporabiti može samo onda, ako je oporučitelj izričnо ostavio nasljednikom ili komu trećemu na izbor, da razredi, koja od dotičnih osoba i što svaka primiti može, a ako to izrično u razredbi posliednje volje odredio nije, da imade nastupiti propis §. 682. o. g. z.).[1]

Tomu se ne protivi konačna ustanova §-a 651, o. g. z., koja veli: „ako oporučitelj nije ništa ustanovio vrhu toga, izbor pristoji nasljedniku“, jer tom konačnom stavkom u §. 651. o. g. z. nije htio zakonodavac kazati, da je nasljednikom na volju stavljeno. smatrati za srodnika onoga, koga oni hoće; oni se svakako glede toga moraju držati zakonske odredbe §. 682. o. g. z., koja izrično ustanovljuje, koji se „srodnici“ smatrati imadu. Nasljednici mogu i u slučaju §. 851. o. g. z. birati samo medju osobami „srodnika“ pri čem su u svakom slučaju vezani na propis §-a 559. o. g. z., koji ustanovljuje, da ako se sastaju takove osobe, koje se u nasljedovanju zakonitom prama ostalim imadu smatrati samo jednom osobom, iste i pri diobi po oporuci držati valja same za jednu osobu.

Ako medju srodnici, kojim je oporučitelj bez navoda imena njihovih i bez pobližeg označenja ostavio kakov zapis spadaju i zakoniti ili oporučni nasljednici ili pako ini zapisovnici, kojim je oporučitelj ostavio posebni zapis, to ovi nasljednici ili zapisovnici ne udioničtvuju kod diobe zapisa ostavljenog „srodnikom“ u obće bez bližjeg označenja (§, 558. o. g. z.).

Ako je oporučitelj za zapisovnike svoje postavio „najbližu svoju rodbinu a da nije koga imenovao, te bez pobližjeg označenja u obće, to je nedvojbeno njegova volja bila ta, da zapis ima pripasti onim, koji su mu po zakonitom nasljedovanju najbližji. S toga se ima takov zapis prosuditi po ustanovi §. 862. kao zapis ostavljen „srodnikom“ bez pobližeg označenja.[2]

o) služinčad.

§. 683. Ako je oporučitelj svojim službenim osobam što zapisao, pa ih je znamenovao samo po službi, koju izvršuju, uzima se, da zapis zapada onim, koji se u vrieme smrti njegove nalaze u toj službi. Ali u tom i u drugih slučajevih mogu ovu predmnjevu uništiti protivni i jači predmnievani razlozi.

Ustanova ovog §-a je jasna; samo obzirom na konačnu stavku može nastati pitanje, što da je zakon razumio pod „jačimi predmnievanimi razlozi“ te kada mogu ovi uništiti u ovom §-u kao pravilo stavljenu zakonsku predmnjevu.

Ako se u času smrti oporučiteljeve nalazi kod njega u službi ono isto služeće osoblje, koje je bilo kod njega u službi i onda, kada je oporuku pravio, ne može nikakve dvojbe biti, da je oporučitelj mislio samo svoju služinčad. Dvojba u tom pogledu može nastati samo onda, ako se je službeno osoblje od vremena, kada je oporučitelj pravio naredbu posliednje volje pa do časa njegove smrti mienjalo. Tada valja uvažiti sve okolnosti i sve osobne odnošaje oporučitelja prama službenikom njegovim, te obzirom na sve ovo ustanoviti po sadržaju oporuke pravu volju oporučiteljevu. U tom pogledu dopušten je svaki dokaz.

Ako je oporučitelj odredio, da svako njegovo služinče ima dobiti godišnju mirovinu u stanovitom iznosu, imadu na ovu samo oni pravo, koji su bili kod njega u stalnoj

---

[1] Vidi o tom Unger VI. §. 57, opazka 7. str. 263. i Pfaff i Hofman II. str. 401.
[2] Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 1. ožujka 1889. br. 2368. G. U. 2164.

Digitized by Google

službi, a ne oni, koji su bili samo nekoje vrieme u pomoć stalnom osoblju službinskom, ponapose ne oni, koji su samo sluge ili službinje zamienili za nekoje vrieme kao što u slučaju bolesti.[1]

Pita se što onda, ako je oporučitelj svojoj službinčadi u obće ostavio samo jedan zapis, n. pr. odredio: ostavljam mojoj službinčadi 1000 for., kako se ima taj zapis podieliti?

Na ovo pitanje valja odgovoriti, da se tada svota ostavljena službinčadi kao zapis dieliti ima po analogiji §-a 555. o. g. z. na jednake dielove medju članove iste po glavah, i to medju one, koji su bili u času smrti oporučiteljeve kod njega u službi, odnosno, ako je dokazana protivna predmnjeva po konačnoj ustanovi §-a 863. o. g. z., medju odnosne dotične službenike. Propis §-a 561. o. g. z. ima se samo onda uporavljivati, ako je oporučitelj ostavio nasljednikom na volji, da razrede, koja od tih osoba ima što primiti, ili pako, ako se zapis ne sastoji u gotovom novcu ili stvarih jednake vrsti, u kojem slučaju stupa u kriepost konačna ustanova §-a 651. o. g. z., po kojoj, ako oporučitelj ništa u tom pogledu odredio nije, pristoji izbor nasljedniku.[2]

Dan od kojeg započimlje pravo na zapis.

§. 684. Zapisovnik zadobiva redovito (§. 699.) odmah poslie smrti oporučitelja za se i za svoje nastupnike pravo na zapis. Ali pravo vlastnosti na stvar zapisanu može se zadobiti samo po propisih sadržanih u poglavju petom o stečenju vlastnosti.

Čas, od kojeg zapisovnik pravo na zapis imade, jest redovito dan smrti oporučitelja. Ovo je obćenito pravilo izraženo već u §-u 536. o. g. z.

Od ovog pravila ima iznimaka, kao kod prava nasljedstva tako i kod zapisa, ako pravo na zapis zavisi o izpunjenju mogućeg i dopuštenog uvjeta (§, 699. o. g. z.), ili, ako je oporučitelj pravo na zapis ograničio na vrieme, *za koje se nezna, da li će doći ili ne doći*, koje se ograničenje takodjer smatra samo kao uvjet (§. 705, o. g. z.). U oba ova slučaja zadobije zapisovnik zapis istom onda, ako izpuni uvjet ili nastupa odnosno vrieme, te ako preživi izpunjenje uvjeta (§. 703. o. g. z.). Ako je oporučitelj ograničio pravo zapisa na vrieme, *koje sigurno doći mora*, tada ne smatra se vrieme ovo kao uvjet, te zapisovnik stiče pravo na zapis odmah u času smrti oporučiteljeve.

Pravo zapisovnika, koje je bilo od časa učinjene naredbe posliednje volje, kojom mu je zapis namienjen, do časa smrti oporučiteljeve, samo *nadano* pravo, pretvori se časom smrti oporučitelja u tvrdo obstojatno pravo. Nu od časa, kada zapada zapisovniku zapis, t. j. od časa smrti oporučiteljeve — ili kod zapisa, zavisnog od uvjeta — od časa, kada se uvjet izpuni, stiče zapisovnik samo pravo zadobiti zapis, odnosno pravo isti primiti ili pako odbiti (dies legati cedens).

Sam zapis ne stiče pako zapisovnik po austr. gradj. pravu ipso jure, već valja da zapis prihvati, t. j. mora izraziti svoju volju, da zapis prima. Volju ovu pako ne mora izraziti u stanovitoj formi ni pred sudom, dovoljno je i mučeći njegov prihvat n. pr., ako se na dostavljenu mu sudbenu odluku o zapalom mu zapisu, ne očituje da zapis ne prihvaća. Ovo proizlazi iz rieči zakona u §-u 684. o. g. z., jer se u ovom §-u ne

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. svibnja 1853. br. 4400. Po str. 473. i Ger. Ztg. 1854. br. 42.

[2] Vidi o tom mnienje Stubenraucha I. na str. 841, koji ne drži, da se u ovom slučaju može uporabiti §. 651. o. g. z. i protivno mnienje Nippelovo IV. str. 290.

Digitized by Google

kaže zapisovnik zadobiva redovito poslje smrti oporučitelja za se i svoje nastupnike zapis, već samo da zadobije pravo na zapis.[1]

Zapis mora zapisovnik ili u cielosti prihvatiti ili u cielosti odbiti. Diono odbijanje zapisa smatra se bezkriepostnim. Tko prihvaća izrazito samo dio zapisa, smatra se, da ga je u cielosti prihvatio. Gledom na obćenitu ustanovu §-a 806., ne može zapisovnik, pošto je jednom već zapis prihvatio ili ga se odrekao, ovu svoju odluku više poreći. Od više zapisa pako može jednog prihvatiti a drugog se odreći, u koliko se to ne protivi, po sadržaju razredbe posliednje volje, volji oporučiteljevoj. Zapisovnik, koji je doživio čas smrti oporučitelja, može pravo zapisa, koje ovim časom zadobije, prenieti na nasljednike, osim da je zapis ograničen uvjetom (§§. 703. i 704. o. g. z.), u kojem slučaju mora doživjeti izpunjenje uvjeta, da bude prenos na nasljednika kriepostan.[2]

Iznimka postoji samo kod zapisa, kojeg je predmet pravo, koje je ograničeno na osobu zapisovnika te koje i prestaje smrću njegovom, kao n. pr. pravo uživanja stanovite glavnice.

Da li je ograničen zapis na vrieme, ili zavisan o izpunjenju uvjeta, zavisi o sadržaju oporuke, koji valja tumačiti po propisu §-a 655, o. g. z. Tako n. pr. dodatak zapisu novčane svote, da ju zapisovnik ima dobiti „čim" dostigne 25. godinu života, ne sadržaje po običnom znamenovanju rieči nikakova uvjeta, nego samo ustanovljenje roka, kada obterećeni ima dobiti zapisanu novčanu svotu. Ali taj je rok takov, da mora nadoći i s toga on po §-u 705. o. g. z. izključuje pojam uvjeta. Prema tomu je zapisovnik stekao pravo odmah po oporučiteljevoj smrti i mogao ga je prenieti na svoje nasljednike.[3]

Pravo vlastničtva na zapis zadobije zapisovnik samo valjanim načinom stečenja prava vlastnosti po propisih zato sadržanih u poglavju petom obćeg gradj. zak. o stečenju vlastnosti. Odredba bo oporučitelja u naredbi posliednje volje, kojom zapisovniku zapisuje zapis, daje zapisovniku samo pravni naslov prava vlastničtva na odnosnu zapisanu mu stvar. Zapisovniku pristoji prije predaje stvari samo osobno pravo tražbine proti nasljedniku na izdanje zapisa, ali proti trećem posjedniku zapisane mu stvari ne može podići tužbu na priznanje prava vlastnosti i izdanja zapisa.[4]

Ako je nasljednik, ili dotični zapisom obterećeni, stvar zapisanu, znajući za zapis, odsvojio, može zapisovnik tražiti od nasljednika, odnosno, ako ovaj nije zapisom obterećen, od dotičnog, kojemu je naloženo izpunjenje zapisa, naknadu štete i po okolnostih podpunu zadovoljštinu (§§. 1.23. i 1324. o, g. z.). Vlastnost na zapis nekretnina, stiče se samo unosom u gruntovne knjige. Zato ima razpravna oblast onim, kojim pripada iz koje ostavine nepokretna dobra ili tražbine ležeće na njih kao zapisovnikom, na njihov zahtjev izdati potvrdu, da kao vlastnici mogu biti upisani u gruntovne knjige. Na temelju samog zapisja (kodicila) ili oporuke bez potvrde razpravne oblasti, spomenute u §-u 178. izv. parb. post., ne može se dozvoliti upis zapisa u javne knjige. Ali ova potvrda ne može se zaiskati prije nego li se dovrši ostavinska razprava i obavi uručba.[5]

---

[1] Za ovo mnienje izjavili su se Unger (VI. §. 62. opazka 2. str. 272,) i Kirchstetter (str. 366.). Protivnog je mnienja za stečenje zapisa ipso jure Pfaff i Hofman (II. 4. str. 488.). Stubenrauch ne izjavljuje svoje mnienje u tom pogledu, već navadja samo mnienje ostalih komentatora (I. str. 841.).

[2] Vidi u tom pogledu tumačenje kod §-a 536. o. g. z.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. listopada 1858. br. 10636. G. U. 2049.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. rujna 1874. br. 6536. G. U. 5469,

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. listopada 1876. i 10. listopada 1876. G. U. 6252. i 6255.

Digitized by Google

Dan plaćanja.

§. 685. Zapis pojedinih stvari zaostavštine i prava koja se na njih odnose, mali darovi služećoj čeljadi, i nabožni zapisi, mogu se iskati odmah, a ini zapisi tek poslie godine dana od smrti oporučitelja.

§. 686. Ako je komu zapisana iz zaostavšine kakova stvar posebna, pripadaju zapisovniku od dana, kada je umro oporučitelj, i tekuće kamate, pridošle koristi, i svaki ini priraštaj. Nasuprot zapisovnik nosi i sve terete, koji su na zapisu, i samu štetu, ako se zapisana stvar bez tudje krivine omali, ili sasvim propadne.

Dočim su u predhodivšem §-u 684. sadržani propisi, kada zapisovnik pravo na zapis imade (dies legati cedens), ustanovljuje §. 685. o. g. z., kada izplata odnosno izpunjenje zapisa dospieva (dies legati veniens). U tom pogledu ustanovljuje §. 685. o. g. z., da se zapisi redovito mogu tražiti godinu dana iza smrti oporučitelja, dočim se godina računa po §-u 902. o. g. z. sa 365 dana.[1]

Iznimno mogu se tražiti odmah poslje smrti oporučiteljeve: 1) zapisi pojedinih stvari zaostavštine i prava, koja se na njih odnose; 2) mali darovi služećoj čeljadi; 3) nabožni zapisi. Medju ove iznimke može se brojiti obzirom na §. 691. o. g. z. i zapis uzdržavanja.[2]

Medju pojedine stvari zaostavštine, koje valja odmah izdati zapisovnikom, ako su ostavljeni kao zapis, spadaju i stvari njeke vrsti, od kojih u ostavini više ima, te zato po §-u 656. o. g. z. nasljedniku izbor pripada, jer se i u ovom slučaju ne moraju stvari istom nabavljati, pošto se nalaze u zaostavštini. Jedino valja u tom slučaju pričekati dok odnosni nasljednik svoje nasljedno očitovanje sudu ne preda, jer po §. 656. o. g. z. jedino njemu pripada pravo izbora, ako u tom pogledu oporučitelj ino što odredio nije; a prava pripadajuća mu kao nasljedniku ne može on izvršivati dok nije sudu predao nasljedno očitovanje svoje.

Medju pojedine stvari zaostavštine može se brojiti po okolnosti i zapis novca, ako nije zapisan upravo kao novčana svota (numerata pecunia), već ako se zapisom smatrati mogu samo pojedini komadi novca (corpora nummorum) n. pr. 20 komada dukata.[3]

Koji se zapisi imadu smatrati nabožnimi zapisi, preporno je medju komentatori. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji tvrde[4], da se imade pod zapisi za nabožne svrhe (legata ad pias causas) razumievati: a) zapisi ostavljeni crkvi (navlastito za mise i mir duše. (Dvorski dekret od 22. prosinca 1788. sbirka prav. zak. br. 938.); b) zapise za sve dobrotvorne zavode, kamo se imadu brojiti ubožišta, sirotišta, bolnice, ali ne zapise. za obće koristne zavode, koji nisu podjedno dobrotvorni zavodi, kamo spadaju zapisi za škole, sveučilišta, akademije itd.[5]

Mogu se napokon po §-u 685. odmah tražiti mali darovi (pro modico) služećoj čeljadi.

Koji su darovi maleni, ima se pripustiti uvidjavnosti suda.

---

[1] Stubenrauch I. str. 843.

[2] Unger (VI. §. 64. opazka 8. str. 281.) računa ovamo i zapis nuždnog diela. Mi držimo, da ovo nije opravdano, te prihvaćamo mnienje Winiwarterovo, da se zapis nuždnog diela ovamo uračunuti ne može, jer se mora istom tečajem ostavinske razprave konstatovati točno aktivno i pasivno stanje ostavinske imovine, da se može ustanoviti nuždni dio.

[3] Unger VI. §. 64. opazka 3. str. 280.

[4] Unger VI. §. 64. opazka 6. str. 281, i Pfaff i Hofman II. str. 500,

[5] Vidi o tom obširnija mnienja raznih komentatora kod Stubenraucha I. str. 846.

Digitized by Google

Ako izplata ili izpunjenje zapisa zavisi o kakovu uvjetu ili, ako je ograničeno na stanovito vrieme, tada se razumieva samo po sebi, da se zapisi takovi ne mogu tražit prije nego što se izpuni uvjet ili nastupi vrieme, pošto ustanova §-a 685. o. g. z. ima pred očima samo neograničene zapise. Ako je zapisana komu iz ostavštine kakova stvar posebno, odredjuje §. 686. o. g. z., da pripadaju zapisovniku od dana kada je umro oporučitelj i tekući kamati i pridošli koristi i svaki ini priraštaj.

Vidi o tom općenite ustanove o priraštaju u §. 404. i sljedećih §§. četvrtog poglavja, koji se i ovdje uporabiti imadu.

Pošto se po §-u 685. o. g. z. mogu zapisi pravilno tražiti za godinu dana po smrti oporučitelja, to je s ovim zapisovnikovim pravom u suglasju dužnost baštinika izplatiti zapis za godinu dana. S toga mora baštinik po §§. 1333. i 1334. o. g. z. nakon godine dana platiti i zatezne kamate, neglededć na to, da li ga je zapisovnik pozvao da izplati zapis ili ne.[1] Kod zapisa pako navedenih u §. 685. o. g. z., koji se odmah iskati mogu, naime kod zapisa pojedine stvari zaostavštine i prava, koja se na njih odnose, kod malih darova služećoj čeljadi i nabožnih zapisa nastaje po §-u ovom i §§-ih 685. i 687. o. g. z. rok izplate onog dana, kada umre oporučitelj; s toga se imadu od ovih zapisa obzirom na §. 1334. o. g. z. od toga dana platiti zakoniti zatezni kamati i bez opomene zapisovnika.[2]

Zapisovnici nose nasuprot sve terete, koji su na zapisu, pa i samu štetu, ako se zapisana stvar bez krivnje nasljednika ili dotičnika, koji je obterećen izpunenjem zapisa, omali ili sasvim propadne. Medju terete spadaju uknjižene tražbine na zapisanu nekretninu, porezi i javne daće itd. Ali zapisovnik komu su pripale kao zapis pokretnine ili nepokretnine, obterećene dugom, jamči vjerovoiku samo zalogom, jer on ne preuzima osobne obveze dužnika već samo teret zaloga; osobni dužnik ostaje ostavina odnosno očitovani nasljednik. Zato se mogu zapisovnici tužiti na izplatu duga, kojim je zapis obterećen samo hipotekarnom tužbom.

Ako je zapis ograničen na vrieme, ili ako je ovisan o uvjetu, tada postoji izmedju zapisom obterećenog i zapisovnika isti pravni odnošaj kao izmedju fiduciara i fideikomisara.

§. 687. Ako je komu zapisana kakova stanovita summa, koja treba da se namiri u rokovih povratnih, kao: svake godine, svakoga mjeseca i tako dalje, zapisovnik zadobiva pravo na svukoliku summu toga roka, premda je doživio samo početak istoga roka. Ali summa ne može se iskati, nego pošto prodje rok. Prvi rok počimlje od samrtnog dana oporučiteljeva.

Zapis, kojim je zapisovniku ostavljena stanovita svota novaca ili količina prihoda, koja se njemu dati ima u rokovih povratnih, kao n. pr. svake godine, svake četvrt godine, svakog mjeseca itd. zove se zapis prihoda. Zapis ovaj se sastoji iz toliko posebnih zapisa, koliko ima izplatnih odnosno ovršbenih rokova. Zapis prvog obroka ukazuje se zapisom bezuvjetnim, jer dospjeva danom smrti oporučitelja, dočim je svaki dalnji zapis sliedećih obroka zapis uvjetan, jer dospjeva istom nakon izminuća stanovitog razdobja (ustanovljenog izplatnog, ili ovršbenog obroka). Zapis prihoda razlikuje se od zapisa odplaćivanja na obroke, koji ima za predmet svote zapisane po oporučitelju u cielosti s odredbom, da se ova zapisovniku platiti imade obročno, koja odredba ima samo svrhu tu, da se plaćanje zapisa olahkoti onomu, koji je zapisom ovim obterećen. Ovaj zapis zadobiva zapisovnik u cielosti već u času smrti oporučiteljeva.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. rujna 1872. br. 9895. Pravnik od god. 1873. str. 27.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. rujna 1860. br. 10102. G. U. 1191.

Digitized by Google

Trajanje izplate odnosno podavanja prihoda kod zapisa prihodnoga zavisi od odredbe oporučiteljeve. Ako je dvojbeno dokle zapis ovaj trajati ima, ili ako oporučitelj u tom pogledu ništa odredio nije, uzima se, da trajati ima doživotno, t. j. do smrti zapisovnika.

Zapis prihoda može se namieniti ne samo fizičnoj već i juridičnoj osobi, a i odrediti, da se na nasljednike, i nasljednikove nasljednike protegnuti ima. Ako nije ustanovljena visina periodično povratiti se imajućih podavanja, ima se u tom pogledu uvaženjem svih okolnosti i odnošenja ustanoviti prava volja oporučiteljeva. Ako oporučitelj nije ustanovio povratne rokove, odnosno odredio, u kojih povratnih rokovih se zapis prihodni namiriti ima, imadu se u pravilu godišnji obroci uzeti.[1]

Platež ili izpunjenje zapisa ima se zahtievati istom nakon izminulog dospjelog platežnog ili izvršbenog roka, osim da je zapis sa povratnimi rokovi odredjen za uzdržavanje zapisovnika, u kojem se slučaju obzirom na propis §-a 1418. o. g. z. platež u naprvo zatražiti može.

Preporno je, da li se može s obzirom na konačnu ustanovu §. 687. o. g. z., koja veli, da prvi obrok započimlje od samrtnog dana oporučiteljeva, izplata prvog obroka tražiti prije nego što izmine godina smrti oporučitelja. Mi držimo, da zakonodavac prenavedenom konačnom ustanovom §-a 687. o. g. z. nije htio ništa drugo van opredieliti samo početak prvog roka izpunjenja zapisa prihodnoga, da se na put stane preporom u tom pogledu, ali, da time nije htio ustanoviti nikakvu iznimku od općenitih u §-u 685. o. g. z. sadržanih pravila glede dana plaćanja zapisa i to tim manje, što §. 687 o. g. z. u konačnoj svojoj ustanovi izrazito veli: „Prvi obrok počimlje od samrtnog dana oporučiteljeva" a ne veli: „Prvi obrok može se iskati odmah nakon samrtnog dana oporučiteljeva", kako u §-u 685. o. g. z., u kojem govori o danu plaćanja, naročito rieč „iskati" upotrebljuje. Ne predleži niti nijedan osnovani razlog, s kojeg bi zapisovnik imao po zakonu u pogledu prvog obroka kod zapisa prihodnoga osobitu pogodnost.[2]

Po naročitoj ustanovi §-a 687. o. g. z. dobiva zapisovnik pravo na vaskoliki prihod roka, ako samo početak istoga doživi, pa imadu s toga njegovi nasljednici pravo tražiti izplatu toga dospjelog obroka, ali istom nakon izminuća istoga.

Nastaje pitanje, što onda, ako su zapisovniku ostavljeni kao zapis godišnji prihodi stanovitog dobra u godišnjoj opredieljenoj količini, a prihodi toga dobra ne dosižu svake godine za izplatu opredieljene mu godišnje količine?

Na to valja odgovoriti, da je zapis prihodni ostavljen zapisovniku samo u predpostavi, da će stanovito dobro doista nositi prihoda u godišnjoj količini, opredieljenoj mu kao zapis.

Ako je dakle godišnji prihod manji, ne može zapisovnik tražiti više nego što godišnji prihod faktično za dotičnu godinu iznosi; manjak mu ne mora zapisom obterećeni nasljednik nadoknaditi, niti ne ima zapisovnik zato pravo na eventualni višak prihoda buduće godine, ako dobro sliedeće godine više dohodka nosilo bude, nego li što njegova godišnja količina zapisa prihoda iznaša. U tom pogledu vriede i ovdje zakonske ustanove o usufructu.[3]

Konačno valja ovdje još opaziti, da godišnje podavanje zapisa prihodnog zastaruje po propisu §-a 1480. o. g. z. za tri godine, ako za ovo vrieme zapisovnik od ne-

---

[1] Unger VI. §. 74. opazka 1. str. 313.

[2] Vidi Unger VI. §. 74. opazka 2. str. 314., Pfaff i Hofman II. str. 501. i 502. i Stubenrauch u najnovijem svom izdanju od god. 1887. I. str. 849., koji su protivnog mnienja, da zapisovnik može prvi obrok zapisa prihodnog tražiti odmah iza smrti oporučitelja, s kojim se mi ne slažemo, već prihvaćamo mnienje Stubenraucha u starijih svojih izdanjih i mnienje Winiwarterovo III. str. 219.

[3] Vidi Ofner izvorna osnova k općem austr. gradj. zak. I. §. 475, str. 411.

Digitized by Google

marnog nasljednika ili dotičnog zapisom ovim obterećenoga, koji je u zadocnenju, ne zatraži izpunenje odnosno platež.

Pravo zapisovnika na osiguranje.

§. 688. U svih slučajevih, u kojih vjerovnik ima pravo iskati osiguranje od svoga dužnika, može i zapisovnik zahtievati osiguranje zapisa svojeg. Na koji način ima se uknjižiti zapis, da se tom uknjižbom zadobiti može pravo stvarno, propisano je u §. 437.

Nasljednik ima dužnost zapisovnika o pripalom mu zapisu ubaviestiti (§. 817. o. g. z.), ali za osiguranje zapisa, ako je zapisovnik punodoban, ne ima se u pravilu nasljednik dalje brinuti. Osiguranje zapisovnika zakonitom hipotekom ili takozvanom kaucijom legatorum servandarum, što je po rimskom pravu bilo propisano, ne poznaje naš gradjanski zakonik.

Ako je zapisovnik maloljetan, ili, ako je pod skrbstvom, ili, ako se još nezna tko je: tada se zapis ima ili položiti kod suda ili kao što treba osigurati. Zapisovniku, kojemu se nezna za boravište, treba izrokom obznaniti, da je zapis ili položen kod suda ili pako osiguran (§. 160. izv. parb. post.). Glede ostalih zapisa dovoljno je, ako bude izkazano, da su zapisovnici budi sudbeno, budi izvansudbeno o tom obaviešteni.

Nego su zapisovnici vlastni i prije i poslje uručbe tražiti zakonito osiguranje za tekuća godišnja plaćanja ili za ine zapise, kojih se izplata ne može još zahtievati ili poradi nedospjela još zakonita roka (§. 685. o. g. z.) ili poradi ustanove vremena ili uvjeta, pridana volji posliednjoj (§. 161. izvan. parb. post.).

Osjeguranje se može samo po §. 1373, o. g. z. pokretnim zalogom ili hipotekom, a ne baš kroz sudbeni polog zahtievati.[1]

Ostavina ne smije se uručiti prije nego što bude izkazano, da su izplaćeni ili osigurani zapisi, odredjeni budi za uboge, zaklade, crkve, škole, duhovne obćine, javne zavode, budi inače za bogumile i obćekoristne svrhe.

Ako je ostavnik čitanja stanovita broja sv. misa nametnuo nasljedniku kao izričnu, akoprem u rokovih, u kojih on uzhtije, ili u duljih izvjestnih odsjecih vremena izpunivu obvezu, ne smije se ostavina uručiti prije nego se osjegura u tu svrhu potrebni iznos.[2]

Na osnovu samog kodicila ili oporuke bez potvrde razpravne oblasti, spomenute u §-u 178. o. g. z., ne može se dozvoliti upis zapisa u gruntovne knjige.

Na temelju oporuke ili kodicila pako može zapisovnik zatražiti predbilježbu prava stečenog zapisom, ako je ovo pravo stvarno na stvar ili pravo, koje istina spada k osobnim pravom, ali upisom u gruntovnicu može dobiti stvarno svojstvo, ili pako ako se zapis saatoji iz tražbine u novcu izražene.[3]

Pristoji pako zapisovniku pravo, kao što svakom inom vjerovniku nasljednikovom, u koliko je ovaj obterećen izplatom ili izvršbom zapisa, za iskanja svoja na nasljedniku zapalo dobro tražiti zabranu, zalog ili predbilježbu i prije uručbe pod priuzdržajom §-a 822. o. g. z. Zapis stanovite svote. koja se ima izplatiti iz utržka prodati se imajuće, po oporučitelju u razredbi posliednje volje opredieljene, stvari, koji zapis imade za posljedicu da zapisovnik može samo iz upitne stvari namirenje zapisa ovoga tražiti, ne može se osigurati na drugi koji objekt do samo na stvari dotičnoj iz utržka koje mu se zapis izplatiti imade.[4]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. veljače 1867. G. U. 2743.

[2] Naredba minist. pravosudja od 22. prosinca 1857. br. 22699.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. travnja 1876. br. 794. Przeglad sad. od god. 1876. str. 299.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. svibnja 1872. br. 5562. G. U. 4622.

Digitized by Google

Komu pušteni zapis pripada?

§. 689. Zapis, što ga zapisovnik ne može ili neće da prihvati, ide zamjeniku (§. 652.). Ako ne ima nijednoga zamjenika, a cieli zapis odredjen je nekolicini osoba nerazdjelno ili izriekom na jednake dielove; dio što ga jedan od njih ne zadobije, pripada ostalim na isti način kao nasljedstvo sunasljednikom. Osim spomenuta dva slučaja, pušteni zapis ostaje u massi nasljedstvenoj.

Ako zapisovnik pripali mu zapis ne može ili neće da prihvati, valja kod riešenja pitanja, komu pušteni zapis pripada, nato gledati, da li je oporučitelj ustanovio u pogledu dotičnoga zapisa običajnu ili fideikomisarnu substituciju ili pako, da li za taj slučaj ništa odredio nije. U potonjem slučaju valja opet lučiti, da li je zapis ostavljen samo jednoj osobi ili nekolicini osoba, a ovim, da li nerazdieljeno ili izriekom na jednake dielove.

Ako je oporučitelj za slučaj, da zapisovnik neće ili ne može da prihvati nasljedstvo, odredio običajnu ili fideikomisarnu substituciju, ima zapis pripasti odnosnom zamjeniku po propisu § 604. o. g. z. kod običajne substitucije, a po propisu §-a 608. o. g. z. kod fideikomisarne substitucije.

Ako oporučitelj nije odredio nikakvu zamjenu, a zapis je ostavljen njekolicini osoba, od kojih jedna ne može ili neće da prihvati zapis, tada valja na to gledati, da li je zapisovnikom namienjen zapis nerazdieljeno t. j. bez odredjenja dielova ili pod općenim izrazom jednake diobe (§. 660. o. g. z.) ili pako da li je ostavljen svakomu stanoviti dio.

Ako je zapisovnikom (colegatarom) ostavljen zapis nerazdieljeno ili izriekom na jednake dielove, tada nastupa u pogledu puštenoga diela zapisa sa strane jednoga zapisovnika, za druge suzapisovnike pravo priraštaja, te pušteni dio zapisa razdieliti će se medju ostalimi suzapisovnici. Po austr. gradjanskom pravu pripada po § u 689. o. g. z. pravo priraštaja suzapisovnikom u svakom slučaju kada su „re conjuncti", svejedno, da li su „re tantummodo, ili re et verbis conjuncti", jer austr. gradj. zakon ne poznaje tanku razliku rimskog prava izmedju zapisovnika, koji su samo „re conjuncti" i onih, koji su „re et verbis conjuncti".

Po austr. pravu pripada zapisovnikom, kojim je odredjen zapis nerazdjeljeno ili izriekom na jednake dielove, pušteni dio zapisa ipso jure, odnosno ostaje jim dio ovaj nerazdieljeno ili na jednake dielove. Dužni su pako preuzeti i teret, koji je spojen sa puštenim dielom zapisa, pošto su tim priraštajem svakako u dobitku, jer se je umnožio njihov dio, koji su prije uživali ili koji jim je namienjen bio.[1] U svih ostalih slučajevih — kada je oporučitelj ostavio pojedinom zapisovniku stanoviti opredieljeni dio — ne ima mjesta prava priraštaja medju suzapisovnici glede puštenoga diela zapisa po jednom zapisovniku. Može se dogoditi, da oporučitelj ostavlja zapis nekolicini osoba na jednake ali stanovito izražene dielove. U ovom slučaju, premda su dielovi jednaki, ne pripada zapisovnikom glede puštenog diela pravo priraštaja, jer §. 689. o. g. z. odredjuje, da oporučitelj mora zapis zapisati izriekom na jednake dielove odnosnim suzapisovnikom, t. j. općenito kazati na jednake dielove a ne napose ustanoviti svakomu njegov dio, ma bili ti dielovi jednaki. Da li je pako zapis odredjen po oporučitelju izriekom općenito na jednake dielove, ili pako, da li je svakomu posebni dio opredielio te da li mu je volja bila upravo samo ta, da pojedini od suzapisovnika ima dobiti samo dotični dio

[1] Vidi obširnije o sličnih ustanovah rimskog prava s onimi navedenimi u §-u 689. o. g. z. kod Kirchstettera na str. 368. i kod nasljednog prava Ungera, (Knjiga VI. §. 63., opazka 4. str. 276.).

Digitized by Google

cieline, ima se prosuditi iz rieči oporučitelja te sadržaja same razredbe posliednje volje po tumačenju po propisih §-a 655. o. g. z. Tako je n. pr. oporučitelj ostavio zapis njekolicini osoba, svakoj u stanovitom dielu, ako kaže: „kuću moju ostavljam A-u, B-u i C-u, i to A-u jednu polovicu, a B-u i C-u drugu polovicu; odredio je pako da imadu biti A, B i D zajednički suzapisovnici kuće, ako očituje svoju volju tako, da kaže: „kuću moju ostavljam A-u, B-u i C-u zajednički, i to, da medju sobom dieliti imadu tako, da ima pripasti A-u jedna polovina, a B i C-u druga polovina, jer time je samo odredio način diobe (modus) zajednički ostavljene jim stvari (tota legata, singulis data). Nastaje li dvojba iz naredbe posliednje volje oporučiteljeve, da li je htio ostaviti zapis odnosnim suzapisovnikom zajednički u neopredieljenih jednakih dielovih ili pako, da li je svakomu od zapisovnika opredielio stanoviti dio, ima se uzeti obzirom na duh i smisao zakonske ustanove §. 689. o. g. z., da je htio ostaviti svim odnosnim suzapisovnikom odnosni zapis nerazdieljeno.[1] Pušteni dio zapisa, ako ne nastaje nijedan slučaj od navedenih u §-u 689. o. g. z., t. j., ako ne ima nikakve substitucije a ne ima ni suzapisovnikova takovih, kojim je zapis zajednički nerazdieljeno ili na jednake dielove ostavljen, — pripada dotičnomu, koji je izpunenjem odnosnog zapisa obterećen bio po oporučitelju, koji može biti pojedini nasljeenik ili kod podzapisa i zapisovnik. Ako nije stanovita osoba bila obterećena tim zapisom, već u obće oporukom zapis ustanovljen bez da je izrično naloženo stanovitoj osobi izpunjenje zapisa ovoga, pušteni zapis ostaje u masi nasljedstvenoj.[2]

Pravo nasljednika kada tereti izprazne masu.

§. 690. Ako zapisi izpražne cielo nasljedstvo, nasljednik ne može drugo iskati, nego da mu se naknade troškovi, koje je učinio na korist masse, i da mu se dade nagrada pristojna trudu njegovu. Ako on sam neće da upravlja zaostavštinom, mora iskati, da se postavi skrbnik.

Ako zapisi izprazne cielu ostavinsku masu tako, da nakon namirenja svih zapisa za nasljednika ništa ne preostaje, nasljednik ne dobije ništa, jer ne ima više onda zaostavštine. Pravo quartae falcidiae, koje je za taj slučaj pristojalo nasljedniku po rimskom pravu, ne poznaje naš obći austr. gradj. zakonik.

Pravo na naknadu troškova, koje je učinio nasljednik u korist mase, pristoji samo nasljedniku, koji se je na nasljedstvo uvjetno očitovao (§. 802. o. g. z.), jer ovakov nasljednik je samo na toliko obvezan vjerovnikom ostavštine i zapisovnikom, na koliko zaostavština dosegne za njihova iskanja, dočim bezuvjetno očitovani nasljednik po § u 801. o. g. z. jamči za sve dugove ostavine, ka kojimi se i zapisi broje, i vlastitim svojim imetkom; postoji dakle glede njega konsolidacija ostavinskog i nasljedničkog imetka, usljed koje oni tvore samo jednu gromadu prama vjerovnikom oporučitelja i nasljednika.

Konačna stavka §. 690. o. g. z.: da nasljednik, koji sam neće da upravlja zaostavštinom, mora iskati, da se postavi skrbnik, vriedi samo za nasljednika, koji nije nasljedno svoje očitovanje sudu predao, već se samo izjavio, da će se o tom, da li prihvaća nasljedstvo ili ne, kasnije očitovati, čim bude pravo stanje ostavine ustanovljeno.

---

[1] Vidi protivno mnienje Ungerovo (knjiga VI, §. 63., opazka 5. str, 277.), koji je toga nazora, da se u dvojbi uzeti ima da je oporučitelj htio ostaviti svakomu nasljedniku stanoviti dio zapisa. Nama se čini, da je naše mnienje opravdanije, obzirom na namjeru zakonodavca, koja je izražena u zaključku zakonotvornog povjerenstva sadržanom u zapisniku o viećanju od 30. travnja 1804. ob osnovi obć. austr. gradj. zak. (Vidi Ofner izvorna osnova k obć. gradj. zak. knjiga I. §. 470. str. 612.).

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. siečnja 1838. br. 6000. P. str. 477.

Digitized by Google

Takov nasljednik mora pako tražiti analogno ustanovi §-a 115. izvan parb. post. od razpravnog suda, da mu u tu svrhu opredieli, odnosno produlji. rok — u koliko mu je takov jur po razpravnom sudu ustanovljen bio — uz koji ima predati prijavu za nasljedstvo.

Razpravni sud će onda ostavini imenovati skrbnika po §. 78. odnosno 79. izvan parb. post., da upravlja zaostavštinom i odrediti obavu našastara. Izplatu zapisa preduzeti će zatim skrbnik, ako nebi nasljednik u otvorenom roku i nakon opomene na posljedice §-a 120. izv. post. nasljedno svoje očitovanje sudu predao, u kojem slučaju ima svakako nasljednik preuzeti i izplatu zapisa, odnosno izvršbu volje oporučitelja glede izplate istih.

Nasljednik, koji je jedanput nasljedno očitovanje svoje sudu predao, ne može se više odreći prava na nasljedstvo ni dužnosti izplate zapisa (§. 806. o. g. z.). Nasljednik dakle, koji je već sudu nasljedno svoje očitovanje budi bezuvjetno, budi uvjetno predao, ne može tražiti da se ostarštini imenuje skrbnik i odreći se uprave ostavštine.[1]

§. 691. Ako svi zapisovnici ne mogu biti namireni iz zaostavštine, ima se prije svijuh drugih namiriti zapis uzdržanja, a zapisovniku pristoji uzdržanje od dana, kada mu je pripalo nasljedstvo.

ili (pravo nasljednika) kada tereti ju (masu) nadilaze.

§. 692. Ako zaostavština ne doteče da se izplate dugovi, ini dužni troškovi, i da se namire svi zapisi; imaju se ovi zapisovnikom razmjerno umaliti. Zato nasljednik, dokle god je ta pogibelj, nije dužan izdati zapis bez osiguranja.

§. 693. Ako su pak zapisovnici jur primili svoje zapise, summa, koja se ima odbiti, odredjuje se po vriednosti, koju je imao zapis u vrieme, kada je bio primljen, i po užitcih, koji su se izvadili iz njega. Zapisovnik, da bi se oprostio toga priloga, može sa svim tim, i pošto je primio zapis, povratiti u svako vrieme massi zapis, ili gore spomenutu vriednost, i koristi izvadjene. Glede popravaka i pogoršanja postupa se s njim kao s poštenim posjednikom.

Ustanove §§. 691.—693. o. g. z. imadu se samo uporabiti, ako su se na nasljedstvo nasljedno očitovali nasljednici uvjetno priuzdržajem dobročinstva inventara; bezuvjetno očitovani nasljednici jamče, kao što je već bilo iztaknuto kod tumačenja predhodećeg §-a 690. o. g. z., sa vlastitom svojom imovinom, ako za namirenje zapisa i ne dosiže zaostavština.

Ako na ostavštinu ima samo uvjetno očitovanih nasljednika, ustanovljuju §§. 691.—693. o. g. z. za slučaj, ako zaostavština ne dosiže za namirenje svih zapisa: 1) koji zapisi imadu doći podpuno do namirenja ne gledeć na to, da ostavština ne doteče za izplatu svih zapisa; 2) kako se imadu namiriti zapisi, koji ne spadaju u red pod 1. navedenih; 3) kakovo pravo imade nasljednik proti zapisovnikom, koji su već primili svoje zapise, a izpostavilo se je istom naknadno, da zaostavština ne doteče za namirenje još ostalih neizplaćenih zapisa.

---

[1] Vidi o tom mnienje zakonotvornog povjerenstva u sjednici od 8. svibnja 1804. prigodom pretresivanja §-a 480. izvorne osnove općeg austr. gradj. zakonika (Ofner I. str. 413.) i mnienje Ungerovo (VI. §. 66. opazka 9. str. 288.), a i rješ. vrh. suda u Beču od 23. veljače 1871. br. 15610. (Pravnik od god. 1871. br. 12.).

Digitized by Google

Imovinu ostavštine, iz koje imadu doći do namirenja zapisi, sačinjava ono, što preteče nakon izplaćenih: a) troškova pogreba (§. 549. o. g. z.); b) troškova inventure (§. 802. o. g. z.); c) troškova uprave ostavštine, javnih daća i pristojba (§. 818. o. g. z.); d) ostalih ostavinskih dugova; e) nuždnog diela, u koliko ima u ostavini nuždnih nasljednika, kojim se ima nuždni dio po propisu §. 786. o. g. z. odmjeriti iz ostavštine bez ikakvog obzira na zapise i ine terete, proizlazeće iz posliednje volje oporučiteljeve.

Iza izplate svih tražbina, koje uživaju prvenstvo pred zapisi, dolaze do izplate zapisi, koji opet imadu prednost pred nasljednimi dielovi oporučnih i zakonitih nasljednika.

Pošto pako nastati može slučaj, da ostavština nakon izplate svih prenavedenih prvenstvenih stavaka ne dosiže za izplatu svih zapisa, to su izdani propisi §§-ah 691—693. o. g. z., kako valja tada u pogledu izplate dotičnih zapisa postupati.

Neglededć na to, da li dosiže ili ne dosiže zaostavština za namirenje svih zapisa, imade se namiriti u prvom redu zapis uzdržavanja, kamo se imade brojiti i zapis odgojenja i zapis hrane (§. 672.), koji zapisi su iste naravi kao zapis uzdržavanja, te koje nedvojbeno nije htio izključiti §. 691. o. g. z., već je sve te zapise generalno označio sa zapisom uzdržavanja. U tu svrhu ima se iz zaostavštine izlučiti glavnična svota, koja je dostatna, da se iz kamata namiri prije navedeni zapis, odnosno stvar, koja daje godišnje dohodke, dovoljne za namirenje godišnjih izplatnih obroka toga zapisa. Ako se izluči u tu svrhu glavnica, ima se ova koristonosno uložiti, te će se iz glavnice ove, ako prestaje zapis uzdržavanja, namiriti ostali zapisovnici, koji nisu došli nikako ili samo diono do namirenja, a ako takovih ne ima, zapast će takova glavnica nasljednikom.

Nastaja samo pitanje, što će biti onda, ako ostavština ne dosiže niti za to, da se stvori ovakova glavnica, n. pr., ako uzdržavanje na godinu iznosi 200 for., a čista ostavina samo 200 for., od koje zakonski kamati ne iznose svotu potrebnu za godišnje uzdržavanje. U takovu slučaju ima se zapisovniku, kojemu pripada iz ostavštine uzdržavanje svake godine iz same glavnice nadopuniti manjkajući iznos, potrebni za godišnje uzdržavanje.[1] Tim načinom umanjit će se, istina, svake godine glavnica i time i ostavinski imetak, ali nasljednik mora to dopustiti, jer ima dužnost, čim je nasljedstvo prihvatio, podmiriti sve zapise, u koliko za to dosiže ostavinska imovina, ne gledeć na to, da li za njega što proteče ili ne. Razumieva se, da se ova godišnja priplata iz glavnice za zapis uzdržavanja ima samo tako dugo izdavati, dok doteče za to sama glavnica, odnosno sama zaostavština. Ako je ova izcrpljena, prestaje i dalnja dužnost izplate zapisa, jer uvjetno očitovani nasljednik ne jamči za izplatu zapisa svojom vlastitom inom imovinom. Svi ostali zapisi, neizuzev ni one ad pias causas, ako zaostavština ne doteče da se svi izplate, imadu se zapisovnikom razmjerno prama vriednosti zapisanih stvari umanjiti. Vriednost pojedinog zapisa računa se, u koliko nije već u novcu izražena, u slučaju §-a 692. o. g. z., t. j., kada zapisi zapisovnici još primili nisu, po onoj vriednosti, koju je imao u času smrti oporučiteljeve.[2]

Umaljenje zapisa ima biti razmjerno po vriednosti pojedinog zapisa, koju valja ustanoviti sudbenom procjenom.

---

[1] Vidi Stubenrauch I. str. 853. i tamo navedeno mnienje Nipplovo.

[2] Stubenrauch (I. str. 856.) mnije, da se ima i u slučaju §. 692. o. g. z., uzeti vriednost po analogiji po §. 693. o. g. z., što pako opravdano nije, a stranom i nemoguće ustanoviti, jer zapisovnik ne prihvaća uviek zapis izrazitim očitovanjem, a ne ima po zakonu ni dužnost glede prihvata izrazito očitovati se. U §-u 693. o. g. z. navedena ustanova glede računanja vriednosti zapisa je odredba o sebi stojeća, koja vriedi samo za zapise, koji su po zapisovnicih primljeni, t. j. koji se već u njihovih rukuh nalaze. Unger (VI. §. 66. opazka 6. str. 287.) kritizira samo ustanovu §. 693. o. g. z. glede računanja vriednosti zapisa, izjaviv se u obće proti toj ustanovi te drži, da bi se vriednost zapisa imala u svakom slučaju računati od časa smrti oporučitelja, ali ne luči u pogledu računanja vriednosti slučaj §-a 692. o. g. z. od slučaja §. 093. o. g. z.

Digitized by Google

Preporno je medju komentatori, da li su zapisovnici vlastni u svrhu da saznadu pravu vriednost zaostavštine, odnosno da postignu povoljniju proporciju kod diobe, t. j. kod ustanovljenja razmierja, u kojem se pojedini zapis umaliti ima, zatražiti dražbenu prodaju zaostavštine. Mi držimo, da mnienje onih, koji dražbenu prodaju zaostavštine u tu svrhu zagovaraju, u zakonu opravdano nije i to ne gledeć na to, što se dražbenom prodajom ne polučuje uviek prava vriednost stvari, pače i više puta mnogo manje, nego i zato, što se tomu već protivi sam zakon, što proizlazi jasno iz ustanove sadržane u §. 784. o. g. z. glede računanja nuždnog diela, po kojoj ne može nuždni nasljednik, koji ima po zakonu nedvojbeno veća prava od zapisovnika, tražiti da se stvari od zaostavštine prodaju u tu svrhu, da se time ustanovi prava vriednost njihova.

Uz to odredjuje §. 163. izv. parb. post., ako s toga, što masa ne dostaje, moguće je namiriti zapise samo djelomice, ima nasljednik, koji se poslužiti može pravnim dobročinstvom inventara, predložiti proračunanu čistu imovinu ostavinsku a i proračunani porazmjerni dobitak od svakog zapisa. To biva na temelju našastara. O dražbenoj prodaji ne ima u tom pogledu nikakve ustanove u izvan parb. postupniku.

Nastaje pako ovdje pitanje, kako da se računa porazmjereni odbitak od zapisa godišnjih renta? U pogledu ovog zapisa valja ustanoviti u tu svrhu glavničnu vriednost godišnjih dohodaka, te zatim od glavnice ovako opredieljene u odbitak staviti porazmjerni dio prema vriednosti ostalih zapisa.

Od tako umaljene glavnice, koju valja pako u korist zapisovnika osigurati, dobiti će on nadalje svoju godišnju rentu, ali takodjer u smaljenom iznosu prama glavnici.

Ako nasljednik dvoji, da će zaostavština doseći za namirenje svih zapisa, nije on dužan izplatiti zapise dok nije konstatovana inventurom vriednost zaostavštine i time izvan dvojbe stavljeno, da će se moći i svi zapisovnizi namiriti. U ovakovom slučaju nije nasljednik obvezan držati se rokova glede izplate zapisa, odredjenih u §-u 685. o. g. z. Ako zapisovnik želi prije, nego što se zna pravo stanje zaostavštine, da mu nasljednik njegov zapis u cielosti izplati, ima pravo nasljednik od njega tražiti osiguranje. Ako je nasljednik izplatio zapis bez da je dobio od zapisovnika sigurnost, nastupa slučaj predvidjeni u §-u 693. o. g. z., te može nasljednik tražiti tužbom po smislu §-a 1461. o. g. z. (conditio in debite), da mu povrati razmiernu svotu, koja se njemu u odbitak staviti imade u izravnanju ostalih zapisa, koji iz zaostavštine podpuno do izplate ne dodju.

Vriednost ovog zapisa, koju je zapisovnik već primio računa mu se po vriednosti onoj, kada je zapis primio i p› užitcih, koje je iz zapisa izvadio, jer užitci ti, da stvar nije bila predana zapisovniku, sačinjavali bi pripadnost zaostavštine. U tom pogledu zadržaje §. 693. o. g. z. iznimku od općenitog pravila §-a 336. o. g. z., jer akoprem je zapisovnik ovakov pošten posjednik, kako §. 330. o. g. z. predmnieva, ipak ne ima prava na plodove stvari zapisane mu, ako su i razstavljeni od stvari same. U ostalom vriede i za takova zapisovnika glede uloženih u stvari troškova i oštećenja propise one, koje viede za poštenog posjednika (§§. 329, 331. i 332. o. g. z.). Nije s toga ni zapisovnik odgovoran, ako je medjutim zapisanu mu stvar upotriebio, uništio ili potrošio.

Neće li zapisovnik dio vriednosti, odpadajući na njegov zapis, za koji dio se ovaj umanjiti ima, izdati nasljedniku, dužan je zapisovnik stvar ili vriednost, koju je ona imala. kada ju je primio, zajedno sa koristi povratiti u zaostavštinu.

O zakonitih prilozih za javne zavode.

§. 694. Prilozi, koje je oporučitelj polag propisa političkih odredio u oporuci na pomoć zavodom za uboge, invalide, bolestnike, i za javno naučavanje, ne smatraju se kao zapisi; oni su namet

Digitized by Google

državni; moraju ih plaćati i sami zakoniti nasljednici i ne prosudjuju se polag načelah prava posebničkog, nego samo polag naredba poličkih.

Prinosi, koji se u pojedinih zemljah od stanovite ostavine opredieljenim zavodom ili zakladam plaćati imadu, te koji su sadržani u odnosnih, političkih propisih. ne prosudjuju se po načelih prava privatnoga već, jer se smatraju nametom državnim, po propisih političkih. Ne smatraju se dakle prinosi ti za zapis, ako je oporučitelj u naredbi posliednje volje svoje i ostavio upitnim zavodom ili zakladam dotični njima pristojeći prinos kao zapis. Samo, ako je oporučitelj dotičnomu zavodu ili zakladi zapisao veću svotu, nego li njima po naredbah političkih kao zakoniti prinos pripada, ima se taj višak smatrati kao zapis te će glede njega vrieditи svi propisi sadržani u ovom poglavju glede zapisa u obće.

Poglavje dvanajsto.

O ograničenju i ukinuću posliednje volje.

Pravo oporučitelja, da svoju posliednju volju ograniči ili preinači.

§. 695. Oporučitelj može svoju razredbu ograničiti time, ako stavlja koji uvjet ili koje stanovito doba, ako daje koji nalog, ili ako očituje koju namisao ili svrhu. A može on i preinačiti ili sasvim ukinuti oporuku svoju ili zapisje svoje.

Oporučitelj može po volji svojoj ograničiti pojedinu odredbu naredbe posliednje volje svoje, tiče li se odredba ova postavljenja u nasljedstvo ili pako ustanovljenja zapisa[1] Gradjanski zakon razlikuje tri vrsti ograničenja u tom pogledu: 1) uvjetom (§§. 696—703. o. g. z.) 2) stanovitom dobom (§§. 704—706. o. g. z.), 3) nalogom (§§. 709—710. o. g. z.). Kao posebnu vrst uvjeta spominje još §. 695. o. g. z. ograničenje kojom svrhom. Nu ovo ograničenje nije takodjer ništa drugo nego nalog, jer, ako je oporučitelj očitovao istina svrhu, na koju odredjuje zaostavštinu, ali ju nije naložio kao dužnost osobi obdarenoj, ova ne može biti prisiljena, da obrati ostavštinu na tu svrhu. (§. 711. o. g. z.). Nu iz marganilija ovog poglavja vidi se jasno, da sam zakonodavac ipak ne smatra ograničenje kojom svrhom o sebi stojećim uvjetom, već samo nalogom.

Način ograničenja posliednje volje: 1) uvjet.

§. 696. Uvjet zove se dogadjaj, od kojeg se čini zavisnim pravo kakovo. On je tvrdeći ili niekajući, kako se kad odnosi na izpunjenje ili neizpunjenje dogadjaja. Uvjet je odgadjajući, ako namienjeno pravo svoju kriepost zadobije, tek pošto se je dogadjaj izpunio, on je razvežujući ako se, čim on nastane, namienjeno pravo gubi.

[1] Vidi o tom obširnu razpravu kod Ungera (VI. §. 16. opazka 3. str. 68.).

Digitized by Google

Uvjet o širjem smislu je svaki razlog pravnog posla. U užjem smislu je uvjet ona uzgredna odredba očitovanja volje, kojom se oživotvorenje volje ovisnim čini od udjelotvorenja stanovite moguće okolnosti (stanovite sbiljske mogućnosti). Uvjet se ne ima smatrati kao okolnost, od koje zavisi učinak onoga, što se je htjelo, već samo za okolnost, od koje zavisi oživotvorenje volje.[1]

Gradjanski zakon rabi uvjet u različitom znamenovanju. Kao što u §§. 18, 29, 432, 627, 797. o. g. z. za potrebštine posla; u §§. 103. i 105. o. g. z. za dogovore, u §§. 894. i 1336. o. g. z. za pogodbu; u §§. 800. i 815. o. g. z. za stanovita ograničenja ili priuzdržaj; a u §§. 931. i 1104. o. g. za temelj obstanka stvari ili prava.

Ovakovo znamenovanje ne daje §. 696. o. g. z. uvjetu. Ustanova §. 694. o. g. z. razumieva pod uvjetom okolnost stojeću izvan kruga pravne obveze te spadajuća k slučajnim odredbam čina o prenosu prav., od koje je okolnosti učinjena ovisna samo djelatnost (ne valjanost) prava dotičnoga.

Okolnost, od koje je zavisnom učinjeno dotično pravo mora biti buduća, što proizlazi iz same rieči „dogodjaj", koju rabi §. 696, o. g. z. Nije dakle pravi uvjet, ako zavisi pravo od već prošle ili sadašnje koje činjenice (conditio in praesens vel in praeteritum collata).

Odredba, koja zavisi o takovom uvjetu smatra se bezuvjetnom. Bitna je još potrebština uvjeta, kako već iz gore navedene definicije uvjeta proizlazi, da mora odnosno pravo, namienjeno stanovitoj osobi, ovisnim učinjeno biti od dogodjaja voljom onoga, koji pravo to ustupa a ne odvisiti već po odredbi zakona od upitnog dogodjaja. Ne smije dakle odnosni uvjet utemeljen biti u zakonu (conditio juris).

Po §-u 696. o. g. z. diele se uvjeti na tvrdeće (positivne, afirmativne) i na niekajuće (negativne); zatim na ogadjajuće (suspensivne) i razvežujuće (resulitivne). Uvjet je tvrdeći, ako zavisi pravo namienjeno stanovitoj osobi o tom, da dogodjaj nadodje, t. j. da nastaje promjena stanovita u odnošajih, koja nije bila pri sklapanju odnosnog pravnog posla (u slučaju naredbe posliednje volje; prigodom kada je takova po oporučitelja načinjena). Ako n. pr. ima A dobiti 1000 for., kada bude promoviran za doktora prava. Niekajući je pako uvjet, ako zavisi pravo namienjeno stanovitoj osobi o tom, da odnosni dogadjaj ne dodje, t. j. ako zavisi o tom, da promjena, koja nije bila u odnošajih dotičnih prigodom sklopljenja pravnog posla (odnosno prigodom očitovane posliednje volje), i u buduće nastati ne ima. N. pr. „A ima dobiti 2000 for., ako se drugi put ne oženi.

Uvjet je odgadjajući, ako namienjeno pravo svoju kriepost zadobije tek pošto se je dogodjaj izpunio, a razvežajući, ako se, čim on nastane, namienjeno pravo gubi.

Uvjet potrebni (conditio necessaria), t. j., ako dogadjaj doći mora, ne smatra se pravim uvjetom, osim ako odnosno pravo zavisi od vremena takova, koje svakako doći mora, u kojem slučaju se pravo bezuvjetnim smatra, ali predaja odlaže se do roka ustanovljena (§. 705. o. g. z.).

Nemogući uvjeti ne imaju nikakove krieposti, ali u tom pogledu luči zakon u §. 698. o. g. z. odgajajuće nemoguće uvjete od razvezujućih nemogućih uvjeta, te smatra razredbu, kojom se komu kakovo pravo daje pod odgadjajućim nemogućim uvjetom, netvrdom, dočim smatra uvjet razvežujući nemogući kao da nije priložen. U red nemogućih uvjeta stavlja zakon i uvjete nedopustljive, te vriede i u pogledu ovih ustanova §-a 698. o. g. z.

---

[1] Uidi o tom Unger sistem II. §. 82. str. 88. i sliedeće, zatim Kirchstetter str. 372. i tamo po njemu navedene ostale pisce.

Digitized by Google

Pošto dogodjaj, o kojem je uvjetovano koje pravo, zavisiti može o slobodnoj volji čovjeka a i samo o kakovom slučaju, to se nadalje uvjeti dieliti mogu na potestativne uvjete i slučajne uvjete. Uvjeti prvi mogu opet biti takovi, koji zavise samo o volji onoga, komu je odnosno pravo namienjeno (nasljedniku ili zapisovniku), ili pako koji zavise o volji treće osobe (§. 699. o. g. z.).

Mogu pako biti prenavedeni uvjeti i mješoviti, t. j. ako su ujedno potestativni i slučajni.

Obzirom na propis §. 701, o. g. z. mogu se uvjeti još dieliti na uvjete, koje se ponoviti mogu ili koje se ponoviti ne mogu.

Da li se smatrati ima odredba oporučiteljeva budi u pogledu postavljenja u nasljedstvo, budi u pogledu stanovitog zapisa, zavisnom o uvjetu ili ne, zavisi o tumačenju oporuke, pri čem se ima pred očima imati prava volja oporučiteljeva i smisao cielog sadržaja oporuke.

Tako n. pr. oporučna naredba: „Ja te imenujem svojom baštinicom, ako na svom sadanjem putu u kupalište, čega ne dao Bog, ja umrem", ne može se smatrati pravim (razvezujućim) uvjetom i posliednja volja ostaje u krieposti i onda, ako se je oporučitelj vratio s puta, ter istom kasnije umro, jer postavljenje u nasljedstvo nije bilo ovisno o okolnosti oporučiteljeve smrti na tom putu, nego je za oporuku, kojoj je predmetom bila obskrba baštinice — žene oporučiteljeve — u obće, naumljeni put samo neposredni povod ovom naredjenju dao.[1]

Propisi: a) o uvjetih nerazumljivih.

§. 697. Uvjeti, koji su sasvim nerazumljivi, drže se kao da nisu priloženi.

Uvjet smatra se, da je nerazumljiv, ako se neda ustanoviti, što je oporučitelj odnosnom svojom odredbom htio, ili ako je uvjet s onim, što je uvjetovano, u očitom protuslovju. U tom pogledu valja tumačiti naredbu posliednje volje odnosnog oporučitelja po obćenitih propisih §§. 6. i 655. o. g. z.

b) o nemogućih i nedopuštenih uvjetih.

§. 698. Razredba nije tvrda, kojom se daje komu kakovo pravo pod odgadjajućim nemogućnim uvjetom, premda je nemogućnost izpuniti uvjet kasnije pridošla, i premda je bila poznata oporučitelju. Uvjet razvežujući i nemogućan smatra se kao da nije priložen. Sve to valja i za uvjete nedopuštene.

Već kod tumačenja §. 695. o. g. z. bilo je iztaknuto, da nemogući uvjeti ne imaju nikakve krieposti ali da su po zakonu ipak različite posljedice, koje su skopčane u pogledu odnosne razredbe posliednje volje s nemogućim uvjetom naravi odgadjajuće ili pako razvežujuće. U prvom slučaju smatra se odredba oporučiteljeva u pogledu dotičnog prava ovisećeg od takovog uvjeta u obće ne tvrdom, u potonjem pako slučaju ne smatra se sama odredba oporučiteljeva nekriepostnom, već samo uvjet, kao da nije priložen i time razredbu samu bezuvjetnom.

Obzirom na to valja ovdje i narav i posljedice nemogućeg uvjeta pobližje razmotriti.

Uvjet u obće je ne moguć, ako uvjet nastupiti ne može; razlog tomu može se temeljiti budi na naravske budi na pravne zakonske uredbe. Za to ima fizično ne

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. prosinca 1871. br. 6670. Gazzeta dei Tribunali od god. 1873. br. 3.

Digitized by Google

mogućih i pravno nemogućih uvjeta. Moguse nadalje dieliti nemogući uvjeti na absolutne nemoguće, ako je izpunenje uvjeta u obće svakomu nemoguće, ili na relativno ne moguće, ako se ne mogu izpuniti samo gledom na stanovite odnošaje, obzirom na postojeće mjestne i vremenite okolnosti ili obzirom na osobna svojstva stanovitih osoba.

Uvjet nemogući radja pravni učinak navedeni u §. 697. o. g. z., ako je bio nemoguć već u vremenu, kada je oporučitelj naredbu posliednje volje pravio, kojom je stanovitoj osobi namienio dotično pravo, učinjeno ovisnim od upitnog nemogućeg uvjeta. Vrieme, dakle, po kojem se ima prosuditi, da li je uvjet bio moguć lli nemoguć, je čas učinjene razredbe posliednje volje oporučiteljeve, u kojoj je naredjena upitna uvjetna odredba.

Potrebno je pako svakako, da uvjet, koji je bio tada nemoguć, i nemoguć iza smrti oporučiteljeve ostaje, a da izpunenje istoga kasnije moguće ne postaje, jer se uvjet, koji je takove naravi, da je izpunenje njegovo samo nemoguće bilo onda, kada je oporučitelj učinio razredbu posliednje volje svoje, kasnije pako moguće, nemogućim smatrati ne može. N. pr., ako oporučitelj odredi A-u zapis pod uvjet, ako oženi B-u, koja onda, kada je tu odredbu posliednje volje svoje učinio, nije imala još 14 godina; taj se uvjet nije mogao izpuniti u času onom, kada je ta odredba po oporučltelju učinjena, jer je bilo izpunenje njegovo, obzirom na zakonsku zaprieku §-a 48. o. g. z. nemoguće, te je zato onda bio uvjet faktično nemoguć, ali s toga se ipak on ne može smatrati nemogućim uvjetom u obće, jer je poslje smrti oporučitelja, kada je B prevalila 14 godinu, mogućim postao.[1]

Ako je nasuprot dogodjaj bio za vrieme, kada je oporučitelj pravio odredbu posliedaje volje, moguć, te je kasnije postao nemoguć, tada se ne pretvara više mogući uvjet u nemogući, već se ukazuje samo osujećenim. N. pr., ako je oporučitelj postavio A-a svojim nasljednikom pod uvjet da B-u oženi, a B umre prije nego što je A mogao taj uvjet izpuniti, ovakovo nasljedstvo ne može A nastupiti, jer ga gubi.[2]

Uvjeti nemogući mogu biti kao uvjeti u obće potvrdni i nijekajući. Jedni i drugi opet mogu se dieliti u fizično i pravno nemogući. Tako sadržaje uvjet fizično nemogući, odredba oporučiteljava: „A ima biti mojim nasljednikom, ako napravi iz željeza zlato“, dočim je potvrdni pravno nemogući uvjet, ako oporučitolj odredjuje: „Mojoj sestri ostavljam u ime zapisa 500 for., ake bude — umre li ona sa njezine nedoraslosti ostavila oporučno svoj imetak siromakom“.

Uvjet nijekajući fizično nemogući bit će, ako oporučitelj odredjuje: „A ima biti mojim nasljednikom, ako ne uzme za suprugu kćer B-a, koja mu je pako već suprugom bila za vrieme te odredbe; a uvjet nijekajući pravno nemogući, ako oporučitelj odredjuje „A ima biti mojim nasljednikom, ako ne bude u času moje smrti pravni subjekt“.

Kod nemogućih uvjeta pako valja poglavito i u prvom redu, obzirom na pravne posljedice §. 697. o. g. z. gledati, da li je uvjet odgadjajući nemogući ili razvežujući nemogući. Ako se komu daje kakovo pravo pod odgadjajućim nemogućim uvjetom, nije sama razredba posliednje volje u tom pogledu tvrda, te se ne stiče takovom odredbom nikakvo pravo, dočim nasuprot, ako se komu daje kakovo pravo pod razvežujućim nemogućim uvjetom, sama dotična odredba oviseća o ovom uvjetu tvrda ostaje, odnosno samo dotično pravo kriepost svoju ne gubi, jer se takav uvjet smatra kao da nije priložen. Uvjet odgadjajući nemogući čini zato samu razredbu, kojom se komu daje odnosno pravo oviseće o ovom uvjetu, netvrdom, pošto je sigurno da dotični dogodjaj čineći uvjet, nikad nastati neće, odnosno, da se nikad izpuniti moći neće, bio uvjet taj

[1] Winiwarter III. str. 237., Stubenrach I. str. 862. a protivnog je mnienje Helm kod Stubenraucha.

[2] Vidi Stubenrauch I. str. 861. opazka 3. i tamo navedeno mnienje Nippelovo.

Digitized by Google

tvrdeći nemogući ili niekajući nemogući. Nasuprot smatra zakon razvežujući uvjet kao da ga ne ima, a samu razredbu kao bezuvjetnu tvrdom, jer je ovdje sigurno, da dogodjaj, o kojem zavisi gubitak prava nastati ne može. N. pr., ako oporučitelj odredjuje A ima dobiti 1000 for., ako će on roditi mužko diete, to je uvjet odgadjajući nemogući- koji nastati ne može, jer se protivi naravskom zakonu. Odredba ova bit će već sama po sebi bezkriepostna, jer A ima dobiti 1000 for., dakle zadobiti namienjeno mu ovo pravo istom onda, kada nastaje taj uvjet. Pošto pako ovaj uvjet nikada nastati ne može, neće moći A nikad zadobiti upitnih 1000 for.. te je s toga sama ova odredba po sebi bezkriepostna i ništetna. Ako pako oporučitelj n. pr. odredjuje: „A ima biti mojim nasljednikom, dužan je pako izdati nasljedstvo B-u, ako bi oženio udovicu C-ovu", a ova se je već bila udala za D-a, kada je oporučitelj tu odredbu učinio, to se uvjet ovaj smatra kao da ga ne ima, jer se izpuniti ne može; ali odredba oporučiteljeva ostaje tvrda, jer A može po oporuki odmah nasljedstvo zadobiti, te bi ga samo izgubio bio, da je uvjet nastao; nije dakle u ovom slučaju, kao u prvom stečenje nasljedstva ovisnim učinjeno o tom, da uvjet nastaje, već samo gubitak njegov.

U konačnoj stavki svojoj veli napokon §. 698. o. g. z.: „Sve to valja i za uvjete nedopuštene"; stavlja dakle zakon uvjete nedopuštene u jedan red sa uvjeti nemogućimi.

Nedopušteni su uvjeti po analogiji §-a 26. o. g. z., koji se opiru sigurnosti, javnom redu i dobrim običajem, odnosno ćudorednosti.[1]

Uvjeti ovi, premda ih zakon stavlja u jedan red sa uvjeti nemogućimi, nisu sami po sebi nemogući, jer nemoguće je samo ono, što po fizičnih ili pravnih zakonih nastati ne može. Zakon je time, što je u §. 608. o. g. z. uvrstio ustanovu, da sve što je rečeno za uvjete nemoguće valja i za uvjete nedopuštene, rekao samo, da su sa odredbami naredbe posliednje volje, koje su ovisne učinjene o uvjetu nedopuštenom, spojene iste posljedice, koje radja uvjet nemogući.

I ne dopušteni uvjeti mogu biti odgadjajući i razvežujući, a jedni i drugi opet tvrdeći i nijekajući. Tako n. pr. predleži odredba oporučitelja s uvjetom nedopuštenim odgadjajućim tvrdećim, ako oporučitelj kaže u naredbi posliednje volje svoje: „A ima biti mojim nasljednikom, ako odpadne od vjere kršćanske"; a odredba s uvjetom nedopuštenim odgadjajućim nijekajućim, ako oporučitelj kaže: „A ima biti mojim nasljednikom, ako će prestati davati svojim oskudnim roditeljem nuždno uzdržavanje".

Razvežujući uvjet smatra se kod uvjeta nemogućeg u obće kao da ne postoji, bio uvjet ovaj potvrdni ili nijekajući. Kod uvjeta ne dopuštenih razvežujućih valja pako lučiti, da li je uvjet razvežajući potvrdni ili nijekajući.

Razvežajući nedopustljivi potvrdni uvjet smatra se kao da nije postavljen, kao što kod nemogućeg razvežujućeg potvrdnog uvjeta, (n. pr., ako oporučitelj kaže: „A ima biti mojim nasljednikom, ima pako gubiti nasljedstvo, ako nebi za godinu dana iza moje smrti mojeg neprijatelja B-a ubio).

Nijekajući nedopušteni uvjet pako ostaje u svojoj krieposti, jer nedopušteni uvjet, izražen u formi nijekajućoj, gubi narav uvjeta nedopuštenoga, pošto se time zabranjuje, što se opire javnoj sigurnosti redu i ćudorednosti, (n. pr.: „A ima dobivati na godinu 100 for. tako dugo, dok se ne učini krivcem zločinstva", ili „A ima biti mojim nasljednikom, ako ne odpadne od vjere kršćanske").

---

[1] Vidi o tom i o razlici nedopuštenih uvjeta od nemogućih uvjeta, mnienje izvjestitelja i članova c. kr. dvorskog povjerenstva za pretresivanje osnove obćeg gradj. zakonika u sjednici od 8. svibnja 1804. (Ofner I. §. 485, str. 417.).

Digitized by Google

Ako se protuzakoniti (nedopušteni) čin trećoj osobi kao uvjet stavlja, ne smatra se ovaj nedopuštenim uvjetom, jer se taj ne tiče osobe, kojoj je kakovo pravo namienjeno.[1]

Uvjetom bezkriepostnim smatra se i uvjet nevjenčanja (§, 700. o. g. z.), uvjet, da nasljednik ima bez dobročinstva našastara nastupiti nasljedstvo (§. 803. o. g. z.), napokon svaki uvjet, kojim se obterećuje nuždni dio (§. 774. o. g. z.).

c) o mogućih i dopuštenih (uvjetih).

§. 699. Ako su uvjeti mogući i dopušteni, pravo zaviseće od njih zadobiva se samo točnim izpunenjem njihovim, ma zavisili uvjeti ti od slučaja, od volje postavljenog nasljednika, zapisovnika, ili od koga trećega.

Uvjet mogući i dopušteni ima se točno po odredbi oporučiteljevoj, odgovarajućoj njegovoj pravoj volji, izpuniti.

Ako je pravo po oporuki namienjeno odnosnom nasljedniku ili zapisovniku ovisnim učinjeno od više uvjeta zajedno (conjunctivno), moraju se svi i izpuniti, ako su pako uvjeti samo zamjenito (alterativno) postavljeni, mora se jedan od njih izpuniti.

Izpunjenim smatra se mogući potvrdni uvjet, ako je nastupio dogodjaj, o kojem je stanovitoj osobi namienjeno pravo ovisnim učinjeno, a uvjet mogući nijekajući, ako je sigurno, da upitni dogodjaj, o kojem pravo zavisi, više nastupiti ne može. Sigurnost ova za slučaj posljednjeg uvjeta postoji pako: a), ako je uvjet ograničen bio na stanovito vrieme, a vrieme ovo je proteklo bez da je nastupio dogodjaj o kojem je pravo nasljedstva ili zapisa uvjetovano bilo, b), ako je upitni dogodjaj postao nemoguć (n. pr., ako je oporučitelj ovisnim učinio nasljedstvo ili zapis o tom, da nasljednik ili zapisovnik ne oženi stanovitu osobu, a ona umre).

O pogledu stečenja prava, ovisnog o izpunenju uvjeta, valja razlikovati, da li je uvjet moguć odgadjajući ili razvežujući.

Dok još odgadjajući mogući uvjet ne nastane, t. j. dok on visi (conditio pendet), ne može dotičnik pravo, koje mu je namienjeno pod upitnim uvjetom, steći. On ima samo nadu na njegovo stečenje. Umre li on prije nego nastupi odnosni dogodjaj, ne može on pravo ovo prenieti na svoje nasljednike (§§. 536. i 685. o. g. z.). Pošto se u §-u 699. o. g. z. uvjetno ostavljeno nasljedstvo ili zapis — ako je uvjet moguć i dopušten — zadobiva samo točnim izpunenjem uvjeta, to se razumieva, da mora nasljednik ili zapisovnik preživjeti dogodjaj, koji se izpuniti ima, te da bude u ono doba sposoban steći, odnosno nasljedovati.

Uvjet odgadjajući mogući valja podpuno izpuniti, bilo izpunenje njegovo ma sa kakvimi god potežkoćami skopčano, te da je i vjerojatno da dogodjaj više nastupiti ne može, samo da nije sigurno, da doći ne može.

Ovo proizlazi već jasno iz dvorskog dekreta od 16. studena 1826. (sbirke prav. zak. svez. 54, str. 128.) koji glasi: „Jedan ostavnik postavio je za svoje nasljednike malodobne nećakinje svoje s ograničenjem, da imadu istom nakon izminuća od 50 godina stupiti u uživanje zaostavštine, do onog vremena pako, da se dohodci njezini upotriebiti imadu za čitanje toliko misa dnevice, za koliko njih dohodci dosegnu. Pošto je ovom oporučnom naredbom skoro svaka vjerojatnost oduzeta, da će nasljednici ikad stupiti u uživanje upitne zaostavštine, jer su bile nećakinje stare 13—18 godina, a uz to one sa njihovom majkom oskudno živjele, — nastojali su nasljednici pred duhovnimi i svjetovnimi vlasti, da izposluju promjenu prenavedene zaklade onamo, da o nasljedstvu trajna zadužbina (beneficij) za čitanje misa dnevnice ustrojena bude, ostatak pako da se

[1] Stubenrauch I. str. 863., Ellinger str. 271.

Digitized by Google

odmah uručiti ima nasljednikom. Ova stvar podnešena bje Njegovom Veličanstvu na previšnje riešenje, a ono dostojalo je previšnjim riešenjem svojim od 11. studena 1826. odlučiti, da volja ostavnika u gorenavedenoj odredbi ne sadržaje ništa protuzakonita, da se ona točno izpuniti imade i da si ovo oblasti za slične slučajeve za strogo ravnanje uzeti imadu.

I malodobnik obvezan je na točno obdržavanje uvjeta, postavljenoga po oporučitelju, o kojem zavisi namienjeno mu pravo, ako i izpunjenje uvjeta ovisi o volji trećega (n. pr., ako oporučitelj kaže: „Moj nećak A ima doći u odgojilište po izboru B-ovom, ako se ovaj uvjet ne izpuni, ne ima A dobiti zapis od 1000 for."), jer §. 698. o. g. z. broji k mogućim dopuštenim uvjetom i one, koje zavise o izboru treće osobe. Maloljetnik ne ima na zapis, ovisni o izpunjenju takova uvjeta, nikakova prava ni onda, ako samo njegovo tutorstvo krivnju nosi, što nije uvjet izpunjen, ili, ako mu nije u obće postavljen bio tutor, ponapose, ako je oporučitelj znao, da je dotični zapisovnik malodoban.[1]

Uvjet odgadjajući mogući, koji izpuniti ima osoba, kojoj je stanovito pravo namienjeno, ako nastupa uvjet taj, ne smije nasljednik ili zapisovnik, kojemu je po oporučitelju naloženo, da ima, ako je uvjet nastupio, izdati nasljedstvo ili zapis, neovlaštenim činom sa svoje strane nemogućim učiniti. Domašaj ustanove §-a 699. o. g. z. nije nikako taj, da neizpunenje uvjeta sa strane osobe, kojoj je pod odnosnim uvjetom po oporučitelju u razredbi posliednje volje namienjeno koje pravo, ima za posljedicu gubitak toga prava i onda, ako nije uvjet izpuniti mogla zato samo, što je nasljednik ili zapisovnik koji je njoj imao, čim bude izpunjen upitni uvjet, ustupiti dotično pravo (nasljedstvo ili zapis), osujetio izpunenje uvjeta time, što je preduzeo čin, kojim je onemogućio izpunenje toga uvjeta, jer je time preduzeo samovoljno čin, koji se opire volji i odredbi oporučiteljevoj. Obzirom nato ostaje u krieposti i zapis mirovine odredjeni po oporučitelju za stanovitog njegovog službenika s ograničenjem, da on ima mirovinu dobiti nakon izminuća stanovite dobe njegove službe, ako je nasljednik bez osnovanog i u zakonu utemeljenog razloga odnosnog službenika odpustio iz službe prije nego što je vrieme ovo nadošlo.[2]

Uvjet mogući odgadjajući potvrdni valja izpuniti svejedno, da li je nastao već prije smrti oporučitelja ili iza ove. U pravilu valja uvjet samo jedanput izpuniti. Samo, ako se uvjet sastoji u kakvom djelanju nasljednika ili zapisovnika, koji se ponoviti može (conditio promiscua), ima se uvjet ponoviti i poslje smrti oporučitelja, ako se je on i sbio već jedanputa za života oporučitelja (§. 701. o. g. z.).

Nastaje pako pitanje, tko uživa nasljedstvo ili zapis, namienjen stanovitoj osobi pod odgajajućim potvrdnim mogućim uvjetom, dok ovaj ne nastupi, odnosno dok ne nastaje vrieme, kada odnosna osoba zadobije upitno pod dotičnim uvjetom namienjeno joj pravo?

Ako je komu ostavljen zapis pod odgadjajućim potvrdim mogućim uvjetom, uživa ga za upitno vrieme nasljednik, odnosno zapisovnik (kod podzapisa). Ako je pako komu ostavljen zapis pod odgadjajućim potvrdnim uvjetom, a ne ima nikakovih oporučnih nasljednika, ili, ako ih imade, ali ne takovih, koji su na nasljedstvo zvani bez odredjenja dielova ili pod obćenim izrazom jednake diobe (§. 560. o. g. z.), tada pristoji pravo uživanja nasljedstva, dok se ne izpuni uvjet pod kojim ima nasljedstvo zapasti odnosnom po oporuci pod upitnim uvjetom postavljenom nasljedniku, — zakonitim nasljednikom. Ako ovi nisu eventualno nasljedna svoja očitovanja podnieli, ima zaostavštinom upravljati skrbnik. Ako pako ima sunasljednika, koji su zvani na nasljedstvo bez odredjenja dielova, ili pod obćenitim izrazom jednake diobe, imadu ovi pravo na uživanje nasljedstva po analogiji §-a 560. o. g. z.[3]

---

[1] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 2. svibnja 1877. br. 10016. Jur. Bl. br. 23.
[2] Vidi rješ. vrh. suda u 20. rujna 1877. br. 6201. G. 6558.
[3] Unger VI. §. 16. opazka 19. i 20. str. 68. i sliedeće.

Digitized by Google

Nijekajući odgodjajući mogući uvjet izpunjuje se tako, da je nasljednik ili zapisovnik, čim nastane uvjet, dužan nastupiti nasljedstvo ili zapis, štono ga je uživao, te ga predati odnosnoj osobi, kojoj je to pravo namienjeno za slučaj nastupa dotičnog dogodjaja. Dok ne nastupi dogodjaj, koji sačinjava uvjet, smatra se odnosni nasljednik ili zapisovnik, koji medjutim nasljedstvo ili zapis drži, samo ograničenim vlastnikom s istimi pravi, što no imade fiduciarni nasljednik prama fideikomisarnom nasljedniku (§. 708. i 613. o. g. z. .

Isto što valja glede izpunenja odgodjajućeg mogućeg uvjeta, valja i za razvežujući mogući uvjet.

U slučaju razvežujućeg mogućeg uvjeta zadobije nasljednik ili zapisovnik (ovaj kod podzapisa) odmah nasljedstvo ili zapis; dokle pako još uvjet visi, ima nasljednik ili zapisovnik samo ono pravo, što ima nasljednik ili zapisovnik prama zamjeniku povjerbenom. Odpadne li uvjet razvežujući mogući, postaje nasljednik ili zapisovnik bezuvjetnim nasljednikom odnosnog nasljedstva ili zapisa. Nastane li pako uvjet, ima izdati nasljedstvo ili zapis onomu, kojemu je za taj slučaj namienjen.

d) uvjet nevjenčanja.

§. 700. Uvjet, da se nasljednik ili zapisovnik ne može oženiti ni onda, kad je postao punoljetan, smatra se kao da nije priložen. Ovaj uvjet treba da izpuni samo obudovjela osoba, ako ima jedno ili više djece. Uvjet, da nasljednik ili zapisovnik ne uzme neku stanovitu osobu, može se valjano naložiti.

Smjer ustanove §. 700. o. g. z. jest taj, da se zakonom ne štiti zabrana ženitbe te time ne daje osobita preimućtva stališu bezženstva na štetu ćudorednosti samo zato, da se steći može imetka pod uvjetom nevjenčanja.

Zato odredjuje zakon u §-u 700. o. g. z., da se uvjet, da se nasljednik ili zapisovnik ne može oženiti, smatra u pravilu, kao da nije priložen. Dopušta pako zakonska ustanova ovog §-a. da oporučitelj može staviti uvjet, da se nasljednik ili zapisovnik ne smije oženiti za njegove malodobnosti, a izrično odredjuje, da je kriepostan uvjet, da se ne oženi ili ne uda obudovljena osoba, ako ima jedno ili više djece. Ako dakle oporučitelj odredjuje, da se stanovita osoba, koja je malodobna, do punodobnosti ne oženi ili ne uda, tada je uvjet ovaj kriepostan do fizične punoljetnosti odnosne osobe, te ne prestaje prije, ma da je proglašena uz oprost manjkajuće joj još dobe do fizične punoljetnosti, punodobnom, ali i ne traje duže, ako je i otčinska ili tutorstvena oblast i nakon postignute fizične punoljetnosti produljena.[1]

Preporno je, da li je maloljetni nasljednik ili zapisovnik dužan izpuniti uvjet, ako je oporučitelj jednostavno samo u obće stavio maloljetniku tom uvjet, pod kojim mu je namienio nasljedstvo ili zapis, da se vjenčati ne smije, bez da je izrično kazao, da to učiniti ne smije do njegove punoljetnosti.

Mi držimo, da se valjanost takova uvjeta od slučaja do slučaja prosuditi ima obzirom na volju i namisao oporučitelja. Ako se neda razlogom izvoditi iz sadržaja naredbe posliednje volje. da je oporučitelj htio tom odredbom odnosnom malodobnom nasljedniku ili zapisovniku ograničiti pravo stupiti u brak do fizične njegove punodobnosti, ima se u dvojbi smatrati, da je obćenito samo njemu zabranio vjenčati se, pa se onda takov uvjet nevaljanim smatrati mora.[2]

---

[1] Vidi o tom Winiwarter III. str. 24., Pfaff i Hofman II. st. 584. i Stubenrauch I. str. 867.

[2] Vidi o tom mnienje Ungerovo (VI. §. 16., opazka 10. str. 74.), koji takodjer drži, da se ovo prosuditi ima po individualnosti slučaja. Stubenrauch (I. str. 867.) smatra

Digitized by Google

Bezuvjetno je pako valjan uvjet ne vjenčanja, ako je o njem ovisnim učinjeno pravo namienjeno nasljedniku ili zapisovniku obudovljenom (bez razlike spola, bio udovac ili udovica). Pri tom je svejedno, da li su odnosna djeca maloljetna ili punoljetna, jer zakon u tom pogledu ne čini nikakove razlike. Razlog te zakonske iznimke od gorenavedenog pravila je samo taj, što češće biva, da kada jedan od roditelja stupi drugi put u brak, djecu prvog braka zapostavlja djeci drugog braka.[1]

Obzirom na jedini taj razlog iznimne ove ustanove, posve je pravilno u jndikaturi prihvaćeno načelo: „da obudovljeloj osobi, kojoj je oporučitelj namienio kakov nasliedni dio ili zapis, u smislu §-a 700. o. g. z. nametnuti uvjet, da neće opet stupiti u brak, gubi svoju kriepost, čim je ista osoba izgubila svoju djecu, koja su bila živa u vrieme oporučiteljeve smrti“ (cessante ratione legis, cessat lex ipsa).[2]

Konačno ustanovljenje §. 700., da se uvjet, da nasljednik ili zapisovnik ne uzme njeku stanovitu osobu, može valjano naložiti. Nu nije zato dovoljno, da oporučitelj zabrani nasljedniku ili zapisovniku, da ne oženi osobu stanovita staleža (n. pr., ako kaže: „A ima gubiti nasljedstvo, ako oženi osobu gradjanskog staleža, ili iz neplemenite obitelji“), već mora izrazito dotičnu osobu označiti ili po imenu ili po takovih obilježjih, da nije dvojiti o istovjetnosti njezinoj (n. pr. ako kaže: „A ne smije uzeti sestru mojeg neprijatelja B-a“).

Uvjet stavljen u naredbi posliednje volje nasljedniku ili zapisovniku, da zadobije nasljedstvo ili zapis samo, ako stupa u stalež s kojim je skopčano bezženstvo, ako primjerice odredjuje: „A ima dobiti nasljedstvo, ako postaje svećenikom (katoličkim)“, nije ravan uvjetu nevjenčanja, te je uvjet dopustljiv, jer oporučiteljeva namisao bila je u takovu slučaju samo ta, da se izabere nasljednik ili zapisovnik dotični stalež.

Preporno je još medju komentatori, da li je valjan uvjet, da se dotični nasljednik ili zapisovnik ne smije vjenčati u stanovito doba ili na stanoviti dan. Mi držimo, da se takov uvjet absolutno nevaljanim smatrati ne može, u koliko se radi o stanovitom danu ili vremenu, kojim se trajno ne ograničuje volja nasljednika ili zapisovnika, već samo na ne dugo vrieme, kao n. pr. na razdobje u stanovitoj godini ili za vrieme godine žalosti iza smrti oporučiteljeve itd.[3]

Ne uporavljuje se §. 700. općeg gradj. zakonika na one naredbe posliednje volje, kojimi ostavnik namienjuje svojoj supruzi uživanje svekolikoga nasljedstva ili porazmjernog diela istoga, ili napokon kojega zapisa s ograničenjem, dok živila bude u stališu udovičkom, a isto tako ne uporavlja se pomenuti §. ni na one naredbe posliednje volje, kojimi ostavnik skrbi na isti način za treću koju osobu do onog časa, dok se ne oženi ili ne uda. (Previšnja odluka od 4. svibnja 1844.; dvorski dekret od 2. rujna 1844.).

e) ako je uvjet izpunjen već za života oporučitelja.

§. 701. Ako se je uvjet propisan u razredbi posliednje volje sbio još za života oporučiteljeva, ima se ponoviti poslje smrti nje-

---

takov uvjet bezuvjetno bezkriepostnim, a Ellinger (I. str. 272.) drži, da ima kod takovog općenitog uvjeta malodobnik svakako čekati sa vjenčanjem do fizične punodobnosti svoje.

[1] Vidi o tom mnienje većine zakonotvornog povjerenstva c. kr. dvorske komisije za pretresivanje osnove općeg austr. gradj. zak. (Ofner I. §. 488. str. 420.).

[2] Judikatenbuch c. kr. vrh. suda u Beču br. 52. i rješitba istog vrh. suda od 28. prosinca 1862. br. 8251. G. U. 1618.

[3] Stubenrauch (I. str. 868.) je načelno proti dopustivosti takovog uvjeta tvrdeći, da se time daje prevelika vlast razsudi sudčevoj. Unger (VI. §. 16. opazka 10. str. 74.) ne smatra uvjet takov absolutno ne dopuštenim, samo da nije postavljen in fraudem legis.

Digitized by Google

gove onda samo, ako uvjet sastoji u kakovom djelanju nasljednika ili zapisovnika, koje on ponoviti može.

Ako se je uvjet, koji je ustanovljen u naredbi posliednje volje, sbio još sa života oporučiteljeva, smatra se u pravilu, da se je već izpunio, pa se nasljedstvo ili zapis smatra tada prostim od svakoga uvjeta. Uvjet takov se ima ponoviti samo onda, ako se sastoji u kakovom djelanju nasljednika ili zapisovnika, koje on ponoviti može (n. pr. da putuje u Ameriku, kamo je jednom već odputovao bio). Nu i za taj slučaj ne ima se bezuvjetno upitno djelanje, sačinjavajuće uvjet, ponoviti, već samo onda, ako se iz razredbe posliednje volje oporučiteljeve izpostavlja, da je to bila volja oporučiteljeva.[1]

Da li treba uvjet protegnuti i na nasljednike.

§. 702. Uvjet, naložen nasljedniku ili zapisovniku, neproteže se na njihove zamjenike, bez naročitog očitovanja oporučiteljeva.

Kao što se uvjet, naložen nasljedniku ili zapisovniku, ne proteže, bez naročitog očitovanja oporučiteljeva, na njihove nasljednike, odnosno zamjenike, tako se analogno ne proteže ni na sunasljednike ili suzapisovnike, u koliko njima pripadne po nasljedniku nasljedstvo ili zapisovniku zapis, ako uvjet izpuniti neće.

Kriepost mogućeg odgadjajućeg uvjeta.

§. 703. Da se steče ono, što je komu ostavljeno pod uvjetom odgadjajućim, potrebno je, da osoba, kojoj je ostavljeno, preživi izpunenje uvjeta, i kada nastane uvjet taj, da je sposobna nasljedovati.

Nasljednik pozvan je na nasljedstvo oporučno u pravilu u času smrti oporučiteljeve (§. 545. o. g. z.). Iznimka glede toga pravila postoji samo glede nasljedstva, ostavljenog nasljedniku, ili zapisa, namienjenoga zapisovniku pod uvjetom odgadjajućim. Takov je nasljednik zvan na nasljedstvo, a zapisovnik zadobije zapis istom onda, ako se uvjet izpuni. Jedan i drugi mora biti sposoban nasljedovati, odnosno sposoban biti steći imovinu u vrieme, kada se uvjet izpuniti ima, a mora vrieme ovo preživjeti (§§. 536., 537. i 546. o. g. z.). Sposobnost ovu ne mora imati u času smrti oporučiteljeve, već je dovoljno, da ju ima, kada nastane uvjet.

2. Vrieme ustanovljeno.

§. 704. Ako se nezna, da li će doći ili ne doći vrieme, na koje je oporučitelj ograničio pravo namienjeno, ograničenje to smatra se kao uvjet.

§. 705. Ako je vrieme takovo, da mora svakako doći, pravo namienjeno prenosi se kao ina prava bezuvjetna i na nasljednike obdarene osobe, i samo predaja odlaže se do roka ustanovljenja.

§. 706. Ako bi bilo očevidno, da vrieme ustanovljeno u razredbi posliednje volje ne može nigda doći; ustanovljenje toga vremena smatra se tako, kao da je priložen kakov ne mogući uvjet

[1] Vidi Unger VI. § 16., opazka 15. str. 76.

Digitized by Google

Samo u slučaju, da se je oporučitelj po svoj prilici pomeo u razbroju vremena, ima se ustanoviti vrieme to po vjerojatnoj volji oporučitelja.

Kao što svjedoči marginalna rubrika §. 705., koja se proteže i na §. 705. i 706. rade ovi §§-i o ograničenju odredbe oporučiteljeve, kojom je komu namienjeno pravo stanovito na vrieme (dies).[1]

Ovo ograničenje odnosi se ili na početak djelatnosti dotičnog prava (in diem, ex die, terminus a quo) ili pako na svršetak njegov (ad diem, terminus ad quem), u koliko naime pravo ovo (nasljedstvo ili zapis) u kriepost stupiti ima istom, kada nastane ustanovljeno vrieme, ili pako prestati kada nadodje upitno vrieme.

Ograničenje na vrieme razlikuje se od uvjeta time, da ograničenje na vrieme ne sadržaje ništa nesigurna, pošto ono doći mora, dočim je bitno svojstvo uvjeta nesigurnost, da li će doći ili ne doći dogodjaj, koji valja izpuniti.

Ograničiti se može odredba na vrieme, koje doći mora: 1) absolutno, ako se odredjuje kao rok, kada pravo započeti ima, stanoviti dan, i to ili neposredno n. pr. 1. siečnja 1890. (dies certus an) ili posredno na stanovito neizraženi dan, koji pako mora biti za vrieme, kada stupa u kriepost razredba posliednje volje, siguran i poznat, n. pr., ako oporučitelj ustanovljuje vrieme, kada ima zapisovnik zadobiti zapis, odredbom: „tri godine iza smrti moje“ (dies certus an, et certus quando); 2) relativno, ako se odredjuje kao rok, kada pravo ima započeti, nastanak dogadjaja, koji doći mora, ali za koji se nezna, kada će doći (dies certus an, sed dies incertus quando); n. pr., ako ostavi oporučitelj A-u zapis od 500 for., koji se njemu izplatiti ima kada B umre. Ovdje je sigurno, da će B umrieti, ali se nezna kada.

Svakako pako mora u svakom slučaju vrieme biti takovo, koje jedanput doći mora.

Ako se nezna, da li će doći ili ne doći vrieme, na koje je oporučitelj ograničio pravo, namienjeno odnosnoj osobi, ograničeuje se ovo ne smatra na vrieme ustanovljeno, već se smatra kao uvjet (§. 704. o. g. z.). N. pr., ako je oporučitelj komu ostavio zapis od 1000 for. na dan njegove promocije za doktora prava, što ne znači ništa drugo, nego da dotični ima dobiti zapis od 1000 for., ako položi doktorat prava. Obzirom na §. 704. o. g. z. postaje ograničenje stečenja kojeg prava na koje vrieme uvjetom samo, ako se nezna, da li će ovo vrieme u obće doći, a ne, kada se nezna, kada će doći.[2] Ako dakle oporučitelj ostavlja A-u i B-u, svakomu zapis od 1000 for., ako navrše 24. godinu, tada je ova odredba oporučiteljeva ograničena na vrieme a neovisna učinjena od uvjeta, da A i B doista navrše 24. godinu.[3] Onda se imade samo ograničenje na vrieme smatrati za uvjet, ako je dokazana volja oporučiteljeva, da ima onaj, kojemu je namienio nasljedstvo ili zapis, to vrieme preživjeti, t. j., ako je odnosni rok, kada ima nasljedstvo zadobiti, ili zapis primiti, izrazito stavio kao uvjet, n. pr., ako je oporučitelj kazao: „A ima dobiti na njegov 20-ti rodjen dan 1000 for.“

Može pako oporučitelj ograničiti pravo nasljedstva ili zapisa dotičnoj osobi, kojoj je to pravo namienio, ne samo na vrieme, već podjedno i ovisnim učiniti od uvjeta (dies incertus an). Evo takova primjera: „A ima dobiti godinu dana, nakon što bude promoviran doktorom prava, 1000 for.“

Ovom odredbom stavio je oporučitelj zapisovniku uvjet, da ima položiti doktorat, te od ovog uvjeta ovisnim učinio pravo njegovo na zapis, a podjedno ustanovio stanovito vrieme, kada ima zadobiti upitni zapis. Na ovakovu uvjetnu i na vrieme ograničenu

---

[1] Čitaj o ograničenju odredbe vremenom: Unger sistem II. §. 83. i njegovo nasljedno pravo VI. §. 17. str. 82. te Pfaff i Hofman II. str. 597.

[2] Vidi o tom Ofner I. §. 421. str. 492.

[3] Rješitba vrh. suda u Beču od 20. listopada 1858. br. 10636. G. U. 2049.

Digitized by Google

odredbu, imadu se uporabljivati propisi navedeni za ograničenje na vrieme i za uvjete. Ako je vrieme takovo, da mora svakako doći, ali se nezna, kada ima doći (dies certus an, sed incertus quando), nasljednik ili zapisovnik zadobiva pravo namienjeno mu razredbom posliednje volje časom smrti oporučiteljeve, te se samo predaja odlaže do roka ustanovljena. Po tom je nasljednik, kojemu je po naredbi posliednje volje ostavljen nasljedstvo pod ograničenjem na stanovito vrieme, pozvan na nasljedstvo odmah časom smrti oporučiteljeve, te mu zapada i u taj čas pravo nasljedno, ali kao buduće pravo.[1] Zato mora nasljednik, koji je pozvan na nasljedstvo i u času smrti oporučiteljeve i u vrieme, kada ima nasljedstvo nastupiti, biti sposoban nasljedovati,[2]

Tko zadobije nasljedstvo samo za neko vrieme (ad diem — terminum ad quem —), ima ista prava, kao i onaj, koji ga zadobiva ili pod uvjetom nijekajućim ili razvežujućim. O tom sadržane su ustanove u §-u 708, o. g. z.

Ako je očito, da vrieme, ustanovljeno u razredbi posliednje volje, na koje je ograničeno pravo nasljednika ili zapisovnika, doći ne može, to se vrieme ovo smatrati mora tako, kao da je priložen kakov nemogući uvjet. Samo u slučaju, da se je oporučitelj pomeo u računanju vremena: n. pr., ako je odredio, da se ima izplatiti zapis 31. lipnja, a lipanj ima samo 30 dana, — ima se ustanoviti vrieme po vjerojatnosti volje oporučiteljeve, dakle po gorenavedenom primjeru 30. lipnja, jer se ne može predmnievati, da je oporučitelj kod tako ozbiljnog čina, kao što je oporuka, htio se šaliti ili dosjetke praviti.

Vrieme, koje je ustanovljeno ne na stanoviti dan, već po kojem stanovitom razdobju u godini n. pr. za 8 dana, za jedan mjesec, za godinu dana, ima se računati po zakonitom propisu §-a 902. o. g. z., polag kojeg čine 24 ure jedan dan, 30 dana jedan mjesec, i 365 dana jednu godinu. O računanju vremena bit će obširnije govora kod obrazložbe §-a 902. o. g. z.

Preporno je medju komentatori komu da nadleži dužnost dokaza o ograničenju ili neograničenju prava nasljedstva ili zapisa na vrieme u slučaju tužbe, da li na ime tužitelju, da odredba oporučitelja ograničena nije, ili pako tuženiku, da je ograničena.[3] Mi držimo, da se u tom pogledu ne može stalno pravilo ustanoviti, već da to zavisi od slučaja prepora, navlastito o sadržaju razredbe posliednje volje oporučiteljeve. Osobito, ako je razpravni sud nakon bezuspješne nagode odlučio, tko ima biti tužitelj, ne može se uztvrditi, da ne nadleži tužitelju, ako je on nasljednik ili zapisovnik, da dokaže, da odnosna odredba oporučiteljeva nije ograničena na vrieme. Istina je, da ne ima praktične razlike izmedju početnog roka kod odredbe oporučiteljeve ograničene na terminum a quo ili in diem, od pogodbe de non petendo inter certum tempus, u kojoj tuženik, koji se hoće da brani proti neodvlačnom izpunenju iste, dokaz voditi ima, da dotično vrieme još nastupilo nije, ali, ako je vrieme takovo, da o tom može dokaza pružiti samo odnosni nasljednik ili zapisovnik, komu je dotično pravo sa ograničenjem na upitno vrieme namienjeno, ne može se taj dokaz naprtiti tuženiku. U judikaturi ne ima glede toga pitanja načelna riešenja.

Pravna odnošenja medju nasljednikom zakonitim i postavljenim, ili medju nasljednikom i zapisovnikom glede uvjeta, koji se još nije sbio, i glede vremena, koje nije još nastalo.

§. 707. Dokle god pravo nasljednika ili zapisovnika ostaje odgodjeno radi uvjeta još neizpunjena, ili radi vremena, koje još

---

[1] Unger VI. §. 28. opazka 1. str. 124. i sistem istoga II. §. 83. opazka 7.
[2] Unger VI. §. 5. opazka 22. str. 25.
[3] Vidi Unger §. 17. opazka 1. str. 82. i tamo navedena mnienja Windscheida i Arndtsa.

Digitized by Google

nije nastalo; dotle imaju mjesta, u prvom slučaju medju nasljednikom zakonitim i postavljenim, a u drugom medju nasljednikom i zapisovnikom u obziru medjutomnoga posjeda i uživanja zaostavštine ili zapisa, ona ista prava i obveze, kao u zamjeni povjerbenoj.

§. 708 Tko zadobiva nasljedstvo ili zapis pod uvjetom niekajućim ili razvežujućim, ili samo uz neko odredjeno vrieme, taj ima ista prava i obveze prema onomu, komu zapada nasljedstvo ili zapis, kada nastane uvjet ili vrieme odredjeno, koje ima nasljednik ili zapisovnik prema zamjeniku povjerbenom (§. 613.).

Postavljenje u nasljedstvo ili odredba zapisa, ovisna o mogućem uvjetu, bio taj odgadjajući ili razvežujući, a i postavljenje u nasljedstvo ili odredba zapisa ograničena na vrieme, bilo ono terminus a quo ili ad quem, smatra se glede pravnog učinka kao povjerbena zamjena (fideikomisarna substitucija). Zato se smatra, obzirom na prava i obveze, onaj, koji uživa nasljedstvo ili zapis, do nastupa vremena, na koje je nasljedstvo ili zapis ograničen, fiduciarnim nasljednikom, odnosno fiduciarnim zapisovnikom, a onaj, koji zadobije nasljedstvo ili zapis, kada nadodje vrieme, fideikomisarnim nasljednikom, odnosno fideikomisarnim zapisovnikom.

1. U §. 707. o. g. z. sadržane su ustanove glede pravnih odnošenja izmedju onih, koji drže nasljedstvo ili zapis, dok ne nastaje uvjet mogući odgadjajući tvrdeći ili dok ne dodje početni rok (terminus a quo), kada imadu stupiti u nasljedstvo ili zadobiti zapis osobe, kojim je nasljedstvo ili zapis namienjen pod prenavedenim uvjetom ili uz ograničenje na takovo vrieme, i izmedju ovih osoba. 2. U §-u 708. o. g. z. pako sadržane su ustanove glede pravnih odnošaja izmedju onih, koji drže nasljedstvo ili zapis dok nenastaje uvjet mogući nijekajući odgadjajući ili uvjet razvežujući, ili pako dok ne dodje rok do kojeg su ovlašteni bili držati nasljedstvo ili zapis (terminus ad quem), i medju onimi osobami, koji su držani, ako prenavedeni uvjet nastaje ili upitni rok nadodje, nasljedstvo ili zapis odstupiti.

Na 1. Ako je uvjet odgadjajući mogući tvrdeći ili vrieme terminus a quo, imade, dok se ne izpuni uvjet ili ne nastaje vrieme, ako se tiče nasljedstva, zaostavština ili alikvotni dio iste, ostavljeni oporučnom nasljedniku pod takovim uvjetom ili uz prenavedeno ograničenje, pripasti u pravilu zakonitom nasljedniku, s istimi pravi i obvezami, koje ima postavljeni nasljednik (fiduciar) po §. 613. o. g. z. dok ne nastane slučaj zamjene povjerbene, t. j. dotični zakoniti nasljednik ima ograničeno pravo vlastnosti s pravi i obvezami uživaoca. Zakoniti nasljednik imade dakle kao fiduciar čuvati sućanstvo ostavinske imovine za uvjetno ili uz ograničenje na vrieme postavljenog nasljednika dok se uvjet ne izpuni ili vrieme ne nadodje.

Zakoniti ovakov nasljednik ima pravo kao fiduciar izposlovati uručbenicu i gruntovni prenos nekretne ostavinske imovine kao ograničeno vlastničtvo na svoje ime, ali uz ujednu zabilježbu povjerbinske sveze, t. j. da pravo vlastničtvo ima prelaziti na odnosnog oporučnog nasljednika, kada se izpuni uvjet ili nadodje vrieme, uz koje ograničenje mu je nasljedstvo namienjeno.

U koliko ima takov ograničeni vlastnik za svoga zamjenika pružiti inu kakovu sigurnost ima se prosuditi po §§. 520. i 613. o. g. z.

Ograničeno pravo vlastničtva takovog zakonitog nasljednika, prelazi u neograničeno samo onda, ako je sigurno, da uvjet ili vrieme, o kojem je bilo pravo oporučnog nasljednika ograničeno, više doći ne može (§. 615. o. g. z.). Izpuni li se pako uvjet ili nadodje li vrieme, stupa u prava nasljedstva nasljednik oporučni. kojemu je za taj slučaj

Digitized by Google

namienjeno nasljedstvo, i zakoniti nasljednik dužan mu je ostavštinu odnosno alikvotni dio iste, što no ga je on uživao, ustupiti. U tu svrhu provest će se pako po drugi put ostavinska razprava, ako se radi o nasljedstvu, ovisno učinjenom o uvjetu, jer odnosni nasljednik, koji je dobio nasljedstvo pod uvjetom odgadjajućim tvrdećim, nije mogao prije, nego što se izpuni uvjet, predati nasljedno svoje očitovanje, pošto ima istom kada nastaje uvjet pravo na nasljedstvo u obće. Nasljednik oporučni, kojemu je ograničeno pravo na nasljedstvo samo na vrieme (terminus a quo), nasuprot je pozvan na nasljedstvo odmah časom smrti oporučiteljeve, te mu zapada u taj čas pravo nasljedno kao buduće pravo. Takov nasljednik može odmah iza smrti oporučiteljeve, dakle za vrieme ostavinske razprave, koju valja zametnuti odmah nakon smrti oporučiteljeve, predati nasljedno svoje očitovanje. Ako ga kasnije predaje, valja i u pogledu njega novu ostavinsku zazpravu provesti, čim nadodje terminus a quo.

Valja ovdje i opaziti, da zakonitom nasljedniku pripade samo onda pravo fiduciara u prenavedenih slučajevih, ako ne ima nikakovih inih oporučnih, bezuvjetno na nasljedstvo pozvanih, sunasljednika, ili, ako ih imade, ali ne takovih, koji su na nasljedstvo bez odredjenja dielova ili pod obćenim izrazom jednake diobe pozvani (§. 560. o. g. z.). Ako takovih imade, ne pripada pravo uživanja, odnosno prava fiduciara, nasljedniku zakonitom, već odnosnim bez odredjenja dielova ili pod obćenim izrazom jednake diobe postavljenim oporučnim sunasljednikom.

Ako je zapis učinjen ovisnim o izpunjenu odgadjajućeg potvrdnog uvjeta ili ograničen na vrieme (terminus a quo), ima nasljednik prama zapisovniku, ili u slučaju podzapisa, zapisovnik prama podzapisovniku (sublegataru), prava fiduciara.

Na 2. Tko zadobije zapis pod uvjetom odgadjujućim ili razvežujućim ili pako sa ograničenjem na neko samo vrieme (terminus ad quem) ima prava fiduciara prama onomu, komu zapada nasljedstvo ili zapis, kada nastane uvjet ili vrieme odredjeno, t. j. on ima ista prava, koja ima nasljednik ili zapisovnik prama zamjeniku povjerbenom.

Pravni učinak odgadjajućeg uvjeta je onaj isti kao i razvežujućeg uvjeta a ovim je opet jednak pravni učinak ograničenja prava nasljedstva ili zapisa na nekoje samo vrieme (terminus ad quem),

U svakom od ovih slučajeva nastupa nasljednik nasljedstvo, a zadobije zapisovnik zapis odmah u času smrti oporučiteljeve, te ima samo dužnost, čim se izpuni uvjet. ili nadodje vrieme, ustupiti nasljedstvo odnosno zapis osobi, kojoj je za taj slučaj namienjen.

Ako oporučitelj nije u razredbi posliednje volje njegove odredio, komu ima u tom slučaju pripasti nasljedstvo ili zapis, tada prelazi nasljedstvo na zakonite nasljednike, a zapis zapast će oporučnim nasljednikom, ili u pomanjkanju ovih, zakonitim nasljednikom; podzapis pako zapisovniku sublegatara. Izključeni su od nasljedstva u ovom slučaju glede ovako izpražnjenog nasljedstva ili zapisa običajni zamjenici i oporučni sunasljednici, jer ovdje ima već očitovanih nasljednika, te prava običajnih zamjenika i sunasljednika ugasla su časom onim, kada je uvjetno postavljeni nasljednik nasljedno očitovanje sudu predao, a ovo sud prihvatio.

3) nalog.

§. 709. Ako je oporučitelj ostavio komu zaostavštinu ili zapis pod uvjetom da mu izpuni kakov nalog, nalog taj smatra se kao uvjet razvežujući tako, da nasljednik ili zapisovnik gubi stvar ostavljenu mu, ako ne izpuni nalog (§. 696.).

§. 710. Ako se nalog točno izpuniti ne može, treba bar nastojati približit mu se koliko se može. Ako i to ne može da bude,

Digitized by Google

tad osoba, kojoj je naloženo, zadržava ipak odredjenu joj zaostavštinu, ako se iz volje oporučitelja nebi protivno vidilo. Tko se je sam učinio ne sposoban izpuniti nalog, gubi ostavljenu mu zaostavštinu.

§. 711. Ako je oporučitelj očitovao istina svrhu, na koju odredjuje zaostavštinu, ali nije ju naložio kao dužnost osobi obdarenoj, ova ne može biti prisiljena da obrati zaostavštinu na istu svrhu.

§. 712. Ne valja ona razredba, kojom oporučitelj nalaže svomu nasljedniku kakovo djelanje nemogućno ili nedopušteno s tim dodatkom, ako ne izpuni naloga, da ima izdati kakov zapis trećemu.

Nalog (modus) je ona uzgredna odredba oporučitelja, učinjena zajedno sa postavljenjem nasljednika ili ustanovljenjenjem zapisa, kojom se nasljedniku ili zapisovniku ostavlja n sljedstvo ili zapis uz dužnost, da stanovitu činitbu izvrši (n. pr., da izplati trećoj osobi stanovitu svotu, da gradi crkvu, da uzdržava stanovitu osobu itd.). Nalog se smatra kao uvjet razvežujući tako, da nasljednik gubi nasljedstvo, a zapisovnik zapis, ako ne izvrši onu činitbu, koju mu oporučitelj kao dužnost nalaže. On se razlikuje od uvjeta time, što se predaja nasljedstva ili zapisa ne odlaže do vremena dok nasljednik ili zapisovnik nalog ne izvrši i da nije skopčana nikakova posljedica time, što je izpunenje naloga nemoguće postalo, jer nasljednik ili zapisovnik, ako ne može da izvrši nalog, ipak zadržava namienjeno mu nasljedstvo, odnosno zapis.

U kratko može se označiti razlika izmedju uvjeta i naloga tako, što uvjet odgadja stečenje prava, dok ne nastaje dogodjaj. ali ne sili da s: on izpuni; nalog nasuprot sili, da se čin izvede, ali ne odgadja zato stečenje prava.[1]

Dalnja je razlika izmedju naloga i uvjeta, što se nalog smatra teretom, koji prelazi na one, kojim zapada nasljedstvo ili zapis, ako nasljednik ili zapisovnik neće ili ne može da zadobije nasljedstvo ili zapis ili pako, ako ga gubi, dočim uvjet, naložen nasljedniku ili zapisovniku, ne proteže se na njihove zamjenike bez naročitog očitovanja oporučitelja.[2]

Kao nalog se smatra samo ona odredba volje oporučiteljeve, kojom je upravo nasljedniku ili zapisovniku dužnost nametnuo, da stanoviti čin izvrši ili djelo izvede, a ne samo očitovao želju svoju ili podielio mu savjet, da upitni čin izvrši ili djelo izvede.[3]

Valjan je pako i nalog onda, ako ne zavisi izpunjenje njegovo samo od volje istim nalogom obterećenog, već i od treće osobe. N. pr., ako oporučitelj postavi koga nasljednikom s obvezom, da uzme pod svoje (adoptira) stanovitu osobu.[4]

Svaki nalog valja u pravilu izpuniti u cielosti. Ako to nasljednik ili zapisovnik ne čini, gubi nasljednik nasljedstvo a zapisovnik zapis, te nasljedstvo prelazi tada, osim u slučaju fideikomisarne substitucije, na zakonite nasljednike, a zapis na oporučne naljednike.

Ako nije oporučitelj naznačio vrieme, kada, ili za koje se nalog izpuniti imade, ima vrieme ovo sud ustanoviti po analogiji §§. 659. i 817. o. g. z.

---

[1] Savigny III. str. 231.

[2] Ellinger str. 275.

[3] Vidi o nalogu (modus) obrazloženja Ungera, sistem II. §. 84. str. 101., i nasljedno pravo VI. §. 18. str. 83., te Pfaff i Hofman II. str. 613.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. ožujka 1877. br. 14576. G. U. 6422.

Digitized by Google

Ako se nalog točno izpuniti ne može, treba bar nastojati približiti mu se, koliko se može. Tako n. pr. ima nasljednik spomenik, koji ima po nalogu oporučitelja izvesti dati po stanovitom po oporučitelju opredieljenom umjetniku. ako ovaj umre prije nego što se je latio posla ili ga je dovšio, izvesti odnosno dovršiti dati po drugom kojem umjetniku. Nije mu to moguće, što neće da nijedan drugi umjetnik djelo ovo preuzme, tad zadržaje nasljednik ipak nasljedstvo ili zapisovnik zapis, osim, da je oporučitelj izrično odredio, da ima za taj slučaj nasljednik nasljedstvo ili zapisovnik zapis gubiti, ili, ako to nije izrično kazao, ali se ono iz razredbe posliednje volje njegove nedvojbeno izpostavlja.

Ne smije se pako nasljednik sam učiniti nesposobnim izpuniti nalog; ovo ne mora biti u sljedstvu nepoštenoga čina već i inim načinom, ali svakako morao je taj čin posljediti prije nego što je nasljednik ili zapisovnik za nalog znao.

Nasljednik, kojemu je namienjeno nasljedstvo pod nalogom, steče pravo na nasljedstvo ipak odmah poslje smrti oporučiteljeve, ne gledeć, da li je nalog izvršio ili nije, (§. 545. o. g. z.) a zapisovnik zadobije zapis po obćenitom pravilu §-a 684. o. g. z. Pravo ovo prelazi na nasljednike nasljednika i zapisovnika (§§. 537. i 684. o. g. z.) ali, kako je već gore iztaknuto, teretom naloga, kojega imadu nasljednici izvršiti, u koliko nije izpunjen.

Ako je oporučitelj očitovao svrhu, na koju odredjuje zaostavštinu, ali ju nije naložio kao dužnost osobi obdarenoj, ova ne može biti prisiljena da obrati zaostavštinu na istu svrhu. (§. 711. o. g. z.).

Ako je činitba, koju sadržaje nalog, djelo nemoguće ili nedopušteno, tada ne valja razredba kojom oporučitelj nalaže nasljedniku ili zapisovniku takovo djelanje ako je i izrično odredio, da, ako nasljednik ne izpuni naloga, ustupiti ima nasljedstvo ili izdati zapis trećemu. Sama pako razredba, kojom je postavio nasljednika ili odredio zapis, ostaje u krieposti, jer odpada samo nuzgredna odredba tičuća se nemogućeg ili nedopuštenog naloga, te se samo nalog smatra kao da ga ne ima (§. 712. o. g. z.).

O ukinuću naredbe posliednje volje 1) imenito pravljenjem nove naredbe (oporuke).

§. 713. Kasnija tvrda oporuka uništuje prednju oporuku ne samo u obziru postavljenja nasljednika, nego i glede ostalih razredba, već ako bi oporučitelj u kasnijoj oporuci razgovjetno očitovao, da prednja oporuka ima obstati sasvim ili stranom. Ovaj propis valja i onda, ako se u kasnijoj oporuci postavlja nasljednik pozvan samo u kakov dio nasljedstva. Drugi ostavši dio ne zapada nasljednikom postavljenim u prednjoj oporuci, nego prelazi na nasljednike zakonite.

Pošto je svaka naredba posliednje volje opoziva (§. 552. o. g. z.) to ju može oporučitelj u svako doba ukinuti i izvan krieposti staviti.

Ovo pako može učiniti: 1. pravljenjem nove naredbe posliednje volje i to: ili oporuke (§. 713. o. g. z.), ili zapisja (kodicila — §§. 714.–715. o. g. z.); 2. porekom (§§. 717.—718. o. g. z.) i to ili naročitom (§§. 719. i 720. o. g. z.) ili mučećom (§§. 721.—723. o. g. z.), ili napokon predmnievanom (§§. 724.—725. o. g. z.).

Obični način, kojim oporučitelj ukida oporuku biva pravljenjem nove. O tome govori §. 718. o. g. z.

U ovom §-u sadržano je načelo, da kasnija tvrda oporuka uništuje prednju u cielosti, ne samo s obzirom postavljanja nasljednika nego i glede ostalih odredba, dakle i glede zapisa. Pri tom je svejedno, da li može jedna oporuka uz drugu uzporedo stajati ili ne, te valja ovaj propis po izričnoj ustanovi §-a 713. o. g. z., ako se u kasnijoj oporuci postavlja nasljednik samo u kakov dio nasljedstva, u kom slučaju drugi ostavši

Digitized by Google

dio ne zapada nasljednikom postavljenim u prednjoj oporuci, nego prelazi na nasljednike zakonite. N. pr., ako je oporučitelj u prvoj oporuci imenovao nasljednika A-a u jednoj polovici zaostavštine, a glede druge polovice ništa odredio nije, u drugoj pako oporuci postavio svojimi nasljednici B-a i C-a, svakoga u jednoj četvrtini zaostavštine, ne činiv glede ostale polovice nikakve odredbe, to neće ipak prva oporuka u krieposti ostati, premda može uz drugu uzporedstajati, jer je u svakoj oporučitelj razredio samo u pogledu polovice zaostavštine, — osim. ako je oporučitelj u kasnijoj oporuci razgovjetno očitovao, da prednja oporuka ima obstati. Po gorenavedenom primjeru neće nasljednik A prve oporuke ništa dobiti, već će polovica zaostavštine, kojom je oporučitelj razredio u ovoj prvoj oporuci, zapasti nasljednikom zakonitim.

Preporno je medju komentatori da li kasnija oporuka uništuje i prednji kodicil. Mi držimo, da s obzirom na rieči zakona (§. 6. o. g. z.) ustanova §-a 713., jer ne govori o naredbi posliednje volje na prosto — kako to zakon čini svagdje, kada misli oporuku i kodicil — na kodicile uporabiti ne ima, ponapose, što zakon odmah u §-u 714. glede kodicila posebnu ustanovu ima. Usljed toga držimo, da kasnija oporuka prednji kodicil ne uništuje. već da može takova oporuka uz kodicil obstojati.[1]

Što se oporuke kasnije tiče, to se razumieva, da uništuje prvu samo onda, ako ima sve zakonom propisane nutarnje i vanjske potrebštine, t. j. ako je tvrda, koju rieč zakon u §-u 713. suvišno izrično pridodaje riečim „kasnija oporuka".

Kasnija oporuka pako može biti pismena ili ustmena, te zato kasnija pismena oporuka uništuje prednju ustmenu, a i kasnija ustmena oporuka prednju pismenu.

Kako je već gore naglašeno, prednja oporuka ostaje u krieposti sasvim ili stranom, ako je to oporučitelj u kasnijoj razgovjetno očitovao.

Ovo očitovanje ne mora biti izrazito, dovoljno je, da je „razgovjetno", t. j. oporučitelj ne mora naročito u kasnijoj oporuci kazati: „Odredba moje oporuke de dato . . . . , kojom sam postavio za mojeg nasljednika A-a, ostaje u krieposti"; dovoljno je,

---

[1] Vidi i mnienje Ungerovo (VI. §. 24., opazka 13., str. 111.), koji drži zakonsku ustanovu §. 713. ne shodnom te protuslovnom s ostalimi zakonskimi ustanovami o nasljednom pravu u austr. gradj. zakoniku, navlastito gledom na to, što po istom prihvaćeno nije u rimskom pravu valjano načelo: „nemo potest pro prate testatus et pro parte intetastus decedere, te ne može s toga shvatiti, zašto ne bi prijašnja i kasnija oporuka uzpored stajati mogle, ako si njezine odredbe ne protuslove. Mi držimo, da je mnienje ovo Ungerovo posve opravdano, ali obzirom na §. 6. općeg gradj. zak. ne može se ustanova §-a 713. o. g. z. inače tumačiti, nego što je gore po nami obrazloženo, jer zakon nije dopušteno inako tumačiti, nego li donosi vlastito značenje rieči u njihovom savezu i jasna namisao zakonodavca. Iz riečih konteksta §-a 713. o. g. z. pako ne može se do drugog zaključka doći, nego da druga oporuka prvu u cielosti ukida, a da je to jasna namjera bila zakonodavca vidi se iz zapisnika o viećanju c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču o osnovi općeg austr. gradj. zakonika. (Vidi o tom Ofnera I. §. 348. str. 331. i §. 500. str. 426.) I zakonotvorno povjerenstvo uvidilo je, da može jedna oporuka uz drugu biti ovršiva, u koliko si odredbe jedne s drugom ne protuslove, ali je ipak gledom na to, što je predmnieva, da je volja oporučiteljeva smjerala onamo, da kasnijom oporukom opozove prvu, a da se iznimni slučajevi za pravilo uzeti ne mogu, odlučilo se jedino zato, da na put stane parnicam, koje bi nastale jamačno redovito kod predležećih više oporukah jednog oporučitelja, za redakciju konteksta ustanove §. 713, kako sada glasi, proti izvornoj osnovi austr. općeg gradj. zak., koja je u §-u 500. ustanovila „da kasnija razredba posliednje volje prvu ukida, ako obe nisu spojive".

[2] Ovo mnienje prihvatila je judikatura. Vidi o tom rješitbe vrh. suda u Beču od 5. svibnja 1857. br. 2963. G. U. 335., od 16. siečnja 1851. br. 7213. P. str. 487. i Ger. Ztg. 140. od god. 1855. i od 12. siečnja 1886. br. 14866. Ger. Ztg. 1886. br. 10. — Za ovo mnienje su i stariji komentatori: Zeiler, Nippel i Füger. Od novijih je za to mnienje samo Pfaff i Hofmann (kom. II. str. 297.), ali jedino glede kodicila, koji nije odredjen obzirom na stanovitu oporuku. Protivna su mnienja Stubenrauch I. str. 875. i Unger VI. §. 61,, opazka 7. str. 271.

Digitized by Google

da se tako izrazuje, da ne ima dvojbe, da ima prednja oporuka u krieposti ostati u cielosti ili u stanovitom dielu. N. pr., ako kaže: „Dodatno k mojoj oporuci od .... odredjujem itd.“ — Može oporučitelj pako i muče očitovati, da prednja oporuka ima ostati sasvim ili stranom u krieposti, ako u tom pogledu samo glede njegove volje nikakove dvojbe ne ima: N. p., ako kaže u drugoj oporuci: „Mojim nasljednikom imenujem i B-a“ ili „ostali dio moje ostavine ima B dobiti“. Ovdje rieč i jasno dokazuje da ima uz B-a i drugi nasljednik ostati, naime onaj, koji je u prvoj oporuci naveden. Ne mogu li se kod ovakovih oporuka obe oporuke podpuno izvršiti, n. pr. ako je oporučitelj u prvoj oporuci A-u polovicu, a u drugoj B-u dvie trećine zaostavštine ostavio, tada se ima postupati po propisu §-a 558. o. g. z.

Odredba posliednje volje, označena „neopozivom“, može biti dokinuta po kasnijoj oporuci, a da se u njoj ne opozove ta prijašnja odredba, jer se u §. 716. učinjena iznimka od propisa §-a 713. o. g. z. mora na vlas tumačiti i gornji se dodatak ne može izjednačiti s kasatornom klauzulom, osobito, jer se neopozivost, iznevši slučajeve §§. 956, 1249. i 1254. o. g. z., protivi tendenciji zakona.[1]

Oporučitelj može djelatnost derogatorne klauzule na svojoj oporuci i na stanovito vrieme ograničiti (do konca 1842.); prema tomu se ova oporuka dokida po drugoj, načinjenoj iza ovoga vremena (god. 1843.).[2]

§. 714. Kasnije zapisje, kakovih više može obstojati jedno uz drugo, uništuje samo u toliko prednje zapise ili zapisja, u koliko se ova protive kasnijemu zapisju.

U ovom §-u izrečeno je pravilo, da može i više kodicila zajedno obstojati, a da jedan drugi izvan krieposti ne stavlja u koliko odredbe jednoga ne stoje u protuslovju s onimi drugoga. Protuslovje pako obstojat će samo onda, ako se ne mogu odredbe jednog i drugog kodicila zajedno izvršiti, što bi bilo onda, da oporučitelj zapisovniku A-u u jednom kodicilu ostavlja istu stanovitu individualno opredieljenu stvar, koju i B-u u drugom kodicilu, ili, ako u jednom kodicilu ostavlja A-u na uživanje svoj vinograd, a u drugom B-u neograničeno podpuno vlastničtvo istog vinograda. Ne postoji nasuprot protuslovje izmedju odredaba jednog i drugog kodicila, ako oporučitelj u prednjem kodicilu i kasnijem kodicilu jednom te istom zapisovniku ostavlja jednaku svotu novaca, koja će se svota onda upitnom zapisovniku po dotičnom, ovim zapisom obterećenomu, dva puta izplatiti morati.

Pošto po §-u 714. o. g. z. kasnije zapisje ne dokida prijašnjih zapisja, ako oni nisu protuslovni, to se još manje tim dokida prijašnje postavljenje u nasljedstvo, kod koga ne može biti takova protuslovja sa zapisjem, jer se ni onda, ako kasnijimi zapisi bude izcrpljena sva ostavina, ne alterira baštinsko svojstvo prije postavljenoga nasljednika.[3]

Razumieva se, da i u kasnijem zapisju (kodicilu) može oporučitelj prijašnje zapisje izvan krieposti staviti, ako je u tom pogledu razgovjetno očitovao, da prvo zapisje svaku kriepostnu moć gubi.

Kasnije zapisje dokida prijašnju oporuku samo onda, ako se u njem opoziva prijašnje postavljanje u nasljedstvo.

§. 715. Ako se ne može razaznati, koja je oporuka ili koje je zapisje kasnije; valjaju oba u koliko zajedno mogu obstati i tad se uporavljivaju propisi ustanovljeni u poglavju vrhu zajednice vlastnosti.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. ožujka 1866. br. 2073. G. U. 2428.

[2] Rješ. vrh. suda u Buče od 8. travnja 1856. br. 2844. G. U. 183.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. prosinca 1881. br. 13891. Jur. Ztg. od god. 1882. br. 5.

Digitized by Google

Slučaj, predvidjeni u ovom §-u može nastati, ako ima više naredaba posliednje volje jednog te istog oporučitelja, jedne providjene sa danom i godinom izdanja, a drugih ne datiranih, ili pako, ako ima dvie ili više naredaba posliednje volje od jednoga dana datiranih, ili napokon nijedne datirane. Ako se ne može inimi uzgrednimi okolnosti dokazati, koja je naredba posliednje volje starija a koja novija, što se ustanoviti može gledom na mjesto u kojem je oporuka učinjena ili saslušanjem svjedoka, te ako ovakove naredbe posliednje volje ne mogu jedna i druga uzpored stajati, tako da se mogu izvršivati odredbe iedne i druge. N. pr., ako je oporučitelj u jednoj oporuci svu svoju imovinu ostavio u dobrotvorne svrhe, u drugoj pako A-a imenovao svojim universalnim baštinikom, tada imade se dioba nasljedstva preuzeti po pravilih izdanih u poglavju XVI. općeg gradj. zak. o zajednici vlastnosti. Pripadati će dakle onda zaostavština nasljednikom odnosnih oporuka, a zapisi zapisovnikom zajednički (§. 825. o. g. z.). Po gorenavedenom primjeru dobit će zaklade, pozvane na nasljedstvo prvom oporukom, i universalni nasljednik A druge oporuke, cielu zaostavštinu zajednički, te će ju dieliti obzirom na §. 839. o. g. z. na jednake dielove.

Ako dielovi, odredjeni nasljednikom u jednoj i drugoj oporuci skupa uzeti, nadmašuju zaostavštinu, valja postupati po §-u 558. o. g z.

Više zapisovnika, kojim je onaj isti zapis dodieljen, imadu ga dieliti na jednake dielove. Nasljednici pako jedne i druge oporuke imadu zapise zajednički nositi.

Ako zapisi izcrpe cielu ostavinu, ima se postupati po §-u 690. o. g. z.[1]

premda je nepreinačivost prije očitovana.

§. 716. Premda je u oporuci ili u zapisju bio priložen dometak, to jest, da svaka kasnija razredba u obće, ili koja nije znamenovana po kojem stanovitom biljegu, jest nikakova i bez ikakove krieposti; to ipak ne smeta oporučitelju da preinači svoju posliednju volju; ali ako u kasnijoj razredbi nije on porekao izriekom rečeni obćeni ili posebni dometak, ima se držati da je tvrda prijašnja, a ne kasnija volja njegova.

Oporučitelj može svoju oporuku u svako doba po volji svojoj ukinuti; ako je pako u posliednjoj volji svojoj pridodao dometak: „da svaka kasnije razredba u obće, ili, koja nije znamenovana po kojem stanovitom biljegu (deragotornom klauzulom), jest nikakova i bez ikakove krieposti", to je potrebno, da kasnija oporuka uništuje prednju, providjenu ovim dometkom, da oporučitelj u kasnijoj svojoj oporuci izrazito očituje, da obćenito ograničenje ili posebni stanoviti biljeg (deragotornu klauzulu), koju je dometnuo bio prednjoj svojoj oporuci, izvan krieposti stavlja, ili pako mora, da providi noviju oporuku istom onom deragotornom klauzulom, koju je spomenuo u prednjoj oporuci svojoj. Osobito takov biljeg, deragotorna takova klauzula (nazvana i po nekojih krivo i kasatornom klausulom, kojom se pako izrazom u pravilu označuje razredba oporučiteljeva, kojom oporučitelj zabranjuje nasljedniku ili zapisovniku pod gubitak kakove odredjene mu koristi, da se suprotivi njegovoj naredbi posliednje volje) bila bi, n. pr. ako oporučitelj izrazito u prvoj oporuci svojoj kaže: da kasnija valja samo onda, ako se dovršuje riečmi: „dominus nos benedicat", ili pako: ako ima na kasnijoj oporuci dva puta njegov podpis. Prednja oporuka ne ukida se u tom slučaju, ako u kasnijoj oporuci opo-

[1] Vidi mnienje Ungerovo VI. §. 24. opazka 16. str. 111. i Kirchstetterovo str. 384. te Winiwarterovo III. str. 259., koje se slažu sa gorenavedenim našim mnienjem, dočim je Stubenrauch I, str. 877. protivnog mnienja, te drži, ako nastaje sukob (kolizija) izmedju nasljednika i zapisovnika, da se imade ostavština razmjerno dieliti izmedju nasljednika i zapisovnika.

Digitized by Google

ručitelj jednostavno samo očituje „da ima svaka, prijašnja oporuka biti ništetna i nevaljana, a samo sadanja da se ima uzdržati u krieposti“, već mora svoju kasniju oporuku naročito dovršiti deragatornom klauzulom prve oporuke, po gornjem primjeru dakle sa riečmi „dominus nos benedicat“.[1]

Od dviju oporuka, kojih prva sadržaje dodatak: „da ona sama ima biti valjana i svaka možda nadjena, kašnje načinjena odredba posliednje volje nevaljana i ništetna“ — a kasnija se završuje ovom izjavom: „Dokidaju se sve moje odredbe posliednje volje, oporuke i kodicili“, — valjana je samo prijašnja. U §§. 713. i 716. o. g. z. bo sadržan je jasan i podpun propis o dokidanju prijašnje oporuke po kasnijoj. Za prijašnju oporuku, kojoj je pridan dodatak, da ima biti nevaljana i ništetna svaka kasnija odredba u obće ili onda, ako nije providjena stanovitim biljegom, ustanovljeno je u §. 716. o. g. z. iznimka, da je prijašnja samo onda izvan krieposti stavljena, ako je u kasnijoj oporuci rečeni obćeniti ili posebni dodatak izriekom dokinut, t. j. dokinuće dodatka mora se obaviti nanj se protežućimi i isto tako pregnantnimi riečmi.[2]

Dometak oporučiteljev u oporuci svojoj, da je oporuka ova „neopoziva“, ne može se smatrati dometkom u smislu § a 716, o. g. z., koji zahtieva, da oporučitelj izrazito kaže, „da je svaka kasnija oporuka bez krieposti“.[3]

2) Porekom.

§. 717. Ako oporučitelj hoće da ukine svoju razredbu a da ne pravi novo, mora ju izriekom, ustmeno ili pismeno poreći, ili uništiti izpravu.

§. 718. Poreka može se valjano učiniti samo u takovom stanju, u kojem je tko sposoban očitovati posliednju volju. Koga je sud proglasio razmetnikom, takov može svoju posliednju volju valjano poreći

Poreka naredbe posliednje volje u smislu §. 717. o. g. z. postoji, ako oporučitelj ukine naredbu posliedne volje svoje ili izriekom budi ustmeno budi pismeno, ili muče, konkludentnim činom, bez da napravi novu oporuku. Naravska posljedica ovakove poreke je ta, da oporuka ovako porečena gubi svaku kriepost, te da nastupa zakonito nasljedstvo, ako ne ima druge oporuke.

Da se poreka može valjano učiniti po oporučitelju samo u takovom stanju, u kojem bi bio sposoban očitovati posliednju volju, kako to §. 718. o. g. z. izrično ističe, razumieva se jur i samo po sebi, jer i poreka, ako nisu podjedno uz iste učinjene nove odredbe za slučaj smrti, nije ipak ništa drugo nego očitovanje posliednje volje.

U §. 718. o. g. z. još sadržana ustanova glede razmetnika, da i on može valjano poreći razredbu posliednje svoje volje, nije takodjer nikakva iznimka od obćenitog pravila, jer i razmetnik može valjano učiniti oporuku, samo da ga zakon ustanovom §-a 568. o. g. z. ograničuje, da može razredjivati za slučaj smrti svoje samo polovicom svoje imovine. Pošto je pako namisao zakonodavca kod odredbe toga ograničenja bila samo ta, da razsipnik sasvim ne mimoidje zakonite svoje nasljednike, te da oporukom ne razredjuje inim načinom samo, da zakonitim nasljednikom ništa ne ostaje, jer se je predmnievalo, da će razmetnik proti njima u pravilu gojiti osobitu srčbu, što su obično

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. prosinca 1855. br. 10812. P. str. 490.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. veljače 1876. br. 9354. G. U. 6013.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. veljače 1855. br. 700, od 8. travnja 1856. br. 2814. i 25. ožujka 1866. br. 2073. G. U. 12., 183., 2428.

Digitized by Google

zakoniti nasljednici oni, koji izposluju, da se on proglasi razmetnikom, — to je naravski da može oporuku, kojom je (razmetnik) razredio i samo polovinom svoga imetka, poreći, jer će to biti u korist zakonitim nasljednikom.

a) naročitom (porekom).

§. 719. Ustmena poreka sudne ili vansudne razredbe posliednje volje ište toliko i takovih svjedoka, koliko ih je potrebno za valjanost ustmene oporuke, a za pismenu poreku ište se očitovanje pisano i podpisano rukom oporučitelja, ili bar podpisano po njem i po svjedocih, koji su od potrebe u oporuci pismenoj.

Pošto poreka nije ništa drugo nego novo očitovanje posliednje volje, te pošto se po §-u 718. o. g. z. poreka učiniti može samo u takovom stanju, u kojem je tko sposoban očitovati posliednju volju svoju, to je dalnja naravska posljedica, da se za očitovanje poreke, kojom se ukine naredba posliednje volje, traže iste formalnosti, koje i zasamu oporuku.

Pošto pako ustmena i pismena oporuka ima jednaku valjanost i istu kriepostnu moć, to ukida i ustmena oporuka pismenu, a pismena ustmenu. Nije zato ni kod poreke oporučitelj vezan na formu, može s toga ustmeno oporuku poreći pismenim očitovanjem i obratno pismenu oporuku ustmenim očitovanjem.

§. 720. Razredba, kojom oporučitelj zabranjuje nasljedniku ili zapisovniku pod gubitak kakove odredjene mu koristi, da se suprotivi (razpru zametne) posliednjoj njegovoj volji, ne ima krieposti onda, ako se napada samo istinitost ili smisao naredbe.

Oporučitelj može nasljedniku, kojega je u oporuci postavio, ili zapisovniku, kojemu je ostavio zapis, zabraniti, prvomu pod prietnojom, da će gubiti nasljedstvo, a potonjemu pod prietnjom, da neće zadobiti zapis, da se suprotivi razredbi posliednje volje njegove t. j., da napada tužbom razredbu posliednje volje oporučiteljeve kao nevaljanu, budi u cielosti budi samo diono glede pojedine koje odredbe.

Tužbom može nasljednik napadati oporuku u cielosti radi nesposobnosti oporučitelja za pravljenje oporuke (§§. 565.—574. o. g. z.) ili radi pomanjkanja koje izvanjske potrebštine na samoj oporuci (§§. 577.—601. o. g. z.); u dielu pako, ako poriče sposobnost na nasljedstvo drugom oporučnom nasljedniku, ili pako sposobnost zapisovnika da dobije zapis, ili napokon ako napada ine posebne odredbe oporučiteljeve.

U svakom ovakovom slučaju gubi nasljednik nasljedstvo, a zapisovnik zapis, jer se nije pokorio volji oporučiteljevoj, odn sno što nije izpunio uvjeta, jer se ograničenje ono, koje pred očima ima §. 720. o. g. z. smatrati ima samo uvjetom mogućim razvezujućim (§§. 696. i 699. o. g. z.).

Nasljednik takov gubi pako nasljedstvo, a zapisovnik zapis odmah čim podigne tužbu proti ostalim nasljednikom na uništenje oporuke, odnosno na nevaljanost dotične odredbe oporučiteljeve, te je svejedno, da li je bio nasljednik ili zapisovnik u pravu svom, i da li je tužbom svojom uspio ili nije.

Ne stigne nasljednika i zapisovnika posljedica ova samo onda, ako napada tužbom *istinitost* ili *smisao* naredbe posliednje volje po izričnoj ustanovi §-a 720. o. g. z. a to za to ne, jer time ne radi *proti volji* oporučiteljevoj, pošto, ako napada istininitost oporuke, napada ju upravo za to, što drži da tumačenje oporuke po ostalih interesentih ne odgovara volji oporučiteljevoj.

Digitized by Google

Ovo pako ne čini nasljednik ili zapisovnik, koji napada oporuku radi izvanjskih mana, jer oporuka, kojoj manjka koja izvanjska mana, nije zato neistinita.[1]

Razumieva se već po obrazloženju kod uvjeta, da ne gubi nasljednik nasljedstvo i zapisovnik zapis, ako je uvjet n e d o p u š t e n, što no je oporučitelj naložio nasljedniku ili zapisovniku pod prietnjom, da, ako djelo upitno nedopušteno ne čini, da gubi nasljedstvo ili zapis. Nedopuštenim se pako uvjet smatra samo onaj, kojim se nasljedniku ili zapisovniku nalaže, da čini djelo nedopušteno koje se protivi javnom moralu.[2]

Ako je oporučni nasljednik podjedno zakoniti nasljednik, ne gubi on time, što je radio proti zabrani oporučiteljevoj u oporuci, te oporuku napao, svoj zakoniti nasljedni dio. Isto tako ne gubi ni nuždni nasljednik u slučaju ovom nuždni svoj dio a ni onda, ako je oporuku samo zato napao, što ga je oporučitelj prikratio u nuždnom dielu (§. 774. o. g. z.).

b) mučećom (porekom).

§. 721. Tko u svojoj oporuci ili zapisju prereže podpis, prevuče ga, ili izbriše cieli sadržaj, taj uništuje svoju razredbu. Ako je medju više jednako glasećih izprava uništena samo jedna, ne može se odtuda suditi, da je porečena razredba.

§. 722. Ako su se spomenuta pokvarenja izprave dogodila samo slučajno, ili ako se je izgubila izprava, posliednja volja ne gubi svoje krieposti, ali nenadni taj slučaj ima se dokazati po načinih ustanovljenih u sudovniku, a sadržaj dokaznice po načinu, kojim se ima dokazati ustmena razredba posliednje volje.

§. 723. Ako je oporučitelj uništio kasniju razredbu, a prijašnju pismenu ostavio čitavu, prijašnja pismena razredba zadobiva opet svoju snagu. Ustmena prijašnja razredba time ne oživljuje.

Muče može oporučitelj uništiti razredbu posliednje volje svoje (oporuku ili kodicil), ako izbriše cieli sadržaj, ili prereže podpis svoj ili prevuče ga.

Nepreporno uništio je oporučitelj i pismenu razredbu posliednje volje svoje, ako razreže ili podere cieli pismeni sastavak iste t. j. samu izpravu. Preporno je pako medju komentatori a i u judikaturi, da li se ima smatrati i onda pismena razredba uništenom, ako oporučitelj prekriži cieli sadržaj iste, odnosno, da li se može držati, da je oporučitelj izvan krieposti stavio pojedinu odredbu svoje razredbe posliednje volje, ako je dotičnu stavku, sadržavajuću tu odredbu, prekrižao, a po napose, da li u potonjem ovom slučaju ostaju u krieposti ostale ne prekrižane stavke oporuke.

Starija judikatura tumačila je smisao §-a 271. o. g. z. strogo verbalno, te je prisvojila načelo, da okolnost, da je koja stavka oporuke križana, ne ovlaštuje još samo po sebi držati opozvanom tu odredbu, jer da valja postojeće ustanove, u kojih je normirana nedjelatnost uz sve zakonite zahtjeve načinjene odredbe posliednje volje, strogo tumačiti, a po §-u 721. o. g. z. ima se samo prekrižanje oporučiteljeva podpisa ili pako izbrisanje sadržaja smatrati mučećim opozivom, usljed toga, da se uzprkos prekrižanja još podpuno čitljiva stavka oporuke, ne može smatrati izbrisanom po §-u 721. o. g. z., jer §. ovaj očevidno razlikuje p r e k r i ž e n j e podpisa i izbrisanje ili uništenje sadržaja.[3]

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. lipnja 1861. 3528. br. G. U. 1347.

[2] Stubenrauch I. str. 887., Unger §. 18. opazka 7. str. 87.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. prosinca 1860. br. 10080. i od 27. rujna 1866. br. 9794. G. U. 1240. i 4716.

Digitized by Google

Novija judikatura odustala je od ovakvog tumačenja §. 721. o. g. z., te je pače izrekla, da se uništenom smatrati mora i dotična stavka oporuke, koju je oporuuitelj prekrižao samo olovkom s obrazložbom, da je namjera oporučitelja, kada je odnosnu stavku u oporuci prekrižao, jedina ta biti mogla, da stavku ovu izvan krieposti stavi, jer da se po običnom načinu govorenja smatra za sredstvo uništenja pismene stavke, a i u svih slučajevih drži za dovoljno jasni dokaz uništenja sadržaja izprave, — u koliko ne ima pisac osobitog uzroka, da svoju odredbu, koju je tim načinom izbrisao, i nečitljivom čini, — prekriženje, pod kojom rieči se i ništa drugo ne razumieva nego „izbrisanje". Smisao riečih §-a 721. o. g. z. dopušta pako, da se ima „izbrisanje" smatrati načinom uništenja, jer §. ovaj rabi jedan i drugi izraz samo u prilici (prenešeno). Usljed toga ima se „izbrisanje" smatrati prikladnim sredstvom za uništenje ustanove sadržane u izpravi, da se ona izvan krieposti stavlja, a prekrižanje (povučenje) prikladnim sredstvom da se ovo vidljivim čini (udjelotvori).[1]

Mi držimo, da je shvaćanje smisla ustanove §-a 721. o. g. z., kao što je sadržano u obrazložbi sada navedene riešitbe vrhovnog suda u Beču, opravdano, jer ne ima razloga, zašto bi se smatrala sama ona oporuka uništenom, koju je oporučitelj nečitljivom učinio odnosno uništio (prerezao, poderao) tako, da ne sačinjava više jednu cielost, jednu izpravu. Mnienje onih, koji svoj nazor hoće opravdati time, što oporuku ili pojedinu stavku iste mogu prekrižati i treće osobe, nije opravdano, jer i treće osobe mogu prerezati i poderati pismenu razredbu posliedne volje a i nečitljivom ju učiniti inim načinom, kao i sam oporučitelj, ako do nje dodju; ako pako do nje ne dodju, ne mogu ju ni prekrižati. Akoprem zakon govori u §. 271. o. g. z. o brisanju cielog sadržaja oporuke, to ipak ne ima razloga, zašto ne bi mogao oporučitelj samo pojedinu stavku razredbe posliedne volje svoje uništiti. Mi se slažemo sa mnienjem onih komentatora, koji tvrde, da oporučitelj može i pojedinu stavku razredbe posliedne volje svoje uništiti izbrisanjem odnosno izkrižanjem iste; u kojem slučaju ostaje razredba posliedne volje u pogledu ostalih netaknutih stavaka kriepostna.[2]

Ako je oporuka učinjena u više jednakih primjeraka — što se ima razumievati pod više jednako glsećih izprava, koje spominje konačna stavka §-a 721. o. g. z. — a oporučitelj uništuje samo jedan primjerak, to se odtuda ne može suditi, da je oporučitelj htio uništiti pismenu odnosnu oporuku, već samo odnosni primjerak, koji mu se činio suvišnim. Zato ostaje u ovom slučaju oporuka ta u krieposti.

Muče uništenje očitovanja posliedne volje, imade se takodjer smatrati samo ravnim novijem očitovanju posliedne volje, kojim se prednje pismeno očitovauje izvan krieposti stavlja. Zato mora oporučitelj, koji na način navedeni u §-u 721. o. g. z. uništuje posliednju volju svoju, imati sva ona svoistva, koja imati mora oporučitelj, koji hoće da pravi oporuku, t. j. mora biti sposoban pravitu oporuku.

Razumieva se samo po sebi, da čin uništenja razredbe posliedne volje mora oporučitelj sàm izvesti, ili u njegovo ime treći koj po izrazitom njegovom nalogu; zatim, da mora to učiniti hotomice, upravo nakanom tom, da razredbu posliedne volje svoje izvan krieposti stavi, dakle uništenje oporuke ne smije poteći usljed bludnje, — što može biti, ako je n. pr. oporučitelj poderao oporuku, misleći da je druga izprava, — niti prouzročeno biti samo slučajem, — n. pr. usljed požara. — U ovakovih slučajevih ne prestaje kriepostnom biti razredba posliedne volje dotičnog oporučitelja, ali valja dokazati i sam sadržaj naredbe posliedne volje. Ako oporučitelj nije više živ, može se sadržaj oporuke dokazati po svjedocih, ali jedino po svjedocih oporuke, jer §. 722. o. g. z. u konačnoj svojoj stavci izrazito veli: „po načinu, kojim se ima dokazati ust-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. prosinca 1884, Gellerov Centralblatt III. br. 49.
[2] Unger VI. §. 24. opazka 11. str. 109., Stubenrauch I str. 882.

Digitized by Google

mena oporuka", dakle izkazom trojice svjedoka, koji su bili zajedno prisutni kao svjedoci oporuke, kada je oporučitelj pismenu oporuku pravio, a ako se sva trojica više saslušati ne mogu samo po dvojici njih.[1] Nenadani slučaj pako, kojom se je oporuka izgubila kao i bludnja oporučiteljeva, usljed koje je oporuku uništio, može se dokazati i s inimi svjedoci, u obće sa dokaznimi sredstvi gradj. parb. post., jer u tom pogledu odredjuje §. 722., da se to dokazati može po načinih, ustanovljenih u sudovniku (pravije, parb. post., jer ovom izrazu odgovara njemačka rieč „Gerichtsordnung", koja je prevedena u tekstu §-a 722. sa „sudovn k", dočim se pod sudovnikom razumieva „Juridictionsnorm").

Preporno je medju komentatori, da li se i onda, ako se svjedoci oporuke saslušani sjećaju samo pojedinih odredba oporučiteljevih, te ove suglasno potvrdjuju, a glede ostalih se ne sjećaju, oporuka glede ovih odredbah, koje su potvrdili kao izjavu posliednje volje oporučiteljeve, valjanom smatrati može.

Mi se u tom pogledu slažemo s onim, koji su toga mnienja, gledom na analogiju §§. 558, 710. i 726. o. g. z.[2]

Ako je oporučitelj uništio kasniju razredbu posliednje volje, a prijašnju pismenu ostavio čitavu, tada se uzme, da je time odustao od posliednje svoje razredbe posliednje volje a ostao kod prve svoje, pa će u takovu slučaju prva pismena razredba posliednje volje opet u kriepost stupiti. Ustmena prednja naredba za dnje volje neoživljuje pako time, što oporučitelj uništuje kasniju pismenu, jer kod ove ne ima dovoljne podloge, za dokaz da je volja oporučitelja bila ta, da ustmena oporuka, koja je pismenom ukinuta bila, opet u kriepost stupati ima.

c) predmnievanom (porekom).

§. 724. Zapis drži se da je porečen, ako je oporučitelj iztjerao i primio iskanje komu zapisano, ako je otudjio svar zapisanu komu i nije ju opet natrag zadobio, ili ako ju je pretvorio u drugu na takav način, da je stvar izgubila svoju prijašnju sliku i svoje prijašnje ime.

§. 725. Ali zapis obstoji, ako je dužnik svojevoljno platio dug, ako je zapisana stvar otudjena po naredbi sudnoj, ili ako je bez privoljenja oporučiteljeva preobraćena u inu stvar.

Zapis je porečen u obće kao i nasljedstvo, ako ostavnik uništi oporuku ili kodicil, u kojem je odredio dotični zapis, načinom navedenim u §-u 721. o. g. z., ili pako, ako zapis opozove u kasnijem kodicilu ili oporuci, ili napokon, ako to muče čini u kasnijoj oporuci, u koliko je zapis odnosni odredjen bio u prednjoj oporuci a ne u kodicilu (§. 721.—723. o. g. z.).[3]

Predmnieva postoji nadalje da je zapis porečen po §-u 724. o. g z. kod zapisa, sastojećeg se iz iskanja (tražbine), ako je oporučitelj „iztjerao i primio iskanje komu zapisano". Ali u tom pogledu valja lučiti, da li se radi o tražbini, koju imade oporu-

[1] U tom su svi noviji komentatori složni, stariji se razilaze, Nippel i Ellinger navlastito misle, da se može dokazati sadržaj oporuke i drugimi svjedoci, jer da inače nebi moguće bilo dokazati sadržaj oporuke pisane i podpisane vlastoručno po oporučitelju. Ovaj razlog ne može pako opravdati tumačenje §. 721. ovih komentatora, koji se protivi jasnom sadržaju njegova konteksta. Vidi o tom i mnienje Ungerovo VI. §. 24. opazka 12. str. 109.

[2] Vidi Stubenrauch I. str. 883. te tamo navedeno mnienje Nippla i Winiwartera.

[3] Vidi o tom i o prepornom mnienju, da li kasnija oporuka uništuje prednji kodicil, obrazloženje kod §. 713.

Digitized by Google

čitelj osobno proti zapisovniku, i koju mu je zapisao, da ga deliberira od plateža ovoga duga, ili pako, da li se radi o iskanju, koje imade oporučitelj proti trećoj osobi, te koje je dotičnom zapisovniku zapisao. U posliednjem slučaju mora da se zapis smatrati može porečenim, oporučitelj ne samo „iztjerati" već i primiti iskanje, t. j. ne samo utužiti tražbinu, već i primiti platež, odnosno ovršnim putem ućerati tražbinu.

Ako oporučitelj samo tražbinu utuži, ne može se još zapis porečenim smatrati, jer svrha tužbe nije uviek, da se tražbina ućera, već i ta, da se tražbina osigura ili pako, da se prekine zastara. A jednu od ovih svrha mogao je oporučitelj takodjer samo pred očima imati, kada je podignuo tužbu proti trećemu radi tražbine, koju je već oporukom stanovitoj osobi kao zapis zapisao. U tom slučaju se pako ne može reći, da je oporučitelj porekao zapis, jer je upravo preduzeo korake, da ga osigura zapisovniku. Drugčije se ima, kada je zapisovnik sam dužnik oporučiteljev; u ovom slučaju mora se držati, da je oporučitelj porekao svoj zapis, čim je tražbinu, koju je tomu zapisovniku ostavio, proti njemu utužio, jer inače nebi imala ovakova tužba nikakova smisla.[1]

Nu i u prvom slučaju može oporučitelj izjaviti konkludentnimi čini svoju volju svoju nakanu, da zapis tražbine, što no imade proti trećoj osobi, zapisovniku ostati ima, ma ju je već i ućerao te dobio ju natrag, odnosno primio njezinu valutu, ako on primljenu ovu valutu osigura inim načinom za zapisovnika, ili ju spravi posebno, označiv ju ovakovim biljegom, da je nedvojbeno, da je svotu ovu za zapisovnika opredielio.

Ne smatra se pako u nijednom slučaju zapis tražbine porečen, ako je zapisovnik dug, što no je njemu zapisao oporučitelj, ovomu dobrovoljno platio. (§. 725. o. g. z.).

Zapis stanovite stvari predmnieva se, da je porečen, ako je oporučitelj odnosnu stvar sam odsvojio, ili pako, ako ju je pretvorio u drugu tako, da je izgubila posvema prijašnu svoju sliku i svoje prijašne ime; n. pr., ako je komu ostavio komad sukna, a iza toga iz sukna dao napraviti odjela, ili, ako je nakon učinjene razredbe posliednje volje iz zlatnog lanca, koji je zapisao stanovitoj osobi, napraviti dao zlatne narukvice. Ne predleži pako promjena u stvari glede prijašnje slike i imena po smislu §-a 724. o. g. z., ako je oporučitelj, iza odredjenoga zapisa, odnosnu stvar povećao, umnožio, poboljšao ili poljepšao; n. pr., ako je podignuo na zapisanu kuću drugi kat. U tom slučaju ne smatra se zapis porečenim, te zapisovnik ima pravo na zapisanu mu ovu stvar kako postoji u vrieme kada zadobije zapis, a ne samo na vriednost iste, koju je imala onda, kada je zapis oporučitelj odredio bio.

Nastaje ovdje pitanje, da li ima zapisovnik pravo na zapisanu mu stvar, ako ju je oporučitelj iza učinjene naredbe posliednje volje razstavio, razgradjivao itd.? Kao pravilo može se postaviti, da zapisovnik na odlomke u cielosti mu zapisane stvari ili na stvar, koju je oporučitelj iza učinjene razredbe posliednje volje, kojom mu ju je ostavio kao zapis, sa temelja preinačio i pregradio, zapisovnik nikakova prava ne. ima, te, da se takov zapis porečenim smatrati ima.

Nu i u tom pogledu može biti iznimke, te se ima kod prosudjivanja, da li se u takovu slučaju zapis porečenim smatrati ima ili ne, u prvom redu gledati na volju oporučitelja i na namisao njegovu, a zatim na logično tumačenje riečih same upitne oporučne odredbe, obzirom na cieli sadržaj naredbe posliednje volje. Ako je n. pr. oporučitelj ostavio komu kuću br. 100 u Zagrebu u pivarskoj ulici, onda će zapis ostati u krieposti, ako je i oporučitelj poslie učinjene razredbe posliednje volje staru kuću pod gorenavedenim brojem porušio, i sagradio pod istim brojem na istom zemljištu novu kuću, jer se mora uzeti, da je bila namisao oporučitelja ostaviti zapisovniku u obće njegovu kuću, što no imade pod br. 100 u Zagrebu u pivarskoj ulici.

---

[1] Unger VI. 8. 72., opazka 6. str. 311. i Stubenrauch I. str. 885.

Digitized by Google

Ako je pako oporučitelj u oporuci izrazito opisao kuću te ju označio tako, da se taj opis ne slaže sa izgledom nove kuće, tada se mora uzeti, kada je staru kuću porušio, da je porekao i zapis iste kuće. N. pr., ako u oporuci kaže: „Ostavljam A-u kuću moju, u pivarskoj ulici, sastojeću se iz tri sobe razi zemlje a četiri u prvom katu", a iza toga učinjenoga zapisa poruši tu kuću, te sagradi novu na dva kata sa više soba; tada se ne može uzeti, da je volja oporučitelje bila, da ostavi A-u u obće kuću svoju, što no imade u Zagrebu u pivarskoj ulici.

Tko tvrdi, da je bila nakana oporučiteljeva, da ostavi svoju kuću u obće kao zapis, ima to dokazati. U nazočnom slučaju nadležati će taj dokaz zapisovniku, a ne protivni dokaz nasljedniku.

Isto tako će biti stvar tumačenja oporuke s obzirom na volju oporučiteljevu, ako komu ostavlja u naredbi posliednje volje svoje „gradjevni prostor", da li mu je time ostavio i sgradu, koju je kasnije podignuo na tom prostoru. Riešenje ovog pitanja zavisit će o tom, što je bilo oporučitelju glavna stvar, da li zemljište ili sgrada; ako je bila sgrada, smatrat će se da je zapis porečen, ako je podignuo na cielom prostoru kuću; ako je pako bilo zemljište oporučitelju glavna stvar, ostat će zapis u krieposti, a zapisovniku pripast će uz zemljište i na njem sagradjena kuća. Ako je dvojbena u tom pogledu volja oporučitelja, smatra se zemljište glavnom stvari, te će zapis ostati u krieposti, a zapisovnik imat će pravo i na kuću.[1]

Preporno je nadalje pitanje, da li ima zapisovnik pravo na kupovninu, odnosno na vriednost stvari zapisane mu, ako je ova poslje odredjenog zapisa, ne po oporučitelju ili njegovom privoljom, već inim načinom otudjena, n. pr, izvlaštena po izvlastbenom postupku. Mi se slažemo u tom pogledu sa mnienjem Ungerovim,[2] koji drži, da se u takovu slučaju ne može uzeti, da je htio oporučitelj, da ostaje njegov zapis nadalje u krieposti tako, da ima zapisovnik dobiti u mjesto otudjene stvari njezinu vriednost; odnosno, po prenavedenom primjeru, svotu izvlastbenu, ako nije oporučitelj poduzeo iza toga dogodjaja kakav konkludentni čin, iz kojega se može nedvojbeno zaključiti, da je ostavio zapis nadalje u krieposti; n. pr., ako je stavio u sudbeni ili u ini polog svotu odgovarajuću vriednosti zapisa upitnoga u korist istoga zapisovnika, ili inače odjeljeno pohranio stanovitu svotu utržka upitne stvari, ili za nju dobivenu vriednost u korist zapisovnika.

Ako je samo dio stvari, sačinjavajuće zapis otudjen (n. pr. samo dio zemljišta, ostavljen zapisovniku kao zapis, izvlašćen), pripada u svakom slučaju ostali dio zemljišta zapisovniku.

Valja ovdje još opaziti, da se kod prosudjivanja, da li postoji predmnievana poreka zapisa ili ne, ima gledati na to, da li je sama odnosna stvar zapisana, ili pako, da li se zapis ima samo iz stvari ove namiriti. Ako je oporučitelj odredio da se stanoviti novčani zapis iz koje opredieljene stvari namiriti ima, ne smatra se zapis porečenim, ako je oporučilelj i sam odnosnu stvar odsvojio. Ako je n. pr. oporučitelj odredio, da se ima na njegovom dobru utemeljiti nabožne zaklade u glavničnom iznosu od 100.000 fr., to nije ništa drugo mislio, nego ostaviti 100.000 for. kao zapis u korist nabožnih zaklada, te samo ustanovio, da se ta glavnica ima osigurati na njegovom dobru. Ako dakle proda ovo imanje, nije time porekao sam zapis, pa će nasljednici dužni biti ovaj zapis izplatiti iz ostale ostavinske imovine.[3]

---

[1] Vidi o tom i Unger VI- §. 67, opazka 7. str. 296.

[2] Vidi Unger VI. §. 67. opazka 4. str. 294. i tamo navedena protivna mnienja, zatim mnienje Stubenraucha I. str. 885.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. ožujka 1866. br. 2387. G. U, 2423.

Digitized by Google

3) ukinuće naredbe posliednje volje) odrečenjem nasljednika.

§. 726. Ako ni nasljednik ni zamjenik neće ili ne može prihvatiti zaostavštine, pravo nasljedstva prelazi na nasljednike zakonite. Ovi su pak obvezani izvršiti ostale naredbe oporučitelja. Ako se i ti odreku nasljedstva, tad se zapisovnici smatraju razmjerno kao nasljednici.

Oporuka smatra se ukinutom i onda, ako odpadnu njom na nasljedstvo pozvani nasljednici (testamentum destitum vel desertum), jer ona ostaje u krieposti samo u pogledu zapisa i ostalih odredba, kao zapisje (kodicil). Slučaj ovaj nastane, ako nasljednici ne mogu nastupiti nasljedstvo, (§§. 536, 545, 699. i 703. o. g. z.) ili pako, ako neće, da ga nastupaju (§. 803. o. g. z.).

U takovu slučaju stupaju u nasljedstvo zakoniti nasljednici. Razumieva se, da to biva samo onda, ako se svi oporukom postavljeni nasljednici odriču prava na nasljedstvo, odnosno ako svi ne nastupaju nasljedstvo oporučno, stranom, što su nesposobni zato, stranom što to neće, ili pako, ako su oni, od više sunasljednika, koji su nasljedstvo nastupili, postavljeni oporukom za nasljednike u stanovitih dielovih, jer inače, ako ima sunasljednika, pozvanih na nasljedstvo samo obćenito ili na jednake neopredieljene dielove, zapada ovim od ostalih sunasljednika pušteni dio nasljedstva (zaostavštine). (§. 560. i 561. o. g. z.).

Zakoniti nasljednici, koji stupaju u nasljedstvo, ako svi, ili nekoji oporučni nasljednici — u koliko ne postoje uvjeti §§. 560. i 561. o. g. z. — neće ili ne mogu da prihvate nasljedstvo, kao i sunasljednici, kojim zapada pušteni dio nasljedstva u slučajevih §§. 560. i 561. o. g. z., dužni su izpuniti zapise, kojimi je oporučitelj obteretio pušteni od oporučnih nasljednika — odnosno sunasljednika — dio nasljedstva. Jedina iznimka u tom pogledu postoji, ako je odnosnom zakonitom nasljedniku, kojemu zapada takov pušteni dio nasljedstva te, koji je podjedno nuždni nasljednik oporučiteljev, u odnosnoj razredbi posliednje volje njegov nuždni dio po oporučitelju u ime zapisa ostavljen. Takov zakoniti nasljednik ne može tražiti svoj zakoniti dio a uz to oporukom ostavljeni mu zapis nuždnog diela, jer o nuždnom dielu može u obće govora biti samo kod oporučnog nasljedstva, čim pako nastupa zakonito nasljedstvo, uračuna se nuždni dio u zakoniti.[1]

Ako se i zakoniti nasljednici odriču prava nasljedstva, ili su pako nesposobni nasljedovati, tada se zapisovnici sami smatraju kao nasljednici, te im zapada zaostavština po razmjerju vriednosti pripalog im pojedinog zapisa.[2]

Zapisovnici ovi pako imat će predati nasljedno očitovanje onako, kao da su postavljeni za nasljednike (§. 121. izvan parb, post.).

Istom ako neće ni zapisovnici da primaju nasljedstvo, zapada zaostavština državnom eraru (fiskusu).

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. lipnja 1852. br. 140. Ger. Ztg. od god. 1852. br. 140. P. str. 437.

[2] Većina komentatora, a medju njimi i Stubenrauch (I. str. 886.) misle, da samo onda zapisovnici pravo imadu na nasljedstvo, ako se zakoniti nasljednici odriču prava nasljedstva, a ne i onda, ako su ovi nesposobni nasljedovati ili, ako ih ne ima. Nu mi držimo u tom pogledu opravdanim Ungerovo mnienje (VI. §. 25. opazka 3. str. 112.), koji tu razliku ne čini, jer ne vidi, da je to bila namjera zakonodavca. Njemu se čini nasuprot opravdano, da se uzme, da je namisao zakonodavca ta, da će oporučitelj prije svoju zaostavštinu zapisovnikom priuštiti, nego državnom eraru (fiskusu). — O ovom prepornom mnienju u tumačenju zakonske ustanove §. 726. ne daju razjašnjenja zapisnici viećanja c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva o izvornoj osnovi obć. austr. gradj. zak.

Digitized by Google

Poglavje trinajsto.

O nasljedovanju zakonitom ili neoporučnom.

Slučajevi nasljedovanja zakonitog.

§. 727. Ako pokojnik nije ostavio nikakova tvrda očitovanja posliednje volje; ako u tom očitovanju nije razredio vrhu ciele svoje imovine; ako osobam, kojim je po zakonu bio dužan ostaviti dio nasljedstva, nije ostavio pristojeći dio; ili ako postavljeni nasljednici ne mogu ili neće da prihvate nasliedstva, tad nastaje sasvim ili stranom nasljedovanje zakonito (neoporučno).

§. 728. Ako ne ima tvrdog očitovanja posliednje volje, svakolika zaostavština pokojnikova zapada nasljednikom zakonitim. Ako pak ima tvrdo očitovanje posliednje volje, tad zapada spomenutim nasljednikom onaj dio nasljedstva, koji u rečenom očitovanju nije nikomu ostavljen.

Nasljedovanje zakonito je uredba zakonska, kojom se ustanovljuje pravo nasljedstva u imovinskih odnošajih preminule osobe, u koliko ona nije naredbom posliednje volje svoje sama u tom pogledu odredaba učinila, ili u koliko se njezine oporučne odredbe nisu udjelotvorile.

U pravilu nastupa zakonito nasljedstvo, ako nije oporučitelj ostavio nikakvu naredbu posliednje volje, ili, ako u istoj nije cielom svojom imovinom razredio. U prvom slučaju zapada cielo nasljedstvo zakonitim nasljednikom, a u drugom onaj dio, o kojem nije oporučitelj nikakve odredbe učinio.

Osim toga nastupa zakonito nasljedstvo u pogledu ciele zaostavštine oporučiteljeve, ako su svi oporukom na nasljedstvo pozvani nasljednici nesposobni nasljedovati, ili pako, ako se odriču nasljedstva, t. j., ako ne mogu ili neće da budu nasljednici.

U pogledu pako stanovitog diela zaostavštine oporučiteljeve nastupa zakonito nasljedstvo, ako odnosni na taj dio zaostavštine pozvani nasljednik, ne može ili neće da nastupi nasljedstvo, u koliko taj pušteni dio nasljedstva po propisih §. 561. i 562. o. g. z., ako uvjeti zato dotiču, ne ima zapasti ostalim oporučnim sunasljednikom. U jednom i drugom slučaju valja to samo onda, ako nije oporučitelj u razredbi posliednje volje postavio takovom nasljedniku običajnog zamjenika ili pako učinio inu kakovu odredbu u pogledu upitnog diela ostavštine.

Redovito nastupa zakonito nasljedstvo odmah u času smrti oporučiteljeve. Kasnije nastupa isto: a) ako se nasljednik, koji neće nasljedstvo da primi, prava nasljedstva odriče, u času te odreke; b) ako je nasljednik postavljen pod uvjetom odgadjajućim, ako taj uvjet ne izpuni; c) ako je nasljednik postavljen pod uvjetom razvezujućim, čim nastane uvjet taj. Nu i u svih ovih slučajevih samo onda, ako oporučitelj nije postavio nasljedniku običajnoga zamjenika i ako nije učinio inu kakovu odredbu.

Pozivanje na nasljedstvo zakonom, substituira predmnievanu volju ostavnikovu, koji nije učinio nikakvu razredbu posliednje volje, te su zato zakoniti nasljednici oni.

Digitized by Google

koji su s oporučiteljem u rodu, i to u prvom redu oni, koji su po porieklu ženitbenom s pokojnikom u najbližjoj lozi, a zatim redom dalnji njegovi rodjaci, kako to ustanovljuju §§. 730, 731. i ostali ovog poglavja.

S ovog gledišta može se smatrati zakonito nasljedstvo i za muče pozivanje na nasljedstvo po oporučitelju, jer se predmnieva, ako nije ostavnik učinio nikakovu razredbu posliednje volje, da je htio, da mu budu njegovi nasljednici u imovini najbližji mu rodjaci.[1]

Može zato oporučitelj i pojedinu osobu, kojoj pripada po ustanovah ovog poglavja zakonito nasljedstvo, od prava na to zakonito nasljedstvo izključiti (ali bez prikrate nuždnog diela, u koliko je dotični zakoniti nasljednik podjedno i nuždni nasljednik). N. pr., ako zakonitog nasljednika pozove razredbom posliednje volje na nasljedstvo pod uvjetom razvezujućim u dielu, koji bi mu i po zakonitom nasljedstvu u toj količini pripao, da nije oporučitelj oporuku učinio; jer kada uvjet nastaje, gubi nasljednik nasljedstvo.

Ovakovo izključenje ne može se nazvati „izbaštinjenjem", jer se time zakonitom nasljedniku ne uzkraćuje nasljedstvo, već samo zapriečuje, da ga zadobije. U ovom slučaju stupit će u nasljedstvo svi ostali zakoniti nasljednici, izuzam prije navedenog nasljednika.

Izključen je od zakonitog nasljedstva i onaj zakoniti nasljednik, koji se je odrekao zakonitog nasljedstva ugovorom budi uz plaću, budi bez plaće, a taj je ugovor sklopljen sa oporučiteljem.[2]

Zakoniti nasljednici dužni su kao i oporučni nasljednici, čim nastaje vrieme, kada ima nastupiti njihovo zakonito nasljedstvo, očitovati se nasljedno kod nadležne ostavinsko razpravne oblasti. Zakonitog nasljednika, koji ne preda prijavu nasljedstvenu, stići će posljedice §-a 120, izvan parb. post., te će se on mimoići sasvim kod ostavinske razprave, pa ostavina uručiti onim, koji su se nasljedno očitovali, a zakonitom nasljedniku, koji je propustio prijavit se, preostaje samo pravo putem redovite parnice po smislu §-a 823. o. g. z. pozvati posjednika nasljedstva, da mu ustupi nasljedstvo, ili da ga podieli s njim.

Propis za slučaj skraćenog diela zakonitog (nuždnog).

§. 729. Ako je očitovanjem posliednje volje učinjeno krivo osobi, kojoj je oporučitelj po zakonu bio dužan ostaviti dio nasljedstva, može se ona pozvati na propis zakona, i iskati po sudu dio nasljedstva, pristojeći joj polag sliedećega poglavja.

Koji su nuždni nasljednici i koja su njihova prava o tom govori poglavje četrnajsto. Zakon ovdje samo to ustanovljuje, da oporučitelj ne smije nuždnog nasljednika prikratiti u nuždnom svom dielu, a ako je to učinio, što je nuždnog nasljednika sasvim mimoišao, ili pako, ako mu je po oporuci manje ostavio, nego što ga kao nuždnom nasljedniku ide, može takav nuždni nasljednik tražiti po sudu, da mu se u prvom slučaju dio nuždni dade, a u drugom nadopuni. Ovo ima učiniti, u koliko bi se ostali oporučni ili zakoniti nasljednici tomu protivili, urednom tužbom.

Nasljednici zakoniti I) srodnici porekla zakonitog.

§. 730. Nasljednici zakoniti jesu najprije oni, koji su po porieklu ženitbenom u rodu s pokojnikom u najbližjoj lozi. Loze rodbine ustanovlju se na sliedeći način.

---

[1] Unger VI. §. 30. opazka 3. str. 127.

[2] Vidi o tom obrazloženje §§. 538. i 551, o. g. z. i Ungera VI. §. 30, opazke 7., 8. i 9. str. 128. i 129.

Digitized by Google

Spada k §-u 731.

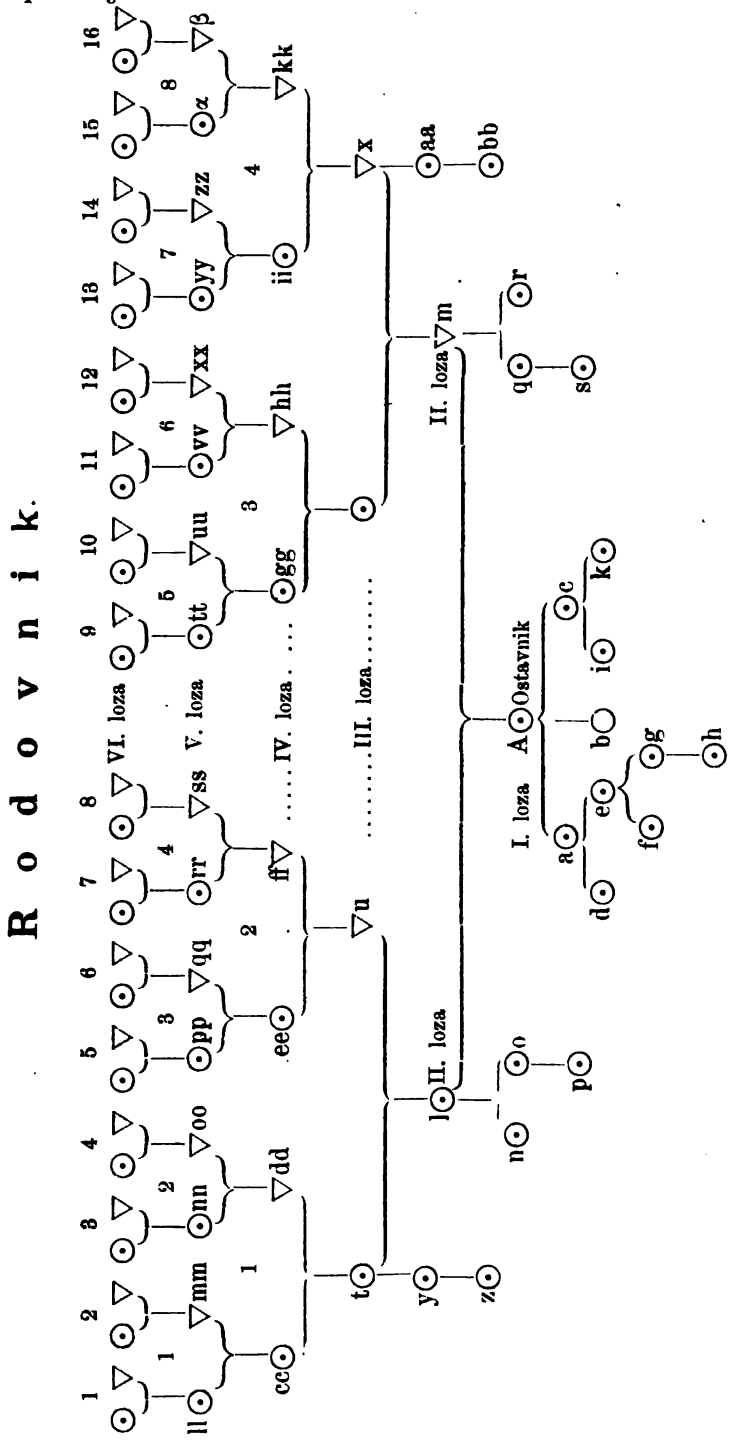

Digitized by Google

§. 731. Na prvu lozu spadaju oni, koji izlaze od pokojnika kao stabla svojeg, t. j.: njegova djeca i njihovi potomci.

Na drugu lozu spadaju otac i mati pokojnika, zajedno s onimi, koji izhode od otca i od matere, to jest: njegova braća i sestre i njihovi potomci.

Na treću lozu spadaju djedovi i babe s braćom i sestrami roditelja, sa svojimi potomci.

Na četvrtu lozu spadaju pradjedovi i prababe pokojnika sa svojimi potomci.

Na petu lozu spadaju šukundjed i šukunbaba pokojnika s onimi, koji izlaze od njih.

Na šestu lozu spadaju prašukundjed i prašukunbaba pokojnika s onimi, koji izhode od njih.

Na zakonito nasljedstvo imade pravo u prvom redu bez razlike spola ostavnikova rodbina porekla ženitbenog, t. j. oni, koji potiču iz zakonite ženitbene sveze; i to u lozi silaznoj bez ograničenja, a u lozi uzlaznoj i u pobočnih lozah samo ascendenti do petog koljena uključivo (ostavnikovi roditelji, djed i baba, pradjed i prababa, šukundjed i šukunbaba, prašukundjed i prašukunbaba iz otčeve i materinske strane) i od njih izlazeći pobočni rodjaci ostavnikovi.

Nezakonita djeca ne imaju nikakova prava nasljedovanja neoporučnog na zaostavštinu otčevu i otčevih srodnika, niti na zaostavštinu roditelja, djeda i babe i ostalih srodnika materinih, samo obzirom na mater imadu oni ista prava, koja pristoje djeci zakonitoj. (§. 754. o. g. z.). Po gradjanskom zakonu ustanovljen je red, po kojem imadu zakoniti nasljednici nastupiti nasljedstvo zakonito, po lozah, kojih ima šest. U prvu lozu spadaju descendenti ostavnikovi, a u ostalih pet loza ascendenti do petog koljena i od njih izlazeći pobočni rodjaci ostavnikovi. Loze ove su nabrojene u §-u 731. o. g. z. Na tih šest loza zakonite rodbine ostavnikove ograničuje se pravo nasljedstva zakonitoga za onu imovinu ostavnikovu, koja se slobodno može prenieti na nasljednike. Svi ostali srodnici ostavnikovi izključeni su od nasljedovanja neoporučnog.[1]

Svaka dalnja loza dolazi po zakonitom nasljedovanju na nasljedstvo istom onda, ako ne ima više u bližnoj lozi rodbine ostavnikove, koja može i hoće nasljedovati.

Ako je dakle oporučitelj izključio od nasljedstva zakonitog kojeg od rodjaka bližnje loze, ne stupaju u nasljedstvo rodjaci sljedeće loze, već ostale prve loze, u red kojih spada odnosni izključeni zakoniti nasljednik.[2]

U uzlaznoj lozi nasljeduju ascendenti tako, da roditelji ostavnikovi nasljedstvo diele na jednake dielove, ako jedan od roditelja više ne živi, dio njegov zapada njegovim descendentom; ne ima li pako nijednog više od descendenta, koji je sposoban nasljedovati i koji hoće da primi nasljedstvo, stupa u nasljedstvo zakonito upitnog diela drugi roditelj ostavnikov, ili ako je i ovaj već umro, njegovi descendenti (§. 737. o. g. z.). Dioba nasljedstva izmedju descendenta i roditelja ostavnikovih (§§. 732.—734. o. g. z.) biva kao što kod neposrednih descendenta ostavnikovih (§. 735.—737. o. g. z.). Po istih načelih obavlja se dioba u dalnjih uzlaznih loza. U trećoj lozi dieli se zaostavština izmedju djeda i babe s otčeve i materinske strane ostavnikove. Ako je umro djed ili baba jednog ili drugog roditelja ostavnika, stupaju u nasljedstvo zakoniti descendenti pokojnikovi, a medju ovimi se dieli ostavina po načelih navedenih u §§. 732.—734. o. g. z. Ako ne ima nijednog descendenta od djeda i babe prelazi zakonito nasljedstvo diela odpadajućeg na po-

[1] Vidi o historičkom razvitku reda u zakonitom nasljedstvr i kritika ovog reda, Ungerovo nasljedno pravo opazke 1. i 2. §-a 32. str. 134. i 135. i tamo citirane pisce.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. veljače 1856. br. 12034. G. U 160.

Digitized by Google

kojnika na drugog bračnog druga, (dakle ako ne ima descendenta od djeda sa otčeve strane, prelazi nasljedstvo na bračni druga toga t. j. na babu ostavnika s otčeve strane). Ako pako umru oba bračna druga (t. j. djed i baba budi s otčeve budi s materinske strane), tada prelazi nasljedstvo na drugog djeda i babu (t. j., ako umre djed i baba s otčeve strane, prelazi nasljedstvo na djeda i babu s materinske strane i obratno) §. 740. o. g. z.). U trećoj lozi dieli se ostavina na četiri stabla (stirpes) (§. 741. o. g. z.). u petoj na osam stabla (§. 744. o. g. z.), u šestoj lozi na šestnajst stabla (§. 748. o. g. z.).

U svakoj lozi, sastojećoj se iz više stabala dieli se nasljedstvo po broju stabala, a svaki dio odpadajući na pojedino stablo dieli se medju srodnike toga stabla i to tako, da ako su se zatrla oba stabla kojega djeda ili koje babe, dielovi spadajući na otčevu stranu pokojnika, ostaju kod zaostavših još stabala otčeve strane, a dielovi spadajući na stranu materinu pokojnika, ostaju kod zaostavših još stabala od strane materine. Ako od nekih od tih stabala ne ima više u životu nikakovih srodnika, dielovi njihovi prelaze na ona stabla, koja se po propisu §§. 743. i 746. nalaze u najbližjoj svezi sa zatrtimi stabli.

Red upitnih šest loza, navedenih u §-u 731. o. g. z., kako izlaze od ostavnika, i kako stupaju u zakonito nasljedstvo, predstavljen je pregledno u slici rodovnika, koji je otisnut na strani 171.

1. loza. Djeca.

§. 732. Ako pokojnik ima djece zakonite prvoga koljena, zapada im svekoliko nasljedstvo, bila djeca mužkoga ili ženskoga spola, rodila se za života pokojnikova ili poslie smrti njegove. Ako je više djece, razdielјuju nasljedstvo po broju svojem. Unuci izhodeći od djece još živuće, i praunici izlazeći od unuka još živućih neimaju prava nasljedovati.

§. 733. Ako je kakovo diete pokojnika umrlo prije njega, i ako ima od njega jedan ili više unuka, dio, koji bi pristojao djetetu pokojnomu, zapada vaskolik unuku zaostavšemu, ili na jednake dielove unukom, ako ih j više od jednoga. Ako je i od tih unuka jedan umro, a ostavio poslie sebe praunuka; dio pokojnoga unuka razdielјuje se na isti način medju praunuke. Ako od kakova pokojnika ima potomaka još daljih, dioba čini se razmjerno polag ovoga propisa.

§. 734. Nasljedstvo razdielјuje se na ovaj način, ne samo kada se unuci od pokojne djece sastaju s djecom još živućom, ili dalji potomci s bližjimi potomci oporučitelja, nego i tada, kad se nasljedstvo ima razdieliti medju unuke od različne djece, ili medju praunuke od različnih unuka. Zato unuci ostavljeni od svakoga djeteta, i praunuci ostavljeni od svakoga unuka, bilo ih mnogo ili malo, ne mogu nigda više ili manje zadobiti, nego bi zadobilo pokojno diete ili pokojni unuk, da su ostali živi.

Na zakonsko nasljedstvo pozvana su u prvom redu djeca ostavnikova bez razlike spola, u koliko su sposobni nasljedovati. Pod djecom razumievaju se samo descendenti prvog stupnja. Ovi diele nasljedstvo po glavah.

Unuci i praunuci ostavnikovi, t. j. potomci izhodeće od djece ostavnikove, ne mogu nasljedovati dok su roditelji njihovi (t. j. djeca ostavnikova) na životu i to i u

Digitized by Google

slučaju onom, da je odnosni njihov roditelj, u nasljedstvo kojega bi imali stupiti, nesposoban postao nasljedovati, ili da je po oporučitelju iznasliedjen, ili napokon, da se je nasljedstva sa svoje strane odrekao (§. 541 i 780 o. g. z.) Potomci djeteta, koje je izriekom iznasliedjeno u naredbi posliednje volje oporučiteljeve, nu koje je umrlo prije oporučitelja, imaju pravo zahtievati samo dio nuždni.[1]

Unuci i praunici, koji dolaze na nasljedstvo, ako njihovi roditelji više nisu živi, nasliedjuju po stablih, t. j., ako je kakovo diete ostavnikovo umrlo prije njega, a ima od ovog djeteta više njegove djece (unuka ostavnikovih), dio, koji bi pristao djetetu ostavnikovu, zapada na jednake dielove unukom njegovim, koji su izhodili iz preminuloga djeteta ostavnikova, i to tako, da unuci ostavljenoga od svakoga djeteta i praunuci, ostavljeni od svakoga unuka, bilo ih mnogo ili malo, ne mogu nigda više ni manje za dobiti nego što bi bilo zadobilo pokojno diete ili pokojni unuk ostavnikov, da su ostali živi.

Ako je dakle otac A imao djecu B i C, koja su umrla prije A-a, te su ostala iza smrti A-ove djeca B-ova, D, E i F i djeca C-ova, G i H to djeca ova B-a i C-a, premda su svi unuci A-ovi, ne diele zaostavštinu A-ovu na jednake dielove po glavah, već se nasljedstvo dieli ponajprije na stabla, dakle na dielove koje bi pripale B-u i C-u da su živi, ili po gorenavedenom primjeru na dva diela, a zatim dio B-ov medju unuke A-ove ili djecu Be-ovu D, E i F na tri jednaka diela, a dio stabla C-ova medju njegovu djecu ili unuke A-ove G. i H-a na jednake dielove.

Dio pokojnog unuka razdieljuje se na isti način medju praunuke. Isto tako čini se dioba razmjerno polag ovog propisa, ako ima od kakovog potomka ostavnikova još potomaka daljih. Po primjeru na rodovniku, priloženom §-u 731 o. g. z.: ako je ostavnik A imao djecu a, b i c; a opet djecu d i e; e djecu f i g; napokon g diete h, te, ako su umrli a, e, i g, stupaju u nasljedstvo b i c po glavah; d f i h pako po stablih. Nasljedstvo ostavnika A-a dielit će se po tom na tri jednaka diela, od ovih dobiti će jednaki dio b i c, dakle svaki jednu trećinu; od treće trećine pako, koja je imala pripasti djetetu ostavnikovu A-ovom, a-u, da je bio na životu u času smrti ostavnika A-ova, dobit će diete a-ovo ili unuk A-ov d polovicu ili jednu šestinu, a drugu polovicu diela a-ova, drugu šestinu ciele ostavštine A-ove, dobit će f i h, ili svaki jednu dvanajstinu i to: prvi kao jedino diete e-a, preminulog djeteta a-ova, a drugi kao jedini praunuk a-ov, naime jedinog djeteta unuka a-ova g-a.

Djeca iz različitih braka imadu pravo zakonitog nasljedstva samo na dio pravog im otca ili prave im majke, a ne i na dio očuha i maćuhe.

Diete još nerodjeno, kada je začeto ima pravo na nasljedstvo kao da je rodjeno (§. 22 o. g. z.), ali, ako ima medju ascendenti takovog nasljednika, ne može se nasljedstvo dieliti, dok se diete ne rodi, jer se prije ne dadu dielovi opredieliti, pošto nije nemoguće, da se diete mrtvo rodi ili pako da se rode dvojci.

2. loza. Roditelji i njihovi potomci.

§. 735. Ako ne ima nikoga, koji izlazi od samog pokojnika, nasljedstvo zapada onim, koji su mu srodnici u drugoj lozi, to jest: njegovim roditeljem i njihovim potomkom. Ako su još živa oba roditelja, pristoji im svekoliko nasljedstvo na jednake dielove. Ako je jedan od roditelja umro, ostavljena njegova djeca ili potomci ulaze u pravo njegovo, i polovina, koja bi bila zapala pokojniku, razdieljuje se izmedju njih po načelih ustanovljenih u §§. 732.—734. glede diobe nasljedstva medju djecom i daljimi potomci pokojnika.

[1] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 1. lipnja 1840. G. H. od god. 1857 br. 29. P. str. 501 i mnienje Ungerovo VI. §. 33, opazka 1. str. 136.

Digitized by Google

§. 736. Ako su umrla oba roditelja pokojnika, tad ona polovina nasljedstva, koja bi zapala otcu, razdieljuje se medju ostavljenu djecu njegovu i njihove potomke, a druga pola, koja bi pristojala materi, razdieljuje se medju djecu njezinu i njihove potomke polag §§. 732.—734. Ako roditelji ne ostave poslje sebe ine djece osim one, koju su zajedno porodili, ili potomke njihove, obadvie polovine razdieljuju se medju njih na jednake dielove. Ali ako osim te djece otac ili mati, ili njih oboje, ostave djece od ine ženitbe, djeca od istoga otca i matere ili njihovi potomci zadobivaju koli od polovine otčeve toli i od materine dio pristojeći im, jednak s polubraćom i polusestrami.

§. 737. Ako je koji od roditelja pokojnika umro, a nije ostavio poslie sebe ni djece ni potomaka, cielo nasljedstvo zapada drugomu roditelju, koji još živi. Ako ni taj nije više živ, svekoliko nasljedstvo razdieljuje se medju njegovu djecu i potomke polag načela jur navedenih.

Ako umre ostavnik bez descendenta, prelazi nasljedstvo njegovo na srodnike u drugoj lozi, t. j. na njegove roditelje i na potomke njihove. Sestre i braća ostavnikova ne imaju u ovoj lozi pravo nasljedstva, kao što to ne imaju ni u prvoj lozi unuci, izlazeći iz živuće djece ostavnikove, Ako su oba roditelja ostavnikova živa, dieli se zaostavština na jednake dielove. Ako je jedan od roditelja umro prije ostavnika bez potomaka, ne prelazi njegovo nasljedstvo na daljne srodnike njegove ili na daljnju lozu ostavnikovu, već na drugog roditelja. Ima li pako roditelj potomaka, dieli se nasljedstvo njegovo, odnosno dio njemu pristojeći od nasljedstva ostavnikova medju njegove potomke (descendente) po pravilih diobe medju potomke prve loze, t. j. djeca takova roditelja, dielit će zaostavštinu na glave, a dalnji njihovi potomci na stabla. Ako umru oba roditelja ostavnikova, te ako imadu samo zajedničku (rodjenu) djecu; t. j., ako nije nijedan od njih bio prije vjenčan, te nije imao iz prvog braka djece, tada djeca obih roditelja diele zajednički po glavah zaostavštinu otca i majke jim, a dalnji potomci po pravilih za diobu medju potomke prve loze. Ako pako nisu sva djeca jednih roditelja (t. j., ako imadu samo ili zajedničkog otca ili zajedničku mater), tada naslieduju djeca zajedničkog otca samo zaostavštinu njegovu, a ne i maćuhe, a djeca zajedničke matere, samo zaostavštinu njezinu, a ne i onu očuha. Djeca od istog otca i od iste matere zadobivaju pako koli od polovine otčeve toli od materine dio pristojeći im jednak s polubraćami i polusestrami.

Ako su oba roditelja ostavnikova umrla prije njega, a jedan samo od njih je ostavio potomaka, tada zapada nasljedstvo, ovim potomkom. Po primjeru na rodovniku, priloženom §-u 731°o. g. z., razdielit će roditelji l i m ostavnika A-a cielo njegovo nasljedstvo na jednake dielove.

Ako je pako otac l umro, dobit će n i o, djeca njegova, njegov dio na jednake dielove, dakle svaki $^1/_4$ ciele zaostavštine, a drugu polovicu zaostavštine A-ove mati m.

Ako su umrla oba roditelja l i m, te su na životu djeca l-ova n, o i q, dočim je diete r takodjer umrlo, a, ako su n, o i q i djeca m-ova, t. j. djeca jednog otca i jedne majke, razdielit će se dio l-ov medju njegovu djecu n o i q na jednake dielove.

Ako su li n i o djeca samo otca l, a ne majke m (koja jim je samo maćuha), te jedino q diete otca l-a i majke m, tada zapada djeci n i o samo nasljedstvo otca l-a, a q-u nasljedstvo iza otca l-a i matere m. Dobit će dakle onda n $^1/_6$, o $^1/_6$, a q $^1/_6 + {}^3/_6$ ili ukupno $^4/_6$ ostavštine ostavnika A-a.

Digitized by Google

3. loza. Djedovi babe i njihovi potomci.

§. **738.** Ako su roditelji pokojnika umrli bez potomaka, nasljedstvo prelazi na treću lozu, to jest: na djeda i na babu pokojnika i njihovo potomstvo. Nasljedstvo razdieljuje se tada na dva jednaka diela. Jedna pola spada na roditelje otčeve i njihove potomke, druga na roditelje materine i njihove potomke.

§. **739.** Svaka od tih polovina razdieljuje se na jednake dielove medju djedove i babe jedne i druge strane, ako obadvie strane još živu. Ako su preminuli djed i baba, ili oboje od jedne ili druge strane, tad se polovina, koja je zapala ovoj strani, razdieljuje medju djecu i potomke toga djeda i babe polag onih načela, po kojih se cielo nasljedstvo ima razdieliti u drugoj lozi medju djecu i potomke roditelja pokojnikovih §§. (735.—737).

§. **740.** Ako su djed i baba od strane otčeve ili materine umrli, i ako ne ima potomaka ni od djeda ni od babe ove strane, svekoliko nasljedstvo zapada djedu i babi još živućim od druge strane, ili, poslie njihove smrti, njihovoj zaostvšoj djeci i potomkom.

Nasljedstvo treće loze razjasnit će sliedeći primjer na temelju rodovnika, prileżećeg §-u 731. o. g. z. Ako iznosi zaostavština A-ova na pr. 16000 for., zapada jedna polovina od 8000 for. djedu i babi od strane otčeve (ostavnika A-a), naime t-u i u-u III. loze na jednake dielove, a druga polovica od 8000 for. djedu i babi sa strane materine (ostavnika A-a), naime v-u i x-u III. loze takodjer na jednake dielove. Ako su djed s otčeve strane t i sin mu y umrli, te na životu samo unuk t-ov z, dobit će ovaj cieli dio t-ov od gorenavedenih 8000 for. (dakle 4000 for., jer druga polovica od 4000 for. pripada supruz t-ovoj ili babi ostavnika A-a, u-i). Ako nisu ni t ni u više na životu, a ne imaju ni potomaka, zapada njihov dio v-u i x-u naime djedu i babi s materine strane ostavnika A-a. Dobit će dakle u tom slučaju v i x cielu ostavštinu od 16000 for. na jednake dielove.

Nije li više na životu djed v, a ne ima ni njegovih potomaka, zapada ciela ostavina babi x. Ako ne ima ni nje na životu, dobit će cielu zaostavštinu (od 16000 for.) diete njezino aa, a ako je i ovo umrlo, unuk njezin bb.

4. loza. Pradjedovi, prababe i njihovi potomci.

§. **741.** Kad nestane sasvim treće loze, zakonito nasljedovanje prelazi na četvrtu. Na tu lozu spadaju roditelji otčevoga djeda i njihovi potomci, roditelji otčeve babe sa svojimi potomci, roditelji materinoga djeda sa svojim potomstvom, i roditelji materine babe i njihovi potomci.

§. **742.** Ako od ova sva četiri stabla ima srodnika, nasljedstvo razdieljuje se medju njih na četiri jednaka diela, i svaki dio razdieljuje se opet medju osobe spadajuće na svako stablo polag istih onih načela, po kojih biva zakonita dioba cielog nasljedstva medju roditelji pokojnika i njihovimi potomci.

§. **743.** Ako se je jur zatrlo jedno od četiri stabla spadajuća na ovu lozu: dio njegov ne zapada svim ostalim trim stablom, nego.

Digitized by Google

ako se je zatrlo stablo od strane otčeve, polovina nasljedstva prelazi na drugo stablo od strane otčeve, ako li se je zatrlo stablo od strane materine, polovina nasljedstva zapada na isti način drugomu stablu od strane materine. Ako su se pak zatrla oba stabla od strane otčeve i materine, cielo nasljedstvo zapada dvim stablom od druge strane, pa ako se je i od tih jedno jur zatrlo, prelazi na jedino još zaostavše stablo od ove strane.

Ovdje valja ponajprije opaziti, da je u konačnoj stavci §. 743. o. g. z. izmienjena rieč ili sa i te bi morala glasiti stavka ova u mjesto: „Ako su se pak zatrla oba stabla od strane otčeve i materine, cielo nasljedstvo zapada dvim stablam od druge strane" ovako: „Ako su se pako satrla oba stabla od strane otčeve ili materine, cielo nasljedstvo zapada dvim stablam od druge strane.[1]

Četvrta loza sastoji se iz četiri stabla ili osam osoba, jer po dva djeda i po dvie babe sačinjavaju skupa jedno stablo.

Po primjeru kod §§. 638.—740. o. g. z. gore navedenom, zapala bi od ostavštine od 16.000 for. polovica od 8000 fr. stablam 1. i 2. loze IV. na jednake dielove, a polovica od 8000 fr. stablam 3. i 4. iste loze na jednake dielove. Ako je stablo 1. izumrlo, zapada njegov dio (od 4000 for,) stablu 2., ako je i ovo utrnulo, zapada cielo nasljedstvo stabla 1. 2. (dakle 8000 for.) stablam 3. i 4. na jednake dielove (dakle svakomu polovica ili 4000 for.), koji onda medjusobno diele cielu zaostavštinu A-ovu od 16.000 for.

5. loza. Šukundjed i šukunbaba i njihovi potomci.

§. 744. Ako od četvrte loze ne ima više nikakova srodnika u životu, nasljedstvo zapada petoj lozi, to jest: šukundjedu i šukunbabi pokojnika i njihovim potomkom. Na ovu lozu spada stablo otčevih djedova i baba otčevoga djeda; stablo materinih djedova i baba otčevoga djeda, stablo otčevih djedova i baba otčeve babe; stablo materinih djedova i baba otčeve babe, stablo otčevih djedova i baba materinoga djeda; stablo materinih djedova i baba materinoga djeda; stablo otčevih djedova i baba materine babe, i stablo materinih djedova i baba materine babe.

§. 745. Svako od tih osam stabala ima jednako pravo nasljedstva s ostalimi, i ako od svakoga stabla ima srodnika, nasljedstvo razdieljuje se medju njih na osam jednakih dielova i svaki dio podrazdieljuje se medju osobe spadajuće dotičnomu stablu polag reda propisanog u prednjih lozah.

§. 746. Ako se je zatrlo jedno od tih osam stabala, tad ono, što bi bilo zapalo otčevim djedovom ili babam kojega djeda ili babe, prelazi na stablo materinih djedova ili baba toga istoga djeda ili babe, a ono, što bi pristajalo materinim djedovom ili babam kojega djeda ili koje babe zapada stablu otčevih djedova ili baba istoga djeda ili iste babe.

---

[1] Ovaj izpravak, koji se u ostalom sam po sebi razumije, zaključen je jednoglasno po c. kr. dvorskom zakonotvornom povjerenstvu u sjednici od 5. studena 1804. (Vidi Ofnera „izvornu osnovu k općem austr. gradj. zakoniku" knjiga I. §. 547. str. 454.), ali je ipak pogrieška ova ostala u kontekstu revidirane osnove neizpravljena, te je tako prešla i u sam zakon.

Digitized by Google

§. 747. Ako su se zatrla oba stabla kojega djeda ili koje babe, dielovi spadajući na otčevu stranu pokojnika, ostaju kod zaostavših još stabala otčeve strane, a dielovi spadajući na stranu materinu pokojnika, ostaju kod zaostavših još stabala od strane materine. Ali ako u sva četiri stabla od strane otčeve, ili u sva četiri stabla od strane materine ne ima više nikakova srodnika, zadobivaju cielo nasljedstvo stabla, koja se nalaze od druge strane.

U ovoj lozi nalazi se osam stabla. Ako jedno izumre, zapada njegov dio njemu u najbližjoj svezi stojećem stablu. Tako će dio ostavine, koji je zapao stablu 1. preći na stablo 2; ako su oba stabla utrnula, zapast će dielovi njihovi stablam 3. i 4. na jednake dielove.

6. loza. Prašukundjed i prašukunbaba i njihovi potomci.

§. 748. Ako se je najposlje zatrla sasvim i peta loza, zakoniti nasljedovanje prelazi na šestu, to jest: na prašukundjeda i prašukunbabu pokojnika, i njihove potomke. Na ovu lozu spada šestnaest stabala to jest: stabla onih roditelja, od kojih su izašli praroditelji pete loze. Ako se od svakoga od tih stabala nalazi živih srodnika, nasljedstvo razdieljuje se po broju stabala na šestnaest jednakih dielova, i svaki dio od tih stabala porazdieljuje se polag načela jur navedenih medju srodnike spadatuće na isto stablo.

§. 749. Ako od nekih od tih stabala ne ima više u životu nikakovih srodnika; dielovi njihovi prelaze na ona stabla, koja se po propisu §§ 743. i 746. nalaze u najbližjoj svezi sa zatrtimi stabli. Ako ima živih srodnika samo od jednoga stabla, pristoji im cielo nasljedstvo.

Ova loza sastoji se iz 16 stabla, a nasljedstvo ravna se po istih pravilih, postavljenih za prednje loze.

§. 750. Ako je tko u rodu s pokojnikom više nego s jedne strane, uživa on sa svake strane ono pravo nasljedstva, koje mu pristoji kao srodniku smatranu posebno s te strane (§. 736.).

Više nego s jedne strane u rodu bit će nasljednik zakoniti onda s ostavnikom, ako je diete dvajuh rodjaka, koji su stupili u brak; a kod loza uzlaznih i onda, ako je potomak zajedničkih roditelja ili zajedničkog djeda i babe, koji su kao ascendenti zvani na zakonito nasljedstvo ostavnika.

Ovo će razjasniti sliedeći primjer:

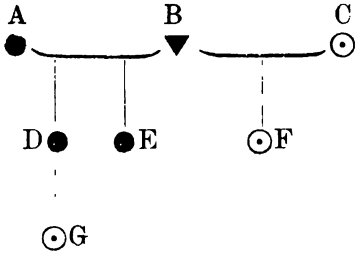

Digitized by Google

Ako je ostavnik E umro bez potomaka, a ako su umrli i njegovi roditelji A i B i brat ostavnikov D, te je ostao sam unuk A-a i B-a sin D-ov G, i F sin majke ostavnikove B iz drugog braka sa C-om ili polubrat ostavnika E-a, tada će od ostavštine E-ove, ako u. pr. iznosi 8000 for., dobiti G tri četvrtine ili 6000 for. a F samo jednu četvrtinu ili 2000 for., jer G ima pravo na cieli A-ov dio i na polovinu diela babe mu B; F pako samo na polovicu diela majke mu B.

izključenje srodnika.

§. 751. Na tih šest loza rodbine zakonite ograničuje se pravo nasljedstva za onu imovinu, koja se može slobodno prenieti na nasljednike. Dalji srodnici pokojnika izključeni su od nasljedovanja neoporučnog.

Ako ne ima od šeste loze nikakovih potomaka smatra se zaostavština ošastnom te zapada ona državnom erару, jer §. 751. o. g. z. izključuje izrično od nasljedstva svakog dalnjeg srodnika, koji ne spada u nijednu od gore navedenih šest loza.

II. Pravo nasljedovanja neoporučne djece pozakonjene.

§. 752. Djeca rodjena van ženitbe i pozakonjena po kasnijoj ženitbi svojih roditelja, kao i ona djeca, kojoj pripada osobito dobročinstvo, sadržano u §. 160., sasvim tim što je obstojala zaprieka u vrieme, kada sklopiše ženitbu njihovi roditelji, uživaju pod ograničenji sadržanimi u istom §. 160. i u §. 161. prava djece zakonite i glede nasljedovanja neoporučnog.

Djeca nezakonita izključena su u obće od prava porodice i rodbine; ona ne imaju prava na ime otčeve porodice, već nose prezime matere (§. 165. o. g. z.). Djeca rodjena istina u ženitbi, koja nije tvrda, ali ne u takovoj, kojoj se opiru zaprieke, naznačene u §§. 62. do 64. o. g. z. drže se, da su zakonita, ako je zaprieka ženitbena poslje uklonjena (§. 160. o. g. z.). Isto tako djeca rodjena izvan ženitbe, koja stupe u porodicu po kasnijem vjenčanju svojih roditelja, broje se kao i njihovi potomci medju zakonitu rodjenu (§. 161. o. g. z.).

Izvan braka rodjena, kasnijim vjenčanjem roditelja pozakonjena djeca, ne mogu tražiti baštine iza otca, ako i dok nije njihovo pozakonenje izkazano u porodjajnih spisih.[1]

O pravu zakonitog nasljedstva milošću vladaoca (per rescriptum principis) obzakonjene djece, govori sljedeći §. 753. o. g. z.

Djeca pozakonjena po §§. 160. 161. o. g. z. nisu u pogledu svojeg zakonitog nasljednog prava ograničena, jer ograničenje §-a 160. o. g. z. glede djece rodjene u ženitbi, kojoj se opiru zaprieke (osim onih, naznačenih u §§. 62.—64. o. g. z.), ako za ove zaprieke ženitbene jedan od roditelja bez svoje krivice nije znao, koje se ograničenje sastoji u tom, da ovakova djeca ne mogu zadobiti onu imovinu, koja je po uredbah porodice osobito priuzdržana potomstvu zakonitom, odnosi se na feude, povjerbine i obiteljske zaklade, ali ne na zakonito nasljedstvo u pravom smislu.

Isto tako se niti ograničenje u §. 161. o. g. z. navedeno glede djece rodjene izvan ženitbe i stupivše u porodicu po kasnijem vjenčanju svojih roditelja, te sastojeće se u tom, da ne mogu preoteti onoj djeci rodjenoj u ženitbi, koja je medjutim obstojala, prvorodstvo i druga jur stečena prava, proteže samo na obiteljske povjerbe.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. lipnja 1877. br. 5977. Przeglad. sad od god. 1877. broj 412.

Digitized by Google

Pozakonjena djeca po §§. 160. i 161. o. g. z. imadu pravo ne samo na nasljedstvo roditelja im, već i nasljedstvo drugih srodnika (djeda i babe i pobočnih rodjaka), jer u zakonu ne ima za ovu obzakonjenu djecu ograničenje slično onomu, sadržanom u konačnoj ustanovi §. 162. o. g. z. za milosću vladaoca (per rescriptum principis) obzakonjenu djecu.

§. 753. Dieto nezakonito, koje je pozakonjeno milošću zakonotvorca, ima na otčevu zaostavštinu pravo nasljedovanja neoporučnog onda samo, ako je na otčevu prošnju bilo pozakonjeno u tu svrhu, da uživa jednaka prava s djecom zakonitom na imovinu, koja se može slobodno prenieti na nasljednike.

Nezakonita djeca, pozakonjena milošću vladaoca (per rescriptum principis) imadu samo onda prava na imovinu otca jim, koju može slobodno prenieti na nasljednike, ako je otac tu povlasticu zatražio i ako mu je podieljena milošću vladaoca, odnosno, ako je u obće po §-u 162. o. g. z. zatražio obzakonjenje a ne samo na pose da mu budu diete dionikom staleža njegova, a ako je i obzakonjenje milošću vladaoca posljedilo bez ograničenja.

Ovako pozakonjena djeca imadu medjutim samo pravo zakonitog nasljedstva na imovinu svojih roditelja, a ne i na imovinu ostalih članova obitelji, jer §. 162. o. g. z. u konačnoj svojoj stavci izrično odredjuje, da za ostale članove porodice ova povlastica ne ima krieposti nikakove.

III. Djece nezakonite.

§. 754. U obziru matere, djeca nezakonita imaju isto pravo, koje pristoji djeci zakonitoj u nasljedovanju neoporučnom na imovinu, koja se može slobodno prenieti na nasljednike. Ali djeca nezakonita ne imaju nikakova prava nasljedovanja neoporučnog na zaostavštinu otčevu i otčevih srodnika, niti na zaostavštinu roditelja, djeda i babe, i ostalih srodnika materinih.

Djeci nezakonitoj pripada pravo nasljedstva samo na zaostavštinu matere, ali ne i na nasljedstvo djeda i babe i daljih ascendenta niti na nasljedstvo pobočnih rodjaka njezinih.

Pošto su po §-u 165. o. g. z. djeca nezakonita izključena u obće od prava porodice i rodbine (§. 165. o. g. z.), ne imadu ona nikakova prava na ostavinu otčevu i otčevih srodnika.

Zakonitost ili nezakonitost djece dokazuje se u pravilu s krstnim listom. Nu, ako je u krstnom listu diete upisano na ime majke, a ne otca, te, ako se dokaže, da je diete rodjeno za vrieme dok je mati živjela sa suprugom si u zakonitom braku, ne može se diete to smatrati nezakonitim i poreći mu pravo na nasljedstvo otčevo, ako se otac nije opro po §-u 158. o. g. z. zakonitosti rodjenja.[1]

Ako nezakonito diete umre, nasljedjuje njegovu imovinu mati mu; ako je pako ona umrla prije djeteta, ne prelazi nasljedstvo nezakonitog djeteta na ostale potomke materine ili na njezine ascendente, jer ovi ne imadu nikakova prava na ostavinu nezakonitoga djeteta, pa se zato ostavina onda smatra ošastnom, a kao takova zapada državnom eraru (fiskusu).

Ako je umrlo nezakonito diete prije matere, ali sa zakonitimi potomci, tada imadu potomci ovi pravo na zaostavštinu njihove babe (matere upitnog nezakonitog djeteta) već

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. listopada 1880. Pz. 44.

Digitized by Google

obzirom na propis §-a 732. o. g. z., jer po §-u 754. o. g. z. je njihov roditelj (kao nezakonito diete) imao pravo na imetak svoje majke; na ostavštinu daljih ascendenta pako, ne imadu po obćenitom načelu §-a 754. o. g. z. nikakova prava.[1]

Nezakonitom djetetu zakonite kćeri ostavnikove, koja je ovoga prežjevila, ali koja je umrla prije, nego što se je nasljedno očitovala, ne može se kratiti nasljedstvo, zapalo već majki njegovoj. Ako nije ostavinska razprava iza nje još provedena, a nezakonito diete njezino još nepripoznato kao njezin nasljednik, ima se za ležeću njezinu ostavštinu postaviti skrbnik, koji će onda imati podnieti nasljedno očitovanje.[2]

IV. Djeca uzeta pod svoje.

§. 755. Djeca uzeta pod svoje imaju u nasljedovanju neoporučnom jednako pravo, kao djeca zakonita na nasljedstvo, koje njihov poočim ili pomajka mogu slobodno prenieti na nasljednike. Glede srodnika poočima ili pomajke, bez čijega je privoljenja diete bilo uzeto pod svoje, ne pristoji djeci nezakonitoj pravo nasljedovati ih. Ali sadržavaju pravo nasljedovanja neoporučnog na imovinu svojih rodjenih roditelja i srodnika (§. 183.).

Djeca uzeta pod svoje imadu obzirom na §. 183. i 755. o. g. z. pravo zakonitog nasljedstva na zaostavštinu svojih rodjenih roditelja i srodnika i uz to na zaostavštinu poočima i pomajke, ako su ih oba bračna druga uzela pod svoje, a uz na zaostavštinu rodjenih im roditelja i na zaostavštinu samo ili poočima ili samo pomajke, ako ih je samo jedan ili drugi bračni drug uzeo pod svoje. Pravo na nasljdstvo ovo mogu ali poočim i pomajka sa posinkom i poćerkom pogodbom drugčije ustanoviti, samo, ako se time ne preinačuje bitna kriepost posinenja, navedena u §-u 182. o. g. z., i, ako se ne dira u pravna načela §. 755. o. g. z. (§. 184. o. g. z.), t. j., da se ne uglavi veće pravo u korist posinka i pokćerke s razloga na pravo nasljedstva, nego, što to zakonski propis §-a 755. o. g. z. dopušta.

Ako umre diete, uzeto pod svoje, prije poočima ili pomajke, a ostavilo je zakonite potomke, tada ovi stupaju u nasljedstvo, pristojeće njihovom roditelju prema njegovom poočimu i pomajci, jer po §-u 183. o. g. z. medju posinitelji i posinkom i poćerkom i potomci posinka i pokćerke obstoje, u koliko zakon ne čini iznimku, ista prava kao izmedju zakonitih roditelja i djece.

Po izričnoj ustanovi §-a 755. o. g. z. pako ne ima diete uzeto pod svoje samo po jednom ženitbenom drugu pravo na zaostavštinu drugog ženitbenog druga, a ne ima prava u nijednom slučaju ni na zaostavštinu srodnika poočima ili pomajke.

V. Pravo nasljedovanja roditelja obzirom na djecu spomenutu u §§. 752—754.

§. 756. Na zaostavštinu djece pozakonjene, ili nezakonite, koja uživaju osobitu milost zakona, imaju njihovi roditelji isto zamjenito pravo, koje pristoji djeci na zaostavštinu njihovih roditelja (§§. 752.—754.). Imovinu nezakonitog nepozakonjenog djeteta može samo mati nasliediti; otac, svi djedovi i babe, i ini srodnici djeteta izključeni su od nasljedovanja. I posinitelji (poočim i pomajka) ne imaju nikakova prava neoporučnog nasljedovanja na zaostavštinu posinka ili pokćerke; zaostavština ta zapada po zakonitom nasljedovanju srodnikom posinka ili pokćerke.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. ožujka 2847. br. 999. P. str. 503., Ger. Ztg. od godine 1852. br. 81.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5 siečnja 1881. br. 14745. G. H. 40.

Digitized by Google

Pošto djeca obzakonjena dignućem zaprieke ženitbene ili nevinim znanjem muža ili žene (§. 160.) i sljedećom ženitbom §. 161.) imadu prava djece zakonite i glede nasljedovanja zakonitog (§. 752. o. g. z.), to je naravna posljedica, da na zaostavštinu ove djece obzakonjene imadu roditelji njihovi isto zamjenito pravo, koje pristoji djeci na zaostavštinu njihovih roditelja. Pravo ovo roditelja proteže se po istom načelu reciprociteta i na sve potomke i ascendente roditelja te djece.

Preporno je medju komentatori, da li ima na nasljedstvo djeteta obzakonjena milošću vladara (§. 162. o. g. z.), pravo otac njegov obzirom na propis §-a 753. o. g. z. Mi držimo, da je mnienje onih opravdano, koje tvrde, da otac pravo imade na zaostavštinu djeteta, obzakonjena milošću vladara, ako zato postoje predpostave §-a 753. o. g. z., t. j., ako je bilo na otčevu prošnju pozakonjeno u tu svrhu, da uživa jednaka prava s djecom zakonitom na imovinu, koja se slobodno može prenieti na nasljednike, a to držimo zato opravdanim, što zakon u §-u 756. o. g. z. u obće govori o djeci pozakonjenoj bez razlike, pozivajući se izrazito na §§. 752.—754. o. g. z., dakle i na §. 753. o. g. z., koji govori o djeci pozakonjenoj milošću vladara.[1]

Razumieva se već po obrazložbi §-a 753. o. g. z., da ascendenti i u obće srodnici otca milošću vladaoca obzakonjenoga djeteta ne imadu prava na njegovu zaostavštinu, jer to pravo po §-u 753. o. g. z. nepristoji ni djetetu na ostavštinu srodnika otca mu, koji je pozakonenje njegovo izposlovao.

Da imovinu nezakonitog nepozakonjenog djeteta može samo mati nasljediti, te da su svi srodnici izključeni od nasljedovanja, posljedica je već ustanove §-a 754. o. g. z.

Iznimku od ovog načela reciprociteta ustanovljuje §. 756. o. g z. samo u pogledu posinitelja (poočima i pomajke), koji ne imaju nikakova prava zakonitog (neoporučnog) nasljedovanja na zaostavtšinu posinka ili poćerke, već zaostavština ta zapada srodnikom posinka i poćerke, jer odnošaj posinjenja ima biti na korist samo posinka ili poćerke, te ne ima prava trećih osoba, naime srodnika posinka ili poćerke, suziti.[2]

VI. Pravo (zakonitog nasljedstva) muža i žene.

§. 757. Preživivšemu zakonitomu drugu pokojnika, bez razlike, imao ili ne imao imovine, pristoji dok je živ, ako je troje ili više djece, uživanje jednakoga diela nasljedstva kao svakomu djetetu, a uživanje četvrtog diela zaostavštine, ako je manje od troje djece, vlastnost ostaje svagda djeci.

§§. 757. i 749. normiraju prava preživivšeg zakonitog (bračnog) druga ostavnika na njegovu ostavinu. Ustanove ovih §§-a odnose se na muža preživivšeg ženu svoju, i na ženu preživivšu muža svoga. Zakon čini samo razliku, da li je preminuli bračni drug ostavio djece ili nije; u prvom slučaju opet, da li ima troje ili više djece ili manje od troje djece (§, 757. o. g. z.), a u slučaju, da preminuli bračni drug nije ostavio djece, da li se nalaze ini kakovi zakoniti srodnici (§. 758. o. g. z.) ili da li ne ima nikakova srodnika od dotičnih na zakonito nasljedstvo pozvanih VI. loza (§. 759. o. g. z.).[3]

Nasljednikom postaje preživivši bračni drug ostavnika samo u slučajevih §§. 758. i 759. o. g, z.

---

[1] Vidi o tom Stubenrauch II. str. 16. i tamo navedena protivna mnienja.

[2] Stubenrauch II. str. 16. točke 5. obrazložbe §. 756.

[3] O historičkom zazvitku prava zakonitog nasljedstva muža i žene čitaj: Pfaffa i Hofmana II. str. 736.—740., Stubenraucha II. na strani 17. Hirchstetter na str. 393. i po ovih citirane pisce napokon i razpravu c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva ob osnovi k obć. austr. gradj. zakoniku. Ofner I. §. 557. str. 455.

Digitized by Google

U slučaju §-a 757. o. g. z. nije preživivši zakoniti drug nasljednik. Po §-u 757. o. g. z. bo preživšemu zakonitom drugu pripadajuće uživanje ne ima se smatrati nasljednim dielom, jer u istom §-u priznato pravo — u oprieci s definicijom §-a 532. o. g. z. — ne ima za predmet vlastničtvo ostavine, nego samo uživanje iste; i kod §-a 757. o g. z. dolazeća marginalna rubrika „Pravo zakonitog nasljedstva muža" i žene nije dovoljno, da ondje spomenuto pravo uživanja označi pravom nasljedstva. Ova se marginalna rubrika u ostalom proteže i na §§. 758. i 759. o. g. z., gdje se bračnim drugovom sbilja priznaje nasljedno pravo, s toga, shvaćajući ju u cjelini, sadržaje ona sama uputu na odredbe, u kojih slučajevih po zakonu pripada preživivšemu suprugu nasljedno pravo i u kojih mu ne pripada to pravo, nego samo pravo uživanja. Tomu tumačenju nalazimo potvrdu i u §-u 174. izvan parb. postupnika, u kom se radi o naredbi uručenja, jer se u istom ne govori o uručenju uživanja, nego po stavci 3. istog §-a ima uručbena naredba jedino izkazati, u koliko je nasljednik u pogledu uživanja ograničen.[1]

Preživivši zakoniti drug ne može se s toga smatrati u slučaju §. 757. o. g. z. universalnim successorom po smislu §. 532. o. g. z. već samo singularnim successorom po smislu §-a 535. o. g. z.[2] Universalni successor je samo u slučajevih §§ 758. i 759. o. g. z. Zato ne treba da zakoniti drug preminulog ostavnika preda nasljedno očitovanje na ostavinu istoga na temelju zakona u slučaju §. 757. o. g. z., naime ako nije oporučni nasljednik. i ako je ostavnik ostavio djece, jer u tom slučaju ima on samo pravo uživanja te nije nasljednik.

Preživšemu zakonitom drugu pako pristoji pravo uživanja po mjeri navedenoj u §-u 757. o. g. z. na nasljedstvo po propisih §§. 758. 759. o. g. z., imao ili ne imao on imovine, ali mora da je živio u tvrdoj zakonitoj ženitbi sa preminulim bračnim drugom i u bračnoj zajednici s njim do smrti njegove.

Ako je ženitba zakonitim načinom razpuštena, muž ili žena, ma i ne bili on, ili ona, krivi zaspustu tom, ne mogu gledom na propis §-a 1266. o. g. z. iskati nasljedovanja zakonitog.

Ako su pako muž i žena razstavljeni samo od stola i postelje, ne ima samo onda zakoniti drug pravo na nasljedstvo, odnosno na uživanje ostavine po mjeri §. 757. o. g. z., ako je razstavljen po svojoj krivini. Zakonitom drugu dakle, koji nije razstavi kriv, pripada pravo na uživanje ostavine preminulog mu druga po mjeri §-a 757. o. g. z., a nasljedstvo u slučajevih predvidjenih u §§. 758. i 759. o. g. z-

Pita se, pako, da li ima to pravo preživivši zakoniti drug, koji je odieljeno živio od preminulog bračnog druga mu usljed medjusobnog dogovora, a da nije ni jedna ni druga strana tražila provedenje zakonitog postupka o razstavi stola i postelje. Pošto je muž obvezan plaćati alimentaciju ženi, ako ona i bez sudbenog posredovanja, usljed medjusobnog dogovora, s njime zajedno ne živi — jer §. 93. o. g. z. ne prieči bračnim drugovom, da se o medjusobnom boravištu dogovore, te se oni ne mogu ni siliti, da se dadu sudbeno razstaviti od stola i postelje, — to sliedi odtuda, da se ženi, koja sa izričnom ili mučećom privolom muža od njega odieljeno živi, uzkratiti ne mogu prava, pristojeća joj po §§-ih 757.—759. o. g. z., i da nije dužna dokazati, da nije usljed njezine krivnje razstavljena od supruga si živila; predmnieva se bo, da muž nije htio, da se njezina krivnja ustanovi, čim nije u tu svrhu preduzeo nikakvih zakonitih koraka, da izposluje razstavu od stola i postelje osudom nadležnog ženitbenog suda. Isto to, što valja glede žene u pogledu ostavine muža si, valja i glede muža u pegledu ostavine žene mu, jer i ženi je prosto bilo, ako je htjela radi krivnje supruga

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. ožujka 1879. br. 3347. G. H. br. 76. i Ger. Ztg. br. 1.

[2] Vidi o tom Unger VI. §. 35., opazka 11. i 12. str. 144. i 145. i mnienje Stubenraucha II. str. 19., te kod jednog i drugoga mnienje ostalih pisca.

Digitized by Google

si izključiti ga od prava, pristojećih mu po §§. 757.—759. o. g. z., tražiti kod nadležnog suda razstavu od stola i postelje.

Nastaje još pitanje, što onda, ako je jedan bračni drug umro tečajem razprave o razstavi od stola i postelje prije, nego što je sliedila presuda ženitbenog suda, t. j. prije, nego što predleži dokaz, koji je razstavi kriv? U tom slučaju držimo, da valja lučiti, da li su bračni drugovi faktično već odieljeno živili ili nisu. Ako nisu, tada se ne može oduzeti preživivšemu zakonitom drugu pravo pristojeće mu po §§. 757.—759. o. g. z.; ako su pako već odieljeno živili, dopušten će biti dokaz o krivnji preživšeg druga, te, ako se dokazom uspije, neće mu pristojati prava §§. 757.—759. o. g. z., jer ovdje postoji predmnieva, da je preminuli bračni drug htio da se preživivši drug izključi od prava, koji mu daje zakon kao ženitbenom drugu, čim je zatražio razstavu od stola i postelje. Dokaz pako ovaj prinadležit će onomu, koji taj prigovor stavlja, dakle nasljednikom, koji neće s toga razloga htjeti priznati pravo uživanja, odnosno vlastničtvo, na ostavštinu zakonitom drugu.

U dvojbi ima se uzeti, da preživši bračni drug ne nosi krivnju glede razstave.

Po §. 757. o. g. z. pristoji preživivšemu zakonitom drugu, dok živi, ako je preminuli mu bračni drug ostavio zakonite djece, u svakom slučaju ne gledeć na broj djece, samo uživanje diela ostavštine i to, ako je ostavio troje ili više djece, uživanje jednakog diela ostavštine kao i svakomu djetetu, a ako jih je manje od troje djece, uživanje četvrtog diela ostavštine. Valja ovdje iztaći, da se dio pripadajući preživivšemu drugu na uživanje računa sa dielovi, pripadajućimi djeci ostavnikovoj u ime nasljedstva. Ako je dakle ostavnik ostavio troje djece, ne dieli sa ostavina na tri diela, te ne pripada treći dio ostavine preživivšemu drugu na uživanje, već se dieli ostavina ne četiri diela; na tri diela pristojeća djeci u ime nasljedstva i na četvrti dio pristojeći preživivšemu drugu u ime uživanja, te će tako preživivši drug dobiti četvrti (a ne treći dio) ostavštine na uživanje. Preživivši drug se dakle broji kod ustanovljena diela, ako ima troje ili više djece iza ostavnika, uviek kao da je i on nasljednik, te dobije jednaki dio sa djecom na uživanje (kod 4 djece 5ti dio, kod 6 djece 7-mi dio itd.).[1]

Vlastnost diela preživivšeg druga ostaje u svakom slučaju djeci ostavnikovoj.

Pod djecom razumievaju se samo descendenti prvog stupnja, sinovi i kćeri (djeca po običnom načinu govorenja). Ako je ostavnik ostavio daljih descendenta (unuka i praunuka), tada se ostavina razdieljuje per stirpes, ter će preostavivši zakoniti drug dobiti jednaki dio koliko ima stabala. (Ako je n. pr. ostavnik ostavio djecu A i B i unuke C-a d i e te unuke D-a f i g, tada će se ostavina dieliti na četiri diela, a preživivši drug dobiti će peti dio na uživanje).

Pod uživanjem ima se razumievati usus fructus (§. 509. o. g. z.) a ne samo usus. (§. 504. o. g. z.) Preživivši drug ima dakle pravo upotrebljivati odnosni njemu na uživanje zapali dio bez svakog ograničenja samo čuvajuć sućanstvo toga diela zaostavštine.

Nasljednici mogu dati preživivšemu drugu pristojeći mu dio na uživanje u naravi ili u procienbenoj vriednosti izraženu u novcu, u kojem slučaju valja postupati po §-u 510. o. g. z.

---

[1] Svi noviji komentatori su složni u tom, da se dioba ovako obaviti ima, jer bi inače dobio preživivši drug, kad ima troje djece veći dio nasljedstva u ime uživanja, nego, kad ih ima samo dvoje. Vidi o tom ponapose Unger VI. §. 35. opazka 8. str. 144. i Pfaff i Hofman II. str. 749. O tom nije bilo posebne debate u c. kr. dvorskom zakonotvornom povjerenstvu, premda je po §-u 557. izvorne osnove k općem gradj. zakoniku imao dobiti preživivši drug bez razlike na broj djece uvjek jednaki dio sa djecom ostavnika.

Digitized by Google

Ne ima pako preživivši zakoniti drug pravo tražiti, da se zaostavština putem javne dražbe proda, da se dobije veća ciena i po tom, da dobije i on veći dio na uživanje, jer ovakov zahtjev ne pristoji ni nuždnom nasljedniku. (§. 784. o. g. z.).

§. 758. Ako ne ima nikakova djeteta, ali se nalazi ini kakov zakoniti nasljednik, preživivši zakoniti drug zadobiva vlastnost neograničnu na četvrti dio zaostavštine Ali u ovom slučaju, i u slučaju §. 757. uračunava se u dio nasljedstva ono, što preživivšemu zakonitom drugu zapada od imovine drugoga zakonitog druga po ugovorih ženitbenih, po pogodbi nasljedovnoj, ili po razredbi posliednje volje.

§. 759. Ali ako se ne nalazi niti kakov srodnik pokojnikov u gore spomenutih šest loza, niti ini kakov nasljednik od onih, koji su pozvani u §§. 752.—756., cielo nasljedstvo zapada zakonitomu drugu. Ali zakoniti drug, razstavljen po svojoj krivini, ne ima prava ni na nasljedstvo, ni na ikakov dio nasljedstva druga svojeg.

Zakoniti preživivši drug ostavnika stupa u nasljedstvo njegovo samo onda, ako ne ima ovaj zakonite djece, ili, ako ne ima potomaka od vlastite njegove djece. Ali neograničnо vlastničtvo ciele zaostavštine preminuloga mu bračnog druga zadobiva on samo onda, ako se ne nalazi nijedan srodnik od gore u §-u 731. o. g. z. navedenih šest loza. (Zakon ističe još: „ako ne ima niti inog kakovog nasljednika od onih, koji su pozvani u §§. 752.—756. o. g. z.“, nu ovo je suviše, pošto se oni pod uvjeti tamo navedenimi smatraju ravnim srodnikom I. loze). Ako pako ima još kojeg od ovih srodnika, koji je sposoban nasljedovati, te koji i prima nasljedstvo, tada zadobiva zaostavši ženitbeni drug samo neogračenu vlastnost na četvrti dio zaostavštine.

Napose odredjuje nadalje §. 758. o. g. z. u slučaju, kada preživivši zakoniti drug zadobiva vlastnost četvrtog diela zaostavštine, što ima još srodnika iza ostavnika, i u slučaju §-a 757. o. g. z., ako je preminuli ženitbeni drug ostavio djece, te preživšemu zakonitom drugu pristoji samo pravo uživanja po izmjeri u §-u ovom navedenoj, — da se ima uračunavati u dio nasljedstva preživivšeg zakonitog druga (odnosno u dio, koji mu pristoji u slučajevih navedenih u §-u 757. na uživanje), sve ono, što preživivšemu zakonitom drugu zapada od imovine drugog zakonitog druga po ugovorih ženitbenih po pogodbi nasljedovnoj ili po razredbi posliednje volje.

Pod ugovori ženitbenimi razumievaju se po §-u 1217. o. g. z. pogodbe, koje se radi saveza ženitbenoga čine o imovini a imaju za predmet miraz, uzmirazje, jutrnji dar, zajednicu dobara, uživanje i upravljanje vlastite imovine, za slučaj smrti odredjeno dosmrtno uživanje i udovičku plaću.

Od ovih ugovora ženitbenih uračunava se u nasljedstveni dio preživivšeg ženitbenog druga (odnosno u dio pripadajući mu po §-u 757. o. g. z. na uživanje):

a) Miraz, ali samo u koliko je zapisan po ženi mužu, da se on oslobodi od dužnosti da ga povrati (§. 669. o. g. z.). U svakom inom slučaju ne može miraz biti predmetom uračunávanja, jer miraz ne sačinjava dužnost muža. (§. 1229. o. g. z.).

b) Uzmirazje t. j. ono, što mladoženja ili treći tko odredi nevjesti za umnoženje miraza ali samo onda, ako potiče iz imovine muževlje.

c) Za slučaj smrti odredjeno doživotno uživanje, koje se smatra za odredbu posliednje volje, te se već kao takova uračunava.

d) Udovička plaća, t. j. ono, što se odredjuje ženi za življenje, ako obudovi, u koliko je odredjena iz imovine muževlje.

Digitized by Google

Od ugovorah ženitbenih, navedenih u §-u 1247. o. g. z. ne uračunava se 1. „Jutrnji dar", što ga muž obećava dati ženi svojoj prvo jutro, jer je ova tražbina žene, koja dospjeva već za trajanje ženitbe, te se zato ima s njom postupati, ako je još bila u zaostatku u času smrti muževlje, kao s inim dugom ostavinskim. 2. Ono što je ženitbenom drugu zapalo po ugovoru o zajednici dobara, jer zajednica ova daje mužu i ženi pravo na polovinu toga, što se od dobara zamjenito stavljenih u zajednicu još bude nalazilo poslje smrti drugog zakonitog druga. Prama tomu sačinjava u slučaju postojećeg ugovora o zajednici dobara zaostavštinu preminulog ženitbenog druga samo polovica zajedničke imovine, od koje polovice valja preostavšemu ženitbenom drugu dopitati njegov po §§. 757. i 758. pripadajući mu zakoniti dio.

Ako je jedan zakoniti drug drugomu dao uživanje imovine za slučaj, da bi ga ovaj preživio, ne ima preživivši drug pravo izkati dio odredjeni mu po zakonu u slučaju nasljedovanja zakonitog (§§. 757.—759. o. g. z.).

Uračunava se pako nadalje obzirom na propis §-a 758. o. g. z. u dio nasljedstva, pristojeći preživivšemu ženitbenom drugu po §-u 758. o. g. z., i u dio ostavštine, na koji mu po §-u 757, pristoji pravo uživanja, sve ono, što je dobio po razredbi posliednje volje preminuloga ženitbena druga njegova (kao zapisi itd.) bila ta oporuka jednostavna ili pako zamjenita (§. 1248. o. g. z.) i napokon sve, što zapada preživivšemu ženitbenom drugu po pogodbi nasljedovnoj.

Po kojih načelih se ima uračunavanje prenavedeno obaviti, neodredjuje zakon. Zato se mora uračunavanje obaviti onako, kao što donosi vlastito značenje rieči „uračunavati" po običnom načinu govorenja (§. 6. o. g. z.); naime odbiti od preživivšemu zakonitom drugu pripadajućeg diela ostavštine (na uživanje, u slučajevih §-a 757. o. g. z., a u vlastničtvo, u slučaju §-a 758. o. g. z.) sve, što preživivšemu zakonitom drugu zapada od imovine drugog zakonitog druga po gorenavedenih ugovorih ženitbenih, po pogodbi nasljedovnoj ili po razredbi posliednje volje ostavnikove.[1]

U pogledu uračunavanja ovoga radja se jedino potežkoća onda, ako je preživšemu zakonitom drugu zapalo budi naredbom posliednje volje, budi pogodbom nasljedovnom budi po ženitbenom ugovoru na uživanje dio ostavštine ili pojedine stvari preminulog bračnog druga. Kako se ima onda uračunavanje obaviti, vlada razno mnienje medju komentatori. Nu ipak noviji komentatori[2] složili su se u tom, da se u slučaju diobe nasljedstva i odmjerenja četvrtog diela preživivšemu drugu u slučaju §-a 758. o. g. z., postupati ima po propisu §-a 1258. o. g. z., t. j., da preživivši zakoniti drug ima napustiti uživanje odnosnog diela zaostavštine, ako hoće tražiti četvrtinu nasljedstva, pristojeću mu po §-a 758. o. g. z., ako pako ište uživanje upitno, da mu ne ima pripasti zakoniti dio po §-u 758. o. g. z.

U slučaju §-a 757. je ono mnienje novijih komentatora prevažno, koje drži, da se upitno uživanje uračunuti ima po glavničnom iznosu, odnosno po vriednosti stvari dotičnoj, koja je na uživanje ostavljena k ostavštini, te zatim, od ukupne ove vriednosti ostavštine odmjeriti preživšem drugu pripadajući mu dio, od kojeg diela ima dobiti doživotno uživanje po §-u 757. o. g. z.

Mi se slažemo sa mnienjem Kirchstettera, koje se ne protivi ovakovom uračunavanju, ali shodnosti radi se izjavlja za postupak po §-u 1258, i u slučaju §. 757. o. g. z. Mi držimo zato, da je postupak po §-u 1258. o. g, z. u svakom slučaju opravdan, jer

---

[1] Vidi glede neshodnosti uračunavanja po propisu §-a 793. o. g. z. u slučajevih §§. 757. i 758. o. g. z. Stubenrauch II. str. 26.

[2] Vidi o tom Ungera VI. §. 35. opazka 14., str. 145., Stubenraucha u novijem izdanju II. str. 23., i Kirchstettera na str, 395. i kod sve trojice različita mnienja ostalih komentatora i pisaca kao Nippelovo V. str. 46. i Winiwarterovo III. str. 316. Napokon i mnienje Ellingerovo str. 289. i najnovijih komentatora Paffa i Hoffmana II. str. 752.

Digitized by Google

se isti §. pozivlje naročito na §§. 757.—759. o. g. z te jer je svrha zakonodavca bila kod §. 1258. o. g. da na put stane razmiricami glede uračunavanja.

Svi ti propisi o uračunavanju imadu, kako se već samo po sebi razumieva, stupiti samo tada u kriepost, ako se učestnici inače ne sporazumu, što jim je uviek slobodno. u koliko to ne biva na štetu trećih osoba.

U praksi nije još prihvaćeno nikakvo načelo, po kojem ima uračunavanje slieditи u slučajevih §§. 757. i 758. o. g. z., niti ne ima u tom pogledu načelnih riešitba vrhovnog suda u Beču, napose ne glede načina uračunavanja uživanja, koji se slučaji u praksi i jedva kada dogodjaju.

Zakoniti drug, koji je dobio po §-u 758. o. g. z. jednu četvrtinu ostavštine u vlastničtvo ne može uz ovu četvrtinu zahtievati pristojno uzdržavanje po §-u 796. o. g. z. niti u nadopunjenju upitnog četvrtog diela, niti se odreći prava na upitnu četvrtinu, a priuzdržati si pravo pristojnog uzdržavanja po §-u 796. o. g. z., jer §. 796. o. g. z. je specialni zakon, koji se, jer je naveden u poglavju četrnajstom, samo kod oporučnog nasljedstva uporabljivati može, kada je ostavnik razredio oporukom svojim imetkom te mimoišao zakonitog svoga druga.[1]

Konačno odredjuje ustanova §-a 759. o. g. z., da zakoniti drug, razstavljen po svojoj krivini, ne ima prava ni na nasljedstvo ni na ikakov dio nasljedstva svoga druga. O tom i o pravih razstavljenog ženitbenog druga od stola i postelje i bez zakonite razstave odieljeno živućeg zakonitog druga govorili smo jur kod obrazložbe §. 757., na koju ovdje upućujemo.

Zaostavština ošastna.

§. 760. Ako nije više živ ni zakoniti drug, zaostavština, kao dobro ošastno, zapada komori, ili inim osobam, koje polag naredba političkih imaju pravo posvojivati ošastna dobra.

K ovom §-u izdana je sliedeća previšnja odluka od 20. lipnja 1835. (dvorski dekret od 12. listopada 1835. br. 90. sb. pr. zak.).

„Ako propisani javni poziv nasljednika bude bez uspjeha, i ako mine izročni rok, za prijavu prava nasljednih, može fisk odmah posvojiti zaostavštine ošastne.

Nasljednikom ostaje prosto, još i poslje posvojenja zaostavštine, potjerati prava svoja na istu dotle, doklegod se prava ta zagodom ne utrnu.

Kako u obziru plodova od posvojenih ošastnih zaostavština, tako i u obziru slobodnoga razredjivanja sa imovinom nasljedstvenom, ima fisk sva prava posjednika poštena (dobre vjere). Ovi propisi valjaju i za one ošastne zaostavštine, koje po zakonu pripadaju zakladi dohodaka invalidskih ili krajišničkih."

Ustanova zakona u §-s 760. o. g. z., po kojoj zapada ostavina ošastna i inim osobam, koje po naredbah političkih imaju pravo prisvojiti ošastna dobra, ne ima više praktične vriednosti jur od kada je ukinut carskim patentom od 7. rujna 1848. savez podložnički, a je izvan kriepostи stavljena carskim patentom od 29. studena 1852, kojim je u kraljevinah Hrvatske i Slavonije uveden obći austr. gradj. zakonik, jer se izrično u članku VII. točki 4. odredjuje, da u §-u 760. o. g. z. pomenuto pravo posvojenja ošastnih dobara pripada u buduće samo državi.

Ošastnom smatra se ostavina na koju, ili dio iste, na koji se nitko od nasljednika, ni oporukom postavljenih, ni po zakonu pozvanih, nasljedno očitovao nije, ili, kada ne ima ni oporučnih ni zakonitih nasljednika, koji mogu i hoće da primaju nasljedstvo.

---

[1] Rješ. vrh. sada u Beču od 16. studena 1876. br. 5624. Ger. H. od god 1877. br. 7. i G. U. br. 6286.

Digitized by Google

Ovo će biti ustanovljeno samo onda, nko za vrieme izročnoga poziva, koji sud izdati mora, kada su nasljednici nepoznati ili, kada ne predadu prijave za nasljedstvo, nitko se ne javi za nasljednika. U tom pogledu odredjuje §. 128. izvan parb. post. sljedeće: „Ako su nasljednici koje ostavine sudu sasvim nepoznati, ili, ako se nasljednici poznati, premda o tom ubavješteni, uz ustanovljeni rok ne posluže svojim pravom nasljednim, ili, ako nasljedni dio, koji je nemarnom pripao, po §-u 120. izvan parb. post. ostane nenastupljen, tada će sud odrediti skrbnika ostavinskoga (§. 78. izv. parb. post.) i nepoznate nasljednike ureda radi pozvati izrokom s tom opomenom, da se uz godinu dana jave i da podnesu svoju prijavu za nasljedstvo, jer će se inače dio ostavine, koji ne bude nastupljen, ili, ako se nitko nije prijavio za nasljednika, svakolika ostavina kao ošastna, zapasti državi. Onim nasljednikom, koji se može biti prijave kašnje, ostaju njihovi zahtjevi priuzdržani dotle, dok zagodom neugasnu".

Ako se usljed izročnog poziva uz ustanovljeni rok nitko ne prijavi i ne izkaže svoga nasljednog prava, to će onda vlast razpravna, nečineć razprave o nasljedstvu, ostavinu kao ošastnu predati fisku, i u tu svrhu ubaviestiti o tom nadležnu vlast (§. 130. izvan parb. post.).

Od ostavine, koja budući ošastna, pripada državi, treba prije nego što se predade državi, proračunati i odbiti samo one pristojbe, koje pripadaju zakladam, koje ili posve nisu obskrbljene iz blagajne državne ili su obskrbljene samo dielomice (§. 155. izvan parb. post.).

Zahtjevi, priuzdržani konačnom ustanovom §. 128. izvan parb. post. i prenavedenim dvorskim dekretom od 12. listopada 1835. br, 90. sb. prav. zak. onim nasljednikom, koji se prijave iza izminulog izročnog roka, na ostavinu, mogu se samo potjerati redovitom nasljedstvenom tužbom proti kr. državnom eraru, te nije dovoljno, da naprosto samo nasljedno svoje pravo prijave kod razpravne oblasti, odnosno, da podnesu jednostavno samo nasljedno očitovanje, jer fisk se nalazi, usljed po §-u 130. izvan parb. post. predane mu ošastne zaostavštine, u poštenom i zakonitom posjedu njezinom.[1]

Pravo fiska na ostavinu ošastnu ima se smatrati ravnim pravu nasljedstva zakonita.[2] I fisk može po svom zastupstvu ustati tužbom proti oporučnim nasljednikom na uništenje oporuke u svrhu, da sačuva svoje pravo, koje mu pripada na ostavinu u slučaj ošasti iste.[3]

Fisk, koji je dobio nasljedstvo na zaostavštinu ošastnu, ima ista prava, kao i nasljednik uvjetni. On jamči imovinom svojom dok dosiže ostavina, odnosno do vriednosti iste, za sve dugove ostavnikove (pro viribus a ne samo cum viribus) i dužan je namiriti sve zapise.[4]

Nastaje samo ovdje pitanje, koje će fisk imati pravo na ošastnu ostavinu u inozemstvu preminulog ovozemca, ili u ovozemstvu preminulog inozemca. U tom pogledu ima se postaviti obćenito načelo, da će imati pravo na ostavinu takovu fisk one države, koje je sud poveo bezprigovorno pravomoćno ostavinsku razpravu, odnosno koje je sud po propisih sudovnika i izvan parb. post. nadležan za povedenje ostavinske razprave (§§. 21. i 137. izv. parb. pos. te 77.—80. sudovnika). Tako će ovozemni državni erar kod inozemca, preminulog u ovozemstvu, potegnuti kao ošastnu nekretnu imovinu njegovu, ležeću u ovozemstvu, a kod ovozemca preminulog u inozemstvu, svu pokretnu i nekretnu imovinu, nalazeću se u ovozemstvu.[5]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. prosinca 1881. br. 10673. Pravnik od god. 1882. str. 52.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. srpnja 1877. br. 4247. G. U. 6528. Vidi o tom i Ungera VI. §. 90. opazka 9. str. 387., koji označuje pravo fiska pravom na imovinu ostavine, kojim se postupa po analogiji nasljednog prava zakonitoga.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. svibnja 1866, br. 2519. G. U. 2473.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. listopadu 1879. G. U. 8687.

[5] Unger VI. §. 90. opazka 43. str. 388.

Digitized by Google

Iznimke od općenog reda nasljedovanja.

§. 761. Iznimke od reda zakonitog nasljedovanja, ustanovljene u ovom poglavju glede dobara seljačkih i zaostavštine osoba duhovnih, sadržavaju se u zakonih političkih.

Po naredbi minist. pravosudja od 7. travnja 1857. br. 22856., intimininranoj svim sudovom okružnicom kr. banskog stola od 22. travnja 1857. br. 2133., ne protežu se zakonske ustanove o nasljedstvu, sadržane u općem gradj. zakoniku, na seoske zadruge.

Dok obstoji u gruntovnici zadruga ne ima mjesta ostavinskoj razpravi u obće iza smrti kojeg zadružnog člana. Zakonito nasljedstvo pako zakonito odieljenih i gruntovno kao vlastnici upisanih bivših zadružnih članova, kao ostalih seljaka, ravna se po općenitih pravilih poglavja trinajstoga, te sada ne ima u nas nikakvih iznimaka u tom pogledu glede seljačkih dobara.

U pogledu nasljedstva iza duhovničkih osoba postoje za nas sledeći propisi:

1. Za katolički kler. Nadbiskupom, biskupom i svećenikom slobodno je ostavštinom njihovom razpoložiti po crkvenih zakonih, kojih se imadu i zakoniti njihovi nasljednici držati. (Vidi o tom članak XXI. konkordata, proglašenog carskim patentom od 5. studena 1855. br. 195. d. z. l. i minist. naredbu od 7. veljače 1859. br. 33. d. z. l.). Kada pako nastupa zakonsko nasljedstvo, valja razlikovati, da li je bio pokojnik stalno namješten u službi crkvenoj (kao što su biskupi, kanonici, župnici, nadarbenici), ili nije bio stalno namješten (kao n. pr. upravitelji župe, pomoćni svećenici i u svjetskoj službi namješteni svećenici). U prvom slučaju pripada trećina ostavštine crkvi onoj, kod koje je pokojnik posliednje vrieme služio, trećina ubogim i treća trećina rodbini; u drugom slučaju pripada jedna trećina ubogim a dvie trećine rodbini. Ako je u prvom slučaju pokojnik namješten bio kod crkve, koja imade područnih crkva, nalazećih se pod različitimi zavjetničtvi (patronati), tada se razdieljuje trećina ostavštine, pripadajuća ubogim, medju zavode ubožke istih crkva po broju duša; u drugom slučaju pripada trećina ubožka ubožkom zavodu mjesta, u kojem je pokojnik umro (dvorski dekret od 27. studenoga 1807. br. 828. prev. sbirke zak.). Ako ima izmedju rodbine siromaka, tada im valja i od ubožke trećine odmjeriti toliko, koliko bi po zakonskomu nasljedstvu pripalo ubogim (dekret dvorske kancelarije od 16. rujna 1824. br. 2040. prav. sb. zak.).

Riešiti zahtjeve siromašnih srodnika na ubožku trećinu nadležna je ona politička oblast prve molbe, u području koje u posebnom slučaju leži ubožka zaklada, koja je zvana na nasljedstvo.[1]

Glede onog diela stečene imovine ostavnikove, koja ima pripasti rodjakom njegovim a tako i glede dobara, pripadših ostavniku uslied obstojavšega djedinstva, ima mjesta ustanovam općeg gradj. zakonika o zakonitom nasliedju. (Uvodni patent od 29. studena 1852. čl. VII. točka 3. sl. c.). Ako jedan dio od gorenavedenih zakonitih nasljednika (crkva svoju trećinu ili občina ubožku trećinu)nebi htio primiti, ne može se smatrati povriedom zakona, ako se napuštena ova trećina razdieljuje medju ostale dvie trećine.[2]

2. U obziru oporučne povlastice duhovničtva grčko-nesjedinjenoga i u obziru zakonitog nasliedja u zaostavštinah istoga imadu se i unapried obdržavati ustanove, što ih propisuje „Declaratorium illyricum“ od 16. rujna 1779.

---

[1] Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 21. rujna 1870. br. 3928. Pravnik od god 1872. br. 84.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. siečnja 1880. br. 175. G. U. 7805. i Zeitsshrift für Notare od god. 1880. br. 21.

Digitized by Google

Ako su svećenici grčko-sjedinjenjene crkve ostavili udovu i djecu, nastupa zakonsko nasljedstvo po propisih općeg gradj. zak., ako pako nisu ostavili ni djecu ni udovu, tada vriede i za njih propisi gorenavedeni za katolički kler.

3. Kod evangeličkih svećenika nastupa općenito zakonsko nasljedstvo. Kada nebi bilo zakonskih nasljednika, tada valja učiniti posebnu prijavu (dvorski dekret od 21. rujna 1797. br. 376. prav. sbirke zak.).

Poglavje četrnajsto.

O dielu zakonitom i o uračunavanju u dio zakoniti ili nasljedni.

Kojim osobam kao nuždnim nasljednikom pristoji dio zakoniti?

§. **762.** Osobe, kojim je oporučitelj dužan u razredbi posliednje volje ostaviti neki dio nasljedstva, jesu njegova djeca, a ako nebi bilo djece, njegovi roditelji.

§. **763.** Pod imenom djece razumievaju se polag općenoga pravila (§. 42.) i unuci i praunuci, a pod imenom roditelja svi djedovi i babe (predci). Ovdje ne ima mjesta nikakovoj razliki medju spolom mužkim i ženskim, medju rodjenjem zakonitim i nezakonitim, čim za te osobe nastane pravo i red nasljedovanja neoporučnog.

§. **764.** Dio nasljedstva, što ga te osobe imaju pravo iskati, zove se dio zakoniti, a osobe, kojim pristoji dio taj, zovu se nuždni. nasljednici.

Pravičnost zahtieva, da ostavnik, koji razredjuje imovinom svojom za slučaj smrti, posve ne mimoidje najbližju svoju rodbinu, za koju je već po naravskih pravilih dužan skrbiti se. Obzirom na to je i zakonom najbližjoj rodbini ostavnikovoj podieljeno pravo, da mogu osobe, koje u red iste spadaju, tražiti od oporučitelja odnosno iz njegove ostavine, zakonom njima ustanovljeni dio, u koliko nije oporučitelj u razredbi posliednje volje na njih obzira uzeo, te im ostavio toliko, koliko su vlastni po zakonu zahtievati.

Dio nasljedstva, što ga one osobe imadu pravo iskati, zove se dio nuždni;[1] osobe pako te, kojim pristoji dio taj, zovu se nuždni nasljednici. Nuždni ovi nasljednici ne imadu pravo zahtievati, da budu u oporuci imenovani za nasljednike već samo pravo, da im se dade zakonom ustanovljeni dio iz ostavštine, u koliko ih je ostavnik u oporuci mimoišao, te im nije ostavio toliko, koliko im po zakonu pristoji. Pozna s toga

[1] „Pflichttheil", kako kaže njemački izvorni tekst, koja je pako rieč u hrvatskom službenom prievodu pogriešno prevedena sa „zakoniti dio" mjesto „nuždni dio" koji naziv bolje odgovara smislu njemačke rieči „Pflichttheil", te se izraz ovaj i rabi u praksi, dočim se pod zakonitim dielom razumieva obično zakoniti nasljedstveni dio, koji pripada neoporučnom nasljedniku u obće po propisih §§. 730. i 731. o. g. z.

Digitized by Google

austr. gradjansko pravo samo materialno a ne formalno pravo nuždnih nasljednika, koje posliednje je njima pristojalo po rimskom pravu, po kojem su morali ascendenti njihovim descendentom ostaviti nasljedni dio u oporuci.[1]

Nuždni su nasljednici po austr. gradj. pravu samo djeca ostavnikova, a ako nebi imao djece, njegovi roditelji.[2] Svi drugi srodnici oporučiteljevi ne imaju nikakova prava na nuždni dio ostavine oporučiteljeve. Ne pripada dakle nuždni dio ni braći ni sestram oporučitelja niti njegovom ženitbenom drugu, kojemu potonjemu zakon po §-u 796. o. g. z. daje pravo samo na pristojno uzdržavanje, dok drugi put ne stupi u brak, ako postoje u ovom §-u navedene zakonske predpostave.

U §-u 763, o. g. z. označuje se posve jasno, koje se sve osobe pod imenom „djeca" a koje pod imenom „roditelji" razumievaju. Pozivlje se u tom pogledu ne samo na §. 42. o. g. z., u kojem je već jasno izrečeno, da se pod imenom „djece" razumievaju svi srodnici u nizhodnoj lozi, a pod imenom „roditelja" redovito bez razlike koljena, svi srodnici u lozi uzhodnoj, već ističe uz to naročito, da se pod djecom razumievaju i unuci i praunuci, a pod imenom roditelja i svi djedovi i babe (predci) bez razlike medju muškim i ženskim spolom, medju rodjenjem zakonitim i nezakonitim, čim za te osobe nastane pravo i red nasljedovanja neoporučnog (zakonitog).

S ovim posljednim dodatkom, hoće zakon da kaže, da nezakonita djeca imadu ista prava na nuždni dio, koji imadu i na zakoniti dio, t. j., da oni imadu pravo zatražiti nuždni dio od onih osoba, od kojih im pristoji po zakonu pravo tražiti zakoniti dio, ako ne ima nikakove naredbe posliednje volje.

Vriede s toga za nuždni dio nezakonite djece oni isti propisi, koji su u pogledu njih izdani glede zakonitog njima pristojećeg diela u slučaju neoporučnog nasljedstva u §§. 752.—754. o. g. z.

Spadaju dakle medju nuždne nasljednike: djeca rodjena van ženitbe i pozakonjena po kasnijoj ženitbi svojih roditelja, kao i ona djeca, kojoj pripada osobito dobročinstvo, sadržano u §-u 160. o. g. z., sasvim tim, što je obstojala zaprieka u vrieme, kada sklopiše ženitbu njihovi roditelji; zatim diete nezakonito, koje je pozakonjeno milošću vladaoca, ovo samo u pogledu otčeve zaostavštine pod uvjeti §-a 753. o. g. z.; napokon djeca nezakonita u obće ali samo s obzira ostavštine matere; dočim ova ne imaju pravo kao ni na zakoniti, tako ni na nuždni dio iz zaostavštine otčeve i djeda i babe materine.

Da se doskoči pobudjenoj dvojbi, da li po propisih obć. gradj. zakona posinjenoj djeci (posinkom, poćerkam) pripada zakoniti dio od ostavštine onih osoba, koje su ih posinile, izjavljuje ovime dvorski dekret od 10. svibnja 1838. br. 2610. sbirke prav. zak., usljed previšnje odluke od 4. svibnja 1733., da posinci i pokćerke takodjer spadaju medju djecu, koju po §-u 763. obć. gradj. zakonika ide zakoniti (nuždni) dio.

Razlika glede pravila reda nasljedstva zakonitog i nuždnog postoji samo u pogledu ascendenta, pošto na nuždno nasljedstvo ne imaju prava nikakova potomci roditelja ostavnikova, preminuloga prije ovoga (ostavnika) — kao što imadu ovi na zakonito nasljedstvo po §-u 735, o. g. z. jer po austr. gradj. pravu, ne spadaju pobočni rodjaci u obće k nuždnim nasljednikom. Zato, ako ne ima ostavnik descendenta, te, ako su mu oba roditelja umrla a ostavili potomaka, ne ima više ni nuždnih nasljednika, a ostavnik

---

[1] Vidi o historičkom razvitku prava nuždnih nasljednika kratku ali izcrpivu crticu kod Stubenraucha II. str. 34., a o formalnom pravu nuždnih nasljednika po rimskom pravu i Ungera VI. §. 78. str. 335. te po njemu tamo citirane pisce.

[2] Čitaj o tom veoma poučnu obrazložbu izvjestitelja i mnienje glasovatelja članova c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva, prigodom pretresivanja izvorne osnove kr. obćeg austr. gradj. zakonika o §§-ih 562.—565. iz kojih su postali §§. 762.—764. sadašnjeg teksta obć. austr. gradj. zakonika. (Ofner I. str. 463.—467, i 488.—492.).

Digitized by Google

može neograničeno razpoložiti za slučaj smrti cielom njegovom zaostavštinom. Djed i baba oporučitelja ne imaju u takovu slučaju nikakovo pravo na nuždni dio, jer se po konačnoj ustanovi §-a 763, o. g. z. ravna nuždno nasljedstvo po zakonitom nasljedstvu, što ista kaže da u pogledu nuždnog nasljedstva nastane pravo i red nasljedovanja neoporučnog. Po redu nasljedovanja zakonitog pako stupaju gledom na propis §-a 737. o. g. z. djed i baba samo onda u nasljedstvo, ako su roditelji umrli bez potomaka.[1]

Preporno je medju komentatori, da li imadu pravo na nuždni dio ascendenti, ako ne mogu ili neće da nastupe descendenti budi, što su nesposobni za nasljedstvo u obće, budi što su nedostojni nasljedstva, iznasljedjeni, ili nasljedstva se odrekli, u koliko ne ima nikakvog inog descendenta.

Neki ne priznavaju pravo nuždnog diela ascendentom u obće u svih gorenavedenih slučajevih, ako su dotični descendenti još živi; drugi priznavaju ascendentom pravo nuždnog diela samo u slučaju onom, ako su descendenti nesposobni nasljedovati, ali ne ako su se nasljedstva odrekli ili ako su iznasljedjeni; konačno treći opet samo onda ne, ako su iznasljedjeni. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji u svakom od gorenavedenih slučajeva priznavaju pravo na nuždni dio ascendentom, jer se nuždno nasljedstvo ravna po načelih zakonitog nasljedstva, te se uviek samo na to gledati ima, da li bi za taj slučaj ascendenti stupili u zakonito nasljedstvo, da je ostavnik umro bezoporučno, odnosno bez postavljanja oporučnih nasljednika ili da za ove nastaje jedan od gorenavedenih slučajeva, po kojih nebi mogli nastupiti oporučno nasljedstvo. Pošto bi pako u gorenavedenih slučajevih nastupili zakoniti nasljednici nasljedstvo, koje bi na takov način ostalo izpražnjeno po kojem oporučnom nasljedniku, to pripada obzirom na konačnu ustanovu §. 763. o. g. z. i ascendentom izpražnjeni nuždni dio descendenta, ako ne ima inih za nasljedstvo sposobnih descendenta.[2]

Koliko (pristoji nuždnim nasljednikom u ime diela nuždnog)?

§. 765. Zakon odredjuje svakomu djetetu u ime diela zakonitog polovinu od inoga, što bi mu zapalo po nasljedovanju neoporučnom.

§. 766. U lozi uzhodnoj pristoji svakomu nuždnomu nasljedniku u ime diela zakonitog trećina od onoga, što bi bio zadobio po nasljedovanju neoporučnom.

Koliko pristoji nuždnim nasljednikom u ime diela nuždnog je posve jasno izraženo u §§. 765.—766. o. g. z.; naime: descendentom (djeci, unukom i praunukom) oporučitelja polovinu onoga, što bi jim pripalo po nasljedovanju zakonitom, a ascendentom (roditeljem, djedu i babi itd.) trećinu od onoga, što bi zadobili po nasljedovanju neoporučnom (zakonitom).[3]

---

[1] Stubenrauch II. str. 37.

[2] Ovoga je mnienja Unger VI. §. 79. 5. str. 338. i 339. i Kirchstetter str. 400. Protivna su mnienja Stubenrauch II. str. 37., koji se slaže s mnienjem Zeillera II. str. 775.—776. i Nippl V. str. 67., koji samo onda priznaju pravo nuždnog diela ascendentom, ako je zadnji descendent nesposoban nasljedovati. Vidi o tom i razna mnienja ostalih pisaca, koje navadja Unger i Kirchstetter.

[3] Čitaj o historičkom razvitku glede odmjere količine u ime nuždnih dielova nuždnim nasljednikom kratku crticu kod Stubenraucha II. str. 38., a o intenciji zakodavca kod ustanovljenja količine izmjere nuždnih dielova Zeillera Coment. II. str. 769. te i zapisnik o vječanju c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču od 19. studena 1804. u pogledu djece (Ofner I. §. 566. str. 467.—470.) a glede roditelja isti zapisnik (Ofner I. §§. 562. 565. str. 465.—467.) i sjednički zapisnik od 17. prosinca 1804. (Ofner I. str. 488.—493.).

Digitized by Google

Kod ustanovljenja nuždnih dielova u pogledu alikvotnog diela, pripadajućeg svakomu pojedinomu nuždnomu nasljedniku in concreto, ima se postupati onako, kao što kod ustanovljenja zakonitog nasljednog diela; imadu se dakle svi zakoniti nasljednici, koji bi došli na red u slučaju zakonitog nasljedovanja, da ne ima oporučnih nasljednika, uključivo nuždnih nasljednika sbrojiti, te učiniti toliko dielova iz zaostavštine, koliko ima tih zakonitih nasljednika; polovica ovako ustanovljenog diela, pripadajućeg zakonitom nasljedniku, zapast će nuždnom nasljedniku. Ako je dakle oporučitelj ostavio petero djece, te samo dvojicu u oporuci imenovao svojimi nasljednici, druge pako mimoišao, postaviv mjesto njih druge oporučne nasljednike ili učiniv inih odredaba, tada imadu upitna mimoidjena trojica pravona nuždni dio zaostavštine. Ovaj će se računati tako, kao da ne ima nikakvih oporučnih nasljednika, t. j. zaostavština će se se dieliti na pet dielova, koliko je ostavio oporučitelj djece, koji bi kao zakoniti nasljednici prve loze došli do nasljedstva, da ne ima oporučnih nasljednika, a nuždnim nasljednikom pripast će svakomu jedna desetina ciele zaostavštine.

Kod računanja količine (kvantuma) pojedinog nuždnog diela ima se postupati po propisih §§. 784.—789. o. g. z., kako je kod ovih §-a obrazloženo.

Ako nije više koje diete oporučiteljevo na životu, prelazi zakoniti njegov dio nasljedstva na njegove potomke, t. j. na njegovu djecu ili unuke oporučiteljeve. Isto tako prelazi i nuždni dio nasljedstva preminulog djeteta oporučitelja na njegovu djecu odnosno unučad oporučiteljevu, te se dieli onda nuždni dio, kao i zakoniti nasljedni dio, per stirpes. Ako je dakle n. pr. oporučitelj A ostavio kćeri B i C i djecu sina mu D-a E i F (svoje unuke), a ove svoje unuke u oporuci svojoj mimoišao, dieli se zaostavština njegova na tri diela, te će dobiti unuci ostavnikovi E i F polovicu trećine pripadajuće D-u na jednake dielove, ili svaki $^1/_{12}$, a kćeri B i C svaka $^5/_{12}$.

Preporno je medju komentatori, kako se ima uračunati nuždni dio, ako je oporučitelj ostavio ženitbenog druga, gledom na pristojeće ovomu pravo uživanja po razmjerju navedenom u §. 757. o. g. z. Mi držimo u tom pogledu opravdanim mnienje onih komentatora, koji tvrde, da konkurencija preživivšega bračnog druga sa nuždnimi nasljednici ostavnikovi u slučaju §-a 757. o. g. z. ne upliva na računanje nuždnog diela, da se i za taj slučaj ima zaostavština dieliti na toliko dielova, koliko ima djece, neobziruć se na pravo uživanja koje pripada preživivšemu zakonitom drugu oporučitelja po razmjerju §-a 757. o. g. z., te odmjeriti nuždnim nasljednikom, descendentom, polovicu upitnog po zakonitom nasljedstvu pripadajućeg im diela u ime nuždnog diela, jer preživšemu zakonitom drugu ostavnikovom ne pripada po §-u 796. o. g. z. nikakovo pravo na nuždni dio.[1] Djeca razmetnika, koji je po §-u 568. o. g. z. samo polovicom svoje imovine razredjivao za slučaj smrti, ali u oporuci svojoj istu (djecu svoju) posvema mimoišao, ne imadu pravo tražiti od polovine ove nuždni dio, ako jim je druga polovina ostavljena kao zakonitim nasljednikom, jer su time faktično dobili toliko, koliko jim pristoji u ime nuždnog diela.

Što se tiče nuždnog diela pripadajućeg roditeljem oporučitelja, to dobije svaki roditelj samo jednu trećinu onog diela, koji bi mu pripao po zakonitom nasljedstvu. Ako je dakle oporučitelj A ostavio roditelje B i C, dobije svaki jednu šestinu ostavštine. Ako je jedan roditelj umro, ne prelazi njegov dio na potomke njegove, niti ne prirašćuje dielu drugoga zakonitoga druga, već zapada zakonitim nasljednikom oporučitelja. Ne zapada dio preminuloga roditelja oporučiteljeva potomkom njegovim, jer na

[1] Ovog su mnienja Stubenrauch I. str. 39. i Winiwarter III. str. 333. Unger VI. §. 80. opazka 1. str. 340. nije toga mnienja, već tvrdi, da mora i s djecom konkurirajući ženitbeni drug partem facere ad minuendam legitimam, te da se po tom ima diel pripadajući preživivšemu ženitbenom drugu na uživanje uračunati do vriednosti istog uživanja za trajanja čovječjeg života.

Digitized by Google

nuždni dio, ne imadu nikakova prava pobočni rodjaci oporučiteljevi; a ne zapada preživivšemu zakonitomu drugu roditelja oporučitelja, jer po zakonitom nasljedstvu on pravo ne ima na dio preminuloga mu zakonitog druga, ako je ovaj ostavio potomaka, pošto se red nasljedovanja nuždnog ravna po redu nasljedovanja oporučnoga (§. 769. o. g. z.).

Ako su oba roditelja umrla bez potomaka, prelazi njihov nuždni dio na djeda i babu obih roditeljah per stirpes. Ako su pako roditelji oporučitelja ostavili potomaka t. j., ako oporučitelj imade braće i sestara, ne imadu prava djed i baba na nuždni dio, jer za taj slučaj nebi oni imali ni pravo na zakonito nasljedstvo.[1]

Ako konkurira preživivši zakoniti drug oporučiteljev sa njegovimi roditelji, to dobije u tom slučaju preživivši zakoniti drug neograničeno vlastničtvo jedne četvrtine zaostavštine po §u 758. o. g. z. a od preostatka ostavštine odnijeruje se roditeljem ostavnikovim pristojeći jim nuždni dio, dakle dobit će oni $^1/_3$ od $^3/_4$ ostavštine ili $^1/_4$ cele zaostavštine.[2]

Pod kakovimi ograničenji.

§. 767. Tko se je odrekao prava na nasljedstvo, tko je isključen od prava toga polag propisa sadržanih u poglavju osmom, ili tko je po oporučitelju iznasliedjen iz pravednog uzroka, takov ne ima prava na dio zakoniti, i kada se odredjuje dio taj, smatra se kao da nije ni živ.

Zakonom je izključen od nuždnog diela:

1. Tko se je odrekao prava na nasljedstvo.

2. Tko je izključen od prava toga polag propisa sadržanih u poglavju osmom, t. j. tko je oporučitelja, njegovu djecu, roditelje ili ženitbenog druga iz zlobne namisli u imovini tako uvriedio, da bi se suprot njemu moglo postupati po kaznenom zakonu (§. 540. o. g. z.); tko je oporučitelja prisilio ili prevarom naveo, da očituje posliednju volju, ili smetao mu, da ju očituje ili, da ju preinači ili, tko je zatajio razredbu posliednje volje, koju je oporučitelj jur napravio (§. 542. o. g. z.); osobe, koje su izpovjedile u sudu preljubočinstvo ili rodoskvrnost, ili proti kojim je preljubičinstvo ili rodoskornost dokazana (§§. 45. o. g. z.); napokon članovi duhovničkog reda, koji su položili svečani zavjet siromaštva (§. 539. o. g. z.) i inozemci obzirom na imovinu, ležeću u ovozemstvu, u koliko ne postoji s odnosnom državom inozemnom, koje je dotičnik pripadnik, ugovor glede slobodnog prenosa imetka. (Vidi o tom tumačenje kod §§. 538. i 539. o. g. z.).

3. Tko je iznasliedjen po oporučitelju iz pravednog uzroka (t. j. u jednom od slučajevih sliedećih §§-a 768.–773. o. g. z.).

Preporno je pitanje, da li su izključeni od nuždnog diela i potomci onoga, tko se je odrekao prava na nasljedstvo.

Na ovo pitanje odgovaraju svi noviji komentatori jestno, a i judikatura se je u tom smislu izjavila.[3] Obzirom na ustanovu §. 551. o. g. z., po kojoj određenje na nasljedstvo valja i za potomke onoga, koji se je odrekao nasljedstva, držimo da ne može biti dvojbe, da su i potomci istoga izključeni od nuždnog diela, jer gdje ne ima zakonitog nasljedstva ne ima ni nuždnog diela; ovo sliedi iz konačne ustanove §. 768.

---

[1] Unger VI. §. 79. opazka 5. str. 338.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. rujna 1853. br. 7654. Ger. Ztg. od god. 1856. br. 39. i od 26. siečnja 1870. G. U. 3686.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. siečnja 1856. br. 1092. G. U. 151.

Digitized by Google

o. g. z.[1] Potomci pako onoga, koji je postao nedostojnim prava nasljedstva, ako je umro prije oporučitelja, (§. 540. o. g. z.) nisu izključeni od nuždnog nasljedstva, jer nisu u obće od prava nasljedstva zakonitog izključeni (§. 541. o. g. z.).

Tim, što je jedan nuždni nasljednik radi postojećeg jednog od uzroka navedenih u §. 767. o. g. z. odpao, ne mienja se red u nuždnom nasljedovanju, jer §. 763. o. g. z. odredjuje izrazito, da za nuždne nasljednike valja red nasljedovanja neoporučnog (zakonitog); §. 732. o. g. z. pako odredjuje glede descendenta, da unuci, izhodeći od djece još živuće i praunuci, izlazeći od unuka još živućih, ne imaju pravo nasljedovati, a §. 735. o. g. z. propisuje glede ascendenta, da, ako ne ima nikoga, koji izlazi od samoga pokojnika, nasljedstvo zapada onim, koji su mu srodnici u drugoj lozi, t. j. njegovim roditeljem i njihovim potomkom. Gledom na ovaj red u zakonitom nasljedovanju mogu se ustanoviti glede nuždnog nasljedstva, obzirom na slučajeve navedene u §. 767. o. g. z., sliedeća pravila: 1. Ako ima nasljednik, koji se je odrekao nasljedstva, djece, ne imaju ovi prava na nuždni dio iz ostavštine na nasljedstvo, kojeg se je on odrekao, obzirom na §. 551. o. g. z.; 2. ako je nuždni nasljednik, koji je nedostojan postao nasljedstva (§. 540. o. g. z.), umro, imadu njegovi potomci pravo na njegov nuždni dio (§. 541. o. g. z.); ne imaju pako to pravo za njegova života obzirom na §. 732. o. g. z. Isto to valja glede potomaka nuždnog nasljednika koji je iz pravednog uzroka (jedan od razloga, navedenih u §§. 768.—773. o. g. z.) isnasliedjen. I ovi ne imaju pravo na nuždni dio svoga roditelja, koji bi mu pristojao iz ostavštine, da se nije odrekao nasljedstva, za života njegova, jer nebi ni onda imali prava zakonitog nasljedovanja po propisu §. 732. o. g. z. Ako je pako umro prije oporučitelja, stupaju descendenti u njegov nuždni dio, pošto imadu za taj slučaj i pravo na zakonito nasljedstvo, jer uzroci isnasljedjenja navedeni u §. 768. o. g. z. nisu nuždni, te ne izključuju već sami po sebi od zakonitog nasljedstva. 4. Ako nuždni nasljednik pravo ne ima na nuždni dio, što je član duhovnog reda, koji je položio svečani zavjet siromaštva, ili pako ako je bjegunac, nisu njegovi potomci izključeni od prava na njemu pristojeći nuždni dio. Ako nuždni nasljednik, neostaviv nijednog descendenta, umre, imadu ascendenti (njegovi roditelji, djed i baba itd.) u slučaju gore pod 1.) navedenom samo onda pravo na njegov nuždni dio, ako se je on odrekao prava na nasljedstvo sasvim obćenito, a ne naročito samo na korist ostavnika. U slučajevih 2.—4. stupaju ascendenti u zakonito njegovo nasljedstvo, imadu s toga pravo i na njemu pristojeći nuždni dio pod stegom navedenom u §-u 735. o. g. z. Preporno je medju komentatori, kako da se ima odmjeriti nuždni dio ostalim nuždnim nasljednikom, ako je jedan od njih iz jednog od uzroka §. 767. o. g. z. odpao? Mi držimo opravdanim već gledom na namisao zakonodavca[2] mnienje onih komentatora, koji se izjaviše za to, da u slučaju §-a 767. o. g. z. pada ovaj napušteni dio u samu ostavinsku gromadu, jer se uzima, kao da takova nasljednika u obće ne ima, te će se tako dielovi ostalih nuždnih nasljednika razmjerno povećati. (Ako je n. pr. oporučitelj ostavio djecu A, B i C, te se C odrekao svoga nasljedstva, to će A i B dobiti i dio C-ov). Tko se je pako odrekao samo svoga nuždnog diela, taj se nije odrekao i zakonitog nasljedstva,[3] te se ne smatra, da ga ne ima, jer se ovaj ne smatra kao da nije živ (§. 767. o. g. z.). Zato se nuždni dio istoga računa sa ostalimi dielovi nuždnih nasljednika, te će

[1] Vidi o tom mnienje Ungera VI. §. 79. opazka 8. str. 339., i obširno razlaganje Stubenraucha II. str. 41. i 42. u pobijanju mnienja Winiwarterova, koji je u ostalom takodjer svoj nazor mienjao.

[2] Vidi razpravu i zaključak o tom pitanju prigodom viećanja c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču o ovom §-u, koji odgovara §-u 578. izvorne osnove k obćem gradj. zakoniku. (Ofner I. str. 471.).

[3] Unger VI. §. 30. opazka 7. str. 129.

Digitized by Google

svaki od ostalih nuždnih nasljednika dobiti samo onoliko, koliko bi dobili da se nije dotičnik odrekao svoga nuždnog diela; pušteni taj dio nasljedstva ostat će pako na slobodno razpoloženje ostavnika.[1]

Potrebnosti, da se tko može iznasljediti po zakonu.

§. 768. Diete može biti iznasliedjeno:
1. ako je o palo od kršćanstva;
2. ako je oporučitelja nahodećeg se u nuždi ostavilo bez pomoći;
3. ako je radi kakovog zločinstva osudjeno na tamnicu do smrti ili na dvadeset godina;
4. ako postojano provodi način življenja protivan javnoj ćudorednosti.

§. 769. Radi istih uzroka mogu i roditelji biti izključeni od diela zakonitog a osobito onda, ako su sasvim zanemarili odgojenje djeteta.

§. 770. U obće može se po naredbi posliednje volje oduzeti nuždnomu nasljedniku dio zakoniti i za takova djelanja, koja polag §§. 540—542. čine nasljednika nedostojnim prava nasljedovanja.

S gledišta pravičnosti opravdano je, da zakon, koji s jedne strane odredjuje u obće, da oporučitelj ne smije svoj bližnji rod mimoići te mu odredjuje zato za svaki slučaj zakoniti (nuždni) dio iz ostavštine oporučiteljeve, s druge strane i podieljuje oporučitelju pravo, da može iznasliediti najbližu rodbinu svoju, ako ima zato temeljita uzroka.

Da pako i u tom slučaju štiti rodbinu oporučiteljevu od samovolje oporučiteljeve, dopušta se ovakovo iznasljedjenje samo iz uzroka izrazito u zakonu ustanovljenih. U tom pogledu sliedio je naš gradjanski zakon sustav rimskoga prava.

Naš gradjanski zakon priznaje dvie vrsti iznasljedjenja: radi nedostojnosti nuždnih nasljednika (§§. 768.—770. o. g. z. (exheredatio ob ingratitudinem) i u korist daljih potomaka nuždnih nasljednika (§. 783. o. g. z.) (exheredatio bona mente facta).

Premda su uzroci iznasljedjenja uvršteni u poglavju, slovećem o nuždnom nasljedjenju, to se ipak ne proteže pravni učinak iznasljedjenja samo na nuždni dio, već i na zakonito nasljedstvo iznasljedjenoga, te ovaj, ako je iznasljedjen po oporučitelju, ne gubi samo pravo na nuždni dio već i pravo na zakonito nasljedstvo oporučitelja, jer se punim pravom uzeti ne može, da oporučitelj, koji nije htio, da njegov nasljednik dobije nuždni dio, proti tomu ništa nebi bio imao, da zapada takovom nasljedniku u slučaju neoporučnog nasljedstva pristojeći mu dio po zakonitom nasljedstvu, koji je uviek veći nego nuždni dio.[2] Ovaj slučaj može nastati, ako je oporuka proglašena netvrdom u pogledu pojedine njezine razredbe tičuće se oporučnog nasljedovanja, ili ako oporučitelj nije razredio cielim svojim imetkom, te bi imao zato nastupiti sasvim ili diono zakonito nasljedovanje, kojega bi bio dionikom i iz nasljedjeni; ili napokon, ako nije ostavnik pravio nikakovu oporuku, već na prosto očitovanjem za slučaj smrti samo odnosnog svojeg nuždnog nasljednika iznasljedio. (Vidi o tom više kod tumašenja §-a 772, o. g. z.).

---

[1] Vidi o tom Ungera VI. §. 80. opazka 3. str. 341., Stubenraucha II. str. 44. i Kirchstettera str. 401.

[2] Unger VI. §. 30. opazka 4. str. 127., te §. 83 opazka 3. str. 351. i opazka 21 str. 350.

Digitized by Google

Ovakovo iznasliedjenom nuždnom nasljedniku pristoji ipak po §-u 795. o. g. z. potrebno uzdržavanje, koje mu se ima odrediti iz ostavštine.

Uzroci iznasljedjenja ili su takovi, koji radjaju pravni učinak s njima skopčani samo onda, ako se oporučitelj izrazito radi jednog od ovih uzroka pravom svojim iznasljedjenja posluži, t. j. na koje se obzira uzeti ima samo onda, ako je oporučitelj radi kojih od ovih uzroka nuždnog nasljednika izrazito iznasljedio, ili su pako takovi, koji djeluju već po zakonu, t. j. radi kojih, ako nastanu, te ako su dokazani, nuždni nasljednik već po samom zakonu gubi pravo na nasljedstvo.

U prve spadaju oni, navedeni u §-u 768. o. g. z., a u potonje, oni navedeni u §. 770. odnosno u §§. 540.—542. o. g. z.

Uzroci nasljedjenja prve vrsti, sadržani u §-u 768. o. g. z., su sliedeći:

a) Ako je diete odpalo od kršćanstva.[1]

b) Ako je oporučitelja u nuždi nahodećeg se ostavilo bez pomoći. Pod nuždom se ne razumieva samo pomanjkanje novčanih sredstva (novčana oskudica), već u obće svaka nevolja, u koju je oporučitelj spao usljed bolesti, boli, pomanjkanja životnih potrebоća, pomanjkanja zaslužbe, lišenja osobne slobode itd.[2] Razumieva se pako samo po sebi, da se ova povrieda dužnosti djetetu samo onda u grieh upisati može, ako se je ono nalazilo u stanju, da pripomogne oporučitelju u nevolji.

c) Ako je diete radi kakovog zločinstva osudjeno na tamnicu do smrti ili na dvadeset godina. Zakon ne broji ovamo i kazan smrti, ali obzirom na argumentum a minori ad majus, ima se i ova uvrstiti ovamo medju uzroke iznasljedjenja ove točke. Razlog zašto nije kazan smrti kao uzrok iznasljedjenja ovdje navedena, bit će jamačno samo taj, kao što to Winiwarter sgodno primjećuje, što će riedko kad nastati slučaj, da će tko oporuku praviti upravo u medjuvremenu od časa proglašenja do izvršenja smrtne osude svoga nuždnog nasljednika, a o kazni smrti može se samo onda govoriti, kada je osuda, izricajuća kazan smrti pravomoćna postala.[3]

d) Ako diete postojano provodi način življenja protivan javnoj ćudorednosti. Pod načinom življenja protivna javnoj ćudorednosti ima se razumievati samo razuzdani (razkalašeni) ili obezčašćujući način življenja (turpis vita, vita contra bonos mores). Pitanje, kada se način življenja smatrati može ovakovim, ima se prosuditi po općenitih svjetskih nazorih u tom pogledu, a ne po propisih kaznenog zakona.[4]

Ascendenti mogu od descendenta biti iznasliedjeni iz jednog od uzroka navedenih u §-u 768. o. g. z., a uz to i onda, ako su sasvim zanemarili odgojenje djeteta. O tom zanemarenju može ipak samo onda govora biti, ako je odnosnom ascendentu po zakonu nadležala dužnost odgojenja (§. 143. o. g. z.). O slučajevih iznasliedjenja po §§. 540. i 542. o. g. z. vidi tumačenje kod ovih §-a.

Uzroci iznasljedjenja su po zakonu u §§-ih 778. do 770. nabrojeni taksativno. Drugi slični uzroci nisu dovoljni za iznasljedjenje, u koliko nisu utemeljeni u smislu zakona, t. j., u koliko se ne dadu po smislu zakona uvrstiti u red jednih od uzroka

---

[1] Ovaj je razlog iznasljedjenja odpao u Cislajtaniji usljed čl. 7. zakona od 25. svibnja 1869. br. 49. d. z. l. U nas je još u krieposti.

[2] Unger VI. §. 83. opazka 5. str. 352. i Stubenrauch u najnovijem izdanju II. strana 46.

[3] Winiwarter III. str. 344., Stubenrauch II. str. 46. Unger VI. §. 83. opazka 5. str. 352.

[4] Unger VI. §. 83. opazka 7. str. 353. Protivno Winiwarter III. str. 342. i 343., koji misli, da se ima pitanje ovo riešiti po propisih kaz. zakona. Stubenrauch, koji je bio prije mnienja Winiwarterova, pridružio se je u najnovijem svom izdanju mnienju Ungerovom.

Digitized by Google

iznasliedjenja §. 778. - 770.[1] U koliko su po kaznenomu zakonu progoniti se imajući kažnjivi čini uzrokom iznasljedjenja obrazloženo je kod §. 540. o. g. z.

§. 771. Uzrok iznasliedjenja, ma ga oporučitelj izrekao ili ne izrekao, mora nasljednik svagda dokazati, i treba da je utemeljen u riečih i u smislu zakona.

§. 772. Iznasliedjenje ukida se samo po naročitoj poreki, očitovanoj načinom zakonitim.

Iznasliediti može oporučitelj zakonitog (nuždnog) nasljednika svoga ili izrično po naročitoj odredbi, očitovanoj načinom zakonitim (§. 771. o. g. z.) ili muče mimoidjenjem u oporuci nuždnog nasljednika, koji se je učinio krivcem kojega god od uzroka, navedenih u §§. 768.—770. o. g. z. (§. 782. o. g. z.).

U jednom i u drugom slučaju ima na nasljedstvo pozvani nasljednik dokazati, da postoji uzrok iznasljedjenja, i to, kako zakon u §. 771. o. g. z. izrično ističe, ma uzrok taj oporučitelj izrekao ili ne izrekao.

Iz ove zakonske ustanove proizlazi jasno, da oporučitelj u naredbi posliednje volje svoje ne mora da izriče uzrok iznasljedjenja. Ne mora dakle oporučitelj kod iznasljedjenja nuždnog svog nasljednika izreći nikakov uzrok iznasljedjenja, a ako uzrok koji navadja, ne mora to biti pravi uzrok niti upravo jedan od uzroka, koji su u zakonu nabrojeni kao uzroci iznasljedjenja; dosta je da je izrično očitovao volju svoju, da odnosnog nuždnog nasljednika hoće da razbaštini; a nasljednikom, koji imadu stupiti u nasljedstvo usljed te odredbe oporučiteljeve, nadleži dokazati, da postoji doista jedan od zakonskih uzroka iznasljedjenja. Samo onda bi bilo očitovanje oporučiteljevo, kojim iznasljedjuje nuždnog nasljednika, bezkriepostaim, ako se dokaže, da se temelji volja oporučiteljeva na sasvim krivih predpostavah.[2]

U svakom slučaju pako je izrično iznasljedjenje samo onda kriepostno, ako je učinjeno u valjanoj formi, propisano po zakonu za naredbe posliednje volje u obće, te ako je ostavnik bio sposoban očitovati posliednju volju (§. 565. o. g. z.). Mora dakle biti to iznasljedjenje odredjeno ili u tvrdoj oporuci ili kodicilu ili pako u jednostavnom očitovanju posliednje volje, nesadržavajuće nikakvo postavljenje u nasljedstvo niti inih odredba gledo iznasljedjenja, ali koje mora imati onda sve potrebštine oporuke što se osobe ostavnikove i formalnosti za oporuke propisanih tiče.

Iznasljedjenje, koje tih potrebština ne ima, smatra se netvrdim, te kao da ga ne ima.

Iznasljedjenje može biti bezuvjetno i uvjetno, a i u naprvo odredjeno za slučaj da se nuždni nasljednik učini krivcem kojeg zakonitog uzroka iznasljedjenja. U slučaju ovom i u slučaju točke 3. §. 768. o. g. z. (kao što u svih ostalih slučajevih), mora da je uzrok iznasljedjenja već onda obstojao, kada nastaje čas, u kojem se ima nasljedstvo nastupiti.

Iznasliediti se može napokon nuždni nasljednik ili u pogledu cielog njegovog nuždnog diela ili pako samo u pogledu stanovitog diela svoga, ili pako tako, da se isti obtereću takovimi dužnostmi, koji umaljuju nuždni dio. Razumieva se, da kod svakog uma-

[1] Unger §. 83. opazka 6. str. 352. Vidi i Stubenrauch II. str. 48., koji pako proti smislu konačne ustanove §. 771. se izjavlja u obće proti svakoj analogiji. Protivnog je mnienja Kirchstetter str. 493., koji drži da se svaki pojedini uzrok iznasljedjenja analogno protegnuti može na slične osobito pretežnije slučajeve. Ovaj svoj nazor temelji on na pravna načela obćeg prava te se pozivlje o tom na Rintenisa III. §. 197. op. 10.

[2] Stubenrauch II. str. 48.

Digitized by Google

ljenja nuždnog dielu na teretu mora biti volja oporučiteljeva jasna, da je dio nuždnog nasljednika radi jednog od zakonitih uzroka iznasljedjenja u nuždnom dielu ograničiti, jer po §-u 774, o. g. z. nuždnom nasljedniku treba da je nuždni dio ostavljen sasvim čist, te svaki uvjet ili teret njega ograničujući nije tvrd.

Iznasljedjenje ukida se po izričnoj ustanovi §-a 772. o. g. z. samo po naročitoj poreki oporučiteljevoj, očitovanoj načinom zakonitim. Po ovom zakonskom propisu ne može uzrok iznasljedjenja, ako je jednom već obstojao, odpasti po zakonskih uzrocih, (kao n. pr., ako nastupa zastara u pogledu takovih uvriedah, koje se jedino sastoje u pogrdjenjih ili u djelih navedenih u §-u 1490. o. g. z. —), niti onda, ako je oporučitelj nuždnom nasljedniku oprostio čin, kojim se je počinio nedostojnim nasljedstva. Ovo je razlika izmedju gubitka prava na nasljedstvo radi jednog od uzroka navedenih u §. 540.—542, radi kojeg postaje nasljednik nedostojnim nasljedstva po samom zakonu, i izmedju gubitkom prava na nasljedstvo radi istih uzroka nasljed izričnog iznasljedjenja po oporučitelju.

Ustanova §-a 772. o. g. z. razjasnuje, zašto da su ustanove §§. 540.—542. o. g. z., koje sadržavaju uzroci, radi kojih postaje nasljednik već nedostojnim nasljedstva ex lege, uvršteni i medju uzroci radi kojih se nasljednik napose iznasljediti može. Po §-u 540. o. g. z. znade, tko je oporučitelja, njegovu djecu, roditelje ili druga iz zlobne namisli u imovini tako uvriedio ili uvrieditи hotio, da bi se uzprot njemu moglo postupati polag zakona kaznenog ureda radi ili na zahtjevanje uvriedjenoga, taj je dotle nedostojan prava nasljedstva, dok se ne sazna iz okolnosti, da mu je oporučitelj oprostio. Po §. 772. o. g. z. pako ostaje dotičnik i onda nedostojan nasljedstva, ako se i sazna iz okolnosti, da mu je oporučitelj oprostio sve dok oporučitelj po naročitoj poreki, očitovanoj načinom zakonitim, iznasljedjenje izričano ne ukida.[1]

Kao što kod opoziva oporuke tako i kod opoziva iznasljedjenja — ako i nije učinjeno u oporuci i kodicilu — moraju biti obdržavane sve formalnosti, kao kada se pravi oporuka, a kako se već po sebi razumije, mora i onda oporučitelj imati sve sposobnosti kao kod očitovanja posliednje volje te i opoziv onako očitovati kako §. 565. o. g. z. propisuje. Jedino onda ne treba izričnog opoziva odredbe iznasljedjenja, ako je iznasljedjenje posliedilo u oporuci, a oporučitelj iza ove oporuke učinio drugu novu oporuku, jer u tom slučaju stavljeno je i iznasljedjenje sadržano u prvoj oporuci izvan krieposti gledom na propis §-a 713. o. g. z., po kojem kasnija oporuka uništuje prednju ne samo u obziru postavljenja nasljednika, nego i glede ostalih odredaba.[2]

§. 773. Ako je nuždni nasljednik jako zadužen, ili ako je rasmotnik, te je sva prilika bojat se, da će pristojeći mu dio zakoniti propasti sasvim ili najvećim dielom djeci njegovoj, oporučitelj može mu odnzeti dio zakoniti, ali tako, da isti ima preći na djecu nuždnoga nasljednika.

Ustanova §-a 773. o. g. z. ne sadržava slučaj iznasljedjenja kao kazan nuždnog nasljednika, već samo iznasljedjenje učinjeno podobrice (exheredatio bona mente facta), da se sačuva imovina djeci nuždnog nasljednika, koji lahkoumno dugove pravi ili rasipno živi. Iznasljedjenje ovo nije drugo, nego substitucija učinjena u korist djece nuždnog nasljednika. Nuždni nasljednik nije iznasljedjen za uviek, jer on stupa u svoj nuždni dio, pristojeći mu iz ostavštine oporučiteljeve, ako on (nuždni nasljednik) ne ima više descendenta, ili ako su mu ovi izumrli prije, nego što je nastupio slučaj substitucije,

[1] Čitaj o tom Winiwartera III. str. 346.
[2] Stubenrauch II. str. 49. točka 3.

Digitized by Google

t. j. prije smrti oporučiteljeve, kao što stupa i fiduciar u slučaju povjerbene zamjene u nasljedstvo, ako ne ima više nikoga od zamjenika, pozvanih na nasljedstvo.[1]

Pod djecom razumievaju se svi descendenti po smislu §-a 42. o. g. z., koji su rodjeni u času smrti oporučiteljeve, ili, koji su onda već začeti (nascituri — §. 22. o. g. z. —). Ne proteže se pako ustanova §-a 773. na djecu rodjenu iza smrti oporučiteljeve a ne začetu u času njegove smrti, jer nasljedstvo, od kojeg ima biti iznasliedjeni nuždni nasljednik oporučiteljev izključen u korist djece njegove, nastupa smrću oporučitelja, a ovi imadu na nuždni dio pravo odmah u času smrti oporučiteljeve. Ovamo se ne može protegnuti dvorski dekret od 29. svibnja 1845. br. 888. prav. sb. zak., koji je specialni zakon, izdan samo k ustanovi §-a 612. o. g. z.[2]

Exheredatio bona mente nastupa po općem gradj. zakoniku samo onda, ako je nuždni nasljednik zadužen ili ako je razmetan (razsipan).[3] Takovi razsipni nuždni nasljednik ne mora da bude proglašen već sudno razsipnikom; pače zakon nije ni mislio sudno proglašenog razmetnika, jer za takova ne treba ustanove §-a 773. o. g. z., pošto razmetnik po zakonu (§. 568 o. g. z.) može po posliednoj volji razredjivati samo polovinom svoje imovine, druga polovina zapada nasljednikom zakonitim; a pošto su nuždni nasljednici podjedno i zakoniti nasljednici, to nisu nikako prikraćeni po sudno proglašenom razmetniku u nuždnom dielu, jer im je po zakonu već sačuvan toliki dio zaostavštine, kolik im zakon kao nuždni dio opredieljuje.[4]

Nuždni nasljednik, kojega je oporučitelj ovlašten izključiti iz nuždnog nasljedstva bona mente, ne mora biti samo descendent oporučiteljev, već može biti i ascendent njegov, jer zakon u tom pogledu ne čini razlike. I u slučaju iznasliedovanja bona mente ne treba da oporučitelj u očitovanju posliednje volje izrazito očituje, da nuždnog nasljednika iznasljedjuje iz jednog od uzroka §-a 773. o. g. z.; dovoljno je da očituje svoju volju tako, da je nedvojbeno, da je iz jednog od ovih uzroka iznasljedio nuždnog nasljednika. N. pr., ako kaže, da ostavlja nuždno nasljedstvo, pristojeće njegovom prezaduženom sinu, djeci njegovoj (unukom oporučitelja), ili da zato, što mu je sin razsipnik, postavlja za nasljedike svoje unuke. Naprosto nemotivirano iznasljedjenje u oporuci nije dovoljno, jer mučeće iznasljedjenje bona mente ne imade, to sliedi već po samoj naravi takovog iznasljedjenja, a i iz propisa §-a 782. o. g. z., koji poznaje mučeće iznasljedjenje samo u slučajevih §§. 768.—770. o. g. z.[5] Nuždni dio ovako iznasljedjenoga nuždnog nasljednika zapada svoj njegovoj djeci na jednake dielove, odnosno njihovim potomkom po načinu diobe zakonskog nasljedovanja.

Ako je nuždni dio pristojeći nuždnom nasljedniku samo djelomice ostavljen njegovim potomkom iz jednog od uzroka §-a 773. o. g. z., tada ne gubi nuždni nasljednik pravo na ostali dio, koji nije nikomu ostavljen. Isto to valja, ako je nuždni dio ostavljen izrično nekojim samo od njegove djece, u kojem slučaju ima nuždni nasljednik pravo na onaj dio nuždnog nasljedstva, koji bi zapao ostaloj njegovoj djeci, da je oporučitelj

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. listopada 1851. br. 3098. P. str. 518.

[2] Vidi o tom Ungera VI. §. 84. opazka 4. str. 357. i Stubenrauha II. str. 51. Starija judikatura je bila protivnog mnienja. Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 13. kolovoza 1840. P. str. 517. Mi držimo mnienje Ungerovo i Stubenraucha opravdanim obzirom na smisao zakonske ustanove §. 773. o. g. z. Rješitba novije judikature u tom pogledu ne ima.

[3] Hrvatski prievod obć. gradj. zakonika rabi u §. 773. rieč „razmetnik“. Ovo nam se ne čini sgodni prievod njemačke rieči „verschwenderisch“, jer po obć. gradj. zakoniku smatra se „razsipnikom“ samo onaj, koji je takovim sudno proglašen.

[4] Vidi o tom Ofnera: viećanje c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva o §. 587. izvorne osnove općeg gradj. zakonika I. str. 482.

[5] Unger VI. §. 84. opazka 5. str. 358.

Digitized by Google

upitni nuždni dio ostavio svoj svojoj djeci.[1] N. pr., ako oporučitelj ostavlja svoj nuždni dio s toga, što je njegov sin A prezadužen, unukom svojim (djeci A-voj) B-u i C-u; sin mu A ima pako još djecu D i E, koja bi imala isto pravo na upitni nuždni dio, tada zapada samo polovica nuždnog diela A-ova B-u i C-u, dočim će A dobiti drugu polovicu, naime dio pristojeći djeci njegovoj D-u i E-u.

Ako je oporučitelj ostavio nuždni dio nuždnog svog nasljednika trećim osobam, tada ova odredba nije tvrda, te takov nuždni nasljednik ne gubi nuždni dio.

U slučaju iznasljedjenja bona mente ne mora se dati izključenom nuždnom nasljedniku nuždno uzdržavanje iz ostavštine oporučiteljeve. Propis §-a 795. o. g. z. ne može se na nazočni slučaj uporabljivati, jer §. ovaj ima pred očima samo iznasljedjenja u slučajevih §§. 768.—770. o. g. z., u kojih nuždni dio nikomu ne zapada. U slučaju iznasljedjenja bona mente pako bilo bi nepravedno, da na nasljedstvo pozvani nasljednici plaćaju iz zaostavštine nuždni dio potomkom nuždnog nasljednika, a uz to samom nuždnom nasljedniku, potrebno uzdržavanje.

Ako je nuždni nasljednik tako siromašan, da ne ima od česa živjeti, tada je on vlastan poslužiti se pravom, koje mu daje §. 154. o. g. z. te tražiti uzdržavanje od djece svoje, koja su dobila u njegovo ime nuždni dio, jer su ona po prenavedenom §-u dužna, ako roditelji osiromaše, pristojno jih uzdržavati.[2]

Kako, da se ostavi dio zakoniti.

§. 774. Dio zakoniti može se ostaviti pod imenom diela nasljednog ili zapisa, a da se i ne nazove dielom zakonitim. Ali nuždnomu nasljedniku treba da je ostavljen sasvim čist. Svaki uvjet ili teret njega ograničavajući nije tvrd. Ako se nuždnomu nasljedniku ostavlja veći dio nasljedstva, uvjet ili teret odnosi se na dio prelazeći dio zakoniti.

Nuždni nasljednik, glede kojega ne postoji nikakvi zakoniti uzrok iznasljedjenja, ima pravo na nuždi dio već po zakonu iz ostavštine oporučiteljeve; njemu ne mora isti oporučitelj u oporuci svojoj naročito ostaviti. Ako pako hoće oporučitelj izrazito ostaviti nuždni dio nuždnom svom nasljedniku u oporuci svojoj, može to učiniti pod kakvim mu drago imenom, te ne mora da ga ostavlja nuždnom nasljedniku svom izrazito pod imenom nuždnog diela. On može to učiniti i pod imenom nasljednog diela ili zapisa. Ako n. pr. ima oporučitelj dva sina A i B, kojim pristoji u ime nuždnog diela svakomu četvrtina ostavštine, t. j. polovina onoga, što bi im zapalo po nasljedovanju neoporučnom (§. 765. o. g. z.) — pa oporučno imenuje A-a svojim nasljednikom na $^3/_4$ a B-a na $^1/_4$ zaostavštine, tada je faktično B-u ostavio samo nuždni dio pod imenom nasljednog diela. Kod te diobe bio bi B doduše prikraćen kao nasljednik zakoniti, da je ovo nastupilo, jer bi njemu po pravilih zakonitog nasljedovanja pripala polovina zaostavštine njegova otca, ali ne može napadati oporuku, pošto mu je otac ostavio pristojeći mu nuždni dio. Isto tako može oporučitelj ostaviti nuždnom nasljedniku svom nuždni dio kao zapis, ako ne imenuje nuždnog svog nasljednika oporučnim svojim nasljednikom, već mu ostavlja samo stanovitu stvar, koja predstavlja toliku vriednost, koliko iznosi njegov nuždni dio.

U svakom slučaju pako treba da je ostavljen nuždni dio nuždnom nasljedniku sasvim čist. Svaki uvjet ili teret njega ograničujući nije tvrd.

Nuždnom nasljedniku dakle, koji je oporukom postavljen nasljednikom samo u dielu ostavštine, koji odgovara njegovom nuždnom dielu, ili koji je dobio u ime zapisa

---

[1] Unger VI. §. 84. opazka 7. str. 358.
[2] Unger VI. §. 84. opazka 4. str. 357.

Digitized by Google

stvar, odgovarajuću po vriednosti svojoj njegovom nuždnom dielu, — ne smije se nasljedstvo ili zapis ograničiti nikojim od načina, kojimi je po §-u 695. o. g. z. oporučitelju dozvoljeno svoju razredbu ograničiti, t. j. uvjetom, kojom stanovitom dobom ili nalogom, a niti u obće nikojim teretom. Ako je pako oporučitelj ostavio svomu nuždnom nasljedniku veći dio zaostavštine u ime nasljednog diela ili stvari od veće vriednosti kao zapis, nego što iznosi njegov nuždni dio, tad može on taj višak ograničiti po volji svojoj, te ovo ograničenje biti će u pogledu odnosnog viška kriepostno. Ako oporučitelj nije naročito to ograničenje odredio samo u pogledu upitnog viška, već samo u obće ga izrazio, to isto ipak ne ima krieposti u pogledu onog iznosa, koji sačinjava nuždni dio nuždnog nasljednika, već samo u pogledu viška. Nu ako nije teret dielив, ili ako je uvjet takove naravi da se samo dio izvršiti ne može (n. pr., ako oporučitelj postavi nasljednikom svojim sina si A, ali samo pod uvjetom ako oženi B-u), tada mora nuždni nasljednik ili teret nositi i uvjet izpuniti, ili pako odreći se oporučnog nasljedstva; u kojem potonjem slučaju pako mu pristoji pravo gledom na propis §-a 808. o. g. z. zadržavati si nuždni dio, koji mu onda valja iz ostavštine odnjeriti čist od svakog tereta i uvjeta.[1]

Isto to nastupa ako oporučitelj ostavlja svom nuždnom nasljedniku u ime nasljedstva ili zapisa dio ostavštine, koji prelazi nuždni dio, ali pod naročitim uvjetom, da ima dobiti nasljedstvo ili zapis samo onda, ako izpuni uvjet ne samo u pogledu viška već i nuždnog diela, (takozvana socinistička kautela).

Kao što se u obće ne smije obteretiti nuždni dio, ne može oporučitelj imenovati niti nuždnom nasljedniku u pogledu nuždnog njegovog diela zamjenika. Ako je takovog postavio nuždnom nasljedniku, koje ga je oporučno imenovao nasljednikom u dielu zaostavštine nadilazećem pripadajući mu nuždni dio, substitucija ta biti će kriepostna samo u pogledu onog diela pripalog mu nasljedstva, koji prelazi nuždni dio.[2]

Nuždni dio ima se nuždnom nasljedniku izplatiti u gotovom. Nasljednik oporučni, kojemu nadleži izplata nuždnog diela, ne ima izbora, da li hoće nuždni dio izplatiti u gotovom ili in natura. Potonje može učiniti samo onda, ako na to nuždni nasljednik privoljuje.[4]

Oporučitelj može nuždnog nasljednika u oporuci svojoj ograničiti samo na nuždni dio. Ovo ograničenje mora pako biti jasno izraženo i po smislu sadržaja ciele oporuke nedvojbeno biti. U dvojbi uzima se, da je oporučitelj ostavio odnosni nuždni dio oporučnom svom nasljedniku kao zapis.

Ograničenje na nuždni dio može oporučitelj u naredbi posliednje volje svoje i izreći bez da inog koga postavi za nasljednika. Ograničenje takovo ima se onda ravnim smatrati izključenju nuždnog nasljednika od zakonitog nasljedstva, te takovi na nuždni dio naredbom posljedne volje po ostavniku izrazito ograničeni nuždni nasljednik ne ima onda nikakova prava na zakonito (neoporučno) nasljedstvo. U svakom drugom slučaju nije nuždni nasljednik ograničen na nuždni dio, te ima pravo na zakonito nasljedstvo u koliko ovo nastupa dione, što oporučitelj nije razredio cielom svojom imovinom ili pako u pogledu ciele zaostavštine, ako oporuka nije tvrda ili ako je ukinuta, što je napadana po kojem zakonitom nasljedniku.[5]

---

[1] Zeiler Coment. II. str. 788.

[2] Unger VI. §. 82. opazka 4. str. 348.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 27 siečnja 1853. br. 13773. Judikatenbuch 8, i sliš. vrh. suda u Beču od 11. ožujka 1869. br. 938. G. U. 3012.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. rujna 1861. br. 5209. Judikatenbuch 41.

[5] Unger VI. §. 82. opazka 1. str. 346.

Digitized by Google

Pravna sredstva nuždnog nasljednika: a) Ako je nepravedno iznasliedjen ili skraćen u dielu zakonitom (nuždnom).

§. 775. Nuždni nasljednik, ako je iznasliedjen bez uvjeta propisanih u §§. 768.—773. može iskati vaskolik pristojeći mu dio zakoniti; ako li je skraćen u čistom iznosku diela zakonitog, može iskati da mu se nadopuni dio taj.

Pravo navedeno u §-u 775. o. g. z. pristoji nuždnom nasljedniku: 1. koji je izrazito iznasljedjen iz inog kojeg uzroka nego li onih, zakonom ustanovljenih u §§. 768 -778. o. g. z., u kojem je slučaju iznasljedjenje bezkriepostno; 2. koji je sasvim mimoidjen u naredbi posliednje volje te ne dobije ništa niti u ime nasljedna diela, niti u ime zapisa, a oporučitelj je razredio cielom svojom imovinom tako, da ne preostaje ništa za zakonite (neoporučne) nasljednike, iz kojeg diela zaostavštine bi mogao dobiti nuždni nasljednik kao zakoniti (neoporučni) nasljednik u ime diela pristojećeg mu kao takovom onoliko, koliko ima tražiti u ime nuždnog diela; 3. koji je postavljen u oporuci nasljednikom u dielu nedosižućem količinu pristojećeg mu nuždnog diela, ili kojemu je u naredbi posliednje volje ostavljen zapis u vriednosti nedosižućoj onu nuždnog diela.

U slučaju 1. i 2. može takov nuždni nasljednik tražiti cieli nuždni dio svoj, a u slučaju 3. zahtievati, da se nadopuni nuždni dio.

Razumieva se, da u slučaju 3. ima mjesta nadopunjenju nuždnog diela samo u toliko, u koliko nebi nuždni nasljednik u svojstvu zakonitog nasljednika već bio dobio dio nasljedstva, odgovarajući iznosu njegovog nuždnog diela iz zaostavštine u slučaju da nije oporučitelj razredio cielom svojom imovinom, te je zato nastupilo u pogledu diela imovine, s kojom nije razpoložio za slučaj smrti, zakonito nasljedstvo.

Poznaku nuždnog diela ili nadopunu istog može nuždni nasljednik redovito samo od oporučnih nasljednika tražiti. Dužni su pako i zapisovnici pridodati razmjerno, koliko je potrebno, da se podpuno namiri rečeni nuždni dio §. 783. o. g. z.), jer se ovaj plaća iz zaostavštine u obće.

Ako je oporučitelj u razredbi posliednje volje samog nuždnog nasljednika postavio jedinim svojim sveobćim baštinikom, ali u istoj oporuci veći dio imovine svoje ostavio na zapise tako, da oporučnim baštinikom imenovanom nuždnom nasljedniku ne preostaje ni toliko, koliko mu je potrebno za nuždni njegov dio, tada može ovakov nuždni nasljednik sam od zapisovnika razmjernu svotu odbiti, da mu ostaje čisti nuždni dio.[2]

Pravo tražiti nuždni dio ili nadopunjenje istoga zastaruje za tri godine (§. 1487. o. g. z.). Pravo ovo pako ne gubi nuždni nasljednik niti time, što je priznao oporuku, kojom je prikraćen u svom nuždnom dielu, valjanom, niti time, što je primio oporukom mu ostavljeni dio zaostavštine ili zapis, nedosižući vriednost njegovog nuždnog diela.

Ako nastaje dvojbe, da li nije koji maloljetni ili pod skrbstvom stojeći nuždni nasljednik povriedjen u svom zakonitom pravu, tad treba razpravni sud ureda radi zahtievati, da se izkaže nuždni dio onako, kao što to propisuju §§. 733.—789. o. g. z. Kod punodobnih nuždnih nasljednika ne ima se razpravni sud ureda radi brinuti, da jim bude ostavljen čist nuždni dio, ako oni taj zahtjev sami ne stavljaju, odnosno, ako neprigovaraju samoj dioba zaostavštine.

Zahtjev pako po smislu §. 775. o. g. z. mogu staviti i punodobni nasljednici izvanparbenim putem kod razpravne oblasti. Samo ako nagoda ne podje za rukom, ima sudac odputiti na put redovite parnice po svojoj razsudi stranku onu, na stran koje je pravo slabije, dakle po okolnostih i oporučnog nasljednika proti nuždnom nasljedniku, a ne uviek nuždnog nasljednika proti oporučnim nasljednikom.

---

[1] Vidi o tom tumačenje kod §. 783. o. g. z.
[2] Unger VI. §. 85. opazka 1. str. 360.

Digitized by Google

b) ako je (nuždni nasljednik) sasvim mimoidjen.

§. 776. Ako je oporučitelj od više djece, za koju je znao da su na svietu, jedno diete mučanjem sasvim mimoišao, i diete to može iskati samo dio zakoniti.

§. 777. Ali ako se iz okolnosti može dokazati, da je oporučitelj zato samo mimoišao jedno od više djece, jer nije znao da je na svietu, mimoidjenik nije dužan zadovoljit se dielom zakonitim, nego može zahtievati dio nasljedstva jednak s dielom nasljedstva nuždnog nasljednika, komu najmanje zapada; ako li je postavljen za nasljednika jedini još zaostavši nuždni nasljednik, ili ako su svi ostali pozvani na jednake dielove, mimoidjenik može zahtievati jednaki dio nasljedstva.

§. 778. Ako oporučitelj ima samo jednog nuždnoga nasljednika, i mimoidje ga mučanjem po bludnji gore spomenutoj, ili ako se oporučitelju bez djece, pošto je jur očitovao svoju posliednju volju, rodi nuždni nasljednik, za kojeg ništa ne bijaše odredio, imaju se namiriti razmjerno jedini zapisi odredjeni na javne zavode, za nagradu izvršene službe ili na nabožne svrhe, i to tako, da njihov iznosak ne ima preći četvrtog diela čiste zaostavštine; a sve ostale razredbe posliednje volje gube sasvim snagu. Ali dolaze opet do snage, ako je nuždni nasljednik umro prije oporučitelja.

Ustanove ovih §-a odnose se samo na descendente oporučitelja. Ako je nuždni nasljednik u lozi uzhodnoj mimoidjen mučanjem, može svagda iskati samo pristojeći mu dio nuždni iz mase (§. 781. o. g. z.).

Odredbe §. 776. 777. o. g. z. govore samo za slučaj, ako je oporučitelj jedno diete mimoišao, ali analogno i obzirom na ratio legis imadu se ove odredbe uporabljivati i onda, ako je oporučitelj mimoišao svu zakonitu djecu svoju ili pako više njih od više djece.

Gledom na obrazložbu §-a 763. o. g. z. ne treba ovdje napose iztaći, da se pod djecom razumievaju po općenom pravilu §-a 42. o. g. z. i unuci i praunuci.

Kada oporučitelj u naredbi posliednje volje svoje mimoidje jedno ili više svojih descendenta, valja razlikovati u pogledu prava pristojećih za taj slučaj mimoidjenim nuždnim nasljednikom da li je oporučitelj znao, da je mimoidjeni nuždni nasljednik na svietu ili pako, da to znao nije. U prvom slučaju imadu se prava takovih nuždnih nasljednika prosuditi po propisu §-a 776. a u drugom slučaju po propisih §§. 777. i 778. o. g. z.

Ako je oporučitelj, kada je oporuku pravio, znao, da je mimoidjeni descendent na svietu, može mimoidjeni (nuždni nasljednik) iskati samo nuždni dio iz ostavštine, jer se mora uzeti s jedne strane, da ga oporučitelj nije htio postaviti svojim nasljednikom, s druge strane pako opet, da ga iznasljediti htio nije, jer bi inače u tom pogledu u naredbi posliednje volje posebnu odredbu učinio bio.

Nije potrebno pako, da je mimoidjeni descendent onda, kada je oporučitelj oporuku pravio, već bio rodjen, dovoljno je, da je bio nasciturus (§. 22. o. g.) samo, ako se dokazati može, da je ova okolnost bila oporučitelju poznata, t. j., da je znao, da se diete već nalazi u utrobi matere njegove.[1]

---

[1] Stubenrauch II. str. 58.

Digitized by Google

Iznimka glede običnitog pravila §. 776. o. g. z. postoji samo u slučaju, ako je nuždni nasljednik s jednog od uzroka §§. 540.—542. o. g. z. postao nedostojnim prava nasljedovanja, u kojem slučaju ne ima prava na nuždni dio, već samo po §-u 795. o. g. z. pravo na potrebno uzdržavanje.

Ako oporučitelj nije znao za mimoidjenog descendenta, te ako se iz okolnostih zaključiti može, da je samo zato njega mimoišao, ustanovljuje zakon u §-u 777. o. g. z. da mimoidjeni nuždni nasljednik nije dužan za taj slučaj zadovoljiti se dielom nuždnim, nego da može zahtievati dio nasljedstva, jednak s dielom nasljedstva nuždnog nasljednika, komu najmanje zapada, ili, ako je jedan samo nuždni nasljednik postavljen nasljednikom ili više njih na jednake dielove, dio jednaki s ovim.

I u slučaju §. 777. o. g. z. ne čini razlike, da li je mimoidjeno diete već živilo za vrieme kada je učinio oporučitelj oporuku, ili da se je kasnije rodilo kao posthumus.[1]

Za riešenje pitanja, da li je koji nuždni nasljednik znanjem oporučiteljevim mimoidjen ili nije, odlučno je samo vrieme kada je oporučitelj oporuku pravio, a ne čas njegove smrti. Ako oporučitelj dakle za vrieme, kada je pravio oporuku, znao nije za mimoidjenoga nuždnog nasljednika, tada ne ima se uporabiti propis §-a 776. već §. 777. o. g. z., ma da je i za nuždnog nasljednika znao za vrieme smrti njegove.[2]

Okolnost dakle, što je oporučitelj iza učinjene već naredbe posliednje volje saznao, da su živa djeca, koju je mimoišao u oporuci svojoj, misleći da nisu više na životu, ne mienja na pravo nasljedno, pristojeće mimoidjenoj djeci po §-u 777. o. g. z. ništa, van da je oporučitelj, iza kako je za ovu svoju bludnju saznao, očitovao u valjanoj, za oporuku propisanoj formi, da ostaje posvema kod prve svoje oporuke, u kojem slučaju samo stupa u kriepost propis §-a 776. o. g. z. te se imadu mimoidjena djeca zadovoljiti nuždnim dielom iz ostavštine.[3]

Kod uporabe §-a 777. o. g. z. ima se razlikovati:

1. da li je oporučitelj postavio za nasljednike samo djecu svoju (descendente) te a) da li jim je ostavio više, nego što iznosi njihov nuždni dio ili b) samo toliko, koliko ovaj vriedi;

2. da li je postavio uz nuždne nasljednike i treće osobe za nasljednike; i to opet a) da li je nuždnim nasljednikom ostavio u ime nasljedstva više nego nuždni dio, ili b) da li je nuždne nasljednike ograničio samo na nuždni dio.

Na 1. Ako je oporučitelj postavio za nasljednike samo descendente (a ne uz njih i treću osobu) te, ako je ostavio svim ili barem jednom više, nego što iznosi njegov nuždni dio, zadobiva mimoidjeni nuždni nasljednik onoliko, koliko zapada nuždnom nasljedniku, koji je najmanje dobio u imę nasljedstva, u koliko je ovaj dio veći nego nuždni dio. Ne dobije dakle mimoidjeni nuždni nasljednik, ako je jedan od u oporuci imenovanih nasljednika dobio samo nuždni dio, takodjer samo nuždni dio, što ovaj najmanje iznosi, jer §. 777. o. g. z. izrično odredjuje, da se mimoidjenik nije dužan zadovoljiti dielom zakonitim, nuždnim), nego da može zahtievati dio nasljedstva, jednak s dielom nasljedstva nuždnog nasljednika, komu najmanje zapada, time je pako drugimi riečmi kazano, da dio, što ima pravo mimoidjenik zahtievati iz nasljedstva, svakako veći biti ima od nuždnog diela pristojećeg mu iz ostavštine. Ako je dakle oporučitelj od trojice nuždnih nasljednika, koji su mu poznati bili, postavio dvojicu za svoje nasljednike, a trećem nuždni dio ostavio, tada ne ima se mimoidjeni nasljednik, za kojega oporučitelj znao nije da je na životu, zadovoljiti nuždnim dielom, što je taj

[1] Vidi Unger VI. §. 87. opazka 4. str. 309. Protivno starija judikatura. Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 8. lipnja 1856. br. 4182. G. U. 207.). Mi držimo mnienje Ungerovo opravdanim gledom na propis §. 52. o. g. z.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. siečnja 1853. br. 13159. Peitler str. 527.

[3] Unger §. 87. opazka 7. str. 372.

Digitized by Google

najmanji dio, koji je zapao po oporučitelju u oporuci imenovanom nuždnom nasljedniku, već će imati pravo zatražiti jednaki dio sa ostalom dvojicom nuždnih nasljednika, koje je oporučitelj imenovao za svoje nasljednike, jer treći nuždni nasljednik, kojemu je ostavljen samo nuždni dio, nije u ničemu pogodovan[1]

Mimoidjeni descendenti udioničtvuju kod diobe zaostavštine po pravilih onih, po kojih nasliedjuju zaostavštinu u slučaju zakonitog nasljedovanja, t. j. unuci imadu pravo samo na onaj nuždni dio, koji bi bio pripao njihovom roditelju, djetetu oporučiteljevom, a praunukom pristoji samo dio onaj, koji bi zapao bio unuku oporučiteljevom, kojega su oni potomci. Ako je n. pr. oporučitelj postavio sina si A-a za svoga nasljednika u $^2/_3$ i unuke svoje D i E (djeca preminuloga mu sina B) svakoga u $^1/_6$, a mimoišao sina C, za kojega nije znao, da je na životu, tada će mimoidjeni nuždni nasljednik C dobiti jednaki dio sa A-om, a ne sa D-om i E-om, jer je on u rodu sa oporučiteljem u istom koljenu kao brat mu A, a ne u istom koljenu sa D-om i E-om, djeci preminuloga mu brata B-a. Ako je pako mimoidjeni nuždni nasljednik F, koji je praunuk ostavnikov, te sin nasljednika D-a, tada neće on više dobiti iz ostavštine oporučiteljeve, ako je D umro prije oporučitelja, nego što bi bio D dobio, da je živ,

Ako je jednom od nuždnih nasljednika u oporuci ostavljen samo zapis, tada se ima u svrhu da se ustanovi nasljedni dio pristojeći mimoidjenom nuždnom nasljedniku ustanoviti procienbena vriednost upitnog zapisa, zatim istu sravniti sa vriednosti ostavinskih nasljednih dielova, ostavljenih u oporuci ostalim nuždnim nasljednikom, te dopitati nuždnom nasljedniku, koji je mimoidjen, jer oporučitelj nije znao da je živ, vriednost zapisa, ako je manji od diela nasljedstva, ostavljenog po oporuci ostalim nuždnim nasljednikom, ako je pako veći, vriednost diela nasljedaoga nuždnog nasljednika, koji je najmanji. (§§. 726, 774, 775, 783. i 787. o. g. z.).[2]

Ako je oporučitelj nuždnim nasljednikom ostavio samo zapise, koji nadilaze vriednost nuždnog diela, ima mimoidjeni nuždni nasljednik dobiti dio jednak s zapisom onim, koji predstavlja najmanju vriednost, jer zakon rabi u §. 777. o. g. z. izraz nasljedni dio u širjem smislu (kao kod §§. 535, 757. 758. i 762. i drugih o. g. z.) te razumije pod nasljednim dielom ne samo pars quota već i pars quanta.[3]

Da se ustanovi dio iz zaostavštine za mimoidjenog nuždnog nasljednika, valja od vriednostih svih nasljednih dielova pronaći obći nazivnik, ovim pribrojiti za mimoidjenog nasljednika jednaki dio onomu, koji je zadobio nuždni nasljednik, komu je najmanje zapalo, a nato zaostavštinu razdieliti po ukupnom broju brojevnika po načelih navedenih u §-u 558. o. g. z.[4]

Dio nuždnog nasljednika, kojega je oporučitelj, znajući da je živ, mimoišao, iznasljedio, ili u nuždnom dielu prikratio, ne uzima se u obzir pri ustanovljenja diela iz zaostavštine za mimoidjenoga nuždnog nasljednika, za kojega oporučitelj nije znao, da je na životu.

Ako je oporučitelj postavio za svoje nasljednike descendente, ali samo u nuždnom dielu, neostaviv nijednom više nego vriednost nuždnog diela, imati će pravo mimoidjeni nuždni nasljednik, za kojeg oporučitelj znao nije da je živ, zatražiti za sebe zakoniti dio nasljedstva, te ako bi zaostavština bila izcrpljena ostalimi odredbami n. pr. zapisi, zahtievati, da se ukine naredba posliednje volje te da se ostavina na temelju zakona razpravlja. U ovom slučaju postupati će se po propisu §-a 778. o. g. z.

Oporukom na nuždni dio ograničeni nuždni nasljednici pako ne će imati i u tom slučaju više prava nego na nuždni dio, jer naredba posliednje volje samo po sebi ni-

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. lipnja 1874. br. 5674 G. U. 5389.
[2] Stubenrauch II. str. 60. točka 6. sl. d.
[3] Stubenrauch II. str. 60. točka 6. sl. D. i Unger VI. §. 87. opazka 11. str. 374.
[4] Vidi u tom pogledu obrazloženje i primjere kod §. 558. o. g. z.

Digitized by Google

štetna nije, u koliko odgovara, što se nutarnjih i vanjskih potrebština tiče, propisu zakona, već je samo bez krieposna na toliko, u koliko je mimoidjeni nuždni nasljednik, za kojeg oporučitelj znao nije, da je živ, prikraćen, a pošto je oporučitelj izrazio valjanu svoju posliednju volju onamo, da upitni u oporuci navedeni nuždni nasljednici više ništa dobiti ne imadu, nego njima pristojeći nuždni dio, neće biti oni više vlastni ni tražiti.[1]

Mimoidjeni nuždni nasljednik (descendent) za kojega oporučitelj znao nije, da je živ, nepoštuje ostalim oporučnim nasljednikom kao sunasljednik. On ima samo osobnu tražbinu proti ostavštini, koja je istina veća od nuždnog diela, ali nije druge naravi, jer i za dopunjenje nasljednog diela ovakovog mimoidjenog descendenta nisu dužni pridržati samo nasljednici već razmjerno i zapisovnici po propisu §-a 788. o. g. z.[2]

Zato i zastaruje pravo pristojeće ovakovom nuždnom nasljedniku već za tri godine po §-u 1487. o. g. z.

Na 2. Ako je oporučitelj postavio za nuždne nasljednike, kojim je ostavio više nego nuždni dio, i treće osobe za nasljednike u naredbi posliednje volje svojoj, tada ne ima mimoidjeni descendent oporučiteljev, za kojeg znao nije da je na životu, više pravo zahtjevati nego dio iz ostavštine, jednak onomu odnosnog u oporuci nasljednikom postavljenog descendenta oporučiteljevog, koji je najmanji.

Ako je oporučitelj postavio za nasljednika treću osobu, a ne kojeg od svojih descendenta, već descendente svoje ograničio samo na nuždni dio, tada ne mora se mimoidjeni nuždni nasljednik zadovoljiti nuždnim dielom, već moći će tražiti da se oporuka izjavi bezkriepostnom, te da se njemu dopita dio iz ostavštine na temelju zakonitog nasljedovanja. Ali u ovom slučaju neće moći u oporuci na nuždni dio ograničeni nuždni nasljednici oporučiteljevi za sebe više tražiti nego nuždni dio s razloga već gore navedenih, ako je oporučitelj ostavio svim descendentom samo nuždne dielove njihove, a ne imenovao treće osobe za nasljednike. U pogledu zapisah u takovoj naredbi posliednje volje po oporučitelju ostavljenih postupati će se i u ovom slučaju po §-u 778. o. g. z.

Ako je oporučitelj ostavio samo treće osobe za nasljednike te mimoišao sasvim descendente svoje, imati će svaki mimoidjeni descendent, za kojega oporučitelj nije znao, da je živ, pravo tražiti da se izvan krieposti stavi ciela oporuka ne samo u pogledu postavljenja u nasljedstvo već i u pogledu svih inih odredaba. U tom slučaju imati će se jedino namiriti razmjerno zapisi odredjeni na javne zavode, za nagradu izvršene službe ili na pobožne svrhe i to tako, da njihov iznosak ne ima preći četvrtog diela čiste zaostavštine, koja se ima sačuvati za mimoidjenog nuždnog nasljednika za svaki slučaj, ali zato ne dobije on više nego što mu pripada po zakonitom nasljedstvu. (§. 778. o. g. z.).

Isto to valja za slučaj, ako se oporučitelju bez djece, pošto je jur očitovao posljednju volju svoju, rodi nuždni nasljednik, za kojeg ništa ne bijaše odredio; ovakovo mimoidjeno diete ima pravo napadati oporuku i zatražiti, da se zaostavština razpravlja na temelju zakona (po zakonitom nasljedovanju).

Ona ista prava, koja imade kasnije rodjena djeca oporučiteljeva, ima i iza učinjene naredbe posliednje volje po oporučitelju adoptirano diete.[3]

Na korist ne zakonitog djeteta načinjena oporuka gubi valjanost po narodjenju zakonitog djeteta; jer pod riečju „djeca“ u izrazu „bez djece“ u §. 778. o. g. z. valja razumievati samo descendente, koji imaju pravo na nuzdni dio. (§§. 776. i 777. o. g. z.).[4]

Konačno ustanova §. 778. odredjuje, da razredba posliednje volje dolazi opet do snage, ako je nuždni nasljednik umro prije oporučitelja. Ovo je iznimka u pravu nasljе-

---

[1] Unger VI. §. 87. opazka 8. str. 373.
[2] Unger VI. §. 87. opazka 12. str. 374.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. rujna 1864. G. U. 1974.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. prosinca 1861. G. U. 2075.

Digitized by Google

dovanja, osobito gledom na propis §-a 576. o. g. z., koji izriče, da posliednja volja, koja s početka nije tvrda, ne postaje tvrdom, što je zaprieka kasnije ukinuta, te bi po općenitih pravilih prava uasljedstva, ostati imalo kod zakonitog nasljedstva i onda, ako mimoidjeni uuždni nasljednik umre prije oporučitelja. Nu iznimka ova je opravdana, pošto nije oporuka ne tvrda radi pomanjkanja koje materialne ili formalne zakonske potrebštine, već samo njezina kriepostna moć dignuta lih u korist mimoidjenog nuždnog nasljednika.

Ovaj će slučaj nastati i onda, ako mimoidjeni nuždni nasljednik neće ili ne može nastupiti nasljedstvo.

Konačno valja još ovdje opaziti, da nadleži u slučaju prepora nuždnom nasljedniku dokázati, da je njega oporučitelj, znajući ili ne znajući da je na svietu, mimoišao. Zato pako nije potrebno direktnog dokaza, koji se niti ne može provesti, jer je bludnja ili neznanje činjenica, koja se ne može zamjeniti svojimi ćutili, već je dovoljno da se dokaz ustanovi indirektnim načinom po smislu §-a 105. grpp. zaključenim iz čina dokazanih posve (concludentnimi čini).

§. 779. Ako diete umre prije oporučiteljâ, i ostavi poslie sebe potomaka, svi potomci, ako su mimoidjeni mučanjem, dolaze glede prava nasljedovanja na mjesto djeteta.

§. 780. Potomci djeteta, koje je izriekom iznasliedjeno u razredbi posliednje volje, nu koje je umrlo prije oporučitelja, imaju pravo zahtievati samo dio zakoniti.

U §-u 779. o. g. z. sadržan ja propis o pravu dalnjih descendenta oporučiteljevih (unuka i praunuka), koji stupaju po zakonskom nasljedovanju u prava njihovog roditelja — djeteta oporučiteljeva, — ako ono (djete oporučiteljevo) umre prije oporučitelja, a oporučitelj nije u naredbi posliednje volje svoje, koju je napravio, dok mu je diete još živo bilo, u tom pogledu učinio kakove odredbe, niti kasnije u novoj razredbi posliednje volje na ove potomke preminulog mu djeteta se obazreo u toliko, da je njima ostavio bar koliko iznosi pristojeći jim nuždni dio. Za ovaj slučaj odredjuje §. 779. o. g. z., da svi potomci djeteta oporučiteljeva, preminuloga prije njega, dolaze glede prava nasljedovanja na mjesto djeteta t. j., da imadu isto toliko dobiti, koliko je oporučitelj ostavio djetetu u oporuci, koju je učinio sa života djeteta, ali, koje je umrlo prije oporučitelja, ili, što je ostavio djetetu, koje je bilo već mrtvo onda, kada je oporuku pravio, a oporučitelj to poznato ne bijaše Ako oporučitelj nije ostavio svomu djetetu bar toliko, koliko iznosi njegov nuždni dio, imadu pravo potomci njegovi iz ostavštine njegove tražiti popunjenje nuždnog diela do iznosa pristojećeg mu po zakonu. Ako je pako oporučitelj svoje diete u oporuci sasvim mimoišao, imadu potomci njegovi pravo tražiti cieli mu pristojeći nuždni dio. Isto pravo na nuždni dio imadu po §. 780. o. g. z. potomci djeteta, koje je izriekom iznasljedjeno u razredbi posliednje volje, nu koje je umrlo prije oporučitelja, ako glede njih nije ništa oporučitelj odredio, odnosno, ako jim nije ostavio po oporuci svojoj toliko, koliko iznosi njihov nuždni dio.

Ustanova §-a 780. o. g. z. govori istina o izričnom iznasljedjenju, nu u tom su svi komentatori složni, da se ista uporabiti ima i onda, ako je oporučiteij muče iznasljedio svoje diete, jer ne ima gledom na ratio legis zakonitog razloga u tom pogledu kakovu razliku učiniti.[1]

---

[1] Unger VI. 87., opazka 6. str. 371., Stubenrauch II. str. 67.

Digitized by Google

Freporno je samo medju komentarori, koje pravo da ima descendent oporučiteljev (njegov unuk, praunuk), ako je oporučitelj u oporuci svojoj mimoišao diete svoje bludnjom (što nije znao, da je na svietu). Pita se na ime, da li u tom slučaju pripada i potomkom mimoidjenoga djeteta pravo ono, koje bi pristojalo djetetu po §§. 777. i 778. o. g. z., da je na svietu.

U tom pogledu vlada razno mnienje medju komentatori.[1]

Mi držimo mnienje Stubenraucha najopravdanijim:

Po mnienju Stubenraucha, koje mi podpuno usvajamo, valja u takovu slučaju lučiti, da li je oporučitelj znao, da su na životu potomci djeteta, za koje nije znao, da je još na svietu. ili pako, da li o tom znanja imao nije.

U prvom slučaju na ime, ako je oporučitelj znao, da ima njegovo diete živih potomaka, a nije glede njih ništa u oporuci odredio, smatra se, da je ove hotomice mimoišao. Analogno propisu §-a 776. o. g. z. ne mogu potomci takova djeteta više tražiti nego nuždni dio.

Drugčije se pako ima, ako oporučitelj znao nije, kada je oporuku pravio, ne samo, da mu je diete još na svietu, već ni to, da je diete ostavilo potomaka još živućih; u ovom slučaju je pravedno, a ne protivi se duhu zakona, da se ovakovim potomkom (razumieva se, ako je roditelj im, — diete oporučiteljevo, — umro prije oporučitelja) podieli isto pravo, što no bi imalo diete oporučiteljevo, da nije umrlo prije oporučitelja po §§. 777. i 778. o. g. z.

Po istih načelih ima se prosuditi pravo potomaka djeteta oporučitelja, koje je bludnjom mimoišao u oporuci svojoj, ako je za jedne od njih znao, da su na životu, za druge pako ne: i u tom slučaju imati će oni, za koje je oporučitelj znao, samo pravo, što bi pristojalo njihovomu roditelju po §. 776. o. g. z., t. j. samo pravo na nuždni dio; oni pako, za koje oporučitelj znao nije, pravo, koje bi pristojalo roditelju, da ga je oporučitelj bludnjom mimoišao po §§. 777. i 778. o. g. z.

Ne treba ovdje izrično iztaknuti, da, ako je diete oporučiteljevo postalo nedostojnim prava nasljedstva, a umrlo prije oporučitelja, potomci njegovi izključeni nisu od prava nasljedstva. jer glede toga imade naročite ustanove u §. 541. o. g. z., te se pozivamo u tom pogledu na obrazloženje ovog §-a.

§. 781. Ako je nuždni nasljednik u lozi uzhodnoj mimoidjen mučanjem, može svagda iskati samo dio zakoniti iz mase.

Ascendenti oporučiteljevi, kojim je oporučitelj dužan ostaviti pristojeći jim nuždni dio, odnosno, koji su ovlašteni taj dio iz ostavštine zahtievati, ako su u oporuci mimomoidjeni, su roditelji, djedovi i babe (predci) oporučiteljevi (§. 763. o. g. z.). Glede ovih ne čini zakon onih razlika, kojih pravi glede descendenta u §§. 776.—778. o. g. z.

Nuždni nasljednici u lozi uzhodnoj mogu dakle uviek samo zahtjevati nuždni dio pristojeći jim iz ostavštine oporučiteljeve bez razlike, da li ih je oporučitelj mimoišao, znajući da su na svietu, ili pako samo bludnjom, držeći da nisu više živi. Izključeni su pako i ovi ascendenti od nuždnog nasljedstva, ako ih je oporučitelj izrično iznasljedio ili hotomice mimoišao u razredbi posliednje volje svoje, što su se učinili krivci kojeg god uzroka, navedenih u §§. 768.—770. o. g. z., radi kojih se može tko iznasljediti.

Ako jedan od ascendenta umre prije oporučitelja, ne stupaju njegovi potomci u pravo nuždnog nasljedstva preminuloga ascendenta, jer su potomci ovi samo pobočni rodjaci oporučiteljevi, a ovi nisu po zakonu nuždni nasljednici (§. 762. o. g. z.).

---

[1] Vidi o tom Zeiller Coment. II. str. 786. Winiwarter III. str. 362., Unger VI. §. 87. opazka 6. str. 372.. Stubenrauch II. str. 67. i 68.

Digitized by Google

Ne može se ni propis §-a 779. o. g. z. uporabiti na ascendente, jer ovaj govori samo o potomcih oporučiteljevih t. j. o njegovih descendentih. Ako je dakle oporučitelj u oporuci svojoj postavio za nasljednike roditelje svoje, a ako su ovi umrli prije oporučitelja, ne stupaju u prava njihova djed i baba oporučitelja. Isto tako ne stupaju u prava nasljedstva umrlih prije oporučitelja roditelja njegovih, njegova braća i njegove sestre.

b) (Pravna sredstva nuždnog nasljednika) ako je sasvim mimoidjen.

§. 782. Ako nasljednik može dokazati, da se je nuždni mimoidjeni nasliednik učinio krivcem kojega god od uzroka navedenih u §§. 768.—770., radi kojih se tko može iznaslieditи, mimoidjenje smatra se kao mučeće pravno iznasliedjenje.

O mučećem pravnom iznasljedjenju može se samo onda govoriti, ako je oporučitelj u naredbi posliednje volje svoje imenovao treće osobe svojimi nasljednici u pogledu ciele njegove zaostavštine mimoidjenjem zakonitih svojih nasljednika, a ne i onda, ako je samo postavio treće osobe za nasljednike u dielu njegove zaostavštine, ili, ako je ostavio samo zapise, jer u prvom slučaju nastupa zakonito nasljedjenje diono, na ime u pogledu onog diela zaostavštine, o kojoj nije oporučno razredio, a u potonjem slučaju u pogledu ciele zaostavštine, te manjka obzirom na to svako uporište za zaključak na mučeće iznaljedjenje.[1]

Svako mimoidjenje zakonitog nasljednika u oporuci nije još mučeće iznasljedjenje. Zato je potrebno, da su u oporuci učinjene takove odredbe, ili da je oporučitelj u njoj upotriebio kod pojedine stanovite odredbe takovih izraza, da ne ima nikakvog razumnog uzroka dvojiti o tom, da je time namjeravao iznaslieditи zakonitog svog nasljednika.

Jednostavno mimoidjenje nuždnog nasljednika u razredbi posliednje volje po oporučitelju, može se smatrati za mučeće iznasljedjenje samo onda, ako je oporučitelj mimoišao zakonitog nasljednika takova, koji se je učinio krivcem kojeg god od uzroka navedenih u §§. 768.—770. o. g. z., radi kojih se može iznaslieditи. Ali da takov uzrok doista postoji, mora oporučni nasljednik dokazati.

Da se pako i u takovu slučaju o mučećem iznasljedjenju govoriti može, potrebno je, da je oporučitelj za uzrok iznasljedjenja znao onda, kada je pravio oporuku.

Ako je dakle oporučitelj saznao za takov uzrok iznasljedjenja istom nakon, što je već bio napravio oporuku ili, ako je takov prije smrti oporučitelja, ali iza po njemu učinjene razredbe posliednje volje, stoprv nastao, ne ima se isti uvažiti, jer se u takovu slučaju razlogom predmnievati mora, da ga oporučitelj nije htio u obzir uzeti, što bi inače učinio bio novu razredbu posliednje volje.

Razumieva se, da se to odnosi samo na one uzroke iznasljedjenja, koji ne utemeljuju po zakonu podjedno nedostojnost odnosnog zakonitog nasljednika na nasljedstvo (§. 767. o. g. z.), jer ovi uzroci već po samom zakonu čine nasljednika nedostojnim nasljedstva (§§. 540.—542. o. g. z.), ne gledeć na to, da li je oporučitelj u razredbi posliednje volje budi izrično, budi muče odnosnog svog zakonitog nasljednika radi jednog od ovih uzroka iznasljedio ili nije.

Ne može napokon ni onda o iznasljedjenju govora biti, ako oporučitelj nije znao, da je nasljednik, koji se je ogriešio radi kojeg od uzroka iznasljedjenja (osim onih §§. 540.—542. o. z.). živ, (§§. 777. i 778. o. g. z.) jer je opravdana onda i predmnieva, da znao nije ni za uzrok iznasljedjenja.

---

[1] Unger VI. §. 83. opazka 13. str. 354.

Digitized by Google

Pravni učinak mučećeg iznasljedjenja je jednak onomu izričnog nasljedjenja, jer zakoniti nasljednik gubi u jednom i u drugom slučaju pravo na zakonito nasljedstvo i na nuždni dio.

Tko ima prilagati, da se namiri dio nasljedni ili zakoniti (nuždni).

§. 783. U svih slučajevih, kada nuždnomu nasljedniku nije ostavljen pristojeći mu dio nasljedni ili zakoniti, ili mu je takov nepodpuno ostavljen, dužni su postavljeni nasljednici i zapisovnici pridodati razmjerno, koliko je potrebno, da se podpuno namiri rečeni dio.

Ustanova §-a 783. o. g. z. rieśava pitanje, tko ima prilagati, da se namiri dio nasljedni ili nuždni, kada nuždnom nasljedniku nije ostavljen pristojeći mu dio nasljedni ili nuždni, te izriče u tom pogledu, da su dužni postavljeni nasljednici i zapisovnici pridodati razmjerno koliko je potrebno, da se podpuno namiri rečeni dio.

Medju komentatori nastao je prepor, da li imadu zapisovnici samo subsidiarno pridodati od njihovih zapisa, da se podpuno namiri nasljedni ili nuždni dio prikraćenog nuždnog nasljednika, ili pako, da li imadu u svakom slučaju, ako i nasljedni dio po oporučitelju postavljenih nasljednika za to dosiže, razmjerno s nasljednici prilagati k namjerenju nuždnog diela, te s toga dopustiti, da se razmjerni dio od njihovih zapisa upotriebi za namirenje nuždnog diela dotičnog prikraćenog nasljednika.

Mi držimo, da je potonje mnienje opravdano[1] i to po riečih i po smislu zakona (§. 6. o. g. z.). Po riečih zakona za to, što se izrično veli u §. 783. o. g. z., da su dužni postavljeni nasljednici i zapisovnici pridodati razmjerno.[2] A da je to i smisao zakona i namisao zakonodavca bila, proizlazi nedvojbeno iz zaključka c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču prigodom viećanja o osnovi općeg gradj. zakonika glede ustanove ovog §-a, koja je u izvornoj osnovi sadržana u §. 586.[3]

Tako se shvaća ova ustanova i u judikaturi.[4] Nastala je nadalje dvojba medju komentatori, da li se po propisu navedenom u §-u 783. o. g. z. postupati ima i onda, kada valja odmjeriti i nasljedni dio mimoidjenom nasljedniku u slučajevih §§. 777. i 778. o. g. z., Nam se čini, da to ne može dvojbeno biti čim §. 783. o. g. z. govori ne samo o nuždnom već i o zakonitom dielu, te čim je isti §. uvršten neposredno iza §§. 776—782. o. g. z. sadržavajućih pravna sredstva nuždnog nasljednika, ako je nepravedno iznasliedjen ili skraćen u dielu nuždnom, ili pako, ako je sasvim mimoidjen.

Razumieva se, da su nasljednici i zapisovnici, koji su podjedno i nuždni nasljednici, samo onda pridržani prilagati k dielu nasljednom ili nuždnom prikraćenog nuždnog nasljednika, u koliko jim je po oporuci budi u ime nasljedstva, budi u ime zapisa više zapalo, nego što jim samim pristoji u ime nuždnog diela.

Isto tako ne imaju drugi nasljednici i zapisovnici prilagati ništa od svoga diela, da se namiri nuždni dio prikraćenog nuždnog nasljednika, ako je oporučitelj u naredbi posliednje volje svoje izrično odredio, da ima dužnost izplate stanoviti po njemu postavljeni nasljednik, koji onda sam taj teret nositi ima.[5]

---

[1] Ovoga su mnienja i noviji komentatori. Čitaj Ungera VI. §. 85., opazka 4. str. 361., i Stubenraucha II. str. 71. Od starijih brani osobito protivno mnienje Zeiller Coment. II. str. 800., dočim su ga pobijali Winiwarter III. str. 366. i Nippel V. str. 117.

[2] Po njemačkom tekstu: „sowohl als auch".

[3] Vidi Ofnera „izvorna osnova k općem gradj. zakoniku" I. 586. str. 482., II. §. 780. str. 552.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. siečnja 1851. br. 3054. Peitler str. 532.

[5] Unger VI. §. 85. opazka 4. na koncu str. 361.

Digitized by Google

Način, kako se odredjuje i računa dio zakoniti.

§. 784. Da se dio zakoniti može pravo odrediti, treba da se točno opišu i uredno procienе sve stvari pokretne i nepokretne, spadajuće na zaostavštinu, sva prava i iskanja, koja oporučitelj može slobodno prenieti na svoje nastupnike, i sve ono, što je dužan masi nasljednik ili zapisovnik. Slobodno je nuždnim nasljednikom biti, gdje se procienjuje i tu činiti svoje opazke. Ali ne mogu zahtievati, da se stvari od zaostavštine prodadu u tu svrhu, da bi se time ustanovila prava vriednost njihova

§. 785. Od mase odbijaju se dugovi i ini tereti, koji su bili na imovini još za života oporučiteljeva.

§. 786. Dio zakoniti odredjuje se bez ikakova obzira na zapise i na ine terete, proizlazeće iz razredbe posliednje volje. Dok spomenuti dio nije doista ustanovljen i prisudjen svakomu nasljedniku, zaostavština smatra se glede dobitka i štete, kao dobro zajedničko po razmjerju medju nasljednikom glavnim i nasljednikom nuždnim.

U §§-ih 784.—786. o. g. z. sadržane su ustanove, kako se računa, odnosno kako se ustanovljuje dio nuždni t. j., što se mora u ostavinsku masu kao imovina u račun uzeti, a što od iste odbiti, da se dobije čista ostavina iz koje samo valja nuždni dio odmjeriti. Propisi §§. 787.—789. o. g. z. pako odredjuju, što se sve od ovako na temelju čiste ostavine ustanovljenog nuždnog diela u sam nuždni dio uračunavati ima.

Pošto nuždni dio ništa drugo nije, nego dio zakonitog (neoporučnog) nasljedstva, to se imadu, kada se on ustanovljuje, u zaostavštinu uračunati sva iskanja ostavnikova, a odbiti svi dugovi i ini ostavinski tereti, koje bi morao nuždni nasljednik prenzeti za slučaj onaj, da je ostavnik umro bez naredbe posliedne volje, te on zakonito (neoporučno) nasljedstvo nastupio bio.[1]

Za to ne može biti dvojbe o tom, da se iz ostavinske mase odbijaju ne samo oni dugovi i ini tereti, koji su bili na ostavinskoj imovini još sa života oporučiteljeva, — kamo spadaju na pose svi dugovi, koje je oporučitelj ili preuzeo na temelju pogodba, ili, koje je obvezan platiti po zakonu (kao n. pr. u slučajevih §§. 1228, 1229, 1237. i 1239. o. g. z.), zatim sve oštete, koje je imao platiti, kao i globe na platež kojih je bio već osudjen. (§. 548. o. g. z.) i ini tereti, kao porezi, koji terete zaostavštinu, javne daće, pridržaji itd. — već i troškovi pogreba i inventure, jer i ovi terete zaostavštinu, ma da su nastali iza smrti ostavnikove, te jer je one dužan nositi i zakoniti nasljednik u slučaju neoporučnog nasljedovanja.

Da se dio nuždni može pravo odrediti, treba da se točno upišu i procienе sve stvari pokretne, spadajuće u ostavštinu, sva prava i iskanja, koja može oporučitelj slobodno prenieti na svoje nasljednike — kamo spada i baština, koja je možda pripala ostavniku, a i vriednost pristojećeg mu autorskog prava, zatim sve ono, što je dužan masi sam nasljednik ili zapisovnik, t. j. sve, što masa od njih tražiti ima, ne gledeć na to, da je po naredbi posliednje volje nasljedniku ostavljen kao dio nasljedstva medju ostalim i vlastiti njegov dug. odnosno da u ostavštinu spadaju i tražbine, koje ona imade proti oporučnom nasljedniku, ili, da je ostavnik zapisovnika oprostio od plaćanja duga, spadajućeg u ostavštinu.

[1] Unger VI. §. 81. opazka 344. str. 4.

Digitized by Google

Kako je već gore iztaknuto, ne računa se kod ustanovljenja nuždnog diela medju terete ono, što je nuždni nasljednik doista primio po zapisih ili inih naredbah oporučiteljevih te ni ono, što je oporučitelj dao za života svoga za miraz kćeri ili unuki svojoj ili svom sinu ili unuku. da se namjesti, ili neposredno da stupi u koju službu, da započne, koji mu drago obrt ili, što je dao za plaćanje dugova punoljetnom djetetu. Ove su stavke uračunavaju u već ustanovljeni nuždni dio, o kojem govore §§. 788. i 789. o. g. z., te koje dolaze u odbitak od nuždnog diela, od kojeg je iznos načinom navedenim u §§. 784—786. o. g. z. već ustanovljen.

Obični način kako se obavlja popis, navedeni u §. 781. o. g. z., da se dio nuždni može pravo odrediti, jest putem ostavinskog našastara. Nuždni nasljednik može uviek zahtievati, da se ovaj preuzme, te mu to oporučitelj zabraniti ne smije (§. 803. o. g. z.). Ali ureda radi će razpravni sud ostavinski našastar samo onda sastaviti dati u svrhu da se ustanovi nuždni dio, ako su nuždni nasljednici malodobni, ako su radi inog uzroka pod skrbstvom ili ako se nezna za boravište njihovo (§. 92. izv. parb. post.). U svakom drugom slučaju mora to nuždni nasljednik sam zatražiti.

Ako su dakle nuždni nasljednik i oporučni nasljednici punodobni, ako nije ni jedan pod skrbstvom ili nepoznata boravišta, mogu se oporučni nasljednici sa nuždnim nasljednikom sporazumiti glede obave popisa, da se ustanovi nuždni dio.

Vriednost popisanih predmeta ustanovljuje se urednom procjenom. U svrhu da se dobije eventualna veća vriednost ne imadu se prodati predmeti, spadajući u zaostavštinu javnom dražbom. Ovo nisu nuždni nasljednici vlastni zatražiti, a i sam im zakon u §-u 784. zabranjuje izrično, da ovo iskati mogu. Ako je medjutim inim putem (n. pr., što su to oporučni nasljednici radi diobe ostavinske imovine zatražili), koji ostavinski predmet prodan, te postignuta veća kupovnina nego što je bilo procjenbena vriednost njegova, ima se iznos postignute kupovine uzeti kao vriednost stvari ove. Sudbena procjena popisanih stvari ima se bezuvjetno obaviti samo onda, ako je nasljednik malodoban, pod skrbstvom ili nepoznata boravišta. U tom slučaju nije dovoljno da se ustanovljuje vriednost nekretnina samo po poreznom ključu; one se moraju sudbeno procieniti.[1]

Nuždni nasljednik može zahtievati, da se sudbeno procienе i one stvari, koje još ne spadaju u ostavštinu, već se istom putem parnice za nju pribaviti imadu.[2]

Kod punodobnih nuždnih nasljednika nije potrebno, da se ustanovi prava vriednost popisati se imajućih stvarih, da se odredi nuždni dio njihov, sudbenom procienom. Ona se može izkazati i inim načinom n. pr. očitovanjem u mjesto prisege od strane oporučnih nasljednika, u koliko je time nuždni nasljednik sporazuman, te ne traži sam sudbenu procjenu.[3]

Kod ustanovljenja nuždnog diela ne imadu se u obzir uzeti zapisi i ini tereti proizlazeći iz naredbe posliednje volje, t. j. takovi tereti, koji nisu obstojali jur prije već koje je oporučitelj istom u naredbi posliednje volje nasljednikom nametnuo ili koji obterećuju ostavštinu usljed odredaba učinjenih po oporučitelju za slučaj smrti, udovička plaćanja itd.

Pošto od časa smrti oporučiteljeve, do vremena, kada je moguće konačno ustanoviti nuždni dio, proteći može više vremena, za koje se može ostavština povećati il umanjiti, što može za nju prirasti kakav dobitak ili nastati šteta, — to odredjuje zakon da se, dok nuždni dio nije doista ustanovljen i prisudjen svakomu nasljedniku, zaostav

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. studena 1877. br. 1227. G. U. 6481.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. listopada 1860. br. 7828. Ger. Halle od god. 1881. br. 48.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. prosinca 1880. br. 13820. Pravnik od god. 1881 str. 884.

Digitized by Google

ština smatra glede dobitka i štete kao dobro zajedničko po razmjerju medju nasljednikom glavnim i nasljednikom nuždnim.

Da se razjasni §. 786. o. g. z. dostojalo je Nj. c. kr. Veličanstvo previšnjom odlukom od 30. siečnja 1847. izjaviti: da je nuždni nasljednik po §§. 786., 830. i 887. obć. gradj. zak. vlastan iskati račun o porazmjernom onom dielu u dobitku i šteti, a tako i plodovih nasljedja, koji mu pripada od smrti ostavnikove pak do onog časa, kojega mu se nuždni dio u istinu prisudi. (Dvorski dekret od 10. travnja 1847.).

Čas, kada nuždnom nasljedniku pripada nuždni dio nije uviek dan uručbe ostavštine, jer nuždni dio može nuždnj nasljednik i prije zahtievati.[1]

Na pitanje, da li nuždni nasljednik može iz predmeta ostavštine iskati svoj dio in natura, dostojalo je Nj. c. kr. Veličanstvo previšnjom odlukom od 2. siečnja 1844. odobriti sljedeće razjašnjenje.

„Nuždni nasljednik ne ima po §-u 784. o. g. z. nikakova prava na razmjerni dio od pojedinih pokretnih i nepokretnih stvari, koje u zaostavštinu spadaju, nego samo na vriednost svoga nasljednog diela, proračunana sudbenom procjenom". (Dvorski dekret od 7. veljače 1844.).

Ako je pako nuždni dio ostavljen nuždnom nasljedniku kao nasljedni dio bez naročite odredbe oporučiteljeve, da mu to ima biti nuždni dio, može nuždni nasljednik, koji je u takovu slučaju oporučni nasljednik, stegnut samo na nuždni dio, taj svoj dio zahtievati, in natura.[2]

Nuždni nasljednik ima pravo razmjerno po iznosu nuždnog svog diela i na naknadnu iza uručbe ostavine pronadjenu ostavinsku imovinu.[3]

Uračunanje u dio zakoniti (nuždni).

§. 787. Što god nuždni nasljednici doista primaju iz zaostavštine po zapisih ili po inih razredbah oporučiteljevih, meće im se u račun, kada se odredjuje njihov dio zakoniti.

§. 788. Stavlja se u dio zakoniti i ono, što je oporučitelj za života dao za miraz svojoj kćeri ili unuki, svomu sinu ili unuku, da se namjesti, ili neposredno da stupi u koju službu, da započme koji mu drago obrt, ili što je dao na plaćanje dugova punoljetnog djeteta.

§. 789. Što se tiče zakonitog diela roditelja, uračunava im se ono, što su prije primili, onda samo, ako im to nije bilo dano kao pomoć pripadajuća im po zakonu (§. 154.), niti od puke tek darežljivosti.

Zakon razlikuje uračunavanje u dio nuždni od uračunavanja u dio nasljedni. O prvom govore §§. 787—789. o. g. z., a o posliednjem §. 790. o. g. z.

Razlika glede uračunavanja u jednom i drugom slučaju sastoji se u tom, da §§-i 737—789. o. g. z. odredjuju uračunavanje u nuždni dio bezuvjetno u svakom slučaju, ne gledeć na to, da li je oporučitelj nuždnog nasljednika naredbom posliednje volje ogra-

[1] Vidi o tom mnienje Ungerovo VI., §. 85. opazka 3. str. 360—361. i mnienje Stubenrauchovo II. str. 75., koji posliednji drži, da se ustanoviti ima nuždni dio po stanju ostavštine za vrieme uručbe, što je pako po našem mnienju pogriešno, jer nije po zakonu opravdano.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. svibnja 1859. br. 3565. P. str. 786.

[3] Stubenrauch II. str. 76.

Digitized by Google

ničio na nuždni dio, ili da li je nuždnog nasljednika jednostavno mimoišao, te mu se takovi po zakonu iz ostavštine odmjeriti ima, a iznimku dopuštaju samo onda. ako je oporučitelj izrično u naredbi posliednje volje nuždnog nasljednika oslobodio od uračunavanja.

Ustanova §. 790. o. g. z. odredjuje nasuprot, da uračunavanju u dio nasljedni samo pri nasljedovanju neoporučnom bezuvjetno mjesta ima; kada pako djeca nasljedjuju po razredbi posliednje volje, da uračunavanje biva samo onda, ako ga je oporučitelj izriekom odredio.

Po §-u 787. o. g. z. meće se nuždnom nasljedniku u račun sve ono, što god on doista prima iz ostavštine po zapisih ili po inih naredbah oporučiteljevih. Pri tom pako valja propis §. 787. o. g. z. sa onim §-a 774. o. g. z. u sklad dovesti, te samo one zapise nuždnom nasljedniku u nuždni dio uračunati, koji nisu spojeni nikakvim teretom, jer nuždnom nasljedniku treba u svakom slučaju njegov nuždni dio ostaviti sasvim čist; svaki uvjet ili teret njega ograničavajući nije tvrd. Ako je dakle nuždnom nasljedniku ostavljen zapis obterećeni fideikomisarnom substitucijom, ne može se reći, da je dobio nuždni nasljednik nuždni svoj dio pod imenom zapisa, jer nuždni nasljednik pravo ne ima kod takova zapisa razpolagati sa sućanstvom stvari.

U takovom slučaju može nuždni nasljednik uz takav zapis i nuždni dio zatražiti.[1]

Nuždni nasljednik ima, obzirom na propis §-a 790. o. g. z. i onda pravo ne samo na zapis, već, uz na isti, i na nuždni dio, ako je oporučitelj izrazito oporukom postavio nuždnog nasljednika nasljednikom svojim samo na nuždni dio a uz to mu ostavio zapis, jer u tom slučaju je nuždni nasljednik oporučni nasljednik, kojemu je ostavljen samo alikvotni dio nasljedstva, odgovarajući u količini njegovom nuždnom dielu. Smatra se bo, da je oporučitelj time, što je nuždnog nasljednika imenovao u oporuci svojoj svojim nasljednikom na nuždni dio, htio samo reći, da mu nasljedni dio ne ima biti veći nego njegov nuždni dio. Ima zato dobiti i zapis, koji mu je oporučitelj ostavio osim nuždnog diela, pa ga je u takovu slučaju i vlastan zahtievati obzirom na propis §-a 648. o. g. z.[2]

Svakako pako mora biti u tom slučaju izvan dvojbe da oporučitelj nije htio samo nuždnog nasljednika ograničiti na nuždni dio. U tom pogledu valja pravu volju oporučiteljevu izviditi po cielom sadržaju oporuke.

Izvan svake dvojbe je pako, da se miraz, koji roditelji zapišu kćerim, ima u svakom slučaju uračunati kao što u zakoniti ili u oporučni dio nasljedstva tako i u nuždni dio, osim ako se je oporučitelj izrazio, da je htio zapis taj odrediti kao predzapis (§. 671. o. g. z.).

Predmet uračunavanja u nuždni dio po §-u 788. o. g. z. su podavanja, koja su dobili nuždni nasljednici od oporučitelja za njegova života, te koja spadaju na obveze oporučiteljeve prama djeci svojoj u širjem smislu. Ova se podavanja imadu uračunati u nuždni dio zato, jer nuždni dio nije takodjer ništa drugo nego podavanje oporučiteljevo iz zaostavštine njegove u korist njegovih nuždnih nasljednika, na što ga zakon obvezuje, što su u protivnom slučaju nuždni nasljednici sami vlastni zahtievati, da jim se njima pristojeći nuždni dio iz ostavštine prisudi. Ako je dakle oporučitelj nuždnim nasljednikom dao takova podavanja, koja §. 788. o. g. z. spominje, pravedno je, da se ona i uračunaju u njihov nuždni dio.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. siečnja 1872. br. 12622. G. U. 4442. i od 4. lipnja 1861. br. 3868. G. U. 1339.

[2] Stubenrauch II. str. 77., Unger ne izrazuje u tom pogledu svoje mnienje, već naznačuje prenavedena kao quaestio facti (VI. §. 81. opazka 6. str. 344.).

Digitized by Google

Ovakova podavanja oporučiteljeva, koja se uračunati imadu u nuždni dio su:

a) Miraz, štono je oporučitelj dao svojoj kćeri.

Što se, akoprem obzirom na sklopiti se imajući brak, zajamči zaručnici a ne mužu, to nije nikakav miraz (§. 1218. o. g. z.) nego dar, kojega narav ne može promieniti niti priuzdržaj uračunanja u nuždni dio, koji je po §. 791. o. g. z. dopustiv i kod darova (ako su roditelji izriekom ugovorili, da se povratiti ima), niti ta okolnost, da bi tuženik možda po zakonu sbilja bio mogao biti prisiljen svojoj kćeri pribaviti miraz ako bi to njezin zaručnik bio prije vienčanja zahtievao.

b) Oprema što no su dužni roditelji dati mladoženji prema svojoj imovini (§. 1231. o. g. z.). Ne spada pako ovamo uzmirazje, jer od toga pripada slobodno vlastnost ženi, ako ona preživi muža.[2]

c) Ono što je dao oporučitelj svomu sinu ili unuku, da se namjesti ili neposredno da stupi u koju službu ili da započme, koji mu drago obrt. Zakon u ovoj točki govori naročito samo o sinu ili unuku oporučiteljevu, dakle samo o mužkih glava, ali ne ima razloga zašto da se ova točka nebi protezala i na kćeri i unuke oporučiteljeve. Protivnom tumačenju protivila bi se ratio legis. Da nisu u točki ovoj §-a 788. navedeni i kćeri i unuke, biti će uzrok taj, što su za vrieme, kada je osnova gradjanskog zakonika učinjena, bile redovito izključene žene od samostalnog vodjenja obrta.[3]

Obzirom na to, što su u točki ovoj, kao u obće u §. 788. o. g. z., nabrojeni taksativno slučajevi podavanja, te gledom na smisao i duh ove zakonske ustanove, ne uračunava se u nuždni dio ono, što je oporučitelj svomu djetetu dao u ime alimentacije, niti troškovi odgojenja, nauke za putovanja naobrazbe radi, troškovi za postići naslove, časti i akademičkog stupnja doktorat, ako se time i postigne samostalno zvanje.[4] Isto tako ne uračunava se obskrba, koju su roditelji svomu sinu slobodno, t. j. ne namirajući time nikakove obveze prema njemu i neopozivo, dosljedno bez povratka, bilo u kakovoj formi kao dar dali.[5] — Konačno uračuna se u nuždni dio:

d) Ono, što je oporučitelj dao punoljetnom djetetu na plaćanje njegovih dugova.

Pod plaćanjem dugova, ne razumieva se samo plaćanje zajmova, učinjenih po nuždnom nasljedniku, već sva podavanja u novcu od strane oporučitelja na korist djeteta svoga, da se ono oprosti od obveza svojih iz kojeg god naslova (po analogiji §§. 230, 663—668, 785, 813, 1415. i 1416. o. g. z.).[6]

Što su roditelji izvan slučajeva navedenih u §-u 778. o. g. z. dali djetetu (nuždnom nasljedniku), drži se da je darovano, te se ne uračunava, već ako su roditelji izriekom ugovorili, da se povratiti ima (§. 791. o. g. z.).

Što se tiče zakonitog diela roditelja uračunava im se ono, što su roditelji prije primili onda samo, ako jim to nije bilo dano kao pomoć pripadajuća jim po zakonu (§. 154. o. g. z.) niti iz puke tek darežljivosti (§§. 789. i 791. o g. z.).

Unuku meće se u račun nuždnog njegovog diela, kao kod nasljedovanja zakonitog (neoporučnog) ne samo ono, što je sam u rečenu svrhu primio, nego i ono, što su u istu svrhu primili roditelji njegovi, na kojih mjesto on dolazi. Ne čini pri tom razlike, da li su unuci baštinili roditelje njihove ili pako ne.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. srpnja 1861. br. 4015. G. U. 1352.
[2] Unger VI, §. 46. opazka 4. str. 206.
[3] Unger VI. §. 46. opazka 5. str. 206.
[4] Unger VI. §. 46. opazka 6. str. 207. Protivnog je mnienja Stubenrauch. II. str. 79.
[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. siečnja 1856. br. 10490. Patler str. 550.
[6] Stubenrauch II. str. 80. točka d.

Digitized by Google

Način uračunavanja podavanja navedenih u §§. 788. i 789. o. g. z. u nuždni dio, nije u zakonu naročito nigdje ustanovljen. Zato se svi komentatori u tom pogledu pomažu s rimskim pravom, na kojem se osnivaju u bitnosti i većim dielom ustanove o nuždnom dielu, sadržane u obćem gradj. zakoniku.[1]

Noviji komentatori su u tom složni, da se ima ono, što je nuždni nasljednik u napried primio s jednog od naslova, navedenih u §§. 788 i 789. o. g. z. pribrojiti samoj čistoj ostavštini, ustanovljenoj po propisih §§. 785—786. o. g. z., a ne naprosto podavanja ta odbiti od nuždnog diela izračunanog iz čiste ostavine.[2]

Uračunavanje bo u cielu čistu zaostavštinu, odnosno pribrojenje podavanja, u napried u korist nuždnih nasljednika po oporučitelju učinjenih, k čistoj zaostavštini, te odredjenje nuždnog diela pojedinom nuždnom nasljedniku iz tako ustanovljene ukupne vriednosti zaostavštine, koju bi ona predstavila, da nijedan nuždni nasljednik za života oporučitelja nije ništa unapried primio, opravdano je već po načinu uračunavanja, koji zakon propisuje za zakonito (neoporučno) nasljedovanje u §-u 793. o. g. z., jer nuždni dio nije takodjer ništa drugo nego dio zakonitog nasljedstva (portio portionis ab intestato). U ostalom temelji se gornji način uračunavanja već na naravi stvari i na obćih načelih pravičnosti čim se ono, što je dao oporučitelj za života nuždnom nasljedniku, smatra, da mu je naprvo dano iz imovine buduće zaostavštine, jer bi kod uračunavanja nuždnog diela na način takav, da se ono, što je nuždni nasljednik unapried primio, bez pribrajanja k čistoj zaostavštini, odbije samo od nuždnag diela, odmjerenog odnosnom nuždnom nasljedniku iz jednostavne čiste ostavštine, prikraćeni bili ostali nuždni nasljednici u njihovom nuždnom dielu. Ako n. pr. ostavština iznosi 400 for., a oporučitelj, koji je imovinom svojom oporučno odredio, mimoišao svoju djecu A i B, tad imadu obojica pravo na polovicu zaostavštine na jednake dielove u ime pripadajućeg jim po zakonu nuždnog diela. Dobio bi dakle svaki 100 for. iz zaostavštine. Ako je pako oporučitelj za života svoga svomu sinu A-u dao u napried, da može započeti obrt, 50 for., to bi on u ime nuždnog diela, da mu se jednostavno odbije ta svota od nuždnog njegovog diela iznosećeg 100 for., dobio samo još 50 for. ali i B ne više od 100 for. Ako se pako taj iznos od 50 for., što je A unapried primio, pribroji, prije odmjerenja nuždnog diela, čistoj zaostavštini, iznosila bi ova 450 for., te po tom nuždni dio A i B-a za svakoga 112 for. 50 nč., od kojeg bi dobio A 112 for. 50 nč., manje 50 for., dakle 72 for. 50 nč., ali B cielih 112 for. 50 nč. Vidi se dakle, da bi po prvom načinu računanja bio prikraćen i B nepravedno sa 12 for. 50 nč.

O načinu, kako se ima dioba zaostavštine obaviti u slučaju uračunavanja u nuždni dio, nisu komentatori složni.[3]

Mi se držimo u tom pogledu načela, primljenih u judikaturi. Po ovih biva u §-u 788. o. g. z. propisano uračunavanje na takov način, da se pribrajaju čistoj ostavini (ustanovljenoj po propisih §§. 784—786. o. g. z.) sve, što su nuždni nasljednici unapried primili s naslova navedenih u §-u 788. o. g. z. Tako dobivena ukupna svota vriednosti zaostavštine razdieljuje se ukupnim brojem nuždnih nasljednika, odnosno njihovih stabala. Količnik, što no odtud izlazi, razdieljuje se kod nuždnih nasljednika loze nizhodne

---

[1] Pravilnije bi bilo reći, da se način uračunaranja temelji na po romanistih prihvaćenih načelah, koja se opet osnivaju na obće pravo, jer i u samom rimskom pravu, ne ima takodjer o tom osebnih ustanova. (Unger VI. §. 81. točka 11, str. 348.).

[2] Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 29. prosinca 1851. br. 11163. Ger. Ztg. od god. 1852. br. 13.

[3] Vidi o tom Stubenrauch I., str. 82 90; Kirchstetter str. 411; Winiwarter III. str. 379.; Nippel u Zeitschrift für öster. Bechtsgeler. g. 1836. I. str. 115.; Gspan u istom listu od god. 1835, II. str. 1. i od god. 1836. I. str. 285; Fr. Raitzky u Ger. Ztg. od god 1854. br. 88.; Dr. Rudolf Blitzfeld u br. 94—97. Ger. Ztg. od god. 1856. napokon monografiju Hörtlovu i mnogo drugih monografija.

Digitized by Google

(descendenta) sa dva, a kod nuždnih nasljednika loze uzhodne (ascendenta) sa tri. Od tako dobivenog posliednjeg količnika odbije se od diela nuždnog nasljednika, koji je u ime podavanja, predvidjenih u §§. 788. i 789. o. g. z. što u napried dobio, dotičnu u to ime primljenu svotu ili vriednost.[1]

Ako je n. pr. oporučitelj ostavio čistu ostavinu u vriednosti od 28.000 for., te ostavio djecu A i B, koju je u oporuci svojoj mimoišao, ili pako ograničio jih na nuždni dio, pa ako je A-u za života dao 8000 for., da se namjesti kao trgovac, tad će se nuždni dielovi pristojeći A-u i B-u računati tako: Svota od 8000 for., koju je A primio sa života oporučiteljeva, pribrojit će se čistoj zaostavštini. Ova će po tom iznositi 28.000 for. + 8000 for. = 36000 for. Ova ukupna svota dielit će se kroz ukupni broj nuždnih nasljednika, dakle kroz dva. Tom diobom dobit ćemo količnika od 18.000 for. Ovaj se količnik ima opet kroz dva razdieliti (jer su nuždni nasljednici descendenti, te imaju pravo samo na polovicu čiste zaostavštine) te ćemo tom diobom dobiti svotu od 9000 for. Ovaj iznos predstavlja nuždni dio, pristojeći svakomu nuždnom nasljedniku. Od ovoga iznosa odbit će se od nuždnog diela A-ova svota od 8000 for., koju je primio za života od oporučitelja, pa će tako nuždni nasljednik A dobiti iz ostavštine oporučiteljeve 1000 fr. (9000 fr. — 8000 fr.) a B cieli nuždni dio u iznosu od 9000 for.

Ostala polovica ostavštine od 18.000 for. ostaje za oporučne nasljednike, odnosno za namirenje izplata odredjenih po oporučitelju u razredbi posliednje volje svoje.

Pita se pako, što onda, ako je jedan nuždni nasljednik za života oporučiteljeva s jednog od naslova navedenih u §§. 788. i 789. o. g. z. dobio više, nego što nuždni njegov dio iznosi?

Ne ima dvojbe da takov nuždni nasljednik nije u takovu slučaju ništa dužan u masu povratiti, jer na to ne može biti prisiljen obzirom na ustanovu §-a 793. o. g. z.

Kako će se dakle dieliti čista ostavština medju ostalimi nuždnimi nasljednici, koji su time prikraćeni u svojih nuždnih dielovih, ako zaostavština ne dosiže zato, da se ti njihovi nuždni dielovi podpuno namire?

U tom pogledu su komentatori i monografisti predložili razne načine računavanja.

Mi se držimo druge metode računanja Härdtlova, koja se nam čini najjednostavnija i najpraktičnija.

Postupak koji predlaže Härdtl u tom pogledu, i kojimi prisvajamo je sliedeći:

Iznos još potrebni za namirenje nuždnih nasljednika, koje u gorenavedenom slučaju iz same čiste ostavinske imovine do podpunog namirenja dóći ne mogu, te za koji iznos se imadu nuždni dielovi upitnih nuždnih nasljednika razmjerno umanjiti, ima se dieliti kroz ukupni broj nenamirenih nuždnih nasljednika na jednake dielove, te od svakog pojedinog nuždnog diela odbiti dio upitnog manjka odpadajućeg na dotični nuždni dio.[2]

Ovo će razjasniti sliedeći primjer:

Oporučitelj A ostavio je čistu ostavštinu u vriednosti od 1000 for., a četiri nuždna nasljednika: B, C, D i E. Od ovih dobili su unapried: B 12500 for., C 1500 for. i D 1000 for., E pako ništa. Nuždni dio iznosi 2000 for. za svakog pojedinog nuždnog nasljednika po računanju gorenavedenom, ako se sbroje sve ove u napried nuždnim nasljednikom B, C i D dane iznose sa čistom ostavštinom od 1000 for. (1000 + 12500 for. + 1500 for. + 1000 for. = 16000 for.). Imao bi po tom dobiti do podpunoga namirenja nuždnog diela: B ništa, jer je dobio više od 2000 for.; C 500 for., jer je dobio samo

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. veljače 1884. C. II. 140. Judikatenbuch 114. Vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 29. ožujka 1883. C. 520.

[2] Vidi o tom kompliciran i nepraktični račun Stubenraucha II. str. 82. i 83.; račun Nippelov V. str. 147.; Härdtlovu prvu metodu računanja; ovu i kod Stubenraucha II. str. 88. i 89.

Digitized by Google

1500 for,; D 1000 for., jer je dobio samo 1000 for., E pako cieli svoj nuždni dio od 2000 for. Za izplatu nuždnih dielova potrebna bi bila usljed toga svota 3500 for. Pošto pako ostavina predstavlja vriednost od samo 1000 for., manjka za podpuno namirenje nuždnih dielova C-a, D-a i E-a 2500 for. Ovaj se manjak ima dieliti kroz broj ne namirenih nuždnih nasljednika, dakle u ovom slučaju kroz 3. Ovom diobom dobit ćemo količnik od 833 for. 33⅓ nvč. Ova brojka predstavlja nam iznos manjka odpadajućeg na nuždni dio pojedinog nuždnog nasljednika, koji nije došao do podpunog namirenja, odnosno, koji nije dobio za života oporučiteljeva toliko s naslova podavanja navedenih u §. 788. o. g. z., koliko iznosi pristojeći mu nuždni dio iz ostavštine. Ovaj iznos od 833 for. 33⅓ nvč. ima se odbiti od iznosa nuždnog diela pojedinog ovih nuždnih nasljednika, te nuždnom nasljedniku višak izplatiti. Po prenavedenom primjeru imao bi dobit C još 500 for., ali pošto on ima nositi gubitak od 833 for. 33⅓ nvč., ne dobije on ništa; D imao bi dobiti još 1000 for., odbiv od ovog gubitak od 833 for. 33⅓ nvč., dobit će samo još 166 for. 66⅔ nvč., E pako dobit će cieli preostatak ostavštine od 833 for. 33⅓ nč. jer njegov dio, što dobiti ima, iznosi 2000 for.

Kako se iz ovih primjera vidi, ima se, ako ne dosiže polovica čiste ostavštine — koja po zakonu pripada samo descendentom za namirenje nuždnih njihovih dielova — preko ove polovice posegnuti u drugu polovicu ostavštine te po okolnostih (kako u gore-navedenom zadnjem primjeru) upotriebiti za to i cielu ostavštinu, tako, da za oporučne nasljednike i za izplatu zapisa ništa ne preostaje, jer okolnost ona, što je oporučitelj za života dao više nuždnom nasljedniku, nego što mu u ime nuždnog dieła pripada, ne može biti na uštrb ostalim nuždnim nasljednikom, koje je ostavnik takovim načinom prikratio u pravu po zakonu jim pripadajućem i to obzirom na načelo, da posao sklopljen po dvojici ne može biti na štetu trećem. Oporučitelj ima s toga samom sebi pripisati, ako ne može za slučaj smrti razrediti imetkom svojim po svojoj volji, odnosno, da se ne može njegova posliedna volja izpuniti u cielosti ako ima nuždnih nasljednika, što je, na ime već za života takovih odredba učinio, usljed kojih je nuždne nasljednike u njihovom nuždnom dielu prikratio. Da do toga ne dodje, da se ciela njegova imovina dogodice upotriebi za namirenje nuždnih dielova, može oporučitelj nuždnog nasljednika komu je za života već više dao, nego što mu iznosi nuždni dio, izključiti u obće od zakonitog nasljedjenja. Takov se nuždni nasljednik ne uzme onda u obzir kod ustanovljenja nuždnog diela, te se smatra kao da je umro.[1]

Ili (uračunanje) u dio nasljedni pri nasljedovanju neoporučnom.

§ 790. Kada djeca nasljeduju po razredbi posliednje volje, uračunanje biva samo onda, ako ga je oporučitelj izriekom naredio Nasuprot i u nasljedovanju neoporučnom ima se uračunati djetetu. štogod je od oporučitelja za života njegovog primilo u svrhu spomenutu u §. 788. Unuku meće se u račun njegova nasljednog diela ne samo ono, što je on sam u rečenu svrhu neposredno primo, nego i ono, što su istu svrhu primili roditelji njegovi, na kojih mjesto on dolazi.

Kako smo već kod tumačenja §§. 767—789. o. g. z. naveli, rade ustanove ovih §§-a o uračunavanju u nuždni dio, dočim su propisi glede uračunavanja u dio zakoniti (neoporučni) sadržani u §§. 790—794. o. g. z.

Nu premda nama marginalna rubrika §§. 790—794. o. g. z. kaže, da §§-i ovi rade o uračunavanju u dio neoporučni, to ipak spominje §. 790. o. g. z. i uračunanje u slučaju oporučnog nasljedovanja.

---

[1] Unger VI. §. 81. opazke 12. i 13. str. 347.

Digitized by Google

U tom pogledu ustanovljuje §. 790. o. g. z., da kada djeca oporučiteljeva nasliedjuju po razredbi posliednje volje, uračunanje biva samo onda, ako ga je oporučitelj izriekom odredio, t. j., ako je naročito u oporuci samoj ili u kasnijem kojem kodicilu ili napokon u prostom očitovanju za slučaj smrti (koje pako biti mora providjeno sa svimi formalnimi potrebštinami propisanimi za oporuku) odredio, da se ima djetetu, koje je imenovao oporučnim svojim nasljednikom, u oporučni nasljedni dio uračunati ono, što je ovomu naprvo dao za života.

Samo ako roditelji zapišu kćerim miraz, ima se takov uračunati i u oporučni dio nasljedstva, bez da je to oporučitelj izrično odredio, a ne ima se samo onda uračunati, ako se je oporučitelj naročito izrazio, da je zapis taj htio odrediti kao predzapis. Ako nije oporučitelj u oporuci naveo svotu onu, koja se ima u nasljedni dio djetetu uračunati, te ako bi u tom pogledu nastao prepor medju nasljednici, ima ona stranka, koja zahtieva, da se veća svota uračuna, dokazati upitni uračunavati se imajući iznos, pri čem pako nije vlastna tražiti, da položi prokaznu prisegu odnosni nasljednik, kojemu se ima u nasljedni dio uračunati dotični za života po oporučitelju primljeni iznos ili vriednost primljene stvari.[1]

Nasuprot odredjuje §. 790. o. g. z., da se u nasljedovanju zakonitom (neoporučnom ima uračunati djetetu, što god je od oporučitelja za života njegovog primilo u svrhu spomenutu u §-u 788. o. g. z. Ovo odredjuje zakon u predpostavi, da oporučitelj nije htio time, što je za života u novcu ili u inih stvarih djetetu svom dao, da se namjesti ili neposredno, da stupi u koju službu ili da započme koji mu drago obrt, ili što mu je dao na plaćanje dugova za njegove punodobnosti, ostalu svoju djecu prikratiti, već da je to učinio samo iz otčinske ljubavi prama djetetu svom i u skrbi za njegov boljak. Zakon bo predmnieva, da bi oporučitelj to učinio bio i drugom djetetu svom, da se je nalazilo u istom položaju.

Drži zato zakon, da je htio oporučitelj samo ono diete svoje pogodavati, koje je oporučnim svojim nasljednikom postavio bez da je izrično odredio, da mu se ima u nasljedni dio uračunati ono, što je primilo za života.

Nasuprot ne treba u očigled prenavedenoga, da oporučitelj, kada nastupa zakonito nasljedstvo, izrično za taj slučaj odredi. da se ono, što je koje diete njegovo za života naprvo primilo, uračuna u nasljedni dio njegov.

Izrične odredbe oporučiteljeve treba samo onda, kada hoće oporučitelj da u nasljedovanju zakonitom odpusti djetetu uračunanje onoga, što mu je za života naprvo dao.

U zakonito nasljedstvo ima se dakle u svakom slučaju, ako ne ima izrične protivne odredbe ostavnikove, uračunati sve ono, što god je diete od oporučitelja za života njegova primilo u svrhu navedenu u §-u 778, o. g. z.

O načinu uračunavanja govori §. 793. o. g. z. Gledom na obćenita načela izražena u §§. 733. i 734. o. g. z., po kojih dalnji potomci descendenta oporučitelja dobivaju onaj zakoniti dio, koji bi pripao bližnjem descendentu oporučiteljevu, na mjestu kojeg su oni stupili, sliedi, da se unuku meće u račun njegovog zakonitog nasljednog diela, ne samo ono, što je on sam u rečenu svrhu primio, nego i ono, što su u istu svrhu primili roditelji njegovi, na kojih mjesto on dolazi.

Uračunavanju po propisu §-a 790. o. g. z. ima pako samo onda mjesta, ako konkuriraju u zakonitom nasljedovanju djeca (descendenti) oporučiteljevi, a ne i onda, ako jedno diete konkurira sa preživivšem zakonitom drugom oporučiteljevim. Preživivši drug oporučiteljev ne ima pravo iskati uračunavanje po smislu §-a 790. o. g. z. u zakoniti dio djeteta, jer preživivšemu drugu oporučiteljevu pripada po §-u 757. o. g. z.

---

[1] Stubenrauch II. strana 91. točka 3.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. prosinca 1868. br. 12622. G. U. 4395.

Digitized by Google

samo pravo uživanja po razmjerju u ovom §-u navedenom; a ovo pravo uživanje njegovo ne može se smatrati nasljednim dielom.[1]

Roditeljem se uračunava kod zakonitog nasljedstva ono, što su prije primili, kao kod nuždnog diela, po propisu §-a 789. o. g. z.[2]

§. 791. Što su roditelji, izvan spomenutih slučajeva, dali djetetu, drži se da je darovano, i ne uračunava se, već ako su roditelji izriekom ugovorili, da se povratiti ima.

U zakoniti (neoporučni) dio uračuna se samo ono, što je izriekom odredjeno u §§. 788. i 789. o. g. z; sva druga podavanja ne uračunavaju se.

Ono što su roditelji izvan slučajeva spomenutih u gorenavedenih §§-ih naročito ugovorili, da se povratiti ima, smatra se, da je djeci dano credendi animo, te po tom i za pravi ostavinski dug.

Takova podavanja dakle imadu se uvrstiti u zaostavštinu medju dugovinom, te nisu predmet uračunavanja u smislu §-a 793. o g. z.[3]

Time, što zakon u §-u 791. o. g. z. odredjuje, da se drži ono, što su roditelji izvan slučajeva §§. 788. i 789. o. g. z. primili, da je darovano, te se ne uračunava, nije ustanovljena iznimka od pravila u §-u 951. o. g. z., da takova darovanja ne mogu napadati oporučiteljevi ostali nuždni nasljednici, jer u tom pogledu ne čini §, 951. o. g. z. razlike, da li je darovanje, kojim su ostali nuždni nasljednici prikraćeni, učinjeno u korist kojeg nuždnog nasljednika ili treće koje osobe.

§. 792. Roditelji mogu i u nasljedovanju zakonitom odpustiti izriekom djetetu uračunanje. Ali ako se troškovi za potrebno odgojenje i obskrbljenje ostale djece nebi mogli namiriti niti iz njihove vlastite imovine, niti iz imovine roditelja, ima se djetetu uračunati ono, što je primilo unapried u svrhu spomenutu u §. 788. i to toliko, koliko je od potrebe, da se odgojivaju i obskrbljuju njegova braća i sestre.

Ustanova ovog §-a dala je povoda, obzirom na propise §§-a 784 786. o. g. z., raznom tumačenju, te se u tom razilaze i noviji komentatori. Jedni drže, da se ovaj §. odnosi samo na slučaj onaj, ako nebi dosegao ni nuždni dio zakonitog nasljednika za namirenje troškova, potrebnih za odgojenje i obskrbljenje ostale djece ostavnikove, u koliko se ti troškovi nebi mogli namiriti iz vlastite imovine te djece. Mniju s toga, da se u svakom slučaju ima odmjeriti ovoj djeci pristojći jim po zakonu nuždni dio po propisih §§-a 784—786. o. g, z., jer da jim mora ovaj čist ostati bilo stanje ostavštine kakvo mu drago. Izpostavlja li se dakle iz zakonom propisanoga načina ustanovljenja nuždnog diela, da je ovaj manji od diela zakonitog (neoporučnog), koji bi pripao ostaloj nepogodovanoj djeci ostavnikovoj, ako se ne uračunava ono što je ostavnik dao dotičnom pogodovanom djetetu za života u naprvo u svrhu nevedenu u §-u 788[5] o. g. z., što je ostavnik upitnom djetetu izrično odpustio uračunavanje, tad — tvrde komentatori, koji su gorenavedenog mnienja, — imadu ostala djeca pravo tražiti, da se dopuni njihov zakoniti dio do iznosa po zakonu pristojećeg jim nuždnog diela iz ostale polovice zaostavštine. Ako je n. pr. ostavnik A dao za života svoga naprvo u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z. svomu sinu B 8000 for., a svomu sinu C 1000 for., sinu D pako ništa, te,

---

[1] Vidi o tom tumačenje kod §-a 767. o. g. z., zatim Ungera VI. §. 45., opazka 5. str. 202., Stubenraucha II. str. 92. i protivno mnienje Zeillerovo II. str. 815. i 816.

[2] Stubenrauch II. str. 92.

[3] Unger VI. §. 46. opazka 8. str. 207.

Digitized by Google

ako je ostavio imovinu od 3000 for., iznosio bi nuždni dio za svakoga od sinova po načinu uračunavanja u nuždni dio: $\frac{8000 + 1000 + 3000}{6} = 2000$ for., koji bi iznos svako diete ostavnikovo dobiti moralo u ime nuždnog diela sasvim čist. Ako je pako ostavnik odpustio svomu sinu B izriekom uračunavanje za života ostavnika dobljenih 8000 for., to bi se po propisu §. 793. o. g. z. zaostavština od 3000 for. imala tako dieliti, da dobije najprije D, kojemu se ima njegov dio izjednačiti sa dielom C-ovim, iznos od 1000 for., dočim bi se preostatak ostavštine od 2000 for. imao dieliti izmedju B-a, C-a i D-a na jednake dielove tako, da bi svakomu pripalo $666^2/_3$ for. Dobio bi dakle iz ciele ostavštine C uračunanjem onoga, što je dobio naprvo od ostavnika za života njegova (naime 1000 for.), samo $1666^2/_3$ for., a D zajedno se iznosom od 1000 for., dopitanim mu gore u izjednačenju sa dielom C-ovim, takodjer $1666^2/_3$ for. Po tom računu izpostavlja se zakoniti dio C-ov i D-ov manjim sa $833^1/_3$ nč. od nuždnog diela, jer ovaj iznosi za C-a i D-a za svakoga 2000 for. Drže s toga komentatori, koji brane gorenavedeni nazor, da bi se dioba u takovom slučaju imala preduzeti tako, da dobije C, k onomu, što je naprvo dobio, još 1000 for., a cielu preostalu ostavštinu od 2000 for. D u ime svoga nuždnog diela, koji toliko iznosi; B pako, koji je već za života ostavnikova dobio 8000 for., nebi ništa dobio.[1]

Drugi komentatori,[2] s kojimi se mi slažemo, drže, da imadu nuždni nasljednici samo pravo na stanoviti dio, a ne na količinu ostavštine u stanovitoj veličini. Oni mogu tražiti, da jim ostaje dio zaostavštine, pripadajući jim u ime nuždnog diela, sasvim čiste protiviti se tomu, da jim se on umali, ali ne imaju prava zahtievati, da se isti uračunanjem umnoži.

Ostaloj djeci ostavnikovoj, koja su prikraćena time, što je ostavnik jednom djetetu svom odpustio uračunanje onoga, što mu je za života naprvo dao u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z., pristoji samo pravo querelae inofficiosae donationis, sive dotis.

Mi držimo tim više ovo mnienje opravdanim jer po prvom tumačenju bila bi ustanova §-a 792. o. g. z. posve suvišna, što bi nuždni dio služio prikraćenoj djeci za pokriće troškova potrebnih za njihovo odgojenje i obskrbljenje.

Ako bi se pako smatralo, da zakon hoće ustanovom §. 792. o. g. z. da kaže, da se ima djetetu, kojemu je roditelj u nasljedovanju zakonitom izriekom odpustio uračunanje, ako se troškovi za potrebno odgojenje i obskrbljenje ostale djece. ne gledeć na njihov njima jur po propisih §§. 784—789. odmjereni nuždni dio, nebi mogli namiriti niti iz vlastite njihove imovine niti iz imovine roditelja, uračunati ono, što je primilo u svrhu spomenutu u §-u 788. o. g. z. toliko, koliko je od potrebe, da se odgojivaju i obskrbljuju ostala djeca ostavnikova, — tad nebi ustanova §-a 792. o. g. z. sadržavala nikakovu pogodnost za djete, kojemu je po ostavniku uračunanje izriekom odpušteno.

Uračunanje u dio zakoniti, o kom govore §§. 787—789. o. g. z., ima se lučiti od načina, kako se odredjuje i računa dio zakoniti, o kom slove §§. 784—786. o. g. z. Imperativne su ustanove §§. 784—786. o. g. z. za svaki slučaj, ne gledeć na odredbe oporučiteljeve u tom pogledu, koje se ne smiju u obzir uzeti, ako su protivne ovim zakonskim ustanovam. Propisom §§. 787—789. o. g. z. nasuprot ima samo onda mjesta, ako ostavnik nije učinio u tom pogledu inih odredba, t. j. ako nije nuždnom svom nasljedniku odredjeni zapis ostavio kao predzapis, ili, ako nije izriekom djetetu odpustio uračunavanje onoga, što mu je za života dao u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z. Pošto se pako dogoditi može, da preostala ostavština, ako se usljed po ostavniku u nasljedo-

[1] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 93. i Winiwartera III. str. 388.

[2] Vidi Ungera VI. §. 45. opazka 7. str. 203. i Kirchstettera str. 412. te ostale pisce koje citira jedan i drugi komentator.

Digitized by Google

vanju zakonitom svom djetetu izriekom odpuštenog uračunanja onoga, što je primilo u svrhu navedenu u § u 788. o. g. z., ništa od toga ne uračuna, nebi ni dosegla za namirenje troškova potrebnih za odgojivanje i obskrbljivanje ostale djece, koja ne imaju vlastite svoje imovine, te koje troškove nebi mogao ni preživivši zakoniti drug ostavnikov (drugi roditelj te djece) niti djed ili baba gledom na propis §§. 141–143. o. g. z. iz vlastite imovine njihove namiriti, — to je zakon za taj slučaj izdao posebnu ustanovu u §-u 792. o. g. z., po kojoj se ima djetetu, koje je za života ostavnikova dobilo naprvo u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z., (ako se troškovi potrebni da se odgojivaju i obskrbljuju ostala djeca ostavnikova, nebi mogli namiriti iz njihove vlastite imovine niti iz imovine drugog roditelja) uračunati onoliko od toga, što je naprvo primilo, koliko je potrebno da se uzmognu odgojivati i obskrbljivati ostala djeca.

Iz jasne ustanove §-a 792. o. g. z. proizlazi, da razmjernim uračunavanjem onoga, što je primilo diete unapried u svrhu spomenutu u §-u 788. o. g. z. ima samo onda mjesta, ako jedno od ostale djece ne ima za namirenje troškova, potrebnih za odgojenje i obskrbljenje, dovoljne vlastite svoje imovine, a ne ima takove ni drugi roditelj ni djed ili baba. Proizlazi nadalje iz te ustanove, da pogodovano diete ima samo dopustiti, da se u tu svrhu od njegovog zakonitog (neoporučnog) nasljednog diela u odbitak stavi razmjerni dio onoga, što je naprvo primilo u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z., ali da se ono pridržati ne može, da samo troši na odgojivanje i obskrbljivanje ostale djece (svoje braće i sestara), odnosno da ono dužnost odgojivanja i obskrbljivanje ovih preuzima.[1]

Ovdje valja za razjašnjenje gornjeg tumačenja još navesti, da se pod „roditelji" obzirom na ustanove §§. 142. i 143. o. g. z. razumievaju i djed i baba djece ostavnikove. Pogodovano diete ima za to samo onda trpiti da mu se razmjerni dio za života ostavnika od njega primljenih podavanja uračunaju za namirivanje troškova odgojenja i obskrbljenja ostala djece ostavnikove, ako i djed i baba ne imaju vlastite imovine, jer po §-u 143. o. g. z. ima mati, ako otac umre, skrbiti za odgojenje djece. Ako pako i mater ne ima ili je uboga, skrb ova pada na djeda i babu od strane otčeve, a poslje njih na djeda i babu od strane materine.

§. 793. Što je diete unapried primilo, treba uračunati u dio nasljedni na takov način, da svako diete još prije diobe zadobije jednaki iznosak. Ako zaostavština nebi za ovo dotekla, diete, koje je prije štogod primilo, ne ima, istina, prava tražiti dio nasljedstva, ali ne može biti prisiljeno da išto povrati.

Po §-u 793. o. g. z. imalo bi se uračunanje onoga, što je diete naprvo primilo u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z. obaviti na takov način, da se svakomu od ostale djece ostavnikove, prije nego što se čini faktična dioba ostavštine, dodieli onoliko, koliko je diete pogodovano od ostavnika za života ovoga naprvo dobilo; zatim da se odbije ukupna svota nepogodovanoj djeci dodieljenih iznosa od zaostavštine, a preostatak zaostavštine razdieli medju descendente ostavnikove na jednake dielove. Ako dakle ostavnik A ostavi djecu B, C i D, a ostavštinu u vriednosti od 12000 for., te, ako je djetetu svom B-u za života dao u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z. 3000 for., valja fikcijom dieliti ostaloj njegovnj djeci C-u i D-u takodjer 3000 for. t. j toliko, da djeca C i D dobiju još prije diobe jednak iznosak s onim djeteta B, koje je dobilo za života ostavnikova 3000 for. Obe ove svote dodieljene C-u i D-u u izjednačenju sa dielom B-ovim iznoseće ukupno 6000 for. imadu se odbiti od ostavinske imovine, koja predstavlja vriednost od 12000 for., te preostatak ostavinske imovine od 6000 for. razdieliti medju nasljednike, djecu ostavnika A-a, t. j. B-a, C-a i D-a na jednake dielove. Dobit će po tom

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 94., i protivno mnienje Winiwarterovo III. str. 399.

Digitized by Google

B 2000 for. (jer je već 3000 for. primio za života ostavnikova), C 3000 for. + 2000 fr. = 5000 for., a isto toliko i D (t. j. svaki 3000 for. u izjednačenju sa dielom B-ovim, gledom na to što je ovaj od ostavnika za života svoga naprvo primio 3000 for.), 2000 for. pako kao dio iz preostatka ostavštine.

Ako je ostavnik za života svoga više njim od djece svoje naprvo dao svakomu nejednaki stanoviti iznos ili stvari stanovitih u vriednosti nejednakoj, tada se najveći iznos odnosno najveća vriednost ovih podavanja ima uzeti kao mjerilo za uračunjivanje u dio nasljedni, da svako od ostale djece, koje sa života ostavnikova od njega ništa primilo nije, još prije diobe zadobije jednak iznosak s onom djecom, koja su stanoviti iznos ili stvari dobila u svrhu navedenu u §. 788. o. g. z.

Ako je dakle u gorenavedenom primjeru dobilo ne samo diete B 3000 for. već i diete C 1000 for.; tada dobije još C prije diobe 2000 for. a D podpunih 3000 for., preostatak pako ostavštine od 7000 for. ima se dieliti na jednake dielove tako, da dobije svako diete $2333^1/_3$ for.

Ako ostavština nedosiže, da dobije svako diete, po gorenavedenom načinu računanja, još prije diobe jednaki dio sa dielom djeteta onoga, koje je dobilo za života ostavnikova od njega naprvo u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z. stanoviti iznos, tada se ima diete ovo prigodom diobe sasvim mimoići, jer je primilo već sa života ostavnikova od njega više, nogo što bi mu išlo iz ostavštine njegove, da se u ovoj nalazi još ono, što je već primilo. Imati će s toga dioba preduzeti samo s ostalom djecom, te prenavedeno diete smatrati kao da ga ne ima.

Ako se n. pr. ima ostavština A-a, iznoseća samo 4000 for., podieliti medju djecom njegovom B-om, C-om i D-om, od koje je dobio već za života ostavnika od njega B 3000 for. a C 1000 for., tada ostavština u vriednosti od 4000 for. ne dosiže, da se svakomu od djece C i D prije diobe dodieli toliko, koliko je dobio B za života ostavatelja, jer bi morala zato ostavština predstavljati vriednost od 9000 for.

U tom slučaju neće B ništa dobiti iz ostavštine, D pako dobiti će prije diobe 1000 for., da se izjednači s dielom C-ovim, koji je za života ostavnika od njega primio 1000 for. Preostatak ostavštine u vriednosti od 3000 for. dielit će se na jednake dielove samo izmedju C-a i D-a, te će dobiti svaki polovicu ili 1500 for., a uz to D još 1000 for., dodieljenih mu u izjednačenju sa dielom C-ovim, jer je C sa života ostavnikova 1000 for. naprvo dobio.[1]

Jednostavniji je račun, koji je prisvojila i praksa,[2] po kojem se uračunavanje u dio zakoniti obaviti ima ovako, da se vriednost onoga, što je ostavnik djetetu za života svoga naprvo dao, priračuna k ostavštini. iz tako dobivene ukupne svote svakomu descendentu ostavnikovu ustanovi njegov nasljedni dio, a zatim ono, što je dotično diete primilo sa života ostavnikova, odbije od njemu pristojećeg nasljednog diela. Ako n. pr. ostavnik A ostavi djecu B, C i D i zaostavštinu u vriednosti od 20000 for., te ako je B-u sa života dao u svrhu navedenu u §. 788. o. g. z. 4000 for., tad se ima dieliti po gorerečenom, 20000 for. + 4000 for. = 24000 for. na tri jednake dielove, pa će dobiti B, C i D svaki 8000 for. Od djela B-a pako ima se odbiti 4000 for., koju svotu predstavlja vriednost onoga, što je dobio za života ostavnikova, tako da će dobiti B 8000 for. — 4000 for. t. j. samo 4000 for., dočim će C i D dobiti svaki podpunih 8000 for.

Do istog rezultata dodje se i sljedećim računom: Ako se ustanovljuju nasljedni dielovi svakomu djetetu samo po ostavinskoj imovini, zatim podieli ono, što je odnosno diete naprvo dobilo za života ostavnikova, medju svu ostalu djecu, a napokon odbije

---

[1] Stubenrauch II. str. 95. 96.

[2] Vidi o tom računanje u obrazcu VI. dodanom izvan parb. postupniku i rješ. vrh. suda u Beču od 5 veljače 1884. Judikatenbuch 14.

Digitized by Google

ukupna svota, koju sačinjavaju sbrojeni ovi iznosi podieljeni ostaloj djeci u izjednačenju sa dielom djeteta, koje je za života ostavnikova već stanoviti iznos naprvo primilo, od ukupnog nasljednog diela, pripadajućega tomu djetetu iz ostavštine.

Po prenavedenom primjeru imalo bi po sada razloženom računu iz ostavštine, iznoseće 20000 for., dobiti od ove svote svako diete od djece ostavnikove B, C i D 6666⅔ for., zatim opet svako diete od svote od 4000 for., koju je B naprvo dobilo, jednu trećinu ili 1333⅓ for. Nasljedni dio iznosit će dakle za C-a 6666⅔ + 1333⅓ = 8000 for., za D isto toliko, a za B-a manje sa 2666⅔ (t. j. manje za ukupnu svotu iznosa od 1333⅓ i 1333⅓ for., koji su C i D dobili od onoga, što je B za života ostavnikova primio) t. j. dobit će samo 4000 for.[1]

Akò konkuriraju sa descendenti ostavnikovi kao nasljednici i treće osobe (oporučni nasljednici, koji nisu njegova djeca), tada se ima iz ostavštine ponajprije izlučiti dio pripadajući ovim trećim osobam, pa zatim preostatak ostavštine — priračunav k ovom preostatku ono, što jedan od descendenta ostavnika za života svoga naprvo dobio — razdieliti medju one descendente po razmjerju njihovih nasljednih dielova. Ako je n. pr. oporučitelj imenovao za svoje nasljednike svoju kćer u ¾, svoga sina u ¼ a treću osobu u ¼ ostavštine svoje u vriednosti od 12000 for., a kćeri si za života u ime miraza dao 3000 for. te odredio, da se ovaj uračunati ima u njezin nasljedni dio, tad se ima iz ostavštine ponajprije izlučiti ¼ ostavštine, pripadajuće trećoj osobi, dakle iznos od 3000 for. Po odbitku ove svote ostaje ostavština u vriednosti od 9000 for.; k ovoj ima se pribrojiti ono, što je kći ostavnikova u ime miraza dobila, naime 3000 for. Ukupna tako dobivena vriednost od 12000 for. ima se zatim dieliti po razmjerju nasljednih dielova djece ostavnikove, pa će dobiti kći njegova ⅔ ili 8000 for. a sin ⅓ ili 4000 for. Od diela kćeri pako ima se odbiti 3000 for., što je naprvo dobila, tako da će ona dobiti samo 5000 for.[2]

Posto se po §-u 790 o. g. z. unuku meće u račun njegova nasljednog diela ne samo ono, što je sam u rečenu svrhu primio, već i ono, što su u istu svrhu primili roditelji njegovi na kojih mjesto on dolazi, to se ima zato i kod računanja nasljednog diela u slučaju uračunanja po §-u 793. o. g. z. u svrhu da svako diete još prije diobe dobije jednak iznosak, i ovo predhodno izjednačenje obaviti po stablu a ne po glava.

Po drugom gorenavedenom načinu računanja prisvojenom u praksi, imala bi se u takovu slučaju dieliti n. pr. ostavština iznoseća 9000 for., ako je ostavnik ostavio dva sina B-a i D-a te unuke (djeca preminulog trećeg sina C-a) E-a i F-a, te ako je unuk E dobio za života ostavnika 6000 for., ovako: Ciela dielit se imajuća imovina iznosi pribrojenjem k ostavštini onoga, što je E naprvo dobio, 9000 for. + 6000 fr. = 15000 fr. Ova se ima dieliti na tri diela tako, da pripada B-u i C-u svakomu jedna trećina, a E-u i F-u skupa jedna trećina od 5000 for. ili E-u 2500 for. i F-u 2500 for. Pošto je B dobio već 6000 for., dakle 1000 for. više nego što bi mu išlo iz ostavinske imovine, da je podpuna, to ne dobije on ništa, dočim se ostala imovina, jer ne dosiže za podpuno namirenje ostalih nasljednih djelova, dielit ima medju ostale nasljednike po razmjerju prenavednih nasljednih dielova njihovih. Dobit će dakle B ⅖ ili 3600 for., D ⅖ ili 3600 for. a F ⅕ ili 1800 for.[3]

§. 794. Kad se god uračunava, ako ono što je primljeno nije sastojalo u gotovom novcu, nego u inih stvarih pokretnih ili nepokretnih, vriednost nepokretnih ustanovljuje se po vremenu kad

[1] Unger VI. §. 47. opazka 4. str. 210.
[2] Unger VI. §. 47. opazka 3. str. 210.
[3] Unger VI. §. 47. opazka 5. str. 210.

Digitized by Google

su bile primljene, a pokretnih po vremenu, kad je zapalo nasljedstvo.

Po propisu §-a 794. o. g. z. imade se računati vriednost samo glede onih stvari, koje se uračunati imadu u nuždni ili nasljedni dio djetetu ostavnikovu, koje jih je primilo za života ostavnikova od njega u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z. i glede onih stvari, koje su roditelji ostavnikovi primili za života ostavnikova, obzirom na §. 789. o. g. z. s tamo navedenom iznimkom. Vriednost onoga, što nuždni nasljednici ostavnikovi iz njegove ostavštine primiti imadu po zapisih ili po inih razredbah oporučiteljevih, ne opredieljuje se po propisu §-a 794. o. g. z., već se ustanovljuje zajedno sa ostalom ostavinskom imovinom po općenitih propisih sliedećeg poglavja petnajstoga, jer §. 794. o. g. z. govori samo ob uračunanju onoga, što je primljeno, a ne i onoga, što se ima iz ostavštine primiti.

Izdavajući odredbe o ustanovljenju vriednosti onoga, što se ima uračunati, luči zakon u §-u 794. o. g. z. stvari pokretne od nepokretnih, a izlučuje sasvim gotov novac, koji spada takodjer medju pokretnine. Izlučuje gotov novac zato, jer gotov novac ne podpada nikakvoj procjeni, pošto je on sam mjerilo vriednoće. Nu, ako je nastala promjena u samom novcu, što je uvedena druga vriednota, ima se okolnost ova pri uračunavanju u obzir uzeti, te uzeti vriednost onu, odgovarajuću vriednosti valjanoj u vremenu uračunanja (n. pr., ako je diete oporučiteljevo naprvo dobilo u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z. 100 for. sr. ima mu se sada uračunati ne 100 for. sr. već 105. for. a. vr., jer 100 for. srebra odgovara 105 for. austr. vried.).

Pod gotovim novcem razumieva se samo tekući (u prometu nalazeći se) novac, a ne i javne (državne) zadužnice, kao što se to izpostavlja iz §§. 220, 230, 371, 680. 985. i 1227. o. g. z. Vriednost ovih javnih zadužnica ima se ustanoviti po burzovnom tečaju po vremenu, kada je odnosnom nasljedniku, koji jih je naprvo primio u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z., zapalo nasljedstvo.

Privatne zadužnice uračunavaju se u pravilu po nominalnoj vriednosti. Ono samo, što je vjerovnik (nasljednik, koji ima dopustiti uračunanje) od dužnika doista primio uračuna se, ne gledeć na veći iznos tražbine onda, ako ne leži krivnja na vjerovnika, što nije od svoga dužnika svu tražbinu utjerao, ili ako je tražbina u obće neutjeriva, što ima dokazati odnosni nasljednik, u čijem se posjedu nalazi obveznica.

Zakon nadalje propisuje u §-u 794. o. g. z., da se vriednost pokretnosti, koja se uračunati ima, ustanovljuje po vremenu, kada je nasljedniku, koji ima dopustiti uračunanje, zapalo nasljedstvo, a vriednost nekretnina po vremenu, kada ih je upitni nasljednik primio za života ostavnikova.).

Što se pokretnostih tiče, preporno je medju komentatori, da li se ima uračunati i vriednost onih pokretnosti, koje je nasljednik za života ostavnikova od njega primio te koje su bez krivnje nasljednika propale ili pako uništene.[1]

Mi se pridružujemo u tom pogledu mnienju Ungerovom,[2] koji drži, da se ne imaju uračunati pokretnosti one, koje je nasljednik, koji dopustiti ima uračunanje, doista primio, ali, koje su bez krivnje njegove uništene ili propale, ili pako, koje su, ali ne u njegovu korist, potrošene. Bilo bi bo nepravedno, da se nasljedniku takovu uračunaju stvari, — koje su od vremena, kad ih je primio, do vremena, kada mu je zapalo nasljedstvo, u vriednosti gubile, — po manjoj vriednosti, koju predstavljaju u času onom, kada mu je nasljedstvo zapalo, a da se nasuprot stvari one, koje su bez krivnje njegove uništene ili propale, te kojim se ne može više ustanoviti vriednost u vremenu, kada mu je

[1] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 97. i 98. Winiwartera III. str. 405.

[2] Vidi Ungera VI. §. 47. opazka 7. str. 212.

Digitized by Google

nasljedstvo zapalo, računaju po vriednosti onoj, kada ih je primio, ne gledeć na to, da od njih koristi ne ima.

Kod uračunavanja ne ima se nadalje u obzir uzeti vriednost ona, koju je stvar zadobila preradjivanjem ili usljed poboljšica izvedenih na trošak nasljednika za vrieme dok su se nalazile u njegovom posjedu, već samo vriednost ona, koju bi bila stvar imala u času, kada je nasljedniku nasljedstvo zapalo, da se je nalazila u stanju onom, u kojem ju je nasljednik primio, jer bi se inače nezakonito obogatili nasljednici oni u korist kojih je uračunanje preduzeto na štetu nasljednika, koji uračunanje trpiti mora.

U slučaju pako, da je nasljednik stvar, koju je primio od ostavnika naprvo u svrhu navedenu u §-u 788. o. z., otudjio, ima dopustiti da mu se uračuna za istu stvar dobivena kupovnina, odnosno vriednost iste.

Priraštaj, kamati i plodovi pokretnih stvari, koje se imadu uračunati, ne uzimaju se u obzir u vremenu, kada je nasljedniku, koji ima dopustiti uračunanje, zapalo nasljedstvo.[1]

Vriednost nepokretnina ustanovljuje se po vriednosti onoj, koju su predstavljale onda, kada ih je primio nasljednik od ostavnika za njegova života. U pogledu ustanovljenja vriednosti ove ne ima prepora.[2]

Ako je ostavnik sam naznačio vriednost stvari, koje se uračunati imadu, tada se ova ima u pravilu uzeti za temelj ustanovljenja vriednosti stvari dotičnih pri uračunavanju po smislu §-a 794. o. g, z., jer se u prvom redu ima volja ostavnikova poštovati. Ali, a'to može nasljednik, kojemu se ima upitno podavanje uračunati, dokazati, da je ostavnik stvar precienio, ili ako mogu ostali nasljednici, u čiju korist se ima uračunanje obaviti, dokazati, da je ostavnik odnosnu svtar prenizko cienio, nisu dužni zadovoljiti se u prvom slučaju nasljednik, koji ima dopustiti uračunanje, a u posliednjem slučaju nasljednici u korist kojih biva uračunanje, tom po ostavniku označenom cienom, već mogu zahtievati, da se ustanovi vriednost načinom navedenim u §-u 794. o. g. z.[3]

Pravo nuždnog nasljednika na potrebno uzdržanje.

§. 795. Nuždnomu nasljedniku, ma bio po zakonu izključen od svojega diela zakonitog, ima se sasvim tim odrediti svagda potrebno uzdržanje.

Ustanova ovog §-a ima svoj temelj na propisu §§. 139—143. i 154. o. g. z. te je logična posljedica odredaba ovih §§-a, po kojih su dužni roditelji djecu svoju uzdržavati, ako oni osiromaše.

---

[1] Unger VI. §. 47. opazka 6. str. 211.

[2] Vidi u tom pogledu razloge, navedene po Stubenrauchu II str. 08. točka 2. sl. c., kojimi hoće da opravda zakonsku ustanovu, zašto je zakon uzeo kod nepokretnina za računanje vriednosti vrieme, kada je nasljednik, koji dopustiti ima uračunanje, nekretnine primio, a ne vrieme, kada mu je nasljedstvo zapalo. U tom pogledu ne daje nam sam zakon razjašnjenja, a ne može se takovo dobiti ni iz sjedničkih zapisnika c. kr. dvorskog povjerenstva o viećanju o osnovi općeg gradj. zakonika.

[3] Stubenrauch II. str. 99. dočim Unger drži, da u ovom slučaju pripada pravo tražiti ustanovljenje vriednosti stvari, koje se uračunati imadu, samo nasljedniku, koji uračunanje dopustiti ima, a ne i nasljednikom, u korist kojih uračunanje biva, jer da se ima uzeti, ako je oporučitelj sam označio vriednost manju nego što iznosi faktična dotične stvari. da je htio djetetu svom, kojemu je upitnu stvar za života dao u svrhu navedenu u §-u 788. o. g. z., odpustiti uračunavanje razmjerno u tom dielu, u kojem je manju vriednost označio, te se u tom pogledu pozivlje na §. 792. o. g- z. Nama se čini ova tvrdnja uz poziv na §. 792, o. g. z. odviše smjelom. jer §. 792. o. g. z. zahtieva, da roditelji odpuštaju i z r i e k o m djetetu uračunanje. — Držimo s toga, da mnienje Stubenraucha odgavara zakonu i pravičnosti.

Digitized by Google

Nepreporno je, da ovo pravo imadu nuždni nasljednici i onda, ako nisu sposobni nasljediti ili ako su nedostojni za nasljedstvo.

Preporno je samo, da li pravo ovo pripada i nuždnom nasljedniku, koji se je odrekao nasljedstva.[1]

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji su nazora toga, da pravo potrebnog uzdržavanja pripada svakom nuždnom nasljedniku, izključenom od nasljedstva ma iz kojeg uzroka, dakle i onda ako se je nasljedstva odrekao, u koliko ne ima vlastite imovine, odnosno sredstva za potrebno uzdržavanje svoje, jer uzrokom, da se je nuždni nasljednik odrekao nasljedstva ne mora biti uviek, što je dobio zato naplatu ili za života ostavnikova svoj dio. Ima i slučajeva, da se tko odriče prava na stanovito nasljedstvo iz sasvim nesebičnih razloga, bez da je dobio kakovu odštetu ili imao u obće kakove koristi. Nepravedno bilo bi zato, da ovakov nesebični nuždni nasljednik ne ima nikakova prava na uzdržavanje, ako je osiromašio, dočim pristoji to pravo onom nuždnom nasljedniku, koji je nasljedsta nedostojnim postao iz uzroka navedenih u §§. 540—543. i 768—769. o. g. z. Kakovo to uzdržavanje po smislu §. 795. o. g. z. biti ima, ne može biti već obzirom na rieči samog zakona preporno, jer §. 795. o. g. z. u tom pogledu kaže, da se ima odrediti „potrebno“ uzdržanje. Pod potrebnim uzdržanjem pako ima se smatrati samo uzdržavanje u tolikoj mjeri, koliko je neobhodno nuždno nuždnom nasljedniku za svagdanje potrebe života, a ne uzdržavanje prama stališu odnosnog nuždnog nasljednika t. j. takozvano „pristojno“ uzdržavanje, jer bi inače i zakon rabio bio u §-u 795. o. g. z. rieč pristojno umjesto potrebno (uzdržanje).

Iznos uzdržavanja ne može biti nikad veći od iznosa nuždnog diela, jer bi inače nuždni nasljednik, koji je izključen od nasljedstva, što je postao nesposobnim ili ne dostojnim za nasljedstvo, ili se je istog odrekao, uživao po zakonu pogodnost veću od nuždnog nasljednika, koji je ograničen na nuždni dio zato, što ga je oporučitelj jednostavno samo mimoišao, u kojem poslednjem slučaju ne može nuždni nasljednik ništa drugo tražiti nego pristojeći mu nuždni dio, jer mu zakon pravo ne daje, da se odriče nuždnog diela te da traži u mjesto ovog uzdržanje po §-u 795. o. g. z.[1]

Ovamo ne spadaju djeca nezakonita, jer ova nisu nuždni nasljednici. Za njih valja propis §-a 171. o. g. z., po kojem obveza hraniti i obskrbljivati djecu nezakonitu prelazi kao svaki drugi dug na nasljednike roditelja.

Nastaje još ovdje pitanje, tko je dužan od nuždnog nasljedstva izključenom nuždnom nasljedniku dati potrebno nuždno uzdržavanje. Nekoji komentatori[2] razlikuju u tom pogledu, da li ima osim takovog nuždnog nasljednika još inih nuždnih nasljednika, koji su crpili korist za sebe od tuda što je dotični nuždni nasljednik izključen od nasljedstva, ili pako da li drugih ne ima. U prvom slučaju drže, da je pravedno, da ostali nuždni nasljednici od svojih dielova razmjerno doprinose k uzdržavanju od nasljedstva izključenog nasljednika, dočim u drugom slučaju drže, da imadu po analogiji §-a 783. o. g. z. tomu pridonieti razmjerno postavljeni nasljednici i zapisovnici.

Mi držimo, da je svako razlikovanje u tom pogledu obzirom za jasnu ustanovu §-a 783. o. g. z. neopravdano, te da se ima u svakom slučaju uporabiti samo ustanova §-a 783. o. g. z. t. j., da imadu doprinieti k uzdržavanju od nasljedstva izključenog nuždnog nasljednika u svakom slučaju razmjerno prama svom nasljednom dielu postavljeni nasljednici i zapisovnici, jer za gorenavedenu razliku ne ima u zakonu nikakova uporišta.

---

[1] Zato izjavili su se Mihel i Stubenrauch, ovaj u starijih svojih izdanjih, (u najnovijem svom izdanju nije se o tom pitanju izjavio) te Kirchstetter u svom komentaru na strani 416. Protivno tomu pako Unger VI. §. 79., opazka 8. str. 339.

[2] Winiwarter III. str. 401., Stubenrauch II. str. 99. Protivnog je mnienja Nippel u svojih Erläuterungen V. str. 153.

[3] Winiwarter III. str. 409. Stubenrauch II. str. 99. točka 4.

Digitized by Google

i (pravo) zakonitog druga na pristojno uzdržanje.

§. 796. Drug zakoniti ne ima prava na dio zakoniti, ali ako nije bilo ugovoreno nikakovo obskrbljenje za slučaj da bi preživio druga svojeg, ima mu se davati nedostajuće pristojno uzdržanje dotle, dok se po drugi put ne oženi (ne uda). Zakoniti drug, razstavljen po svojoj krivnji, ne ima prava na takovo uzdržanje.

Po izvornoj osnovi općeg gradj. zakonika imao je dobiti zakoniti drug ostavnika četverostruki nuždni dio. Ponajprije od obih roditelja svojih, zatim od djeteta svoga, ako je ovo preminulo prije njega, a napokon od zakonitog druga svoga.[1]

C. kr. dvorsko zakonotvorno povjerenstvo u Beču zaključilo je kod izpitivanja prenavedene izvorne osnove općeg gradj. zakonika, da se ne ima preživivšemu zakonitom drugu ostavnika dozvoliti nuždni dio iz zaostavštine ostavnikove K tomu vodili su povjerenstvo sliedeći razlozi: Zakoniti drug pobrinuo se je već u ženitbenom ugovoru, da bude osiguran iza smrti bračnog druga svoga, a ima i za trajanja braka dovoljnih sredstva, da umnoži imovinu svoju. Ako jednog od bračnih drugova iznenada zateče smrt, bez da je za slučaj smrti imovinom svojom razredio, to je za preživivšeg zakonitog druga u tom slučaju već skrbljeno sa propisi o zakonitom nasljedstvu. Ako je pako preminuli zakoniti drug za života svoga pravio oporuku, to će u svojoj razredbi posliednje volje najbolje znati uvažiti oskudno stanje zakonita svoga druga, te prema tomu, u koliko je isti dostojan da se na njega obzira uzme, i u korist njegovu učiniti osobitih odredba. Zakoniti drug bo valja da nastoji vjernim obdržavanjem njemu nadležećih dužnosti, da se umilja bračnom drugu svom, te da se uzdrži u blagovoljnosti njegovoj. Ne ima mu se pako dati prilika, da, oslanjajući se na nuždni dio, koji bi mu po smrti njegova zakonita druga za svaki slučaj ostao nepovriedjen, ovomu za života prkosi.[2]

S ovih razloga nije ni pridržana u našem gradj. zakoniku ustanova rimskog prava, po kojoj je siromašna i nedotirana udova imućnoga muža imala prava na uždni dio.

Suglasno sa zaključkom c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva izpuštena je i iz konačno revidirane osnove općeg gradj. zakonika ustanova §-a 562. o. g. z. izvorne osnove, po kojoj je i preživivšemu zakonitom drugu ostavnika pripalo pravo na nuždni dio, te je mjesto toga uvršten u naš gradjanski zakonik §. 796., po kojem zakonitom drugu ostavnika ne pristoji pravo na nuždni dio, već samo pravo na pristojnó uzdržavanje.

Pravo ovo pristoji pako ne samo ženi proti ostavštini muževljevoj, već i mužu proti ostavštini ženinoj, jednom i drugomu pako samo onda:

a) ako nije medju supruzi ugovoreno bilo nikakvo obskrbljenje za slučaj da bi preživio jedan bračni drug drugoga;

b) ako ne ima preživivši zakoniti drug vlastite imovine svoje, ili ne toliku, koja dosiže, da iz nje pokriti mogu troškovi za pristojno uzdržavanje, jer zakon ženitbenom drugu samo podieljuje pravo na n e d o s t a j u ć e pristojno uzdržavanje iz ostavštine druga svoga;

c) da nije preživivši zakoniti drug razstavljen po svojoj krivnji, što ima biti izrečeno pravomoćnom osudom nadležnog bračnog suda.

Ženitbeni drug, koji s preminulim svojim bračnim drugom u zajednici živio nije, ali koji nije bio razstavljen po oblasti već samo usljed medjusobnog dogovora sa zakonitim drugom svojim bez sudbenog posredovanja se razstavio, ima pravo na pristojno

---

[1] Vidi o tom §. 562. izvorne osnove općeg gradj. zak. kod Ofnera I. str. LXXIV.

[2] Sjednički zapisnik c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva od 19. studena 1804. Ofner I. strj 466. i 467, o. g. z.

Digitized by Google

uzdržavanje, jer §. 93. o. g. z. ne prieči bračnim drugovom, da se o medjusobnom odieljenom boravištu dogovore; oni se ne mogu proti volji siliti, da se dadu sudbeno razstaviti od stola i postelje.[1]

Pristojno uzdržavanje ima ženitbeni drug ostavnika iz njegove ostavštine dobiti samo dok se drugi put ne oženi, jer, ako se suprug drugi put oženi, je dokaz, da ima dohodaka, da može svoju drugu ženu uzdržavati, i po tom i dovoljna sredstva i za svoje vlastito uzdržavanje, ako se pako žena opet uda, pada dužnost njezinog uzdržavanja na drugog supruga joj.

Uzdržavanje ima biti u svakom slučaju pristojno prama stališu preživivšega zakonitog druga, a ne samo potrebno kao u slučaju §-a 795. o. g. z.

Preporno je, da li je preživivši zakoniti drug dužan zadovoljiti se zakonskim svojim dielom iz ostavštine preminulog zakonitog druga mu, ako ovaj zakonski dio ne dosiže, da pokrije troškove za pristojno uzdržavanje.

U tom pogledu odlučila je judikatura,[2] da preživivši zakoniti drug nije dužan zadovoljiti se zakonskim svojim dielom iz ostavštine preminulog zakonitog druga si po §-u 758. o. g. z., već može, ako taj nasljedni dio nije dostatan, da pokrije troškove za pristojno uzdržavanje, pristojeće preživivšemu zakonitom drugu, iz ostavinske gromade tražiti manjkajuće za popunjenje nedostajućeg pristojnog uzdržavanja.

Mnienje ovo opravdano je time, što dužnost pružiti pristojno uzdržavanje nije dužnost proizlazeća iz nasljednog prava, već dužnost temeljeća se na obiteljskom pravu, pa se s toga izmjera te alimentacije ne ima ustanoviti po propisih nasljednog prava. Zato može tražbina za uzdržavanje nadmašiti iznos nasljednog diela, pripadajućeg zakonitom drugu, u slučaju zakonitog nasljedstva.[3]

Pravo alimentacije preživivšega druga je obligatorno, ter isto tako kao i pravo nuždnog nasljednika na potrebno uzdržavanje neodvisno od njegovog nasljednog prava, pa ono postoji i onda, ako je preživivši drug postao nedostojnim prava nasljedstva ili nesposobnim za nasljedovati.

Preporno je, da li pripada ženitbenom drugu ostavnika u slučaju, ako je postao nedostojnim nasljedstva, pravo na pristojno uzdržavanje ili pako samo pravo na potrebno uzdržavanje.

Mi držimo, da je opravdano mnienje onih, koji za taj slučaj tvrde, da pripada zakonitom drugu ostavnikovu samo potrebno uzdržavanje, jer držimo, da to mnienje odgovara smislu i smjeru zakonske ustanove §. 796. o. g. z. Zakonodavac bo nije htio, kako se već iz gorenavednog obrazloženja zakonske ustanove §-a 796. o. g. z. izpostavlja, ženitbenog druga osobito pogodavati, već mu samo osigurati pravo uzdržavanja po načelih u obiteljskom pravu postavljenih. Nepravedno bi bilo, da se sa zakonitim drugom, koji je postao nedostojan prava nasljedstva, jednako postupa, kao s onim, koji je ostao svom drugu do smrti vjeran. Glede takovog ženitbenog druga može se samo po analogiji uporabiti ustanova §-a 795. o. g. z.[4]

K troškovom uzdržavanja, potrebnim nuždnom nasljedniku, dužni su po §-u 783. o. g. z. razmjerno pridodati, koliko je potrebno, postavljeni nasljednici i zapisovnici.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. lipnja 1880. br. 5864. Przeglad sad. od god. 1880. str. 869. i rješ. vrh. suda u Beču od 11. rujna 1866. G. U. 2606. Vidi i Stubenraucha II. str. 100.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od u Ger. Ztg. od god. 1852. i Peitler str. 553.

[3] Vidi o tom Hofmana u svojoj razpravi „Der Unterhaltsanspruch des überlebenden Gatten u Grünhutovom listu I. str. 547—569. i Kirchstettera na str. 417. Stubenrauch nije toga mnienja, te drži, da obzirom na §§. 757. i 758. preživivši zakoniti drug ne može više tražiti u ime uzdržavanja nego što iznosi njegov zakoniti dio.

[4] Vidi o tom Stubenrauch II. str. 101.

Digitized by Google

Poglavje petnaesto.

O uzeću nasljedstva u posjed.

Uvjeti, da se nasljedstvo uzme u posjed po zakonu.

§. 797. Nitko ne smije nasljedstva samovlastno uzeti u posjed. Pravo nasljedovanja treba dokazati pred sudom, i od njega iskati prisudjenje, to jest predaju u posjed zakoniti.

§. 798. Posebni propisi obstojeći vrhu postupanja sudnog ustanovljuju, dokle sud treba da postupa službeno poslie čije smrti, i kojih rokova i opaza treba se držati u toj razpravi o nasljedstvu. Ovdje se ustanovljuje, što ima činiti nasljednik, ili onaj, koji scieni, da ima kakovo pravo na zaostavštinu, da bi zadobio posjed onoga što mu pristoji.

Po austr. pravu nije nasljednikom ostavnika dozvoljeno staviti se u posjed nasljedstva bez posredovanja suda. Ova je osebna ustanova u austr. pravu, koje ne ima niti u rimskom pravu, niti u starijem njemačkom pravu, niti u Code Napoleon. A skoro i svi noviji zakonici uzeli su za pravilo, da se mogu nasljednici bez intervencije suda staviti u posjed nasljedstva, da sudac ima samo na zahtjev stranaka posredovati, te sumarno, nipošto definitivno, o pravu nasljedstva, već samo provizorno o posjedu odlučivati. Zato imadu i ustanove poglavja petnajstoga općeg gradj zak. mnogo protivnika medju novijimi pravoslovci.[1]

Mi se ovdje ne ćemo upuštati o razglabanju shodnosti ustanova zakonskih sadržanih u poglavju petnajstom obć. gr. zak. navlastito o postupku suda ureda radi u ostavinskih predmetih, jer je nam zadaća samo tumačiti pozitivne ustanove, kojih se sada, dok su u krieposti, držati moramo, neglededć nato, da li su po općem pravu opravdane ili nisu da li su shodne ili neshodne.

Po propisu §-a 797 o. g. z. ne smije nitko nasljedstvo samovlastno uzeti u posjed već samo intervencijom suda; mora dakle nasljednik obratiti se u svakom slučaju u tu svrhu na nadležni sud te od ovoga zatražiti prisudjenje nasljedstva t. j. predaju istog u posjed zakoniti. Ova predaja biva uručbom ostavine, o kojoj govori §. 819. o. g. z. U tu svrhu ima pako nasljednik pravo svoje na nasljedstvo dokazati pred sudom

U poglavju petnajstom o. g. z. ustanovljuje se, što ima učiniti nasljednik ili onaj, koji scieni, da ima kakovo pravo na zaostavštinu, da bi dobio posjed onoga, što mu pristoji. Formalni propisi u tom pogledu, kao i propisi dokle sud treba, da postupa službeno, poslje čije smrti i kojih rokova i opaza treba se držati u toj razpravi o nas-

[1] Čitaj o tom Ungera: Razpravu ostavine u Austriji. Glas za ukinuće njezino (Die Verlassenschaftsabhandlung in Österreich, ein Votum für deren Aufhebung. Wien 1865. str. 12); Zatim Ungerovo nasljedno pravo §. 39., opazka 1. str. 160 i tamo navedene pisce, koji su mnienja Ungerova.

Digitized by Google

ljedstvu, sadržani su u izvanparb. postupniku (carskom patentu od 9. kolovoza 1854 br. 208. drž. zak. lista).

Prigodom razprave ostavine pako ne smije se razpravni sudac nikada upuštati u rješavanje prepornih ostavinskih pitanja niti onda, ako ga zato složno zamole svi interesenti. On mora u svakom takovu slučaju, ako nagoda medju strankami za rukom ne podje, jednu ili drugu stranku odputiti na redoviti put parnice.

Tko je nadležan sud za razpravu ostavine ustanovljuju §§. 75—80 sudovnika (carskog patenta od 16 ožujka 1853. d. z. l. br. 30.)

Iza smrti svake osobe bez razlike, ima se učiniti ureda radi smrtovnica po obrazcu I. izdanom k-§ 50. izv. p. p.

Smrtovnica ima sadržavati: 1. Ime i prezime ostavnika. 2. Stališ i zanimanje. 3. Doba. 4. Vjerozakon. 5. Da li je neoženjen, oženjen ili udovac. 6. Uredno prebivalište. 7. Dan i mjesto preminuća. 8. Zaostavljeni ženitbeni drug. 9. Ime i prezime, stališ, doba, prebivalište punoljetne djece i potomaka punoljetnih, koji zauzimaju mjesto već preminule djece. 10. Ime i prezime maloljetne djece i potomaka maloljetnih, koji zauzimaju mjesto već preminule djece, nadalje, da li za njih već radi zakoniti zastupnik, ili tko se za zastupnika predlaže. 11. Ime i prezime, stališ, doba i prebivalište ostalih najbližih rodjaka ili nasljednika oporučnih. 12. Da li ima oporuka, zapisa, nasljednih ugovora, darovnica ili ugovora ženitbenih i gdje su. 13. Da li je pokojnik imao obskrbljivati tutorstva ili skrbstva, i to koja, te gdje su odluke o imenovanju njegovu. 14 Da li je pokojnik vodio račune o novcih uredovnih, da li je štogod brao iz javne koje pjeneznice ili iz koje pod javnim nadzorom stojeće zaklade. 15. Da li u ostavini ima predmeta takovih, koje treba napose prijaviti, i što je glede njih odredjeno. 16. Ima li imetka, u čem se od prilike sastoji, u čijih je rukuh i koje su odredbe učinjene za osiguranje toga imetka.

Kr. kot. sudovi dužni su pod strogom odgovornosti pobrinuti se, da se o svakom slučaju smrti, koji se u okolišu njihovom dogodi, sačini neodvlačno smrtovnica i da jim se ista odmah podnese. U gradovih, u kojih postoje sborni sudovi imadu se ovlastiti obćenito kr. javni bilježnici, da u mjestu svoga sjedišta sačinjavaju smrtovnice. Za područje svake druge obćine, za koje nije kr. javni bilježnik obćenito ovlašten obavljati spomenuto uredovanje, ima u pravilu kr. kot. sud sporazumno sa nadležnom kr. kot. oblasti, dotično sa gradskim poglavarstvom imenovati obćinskog načelnika ili usposobljenoga člana obćinskog zastupstva stalnim povjerenikom za sačinavanje smrtovnica.

Ako se u području koje obćine nebi našla sposobna zato osoba, može kr. kot. sud ovlastiti povjerenika za susjednu obćinu, da i u onoj obćini sačinjava smrtovnicu. (Naredba kr. hr. zem. vlade odjela za pravosudje od 6. ožujka 1878 br. 1955.)

Razpravne oblasti imadu kr. javne bilježnike ovlastiti, da beziznimno kao sudbeni povjerenici obavljaju sva pripravna uredovanja, potrebna za uručenje ostavine iza osoba, umrlih gdje sudb. stol ima svoje sjedište, a u pravilu imadu i kr. kot. sudovi upotrebiti kr. javne bilježnike za takova uredovanja u okoliših, opredieljenih jim po naredbi kr. zem. vlade odjela za pravosudje od 23. prosinca 1887 br. 3794. Razprava ostavine ima se povesti na svaku smrtovnicu, ako se iz iste vidi da predleži zaostavština iza odnosnog pokojnika.

Od toga pravila izuzeti su samo preminuli članovi seoskih zadruga. U pogledu ovih izdalo je ministarstvo za pravosudje naredbu od 7. travnja 1857 br. 22856, kojom se odredjuje, da se ne ima postupati po propisih izvan parb. postupnika od 9. kolovoza 1854. iza smrti člana zadruge, kojemu pripada samo idealni dio zadružne imovine, a nije ostavio nikakve posebne vlastite imovine.

Ako se prigodom sačinjavanja smrtovnice nadje otvoreno očitovanje posliednje volje, ima ga sudbeni izaslanik odmah sudbeno proglasiti pročitav ga u prisutnosti

Digitized by Google

dvojice svjedoka Ako je pako pronadjena naredba posliednje volje, zapečaćena, trebaju sudbeni izaslanik predati sudu, a kod suda ima ju načelnik suda otvoriti i proglasiti. Sudbenom izaslaniku dozvoljeno je otvoriti i proglasiti zapečaćeno pismeno očitovanje posliednje volje samo onda, kada se proglasom kod suda nebi još za dobe mogao saznati sadržaj njezin (§. 46 i 61. gopn.).

Isto tako postupa se, kada se nalazi sastavak o ustmenoj razredbi posliednje volje, očitovanoj po ostavniku, ako je ovaj sačinjen, kao što treba, i svojeručno podpisan po svihkolikih svjedocih. Izvan ovoga slučaja ima sud, pozvav ureda radi svekolike svjedoke, predbježno bez prisege preslušati svakoga pojedinca o imenu mu, o stališu i o dobi života; zatim o sadržaju očitovanja posliednje volje i o okolnostih, o kojih zavisi valjanost njegova, a tako i o vremenu i mjestu gdjè i kada je ostavnik očitovao svoju posliednju volju, te proglasiti zapisnik, koji je o tom sačinjen.

Zapriseći imadu se svjedoci samo, ako koja stranka po §§-u 586. o. g. z. to zahtieva. Ovo pako ima se učiniti, ako je moguće, u prisutnosti svih učestnika. Ovim je prosto predložiti posebna pitanja za svjedoke, koja će sudac, ako mu se uzvide svrhi shodna, uvažavati pri preslušavanju svjedoka (§§. 65 i 67. izvan parb. post.).

Ako je ostavina neznatna, i ako se predmnieva po okolnostih, da će se moći namiriti samo najsilniji dugovi ostavinski, to će onda sud preslušati stranke o naravi i vriednosti ostavine, zatim o iznosu troškova bolesti i pogreba, a i o inih tražbina, koje imadu osobitu prednost, pak vjerovnikom pod platež ostaviti imovinu, tim izcrpljenu. Nego u odluci, kojom se na taj način obavi razprava treba točno naznačiti p jedine tražbine vjerovnika, kojim se za namirbu ostavlja ostavina pod platež (§. 73 izv. parb. post.)

Ako je po smrti ostavnika njegova masa dugovi preobterećena, dužni su baštinici ili skrbnik ostavštine, čim za to saznaju, iskati otvorenje stečaja. Ako je iz sudbenih razpravnih spisa vjerojatno, da dugovi nadilaze imovinu ostavštinsku, ima sudac baštinika ili skrbnika ostavštine preslušati ureda radi, zatim naložiti mu, da podnese stanje aktivno i pasivno i narediti stečaj, ako se odatle uzvidi nedostatnost mase i ako nebude nfanja da će prijateljska nagoda poći za rukom (§. 26. i 40. stč. reda.)

U svakom drugom slučaju ima razpravni sud, čim primi smrtovnicu, vjerojatne nasljednike obaviestiti o tom, da jih zapada nasljedstvo i pozvati jih, da radi razprave o nasljedstvu, podnesu pismeno nasljedno očitovanje.

O tom kao i o dalnjem postupku razpravne oblasti pobližje kod tumačenja sliedećih §-ah o. g. z.

Dokaz naslova zakonskog; očitovanje za nasljednika.

§. 799. Tko nasljedstvo hoće da uzme u posjed, mora dokazati pred sudom naslov zakoniti, to jest, da li mu zapada nasljedstvo po razredbi posliednje volje, po tvrdoj nasljedovnoj pogodbi, ili po zakonu, i mora izriekom očitovati, da prihvaća nasljedstvo.

§. 800. Kada tko stupa u nasljedstvo, ili kada se očituje za nasljednika, treba zajedno da kaže, da li prihvaća nasljedstvo bezuvjetno ili pod priuzdržkom pravnoga dobročinstva od popisa.

Pravo nasljedstva ne može se nikomu nametnuti, već zato ne, što s ovim nisu uviek spojeni koristi već i obveze, pa može u stanovitih slučajevih prihvat nasljedstva biti za nasljednika samo teretan. S toga zahtieva zakon od nasljednika izrično očitovanje o tom, da li nasljedstvo prihvaća ili ne, t. j. da preda nasljednu prijavu.

U ovoj ima nasljednik izrično navesti, da se očituje za nasljednika na ostavštinu odnosnog ostavnika ili na temelju oporuke, ili na temelju nasljedovne pogodbe, ili na-

Digitized by Google

pokou na temelju zakona; zatim da li nasljedstvo prihvaća bezuvjetno ili uvjetno, t. j. pod priuzdržkom pravnog dobročinstva od popisa (našastara).

U pravilu predaje se prijava za nasljedstvo kod sudišta pismeno; toga radi ima sud nasljedniku ili njegovu zakonitu zastupniku ustanoviti primjereni rok, uz koji da predadu rečenu prijavu. (§. 115. izv. parb. post.).

Kotarski sudovi imadu radi predaje prijave za nasljedstvo u pravilu pozvati na ročište nasljednike ili njihove zastupnike, naloživ im u pozivu, da doprinesu dokaze, koji će im možebiti trebati, da izkažu svoje nasljedno pravo. Na ročištu ima se od svakoga od njih iskati, neka se očituje, da li će i na koji način nasljedstvo nastupiti, ili da li će ga se odreći. One izmedju njih, koji ne imaju odvjetnika, podučit će sud o zakonitih posljedicah uvjetne prijave za nasljedstvo i o posljedicah sazova vjerovnika ostavinskih, i zatim u zapisnik staviti njihove izjave ili prijave za nasljedstvo. (§. 116. izv. parb. post.).

Nego prosto je nasljedniku kod sudova kotarskih predati svoju prijavu za nasljedstvo pismeno. I onda, kad su nasljednici ili njihovi zakoniti nasljednici tako udaljeni, da ih nije moguće preslušati ustmeno, ostavlja se razboru suda kotarskoga, da ih o prijavi za nasljedstvo ili o inih točkah razprave ili dade preslušati po sudu njihova boravišta ili uputi, da si u kotaru vlasti razpravne postave punomoćnika.

Ako u slučaju, kad se razprava obavlja pismeno, nasljednici ili zakoniti njihovi zastupnici ne prebivaju u mjestu, gdje razpravna oblast sjedište svoje imade, tada su ovi dužni na naredbu pomenute oblasti odrediti ondje punomoćnika, bez razlike, ima li se razprava činiti kod sudišta ili kojeg suda kotarskoga. (§. 117. izv. parb. post.).

Iz važnih razloga može se dozvoliti nasljedniku vrieme, da se promisli, i usljed toga može se ili produljiti rok ustanovljen mu radi prijave za nasljedstvo, ili odročiti ročište, odredjeno radi prijave. Nego ova odročba neka se dozvoli najdulje na godinu dana. (§. 118. izv. parb. post.).

Ako razlog za odročbu nastane samo kod jednog ili drugog izmedju više nasljednika, treba, istina, ostale nasljednike i prije saslušati o njihovoj prijavi za nasljedstvo, nego proti volji njihovoj ne mogu se siliti, da svoju prijavu predadu prije, nego što izteče onaj dulji rok, koji je dozvoljen kojemu sunasljedniku. (§. 119. izvan parb. post.).

Svaki nasljednik ima radi nastupa nasljedstva doprinieti prijavu za nasljedstvo, providjenu potrebštinami, pomenutim u §§. 799. i 800. o. g. z. Ovo valja i onda, kad zapisovnici, pošto se nasljednici, koji su zvani po posliednoj volji, a i nasljednici zakoniti odreku nasljedstva, žele da se porazmjerno smatraju za nasljednike (§. 726. o. g. z. i §. 121. izv. parb. post.).

Svaka prijava za nasljedstvo mora da je vlastoručno podpisana ili po nasljedniku ili po izkazanom njegovom zastupniku. Ako je nasljednik izvan one krunovine, u kojoj sud ima svoje sjedište, treba da je podpis ovjerovljen ili po sudu ili po javnom kojem bilježniku. Svaku prijavu za nasljedstvo, izdanu u propisanom obliku, ima sud primiti i pohraniti pri spisih razpravnih. Dokaz o naslovu nasljednog prava može se doprinieti i kašnje. Da se pako izhode odredbe sudbene, pomenute u §§. 810. i 815. obć. gr. zak., mora nasljednik kao što treba izkazati svoje nasljedno pravo, radi čega mu se ima podieliti potrebiti naputak. (§. 122. izv. parb. post.).

Tko se usljed nesumnjivih prokaza, učinjenih po prinadležnicih, ukućanih ili inih vjerodostojnih svjedocih prigodom sačinjanja smrtovnice, ili prigodom popunitbe njene ukaže kao najbliži rodjak, koji je zvan da zakonito nasljedi ili, koji je postavljen za nasljednika usljed posliednje volje, sačinjene po propisu i glede sadržaja i glede izvanjskoga oblika, taj se smatra za pravoga nasljednika dotle, dok proti tomu ne protuslove ili ini bližji rodjaci, ili dok se pravna valjanost oporuke ne pobije.

Digitized by Google

Ako se prijava za nasljedstvo osniva na ustmenuj oporuci, to onda radi dokaza samog pravnoga naslova nije potrebno da prisegnu oni svjedoci, od kojih se ili nalazi vlastoručno podpisani sastavak, ili koji su po propisu §-a 65. izv. parb. post. bili preslušani u zapisnik (§. 133. izvan parb. post.).

Ako se nasljedstvo razpravljati ima na temelju zakona, tad se ostavlja razsudi suda, da presluša, ako je najbliži ili izključivo pravo nasljedno dvojbeno, one osobe, koje su možda jačim ili jednakom pravom prije njega ili s njim zvane na nasljedstvo, a po okolnostih, u smislu §-a 128. o. g. z., da ih pozove i izrokom (§. 124. izv. par. post.).

Ako nasljednici, koji su vlastni sami upravljati svojom imovinom, ne dodju na ročište, odredjeno za primanje nasljednih očitovanja, ili ako na ročištu, ili uz rok ustanovljeni za pismenu prijavu, ne predadu prijave za nasljedstvo, razpravljat će se ostavina, bez obzira na njihove tražbine samo s onimi, koji su se prijavili za nasljednike te će im se ona uručiti, u koliko na nju prava imadu. Stoga dakle treba izrikom opomenuti na ovo nasljednike ili odmah prigodom prvoga poziva na ročište, ili kad se traži prijava pismena, ili ako se to onda nije za potrebno našlo, a ono, u slučaju zanemara, onom prigodom, kada se na novo ustanovljuje ročište ili rok.

Zastupnici onih nasljednika, koji su maloljetni ili pod skrbstvom, imadu se, ako uztreba, primorati sredstvi prisilnimi, da ili nastupe nasljedstvo, ili da prinesu potrebitu dozvolu od vlasti tutorstvene, da se nasljedstva mogu odreći. (§. 120. izv. parb. post.).

Ako glede jedne ostavine bude predano više prijava za nasljedstvo, od kojih jedna drugoj protuslovi, treba ih istina svekolike primiti, nego će sud preslušav stranke riešiti, koja stranka da bude tužitelj proti drugoj. Ujedno će sud ustanoviti primjeran rok, uz koji treba podići tužbu, jer će se inače ostavina razpravljati, neuvaživ zahtjeva nasljednika, odpravljenih na put pravde. (§. 125. izv. parb. post.).

Proti nasljedniku ugovorenomu, za kojega govori ugovor (nasljedbeni), providjen potrebitim formalnostmi, kojega se istinoći neprotuslovi, mora radi pobijanja prava nasljednoga kao tužitelj ustati svaki, kojega se zahtjev osniva samo na očitovanju posliednje volje ili na zakonitom nasljedstvu; a proti nasljedniku iz očitovanja posliednje volje, sačinjenoga u obliku propisanom. i glede njegove istinoće ne pobijanoga, svaki onaj, čiji se zahtjev osniva samo na zakonitom nasljedstvu.

Ako pako prijave za nasljedstvo oporučnih ili zakonitih nasljednika jedna drugoj protuslove, tad će sud preslušav stranku jednu i drugu, onoga od prućih se nasljednika uputiti da preda tužbu, koji bi, da dokaže svoje pravo nasljedno, najprije morao obezkriepiti jači nasljedni naslov svoga protivnika. (§. 126. izvan parb. post.).

Ako postoji nepogrešna oporuka, mora zakonski nasljednik, koji pobija njezinu istinitost, preuzeti ulogu tužitelja.[1])

Usuprot ima se uloga tužitelja dodieliti pretendentu za nasljedstvo, oslanjajućemu se na oporuku a) ako je oporuka neuredna;[2] b) ako se ona razložito pobija koli obzirom na formu sastavka, toli obzirom na istinitost;[3] c) ako je bila poderana i opet zaliepljena.[4] U slučaju ako zakonski nasljednik pobija zapisje, mora se zapisovnik sa svojom tražbinom odpraviti na put pravde.[5]

Ako stranka, odpravljena na put pravde, preda tužbu uz ustanovljeni rok, treba s razpravljanjem ostavine počekati dotle, dok se parnica ne rieši. Nego prosto je svakoj stranki zatražiti, da se ostavine sudbeno sekvestrira.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. lipnja 1865., 21. svibnja 1869., 19. kolovoza 1870., 25. srpnja 1871., 3. srpnja 1873., 13. srpnja 1875., 4. siečnja 1876. G. U. 2218., 3348, 4233, 5031, 5795. i 5970.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. travnja 1864. G. U. 1865.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. listopada 1876. G. U. 6260.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. siečnja 1875. i 13. ožujka 1877. G. U. 5589, 6405.

[5] Rješ, vrh. suda u Beču od 10. rujna 1873. G. U. 5074.

Digitized by Google

Ako sudbenu sekvestraciju ostavine zaište jedna od prućih se stranaka proti drugoj, kojoj je već sud dao upravljauje ostavine, tad sekvestraciji može mjesta biti samo po propisu gradj. postupnika. (§. 127. izv. parb. post.). Pretendent za koji dio nasljedstva ne može tražiti sekvestracije, ako je nepreporni dio njegova protivnika veći, pošto se istomu po §§. 833. i 836. obć. gradj. zak. ne može proti volji nametnuti tudji upravitelj.[1]

Odredjenje sekvestva i mjesta za pohranu pokretnosti, koju valja sekvestrirati, ima nakon preslušanja obih stranaka uzslieditì.[2]

Ako je sudu, istina poznat nasljednik, ali mu se nezna za boravište, valja mu postaviti skrbnika, kojemu se može, ako ima ufanja, da će se odsutnik pronaći i obaviestiti moći o nasljedstvu, ustanoviti za to primjeren rok. Ako li se ne može očekivati, da će se pronaći odsutnik, ili ako pokušaji u to ime učinjeni ostanu bez uspjeha, to će onda sud na predlog skrbnika, kojemu se glede toga ne smije dozvoliti nikakvo zatezanje, obaviestiti odsutnika o nasljedstvu izrokom, glasećim na jednu godinu dana s tim dodatkom, da će nasljedstvo, ako uz ovo vrieme ili sam ne dodje, ili ne postavi punomoćnika, u njegovo ime nastupiti skrbnik, i da će razprava obaviti, a čista ostavina, koja ga dopade, pohraniti za njega kod suda dotle, dok se ne dokaže, da je umro ili da je proglašen za mrtva (§. 278. obć. gradj. zak. i §. 131. izv. parb. post.).

Kriepost očitovanja bezuvjetnog.

§. 801. Bezuvjetno očitovanje za nasljednika čini to, da nasljednik mora da odgovara svim vjerovnikom oporučiteljevim za njihova iskanja, i svim zapisovnikom za njihove zapise, ma zaostavština i ne dosegla.

Učinak bezuvjetnog nasljednoga očitovanja jest neograničeno, odmah nastajuće jamčenje nasljednikovo, radi česa vjerovnik ostavine može već prije uručenja povesti ovrhu i na imetak nasljednikov, ter i bez klauzule §-a 822. o. g. z. izposlovati osjeguranje na njegovu nekretnu imovinu.[3]

Usljed bezuvjetna nasljednoga očitovanja jamče nasljednici ne samo za sve dugove ostavine; tu postoji i konsolidacija ostavinskog i nasljedničkog imetka, usljed koje oni tvore samo jednu gromadu naprama vjerovnikom oporučitelja i nasljednika.[4]

Bezuvjetno nasljedno očitovanje ima dakle za posljedicu smiešanje ostavštine sa imovinom bezuvjetno očitovavšega se nasljednika (confusio bonorum), usljed česa mora takov nasljednik jamčiti svim vjerovnikom ostavnikovim za sve njihove tražbine (§§ 547—548. o. g, z.) i svim zapisovnikom za njihove zapise (§. 649. o. g. z.) ne samo do iznosa ostavinske imovine, već ako ostavština zato dosegla nebi, i vlastitom svojom imovinom, dočim tražbine, štono ih takov nasljednik sam proti ostavniku ima, utrnjuju po §-u 1445. o. g. z.

Prama nuždnom nasljedniku ne ima bezuvjetno očitovavši se nasljednik nikakvih osebnih obveza. On ne mora iz s v o j e vlastite imovine pridodati, da se popuni nuždnom nasljedniku pristojeći mu nuždni dio, u slučaju, ako je ovaj u ovom prikraćen razredbami ostavnikovimi, jer nuždni nasljednik ima samo pravo na čistu imovinu o s t a v n i k o v u. Nu obzirom na propis §-a 783. o. g. z., mora ipak bezuvjetno očitovavši se nasljednik, u svih slučajevih, kada nuždnom nasljedniku nije ostavljen pristojeći mu dio nuždni ili mu je takov nepodpuno ostavljen, iz svojeg nasljednog diela pridodati razmjerno, koliko je potrebno, da se namiri rečeni dio, ne gledeć na to, da mu ne preostaje

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. ožujka 1865. G. U. 2140.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. travnja 1866. G. U. 2469.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. veljače 1864. br. 487. G. U. 1863.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. svibnja 1820. br. 2188. Peitler str. 567.

Digitized by Google

iz ostavštine ni samo dovoljno imovine, da namiri iz nje podpuno zapisovnike, pošto zapisovnici u tom slučaju ne imaju k popunjenju nuždnog diela sami od svojih sapisa ništa pridodati, već ih ima bezuvjetno očitovavši nasljednik podpuno namiriti, dosiže li ili ne dosiže li ostavinska imovina zato.[1]

Kada je više nasljednika stupilo bezuvjetno u kakvo zajedničko nasljedstvo, odgovaraju oni i poslje uručbe svim vjerovnikom nasljedstva i zapisovnikom svi za jednoga i jedan za sve, t. j. solidarno (§. 820. o. g. z.). Ako se tko bezuvjetno prijavi za nasljednika, ima on imovinu ostavinsku po svihkolikih njezinih sastavnih dielovih popisati isto tako kao u inventaru i umjesto zakletve vlastoručnim podpisom potvrditi istinitost pokaza ili sam ili po punomoćniku, koji toga radi providjen biti mora osobitim punomoćjem. Ovo očitovanje o imovini, koji se zove „očitovanje imovine umjesto prisege", služi umjesto inventara za temelj razpravi ostavinskoj (§. 114. izvan parb. post.).

i (kriepost očitovanja) uvjetnog.

§. 802. Ako se stupa u nasljedstvo pod priuzdržkom pravnoga dobročinstva od popisa, sud je dužan odmah latit se popisa o trošku mase. Ovakov nasljednik na toliko je obvezan prema vjerovnikom i zapisovnikom, koliko zaostavština dosegne za njihova, a i za njegova vlastna iskanja, koja mu pristoje osim prava nasljedovanja.

Učinak uvjetnog nasljednog očitovanja sastoji se u tom, da uvjetno očitovavši se nasljednik jamči za terete i obveze ostavnikove odnosno nasljedstva — ka kojem se nasljedstvu imadu brojiti i vlastite njegove tražbine, kojih imade proti zaostavštini, a uvrstiti u isto sve, što ostavini duguje — samo do iznosa popisom (našastarom, inventurom) ustanovljene vriednosti ostavinske imovine, dočim bezuvjetno očitovavši se nasljednik, kako smo već naveli kod tumačenja §-a 801. o. g. z., namiriti mora sve ostavinske dugove, ne gledeć na vriednost ostavinske imovine, koju je nasljedio, pa s toga mora i, a ako ova za to dosegla nebi, pridodati manjkajuću svotu iz svoga sobstvenoga imetka.

Uvjetno očitovavši se nasljednik je istina po §-u 802. o. g. z. samo obvezan prema vjerovnikom ostavinskim u koliko ostavinska imovina dosegne za namirenje njihova iskanja t. j. do vriednosti našastarom ustanovljene ostavinske imovine, ali ne samo imovinom nasliedjenom, već do iznosa ove, i svojom vlastitom imovinom (pro viribus hereditatis, a ne i cum viribus hereditatis.).[2]

Zadnja stavka §-a 802. o. g. z., po kojoj je uvjetno očitovavši se nasljednik prema vjerovnikom ostavinskim obvezan samo u koliko zaostavština dosegne za njihova iskanja, ne izključuje, da vjerovnik ostavinski ne smije druge stvari pod ovrhu uzeti, nego samo one, koje je uvjetno očitovavši se nasljednik baštinio, t. j. koje su mu uručene, te po razpravnoj oblasti u posjed predane, već ustanovljuje samo, da vjerovnik ne smije voditi ovrhu za veći iznos nego što iznosi vriednost stvari, koje je uvjetno očitovavši se nasljednik u ime svoga nasljednog diela dobio.[3]

Ako je dakle uvjetno očitovavši se nasljednik otudjio ili potrošio svu svoju nasljedjenu ostavinsku imovinu a da nije namirio ostavinskog vjerovnika, može ovaj voditi

---

[1] Stubenrauch II. str. 110. točka 2. Nippel Frläuterungen V. str. 179.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. studena 1859. br. 11652. G. U. 907. Protivnog je mnienja Unger VI. §. 42., opazka 8., str. 181., koji drži, da uvjetni nasljednik jamči ne samo pro već i cum viribus hereditatis.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. rujna 1860. br. 11652. Dalm. prav. 1874. str. 178.

Digitized by Google

ovrhu na vlastiti imetak nasljednikov za namirenje svoje tražbine do iznosa, koji je predstavio vriednost po upitnom nasljedniku nasljedjeni imetak.

Da li zaostavština dosiže ili ne, za namirenje tražbine vjerovnika ostavinskoga, ima se razpravljati u parnici, povedenoj usljed tužbe ostavinskog vjerovnika proti uvjetno očitovavšem se nasljedniku na izplatu upitnog ostavinskog duga. U parnici ovoj pako nadleži uvjetno očitovavšemu se nasljedniku dokazati, da nasliedjeni po njemu dio ostavštine ne dosiže za namirenje tražbine tužiteljeve, ne pako tužitelju, ostavinskom vjerovniku, da je iznos po tuženiku baštinjenoga diela zaostavštine za namirenje utuženoga duga dostatan.[1]

Neumjestan je prigovor uvjetno očitovavšega se nasljednika, da po njemu nasljedjeni dio ostavštine ne dosiže za namirenje ostavnikovog vjerovnika, u utoku proti sudbenoj odluci, dozvoljujućoj ovrhu proti njemu radi takovog duga, jer se ne može po zakonu nametnuti voditelju ovrhe dužnost, da dokaže da takovoga nasljednika nasljedni dio zato dosiže. Ako se dakle pokazuje istom nakon izrečene osude u parnici na tužbi podignutoj po ostavinskom vjerovniku proti uvjetno očitovavšem se nasljedniku, kojom se osudom upitni nasljednik osudjuje na platež utužene tražbine, da za namirenje ove tražbine ne dosiže po njemu nasljedjeni dio ili za to, što se je istom kasnije izpostavilo, da je pasivno stanje ostavštine veće, nego što se je moglo dokazati tečajem parnice, jer je naknadno likvidirana koja tražbina, prijavljena proti ostavini, ili što se je kasnije novi vjerovnik prijavio, ili napokon, ako se je tečajem parnice aktivno stanje zaostavštine umanjilo, što su nekoje tražbine neutjerivimi postale — može tuženik, (uvjetno očitovavši se nasljednik) ove okolnosti prigovoriti i dokazati samo u opozicionalnoj tužbi, koju mu je slobodno za taj slučaj podići.[2]

I fisk (državni erar), kojemu je pripala ostavština ošastna smatra se obzirom na dugove ostavinske samo kao nasljednik očitovani cum beneficio inventarii te jamči samo do iznosa ostavinske imovine. Ali i u ovom slučaju nije ostavinski vjerovnik dužan držati se samo lih po fisku nasliedjene imovine, već može voditi ovrhu do iznosa njegove vriednosti na čiju god inu imovinu fiska.[3]

Inventar (našastar) o ostavini ima razpravna ostavinska oblast sačiniti dati, čim bude podnešena uvjetna prijava nasljedna. Osim toga slučaja ima se sačiniti našastar i u slučajevih §§. 804. i 812. o. g. z., kada to traži nuždni nasljednik ili kada se zahtieva, da se razluči ostavina od imovine nasljednikove.

Ureda radi pako ima sudac sastaviti dati našastar, kada se: 1) nezna za nasljednika ili za boravište njegovo, kad je pod tutorstvom ili skrbstvom, kada za njega radi razprave ostavine bude naredjen skrbnik, ili kada makar kod jednoga samo od više sunasljednika nastanu okolnosti ove vrsti; 2) kada nasljedstvo ili koji dio nasljedstva pripada siromakom, kojoj zakladi, općini, crkvi, javnom kojem zavodu ili državi: 3) kada je ostavnik naložio dužnost nasljedniku, da nasljedstvo, ili koji porazmjerni dio od njega ostavi osobam trećim; napokon 4.) kod povjerbina i feuda, koliko god puta od jednog nasljednika prelaze na drugoga. (§. 92. izv. parb. post.).

Radi sačinjanja inventara ima sud odrediti jednoga izaslanika, ili u osobito važnih slučajevih dvojicu, ili povjeriti kojemu javnomu bilježniku da inventar načini. (§. 93. izvan parb. post.)

Ako se imovina nalazi izvan okoliša molbe razpravne, obratit će se tada vlast razpravna na sud nadležni, da on po svojih sudbenih izaslanicih sačini inventar, ili da zato naredi kojega bilježnika (§. 94. izvan parb. post.).

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. listopada 1861. br. 7244. G. U. 1998.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. lipnja 1860. br. 3989. i 3990. G. U. 1114. i 1115.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. listopada 1879 br. 8508. Gazzeta dei Tribunali od god. 1881 br. 14. i 15.

Digitized by Google

K sačinjaju inventara ima povjerenik osim potrebitih vještaka, procienitelja, prizvati svagda kao svjedoke dvojicu ukućana ostavnikovih ili drugih vjerodostojnih muževa. Ureda radi imadu se pozvati poznati nasljednici, koji su prisutni u mjestu, gdje se sačinja inventar, ili koji su u takovoj blizini toga mjesta, da se bez zatezanja pozvati mogu; zatim možebit postavljeni skrbnik ostavinski, ovršitelj posliednje volje, ako je postavljen, a i oni vjerovnici, kojim se možda dozvoli razlučenje nasljedstva od imovine nasljednikove.

Ako ovi pozvanici ne dodjc u propisanu uru, može se inventar sačiniti i u njihovu odsuću (§. 95. izvan parb. post.).

Kada se kod manje znatnih ostavina sačinja inventar ureda radi, ili na prošnju jednoga od nasljednika, treba ga sačiniti odmah sa smrtovnicom i podnieti ga sudu (§. 96. izvan parb. post.).

Inventar mora sadržavati točan i podpun popis svekolike pokretne i nepokretne imovine, koju je posjedovao ostavnik u vrieme svoga preminuća, a mora i jasno naznačivati ondašnju vriednost i iznos njezin. Pojedine sastavne dielove imovine treba razrediti po rubrikah, a na svrsi inventara ponoviti i sračunati glavne svote svih kolikih rubrika (§. 97. izv. parb. post.).

Izaslanici sudbeni imadu se podpuno obaviestiti o stanju imovine, preiskav pisma ostavinska i postojeće izprave, pregledav dobra i pokretnine, preslušav nasljednike, rodjake i ukućane, upotriebiv javne knjige i spise sudbene i ina shodna sredstva (§. 98. izvan parb. post.).

Stvari tobož tudje, koje je posjedovao ostavnik, imaju se upisati u inventar, ali naznačiv im vriednost, ako se vidi jasno, da trećim osobam pripada na nje pravo vlastničtva. Svagda valja pri tom opaziti, tko traži te stvar, a i to, s kojeg ih razloga traži. I stvari one, koje su ostavnikove, ali u rukuh trećih osoba, treba navesti u inventaru i pri tom pridodati razlog s kojeg se nalaze kod koje treće osobe. Ako je bez obširnoga razpravljanja i bez velike dangube moguće izkazati iznos i vlastitost dugova ostavinskih, treba i nje upisati u inventar, a i proračunati kamate zaostale od njih do smrti ostavnikove, zatim zaostatke od dužnih poreza i od inih tekućih plaćanja. Pri tom valja točno naznačiti na čem se osnivaju prokazi o svakoj pojedinoj stavki dugovnoj.

Na koncu inventure proračunava se glavna svota dugova i ona čista imovina, koja preostane iza kako se odbiju dugovi. (§. 105. izvan parb. post.).

Inventar se podpisuje po izaslanicih sudbenih, po vještacih, svjedocih a i po onih dotičnicih, koji su prisutni bili pri sačinjavanju, i predaje se zajedno sa svimi prilozi sudu, koji će ga najprije prosuditi, zatim pohraniti i svakomu, koji zahtieva, davati prepise od njega, a nakon toga nastaviti ostavinsku razpravu (§. 109. izv. parb. post.).

Pravo stupiti u nasljedstvo pod uvjetom ili bezuvjetno ili ga odbaciti.

§. 803. Oporučitelj ne može oduzeti nasljedniku prava da sebi priuzdrži gore spomenuto dobročinstvo zakona, nit može zabraniti, da se učini popis. Ako su se muž i žena odrekli toga prava u pogodbi nasljedovnoj, i sama takova odreka ne ima krieposti.

Oporučitelj ne može oduzeti nasljedniku pravo, da se uvjetno nasljednikom očituje, odnosno da stupa u nasljedstvo pod priuzdržkom dobročinstva od popisa niti da zatraži da se učini popis ostavinske imovine. Zabrana oporučitelja učinjena u tom pogledu je bezkriepostna i onda, ako ju je postavio uvjetom, pod kojim ima samo nasljednik zadobiti nasljedstvo ili zapisovnik zapis, te se takav uvjet smatra kao da ga ne ima.

Ako dakle oporučitelj n. p. u oporuci kaže: mojim nasljednikom imade biti A ili B, koji će se već od njih očitovati nasljednikom bezuvjetno, biti će nasljednici tada oba

Digitized by Google

t. j. A i B, neglededć na to, da li se jedan ili drugi uvjetno ili bezuvjetno nasljednikom očitovao.[1]

Isto tako ne ima krieposti odreka muža i žene u nasljedovnoj pogodbi od prava stupiti u nasljedstvo pod priuzdržkom dobročinstva od popisa, jer takova odreka bila bi samo u korist vjerovnika ili zapisovnika, prama kojim pako nije toga prava odričući se ženitbeni drug preuzeo nikakovih obveza.[2]

§. 804. I onaj može zahtievati, da se učini popis, komu pristoji dio zakoniti.

Ustanova §-a 804. o. g. z. je naravska posljedica propisa §-a 774. o. g. z., po kojem treba da je nuždnom nasljedniku ostavljen nuždni dio sasvim čist. Zato je i vlastan nuždni nasljednik zahtievati, da se ostavinska imovina popiše i procieni, da se on osvjedoči, da nije prikraćen u svom nuždnom dielu.

§. 805 Tko svojimi pravi može sam razredjivati, takov može stupiti u nasljedstvo bezuvjetno ili pod priuzdržkom spomenutoga dobročinstva pravnog, ili može i odbaciti nasljedstvo. Tutori i skrbnici treba da se drže propisa danih na svojem mjestu (§. 233.).

Ustanova §-a 805. o. g. z. je jasna, te se temelji na §. 18. o. g. z. Prva stavka §. 805. o. g. z. sama po sebi ukazuje se suvišnom, jer se samo po sebi razumije, pošto se osniva na općenitih pravnih načelih, da tko svojimi pravi razredjivati može, i nasljedstvo prihvatiti može bezuvjetno ili uvjetno, t. j. pod priuzdržkom pravnog dobročinstva od popisa, ili pako se nasljedstva odreći. Zakonodavac je htio ovdje kazati, da samo onaj, koji svojimi pravi može razredjivati, može stupiti u nasljedstvo bezuvjetno ili pod priuzdržkom pravnog dobročinstva od popisa, ili pako nasljedstvo odbaciti; pravo ovo pako da ne pristoji onomu, koji se nalazi pod tutorstvom ili skrbničtvom.

Ovo proizlazi iz konačne stavke §-a 805. o. g. z., koja veli, da tutori i skrbnici treba da se drže propisa, danih na svojem mjestu te iz citiranja §-a 233. o. g. z.

Po ovom §-u 233. o. g. z. na ime ne može tutor samovlastno odbaciti ili bezuvjetno prihvatiti nikakovo nasljedstvo. On mora zato imati dozvolu sudbenu (nadtutorstvene oblasti). Isti propis vriedi po §-u 282. o. g. z. i za skrbnike, koji su postavljeni osobam, koje ne mogu same da nastoje oko svojih poslova i da svoja prava sami brane, a ne ima mjesta vlasti tutorstvenoj. To se dogadja kod punoljetnika, koji su poludili ili postali slaboumni, kod proglašenih razmetnika, kod nerodjenih, kod gluhoniemih, ako su zajedno i slaboumni i kod nepritomnih i kod zločinaca, osudjenih na težku tamnicu.

Medju osobami, koje svojimi pravi ne mogu same razredjivati, spadaju i kridatari. U pogledu njih odredjuje previšnja odluka od 27. travnja, dvorski dekret od 8. svibnja 1855. (br. 19. sbirke prav. zak.) sliedeće: „Ako prije nego se svrši razprava stečajna, dopade kridatara koje nasljedje ili zapis koji, imade tad upravitelj imovine, dok vjerovnici stečajni sa tražbinami svojimi ne budu namireni, s privoljenjem odbora vjerovnika pravo za masu stečajnu s priuzdržajem pravnoga dobročinstva inventure, nastupit nasljedje i primit zapis.

Tko hoće po punomoćniku bezuvjetno nasljedno očitovati se ili pako odbaciti nasljedstvo, mora izdati punovlastniku si punomoćje, glaseće izrazito na to; obćenita

[1] Nippel Erläuterungen V. str. 188.

[2] Stubenrauch II. str. 113. točka 2., tumačenja §-a 803.

Digitized by Google

punomoć nije zato dovoljna (§. 1008. o. g. z.). Dovoljna je pako takova punomoć za uvjetno nasljedno očitovanje.

Odreći se može nasljednik iza smrti ostavnikove, i to ne samo nasljedstva, koje mu je već zapalo, već i budućeg nasljedstva, kao i nasljedstva, koje će mu dogodice zapasti.

Tako može substitut još prije instituta; i pod uvjetom postavljeni nasljednik, prije nego nastupa uvjet, odreći se nasljedstva svojeg. Odreći se mora nasljednik nasljedstva bezuvjetno, ali nasljednik, kojemu je zapalo više stanovitih nasljednih dielova, može se jednog nasljednog diela odreći drugi pako prihvatiti.[1]

§. 806. Nasljednik, pošto se je sudno očitovao za nasljednika, ne može više poreći svojeg očitovanja, niti preinačiti očitovanja bezuvjetnog i sebi priuzdržati pravno dobročinstvo popisa.

Zakon ustanovljuje u ovom §-u samo da nasljednik, pošto se je sudno očitovao za nasljednika, ne može više poreći svojeg očitovanja, t. j. da se ne može više odreći nasljedstva, te nasljedni dio svoj napustiti, niti promieniti očitovanje bezuvjetno u uvjetno, ali zakon ne zabranjuje nasljedniku da ne može promieniti nasljedno očitovanje obzirom na naslov k pravu nasljedstva. Valja dakle razlikovati opoziv nasljednog očitovanja od preinake nasljednog očitovanja, obzirom na pravni naslov.

Nasljednik, koji je jednom sudu predao nasljedno svoje očitovanje, budi bezuvjetno, budi uvjetno, ne može više ovo svoje nasljedno očitovanje natrag povući bilo s kojeg mu drago razloga.

Preporno je, da li nasljedno očitovanje u svakom slučaju kriepostno ostaje i onda, ako je nasljednik ovo svoje očitovanje dao samo iz sile, prevare, straha bludnje, ili jer ne ima zakonske ustanove u austr. obć. gradj. zakoniku, koja bi nasljedno očitovanje u ovom slučaju proglasila bezkriepostnim.

Po rimskom pravu bio je nastup nasljedstva od strane na nasljedstvo pozvanoga nasljednika samo po sebi kriepostan i onda, ako je i tomu uzrok bio vis ili metus, ali je bila dopustljiva integrum restitutio. Ako se je pako nastup nasljedstva temeljio na dolus malus, pripadalo je nasljedniku pravo actio ili exceptio doli, i samo bludnja u razlozih, koji su bili povodom nastupa nasljedstva, nije se uvažila.

U našem gradjanskom zakoniku ne ima u nasljednom pravu o tom nikakove posebne ustanove, a povrata u prijašnje stanje izključena je posvema po §-u 1450. o. g. z.

Nu mi držimo ipak, da se ne može kao pravilo izreći već obzirom na obća pravna načela, da je nasljedno očitovanje uviek u svakom slučaju kriepostno, bilo ono i prouzročeno silom, strahom ili prevarom. Mnijemo bo, da se samo gradjansko parbenim putem ne može napadati nasljedno očitovanje takovo bez predhodno provedenog kaznenog postupka; ali ako postoje obilježja kažnjivog čina, t. j., ako je prouzročena sila, strah ili prevara takova bila, da je postupak osobe, koja se je timi sredstvi poslužila, da prisili nasljednika na nasljedno očitovanje proti njegovoj volji, bio takov, da se isti kvalificirati može po kaznenom zakonu progoniti se imajućim kažnjivim činom, te ako bude dotičnik toga kažnjivog čina doista krivim proglašen, — i nasljedno očitovanje takovimi sredstvi prouzročeno, samo po sebi kriepostno biti ne može.[2]

---

[1] Unger VI. str. 152. §. 37.

[2] Unger u nasljednom svom pravu, §. 36. str. 148., ne čini nikakove razlike u tom pogledu, te veli jednostavno samo, bez ikakova obrazloženja, da nasljedno očitovanje bilo učinjeno i usljed sile, prevare i bludnje, ostaje u krieposti. S njim se slaže Kirchstetter u svom komentaru str. 422.. koji obrazlaže ovo svoje mnienje time, da ovakovi

Digitized by Google

Ratio legis zašto da ne može nasljednik, koji se je jednom sudno očitovao za nasljednika, više poreći očitovanja svojega, leži u tom, što su jednom već podanim nasljednim očitovanjem stekli prava vjerovnici ostavnikovi i zapisovnici, jer po §-u 547. o. g. z., čim je nasljednik prihvatio nasljedstvo, glede toga on zastupa oporučitelja; a u obziru trećeg kojeg obojica drže se za jednu osobu.

Isto tako bili bi vjerovnici i zapisovnici povriedjeni u svojih pravih, da očitovani već jednom bezuvjetni nasljednik, svoje nasljedno očitovanje hoće promieniti u uvjetno nasljedno očitovanje, jer, kako smo već razložili kod §-a 801. o. g. z., jest učinak bezuvjetnog nasljednog očitovanja neograničeno, odmah nastajuće, jamčenje nasljednikovo, radi česa vjerovnik ostavine može već prije uručenja povesti ovrhu i na imetak nasljednikov, te bez stege §-a 822. o. g. z. izposlovati osjeguranje na njegovu nepokretninu; dočim je nasljednik uvjetni samo na toliko obvezan prema vjerovnikom, koliko zaostavština dosegne za njihova iskanja (§. 802. o. g. z.).

Nasuprot pako može uvjetno očitovavši se nasljednik preinačiti svoje nasljedno očitovanje u bezuvjetno, jer se time ne vriedjaju ničija prava.

Kao što ne može nasljednik, koji se je jednom sudno nasljedno očitovao, više odreći se nasljedstva, tako ne može ni nasljednik, koji je jednom očitovanjem pred sudom nasljedstvo odbacio, naknadno isto prihvatiti i nasljedno očitovati se, jer su već jednom po njemu učinjenom odrekom od nasljedstva, treće osobe, kao što su nasljednici, zamjenici, ili kod oporučnog nasljedstva, zakoniti nasljednici, prava stekli.

Kako smo već gore iztaknuli, prosto je nasljedniku očitovavšem se s jednog u zakonu propisanog naslova k pravu nasljedstva, nasljedno očitovanje svoje na toliko promieniti, da se naknadno očituje nasljedno s drugog kojeg u zakonu propisanog naslova k pravu nasljedstva.

Tako može nasljednik, koji se je nasljedno očitovao na temelju nasljedovne pogodbe, za slučaj da se ova usljed napadanja sa strane ostalih učestnika sudno nevaljanom proglasi, očitovati se nasljednikom ex lege.[1]

Isto tako može zakoniti nasljednik, koji je predao nasljedno očitovanje ex lege, ako se kasnije pronadje oporuka, nasljedno očitovanje svoje promieniti i očitovati se nasljednikom na temelju oporuke.[2]

Napokon nije već po nasljedniku na temelju oporuke, za koju je držao da ima sve zakonom propisane potrebštine, predano nasljedno očitovanje, zaprieka, da sàm napada oporuku ovu, ako je bio prije samo u bludnji glede bitnih formalnih potrebština iste.[3]

§. 807. Ako se medju više sunasljednika neki očituju za nasljednike bezuvjetno, a neki, ili samo jedan od njih pod priuzdržkom spomenutog pravnog dobročinstva, ima se učiniti popis, i uvjetno to očitovanje za nasljednika meće se za temelj u razpravi, zaostavštine. U ovom, i u svih slučajevih, u kojih se popis ima učiniti, pravno dobročinstvo popisa uživa i onaj, koji se je bezuvjetno očitovao za nasljednika, i to dok mu nasljedstvo ne bude predano.

Ako ima više nasljednika, to se svi smatraju za svoje zajedničko pravo nasljedstva kao jedna osoba, te kao takovi, prije nego je po sudu izručeno nasljedstvo, stoje

---

nedostatci ne izključuju obstojnost volje (?). Stubenrauch prelazi mukom preko ovog prepornog pitanja. Isto tako ne nalazimo u tom obrazloženja u zapisnicih o viećanju c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva ob osnovi općeg austr. gradj. zakonika.

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. rujna 1869. br. 9796. G. U. 3504.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. listopada 1867. br. 9121. G. U. 2883.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. kolovoza 1855. br. 7039. G. U 118. i Peitler str. 569.

Digitized by Google

oni svi za jednoga i jedan za sve, t. j. oni jamče ostavinskim vjerovnikom solidarno. Ali čim se je samo jedan od više nasljednika očitovao za nasljednika uvjetno t. j. pod priuzdržkom pravnog dobročinstva od popisa, ili ako se ima učiniti u jedan od inih u zakonu predvidjenih slučajeva ostavinski našastar (§. 92. izvan parb. post.), proteže se to solidarno jamstvo za sve nasljednike, dakle i na one, koji su se očitovali bezuvjetno za nasljednike. Pošto je prisudjeno nasljedstvo, t. j. pošto je izdana i pravomoćnom postala uručbenica, odgovaraju bezuvjetno očitovavši se nasljednici svim vjerovnikom nasljedstva i svim zapisovnikom svi za jednoga i jedan za sve (solidarno). Medju sobom pako dužni su prilagati po razmjerju svojih nasljednih dielova (§. 820. o. g. z.). Nasuprot uvjetno, t. j. pod priuzdržkom pravnog dobročinstva od popisa očitovavši se nasljednici odgovaraju i pošto je prisudjeno nasljedstvo svaki pojedini i za one terete, koji ne prelaze nasljedstvene mase samo po razmjerju svojeg diela nasljednog (§. 821. o.g. z.).

Ako je nasljedstvo preporno izmedju nasljednika, koji se je očitovao na temelju zakona i nasljednika, koji se je očitovao na temelju oporuke, od kojih je jedan nasljedno očitovanje predao bezuvjetno, a drugi uvjetno pod priuzdržkom pravnog dobročinstva od popisa, te ako nije još našastar sastavljen, ne može se ni bezuvjetno očitovavši se nasljednik tužiti na platež ostavinskog duga, on je dapače po §-u 807. o. g. z. ovlašten izplatu ostavinskog duga uzkratiti do obavljene uručbe ostavine.

Vjerovnik ostavinski. istina, nije dužan čekati ni u takovu slučaju dok se parnica dovrši i ostavina uruči, već može utužiti tražbinu svoju proti ostavini samoj te tražiti po §-u 811. o. g. z. da joj se imenuje skrbnik.[1] Ne može pako utužiti ostavštinu zastupanu po nasljednicih, dok ovi radi protuslovnih nasljednih očitovanja vode medjusobno parnicu, a nije još riešeno konačnom osudom koje nasljedno očitovanje da stoji.[2]

§. 808. Ako je tko postavljen za nasljednika, komu bi i bez očitovanja posliednje volje pristojalo pravo nasljedovanja sasvim ili stranom, takov nije vlastan pozvat se na zakonito nasljedovanje, i time uništiti očitovanje posliednje volje. On mora ili stupiti u nasljedstvo po razredbi oporučnoj, ili ga se odreći sasvim. Ali osobe, kojim pristoji dio zakoniti, mogu odbaciti nasljedstvo, priuzdržavajuć sebi dio zakoniti.

Po ustanovi §-a 726. o. g. z., ako ni nasljednik ni zamjenik neće ili ne može prihvatiti zaostavštinu, pravo nasljedstva prelazi na nasljednike zakonite. Ovi su pako obvezani izvršiti ostale naredbe oporučitelja.

Obzirom na ovu ustanovu ne pomaže ništa oporukom postavljenom nasljedniku, komu bi i bez očitovanja posliedne volje pristojalo pravo nasljedovanja sasvim ili stranom po zakonitom redu nasljedstva, odreći se prava nasljedstva na temelju oporuke, te nastupiti nasljedstvo nasljednim očitovanjem na temelju zakona, jer time nebi postajala bezkriepostnom oporuka u pogledu ostalih odredba njezinih. Takov oporučni nasljednik morao bi u slučaju, da odbaci nasljedstvo na temelju oporuke i da prihvati nasljedstvo na temelju zakona, ipak izplatiti zapise, odredjene upitnom naredbom posliedne volje i izvršite ostale naredbe njezine.

Odredba §-a 803. o. g. z., po kojoj mora oporukom postavljeni nasljednik, kojemu bi pristojalo pravo nasljedstva po zakonu, i stupiti u nasljedstvo po razredbi oporučnoj ili ga se odreći sasvim, jest od praktične vriednosti u ovih slučajevih: ako su naložene

[1] Rješ, vrhovnoga suda u Beču od 24. ožujka 1857. br. 1712. Peitler str. 570. i G. U. 319.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. svibnja 1880. br. 4094. Zeitschrift für Notare od god. 1880 br. 35.

Digitized by Google

oporučnom nasljedniku strogo osobne dužnosti (§§. 503. i 606. o. g. z.), ili ako je njemu zapisana njegova vlastita stvar (§. 662. o. g. z.), ili, ako je drugi koji imenovan nasljednikom pod uvjetom da instituirani prima nasljedstvo na temelju oporuke, ili napokon, ako je oporučni nasljednik imenovan oporukom nasljednikom samo pod stanovitim uvjetom, a da nije oporučitelj podjedno odredio, da je isključen dogodice i od zakonitog nasljedovanja, ako uvjet dotični ne izpuni.

Da u svih slučajevih oporučni nasljednik ne osujeti naredbe posliednje volje oporučiteljeve, odredio je zakon u §-u 808. o. g. z., da takov nasljednik mora, ili stupiti u nasljedstvo po razredbi oporučnoj, ili ga se odreći sasvim. Ali tom zakonitom odredbom nije oduzeto oporučnom nasljedniku pravo napadati oporuku, ako ona ne ima zakonitih budi nutarnjih, budi vanjskih potrebština, te za slučaj da se oporuka takova sudno proglasi nevaljanom, očitovati se nasljednikom na temelju zakona.

Isto tako imati će on pravo — kako se već samo po sebi razumije — predati nasljedno očitovanje na temelju zakona, t. j. prihvatiti zakonito nasljedovanje, ako se napada oporuka po inih učestnicih, te bude proglašena konačnom osudom ništetnom.[1]

Obzirom na ono, što je prije navedeno, odpala je potreba priuzdržati zapisovnikom tako zvanu actio utilis, t. j. tužbu na platež zapisa proti oporučnom nasljedniku, koja je po rimskom pravu pripadala zapisovniku, jer je oporuka postala testamentum destitutum kad se je odrekao oporučnog nasljedstva onaj, koji je naredbom posliednje volje pozvat na nasljedstvo, pa su prestali tada i svi zapisi i sve ostale odredbe oporučiteljeve, što pako po obćem austr. gradj. pravu slučaj nije, kako to jasno proizlazi iz uvodno ovdje citirane ustanove §-a 726. o. g. z.

Iznimka od obćenitog načela, ustanovljenoga u §-u 808. o. g. z., postoji samo glede nuždnih nasljednika, glede kojih ustanovljuje konačna stavka §-a 808. o. g. z., da mogu odbaciti nasljedstvo, priuzdržavajući sebi dio zakoniti (pravije nuždni). Ova se ustanova temelji na propisih §§. 774. i 775. o. g. z. — Po §-u 774. o. g. z. može se nuždnom nasljedniku ostaviti nuždni dio i pod imenom diela nasljednog, ali bez uvjeta i tereta, koji ga ograničuje; a po §-u 774. o. g. z., ako li je prikraćen u čistom iznosu nuždnog diela, može iskati da mu se nadopuni taj dio.

Gledom na to, ne mora nuždni nasljednik, kojemu je po oporuci ostavljen alikvotni dio nasljedstva, ne iznoseći toliko, koliko njegov nuždni dio obzirom na vriednost cjelokupne zaostavštine, ili pako dio nasljedstva, obterećeni sa zapisi ili inimi obvezami tako, da mu po izplati zapisa i izpunjenju ostalih obveza ne preostaje ni toliko, koliko mu po zakonu iznosi čisti njegov nuždni dio, — prihvatiti oporučno nasljedstvo, već može se istog odreći i tražiti iz ostavštine kao nuždni nasljednik pristojeći mu nuždni dio sasvim čist. Ali slobodno mu je obzirom na §. 775. o. g. z. i tražiti naprosto samo nadopunjenje nuždnog diela do čistog njemu pristojećeg iznosa, a da se ne odreče nasljedstva oporučnog, jer se zakon u konačnoj stavki §-a 808. o g. z. služi samo riečju „mogu“ koja označuje da mu je na volju stavljeno ili jedno ili drugo.

Obzirom na to i gledom na konačnu ustanovu §-a 774. o. g. z. nije ni potrebno, da si nuždni nasljednik izrično pridrži nuždni dio, kada podnese na temelju oporuke nasljedno očitovanje, ako je nuždnom nasljedniku ostavljen alikvotni dio iz ostavštine, obterećene zapisi, a taj alikvotni dio po ostavinskom našastaru ne predstavlja toliku vriednost, da po izplati zapisa njemu pristojeći dio čist ostaje. Uvjeti i tereti bo se odnose samo na dio prelazeći nuždni dio. Nuždni nasljednik može s toga bez takovog izričnog priuzdržaja zahtievati, da se prije na njega odpadajući nuždni dio sasvim čist iz ostavštine izluči, a zatim da se samo iz viška od njemu pripadajućeg nasljednog diela kao oporučnog nasljednika zapisi izplaćuju.[1]

---

[1] Vidi o tom tumačenje §-a 806. i tamo citirane rješitbe vrh. suda u Beču.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. listopada 1853. br. 8449. G. Z. od g. 1854. br. 14. i 15.

Digitized by Google

Prenos prava nasljedovanja.

§. 809. Ako nasljednik umre prije, nego je stupio u nasljedstvo, koje mu je zapalo, ili prije nego ga je odbacio, njegovi nasljednici, ako ih oporučitelj nije izključio, ili ako nije odredio ine zamjenike, ulaze u pravo stupiti u nasljedstvo ili ga odbaciti (§. 537.).

Kako smo već razložili kod §. 536. o. g. z., pravo nasljedstva nastaje stoprv po smrti oporučitelja.

Nasljednik na nasljedstvo pozvani, budi po oporuci, budi po zakonitom nasljedovanju, mora dakle preživjeti oporučitelja ili pako bar biti u času smrti njegove začet (koncepiran, nasciturus) t. j. živjeti u utrobi materinoj (§. 22. o. g. z.).

Ako mišljeni (mnievani) nasljednik preživi oporučitelja, zadobije on nasljedstvo, zapada mu nasljedstvo, t. j. nastupa za njega „delatia". Pravo nasljedstva takova nasljednika, ako i umre prije nego što je primio nasljedstvo, t. j. prije nego što je nasljedno očitovanje svoje sudu predao, prelazi na njegove nasljednike, kao i ina prava, koja se mogu nasljednikom slobodno ostaviti, samo ako to pravo nije prestalo po određenju ili na ini koji način (§. 537. o. g. z.). U takovu slučaju nastupa, naime, tako zvana „t r a n s m i s s i o".

Ako je nasljednik takov umro nakon što je već nasljedstvo nastupio, t. j. iza kako je već nasljedno očitovanje sudu predao, ali prije nego što mu je nasljedstvo prisudjeno, veže i njegove nasljednike propis §-a 806. o. g. z., t. j.; oni ne mogu odreći se više prava nasljedstva, odnosno poreći očitovanje nasljedno, predano jur po njihovom predstavniku u čija su prava stupili, niti preinačiti nasljedno očitovanje njegovo, ako je ovo bezuvjetno predao i sebi pridržati pravno dobročinstvo popisa, već moraju nositi sve zakonske posljedice, skopčane sa nasljednim očitovanjem jur predanim po njihovom predstavniku.

Ako je pako po ostavniku postavljeni nasljednik umro prije nego što je primio njemu zapalo nasljedstvo, t. j. prije nego što je sudu nasljedno očitovanje svoje predao, pristoji nasljednikom njegovim pravo nasljedstva odbaciti ili primiti, te u potonjem slučaju očitovati se nasljedno budi bezuvjetno budi uvjetno.

Ako nasljednici primaju nasljedstvo, moraju predati nasljedno očitovanje svoje neposredno na ostavinu ostavnika, koje je postavljen bio nasljednikom njihov predstavnik (nasljednik ostavnikov, u čija prava su stupili, odnosno kojeg su nasljednici), te nije dostatno, da traže samo, da se dio nasljedstva, koji je pripao njihovom predstavniku, izluči iz zaostavštine prenavedene, te da se zatim na taj dio, odnosno na zaostavštinu predstavnika im, nasljedno očituju. Ali svakako moraju se legitimirati kao nasljednici predstavnika njihova, te očitovati, da primaju njegovo nasljedstvo.[1] To mogu učiniti podjedno sa nasljednim očitovanjem, koje predaju na nasljedjenu po predstavniku im ostavinu, ako predstavnik njihov nije ostavio ine imovine do ove. Ako je pako ostavio druge vlastite svoje imovine, to valja ob ovoj posebnu ostavinsku razpravu povesti, te nasljednici njegovi imadu u takovu slučaju izkazati legitimaciju svoju nasljednim očitovanjem, koje imadu predati na ostavštinu njegovu.

Pokojniku pripalo pravo na nasljedstvo prelazi na njegove nasljednike pro parte po razmerju njihovih nasljednih dielova.[2]

Iznimka od pravila, da stupaju u nasljedstvo, ako nasljednik umre prije nego odbaci nasljedstvo, koje mu je pripalo, njegovi nasljednici, postoji samo onda, ako je

---

[1] Vidi o tom Stubenrauch II. str. 119. i Turnes u Allg. Ger. Ztg. od god. 1862. br. 140.

[2] Unger VI. §. 36., opazka 7. str. 151.

Digitized by Google

oporučitelj nasljednike ove izključio ili ako je odredio, za slučaj, da po njemu postavljeni nasljednik umre prije nego što stupa u nasljedstvo, koje mu je zapalo, ine zamjenike. U posljednjem slučaju stupaju odmah u nasljedstvo nakon smrti po oporučitelju imenovanog nasljednika odnosno odredjeni zamjenici, jer po gradjanskom zakoniku ne ima transmisio prvenstvo pred substitucijom kao kod rimskog prava, već substitucija isključuje transmisiju. U prvom slučaju valja lučiti, da li je oporučitelj izključio sve nasljednike po njemu u oporuci postavljenog nasljednika, ili samo njekolicinu istih; posliednje biva, ako je u oporuci izrično imenom označio one nasljednike, koje je izključio, a prvo, ako je općenito samo izključio nasljednike po njemu u oporuci postavljenog nasljednika rabeć zato samo općenite izraze, a ne označiv nikakva imena. Razumieva se pako, da se svi nasljednici takodjer izključenimi smatrati imadu, ako je sve poimence naveo u oporuci.

U slučaju, da je oporučitelj izključio samo nekolicinu nasljednika od transmisije, stupaju u nasljedstvo oporukom po ostavniku postavljenog nasljednika, ostali neizključeni njegovi nasljednici. Ako je pako oporučitelj izključio izrično ili općenito sve nasljednike oporukom postavljenog nasljednika, tada stupaju u nasljedstvo zaostavštine oporučiteljeve, ako umre oporučni nasljednik prije nego što je nastupio nasljedstvo, zakoniti nasljednici oporučiteljevi. Smatra se naime u tom slučaju, da je oporučitelj htio samo pogodovati odnosnog oporukom postavljenog nasljednika, a da ovoga ne bi bilo da bi bio ostavinu svoju ostavio bio svojim zakonitim nasljednikom.[1]

Razredjenje prije predaje nasljedstva: a) upravljanje.

§. 810. Ako nasljednik, kada stupa u nasljedstvo, dokaže dovoljno svoje pravo nasljedovanja, ima mu se dati upravljanje i uživanje zaostavštine.

Nasljednik postaje odmah gospodarom ostavinske imovine, čim nastupi, odnosno prihvati nasljedstvo, t. j. čim predaje nasljedno očitovanje svoje razpravnom sudu, te čim ga ovaj prihvatom i povoljnim rješenjem njegovog nasljednog očitovanja priznaje nasljednikom. Samostalna eksistencija ostavinske imovine prestaje tim činom, pa se ostavinska imovina s ostalom imovinom nasljednikovom salije u jednu samo imovinu te prava i obveze ostavnika prelaze na nasljednika, kojeg pravni položaj nije u ničemu različit od onoga ostavnika. Nu pravni ovaj odnošaj nasljednika, kao gospodara ostavinske imovine, radja pravnim učinkom istom nakon što je nasljedniku prisudjeno nasljedstvo uručbenicom razpravne oblasti (§. 819. o. g. z.) Prije toga smatra se nasljednik u mnogih odnošajih kao da nije još nasljedstvo ustupio. Obe imovinske gromade (ostavnikova i vlastita nasljednikova) ostaju faktično pravno razlučene; nasljednik ne ima pravo prije uručbe razpoložiti ostavinskom imovinom niti istom bez dozvole razpravne oblasti upravljati.

Ako su poznati ili vjerojatni nasljednici sposobni, da sami upravljaju svojom imovinom, može se u pravilu ostavinska masa njima privremeno u pohranu prepustiti odmah pri sačinjavanju smrtovnice, ako nije ostavnik sam u tu svrhu inu osobu imenovao.

Tko su poznati ili vjerojatni nasljednici kaže nam §. 123. izvan parb. post., koji smatra za pravoga nasljednika dotle, dok proti tomu ne protuslove ili ini bližji rodjaci, ili dok se pravna valjanost oporuke ne pobije, svakog, koji se usljed nesumnjivih prokaza učinjenih po prinadležnicih, ukućanih ili inih vjerodostojnih svjedocih prigodom sačinjanja smrtovnice ili prigodom popunitbe njene, ukaže kao najbliži rodjak, koji je zvan da zakonito nasliedi, ili koji je postavljen za nasljednika uslied posliednje volje, sačinjene po propisu i glede sadržaja i glede izvanjskoga oblika.

[1] Stubenrauch II. str. 119. točka 3.

Digitized by Google

Ako nasuprot nasljednici ili budu nesposobni da upravljaju svojom imovinom, ili ako ini okolnosti iziskuju osobitu opreznost, tad se ima ostavinska masa odmah zapečatiti (§. 45. izvan parb. post.). U tom slučaju će sudbeni izaslanik do dalnje sudbene odredbe povjeriti kojemu ukućaninu ostavnikovu ili inoj kojoj sposobnoj osobi, da medjuto nadgleda ostavinsku masu i da obskrbljuje kućanstvo (§. 46. izv. parb. post).

Definitivnu upravu i uživanje ostavinske imovine može sud povjeriti nasljedniku samo onda, ako, kao što treba, izkaže svoje nasljedno pravo, radi čega mu ima razpravni sud pri sačinjavanju izvješća sudb. izaslanika odnosno stalnog povjerenika za sastavljanje smrtovnica, kojim razpravnom sudu predlaže smrtovnicu, podieliti potrebiti naputak (§. 122. izv. parb. post.).

Nasljednik, kojemu je uprava i uživanje ostavinske imovine povjereno, mora ostavinsku masu, dok mu nije uručena, smatrati tudjom stvari, pa ne može bez dopuštenja razpravnog suda ništa preduzimati u poslovih, koji ne spadaju na uredno gospodarstveno upravljanje i koji su od veće važnosti, a dužan je o svojoj upravi račune ostavinskomu sudu položiti. (§. 233. o. g. z.).[1]

Ako je sud povjerio jur jednom izkazanom nasljedniku upravu ostavinske imovine, pa se na to prijavi drugi nasljednik, koji se očituje nasljednikom na temelju inog kojeg pravnog naslova k pravu nasljedstva (n. p. na temelju naknadno pronadjene oporuke, dočim se je prvi očitovao na temelju zakona), ne treba, da sud u upravi s ostavštinom ureda radi kakovu promjenu učini, već ostaje prosto, nakon provedenoga postupka propisanog u §§. 125. i 126. izv. parb. post., stranki koja drži, da će biti uprava, ako ostane u rukuh dosadanjeg nasljednika, za nju štetna, ako sporazumak medju učestnici u pogledu uprave za rukom nepodje, — zaiskati u razpravnog suda sudbenu sekvestraciju ostavine proti odnosnom nasljedniku, kojemu je već sud dao upravljanje. Ali tad može molitelj sekvestracije, izvodio on svoje pravo ex lege ili ex testamento, tražiti sekvestraciju jedino uz uvjete gradjansko parbenog postupka, i to §. 427. grpp. te po propisu ovog dokazati pogibelj, da će se pri nasljedniku, koji do sada vodi upravu ostavinske imovine, ostavinski imetak, dok traje parnica, odštetiti ili odsvojiti.[2]

Sekvestracija po §-u 425. grpp. ima samo onda mjesta, obzirom na prvu stavku §. 127. izvan parb. post., ako još po sudu nije povjerena uprava ostavine definitivno nasljedniku po smislu §-a 122. izv. parb. post., koji je svoje pravo nasljedstva valjano izkazao.

Pretendent za koji dio nasljedstva, ne može tražiti sekvestracije, ako je nepreporni dio njegova protivnika veći tako, da se istom po §§. 833. i 836. gradj. zak. ne može proti njegovoj volji nametnuti tudji upravitelj.[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. svibnja 1878. br. 4108. G. U. 616.

[2] Vidi o tom rješitbe vrhovnog suda u Beču od 27. kolovoza 1856. i 11. prosinca 1861. G. U. 1001 i 1436. te protivno mnienje Stubenraucha u svom komentaru obć. austr. gradj. zakonu II. u opazki 1. na str. 121., koji drži, da se i u takovu slučaju sekvestracija po §-u 425 grpp. dozvoliti ima, jer da se ne može reći, da je nasljednik, komu je povjerena uprava ostavine, u posjedu iste, pošto kod ostavinah predaje u posjed biva istom uručbom. Nama se ne čini ovaj nazor opravdanim neglededeć na to, da se tomu protivi već ustanova §-a 127. izvpp., koja u drugoj svojoj stavci može misliti samo sekvestraciju po §-u 427. gradj. parb. post., jer bi inače ova stavka, gledom na sadržaj prve stavke §-a 127. izv. parb. post., u kojoj se jur kaže, da je svakoj stranki prosto prositi, da se ostavina za vrieme parnice sudbeno sekvestrira, posve suvišna i bez ikakve svrhe bila, već i zato, što se pod posjedom u §-u 427. izv. parb. post. ne ima smatrati pravni posjed nego faktično posjedovno stanje po smislu §-a 339. o. g. z. (Vidi o tom i Unger VI. §. 40. opazka 15. str. 172.)

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. ožujka 1865. G. U. 2140.

Digitized by Google

Sekvestracija u pogledu dobra, nalazećeg se u posjedu nekog trećega nije dopustna.[1]

Odredjenje sekvestra i mjesta za pobranu pokretnosti, koje valja sekvestrirati; ima nakon saslušanja svih stranaka uzslieditl.[2]

U slučaju, da je komu ostavljeno po oporuci uživanje ciele ostavštine, ne imadu pravo nasljednici tražiti, da se komu od njih preda uprava već obzirom na propis §§. 509. i 510. o. g. z.[3]

Ako konkuriraju oporučni nasljednici sa nuždnimi nasljednici, pristoji uprava ostavine prvim.[4]

b) osiguranje i namirenje vjerovnika.

§. 811. Za osiguranje ili namirenje vjerovnika, oporučiteljevih sud ne skrbi više nego zahtievaju vjerovnici. Ali ovi nisu dužni čekati, dok se očituje nasljednik nego im je slobodno prijaviti svoja prava proti massi, i iskati, da se za obranu njezinu postavi skrbnik, suprot kojemu bi mogli izvesti svoja iskanja.

Ureda radi ima se razpravni sud za osiguranje i namirenja vjerovnika skrbiti samo, ako je ostavština prezadužena.

Ako je ostavina neznatna, i ako se predmnieva po okolnostih, da će se moći namiriti samo najsilniji dugovi ostavinski, to će onda sud preslušati stranke o naravi i o vriednosti ostavine, zatim o iznosu troškova bolesti i pogreba, a i o inih tražbina, koje imadu osobitu prednost, pak vjerovnikom pod platež ostaviti imovinu time izcrpljenu. Nego u odluci, kojom se na taj način obavi razprava, treba točno naznačiti pojedine tražbine vjerovnika, kojim se za namirbu ostavlja ostavina pod platež. (§. 73. izv. parb. post.).

Ako je ostavina znatnija, a iz razpravnih spisa je vjerojatno, da dugovi nadilaze imovinu ostavinsku, ima sudac baštinika ili skrbnika ostavštine preslušati ureda radi, zatim naložiti mu, da podnese stanje aktivno i pasivno i otvoriti stečaj, ako se dotle uzvidi nedostatnost mase i ako ne bude ufanja, da će prijateljska nagoda poći za rukom (§. 26. steč. reda).

U svakom inom slučaju imadu se vjerovnici ostavnikovi sami skrbiti za osiguranje njihovih tražbina, što no imadu proti ostavini.

Oni pako nisu dužni čekati dok se očituje nasljednik, nego im je slobodno prijaviti pravo svoje proti samoj masi, ako i ne ima još nikakvih očitovanih nasljednika, jer se ne može zahtievati od vjerovnika, da čekaju sa realiziranjem svojih prava, dok je to trećemu po volji, tim manje, što bi lahko mogao i koji vjerovnik svoje pravo gubiti, ako medjutim zastara nastupi.

Nu pošto se po §-u 547. o. g. z., prije nego što je nasljednik prihvatio nasljedstvo t. j. prije nego što je predao nasljedno očitovanje svoje, a razpravni sud prihvatom i povoljnim riešenjem nasljednog očitovanja njegova, priznao ga u tom svojstvu, zaostavštinom postupati ima kao s mrtvom, to moraju vjerovnici, ako hoće svoju tražbinu potjerati proti ostavini ili osigurati ih, tražiti da se imenuje masi pravni zastupnik, suproti kojemu bi mogli izvesti svoja iskanja. Zakon kaže, da imadu iskati, da se za obranu ostavinske mase postavi skrbnik. Pita se, kakov ima biti to skrbnik, da li skrbnik ostavinski ili skrbnik na čin (kurator ad actum)?

---

[1] Rješ. vrh. suda u Bečn od 4. lipnja 1872. G. U. 4625.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. travnja 1866. G. U. br. 2469.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. studena 1857. br. 1211. i 23. listopada 1860. br. 10510. G. U. 464. i 1211.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. srpnja 1873. br. 7355. G. U. 5044.

Digitized by Google

U tom pogledu vladaju u praksi razna mnienja. Što je skrbnik na čin ne definira zakon nigdje, ali po naravi stvari ima se smatrati skrbnikom na čin takov ureda radi postavljeni zastupnik stranki, koja sebe sama zastupati ne može, koji je imenovan po nadležnom sudu ad hoc samo za dotični prepor te komu je zadaća stranku zastupati jedino samo u odnosnom preporu. Njegova je punovlast dakle ograničena samo na jednu parnicu.

Skrbnikom ostavinskim smatra se onaj, koji se imenuje za upravljanje takove ostavine, koje se nasljednici, premda poznati, neće da posluže svojim pravom nasljednim, akoprem su obavišteni bili (§. 78. izvan parb. post.).

Ako dakle u ostavini ima imovine, te je razpravni sud poveo ostavinsku razpravu, postavit će on ureda radi u slučaju da su nasljednici nepoznati, ili ako poznati nasljednici, premda nato pozvani, neće da se posluže svojim pravom nasljednim, skrbnika ostavinskoga.

U ovom slučaju ne treba vjerovnik, koji hoće da tuži ostavinu, iskati da se ovoj postavi skrbnik, jer ga već imade, te mora tužbu upraviti proti ostavini, zastupanoj po dotičnom ostavinskom skrbniku.

Da se postavi skrbnik ima vjerovnik tražiti od nadležnog suda, ako hoće da proti ostavini utuži svoja iskanja: 1) ako ima poznatih nasljednika a ovi nisu se još očitovali, u koliko ne predleži slučaj §-a 78. izv. parb. post. t. j., ako se ne ima povjeriti uprava ostavini skrbniku; 2) ako su jur predana nasljedna očitovanja po nasljedstvu pozvanih nasljednika, ali ova nisu još po sudu prihvaćana; 3) ako su nasljedna očitovanja nasljednika prihvaćena, ali su protuslovna (što su se jedni očitovali nasljednici na temelju zakona, a drugi na temelju oporuke ili nasljedovne pogodbe) pa radi toga poveden redoviti parbeni postupak, da se ustanovi koje nasljedno očitovanje da je kriepostno, jer se u takovu slučaju, dok nije odlučeno čije nasljedno pravo stoji, ne mogu odnosni nasljednici gerirati se kao reprezentati ostavnikovi, niti ne mogu tuženi biti po ostavinskih vjerovnicih u tom svojstvu.[1]

U svakom od ovih slučajeva postaviti će nadležni sud za obranu tužene ostavine skrbnika na čin, koji neće imati ina prava i dužnosti nego zastupati pravne interese ostavine u odnosnoj parnici, a ne i upravljati samom ostavinom.

Shodno je, ako je proti jednoj te istoj ostavini više parnica u tečaju, imenovati istu osobu za skrbnika na čin u svakoj pojedinoj parnici, ali nije učinjena ništetnost po nijednom zakonu, ako je u različitih parnicah druga osoba imenovana bila skrbnikom na čin.

Pita se pako, koji je nadležni sud za imenovanje skrbnika na čin za zastupanje ostavine u parnicah predvidjenih u §-u 811. o. g. z.

Pošto se po §-u 37. sudovnika svekolike tužbe, koje se tiču dugova ostavštinskih, legata i darovanja za slučaj smrti imadu, dok ne bude još izrečena uručba ostavštine, podnositi sudu onomu, pred kojim teče razprava ostavinska, to je naravno, da će i skrbnika na čin u slučaju ovakovih tužba imenovati razpravna oblast sama.

Nu jer se moraju i tužbe proti ostavinam, ako postoje predmnieve kauzalne sudbenosti, podnieti pred dotičnim kauzalnim sudom (sudu realnim, trgovačkim ili foromu contractus), nastaje dalnje pitanje, da li može i taj sud sam imenovati skrbnika na čin ili, da li se ima on za imenovanje istog obratiti na razpravnu oblast.

Obzirom na propis §-a 83. sudovnika, po kojem naredjivati skrbnika za pojedine parbene stvari ili poslove pripada u smislu ustanove prava gradjanskoga i postupnika

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. svibnja 1880. G. U. 7969.

Digitized by Google

onomu sudu, pred kojem teče razprava, — držimo da je nadležan svakako, u svakom slučaju kada valja ostavini postaviti skrbnika na čin, dotični presudni sud.[1]

Razumieva se pako, da se u slučajevih, kada je razpravna oblast imenovala ostavini jur skrbnika ostavinskoga, ili u kojih ima po §. 78 izv. parb. post. imenovati skrbnika ostavinskoga, ostavina samo po ovom tužiti ima.

Prigovorit će se, da ima i slučajeva kod ostavinskih razpravah, da ne treba imenovati skrbnika ostavinskoga, jer ima poznatih nasljednika, od kojih je jednom uprava ostavinske imovine povjerena, ali je ipak ostavinska razpravna oblast imenovala skrbniku jednom nasljedniku ili više njim, kojim se nije moglo doznati za njihovo prebivalište (§. 128. izvan parb. post.). Da li se ne mora takov skrbnik takodjer tužiti, ili će presudni sud imenovati za takove nasljednike nepoznatog boravišta novog skrbnika?

Na to valja odgovoriti: Ako hoće vjerovnik tužiti ostavinu, u kojoj ima nasljednika nepoznatog boravišta, tad mora bez dvojbe tužiti ih po skrbniku imenovanom za njih po razpravnoj oblasti; ali vjerovnik se ne mora na ove obazrieti, dovoljno je, da tuži ostavinu po jednom nasljedniku, koji mu je poznat, te ako njegovo nasljedno očitovanje nije još po sudu prihvaćeno, da za ovoga samoga traži imenovanje skrbnika na čin, jer po §-u 550. o. g. z. više nasljednika smatraju se za svoje zajedničko pravo nasljedstva kao jedna osoba; kao takovi prije nego je po sudu izručeno nasljedstvo, stoje oni svi za jednoga i jedan za sve.[2]

Nu skrbnik, budi ostavinski, budi na čin, legitimiran je za vodjenje parnice u ime ostavine samo dotle, dok nisu nasljedna očitovanja nasljednika po sudu prihvaćena. Čim su ona po sudu prihvaćena, imade se skrbnik riešiti skrbničtva te imadu nasljednici nastaviti parnicu onako, kako su ju zatekli.[3]

Ako nije razpravna oblast sama i presudni sud, dužnost je skrbnika na čin sudu javiti kada su nasljedna očitovanja po razpravnom sudu prihvaćena, ako to propusti, a presudni sud to kasnije sazna, ima postupati po propisu §-a 3. grpp.

c) razlučenje ostavštine od imovine nasljednikove.

§. 812. Ako se koji vjerovnik nasljedstva, zapisovnik, ili nuždni nasljednik boji, da bi pravo njegovo moglo biti u pogibelji radi smiešanja zaostavštine s imovinom nasljednika, može prije nego se prisudi nasljedstvo iskati, da se ono razluči od imovine nasljednikove, da se hrani u sudu, ili po skrbniku upravlja, da se njegovo pravo nanj predbilježi i namiri. Ali u ovom slučaju nasljednik neodgovara više vjerovniku svojom imovinom, premda se je bezuvjetno očitovao za nasljednika.

U ovom §-u sadržana je zakonska ustanova o pravnom dobročinstvu razlučenja ostavinske imovine od imovine nasljednikove (beneficium seperationis; seperatio bonorum).

Ovo pravno dobročinstvo podieljuje zakon samo vjerovnikom ostavinskim, kamo spadaju i zapisovnici (§. 690. o. g. z.) i nuždni nasljednici, jer ovim posljednjim pripada stanoviti dio iz ostavštine u svakom slučaju i proti volji oporučiteljevoj.

Da u tom pogledu ne bude nikakve dvojbe, nabrojio je zakon suviše kao osobe kojim pripada pravo seperatio bonorum uz vjerovnike ostavinske (koje misli u §-u 812.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. lipnja 1874. br. 5731. G. U. 5385; od 14. studena 1854. br. 12058. Peitler str. 575. a G. U. 48; od 4. studena 1857. br. 9842. Peitler str. 576. a G. U. 461. Protivno: rješ. vrh. suda u Beču od 6. veljače 1869. br. 1050. G. U. 3280., ali iz ove nije jasno, kakov je bio pravni slučaj.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. travnja 1887. br. 3329. Gellerov Centralblatt V. br. 317.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. lipnja 1870. G. U. 3321.

Digitized by Google

o. g. z. po tom u užjem smislu) ponapose i zapisovnike i nuždne nasljednike. Osebnim vjerovnikom nasljednika ostavnikova ne pripada to pravno dobročinstvo. Za njihovo osiguranje sadržani su posebni propisi u §-u 822. o. g. z.

Pravno dobročinstvo seperatije bonorum radja pravnim učinkom, da ostavnikovi vjerovnici imadu u prvom redu doći do namirenja iz ostavinske imovine tako, da osobni vjerovnici nasljednika ostavnikova ne mogu tražiti za svoja iskanja, što no proti njemu imadu, namirenje iz diela nasljednoga, prisudjena nasljedniku tomu, prije namirenja vjerovnika ostavinskih, niti osiguranje na dio ostavštine, što no imade pripasti nasljedniku takovu sa prvenstvom pred vjerovnici ostavnikovimi.

Pravno ovo dobročinstvo podieljeno je po zakonu vjerovnikom nasljedstva neglededć da li su se na nasljedstvo pozvani nasljedno očitovali uvjetno ili bezuvjetno; jer se u jednom i drugom slučaju može dogoditi, da bude imovina ostavinska smiešena sa imovinom nasljednikovom pa mogu i kod bezuvjetnog očitovanog nasljednika time vjerovnici ostavnikovi štetovati, premda takov nasljednik jamči neograničeno i njegovom vlastitom imovinom, pošto, ako oni ne preteku ostale vjerovnike. može im nestati kraj prezaduženog takova nasljednika dovoljnog fonda za namirenje njihovih tražbina.

U slučaju stečaja nad imovinom prezaduženog nasljednika pako imadu ostavnikovi vjerovnici isto pravo kao osobni vjerovnici nasljednikovi, jer ne uživaju po stečajnom redu nikakvo prvenstvo pred drugimi vjerovnici, samo za to, što su ostavnikovi vjerovnici bili.

Seperatio bonorum ima po konačnoj stavci §. 812. o. g. z. za bezuvjetno očitovavšeg se nasljednika tu posljedicu, da on vjerovniku ostavinskom ne jamči više svojim vlastitim imetkom, jer vjerovnik, koji traži seperatio bonorum, je time već podjedno izjavio, da se zadovoljuje, da bude namiren samo iz ostavštine same.

Seperatio bonorum dozvoljuje se samo onomu vjerovniku, koji zato naročito moli, pa dozvoljena mu seperatio je samo za njega valjana i kriepostna, a ne i za druge vjerovnike, koji ju zatražili nisu.

Molbu za seperatio bonorum ima ostavinski vjerovnik predati nadležnoj razpravnoj oblasti, pa se riešava po istom sudu izvanparbenim putem. U toj molbi ima ostavinski vjerovnik izkazati da ima obstojatnu neprigovorenu tražbinu proti ostavštini.[1]

Tražbinu ovu ima on izkazati doprinešenjem izprave, na koju se njegova tražbina osniva, ili pako nedvojbenim inim načinom. Nije pako dovoljno, ako ne prinese takove izprave, da položi jamčevinu kao u slučaju zabrane po smislu §-a 408. grpp.[2]

Nadalje ima ostavinski vjerovnik u molbi ovoj navesti okolnosti, koji opravdavaju subjektivnu njegovu bojazan, da bi pravo njegovo moglo biti u pogibelji radi smiešanja ostavštine s imovinom ostavnikovom; t. j. njegova subjektivna bojazan mora se na koji god način v j e r o j a t n o m izpostaviti; nije pako potrebno da izkaže p o g i b e l j kao u slučajevih zabrane ili sekvestracije.[3]

Za dozvolu seperatije ne iziskuje zakon da su nasljednici već nastupili nasljedstvo, t. j. da su svoja nasljedna očitovanja sudu predali; molbu za seperatiju može vjerovnik upraviti i proti kuratoru postavljenom za hereditas jacens.[4] N. pr. u slučaju, ako su poznati nasljednici, ali se nije još nitko nasljedno očitovao, te se ostavinski vjerovnik boji opravdano, obzirom na imućtvene okolnosti upitnih nasljednika, da bi njegova

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. srpnja 1871., 15. srpnja 1873., 29. prosinca 1875. i 9. siečnja 1878. G. U. 4139, 5040, 5964. i 6789. te od 3. siečnja 1876. Ger. 1879. br. 13.

[2] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 5. travnja 1887. br. 3958. u Gelerovom Centralblattu V. br. 189.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. rujna 1862., 27. studena 1862., 2. lipnja 1863., 24. svibnja 1864., 17. travnja 1866., 1. ožujka 1871., 12. lipnja 1872. i 2. ožujka 1880. G. U. 1547, 1605, 1739, 1921, 2451, 4074, 4630, 7880.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. ožujka 1880. br. 2268. G. Z. br. 94. G. U. 7880.

Digitized by Google

tražbina, osobito ako nije još dospjela, čim se nasljednici nasljedno očituju i imovina njihova sa nasliedjenom smieša, u pogibelji bila.

Seperatio bonorum može se protegnuti samo na pokretnine, a ne i na nekretnu ostavinsku imovinu, jer nekretna imovina, koja uviek predstavlja stanovito fizično gruntovno tielo, ne može se nikad s imovinom nasljednikovom tako smiešati, da bi izgubila prijašnje svojstvo, te nebi prikladna bila, da se iz nje nasljedstveni vjerovnik namiri.[1]

Seperatio bonorum efektuira se po razpravnom sudu tako: a) da se ostavinskoj imovini postavi skrbnik, ne gledeć na to, da ima očitovanih nasljednika, a medju njima i takovih, kojim bi se mogla povjeriti uprava imovine; ili b) da se ostavinska imovina hrani u sudu (što biva kod novaca, vriednostnih papira ili dragocienosti), ili c) da se pravo vjerovnika zabilježi u ostavinskih spisih po napose u našastaru, što ima za posljedicu da, kada dodje do izplate vjerovnika iz ostavinske imovine, takovom zabilježenom vjerovniku pripada prvenstvo pred svimi ostalimi vjerovnici nasljednikovimi.

Zakon rabi rieč „predbilježiti", ali razumije samo z a b i i j e ž b u, jer predbilježbi ima mjesta samo kod nekretnih dobara, koja se dozvoliti može samo po općenitih propisih §§. 87. i 88. grunt. reda.[2] Ostavina kao takova pako nije predmetom gruntovnog unosa.

Seperetio bonorum ima se uviek iskati p r i j e uručbe, ali ona ostaje u krieposti i poslje uručbe sve dok nije namiren vjerovnik, koji traži seperatio. Ona se proteže i na naknadno pronadjenu imovinu, s kojom valja postupati po propisu §-a 179. izvan parb. post. Ali ako seperatio nije zatražena bila jur prije izdanja prve uručbenice, ne može se ona više zatražiti lih samo za naknadno pronadjenu imovinu, jer se razprava o naknadno pronadjenoj imovini ne smatra novom ostavinskom razpravom, već za nastavak jur provedene i uručbenicom dovršene ostavinske razprave.

I u slučaju da se otvori stečaj proti posebnoj imovini kojeg nasljednika, proti kojemu je izhodjena separatio bonorum, ne predaje se njemu pripala ostavinska imovina, dok je seperatio bonorum u tečaju. stečajnoj gromadi.[3]

Kurator seperirane ostavinske imovine ima se samo brinuti za upravu iste, on ne ima pravo namiriti ostavinske vjerovnike i u obće se skrbiti za njihova prava.[4] Ostavinski vjerovnici dužni su sami zato brinuti se, pa imadu kao svaki ini vjerovnik svoje tražbine prijaviti proti masi, te zatražiti posebnom molbom da budu namireni iz u njihovu korist separirane imovine čim bude njihova tražbina likvidirana po učestnicih ili pako, ako budu upućeni na put parnice, zahtjev ovaj staviti na temelju pravomoćne osude.

Nastaje pitanje, kako dugo moraju čekati nasljednik i osobni njegovi vjerovnici na nasljedni dio pripadajući nasljedniku iz ostavštine, koja je na molbu ostavinskih vjerovnika separirana?

Naveli smo gore, da ostavinska imovina ostaje separirana i nakon uručbe sve dok iz nje nisu namireni vjerovnici, koji su tražili seperatio. Pošto pako nasljednik pravo ima na višak pripadajuće mu ostavinske imovine, koji preostaje iza namirenja ostavinskih vjerovnika, a i osobnim vjerovnikom može biti stalo do toga, da se ovaj višak čim prije predaje na slobodno razpolaganje nasljedniku, da se i oni iz ovog viška namiriti mogu, to imadu pravo koli nasljednik, toli osobni vjerovnici primorati ostavinskog vjerovnika, koji je zatražio separatio, da čim prije shodne korake poprimi, da se na čistac izvede u koliko ima pravo doći do namirenja iz ostavinske imovine.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. rujna 1881. G. H. br. 6.
[2] Čitaj o tom Stubenraucha II. str. 124. točka 6.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. travnja 1886. br. 4158. Gellerov Centrallblatt VI. br. 241.
[4] Rieš. vrh. suda u Beču od 11. lipnja 1876. br. 6275. G. Z. 80. br. 82. G U. br. 7512.

Digitized by Google

Nasljednik može zato kod razpravne oblasti zatražiti, da mu se izda uručeni mu dio ostavštine, ako ostavinski vjerovnik neopravdano zateže s realiziranjem svoga prava. Razpravna oblast odredit će na takovu molbu ročište i saslušati obe stranke, t. j. nasljednika i ostavinskog vjerovnika, kojemu na korist je bila dozvoljena seperatio, te ako se stranke sporazumile nebi, te ako nebi dokazano predležalo, da je tražbina vjerovnika ostavinskoga po svih učestnicih likvidirana ili pako njemu pravomoćnom osudom dosudjena, — u kojem slučaju izdat će se ostavinskom vjerovniku iznos do namirenja njegove tražbine, a ostala ostavinska imovina doznačiti nasljedniku, — uputiti na put parnice stranku na čiju stran će biti pravo slabije proti drugoj, jer razpravni sud ne smije nikad preporna pitanja sam riešiti izvanparbenim putem.

Osobni vjerovnici pako nasljednikovi imati će pravo voditi ovrhu do osiguranja i na separiranu ostavinsku imovinu za njihovu tražbinu, štono imadu proti nasljedniku ostavnikovu. Ova će im se imati dozvoliti, ali bez povriede prava ostavinskih vjerovnika, koji imadu prvenstvo na ostavinsku imovinu (§. 822. o. g. z.). Nakon uručbe nasljednog diela pripadajućeg takovom nasljedniku, moći će vjerovnici nasljednikovi voditi i ovrhu do namirenja, ne gledeć, da je seperatio još u krieposti. Postupajući sud će nakon provedene ovrhe imati odrediti ročište za diobu kupovnine odnosne pod ovrhu uzete ostavinske imovine, te pozvati na istu ovrhovoditelja, ovršenika, ostavinske vjerovnike i eventualne ine učestnike, pa će na ovom ročištu imati prijaviti ostavinski vjerovnici, koji su tražili seperatio, tražbine svoje kao prvenstvene stavke.

d) sazvanje vjerovnika zaostavštine.

§. 813. Da bi nasljednik ili skrbnik postavljeni nad zaostavštinom mogao poznati stanje dugova, slobodno mu je iskati, da se izda izrok, kojim se svi vjerovnici imaju sazvati da prijave i dokažu svoja iskanja u vrieme primjereno okolnostim, a medjutim dok ne prodje rečeni rok, da se zaustavi namirenje vjerovnika.

krieposť sazvanja vjerovnika.

§. 814. Ovo sudno sazvanje uzrokuje to, da vjerovnici, koji se nisu prijavili u vrieme odredjeno, ne imaju nikakova daljega prava na zaostavštinu, ako bi ova izplaćenjem prijavljenih iskanja bila izpražnjena, nego na koliko im pristoji pravo zaloga.

ili nesazvanja vjerovnika.

§. 815. Ako nasljednik zanemari dozvoljeni mu opaz, da vjerovnike sudno sazove, ili ako neke od vjerovnika prijavljenih odmah namiri, ne gledajući na prava ostalih, pa neki vjerovoici radi nedostatnosti zaostavštine ostanu neizplaćeni, odgovara im on svojom cielom imovinom, premda se je za nasljednika samo uvjetno očitovao, u toliko, u koliko bi oni bili namireni, da je zaostavština po zakonu bila obraćena na namirenje vjerovnika.

Zakonske ustanove §§-a 813—815. imadu samo praktičnu vriednost za uvjetno, t. j. pod priuzdržkom dobročinstva od popisa, očitovavšeg se nasljednika, za bezuvjetno očitovavšeg se nasljednika nisu one od nikakve praktične vriednosti, jer ovaj mora jamčiti cielom svojom vlastitom imovinom svim ostavinskim vjerovnikom, dosegla ili ne dosegla ostavinska imovina za njihovo namirenje.

Digitized by Google

Gdje dakle ovdje zakon govori o nasljedniku, ima se razumievati uvjetno očitovavši se nasljednik.

Uvjetno očitovavši se nasljednik dužan je sve ostavinske vjerovnike namiriti iz ostavinske imovine u koliko ona zato dosiše. On ne smije nijednoga vjerovnika pogodovati te jednom izplatiti svu njegovu tražbinu a drugoga samo dio namiriti iz ostavinske imovine, što ova više ne dosiže za izplatu ciele tražbine drugog vjerovnika. Ako ostavina ne dosiže za namirenje svih vjerovnika, a nagoda ne podje medju njima za rukom, dužan je nasljednik ili skrbnik ostavinski po §. 26. točke 2. steč. reda s mjesta prijaviti stečaj.

Obzirom na to odredjuje zakon u §-u 815. o. g. z., da nasljednik, ako plati neke vjerovnike ostavinske podpunoma iz ostavniske imovine nemareć za druge, tako, da za namirenje ostalih ne dosiže više ostavinska imovina, — mora jamčiti, neglededć na to, što se je uvjetno očitovao nasljednikom, za namirenje neizplaćenih ostavinskih vjerovnika u toliko, u koliko bi oni bili namireni, da je zaostavština bila po zakonu upotrebljena za namirenje svih ostavinskih vjerovnika.

Da nasljednik izbjegne tomu jamstvu slobodno mu je iskati, a opazno je, da to uviek čini, ako je ostavnik više dugova ostavio, po §-u 813. o. g. z. da razpravni sud izda izrok, kojim se imadu svi vjerovnici ostavinski sazvati da prijave i dokažu svoja iskanja, a medjutim dok ne prodje rečeni rok da se zaustavi namirenje vjerovnika.

Isto pravo ima i skrbnik ostavinski, jer i njemu mora stalo biti za valjanu upravu da sazna pravo stanje mase. Nu na njega se ne proteže ustanova §-a 815. o. g. z., jer ova izrično samo o „nasljedniku“ govori, već on mora jamčiti za svaku štetu po §-u 1009. o. g. z.

Sudno sazivanje uzrokuje po §-u 814. o. g z. to, da vjerovnici, koji se nisu prijavili u otvorenom roku, ustanovljenom u izroku, ne imaju nikakova prava na zaostavštinu, ako bi ova izplaćivanjem prijavljenih iskanja bila izpražnjena, nego na koliko im pristoji pravo zaloga.

U izroku, koji izdaje razpravna oblast, imadu se s toga pozvati po §-u 133. grpp. ostavnikovi vjerovnici, da radi prijava i posvjedočenja svojih prava, u izroku ustanovljenoga dana, dodju pred razpravni sud, ili da do onda predadu pismenu svoju molbu s izričnom opomenom, da neće ovi vjerovnici na odnosnu ostavinu, ako bi se po namirbi prijavljenih tražbina izcrpila, nikakova daljega prava imati, nego u koliko ih ide pravo zaloga. (§§. 133. izvan parb. post.)

Na ročištu za prijavu tražbina prijavljenih u izročnom roku treba pozvati osim ostavinskih vjerovnika, koji su prijavu predali, i poznate nasljednike i skrbnika ostavinskoga.

U zapisniku, koji se ob ovom ročištu sastaviti ima, treba naznačiti ime i prebivalište svakog nasljednika i vjerovnika ili njegova punomoćnika, zatim narav tražbina dugovnih a i dan kad su izdane izprave, koje budu možda pokazane. Pismene prijave pridaju se ovom zapisniku, te se o tom obaviešćuju nasljednici ili skrbnik ostavine.

Ako nasljednici ili skrbnik ostavinski zahtievaju, treba pri sudovih kotarskih na ročištu, odredjenu za prijavu tražbina, koliko moguće više objasniti takodjer izpravnost i iznos prijavljenih tražbina. Pri tom prislušava se nasljednik o svakoj pojedinoj dugovnoj stavci, a one, što je vjerovnik kazao, sravnuje se sa doprinešenimi dugovnimi izpravami i s inimi dokazi. Zapisnik prijavni mora u ovom slučaju sadržavati i to, da li su nasljednici, i u koliko, svaku tražbinu priznali za izpravnu. Tražbine, o kojih ne podje nagoda za rukom, imadu se odpraviti na put pravde. (§. 135. i 136. izvan parb. post.).

Valja pako ovdje izrično iztaći, da se ustanove §. 813—815. odnose samo na izvan parbeni postupak, te da su izdane samo zato, da koji nasljednik svoje volje ili na zahtjevanje vjerovnika izvan sudbeno ne namiri jednog vjerovnika u cielosti na štetu

Digitized by Google

ostalih. u koliko ne mogu svi iz zaostavštine podpunoma do namirenja doći. Ali u §-u 813. o. g. z. nasljedniku i kuratoru ostaviue priznano pravo obustaviti podmirivanje vjerovnika zaostavštine do izminuća roka naznačena u sazivajućem izroku, ne prieči vjerovnika da putem parnice u tuži svoje tražbine i da si pomoćju ovršnog postupka pribavi podmirenje, jer parbeni postupak ne poznaje nikakvi moratorium, niti se ne može uzkratiti vjerovniku, koji ima ovršivu osudu, da realizira svoje pravo, pošto sazov vjerovnika po §-u 813. o. g. z. ne ima moći otvorenja stečaja.

Tužba po vjerovniku ostavinskomu, podnešena proti ostavštini prije nego što je izdan izročni sazov vjerovnika, radja istim pravnim učinkom kao što prijava učinjena u roku izročnog sazova, pa zato takov vjerovnik ne treba da u izročnom roku opet napose tražbinu svoju prijavi.[1]

Povrata u prijašnje stanje radi zanemarenog prijavnog roka izrokom ustanovljenoga je samo dozvoljena, dok se nije nasljednik s ostalimi vjerovnici nagodio ili dok nije likvidacionalni postupak dovršen.[2]

e) dokazanje po izvršiocu oporuke, da je izpunjena posliednja volja.

§. 816. Ako je oporučitelj naimenovao izvršioca svoje posliednje volje, stoji na volji ovomu, da posao na se uzme ili ne uzme. Ako se primi posla, dužan je ili sam kao punovlastnik da izvrši razredbe oporučitelja, ili da nemarljivoga nasljednika prisili da ih izvrši.

ili po nasljedniku.

§. 817. Ako nije naimenovan izvršilac posliednje volje, ili ako naimenovani neće da se prihvati posla, dužan je nasljednik da volju oporučitelja, koliko je moguće sam izpuni, ili da osigura izpunjenje njezino, i da to dokaže pred sudom. Glede stanovitih zapisovnika dokazat će samo, da ih je obaviestio o zapisih njima ostavljenih (§. 688.)

§. 818. Zakoni politički posebno propisuju, što nasljednik treba da plati u ime danaka prije nego stupi u posjed nasljedstva, i što mu valja dokazati u slučaju, da je pokojnik imao predavati račune blagajnici državnoj.

U pravilu nadleži nasljednikom volju ostavnikovu u svih dielovih njezinih izvršiti, te se o tom razpravnom sudu izkazati.

Za veću sigurnost pako, da bude njegova posliednja volja točno izpunjena, osobito da budu zapisovnici za vrieme namireni, može oporučitelj i na pose stanovitoj osobi povjeriti posao izvršivanja svih ili nekojih odredba posliednje volje njegove.

Osoba ta u tu svrhu po oporučitelju imenovana, zove se izvršioc ili ovršitelj oporuke (eksekutor testamenta).

Imenovanje ovršitelja oporuke nije nikakva odredba o samoj zaostavštini; nije zato potrebno, da sliedi imenovanje ovo u samoj oporuci, ili u posebnom sastavku, providjenom svimi formalnostmi, propisanimi za oporuku. Dovoljno je, da je oporučitelj imenovao ovršitelja posliednje volje načinom dokazivim po propisih gradj. parb. postup-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. ožujka 1853. br. 2279. G. U. 957. Judikatenbuch 20.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču 24. veljače 1875. br. 1771. G. U. 5642.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. veljače 1862. br. 572. G. U. 1472.

Digitized by Google

nika, dakle u izpravi, odgovarajućoj propisom §§. 117. i 118. gopp. ili ustmenim očitovanjem pred dva svjedoka.

Ovršitelj oporuke ima se smatrati mandatorom ostavnikovim; on radi kao zastupnik ostavinske mase. Mogu s toga biti izvršivaoci oporuke i žene.[1]

Pravni položaj ovršitelja oporuke prama nasljednikom i trećim osobam analogan je mandatu, koji pako mandat započimlje biti krepostan istom smrću ostavnika. Položaj ovršitelja oporuke posve je samostalan; on nije punomoćnik nasljednikov. Kao ostavnikov mandatar obvezan je izvršiti oporučiteljeve odredbe, a ta je obveza dapače proti nasljedniku naperena. Ovršitelj oporuke, ako je preuzeo taj posao, jest po oporučitelju postavljeni punomoćnik za izvršenje odredaba njegove posliednje volje; on je kao takov svakomu u odredbi posliednje volje spomenutomu obvezan izvršiti njega se tičuću ustanovu posliednje volje, i proti njemu može, ako on to propusti, spomenuti podići tužbu po §-u 1019. o. g. z. na izvršenje te obveze.[2]

Oporučitelj može mandat ovršitelja oporuke ograničiti po volji, te i ograničiti ga samo na jedan stanoviti posao. Uprava ostavine ostaje uviek u rukuh nasljednika, odnosno po sudu imenovanoga skrbnika ostavinskoga; za ovoga posliednjega pako može razpravni sud i ovršitelja oporuke imenovati. Ali ovršitelj oporuke samo u svojstvu ovom nije ovlašten voditi upravu ostavštine niti uticati u istu bez posebne odredbe oporučiteljeve u tom pogledu; a ne može niti ostavštine pred sudom zastupati osim u onih poslovih, koji se tiču lih izvršivanja njegova mandata kao ovršitelja oporuke, jer u tom pogledu vriede i za njega obćeniti propisi o punovlaštenju, po kojih se uzima, da je onaj, tko je povjerio drugomu kakov posao, njemu i dao vlast da čini što god ište taj posao, da se izvršiti može i što je običajno s njim skopčano (§§. 1009. i 1029. o. g. z.

Ovršitelj oporuke ne može s toga bez posebnog mandata za ostavinu ni ustati kao tužitelj niti ne mogu tužiti ostavinski vjerovnici ni zapisovnici ostavinu po njemu. Zapisovnici takodjer zato ne, premda ima i glede njih dužnost izplate ovršitelj oporuke, jer tužba na platež zapisa sadržava u sebi zahtjev i na priznanje likvidnosti samoga zapisa; na priznanje ovo može se pako osuditi samo nasljednik, a i radi toga, što je ovršitelju oporuke po §-u 816. o. g. z. prosto umjesto da odredbe oporučiteljeve sám izvrši, prisiliti nasljednika, da ih on izvrši. Pristoji pako ovršitelju oporuke pravo tužiti nasljednike na izplatu troškova, što no ih je on imao u djelovanju svom, izvršivajući odredbe oporučiteljeve.[3]

Na pitanje, da li je ovršitelj oporuke vlastan za svoj trud tražiti od ostavštine nagradu, valja odgovoriti, da su u tom pogledu takodjer mjerodavni obćeniti propisi poglavja dvadeset i drugog o punovlaštenju. Po ovih propisih, navlastito po ustanovi §. 1013. o. g. z., izuzamši slučaj §. 1004. o. g. z. (kada je ugovorena kakova nagrada izriekom ili po staležu poslovodje samo muče) punovlastnik ne ima prava iskati nagrade za svoj trud, niti nije mu dopušteno, da od koga trećega suprot volji punovlastitelja prima ikakov dar radi upravljanja posla. Ako je po ostavniku ovršitelju oporuke jur ustanovljena nagrada, ne ima on prava posve ništa više iz ostavštine tražiti, a gubi

---

[1] Vidi o tom Unger VI. §. 27. opazka 6. str. 123. Randa Erwerb der Erbschaft str. 72—84. Stubenrauch II. str. 182. Kirchstetter str. 427.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. ožujka 1879. br. 1706. G. Z. od god. 1880. br. 104.

[3] Randa u svom djelu Erwerb der Erbschaft str. 78. je protivnog mnienja, te drži da nije ovrhovoditelj ovlašten tužiti nasljednika na izdanje fonda, potrebnog za namirenje zapisovnika. Mi držimo u tom pogledu posve opravdanim mnienje Kirchstetterovo (vidi njegov komentar str. 428.), da je upravo svrha ostavnika kada postavlja ovršitelja oporuke, da ne bude osujećena ili zategnuta izplata po nemarnom nasljedniku. Ako je dakle izvršivaoc oporuke izplatio zapis, učinio je samo svoju dužnost, te je pravedno, da mu izdatak namiri nasljednik. On ne zastupa time zapisovnika, te presuda sudbena, koja posliedi u parnici izmedju izvršvialca oporuke i nemarnog nasljednika, nije obvezatna za samog zapisovnika; ona ne prejudicira u eventualnoj parnici izmedju zapisovnika i nasljednika.

Digitized by Google

ovu nagradu, ako ne izvrši naložene mu po oporučitelju odredbe, osim da se po okolnostih iz naredbe posliednje volje ne izpostavlja, da je ostavnik njemu htio u svakom slučaju ostaviti upitni iznos, u kojem slučaju pako se upitni u naredbi posliednje volje ovršitelju oporuke ostavljeni iznos smatra samo zapisom.

Ako nije imenovan ovršitelj posliednje volje, ili ako naimenovani neće da se prihvati posla, dužan je nasljednik da volju oporučiteljevu, koliko je moguće, sam izpuni, ili da osigura izpunjenje njezino i da se o tom izkaže pred sudom (§. 817. o. g. z.).

Nasljednik bo, koji hoće, da mu se izruči ostavina, mora izkazati: a) da je namirio pristojbe, koje treba platiti iz ostavine i b) po okolnostih da je izpunio sve kolike obveze, naložene mu ili po zakonu, ili po ostavniku; sud razpravni pako mora se brinuti, da se bez otezanja predadu izkazi o tom. (§. 149. izvan. parb. post.).

U tu svrhu imadu sudišta u pravilu pozvati nasljednika, da pismeno preda potrebite izkaze, ustanoviv mu za to primjerene rokove. (§. 150. izv. parb. post.).

Kotarski sudovi imadu nastojati, da se kod malih i pomanje težkih ostavina koliko moguće u tekućem zapisniku opravi vaskoliki posao ostavinski, imenito: smrtovnica, inventar, prijava za nasljedstvo, zamjemita priznanja prava nasljedstva, izkaz obveza, koje imadu nasljednici izpuniti, a po okolnostih i dioba nasljedstva i konačni izkaz o nasljedstvu, te da se osobito ondje, gdje postupaju siromašni nasljednici, ne uzrokuje njim bezkoristna danguba (§. 151. izvan parb. post.).

Ako to ne bude moguće, imade kotarski sud, pošto odredi potrebite priprave, pozvati na osobito ročište nasljednike i stranke, koje bude od potrebe preslušati, da s njimi uzmogne obaviti izkaz razpravni. — Nego kod većih ostavina, ili kad za to prose stranke, mogu i sudovi kotarski tražiti od njih pismene izkaze ili im dopustiti, da ih ponesu na ročište, — Kod ostavina seljačkih ne treba tražiti pismenih izkaza i samo onda, kada stranke izrikom zahtievaju, ima se dopustiti, da se prinesu. (§. 152, izvan parb. post.).

Uredovanja ova mogu se povjeriti i kr. javnim bilježnikom, ako nisu ostavine posve neznatne.

U izkazu oporučnom ima nasljednik od točke do točke izkazati, u koliko je zadovoljeno odredbam ostavnikovim, učinjenim u oporuci ili zapisu (§. 157. izvan parb. post.).

Ostavina ne smije se uručiti prije nego što bude izkazano, da su izplaćeni ili osigurani zapisi, odredjeni budi za uboge, zaklade, crkve, škole, duhovne občine, javne zavode, budi inače za bogumile i obće koristne svrhe. (§. 159. izvan parb. post.).

Ako je zapisovnik maloljetan, ili ako je pod skrbstvom, ili ako se još nezna tko je: tada se zapis ima ili položiti kod suda ili kao što treba osigurati. Zapisovniku, komu se nezna za boravište, treba izrokom obznaniti, da je zapis ili položen kod suda ili pako osiguran. (§. 160. izv. parb. post.).

Glede ostalih zapisa dovoljno je, ako bude izkazano, da su zapisovnici budi sudbeno, budi izvansudbeno bili o tom obaviešteni. (§. 161. izv. parb. post.). Razpravam analogno propisom §§. 125—127. izvan parb. post. ne ima mjesta, ako zakoniti ili oporučni nasljednici ne priznaju prava zapisovnika na zapise. Zato, ako zakoniti nasljednici napadaju valjanost kodicila, u tom kodicilu pako postavljeni zapisovnici namienjene im zapise prihvaćaju, ne imadu se uputiti nasljednici na put parnice proti zapisovnikom, da obezkriepe kodicil, već se imade zapisovnikom pripustiti, da izvojšte prava svoja, a razprava ostavinska ima se nastaviti, jer se pravo zapisovnika razlikuje bitno od prava nasljedstva.[1]

---

[1] Vidi o tom §. 532. o. g. z. i tumačenje istoga.

Digitized by Google

Ne ima bo nikakvih zakonskih predpostava za analogni postupak po propisu §. 125. i 127. izv. parb. post. Razpravni sud ne ima se za izplatu i osiguranje punodobnih zapisovnika na nikoji način brinuti.[1]

Ako je s toga, što masa ne dostaje, moguće namiriti zapise samo dielomice, ima nasljednik, koji se poslužiti može pravnim dobročinstvom inventara, predložiti proračunanu čistu imovinu ostavinsku a i proračunani porazmjerni odbitak od svakoga zapisa. (§. 173. izv. parb. post.).

Ako je ostavnik imenovao ovršitelja oporuke, tada ima izkaz taj kao sve ostale spomenute izkaze, koje ima nasljednik doprinieti, predložiti ovršitelj oporuke i nasljednik zajedno. (§. 164. izv. parb. post.).

Kad se nasljedstvo ima predati.

§. 819. Čim je sud nasljednika po očitovanju učinjenom glede nasljedstva, pripoznao za pravoga nasljednika, i čim je nasljednik izpunio svoje obveze, prisudjuje mu se nasljedstvo i svršuje se razprava. U ostalom nasljednik, da bi izradio, da se vlastnost stvari nepokretnih prenese nanj, treba da se drži propisa §. 436.

Čim nasljednik, kao što treba, izkaže svoje nasljedno pravo i izpuni sve dužnosti, koje su mu naložene, u koliko su takove. na izpunjenje kojih razpravni sud ureda radi bditi ima (naime čim nasljednik izkaže, da su izplaćeni ili osigurani zapisi, odredjeni budi za uboge, zaklade, crkve, škole, duhovne občine, javne zavode, budi inače za bogumile i obćekoristne svrhe, te kod suda položeni ili osigurani zapisi ostavljeni maloljetnikom ili zapisovnikom, kojim se za boravište nezna), treba mu uručiti ostavinu i izjaviti, da je ostavinska masa okončana. Valja pako ujedno paziti, da su nasljedne i prenosne ostavinske pristojbe izplaćene, te ostavinu, ako se nalazi iz samih pokretnosti, prije ne uručiti dok nisu namirene ili dovoljno osigurane erarske ove pristojbe, a ako se ostavština nalazi iz nekretnina, ne dozvoliti gruntovni prenos, dok se ne izkažu nasljednici, da su erarske ove pristojbe podmirili.

U uručbenoj izpravi treba na pose napomenuti: 1. ime i prezime ostavnika i dan preminuća njegova; 2. ime i prezime nasljednika, pravni naslov na nasljedstvo, način, kako bijaše učinjena prijava nasljedstva (da li na temelju zakona ili na temelju oporuke, da li uvjetno ili bezuvjetno), ako ima više nasljednika, razmjerje u kojem udioničtvuju u nasljedstvu, pozvav se pri tom na diobu nasljednu prije uručbe možebiti obavljenu; zatim u uručbenoj izpravi izkazati, 3. da li je ostavina nasljedniku pripala kao slobodno vlastničtvo, ili u koliko je on glede uživanja ili glede razpolaganja sa substancijom ograničen budi postojećim vezom povjerbinskom, ili zamjenami (substitucijami). Kod zamjena treba napose, u koliko je poznat, točno napomenuti zamjenika, komu će se u slučaju zamjene predat imati imovina; 4. ako je nasljednik maloljetan ili skrbljenik, treba to naročito napomenuti. (§. 174. izvan parb. post.).

Ako se ostavština nalazi i iz nekretnina, može se u samoj uručbenici i uvrstiti uknjižbena dozvola; ali, ako pristojba još nije izplaćena, samo izrazitim dodatkom, da se gruntovni prenos samo onda obaviti može, kada nasljednici izkazali budu, da su namirili ostavinsku i prenosnu pristojbu.

Onim, kojim pripadnu iz koje ostavine nepokretna dobra u javnih knjigah upisana, ili tražbine ležeće na njih, ali ne kao nasljednikom nego kao zapisovnikom, ima na

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. rujna 1873. br. 8945. G. U. 5074., od 26. siečnja 1876. br. 13691. G. U. 5997, i od 7. ožujka 1876. br. 8870. Pravnik od god. 1881. br. 369.

Digitized by Google

njihov zahtjev vlast razpravna izdati potvrdu, da kao vlastnici mogu biti upisani u gruntovne knjige. (§. 178. izvan parb. post.).

Na osnovu samog zapisja (kodicila) ili oporuke, bez prenavedene potvrde razpravne oblasti, koja se pako zaiskati ne može prije nego se dovrši ostavinska razprava i obavi uručba, — ne može se dozvoliti uknjižba zapisa nekretnoga dobra ili uknjiženje tražbine u gruntovne knjige.[1]

Nasljednik može samo kod razpravne oblasti tražiti upis uručbene naredbe u javne knjige radi prenosa vlastničtva budi dobara nepokretnih, budi na nekretnine u gruntovnici uknjiženih tražbina, a vlast će razpravna, ako obnadje, da je uručba pravomoćna, dozvoliti upis, te ako li nepokretno dobro stoji pod inom kojom vlasti gruntovnom, zamolit će nju, da tu uknjižbu ovrši.

Ali kod dozvole uknjižbe ne smije odredba razpravne oblasti ići dalje, nego stavljena molba nasljednikova, pa je protuzakonit postupak, ako razpravna oblast kod upisa prava vlastničtva na korist nasljednika na ostavinske nekretnine istodobno, ne čekajući posebne molbe dotičnih učestnika, odredi gruntovničko osiguranje svih tražbina proti ostavini.[2]

Ako je nasljednik maloljetan ili pod skrbstvom, tad se ima vlast razpravna, ako je podjedno vlast tutorstvena ili skrbstvena, brinuti o tom, da mu se u uredu ostavnom prepiše uručena imovina a ona, koja je predmetom gruntovnih knjiga, da se prenese na skrbljenika.

Ako molba razpravna ne bude podjedno i vlast tutorstvena, tad će ona nadležnom sudu objaviti obavljenu uručbu i poslati mu predmete, koji su prikladni da se dadu u polog. (§. 176. izv. parb. post.).

Ako se nakon učinjene uručbe nadje imovina ostavinska od prije nepoznata, tad se o njoj imade naknadno povesti potrebito uredovanje, koje se pako samo sastoji u tom da se nasljednici očituju da li se tog nasljednog pripadka odriču ili ne, pa se zatim ustanoviti ima samo vriednost te naknadno pronadjene imovine, te priobćiti izkaz poreznom uredu za odmjerivanje prisojba, a nakon uplaćene pristojbe, pozivom na već izdanu uručbenicu, odlukom dopitati naknadno pronadjenu imovinu jur očitovavšim se nasljednikom po razmjerju njihovih nasljednih dielova.

Iznovična prijava nasljedna i uručbena izprava nije pri tom potrebna (§. 179. izv. parb. post.).

Ako se po obavljenoj već uručbi nasljedstva nadje očitovanje posliednje volje, imat će se predložiti onoj vlasti, koja je razpravljala ostavinu; ta pako vlast imat će ga proglasiti i kod spisa zadržati; a valja i dotičnikom, ako zahtievaju dati prepisâ o tom. Iznovičnoj razpravi ostavinskoj nema mjesta. Osobe, koje bi mogle iz proglašene naredbe posliednje volje steći kakovih prava, i koje nisu pritomne bile pri proglasu, imadu se o tom obaviestiti, i prosto će im biti prava svoja potražiti redovitim putem proti posjedniku nasljedstva.

Odgovornost nasljednika zajedničkih.

§. 820. Kada je više nasljednika stupilo u kakovo zajedničko nasljedstvo bez pravnog dobročinstva popisa, odgovaraju i oni poslje, pošto je isto prisudjeno, svim vjerovnikom nasljedstva i zapisovnikom, svi za jednoga i jedan za sve. Medju sobom pak dužni su prilagati po razmjerju svojih nasljednih dielova.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. listopada 1876. i od 10. listopada 1876. G. U. 6252. i 6255.

[2] Odpis minist. pravos. od 24. listopada 1858. br. 13636.

Digitized by Google

821. Ako su se zajednički nasljednici služili pravnim dobročinstvom popisa, odgovaraju, prije nego se prisudi nasljedstvo, vjerovnikom nasljedstva i zapisovnikom polag §. 550. Pošto je prisudjeno nasljedstvo, odgovara svaki pojedini i za one terete, koji ne prelaze nasljedstvene mase, samo po razmjerju svojega diela nasljednog.

Kada je više nasljednika stupilo u kakvo zajedničko nasljedstvo, predavši nasljedno očitovanje bezuvjetno, odgovaraju oni solidarno, t. j. jedan za sve i svi za jednoga svim ostavinskim vjerovnikom i nasljednikom i nakon uručbe, te ostavinski vjerovnik i zapisovnik može i jednog samo bezuvjetno očitovavšeg se nasljednika tužiti na izplatu ciele njegove tražbine, što no imade proti uručenoj već masi. Ali čim je jedan nasljednik platio vjerovniku sav dug, ne može isti vjerovnik ništa više tražiti od ostalih sunasljednika (§. 893. o. g. z.). Nasljednik nasuprot, koji je platio od svoga sav ostavinski dug. ovlašten je, ma da mu i nije ustupljeno pravo, iskati od ostalih sunasljednika naknadu po razmjerju njihovih ostavinskih dielova. (§. 896. o. g. z.).

Uvjetno očitovavši se nasljednici pako odgovaraju po §. 821. o. g. z. ostavinskim vjerovnikom i zapisovnikom samo prije uručbe ostavštine solidarno. Poslje izdane uručbenice odgovara svaki uvjetno očitovavši se nasljednik i za one terete, koji ne prelaze ostavinsku imovinu samo po razmjerju svojeg diela nasljednog.

§. 821. o. g. z. ustanovljuje dakle samo, da su nasljednici, koji su se uvjetno očitovali na nasljedsvo. obvezani vjerovnikom ostavine i zapisovnikom prije uručenja nasljedstva solidarno jamčiti, ali poslje uručenja, da svaki pojedini samo razmjerno prema svomu nasljednom dielu jamči za terete, koji ne prekoračuju ostavinsku gromadu. Ovom je zato odredbom, imenito što se tiče odnošaja poslje uručenja, jedino mjera jamčenja uvjetno se očitovavših nasljednika ustanovljena, ali njom nipošto nije izrečeno ograničenje vjerovnika ostavine u tom smislu, da bi oni mogli biti podmireni baš samo iz onih individualnih predmeta, koji su u inventaru ubilježeni kao ostavina. U tom smislu se gornji zakon već s toga ne može tumačiti. jer nasljednici poslje uručenja ostavštine slobodno kao vlastnici razpolažu dotičnimi predmeti, koji su im uručeni, a mogu se tih predmeta i posvema riešiti, pa stoga vjerovnici ostavine, ako bi sa svojimi tražbinami bili upućeni jedino na ove predmete, nebi po prelazu istih u ruke trećih osoba, koje nisu ni najmanje obvezane jamčiti za oporučiteljeve dugove, nikako mogli doći do toga da budu podmireni, pa bio iza oporučitelja preostali imetak još toli znatan. Mogu zato ostavinski vjerovnici za njihove tražbine proti masi voditi ovrhu i na osobni imetak nasljednikov, ali samo do mjere vriednosti uručenog mu nasljegnog diela. Ako bi ovršenici držali, da su tom ovrhom pritisnuti preko mjere, ustanovljene u §. 821. o. g. z., mora im se prepustiti, da stupe na put pravde i da izposluju ograničenje ili ovrhu na tu mjeru.[1]

Kakova sredstva osiguranja ima vjerovnik nasljednikov.

§. 822. Vjerovnici nasljednikovi mogu, istina, još prije nego je prisudjeno nasljedniku nasljedstvo, izmoliti, da se na zapalo mu nasljedno dobro stavi zabrana, zalog ili predbilježenje. Ali takovo osiguranje može se dati samo pod naročitim priuzdržkom, da ne škodi pravom, koja bi se pri razpravi zaostavštine prijaviti mogla, i da postane kriepostno stoprv od vremena, kada je nasljedniku prisudjeno nasljedstvo.

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. travnja 1879. br. 3704. G. Zg 80. br. 77.

Digitized by Google

Nasljedno pravo je već prije uručbe dio imovine nasljednikove; to proizlazi jasno iz §-a 537. o. g. z., po kom ono, ako nasljednik preživi oporučitelja, ma nasljedstvo još ne bilo primljeno, prelazi na njegove nasljednike kao i ina prava, koja se nasljednikom slobodno mogu ostaviti.

Obzirom na to opravdana je ustanova §-a 822., po kojoj mogu osobni vjerovnici nasljednikovi tražiti osiguranje njihovih tražbina.

Osiguranje po §-u 822. o. g. z. može se tražiti uviek samo na pojedine ostavštinske stvari, a ne na nasljedno pravo kao takovo.[1] Osiguranje može se pako tražiti putem svih po parbenom postupniku dopustljivih privremenih sredstvih osiguranja, dakle ne samo putem zabrane, već i putem sekvestracije, zatim putem predbilježbe i zaloga. U §-u 822. o. g. z. su kao sredstva osiguranja nabrojeni samo zabrana, zalog i predbilježenje; ali ovo nabrajanje sredstva osiguranja nije taksativno; navlastito nije zato, što je u §-u 822. o. g. z. samo zabrana navedena, izključena sekvestracija, koja može biti dopustljiva glede koristi i plodova nekretnina, zapalih kojemu nasljedniku, ali njemu još neuručenih.[2] Pače nije §-om 822. o. g. z izključena ni ovršna uknjižba prava zaloga; ovu mogu vjerovnici takodjer tražiti, ako imadu ovršivu presudu ili nagodu proti nasljedniku, jer se ova razumieva pod „zalogom", koji spominje §. 822. o. g. z.

U nas ne ima dvojbe, da se uknjižba prava zaloga u takom slučaju na korist osobnih vjerovnika nasljednikovih dozvoliti može, jer imamo u tom pogledu izrične ustanove u §-u 74. grunt. reda, koji se osniva na propis §-a 822. o. g. z. te glasi doslovce:

„Čim baštinik predade svoju prijavu za nasljedstvo, prosto će biti vjerovnikom njegovim osiguranje tražbina svojih na ostavinska dobra i tražbine uknjižbom i predbilježbom izhoditi prije uručbe, ako postoje za to zakonite potrebštine; nego osiguranje takovo može se samo podieliti s tim pridržajem, da isto ne bude na štetu pravom koja se budu podigla prigodom razpravljanja ostavine i da kriepostno bude stopram od onog časa, kada se zadobije uručba".[3]

Dalnje pako ovršne korake do same ovršne pjenitbe ili ovršne uknjižbe prava zaloga, ne smije vjerovnik nasljednikov poprimiti dok nije nasljednik nakon uručenja postao vlastnikom pripale mu ostavštinske imovine.[4]

Valja ovdje iztaći, da se vjerovnik, kada traži dozvolu kojeg sredstva osiguranja, točno u tom pogledu držati ima propisa gradj. parb. postupnika, te sva tamo po zakonu propisane uvjete izkazati mora; što valja osobito glede zabrane i sekvestracije, jer §. 822. o. g. z. ne sadržaje posebne slučajeve, u kojih se može osiguranje tražiti, već ustanovljuje samo, da vjerovnik nasljednikov pravo ima tražiti osiguranje na nasljedno dobro još neuručeno nasljedniku i kojim pravnim učinkom; pitanje pako da li za to predleže uvjeti, imade se riešiti po občenitih propisih izdanih za pojedino sredstvo osiguranja.[5]

Radja se pitanje, da li moraju biti već očitovani nasljednici, proti kojim je osobnim njihovim vjerovnikom slobodno zatražiti osiguranje po §-u 822. o. g. z.

Iz ustanove §-a 823. u savezu sa §. 811. o. g. z. izpostavlja se, da može osobni vjerovnik nasljednikov proti ovomu tražiti osiguranje, u koliko je za podieljenje dozvole

---

[1] Dvorski dekret od 3. lipnja 1846. sbirka prav. zak. br. 968.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. kolovoza 1881. br. 14850. Zeitschrift für Notare od god. 1882. br. 1.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. kolovoza 1866. br. 7198. G. U. 2578. i od 28. svibnja 1861. br. 3154. G. U. 1333.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. rujna 1863. br. 6559. G. U. 1791. i od 19. rujna 1873. br. 9144. Pravnik od god. 1876. br. 10.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. ožujka 1881. br. 2506. G. U. 8136. i Ger. Halle 81. br. 54.

Digitized by Google

njene razpravni sud ovlašten, bez da je nasljednik nasljedno očitovanje svoje sudu već predao i da je ovo po sudu prihvaćeno, jer §. 822. o. g. z. govori samo o nasljednom dobru, koje je nasljedniku „zapalo“, a ne koje je on primio. Po §-u 545. o. g. z. jest pako redovito smrt oporučitelja čas. kada je nasljedstvo komu doista pripalo.[1] Da li pako postoje uvjeti zato, to znade razpravna oblast iz spisa ostavinskih, te ne treba da se o tom po vjerovniku nasljednikovu doprinese posebni koji dokaz.

Samo kod predbilježbe i uknjižbe pvava zaloga na ostavštinske nekretnine, odnosno na dio istih, koji ima pripasti nasljedniku, proti kojemu njegov vjerovnik osiguranje traži, valja izkazati, da je nasljednik predao svoju prijavu na nasljedstvo, jer to §. 74. grunt. reda izrično zahtieva; razlog tomu pako je taj, što se predbilježba i uknjižba ne ima tražiti kod razpravne oblasti, već neposredno kod gruntovne oblasti, te što se gruntovni sudac ne ima ureda radi uputiti o stanju ostavinskih spisa. Ali dokaz, da je nasljedno očitovanje po sudu prihvaćeno ne traži ni §. 74. grunt. reda; zato je dovoljno. ako stranka doprinese i samo uredovni prepis sudbenog zapisnika, u kom je primljeno nasljedno očitovanje.

Preporno bivše pitanje, da li mogu i vjerovnici zapisovnika tražiti osiguranje po smislu §. 822. o. g. z. na dio ostavinske imovine, koji imade pripasti zapisovniku kao zapis, koje je pitanje osobito od praktične vriednosti, ako ima zapisovnik dobiti kao zapis stanovitu nepokretnost, riešeno je već načelno jestno u judikaturi onamo, da vjerovnici zapisovnika mogu tražiti osiguranje na zapis njemu zapali ne gledeć na to, da nije on zapis još prihvatio, ili da mu nije još doznačen ili predan, jer ne ima opravdanog razloga, zašto bi zakon podielio vjerovnikom nasljednikovim veća prava nego li vjerovnikom zapisovnikovim, pošto i zapisovnik po §-u 684. o. g. z. zadobiva u pravilu odmah poslje smrti oporučiteljeve za se i svoje nastupnike pravo na zapis, jer zapisovnik — kako se to izpostavlja iz §§. 690. i 726. o. g. z. — da zadobije zapis, ne treba beziznimno ni intervencije nasljednika, te što ni prava zapisovnika kao ni ona nasljednika izvan prometa nisu (§. 448. o. g. z.), a napokon, što za dozvolu po vjerovniku proti svojem dužniku zatraženog osiguranja ne može biti od odlučnog upliva, da li je obteretit se imajuće dobro vjerovniku pripalo usljed prava nasljednoga ili zapisa, već će izposlovanje osiguranja može u obih slučajevih samo o tom ovisnim učiniti, da li je doista dobro stanovite ostavine pripalo u obće dužniku vjerovnikovu.[2]

Preporno je u judikaturi još pitanje, da li može vjerovnik nuždnog nasljednika pod priuzdržajem ustanovljenim u §-u 822. o. g. z. tražiti osiguranje i na njegov nuždni dio. I na ovo pitanje držimo mi, da se ima jestno odgovoriti. U tom pogledu valja samo lučiti, da li nuždni dio ima narav nasljednog diela, zapisa ili pako novčane tražbine. Ako je nuždni nasljednik podjedno i ostavinski nasljednik tad ima po razmjerju njegovog nasljednog diela pravo na cielu ostavinu, te se može dozvoliti osiguranje po propisu §-a 822. o. g. z. na njegov njemu iz ostavštine pripadajući intelektualni nasljedni dio. Ako je zapisovnik može se osiguranja dozvoliti samo na njemu kao nuždni dio ostavljeni zapis; ako nasuprot ima pravo samo na odpravu u novčanoj svoti, odgovarajućoj vriednosti stanovitoga diela ostavštine, može se dozvoliti osiguranje samo s obzirom na ovu odpravu.[3]

U svakoj odluci, kojom sud dozvoljuje koju vrst osiguranja, mora izrično navesti, da isto dozvoljuje naročitim priuzdržkom, da neškodi pravom, koja bi se pri razpravi

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. travnja 1874. br. 3956. G. U. 5376. i od 22. lipnja 1870. br. 7225. G. U 3820.

[2] Plenarna rješitba vrh. suda u Beču od 23. studena 1870. br. 13366. G. U. 3966., zatim rješ. istog vrh. suda od 27. listopada 1863. br. 7855., Zeitschrift für Notare br. 48. i od 6. listopada 1863. br. 6744. G. U. 1808., potonja uvrštena u Judikatenbuch pod br. 59.

[3] Vidi Kirchstettera na str. 430., a i Stubenraucha II. str. 141. točka 7.

Digitized by Google

zaostavštine prijaviti mogla i da postane kriepostno stoprv od vremena, kada je nasljedniku prisudjeno nasljedstvo. Ovaj priuzdržaj ima se prigodom gruntovnog provedenja uknjižbe ili predbilježbe prava zaloga u gruntovnici zabilježiti.

Obzirom na taj priuzdržaj, koji §. 822. o. g. z. izrično ustanovljuje, prestaje privremeno sredstvo osiguranja te osigurajuća predbilježba i uknjižba sama po sebi, čim je nasljedstvo pravomoćno uručeno po razpravnoj oblasti drugom nasljedniku. Ovaj može zato tražiti odmah na temelju odnosne uručbenice dignuće osigur.nja, odnosno zajedno s uknjižbom prava vlastničtva u korist njegovu i brisanje upitne zabilježbe ograničenja §-a 822. o. g. z. odnosno §. 74. grunt. reda.[1]

Po vjerovniku nasljednika na nasljednom dobru izposlovana predbilježba ili uknjižba prava zaloga priuzdržkom §-a 822. o. g. z. ostaje kriepostna i proti kupcu nasljednog dila odnosnog nasljednika (cessionara njegovog nasljednog prava) i onda, ako je ustup nasljedstva i prijava o tom kod ostavinske razpravne oblasti predhodila molbi za predbilježbu.[2]

Predbilježbom ili uknjižbom prava zaloga po §-u 922. o. g. z., odnosno po §-u 74. grunt. reda, stiče vjerovnik prvenstvo za svoju tražbinu od dana predane predbilježbene ili uknjižbene molbe, ako se nasljedniku uruči ostavština odnosno dio dotičnih ostavinskih nekretnina, na koje je stekao njegov vjerovnik uknjižbu ili predbilježbu. Prvenstvo ovo je kriepostno proti svakomu vjerovniku, koji je kasnije izhodio uknjižbu ili predbilježbu; jedino ostavinskim vjerovnikom, ma i ovi izhodili kasnije pravo zaloga na nasljednikove nekretnine, pristoji u svakom pogledu prvenstvo pred osobnimi vjerovnici nasljednikovimi. O tom pako ne ima sud pri razdiobi kupovnine ovršnim putem prodanog dobra, obterećenog takovom uknjižbom ili predbilježbom, odluku izreći, već ima, ako prvenstvo ovo ne bude na ročištu o diobi kupovnine po učestnicih priznano ostavinskom vjerovniku, njega odputiti na put parnice, jer se pitanje ovo ima samo kontradiktornim putem riešiti, dočim se sud pri razdiobi kupovnine ima držati prvenstva tražbina, kako je ovo iz gruntovnice vidljivo.[3]

Konačno valja ovdje još iztaći, da se osiguranje navedeno u §-u 822. o. g. z. — navlastito uknjižba i predbilježba prava zaloga pod stegom §-a 822. o. g. z. i §-a 74. grunt. reda — izposlovati može i poslje uručbe ostavštine, sve dok nasljednik nije uknjižen kao vlastnik svoga diela.[4]

Tužba o nasljedstvu.

§. 823. I pošto je prisudjeno nasljedstvo, može onaj, koji tvrdi da ima bolje ili jednakó pravo nasljedovanja, pozvati posjednika nasljedstva da mu ga ustupi, ili da ga podieli s njim. Vlastnost pojedinih stvari, spadajućih u nasljedstvo, ne traži se tužbom o vlastnosti.

Kriepost te tužbe.

§. 824. Ako je tuženik osudjen, da zaostavštinu ustupi sasvim ili stranom; prava radi povrate plodova, koje je izvadio posjednik,

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. prosinca 1679. br. 14305. G. Z. od g. 1881. br. 80.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. listopada 1866. G. U. 26317. i od 31. srpnja 1862. C. 514.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. listopada 1879. br. 9716. G. Z. 1881. br. 54. G. U. 7620. i od 21. siečnja 1880. G. U. 7822.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. listopada 1862. br. 6978. G. U. 1576. i od 3. lipnja 1887. br. 4977. Gellerov Centralblatt VI. br. 167.

Digitized by Google

ili radi naknade troškova, koje je uložio u zaostavštinu, prosudjuju se polag načela ustanovljenih o poštenom ili nepoštenom posjedniku u poglavju vrhu posjeda u obće. Treći pošteni posjednik, koji je u to medjuvrieme zadobio kakove stvari od nasljedstva, ne odgovara za to nikomu.

U §§-ih 823. i 824. o. g. z. sadržane su ustanove o tužbi o nasljedstvu (hereditas petitio, Erbschaftsklage). t. j. o tužbi, kojom se traži izdanje nasljedstva (zaostavštine) već prisudjenog na temelju pravomoćne uručbenice očitovanom nasljedniku ili pako nalazećeg se u posjedu osobe, koja se gradi nasljednikom.

Ova se tužba razlikuje od tužbe o pravu na nasljedstvo (Erbrechtsklage), o kojoj ne ima u gradjanskom zakoniku osebne ustanove, već o kojoj govore §§. 125—127. izvan parb. post. t. j. od tužbe, povedene proti jednom očitovanom nasljedniku proti drugom očitovanom nasljedniku, usljed protuslovnih njihovih nasljednih prijava (što se jedan očitovao na temelju oporuke ili nasljedstvene pogodbe a drugi na temelju zakona nasljednikom) sa zahtjevom, da se tužiteljevo pravo nasljedno priznaje jaćim, te na temelju njegova nasljedna očitovanja razprava nastavi i uručbom dovrši. Tužbi ovoj ima mjesta samo tečajem ostavinske razprave, te se mora povesti u otvorenom roku, koji opredieljuje razpravni sudac stranki onoj, koju upućuje proti drugoj na put parnice.

Ako je taj rok minuo, a nije po stranki upućenoj na put parnice otvorenim držan, (t. j. nije po njoj zamoljeno produljenje roka za to, ili nije ovo po razpravnom sudu dozvoljen), ne može više na put parnice odpućeni nasljednik tužbu ovu podići.

Posljedica ove tužbe jest, da se razprava ostavinska ustavlja, dok ne bude riešena parnica, povedena na tu tužbu te i time riešeno, koja od prućih se stranaka ima jači pravni naslov; a nastavlja se razprava nakon pravomoćne osude samo s onim nasljednikom, koji je u parnici ovoj pobjedio, dočim se na nasljednika, koji je podlegao, nikakova obzira viša ne uzme, već smatra kao da ga ne ima više.[1]

Tužba o nasljedstvu (hereditas petitio), o kojoj govori §. 823. o. g. z. ima pravo podići svaki mimoidjeni nasljednik, budi oporučni budi zakoniti, za kojeg se znalo nije prigodom ostavinske razprave, ili koji je pometnjom mimoidjen, a nije se odrekao nasljedstva ni izrazito ni muče. Nasljedniku. koji je bio pozvan po razpravnom sudu pod prietnjom posljedica §-a 120. izvan parb. post., da se nasljedno očituje, a nasljedno svoje očitovanje sudu predao nije, ne pripada pravo tužbe o nasljedstvu, jer se smatra, da se je prava nasljedstva muče odrekao.

Tužitelj mora u tužbi o nasljedstvu dokazati da ima jači ili bar jednaki pravni naslov sa nasljednikom po sudu jur priznatim ili mišljenim, koji zaostavštinu u posjedu drži.

Tužba ova može se podići samo nakon dovršene već ostavinske razprave ili proti nasljedniku, kojemu je sud nakon provedene ostavinske razprave na temelju pravomoćne uručbenice predao nasljedstvo te koji se u posjedu istoga nalazi, ili pako proti onomu posjedniku zaostavštine, koji se sudu prijavio nije nasljednikom, ali gradeći se za nasljednika, držeći da njemu pripada nasljedstvo na odnosnu zaostavštinu te tako, prisvajajući se u istinu pravno i faktično nasljedstvo na odnosnu zaostavštinu, vriedja nasljedno pravo dotičnog tužitelja. Tužba bo o nasljedstvu dopustljiva je proti svakomu onomu, koji se krati izdati nasljedniku zaostavštinu ili alikvotni dio njezin, u posjedu kojega se nalazi iz razloga, što se on drži sam za nasljednika (possesio pro herede).

Nije pako tužba ova dopustljiva proti onomu, koji je posjednikom zaostavštine ili pojedinih stvari njezinih, a ne prisvaja se pravo nasljedno na iste, već neće da izda

---

[1] Vidi o toj tužbi tumačenje kod §. 800. o. g. z.

Digitized by Google

zaostavštinu samo zato, što ne priznaje da stvari, koje posjeduje, te koje si tužitelj svojata, sačinjavaju vlastničtvo ostavštine, ili pako neće da ih izda osobi tužiteljevoj za to, što ju ne smatra legitimiranom na podignuće tužbe, t. j. ne smatra pravo nasljedno tužiteljevo izkazanim.

Proti takovu posjedniku zaostavštine može se postupati samo tužbom o vlastnosti.

Po izričnoj ustanovi konačne stavke §-a 823. o. g. z. ne može se tražiti tužbom o nasljedstvu izdanje pojedinih stvari, spadajućih u zaostavštinu, bio držaoc istih posjednikom pro herede ili ne, već samo ciela zaostavština, koja je pripala tuženiku kao universitas, odnosno ako nije bio universalnim baštinikom, dotični alikvotni dio, koji je njemu kao nasljedniku uručen u cielosti.

Vlastnost pojedinih stvari, spadajućih u zaostavštinu može se tražiti samo običnom tužbom o vlastnosti.

U predpostavi ovoj ima tužbi o nasljedstvu i mjesta proti onom, koji je kupio nasljedstvo (kao universitas), što ga je prodavalac primio, ili koje mu je barem pripalo. Jer po §-u 1278. o. g. z. kupac takov ne ulazi samo u pravo, nego i u obveze prodavaoca kao nasljednika, na koliko obveze te nisu samo osobne, te što po §-u 1282. o. g. z. vjerovnici nasljedstva i zapisovnici mogu iskati namirenje toliko u onoga, koji je kupio nasljedstvo koliko u samoga nasljednika. Njihova prava, kao i prava dužnika nasljedstva ne preinačuju se prodajom nasljedstva, i ako je prodavalac stupio u nasljedstvo, to stupljenje valja i za kupca.

Kupac ne može se u takovu slučaju braniti sa bona fides, već mu samo ostaje prosto regresirati se proti prodavaocu, jer mu po §-u 1283. o. g. z. prodavaoc jamčiti ima za istinitost svoga prava nasljedstva, kao što ga je očitovao i za svaku štetu kojoj je on kriv te je prouzročena kupcu.[1]

Isto tako može se tužbom o nasljedstvu udarati proti bivšem posjedniku nasljedstva, koji je gradeć se nasljednikom, nasljedstvo otudjio, te se samo u posjedu kupovnine nalazi, jer tada ova predstavlja nasljedstvo.[2]

Analogno propisom §§. 377. i 378. o. g. z. može se podići tužba o nasljedstvu i proti nasljedniku, bivšemu u posjedu nasljedstva pravomoćno uručenoga mu, koji govori kao da ga još posjeduje, t. j., koji se gradi sveudilj posjednikom nasljedstva te time vara tužitelja.

Isto tako može se parnica, povedena na tužbu o nasljedstvu, nastavljati proti tuženiku, koji je uručeno mu nasljedstvo, koje je posjedovao za vrieme predane tužbe, ostavio, pošto mu bijaše dostavljena tužba. Ovaj mora da zaostavštinu o svojem trošku povrati tužitelju ili da podpuno naknadi vriednost njezinu.

Nuždni nasljednik pako ne može tužbom o nasljedstvu tražiti svoj nuždni dio obzirom na propis §-a 784. o. g. z., jer nuždni nasljednik ne ima pravo namiren biti sućtvom (substancijom) same zaostavštinske imovine.[3]

Što se ima u tužbi nasljedstvenoj dokazati? Kako smo već gore iztaknuli, mora tužitelj u nasljedstvenoj tužbi dokazati, da mu pristoji pravo nasljedno na temelju kojeg on osniva tužbu svoju, te da je tuženik u posjedu zaostavštine.

Svoje pravo nasljedno može tužitelj temeljiti ili na oporuku, pronadjenu nakon već dovršene ostavinske razprave ili na zakonu. U jednom i drugom slučaju ne treba da predhodno sudu preda svoje nasljedno očitovanje, i da ovo razpravni sud prihvati, jer on već samom tužbom očituje volju svoju prihvatiti nasljedstvo, te jer ne ima, ni onda, ako tužbom uspije, iznovičnoj ostavinskoj razpravi mjesta,

---

[1] Stubenrauch II. Str. 143. točka 3.

[2] Unger §. 50. točka 8. str. 231.

[3] Ellinger str. 320.

Digitized by Google

a napokon, što predhodno podnešeno nasljedno očitovanje se onako inako riešiti nebi moglo nego odlukom odpućujućom prijavitelja na put parnice proti posjedniku nasljedstva.

Nu ako tužitelj temelji nasljedno svoje očitovanje na naknadno pronadjenu oporuku, valja u tužbi ne samo da se na istu pozove, već ju mora i tužbi priložiti. Ako pako tužbu svoju temelji na zakonito nasljedstvo, a udara tužbom proti posjedniku nasljedstva, očitovavšem se na temelju oporuke, mora u samoj tužbi, izkazav svoje zakonito nasljedovanje rodoslovjem, predhodno dokazati nevaljanost oporuke te ju obezkriepiti, jer se njemu onda istom može priznati pravo na nasljedstvo na temelju zakonitog nasljedovanja, ako bude obezkriepljena oporuka, na temelju koje je uručeno bilo nasljedstvo tuženiku.[1]

Što se tiče zahtjeva tužbe o nasljedstvu, to mora isti glasiti onamo, da je tuženik dužan priznati tužitelja jedinim nasljednikom (ako svojata cielu zaostavštinu, koju posjeduje tuženik kao baštinik), ili sunasljednikom (ako traži samo alikvotni dio ostavštine), pa da mu ima u prvom slučaju ustupiti cielu ostavštinu, u drugom slučaju pako nasljedstvo s njim podieliti. Ako je tužitelj zakoniti nasljednik, a tuženik oporučni nasljednik, valja da tužitelj tužbeni zahtjev stavi u prvom redu onamo, da se priznati ima oporuka, na temelju koje je tuženik nasljedno očitovanje svoje predao, te koje je po sudu prihvaćeno i na tom temelju ostavina mu uručena bila. nevaljanom i ne kriepostnom, zatim pako istom. da se prizna njegovovo pravo zakonitog nasljedstva i da mu je dužan tuženik nasljedstvo ustupiti ili s njim podieliti.

Kojim pravnim učinkom radja osuda, ako se njom zahtjevu tužbe o nasljedstvu mjesta daje, govori §. 824. o. g. z.

Ako je tuženik bio posjednikom ciele zaostavštine, imat će ustupiti tužitelju zaostavštinu u cielosti; ako pako ima jednako pravo nasljedatva sa tužiteljem ustupit će mu alikvotni dio pripadajući tužitelju te dosudjeni mu osudom, izrečenom nakon provedene razprave o tužbi o nasljedstvu.

Izdati mora tuženik tužitelju sve, što je spadalo izvorno k zaostavštini, ili što je kasnije k njoj piraslo.

Ako je tužba o nasljedstvu upravljena bila proti očitovanom nasljedniku, kojemu je ostavština po razpravnom sudu uručena bila, ima se uzeti podlogom za ustanovljenje stanja zaostavštine, odnosno vriednosti iste, ostavinski našastar, ili ako se je posjednik ostavštine bezuvjetno očitovao bio nasljednikom, po njemu sudu predano očitovanje ostavinske imovine u mjesto prisege.

Tuženik ima restituirati i sve stvari, što je pribavio za ostavštinu, sve što je plaćeno od dužnika ostavinskih, odnosno ostavnikovih, tako i ono, što je tuženik ostavniku dugovao, kao i prava i tražbine, što no ih je u pogledu stvarih spadajućih u masu stekao prama trećim.

U ostalom valja i ovdje u pogledu ustanovljenja obsega dužnosti restitucije gledati na to, da li je bio tuženik poštenim ili nepoštenim posjednikom zaostavštine.

Pošteni posjednik zaostavštine nije odgovoran za svoja djelanja prije uručene mu tužbe nasljedstvene. Ali ako je ostavinske stvari otudjio, mora vriednost za nje dobivenu ustupiti tužitelju, jer on ne smije iz tudje ostavštine crpiti ni koristi, kao što nije dužan nositi nikakve štete, pa mora tužitelju ustupiti sve, čim se je kao mišljeni nasljednik nepripadno obogatio.

Njemu pako pripadaju svi plodovi ostavinskih stvari, koji su razstavljeni od stvari ako još i u naravi obstoje.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. listopada 1879. br. 10090. Ger. Halle od god. 1879. br. 98.

Digitized by Google

Nakon dostavljene nasljedstvene tužbe, dobio je tuženik već znanja da se drugi prisvaja nasljedstvo, što ga on posjeduje, a po tom u koliko nije tužba skroz objestna (u kojem slučaju neće tužitelj onako tužbom konačno uspjeti) — mora se biti i svjestan, da je njegovo pravo nasljedstva bar dvojbeno, te mora posumnjati o poštenosti njegova posjeda; zato mu je stanje od tog časa ono isto kao ono nepoštenog posjednika, koji zna, da mu stvar ne pripada.

Tuženik jamči s toga od dana dostavljene mu nasljedstvene tužbe kao nepošteni posjednik za svaku krivnju u upravi zaostavštine, za otudjenje i uništenje nasljedstvenih stvari; jamči nadalje i za koristi, pa mora zato ustupiti tužitelju ne samo svu kupovninu od prodanih ostavštinskih stvari već i kamate. Ali za nenadani slučaj, koji kod vlastnika stvari nebi postigao, ne odgovara on, kao što ni za koristi, koje je mogao crpiti tužitelj iz ostavštinskih stvari obzirom na njegove osobne odnošaje.[1]

Nepošteni posjednik pako, koji je posjedovao zaostavštinu, znajući, da ne ima nikakova prava na nju, jamči uz to i za slučajnu štetu, koja nebi zaostavštinu postigla, da ju je posjedovao tužitelj. Ako je otudjio ostavnske stvari, mora ih opet natrag pribaviti, ili, ako mu nije to moguće bilo, povratiti vriednost njihovu, koja se ustanoviti može, ako za to ne ima inih dokazala prisegom od ucjene. Ako se stvari, spadajući u ostavštinu, još pribaviti mogu, prost je tužitelju izbor: ili zatražiti povratak stvari zajedno s koristi, ili pako vriednost njihovu zajedno s kamati, osim da je bila prodaja upitnih stvari nuždna (n. pr., što bi inače bile stvari propale, jer ih nije bilo moguće više čuvati pošto su bile pokvarenju izvržene), u kojem slučaju se ima tužitelj zadovoljiti s utržkom, odnosno prodajnom cienom dotičnih stvari.

Ako je tuženi (nepošteni posjednik) novaca ostavinskih ili ubranih glavnica ostavinske imovine potrošio ili upotriebio za svoju korist, mora ih naknaditi zajedno s kamati, pače dužan je i od ostavinskih novaca, koje je pustio mrtvo ležati, kamate platiti.

Nasuprot ima tuženi posjednik ostavštine po načelih §§. 331, 332, 336. i 338. o. g. z. pravo tražiti, da mu se naknade izdatci, koje je učinio u korist ostavštine same kao i ono, što je platio ostavštinskim vjerovnikom i zapisovnikom. Pošteni posjednik može vlastite svoje tražbine, koje ima proti ostavštini, ako i nisu još dospjele, odbiti od ostavštinske imovine, koju valja ustupiti tužitelju, odnosno staviti ove svoje tražbine proti tužiteljevom zahtjevu u preboj. Ovo pravo pristoji nepoštenom posjedniku samo onda, ako na to tužitelj izrično pristaje.

Nastaje pako pitanje, kada se tuženik u nasljedstvenoj parnici ima smatrati poštenim, a kada nepoštenim posjednikom nasljedstva?

Samo znanje, da tužitelj ima od tuženika jače ili s njim jednako pravo na nasljedstvo ili pako okolnost ona, da je to mogao tuženik zaključiti, nije uviek odlučno, da se prosudi, da li je tuženik pošteni ili nepošteni posjednik nasljedstva, jer onaj, koji imade jači ili jednaki pravni naslov k nasljedstvu sa tužiteljem, može se i muče odreći svakoga prava na nasljedstvo, nepredav nasljedno očitovanje na ostavinu. Za to se može u ovom slučaju smatrati nepoštenim posjednikom samo onaj, koji je himbenim načinom zaveo sud u bludnju u pogledu svojeg prava nasljedstva (n. pr., ako se je očitovao nasljednikom na temelju krivotvorene oporuke, znajući za to, ili svoje zakonito nasljedstvo izkazao krivimi izpravami); ili ako je zapriečio tužitelju prijaviti nasljedno njegovo pravo hotomice (n. pr., ako je zatajio oporuku, kojom je tužitelj postavljen nasljednikom, ili ako je zatajio izprave, koje bi bile dokazale, da je tužitelj, za kojeg se je mislilo da više ne živi, još na svietu).

---

[1] Unger §. 52. str. 240.

Digitized by Google

Osuda izrečena u nasljedstvenoj parnici normira samo prava pručih se stranaka, a ne upliva po općenitih načelih na prava trećih osoba. Vjerovnici ostavinski mogu zato i za vrieme nasljedstvene parnice tražbine svoje utužiti po slobodnom izboru svom ili proti tužitelju, koji na temelju jačeg ili jednakog pravnog naslova za sebe svojata zaostavštinu.

Opazno je pako, da ostavinski vjerovnici tuže obojicu zajedno, jer osuda izhodjena proti jednom ne obvezuje drugoga. Osobito nije posjednik ostavine više obvezan platiti ostavštinski dug, ako je osudom presudjeno cielo po njemu posjedovano nasljedstvo tužitelju, jer je takovom osudom podjedno izrečeno, da on više nije nasljednik.

Pravo tužbe o nasljedstvu u širjem smislu zastaruje za 30 godina, računajući od dana, kada je tuženiku nasljedstvo pripalo, odnosno od vremena, kada si je to pravo prisvojio te njegov tek prieče ili prekidaju jedino razlozi navedeni u §§ 1494—1497. o. g. z.[1]

Zastaruje pravo ovo već za tri godine, ako nasljedno pravo tužiteljevo ovisi o uništenju očitovanja posliednje volje na temelju koje je tuženi nasljedno se očitovao. (§. 1487. o. g. z.).

Tužba o nasljedstvu je izključena u svakom slučaju proti trećem poštenom posjedniku, koji je zadobio kakove stvari od nasljedstva od posjednika nasljedstva ili prije od ovlaštenog zastupnika ostavine. Ova se ustanova temelji na propis §-a 367. o. g. z. te je i širja u toliko, što se ne odnosi samo na stvari pokretne, već i na nekretne, jer u tom pogledu ne čini konačna stavka §-a 824. o. g. z. nikakve razlike. Dočim §. 367. o. g. z. izrično govori samo o pokretninah. Premda §. 924. o. g. z. ne spominje naročito ništa o pravu zaloga, stečenom na pojedine stvari zaostavštine, to ne ima dvojbe, da se obzirom na to, što se konačna ustanova §-a 824. o. g. z. osniva na §. 367. o. g. z., i analogno i u slučaju stečenog prava zaloga na koju stvar ostavinsku, bio i založitelj posjednik zaostavštine, koji je tužen tužbom o nasljedstvu, postupati ima po §-u 456. o. g. z.

Ne ima napokon ni dvojbe, da ostaje u krieposti i pravo založno, stečeno na nekretnine po vjerovnicih posjednika nasljedstva po §-u 822. o. g. z., jer je po ovom §-u po njima stečeno uvjetno pravo zaloga već prešlo u bezuvjetno, čim je na temelju pravomoćne uručbenice razpravne oblasti posjednik nasljedstva postao gruntovnim vlastnikom.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. svibnja 1858. br. 3197. Judikatenbuch br. 28.

Digitized by Google

Poglavje šestnaesto.

O zajednici vlastnosti i o inih pravih stvarnih.

Postanak zajednice.

§. 825. Kad vlastnost iste stvari, ili jedno i isto pravo pristoji nekolicini osoba nerazdjelno, postaje zajednica. Zajednica se osniva na kakovom slučajnom dogadjaju; na zakonu; na očitovanju posliednje volje, ili na pogodbi.

§. 826. Po različnosti izvora (naslova), iz kojih izlazi zajednica, ustanovljuju se pobližje prava i dužnosti dionika. Posebni prodisi o zajednici dobara, izhodećoj iz pogodbe, sadržavaju se u poglavju dvadesetsedmom.

Zajednica (comunio) zove se onaj odnošaj, po kojem pravo vlastničtva ili ino stvarno pravo (pravo zaloga, služnosti nasljedstva) na jedan jedini n e r a z d i e l j e n i predmet pripada više fizičnim ili juridičnim osobam tako, da svakoj pristoji intelektualni (idealni) dio na upitnom predmetu. Subjekt dotičnog prava na odnosnu nerazdieljenu stvar prikazuje se po tom u jedinstvenom skupu više fizičnih ili juridičnih osoba. Kako već naslov poglavja šestnaestoga pokazuje, koji glasi o zajednici vlastnosti i o inih s t v a r n i h prava, radi se u ovom poglavju samo o zajednici vlastnosti s t v a r n i h prava, a ne i o osobnih pravih na stvari (obligacija). O zajednici ovih poslednih prava, koja se prikazuje u odnošaju solidariteta i korealicta, sadržane su ustanove u sljedećem poglavju sedamnaestom, i to u §§-ih 888. i 889. o. g. z.

Svi suvlastnici (zajednički dionici u pravu na stanovitu nerazdieljenu stvar, zajedničari) imadu jedno te isto pravo na cielu fizično nerazdieljenu stvar, te cielom stvarju može razpolagati samo složna jedinstvena volja svih dionika. Zato se ne može zajednica već kao takova, po smislu §-a 825. o. g. z., smatrati juridičnom osobom.

Da ikoja zajednica to uzbude, treba joj onih momenta, koji puku zajednicu čine osobnošću. Treba na ime da prije svega postoji tielo, a zatim, da ovo tielo oduševljuje duševni život, koji će sam sobom odlučivati. Zajednica sama po sebi jest istina tielo iz kojeg osobnost p stati m o ž e, ali ona postati n e m o r a.

U zajedinstvu po gradjanskom pravu ne ima duševnog momenta za unutarnje jedinstvo. Zajednica, u kojoj svaki član ima jednako pravo sa svimi drugimi nije o s o b n o s t već neka neogranična zajednica, u kojoj svaki pojedinac ima bezuvjetan mandat od svih drugih. Pojam osobnosti pako zahtieva, da obstoji organ, koji će preuzeti one bitne funkcije osobnog života, koji se izrazuju u osobnosti, t. j. organ za volju i čin zajednice, jer da zajednica bude osobnošću, mora kao jedinstvo htjeti i činiti. Za to osobno bivstvo pako je s toga absolutno potrebno da postoji budi kakov organ, kojega je individualna volja i individualno djelovanje izključivo opredieljeno zato, da uz stanovite uvjete u sebi sadržaje volju i djelovanje zajednice.[1]

[1] Čitaj: „Udrugarstvo“ dra Fr. Vrbanića str. 39—41.

Digitized by Google

Zajednica može nastati na različiti način. Ona može se osnovati: 1. na kakvom slučajnom dogodjaju; 2. na zakonu; 3. na očitovanju posliednje volje i 4. na pogodbi.

N a 1. Na kakovom slučajnom dogodjaju osniva se zajednica n. pr., ako više osoba nadju zajedno koju stvar (§. 394. o. g. z.); ako kod stvarih sjedinjenih ili smiešanih, povrata u prijašnje stanje ili razstava nije moguća (§. 415. o. g. z.); ako se trup kojeg stabla nalazi na granicah od više vlastnika. (§. 421. o. g. z.).

N a 2. Na zakonu osniva se zajednica: u slučaju nezakonitog nasljedstva, ili ako se ne može saznati koja oporuka ili koje zapisje je kasnije, u kojem slučaju propisuje §. 715. o. g. z. izrično, da se, u koliko zajedno mogu obstojati, uporavljivaju propisi, ustanovljeni u poglavju vrhu zajednice vlastnosti.

N a 3. Na očitovanju posliednje volje osniva se zajednica u slučajevih §§. 555. i 689. o. g. z. Na ime, ako je postavljeno više nasljednika, a nije naredjena dioba, zatim ako je cieli zapis odredjen njekolicini osoba nerazdieljeno.

N a 4. Zajednica osniva se napokon na pogodbi, ako dvie ili više osoba obećavaju komu isto pravo na koju stvar ili ga prihvaćaju od njega (§. 888. o. g. z.); ako je tko obećavao istu svukoliku stvar njekolicini osoba, i ako su ove izriekom ovlaštene, da ju nerazdieljeno mogu iskati (§. 892. o. g. z.); ako dvie ili više osoba pristaju na to, da ulože samo svoj trud ili i svoje stvari radi zajedničke koristi (societas).

Ako je zadatak zajednice zajedničkimi sredstvi izpuniti pojedini interes svakog pojedinog člana, te prema svojoj svrhi i prema sredstvom za tu svrhu djelovati za svoje vlastite članove, nastaje d r u ž t v o. Kod družtva je pristup u zajednici ovisan o tom, da netko stanovitim aktom bude primljen u tu zajednicu, pa kod ove zajednice volja kod sadanjih članova opredieljuje obseg njezinu djelovanju, bila svrha toga dielovanja privreda ili što drugoga.

Posebna vrst družtva su takozvana gospodarstvena i tečevna družtva, koja idu za tim, da unapriede stvaranje kapitala kod pojedinih članova.

Zajedinstvo, koje po svom bivstvu svoje sile i svoju organizaciju žrtvuje općem interesu, te kod koje je pristup i time sudjelovanje u načelu svakom pojedincu otvoreno, zove se u d r u g o m.

Družtvo za stanovito trajno poduzeće zove se trgovačkim družtvom. Po trgovačkom zakonu imademo četiri vrsti trgovačkih družtva: trgovačko družtvo javno, družtvo komanditsko, družtvo dioničarsko i zadruga trgovačka. Prama svrhi njihovoj spadaju javno i komanditsko trgovačko družtvo u broj družtva u obće, dočim valja družtva akcionarna i zadruge trgovačke uvrstiti medju udruge.

Za prenavedena trgovačka družtva izdani su posebni propisi u trgovačkom zakonu, pa su za ta družtva kriepostne ustanove općeg gradj. zakonika samo u toliko, u koliko ne ima posebnih propisa u trgovačkom zakoniku.

Za ostala družtva za zajedničko tečenje, po kojoj dvie ili više osoba pristaju na to, da ulože samo svoj trud ili i svoje stvari radi zajedničke koristi, kamo spadaju i na zajednički dobitak ili štetu glede jednoga ili više poslova trgovačkih sklopljena prigodna sdruženja, kriepostne su ustanove poglavja dvadeset i sedmoga općeg gradj. zak. „o pogodbi vrhu zajednice dobara". Od ustanova poglavja šestnaestoga uporavljuju se na ove pogodbe samo ustanove §§. 833—843. o. g. z.[1]

Kako smo već gore iztaknuli, zajednica podieljuje gledom na propis §-a 361. o. g. z. svakovomu dioniku po svojstvu svom, ako ne i po obsegu svom, jednako pravo na sve dielove stvari, koja im je zajednička. Svaki dionik ima svoj intelektuelni (ne-

[1] Vidi o tom §§. 1188, 1190. i 1194. o. g. z.

Digitized by Google

tjelesni) dio na zajedničkoj stvari. Ne postoji s toga po gradjanskom zakonu ni condominium in solidum ni condominium pro diviso.[1]

Ne prestaje tim zajednica, ako je kod nekretninah pripadajućih u suvlastničtvo više osobam, u gruntovnici označen alikvotni dio za svakoga suvlastnika napose, odnosno, ako je svaki suvlastnik uknjižen kao vlastnik stanovitog alikvotnog diela, jer time nisu prestali biti svi u jednom gruntovnom uložku upisani zajedničari suvlastnici ciele u dotičnom uložku upisane gruntovne stvarnosti, pa ima svaki suvlastnik po razmjerju svojeg alikvotnog diela pravo na cielu u upitnom uložku upisanu gruntovnu stvarnost.[2]

Osobite vrsti zajednice jesu u nas zadruge. Pravna odnošenja članova ove zajednice medju sobom i prama trećim osobam ne prosudjuju se po općem gradj. zakoniku, već ih uredjuju posebni zakoni. Sada u nas zakon od 9. svibnja 1889. o zadruga (br. 32. sbornika od god. 1889.) i provedbeni naputak k istom zakonu, izdani naredbom bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 16. prosinca 1889. br. 23403: (br. sbornika od god. 1889.

Po §-u 1. zadružnog zakona i §-u 1. prenavedenog naputka sastoji se zadruga a) iz više obiteljih; b) iz osoba, od kojih svaka predstavlja po jednu obitelj; c) iz obiteljih i takovih osoba podjedno; — ili napokon d) iz jedne obitelji ili jedne samo osobe, u koliko u ovom slučaju neprestaje zadruga u smislu §§. 36. i 55. zakona o zadrugah (jer se na zahtjev stranke, učestnice; u takovu slučaju po upravnoj oblasti uredarадi odrediti ima, da se upiše predstavnik obitelji odnosno zadnji član zadruge kao samovlastnik), — ako te obitelji, odnosno osobe živu pod jednim kućegospodarom na posjedu: 1. urbarskom ili urbarskom srodnom, 2. praedialnom (budući je po ustanovi §-a 4. cars. patenta od 2. ožujka 1853. stajao u podaničkoj svezi), 3. bivšem krajisko-obveznom, ili 4. prostoplemićkom, t e a k o s u o v i p o s j e d i u p i s a n i u g r u n t o v i c i n a z a d r u g u.

Svaka je mužka i ženska osoba član zadruge: a) koju je u bivšem provincialu 1. travanj 1848., a u području bivše hrv. slav. Krajine 7. svibanj 1850. zatekao kao suposjednicu na zadružnom zemljištu; zatim b) koja se je kasnije u zadrugi rodila od zadrugara u zakonitom braku. c) koja se je u zadrugu priženila ili udala; ili je d) u zadrugu primljena osobitim ugovorom. Da se uzadruži novi koji član, treba privole svih zadrugara sa pravom glasa. Ovi zadrugari trebaju da pred kotarskom oblasti ustmeno ili pismeno očituju svoju nakanu, da žele uzadružiti novog člana. Kotarska oblast saslušat će o tom stranke zapisnički, te će staviti u zapisnik i uvjete uzadruženja, u koliko zadrugari ne pridonesu ugovor uzadružni.

Zadruzi je na čelu kućegospodar. Kućegospodara biraju i mienjaju nadpolovičnom većinom glasova svi mužki članovi zadruge, koji su 18. godinu navršili i sve ženske u zadrugi živuće, ako su navršile 18. godinu, a ne zastupaju ih njihovi muževi i otčevi. Ako se zadrugari nebi mogli složiti u izboru, postavlja kućegospodara općinsko poglavarstvo, saslušav zadrugare. (§. 8. zadruž. zak.).

Zadružnom imovinom upravlja kućegospodar u ime svih članova zadruge, nu kod posala, koji ne spadaju na redovito gospodarenje, kao kod svih posala, kojimi će se nepokretni imetak obteretiti, otudjiti ili zamjeniti ili se njimi inače dira u sućanstvo njegovu, treba da na to privoli većina zadrugara pravo glasa imajućih. (§. 10. zadr. zak.).

§. 827. Tko ište dio kakove stvari zajedničke, dužan je dokazati svoje pravo, ako bi se ostali dionici protivili pravu tomu.

---

[1] Stubenrauch II. str. 151.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. prosinca 1853. br. 13331. Peitler str. 638.

Digitized by Google

Ustanova ovog §-a osniva se na obćih procesualnih načelih, po kojih svaki, koji traži kakovo pravo, ovo svoje pravo dokazati ima. Ako dionik ište dio kakove stvari zajedničke, pa mu to ostali dionici u stvari uzkraćuju, ima proti njima tužbom ustati i već u samoj tužbi dokazati, da mu pristoji pravo na dio upitne stvari. Pošto se u poglavju šestnaestom radi samo o stvarnih pravih, mora dionik, koji ište svoj dio kakove zajedničke stvari, dokazati i pravni naslov i način stečenja odnosnog svog prava na upitnu zajedničku stvar. (§. 10, gradj. parb. post.).

Pravo svoje mora dionik dokazati ne samo, ako traži diobu zajedničke stvari, već i onda, ako u vremenu, kada još zajednica obstoji, traži dio koristi zajedničke stvari ili pravo na upravljanje s njom.[1]

Zajednička prava dionika.

§. 828. Dok su svi dionici suglasni, dotle predstavljaju oni jednu samo osobu, i imaju pravo razredjivati po volji stvarju zajedničkom. Ali čim su nesložni, nijedan dionik ne može činiti u stvari zajedničkoj takove preinake, kojom bi se razredjivalo o dielu inoga dionika.

Prava dionika na svoj dio.

§. 829. Svaki dionik jest podpuni vlastnik diela svojeg. U koliko ne vriedja prava svojih sudionika, može on svoj dio, ili koristi njegove samovoljno i nezavisno založiti, zapisati ili inače otudjiti (§. 361.)

Pravo razredjivati s cielom zajedničkom stvarju, pripada samo ukupnosti dionika, t. j. svim dionikom zajedno. U tom pogledu, dok su složni, predstavljaju samo jednu osobu te im pripada pravo kao svakom suvlastniku. Oni mogu razredjivati slobodno sa svojom vlastnoću; oni mogu stvarju služiti se ili ne služiti, te mogu ju zatrti, prenieti svukoliku ili stranom na druge, ili odreći se bezuvjetno, t. j. ostaviti ju. Ali sve to onda samo, ako su svi složni. Čim su nesložni, nijedan dionik ne može činiti u stvari zajedničkoj takove preinake, kojom bi se razredjivalo o dielu inog dionika, ne može s toga u tom slučaju nijedan dionik cielu zajedničku stvar obteretiti zalogom, služnošću, dati ju u zakup itd., jer time dira u pravo ostalih sudionika.

Mogućnost, da se dionici ne mogu složiti u načinu razpolaganja sa zajedničkom stvarju, je dalnji dokaz, da se zajednica ne može smatrati juridičnom osobom, jer juridična osoba može imati samo jednu volju.

U pogledu pako svojeg intelektuelnog (idealnog) diela je svaki dionik podpuni vlastnik. U koliko ne vriedja prava svojih sudionika, može on svoj dio ili koristi svojeg diela, samovoljno i nezavisno založiti, zapisati ili inače otudjiti.

Zato može svaki dionik, koji je u gruntovnici uknjižen kao vlastnik alikvotnog diela gruntovne stvarnosti, ovaj svoj alikvotni dio otudjiti uz dozvolu da se uknjiži na isti dio pravo vlastničtva na korist novog stecioca, a može svoj dio i obteretiti pravom zaloga na korist osobnih svojih dužnika. Ne može pako pojedine čestice gruntovne stvarnosti, na koju je kao suvlastnik uknjižen, otudjiti te dozvoliti da se iste čestice odpišu i pripišu na novog stecioca. To ne može činiti bez dozvole ostalih sudionika, uknjiženih suvlastnika, ma da te čestice po vriednosti reprezentiraju samo vriednost njegovog alikvotnog diela, jer time dira u sućanstvo ciele gruntovne stvarnosti, pošto dionici, su-

[1] Vidi Ofner II. zapisnik o viećanju dvorskog zakonotvornog povjerenstva od 29. srpnja 1805. §. 650. str. 128.

Digitized by Google

vlastnici, imadu po razmjerju njihovih intelektuelnih (idealnih) ili alikvotnih dielova pravo suvlastničtva na sve čestice, spadajuće na odnosnu gruntovnu stvarnost. Iz istog razloga ne može jedan suvlastnik na zajedničku stvar proti drugim suvlastnikom steći pravo zemljištne služnosti, jer je svaki dio zajedničke stvari i svim suvlastnikom zajednički, dočim svaka zemljištna služnost predpostavlja, da postoji gospodujuće i služeće dobro; oba pako ova dobra ne mogu biti spojena u jednoj nekretnini, sačinjavajućoj za sebe jednu gruntovnu stvarnost.[1]

Suposjednik ne može po svojoj volji izvršivati posjed zajedničke stvari, već samo u sporazumljenju s ostalimi dionici. Suposjednik, koji preduzima kakovo djelo, kojim izvršuje posjedovni čin na zajedničkoj stvari, ali na način, na koji ne pristaše ostali sudionici, ili da nije tražio zato privolu ostalih sudionika u posjedu, počinio je na štetu ovih smetanje posjeda. Zato je n. pr. počinio smetanje posjeda sudionik, koji je unatoč prigovoru ostalih sudionika, posjekao stabla na zajedničkom zemljištu.[2]

Članovi seoske zadruge (budi plemićke, budi neplemićke) ne mogu razpolagati njihovimi idealnimi dielovi. U tom pogledu određuje zakon o zadrugah od 9. svibnja 1889, br. 32. sbornika, sliedeće:

Nijedan član zadruge ne može dotle, dok postoji zadružna zajednica, razpolagati niti medju živimi, niti za slučaj smrti dielom, koji bi ga mogao zapasti iz zadruge, kad se provede dioba zadružne pokretne i nepokretne imovine.

Oporučne odredbe o idealnih dielovih iz zadružne imovine, učinjene prije dana krieposti zakona o zadrugah od 29. prosinca 1876. i od 24. travnja 1880., prosudjuju se po prijašnjih zakonih, ako je oporučitelj umro prije dana, kojim su spomenuti zakoni stupili u kriepost, a po novom zakonu tada, ako je oporučitelj još živio toga dana.

Dielovi pojedinih zadrugara, koji bi ih bud u pokretninah, bud u nepokretninah, bud u pravih sačinjavajućih predmet gruntovničkih unosa, mogli zapasti iz nerazdieljene zadružne zajednice, nakon što se provede dioba zadružne pokretne i nepokretne imovine, ne mogu se gruntovno obterećivati niti privolom njihovom niti ovrhom. (§. 5. zakona o zadruga).

Jedino za obveze iz pogodba i za štete učinjene po pojedinih zadrugarih prije dana krieposti ovog zakona, vlastan je vjerovnik, odnosno oštećenik, ako zadruga nebi htjela priznati obvezu iz pogodbe, odnosno oštetiti štetu, tražiti za svoje namirenje, da se izluči dio dotičnoga zadrugara, koj ga ide iz zadružne imovine, u koliko je vjerovnik prema dosad postojalim zakonom imao pravo zahtievati izplatu, odnosno odštetu. Zadrugar, komu je dio ovakov izlučen, gubi svako dalnje pravo na imovinu zadruge, i to u bivšem krajiškom području za svoju osobu, a u području bivšeg provincijala, zajedno sa svojom obitelju.

Dio ovaj valja, da se izluči po volji zadruge ili u novcu ili u naravi.

Za buduće obveze, koje su iza krieposti ovog zakona nastale, neće više moći vjerovnik pojedinog člana zadruge uztražiti, da se dio toga člana izluči ovrhom.

Samo su za namirenje kaznenih troškova, odnosno kaznenih odšteta, pravomoćno dosudjenih, država i privatni oštećenik vlastni tražiti, da se dio dotičnoga zadrugara izluči u gotovu novcu, ako na ime zadruga sama nebi htjela preuzeti te obveze.

Kad se taj dio izluči, gubi opet dotični zadrugar svako dalnje pravo na imovinu zadruge, i to u bivšem krajiškom području za svoju osobu, a u području bivšeg provincijala zajedno sa svojom obitelju. (§. 6. zakona zadr.).

---

[1] Rješ. vrh suda u Beču od 12. listopada 1880. br. 10967. G. H. od god. 1881. br. 134. G. U. 132.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. veljače 1874. br. 707. G. U. 5250.

Digitized by Google

§. 830. Svaki dionik ima pravo iskati, da se polože računi i podieli dohodak. Redovito može i zahtievati da se ukine zajednica, ali ne u nevrieme, ili na štetu ostalih. Zato mora on pristati na odgadjaj primjeren okolnostim, i komu se lahko izbjeći (ukloniti) ne može.

§. 831. Ako se je koji dionik obvezao, da će ostati i nadalje u zajednici, ne može istina izići iz nje prije nego prodje vrieme ustanovljeno; ali obveza ta prestaje kao ine obveze, i neproteže se na nasljednike, ako ovi sami nisu pristali na to.

§. 832. I razredbu trećega kojeg, kojom se odredjuje kakova stvar, da je zajednička, imadu izpuniti prvi dionici, ali ne i njihovi nasljednici. Obveza na vazdašnju zajednicu ne može obstojati.

Obzirom na to, što ima svaki dionik pravo tražiti diobu zajedničkih koristi i tereta po razmjerju svoga diela, pripada mu i pravo iskati od upravitelja zajedničke stvari — ili ako takov postavljen nije, od ostalih sudionika — da se polože računi i da se podieli dobitak.

Svakomu dioniku, koji se nije izrično obvezao, da će ostati u zajednici stanovito opredieljeno vrieme, slobodno je zatražiti, kad god hoće, da se ukine zajednica, samo ne smije to iskati u nevrieme i na štetu ostalih. Ovo pravo dionika ne podpada po §-u 1481. o. g. z. zastari.

U n e v r i e m e bit će zatražena dioba zajednice, ako je zaiskana u vrieme takovo, kada se ne može dioba obaviti, n. pr. kod diobe zemljišta, za vrieme povodnje; ili kod diobe kuće, — koja se može izvršiti samo prodajom iste te zatim podieliti postignuta kupovnina — ako je vriednost nekretnina znatno pala, a ima nade, da će ista u cieni opet naskoro poskočiti.

Svakako pako treba pojam „nevrieme“ suziti a ne razširiti, jer je pravilo po §-u 830. o. g. z., da dionik u svako doba može iskati ukinuće zajednice i diobu zajedničke stvari, dočim zakonska ova ustanova samo dopušta po okolnostih primjerenu odgodu, ako je ova neizbježiva radi kakove prelazne zaprieke; nedopušta pako nipošto odgodu ukinuća zajednice radi obstojeće koje trajne zaprieke, što jasno biva iz konačne stavke §-a, po kojoj obveza na vazdašnju zajednicu ne može obstojati. Po tom nebi bila zatražena dioba zajedničke stvari u nevrieme po smislu §-a 830. o. g. z., ako ju jedan dionik traži za vrieme, kada su zapeli poslovi zajednice radi zaprieke prometne, za koju se ne može predvidjeti, kada će prestati.[1]

N a š t e t u o s t a l i h d i o n i k a bila bi dioba zajednice zatražena, ako se zajednica ima nadati naskoro kakovom dobitku, koji bi nakon ukinuća zajednice u dio pao samo dotičnom dioniku, koji traži ukinuće zajednice.

Nu samo s toga razloga, što je po jednom dioniku zatraženo ukinuće zajednice u vrieme, kada je ono na štetu ostalim dionikom, ne mora sudac zahtjev na ukinuće zajednice u svakom slučaju beuzvjetno odbiti, već može po okolnostih i u takovu slučaju zahtjevu na ukinuće zajednice mjesta dati, te ustanoviti za realiziranje istog kasniji termin, kada ukinuće zajednice neće više biti na štetu ostalih dionika. Ovakovom osudom ne grieši se proti pravilam gradj. parb. post., po kojih se mora presuda stegnuti

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. travnja 1876. br. 171., Pravnik od god. 1876. br. 386.

Digitized by Google

na zahtjevanje stranaka, jer se gorenavedenom sudbenom odredbom neprekoračuje tužbeni petit, već isti ograničuje.'

Ako se je dionik obvezao ustati u zajednici do stanovitog vremena, ne smje prije nego što vrieme mine, tražiti ukinuće zajednice. Izjava dionika, da neće tražiti ukinuće zajednice, ne može se smatrati ravnom obvezom, da će ostati u zajednici, u koliko se iz okolnostih neizpostavlja, da je izjava ta učinjena načinom takovim, da se iz nje zaključiti dade samo, da dotični dionik time ništa drugo, nego lih svoju obvezu ostati u zajednici stanovito vrieme, izrazio nije.[2]

Kako smo već gore iztaknuli, obveza na vazdašnju zajednicu ne može obstojati, jer ovu §. 832. o. g. z. izrično izključuje. Nu i obveza dionika, da će ostati stanovito vrieme u zajednici prestaje po izričnoj ustanovi §-a 831. o. g. z. kao ine obveze i ne proteže se na nasljednike, ako ovi nisu sami pristali na to.

I razredbu trećeg kojeg, kojom se odredjuje kakova stvar da je zajednička, imadu po §-u 832. o, g. z. izpuniti samo prvi dionici, ali ne i njihovi nasljednici. Ako je primjerice ostavnik oporučno odredio, da njegova kuća ima ostati zajednička nasljednikom njegovim A-u i B-u, te da se ne smije prodati, to imadu odredbu ovu samo njegovi neposredni nasljednici A i B obdržavati, a ne i nasljednici ovih.

Ukinuće ili razvrgnuće zajednice može dionik tražiti samo redovitom tužbom od nadležnog suda (comuni dividundo judicium; actio comuni dividundo). U tužbi ovaj mora tužitelj dokazati ponajprije, da mu pripada pravo na zajedničku stvar, zatim uz točnu oznaku predmeta staviti zahtjev, da se zajednica ukine, a po okolnostih, da se polože računi i podieli dohodak. Ne mora pako podjedno u tužbi staviti zahtjev, da se za njega izluči njemu pripadajući dio zajedničke stvari te ovaj dio njemu i u izključivi faktični posjed preda, odnosno ako je stvar nerazdieliva, da se ista proda javnom dražbom i njemu uruči dio utržka odpadajući na njegov dio iz zajednice. Faktična dioba zajednice preduzima se u pravilu po propisu §-a 841. o. g. z. nakon jur izrečene presude, da ima ukinuću zajednice mjesta.

Nu ako se već unaprvo može sa stalnošću predvidjeti, da neće doći do sporazumka medju dionici ni glede načina faktične diobe nakon riešenog pitanja, da ima ukinuću zajednice mjesta, može dionik, koji traži ukinuće zajednice s ovim svojim tužbenim zahtjevom i spojiti dalnje zahtjeve na izlučenje njemu pripadajućeg diela zajedničke stvari i predaju ovog njemu u faktični posjed. O tom i o načinu, kako valja u tom slučaju tužbeni zahtjev udesiti, bit će govora kod §-a 841. o. g. z.

Da dioba zajednice nije zatražena u nevrieme ili na štetu ostalih dionika, ne mora dionik, koji traži ukinuće zajednice, u tužbi svojoj toga dokazivati. Ovaj dokaz nadleži tuženim dionikom, ako to prigovaraju.[3]

U parnici na razvrgnuće zajednice radi se o „judicium universale", u kojoj obe stranke, jedna proti drugoj, ujedno tužitelj i tuženik biti može. Može s toga u ovoj parnici staviti i tuženik sa svoje strane u prigovorih svojih (u odgovoru svom) zahtjev proti tužitelju, što će onda nastati, ako se traži tužbom uz ukinuće zajednice i dioba zajedničke stvari. Sudac mora u ovakovom slučaju u pretres uzeti zahtjev tužitelja i tuženika te obzirom na oba zahtjeva svoju osudu izreći. Osuda takova ukazuje se kao judicium duplex te je ovršiva proti tužitelju i tuženiku.[4]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. listopada 1875. br. 8409.od 5. ožujka 1876. br. 171. G. U. br. 5859. i 6053.

[2] Vidi Stubenrauch II. str. 155. točka c).

[3] Rješ vrh. suda u Beču od 1. travnja 1856. br. 2859. br. 77. Ger. Ztg., a G. U. br. 180.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. siečnja 1866. i od 9. rujna 1880. G. U. broj 2355. i 3867.

Digitized by Google

Članovi seoske zadruge (plemićke i neplemićke) ne mogu tražiti razvrgnuće zajednice i diobu u sudu, te za njih nisu kriepostne ustanove poglavja šestnaestoga obć. gradj. zak., već samo propisi zakona o zadrugah od 9. svibnja 1886. (br. 32. sbornika), ponapose ustanove §§. 28—49. zakona ovoga.

Po ovom zakonu o zadrugah nadležni su za diobni postupak samo političke oblasti. Diobu može zatražiti svaki punoljetni muški i ženski član zadruge kojemu predstavnik ne živi ili je inače prestao biti članom zadruge.

Molbe za diobu valja da stranke podnesu občinskom poglavarstvu. Dodje li pred občinskim poglavarstvom do nagode privolom svih ovlaštenika, valja nagodu pismeno sastaviti i predložiti kot. oblasti na potvrdu.

Ne ima li za diobu kojeg od uvjeta, propisanih zakonom zadružnim (§§. 35. i 38. istog zakona), ili ne podje li nagoda nikako ili djelomice samo za rukom, valja diobnu molbu predložiti kot. oblasti na dalnju razpravu.

Prava dionika u stvari zajedničkoj a) u obziru glavne stvari.

§. 833. Posjed i upravljanje zajedničkom stvarju pripada svim dionikom skupa. U poslovih, tičućih se samo urednoga upravljanja i uživanja zajedničke glavnice, odsudjuje većina glasova, koji se ne broji polag osoba, nego po razmjerju dielova dionikovih.

§. 834. Ako se predlože važne preinake, da se sačuva ili to bolje uživa zajednička glavnica, dionici, koji su većinom glasova bili nadvladani, mogu iskati osiguranje za buduću štetu, ili ako im se uzkrati osiguranje to, mogu zahtievati da izstupe iz zajednice.

§. 835. Ako neće da izidju, ili ako izlazak biva u nevrieme, tad odlučuje žrieb, odabranik, ili ako se nebi svi u tom mogli složiti, presudjuje sudac, da li se preinaka bezuvjetno ili uz osiguranje dopustiti ima ili ne. Ovi načini odluke imaju mjesta i kad je jednaki broj glasova od članova.

§. 836. Ako se ima postaviti upravitelj stvari zajedničkih, takov izabira se po većini glasova, i ako nebi bilo većine glasova, odabira ga sudac.

Dok nije zajednica razriešena, pripada pravo suposjeda zajedničke stvari svim dionikom skupa nerazdieljeno. Pošto se pako posjed na stvari izvršivati može samo po onom, tko stvar ima u svojoj vlasti ili sahrani, t. j., koji je njezin držalac, to neće moći na svakoj stvari faktično izvršivati posjed svi sudionici zajedno. Ako je stvar takova, na kojoj se mogu posjedovni čini izvršivati, odnosno, koja se može upotriebiti ili uživati samo onda, ako je dotičnik doista i njezin držalac (kao što su primjerice gusle ostavljene nekolicini osoba na zajedničku porabu, na kojih ne mogu svi dionici zajedno igrati), tad se ima pripustiti stvar takova svakomu dioniku izmjenice na vrieme, odgovarajuće njegovom dielu. Ako su n. pr. dionici u takovoj stvari A-u $^3/_4$, a B-u $^1/_4$, tada će imati A pravo zajedničku tu stvar upotriebiti 3 dana, ili tri tjedna, ili 3 mjeseca, a B jedan dan, jedan tjedan ili jedan mjesec. U slučaju da se nebi dionici složili, koje vrieme i kako dugo ima pojedini dionik upitnu zajedničku stvar rabiti, odlučiti će žrieb ili obranik, ili, ako svi jednoglasno nepristaju na koji god od ta dva načina odluke, prosudjuje sudac, ali samo kontradiktornim putem. (835. i 841. o. g. z.).[1]

[1] Nippel Erläuterungen B V. str. 163.

Digitized by Google

Ako se pako stvar zajednička uživati može tako, da se mogu njezini koristi dieliti medju dionike, tad valja da stvar ovu drži jedan dionik u ime svih ostalih.

Stvar takova ima se zato upravi jedne osobe povjeriti, koja će onda imati dužnosti upravitelja; a svim ostalim dionikom pripada pravo na koristi iste stvari, koje će se imati dieliti po razmjerju njihovih dielova.

U svakom drugom slučaju, ako je stvar takova, koju dionici zajednički posjedovati mogu, mogu istom stvarju upravljati ili svi dionici zajednički, ili nekolicina njih, ili jedan medju njimi, ili napokon treća osoba. Ako svi dionici ne mogu ili neće da upravljaju njome, te hoće da povjere upravu jednom dioniku izmedju njih, ili trećoj osobi, kao i u slučaju, da se stvar zajednička po naravi svojoj samo jednom dioniku povjeriti može, da ju drži, izabira se upravitelj po većini glasova svih dionika. Ako li se nebi za to mogla postići većina glasova, dosudjuje §. 836. o. g. z. sudcu izbor, nepropisujući pako, da valja zato udariti redovitim putem pravde, što nije prama naravi stvari potrebno, ako je djelatnost sudčeva ograničena na sam izbor, koji se može odmah obaviti, čim se sporazume učestnici. Nu ako je medju suvlastnici preporno, da li drugi suvlastnik mora proti volji svojoj trpiti, da se u obće postavi upravitelj, komu se on protivi, što je pravno pitanje, koje se ne može riešiti izvanparbenim putem — tada se mora rješitba suda pridržati redovitim putem pravde.[1]

Većina glasova dionika u izboru upravitelja, kao u svih slučajevih, u kojih se radi o privoli većine dionika, ne računa se po broju dionika, već po broju dielova njihovih.

Ako dakle u zajedničkoj stvari udioničtvuju A-u $^2/_5$, a B, C i D svaki u $^1/_5$, brojit će glas A-ov prama drugim sudionikom za dva glasa.

Kod uprave, koju vode svi dionici na zajedničkoj stvari, odlučuje većina glasova u svih poslovih uprave, ako se i ovi poslovi tiču samo urednog upravljanja. Ako je pako postavljen posebni upravitelj, odlučuje većina glasova dionika u svih poslovih, koji ne spadaju na redovitu upravu, ili, ako se predlažu važne preinake, da se sačuva ili bolje uživa zajednička glavnica.

Ako se ne postigne većina glasova, ili, kada je jednaki broj glasova, ima po ustanovi §-a 835. o. g. z. odlučiti žrieb ili obranik; a ako se nebi mogli svi dionici u jednom od ovih načina izbora složiti, odlučuje sudac, navlastito o tom, da li se preinaka bezuvjetno ili uz osiguranje dopustiti ima.

Radja se pitanje, da li se manjina mora bezuvjetno pokoriti zaključku većine. Da se odgovori na ovo pitanje, valja lučiti redovitu upravu od neredovite uprave. Kod redovite uprave, kamo se imadu brojiti svi oni čini, koji su potrebni da se izvršuju i svi izdatci, koji se trošiti moraju, da se stvar uredno uživati i upotriebiti može, kao što su n. pr. uredni obćeniti popravci kuće, da se održi kuća u stanju za stanovanje uporabivom, troškovi za obdielavanja polja i vinograda itd., — imade se manjina bezuvjetno pokoriti zaključku većine. U slučaju ovom imadu i u manjini ostavši dionici pro rata parte pridonieti k namirenju troškova za izdatke potrebne za redovitu upravu.[2]

Ako se pako radi o tom, da se čine važne preinake, da se sačuva ili bolje uživa zajednička glavnica, mogu dionici, koji su u manjini ostali, iskati osiguranje za buduću štetu, ali ne mogu se protiviti izvršbi zaključka većine dionika, što su ih ovi u tom pogledu učinili. Ako im većina dionika uzkrati osiguranje, mogu zahtievati, da izstupe iz zajednice t. j. moraju tražiti tužbom zavrgnuće zajednice, i to u slučaju onom, ako su se izrično obvezali ostati u zajednici stanovito vrieme, a vrieme još nije izminulo. Nu ako neće da dade većina manjini nikakovo osiguranje, a u manjini ostavši dionici neće da izstupe iz zajednice, ili pako, ako bi izlazak njihov bio u nevrieme, tad odlu-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. ožujka 1880 br. 3507. G. H. od god. 1880. br. 68.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 17 lipa 1869. br. 7153. G. U. 3446.

Digitized by Google

čuje žrieb ili obranik, da li se imadu upitne važne preinake preduzeti ili ne. Ali zato je potrebno da su s v i dionici složni u jednom od ovih načina odluke, te nije zato dovoljna većina glasova. Ako se nebi mogla u tom pogledu postići jednoglasnost medju dionici, odlučit će sudac, ali samo nakon kontradiktornog postupka, i to najprije o pitanju, da li ima važnoj preinaki, predloženoj po većini, u obće mjesta, a zatim, da li i koje osiguranje većina manjini dati ima.

Ako je upraviteljem postavljena osoba izabrana načinom, propisanim u §-u 836. o. g. z., tad ona ne ima za poslove i troškove uredne uprave tražiti zaključak većine dionika, jer tko je povjerio drugomu kakovo upravljanje uzima se, da mu je takodjer dao vlast, da čini, što god ište upravljanje i što je slučajno s njom skopčano. (§§. 1009. i 1029. o. g. z.).

K redovitom poslu uprave spada i davanje u najam, ali samo u koliko spada k urednom gospodarenju, t. j. bez obveza na dulje vremena, dakle samo sklapanje najamnih pogodba na nestanovito vrieme uz zakonom ustanovljenih redovitih ili kraćih odpovjednih rokova, a ne i sklapanje ugovora najamnih za više godina, na koje je popotrebno, da pristaje većina dionika.[1]

Upravitelj zajedničke stvari mora svake pol godine račune položiti, ako samo jedan dionik to zahtieva, jer o načinu polaganja računa ne ima odlučivati većina glasova.[2]

§. 837. Upravitelj kojeg dobra zajedničkog smatra se kao punovlastnik. S jedne strane obvezan je polagati uredni račun, a s druge ima pravo odračunati sve troškove koristno učinjene. To valja i onda, kad koji dionik upravlja dobrom zajedničkim bez naloga ostalih dionika.

§. 838. Ako je upravljanje ostavljeno nekolicini, tad i medju njimi odlučuje većina glasova.

Kako smo već naglasili kod tumačenja predhodećih §-ah, upravitelj kojeg zajedničkog dobra ili zajednike stvari smatra se kao punovlastnik. Prava i obveze njegove imadu se prosudjivati po propisih, izdanih u obće u poglavju dvadeset i drugom obćeg gradj. zak. o opunovlaštenju i inih vrstih poslovodstva. Upravitelj zajedničkog dobra obvezan je polagati uredni račun. Kada ima račun položiti, u kojih obrocih, zavisi o zaključku većine, koja mu je povjerila upravu.

O tom ne ima posebnog propisa u zakonu.

Ako nije u tom pogledu ništa utanačeno medju dionici, onda kada je povjerena uprava zajedničke stvari upravitelju, vlastan je svaki dionik zahtievati, da upravitelj račun položi, iza kako je ubrao koristi zajedničke stvari, jer je vlastan zatražiti, da se podieli dohodak (§. 830. o. g. z.). U pravilu može to zahtievati svaki od dionika svake pol godine, jer se svake pol godine i obćenito kamati plaćaju, a beru i ostale koristi i plodovi zajedničke stvari. Za taj zahtjev ne treba dionik da traži predhodno zaključak većine.

Upravitelj zajedničke stvari valja, da nastoji oko posla marljivo i pošteno, on je vlastan ma imao i ograničeno punovlašće služiti se svimi sredstvi, koji su s naravju posla potrebito skopčani. Ako predje granice punovlašća, odgovara i za posljedice. Ako bez potrebe naloži upravu trećemu, odgovara sam za izhod.

Ali, ako mu je bilo po zaključku većine dionika naročito dopušteno, da postavi namjestnika, ili ako mu je to po okolnostih neobhodno potrebito, tad odgovara samo

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. rujna 1859. br. 19735. G. U. 866.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. svibnja 1866. br. 4200. G. U. 2502.

Digitized by Google

ako je kriv u izboru osobe. Upravitelj dužan je naknaditi punovlastitelju štetu, koju je uzrokovao po svojoj krivini. Ali zato imadu mu dionici naknaditi vaskoliki trošak, što ga je upravitelj, nastojeći oko posla, potrebito ili koristno učinio, pa makar posao i ostao bez uspjeha. Izuzamši, ako je za upravu ugovorena kakova nagrada izriekom, ili, ako se razumieva po staležu upravitelja, da nije upravu bezplatno preuzeo, upravitelj zajedničke stvari ne ima prava iskati nagrade za svoj trud, niti mu je dopušteno, da od koga trećega suproti volji dionika u zajednici, koji su mu upravu povjerili, primi ikakov dar radi opravljanja posla.[1]

Ako jedan dionik u ime ostalih dobrom upravlja bez naloga, ne smatra se poslovodjom bez naloga, već se on smatra takodjer samo punovlastnikom pa i za njega vriede propisi prije navedeni, jer se uzimlje, da su ostali dionici muče pristali na to, da on zajedničkom stvarju upravlja.[2]

Poslovodjom bez naloga bio bi on samo onda, da je upravu preuzeo proti izričnoj volji ostalih dionika, u kojem slučaju se ima postupati proti njemu po §-u 1040. o. g. z.

I za poslove upravne zajedničkom stvarju navedene u §-u 1008. o. g. z. treba punovlastitelj posebnu punomoć, osim da se tiču ti poslovi redovite uprave, jer tko je drugomu povjerio kakovo upravljanje uzima se, da mu je takodjer dao ovlast da čini, što god ište upravljanje i što je običajno s njim skopčano (§§. 1009. i 1029. o. g. z.).

Ako je upravljanje ostavljeno njekolicini, tad i medju njima odlučuje većina glasova; ali glasovi ne broje se u ovom slučaju, ako su i upravitelji sami dionici zajedničke stvari, po razmjerju njihovih dielova u zajedničkoj stvari, već po glavah, jer dionici u tom slučaju ukazuju se samo kao upravitelji, te jer je ustanova §-a 838. o. g. z. obćenito izdana, bili upravitelji dionici sami ili treće osobe.[3]

(Pravo dionika u stvari zajedničkoj) b) u obziru koristi i tereta.

§. 839. Zajedničke koristi i tereti odredjuju se po razmjerju dielova. U dvojbi drži se da su dielovi jednaki; tko protivno tvrdi, mora to dokazati.

§. 840. Koristi proizvedene imadu su običajno razdieliti u naravi. Ali ako se takovo razdieljenje ne može učiniti, svaki dionik ima pravo iskati, da se stvari prodadu na javnoj dražbi. Vriednost izvadjena odtuda razdieljuje se razmjerno medju dionike.

Zajedničke koristi razdieljuju se, kada se razriešuje zajednica, ili za trajanja zajednice periodično (svake godine, svake pol godine, kako se već dionici sporazumiše). Kada se diele koristi, valja dieliti medju dionici po razmjerju njihovih dielova i terete, pa ima s toga prije diobe upravitelj zajedničke stvari račune položiti. Ako nisu članovi zajednice dionici u istoj u stanovitih alikvotnih dielovih, te ako se inako kod diobe zajedničkih koristi i tereta sporazumiti ne mogu, diele se oni na jednake dielove, jer se uviek u dvojbi drži, da su dielovi jednaki.

Ako bi nastao medju dionici prepor, da li se imadu koristi i tereti dieliti na jednake dielove ili na ine alikvotne stanovite dielove, ima se taj prepor samo kontradiktornim putem riešiti. U preporu ovom ima stranka ona, koja u takovu slučaju tvrdi, da se dioba na jednake dielove obaviti ne ima, nego na ine stanovite alikvotne dielove, tu svoju tvrdnju dokazati, bila stranka u parnici tužitelj ili tuženik.

Koristi proizvedene imadu se običajno razdieliti u naravi. Ako su stvari sačinjavajući koristi zajedničkog dobra takove kakvoće, da se dioba u naravi učiniti ne može,

[1] Čitaj §§. 1002, 1004, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014. i 1015. o. g. z.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. kolov. 1875. br. 4517. Pravnik od g. 1876. br. 236.
[3] Stubenrauch II. str. 162.

Digitized by Google

ima svaki dionik pravo iskati, da se stvari takove prodadu na javnoj dražbi. Vriednost od tuda izvadjena dieli se razmjerno medju dionike, kao što je gore navedeno.

Ako su vjerovnici sporazumni, imadu se takovi stvari, sačinjavajuće koristi zajedničkog dobra, prodati na javnoj dobrovoljnoj dražbi; ako pako sporazumni nisu, u kojem slučaju valja riešiti pitanje o diobi kontradiktornim putem, imadu se stvari te prodati na javnoj ovršnoj dražbi.

(Pravo dionika u stvari zajedničkoj u obziru c) diobe.

§. 841. U diobi stvari zajedničke, pošto je ukinuta zajednica, nevalja većina glasova. Dioba ima se preduzeti tako, da svaki dionik bude zadovoljan. Ako se dionici ne mogu da slože, odlučuje žrieb ili odabranik, ili ako svi jednoglasno nepristaju na koji god od ta dva načina odluke, presudjuje sudac.

§. 842. Odabranik ili sudac odlučuje takodjer, da li je u diobi zemljišta ili sgrada dioniku potrebna kakova služnost, da svoj dio može uživati, i pod kojim uvjetom ima mu se dozvoliti služnost takova.

Dioba stvari zajedničke (zajedničkog dobra), ima se takodjer obaviti jednakim načinom kao dioba koristi, t. j. po razmjerju dielova svakog dionika i u naravi, u koliko je moguće. Ako su pako stvari takove vrsti, da se u naravi dieliti ne mogu, ili bar tako ne, a da se ne umanji vriednost njihova, imadu se one prodati na javnoj dražbi te dieliti vriednost njihova medjú dionici. (O tome biti će govora kod tumačenja sliedećeg §-a 843. o. g. z.).

Ukinuće zajednice može biti posvemašnje ili dielomice, t. j., ako se zajednica posve ukine. ili pako, ako jedan samo dionik traži diobu, u kojim potonjem slučaju se radi samo o tom, da se jedino dio pripadajući odnosnom dioniku iz zajednice izluči. U jednom i drugom slučaju diobe jednak je postupak.

Usljed diobe zajedničke stvari, stiče svaki dionik samovlastničtvo njemu dodieljenih predmeta na temelju naslova za plaću (§. 1414. o. g. z.) poput zamjene, pošto on za dobljeni faktični dio zajedničke stvari napušta intelektuelni svoj dio. Pripada mu s toga pravo jamstva po propisih §. 823. o. g. z.[1]

Kod diobe stvari zajedničke ne odlučuje većina glasova. Dioba ima se preduzeti tako, da svaki dionik bude zadovoljan. Ako se ne mogu u tom složiti odlučuje žrieb ili obranik; ali svi dionici moraju pristati jednoglasno na izbor jednoga od ta dva načina odluke. Ako se ne može u tom pogledu postignuti jednoglasnost, ima sudac riešiti na koji se način dioba zajedničke stvari preduzeti ima; nu samo kontradiktornim putem t. j. osudom, nakon podnešene tužbe i provedene razprave.

Ali dioba zajedničke stvari se može tužbom tek onda zahtievati, ako se suvlastnici nisu mogli složiti glede diobe na nijedan način izvansudbenim putem, t. j. niti dobrovoljno medjusobom, niti jednoglasno na diobu putem žrieba ili po obraniku. S toga je podnešenje tužbe uvjetovano predhodnom bezuspješnom izvansudbenom razpravom.[2]

Ono, što valja u obće o diobi zajedničke imovine vriedi i za diobu ukupne ostavinske imovine; i ostavinska imovina je zajedničko dobro na nasljedstvo pozvanih baštinika. Ona se može s toga dieliti samo privolom svih učestnika. Ako se ne mogu u

[1] Stubenrauch II. str. 164.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. rujna 1877. br. 9491. Pravnik od god. 1878. strana 24.

Digitized by Google

načinu diobe složiti, valja da i oni biraju za izvedenje diobe žrieb ili obranika, a ako se ne mogu jednoglasno složiti na jedan od ova dva načina izbora, držani su i oni redovitom tužbom tražiti diobu zajedničke ostavinske imovine.[1]

U diobnom postupku može i tuženik sa svoje stane staviti zahtjev glede načina diobe, pa valja zato u diobnom preporu s obimi strankami postupati kao s tužiteljem i tuženikom. S toga treba o obih zahtjeva podjedno i presuditi izreći.[2]

Kod diobe zemljišta ili sgrada, može se dogoditi, da potrebuje jedan ili drugi dionik za uživanje svoga diela kakve služnosti, n. pr. prava pješice ići, goniti živinu i voziti se u kolih na tudjem zemljištu, crpsti vodu, živinu pojiti, vodu odvraćati ili dovoditi itd.

O takovih služnostih kod diobe, ima takodjer obranik — a ako se ne slože dionici jednoglasnim zaključkom na njegov izbor — sudac kontradiktornim putem odlučiti i to, da li je u obće odnosna služnost potrebna i pod kakvimi uvjeti, te uz koju odštetu u korist služećeg dobra se ima ista odrediti.

Ovdje valja još iztaći, da se u svakom slučaju, kada se traži dioba nekretnina, koja se ima obaviti ciepanjem pojedini čestica jednog grunt. tiela, mora tužbi priložiti diobna osnova i nacrt. Nacrt se priliže za to, jer se razpravljati ima tečajem postupka i o tom, da li nije koji dionik u svom dielu po zahtjevu tužbe prikraćen, što tužitelj za sebe svojata dio gruntovne čestice, koji premda, što se obsega tiče, odgovara razmjerju diela suvlastnika, tužitelja, ipak po položaju (što n. pr. kraj vode leži) plodniji biti može od dielova, koji bi imali dobiti ostali suvlastnici. Mnienje onih, da se to pripustiti ima ovršnom postupku, nije u zakonu opravdano, jer sudbeni izaslanik, koji obavi predaju ne ima samovlastno nikakove odluke izreći o načinu izvedenja diobe, već se mora držati strogo osude. Osuda mora radi toga biti ovršiva, kako to već §. 299. grpp. propisuje, te u samom njezinom judikatu ima biti sadržano koje čestice ili dielovi istih, u kojoj površini i pod kojom novom oznakom, da ima svaki dielbenik dobiti, te se mora u tom pogledu osuda pozvati na nacrt, koji stranke doprinieti imadu, ako se radi o diobi pojedinih čestica, te koji će nacrt biti integrirani dio osude.

Preporno je napokon pitanje, da li je dopustljiva zabilježba tužbe na razvrgnuće zajednice u gruntovnih knjigah. U tom pogledu je judikatura odlučila, da se tužba ova zabilježiti može u gruntovnici anologno tužbi hipotekarnoj, jer je s tužbom na razvrgnuće zajednice slična posljedica spojena, te što je ratio legis ona ista, pošto usljed ove zabilježbe neće moći tuženik nikakvu razpoložbu sa nekretninami na štetu tužitelja učiniti te osujetiti ovrhu.[3]

§. 843. Ako je koja zajednička stvar nerazdjeliva, ili ako se bar razdjeliti ne može, a da se znatno ne umali vriednost njezina, im se ona, ako i jedan samo dionik uzište, prodati na javnoj dražbi, i ciena podieliti medju dionike.

U naravi (reelno, fizično) dieliva je stvar kod razvrgnuća zajednice samo ona, koja se može razstaviti na pojedine samostalne o sebi stojeće dielove, koje je moći rabiti i uživati istim onim načinom, kao što stvar sama, od koje su ti dielovi razstavljeni. a da se sućanstvo njezino ne uništi i znatno ne umanji vriednost njezina. Dielovi ovi, koji iz zajedničke stvari nastaju, jesu po sućanstvu i svojstvu njihovom jednaki stvari ovoj.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. veljače 1856. br. 1050. G. U. 164., Peitler str. 631.
[2] Rješ. vrh suda u Beču od 3. siecnja 1866. br. 10726. Ger. Ztg. 67. str. 63.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. studena 1877. br. 13299., od 27. studena 1877. br. 13942. i od 15. siečnja 1878. br. 186. G. U. 6637. 6672. i 6793. i od 26. listopada 1880. br. 10677. Przeglod sad. od god. 1880. str. 413.

Digitized by Google

oni sami predstavljaju osebi stojeće cjeline ište one vrsti, kao što sama odnosna zajednička stvar, samo im je obseg manji. Tako je n. pr. plug, puška, glasovir, stvar nedieliva, premda se od ovih stvari pojedine česti razstavljati mogu, jer pojedine česti ovih stvari, čim su od njih razstavljene, gube sućanstvo i svojstvo stvari, koje su ti česti bili dielovi.

Stvar, koja se ne može razstaviti na pojedine dielove a da ne prestane svojstvo njezino i ne gubi ime njezino, je u naravi ne dieliva.

Koji su stvari u naravi dieljive, a koje ne dieljive, zavisi uvjek o individuelnosti dotične stvari. Nekretne stvari su u pravilu dieljive, a pokretne nedieljive; jer u pravilu nekretnine usljed diobe ne gube sućanstvo njihovo, dočim se kod pokretnih stvari usljed diobe promienjuje njezin oblik, uništuje njihovo sućanstvo a umanjuje i vriednost njihova. Ali od ovog pravila ima iznimaka, jer i nekretne stvari mogu postati usljed sgrada na zemljištih nalazećih se u namjeri da na njih svagda ostanu, kao: kuće i druge sgrade, nedielive, što se sgrade na alikvotnih dielovih ne mogu dieliti tako, a da se sućanstvo njihovo ne promieni, osim da su sgrade već tako sagradjene, da se pojedini dielovi mogu samostalno opet kao o sebi stojeća cjelina (samostalna sgrada) upotriebiti i izlučiti, što će pako riedko kada slučaj biti. Isto tako ne može se nasuprot uztvrditi da ima absolutno samo fizično nedielivih pokretnih stvari. One naime pokretne stvari, kod kojih je sama tvar ono što čini njihovo sućanstvo, dočim je oblik uzgredna stvar, stvari su dielive, kao n. pr. tekućina, suknena ili laktena roba za odielo itd.[1]

Da se dakle može obaviti u naravi fizična dioba zajedničke stvari, mora odieliti se imajuća stvar takove vrsti biti, da od nje razstavljene česti, koje se imadu pojedinom dioniku doznačiti, predstavljaju opet o sebi stojeću cjelinu istog imena, sućanstva i kakvoće kao što zajednička stvar, od koje su odieljene. te se imadu razlikovati od zajedničke stvari samo time, da im je oblik i obseg drugi, a vriednost manja.

Stvari, koji se ne mogu na takov način dieliti, smatraju se za stvari nedieljive. Osim toga smatra zakon u §-u 843. o. g. z. nedieljivimi i one stvari, koje su po naravi njihovoj dieljive, ali se razdieliti ne mogu, a da se znatno ne umali vriednost njihova. Koje su to stvari; u tom pogledu ne može se općenito pravilo postaviti, već se to ima prosuditi od slučaja do slučaja po mjestnih okolnostih i naravi stvari, a i gledom na to, na koliko dielova da bi se stvar dieliti morala, da svaki dionik dobije jednaku vriednost.

Ovakov će slučaj nastati kod nekretnina, ako su gruntovne parcele tako malene. da, kada se razdiele od pojedine parcele stanoviti dielovi na svakog pojedinog dielbenika, po mjeri njegovog alikvotnog diela, nebi nosio pripali mu putem diobe dio odnosne čestice toliko koristi, koliko je imao od svojeg alikvotnog diela odnosne gruntovne parcele dok je ona sačinjavala skupno dobro zajednice. Bit će dakle u pravilu. temelj, po kojem će se ustanoviti dieljivost ili nedieljivost ovakovih čestica, vriednost čestica po godišnjih koristih, koje nose.

Najmanja izmjera izpod koje se ne smiju ciepati zemljišta nije u gradjanskom zakonu ustanovljena. U tom pogledu postoji u nas samo za diobu zadružnog zemljišta ustanova u § u 35. zakona o zadrugah od 9. svibnja 1889., koja ustanovljuje u tom pogledu najmanju izmjeru: a) za primorje sa tri jutra; za područje županija: ličko-krbavske, modruško-riečke i varaždinske sa 4 jutra; c) za područja županija zagrebačke i bjelovarsko-križevačke sa 6 jutara; d) za područje županije požežko-virovitičke i sriemske sa 8 jutara.

Od fizične diobe (diobe u naravi) mogu biti izključene i pokretnine, koje su u naravi samo po sebi dieljive, ako bi se diobom znatno vriednost njihova umanjila, n. pr. sbirka starina u kovanom novcu, sbirka leptira ili kukca itd.

---

[1] Čitaj o tom Ungera sistem I. str. 410—418.

Digitized by Google

Stvar zajednička, nerazdieljiva po naravi svojoj ili s toga, što bi se inače znatno umalila njezina vriednost, ima se, ako to samo jedan dionik zatraži, prodati na javnoj dražbi i tako postignuta kupovnina razdieliti medju dionike.

Ako su dionici u tom pogledu nesporazumni, ima dionik, koji želi, da se takova nedieljiva zajednička stvar na javnoj dražbi proda, staviti tužbom zahtjev kod nadležnog suda, koji će se po ovom riešiti nakon kontradiktornog postupka osudom. Zahtjev takove tužbe ima glasiti, da je tuženik dužan dopustiti, da se zajednica ukine, te da se zajedničko dobro kao nedieljivo javnom dražbom proda, a utržak podieli medju dionike po razmierju njihovih alikvotnih dielova. Nedieljivost odnosne zajedničke stvari ima tužitelj dokazati već u tužbi. O načinu, kako se ima dražba obaviti, ne ima se u ovoj parnici razpravljati. Ovo spada na ovršni posupak. Zato ne treba da tužitelj u tužbi priloži dražbene uvjete.[1]

Dražba sama pako ne ima se obaviti po propisih ovršnog postupka, već po propisih izvan parb. post., jer prava hipotekarnih vjerovnika ostaju netaknuta. Dražbeni uvjeti imadu se sastaviti po propisu §-a 277. izvan parb post.).[2]

§. 844. Služnosti, medjnici (granični biljezi), i izprave potrebne za porabu zajedničku nisu razdjelive. Služnosti zemljištne od koristi su svim dionikom. Izprave, ako inače ništa ne smeta, čuvaju se kod najstarijega dionika. Ostali mogu imati o svojem trošku prepise udostovjerene.

Medju u obće nedieljive stvari spaduju služnosti, medjnici i izprave, služeće za porabu zajedničku, t. j. koje nisu samo izdane u korist jednoga od dionika u zajednici, kamo spadaju diplomi plemstva, gornji listovi itd. Nedieljivost služnosti izražena je već u §-u 485. o. g. z.. po kojem nijedna služnost ne može se samovlastno razlučiti od stvari služne, niti prenieti na inu stvar ili osobu. Uz to svaka služnost drži se u toliko da je nerazdieljiva, u koliko pravo, koje je na zemljištu, ne može biti preinačeno niti razdieljeno po povećanju, umaljenju ili razkomadanju zemljišta.

Nerazdieljivost služnosti izvire već iz pojma njezina. Sadržaj servitutskog prava sastoji se iz ovlastih, koje se izrazuju u ususu stanovite stvari, a usus se neda dieliti. Dieljenjem služećeg dobra dakle, ne dieli se niti se ne mienja pravo služnosti, jer je ono cielim dobrom spojeno tako, da dioba dobra zajednička, obterećena servitutom, ne može škoditi ovlašteniku služnosti, koji će nakon diobe, kao i prije nje, vršiti svoje pravo prama svim dionikom razdieljene nekretnine, koji valja da vršenje služnosti trpe. Bude li razdieljeno gospodujuće dobro, bit će svi suvlastnici ovlašteni vršiti odnosnu služnost.

Osobne služnosti valja odštetiti u novcu ili inim podavanjem odnosnom ovlašteniku, u koliko ona nakon diobe nebi mogla u krieposti ostati jednakim pravim učinkom kao prije diobe.

Da su medjnici nedieljivi, razumieva se samo po sebi, jer oni mogu biti od koristi samo, ako ostaju na dosadanjem njihovom mjestu. Oni će biti zajednički samo izmedju posjednika, medjaša.

Zajedničke izprave ima nakon diobe u pravilu čuvati najstariji dionik. Ostali dionici vlastni su samo tražiti prepise udostovjerene, koje si pako o svom trošku prigotoviti dati imadu. Ako najstariji dionik neće ili ne može (n. pr. što je pod skrbstvom radi slaboumnosti) da primi u pohranu takovu izpravu, a dionici se ne mogu složiti, komu da se izprava na čuvanje dati ima, odlučuje o tom sudac.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. kolovoza 1871. br. 4785, od 18. ožujka 1868. br. 1522. i od 14. ožujka 1863. br. 64. G. U. 4248, 3016. i 1614. i više drugih.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. rujna 1878. br. 12960. Pravnik 79. str. 712, a i Stubenrauch II. str. 167.

Digitized by Google

§. **845.** **Kada se razdieljuju zemljišta, treba zabilježiti zamjenite granice polag različnosti položaja stupovi, kamenjem ili kolj̃em na način razgovjetan i nepromjenjiv. Rieke, brda i putevi jesu granice naravske. Da se udalji svaka prevara i bludnja, imaju se usjeći u kamenje, u stupove, ili u kolje služeće za medjaš, krstovi, grbovi, brojevi ili ina obilježja, ili ukopati poda njih.**

§. **846.** **O diobi učinjenoj imaju se napraviti izprave. Dionik kakove stvari nepokretne zadobiva pravo stvarno na svoj dio onda tekar, kad je upisana u javne knjige izprava napravljena vrhu te diobe (§. 436.).**

U §-u 845. o. g. z. sadržane su ustanove, kako treba zabilježiti zamjenite granice, kada se razdieluju zemljišta nakon ukinuća zajednice. Ustanova ova je posve jasna, da ne treba komentara.

U §-u 846. o. g. z. odredjuje se, da se o diobi učinjenoj, imaju praviti izprave, te izrično ističe, da dionik kakove stvari nepokretne, zadobiva pravo stvarno na svoj dio onda tekar, kada je upisana u javne knjige izprava, napravljena vrhu te diobe.

Da bude dioba valjana, nije istina nuždno, da se pravi diobna izprava, jer po §-u 883. o. g. z. se može pogodba učiniti ustmeno ili pismeno, pred sudom ili izvan suda; pa se mogu i kod diobe zajedničke stvari dionici izvansudbeno ustmeno složiti o načinu diobe i ovu zatim u naravi provesti. Nu opazno je, da se o diobi, bila ona i sporazumskom stranaka učinjena, pravi izprava, da se na put stane razmiricami medju učestnici, koje bi mogle osobito u pogledu medja nastati.

Ako je dioba dozvoljena sudbenom presudom ne treba praviti posebnu diobnu izpravu, jer osuda sama, da bude ovršiva, mora biti tako sastavljena, da se na temelju iste uzmognu u naravi pojedine čestice odieliti djelbenikom, pa nadomiešćuje zato ona diobnu izpravu.

Pošto pako dobrovoljno diobno utanačenje medju dionici u zajednici, a i presuda sudbena, kojom se dozvoljuje ukinuće zajednice i odredjuje faktična dioba zajedničkoga dobra medju dionici, pruža samo naslova k pravu vlastnosti, to valja, da bude dioba perfektna, da uzsliedi kod pokretnih stvari predaja po smislu §§. 426 -428. o. g. z., a kod nekretnina uknjižba u gruntovnici na temelju diobne izprave, odnosno sudačke presude. Dok nije dioba gruntovno provedena, smatra se dieljeno dobro još uviek prama trećim osobam zajedničkom stvarju.[1]

§. **847.** **Sama dioba kojeg mu drago dobra zajedničkog ne može škoditi trećemu; sva ovomu pristojeća prava zaloga, služnosti i ina prava stvarna mogu se izvršivati poslie diobe, kao i prije diobe. I osobna prava, pristojeća kakvoj trećoj osobi prema zajednici, ostaju u prijašnjoj snazi, sa svim tim da je ukinuta zajednica.**

§. **848.** **Isto tako ne može onaj, koji je dužan zajednici, platiti svoj dug pojedinim dionikom. Ovi dugovi imaju se platiti cieloj zajednici, ili onomu, koji ju zastupa po zakonu.**

Ako i nije zajednica sama po sebi već juridična osoba, to se ipak gledom na propis §-a 26. o. g. z. svi dionici jedne zajednice smatraju prama trećim osobam jednom

[1] Stubenrauch II. str. 170., Ellinger str. 327, Dr. Wildner, (Jurist. XV. str. 21.).

Digitized by Google

osobom. Utanačenje dionika u zajednici u pogledu medjusobnih njihovih prava i obveza, ne ima nikakve krieposti za treće osobe, koje nisu kod toga utanačenja udioničtvovale. Pravno načelo, da pogodbe obvezuju samo ugovarajuće stranke, te da treće osobe ne mogu time biti u svojih pravih prikraćene, prihvaćeno je i po našem gradjanskom zakoniku, te je izraženo u §-u 881. o. g. z. Zato ne upliva ni dioba zajedničkog dobra na prava trećih osoba, pripadajuća im na upitno dobro, te im dioba ne može škoditi. Sva trećim osobam pristojeća prava, kao što su prava zaloga, služnosti i ina prava, mogu se izvršivati i poslje diobe kao što i prije iste. Ako se dakle, diele nekretnine, obterećene pravom zaloga, stečenoga proti svim suvlastnikom, odnosno proti cieloj zajednici, valja postupati kod odpisa i pripisa pojedinih čestica ili dielova njihovih gruntovne jedne stvarnosti pripalih pojedinim dionikom na temelju diobne izprave ili presude sudbene, po propisu točke d) §-a 56. grunt. reda. Ta zakonska ustanova glasi: „Ako je stvarnost gruntovnička, od koje treba da se što god odpiše zadužena, tada se ima radi odpisa pokazati privola uknjiženih vjerovnika, osim, ako odpis nebi bio skopčan s nikakvom štetom za sigurnost vjerovnika, o čem će sud, preslušav ih najprije, odlučiti po razboritosti svojoj". — Dakle i kod gruntovnog provedenja diobe zajedničkog dobra, obterećena dugovi, morat će gruntovna oblast prije provedenja diobe saslušati hipotekarne vjerovnike, da li pristaju na odpis, ma se takov teretom, t. j. sa prenosom svih dugova, uknjiženih ili predbilježenih na zajedničkom dobru, u novo otvorit će imajuće gruntovne uložke, za pojedinog dionika obaviti ima. Pa, ako vjerovnici ne pristaju ni na teretni odpis, moći će gruntovna oblast i provedenje diobe uzkratiti, dok se dionici ukinute zajednice ne sporazume sa vjerovnici, ako ona (grunt. oblast) ne može uvjerenja crpsti, da odpis sa tereti nebi skopčan bio s nikakvom štetom za sigurnost vjerovnika; u kojem slučaju može gruntovni sudac ureda radi, neglededć na niječno očitovanje hipotekarnih vjerovnika, obaviti odpis s tereti njihovih tražbina. Ako bi pako odpis i sa tereti za hipotekarne vjerovnike štetan bio, što se hipoteka ciepa u odviše malene djelove, a gruntovni sudac na temelju niječnih očitovanja hipotekarnih vjerovnika uzkraćuje gruntovno provedenje diobe, — ne preostaje učestnikom (dielbenikom bivše zajednice) ino, nego udariti putem redovite parnice proti hipotek. vjerovnikom da dozvole odpis sa tereti njihovih tražbina. Opazno je s toga, da se tužba na ukinuće zajednice, u kojoj se traži podjedno i faktična dioba u naravi, upravlja i proti hipotekarnim vjerovnikom.

Utanačenje dionika zajednice medju sobom, da jedan od njih ima preuzeti stanoviti dug zajednice u cielosti, i sam on dotičnog vjerovnika izplatiti, dočim se drugi dionici riešavaju svake dužnosti u pogledu plateža upitnog duga, može vezati dionike medju sobom, ali ne ima krieposti prama vjerovniku kao trećoj osobi, ako on na upitno utanačenje pristao nije. On može unatoč tomu utanačenju tražiti platež od svih dionika.

Isto tako ne može onaj, koji je dužan zajednici, svoj dug platiti pojedinim dionikom. On mora platiti dug cieloj zajednici, ili onomu, koji ju zastupa po zakonu. Nakon diobe ima dužnik platiti onomu dielbeniku, koji se može izkazati, da mu je odnosni dug (tražbina bivše zajednice) prigodom diobe doznačen. Ako se nitko ne može time izkazati, može dužnik platiti samo onomu, koji se izkaže ovlaštenim na primanje plateža punomoćjem izdanim po svih dionicih, ili pako ima, da se osigura proti ponovnom platežu, ako učini platež neovlaštenoj osobi, dužnu svotu položiti kod suda. (§§. 348. i 1425. o. g. z.).

§. 849. Što se je do sada ustanovilo o zajednici u obće, uporavlja se takodjer na prava i stvari, koje pristoje kakovoj porodici kao zajednici, n. pr. na zaklade, povjerbe itd.

Digitized by Google

Ako su cieloj obitelji namienjene stanovite pogodnosti, smatra obći gradj. zakonik u §-u 849. o. g. z., da su svi članovi obitelji glede toga u zajednici, koje se ima prosuditi, u koliko niti zakladno pismo niti posebne odredbe ina što ustanovljuju, po ustanovi ovog poglavja. Primjeri ovakovih odnošaja daju nam povjerbe obiteljske (§. 618. o. g. z.), zaklade (§ 646. o. g. z.); jednoj obitelji prepušteno pravo uživanja knjižnice ili sbirke umjetnina itd.[1]

Ponovljenje granica.

§. 850. Ako su medjnici kojimi god okolnostmi tako pokvareni, da bi mogli takovi postati, da se sasvim ne mogu poznati, svaki dionik ima pravo zahtievati, da se granice obnove zajednički, Na taj posao imaju se pozvati udionstveni susjedi, granice će se točno opisati, i troškove nositi će svikolici polag prostora svojih graničnih poteza.

§. 851. Ako su granice postale doista takove, da se ne mogu poznati, ili ako prigodom ustanovljenja medjaša nastane razpra, sud brani prije svega najposliednje stanje posjeda. Tko scieni, da mu je time učinjeno krivo, može načinom propisanim (§. 347.) iznieti dokaze, da mu pristoji pravo na posjed, na vlastnost, ili ino koje pravo.

§. 852. Najglavnija sredstva dokazivanja, kada se uredjuju granice, jesu: izmjer i opis ili takodjer izrisanje prepornoga zemljišta; k tomu javne knjige i ine izprave, koje se odnose na to; najposlje kazivanja vještih svjedoka, i mnienje izrečeno po vještacih, pošto su razgledali mjesto.

§. 853. Ako nijedna stranka ne dokaže izključivog prava na posjed ili na vlastnost, sud razdieljuje preporni prostor polag dosadašnjega, mirnog stanja posjeda. Ali ako je i stanje posjeda dvojbeno, preporni prostor, po saslušanju vještaka, razdieljuje se medju stranke polag razmjerja posjeda, od kojega izhodi pravo, a poslie toga meću se medjnici.

Zajednica predmnievana.

§. 854. Razori, plotovi, živice, stobori, zidovi, posebnički potoci, ždriela (kanali), prazna mjesta, i sposobne im pregrade nalazeće se medju susjednimi zemljišti, smatraju se kao vlastnost zajednička, već ako bi grbovi, nadpisi, ili koji drugi znaci i dokazna sredstva protivno svjedočila.

Obnova granica ima mjesta: 1. ako su medjnici kojom god okolnostmi tako pokvareni, da bi mogli takovi postati, da se sasvim ne mogu poznati (n. pr. usljed povodnje); 2. ako su granice doista postale takove, da se ne mogu poznati. O prvom ponovljenju granica govori §. 950. o. g. z., a o drugom §. 851. o. g. z. — Ustanova §-a

[1] Vidi Stubenrauch II. str. 172. te mnienje Randovo (Eigenthumsrecht. 1884. I. str. 216. opazka 14.) koji označuje ustanovu §. 849. o. g. z, posve pogriešnom.

Digitized by Google

850. o. g. z. predpostavlja, da su granice zemljišta, koja različite stranke u neprepornom posjedu drže, ustanovljene, nepreporne a još vidljive; te samo usljed stanovitih okolnosti tako oštećene, da bi mogle postati takove, da se sasvim ne mogu poznati.[1]

Ustanove §§. 850. i 851. o. g. z. razlikuju se samo u tom, što §. 850. o. g. z. predpostavlja, da su granice još vidljive samo. da su tako oštećene, da bi mogle postati takove, da se sasvim ne mogu poznati; a §. 851. da vidljive nisu, t. j. da su granice obstojale, ali da se sada više ne mogu poznati. Obie dakle zakonske ustanove, koli ona §-a 850., toli ona §-a 851. o. g. z., predpostavljaju, da su već prije bile granice ustanovljene, jer inače nebi mogao govoriti §. 850. o. g. z. o ponovljenju granica, a §. 815. opet ne o granica, koje su postale takove, da se poznati ne mogu; uz to glasi marginalna rubrika kod §. 850. o. g. z., koji valja kao nadpis k §-om 850. o. g. z., dakle i za §. 851., u obće o ponovljenju granica.[2]

Ustanovljenje granica u slučaju §-850. i u slučaju §-a 851. o. g. z. ima valjati samo kao provizorna sudbena odredba, koja u nijednom slučaju ne ima praejudicirati pravom posjeda i vlastničtva stranaka, kojim nije u nijednom slučaju oduzeto pravo, redovitim putem parnice postupati na priznanje prava vlastničtva ili posjeda na odnosni komad zemljišta, koji je usljed ustanovljenja granica njima oduzeto.[3]

U slučaju §-a 850. i §-a 851. o. g. z. imade stranka, koja traži ponovljenje granica svoju, molbu predati realnoj oblasti. Ako dobra, kojih se imadu granice ponoviti, stoje pod sudbenosti raznih molba realnih, stoji na volju tužitelju podignuti tužbu ma pod kojim od tih sudova (§. 51. sudovnika).

Na molbu za ponovljenje granice, bud zato što su medjnici kojimi god okolnostmi tako pokvareni, da bi mogli takovi postati, da se sasvim ne mogu poznati, bud zato, što su granice doista postale takove, da se ne mogu poznati, neće realna oblast odmah na lice mjesta ureći ročište za obavu zatraženog uredovanja, već će u sudu prije saslušati stranke o toj molbi, jer jedno nije izključeno, da se stranke slože, da će sami bez intervencije suda na lice mjesta ponoviti granice njihovih zemljišta, a drugo valja prije obaviti izbor vještaka mjernika ili zemljomjera, koji će imati granicu na lice mjesta postaviti, odnosno potrebnu zato izmjeru preduzeti; uz to može biti i svako uredovanje na lice mjesta izlišno, ako protustranka neće nikako da pristane na ponovljenje granica, a molitelj za ponovljenje granica ne traži nikakvu privremenu odredbu, u kojem slučaju ima se on onako uputiti na redoviti put parnice. Ako ne nastaje sada navedeni slučaj, ili pako. ako se molitelj ne sporazumi sa protustankom na izvansudbeno postavljenje granica bez intervencije suda, imat će sud nakon saslušanja stranaka u sudu, ureći na lice mjesta ročište za obavu ponovljenja granica te pozvati onamo obje stranke, susjede, koji su u stvari učestnici i po stranaka imenovanoga, ili pako, ako se u izboru složili nebi, po sudu ureda radi postavljenoga mjernika (zemljomjera).

Ako su granice doista postale takove, da se više ne mogu poznati, a stranke sporazumne nisu, kako su granice prije tekle, ili, ako su granice vidljive, ali oštećene, protustranka se pako protivi ponovljenju istih, tada ne ima sudac riešiti odlukom, koja je stranka u pravu, te postaviti po svojoj uvidjavnosti, ma bilo to nakon saslušanja svjedoka i vještaka, granice, već ima samo na zahtjevanje jedne ili druge stranke izdati provizornu odredbu, kojom ima štititi jedino faktični istiniti posjed, u koliko mu je moguće takovi konstatovati ; stranku pako, koja traži ponovljenje granica, odputiti na

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. siečnja 1873. br. 750. G. U. 4857.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. svibnja 1873. br. 4216. G. U. 4966.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. veljače 1883. C. 463.

Digitized by Google

redoviti put parnice, koja će onda podići morati uredbu tužbu na uredjenje granica (actio finium regundorum) u koju svrhu pako se ne ima opredieliti rok, jer tužba ova po §-u 1481. o. g. z. ne podpada zastari.[1]

S tužbenim zahtjevom na ponovljenje granica može tužitelj spojiti osobna svoja potraživanja glede odštete, ako takovih proti tuženiku ima.[2]

Ako postupajući sudac ne može kod razprave o ponovljenju granica konstatovati, koja se stranka nalazi u istinitom faktičnom posjedu odnosnog diela zemljišta, koja se ona svojata kao spadajuće unutar granica njezinog zemljišta, imat će sudac postupati po §-u 853. o. g. z.; razdielit će naime preporni prostor nakon saslušanja vještaka pomoćju njegovom medju stranke polag razmjerja posjeda, od kojega izhodi pravo, a zatim postaviti medjnike. Ovo će razmjerje ustanoviti po sliedećoj proporciji: „Svotnik (suma) dužina svih zemljišta graničećih oko prepornoga prostora k površini cielog prepornog prostora kao dužina pojedinog zemljišta k dielu odmjerit se imajućem svakom dioniku.[3]

U ovakom slučaju je pako svakoj stranki po §. 425. gr. pp. slobodno tražiti sekvestraciju prepornog zemljišta.

Koja su najglavnija sredstva dokazivanja, kad se uredjuju granice, ustanovljuje §. 853. o. g. z. koji u tom pogledu kaže, da su: izmjer i opis ili takodjer izrisanje prepornoga zemljišta; k tomu javne (gruntovne) knjige, i inе izprave, koje se odnose na to; najposlje kazivanja vještih svjedoka i mnienje izrečeno po vještacih, pošto su razgledali mjesto.

Sudac kada uredjuje o postavljenju odnosno ponovljenju granica izvanparbenim putem na moibu odnosnog učestnika, nije vezan na dokazni postupak po propisih gradj. parb. post., već može dokaz izvesti po svojoj uvidjavnosti.

Valja ovdje iztaći, da se u redovitom postupku smetanja posjeda prigodom ovrhe odluke, kojom se štiti tužitelj u faktičnom posjedu, ne smije preduzeti uredjenje granica.[4]

U §-u 854. o. g. z. ustanovljuje se, da se razori, plotovi, živice, stobori, zidovi, posebnički potoci, ždriela (kanali), prazna mjesta, i sposobne im pregrade, nalazeće se medju susjednimi zemljišti smatraju kao vlastnost zajednička.

Ovo ustanovljuje zakon samo kao zakonsku {predmnievu; nije pako izključen protudokaz, da su predmeti ovi i izključivo vlastničtvo samo jednoga posjednika medjaša; samo valja, da ovaj protudokaz vodi dotičnik koji to tvrdi. Sam zakon dopušta taj protudokaz u konačnoj svojoj stavci §-a 854. o. g. z., u kojoj veli „već ako bi grbovi nadpisi ili koji drugi znaci i d o k a z n a s r e d s t v a protivno svjedočila".

Ustanova §-a 854. o. g. z. vriedi ne samo prigodom ustanovljenja granica, nego u obće, kadgod nastaje prepor izmedju stranaka o pravu vlastničtva glede prenavedenih stvarih medjišnjicih nalazećih se medju susjednimi zemljišti.

§. 855. Svaki dionik može sa svoje strane služit se zidom zajedničkim do polovine debljine, može napraviti i sliepa vrata i ormare, gdje ih s protivne strane još nikakovih ne ima. Ali sgrada ne smije se ipak staviti u pogibelj gradjenjem dimnjaka, ognjišta, ili ine gradjevine, nit se na i koji način može smetati, da se susjed služi dielom svojim.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. ožujka 1864. br. 2968. G. U. 5317., od 4. travnja 1876. br. 3997. G. U. 6088., od 3. listopada 1877. br. 11680. G. U. 6569.

[2] Stubenrauch II. str. 175.

[3] Winiwarter III. str. 478., Stubenrauch II. str. 175.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. kolovoza 1874. br. 5445.

Digitized by Google

§. 856. Svi suvlastnici prilažu razmjerno na izdržanje takovih pregrada zajedničkih. Gdje su ove pregrade dvostruke, ili gdje je vlastnost razdieljena, svaki uzdržava o svojem trošku ono, što pripada njemu samomu.

857. Ako pregrada tako stoji, da cigle, letve i kamenje samo na jednoj strani izlazi ili naginje se, ili ako su stupovi, poduporni, kolci ukopani na jednoj strani, onda se u dvojbi drži, da je nerazdjelna vlastnost pregrade na ovoj strani, već ako bi se protivno vidilo iz tereta ležećeg na obadvie strane, iz sklopljenja, iz inih znamenja, ili iz inih dokaza. I onaj drži se da je izključivi posjednik kakvoga zida, koji posjeduje nedvojbeno drugi zid jednake visine i debljine, koji ide istim pravcem.

Ustanove §-a jesu jasne. Valja samo iztaći, da se po §-u 855. o. g. z. može svaki dionik služiti sa zidom zajedničkim samo u z d u ž do polovine debljine zida, pa da može praviti na svojoj strani do polovine debljine zida sliepa vrata i ormare, ako ih i ima sa protivne strane, samo ne na istom onom mjestu, na kojim ih imade njegov susjed s protivne strane (suvlastnik zida) jer bi inače mogao zid znatno slabiji postati a po okolnostih i srušiti se.

§. 858. Redovito, izključivi posjednik nije dužan graditi na novo svoj opali zid ili stobor; onda samo mora ih držati u dobru stanju, kad bi se bojalo, da otvor škoditi može graničnomu susjedu. Obvezan je pak svaki vlastnik, da s desne strane svojeg glavnog ulazka ogradi svoj prostor, i da ga razluči od prostra susjedovog.

Ustanova ovog §-a, ponapose konačna stavka iste, po kojoj je obvezan svaki vlastnik da s desne strane svojeg glavnog ulazka ogradi svoj prostor, i da ga razluči od prostora susjedovog, neda se istina podpuno u sklad dovesti s pojmom slobodnog prava vlastničtva, ali gledom na propis §-a 364. o. g. z., ne može se reći, da stoji u očitoj oprieci s ustanovami o pravu vlastnosti, jer je kao osebna ustanova izdana iz javnog obzira te je više redarstvene naravi. U teoriji vladala su razna mnienja, da li je svaki vlastnik bez razlike dužan ograditi svoj posjed s desne strane, ako nije do sada nikakvih ograda na upitnom zemljištu bilo, ili pako, da li je dužan takovu učiniti samo, ako je do sada postojeća ograda propala ili oštećena.[1] Mi držimo, da je obzirom na to, što se u prenavedenoj konačnoj stavci §- 858. o. g. z. izrično kaže, da je obvezan s v a k i vlastnik, da ogradi s desne strane svoj prostor, dvojbe ne ima, da to učiniti mora u svakom slučaju, neglededć na to, da je već bila kakova pregrada na njegovom posjedu ili nije. Da je pako vlastnik dužan ograditi samo takov prostor, koji se ima osigurati proti pristupu ljudih, t. j., koji leži neposredno tik kuće za stanovanje kao što su to: dvorište i vrt, a ne i otvorena polja, livadi, oranice vinograde, sliedi odtuda, što zakon izrično odredjuje, da vlastnik ograditi ima prostor s desne strane svoga ulaza; pod ulazom mogu se pako samo razumievati vrata.[2]

Za d e s n u s t r a n u, ima se smatrati po konačnoj stavci §-a 858. o. g. z. ona strana, koja leži s desne strane glavnog ulaza, ako se kroz ulaz u njegove prostorije u l a z i, a ne ako se iz istoga izlazi.

---

[1] Vidi o tom Dr. Jos. Helfert u Zeitschrift für öster. Rechstgel. 1826. I. str. 229., koji brani posljednje mnienje, i Nippel Erläuterungen V. str. 514., koji se je izjavio za prvo mnienje.

[2] Nippel, Erläuterungen V. str. 317.

Digitized by Google

Preporno je, na kojem mjestu imade vlastnik praviti pregradu, ako ima više ulaza, koji ne leže svi na jednoj strani, ili ako imadu dva susjeda medjaša praviti pregradu, a svaki od njih ima glavni ulaz s protivne strane?

U prvom slučaju ima se ustanoviti uvaženjem svih okolnosti, koji se ulaz glavnim smatrati može, pa će vlastnik imati praviti ogradu s desne strane onog ulaza, koji je pronadjen glavnim ulazom. Ako se ne može nikako ustanoviti, koji je glavni ulaz, odlučit će o tom, na kojem mjestu ima vlastnik podignuti pregradu, žrieb ili obranik, te ako se stranke ne mogu složiti na nijedan od ova dva načina odluke, odlučiti će sudac nakon kontradiktornog postupka.

U drugom slučaju pako, ako vlastnici medjaši imadu svaki na protivnoj strani svoj glavni ulaz, tako, da bi svaki, ako bi jedan i drugi na desnoj strani pravio pregradu, morao pregradu podignuti na jednoj te istoj strani, ima se takodjer pitanje, na kojoj strani ima jedan, a na kojoj drugi praviti pregradu, riešiti, ako se sporazumak medju strankami postići ne može, žriebom ili i po obraniku, ili, ako se ne slože ni u jednom ni u drugom, po sudcu nakon kontradiktornoga postupka.[1]

Razdio drugi.

O pravih osobnih na stvari.

Uvod.

O obligacijah u obće i pregled ustanova ovoga razdjela.

U razdjelu drugom općeg gradj. zakonika sadržane su ustanove o obveznom pravu — o obligacijah pod naslovom „O pravih osobnih na stvari".

Rabi dakle naš gradj. zakonik za obvezno pravo odnosno za obligacije u oprieci sa stvarnim pravom izraz „prava osobna na stvari" (jus ad rem). Oznaka ova za pravo obvezno upotriebljena je u starije doba i još u doba, kada je kodificiran naš obći austr. gradj. zakonik. Nu oznaka ova za „obligacije" preuzka je te ne odgovara posvema pojmu obligacije, pošto osobno pravo na stvari u strogom smislu obuhvaća samo one činitbe, kojimi ovlaštenik zadobije tjelesne stvari, dakle stvarne činitbe u širjem smislu (davanje u širjem smislu) te tako označuje samo polovicu činitba predvidjenih u pojmu obligacije, dočim drugu polovicu, koja se sastoji u činjenju u pravom smislu (facere) ova oznaka ne izrazuje.[2]

---

[1] Nippel, Erläuterungen V. str. 320. i 322. Prigodom pretresivanja osnove obć. gradj. zak. po c. kr. dvorskom zakonotvornom povjerenstvu pojavila se je glede toga takodjer dvojba, pa je izvjestitelj toga mnienja bio, da se ustanova ovog §-a jasno stilizirati može samo nakon saslušanja vještaka. Medjutim je ipak prešla ustanova ova iz izvorne osnove u revidiranu osnovu obć. gradj. zak. onako, kako sada glasi kontekst §-a 858. o. g. z. bez kakovog dometka, niti ne ima razjašnjenja u zapisnicih o viećanju. (Vidi Otner II. §. 672. str. 132.).

[2] Unger Sistem I. str. 540.

Digitized by Google

Obligacijom zovemo onaj pravni odnošaj, po kojem je jedna osoba od druge vlastna zahtievati činitbu u prometu nalazećeg se dobra, odnosno za promet sposobnog dobra (u narodno gospodarstvenom, a ne strogo u juridičnom smislu), t. j. takovih stvari, koje mogu prometom prelaziti od jedne osobe na drugu, što mogu biti ne samo tjelesne stvari, već i osobne činitbe.[1]

Obligatorna činitba nije dakle svaki čin, već samo takov čin, koji ima svojstvo prometnog dobra, t. j. koji je sposoban, da zadovoljuje kojoj čovječjoj potrebi te da putem zamjene stupi u promet. Zato su izključene od pojma obligacije one činitbe, koje ne služe za čovječju potrebu. Tako nisu obligacije sve preuzete obveze, koje su osnovane samo na samovolji pojedinca. Kad je to slučaj, imat će odlučiti sudac po svojoj uvidjavnosti uvaženjem svih okolnosti.

Čin, koji sačinjava obligatornu činitbu, mora, istina, imati upliva na imovinu vjerovnika (ovlaštenika) te ovu direktno ili indirektno povećati, ali pod imovinom imadu se razumievati sva za promet prikladna dobra i koristi, nad kojimi čovjek svoju vlast izvršava, a ne samo dobra ona, koja imadu za gospodara imovine vriednost zamjene, koji na ime povećavaju novčanu vriednost njegove imovine, ili s kojimi je za ovlaštenika skopčana koja novčana korist. Imade bo u životu mnogo odnošaja, kojimi nitko neće oduzeti kriepost obligacije, premda ne ima pri njih govora o povećanju imovine vjerovnika (ovlaštenika). Ako n. pr. netko ugovori sa učiteljem glasovira, da ga ima na glasoviru stanovito vrieme podučavati, ili ako se tko dade nagovoriti po susjednom svom stanaru, da ga igranjem glasovira ne smeta. U prvom slučaju nastaje pravo tražbine učenika prama učitelju, da svoju obvezu izpuni, t. j. da ga u ugovoreno vrieme poduči u glasoviru, a u drugom slučaju opet obveza dotičnoga, da se uzdrži od igranja na glasoviru; postoji dakle u prvom i drugom slučaju obligacija, premda ne nastaje u nijednom slučaju nikakva imovinska korist za ovlaštenika.

Ako u mnogih sličnih slučajevih ne nastaje obligacija, ne leži uzrok tomu u predmetu činitbe, već u tom, što manjka ozbiljnost volje lih samo socialnu ili moralnu obvezu povisiti na pravnu obvezu. Takov je slučaj kod utanačenja, da će se više njih svaku večer sastajati u stanovitoj gostioni, ili u stanovito vrieme ići dnevice na šetnju, ili igrati karte itd.[2]

Obzirom na ovo, što je prije navedeno, predstavlja nam se obligacijom pravni odnošaj izmedju dvijuh ili više osoba, po kojem jedna drugoj stanovitu činitbu, — obuhvaćajuću koje prometno dobro, nad kojom čovjek svoju vlast izvršivati može, ili koristi te vrsti, koje se ovlašteniku namaknuti mogu, — obavljati ima, a druga od prve ovlaštena je tu činitbu tražiti.

Skup svih pravnih propisa, koji uredjuju posrednih — naime kroz druge osobe prelazećih — odnošenja stanovitih osoba prama stvarih, prikladnih za promet, zovemo pravo obligacija, ili kako naš gradjanski zakon pravo ovo nazivlje, osobno pravo na stvari.

Sućnost odnošaja, koji su uredjeni ovimi pravnimi propisi, sastoji se u tom, da ima jedna osoba drugoj individuelno ili generelno ustanovljenu stvar dati, koje pravo na nju prenieti, nešto joj dopustiti, za nju nešto učiniti ili radi nje nečega se ostaviti. Ono

---

[1] Obligatio est juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus solvendae rei secundum nostrae civitatis jura. — Pr. I. 3. 13. — Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid, vel faciendum, vel praestandum. — L. 3. D. 44. 7.

[2] Hasenöhrl I. str. 22—23. Vidi o tom i mnjenje Ungerovo, Sistem I. str. 377., opazka 21., str. 491., opazka 7., str. 372., opazka 5., str. 491., opazka 6. i str. 539. opazka 2.

Digitized by Google

što se činiti ima zove se p r e d m e t obligacije. Odnošaj osobe medju sobom i prema predmetu zove se s a d r ž a j obligacije, a osobe same: s u b j e k t i obligacije.

Kod svake obligacije moraju biti najmanje dvie osobe, jedna koja je vlastna zahtievati činitbu: v j e r o v n i k (creditor), a druga, koja je obvezana obavljati činitbu: d u ž n i k (debitor).

Obligacija obzirom na prava vjerovnika predstavlja nam se kao t r a ž b i n a, a obzirom na obveze dužnika kao d u g (u širjem smislu). Nu zato nisu tražbina i dug nešto osebnog i različitog od obligatornog odnošaja same obligacije. Oni su pače korealatni pojmovi, koji se ne dadu razdvojiti, jer gdje obstoji sa strane vjerovnika tražbina, mora toj tražbini odgovarajuća obveza obstojati sa strane dužnika, a gdje ne ima poslednje ne može se ni o tražbini govoriti.

Svrha obligacije jest promicanje i osiguranje interesa prometa.

Obligacija razlikuje se od stvarnog prava time, što se stvarno pravo odnosi na stvar bez obzira na stanovitu osobu, tražbina pako kod obligacija osniva se na stanovitom pravu samo proti stanovitoj osobi već od postanka obligacije. Nadalje se obligacijom skopčava vez samo izmedju osoba; stvar sama i pravno odnošenje njezino ostaje ne taknuto. Pravo samo na stvar ne dobije se lih obligacijom. Iz toga sliedi, da ako dužnik stvar, u pogledu koje prama vjerovniku svom u obvezi stoji, trećemu otudji, vjerovnik ovlašten nije stvar otudjenu od dotičnoga trećega tražiti, jer on niti s trećom ovom osobom niti stvarju samom u kakvom pravnom odnošenju ne stoji, pa mu zato za taj slučaj ne preostaje ništa drugo, nego pravo odštetne tražbine proti svom dužniku.

Obligatorno pravo je samo od relativne krieposti, jer isto pristoji samo vjerovniku proti stanovitoj osobi, pa se zato razlikuje od absolutnih prava, kojim nasuprot stoji sveobća negativna obveza da se u nje ne dira.

Gradjanski zakon pozna i nekoja obligatorna prava, koja mogu postati absolutnimi pravi unosom u gruntovnicu.

Ova su: pravo da se stvar nazad kupi (§. 1070. o. g. z.); pravo prekupa (§. 1073. o. g. z.) i pravo uporabno. Ova se prava mogu upisati u gruntovne knjige, ali od onog časa prestaju biti osobnimi pravi na stvar, te se smatraju stvarnimi pravi. Obligacije diele se u obće na u t u ž i v e (podpune, o b l i g a t i o n e s c i v i l e s) i n e u t u ž i v e (nepodpune, o b l i g a t i o n e s n a t u r a l e s), zatim na obligacije, o s n i v a j u ć e s e n a o b ć e m p r a v u i na obligacije, t e m e l j e ć e s e n a t r g o v a č k o m p r a v u.

Neutužive obligacije diele se opet u takove, koje su već prigodom njihova postanka neutužive i u takove, koje su prigodom njihova postanka bile utužive a kasnije postale neutužive. Nadalje diele se neutužive obligacije u one, kod kojih nastupa neutuživost ipso jure, i u one, koje postaju neutužive usljed prigovora dužnika.

Austr. gradjansko pravo pozna tri slučaja neutuživih obligacija; dva slučaja u kojih neutuživost nastaje ipso jure već prigodom postanka obligacije, i jedan slučaj, gdje nastaje neutjerivost istom kasnije samo na prigovor tuženika.

Jedan od prvih slučajeva postoji kod t r a ž b i n a p r o i z v i r u ć i h i z o k l a d a (§. 1271. o. g. z.) i i g r a (§. 1272. o. g. z.), a drugi kod obligacija, g l e d e k o j i h m a n j k a j u p r o p i s a n e f o r m a l n o s t i, t. j. koje ne imaju onu pozitivnu formu, koju zakon glede njih propisuje. Kod pogodba bit će govora koje su te obligacije. Obligacije ove nisu same po sebi po njihovom bivstvu (u juridičnom smislu) nevaljane, već lih samo neutužive i to, ako im manjkaju potrebne po zakonu propisane formalnosti.

Slučaj gorenavedeni, u kojem nastaje neutjerivost poslje postanka obligacije, i to na prigovor dužnika, predleži onda, a k o s u t r a ž b i n e z a s t a r j e l e i zastara po dužniku tečajem parnice prigovorena, pošto se na zastaru ureda radi obzir ne uzimlje.

Digitized by Google

Gledom na propis § a 1432. o. g. z. — koji ustanovljuje: „ako tko izplati zastarjeli kakav dug ili takov, koji samo s nedostatka formalnosti nije tvrd, ili glede kojeg zakon uzkraćuje samo pravo, da se isti dug natrag ište, tad se plaćena suma ne može natrag iskati" — ne ima dvojbe, ako nisu i ostale ustanove o zastari u tom pogledu posve jasne, da zakon i zastarjeloj tražbini daje pravnu valjanost, jer iz sada citiranog propisa §-a 1432. o. g. z. proizlazi, da i obligacija zastarjela, samo po sebi kao takova, ne gubi valjanost svoju, već se samo sudbeno ućerati ne može t. j. da postaje neutuživa.

Ali kao nepodpuna obligacija (obligatio naturalis) ostaje ona nadalje valjana.[1]

Nastaje samo ovdje pitanje, u čem leži pravni učinak neutužive obigacije, kada ne može ovlašteni pravo svoje na temelju iste sudbeno potjerati?

Na to valja odgovoriti, da obligacija zato, što se utužiti ne može, ne postaje sama po sebi nevaljanom, jer ona ostaje unatoč njezine sudbeno neutjerivosti prava istinska obligacija po svom bivstvu. Ona radja s toga pravnim učinkom: 1. ako dužnik svojevoljno plaća dug, odnosno izpuni činitbu, na koju se je obvezao, 2. ako se temeljem iste sklopi novi pravni posao, po kojem stiče vjerovnik tužbeno pravo.

Da obligacija neutuživa nije izgubila kao obligacija pravnu kriepost svoju, ukazuje se u tom najjasnije, da se njezino izpunjenje ne smatra platežom ne duga (§. 1432. o. g. z.).[2]

Naveli smo gore, da se obligacije nadalje diele na one o b ć e n i t o g p r a v a i na one t r g o v a č k o g p r a v a. Prve prosudjuju se po općenitom privatnom pravu, a posliednje po trgovačkom pravu.

Obligacije trgovačkog prava su one, koje se temelje na pravih trgovačkih poslovih, nabrojenih taksativno u §§. 258—259. trgovačkog zakona, zatim, koje proizviru iz trgovačkih posala u užjem smislu, na ime iz obligatornih odnošaja izmedju članova jednog trgovačkog družtva te izmedju vlastnika trgovačkog posla (odnosno obrta) i njegovih pomoćnika (kalfa); napokon obligacije temeljeće se na mešetarskih poslovih, navedenih u naslovu devetom trgovačkog zakona. Uz to imademo i prestupaka skroz trgovačke naravi, iz kojih može nastati obligacija na ime, ako tko zloporabom tvrdke koje bude oštećen u pravih svojih (§. 24. trg. zak.).[3]

O b l i g a c i j e u o b ć e n a s t a j u po pravnih poslovih, smierajućih upravo na utemeljenje obligacija, i to ili u sljedstvu jednostavnog očitovanja volje (kao n. pr. odredbom očitovanja posliednje volje) ili u sljedstvu medjusobnog utanačenja stranaka. U poslednjem slučaju zovu se obligacije p o g o d b e.

Zatim nastaje obligacija jednostranim činjenjem, kojim se dira u tudja prava. Ovo činjenje može biti dopušteno i nedopušteno; prvo postoji kod poslovodstva bez naloga (negotiorum gestio), a drugo kod deliktah (dolosnih i kulposnih). Napokon nastaju obligacije same po sebi iz stanovitih okolnostih, t. j. nastaju iz nekojih stanovitih pravnih posala, a da nije odnosni pravni posao smierao na to, da stvori obligaciju (obligationes quasi ex contractu), t. j. obligacije glede kojih §. 859. o. g. z. kaže, da se osnivaju neposredno na zakonu. Od ovih bit će govora više kod tumačenja §. 859. o. g. z.

Gradjanski zakon sadržaje u razdjelu drugom ponajprije ustanove o obligacijah iz pogodbah, medju ovimi i one poslovodstva bez naloga, a zatim ustanove o obligacijah iz deliktah.

Ustanove, tičuće se utvrdjenja, preinake i ukinuća prava i obveza, koje se takodjer tiču ponajglavnije obligacija te se malom iznimkom odnose na prava na stvari, sa-

[1] Hasenöhrl I. str. 29—31. Vidi i protivno mnienje Ungerovo, sistem II. str. 437; opazka 6. i 10.

[2] Hasenöhrl I. str. 33.

[3] Hasenöhrl I. str. 45.

Digitized by Google

držane su u posebnom dielu gradj. zakonika, na ime u dielu trećem pod naslovom „o ustanovljenjih zajedničkih glede prava osoba i prava na stvari".

U razdjelu drugom razpravlja gradjanski zakonik o pogodbah u poglavjih 17—29. i to u poglavju 17. o pogodbah u obće, a u ostalih o posebnih vrstih pogodba, u ovih opet o jednostranih pogodbah u poglavjih 18—22.[1] a o dvostranih u poglavjih 23—29. O obligacijah iz delikta pako razpravlja gradjanski zakonik u poglavju 30.

I. O pogodbah u obće (poglavje 17.). U zamienjenih očitovanjih dvijuh ili više strana izražena složna volja o stanovitoj činitbi, koju jedna drugoj izvršivati imade, zove se pogodba (conventio, pactio, contractus) u užjem smislu. U širjem smislu je pogodba suglasnim očitovanjem dvijuh ili više stranaka postignuta složna volja (njihova), po kojoj se imade stanoviti pravni odnošaj utemeljiti, preinačiti ili ukinuti, svejedno da li se taj pravni odnošaj tiče samih ugovarajućih stranaka ili trećih osoba.

Pogodba predpostavlja, da su ugovarajuće stranke (subjekti pogodbe) sposobne steći prava, i skrbiti se sami kao što treba o svojih poslovih, a ako im manjka ovo posliednje svojstvo, da pristaju na pogodbeno utanačenje njihovi po zakonu zato pozvani zastupnici (tutori ili skrbnici kod malodobnikah; skrbnici kod bjesnih, ludih, slaboumnih, razmetnikah i nepritomnih i zakonom ovlašteni zastupnici kod občinah itd.), a po okolnostih i zato pozvane oblasti (n. pr. kod malodobnika, koji prihvaćaju pogodbom koji teret skopčan s obećanjem ili obećavaju sami što, privoljenje nadtutorstvene oblasti).

Što se ište, da je tvrda pogodba, sklopljena s občinom, koja stoji pod osobitom skrbi javne uprave ili s njezinimi pojedinimi članovi ili zastupnici doznaje se iz njezinog ustava i iz zakona političkih.

Pogodbe mogu se sklopiti ustmeno ili pismeno te nisu u pravilu vezane na stanovitu formu. Samo, ako su stranke naročito ugovorile, da će učiniti pismenu pogodbu, pogodba drži se da nije sklopljena, dok ju stranke ne podpišu.

Ako ima više subjekta sa strane ovlaštenika (vjerovnika) i obvezanika (dužnika), je ovlaštenje i obveza medju njima u pravilu dieljena. Ako dakle dvie ili više osoba obećavaju komu isto pravo na koju stvar, ili ga prihvaćaju od njega; iskanje i dug razdieljuje se polag načela o zajednici dobara.

Osobitim utanačenjem može se ovlaštenje i obveza učiniti nerazdieljivom (solidarnost ili correalnost). To će biti, ako viša osoba obećava komu nerazdieljivo istu cielu stvar na takav način, da se obvezuju izrikom jedan za sve i svi za jednoga. U ovom slučaju svaka pojedina osoba odgovara za cielost, a dužnik mora dati cielu stvar vjerovniku, koji ju prvi zaište, ali čim je jedan vjerovnik po dužniku bio sasvim namiren, ostali suvjerovnici ništa više tražiti ne mogu.

Pogodbe obvezuju jednostrano i dvostrano, kako kada jedna samo strana obećava što god, a druga prihvaća ili obje strane prenose prava jedna na drugu i zamjenito ih prihvaćaju. (Conventiones unilaterales et bilaterales). Jednostrane pogodbe čine se uviek bez plaće, a dvostrane redovito uz plaću. Zato se diele pogodbe u pogodbe bezplatne i uz plaću. — O tome pobliže kod tumačenja §-a 864. o. g. z.

Kod dvostrano obvezanih pogodba, jamči svaka stranka za naročito zajamčeno svojstvo (kakvoću) stvari i za ugovoreni način izvršbe činitbe, a u pomanjkanju posebnog jamstva, za obćenito svojstvo stvari i za obavu činitbe na način takov, kako obćenito donosi narav činitbe obzirom na sposobnosti za odnosnu činitbu, koje se pred-

[1] Valja ovdje opaziti, da se sve pogodbe, navedene u poglavjih 18—22. obć. gradj. zak. na ime darovna pogodba i pogodba, posudna, pogodba zajamska, pogodba o opunovlaštenju ne mogu smatrati absolutno za pogodbe jednostrane. Ovo je absolutno samo pogodba darovna, ostale pogodbe mogu po okolnostih dvostrane pogodbe postati. O tom pobliže kod tumačenja §-a 864. o. g. z.

Digitized by Google

mnievaju da su u onoga, koji se je na činitbu obvezao. Isto tako jamči kod dvostrano obveznih pogodba svaka stran za razmjerje vriednosti činitbe prama vriednosti protučinitbe do polovice vriednosti tako, da u poslovih dvostrano obveznih, ako jedna strana nije primila od druge ni polovinu onoga, što je istoj dala polag običajne vriednosti, zakon daje stranci oštećenoj pravo iskati, da se pogodba ukine i da se stvari povrate u prijašnje stanje, pa se razmjerje vriednosti odredjuje polag onog vremena, kada je sklopljen posao. Ali drugoj strani slobodno je uzdržati posao nadopunjenjem onoga, što ne dostaje do običajne vriednosti (laesio ultra dimidium).

II. Pojedine pogodbe su:

1. Darovna (poglavje 18.) pogodba, kojom se kakova stvar daje komu bez plaće. 2. Pogodba ostavna (poglavje 19.), ako tko uzme tudju stvar pod svoju skrb. 3. Pogodba posudna (commodatum) (poglavje 20.), kada se komu za odredjeno neko vrieme daje kakova nepotrošiva stvar, samo da se njom bez plaće služi. 4. Pogodba zajamska (mutuum) (poglavje 21.), kada se predaju komu potrošne stvari pod uvjetom, da njimi može po svojoj volji razredjivati, ali poslje nekoga vremena, da baš toliko od iste vrsti i dobrote povratiti ima. 5 Opunovlaštenje i ine vrsti poslovodstva (poglavje 22). Pogodba opunovlastna zove se ona pogodba, kojom se tko prima naloženog mu kakova posla, da nastoji o njem u ime drugoga. U ovom poglavju razpravlja se i o poslovodstvu bez naloga (negotiorum gestio), kada se tko, nebuduć na to pozvan, prima tudjeg posla ili da bi odvratio predstojeću kakovu štetu, ili da umnoži korist drugoga. Tto se u tudj posao mieša suprot tvrdo očitovanoj volji vlastnika, ili tko smeta zakonitog vlastnika u upravljanju posla; odgovara ne samo za štetu, koja je od tud postala i za izmakli dobitak, nego gubi još i učinjeni trošak, ako se takov ne može u naravi natrag uzeti.

6. Pogodba zamjene (poglavje 23.), kojom se jedna stvar daje za drugu. 7. Pogodba kupovna (poglavje 24.), kojom se drugomu ustupa kakova stvar za neku odredjenu svotu novaca.

8. Pogodba uporabna (poglavje 25.), kojom se komu daje poraba kakove stvari nepotrošive za neko vrieme i za odredjenu cienu. Ako se stvar, koja je dana u porabu, može upotriebiti, a da se dalje ne obradjiva, tad pogodba uporabna jest pogodba o najmu; ali ako se stvar uživati može samo marljivošću i trudom. zove se pogodba zakupna.

9. Pogodba vrhu usluge za plaću (poglavje 26,), ako se tko obvezuje, da će učiniti kakvu uslugu ili da će što napraviti za odredjenu plaću u novcu. Ovdje ustanovljeni propisi valjaju takodjer za pravdozastupnike (odvjetnike), ljekare, liečnike, vidare, nastojnike, provizore, umjetnike, i za ostale osobe, koje su izriekom ili muče ugovorile za svoj trud kakovu plaću, godišnji stalni dokodak ili inu koju nagradu, u koliko ne obstoje o tom posebni propisi.

10. Pogodba vrhu zajednice dobara (poglavje 27.), koja nastaje, kada dvie ili više osoba pristaju na to, da ulože samo svoj trud ili i svoje stvari radi zajedničke koristi (družtvo na zajedničko tečenje ili ortakluk). Vrsti ortakluka jesu različne i prava njegova protežu se više ili manje polag ugovora medju ortaci učinjenog, po kojem ortaci ti meću u zajednicu samo pojedine stvari ili sume ili cielu vrst stvari n. pr. svukoliku robu, svekolike plodove, sva nepokretna dobra i najposlje cielu svoju imovinu. Nu pogodbe o zajednici svekolike sadašnje i buduće imovine, koja se običajno čini samo medju mužem i ženom, ima se prosudjivati po propisih, koji su dani o toj pogodbi u sliedećem 28. poglavju.

11. Ugovori ženitbeni (poglavje 28.) t. j. pogodbe one, koje se radi saveza ženitbenog čine o imovini i imaju navlastito za predmet miraz, uzmirazje, jutrnji dar, zajednicu dobara, upravljanje i uživanje vlastite imovine, nasljedovanje ili za slučaj smrti odredjeno dosmrtno uživanje imovine i udovičku plaću. Pod mirazom razumieva se ona

Digitized by Google

imovina, što ju žena ili za nju treći tko daje ili obećava mužu da bi lašnje uzdržao troškove skopčane s ženitbom. Uzmirazje zove se ono, što mladoženja ili treći tko odredi nevjesti za umnoženje miraza. Jutrnji dar zove se dar, što ga muž obećava dati ženi svojoj prvo jutro. Zajednica dobara izmedju muža i žene razumieva se samo za slučaj smrti. Zajednica ta daje mužu i ženi pravo na polovinu toga, što se od dobara zamjenito stavljenih u zajednicu bude još nalazilo poslje smrti drugog zakonitog druga. Udovička plaća zove se ono, što se odredjuje ženi za življenje, ako obudovi. 12. Pogodba na sreću (poglavje 29.). Ova nastaje, kada se obećava i prihvaća nada kakove koristi, koja se još nezna. Pogodba ta spada medju pogodbe za plaću ili bez plaće, kako kada druga strana za tu nadu zamjenito nešto obećava ili ne obećava. Pogodbe na sreću jesu: oklada, igra, žrieb (kocka), sve kupovne pogodbe i ine pogodbe, učinjene vrhu prava, kojima se čovjek nada, ili vrhu budućih stvari, o kojih se još ništa nezna; dalje dosmrtni prihodi (rente), družtvena obskrbilišta; najposlje pogodba osiguranja i pomorskih zajmova. Oklada biva tada, kada o kakovom dogodjaju, koji je obojim stranam još nepoznat, strane te ugovaraju medju sobom odredjenu cienu za onoga od njih, koji u tvrdjenju pogodi. Igra je vrst oklade; prava ustanovljena za okladu valjaju i za igre. Žrieb medju posebničkimi osobami, ako smiera na okladu ili na igru, prosudjuje se po propisih, koji su dani za oklade i igre. Ako se žriebom ima riešiti kakova dioba, izbor, ili kakova razprava, tad imaju u tom mjesta takova prava, kakova valjaju i u inih pogodbah. Državne lutrije ne prosudjuju se tako, kao oklade i igre, nego polag osnova svaki put oglašenih. Tko za odredjenu cienu kupuje napoprieko buduće koristi kakove stvari ili nadu tih koristi i taj pravi pogodbu na sreću. Ovamo spada kupovanje kukse kakvog rudnika, i kupovanje nasljedstva što ga je prodavalac primio, ili koje mu je bar pripalo.

Pogodba dosmrtnog prihoda jest ta, kada se obećava komu za novce ili za stvar procienjivu u novcu odredjeno godišnje plaćanje u novcu dok je živa neka osoba. Družtvena obskrbilišta su pogodbe, kojimi se kroz ulog osniva zajednički fond obskrbljivanja za članove, njihove žene ili sirote; te se pogodbe te prosudjuju po naravi i svrsi takovog zavoda i po uvjetih o toj pogodbi ustanovljenih.

Pogodba osiguranja postaje, ako tko uzme na se pogibelj kakove štete, koja bi se mogla dogoditi drugomu bez njegove krivine i za neku cienu obeća mu ugovorenu nagradu.

Ovimi pogodbami, glede kojih ima samo posebnih ustanova u poglavjih 18—29. obć. austr. gradj. zakonika, nisu izcrpljene sve vrsti pogodba. Gradjanski zakon u obće ne spominje sve vrsti pogodba, kojih nije ni moći nabrajati, već ustanovljuje u gornjih poglavjih samo propise o pogodbah, koje u pravilu u prometnom životu dolaze. Nu i od ovih pogodba nisu sve vrsti sadržane u razdjelu drugom II. diela obć. gradj. zak., koji govori o obligacijah ili pravih osobnih na stvari, već ih imade i u dielu III. obćeg gradj. zak., koji govori o ustanovljenjih zajedničkih glede prava osoba i prava na stvari. Kao što u poglavju prvom (o utvrdjenju prava i obveza): o pogodbi poručanstvenoj, koja nastaje, ako se tko obvezuje namiriti vjerovnika za slučaj da prvi dužnik nebi izpunio svoje obveze; o pogodbi založnoj, kojom dužnik, ili ini tko mjesto njega, daje u istinu vjerovniku pravo založno na kakvu stvar, a zatim predaje mu zalog, ako je pokretan, a ako je nepokretan, dopušta mu, da ga upiše u gruntovne knjige. Zatim u poglavju drugom (o preinaki prava i obveza): o pogodbi obnovnoj, t. j. o pogodbi, kojom se preinačuje bez pristupa treće osobe pravni naslov ili glavni predmet kakvog iskanja, dakle, kada stara obveza prelazi u drugu obvezu; o pogodbi ustupnoj (cessiji), kada jedna osoba na drugu prenosi kakvo iskanje i ova prihvaća prenos taj, t. j. kada nastaje preinaka prava s pristupom novog vjerovnika i o pogodbi uputbenoj (assignaciji), ako se obveza preinačuje pristupom novog dužnika, t. j. ako dužnik stavlja mjesto sebe trećega koga za platca i vjerovnika nanj uputi.

Digitized by Google

Sve te pogodbe, o kojih ima osebnih ustanova u obć. austr. gradj. zakonu u prenavedenih poglavjih razdjela drugog II. diela i u poglavjih 1. i 2. III. diela istoga zakonika, zovu se ugovori imenovani (contractus nominati), u oprieci sa ugovori neimenovanimi (contractus innominati), kamo se broje svi ostali ugovori glede kojih ne ima posebnih ustanova u obć. gradj. zakoniku. Nu pogodbe ove neimenovane, nisu zato samo po sebi nekriepostne, što glede njih ne ima posebnih propisa. Ovakove pogodbe, kojih ima nebrojena množina svake vrsti u prometnom životu, imadu se prosudjivati po općenitih načelih, postavljenih za pogodbe u obće u poglavju 27. obć. austr. gradj. zakonika.

Dielenje pogodba na imenovane i neimenovane ima posve drugo znamenovanje u modernom pravu, nego li što u rimskom pravu, po kojem je utuživost pogodba ograničena bila samo na imenovane ugovore. Po obć. austr. gradj. pravu jesu utužive i neimenovane pogodbe, ako imadu sva svojstva, koja se iziskuju za pogodbe u obće.[1]

Pogodbe u obće mogu se na dalje dieliti na consensualne, realne i literalne pogodbe. Consensualne pogodbe jesu one, koje nastaju već samo suglasnom voljom stranaka. Realne pogodbe su one, koje postaju perfektne istom predajom pogodbenog objekta. Napokon su literalne pogodbe one, kojih kriepostna moć zavisi o pismenom sastavku, podpisanom po obiuh ugovarajućih strankah.

Većina pogodba su samo consensualne pogodbe. Medju realne pogodbe broje se po teoriji rimskog prava samo: 1. ostavna pogodba (§. 957. o. g. z.); 2. pogodba posudna (§. 971. o. g, z.); 3. pogodba zajamska (§. 983. o. g. z.) i 4. pogodba založna (§. 1360. o. g. z.).[2]

Medju novimi teoretici je preporno, da li se može u obće uzeti po modernom pravu da ima pogodba realnih. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da se po modernom pravu sve pogodbe consensualnimi pogodbami smatrati moraju, te da se sada više o realnih pogodbah po smislu rimskoga prava govoriti ne može.

S gledišta pravnoga treba lučiti suglasnost volje o obaviti se imajućoj činitbi i na temelju ove suglasnosti volje preduzeto izpunjenje preuzete obveze (činitbe, predaje stvari). Ne može li takov ugovor po okolnostih obstojati, ili ne može li se on utužiti, a da se ujedno, kada je postignuta suglasna volja stranaka o obaviti se imajućoj činitbi (predaji stvari), i ova činitba ne izvrši (stvar ne preda), to se onda ugovor takov u slučaju ovom može označiti realnim ugovorom, jer je obstanak same pogodbe u takovu slučaju ovisan o izpunjenju činitbe (o predaji same stvari). Ali, ako obstoji isto pravno odnošenje, da li predhodi izpunjenju činitbe čisto obligatorna pogodba, a izpunjenje činitbe (predaja stvari) kasnije nastupi, ili da li utanačenje pogodbe sa obavom činitbe (predajom stvari) se sudara, ima se staviti težište na samo utanačenje pogodbe, dočim je izpunjenje činitbe samo pravna nuždna posljedica pogodbe. Izpunjenje činitbe (predaja stvari) dakle ne pridonosi k utanačenju same pogodbe, već čini samo dio učina za obligatorni odnošaj, koji nastupa nakon izpunjenja činitbe. Predajom stvari mienja se obligatorni odnošaj samo tako, kao što se u obće svaki iz pogodbe postavši pravni odnošaj mienja činitbom obavljenom po jednoj strani; samo pogodba pako ostaje perfektna, svejedno, da li je došlo ili nije do predaje stvari.

Ako se na ime sklopi pogodba, po kojoj ima jedna stran drugoj stanovitu stvar predati uz to, da druga preuzme obvezu stvar povratiti, to se razumije samo po sebi, da obveza na povratak stvari nastati može onda istom, ako je prije uzsliedila predaja stvari. Ali zato postoji ipak prije predaje stvari takodjer obligatorni odnošaj od časa sklopljene pogodbe do predaje stvari, i to svakako za stranu onu, koja ima stvar predati. Kod bezplatne pogodbe zajma i posudbene pogodbe, postoji bezuvjetna ob-

[1] Hasenöhrl I. str. 318.
[2] Stubenrach II. str. 195.

Digitized by Google

veza za zajmodavca ili posuditelja već kod postanka pogodbe, a prelazi na zajmoprimca ili posudovnika nakon predaje stvari. Kod pogodba za plaću je već od časa sklopljene pogodbe utemeljena za obe strane bezuvjetna obveza iz pogodbe; tako kod uporabne pogodbe za uporabodavca obveza na predaju stvari u porabu, a za uporaboprimca obveza na platež najamnine. Po bezplatnoj pogodbi ostavnoj napokon obvezuje se prije predaje samo čuvaoc na primanje stvari na čuvanje.

Time, što rekosmo, hoćemo samo da dokažemo, da pogodba koja obvezuje jednu stranu na povratak stvari i prije predaje stvari utuživa biti može. Razumieva se pako, da ako prigodom sklapanja pogodbe obje strane suglasno volju svoju na utanačenje dotične pogodbe izrazuju samom predajom odnosno primanjem stvari, da se prije ne može govoriti o kakvom predhodnom obligatornom odnošaju, kao što u gore navedenih slučajevih. Ali svakako su i gorenavedeni slučajevi mogući, pa se ne može kao pravilo izreći, da gorenavedene četiri pogodbe, na ime pogodba ostavna, pogodba zajamska, pogodba posudna i pogodba založna, ne mogu biti utužive prije predaje stvari, kao što je to načelo po rimskom pravu obstojalo.[1]

Pismeno morajn samo sliedeće pogodbe sklopljene biti da budu tvrde i kriepostne: 1. Darovna pogodba, kod koje se predaja odmah ne obavlja (§. 943. i 956 o. g. z.); 2. ortačka pogodba, koja se tiče samo sadašnje ili samo buduće imovine (§. 1178. o. g. z.); 3. pogodba nasljedovna, sklopljena medju mužem i ženom, kojom se obećava budnća zaostavština ili dio njezin i obećanje ovo prihvaća se (§. 1249. o. g. z.); 4. pogodba obranička (§. 377. grpp.).

Mogu se na dalje pogodbe dieliti na glavne i uzgredne (pobočne). Prve mogu obstojati same za sebe, dočim druge predpostavljaju, da već obstoji stanovita obveza. Tako su uzgredne pogodbe: 1. pravo stvar nazad kupiti (§§. 1068—1071. o. g. z.); 2. priuzdržaj stvar nazad prodati (§. 1071. o. g. z.); 3. priuzdržaj prava prekupa (§§. 1072—1079. o. g. z.); 4. kupovanje na ogled (§§. 1080—1082. o. g. z.); 5. ugovorena odustatnina (§. 909. o. g. z.); 6. ugovorena konvencionalna globa (§. 1336. o. g. z.); 7. obveza trećega za dužnika (§. 1344. o. g. z.); 8. založna pogodba (§. 1368.); 9. obnova (§. 1376. o. g. z.); 10. nagodba (§. 1380. o. g. z.); 11. ustup (§. 1392. o. g. z.) i 12. uputa (§. 1400 o. z.).

Konačno mogu se pogodbe dieliti na materielne i abstraktne. Materielne pogodbe su one, kod kojih je „causa" integrirani dio same pogodbe, a abstraktne, koje postoje bez „causae".

Pod causom (pravnim razlogom) razumievamo motiv i svrhu pogodbe, radi koje se ona sklapa (causa eficiens i causa finalis). Razumno neće nitko sklopiti pogodbu bez razloga ili bez svrhe. Pogodbe uz plaću sklapaju se redovito za to, da se dobije protučinitba, koja je svrha pogodbe, a kod pogodba bezplatnih leži svrha u pravilu u vlastitoj činitbi.

Nu od toga pravila može biti i iznimaka, te može se dogoditi, da je svrha ili motiv pogodbe drugi, nego li protučinitba, a može se i utanačenjem jedne pogodbe spojiti više svrha. N. pr. komu je naložena po oporuci dužnost, da stanovitu stvar proda pod inakimi posljedicami u oporuci navedenim, tomu je kod prodaje upitne stvari svrha da izbjegne posljedice, koje bi ga u protivnom slučaju stigle, dočim je kupovnina protučinitba, koja je kao svrha gledom na prvu svrhu, drugotna.

Svrha nije u pravilu za obstojnost pogodbe odlučna, te ne spada k pravnom učinu pogodbe. Svrha mora biti vidljiva iz ugovora samo onda, ako je identična sa činitbom

[1] Vidi o tom Hasenöhrl I. str. 331—333. te po njemu u opazki 35. str. 333. navedena mnienja Habietineka, Puchte i Sintenisa.

Digitized by Google

i protučinitbom, a to samo zato, što je uprava onda svrha, činitba i protučinitba. Zato, ako ne leži činitba i protučinitba u svrhi samoj, ne trebaju da su ugovarajuće stranke složne glede svrhe pogodbe, pače niti ne mora znati jedna strana što je druga pogodbom dotičnom namjeravala, t. j. koja joj je bila svrha, što je pogodbu utanačila.

Iznimno valja ipak paziti na svrhu kao takovu, t. j., ako je svrha nedopustljiva, u kojem slučaju postaje sama pogodba nedopustljivom.

Causa u smislu gore razloženom označuje se causom „obligandi" u oprieci sa causom „debendi", t. j. kojim se izrazom označuje razlog, zašto se tko obvezuje, ili posljedica postanka obligacije.

Za svaku pogodbu potrebno je causa subjektivna i objektivna. Subjektivnom causom označuje se svrha pogodbe, a objektivnom causom činitba ili protučinitba pogodbe. Svako obećanje u pogodbi je causa protuobećanja, a oba skupa obećanje i protuobećanje čine pogodbu. U praktičnom životu ne obećaje se nikada abstraktno, već se obećaje za to, da se dobije od protustranke takodjer činitbu ili pako, da se protustranki namakne kakova korist.[1]

Abstraktne pogodbe su one, kako smo već gore iztaknuli, kod kojih se ne gleda na causa, t. j. iz kojih ne mora vidljiv biti ni razlog ni svrha pogodbe, odnosno protučinitba. Medju abstraktne pogodbe broje nekoji teoretici mjenbene izjave, trgovačke naputnice i izdavanje papira, glasećih na donosnika.[2]

Većina novijih teoretika misli, da su abstraktne pogodbe nemoguće, jer da je označenje abstraktnih pogodba po načelih stipulacije (po rimskom pravu) nemoguće za moderno pravo, pošto se protive propisom pozitivnog prava. Dopuštaju samo vrst posala, koji su u promet stupili na mjesto rimske stipulacije. Ovo su obligacije, kod kojih je pravo tražbine spojeno s posjedom papira, te koje mogu prelaziti na drugoga samo predajom papira budi sa naledjem, budi bez naledja. Spomenuti teoretici ne drže, da se tražbine iz papira, glasećih na odredbu ili na posjednika donosnika, temelje na pogodbah, već na jednostranih pravnih poslovih, tako da se može govoriti samo o abstraktnih pravnih tražbinah, ali ne o abstraktnih pogodbah.[3]

II. Obligacije iz delikta.[4] O ovih obligacijah sadržane su ustanove u poglavju 30. obć. gradj. zak. Ustanove ove temelje se na općenitom načelu, da se šteta, prouzročena krivinom, nadomjestiti ima. Šteta je pako svaki kvar, učinjen komu god u imovini, u pravih ili na njegovoj osobi. Šteta može biti učinjena ili navalice ili nehotice. Navalice učinjena je šteta ili u zloj namisli, ako je učinjena znajući i hotomice (dolosno) il u nepažnji (culposno), bila ta prouzročena s neznanstva, s nedostatka nadležne pomne ili nadležne marljivosti. Izmedju štete u pogodbenih i štete u izvanpogodbenih odnošajih ne čini zakon nikakove razlike.

Ne ima se oštetiti šteta učinjena po onom, koji se služi svojim pravom unutar granica pravnih, ako ona od tuda proizlazi, kao što se ne ima odštetiti ona šteta, koja je prouzročena po kakovom djelanju nehotice, i u koliko nije prouzročena po komu, koji je sebe stavio u prelaznu zabunu pameti. U ovom slučaju valja da odgovara treći, koji je svojom krivinom stavio oštecioca u to stanje.

Isto tako imadu naknaditi štetu, počinjenu po ludih, slaboumnih i djeci, osobe one, koje su zanemarili pažnju njima povjerenu nad pomenutimi osobami, i kojimi se iz toga zanemarenja šteta pripisati može.

---

[1] Hasenöhrl I. str. 336—346.
[2] Vidi Stubenrauch I. str. 396.
[3] Hasenöhrl I. str. 354.
[4] Mi rabimo rieč delikt mjesto rieči prestupak, jer je ovaj izraz preuzak za smisao „delikta", koji ima pred očima naš gradjanski zakon, koji rabi rieč ovu ne samo za prestupke već za svaki čin, kojim je šteta učinjena u zloj namisli, u nepažnji ili s nedostatka nadležne pomnje.

Digitized by Google

Ako je koga oštetilo kakvo živinče, odgovara zato onaj, koji je živinče na to natjerao, nadražio ili čuvat ga zanemario. Sam nenadani slučaj škodi onomu, u čije ga se je imovini ili osobi dogodio. Ali ako je tko slučaj nenadani prouzročio po svojoj krivini, ili, ako se je bez nužde miešao u tudje poslove, taj odgovara za svukoliku štetu, koja se inače nebi dogodila.

Mjera odštete ima se po sudu u slučajevih, gdje nije u tom pogledu već u pogodbah predvidjeno, ustanoviti po veličini krivnje.

U slučaju učinjene štete po dokazanoj zloj namisli ili po velikoj nepomnji (dolus i culpa lata), ima dotičnik, koji je počinio štetu naknaditi ne samo štetu u pravom smislu, već dati puno zadovoljenje, t. j. naknaditi i izmakli dobitak, kojemu se je oštećenik po običajnom hodu stvari nadati mogao. U drugih slučajevih (kada predleži samo culpa levis), ima se naknaditi samo šteta u pravom smislu. Onomu, koji je oštećen u pogodbenih odnošenjih, pripada svagda podpuno zadovoljenje.

Obveza naknade štete prelazi na nasljednike.

Poglavje sedamnaesto.

O pogodbah u obće.

Temelj prava osebnih na stvari.

§. 859. Prava osobna na stvari, polag kojih je jedna osoba obvezana drugoj činiti što, osnivaju se ili neposredno na zakonu, ili na pogodbi, ili na šteti, koju je tko imao.

§. 860. Slučajevi, u kojih zakon daje neposredno komu osobno pravo na stvari, naznačeni su na svojih mjestih. O pravu naknadjenja štete govori se u poglavju tridesetom.

Što su prava osobna na stvari ili pravije obligacije, razpravljali smo već gore u uvodu k razdjelu drugom obć. gradj. zak., te nam treba ovdje samo pozvati se na ono, što smo tamo rekli.

U §-u 859. o. g. z. veli se, da se obligacije osnivaju ili neposredno na zakonu, ili na pogodbi, ili na šteti, koju je tko imao. Po tom razlikuje gradjanski zakonik samo tri načina postanka obligacija, dočim su bile po rimskom pravu četiri (obligationes ex contractu, ex delicto, quasi ex contractu, quasi ex delicto).

O obligacijah, temeljećih se na pogodbi i o onih, koji se osnivaju na šteti, koju je tko imao (ex delicto), razpravljali smo takodjer već u uvodu k razdjelu drugom gradj. zak. Valja nam s toga samo ovdje tumačiti, što se ima razumievati pod obligacijah (ili kako §. 859. o. g. z. kaže: o pravih osobnih na stvari), osnivajućih se na zakonu.

U obće nastaju obligacije: 1. s voljom dužnika, 2. bez volje dužnika. Medju obligacije prve vrsti spadaju pogodbe i po okolnostih jednostrana obećanja, a medju obligacije druge vrsti: one iz delikta i one koje nastaju po stanovitih dogodjajih i odnošajih. Ove posljedne naznačuje naš gradjanski zakonik kao obligacije, koje se osnivaju na zakonu. Ova oznaka nije nipošto pravilna, jer neposredno iz zakona, osim kod privile-

Digitized by Google

gijah, ne proizvire nikakvo subjektivno pravo. Gradjanski zakon hoće time, što veli, da ima obligacija, koje se osnivaju na samom zakonu, samo kazati, da ima slučajeva u zakonu, u kojih nastaje obligatorna tražbina, a da k tomu ne doprinosi koji od učestnika, t. j., da obligatorni odnošaj nastaje iz stanovitih slučajeva već z a j e d n o sa samim stanovitim dogodjajem bez uticanja od strane učestnika. Ali upravo, što mora stanoviti dogodjaj nastati prije, nego što se o postanku obligacije govoriti može, ne može se reći, da se obligacija osniva na samom zakonu, već samo d a p r o i z v i r e p o s r e d n o i z z a k o n a.[1]

Tako nastaje iz dogodjaja, što su roditelji osiromašili, obveza za djecu pristojno ih uzdržavati (§. 154. o. g. z.); iz dogodjaja, što je stvar izgubljena i po stanovitoj osobi nadjena, obveza za vlastnika stvari, da nalazniku naknadi troškove i da mu plati na njegovo zahtievanje deset od sto obćenite vriednosti kao nagradu (§. 391. o. g. z. i t. d.

§. 861. Tko očituje, da će svoje pravo prenieti na koga, to jest, da će mu nešto dopustiti, nešto dati, da će zanj nešto učiniti, ili radi njega nečega se ostaviti, taj čini obećanje; ako drugi prihvati valjanim načinom obećanje to, tad suglasnom voljom obojih strana nastaje pogodba. Dok traju ugovori i dok obećanje još nije učinjeno, ili nije ni prije ni poslje prihvaćeno, dotle ne nastaje pogodba.

U ovom §-u definira gradjanski zakon pogodbu dosta jasno.

Veli, na ime, da nastane pogodba suglasnom, voljom dvijuh strana, kojom jedna obećaje, da će svoje pravo prenieti na koga, da će mu nešto dopustiti, nešto dati, da će zanj nešto učiniti, ili radi njega nečesa se ostaviti, a druga prihvaća valjanim načinom to obećanje.

Definicija ova odgovara, istina, posvema pojmu pogodbe, ali je preuzka, jer bi se iz nje moglo zaključiti, da predmet pogodbe mogu biti samo pravni odnošaji samih pogodbenih (ugovarajućih) stranaka. Pošto pako imade i valjanih pogodba, kojimi se ustanovljuju i pravni odnošaji trećih osoba, to se pogodbom u obće (u širjem smislu) ima smatrati zamjenitim očitovanjem izražena volja dvijuh ili više stranaka, kojom se utemeljuje, preinačuje ili ukida stanoviti pravni odnošaj u obće (dakle ne gledeć na to, da li se ovaj pravni odnošaj tiče samih pogodbenih stranaka ili trećih osoba).[2]

Da je pogodba u korist trećega po austr. pravu moguća, u tom su složni svi noviji komentatori. Primjer o ovakovih pogodbah imamo u pogodbi osiguranja života, kojom se ustanovljuje, da se po smrti osiguranoga, osigurana svota ima platiti trećoj osobi — pogodovniku.[3]

U svakom slučaju moraju biti predmetom pogodbe samo p r a v n i odnošaji ugovarajućih stranaka i trećih osoba. Složna volja stranaka, kojom se uredjuju drugi odnošaji, označuje se u vulgarnom smislu rieči, istina, takodjer pogodbom, ali ne p r a v n i m poslom, pogodbom u j u r i d i č n o m smislu.[4]

Zahtieva se nadalje za svaku pogodbu, da je volja stranaka upravljena na jedan te isti predmet, t. j. da jedna strana za sebe ili trećega koga hoće da dobije pravo na isti onaj čin, koji se druga strana očituje pripravnom obaviti. Bez složne volje obih

---

[1] Unger sistem I. str. 540., opazka 6. i str. 545., opazka 22., zatim II. str. 4.

[2] Vidi o tom Unger, Sistem I. str. 41. i 169., Stubenrauch II. str. 184., Kirchstetter 443. Protivno Savignij III. str. 309., koji označuje pogodbom: suglasnim očitovanjem ujedinjena volja stranaka, kojom se ustanovljuje stanoviti njihov (vlastiti) pravni odgnošaj.

[3] Hasenöhrl str. 413—443.

[4] Unger Sistem II. str. 169. §. 93. opazka 3.

Digitized by Google

ugovarajućih strana u tom pogledu ne nastaje pogodba. Složna volja ugovarajućih strana očituje se s jedne strane u obećanju, t. j. u izjavi jednog kontrahenta, kojom se obvezuje na stanovitu činitbu u korist drugoga kontrahenta, odnosno dotične treće osobe, koje se pravni posao tiče; a s druge strane u prihvatu obećanja toga, t. j. u izjavi volje drugog kontrahenta, da hoće steći pravo na obećanu činitbu.

Znanost pozitivnog prava je u suglasju sa filozofičnom pravnom naukom prije zastupala mnienje, da jednostrano očitovana volja od strane jedne, kojom se obvezuje na stanovitu činitbu, ne može samo tvoriti obligaciju i onda, ako je ona to i namjeravala, već da je uviek potrebno, da nastaje obligacija, i sudjelovanje budućeg vjerovnika; da dakle jednostranim obećanjem dužnika (obvezanika) bez prihvata toga očitovanja sa strane vjerovnika obligacija ne nastaje. Istom u novije vrieme dopušta pravna znanost, da može obligacija nastati i jednostranim obvezatnim očitovanjem dužnika.[1]

Ne postoji nikakov nutarnji razlog zašto nebi mogla volja dužnika, kojom se obvezuje na stanovitu činitbu, utemeljiti obligaciju.

Da obligacija u svakom slučaju beziznimno samo složnim djelovanjem volje vjerovnika i dužnika nastati može, bez sumnje je samo krivi nazor.

Ne gledeć na obligacije iz delikta, poznaje već rimsko pravo jednostrane pravne poslove, sadržavajuće obveze za dužnika, koji utemeljuju obligacije kao n. pr. tako zvane pollicitationes.[2]

Naše današnje pozitivno pravo priznaje, da ima jednostrano obvezujućih čina, koji mogu utemeljiti obligacije, ali ovi čini nisu u sistemu prava uzporedjeni pogodbam. Pogodba bo svaka utemeljuje namjeravanu obligaciju, dočim jednostrano obećanje samo iznimno stvara obligaciju.

Etični temelj svakoj pogodbi je „fides"; kod obligatorne pogodbe valja zato uzeti obzir na izjavu volje jedne strane i vjeru (pouzdanje, fides) druge strane; te izjava volje strane, koju je očitovao, veže ju samo u toliko, u koliko je u drugoj strani prouzročila vjeru, da će se izjava volje s prve strane i izpuniti.

Kod prosudjivanja obvezatnosti izjave volje ima se više gledati na vjeru (pouzdanje), pobudjenu u vjerovnika, nego na volju onoga, koji je obećanje učinio.

Fides i potreba prometa donose sobom, da, ako A B-u piše: „Ja sam voljan s tobom sklopiti sljedeću pogodbu: . . . . , ako u roku od tri dana nato pristaneš", on (A naime) i za to vrieme (od tri dana) B-u svojoj rieči obvezan ostati mora; jer izjava volje A-ove postala je već u ovom stadiju faktorom u prometnom životu. Gornjom izjavom naime, učinio je A B-u ponudu, koja mu je mogla služiti temeljem, da o njoj razmisli. Kako bi pako mogao B uzeti ponudu A-ovu u ozbiljno razmatranje, ako bi bio nesiguran, da li nije A već medjutim drugog mnienja?

Za prosuditi pako, da li je jednostrano takovo obećanje od obvezatne moći, valja razmatrati, da li je volja izražena s jedne stranke doista tako, da je morala pobuditi u protustranki vjeru, da je prvoj stranki, koja je očitovala tu volju, do sbilje, da će ponudu i izvršiti, a s druge strane, da li postoji nuždna potreba prometna, koja opravdava da se pol ugovora mjesto podpunoga valjanim smatra.

---

[1] Čitaj Siegel „Das Versprechen als Verpflichtungsgrund im heutigem Recht" god. 1873.

[2] Pactum est duorum consensus atque conventio; pollicitatio vero offerentis solius promissum. L. 3. pr. D. 50. 12.; Hasenöhrl II. str. 2.

[3] Ovo se izrazuje već rieču „creditor" (vjerovnik) zatim mnogimi inimi izrazi kao: „alicui dare", „fidem alicuius sequi", „fidem suam solvere", „persolvere", liberare", „fidem suam obligare", „adstringere", „interponere", „fidem frustari", „fallere", „violare", „fidem contractus", „frangere", „fidem rumpere" itd. (I. 25. pr. D. 13. 5. I. 6. Cod. IV 39. I. 1. §. 4. D. 16.

Digitized by Google

Kao pravilo može se izreći obzirom na princip vjere (fides), da obećanje veže, ako je učinjenop nakanom, da se time preuzme stanovita obveza, i načinom, kako se u stanovitom slučaju slično obećaje, čim je druga strana očitovala, da se uzda u obećanje (da drži vjeru u obećanju), ili ako si onaj, koji čini obećanje kazati mora, da su rieči njegove već mogle pobuditi vjeru u protustranki te biti povodom, da je ova već glede predmeta ponude što odlučila ili što preduzela. Dovoljna je dakle iznimice i u stanovitih slučajevih samo mogućnost, da tko vjeruje u rieči drugoga te se u njega uzda za to, da bude obećanje obvezatno, ako je dotičnik htio izjavom svojom, kojom je učinio obećanje, tu vjeru u onoga, komu je učinio obećanje, prouzročiti.[1]

Jednostrani obvezujući čini, kojim austr. zakon daje kriepost obligacije jesu, osim zapisa, pogodbena ponuda, pogodba u korist trećega, javno obećanje nagrade (Auslobung), papir glaseći na odredbu (ordre). O pogodbenoj ponudi razpravljali smo sada; primjer pogodbe u korist trećega naveli smo gore. Pod javnim obećanjem nagrade (Auslobung) razumieva je javno obećanje činitbe osobi onoj, koja ima stanovitu drugu činitbu obaviti. Ovamo spada obećanje (razpisivanje) nagrade za nalaznika izgubljenih stvari, u koliko ona prekoračuje zakonom ustanovljeni iznos; razpisivanje nagrade za uhvaćenje zločinca; razpisivanje nagrade za umjetnička i znanstvena djela itd.

Papir, glaseći na posjednika, je izprava, po kojoj je svaki posjednik njezin obvezan u njoj obećanu činitbu zahtievati od izdanika.

Papir, glaseći na odredbu, je izprava, po kojoj se izdatnik obvezuje na činitbu u njoj obećanu posjedniku u izpravi samoj navedenu ili naledjom izkazanu.[2]

Ovamo broje još nekoji komentatori i javno dražbovanje.[3]

§. 862. Ako nikako vrieme nije bilo ugovoreno da se prihvati obećanje, ustmeno obećanje ima se prihvatiti bez odlaganja. Ako li je obećanje pismeno, treba gledati, da li se obje strane nalaze u istom mjestu ili ne. U prvom slučaju obećanje valja prihvatiti i objaviti obećavajućoj strani, da je prihvaćeno, u dvadeset i četiri sata; a u drugom slučaju u takovo vrieme, koje je potrebno da odgovor dvaput stigne; inače je obećanje prestalo. Prije nego mine vrieme ustanovljeno, obećanje ne može se poreći.

Izjave volje ugovarajućih stranaka, koje se sjedinjuju u pogodbi, ne posliede u pravilu istodobno već jedna sliedi iza druge.[4]

Izjava stranke, koja kod pogodbe predhodi, zove se obećanje, ponuda (ofert) i onaj koju ponudu učini: ponudioc (stranka obećavajuća), (oferent); ovoj pako sliedeća izjava: prihvat (acceptatio), a onaj koji tu izjavu čini prihvatnik (acceptant).

Za obe ove izjave volje ugovarajućih stranaka, da se sjedinjuju u pogodbi, t. j. da nastaje pogodba, zahtieva se, da se slažu ne samo u materialnom, već i u formalnom pogledu.

Da bude ponuda pravovaljana, t. j. sposobna da utemeljuje pogodbu valja: 1. da je ponuda učinjena od jedne od ugovarajućih stranaka, bila ta dužnik ili vjerovnik; 2. da je ponudioc (obećavajuća stranka) gospodarom svoje volje, t. j. da ima sbiljsku volju obvezati se učinjenom ponudom (držati obećanje), ako se ponuda po drugoj stranki pri-

---

[1] Čitaj Dr. Franz Hofman: „Die Entstehungsgründe der Obligation, insbesondere der Vertrag mit Rücksicht auf Siegels das Versprechen als Verpflichtungsgrund" 1874.

[2] Hasenöhrl II. str. 3, 6, 17. i 83., Stubenrauch II. str. 186.

[3] Stubenrauch II. str. 186.

[4] Od toga pravila može biti iznimnih slučajeva, n. pr. ako se pogodba sklopi podanjem ruke.

Digitized by Google

hvati; zato mora pako ponuda izjavljena biti prama samoj drugoj ugovarajućoj stranki s nakanom, da ona za tu ponudu dozna; 3. da sama ponuda sadržaje bitne uvjete pogodbe, jer ona ima sačinjavati jednu od izjava volje za buduću pogodbu.

Ponuda (obećanje) smatra se perfektnom i obvezatnom od časa onog, od kojeg je po ponudiocu (obećavajućoj stranki) sve učinjeno, što omogućuje, da onaj, komu je ponuda ili obećanje učinjeno (oblast) znanja od ponude dobije. Da se ovaj doista o ponudi ili obećanje znanja pribavi (n. pr. da čita ponudu, koja mu je dostavljena), nije potrebno za perfektnost ponude, ako je i ovo potrebno kao preduvjet prihvata za samo utanačenje pogodbe. Dovoljno je dakle za perfektnost same ponude ili obećanja, ako je učinjeno načinom takovim, po kojem druga strana za nju doznati može. Ponuda je po tom perfektna kod ustmene pogodbe, ako je protustrana ponudu ili obećanje čuti mogla, ma na izjavu sa strane obećavajuće stranke pazila nije, budi to radi nepazljivosti ili iz inog kojeg razloga.

Medju nepritomnimi smatra se ponuda perfektnom, ako je obećavajuća stranka ponudu ili obećanje priobćila drugoj stranki po glasniku, čim joj je glasnik ponudu ili obećanje izručio; a ako je učinjena ponuda ili obećanje pismeno, čim je pismo stiglo u ruke druge stranke, svejedno, da li je ona pismo, koje je primala, otvorila te čitala ili nije.

Ne ima o tom prepora, da ponuda ili obećanje ne radja nikakvim pravnim učinkom, ako je po obećavajućoj stranki opozvano prije nego što je za nju doznala protustranka, kojoj je bila ponuda ili obećanje namienjeno. t. j. ako je opoziv ponude dospio do nje prije nego ponuda. Isto to valja i za slučaj, da opoziv zajedno s ponudom do druge stranke stigne, jer i onda ne stoji ponuda ili obećanje.

Preporno je samo, da li se može ponuda ili obećanje opozvati iza kako je za nju doznala već druga strana. Po općem pravu moglo bi se obećanje opozvati sve dok sama pogodba ne postaje perfektnom, t. j. sve dotle, dok druga strana ne prihvati ponudu. Nu u modernom pravu prisvojeno je načelo, da se ponuda, odnosno obećanje, koje je već stiglo u ruke druge strane, ima smatrati neopozivim u toliko, da je obećavajuća strana dužna ostati kod svoje rieči stanovito vrieme, opredieljeno po samih ugovarajućih strankah, odnosno po samoj obećavajućoj stranki, ili u pomanjkanju takove uglave, stanovito zakonom za taj slučaj opredieljeno vrieme.

Ponudioc ili obećavajuća stranka može obvezu svoju, koju preuzima ponudom ili obećanjem, ograničiti u samoj ponudi ili obećanju na stanovito vrieme tako, da obveza njezina iz ponude ili obećanja prestaje čim upitno vrieme mine, ako nije u ovom vremenu (u otvorenom roku) sliedio prihvat s protivne strane, kojoj je ponuda ili obećanje učinjeno.

Nu, ako je obećavajuća stranka propustila ograničiti svoju obvezu iz ponude ili obećanja na stanovito vrieme, ne ima ista njezina obveza trajati, dok je drugoj stranki volja očitovati se, da li prihvaća ili ne prihvaća obećanje, jer vremenita obveza, temeljeća se na ponudi, ili obećanje leži već u prelaznoj naravi same ponude ili obećanja.[1]

U općem pravu ne ima ustanove, kako dugo ima biti obećavajuća stranka u obvezi sa njezinim obećanjem drugoj stranki. Austr. gradj. pravo pako ima o tom izričnih ustanova u §-u 862. o. g. z. i to posebnih za pogodbe medju prisutnimi, a opet posebnih za pogodbe medju neprisutnimi.

Istina, u §. 862. govori se samo o pogodbah ustmenih i pismenih, a ne o onih medju prisutnimi i neprisutnimi, ali ne ima dvojbe o tom, da isti razumieva pod pogodbami ustmenimi, one, sklopljene medju prisutnimi, a pod pogodbami pismenimi, one utanačene medju neprisutnimi.[2]

---

[1] Hasenöhrl I. §. 49. str. 589—591.
[2] Hasenöhrl I. §. 49. opazka 52. str. 590.

Digitized by Google

Pogodbene ponude ili obećanja mogu se učiniti i medju prisutnimi pismeno, (n. pr., ako je jedna strana niema), a obratno opet takodjer medju neprisutnimi ustmeno, (n. pr. po glasniku, koji ima obećanje jedne stranke drugoj ustmeno priobćiti); zato pako vriedit će ipak u prvom slučaju ustanove §-a 862. za obećanja ustmena, a u drugom slučaju ustanove istog §-a za obećanja pismena, odnosno u prvom slučaju ustanove glede prihvata obećanja, ako su stranke prisutne, a u drugom slučaju, ustanove glede prihvata obećanja, ako stranke prisutne nisu.[1]

Obećanje učinjeno medju prisutnimi (ili ustmeno obećanje, kako veli §. 862. o. g. z.), ima se prihvatiti s mjesta bez odlaganja. Kod pogodba medju neprisutnimi obvezan je ponudioc ili obećavajuća stranka iz ponude tako dugo, dok je zato po njoj ili po obih stranah ustanovljen rok, te valja uz taj rok druga strana da prihvati obećanje. Ako ne ima zato opredieljena roka, treba gledati, da li se obe stranke nalaze u istom mjestu ili ne.

Ako su stranke u istom mjestu, (ponudu) valja prihvatiti i objaviti obećavajućoj strani, da je prihvaćeno, u dvadeset i četiri sata.

Pod „istim mjestom" razumieva se kraj (grad, trgovište, selo itd.), koji se označuje jednim te istim geografičnim imenom, te ima zato izraz: „mjesto" u §-u 862. o. g. z. isto označenje, koje mu daje zakon u §§-ih 34, 37, 72, 79, 81, 289, 390, 495, 578, 589, 597. 1058, 1290. i 1426. o. g. z.[2]

Ako se ugovarajuće stranke ne nalaze na istom mjestu, valja obećanje ponudjujuće stranke prihvatiti te objaviti joj, da je prihvaćeno u takovo vrieme, koje je potrebno, da odgovor dva puta stigne; inače je obećanje prestalo.

Složni su svi komentatori u tom, da vrieme ovo iznositi ne ima nikad manje od dvadeset i četiri sata, t. j. ne manje od vremena, ustanovljena za prihvat obećanja ako su stranke u jednom mjestu; a da ima za temelj računanja vremena služiti samo vrieme ono, koje je potrebno po običnom tečaju stvari — dakle neglededć na osobite slučaje — za pošiljanje pismenih viesti.[3] Način pako, kako ima to računanje sliediti, nije u zakonu jasno ustanovljen, a vlada glede toga razno mnienje.

Mi se slažemo s onimi, koji tvrde, da se ima dva puta samo računati vrieme, koje je potrebno za pošiljanje odgovora obećavajućoj stranki. Cielo vrieme dakle, za koje ima obećavajuća stranka čekati na odgovor, odnosno na prihvat ponude, ima se računati tako, da se jednostavno ustanovi vrieme, koje je potrebno po obćem tečaju stvari i porabom običnih sredstva prometa za pošiljanje ponude (obećanja) od mjesta prebivališta obećavajuće stranke, do mjesta prebivališta stranke, kojoj je ponuda učinjena, te da se zatim vrieme, koje je potrebno da stigne odgovor od ovoga mjesta do mjesta obećavajuće stranke dva puta računa.

Ako se obećevajuća strana ili ponudu prihvatiti imajuća strana prevari glede mjesta, u kojem se druga ugovarajuća strana nalazi, tada postoje sliedeća pravila: Za obećavajuću stranu je samo mjerodavno mjesto, u kojem je držala, da se druga strana nalazi. Za prihvat iziskuje se samo, da isti prispije pravodobno do mjesta prebivališta obećavajuće strane, koje je u obećanju svom naznačila, ili koje je prihvatniku inim načinom poznato, ma da je medjutim prebivalište promienila, u koliko ne bijaše to prihvatniku već prigodom odaslanja prihvata poznato.[4]

Preporno je medju komentatori, kako se ima računati vrieme, za koje valja ponudu prihvatiti, ako je medju strankom uslovljeno da imade ugovaranje brzojavnim

[1] Kirchstetter str. 444, opazka 3.
[2] Stubenrauch II. str. 187., Hasenöhrl §. 49. str. 591., Nippel VI. str. 15. Winiwarter IV. str. 7.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. lipnja 1856. br. 3764. G. U. 194.
[4] Hasenöhrl II. §. 49. str. 591—593.

Digitized by Google

putem poslieditи. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji tvrde da za taj slučaj ne može mjerodavan biti način računanja vremena, ustanovljen u §. 862. o. g. z. za primanje pismene ponude ili obećanja, ako stranke nisu u istom mjestu, već da se u tom slučaju uzeti ima, da ima odgovor odnosno izjava glede prihvata slieditи u kraćem roku, koji pako ne može, gledom na obćenito pravilo §. 862. o. g. z., za prihvat pismenog obećanja manji biti nego dvadeset i četiri sata.[1]

Ustanova §. 862. o. g. z. ne može se uporabiti u slučajevih, ako je obećanje učinjeno osobi, koja je zastupana po otcu, tutoru i skrbniku, niti kod obećanja učinjenih juridičkim osobam, ako treba za valjanost pogodbe da na istu pristaje sud ili ina koja upitnoj ugovarajućoj stranki predpostavljena oblast. U tom slučaju ne može obećavajuća stranka odustati od svoje ponude dok se ne izjavi sud ili odnosna predpostavljena oblast, da odobrava ili ne odobrava učinjenu ponudu. Glede vremena, kada ima poslieditи prihvat ponude ili obećanja kod ugovaranja sa takovom strankom, mjerodavan je propis §-a 865. o. g. z.[2]

Svaki pravni učinak pogodbenog ugovaranja prestaje: a) za obećavajuću stranku glede obvezatne moći ponude prije nego što je po drugoj stranki prihvaćena, b) glede stranke, kojoj je učinjeno obećanje ili ponuda, prije nego što se je izjavila da prihvati ponudu ili obećanje, ako je u slučaju prvom, obećavajuća stranka, a u slučaju drugom stranka, kojoj je učinjena ponuda ili obećanje, umrla, ili izgubila sposobnost djelanja ili pravo razpolaganja s imovinom.[3]

Po konačnoj stavki §. 918. o. g. z. obećanje još neprihvaćeno, ako umre i jedna sama strana u vrieme promišljaja, ne prelazi na nasljednike.

Nastaje još pitanje ovdje od kojeg časa postaje pogoda perfektna, t. j. kada prestaje biti ponuda ili obećanje jednostranim činom, te kada se s drugim za pogodbu potrebnim činom volje — naime prihvatom — sjedinjuje u dvostrano očitovanje volje?

Svaka pogodba prije nego što perfektnom postaje, prelazi kroz četiri stadija. Početak pogodbe čini ponuda ili obećanje, a svršetak prihvat. I kod obećanja i kod prihvata mogu se razlučiti četiri stadija: a) kod obećanja: 1. obećanje ili ponuda, sadržavajuća očitovanje volje obećavajuće stranke (oferenta); 2. priobćivanje izjave ove onomu, kojemu se obećaje ili ponudja; 3. stignuće izjave ove do njega; 4. primanje izjave ove na znanje po istomu; b) kod prihvata: 1. očitovanje volje stranke, kojoj je obećanje učinjeno, da obećanje ovo prihvaća; 2. priobćivanje ove izjave obećavajućoj stranki; 3. stignuće prihvata ovog do nje; 4. primanje prihvata na znanje po njoj.

Obzirom na ova četiri stadija postavljene su po pojedinih pravoslovcih četiri raznovrstne teorije, po kojih se ustanovljuje vrieme, kada se ima pogodba smatrati perfektnom.

Te teorije su: 1. teorija izjave (Aeusserungstheorie); 2. teorija priobćivanja (Uebermittlungstheorie); 3. teorija primanja (Empfangstheorie) i 4. teorija doznavanja (Vernehmungstheorie).

Po teoriji izjave smatra se pogodba perfektnom u času, kada je stranka, kojoj je obećanje učinjeno, prihvat kojim god poznatim načinom izrazila (kao u času n. pr. kada je napisala pismo, kojim očituje da prihvaća ponudu).

---

[1] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 189., a protivno mnienje Hasenöhrla I. §. 49. str. 593., opazka 62., koji ne dopušta, da se u pogledu brzojavnog ugovaranja čini iznimka od obćenitog pravila, ustanovljenog glede prihvata pismenog obećanja medju neprisutnimi.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. lipnja 1866. br. 5313. G. U. 2516.

[3] Stubenrauch II. str. 190. točka 9.

Digitized by Google

Po teoriji priobćivanja, drži se, da je prihvat učinjen i time pogodba perfektnom postala u času, kada je stranka, kojoj je ponuda odnosno, obećanje učinjeno, preduzela sve, što je potrebno, da bude prihvat obećavajućoj stranki dostavljen (u času n. pr., kada je predala na poštu pismo, sadržavajuće izjavu prihvata ponude).

Po teoriji primanja, smatra se pogodba perfektnom u času, kada je očitovanje prihvata stiglo do obećavajuće stranke.

Po teoriji doznanja napokon postaje pogodba perfektnom od časa, kada obećavajuća stranka dozna, da je druga stranka obećanje prihvatila (od časa n. pr. kada je obećavajuća stranka pismo, u kojem je izjava prihvata sadržana, čitala).

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da postaje izjava prihvata, a po tom i sama pogodba perfektnom čim izjava prihvata stigne do obećavajuće stranke, te ona može, da dozna za ovu izjavu. Pristajemo dakle na treću od gorenavedenih teorija, naime na teoriju primanja. Ova je teorija i opravdana ustanovom §-a 862. o. g. z. Ustanova bo ova odredjuje, da obećanje valja prihvatiti i objaviti obećavajućoj stranki, da je prihvaćeno u dvadeset i četiri sata, jer je inače obećanje prestalo. Time je rečeno, da je pogodba perfektna onda, kada se prihvat objavljuje obećavajućoj stranki; ne zahtieva se pako, da si sama stranka o prihvatu znanja doista i pribavi (t. j., da pismo, koje joj je pravodobno u roku navedenom u §. 862. dostavljeno, a ona ga primila, i čitala) jer se inače nebi zakon poslužio izrazom „objaviti obećavajućoj stranki", već bi izrično ustanovio bio, da obećavajuća stranka mora doznati za prihvat.[1]

Razdieljenje pogodba.

§. 863. Svoju volju može svatko očitovati ne samo izriekom riečmi i znaci obće primljenimi; nego i muče takovimi djelanji, koja po razsudjenju svih okolnosti ne daju nikakova razumnoga uzroka dvojiti o njih.

Svako očitovanje volje mora imati stanovitu formu, u kojoj se izrazuje. U kakovoj se pako formi volja očitovati ima, da nastane pogodba, je po modernom pravu svejedno, samo da se iz odnosne forme jasno razabire obstojnost i sadržaj očitovanja volje, odnoseće se na dotični pravni posao. Samo iznimice za neke pogodbe propisuje zakon stanovitu formu, u kojoj valja da ugovarajuća stranka volju svoju izrazuje, da budu pogodbena utanačenja kriepostna, odnosno da radjaju pravnim učinkom.

Tako zavisi o pismenoj formi kriepostna moć stanovitih pogodba, što je naročito u gradjanskom zakoniku kod odnosnih ustanova slovećih o upitnih pogodbah glede svake od pogodba ove vrsti navedeno. Koje su te pogodbe, naveli smo već u uvodu, u kojem smo govorili o obligacijah u obće. Pogodbe te jesu: darovna pogodba, kod koje se predaja odmah ne obavlja; ortačka pogodba, koja se tiče samo sadašnje ili samo buduće imovine; pogodba nasljedovna, sklopljena medju mužem i ženom, i pogodba obranička.

Sve pogodbe, glede kojih gradjanski zakonik ne propisuje nikakve forme, mogu se sklopiti i ustmeno, i to ne samo riečmi, već i znaci obće primljenimi, a i takovimi djelanji, koja po razsudjenju svih okolnosti ne daju nikakova razumnog uzroka, da se o njima može sumnjati

Znaci obće primljenimi izrazuje se volja kretanjem ili micanjem stanovitih česti tiela na način takov, kojim se po običaju obće vladajućem izrazuje, da se koji predlog koje obećanje ili koja ponuda prihvaća, n. pr. klimanjem glave.

Takovimi kretnjami ili znakovi, koji po razsudjenju svih okolnostih ne daju nikakvog razumnog uzroka dvojiti, da se time izrazuje stanovita volja, smatraju se čini

[1] Hasenöhrl I. §. 51. str. 604—609.

Digitized by Google

takovi, kojimi je prvobitna svrha ina, nego očitovanje dotične volje; ali iz kojih se pako sigurnošću zaključiti može, da se je htjelo i timi čini uz to (indirektno) i odnosna volja očitovati (takozvani konkludentni čini). Da se može koji čin smatrati konkludentnim činom iz kojeg valja zaključiti na očitovanje odnosne stanovite volje, u kojem pravnom poslu, mora čin takov biti, da iz istog od njegova znamenovanja logičnom stalnošću nedvojbeno sliedi, da je odnosna stranka htjela time očitovati upravo odnosnu volju svoju o dotičnom stanovitom pravnom poslu. Ako se iz odnosnog čina nebi moglo stalnošću zaključiti na ovu volju, već ako bi isti čin dopustio razno tumačenje, ostalo bi dvojbeno, da li je time stranka očitovala dotičnu svoju volju, pa se onda nebi moglo smatrati da predleži muče očitovanje volje sa njezine strane.

Ako dakle stanoviti čin ima predstavljati muče očitovanje konkretne volje, potrebno je, da iz istog, u savezu sa pratećimi ga okolnostmi, podpunom sigurnosti sliedi, da se je htjela ovim činom muče očitovati volja, i to upravo ona konkretna, odnoseća se na dotični pravni posao.[1]

Razlika medju izričnog i mučećeg očitovanja volje ne leži zato u tom, da biva prvo samo riečmi, a drugo kretnjami, jer i muče se može očitovati volja riečmi, a obratno opet može se izrično očitovati volja sa znaci. Ako su okolnosti, prateće konkludentni čin, takove, da ne dopuštaju zaključak, da je htjela ugovarajuća stranka izraziti tim konkretnu svoju volju o stanovitom pravnom poslu, to se ne može više uzeti — ma i bio sam konkludentni čin, da je o sebi stojeći, sposoban, da se iz njega izvodi taj zaključak — da postoje muče očitovanje volje. K takovim okolnostim, koje prate konkludentni čin, spadaju imenito prosvjedi, t. j. izrične izjave, kojimi se odnosna stranka ogradjuje, da se iz istodobnog ili sliedećeg čina zaključi na očitovanje stanovite volje. Ako je stranka odnosnom činu pridodala takov prosvjed, ne može se upitni čin više držati za muče očitovanje stanovite volje.[2]

Koji čini i znakovi sadržavaju muče očitovanje volje, odnosno koji se mogu smatrati konkludentnimi čini za zaključak očitovane volje je quaestio facti, te se mora prosuditi od slučaja do slučaja. Smatra se, da predleži muče očitovanje volje: 1. ako se po logičnom načinu mišljenja mora do zaključka doći, da u odnosnom činu leži očitovanje stanovite volje odnoseće se na dotični pravni posao, ili 2. ako zakon izriče, da iz stanovitog čina zaključiti valja, da isti sadržaje u sebi stanovitu izjavu volje. (Kao što u §-u 724. o. g. z. drži zakon, da je zapis porečen, ako je oporučitelj iztjerao i primio iskanje, komu zapisano, ili u §-u 467. o. g. z., u kojem izriče zakon, da prestaje pravo založa, ako vjerovnik stvar založenu bezuvjetno povrati dužniku itd.).[3]

U ovih slučajevih govori se o zakonom predmnievanoj volji, ili u činih zakonite predmnieve. Ali predmnieve ove su samo jednostavne pravne predmnieve, proti kojimi je protudokaz moguć, pa se može konkludentni zaključak na izjavu stalne volje o pravnom kojem poslu izključiti i prosvjedom.

Mučanje, samo po sebi, ne može se istina smatrati za nikakvo očitovanje volje, ali u stanovitih slučajevih može se zaključiti iz samog mučanja koje stranke na stanovito očitovanje volje njezine: 1. ako iz okolnostih slučaja proizlazi, da mučanje ne može imati drugog smisla, nego da se hoće time što stanovitog očitovati, ili 2. ako zakon izrično ustanovljuje, da u se stanovitih okolnostih držati ima mučanje za stanovito očitovanje volje (kao n. pr. u §-u 1114. o. g. z.).[4]

---

[1] Hasenöhrl I. str. 620—621., opazke 14. i 15.

[2] Hasenöhrl I. str. 622. Vidi o tom i Unger Sistem II. str. 104—106. te opazku 10., koji se sa Hasenöhrlom u svemu ne slaže. Mi pako držimo mnienje Hasenöhrlovo, koje smo prisvojili, podpunoma u zakonu opravdanim.

[3] Vidi o tom Unger, Sistem II. str. 108; opazka 16.

[4] Hasenöhrl I. str. 624., Unger Sistem II. str. 111. opazke 25. i 26.

Digitized by Google

§. 864. Pogodbe obvezuju jednostrano ili dvostrano, kako kada jedna samo strana obećava štogod a druga prihvaća, ili obje strane prenose prava jedna na drugu, i zamjenito ih prihvaćaju. Prve čine se dakle bez plaće, a druge s plaćom.

Gradjanski zakon dieli u §-u 864. o. g. z. pogodbe na jednostrane i dvostrane, pa veli, da se prve čine bez plaće, a drugi uz plaću; smatra dakle jednostranu pogodbu uviek pogodbom bez plaće, a dvostranu pogodbu, pogodbom s plaćom, te identificira tako jednostranu pogodbu s pogodbom bez plaće, a dvostranu pogodbu s pogodbom s plaćom. Nu ovo ne stoji glede dostranih pogodba, jer ima i ovakovih pogodba bez plaće.

U teoriji luče se zato jednostrane i dvostrane pogodbe od pogodba bez plaće i uz plaću.

Držeći se i mi ovog u teoriji prihvaćenog načela, razpravljat ćemo posebno o jednostranih i dvostranih pogodbah, a opet posebno o pogodbah bez plaće i uz plaću.

Pogodba, po kojoj je samo jedna ugovarajuća strana obvezana na stanovitu činitbu drugoj, zove se pogodba jednostrana (conventio uniliteralis). Pogodba pako, po kojoj ugovarajuće stranke zamjenito jedna drugoj stanovitu činitbu obaviti imadu, odnosno po kojoj je svaka ugovarajuća stranka obvezana drugoj na obavu jedne činitbe, a vlastna na primanja druge činitbe od nje, zove se pogodba dvostrana (conventio biliteralis).

K jednostranim pogodbam spadaju: 1. darovna pogodba, kod koje je uviek samo jedna strana obvezana na činitbu; 2. stanovite pogodbe, odnoseće se na povratak predane stvari, koje se sklapaju jedino na korist onih, koji predaju stvari uz obvezu, da im se one vrate, kao što to biva kod bezplatne ostavne pogodbe

Istina, i kod jednostranih pogodba može se dogoditi, da dužnik pogledom na stanovite protutražbine, koje nastaju iz pogodbenog odnošaja, vjerovnikom druge stranke postaje. Nu one protutražbine ne leže u bivstvu pogodbe, one ne moraju s toga ni obstojati u svakom konkretnom slučaju pogodba prenavedene vrsti, te ne imaju svoj temelj izključivo u obvezi, preuzetoj ugovorom, već nastaju većim dielom u sljedstvu drugih izvan pogodbe ležećih okolnosti, n. pr., ako je dužnik imao stanovitih izdataka i troškova u korist vjerovnika svoga, za koje ima pravo od ovog oštetu tražiti.

Kod dvostranih pogodba ima jedna ugovarajuća stranka drugoj ugovarajućoj stranki stanovitu činitbu obaviti, a i jedna od druge zamjenito primiti protučinitbu, ili kako se §. 864. o. g. z. izrazuje, obje strane prenose prava jedna na drugu i zamjenito ih prihvaćaju. Kod dvostranih pogodba dakle ima svaka stranka, jedna proti drugoj, zamjenito stanovitu tražbinu. Nu jedna tražbina predpostavlja drugu, tako da se ove tražbine ne mogu smatrati kao dvie o sebi stojeće posebne obligacije. Svakoj pako stranki pristoji ipak zato samostalna tužba (actio directa).

K dvostranim pogodbam spadaju i one povratne pogodbe — na ime pogodbe, imajuće za predmet povratak predane stvari — kod kojih je posljedila predaja stvari izključivo, ili ipak u korist onoga, koji je primio stvar uz obvezu, da ju povrati, kao što su to pogodbe: posudbena, pogodba zajamska i pogodba založna.

Ove pogodbe brojili su Rimljani k jednostranim pogodbam, jer po rimskom pravu bijaše utemeljeno tužbeno pravo na izpunjenje obveze istom časom predaje same stvari, pa zato nisu ni mogle obstojati dvie obligacije, jedna bezuvjetna na predaju stvari, a druga uvjetna na povratak stvari.[1]

---

[1] Hasenöhrl I. str. 322.

Digitized by Google

Nu sa stanovišta današnjega (modernoga) prava moraju se ove pogodbe, u oprieci sa vladajućom teorijom, brojiti k dvostranim pogodbam, jer i u prenavedenih pogodbah obje ugovarajuće stranke preuzimaju zamjenito obvezu na stanovitu činitbu; naime jedna stranka na predaju, a druga na povratak stvari; samo postoji kod ovih povratnih ugovora ova osebitost, da se obje činitbe na jedan put izpuniti ne mogu, jer povratak stvari predpostavlja predhodivšu predaju iste.[1]

Obzirom na svrhu, koja se hoće polučiti pogodbom, razlikuje zakon pogodbe bez plaće i pogodbe s plaćom. Ako je namjera ugovarajućih stranaka, da se jedna od njih obogati, ili da joj druga stranka kakvu korist pribavi, a da zato ova od prve ne zahtieva protučinitbu kao plaću, zove se pogodba bez plaće (conventio lucrativa), ako pako stranke ugovore protučinitbu kao plaću, zove se pogodba s plaćom (conventio onerosa).

Osim toga imamo i mješovitih pogodba, t. j. pogodbe koje se stranom bez plaće, a stranom s plaćom sklapaju, na ime ako namjera ugovarajućih stranaka onamo ide, da jedna stran samo na jedan dio njezine činitbe protučinitbu dobiti ima, dočim drugi dio činitbe bez plaće obaviti valja.[2]

Razlikovanje pogodba u pogodbe bez plaće i s plaćom temelji se na drugom razlogu, nego li dielenje pogodba u jednostrane i dvostrane. Jednostrane pogodbe, istina, su beziznimno pogodbe bez plaće, jer kod njih ima samo jedna strana činitbu obaviti, a drugoj strani samo korist namienjena biti. Nasuprot nisu sve dvostrane pogodbe pogodbe s plaćom, kao što je n. pr. pogodba bezkamatnog zajma, pogodba bez plaće, a zajamna pogodba uz kamate, pogodba s plaćom.

U praksi valja ipak, kao što §. 864. o. g. z. ustanovljuje, identificirati pogodbu bez plaće s pogodbom jednostranom, a pogodbu uz plaću s pogodbom dvostranom, jer gradj. zakon rabi za pogodbu bez plaće izraz jednostrane pogodbe, a za one s plaćom, dvostrane pogodbe.[3]

Potrebnosti tvrde pogodbe: 1. sposobnosti osoba.

§. 865. Tko ne ima razuma, kao i diete do sedam godina, nesposoban je učiniti obećanje ili prihvatit ga. Ine osobe nasuprot, koje zavise od otca, tutora ili skrbnika mogu istina prihvatit obećanje samo na njihovu korist učinjeno; ali ako prihvaćaju koji teret skopčan s obećanjem, ili obećavaju i same što, valjanost pogodbe zavisi redovito od privoljenja zastupnika ili zajedno i od suda, polag propisa ustanovljenih u poglavju trećem i četvrtom prvoga diela. Dok nije dano privoljenje to, druga strana odustati (odstupiti) ne može, ali može zahtievati, da se primjeran rok odredi za očitovanje.

Ugovarajuće stranke, ako hoće tvrdu pogodbu da sklope, moraju imati: 1. naravnu djelatnu sposobnost, t. j. sposobnost u obće očitovati volju tako, da su si sviestne što hoće; 2. juridičnu djelatnu sposobnost, t. j. moraju biti samosvojne.

---

[1] Hasenöhrl I. str. 322—323. Vidi i protivna mnienja pisaca navedenih kod Hasenöhrla u opazki 29. na str. 323. i Winiwartera IV. str. 12., koji prenavedene pogodbe broji k jednostranim, jer da je obveza na povratak stvari samo posljedica osobitog svojstva prenešenog prava.

[2] Hasenöhrl I. str. 325. Vidi o tom i mnienje Stubenraucha II. str. 195.

[3] Hasenöhrl I. str. 326. i opazka 30.

Digitized by Google

Pošto se juridična djelatna nesposobnost sastoji u utemeljenom na zakonu ograničenju sposobnosti na utanačenje stanovitih pravnih posala, to može jedan kontrahent imati naravnu djelatnu sposobnost, a ipak mu manjkati juridična djelatna sposobnost.

Stranke dakle, koje hoće sklopiti pogodbu, moraju biti sposobne pravno djelujućim načinom očitovati volju svoju, t. j. očitovati volju svoju tim učinkom, da nastupa očitovanjem ovim namjeravana juridična posljedica.

Sve osobe ne imaju te sposobnosti; nekojim manjka ona posvema, nekoji pako ju imaju samo u ograničenoj mjeri.

Sasvim bez djelatne sposobnosti u pogledu sklopljenja pogodba jesu oni, koji u obće nisu sposobni očitovati volju svoju u pravnom smislu, što ne mogu promisliti, što hoće. Ovi jesu: 1. djeca izpod sedam godina, jer im manjke poraba razuma (huius aetatis pupilli nullum habent intellectum);

2. ludi (furiosi, stulti), kojim manjka posvema poraba razuma, i slaboumni (dementes), kojim je duh tako oslabio, da ne mogu uviditi posljedice njihovih čina, pa se zato i o ovih osobah ne može reći da imadu svoju volju.

Pitanje nastaje, kada i dokle se ima tko smatrati ludim ili slaboumnim, gledom na propis §-a 273. o. g. z., po kojem se za luda i slaboumna može držati samo onaj, koji je sudno proglašen, da je takov, i to nakon što se je točno razvidilo njegovo vladanje i pošto saslušani budu liečnici, koje je sud za to odredio. Obzirom na ovu ustanovu u savezu sa onom §-a 270. o. g. z., po kojoj valja onim, koji su poludili ili postali slaboumni, skrbnika postaviti, ne ima dvojbe, da se svaki, koji je stavljen pod skrbničtvom radi ludosti ili slaboumnosti tako dugo ludim ili slaboumnim smatrati ima, dok je radi toga pod skrbničtvom. Takov sudno proglašeni ludim ili slaboumnim nije s toga tako dugo, dok je radi toga pod skrbničtvom, sposoban obvezatne pravne poslove sklopiti, ako je to i učinio u vremenu, kada je časovito pri sebi (za vrieme kada je imao lucida intervalla). Ako pako ludi ili slaboumni nije još radi toga pod skrbničtvom, t. j. ako još nije proglašen sudno ludim ili slaboumnim, preporno je, da li su uviek po njemu sklopljeni pravni poslovi pravno obvezatni, i po tom po njemu utanačene pogodbe tvrde.

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji tvrde, da se pogodbe, sklopljene po ludom ili slaboumnom, sudno takovim neproglašenom, beziznimno ne mogu tvrdim smatrati, samo za to, što se on tobož ne može smatrati, gledom na propis §-a 273. o. g. z. ludim ili slaboumnim, jer takovim sudno proglašen nije. Prihvaćamo pako i dalnje mnienje istih komentatora, koji drže, da u tom slučaju (ako ludi ili slaboumni nije sudno takovim proglašen), ludi ili slaboumni u časovih, kada je pri sebi (za vrieme kada ima lucida intervalla) tvrdu pogodbu sklopiti može.[1]

Dakako da će postojati obzirom na §. 273. o. g. z. zakonska predmnieva, da je svaka pogodba, sklopljena po ludom ili slaboumnom, koji takovim nije proglašeno sudno, tvrda, sve dok protustranka ne prigovara i ne dokaže, da je kontrahent doista bio lud ili slabouman. Za taj slučaj pako imat će istom stranka, koja osniva svoje pravo na takovom ugovoru, dokazati, da je onaj učinjen po ludom ili slaboumnom kontrahentu u času kada je bio pri sebi (kada je imao lucida intervalla).

Dokaz da je dotičnom kontrahentu manjkala poraba razuma, ne može se provesti samo sa liečničkimi vještaci, već i po analogiji §-a 567. o. g. z. sa svjedoci.[2]

---

[1] Hasenöhrl I. str. 357., Stubenrauch II. str. 197., Unger Sistem II. str. 25. i 26.

[2] Vidi rješitbe vrh. suda u Beču od 29. travnja 1857. br. 2825, od 1. travnja 1857. br. 2633. i od 11. siečnja 1854. br. 13240. Peitler str. 597., 653. i 652. Čitaj i tumačenje §-a 567. o. g. z. nazočnog komentara.

Digitized by Google

Jednakimi s ludimi i slaboumnimi u pogledu djelatne sposobnosti smatraju se i oni, koji se samo prelazno nalaze u stanju bezsviestnom, odnosno u stanju neprisobnosti (n. pr. u bolesti usljed vrućice, usljed pijanstva itd.), u koliko se dokaže, da je pogodba po njima sklopljena dok su se u ovom stanju nalazili.

Dokaz u tom pogledu je dopustljiv i po indicijih, izravnim zaključkom iz izkaza svjedoka o ponašanju dotičnog kontrahenta neposredno pred i nakon utanačenja ugovora.[1]

Nadalje ne imaju djelatnu sposobnost: 3. juridične osoba, jer se o volji i o očitovanju volje samo kod naravskih osoba govoriti može. Juridične osobe ne mogu s toga nikad same, već samo po njihovih zakonitih na to ovlaštenih zastupnicih, sklopiti pogodbe.

K osobam, kojih je samo djelatna sposobnost za utanačenje ugovora ograničena, spadaju:

Malodobnici, koji su prekoračili sedmu godinu sve dok nisu postali puno dobni, t. j. navršili 24. godinu ili nisu proglašeni sudno samosvojnimi i to glede svih onih pogodba po kojih preuzimaju ma kakovu obvezu ili teret ili što otudjuju od njihove imovine, dočim su glede onih pogodba, po kojih prihvaćaju obećanje samo na njihovu korist učinjeno, posvema djelatno sposobni.

U očigled toga može se ustanoviti sledeće pravno načelo. Malodobni može sklopiti pogodbu, po kojoj se njegovo imovinsko stanje poboljša, ali ne može sklopiti pogodbu, po kojoj se isto pogorša.

Obzirom na to može malodobni sklopiti:

1. Jednostrane pogodbe, po kojih malodobnik postaje samo vjerovnikom, a da sam ne preuzima nikakve obveze. Tako n. pr. može prihvatiti darovno obećanje.

2. Dvostrane pogodbe, po kojih se malodobnik obvezuje na osobna djelanja gledom na §. 246. o. g. z.; ali tutoru malodobnika prosto je u takovu slučaju, ako se je malodobnik najmio drugom kontrahentu na trajne usluge, s važnog uzroka, nakon poprednje odpoviedi, tražiti, da se pogodba tako ukine.

3. Može se slobodno pogodbom obvezati malodobnik u pogledu onoga, što je svojim trudom stekao, kao i u pogledu stvarih, koje su mu, pošto je odrasao, bile predane, da se s njimi služi, a napokon i glede čistog suviška njegovih dohodaka, kojih je sud tutorstveni malodobniku, koji je navršio 20. godinu, predao da sam slobodno njim upravlja (§§. 151. i 247. o. g. z.). Konačno je valjana i: 4. pogodba, po kojoj malodobnik plaća dug istiniti i dospjeli, na platež kojega bi bio osudjen, da ga je vjerovnik utužio bio (§§. 1421. o. g. z.).

Pogodba, koju sklopi malodobnik, kojemu manjka juridična djelatna sposobnost ne radja pravnim učinkom tvrde pogodbe, t. j. iz takove pogodbe ne ima vjerovnik nikakovo tužbeno pravo; u obće ne pristoji mu nikakva obligacija iz pogodbe ove. Ali zato nisu pogodbene obveze, utanačene po malodobniku, same po sebe nevaljane, jer mogu tvrde postati po naknadnoj privolji tutorstva ili skrbničtva, odnosno gdje je potrebno, nadtutorstvene ili skrbničke oblasti, a i naknadnim ponovnim obećanjem ili odobrenjem jur učinjenoga obećanja po malodobnomu bivšemu kontrahentu nakon punodobnosti njegove.[2]

Sve, što je navedeno ovdje za malodobnike, valja i za razmetnike, koji se u pogledu juridične djelatne sposobnosti ravnimi malodobnikom smatraju.

Za pogodbe, od kojih je jedan kontrahent malodoban ili stojeći pod skrbničtvom ili pako juridična osoba, ako valjanost pogodbe zavisi da bude tvrda, o privoljenju zastupnika te stranke ili zajedno od suda ili ine koje oblasti, ne vriedi propis §-a 862. o. g. z. glede računanja vremena, u kojem treba da se prihvati ponuda ili obećauje drugog

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. siečnja 1875. G. U. 5594.

[2] Plenarna rješitba vrh. suda u Beču od 7. listopada 1870. br. 9552. G. U. 4408.

Digitized by Google

kontrehenta, već mora ovaj kontrahent (obećavajuća stranka), — ako nije opredielio rok, za koji valja protustranka da prihvati obećanje ili ponudu — ostati kod svoje rieči te ne smije odustati od obećanja ili ponude dok nije dano privoljenje zastupstva drugog kontrahenta, odnosno suda ili ine oblasti, koja je na to pozvana. Ali da druga stranka ovim privoljenjem svojim odnosno očitovanjem, da li obećanje prihvaća ili ne, odviše ne zategne, te da ne trpi obećavajuća stranka tim zadocnenjem štete, prosto joj je zatražiti, da sud odredi primjerni rok, za koji se ima prva očitovati.

Ako je pako obećavajuća stranka stavila rok, do kojega ostaje u obvezi sa svojim obećanjem, mora prihvat od zastupstva drugog kontrahenta odnosno odobrenje suda ili ine zato nadležne oblasti sliediti u tom roku, jer promitentu stoji uviek prosto staviti ponudu ili obećanje kako hoće, ne može mu se s toga nikad uzkratiti, da svojoj ponudi ili obećanju ne pridoda koji uvjet, dakle niti taj, da se o prihvatu protustanka očitovati ima u stanovitom roku.[1]

§. 866. Tko lukavim načinom govori, da je sposoban praviti pogodbe i time vara drugoga, koji se nije mogao lasno ubaviestiti o tom, obvezun je na zadovoljštinu.

Da ustanovu §-a 865. o. g. z. osoba, stojeća pod vlasti otčinskoj, tutorstvenoj ili skrbničkoj. zlo ne rabi na štetu treće osobe, odredjuje zakon u §-u 866. o. g. z., da je obvezan na zadovoljštinu svaki, tko lukavim načinom govori, da je sposoban praviti pogodbe i time vara drugoga, koji se nije lasno mogao obaviestiti o tom. Odredba ovog §-a proteže se na sve osobe, navedene u §-u 865. o. g. z.

Tko pako hoće, da temeljem propisa §-a 866. e. g. z. traži zadovoljštinu, treba da pokaže, da je drugi kontrahent, koji nije imao juridičnu djelatnu sposobnost za sklopljenje pogodbe: 1. l u k a v i m n a č i n o m govorio, da je sposoban praviti pogodbu, t. j. da ga je himbenim načinom zaveo u bludnju; 2. da ga je d o i s t a u b l u d n j u z a v e o, t. j. da se je on (kontrahent, koji traži zadovoljštinu) nalazio u dobroj vjeri, da ugovara s osobom samosvojnom; 3. da se isti n i j e m o g a o l a s n o o b a v i e s t i t i o juridičnoj djelatnoj nesposobnosti drugog kontrahenta.

Obzirom na §. 248. o. g. z. proteže se ustanova §-a 866. o. g. z. samo na one maloljetnike, koji, navršivši d v a d e s e t u godinu, grade se punoljetnimi. U pogledu maloljetnika, koji još nisu navršili dvadesetu godinu, predmnieva se, da ne može glede njih nastupiti slučaj §-a 866. o. g. z., jer se svatko već po vanjskom izgledu kontrahenta, koji još nije navršio dvadesetu godinu, osvjedočiti može, da još fizično punodoban nije, te zakon ne priedmnieva mogućnost, da bi se u pogledu tom drugi kontrahent prevariti mogao.

Himbenim postupanjem ne može se smatrati, ako malodobnik, koji još nije navršio dvadesetu godinu, zašuti, da nije još samosvojan, ili, ako je drugi kontrahent iz više ili manje vjerojatnih razloga mislio, da je odnosni malodobni kontrahent doista samosvojan, već je za to potreban pozitivni dolozni postupak sa strane dotičnog malodobnog kontrahenta, a sa strane drugog kontrahenta, da se o neistinitosti navoda istog malodobnog kontrahenta osvjedočiti mogao nije.

Pri tom je neodlučno, da li je odnosni malodobni kontrahent već daleko prevalio dvadesetu godinu te blizu već dvadeset četvrtoj godini; dosta, da nije još fizično punodoban ili samosvojnim sudno proglašen, jer zakon ne čini nikakve razlike u tom pogledu. Pače i u slučaju onom, da se je odnosni malodobni kontrahent izrično izdao za puno-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. listopada 1857. br. 3678. G. U. 1039.

Digitized by Google

dobnoga, mora drugi kontrahent, koji hoće da se služi pravom pristojećim mu po §-u 866. o. g. z., dokazati, da se nije mogao osvjedočiti o istinitosti njegovih navoda.[1]

Samo u slučaju, da se radi o poslu osobite prešnosti, može se oprostiti istomu kontrahentu, da dokaže, da se nije mogao lasno obaviestiti o malodobnosti drugog kontrahenta.[2]

Nasuprot je punodobni kontrahent, nalazeći se pod skrbničtvom (n. pr. radi razsipnosti), već radi toga samo, što je zašutio, da se nalazi pod skrbničtvom, kada je sklopio odnosnu pogodbu, drugomu kontrahentu odgovoran za štetu, osim da može dokazati okolnosti, iz kojih je ovaj mogao znati, da se pod skrbničtvom nalazi.[3]

§. 866. o. g. z. propisuje, da je svaki, koji lukavim načinom govori, da je sposoban praviti pogodbu i time vara drugoga, koji se nije mogao lasno obaviestiti o tom, obvezan na z a d o v o l j š t i n u.

Pod zadovoljštinom, istina, razumieva se po §-u 1323. o. g. z. ne samo naknada štete u pravom smislu, već i naknada izmakle dobiti i zagladjenja prouzročene uvriede. Ali po §-u 1324. o. g. z. ima pravo iskati podpuno zadovoljenje samo onaj, kojemu je učinjena šteta po zloj namisli i po velikoj nepomnji.

Zato je i u judikaturi primljeno načelo, da se ne ima uviek odnosni kontrahent, koji se gradi samosvojnim, osuditi, da dade podpunu zadovoljštinu, već da se može po okolnostih, ako ne predleži dokazano da je lukavim načinom radio, i samo osuditi na naknadu efektivne štete.

Tko dakle pozitivno dolozno postupa, gradeći se himbenim načinom za samosvojnoga, taj mora drugom kontrahentu dati podpuno zadovoljenje. Tko pako samo zašuti, da nije samosvojan, taj je samo obvezan naknaditi efektivnu štetu; dakle kod kupovne pogodbe, procienbenu vriednost kupljenih stvari.[4]

Strogo uzevši, može se uporabiti propis §. 866. o. g. z. samo, ako predleži dolozni postupak sa strane kontrahenta, kojemu manjka juridična djelatna sposobnost, dočim se u svakom drugom slučaju ima postupati po §-u 877. o. g. z., jer i po duhu ustanove ovog §-a ima kontrahent, komu manjka juridična djelatna sposobnost, sve povratiti, što je po pogodbi dobio, a ako povratak u prijašnje stanje nije moguć, naknaditi procjenbenu vriednost, odnosno naknaditi efektivnu štetu, koju je on prouzročio. Zato se može u slučaju, ako ne predleži dolozni postupak sa strane kontrahenta, komu manjka juridična djelatna sposobnost, govoriti samo o analognoj uporabi §-a 866. o. g. z., jer §. ovaj ima samo dolozni postupak pred očima, dočim u svakom drugom slučaju postupati valja po §-u 877. o. g. z., koji, kako smo gore već naveli, ne izključuje uporabu §. 1324. o. g. z. ako zato uvjeti predleže.

Valja konačno ovdje iztaći, premda se to po §-u 865. o. g. z. već samo po sebi razumije, da svaka pogodba, sklopljena po osobi, kojoj manjka juridična djelatna sposobnost, tvrda postaje, ako naknadno pristaje na istu uredni zastupnik takovog kontrahenta (odnosno, gdje je to potrebno, ako i na to privoljuje sud ili ina zato nadležna oblast), ili pako ako ju sam takov kontrahent, postavši samosvojnim, naknadno odobri.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. veljače 1888. br. 1050. br. 354. Gellerov Centrallblatt.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. ožujka 1880. br. 1341. Ger. Halle br. 60.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. veljače 1872. br. 10176. od 15. veljače 1870. br. 12751. G. U. 4466. i 3713.

[4] Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 12. rujna 1861. br. 5526. G. U. 1386. i viećanje zakonotvornog c. kr. dvorskog povjerenstva o osnovi obć. austr. gradj. zak. (Ofner II. str. 401—402. §. 8.).

Digitized by Google

§. 867. Što se ište, da je tvrda pogodba sklopljena s občinom, koja stoji pod osobitom skrbi javne uprave (§. 27.), ili s njezinimi pojedinimi članovi i zastupnici, doznaje se iz njezinoga ustava i iz zakona političkih (§. 290.).

Juridične osobe, kamo spadaju i občine, ne imadu nikakvu djelatnu sposobnost same po sebi, već ih moraju zastupati kod sklapanja pravnih posala, dakle i kod utanačenja pogodba, zakoniti njihovi zastupnici.

Koji su za to zvani, te u koliko je potrebno za valjanost pravnog posla osim toga i privole predpostavljenih oblasti, ustanovljuju politički zakoni.[1]

Koji, i pod kojimi ograničenji, su ovlašteni zastupati duhovne občine i crkvene oblasti, koja je njihova kompentencija te u koliko treba privole državne vlasti za otudjivanja i obterećivanja katoličke crkvene ili zakladne imovine propisuje minist. naredba od 20. lipnja 1860. br. 162. d. z. l.

Redovi i sborovi (duhovnički) vlastni su takodjer sklopiti pravnih posala i usljed toga i utanačiti pogodbe. Koji ih je ovlašten pri tom zastupati i pod kojimi ograničenji, sadržavaju propisi minist. naredbe od 13. lipnja 1858. br. 95. d. z. l.

§. 868. U koliko zločinac može praviti tvrde pogodbe, ustanovljuje kazneni zakon o zločinstvih.

Po §-u 27. lit. b) k. z. ne može zločinac, osudjen na kazan smrti ili težke tamnice, dokle god mu traje kazan, medju živimi sklopiti posla za se obvezatna.[2]

Pod obvezatnim poslom smatra se samo posao, kojim se takov zločinac obvezuje na stanovitu činitbu, dočim može primiti obećanje ili ponudu, učinjenu samo u njegovu korist, kao o. pr. prihvatiti darovanje. U koliko je potrebno, da on za vrieme kazne sklopi pogodbu, kojom preuzima obveze, valja da ga zastupa skrbnik, kojega mu mora ad hoc nadležni sud imenovati. (§. 279. o. g. z.).

Ustanova §. 868. o. g. z. stavljena je izvan krieposti za zemlje, zastupane u carevinskom vieću §-om 5. zakona od 15. studena 1867. br. 131. d. z. l. U nas je §. 27. lit. b) kaz. zak. a za to i §-u 868. o. g. z. još u krieposti.

Jednaku ustanovu onoj §-a 27. lit. b) k. z. zadržavaju i §§. 45, 46. i 47. vojnog kaz. zakona.

Napokon su i vojnički bjegunci po §-u 8. i 14. dvorskog dekreta od 21. veljače 1842. br. 599. i §-u 208. lit. a) vojničkog kaznenog zakona od dana njihovog bjegstva, dok se opet ne stave ili ne budu uhvaćeni, lišeni svih gradjanskih prava, pa ne mogu zato razrediti njihovom imovinom, ni medju živimi ni za slučaj smrti, dakle ni sklopiti valjanih pogodba.

---

[1] Zakoni, koji ustanovljuju, koji je ovlašten zastupati občine u Hrvatskoj i Slavoniji te u bivšoj sada utjelovljenoj krajini sadržani su u knjizi IX. „hrvatskih zakona" sadržavajućoj zakone i naredbe „ob upravi" izdanih po nakladnicih nazočnog tumača, na koju knjigu ovdje upućujemo. Po zak. čl. XVI. od god. 1870. o uredjenju občina i trgovišta, koja ne imadu uredjenoga magistrata zastupa občinu: a) občinski odbor, kao jedini zaključujući organ u svih poslovih naravnog djelokruga, b) sudac ili knez občinski s pridieljenim si bilježnikom i inim potrebitim osobljem, kao izvršujući organ zaključka občinskog odbora — §. 27. — Glede posala naravnog djelokruga zaključuje odbor občinski u svojih skupštinah većinom glasova prisutnih odbornika, u koliko ovaj zakon inače ne odredjuje. Za stvaranje valjana zaključka treba da bude prisutna nadpolovična većina ukupnih odbornika — §. 41. — Odobrenje višje oblasti treba u sljedećih slučajevih: Ako se što od občinskog dobra odstrani, te i za nabavu pokretnog ili nepokretnog imetka i to ako se radi o vriednosti do 500 for., odobrenje oblasti kotarske; od 500—5000 for. županije; a preko 5000 for. zemaljske vlade — §. 26. —

[2] Sravni i §§. 61, 279. i 574. o. g. z.

Digitized by Google

2. Pravo privoljenja.

§. 869. Privoljenje na pogodbu treba da se očituje slobodno, ozbiljno, stanovito i razumljivo. Ako se očitovanje ne može razumjeti, ako je sasvim nestanovito, ili ako se prihvati pod inimi uvjeti, a ne pod onimi, pod kojimi je učinjeno obećanje, ne biva nikakova pogodba. Tko se služi izrazi nerazgovjetnimi, da drugoga prevari, ili preduzima tobožnje djelanje, dužan je dati zadovoljštinu.

Svako očitovanje volje sastoji se iz dvajuh skupa spojenih dielova: volje u pravom smislu, t. j. unutra djelujući moment, koji izvana nije upoznati, i očitovanje, po kojem se prama trećim volja izjavljuje. Kod svakog očitovanja volje je bitno da bude suglasje izmedju očitovanja i volje, t. j. da bude očitovanje volje o z b i l j n o. Tko je jedanput očitovanje svoje dao ne može se više izgovarati, da je njegova volja druga bila, nego što li je očitovanje njegovo glasilo. Ako je, dakle, koji kontrahent drugomu kontrahentu očitovao nešto kao svoju volju, ne koristi mu ništa, ako tvrdi, da mu očitovanje nije bilo u suglasju s nutarnjom njegovom voljom, ma da je inako, nego li što je učinio prama svom sukontrahentu, pismeno, ili protivno prama drugim, izrazio svoju volju, označiv da je to njegova prava volja, a ne ona, koju je prama sukontrahentu svom izjavio. Ovakova reservatio mentalis ne ima pravno nikakvog efekta (propisitum in mente retentum nil operatur). Ako dakle jedna stranka drugoj čini ponudu ili obećanje pod vidom ozbiljnosti, ali u istinu ozbiljno ne misleći, te ako druga strana ovo obećanje prihvaća, držeći da je doista ozbiljno učinjeno, nastaje, neglededć na reservatio mentalis obećavajuće stranke, tvrd pravni posao, kriepostna pogodba, koja obvezuje obećavajuću stranku.

Suglasje volje s očitovanjem redoviti (normalni) je odnošaj kod očitovanja volje stranke pri sklapanju pravnih poslova; nesuglasje volje s očitovanjem pako je iznimni (abnormalni) slučaj. Za to mora uviek onaj koji tvrdi, da kod sklapanja pravnog posla volja s očitovanjem stranke suglasna bila nije, ovu svoju tvrdnju dokazati.

Nesuglasje volje s očitovanjem može biti ili h o t o m i č n o ili n e h o t o m i č n o. Ono je hotomično, ako dotičnik znanjem drugo što očituje, nego što hoće, t. j., ako očituje ono, što ne ima biti izraz njegove volje. Ovo može biti o t v o r e n o, ili sa s a k r i v a n j e m p r a v e v o l j e. Otvoreno nesuglasje volje s očitovanjem postoji, ako već očitovanje u sebi nosi obilježje, po kojem se pozna, da nije sadržaj prave volje, n. pr., ako se rabe rieči i znamenja, koja inače služe za izraz volje samo iz šale.

Ako učestnici čine izjavu, koja imade samo prividno izraziti volju njihovu, tada predleži h o t o m i č n o n e s u g l a s j e v o l j e s o č i t o v a n j e m s a s a k r i v a n j e m p r a v e v o l j e. Takova izjava, koja ne sadržava pravu volju, ali kojoj se daje vid prave volje, zove se s i m u l a c i j a. Pošto je izjava ova očitovanje u istinu ne postojeće volje, to je ona bezkriepostna, te prividno samo (simulirano) utananačeni pravni posao.[1]

N e h o t o m i č n o nesuglasje volje s očitovanjem postoji, ako tko daje izjavu, o kojoj on po bludnji misli da izrazuje njegovu volju, dočim je u istinu s njegovom voljom u protuslovju. Kod hotomičnog nesuglasja očitovanja s voljom z n a dotičnik, koji čini tu izjavu, za ovo nesuglasje; kod nehotičnog nesuglasja očitovanja s voljom pako n e z n a on za ovo nesuglasje.

Nehotomično nesuglasje volje s očitovanjem postoji: a) ako se volja stranke sa vlastitim njezinim očitovanjem u bitnih točkah ne sudara (n. pr. kupac zahtieva drugu stvar, nego što je htio kupiti, što se kod označenja stvari zareče, ili prodavaoc daje kupcu pometnjom drugu stvar, nego li što je tražio), t. j. kada predleži bludnja (eror).

[1] O tom pobliže kod tumačenja §-a 916. o, g. z.

Digitized by Google

ili pako, ako se izjava jedne stranke u bitnih točkah ne slaže s izjavom druge stranke (n. pr. ako je svaki kontrahent mislio drugu vrst stvari), t. j. ako nastaje nesporazumljenje (dissensus).[1]

Ako nesporazumljenje postoji samo u pogledu svojstva stvari, valja razlikovati, da li je svojstvo stvari bitno (t. j. takovo, da se stvar, kojoj to svojstvo manjka, računa medju drugu vrst stvari, a ne medju onu, koju su kontrahenti pred očima imali), ili pako, da li se nesporazumljenje tiče samo nebitnih uzgrednih okolnosti.

Ako postoji nesporazumljenje radi bitnog svojstva koje stvari, ne nastaje nikakova pogodba; ako se pako nesporazumljenje odnosi samo na nebitna svojstva stvari, ostaje pogodba u krieposti.

Ako je svaki od kontrahenta imao drugi posao kod ugovaranja pred očima (dissensus in negotio), ne predleži takodjer suglasnost volje stranaka, jer tada sliedi prihvat pod drugimi ustanovami, nego pod kojimi je učinjeno obećanje, te ne nastaje zato ni pogodba.[2]

Po §-u 569. o. g. z. treba da se privoljenje na pogodbu očituje ne samo ozbiljno i stanovito o čem smo sada govorili, već i slobodno i razumljivo.

Pod slobodnim privoljenjem na pogodbu razumieva zakon, da obećanje i prihvat ne smije biti izazvan strahom nepravednim i temeljitim ili izmamljen lukavštinom, napokon da mora biti stranka, koja čini obećanje ili izrazuje prihvat, pri punoj sviesti. Zato se i obećanje ili prihvat, koji čini stranka u pijanom stanju, ne može smatrati slobodnim izrazom volje njezine. Nu u pogledu toga valja opaziti — obzirom na to, što se u nas osobito stranke seljačkoga staleža, ako im nije koja pogodba po volji, brane time, da su u pijanstvu privolili na pogodbu, neznajući za njezin sadržaj — da opojnost, usljed koje je pogodba radi djelatne nesposobnosti pijanoga po §-u 869. o. g. z. ništetna, ne mora biti posvemašnje pijanstvo. Po opažanjih svjedoka prije ili poslje formalnoga sklapanja pogodbe, može se uviek opravdati predmnieva, da je pomućena uvidjavnost i uklonjena djelatnost slobodne volje, ma da su drugi svjedoci, koji su ugovaraoca vidjeli samo za kratke formalnosti ugovaranja, istoga i držali sposobnim za djelovanje; jer sposobnost, o kojoj se ovdje radi, jest unutarnje stanje, koje se samo težkom mukom može razaznati.[3]

Konačno zahtieva §. 869. o. g. z., da treba privoljenje na pogodbu očitovati razumljivo, t. j. da ono tako izraženo biti mora, da se stalnošću može razabrati iz dotičnoga očitovanja volja kontrahenta. Pojedini dvojbeni ili nejasni izrazi ne opavdavaju još zaključak, da je pogodba radi nerazumljivosti nevaljana, ako se može pravi smisao pogodbe razabrati po obćenitih pravilih tumačenja u zakonu ustanovljenih (§§. 6, 914. i 915. o. g. z.). Navlastito ima se pogodba dvojbena tako tumačiti, da nikakvo protuslovje ne sadržava u sebi, da bude kriepostna. Ugovor medju strankami mora se u pogledu valjanosti izpitivati prema njegovoj pravnoj naravi, a ne možda prama nazivu, što mu ga dadoše stranke. Osobiti obzir valja svratiti na to, koja namjera stranaka, sklopivših odnosnu pogodbu, gledom na povod s kojega je ona sklopljena, iz njezinog ukupnog sadržaja jasno udara u oči.

Ako od dvijuh stavaka pogodbe, koje se ne daju medjusobno u sklad dovesti, jedna putem izpravna tumačenja vodi do izvjestna rezultata, a druga ostaje nejasna, ne

---

[1] Unger, Sistem II. §§. 87—89. str. 117—122. O bludnji čitaj poblizje tumačenje kod §. 817. o. g. z.

[2] Stubenrauch II. str. 203.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. siečnja 1875. br. 12280. G. U. 5594.

Digitized by Google

može se na ovu zadnju nejasnu ustanovu uzeti obzir u prilog onom, po koga ona povoljnije glasi.[1]

§. 870. Koga je strana prihvatna prisilila na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim, taj nije obvezan držati pogodbe. Da li je strah bio temeljit, prosudit će sudac iz okolnosti.

Pošto se svaka pogodba mora temeljiti po općenitih načelih, izraženih u §-u 869. o. g. z. na slobodno očitovanje volje kontrahenta, to je naravna posljedica, da se ni jedna stranka ne može prisiliti na sklopljenje pogodbe, t. j. nijedan kontrahent ne smije prama drugom upotriebiti silu, da dobije privolu na učinjeno mu obećanje, ili da od njega izhodi izjavu, da se obvezuje na stanovitu činitbu.

Silom može se tko primorati, na stanovitu činitbu ili tako, da se navali na njega te ga primora tvornim djelovanjem na stanovitu mehaničku tjelesnu činitbu, t. j. da se postupa proti njemu fizičnom silom (vis absoluta); ili pako tako, da se djeluje strahom prouzročenim prietnjom, na volju drugoga, da se isti primora na očitovanje, t. j. da se postupa proti njemu psihičkom silom (vis compulsiva).

Odnošaj izmedju sile i straha je onaj isti, koji i izmedju prevare i bludnje. Kako je prevara uzrok, kojim se tvori bludnja, tako je sila uzrok, koji radja strah. Pošto je sila ono, a ne samo po sebi već strah, što čini nevaljanom očitovanje volje odnosne stranke, to valja označiti silu kao okolnost, koja čini pogodbu netvrdom, a ne strah.[2]

Gradjanski zakon mieša pojmove strah i sile, te ne čini medju ovimi razlike. (Tako u §§. 55, 95, 874, 875. i 1487. o. g. z., u kojih govori o strahu kao sili, a u §§-ih 542. i 565. o. g. z., u kojih govori o sili kao o strahu).

Da pako sila čini pogodbu netvrdom, mora imati stanovita svojstva:

1. Po rimskom pravu nije samo onda sila imala upliva na obstojnost pogodbe, ako je dolazila od jednog od kontrahenta, već i onda ako ju je prouzročila treća osoba. Od ovog načela odstupilo je austr. gradjansko pravo principielno iz uzroka sigurnosti prometa. Po austr. gradj. pravu ima uplivao na valjanost ili nevaljanost pogodbe samo sila rabljena pojednom kontrahentu proti drugomu. Sila rabljena po trećoj osobi ima samo onda na to upliva, ako je protukontrahent sam udioničtvovao u djelanju protuzakonitom treće osobe, ili je bar o njem očito znati morao. O tom pobliže kod tumačenja §-a 875. o. g. z.

2. Strah mora biti prouzročen prietnjom, a ova prietnja izražena biti nakanom, drugog kontrahenta primorati na očitovanje volje. Ne može se s toga govoriti o sili, ako je jedan kontrahent samo nagovaranjem uplivao na njegovo očitovanje, ili ako je volju svoju izrazio istina od straha, strah pako nije bio prouzročen prietnjom već drugim kojim uzrokom n. pr. bojaznom, da neće, ako inače radio bude, stanovitoj osobi od upliva povoljno biti (metus reverentialis).

3. Prietnja mora biti nepravedna (protupravna), t. j. takova, da bi onaj, koji se prietnjom služi, u slučaju, da u istinu izvede zapriečeno zlo, učinio povriedu prava

4. Strah mora biti prouzročen samom prietnjom, t. j. medju prietnjom i strahom mora biti causalna sveza. O tom se ne može zahtievati strogi dokaz, jer se tu radi o nutarnjem stanju, o kojem se samo veoma težko može doprinieti dokaz, već se to mora dopustiti razsudjenju sudca uvaženjem svih okolnosti. Pri tom pako ima se u obzir uzeti s jedne strane osobnost dotičnoga, proti kojemu je prietnja upravljena, t. j. njegova tjelesna narav i njegova ćudnost, s druge strane pako opet veličinu i narav

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. veljače 1881. br. 396. Jur. Blätt. br. 26.
[2] Unger, Sistem II. str. 44., opazka 2., str. 45. opazka 17.. Hasenöhrl II. str. 537.

Digitized by Google

zapriečena zla. Nije potrebno, da mora zapriečeno zlo takovo biti, koje bi imalo stići upravo kontrahenta, proti kojemu je prietnja izražena, već je dovoljno, da takovo ima stići njegovu bližnju rodbinu (djecu, suprugu, roditelje njegove).[1]

Da li prietnja kaznenom prijavom involvira protuzakonitu silu u smislu §-a 870. o. g. z., ima se prosudjivati prema postojećim okolnostim, obzirom na veličinu i vjerojatnost pogibelji, te obzirom na tjelesno i duševno stanje osobe, kojoj se prieti.[2]

Prietnja sudca, koji pokušava provesti nagodu, da će preporni predmet dosuditi jednoj stranki, ako se ne sklopi nagoda. ne ovlašćuje drugu stranku tako sklopljenu nagodu pobijati na temelju §-a 870. o. g. z., jer ta prietnja ne može se označiti nepravednom.[3]

Da mora zapriečeno biti stanovita vrst zla, ne pripisuje nigdje zakon. Po okolnostih može predležati i sila, ako je predmet prietnje bila povrieda časti i imovine. Nipošto pako ne može biti dovoljna, da čini pogodbu nevaljanom, prietnja, koja se izvesti ne može, ili pako ako ono, čim se je dotični kontrahent zaprietio, nije nikakvo zlo.[4]

Po austr. pravu uzima se na silu kao okolnost, koja čini pogodbu nevaljanu, samo onda obzir, ako ovo u pravu svom povriedjena stranka izrično ističe; što može činiti u posebnoj tužbi, kojom sama traži radi toga ukinuće odnosne pogodbe, ili pako putem prigovora u odgovoru na tužbu protustranke, koja na temelju takove netvrde pogodbe svoje potraživanje osniva. Ureda radi ne ima sudac okolnost ovu u obzir uzeti.[5]

Ako se tko prisili na pravni posao, odnosno na koju činitbu fizičnom, mehaničkom silom (vis absoluta), ne nastaje nikakvo djelanje sa strane tim načinom prisiljenoga kontrahenta, pošto mu njegova volja nikako nije upravljena bila na činitbu silom od njega izposlovanu. Akó se dakle tko primora fizičnom silom na predaju vlastite stvari njegove, ili pako fizično prisili, da se pasivno vlada, dok mu se njegova stvar ne oduzme, taj ne gubi pravo vlastničtva na stvar ovu; njemu pripada pravo tužbe o vlastnosti, a uz to proti onomu, koji je proti njemu silom postupao, osobnu tužbu na povratak stvari i na naknadu štete.[6]

§. 871. Ako je jedna strana lažnimi izvješći zavela u bludnju drugu stranu, i ta se bludnja tiče glavne stvari, ili bitne kakvoće njezine, i takove, koju su strane ugovarajuće osobito imale pred očima, i na koju su smierale očitovanji svojimi, tada za zavedenoga (prevarenoga) ne nastaje nikakova obveza.

§. 872. Ako li se bludnja ne tiče glavne stvari, niti koje bitne njezine kakvoće, nego kakove okolnosti pobočne, pogodba ostaje u snazi, ako su samo obje strane pristale na glavni predmet, a za pobočnu okolnost nisu očitovale da je glavna svrha pogodbe; ali zavedenik ima pravo iskati od onoga, koji ga je zaveo, primjerenu naknadu.

§. 873. Ista ova načela imaju se uporavljivati i na bludnju dogodivšu se u osobi onoga, komu je učinjeno obećanje u koliko

---

[1] Stubenrauch II. str. 204.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču, od 19. ožujka 1872. br. 694. G. U. 1499.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. veljače 1855. br. 1652. Peitler str. 655.
[4] Winiwarter IV. str. 26., Unger, Sistem II. str. 50; Hasenöhrl II. str. 541—542.
[5] Hasenöhrl I. str. 543.
[6] Unger Sistem II. str. 50. i 51., opazka 28.

Digitized by Google

pogodba bez te bludnje nebi bila napravljena, ili bi barem bila napravljena na ini način.

Bludnja postoji, ako si tko manjkavo ili krivo stanoviti predmet predstavlja. Objekt bludnje može biti ili pravni koji propis, t. j. objektivno pravo ili faktum. Zato se i dieli bludnja na pravnu bludnju (error juris) i faktičnu bludnju (error facti). Prva je manjkavo ili krivo znanje pravne koje zasade, pravnog kojeg propisa; a potonje je manjkavo ili krivo znanje stanovitih činjenica.[1]

Ustanove §§. 871—873. imadu pred očima faktičnu bludnju.

Bludnja je samo onda od upliva na obligatorne pogodbe: a) ako je bludnja jednog kontrahenta po drugom kontrahentu po krivini njegovoj (dolosno ili culposno) upotrebljena; b) ako je bludnja bila bitna.

Bitna je bludnja onda, ako je točka (moment) pogodbe, na koju se ista odnosi, bitna, t. j. takova, koja je s očitovanjem volje odnosnog kontrahenta u tako uzkom savezu, da njegovo očitovanje volje, — da nije bio u bludnji — nebi nikako posljedilo, ili bar ne tako izpalo, kako je faktično glasilo.

Koja točka (koji moment) pogodbe se imade smatrati bitnom, ima se u prvom redu ustanoviti iz samog očitovanja volje kontrahenta. Iz ovoga se može izpostaviti, da je inače nebitna činjenica u konkretnom slučaju na očitovanje volje kontrahenta bila od odlučnog upliva, ili pako obratno može se pokazati i koja točka (koji moment) pogodbe nebitnom, koja bi sama po sebi od odlučne važnosti bila, da o tom ne ima protivnog očitovanja učestnika. Ako ne ima u pogledu tom, koja se točka pogodbe bitnom, a koja nebitnom smatrati ima, nikakova očitovanja stranaka, ima se odnosna točka pogodbe smatrati onda bitnom, ako se dokaže, da bez bludnje, glede upitne točke, očitovanje volje dotične stranke nebi posljedilo na način predležeći; — ili, pošto se u tom pogledu neda većim dielom strogi dokaz voditi — ako se, nakon pomnog razmatranja svih okolnosti dotičnog slučaja, razumno uzeti ne može, da bi bilo došlo do upitnog očitovanja volje, da nije bilo bludnje.

Po predmetu razlikuje se bitna bludnja: na bludnju u osobi i na bludnju glede sadržaja pogodbe. U poslednjem slučaju tiče se bludnja ili cielog sadržaja pogodbe, ili pravne naravi pogodbe, ili pako samo predmeta pogodbene činitbe. Zato se može bludnja dieliti: 1. na bludnju u osobi, 2. na bludnju glede cielog sadržaja pogodbe, 3. na bludnju glede pravne naravi pogodbe i 4. na bludnju glede predmeta pogodbene činitbe.

1. O bludnji u osobi (error in personam). Ova se samo može ticati osobe druge ugovarajuće stranke, a može biti bludnja glede identiteta te osobe ili glede svojstva njezinih. Prva postoji n. pr., ako se sastoji očitovanje volje jednog kontrahenta u predaji stvari kao dar drugom kontrahentu A-u, a pometnjom je predana B-u, ili, ako tko imena dvijuh pred njim stojećih osoba izmienjuje, te usljed toga očituje, da ugovara s A-om, dočim je njegova volja ta, da ugovori sa B-om. Nasuprot postoji bludnja glede svojstva osobe drugog kontrahenta n. pr., ako tko komu što daruje, držeći ga za sina svog, kojega više godina nije vidio, koji pako dotičnik nije.

Nebitna je bludnja u osobi ona, o kojoj se po stanju stvari uzeti ne može, da je bila od odlučne važnosti na odluku volje dotičnog kontrahenta. Takova je n. pr. bludnja glede osobnih svojstva zajmodavca, ili protukontrahenta kod kupoprodajne pogodbe, kao i bludnje, koje se sastoje samo u pogriešnom označenju kontrahenta, ako inače o identičnosti osobe, koja se je mislila, nikakve dvojbe ne ima.

---

[1] Unger, Sistem II. str. 33.

Digitized by Google

2. Bludnja glede cielog sadržaja pogodbe. Ova postoji, kada koji kontrahent ne misli, u obće očitovati volju, kojom što obećaje ili prihvaća, t. j. da se pogodbom obvezuje, ili, ako se cieli sadržaj pogodbe ne sudara sa onim, što je odnosni kontrahent mislio, n. pr., ako tko podpiše pismenu izpravu, koja ima drugi sadržaj, nego što je za cielo držao da imade.

Bludnja glede cielog sadržaja pogodbe uviek je bitna.

3. Bludnja glede pravne naravi pogodbe. Ova se sastoji u krivom predstavljanju naravi, pogodbom utemeljit se imajućeg pravnog odnošaja, te postoji i onda, ako se ob odnošaju, u kojem stoji činitba prsti protučinitbi, krivo mnienje imade. Bludnja takova predleži, ako tko misli da komu što prodaje, a faktično mu posudjuju. Bludnja ova tiče se bivstva pogodbe te je s toga bitna. Ako je samo pravni posao krivo nazvan, ali ipak za spoznati iz očitovanja volje učestnika, koju vrst pogodbe i koji pravni odnošaj se je htjelo ustanoviti, tada je bludnja nebitna. Valja s toga odnosno očitovanje volje prosudjivati po pravom njegovom sadržaju, ne obziruć se na krivo označenje vrsti pogodbe ili pravnog posla.

4. Bludnja o predmetu pogodbene činitbe. Ova bludnja može biti trovrstna: a) bludnja glede identiteta činitbe (error in corpore); b) bludnja u svojstvih činitbe (error in qualitate); c) bludnja glede kvantiteta činitbe (error in quantitate).

a) Bludnja glede identiteta činitbe postoji, ako se označuje kao predmet činitbe drugo što, nego što se je mislilo. Ovo može biti ne samo, ako se krivo označuje individualno ustanovljena stvar, već i onda, ako se krivo označuje vrst stvari, koja ima biti predmetom pogodbene činitbe. Bludnja glede identiteta činitbe je uviek bitna, ako i za stranu, koja je bludnjom bila zavedena, proizlazi iz bludnje kakova korist.

Nebitna je bludnja glede identiteta činitbe, ako se tiče samo imena ili krivog opisa stvari, predpostavljajući, da se iz očitovanja odnosne stranke izvan dvojbe razabrati može, da je ona upravo stvar ovu mislila.

b) Bludnja u svojstvih stvari. Kada je bludnja glede svojstva predmeta pogodbene činitbe bitna, ili nije, zavisi o očitovanju stranaka, u koliko je bilo od odlučnog upliva na pogodbu stanovito svojstvo dotičnog predmeta pogodbene činitbe.

Ako se to ne može iz očitovanja učestnika razabrati, valja se ravnati po obće nitom u prometu o tom vladajućem nazoru uvaženjem svih okolnosti konkretnog slučaja. Ovo će biti osobito onda, ako dotična stvar ima takova svojstva, da se ne može upotriebiti u svrhu onu, za koju se obično upotriebljuje, te za koju si je htio odnosni kontrahent nabaviti (n. pr. mjesto vina ocat, mjesto pravog zlata i srebra, krivo zlato i srebro).

c) Bludnja glede kvantiteta stvari. Ova može biti i kao takova bludnja glede identiteta pogodbene činitbe i bludnja glede svojstva iste. Ako se na ime naznačenjem kvantiteta ustanovljuje, što ima biti predmetom činitbe, a predmet činitbe je stvar druga, tad predleži bludnja glede identiteta činitbe, nasuprot je bludnja glede svojstva činitbe, ako je krivo predstavljanje o kvantitetu, inače ustanovljenoga predmeta činitbe, uplivao na odluku volje odnosnog kontrahenta.

Ako se kod pogodba bez plaće bludnjom obeća veća količina, tada je bludnja bitna, pa pogodba kriepostna samo glede manje količine, koja je po namjeri obećavajućeg kontrahenta imala biti predmetom pogodbe, ako je bludnji kriv drugi kontrahent; (što se u obće ovdje i kod sledećih slučajeva uviek predpostavlia, jer po §-u 876. o. g. z., ako je strana obećavajuća sama i jedina uzrok svojoj bludnji, bila bludnja ta kakova mu drago, pogodba obstoji, osim ako je bludnja prihvatnoj strani iz okolnosti u oči pasti morala). Ako se pako glede kvantiteta u bludnji nalazi prihvaćujuća stranka,

Digitized by Google

bludnja je nebitna, jer ona u svakom slučaju više dobije, nego kada bi se pogodba ništetnom proglasila.

Kod pogodba uz plaću je bludnja bitna, ako je obećavajuća stranka bludnjom više obećala, te pogodba ostaje u krieposti, ako je bludnji kriva protustranka, samo glede manjeg kvaliteta. Ako se pako manje obećaje, onda je bludnja nebitna, te se ima samo manje obećani kvantum dati.

Ako pako primajuća stranka manje prihvaća, nego što je mislila, onda je bludnja bitna, te će pogodba po okolnostih, obzirom na to, da li je drugi kontrahent ovu bludnju prouzrokovao ili upotriebio, ili u cielosti biti nevaljana, ili obstojati u manjem kvantitetu.

Ako napokon prihvaćajuća stranka prima više, nego što bi bila primila da nije u bludnji bila, onda nije bludnja bitna, te ugovor postoji, jer se drži, da bi bila pogodba utanačena tako i bez te bludnje.

Posljedice bludnje. Što se tiče posljedica bludnje, odnosno pravnog učinka njezinog kod pogodba, to čini bitna bludnja pogodbu ništetnom, ali samo onda, ako ju bludnjom u svojih pravih povriedjena stranka izrično napada, budi tužbom na uništenje ugovora, budi u prigovorih u odgovoru svom, podnešenom na tužbu drugog kontrahenta, koji iz takove pogodbe za sebe prava svojata.

Valja pako ovdje izrično opaziti, da zahtjev na uništenje pogodbe radi postojeće bitne bludnje može staviti samo time povriedjeni (bludnjom zavedeni) kontrahent, a ne treća osoba.[1]

Napokon postaje pogodba nevaljana i usljed prevare. Ne ima dvojbe da zakon u §-u 871. o. g. z. pod zavedenjem u bludnju lažnim izvješćem razumieva i prevaru, koja se uzima, da postoji onda, ako je prouzročena ili upotriebljena bludnja hotomice, t. j. nakanom, i protupravno. U tom slučaju pako, jer je prevara delikt, pristoji prevarenoj stranki ne samo pravo tražiti uništenje pogodbe, već i naknadu štete.

Iznimice ostaje očitovanje volje kriepostno i ako je posljedilo usljed bludnje protupravne: a) ako je prevara učinjena po trećoj osobi, jer ovdje iziskuje sigurnost prometa, da ostaje u krieposti očitovanje volje prama nedužnom kontrahentu. Onaj dakle, koji je usljed prevare, počinjene po trećemu, očitovao volju svoju, ima samo pravo odštete proti dotičnom trećem; b) ako se prevara ne tiče glavne stvari odnosne pogodbe već samo uzgredne česti njezine (dolus incidens), u kojem slučaju ostaje pogodba kriepostna, ako je i druga ugovarajuća stranka počinila prevaru, te prevarenoj stranki ostaje samo pravo na naknadu štete. Može pako po okolnostih prevara, koja se odnosi samo na uzgredne dielove ugovora, za posljedicu imati, da ti uzgredni okolnosti gube same valjanost, dočim glavni predmet u krieposti ostaje, ako je to moguće, što se ima u svakom konkretnom slučaju prosuditi uvaženjem svih okolnosti.

Napokon gubi ugovor bez plaće kriepostnu svoju moć, ako je takov obećavajuća stranka sklopiti htjela samo iz stanovitog uzroka, te i obećanje činila, misleći po bludnji, da taj uzrok postoji, premda u istinu nije postojao. N. pr., ako su bile uzrok pogodbe po protustranki učinjene tobožnje usluge, koje pako učinila nije, te samo obećavajuća stranka po bludnji držala, da su po njoj učinjene.[2]

§. 874. Tko je lukavštinom ili nepravednim strahom uzrokovao te je učinjena kakova pogodba, mora svagda dati zadovoljštinu za štetne posljedice.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. prosinca 1877. br. 5726. Ger. Halle od god. 1878. br. 66.

[2] Hasenöhrl I. str. 569—572.

Digitized by Google

Po §-u 874. o. g. z. je kontrahent, koji je drugoga prisilio na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim ili drugu stran zaveo u bludnju glede glavne stvari ili bitne kakvoće njezine, dužan svagda dati zadovoljštinu za štetne posljedice.

Pod štetnimi posljedicami ne razumieva zakon štetu onu, koja je nanešena onomu, koji je na pogodbu silom, ili bludnjom zaveden, samom ovom pogodbom, jer se ova šteta njemu naknaditi imade jur po propisu §-a 872. o. g. z. Ima s toga ustanova §-a 874. o. g. z. pred očima drugu štetu, na ime onu, koju je na pogodbu prisiljenom ili bludnjom na istu zavedenom usljed ovog postupka, osim štete učinjene mu samim ugovorom, nanešena. Ako je n. pr. usljed straha, proizvedenog proti njemu rabljenom silom, koji je bio uzrok, da je na pogodbu pristao, obolio, ili, ako je zaveden u bludnju u pogledu naravi pogodbe, bacio se u troškove, te misleći da je konja kupio, za njega već najmio štalu, pa platio najamninu za istu, čime mu je nastala šteta u svoti, koju je u ime najamnine platio.

Pravo na odštetu i u slučaju §-a 874. o. g. z. može se tražiti po općenitih načelih o naknadi štete (§§. 1295. i 1324. o. g. z.). Obzirom na to ima pravo na podpuno zadovoljenje onaj, koji je na pogodbu prisiljen nepravednim strahom, ili koji je hotomice (nakanom) po drugom kontrahentu u bludnju zaveden bio. Ako je pako bludnja po drugoj stranki prouzročena ne nakanom, ali ipak njezinom krivinom, nebi mogao u bludnju zavedeni kontrahent tražiti podpuno zadovoljenje već samo faktičnu štetu.[1]

§. 875. Ako je treći tko prisilio stranu obećavajuću na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim, ili ju je zaveo lažnimi izvješći, pogodba je tvrda. Samo u slučaju, ako je prihvatna strana dioničtvovala u djelanju protuzakonitom treće osobe, ili o njem očito znati morala, ima se s njom postupati polag §§. 870—874. isto tako, kao da je ona sama drugu stranu zastrašila ili zavela.

§. 876. Ako je strana obećavajuća sama i jedina uzrok svojoj bludnji, bila bludnja ta kakova mu drago, pogodba obstoji, osim ako je bludnja prihvatnoj strani iz okolnosti u oči pasti morala.

Već smo iztaknuli kod tumačenja §§. 870—873., da zakon razumieva: u §-u 870. o. g. z. pod onim, koji je stranu prihvatnu prisilio na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim, a u §§. 871—873. o. g. z. stranu, koja je lažnimi izvješći zavela u bludnju drugu stranu, samo ugovarajuću stranku, a ne i treću osobu, koja u pogodbi nije ugovarajuća stranka. Da bude to jasno, ističe zakon u §-u 875. o. g. z. izrično, da, ako je treći tko prisilio stranu obećavajuću na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim, ili ju je zaveo lažnimi izvješći, pogodba tvrda ostaje.

Pod uvjeti navedenimi u §§. 870—873. postaje u takovu slučaju pogodba netvrdom samo onda: 1. ako je prihvatna strana udioničtvovala u prenavedenom djelanju protuzakonitom treće osobe, kojom je ova prisilila drugu ugovarajuću stranu (obećavajuću stranu) strahom nepravednim i temeljitim na pogodbu, ili ju zaveo lažnimi izvješći u bludnju, jer je onda i prihvatna strana sukrivac; 2. ako je prihvatna strana znala ili znati morala o tom djelanju treće osobe, jer je onda sama mogla spoznati, da nebi po upitnoj trećoj osobi na pogodbu prisiljena ili u bludnju zavedena stranka, nikako, ili bar ne takovu pogodbu sklopila bila, koju je faktično pod pritiskom dotične treće osobe utanačila.

---

[1] Stubenrauch II. str. 208.

Digitized by Google

Iz istih razloga je pogodba ništetna pod uvjeti navedenimi u §§. 870—873, o. g. z., ako je prihvatna ugovarajuća strana znati mogla, da se očitovanje volje obećavajuće ugovarajuće strane osniva samo na bludnji, t. j., ako je prihvatnoj strani bludnja u oči pasti morala (n. pr. iz visoke ciene, koju je zahtievala obećavajuća strana kao kupovninu za krivi nakit).

U svakom drugom slučaju, ako je obećavajuća stranka sama i jedina uzrok svojoj bludnji, bila bludnja ta kako mu drago, pogodba obstoji.

Ako su obie ugovarajuće strane bile prisiljene na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim ili zavedene lažnimi izvješći, valja na obe strane uporabiti prenavedeni zakonski propis, te može svaka strana tražiti uništenje pogodbe.

Preporno je, što onda, ako je bludnja proizvedena slučajem? Mi se slažemo u tom pogledu s mnienjem Stubenraucha, koji drži da se i u ovom slučaju ima analogijom postupati po §-u 876. o. g. z.[1]

§. 877. Tko zahtieva, da se ukine pogodba radi toga, što on na nju nije pristao, treba sa svoje strane da povrati sve koristi, koje je imao iz takove pogodbe.

Mi smo već gore kod tumačenja §§. 870—873. o. g. z. iztaknuli, da se ureda radi ne ima uztraživati, da li je privoljenje na pogodbu slobodno bilo, t. j. da li nije stranka prihvatna po drugoj stranki prisiljena bila na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim, ili da li je jedna strana lažnimi izvješći po drugoj zavedena bila bludnjom na ugovor, već da se ima propustiti povriedjenoj stranki, da traži uništenje ugovora tužbom, ili pako, da prigovori prenavedene nedostatke, ako ju tuži protustranka na izpunjenje ugovora, jer pogodbe radi toga, što je koja strana prisiljeno ili usljed bitne bludnje dala svoje očitovanje, nisu već same po sebi radi toga, (po svom bivstvu t. j. absolutno) nevaljane, pošto može stranka, koja je na očitovanje u pogodbi bila prisiljena ili bludnjom zavedena, odustati od svoga prava radi toga napadati pogodbu kao ništetnu, a može takovu pogodbu i naknadno slobodnim očitovanjem volje svoje budi izrično budi muče odobriti.

Ovo se napose izpostavlja i iz same ustanove §. 877. o. g. z., jer ista glasi: „Tko z a h t i e v a, da se ukine pogodba, radi toga, što nije na nju pristao, treba sa svoje strane, da povrati sve koristi, koje je imao iz te pogodbe“. Time što zakon kaže „tko z a h t i e v a“, izriče, da se pogodba ukinuti može samo na zahtjev stranke povriedjene.

Dalnja gorenavedena zakonska ustanova, da onaj koji zahtieva, da se ukine pogodba, mora sa svoje strane povratiti sve koristi, koje je imao iz te pogodbe, je nanaravna posljedica, te se osniva na općem pravnom načelu §-a 1447. o. g. z., po kojem se nitko ne smije obogatiti tudjom štetom. Ne mogu li se koristi više u naravi povratiti, vlastna je zahtievati protustranka po §-u 1431. o g. z. plaću prama nabavljenoj koristi.

Ustanova §-a 877. o. g. z. ima se uporaviti i na pogodbe, koje su ništetne radi djelatne nesposobnosti jednog kontrahenta (§. 865. o. g. z.).

Ukine li se dakle koja pogodba radi pomanjkanja nadštitničke dozvole, valja jur predane stvari povratiti u onom stanju, u kom su predane, a u slučaju, ako ih ne ima ili su iztrošene, naknaditi tim prouzročena šteta.[2]

---

[1] Stubenrauch II. str. 209.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. veljače 1870. br. 12750. G. U. 3713. vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 20. prosinca 1887. br. 14077. Gellerov Centrallblatt VI. str. 195.

Digitized by Google

U slučaju, ako je kupoprodajna pogodba ništetna radi djelatne nesposobnosti jednoga kontrahenta (koji nije lukavim načinom govorio, da je sposoban praviti pogodbu i time varao drugoga, koji se nije mogao lasno ubaviestiti o tom, u kom slučaju je obvezan dati podpunu zadovoljštinu), mora takav za djelovanje nesposobni kontrahent po §-u 877. o. g. z. sve povratiti, što je po pogodbi dobio, te po §-u 1323. o. g. z., ako povratak u prijašnje stanje više nije moguće, naknaditi procjenbenu vriednost. Ali po §-u 1293. o. g. z. ne može se u takovu slučaju kao eventualno pravo na naknadu dosuditi ukupni i dozvoljeni dobitak sadržavajući vriednost, nego samo procjenbena vriednost u pravom smislu.[1]

3) mogućnost činjenja (izpunjenja).

§. 878. Pogodbe mogu se sklopiti o svih stvarih, koje su u prometu Što se ne može izpuniti ili učiniti, što je sasvim nemoguće ili nedopušteno, o tom se ne može ni tvrda pogodba učiniti. Tko takovimi obećanji vara drugoga, ili mu odkida što po krivnom znanstvu, ili korist vadi (vuče) iz štete njegove, taj odgovara za to.

Što može biti predmetom pogodbe i što se ima razumievati pod „prometnim dobrom", razjasnili smo u uvodu k ovom poglavju, odnosno k razdielu drugom nazočnog zakonika, u kojem smo govorili o obligacijah (o pravih osobnih na stvari) u obće. Upućujemo s toga u tom pógledu na ono, što je tamo navedeno.

„Činitba" u pogodbi može biti pozitivna ili negativna, već kako se ona sastoji ili u djelanju (činjenju) ili u propustu. Djelanje je opet: davanje ili pako činjenje u užem smislu.

U prvom slučaju (kod davanja), zadobije vjerovnik pravo vlastničtva na odnosnu stvar (kao n. pr. kod darovanja, kupoprodaje) ili drugo stvarno pravo (n. pr. služnost) ili napokon samo prelaznu porabu stvari (n. pr. kod posudbene ili uporabne pogodbe). Činjenje u užjem smislu obuhvaća sva djelanja, koja ne spadaju pod pojam davanja, te se sastoji stranom u kakvom tjelesnom ili duševnom radu (kao kod pogodbe usluge za plaću) stranom u drugom djelovanju (n. pr. u preuzimanju poručanstva). Negativna činitba sastoji se u propustu čina, na koje je tko ovlašten.

Činitba može nadalje biti samo prelazna, trajna ili nastavna.

Prelazna činitba sastoji se u činu volje, koji potrebuje za svoje izvedenje samo neznatni kratak čas tako, da se može reći, da se sudara utrnuće obveze s izpunjenjem obveze (kao kod kupa, zamjene, darovanja), dočim trajna činitba za svoje izvedenje potrebuje više vremena. K ovim poslednjim spadaju većim dielom negativne činitbe. a i obligacije takove koje se sastoje iz skupa (compleksa) činitba, kod kojih ne traje duže vremena pojedini čin (akt), kao što to biva n. pr. kod činitbe najmodavca, kod preuzete obveze na osobne činitbe, a i kod plaćanja kamata u redovito opetujućih se razdobjih.

Nadalje diele se činitbe u dieljive i nedieljive. Dieljiva je činitba ona, koja se može, bez da se dira u njezinu sućnost (u njezino bivstvo), razstaviti na česti, u alikvotne dielove, na takav način, da se pojedine česti od ukupne činitbe razlikuju samo kvantitativno, dočim kvalitativne razlike ne obstoje niti medju ovimi činitbami, niti medju njima i ukupnom činitbom. Ukupna svota ovih dionih činitba je onda i identična s ukupnom činitbom.

Ako se činitba ne može dieliti, a da se ne dira u njezinu sućnost, ona je nedieljiva. Nedieljive su činitbe, koje se sastoje u stanovitom stvarnom pravu; n. pr. ako se komu dopušta pravo zemljištne služnosti; zatim stanovite pozitivne činitbe kao

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. rujna 1861. br. 5526. G. U. 1386.

Digitized by Google

što raznovrstne osobne činitbe, n. pr. činitba prigotavljanja stanovitoga djela (opus), razne službene činitbe od strane sluge prama njegovom gospodaru, gradnja kuće itd. Iznimice su i pozitivne činitbe dieljive, kao što je to slučaj kod stanovitih prostijih radnja, koje može svaki proizvesti, te koje se radi jednoličnosti čina (akta) rada po naravi svojoj mogu dieliti na alikvotne dielove. Tako: kopanje zemlje, koje se obračunava po kubičnom metru ili po djelanju radnika pri tom poslu po radnih danih.

Ako se kod obligatornog odnošaja više dužnika prama jednom vjerovniku protuobligatornim činom jednog dužnika vriedja pravo vjerovnika u cielosti, ili kod obligatornog odnošaja jednoga dužnika prama više vjerovnika, protuobligatornim činom dužnika prama jednom samom vjerovniku okrnjuje pravo iz obligacije prama svim vjerovnikom, tada predleži nedieljivost činitbe. Ako se n. pr. više njih obvezuju kojoj osobi, da neće stanovitom stazom ići, to se vriedja pravo te osobe (vjerovnika, ovlaštenika) u cielosti, ako samo jedan stupa upitnom stazom.[1]

Predmet činitbe može na dalje biti opredieljen i neopredieljen. Ako je činitba u obće neopredieljena, n. pr., ako se tko obvezuje dati žita bez da je označena količina istoga, ne nastaje tvrda pogodba, jer bi se mogao inače izpuniti ugovor po sada navedenom primjeru i samo predajom nekoliko zrna žita.

Nasuprot nije uviek potrebno, da bude činitba opredieljena, da je njezin predmet i individuelno označen (da se navede species); dovoljno je da se predmet označuje po vrsti (genus), Isto je tako pogodba tvrda, ako je ugovorena predaja stvari poprieko (djuture), kako stoje i leže bez broja, mjere i vage (§. 930. o. g. z.); zatim kod kupa na sreću, ako se za odredjenu cienu kupuju na poprieko buduće koristi kakve stvari ili nadu tih koristi. Mogu i stranke ugovoriti, da se propusti opredieljenje premeta činitbe ili protučinitbe samoj dotičnoj stranki. Ako bi u takovu slučaju bio po stranki učinjeni izbor očito nepravedan, ili ako nebi bilo po stranaka odredjeno vrieme, kada se ima opredieliti predmet činitbe i po tom ista izvršiti, imalo bi se u tom pogledu analogno propisom §. 904, o. g. z. postupati.[2]

O alternativnih činitbah bit će govora kod §. 906.

Činitbe su moguće ili nemoguće. Nemoguće činitbe su ili naravno ili juridično nemoguće. Kod prvih leži uzrok nemogućnosti u zakonih naravi, a kod posljednjih temelji se razlog nemogućnosti na propisih pozitivnog zakona. Jednaka — što se učinka tiče — juridično nemogućnoj činitbi je činitba, koja se odnosi na nemoralna djela. Ali po pojmu razlikuje se ova ipak od juridično nemoguće činitbe; tako je n. pr. oporuka nedoraslog pravno nemoguća činitba, ali zato nezabranjena, kradja pako, po zakonu zabranjena, ali zato moguća činitba. Nemoguća činitba je zatim absolutna nemoguća, ako nemogućnost leži već u naravi same činitbe ili u okolnostih, koje se odnose samo na konkretni čin (n. pr. preuzeta dobava opredieljene robe, koja je pako već propala).

Nemoguće činitbe su nadalje ili objektivno nemoguće ili subjektivno nemoguće. Prve su činitbe nemoguće za svakoga, potonje samo za stanovitog dužnika. Kod objektivno nemoguće činitbe ne gleda se, da li je ona naravno nemoguća (n. pr., ako davati se imajuća species niti ne obstoji), ili juridično nemoguća (n. pr., ako je predmet činitbe stvar stavljena izvan prometa).

Subjektivna nemogućnost, u koliko je samo juridična (t. j., ako se sastoji samo u pomanjkanju prava dužnika sa stvarju razpoložiti), ne uvažuje se, već se uzima u obzir samo, ako se temelji na faktičnih zapriekah (n. pr., ako je propala stvar, koja je predmetom kupoprodajne pogodbe).

---

[1] Hasenöhrl I. str. 160—170., Stubenrauch II. str. 210—211.

[2] Stubenrauch II. str. 211. Hasenöhrl I. st. 180. i sljedeće.

Digitized by Google

Posljedice nemogućnosti činitbe jesu različite, kako je već nemogućnost odmah s početka obligacije obstojala ili pako kasnije nastupila.

Nemogućnošću, koja odmah predleži, smatra se ona, koja je već obstojala u času, kojim za dotičnu stranku, koja ima po pogodbi obvezu na činitbu preuzeti, pravo jednostranog odstupa od obligacije prestaje. Nevaljanost pravnog posla je posljedica nemogućnosti, koja izvorno predleži samo u koliko je mogućnost trajna i podpuna. Vremenita nemogućnost ima za posljedicu samo odgodu vremena dobave.

Djelomična nemogućnost činitbe oslobodjuje samo od obveze izpunjenja djela činitbe, koje je nemoguće, u koliko nisu stranke naročito utanačile uvjet, da se nijedna točka pogodbe od druge razlučiti ne može, u kojem slučaju postaje pogodba netvrda, ako se jedna samo točka pogodbe izpuniti ne može. Iznimke od gorenavedenog pravila postoje: 1. Kod pogodbah kupoprodaje ili zamjene, ako je stvar, koja je u pogodbi naročito imenovana, slučajno sasvim ili preko polovice u vriednosti propala (§§. 1048. i 1064. o. g. z.). 2. Kod jamstva, u koliko se tiče kakvoće stvari. (§. 932. o. g. z.). 3. Kod najamnih pogodba koje stvari (§. 1117. o. g. z.) 4. Kod obligacija, koje sa odnose na činjenje (facere), ako se ono smatra kao jedinstvena činitba, što je redovito, slučaj, ako se radi o prigotavljanju kojeg djela (locatio conductio operis), a ono se ne može dovršiti po naručbi (§. 1151. o. g. z.). Dužnik, koji je preuzeo stanovitu obvezu, ima dužnost i skrbiti se, da može preuzetu obvezu i izpuniti, te potrebnu marljivost i opreznost (diligentia) upotriebiti, da ne dodje u nemogućnost obvezu neizpuniti. Osloboditi se o svojoj ugovorom preuzetoj obvezi može se samo onda, ako mu je izpunjenje obveze postalo nemoguće usljed okolnostih, koje on nije prouzročio, t. j. kojim on nije kriv, odnosno ako je nemogućnost izpunjenja obveza nastala pukim slučajem. Načelo je ovo izraženo u §-u 1447. o. g. z.

Iz prenavedenog sliedi, da izvorno obstojeća nemogućnost činitbe, obvezu na izpunjenje činitbe ukida, dočim naknadno nastupivša nemogućnost ovim učinkom radja samo onda, ako je činitba postala nemoguća usljed pukog slučaja. Iz toga pako izpostavlja se važna praktična posljedica: da se u prvom slučaju (na ime ako je činitba već s početka nemoguća) tuženik, dužnik, ima samo pozvati na nemogućnost činitbe, dočim ima vjerovnik, koji traži izpunenje činitbe ili naknadu štete, krivnju dužnika dokazati; u potonjem pako slučaju (ako nastupi nemogućnost činitbe kasnije) ima dužnik dokazati, da mu je činitba bila nemoguća bez njegove krivnje. Praktična važna razlika izmedju izvorne i kasnije nastupivše nemoguće činitbe leži po tom u prvom redu u različnosti predpostava, po kojih se ugovarajuća stranka oslobadja od dužnosti svoje na činitbu i o tom, komu pripada teret dokaza.[1]

Okolnost, što je za vrieme utanačenja pogodbe ugovorom preuzeta obveza jedne stranke nemoguća bila, ne ovlaštuje drugu stranu na zahtjev povratka kapare, odnosno na zahtjev ukinuća pogodbe, ako je medjutim ciela činitba postala moguća.[2]

Cieli obseg učinka kasnije nastupivše nemogućnosti činitbe biva jasan, ako se ustanovi: 1. u kojih slučajevih se dužniku nastupivša nemogućnost izpunenje činitbe pribraja kao krivina ili kao puki slučaj; 2. u kojem obsegu dužnik kod nemogućnosti, nastupivšom njegovom krivnjom, vjerovniku jamči; 3. da li dužnik, komu je postalo izpunjenje činitbe nemoguće bez njegove krivnje, pravo imade na protučinitbu?

U svih ovih slučajevih razlikuje se austr. pravo bitno od rimskoga prava. U rimskom pravu činila se je razlika kod razsudjenja okolnosti, da li i kakova krivnja se

---

[1] Kirchstetter str. 459. Čitaj i Hasenöhrl I. str. 392., opazka 9., str. 399. opazka 55., str. 401. opazka 3., str. 402., opazka 9., str. 414. opazka 14., str. 407. opazka 32., i str. 411. opazka 47.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. svibnja 1853. br. 4613. Peitler str. 668.

Digitized by Google

obvezaniku u stanovitom obligatornom odnošaju radi neizpunjene činitbe pripisati može; izmedju različitih stupnjeva krivnje (culpae). Za culpa lata imao je obvezanik u svih slučajevih jamčiti, za culpa levis pako nije jamčio, ako nije imao iz obligatornog odnošaja koristi. Te razlike pako ne pozna naš gradjanski zakonik. Po §-u 1295. o. g. z. je svaki vlastan zahtievati naknadu štete od onoga, koji mu ju je nanio njegovom krivnjom. Pod krivnjom (ili „krivinom", koju rieč rabi §. 1294. o. g. z.), razumieva se pako po §-u 1294. o. g. z. ne samo šteta učinjena iz zle namisli (t. j., ako je učinjena znajući i hotomice), već i šteta učinjena iz nepažnje, t. j. koja je prouzročena po krivom neznanstvu ili nedostatku nadležne pojme ili nadležne marljivosti (culpa levis po rimskom pravu). Obvezanik se oslobadja dakle od svake obveze iz obligatornog odnošaja samo onda, ako mu se ne može u grieh upisati ni culpa levis. Nu obseg naknade štete nije ipak jednak, da li predleži sa strane obvezanika dolus, culpa lata ili culpa levis. Ako je nemogućnost činitbe nastala usljed toga, što je predležao sa strane obvezanika dolus, ili culpa lata, ima dužnik po §. 1324. o. g. z. dati podpunu zadovoljštinu onako kao što §. 1323. o. g. z. propisuje (damnum emergens i lucrum cessans), ako se pako obvezaniku može pripisati samo culpa levis, ima samo naknaditi faktičnu štetu (damnum emergens).

Kada i u kojih slučajevih ima pravo dužnik na protučinitbu, ako mu je izpuna obveze nemoguća, a on tomu kriv nije, ima se prosuditi od slučaja do slučaja. Kao pravilo može se uzeti samo obće načelo, izraženo u §-u 1447. o. g. z., po kojem valja dužnik u svakom slučaju povratiti i naknaditi, što god je primio u svrhu, da izpuni obvezu, a dužan je to povratiti i naknaditi isto kao pošteni posjednik, ali tako, da se tudjom štetom ne okoristi.[1]

Po istom pravnom načelu ne smije se ni vjerovnik okoristiti štetom dužnika svoga, te valja da i njemu povrati, ako je što od njega primio.

§. 879. Osim pogodbah, imenovanih na svojem mjestu, nevaljaju ni sliedeće pogodbe:

1. ako se ugovori što za staranje, da se sklopi pogodba ženitbena;

2. ako je vidar ili koji mu drago liečnik učinio, te mu je bolestnik obećao naročitu nagradu, što će se primiti liečenja; ili

3. ako pravdozastupnik ugovori za sebe naročitu koju nagradu, što će se primiti parnice, ili ako je prekupio parnicu njemu povjerenu;

4. ako tko nasljedstvo ili zapis, kojemu se on nada od treće koje osobe, otudjuje još za života te osobe.

Sve, što je zakonom zabranjeno, ili što se protivi pravilam ćudorednosti, smatra se za nedopušteno. Točno ustanoviti granice nećudorednoga nije moguće; valja s toga to propustiti razsudjivanju suda u pojedinih konkretnih slučajevih.

Pošto zakon ne može podupirati ono, što je nemoralno, te na ruku ići nemoralnom utanačenju stranaka, to mora i uzkratiti svoju zaštitu nedopuštenim ugovorom, te ove izjaviti nevaljanimi. Nedopuštene su pako u obće samo one pogodbe, koje u objektivnom smislu vriedjaju pozitivne zakonske ustanove ili se protive pravilam ćudorednosti, kojih dakle objektivni sadržaj pokazuje jasno da promiču ono, što je nedopušteno. Gledom na ova općenita načela, smatra se u obće nedopuštenom pogodbom

[1] Kirchstetter str. 460.

Digitized by Google

svaka ona, kojom je ugovorena činitba, koja se objektivno kao nedopušteno djelo karakterizira.

Nedopuštena je i ona pogodba, kojom je istina ugovorena činitba dopuštena, ali joj svrha smjera onamo, da se što nedopuštenoga postigne ili promičee, Po tom je i nedopuštena pogodba gledom na svrhu, ako si tko dade obećati nagradu zato, da ne čini stanovito nemoralno djelo.

Nedopuštene su napokon i pogodbe one, kojim se ugovara kažnjivi čin, odnosno i one, kojim je svrha ugovorene činitbe ta, da služi za kažnjivi čin, ako je to ugovarajućoj stranki poznato.[1]

Taksativno nije moći nabrojiti sve nedopuštene pogodbe.

Zakon označuje na odnosnih mjestih izrično neke pogodbe stranom nevaljanimi, stranom nedopuštenimi. Ponapose citira kao pogodbe nedopuštene a zato i kao nevaljane četiri njih u §-u 879. o. g. z., dočim su ostale navedene na ostalih mjestih općeg gradj. zakona, kod kojih je govor o dotičnih pravnih poslovih, na koji se upitne pogodbe odnose. Tako označuje zakon: 1. u §-u 45. o. g. z., da zaruke ili predhodno obećanje uzeti se, bilo učinjeno ili prihvaćeno pod kojim god okolnostim ili uvjeti nedonosi za sobom pravne obveze niti da se sklopi ženitba niti da se učini ono, što je bilo ugovoreno za slučaj, ako bi se odustalo od obećanja; 2. u §-u 1058. o. g. z., da se kupovna pogodba smatra kao da nije sklopljena, ako treći ima odrediti cienu, a on u ugovoreno vrieme ništa ne odredi; 3. u §-u 1174. o. g. z., da ne može onaj, ono, što je znajuć dao u tu svrhu, da se učini kakovo neumjestno ili nedopušteno djelo, natrag iskati, ali da se može natrag iskati ono, što je tko u tu svrhu, da se preprieči kakovo nedopušteno djelo, dao onomu, koji je djelo to učiniti htio; 4. u §-u 1178. o. g. z., da nisu tvrde ortačke pogodbe, koje se tiču samo sadašnje ili samo buduće imovine, ako dobro, što ga je stavila u ortakluk jedna ili druga stranka nije bilo uredno popisano i pobilježeno; 5. u §-u 1195., da ne valja utanačenje, po kojemu se, što se jednom ortaku odredi veći dio dobitka, skraćuju ostali ortaci; 6. u §-u 1208. o. g. z. da je netvrd ugovor, da ortakluk vjekovito trajati ima; 7. u §-u 1259. o. g. z. da ne ima pravne krieposti pogodba, kojom se djeci iz različnih ženitba daju jednaka prava u nasljedovanju; 8. u §-u 1270. o. g. z. da oklada nije tvrda, ako je strana dobivajuća znala unapried izhod, pa ga zatajila drugoj stranki; 9. u §-u 1291. o. g. z., da pogodba nije tvrda, ako je u vrieme sklopljene pogodbe osiguranik jur znao, da stvari odnosnoj ne prieti nikakova pogibelj; 10. u §-u 1371. o. g. z., da svi uvjeti i pobočne pogodbe protivne naravi pogodbe založne i zajma tvrde nisu; 11. u §-u 1372. o. g. z., da pogodba pobočna, po kojoj se dopušta vjerovniku da uživa stvar založenu, ne ima pravne krieposti; 12. u §-u 1385. o. g. z., da nagodbu vrhu dielanja proti zakonu valjaju samo, ako se odnose na posebičko zadovoljenje; 13. u §-u 1502. o. g. z., da se ne može ugovoriti vrieme zastare dulje nego po zakonih ustanovljeno.

Osim ovih pogodba, imenovanih na svom mjestu kao nevaljane, označuje §. 879. o. g. z. izrično nevaljanimi ove pogodbe:

1. Ako se ugovori što za staranje, da se sklopi pogodba ženitbena. Po općem pravu nije takova pogodba sama po sebi niti neprava niti nećudoredna. Naš grsdj. zakon pako označuje pogodbu ovu zato nevaljanom, jer hoće da izključi svaki upliv treće osobe na slobodnu volju osoba, koje bi imala sklopiti ženitbu, a upravo od onih, koji hoće posredovati ženitbu odnosno koje se tim poslom bave, te rade za plaću, bojati se je, da će upotriebiti sva moguća sredstva u vlastitom svom interesu, da sklone jednu ili drugu stranku na sklopljenje braka. Takovi posrednici ne mogu zato

[1] Hasenöhrl I. str. 392—394.

Digitized by Google

nikad utužiti nagradu, ugovorenu za ovakovo njihovo posredovanje. Slobodno im je samo utužiti gotove troškove, što no su imali pri tom poslu.[1]

2. Ako je vidar ili koji mu drago liečnik učinio, te mu je bolestnik obećao naročitu nagradu, što će se primiti liečenja. Ova je ustanova uvrštena u zakonu zato, da liečnik ne upotrebi priliku da bolestnika, koji treba lječničku pomoć ne oglobi, te da ne čini ovisnim pruženje liečničke pomoći od stanovite nagrade. Ako je nagrada obećana po trećoj osobi, a ne po samom bolestniku, pogodba je tvrda. Ustanova točke 2. §. 879. o. z. neproteže se na živinare.[2]

3. Ako pravdopravnik ugovori za sebe naročitu koju nagradu, što će se primiti parnice, ili ako je prekupio parnicu njemu povjerenu. S tom ustanovom suglasno je ustanova §. 25. odvj. reda od 24. srpnja 1852., koja odredjuje, da odvjetnik ne smije za vodjenje parnice koje ugovoriti stanovite nagrade, a tako ne smije ni prekupiti preporne stvari, koja mu je povjerena. Ne samo što bi takova pogodba bila ništetna, nego bi se imao dotični odvjetnik još napose kazniti. — Ovo valja medjutim samo glede zastupanja stranaka u gradjansko pravnih preporih Glede kaznenih stvari ustanovljuje §. 336. kz., da kako u slučaju, ako si je okrivljenik, privatni tužitelj ili privatni učestnik sam zastupnika izabrao, tako i onda, ako je obtuženiku sud odredio branitelja, ostavlja se ustanoviti nagrada slobodnom dogovoru izmedju zastupnika i onoga, koji je dužan platiti.

Ustanova točke 3. §. 879. o. g. z. u djelu, kojim se zabranjuje da pravdopravnik ugovori za sebe naročitu nagradu, što će se primiti parnice, stavljena je za zemlje zastupane u carevinskom vieću izvan krieposti §-om 16. tamošnjeg odvjetničkog reda od 6. srpnja 1868. br. 96. d. z. l.

4. Ako tko nasljedstvo ili zapis, kojemu se nada od treće osobe, otudjuje još za života te osobe. Ovamo se može uvrstiti i ustanova §-a 1383. o. g. z., koja odredjuje, da prije nego je oglašena razredba posliednje volje, ne može se učiniti nikakova nagodba vrhu sadržaja te razredbe.

Ne spada pako ovamo prodaja nasljedstva po fideikomisarnom substitutu prije nastupa slučaja substitucije, u koliko je sliedila iza smrti ostavnika.

Ima još posebnih zakonskih propisa, koji označuju stanovite pogodbe nevaljanimi. Najvažniji od njih su: dvorski dekret od 6. lipnja 1838. br. 277. sb. prav. zak. i dvorski dekret od 24. studena 1808. br. 31. sb. pol. zak.

Prvi sadržaje previšnju odluku od 28. travnja 1838. koja glasí:

„Da se uklone štetna dogovaranja prigodom javnih dražba, izjavljuju se sliedeća: Pogodbe, kojimi tko obeća, da na javnu dražbu, naredjenu po vlasti makar kojoj, neće doći da bude sudražbenik, ili da će pri istoj nadmetat se samo do stanovite koje ciene, ili inako po datom samo njekom mjerilu, ili da se ni neće nadmetati, ne imaju valjanosti nikakove, i na svote, darove ili ine koristi, obrečene, ako se obećanje to izpuni ne ima mjesta pravu tužbenomu. Glede onoga, što je za to u istinu plaćeno ili predano, ima se uporavljati naredba §. 1174. obć. gradj. zak. A ni valjanost dražbe ne može se pobijati s razloga nedopuštena takova dogovora".

Po tom je ništetna i pogodba, ako više osoba, koje su jasno očitovale, da namjeravaju kod javne dražbe sudjelovati kao sudražbenici, medju sobom dogovore, da će

[1] Hasenöhrl I. str. 395. — Winiwarter IV. str. 35. i Stubenrauch II. str. 213. drže, da nije ustanovom točke 1. §-a 879. o. g. z. izključena nagrada, koja se obećaje posredniku za staranje da se utanači pogodba ženitbena, ali istom nakon što je brak sklopljen. Mi se slažemo s Hasenöhrlom, da se ovo neda izvoditi iz ustanove točke 1. §. 879. o. g. z., a da se protivi tomu ratio legis. Tako shvaća i judikatura ovu zakonsku osnovu. Vidi o tom rješitbe vrh. suda u Beču od 9. ožujka 1881. br. 1041. Jur. Blat. br. 14. i od 23. studena 1880. br. 1346. G. H. br. 18. od god. 1881.

[2] Hasenöhrl I. 369., Winiwarter IV. str. 36., Stubenrauch II. str. 214.

Digitized by Google

samo jedan od njih sudjelovati kod dražbe, ali da za to on ima vlastničtvo kupljenoga možda predmeta uz naknadu odgovarajućega diela kupovnine podieliti s drugimi.[1]

Prenavedenim drugim dvorskim dekretom od 24. studena 1808. br. 31. sbr. pol. zak. izjavlja se nevaljanom svaka kupnja i prodaja, zamjena ili darovanje vojno obskrbnih stvari, koje ne smiju ni vojničke osobe izpod ruke prodavati, već koje se mogu samo na javnoj dražbi kupiti. Tko si takovih stvari pribavi inim načinom, mora ih povratiti, i ako ne ima više istih, vriednost njihovu naknaditi.

§. 880. Ako je stvar, o kojoj je učinjena pogodba, uzeta iz prometa prije nego je bila predana, pogodba drži se kao da nije bila sklopljena.

U ovom §-u je sadržan slučaj objektivne nemogućnosti izpunjenja, nastavše iza već sklopljene pogodbe.

Pošto se po §-u 878. o. g. z. sklopiti mogu samo pogodbe o onih stvarih, koje su u prometu, to je naravska posljedica, da se pogodba držati mora kao da nije sklopljena, ako je stvar o kojoj je učinjena pogodba, uzeta iz prometa prije nego je bila predana. Takov slučaj može n. pr. nastati, ako bude izvoz žita, koje se je imalo po pogodbi odpremiti dotičnoj ugovarajućoj stranki pribivajućoj u inozemstvu, zabranjen u odnosnu inozemnu državu. U slučaju ovom je izpunenje pogodbe nemoguće, te se pogodba razriešenom smatrati ima, pa valja sve vratiti u prijašnje stanje. Imat će dakle po obćem načelu, izraženom u §-u 1447. o. g. z., prodavaoc kupcu povratiti kupovninu, ako je takovu već primio bio.

Ako je zabrana izvoza života izdana samo u pogledu stanovitoga mjesta, koje je u pogodbi ustanovljeno kao mjesto izpunjenja ugovora, može od izpunjenja ugovora, odustati samo kupac, i to samo, ako je ovo upitno mjesto izpunjenja ugovora bio bitni uvjet pogodbe same,[1] dočim je prodavaoc dužan i na drugom mjestu poslati robu, ako je time kupac sporazuman.

Preporno je medju komentatori, da li se ustanova §-a 880. o. g. z. uporabljivati može i onda, ako je odnosni predmet, koji sačinjava činitbu ugovora, samo glede promisara uzet iz prometa?

Mi se slažemo u tom pogledu s Stubenrauchom, koji je toga mnienja, da se ustanova §-a 880. o. g. z. i na takov slučaj uporabiti ima, jer zakon ne čini razlike, da li je predmet u obće uzet iz prometa ili pako samo u pogledu odnosne ugovarajuće stranke. Mi držimo to mnienje opravdanim, jer odgovara smislu zakona.[3]

Slažemo se i s dalnjim mnienjem Stubenrauchovim, da ugovor takov, koji je jedan put razriešen radi toga, što je izpunjenje nemoguće postalo, jer je stvar, koja se je predati imala, iz prometa uzeta bila, opet oživiti ne može, ako kasnije bude dignuta zabrana izvoza, odnosno ako se stvar opet predaje prometu, jer bi bilo očito nepravedno za promitenta što ovaj, jer nije mogao pvedvidjeti, da će se ikada dignuti zabrana, u stanju bio nije pripravljati se na izpunjenje ugovora.[4]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. listopada 1862. br. 5869. G. U. 1585.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. rujna 1864. br. 7196. G. U. 1978.

[3] Vidi Stubenrauch II. ttr. 217. i Nippel Erläuterungen VI. str. 76., te protivno mnienje Winiwarterovo IV. str. 38.

[4] Stubenrauch II. str. 217. točka 3.

Digitized by Google

§. 881. Izvan slučajeva, ustanovljenih u zakonu, nitko ne može za drugoga obećavati niti obećanje prihvaćati. Ali ako je tko obećao, da će se zauzeti kod trećega, ili se je još ujamčio za uspjeh, takov mora da izpuni obvezu na se uzetu polag obećanja svojeg.

U §-u ovom je izrečeno općenito načelo, da nitko ne može za drugoga obećavati ni obećanje prihvatiti, koje se načelo osniva na osobnoj slobodi čovjeka, te je posljedica iste. Iznimke od toga pravila ustanovljene su naročito u zakonu na odnosnih mjestih, te samo u ovih iznimnih slučajevih je ugovor valjan, kojim tko za drugoga što obećava ili obećanje prihvaća.

Ovo su iznimni slučajevi: 1. u §-u 91. o. g. z., po kojem muž ima ženu svoju u svih prigodah zastupati; 2. u §-u 162. o. g. z., po kojem je otčeva dužnost zastupati maloljetnu svoju djecu; 3. u §-u 242. o. g. z., po kojem maloljetnik ne može doći pred sud ni kao tužitelj ni kao tuženik, već ga mora tutor zastupati ili mu dati kojeg drugog zastupnika; 4. u §§-ih 269. i 270. o. g. z., po kojih valja da zastupa skrbnik u svih pravnih poslovih punoljetnike, koji su poludili ili postali slaboumnim, proglašene razmetnike, nerodjene a i nepritomne i dionike u kojem poslu, koji su sudu još nepoznati, ako nisu ostavili nijednog zastupnika urednoga, bez kojeg prava njihova bila bi u pogibelji radi odgadjanja ili bi bilo smetano izvršivanje tudjih prava, napokon zločince, osudjene na težku tamnicu; 5. obzirom na §. 547. o. g. z. očitovani nasljednici, kojim još nije predana (uručena) ostavština, te koji se zato smatraju za zakupnike ostavnika te se samo u tom svojstvu mogu zvati pred sud.

Osim u ovih u zakonu navedenih slučajevih može samo onaj za drugoga što obećati i obećanje prihvatiti; ako je izrično za to opunomoćen, usljed sklopljene s njim pogodbe punovlastne (§. 1002. o. g. z.), po kojoj punovlastnik predstavlja punovlastitelja te može po sadržaju punovlašća zanj steći prava i naložiti mu obveza. Na pogodbi dakle po punovlastniku sklopljenoj s kojim trećim unutar granica otvorenog punovlašća, utemeljena prava i obveze, pripadaju punovlastitelju i trećemu, ali ne punovlastniku.

Tajno punovlašće dano punovlastniku ne ima nikakova upliva na prava trećega.

Očitovanje volje zastupnika ugovarajuće stranke (otca, tutora, skrbnika, punovlastnika) mora u svakom slučaju slediti u ime onoga, kojega zastupa, t. j. u tudje ime, a ne u svoje ime (alieno nomine) t. j. iz očitovanja bo dotičnog zastupnika treće osobe mora se razabrat, da očitovanje volje po njemu izjavljene, kao volja upitnog trećeg valjati ima, da na ime ne ima biti onaj, koji je volju očitovao, već dotični, za koga je očitovao, pogodbom obvezan. Pri tom se pako ne ima gledati na formu, u kojoj je volja očitovana; pogodba se može u ime trećega sklopiti a da se izrično i ne spominje odnošaj zastupstva, t. j. bez da se izrično kaže, da se sklapa pogodba u tudje ime; dovoljno je, da se to izpostavlja iz okolnostih. Ne može se pako to ni iz okolnostih nedvojbeno zaključiti, uzima se, da pogodba nije sklopljena u ime trećeg, već da je ugovarajuća stranka samo ona, koja je odnosno očitovanje dala.[1]

Ako tko u ime drugog sklopi pogodbu, nebuduć po naročitoj ili mučećoj pogodbi po sudu ili po zakonu na to ovlašten, smatra se poslovodjem bez naloga. Posao taj ima za trećega samo onda valjanost, ako ga je naknadno odobrio.[2].

Po austr. pravu su pako dopuštene i pogodbe za korist trećega, sklopljene po osobi, koja nije niti po upitnom trećemu po punovlastnoj pogodbi za to ovlaštena.

---

[1] Hasenöhrl I. str. 381—382.

[2] O tom obširnije kod tumačenja §§-ah 1035—1042. o. g. z.

Digitized by Google

Pogodba u korist trećega je pogodba, po kojoj po namjeri ugovarajućih stranaka za trećega nekontrahenta nastati ima neposredno pravo stanovite tražbine, ili po kojoj se on osloboditi ima od koje obveze. Kod ovih pogodba ne smatra se treći za ugovarajuću stranku, već promisar utanačuje ugovor u vlastito svoje ime, dočim pravni učinci iz pogodbe ove, na ime pravo na činitbu ili oslobodjenje od obveze, imadu nastupiti samo u korist dotičnog trećega.[1]

Iz pogodbe ove nastaju prava za trećega s mjesta i neposredno iz nje, bez da je potrebno, da treći pogodbu ovu prihvati, jer u pogodbi u korist trećega leži jednostrano obećanje prama njemu.[2]

U pogodbi u korist trećega sadržano obećanje, koji je dao promitent, a prihvatio promisar, nastaje iz dvostranog pravnog posla, prama trećemu ima pako ono narav jednostranog obećanja, t. j. obećanja takova, koje se ne mora prihvatiti po upitnom trećemu. Obligacija bo može nastati i iz jednostranog neprihvaćenog obećanja, ako je ovo obećanje na takov način fiksirano, da ga zakon smatra pravno obstojatnim t. j., ako je učinjeno ozbiljno. Ozbiljnim pako mora se takovo obećanje smatrati čim je učinjeno od jedne stranke u pogodbi.

Da nastaje pravo tražbine iz takove pogodbe za odnosnog trećega potrebno je samo, da za njega imade činitba pogodbena svojstvo prometnog dobra, ne mora ona imati to svojstvo i prama promisaru. Ovo je samo onda potrebno, da ima proti promisaru, ako je on i za sebe kakovo pravo ugovorio, t. j., ako je pogodba utanačena ne samo u korist upitnog trećeg već i u korist samog promisara.

Premda se obćenito načelo izraženo u §-u 881. o. g. z.: „da nitko ne može za drugoga obećavati niti obećanje prihvati", ne odnosi na iznimne slučajeve, koje i §. 881. o. g. z. dopušta, jer sam početak te ustanove glasi: „Izvan slučajevah u zakonu utemeljenih itd.", to se ipak obzirom na to, što se po našem gradjanskom zakoniku (odnosnosno po austr. pravu) jednostavno obećanje pravno obstojatnim drži samo u onih slučajevih, u kojih zakon isto valjanim smatra, mogu i pogodbe sklopljene u korist trećega samo valjanimi držati u slučajevih onih, u kojih su po zakonu dopuštene.[3]

Slučajevi ovakovih pogodba su:

1. **Pogodbe, koje spadaju pod ustanovu §-a 1019. o. g. z.**, koji glasi: „Ako je naloženo punovlastniku da komu trećemu nabavi kakovu korist, te punovlastnik prihvati nalog taj, tad treći, čim ga je punovlastitelj ili punovlastnik izvjestio o tom, zadobiva pravo podići tužbu proti jednomu i drugomu. Pravo trećega nastaje po ovom §-u već time, što je on obavješten o toj pogodbi, te netreba zato njegova prihvata.[4]

2. **Pogodbe o osiguranju života**, kojom se tko uz uglavu protuvriednosti premije tim načinom obvezuje platiti opredieljenu svotu tako, da je dužnost plaćanja učinjena zavisnom od življenja ili zdravlja ili tjelesne cielosti koje osobe (§. 498. trg. zak.). Ovamo spadaju i pogodbe, kojimi se kroz ulog osniva zajednički fond obskrbljenja za članove, njihove žene i sirote. (§. 1287. o. g. z.).

3. **Pogodovanja trećih u nasljednih pogodbah.** U nasljednih pogodbah zadržane odredbe u korist trećih osoba imadu istina narav zapisa, te su kao oporučni zapisi opozivi, nu ako se ne opozovu, temelji se ipak odnosno pravo dotičnog pogodovanog na odredbi same pogodbe.[5]

---

[1] Hasenöhrl I. str. 415., Unger II. str. 226—227.

[2] Siegels Versprechen als Verpflichtungsgrund str. 143.

[3] Hasenöhrl I. 428. i tamo pod opazkom 15. navedena protivna mnienja Ungera i Lemayera, koji nedopuštaju takovih slučajeva u obće.

[4] Pobliže o tom kod tumačenja §. 1019. o. z. g.

[5] Hasenöhrl I. str 438. i protivno mnienje Stubenraucha II. str. 219. koji takove odredbe ne broji medju pogodbe na korist trećega, već ih smatra samo za zapise.

Digitized by Google

Napokon sadržaje sam §. 881. o. g. z. od obćenitog načela, u njem izraženoga, sljedeću iznimku: „ako je tko obećao, da će se zauzeti kod trećega, ili se još ujamčio za uspjeh, takov mora da izpuni obvezu na se uzetu polag obećanja svojeg". Tko čini takovo obećanje, a ne može da ga drži, jer je izpunjenje pogodbe nemoguće postalo, taj mora naknaditi po obćenitih načelih o naknadi štete svu štetu stranki onoj, kojoj je učinio obećanje, Ako se je ponapose zajamčio i za uspjeh, mora naknaditi svu štetu, koja je nastala od tuda, što nije dobila ono, što joj bijaše zajamčeno.

Tko dakle n. pr. komu zajamčuje, da će mu pribaviti stanovitu službu uz stalna beriva, a to mu ne pribavi ili pribaviti ne može, taj mora tomu naknaditi beriva koja su mu time izmakla.[1]

§. 882. Ako su zajedno bile obećane stvari nemoguće i mogućne, mogućne se imaju izpuniti, već ako su strane ugovarajuće postavile taj naročiti uvjet, da se nijedna točka pogodbe od druge razlučiti ne može.

Ako je izpunjenje glavne stvari postalo nemoguće ne može biti ni govora o izpunjenju uzgrednih obveza, koje bez glavne stvari ne imadu svoju eksistenciju.[2]

Ako su alternativno obećane moguće i nemoguće činitbe, ima se postupati po propisu §-a 907. o. g. z. Ako je kod pogodbe uz plaću činitba samo dielomično postala nemoguća ima se anologno propisu §-a 933. i protučinitba u toj mjeri umanjiti, u koliko nije drugomu kontrahentu bilo već prigodom sklopljenja ugovora poznato, da će činitba samo u upitnom dielu biti moguća, jer se može u tom slučaju uzeti, da je već kod utanačenja protučinitbe obzira uzeo samo na dielomičnu mogućnost činitbe i prema tomu protučinitbu ustanovio.[3]

Po ovih načelih imadu se prosuditi i slučajevi prekoračenja punomoći. Ako punomoćnik obećaje više, nego što je bio po punovlasti danoj mu ovlašten, to zato ne postaje ciela po njem s drugom kontrahentom sklopljena pogodba nevaljanom, već samo onaj dio, koji sadržaje više nego našto mu je punomoć glasila. Ako n. pr. tko ugovori veći zajam za drugoga nego na što ga je ovaj ovlastio, tada ostaje zajamna pogodba u krieposti za punovlastnika do iznosa onoga, do kojega je on svoga punomoćnika na sklopljenje zajamne pogodbe opunovlastio.

Ako je točno izpunjenje pogodbe samo u jednoj točki postalo nemoguće i ako je jedna stranka to priobćila drugoj s tim dodatkom, da s toga pogodbu smatra razriešenom, mora druga ugovarajuća stranka i onda, ako se i nije izrično ugovorilo, da se nikoja čest pogodbe ne smije odvojiti od inih, u roku ustanovljenomu u §-u 862. o. g. z. izriekom očitovati, da ona ostaje kod izpunjenja mogućih točaka; u protivnom slučaju ima se pogodba smatrati razriešenom i po izminuću onog roka utrnulo je i tužbeno pravo potičuće iz iste.[4]

Način (forma) pogodbe.

§. 883. Pogodba se može učiniti ustmeno ili pismeno, pred sudom ili van suda, sa svjedoci ili bez svjedoka. Osim slučajeva u zakonu ustanovljenih, ova različnost u načinu (formi) ne čini u obziru obveze nikakove razlike.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. srpnja 1876. br. 6270. G. U. 6214.
[2] Vidi o tom tumačenje §. 912. o. g. z.
[3] Nippel Erläuterungen VI. str. 84.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. studena 1864. br. 7196 G. U. 1978.

Digitized by Google

§. 884. Ako su stranke naročito ugovorile da će učiniti pismenu pogodbu, pogodba ta ne drži se da je sklopljena, dok ju stranke ne podpišu. I u ovom slučaju nije nuždno potrebno da se udari pečat.

Da bude pogodba valjana, ne treba, da je ista sklopljena ni pismena ni po stanovitoj formi, dosta, da ona odgovara propisu §-a 561. o. g. z. Osim u slučajevih u zakonu izrično ustanovljenih, ili, ako su stranke naročito ugovorile, da će učiniti pismenu pogodbu, može se s toga pogodba uviek samo ustmeno sklopiti. Izrično u zakonu propisana je pismena forma za valjanost pogodbe u §§. 956, 1178, 1239. i 1391. o. g. z.[1]

Kako se sklapaju pogodbe ustmeno, o tom smo govorili jur kod tumačenja §§. 861—863. o. g. z. Valja nam ovdje samo još govoriti o načinu kako se imadu sklapati pismene pogodbe. O tom sadržani su propisi u §§. 117—121. grpp. Nijedna od ugovarajućih stranaka ne mora izpravu o pogodbi vlastoručno pisati, dosta je da ju vlastoručno podpiše. Podpisi svjedoka na pogodbi, ako su obe stranke pismene, u pravilu ne treba; ali opazno je, da pogodbu i dva svjedoka podpišu, ako su stranke i pismene, jer se time olahkoćuje dokazni postupak ako do parnice dodje.

Koji ne umije pisati ili koji radi tjelesne mane nije sposoban pisati, ima pozvati dvojicu svjedoka, od kojih mu jedan ima podpisati ime, a on sam udariti obični svoj rukoznak (§. 118. grpp.).

Iznimka postoji samo glede zadužnice o zajmu. Da zadužnica o zajmu imade podpunu moć dokaza, treba da bude vlastoručno pisana i podpisana po izdatniku ili vlastoručno podpisana po izdatniku i dvojici svjedoka.

Pismena pogodba, koja je po jednoj od ugovarajućih stranaka podpisana s mjesta nakon utanačenja iste, po drugoj ali istom kasnije iza smrti prve stranke, — nije valjana obzirom na propis §. 861. o. g. z., po kojem se ugovor onda skopljenim smatra, ako druga stranka prihvati valjanim načinom obećanje, a i obzirom na propis §-a 862. o. g. z., po kojem se prihvat smatrati ne može učinjenim valjanim načinom, ako nije učinjen na način i u vremenu i u istom §-u navedenom. Pismena pogodba bo smatra se samo onda sklopljenom, ako je po obih strankah podpisana, pošto one istom svojimi podpisi na pogodbi očituju, da prihvaćaju pogodbu. Podpis pako na ugovoru po drugoj ugovarajućoj stranki stavljen istom iza smrti prve ugovarajuće stranke, ne može se smatrati izjavom po ovoj učinjenom, kojom se prihvaća po njoj u pogodbi učinjeno obećanje, te dosljedno tomu ne može se u takovu slučaju uzeti, da je nastala složna volja obih ugovarajućih stranaka.[2]

Svjedoci potrebiti za dokaznu moć koje izprave treba ili da su pritomni, kad izdatnik podpisuje izpravu, ili da ih izdatnik neposredno uvjeri, da je on izpravu podpisao svojom rukom, u protivnom slučaju njihov podpis nije dokaz nikakov. Obznanit svjedokom sadržaj izprave potrebito je samo onda, kada ga izdatnik ne može pročitati (kada ne umije čitati) (§. 121. grpp.). Samo ako valja na temelju pogodbe koje izhoditi uknjižbu stvarnoga prava u gruntovnih knjigah, mora o njoj uviek pismeni sastavak učinjen biti, koji mora imati uz to sledeće formalne potrebštine propisane §-om 82. grunt. reda:

a) sadržavati datum, t. j. naznačivati mjesto, dan, mjesec i godinu gdje, i kada se je posao sklopio;

---

[1] Vidi o tom uvod k razdielu drugomu drugog diela obć. gradj. zak. u kojem smo u obće o obligacijah i pogodbah govorili.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. studena 1879. br. 10059. Ger. Ztg. 1881. br. 77.

Digitized by Google

b) obskrbljen bit vlastoručnim podpisom izdatnikovim, a ovaj podpis ili uredovno potvrdjen, ili mu pridan podpis dvojice mužkih svjedoka, proti kojim ne ima zakonite sumnje, da su sposobni svjedočiti;

c) ako je izdatnik nevješt u pisanju, ili ako poradi tjelesne mane pisati ne može, ima staviti svoj obični rukoznak, koji treba da bude uredovno potvrdjen, ili treba, da se podpišu dva svjedoka, od kojih će jedan polpisati ime izdatnikovo;

d) ako je izprava izdana izvan kranovine, u kojoj će se da obavi uknjižba ima podpis izdatnikov biti potvrdjen ili sudbeno ili po kojem javnom bilježniku zato povladjenom;

e) izprave, sačinjene u inozemstvu imadu biti potvrdjene po austr.-ug. poslaničtvu ili po austr.-ug. vlasti konzularskoj; ako glede stanovitih država ne ima zakonitih iznimaka.

Izvan ovih slučajeva je pako uviek strankam prosto ugovoriti, da se učini pismena pogodba, kada to i zakon za valjanost pogodbe ne iziskuje. Ako su to naročito ugovorile, pogodba ta se ne drži da je valjana, dok ju stranke ne podpišu (§. 884. o. g. z).

Stranke mogu valjanost pogodba izrično uvjetovati i od drugih formalnosti, n. p. naročito ugovoriti, da se pogodba samo onda valjanom smatrati može, ako ju podpišu dva svjedoka, ili ako bude pogodba sklopljena pred sudom ili kr. javnim bilježnikom.[1]

Prije nego što se ne izpune ugovorene formalnosti pogodbe, ne može se tužiti ni na izpunjenje posla, niti na izdanje izprave o pogodbi u ugovorenoj pismenoj formi, jer se u obće prije nego što je izprava učinjena, pogodba sklopljenom ni ne smatra.[2]

Ako su pako obe strane bez da su obdržavane po njima za valjanost pogodbe ugovorene formalnosti, ipak pogodbenu činitbu i protučinitbu izpunile, ili ako je samo jedna strana činitbu, na koju se je obvezala, izpunila, a druga strana ovo izpunjenje prihvatila, tada se ima smatrati posao valjanim, jer u izpunjenju i u prihvatu leži već odreka na obdržavanje ugovorene forme.[3]

Od do sada navedenih slučajeva imade se razlikovati slučaj, ako su stranke već ustmeno pogodbu ugovorile t. j. pogodbu već ustmeno sklopile te samo naknadno ustanovile, da se o već ustmeno utanačenoj pogodbi pismena izprava učiniti imade samo za volju dokaza. U tom slučaju ne spada pismena forma ugovora k bitnosti same pogodbe. Pogodba sama obstoji, ako i nije o njoj pismo učinjeno, te stranki ostaje samo prosto u tom pogledu tužiti na izpunenje učinjenog joj obećanja, t. j. na izdanje pismene izprave o dotičnoj pogodbi.[4]

Ako je pako dvojbeno, da li su stranke ugovorile pismenu formu pogodbe kao bitni uvjet za valjanost same pogodbe, ili pako samo za volju boljeg dokaza, drži se ono prvo.

Ako se dakle nakon ustmeno sklopljene pogodbe, kontrahenti slože u tom, da će načiniti pismenu pogodbu, postaje pogodba istom onda savršena, kada je načinjena pogodbena izprava. Tko pako tvrdi, da je sastavak izprave ugovorenost jedino za volju dokaza, taj ima to dokazati.[5]

---

[1] Stubenrauch II. str. 213.; protivnog je mnienja Kirchstetter, str. 463. Mi držimo pako zato opravdanim mnienje Stubenraucha, jer je strankam uviek prosto ugovoriti uvjet mogući i oz ovoga odvisnim učiniti valjanost posla.

[2] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 3. siečnja 1856. br. 22586. G. U. 152 i od 17. lipnja 1886. br. 5950 Ger. Ztg. br. 92.

[4] Unger, Sistem, str. 116. opazka 16.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. ožujka 1860. br. 1740. Ger. Halle br. 40.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. veljače 1880. br. 14313. Jur. Bl. g. 1881. br. 42.

Digitized by Google

Ako je sklopljena ustmena pogodba i kod toga dalje ugovoreno sastaviti pismenu pogodbu, a iz sadržaja ustmene pogodbe, ili kako inače, se ne razpoznaje, da je sastavak izprave bio kontrahentu bitna stvar, možno je siliti na izpunenje ustmene pogodbe.[1]

Ako se kod ustmene sklopljene kupoprodajne pogodbe vrhu koje nepokretnosti utanači, da će se stanovitoga dana podpisati kupoprodajna izprava, nuždna za uknjižbu, može se opravdanom pričiniti tvrdnja da se je samo pismeno ugovaralo.[2]

Tvrdnja tuženikova, da su se ugovarajuće stranke složile na pismenu pogodbu, ima se s obzirom na §. 884. o. g. z. smatrati protuslovjem uglavljenju pogodbe, a ne prigovorom, radi česa je tužitelj dužan dokazati, da je pogodba sklopljena ustmeno i da je samo radi boljega dokaza zaključeno sastaviti izpravu.[3]

Nacrtanja (punktacije).

§. 885. Ako prava (formalna) izprava nije još napravljena, ali je napravljeno pismo vrhu glavnih točka pogodbe i podpisano od stranaka, tad se samim takovim pismom utvrdjuju ona prava i obveze, koje su izrečene u njem.

Prije nego što dodje do utanačenja pogodbe vode se često dogovori medju ugovarajućimi strankami, da se slože glede pojedinih ustanova, tičućih se pogodbenog predmeta, odnosno pogodbene činitbe i protučinitbe, koje kane uzeti u samu pismenu pogodbu. Dok se u ovih dogovorih ne izrazi s jedne ili druge strane ozbiljna pogodbena volja, t. j. dok jedna ili druga strana ne očituje ozbiljno volju onamo da se hoće obvezati na koju pogodbenu činitbu, ne imaju ta dogovaranja nikakvu pravnu vriednost. Ova nastaje istom onda, ako je upitna ozbiljna volja jedne ili druge stranke izražena u pismenoj izpravi sastavljena o punktacijah, te izprava ta po samih ugovarajućih strankah podpisana. Konačnoj pravoj (definitivnoj) pogodbi može predhoditi ili predugovor ili pako samo pogodbena nacrtanja (punktacije). O predugovoru (pactum de contrahendo vel pactum praeparatorium) govori §. 936. o. g. z., koji označuje takov predugovor ugovorom polag kojega očituje stranke, da će tek u buduće sklopiti kakovu pogodbu. O ovom predugovoru bit će govora kod tumačenja §. 936. o. g. z. Ovdje nam valja samo tumačiti, što se ima razumievati pod nacrtanji ili punktacijami. Pod punktacijami u smislu §-a 885. o. g. z. razumievaju se pismena nacrtanja o onih ustanovah (točkah) pogodbe, glede kojih je već složna volja ugovarajućih stranaka nakon medjusobnog dogovaranja postignuta te samo još glede uzgrednih točaka ugovora ili drugih dielova istog do složne volje ugovarajućih stranaka došlo nije, pa se zato one pridržale, da će se o upitnih točkah ugovora naknadno sporazumiti. Ako medjutim glede ovih točaka naknadni sporazumak ugovorajućih stranaka postignut nije, ostaju ipak one ustanove pogodbe, glede kojih su se stranke složile te uvrstile ih u punktacijah po njima podpisanih, kriepostne, te će radjati istim pravnim učnikom kao da je došlo do definitivne pogodbe, pa se zato samom pismenom izpravom o punktacijah, podpisanom po obiuh ugovarajućih strankah, utvrdjuju prava i obveze, koje su izrečene u istoj izpravi.

U pogledu onih točaka pogodbenog predmeta, koje nisu uvrštene u punktacijah, što se stranke o njih složile nisu, mogu stranke i kasnije, neglededć na već učinjenu pismenu izpravu o punktacijah, te možda već utuženih prava na istoj temeljećih se, sklopiti ipak definitivnu pogodbu, a prosto je svakoj stranki i tužiti na opredieljenej upitnih u punktacijah neuvrštenih točkah pogodbe, a i na izdanje podpune formalne pogodbene izprave.[4]

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. ožujka 1860. br. 9740. G. U. 1103.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. svibnja 1857. br. 3153. G. U. 336. i Peitler str. 674.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. kol. 1856. br. 8297. G. U. 219. i Peitler str. 676.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. siečnja 1860. br. 939. G. U. 1073.

Digitized by Google

Punktacije pako, u kojih je ustanovljen rok, za koji valja sklopiti definitivni ugovor, gube nakon izminuća roka, ako nije došlo do definitivnog ugovora unutar ovog roka, svaku kriepost.[1]

Valja još ovdje iztaći, da se na punktacije, obzirom na narav njihovu, kao nepodpuni ugovori, ustanova §. 877. o. g. z. ne odnosi u dielu onom, kojim se njom izriče, da se ni malo gledati ne ima na dogovore ustmene, koji sadržavaju nove pridatke k pismenom utanačenju, te zato ustmeni ugovori, sklopljeni u tom pogledu uz pismeni nacrt pogodbe (punktacija) ne podpadaju pod sankciju §-a 887. o. g. z.[2]

Po našem nazoru pako ne imadu se ipak niti kod punktacija u obzir uzeti dogovori ustmeni tobož učinjeni u isto vrieme, u koliko se tiču sućnosti samih ustanova, glede kojih je već složna volja stranaka u pismenih punktacijah sadržana.

§. 886. Tko pisati ne umije, ili radi tjelesnih mana pisati ne može, ima prizvati dva svjedoka, od kojih će jedan podpisati ime njegovo, a sam će običajno znamenje svoje ruke pristaviti.

Već smo kod tumačenja §-a 883. o. g. z. iztaknuli, da tko pisati ne umije ima prizvati dva svjedoka, od kojih će jedan ime njegovo podpisati, dočim će sam običajno znamenje svoje ruke pristaviti. Ovo je i izraženo kao potrebština, da ima izprava illiterata moć dokaza u §-u 118. gradj. parb. post. Ustanova §-a 886. o. g. z. proteže se u obće ne samo na onoga, koji nije učio pisati, već i na onoga, koji pisati znade, t. j. tko je učio pisati, ali ne može pisati radi tjelesnih mana, (što ili ne ima ruke, ili što mu ruke drhću ili je radi ine bolesti tako oslabio da ne može rukom gibati ni toliko, da svoje ime podpiše).[3]

I u ovom slučaju nije potrebno da svjedoci znadu za sadržaj izprave; oni moraju samo posvjedočiti, da je dotični illiterata doista svoj rukoznak postavio na izpravi.

Ako ne umije odnosni analphabeta ni čitati, ima se analogno postupati po §-u 581 o. g. z., t. j. ima mu jedan od svjedoka pred drugim svjedokom, koji je pako vidio sa držaj, sastavak pismene pogodbe pročitati, i on će potvrditi, da se sastavak taj slaže s voljom njegovom.

Podpisi sa židovskimi ili hebrejskimi pismeni smatraju se samo kao rukoznaci.[4]

Podpis ugovarajuće stranke, koji je napisan tako, da je tko drugi napisao ime njezino olovkom na izpravi a zatim ona samo tintom, olovkom joj nacrtane slova njezinog imena prevukla, ne smatra se vlastoručnim podpisom njezinim već samo rukoznakom.[5]

Rukoznak ima ugovarajuća stranka sama osobno postaviti na izpravu, te nije dovoljno da ga postavi treći tko ili svjedok podpisa u njezino ime, bilo to po njezinom nalogu.[6]

Dovoljno je pako, gdje je to u običaju, da nepismena stranka primi za pero, te da zatim jedan od svjedoka podpisa njezin rukoznak na izpravu postavi.[7]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. srpnja 1855. br. 5127. Peitler str. 677.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. siečnja 1868. br. 11584. Ger. Halle br. 38. Vidi i tom Ellingera str. 339.

[3] Stubenrauch II., str. 224.

[4] Dvorski dekreti od 22. listopada 1814. sb. prav. zak. br. 1106, od 20. prosinca 1842. st. prav. zak. br. 663. i od 19. veljače 1846. br. 938. sb. prav. zak.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. rujna 1878. br. 11276. Przeglad sod br. 42. i od 10. studena 1875. br. 9025. Pravnik br. 51.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. veljače 1868. br. 732. G. U. 3001. i od 5. rujna 1860. br. 10266 G. U. 1188. i od 10. studena 1858. br. 11735. Peitler str. 678.

[7] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. prosinca 1878. br. 5513. Przeglad sod od god. 1879. br. 62.

Digitized by Google

Nije napokon potrebno, da je na samoj izpravi posvjedočeno, da je jedan tamo podpisanih svjedoka podpisao ime analphabete, dosta je da se dokaže, ako bi bilo prigovora, sa dokazali predvidjenimi u gradj. parb. post., da je doista odnosna ugovarajuća stranka postavila svoj rukoznak, a jedan od svjedoka, na izpravi podpisanih, ime njezino podpisao.

Izprava dakle takova, na kojoj se nalazi rukoznak ugovarajuće stranke, koja ne umije ili ne može pisati, a uz isti njezino ime i podpisi dvojice pismenih svjedoka, nije zato nevaljana, što nije naročito na njoj posvjedočeno, da je jedan od svjedoka imena pisac.[1]

§. 887. Ako je napravljena koja izprava o kakovoj pogodbi, ne ima se ni malo gledati na dogovore ustmene tobož učinjene u isto vrieme, ali koji se ne slažu s izpravom ili sadržavaju nove pridavke.

Ako je o pogodbi kojoj učinjen pismeni sastavak, bilo to radi boljeg dokaza pogodbe, ili zato, što je u zakonu propisano za valjanost same pogodbe pismeni sastavak, ili što su stranke izrično ugovorile, da će učiniti pismenu pogodbu, — postoji zakonska predmnieva, da su sve točke, o kojih su se stranke složile, i uvrštene u sam pismeni sastavak pogodbe. Zato ustanovljuje zakon u §-u 887. o. g. z., da se ne ima ni malo gledati, ako je napravljena koja izprava o kakvoj pogodbi, na dogovore ustmene, tobož učinjene u isto vrieme, koji se ne slažu s izpravom ili sadržavaju nove pridavke. Iz okolnosti bo, što ti ustmeni dogovori nisu uvršteni u sam pismeni sastavak, ima se predmnievati, da se ugovarajuće stranke o predmetu ustmenog dogovora konačno složile nisu, pa da su zato od njih odustale. — Ustanova §. 887. o. g. z. predpostavlja na ime, da su ugovarajuće stranke, u slučaju, ako je o pogodbi učinjena pismena izprava u ovoj izpravi svoju konačnu jedino pravovaljanu složnu volju uvrstile, a od svih drugih dogovorah, koje su istodobno vodile, odustale.

Drugčije se pako ima, ako nije složna volja stranaka smierala onamo, što je sadržano u izpravi učinjenoj o pogodbi, već ako su nešto sasvim drugoga namjeravali ugovoriti. U ovom slučaju ima se pogodba — ma da je pismena — prosuditi po načelu §-a 916. o. g. z. po onom, što su stranke doista naumile ugovoriti, a ne uzeti za valjano ono, što je sadržano u pismenoj izpravi, sastavljenoj o pogodbi, jer je volja ugovarajućih stranaka upravo onamo smierala da ne bude pravo valjano ono, što je sadržano u pismenoj izpravi o pogodbi, već ono, što su ustmeno ugovorile. Ukazuje se bo u tom slučaju ono, što su stranke uvrstile u pismenu izpravu samo kao prividni posao; nasuprot pako ustmeno utanačenje, kao prava njihova pogodba i istiniti pravni posao. Po tom postoji pravna predmnieva, da je jedina prava volja stranaka u pismenoj pogodbi sadržana samo dotle, dok nije protivno tomu dokazano, pa je posljedica §-a 887. o. g. z. samo ta, da stranka, koja se pozivlje na pismenu pogodbu u dokaz prava, koje na temelju iste traži, ne ima dokazati usljed poreke protustranke, da taj pismeni sastavak ne sadržaje pravu volju stranaka, već se svaka takova poreka imade smatrati za prigovor, te zato nadleži stranki, koja taj prigovor stavlja, dokazati, da je u pismenoj pogodbi samo prividni posao sadržan.[2]

Nije ni isključen prigovor prividnosti ugovora i protudokaz proti istinitosti pravnog posla, o kom glasi pismena pogodba ili pojedine točke istog (n. pr. u pogledu iznosa kupovnine kod kupoprodajne pogodbe, koja se u pravilu u kupoprodajnih ugovorih u

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. travnja 1865. br. 10266. G. U. 1188.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. veljače 1877. br. 7468. Jur. Bl. br. 22. od god. 1679. Ztschrft. für Not. od god. 1879. br. 12.; zatim i rješ. vrh. suda u Beču od 12. siečnja 1881. br. 14646., pravnik od god. 1881. br. 129.

Digitized by Google

manjoj svoti označuje, da bude prenosna postotna pristojba manja), ako je o pogodbi i učinjena bilježnička izprava, jer bilježnička izprava služi samo dokazom, da su stranke pred kr. javnim bilježnikom doista očitovale ono, što je uvršteno u bilježničkom spisu, time pako nije izključeno, da nisu stranke ino što utanačile medjusobno, nego što su dale uvrstiti kao njihovo očitovanje u bilježničkom spisu.[1]

Ustmeni dogovori uz pismenu pogodbu, ako se kod toga ne radi o čem nesuglasnom s izpravom, niti o novom dodatku, nego samo o točnoj oznaki ili tumačenju pogodbenih točaka, nisu izključeni ustanovom §-a 887. o. g. z. te je o tom dozvoljeno provedenje dokaza.[2]

Dozvoljeni su po §-u 887. o. g. z. i ustmeni dogovori nakon sklopljene pismene pogodbe, koji se ne slažu s pogodbom sadržanom u pismenoj izpravi, te koji se nisu sbili istodobno s uglavljenjem pismene pogodbe, već kasnije, jer zakon izrično izključuje u §-u 887. o. g. z. samo dogovore, učinjene u isto vrieme s pismenom izpravom o pogodbi.[3]

Svaka se pako pismena pogodba može s kasnij m ustmenom pogodbom ukinuti ili preinačiti, u koliko se pogodba ne tiče pravnog posla, koji se po zakonu samo onda valjanim smatrati ima, ako je o njem pismena pogodba načinjena.

Preporno je medju komentatori, a i u judikaturi, da li se mogu ustmeni dogovori, koji su sklopljeni prije pismene pogodbe, u obzir uzeti?

Stubenrauch tvrdi, da se takovi ustmeni dogovori ne mogu nikad u obzir uzeti, jer se ima držati, da su oni ukinuti kasnije sklopljenom pismenom pogodbom.[4]

Ellinger[5] je protivnog mnienja te tvrdi, da stranke obvezuju pismeni dogovori, sbili se prije utanačenja pismene pogodbe.

Hasenöhrl[6] prihvaća mnienje Ellingerovo, iztičući, da se ustmeni dogovori, koji su predhodili pismenoj pogodbi, imadu smatrati posebnim samostalnim ustmenim ugovorom, koji se istina kasnije s utanačenjem pismene pogodbe može modificirati ili ukinuti, ali koji samo po sebi kasnijom pismenom pogodbom nevaljanim i bezkriepostnim ne postaje. Mi držimo mnienje Hasenöhrlovo opravdanim; mnijemo pako da rieč „dogovori", koju zakon rabi u §-u 887. o. g. z., sam po sebi čini metež. Ako se smatra pod izrazom dogovor „ugovaranje", onda, istina, ustmena ugovaranja ne imadu nikakvu kriepostnu moć, ako je kasnije sklopljena pismena pogodba inog sadržaja, jer dogovaranja sama još nisu perfektna pogodba; ako se pako izraz „dogovor" rabi za „ugovor", kako i zakon u §-u 887. o. g. z. po smislu i duhu u ovom §-u sadržane ustanove misli, t. j., ako je došlo do složne volje obih ugovarajućih stranaka te tako nastala tvrda pogodba po smislu §-a 861. o. g. z., — onda mnijemo da ne može dvojbe biti. da ustmena pogodba, sklopljena prije pismene pogodbe kraj ove postojati može, ako s ovom nije u protuslovju, ili ako ju pismena pogodba ne ukida; razumieva se pako i ovdje samo u koliko nije valjanost pogodbe po zakonu ovisna o pismenosti, ili u koliko nisu stranke izrično ugovorile, da će pismenu pogodbu sklopiti.

Ako je dakle o već perfektnoj ustmenoj pogodbi samo boljeg dokaza pismena izprava sastavljena, sadržaj koje nije u suglasju s ustmenom pogodbom, koji se dakle

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. travnja 1888. br. 3918., Gellerov Centralblatt VI. str. 274.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. travnja 1865. br. 2999. G. U. 2155. Vidi i suglasno mnienje Stubenraucha II. str. 225. i protivno mnienje Hasenöhrla I. str. 603. opazka 74.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. svibnja 1877. br. 1346. i 1347. G. U. 6475.

[4] Stubenrauch II. str. 226.

[5] Vidi Ellingerovo tumačenje §-a 887. o. g. z.

[6] Hasenöhrl I. str. 630.

Digitized by Google

ne slaže s istinitim pravnim poslom, tad se ne može na takov slučaj uporabiti §. 887. o. g. z., jer ustanova ovog §-a samo one dogovore nevaljanimi označuje, koji su u isto vrieme učinjeni s pismenom izpravom; upitni pako dogovori predhodili su pismenom sastavku, a izprava je samo forme radi sastavljena.[1]

Ako je, usljed bludnje, u pismenom sastavku pogodbe koja točka inače uvrštena, nego što su ju obe stranke ugovorile, to bludnja ova strankam na štetu biti ne može.

Dopustljiv je dakle u takovu slučaju prigovor, da je koja ustanova u odnosnoj točki ugovora krivo označena, ili iz njega izpuštena, jer §. 887. o. g. z. postavlja samo predmnievu, da jedino pismeni ugovor odgovara volji ugovarajućih stranaka, ali zato ne izključuje dokaz, da je u istom što krivo uvršteno ili pogriešno iz njega izpušteno, jer za pismenu pogodbu ne vojuje ne praesumptio juris de jure[2].

Konačno prestavlja ustanova §. 887. o. g. z., da je učinjena izprava o pogodbi, t. j. dokumenat podpisani po obih ugovarajućih strankah. Ako je dakle samo jedna stranka svoju volju na pismo stavila (n. pr. na obveznici o zajmu, koju podpisuje sam dužnik), ili ako je pogodba utanačena izmjenom listova (pisma), mogu se uz pismeni ugovor ustmeni dogovori pravovaljano učiniti.[3]

Zajednička obveza ili pravo.

§. 888. Ako dvie ili više osoba obećavaju komu isto pravo na koju stvar, ili ga prihvaćaju od njega, iskanje i dug razdjeljuje se polag načela o zajednici vlastnosti.

§. 889. Zato, izuzamši slučajeve ustanovljene u zakonu, gdje je više sudužnika kakove razdjelive stvari, svaki odgovara samo za svoj dio, i tako isto gdje je više dionika kakove stvari razdjelive, svaki treba da bude zadovoljan dielom njemu pristojećim.

§. 890. Ako li se radi o stvarih nerazdjelivih, vjerovnik, ako je on jedini, može ih iskati od svakoga sudužnika. Ali ako je više vjerovnika, a jedan samo dužnik; ovaj nije obvezan predati stvar bez osiguranja jednomu samomu suvjerovniku, nego može iskati, da se svi suvjerovnici pogode o tom, ili moliti da se stvar čuva u sudu.

Kod obligacija može biti na jednoj strani više ovlaštenika, i na drugoj strani više obvezanika, t. j. može biti više vjerovnika i dužnika jedne te iste obligacije.

Pravni učinak ovakove obligacije ravna se po tome, da li je stvar ili činitba, koja je predmetom obligacije, dieljiva ili pako nedieljiva. Dieljiva je obligacija onda, ako se može činitba obligacije, ne dirajuć u sućnost njezinu, razdieliti na alikvotne dielove na takov način, da se pojedini dielovi od cjelokupne stvari ili činitbe samo kvantitativno razlikuju, te ako kvalitativne razlike ne postoje nitu izmedju pojedinih dielova činitbe medju sobom, niti medju njima i ukupnoj činitbi.

U slučaju ovom valja se ravnati po načelih zajednice vlastnosti. Dužan je po tom kod dieljivih obligacija svaki obvezanik (dužnik) alikvotni dio dieljive činitbe, a svaki ovlaštenik (vjerovnik) ima pravo na alikvotni dio činitbe od svakoga pojedinog

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. srpnja 1877. br. 8686. G. U. 6350.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. srpnja 1887. br. 6113., Gellerov Centrallblatt V. br. 423.

[3] Hasenöhrl I. str. 630 - 631.

Digitized by Google

dužnika. Participirat će pako, ako ne bude posebnog razloga drugomu načinu diobe, dužnici na jednake dielove na dug (odnosno na izpunenje obveze) a vjerovnici opet na jednake dielove na tražbinu, temeljeću se na dotičnu obligaciju sa dieljivom činitbom.

Pri tom je svejedno, da li je bilo više dužnika ili vjerovnika odmah kod postanka obligacije, ili, da li je u vrieme njezinog postanka bio samo ili jedan dužnik ili jedan vjerovnik, te da je dioba istom kasnije nastala. Posliednje može n. pr. nastati po universalnoj succesiji, ako više nasljednika stupa na mjesto vjerovnika ili dužnika.

Dieljivost obligacija je pravilo te nastupa u svih slučajevih, u kojih je dieljiva činitba, koja je predmet obligacije. Nedieljiva je obligacija samo onda, ako nije moguće dieliti činitbu njenu. Činitba je pako nedieljiva, ako joj je predmetom dozvola nedieljivog stvarnog prava na stanovitu stvar, kao n. pr. kod obligacije, kojom se komu dozvoli pravo služnosti zemljištne; zatim, ako se odnosi na raznovrstne osobne činitbe, glede kojih postoji faktična nemogućnost, da se podiele medju više osoba, te kod nekojih negativnih obligacija; napokon kod svih obligacija, kojim je predmet činitbe samo po sebi nedieljiva stvar, n. pr. kod kupoprodaje jednog konja.[1]

Kod dieljivih činitba svaki samo odgovara za svoj dio, te gdje je više dionika kakove stvari razdieljive, svaki treba da bude zadovoljan dielom njemu pristojećim.

U koliko je obveza u stanovitih slučajevih izrično po zakonu ustanovljena solidarna, bit će govora kod tumačenja §-a 891. o. g. z.

O pravnom učinku nedieljive obligacije govori §. 860. o. g. z. Posljedica nedieljive obligacije je ta, da se u stanovitih slučajevih, unatoč tomu, da ima kod jedne obligacije više vjerovnika ili više dužnika, ciela činitba obligacije izvršiti ima ili po više dužnika jednom vjerovniku, ili pako da ovu (činitbu) pravo zahtievati imadu više vjerovnika od jednog dužnika. U tom leži neka sličnost nedieljive obligacije sa solidarnom obligacijom o kojoj govori §. 891. o. g. z.

Nu razlika izmedju nedieljive obligacije i solidarne obligacije postoji ipak u tom, da kod solidarne obligacije ima svaki od suvjerovnika pravo na cielu stvar, koja je predmetom obligatorne činitbe, a svaki od sudužnika opet je obvezan cielu stvar dati, t. j. cielu činitbu sam vjerovniku izvršiti, ne gledeć na svojstvo same stvari ili činitbe, dočim se kod nedieljive obligacije odnosi pravo pojedinog vjerovnika i obveza pojedinog dužnika samo na dio pogodbene činitbe, pripadajući dotičnom vjerovniku ili spadajući odnosnom dužniku, te se samo pravo vjerovnika radi nedieljivosti same stvari (ili činitbe), koja je predmetom obligacije (pogodbe) proteže i na ostale sudužnike. Razlog na ime tražbine više vjerovnika proti jednomu dužniku ili obveza više dužnika prama jednom vjerovniku leži kod nedieljive stvari samo u objektu njezinom.

Čim prestaje predmet činitbe biti nedieljivim, prestaje i sama na nedieljivost činitbe temeljeća se sveza sudužnika, te nastaje opet dieljivi odnošaj više sudužnika. Ako je n. pr. netko dao svoga konja, da ga može više osoba upotrebljavati, uz dodatak, da ga imadu stanovito vrieme vratiti, dužni su svi koji su zajedno za zajedničku porabu uzeli konja vratiti posudiocu, te jer je konj nedieljiv imade posudioc od svakoga od njih pravo tražiti konja. Ako je pako konj krivnjom jednih samo od sudužnika (suobvezanika) poginuo, pripada posudiocu pravo odštete; ali ovu ne ima pravo od svih solidarno zahtievati, ako se nisu izrično na odštetu solidarno obvezali, već samo od onih, koji su šteti krivi, po razmjerju krivnje njihove.

Razlikuje se zatim nedieljiva obligacija od solidarne obligacije time, što kod solidarne obligacije predleži više obligacija, a kod nedieljive obligacije samo jedna obligacija.[2]

Po §-u 890. valja razlikovati dva slučaja nedieljivih obligacija: 1. ako ima više vjerovnika, 2. ako ima više dužnika.

---

[1] Vidi o tom više kod Hasenöhrla I. str. 84.. 164—170.

[2] Čitaj o tom Mages str. 43. i sliedeće, a vidi i Hasenöhrla I. str. 172.

Digitized by Google

1. Ako ima više vjerovnika. I kod nedieljivih obligacija je svaki od više suvjerovnika samo ovlašten zahtievati svoj dio; jer se pako dio pojedinog suvjerovnika od dielova ostalih razlučiti neda, te činitba njegova diela se samo zajedno sa činitbom dielova ostalih suvjerovnika izvršiti može, to je zato svaki od suvjerovnika vlastan zahtievati od dužnika cielu stvar (cielu činitbu). Ovlaštenje ovo sa strane ostalih suvjerovnika ne prestaje ni onda, ako je dužnik jednom od suvjerovnika već cielu činitbu izpunio. Nastaje dakle za dužnika, koji je cielu stvar već jednom suvjerovniku predao, odnosno cielu činitbu, na koju se je pogodbom obvezao, obavio, pogibelj, da može od drugog suvjerovnika pridržan biti, da i njemu još jednom cielu činitbu izvrši, premda je po pogodbi bio obvezan ju samo jedan put izpuniti. Da se dužnik proti toj pogibelji osigura, dozvoljeno mu je po §-u 890. o. g. z. ili a) zahtievati od vjerovnika, koji od njega traži izpunjenje ciele činitbe, da mu pruža sigurnost radi eventualnih zahtjeva ostalih suvjerovnika, ili b) tražiti prije nego izvrši činitbu (preda stvar), da se svi suvjerovnici njegovi slože u tom, komu da se ima ciela stvar predati (ciela činitba ob a viti), ili napokon c) stvar, koju predati ima, staviti u sudbeni polog. Dužniku je izbor slobodan izmedju ova tri navedena zahtjeva, osim da je već u samoj pogodbi ustanovljeno, što valja dužniku činiti, ako jedan od suvjerovnika traži cielu stvar, u kojem slučaju ima se držati pogodbe.

Potreba na osiguranje odpada kod nedieljivih obligacija, ako se obavom činitbe u korist jednog suvjerovnika obavlja i za sve ostale, kao n. pr. kod negativnih obligacija.

2. Ako ima kod nedieljivih obligacija više dužnika. U slučaju ovom je vjerovnik vlastan od svakog dužnika zahtievati cielu stvar (cielu činitbu). Ovdje postoji isto pravno načelo kao kod solidarne obligacije, jer čim je vjerovnik od jednog dužnika cielu stvar dobio, utrne obligacija i za sve druge sudužnike. Takov vjerovnik ne može tužiti drugog sudužnika na izpunitbu činitbe, ako je već jednog utužio, dok ne odustane od tužbe proti ovom.[1]

Obveza nerazdieljiva (Correalnost).

§. 891. Ako više osoba obećavaju nerazdjelno istu cielu stvar na takov način, da se obvezuju izriekom jedan za sve a svi za jednoga, svaka pojedina osoba odgovara za cielost. Zavisi tada od vjerovnika, da li će od svih ili od nekojih sudužnika da ište stvar svukoliku ili dielove, koje on sam izabere, ili da traži sve to od jednoga sudužnika. Još i pošto je podignuta tužba, priuzdržan mu je rečeni izbor ako odstupi od tužbe, i ako ga jedan ili drugi sudužnik donekle namiri, može ostatak iskati od ostalih.

Ima obligacija kod kojih je vjerovnik vlastan istu stvar (istu činitbu) u cielosti zahtievati od više dužnika, ali samo jedan puta tako, da se samo jedan put vjerovniku stvar predati ili činitba obaviti ima, a da se predanjem stvari ili obavom činitbe po jednom dužniku oslobadjaju ostali sudužnici od njihove obveze istu činitbu izpuniti.

Ovaj pravni odnošaj može se shvatiti ili ovako, da se uzima, unatoč jedinstvenosti činitbe, na koju su obvezani sudužnici, da postoje više o sebi stojećih obligacija za pojedinog od sudužnika (solidarna obligacija po rimskom pravu, obligatio in solidum), ili pako da se smatra obligacija po sadržaju i objektivnom bivstvu njezinom samo za jednu (obligaciju), a svaki suvjerovnik i sudužnik kao samostalni subjekt ciele obligacije (takozvana correalna obligacija po rimskom pravu).

---

[1] Hasenöhrl I str. 172—179.

Digitized by Google

U našem gradjanskom zakoniku ne nalazimo definicije niti o solidarnih niti o korrealnih obligacijah. Gradjanski zakon ne rabi ni jedan ni drugi od ovih izraza u samom kontekstu zakonskih ustanova §§. 891—896. o. g. z. te ne pravi nikakve razlike izmedju korrealnih i solidarnih obligacija. Samo marginalna rubrika ovih §-a u izvornom njemačkom tekstu označuje sadržaj zakonskih ustanova §§. 891—896. o. g. z. sa „korrealiteti“ (Correalitäten). Ali izraz ovaj ne rabi zakon niti u kontekstu ovih §§-a niti nigdje kasnije. U kontekstu zakonskih ustanova samih sadržani su samo izrazi: „Jedan za sve i svi za jednoga“ — kao u §. 891. o. g. z.; — „nerazdieljeno“ — kao u §§. 891, 892. i 896. o. g. z.“; „nerazdieljeni sudužnik“ — kao u §§. 1352. i 1352. o. g. z. — Svim tim izrazom daje zakon jedan te isti smisao.

U tom pogledu ne nalazimo razjašnjenja ni u trgovačkom zakonu, koji opet rabi za korrealne obligacije izraz „s o l i d a r n o“, — kao u §§. 88, 268, 289. i 270. t. z.

Nu upravo zato, što gradjanski zakon ne definira ni korrealne ni solidarne obligacije niti ne ističe razliku jednih od drugih, dalo si je više pravoslovaca truda, da nadju u tom pogledu i u propisih općeg gradj. zakonika razlike, te doista ima ih više, koji su našli bar prividno tu razliku u samih ustanovah §§. 891—896. o. g. z.[1]

Pravoslovci, koji čine razlike i po austr. pravu izmedju solidarnih i korrealnih obligacija razvijaju u tom pogledu teoriju svoju u bitnosti ovako:

K o r r e a l n o s t obuhvaća — vele oni — onaj pravni odnošaj, u kojem na jednoj strani ili na obih stranah stoji više osoba, odnosno onu pogodbu, u kojoj ili na stran obećavajućoj ili na strani prihvaćajućoj, ili pako na jednoj i drugoj strani ima više osoba (correi credendi i debendi), koje su i z istog p r a v n o g r a z l o g a (una obligatio) ovlašteni tražiti ili obvezani izvršiti jednu te istu činitbu — predati jednu te istu stvar (una et eadem res), — jednako (ejusdem potestatis), nerazdieljeno (in totum u oprieci sa pro parte), i jedan za sve i svi za jednoga tako, da je svaki od ovlaštenika s jedne strane vlastan zahtievati cielu stvar (cielu činitbu), a svaki od obvezanika opet dužan cielu stvar dati, odnosno cielu činitbu izvršiti, ali obavom činitbe po jednom dužniku oslobadjaju se od dužnosti izpunitbe iste ostali sudužnici, jer utrne onda pravo ovlaštenikâ iz obligacije (pogodbe).

S o l i d a r n o s t nasuprot označuju onim pravnim odnošajem, u kojem su više correi debendi obvezani na jednu te istu činitbu (una et eadem res) i z r a z l i č i t i h p r a v n i h r a z l o g a (plures obligationes) zajednički jedan za sve i svi za jednoga tako, da svaki ima cielu stvar predati (cielu činitbu izpuniti), ali da obavom činitbe od strane jednog sudužnika prestaje pravo ovlaštenika potražiti ju od ostalih.

Obćenite bitne razlike izmedju korrealnih i solidarnih obligacija ove su:

Kod k o r r e a l n e o b l i g a c i j e, vele, obstoji za ovlaštenike i obvezanike j e d a n t e i s t i p r a v n i r a z l o g.

Kod s o l i d a r n e o b l i g a c i j e predleže pako proti svakomu od dužnika činjenice, temeljeće r a z l i č i t i p r a v n i o d n o š a j, te udes obligacije jednog od correa ne upliva na obligaciju drugoga, osim da jedan correus ima solidarno odgovarati za protuzakonit čin drugoga, dočim kod korrealne obligacije radjaju svi dogodjaji, koji se tiču objektivnog bivstva obligacije, jednim pravnim učinkom za sve.

Kod k o r r e a l n e obligacije nadalje odpada sa objektivnim prestankom pravnog razloga obligacije i obveze z a s v e; kod solidarne obligacije pako prestaje obveza za sve obvezanike s a m o i z p u n e n j e m č i n i t b e (platežom). Drugim riečmi: korrelna

[1] Prvi je znanstvena iztraživanja o toj razlici preduzeo Ribbentrop, a za njim poveli su se Savignij, Samhaber, Puchta, Wangerow, Arndts, Windscheid i Mages i drugi, te su pronašli, da su i po obć. gradj. zakoniku solidarnost i korrealnost različiti pravni odnošaji.

Digitized by Google

obligacija utrne ne samo obavom činitbe, već i objektivnim prestankom skupne obligacije, dočim kod solidarne obligacije utrne obveza korrea samo izpunom činitbe.[1]

Napokon mogu korrealne obligacije nastati u aktivnom i pasivnom pravcu; solidarna obligacija pako samo u pasivnom pogledu.

Ove razlike izmedju solidarnih i korrealnih obligacija razjasnuje Mages ovim primjerom:[2] Ako zajedno X na prednjoj, a Y na zadnjoj strani, bez da se medjusobno dogovore, podpale kuću, bila bi kuća izgorjela da je ili sam X ili sam Y kuću upalio bio; učinio se je dakle i X i Y krivcem zločinstva paleža te svaki mora za sebe već za taj svoj protuzakoniti čin odgovarati za svu štetu, jer se ne može reći, da je jedan počinio samo palež u polovici. Ako je dakle šteta učinjena vlastniku kuće usljed požara iznosila 3000 for., vlastan će on biti tražiti odštetu za cieli ovaj iznos koli od X-a toli i od Y-a; ako je pako samo jedan od njih platio cielih 3000 for., ne može više istu svotu od drugoga tražiti. U slučaju ovom radio je svaki proprio consilio, te je kroz njihov protupravni čin, izvedeni po svakomu na pose, bez dogovora, ali istim pravnim učinkom na jednom predmetu nastala solidarna obveza, (solidarna obligacija).

Ako su se pako X i Y prije, nego što su podpalili kuću, zajedno dogovorili, da će zločinstvo ovo počiniti, onda hoće jedan što i drugi te čin pojedinog nije samo njegov vlastiti proizvod, već i proizvod volje drugoga, postoji dakle ovdje samo jedna te ista obligacija i to, jer je zločin počinjen comuni consilio, — korrealna obligacija.

Po austrijskom pravu broje sljedbenici, sada u kratko razložene teorije različnosti korrealnih obligacija od solidarnih obligacija, medju korrealne obligacije sljedeće obligacije navedene u općem gradj. zakoniku: pogodbe, o kojih govori §. 891. o. g. z.; odnošaj jamca prama vjerovniku (§§. 1346, 1357. i 1358. o. g. z.); naredbom posliednje volje nasljednikom nametnuta dužnost izplate legata; alternativni zapis; zajedničke obveze nasljednika do uručbe ostavine; dozvola prava služnosti od strane suvlasnika služećeg dobra; zajednička obveza od više njih zajedno — comuni consilio — počinjenog dolosnog ili culposnog djela.

Sve druge obligacije broje oni medju solidarne obligacije.

Već iz gorenavedene u kratko nacrtane teorije sljedbenika o razlici solidarnih obligacija od korrealnih obligacija uvidja se, da teorija ne vodi do nikakvog praktičnog rezultata.

Nu i ne gledeć na to ne možemo prihvatiti te prividne razlike solidarnih obligacija od korrealnih obligacija, jer se to protivi slovu i smislu ustanova općeg gradj. zakonika. Kako smo već gore naglasili, zakon ne čini nikakove razlike izmedju korrealnih i solidarnih obligacija, te se ta razlika neda nikako izvoditi ni iz ustanova §§. 891—896. o. g. z. ni iz ine koje ustanove općeg austr. zakona.[3]

Pošto zakon samo u marginalnoj rubrici §§. 891—896. o. z. označuje nerazdieljenu obvezu ugovarajućih stranaka korrealnošću, dočim u samom kontekstu ustanove §. 891. o. g. z., a u nijednoj kasnijoj ustanovi taj izraz ne rabi, već samo govori o obvezi, po kojoj imadu odgovarati svi za jednoga i jedan za sve, smatrajući obvezu ovu solidarnom obvezom, to ćemo govoriti samo o solidarnih obligacijah i solidarnoj obvezi, razumievajući pod ovom one obligacije, glede kojih su propisi sadržani u §§. 891—896. o. g. z.

Svaka obligacija sastoji se iz dva osobna počela: vjerovnika i dužnika, i jednog stvarnog počela: činitbe.

---

[1] Mages str. 195—199.

[2] Mages str. 39—41.

[3] Vidi o tom Hasenöhrl I. str. 90—95.

Digitized by Google

Solidarna obligacija razlikuje se u tom pogledu od jednostavne obligacije, što je u njoj jedno od osobnih počela više puta zastupano, jer u njoj imade s jedne strane više vjerovnika a s druge strane više dužnika. U prvom slučaju zove se obligacija ta aktivna, a u drugom slučaju pasivna solidarna obligacija. Može biti pako solidarna obligacija zajedno aktivna i pasivna, ako imade u njoj s jedne strane više vjerovnika. a s druge više dužnika. Činitba pako je kod solidarne obligacije uviek jedna te ista, zato se može smatrati solidarna obligacija samo j e d n o m obligacijom.

S toga se razlikuje solidarna obligacija od alternativne obligacije u tom, što se kod alternativne obligacije alternativa odnosi na predmet činitbe, kod solidarne pako na osobu, koja ima, ili kojoj se ima, činitba izvršiti.

Prenavedenom značaju solidarne obligacije ne protivi se, da može biti ovlast jednoga od solidarnih vjerovnika ili obveza od jednog od solidarnih sudužnika ovisna od stanovitog uvjeta. U tom slučaju biti će pravno odnošenje takove obligacije sljedeće: Izpuni li se uvjet, drži se obligacija kao da je bezuvjetno utanačena za sve suvjerovnike ili sudužnike; u protivnom slučaju ima se stvar tako smatrati, kao da nije odnosni suvjerovnik ili sudužnik, na kojega se odnosi dotični uvjet, bio nikad u obligaciji. Ako dakle n. pr. u obligaciji imade samo dva dužnika, od kojih jedan duguje uvjetno a drugi bezuvjetno, to se u početku još ne može znati, da li je obligacija solidarna ili nije; ona će postati solidarna, ako uvjet nastane, a biti će jednostavna, ako uvjet ne nastane.

Drugčije se imade, ako je obveza jednog od sudužnika uvjetovana od stanovitog vremena (dies). U slučaju ovom ostat će obveza solidarna, te će samo vjerovnik čekati imati s utjeranjem svoje tražbine proti sudužniku, koji ima svoju obvezu izpuniti istom u stanovito vrieme, dok vrieme ovo nadodje. Gubit će obveza u svakom slučaju značaj solidarnosti samo onda, ako jedinstvena činitba time gubi u vriednosti svojoj, što ju ne može vjerovnik tražiti od takova sudužnika dok ne nastaje ustanovljeno vrieme.[1]

Solidarna obveza temelji se ili u p o g o d b i, ili u n a r e d b i p o s l i e d n j e v o l j e, ili u i z r e k i s u d č e v o j, ili napokon u z a k o n u.

U z a k o n u utemeljena je solidarnost: 1. U slučaju §-a 210. o. g. z., ako je imenovano više tutora, u kojem slučaju odgovara svaki tutor za svu štetu, koja bi se dogodila maloljetniku. 2. U slučaju §-a 550. o. g. z., po kojem više nasljednika smatraju se za svoje zajedničko pravo nasljedstva kao jedna osoba, te kao takovi, prije nego je po sudu uručeno nasljedstvo, stoje oni svi za jednoga i jedan sve. 3. U slučaju, kada je više nasljednika stupilo u kakovo zajedničko nasljedstvo bez pravnog dobročinstva od popisa, u kojem odgovaraju oni i poslje uručbe svim vjerovnikom nasljedstva svi za jednoga i jedan za sve. 4. U slučaju, ako je šteta učinjena navlaš ili, ako se ne može odrediti, koliko je svaki pojedini udioničtvovao u šteti, odgovaraju svi za jednoga i jedan za sve. (§. 1302. o. g. z.). 5. Ako se tko poruči za takovu osobu, koja radi svoje osobne vlastnosti ne može sebe da obveže, taj ostaje obvezan isto tako kao sudužnik nerazdieljeni (§. 1352. o. g. z.). 6. Tko se je obvezao kao poruk i platac, odgovara za cieli dug kao sudužnik nerazdieljeni (§. 1357. o. g. z.). 7. Ako se je oručilop više osoba za isti cieli iznosak, svaki odgovara za cieli iznosak (§. 1359. o. g. z.). 8. U slučaju §-a 1282. o. g. z., po kojem vjerovnici nasljedstva i zapisovnici mogu iskati namirenje toliko u onoga, koji je kupio nasljedstvo, koliko u samog nasljednika. Osim togn osnovano je solidarno jamstvo i u posebnih izrično ustanovljenih slučajevih u trgovarčkom i u mjenbenom zakonu.

Da se p o g o d b o m može utemeljiti solidarna obveza je jasno, te se o tom sadržaje ustanova upravo u §. 891. o. g. z. Valja samo naglasiti, da se u svakoj pogodbi ima izrično iztaći solidarni odnošaj, što će biti najjasnije, ako se zato upotriebe izrazi,

[1] Hasenöhrl I. str. 104 105.; A. M. Fiting 20.

Digitized by Google

koje zakon za označenje solidarnosti rabi, kao što su to izrazi: „Jedan za sve i svi za jednoga"; „nerazdieljeno"; „solidarno"; „correalno".

Solidarna obveza, u koliko nije zakonom izrično ustanovljena, nepredmnieva se nikada.[1]

Naredbom posliednje volje može se temeljiti solidarna obligacija ili pasivno, ako oporučitelj naloži izplatu zapisa nasljednikom uz solidarnu obvezu, ili aktivno, ako više njim ostavlja jedan zapis. Ove odredbe može oporučitelj učiniti alternativno i to tako, da kaže A ili B imadu izplatiti C-u zapis od 100 for. U ovom slučaju je svaki obvezan izplatiti zapis u cielom iznosu (pasivna solidarna obligacija); ili pako A ili B imadu dobiti 100 for. u ime zapisa (aktivna solidarna obligacija).

Izrekom sudčevom napokon može se izreći solidarna obveza ili ona, koja se već temelji bud u pogodbi, bud u zakonu, bud u naredbi posliednje volje, ili pako samom osudom konstituirati solidarnu obvezu, ako se njom nalaže, da više tuženika zajednički učine jednu činitbu, što biva obično u osudi parnice o diobi zajednice. U svakom slučaju valja pako u osudi izrično solidarnu obvezu iztaći, te i u njoj zato upotriebiti izraze zakonske, kojimi se solidarnost označuje.

Preporno je, da li su stranke dužne parbene troškove platiti solidarno. U tom pogledu ima protuslovnih rješitba. Mi mnijemo, da je solidarno osudjenje na nošenje parbenih troškova uviek po §-u 1302. o. g. z. opravdano, ako se neda ustanoviti, koji su od više suparaca, koji su u parnici podlegli, krivi šteti, narasloj parbenimi troškovi protustranke.[2]

Držimo pako da solidarna obveza i glede parbenih troškova mora u svakom slučaju u osudi biti izrično izražena, jer ako to nije, dužne su stranke, kojimi je nametnuta dužnost naknade parbenih troškova, ove samo pro rata platiti, pošto se solidarna obveza nikad sama po sebi ne predmnieva.[3]

Pravni učinci solidarne obligacije. Već sam pojam solidarne obligacije kazuje, da zajednički vjerovnik može iskati po volji svojoj stvar svukoliku (činitbu svukoliku) od svih ili nekojih samo sudužnika, a obratno da kod više vjerovnika, i jednog ili više dužnika može svaki vjerovnik od pojedinog dužnika iskati svukoliku stvar ili svukoliku činitbu. Čim je pako stvar svukolika predana, ili činitba svukolika izvedena, po jednom od dužnika vjerovniku, izpunjena je obligacija za sve ostale učestnike, te vjerovnik ne može ništa više tražiti od ostalih sudužnika.

Razumieva se pako, da je vjerovniku slobodno, ako jedan od zajednički obvezanih sudužnika činitbu samo dielomice izpuni, tražiti, da ostatak izvrši koji od ostalih sudužnika.

Vjerovnik nije vezan na nikakav red po kojem valja tražiti izpunjenje činitbe od njegovih sudužnika, on ju može tražiti svukoliku (u cielosti) od sudužnika kojega god mu volja. Još i pošto je podignuta tužba proti jednomu od sudužnika, pridržan mu je rečeni izbor, te može drugoga tužiti. Nu u tom slučaju traži zakon, da ima odustati od prve tužbe. Ovo ustanovljuje zakon samo zato, da vjerovnik ne izhodi proti više svojih dužnika, proti svakomu posebnu osudu, dosudjujuću mu svukoliku tražbinu, jer bi tada mogao proti svakomu sudužniku napose ovrhu voditi za cielu tražbinu, da jedan za drugoga ni nezna. Ali obzirom na ovu ustanovu zakona ne mora vjerovnik, koji je već proveo tužbu proti jednom sudužniku, za da može tužiti drugoga sudužnika, izrično, molbom upravljenom na prvi sud, odustati od prve tužbe; dovoljno je, da se prama

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. lipnja 1881. br. 6877. Pravnik br. 217.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. lipnja 1881. br. 6877. Dalm. pravo br. 217., i rješ. vrh. suda u Beču od 21. siečnja 1880. br. 607., Gellerov Centralblatt VI. br. 459.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. ožujka 1859., 25. rujna 1860. i 12. prosinca 1876., G. U. br. 745, 2616, 6316. i od 24. travnja 1883., Centralblatt br. 516.

Digitized by Google

prvom sudužniku negativno drži, koje se negativno njegovo držanje ima u tom sastojati, da ne nastavi parbeni postupak, povedeni proti prvom sudužniku (t. j. da pusti parnicu ležati, ili, kako se u tom pogledu praktični pravnici izrazuju, da parnicu „frustrira").[1]

Time što vjerovnik jednom solidarnom obvezanom dužniku odpušta dug, bilo to i tečajem parnice, ne mienja se ništa glede obveze ostalih sudužnika.[2]

Obzirom na ustanovu §-a 891. o. g. z. ne može se u obzir uzeti prigovor jednog solidarnog dužnika (kod zajamne pogodbe), da on u ime valute ništa primio nije, ako je takovu dobio u cielosti jedan od ostalih sudužnika; dosta je, da se je na platež solidarno obvezao.[3]

§. 892. Ako li je tko obećao istu svukoliku stvar nekolicini osoba, i ako su ove izriekom ovlaštene da ju nerazdjelno mogu iskati, dužnik mora dati cielu stvar onomu od vjerovnika, koji ga ju prvi zaište.

Ako ima u jednoj obligaciji s jedne strane više vjerovnika, a s duge strane jedan dužnik, koji se je obvezao dati svukoliku stvar, odnosno obaviti cielu činitbu, svim dotičnim vjerovnikom nerazdieljeno, a ovi su izriekom ovlašteni, da ju nerazdieljeno mogu iskati, dužnik mora dati cielu stvar ili obaviti svukoliku činitbu i samo jednom od suvjerovnika, a to onom, koji ju prvi od njega zaište, a da nije (dužnik) ovlašten — kao u slučaju §-a 890. o. g. z. kod nedieljive obligacije — tražiti osiguranje.

Preporno je medju komentatori, na koji način mora vjerovnik od dužnika iskati izpunenje činitbe, da li može to učiniti samo tužbom, ili pako da li je vlastan učiniti jednakim pravim učinkom izvansudbenom opomenom ili pozivom, te po tom, da li se ima smatrati prvim vjerovnikom samo onaj, koji je prvi dužnika na izpunenje činitbe utužio. ne gledeć na to, da su ga drugi vjerovnici prije već izvansudbeno na to opomenuli, ili, da li se ima prvim vjerovnikom smatrati onaj, koji je prvi dužnika opomenuo na izpunenje obveze njegove. bilo to izvansudbeno ili sudbeno, sa ili bez tužbe.

Mi držimo, da nije u zakonu opravdano mnienje onih, koji tvrde, da se prvim smatrati može samo onaj vjerovnik, koji je dužnika sudbeno utužio na izpunenje preuzete obveze, jer se to nikako ne može izhoditi iz konačne stavke §-a 992. o. g. z., koja veli jednostavno: „koji ju prvi zaište", da se pod riečju zaiskati pako može razumievati samo „utužiti", to se ne da na temelju zakona opravdati. Tvrdimo zato, da je dovoljna i izvansudbena opomena vjerovnika, ali odnosna opomena, dotično poziv dužnika na izpunenje njegove obveze mora učinjen biti na takov način, da dužnik odmah nakon te opomene ili poziva postavljen bude in mora, t. j. opomena ili poziv taj mora biti jasan, ozbiljan i izvjestan, te učinjen u zgodno vrieme i na prikladnom mjestu (n. pr. kod trgovaca i prometnika za vrieme poslovnih ura u njihovoj poslovnici).[4]

§. 893. Čim je jedan od sudužnika platio vjerovniku sav dug, ne može isti vjerovnik ništa više iskati od ostalih sudužnika; i čim

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. veljače 1860. br. 1834. G. U. 1086. Vidi o tom i Unger Sistem II. §. 117. opazka 32.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. studena 1859. br. 13046. G. U. 914.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. kolovoza 1879. br. 2398. G. U. 7107.

[4] Ovog je mnienja Kirchstetter na str. 467.. a s njim je suglasnog mnienja Hasenöhrl I. str. 126. Protivnog su pako mnienja Unger (Sistem II. str. 526. s. 123, opazka 13.), koji traži najmanje sudbenu opomenu, i Stubenrauch II. str. 232., koji pače se niti time ne zadovoljava, već tvrdi, da može vjevovnik tražiti izpunenje činitbe od dužnika u slučaju §. 892. o. g. z. samo tužbom.

Digitized by Google

je jedan suvjerovnik po dužniku bio sasvim namiren, ostali suvjevjerovnici ništa više tražiti ne mogu.

§. 894. Sudužnik, koji se podlaže težjim uvjetom prema vjerovniku, ne može time škoditi ostalim sudužnikom, i ako je komu od sudužnika što odpušteno, ili je česa oslobodjen za svoju osobu, ostalim sudužnikom to nimalo ne pomaže.

Pošto u solidarnoj obligaciji postoji samo jedna obveza od strane više dužnika prama jednom ili više vjerovnika, ili jednog dužnika prama više vjerovnika, to je naravska posljedica, da se svukolika pogodbena činitba samo jedanputa tražiti može, tako da ciela obligacija utrne čim je vjerovniku, ili kod više suvjerovnika, suvjerovniku kojem po dužniku ili jednom sudužniku jedan put ciela stvar predana ili ciela činitba obavljena. Čim je dakle jedan suvjerovnik dobio svukoliku stvar ili mu je obavljena ciela pogodbena činitba, prestaje tražbina svih ostalih sudužnika. Dosljedno tomu vlastan je i jedan samo od suvjerovnika namiru i izknjižbeno očitovanje izdati vrhu izplaćene po jednom sudužniku cjelokupne svote, temeljeće se na solidarnoj obligaciji; te za dozvolu gruntovnog brisanja uknjiženoga prava založnoga ne treba da namiru ili izknjižbeno očitovanje supodpišu ostali suvjerovnici.

Solidarna obligacija može pako još na ove načine utrnuti:

1. Ako se usljed sporazumka vjerovnika (ili suvjerovnika) sa dužnikom (ili jednim sudužnikom) radi izplate daje ino što (datio in solutum).

Ovo radja istim pravnim učinkom kao i platež obzirom na §. 1414. o. g. z., koji je uvršten u poglavju trećem, trećeg diela obć. gradj. zak., slovećem ob ukinuću prava i obveza.

2. Obnovnom pogodbom (novacijom), t. j., kada se promienjuje pravni naslov i glavni predmet iskanja, dakle kada stara obveza prelazi u drugu novu. Novacijom jednog solidarnog vjerovnika sa jednim solidarnim dužnikom prestaje u pravilu obligacija, i to za sve suvjerovnike i sudužnike, a ne samo za one, koji su novaciju utanačili, jer se novacija smatra surogatom plateža (kao datio in solutum).

Može se pako dogoditi, da se uglavi novacija tako, da usljed iste samo oni solidarni vjerovnici ili solidarni dužnici, koji su kod utanačenja obligacije sudjelovali, iz obligacije izstupe, a da ova na ostale suvjerovnike i sudužnike ne ima nikakova upliva.

3. Prebojem (kompenzacijom), koja se može temeljiti na ugovoru, koji je posebno u tu svrhu utanačen, ili pako na prigovoru u parnici. Kompenzacijom prestaje solidarna obligacija u pogledu svih suvjerovnika bezuvjetno, ako se ona temelji na ugovoru. Ako je pako ona samo prigovorena u parnici, valja razlikovati, da li je solidarna obligacija aktivna ili pasivna.

Ako kod aktivne solidarne obligacije jedan suvjerovnik tražbinu proti jednom zajedničkom dužniku utužuje, koncentrira se time tražbina na osobu tužitelja, i ostali suvjerovnici prestaju biti vjerovnici, zato dužnik, koji ne ima proti tužećem suvjerovniku protutražbinu ne može ju proti njemu i ostalim suvjerovnikom, koji nisu tužitelji, kompenzirati. Ako hoće dužnik, da dodje u priliku staviti svoju tražbinu, koju imade proti jednom od zajedničkih vjerovnika, u preboj, mora ustati sam proti olnosnom zajedničkom vjerovniku kao tužitelj te tako izazvati ovog zajedničkog vjerovnika, da stavi zajedničku tražbinu u kompenzaciju, t. j. da prigovara da ima on sa ostalimi suvjerovnici proti dužniku tražbinu, koju mu stavlja u preboj. Čim to čini postoje svi uvjeti kompenzacije.

Kod pasivne solidarne obligacije ima se stvar ovako: Ako vjerovnik jednog solidarnog dužnika, koji mu sam ništa ne duguje, tuži, ne može mu takov dužnik pri-

Digitized by Google

govoriti kompenzaciju, jer njemu proti tužećemu vjerovniku ne pristoji nikakova tražbina. Tuži li pako vjerovnik onog solidarnog dužnika, komu je takodjer on osobnim dužnikom, tad je dužnik taj ovlašten na prigovor kompenzacije, i od časa kada podigne taj prigovor utrnute su medjusobne tražbine upitnog vjerovnika i dužnika. Ako bi dakle vjerovnik htio tužbu potegnuti natrag i zatim tužiti drugog solidarnog dužnika, može se ovaj kasnije tuženi uspjehom pozvati na prigovor kompenzacije podignute po prije tuženomu sudužniku, te tako dokazati, da je utrnla ciela obligacija za sve učestnike.

Moguć je još treći slučaj, sastojeći se u tom, da utrnjuje solidarna obligacija glede svih učestnika, ako utuži jedan od solidarnih sudužnika tražbinu, što no imade proti zajedničkom vjerovniku, ako vjerovnik u parnici povedenoj p dotičnom od solidarnih dužnika, stavi u preboj zajedničku tražbinu. Ali u ovom slučaju, kao u obće i u drugih slučajevih, gdje pristoji pravo vjerovniku prigovoriti kompenzaciju zajedničke tražbine, prosto mu je ovim pravom neposlužiti se, već utužiti zajedničku tražbinu proti drugom sudužniku, koji proti njemu ne ima nikakove protutražbine.

Prestaje nadalje solidarna obveza, odnosno solidarna obligacija:

4. Odpustnim ugovorom, t. j. pogodbom, kojom se vjerovnik svoga prava odriče na korist dužnika (mutuus dissensus; pactum de non petendo). Kod aktivne solidarne obligacije radja pravnim učinkom odpustni ugovor samo glede osobe ugovarajućeg vjerovnika, a ne obvezuje ostale suvjerovnike. Kod pasivne solidarne obligacije zavisi pravni učinak odpustnog ugovora o smislu i nakani, u kojoj i s kojom je pogodba sklopljena, pa valja u tom pogledu razlikovati objektivni i subjektivni odpustni ugovor (pactum de non petendo in personam, et in rem).

Pactum de non petendo in personam radja pravnim učinkom samo za odnosog sudužnika s kojim ga je vjerovnik sklopio.

Pactum de non petendo in rem imati će za posljedicu oslobodjenje svih sudužnika od dužnosti izpunjenja zajedničke obveze: a) ako je izrično ugovoreno, bilo i samo jednim sudužnikom, da ima odpustna pogodba kriepostna biti za sve sudužnike; b) ako je ma samo s jednim sudužnikom ugovoreno, da prestati ima činitba solidarna; c) ako o tome samo muče očitovanje suvjerovnika predleži, kao n. pr. ako on izda obćenitu namiru, glaseću na cjelokupnu tražbinu, temeljeću se na solidarnoj obligaciji jednom sudužniku, ili ako mu povrati obveznice o solidarnoj obligaciji.

Prestaje napokon solidarna obligacija:

5. Nagodom i to u cielosti ili diono, kako već nagoda glasi. Ake je nagoda sklopljena samo s jednim sudužnikom, vriede propisi navedeni za odpustni ugovor.[1]

Ovdje valja iztaći, da u svakom slučaju kada se sudužnik podlaže težjim uvjetom prema vjerovniku nego što glasi solidarna obveza svih sudužnika, to ostalim sudužnikom, koji na te uvjete pristali nisu, ni malo ne škodi, jer ih ti uvjeti ne obvezuju.

Sjedinjenjem prava i obveza u jednoj osobi (confuzijom — §. 1445. o. g. z.). ostaju netaknuta prava ostalih suvjerovnika i obveze ostalih sudužnika. Umre li dakle jedan od više solidarnih dužnika, te ako je zajednički vjerovnik njegov baštinik, može ovaj tražbinu svoju ipak i proti ostalim sudužnikom protjerati. Isti odnošaj bit će ako jedan od suvjerovnika nasljedjuje ostavinu jednog sudužnika.[2]

Zastara u pogledu tužbenog prava nastupa u pravilu u isti čas za sve vjerovnike i sve dužnike. Iznimni slučajevi postoje samo onda, ako je glede jednog sudužnika uvjetovana obveza plateža i izpunenje činitbe od stanovitog vremena; ako je

[1] Hasenöhrl I. str. 133—150.

[2] Stubenrauch II. str. 235.

Digitized by Google

zakonsko vrieme zastare za pojèdine suvjerovnike i sudužnike različito i napokon ako slučaj, u kojem se zastara prekida, nastaje samo u pogledu jednog od suvjerovnika ili sudužnika (kao u slučajevih §§. 1496. i 1497. o. g. z.).[1]

§. 895. Ako ima više suvjerovnika, kojim je ista ciela stvar obećana nerazdjelno, a jedan je medju njimi primio za se svekoliko iskanje, ima se ustanoviti po osobitih pravnih odnošenjih, obstojećih medju vjerovnici, na koliko rečeni vjerovnik, koji je primio iskanje, treba da odgovara ostalim vjerovnikom. Ako li ne ima odnošenja takovog, tad jedan nije dužan dati razloga drugomu.

§. 896. Sudužnik nerazdjelno obvezan, koji je platio od svoga sav dug, povlašten je, ma da mu i nije ustupljeno pravo, iskati od ostalih sudužnika naknadu, i to na jednake dielove, ako drugo kakovo osobito odnošenje ne obstoji medju njimi. Ako je koji od njih bio nesposoban obvezat se, ili ako nije u stanju zadovoljiti obvezi svojoj, dio njegov imaju uzeti na se istim načinom svi suobvezanici. Oslobodjenje jednoga suobvezanika ne može škoditi ostalim kod iskanja naknade (§. 895.).

U §§. 895. i 896. o. g. z. sadržane su ustanove o pravu zavrate (regresa), što no pristoji ostalim vjerovnikom proti onom suvjerovniku solidarne obligacije, koji je primio platež svukolike dužne svote, odnosno svukoliku pogodbenu činitbu od dužnika i o pravu zavrate, pristojeće nerazdieljeno obvezanom sudužniku, koji je platio od svoga sav dug, proti ostalim sudužnikom.

U §-u 885. o. g. z. sadržani su propisi o pravu zavrate kod aktivnih solidarnih obligacija, u §-u 886. o. g. z. propisi o pravu zavrate kod pasivnih solidarnih obligacija.

Kod aktivnih solidarnih obligacija dopušta zakon, držeći se u tom pogledu pravne narave solidarne obligacije u obće,[2] samo iznimno pravo zavrate suvjerovnikom, i to u slučaju, ako o tom postoje pravni odnošaji medju vjerovnici, po kojih se onda ima pravo zavrate pojedinog solidarnog vjerovnika prosuditi. Ti pravni odnošaji imadu obično svoj temelj u pogodbi, ako su vjerovnici medjusobno ugovorili, kako se ima medju njima razdieliti tražbina, temeljeća se na solidarnoj obligaciji, koju je jedan od suvjerovnika u cielosti primio. Mogu se pako ti pravni odnošaji i osnivati na naredbi posliednje volje, ako je n. pr. oporučitelj naložio svomu dužniku, da plati svojim nasljednikom, kao solidarnim vjerovnikom, tražbinu, što je on njemu (oporučitelju) dugovao, razrediv podjedno, kako se ima ta tražbina medju nasljednici razdieliti; zatim i na zakonu, kao n. pr. u konačnoj ustanovi §-a 1193. o. g. z.[3]

Ako pako ne ima nikakvih takovih pravnih odnošaja medju suvjerovnici, nije dužan suvjerovnik, koji je primio platež svekolikog duga od dužnika, odgovarati drugim suvjerovnikom.

Kod pasivnih solidarnih obligacija pako odstupio je naš građj. zakon iz razloga pravičnosti od obćenitih načela, valjanih za obligacije glede prava zavrate, te propisuje u §-u 896. o. g. z., da je svaki solidarno obvezani sudužnik, koji je platio od svoga sav dug, vlastan, ma da mu nije ustupljeno pravo, iskati od ostalih sudužnika naknadu. Ako obstoji medju sudužnici u tom pogledu kakova pogodba, ili ini u zakonu temeljeći se pravni odnošaj, ravna se pravo zavrate, što no ima dužnik, koji je platio

[1] Hasenöhrl I. str. 153.
[2] Čitaj o tom Savignya, pravo o obligasijah I. str 226
[3] Ellinger str. 343.

Digitized by Google

svukoliku tražbinu, proti sudužnikom, prama ovom pravnom odnošaju. Ako pako takovog pravnog odnošaja ne ima medju sudužnici, ima pravo sudužnik, koji je platio svukoliku tražbinu, od ostalih sudužnika tražiti naknadu na jednake dielove.

Iznimka od toga pravila nastupa samo onda, ako se je tko za drugoga obvezao kao poruk i platac, koji onda s toga kao nerazdieljeni sudužnik odgovara vjerovniku za cielu tražbinu po §. 1357. o. g. z.

Ovdje valja izrično opaziti, da ako jedan sudužnik izplati tražbinu vjerovnikom, ne može on na temelju ustupnice i vjerovniku pripadajućeg pravnog naslova nastaviti ovrhu proti inim sudužnikom, nego mora istom redovitim putem pravde prema §-u 896. o. g. z. dati opredieliti dielove pojedinih obvezanika.[1]

Odredjuje napokon §. 896. o. g. z., ako koji od sudužnika nije sposoban obvezati se, odnosno, ako nije u stanju zadovoljiti obvezi svojoj, da dio njegov imadu uzeti na se istim načinom svi suobvezanici. Ako je n. pr. od četiri sudužnika jednomu postalo nemoguće izpuniti obvezu svoju, — ako nije u stanju platiti — (što će biti i slučaj ako padne pod stečaj), tad ima sudužnik onaj, koji je platio svu tražbinu, pravo zavrate proti ostaloj trojici, proti svakomu ne u $^1/_4$, već u $^1/_3$.[2]

Pobočna ustanovljenja u pogodbah: 1) uvjeti.

§. 897. Glede uvjeta u pogodbah valjaju u obće isti propisi, koji su ustanovljeni o uvjetih priloženih razredbam posliednje volje.

§. 898. Ugovori učinjeni pod takovimi uvjeti, koji se u posliednjoj volji smatraju kao da nisu priloženi, nisu tvrdi.

§. 899. Ako se je uvjet propisan u kakvoj pogodbi sbio još prije pogodbe; ima se poslje pogodbe ponoviti onda samo, ako se uvjet takov sadržava u djelanju onoga, koji ima pravo steći, i ako on spomenuti uvjet ponoviti može.

§. 900. Pravo obećano pod uvjetom odgadjajućim prelazi i na nasljednike.

Što su uvjeti i kako se oni diele o tom smo govorili u tumačenju §§. 696—703. o. g. z., na koje tumačenje ovdje upućujemo.

Kako se izrično u §-u 897. o. g. z. ističe glede uvjeta i pogodba valjaju isti propisi, koji i u pogledu uvjeta, priloženih razredbom posliednje volja. Zato valjaju i u pogledu pravnih učinaka, kojimi radjaju uvjeti, oni isti propisi, koji su navedeni u §§. 899—703. o. g. z.

Nu obzirom na pravnu narav pogodbe, koja je različita od one naredbe posliednje volje kao jednostranog očitovanja volje, postoje ipak nekoje razlike glede pravnog učinka, koji imadu uvjeti kod pogodba od onog kod razredba posliednje volje. Ovo su razlike:

1. Glede odgadjajućih uvjeta. Čim je uvjet odgadjajući izpunjen, nedvojbeno je, da je i pogodba perfektna postala. Ali je preporno medju komentatori od kojeg časa se ima smatrati, da je pogodba nastala; da li od časa, kada je na-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. svibnja 1881. br. 5176. G. H. br. 78.

[2] Stubenrauch II. str. 228.

Digitized by Google

stupio uvjet i pako od časa, kada je došlo do složne volje izmedju ugovarajućih stranaka? odnosno, da li ima uvjet natrag dielujuću moć ili ga ne ima?

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji smatraju, da je pogodba perfektnom postala od časa onoga, kada su se ugovarajuće stranke složile u pogledu predmeta pogodbe, odnosno pogodbene činitbe i protučinitbe. Uvjet sam ne ima kriepostnu moć samu pogodbu utemeljiti. Razlog pogodbe leži jedino u očitovanoj složnoj volji obih ugovarajućih stranaka, te pogodba nastaje složnom voljom očitovanom po njima u času, kada je ta složna volja njihova postignuta. Dometak uvjeta pogodbi je zato neodlučan za pitanje, kada je pogodba nastala, on ima samo tu posljedicu, da nije u vrieme, kada su stranke očitovale složnu njihovu volju, sigurno bilo, da postoji očitovanje volje, koju pogodbu utemeljuje. Ako uvjet odgadjajući nastupi, prestaje ta nesigurnost te je izvan dvojbe da su kontrahenti naumili upitnu pogodbu utanačiti, t. j. da su hipotetično postavljene izjave volje kontrahenta stvorile ugovor. Obligacija nastala je dakle unatoč da joj je bio dometnut uvjet, u času utanačene pogodbe. Iz ovog razloga je i neodlučno, da li je u vrieme, kada je nastupio uvjet, jedna od ugovarajućih stranaka umrla, ili, da li je volju svoju promienila.[1]

Posljedica postanka obligacije od časa sklopljene pogodbe je ta, da se sve činjenice, odnoseće se na dotičnu pogodbu (obligaciju), prosudjuju po vremenu kada je pogodba sklopljena, a ne od časa, kada je nastupio uvjet.

Po tom prosudjuju se samo od vremena utanačene pogodbe: subjektivna sposobnost stranaka na sklopljenja pogodbe i objektivne potrebštine za valjanost pogodbe, kao potrebna svojstva same činitbe i pitanje mogućnosti izpunjenja njezinoga. Ali dok ne nastupi uvjet odgadjajući, ne može se zatražiti izpunjenje pogodbe, jer je do nastupa uvjeta složnom voljom stranaka ostalo nesigurno, da li će doći do izpunenja pogodbene činitbe ili ne. Tražbina pogodbena postaje s toga dospjelom istom onda, kada nastupa uvjet. Po tom se i svi pravni učinci, koji nastaju časom dospjelosti činitbe, ravnaju po vremenu, kada je uvjet nadošao. Zato se računa vrieme zastare od časa, kada je uvjet nastupio, a od ovog vremena teku i zatezni kamati.

Obligacija dakle oviseća o uvjetu je eksistentna od dana sklopljene pogodbe, dospjelost pako njezina nastupa istom kada nadodje uvjet.

2. Glede razvežujućeg uvjeta. Dok ne nastupi razvežujući uvjet, smatra se pogodba, kao da joj nije dometnut nikakov uvjet. Može dakle vjerovnik po svojoj volji razpolagati tražbinom svojom, te i tražiti izpunenje pogodbe od dužnika svoga. Ako odpadne razvežujući uvjet, nastupa protivno onom, što kod obligacije ovisne od odgadjujućeg uvjeta. Odpadom razvežujućeg uvjeta postalo je sigurno, da neće nastupiti dogodjaj ili okolnost, koja će razriešiti ugovor, te pogodba ostaje na dalje u krieposti poput bezuvjetne, kao da je to bila već kod njezinog postanka. Nastupom pako razriešujućeg uvjeta postaje pogodba ništetnom, te se smatra neobstojatnom. Ovo pako ne ima svoj uzrok u razvežujućem uvjetu, već u očitovanju volje stranaka prigodom sklopljenja pogodbe, kojim je bio smjer, kada su sklopile pogodbu, da se ima smatrati, ako nastupi razvežujući uvjet, kao da nije očitovana volja. Iz toga pako sliedi, da svakoj stranki pristoji pravo zahtievati ono, što je dala drugoj na temelju pogodbe, jer se je nastupom razvežujućeg uvjeta izpostavilo, da je po njoj dano sine causa. S glavnom stvari moraju se u tom slučaju vratiti odnosno naknaditi i plodovi (koristi) kamo spadaju i kamati od kupovnine kod kupoprodajne pogodbe.[2]

Postoje nadalje ove razlike izmedju pravnog učinka uvjeta kod pogodba i pravnog učinka istih kod naredba posliednje volje:

[1] Hasenöhrl I. str. 461—463. i Unger Sistem I. str. 71—75. i protivna mnienja, navedena kod Hasenöhrla na str. 461. u opazki 4.

[2] Hasenöhrl I. str. 471—473.

Digitized by Google

1. Sasvim nerazumljivi uvjeti, koji se smatraju kod razredba posliednje volje kao nepriloženi, čine pogodbu nevaljanom, jer se uzima kod pogodbe, da svaka stranka sama bditi može nad tim kod utanačenja pogodbe, da ništa nerazumljivog u pogodbu ne dodje, pa si zato ona samoj sebi pripisati ima, ako pogodba ništetnom postaje, što je u njoj uvršten nerazumljiv uvjet.

2. Nemogući odgadjajući uvjet čini pogodbu, kojoj je dometnut, ništetnom, dočim se kod očitovanja posliednje volje smatra kao da nije priložen, jer se kod pogodbe uzima da strankam, koje dometnu njihovom utanačenju nemogući odgadjajući uvjet, nije bilo do sbilje, t. j. da im nije očitovanje volje bilo ozbiljno.[1]

3. Uvjeti nedopušteni, bili oni odgadjajući ili razvežujući, čine pogodbu ništetnom.

Ako je uvjet propisan u kakvoj pogodbi, sbio se još prije pogodbe, ima se on poslje pogodbe ponoviti samo onda, ako se on sastoji u činitbi jednog od kontrahenta, i ako se ponoviti može. t. j., ako je uvjet potestativni.

U tom pogledu vriedi i za pogodbe propis §-a 701. o. g. z.

Uvjet ne vienčanja (ne oženit ili ne udat se) ima kod pogodba istu kriepost kao i kod odredba posliednje volje, te se u tom pogledu i kod pogodba valja ravnati po §-u 700. o. g. z.

Pošto su, dok uvjet visi, stranke vezane na ugovor, to smrću jedne stranke prelaze prava i obveze iz obligacije, oviseće ob uvjetu, na nasljednike, osim da se osnivaju jedino na osobnih odnošajih i sposobnostih (§§. 900. i 918. o. g. z.).

2) uzrok privoljenja.

§. 901. Ako su stranke uzrok ili svrhu svojeg privoljenja postavile izriekom kao uvjet, uzrok ili svrha smatra se kao svaki drugi uvjet. Osim toga slučaja, takova očitovanja ne imaju nikakova upliva na valjanost pogodba za plaću. A na pogodbe bezplatne imaju se uporaviti propisi ustanovljeni glede razredba posliednje volje.

Uzrokom ili svrhom privoljenja u pogodbi smatra se ona okolnost, koja je bila povodom, što su se ugovarajuće stranke složnom njihovom voljom odlučile na utanačenje ugovora.

Uzrok ili svrha nije u pravilu u pogledu same pogodbe od nikakova upliva, jer nije nikakova čest sadržaja samog očitovanja stranaka. Pogodba ostaje dakle kriepostna, ako se i kasnije pronadje, da je bio kriv uzrok ili da je bila kriva svrha, što no su ugovarajuće stranke pred očima imale kod sklopljenja pogodbe. Iznimka postoji samo kod bezplatnih pogodba, kod kojih se gledom na to, što se osnivaju uviek na činu podatnosti (darežljivosti), kao i kod naredba posliednje volje, predmnieva, da nebi bile nikako, ili bar ne na takov način, utanačene, da je bilo obećavajućoj stranki onda, kada je pogodbu sklopila, poznato, da je bio uzrok kriv ili svrha kriva, radi koje je učinila obećanje, odnosno, da se je pomela glede uzroka ili svrhe upitne, u koliko se je oslanjala volja obećavajuće stranke uparavo smo i jedino na upitni krivi uzrok ili krivu svrhu.[2]

---

[1] Stubenrauch II. str. 239. — Vidi o tom i mnienje Ungerovo II. str. 83., opazka 94., koji drži, da ustanova §. 689. o. g. z. ima i kod pogodba valjati; a i mnienje Hasenöhrlovo I. str. 480. opazka 36. Mi držimo mnienje Stubenraucha opravdanim obzirom na jasnu ustanovu §. 868. o. g. z.

[2] Stubenrauch II. str. 241—242.

Digitized by Google

Tako se n. pr. može napadati darovanje, koje je učinio darodavac samo za to, što je držao, da će daroprimac njega preživjeti, a ovaj je umro prije darodavavca.[1]

Ako su pako stranke uzrok ili svrhu svojeg privoljenja postavile izriekom kao uvjet pogodbene činitbe, t. j., ako su izrično ugovorile uzrok ili konačnu svrhu, radi koje su samu pogodbu utanačile, kao uvjet pogodbene činitbe, tada se uzrok ili svrha ima smatrati kao svaki drugi uvjet, te se ima pogodba takova prosudjivati po propisih §§. 897—900. o. g. z. Ako takova svrha ili uzrok, koji je uvjet pogodbene činitbe, ne nastupi, razvrgne se pogodba, te onaj, koji je na temelju takove pogodbe već kakovu činitbu obavio (n. pr. kupovninu naprvo platio), ima pravo ono što je dao natrag zahtievati.[2]

Nu ovdje valja iztaći, da nije uviek potrebno, da ugovarajuće stranke izrično u pogodbi označuju uzrok ili svrhu uvjetom, rabile one zato izraz ovaj ili koji ini, ovo označujući, već je i dovoljno, da iz samih očitovanja ugovarajućih stranaka proizlazi, da im je bila složna volja, da ima biti uzrok ili svrha uvjetom pogodbene činitbe, ali ovo mora biti iz same pogodbe posve jasno i nedvojbeno. (§. 863. o. g. z.).

Ako je bila svrha ili uzrok pogodbe okolnost ili dogodjaj takov, koji se ima smatrati razvežujućim uvjetom, mora stranka ona, koja traži zato, što je taj uvjet nastupio, razvrgnuće ugovora, to dokazati, jer inače može tužiti samo na izpunenje ugovora ili na odštetu radi neizpunjenog ugovora.[3]

U zakonu samom nije izrično navedeno, da se pogodbena činitba uvjetovati može od kakovog naloga, koji nalog smatra zakon u §-u 709. o. g. z. kod razredba posliednje volje razvežujućim uvjetom. Nu pošto su razvežujući uvjeti mogući i kod pogodba, nije ni izključeno, da stranke uvietuju i u pogodbi činitbu pogodbenu o izpunenju kakovog naloga. Za taj slučaj imadu se i na pogodbe uporabiti propisi §§. 709—711. o. g. z. Ako nebi bilo moguće nalog izpuniti, imat će isti narav nemogućeg razvežujućeg uvjeta (§§. 709—710. o. g. z.), pa pošto se taj uvjet smatra kod naredba posliednje volje kao da ga ne ima (§. 698. o. g. z.), to će takov uvjet učiniti samu pogodbu ništetnom (§. 898. o. g. z.). Ako se nebi mogao nalog izpuniti točno, imat će se u takovu slučaju postupati po §-u 710. o. g. z.

3) vrieme, mjesto i način izpunenja pogodbe.

§. 902. Pogodbe imaju se izpuniti u vrieme, u mjestu, i na način kako su stranke ugovorile. Polag zakona, 24 ure čine jedan dan, 30 dana jedan mjesec, i 365 dana jednu godinu.

§. 903. Ako je za stečenje kojega prava ustanovljen naročiti dan; pravo se steče početkom toga dana. Ali da se izpuni kakova obveza, cicli ustanovljeni dan je na korist osobi obvezanoj.

U kojem vremenu, na kojem mjestu i na koji način se imadu izpuniti pogodbe odredjuju ustanove §§. 902—907. o. g. z. Ponapose sadržani su propisi: u §-u 902. i 903. o. g. z., ako predleži o vremenu, mjestu i načinu, kako se imadu pogodbe izpuniti, utanačenje ugovarajućih stranaka u samoj pogodbi; u §-u 904. o. g. z. ako nije usta-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. srpnja 1877. br. 12313. G. U. 6526.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. veljače 1880. br. 13877. od god. 1879. Jur. Bl. od god. 1880. br. 15.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. prosinca 1855. br. 12165., Peitler str. 694. G. U. br. 149.

[4] Stubenrauch II. str. 242. Ellinger, tumačenje §-a 901. o. g. z.

Digitized by Google

novljeno naročito vrieme, kada se ima pogodba izpuniti; u §-u 905. o. g. z., ako nije ustanovljeno mjesto, na kojem se ima pogodba izpuniti; a u §§. 906. i 907. o. g. z. o načinu izpunenja pogodbe, ako se obećanje može izpuniti na više načina.

Izpunit se ima pogodba točno po složnoj volji ugovarajućih stranaka, izraženoj u samoj pogodbi. Niti ovlaštenik (vjerovnik) može biti natjeran, da proti volji svojoj prihvati ino što, nego što ima iskati, niti obvezanik (dužnik) da čini ino što, nego što je činiti obvezan. Ako je izrično u pogodbi ustanovljeno po ugovarajućih stranakah vrieme (rok) za koje se ima pogodbena činitba izpuniti, ne smije vjerovnik prije nego što nastupi vrieme ugovoreno, tražiti da se izpuni obveza (obavi pogodbena činitba).

U nekojih slučajevih ustanovljuje rok izplate (izpunenja obveze) narav same stvari, a u stanovitih slučajavih je taj rok u samom zakonu opredieljen kao u slučajevih §§. 685, 687, 997, 1115, 1137, 1225, 1242, 1285. i 1418. o. g. z.

Vjerovnik (ovlaštenik) mora uviek primiti izplatu (pogodbenu činitbu) na ustanovljeno vrieme, ako zateže izplatom, štetne posljedice padaju nanj, (§. 1419. o. g. z.).

Dužnik (obvezanik) može istina i prije ugovorenog vremena dug izplatiti (pogodbenu činitbu izpuniti), ali vjerovnnik nije dužan platež (pogodbenu činitbu) primiti prije ugovorena vremena, kako to proizlazi iz §-a 1413. o. g. z. Nu propis ovaj valja samo onda, ako je točno ustanovljeno vrieme, (rok), *kada* ima dužnik platiti (n. pr. 1. siečnja 1891.) a ne samo opredieljen rok *uz koji* ili *unutar kojega* ima platiti (obvezu izpuniti) (n. pr. *do* 1. siečnja 1891.) jer je u posliednjem slučaju ustanovljen samo konačni rok izplate *do* kojeg dužnik platiti mora (obvezu svoju izpuniti), pa je zato slobodno dužniku i prije izpuniti obvezu svoju, a vjerovnik mora tada i primiti (činitbu).

Vrieme, kada se ima izpuniti pogodbena činitba, može se dakle opredieliti ili tako, da se *direktno* ustanovljuje vrieme, kada se ima izpuniti obveza, ili tako samo, da se ustanovljuje vrieme *do kojeg* se ima ona izpuniti (konačni rok). U jednom i drugom slučaju može se dotično vrieme opredieliti tako, da se ustanovi ili rok po koledaru ili po stanovitom dogodjaju, koji nastupiti ima.

Kada nastupi rok plateža (izpunjenja obveze) mora se platiti (pogodbena činitba obaviti) u koje god doba dotičnog dana. Dan računa se sa 24 sata, i to od polnoći prediućeg dana do polnoći samog platežnog dana.

Ako je je ustanovljen rok za obavu činitbe (plateža) *do* stanovitog dana, može se ona izpuniti (platiti) i na sam ovaj dan, jer se istom ovim danom zaključava rok izpunitbe.

Ako je pako utanačeno, da se obveza izpuniti ima *prije* stanovitog dana, valja ju izpuniti do nastupa dotičnog opredieljenog dana, jer u takovu slučaju prestaje rok za izpunenje obveze (za platež) u času kada nastaje dotični dan.[1]

Od pravila, da se može platiti u koje god doba platežnog dana ima samo iznimaka, ako je izrično ugovoreno medju strankami doba dana, kada se ima činitba izpuniti, ako je zakonom izrično opredieljeno u koje doba dana ima sliediti platež, ili ako glede toga postoji osobiti, obće poprimljeni, običaj, napokon ako je činitba takove naravi, da se može obaviti samo u stanovitih satih platežnog dana (kao što biva kod činitba, koje valja obaviti kod sudova ili inih vlastih, kod kojih su opredieljeni zato uredovni sati).

Nastaje pako pitanje, kako se ima računati rok za koji se ima obveza (pogodbena činitba) izpuniti, ako je taj ustanovljen po dnevih (n. pr. za 8 dana, za 14 dana itd.). na ime kojim danom počme takov rok teći a kojim izmine? Da li rok ovaj započimlje danom sklopljenja ugovora. odnosno danom onim, kada nastupa dogodjaj, od kojeg ima rok teći, ili pako sliedeći dan? Na to valja odgovoriti, da se po austr. gradj.

[1] Hasenöhrl I. str. 294—295. Unger, Sistem II. str. 301.

Digitized by Google

pravu kod računanja roka za izpunenja obveze, ne ima uračunati u rok dan, kada je sklopljena pogodba, ili, ako ima teći od dana, kada nastupa stanoviti dogodjaj, dan ovaj, već da ima rok započeti teći sljedećeg dana.[1]

Glede stečenje prava ustanovljuje §. 903. o. g. z. nasuprot izrično, da ako je za stečenje kojeg prava ustanovljen naročito dan, pravo se steče uviek početkom toga dana.

Nedelje i blagdani ne uplivaju na računanja rokova po strankah ugovorom ustanovljenih, ma pala nedelja ili blagdan na zadnji dan roka ili na sam platežni rok, ako je ovaj opredieljen na stanoviti koj dan po koledaru.

U tom pogledu postoje samo iznimke glede rokova zakonom ustanovljenih, u pogledu kojih se ima ravnati po odnosnih zakonskih propisih glede toga izdanih.[2]

Pod tjednom (nedeljom) razumieva se vrieme od 7 dana. Čim je dakle ustanovljeno, da se pogodbena činitba za stanovitih tjedana (nedelja) obavi, ima se računati toliko puta 7 dana, koliko ima tjedana.

Kod računanja rokova po mjesecih ima se računati mjesec uviek sa 30 dana, imao on više (31 dan) ili manje (veljače 28, ili kod prestupne godine 29 dana) i ne gledeć na to, da li je rok zakonom opredieljen ili po ugovarajućih strankah ustanovljen, u koliko nisu stranke izrično ugovorile, da se mjesec ima računati po koledaru.[3]

Po tom imadu se svi zakonom ustanovljeni rokovi takodjer samo računati po propisih §. 902. o. g. z., kao što n. pr. rokovi u slučajevih §§. 138, 156—159, 163, 384, 967, 982, 1075. o. g. z. Po propisu §. 902. imadu se računati i rokovi za odpovjed najamnog ili zakupnog ugovora ustanovljeni u obć. gradj. zak., a i oni odredjeni u §. 2. carske naredbe od 16. studena 1858. br. 213. d. z. l.[4]

Ustanova §. 902. o. g. z., po kojoj se 30 dana drži jednako jednomu mjesecu, mora se uporaviti i kod računanja u §. 163. spomenutoga razdobja od ne manje nego 6, i ne više nego 10 mjeseci od dana putenoga obćenja do narodjenja djetetova, osobito, jer se posve razložito mora predmnievati, da je zakonodavac htio najkraće i najdulje razdobje jamačno na sve slučaje jednako ustanoviti.[5]

Godina računa se po §-u 902. o. g. z. za 365 dana. U tom pogledu može nastati potežkoća kod računanja rokova samo za prestupnu godinu, jer ova broji 366 dana. Pošto pako u obziru tom ustanova §-a 902. o. g. z. ne čini nikakve razlike, mora se i prestupna godina računati samo sa 365 dana. Po tom će rok za izpunenja činitbe, ustanovljen na godinu dana, ako padne na prestupnu godinu, te ako taj rok započeti ima 1. siečnja, minuti ne 1. siečnja sliedeće godine, već 31. prosinca tekuće godine.[6]

---

[1] Hasenöhrl I. str. 298. i Unger Sistem II. str. 295., koji se potonji pako u tom pogledu slaže samo, ako je rok izpunenja pogodbe po dnevih opredieljen po samih ugovarajućih strankah, dočim nije toga mnienja glede rokova zakonom ustanovljenih. Mi ne nalazimo uporišta u zakonu za tu razliku.

[2] U praksi vlada glede toga razno mnienje, a ima u judikaturi protivnih rješitba, kao ona od 20. kolovoza 1861. br. 4191. (Glaser Unger 1374.), koja izriče, da se može izplata, ako je ugovoreni dan dospjetka novčane izplate nedjelja, tražiti samo sljedećeg djelatnika po analogiji §§. 878., 380. i 882. (cislajt.) parb. post., kojim je očita namjera svetkovanje nedjelje,

[3] Hasenöhrl I. str. 302; Unger pako (Sistem II. str. 290.) drži, da se računanje rokova po mjesecih, sa 30 dana svaki mjesec, proteže samo na zakonom ustanovljene rokove, a ne i na one ugovorene po strankah.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. prosinca 1874. br. 12904., Pravnik od god. 1876 br. 8. i od 3. svibnja 1876. br. 1837, Pravnik od god. 1876. br. 40.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. veljače 1874. br. 1423. G. U. 5269.

[6] Hasenöhrl I. str. 307, Stubenrauch II. str. 247., Unger, Sistem II. str. 305, 309.

Digitized by Google

Preporno, je da li se ima i rok zastare računati po propisih §-a 902. o. g. z., ili pako po koledarskoj godini? Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da se i rok zastare, računa li se ona po mjesecih ili po godinah, uviek računati ima samo po propisih §-a 902. o. g. z., jer ne nalazimo u zakonu nikakova uporišta za protivno mnienje, t. j. za razliku računanja roka zastare od ostalih zakonskih rokova, koji se svi nedvojbeno po §-u 902. o. g. z. računati imadu.[1]

§. 904. Ako nije ustanovljeno naročito vrieme da se izpuni pogodba, izpunjenje to može se iskati odmah, to jest bez ikakova nepotrebna odgadjanja. Ako je obvezanik ostavio sebi na volju naznačiti vrieme, kad da se izpuni pogodba, treba ili čekati smrt njegovu i držat se nasljednika, ili, ako se tiče samo kakove dužnosti osobne, koja ne prelazi na nasljednike, valja nastojati da sudac naznači polag pravičnosti vrieme za izpunjenje obveze. Ovomu posliednjemu propisu ima mjesta i tada, ako je obvezanik obećao, da će izpuniti pogodbu polag mogućnosti ili činljivosti. U ostalom imaju se i na ovo uporavljivati propisi gore ustanovljeni (§§. 704—706.) glede naznačenja vremena, priloženoga u razredbah posliednje volje.

U ovom §-u sadržane su ustanove kada valja pogodbu izpuniti: 1. ako nije naročito ustanovljeno vrieme, da se izpuni pogodba; 2. ako je obvezanik ostavio sebi na volju označiti vrieme, kada da se izpuni pogodba; 3. ako je obvezanik obećao. da će izpuniti pogodbu polag mogućnosti i činljivosti.

Na 1. Ako nije naročito ustanovljeno vrieme da se izpuni pogodba. U ovom slučaju može se izpunenje pogodbe u pravilu iskati odmah. u koliko je to po naravi činitbe moguće. Ako je pako pogodbena činitba takove naravi da treba za obavu iste stanovito vrieme, valja pričekati vrieme ovo, te zahtievati izpunenje činitbe istom kada vrieme ovo mine, a obvezanik valja da činitbu izpuni bez ikakvog nepotrebnog odgadjanja. Mora se s toga u takovu slučaju pustiti obvezaniku za izpunenje obveze (pogodbene činitbe) toliko vremena, koliko vremena se obično za obavu činitbe takove vrsti potrebuje; a neće moći ovlaštenik (vjerovnik) ovakovog obvezanika (dužnika) tužiti na izpunenje preuzete obveze (pogodbene činitbe), dok ga nije uzalud opomenuo, da obavi činitbu nakon izminuća za obavu činitbe potrebnog roka. Ako nastaje prepor medju strankami, kada valja činitbu izpuniti, ima o tom sudac odlučiti, koji će imati po naravi stvari, ako je potrebno, i predhodno vještake saslušati.

Na 2. Ako je obvezanik sebi ostavio na volju, kada da se izpuni pogodba. U ovom slučaju valja lučiti, da li je obvezanik sebi ostavio na volju izpunenje same pogodbene činitbe, ili pako samo rok, kada se ima ona izpuniti. U prvom slučaju ne može se u obće govoriti o pogodbi, jer nije nastala prava obveza, u potonjem slučaju pako valja nadalje lučiti, da li se radi o strogo osobnoj pogodbenoj činitbi, koja ne može prelaziti na nasljednike (kao n. pr. prigotavljanje opredieljenoga umjetnog djela po stanovitom umjetniku), ili da li se radi o činitbi, koja može prelaziti na nasljednike. U prvom slučaju imat će sudac nakon saslušanja vještaka odrediti rok, do kojeg se ima umjetno djelo dovršiti, u drugom slučaju pako valja čekati na smrt obvezanika te se držati nasljednika.

---

[1] Hasenöhrl II. str. 609. i protivna rješitba vrh. suda u Beču od 5. ožujka 1862. br. 970. G. U. 1491.

Digitized by Google

Na 3. Ako je obvezanik obećao, da će izpuniti pogodbu polag mogućnosti i činljivosti. U slučaju ovom ima sudac po pravičnosti vrieme za izpunenje obveze ustanoviti. Jednako obećanju, da će se pogodba izpuniti po mogućnosti, je obećanje obvezanika, da će platiti, kada će doći opet do imovine, (do novaca)[1] ili da će platiti, kada bude božje pomoći.[2]

Kupcu pružena pogodnost, da može platiti kupljenu robu po razmjerju, kako će sam robu dalje prodavati, smatra se takodjer samo kao privolja na platež po mogućnosti i činljivosti, pa se ne može nikako tumačiti tako, da usljed takove uglave nije prodavaoc ovlašten od kupca tražiti kupovninu za robu, koja je prešla već u njegovo vlastničtvo tako dugo, dok nije s njegove strane prodaja robe dalje uzsliedila, o čemu nije ni moguće prodavaocu vršiti kontrolu. Ima s toga i u takovu slučaju sudac rok izplate po pravičnosti opredieliti.[3]

U svakom slučaju, gdje je obećao izpunenje pogodbene činitbe (plaću) po mogućnosti, nije dužan tužitelj (vjerovnik) dokazati na prigovor tuženika (obvezanika, dužnika) po propisih parbenog postupka, da može tuženik platiti, već ima sudac na temelju u parnici navedenih činjenica pravičnim uvaženjem interesa obih stranaka ustanoviti vrieme plateža, pa mu je i unatoč propisa §-a 1415. o. g. z. slobodno i odrediti obročna odplaćivanja.[4]

Preporno je, da li obveza dužnika, koji je obećao platež po mogućnosti i činljivosti, prelazi na nasljednike, ako dužnik umre prije nego što je obvezu svoju izpunio i vjerovnik zatražio da se odredi rok izplate?

Mi prihvaćamo u tom pogledu mnienje Stubenrauchа,[5] koji veli, da se ovakovo obećanje dužnikovo smatrati ima nestanovitim obećanjem, ovisećim o stanovitih objektivnih momentih, pa da prelazi za to onako, kako je učinjeno i prihvaćeno, na nasljednike promitenta.

U konačnoj stavci veli napokon §. 904. o. g. z., da se imadu uporabljivati i na slučajeve obveza dužnika izpuniti pogodbe po mogućnosti i činljivosti, propisi §§. 704—706. o. g. z. glede naznačenja vremena, priloženoga u razredbi poslieduje volje.

Ako se strogo uzme, mogu se pako ovdje uporabiti samo propisi §§. 705. i 706. o. g. z., a ne i propis §-a 704. o. g. z., jer se u §-u 704. o. g. z. radi o vremenu, o kojem je učinjen ovisnim postanak prava, dočim se u §-u 904. o. g. samo radi o izpunenju već postojećeg prava.

U tom pogledu valjaju za pogodbe ovi propisi:

Ako je vrieme izpunitbe pogodbe takovo, koje svakako doći mora, odgadja se izpunenje do ustanovljenog roka, te obveza ta prelazi na nasljednike.

Ako bi bilo očevidno, da vrieme, ustanovljeno za izpunenje pogodbe ne može nigda doći, ustanovljenje toga vremena smatra se kao da je priložen kakav nemogući uvjet, pa se pogodba obzirom na ustanovu §-a 898. o. g. z. smatra neobstojećom.

Samo u slučaju da su se ugovarajuće stranke po svoj prilici pomele u vremenu, imat će sud ustanoviti vrieme po vjerojatnoj volji stranaka.

Ako se nezna, da li će doći ili ne doći vrieme, na koje je bilo ograničeno izpunenje pogodbe, ne može se ovo ograničenje smatrati uvjetom, kako to §. 704. o. g. z. izriče, jer bi onda obstanak prava od toga ovisnim bio, već se ima postupati kao da je bilo izpunenje obećano po mogućnosti. Ako n. pr. tko obećaje, da će zajam povratiti

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. lipnja 1865. G. U. 2217.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. lipnja 1870. G. U. 3811.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. siečnja 1882. Centrallblatt 400.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. travnja 1882. br. 3627., Jur. Bl. 23. G. U. 8960. Centrallblatt II. br. 6.
[5] Stubenrauch II. str. 249. točka 3.

Digitized by Google

čim dobije službu, kojoj se nada, tomu ne prestaje njegova dužnost povratka zajma, ako ne postigne upitnu službu, jer njegova obveza na povratak zajma obstoji, te ona sama nije ovisna o prenavedenom uvjetu.

U takovom slučaju imat će dakle takodjer sud opredieliti vrieme za povratak roka.[1]

§. 905. Ako se mjesto, u kojem se pogodba ima izvršiti, ne može ustanoviti ni po ugovoru stranaka, ni po naravi ili svrhi posla, stvari nepokretne predavaju se u mjestu, gdje se nahode, a pokretne u onom mjestu, gdje je obećanje bilo učinjeno. Radi mjere, vage i vrsti novaca ima se gledati na mjesto, u kojem se predaje stvar.

Kad se radi o tom, da se prosudi, na kojem mjestu, da se ima obveza preuzeta ugovorom (pogodbena činitba) izpuniti, valja u prvom redu gledati na sama pogodbena utanačenja u tom pogledu. Ako su stranke izrično u pogodbi ustanovile, na kojem mjestu se ona ima izvršiti, moraju se ona po jednoj i drugoj stranki samo na upitnom mjestu izpuniti, te niti vjerovnik ne može biti natjeran, da proti svojoj volji primi platež (pogodbenu činitbu) niti dužnik, da ju obavi na inom kojem mjestu (§. 1313. o. g. z.). U tom slučaju moraju se i sve tužbe odnoseće se na taj ugovor, bile one upravljene na izpunitbu ili ukinuće toga ugovora, podignuti pred sudom onim, kojemu bi tuženik počinjen bio, kad bi bio u mjestu, gdje se ugovor izpuniti ima (§. 43. sudovnika).

Ako je izpunenje pogodbe na ugovorenom mjestu postalo nemoguće (n. pr. radi elementarne koje nesgode), tada se ima postupati po propisu §-a 882. o. g. z., t. j. imat će se pogodba izpuniti po mogućnosti, pa će imati obvezanik (dužnik) izpuniti pogodbu na način koji najviše odgovara volji ugovarajućih stranaka izraženoj u pogodbi, te činitbu obaviti na mjestu najsgodnijem zato, obzirom na sve okolnosti, koje su stranke pred očima imale, ili pako imat će stranke ustanoviti sporazumno drugo mjesto za izpunenje pogodbe. Samo u slučaju da spada mjesto izpunenja pogodbe bivstvu same pogodbe, t. j. ako su stranke izrično ugovorile, da ugovor izpuniti valja samo na dotičnom mjestu i nigdje drugdje, smatrat će se, ako bude nemoguće pogodbu izpuniti na ovom mjestu, kao da pogodba nije sklopljena (§. 880. o. g. z.).[2]

Ako je u ugovoru ustanovljeno više mjesta zajedno u pogledu izpunenja pogodbe, ima se pogodbena činitba izpuniti, ako je dieljiva, na svakom mjestu u jednakom dielu; ako je pako pogodbena činitba nedieljiva, ili ako je u ugovoru naznačeno više mjesta alternativno, pristoji dužniku izbor, u kojem od ovih mjesta da hoće pogodbu izpuniti. Ako u pogodbi nije naznačeno naročito, na kojem mjestu se ona izpuniti ima, valja gledati na narav predmeta i svrhu posla (pogodbene činitbe) te izpuniti pogodbu na mjestu gdje to narav predmeta i svrha pogodbene činitbe razumno zahtjeva. (Kako što su to radnje, tičuće se stanovite gradnje, obradjivanja stanovitog zemljišta, osobne činitbe tičući se osobe ovlaštenika).

Ako se ne može ni na ovaj način ustanoviti mjesto izpunenja pogodbe, predavaju se pokretnosti u mjestu, gdje je obećanje učinjeno, dakle u mjestu, gdje se dužnik nalazi, te on ima samo stvar, sačinjavajuću pogodbenu činitbu u pripravi držati. Ako traži vjerovnik (ovlaštenik), da se ona njemu pripošalje na mjesto njegova prebivališta ili na drugo mjesto, nosi on pogibelj i trošak odpreme.

---

[1] Stubenrauch II. str. 250.

[2] Stubenrauch II. str. 251., vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 21. rujna 1864. br. 7196. G. U. 1978., navedenu kod §. 882, o. g. z.

Digitized by Google

Ustanova §-a 905. o. g. z., da se stvari nekretne predavaju na mjestu, gdje se nahode, što se razumieva već po naravi stvari samo po sebi, je suviše u zakonu samom iztaknuta.[1] Na kojem se mjestu imadu trgovački poslovi izpuniti propisuju §§. 264. i 324. trg. zakona.

Platiti valja takodjer samo u onoj vrsti novaca, koja je u tečaju u mjestu gdje ima predaje sliediti ne gledeć na vrst (valutu) novaca u kojoj se ima po ugovoru platiti. Ako se dakle uglavi u pogodbi, koja se ima izpuniti u Austro-Ugarskoj, da se kupovna ciena ima platiti u pruskih talirih, ima se ona platiti u austr. novcu odgovarajućem vriednosti pruskih talira.[2]

§. 906. Ako se obećanje može izpuniti na više načina, izbor stoji na volju obvezaniku, ali pošto je on jednom izabrao, ne može sam uzmaknuti od izbora toga.

§. 907. Ako je u kakovoj pogodbi naročito priuzdržan izbor, i ovaj se uništi po slučajnoj propasti jedne ili više stvari izberivih, strana kojoj pristoji izbor nije više obvezana držati pogodbe. Ali ako je tomu kriv obvezanik, ovaj treba da odgovara povlašteniku za uništenje izbora.

U §-ih 906—907. o. g. z. sadržane su ustanove o alternativnih obligacijah, temeljećih se na pogodbi.

Alternativne obligacije jesu one, po kojih se imade jedna od više činitba izpuniti po izboru budi obvezanika (dužnika) budi ovlaštenika (vjerovnika). Kod ovih obligacija je dakle sigurno, da ima poslieditи jedna od činitba, koje su predmeti obligacije, ali nije sigurno, koja od njih će se obaviti. Ova se nesigurnost odstranjuje istom izborom dužnika, odnosno vjerovnika, kako je već medju strankami uslovljeno, kojemu od njih da pripada pravo izbora.

Izbor može se propustiti utanačenjem stranaka i trećoj osobi; ali za obligaciju takovu ne vriede onda pravila o alternativnih obligacijah, već se takova obligacija ima smatrati samo uvjetnom, kod koje nastaje uvjet, kada se upitna treća osoba odluči za jednu od alternativnih činitba. Ako se upitni treći ne posluži pristojećim mu izborom, ili ako umre prije izbora, smatrati se ima pogodba po anologiji §. 1056., kao da nije sklopljena.

Ako u pogodbi nije izrično uslovljeno, komu od ugovarajućih stranaka pripada pravo izbora od više činitba, pripada pravo ovo samo dužniku.

U svakom slučaju pako ne može stranka, kojoj pripada izbor, čim se je na jednu od alternativnih činitba već odlučila, te tako već izabrala, umaknuti od toga izbora.

Na koji se način ima stranka, kojoj izbor pripada, o tom očitovati, (vršiti pravo izbora) nije u zakonu ustanovljeno. Ona može s toga to učiniti u kojoj god hoće formi. Ako pripada pravo izbora vjerovniku, može on to svoje pravo vršiti istom u samoj tužbi; o čem će dužnik biti obaviešten dostavom tužbe. Ali on to ne mora učiniti ni u tužbi, te može u njoj još i samo alternativni zahtjev staviti, ako njemu po pogodbi pripada pravo izbora.

Ako pako ima dužnik pravo izbora, tad mora vjerovnik najkasnije u tužbi staviti alternativni zahtjev, jer dužnik pridržaje svoje neograničeno pravo izbora, ako

---

[1] Stubenrauch II. str. 251. Hasenöhrl I. str. 84—87.

[2] Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 1. listopada 1852. br. 9347. Ger. Ztg. br. 22.

Digitized by Google

bi i bio u zadocnenju, te gubi isto pravo istom uslied ovrhe. vodjene na temelju alternativno glaseće osude, po vjerovniku na jednu obligatornu činitbu.[1]

Ako je dužnik obavio stanovitu činitbu samo iz bludnje, jer nije znao da mu pripada pravo izbora, ili ako je iz slične bludnje dvie činitbe zajedno obavio, držeći, da ima obie obaviti, a ne da ima samo pravo izbora za jednu ili drugu, tad mu pristoji pravo po analogiji §-a 1431. o. g. z. u prvom slučaju ono, što je dao (učinio) natrag zahtievati, te obaviti onu drugu činitbu; u posliednjem slučaju pako izabrati koju od predanih stvari mu ima ovlaštenik (vjerovnik) povratiti.

Ako nije nasuprot vjerovnik o pristojećem mu pravo izbora nikakovu porabu učinio, nije on ovlašten više primljenu stvar dužniku vratiti i zatražiti drugu, koju je imao pravo izabrati, već se ima smatrati okolnost ova za nenadani slučaj, koji se je u osobi njegovoj dogodio. Ako su mu pako iz bludnje bile obje stvari po dužniku predane, glede kojih mu je pristojalo izbor, morat će po anologiji §-a 1431. o. g. z. jednu povratiti, ali tada pristoji njemu a ne dužniku izbor, koju hoće povratiti.[2]

Pita se, što onda, ako je izpunenje jedne od alterativnih činitba postalo nemoguće?

Da se na ovo pitanje odgovoriti može, valja lučiti slučaj, kada pristoji pravo izbora vjerovniku od slučaja, kada to pravo pripada dužniku.

a) Ako pristoji pravo izbora dužniku, te ako je izrično pogodba sklopljena samo uz to, da dužniku pristoji pravo izbora od dvijuh činitba, tad se ovaj izbor smatra bitnim uvjetom pogodbe, te pogodba prestaje u koliko neće dužnik drugu činitbu svojevoljno da obavi, te tako odustati od prava izbora, u kojem slučaju ostaje pogodba u krieposti. Ako pako ovakove izrične ustanove u ugovoru ne ima, postaje obligacija, čim jedan predmet obligacije propadne, t. j. čim jedna od alternativnih činitba postane nemogućom, jednostavnom obligacijom, pa ima dužnik obaviti preostavšu činitbu, koja se sada jednom obligatornom činitbom ukazuje.

Isto biva, ako propadne stvar ili nemogućom postane činitba krivnjom dužnika, ter i u tom slučaju dužan je dužnik obaviti drugu od alterativnih činitba.

Ako propadne stvar krivnjom vjerovnika, ne gubi pravo izbora dužnik, te je on ovlašten ili drugu od alternativne činitbe obaviti i zahtievati naknadu za propalu stvar, ili pako sa svoje strane smatrati se razriešenim obveze da izpuni pogodbenu činitbu.[3]

b) Ako pripada pravo izbora vjerovniku, te ako je u pogodbi naročito priuzdržan izbor vjerovniku i ovaj se uništi po slučajnoj propasti jedne ili više stvari izberivih, to vjerovnik nije po §-u 907. o. g. z. više obvezan držati pogodbe.

Ako propadne stvar krivnjom dužnika, može zahtievati vjerovnik ili drugi predmet od alternavnih činitba ili vriednost propale stvari.[4]

Ako pako propadne jedna stvar alternativne obveze krivnjom vjerovnika, može vjerovnik zahtievati od dužnika drugu od alternativnih činitba, ali mora i za uništenu prvu stvar dužnika odštetiti. Iznimka postoji i ovdje za vjerovnika samo onda, ako je u pogodbi izrično stavljen kao uvjet njezin izbor alternativnih činitba, u kojem se slučaju, ako jedna samo od alternativnih činitba propadne, pogodba smatrat ima bezkriepostnom.

Ako propadne od dvijuh alternativno izpuniti se imajućih pogodbenih činitba jedna po slučaju, a druga krivnjom dužnika, mora se gledati, koja od stvarih sači-

---

[1] Hasenöhrl I. str. 188.
[2] Stubenrauch II. str. 251.
[3] Hasenöhrl I. str. 292., Nippel VI. str. 128.
[4] Vidi o tom mnienje Nippelovo VI. 129., koji daje vjerovniku pravo tražiti od drugog predmeta alternativne činitbe i odštetu za više vriednosti propalog predmeta. Vidi protivna mnienja kod Hasenöhrla I. str. 193. opazka 48.

Digitized by Google

njavajućih jednu ili drugi pogodbenu činitbu da je prije propala, da li ona po slučaju, ili ona po krivnji dužnikovoj. Ako je prije stvar sačinjavajuća predmet jedne pogodbene činitbe propala po slučaju, koncentrira se obligacija na drugu činitbu, te zato propadne li krivnjom dužnika i predmet ove druge činitbe, ima on vriednost predmeta ove druge činitbe naknaditi vjerovniku. Ako je pako prvi propao predmet jedne činitbe krivnjom dužnika, utrne obligacija sasvim čim propadne predmet druge od alternativnih činitba po slučaju.

Ako propadne od alternativnih obligacija jedna po slučaju, a druga po krivnji vjerovnika, utrne obligacija sasvim, svejedno, koja je prije po slučaju ili koja po krivnji vjerovnika propala.

Ako propadnu oba predmeta činitba alternativne obligacije krivnjom dužnika, ima dužnik, ako obie u jedno vrieme ne propadnu, vriednost kasnije uništenog (propalog) predmeta vjerovniku naknaditi; ako pako oba predmete alternativne obligacije zajedno propadnu, ima samo naknaditi vriednost onog obligatornog predmeta, koji predstavlja manju vriednost.

Ako je jedan predmet alternativne obligacije propao krivnjom vjerovnika, a drugi krivnjom dužnika, utrne ciela obligacija.

Ako oba alternativna predmeta obligacije propadnu sasvim, krivnjom vjerovnika, ili krivnjom dužnika, ima u prvom slučaju vjerovnik naknaditi vriednost onog predmeta, koji je prvi propao; a u drugom slučaju ima vjerovnik pravo od dužnika zahtievati vriednost onog predmeta obligacije, koji više vriedi.

Ako napokon jedan predmet alternativne obligacije krivnjom dužnika, a drugi krivnjom vjerovnika propadne, ima onaj, koji je stvar od veće vriednosti uništio, vriednost diferencije medju oba predmeta naknaditi.

Od alternativnih obligacija valja razlikovati alternativnu ovlast (facultas alternativa), po kojoj je dužniku stavljeno na volju mjesto dužne obligatorne činitbe što drugo činiti. Ova druga činitba nije u tom slučaju predmet obligatorne obveze, već je dužnik samo ovlašten ovu substituirati činitbi, koju po preuzetoj obligatornoj obvezi obaviti ima. (Kao n. pr. u slučajevih § . 909. i 934. o. g. z.[2]

4) Kapara.

§. 908. Ono što se daje unapried, kada se sklapa pogodba, smatra se, izuzamši slučaj kakovoga osobitoga ugovora, samo kao znak, da je sklopljena pogodba, ili kao osiguranje, da će se izpuniti, i zove se kapara. Ako se pogodba ne izpuni po krivini jedne stranke, nevina stranka može zadržati kaparu primljenu, ili iskati, da joj se dvostruko vrati kapara, koju je dala. Ako li na to neće da pristane, može iskati da se izpuni pogodba, ili, ako to nije više moguće, da se naknadi šteta

Pod kaparom razumieva se svota novaca ili stvar, koja se po jednoj stranki daje (a ne samo obećaje) drugoj u znak sklopljene pogodbe, a i podjedno za sigurnost izpunenja iste.

Svrha kapare je po tom dvostruka: prvo, da bude dokazom, da je pogodba sklopljena, a drugo, da ima protustranka sigurnost, da će se obligatorna činitba izpuniti.

Čim se naime daje kapara, postoji predmnieva, da je došlo do složne volje stranaka, t. j., da je pogodba sklopljena. Ali ne pruža kapara uviek dokaz o tom, da je definitivna

[1] Hasenöhrl I. str. 196—198.

[2] Stubenrauch II. str. 253.

Digitized by Google

pogodba sklopljena, jer se kapara dati može i kod predugovora (pacta de contrahendo), a to uz znak doista sklopljenog predugovora, da bude izvan dvojbe, da je faktično predugovor sklopljen, a da se ne ima smatrati samo dotični dogovor stranaka predhodnim dogovorom, od kojeg se često predugovor jasno ne razlikuje.

Pošto pako po §-u 908 o. g. z. primatelj kapare ima pravo da ju zadrži, ako se ne izpuni pogodba po krivnji kontrahenta, koji ju je dao, a nasuprot položitelj kapare tražiti dvostruku kaparu od primitelja, ako je ovaj neizpunenju pogodbe kriv, to je jasno, da je kapara i sredstvo za sigurnost obih stranaka, da se pogodba po jednoj i drugoj stranki izpuni.

Kaparom može se ono, što se napred daje u znak, da je pogodba sklopljena, smatrati onda: 1. ako se sastoji iz predmeta zato prikladnog; 2. ako postoji glavni ugovor, u znak kojega, da je sklopljen, ima kapara služiti; 3. ako predleži pobočni ugovor izmedju ugovarajućih stranaka, kojim je uslovljeno položenje kapare.[1]

Prikladnim predmetom za kaparu smatra se svaka stvar, koja je u prometu a može služiti u svrhu, koju ima kapara. Prikladni je s toga predmet za kaparu svaka tjelesna stvar, a ne samo gotov novac, dakle i tražbine, što ih imade kontrahent, koji ima dati kaparu, proti trećoj osobi.

Da mora postojati glavni ugovor, da se može o kapari govoriti, sliedi već iz naravi i svrhe kapare, jer ona ima upravo služiti dokazom, da takav ugovor postoji i služiti kao sigurnost, da se on izpuni.

Nu uz glavni ugovor mora biti medju strankami sklopljeno i pobočno utanačenje u pogledu kapare, takozvani pactum arrhale. Ovaj ne mora biti posebni (o sebi stojeći) ugovor, već sklopljen zajedno s glavnim ugovorom tako, da jedan kontrahent za kaparu prikladni predmet drugom preda, a sadržavati izjavu složne volje obih ugovarajućih stranaka, da ovaj predmet služiti ima kaparom glede glavnog ugovora.

Da je paktum arrhale sklopljen zajedno s glavnim ugovorom, ne predmnieva se nikada. Mora zato biti bez dvojbe, da je ono, što je stranka jedna dala drugoj kod sklapanja (glavne) pogodbe unapred, „kapara", t. j. svom sigurnošću se izpostaviti iz očitovanja ugovarajućih stranaka, da je upitni predmet doista kapara. Ovo mogu stranke izjaviti tako, da u ugovoru upitni po jednoj stranki drugoj u napred dani predmet izrično „kaparom" označuju, ili pako tako, da navedu samo svrhu, za koju je jedna stranka drugoj taj predmet dala, ili posljedice, koje su s tom predajom skopčane, u koliko su svrha ili pravne posljedice, koje su stranke u ugovoru navele, one iste, koje su skopčane sa kaparom po ustanovi §-a 908 o. g. z.[2]

Muče se može smatrati da su stranke izrazile volju svoju, da se ono, što je jedna drugoj napred dala, smatrati ima kaparom samo kod pogodba kod kojih je mjestni običaj, da se daje u znak sklopljenja istih kapara, kao što je to običaj kod najamnih i zakupnih pogodba.

Ako dakle u pogodbi samoj nije jasno izražena namjera stranaka, da se ono, što je jedna stranka drugoj unapred dala, smatrati ima kaparom, ne može se ono, što je koja stranka naprvo platila, smatrati kaparom, već samo za dioni plateż.[3]

Iznos, plaćen ne kod ugovaranja, nego kod predaje prodane stvari, ne može se smatrati kaparom, nego se mora smatrati dielom ugovorene kupovnine, koji se je imao platiti u čas predaje kupljenog predmeta. S toga prodavaoc u takovom slučaju nije ovlašten gotovinu pridržati kao kaparu, nego je dapače obvezan, ako je pogodba s nje-

[1] Hasenöhrl I. str. 498.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. svibnja 1869 br. 5381. G. U. 4305.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. lipnja 1877 br. 1311 G. H. br. 10 od god. 1880.

Digitized by Google

govom privolom ukinuta i kupljen predmet povraćen, vratiti tu gotovinu, jer je prestao pravni razlog, da ju zadrži.[1]

U pogledu pravnog učinka, kojim radja kapara, valja lučiti: 1. da li se još očekuje izpunenje pogodbe; 2. da li je već pogodba izpunjena; 3. da li je izpunenje pogodbe odpalo.

Na 1. Čim je kapara predana, prelazi ona u vlastničtvo primatelja, ali ovaj valja da ju povrati čim je razlog za nju prestao. Ako je stvar, koju je primio u ime kapare nadomjestiva, može ju upotriebiti, te je samo dužan vratiti stvar jednake kakvoće i količine. Ako pako nije nadomjestiva, valja ju povratiti, ako prestaje razlog da ju nadalje drži, in specie; zato ima takovu stvar kod sebe čuvati.

Na 2. Ako je pogodba izpunjena, ima primatelj kaparu povratiti, osim da je ugovoreno, da se ona ima uračunati u samo obligatornu činitbu (u činitbu pogodbom preuzetu), što može biti, ako je kapara stvar iste vrsti koje je i predmet činitbe pogodbene. Ako nije ugovoreno, u koji obrok plateža (n. pr. kod kupovnine, koja se na obroke izplatiti imade) se kapara uručaniti ima, može se ona sa zadnjim obrokom kupovnine kompenzirati, jer kapari je svrha da služi za sigurnost podpunog izpunenja pogodbe, dakle i podpune izplate kupovnine.

Na 3. Ako pogodba izpunjena nije, valja razlikovati: a) da li je izpunenje pogodbe nemoguće postalo bez krivnje jedine od ugovarajućih stranaka; ili b) da li je neizpunenju iste kriva jedna od ugovarajućih stranaka.

U prvom slučaju ima se kapara jednostavno povratiti po stranki, koja ju je primila; u drugom slučaju pako može stranka, koja nije kriva da se pogodba izpuniti ne može, ako je ona primila kaparu, ili naprosto ju pridržati ili pako tužiti na izpunenje pogodbe ili na odštetu; ako je pako ona kaparu dala, može zahtievati ili dvostruku kaparu od stranke, kojoj ju je dala, ili pako nju tužiti na izpunenje pogodbe, ili na odštetu. Pridržati pako kaparu, odnosno tražiti povratak dvostruke kapare, a uz to tužiti na izpunenje pogodbe ili odštetu ne smije nijedna ni druga stranka. Može se pako kapara kompenzirati, ako je ona stvar iste vrsti kao što predmet činitbe pogodbene, kada jedna stranka tuži na izpunenje pogodbe; a ako je u novcu dana i onda ako se tuži na odštetu.[2]

Ovaj propis §. 908 o. g. z. pako može se uporabiti samo, ako nije nikako izpunjena pogodba krivnjom jedne ili druge stranke, ne pako, ako ja već djelomično izpunjena.[3]

Propis §. 908. o. g. z., po kojem se primljena kapara može pridržati, odnosno mora povratiti dvostruka kapara, predpostavlja pako u svakom slučaju, da je drugi kontrahent posve nedužan, što pogodba nije izpunjena. Ako je dakle n. pr. kupac, akoprem se je pogodba, ma i nije ništa uglavljeno, mogla odmah izpuniti, propustio u primjerenu roku odnieti robu, pada i na njega krivnja; s toga može on samo povratak jednostavne kapare tražiti.[4]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. kolovoza 1875 br. 8381. Pravnik od god. 1876. str. 20.

[2] Hasenöhrl I. str. 506 i Stubeurauch I. str. 255. Vidi i protivna mnienja, koja Hasenöhrl i Stubenrauch navadjaju, navlastito mnienje Ungermana, koji drži da može stranka, koja neizpunjenju kriva nije u svakom slučaju ne samo pridržati kaparu (odnosno tražiti povratak dvostruke kapare), već uz to i tužiti na izpunenje ugovora ili odštetu, koje mnienje pako osobito Hasenöhrl temeljito pobija. Vidi napokon i rješitbu vrhovnog suda u Beču od 13. siečnja 1857 br. 236. Peitler str. 711 G. U. 276. kojom je izrečeno, da se dvostruka kapara može samo onda natrag tražiti, ako je nedužna stranka tim zadovoljna, te nije voljna siliti ni na izpunenje pogodbe ni na odštetu.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. srpnja 1873 G. U. br. 5024. i od 11. travnja 1883. Gellerov Centrallblatt br. 399.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. travnja 1862 br. 1610. G. U. 1509.

Digitized by Google

Konačno valja ovdje još iztaći, da proti tužbi, kojom se traži povratak dvostruke kapare, mora tuženik dokazati, da je on izpunio ugovor. odnosno, da je izpunenje ugovora nemoguće postalo bez njegove krivnje, a ne tužitelj voditi negativni dokaz u tom pogledu.[1]

5) Odustatnina (pišmanluk.)

§. 909. Ako se u pogodbi ustanovljuje kakov iznosak, što ga ima platiti jedna ili druga strana u slučaju da bi htjela odustati (odstupiti) od pogodbe prije nego ju izpuni, pogodba se čini pod odustatninu ili pišmanluk. U ovom slučaju mora se ili izpuniti pogodba ili platiti odustatnina. Tko je pogodbu izpunio stranom samo, ili tko je prihvatio ono, što je druga strana ma i djelomice dala na izpunenje obećanja, taj ne može više odstupiti, ako bi odustatninu i platiti hotio

§. 910. Ako je dana kapara, i zajedno bude ugovoreno pravo odustati od pogodbe, a da osobita odustatnina nije ugovorena, kapara stoji mjesto odustatnine. Zato kada se odustane od pogodbe, davalac gubi kaparu, a primatelj vraća ju dvostruko.

§. 911. Tko je smetan izpuniti pogodbu po svojoj krivini a ne po nenadnom slučaju, mora takodjer platiti odustatninu.

Odustatnina (mulcta conventionalis) zove se onaj iznosak, koji po utanačenju stranaka, jedna ili druga platiti ima u slučaju, da bi htjela odustati od pogodbe prije nego ju izpuni.

Razlika medju kaparom i odustatninom sastoji se u ovom: Kapara služi znakom sklopljene pogodbe, ima stoga kriepostnu moć njezinu ojačiti, izpunenje njezino osigurati dočim odustatnina oslabljuje učinak pogodbe, jer utemeljuje pravo od pogodbe odustati. Kapara nadalje mora se prigodom sklopljenja pogodbe naprvo dati, a ne samo obećati, odustatnina pako ne mora se naprvo dati, i ne daje se u pravilu ni naprvo kod sklopljenja pogodbe, već je dovoljno, da se samo obećaje. Kapara napokon može pridržati, odnosno dvostruki povratak iste iskati samo nevina stranka, koja ne nosi krivnju neizpunenju pogodbe, dočim odustatninu može stranka zahtievati, neglededeć na to, da li druga stranka, od koje traži, krivnju neizpunenja pogodbe nosi; dovoljno je, da ju nije izpunila, što to nije htjela, jer odustatninu može položiti svaka stranka, koja si je to pravo pridržala, ako hoće na prosto odustati od pogodbe.

Pravo odustati od pogodbe uz platež odustatnine mogu se pridržati obie ugovarajuće stranke ili samo jedna.

Kod pogodbe, sklopljene uz pravo ovo, može stranka, koja si je to pravo pridržala. ili pogodbu izpuniti, ili na prosto od nje odustati i platiti samo odustatninu.

Ako je pako stranka ova djelomično već izpunila pogodbu, ne može više odustati od pogodbe, odnosno od izpunenja ostalog diela neobavljene još pogodbene činitbe, te platiti odustatninu.

Ako stranki, koja ima po ugovoru pravo uz plaćanje odustatnine odustati od pogodbe, postaje nemoguće izpuniti pogodbu, budi po slučaju, budi usljed krivnje protustranke, prestaje pogodba, a time i dužnost plaćanja odustatnine. Mora pako platiti odustatninu stranka, kojoj je pogodbom pravo odustaje od pogodbe pridržano uz dužnost

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. travnja 1859. br. 3949 G. U. 2056.

Digitized by Google

plaćanja odustatnine, ako je mogućnost izpunenja pogodbe nastala usljed njezine krivnje. U tom slučaju ima odustatnina narav konvencionalne globe. Ako nije nemoguće postalo izpunenje pogodbe, ne može stranka, koja hoće da se izpuni pogodba, a voljna je i sa svoje strane ju izpuniti, tužiti protustranku, kojoj je pogodbom pridržano pravo odstupiti od iste uz plaćanja odustatnine, na prosto na platež odustatnine, što nije ona s njezine strane pogodbu izpunila. Ona mora tužiti na izpunenje ugovora, a tuženoj stranki bit će onda prosto ili pogodbu izpuniti ili platiti odustatninu.[1]

Može pako po našem mnienju staviti alternativni zahtjev ili da tužena stranka izpuni pogodbu, ili pako da plati odustatninu, jer ako ona očituje da neće izpuniti pogodbu, obvezana je platititi odustatninu.[2]

Pravo priuzdržano ugovarajućoj stranki odustati od pogodbe, odnosno od izpunenja iste nije ograničeno na stanovito vrieme, ono prestaje istom smrću njezinom.[3]

Osobita je vrst odustatnine ona koja je podjedno kapara, ili pravije rečeno kapara, koja ima služiti podjedno za odustatninu (arrha poenitentialis). Ovakova odustatnina predleži, ako je dana kapara te zajedno ustanovljeno po ugovarajućih strankah, da ona ima služiti i kao odustatnina, ili pako ako je dana kapara te podjedno uslovljeno, da je jednoj stranki prosto od pogodbe odstupiti bez da je odredjena posebna odustatnina. Ako je pako uz ovo utanačenje zatim ipak posebna odustatnina ugovorena, pridržaje kapara samo narav kapare te se ima prosuditi ih po propisih danih za kaparu.

Ako po sadržaju pogodbe nastane dvojba, da se ono, što je jedna stranka naprvo dala, ima smatrati kaparom ili odustatninom, ima se smatrati kaparom.[4]

Ako po ugovoru kapara služit ima i za odustatninu, te ako se pogodba izpuni, ima se kapara ta, služeća za odustatninu, povratiti stranki, koja ju je dala. Ako pako stranka, koja je dala odustatninu, od pogodbe odustaje, može ju stranka, koja ju je primila, zadržati. Odustaje li stranka, koja je primila kaparu, služeću kao odustatninu, mora povratiti stranki, koja ju je dala, u dvostrukom iznosu, kao da je na prosto samo kapara. Ako nije pogodba izpunjena, što je postalo izpunenje njezino nemoguće, i to bez krivnje jedne i druge stranke, ima se odustatnina već unapred predana po stranki, koju je primila, onoj, kojoj je dala, povratiti. Ako pako krivnja, da je izpunenje pogodbe nemoguće postalo, nosi samo jedna stranka, stupa odustatnina u narav konvencionalne globe, te je nevina stranka, ako je ona, koju je odustatninu primila, ovlaštena ju sadržati, ako je pako nevina stranka ona, koju je dala, vlastna je dvostruki povratak iste iskati.[5]

6) Pristojbe pobočne.

§. 912. Kadkad vjerovnik ima pravo iskati od svojega dužnika osim glavnoga duga i pobočnih pristojba. Takove su pristojbe: priraštaj i plodovi glavne stvari, kamate, koje su ili ugovorene ili

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. studena 1865. br. 10979. br. 128. Ger. Ztg. a G. U. 984.

[2] Vidi Hasenöhrl I. str. 519. i Stubenrauch II. str. 257. opazka 1., koji vele, da ima samo dužnik facultas alternativa birati, ili da izpuni ugovor ili da plati odustatninu. Mi držimo pako, da alternativni zahtjev tužbe to pravo dužnika ne oduzme, a mnijemo, da je praktično ovakov alternativni zahtjeh staviti, jer bi inače morala stranka, koja hoće da se pogodba izpuni, ponajprije tužiti na izpunenje pogodbe, a zatim opet posebnom tužbom na platež odustatnine.

[3] Rješ. od 4. siečnja 1812 P. 714.

[4] Vidi o tom mnienje dvorskog zakonotvornog povjerenstva za pretresivanje izvorne osnove općeg gradj. zak., sjednički zapisnik od 6. veljače 1805., Ofner II. str. 22. §. 44.

[5] Hasenöhrl I. str. 522.

Digitized by Google

se radi zatezanja (krzmanja) dužnikova platiti imaju, naknada učinjene štete, ili naknada onoga što je vjerovnik izgubio radi toga, što pogodba nije izpunjena kao što treba, najposlje iznosak, što ga je jedna strana za taj slučaj ugovorila za se.

§. 913. U koliko je s pravom stvarnim sjedinjeno pravo na priraštaj ili na plodove, jur je ustanovljeno u poglavju prvom i četvrtom drugoga diela. Tko ima samo osobno pravo, taj ne može još zahtievati pristojba pobočnih. Na koliko vjerovniku pripada pravo na te pristojbe, poznaje se nešto iz posebnih vrsti i ustanovljenja pogodbenih, a nešto iz poglavja o pravu naknadjenja štete i zadovoljštine.

Pod pobočnimi pristojbami razumievaju se one činitbe, koje se mogu zahtievati zajedno s glavnim predmetom obligatorne tražbine bez razlike, da li su one izrazito ugovorene ili ne. Sve ove pobočne pristojbe obstoje samo uz glavnu stvar, t. j. tražbine glede njih postoje samo onda, ako obstoji glavni dug, glavna obligatorna činitba, te se zato smatraju samo dielom iste (accesiom), a ne osebi stojećom obligatornom činitbom. Takove pristojbe pobočne su: 1. priraštaj i plodovi glavne stvari; 2. kamati, koji su ugovoreni ili se radi zatezanja dužnikova platiti imadu; 3. naknada učinjene štete ili naknada onoga što je vjerovnik izgubio radi toga što pogodba nije izpunjena kao što treba; 4. iznosak, što ga jedna strana za taj slučaj ugovorila (konvencionalna globa).

Na 1. Što se imade razumievati pod priraštajem, kažu nam §§. 294—297. o. g. z. Razumieva se na ime pod tim sve, što spada k ustroju (organizmu) samog glavnog predmeta, t. j., sve, što organički iz glavne stvari proizlazi, ili što izvana s njom u organički fizični savez stupa. U §§-ih 294—297. o. g. z. nabrojene su samo stvari, koje čine priraštaj nekretnina. Ali priraštaj moguć je i kod pokretnina (n. pr. kada se dragi kamen u zlato okuje). Svakako pako mora savez ovaj biti takov, da jedna stvar, kao pobočna, prama drugoj, kao glavnoj stvari, stupa u takov odnošaj, da s posliednjom tvori jedno tielo, u kojem ona ne sačinjava samostalnu čest cielosti.

Pod plodovi razumievaju se fizični po tjelesnoj stvari samoj izvodjeni organički proizvodi njezini, koji sačinjavaju pripadnost same te stvari, dok nisu od nje razstavljeni, u kojem slučaju pako postaju samostalnimi stvarmi (cielinami), osim kod stvarih nepokretnih, ako su ti plodovi potrebni da se produži uredno upravljanje gospodarstva, t. j., ako sačinjavaju nared (fundus instructus).

Na 2. Od plodova naravnih (naravnim načinom iz stvari nastajućih) razlikuju se one umjetne koristi, koje se iz stvari vući mogu usljed stanovitog pravnog odnošenja, ako stvar dotičnu drugi koji upotrebljuje, i zato naknadu dati ima (vectura sicut usura, non natura pervenit, sed jure percipitur). Ove umjetne koristi označuju se, za razliku od naravskih plodova, juridičkimi plodovi (fructus civiles). One su po njihovom nazivu, po naravi i po načinu pravnog postupka različite po tom, da li je glavna stvar, koja je po dužniku upotriebljena, nadomjestljiva ili nije. Ako su dužniku predane na porabu stvari nadomjestljive, sastoji se naknada u stanovitoj količini stvari jednake vrsti, ali u većem množtvu po broju, mjeri ili vagi, nego u kojem ju je dužnik primio. Ova veća mjera, koja se po razmjerju iznosa i vremena, u kojem je dužnik dotičnu stvar rabio, računa, zove se kamati (usurae). Kamati su dakle nakuada, koja pristoji vjerovniku za izmaklu mu porabu stanovite količine nadomjestivih stvari, predanih na razpolaganje dužniku, koje ima pravo zahtievati, da mu se povrate po dužniku u istoj vrsti, ali u većoj množini po broju, mjeri ili vagi, nego u kojoj ih je primio.

Digitized by Google

Kamati ovi su ili ugovoreni ili zakoniti, kako već su stranke naročito ih ugovorile u pogodbi sklopljenoj glede glavne obligatorne činitbe, ili pako su u zakonu ustanovljeni (zatezni kamati).[1]

N a 3. Pravo naknade učinjene štete ili naknade onoga, što je vjerovnik izgubio radi toga, što pogodba nije izpunjena kao što treba, ravna se po općenitih načelih o naknadi štete, o kojih će biti govora u poglavju tridesetom.

N a 4. Mogu stranke napokon i u pogodbi ustanoviti iznosak, koji imade jedna stranka platiti drugoj u mjesto naknade štete, ako ne izpuni pogodbenu činitbu nikako, ili ne kako treba ili napokon odveć kasno, takozvanu konvencionalnu globu. (Vidi o tom tumačenje §-a 1326.).

Pristojbami pobočnimi imadu se napokon smatrati i parbeni i ovršni troškovi, koje platiti imade nadvladana stranka njezinom protivniku.

Pravila, polag kojih se imaju tumačiti pogodbe.

§. 914. Obćena pravila, navedena u prvom dielu (§. 6.) u svrhu tumačenja zakona, valjaju i za pogodbe. Navlastito ima se pogodba dvojbena tako tumačiti, da nikakova protuslovja ne sadržava u sebi, i da bude kriepostna.

§. 915. U pogodbah jednostrano obveznih drži se u dvojbi, da je obvezanik hotio radje uzeti na se manji nego veći teret, a u pogodbah dvostrano obveznih, rieči nerazgovjetne (tamne) tumače se na štetu onoga, koji se je njimi služio (§. 869.).

Sadržaj pogodba imade se po ustanovi §-a 914. o. g. z. tumačiti po obćenih pravilih navedenih u prvom dielu obćeg gradj. zakonika za tumačenje zakona. Nu od ovih obćenih pravila može se uporabiti samo prva stavka §. 6. o. g. z., po analogiji kojoj se ne ima sadržaj pogodba inače tumačiti. nego li donosi vlastito značenje riečih u njihovu savezu. Ostali obćeniti propisi tumačenja, navlastito oni sadržani u §§. 7. i 8. o. g. z., ne dadu se uporabiti na pogodbe. Ponapose manjka kod pogodba mogućnost autentičnog tumačenja, o kojem rečeni §§-i govore. Mnienje onih, koji drže, da se autentičnim smatrati ima suglasno tumačenje sadržaja pogodbe po samih ugovarajućih strankah, ne ima samo nikakovo uporište u zakonu, već je u njekojih slučajevih pače protivno smislu zakona obzirom na ustanove §§. 914—916. o. g. z.

Ugovarajuće stranke mogu sporazumno tumačiti pogodbu po njima sklopljenu u stanovitom smislu; ako se pako ovakovo tumačenje ne da u sklad dovesti sa gramatikalnim i logičnim tumačenjem same pogodbe, ima se smatrati složna izjava ugovarajućih stranaka, koju označuju sadržajem, odnosno smislom sadržaja njihove pogodbe, novom pogodbom, koja se smatra utanačenom danom onim, kojega su se stranke složile na upitnu izjavu, te ne ima upliva na prava stečena po trećoj osobi u medju vrieme od vremena sklopljene prave pogodbe do vremena učinjene izjave o smislu sadržaja iste pogodbe. Tako ne mora u. pr. založni vjerovnik, koji je stekao pravo zaloga prije upitne izjave ugovarajućih stranaka, očitovane u tumačenju sadržaja od prije sklopljene pogodbe, a protiveće se gramatikalnom i logičnom tumačenju iste pogodbe, tu izjavu priznati kriepostnim tumačenjem pogodbe, ako je time povriedjen u svojih pravih.[2]

Uz to protivi se takovom tumačenju pogodbe po samih ugovarajućih strankah i propis §-a 916. o. g. z. iz kojeg se jasno razabire, da se tumačenje pogodbe po samih

[1] Vidi Hasenöhrl I. str. 269—273. i Unger I. str. 469—471.
[2] Hasenöhrl I. str. 632.

Digitized by Google

kontrahentih ne može uviek autentičnim smatrati, ponapose ne, ako postoji sumnja, da je posao, što no su ga stranke sklopile, prividan.

Za tumačenje pogodba mogu se gledom na propise §§. 914. i 915. o. g z. ustanoviti sledeća pravila:

1. Tumačiti valja pogodbu po objektivnom smislu riečih njezinih (gramatikalno tumačenje); ali pri tom valja uviek u obzir uzeti običajni način govorenja u mjestu, na kojem je pogodba sklopljena, odnosno, ako stranke nisu iz istog mjesta, onog, od kuda jesu. Kod pogodba sklopljenih medju neprisutnimi, valja prosuditi smisao očitovanja jedne i druge stranke po objektivnom smislu rieči obzirom na način govorenja po običaju mjesta onoga, na kojem je učinjena ponuda ili obećanje, jer se uzima, da je obećavajuća stranka se poslužila običajnim načinom govorenja toga mjesta, a prihvaćajuća stranka (oblat) da je zato znala, prigodom kada je izjavila svoj prihvat.[1] Ako je n. pr. u ponudi, učinjenoj iz Beča, ciena robe označena u forintih bez ikakova dodatka, ne može nikako inozemni trgovac dvojiti da se pod forinti razumievaju austrijski for.

2. Pri tumačenju pogodba pako ne smije se samo zadovoljiti sa smislom rieči njihovog sadržaja, već i obzira uzeti na okolnosti, pod kojimi je očitovanje volje kontrahenta posliedilo, t. j. valja sadržaj pogodbe ne samo gramatikalno već i logički tumačiti.

Obazrieti se pako valja na logično tumačenje sadržaja pogodbe ne samo, ako smisao riečih pogodbe po gramatikalnom tumačenju dvojben ostaje, već i kod nedvojbenog smisla njihova, čim se izpostavlja po predležećih okolnosti da rieči imadu drugo znamenovanje, nego što im se može dati po gramatikalnom tumačenju. Očitovanje volje stranaka u pogodbi na ime ne sastoji se samo u riečih, u kojih je ono odjeveno, već i u činjenicah i okolnostih pod kojimi su rieči izuštene. Imadu se dakle pri prisudjivanju pravog smisla pogodbe u obzir uzeti sve okolnosti prativše izuštene rieči o očitovanju volje jednog kontrabenta, u koliko su te okolnosti i drugom kontrahentu poznate biti morale.[2]

Rješavajući pitanje, koji je pravi sadržaj pogodbe, ne smije se ni smetnuti s uma, ako je sklopljena pismena pogodba medju nepismeni neobrazovanimi seljaci, providjena samo njihovimi rukoznaci, da je način sastavka izprave o pogodbi i izbor rečenica ovisilo jedino o seoskom pisaru, koji je napisao izpravu. S toga se ima u takovu slučaju osobiti obzir svratiti na to, koja namjera stranaka, sklopivših tu pogodbu, s obzirom na povod, s koga je ona sklopljena, iz njezinog ukupnog sadržaja jasno udara u oči.[3]

Već iz rieči zakona u §-u 914 glasećih: „Navlastito ima se pogodba dvojbena tako tumačiti, da nikakova protuslovja nesadržava u sebi, i da bude kriepostna", — proizlazi jasno, da se kod tumačenja pogodba cieli sadržaj istih u obzir uzeti ima, a ne samo pojedine rieči ili izreke iz njih iztrgnuti, te smisao ovih tumačiti ne gledeć na ostali sadržaj pogodbe.

U dvojbi valja uzeti, da je očitovanje stranaka ozbiljno učinjeno, jer se ne predmnieva da je pogodba sklopljena samo iz šale ili bez ikakve svrhe čim je jedna strana učinila obećanje a druga ga prihvatila.

Napokon se mora dogovor stranaka u pogledu valjanosti pogodbe izpitivati prama njegovoj pravoj naravi, a ne možda samo prama nazivu, što no mu ga dadoše stranke.[4]

---

[1] Hasenöhrl I. str. 633., Winiwarter IV. str. 74., Wächter Archif civ. Pr. 19. 114. fg.

[2] Hasenöhrl I. str. 633.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. veljače 1876. br. 10825. G. U. 6042.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. rujna 1879. br 6073. G. H. br. 98.

Digitized by Google

Pogodba na koju se obje stranke pozivaju i iz nje izvode svoja obostrana prava i obveze, mora se za jednu i drugu stranku u svih svojih točkah pravno-obvezatnom smatrati, a nijedna stranka nije vlastna okolnosti, koje su joj iz te pogodbe povoljne, navraćati sebi u prilog, a nepovoljne si mimoilaziti.[1]

Ako od dviju stavaka pogodbe, koje se daju medjusobno u sklad dovesti, jedna putem izpravna tumačenja vodi do izvjestna rezultata, a druga ostaje nejasna, ne može se na ovu zadnju nejasnu ustanovu uzeti obzir u prilog onomu, po koga ona povoljnije glasi.[2]

3. Kod tumačenja pogodba razlikuje napokon zakon u §. 915. o. g. z. pogodbe jednostrano obvezne od onih dvostrano obveznih.

U pogodbi jednostrano obveznoj drži se u dvojbi, da je obvezanik hotio radje uzeti na sebe manji nego li veći teret; a u pogodbi dvostrano obveznoj, rieči ne raz. govjetne (tamne) tumače se na štetu onog, koji se je s njimi služio. Time na ime, što je jedan kontrahent sastavio pogodbeno utanačenje stranaka (stavio ovo na pismo),uzima on i odgovornost za uredno sastavljanje istog; ako je ono manjkavo, odnosno u točki kojoj nerazgovjetno ili tamno, nosi on krivnju te mora po zakonu zato trpjeti, da se pogodba u dvojbi tumači na njegovu štetu.

Ako su obe stranke zajedno sastavile izpravu, ili ju dali po trećem sastaviti, te se ne može konstatovati, koja od njih se je poslužila nerazgovjetnimi izrazi, uzima se, da je svaka stranka za obveze, koje je na sebe primila, rabila odnosne rieči, kojimi je izraženo očitovanje njezine volje, te ako su te rieči tamne ili nerazgovjetne tumače se one na štetu ugovarajuće stranke, koja je preuzela na sebe odnosnu obvezu u njezinom očitovanju sadržanu.[3]

§. 916. Ako je posao od neke vrsti ugovoren samo prividno, treba ga prosudjivati polag onih propisa zakonitih, polag kojih po svojoj pravoj naravi prosudjen biti ima.

Zakonska ustanova §-a 916. o. g. z. govori o simulaciji kupoprodajne pogodbe: Simulacijom ne može se smatrati očitovanje stranaka bez prave volje, već se ova sastoji u tom, da dio pogodbe, sačinjavajući samo po sebi zasebni ugovor, postignuti izmienjenimi očitovanji stranaka, trećoj osobi do znanja dodje, te da se u ovoj porodi vjera, da ova čest ugovara sačinjava sveukupno utanačenje stranaka.

Prama trećoj osobi po tom postoji doista prividno ciela pogodba. U pogledu ove dakle može se govoriti, da su stranke zatajile pravu volju svoju. Ovo pako ne valja za same ugovarajuće stranke, koje su prividnu pogodbu sklopile.

Prividni posao ne smatra se pravno obstojećim, već se ima pravno odnošenje ugovarajućih stranaka prosuditi po ukupnosti njihova dogovora, te po ovom valja zaključiti kakovu su pogodbu doista sklopile, ili da li nije u obće do nikakve pogodbe medju njima došlo, što se iz ukupnosti dogovora ugovarajućih stranaka neizpostavlja volja njihova na sklopljenje ugovora, ili što je pogodba po predmetu iste samo po sebi nedopuštena, dakle nevaljana.[4]

Nevaljanost simulirane (prividne) pogodbe odnosi se dakle samo na pravno odnošenje izmedju samih ugovarajućih stranaka. Za treće osobe je mjerodavno samo očitovanje stranaka prama njima učinjeno. Ako dakle jedan od kontrahenta, koji su prividni

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. svibnja 1857. br. 4338. Peitler str. 117.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. veljače 1881. br. 346. Jur. Bl. br. 26.

[3] Ellinger tumačenje §-a 915. o. g. z.; J. Wildner, Jurist I. str. 119. Vidi i Stubenrauch II. str. 259. točka 5.

[4] Unger Sistem II. str. 120., Hasenöhrl I. str. 530.

Digitized by Google

posao sklopili, na temelju odnosnog prividnog ugovora sa trećom osobom drugi ugovor sklopi, ima se ovaj prosuditi samo po očitovanju stranaka, sadržanom u prividnom ugovoru, a ne ima se ni malo obazrieti, na to, koji pravni posao su stranke po ovom prividnom ugovoru faktično sklopile, davši svojimi u ovom ugovoru sadržanimi očitovanji samo vid, da su sklopile dotični pravni posao, na koji ugovor glasi, samo zato, da dotičnog trećeg prevare, u kojem slučaju može taj treći napadati ugovor radi prevare kaznenim putem.[1]

Ne pristoji dakle trećemu, koji nije ugovarajuća stranka, prigovor prividnosti pogodbe, ako ne postoji prenavedena predpostava, t. j. da je ugovor učinjen nakanom, da bude upitni treći prevaren, po općem načelu: res inter alios acta alii nec nocere nec prodesse potest. Po istom pravnom načelu neće moći niti jedna od ugovarajućih stranaka prividne pogodbe prigovoriti trećemu prividnost iste.[2]

Propis §. 916. pako ne proteže se samo na pismene pogodbe, već i na ustmena utanačenja, jer u tom pogledu ne čini ovaj §. nikakve razlike.[3]

Ustanova §-a 887 o. g. z. osniva se na predmnjevi, da su u slučaju sastavka pogodbene izprave stranke odstupile od ustmenih dogovora, koji su se vodili istodobno ili koji su predhodili sastavku pismene pogodbe, ali se ne sudaraju s izpravom ili sadržavaju novih dodataka. Ali ovoj zakonskoj predmnjevi može samo u toliko biti mjesta, u koliko se ne dokaže protivno. Ako se, naime, dokaže, da ugovarajuće stranke, sastavljajuće pismenu izpravu o pogodbi, nisu odstupile od ustmenog dogovora, nego, da su s ovim se neslažuće ustanove u pismenu pogodbu samo prividno primljene, ne može se uporaviti §. 916. o. g. z., dakle posao prosudjivati po pravoj svojoj naravi, t. j. po sbiljskoj suglasnosti volje stranaka. S toga se dopušta svaki dokaz o sadržaju predhodnih ustmenih dogovora.[4] — §. 887 o. g. z. predpostavlja naime u slučaju, da je o pogodbi načinjena izprava, da su ugovarajuće stranke u izpravi ovoj uvrstile konačno i jedino pravo valjano očitovanje njihove volje, te da su odustale od svakih dogovora, koji su sastavku te izprave predhodili, ili koji su se zajedno vodili. Drugčije se pako ima stvar, ako volja stranaka nije bila ona, koju su izrazile u samoj pogodbi, već da je upravljena bila na sasvim nješto drugoga. U ovom slučaju nastupa propis §. 916 o. g. z., jer je volja stranaka upravo onamo išla, da ono ne ima pravno valjano obstajati, što je sadržano u pogodbi, već samo ono što je bilo medju njima ustmeno utanačeno.

U tom pogledu ne mienja ništa okolnost ona, što je o pogodbi sastavljena bilježnička izprava, jer bilježnička izprava ima služiti samo dokazom, da su stranke volju svoju očitovale pred kr. javnim bilježnikom, što ni malo ne izključuje, da je njihova volja bila posvema drugu pogodbu sklopiti, nego onu, koja se izpostavlja iz njihovih očitovanja, izraženih pred kr. bilježnikom.[5]

Ako se koja pogodba izpostavlja samo stranom kao simuliranom (prividnom), imadu se gore razvijena pravna načela uporabiti samo glede onog diela pogodbe, koji je samo prividno sklopljen.

Dokaz, da je neki stanoviti posao ugovoren samo prividno, može se voditi ne samo neposrednimi dokazali ili zakonskimi predmnjevami, nego i sukobom okolnosti

---

[1] Hasenöhrl I. str. 531.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. travnja 1880. br. 3421. G. H. br. 104., od 22. lipnja 1876. br. 1258. Pravnik br. 548. i od 10. travnja 1862. br. 1716. G. U. 1507.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. ožujka 1864. br. 1525. G. U. 1507.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. siečnja 1881 br. 14646. Z. F. N. od god. 1881. broj 28.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. veljače 1877. br. 7468. J. Bl. od god. 79 b. 22.

Digitized by Google

(concludentnimi čini), iz kojih sudac dobiva uvjerenje o tom, da postoji prividni posao ako su samo pojedine okolnosti valjano dokazane.[1]

O prestanku pogodba.

§. 917. Na koji način prestaju obveze, izhodeće od pogodba, bit će ustanovljeno kod svake pogodbe napose, i u poglavju o ukinuću obveza u obće.

§. 918. Sva prava i obveze izlazeće od pogodba, prelaze na nasljednike ugovornika, samo ako se ne osnivaju jedino na osobnih odnošenjih i sposobnostih, ili ako nasljednici nisu izključeni po samoj pogodbi ili po zakonu. Obećanje još neprihvaćeno, ako umre i jedna samo strana u vrieme promišljaja, ne prelazi na nasljednike (§. 862.).

Prava mogu utrnuti: 1. voljom ovlaštenika, i to: odreknućem (renuntiatio) ili otudjenjem (alienatio) u užjem smislu; 2. proti volji ovlaštenika, ako stvar propadne. Utrnuće djeluje ili subjektivno, oko pravo mienja samo osobu ovlaštenika, ili objektivno, ako pravo utrne, a da ne prelazi na drugu osobu (n. pr. kod odreknuća). Zatim prestaje pravo ipso jure kod obligacija sa stanovitim konačnim rokom ili ope exceptionis kao kod zastare. Obćenita pravila o ukinuću prava i obveza nisu sadržana u poglavju nazočnom, koje govori o pogodbah u obće, već u poglavju trećem, a o zastari u poglavju četvrtom trećeg diela obćeg gradj. zakonika, na koji se i pozivlje jednostavno ustanova §-a 917. o g. z. iztičući samo, da će biti i kod svake pogodbe, t. j. kod svake vrsti pogodba, u obće ustanovljeno, na koji način prestaju obveze izhodeće od pogodba.

U koliko dakle ne ima kod pojedinog od sliedećih poglavja, sadržavajućih pravila za pojedinu vrst najobičnijih pogodba, posebne ustanove o utrnuću prava i obveza, izlazećih iz pogodba, vriede u tom pogledu obćeniti propisi poglavja trećeg i četvrtog III. diela obćeg. gradj. zak.

U §§. 918. do 920. sadržane su ustanove kada pogodba ne prestaje.

Po §-u 918. ne prestaje nijedna pogodba u pravilu smrću ovlaštenika ili obvezanika, te prava i obveze, izlazeće od pogodbe prelaze na nasljednike kontrahenta. Iznimka od toga pravila postoji samo: 1. ako se pogodbe osnivaju jedino na osobnih odnošenjih i sposobnostih; 2. ako su nasljednici izrično po samom utanačenju ugovarajućih stranaka izključeni; 3. ako po zakonu prava i obveze ne prelaze na nasljednike.

Na 1. Ako se je prigodom utanačenja pogodbe uzelo navlastito samo obzir na osebne sposobnosti kojeg kontrahenta, ili na osobiti odnošaj ugovarajućih stranaka, ne prelaze prava i obveze na nasljednike. Ovo je izrično iztaknuto kod odnosnih slučajeva kod pojedine vrsti pogodba u sliedećih poglavjih. Tako n. pr. po §-u 1022. o. g. z. punovlašće prestaje redovito, ako umre punovlastitelj ili punovlastnik te prelazi na nasljednike samo u slučajevih tamo iztaknutih. Zatim po §-u 1162. o. g. z. kod pogodbah usluge za plaću, glede onih usluga, u kojih se običajno ima obzir na osobitu sposobnost osobe. Pogodba radnje za plaću ukida se kada umre radnik, i njegovi nasljednici mogu samo iskati cienu pripravljenog upotriebljivog tvoriva i dio plaće prama vriednosti učinjene radnje. Nadalje po §-u 1206. kod zajednice dobara ne prelaze redovito ortačka

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. listopada 1852. br. 7701. 52. Ger. Ztg. od god. 1853., od 18. lipnja 1856. br. 4360. Ger. Hal. br. 25. od god. 1858. i od 27. travnja 1859. br. 3528. G. U. 776.

Digitized by Google

prava i obveze na nasljednike. Napokon po §-u 1284. o. g. z. traje odredjeno godišnje plaćanje kod pogodba dosmrtnog prihoda dok je živa odnosna osoba.

Na 2. slobodno je uviek strankam izrazito ugovoriti, da prava i obveze iz pogodbe na nasljednike prelaziti ne imadu. Za taj slučaj prestaje pogodba smrću jednog kontrahenta.

Na 3. Napokon ustanovljeno je u zakonu na stanovitih mjestih, da prava i obveze ne prelaze na nasljednike, kao kod prava nazadkupnje u §-u 1070. o. g. z., kod prava nazadpredaje u §-u 1071. o. g. z., kod prava prekupa u §. 1074. o. g. z.

Naglasuje još konačna ustanova §-a 918. o. g. z. da obećanje još ne prihvaćeno, ako umre i jedna samo stranka ne prelazi na nasljedike.[1]

§. 919. Ako jedna strana ili sasvim ne izpuni pogodbe, ili je ne izpuni u svoje vrieme, u mjestu nadležnom ili na ugovoreni način; druga strana, osim slučajeva u zakonu ustanovljenih ili kojega naročitoga priuzdržka ne ima prava iskati da se ukine pogodba, nego samo da se točno izpuni, i da se dade naknada.

U §-u 919. o. g. sadržane su ustanove o pravih, koja pristoje jednoj ugovarajućoj stranki, ako druga ili sasvim ne izpuni pogodbe, ili ju ne izpuni u svoje vrieme, u mjestu nadležnom ili na ugovoreni način. Pravo ovo pripada jednoj i drugoj ugovarajućoj stranki.

Svaka stranka ima pogodbu izpuniti podpuno na ugovoreni način, u svoje vrieme. i na mjestu nadležnom (na mjestu na kojem treba da se izpuni). Nu ako to ne čini, ne ima pravo druga strana u pravilu iskati, da se ukine pogodba, nego samo pravo tražiti, da se pogodba točno izpuni i da se dade naknada (štete).

Zahtjev na izpunenje pogodbe i naknadu štete može se spojiti i zajedno, ali može se i tražiti samo ili jedno ili drugo. Nu tražiti odštetu bez izpunenja pogodbe, bit će nedužna ugovarajuća stranka vlastna samo onda, ako se pogodba više izpuniti ne može, ili pako, ako druga stranka neće da pogodbenu činitbu izpuni. U pogledu potenje okolnosti bit će pako za to dovoljan dokaz, ako predleži dokazana izjava stranke, koja je pogodbenu činitbu izpuniti imala, učinjena na poziv druge stranke da preuzetu obvezu izpuni, da ona pogodbenu činitbu izpuniti neće.[2]

I sam zakon dopušta iznimne slučajeve, u kojih je dovoljno drugoj ugovarajućoj stranki, ako točno izpunenje pogodbe više nije moguće, i samu naknadu štete zahtjevati. Tako ponajpače u §-u 1154. kod pogodbah usluge za plaću, gdje se ustanovljuje, da naručitelj naručenu stvar nije više dužan primiti, ako naručbenik svojom krivnjom u stanovito vrieme ne izpuni svoga obećanja; kod zamjenbene i kupoprodajne pogodbe u §§. 1047. i 1066. o. g. z., po kojih se predmeti pogodbe imaju u pravo doba predati i preuzeti i onaj, koji propusti izpuniti svoju obvezu, ima drugomu jamčiti za štetu i izmaklu korist.[3] Nemora dakle ugovarajuća stranka, ako nije više moguće da drugi kontrahent izpuni pogodbu, tužiti na izpunenje pogodbe i naknadu štete, već može svoj tužbeni zahtjev ograničiti samo na naknadu štete. Po okolnostih može biti i točno izpunenje pogodbe ne moguće samo zato, što je izminuo već ustanovljeni rok uz koji se je pogodba imala izpuniti;[4] što će biti ako je izrično stavljen rok taj kao uvjet pogodbe ili pako, ako kasnije izpunenje pogodbe po naravi pravnog posla nije više od nikakove

[1] Vidi o tom tumačenje kod §. 862. o. g. z.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. kolovoza 1885. br. 8832. Centrallblatt V. br. 7.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. studena 1875. br. 11041. G. U. 5913.

[4] Rješ vrh. suda u Beču od 24. lipnja 1857, 27. travnja 1858., 16. srpnja 1861., 23. prosinca 1862., 12. prosinca 1867., 3. lipnja 1869. G. U. 394, 527, 550, 1357, 1619, 2496. i 3430.

Digitized by Google

koristi za ugovarajuću stranku, kojoj se je imala pogodbena činitba obaviti. Iz same pako okolnosti, da tuženik još nije izpunio jednu ustanovu pogodbe, ne može se, dokgodj se ne dokaže, da je s toga sva pogodba postala ništetna, t. j. da je okolnost ova bila bitni uvjet za izpunenje pogodbe, zaključivati, da je on radi toga, što nije izpunio pogodbe, obvezan na naknadu.[1]

Nemoguće može postati izpunenje pogodbe ili usljed slučaja, ili usljed krivnje jedne od ugovarajućih stranaka. Ako je izpunenje pogodbe postalo nemoguće samo radi nenadanog slučaja, ukida se svaka obveza i samo pravo na naknadu, ali dužnik valja svakako da povrati ili da naknadi sve, što god je primio u svrhu da izpuni obvezu, jer se tudjom štetom nitko okoristiti ne smije (§. 1447. o. g. z.). Ako je pako činitba nemogućom postala krivnjom obvezanika, jamči ovaj za svu štetu, te ovlaštenik je odmah vlastan tužiti na naknadu štete.[2]

Ako je izpunenje pogodbe postalo nemoguće krivnjom samog ovlaštenika (vjerovnika), ima on štetu sam nositi.

Valja ovdje iztaći, da se u svakom slučaju, kada pripada jednoj ugovarajućoj stranki pravo tražiti naknadu štete, budi zajedno sa zahtjevom na izpunenje ugovora, budi posebno, to njezino pravo prosuditi ima po ustanovah poglavja tridesetog o. g. z. Ona će moći, ako dokaže predpostave za to potrebne, po tamo navedenih propisih, tražiti ili samo efektivnu štetu, ili pako i izmaklu dobit. Ako se pogodba tiče pravnog posla, koji se prosuditi ima lih po propisih općeg gradj. zakonika, moći će dotična stranka tražiti izmaklu dobit, odnosno puno zadovoljenje samo, ako joj je neizpunenjem pogodbe po drugom kontrahentu učinjena šteta po zloj namisli ili velikoj nepomnji; a u ostalih slučajevih samo naknadu štete u pravom smislu, t. j. naknadu faktično pretrpljene štete (§§. 1323, 1328, 1331. i 1332. o. g. z.).

Za trgovačke poslove postoji iznimka u §. 272. trgovačkog zakona, po kojem je onaj, tko ima pravo tražiti naknadu štete, vlastan zahtievati naknadu prave štete i izgubljena dobitka, neglededć na vrst krivnje.

Pravo tražiti odštete zastaruje po §. 1489. o. g. z. za tri godine, računajuć od vremena, kada je oštećenik doznao za štetu Pravo pako na izpunenje ugovora nije vezano na kraći rok zastare, te ono zastaruje s toga po §-u 1479. o. g. z. samo nakon 30 godina.[3]

Iznimaka od općenitog pravila §. 919. o. g. z., da nijedna strana ne ima prava iskati, da se ukine pogodba, ako druga strana ili sasvim ne izpuni pogodbe, ili je ne izpuni u svoje vrieme, ili u mjestu nadležnom, ili na ugovoreni način, već samo da se točno izpuni ili da se dade naknada, dopušta samo zakon u samom §-u 919. o. g. z., jer sada navedenoj svojoj ustanovi dodaje stavku: „osim slučajeva u zakonu ustanovljenih ili kojega naročitog priuzdržka". Iznimke te su:

1. Ako je točno izpunenje pogodbe po uglavi stranaka stavljeno bilo izrično uvjetom pogodbe tako, da se pogodba smatrati ima ukinutom, čim se ona ne izpuni onako, kako je to uglavljeno, jer se u ovom slučaju pogodba prosuditi ima po propisih §§. 689. i 897. o. g. z.[4]

2. Ako su stranke u ugovoru samom uvrstile takozvanu irritatornu klauzulu, t. j., ako su ugovorile, da u slučaju neizpunenja pogodbe sa strane jednog kontrahenta, drugi kontrahent od nje odstupiti može. Ovo može biti i muče ugovoreno; n.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. listopada 1860. br. 11733. G. U. 1204.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. prosinca 1862. br. 8188. G. U. 1619.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. ožujka 1853. br. 107. Ger. Ztg. od god. 1854.
[4] Stubenrauch II. str. 264. 5.

Digitized by Google

pr.: ako koji trgovac izrično naruči robu za dan stanovitog sajma, u svrhu da je tamo proda, a ona mu bude priposlana kasnije.[1]

U svakom slučaju pako, mora onaj kontrahent, koji traži iz ovog razloga ukinuće pogodbe, dokazati, da ugovor nije tužena ugovarajuća stranka izpunila nikako ili ne tako, kao što je trebalo.[2]

3. Ako je po zakonu izrično nedužnoj stranki priuzdržano pravo, da može od pogodbe odustati, odnosno tražiti ukinuće pogodbe, kada ona nije po protustranki izpunjena ili nikako, ili ne kao što treba. Ovi su slučajevi:

a) Kod posudne pogodbe, kod koje je po §-u 977. o. g. z. posudioc vlastan iskati posudjenu stvar odmah natrag od posudovnika, ako se ovaj s njom služi drugčije, nego što je bilo ugovoreno ili ako samovlastno dopušta trećemu da se služi s njom.

b) Kod uporabne pogodbe, kod koje je po §-u 1117. o. g. z. uporaboprimac vlastan odustati od pogodbe i prije nego mine vrieme ugovoreno izriekom ili muče, ako se stvar, koja je uzeta i u uporabu, radi njezinih nedostataka ne može uredno upotriebiti, ako nestane velikog diela uporabštine po nenadanom slučaju na duže vrieme, ili ako isti dio postane neupotrebljiv, ili ako uporabodavac ne drži više uporabštinu u stanju da služiti može. Zatim može po §-u 1118. o. g. z. uporabodavac od svoje strane iskati, da se pogodba ukine, ako, bivši opomenut, toliko je zakasnio s plaćanjem uporabnine, da pošto je minuo rok, ostavšu uporabninu podpuno nije izplatio, ili ako se sgrada, koja je dana u najam, ima iz nova zidati.

c) Kod pogodbâ vrhu usluge za plaću, kod koje po §-u 1153. o. g. z., ako djelo tako nedovršeno izpadne, da se ne može upotriebiti, ili, ako je protivno uvjetu naročito stavljenom, naručilac ima pravo uzmaknuti od pogodbe. Ako je pako naručevnik kriv što nije izpunio obećanje u vrieme naznačeno i ugovoreno, može po §-u 1154. o. g. z. naručilac naručbinu više da ne primi; on može i za postavšu od tuda štetu iskati naknadu. Napokon po §-u 116. o. g. z., ako spisatelj ne preda djelo u vrieme odredjeno, ili, ako ga ne preda na ugovoreni način, izdavatelj može odustati od pogodbe, i ako je spisatelj kriv, što nije djelo predano, može iskati i naknadu štete.

d) Kod ortačke pogodbe, kod koje po §-u 1210. o. g. z. ortak može prije nego mine odredjeni rok izključen biti iz ortakluka, ako ne izpunjava bitnih uvjeta pogodbe. Napokon:

e) Kod ženitbenih ugovora kod kojih može po §-u 1264. o. g. z. muž ili žena zahtievati, ako su razstavljeni po presudi sudbenoj a nijedna stranka nije kriva razstavi, ili ako obie budu tomu krive, da se ugovori ženitbeni proglase, da su ukinuti.

Ako je dana kapara, ne može se, u slučaju da se ne izpuni pogodba, uporaviti ustanova §-a 919. o. g. z. nego samo ustanova §-a 908. o. g. z., jer §. 919. vriedi upravo samo onda, ako ne nastupi slučaj, izuzet izriekom u zakonu, ili ako je izrični priuzdržaj učinjen. Takove iznimku sadržaje §. 908. o. g. z., jer ovdje ima nedužni primalac kapare izbor, da zadrži kaparu, mjesto da sili na izpunenje pogodbe i naknadu.[3]

U slučaju, da je dana odustatnina, vlastna je stranka ona, koja je pripravna pogodbu izpuniti, samo tužiti na izpunenje pogodbe, pravo tužbe na platež odustatnine joj ne pristoji, jer pravo birati ili izpunenje pogodbe ili platež odustatnine pristoji samo protustranki, s toga što nije pogodba izpunjena.[4]

---

[1] Zeiller Coment. III. str. 117.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. studena 1855. br. 10979. G. U. 984.; od 28. listopada 1857 br. 8932. Peitler str. 728.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. kolovoza 1859. br. 8374. G. U. 840.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. studena 1855. br. 10979. G. U. 984.

Digitized by Google

Napokon se ne mogu uporabiti propisi §-a 919. o. g. z. po naravi svojoj na one pogodbe, kojim je svrha, da samo jedan kontrahent crpi koristi, kao kod darovanja, zajmovne pogodbe, ostavne pogodbe itd. kod kojih je vjerovnik vlastan uviek prava se svoga odreći (§§. 1444, 962. i 977.) o. g. z.[1]

§. 920. Pošto je pogodba podpuno izpunjena, ne mogu stranke, ma obadvie pristale na to, od nje više uzmaknuti, nego moraju sklopiti novu pogodbu, koja će se smatrati kao drugi posao.

Ustanova §-a 920. o. g. z. odredjuje samo, da ugovarajuće stranke ne mogu više uzmaknuti, ma obadvie pristale na to, od pogodbe, koja je podpuno izpunjena, ali ne da ne mogu uzmaknuti od pogodbe jur sklopljene (perfektne), ali ne izpunjene. Sklopljena, ali ne izpunjena, pogodba može se složnom voljom obih ugovarajućih stranaka opet ukinuti, kao da je nije nikad bilo (§. 1444. o. g. z.).

Pogodba već izpunjena pako ne može se izvan krieposti staviti na prosto složnom voljom kontrahenta, smjerajućoj samo onamo, da se sve u prijašnje stanje povrati, već moraju stranke novu pogodbu sklopiti, koja se smatra za sasvim novi pravni posao, jer bi inače moglo biti i povriedjeno pravo trećih osoba. Ako je dakle tko komu prodao koju stvar te kupcu ju predao, a ovaj mu kupovninu platio, izpunjena je kupoprodajna pogodba. U takovu slučaju ima prodavaoc, ako hoće da prodanu stvar opet natrag u svoje vlastničtvo dobije, sklopiti novu pogodbu sa kupcem, prikladnu za stečenje prava vlastničtva (dakle novu kupoprodajnu pogodbu, darovnicu itd.).

Obćena ustanovljenja platežnih pogodba i poslova.

§. 921. U pogodbi za plaću namiruju se stvari stvarima ili djelanja, medju koja spadaju i propuštanja, djelanji; ili se najposlje stvari namiruju djelanji, a djelanja stvarima (§. 864.).

O pojmu pogodba za plaću te o pravih i obvezah ugovarajućih stranaka kod tih pogodba, govorili smo već kod tumačenja §-a 864. o. g. z., pa nam treba samo uputiti na tamošnje tumačenje. Osebne ustanove, tičuće se pogodba za plaću su: ustanove o jamstvu, sadržane u §§. 922—923. o. g. z. i o prikraćenju preko polovice prave vriednosti, o kojoj su sadržane ustanove u §§. 934. i 035. o. g. z.[2]

Marginalna rubrika §. 921. o. g. z. govori ponapose o pogodbah, a ponapose o poslovih uz plaću. K ovim potonjim spadaju dioba zajedničke stvari (§. 841. o. g. z.) i ako se na mjesto izplate daje ino što (§. 1414. o. g. z.). Pravni razlog pogodbe za plaću može ležati i u samom zakonu (kao u §-u 841. o. g. z.).

Kao poslovi za plaću imadu se smatrati odredjenje miraza (§§. 1220—1221. o. g. z.); oprema (§. 1231. o. g. z.); plaćanje nagrade za nalaznika (§. 391. o. z.); nagrada za onoga, koji tudju pokretnu stvar sačuva od neizbježivog gubitka ili propasti (§. 403. o. g. z.); nagrada za tutora (§. 282. o. g. z.), punovlastitelja (§§. 1004, 1013, 1015. o. z.), pravdopravnika (§. 1163).[3]

Jamstvo.

§. 922. Ako tko prenosi stvar na drugoga za plaću, mora jamčiti, da ta stvar ima one vlastitosti, koje su izriekom ugovo-

---

[1] Stubenrauch II. 264. točka 4.
[2] O tom čitaj tumačenje §§. 922—623., 934. i 935. o. g. z.
[3] Ellinger tumačenje §. 921.

Digitized by Google

rene, ili koje se običajno predmnievaju u njoj, i da se ona polag naravi posla, ili polag učinjenoga ugovora, uživati i upotriebiti može.

Slučajevi jamstva.

§. 923. Tko dakle pripisuje (pridaje) stvari takove vlastitosti, kojih ona ne ima, a bile su izriekom ugovorene, ili se polag naravi posla razumievaju da su ugovorene; tko zataji njezine neobičajne nedostatke ili terete; tko otudjiva stvar, koje više ne ima, ili tudju stvar otudjiva kao svoju; tko lažno govori, da je stvar zgodna za neku stanovitu porabu, ili da ne ima ni običajnih nedostataka i tereta, taj ima odgovarati, ako se što pojavi protivno tomu.

Po rimskom gradjanskom pravu (jus civile) bio je obvezan predavaoc (ali samo kod kupoprodajnih i zamjenbenih pogodba) primatelju (kupcu) nedostatke (mane) kupljene stvari priobćiti, a morao je i po kasnije uvedenom aedelitičkom ediktu jamčiti i za mane za koje nije sam znao, da ih prodana stvar imade, u koliko nisu posvema neznatne bile. Po ovom ediktu mogao je kupac tužiti (atiom quanti minoris) ne samo na umalenje protučinitbe (na sniženje kupovnine), već i tužiti (actiom redhibitoriom) na ukinuće cielog ugovora, neglededć na to da je predležala krivnja prodavaoca ili ne.

Sasvim neodvisno od toga postojala je takozvana „evictia", obveza jamstva prodavaoca za pravne nedostatke, t. j. jamstvo ako je činitba ugovorna sastojala se u prenosu ili ustupu prava, a ovo nije stečeno po ovlašteniku (vjerovniku) onako, kako je ugovoreno, što je pravo dužnika na stvar činitbe ograničeno bilo, ili pako, što je na stvar ovu imao treći koji prava.

Naš gradjanski zakon ne čini razlike glede jamstva izmedju obveze jamstva radi pravnih nedostataka (evictije) i obveze jamstva radi naravskih nedostataka, t. j. radi nedostataka protuugovornih ili radi kojih stvar za urednu porabu nije. Uz to nije obveza jamstva po gradjanskom zakoniku ograničena samo na kupoprodajne i zamjenbene pogodbe, već protegnuta na sve pogodbe dvostrane obvezne (odnosno pogodbe za plaću).[1]

Pod jamstvom razumieva se po tom po gradjanskom zakoniku obveza, po kojoj ima predavatelj stvari odgovarati primatelju za upotrebljivost njenu kao i za slučaj, da dogodice tko treći kakova prava na istu za sebe svojata.

Jamstvu po §-u 922—934 o. g. z. ima pako mjesta samo kod prepuštanja stvari, a ne i kod prenosa tražbina, za što su u §§. 1397 do 1399 o. g. z. ustanovljena posebna pravila.[2]

Pod stvarju bo u smislu §-a 922 o. g. z. ne razumieva se stvar u širjem smislu, kako to pojam stvari definira §. 285 o. g. z. (sve štogod je različno od osobe i ljudem služi na porabu), niti u smislu §. 291. o. g. z. (i ne tjelesne stvari), već samo stvar u užjem smislu t. j. samo tjelesnu stvar. Ovakovo tumačenje ne protivi se samom zakonu, jer i zakon ne rabi uviek izraz stvar u smislu §§. 285 i 291 o. g. z., već i kadkada samo za tjelesne stvari, što se n. p. jasno vidi iz ustanove §. 921 o. g. z., u kojoj se razlikuju stvari od djelanja. Predmetom jamstva su dakle samo tjelesne stvari, odnosno činitba takova, kojom se ima umnožiti imovina primatelja svejedno, da li se ona sastoji samo u ustupu ili prenosu prava vlastničtva, ili inog kojeg stvarnog prava ili pako kojeg obligatornog prava na stvari. Ovo sliedi već iz narave pojma samog jamstva.[3]

Obveza jamstva za stran predavatelja stvari postoji kod ovih ugovora i pravnih posala:

---

[1] Stubenrauch II. str. 268, Kirchstetter str, 479.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. rujna 1859 br. 9898. G. U. 856. Peitler str. 738.
[3] Kirchstetter str. 479 opazka 13., Hasenöhrl II. str. 439.

Digitized by Google

1. Kod kupnje stvari u obće, ponapose i kod kupnje nasljedstva; 2. kod zamiene ako se na mjesto izplate daje ino što (§. 1414 o. g. z.); 3. kod diobe zajedničke stvari; 4. kod prenosa služnosti uz plaću; 5) kod pogodbe nasljednog zakupa i nasljedne daće; 6. kod ustupa ili prenosa uknjiženog i zato stvarnog prava naima (kod obćenite najmovne pogodbe ne ima mjesta jamstva već obzirom na §§. 1117—1118. o. g. z.); 7. kod nagodbe; 8. kod pogodba na sreću, ako su pogodbe uz plaću, i u koliko se ovimi predaje stvar ili stvarno pravo na stvar; 9. kod pogodbe založne, ako je založena uz plaću stvar nepripadajuća založitelju, a da se nije zatražila privola vlastnika za ovo založenje; 10. kod miraza, koji daju roditelji, ili djed ili baba kćeri ili unuci, ili opreme, koju daju isti mladoženji; ili u slučaju §-a 1228. o. g. z, ako je muž uzeo miraz uz naznačenu cienu, i obvezao se povratiti u novcu cienu tu. Konačno može se ovamo brojiti i darovna pogodba, ali samo glede jamstva za pravne nedostatke, u koliko je darodavac preuzeo jamstvo, ili u koliko je tudju stvar darovao, u kojem slučaju ima darodavac daroprimcu naknaditi svu štetu, koju je imao primjerice kod popravka prim_ljene stvari.

Premda naš gradjanski zakon ne razlikuje, u pogledu pravnog učinka, jamstvo, ako predleže pravni nedostatci, od jamstva ako obstoje naravski ili fizični nedostatci, to ipak pregleda radi razpljavat ćemo na pose o jamstvu, koje nastupa radi pravnih nedostatka stvari, a opet napose o jamstvu, koje nastaje, ako ima stvar naravskih ili fizičnih nedostataka.

Pravni nedostatak, radi kojeg nastupa obveza glede jamstva, mora se sastojati u tom, da vjerovnik (ovlaštenik) na stvar predanu mu ne zadobiva pravo ono, koje ima zahtievati po sadržaju ugovora, a uzrok tomu nedostatku mora ležati samo u tom što manjka dužniku (obvezaniku) pravo na stvar, a u ničem drugomu, kao n. pr. ne u manjkajućoj djelatnoj sposobnosti dužnikovoj.

Nedostatak stvari mora postojati u svakom slučaju, da može utemeljiti obvezu jamstva, već u vremenu predaje.

Obveza jamstva radi pravnog nedostatka stvari prestaje, ako je ovlaštenik znao za upitni nedostatak, u koliko to može obvezanik dokazati; dočim je svejedno za obvezu izpunenja jamstva, da li je dužnik za upitni nedostatak znao ili nije. Znanje ili neznanje ovo je od upliva samo kod odmjere odštetnog iznosa (naime da li je dužnik dolozno postupao ili nije.)

Ako se pravni nedostatak ne može odstraniti, ili ako je takov, da se stvar uredno upotriebiti ne može, pristoji ovlašteniku pravo tužiti na ukinuće pogodbe i na naknadu štete (§. 919 o. g. z.) U svih drugih slučajevih ostaje pogodba u krieposti, te ovlaštenik može tražiti samo naknadu izmakle mu koristi, odnosno naknadu štete, koju je imao što nije mogao sbog nedostataka stvar običajno upotriebiti. Izmaklu dobit pako može ovlaštenik samo onda tražiti, ako je obvezanik nepošteno (dolosno) postupao.

Fizični su nedostatci oni, koji leže u stanovitih svojstvih same činitbe (same stvari, koja sačinjava pogodbenu činitbu), te koji ne imadu nikakova posla sa pravnim odnošajem dužnika prama predmetu činitbe.

Za fizične nedostatke stvari mora obvezanik jamčiti, ako su protuugovorne, ako prieče uredovno upotriebljenje stvari, ili napokon, ako su neobične.

Protuugovorni nedostatci su oni, glede kojih je izrično ili muče ugovoreno bilo, da ih stvar imati ne smije. Pod nedostatci, kojih stvar po mučećem ugovoru imati ne smije, razumievaju se takovi, koji, ako obstoje, umanjuju običajnu vriednost stvari.

Za neistinito navedene vlastitosti stvari jamči obvezanik samo onda, ako je izrično ili muče uvjeravao ovlaštenika, da stvar stanovitu vlastitost ima, koja

Digitized by Google

pako ne ima, a ne samo, ako je jedino osobitu dobrotu i vrlinu stvari hvalio, kao što to biva obično kod kupoprodaje.[1]

U §-u 923. o. g. z. kaže se, doduše, da tko lažno govori, da je stvar sgodna za neku stanovitu porabu, mora odgovarati, ako se što pojavi protivno tomu. Ovo se pako ne ima tako tumačiti, da bi svako pripisivanje nepostojećeg svojstva stvari za stanovitu porabu, imala već sa posljedicu obvezu jamstva, već se ima izreka ova razumievati u savezu sa prvom izrekom §-a 923 o. g. z. onamo: da predavatelj stvari onda samo jamčiti mora za pripisanu joj vlastitost, ako ona spada k vlastitosti uvjetovanoj. Ako n. p. kupi konjanički častnik za svoju porabu konja, ne može on kupoprodaju ovu napadati, ako je prodavaoc neistinito govorio, da se konj može upotriebiti za aportiranje.[2]

Mora pako obvezanik jamčiti za svaku uvjetovanu vlastitost stvari, svejedno, da li je bilo ili nije bilo poznato predavatelju ili primaocu, da stvari ovoj manjka odnosna vlastitost. Predavatelj mora za takovu vlastitost jamčiti i onda, ako je bio glede nje u bludnji, a mora jamčiti i onda, ako je bilo poznato primatelju, da stvar tu vlastitost ne ima, jer se u ovom posliednjem slučaju predmnieva. da je primatelj unatoč tomu, što je za to znao, ipak vjerovao riečim predavatelja, držeći, da je on (primatelj) u bludnji bio, jer da će predavatelj bolje znati, da li stvar ima doista dotičnu vlastitost ili ne, osim da je primatelj u tom pogledu postupao prevarnim načinom, te znajući dobro za rečeni nedostatak stvari, od predavatelja himbenim načinom izposlovao, da mu je jamčio za upitni nedostatak.

Nedostatak stvari, koji je imao za posljedicu samo, da se stvar za manju cienu dalje prodati može, utemeljuje jamstvo samo onda, ako je upitna stvar po dotičniku pribavljena u izrično očitovanoj ili jasnoj iz okolnostih proizlazećoj namjeri, da ju dalje proda.

Nedostatci, radi kojih se stvar ne može upotriebiti za redovitu porabu, kojoj ona po naravi svojoj služi, utemeljuju obvezu jamstva, i ako ti nedostatci predavatelju nisu bili poznati. Ne mora pako za njih predavatelj jamčiti, ako je primatelj stvari znao za nedostatke, ili ako su nedostatci takovi, koji padaju u oči.

Ako nedostatci urednu porabu stvari ne prieče, ili ako su neobični, t. j. takovi, koje riedko ili iznimno stvar te vrsti ima, utemeljuju obvezu jamstva samo onda, ako je predavatelj znao za te nedostatke te ih samo zašutio.[3]

I nedostatci fizični (naravski) stvari moraju obstojati u vrieme predaje da utemeljuju obvezu jamstva. Zakon ne traži za jamstvo nigdje izrične izjave. jer ovo proizlazi već iz naravi pogodbe za plaću; pravo na isto ne gubi se po sebi, nego samo izričnim odreknućem ili zastarom.[4]

Tvrdnja da je dano jamstvo jest prigovor, što ga je tuženik dužan dokazati.[5]

Primaočeva je stvar odmah izpitivati ugovorno svojstvo predmeta; on ne može predavaoca vlastitim krzmanjen držati tako dugo u odgovornosti, dok se njemu svidi, već mora to učiniti u vremenu u §-u 933 ustanovljenom, t. j. u tri godine, ako se tiče stvari nepokretnih; a u šest mjeseci, ako su stvari pokretne, osim da dokaže, da mu nije bilo moguće to prije učiniti, ili da je zastara prekinuta.[6]

---

[1] Vidi o tom Hasenöhrla II str. 442 i protivna mnienja tamo pod opazkami 51—54 navedena.

[2] Hasenöhrl II str. 467.

[3] Hasenöhrl II str. 470—471. — Stubenrauch II str. 270, Zeiler III 123 i Kirchstetter str. 480 drže, da predavatelj ima i onda jamčiti za neobične nedostatke stvari, ako su ovi i njemu nepoznati bili. Ovo se pako po §-u 923 o. g. z., koji nespominje neobične nedostatke, samo onda dopustiti može, ako ti neobični nedostatci podjedno prieče urednu porabu stvari.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. travnja 1820 br. 1704. Peitler str. 736.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. srpnja 1858 br. 7908 Peitler str. 757. G. U. 599.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. studena 2875 br. 11788. Peitler str. 752 G. U. 457.

Digitized by Google

§. 924. Ako se koje živinče razboli ili skapa za dvadeset i četiri ure od kako je primljeno; drži se, da je bilo bolestno prije nego je primljeno.

§. 925. Ista predmnjeva valja ako se odkrije:

1. za osam dana u svinja guba, a u ovaca ospice i srab; ili za dva mjeseca u posliednjih crv u plućih i u jetrih (metilj);
2. za trideset dana poslie prijeća u goveda žliezna bolest;
3. u konja i u živine od tovara za petnaest dana poslie predaje podmukla žliezda ili bale (sakaga), i sipljivost ili za trideset dana biesna vrtoglavica (žura), crv (pundrav), ćudljivost, jasna sljepoća ili mjesečja sljepoća.

§. 926. Ovom pravnom predmnjevom (§. 924. i 925.) može se primatelj takovoga živinčeta služiti onda samo, ako je opaženi nedostatak javio odmah onomu, koji mu je predao živinče, ili jamcu ili ako ovoga nebi bilo u mjestu, sudu mjestnomu ili vještakom, i ako je učinio, te je živinče pregledano.

§. 927. Ako primatelj zanemari ovaj opaz, mora dokazati, da je živinče bilo nedostatno još prije nego je sklopljena pogodba. Ali i predavaocu slobodno je svagda dokazati, da je spomenuti nedostatak nastao stoprv poslie predaje.

U §§-ih 924—927 izdane su ustanove o jamstvu u pogledu domaće živine. Propisi ovi preuzeti su u gradjanski zakon iz njemačkog prava, ali ne kao osebne za sebe stojeće ustanove, već samo kao posebne ustanove, o jamstvu, koje vriede za domaću živinu uz obćenite ustanove o jamstvu.

Po §. 924 o. g. z. drži se, ako se koje živinče razboli ili skapa za dvadeset i četiri ure, od kako je primljeno, da je bilo bolestno prije nego je primljeno; u §-u 927 o. g. z. pako ustanovljuje se, da, ako primatelj zanemari opaz §-a 926 o. g. z., dokazati mora, da je živinče bilo nedostatno još prije nego je sklopljena pogodba, dočim je prodavaocu slobodno svagda dokazati, da je spomenuti nedostatak nastao stoprv poslje predaje.

Obzirom na ove sada navedene zakonske ustanove preporno je medju komentatori, da li nastaje obveza jamstva u slučajevih navedenih u §§-ih 924 i 925 o. g. z. od časa sklopljene pogodbe, ili pako od časa predaje?

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji tvrde, da se obveza jamstva i za slučajeve navedene u §§. 924 i 925 računati ima od časa predaje živinčeta po predavatelju primatelju, t. j. da obveza jamstva za predavatelja nastaje, ako su nedostatci (mane) na živinčetu obstojale i istom u času predaje, a da i nisu bile u času sklopljene pogodbe, te držimo, da je to opravdano po samom zakonu, i to navlastito i po samih ustanovah §§-a 924 i 927 o. g. z. Istina, da zakon u §. 927 o. g. z. — kako smo gore naveli — u prvoj stavci kaže, da primatelj, ako zanemari opaz §. 926 o. g. z., mora dokazati da je živinče bilo nedostatno još prije nego je sklopljena pogodba, ali iz druge stavke §. 927. o. g. z. i iz ustanove §-a 924 o. g. z. jasno proizlazi, da zakon ovdje nije ništa drugo mislio, nego čin predaje, te rabio rieči „prije nego je sklopljena pogodba“ samo zato, jer obično biva i predaja živinčeta u času sklopljenja pogodbe. Ako se nebi ta stavka ovako tumačila, bila bi ona u očitom protuslovju sa drugom stavkom §-a 927 o. g. z. i sa ustanovom §-a 924. o. g. z. a i sa ostalimi zakonskimi ustanovami,

Digitized by Google

navlastito onimi o kupoprodajnoj i zamjenbenoj pogodbi, koje pogodbe su upravo dale i povoda zakonskim ustanovam o jamstvu.

U pogledu kupoprodajnih i zamjenbenih pogodba izraženo je naime pravno načelo u §§-ih 1048—1051 i 1046 o. g. z., da nosi pogibelj propasti ili pogoršanja stvari prodavatelj do predaje; ako bi pako imao jamčiti za obćene vlastitosti stvari, odnosno da je živinče prodano ili zamienjeno bez nedostatka (mana), samo ako su ti nedostatci postojali do časa sklopljene pogodbe, nebi imale prenavedene zakonske ustanove nikakve praktične vriednosti.[1]

Pošto nadalje ne može biti mjesta matematičnom računanju kod računanja roka od kojeg ima započeti jamstvo obvezanika (predavatelja,) jer se računati ima po cielih dnevih, to valja kod računanja roka uzeti u obzir ne čas predaje, već dan predaje. Rok dakle, koji ima teći iza predaje, započimlje po tom prvim danom nakon dana predaje.[2]

Uvjete jamstva ima svaki onaj dokazati, koji hoće da traži jamstvo. Ovo pravilo valja i za jamstvo glede domaće živine s tom jedinom razlikom, da ne mora tražilac jamstva dokazati, ako postoje uvjeti §§. 924 i 925 o. g. z. da je živinče doista bolestno bilo u času predaje, jer postoji po ovih §§-ih zakonska predmnjeva, da je živinče već bolestno bilo onda, kada je predano bilo po predavatelju. Mora pako i u slučajevih §-a 924 i 925 o. g. z. dokazati onaj, koji traži jamstvo, da postoje tamo navedeni uvjeti. Imat će dakle u slučaju §-u 924 o. g. z. dokazati primatelj živinčeta, da se je ono razbolilo i skapalo za 24. ure od kako je primljeno, a kod §. 925 o. g. z. da se je pojavila za osam dana u svinja guba, u ovaca ospice ili srab, ili za dva mjeseca u posliednjih crv u plućih u jetrih; za trideset dana poslje prijeća u goveda žliezna bolest; u konja i u živine od tovara za petnaest dana poslje predaje podmukla žliezda ili bale (sakaga) i sipljivost, ili za trideset dana biesna vrtoglavica (žura), crv, ćudljivost, jasna sljepoća ili mjesečja sljepoća. Uz to morat će dokazati da je učinio ono što §. 926 o. g. z. propisuje.

Ustanova §. 926 o. g. z. odredjuje, da se pravnom predmnjevom §§. 924 i 925 o. g. z. može primatelj tamo navedenog živinčeta služiti samo onda: „ako je opaženi nedostatak javio odmah onomu, koji mu je predao živinče ili jamcu, ili ako ovoga nebi bilo u mjestu, sudu mjestnomu, i ako je učinio, te je živinče pregledano."

Valja ovdje opaziti, da se je u hrvatskom prevodu teksta §. 926. uvukla pogrješka kod interpunkcija u zakonskoj ustanovi ovoj; stavljena je najme iza riečih „ili jamcu' črknja mjesto piknja črknja, koja se nalazi u izvornom njemačkom tekstu, tako, da se usljed pogrješke ove može razumievati po hrvatskom tekstu, ako se isti verbalno tumači, da se konačna izreka: „i ako je učinio, te je živinče pregledano" proteže na cielu ustanovu §. 926. o. g. z.[3] Tomu pako nije tako: Ustanova §. 927 o. g. z. — koja u ostalom ne sadržaje obvezatni propis o načinu, kako valja provesti dokaz, već kojoj je svrha da samo ustanovi propise, kako da bude moguće brzo i objektivno stanje stvari konstatovati — pro-

---

[1] Vidi o tom mnienje Kirchstettera str. 481. Hasenöhrla II str. 473 i Winivartera IV. str. 95. koji svi tvrde, da se obveza jamstva predavatelja od časa predaje a ne od časa sklopljene pogodbe računati ima. Protivno tomu tvrdi Stubenrauch II str. 271. navodeći za opravdanje svoje tvrdnje jedino ustanovu stavke prve §-a 927 o. g. z.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. listopada 1884. Gell. Centrbl. III. 182.

[3] Njemački tekst §. 926 o. g. z. glasi ovako: „Von dieser rechtlichen Vermuthung (§. 924 und 925) kann der Übernehmer eines solchen Stückes Vieh nur dann Gebrauch machen, wenn er dem Übergeber oder Gewährsmanne sogleich von dem bemerkten Fehler Nachricht gibt; oder in dessen Abwesenheit dem Ortsgerichte, oder Sachverständigen die Anzeige macht, und den Augenschein vornehmen läßt."

Digitized by Google

pisuje različiti postupak za slučaj, ako je predavatelj u mjestu primatelja živinčeta, i opet za slučaj, ako predavatelj prebiva na drugom mjestu.

Ako je predavatelj ili jamac u mjestu, na kojem prebiva primatelj živinčeta, dovoljno je da primatelj javi opaženi nedostatak predavatelju ili jamcu; on mora samo to učiniti, da se može služiti pravnom predmnjevom §. 924 i 925 o. g. z., ne mora pako ništa drugo učiniti, navlastito ne treba dati živinče pregledati.

Ako pako predavatelj nije u mjestu, na kojem pribiva primatelj živinčeta, ne mora ovaj (primatelj) javiti opaženi nedostatak predavatelju ili jamcu, mora pako prijavu o tom činiti mjestnom sudu, ili poglavarstvenoj osobi ili vještaku, a posljedni mora živinče pregledati dati.

Prijava bo učinjena sudu poglavarstvenoj osobi ili vještakom bez očevida na živinčetu ne bi imala svrhe, jer upitne osobe nisu zvane u tom slučaju ureda radi uredovati bez zahtjeva stranke, mora dakle onaj, koji ište jamstvo, preduzeti shodne korake da se živinče pregleda. Nasuprot ne bi bila odredba zakona, da živinče mora dati pregledati primatelj, ako hoće tražiti jamstvo, u prvom slučaju, ako prebiva predavatelj u istom mjestu, niti potrebna niti umjestna, jer je u slučaju ovom predavatelj sam u stanju o istinitosti učinjene mu prijave osvjedočiti se, te jer mu se mora prepustiti, da sam učini što je potrebno, da ustanovi pravo stanje stvari, i koliko to nadje za potrebno.[1]

Da se u slučaju drugom pregledanje živinčeta preduzeti ima putem sudbenog očevida ne propisuje zakon, niti se to ne da zaključiti iz ustanove §-a 926 o. g. z., već se mora uzeti, da je dovoljno, ako ne ima sud sjedište svoje u mjestu, gdje prebiva primatelj živinčeta, da ovaj učini prijavu vještakom i da ovi sami preduzmu očevid. Nu ni za to nisu potrebna dva vještaka, jer zakon govori o vještacih u obće (a ne o dva vještaka); čime hoće kazati, da je po shodnosti slučaja dovoljno da je prijava učinjena jednom vještaku.[2]

I osobe, koje nisu napose izpitane o živinarstvu, mogu se, ako su inače sposobne sastaviti nalaz o konjskih bolestih, upotriebiti kao strukovnjaci.[3]

I bez sudbenog posredovanja preduzeti dokaz po strukovnjacih o kojoj u §-u 825. o. g. z. označenoj bolesti živine, dok još nisu minuli u §-u 925. o. g. navedeni rokovi, dosta je za obranu pravne predmnjeve §. 926. o. g. z., ako strukovnjaci, saslušani po sudu kao svjedoci, potvrde, da su oboljelu živinu u zakonskom roku vidjeli i na njoj bolest opazili.[4]

Za obrazložbu pravne predmnjeve §. 925. o. g., da je živina, koja ima koju bolest od onih navedenih u §-u ovom, bila bolestna već prije predaje, nije potrebno, da je očevid, što ga o tom imaju preduzeti strukovnjaci, preduzet uz obdržavanje forma, koje parbeni postupnik za sudbeni očevid propisuje; nego je dovoljno, da su strukovnjaci prijavili taj slučaj i sastavili svoj pismeni nalaz.[5]

Ako pako u slučaju §. 826. o. g. z. tužitelj o tvrdnji, da je postojala koja bolest, dade preduzeti formalni sudbeni očevid, ne može se proti tomu dozvoliti protudokaz; ali, ako je tužitelj pridonio samo svjedočbu dvajuh strukovnjaka, može se svakako pridonieti protudokaz po drugih strukovnjacih o zdravlju živinčeta.[6]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. listopada 1884. Gell. Centrbl. III 182.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. listopada 1884 Gell. Centrbl. III 208.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. rujna 1865. br. 7301. Ger. Hall. od g. 1866. br. 70.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. listopada 1864. br. 24332. Pravnik od god. 1867. str. 130.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. lipnja 1852. br. 6196. Peitler str. 741.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. srpnja 1866. br. 6873. G. U. 2564.

Digitized by Google

Ako je prodavaoc izrično kod prodaje živinčeta kupcu kazao, da ne jamči za ništa, a kupac je ipak unatoč tomu isto kupio, odrekao se je on po §-u 935. o. g. z. prava tražiti jamstvo radi koje od bolesti navedenih u §. 925. o. g. z. premda se o takovoj bolesti predmnievati ne može, da se odmah može po vanjštini razaznati.[1]

Zato, što primatelj živinčeta nije obdržao opaz navedeni u §. 926. o. g. z., ne gubi pravo tražiti jamstvo, koje mu ne zastaruje kroz šest mjesecih (§. 933. o. g. z.), ali za taj slučaj mora dokazati strogo po propisih gradjanskog parb. postupika, da je živinče bilo bolestno bar već u času predaje.

§. 928. Ako nedostatci kakove stvari padaju u oči, ili ako se tereti, koji su na njoj, mogu poznati iz javnih knjiga, ne ima mjesta nikakovu jamstvu, već ako je izriekom bilo obećano, da je stvar prosta od svih nedostataka i tereta (§. 448.). Za dugove i za ostatke, koji su na stvari, treba svagda odgovarati.

Nedostatci stvari, koje u oči padaju, smatraju se oni pravni fizični nedostatci (mane), koje može svaki kod obične opreznosti opaziti. Za svaki ovakov nedostatak ne ima predavatelj jamčiti, jer ako je primatelj upitni nedostatak, koji u oči pada, opazio, ima se držati, da je muče odustao od prava zahtievati jamstva; ako pako nije takov nedostatak opazio, tad ima to pripisati vlastitoj svojoj neopreznosti, te ima eventualnu štetu sam sebi pripisati, pa nema s toga ni onda pravo na jamstvo.

Nu ako je predavatelj prigodom predaje obrekao, da dobro stoji, da će dotični nedostatak, koji je primatelju u oči pao, sigurno s vremenom nestati, jamči predavatelju već na temelju same ove obreke.[2]

Obzirom na §. 443. o. g. z., koji ustanovljuje: da se s vlastnostću nepokretnih stvari primaju i tereti njihovi, koji su unešeni (uknjiženi, predbilježeni ili zabilježeni) u gruntovnih knjigah, te koji ove knjige ne zagleda, trpi u svih slučajevih za svoju nemarnost, — ustanovljuje §. 928. o. g. z. nadalje, da, ako se tereti, koji su na stvari (razumieva se na stvari nekretnoj) mogu poznati iz javnih (gruntovnih) knjiga, ne ima mjesta nikakovomu jamstvu, već ako je izriekom predavatelj obećao, t. j. uvjeravao primatelja, da je stvar prosta od svakoga tereta, jer u tom slučaju je predavatelj samo zato propustio ugledati javne knjige, što je vjerovao riečmi predavatelja.

Pod tereti razumieva pako zakon u §-u 928. o. g. z. samo realne terete u užjem smislu (servitium reale, onus reale) kao zemljištne služnosti u gruntovnici uknjižene, stvarno pravo najma, (pravo najma u gruntovnici uknjiženo) itd. Ne imadu se pako ovamo brojiti hipotekarne tražbine (koje u širjem smislu takodjer k realnim teretom spadaju), a to zato ne, jer zakon u konačnoj stavci §. 928 o. g. z. luči terete od dugova i zaostatka, smatrajući pod „dugovi“ hipotekarno uknjižene tražbine.[3]

Dugovi ovi (hipotekarne tražbine) obterećuju pako takodjer nekretne stvari, te svaki posjednik istih nekretnina mora dopustiti, da se hipotekarni vjerovnik za svoju hipotekarnu tražbinu namiri iz upitne hipoteke svejedno, da li je primatelj tih nekretnina znao za te dugove ili nije, da li ga je predavatelj uvjeravao, da su nekretnine bez tereta, ili pako da nije ništa kazao, jer se hipotekarnog vjerovnika kao treće osobe ne tiče posao, što ga je utanačio sadašnji posjednik nekretnina sa svojim prednikom.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. siečnja 1877. br. 8108. G. U. 6362.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5 lipnja 1883. br. 4663. G. U. 9467.

[3] Hasenöhrl II str. 448.. Winiwarter IV str. 88. Kirchstetter str. 480. opazka 6. Stubenrauch II str. 274.

Digitized by Google

Pod zaostatci razumieva pako prenavedena ustanova §-a 928. o. g. z. takove činitbe, koje terete nekretnine, ako i nisu uknjižene, te koje ima primatelj obaviti zato, što su dospjele prije sklopljene pogodbe s prednikom u posjedu odnosnih nekretnina, ali koje nije ovaj, premda je to dužan bio, obavio (namirio, izplatio). Ovamo spadaju neuknjiženi porez, občinske daće i prenosne pristojbe.

Za dugove gorenavedene (hipotekarne tražbine) te zaostatke sada navedene odgovara predavatelj u svakom slučaju, a da i nije izrično obrekao, da su odnosne nekretnine proste od svakog tereta.

Kupac sa hipotekarnimi tereti obterećenog dobra preuzima istina založni teret, ali ne založni dug; t. j. on mora dopustiti, da se vjerovnik namiri iz hipoteke, ali on ne postaje time osobnim dužnikom dotičnog hipotekarnog vjerovnika, a ako plati dug, koji nije ugovorom sklopljenim sa prednikom svojim preuzeo, ili koji se nije uračunao u kupovninu, ima pravo tražiti regres od prodavaoca (predavatelja).[1]

Obzirom na to, što kupac hipotekarnimi tražbinami obterećenih nekretnina dopustiti mora, da se namiri vjerovnik iz hipoteke same, a ne postaje osobnim dužnikom takovog vjerovnika, može od predavatelja (prodavaoca) tražiti regres takodjer samo do vriednosti nekretnine, ali i to onda istom, ako je morao iz hipoteke namiriti hipotekarnog vjerovnika.[2]

Nu i u ovom slučaju valja posjednik upitne nekretnine držati se propisa §-a 931. o. g. z., t. j. obznaniti svoga prednika, od koga je zadobio nekretninu, da ga hipotekarni vjerovnik tuži na platež iz hipoteke, te iskati po propisu gradj. parb. post., da ga zastupa (izbiedi); jer ako plati uknjiženu tražbinu bez ovoga opaza, a kasnije se izpostavi, da ona ne stoji više bud u cielosti, bud diono, neće moći u prvom slučaju za svu tražbinu, a u potonjem za plaćeni dioni iznos, tražiti regresa od prednika svoga.

§. 929. Tko je tudju stvar znajući sebi nabavio, takov ne može iskati jamstvo, kao što ga ne može ni onaj iskati, koji se je izriekom odrekao jamstva toga.

Ako je tko tudju stvar, znajući da je tudja, sebi nabavio, ima se uzeti, da si je sam izvrgavao eventualnoj pogibelji, da mu bude ista stvar, po vlastniku opravdana (evincirana), pa se je i time odrekao prava jamstva. Ne čini pri tom nikakove razlike, da li se je nalazio dotičnik, od kojeg je nabavio upitnu stvar, u dobroj ili zloj vjeri.[3]

Preporno je, da li je izključeno jamstvo, ako primatelj znao nije, da je stvar, koju je nabavio, tudja, već samo po okolnostih naslutiti mogao, da je nabavljena stvar tudja. Mi se slažemo s onimi, koji su mnienja toga,[3] da za taj slučaj nabavitelj takove stvari može tražiti jamstvo, a da nije u ovom slučaju mjerodavan propis §-a 326. o. g. z., koji i takova stečnika označuje nepoštenim posjednikom, jer §. 929. o. g. z. ne govori o nepoštenom posjedniku u obće već izrično samo o onom, koji je tudju stvar, znajući, da je tudja, nabavio.[4]

Prestaje obveza jamstva i onda, ako se je primatelj stvari toga prava izrično odrekao, bilo to prigodom sklopljenja ugovora, ili kasnije. Može se pako on odreći prava na jamstvo ili radi samo pravnih nedostataka, ili pako samo radi fizičnih nedostataka; u tom slučaju prestaje obveza jamstva predavatelja samo u pogledu onih nedostataka glede kojih se je primatelj izrično jamstva odrekao.

---

[1] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 21. lipnja 1871. G. U. 4205.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. kolovoza 1859. br. 3742. G. U. 850.

[3] Stubenrauch II. str. 276., Winiwarter IV. str. 98.

[4] Stubenrauch II. str. 276. i po njemu navedeno protivno mnienje Michelovo.

Digitized by Google

§. 930. Ako se stvari predaju napoprieko, to jest onako, kako stoje i leže, bez broja, mjere i vage; predavalac ne odgovara za nedostatke, koji su na njih spaženi, izuzamši slučaj, ako stvar ne ima kakove kakvoće, koju je lažno njoj pripisivao, ili koju je primatelj naročito ugovorio.

Na poprieko (per aversionem), t. j. kako stoje i leže predaje se stvar ukupna, t. j. stvar, koja se sastoji iz više komada, ali koji sačinjavaju jednu neopredieljenu cjelinu (n. pr. stado, knjižnica, skladište robe itd.) te se prepušta ona primatelju tako, da on preuzima sve komade, sačinjavajuće ukupnu stvar, ukupno, a da se ne broji, mjeri ili važe pojedini komad odnosno pojedina čest stvari.

Da se posao sklopljenim smatrati može per aversionem, bitna je potrebština, da se stvar sastoji iz više neopredieljenih, nepoznatih (nebrojenih) komada, sačinjavajućih ukupnost stvari, jer bi inače bilo svako otudjenje ukupnosti stvari zajedno aversionalni posao. Ako se ukupnost stvari sastoji iz opredieljenog stanovitog broja komada, ili ako ima stanovitu opredieljenu mjeru ili težinu, ne može se otudjenje takove ukupne stvari smatrati aversionalnim poslom; n. pr. ako se prodaje 10 centi kave za cienu ustanovljenu za cielu ovu količinu ukupno.[1]

Kod posla per aversionem uzima se, da vjerovnik neće da pazi na broj, mjeru ili vagu, te da se odriče svakog zahtjeva jamstva u pogledu pojedinih komada ili jednog po broju, mjeri ili vagi ustanovljenog diela dotičnog predmeta pogodbene činitbe.

Predavatelj jamči po tom za pojedini dio činitbe (pojedine česti ukupne stvari) samo: a) ako je to bilo izrično ugovoreno; b) ako je prevarno postupao; c) ako ukupnost stvari u većem svom dielu ima toliko nedostataka, da preostatak ne može više služiti za svrhu onu, koju imade ukupna stvar. Uporište glede toga nalazimo u §-u 1049. o. g. z. te se po analogiji ustanove toga §-a može reći, da predavatelj jamči primatelju i za nedostatke, koji se ne odnose na sve komade ukupne stvari, ako usljed odnosnih nedostataka stvar gubi u vriednosti preko polovice.[2]

Jamčiti pako mora predavatelj svakako za ukupnu stvar, ako joj u obće manjka svojstvo izrično pogodjeno.

Pod nedostatci razumievaju se i po §-u 930. o. g. z. pravni i fizični nedostatci i mane.

Za drugove i ostatke stvari odgovara predavatelj svagda i kod ukupnosti stvari kao što u slučajevih §. 928. o. g. z.

Uvjeti jamstva.

§. 931. Ako posjednik hoće da se služi jamstvom radi toga, što iste stvar treći tko, ima obznaniti svojeg prednika od koga je zadobio stvar, i iskati po propisu sudovnika da ga ovaj zastupa. Ako je propustio to učiniti, ne gubi time još prava na naknadjenje štete; ali njegov prednik može mu u suprot staviti sve prigovore ne učinjene proti trećemu i time sebe osloboditi od naknade u toliko, u koliko bude presudjeno, da bi ti prigovori, da su bili učinjeni kao što treba, bili proizveli različnu presudu suprot trećemu.

Kako smo već iztaknuli kod tumačenja §§. 922. i 923. o. g. z., obveza jamstva postoji za dužnika (obvezanika) kod dvostrano obveznih pogodba (pogodba uz plaću) radi pravnih nedostataka i radi fizičnih nedostataka stvari, odnosno predmeta pogodbene činitbe.

---

[1] Hasenöhrl II. str. II. str. 458.
[2] Hasenöhrl II. str. II. str. 459.

Digitized by Google

U §-u 931. o. g. z. sadržane su ustanove ob uvjetu jamstva glede pravnih nedostataka, t. j. jamstva, koje pristoji posjedniku stvari prama predniku svom, od kojega je stvar dobio u slučaju, ako treći koji odnosnu stvar, sačinjavajuću pogodbenu činitbu, svojata za sebe ili ako na nju postojeće mu koje pravo ili tražbinu potjera proti posjedniku iste stvari, koju je ovaj dobio od obvezanika po pogodbi uz plaću, u koliko se tražbina dotičnog trećega osniva na pravnom razlogu, koji je ovaj imao već proti predniku sadašnjeg posjednika stvari (obvezaniku od kojega je posjednik stvar dobio po pogodbi za plaću).

Slučajevi ovakovog jamstva mogu nastati, ako treći koji proti posjedniku stvari, koja mu je predana usljed pogodbe za plaću po obvezaniku, podigne tužbu o vlastnosti (§. 366. o. g. z.), ili tužbu iz predmnievanog prava vlastnosti (actio publiciana §. 372. o. g. z.), ili nasljedstvenu tužbu (§. 823. o. g. z.). Ovamo spadaju i hipotekarne tužbe proti posjedniku nepokretnog dobra,[1] jer, kako smo već razložili kod tumačenja §-a 928. o. g. z., predavatelj nekretnog dobra ima primatelju jamčiti za dugove, bili oni i uknjiženi na nepokretnu dobru. Napokon se može jamstvo protezati i na služnosti, koje se mogu po trećemu potjerati tužbom na priznanje prava odnosne služnosti (actio confessoria), ili pako odpravdati po posjedniku služeće stvari tužbom, na priznanje da dotičniku ne pripada pravo služnosti (actio negatoria).

Obzirom na to, što jamstvu radi pravnoga nedostatka samo onda mjesta ima, ako je dotični treći imao koje pravo, temeljeće se na pravnom razlogu proti predniku sadašnjega stečnika odnosne stvari, ne može ovaj (sadašnji stečnik) samo za to, što je upitni treći proti njemu udario tužbom radi smetanja posjeda, jer je ovaj htio predanu mu stvar u posjed primiti, tražiti od svoga prednika (koji mu je stvar predao) jamstvo, niti onda ne, ako bude upitni treći proti sadašnjem stečniku stvari u posjedu upitne stvari štićen. A to zato ne, što se u parnici smetanja posjeda radi jedino o pretresu i dokazu činjenice posliednjeg faktičnog posjedovanja i sbivšeg se smetanja, te se sudačka odredba steže jedino na obranu i povratak smetana posjedovanja. Koji je rado stopram steći posjed ili dokazati jače pravo na isti, mora se primiti redovitog puta pravde, na koji se imadu odpraviti i pitanje o naslovu, i o dobroj i zloj vjeri posjeda. Može dakle po tom biti štićen u posjedu upitni treći samo zato, što je na odnosnoj stvari zadnji faktični posjed izvršio, ne gledeć na to, da li je imao koji pravni naslov na sam posjed ili ne.

Da se može govoriti o jamstvu radi pravnog kojeg nedostatka stvari, mora da je treći koji na cielu stvar izveo pravo svoje, a ne samo na pojedinu njezinu čest, jer zakon u §-u 931. o. g. z. kaže izrično: „ako posjednik hoće da se služi jamstvom radi toga što ište s t v a r (dakle cielu) treći koji". Nadalje mora da pravo upitnog trećeg na dotičnu stvar potiče već od vremena prije predaje stvari sadašnjem posjedniku.[2]

Ustanovljuje nadalje §. 931. o. g. z., da posjednik stvari, koji se hoće poslužiti jamstvom radi toga, što ište stvar treći tko, ima obznaniti svoga prednika, od kojega je stvar dobio, i iskati po propisu sudovnika (pravije gradj. parb. postupnika), da ga ovaj zastupa (izbiedi). Posljedica toga propusta je po daljnoj ustanovi ovog §-a, da može prednik posjednika, ako traži od njega jamstvo, što je morao odnosnu stvar trećemu ustupiti, upitnom trećemu suprotstaviti sve prigovore, neučinjene proti ovomu trećemu i time se osloboditi od naknade u toliko u koliko bude presudjeno, da bi ti prigovori, da su učinjeni, kao što treba, bili imali za posljedicu drugu osudu suproti tomu trećemu. Ako dakle posjednik stvari ne pozove na izbjedu svoga prednika, u slučaju da treći tko ište stvar po njemu posjedovanu, što je na nju stekao prava proti predniku prije nego što

[1] Stubenrauch II. str. 277.

[2] Stubenrauch II. str. 278. točka 3.

Digitized by Google

je predana sadašnjem posjedniku, ne gubi sadašnji posjednik pravo tražiti jamstvo, od nosno odštetu, od prednika, ako mora usljed sudbene presude ustupiti stvar odnosnomu trećemu; ali ako prednik njegov dokaže, da nebi bio taj treći uspio tužbom, da mu je posjednik suprotstavio one prigovore, koje bi bio njemu prednik učinio, da je bio pozvan na izbjedu, oprošten će biti od jamstva; eventualno, ako bi bio taj treći samo stranom uspio (n. pr. kod hipotekarne tužbe glede tražbine, o kojoj može prednik sadašnjeg gruntovnog vlastnika dokazati, da je djelomično već namirena) imat će naknaditi samo toliko, koliko bi bilo prisudjeno dotičnom trećemu, da mu je odnosni prigovor suprotstavljen bio.

Ako posjednik stvari želi, da ga prednik njegov od kojega je dobio stvar, izbiedi, ima mu sudbeno naviestiti parnicu radi izbiede. Pomenuto navještenje, ako mu povod nebi nastao stopram iz razprave glavne, imade posjednik stvari sudu predati ili u zapisnik uvrstiti u pismenom postupku u prvoj polovici prvoga roka za odgovor ustanovljena, a u postupku ustmenom prije nego se upušta u razpravu stvari parbene.

Može pako nastati i slučaj, da se stvar prodana po vlastniku nalazi u posjedu trećega; za taj slučaj morat će kupac, koji od njega traži stvar, na izbjedu pozvati prodavaoca, zato, da mu ovaj, ako kupac podlegne u parnici, te s toga od njega (prodavaoca) traži jamstvo, ne prigovara, da bi bio tužbom uspio, da je naveo u tužbi činjenice one, koje su poznate prodavaocu, te koje bi on naveo bio, da je, pozvan na izbjedu, preuzeo bio od kupca parnicu kao tužitelj.

Da se može opravdati pravo tužbe na jamstvo, nije potrebno da ovlaštenik dokaže, da nije propustio poslužiti se svimi sredstvi obrane u parnici proti trećemu, koji je tužbom tražio stvar od njega te ovim svojim zahtjevom uspio; dosta da obvezanik, tuženi na pruženje jamstva, ne dokaže, da je ovlaštenik (tužitelj) mogao staviti temeljitih prigovora, radi kojih bi bila posliedila druga osuda, povoljna za ovlaštenika (koji sada traži jamstvo).[1]

Razumieva se, da se može tužiti na jamstvo samo onda, ako je bio posjednik stvari osudjen na predaju stvari trećemu, odnosno, ako je mjesta dano tužbi trećega tražećeg njom, da mu se preda upitna stvar. Nije dakle dovoljno, da tužitelj, tražeći jamstvo, dokaže da postoji temeljita bojazan, da će treći koji po njemu posjedovanu stvar za sebe tužbom tražiti, što je na nju stekao pravo, dok je još bila u posjedu prednika.[2]

Izbjeda kao i jamstvo može se tražiti samo od neposrednog prednika a ne od dalnjih prednika, s kojimi oštećenik ne stoji u nikakvom pogodbenom odnošaju.

Tražbina jamstva radi pravnih nedostataka je jednaka glede pravnog učinka onoj odšteti. Prednik ne ima s toga samo povratiti ono. što je usljed pogodbe za plaću za upitnu stvar dobio, već dati odštetu za sve, što je pretrpio posjednik stvari, što ju je morao odstupiti trećemu, kao što i sve, što je posjednik stvari trošio na poboljšice.

Po okolnostih moći će bivši posjednik stvari tražiti i izmaklu dobit, ako se radi o trgovačkom poslu, ili ako je dolozno postupao.

Kriepost (jamstva).

§. **932.** **Ako je nedostatak, koji daje povod jamstvu, takov, da se više ukloniti ne može, i da smeta uredovnoj porabi stvari; oštećenik može iskati da se pogodba sasvim ukine; ali ako se može nadopuniti ono što nedostaje, n. pr. u mjeri ili u vagi, iskat će samo to nadopunjenje; u oba slučaja pak može tražiti i naknadu**

[1] Rješ. vrh suda u Beču od 11. svibnja 1958. br. 3908. G. U. 558. Peitler str. 748.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. ožujka 1820. br. 656. Peitler str. 746.

Digitized by Google

dalje štete, a i korist izmaklu, ako je druga strana radila nepošteno.

Po rimskom pravu pristojalo je primatelju stvari (kupcu) radi fizičnih nedostataka njezinih pravo tužbe pogodbene (kontraktualne) na naknadu štete. Aedilitičkim ediktom uvedene su bile za taj slučaj dvie tužbe, koje je mogao kupac po volji izabrati naime: actio redhibitoria i actio aestimatoria seu quanti minoris. S prvom je kupac radi fizičnih nedostataka na kupljenoj stvari tražio ukinuće pogodbe, a s potonjom sniženje (obaljenje) kupovne ciene. Obći austr. gradj. zakon, koji uporabljuje jednaka pravna načela za jamstvo glede fizičnih i pravnih nedostataka stvari, primljene po kontrahentu usljed pogodbe za plaću, ne pozna ni actio redhibitoria u smislu rimskog prava ni actio quanti minoris. Obći austr. gradj. zakon razlikuje s obzirom na pravni učinak, da li je nedostatak, koji daje povodu jamstva takov, da se više ukloniti ne može i da smeta uredovnoj porabi stvari, ili takov, da se može nadopuniti ono, što ne dostaje.

Ako se nedostatak stvari više neda ukloniti, ovlašten je oštećeni kontrahent tražiti ukinuće ugovora a podjedno i naknadu štete. Time se razlikuje actio redhibitoria po obćem gradj. zakoniku od one po rimskom pravu, po kojoj se je moglo tražiti samo ukinuće pogodbe a ne podjedno i naknada koristi.[1]

Po obćem gradj. zakoniku može se u prenavedenom slučaju tražiti ukinuće ugovora, ne gledeć na to, da li je odnosni nedostatak, koji smeta urednoj porabi stvari, bio podjedno protuugovorni ili neobičajni.

Posljedica ukinuća ugovora u prenavedenu slučaju je ta, da se sve ima povratiti u prijašnje stanje onako, kako je ono postojalo prije sklopljenja pogodbe. Svaki kontrahent ima ono povratiti, što je na temelju pogodbe dobio. Ako nije pogodbenu činitbu izpunio, odpada njegova obveza izpuniti ju. Stvar, koja je bila predmetom pogodbene činitbe, valja povratiti u onom stanju, u kojem je bila za vrieme pogodbe. Ako se je medjutim stvar pogoršala ili ako je sasvim propala, imade na njezin povratak obvezani samo onda odštetu dati, ako se je stvar pogoršala ili ako je propala po krivnji njegovoj.

Ako je dakle stvar propala bez krivnje kontrahenta, koji ju je držao u svojoj vlasti usljed predaje posljedivše na temelju sklopljene pogodbe, može se dogoditi, da će morati drugi kontrahent predmet protučinitbe (kao kupovninu) povratiti a da ne dobije natrag stvar, koju je predao.

Sa stvarju imadu se predati i medjutim iz nje dobivene koristi. Ako se povratiti ima novac, valja da se zajedno naknade i zakonski kamati.

Poboljšice učinjene na stvari po kontrahentu, koji ju je imao u svojoj vlasti do ukinuća pogodbe, imadu mu se nadoknaditi po drugom kontrahentu, kojemu je stvar povraćena. Osim toga ima oštećeni kontrahent još pravo tražiti odštetu za štetu, koju je imao radi nedostatka na stvari usljed ukinuća pogodbe.

Ova se odšteta sastoji u diferenciji medju onim, što bi bio imao, da je njemu stvar predana bez mana, te da je ugovor ostao u krieposti, i medju onim, što faktično imade iza ukinuća ugovora te iza povratka predmeta činitbe i protučinitbe. Štetu, koju je pretrpio primalac stvari samom njezinom manjkavošću (n. pr., ako je bolestno živinče time, što je došao u doticaj sa ostalimi zdravimi, i ove okužio), može tražiti samo onda, ako je drugi kontrahent dolozno postupao.[2]

K manam, koje se mogu ukloniti, spadaju u prvom redu nedostatci u kakvoći kod pogodbenih činitba, imajućih za predmet stvari nadomjestljive. Za taj slučaj

---

[1] Hasenöhrl II. str. 474.

[2] Hasenöhrl II. str. 478. opazka 86.

Digitized by Google

odredjuje zakon, da može oštećeni kontrahent tražiti, da mu se nadopuni ono, što nedostaje na stvari, sačinjavajućoj predmet pogodbene činitbe, t. j. može tražiti, da se popuni ugovorno izpunjenje, koje se pako popunjenje ne smatra izpunjenjem ugovora već izpunjenjem obveze jamstva. Izpunjenje ugovora bilo bi ovakovo popunjenje pogodbene činitbe samo onda, ako je po pogodbi ovlaštenik (drugi kontrahent, kojemu se je imala pogodbena činitba obaviti), uzeo upitno popunjenje kao poplaćivanje (djelomično izpunjenje obveze).

Osim toga ima oštećeni kontrahent u gorenavedenom slučaju tražiti odštetu za štetu počinjenu mu zadocnenjem po drugomu kontrahentu usljed manjkave pogodbene činitbe, t. j. time, što je pogodbenu činitbu stranom samo izvršio. Ne ima pako oštećeni kontrahent pravo tražiti, da mu se odpusti razmjerno kupovnina (ciena) kao kod actio quanti minoris.

Ako se mane, koje se ukloniti mogu, ne odnose na nedostatak u količini nadomjestivih stvarih, utemeljuju mane, koje se ukloniti dadu, ili koji ne smetaju urednu porabu stvari, samo obvezu na odštetu one štete, koja je prouzročena oštećenoj stranki usljed ovih mana.

Odšteta se sastoji u tom slučaju u razlici izmedju vriednosti manjkajuće stvari i vriednosti koju bi imala, da je bez mana. Kod ovog računanja ne uzima se u obzir vriednost (ciena) za stvar danu. Ne može se dakle ni u ovom slučaju kazati, da se radi o umanjenju ciene (kupovnine) a po tom niti o tužbi quanti minoris.

U svih ovih slučajevih računa se nadomjestiti se imajuća šteta po općenitih pravilih poglavja tridesetog ovog razdiela o. g. z., po tome, da li je predavatelj manjkajuće stvari postupao nepošteno (dolozno) ili po gruboj nemarnosti (culpozno).

Kod stvarih predanih na poprieko (kod aversialnog posla) ima se jamstvo pružiti za fizične nedostatke, nalazeće se na stvari, ako takovih imadu svi predmeti sačinjavajući ukupnu stvar, ili ako je veći dio istih tako manjkav, da se preostali dio ne može smatrati više identičnim sa cielim kompleksom stvari.

Jamstvo radi fizičnih mana odpada, ako se istoga ovlaštenik odriče, ili ako je izrično ugovoreno medju kontrahenti, da jamstvo radi fizičnih mana ne ima nastupiti.

Isto tako kao i u slučaju, kada se traži jamstvo radi pravnih nedostataka, može oštećeni kontrahent i radi fizičnih manjka stvari predane mu po drugom kontrahentu, pravo svoje izvesti u prigovorih (u odgovoru) u parnici, ako je takovu proti njemu podigao drugi kontrahent.[2]

Prestanak prava od jamstva.

§. 933. Tko jamstvo hoće da ište, mora tražiti (proizvesti) svoje pravo u tri godine, ako se tiče stvari nepokretnih; a u šest mjeseci, ako su stvari pokretne; inače je pravo prestalo.

U ovom §-u ustanovljeno je vrieme kada zastaruje pravo tražiti jamstva. Isti odredjuje bez razlike, da li se tiče jamstvo nedostataka pravnih ili fizičnih, da pravo ovo zastaruje kod pokretnina za šest mjeseci, a kod nekretnina za tri godine. Mora dakle onaj tko jamstvo ište, ovo svoje pravo tražiti u tri godine, ako se tiče stvari nepokretnih, a u šest mjeseci, ako se tiče stvarih pokretnih.

Radi se samo od kojeg časa se računati ima vrieme zastare, odnosno rok do kojeg se može jamstvo tražiti. U tom pogledu valja razlikovati, da li se radi o nedostatcih pravnih, ili fizičnih, odnosno naravskih.

---

[1] Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 13. ožujka 1872. br. 8291. G. U. 4514. i protivno mnienje Kirchstetterovo str. 480.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. siečnja 1873. br. 834. G. U. 4862.

Digitized by Google

U prvom slučaju računa se zastara od vremena, kada je izdana pravomoćna osuda, kojom je trećemu prisudjeno pravo na stvar, koja je predana sadašnjem posjedniku iste (ovlašteniku na iskanje jamstva) po predniku njezinom (obvezaniku na pruženje jamstva), a ne od dana, kada je upitni treći tužbu podigao, jer pravo na jamstvo pristoji posjedniku stvari prama predniku svom, od kojeg ju je dobio, od časa onoga, od kojega je pravo na dotičnu stvar izgubio, to je pako dan, kada je osuda postala pravomoćna, jer kada je treći tužbu predao, odnosno kada je tužba dostavljena posjedniku stvari (ovlašteniku na iskanje jamstva), nije ovaj još izgubio pravo na stvar evindiciranu, jer se onda ne zna još, da li je tužbeno pravo upitnog trećeg osnovano ili nije.[1]

Ako se pako radi o manah fizičnih na stvari, zastaruje pravo tražiti jamstvo za šest mjeseci od dana predaje stvari, a ne od dana, kada je posjednik stvari za odnosne nedostatke saznao, dotično ih opazio, jer je on za šest mjeseci dovoljno vriemena imao osvjedočiti se, da li stvar ima kakovih mana, odnosno da li ima ugovorena ili obična svojstva. On ne može vlastitim krzmanjem predavatelja držati tako dugo u odgovornosti, dok se njemu svidi, pa možda istom nakon nekoliko godina pod izlikom da je istom sada upoznao nedostatke stvari, podignuti svoju tražbinu jamstva, već da dokaže nedvojbeno, da mu nije bilo absolutno moguće prije to učiniti.[2]

Valja pako ovdje opaziti, da rok u §. 933 o. g. z. navedeni, za koji se ima tražiti jamstvo, nije pravi rok zastare, već zakonski prekluzivni termin, uz kojeg se ima pravo jamstva tužbom izvesti. Mogu stranke s toga rok ovaj dogovorno u pogodbi skratiti ili produljiti.

Obezšteta radi skraćenja preko polovine.

§ 934. Ako u poslovih dvostrano obvezanih jedna strana nije primila od druge ni polovinu onoga, što je istoj dala polag običajne vriednosti, zakon daje strani oštećenoj pravo iskati, da se pogodba ukine i da se stvari povrate u prijašnje stanje. Ali drugoj strani slobodno je uzdržati posao nadopunjenjem onoga, što nedostaje do običajne vriednosti. Nerazmjerje vriednosti odredjuje se polag onoga vremena, kada je sklopljen posao

§ 935. Ovomu pravnomu sredstvu ne ima mjesta, ako ga se je tko izriekom odrekao ili ako je očitovao, da stvar za to, jer mu je osobito omilila, prima pod cienu izvanobičajnu; ako je pristao na cienu nerazmjernu, premda mu je prava ciena poznata bila; takodjer, ako se iz odnošenja osoba ugovarajućih može misliti, da su htjele sklopiti pogodbu mješovitu stranom za plaću a stranom bezplatnu; ako se prava vriednost stvari ne može više pronaći; najposlje, ako je sud prodao stvar na dražbi.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. srpnja 1860. br. 5590. G. U. 1164.

[2] Toga su mnienja Hasenöhrl (II. str. 478). Stubenrauch (II. str. 282) razpravlja razloge za ovo i za protivno mnienje, naime, da se rok zastare ima računati od vremena, kada je primatelj stvari nedostatke na njoj opazio. Sam se ne izjavlja ni za jedno ni za drugo mnienje. U judikaturi ima protuslovnih rješitba glede toga pitanja. Nu većina rješitba je mnienja gorenavedenoga, koje smo mi prihvatili. Vidi za ovo mnienje rješitbe vrhovnog suda u Beču od 24. studena 1857. br. 11788. G. U. br. 475. od 12. listopada 1858. br. 11909. G. U. br. 640, od 3. studena 1868. br. 10106. G. U. br. 3144, od 13. ožujka 1872 br. 8291. G U. br. 4514. A protivne rješitbe od 26. rujna 1860. br. 8830. G. U. br. 1196 i od 12. ožujka 1856. br. 11616. G. U. br. 171.

Digitized by Google

Po rimskom pravu imao je prodavaoc zemljišta pravo, ako kupovnina nije ni polovinu vriednosti zemljišta iznosila, tražiti ukinuće kupoprodajne pogodbe, u koliko se nije prodavaoc izjavio pripravnim kupovninu do prave vriednosti nadopuniti (laesio ultra dimidium; laesio enormis).[1]

I po francezkom pravu[2] ima pravo napadati ugovor radi prikraćenja preko polovice samo prodavaoc nepokretnog dobra, dočim po pruskom pravu ovo pravo pripada nasuprot kupcu, a ne prodavaocu.

Austr. gradj. pravo daje pravo napadati ugovor radi prikraćenja preko polovice prave vriednosti obim kontrahentom kod svih ugovora sklopljenih uz plaću.

U §-u. 934. o. g. z. kaže se, da ovom pravnom sredstvu ima mjesta, ako u poslovih dvostrano obveznih nije primila jedna stranka od druge ni polovinu onoga, što je ona istoj dala polag običajne vriednosti; dočim se u §-u 935. govori ne o pogodbah dvostrano obveznih, već o pogodbah uz plaću.

Kako na više drugih mjesta mieša i ovdje naš gradjanski zakonik pojmove dvostrano obveznih pogodba i pogodba uz plaću, te rabi i u §-u 934. o. g. z. za pogodbe uz plaću izraz „pogodbe dvostrano obvezne".

Nu po pojmu prenavedenog pravnog sredstva (laesio enormis) ima ovom pravnom sredstvu mjesta samo onda, ako je ugovarajućim strankam pri sklopljenju pogodbe bila namjera za vlastitu činitbu medjusobno ustanoviti ekvivalent, pa ovaj (ekvivalent) nije predan ni do polovice vriednosti dotične činitbe po protustranki stranki ugovarajućoj, koja je sa svoje strane pogodbenu činitbu izpunila.

Pravno sredstvo laesio enormis je dakle izključeno čim kontrahenti kod sklopljenja ugovora tu namieru imali nisu. Ne ima mu s toga mjesta kod svih pogodbah bez plaće, kojimi se ima jednoj samo strani pribaviti koristi, a da ona za to ne pruža nikakvi ekvivalent.

Odpada s toga laesio enormis kod darovne pogodbe i kod dvostranih bezplatnih pogodba, kao kod bezkamatne zajmovne pogodbe, kod posudbene pogodbe i bezplatne ostavne pogodbe. Već ima tomu pravnomu sredstvu mjesta samo kod pogodbe uz plaću, ili kako se nekoji komentatori izrazuju, samo kod onih dvostranih pogodba, usljed kojih imadu kontrahenti medjusobno činitbe izmieniti.[3]

Imade se za to ustanova §. 934. o. g. z. uporabiti napose na kupoprodajne i zamjenbene pogodbe, na pogodbe uporabne i usluge za plaću i onda, ako se na mjesto izplate daje ino što, a to radi toga, jer su se vjerovnik i dužnik tako sporazumili ili s toga, jer ugovorena izplata nije možna (§. 1414. o. g. z.).

Iznimka glede toga općenitog pravila za pogodbe uz plaću postoji glede zajamne pogodbe, sklopljene uz plaću (t. j. uz ugovoreno plaćanje kamata) i glede založne pogodbe, kod kojih ne ima mjesta laesio enormis.

Kod prve za to ne, jer se kod ove sastoji protučinitba u kamatih, glede kojih postoje posebni zakonski propisi, koji stupaju na mjesto općenitih propisa o prikraćenju preko polovice općenite vriednosti. Založna pogodba je pako pobočna (accessorna) pogodba, koja se ima prosuditi samo u savezu sa glavnom pogodbom.[4]

Osim toga ima još nekojih slučajeva u zakonu, kod kojih je izključena uporaba pravnog sredstva laesio enormis.

---

[1] Preporno je, da li se je ova ustanova po rimskom pravu analogno uporaviti imala na druge pravne poslove (a ne samo na kupoprodaje zemljišta) i na oba kontrahenta, ili bar i na kupoprodajne pogodbe o pokretnostih te ne samo u korist prodavaoca, već i na korist kupca.

[2] Cod. Nap. art. 1674.

[3] Hasenöhrl II. str. 419., Zeiller III. str.. 140, Nippel VI. str. 197., Winiswarter VI. str. 106., Stubenrauch II. str. 283., Kirchstetter str. 484.

[4] Hasenöhrl II. str. 419.

Digitized by Google

Nekoje takove slučajeve nabraja §. 935. o. g. z., ali svi tamo navedeni slučaji ne spadaju medju iznimke obćenitoga pravila §. 934. o g. z., već su samo izvodjenja tamo postavljenoga obćenitoga pravila.

Po propisu §. 935. o. g. z. ne ima mjesta pravnom sredstvu laesio enormis:

1.) Ako se je ugovarajuća stranka izriekom odrekla toga pravnog sredsta. 2.) Ako je kontrahent očitovao, da stvar za to, jer mu je osobito omiljla, prima pod cienu izvanobičajnu; što pako mora u pogodbi izrično i jasno izraženo biti, jer se ovo nikada ne predmnieva. 3.) Ako je kontrahent pristao na cienu nerazmjernu, premda mu je prava ciena poznata bila, jer se u ovom slučaju uzeti ima, da je on htio učiniti djelomično darovanje, ili pako valja držati, da stvar, sačinjavajuća podpunu činitbu, za njega ima gledom na njegove osobite odnošaje izvanrednu vriednost. 4.) Ako se iz odnošenja kontrahenta može misliti, da su htjeli sklopiti pogodbu mješovitu stranom za plaću, stranom bezplatnu. 5.) Ako se prava vriednost stvari ne može više pronaći. 6.) Ako je sud stvar prodao na dražbi, budi u ovršnom ili stečajnom postupku, budi u sirotinskih i ostavinskih predmetih; ne spada pako ovamo dražba preduzeta po upravnoj oblasti, jer zakon govori izrično samo o sudbenih dražbah.

Po posebnih zakonskih propisih ne ima nadalje mjesta pravnom sredstvu laesio enormis: 7.) Kod nagoda. 8.) Kod pogodba na sreću (§. 1268. o. g. z.) 9.) Kod svih trgovačkih posala, bili oni jednostrano ili dvostrano obvezni, te bile ugovarajuće stranke trgovci ili netrgovci (§§. 264. i 280. trg. zak.)

Pogodba može se napadati radi prikraćenja preko polovice prave vriednosti, ako je vriednost činitbe, koju je jedan kontrahent kao ekvivalent od drugoga dobio, za polovicu manja nego li vriednost činitbe, koju je on izpuniti imao. Ako je n. pr. konj, koji je vriedan 100 for., prodan za 40 for., prikraćen je prodavaoc u vriednosti kupovnine preko polovice, te mu pristoji pravno sredstvo laesio enormis proti kupcu. Nasuprot, ako je prodavaoc konja, koji je vriedan 100 for., prodao za 250 for., prikraćen je kupac preko polovice prave vriednosti konja. te može s toga on radi toga kupoprodajni ugovor napadati.

Vriednost činitbe računa se po običajnoj vriednosti, koju je imala za vrieme sklopljene pogodbe (dakle po prenavedenom primjeru računa se vriednost konja po običajnoj vriednosti, koju je on imao, kada je kupoprodajni ugovor o njem utanačen).

Teret dokaza vriednosti pada na onoga, koji napada ugovor radi prikraćenja preko polovice prave vriednosti.

Ako se prava vriednost stvari u obće ne može više pronaći, ili ako su pogodbene činitbe neprocienive, ne ima po §-u 935. o. g. z. mjesta pravnom sredstvu laesio enormis.

Kako se nadalje iz §-a 935. o. g. z. izpostavlja, mora onaj, koji se drži skraćenim u vriednosti preko polovice činitbe, biti u bludnji prigodom sklopljenja pogodbe glede nerazmjerja vriednosti činitbe i protučinitbe. Bludnja pako ova nije uvjet za uporabu pravnog sredstva laesio enormis, već je u pomanjkanju iste bludnje samo izključena uporaba toga pravnog sredstva. Iz toga sliedi, da ne ima onaj, koji je prikraćen preko polovice prave vriednosti dokazati, da je bio u bludnji u pogledu vriednosti odnosne pogodbene činitbe (dotično stvari sačinjavajuće pogodbenu činitbu), već ima protivna ugovarajuća strana, koja hoće da se izključi poraba ovog pravnog sredstva, dokazati, da nije bio povriedjeni u bludnji glede vriednosti. [5]

Nije pako odlučno, da li je bludnja nastala krivnjom odnosne ugovarajuće strane, koja je prikraćena usljed te bludnje preko polovice prave vriednosti, da li je ta bludnja poznata bila protustranki te da li je i ona bila glede toga u bludnji ili nije.

---

[5] Unger Sistem II, str. 458. Opazka 25.

Digitized by Google

Kontrahent, koji je prikraćen preko polovice prave vriednosti, ima pravo tužbom napadati ugovor, te tražiti ukinuće istoga i uzpostavu prijašnjega stanja; ali on ne može zadržati na temelju te pogodbe od protustranke primljenu stvar i uzkratiti obećane ciene.[1]

Tuženiku je slobodno uzdržati posao nadopunenjem onoga, što ne dostaje do običajne vriednosti.

Pravo napadati pogodbu radi prikraćenja preko polovice prave vriednosti pripada samo neposrednim kontrahentom dotične pogodbe, a ne trećoj osobi, koja je stupila u prava jednog od kontrahenta, t. j. koja je stekla od jednog kontrahenta stvar, sačinjavajuću pogodbenu činitbu.[2]

Ako jedna ugovarajuća stranka traži ukinuće pogodbe s drugog kojeg uzroka, a ne iz onog navedenog u §. 934. o. g. z., može tuženik, ako zato postoje predpostave sada navedenoga §-a, prigovoriti u odgovoru, da je prikraćen preko polovice prave vriednosti, te ne treba zato posebnu tužbu podići. O tom prigovoru razpravljat će se zajedno sa predmetom tužbe te sud morati će riešiti tužbeni zahtjev i prigovor taj jednom osudom.[3]

Pravno sredstvo oštete radi prikrate preko polovice može se dakle ne samo putem tužbe nego s jednakim učinkom i kroz prigovor, ali samo unutar roka zastare uspješno upotriebiti i ne vriedi po austr. pravu načelo: „quae sunt temporaria ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum".[4]

Zastara pako za tražbinu, da se ukine pogodba i da se stvari povrate u prijašnje stanje radi prikrate preko polovice prave vriednosti, bila ova izvedena tužbom ili putem prigovora, nastupa za vrieme od 3 godine (§. 1487. o. g. z.).

Ako se ukine pogodba radi prikrate preko polovice prave vriednosti, mora se sve povratiti u prijašnje stanje.

Svaki kontrahent mora dakle povratiti ono, što je primio na temelju pogodbe, koja se ukinuti ima. Osim toga imadu se povratiti odnosno naknaditi sve koristi, koje je nosila stvar dotična kontrahentu, koju je držao. Od povratit se imajuće novčane svote (kupovnine) imadu se platiti zakonski kamati, koji se imadu računati od dana predaje stvari do dana njezinog povratka. Troškove, koje je imao jedan kontrahent u pogledu povraćene stvari, ima mu drugi kontrahent naknaditi po načelih zakonom ustanovljenih za poštenoga posjednika (§§. 330—331. o. g. z.).

Prosudjivajući učin oštete preko polovice imaju se za ustanovljenje njihova iznosa uračunati ne samo protuusluge i troškovi u gotovu, nego i sve daljne protuusluge i troškovi, koje valje izplatiti in natura ili kako inače.[5]

Ako je povriedjenom predana stvar nakon predaje propala, ne ima više mjesta pravnom sredstvu laesio enormis, jer je izvedenje istoga onda nemoguće. Nu ako se je stvar nakon predaje samo pogoršala, ima ju povriedjeni u istom stanju povratiti, ali mora za pogoršanja odštetu dati.

Ako je nasuprot stvar predana protivniku povriedjenoga propala, ne utrne time pravo povriedjenoga na ukinuće pogodbe radi laesio enormis, ali on ima povriedjenomu za propalu stvar naknadu dati.[6]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. studena 1865. br. 6432. G. H. od god. 1866. broj 23.

[2] Stubenrauch II. str. 284.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. veljače 1879. br. 12769. G. U. 4485.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. siečnja 1861. br. 11876. G. H. 61.

[5] Hasenöhrl II. str. 423.

[6] Rješ vrh. suda u Beču od 1. kolovoza 1865. br. 6432. G. H. g. 1866. br. 23.

Digitized by Google

O ugovoru buduće pogodbe.

§. 936. Ugovor, polag kojega očituju stranke, da će tek u buduće sklopiti kakovu pogodbu, obvezuje onda samo, ako je ustanovljeno ne samo vrieme, kada se pogodba sklopiti ima, nego i glavni članci pogodbe, i ako se medjutim okolnosti ne budu tako preinačile, da se time uništi svrha pogodbena, koja je naročito izrečena ili koja se vidi iz okolnosti, ili da jedna ili druga strana izgube povjerenje. U obće izpunjenje takovih obećanja treba iskati najdalje u godini dana poslie roka ugovorena, inače je pravo prestalo.

Ugovor buduće pogodbe, pravije predugovor (pactum de contrahendo) je pogodba, kojom se preuzima obveza sklopiti u buduće pogodba.

Ovu obvezu mogu pogodbom preuzeti obe stranke, ali može se na to obvezati i samo jedan kontrahent.[1]

U slučaju posliednjem ukazuje se predugovor jednostranom pogodbom, jer obvezuje samo jednog hontrahenta.

Obveza u predugovoru sadržana sastoji se jedino u tom, da će se u buduće sklopiti pogodba. Pošto je predugovor takodjer pogodba a ne samo predhodni dogovor za buduću pogodbu, to mora imati prenavedena obveza sva svojstva obligatorne obveze. Ona mora s toga biti stanovito izražena, pa se zato ima već u predugovoru navesti bitni sadržaj buduće pogodbe (n. pr. kod zajmovne pogodbe mora biti izražena u predugovoru novčana svota, koja će se budućom pogodbom uzajmiti), a uz to valja u istom ustanovit[1] i vrieme kada se pogodba sklopiti ima. Jednostavno samo opredieliti vrieme od kojega počamši se može zahtievati utanačenje buduće pogodbe nije dovoljno.[2]

Osim ovih sada navedenih posebnih u §-u 936. o. g. z. propisanih potrebština mora predugovor imati i sve općenite potrebštine, koje zakon propisuje za pogodbe u obće; dakle: sposobnosti osoba, pravo privoljenje njihovo, te mogućnost i dopustljivost pogodbene činitbe. Neće zato biti od nikakove krieposti predugovor, da će se sklopiti u stanovito vrieme nedopustljivi ugovor (§. 878. o. g. z.).

Predmet predugovora može biti utanačenje kontrahenta, da će u buduće sklopiti obligatornu pogodbu koje god vrsti, dakle ne samo realnu već i konsensualnu pogodbu a i pogodbu osnivajuću se na pravu obiteljskom (n. pr. utanačenje, da će se sklopiti pogodba posinjenja).

Ako je za glavnu uslied predugovora sklopit se imajuću pogodbu propisana posebna forma, zavisi tad o pravnom učinku, koji je skopčan sa odnosnom propisanom formom, da li je jednaka forma potrebna i za predugovor. Ako je sa neobdržavanjem stanovite propisane forme skopčana nevaljanost pogodbe, tad mora i predugovor, da bude valjan, sastavljen biti u istoj propisanoj formi. Ako je nasuprot propisana forma (n. pr. pismeni sastavak pogodbe) samo da se omogući unešenje glavne pogodbe u javne (gruntovne) knjige, ili da služi strankam kao bolje dokazalo, to je tad svejedno, u kojoj je formi sklopljen ugovor.

Predugovor izpunjuje se sklopljenjem obećane pogodbe. Ako se stranka, koja je preuzela obvezu sklopiti glavnu pogodbu, krati ovu utanačiti, može druga stranka ju tužiti na sklopljenje glavne pogodbe i to tako da stavlja ili zahtjev, da je protustrana

---

[1] Hasenöhrl I. str. 616., Stubenrauch II. 286. Po rješitbi vrh. suda u Beču od 9. ožujka 1858. br. 1858. br. 1382. br. 131. Ger. Ztg. a br. 253. G. U moraju obe ugovarajuće strane predugovorom preuzeti obvezu, da će sklopiti buduću pogodbu. Ne ima pako osnovanog razloga s kojeg nebi u predugovoru samo jedna stranka mogla sama preuzeti obvezu da sklopi buduću pogodbu.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. studena 1875. br. 9380. G. U. 6759.

Digitized by Google

dužna sklopiti glavnu pogodbu, ili pako tako, da se ima osudom izreći, da je tužena stranka dužna priznati da se glavna pogodba sklopljenom smatrati ima, u kojem će slučaju osuda izrečena u parnici povedena na takovu tužbu, nadomjestiti glavnu pogodbu.

Po austr. gradj. pravu postavljena su nekoja ograničenja za predugovor, koja nisu poznata obćem pravu, te kojim je svrha ta, da neodlučno pravno stanje, koje predstavlja predugovor, odviše dugo ne traje. Ta su ograničenja po §-u 936. o. g. z.: a) Ne smije se na sklopljenje pogodbe siliti, ako su se medjutim okolnosti tako promienile, da se time uništi svrha pogodbena, koja je naročito u predugovoru izrečena ili koja se vidi iz okolnostih (n. pr. ako su stranke utanačile predugovor onamo, da će jedna od druge najmiti konja za stanovito utrkivanje, a ovo se nije obdržavalo); ili napokon da jedna ili druga strana izgubi povjerenje, a ne može se po sadržaju predugovora uzeti, da je volja stranaka bila ta, da se glavna pogodba i pod takovimi promienjenimi okolnostmi sklopiti ima (n. pr. ako je jedan kontrahent pao pod stečaj ili ako je proglašen sudno ruzmetnikom, jer se tad ima uzeti, da stranka nebi bila se obvezala na sklopljenje glavne pogodbe, da je predvidjeti mogla, da će se odnošaji tako promieniti).

b) Izpunjenje obećanja preduzetog predugovorom treba iskati najdulje u godinu dana poslje roka ugovorena, inače je pravo ovo prestalo. Rok ovaj nije pako vrieme zastare, već zakoniti prekluzivni termin.[1]

O odrečenju prigovora.

§. 937. Ako se tko u obće i bez naročitoga označenja odreče prigovora proti valjanosti pogodbe, takova odreka ne ima krieposti.

U ovom §-u izrečeno je pravno načelo, da obćenite odreke svakoga prigovora proti valjanosti pogodbe mjesta ne ima, već da mora tko se hoće odreći kojeg po zakonu na temelju odnosne pogodbe pristojećeg mu prava, naročito, jasno i ozbiljno izjaviti, kojeg prava se odriče.

Obćenite odreke prigovora dozvoljene su samo ondje, gdje ih zakon izrično dopušta, kao što u §-u 929. o. g. z., da se može tko izriekom odreći jamstva ili u §. 935. o. g. z., da može se odreći prava napadati ugovor radi prikrate preko polovice prave vriednosti.

Iz ustanova §. 937. sliedi pako da se ne može n. pr. obćenita izjava najmodavca „da neće stan nikad odpoviedati“ smatrati odreknućem prava na odpovied stana.[2]

Dosljedno tomu ne ima nikakve obvezatne moći ni očitovanje najmodavca, „da neće stan odpoviedati dok najmoprimac živi“ te se ne može smatrati, da najmovna pogodba trajati ima do smrti najmoprimca.[3]

---

[1] Unger Sistem II. str. 277.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. siečnja 1877. br. 12360. Ger. Halle br. 43.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. prosinca 1861. br. 8377. G. U. br. 1444.

Digitized by Google

Poglavje osamnaesto.

O darovanjih.

Darovanje.

§. 938. Pogodba, kojom se kakova stvar daje komu bez plaće, zove se darovanje.

Na koliko odrečenje kakovo jest darovanje.

§. 939. Tko se odreče kakovog prava, kojemu se nada, ili koje mu je zaista pripalo, ili koje je dvojbeno, a ne preda ga uredno drugomu, ili ga ne odpusti obvezanoj osobi s njezininim privoljenjem; taj se ne smatra da je darodavac (darovnik).

Darovanja nisu institucije Iustinianove u rimskom pravu smatrale za obligacije, već samo za način stečenja prava vlastničtva. Kasnije došlo je u običaj, da su se darovanja uvrstila medju obligacije, jer se darovanjem bez tradicije ne stiče nikakovo pravo vlastničtva, te jer može predmetom darovanja biti ne samo ustup prava vlastničtva, već i pribava drugih svtarnih prava, a i obećanje samo obligatornih prava.

Nu pošto predmetom obligacije nisu uviek strogo obligatorna prava, te pošto se u obće darovanje ne može smatrati samo za posebni opredieljeni pravni posao, kao što kupoprodaja, zamjena, zajam itd., već se ukazuje u različitih formah, a može se realizirati i različitimi čini, ponapose pako što može darovanje proizročiti promjenu u svih imovinskih odnošenjih, a ne stoji s nijednim pravnom uredbom u osobitom savezu, — to su noviji pravoslovci nauku o darovanju uvrstili u obćeniti dio privatnog prava.[1]

Naš gradjanski zakonik je na podlogu iztočno galičkog zakonika i pruskog zemaljskog prava darovanja uvrstio medju obligacije, odnosno obligatorne pogodbe.

Pod darovanjem u širjem smislu (donatio) razumieva se pravni posao, odnosno čin onaj, po kojem vlastnik bezplatno drugomu daje stanovitu stvar svoju, koja je za ovoga (za upitnog drugoga) od imovinske koristi. Od ovog pojma darovanja valja razlikovati darovanje u užjem smislu, za koje se zahtieva osim sada navedenih potrebština i to, da odnosni pravni posao ima za posljedicu umaljenje već stečene imovine darodavca, te da je onaj, na korist kojeg je darovanje uzsliedilo (daropimac), sporazuman time, da dobije od njega (darodavca) stvar, koja mu (daroprimcu) je od imovinske koristi.

Darovanje u užjem smislu (u pravom smislu) može se dakle definirati kao pravni posao, sastojeći se u tom, da tko (darodavac, donator), žrtvujuć svoju vlastitu imovinu ili dio iste odnosno stanovitu svoju stvar u korist drugoga (daroprimca, donatora), njemu ju daje namjerom, da se on obogati (da mu pribavi imovinsku korist),

[1] Vidi o tom Ungera Sistem II. §. 95. str. 200. i 201. (opazka) i tamo citirane druge autore, zatim Kirchstettera str. 487. i Stubenraucha II. str. 287—288.

Digitized by Google

a ovaj ju prima istom namjerom. Darovanje je dakle pogodba, kojom tko drugomu daje bezplatno stvar svoju, čime se umanjuje imovina onoga, koji ju daje, a povećava imovina onoga, koji ju prima.[1]

Najbitnija oznaka darovanja jest, da je ono samo jednostrano obvezatno, da samo jedna stranka nešto obećaje ili prepušta a druga to prima.

Pod stvarju, koju rieč rabi §. 938. u svojoj netočnoj definiciji o darovanju, označiv darovanje pogodbom, kojom se kakova stvar komu daje bez plaće, razumieva se stvar u širjem smislu po ustanovi §-a 285. o. g. z., dakle obzirom na §. 298. o. g. z., i prava, kako se to jasno izpostavlja i iz ustanove §. 939. o. g. z., po kojoj se mogu darivati i prava time, što se tko odriče kojeg njemu pripadajućeg prava te ga ujedno preda uredno drugomu.[2]

Darovanje je ili darovanje medju živimi ili darovanje za slučaj smrti, kako se već pogodba izpuniti ima, ili sa života darodavca ili stopram nakon njegove smrti. U pogodbi za slučaj smrti u obće, i o njezinih potrebštinah, da se ona pogodbom smatrati ima, a ne samo zapisom, biti će govora kod tumačenja §-a 956. o. g. z.

Obzirom na spomenutu definiciju darovanja u pravom smislu i gledom na pojam njegov jesu bitne potrebštine darovanja ove:

1. Darovanje mora biti čin liberaliteta, t. j. čin nesebičnosti. Darodavac mora pribaviti daroprimcu imovinsku korist od svoje volje i bezplatno. Ne predleži s toga darovanje, ako je bio darodavac pravno obvezan predati daroprimcu odnosnu stvar, osniva li se ta obveza i samo na zakonu (kao n. pr. dati sinu opremu), a niti onda, ako tko komu daje svoju vlastitu stvar namjerom, da ga obvezuje na kakovu protučinitbu ili uslugu, ili da dobije proti primatelju tražbinu. Ali zato može se učinit darovanje i tako, da se nameće sa darom daroprimcu kakov teret (donatio sub modo), samo ne smije to biti teret takov, da usljed istoga ne ima daroprimac nikakovu imovinsku korist iz darovanja, t. j. teret ne smije biti takov, da bude daroprimac za izpunjenje nametnute mu obveze samo darovanom stvari naplaćen.

2. Darovanjem mora darodavac pribaviti daroprimcu imovinsku korist od svoje vlastite imovine tako, da se darom mora umanjiti vlastita imovina darodavca. Darodavac bo ima obdarenom žrtvovanjem svoje vlastite imovine ili diela iste namaknuti novčanu korist. Time pako nastaje obdarenik bogatiji a darodavac siromašniji. Nije s toga darovanje, ako tko propusti priliku da umnoži svoju vlastitu imovinu u korist drugoga, a ne namakne mu nikakve koristi iz svoje već stečene vlastite imovine. N. pr., ako oporučni nasljednik propusti na temelju oporuke nasljedno očitovati se na poziv suda (što se smatra za muče odrečenje od oporučnog nasljedstva) samo zato, da može zakoniti nasljednik ostavnikov do nasljedstva doći.

3. Potrebno je da se daroprimac obogati, t. j. da bude darom njegova imovina povećana. Nije s toga nikakovo darovanje, ako tko pristupi za dužnika kao jamac prema vjerovniku njegovu, jer se time samo osigura i utvrdjuje pravo što no imade vjerovnik zahtievati proti dužniku, ne namakne mu se pako nikakova nova imovinska korist, t. j. ne povećava mu se u ničem njegova imovina.

4. Darodavac mora postupati nakanom od svoje volje obogatiti daroprimca, t. j. mora imati animus donandi. Darovanje bo mora se pokazati kao čin dobrohotnosti i blagonarnosti (darežljivosti, beneficium, libertas).

---

[1] Vidi o tom Ungera, Sistem II. §. 95. str. 199., Stubenrauch II. str. 188. i Kirchstettera str. 486.

[2] Kirchstetter str. 486., opazka 2. i Ofner sjedničk zapisnik o viećanju dvorskog c. kr. zakonotvornog povjerenstva ob osnovi obćeg austr. gradj. zak. II. str. 24. §§. 50—51.

Digitized by Google

Zato se ne može smatrati darovanjem, ako vlastnik ostavlja vlastitu svoju stvar, koju onda drugi si prisvoji, a ona mu nije predana po vlastniku; ili ako je treći tko stekao imovinsku korist što navlaš nije dotičnik, kojemu je na odnosnu stvar pravo pristojalo, ovo svoje pravo izvršivao već pustio da zastaruje, bilo to i znajući, da će time odnosnom trećemu namaknuti imovinsku korist. Napokon ne predleži ni onda darovanje, ako je tko hotomice prodavaocu za kupljenu stvar platio veću kupovninu nego što kupljena stvar vriedi, ne zato da se prodavaoc viškom kupovnine obogati, već samo zato, što je upitnu stvar neobhodno nuždno trebao. Zato se i nagoda po §-u 1380. o. g. z. smatra samo za posao uz plaću, jer time, što se tko nagodom odriče svoga prava, ne ukazuje se protivniku nikakova libertas, već se to čini samo radi nesigurnosti izlazka parnice same, a da se prištede i troškovi parbeni.[1]

5. Konačno mora daroprimac primiti darovanje (prihvatiti darovno obećanje), jer inače ne nastaje gledom na propis §-a 861. o. g. z. nikakova pogodba. Nepredleži dakle darovanje, ako tko treći za dužnika animo donandi plati dug, dok dužnik to ne sazna i na to ne pristaje.

U definiciji o darovanju u §-u 938. o. g. z., koja je u obće manjkava, nije, istina, ova potrebština sadržana, ali izražena je u §. 939. o. g. z., koji ne smatra, da je onaj darodavac, tko se odriče kakovog prava, kojemu se nada, ili koje mu je zaista pripalo, a ne preda ga uredno drugomu, ili ga ne odpusti s njegovom privoljom. Posve je pako jasno izražena ova potrebština u §-u 956. o. g. z., po kojoj se onda samo darovanje smatrati ima kao pogodba, ako je obdarenik primio darovanje. Pošto je svako darovanje prenos imovine, to može biti toliko načina darovanja, koliko ima i načina prenosa imovine.

Darovanje može dakle poslјediti na ove načine:

a) Prenosom kojega prava darodavca na daroprimca. Pravo ovo može biti stvarno (pravo vlastničtva ili jus in re aliena), ili osobno pravo (tražbina), u kojem potonjem slučaju može darovanje poslјediti i ustupom (cessijom).

b) Napustom kojeg prava po darodavcu u korist daroprimca; n. pr napustom kojeg stvarnog prava u korist daroprimca ili odrekom kojega prava za stran darodavca kao vjerovnika prama daroprimcu kao dužniku u korist ovoga, t. j. odpustom duga.

c) Obligatornom obvezom darodavca (obligando) kojom doroprimac prama darodavcu zadobije tražbinu; u kojem slučaju predleži obligatorna pogodba. obećanje na ime darovanja t. j. obećanje, koje u sebi sadržava darovanje, te kojeg je causa (namjera darodavca) učiniti darovanje. Obećanje ovo dakle ne može se smatrati samo za obećanje u buduće učiniti darovanje (pactum de contrahendo). Tako je obećanje darovanja i obećanje miraza od strane osobe, koja nije po zakonu obvezana miraza dati.[2]

Isto tako je obećanje darovanja, obećanje učinjeno obezčašćenoj ženi po otcu njezinog nezakonitog djeteta, da će joj dati stanovitu svotu novaca u slučaju, da se za drugoga uda.[3]

Obvezatno je i obećanje darovanja, ako je gospodar sluge, koji je diete treće osobe prevozio, otcu toga djeteta učinio obećanje da će platiti trošak liečenja, ako se njegov za taj čin kazneno progonjeni sluga, proglasi nekrivim.[4]

---

[1] Stubenrauch II. str. 289. točka d)

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. veljače 1884. Gellerov Centralbl. II. br. 214.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. studena 1868. G. U. 3577.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. ožujka 1858. G. U. 519.

Digitized by Google

Darovanje nagradno.

§. 940. Sućnost darovanja ostaje ista, ma darovanje to bilo učinjeno iz priznanja; ili radi zasluga obdarenoga; ili kao osobita njegova nagrada, samo ako obdarenik nije od prije imao na to kakovog prava tužbenog.

§. 941. Ako je obdarenik imao tužbeno pravo na nagradu radi toga, jer ova medju strankami bijaše jur ugovorena ili zakonom propisana; posao prestaje biti darovanje, i smatra se kao pogodba za plaću.

Darovanje zamjenito.

§. 942. Ako su darovanja bila prije ugovorena na takov način, da darovnik zamjenito ima biti obdaren, tad u cielosti ne nastaje nikakovo pravo darovanje, nego samo u obziru veće vriednosti.

U §§-ih 940—942. sadržane su pojedine vrsti darovanja.

Glavne su vrsti darovanja: 1. Darovanje nagradno (donatio remuneratoria). 2. Darovanje zamjenito (donatio reciproca, donatio mutua). 3. Darovanje sadržano u drugom pravnom poslu (negotium mixtum cum donatione). 4. Darovanje sa stanovitim teretom (sa nalogom, donatio sub modo).

O darovanju nagradnom govore §§. 940. i 941., a o darovanju zamjenitom sadržani su propisi u §-u 942. O ostalih gorenavedenih vrstih darovanja ne ima posebnih propisa, ali se ti dadu izvoditi iz općenitih ustanova o darovanju u savezu sa općenitimi ustanovami o pogodbah.

1. Darovanjem nagradnim, smatra se darovanje takovo, koje je učinjeno po darodavcu nakanom, da obdarenoga naplati (da ga nagradi) za učinjeno mu dobročinstvo ili uslugu (remunerando animo, remunerationis causa). Predpostavlja se pako u takovu slučaju, da nije bio darodavac pravno obvezan nagraditi učinjenu mu po obdarenom uslugu, t. j. da obdareni nije od njega imao nikakova pravo tražiti, da mu učinjenu uslugu naplati, odnosno da nije imao nikakvo tužbeno pravo proti njemu. Da se dakle o darovanju govoriti može, ne smije primatelj dara niti po osobitih zakonskih propisih (kao u slučajevih §§. 391, 403, 1004. i 1163. o. g. z.) ili po ugovoru utanačenom sa daradavcem imati nikakovo pravo na nagradu. Prenos bo imovine (odnosno stvarih vlastite imovine) darodavca na daroprimca mora biti uviek dobrovoljni bezplatni, na nikakvu obvezu ne temeljeći se čin, kojemu ima biti jedino motiv zahvalnost ili priznanje za učinjena dobročinstva ili usluge. Ako je dakle usluga, koja se hoće darovanjem nagraditi takova, za koju se obično daje plaća, ali koja nije bila izrično ugovorena, tad se za takovu uslugu dana nagrada smatrati ima samo onda darovanjem, ako je nakana darodavca bila sama ta, da nagradom ovom pokazuje prama obdarenom svoju zahvalnost i osobito priznanje. Ovaj animus donandi mora pako biti jasno vidljiv, jer se u protivnom slučaju uzeti mora, da je dotičnik, koji je dao nagradu onomu, koji mu je učinio kakovu uslugu, to učinio animo solvendi.

Bitna je zatim potrebština da se darodavac nije nalazio u bludnji glede motiva (uzroka, svrhe) učinjenoga darovanja, t. j. da je htio učiniti darovanje samo zato, što je po pometnji mislio, da mu je obdareni učinio kakovo dobročinstvo ili kakovu uslugu, a kasnije se uvjerio, da mu to učinio nije. Po §-u 901. o. g. z., istina, ne ima uzrok ili svrha, radi koje su stranke pogodbu sklopile, osim ako su uzrok ili svrhu izrično ustanovile kao uvjet, nikakova upliva na valjanost pogodbe. Ali to valja samo za po-

Digitized by Google

godbe uz plaću; za pogodbe bezplatne imaju se uporabiti propisi, ustanovljeni za razredbu posljedne volje, na ime oni, sadržani u §-u 572. o. g. z.. po kojih nije razredba posliedne volje tvrda, ako se je volja oporučiteljeva oslanjala jedino i samo na krivi uzrok. Ako se dakle dokazati može, da darodavac nebi nikako učinio bio darovanje, da nije bio u bludnji glede tobožnje po daroprimcu učinjene mu usluge, tad se može darovanje takovo opozvati, odnosno darovanje napadati kao nevaljano.

Darovanje nagradno prosudjuje se u svih ostalih slučajevih po općenitih propisih izdanih za darovanje u obće, pa se zato i darovanje nagradno može poreći ako je obdarenik krivac kakove grube neharnosti prama darodavcu.[1]

2. Pod darovanjem zamjenitim (donatio reciproca) razumieva se darovanje, koje obdareni čini darodavcu zato, što ga je obdario. Obdareni valja da čini i ovo darovanje animo donandi, t. j. iz zahvalnosti ili priznanja, ali može motiv tomu uzvratnom darovanju biti i samo predhodeće darovanje. Ako je pako prvi darodavac svoje darovanje ovisnim učinio o uzvratnom darovanju sa strane obdarenoga, odnosno ugovorio sa daroprimcem, da mu ima dati za učinjeno mu darovanje sa svoje strane dar, tada se ovaj pravni posao u cielosti ne može smatrati više darovnom pogodbom nego zamjenbenom pogodbom, a darovanjem samo u pogledu veće vriednosti, koju je jedan od daroprimaca više dobio od drugoga.

3. Darovanje, koje je sadržano u drugom pravnom poslu te s ovim u svezi stoji (negotium mixtum cum donationis) postoji, ako u kojoj obligatornoj pogodbi jedna strana animo donandi više daje nego što vriedi pogodbena činitba, koju je druga strana obavila. Tako n. pr. je sa kupoprodajnom pogodbom spojeno darovanje, ako kupac od prodavaoca za kupljenu stvar veću kupovninu izplaćuje nego što kupljena stvar vriedi s nakanom, da prodavaocu višak kupovnine daruje; ili pako, ako se kupac odriče prema prodavaocu donationis causa prava tražiti jamstvo od prodavaoca za pravne ili fizične nedostatke kupljene stvari. Isto tako postoji djelomično darovanje, ako tko stvar koju za nerazmjerno visoku zakupninu ili najamninu uzme u uporabu, s nakanom da višak od običnog iznosa zakupnine ili najamnine daruje uporabodavcu; ili ako tko utanači zajmovnu pogodbu tako, da mu ima zajmoprimac manju svotu povratiti, nego što ju je primio.

Nu u svih ovih slučajevih valja na to paziti, da nije samo prividno ugovorena ciena u obće ili u manjem iznosu, nego što vriedi stvar primljena kao predmet pogodbene činitbe (što često biva kod kupoprodajne pogodbe, osobito medju supruzi, koja se po pravoj svojoj naravi, jer je samo prividno ugovorena kupovna ciena, ukazuje samo darovnim ugovorom). Takov pravni posao valja onda prosuditi po propisu §. 916. o. g. z.[2]

Konačno se može učiniti:

4. Darovanje s osobitim nalogom, koje ima izpuniti daroprimac (donatio sub modo). Darovanje takovo dobije s ovim teretom osobiti značaj. S jedne strane se daroprimac obogaćuje, jer dobije stvar, kojom se umnožava njegova imovina — u toliko dakle predleži pravo darovanje; — s druge strane pako preuzima primalac dara — koji inače darovanjem nikakovu obvezu ne prima — obvezu, koja po okolnostih opet izvorno umnoženu mu imovinu djelomično umanjuje. Nastaje dakle na takov način mješoviti pravni posao, koji se sastoji iz darovanja (donatio) i obveze (negotium).

U koliko je darovanje sub modo pravo darovanje, imadu se na isto uporabljivati općenita načela o darovanju. Mora se po tome i o takovom darovanju pismena izprava sastaviti, da se steče tužbeno pravo, ako je ono učinjeno samo u obliku obećana dara.

---

[1] Unger Sistem II. §. 99. str. 221—222.
[2] Unger Sistem II. §. 99. str. 223.

Digitized by Google

Može se nadalje i takovo darovanje opozvati iz istih onih razloga, kao i svako drugo darovanje. Ako se darovanje sub modo oporeče, prestaje i obveza daroprimca na izpunjenje naloga. Ako je u takovu slučaju daroprimac već nalog izpunio sasvim ili stranom, te imao troškova, vlastan je u odbitak staviti daroprimcu prigodom povratka dara sve troškove, što no ih je imao, te je dužan samo povratiti višak, kojim se je on istim darom obogatio, odnosno višak, koji sačinjava čisti njegov dobitak. Nalog sam skopčan s darovanjem može se sastojati: a) u činitbi prama samom darodavcu kao n. pr. u obvezi njega uzdržavati (koja se obveza često nameće daroprimcu kod darovanja nekretnina); b) u djelanju, koje ima daroprimac činiti trećemu; n. pr. trećoj stanovitoj osobi dati hranu ili uzdržanje u obće, — ili platiti dugove darodavca; c) u porabi dara za stanovitu svrhu, kao n. pr. stanovitu stvar kupiti, postaviti spomenik, na dar primljenu svotu izdati samo za znanstvena putovanja; d) u inom kakovom ograničenju n. pr. u zabrani, da ne smije daroprimac darovanu mu stvar nikako ili ne stanovitim osobam dalje predati, da ju ne smije otudjiti. Daroprimac, koji prima darovanje s nalogom (sub modo) mora izpuniti nalog, u koliko nije predmet istoga kakovo djelanje nedopušteno (protuzakonito ili nećudoredno), jer inače gubi darovanu mu stvar. Darodavac može pako daroprimca tužiti na izpunjenje naloga samo onda, ako ima sám od izpunjenja istoga kakov interes. Pravo takovoj tužbi pako ne pripada kontrahentu, ako se nalog tiče djelanja u korist treće osobe; a to pravo ne pripada ni samoj dotičnoj trećoj osobi. osim da je ona sama učestvovala kod pogodbe, te se sama od daroprimca izpunjenje odnosnog naloga obećati dala. U svakom pako slučaju može darodavac, ako se nalog ne izpuni, tražiti ukinuće darovne pogodbe i povratak darovane stvari.

Ako je daroprimcu postalo nemoguće izpuniti nalog usljed slučaja, a da se ne može njemu prepisivati nikakova krivnja, ne može darodavac tražiti ukinuće darovne pogodbe i povratak dara.

Preporno je medju komentatori, da li se ima smatrati darovna pogodba bezkriepostnom, ako je izpunjenje naloga bilo nemoguće već u času učinjenog samog darovanja.

Nekoji tvrde, da ima darodavaoc povratiti primljenu stvar samo onda, ako nije darodavcu poznata bila nemogućnost izpunjenja naloga u času učinjenog darovanja, ako je pako njemu to onda poznato bilo, da darovna pogodba stoji,[1] pozivajuć se u podkriepu ove svoje tvrdnje na ustanovu §. 1174. o. g. z. Drugi su pako toga mnienja, da nije darovna pogodba tvrda u svakom slučaju, kada nije izpunjenje naloga moguće bilo već u času sklopljene darovne pogodbe.[2]

Mi se slažemo s ovim posliednjem mnienjem, jer ga držimo opravdanim sa ustanovami §§. 709. i 898. o. g. z.

Ako je darovanju pridodan uvjet ili ustanovljeno vrieme, kada se ima ono učiniti, imadu se uporabiti propisi §§, 897—900. o. g. z.

Forma darovne pogodbe.

943. Iz darovne pogodbe, koja je učinjena samo ustmeno bez prave predaje darovane stvari, daroprimac ne zadobiva nikakova tužbenog prava. Ovo pravo treba da je na pismenoj izpravi osnovano.

U §-u 883. o. g. z. kaže zakon, da se pogodba učiniti može ustmeno ili pismeno, pred sudom ili izvan suda, te da osim u slučajevih u zakonu ustanovljenih ova različnost u načinu (formi) ne čini u obziru obveze nikakve razlike.

---

[1] Unger Sistem II. §. 99. str. 228.
[2] Stubenrauch II. str. 292.

Digitized by Google

Jednu od ovih, u ovom §-u već predvidjenih zakonskih iznimaka, sadržaje §. 943. o. g. z., koji izriče, da iz darovne pogodbe, koja je učinjena samo ustmeno bez prave predaje darovne stvari, daroprimac ne zadobiva nikakvog tužbenog prava; ovo pravo treba da je na pismenoj izpravi osnovano, t. j. da je o darovnoj pogodbi sastavljena pismena izprava.

Razlikuje dakle zakon u §. 943. o. g. z. darovne pogodbe učinjene uz podjedno obavljene prave predaje darovane stvari, i darovne pogodbe kod kojih se odmah darovana stvar daroprimcu ne preda, (darovna obećanja prihvaćena, po onomu kojemu je dar namienjen). Za prve darovne pogodbe ne traži zakon pismeni sastavak, za posliednje pako zahtieva, da su na pismo stavljene, da daroprimac zadobije tužbeno pravo.

Ograničenje ovo slobodne volje ugovarajućih stranaka osniva se na rimskom pravu.[1] Već ono je ustanovilo stanovita ograničenja za darovanja, koja su se ograničenja sastojala bud u stanovitoj tegotnijoj formi, koje su se stranke držati morale kod darovanja, bud u zabrani darovanja izmedju stanovitih osoba (n. pr. bračnih drugova), napokon u pravu opoziva darovanja.

Uzrok tim ograničenjem kod darovanja bio je taj, da ne budu neuki ljudi oštećeni u svom pravu hinbenim nagovaranjem na darovanja po sebičnih osobah, ili da se lahkoumni ljudi neprenagle nesmotreno na darovanje. Iz ovih razloga ponajglav nije primljeno je i u austr. gradj. zakoniku ograničenje, da ustmene darovne pogodbe, kod kojih ne sliedi podjedno predaja darovane stvari, ne daju nikakvo tužbeno pravo, jer se je držalo da stranke, koje sklapaju pismenu pogodbu, više vremena imadu za razmišljavanje, te se neće tako lahko koja zavesti dati na prenagljeno lahkoumno darovanje; a i iz obzira narodno gospodarstvenih razloga, da se što više zaprieči ciepanje zemljišta.[2]

Obzirom na to, što se u §. 943. o. g. z. rabi pojam stvari u širjem smislu, pa se pod stvarju razumievaju ne samo tjelesne stvari, već i prava, radja se pitanje, da li je za sve darovne pogodbe, koje imadu za predmet stvar (dakle i samo kakovo pravo), potreban, ako se stvar odmah činom darovanja ne preda daroprimcu, da utemeljuju tužbeno pravo, pismeni sastavak?

Odgovor na ovo pitanje zavisit će o vrsti darovne pogodbe, odnosno o predmetu darovanja.

Darovanje je uzsliedilo (donatio perficitur), ako je preduzet onaj pravni čin, kojim se realizira po darodavcu namjeravani bezplatni prenos imovine njegove (odnosno diela imovine ili pojedine vlastite njegove stvari) na daroprimca.

Po različitosti predmeta darovanja obavit će se ovo realiziranje na razni način: Tako obavom predaje stvari (tradicijom) neposredno u isti čas sa utanačenom darovnom pogodbom, ustupom (cesijom) i liberatornom pogodbom (odpustom duga), napokon i obligatornom darovnom pogodbom (darovnim obećanjem, Schenkungsversprechen). U očigled ovih različitih vrstih darovanja može se postaviti općenito pravilo, da valja o darovanju sastaviti, obzirom na propis §. 943. o. g. z., uviek pismeni sastavak, da ono utemeljuje tužbeno pravo, ako obligatorno obećanje i izpunjenje njegovo u isti čas ne usliedi.

Morat će se dakle u svakom slučaju, da darovanje utemeljuje tužbeno pravo za daroprimca, ako se utanačuje samo obligatorna darovna pogodba, t. j., ako se čini samo darovno obećanje (očituje, da se daruje koja stvar, a ova podjedno ne predaje daroprimcu) te ovo obećanje po daroprimcu prihvaća, učiniti o takovom darovanju pismeni sastavak.

---

[1] Vidi lex Cincia de donis et numeribus.

[2] Vidi o tom i sjednički zapisnik od 18. veljače 1805. c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču ob osnovi obć. gradj. zak. Ofner II. §. 59. str. 29.

*

Digitized by Google

Kako mora darovna pogodba sastavljena biti u ostalih gorenavedenih vrstih darovanja, na ime kod darovanja tradicijom, ustupom (cessiom) i odpustom duga, govorit ćemo ovdje redom.

1. Darovanja tradicijom, t. j. darovanja, koja se sastoje iz neposrednog prenosa tjelesne stvari od darodavca na daroprimca, mogu se uviek samo ustmeno sklopiti, jer se ovdje obligatorno obećanje i izpunjenje pogodbe sudara u isti čas, te darovanje odmah predajom darovane stvari perfektom postaje.

Preporno je jedino na koji način da se ima tradicija obaviti, da li samo predajom iz ruke u ruku (§. 426. o. g. z.), odnosno kod stvarih, koje se ne mogu predati iz ruke u ruku, simboličkom predajom (§. 427. o. g. z.), ili pako, da li zakon dopušta i kod darovanja tjelesnih stvari predaju očitovanjem (§. 428. o. g. z.), naime tako, da darodavac izjavi izrazito ili muče na dokazivi način svoju volju, da prepušta stvar daroprimcu, u čije će ju ime on (darodavac), odsele držati (constitum pessessorium), ili tako da darodavac izjavi svoju volju, neka daroprimac stvar, koju je dosele držao, recimo u najmu ili u posudbeno ime, od sele posjeduje kao vlastnik (traditio brevi manu).

U §-u 943. o. g. z. se izrično kaže, da daroprimac zadobiva iz darovne pogodbe, koja je učinjena samo ustmeno, tužbeno pravo, ako je učinjena sa „pravom" predajom darovne stvari. Pod pravom predajom mogao je zakon samo razumievati faktičnu ili tjelesnu predaju po običem znamenovanju rieči „predaje", koje je htio ovdje upotriebiti, označiv predaju „pravom" predajom, jer inače ne bi bilo imalo smisla zašto je zakon dodao rieči predaji rieč prava. Zahtieva dakle zakon kod darovanja (iznimno od ustanove §. 428. o. g. z.) samo tjelesnu predaju, t. j. predaju iz vlasti darodavca u vlast daroprimca, odnosno predaju iz pravne sfere prvoga u pravnu sferu drugoga, ili drugimi riečmi, zakon zahtieva, da je posliedila u pogledu darovane stvari faktična promjena posjeda. Po tom pristajemo mi uz mišljenje onih, koji tvrde, da predaja ustmenim očitovanjem po §. 428. o. g. z. (constitutum possessorium) nije dovoljna kod darovanja, da ono utemeljuje tužbeno pravo; za taj slučaj valja da je sklopljena pismena darovna pogodba.[1]

U pogledu predaje putem tradicije brevi manu ne izjavljuje se nijedan od komentatora jasno, da li je ona kod darovnih pogodba dovoljna ili nije. Većina čini se da drži, da je ova dovoljna, jer kod tradicije brevi manu ne drži darodavac stvar u svojoj moći, već se ona nalazi u detenciji darodavca. Mi držimo pako, da i ova tradicija iz istog gorenavedenog verbalnog tumačenja §-a 943. a i gledom na ratio legis dovoljna nije da ustmena darovna pogodba utemeljuje tužbeno pravo za daroprimca.[2]

Pošto pako zakon u §-u 943. o. g. z. pod stvarju ne razumieva samo tjelesne stvari, vec i prava, nastaje dalnje pitanje, kako će se prava predati, koja se ne mogu predati iz ruke u ruku; da li se mora uviek sastaviti pismeni sastavak o darovanju kakova prava?

Na to valja odgovoriti, da §. 943. o. g. z. ima samo pred očima u konačnoj stavci, u kojoj govori o pismenom sastavku darovne pogodbe, darovno obećanje, t. j. takovu pogodbu darovnu, koja ima za predmet stvar, koja se ujedno sa sklopljenjem darovne

[1] Vidi o tom mnienje Gellerovo u Centralblattu VII. str. 159. i mnienje Ofnera u Centrbl. VI. str. 643., te protivno mnienje zastupano po Franklu u istom Centralblattu VII. str. 252., vidi i rješitbu vrh. suda u Beču od 20. studena 1889. br. 10658. Jur. Bl. 15. i Gellerov Centralblatt br. VIII. br. 102. str. 101.

[2] Ovo mnienje izvadjamo iz zapisnika o viećanju c. kr. zakonotvornog povjerenstva u Beču od 18. veljače 1805., Ofner II. str. 29. Komentatori ovo pitanje ne razpravljaju. Stubenrauch (II. str. 294.) čini se da dopušta i kod darovanja način predaje putem constituma possessoriuma i tradicije brevi manu. jer i ove nabraja kao vrsti predaje kod darovanja, ali bez ikakvog obrazloženja.

Digitized by Google

pogodbe ne preda daroprimcu, jer u svakom slučaju, kadą se stvar preda. je darovna pogodba perfektnom postala.

Može se dakle i perfektna darovna pogodba ustmeno sklopiti i o pravu, koje je takove naravi da se može predati, a da zato ne treba pismene izprave, kao što su ta sva prava, koja se ne stiču upisom u gruntovne knjige. Za ova potonja pako je svakako potrebno, da bude ne samo sastavljeno pismeno uknjižbeno očitovanje, već formalna darovna pogodba, jer se na temelju jednostavnog očitovanja ne mogu steći stvarna prava gruntovnim unosom, pošto §. 81. grunt. reda pod točkom b izrično propisuje, da u privatnoj izpravi, da bude na temelju iste moguće obaviti uknjižbu, naznačen biti mora pravni posao, na temelju kojega treba da se obavi uknjižba.

Na prava, koja se ne mogu predati, jer u obće nisu prikladna za predaju, t. j. na prava ona, kod kojih ne ima prave razlike izmedju obećanja i izpunjenja, već oboje u jednom činu postoji, — ne može se prema gore rečenom, uporabiti ustanova §. 943.[1]

2. Darovanje ustupom (cesijom). Ustup može se utanačiti ustmeno, u koliko nije predmetom ustupa tražbina, koja je gruntovno uknjižena, ili njom se ne dozvoljuje uknjižba u gruntovnici, u kojem slučaju valja i za ustup, obzirom na §. 81. grunt. reda, ono, što je gorenavedeno kod darovanja stvarnih prava. Samo, ako je ustup utemeljen na obligatornoj darovnoj pogodbi, t. j. ako je prije faktičnog ustupa tražbine, darovanje iste (tražbine) ugovorom zajamčeno, pada i takova darovna pogodba pod ustanovu §. 943. o. g. z. pa mora i o takvom darovnom obećanju sastavljena biti pismena izprava da utemeljuje tužbeno pravo za daroprimca. U svakom drugom slučaju ne može se obzirom na gorerečenoga za prava, koja nisu prikladna za predaju, uporabiti ustanova §-a 943. o. g. z. na ustup. Prenos tražbine bo razlikuje se o prenosu stvari, koje samo ima pred očima ustanova §. 943. o. g. z. Za ustup tražbine je pogodba sama dovoljna, bila ona ustmeno ili pismeno sklopljena (§. 1395. o. g. z.), te vlastničtvo tražbina prelazi kod ustupa, bio ovaj sklopljen uz plaću ili bez plaće, na primalca ustupljene tražbine (§. 1392. o. g. z.) već samim činom sklopljenja ustupne pogodbe; nasuprot je kod prenosa stvari, pogodba samo naslov za stečenje prava (§. 424. i 425. o. g. z.), dočim stečenje same stvari poslieduje istom predajom.[2]

3. Odpust duga (liberatorna pogodba), t. j. odreka prava, štono pripada vjerovniku proti dužniku, na korist dužnika, kojom se ukida obveza dužnika prama vjerovniku (§. 1444. o. g. z.)., odnosno napuštenje prava pripadajućeg darodavcu u korist daroprimca, postaje time perfektno, što je preduzet čin, koji uzrokuje napuštenje prava. Odpust duga je po tome takodjer pravo takovo kod kojeg predaja nije moguća; ne proteže se s toga ni na njega ustanova §. 943. o. g. z. Odpust duga dakle, ako se i sastoji samo u ustmenom očitovanju, uzrokuje odmah i neposredno pravni učinak, sastojeći se u utrnuću tražbine darodavca prama daroprimcu, koji je učinak darodavac i htio postići. Zato ne treba, da bude odpust duga, da zadobiva tužbeno pravo onaj, u korist kojega je učinjen, osnovan na pismenoj izpravi.[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. kolovoza 1872. br. 7577. G. U. 4862.

[2] Vidi Hasenöhrl II. §. 73. str. 184. i tamo u opazki 71. citirana protivna mnienja; vidi i rješitbu vrh. suda u Beču od 9. siečnja 1890. br. 14922. ex 1889. Centralblatt br. 80. od god. 1890., koja je gornjeg nazora.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. listopada 1857., 31, srpnja 1861., 6. svibnja 1868., 18. travnja 1872., 8. kolovoza 1872., 5. travnja 1876. i 20. listopada 1880. G. U. 445., 1362., 3061., 4581., 4682., 6090. i 8799. te Spruchrepertorium br. 15. Čitaj o tom Hasenöhrla II. str. 571—573.; Kirchstettera str. 489. opazka 3. te i Ungera Sistem II. §. 96. str. 204—206., koji se u tom pitanju razilaze. Najjasnija i po našem mnienju najopravdanija je u tom pogledu motivacija rješitbe vrh. suda u Beču od 9. kolovoza 1882. br. 7577. G. U. 4682., na kojoj smo mi utemeljili gorenavedeno naše tumačenje.

Digitized by Google

Za valjanost darovne pogodbe, koja se po §-u 943. o. g. z. pismeno sklopiti ima da zadobiva daroprimac tužbeno pravo, zahtieva se po zakonu od 25. srpnja 1871. br. 76. d. z. l. u svih pokrajinah zastupanih u carevinskom vieću osim u Salcburžkoj, Bukovini i u njemačkom Tirolu, da je o njih sastavljena bilježnička izprava. U nas je dovoljno, da je pismena darovna pogodba providjena sa potrebštinami, koji traži gradjanski parbeni postupnik za valjanost izprave da pruža podpuni dokaz. Samo kad valja na temelju darovne izprave izhoditi gruntovni prenos, t. j., ako ima za predmet stvarna prava, koja se stiču jedino uknjižbom u gruntovnici, mora izprava imati sve formalne potrebštine, koje propisuje §. 82. grunt. reda.

Konačno valja još opaziti, da, ako nije darovna pogodba, za koju traži §. 943. o. g. z. pismeni sastavak, pismeno sklopljena, ne postaje time još darovanje samo po sebi nevaljano, jer pismenog sastavka treba samo, ako hoće daroprimac pravo svoje tužbom potjerati. Odtuda sliedi, da darodavac, koji je na temelju ustmene darovne pogodbe, za koju §. 943. o. g. z. zahtieva pismeni sastavak, da utemeljuje tužbeno pravo za daroprimca, ipak svoje darovno obećanje izpunio, ne može više dar natrag zahtjevati, tobož što je darovna pogodba ništetna, jer nije bila pismeno sklopljena (§. 1432. o. g. z.).[1]

i mjera darovanja.

§. 944. Vlastnik neograničeni, ako pazi na propise zakonite, može razpoklanjati i svukoliku svoju imovinu. Ali pogodba, kojom se dariva buduća imovina, valja onda samo, ako ne prelazi polovinu reče imovine.

Ne samo pojedini imovinski predmeti, stvari i prava, mogu biti predmetom darovanja, već može to biti i imovina darodavca u cielosti (universitatis donatio). Darovanje ovo može biti ili takovo, koje obuzima cielu imovinu darodavca (donatio omnium bonorum), ili pako, koje ima za predmet samo alikvotni dio imovine njegove.

Može nadalje u jednom i u drugom slučaju darovanje učinjeno biti ili uz priuzdržaj uživanja na korist darodavca ili uz dužnost, da daroprimac mu pružiti ima uzdržavanje budi u naravi, ili da mu plati u tu svrhu godišnji stanoviti iznos, ili pako uz dužnost, da daroprimac ima namiriti vjerovnike darodavca, napokon uz priuzdržaj da se stanovite stvari imadu izlučiti iz darovane imovine. Kod darovanja ciele imovine drži se, da je darovana samo sadašnja a ne i buduća imovina. Nadalje razumieva se kod darovanja ciele imovine ili alikvotnog diela iste u dvojbi pod imovinom samo imovina u užjem smislu, dakle ono, što se po odbitku dugova, obstojećih za vrieme učinjenog darovanja, izpostavlja kao čista aktivna imovina. Darodavac dakle, koji darovno obećanje dobrovoljno ili usljed sudbene osude izpunjuje, je ovlašten iznos dugova, koji se izpostavlja za vrieme učinjenog darovanja od imovine, što no daruje, odmah odbiti. Ako je svu svoju imovinu predao daroprimcu bez da je dugove odbio, ovlašten je natrag zahtievati ono. što je previše platio, t. j. iznos onaj, koji sačinjavaju ukupno upitni dugovi njegovi. Ovaj višak bo drži daroprimac sine causa, što je daroprimcu bludnjom više dao, nego što je bio dužan dati, pa je s toga u takovu slučaju proti daroprimcu dopustljiva condictio sine causa ili condictio in debiti.[2]

---

[1] Stubenrach II. str. 295.

[2] Unger Sistem II. §. 97. str. 209. Pitanje ovo je pako preporno. Savignij na str. 137., a s njim i drugi, drže, da u takovu slučaju postoji mučeća pogodba, kojom se je obdareni, komu je predana imovina darodavca, a da nisu izlučeni dugovi, obvezao na platež svih dugova. Ova predpostava, koja je prihvaćena u rimskom pravu za uzčuvanje prava vjerovnika, nije pako potrebna po austr. gradj. zak., obzirom na ustanovu istoga sadržana u §-u 953. o. g. z.

Digitized by Google

Ako je darodavac izrazito cielu svoju imovinu bez odbitka dugova (dakle takozvanu bruto imovinu) darivao tada leži u ovom darovanju kao sa strane darodavca tako i sa strane daroprimca „dolus"; a ovim darovanjem prikraćenim vjerovnikom pristoji pravno sredstvo §. 953. o. g. z. (actio Paulania); t. j. oni mogu napadati darovanje u iznosu, u kojem su prikraćeni, te zahtievati, da se darovane stvari do toga iznosa upotriebe za namirenje njihovih tražbina, odnosno tražiti, da se povrati od dara toliko, koliko je dostatno da se njihove tražbine namire. Ako je darodavac samo alikvotni dio imovine svoje darovnom pogodbom preneo na daroprimca, a ostala mu je još tolika imovina, da može namiriti vjerovnike, ili pako, ako je on iz ciele svoje imovine izuzeo pojedine stvari u vriednosti tolikoj, koja je dostatna, da se namire tražbine njegovih vjerovnika, onda ne pristoji vjerovnikom pravo tužbe po §-u 953. o. g. z.

Darovanje ciele imovine ili alikvotnog diela iste, ne uzrokuje nikad universalnu successiju, mora se s toga svaka pojedina na darovanu imovinu spadajuća stvar ili za prenos prikladno pravo predati daroprimcu načinom navedenim u §. 943. (dakle tjelesne stvari tradicijom, tražbine cesijom, pravo uživanja prepuštanjem da se vrši). Darovanjem ciele imovine ne prestaje s toga darodavac biti dužnikom osobnih svojih vjerovnika, te se i zato imadu vjerovnici — jer imovina darodavca ne prelazi na daroprimca per universitatem — držati u pogledu svojih tražbina samo darodavca, u koliko ne postoje uvjeti §-a 953. o. g. z., u kojem slučaju se oni mogu, kako je već gore iztaknuto, držati i daroprimca.[1]

U rimskom pravu preporno pitanje, da li darodavac može i buduću svoju imovinu darovati, riešio je austr. gradj. zakon u §-u 944. o. g. z. jestno, ali pod ograničenjem, da pogodba takova, kojom se dariva buduća imovina, valja onda samo, ako ne prelazi polovinu rečene imovine.

Iz odnosne darovne pogodbe mora pako jasno biti, da je darodavac, koji je učinio darovanje u pogledu ciele svoje imovine, darovao i buduću imovinu. Zato u svakom slučaju, ako o tom nastaje dvojba, ima se pod cielom imovinom razumievati samo sadašnja imovina njegova, t. j. ona, koju imade u vrieme učinjenog darovanja (§. 915. o. g. z.).

Svako darovanje cjelokupne imovine, bilo samo sadašnje bilo i buduće, valja učiniti, da zadobije daroprimac tužbeno pravo, pismeno, jer se ovdje radi o darovanju imovine kao idealne jedinstvenosti svih imovinskih predmeta i odnošenja darodavca, kod kojih nije pako moguće da se obavi odmah u času darovanja i predaja svih ovih predmeta.

Isto valja za darovanje alikvotnog diela imovine, u koliko se taj alikvotni dio ne sastoji samo iz stvarih, koje se odmah u času učinjenog darovanja daroprimcu predati mogu.

Kod darovanja buduće imovine zadobiva daroprimac — jer ovdje prenos svih imovinskih predmeta absolutno moguć nije — na temelju pismeno učinjene darovne pogodbe pravo od darodavca zahtievati svaki put, kada ovaj steče kakovu imovinu, polovicu iste a ne ima čekati na smrt darodavca, te istom nakon njegove smrti tražiti, da mu se uruči, odnosno izda, polovica ostavine, jer bi inače predležalo darovanje za slučaj smrti, koju ne ima zakon u §-u 944. o. g. z. pred očima.[2]

Osobiti slučaj darovanje nastaje, ako tko ne daruje svoju vlastitu imovinu, koju je zadobio putem nasljedstva, t. j. koja mu je po nasljedstvu pripala. I u ovom slučaju ne utemeljuje se nikakova universalna successija, te nasljednik ne prestaje biti nasljednikom, ali valja ovdje analogno uporabiti posebne ustanove, koje su sadržane u §§. 1278—1283. o. g. z. o prodaji nasljedstva.[3]

---

[1] Unger, Sistem II. §. 97. str. 210—211.
[2] Stubenrauch II. str. 296.
[3] Unger, Sistem II. §. 87. str. 211.

Digitized by Google

Na koliko darovnik odgovara za darovanje.

§. 945. Tko znajući dariva tudju stvar i ovu okolnost zataji daroprimcu, odgovara za štetne posljedice.

O pitanju, da li i u koliko ima mjesta jamstva kod darovanja obstoji ciela literatura raznih mnienja.

Nekoji tvrde, da jamstvu u obće niti radi pravnih niti fizičnih nedostataka darovane stvari kod darovanja mjesta ne ima.[1]

Drugi razlikuju darovanje, koje posliedi odmah predajom darovane stvari iz ruke darodavca u ruke daroprimca, t. j. darovanje, koje se odmah izpunjuje, i darovanje, kojemu je predhodilo darovno obećanje prije nego je darovanje izpunjeno, t. j. obligatorna darovna pogodba bez podjedno obavljene predaje darovane stvari, pa dopuštaju samo da u ovom posliednjem slučaju mjesta ima jamstvu od strane darodavca prama daroprimcu, ali samo glede pravnih nedostataka stvari (evikciju).[2]

Treće mnienje opet razlikuje izmedju darovanja stanovite posebne (specialne) stvari (species) i darovanja stvari stanovitog roda (genus), te tvrde, da kod darovanja stanovite posebne (specialne) stvari ne ima mjesta jamstvu, ali da ovo nastupa, ako je predmet darovanja stvar stanovitog roda, u koliko treći tko odnosnu darovanu stvar dotičnog roda za sebe svojata; u kojem slučaju vele. da ima darodavac dati daroprimcu drugu stvar istog roda.

Razlikovanje izmedju darovanja, koje se odmah izpunjuje predajom stvari i darovnog obećanja (obligatorne darovne pogodbe) u pogledu jamstva, opravdava se time, što je u prvom slučaju darovna pogodba perfektna postala, jer je odmah izpunjena, dočim je darovno obećanje obligatorno obećanje, kojim postaje darodavac obvezan na temelju ovog svojeg obećanja, prihvaćenog po daroprimcu, ovomu predati darovanu stvar. Sama predaja darovane stvari na temelju takovog darovnog obligatornog obećanja ukazuje se s toga kao pravni posao uz plaću, jer se darodavac predajom stvari daroprimcu oslobadja obveze, koja je za njega nastala iz obligatornog darovnog obećanja.[3]

Mi držimo da §-om 945. o. g. z., gledom na obćenite ustanove o jamstvu, apsolutno ovako jamstvo izključeno nije, te prihvaćamo mnienje onih, koji tvrde, da ima mjesta kod darovanja jamstvu radi pravnih nedostataka darovane stvari (evikcija) a i radi fizičnih nedostataka. U ovom slučaju samo onda, ako je darodavac to jamstvo izrazito preuzeo, a u prvom slučaju, ne samo ako je izrično jamstvo preuzeo već i onda, ako se to jamstvo jasno izpostavlja iz darovne pogodbe, t. j. ako ne ima iz sadržaja i smisla iste nikakve dvojbe, da je to jamstvo preuzeo (muče očitovanje). Ovo će potonje biti onda, ako je darodavac stvar tudju, za koju je znao da nije njegova, izrazito kao takovu darovao, čime je preuzeo obvezu stvar ovu od vlastnika pribaviti i predati ju u vlastničtvo daroprimcu.[4]

Držimo pako, da razlike glede jamstva izmedju darovanja specialne stvari i stvari stanovitog roda, ako je predaja odmah uzsliedila, ne ima u zakonu nikakvog uporišta, niti da se ova razlika ne da osnovano opravdati. Obzirom bo na obćenite ustanove o jamstvu i posebne ustanove §-a 945., koji dopušta samo odgovornost darodavca za štetne posljedice (dakle ne jamstvo u pravom smislu), ako darodavac znajući dariva tudju stvar i ovu okolnost zataji daroprimcu, — može se govoriti o jamstvu samo u gorenavedenih slučajevih.

---

[1] Vidi medju ostalimi Savignij Sistem IV. str. 121.
[2] Medju novijimi Beckker str. 251—253.
[3] Vidi o tom i Ungera, Sistem II. str. 190. opazka 5.
[4] Vidi Haseönhrla II. str. 442. točka f) opazka 49.

Digitized by Google

Ako darodavac čini samo darovno obećanje u pismenom sastavku u pogledu stvari stanovitog roda (genus), koji on više posjeduje kao vlastničtvo svoje (n. pr. iednog konja od svojih konja, kojih više imade), te ovo darovanje prihvaća daroprimac, a kasnije na temelju ove darovne pogodbe preda daroprimcu stvar (konja), koja pako nije njegova vlastita već treće osobe, tada mora on, istina, ako je morao daroprimac tu stvar (toga konja) ustupiti vlastniku, što ju je tražio, predati daroprimcu drugu svoju stvar istog roda (drugog svojeg konja); ali to mora učiniti zato, jer nije bio izpunio darovnu pogodbu, što nije predao svoju vlastitu stvar, koju se je izrično obvezao predati daroprimcu. U ovom slučaju je dakle darodavac time, što je obećao dati daroprimcu izrično jednu od s v o j i h stvarih stanovitog roda, preuzeo i jamstvo da neće tudju stvar dati daroprimcu.[1]

U svakom inom slučaju, kada darodavac nije preuzeo jamstvo nikakovo, odgovara on samo za štetne posljedice daroprimcu, ako dariva tudju stvar, znajući da je tudja, i ovu okolnost zataji daroprimcu, odnosno, ako daroprimac nije mogao dobiti o tom znanja. Ne odgovara pako darodavac, ako nije znao, da je stvar, koju je darivao, tudja, ili pako ako je bio glede toga u bludnji, ili ako je daroprimac prihvatio darovanje, znajući da stvar, koja mu je darivana, nije vlastničtvo darodavca. Pita se samo ovdje, kakove su to štetne posljedice, koje može imati daroprimac u slučaju da mu je darivana tudja stvar, te koje mu ima darodavac naknaditi?

Štetne te posljedice mogu se sastojati u naknadi troškova parbenih, kojih je imao darodavac u parnici, koju je poveo proti njemu vlastnik darovane mu stvari, da mu on istu ustupi, a i u troškovih, koje je imao daroprimac na izdatke za upitnu stvar dok ju je držao, u koliko nisu ti troškovi takovi, koje mu imade naknaditi sam vlastnik stvari. Vriednost darovane stvari, koju je imao daroprimac izdati vlastniku, ne ima mu darodavac nikada naknaditi, jer daroprimac niję time, što je izgubio darovanu stvar, prikraćen u svojoj imovini, pošto nije za nju dao nikakvu protuuslugu, te što su sva darovanja samo dobrotvorna djela, koja se ne osnivaju na nikakovih obvezah.[2]

Nastaje nadalje pitanje, da li pristoji daroprimcu kakovo pravo na naknadu, ako je stvar, koju je njemu darodavac darovao obligatornom darovnom pogodbom, ali mu ju nije predao, prije predaje izginula, propala ili oštetila se?

Na to pitanje odgovara Stubenrauch,[3] da je dužan darodavac daropimcu dati naknadu samo na temelju općenitih propisa o naknadi štete, a ne na temelju ustanova o jamstvu, t. j. samo onda, ako je izpunjenje pogodbe postalo nemoguće krivnjom vlastitom darodavca.

Mi se ne možemo slagati sa ovim mnienjem, (koje je u ostalom i u protuslovju s onim, što Stubenrauch sam u tumačenju §. 945. prije navadja)[4] jer, kako smo gore iztaknuli, a što je i mnienje Stubenraucha, da su darovanja s početka već samo dobrotvorna djela, koja moraju ostati i gledom na njihove posljedice. Držimo, da ako stvar darovana kod daroprimca propadne prije predaje, bilo to i njegovom krivnjom, darodavac ima samo nadomjestiti faktičnu štetu, koju je imao daroprimac, koja za njega nastati može, ako je sa darovanom stvarju, koju je mogao obzirom na darovnu pogodbu, već za svoju držati, učinio kakovu razpoložbu, usljed koje valja on da izpuni koju obvezu, n. pr., ako ju je komu trećemu dalje prodao, ili pako upuštao se u ina kakova poduzeća, usljed kojih je imao troškova.

---

[1] Vidi o tom pitanju mnienje Kirchstetterovo u svom komentaru str. 479—480. opazka 4.

[2] Stubenrauch II. str. 945.

[3] Stubenrauch II. str. 946.

[4] Čitaj Stubenraucha II. str. 945. točka 3.

Digitized by Google

Neporečenje darovanja.

§. 946. Darovne pogodbe ne mogu se redovito poreći.

U ovom §-u izraženo je općenito načelo, da se darovne pogodbe ne mogu u pravilu poreći. Ovo nije osebna ustanova valjana samo za darovne pogodbe, pošto se i druge pogodbe ne mogu poreći, jer, ako hoće stranke od pogodbe odustati, valja da to složnom voljom učine. Ovo je zakon kod darovne pogodbe samo izrično iztaknuo obzirom na ustanove sadržane u sljedećih §-ih, da bude izvan dvojbe, da su one iznimke od općenitog gorenavedenog načela, koji vriedi i za darovne pogodbe.

Poreći darovne pogodbe dopušta dakle zakon samo iznimno iz stanovitih uzroka. Poreči može pako darovanje sam darodavac a i treća osoba.

Darodavac ima po austr. gradj. zakoniku pravo poreći darovanje, ako je obdarenik krivac kakove grube neharnosti prema darodavcu (§§. 948. i 949. o. g. z.); ako darodavac kasnije tako osiromaši, da nebi imao potrebnog uzdržavanja (§. 947. o. g. z.) i po okolnostih ako se bezčednom darodavcu poslje sklopljene darovne pogodbe rode djeca (§. 954. o. g. z.). U prvom slučaju može on poreći darovanje u obće bezuvjetno i bez ikakvog ograničenja; u drugom i trećem slučaju pako samo diono te pod ograničenji navedenimi u §§-ih 947. i 954. o. g. z.

Treći može poreći darovanje (napadati darovnu pogodu) po austr. gradj. zakonu u četiri slučaja:

1. Nuždni nasljednici nizhodne loze (descendenti), ako su darovanjem povriedjeni u nuždnom dielu (§§. 951. i 952. o. g. z.).

2. Vjerovnici darodavca, koji su skraćeni učinjenim darovanjem (§. 953. o. g. z.).

3. Osobe one, koje je po zakonu dužan darodavac uzdržavati, ako su povriedjene u pravih svojih darovanjem učinjenim na korist treće osobe (§. 950. o. g. z.).

4. djeca rodjena darodavcu poslje sklopljene darovne pogodbe pod uvjeti i ograničenji navedenimi u §. 954. o. g. z.

O ovih iznimaka razpravljat ćemo redom navedenim u gradjanskom zakonu.

Iznimke 1. radi oskudnosti.

§. 947. Ako darodavac kasnije tako osiromaši, da nebi imao potrebnoga uzdržavanja, vlastan je, ako se još nalazi darovana stvar ili njezina vriednost, i u koliko mu ne dostaje potrebnoga uzdržavanja, iskati od obdarenika svake godine zakonite kamate od darovane summe, već ako bi se i sam obdarenik nalazio u jednakoj oskudnosti. Gdje je više daroprimaca, raniji daroprimac obvezan je samo u toliko u koliko prilozi kasnijih daroprimaca nisu dovoljni, da se uzdržava darodavac.

Ustanova ovog §-a temelji se na razlozih pravičnosti, na kojih se osniva u rimskom pravu i beneficium compententiae, koje je pripadalo darodavcu.

Darovanjem čini se u svakom slučaju daroprimcu samo dobročinstvo, jer mu se darom umnožava imovina njegova, a da nije imao zato nikakvog pravnog naslova; pravedno je s toga, da obdareni darodavcu pomogne, ako ovaj osiromaši, jer je predmnieva, da je njegovom osiromašenju dopriniela okolnost ona, što se je učinjenim darovanjem lišio budi sasvim budi stranom svojeg imetka u korist daroprimca. Zato odredjuje zakon u §-u 497. o. g. z., da daroprimac ima dati darodavcu, ako osiromaši, potrebno uzdržavanje iz vriednosti darovane stvari odnosno njezinih koristi (kamata).

Pravo ovo pako pristoji darodavcu samo onda ako postoje sliedeći uvjeti:

Digitized by Google

1. Ako je darodavac tako osiromašio, da ne ima ni toliko vlastitog imetka, zaslužbe ili dohodaka, da iz istih može pokriti troškove za potrebno uzdržavanje svoje t. j. za svakdanje nuždno uzdržavanje svoje. Po tom dakle ne pristoji pravo predvidjeno u §-u 947. o. g. z. darodavcu, koji ne ima dovoljnih sredstva za pristojno uzdržavanje, ali ih imade za neobhodno potrebno nuždno uzdržavanje svoje.

2. Ako darodavac ne ima osoba, koje su po zakonu obvezane njega uzdržavati, ili ako, istina, ovih imade, ali sami ne imaju toliko sredstva, da mu mogu pružiti nuždno uzdržavanje. Ne pripada s toga pravo §-a 947. o. g. z. ženi, ako ima živa muža (§. 91. o. g. z.), djetetu, koje ima žive roditelje ili djeda i babu (§. 139. i 143. o. g. z.), roditelju, ako ima žive djece (§. 154. o. g. z.), u koliko ovi imadu dovoljnih sredstva, da mogu dati darodavcu nuždno uzdržavanje.[1]

9. Ako obdareni sam nije u jednakih oskudnih odnošajih kao darodavac, da sam ne ima dovoljnih sredstva za vlastito nuždno uzdržavanje, ili samo toliko, koliko sam potrebuje za svoje nuždno uzdržavanje i uzdržavanje onih, koje je on po zakonu dužan uzdržavati. (Vidi §§. o. g. z. citirane ovdje pod točkom 2.)

4. Ako obdareni sam još posjeduje stvar, što no je primio u ime dara od darodavca ili vriednost njezinu, jer zakonska ustanova §-a 947. o. g. z. predmnieva, da se je obdareni obogatio darovanom mu stvari. Ako je dakle obdareni darovanu mu stvar odtudjio, a ne ima ni za to dobivenu kupovninu ili vriednost, ne ima obveza ovih proti darodavcu, koje mu zakon u §-u 497. o. g. z. nameće, osim da darodavac dokazati može, mala fides daroprimca, t. j. da je odtudjio darovanu stvar, znajući, da se darodavac nalazi u oskudnom stanju takovom, da ne ima ni toliko, koliko mu treba za njegovo nuždno uzdržavanje, te se ipak riešio na štetu darodavca stvari iz koje, odnosno vriednosti iste, je bio ovaj vlastan tražiti potrebno mu uzdržavanje.

Pod ovimi uvjeti može darodavac tražiti od obdarenoga svake godine zakonite kamate od darovane stvari odnosno od vriednosti njezine.[2]

Zakoniti su kamamati po §-u 9. zakona od 8. prosinca 1877. br. 70. od god. 1877. odnosno §. 2. zak. čl. IX. od god. 1870., koji je ovim zakonom u krieposti održan, šest posto od glavnice na godinu.[3]

Preporno je, kako ima obdarenik darodavcu upitne kamate plaćati, dali svake godine, pol godine, četvrt godine ili svakog mjeseca.

Mi se slažemo s onimi, koji drže, da se imadu kamati u ovakovom slučaju plaćati svakog mjeseca i to unapried (anticipando), jer je to plaćanje uzdržavanje, koje se ima učiniti po načelih §-a 1418. o. g. z., t. j. svakoga mjeseca unapried.[4]

Nastaje dalnje pitanje, po kojoj mjeri i u kojem iznosu ima obdarenik darodavcu dati uzdržavanje, ako stvar darovana nije takove naravi, da nosi kamate odnosno godišnje koristi, n. pr. darovna sbirka slika ?

---

[1] Stubenrauch II. str. 299.

[2] Zakon veli u hrvatskom tekstu §-a 947. o. g. z. od „darovane sume". Ovo je očevidno zločesti prevod te neodgovara smislu, koji je htio zakonodavac dati njemačkom izrazu „Betrag", koji je preveden sa „suma"; jer zakonodavac nije mislio pod riečju „Betrag" samo novčanu svotu, koju izrazuje rieč „suma", već vriednost stvari darovane. Vidi o tom zapisnik o viećanju c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču ob osnovi obćeg gradj. zakonika, od 18. veljače 1805. (Ofner II. str. 31. §. 65.).

[3] U cislajtaniji jesu zakonski kamati po zakonu od 15. svibnja 1885. br. 77. d. z. l. pet posto na godinu.

[4] Vidi o tom Winiwartera IV. str. 126., s kojom se slaže i Stubenrauch II. str. 299. stavka III.

Digitized by Google

O tom pitanju ima više nazora. Njekoji misle, da u tom slučaju ne ima darodavac pravo po §-u 942. o. g. z. tražiti uzdržavanje, jer mu ne pristoji pravo na sućanstvo stvari.[1] Drugi su mnienja, da se za mjerilo glavnice, o kojoj se imadu kamati u ime uzdržavanja plaćati darodavcu, uzeti ima vriednost stvari darodavane, ali da je dužan obdareni davati uzdržavanje samo dok nije vriednost dara izcrpljena, t. j. dok ukupna svota izplaćenih kamata nedosiže vriednost dara.[2]

Treći opet drže, da ima obdareni uzdržavanje darodavcu davati iz kamata glavnice, koju predstavlja vriednost darovane stvari, sve dok ima u sebe samu stvar ili vriednost njezinu ne gledeć na to, da već izplaćeno uzdržavanje prelazi ukupnu svotu same vriednosti stvari.[3]

Mi prihvaćamo zadnje ovo mnienje time, da darodavac, ako traži uzdržavanje po §. 947. o. g. z. iz stvari takove, zatražiti ima u zahtjevu odnosne svoje tužbe, da je dužan daroprimac dopustiti da se stvar darovna proda[4] (razumieva se javnom dražbom) te dozvoliti, da se kupovnina koristonosno uloži i zakoniti kamati upotriebe za plaćanja u ime uzdržavanja na korist darodavca. Prosto je pako daroprimcu plaćati darodavcu u ime uzdržavanja svotu, koja predstavl a zakonske kamate od vriednost darovane stvari.

Ako je darovana stvar nekretnina, koja nosi godišnjih dohodaka (n. pr. kuća, koja nosi najamninu), ima daroprimac plaćati darodavcu u ime uzdržavanja samo toliko od dohodaka (najamnine od kuće), koliko predstavljaju zakonski kamati od vriednosti nekretnine, ne gledeć na to, da li su dohodci, koje bere daroprimac od dotične nekretnine, veći ili manji.

Pita se što onda, ako obdareni ne dobije zakonske 6% kamate od glavnice, koja predstavlja vriednost darovane stvari, odnosno od kupovnine od iste, ako ju je prodao, ili mu je ona prisilnim putem na javnoj dražbi prodana za to, da se kupovnina kapitalizira i iz kamata namiri trošak uzdržavanja za darodavca?

Mi smo toga mnienja, da je daroprimac uviek obvezan platiti po §. 947. o. g. z. svotu predstavljajuću zakonske kamate darodavcu u ime uzdržavanja, ma da je uložena glavnica predstavljajuća vriednost darovane stvari uz manje kamate (n. pr. u štedionici uz 4% kamate). U takovu slučaju ne preostaje daroprimcu drugo, ako se hoće ove teretne obveze riešiti, nego da dar vrati daroprimcu, odnosno da mu odstupi za darovanu stvar dobivenu vriednost ili kupovninu.

Nasuprot ako zakonski kamati ne dosižu za namirenje troškova potrebnih za nuždno uzdržavanje darodavca, ne ima on nikakva prava tražiti, da se zato upotriebi sama darovana stvar t. j. njezino sućanstvo odnosno za nju dobivena vriednost ili kupovnina, kao što i obratno ne pristoji darodavcu pravo tražiti, da se upotriebe svi zakonski kamati od glavnice za njegovo nuždno uzdržavanje, za koje je dostatan samo dioni iznos upitnih kamata.

Gdje je više daroprimaca, raniji daroprimac obvezan je samo u toliko, u koliko prilozi kasnijih daroprimaca nisu dovoljni, da se uzdržava darodavac. Ovo je odredio zakon zato, jer se uzima da je darodavac osiromašio kasnijimi darovanji, pošto predmnieva ne postoji, da je osiromašio prijašnjim darom, čim je imao imetka, da je mogao kasnije opet darovanja učiniti.

---

[1] Vidi Nippel Erläuterungen VI. str. 233.

[2] Winiwarter IV. str. 126.

[3] Vidi Stubenrauch II. str. 299. točka III.

[4] Vidi Kirchstettera str. 492. točka 1. a zapisnik o viećanju c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču ob osnovi obć. gradj. zak. od 18. veljače 1805., Ofner II. str. 31.

Digitized by Google

Preporno je kako imadu istodobno obdareni izpuniti po §-u 947. o. g. z. nadležeću im dužnost prama darodavcu, da li svaki po razmjerju svoga diela ili svi solidarno?[1]

Mi držimo, da ima svaki po razmjeru vriednosti svoga dara k uzdržavanju doprinieti, te da solidarnost obveze u takovu slučaju u zakonu ne ima nikakova uporišta.

Pravo pristojeće u §. 947. o. g. z. pripada samo darodavcu, a ne i njegovim nasljednikom, ako se oni i nalaze u oskudnom stanju, ma bio tomu uzrok i učinjeno darovanje; nasuprot pako može darodavac pravom pristojećim mu po §-u 947. o. g. z. poslužiti se i proti nasljednikom obdarenoga, u koliko se stvar darovana ili vriednost njezina nalazi još u ostavinskoj imovini.[2]

Ustanova §. 947. o. g. z. ima se uporabljivati i na poslove uz plaću, u koliko je u njih sadržano i darovanje, t. j. ne samo na prividno uz plaću sklopljene pogodbe, koje su po pravnoj naravi darovanja, već i na valjane pogodbe uz plaću, ako su samo dielomice (glede veće vriednosti činitbe ili protučinitbe) darovanja (§. 942. o. g. z.).[3]

2. radi neharnosti.

§. 948. Darovanje može se poreći, ako je obdarenik krivac kakove grube neharnosti prema svomu dobročincu. Pod grubom neharnošću razumieva se takova ozleda tiela ili uvreda u poštenju, u slobodi ili u imovini, da se suprot uvrediocu može postupati službeno, ili na zahtievanje uvredjenika po zakonu kaznenom.

§. 949. Radi neharnosti postaje neharnik za svoju osobu nepoštenim posjednikom, i ako uvredjenik nije oprostio neharnost, a od darovane stvari ostaje još štogod u naravi ili u vriednosti, tad neharnost daje pravo i samomu nasljedniku uvredjenika iskati proti nasljedniku uvredioca, da se poreče darovanje.

Darovanje može se poreći, ako se je obdarenik učinio krivcem grube neharnost prama svom dobročiniocu (darodavcu). Pod grubom neharnošću razumieva zakon po §-u 948. o. g. z., isto tako kao u §. 540. o. g. z., takovu ozledu tiela ili uvriedu u poštenju, u slobodi ili imovini, da se suprot uvriediocu može postupati po kaznenom zakonu službeno ili na zahtjevanje uvriedjenika. Razlikuje se ustanova §-a 948. o. g. z. od one §-a 540. o. g. z. samo u tom, da se ona §-a 948. o. g. z. odnosi lih samo na osobu darodavca, á ne i na njegovu djecu, roditelje i ženitbenog druga. Radi toga dakle, što je obdarenik uvriedio jednu od ovih osoba, ne može se poreći darovanje. Poreći se može darovanje radi grube neharnosti, počinjene samo prama osobi darodavca.

Ustanova §. 948. o. g. z. ne iztiče napose, kao ona §-a 540. o. g. z, da obdarenik mora postupati proti darodavcu iz zlobne namisli, ali ovo se razumieva već obzirom na pojam „neharnosti“, a i gledom na ratio legis, koja je ona ista kod §-a 948. o. g. z. kao i kod §. 540. o. g. z.

Gledom na istu ratio legis i na pojam kažnjivog čina ne ima ni dvojbe, da se §. 948. o. g. z. proteže i na slučajeve, ako je odnosni kažnjivi čin samo u pokušaju ostao, jer i pokušaj kažnjivog diela je o sebi stojeće kažnjivo dielo.

---

[1] Vidi mnienje Stubenraucha II. str. 30., Ellingera kod tumačenja §-a 947. o. g. z. i Ungera Sistem II. str 229.

[2] Stubenrauch II. str. 300.

[3] Vidi riešitbe vrh. suda u Beču od 17. srpnja 1872. br. 6405. G. U. 4659. i od 12. ožujka 1862. br. 1243. G. U. 1497.

Digitized by Google

Općenito može se kazati, da se pod grubom neharnošću razumieva, da se je učinio obdarnik krivcem kojeg po kaznenom zakonu progoniti se imajućeg kažnjivog čina, koje god vrsti, radi kojeg se zahtieva zla nakana ili animus injurandi. Ne spadaju s toga ovamo prestupci i prekršaji učinjeni bili iz grube neharnosti ili nepažnje.

I ovdje je preporno, kao što i kod §-a 540. o. g. z., da li mora gruba neharnost dokazana biti uviek kaznenom osudom ili pako da je u tom pogledu dovoljno, da se o učinjenom kažnjivom činu predvidjenu u §-u 948. o. g. z. pruži dokaza pred gradjanskim sudcem?

Mi se slažemo u glavnom u tom pogledu s mnienjem Ungerovim[1], koji tvrdi, da u onih slučajevih, u kojih se kazneni čin ureda radi progoniti mora (po državnom odvjetničtvu), treba da je gruba neharnost, kojoj se je činio krivcem obdarenik, dokazana osudom kaznenom; ako se pako postupati ima samo na zahtjev uvriedjenika (privatnog tužitelja), da je nadležan prosuditi, da li postoji odnosno kažnjivo djelo, i gradjanski sudac, proti kojemu je povedena parnica daroprimca proti obdarenom na poreku darovne pogodbe i povratak dara.[2] Od ovog pravila držimo, da je opravdana iznimka, da se slučaj grube neharnosti i onda može pred gradjanskim sudom dokazati, ako se ova tiče ureda radi progonit se imajućeg kažnjivog čina te ako je samo zato obustavljen kazneni postupak proti uvriediocu, odnosno proti njemu izrečena kaznena odriešujuća osuda, što je u pogledu kažnjivosti takova čina po kaznenom zakonu nastupila zastara. Držimo bo i ovdje kao i kod §-a 540. o. g. z., da zastara po kaznenom zakonu ne upliva na uporabu §-a 948. o. g. z., jer su ustanove ovog §-a strogo civilno-pravne naravi; zastara pako ukida kažnjivost čina samo po propisih kaznenog zakona, ali čin sam ne gubi time ništa od svoje naravi, t. j. ne prestaje biti delikt.[4]

Daroprimac može, kao oporučitelj u slučajevih §. 440. o. g. z., oprostiti obdareniku učinjenu mu grubu neharnost. Nije pako kriepostna izjava učinjena od strane darodavca budi u samoj darovnoj pogodbi budi u posebnoj izpravi, kojom se odriče prava napadati darovanje u buduće u slučaju grube neharnosti prama njemu, po obdareniku učinjene, jer bi to bilo contra bonos mores.[4]

Tražiti, da se poreče darovanje u slučajevih §. 948. o. g. z., ima darodavac urednom tužbom podignutom proti obdareniku, u kojoj valja da stavi zahtjev, da se darovanje smatrati ima porečenim, a daroprimac, da mu je dužan povratiti darovanu stvar, a ako je nebi više bilo, vriednost njezinu.

Pravo ove tužbe ne pripada samo darodavcu, već i njegovim nasljednikom, a ima tužbi ovoj mjesta ne samo proti obdareniku već i proti nasljednikom njegovim, ali proti ovim uviek samo onda, ako je od darovane stvari u ostavini obdarenika sama darovana stvar u naravi u cielosti ili diono, ili pako vriednost njezina, odnosno koji dio vriednosti njezine. Obdarenik sam pako odgovara, ako ne ima više darovane stvari ili vriednosti njezine, ako ju je nepoštenim načinom pustio iz posjeda (§. 952. o. g. z.). U svakom drugom slučaju ne odgovara ni obdarenik više darodavcu, ako ne ima više darovane stvari ili vriednosti njezine.

Ako bo za vrieme počinjene neharnosti daroprimac ne ima darovanu stvar ni u naravi ni vriednost njezinu (što je slučajno ili kojim činjenjem od strane obdarenika iz njegove imovine sasvim nestala, n. pr. uništenjem, potrošenjem ili otudjenjem) tada ne ima više objekta, koji bi mogao biti predmetom povratka. Nu od dana počinjene grube

---

[1] Unger II. §. 98. str. 214. opazka 10.

[2] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 301. i rješ. vrh. suda u Beču od 23. travnja 1852. br. 3760. Peitler str. 769., a Ger. Ztg. br. 154. od god. 1852.

[3] Čitaj o tom tumačenje kod §-a 540. o. g. z. str. 19. i 20. ovog komentara.

[4] Unger II. §. 98. str. 215., opazka 12. Čitaj o tom tumačenje kod §-a 540. o. g. z. zadnje dvie stavke na str. 19. i 20. ovog komentara.

Digitized by Google

neharnosti, postaje neharnik za svoju osobu nepoštenim posjednikom, pa kao takov je po §-u 335. o. g. z. ne samo dužan povratiti sve koristi, koje bi darodavac bio zadobio već i naknaditi svukoliku štetu nastavšu iz posjeda obdarenika.

Preporno je medju komentatori, da li ima obdarenik u takovu slučaju jamčiti i za slučaj, koji se nebi bio sbio kod darodavca?[1]

Stubenrauch misli pozivom na §. 338. o. g. z.,[1] da obdarenik ima jamčiti za slučaj samo onda, ako je ovaj nastao u vrieme parnice, povedene na tužbu darodavca proti daroprimcu, u koliko se je ovaj posliednji upuštao u parnicu samo objestno, da povratak darovane stvari zategne, jer da zakon obdareniku ne nalaže, da povrati ono iz vlastitog svog nagona, što je primio u ime dara. Unger pako drži, da obdarenik jamči za slučaj kao svaki nepošteni posjednik[2].

Mi držimo mnienje Ungerovo opravdanim, jer zakon u §. 949. o. g. z. izrično kaže, da radi neharnosti postaje neharnik za svoju osobu nepoštenim posjednikom. Usljed toga vriede i za njega i sve ustanove glede naknade štete, koje i za nepoštenoga posjednika u obće, čim zakon u tom pogledu za neharnika nikakvih iznimaka ne propisuje.

Prva stavka §-a 249. o. g. z. pako vriedi jedino za osobu neharnika; samo on se ima smatrati nepoštenim posjednikom, a ne i njegovi nasljednici, jer se u prvoj stavki §-a 949. o. g. z. izrično kaže: „radi neharnosti postaje neharnik za svoju osobu nepoštenim posjednikom".

Iz toga sliedi, da se nasljednici neharnika prama darodavcu ne mogu smatrati nepoštenimi posjednici, pa da zato za njih ne vriedi propis §-a 335. već 338. o. g. z.

Pravo poreći darovanje radi neharnosti obdarenoga zastaruje po §-u 1487. o. g. z. za tri godine.[3]

3. radi ostećenja dužnog uzdržanja.

§. 950. Tko je dužan uzdržavati drugoga, ne može povrieditи pravo njegovo, čineći trećemu darovanje. Tko je oštećen ovakim načinom vlastan je pozvati pred sud obdarenika, da mu nadopuni ono, što mu darovnik nije više u stanju dati. Ako je više daroprimaca, ima se uporaviti gornji (§. 947.) propis.

Pravo uzdržavanja je teret za onoga, koji je dužan dati uzdržavanje, pa se ima ono smatrati njegovom obvezom jednako kao ini koji dug, što no imade prama svom vjerovniku, dočim se pravo uzdržavanja pristojeće ovlašteniku, budi na temelju zakona, budi na temelju ugovora ili naredbe posliednje volje, smatra prama onomu, koji imade obvezu tu izpuniti (uzdržavanje dati), njegovom tražbinom.[4]

Usljed toga smatra se i onaj, kojemu pravo uživanja pripada, vjerovnikom darodavca. Gledom na to, ne bi ni trebalo za tražbine, temeljeće se na pravo uzdržavanja, posebne ustanove u zakonu glede darovanja, čim je za zaštitu vjerovnika izdana obćenita ustanova §-a 953. o. g. z., koja se ne razlikuje obzirom na pravni učinak od one §-a 950. o. g. z.

Pravo uzdržavanja pripada po zakonu osobam navedenim u §§. 91., 139, 141, 143., 154., 166., 167., 183., 795., 796. i 1264. o. g. z. Ove osobe kao i one, kojimi je zajamčeno uzdržavanje po ugovoru ili pako kojimi to pravo pripada po odredbi posliedne

---

[1] Stubenrauch II. str. 301. točka 4.
[2] Unger II. §. 98. str. 216. opazka 19.
[3] Unger II. §. 98. str. 217. i Stubenrauch II. str. 307.
[4] Kirchstetter u svom komentaru na str. 492. veli, da se sa tražbinom, temeljećom se na pravu uzdržavanja proti darodavcu, ima postupati kao sa svakom inom tražbinom.

Digitized by Google

volje (§. 672. o. g. z.), mogu tražiti od daroprimca, ako ne mogu dobiti namirenje od darodavca, što ne ima nikakove ili pako ne dovoljne za to imovine, da im on pruža uzdržavanje iz darovane stvari ili vriednosti njezine, odnosno da im nadopuni ono, što mu darovnik nije više u stanju dati. Pravo tužbe ove pripada u pravu uživanja prikraćenom i proti nasljednikom darovnika, ali samo u koliko se u ostavini obdarenog nalazi još darovana stvar ili vriednost njezina. U pravilu ne odgovara ni sam darovnik više, ako ne ima ništa više o darovanoj stvari ili vriednosti njezine, osim da je darovanu stvar mala fide otudjio ili uništio.

Ne može se pako darovnik braniti, ako ima još darovanu stvar ili vriednost njenu, time da je sam tako siromašan, da ju treba za vlastito uzdržavanje, jer taj prigovor ne pripada nijednom dužniku prama svom vjerovniku.[1]

Ako ima više daroprimaca, raniji daroprimac obvezan je samo u toliko, u koliko prilozi kasnijih daroprimaca nisu dovoljni za uzdržavanje dotičnog ovlaštenika.

4. radi oštećenja zakonitog (nuždnog) diela.

§. 951. Tko u vrieme darovanja ima potomaka, kojim je dužan ostaviti zakoniti dio, ne može na njihovu štetu učiniti nikakova darovanja, koje prelazi polovicu njegove imovine. Ako je ovu mjeru prešao, pa rečeni potomci poslje njegove smrti uzmognu dokazati, da čista njegova zaostavština ne dosiže polovicu imovine, koju je imao kad je učinio darovanje, mogu razmjerno iskati od obdarenika, da povrati suvišak, što ga je primio proti zakonu.

§. 952. Ako obdarenik ne ima više darovane stvari ili vriednosti njezine, odgovara onda samo, ako ju je nepoštenim načinom pustio iz posjeda.

Ostavnik nije u pravilu ograničen pravom nuždnog diela, pristojećeg njegovim nuždnim nasljednikom, u slobodnom razpolaganju svojom imovinom pravnimi poslovi medju živimi. Iznimka od toga pravila postoji samo u pogledu prekomjernih darovanja, učinjenih po ostavniku za njegova života, kojim se prikraćuju djeca njegova (descendenti), koja imadu pravo na nuždni dio.

Prekomjernim, i zato vriedjajuće nuždni dio descendanta ostavnikovih, ukazuje se darovanje, kojemu je bio predmet tolik dio imovine ostavnikove, da mu nije preostao ni podpuni iznos, dovoljni za namirenje nuždnih dielova njegovih descendenta, t. j. ako mu nije iza učinjenog darovanja ostala ne taknuta polovica imovine njegove, odnosno, ako učinjeno darovanje prelazi polovicu njegove imovine.

Ako je ostavnik učinio za života više darovanja, valja lučiti, da li ih je učinio istodobno ili u različitom vremenu. Različiti daroprimci, kojim je učinjeno darovanje po ostavniku za njegova života istodobno, jamče razmjerno po vriednosti darovane im stvari. Ako su pako darovanja učinjena u razno doba, jamči raniji daroprimac po analogiji §-a 947. o. g. z. samo na toliko, koliko vriednost kasnijih darovanja ne dosiže za nadopunjenje nuždnih dielova nuždnih nasljednika (descendenta) ostavnikovih.[2] Sva pojedina

[1] Vidi o tom i Stubenraucha II. str. 302.

[2] Vidi Kirchstettera str. 493. i Ungera VI. §. 86. str. 365. opazka 6. Stubenrauch (II. str. 305.) misli, da je ukupni iznos darovanja učinjenih u razno doba samo onda odlučan, ako su učinjena darovanja dokazivljivim načinom samo zato, da se mimoidje zakon; a ako to nije slučaj, da ne preostaje ino, već da se svako pojedino darovanje prosudi po stanju imovine one, od koje je uzet predmet pojedinog darovanja. Ovo pako svoje mnienje ne opravdava Stubenrauch ničim.

Digitized by Google

darovanja smatraju se glede ustanovljenja čiste polovice ostavnikove imovine za jedno darovanje.[1] Po našem mnienju se ima pako za mjerilo u tom pogledu uzeti imovina ona, koju je imao darodavac, kada je učinio prvo darovanje.

U teoriji ima raznih mnienja o pitanju, koji iznos imovine ostavnikove ima biti predmetom za namirenje nuždnih nasljednika, ako je ostavnik učinio za života svoga darovanja. Jedni misle, da se dio imovine, koji ima preostati nuždnim nasljednikom, tako računati imade, da se u imovini ostavnikovoj, koju je imao nakon učinjenog darovanja, pribroji iznos, koji je upotrebio za darovanje, t. j. da se uzme za mjerilo imovina ona, koju je imao prije darovanja, pa zatim od nje polovica kao ostavinska njegova imovina, od koje bi polovice opet polovica imala pripasti nuždnim nasljednikom. N. pr., ako je tko, imajući imovinu od 20000 for., učinio darovanje od 15.000 for., a poslje njegove smrti ostavio samo imovinu od 9000 for.; tada se uzima, da ostavinska imovina njegova iznosi od prvobitne imovine njegove od 20000 for., 10000 for., od kojih odpada na nuždne nasljednike samo 5000 for.

Drže bo oni, koji brane ovaj način računanja imovine, pripadajuće nuždnim nasljednikom kao nuždni dio za slučaj učinjenih darovanja za života ostavnikova, da ostavnik svakako s polovicom prave njegove ostavinske imovine, — koju drže da je ona, koja rezultira iz gorenavedenog načina računanja — slobodno razpolagati može, a samo drugu polovicu da je dužan ostaviti svojim nuždnim nasljednikom. Drugi su pako mnienja toga, da se ima konstatovati imovina, koju je imao darodavac za vrieme učinjenog darovanja, te ova imovina, ne gledeć, da je s dielom iste razpoložio već putem darovanja, uzeti ciela za ostavinsku imovinu i od iste polovica pripustiti nuždnim nasljednikom, descendentom, u ime nuždnog diela. Ovim ostaje onda prosto, ako faktično prigodom smrti darodavca obstojeća još imovina njegova ne iznosi polovicu one, koju je imao onda, kada je učinio darovanje, zatražiti od daroprimca, da im manjkajući iznos naknadi, odnosno da povrati suvišak. Ako dakle ostavinska imovina darodavca iza njegove smrti iznosi 9000 for., te ako je imovina njegova prigodom učinjenog darovanja 20.000 for. vriedila, od koje je upotriebio na darovanje 15000 for., tada se ima smatrati za pravu njegovu imovinu, od koje imadu nuždni nasljednici dobiti pristojeći im nuždni dio, iznos od 20.000 for., pa će tako imati nuždni nasljednici pravo na polovicu te imovine, dakle na iznos od 10000 for.; pošto pak ostavina iznosi faktično samo 9000 for., imati će oni pravo tražiti od daroprimca, da im povrati suvišak dara, koji im treba za nadopunjenje svote od 9000 for. na 10000 for., dakle iznos od 1000 for.[2]

Mi se slažemo s ovim sada navedenim drugim mnienjem, jer za njega govori ratio legis.

Načelo je bo u našem gradjanskom zakoniku, da se nuždni dio nuždnim nasljednikom na nikakav način ograničiti ne smije, bilo to odredbami posliednje volje, bilo to darovanji za života, te da ostavnik može samo s onom imovinom razpolagati, koja mu preostaje po odbitku one, koja za nuždne dielove njegovih nuždnih nasljednika ne taknuta ostati ima. Ostavnikova darežljivost inter vivos ima se tako smatrati, kao da je učinio odredbu mortis causa. Za to ima nuždnim nasljednikom ostati čista polovica imovine ostavnikove, ne gledeć na po njemu učinjena darovanja, t. j. imovine one, koje je bio vlastnikom prije učinjenog darovanja. Prvi način računanja nije opravdan, jer je ostavnik faktično s polovicom svoje imovine o darovanju jur razpoložio.

Pravo, poreći darovanje radi oštećenja nuždnog diela, pripada samo djeci ostavnikovoj (descendentom njegovim), a ne i njegovim roditeljem (ascendentom), jer zakon u

---

[1] Vidi rješitbu vrh. suda u Beču, priobćenu u br. 95. Ger. Halle od god. 1865.

[2] Vidi o tom Stubenrauch II. str. 304. i 305., točka 5. i Ungera VI. §. 86. str. 364. i 365. opazka 5, te protivno mnienje Pachmana i Ungermana kod obojice.

Digitized by Google

§-u 951. o. g. z. izrično govori samo o „potomcih", pod kojimi se mogu samo descendenti razumievati.

Preporno je, da li pristoji isto pravo i adoptiranoj djeci (djeci uzetoj po darodavcu pod svoje). Mi držimo, da adoptirana djeca nisu izključena u ustanovi §-a 951. o. g. z., jer oni imadu sva prava zakonite djece, a pristoji im i po dvorskom dekretu od 10. svibnja 1833., sbirke prav. zak. br. 2610. pravo na nuždni dio. Zato imadu i pravo tražiti po §-u 951. nadopunjenje nuždnog diela od daroprimca, ako su darovanjem po ostavniku, darodavcu, prikraćena.[1]

Pravo pristojeće nuždnim nasljednikom po §-u 951. o. g. z. prestaje, ako je ostavnik, koji je za života svoga sa više od polovice svoje imovine darovanjem razpolagao, kasnije nakon učinjenog darovanja preostavši mu dio imovine opet povećao tako, da je imovina, koju je ostavio iza njegove smrti, iznosila opet toliko, koliko je vriedila polovina njegove imovine prije učinjenog darovanja; t. j. ako ostavinska imovina iza smrti darodavca po našastaru predstavlja toliku vriednost, koliko je iznosila polovica njegove imovine prije učinjenog darovanja, nema mjesta uporabi §-a 951. o. g. z., jer onda nisu u ničem nuždni nasljednici prikraćeni. Pošto ustanova §-a 951. o. g. z. drugu svrhu ne ima, nego da štiti nuždne nasljednike od prikrate pristojećeg im po zakonu nuždnog diela, to se ima njima uračunati sve, što su primili za života ostavnika, te što se po zakonu (§§. 787. i 788. o. g. z.) u nuždni dio uračunati ima i što su oni sami dobili u ime dara od ostavnika.[2]

Nuždni nasljednik ima pristojeće mu po §. 951. o. g. z. pravo tražiti tužbom (querela inofficiosae donationis), koju valja upravljati proti obdarenom, bio ovaj i sam koji nuždni nasljednik. Tužba ova je umjestna i proti nasljednikom obdarenoga, ali ne i proti trećoj osobi, koja je bona fide stekla darovanu stvar od obdarenoga.

U tužbi ovoj ima tužeći nuždni nasljednik svagda dokazati, kolika je bila imovina ostavnikova za vrieme po njemu učinjenoga darovanja, jer je to temelj tužbe, te jer §. 951. o. g. z. izrično odredjuje, da potomci ostavnikovi, kojim je dužan ostavnik ostaviti nuždni dio, imadu dokazati, da čista ostavina njegova ne dosiže polovicu imovine, koju je imao, kad je učinio darovanje. Sama tvrdnja tužitelja, nuždnog nasljednika, da onda ostavnik nije imao inu imovinu, nego li onu, glede koje je učinio darovanje, nije dovoljna, ako tomu tuženi daroprimac prigovori.[3]

Tužba je ova dopustljiva, ako se i ne radi o čistoj darovnoj pogodbi, već o pogodbi mješovitoj, ako je naime ostavnik sklopio pogodbu uz plaću, ali dao veću protučinitbu nego li što vriedi činitba za njega ugovorena, u kojem slučaju se višak vriednosti protučinitbe smatrati ima darovanjem.[4]

Tužba ova zastaruje za tri godine, jer odredba §-a 1487. o. g. z., da se pravo iskati dio zakoniti ili njegovo nadopunjenje ima izvesti u tri godine, ima se analogno i na slučaj §-a 951. o. g. z. uporabiti.

Daroprimac jamči u slučaju §-a 951. o. g. z., kao u slučajevih §§. 947. i 949. o. g. z., samo u koliko još posjeduje stvar darovanu ili vriednost njezinu, t. j. on jamči samo u toliko, u koliko se još za vrieme podnešene tužbe daroprimac obogaćenim smatrati može, ali samo onda, ako nije imao znanja, da je darovanjem oštećen koji nuždni nasljednik darodavca. Ako je pako za to znao, smatra se on nepoštenim posjednikom od časa kada je o tom znanja dobio, te odgovara zato za vriednost darovane stvari do nadopunjenja nuždnog diela, ako ju je odsvojio ili uništio.[5]

---

[1] Toga je mnienja Unger VI. str. 365, opazka 3. dočim je protivnog mnienja Kirchstetter str. 493. i Pachman (Haimels Magazin XI. od god. 1855.).

[2] Unger VI. §. 86. str. 366. i 367., opazka 10., Kirchstetter str. 493.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. prosinca 1878. br. 10626. G. U. 7254.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. ožujka 1862. br. 1343. G. U. 1497.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. siečnja 1862. br. 6708. Judikatenbuch br. 45.

Digitized by Google

5. radi oštećenja vjerovnika.

§. 953. Pod tim istim (§. 952.) ograničenjem mogu se natrag iskati i oni darovi, kojimi su skraćeni vjerovnici, koji su se jur nalazili, kad je učinjeno darovanje. Na vjerovnike, kojih su iskanja kasnija nego darovanje, pravo to proteže se onda samo, ako se suprot obdareniku posvjedočit može lukavo (himbeno) sporazumljenje.

Ustanova nazočnog §-a ima svrhu, da štiti vjerovnike od odredba dužnikovih, kojimi se on lišava budi posvema, budi diono imovine svoje, da time nestaje vjerovnikom fonda za namirenje njihovih tražbina.[1] Pravno sredstvo, što no daje ustanova ovog §-a vjerovnikom dužnikovim, imali su vjerovnici po rimskom pravu u tužbi nazvanoj „actio Pauliana". Ovoj je pako bilo samo onda mjesta, ako je dužnik dotoznim otudjenjem imovine svoje vjerovnike oštetio. Po austr. gradj. pravu nasuprot može svaki vjerovnik, koji je povriedjen time, što je njegov dužnik darovanjem otudjio imovinu svoju, napadati samo darovanje, a da i nije dužnik darovanje učinio dolozno, t. j. nakanom, da prikrati svoje vjerovnike. Ne treba ni da je obdarenik znao, kada je primio darovanje, da je bio darodavac. onda kada je učinio dar, zadužen tako, da sada ne ima dovoljne imovine za namirenje svojih vjerovnika. Ponapose nije potrebno, da je darovnik bio u kakovom sporazumljenju s darodavcem.

Poreći, odnosno napadati kao pravno ne obstojeće može se po vjerovniku darodavca svako darovanje u širjem smislu, dakle i pravni poslovi, kojimi se tko zapalog mu prava na korist trećega odriče, ili na drugog prenosi. kamo pako ne spada nasljedstvo i zapis, kojih može darodavac ne primiti, ako neće.

Skraćenimi mogu se vjerovnici darodavca samo onda smatrati, ako su imali već u vrieme darovanja tražbina proti darodavcu. U pravilu dakle pristoji vjerovnikom darodavca pravo poreći darovanje, napadati da se darovanje za njih izjavi pravno neobstojećim, samo onda, ako su njihova iskanja prije ili za vrieme darovanja već obstojala. Iznimno pristoji vjerovnikom darodavca pravo napadati darovanja radi iskanja njihova, koja su nastala istom nakon učinjenog darovanja, samo onda, ako su darodavac i daroprimac dolozno postupali, t. j., ako se može darovniku dokazati dolozno sporazumljenje sa darovateljem; n. pr. ako se dokazati može kod pokretne stvari, da nije uzsliedila

[1] U Cislajtaniji je ustanova ovog §-a bezkriepostnom postala zakonom od 16. ožujka 1884. br. 36. d. z. l. (Gesetz vom 16. März 1884. R. G. B. über die Anfechtung von Rechtshandlungen, welche das Vermögen eines zahlungsunfähigen Schuldners betreffen). Po §-u 3. točke 1. i §-a 16. ovog zakona mogu vjerovnici napadati sve bezplatne odredbe prezaduženika (dakle i darovanja), učinjene u zadnjoj godini prije otvorenog nad njegovom imovinom stečaja, koje se tiču njegove vlastite imovine u koliko nije bio na to po zakonu obvezan, i u koliko se ne radi samo o običajnih prigodnih darovih o razmjerno manjem iznosu. Zatim se mogu po §. 30. točke 1 istog zakona napadati po vjerovnicih dužnika izvan stečaja (t. j. dužnika, koj nije još pao pod stečaj, odnosno dužnika u obće bez razlike) sve bezplatne odredbe dužnika, učinjene u zadnjoj godini prije nego što se vjerovnik posluži pravom napadanja, pristojećim mu po gore navedenom zakonu, ako se te odredbe tiču dužnikove vlastite imovine, ili imovine pripale mu putem nasljedstva ili zapisa, u koliko nije bio po zakonu obvezan dotične bezplatne odredbe učiniti i u koliko se ne radi samo u običajnih prigodnih darovanjih o razmjerno manjem iznosu. Napadati ovakove bezplatne odredbe darovanja može svaki vjerovnik, koji ima ovršivu tražbinu, dakle komu pristoji pravo ovrhe bez obzira na vrieme. kada je tražbina nastala, u koliko je ovrha, što no je pokušao provesti na imovinu dužnikovu, ostala u pomanjkanju dovoljne imovine posvema ili stranom bezuspješna. ili pako ako se uzeti mora, da neće ovrha proti dužniku voditi do nikakova rezultata. jer ne ima nikakove imovine. Izvršiti ovo po prenavedenom zakonu pristojeće mu pravo može vjerovnik tužbom a i putem prigovora. Po ovom zakonu ne ima razlike, da li su se skraćeni vjerovnici nalazili već u vrieme kada je učinjeno darovanje ili pako da li su im iskanja kasnija nego darovanje.

Digitized by Google

predaja darovane stvari, ili kod nekretnih stvari, da je obdarenik navlaš zategnuo zatražiti gruntovni prenos na njegovo ime, da ostaje u gruntovnici nadalje prividno darodavac kao vlastnik, da mu tako uzčuvana ostaje vjeresija.

Kako iz sravnjivanja §§. 944. i 953. o. g. z. proizlazi, imaju vjerovnici, kojih su tražbine postale u vrieme darovanja, pravo natrag zahtievati ono što je darovano, ako su darovanjem prikraćeni. Sliedi od tuda, da mogu to zahtievati samo onda, ako nisu oni sami krivi, da nisu se namirili za vrieme iz stvari, kad je bila još u rukuh darodavca. Ako je dakle vjerovniku darovatelja, n. pr. jur dne 16. prosinca 1875. bilo moguće na temelju izdane mu zadužnice svoju tražbinu osjegurati na nepokretnostih darovatelja, a on je, nepazeći na to, što je darovatelj 22. kolovoza 1876. darovnicom svojoj djeci nasljedne dielove iz tih nepokretnosti putem prava zaloga osjegurao, istom dne 30. studena 1876. dao istu osjegurati, tako da ga je drugi vjerovnik darovatelja u prvenstvu pretekao iza darovanja, ter i kod ovršne prodaje nepokretnostih darodavca postigao izplatu veće tražbine, očito je, da je praznih ruku ostavši vjerovnik po §§. 1296. i 1297. i po analogiji §§. 1398. i 1399. o. g. z. sam sakrivio neutjerivost svoje tražbine i da se s druge strane ne može govoriti o njegovu prikraćenju darovanjem.[1]

Darovnik jamči vjerovnikom darodavca samo do vriednosti darovane mu stvari, te dotle, dok je u njega stvar sama ili vriednost njezina. On nije dakle prama darovanjem prikraćenom vjerovniku darodavca osobni dužnik.

Vlastitom svojom imovinom jamči darovnik vjerovniku darodavca samo u slučaju §. 952. o. g. z., t. j. ako je darovanu mu stvar nepoštenim načinom pustio iz posjeda.

Vjerovnici darodavca mogu darovanje samo na toliko napadati, u koliko su prikraćeni u svojih pravih; samo pako darovanje u cielosti nije zato nevaljano. Oni mogu s toga samo zahtievati da budu postavljeni u istom položaju, u kojem su se nalazili prije darovanja. Više ne mogu zahtievati.[2] Ako je n. pr. darovnik, koji je jur suvlastnikom jedne polovice stanovitih nekretnina, dobio u ime dara od drugoga suvlastnika drugu polovicu dotičnih nekretnina, to mogu prikraćeni vjerovnici samo zatražiti da budu namireni iz polovice nekretnina, kojih je sada obdarenik samovlastnikom, jer on ne jamči vlastitom svojom polovicom, koju je prije posjedovao kao suvlastnik, već samo onom polovicom, koja mu je darovana po dužniku odnosnih vjerovnika. Ima zato i tužbeni zahtjev prikraćenog vjerovnika, koji napada darovanje, što je oštećen u svom pravu, glasiti onamo, da je darovnik dužan priznati da darovanje u pogledu njega (vjerovnika) pravno ne obstoji i da je dužan darovnik dozvoliti, da se tužitelj (vjerovnik darodavca) namiri iz darovane stvari do iznosa njegove tražbine. Zahtjev tužbe, da je darovnik dužan priznati u obće da je darovna pogodba ništetna, te da je dužan darovanu stvar darodavcu povratiti, nije u zakonu osnovan; ali kada tko ovakov ili tomu slični zahtjev u tužbi stavlja, ne mora se tužba zato odbiti, već valja suditi kao što je gore navedeno, na ime da je tuženi obdarenik dužan priznati da darovna pogodba za tužitelja kao prikraćenoga vjerovnika darodavca pravno ne obstoji te da je dužan zato dozvoliti, da se tužitelj iz darovane stvari namiri. Ovakovo umaljenje tužbenog zahtjeva nije nedopustljivo po §-u 299. našeg gradj. parb. post., jer se time ne prekoračuje zahtjev tužitelja..[3]

Darovanjem prikraćeni vjerovnik, koji udara proti darovniku tužbom predvidjenom u §-u 953. o. g. z., nije dužan dokazati, da darovatelj ne ima nikakova inoga imetka, iz koga bi se njegova (tužiteljeva) tražbina mogla podmiriti, jer bi to bio s jedne strane

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. siečnja 1880. br. 13828. Pravnik god. 1881. str. 124.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. prosinca 1876. br. 6828. G. U. 6325.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. ožujka 1871. br. 9657. G. U. 4105.

Digitized by Google

dokaz negative, dočim zakon samo onoga obvezuje na dokaz, koji kakov faktum tvrdi; s druge strane opet je tvrdnja, da tužitelj nije prikraćen darovanjem, jer da darovatelj ima dovoljno inoga imetka, prigovor, što ga tuženi darovnik ima pridonieti i dokazati.[1]

Pravno sredstvo §. 953. o. g. z. pristoji i nasljednikom vjerovnika proti nasljednikom darovnika, razumieva se proti ovim samo, ako imadu darovanu stvar ili njezinu vriednost.[2]

6. radi poslie rodjene djece.

§. 954. Ako se bezčednomu darodavcu poslje sklopljene darovne pogodbe rode djeca, ne ima za to prava ni on, ni poslje rodjena djeca da poreku darovanje. Ali u slučaju potrebe, pristoji darodavcu ili poslje rodjenomu djetetu gore spomenuto pravo na zakonite kamate od darovane summe ne samo prema obdareniku, nego i prema nasljednikom njegovim (§. 947.).

Ustanova §-a 954. o. g. z., koja izriče, da djeca rodjena iza sklopljene darovne pogodbe bezčednom darodavcu, ne imadu pravo poreći, t. j. napadati darovanje, a da ne pristoji pravo opozvati u tom slučaju darovanje i samom darodavcu, što je obćenito pravilo za sve pravne poslove, dakle i za sve pogodbe, nije nikakova iznimka, te je iztaknuta na pose ovdje samo zato, da bude izvan dvojbe, da se ustanove §§. 951. i 952. o. g. z. ne imadu anologno uporabiti i na djecu rodjenu bezčednom darodavcu nakon već učinjenoga darovanja.

Osebna je ustanova samo ona, označena u drugoj stavci §-a 954. o. g. z., po kojoj samo u slučaju potrebe, — t. j. ako se poslje rodjena djeca nalaze u nuždi tako, da ne imaju ni toliko, što im je potrebno za nuždno uzdržanje, — pripada bezčednom darodavcu ili samom poslje rodjenom djetetu pravo na zakonite kamate vriednosti darovane stvari po smislu §-a 947. o. g. z., i to ne samo prema obdareniku, nego i prama nasljednikom njegovim.

Ova se zakonska ustanova osniva samo na razlozih shodnosti, obzirom na obćenite propise, po kojih je otac dužan uzdržavati svoju djecu.

Uvjeti za vršenje pogodnosti, što daje zakon u §-u 954. o. g. z. djeci rodjenoj bezčednom darodavcu i ovomu samomu su:

a) Darodavac ne smije imati rodjenu svoju djecu. Ako je imao već prigodom sklopljenja darovne pogodbe vlastite svoje djece, to kasnije rodjenom djetetu ne pristoji pravo predvidjeno u §-u 954. o. g. z., već ono sadržano u §§. 950. i 951. o. g. z.[3]

b) Bezčednom darodavcu mora se roditi diete istom nakon već sklopljene darovne pogodbe. Pri tom pako ne ima razlike, da li je diete zakonito ili nezakonito, jer i nezakonita djeca imadu pravo po §§. 166. i 168. i 169. o. g. z. od njihovih roditelja prama njihovoj imovini tražiti hranu, odgojenje i obskrbljenje. Ne imadu se pako u nazočnom slučaju ovamo brojiti djeca uzeta po darodavcu pod svoje (adoptirana njegova djeca), jer se ova ne mogu smatrati povriedjenimi u svojih pravih, pristojećih im po §§. 182—185. o. g. z., ako su uzeta pod svoje po darodavcu nakon učinjenog darovanja.

c) Kasnije rodjena djeca moraju se nalaziti u nuždi. Smatra se pako, da su u nuždi onda, ako ne imadu ni oni vlastite imovine dovoljne za njihovo nuždno uzdržavanje, te ako ne ima ni darodavac zato dovoljne imovine nakon učinjenog darovanja.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. travnja 1872. br. 2503. Pravnik od god. 1874. str. 807.

[2] Ellinger tumačenje §-a 953.

[3] Stubenrauch II. str. 307. točka 2. slovo a).

Digitized by Google

U ostalom vriedi sve, što je navedeno u §-u 947. o. g. z., i za slučaj §-a 954. o. g. z. Dakle i u slučaju §-a 954. o. g. z. dužan je darodavac dati potrebno uzdržavanje iz kamata vriednosti darovane stvari, u koliko ove zato dotiču, te u koliko se nalazi darodavac u istom oskudnom stanju kao daroprimac.

Koja darovanja ne prelaze na nasljednika.

§. 955. Ako je darodavac obećao obdareniku kakovu pomoć u odredjene rokove, nasljednikom njegovim ne pripada odtuda niti pravo niti kakova obveza, već ako je u darovnoj pogodbi bilo naročito drugačije ugovoreno.

Ustanova ovog §-a je iznimka općeg pravila sadržanog u §. 918. o. g. z. Obećanje obdareniku kakove pomoći u odredjene rokove smatra zakon ovdje za strogo osobnu dužnost darodavca.

Darovanje za slučaj smrti.

§. 956. Darovanje, koje se ima izpuniti stoprv poslje smrti darovnika, valjano je kao zapis, ako se je pazilo na formalnosti, koje zakon propisuje. Onda samo ima se darovanje smatrati kao pogodba, ako je obdarenik primio darovanje, ako se je darovnik odrekao prava da ga poreče i ako je vrhu toga darovanja predao obdareniku pismenu izpravu.

Darovanje za slučaj smrti (donatio mortis causa) je po općem pravu darovanje, koje je učinjeno u predpostavi i pod uvjetom, da obdareni preživi smrt darodavca. Darovanje za slučaj smrti dakle čini se uviek obzirom na smrt darodavca, i to ili radi predstojeće mu pogibelji smrti, ili u obće obzirom na njegovu smrt, koja po naravskih zakonih jednom nastupiti mora. Darovanje za slučaj smrti po tom radja pravnim učinkom istom smrću darodavca, ako je ova nastupila prije smrti obdarenoga ili bar u istom času sa smrću ovoga.[1]

Po austr. gradj. pravu smatra se po §-u 956. o. g. z. u pravilu darovanje, koje se istom nakon smrti darodavca izpuniti imade, „zapisom“, ali i to onda samo, ako se je pazilo na formalnosti, koje zakon propisuje za naredbe posliednje volje. Pogodbom pako smatra se po §-u 956. o. g. z. darovanje za slučaj smrti samo onda: 1. ako je učinjen o darovanju pismeni sastavak; 2. ako je darovnik u ovom sastavku odreko se prava darovanje poreći; 3. ako je darovnik obdareniku predao tu pismenu izpravu; 4. ako je darovanje prihvatio obdarenik.

Darovanje za slučaj smrti, koji ne ima ovih potrebština, a niti onih naredba posliednje volje, ne ima nikakove krieposti. Zakonska ustanova §-a 956. o. g. z. hoće samo, da ističe, da se darovanje za slučaj smrti u pravilu ima smatrati zapisom, a samo iznimno, ako ima nedvojbenih obilježja pogodbe, darovnim ugovorom. Zato veli u prvoj stavki, da darovanje, koje se ima izpuniti stoprv poslje smrti darovnika valjano je kao zapis; a to zato, jer se u običnu svietu darovanje učinjeno za slučaj smrti i zapis ne smatra za jedno te isto; a nasuprot opet darovanje i neprihvaćeno po obdareniku drži se ako je učinjeno za slučaj smrti, za valjano darovanje. Da bude pako izvan dvojbe, kada se može darovanje smatrati pogodbom, nabraja zakon u §. 956. o. g. z. odmah zatim potrebštine, koje mora imati darovanje, da bude ono pogodba.

[1] Unger VI. §. 87. st. 322.

Digitized by Google

Obzirom na ustanovu §. 956. o. g. z. mora, istina, i darovanje, da bude valjano kao zapis, imati sve formalne potrebštine, koje se propisuju u §§. 577—588. o. g. z. za zapis, ali ne mora imati potrebština onih, koje se ustanovljuju u §-u 943. o. g. z. za darovno obećanje: t. j. ne mora da je učinjeno u pismenom obliku, jer se može ono, kao svaka naredba posliednje volje, učiniti ustmeno, držeći se propisanih za to formalnostih za ustmene oporuke.[1]

Darovanje za slučaj smrti, koje valja kao zapis, može s toga i darodavac po volji svojoj kao svaku naredbu posliednje volje opozvati.

Darovanje ovo može pako kao zapis imati predmetom samo pojedinu stvar ili dio imovine darodavca (pars quanta), ali ne cielu njegovu imovinu ili alikvotni dio iste obzirom na cielost njezinu (polovinu, trećinu), jer se inače ovakovo darovanje smatrati ima, ne gledeć na to, što je ostavitelj upotriebio rieč „darujem", samo kao postavljenje u nasljedstvo. Sve zakonske odredbe, izdane za zapis, valjaju u obće i za darovanje za slučaj smrti.

Potrebštine, koje mora imati darovanje za slučaj smrti da vriedi kao pogodba naveli smo jur gore. Valja nam samo o tom darovanju ovdje još iztaći ovo:

1. Potrebština neopozivosti, koju zakon izrično zahtieva za darovanje za slučaj smrti, da bude pogodba, te koja mora u samom pismenom sastavku o darovanju izražena biti, da bude izvan dvojbe, da darovanje nije samo prosti zapis, ne izključuje uporabu propisa §§. 946—954. o. g. z., sadržavajućih iznimke, u kojih se može darovanje poreći. Ovu je potrebštinu zakon samo zato izrazito iztaknuo, jer je to glavno obilježje, po kojem se darovanje za slučaj smrti razlikuje od zapisa. To nije pako nikakova iznimka, jer je izraženo već u §-u 946. o. g. z. općenito pravilo, da se darovna pogodba ne može u pravilu poreći. Razlikuje se dakle pismeni sastavak o darovanju za slučaj smrti od onoga darovanja medju živimi, predvidjenimi u §-u 943. o. g. z. u tom, da kod poslednjeg ne mora izrično u pismenom sastavku o darovanju navedeno biti, da je darovanje neopozivo učinjeno, jer se kod pogodba medju živimi samo po sebi razumije, da je pogodbeno utanačenje jednostrano neopozivo.

2. Preporno je, da li mora obdarenik kod darovanja za slučaj smrti, da bude ono kao pogodba kriepostno, svoj prihvat darovanja izraziti u samom pismenom sastavku o darovanju, odnosno pismeni sastavak o darovnom obećanju podpisati u znak da ga prihvaća? Zato da je to potrebno, izjavila se judikatura, te traži bezuvjetno, da obdarenik podpisuje darovni ugovor, odnosno pismeni sastavak o darovanju.[2]

Noviji komentatori ne drže to mnienje opravdanim, te misle, da je dovoljno, da je prihvat od strane obdarenika izražen tako, kao što §. 863. o. g. z. u obće dopušta da se obećanje pvihvaća.

Dakle da je dovoljno, da je obdarenik izrazio svoj prihvat i znaci obće priljenimi i muče takovimi činjenji, koja po razsudjenju svih okolnosti ne daju nikakvog razumnog uzroka dvojiti da je tim svoj prihvat izjavio.[3]

Mi držimo ovo posliednje mnienje opravdanim po zakonu, jer iz §-a 956. o. g. z. neda se izvoditi, da obdarenik mora bezuvjetno svoj prihvat na darovno obećanje izjaviti pismeno i to na samom sastavku o darovanju, pošto ustanova §-a 956. o. g. z. traži jednostavno, da obdarenik prihvati darovanje, a zahtieva samo da mu darodavac izruči pismeni sastavak o darovanju.

---

[1] Stubenrauch II. str. 309. stavka A.

[2] Vidi o tom rješitbe vrh. suda u Beču od 6. svibnja 1868. br. 3477. G. U. 3062., od 26. veljače 1856. br. 1759. G. U. 165. i od 13. veljače 1855. br. 100. Peitler str. 777., G. U. br. 72. Novijih rješitba pako o tome ne ima.

[3] Vidi Ungerovo nasljedno pravo str. 331. opazka 20. i Stubenraucha II. str. 311.

Digitized by Google

Razumieva se, da ako je predmet darovanja nekretna imovina, na koju se stiče vlastničtvo samo uknjižbom u gruntovnicu, pismena izprava učinjena o darovanju za slučaj smrti u formalnom pogledu sve potrebštine imati mora, koje propisuje §. 82. grunt. reda.

Predmet darovne pogodbe za slučaj smrti može biti sve ono, što može biti predmetom darovanja u obće, dakle ne samo pojedina stvar ili dio imovine darodavca (pars quanta), već i ciela njegova sadašnja i polovica buduće imovine mu.

Pravni učinak darovne pogodbe, sklopljene za slučaj smrti, sastoji u tom, da nastaje podpuno izpunjenje njezino, istina, istom smrću darodavca, ali da se ipak jednom ovakovom pogodbom obdareniku darovana imovina darodavca od časa po obdareniku primljene pismene izprave o darovanju ne smatra više njegovom (darodavčevom) imovinom. Zato ne čini ovakova imovina nikad ostavštinu darodavca, te ne mora obdarenik svoje pravo prijaviti na ostavštinu i tražiti, da mu se iz ostavštine po razpravnoj oblasti darovana mu imovina darovnika, ostavitelja, uruči već ima jednostavno kao vlastnik tražiti, da mu se ono preda na temelju darovnice za slučaj smrti učinjene, koju imade u svojih ruku.[1]

Ako je kod darovanja učinjenog za slučaj smrti, odmah po darovniku još za njegova života predana darovana stvar obdareniku, stekao je ovaj časom predane mu stvari vlastničtvo na istu, te je darovanje i ovim časom perfektnim postalo; ne može se stoga više govoriti o darovanju za slučaj smrti u pravom smislu.[2]

Poglavje devetnaesto.

O ostavnoj pogodbi.

Ostavna pogodba.

§. 957. Ako tko uzme tudju stvar pod svoju skrb; nastaje ostavna pogodba. Prihvaćeno obećanje, da će se tko skrbiti za tudju stvar, koja još predana nije, obvezuje istina stranu obećavajuću, ali to još nije ostavna pogodba.

§. 958. Ostavnom pogodbom primalac nezadobiva ni vlastnosti, ni posjeda, niti prava služit se stvarju. On je samo držalac s dužnošću, da čuva od štete stvar povjerenu mu.

Ostavna pogodba (depositum) sastoji se u preuzetoj obvezi uz plaću ili bez plaće primljenu tudju stvar (svejedno da li pokretna ili ne pokretna) čuvati, odnosno uzeti ju pod svoju skrb (na nju paziti), te ju zatim povratiti predavatelju na njegovo zahtjevanje.

Onaj, koji stvar preda na čuvanje, zove se ostavljač (deponent), a onaj, koji ju prima na čuvanje, čuvaoc (depositar).

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. veljače 1963. br, 1184. G. U. 2987.

[2] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 27. prosinca 1876. br. 13217. G. U. 9329., od 26. svibnja 1876. br. 1662. G. U. 6161. i od 28. listopada 1879. br. 9348. G. U. 7622.

Digitized by Google

Bitna je potrebština ostavne pogodbe, da je stvar, koja se prima na čuvanje tudja. Ako dakle tko, znajući ili po bludnji, prima od založnog vjerovnika ili uživatelja vlastitu svoju stvar na čuvanje, tad ne nastaje nikakov depositum.

Ostavna pogodba sklapa se uviek samo u korist deponenta, komu je radi osobitih okolnostih tegotno ili ne moguće da stvar sàm čuva.

Čuvar ne stiče ostavnom pogodbom u pravilu za sebe nikakova prava, dakle ni vlastničtvo, ni uživanje stvari, predane mu pod njegovu skrb, odnosno na čuvanje. On je puki držaoc (detentor) na čuvanje predane mu stvari, a ne njezin posjednik, jer mu manjka animus habendi (possedendi).

Predmeti ostavne pogodbe mogu biti: stvari pokretne, i to ne samo ne potrošive, već i potrošive, a i stvari nepokretne.

Preporno je, da li se može smatrati ostavnom pogodbom pogodba ona, po kojoj se komu daje na čuvanje potrošive stvari time, da ih ne mora povratiti in specie, već in genere (tako zvani depositum irregulare).

Razlika ovog deposituma irregulare od zajamne pogodbe imala bi se po mnienju onih, koji dopuštaju i ostavnu pogodbu te vrsti, sastojati u intenciji ugovarajućih stranaka, po tome, da li su potrošne stvari predane primatelju u korist njegovu, ili pako u korist deponenta, t. j. ili samo za to, da se (onaj, komu su potrošive stvari predane) s njima služi, i da zatim povrati stvari iste vrsti ili pako zato, da ih čuva u korist deponenta ali time, da se s njima služiti može, te ih povratiti ima in genere. U prvom slučaju smatraju da postoji pogodba zajma, a u poslednjem, da je sklopljena pogodba ostavna.[1]

Judikatura nije toga mnienja, te ne čini prenavedenu razliku, već smatra obzirom na propis §. 954., da ako se čuvaocu dozvoli da potrošive stvari upotriebi time, da vrati samo stvari iste vrsti toliko, koliko je primio, da predleži uviek zajamna pogodba.[2]

Bitna je nadalje potrebština ostavne pogodbe, da bude na čuvanje povjerena stvar doista i predana. Ostavna je dakle pogodba r e a l n a. Obećanje dati na ostavu, komu stanovitu stvar, prihvaćeno po onomu, komu je učinjeno, smatra se ugovorom buduće pogodbe ostavne (predugovor, pactum de contrahendo), koji se posuditi ima po propisu §-a 936. o. g. z.[3]

Obveza čuvaoca sastoji se lih samo u čuvanju njegovoj skrbi povjerene stvari, a u nikojem inom kojem poslu.

Po austr. gradj. pravu nije potrebština ostavne pogodbe da bude bezplatna. Po §-u 969. može se ona sklopiti i uz plaću.

Kad ona (ostavna pogodba) prelazi u pogodbu zajamsku ili posudnu.

§. 959. Ako je čuvaocu na njegovo zahtievanje, ili zato, što ga je ponudio ostavljač sam, bilo dopušteno da upotriebi stvar; pogodba prestaje biti ostava, i to u prvom slučaju odmah poslje dopuštenja, a u drugom slučaju od onoga časa, kada je prihvaćena ponuda, ili kada je stvar ostavljena bila zaista upotriebljena; i pretvara se u pogodbu zajamsku, ako su stvari potrošne, a u pogodbu posudnu, ako su nepotrošne, te nastaju prava i dužnosti, koje su skopčane s timi pogodbami.

---

[1] Vidi o tom Pfaff „Geld als Mittel pfandrechtlicher Sicherstellung“ Ger. Ztg. Nro. 81. ex 1868., opazka 83.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. pros nca 1862. br. 6389. G. U. 1608.

[3] Stubenrauch II. str. 313, Vidi o tom pitanju i mnienje Hasenöhrlovo i po njemu navedena različita mnienja ostalih pisaca (Hasenöhrl II. str. 333—336. §. 26. opazka 35.)

Digitized by Google

§. 960. Mogu se pokretne i ne pokretne stvari dati na ostavu. Ako li je čuvaocu zajedno naložen ini kakav posao, koji se odnosi na stvar povjerenu mu; čuvalac se smatra tad kao punovlastnik.

Ako ostavljač čuvaocu dopušta, da upotriebi stvar po njemu u ostavu primljenu, prelazi pogodba ostavna na drugu pogodbu. Ona se pretvara u pogodbu zajamsku (§. 983. o. g. z.) ako ostavljač čuvaocu dopušta, da stvar potrošnu, predanu mu u ostavu, upotriebi, a u pogodbu posudnu, ako ostavljač čuvaocu dozvoli, da rabiti može stvar nepotrošivu na čuvanje povjerenu mu. Pretvara se napokon pogodba ostavna i u pogodbu uporabnu, ako ostavljač i čuvaoc ugovore, da stvar, što no je čuvaoc primio samo na čuvanje, od sele može rabiti, ali da ima platiti za nju stanoviti iznos (§. 1090. o. g. z.). U pogledu časa, od kojega u gorenavedenih slučajevih prestaje biti ugovor ostavnom pogodbom, vriede po §-u 959. o. g. z, ova pravila:

Ugovor prestaje biti ostavnom pogodbom, ako je čuvaoc sam zatražio od ostavljača dozvolu da na čuvanje predanu mu stvar upotriebiti može, od časa kada je ostavljač na taj zahtjev čuvaoca pristao; ako je pako sam ostavljač dopustio čuvaocu da upotriebi na čuvanje predanu mu stvar, a da on zato zatražio nije, od časa, kada je čuvaoc tu ponudu prihvatio budi izrično budi muče. Muče smatrat će se ponuda prihvaćenom, ako čuvaoc na ponudu ostavljača, da na čuvanje predanu mu stvar upotriebiti može, ništa ne odgovori, već ju faktično za se upotrebljuje, odnosno s njom razpoložbu čini, pa tad prestaje biti pogodba depositum od časa onog, kada je čuvaoc stvar počeo rabiti.

Pošto se kod ostavne pogodbe obveza čuvaoca sastoji samo u čuvanju stvari, dane mu pod skrb, to, ako je čuvaocu naložen zajedno ini kakovi posao, koji se odnosi na stvar povjerenu mu, nastaje pogodba punovlastna, te se čuvaoc smatra punovlastnikom.

Dužnosti i prava čuvaoca.

§. 961. Glavna je dužnost čuvaoca, da stvar povjerenu mu brižljivo čuva kroz odredjeno vrieme, i poslje toga vremena da ju vrati ostavljaču u istom onom stanju, u kom ju je primio, i sa svim priraštajem.

§. 962. Čuvalac dužan je i prije nego mine vrieme ustanovljeno povratiti stvar ostavljaču na njegovo zahtievanje, i može samo iskati, da mu se naknadi šteta, koja mu je možebit uzrokovana. Nasuprot čuvalac ne može ranije povratiti stvar povjerenu mu; već ako bi mu radi ne predvidjene kakove okolnosti bilo ne moguće da stvar sačuva sigurno, ili bez svoje vlastito štete.

§. 963. Ako nije izriekom ustanovljeno vrieme, za koje stvar ima biti na ostavi, nit se vrieme to iz pobočnih okolnosti može doznati, ostava se može po volji odkazati.

§. 964. Čuvalac odgovara ostavljaču za štetu, koja mu je uzrokovana radi propuštenoga dužnog staranja; ali ne odgovara za nenadani slučaj ni onda, ako je stvar povjerenu mu, premda dragocjeniju, mogao spasiti gubitkom svoje vlastite stvari.

§. 965. Ako li se je čuvalac služio stvarju njemu povjerenom; ako ju je bez potrebe i bez dopuštenja ostavljačeva dao na ostavu

Digitized by Google

trećemu komu; ili ako je zatezao povratit ju, te je stvar pretrpila štetu, koju u ostavljača ne bi bila trpila, ne može se čuvalac izgovarati nenadnim slučajem, i oštета se njemu pripisuje.

§. 966. Ako su dane na ostavu stvari zaključane ili zapečaćene, pa se kasnije pokaže, da je zaklop pokvaren ili pečat povriedjen; dužan je ostavljač, ako tvrdi, da mu je što nestalo, po propisu zakona potvrditi zakletvom rečenu štetu, ako je ista šteta vjerojatna, gledajući na njegovo stanje, obrt, imovinu i na ostale okolnosti; već ako bi čuvalac mogao dokazati, da on tomu nije kriv, što se je povriedio zaklop ili pečat. To isto obstoji onda, ako su se izgubile sve stvari, koje su tim načinom bile dane na ostavu.

Ovo su dužnosti čuvaoca:

1. Čuvalac mora stvar povjerenu mu brižljivo čuvati i jamčiti ostavljaču za svaku štetu, koja mu je prouzročena radi propuštenog dužnog staranja. On jamči po tom ne samo za hotomično oštećenje (dolus), već i za krivnju njegovu, temeljeću se samo na nepažnji ili nehajstvu ili nesmotrenom postupanju, s kojeg je nastala šteta za ostavljača u pogledu stvari na ostavu dane. Jamči dakle ostavljač za omnis culpa, t. j. i za culpa levis.

U pravilu jamči pako jedino za damnum emergens, a za lucrum cessans samo onda, ako se njemu dokazati može, dolus ili gruba nemarnost.

Ne jamči nadalje čuvalac redovito za nenadani slučaj, s kojega je stvar, povjerena mu na čuvanje, oštetila se ili propala, a to ni onda, ako je stvar povjerenu mu, premda dragocienija, mogao spasiti gubitkom svoje vlastite stvari. Ne jamči s toga čuvalac, ako je stvar, koja je bila kod njega u čuvanju, usljed požara, buknuta u njegovoj kući, propala, ako ovaj nije prouzročen njegovom krivnjom ili nepažnjom[1], a to ni onda ne, ako je mogao spasiti pod skrb povjerenu mu tudju stvar, da je pustio propasti vlastitu svoju stvar, jer se temelji na naravskom čovječjem nagonu, da će tko prije vlastitu svoju stvar čuvati od propasti, a zatim tudje stvari, te što po §-u 967. o. g. z., ako čuvalac, da čuva povjerenu mu stvar, žrtvuje vlastite stvari, dobije samo primjerenu, a ne podpunu naknadu.[2]

Tako se ne može n. pr. ni uraru, koji uru predanu mu na popravak, po običaju objesi kraj drugih ura u svojoj sobi ili svojem dućanu, uračunati u krivnju, ako mu tko uru ukrade, ako se nikakova nepažnja ili nehajstvo njemu pripisati ne može, koje bi predležalo, da se je udaljio iz dućana, nezaključav vrata.[3]

Za nenadani slučaj odgovara čuvalac samo onda, ako je ovaj prouzročen njegovom krivnjom (§. 1311. o. g. z.). Zakon u §-u 965. o. g. z. ističe u tom pogledu tri slučaja:

a) Ako se je čuvalac služio stvarju koja mu je povjerena, a da mu nije dozvoljeno bilo po ostavljaču, da ju upotriebiti može (§. 1305. o. g. z.). Ako je n. pr. povjerenu mu na čuvanje žepnu uru sobom nosio u mjesto svoje vlastite u kazalište, te mu bude ukradjena u tiski ljudi, koji se nenadani slučaj ne bi bio dogodio, da je čuvao uru kod kuće.

b) Ako je čuvalac povjerenu mu na čuvanje stvar bez dopuštenja ostavljača dao na ostavu komu trećemu, u kojem slučaju odgovara čuvalac za nenadani slučaj, koji se

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. srpnja 1855. br. 6688. G. U. 114.
[2] Stubenrauch II. str. 315.—316. točka 2.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. travnja 1867. br. 2846. G. U. 2784.

Digitized by Google

je dogodio kod upitnog trećeg, a ne bi se bio sbio kod čuvalca, da je on sam stvar držao kod sebe u ostavi.

c) Ako je ostavljač zadocnio sa povratkom stvari, predane mu na ostavu, t. j. ako ju nije vratio u ugovoreno vrieme ili na zahtievanje ostavljaču. U ovom slučaju odgovara za nenadani slučaj, koji se nebi bio dogodio kod ostavljača, da je stvar povratio mu za vrieme, te da se je nalazila u njegovih ruku.

Dokazati, da je nastao nenadani slučaj za kojeg ima po zakonu čuvalac odgovarati ne nadleži ostavljaču, ako s toga naslova odštetu traži, već čuvaocu, ako prigovara, da nije takov nenadani slučaj nastupio.

Više čuvaoca (depositara), koji su jamčili po rimskom pravu solidarno, odgovaraju po austr. gradj. pravu samo na jednake dielove (pro parte) (§§. 1303. i 889. o. g. z.) Iznimka postoji samo onda, ako su depositari radili dolozno[1].

Pravo na odštetu zastaruje za ostavljača i čuvaoca u roku od 30 dana nakon povraćene mu po čuvaocu pokretne stvari (§. 967. o. g. z.).

2. Čuvaoc je nadalje dužan povratiti stvar nakon odredjenog vremena u istom onom stanju, u kojem ju je primio u ostavu i sa svim priraštajem. Njemu ne pripada nikakovo pravo na koristi, jer ne ima prava uživanja stvari predane mu u ostavu.

On ne može niti uzkratiti povratak povjerene mu na čuvanje stvari usljed prigovora kompenzacije ili suprot staviti pravo retencije, ako ima proti ostavljaču kakovih protutražbina, potonje tim manje, što pravo retencije gradj. zakon ni ne poznaje. Nu čuvalac dužan je i prije nego što mine vrieme ustanovljeno povratiti stvar ostavljaču na njegovo zahtievanje, ne gledeć na to, da li je ostavna pogodba sklopljena uz plaću ili bez plaće. Za taj slučaj može samo iskati od ostavljača, da mu naknadi štetu, koja mu je time možda uzrokovana. Nasuprot čuvalac ne može ranije povratiti stvar povjerenu mu, već ako bi mu radi nepredvidjene kakove okolnosti bilo nemogućno, da stvar sačuva sigurno, ili bez svoje vlastite štete.[2]

Ranije smatra se da je povraćena stvar, ako je povraćena prije vremena izrično ugovorenoga ili po okolnostih muče ustanovljenoga. Posljedne će biti, ako je stvar predana u ostavu radi stanovitog uzroka, n. pr., ako je ostavljač radi toga, što je pošao na put, dao u ostavu stanovitu stvar svoju, tada će ju biti čuvaoc dužan čuvati tako dugo, dok se ostavljač sa puta ne vrati, jer se to samo po sebi razumije, čim je predao stvar na čuvanje zato, što je pošao na put.

Ako ostavljač traži proti čuvaocu odštetu, dužnost mu je dokazati faktum nastale štete (quale) i iznos svoje štete (quantum) po općenitih propisih o dokaznom postupku sadržanih u gradj. parb. postupku.

Ne nadleži pako ostavljaču da dokaže da je čuvaoc šteti kriv, već ima nasuprot tuženi čuvaoc dokazati, da je šteta nastala bez njegove krivnje, ako to prigovara.

Dužnost je samo ostavljaču dokazati izmakli dobitak (lucrum cessans), ako u tom pogledu stavlja zahtjev proti čuvaocu, koji je dolozno postupao.

Ako je ostavljač predao čuvaocu na ostavu stvari zaključane ili zapečaćene, te ako su one u istom stanju ostavljaču i povraćene, postoji predmnieva, da su ostale nepovriedjene sve stvari, koje su se nalazile u odnosnoj zaključanoj ili zapečaćenoj spremi; ako je pako sprema, koja je bila zaključana ili zapečaćena, povraćena po čuvaocu otvorena, ili sa pokvarenim ili povriedjenimi pečati, dužan je ostavljač, ako tvrdi, da mu je što iz spreme nestalo, po propisu zakona (gradj. parb. post.) potvrditi zakletvom (prisegom od uciene) rečenu štetu, ako je njegova šteta vjerojatna gledom na njegovo stanje, obrt, imovinu i na ostale okolnosti. Krivnja čuvaoca ne ima se u tom slučaju po osta-

[1] Vidi Kirchstetter str. 499. opazka 4.

[2] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 27. prosinca 1876. br. 13217. G. U. 6329., od 26. svibnja 1876. br. 1662. G. U. 6161. i od 23. listopada 1879. br. 9348. G. U. 7622.

Digitized by Google

vljaču dokazati, ali čuvaocu je prosto dokazati, da on tomu kriv nije, što se je povriedio zaklop ili pečat, a može i voditi protudokaz, da ostavljač ne ima nikakove štete ili ne u zatraženom odštetnom iznosu.

Ako više njih od čuvaoca traže, da im on preda stvar primljenu u ostavu, tad ju ima on po propisu §-a 480. o. g. z. izdati onomu, od kojeg mu je predana na ostavu, a drugim učestnikom samo obznaniti, komu ju je povratio. Opazno je pako, da čuvaoc u svakom slučaju, ako više njih svojataju prava na stvar predanu mu u ostavu, postupa po propisu §-a 1425. o. g. z., t. j. da ju položi kod suda, ili da ište u sudca, da naredi, da se stvar sačuva.

Razumieva se samo po sebi, da ako ostavna pogodba prelazi u drugu pogodbu, §§. 661—660. o. g. z. više se upotriebiti ne imaju, već da onda stupaju u krieposti posebne ustanove, odredjene za dotične pogodbe.

i (dužnosti i prava) ostavljača.

§. 967. Ostavljač je obvezan naknaditi čuvaocu štetu, kojoj je on kriv i naplatiti mu troškove, koje je čuvalac učinio da se uzdrži stvar dana na ostavu ili da se umnože trajuće koristi. Ako je čuvalac u slučaju potrebe, da čuva povjereno mu dobro, žrtvovao svoje vlastite stvari; može on primjerenu naknadu zahtievati. Zamienita iskanja čuvaoca i ostavljača kakove pokretne stvari mogu se samo za trideset dana, od kako je stvar povraćena, prijaviti sudu.

Po marginalnoj rubrici imao bi §. 967. o. g. z. sadržavati propise o pravih i dužnostih ostavljača, ali u istom su samo navedene obveze ostavljača, valja zato prava izvoditi iz ustanovah §§-ah 961—966. o. g. z., sadržavajućih propisa o dužnostih čuvaoca.

Po ovih ustanovah ovo su prava ostavljača:

a) On ima pravo zahtievati, da mu čuvalac povrati, nakon izminuća odredjenog vremena, na čuvanje predanu mu stvar u istom onom stanju, u kom ju je primio i sa svim priraštajem.

b) On nije dužan držati se izriekom ustanovljenoga vremena, za koje je povjerena bila stvar čuvaocu na ostavu, već ju može natrag zahtievati kad mu je volja.

c) On je vlastan zahtievati odštetu za štetu, koja mu je prouzrokovana radi propuštenog po čuvalcu dužnog staranja, a pod uvjetih navedenih u §-u 965. o. z. i naknadu štete, prouzrokovanu na stvari predanoj mu na čuvanje usljed nenadanog slučaja, koju štetu nebi stvar u ostavljača trpila bila.

Dužnosti ostavljača su pako po §-u 967. o. g. z. ove:

1. Ostavljač dužan je naknaditi štetu čuvaocu, koja mu je nastala krivnjom ostavljača po stvari predanoj mu na čuvanje; što može biti slučaj, ako je čuvaocu bila predana u ostavu stvar, koja je imala takov nedostatak, takovu manu, usljed koje je čuvalac pretrpio štetu. Ako je n. pr. ostavljač predao čuvaocu na čuvanje zloćudnog psa, ne čineći ga oprezna na zlu ćud njegovu, a pas ugrize čuvaoca.

2. Ostavljač je dužan naknaditi čuvaocu troškove, što no ih je ovaj imao, da se uzdrži stvar, dana mu u ustavu, n. pr. troškove da se stvar povjerena mu u upotriebljivom stanju uzdrži, jer čuvaoc nije dužan trošiti od svojega.

3. Ako je čuvalac u slučaju potrebe (n. pr. kod požara, kod povodnje), da čuva stvar predana mu pod svoju skrb, žrtvovao svoju vlastitu stvar (spasio stvar ostavljačevu, a medjutim pustio da propadne njegova vlastita stvar), mora mu ostavljač dati na njegov zahtjev primjerenu naknadu.

Digitized by Google

Kada se naknada ova ustanovljuje, valja, istina, uzeti obzir na vriednost spašene stvari ostavljača i na vriednost propale stvari čuvaoca, ali ipak ne ima u nijednom slučaju ostavljač veći iznos naknaditi, nego što iznosi vriednost spašene njegove stvari,[1] jer čuvaoc nije vlastan zahtievati nagradu — osim u slučajevih navedenih u §. 969. o. g. z. — te jer se je obvezao ostavnim ugovorom preuzetu stvar čuvati po mogućnosti od svake štete; ne vriedi s toga za ostavnu pogodbu obćeniti propis §-a 403. o. g. z.

4. Ostavljač ima napokon čuvaocu naknaditi troškove, koje je učinio, da se umnože trajuće koristi na ostavu predane mu stvari; ali u tom pogledu smatra se on, ako nije izhodio za to dozvolu od ostavljača, poslovodjom bez naloga, pa se imadu i na njega uporabiti propisi §§. 1037—1038. o. g. z.

U konačnoj stavci §-a 967. o. g. z. sadržana je napokon ustanova, da se zamjenita iskanja čuvaoca i ostavljača, tičuće se pokretne stvari, mogu samo za trideset dana, od kako je stvar povraćena, tražiti u sudu.[2]

Konačna ova ustanova pako odnosi se samo na osebna odštetna potraživanja, nastala lih iz pravnog odnošaja, temeljećeg se na ostavnoj pogodbi, a ne na prava odštete, koje kontrahentu pripada po obćih načelih o naknadi štete. T. j. prenavedena konačna ustanova §-a 967. o. g. z. odnosi se na odštetna potraživanja, navedena po napose u §§. 961—965. o. g. z. glede čuvaoca, i ovdje u tamačenju nazočnog §-a pod točkom c, i stavkami 1. 2. i 3. glede ostavljača. Ne odnosi se pako na pravo ostavljača zatražiti povratak na ostavu predane stvari niti na pravo tražiti odštetu za kod čuvaoca krivnjom ili nehajstvom njegovom izginulu ili propalu stvar predanu mu po ostavljaču u ostavu. Za tužbe ove vriedi obći zakoniti rok zastare, navlastito za potonji odštetni zahtjev onaj §-a 1489. o. g. z., koji stanovljuje rok od 3 godine za zastaru tužbe o naknadi štete.[3]

U pogledu nekretnih stvari ne ima u tom pogledu niti u §-u 967. o. g. z., niti u obće ne u poglavju o ostavnoj pogodbi osebne ustanove. Za takova iskanja vriede s toga obćeniti propisi o zastari.[4]

Uzaptitelj (sekvestar).

§. 968. Ako su parci ili sud predali komu stvar, o kojoj je razpra, da ju čuva, čuvalac se zove uzaptitelj (sekvestar). Prava i obveze uzaptitelja prosudjuju se po načelih ovdje ustanovljenih.

Predaja stvari na čuvanje i pod skrb treće osobe, da se osiguraju preporna potraživanja, zove se sekvestracija. Ona je i dobrovoljna, temeljeća se na sporazumno utana-

---

[1] Vidi o tom izvornu osnovu obćeg austr. zakona i zapisnik o viećanju c. kr. dvorskog povjerenstva o toj osnovi (Ofner II. str. 62. §. 141.), iz koje jasno proizlazi, da iznos naknade, koju ima platiti ostavljač čuvaocu za žrtvovanu njegovu stvar, ne ima biti veći od onog vriednosti spašene stvari ostavljačeve. — Čitaj i Stubenraucha II. str. 317,

[2] Po Stubenrauchu (II. str. 317. točka 4.) je dovoljno, da jedan kontrahent drugomu i izvansudbenim putem priobći zahtjev na naknadu troška u roku od 30 dana, da ne nastaje zastara; a ako je to učinio, da može unutar obćeg zakonitog roka zastare ustanovljenog za odštetne tužbe (3 godine) potjerati svoju odštetnu tražbinu sudbenim putem. Ovo svoje mnienje neobrazlaže Stubenrauch ničim, niti ne veli odkud ga izvodi. Nama se čini, da mnienje ovo ne ima u zakonu nikakova uporišta, te držimo, da se u §-u 967. o. g. z. ustanovljeni rok od 30 dana za prijave odštetnih tražbina sudu, ima smatrati samo za rok uz koj valja odštetnu tužbu podnieti.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. kolovoza 2856. br. 7699., Peitler str. 783. G. U. 215. i rješ. vrh. suda u Beču od 20. ožujka 1852. br. 1202., Peitler str. 762.

[4] Vidi o tom izvornu osnovu obć. austr. gradj. zak. i zapisnik o viećanju c. kr. dvorskog povjerenstva o toj osnovi Ofner II. str. 562. §. 962.

Digitized by Google

čenje stranaka (sequestratio voluntaria) ili pako sudbena, ako je odredjena na zahtjev koje stranke sudbenom odlukom (sequestracio necessaria)

Kod dobrovoljne sekvestracije imadu se prosuditi prava i dužnosti sekvestra u prvom redu po ugovornom utanačenju. U koliko u tom pogledu ne ima ustanova u pogodbi, vriede za sekvestra one ustanove, koje su izdane u ovom poglavju o ostavnoj pogodbi za čuvaoca u obće. Razumieva se, ako je sekvestru povjerena uprava u ostavu predane mu stvari, da se prava i dužnosti njegove prosuditi imadu po propisih pogodbe punovlastbene, jer se onda glede njega pretvara pogodba ostavna u pogodbu opunovlastnu.

Sudbenoj sekvestraciji ima mjesta u slučajevih §§. 347, 348, 390, 471, 812. i 1425. o. g. z. i u §. 127. izvan. parb. post. Po gradjanskom parb. postupku ima mjesta sekvestraciji kao privremeno sredstvo osiguranja i kao sredstvo ovrhe.

Prvoj ima mjesta: a) ako je posjed pravo kojega ili stvari koje preporan, i ako se ne uzmogne odmah riešiti, tko se nahodi u posjedu istinom te tko li ima pravo iskati zaštitu sudbenu (§. 425. našeg gradj. parb. post. te §. 292. obćeg, §. 387. galičkog i 376. talj. sudb. post.); b) ako tužitelj traži stvari ili prava, u kojih je posjedu tuženik, pak ako dokaže pogibelj, da će se pri tuženiku stvari ili prava ona, dok traje parnica, oštetiti, ili da će ih tuženik odsvojiti (§. 427. našeg gradj. parb. post., te §. 953. obćeg, §. 388. galičkog i §. 377. talj. sudb. post.). U ovršnom postupku pako ima mjesta sekvestraciji, kada tužitelj zaište ovrhu na plodove ili na ine užitke ili prihode kao na probitke glavnica ili na druga plaćanja tekuća (§. 480. našeg gradj. post. te §. 320. obćeg, §. 442. galičkog i 411. talj. sudb. post.). Kod ovih sudbenih sekvestracija ima sekvester u pravilu ne samo dužnost čuvanja stvari, već i upravu iste, pa se prava i dužnosti njegove imadu prosuditi po propisih pogodbe opunovlastne. Ustanova §. 431. grpp. u tom pogledu kaže, da sekvestar ima prava i dužnosti pohranitelja i vlastonoše. Za znatne, izvanredne troškove; za važne poslove, a tako navlastito za svaku promjenu s predmetom sekvestracije ima sekvestar izhoditi najprije privolu stranaka, ili ako se stranke složiti nebi mogle, privolu suda.

Dužnosti čuvaoca ima takodjer i pohranitelj postavljeni po sudu u slučaju dozvole zabrane na stvari, koje posjeduje sam dužnik (§. 418. našeg gradj. parb. post.) i kod pljenitbe pokretnosti, ako tužitelj ili u pljenitbenoj prošnji ili kasnije zahtieva, da se zaplienjene stvari dadu u pohranu trećoj osobi (§. 530. gradj. parb. post.).

Pristoji li čuvaru plaća?

§. 969. Plaća za čuvanje može se iskati samo onda, ako je naročito, ili po staležu čuvaoca muče bila ugovorena.

Pogodba ostavna je u pravilu pogodba bez plaće. Plaću za čuvanje može čuvaoc samo onda iskati, ako je naročito ugovorena, ili ako mu takova po staležu pripada, u kojem slučaju se smatra, čim se takovom čuvaocu predaje stvar u ostavu, da se je pristalo i na primjerenu nagradu.

Po staležu smatra se da pripada čuvaocu nagrada, ako se obrtimice bavi sa primanjem stvari u ostavu ili na čuvanje uz primjerenu nagradu, kao što su odpremnici, rušničari (garderobieri) u kazalištih i na inih javnih zabavah, ostavne banke i ostavni zavodi i uredi, te trgovci, koji u poslovnom krugu svojem u korist inog trgovca ili netrgovca drže stvari u pohrani (§. 284. našeg trg. zak. §. 290. austr. trg. zak.).

Ako nagrada nije u takovih slučajevih ustanovljena ni ugovorom ni zakonom, odredjuje ju sudac po analogiji §-a 1152. o. g. z. Valja ovdje opaziti, da onomu, komu pripada s drugog naslova nagrada za predani mu predmet, ne pristoji samo zato, što obaviv ugovoreni posao, čuva isti predmet, opet posebna nagrada, kao čuvaocu, koji je dakle preuzeo stanoviti predmet, recimo uru, na popravak, taj je, istina, podjedno preuzeo

Digitized by Google

obvezu, da predmet taj (uru) čuva, dok ju popravljenu ne vrati posjedniku, ali obveza ta nije o sebi stojeća pogodbena obveza, koja se odieliti može od pogodbe usluge za plaću u ostavnu pogodbu, ako posjednik na prijavu, da je popravak sgotovljen, ne dolazi ili ne pošilje po upitni predmet (uru), već ga ostavi u pohrani kod popravitelja (urara), a ovaj sam predmet taj (uru) ne vrati, jer tim činom nisu stranke sklopile muće pogodbu ostavnu. Zato pako ne može se ni posebna nagrada za čuvanje dotičnog predmeta zatražiti.[1]

§. 970. Krčmari, ladjari ili kiridžije odgovaraju isto tako kao čuvalac (§. 1316.) za stvari, koje su predane od primljenih putnika, ili kao tovar, njima samim, ili slugama njihovim.

Ustanova §-a 970. temelji se na rimskom receptum nautarum, cauponum, stabulariorum. Ona je iznimka od pravila izražena u §-u 1313. o. g. z., po kojem redovito nitko ne odgovara za tudja protuzakonita djela kod kojih nije udioničtvovao.

Strogo uzevši je ustanova §. 970. o. g. z. u poglavju o ostavnoj pogodbi suvišna, čim je ista ustanova već sadržana u poglavju tridesetom o pravu naknadjenja šteta i zadovoljenja, gdje joj je i mjesta jer se tamo nenavode u §§. 1315. i 1316. o. g. z. iznimke od općenitog pravila §-a 1313. o g. z.

Prenavedena ustanova o jamstvu krčmara, ladjara i vozara uvrštena je osim u poglavju tridesetom i u poglavju o ostavnoj pogodbi po svoj prilici samo zato, jer se jamstvo krčmara, ladjara i vozara (kiridjije) ravna po pravilih izdanih za čuvaoca u obće. Nu i u tom pogledu nestala bi svaka dvojba, da se je u §-u 1316. o. g. z. ovo jamstvo izrično iztaknulo, mjesto da se je citirao §. 970. o. g. z. Dovoljno bi bilo naime, da je početak ustanove §. 1316. o. g. z. uslovljen ovako: „Krčmari, ladjari i kiridjije odgovaraju po propisih o pogodbi ostavnoj, izdanih za čuvaoca, za štetu itd.“

Nekoji pisci[2] razlikuju ustanovu §-a 970. od one §-a 1316. o. g. z. Oni nalaze razliku u tom, što prva govori o „predanih“ stvarih od putnika, a posljednja o „primljenih“ stvarih od putnika, te drže, da u koliko ne predleži izkazano, da su stvari po putniku doista predane krčmarom, ladjarom i kiridjijem ili kod njih u službi stojećim osobam, da se obveza jamstva krčmara, ladjara i vozara prosuditi ima po §-u 970. o. g. z.. a ako su samo primljene, pod koju rieč razumievaju „unešene“, t. j. samo po putnicih u gostionu ili na ladji sobom uzete, da oni odgovaraju po §-u 1316. o. g. z. Mi držimo ovu razliku posve neosnovanom, koja se neda izvoditi iz gorenavedenih zakonskih ustanova, te tvrdimo, da ne ima medju ustanovami §§. 970. i 1316. o. g. z, nikakve razlike.

Ustanove §-a 970, o. g. z. vriede za gostioničare, koje primaju putnike na stan i za krčmare, koji drže štale za konje i stoku putnika, odnosno osoba, koje prelazno borave u mjestu (n. pr. koji dolaze na sajmove). Ne odnosi se pako ustanova ova na krčmare i gostioničare, koji jedino davaju jelo i pilo, a ne drže soba za putnike; ne odnosi se ni na privatne osobe, koje se ne bave obrtimice iznajmljivanjem soba za putnike, već koje samo u stanovitih sgodah primaju putnike na stan (n. pr. prigodom koje osobite svećanosti).[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. srpnja 1875. br. 2801. G. U. 6126.

[2] Vidi Winiwartera IV. str. 168.

[3] Stubenrauch II. str. 320. točka 2.

Digitized by Google

Vriedi zatim ustanova §. 970. o. g. z. za ladjare, gospodare ladja (brodovlastnike), koji drže ladje za prevoz osoba ili transport robe, budi po moru budi po riekah, odnosno, koji se obrtimice bave sa primanjem putnika za prevoz i transport robe.

Sve, što vriedi za ladjare, vriedi i za kiridjije, koji se poslom vozarskim redovito bave.

Za odpremnike (spediteure), naime za one, koji se bave odpremanjem robe kao obrtom, kriepostne su ustanove §§. 384—392. trgovačkog zakona; a za vozare, koji tjeraju vozarstvo kao obrt, ustanove §§. 393—421. trgovačog zakona.

Da može biti o jamstvu §§. 970. i 1316. o. g. z. govora, moraju biti stvari putnika (prtljaga) predane ili samom krčmaru (gostioničaru, hotelieru), ladjaru (gospodaru broda) te kiridjiji, ili njihovim službenikom, njihovoj služinčadi, i to ne samo onim, namještenim kod njih, već i onim, koji su samo odredjeni u odnosnom slučaju za primanje robe (prtljage), a da nisu namješteni kod njih, t. j. onim, kojim je krčmar, ladjar ili vozar samo ad hoc povjerio da primaju stvari (prtljagu) putnika ili tovare, što mogu biti i samo jednostavni služnici (trhonoše, komisionari).

Stvari, koje su putnici ostavili u gostioničkoj sobi, jesu, pošto oni zaključaše sobu i ključ dadoše vrataru, predane u čuvanju gostioničaru. Isti ima im naknaditi štetu, nastalu kradjom.[1]

Ustanova §-u 970. o. g. z., po kojoj krčmari (gostioničari, hotelieri) poput čuvaoca jamče za stvari, predane od primljenih putnika njim ili njihovoj služinčadi, uporavlja se i u tom slučaju, ako je primljeni putnik, odilazeći iz svoje sobe, istu zaključao i ključ od nje predao kojemu slugi, jer su tim tomu slugi bile predane stvari, nalazeće se u sobi. Ako se dakle dokaže, da je tužitelj u tužbi navedene predmete donio za sobom u iznajmljenu sobu, i da mu je istih nestalo u vrieme, kada su bile pod pazkom sluge svratišta, mora tuženik kao posjednik svratišta poput čuvaoca povratiti te stvari u istom stanju, u kom ih je preuzeo, a ako to ne može, nadoknaditi po §-u 1323. o. g. z. procienbenu vriednost. Prema tomu ne ima tužitelj (putnik), da podkriepi svoje pravo na naknadu, dokazati, propust dužnog staranja sa strane tuženika (gostioničara) ili njegove služinčadi, nego ima tuženik, da se oslobodi od jamčenja, što mu ga nameće zakon, po §-u 1298. o. g. z. dokazati, da je bez svoje krivnje bio zapriečen vršiti svoju obvezu.[2]

I u svratište napried poslane stvari, koje je primio vratar, predane su po §§. 970. i 1316. o. g. z. gospodaru svratišta u čuvanje, ako su stvari označene bile pod adresom, po kojoj se prepoznaje, da su one putnikove, te su po tom mogle biti preuzete samo kao dobro putnikovo.[3]

Posjednik gostione, kojega je odpravnik na kolodvoru primio za odpremu stvari putnika, izjavivšega, da se želi svratiti u njegovu gostionu i vlastnik odpremnih kola (omnibusa), kojega je kočijaš uzeo te stvari na plosnati krov od kola, akoprem je putnik očitovao, da ih želi pridržati uza se, jesu za nestanak tih stvari odgovorni.[4]

I služinčad vozarova mora se smatrati osobami, kojim se mogu stvari predati za odpremu s tim učinkom, da vozar sam za iste jamči, ili bi se u svakom pojedinom slučaju napose moralo dokazati, da je predavaocu stvari bilo poznato, da je medju vozarom i njegovim odpremajućim služinčetom postojao drugi odnošaj.[5]

Analogno imadu se ustanove §§. 970. i 1316. o. g. z. uporabiti i na kupališta u koliko se tamo predaju odiela za vrieme kupanja pod skrb osoblja kupališta.[6]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. ožujka 1875. br. 1226. G. U. 5664.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. lipnja 1876. br. 2981. G. U. 6196.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. prosinca 1875. br. 7626. G. U. 5931.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. prosinca 1873. br. 12260. G. U. 5189.
[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. srpnja 1865. br. 5670. Pravnik 1865. str. 665.
[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. lipnja 1866. br. 5738. G. U. 2531., od 21. studena 1867. br. 9154. G. U. 2926. i od 24. studena 1869. br. 8221. G. U. 3580.

Digitized by Google

Nasuprot ustanove §§. 970. i 1316. o. g. z. ne mogu se protegnuti na posjednike kavana, jer odnošaji ovih prama gostom nisu jednaki onim gostioničarom, koji primaju putnike na stan, već onih krčmara i gostioničara, koji izdavaju samo jelo i pilo gostim.[1]

U očigled prenavedenoga jamči krčmar (gostioničar), ladjar i vozar u obće za svaku štetu, prouzročenu propustom dužnog staranja krivnjom njegovom ili njegove služinčadi, zatim i krivnjom članova njegove obitelji, ostalih gostova i trećih osoba, u koliko je šteta počinjena na stvari putnika (tovare) dok se nalaze u prostorijah gostione, odnosno ladje ili na kolih vozara odnosno u spremištu njegovom. U pravilu pako ne odgovaraju prenavedene osobe za nenadani slučaj, osim da je ovaj prouzročen njihovom krivnjom. Da je pako samo po slučaju šteta nastala, ima dokazati dotični krčmar, ladjar ili vozar.

Poglavje dvadeseto.

O posudbenoj pogodbi.

Posudna pogodba.

§. 971. Posudna pogodba nastaje tad, kada se komu za odredjeno neko vrieme daje kakova nepotrošna stvar, samo da se njom bez plaće posluži. Pogodba, kojom se obećava komu, ali mu se nepredaje kakova stvar na posudu, obvežuje istina, ali to još nije pogodba posudna

Posudna pogodba (commodatum) sastoji se u bezplatnom prepuštanju naravskog posjeda pokretne ili nepokretne stvari na izrično ili muče u napried ustanovljeno stanovito vrieme s obvezom posudovnika (commadatara) i s t u o n u s t v a r nakon izminuća ugovorenog vremena povratiti posudiocu (commodantu).[2]

Definicija posudne pogodbe u §-u 971. o. g. z. nije posve jasna i točna, jer nije bitna potrebština posudne pogodbe, da je posudjena stvar n e p o t r o š i v a, pošto se i potrošne stvari prosudjivati mogu, ako se komu daje potrošna stvar na stanovito vrieme uz obvezu, da ima i s t u o n u s t v a r, a ne stvar iste vrsti povratiti.

Može se naime posuditi trgovcu i potrošiva stvar samo zato, da ju neko vrieme izloži u svoju korist u svom dućanu, a i komu posuditi sreberni ili zlatni novac samo za nakit itd.[3]

Bitne su dakle potrebštine posudne pogodbe samo sliedeće:

1. da posudovnik ne dobiva vlastničtvo posudjene mu stvari, već samo takovu porabu, po kojoj stvar u posudbeno ime mu predana, u pogledu sućanstva njezinoga ništa ne gubi;

2. da posudovnik povratiti ima istu onu stvar, koja mu je na porabu dana;

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. prosinca 1866. br. 10749. G. U 2676.
[2] Kirchstetter str. 502.
[3] Stubenrauch II. str. 322., Kirchstetter str. 502. opazka 1.

Digitized by Google

3. da je posudovniku poraba stvari prepuštena bezplatno;

4. da je vrieme porabe unapried ustanovljeno. Ovo pako ne mora biti upravo izrično odredjeno, već može biti i muče ugovoreno, ako je naznačena svrha porabe (§. 973. o. g. z.). Ako nije ustanovljeno ni trajanje, niti svrha porabe, tada nije prava pogodba posudna, već samo izmoljena posuda (praecarium) (§. 984. o. g. z.).

Pogodba, kojom se obećava komu, ali mu se ne predaje podjedno kakova stvar na posudu, smatra se za pactum de contrahendo, a ne za posudnu pogodbu, pa valja ju zato prosuditi po propisu §-a 936 o. g. z.

Posudna pogodba razlikuje se od pogodbe zajma, u tom, što valja kod posudne pogodbe vratiti posudiocu onu istu stvar, dočim se kod pogodbe zajma ima vratiti zajmodavcu samo toliko od iste vrsti i dobrote, koliko se je primilo, zatim, što se kod posudne pogodbe, kako smo gore iztaknuli, ne stiče vlastničtvo na u posudbeno ime primljenu stvar, već samo poraba bez da se dirati smije u sućanstvo stvari, dočim se kod pogodbe o zajmu sa u zajam primljenimi stvari može po volji razredjivati.

Razlikuje se zatim pogodba posudna od pogodbe uporabne u tom, što se kod pogodbe posudne daje komu poraba stvari za neko vrieme b e z p l a t n o, a kod pogodbe uporabne uz o d r e d j e n u c i e n u.

Prava i dužnosti posudovnika (uzimaocu u posudu) 1. što se tiče porabe.

§. 972. Posudovnik zadobiva pravo služit se istom stvari onako, kao što to običajno biva, ili kao što je po pogodbi bliže ustanovljeno. Pošto prodje vrieme, obvezan je istu stvar povratiti.

2. (što se tiče) povrate.

§. 973. Ako nije ustanovljeno nikakovo vrieme, kad da se povrati stvar, ali je bila naznačena svrha porabe; posudovnik treba da ne odlaže porabu, i da povrati stvar što brže.

Pošto je posudna pogodba ugovor, koji je sklopljen bezplatno samo u korist posudovnika, to stiče ugovorom ovim posudovnik, istina, pravo stvar u posudu primljenu upotriebiti (rabiti ju), ali u pravilu, ako nije ništa osebnog glede toga ustanovljeno, ne ima on pravo i upotriebiti plodove i korist stvari posudjene mu, jer mu pripada po propisu §-a 973. o. g. z. samo u r e d n a poraba ili, kako se prenavedeni §. izrazuje, pravo služiti se stvarju u posudu primljenom onako, k a o š t o t o o b i č a j n o b i v a. On može n. pr., ako mu je kuća posudjena za porabu, u njoj stanovati, ali ne ima pravo nju ili pojedine stanove iste iznajmljivati u korist svoju.

Slobodno je pako strankam u samoj posudnoj pogodbi ili kasnije posebnim utanačenjem i stegnuti i razširiti prava posudovnika glede porabe posudjene mu stvari.

Tako je stegnut u pravu uporabe posudovnik, ako mu posudilac posudjuje odielo svoje samo na izgled (muštru); u kojem slučaju ne ima pravo posudovnik odielo to obući i nositi. Razširuje se pravo posudovnika preko uredne porabe n. pr., ako mu se posudjuje jahaći konj s dozvolom da ga može i upregnuti i upotriebiti za konja vozaka, jer se pod urednom porabom jahaćeg konja može smatrati samo upotriebljivanje istoga za jahanje.[1]

Posudovnik može stvar u posudu mu predanu upotriebiti za cielo ugovorom izrično ili muče ustanovljeno vrieme, t. j. cielo vrieme, koje mu je izrično po posudiocu za porabu stvari dozvoljeno ili pako koje se razumieva obzirom na svrhu, u koju je posudilac

[1] Stubenrach II. str. 323.

Digitized by Google

posudovniku stvar u posudu predao, da mu je za porabu dozvoljeno. Ako su u. pr. komu posudjena kola za stanoviti put, tad se smatra, da je posudilac muče na to pristao, da posudovnik kola rabiti može, dok se s puta ne vrati.

Ako je ustanovljena samo svrha porabe, a iz nje nije jasno, kada ima vrieme porabe započeti, posudovnik treba da ne odlaže porabu i da povrati stvar što brže, jer u pogodbah jednostrano obveznih drži se u dvojbi, da je obvezanik hotio radje uzeti na se manji nego veći teret. Zato se po §-u 975. o. g. z. predmnieva kraća a ne duža poraba u posudu primljene stvari.

§. 974. Ako nije ustanovljeno niti trajanje niti svrha porabe; tad nije prava pogodba, nego samo izmoljena posuda (precarium), i posudilac može stvar posudjenu kadgod hoće natrag iskati.

Kako smo već kod tumačenja §. 971. o. g. z. naglasili, bitna je potrebština pogodbe, da je budi izrično budi muče (stanovitom svrhom) ustanovljeno vrieme, za koje je vlastan posudovnik u posudu primljenu stvar pridržati i s njom se služiti. Ako nije ustanovljeno niti trajanje niti svrha porabe, tad, veli §. 974., nije prava pogodba, nego zamoljena posuda (precarium) i posudilac može stvar posudjenu kadgod koće natrag iskati.

Mi držimo, da se ne može smatrati pravni posao, po kojem se komu daje bezplatno stvar na porabu, a da se ne ustanovljuje ni trajanje ni svrha porabe, nikakovom pogodbom, ako je i doista samo izmoljena posuda, jer predleže i u ovom slučaju, čim je posudilac, bilo i to samo na zamolbu posudovnika, njemu predao stvar na porabu, a ovaj ju primio, sva obilježja za pogodbu po smislu §-a 861. o. g. z. Što zakon u §. 971. o. g. z. rabi rieči „pravu pogodbu“ ne može se inače tumačiti, nego da je mislio pravu posudnu pogodbu, a ne pogodbu u obće. Inominatni ugovor predleži po našem nazoru i u slučaju §-a 974. o. g. z., po kojem ugovoru nije posudilac samo obvezan stvar posudjenu posudovniku ostaviti stanovito vrieme, već ju može natrag zahtievati, kada mu je volja. a posudovnik dužan mu ju je povratiti, kada god to posudilac od njega traži. Ako mu nebi htio posudovnik povratiti posudjenu stvar, kada to od njega posudilac zatraži, postaje on od časa toga nepoštenim posjednikom, te se proti njemu može onda postupati po propisu §-a 346. o. g. z.

Prenavedeni pravni odnošaj, po kojem se komu predaje stvar bezplatno na porabu na neizvjestno vrieme, t. j. do opoziva, zove se zato izmoljena posuda (precarium), jer obično nastaje taj pravni posao na molbu posudovnika, ali isti pravni odnošaj može nastati, ako mu i nije predhodila nikakova molba posudovnika, već ako se je jednostavno sklopila pogodba, kojom se komu daje na uporabu stvar bez plaće, a ne ustanovljuje se ni izrično ni muče vrieme porabe.[1]

§. 975. Ako razpra nastane o tom, dokle poraba ima trájati, mora posudovnik dokazati, da ima pravo na dužu porabu.

§. 976. Baš da bi stvar posudjena, prije nego mine vrieme, i prije nego se svrši poraba, bila neobhodno potrebita posudiocu samomu; ne ima on ipak prava, da ju prije vremena natrag uzme, već ako je to izriekom ugovoreno bilo.

§. 977. Posudovnik vlastan je redovito vratiti stvar posudjenu mu i prije vremena odredjenog; ali ako bi taj raniji povrat za po-

[1] Vidi o tom pravnom poslu Randa der Besitz § 7. c. III. i §. 25. te opazke 9. i 14.

Digitized by Google

sudioca bio težak, tad mu se ne može povratiti stvar suprot volji njegovoj.

Već smo naglasili kod tumačenja §-a 973., da se u slučaju dvojbe predmnieva kraća, a ne dulja poraba stvari. Ako dakle razpra nastane o tom, dokle poraba ima trajati, mora posudovnik dokazati, da ima pravo na dulju porabu.

Iz ustanove ovog §-a može se i zaključiti, da ako nastaje dvojba, da li se ima smatrati pravni posao, sklopljeni po posudiocu sa posudovnikom, pogodbom posudnom ili pako samo za precarium, valja posljedne predmnievati, te tada nadleži posudovniku dokazati, da je sklopljena bila prava posudna pogodba po smislu §-a 971. o. g. z.

Ako je prava posudna pogodba sklopljena, t. j. ako je ustanovljeno budi izrično, budi muče (obzirom na svrhu porabe) vrieme, dokle može posudovnik u posudu primljenu stvar pridržati i za sebe rabiti, ne ima posudilac pravo tražiti prije vremena, da mu posudovnik posudjenu stvar vrati, ma da bi stvar posudjena, prije nego mine vrieme i prije nego se svrši poraba, bila neobhodno potrebita posudiocu samomu. Ako si on to pravo hoće pridržati, mora ga izrično ugovoriti.

Nasuprot pako vlastan je po §-u 977. o. g. z. posudovnik redovito vratiti posudiocu stvar posudjenu i prije ugovorena vremena. Ne može to učiniti po volji svojoj samo onda, ako bi taj raniji povrat za posudioca bio težak, a on nebi htio natrag primiti stvar prije ugovorenoga vremena. Kada se može smatrati raniji povratak posudjene stvari za posudioca težkim, ne ustanovljuje nigdje zakon; ima dakle u slučaju prepora to sudac po razsudjenju svih okolnosti prosuditi.

Od onoga časa, kada je posudovnik htio da vrati posudjenu mu stvar posudiocu, a on ju primiti nije htio lih zato, što mu je ranije povratak težak, pa ju zato ostavio posudovniku, ovaj ju pako samo s toga razloga kod sebe pridržao, a da mu nije bila više potrebna za vlastitu porabu, te ju nije ni više rabio, — ne može se on više smatrati posudovnikom, već samo čuvaocem te se imadu i u pravnom smislu njegova prava i obveze prosudjivati po načelih pogodbe ostavne.[1]

3. (Dužnost posudovnika u slučaju) odštete.

§. 978. Ako se posudovnik posudjenom stvarju služi drugačije, nego je bilo ugovoreno, ili ako samovlastno dopušta komu trećemu, da se služi njom; odgovara on posudiocu, i ovaj ima pravo stvar odmah natrag iskati.

§. 979. Ako se posudjena stvar pokvari ili propadne; posudovnik dužan je, isto tako kao čuvalac kakove stvari (§. 965.), naknaditi ne samo štetu, kojoj je upravo on kriv, nego i slučajnu štetu, kojoj je dao povod po djelanju protuzakonitu.

§. 980. Ako se je izgubila stvar posudjena, pa je posudovnik platio što ona vriedi, ne ima ovaj prava, ako se stvar opet nadje, zadržat ju za se suprot volji vlastnikovoj, samo ako je vlastnik gotov povratiti što je primio u ime vriednosti.

Kod posudne pogodbe ostaje posudilac vlastnik posudjene stvari. Vriedi s toga i za njega obćenito pravilo, izraženo u §-u 1311. o. g. z., po kojem sam nenadani slučaj škodi onomu, u čijega se je imovini ili osobi dogodio. Po tom ne jamči posudovnik u pravilu posudiocu za nenadani slučaj.

[1] Kirchstetter str. 503.

Digitized by Google

Jamči za nenadani slučaj samo onda, ako je ovaj prouzročio po svojoj krivini. Pod krivinom ne razumieva se pako ovdje samo šteta učinjena nakanom (dolus) ili grubom nemarnošću, već i štete učinjene propustom ugovorne dužnosti, odnosno prouzročene upotriebljivanjem stvari protuugovorno. Smatra bo zakon u §§. 978. i 979. obzirom na §. 965. o. g. z., da je učinjena šteta po krivini posudovnika te da on jamči i za nenadani slučaj, koji je štetu prouzročio, u sliedećih slučajevih: 1. Ako se je posudovnik stvarju, koja mu je posudjena, služio drugčije, nego je bilo ugovoreno. Ako je n. pr. odielo, koje mu je bilo posudjeno samo zato, da si po ovomu za se drugo napravi, nosio, te se je tom sgodom slučajno samo oštetilo.

2. Ako je stvar, koja mu je posudjena, te glede koje nije ništa ugovoreno bilo, kako, i zašto ju može rabiti, upotriebio na ini a ne na običajni način. Ako je n. pr. posudovniku posudjen bio konj jahač, a on ga upotriebi za konja vozaka, pa se isti ozliedi slučajno prigodom vožnje.

3. Ako je posudovnik samovlastno dopustio komu trećemu, da se služi stvarju samo njemu posudjenom.

4. Ako je posudovnik zatezao povratiti posudjenu stvar posudiocu, t. j. ako ju nije povratio u odredjeno vrieme, ustanovljeno ugovorom ili svrhom porabe, te je stvar pretrpila štetu, koju u posudioca nebi bila trpila, da ju je za vrieme opet dobio natrag. Ne jamči pako za nenadani slučaj, ako se kod posudovnika posudjena stvar u obće pokvari i propadne, a ne ima nijedne od predpostava sada navedenih, jer se §. 979. o. g. z. pozivlje izrično na §. 965. o. g. z. i ističe, da je posudovnik isto tako kao čuvalac kakove stvari dužan naknaditi ne samo štetu, kojoj je upravo on kriv, nego i slučajnu štetu, kojoj je dao povod po djelanju protuzakonitu.

U očigled toga jamči posudovnik istina i za svaku štetu, koja je posudiocu uzrokovana radi prepuštenoga dužnog staranja da se sućanstvo stvari ne pokvari, odnosno da se u obće više ne troši nego što je to potrebno da se ona po običajnom ili ugovorenom načinu upotriebiti može, ali ne odgovara za nenadani slučaj ni onda, ako je stvar posudjenu mu, premda dragocieniju, mogao spasiti gubitkom svoje vlastite stvari. (Analogija § a 964. o. g. z.). Dokaz, da je šteta prouzročena bez krivnje posudovnika, već po slučaju, za koji on u pomanjkanju zakonitih predpostava ne odgovara, nadleži uviek samomu posudovniku, jer po §-u 1298. o. g. z., tko tvrdi, da je bez svoje krivine bio smetan u izpunenju kakove dužnosti, proizlazeće iz pogodbe ili zakona, taj valja da to dokaže.[1]

Nema pako posudioc nikakova prava odštetne tražbine proti posudovniku za to, što se stvar posudjena u posudovnika pogoršala porabom, u koliko ju je uredno (na običajni ili ugovoreni način) rabio.[2]

Ako se je kod posudovnika izgubila stvar posudjena, pa je posudovnik posudiocu platio što ona vriedi, tad, ako se stvar izgubljena opet nadje, ima posudilac pravo izbora ili pridržati za izgubljenu stvar primljenu odštetu, ili pako primiti stvar opet natrag te povratiti posudovniku, što je primio u ime vriednosti njezine.[3] Odtuda sliedi, da posudilac, ako je posudjenu stvar našao, iza kako je već primio za nju od posudovnika vriednost njezinu u ime odštete, pravo ne ima pridržati stvar i za nju primljenu vriednost, već da ima ili vriednost povratiti posudovniku ili mu stvar ostaviti, pri čem mu je pako na volju stavljeno obzirom na propis §. 980. o. g. z., da li hoće jedno ili drugo učiniti. Postoji dakle ovdje alternativna obligacija, po kojoj je posudilac ovlašten birati ili jedno ili drugo. Ne smije pako oboje (stvar i vriednost njezinu) pridržati, jer

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. prosinca 1883. Centralblatt II. 279.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. ožujka 1884. Centralblatt II. 185.
[3] Nippel VI. str. 309., Winiwarter IV. str. 177., Stubenrauch II. str. 326.

Digitized by Google

bi se inače na tudju štetu obogatio. Izbor ovaj pako valja da mu se ostavi zato, što mu se pružati ima mogućnost svoju vlastitu stvar opet natrag primiti i pridržati ju, jer ako je već i primio vriednost za nju, to je učinio samo u predpostavi, da neće stvar više u obće natrag dobiti moći. S druge strane mora mu se i ostaviti da pridrži vriednost u mjesto da prima stvar natrag, ako to hoće, jer u tom što posudovnik nije povratio stvar, već što je izginula usljed njegove krivine, platio za nju odštetu, prestala je posudovna pogodba, pa nije s toga posudilac više obvezan kasnije pronadjenu stvar opet natrag primiti. Kasniji povratak stvari posudiocu uz podjedno izručbu primljene vriednosti njezine s njegove strane posudovniku, može po okolnostih biti posudiocu i tegotno i štetno, n. pr. ako je već u mjesto izginule a sada pronadjene stvari medjutim drugu si ju. nabavio.

Iz sada rečenoga proizlazi, da se ustanova §-a 980. o. g. z. ne može smatrati nikakvom iznimnom ustanovom, već da se ona temelji na višjem principu, koji ima valjati za sve slučajeve, u kojih je puki držalac (detentor) vlastniku za izgubljenu stvar dao odštetu. N. pr. kod uporabnih pogodba.[1]

4. (Prava i dužnosti posudovnika što se tiče) troškova da se sačuva stvar.

§. 981. Običajne troškove, koji su skopčani s porabom stvari mora posudovnik sam da nosi. A izvanredne troškove, da se čuva stvar, dužan je on napried platiti, ako nebi mogao ili nebi hotio da ostavi stvar posudiocu, da se o njoj stara; ali i ovi troškovi treba da mu se naknade, isto tako kao posjedniku poštenomu.

Po ustanovi §. 981. o. g. z. ima običajne troškove, koji su skopčani s porabom stvari, posudovnik sam nositi, dočim ima izvanredne troškove, da se sačuva stvar, nositi posudioc.

Ova se ustanova temelji na tom, što posudovniku pristoji samo poraba stvari. Pod običajnimi troškovi razumievaju se troškovi oni, koji su skopčani sa samom porabom (uživanjem) stvari te koji troškovi su samo na korist posudovnika kao uživatelja stvari, kao što su to troškovi za hranu u posudu primljenog konja. Pod izvanrednimi troškovi razumievaju se pako oni troškovi, koji su potrebni, da se sačuva samo sućanstvo posudjene stvari, te koji su zato u korist ponajglavnije samomu posudiocu, kao što su to troškovi za liečenje posudjenog konja. Dok traje vrieme ugovoreno, budi izrično, budi po svrhi stvari, dotle je posudovnik vlastan stvar pridržati, odnosno dotle ima posudbena pogodba trajati, ne može posudovnik posudioca siliti (dakle udariti tužbenim putem) da plati troškove izvanredne za sačuvanje posudjene stvari, već mu pristoji samo pravo, da sam te troškove namiri, koje mu onda treba naknaditi posudioc isto tako kao posjedniku poštenomu. Ako to neće, ne preostaje mu drugo, nego da ostavi stvar posudiocu, da se on sam s njom stara. Ako je posudovnik učinio troškove samo da umnoži u posudu primljene stvari ili pako da ju poljepša, smatra se on poslovodjom bez naloga, te se uporabljuju na njega propisi §§. 1037. i 1038. o. g. z.

Kao što je po §-u 967. o. g. z. obvezan ostavljač, obvezan je bez dvojbe i posudilac, već po općenitih načelih o naknadi štete, naknaditi posudovniku štetu, koja mu je prouzročenom njegovom krivnjom.[2]

---

[1] Hasenöhrl I. str. 183—184. i Savignij. Obl. I. str. 395.

[2] Stubenrauch II. str. 327., opazka 3.

Digitized by Google

§. 982. Ako se posudilac za trideset dana, od kako je natrag dobio stvar posudjenu, nije potužio radi zloporabe njezine ili radi pretjeranoga izdera; ili ako posudovnik, pošto je povratio stvar, nije za to isto vrieme prijavio izvanredne troškove, koje je na nju uložio; tad je tužba prestala.

Preporno je, da li je u §-u ovom propisani rok od 30 dana, uz koji valja posudilac, od kako je natrag dobio stvar posudjenu, potužiti se radi zloporabe njezine, ili radi pretjeranoga izdera, ili uz koji ima posudovnik, pošto je povratio stvar, prijaviti izvanredne troškove svoje, koje je na nju uložio, — rok zastare za podnešenje tužbe o zahtjevih proizvirućih iz posudne pogodbe, ili da li je samo praejudicialni rok lih samo za prijavu mana opaženih po posudiocu na stvari povraćene mu po posudovniku, koje stvar dotična nije imala, kada je dana u posudu, i za prijavu izvanrednih troškova, koje je posudovnik na nju uložio.

Noviji komentatori izjaviše se zato, da je ovaj rok samo prejudicialni rok, uz koji valja da posudioc sudbeno ili izvansudbeno priobći posudovniku pronadjene nedostatke na povraćenoj mu stvari, a nasuprot posudovnik posudiocu izvanredne troškove, koje je na nju uložio; za tužbu pako da je jednoj i drugoj strani otvoren obćeniti rok ustanovljen za odštetne tužbe, čim predleži izkazano, da je prenavedena prijava posliedila u zakonitom 30-dnevnom roku, pa da se zato tužba samo onda više podići ne može, ako nije uz ovaj rok ista prijava sliedila [1]

Poglavje dvadeset prvo.

O pogodbi zajamskoj.

Z a j a m.

§. 983. Pogodba zajamska postaje, kada se predaju komu potrošne stvari pod uvjetom, da njimi može po svojoj volji razredjivati, ali poslje nekoga vremena da baš toliko od iste vrsti i dobrote povratiti ima. Ovu pogodbu ne treba smiešati s drugom takodjer obveznom pogodbom (§. 936.), da će se u buduće štogod dati u zajam.

Pogodbom zajma zovemo onaj ugovor, po kojem jedna strana (zajmodavac) potrošne stvari predaje uz plaću ili bez plaće drugoj strani (zajmoprimcu) s pravom, da se njimi služiti može po svojoj volji, ali s obvezom, da u ustanovljeno vrieme ili pako, ako takovo odredjeno nije, na zahtievanje (zajmodavca), budi nakon odpovjedi, budi bez iste, povrati baš toliko od iste vrsti i dobrote (tantundem ejusdem generis).

Zajamna pogodba je sklopljena uz plaću, ako su ugovoreni kamati (pogodba kamatna, foenus) jer je time ugovoreno, da zajmoprimac dati ima zajmodavcu protučinitbu;

---

[1] Stubenrauch II. str. 321, Kirchstetter str. 504. i Hasenöhrl II. str. 596. opazka 31. Vidi protivno mnienje Ungera II. Sistem str. 396. opazka 3. Čitaj i tumačenje §-a 967. i tamo navedena mnienja.

Digitized by Google

a bez plaće, ako nisu nikakovi kamati ugovoreni. U dvojbi drži se, da je zajamna pogodba sklopljena bez plaće, jer iz naravi pravnog posla zajma proizvire samo obveza povratiti ono, što je primljeno u istoj vrsti, količini i dobroti.

Povod (uzrok) radi česa je sklopljena zajamna pogodba, da li u prvom redu u korist zajmoprimca ili pako u korist zajmodavca, koji hoće glavnicu koristonosno uložiti, nije odlučan za pojam zajamne pogodbe. Zato se i takozvani štedovni ugovori, po kojih tko kod koga štedovnog zavoda uloži novaca da nose kamata, smatraju po austr. gradj. pravu samo za zajamnu i kamatnu pogodbu.

Bitne su potrebštine zajamne pogodbe samo ove:

1. Predmet zajamne pogodbe može biti samo potrošna stvar. Pod potrošnom stvari ne razumievaju se pako one stvari, koje takovimi označuje §. 301. o. g. z., t. j. one, koje donose običajnu korist samo, kada se razruše i potroše, već i novac (§§. 894. i 895. o. g. z.), a i stvari po naravi svojoj potrošne, ako nisu od nikakvog individuelnog znamenovanja, t. j. ako se pojedini predmeti iste vrsti jednako upotriebiti mogu, pa jedan predmet drugog posve nadomjestiti može (res fungibiles).

2. Primatelj stvari mora dobiti ovlaštenje od predavatelja, da sa predanom mu stvarju po svojoj volji razredjivati može, dakle ne samo kao kod posudne pogodbe, da dobije pravo, da se može služiti stvarju, da ju može rabiti, čuvajući njezino sućanstvo, već mora mu biti propušteno pravo ju i potrošiti, zatrti i prenieti ju svukoliku ili stranom na druge. Zajmovnom pogodbom prenaša zajmodavac na zajmoprimca vlastničtvo na stvar njemu u zajam danu; mora dakle zajmodavac biti vlastnik stvari, a i imati pravo slobodno s njom razredjivati. Ako je u istinu vlastnik, ali ne ima prava s njom slobodno razpolagati, što je slučaj kod malodobnika i osoba, stojećih pod skrbstvom radi ludosti, slaboumnosti ili razsipnosti, tad ima zajmovna pogodba samo onda valjanost, ako je ona nadtutorstveno odobrena po tutorstvenoj, odnosno nadskrbnički odobrena po skrbničkoj oblasti; ako nije, može ovlašteni zastupnik zajmodavca (tutor ili skrbnik) tražiti stvar u zajam danu natrag.

Ako je tko u zajam dao ne svoju vlastitu stvar, već stvar trećega bez njegova privoljenja, tad može ovaj treći tužbom o vlastnosti, u koliko je ova po §-u 370. o. g. z. dopuštena, u zajam danu stvar natrag zahtievati od zajmoprimca, ili pako ako dotična stvar nije predmet tužbe o vlastnosti (ako ne ima naime nikakvih biljega, po kojih se razlikuje od svih spodobnih stvari iste vrsti, kao što su n. pr. na donosnika glaseće zadužnice), ili ako su već po zajmoprimcu potrošene, može on (upitni treći) od zajmoprimca tražiti naknadu štete, razumieva se u koliko se njemu dokazati može mala fides. Ako se pako daroprimac nalazi u dobroj vjeri (§. 367. o. g. z.), tad ne preostaje upitnom trećemu vlastniku stvari drugo, nego držati se zajmodavca te proti njemu postupati odštetnom tužbom po običnitih propisih o naknadu štete.[1]

3. Zajmoprimac dužan je baš toliko, koliko je primio u zajam, od iste vrsti i dobrote povratiti zajmodavcu. Usljed toga pako, što zajmoprimac ovu obvezu preuzeti mora, naravska je posljedica, da i on mora biti sposoban pravno obvezati se. Treba dakle da pristaje nadtutorstvena oblast na zajmovnu pogodbu i onda, ako je zajmoprimac maloljetan.

4. Posljedica je nadalje zajmovne pogodbe da pogibelj stvari u zajam dane, prelazi odmah predajom na primatelja, te zato traje zajam sveudilj, ako je i svrha mu osujećena, što je stvar u zajam dana propala. Zato ne može i u slučaju da dužnik padne pod stečaj ni zajmodavac od stečajnine prezaduženiku u zajam danu stvar za sebe vindicirati, ako se ona i u stečajnini nalazi razlučena od ostale stečajne imovine.[2]

---

[1] Stubenrauch II. str. 328.

[2] Winiwarter IV. str. 181.

Digitized by Google

Nije bitna potrebština zajamske pogodbe, da je ustanovljeno izrično stanovito vrieme, za koje valja zajmoprimac da povrati zajam. Vrieme, uz koje valja to učiniti, može biti i muće odredjeno (utanačenjem kamata, koje ima platiti u stanovite obroke, jer se u tom slučaju uzima, da je do toga roka i vlastan pričekati sa povratkom zajma); a može u tom pogledu i ništa posebnoga ugovoreno biti. Ako nije nikakvo vrieme za povratak zajma ustanovljeno, moći će vjerovnik iskati povratak zajma po svojoj volji kada to hoće, samo valja da prije dužnika opomene da plati, a za dužnika nastaje onda obveza platiti od onog dneva, kada ga je vjerovnik opomenuo (§. 1417. o. g. z.). Ako je ustanovljen stanoviti rok odpovjedi, valja se toga držati, te se ne smije povratak glavnice (zajma) tražiti prije odpovjedi te prije nego što izmine odpovjedni rok. Ako je ugovorena jednostavno odpovjed, ali nije podjedno ustanovljen uz koje vrieme prije ućeranja tražbine ima odpovjed sliediti, zavisi od volje vjerovnika kada hoće zajam odpovjedati.

Ako je ugovoreno, da dužnik ima povratiti glavnicu po volji svojoj, ima se čekati na njegovu smrt, te tražiti povratak zajma od njegovih nasljednika.

Ako je zajmoprimac obvezao se zajam povratiti po mogućnosti, po okolnostih, ili ako će biti u stanju platiti, imat će sudac odrediti rok plateža uvaženjem svih okolnosti po pravičnosti (§. 904. o. g. z.).

Bezkamatni zajam može zajmodavac vratiti po analogiji §-a 977. o. g. z. i prije ugovorenog vremena. Ne može pako to učiniti, ako su kamati ugovoreni, jer kamatni zajam smatra se pogodbom uz plaću, te zajmoprimac ne smije prije ugovorenoga vremena bez privole zajmodavca povratiti zajam.[1]

Preporno je, da li je bitna potrebština za perfektnost zajamne pogodbe predaja stvari od strane zajmodavca zajmoprimcu. Nekoji tvrde, da je zajamna pogodba u svakom slučaju r e a l n a pogodba, pa da zato perfektnom postaje istom činom predaje u zajam dane stvari po zajmodavcu zajmoprimcu, drže dakle predaju bitnom potrebštinom zajamne pogodbe, bez koje se ne može u obće govoriti da postoji zajamna pogodba.[2]

Drugi pako su toga mnienja, da i zajamna pogodba nije ništa drugo nego konsensualna pogodba; da postaje, istina, realnom pogodbom činom predaje, ali da zajamna pogodba radja pravnim učinkom i ako nije podjedno sliedila predaja stvari.

Mi držimo ovo posliednje mnienje opravdanim po modernom pravu.

Predaja stvari bo ne spada po modernom pravu više k učinu sklopljene pogodbe, već čini samo dio učina obligatornog odnošaja, nastalog iza predaje stvari. Predajom mienja se obligatorni odnošaj samo tako, kao što se mienja i svaki iz pogodbe proizvirući pravni odnošaj izvršenjem činitbe po jednoj pogodbenoj stranki; pogodba sama pako ostaje perfektnom, ako li dodje ili ne dodje do predaje. Ne može se naime po modernom pravu više govoriti o realnih pogodbah u smislu rimskoga prava.[3]

Pogodba zajamna dakle je sklopljena čim jedna strana obećaje, da će dati stvar u zajam drugoj, a druga obećanje to prihvaća, a da nije i odmah predana stvar po zajmodavcu zajmoprimcu (da nije izplaćena valuta).

Nije nadalje potrebno da bude zajamna pogodba valjana, da je upravo stanovita stvar predana prigodom utanačenja zajamne pogodbe u zajam (t. j. nomine zajma fizično

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. prosinca 1351. br. 11181. Ger. Ztg. br. 130. od god. 1856.

[2] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 327. točka 1.

[3] Vidi o tom Hasenöhrla I. str. 327—336.; navlastito pako opazku 35. na str. 333., a i Kirchstettera str. 505., koji samo pogriešno izvadja svoju tvrdnju iz §. 5. zak. od 14. lipnja 1858. br. 62. d. z. l., u kom pogledu ima on sasvim krivo, jer se taj §. ovako tumačiti ne može, koje tumačenje posve opravdano Stubenrauch u opazki 1. na str. 327. pobija.

Digitized by Google

predana, izplaćena zajamna valuta, novac kao zajam zajmoprimcu odbrojen); dovoljno je, da je temelj dugovne tražbine ina druga koja causa justa, koja je samo usljed sporazumka obih ugovarajućih stranaka u formi zajma odjevena. Preinaka na drugom pravnom razlogu temeljeći se novčani dug u zajamni dug je uviek zakonito dozvoljen (po obnovnoj pogodbi §. 1376. o. g. z.). U takovu slučaju sliedi po §-u 983. o. g. z. potrebna predaja u smislu §-a 428. o. g. z. per constitutum possessorium.[1]

Obzirom na gore pod 2. i 3. naznačene potrebštine za obnovu pogodbe, valja još ovdje navesti posebne potrebštine za zajmovne pogodbe, ako je dužnik seoska zadruga, občina, crkva, prebenda ili zavod duhovnički.

Po §-u 10. zakona o zadrugah od 9. svibnja 1889. (sbornika br. 32.) potrebno je kod posala, koji ne spadaju na redovito gospodarenje kao i kod svih posala, kojimi će se nepokretni imetak obteretiti, otudjiti ili zamjeniti, ili se njimi inače dira u sućnost njegovu, da na to privoli većina u §-u 8. napomenuta. Kod posala pako, tičućih se nepokretnina, treba uz to i potvrda tutorstvene oblasti, ako ima osoba stojećih pod vlašću tutora ili skrbnika. Isto tako treba, da su ovlašteno odsutni, ako se ne mogu preslušati, zastupani po skrbniku na čin, kojega imenuje občinsko poglavarstvo. Občinsko poglavarstvo valja da izda o tom bezplatno posebnu izpravu.

Po §-u 14. gorenavedenog zadužnog zakonu i §-u 9. naputka k istom izdanog, ne smije sud kao gruntovna oblast bez potvrde, odnosno dozvole, kotarske oblasti provesti nijednu uknjižbu, kojom se obterećuje zadružni posjed.

Po §-u 26. točke 5. i §§. 27. i 41. o uredjenju občina zakonskog članka XVI. od 29. prosinca 1870. valja da utanačivanje pogodba zajamskih zaključi odbor občinski u svojih skupštinah većinom glasova prisutnih odbornika, a za valjanost zaključka treba da bude prisutna nadpolovična većina ukupnih odbornika. Uz to treba i dozvole kr. županije, a ako zajam nadilazi cielogodišnji občinski dohodak, privole kr. zemaljske vlade.

Po članku XXX. konkordata, proglašenog previšnjim patentom od 5. studena 1855. br. 185. d. z. l. te na temelju istoga izdane naredbe ministarstva pravosudja od 13. srpnja 1860. br. 102. sbornika od god. 1863., treba za znatno zaduživanje imetka katoličkih crkava, prebenda i zavoda duhovničkih svjedočbe kralj. zemaljske vlade, da je zadovoljeno osobitim propisom, koji postoje glede zaduživanja dobara crkvenih. Po naredbi minist. za bogoštovje i nastavu od 20. lipnja 1860. br. 90. sbornika od god. 1863. ima se smatrati kao znatno zaduženje crkvenog dobra ono, koje nadilazi svotu od 1000 for. a. vr.

Vrsti zajamske pogodbe.

§. 984. Zajam daje se ili u novcu ili u inih potrošnih stvarih, i to bez kamata ili uz kamate. U posljednjem slučaju zove se takodjer pogodba kamatna.

Zajam novčani.

§. 985. Novčani zajam može biti u kovanom ili u papirnom novcu, ili u javnih zadužnicah (obligacijah).

a) u kovanom ili papirnom novcu.

§. 986. U koliko se može sklopiti zajam u kovanom novcu, istoj vriednosti (valuti) ima se vratiti takov zajam ili zajam u papirnom novcu, ustanovljuju osobiti propisi, koji obstoje vrhu toga.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. studena 1881. br. 11933. Jur. Bl. od god. 1881. br. 52.

Digitized by Google

§. 987. Ako je zajmodavac ugovorio, da mu se vrati zajam u onoj istoj vrsti novaca, u kojoj ih je on dao; tad valja ga namiriti u toj istoj vrsti novčanoj.

§. 988. Zakonite preinake u novcu, a to takove, koje ne preinačuju unutrašnje njegove vriednosti, idu na račun zajmodavca. On treba da primi svoj zajam u stanovitoj vrsti novaca, koju je dao dužniku, n. pr. 1000 cesarskih dukata, ili 3000 cvanciga, nepazeć na to, da li se je u to medjuvrieme povisila ili smanjila izvanjska njihova vriednost. Ali ako se preinači unutrašnja njihova vriednost tad se ima namiriti zajmodavac prema unutrašnjoj njihovoj vriednosti, koju je u vrieme zajma imala uzajmljena vrst novčana.

§. 989. Ako u vrieme, kada se povraća zajam, ne prolaze u državi takove novčane vrsti, dužnik mora da podmiri vjerovnika naličnimi novci, u tolikom broju i takovim načinom, da vjerovnik primi unutrašnju vriednost onoga, što je dao u zajam, i to takovu, kakova je bila u vrieme zajma.

Da se zajam može dati ili u novcu ili u inih potrošnih stvarih, i to bez kamata ili uz kamate, razpravljali smo već kod tumačenja §. 983. o. g. z.

Najobičniji i najvažniji predmet zajma je n o v a c. Novčani zajam može biti u kovanom novcu ili u javnih zadužnicah (obligacijah).

Pod novcem razumieva se novac z e m a l j s k e v r i e d n o t e, a i inozemni kovani i papirni novac, u koliko se ovaj nalazi u prometu u ovozemstvu. Vriednost zemaljske valute ustanovljuje se po državnom zakonarstvu, a vriednost ostalog novca pako po ovozemnom tečaju (kurzu).[1]

Novac može biti ili kovani ili papirni novac. Papirni novac jesu na stanovitu svotu kovanog novca glaseće izkaznice, koje se izdavaju ili po državi samoj ili pod njezinim nadgledanjem, po zato od nje ovlaštenom zavodu (banke), koje vriede kao novac. Razlikujemo dvie vrsti papirnog novca: v j e r e s i j s k i n o v a c naprosto i v j e r e s i j s k i p a p i r n i n o v a c.

Prvi izdaje se po državi samoj da bude platežno sredstvo mjesto kovanog novca.

Posjednik (držatelj) istog ne dobije samim posjedom njegovim nikakovo pravo tražbine proti državi. Vriednost istog sastoji se u tom, da ga država prima kod svojih blagajnah kao platež, što je i navedeno u samoj izkaznici vjeresijskog novca. Takov su vjeresijski novac državne note.

V j e r e s i j s k i p a p i r n i n o v a c razlikuje se od vjeresijskog novca, što ga ne izdaje država, već ovlašteni zavod s obvezom, da će ga u svako vrieme odkupiti (izplatiti zanj valutu).[2] Ovamo spadaju banke (banknote), koje je izdavala prije po carskoj naredbi od 30. kolovoza 1888. br. 131. d. z. l. priv. narodna banka, a koje sada usljed zakona od 27. lipnja 1878. br. 66. d. z. l. izdaje u mjesto narodne banke ustrojena austr. ugarska banka (ostrák-magyar-bank). Ove banknote su papiri, glaseći na donosnika, te se imadu prosudjivati po pravnih pravilih, izdanih za takove papire, ali vriede po gorenavedenom zakonu kao novac. Sada je jedino austro-ugarska banka ovlaštena izdati ovakove vjeresijske papire, koji se primaju za novac.

---

[1] Vidi minist. naredbu od 12. kolovoza 1858. br. 119. d. z. l.; — §. 1. i 9. patenta od 11. lipnja 1854. br. 200. d. z. l., i Hasenöhrla I. str. 211. i sljedeće.

[2] Vidi Hasenöhrla I. str. 212.

Digitized by Google

Sasvim drugu narav, nego li papirni novac, imadu javne zadužnice. One su prave dugovne izprave o kamatnom ili bezkamatnom zajmu u istinu državi danom. One, istina, glase na stanovitu svotu novaca, ne imaju pako svrhu gotov novac nadomjestiti, pa se niti ne primaju kod državnih blagajna kao novac te se po njima ne izmienjuju novcem po nominalnoj njihovoj vriednosti, već se mogu samo prodati kod burze ili inih novčanih zavoda (a i privatnih osoba) po burzovnom tečaju.

Kod kovanog novca, papirnog novca i obligacija razlikuje se nominalna vriednost od tečajne vriednosti (kurza). Nominalnu vriednost ustanovljuje država, te je ova naznačena na samom kovanom i papirnom novcu, a i na državnih zadužnicah; dočim je tečajna vriednost ona, koju javno mnienje primjećuje odnosnoj vrsti novaca, po tom, u kojoj mjeri da uživa povjerenje kovani novac obzirom na nutarnju vriednost kova, na način kako je kovan, i na sastojine iz kojih je kovan, a papirni novac obzirom na to, kako ga je moći realizirati, napokon kod javnih zadužnica po tom, kako se izpunjuju u njih izražene obveze (n. pr. da li se uredno plaćaju kamati).

Tečajna vriednost razlikuje se obično od nominalne vriednosti, te je veća ili manja. Ako se ona sudara sa nominalnom vriednosti, zovemo, da tečaj stoji al pari, ako se pako ne sudara, izrazuje se razlika od nominalne vriednosti sa postotci, te se kaže: tečaj stoji sa toliko postotaka nad pari, ili tečaj stoji sa toliko postotaka izpod pari.

N o v č a n i m z a j m o m smatra se ona gogodba, po kojoj se komu stanoviti iznos (suma) novaca predaje pod tim uvjetom, da s njim po svojoj volji razredjivati može, ali da za neko vrieme povratiti ima isto toliku svotu novaca (t. j. onaj isti iznos) koju je primio. Predmet novčanog zajma mora dakle uviek biti stanovita svota novaca, svejedno, da li kovanog ili papirnog novca. Po §-u 985. o. g. z. mogu pako i predmetom novčanog zajma biti i javne zadužnice, a to zato, jer se tečajna vriednost njihova uviek lahko ustanoviti dade po kurzu, kojeg imadu na burzi, koji se svaki dan oglasuje, a koji se i inim načinom odmah saznati može, a i zato, što se javne zadužnice svaki čas prodati mogu na javnoj burzi i kod novčanih zavoda te mienjačnicah, pa zamieniti gotovim novcem.

Novčani zajmovi, u obće novčani dugovi, mogu se izplatiti u svakoj vrsti u tečaju nalazećeg se novca, budi kovanog, budi papirnoga. Izbor, u kojem novcu hoće da plati, pripada uviek dužniku.

Iznimka postoji onda, ako su stranke izrično ugovorile, u kojoj vrsti novaca valja platit. Ali utanačenje, da se dug ne smije platiti u državnih notah ili banknotah ili u obće u papirnom novcu je nedozvoljeno te ne veže dužnika, pa vjerovnik mora i u takovu slučaju svagda primiti platež i u papirnom novcu, nalazećem se u tečaju.[1]

Jedino kod zajamne pogodbe je dozvoljeno ugovoriti, da se od zajma imadu platiti kamati a i povratiti sama glavnica samo u kovanom novcu, ali i to samo onda, ako je sama glavnica dana u zajam u kovanom novcu.[2]

Kod dugova, koji se imadu platiti po ugovoru u ovozemnom zlatnom novcu, valja razlučiti ove slučajeve:

a) ako se dug platiti ima u u s t a n o v l j e n o m b r o j u stanovitog zlatnog novca (§§. 8. i 11. carskog patenta od 27. travnja 1853. br. 63. d. z. l.);

b) ako je ugovoren platež novčanog iznosa ne u stanovitom broju, a l i u s t a n o v i t o j v r s t i zlatnog novca, ima dužnik izbora platiti ili u ustanovljenoj vrsti zlatnog novca ili u državnih notah i banknotah po kurzu zlatnog novca za vrieme plateža;

---

[1] Carski patent od 2. lipnja 1848. br. 1157. sl. prav. zak., Hasenöhrl str. 225. i opazka 48., te rješ. vrh. suda u u Beču od 11. ožujka 1862. br. 1273. G. U. 1492. od 3. veljače 1863. br. 209. G. U. 1647., i od 24. travnja 1861. br. 2332. G. U. 3202. i više drugih.

[2] Carska naredba od 7. veljače 1856. br. 21. d. z. l.

Digitized by Google

c) ako je napokon kontrahiran dug time, da se isti platiti ima u zlatnom novcu u obće (bez označenja stanovite vrsti; n. pr. 50 for. u zlatu), može dužnik platiti u svakoj vrsti zlatnog novca, a i u papirnom novcu, ali po kurzu u vremenu plateža.[1]

Kod dugova, kojih je predmet inozemni novac, ima dužnik u pravilu pravo izbora platiti ili u ustanovljenoj inozemnoj vriednoti po austro ugarskoj vriednoti po tečaju u vremenu plateža.[2]

Ako je novac, u zajmu dan, prije vremena povratka preinačen uvedenjem druge vrsti novca, valja razlikovati, da li je promienjena unutrašnja vriednost, ili pako samo nominalna vriednost njegova, t. j. isti kovani novac jednake veličine i jednake nutarnje vriednosti, označen sa većom nominalnom vriednosti, n. pr. na desetici (komadu od 10 nvč.) označena nominalna vriednost od 15 nvč.

U posliednjem slučaju treba da prima vjerovnik natrag svoj zajam u istoj stanovitoj vrsti novaca, koju je dao dužniku, ne gledeć na to, da li se je u to medju vrieme povisila ili umanjila izvanjska njegova vriednost. Ako je dakle n. pr. dužniku po vjerovniku u zajam dano 300 komada desetica, a kasnije uvedenjem nove vriednote iste desetice, odnosno isti novac, koji je bio označen da nominalno vriedi 10 nvč. bez da se je vriednost njegova kova u ičemu promienila, naznačen sa 15 nvč., mora ipak dužnik platiti vjerovniku 300 komada po 15 nvč., jer se u prometu ne gleda na nominalnu vriednost novca, nego na nutarnju njegovu vriednost.

Ako se pako preinači nutarnja vriednost novca, tad ima dužnik namiriti vjerovnika (zajmodavca) prama unutrašnoj vriednosti, koja je imala u vrieme zajma uzajmljena vrst novaca. Ovakov slučaj je nastao, kada je u Austriji uvedena bila u mjesto convencialnog novca, austrijska vriednota, usljed koje promjene vriednote vriedi sada jedan forint srebra (ili convencionalnog novca) jedan forint i pet novč. austr. vriednosti. Ako je dakle komu učinjen zajam u 100 for. srebra, nije se vjerovnik dužan zadovoljiti kod povratka zajma sa 100 for. austr. vried., već će mu morati platiti dužnik 105 for. austr. vried.[3]

Ako napokon nije u vrieme, kada se povraća zajam u državi više takove vrsti novca u tečaju, mora dužnik da podmiri vjerovnika naličnimi novci (t. j. zlatni novac prijašnje vrsti sa zlatnim novcem sadašnje vrsti; sreberni novac prijašnje vrsti sa srebernim novcem sadašnje vrsti) u tolikom broju i takovim načinom, da vjerovnik primi unutrašnju vriednost onoga, što je dao u ime zajma te takovu, kakova je bila u vrieme zajma. Ravnat se valja u tom pogledu po tečaju vriednosti (kursu), koji je imao kovani novac ili papirni novac u vrieme kada je nastao dug.[4]

b) (zajam novčani) u zadužnicah.

§. 990. Zajmovi u javnih zadužnicah mogu se valjano sklopiti na takov način, da se plati dug ili sasvim jednakom javnom zadužnicom, kao što je bila uzajmljena, ili da se iznosak vrati polag vriednosti, koju je imala zadužnica u vrieme zajma.

Već u §-u 985. o. g. z. navedeno je, da se zajam novčani sklopiti može i u javnih obligacijah; na koji način se takov zajam povratiti ima po zajmoprimcu odredjuje §. 990. o. g. z.

Po ovom §-u bo mogu se zajmovi u javnih zadužnicah sklopiti na takov način: a) da se plati dug ili sasvim jednakom javnom zadužnicom, kao što je bila ona, koja je uzajmljena; b) da se iznosak vrati polag vriednosti, koju je imala zadužnica u vrieme zajma.

[1] Stubenrauch II. str. 335. točka 2.

[2] Vidi carski patent od 2. lipnja 1848. br. 1157. i §. 905. o. g. z.

[3] Vidi carsku naredbu od 7. veljače 1856. br. 21. d. z. l.

[4] Vidi o tom Kirchstettera str. 509 i razna mnienja ostalih pisaca po njemu navedenih u opazki 6. na istoj strani.

Digitized by Google

U slučaju b) postoji novčani zajam, a u slučaju a) zajam u javnih zadužnicah.

U slučaju a) ima dužnik vjerovniku povratiti iznosak vriednosti javne zadužnice, koju je ona imala onda, kada ju je u ime zajma dobio, po onda obstojećem burzovnom tečaju; u slučaju b) pako ima dužnik vjerovniku povratiti javnu zadužnicu iste vrsti i iste nominalne vriednosti, kakve je bila ona, koju je u ime zajma primio. (Dakle ako je primio državnu zadužnicu austrijske papirne rente ne može povratiti državnu zadužnicu ugarske papirne rente po 1000 for.)

Kod zajmova u javnih zadužnicah u slučaju b) ne gleda se na burzovnu vriednost, pa je zato dužan dužnik u takovu slučaju vjerovniku povratiti javnu zadužnicu iste vrsti i iste nominalne vriednosti, neglededć na to, da li je bila vriednost upitne zadužnice po burzovnom tečaju za vrieme kada ju je dobio u zajam veća ili manja.

Pitanje nastaje, da li je po §.u 990. o. g. z. dužniku prosto kod zajmova u javnih zadužnicah po volji svojoj platiti dug, ili sasvim jednakom javnom zadužnicom, kao što je bila uzajmljena, ili da iznosak iste povratiti ima po vriednosti, koju je imala zadužnica u vrieme zajma?

Na to ne daje nam §. 990. o. g. z. odgovara. Ali po pojmu i općenitih ustanovah o zajmovnoj pogodbi, sadržanih u §. 983. o. g. z. može se postaviti pravilo, da dužniku taj izbor pripada samo onda, ako je to izrično ugovoreno, a da i u mjesto zadužnice iste vrsti može iznosak iste povratiti po vriednosti, koju je imala zadužnica u vrieme zajma, samo ako je to ugovoreno. Ako pako nije ništa ugovoreno, valja uviek samo dužnik da vrati zajam u javnih zadužnicah sa javnimi zadužnicami iste vrsti i nominalne vriednosti, jer po §-u 983. o. g. z. se zajamna pogodba sastoji u tom, da se komu predaju potrošne stvari pod uvjetom, da poslje nekoga vremena baš toliliko od iste vrsti i dobrote povratiti ima.[1]

Valja pako ovdje i opaziti, da se zajam u javnih zadužnicah, kao u obće za pogodbu zajamsku, zahtieva da se predaju javne zadužnice time, da primatelj može njima po svojoj volji razredjivati. Ako to nije svrha pogodbe, kojom se komu predaju javne zadužnice, već ako se ove daju samo da se primatelj s njima u inu koju svrhu služiti može, a da ostaju vlastničtvo predavatelja, pa da se one iste opet njemu vratiti imadu nakon stanovitvg vremena (n. pr., ako se komu daju javne zadužnice samo u ime jamčevine, koju za stanoviti posao položiti ima), tada ne predleži zajamska pogodba, već pogodba presudna.[2]

§. 991. Ako je mjesto novaca dana u zajam kakova posebna zadužnica ili roba, dužnik je samo obvezan povratiti čitavu zadužnicu ili primljenu robu, ili naknaditi vjerovniku štetu koju bi ovaj dokazao.

Ustanova ovog §-a nije posve jasna, a uz to nije ni hrvatski prevod točan. Po tom što se u ovom §-u kaže, da je dužnik, ako je u mjesto novaca dana u zajam kakova posebna (t. j. privatna)[3] zadužnica ili roba, samo dužan povratiti čitavu zadužnicu ili primljenu robu, moglo bi se po verbalnom tumačenju i do zaključka doći, da je u pravilu dužan povratiti onu istu zadužnicu ili onu istu robu, koju je primio u ime zajma, dakle da nije ovlašten privatnu zadužnicu ili robu otudjiti, odnosno unovčiti, t. j. rabiti ju po svojoj volji.

---

[1] Stubenrauch II., str. 339, točka 3.

[2] Rješ. vrhov. suda u Beču od 29. srpnja 1869., br. 5585. G. U. 3476.

[3] Njemački tekst glasi: Wenn statt Geldes ein Privat-Schuldschein oder Waaren gegeben worden sind: so ist der Schuldner nur verbunden, entweder den Schuldschein oder die empfangenen Waaren unbeschädigt zurück zu stellen, oder dem Gläubiger den von diesem zu erweisenden Schaden zu ersetzen. — Privat-Schuldschein je preveden u hrvatskom tekstu sa „posebnom zadužnicom."

Digitized by Google

Nu tomu nije tako; i kod ovog §-a valja pred očima imati općenitu ustanovu §-a 983. o. g. z., po kojoj obstoji samo onda zajamna pogodba, ako se komu predaju potrošne stvari pod uvjetom, da se njima služiti može. Dužnik može dakle i u slučaju §-a 991. o. g. z. unovčiti zadužnicu i robu, t. j. po volji njom razredjivati, ili ju može rabiti a da ju i ne unovči, n. p. ako samo bere kamate na zadužnicu (što činiti ne smije kod posudne pogodbe).

Ustanova §-a 991 hoće time, što ustanovljuje, da je dužnik samo dužan povratiti čitavu zadužnicu ili primljenu robu, samo to reći, da ne ima ine kakove dužnosti, kao n. pr. oštetiti zajmodavca za kamate, što ih je podigao na temelju zadužnice, dok ju je u rukuh imao, a ako neće vjerovniku (zajmodavcu) za zadužnicu ili robu odštetiti, da mu je slobodno ju nakon porabe povratiti onako, kako ju je primio, t. j. da mu ne mora platiti vriednost privatne zadužnice ili robe, što je za dužnika tegotnije, pošto ako ne vrati čitavu zadužnicu ili robu mora zajmodavca odštetiti vriednost zadužnice ili robe koju je imala, kada mu je u zajam dana, neglededć na to, da je na privatnu zadužnicu ili robu budi prodajom, budi inim načinom unovčenja dobio manju svotu.

Zakon kaže, da ima dužnik u takovu slučaju vjerovniku (zajmodavcu) naknaditi štetu onu, koju bi on, vjerovnik, dokazao; dakle ne ima naknaditi vjerovniku čitavu svotu, na koju zadužnica glasi, koju je primio u ime zajma, odnosno iznos onaj za koju cienu je on robu primio, već samo onu vriednost, koju vjerovnik dokaže, da je imala zadužnica ili roba u vrieme kada ju je dužniku predao, jer je mogla roba onda manje vrieditи, a i zadužnica predstavljati manju vriednost od svote, na koju je glasila, n. pr. ako je dužnik (na zadužnici) zajmodavcu prije već nešto odplatio, ili ako zadužnicu u cielom iznosu utjerivao nije. Ne stoji dakle predmnieva za dužnika kod povratka zajma, da zadužnica vriedi svotu onu, na koju je izdana, ili roba cienu onu, uz koju je preuzeo dužnik u u ime zajma.[1]

c) zajam u inih potrošnih stvarih.

§. 992. Kada se u zajam ne daje novac, nego ine stvari potrošne, nečini nikakove razlike, ako je stvar medjutim u vriednosti skočila ili spala, samo ako je povrat bio ugovoren u istoj vrsti, dobroti i množtvu.

Da može predmet zajamne pogodbe biti svaka potrošna stvar (n. pr. vino, žito itd.), ako se ona daje komu time, da može po svojoj volji razredjivati, ali poslje nekog vremena da baš toliko od iste vrsti i dobrote povratiti ima, ustanovljeno je već u §-u 983. o. g. z.

U slučaju ovom dužan je zajmoprimac po ustanovi §. 992. o. g. z. povratiti uviek baš toliko od iste vrsti i dobrote, koliko je primio, neglededć na to, da li je stvar medjutim u vriednosti poskočila ili pala, osim ako je u tom pogledu inače što pogodjeno u kojem slučaju valja se držati pogodbe.[2]

K a m a t i.

§. 993. Ako je zajmodavac u kojem mu drago zajmu ugovorio za se izriekom ili muče više nego je dao, bilo to u vrsti, u dobroti ili u množtvu, takova pogodba obstoji onda samo, ako se ne prelazi mjera dopuštenih kamata pogodbenih.

---

[1] Vidi o tom Ofnera izvornu osnovu k općem gradj. zakoniku i zapisnici o viećanju o istoj II., §. 100., str. 67. i 988., str. 563.

[2] Vidi i rješitbu vrhovnog suda u Beču od 14. prosinca 1876., br. 10.933 G. U. 6320.

Digitized by Google

§. 994. Ako se daje zalog, može se pogodbom ugovoriti sa svakim pet, a bez zaloga šest po sto na godinu. Ova mjera dopuštenih pogodbenih kamata razumieva se i onda, ako su kamate istina ugovorene, ali nije bio ustanovljen iznosak njihov.

U §-u 993. o. g. z. sadržane su općenite ustanove o kamatah kod zajmovne pogodbe.

Jasnoće i općeg pregleda radi razpravljat ćemo ovdje obširnije u obće o kamatah.

Kamati su odšteta za uživanje, koje je izmaklo onomu, koji je nadomjestljivu svoju stvar dao drugomu time, da mu imade poslje nekog vremena baš toliko od iste vrsti i dobrote vratiti, te koju odštetu mu ima ovaj (primatelj stvari) dati tako, što imade povratiti (platiti) više toga nego što je primio budi glede iznosa (količine), budi glede dobrote. Ovaj višak, što ima zajmoprimac povratiti, ustanovljuje se u pravilu razmjerno po iznosu i po vremenu dok je on nadomjestljivu stvar za sebe rabio. Ovo pako nije potrebno ustanoviti, da se u obće o kamatah govoriti može, jer ako u tom pogledu ne ima nikakova utanačenja, valja se držati propisa zakona.

Kamati zovu se i pravne (juridčne) koristi i civilne koristi (fructus civiles). Pod ovimi se pako razumievaju koristi takove, koje se posredovanjem stanovitog pravnog odnošaja iz odnosne stvari ubrati mogu, ako ju naime drugi upotrebi i zato odštetu plati.[1] Kako se zajam obično sklapa u novcu, to se i kamati daju u pravilu u novcu. Ali zato se kamati ne moraju uviek u novcu plaćati, već se kamatami smatra svaka stvar ili procjenjiva korist, razumievajuć ovdje i onu svotu, kojom ugovorena glavnica nadmašuje primljenu vriednotu, koju dužnik obeća vjerovniku za uživanje uzajmljene glavnice.

Da se o kamatah govoriti može, moraju predležati sliedeće potrebštine:

1. Mora da postoji glavni dug (glavnica, sors, caput). Time se i kamati razlikuju od drugih plaćanja, koja se sličnim načinom kao kamati plaćaju u stanovitih obrocih, kojim pako nije temelj glavnični dug (kao što su to godišnje rente).

Pravo na kamate je dakle accessorno ili nuzgredno pravo, koje samo obstojati može uz drugo (glavno) pravo. Posljedica te accessorne naravi kamata je ta, da pravo na kamate prestaje, čim je glavna tražbina budi prestala platežom, budi utrnula inim načinom (n. pr. obnovom). Ali ta odvislost kamatne tražbine od glavne tražbine (glavnice) postoji samo glede još nedospjelih kamata, a ne ide tako daleko, da prestaje sa pravom na glavnu tražbinu i pravo ućerati kamate dospjele prije utrnuća glavne tražbine, ali po dužniku ne plaćene.

Nasuprot, ako je prestala glavna tražbina usljed zastare, smatraju se utrnutimi i svi zaostali kamati, ako i nije za pojedine kamatne zaostatke nastala zastara, jer u zastari ležeća predmnieva, da je platež posliedio ne ide onamo, da se je ovaj sbio upravo u zadnjem času zakonom ustanovljenog vremena zastare, već da je učinjen unutra roka zastare.[2]

2. Predmet glavne tražbine mora se sastojati u količini nadomjestivih (potrošnih) stvari, jer samo u ovoj predpostavi mogu biti kamati jednaki s predmetom glavne činitbe.

3. Obveza plaćanja kamata mora se temeljiti na posebnom pravnom razlogu. Ovaj može se osnivati:

a) na izraženoj privatnoj volji u ugovoru, ili pako u jednostranom obećanju ili oporučnoj naredbi, ili

b) u zakonu (takozvani zakoniti kamati). Ovi su kamati, koje je dužnik po §-u 1333. o. g. z. dužan platiti vjerovniku, što je zatezao platiti dužnu glavnicu, t. j. što

[1] Hasenöhrl I., str. 269. Unger., Sistem I., str. 469.
[2] Hasenöhrl I., str., 272. Unger., Sistem I., str. 604, opazka 35.

Digitized by Google

ju nije platio na dan odredjeni zakonom ili pogodbom za plaćanje, ili u slučaju ako rok plaćanja nije odredjen, ako se dužnik ne poravna s vjerovnikom poslje dana, u koji je sudno ili vansudno bio opomenut.

Zatim kamati kod trgovačkih poslova u slučaju §-a 282 trg. z. po kojem su trgovci vlastni od tražbina, proizličućih iz medjusobnih poslova trgovačkih od vremena dospjetka i bez predtečnoga ugovaranja i opomene zahtjevati kamata; a i u slučaju §-a 284. trg. zak., po kojem je vlastan trgovac od danih zajmova i predujmova, kao i od učinjenih izdataka računati kamate od dana dotičnog učinjenog izdatka. Ovamo spadaju napokon i kamati od kamata po §-u 8. zakona od 8. prosinca 1877., br. 70., ako su izriekom ugovoreni, i ako se utuže dospjeli od dana dostavljene tužbe.

Nastaje nadalje pitanje u kojoj mjeri se mogu kamati zahtievati?

Ustanova §-a 993. o. g. z. kaže u tom pogledu, ako je zajmodavac o kojem mu drago zajmu ugovorio za se izriekom ili muče više nego što je dao, bilo to u vrsti u dobroti ili u množtvu, takova pogodba obstoji onda, ako se ne prelazi mjera dopuštenih kamata pogodbenih. U §-u 994. o. g. z. pako veli se dalje, ako se daje zalog može se pogodbom ugovoriti sa svakim pet, a bez zaloga šest po sto na godinu, koja se mjera dopuštenih pogodbenih kamata, razumieva i onda, ako su kamati istina ugovorene, ali nije bio ustanovljen iznosak njihov.

Ustanova ovog §-a 994. o. g. z. je izvan krieposti stavljena zak. člankom IX. od god. 1870. proti lihvarstvu, koji je opet preinačen zakonom od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika.

Po ovom zakonu je sada u nas najveća kamatna mjera 8 po sto, a zakonska kamatna mjera 6 po sto.

Zakon od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika glasi:

Zakon o preinaci zakonskog članka IX. 1870. o ukinuću zakona, postojećih proti lihvarstvu (sbornik br. 70. od 1877.).

§. 1. Po ovom zakonu prosudju se ne samo pogodbe o zajmu, u kojih se dužnik bud ustmeno, bud pismeno obvezuje plaćati kamate, već i svaki posao, koji u sebi krije pravnu narav kamatne pogodbe.

§. 2. Pod kamatami ne razumieva se samo novčana svota, koju dužnik u to ime ima plaćati, već svaka stvar, ili procienjiva korist (razumievajuć ovdje i onu svotu kojom ugovorena glavnica nadmašuje primljenu vriednotu), koju dužnik obeća vjerovniku za uživanje uzajmljene glavnice.

U svih slučajevih, u kojih ovaj zakon ustanovljuje mjeru, po kojoj se mogu od dužnika zahtievati kamati, imade se u kamatni iznos uračunati sve, na što se je dužnik obvezao naslovom ugovorene kazne, odštete, poslovnih pristojba, mešetarine, providnih kao i inih ma kakovih uzgrednih pristojba.

§. 3. pred nijednom javnom oblasti ne može se sklopiti ni pogodba, ni nagoda, kojom bi se dužnik obvezao plaćati na dužnu glavnicu na godinu više od osam po sto.

Ni javni bilježnik ne smije sačiniti bilježničkog spisa, niti privatne isprave obskrbiti svojstvom bilježničkoga spisa, u kojem bi se dužnik obvezao plaćati kamate preko spomenute mjere.

§. 4. Sud ne smije dosuditi kamata viših od osam po sto na godinu na dužnu glavnicu, niti dozvoliti ovrhe preko spomenute kamatne mjere.

Ako se je dužnik obvezao na plaćanje viših postotaka, ima ih sud obaliti do spomenute mjere.

Ako u izpravi kamati nisu odmjereni u novcu, ima sud ustanoviti novčanu vriednost predmeta ili korist, obećane naslovom kamata, te dosuditi vjerovniku predmet ili koristi do novčane vriednosti, odgovarajuće spomenutim postotkom.

Digitized by Google

Ako nije moguće stegnuti obveze do naznačene kamatne mjere, ima sud dosuditi vjerovniku osam po sto u novcu, i odriešiti dužnika od izpunjenja obveze, preuzete kao naknadu za uživanje glavnice.

§. 5. Sud ne smije dozvoliti uknjižbe ili predbilježbe prava zaloga za sigurnost kamata preko osam po sto na godinu.

Ako su stranke ugovorile kamate u izvjestnom, postotci neizraženom, novčanom iznosu, koji nadmašuje 8 postotne kamate, dozvolit će sud zamoljenu hipotekarnu uknjižbu, nu uz zaporku, koju valja upisati u gruntovnom zapisniku, da se uknjižba ili predbilježba dozvoljuje samo do sigurnosti osam po sto kamata na godinu.

§. 6. Ako se dužnik u izpravi o zajmu obveže na povratak svote, nadilazeće primljenu glavnicu, ima sudac dozvoliti samo glavnični iznos, što ga je dužnik u istinu primio.

I uknjižba kao i predbilježba prava zaloga može se dozvoliti samo za sigurnost glavničnog iznosa, kojega se prijetak u izpravi priznaje, i kamata, dopuštenih po ovom zakonu.

§. 7. Kod zajmova, sklopljenih na vrieme duže od pol godine dana, nije dopušteno odbiti unapried kamate za vrieme duže od pol godine.

Kamati odbijeni unapried preko te mjere, smatraju se odplatom glavnice.

§. 8. Kamati od kamata pripadaju, ako su izriekom ugovoreni, ili ako se utužuju dospjeli kamati, od dana dostavljene tužbe, nu u jednom i drugom slučaju najviša mjera za kamate od kamata iznosi šest po sto na godinu, ter ako su ugovoreni viši kamati od kamata, sudac, obaliv jih na šest po sto, postupat će u ostalom po propisih §§. 4., 5., 6. i 7. ovog zakona.

Ustanova §. 3. ovog zakona valja i za kamate od kamata s obzirom na ustanovljenu njihovu najvišu mjeru.

§. 9. Sliedeća ustanova §. 2. zakonskog članka IX. 1870.:

„Ako je zajam ugovoren ustmeno, ili ako su pismenom pogodbom ugovoreni kamati, ali nije tu ustanovljen iznosak njihov, ili napokon, ako kamati nisu ugovoreni, nu po zakonu pristoje, iznose oni šest po sto na godinu“, — ostaje nadalje u krieposti.

§. 10 Ustanove ovog zakona ne protežu se na kamate narasle do dana, kojeg će ovaj zakon u kriepost stupiti.

§. 11. Ustanove ovog zakona ne imadu se uporavljivati: a) na mjenbene tražbine; b) na tražbine, koje izviru iz trgovačkih poslova medju protokoliranimi trgovci.

§. 12. Ustanovljenje dana, kojega će ovaj zakon stupiti u kriepost kao provedba njegova povjerava se banu.

Zakon ovaj stupio je u nas u krieposti 15. veljače 1878. usljed naredbe kr. hrv. slav. dalm. zemalske vlade odjela za pravosudje od 21. siečnja 1878. br. 535. sbornika br. 4.[1]

---

[1] I u Cislajtaniji jesu ustanove §. 994. o. g. z. kao i one §§. 995—998. i 1000. izvan krieposti stavljene, te mjesto ovih izdan je sliedeći zakon od 14. lipnja 1868. d. z. l. 62., modificiran sa zakonom od 15. svibnja 1885. o. z. l. br. 77., koji u prevodu glasi:

1. Do sada postojeća zakonska ograničenja ugovorom ustanovljene kamatne mjere i visine konvencionalne globe kod zajmova i kreditiranih tražbina stavljaju se izvan krieposti.

2. Ako su ugovoreni kamati bez ustanovljene mjere, ili ako ovi po zakonu pripadaju, uzimaju se pet po sto na godinu.

3. Kamati od kamata mogu se zahtievati:

a) ako su ovi izrično ugovoreni;

b) ako se utužuju dospjeli kamati, od dana dostavljene tužbe.

O visini kamata od kamata odlučuje u prvom redu dogovor; ako pako o tom ništa nije ugovoreno, vriede zakonski kamati (§. 2.).

Digitized by Google

Zakonski kamati u trgovačkih poslovih su na godinu šest po sto od glavnice platiti se imajuće (§. 281. trg. zak.).

Tko ima dospjelu tražbinu iz posla, koji se glede njega ima smatrati trgovačkim poslom, vlastan je tražiti kamate od dana dospjetka; a u pomanjkanju platežnog roka, od dana opomene. Poslanje računa samo po sebi pako ne može se smatrati kao opomena (§. 282. trg. zak.).

Trgovci vlastni su od tražbina, proizličućih iz medjusobnih poslova trgovačkih od vremena dospjetka i bez predtečnoga ugovaranja i opomene zahtjevati kamate (§. 2-3. trg. zak.).

Zaostali kamati mogu se u trgovačkih poslovih i tada zahtievati, ako nadilaze iznos glavnice (§. 287. trg. zak.).

§. 995. Ako komu pristoje kamati bez naročitog ugovora, samo po zakonu; kamati zakonite jesu četiri po sto na godinu. Medju povlaštenimi trgovci i fabrikanti, plaća se za dugove, koji izlaze iz čisto trgovačkih poslova, kao zakoniti kamati šest po sto na godinu.

Vidi zakon od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika po ko kojem su zakonski kamati šest po sto na godinu bez razlike pravnog posla. U pogledu kamata zakonom dozoljenih u trgovačkih poslovih čitaj tumačenje §-a 994. o. g. z.

§. 996. Ako je zajmodavac naznačio ne samo mjesto i vrieme, kada da se plati glavnica, i kamati, nego je uz to ugovorio još inih pobočnih dužnosti; ili ako je za se, ili za druge ugovorio neke pobočne koristi; ugovori ti valjaju samo u toliko, u koliko u svem ne prelaze mjere dopuštenih pogodbenih kamata.

Vidi §. 4. zakona od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika, odtiskanoga kod tumačenja §-a 994., kojim je ova zakonska ustanova promienjenja.

§. 997. Kamati imaju se običajno plaćati, kada se povraća glavnica; ili, ako je pogodba učinjena na više godina, pa u njoj nije ništa odredjeno, u koje rokove da se namiruju kamati, imaju se plaćati svake godine. Unapried mogu se odbiti kamati najviše za po godine. Kamati odbijeni unapried preko te mjere, imaju se od dana odbitka oduzeti od glavnice.

---

4. O roku plateža kamata odlučuje dogovor. Ako o tom nije ništa utanačeno, imadu se kamati plaćati kod povratka glavnice, ili ako je pogodba sklopljena na više godina, svake godine.

Kamati mogu se unapried bez svakog ograničenja odbiti ili tražiti.

5. Može se kod zajma ugovoriti, da se veći iznos ili količina, ili stvari od bolje kakvoće, nego što su dane, povratiti moraju, ali ono, što se povraća, mora biti od iste vrsti, kao što ono, što je dano.

6. Sve s prenavedenim u protuslovju stojeće gradjansko i kazneno pravne ustanove jesu ovime stavljene izvan krieposti: tako navlastito patent od 2. prosinca 1808. sbir. prav. zak. 640., naredba od 14. prosinca 1866. d. z. l. 160., §. 485. k. z. i §§. 993., 994., 995., 996., 997., 998., 1000. i 1196. obć. gr. zak. — Na statutih temeljeća se prava kreditnih instituta i štedionica, propisi trg. zak. i mjenb. zak,, kao i patent od 2. lipnja 1848. sb. prav. zak. 1157. i carska naredba od 7. veljače 1856. br. 21. d. z. l. o nametnutom tečaju papirnog novca ostaju ovim zakonom netaknuti.

Digitized by Google

Po §-u 7. zakona od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika kod zajmova, sklopljenih na vrieme duže od pol godine, kamati odbijeni unapried preko te mjere smatraju se odplatom glavnice.

§. 998. Zabranjeno je uzimati kamate od kamata, ali ostatci kamata od dvie ili više godina mogu se po pogodbi obratiti u novu glavnicu.

Ova ustanova stavljena je izvan krieposti §-om 8. zakona od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika, po kojem kamati od kamata pripadaju, ako su izriekom ugovoreni, ili ako se u tužnju dospjeli kamati, od dana dostavljene tužbe; nu u jednom i u drugom slučaju najviša mjera za kamate od kamata iznosi šest po sto na godinu, ter ako su ugovoreni viši kamati od kamata, sudac, obaliv jih na šest po sto, postupat će u ostalom po propisih §§. 4., 5., 6. i 7. zakona gorenavedenoga (koji je u cielosti odtiskan, kod tumačenja §-a 994.).

§. 999. U zajmu novčanom plaćaju se kamati u istoj vriednoći (valuti), kao i sama glavnica.

Po ustanovi §-a 993. o. g. z. stavljeno je na volji ugovarajućim strankam i kod zajma ugovoriti plaću (odštetu) za prepušteno uživanje glavnice (potrošive ili bolje nadomiestljive stvari) kakvu hoće, u koliko samo upitni odštetni iznos (kamati) ne nadmašuje mjeru dopuštenih pogodbenih kamata.

Ako pako stranke u tom pogledu ništa posebna ugovorile nisu, to se imadu plaćati kamati u stvarih iste vrsti kao i glavnica sama. Ovo valja osobito za zakonske kamate. — Kod novčanog zajma pako plaćaju se kamati uviek u istoj valuti kao i sama glavnica. Nije dakle dopušteno kod novčanog zajma ugovoriti u mjesto kamata uživanje zemljišta, koji je po dužniku vjerovniku zapisan za hipoteku zajma, niti godišnja podavanja u stanovitoj količini prirodnina (plodina).

Ako je dan novčani zajam u javnih zadužnicah, mogu se kamati računati samo po iznosu vriednosti javne zadužnice po burzovnom tečaju za vrieme ono, kada je učinjen zajam (§. 990. o. g. z.). Kod pravog zajma u javnih obligacijah (t. j. ako nisu javne obligacije dane u mjesto gotovog novca, već ako je zajmovna pogodba sama sklopljena o javnih obligacijah), kod kojeg ima se i zajam povratiti samo u javnih zadužnicah, moraju se i kamati platiti u javnih zadužnicah iste vrsti, samo ako nebi to moguće bilo, što se ne mogu dobiti javne zadužnice o tako malenom iznosu, mogu se kamati platiti u novcu.

§. 1000. Kako se postupa s lihvom, koja je učinjena glede glavnice ili glede dopuštene mjere kamata, ustanovljuje osobiti obstojeći zakon lihveni.

Čitaj zakon od 3. prosinca 1877. br. 70. sbornika odtiskanoga kod tumačenja §-a 994. o. g. z.

Forma zadužnice.

§. 1001. Da zadužnica o zajamskoj pogodbi ima podpunu dokaznu silu, valja u njoj da se naznači pošteno i razgovjetno kako pravi zajmodavac ili vjerovnik, tako i pravi zajmoprimac ili dužnik; treba da se naznači stvar i iznosak dan u zajam, i ako su uzamljeni novci, vrst njihova, kao i svi uvjeti, koji se odnose

Digitized by Google

na plaćanje glavnice i na kamate, koje bi si možebiti imale platiti. Sudovnik ustanovljuje izvanjsku formu zadužne izprave, koja je (forma) od potrebe da se tom izpravom može što dokazati.

U §-u ovom sadržane su potrebštine zajamske pogodbe, koja je sklopljena pismeno, ter o kojoj se pismena izprava izdaje obično u obliku zadužnice. Razumieva se pako, da se može zajamna pogodba takodjer ustmeno sklopiti, a i pismeno u obliku ugovora, a ne samo u obliku zadužnice, jer i za zajamnu pogodbu vriede obćeniti propisi §-a 883. o. g. z. Potrebštine, koje §. 1001. propisuje za zadužnicu su sliedeće:

1. U zadužnici mora biti istinski (ili kako zakon veli pošteno) i razgovjetno naznačeno ime kako pravog zajmodavca i vjerovnika tako i pravog zajmoprimca i dužnika.

2. Treba zatim u zadužnici da se naznači stvar i iznosak, dan u zajam i, ako su u zajam dani novci, vrst njihova.

3. Napokon imadu se u istoj naznačiti svi uvjeti, koji se odnose na plaćanje glavnice i na kamate, koji bi se može biti imali platiti. — Glede ove točke pako valja opaziti, da se ona odnosi samo na ugovorne kamate, a ne i na zakonite kamate. No i u pogledu ugovorenih kamata nije potrebno da je navedeno, da bude zajamna pogodba valjana, kako se imadu kamati plaćati, pošto se u tom pogledu u pomanjkanju osebnih odredba ugovarajućih stranaka, valja ravnati po propisu zakona (§-a 997. o. g. z.).

Po točki 2. gorenavedenoj mora u zadužnici sadržana biti „causa debendi" t. j. navod pravnog posla, iz kojega je potekla obveza plateža. U zadužnici sadržana priznanja duga i bezuvjetno obećanje plateža ne može se smatrati kao causa debendi. jer pravni razlog ne postoji u obećanju plateža, nego kako smo gore naveli — u navodu pravnoga posla, iz kojega je potekla obveza plateža (§§. 1001., 1351., 1376. i 1431. o. g. z.[1]

Pomanjkanje formalnosti §-a 1001. o. g. z. oduzima zadužnici samo dokaznu moć, ali ne valjanost samoj zajamnoj pogodbi, koja se dade i inim načinom dokazati.[2]

Koja mora biti izvanjska forma zadužnice ne ustanovljuje §. 1001. o. g. z., već upućuje na sudovnik (pravije gradjansko parbeni postupnik), koji ustanovljuje izvanjsku formu zadužne izprave, koja je (forma) potrebna da se tom izpravom može što dokazati.

Propis o formi zadužnice sadržan je u §-u 119. gradj. parb. post. Po ovom §-u imadu zadužnice o zajmu podpunu moć dokaza samo onda, ako budu ili vlastoručno pisane i podpisane po izdatniku, ili vlastoručno podpisane po izdatniku i dvojici svjedoka. Ako tko podpiše zadužnicu bez dodatka, valja držati, da ju je htio podpisati kao dužnik a ne samo kao svjedok, jer je u posliednjem slučaju nuždno, da on svoje svojstvo „kao svjedok" primetne, da ostane prost od svakoga jamstva.[3]

Da vjerovnik podpiše zadužnicu nije potrebno; ovo ne propisuje ni gradj. parb. postupnik ni §. 1101 o. g. z.[4]

Proti zadužnici, načinjenoj po propisu, imade prigovoru neizbrojena novca mjesta u toliko samo, u koliko izdatnik prigovor taj dokaže. Ovo mora izdatnik zadužnice (dužnik) u svakom slučaju dokazati, ako i tužitelj ne odgovori na exceptio non numeratae pecuniae, jer u tom, što tužitelj na taj prigovor ništa odgovorio nije, ne može se nazrievati priznanje njegovo, da valuta doista odbrojena nije.[5]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. srpnja 1877. br. 353. Ger. Ztg. od g. 1877. br. 85.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. siečnja 1875. br. 12183., Pravnik g. 1877. str. 726.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. prosinca 1864. br. 8711. G. U. 53. i Peitler str. 824.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. lipnja 1875. br. 5192. G. U. 5756.
[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. studena 1881. br. 11883. Jur. Bl. br. 52. od god. 1881.

Digitized by Google

Ne ima pako prigovoru neizbrojena novca u obće mjesta, ako zadužnica nije izdana o pravnom poslu, koji je bio odmah s početka novčani zajam, već o pravnom poslu, koji je putem obnove (novacije) pretvoren u zajamnu pogodbu, jer kako smo već iztaknuli kod tumačenja §-a 983. o. g. z., nije potrebno, da bude zajamna pogodba valjana, da je upravo u ime zajma koja stvar fizično predana (izplaćena zajamna valuta, novac kao zajam zajmoprimcu odbrojen). dovoljno je, da je temelj dugovne tražbine u obće koja causa justa, koja je samo usljed sporazumka obih ugovarajućih stranaka u formi zajma odjevena.

Preinaka na drugom pravnom razlogu temeljeći se novčani dug u zajamni dug je uviek dozvoljen. U takovu slučaju biva po §-u 983. o. g. z. potrebna predaja u smislu §-a 428. o. g. z. per constitum possessorium.

Da na temelju zadužnice moguće bude obaviti uknjižbu u gruntovnih knjigah, ima ista providjena biti sljedećimi potrebštinami: Nekretnine i prava glede kojih će se da obavi uknjižba, imadu naznačeni biti tako točno, da ne bude sumnje o njihovoj istovjetnosti. Ima biti naznačen pravni posao, na temelju kojega da se obavi uknjižba. U izpravi, sačinjenoj o pravnom poslu, ima sadržana biti dozvola za uknjižbu; ova dozvola za uknjižbu (clausula intabulandi), može se podieliti i posebnom izpravom ili u molbi gruntovnoj, koja izprava ili molba pako mora imati sve potrebštine §. 82. grunt. reda.

Glede vanjskoga oblika ima izprava, da utemelji uknjižbu, osim potrebština navedenih u §-u 113. gradj. parb. post. (ovdje već gore označenih), sadržavati datum, t. j. mjesto, dan, mjesec i godinu. gdje i kada se je posao sklopio. Ako je zadužnica izdana izvan krunovine, u kojoj će se da obavi uknjižba, ima podpis izdatnikov biti potvrdjen ili sudbeno ili po kojem javnom bilježniku zato povladjenom. Izprave sačinjene u inozemstvu imadu biti potvrdjene po austr. ugarskoj vlasti konzularskoj (§. 81. i 82. grunt. reda).

Zadužnicu izdanu po malodobniku ima podpisati tutorstvo a potvrditi nadležna nadtutorstvena oblast (§. 233. o. g. z.).

Zadužnica izdana po seoskoj zadrugi budi plemićkoj budi ne plemićkoj, u koliko nije izdana samo glede duga potrebnog za redovito gospodarenje, ima biti providjena svjedočbom nadležnog občinskog poglavarstva po propisu §-a 10. zakona o zadrugah od 9. svibnja 1889. br. 32. sbornika, da je na istu nadpolovična većina zadrugara pristala.

Ovo je neobhodno potrebno osobito onda, ako se imadu obteretiti zadružne nekretnine. U ovom slučaju valja obzirom na §. 12. istog zadružnog zakona i §. 9. naputka k istom od 16. prosinca 1889. br. 23403. pridonieti i potvrde kot. oblasti, da godišnji iznos svih anuiteta ne nadmašuje polovicu čistog katastralnog dohodka, ili ako nije zajam dan na anuitetah, da zajmovna glavnica ne nadmašuje deseterostruki iznos čistog katastralnog dohodka. Sud kao gruntovna oblast ne smije bez potvrde, odnosno dozvole kot. oblasti, provesti nijednu uknjižbu, kojom se obterećuje zadružni posjed.

Zadužnice, kojimi se obterećuje imetak katoličkih crkava, prebenda i zavoda duhovničkih iznosom preko 1000 for., imadu providjene biti svjedočbom kr. zem. vlade, da je zadovoljeno osobitim propisom, koji postoje glede zaduživanja dobara crkvenih. (Naredba minist. pravosudja od 13. srpnja 1860. br. 102. sbornika god. 1863.).

Zadužnici, kojom se obterećuje občinski imetak, mora priležati, ako zajam ne nadilazi cielogodišnjeg imetka, privola kotarske oblasti, ako pako polovinu dohodka nadilazi, a ipak je manji nego li cielogodišnji prihod, privola županije; a za svaki veći zajam privola zemaljske vlade (§. 26. točka 5. zakonskog članka XVI. od 12. prosinca 1870. i §. 23. zakona od 5. veljače 1886. o uprav. odborih u županijah).

Digitized by Google

Poglavje dvadeset drugo.

O opunovlaštenju i inih vrstih poslovodstva.

Pogodba opunovlastna.

§. 1002. Pogodba opunovlastna zove se ona pogodba, kojom se tko prima naloženog mu kakova posla, da nastoji o njem u ime drugoga.

U poglavju ovom o opunovlaštenju i inih vrstih poslovodstva razpravljaju se četiri pravna instituta, koji su istina svi vrsti poslovodstva, ali različite naravi.[1] Ovi su:

1. Pogodba opunovlastna (mandat), t. j. onaj pravni odnošaj, po kojem se tko (mandatar, punovlastnik) obvezuje, da će se primiti poslova drugoga, naloženih (povjerenih) mu po ovomu (mandataru, punovlastitelju). O tom razpravljaju §§. 1002—1016.

2. Zastupanje, t. j. onaj pravni odnošaj, po kojem tko obavlja pravne poslove (pravna djela) u mjesto drugoga u nakani i s učinkom, da se po njemu izvedeno pravno djelo držati ima, da je obavljeno po osobi, koju zastupa.[2] Slučajevi ti sadržani su u §§. 1017. i 1018. o. g. z.

3. Poslovodstvo bez naloga, kad se tko prima tudjeg posla, ne budući po naročitoj ili mučećoj pogodbi, po sudu ili po zakonu zato povlašten. Slučajevi ovakovog poslovodstva sadržani su u §. 1035—1040. o. g. z.

4. Institut in rem versio, kada tko za drugog troši ono, što bi ovaj po zakonu sam trošiti imao, odnosno ako je tko nješto iz imovine svoje, a da nije imao nakanu poslove drugoga obavljati, trošio na očevidnu korist njegovu (upitnog drugoga). O tom razpravlja §. 1042. o. g. z.

U §-u 1002. o. g. z. definira zakon pogodbu punovlastnu označujuć takovom pogodbu onu, kojom se tko prima naloženog mu kakovog posla da nastoji o njem u ime drugoga. Karakteristično obilježje pogodbe punovlastne nije to, što tko tudji posao obavlja, već se ono sastoji u tom, što punovlastnik u ime punovlastitelja kao njegov zastupnik i s drugimi osobami pravne poslove sklopiti može.[3]

Po rimskom pravu bio je mandat pogodba, po kojoj je jedna strana (mandatar) drugoj (mandantu) obećala obaviti naloženi joj posao bezplatno. Bezplatnost bila je po rimskom pravu potrebno karakteristično obilježje mandata za razliku od pogodbe usluge za plaću. Po austr. pravu može biti pogodba punovlastna sklopljena uz plaću ili bez plaće. (§. 1004. o. g. z.).

Ona se razlikuje od pogodbe usluge za plaću poglavito po tome, što je potrebno kod mandata da je mandatar neposredni direktni zastupnik mandanta, t. j. da kod sklopljenja povjerenih (naloženih) mu pravnih posala sa trećim osobami otvoreno radi kao zastupnik svoga mandanta, te da izrično očituje, da odnosni pravni posao sklapa u

[1] Stubenrauch II. str. 347.

[2] Vidi Unger, Sistem II. §. 90. str. 133. i Hasenöhrl I. §. 29. str. 368.

[3] Vidi izvornu osnovu općeg gradj. zak. i zapisnike o viećanju o istoj, Ofner II. §. 102. str. 44.

Digitized by Google

ime svoga mandanta. U slučaju indirektnog zastupanja po kojem zastupnik sa trećimi osbami radi u svoje ime, te samo u internom odnošaju prama onomu, kojega zastupa, obveza imade, ne predleži mandat po pojmu §. 1002. o. g. z. Zato ne mogu se uvrstiti medju pogodbe opunovlastne, nit komisijonarski posao, kojim se smatra sklapanje trgovačkog posla, kada tko to čini po nalogu u vlastito ime, ali na račun koga drugoga (komitenta. naručitelja); niti posao odpremnički, kojim se poslom smatra primanje razašiljanja robe, kada isto razašiljanje tko sredstvom vozara ili brodara obavlja u vlastito ime, ali na račun koga drugoga.[1]

Za prokuriste i trgovačke punomoćnike postoje posebni propisi u trgovačkom zakonu u §§. 37—54.

Prokurista zove se onaj, tko od vlastnika trgovine naročito dobije vlast vodjenja prokure, ili koji bude od istoga izrično imenovan prokuristom, ili napokon, koji bude od njega opunomoćen, da može tvrdku podpisati „per prokura".

Prokurista je općeniti i neograničeni punomoćnik trgovca, odnosno trgovačke tvrdke u svih trgovačkih poslovih. On je ovlašten trgovačku tvrdku zastupati pred sudom i izvan suda bez posebne za to punomoći, on može za trgovačku tvrdku sklopiti zajmove, izdati i prihvatiti mjenice itd., on ima pravo trgovačke pomoćnike namjestiti i odpustiti, a i trgovačke punomoćnike imenovati.

Punomoćnik trgovački je onaj, kojega gospodar bez podieljenja prokure opunomoćuje na vodjenje cielog svog posla. Povlast trgovačkog punomoćnika proteže se na sve poslove, koji su u pravilu skopčani s tjeranjem odnosnog trgovačkog posla i na sve one pravne čine, koje valja u urednom trgovačkom poslu preduzimati. Punomoćnik trgovački ovlašten je bez posebne punomoći primati za trgovačku tvrdku, odnosno za dotični trgovački posao plaćanje i o ovih valjane namire izdati.

Povlast trgovačkog punomoćnika, postavljenoga s općenitom punomoći razlikuje se od povlasti prokuriste u tom, što punomoćnik ne smije bez posebne punomoći sklopiti zajma, izdati i prihvatiti mjenice; u obće mjenbene poslove sklopiti, a niti parnice u ime trgovačke tvrdke voditi.

Agenti, koji preuzimaju samo naručivanja robe za izvanjske tvrdke ne imadu se smatrati trgovačkimi punomoćnici u smislu §-a 49. trg. zak.[2]

Trgovački putnici jesu doduše zakonito ovlašteni na primanje kupovnine iz prodaja po njima sklopljenih, ali nisu zakonito ovlašteni na sklapanje obnovnih ugovora i na napuštanja prava svojeg gospodara.[3]

§. 1003. Osobe, koje su javno postavljene da nastoje oko nekih stanovitih poslova, dužne su uslied kakova naloga, koji se odnosi na to, očitovati izriekom i bez otezanja prema naložitelju, da li prihvaćaju nalog ili ne; inače valja da odgovaraju naložitelju za štetu, koja bi se odtuda dogodila.

Pošto je mandat dvostrani pravni posao, to je sklopljen istom onda, ako nalog mandanta mandantar prihvati. Kao kod svake pogodbe tako i kod mandata, stoji mandataru na volji, hoće li neće li se primiti naloženog mu posla; u pravilu može on i na podieljeni nalog ništa niti odgovoriti, a da nije zato odgovoran.

Po okolnostih može se, istina, i mučanje na nalog smatrati mučećim prihvatom. Ovo pako valja zaključiti po razsudjenju svih odnošaja po pravilih u obće u tom pogledu za pogodbe ustanovljenih u §-u 863. o. g. z.

---

[1] Vidi Stubenrauch II. str. 348. opazka 3.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 7 prosinca 1871, br. 8016. G. H. od g. 1872. br. 7.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. lipnja 1873. br. 5225. G. H. br. 75.

Digitized by Google

Obveza očitovati se o primanju ili ne primanju naloga mandanta, imadu samo osobe, koje su javno postavljene, da nastoje oko nekih stanovitih poslova kao što su to odvjetnici, bilježnici, mešetari itd. Ovi se moraju izriekom bez otezanja očitovati prema naložitelju (mandantu), da li prihvaćaju nalog ili ne, inače valja da odgovaraju naložitelju za štetu, koja bi se od tuda dogodila. Rok, u kojem se imadu te osobe očitovati, ima se u pravilu po propisu §-a 862. o. g. z. ustanoviti, ali ipak navlastito s obzirom na to, da li je bio brzi odgovor po naravi specielnog slučaja i doista silno potreban ili ne.[1] Obseg odštetne njihove obveze ravna se po mjeri njihove krivnje po općenitih propisih o naknadi štete. Obvezan je mandatar odbiti podieljeni nalog, ako se ovaj tiče zabranjenog posla ili ako bi došle, da se naložnog posla primi, time preuzete obveze u sukob s ostalimi obvezami, kojih već ima.

Navlastito u pogledu odvjetnika propisuje §. 15. odvjet. reda, da odvjetnik, koga stranka zamoli, da ju zastupa, ne smije joj toga uzkratiti u stvari pravednoj ni radi stališa, ni radi uglednosti, ni radi imetka jedne ili druge stranke, niti u obće bez temeljita uzroka. Dovoljni razlozi, iz kojih odvjetnik zastupanje uzkratiti može, jesu sliedeći: a) kad obnadje, da se pravna stvar izvesti neda; b) kad bude obterećen mnogimi poslovi zvanja svoga; c) kad u rečenoj pravnoj stvari ili u drugoj, koja je s njom u savezu, bude već zastupao stranku protivnu, ili kad ju još sveudilj zastupa, ili kad bude u obće naredjen kao pravnik njezin, ili kad bi, da primi nalog, povriedio time dužnost vjernosti i mučanja naprama prijašnjemu svomu opunomoćitelju. i napokon d) kad je protivnik s odvjetnikom na blizu u rodu ili tastbini.

Razdieljenje opunovlaštenja na bezplatno ili za plaću.

§ 1004. Ako je za nastojanje okolo tudjega posla ugovorena kakova nagrada izriekom, ili po staležu poslovodje ma i samo muče; pogodba spada medju pogodbe za plaću, inače medju bezplatne.

Kako smo već kod tumačenja §-a 1002. o. g. z. naveli, pogodba opunovlastna može se sklopiti bez plaće i uz plaću.

Pogodba opunovlastna je u pravilu pogodba bezplatna. Uz plaću postaje onda istom, ako je plaća izrično ugovorena, ili pako ako se muče razumieva obzirom na stalež poslovodje (mandatara).

Muče dakle smatra se pogodjenom plaća za obavljenje posla naloženog po mandantu mandataru, ako je mandantar takovog staleža, kojeg članovi se zanimaju obrtimice sa obavljenjem tudjih naloženih im posala u ime mandanta, kao kod odvjetnika, javnih bilježnika, mešetara (sensala).

Ako je plaća izriekom ili muče ugovorena ali nije iznos ustanovljen, imati će takovi, ako nije zakonom ustanovljen, sudac odrediti anologno propisu §-a 1152. o. g. z.

(Razdieljenje opunovlaštenja) na ustmeno ili pismeno.

§. 1005. Pogodbe opunovlastne mogu se činiti ustmeno ili pismeno. Izprava, koju punovlastitelj daje vrhu toga punovlastniku, zove se punovlašće.

I pogodbe opunovlastne mogu se sklopiti (punovlašća ili punomoćja izdati) pismeno ili ustmeno po općenitoj ustanovi §. 883. o. g. z.

---

[1] Kirchstetter str. 519. opazka 5.

Digitized by Google

Iznimno traže se pismena punovlašća (za odvjetnička punomoćja) u parbenih i izvanparbenih poslovih.

(Razdieljenje opunovlaštenja) na obćeno ili osobito.

§. **1008.** Punovlašća jesu obćena ili osobita, kako se kad nalaže komu da nastoji okolo svih ili samo okolo nekih poslova. Osobita punovlašća mogu se ticat samo sudnih ili samo vansudnih poslova u obće; ili mogu se ticat pojedinih poslova vrsti sudne ili vansudne.

Na neograničeno ili ograničeno.

§. **1007.** Punovlašća daju se s neograničenom ili s ograničenom slobodom djelati što. Prva daju pravo punovlastniku, da nastoji okolo posla kako najbolje zna i kako ga savjest najbolje uči; a posljednja odredjuju mu granice dokle, i način kako da nastoji okolo posla.

§. **1008.** Sljedeći poslovi ištu posebnog punovlašća glasećeg na iste vrsti poslova: ako se stvari u tudje ime otudjuju ili primaju za plaću; ako se čine pogodbe o uzimanju ili davanju zajma; ako se dižu novci ili vriednost njihova; ako se zameću parnice; ako se nalažu, prihvaćaju ili povraćaju zakletve, ili ako se nagodbe činiti imaju. Ali ako valja kakovo nasljedstvo bezuvjetno prihvatiti ili odbaciti; ako treba sklopiti ortačke pogodbe; ako se imaju načiniti darovanja; ako se ima dati komu vlast da izbere odabranika, ili ako treba odreć se prava bez plaće; tad je za svaki ovakov posao od potrebe posebno punovlašće. U ovih slučajevih punovlašća obćena, i sama neograničena punovlašća dovoljna su onda samo, ako je u punovlašću izrečena vrst posla.

Punovlašća diele se na obćena i osobita, na ograničena i neograničena.

Punovlašća su obćena, kad se komu nalaže da nastoji oko svih poslova; a osobita (posebna), ako se tiču samo jednog stanovitog posla ili pako stanovite vrsti posla ili opet više poslova jedne vrsti. Mogu se dakle posebna punomoćja ticati samo sudnih ili samo vansudnih poslova u obće, ili pako pojedinih poslova vrsti sudne ili vansudne (n. pr. samo izdane biti lih za stanovitu parnicu ili za sklopljenje stanovitog samo ugovora.)

I punomoćje obćenito i punomoćje posebno može biti ograničeno i neograničeno (mandatum certum et mandatum incertum.)

Ograničeno je punomoćje, ako je u istom izrično ustanovljeno dokle se proteže vlast punomoćnika. t. j. ako su u punomoćju odredjene granice dokle i način kako da punovlastnik nastoji oko posla (n. pr. ako se njemu daje vlast da može samo do stanovite svote za vlastodavca dražbovati ili samo do ustanovljenog mu iznosa ugovoriti kupovninu, ili pako, ako se punovlastnik ovlašćuje, da može pristati na prodaju stanovite nekretnine, preduzeti se imajuće samo javnom dražbom).

Neograničeno je punomoćje ono, u kojem se punovlastniku ne stavljaju nikakove granice dokle smije ugovarati, odnosno dokle se smije upuštati u dotičnom pravnom poslu, niti mu se ne propisuje način, kako da nastoji oko posla. U takovih punomoćjih se ili upotrebljava izraz „neograničeno“ izrično navodeći, da se daje punovlastniku neograničena punomoć,ili se pako ništa ne kaže. U jednom i drugom slučaju ima punovlastnik nastojati oko posla kako najbolje zna i kako ga savjest najbolje uči.

Digitized by Google

Ograničena punomoć razlikuje se od posebne punomoći u tom, da se potonja tiče obsega punovlasti u pogledu vrsti posala, a prva obsega punomoćja u pogledu načina izvedenja odnosnih poslova.

Možemo još razlikovati punomoćja naročito izdana po vlastodavcu i punomoćja po pravnoj predmnievi smatrana kao punovlastniku podieljena, proti kojoj predmnievi je ili dopušten protudokaz (praesumptio juris) ili je pako takov posve izključen (praesumptio juris et de jure contrarii probationem non admittens).

Slučajevi na pravnoj predmnievi temeljećih se punovlašća proti kojim je dozvoljen protudokaz, sadržani su u §§-ih 1029. 1033. o. g. z. Slučaj, u kojem je izključen dokaz manjkajućeg punovlašća, sadržaje §. 1238. o. g. z., po kojem se uzme, dok se žena ne protivi, da je povjerila mužu svom kao zakonitom zastupniku upravljanje svoje slobodne imovine.[1]

Nu valja ovdje opaziti, da se po ustanovi §-a 1238. o. g. z. može suprug s obzirom na odredbu §-a 1029. o, g. z. smatrati tek ovlaštenim sve ono u ime svoje supruge učiniti, što zahtieva sama uprava njezinim imetkom, i što je obično s tim spojeno; ali njegova se punomoć nipošto ne proteže na takove poslove, za koje (kao za primanje novaca izvan redovitog gospodarstva) i glavni punomoćnik prema §. 1008. o. g. z. treba posebne punomoći.[2]

Nadalje imamo slučajeva, u kojih je izključen dokaz manjkajućeg punovlašća, u trgovačkom zakonu, kao u §-u 38., po kojem prokura opunomoćuje prokurista na svaki sudbeni i izvansudbeni posao i pravni čin, koji za sobom donosi tjeranje posla trgovačkoga; zatim u §-u 43. po kojem se proteže povlast trgovačkog punomoćnika, kojega gospodar bez podieljenja prokure opunomoći, budi na vodjenje cielog posla, budi na poslove opredieljene vrsti ili na poslove pojedine, na sve poslove, koji su u pravilu skopčani s tjeranjem trgovačkog posla iste vrsti i na sve pravne čine u pravilu za to potrebite; u §-u 47., po kojem se onaj, koji je u dućanu ili skladištu robe namješten, smatra ovlaštenim, da čini prodaje i primanja, a isto tako, da pobire plaćanja, što se u pravilu obavljaju u takovu štacunu ili skladištu.

Obzirom na izričnu ustanovu §-a 1008. o. g. z. nisu dovoljna punovlašća općena a i sama neograničena za poslove u istom §-u taksativno nabrojene. Po ovom §-u ište se posebno punovlašće glaseće, na iste vrsti poslova za sljedeće poslove:

1. ako se stvari u tudje ime otudjuju ili primaju za plaću (dakle za kupoprodajne pogodbe).
2. ako se čine pogodbe o uzimanju ili darovanju zajma;
3. ako se dižu novci ili vriednost njihova;
4. ako se nalažu, prihvaćaju ili uzvraćaju zakletve;
5. ako se nagodbe činiti imadu.

Zatim potrebno je po §-u 1008. o. g. z. posebno punovlašće za svaki od sliedećih poslova:

a) ako valja kakovo nasljedstvo bezuvjetno prihvatiti i odbaciti;
b) ako treba sklopiti ortačke pogodbe;
c) ako se imaju učiniti darovanja;
d) ako se ima dati komu vlast da izbere odabranika;
e) ako se treba odreći prava bez plaće.

U slučajevih pod 1. do 5. navedenih, punovlašća općena i neograničena dovoljna su samo onda, ako je u punovlašću izrečena i vrst ovih poslova, t. j. ako je u puno-

[1] Kirchstetter str. 520., vidi i rješitbu vrh. suda u Beču od 6. listopada 1874. br. 9802. G. U. 5491.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. rujna 1879. br. 11259. G. U. od god. 1880. br. 2. od 7. kolovoza 1878. br. 15966. G. U. 7104. i od 3. veljače 1869. br. 12771 G. U. 3267.

Digitized by Google

vlašću izrično navedeno, da se punomoćnik opunovlašćuje na sklopljenje pravnih poslova, naznačenih gore pod 1 do 5. ali općenito samo n. pr., da stvari u tudje ime otudjuje, da s lopi nagode, i t. d., a da se ne kaže po imence koji predmet da je vlastan otudjiti, ili u kojem preporu da može sklopiti nagodu.

U slučajevih pako pod a) do e) navedenih su općena ili neograničena punovlašća samo onda dovoljna, ako je u punovlašću izrečen izrično poimence dotični konkretni posao vrsti pod a) do e) naznačenih a ne samo vrst. Nije dakle dovoljno u ovih slučajevih, da se u punovlašću općenito kaže, da je dotični punomoćnik vlastan nasljedstva uvjetno ili bezuvjetno prihvatiti ili odbaciti, učiniti darovanja itd., već valja da se u odnosnoj općenitoj punomoći izrično navede, da je isti punomoćnik vlastan uvjetno- ili bezuvjetno prihvatiti nasljedstvo N. N-a, učiniti darovanje N. N-u i t. d.[1]

U pogledu njekojih od poimence gorenavedenih te u §-u 1008. taksativno nabrojenih vrsti poslova, za koje treba posebno punomoćje, valja još opaziti sliedeće:

Punomoć glaseća na založenje nekretnina sadržaje u sebi i punovlašće na sklopljenje pogodbe o uzimanju zajma.[2]

U nalogu tražbinu stanovitu ovršnim putem ućerati, ne leži i punovlast o istoj nagodu sklopiti ili pako pristati na asignaciju.[3]

Punomoć glaseću samo na odpovjed, primanje i kvitiranje novčane tražbine ne daje pravo punomoćniku i tražbinu ovu ustupiti (cedirati) trećoj osobi.[4]

Punovlast primati naručbe robe, ne sadržaje u sebi i punovlast primati plateža za naručenu robu.[5]

Medju poslove, koji prema §-u 1008. o. g. z. zahtievaju posebnu, na vrst poslova glaseću, ili posebnu, na pojedini posao izdanu, punomoć, nisu ubrojeni mjenbeni poslovi. Tko dakle drugoga opunovlasti sklopiti zajmove, dozvoljavati prava zaloga i sklapati bilo kakove pogodbe, ovlašćuje ga i kod obavljanja povjerenih mu poslova služiti se formom mjenice.[6]

Punovlast predstojnika (ravnatelja, glavara) juridične osobe ravna se po propisih nutarnjeg poslovnog djelokruga odnosno po pravilih njezinih (za družtva).[7]

Po naredbi minist. pravosudja od 25. travnja 1856. br. 8911, izdanoj za financijalne prokurature (koja je još kriepostna za ravnateljstvo kr. erarskih pravnih posala i kr. državno odvjetničtvo, za posliednje u pogledu gradjansko pravnih posala), ne treba financ. prokuratora kod suda u parnicah, u kojih postupa bud kao tužitelj, bud kao tuženik, nikakove punomoći, te ima samo, kada se radi o navrati, prihvatu ili uzvratu prisege, ili o sklopljenju nagode, dozvolu nadležne upravne oblasti (kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala od kr. financ. ravnateljstva, a kr. drž. nadodvjetničtvo od kr. zemaljske vlade), ili ako je nagoda sklopljena uz priuzdržaj naknadnog odobrenja, ovo odobrenje, sudu predložiti.

---

[1] Vidi u tom pogledu rješ. vrh. suda u Beču od 19 prosinca 1876. br. 1487. G. U. 6322. koja veli, da za bezuvjetno nasljedno očitovanje nije potrebna punomoć glaseća na konkretnu ostavinu, već da je dovoljna punomoć, glaseća u obće na predanje bezuvjetnog nasljednog očitovanja bez označenja konkretne ostavštine. Mi se s tim mnienjem ne slažemo.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. svibnja 1889. br. 4783. G. U. 789.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. lipnja 1875. br. 4749. Pravnik od god. 376. br. 10.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. travnja 1866. br. 2581. G. U. 2437.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. studena 1830. br. 13699. G. H. 1881. br. 8.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. srpnja 1861. br. 3342. G. U. 1350.

[7] Rješ. višjeg suda u Beču od 25. studena 1879. br. 34475. Jur. Blt. od god. 1880. br. 47.

Digitized by Google

Prava i obveze punovlastnika

§. 1009. Punovlastnik treba da nastoji okolo posla marljivo i pošteno, kako je obećao i kako mu je naloženo u punovlašću, i da ostavi punovlastitelju svukoliku korist, koju donosi posao. On je vlastan, ma imao i ograničeno punovlašće, služit se svimi sredstvi, koja su s naravju posla potrebito skopčana, ili koja se slažu s namisli, koju je očitovao punovlastitelj. Ako li predje granice punovlašća; odgovara za posljedice.

§. 1010. Ako punovlastnik bez potrebe naloži posao komu trećemu, odgovara on sam za izhod. Ali ako mu je u punovlašću bilo naročito dopušteno da postavi namjestnika, ili ako mu je to po okolnostih neobhodno potrebito, tad odgovara samo ako je kriv u izboru osobe.

§. 1011. Ako je posao naložen zajedno nekolicini punovlastnika; potrebito je sudjelovanje sviuh da posao bude tvrd, i da može obvezati punovlastitelja; već ako je izriekom jednomu ili njekolicini od njih dana podpuna ovlast u punovlašću.

§. 1012. Punovlastnik dužan je naknaditi punovlastitelju štetu, koju je uzrokovao po svojoj krivini, i kad god ovaj uzište, valja da mu da račune, koji se odnose na posao.

§. 1013. Izuzamši slučaj sadržan u §. 1004. punovlastnici ne imaju prava iskati nagrade za svoj trud nit im je dopušteno, da od koga trećega suprot volji punovlastitelja prime ikakov dar radi opravljanja posla. Primljeni darovi pripadaju pjeneznici sirotinjskoj.

Iz pogodbe opunovlastne (mandata) nastaju prava i obveze izmedju punovlastnika i punovlastitelja medju sobom a i glede trećega. O pravih i obvezah punovlastnika sadržani su propisi u §§-ih 1009—1013, o pravih i obvezah punovlastitelja govore §§. 1014—1016, napokon o pravnom učinku punovlašća u pogledu trećih osoba sadržane su ustanove u §§. 1017. i 1018. o. g. z.

Obveze punovlastnika su sliedeće:

1. Punovlastnik valja da nastoji oko posla naloženog mu marljivo i pošteno, držeći se strogo utanačenja opunovlastne pogodbe, odnosno sadržaja izdanog mu punovlašća. Ako nisu u punovlašću specificirani poslovi, koje ima punovlastnik obaviti u ime vlastodavca, razumieva se, da je vlastan obaviti sve poslove, koje su naravska posljedica podieljenog mu naloga, odnosno koji su potrebiti da se nalog obaviti može. On je zato vlastan, ma imao i ograničeno punovlašće, služiti se svimi sredstvi, koja su s naravju posla potrebito skopčana ili koja se slažu s namisli, koju je očitovao punovlastitelj. Tako n. pr. uprava tvornice ovlašćuje da može upravitelj njezin u ime njezino izdati (odnosno prihvatiti) mjenice, u koliko je mjenbena vjeresija potrebna, da se poslovi tvornice u redovitom tečaju držati mogu.[1]

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. kolovoza 1855 br. 7130. G. U. 124.

Digitized by Google

2. Punovlastnik mora kod obavljanja naloženog mu posla samo koristi njegovog punovlastitelja pred očima imati, te svu marljivost i pomnju svoju položiti u djelo, kojeg se je u ime punovlastnika primio, jer inače odgovara po §-u 1297. o. g. z. punovlastitelju. Odgovoran je zato i za štetne posljedice po §-u 1299. o. g. z., ako se bez nužde prima dobrovoljno takovog posla, za koji se, da se izvrši. ištu osobita umjetna znanja ili neobična marljivost, jer ako se takovog posla lati, pokazuje time, da on misli da ima nuždnu marljivost i potrebita neobična znanja za to.

Navlastito je punovlastnik odgovoran za svaku štetu punovlastitelju, ako bez predhodne odpovjedi odustaje od izvršenja naloženog mu i po njemu prihvaćenog posla ili ako ne izvrši posla, kojeg se je za punovlastnika latio, premda mu to bijaše moguće.[1]

3. Punovlastnik ne smije u nijednom slučaju prekoračiti granice punovlašća (ona djelanja navedena gore pod točkom 1. koja su s naravju posla potrebito skopčana, ako i nisu naročito navedena u ograničenoj punomoći ne spadaju ovamo.) Ako punovlastitelj za posao, za koji mu je izdana ograničena punomoć, nešto preduzme, glede česa nije imao ni nalog ni ovlaštenje te što po naravi stvari nije bilo nuždno, ne jamči samo punovlastitelju za svaku štetu, već ne može niti koristi, koje su narasle iz toga posla za punovlastitelja, za sebe pridržati (sebi prisvojiti), već je punovlastitelj vlastan zatražiti da mu se one izruče.[2]

Ako punovlastnik prekorači punomoć, ovlašten je punovlastitelj, a da niti ne dokaže, da se štete od trećega ne može utjerati, neposredno punovlastnika na odštetu tužiti.[3]

4. Punovlastnik mora sve koristi iz posla, obavljenog na temelju po punovlastitelju izdane mu punomoći, prepustiti punovlastitelju, te si ne smije ništa od istih prisvojiti, ako su one i takove, na koje punovlastitelj sam računao nije. N. pr. ako je punovlastitelj punovlastniku naložio, da komu daje bezkamatni zajam, a ovaj ipak od zajma kamate od dužnika (zajmoprimca) uzeo, morati će dignute kamate izdati punovlastitelju[4]

5. U pravilu ne smije punovlastnik povjeriti izvršenje naloženog mu posla trećemu. Ovo može činiti samo onda, ako mu je ovo pravo izrično u opunovlastnoj pogodbi (punomoći) podieljeno, ili ako mu je to po okolnostih neobhodno potrebno, n. pr. ako je obolio, a posao ne trpi odgode.

Ako je punovlastnik u jedan od obih sada navedenih slučajeva postavio zamjenika (namjestnika) odgovara samo, ako je kriv u izboru osobe, ako je naime izabrao osobu nepovjerljivu ili koja nije imala sposobnosti za obavu posla. U svakom drugom slučaju, ako bez potrebe naloži posao komu trećemu, odgovara on punovlastitelju za svaku štetu, dakle i za onu prouzročenu slučajem. (§. 1295. i 1311. o. g. z.).

Od zamjenika punovlastnikova neposredno može punovlastitelj samo onda tražiti odštetu, ako je on odobrio substituciju.

6. Punovlastnik valja dati punovlastitelju, kad god ovaj zaište, račune, koji se odnose na posao. Punovlastitelj nije se dužan zadovoljiti time, da mu punovlastnik predloži knjige i bilancu, već on ima pravo tražiti podpuno obloženi račun.[5]

7. Punovlastnik ne smije bez dozvole punovlastitelja od trećega primiti kakov dar radi opravljanja posla. Primljeni darovi pripadaju pjeneznici sirotinskoj (pravije ubožkoj) i to mjesta onoga, u kojem je punovlastnik primio dar. U ostalom ne imadu se takovi darovi ureda radi propalimi izjaviti u korist odnosne nadležne pjeneznice

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. svibnja 1854. br. 3893. Ger. Ztg. 140.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. studena 1862. br. 7537. G. H. br. 16 od god. 183.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. svibnja 1859. br. 4923. G. U. 784.
[4] Stubenrauch II. str. 355. točka 4.
[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. prosinca 1881. G. U. 8580.

Digitized by Google

ubožke, već samo onda ako to punovlastitelj zahtieva, jer on može i naknadno na to privoliti, da punovlastnik primljeni dar zatraži.[1]

Prava punovlastnika. Ova su sadržana u §§-ih 1009 i 1013, ali ponajglavnije u sliedećih §§-ih 1014. 1015. i 1017 o. g. z., koji govore o obvezah punovlastitelja. Ta su prava sliedeća:

a) Punovlastnik je vlastan služiti se svimi sredstvi, koja su s naravju posla potrebito skopčana, ili koja se slažu s namisli, koju je očitovao punovlastitelj. (Vidi o tom ono, što je rečeno gore kod točke 1. glede obvezah punovlastnika).

b) Punovlastnik ima pravo tražiti od punovlastitelja, da mu naknadi vaskoliki trošak, što ga je on, nastojeći oko posla, potrebito ili koristno učinio, baš da je i posao ostao bez uspjeha. (Vidi o tom tumačenje slie.ećeg §-a 1014. o. g. z.).

c) Punovlastnik ima pravo od punovlastitelja zahtievati, da mu napried razmernu svotu, za troškove, koji se u gotovu novcu učiniti imaju.

Budući da odvjetnik pri poslovih, koje zastupa, jamčiti mora za pristojbe, s toga je vlastan, kad primi kakov nalog, iskati od stranke, da mu primjereno štogod novaca unapried dade (§. 30. odvjetničkog reda od 24. srpnja 1852.).

d) Punovlastnik ima pravo tražiti, da mu punovlastitelj naknadi svukoliku štetu, kojoj je on kriv da se je dogodila, ili koja je skopčana sa izpunenjem naloga. (Vidi o tom više kod tumačenja §-a 1014. o. g. z.).

e) Punovlastnik vlastan je zatražiti nagradu od punovlastitelja, ako se takova smatra po njegovu staležu muče ugovorena, ili ako mu je ta pogodbom zajamčena. (Vidi o tom tumačenje §-a 1004. o. g. z.).

Mandant, komu je već jedan od učestnika zajamčio proviziju za ovršenje kakova posla, ne može i od drugoga zahtievati nagrade.

Isto tako tko obeća uz nagradu posredovati prodaju koje stvari, ima se smatrati punovlastničtvom prodavaoca i ne može takodjer od kupca tražiti nagrade.[2]

f) Ako je punovlastnik, opravljajuć posao, imao samo slučajno kakovu štetu, slobodno mu je, ako se je primio opravljanja posla bez plaće, iskati toliko, koliko bi ga išlo za njegov trud po najvišjoj procjeni, da se je primio posla za plaću. (Vidi o tom tumačenje §-a 1015. o. g. z.).

g) Punovlastnik, predstavljajuć punovlastitelja po sadržaju punovlašća, može zanj steći prava i naložiti mu obveza. (Vidi o tom tumačenje §-a 1017. o. g. z.).

Ako je posao naložen zajedno njekolicini punovlastnika potrebito je sudjelovanje svih, da posao bude tvrd, već ako je izrekom jednomu ili nekolicini od njih dana podpuna vlast u punovlašću.

Smatra se po tom, da je naložen posao svim punovlastnikom zajedno, ako je obavljavljanje istog posla više njim povjereno (naloženo) a da pri tom izrična kazano nije, da svaki pojedini samovlastno i neodnosno od drugih raditi smije.

Ali kod obave posla odlučiti će, ako se nebi svi složili, većina glasova po smislu §-a 838. o. g. z.

Prava i obveze punovlastitelja.

§. 1014. Punovlastitelj valja da naknadi punovlastniku vaskolik trošak, što ga je ovaj nastojeći oko posla potrebito ili koristno učinio, baš da je posao ostao i bez uspjeha; i ako punovlastnik zahtieva, treba da mu da napried razmjernu summu za

---

[1] Vidi o tom Ofnerovu izvornu osnovu općem gradj. zakoniku, sjednički zapisnik od 18. ožujka 1805. II. §. 115. str. 50 i 51.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. travnja 1869. br. 4658. G. U. 3572.

Digitized by Google

troškove, koji se u gotovu novcu učiniti imaju; punovlastitelj dužan je takodjer naknaditi svukoliku štetu, kojoj je on kriv da se je dogodila, ili koja je skopčana izpunjenjem naloga.

§. 1015. Ako je punovlastnik, opravljajuć posao, imao samo slučajno kakovu štetu, slobodno mu je, ako se je primio opravljanja posla bez plaće, iskati toliko, koliko bi ga išlo za njegov trud po najvišoj procjeni, da se je primio posla za plaću.

§. 1016. Ako punovlastnik predje granice svoga punovlašća; punovlastitelj obvezan je prema njemu onda samo, ako je odobrio posao, ili ako je prisvojio sebi korist, koju je donio posao taj.

Prava punovlastitelja. Ova nisu sadržana u §. 1014—1016. o. g. z premda marginalna rubrika odnoseća se na ove §-e govori o pravih i obvezah punovlastitelja. Prava ova imadu se izvoditi iz ustanova §§. 1009—1012. slovećih ob obvezah punovlastnika. Ona su sljedeća:

a) Punovlastitelj ima pravo zahtievati od punovlastnika, da nastoji oko posla naloženog mu i po njemu prihvaćenog marljivo i pošteno. (§. 1009. o. g. z.)

b) Punovlastitelj ima pravo tražiti od punovlastnika obložene račune (§. 1012 o. g. z.).

c) Punovlastitelj ima pravo tražiti od punovlastnika, da mu izda svukolike koristi, koje donosi posao (§. 1009. o. g. z.).

d) Punovlastitelj napokon ima pravo tražiti od punovlastnika naknadu štete, koju je uzrokovao po svojoj krivini: ako predje granice punovlašća; ako odlaže punovlašće prije nego svrši posao, koji mu je osobito naložen, ili što ga je započeo usljed običnitog punovlašća; ako neizvrši posla, kojega se je za punovlastnika latio, premda mu to bijaše moguće; ako bez potrebe naloži posao komu trećemu, a ovaj učini štetu; napokon, ako nosi krivnju u izboru osobe zamjenika (u slučaju da mu je u punovlašću naročito dopušteno da postavi namjestnika ili ako je to po okolnostih neobhodno potrebno bilo.)

Obveze su punovlastitelja sliedeće:

1. Punovlastitelj valja da naknadi punovlastniku vaskoliki trošak, što ga je ovaj, nastojeći oko posla, potrebito ili koristno učinio, baš da je posao i ostao bez uspjeha. Ako je punovlastnik namirio iz svojeg trošak za potrebne izdatke da se dovrši posao, jer mu punovlastitelj na njegov zahtjev u to ime nikakov predujam dao nije, obvezan je punovlastitelj mu platiti po §. 993. i 1333. o. g. z. zakonite 6% kamate od iznosa, što no je punovlastnik iz svojeg za pokriće upitnih troškova izdao.[1]

Da nije polučena svrha naloga nije za to odlučno, dovoljno je, da su ti troškovi bili potrebni da se do svrhe dodje. Ako je dakle n. pr. bila svrha naloga punovlastitelja, da punomoćnik za njega kupi stanovito nekretno dobro, a on je za to putovao na lice mjesta, da se osobno osvjedoči o stanju upitnog dobra, to mu mora punovlastitelj platiti putni trošak, ako i nije došlo do sklopljenja kupoprodajne pogodbe što dobro nije bilo u takovom stanju, kako ga je vlastnik opisao, jer je ovo putovanje punovlastnika potrebno bilo.

2. Punovlastitelj dužan je punovlastniku na njegovo zahtjevanje dati unapried razmjerni iznos za troškove, koje ovaj u gotovu novcu učiniti ima, jer punovlastnik se obvezuje pogodbom opunovlastbenom samo na uloženje svoga truda oko posla, kojega se je primio, a ne i na uloženje imetka svoga u tu svrhu. Ako ne dobije punovlastnik od punovlastitelja predujam za potrebne troškove, može ostaviti se primljenog posla, a da ne ima za to nikakvu odgovornost prama punovlastitelju.

[1] Ellinger kod tumačenja §-a 1114. i Stubenrauch II. str. 358, točka 3.

Digitized by Google

3. Punovlastitelj dužan je naknaditi punovlastniku svaku štetu, kojoj je on kriv da se je dogodila, ili koja je skopčana s izpunjenjem naloga. Ako je bila šteta samo slučajna, morao bi takovu nositi po obćenitom načelu izraženom u §-u 1311. o. g. z. sam punovlastnik, nu iz razloga pravičnosti daje §. 1015. o. g. z. punovlastniku pravo, da može od punovlastitelja, ali samo, ako se je primio opravljanja posla bez plaće, iskati odštetu. U takovu slučaju pako ne pripada mu odšteta u iznosu onom, u kojem je faktično štetu pretrpio, već samo najviše toliki iznos, koji bi bio vlastan najviše zahtievati za njegov trud, da se je primio posla za plaću, (t. j. u ime plaće za obavljeni posao.) Iznos ovaj ima se odmjeriti po vještacih po najvišjoj procjeni toga njegova truda.

Ako je za nastojanje oko tudjega posla ugovorena kakova nagrada izriekom ili muče po staležu punovlastnika, ne pripada punovlastniku nikakova odšteta za štetu, koju je pretrpio po slučaju.

4. Punovlastitelj je dužan platiti nagradu punovlastniku, ako je ova izrično ugovorena, ili ako se ova smatrati mora muče ugovorenom gledom na stalež punovlastnika. (Vidi o tom tumačenje kod §-a 1094. o. g. z.)

5. Punovlastitelj je obvezan prema punovlastniku i onda, ako punovlastnik predje granice svoga punovlašća, u koliko je, neglededć na to, odobrio posao, ili ako je prisvojio sebi korist, koju je donio posao taj; n. pr. ako preuzme konja, kojega je punovlastnik kupio za 200 for., premda je imao nalog kupiti konja najviše za 150 for. Ne može se pako nasuprot smatrati da je punovlastitelj prisvojio sebi koristi, koje je donio posao obavljeni po punovlastniku prekoračenjem danog mu punovlašća, te time muče odobrio posao preduzeti po punovlastniku, ako preuzme stvar, koju je punovlastnik imao po nalogu za njega kupiti uz gotov novac, koji mu je u tu svrhu i dao, a punovlastnik je stvar na vjeru kupio i novce pronevjerio.[1] Isto tako ne može se u svakom slučaju smatrati mučanje punovlastitelja na priobćeno mu po punovlastniku prekoračenje punomoći kod obave naloženog mu posla, za odobrenje toga posla. Ovo valja prosuditi samo od slučaja do slučaja uvaženjem svih okolnosti i odnošaja[2].

glede trećega.

§. 1017. Punovlastnik, predstavljajuć punovlastitelja po sadržaju punovlašća, može zanj steći prava i naložit mu obveza. Ako je dakle unutar granica otvorenoga punovlašća sklopio pogodbu s kojim trećim; utemeljena na toj pogodbi prava i obveze pripadaju punovlastitelju i trećemu, ali ne punovlastniku. Tajno punovlašće dano punovlastniku ne ima nikakova upliva na prava trećega.

§. 1018. I onda, ako je punovlastitelj postavio takovog punovlastnika, koji je nesposoban da sam sebe obveže, posloyi, sklopljeni unutar granica punovlašća, obvežuju punovlastitelja i trećega.

Po starijem rimskom pravu imao je treći samo tužbeno pravo proti mandataru i isto tako nije imao mandant bez cesije mandatara nikakovo pravo tužbe proti trećemu. Po novijem rimskom pravu pristojala je mandataru u pravilu proti trećemu tužba nazvana „actio utilis", a treći imao je pravo izbora, da li hoće tužiti mandanta ili mandadara kao prvog svojeg kontrahenta.[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. srpnja 1861. br. 3901. G. U. 2351.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. svibnja 1859. br. 4923. G. U. 784.
[3] Čitaj Arndts §. 292. i 293.

Digitized by Google

Po austr. pravu nastaju na temelju pogodbe sklopljene po punovlastniku prava i obveze samo izmedju punovlastitelja i treće osobe, s kojom je punovlastnik u ime svoga punovlastitelja pogodbu sklopio, u koliko nije punovlastnik punovlašće svoje prekoračio, jer po §-u 1017. o. g. z. punovlastnik, predstavljajuć punovlastitelja, može po sadržaju punovlašća za nj steći prava i naložiti mu obveza.

Obzirom nato može mandant prava, pristojeća mu iz posla sklopljenog po mandataru s trećim, neposredno tužbom tražiti od upitnoga trećega, a isto tako pristoji i ovomu trećemu neposredno pravo tužiti mandanta, ako je povriedjen u svojih pravih iz pravnog posla sklopljenog sa mandatarom Nasuprot ne pristoji ni mandataru pravo tužbe proti trećemu, niti trećemu proti mandataru, jer mandatar ne radi u svoje vlastito ime već samo u ime, svoga mandanta.

Pošto se po tom smatra mandatar jednom osobom s mandantom, te samo zamjenikom njegovim, koji zato sam za svoju osobu ne prima na sebe nikakvih obveza niti ne stiče prava, to je kod prosudjivanja krepostne moći pravnog posla, sklopljenoga po mandataru s trećim, samo mjerodavna pravna i djelatna sposobnost mandanta a ne i ona mandatara S toga odredjuje §. 1018. o. g. z., da i onda, ako je punovlastitelj postavio takovog punovlastnika, koji je nesposoban da sam sebe obveže, poslovi sklopljeni unutar granica punovlašća obvežuju punovlastitelja i trećega. Svakako pako mora biti mandatar sposoban da može razumno očitovati svoju volju, t. j. mora biti pri pameti te si sviestan što radi.[1]

Razumieva se obzirom na ustanove §§. 1009. i 1016., da mandatar može svoga mandanta obvezati samo unutar granica punovlašća izdanog mu po njemu. Ako je granice ove prekoračio i ugovorio s trećim više obveza za svoga mandanta, nego je bio ovlašten, odgovara on ne samo svomu mandantu za svaku štetu, već osobno i trećemu, s kojim je posao sklopljen. Odgovara trećemu i onaj, koji posao sklopi s njim, izdajući se za punovlastnika stanovite osobe, za koju tobož radi, a da ne ima od nje nikakvo punovlašće. Tako n. pr. ima onaj, koji najmi stan za drugoga, ne imajuć od njega nikakovu punomoć, platiti stanarinu kao da je ugovor sklopio za svoju osobu.[2]

Može se dogoditi da mandant trećemu, s kojim se ima sklopiti pravni posao obseg punovlašća, koje je dao svomu mandataru, na kakov god način ili sam priobći ili pako po drugih osobah, a i po samom mandataru do znanja stavi, (što čini u posliednjem slučaju tako, da mandataru za svoju legitimaciju uruči pismenu punomoć), nu podjedno da podieli mandataru samomu posebnu uputu, kojom mu daje budi veću budi manju ovlast glede sklopljenja odnosnog pravnog posla, nego li što je ona, koja je sadržana u pismenoj punomoći. U takovu slučaju ima punovlastnik dvie punomoći: jednu j a v n u, koja je ona, koju je mandant njemu pismeno dao, da pokaže upitnom trećem kontrahentu, ili koju je sam drugim načinom ovom kontrahentu priobćio, i drugu t a j n u, koja je samom mandataru dao, a da o tom dotični treći nikakvog znanja ne ima. Ako mandant ili mandatar ne priobći trećemu, s kojim utanačuje pravni posao, tajno punomoćje, ne ima tajno ovo punomoćje na pravni posao, koji je sklopljen unutar granica javnog (otvorenog) punomoćja, nikakvog upliva te mandant ne stiče više prava niti ne preuzima više obveza, nego li po sadržaju javnog punomoćja. Tajno bo punomoćje ne ima nikakova upliva na prava trećega.

Punovlastnik dvijuh stranka može svojom izvana razaznat se dajućom izjavom ili činom samim medju svojimi punovlastitelji pravni posao valjano utanačiti.[3]

---

[1] Vidi o tom Winiwarter IV. str. 226. Nippel, Erläuterungen VII. str. 98. i Stubenrauch II. str. 359.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. travnja 1851. br. 2138. G. U. 1295.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. studena 1684. br. 7646. G. U. 2010.

Digitized by Google

§. 1019. Ako je naloženo punovlastniku, da komu trećemu nabavi kakovu korist, te punovlastnik prihvati nalog taj; tad treći, čim ga je punovlastitelj ili punovlastnik izviestio o tom, zadobiva pravo podići tužbu proti jednomu ili drugomu.

Ugovor pada pod ustanovu §-a 1019. o. g. z. samo onda, ako je očitovana volja kontrahenta onamo smierala: a) da se punovlastnik o b v e ž e nabaviti stanovite koristi trećemu, a ne samo da mu se daje pravo, da odnosnu korist nabavi trećemu; b) da ima punovlastnik nabaviti korist ovu trećemu u ime punovlastitelja, tako da nabava koristi trećemu posljediti ima samo na temelju mandata, pa se zato ova nabava i smatrati ima samo kao činitba punovlastitelja izvršena sredstvom punovlastnika.

Ovo je značajno obilježje pogodbe u korist trećega. Nebi se ove potrebštine za pogodbu, u korist trećega sklopljenu, smatrale za bitne po §-u 1019. o. g. z., moralo bi se uzeti, da je pogodba u korist trećega u obće po aust. gradj. zakoniku bez ograničenja dopuštena.

Nu ovo načelo neda se ni po austr. gradj. pravu postaviti[1] ni gledom na ustanovu §-u 881. o. g. z., koja postavlja obćenito načelo, da nitko ne može za drugoga obećavati niti obećanje prihvaćati, jer kod pogodbah na korist trećega nije potreban prihvat od strane dotičnog trećega, pošto pravo iz pogodbe takove nastaje za trećega čim je ovaj ubavješćen, da mu treba nabaviti po pogodbi njom ustanovljenu korist,[2] već zato, što jednostrano obećanje — ako se i ne može uztvrditi, kako smo već u uvodu obligacijah, a i kod tumačenja §-a 861. o. g. z. tumačili, da nije po austr. gradj. pravu dopustljivo i obvezatno, — ipak samo u onih slučajevih pravno obstoji, u kojih je izrično po zakonu valjanim priznato. Zato može se i u pogodbi u korist trećeg sadržano jednostrano obećanje samo ondje kriepostnim smatrati, gdje zakon isto izrično dopušta.[3]

Ugovori: sadržavajući obećanja u korist trećega, koje pred očima imade ustanova §-a 1019. o. g. z. mogu se dieliti na dvie kategorije: 1. na slučajeve, u kojih dotični treći, komu ima punovlastnik po nalogu punovlastitelja po pogodbi opunovlastnoj nabaviti stanovitu korist, prije ove pogodbe nikakova prava imao nije niti proti punovlastniku niti proti punovlastitelju i 2. na slučajeve one, u kojih je dotični treći imao već prije utanačenja opunovlastne pogodbe proti punovlastitelju pravo na dotične stanovite koristi, koje se punovlastnik obvezuje njemu nabaviti.

N a 1. Pogodba vrsti prve gorenavedene kategorije punovlastne pogodbe sastoji se s jedne strane u nalogu podieljenom punovlastniku po punovlastitelju, da komu trećemu nabavi stanovitu korist, u kojem nalogu je podjedno sadržano očitovanje punovlastitelja, da hoće nabaviti trećemu odnosnu stanovitu korist; a s druge strane u obećanju punovlastnika, da će nalog taj izpuniti, u kojem očitovanju je opet sadržano obvezatno obećanje punovlastnika, da će po nalogu punovlastitelja nabaviti odnosnu korist dotičnom trećemu. Po zamjenitom ovom obećanju i prihvatu nastaje pako samo pogodba izmedju punovlastnika i punovlastitelja, ali ne izmedju ovih ili jednog od njih i dotičnoga trećega, kojemu se ima nabaviti korist. Prama dotičnom pogodovanom trećemu ima pogodba ova samo narav jednostranog obećanja jedne i druge stranke, ali usljed kojih on (dotični treći) stiče pravo tužbeno proti obojici, čim bude o tih obećanjih obavješten, svejedno bilo to sa strane punovlastnika ili punovlastitelja. Predleži dakle

---

[1] Pravilo je po rimskom pravu, da su pogodbe u korist trećega u obće bezkriepostne te da zato iz takovih pogodba ne može nastati nikakovo pravo na tražbinu, niti da se njima nitko od obstojećih obveza osloboditi ne može. Od ovog pravila bilo je malo iznimaka.

[2] Vidi Ofnera II. §. 119. str. 52—53

[3] Vidi Hasenöhrla I. §. 34. str. 428.

Digitized by Google

prema gorenavedenom pogodba u korist trećega, koja ima tu osebitost, da nastaje po njoj obveza obiuh kontrahenta naproti dotičnom trećemu.[1]

Korist naložena, da se nabavi trećemu, može biti razne vrsti. Ona se može sastojati u tom, da se trećemu stanoviti iznos kreditira, da se s njim sklopi pogodba uz plaću, ali može se sastojati i u darovanju. Ovamo spadaju navlastito pogodbe, kojimi se komu ustupa nepokretno dobro s nalogom, da dotičnik ima u korist trećega učiniti stanovita podavanja, n. pr. kada kod kupoprodajnih pogodba kupac preuzme po nalogu prodavaoca sa kupljenim dobrom dužnost trećemu izplatiti stanovitu glavnicu ili godišnju rentu. U svih ovih slučajevih je odnosni treći od trenutka, kojega bude ob ovoj ustanovi ugovora ubavješćen, ovlašćen tražiti njemu namienjenu korist od jedne i druge ugovarajuće stranke, t. j. kako od predavatelja (prodavaoca), tako od primatelja (kupca).[2]

Proti takovom zahtjevu od strane odnosnog trećeg, može se ustupitelj (predavatelj, prodavaoc) dobra štititi samo, ako u tom pogledu u ugovoru uvrsti izričnu ustanovu, po kojoj biva jasno, da na njega ne spada nikako dužnost nabaviti sam dotičnom trećemu namienjenu korist.[3]

N a 2. Ako je treći imao već prije sklopljene mandatne pogodbe proti punovlastitelju pravo na korist, koju mu imade punovlastnik po nalogu punovlastitelja nabaviti, tad preuzima punovlastnik, kada prihvati mandat ovaj, p l a t e ž duga, ali ne prima na sebe s a m d u g. Ako bo uputilac naloži trećemu, koji njemu nije ništa dužan, da dug plati za njega, tad ovomu stoji na volji da prihvati ili ne prihvati uputu ovu; ako je ne prihvati, ne postaje nikakova nova obveza, ako ju prihvati, tad nastaje samo pogodba opunovlastna izmedju njega i uputioca, ali nikakova pogodba s upućenikom (§. 1403.). Uputioc ostaje nadalje vjerovnikom upućenika. Smjer pogodbe, po kojoj dužnik nalaže komu trećemu da plati zanj dug, a ovaj tu obvezu prihvaća, sastoji se samo u tom, da novi dužnik obligaciju izpuni, ali zato ne prestaje obveza prvog dužnika (punovlastitelja), tako da usljed pogodbe ove vjerovnik faktično imade dva dužnika, pa ako je samo o toj uputi ubavješten, prosto mu je držati se ili jednoga ili drugoga.

Ako želi upućujući dužnik, da se rieši obveze ove, mora za platca odredjeni primiti sam dug (a ne samo platežnu obvezu) na mjesto upućujućeg dužnika, a uz to mora upućujući dužnik izposlovati privolu upućenog vjerovnika na to, t. j. upućeni vjerovnik mora se očitovati, da prima trećega njemu odredjenoga za platca. U tom slučaju ne može redovito upućenik svojeg iskanja izvesti proti uputiocu (prvom svom dužniku).[4]

Slučajevi pogodbe po kojoj dužnik nalaže komu trećemu samo da plati zanj dug, a ovaj tu obvezu prihvaća jesu:

a) ako kupac i prodavaoc uslove prigodom sklopljenja kupoprodajne pogodbe (n. pr. kuće), da je dužan kupac u krieposti uzdržati pogodbu najma, što no ju je sklopio bio najamnik sa prodavaocem, a da nije pogodba ova uknjižena u gruntovnici. Usljed

---

[1] Tako Hasenöhrl II. §. 34. str. 431, s kojim mnienjem se mi slažemo. Drugog su mnienja Winiwarter IV. str. 227. i Stubeurauch u starijem izdanju III. str. 177., a u najnovijem izdanju II. str. 361. koji drže, da zahtjev tužbe proti punovlastniku glasiti ima na obavu činitbe; proti punovlastitelju pako onamo, da punovlastnika pridrži, da izpuni po njemu prihvaćeni nalog u korist tužitelja. K tomu dodaje još Winiwarter, da treći samo onda može tražiti od punovlastitelja obavu činitbe, ako ju ne može da izposluje od punovlastnika. — Nu proti ovakovoj samo subsidiarnoj tužbi proti punovlastitelju na izpunu činitbe govori sama ustanova §-a 1009. o. g. z., po kojoj treći, čim ga je punovlastnik ili punovlastitelj izvjestio o tom, da je naloženo punovlastniku da mu nabavi korist, zadobiva pravo podići tužbu proti jednomu i drugomu.

[2] Vidi o tom Hasenöhrla I. str. 432. i rješ. vrh. suda u Beču od 5. kolovoza 1857. br. 7345. G. U. 423.

[3] Vidi o tom Hasenöhrla I. opazku 32. §-a 34. str. 432.

[4] Pobliže o tom kod tumačenja §§. 1401, 1406. i 1407. o asiguraciji.

Digitized by Google

ovog utanačenja stiče najamnik pravo tražiti od kupca da izpuni najamni ugovor, odnosno da ga priznaje i za njega valjanim, ali zato mu ipak ostaje pravo proti prodavaocu u smislu §-a 1120. o. g. z. iskati podpuno zadovoljštinu za štetu, koju je imao, i za izmaklu korist, ako nebi kupac održao preuzetu obvezu; zatim:

b) ako kod kupoprodaje nekretnina kupac preuzme u ime kupovnine ili diela iste na kupljenih nekretninah uknjižene (hipotekarne) dugove.

Čim bo budu uknjiženi vjerovnici ubavješćeni o tom prenosu prava vlastničtva i preuzimanju uknjiženih dugova po kupcu, vlastni su tražiti namirenje odnosnih njihovih tražbina od kupca, ali zato ne prestaje njihovo pravo iskati i namirenje od prodavca, kao osobnog im dužnika, koji nije gorenavedenom pogodbom izvan obliga proti vjerovnikom. Prodavaoc može se samo onda platežne dužnosti riešiti, ako ga vjerovnici iz obveze puste prihvaćajući kupca kao njihovog novog dužnika; napokon:[1]

c) kada pri prenešenju trgovačkog posla preuzimatelj preuzme dotadašnje obveze tvrdke; u kojem slučaju pripada takodjer vjerovnikom glede tih obveza pravo tužbe isto tako proti predavatelju kao i proti preuzimatelju (§. 20. trg. zak.).

Ukinuće pogodbe porekom.

§. **1020.** Punovlastitelj može punovlašće poreći kad god hoće; ali valja punovlastniku ne samo da naknadi troškove, koje je ovaj učinio do poreke, i štetu, ako je kakovu imao; nego je dužan dati mu takodjer dio nagrade prema trudu njegovu. Ovo biva i i onda, ako je takav nenadni slučaj smetao, te se posao nije svršio.

Odkazom.

§. **1021.** I punovlastnik može odkazati punovlašće, koje je prihvatio. Ali ako ga odkaže prije nego je svršio posao, koji mu je osobito naložen, ili što ga je započeo usljed občenitoga punovlašća; dužan je naknaditi svukoliku štetu, koja je od tuda nastala, već ako se je pojavila kakova nenadna i neizbježna smetnja.

Smrću.

§. **1022.** Punovlašće prestaje redovito, ako umre punovlastitelj ili punovlastnik. Ali ako se započeti posao ne može prekinuti bez očevidne štete nasljednika, ili ako se punovlašće proteže i na slučaj da umre punovlastitelj, punovlastnik ima pravo i dužnost svršiti posao.

§. **1023.** Ako je kakov sbor (zajednica) dao i prihvatio punovlašća; ova prestaju kad i zajednica.

ili stečajem.

§. **1024.** Ako punovlastitelj padne pod stečaj, sva djelanja, koja je preduzeo punovlastnik u ime družtva stečajnog poslje oglašenja stečaja, ne imaju nikakove pravne snage. Isto tako dano punovlašće prestaje samo od sebe, ako se oglasi stečaj nad imovinom punovlastnika.

---

[1] Hasenöhrl I. str. 436. opazka 46.

Digitized by Google

Punovlašće (mandat) prestaje (utrne): 1. izpunjenjem preuzetog naloga; 2. nastupom nemogućnosti izpunjenja; 3. medjusobnim utanačenjem punovlastnika sa punovlastiteljem; 4. jednostranim opozivom od strane punovlastitelja (revocatiom); 5. jednostranim odkazom po punovlastniku (renuntiatiom); 6. smrću punovlastnika; 7. smrću punovlastitelja; 8. prestankom juridične osobe, koja je punovlašće izdala; 9. otvorenjem stečaja nad imovinom punovlastnika ili punovlastitelja.

N a 1. Da punovlašće prestaje izpunjenjem preuzetog naloga leži već u naravi opunovlastne pogodbe. Razumieva se pako da se to odnosi bezuvjetno samo na punovlašća, koja glase na stanoviti nalog (na stanoviti posao). Punovlašća občena ili osobita, glaseća na stanovite vrsti poslova prestaju samo, ako ne nastaje jedan od ostalih gore pod 2 do 8 navedenih slučajeva, ili ako su izdana na stanovito vrieme, kada vrieme to mine.

N a 2. Isto tako se razumieva samo po sebi i obzirom na občenita pravna načela i zakonske propise izdane za pogodbu u obće, da punovlašće prestaje kada nastaje nemogućnost izpuniti nalog.

N a 3. Pošto se svaka pogodba može ukinuti novom pogodbom, sklopljenom po istih ugovarajućih strankah, to se može i opunovlastna pogodba ukinuti novim utanačenjem odnosno suglasnom voljom punovlastitelja i punovlastnika.

N a 4. U pravilu nije dopušteno odstupiti od ugovora prije vremena, već ga valja svaka stranka izpuniti, da joj ne stignu posljedice §-a 919. o. g. z. Iznimna je dakle ustanova §. 1020. o. g. z., po kojoj punovlastitelj može punovlašće poreći kadgod hoće. Ova je zakonska iznimka opravdana time, što se opunovlastna pogodba osniva na osobito povjerenje punovlastitelja, što no ga stavlja u punovlastnika, te jer se ne može punovlastitelj siliti da opunovlastni odnošaj nastavi, ako su se okolnosti promienile.[1]

Opozvati može punovlastitelj punovlašće u svako doba, svejedno, da li je ono občenito ili posebno, da li je izdano na ne stanovito ili stanovito vrieme, te da li je opunovlastna pogodba sklopljena uz plaću ili da li je bezplatna. Opozvati se može punovlašće izriekom a i muče. U koliko se pako može smatrati za opoziv učinjen muče, ako punovlastitelj povjeri isti posao drugomu punovlastniku, valja prosuditi po okolnostih od slučaja do slučaja. Glede toga ne da se občenito pravilo postaviti. Nu ne gledeć na to, što može punovlastitelj opozvati punovlašće kad mu je volja, dužan je ipak punovlastniku ne samo da naknadi troškove, koje je ovaj učinio do opoziva, već i štetu, ako je kakovu imao u vršenju naloga, jer opoziv punovlašća djeluje samo u buduće, ne može pako ograničiti punovlastnika u prava, koja je stekao po zakonu, prihvativ nalog po opunovlastnoj pogodbi. Ako je za nastojanje punovlastnika oko posla naloženog mu po punovlastitelju ugovorena kakova nagrada izriekom ili po staležu punovlastnika, ima mu punovlastitelj dati dio nagrade prama trudu njegovom.

Ako ne može punovlastnik naloženi mu posao obaviti usljed nenadanog slučaja, koji se je dogodio u osobi punovlastitelja, mora ovaj (punovlastitelj) nositi sam svu štetu (po §-u 1311. o. g. z.), pa je zato i onda dužan punovlastniku naknaditi troškove i štetu, ako je kakovu imao, a i dati mu dio nagrade prema trudu njegovu.

N a 5. Kao i punovlastitelju pravo opoziva, daje zakon i punovlastniku pravo odpovjedati punomoć, izdanu mu po punovlastitelju. To pako može učiniti na prosto bez svake dalnje odgovornosti i obveze samo onda, ako nije na temelju občenitu mu izdanu punomoć još nikakvi posao ni započeo, ili započeti već dovršio, ili napokon, ako ga je snašao takov nenadani slučaj, da mu nije moguće da djelo dovrši. Ali ako odkaže prije nego je svršio posao, koji mu je osobito naložen, ili što ga je započeo usljed občenitog punovlašća, dužan je naknaditi svukoliku štetu, koja je odtuda nastala.

---

[1] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 18. kolovoza 1878. br. 4078. G. U. 1176.

Digitized by Google

Odvjetnik neka se bez temeljita uzroka ne odreče preporne stvari, koju je zastupati uzeo, dok ju ne dovrši. Ali i onda, kad bi to učiniti morao, dužan će biti stranki zastupanje odkazati sudbeno i zastupati ju još dotle, dok od dana dostavljene odpovjedi ne mine toliki rok, koliki bi stranki dopušten bio za podnošaj prigovora, van, ako je stranka naredila sebi drugoga odvjetnika. (§. 22. odvjet. reda).

Odredba sada navedena §-a 22. odvjet. reda, po kojoj je odvjetnik dužan odkazati stranki zastupanje sudbeno, ako zato nastupi slučaj, je osebna zakonska odredba valjana lih samo za odvjetnike. Inače ne ima odpovjedi opunovlastnih naplatnih i poslužnih ugovora (punovlašćah) po sudbenih podnescih mjesta, jer na jednostavnu molbu imadu sudovi tek u zakonom ustanovljenih slučajevih postupati, ali u slučaju, gdje se radi samo o tom, da se dojavi odpovjed ugovora sklopljena medju odpovjedateljem s protustrankom, ne čini se ingerencija suda u nikojem slučaju opravdana.[1]

N a 6. Smrću punovlastnika prestaje punovlašće sasvim; ono ne prelazi na njegove nasljednike. Iznimne ustanove §-a 1022. o. g. z. odnose se samo na nasljednike punovlastitelja. O nasljednicih punovlastnika ne govori §. 1022. o. g. z.[2]

N a 7. Redovito prestaje punovlašće takodjer ako umre punovlastitelj. Ali ako se započeti posao ne može prekinuti bez očevidne štete nasljednika, ili ako se punovlašće proteže i na slučaj da umre punovlastitelj, punovlastnik ima pravo i dužnost svršiti posao.

Glede odvjetničke punomoći propisuje §. 16. odvjet. reda da punomoćje ima glasiti i na nasljednike opunomoćitelja.

Ako umre parbena stranka, prestaje djelatnost (zastupnika) što si ga je ona imenovala, u onaj čas, kada su nasljedno očitovani nasljednici prijavili svoje sudjelovanje u parnici.[3]

Na temelju punomoći, glaseće i za slučaj opunomoćiteljeve smrti, jest punomoćnik ovlašten nasljednike opunomoćiteljeve izključivo u onih poslovih zastupati, u kojih je opunomoćitelja već za njegova života zastupao, ali ne i u onih, u kojih se je opunomoćitelj uviek sam zastupao.[4]

Punomoć izdana po onom, koga je nestalo, ostaje kriepostna, dokgod nisu dokazane okolnosti, spomenute u §. 24. o. g. z., i ponajpače dokgod nisu izpunjene opreznosti, naznačene u §. 277. o. g. z.[5]

Po §-u 289. našeg trg. zakona, a §. 297. austr. trg. zak. punomoćje, koje je u poslovnom svojem trgovačkom krugu izdao trgovac, ne može se smrću njegovom smatrati dokinutim, osim da se protivna namjera vidi iz vlastite izjave dotičnika ili iz obstojećih okolnosti. Nu ustanove ovog §-a tiču se samo punomoćja, izdana po trgovcu za tjeranje njegovog posla trgovačkoga, a ne protežu se i na ostale poslove, koje je sklopio doduše kao trgovac, ali koji ne proiztiču iz onog trgovačkog obrta, na koji mu obrtnica glasi. Samo dakle punomoć, izdana po trgovcu u poslovnom njegovom obsegu trgovačkom, ne ugasne njegovom smrću. Punomoć ova pako može inim načinom ugasiti, n. pr. ako je izdana na stanovito vrieme, izminućem istoga, ili opozivom sa strane nasliednika u poslu, ili baštinika preminuloga trgovca, koji je punomoć ovu izdao.

N a 8. Prestankom juridične osobe (sbora, zajednice) koja je punovlašće izdala, prestaje i punomoć po njoj izdana (§. 1023. o. g. z.), jer se prestanak njezin (ukinuće sbora, zajednice, družtva) smatra ravnim smrću naravske osobe.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. studena 1881. br. 12739. G. H. br. 103.

[2] Vidi o tome Stubenrauch II. str. 363. točka 3. i Nippel Erläuterungen VII. str. 109. te protivno mnienje Zeillerovo III. str. 303.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. rujna 1875. br. 4864. G. U. 6751.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. studena 1872. br. 11763., Pravnik br. 8. od god. 1873.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. prosinca 1870. br. 14625. G. U. 3988.

Digitized by Google

N a 9. Napokon prestaje punovlašće otvorenjem stečaja nad imovinom punovlastnika ili punovlastitelja. Ako punovlastnik padne pod stečaj, dano punovlašće prestaje samo od sebe, čim se oglasi stečaj nad imovinom njegovom.

Ako punovlastitelj padne pod stečaj, sva djelanja, koja je preduzeo punovlastnik u ime družtva stečajnoga poslje oglašenja stečaja, ne imaju nikakove pravne snage.

U koliko traje obveza.

§. 1025. Ako je punovlašće prestalo radi toga, jer je porečeno ili odkazano, ili radi smrti punovlastitelja ili punovlastnika; imaju se ipak poslovi, koji se ne mogu nikako da odgode, nastaviti dotle, dokle god punovlastitelj ili njegovi nasljednici ne učine inih naredba ili dok takove naredbe učiniti ne mogu.

§. 1026. I one pogodbe obvežuju, koje su sklopljene s trećom osobom, koja nije kriva, što nije znala, da je prestalo punovlašće, i punovlastitelj može samo iskati naknadu štete od punovlastnika, koji je zatajio prestanak punovlašća.

Ustanova §-a 1025. o. g. z. je sasvim jasna, ona ne treba nikakova tumačenja. Pitanje nastaje samo, da li se imaju poslovi, koji se ne mogu nikako da odgode, nastaviti i onda, ako je punovlastitelj pao pod stečaj? Ovaj slučaj ne spominje §. 1025. o. g. z. valjda zato ne, što stečajni sud prigodom otvorenja stečaja ureda radi s mjesta imenuje privremenog upravitelja, kojemu nadleži u tom pogledu shodna odrediti. Nu ne ima dvojbe, da u takovu slučaju nastaviti ima punovlastnik poslove takove, koji se ne mogu nikako da odgode ni do vremena, dok je privremeni stečajinski upravitelj u stanju učiniti kakovih odredba.[1]

Treći, koji bez svoje krivnje nije saznao za opoziv koga mandata, može svoja prava unatoč dokinuću mandata utužiti proti mandantu i mandant ima dokazati, da treći usljed vlastite nehajnosti ili svojom krivnjom nije saznao za dokinuće mandata.[2]

U takovu slučaju ne preostaje mandantu ino nego iskati naknadu štete od punovlastnika, koji je zatajio prestanak punovlašća.

Mučeće opunovlaštenje osoba službenih.

§. 1027. Propisi, koji se sadržavaju u ovom poglavju, uporavljuju se takodjer na vlastnike kakove trgovine, broda, dućana ili inoga obrta, koji povjeravaju upravljanje nastojniku (faktoru), brodaru, kalfi dućanskom, ili inim poslovodjam.

§. 1028. Prava takovih poslovodja imaju se prosudjivati navlastito iz izprave, kojom su namješteni, a ta je izprava medju trgovci pravilno oglašena ovlast podpisivanja (firma).

Propisi, koji se sadržavaju u poglavju ovom o opunovlaštenju uporavljaju se i na vlastnike kakove trgovine broda, dućana ili inog obrta i na poslovodje, koji upravljaju poslom, a i na ino osoblje, kojemu je po gospodaru povjereno obava stanovitog posla, ali uviek samo u pogledu onih posala, koji se tiču lih odnosne trgovine i obrta te samo u koliko je odnosnim osobam p o v j e r n a (podieljen nalog) samostalna obava

[1] Vidi o tom i Stubenraucha II. str. 364. opazka 2.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. rujna 1858. br. 8646. G. U. 626.

Digitized by Google

stanovite vrsti posala. zasiecajućih u odnosnu trgovinu ili obrt, a ne ako je upitnim osobam samo povjerena stanovita radnja ili pojedina koja služba (činitba usluge za plaću) bez ikakvog djelokruga samostalnog djelovanja.) Punovlašće ovih osoba ravna se u prvom redu po izrično danoj im bud ustmenoj bud pismenoj punomoći njihovog gospodara; samo ako im nikakova punomoć nije napose podieljena, ima se njihovo ovlašćenje na sklopljenje odnosnih pravnih poslova prosudjivati po naravi i predmetu povjerenog im posla.

Tako se n. pr. mogu se izplate, učinjene knjigovodji samo onda suprotstaviti principalu, ako se dokaže, da je knjigovodji u smislu §-a 1008. o. g. z. bila podieljena punomoć za primanje novaca, pošto knjigovodja u pravilu ne ima nikakova posla sa primanjem novaca.[1]

Nasuprot odpravnikov pomoćnik jest ovlašten odpremati robu; ako dakle on propusti u pravo doba dostaviti sajamsku robu, predanu mu za pospješnu odpremu, ima njegov gospodar predavatelju jamčiti za tim pretrpljenu štetu.[2]

Tako i punomoć za prodaju koje stvari sadržaje u sebi vlast za ustanovljenje prodajne ciene.[3]

Punovlast prokurista i trgovačkih pomoćnika prosudjuje se po propisih trgovačkoga zakona.[4]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. rujna 1867. br. 7698. G. U. 853.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. lipnja 1857. br. 5378. Peitler str. 851. a G. U. 381.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. siečnja 1869. br. 11903. G. U. 3233.

[4] Propisi ti trgovačkog zakona su:

§. 37. Prokurista je, tko od vlastnika trgovine (gospodara, principala) naročito dobije vlast vodjenja prokure ili bude izrično postavljen prokuristom ili napokon bude opunomoćen, da može tvrdku gospodara podpisivati „per procura". I više osoba, budi svaka njih pojedince, budi svi ukupno, može biti povlašteno da vodi prokuru. U potonjem slučaju postoji skupna prokura (Collectiv Procura).

§. 38. Prokura opunomoćuje prokuristu na svaki sudbeni, izvansudbeni posao i pravni čin, koji za sobom donosi tjeranje posla trgovačkoga; ona nadomještuje svako posebno punomoćje, potrebito po pravu gradjanskom, i podjeluje vlast primanja i odpuštanja trgovačkih pomoćnika i punomoćnika. — Prodavati i obterećivati nepokretna dobra vlastan je prokurista samo, kad mu se za to podieli posebno punomoćje.

§. 39. Ograničenje povlasti prokuriste ne ima pravne moći napram trećim osobam.

§. 43. Povlast trgovačkog punomoćnika, kojega gospodar bez podieljenja prokure opunomoći budi na vodjenje cieloga svojega posla, budi na poslove opredieljene vrsti ili na poslove pojedine, proteže se na sve poslove, koji su po pravilu skopčani s tjeranjem trgovačkog posla iste vrsti, i na sve pravne čine. koje poslovi iste vrsti čine u pravilu potrebitimi. — Na mjenbene obveze, sklapanje zajmova i tjeranje parnica ovlašten je samo tada trgovački punomoćnik, kada mu je za to podieljeno posebno punomoćje za poslove, na koje je protegnut djelokrug njegov.

§. 45. Ustanove ove imadu uporavu i na punomoćnike trgovačke, kojim gospodar povjeri poslova kakovih. Isti se u tom svojstvu imadu smatrati vlastnimi s jedne strane, da primaju kupovninu za prodaju, što ih sklope, i da dozvoljuju platežnih rokova, s druge strane pak, da pobiraju tražbine gospodara svojih na dugu stojeće.

§. 46. Trgovački pomoćnik ne može u ime gospodara svoga i na račun njegov sklopiti pravnih poslova.

§. 47. Tko je u štacunu (dućanu) ili otvorenom magazinu ili skladištu robe namješten, smatra se ovlaštenim, da čini prodaje i primanja, a isto tako da pobire plaćanja, što se u pravilu obavljaju u takovu štacunu, otvorenom magazinu ili skladištu robe.

§. 48. Tko donese kupcu robu s računom kvitiranim, smatra se ovlaštenim, da primi kupovninu.

§. 49. Poslovi, što ih prokurista ili punomoćnik trgovački, primjereno prokuri, dotično punomoćju, u ime gospodara sklopi, obvezuje se prama trećim osobam gospodar i stiče on prava. — Ne čini nikakove razlike, da li je posao naročito sklopljen u ime gospodara. — Iz sklopljenih poslova ne nastaje niti pravâ, niti obvezâ medju prokuristom ili punomoćnikom i trećim osobam.

Digitized by Google

§. 1029. Ako punovlašće nije dano na pismu, prosudjuje se po predmetu i po naravi posla, dokle se razpruža punovlašće. Tko je povjerio drugomu kakovo upravljanje, uzima se da mu je takodjer dao ovlast da čini štogod ište upravljanje, i što je običajno s njim skopčano (§. 1009).

Ustanova ovog §-a, po kojoj se uzima, da je onaj, tko je povjerio drugomu kakovo upravljanje, takodjer mu dao ovlast, da čini, što god ište upravljanje i što je običajno s njim skopčano, odnosi se na ustmena punomoćja. Na pismeno izdana punovlašća može se ova ustanova gledom na propis §. 1009. o. g. z. protezati u koliko nije dobio punovlastnik od punovlastitelja ograničenu punomoć, koja mu odredjuje granice dokle i način kako da nastoji oko posla.

Obzirom na ovu ustanovu §-a 1029. o. g. z. legitimiran je skrbnik ostavinski na odpovjed najma stana u kući spadajućoj na zaostavštinu, a po tom i na podnešenje tužbe proti najamniku na izpražnjenje stana u kući ostavnikovoj.[1]

Isto tako je upravitelj dobra obvezan platiti radnike, koje je najmio za obradjivanje polja i inih poslova potrebnih za uredno upravu.[2]

Zato pako mora upravitelj dobra, koji imade pravo primati plaćanja za prodane proizvode dobra i primljeni novac upotriebiti za namirenje tekućih upravnih izdataka, prije nego za sebe traži plaću, položiti uredni račun.[3]

§. 1030. Ako vlastnik kakove trgovine ili obrta dopusti svomu kalfi ili djetiću (šegrtu) da prodaje robu u dućanu ili van dućana; uzima se da oni imaju i vlast primati novce, i o tom davati namire.

Vidi tumačenje §. 1027. i tamo navedene propise trgovačkog zakona o trgovačkih pomoćnih.

---

§. 50. Prokurista ili trgovački punomoćnik ne može bez privole gospodara prenieti prokuru svoju, dotično punomoćje svoje na drugoga koga.

§. 51. Prokura i punomoćje trgovačko može se u svako doba opozvati, ostajuć ne povriedjena prava proizticuća iz obstojećeg odnošaja službenoga. — Iza smrti gospodara ne sliedi ugasnuće prokure. — Trgovačko punomoćje prestaje tada samo smrću gospodara, ako je izrično dano za vrieme života njegova.

§. 52. Tko kao prokurista ili punomoćnik trgovački sklopi kakov posao trgovački, ne imajuć, prokure ili punomoćja trgovačkoga, a isto tako punomoćnik trgovački, koji sklapajuć posao prekorači granice punomoćja svojega, odgovoran je po pravu trgovačkom trećoj osobi ugovor s njim sklopivšoj; ovoj trećoj osobi stoji od volje izbor tražiti od njega nakuadu štete ili izpunitbu pogodbe. — Toj odgovornosti ne ima medjutim mjesta, kada se je treća osoba, znajuć za pomanjkanje prokure ili punomoćja, ili za prekoraćenje punomoćja, ipak upustila u posao.

§. 53. Prokurista ili komu je u svojstvu trgovačkog punomoćnika povjereno vodjenje cieloga kojega posla trgovačkoga, ne može bez privole gospodara niti na vlastiti niti na tudji račun sklapati poslova trgovačkih. — Privola gospodareva ima se već i u slučaju predmnievati, kada je on, podieljujuć prokuru ili punomoćje, znao, da se prokurista ili punomoćnik trgovački na vlastiti ili tudji račun bavi poslovi trgovačkimi, a nije ugovorio obustavu toga poslovanja. — Prekrši li prokurista ili punomoćnik trgovački propis taj, dužan je gospodaru naknaditi štetu počinjenu; uz to je vlastan gospodar poslove, koje je na vlastiti račun sklopio prokurista ili punomoćnik trgovački, smatrati, kao da su sklopljeni na račun gospodarev.

Odredbe gore navedene protežu se i na pomoćnike trgovačke. Ovim ustanovam našeg trgovačkog zakona odgovaraju propisi čl. 41., 42., 43., stavka I. II. i IV. čl. 45., čl. 48., 94., 58., 50., 51—56. austr. trg. zakona te §. 23. uvedb. zakona kr. trg. zakonu.

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. ožujka 1874. br. 2616. G. U. 5312.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. kolovoza 1865. br. 6177. G. U. 2238.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. prosinca 1871. i 19. rujna 1878. G. U. 4355. i 7147.

Digitized by Google

Stalni agenti koje trgovačke kuće imaju se smatrati kao takovi poslovodje u kojih mandatu leži i primanje novčanih tražbina za kuću, koju zastupaju, u koliko se ne dokaže posebno ograničenje.[1]

Ovlast primati naručbe robe ne sadržaje u sebi i ovlast primati plaćanja za naručenu robu; analogija §. 1030. nije ovdje dopustiva.[2]

§. 1031. Ali punovlašće prodavati robu u ime vlastnika ne daje nikakva prava kupovati robu u njegovo ime; isto tako kiridžije nemogu primati vriednost tovara, koji su im povjereni, niti novaca na njih uzajimati, ako to nije naročito ustanovljeno u pismu kiridžinskom.

Kao u 1030., to su i u §-u 1031. o. g. z. navedeni primjeri što zakon razumieva u §-u 129. o. g. z. pod ustanovom da se uzima, tko je povjerio drugomu kakovo upravljanje, da mu je takodjer dao ovlast, da čini što god ište upravljanje i što je običajno s njim skopčano.

Ističe izričnо u §-u 1031. o. g. z. zakon da punovlašće prodavati robu u ime vlastnika ne daje nikakova prava kupovati robu u njegovo ime, zatim da kiridžije ne mogu primati vriednost tovara, koji su im povjereni niti novaca na njih uzajmiti. ako to nije naročito ustanovljeno u pismu kiridžinskom.

Obe ove ustanove jesu posljedica obćenite ustanove sadržane u §-u 1029. o. g. z., jer tko ima pravo prodavati robu u ime vlastnika ne mora, da može povjereni mu ovaj posao obaviti, takodjer robu kupovati. Isto tako ne spada na vozare (kiridžije), kojim je samo posao prevažanje robe, primiti novce za prevoženu robu.

U pogledu vozara, koji se bave vozarskim poslom kao obrtom jesu sada kriepostne u nas ustanove §§. 394—421. trg. zakona (čl. 390—320. austr. trg. zakona).

§. 1032. Gospodari i domaćini nisu obvezani platiti to, što su njihove osobe službene ili ini domaćini uzeli na vjeru (vjeresiju) u njihovo ime. Davalac na vjeru valja da dokaže u takovih slučajevih, da je to službenim osobam naloženo bilo.

§. 1033. Ali ako primalac i davalac na vjeru drže medju sobom urednu zapisnu knjigu, u koju se upisuju stvari dane na vjeru; tad se uzima, da je donosilac iste knjige opunovlašćen uzeti robu na vjeru.

Odnošaj izmedju službodavca i službenčeta ne utemeljuje u nijednom slučaju još samo po sebi opunovlaštenje. Ne postaje obvezan službodavac već time, što je njegovo službenče, ne dobiv zato naročitog naloga, u njegovo ime preduzelo kakov posao. Zato službodavci nisu obvezani platiti, što su njihove osobe, nalazeće se kod njih u službi, u ma kojem svojstvu uzele na vjeru u njihovo ime, ako nisu zato dobile posebnog naloga t. posebno punovlašće zato. Zakon uzima, da u tom pogledu predleži muče opunovlašćenje, ako službenče na zapisnu knjigu, koju primalac i davalac na vjeru (gospodar, službodavac, i odnosni trgovac, od kojeg uredno robu uzima) drže medju sobom, u koju se upisuju stvari dane na vjeru, u ime gospodara uzme robu na vjeru. Drži bo u takovu slučaju zakon da će gospodar takovu knjižicu brižljivo čuvati te ne ostaviti ili predati svojem službenčetu, ako nije sporazuman, da ono nadalje uzme stvari na vjeru na istu knjižicu.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. svibnja 1861. br. 2363. G. H. br. 14.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. studena 1860. br. 13699. G. H. 4355. i 7147.

Digitized by Google

Sudno i zakonito opunovlaštenje.

§. 1034. Pravo tutora i skrbnika, da upravljaju poslove osoba povjerenih skrbi njihovoj, osniva se na naredbi suda, koji ih je namjestio. Otcu i mužu zakon daje oblast da zastupa sina i ženu. Propisi o tom sadržavaju se na svojih mjestih.

U ovom §-u sadržane su ustanove o pravnom zastupanju, kojom za ugovarajuću stranku, druga osoba, po zakonu na to ovlaštena, očituje volju svoju za istu stranku, koje očitovanje radja istim pravnim učinkom, kao da je dotična stranka sama volju svoju očitovala.[1]

Ovo zastupanje temelji se ili 1. na osobitoj moći (osobito pravo) što zakon daje glavi porodice i otcu po obiteljskom pravu, po kojem može muž po §. 91. te §§. 1238—1241. o. g. z. zastupati svoju ženu, a otac svoju zakonitu djecu (§§. 149. i 152. o, g. z.); ili

2. na sudbenom nalogu. kao kod zastupanja malodobnika po tutorstvu ili skrbniku, slaboumnih, ludih i razsipnika po skrbniku, stečajnine po zastupniku iste itd., ili

3. na pravilu družtvenom juridične osobe, ili

4. na osobitih propisih i uredbah, izdanih za samu državu ili občinu ili inu korporaciju.

Punovlašće zastupnika sada navedenih osoba ne poteže se dalje nego što je u dotičnih zakonskih propisih odnosno pravilih ustanovljeno.

U pravilu mogu se svi pravni čini obavljati po zastupnicih. Iznimice je zastupanje samo izključeno u onih slučajevih, u kojih zakon obligatorno propisuje da se stanoviti pravni čini po dotičnom ovlašteniku osobno obaviti moraju.

Poslovodstvo bez naloga.

§. 1035. Tko po naročitoj ili mućećoj pogodbi, po sudu ili po zakonu nije povlašten, taj redovito ne smije miešat se u tudji posao. Ako je to učinio, odgovarat će za svekolike posljedice.

Kada je bez potrebe.

§. 1036. Tko se, nebuduć na to pozvan, prima tudjega posla, da bi odvratio predstojeću kakovu štetu; tomu valja da naknadi potrebiti i svrsi shodno učinjeni trošak onaj, kojega je posao on opravljao, premda je nastojanje bez krivine nastojnika ostalo bez koristi. (§. 403.).

ili na tudju korist.

§. 1037. Tko se tudjih poslova hoće da primi, samo da umnoži korist drugoga, treba da zaiste dopuštenje od njega. Ako je poslovodja ovaj propis istina zanemario, ali je posao opravljao o svojem trošku na jasnu i pretežnu korist drugoga, valja da mu ovaj naknadi troškove na to učinjene,

---

[1] Vidi o tom obširno tumačenje Hasenöhrlovo kod §. 29. knjige I. str. 373. i sliedeće.

Digitized by Google

§. 1038. Ali ako ova pretežna korist nije jasna; ili ako je poslovodja samovlastno preduzeo tako važnih preinaka u tudjoj stvari, da ju vlastnik njezin nemože upotriebiti u svrhu, u koju je nju do tada uživao; tad vlastnik nije obvezan dati naknade; dapače može zahtievati, da poslovodja o svojem trošku povrati stvar u prijašnje stanje, ili ako to nije više moguće, da mu dade podpunu zadovoljštinu.

§. 1039. Tko je tudj posao na se primio, neimajući za to naloga, valja da ga i dovrši, i o njem isto kao punovlastnik da položi točan račun.

Proti tudjoj volji.

§. 1040. Tko se u tudj posao mieša suprot tvrdo očitovanoj volji vlastnika, ili tko smeta zakonitog vlastnika u opravljanju posla; odgovara ne samo za štetu, koja je odtud postala, i za izmakli dobitak, nego gubi još i učinjeni trošak, ako se takav nemože u naravi natrag uzeti.

Poslovodstvo bez naloga (negotiorum gestio) predleži, ako tko (negotiorum gestor) obavi poslove drugoga (dominus negotii) a da nije dobio zato od njega naloga. Bitno je dakle, da se može govoriti o poslovodstvu bez naloga, da se je tko latio tudjih posala bili ovi poslovi pravne naravi (pravni poslovi) ili faktične naravi (in rem versio).

U pravilu nije po zakonu dozvoljeno, da se tko mieša u tudje poslove, te da za trećega obavi poslove, a da nije dobio zato nikakov nalog niti punovlast, jer zakon je sam već skrbio za osobe, koje nisu sposobne da se same skrbe, kao što treba, o svojih poslovih. Osobe te stoje pod osobitom zaštitom zakona, te ima u samom zakonu na odnosnih mjestih posebnih ustanova, kojimi se zaštićuju njihova prava. Smatra s toga zakon neovlašteno obavljenje tudjih posala nepozvanim umješanjem u tudju pravnu sferu, i zato pravnom povriedom, pa čini odgovornim u §-u 1035. o. g. z. svakoga, koji je to učinio, za svekolike posljedice. Tko dakle po naročitoj ili mučećoj pogodbi, po sudu ili po zakonu nije povlašten, taj redovito ne smije se miešati u tudji posao.

Iznimice dopušta zakon da se tko umješa u tudje poslove, ako se prima tudjeg posla, da bi odvratio predstojeću kakovu štetu; (negotiorum gestio necessaria) a priznaje valjanost posla preduzetog po dotičniku u korist trećega bez naloga, ovlasti ili dopuštenja njegova, te mu daje pravo tražiti naknadu troškova, ako se je primio toga posla da umnoži koristi odnosnog trećega, pa je posao obavljao o svom trošku na njegovu jasnu i pretežnu korist (negotiorum gestio utilis).

O prvom poslovodstvu bez naloga — negotiorum gestio necessaria — govori §. 1036. o. g. z., a o drugom poslovodstvu bez naloga — negotiorum gestio utilis — §§. 1037. i 1038. o. g. z.

1. Negotiorum gestio necessaria. Ako se tko, nebuduć na to pozvan, prima tudjeg posla, da bi odvratio predstojeću kakovu štetu od trećega, može se razlogom predmnievati, da bi bio upitni treći (dominus negotii) pristao na to, da su mu dotične okolnosti poznate bile; zato podieljuje zakon ovakovom poslovodji bez naloga pravo, da može tražiti naknadu za imane troškove tužbom negotiorum contraria. Troškovi ti, za koje može tražiti odštetu, moraju se pako odnositi samo na potrebne i svrhi shodne izdatke t. j. na one, koje su bili potrebni da se odvrati predstojeća šteta, te bez kojih nebi se bila mogla ona odvratiti, ali to i onda, ako je bio sav trud u tom po-

Digitized by Google

gledu sa strane poslovodje bez naloga uzalud, te mu nije bilo moguće predstojeću štetu odvratiti; zato ide i slučaj na račun gospodara stvari (domini negotii).[1]

U svakom slučaju pako mora kod negotiorum gestio necessaria predležati dokazano, da bude odštetni zahtjev poslovodje bez naloga opravdan, da je poslovodja radio ne za sebe već za trećega, t. j. da nije odvratio štetu zato, da ne trpi njegova vlastita stvar, već samo zato, da spasi stvar trećega, zatim, da to nije učinio animo donandi već upravo voljom, da dobije za učinjene troškove naknadu.

Bitno je kod negotiorum gestio necessaria samo to, da je posao preduzet u korist gospodara stvari da se odvrati preteća mu šteta, posljedak nije zato mjerodavan, te je svejedno, da li je imalo nastojanje poslovodje kakov uspjeh ili nije, pače, da je izpalo i na štetu gospodara stvari, mora ovaj naknaditi poslovodji potrebne troškove, samo ako nije ta štetna posljedica nastala krivnjom (dolus in culpa) samog poslovodje.

Kod prosudjivanja pitanja, da li je doista gospodaru prietila kakova šteta te da li je predležala potreba da se poduzme ono, što je poslovodja bez naloga učinio da odvrati štetu, valja na to gledati, da li bi u konkretnom slučaju dobar gospodar (kuće domaćina, bonus pater familias) posao ovaj držao objektivno potrebnim, te da li bi ga bio poduzeo; ako je to slučaj, ne može se obzir uzeti na prigovor gospodara stvari, da nebi bio to učinio.[2]

N e g o t i o r u m g e s t i o u t i l i s. Kao što i onaj, koji se, nebuduć zato pozvan, prima tudjega posla, da bi odvratio trećemu predstojeću kakovu štetu, ima i onaj tko se tudjeg posla primi o svom trošku samo da umnoži korist drugoga, pravo da mu ovaj naknadi izdane zato troškove. Ali pravo ovo pristoji mu samo onda, ako je posao opravljao o svojem trošku na j a s n u i p r e t e ž n u korist drugoga t. j., ako je doista upitni drugi imovinsku korist tim poslom crpio, tako da je i negledeć na troškove, što no naknaditi ima, i novih izdataka kojih možda učinjeni posao za vlastnika stvari sobom donosi, ipak u dobitku.[3] Pripada po tom poslovodji bez naloga kod negotiorum gestio utilis samo onda naknada učinjenih troškova, ako je posao dotični d o i s t a imao za posljedicu jasnu i pretežnu korist drugoga, a ne već onda, ako je posao samo s tom nakanom poduzeo, a bez njegove krivnje taj posljedak postići mogao nije. Obligatorni razlog nije dakle kod negotiorum gestio utilis samo poslovodsto bez naloga obavljeno s nakanom, da se pribavi drugomu jasna i pretežna korist, već obavljenim ovim poslom posljedilo obogaćenje upitnog drugoga po općem načelu §-a 1447. o. g. z.

Da li je pako što na pretežnu korist gospodara posla ili stvari (domini) doista učinjeno, valja prosuditi objektivno uvaženjem konkretnih odnošaja dotičnoga gospodara, a ne po njegovom subjektnom nazoru.[4]

Ako se tko primi tudjih poslova samo da umnoži korist drugoga, a posao nije sobom donio jasnu i pretežnu korist upitnom drugom, ne ima poslovodja pravo tražiti, da mu on naknadi uložene troškove, ako nije zaiskao dopuštenje za taj posao od njega. Nasuprot dužan je tad poslovodja bez naloga, kao i u slučaju, ako je samovlastno preduzeo tako važnih preinaka u tudjoj stvari, da ju vlastnik ne može upotrebiti u svrhu, u koju je nju do tada uživao, na zahtjev vlastnika stvari, o svojem trošku povratiti stvar u prijašnje stanje, ili ako to nije više moguće, dati mu podpunu zadovoljštinu. Preporno je, da li je poslovodja bez naloga ovlašten stvar povratiti u prijašnje stanje bez da to gospodar stvari traži. Mi držimo da to vlastan nije, jer zakon u §-u 1038. o. g. z. izrično kaže, da to može samo zahtjevati gospodar stvari. Nu.

[1] Stubenrauch II. str. 369., Kirchstetter str. 530.

[2] Ogonowski str. 23. i 51.

[3] Nippel Eläuterung VII. str. 129. Stubeurauch II. str. 370.

[4] Kirchstetter, opazka 1. na st. 530.

Digitized by Google

s druge strane ne bi u takovu slučaju mogao tražiti gospodar stvari kakove zadovoljštine, ako se stvar dade povratiti u prijašnje stanje, pače u takovu slučaju govorila bi predmnieva za poslovodju bez naloga, da je promiena stvari, prouzročena neovlašteno po njemu, ipak od koristi za gospodara iste.[1]

Ako je gospodar stvari naknadno izrično ili muče odobrio po poslovodji bez naloga učinjeni posao, ima se posao taj smatrati kao da je pogodjen u korist gospodara, te se pravni odnošaji izmedju njega i poslovodje prosudjuju po propisih opunovlastne pogodbe.

U svakom slučaju pako valja onaj, tko je tudj posao na se primio neimajući zato naloga, da preduzeti posao dovrši i o njem isto tako kao punovlastnik da položi točan račun (§. 1039. o. g. z.). Poslovodja bez naloga drži se po tom prama gospodaru posla kao punomoćnik, dočim se nasuprot gospodar posla ne smatra prama poslovodji bez naloga kao vlastodavac (punovlastitelj), Zato može poslovodja bez naloga pribaviti gospodaru posla koristi ali ne može ga obvezati, te s toga ne imaju ni treće osobe, s kojim je poslovodja bez naloga stupio u savez radi obave preduzetog posla bez naloga, nikakovo tužbeno pravo prama gospodaru posla.

Tko se u tudj posao mieša suprot tvrdo očitovanoj volji vlastnika odgovara po §-u 1040. o. g. z. ne samo za štetu, koja je od tud postala, i za izmakli dobitak, nego gubi još učinjeni trošak, ako se takov ne može u naravi natrag iskati. Takov poslovodja bez naloga dakle ne ima prava na gotovi trošak, ako je posao i obavio na korist gospodara posla, te jamči i za slučaj, ako je po ovom, prigodom obavljanja posla sa njegove strane, počinjena gospodaru šteta.

Pitanje nastaje ovdje da li ne ima prava poslovodja bez naloga na naknadu troškova, ako gospodar stvari unatoč prije tvrdo očitovanoj volji njegovoj po kojoj nije smio poslovodja latiti se dotičnog posla, ipak neće da se stvar stavi po poslovodji u prijašnje stanje, već ju nadalje uživa u onom stanju, u kojem je postavljena po poslovodji bez naloga preduzetim po njemu poslom na jasnu i pretežniju korist vlastnika iste.

O tom se ne izjave komentatori, a ne imamo ni primjera u judikaturi. Mi držimo da se u takovu slučaju držati mora postupak vlastnika stvari kao naknadno muče odobrenje učinjenog po poslovodji bez naloga posla, pa da u takovu slučaju poslovodji bez naloga pripada naknada troškova već po općenitom načelu §-a 1447. o. g. z. z.

Upotrebljivanje stvari na tudju korist

§. 1041. Ako je bez poslovodstva upotriebljena kakova stvar na tudju korist, može ju vlastnik zahtievati u naravi, ili, ako to više biti nemože, može iskati vriednost njezinu, koju je imala u vriemc, kad je bila upotriebljena, premda je korist ta kasnije uništena.

„Bez poslovodstva" smatra se stvar onda upotrebljenom (in rem versio), ako je tko svojih stvarih upotrebio na tudju korist budi neznajući. da je to učinio na korist trećega, budi pako, ako je rabio svoje stvari u korist trećega, a da se nije upuštao u tu svrhu u poslove, t. j. da nije morao za to sklopiti s nikim poslova, u. pr., ako je vlastito svoje gradivo upotriebio da popravi susjednu kuću.

U takovu slučaju upotrebljenu svoju stvar može dotičnik tražiti od vlastnika da mu ju povrati u koliko je to moguće. Ako pako to moguće nije, t. j. ako su stvari te sa onimi vlastnika sjedinjene, smiešane ili preradjene tako, da se ne mogu u prijašnje

[1] Vidi o tom mnienje Stubeuraucha II. str. 370. točka?

Digitized by Google

stanje povratiti, a da se ne kvari sućanstvo jednih ili drugih, može iskati dotičnik vriednost njihovu, koju su imale u vrieme, kada su bile upotrebljene.

Nu pravo naknade vriednosti ove uvjetovano je u tom, da li je dotična stvar upotrebljena u korist trećega, odnosno, da li je zato potreba podležala. Trošak učinjen samo radi zabave i poljepšanja naknadja se samo toliko, koliko je time stvar po običnoj vriednosti doista dobila (§. 332. o. g. z.).

Razumieva se, da se i u slučaju §-a 1041. o. g. z. predmnieva, da dotičnik, koji je stvar svoju na korist trećega upotrebio, to učinio nije animo donandi, jer ako je imao ovaj animus, ne pripada mu nikakova naknada.

Ustanova §-a 1041. o. g. z. nije uporabljiva, ako je vlastnik založne stvari ovu poljepšao ili poboljšao tako, da je ona time veću vriednost dobila, jer time nije založni vjerovnik nikakva veća prava stekao nego što ih je jur imao; ne ima s toga ni založni vjerovnik vlastnika stvari za učinjene poboljšice oštetiti niti pridonositi k namirenju troškova za to izdanih.[1]

§. 1042. Tko za drugoga troši ono, što bi ovaj po zakonu sam imao trošiti, vlastan je naknadu iskati.

Tko za drugoga troši ono, što bi ovaj po zakonu sam imao trošiti, a to nije učinio cum animo donandi vlastan je iskati naknadu, jer se je time, što se je dotični drugi, jer nije trošio ono što je morao trošiti, te tako prištedio odnosne troškove, za iznos istih, za koji se je morala imovina njegova smanjiti, obogatio.

Slučajevi predvidjeni u §-u 1042 su primierice sliedeći:

1. Občina, koja je dala svom zavičajniku, koji je osiromašio, podporu da može pokriti najnuždnije troškove za njegovo uzdržavanje ima pravo, ako ovaj opet do novaca dodje, tražiti od njega naknadu u to ime izdanih troškova, ali samo od onog viška njegove imovine, koja mu preostaje nakon pokrića tekućih troškova uzdržavanja. Od zavičajne občine najme učinjeni potrošak za obskrbljivanje siromaka ne ima pravnu narav dara već troška takova, koji bi bio odnosni siromak sam pravno obvezan nositi. Takov siromak dakle, ako opet do novaca dodje, je obvezan na naknadu, ali obseg ove njegove obveze ima sudac po svojoj razsudi ustanoviti tako, da mu ostaje dovoljno imovine, iz koje se može u buduće sam uzdržavati, a da ne pada opet na teret svojoj občini.[2]

2. Onaj tko je trošio na pogreb osobe, za koju nije bio to po zakonu dužan, vlastan je tražiti od onoga, kojemu po zakonu ta dužnost pripada, naknadu troškova za to, pa će dotičnik mu morati naknaditi troškove primjerene mjestnom običaju, staležu i imućtvenih okolnostih pokojnika. Za ono što je pako preko toga trošeno, ne ima pravo tražiti onaj, koji je taj suvišni potrošak učinio, naknadu nikakovu, jer taj trošak nije po zakonu dužna zato obvezna osoba nositi (§. 549. o. g. z.).[3]

3. Tko je trošio na uzdržavanje nezakonitog djeteta, može tražiti od naravskog otca njegova naknadu u koliko se ne izpostavlja iz bližnjeg rodbinskog odnošaja dotičnog trećeg, koji je učinio taj trošak pram djetetu, ili iz inih okolnostih, da je upitni treći

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. travnja 1857. br. 2965. br. 50. G. H. 1858. G. U. 330., koja ističe, da bi protivno mnienje vodilo do toga, da bi mogao svaki graditelj na svakom, založnimi tražbinami ma još tako preobterećenom nekretnom dobru, na zahtjev prezaduženog vlastnika izvesti najskuplje promjene i dogradnje, jer bi bio siguran, da bi ga morali založni vjerovnici oštetiti, što je time zalog (hipoteka) u vrednosti dobio.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. travnja 1877. br. 12847. izg. 1876. G. U. 6460. i rješ. od 8. veljače 1882. br. 14717. Jur. Ztg. br. 13.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. veljače 1855. 373. G. U. br. 71.

Digitized by Google

samo iz ljubavi prama djetetu preuzeo uzdržavanje njegovo, a da mu nije bila namjera to učiniti za otca na uzdržavanje obvezana i u korist njegovu. Svakako pako mora dokazati onaj, koji traži naknadu, ako bi bilo proti tomu prigovara, obzirom na propis §§. 166. i 167. o. g. z., da su troškovi u razmjeru prama imovini roditelja.[1]

4. Po nezakonitoj materi, koja je izvan braka rodjeno diete prehranjivala u vrieme dok se ono samo nije moglo uzdržavati, na njegova roditelja stavljeni zahtjev za naknadu dotičnih troškova uzdržavanja, ima se takodjer samo prema načelom gradjanskoga prava u poslòvih tudjeg poslovodstva, i navlastito prema načelom §-a 1042. prosudjivati. S toga mora i mati, koja od nezakonitog otca pro praeterito traži naknadu, dokazati, da je ona uzdržavala svoje djete ne da vrši svoju materinsku dužnost, nego u namjeri da izpuni obvezu otca. Za to se pako ne traži, kako je prema naravi stvari jasno, formalan i strog dokaz, nego je dovoljan dokaz po indicijih. Ako je mati nezakonitog djeteta isto više godina iz svojega prehranjivala, ne pritegnuvši otca, komu se zna za boravište, mora se uzeti, da nije radila u namjeri, da izpuni dužnost otca.

Nezakoniti otac biti će obvezan, ako postoje sada navedeni uvjeti, nezakonitoj materi naknaditi na njezinu želju troškove za uzdržavanje nezakonitog djeteta, ako ne dokaže, da u vrieme, za koje nezakonita mati traži naknadu, nije mogao namaknuti tu obskrbu.[2]

5. Kupac, koji je platio na kupljene nekretnine uknjižene dugove, ima pravo tražiti naknadu od prodavaoca, u koliko nije po ugovoru obvezan preuzeti dugove, ili ako mu nisu bili u kupovninu uračunane.[3]

6. Prodavaoc, koji je prodao nekretnine sa svimi koristi i pravi skopčani sa gospodarstvom a platio je porez naprvo i za vrieme ono, kada je već kupac bio u posjedu istih nekretnina, vlastan je tražiti od kupca naknadu svote plaćenog poreza za vrieme ono, kada je već kupac bio posjednikom.[4]

Valja ovdje osobito iztaći, da tužba na naknadu po §-u 1042. nije odštetna tužba, jer tuj ne ima štete u smislu §-a 1293. o. g. z.; zato podpada tužba ova samo pod redovitu zastaru po §-u 1479. o. g. z.; a ne pod kraću previdjenu u §§. 1480. i 1489. o. g. z).[5].

§. 1043. Ako tko u slučaju potrebe, da bi odvratio veću štetu od sebe i od inih, žrtvuje svoju vlastnost; valja da mu razmjerno naknade štetu svi oni, koji su odtuda imali korist. Obširnije uporavljivanje toga propisa na pomorske pogibelji sadržava se u zakonih pomorskih.

Ustanova §-a 1043. o. g. z. ima pred očima žrtvovanje vlastnosti po pojedincu kod opće pogibelji (n. pr. kod požara, povodnje), što proizlazi iz riečih zakona: „da bi odvratio veću štetu od sebe i od inih."

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. ožujka 1882. Jur. Zet. br. 21.

[2] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 8. studena 1871. br. 476. G. U. 4306, od 12. studena 1872. br. 9168. G. U. 4770., Spruchrepertorium br. 29., od 17. prosinca 1873. br. 66. G. U. 5177. Judikatenbuch br. 81., od 15. svibnja 1878. br. 5018. G. U. 6977., od 31. prosinca 1879. br. 8552. G. U. 7551., od 11. kolovoza 1881. br. 8242. G. U. 8472. i od 6. prosinca 1886. br. 9266. Gar. Halle. od god. 1887. br. 24.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. kolovoza 1852. br. 8361. Ger. Ztg. br. 185.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. rujna 1861. br. 6306. G. U. 1393.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. listopada 1856. br. 9849. Ger. Ztg. br. 1. od god. 1857. G. U. 226. od 22. veljače 1859. br. 1577. Ger. Halle br. 19. od god. 1860. i G. U. 733, od 2. ožujka 1859. br. 2049. Ger. Ztg. br. 48. od god. 1863. G. U. 2054. od 22. veljače 1860. br. 1727 Ger. Ztg. br. 83. G. U. 1089. te plen. rješ. od 24. listopada 1860. br. 8823. G. U. 1214.

Digitized by Google

Uporabi ustanove §-a 1043. o. g. z. ima s toga samo onda mjesta: 1. ako je obstojala obćenita pogibelj; 2. ako je žrtvovanjem vlastnosti po pojedincu doista odvraćena veća šteta nekojih trećih osoba; 3. ako je stvar (vlastnost) dotičnog oštećenog žrtvovana po njemu s nakanom da odvrati obćenitu pogibelj, a ne samo oštećena ili uništena upitnom nesgodom slučajno.[1]

Štetu imade dotičnom oštećeniku naknaditi svaki, koji je imao usljed žrtvovanja stvari njegove koristi, pro rata portionis.

§. 1044. Podieljenje ratnih šteta odredjuju vlasti političke polag osobitih propisa.

Tražbine na naknadu ratnih šteta imadu sudovi ureda radi odputiti.[2]

Poglavje dvadeset i treće.

O pogodbi zamjene.

Zamjena.

§. 1045. Zamjena je pogodba, kojom se jedna stvar daje za drugu. Da ta pogodba postane, nije potrebito da se preda stvar; predaja je potrebna samo da se izpuni pogodba zamjene, i da se steče vlastnost.

§. 1046. O novcu ne sklapa se pogodba zamjene; sa svim tim može se zlato i srebro kao roba i kao novčana vrst zamieniti na takov način, da se zlato i srebro to zamieni za ine vrsti novčane, to jest zlatni za srebrne, manji za veće komade.

Pogodbom zamjene u širjem smislu smatra se takova pogodba, po kojoj se jedan i drugi kontrahent obvezuje činiti stanoviti predmet kao naplatu za činitbu, koju mu druga strana obaviti imade. U užjem smislu pako razumieva se pod zamjenom (permutatio) ona pogodba, po kojoj jedan kontrahent drugomu predaje vlastnost jedne stvari za primljenu u vlast drugu stvar.

Stvari, koje jedna ugovarajuća strana drugoj u zamjenu daje, mogu biti pokretne i nepokretne, potrošive i nepotrošive, tjelesne i netjelesne (kao n. pr. pravo lova) samo ne smije biti predmet zamjene nikakova usluga za plaću. Ne smije nadalje biti predmetom zamjene s jedne ili s druge strane gotov novac, jer inače nastaje pogodba kupovna; može se pako zlato i srebro, a i kovani novac u tečaju se nalazeći, kao srebrni i zlatni novac, ako se ne upotriebi kao novac za plaćanje već kao roba i novčana vrst, zamieniti na takov način, da se zlato i srebro to zamjeni za ine vrsti novčane, to jest zlatni novac za srebrni, manji za veće komade.

---

[1] Ustanove ovog §-a uzete su iz zakona lex Rhodia de jactu iz rimskog prava.

[2] Rješ. vrh. sūda u Beču od 9. srpnja 1878. br. 7683. G. U. 7060. i rješ. od 7. listopada 1873. br. 9772. G. U. 5096.

Digitized by Google

Isto tako ima se smatrati pogodbom zamjene promjena većih banka u manje i obratno.[1]

Bitna je potrebština za pojam pogodbe zamjene, da se preda stvar sama u podpuno vlastničtvo drugoj ugovarajućoj stranki, t. j. da joj se ustupa neograničeno pravo s njom učiniti, što joj je volja, jer ako se samo uživanje stvari ustupa za stanovitu cienu ili protučinitbu, nastaje samo pogodba uporabna.

Pogodba zamjene je po austr. pravu kao kupoprodajna pogoda konsensualna pogodba. Zamienitelj ima pravu, ako i nije još sa svoje strane predao u zamjenu danu stvar drugomu kontrahentu, ovoga tužiti na izpunjenje pogodbe zamjene, samo mora biti voljan i sa svoje strane izpuniti pogodbu ili očitovati da je gotov izpuniti ju (§. 1052.).[2]

Predaja i po tom stečenje vlastničtva paku sliedi po smislu §§. 431., 434. i 435. o. g. z.[3]

Prava i dužnosti zamjenika.

§. 1047. Sklopljena pogodba obvežuje zamjenioce, da predadu i prime u slobodni posjed stvari zamienjene kao što je ugovoreno, s njihovimi dielovi, i sa svim onim što spada na stvari, u svoje vrieme, na nadležnom mjestu, i u onom stanju, u kojem su se nalazile, kada se je sklopila pogodba. Tko prepusti izpuniti ono, na što se je obvezao, odgovara drugomu za štetu i za izmaklu korist.

U ovom §-u sadržani propisi glede pravah i dužnostih zamjenitelja, osim onaj, sadržani u konačnoj stavci, nisu osebne ustanove, nego sliede već iz pravilah §§. 902., 904. i 905. o. g. z. Kako kod svake pogodbe, koja postaje perfektnom predajom stvari, valja da kontrahenti i kod pogodbe zamjene predadu i prime u slobodni posjed stvari zamienjene, kao što je ugovoreno, s njihovimi dielovi (pravije sastojinami, koja rieč odgovara bolje njemačkoj rieči Bestandtheile)[4] sa svimi pripadci (ili, kako se hrvatski tekst zakona izrazuje, sa svim onim, što spada na stvari), u svoje vrieme, na nadležnom mjestu i u onom stanju, u kojem su se nalazile, kada se je sklopila pogodba. Svaki zamienitelj valja s toga da brižljivo čuva stvar do vremena, kad se ona predati ima. Ako ne može da izpuni pogodbu na ugovoreni način svojom krivnjom, odgovara drugomu za štetu.

Za nenadani slučaj (ako se n. pr. stvar zamienit se imajuća slučajno pokvari, ako bez krivnje zamjenitelja propadne, ako ju izgubi ili mu bude ukradjena) ne jamči zamienitelj.

Izraz „pripadnost" ili „sve ono što spada na stvari" ima znamenovanje ono, kao što u §-u 457. o. g. z.; razumievaju se dakle pod tim plodovi, dok nisu još razlučeni ili sabrani.

Konačnom svojom ustanovom, po kojoj tko propusti izpuniti ono, na što se je obvezao, odgovara drugomu za štetu i izmaklu korist, tvori §. 1047. o. g. z. očitu iznimku

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. ožujka 1878. br. 8248. G. U. 6870.

[2] Stubenrauch II. str. 377. Vidi i mnienje c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču ob osnovi obć. austr. gradj. zak. Ofner II. str. 80. §. 146.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. prosinca 1853. br. 11400 G. U. br. 7.

[4] Njemački izvorni tekst bo glasi: „Tauschende sind vermöge des Vertrages verpflichtet, die vertauschten Sachen der Verabredung gemäss mit ihren Bestandtheilen, und mit allem Zugehöre zu rechter Zeit, am gehörigen Orte, und in eben dem Zustande, in welchem sie sich bei Schliessung des Vertrages befunden haben, zum freien Besitze zu übergeben und zu übernehmen. Wer seine Verpflichtung zu erfüllen unterlässt, haftet dem Andern für Schaden und entgangenen Nutzen.

Digitized by Google

od pravila u §-u 919. o. g. z., jer po §-u 1047. o. g. z. ima zamienitelj, ako ne preda pravodobno drugomu zamienjenu stvar, nadomjestiti štetu i po okolnostih i umaklu korist, radi česa može drugi kontrahent i bez predhodnog zahtjeva točnog izpunjenja pogodbe, podignuti tužbu na odštetu. Nu iznimaka takovih predvidio je i §. 919. o. g. z., jer dopušta i iznimne slučajeve, kad upravo točno izpunjenje više nije moguće, u kojih je ugovarajućoj stranki pušteno na volju i samu naknadu štete zahtievati.[1]

Preporno je pako, da li je kontrahent, koji je oštećen time, što je drugi kontrahent pogodbe zamjene propustio izpuniti ono, na što se je obvezao, vlastan zahtievati svaki put beziznimno odštetu i izmaklu dobit ili pako samo naknadu štete po općenitih načelih poglavja 30. općeg gradj. zak. (t. j. puno zadovoljenje ili naknadu efektivne štete i izmakle dobiti, ako je šteta učinjena po zloj namisli ili po velikoj nepomnji, a u ostalih slučajevih samo naknadu štete u pravom smislu). Mi se slažemo s mnienjem onih, koji su nazora toga, da takov kontrahent ne ima u svakom slučaju beziznimno pravo tražiti naknadu efektivne štete i izmakle dobiti, već da se i kod pogodbe zamiene, — u koliko nije sklopljena medju trgovci, u kojem slučaju vriede propisi trgovačkog zakona — odštetni zahtjev prosuditi ima po općenitih načelih poglavja 30. obć. gradj. zak. jer ne ima uporišta u zakonu za drugi nazor.[2]

Onomu, komu se ima istom predati zamienjena stvar, ne ima pravo tužbe proti trećim osobam, ako ove drže u vlasti upitnu njemu predati se imajuću stvar, jer dok, nije posliedila predaja nije on postao vlastnikom stvari. Može pako tražiti od svoga kontrahenta da mu ustupi tužbu o vlastnosti i da mu izda za to potrebna dokazala.[3]

Osobito glede pogibelji.

§. 1048. Ako je bilo ugovoreno vrieme, kad se stvar ima predati, pa je medju tim zamienjena stvar, koja je u pogodbi naročito imenovana, prestala po zabrani u obrtu prolaziti, ili je slučajno sasvim ili preko polovine u vriednosti propala; zamjena smatra se kao da nije ni sklopljena.

§. 1049. Ostala pogoršanja u stvari, koja su se u to medjuvrieme slučajno dogodila, i ostali tereti idu na račun posjednika. Ali ako su stvari pogodjene poprieko; tad slučajno izginuće pojedinih stvari ide na štetu primaoca, samo ako se tim izgubitkom nebi svekoliko, što je bilo zamienjeno, skratilo u vriednosti preko polovice.

Ako nije odmah kod sklopljenja pogodbe zamjene sliedila predaja zamienjenih stvari, već je bilo ugovoreno vrieme kada se stvari imadu predati, mogu se dobiti ovi slučajevi:

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. ožujka 1858. br. 2133. G. U. 527. i od 18. studena 1875. br. 11041. G. U. 5913.

[2] Gorenavedenog mnienja su Pfaff, Strohal i Stubenrauch, a opravdava ovo mnienje i rezultat viećauja c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva ob izvornoj i revidiranoj osnovi obć. austr. gradj. zakonika. (Vidi Ofnera II. str. 81. §. 149. str. 83—84. §§. 166—168., str. 410—411. §§. 172., 176., i str. 567. §. 1038.). Protivnog je mnienja Randa u svojih sastavcih, priobćenih u Ger. Ztg. br. 49. od god. 1867., br. 7. i 8. od god. 1870. i u Jur. Bl. br. 39. od god. 1880., koji je nazora toga, da ima zamienitelj, ako propusti ono, na što se je obvezao, svaki put bez obzira na propise §§. 1323. i 1324. efektivnu (positivnu) štetu i izmaklu dobit naknaditi, te temelji ovo svoje mnienje na verbalnom tumačenju konačne ustanove §. 1047. o. g. z. jer ova ne čini razlike izmedju pozitivne štete i izmakle dobiti.

[3] Stubenrauch II. str. 37. točka 1. na koncu.

Digitized by Google

1. stvar zamienjena, koja je u pogodbi naročito imenovana, prestala je po zabrani u obrtu prolaziti ili je propala sasvim ili se pokvari tako, da ne ima nikakove vriednosti, ili je napokon nestala po slučaju (n. pr., ako je ukradjena);

2. stvar zamienjena je od vremena utanačene pogodbe zamjene slučajno kvantitativno umanjena ili kvalitativno pogoršana, ili je za ovo medjuvrieme gubila u vriednosti (što j. n. pr. tko na istu stekao pravo zaloga ili pravo služnosti).

3. stvar zamienjena je preko polovine u vriednosti propala.

U svakom od ovih slučajevih valja u prvom redu gledati na to, da li su stvari zamienjene pogodjene poprieko ili nisu, t. j. da li postoji aversionalna zamjena ili ne.

Ako nisu stvari pogodjene poprieko, t. j., ako ne postoji aversionalna zamjena, tada se u slučaju 1. smatra zamjena kao da nije sklopljena. Drugi kontrahent ne mora protučinitbu izvršiti; ako je pako sa svoje strane protučinitbu već obavio (zamienjenu svoju stvar već predao), vlastan je predanu stvar natrag zatražiti, ili ako ju ne ima više u naravi, zahtievati njezinu vriednost obzirom na ustanove §. 1435. i 1447. o. g. z. (condictio sine causa i condictio causa finita).

U slučaju 2. idu pogoršanja i tereti na račun posjednika, t. j. onog zamienitelja, koji je ovu svoju stvar imao putem zamjene drugom kontrahentu predati, pa mora zato on dopustiti da drugi kontrahenti po razmierju, u kojem je po njemu primit se imajuća stvar pogoršana i u vriednosti gubila, i svoju protučinitbu umanji, odnosno za toliko manje sa svoje strane njemu u zamjenu preda; ako to nebi moguće bilo, što se u zamjenu predati se imajuća svar kvantitativno neda umanjiti, mora mu prvi nadoknaditi diferenciju u novcu.

U slučaju 3. smatra se kao u slučaju 1. zamjena kao da nije sklopljena, pa nije druga ugovarajuća strana dužna izvršiti protučinitbu, ili ako ju već obavila (zamjenjenu stvar predala) vlastna je ovu natrag zahtievati.

Ako su stvari pogodjene poprieko, tad slučajno izginuće pojedinih stvari ide na štetu odnosnog zamienitelja, koji ih ima po pogodbi zamjene primiti, te ne ima pravo zato odstupiti od pogodbe. Ovo pravo mu pripada samo onda, ako bi se tim gubitkom svekoliko, što je bilo zamienjeno, skratilo u vriednosti preko polovine. Ako je pako skraćen za manje nego u vriednosti preko polovice, ne pripada mu u slučaju aversionalne zamjene pravo tražiti da se umanji razmjerno njegova protučinitba.

Strankam je pako slobodno u ovom slučaju, kao i u svakom pojedinom od gorenavedenih slučajeva, ino što ustanoviti, u kojem slučaju valja se držati utanačenja njihovih, jer propisi §§. 1048 – 1049. o. g. z. vriede samo onda, ako u tom pogledu stranke ništa posebno nisu ustanovile.

Ako je stvar zamieniti se imajuća propala ili pogoršala se ne slučajno već krivnjom kontrahenta, koji ju je imao predati, mora on jamčiti po propisu §-a 1047. o. g. z.

Ako nije vrieme, ugovoreno za predaju, obdržavano, te istom nakon toga vremena nastalo pogoršanje u zamjenit se imajućoj stvari, tad odgovara svaka stranka za zadocnenje prouzročeno njezinom krivnjom.

Glede mjerodavnog vremena, od kojega kontrahenti pogodbe zamjene imadu nositi pogibelj, može se u obće postaviti sliedeće načelo: Ako je ustanovljeno vrieme, kada ima predaja zamienjenih stvari slieditи, ide slučaj prije ugovorenog vremena predaje na račun posjednika, t. j. kontrahenta, koji je obvezan zamienjenu stvar predati, a svaki slučaj nakon dotičnog ugovorenog vremena, na račun kontrahenta, koji imade zamienjenu stvar primiti, ako se drugi kontrahent ne može okriviti radi nepažnje. Ako nije ustanovljeno vrieme, kada ima predaja zamienjenih stvari sliediti, smatra se čas kada god sliedivše predaje za vrieme kada prelazi pogibelj od predavatelja na primaoca. Propisi prenavedeni glede pogibelji zamienjenih stvari, koja pada na kontrahente, mogu se samo onda uporabiti, ako je predmet zamjene individuelno opredieljena stvar (species); ako je pako

Digitized by Google

bila samo vrst (n. pr. konj) ili pako opredieljena brojem, mjerom i vagom (n. pr. 10 mjerova žita), ne može biti govora o uništenju ili pogoršanju zamienit se imajuće stvari (genus perire non censetur). Zamienitelj ostaje u takovu slučaju svakako obvezan, ako je i dotična stvar, koju je opredielio kao predmet zamjene medjutim propala ili pogoršala se.[1]

i glede koristi prije predaje.

§. 1050. Posjedniku pristoje koristi od zamienjene stvari do ugovrenog roka od predaje. Od toga vremena pristoje one zajedno s priraštajem primaocu, premda stvar još nije predana bila.

Posjedniku stvari, koja je predmetom zamjene, pripadaju koristi od stvari ove do ugovorenog roka predaje, jer on ostaje do toga vlastnikom te stvari.

Od časa ugovorenoga roka predaje pako pripadaju koristi, plodovi i priraštaj, primaocu, svejedno, da li je doista u ugovorenom roku predaja sliedila ili nije, te bilo tomu zadocnenju kriv slučaj ili jedna ili druga od ugovarajućih stranaka, samo, da u posliednjem slučaju stranka, koja tomu zadocnenju krivnju nosi, odgovarati ima drugoj za štetu po obćenitih načelih o naknadi štete.

Posjednik stvari u zamjenu dane, a još ne predane, je prema gorenavedenom do ugovorenog roka predaje vlastan naravske plodove odieliti od zamienjene stvari, te ih za sebe trošiti, a i civilne korist (kamate, najamnine, zakupnine itd.) ubrati, u koliko su ove koristi dospjele još prije predaje. Tekuće koristi, koje se u stanovitih rokovih uplaćaju unaprvo, imadu se po anologiji §. 519. o. g. z. pro rata temporis dieliti medju zamieniteljem, koji predaje stvar, i onim, koji ju prima. Ako je dakle prvi takove koristi unaprvo ubrao za vrieme kada bi pripadale već primaocu, tad mora od ovih njemu razmjerni dio izdati. Nasuprot, ako se takovi koristi plaćaju posticipando, te ih je ubrao primaoc i za vrieme, kada bi takove pripadale bile još predavatelju, tad mora primaoc razmjerni iznos istih, koji bi pripao predavatelju za ono vrieme, dok je još bio vlastnikom stvari, njemu odstupiti.[2]

Vlastan je napokon zamienitelj za medju vrieme, od dana sklopljene pogodbe do ugovorenog časa predaje, nastali priraštaj od stvari odieliti i za sebe pridržati; ako pako ovakovo odieljenje moguće nije, a da se ne kvari sućanstvo same stvari, zahtievati primjereno povišenje protučinitbe.

§. 1051. Ako vrieme nije ugovoreno, kad se naročita stvar predati ima, i ako se nijedna strana okrivit ne može radi nepažnje; tad se gornji propisi glede pogibelji i koristi (§§. 1048—1050.) imadu uporaviti na čas, kada se predaje stvar, ako stranke nisu ino što ustanovile.

Ako nije ustanovljeno vrieme za predaju zamiejenih stvari, nastupaju propisi §. 904. o. g. z. te se može izpunjenje pogodbe iskati odmah, to jest bez ikakva nepotrebna odgadjanja, ali valja se držati propisa §-a 1052. o. g. z.

Čas posliedivše prave predaje, drži se onda za vrieme predaje, te se po tom času računa pogibelj i pravo uživanja plodova i koristi zamienjene stvari po propisih §§ 1048—1051. o. g. z.

Preporno je, da li se kod nekretninah ima smatrati časom predaje vrieme ono, kada je nekretnina na primatelja gruntovno ukujižena ili pako dan onaj, kada je njemu ustupljen fizični posjed istih?

---

[1] Stubenrauch II. str. 980.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. lipnja 1879. G. U. 7518.

Digitized by Google

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji dan, kada je ustuplien fizični posjed primatelju, smatraju za čas predaje nekretnina, jer se ovdje radi samo o interesih konpapaciscenta a ne trećih osoba. Ako je dakle zamienjena nekretnina prije unosa u gruntovne knjige fizično predana zamienitelju, koji ju je imao po pogodbi zamjene primiti, to se smatra, da je to samo zato učinjeno, da prije dodje do uživanja stvari i da nosi pogibelj pogoršanja, ako je pako predaja sliedila kasnije nakon gruntovne uknjižbe, mora se uzeti da je to samo zato učinjeno da predavatelj još neko vrieme stvar uživa, a tad je pravedno, da nosi i pogibelj.[1]

§. 1052. Tko predaju hoće da ište, valja da je svoju obvezu izpunio, ili treba da je gotov izpunit ju.

Ustanova ovog §-a vriedi ne samo za pogodbe zamjene, već za sve dvostrane obvezne pogodbe, odnosno pogodbe uz plaću.[2]

Tko se na temelju dvostrane obvezne pogodbe prijavi kao vjerovnik, priznaje da je sam i dužnik, jer u svakoj dvostrano obveznoj pogodbi suprot stoji pogodbenoj činitbi protučinitba. Zato bilo bi nepravedno jednoga kontrahenta osuditi, da pogodbenu činitbu obavi, prije nego je druga stranka svoju obvezu izpunila. Iz ovog zazloga pravičnosti uzeta je i ustanova §-a 1052. u gradjanski zakonik.

Tko dakle predaju — t. j. izpunjenje pogodbe — hoće da ište, valja da je svoju obvezu izpunio, ili pako treba da je gotov izpuniti ju, osim da je ugovoreno da činitba protustranke ima sliediti stanovito vrieme prije nego što protučinitba tužeće stranke.

Ugovarajuća stranka dakle, koja hoće drugu ugovarajuću stranku tužiti na izpunjenje dvostrano obvezne pogodbe mora već u tužbi uztvrditi, da je ona sa svoje strane obvezu izpunila ili očitovati da je gotova izpuniti ju.

Po §-u 10. grpp. ima, istina, tužitelj već u tužbi prinieti i potrebna za to dokazna sredstva, ali ako to ne čini, nije mu tužba sama po sebi nevaljana, jer on može u ustmenom postupku svoja dokazna sredstva i naknadno doprinieti, a i u pismenom postupku pod uvjeti navedenimi u §-u 58. o. g. tražiti, da može dokazna sredstva u protuodgovoru prinieti.

Uztvrdjenje pako da je tužitelj sa svoje strane obvezu izpunio, ili da je voljan izpuniti ju, bitna je potrebština za tužbu na izpunjenje dvostrano obveznog ugovora. Ako toga ne ima u izloženju tužbe, manjka svaki temelj tužbenom zahtjevu, pa se ovomu mjesta dati ne smije, ma da se je tuženik na tužbu oglušio.[3]

Proti tužbi takovoj, pristoji tuženiku pravo prigovora „exceptio nondum adimpleti ili non rite impleti contractus". Ali ako je tužitelj u tužbi svojoj uztvrdio, da je on sa svoje strane obvezu svoju izpunio, to se gornji prigovor smatra samo kao negativna litiscontestatio. Nu u svakom slučaju nadleži samom tužitelju dokazati, da je ugovornu obvezu izpunio, a ne tuženiku da ju tužitelj izpunio nije.

Ako tužitelj ne može dokazati tvrdnju svoju, da je sa svoje strane pogodbenu obvezu izpunio, a nije se u tužbi pripravnim izjavio izpuniti ju, valja ga bezuvjetno tužbom odbiti.[4] Ako se pako u tužbi očituje, da je gotov izpuniti sa svoje strane obvezu,

---

[1] Winiwarter IV. str. 256., Stubenrauch II. str. 381.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. prosinca 1870. br. 4616., Pravnik od god. 1872. str. 594.

[3] Toga je mnienja Stubenrauch II. str. 382., koje mi podpuno odabravamo obzirom na to, što mora u svakoj tužbi biti izkazan razlog tužbe. (Vidi o tom Ungera, Sistem II. §. 123. str. 447. i sljedeće). Čitaj nasuprot mnienje Kirchstetterovo u svom komentaru na str. 535. i po njemu u opazki 3. na istoj strani navedene pisce.

[4] Stubenrauch (u svom komentaru II. str. 382.) nije toga mnienja, već drži, da se u takovu slučaju ne ima tužitelj bezuvjetno odbiti, nego da se ima tužbenom zahtjevu

Digitized by Google

ima se tužbenom zahtjevu mjesta dati, ali uz uvjet da podjedno tužitelj svoju pogodbenu činitbu izpuni. Nije nadalje dovoljno, da tužitelj dokaže, da je bio pripravan odnosnu činitbu izpuniti te ju tuženik nije htio primiti, već mora uztvrditi, i na prigovor tuženika dokazati, da objekt činitbe odgovara posvema pogodbenoj obvezi.

Tko je samo ponudio ili htio da izvede pogodbenu činitbu, ali ova ne bijaše prihvaćena po protustranki, jer nije odgovarala pogodbenom utanačenju, taj nije obvezu svoju izpunio.

Predleži pako pravi prigovor tuženika, ako je tuženik pogodbenu činitbu tužitelja primio, da ju hoće samo u parnici manisati. U takovu slučaju mora tuženik ovaj svoj prigovor dokazati. Ako se prigovoreni nedostatak tiče samo manjkavosti zamienjenog predmeta, to se u prigovoru tom samo sadržaje tražbina jamstva, pa se ima taj zahtjev prosuditi po propisih §. 922. i sliedećih obć. gradj. zak.

U ostalom valja i za tužbe radi neizpunjenja zamjenbenog ugovora obćeniti propis §-a 919. o. g. z. Ne može s toga kontrahent, koji je svoju obvezu izpunio. tužiti drugog kontrahenta na ukinuće ugovora i na povratak predane stvari, sačinjavajuće predmet pogodbe, već samo na točno izpunjenje ugovora i na naknadu. Tužiti na ukinuće pogodbe može samo onda, ako je vrieme izpunjenja pogodbe stavljeno u pogodbi kao bitni značaj (uvjet) njezin, tako da iza izminuća toga roka pogodbena činitba više od nikakve vriednosti nije.

Poglavje dvadeset i četvrto.

O kupovnoj pogodbi.

Pogodba kupovna.

§. 1053. Kupovnom pogodbom ustupa se drugomu kakova stvar za neku odredjenu summu novaca. Ova pogodba ide isto kao promjena medju poslove, kojimi se teče vlastnost. Stečenje biva onda tek, kada se preda stvar kupljena. Dok stvar nije predana, prodavalac zadržava pravo vlastnosti.

Pogodba, kojom se drugomu ustupa u neograničeno vlastničtvo kakova stvar za neku u sporazumljenju obih strana ustanovljenu svotu gotovoga novca, zove se kupovna ili kupoprodajna pogodba.

Ona se razlikuje od pogodbe zamjene time, što se ne daje za jednu stvar druga stvar, već samo za jednu stvar gotov novac, a razlikuje se od pogodbe uporabne, što se kod uporabne pogodbe daje stvar drugomu samo za neko vrieme za odredjenu cienu, da se njom služi, ali ne ustupa mu se vlastničtvo na istu.

---

mjesta dati, ali samo pod tim uvjetom, da tužitelj i sa svoje strane pogodbenu obvezu izpuni. To mnienje se nam pako čini neopravdano, jer tko u tužbi tvrdi, da je pogodbenu svoju obvezu izpunio, taj ne očituje podjedno, da je gotov obvezu svoju izpuniti, već je uvjeren, da ju je već izpunio; čim pako dokazano predleži, da tužitelj nije obvezu svoju izpunio manjka mu temelj tužbe pa se mora odbiti. Gorenavedena osuda po mnienju Stubenraucha prekoračila bi tužbeni zahtjev; svaka presuda pako mora se stegnuti na zahtjevanje strauke (§. 299. grpp.).

Digitized by Google

Predmet kupoprodajne pogodbe nisu samo stvari u užjem, smislu t. j. pravo vlastničtva na iste, već i stvari u širjem smislu, stvarna prava, (jura in re aliena) i pravne tražbine prama trećemu (nomina).[1]

Nije ni bitna potrebština za valjanost kupoprodajne pogodbe, da stvar, koja je predmetom kupovne pogodbe već postoji te da je opredieljena. Ovo je slučaj kod pogodbe na sreću (emtio spei) i kod kupa stvari, kojoj se tko nada (emtio rei seperatae, §§. 1065., 1275. i 1276. o. g. z.). Stvar niti ne mora biti vlastničtvo prodavaoca, ali ona ne smije biti vlastničtvo kupca. Ako kupac prodaje tudju stvar, uzima na se i obvezu od vlastnika iste nabaviti ju i predati ju kupcu. Prihvaćeno pismeno obećanje, da će promitent stanovite nekretnine, ako će ih na razpisanoj javnoj dražbi dostati, uz naknadu kupovne ciene i troškova u svako doba prepustiti, i zato potrebnu izpravu izdati, ne sadržaje samo puki pactum de contrahendo, već perfektnu kupoprodaju sa odgodjenim izpunjenjem.[2]

Kupoprodaja je kao i zamjena konsensualna pogodba; ona je za obe stranke obvezatna, čim su kontrahenti složni o predmetu pogodbe i o kupovnoj cieni, osim ako je ciela pogodba ovisnom učinjena o uvjetu. Predaja stvari kao i platež kupovne ciene nisu potrebštine, da bude kupovna pogodba tvrda i kriepostna, već je samo to potrebno za izpunjenje pogodbe same. Nu kupovna pogodba ide samo medju naslove, kojimi se stiče vlastnost; stečenje vlastnosti biva onda tek, kada se preda stvar kupljena (§§. 426—431. o. g. z.).

Prodavalac ostaje vlastnikom prodane stvari do predaje, pa zato, ako istu stvar, prije nego što ju preda kupcu, drugomu proda i ovomu ju preda, stiče ovaj vlastničtvo na istu a ne prvi kupac, ali takov nepošteni prodavaoc jamči prvomu kupcu za svaku štetu.

Prodavaoc se mora držati ograničenim u svom vlastničtvu usljed kupovne pogodbe sklopljene s pravim kupcem pa valja da čuva brižljivo stvar prodanu do vremena kad se ona predati ima i valja da ju preda kupcu polag istih onih propisa, koji su u §-u 1047. o. g. z. glede zamjene ustanovljeni.

Ako i kupac iz kupovne pogodbe prije predaje nikakovo stvarno pravo na kupljenu stvar ne ima, to mu ipak na temelju kupovne pogodbe pristoji osobno pravo zahtievati predaju kupljenog predmeta uz izpunjenje obveze sa svoje strane (plaćanja kupovnine i drugih uvjeta, u koliko su takovi ugovoreni). Ovo pravo, tako zvano kupovno pravo, može on kao i druge tražbine (§. 1393. o. g. z.) ustupiti trećemu, pa može biti i ovo pravo predmetom ovrhe.[3] Usuprot može se pravo ono, koje kupovnom pogodbom nastane za kupca glede dobra kupljenoga, ako postoje zakoniti uvjeti, upisati samo kao pravo vlastničtva na vlastovnici, nego se ono ne može uknjižiti ili predbilježiti ni na vlastovnici ni na teretovnici kao puko pravo, smierajuće stopram na zadobljenje vlastničtva uz izpunu uvjeta ustanovljenih, t. j. kao tako zvano pravo kupovno, jer se na dobra nekretna mogu uknjižiti ili predbilježiti samo ona prava, koja su po zakonitom svom pojmu stvarna prava na stvar, ili koja, istina, spadaju k osobnim pravom na stvar, ali upisom u gruntovnicu mogu dobiti stvarno svojstvo po zakonih ustanovljeno. (§. 63. grunt. reda).

Kupovanja i prodavanja učinjena po trgovcu, koja spadaju k tjeranju trgovačkog obrta njegova, smatraju se kao poslovi trgovački te se prosudjuju po propisih trgovačkog zakona. Nasuprot prodavanja, koja čine zanatnici, u koliko se ona prikazuju samo kao spadajuća k tjeranju zanata njihova ne imaju se smatrati kao poslovi trgovački (§. 260. trg. zak.).

Ugovor, što ga sklopi trgovac, smatra se u slučaju dvojbe kao spadajući k tjeranju obrta trgovačkoga (§, 261. trg. zak.).

---

[1] Kirchstetter str. 537.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. lipnja 1868 G. U. 3078.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. svibnja 1855. br. 4833. G. U. 90.

Digitized by Google

Za trgovačke poslove nisu kriepostne ustanove ovog poglavja općeg gradj. zakonika, već propisi §§. 265—267., 272., 276—280., 299.. 311—320., 321—323., — 325—335., 346—337. trg. zak. Odredbe sadržane u sada navedenih §§. trg. zak. imadu jednaku valjanost za obje ugovarajuće stranke pri poslovih, koji su glede jedne samo stranke poslovi trgovački (§. 264. trg. zak.).

§. 1054. Pravila ustanovljena o pogodbah, odredjuju u obće kakovo treba da je privoljenje prodavaoca i kupca, i kakove stvari mogu se kupovati i prodavati. Ciena kupovna valja da sastoji u gotovom novcu, i nemože biti ne odredjena niti protuzakonita.

Općenita pravila ustanovljena u poglavju sedamnaestom za pogodbe vriede i za kupovne pogodbe. Kakovo mora biti privoljenje prodavaoca i kupca odredjuju §§. 861. i 869. i sljedeći obć. gradj. zak., a o sposobnostih paciscenta §§. 865—868. o. g. z. Kakove stvari mogu se kupovati i prodavati ustanovljuju §§. 878—880. o. g. z.

Ciena kupovna valja: a) da sastoji u gotovom novcu; b) treba da je stanovita; c) da nije protuzakonita. O tome sadržane su pobliže ustanove u §§-ih 1055—1060. o. g. z.

Osobiti su propisi izdani za kupoprodajne pogodbe u posebnih zakonih za seoske zadruge, za prodaju imetka katoličkih crkava, prebenda i zavoda duhovničkih, a i za prodaju občinskog imetka. Propisi ovi su:

Po §-u 10. zakona o zadrugah od 9. svibnja 1889. br. 32. sbornika potrebna je za kupoprodajnu pogodbu, koja imade za predmet zadružne nekretnine, privola nadpolovične većine svih ukućana, pravo glasa imajućih, a osim toga, ako imade ukućana stojećih pod vlašću štitničkom ili skrbničkom, potvrda štitničke ili skrbničke oblasti. Po §-u 11. istog zakona nadalje vlastna je zadruga odsvojiti pojedine čestice zadružnog selišta samo uz potvrdu kotarske oblasti, da se time ne krnji najmanja izmjera zadružnoga zemljištnoga posjeda, ustanovljena zakonom.

Po članku XXX. konkordata, proglašenoga previšnjim patentom od 5. studenoga 1855. br. 165. d. z. l i na temelju istoga izdane naredbe ministarstva pravosudja od 13. srpnja 1860. br. 102. sbornika od god. 1863., treba za prodaju imetka katoličkih crkava, prebenda i zavoda duhovničkih svjedočbe kr. zem. vlade, da je zadovoljeno osobitim propisom, koji postoje glede prodavanja dobara crkvenih.

Po §-u 26. točke 2. i §§. 27. i 41. zakona o uredjenju občina, zak. čl. XVI. od 29. prosinca 1870., treba, ako se što od občinskoga imetka odstraniti hoće — dakle i za prodaje — privole od najmanje dvie trećine ukupnih občinskih odbornika i odobrenja višje oblasti i to, ako se radi o vriednosti do 5000 for., privole podžupanije, a ako se radi o vriednosti preko 5000 for. privole kr. zem. vlade.

Ciena kupovna treba a) da sastoji u gotovom novcu;

§. 1055. Ako se stvar otudjuje nešto za novce, nešto za inu koju stvar, pogodba je kupnja ili zamjena, kako je kada vriednost u novcu veća ili manja nego običajna vriednost stvari dane u naravi; ako li je vriednost u novcu i u stvari jednaka, tad se pogodba broji medju pogodbe kupovne.

b) treba da je stanovita;

§. 1056. Kupac i prodavalac mogu ostaviti i trećoj kojoj naročitoj osobi da odredi cienu. Ako osoba ta u vrieme ugovoreno ništa neodredi, ili ako bi u slučaju, da nikakovo vrieme nije ugovoreno, htjela jedna strana da odustane prije nego se odredi ciena; pogodba kupovna smatra se kao da nije sklopljena.

Digitized by Google

§ 1057. Ako su ugovarajuće strane ostavile nekolicini osoba da odrede cienu, prosudjuje većina glasova. Ako li glasovi tako različno izpadnu, da se ciena odrediti ne može ni pravom većinom glasova, kupovanje se smatra kao da nije učinjeno.

§. 1058. Da se odredi ciena stvari kakove, može služiti i vriednost, koja je bila ugovorena u kakovom prijašnjem otudjenju te iste stvari. Ako je stavljena za temelj običajna tržištna (sajamska) ciena; tad se uzima srednja tržištna ciena onoga mjesta i vremena, gdje i kada se pogodba izvršiti ima.

c) da nije protuzakonita;

§. 1059. Ako za robu ima kakova taksa (odredbina); veća ciena jest protuzakonita, i kupac može iskati u političke vlasti, da da mu se naknadi šteta, ma da je ciena i najmanje povriedjena.

Već smo iztaknuli u tumačenju §. 1054. o. g. z. da ciena kupovna treba: a) da sastoji u gotovom novcu; b) treba da je stanovita; c) da nije protuzakonita.

a) Ciena mora da sastoji u gotovom novcu.

Što se ima pod gotovim novcem smatrati kaže nam ustanova §-a 680. o. g. z. Gotov novac nije ništa drugo nego u tečaju nalazeći se kovani novac i papirni novac i one javne vjerovne artije, koje u prometu urednom prolaze za gotov novac. Time upravo, što kupovna ciena, odnosno protučinitba kupca, ima sastojati samo u gotovom novcu, razlikuje se kupovna pogodba od pogodbe zamjene.[1] Platež same kupovnine ne mora pako poslieditи uviek u gotovom novcu, jer se mogu primiti u ime plateža i hipotekarni dugovi i drugi procienjivi tereti, samo da je kupovna ciena u kupovnom ugovoru u gotovom novcu izražena.

Pismeni kupoprodajni ugovor, u kojem se samo primitak kupovnine potvrdjuje, ali sam iznos iste ne označuje, nije valjan.[2] Ako se stvar otudjuje nešto za novce nešto za inu koju stvar, t. j. ako se ugovori kupovna ciena stranom u gotovom novcu a stranom da se u ime iste koje stanovite stvari dati imadu, smatra se pogodba ova kupovnom pogodbom, ako je vriednost stvari manja nego vriednost u ime kupovnine plaćenog novca, nasuprot pako smatra se ona pogodbom zamjene, ako je vriednost upitnih stvari veća. Ako je pako vriednost u novcu ili stvari jednaka, tad se pogodba broji medju pogodbe kupovne.

b) Ciena kupovna mora biti stanovita.

Ciena kupovna mora biti ozbiljno ugovorena i stanovita (pretium debet esse verum, certum et justum).

Ako nije kupovna ciena ozbiljno ugovorena, predleži samo prividni kupoprodajni ugovor, prividni pravni posao, koji treba prosudjivati polag onih propisa zakonitih, polag kojih po svojoj pravoj naravi prosudjen biti ima (§. 916. o. g. z.)

---

[1] Ima i mnienja, da se platež kupovnine može ugovoriti i u privatnih i javnih zadužnicah u koliko se imadu dati i primati samo po stanovitoj odredjenoj vriednosti. (Vidi o tom Nippel Erlauterungen VII., str. 171, Winiwarter IV., str. 262. i Ellingerovo tumačenje §. 1055. o. g. z.). Mi se pako ne možemo s tim nazorom složiti, jer zakon izrično kaže u §. 1054. o. g. z., da kupovna ciena valja da sastoji u gotovom novcu. Zadužnice bile one i javne nisu ni novac, kamo li gotov novac. (Vidi o tom i Stubenrauch I., str. 387).

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. ožujka 1865. br. 2301. G. U. 2143.

Digitized by Google

Kupac i prodavalac mogu ostaviti i trećoj kojoj ali naročito i individualno naznačenoj osobi (fizičnoj ili juridičnoj), da odredi cienu, a mogu to prepustati i njekoličini tako označeni osoba. Ako je odredjenje kupovnine ciene ostavljeno jednoj juridičnoj osobi, ima u njezino ime o tom očitovati se osoba ona, koja je ovlaštena na zastupanje njezino prama trećim osobam i to na način takov, kako ona inače obavlja poslove družtvene.

Ako su ugovarajuće strane ostavile njekolicini osoba da odrede cienu, prosudjuje većina glasova. Preporno je, da li odlučuje absolutna ili relativna većina. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji zato zahtievaju absolutnu većinu. jer ciena ustanovljena po relativnoj većini nebi odgovarala u mnogih slučajevih pravoj cieni. Ako bi n. pr. od 10 osoba tri cienu ustanovile na 1000 for., svi drugi pako izmedju 500—600 for., to bi se morala uzeti kao po relativnoj većini ustanovljena ciena svota od 1000 for., dočim ipak prava vriednost leži u sredini izmedju 500 i 600 for.[1]

Ako li glasovi tako različno izpadnu, da se ciena odrediti ne može ni pravom (absolutnom) većinom glasova, kupovanje se smatra kao da nije učinjeno.

Ako je ugovoreno vrieme za koje treća osoba ili treće osobe imadu ustanoviti cienu, imadu stranke čekati dok vrieme ovo nastupi, te ne smiju prije od pogodbe odstupiti. Ako u ugovoreno vrieme osobe te ništa ne odrede, t. j. nikakvu cienu ne ustanove, kupovna pogodba smatra se kao da nije sklopljena. Ako nije nikakvo vrieme ugovoreno za koje valja kupovnu cienu ustanoviti, može svaka strana odstupiti od pogodbe prije nego se odredi ciena, jer kupoprodajna pogodba nije perfektna dok nije ciena odredjena, a po analogiji §-a 936. o. g. z, obvezuje stranke kupovni ugovor samo onda, ako je ustanovljeno vrieme kada se pogodba sklopiti ima.

Kupovne pogodbe, koje se sklope o predmetih, o kojih nije kod utanačenja pogodbe poznato množtvo istih ili vaga njihova, već koje se mora istom naknadno ustanoviti i na temelju ovog naknadnog ustanovljenja množtva ili vage proračunati kupovna ciena, jesu valjane; jer je dovoljno da se kupac očituje pripravnim odmah tako ustanovljenu kupovninu platiti. Ovo će biti slučaj kod kupovanja voza žita, živine, koju valja istom klati itd.[2]

Isto tako, tko kupi robu bez da ugovori cienu, dužan je u pomanjkanju inog dokaza o vriednosti stvari platiti onu cienu, koju prodavaoc hoće da dokaže prisegom od ucjene.[3] Ako se u ovom slučaju ne može strogo uzeti da je sklopljena kupoprodajna pogodba, jer nije ciena ustanovljena, to ipak je dužan onaj, tko je primio odaslanu mu robu, platiti za nju vriednost njezinu već po konačnoj ustanovi §-a 878. i po propisu §-a 1431. odnosno i po obćenitom načelu §-a 1447. o. g. z.[4]

Po §-u 1058. o. g. z. može se nadalje kao kupovna ciena stvari kakove odrediti i vriednost, koja je bila ugovorena u kakovom prijašnjem otudjenju te iste stvari, ili pako uzeti za temelj kupovne ciene običajnu tržištnu cienu. Ako je stavljena za temelj kupovne ciene takova tržištna ciena, tad se uzima srednja tržištna ciena mjesta i vremena gdje i kada se pogodba izvršiti ima, a ne mjesta i vremena kada je pogodba sklopljena.

Ako je zajamska ili burzovna ciena ugovorena kao ciena kupovna, imade se u pomanjkanju ine ustanove razumievati srednja ciena, bilježena u mjestu i u vremenu izvršenja. U pomanjkanju notiranja cienâ služi mjerilom srednja ciena, bilježena na tržištu, najbližjem mjestu izvršenja. Nije uz to izključeno, da stranka interesovana može kupov-

[1] Vidi o tom Kirchstettera, opazku 6., str. 537., Winiwartera IV., str. 265. i Stubenraucha II., str. 388.

[2] Rješ. vrh suda u Beču od 26. ožujka 1861., br. 1755. G. U. 2143.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. svibnja 1866.. br. 3958. G. H., br. 61. i G. U. 2476.

[4] Vidi o tom i Stubenraucha II., str. 388., opazka 5.

Digitized by Google

nimi ugovori, sklopljenimi na dotičnom tržištu u čas izvršenja dokazati različitu od notirane srednju cienu; vrhu čega odlučuje u svakom pojedinom slučaju polag vlastitog razbora sud. (§. 339. trg. zak.)

Ugovorenje „primjerene cene" kod kupnje vriedi kao složenje na redovitu tržnu cienu. U slučaju ukraćena primitka imade s toga prodavatelj dokazati, da fakturirana ciena odgovara tržnoj cieni.

c) Napokon ne smije biti kupovna ciena protuzakonita.

Protuzakonitom smatra se ciena, ako se ugovori za robu, koja ima kakovu taksu, veća ciena nego li je ona taksom ustanovljena. Povriedjen u tome kupac pako ne ima se obratiti na sudove, već iskati u političke oblasti, koje samo ustanovljuju takse na stanovitu vrsti robe (kao na kruh, ljekarničku roku, stvari državnog monopola, soli i duhana), da mu se naknadi šteta, ma da je ciena i najmanje povriedjena.

§. 1060. Izuzamši ovaj slučaj, mogu kupac i prodavalac ustati proti kupovanju i prodaji samo ako su oštećeni preko polovine (§§. 934. i 935.). Ovoj žalbi ima mjesta i onda, ako kupovnu cienu valja da odredi treća kakova osoba.

Kupovno prodajna pogodba ne može se napadati radi inog kojeg razloga osim radi onih navedenih u §§. 1054—1059. o. g. z., a i kao svaka ina dvostrano obvezna pogodba i radi prikrate preko polovice prave vriednosti (laesio enormis). Ustati pako proti kupovanju i prodaji mogu kupac i prodavaoc, ako su oštećeni preko polovine prave vriednosti činitbe po protučinitbi, i to i onda, ako kupovnu cienu valja da odredi treća kakova osoba.

O pravnom sredstvu proti prikrati preko polovice prave vriednosti govore §§. 934. 935 te nam treba ovdje samo na ove §§. i na tumačenje istih uputiti.

Kupoprodajne pogodbe o trgovačkih poslovih, koji se prosudjuju po trgovačkom zakonu ne mogu se napadati radi prikrate preko polovice (§. 280. trg. zak.)

Dužnost prodavaoca

§. 1061. Prodavalac valja da čuva brižljivo stvar do vremena kad se ona predati ima, i valja da ju preda kupcu polag istih onih propisa, koji su gori glede zamjene (§. 1047.) ustanovljeni.

i kupca.

§. 1062. Kupac nasuprot treba da primi stvar odmah ili u vrieme ugovoreno, i u isto doba treba da izplati cienu u gotovom novcu; inače prodavalac ima pravo nepredat mu stvar.

Propisi §-a 1047. o. g. z. za zamjenbene pogodbe vriede i za kupoprodajne pogodbe glede obvezah prodavaoca. Prodavaoc valja dakle da preda kupcu u slobodni posjed stvar prodanu kao što je ugovoreno, s njezinimi sastojanimi i sasvim onim što spada na stvari, u svoje vrieme, na nadležnom mjestu i u onom stanju, u kojem se je prodana stvar nalazila, kada se je sklopila pogodba. Ako dakle prodanu stvar odmah prigodom sklopljenja pogodbe ne preda kupcu, mora ju čuvati brižljivo do vremena, kada se ona predati ima.

U tom pogledu odredjuje trgovački zakon glede kupnje u trgovačkom poslovanju sljedeće:

Do obavljanja predaje dužan je prodavatelj, ako kupcu ne pada u grieh zadocnenje, čuvati stvar pomnjom uredna trgovca (§. 342 trg. zak.).

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. siečnja 1879. 65. G. Z.

Digitized by Google

Ako se imade kupcu dopremiti roba iz drugog kojega mjesta, a on nije učinio razpoložbe glede načina dopreme, smatra se prodavatelj ovlaštenim, da mjesto kupca pomnjom uredna trgovca učini razpoložbu, navlastito da opredieli osobu, koja će imati obaviti transport (§. 343. trg. zak.). Kada se imadu predati opredieljene stvari, koje su u čas sklopljenja ugovora sa znanjem ugovarajućih stranaka nalazile u inom mjestu, imade tad u tom mjestu slieditи predaja (§. 323 trg. zak.). U svakom drugom slučaju imade se, u pomanjkanju ine kakove uglave stranaka, predati prodana stvar, gdje se je u čas sklopljenja ugovora nalazila nastana trgovačka, ili u pomanjku te nastane, prebivalište obvezanika (§. 322. trg. zak.).

Dužnost je nasuprot kupca da primi stvar odmah ili u vrieme ugovoreno i u isto doba treba da plati i cienu u gotovom novcu. Prodaja predbrojna, po kojoj ima kupac kupovninu u naprvo platiti, t. j. prije nego primi kupljenu stvar, ili prodaja na vjeresiju, kada je dozvoljeno kupcu kasnije za neko opredieljeno vrieme kupovninu platiti, ne predmnieva se sama po sebi, jedna i druga prodaja mora biti medju strankama u tom smislu uglavljena. U dvojbi uzima se uviek, da je kupoprodajna pogodba sklopljena uz gotovu plaću (per contant).

I za kupca vriedi obćenita ustanova §-a 1052. o. g. z., po kojoj tko predaju hoće da ište, valja da je svoju obvezu izpunio ili treba da je gotov izpuniti ju. Može s toga kupac samo onda tražiti izpunjenje pogodbe od prodavaoca, odnosno iskati predaju kupljene stvari, ako je i sa svoje strane obvezu svoju izpunio, t. j. kupovninu izplatio ili ako se pripravnim očituje, da je gotov kupovninu položiti.

Ako kod prodaje jedna stranka želi siliti na predaju kupljenog predmeta, mora sudu biti dovoljna izjava tužeće stranke, da ona želi izpuniti svoju obvezu, i ne pripada mu pravo razsudjivati, ima li ona i nuždna sredstva za platež, da podmiri kupovninu, ili je li si barem može ta sredstva pribaviti bilo kojim poštenim načinom, a još manje smije sudac tražiti, da tužitelj svoju pripravnost djelotvorno zasvjedoči deponiranjem ili inim osjeguranjem kupovnine, jer to nije odredjeno u zakonu.[1]

Ako je prodavaoc preuzeo neke obveze, ne može on zahtievati od kupca da kupovninu plati dok nije on te obveze izpunio, ako i nije izrično ugovoreno, da platež kupovnine zavisi o izpunjenju preuzetih po prodavaocu osobitih u ugovoru naznačenih obveza. Ako je dakle po ugovoru preuzeo prodavaoc obvezu, da će izhoditi kupcu bezteretni gruntovni prenos kupljenih nekretnina, odnosno izposlovati brisanje uknjiženih tereta, a da nije podjedno opredieljeno uz koji rok, da mora to učiniti, s druge strane se je pako kupac obvezao na platež zaostale kupovnine u stanovitom roku, a da nije izrično kazano, ako do ovog roka prodavaoc gornjoj svojoj preuzetoj obvezi udovolji, — neće biti ipak dužan kupac platiti zaostalu kupovninu, da je i medjutim platežni rok dospio, ako nije do toga roka prodavaoc izposlovao kupcu bezteretni gruntovni prenos kupljenih nekretnina. Ne odgovara bo sućnosti dvostrano obveznoj pogodbi, da jedan kontrahent, ne dobiv imovnisku vriednost, koju po pogodbi dobiti mora, sa svoje strane obvezan bude dati ekvivalent drugomu kontrahentu.[2]

§. 1063. Ako je prodavalac predao kupcu stvar, a nije primio kupovne ciene; stvar je prodana na vjeru, i vlastnost njezina prelazi odmah na kupca.

U ovom §-u govori se o prodaji na vjeru napose. Prodaja i kupnja na vjeru može biti sklopljena izrično a i samo muće. Muće sklopljena je kupnja na vjeru, ako prodavaoc preda kupcu kupljenu stvar, a da ne traži odmah kupovninu, koju bi mu morao kupac odmah kod predaje platiti, i što je prodavaoc i vlastan tražiti.

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. lipnja 1857. br. 4196. Peitler str. 1031. G. U. 380.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. siečnja 1889. br. 402. Gellerov Centralblatt VII. br. 133.

Digitized by Google

Upravo pako zato, što je to prodavaoc vlastan učiniti odmah kod predaje stvari, uzima se da muče pristaje, da kupac kasnije plati kupovninu, odnosno, da muče pristaje na kupuju na vjeru. Ovo se pako ne može uzeti, kada trgovac komu pošalje robu samo na ogled (na razvid ili na probu), n. pr. kada knjižar pošalje knjige uz račun na ogled, jer ovdje ne izrazuje trgovac volju svoju da sklopi kupoprodaju na vjeru.[1]

Kada je stvar prodana na vjeru, vlastnost prelazi odmah na kupca te prodavaoc ima samo proti kupcu osobno pravo tražiti izplatu kupovnine. Ako bi dakle kupac pao pod stečaj, ne bi mogao prodavaoc tražiti svoju, prezaduženiku prodanu stvar, od stečajnine natrag, što još nije dobio za nju kupovninu, već mu pripada jedino pravo svoju tražbinu kupovninsku prijaviti proti stečajnini, koja će se, kao svaka druga tražbina, ako nije stekao za nju pravo zaloga, uvrstiti u III. razred osobnih vjerovnika odnosne stečajnine.

Ostaje pako prodavaocu prosto pridržati si pravo vlastnosti na prodanu na vjeru stvar tako dugo, dok nije kupovninskom svojom tražbinom podpunoma namiren (pactum reservati dominii). Prodavac može dakle u ovakovu slučaju na vjeru prodanu stvar kao svoje vlastničtvo izlučiti iz ovrhe (ekcindirati), ako je uzeta kod kupca pod ovrhu, ili ako je kupac pao pod stečaj, izlučiti ju iz stečajnine.[2]

Prema trećim osobam pako bit će kriepostan ovakov priuzdržaj samo pod ograničenji §-a 367. o. g. z.

Pogibelj i korist kupovnine.

§. 1064. Glede pogibelji i koristi kakove stvari, koja je prodana, ali još nije predana, služe isti propisi, koji su dani o pogodbi zamjene (§§. 1048—1051.).

Glede pogibelji i koristi kakove stvari, koja je prodana ali još nije predana, pozivlje se zakon na propise izdane za pogodbu zamjene u §§. 1048—1051. Pozvati je s toga i nama samo na tumačenje zakona kod ovih §-a.

Ako nije ugovoreno kada se ima platiti kupovnina, te ako ne predloži kupnja na vjeru, imadu se platiti od kupovnine 6% zatezni zakoniti kamati od dana predaje stvari kupcu od strane prodavaoca, jer se je toga dana u pomanjkanju ine uglave, i kupovnina platiti morala. Kad kupuje na vjeru, dužan je platiti kupac prodavaocu zakonite zatezne kamate od dana kada je imao platiti kupovninu, t. j. od dana, kojim je izminulo vrieme, do kojega mu je prodavaoc kupovninu kreditirao. Ako pako u tom pogledu nije bilo ništa utanačeno, ima kupac prodavaocu platiti 6% zatezne kamate od dana nakon učinjene opomene od strane prodavaoca.[3]

Osebnih ustanova glede pogibelji kakove stvari, koja je prodana, sadržane su za trgovačke poslove u trgovačkom zakonu. Ovaj ustanovljuje u §. 344. glede toga sljedeće: Od časa kada bude predana roba odpremniku ili vozaru ili inoj osobi za prevažanje opredieljenoj, imade pogibelj, koja postigne robu, nositi kupac. Ako medjutim kupac glede prevažanja dade poseban naputak, prodavatelj pak odstupi od toga naputka bez silnoga razloga, odgovoran je isti prodavatelj za štetu od tud nastalu.

Pogibelj, koja za prevažanja postigne robu, pada na teret prodavatelju, ako se mjesto, kamo se ima učiniti transport, imade glede njega smatrati kao mjesto izvršenja. Okolnost medjutim, da je prodavatelj na sebe primio nošenje izdataka i troškova, skopčanih transportom, ne može još sama po sebi služiti kao razlog, da se mjesto, kamo se ima učiniti transport, ima glede prodavatelja smatrati kao mjesto izvršenja.

---

[1] Nippel Erläuterungen VII. 183.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. travnja 1880. br. 3450. Jur. Bl. br. 21. od god. 1880. i G. U. br. 7917.

[3] Stubenrauch II. str. 393. točka 3.

Digitized by Google

Kupovanje stvari, kojoj se tko nada.

§. 1065. Ako se kupuju stvari, kojim se tko još nada, upotrebljivaju se naredbe sadržane u poglavju o pogodbah na sreću.

Tko obećava razmjernu cienu za kakovu ustanovljenu količinu budućeg dohodka (n. pr. za 10 mjerova žita buduće žetve), taj sklapa običajnu kupovnu pogodbu, te za takovu pogodbu vriede do sada navedeni propisi za kupoprodajnu pogodbu u obće. Tko pako za odredjenu cienu kupuje na poprieko buduće koristi kakove stvari (n. pr. sveukupno voće stanovitog vrta) ili pako nadu tih koristi, taj pravi pogodbu na sreću, jer se u ovom slučaju podlaže pogibelji, da nada njegova može sasvim uništena biti. O ovoj pogodbi pobližje kod tumačenja §. 1276. o. g. z.

Obćeni propisi.

§. 1066. Svi slučajevi, koji se dogadjaju u kupovnoj pogodbi, i koji u zakonu nisu izriekom prosudjeni, imaju se prosudjivati polag propisa sadržanih u poglavju o pogodbah u obće, i o pogodbi zamjene napose.

Premda se po sebi razumije, to ipak zakon, da ne bude ikakve dvojbe, izrično ističe u §-u 1066. o. g. z., da se propisi sadržani u poglavju o pogodbah u obće (u poglavju sedamnaestom) uporabiti imadu i na pogodbe kupovne, u koliko ne ima u poglavju dvadeset i četvrtom za pogodbe kupovne osebnih ustanova.

Valja pako ovdje istaći, da zakon uviek ima pred očima samo pogodbe kupovne, koje se prosudjuju po obćem gradj. zakoniku, a ne i one, koje se tiču trgovačkih posala.

Za ove postoje osebni propisi u trgovačkom zakonu, koji su stranom različiti od onih poglavja dvadeset četvrtog obć. gradj. zak.

Propisi ovi trgovačkog zakona su sliedeći:

Kupnja se smatra sklopljenom kada se stranke sporazumiju i glede predmeta prodaje i glede ciene. Ponude prodaje, koje se načinom, da se lahko može razabrati, učine naprama više osoba, naročito uz priobćenje cjenika, skladištnih popisa, ogledaka ili muštra, ili koje se učine bez izričnog naznačenja robe, ciene ili količine, ne smatraju se kao obvezne. (§. 336. trg.).

Ciena kupovna mora biti ustanovljena u gotovu novcu. Kada se uz novac ugovore ine kakove činitbe, ter vriednost ovih nadmašuje gotovi novac, ili je ovomu jednaka, ne smatra se posao kao kupnja. (§. 338. trg. zak.).

Ako je sajamska ili burzovna ciena ugovorena kao ciena kupovna, imade se u pomanjkanju ine ustanove razumievati srednja ciena, bilježena u mjestu, i u vrieme izvršenja. U pomanjkanju notiranja ciena služi mjerilom srednja ciena, bilježena na tržištu najbližjem mjestu izvršenja. Nije uz to izključeno, da stranka interesovana može kupovnimi ugovori, sklopljenimi na dotičnom tržištu u čas izvršenja, dokazati različitu od notirane srednju cienu; vrhu čega odlučuje u svakom pojedinom slučaju polag vlastitog razbora sud. (§. 339. trg. zak.).

U slučaju, gdje se kupovnina imade proračunati polag težine robe, imade se odbiti težina dare, u koliko nije učinjena ina uglava ili ne odredjuje inako trgovački običaj, vladajući u mjestu izvršenja. Koliko se može odbiti u ime težine dare, ili kupcu na korist računati prevage, ili koliko se može zahtjevati u ime sastavina, koje su pokvarene ili neporabljive postale: služi mjerilom ugovor, dotično trgovački običaj vladajući u mjestu izvršenja. (§. 340. trg. zak.).

Digitized by Google

Osobne ustanove sadržane su u trgovačkom zakoniku u pogledu prava i dužnosti prodavaoca i kupca, ako se ima kupcu dopremiti roba iz drugog kojeg mjesta, odnosno, ako se roba ne nalazi na istom mjestu gdje stanuje kupac. Ustanove ove su:

Kupac dužan je, u koliko je to po urednom tečaju posla moguće, bez odvlake pregledati iz inoga mjesta poslanu robu, čim ju primi, i ako ista roba ne odgovara ugovorenim ili zakonitim zahtjevom, obaviestiti odmah o tom prodavatelja. Propusti li kupac dati tu ubaviest, smatra se roba kao neprigovorena, predpostavljajuć, da se ne radi o manah, koje pri odmah učinjenom pregledanju ne bijaše uz uredni tečaj posla moguće razabrati. Ako se mane ove vrsti pokažu kašnje, imade se obaviest učiniti odmah iza opaženja, inače bo se roba u tom obziru smatra kao neprigovorena. Odredbe ove imadu uporabu i glede kupnja, učinjenih na razvid, probu ili polag muštre, u koliko poslana roba imade mana, koje ne bijaše moguće razabrati uz uredno pregledanje ili izvidjenje. (§. 346. trg. zak.).

Kupac ne može u slučaju da ima prigovora proti robi dopremljenoj iz inoga mjesta, povratiti ju naprosto, nego je dužan, stavivši robu prodavatelju na razpoložbu, imati predtečno skrb glede pohrane njezine. Mane prigodom primanja ili kasnije pronadjene vlastan je kupac konstatovati dati putem vještačkog pregleda. To konstatovanje može takodjer i prodavatelj zahtievati, kada mu kupac dade obaviest. da ima prigovora proti robi. Ako se roba može pokvariti, a odgodjenje je s pogibelji skopčano, vlastan je kupac prodati robu, ako ova ima burzovnu cienu, putem dobrovoljne prodaje, inače pako putem dražbe uz posredovanje osobe autentične. Obavieštenje prodavatelja imade se u slučaju ovom obaviti odmah iza prodaje. (§. 347. trg. zak.).

Ako roba nije primjerna zahtjevom ugovora ili zakona, vlastan je kupac odustati od posla ili zahtievati razmjerno obaljenje kupovne ciene. Uz to može u svakom slučaju zahtjevati takodjer i naknadu eventualne štete (§. 348. trg. zak.).

Kupac ne može se služiti prigovorom, da roba nije primjerna zahtjevom ugovora ili zakona, ako mane pronadje iza šest mjeseca, računajuć od preuzetbe, ili ako prodavatelju o manah ne dade obaviest za šest mjeseca računajuć od preuzetbe. (§. 349. t. z.).

U slučaju kada glede preuzetbe robe krivnja zadocnenja pada na kupca, vlastan je prodavatelj robu na pogibelj i troškove kupca položiti u pohranu u javno skladište, ili pri privatnoj osobi kojoj, ili prodati ju u smislu §. 347. ter ujedno zahtievati naknadu štete, zadocnenjem prouzročene.

O učinjenom položenju u pohranu ili prodaji imade se uz dužnost naknadjenja štete u protivnom slučaju, odmah dati obaviest kupcu. (§. 351. trg. zak.).

Ako s izplatom kupovnine nalazi kupac u zadocnenju, a roba još nije predana, može prodavatelj po volji ili zahtievati izpunjenje ugovora i naknadu štete iz zadocnenja proiztičuće, ili, držeć se ustanova, sadržanih u §-u 347 trg. zak., prodati robu na račun kupca i ujedno zahtievati naknadu štete, ili napokon naprosto odustati od ugovora, kao da nije bio sklopljen. (§. 352. trg. zak.).

Ako se predajom robe nalazi u zadocnenju prodavatelj može kupac po volji zahtievati ili izpunjenje ugovora i naknadu štete iz zadocnenja proiztičuće ili mjesto izpunjenja naknadu štete radi neizpunjenja, ili napokon naprosto odustati od ugovora, kao da nije bio sklopljen (§. 353. trg. zak.).

Ugovarajuća stranka, koja mjesto izpunitbe želi tražiti naknadnu štete ili odustati od ugovora dužna je o tom odmah dati obaviest drugoj stranki, i dozvoliti joj, ako to dopušta narav posla, primjeran rok za naknadno izpunjenje (§. 354. trg. zak.).

Ako se roba ima dobaviti u točno opredieljen dan ili rok. t. j. ako je rok fiksiran, ako se radi o fiksovnom poslu (Fixgeschäft) ne imadu uporabe odredbe §-a 354. trg. Kupac kao i prodavatelj može tad po volji poslužiti se pravom pripada-

Digitized by Google

jućim mu po §§. 352. i 353. trg. zak. Medjutim i u takovu slučaju dužan je ugovora držati se želeći odmah, kako mine uročeni dan ili vrieme, o tom dati obaviest drugoj stranki, u protivnom bo slučaju ne može on zahtievati kasnije izpunjenje (§. 355. t. z.) Glede pravah stranaka u ovom §-u ustanovljenih služe mjerilom po §-u 356. trg. zak. načela sliedeća:

1. Ako prodavatelj želi mjesto izvršenja prodati robu na račun kupca, nalazećega se u zadocnenju, dužan je, u koliko roba ima sajamsku ili burzovnu cienu, obaviti prodaju odmah iza izminuća uročenoga dana ili vremena; inače bo se prodaja ne smatra kao učinjena na račun kupca. Predtečna obaviest u zadocnenju nalazećeg se kupca nije, istina u takovu slučaju potrebita, ali se kupcu ima odmah dati obaviest o uspjehu prodaje.

2. Nasuprot, ako kupac proti prodavatelju, nalazećemu se u zadocnenju, zahtieva mjesto izpunjenja naknadu štete, sačinjava tada predmet te naknade pri robi, imajućoj cienu sajamsku ili burzovnu, razliku, koja se u mjestu i u čas izvršenja pokazuje medju cienom ugovorenom i cienom sajamskom, dotično burzovnom. Uz to ipak nije izključeno, da kupac može tražiti takodjer i naknadu dokazive veće štete.

U ovih slučajevih vlastna je svaka stranka po §-u 357. trg. zak. zadocnenje druge stranke na troškove njezine dokazati prosvjednom izpravom. Glede podignuća prosvjeda služe u slučaju takovu mjerilom odredbe mjenbenog zakona.

Ako u slučajevih §§. 352., 353. i 355 trg. zak. iz okolnosti, naročito iz naravi posla, iz namjere ugovarajućih stranaka ili iz svojstva predmeta ugovora proizlazi, da se izvršenje može razdieliti na obih stranah, može jedna od ugovarajućih stranaka odustati samo glede diela ugovora, koji druga stranka ugovarajuća nije još dovršila. (§. 358. trg. zak.) Kod dobave dakle, koja se imade efektuirati u partijah, smije kupac u slučaju zadocnenja sa strane prodavatelja, odustati od ugovora bez obzira na dijelomično dovršenja posla.

Po gradjanskom pravu ne ima glede kupoprodajnih pogodba, ako je kupac ili prodavaoc u zadocnenju svojom obvezom, nikakvih osebnih ustanova. U pogledu zadocnenja kupca sa primanjem robe i zadocnenje prodavaoca sa primanjem kupovne ciene ili predajom robe (mora accipiendi) vriede po obćem gradj. pravu. samo obćenite ustanove §§. 1419. i 1425. o. g. z.

Ako je kupac sa platežom kupovnine u zadocnenju (mora sólvendi) ima pravo prodavaoc po gradjanskom pravu samo na zatezne kamate (§§. 1333—1334. o. g. z.).

Posebne vrsti ili pobočni ugovori kupovne pogodbe.

§. 1067. Posebne vrsti ili pobočni ugovori kupovne pogodbe jesu: priuzdržanje nazad kupiti stvar, nju natrag prodati, nju prekupiti; prodaja na ogled (probu); prodaja pod priuzdržkom boljega kupca; i nalog prodaje.

Pobočni ugovori kupovne pogodbe, koji zakon dopušta su:

1. Priuzdržanje nazad kupiti stvar, t. j. pravo koje si priuzdržaje prodavaoc prama kupcu zahtievati, da mu ovaj prodanu stvar opet za ustanovljenu cienu propusti (pactum de retro vedendo).

2. Priuzdržanje natrag prodati stvar, t. j. pravo koje si priuzdržaje kupac prama prodavaocu, da mu ovaj opet stvar za stanovitu cienu natrag uzme (pactum de retroevendo).

3. Priuzdržaj prodanu stvar prekupiti, t. j. pravo, koje si priuzdržaje prodavaoc prama kupcu, da ga ovaj ima, ako bi htio stvar kupljenu opet dalje prodati odkupom ponuditi (ponuditi prodavaocu stvar, da li ju on hoće sam natrag uzeti uz stanovitu cienu) (jus protimiseos).

Digitized by Google

4. Prodaja na ogled ili na probu (emtio ad gustum) t. j. prodaja, sklopljena spriuzdržajem sa strane kupca, da će ili prodaja perfektnom postati, kada će nakon ogledanja i probe stvar kupljena njemu po volji biti, ili pako, da ima pravo od pogodbe odustati, ako nakon ogledanja ili probe stvar trebati nebi mogao, što ne odgovara njegovoj potrebi.

5. Prodaja pod priuzdržajem boljega kupca, t. j. ako je kupovanje ugovoreno pod tim priuzdržkom, da je slobodno prodavaocu, ako se za neko stanovito vrieme javi bolji kupac, ovomu dati prvenstvo (addictio in diem).

6. Nalog prodaje, t. j. ako tko predaje svoju pokretnu stvar drugomu, da ju proda za neku cienu pod uvjetom, da primalac valja da mu u odredjeni rok ili plati cienu ili povrati stvar, (contractus aestimatorius).

Prodaja priuzdržavanjem stvari nazad kupiti.

§. 1068. Pravo odkupiti stvar, koja je prodana, zove se pravo nazadne kupnje. Ako je to pravo ustupljeno prodavaocu u obće i bez bližjega označenja; tad jedna strana povraća kupljenu stvar u stanju nepogoršanom, a druga povraća položenu kupovnu cienu; koristi pak, što su obadvie strane imale medjutim iz novca i stvari, nadoknadjuju se zamjenito jedno s drugim.

§. 1069. Ako je kupac od svoje imovine popravio kupljenu stvar, ili ako je učinio troškova izvanrednih da se ona sačuva; pristoji mu naknada isto kao poštenomu posjedniku; ali on odgovara i za to, ako je on kriv te se je preinačila vriednost stvari, ili ako se stvar povratiti ne može.

§. 1070. Pravo, da se stvar nazad kupi, može se priuzdržati samo glede stvari nepokretnih, i pristoji prodavaocu samo dok je živ. Prodavalac ne može prenieti prava svojeg ni na nasljednike, ni na inog koga, al na štetu trećega može se on tim pravom služiti onda samo, ako je pravo to upisano u javne knjige.

Pravo stvar nazad kupiti, t. j. pravo prodavaoca, koje se on proti kupcu priuzdržaje, da može prodanu mu stvar opet natrag kupiti (pactum de retrovedendo), može si prodavaoc ugovoriti u samoj kupoprodajnoj pogodbi ili nakon sklopljene već kupoprodajne pogodbe u posebnoj pogodbi utanačenoj sa kupcem.[1] Pravo, da se stvar nazad kupi, može se priuzdržati samo glede stvarih nepokretnih i pristoji prodavaocu samo dok je živ. Ono je pravo strogo osobno, te ograničeno lih samo na osobu prodavaoca; ne može strogo prodavalac prenieti ovo pravo svoje ni na nasljednike ni na inog koga. Pravo ovo ne može se zato niti proti trećim osobam potjerati, osim da je upisano (zabilježeno) u gruntovne knjige, u kojem slučaju može se prodavaoc tim svojim pravom poslužiti proti svakom vlastniku odnosnih nekretnina.

Pravo nazadkupnje može se nadalje ugovoriti samo za prodavaoca, ali ne i u korist treće osobe, koja nije suvlastnica prodane nekretnine. Utanačenje protivno (naime u korist treće osobe) bilo bi bezkrepostno i bez obvezatne moći.[2] Napokon je utanačenje prava nazadkupnje samo onda pravo valjano, ako se pod tim ne krije drugi pravni

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. travnja 1875. br. 3709. G. U. 5961.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. veljače 1856. br. 9832. Ger. Ztg. br. 110. od god. 1859. i G. U. br. 988. zatim od 4. ožujka 1858. br. 9832. od god. 1856. Manzove zakonske sbirke Judikatenbuch br. 25.

Digitized by Google

posao, t. j. ako nije samo prividno ugovoreno, da se time krije drugi nedopušteni pravni posao n. pr. pogodba antihretička, u kojem slučaju ima se ovako utanačenje prosuditi po propisu §-a 916. o. g. z.

Kod utanačenja prava nazad kupnje za korist prodavaoca valja podjedno opredieliti stanoviti rok, uz koji će imati prodavaoc svoje pravo izvršivati; ili pako izvršivanje toga prava ovisnim učiniti od stanovitog dogodjaja. Može, ali ne mora se opredieliti podjedno i ciena uz koju će imati kupac prodavaocu prodanu nekretnost natrag ustupiti, i način kako to ima posljediti.

Kupac, koji je preuzeo po kupoprodajnoj pogodbi nekretnine sa pravom nazadkupnje u korist prodavaoca ne postaje time samo uživateljem, već pravim neograničenim vlastnikom istih. On dakle može unutar ovog ugovorenog priuzdržaja razpolagati sa nekretninami kupljenim po svojoj volji, obteretiti ih, prodati ih itd.[1]

Ako nekretnine prodaje, a da nije pravo nazadkupnje u korist prodavaoca gruntovno zabilježeno, gubi prodavaoc pravo ono proti trećemu poštenomu gruntovnom vlastniku, te može samo onda proti trećemu gruntovnom vlastniku ovo svoje pravo potjerati, ako dokazati može, da je ovaj znao za ovo ograničenje.[2]

Ako je kupac, dok je bio vlastnikom sa ograničenjem prava nazadkupnje kupljenih nekretnina, iste obteretio, mora prodavaoc nekretnine preuzeti s ovimi tereti; njemu ostaje samo prosto pravo odštete proti kupcu. U ostalom vriede za hipotekarne vjerovnike i u ovom slučaju propisi §§. 468. i 527. o. g. z.

Ako nije glede načina povratka prodane stvari ništa ugovoreno, mora se stvar po kupcu povratiti u onom stanju u kojem ju je primio. Ako je dakle kupac preduzeo na stvari poboljšica, da se još trajuće koristi umnože ili učinio troškova radi poljepšanja, a stvar je time po općenoj vriednosti doista pridobila, ili ako je učinio troškova izvanrednih, da se ona sačuva, morat će te troškove prodavalac njemu po analogiji §§. 331. i 332. o. g. z. nadomjestiti. Za nenadani slučaj ne jamči kupac osim da je ovaj prouzročen njegovom krivnjom.

Prodavaoc ima nasuprot kupcu, kada se posluži priuzdrženim si pravom nazadkupnje, povratiti svu primljenu kupovninu.

Koristi, koje je imao kupac za vrieme dok je imao stvar u svojoj vlasti, ne ima on nakuaditi prodavaocu, kada ovaj primi natrag na temelju prava nazadkupnje prodanu stvar, što je već naravna posljedica toga, što je kupac za vrieme. dok je stvar u svojoj vlasti imao, pravim njezinim vlastnikom bio. Ne ima pako ni prodavaoc kupcu, kada mu povrati kupovninu, kamate platiti, jer po §-u 1068. o. g. z. koristi, koje su obadvie strane imale medjutim (u vremenu od sklopljene kupoprodajne pogodbe pa do roka kada je udjelotvorio prodavaoc pristojeće mu pravo nazadkupnje), nadoknadjuju se zamjenito jedne s drugimi.

I za izvršivanje prava nazadkupnje vriede obćeniti propis §-a 1052, o. g. z., po kojem neće moći tražiti prodavaoc od kupca na temelju pristojećeg mu prava nazadkupnje, da mu kupac povrati stvar, a da prodavaoc mu nije povratio kupovninu, ili se posljedni ne očituje pripravnim, da je gotov ju povratiti.[3]

Kupovanje pod priuzdržkom stvar nazad prodati.

§. 1071. Istim ograničenjem podvrženo je pravo, koje je kupac sebi priuzdržao, da stvar prodavaocu opet natrag proda; i na

---

[1] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 4. travnja 1866. br. 2604. G. U. 2438.

[2] Vidi Scheidlein II. str. 217. i nasuprot mnienje Stubenraucha, koji drži, da može prodavaoc svoje pravo nazadkupuje samo onda proti trećim gruntovnim vlastnikom potjerati, ako je pravo ovo uknjiženo u gruntovnici.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. siečnja 1819. br. 9052. Peitler br. 875. str. 802

Digitized by Google

to pravo imaju se uporavljivat isti propisi kao i na nazadnu kupnju. Ali ako uvjet, stvar nazad prodati ili nazad kupiti, jest pritvoran, i baš upotriebljen u tu svrhu, da se prikrije kakovo pravo na zalog, ili kakova pogodba zajamska, tad stupa u kriepost propis §. 916.

Za kupovanje pod priuzdržkom stvar nazad prodati (pactum de retro emendo), t. j. za ugovoreno pravo kupca, po kojem je vlastan tražiti, da mu prodavaoc stvar za stanovitu cienu za njeko opredieljeno vrieme opet natrag uzme (natrag kupi), vriede oni isti propisi kao i što za kupovanje pod priuzdržkom nazad kupiti, navedeni u §§-ih 1068—1070. o. g. z.

Dakle i pravo ovo valja samo glede nekretne stvari, a ne može se nikada na pokretnu stvar protegnuti, ma da su stranke to pravo i izrično ugovorile glede stvari pokretne.

Razlika glede prava i obveza ovlaštenika kod nazadkupnje i nazadprodaje postoji jedino u tom, što je kod nazadkupnje prodavaoc samo ovlašten, a ne pridržan, tražiti natrag prodanu stvar, a kupac mu ju mora predati, dočim je kod nazadprodaje obvezan prodavaoc prodanu stvar natrag primiti, dočim nasuprot kupac mu ju ne mora natrag prodati, ako neće.

Kao što kod prava nazadkupnje tako i kod prava nazadprodaje stupa u kriepost propis §-a 916 o. g. z., ako je pravo ovo samo prividno ugovoreno, ili upravo upotrebljen, da se prikrije kakovo pravo na zalog ili kak va pogodba zajamska.

Prodaja priuzdržanim pravom prekupa.

§. 1072. Tko stvar prodaje pod tim uvjetom, da kupac, ako bi ju htio opet prodati, njega odkupom ima ponuditi; takov ima pravo prekupa.

§. 1073. Redovito pravo prekupa jest pravo osobno. Glede dobara nepokretnih može se pravo to pretvoriti u pravo stvarno, ako se upiše u javne knjige.

§. 1074. Pravo prekupa nemože se takodjer ustupiti trećemu komu, nit se može prenieti na nasljednike povlaštenika.

Pravo prekupa (jus protimiseos) definira §. 1072. o. g. z. posve jasno, ono se razlikuje od prava nazadkupnje u tom, da se ne može ovršiti po prodavcu kada mu je volja, već samo onda, ako kupac stvar prodati želi, a od prava nazadprodaje razlikuje se u tom, da je prodavaoc samo ovlašten ali ne obvezan stvar natrag primiti. Konačno se razlikuje od obih ovih prava (nazadkupnje i nazadprodaje) time, da može imati za predmet ne samo nekretnu, već i pokretnu stvar.

Pravo prekupa je takodjer strogo osobno pravo, koje se ne može ustupiti trećemu komu, niti se ne može prenieti na nasljednike. Ali u zakonu nije nigdje prepoviedano, da se ne može pravo prekupa ugovoriti u korist trećih (od prodavaoca različitih) osoba, jer § 1074 o. g. z. zabranjuje samo ustup prava prekupa sa strane onoga, komu ono pripada, trećemu.[1]

Premda spada pvavo prekupa medju pobočne ugovore kupoprodajnih pogodba, to ne ima ipak dvojbe, da se može ovaj uvjet (pravo prekupa) dodati i drugom pravnom poslu (n. pr. darovnoj pogodbi) pače i samostalno ugovoriti.[2]

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. listopada 1881. Centralbl. br. 278., vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 1. kolovoza 1861. br. 4906. G. U. 1366.

[2] Stubenrauch II. str. 400. Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 11. studena 1879. br. 10349. G. Z. br. 24. od god. 1880.

Digitized by Google

Pravo prekupa obvezuje vlastnika koje stvari: istu (stvar), ako ju želi prodati, prije ponuditi onomu za odkup, koji ima pravo prekupa (§. 1072. o. g. z.), dočim se po sebi tek osobno pravo prekupa (§. 1071. o. g. z.) u pogledu nepokretne stvari kroz uknjižbu u javnu knjigu pretvara u stvarno pravo i kao takovo se može proti svakomu trećemu posjedniku uzdržati u krieposti (§§. 1079. i 443. o. g. z.). Ono se prema tomu bez dvojbe kao ograničenje vlastnikova prava razpolaganja u tom smieru očituje, da ovaj dotičnu nepokretnu stvar ne može po svojoj volji prodati trećemu, nego tek onda, ako se onaj, koji je ovlašten na prekup, ne okoristi ponudom odkupa ili ako je pravo prekupa utrnulo po izminuću za odkup zakonito ustanovljenoga roka (§. 1075. o. g. z.). Ima zato gruntovni sudac, dozvoljujući gruntovni prenos vlastničtva za ono zemljište ili dio zemljišta, koji je obterećen pravom prekupa, osvrtati se ureda radi na gruntovnički uknjiženo pravo prekupa i mora uzkratiti prenosnu dozvolu, ako ne predleži dokaz o privoli onoga, koji je ovlašten na prekup i učinjene mu ponude odkupa.[1]

§. 1075. Povlaštenik valja pokretne stvari doista da odkupi za dvadeset i četiri sata; a nepokretne za trideset dana odkad su mu bile ponudjene, Pošto prodje ovo vrieme, prestaje pravo prekupa.

Sa pravom prekupa spojena je obveza za kupca (posjednika stvari), da mora, ako želi kupljenu i u njegovom posjedu nalazeću se stvar dalje prodati, prodavavcu (odnosno ovlašteniku, jer ovaj prama gore, kod tumačenja §-a 1073. rečenom, ne mora uviek da bude prodavaoc) i prije ponuditi, da li ju on hoće prekupiti (natrag kupiti) te njemu podjedno priobćiti uvjete pod kojimi bi htio istu stvar treći kupiti. Zakon ne propisuje osobitu formu, u kojom se ima ta ponuda učiniti. On može dakle tu ponudu učiniti pismeno ili ustmeno, sudbeno ili izvansudbeno.

Ako je ovlaštenik odsutan te se ne može odmah saznati za njegovo prebivalište, tad je obvezanik ovlašten tražiti sudbeno, da se postavi odnosnomu odsutnomu ovlašteniku skrbnik na čin te moliti da se dotična obavjest (ponuda) dostavi skrbniku. Izrok se ne mora u ovom slučaju radi kratkoće roka, u kojem valja ovlaštenik da stvari odkupi, izdati.[2] Na ovu ponudu, valja da ovlaštenik doista stvar dotičnu odkupi i to, ako je pokretna, za dvadeset i četiri sata, a ako je nepokretna za trideset dana, odkad mu je ponuda učinjena. Pošto prodje ovo vrieme, prestaje pravo prekupa.

Rokovi sada navedeni imadu se po anologiji §§. 1334 i 903, o. g. z. ovako računati, da se u rok od 30 dana ne broji dan ponude a u rok od 24 sata ne broji prva ura, kada je ponuda učinjena.[3]

Što ima ovlaštenik učiniti, kada hoće da vrši pristojeće mu pravo prekupa, propisuje §. 1077. o. g. z., a koja odgovornost pada na obvezanika (posjednika stvari. kupca), ako nije ponudio odkupom ovlaštenika, ustanovljuje §. 1079. o. g. z.

§. 1076. Kada se prodaju na javnoj dražbi stvari otegoćene pravom prekupa, rečeno pravo ima samo tu kriepost da povlaštenik upisan u javne knjige, valja da se na dražbu osobito pozove.

U gruntovnici unešeno pravo prekupa ima u slučaju sudbene dražbe samo tu krepost, da ovlaštenik, u korist kojega je u gruntovnici pravo prekupa unešeno, valja da se na dražbu osobito pozove, t. j. da mu se dostavi jedan primjerak dražbu dozvoljujuće odluke u vlastite ruke.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. listopada 1870. br. 9320. Judikatenbuch br. 68.

[2] Winiwarter IV. str. 278. i Nippel Erläter. VII. str. 209. Ellinger tumačenje §-a 1076.

[3] Ellinger tumačenje §. 1075. vidi i Winiwartera IV. str. 278.

Digitized by Google

Preporno je medju komentatori, da li se odredba §-a 1076. o. g. z., odnosi samo na prisilne (ovršne) sudbene dražbe ili pako i na dobrovoljne sudbene dražbe. Mi držimo da se proteže ovaj zakonski propis na sudbene dražbe bez razlike, bile one ovršnim putem dozvoljene, ili pako samo usljed molbe samog posjednika (vlastnika) nekretnine (tako zvane dobrovoljne dražbe), jer zakon ne razlikuje izmedju jedne i druge dražbe, te jer se obzirom na ratio legis ne može ni ta razlika učiniti, pošto je upravo posljedica prava prekupa, da ovlaštenik toga prava dobije znanja o prodaji nekretnine na kojoj je njegovo pravo prekupa zabilježeno, da može pristojeće mu ovo pravo izvršivati.

§. 1077. Tko ima pravo odkupa, dužan je, ako nebi bilo inoga ugovora, platiti podpunu cienu, koju je treći tko obećao. Ako je treći taj, mimo običajne kupovne ciene, obećao inih pobočnih uvjeta, a te uvjete nebi mogao izpuniti onaj, koji ima pravo odkupa, i ako vriednost njihova ne bi se ni po procjeni mogla poravnati; tad se pravo prekupa izvršivati ne može.

Tko ima pravo prekupa, ne ima pravo natrag kuputi odnosno preuzeti stvar, koju je voljan treći kupiti, uz cienu onu, uz koju je sadašnji posjednik stvari istu sam kupio bio, već mora, ako ne ima druge koje uglave sa kupcem (sadašnjim posjednikom stvari), stvar odnosnu preuzeti uz onu istu cienu i pod istimi uvjeti, pod kojom cienom i pod kojimi uvjeti je voljan ju preuzeti treći kupac od sadašnjeg posjednika stvari. Tko bo ima pravo prekupa, ima samo preduost pred drugim kupcem na toliko, da mu mora sadašnji posjednik stvari ustupiti stvar, ako ju želi preuzeti, uz istu cienu i pod istimi uvjeti, pod kojimi hoće da ju preuzme drugi kupac, ali nije dužan sadašnji posjednik stvari ustupiti mu ju uz cienu manju ili pod uvjeti težjimi. Ovlašteni na pravo prekupa mora dakle u svakom slučaju, ako nije ino što ugovoreno, platiti podpunu cienu onu, koju nudja treći kupac, a i izpuniti i sve pobočne uvjete, koje hoće treći kupac preuzeti. Ako su ti uvjeti takovi, da ih ne može u naravi izpuniti, ali se mogu procieniti i ekvivalent u novcu ustanoviti, imat će na pravo prekupa ovlašteni platiti uz kupovnu cienu i ovaj u novcu proračunani ekvivalent. Ako su pako dotični pobočni uvjeti takovi, koji su strogo osobni tako, da ih može samo upitni treći kupac izpuniti a nitko drugi, (n. pr. ako je treći kupac glasoviti slikar, koji se obvezuje prama sadašnjem posjedniku stvari osim platiti stanovite kupovne cieue za prepuštenu mu stvar još sam naslikati sliku,) te se zato ne može za njih ustanoviti ekvivalent u novcu, tad je pravo prekupa za ovlaštenika utrnulo, te ga izvršivati ne može.

§. 1078. Pravo prekupa nepruža se na ine načine otudjivanja, već ako bi bio posebni kakav ugovor o tom.

Pravo prekupa, koje je ugovoreno za ovlaštenika (prodavaoca ili treću osobu) prigodom sklopljenja st novite kupoprodajne pogodbe. ne daje pravo ovlašteniku, da traži od posjednika stvari (kupca), da mu stvar nudja, da li ju neće preuzeti, u slučajevih, kada posjednik stvari ne želi stvar dalje prodati već inim načinom utudjiti (zamieniti darivati), jer, kako rieč „prekup“ sama već svjedoči, daje pravo prekupa ovlašteniku samo prednost kod otudjivanja putem kupoprodaje.

Posjednik stvari može s toga, unatoč ugovorena prava prekupa, stvar kupljenu zamieniti, darivati, u obće inim načinom (osim putem kupoprodaje) otudjiti, a da ovlašteni na pravo prekupa proti novom stečevniku iste stvari ne stiče pravo izvršivati prekupa. Pravo je to strogo osobno pravo, koje časom ovakovog otudjenja samo po sebi utrne osim, ako je pravo prekupa nekretne stvari uknjiženo u gruntovnici, u kojem slučaju mora novi stečevnik to pravo kao što i stvarna prava, preuzeti. te će onda ovlaštenik

Digitized by Google

prava prekupa, uknjiženi u gruntovnici, biti ovlašten ovo svoje pravo izvršivati i proti novom stečevniku, kada će on htjeti dotičnu putem zamjene, darivanja itd. stečenu stvar, opet dalje prodati trećemu. Neće pako ni onda, kada je pravo prekupa u gruntovnici uknjiženo, s istih gorenavedenih razloga, biti ovlašten tražiti od prijašnjeg posjednika stvari, s kojim je ugovoreno bilo pravo prekupa, da mu on prije nego što preda stvar novom stečevniku (s kojim ju je zamienio ili kojemu ju je darivao) stvar dotičnu nudi, da li ju on hoće preuzeti samo zato, jer je pravo prekupa u gruntovnici uknjiženo.

§. 1079. Ako posjednik nije ponudio odkupom povlaštenika; treba da mu odgovara za svukoliku štetu. Ako je pravo prekupa pravo stvarno, prodana stvar može se iskati nazad od trećega, i s ovim postupa se po njegovom poštenom ili nepoštenom posjedu.

Ovaj §. ustanovljuje, kakova je odgovornost posjednika stvari (kupca, koji je primio stvar s ugovorenim pravom prekupa), ako nije prije nego što je istu stvar dalje prodao, po obvezi svojoj, koja je posljedica prava prekupa, ponudio ju prije ovlašteniku prava prekupa, dali ju hoće prekupiti. Kaže §. ovaj, da mu za taj slučaj odgovara za svukoliku štetu. Pošto se u tom pogledu ništa pobližjega ne odredjuje, valja nakuadu štete ustanoviti po općenitih pravilih poglavja tridesetog obć. gradj. zak.

Treći, koji je kupio stvar od posjednika, nije odgovoran u pravilu ovlašteniku prava prekupa, te mu ne ima ni kupljenu stvar povratiti. Dužan mu ju je povratiti, ako to vlastnik zaište samo onda, ako se njemu dokazati može mala fides, ili pako kod nekretne stvari, ako je pravo prekupa u gruntovnici uknjiženo bilo. U ovom potonjem slučaju valja gledati, da li se u poštenom ili nepoštenom posjedu nalazi, pa će po tom u prvom slučaju odgovarati samo za ono, za što odgovarati mora u obće pošteni posjednik po §§-ih 331—333 o. g. z.; u potonjem slučaju pako obvezan će biti povratiti ne samo stvar, već i sve koristi, koje je faktično zadobio posjedom stvari, i one koje bi ovlaštenik bio zadobio, i naknaditi svukoliku štetu nastavšu iz posjeda njegova.

Ovlaštenik prava prekupa nije pako dužan prije nego što traži odštetu od obvezanika (bivšeg posjednika stvari, koji ju je prodao trećemu, unatoč ugovorenog prava prekupa, a da nije stvar nudio prije ovlašteniku, da ju odkupi, pokušati, da li ju neće njemu odstupiti sadašnji posjednik iste (dotični treći kupac) ili pako držati se ovoga da ga odšteti, ako za to gorenavedene predpostave za upitnog trećeg postoje, već može odmah od obvezanika, koji je bio dužan dotičnu stvar mu nuditi na odkup, tražiti odštetu.

§. 1080. Kad se kupuje stvar na ogled, ne prelazi ona u vlastnost kupca, dok se neplati ciena njezina. Kupac za vrieme ogleda smatra se kao posudovnik, a pošto je minulo ogledno vrieme kupovanje drži, se da je sklopljeno bezuvjetno, i kupac smatra se kao vlastnik stvari kupljene.

§. 1081. Ako je kupac platio cienu za stvar, koju je primio, vlastnost pristoji mu odmah; ali on može, prije nego mine ogledno vrieme, odustati od kupnje.

§. 1082. Ako vrieme ogledno nije bilo ustanovljeno po ugovoru, uzima se, da je vrieme to za pokretne stvari tri dana, a za stvari nepokretne godinu dana.

Digitized by Google

Pod kupnjom na razvid ili probu ne razumieva se utanačenje, sklopljeno izmedju kupca i prodavaoca, po kojem se kupac ovlaštuje, da može kupljenu robu razviditi i probati, da li ista odgovara za svrhu njemu potrebnu, ili da li je bez mane, jer se u slučaju ovakove uglave može pogodba kupoprodajna razriešiti samo onda, kada postoje temeljiti prigovori proti kakvoći i vrsti robe.

Kupnja na razvid ili probu postoji samo tada, kada je prodana kupcu po pogodbi roba, da ju razvidi ili proba prije nego se izjavi da kup prihvaća, te je po tom kupac, ako se tako s prodavateljem pogodi, i ovlašten robu ne prihvatiti, ako i imade ista sve vlastitosti, koje se od robe predmnievati mogu, ali mu, po priposlanoj mu muštri sudeći, ne konvenira za njegovu porabu.

Kupnja na razvid ili probu može se ugovoriti:

1. tako da se kupnja ne smatra sklopljenom, ako roba ne odgovara muštri ili probi, pa se preuzima roba, a da se ne plaća kupovnina po kupcu, dok se ne osvjedoči da preuzeta roba odgovara muštri (suspensivno uvjetovani kup na probu).

2. tako da se kupnja odmah perfektno sklopi, ali uz uvjet, da kupac može ukinuti pogodbu, (povratiti kupljenu stvar), ako mu stvar kupljena neće konvenjrati za njegovu porabu (resolutivno uvjetovani kup na probu).

U prvom slučaju, kod suspensivno uvjetovanog kupa na probu, ostaje vlastnikom prodane stvari prodavaoc dok se kupac ne očituje da preuzeta roba odgovara muštri. Kupac se za vrieme ogleda smatra samo posudovnikom. Pošto je pako minulo vrieme ogledno, kupovanje drži se, da je sklopljeno bezuvjetno, i kupac se tad smatra vlastnikom stvari kupljene, ako i roba ne odgovara muštri ili mu ne konvenira za njegovu porabu, jer je u tom pogledu imao dati niječno svoje očitovanje u otvorenom roku, t. j. prije nego je minulo vrieme ogledno.

U drugom slučaju, kod resolutivno uvjetovanog kupa na probu, postaje kupoprodajna pogodba odmah perfektnom, jer se kupovnina odmah plaća. Vlastnost stvari prelazi s toga i odmah na kupca i on ima nositi svu pogibelj. Pogodnost kod ove kupnje sastoji se za kupca samo u tom, da može za vrieme ogledno, t. j. prije izminuća toga vremena, pogodbu opet ukinuti te kupljenu jur stvar, ako ova mu ne konvenira za njegovu porabu opet prodavaocu povratiti, a ovaj biti će tad dužan njemu povratiti plaćenu kupovnu cienu. Pošto je kupnja na probu samo pogodnost za kupca, nije ovlašten prodavaoc odustati od pogodbe sa njegove strane niti za vrieme ogledno.

U jednom i drugom od gorenavedenih slučajeva kupnje na probu mogu stranke vrieme ogledno (vrieme za koje je dozvoljeno kupcu stvar ogledati i probati) ugovoriti po volji. Ako vrieme ogledno nije bilo ustanovljeno po ugovoru, uzima se, da je vrieme to za pokretne stvari tri dana, a za stvari pokretne godina dana.

Rokovi ti započimlju časom predaje; kod nekretnina po napose časom fizične predaje a ne od vremena unosa u gruntovnici.[1]

Ako su stranke ugovorile sklopiti kupnju na probu, ali nisu ustanovile, da li pod uvjetom suspenzivnim ili resolutivnim, nije po analogiji §. 1052. o. g. z. dužan prodavaoc stvar predati kupcu dok on ne plati kupovninu.

Različite naravi od kupnje na ogled je tako zvani razkup (Reukauf; pactum displicentiae) po kojem bud kupac bud prodavaoc se priuzdržaje za stanovito vrieme, ili ako nastupi stanoviti dogodjaj (n. pr. ako se ne plati kupovnina) od kupoprodaje opet odstupiti. Zakon ne spominje po napose ovaj ugovor, jer radja istim pravnim učinkom kao pogodba sklopljena s uvjetom razvežujućim, koja se pogodba prosuditi ima po §-u 897. o. g. z.

[1] Toga je mnienja Stubenrauch II. str. 407, s kojim se mi slažemo. Protivnog je mnienja Nippel u svojih Erläuterungen VII. str. 219.

Digitized by Google

Za trgovačke poslove vriede sliedeće ustanove trg. zakona.

Kada je roba predana kupcu na razvid ili probu, smatra se roba prihvaćenom, ako kupac za roka ugovorenoga ili običaju primjerenoga ili iza poziva prodavateljeva ne dade odmah izjave (§. 360. trg. zak.)[1]

Posebnog zakonom ustanovljenog roka kao u §-u 1082. o. g. z. ne ima u trgovačkom zakonu.

Ako roba nije predana kupcu, i on za roka ugovorenoga ili običaju primjerenoga ne izjavi prihvat svoj, smatra se kupnja kao ne sklopljena. U pomanjkanju roka ugovorena ili običaju primjerenoga može prodavatelj minuvši okolnostim primjeran rok pozvati kupca, da dade izjavu. Ako kupac na poziv taj ne dade odmah izjave, prestaje obveznost prodavatelja (§. 361. trg. zak.)

Trgovac, koji preuzme robu, koja mu je nenaručena poslana na izbor s molbom, da ono što mu nebi konveniralo prijavi, te na razpoložbu stavi, sklapa kupnju na razvid ili probu, te je obvezan, da robu, koja mu ne konvenira, u primjerenom roku na dispoziciju stavi. Mučeće pridržanje iste kroz dulje vremena vriedi kao odobrenje.[2]

Kupnja po muštri ili probi sklapa se istina bezuvjetno, ali ipak obvezom prodavatelja, da roba ima biti primjerena muštri ili probi. (§. 362. trg. zak.).

A o kupac nije kadar pokazati predanu mu muštru ili probu, predmnieva se, da roba odgovora muštri ili probi. (§. 365. trg. zak.).

Prodaja pod uvjetom boljeg kupca.

§. 1083. Ako je kupovanje ugovoreno pod tim priuzdržkom, da je slobodno prodavaocu, ako se za neko stanovito vrieme javi bolji kupac, ovomu dati prvenstvo, tad se valjanost posla, ako kupljena stvar nije bila predana, odgadja dotle, dok ne nastane uvjet.

§. 1084. Ako je predana kupljena stvar, tad je kupovna pogodba sklopljena; ali se opet ukida, kada ugovoreni uvjet nastane. Ako vrieme nije ustanovljeno izriekom, uzima se, da je ono vrieme, koje je u kupovanju na ogled ustanovljeno.

§. 1085. Prodavalac prosudjuje da li je bolji novi kupac. On može dati prvenstvo drugomu kupcu, baš da bi prvi i više hotio platiti. Kada se ukida pogodba, koristi od stvari i od novca nadoknadjuju se jedno s drugim. Glede popravljanja ili pogoršanja s kupcem postupa se isto kao s posjednikom poštenim.

Ako je prodaja ugovorena pod uvjetom boljeg kupca, slobodno je prodavaocu, ako se za stanovito vrieme javi bolji kupac, ovomu dati prvenstvo, t. j. oduzeti prodanu stvar kupcu te ju predati upitnom drugom boljem kupcu. Kupoprodaja pod uvjetom boljeg kupca može se ugovoriti (kao kupnja na ogled ili probu) ili tako, da se odmah stvar predaje kupcu, ili pako da se ona predati ima onda istom, ako unutar ustanovljenog vremena se ne javi bolji kupac. U prvom slučaju govori se o pogodbi kupoprodajnoj, sklopljenoj sa razvežujućim uvjetom, da se najavi bolji kupac; a u potonjem slučaju o pogodbi kupoprodajnog sklopljenog sa odgadjajućim uvjetom, da se najavi bolji kupac.

U dvojbi valja uzeti, da je pogodba kupoprodajna sklopljena pod razvežujućim uvjetom, da se najavi bolji kupac, obzirom na §§. 904. i 1052. o. g. z.

---

[1] Stubenrauch II. str. 407.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. travnja 1878. A. C. br. 365.

Digitized by Google

Ako je pogodba kupoprodajna sklopljena pod prenavedenim razvežujućim uvjetom, t. j., ako je prodana stvar odmah predana kupcu i po njemu položena kupovnina, postaje kupac odmah vlastnik kupljene stvari, ali njegovo vlastničtvo je opozivo, koje prestaje čim se bolji kupac najavi i bude po prodavaocu primljen.

Pravo ovo prodavaoca je skroz osobno pravo, koje se ne može na treće osobe prenieti, a proti trećim osobam izvršivati samo onda, ako je ono u gruntovnici ukujiženo.

Ako je pogodba kupoprodajna sklopljena pod odgadjajućim uvjetom, t. j. ako je predaja stvari odgodjena dok se za ustanovljeno vrieme ne javi bolji kupac, stiče kupac samo uvjetno osobno pravo proti prodavaocu zahtievati, ako se za ustanovljeno vrieme ne javi bolji kupac, da mu prodavaoc preda stvar, ali mora se istodobno pripravnim izjaviti, da će kupovninu položiti. Dok pako ne nastupi ugovoreno ili zakonom ustanovljeno vrieme, za koje valja pričekati, dok se ne najavi novi kupac, ne smije ni jedna ni druga strana jednostrano od ugovora odstupiti.

Ako nije ugovorom opredieljeno vrieme, dok valja čekati na boljega kupca, uzima se, da je ono vrieme, koje je za kupovanje na ogled ustanovljeno, naime za pokretne stvari tri dana, a za nepokretne godinu dana.

Koji je bolji kupac, prosudjuje sam prodavalac. On može dati prvenstvo drugomu kupcu, baš da bi i prvi više hotio platiti.[1]

Ako je u ugovorenom ili zakonom ustanovljenom vremenu doista učinjena ponuda, koju prodavaoc drži boljom, može on ovoj dati bez prigovora prednost, a prvi kupac mu mora kupljenu stvar ustupiti; on ne ima pravo stvar pridržati, ako i hoće ono isto dati što i novi kupac, pače ni onda ne, ako nudja više, a nato prodavaoc pristati neće.

Ako je prodavaoc primio novog kupca, razriešuje se pogodba sklopljena s prvim kupcem. Ovaj mora stvar kupljenu predati prodavaocu, a prodavaoc opet njemu povratiti kupovninu. Koristi od stvari i kupovnine pako nadoknadjuju se jedno s drugim, t. j. kupac ne ima prodavaocu izdati koristi (plodove) stvari crpljene za vrieme ono, dok je stvar imao u svojoj vlasti, a prodavaoc nasuprot mu mora od kupovnine za isto vrieme platiti kamate. Glede popravljanja ili pogoršanja stvari, dok ju je kupac držao, postupa se s kupcem isto kao i s poštenim posjednikom.

Nalog prodaje.

§. 1086. Ako tko predaje svoju pokretnu stvar drugomu da ju proda za neku cienu pod uvjetom, da primalac valja da mu u odredjeni rok ili plati cienu ili povrati stvar; predavalac nije vlastan iskati stvar natrag prije nego mine vrieme, a primalac dužan je, pošto je vrieme prošlo, platiti odredjenu kupovnu cienu.

---

[1] Preporno je medju komentatori, da li i kako se ima polučiti o tom dokaz, tko je bolji kupac. Ellinger kod tumačenja §. 1085. misli, da se o toj okolnosti mogu saslušati i vještaci, kao protudokaz proti tvrdnji prodavaoca, odnosno ovlaštenika. Stubenrauch tvrdi, da okolnost ovu ima dokazati prodavaoc u slučaju prigovora, odnosno poreke. po dokazalih propisanih u gradj. parb. post.; mato pako zatim (II. str. 408. točka 5.) opet ističe, da ostaje prepušteno razsudi prodavaoca, koje on uvjete kupčeve da smatra povoljnijimi. Mi držimo, da je obzirom na jasno slovo zakona, koji u §-u 1085. o. g. z. jednostavno veli: „Prodavalac prosudjuje, da li je bolji novi kupac" izključen svaki protudokaz, a da se ne može ni prodavaoc siliti, da pruži dokaza, da je novi kupac bolji, osim da je to izrično medju kontrahenti ugovoreno. On ima po zakonu pravo neograničenog izbora, te samo on je vlastan prosuditi, tko je bolji kupac, te ne ima ni razloge zato navesti. (Vidi o tom i mnienje c. kr. zakonotvornog dvorskog povjerenstva prigodom pretresivanja osnove obć. gradj. zakonika; zapisnik sjednicki od 1. srpnja 1805., Ofner II. str. 101. §. 212—214., koje se je povjerenstvo takodjer u ovom smislu izjavilo).

Digitized by Google

§. 1087. Dok traje vrieme ustanovljeno, stvar je onoga, koji ju je predao. Primalac odgovara mu za štetu za koju je on kriv, a kada povraća stvar, valja da mu se naknade samo oni troškovi, koji predavaocu donese korist.

§. 1088. Ako je stvar nepokretna, ili ako nije odredjena ciena ili rok plaćanja, primalac smatra se kao punovlastnik. U nikakvom slučaju ne može se stvar, koja je dana da se proda, iskati od trećega, koji ju je pribavio načinom poštenim od primaoca. (§. 367.).

Pobočni ugovor kupoprodajne pogodbe je napokon nalog prodaje (contractus aestimatorius); ovaj pobočni ugovor postoji, ako tko predaje svoju pokretnu stvar drugomu, da ju proda za neku cienu pod uvjetom, da primalac valja da mu u odredjeni rok ili plati cienu ili povrati stvar.

Pogodbom ovom dakle obvezuje se onaj, koji prima nalog prenavedeni, pokretnu stvar do ustanovljenog roka (do stanovitog dana) za stalno opredieljenu cienu ili prodati, ili pako ju povratiti, iza stanovljenog roka pako svakako kupovnu cienu položiti.

Nalog da drugi kupi za koga pokretnu stvar, a da mu se neopredieli podjedno stanoviti rok ili, ako se, istina, ovaj opredieljuje, ali ne ustanovi kupovna ciena, zatim nalog, da tko kupi nekretnu stvar, smatra se kao mandat, te onaj, koji podieljuje nalog, punovlastiteljem, a onaj, komu je nalog dan i koji ga prima, punomoćnikom.

Za takovu pogodbu vriede propisi izdani za pogodbe o opunovlaštenju te sadržani u poglavju dvadesetdrugom obć. gradj. zak.

Da bude pobočna pogodba nalog prodaje, potrebno je po gorerečenom troje: 1. da je stvar pokretna; 2. da je ustanovljena ciena za koju je ovlašten primalac naloga ju prodati; 3. da je opredieljeno vrieme (odredjen rok), uz koje, odnosno do kojega, ima prodaja posljediti. Ako jedna samo od ovih potrebština manjka, ne može se više govoriti o nalogu prodaje.

Po nalogu prodaje (contractus aestimatarius) po smislu §-a 1086. o. g. z. vezan je onaj, koji je nalog dao, na ovaj svoj nalog, te može samo onda zahtievati povratak opredieljene kupovne ciene, ako nije primalac nalog do ustanovljenog roka stvar povratio. Primalac naloga ima do ustanovljenog roka pravo izbora ili stvar samu povratiti ili opredieljenu cienu platiti. Nakon izminuća ustanovljenog roka pako ne pripada mu više to pravo izbora, on mora samo ustanovljenu cienu platiti, ali nije više ovlašten povratiti samu stvar. Do ustanovljenog roka, do kojega ima se stvar po primalcu naloga povratiti, ostaje predavatelj stvari (onaj koji je nalog dao), vlastnikom stvari. Primalac jamči samo za svoju krivnju (omnis culpa), t. j. za štetu, za koju je on kriv, a kada povraća stvar, valja da mu se naknade samo oni troškovi, koji prodavaocu donose korist. Kupovninu ima samo platiti u ugovorenom (ustanovljenom) iznosu; ako poluči više, ostaje višak njemu, ali ako dobije manje, mora on manjak iz svojega naknaditi.

Po izričnoj ustanovi §-a 1087. o. g. z., ne može se stvar, koja je dana da se proda, iskati od trećega, koji ju je nabavio načinom poštenim od primaoca (§. 367. o. g. z.) Nepoštenim posjednikom moći će upitni treći samo onda smatrati, ako si je pribavio dotičnu stvar od primaoca, znajući za nalog prodaje i pod uvjeti po kojih je znao ili znati morao, da se protive nalogu prodaje. Preporno je pitanje, da li zadobije primalac stvari nakon izminuća opredieljenoga roka, za koji valja stvar prodati, vlastničtvo na za prodaju preuzetu stvar i onda, ako nije položio kupovnu cienu. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji na to pitanje potvrdno odgovaraju, te držimo da ima predavalac stvari samo pravo utužiti platež kupovnine.[1]

[1] Toga je mnienja Stubenrarch (II. str. 410 točka 5.) i Zeiller (Coment III. str. 393.) a protivnog je mnienja Nippel (Erläuterungen VII, str. 226.)

Digitized by Google

§. 1089. I u sudnih prodajah imaju mjesta redovito propisi, koji su ustanovljeni o pogodbah, ili napose o pogodbi zamjene i o kupovnoj pogodbi, u koliko ovaj zakon ili sudovnik ne zadržava osobitih naredba.

Sudnih prodaja imamo u ovršnom i u izvanparbenom postupku. One se obavljaju javnom dražbom. Kod javnih dražba smatra se svaka ponuda pojedinog dražbovatelja pravim (perfektnim) utanačenjem ugovora, ali uviek samo pod priuzdržajem boljeg kupca, sve dok se ne dopita po sudu stvar, o kojoj se je dražba obavljala, najboljemu nudiocu, t. j. dok se dražba ne zaglavi. Iza toga nemože se dalnja ponuda više primiti.

Prije nego se dražba zaglavi, riešen je obveze kupca svaki dražbovatelj, čim je tko od njega veću ponudu učinio a on dalje više ne dražbuje, jer svakom većom ponudom nastupa razvežujući uvjet pod kojim je bila utanačena pogodba prijašnom manjom ponudom.

Kod svake dražbe smatra se prodavatelj ponudiocem (oferentom), a dražbovatelj koji se natječe, prihvatnikom ponude u iznosu, koji on nudja, ali pod gorenavedenim priuzdržajem odnosno uvjetom boljeg kupca.

Osobiti propisi za sudbene dražbe sadržani su u sudbenih postupnicih i to za ovršne dražbe u §§. 504 526. te u §. 539. gradj. parb. postup. i u ovršnoj noveli, zakonu od 17. prosinca 1876. br. 1, sbornika od god. 1877; a za dobrovoljne sudbene dražbe te dražbe u ostavinskih i sirotinskih predmetih u §§. 267—280. izvan parb. post. (cars. patentu od 9. kolovoza 1854 br. 208. d. z. l.)

Za obe dražbe (ovršne i dobrovoljne) navlastito glede načina obavljanja samog čina dražbe, sadržani su uz to posebni propisi u naredbi minist. pravosudja od 5. srpnja 1855 br. 9501. u kojoj je republiciran prodajni red od 15. srpnja 1786. br. 565. sbirke prav. zak.

Pravni učinci, koji su spojeni sa kupnjom stvari na ovršnoj dražbi u materialnom pravnom pogledu, sadržani su u §§. 367. 935, 1076, i 1121. o. g. z.

Sudbena prodaja ovršnim putem prodane nepokretne stvari razlikuje se u pogledu na njoj uknjiženih dugova bitno od druge prodaje odnosno kupnje. Kod kupoprodaje u obće ne stupa kupac u pravilu sa uknjiženimi vjerovnici u nikakav osobni dugovni odnošaj, dočim preuzima kod ovršne sudbene prodaje onaj, koji je najviše ponudio i time postao dostalcem dražbi izvržene nekretnine, osobnu obvezu, da će platiti kupovninu onim vjerovnikom, koje će sud na njega uputiti, odnosno glede kojih će dobiti sudbeni nalog, da iste iz kupovnine izplatiti ima. Dostalac na ovršnoj dražbi prodane nekretnine, postaje za cielu kupovninu i za pojedini dio njezin iz dražbenog zapisnika, odnosno dražbenim zapisnikom sklopljenog kupoprodajnog ugovora, i po sudbenoj diobi i doznaki kupovnine, pravi *osobni dužnik* hipotekarnih vjerovnika. On jamči zato hipotekarnim vjerovnikom ne samo hipotekom već osobno cielom svojom imovinom do iznosa kupovnine.[1]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. listopada 1878. br. 9147. G. U. 7165, od 1. listopada 1865. br. 7457. Pravnik str. 834. i od 14. lipnja 1859. br. 6020. G. U. 806.

Digitized by Google

Poglavje dvadeset i peto.

O pogodbah uporabe, nasljednog zakupa i nasljedne daće.

Pogodba uporabna.

§. 1090. Pogodba, kojom se daje komu poraba kakove stvari nepotrošne za neko vrieme i za odredjenu cienu, zove se u obće pogodba uporabna.

Pogodba uporabna (locatio conductio) predleži, kada tko (locator) daje komu (conductoru) porabu kakove nepotrošive stvari kao osobno pravo za neko ustanovljeno vrieme i za odredjenu cienu.

Po rimskom pravu razumievale su se pod izrazom „locatio conductio" pogodbe, kojim je bio sadržaj ustup uporabe ili uživanja stanovite stvari ili izvršivanje usluga od strane jednog kontrahenta i plaćanje stanovite opredieljene ciene kao protučinitba od strane drugog kontrahenta. Po predmetu pogodbe ovih vrsti razlikuje rimsko pravo: 1. locatio conductio rerum, ako je dana komu na porabu stvar ili pravo koje; 2. locatio conductio operarum, ako se je tko obvezao na obavljenje usluga, te ako su obaviti se imajuće usluge bile neposredno predmet pogodbe i 3. locatio conductio operis, ako je bilo predmetom pogodbe djelo obvezanika proizvedeno po njemu. Austrijsko gradjansko pravo razpravlja u poglavju dvadeset i petom samo o locatio conductio rerum, koje nazivlje uporabnom pogodbom, koja obuhvaća pojam najma i zakupa. Ujedno s ugovori najma i zakupa, razpravlja gradjanski zakon u ovom poglavju i o nasljednom zakupu; o nasljednoj daći i podnini, koji pravni poslovi ne spadaju strogo ni na obligatorno pravo već na pravo, na stvari; dočim o locatio conductio operarum i locatio operis razpravlja u posebnom, sliedećem poglavju dvadeset i šestom pod naslovom „o pogodbah vrhu usluga za plaću".

Po gorenavedenoj definiciji pogodbe uporabne bitna su obilježja njezina: 1. Nepotrošiva stvar, jer tko predaje komu potrošivu stvar za porabu uz stanovitu cienu čini zajamnu pogodbu. U ostalom može stvar u uporabu dana biti pokretna ili nepokretna, tjelesna ili netjelesna (n. pr. pravo lova) pojedina ili skup (ukupnost) stvari. 2. Opredieljena ciena; glede koje se imadu uporabiti propisi o kupovnini s tom razlikom da ciena kod uporabne pogodbe ne mora biti uviek gotov novac. Ovo nije nigdje u zakonu za pogodbu uporabnu propisano. Nu obstanak najamnog ugovora jest izrično uvjetovan i o cieni, koja se ima platiti za njegovu porabu, (§. 1094. o. g. z.) Okolnost, da se je tko uselio u stan i da još stanuje u njem, nije, ako su učestnici o cieni tek pripomenuli: „ta već ćemo se nagoditi," niti uz uporabu §-a 863. o. g. z. dovoljna.[1]

Po §-u 1092, o. g. z. plaća se najamnina i zakupnina, ako nije što drugo ugovoreno, isto kao kupovna ciena, dakle u gotovom novcu, ali stranke mogu ugovoriti i ini način plaćanja najamnine ili zakupnine odnosno uporabne ciene. Ne mienja se s toga narav i svojstvo uporabne pogodbe tim, što se najamnina, mjesto da se plaća najamniku

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. travnja 1875. br. 4186. G. Z. od god. 1876 br. 88.

Digitized by Google

u gotovu, odračunava u stanovitih njemu pripadajućih užitcih, pače i u slučaju onom, da je najamnik suvlastnik iznajmljena zemljišta, jer zakon izriekom predvidja slučaj, da vlastnik može upotrebljenje svoje vlastite stvari uzeti u porabu (§. 1093. o. g. z.).[1]

3. Vrieme trajanja uporabe mora biti ustanovljeno. Ovo se ne ima pako tako razumievati, da moraju kontrahenti uviek ugovorom opredieliti vrieme, kada se ima uporaba za uporaboprimca započeti i dotle ima trajati, već samo tako, da uporabodavcu nije slobodno u uporabu danu stvar natrag zatražiti kad mu je volja. Ovo proizlazi iz ustanove 1113. o. g. z., po kojem se smatra muče ugovorenim vrieme uporabe time. što je uporabnina odredjena, da se plaća u neko stalno vrieme, kao što kod tako zvanih soba na dan, na nedjelu, na mjesec, ili kod ugovaranja plateža najamnine u stanovitih obrocih za veće stanove. Navlastito pako razjasnuje to ustanova §-a 1116. o. g. z., koja odredjuje, da ako vrieme, dokle uporabna pogodba trajati ima, nije ustanovljeno niti izriekom, niti muče, niti osobitimi propisi, valja onaj, koji pogodbu hoće da ukine, da odkaže drugomu u uporabu držanu stvar u tamo ustanovljenom vremenu.

Zakon dakle pod „opredieljeno vrieme" razumieva, da se uporabna pogodba (najamna ili zakupna pogodba) ima sklopiti tako, da je ustanovljeno trajanje pogodbe ili izrično ugovorom ili muče time, što je opredieljeno vrieme kada se ima uporabnina (najamnina) plaćati, ili barem vidljiva iz ugovora namisao stranaka, kako dugo ima trajati uporabna pogodba, odnosno kako dugo može uporaboprimac u uporabu držati u tu svrhu predanu mu stvar (n. pr. ako se ugovori svrha, u koju se stvar po uporadavcu uporaboprimcu u uporabu daje. ili ako se vidi iz ugovora u koju je svrhu uporaboprimac uzeo stvar u uporabu).

Nebi bila zato valjana uporabna pogodba, ako se uporabodavac odriče svakog prava na odpovjed.[2]

Isto tako ne valja uporabna pogodba, u kojoj je ugovoreno, da može uporaboprimac tako dugo u uporabu primljeni predmet držati. dok plaća uredno uporabninu.[3] U biće bo up rabne pogodbe spada njezina razrješivost po izminuću ugovorenoga ili zakonitoga vremena.

Pogodba o najmu i zakupu.

§. 1091. Ako se stvar, koja je dana u uporabu, može upotriebiti a da se dalje neobradjiva, tad pogodba uporabna jest pogodba o najmu; ali ako se stvar uživati može samo marljivošću i trudom, zove se pogodba zakupna.

Gradjanski zakon poznaje dvovrstne uporabne pogodbe; pogodbu najamnu i pogodbu zakupnu.

Definicija jedne i druge sadržana je u §-u 1091. o. g. z. Po zakonskoj ovoj definiciji je pogodba uporabna: pogodba o najmu, ako se stvar, koja je dana u uporabu, može upotriebiti, a da se dalje ne obradjiva; dočim je pogodba zakupna, ako se stvar samo uživati može marljivošću i trudom.

Ova je pako zakonska definicija netočna, te ne odgovara posvema pravomu pojmu o zakupu i najmu. Tko bo drži u uporabu skladište (magazin) sušu, dućan itd., može stvar tu upotriebiti samo „marljivošću i trudom" (on mora u skladište i dućan robu natovarivati, stovarivati itd.), pa zato nije on ipak zakupnikom skladišta, suše, dućana itd. već samo najamnikom.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. kolovoza 1870. br. 8372. G. U. 3856. od 10 svibnja 1382. br. 4476. Przeglad sad br. 24.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. lipnja 1857. br. 5919. G. U. 386.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. siečnja 1860. br. 71. G. U. 1053.

Digitized by Google

Nasuprot može tko samo zato, da tjera blago svoje na pašu, u uporabu uzet pašnjak, kojeg upotrebljuje a da ga ne obdielava t. j. da ne ulaže, da ga može upo. upotrebiti, u njega nikakov trud ili marljivost, ali zato neće on ipak biti najamnikom već zakupnikom upitnog pašnjaka.

Zato može se u obće označiti bolje najamnom pogodbom ona, kod koje se uzima stvar u uporabu, samo da se sama stvar upotriebi, a zakupnom pogodbom ona, kojom uzima uporaboprimac u uporabu stvar, da uživa njezine koristi (dohodke),

Kod nekretninah u uporabu danih, valja, da se prosuditi može, da li je pogodba dotična pogodba o najmu ili o zakupu, gledati na vanjsku narav odnosne nekretnine. Razlikuju se najme u tom pogledu gradske i zemljištne (ladanjske) nekretnine (praedia urbana et praedia rustica.) K gradskim nekretninami spadaju sve sgrade u zemlju uzidane, priudarene, pribijene, u obće u zemlju pričvršćene (sabijene) kao: kuće, staje, suše, ne gledeć da li su prenosljive ili nisu (urbanum praedium non locus facit sed materia). K zemljištnimi (ladanjskimi) nepokretninami (praedia rustica) spadaju one nekretnine, koje se upotrebljuju da se iz njih izvade naravski plodovi, te su i u tu svrhu odredjeni, kao što su oranice, vinogradi itd. Prazna mjesta i prazna zemljišta, kao dvorišta, mjesta na obali, pašnjaci, spadaju, već po različnosti pravnih odnošenja, za koje je razlika medju praedium urbanum i rusticum od praktične važnosti, sad k gradskim, sad zemljištnim nekretninami. Stoje li gradske i ladanjske nekretnine u svezi, to su one ili praedium urbanum ili praedium rusticum prama tomu, što je glavna stvar, a što uzgredna. Tako je n. pr. kuća za stanovanje sa k njoj spadajućim vrtom, praedium urbanum, jer je kuća glavna stvar, nasuprot vrt sa vrtnjakom (vrtnom kolibom) praedium rusticum, jer je vrt glavna stvar.

Nekretnine spadajuće na praedia urbana daju se u najam, a nekretnine spadajuće na praedia rustica daju se u zakup.[2]

Ne odlučuje nadalje kod ustanovljenja, da li je pogodba uporabna pogodba najamna ili zakupna, toliko objekt sam kao poraba, koja se ima o njemu činiti. Tako n. pr. uzima se u najam vrt, ako se ovaj hoće samo upotriebiti za šetnju, dočim ga uzima vrtljar, koji hoće da ga obradjiva, te da pobere i uživa plodove, u zakup.[3]

Mlin se zato daje u zakup, a ne u najam, jer se uporaba ne proteže samo na kuću nego i na vodostroj, bez koga nebi mlin davao nikakove koristi, a takov se stroj ne može upotriebiti bez marljivosti i truda; korist crpljena iz njega predpostavlja dapače uredjeno tjeranje obrta.[4]

Nasuprot pogodba, kojom je uporaba prostorija za tjeranje krčmarenja ili gostione dana u porabu, nije zakup nego najam, jer gostioničarske prostorije mogu se upotriebiti, a da se nebi morao u njih tjerati gostioničarski obrt.[5]

Pogodba bo, kojom su nekomu ustupljene prostorije, prikladne jedino za tjeranje kakova obrta, ne ima se smatrati zakupnom nego najamnom pogodbom.[6]

Ako se pako komu u uporabu daje osim prostorija ponapose i obrt krčmarski kao posebno pravo, koje se može izvršivati samo marljivošću i trudom, tad je ova pogodba, pogodba o zakupu.[7]

---

[1] Vidi o tom Stubenraucha II str. 413.

[2] Vidi Ungera Sistem I. str. 383—387.

[3] Vidi slični slučaj i u rješitbi vrh. suda u Beču od 18. ožujka 1857. br. 1968. G. U. 316.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. svibnja 1868. Pravnik str. 673.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. veljače 1864. br. 1194. Pravnik str. 313.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. ožujka 1857. br. 1968. Peitler str. 899. G. U. 416., a i od 14. listopada 1890. br. 7667. G. U. 5502.

[7] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. lipnja 1875. br. 5266., Pravnik od god. 1876. str. 161.

Digitized by Google

Da li je koja pogodba zakupna ili najamna neodlučuje napis, što no su ga stranke stavile na pismeni sastavak iste, odnosno naziv pogodbe na njem nalazeći se, već samo sadržaj njezin. Po ovom valja samo prosuditi narav pogodbe. Ako su dakle stranke ugovorile, da ima livada, dana u uporabu, služiti kao zemljište na kojem ima uporabopriimac postaviti radionicu svoju, a ne rabiti ju u gospodarstvenu svrhu, tad je sklopljena pogodba o najmu, a ne o zakupu, ma da su stranke pismeni sastavak pogodbe i krstile zakupnim ugovorom.

Razlika izmedju najma i zakupa je po obć. austr. gradj. zakoniku od praktične vriednosti i to ponapose: a) u pogledu običajnih popravaka u uporabi držanog predmeta (§. 1099. o. g. z.); b) u pogledu nošenja tereta; u najmih bo svekolike terete i danke nosi najmodavac, u zakupih pako zakupnik samo terete koji nisu uknjiženi (hipotekarni dugovi) (§. 1099. o. g. z.); c) u pogledu zakonitog prava zaloga pripadajućeg najmoprimcu i zakupniku (§. 1101. o. g. z.); d) u pogledu uvjeta pod kojim se može najamniku i zakupniku odpustiti stranom uporabnina (najamnina ili zakupnina) (§. 1105. o. g. z.); e) u pogledu uvjeta pod pod kojim se može zakupniku odpustiti sasvim zakupnina (§. 1108. o. g. z.); f) u pogledu povratka najamnog i zakupnog predmeta pošto se svrši pogodba uporabna (1109. o. g. z.); g) u pogleda mučeće ponove najamne i zakupne pogodbe (§. 1115. o. g. z.); h) u pogledu roka odpovjedi, ako vrieme dokle uporabna pogodba (zakupna ili najamna pogodba) trajati ima (§. 1116. o. g. z.) nije ugovoreno.*

Potrebnosti (pogodbe o najmu i o zakupu).

§. 1092. Pogodbe o najmu i zakupu mogu se sklapati o istih stvarih i na isti način kao pogodba kupovna. Najamnina i zakupnina plaća se, ako nije što drugo ugovoreno, isto kao ciena kupovna.

§. 1093. Vlastnik može dati u uporabu kako svoje stvari pokretne i nepokretne, tako i svoja prava; ali se može i dogoditi, da vlastnik uzme u uporabu upotriebljenje svoje vlastite stvari, ako upotriebljenje to pristoji trećemu komu.

Naveli smo već kod tumačenja §. 1090. o. g. z. o kojih predmetih se može sklopiti uporabna pogodba i kako valja cienu ugovoriti i platiti. Iztakli smo navlastito već tamo, da se najamnina i zakupnina plaća, ako nije što drugo ugovoreno, isto kao ciena kupovna, t. j. u gotovom novcu, ali da upravo iz riečih zakona „ako što drugo nije ugovoreno" proizlazi, da se najamnina ili zakupnina u gotovom novcu platiti n e m o r a, već da se može ugovoriti platež i u inih podavanjih, u stanovitih užitcih itd.

Po propisih danih za kupoprodajne pogodbe valja i prosuditi pogodbu uporabnu, po kojoj se daje u najam ili zakup tudja stvar. Ako dakle najmodavac predaje komu u najam tudju stvar, uzima na sebe obvezu da će ju od vlastnika nabaviti i zatim ju predati najmoprimcu na porabu.

Razlika u pogledu predmeta pogodbe obstoji ipak izmedju kupoprodajne i uporabne pogodbe u tom, da se vlastita stvar kupiti ne može, dočim se ona može uzeti u najam ili zakup po naročitom propisu §-a 1093. o. g. z., koji veli, da se može dogoditi, da vlastnik uzme u uporabu upotrebljenje svoje vlastite stvari ako upotrebljenje to pristoji trećemu komu.

---

* O p a z k a. K tekstu §. 1091. ima se na koncu dodati još iz izvornog teksta izpuštena sljedeća stavka: A k o s e u g o v o r o m s t v a r i p r v e i d r u g e v r s t i z a j e d n o d a d u u z a k u p; t a d s e i m a u g o v o r p r o s u d j i v a t i p o s v o j s t v u g l a v n e s t v a r i.

Digitized by Google

Ovo može biti n. pr. slučaj onda, ako jedan suvlastnik uzme u najam ili zakup stvar od svoga drugoga suvlastnika koja im je zajednička.[1]

A može se dogoditi i to da vlastnik svoju vlastitu stvar koju je dao drugomu u najam i zakup, a ovaj dalje dao u podnajam ili podzakup, od podnajamnika ili podzakupnika opet sam u najam i zakup uzme na stanovito vrieme. Ili pako ako oporučitelj komu ostavlja stvar u vlastničtvo a drugomu na dosmrtno uživanje, može onaj, koji je vlastnikom iste, uzeti stvar od uživatelja u najam ili zakup.

Kao svaka dvostrana obvezna kogodba može se i pogodba najamna napadati radi prikraćenja preko polovice prave vriednosti, ako uporabnina (ciena uporabna) ne iznosi ni polovicu prave vriednosti u uporabu dane stvari, ili pako ako je uporabnina više nego dva puta veća od vriednosti u uporabu dane stvari. Kako se samo po sebi razumije vriede i za uporabne pogodbe u §-u 935. o. g. z. nabrojena ograničenja i iznimke.[2]

Kriepost pogodbe o najmu i zakupu.

§. 1094. Ako su se pogadjajuće strane složile vrhu sućanstva uporabe, to jest vrhu stvari i ciene; pogodba je sasvim sklopljena i upotriebljenje stvari smatra se da je kupljeno.

§. 1095. Ako je uporabna pogodba upisana u javne knjige; pravo uporaboprimca smatra se kao pravo stvarno, što i sliedeći posjednik valja da trpi za vrieme, koje još ostaje.

Već kod tumačenja §-a 1090. o. g. z. naveli smo, što su bitne potrebštine uporabne pogodbe.

Sućanstvo porabe čini stvar, koja se u uporabu daje, i ciena, koju ima uporaboprimac za njezinu uporabu platiti. Ustanova §-a 1094. ne nabraja kao na sućanstvo porabe spadajuće: ustanovljenje vremena, dok ima trajati pogodba uporabna, premda u §-u 1090. o. g. z. označuje pogodbom uporabnom pogodbu onu, kojom se daje komu poraba kakove stvari nepotrošne za neko vrieme i za odredjenu cienu. Ovo prividno protuslovje ustanove §-a 1094. sa onom §-a 1090. o. g. z. ima se tako razjasniti: Kako smo već razložili kod tumačenja §-a 1090. o. g. z. može se vrieme uporabno i muče ugovoriti, t. j. time, da se opredieli u kojih obrocih se ima ciena (uporabnina) plaćati, ako pako nije vrieme, dokle uporabna pogodba trajati ima, izriekom niti muče niti osobitimi propisi ustanovljeno, odredjuje §. 1116. o. g. z. odkazne rokove.

Ustanovljenje vremena dakle nije k sućnosti uporabne pogodbe potrebno, jer, kako smo već kod tumačenja §-a 1090. o, g. z. naveli, zakon hoće samo to reći, da uporabodavcu nije slobodno u uporabu danu stvar natrag zatražiti kada mu je volja.

Ako su se dakle pogadjajuće strane složile vrhu stvari, koja se ima u uporabu dati i uporabnine, koja se ima plaćati, pogodba je sasvim sklopljena, te ne treba zato nikakve pismene izprave. Ova je potrebna samo onda, ako su stranke izrično ugovorile, da će uporabnu pogodbu pismeno sklopiti (§. 884. o. g. z.).[3]

Stranke su se složile glede stvari, koja se ima u uporabu dati, ako su točno označile predmet, koji ima uporaboprimac dobiti u uporabu, a ne, ako su mu ostavili izbor. Kod uporabnih pogodbah je dakle izključena ustanova §. 907. o. g. z., koja u obće dopušta da bude u kakovoj pogodbi naročito priuzdržan izbor. Nije s toga još sklopljena najamna pogodba u smislu §-a 1094. o. g. z., ako stranka, koja je razgledala

[1] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 3. veljače 1861. br. 15302. G. U. 1271.

[2] Stubenrauch II. str. 416.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. siečnja 1876. br. 10490, Przeglad sad. str. 229.

Digitized by Google

više stanova u kući najmodavca te se s njim složila u pogledu cine pojedinog stana, očituje, da će svakako uzeti jedan od upitnih stanova uz cienu ustanovljenu, a ne označuje koji stan da će uzeti.[1]

Kako mora biti ciena ustanovljena razložili smo kod tumačenja §§. 1090. i 1092. o. g. z.

Pogodba uporabna je pogodba konsensualna.[2]

Već samim utanačenjem (zaključkom) iste, ako je udovoljeno propisu §-a 1094. o. g. z., postaje pogodba utuživa. Uporaboprimac bo dobije pravo tražiti od uporabodavca predaju u uporabu mu dane (obećane) stvari. Pravo ovo je pako samo osobno pravo na stvar (t. j. pravo relativno) koje nedjeluje proti svim i svakomu već samo proti osobi uporabodavca, koji je sklopio sa uporaboprimcem uporabni ugovor t. j., koji stoji s njim u neposrednom pravnom odnošaju (§. 307. o. g. z.). Zato može uporaboprimac gledom na propis §-a 548. o. g. z. svoje pravo izvesti jedino proti nasljednikom (baštinikom) uporabodavca ali ne proti inim njegovim sljednikom u pravu (kojim je uporabodavac otudjio uporabštinu).

Pravo ovo uporaboprimca ostaje osobno pravo na stvar i poslje predaje, (t. j. i nakon što mu je uporabodavac predao uporabštinu), jer on ne dobije vlastničtvo stvari u uporabu mu dane, pače niti posjed uporabštine same, jer on vrši posjed iste samo u ime uporabodavca. Zakupnim ugovorom stupa zakupoprimac samo u posjed koristi (plodova) u zakupu uzete nekretnine dočim se nekretnina samo nalazi u njegovom držanju (detenciji).[3]

Iznimno samo dobiva osobno to pravo uporaboprimca svojstvo absolutnosti ili, kako naš gradjanski zakon veli, prétvara se u pravo stvarno, naime, ako se uporabna pogodba upiše u javne (gruntovne) knjige, ili pravije, ako se na temelju uporabne pogodbe uknjiži pravo uporabno (pravo najma ili pravo zakupa) u gruntovne knjige. U tom slučaju valja da se svaki posjednik nekretnina, na kojih je ta uknjižba obavljena, drži odnosne uporabne (najamne ili zakupne) pogodbe, t. j. ne smije da uporaboprimcu odpovieda ranije najam ili zakup nego što je ugovorom ustanovljeno. Od toga pravila sadržana je jedina iznimka u §-u 1121. o. g. z. — ako se prodaje stvar putem sudne konačne dražbe (prisilne sudbene dražbe; ovršne dražbe): — u kojem slučaju ima uporaboprimac novomu kupcu i onda ustupiti uporabštinu, ako je pravo njegovo uknjiženo kao pravo stvarno. Nu i u tom slučaju ne može dostalac zahtievati odmah da se uporaboprimac deložira, jer se samo pravo uporaboprimca, ako je gruntovno uknjiženo, u slučaju ovršne prodaje uporabštine izjednačuje pravu uporaboprimca, kojega pravo nije uknjiženo. Mora se s toga u takovu slučaju uporabodavac držati zakonom ustanovljenih rokova odpovjedi.[4]

Valja ovdje iztaći, da uknjižba prava uporabe služi samo na sačuvanje prava uporabe primca; prava uporabodavca se time ni malo razširuju. Sljednik uporabodavca (novi gruntovni vlastnik) ne dobije tom uknjižbom već samo po sebi pravo tražiti od uporaboprimca da uporabštinu cielo ugovoreno vrieme u uporabi držati mora (t. j. pravo zabraniti mu, da mu prije ugovorenog roka najamninu ili zpkupninu ne odpovjeda). Ovo pravo mora si on naročito od uporaboprimca ustupiti dati.[5]

Napokon valja još opaziti, da se pravo uporabno može u gruntovnicu uknjižiti samo privolom uporabodavca, t. j. ako se sa njegove strane u pogodbi nalazi clausula

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. lipnja 1878. br. 13449. G. U. 7023.

[2] Vidi razpravu o konsensualnih pogodbah u uvodu k poglavju sedamnaestom o pogodbah u obće.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. siečnja 1976. br. 10490. Przeglad sad. str. 226.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. prosinca 1 79. br. 13138. G. Z. g. 1881. br. 104.

[5] Stubenrauch II. str. 417. točka 5.

Digitized by Google

intabulandi, ili ako on u tom pogledu izdaje naknadno očitovanje. Bez takove privole odnosno očitovanja ne može se ni predbilježba prava uporabnog dozvoliti;[1] jer uporaboprimac nije ovlašten samovlastno lih osobno obećanje predbilježbom u gruntovne knjige pretvoriti u pravo stvarno.

Prava zamjenita: 1. glede ustupljenja, sačuvanja i uživanja.

§. **1096.** **Najmodavci i zakupodavci dužni su predati uporabštinu o svojem trošku, držat ju u stanju upotriebljivom, i ne smetati uporaboprimce u ugovorenoj porabi ili uživanju. Običajne popravke sgrada gospodarstvenih valja zakupnik da učini o svojem trošku onda samo, ako se popravci ti mogu napraviti s gradjom toga dobra, i s radnjom, koju on po naravi istoga dobra ima pravo iskati; a ostale popravke treba da javi zakupodavcu, da se za njih postara.**

§. **1097.** **Ako je uporaboprimac učinio na uporabštinu takov potrebiti ili koristni trošak, što ga je uporabodavac imao učiniti; uporaboprimac smatra se kao poslovodja bez naloga (§. 1036.); ali valja da ište putem suda naknadu najdulje za šest mjeseci, pošto je povraćena uporabština; inače je tužba prestala.**

§. **1098.** **Najmitelji i zakupnici vlastni su upotrebljivati i uživati po pogodbi za vrieme odredjeno stvari dane u najam ili u zakup, ili dati ih takodjer u poduporabu, ako to biti može bez štete vlastnikove, ili ako u pogodbi nije izriekom zabranjeno.**

Dužnosti uporabodavca (zakupodavca ili najmodavca) su: On mora predati uporabštinu uporaboprimcu (najamniku ili zakupniku) u stanju ugovorenom; ili, u pomanjkanju posebne uglave u tom pogledu, u stanju uporabljivom, u ugovoreno vrieme, te ju njemu ostaviti cielo ugovoreno vrieme, a zato vrieme držati ju u stanju uporabljivom i ne smetati ga u ugovorenoj ili običnoj porabi ili uživanju. U slučaju smetanja pako pristoji uporaboprimcu pravo proti uporabodavcu i ustati tužbom radi smetanja posieda prava uporabnog.[2]

Obzirom na to, što §. 1096. o. g. z. odredjuje samo da običajne popravke sgrada gospodarstvenih valja da učini zakupnik o svom trošku onda samo, ako se popravci ti mogu napraviti s gradjom toga dobra i s radnjom, koju on po naravi istog dobra ima pravo iskati, sljedi, da sve ostale popravke valja da čini sam uporabodavac.

Uporabodavac mora dakle o svom trošku uporabštinu držati u upotrebljivom stanju te zato popraviti sve što se po običnom načinu porabe iztroši. Mora zato kod u najam dane stvari sve popravke o svom trošku učiniti, a kod zakupne pogodbe samo one ne, koji se mogu popraviti s gradjom zakupnog dobra i s radnjom, koju zakupnik po naravi istog dobra ima pravo iskati. U tu svrhu pako je dužan uporaboprimac sve potrebne popravke uporabodavcu prijaviti. On nije ovlašten ih o svom trošku izvesti dati, pa zatim od uporabodavca tražiti naknadu troška. Ako je to učinio smatra se on poslovodjom bez

[1] U tom pogledu ima u judikaturi protuslovnih rješitba. Dopušta predbilježbu prava uporabe i bez dozvole uporabodavca rješ. vrh. suda u Beču od 13. travnja 1860. br. 4087. G. U. 1116: nedopuštaju ju pako rješ. vrh. suda u Beču od 8. srpnja 1852. br. 6869. G. Z. od god. 1856. br. 110. i od 13. lipnja 1861. br. 4057. G. U. 1344.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. svibnja 1855. i 7. siečnja 1853. br. 12991. G. U. 956. Judikatenbuch 3.

Digitized by Google

naloga, te je tad ovlašten od uporabodavca tražiti samo naknadu onog troška, koji je bio za uporabštinu potrebit i koristan. Za trošak ovaj valja pako da uporaboprimac ište od uporabodavca putem suda (urednom tužbom) naknadu najdulje za šest mjeseci, pošto je povraćena uporabština; inače je tužba zastarjela.

Trošak što je učinio uporaboprimac bez privole uporabodavca lih samo na poljepšanje stvari ili pako za svoju udobnost, a da od tuda ne ima uporabodavac nikakove koristi, ne ima mu naknaditi uporabodavac, ali zato je ovlašten uporaboprimac sve što je učinio u tom pogledu odnieti sobom, kada uporabštinu natrag predaje uporabodavcu, (kada se izseli iz stana).

Koja ima prava uporabodavac, ako se uporaboprimac služi stvarju u uporabu primljenom vrlo štetno ili ne plaća uredno uporabninu, ustanovljuje §. 1118. o. g. z. te upućujemo u tom pogledu na tumačenje ovog §-a.

Prava i dužnosti uporaboprimca su:

Uporaboprimac vlastan je uživati i upotrebljivati u porabu primljenu stvar po pogodbi za vrieme odredjeno, a nakon izminuća vremena, mora stvar predati u istom onom stanju u kojem ju je primio; navlastito imadu se zakupljena zemljišta povratiti u običajnom obradjivanju, koje je prema vremenu od godine kada se je svršio zakup. Uporaboprimcu valja čuvati u uporabu primljenu stvar, da se ne pokvari i ne iztroši po zloporabi.

Zakupoprimac po na pose, kako smo već gore iztaknuli, dužan je običajne popravke sgrada gospodarstvenih da učini o svojem trošku, ako se popravci ti mogu napraviti s gradjom toga dobra (n. pr. upotrebiti za popravke sgrada drva upitnog dobra) i s radnjom, koju on po naravi istoga dobra ima pravo iskati. Pod radnjom razumieva zakon robotu, što su morali bivši podanici vlastelinu dati. Pošto je pako carskim patentom od 7. rujna 1848. podaničtvo ukinuto, jedva će biti sada slučajeva, u kojih će se moći uzeti, da je zakupnik imao pravo iskati radnju.

Po izričnom propisu §-a 1098. o. g. z. vlastni su nadalje najmitelji i zakupnici dati u uporabu primljenu stvar u poduporabu (podnajam ili podzakup), ako nije to uporabodavac u pogodbi izriekom zabranio, ili ako nebi to bilo štetno za vlastnika (uporabodavca) t. j. ako bi podnajamnik ili podzakupnik se bavio takovim poslom, da bi time trpila sama uporabština štetu ili ako ne bi ju upotriebio za obćenu svrhu, u koju služiti ima (n. pr. ako trgovac dućan, što ga je uzeo u najam, daje u podnajam kovaču da isti dućan upotriebi za svoju kovačnicu).

Koje pravo pripada uporab primcu, ako uporabodavac ne drži više uporabštinu u stanju da služiti može, ili ako se stvar, koja je uzeta u uporabu, radi njezinih nedostataka ne može uredno upotriebiti ustanovljuje §. 1118. o. g. z.

2. glede tereta.

§. 1099. U najmih svekolike terete i danke nosi najmodavac. U zakupih, ako je pogodba učinjena napoprieko, izuzamši uknjižene terete hipotekarne, sve ostale prima na se zakupnik; ako li je zakupna pogodba učinjena po ucjeni, zakupnik nosi samo one terete, koji su od dohodka odbijeni, ili one, koji se imaju plaćati samo od plodova, a ne od zemljišta samog.

Pod tereti razumievaju se: državni porezi i daće, odkupnine, obćinski nameti, kamati hipotekarnih dugova i tekuća plaćanja ostalih uknjižba, koji se obavljaju na teretovnici grunt. knjiga.

Terete ove imade kod najma beziznimno nositi uviek najmodavac. Kod zakupa valja razlikovati, da li je učinjena zakupna pogodba poprieko ili po ucjeni, (kada je u

Digitized by Google

ugovoru sve, što se zakupniku daje specificirano). U prvom slučaju prima zakupnik sve terete osim uknjiženih (hipotekarnih) tereta, od kojih ima zakupodavac i kamate plaćati. Ako je zakupna pogodba sklopljena po ucjeni, zakupnik nosi samo one terete, koji su od dohodaka odbijeni t. j. one, koji su navedeni u pogodbi; osim toga pako samo one, koji se imadu plaćati od plodova ali ne od zemljišta samoga.

Premda zakupnik ne nosi hipotekarne dugove, to je on ipak dužan dopustiti da se u korist hipotekarnih vjerovnika, koji imadu stvarno pravo na uporabštinu, ako to sud dozvoli i odredi, izvede sekvestracija samih nekretnina, koje on u zakupu drži. Od toga se može osloboditi jedino time, da plaća sam uknjiženi dug odnosnog hipotekarnog vjerovnika, ovrhovoditelja, te da traži zatim naknadu od samog zakupodavca.[1]

§. 1100. Izuzamši slučaj osobitog ugovora, najamnina ili zakupnina plaća se polugodišnje, ako je stvar dana u uporabu na jednu ili na više godina; ako li se stvar daje u uporabu na kraće vrieme, ima se najamnina (zakupnina) platiti, pošto mine vrieme uporabe.

Glavna je dužnost uporaboprimca da plaća uporabninu (najamninu ili zakupninu). Vrieme plateža ravna se po ugovornom utanačenju kontrahenta.

Ako nije nikakvo vrieme za to ugovoreno imao bi valjati općeniti propis, da onaj kontrahent, koji traži od drugog protučinitbu, dokazati mora da je i sa svoje strane izpunio ugovornu činitbu ili izjaviti se pripravnim ju izpuniti. Kod najamne pogodbe neda se praktično izvesti ovo pravilo, jer bi se inače morale cielo vrieme uporabno (najma, zakupa) razdieliti na pojedina sasvim malena razdoblja, (n. pr. na dneve), pa bi imao uporaboprimac za svako ovo razdoblje platiti uporabninu (najamninu ili zakupninu), a uporabodavac imao bi pravo za svako ovo razdoblje zahtjevati odmah uporabninu).[2]

Zato odredjuje zakon u §. 1100. iznimno od općenitog pravila glede izpunjenja pogodba, da se za slučaj, ako nije glede plateža najamnine ili zakupnine ništa ugovoreno, najamnina (zakupnina), ako stvar nije dana u uporabu bar na jednu godinu, platiti ima pošto mine vrieme uporabe; ako se pako stvar u uporabu daje na jednu godinu ili više godina, da se uporabnina platiti ima polugodišnje.

U pomanjkanju dakle izrične uglave ili muče utanačene pogodbe je uporabodavac obvezan dopustiti uporaboprimcu uporabu uporabštine (najamnog ili zakupnog predmeta) a da ne ima pravo odmah tražiti da uporaboprimac plati uporabninu (najamninu ili zakupninu). Ako je pako ugovoreno, da se najamnina naprvo platiti ima, nastupa općenito pravilo, po kojem kontrahent, koji prima pogodbenu činitbu, i protučinitbu odmah izpuniti ima.

Da u zakonu nije ustanovljeno, da se najamnina naprvo platiti mora, proizlazi jasno iz ustanove §-a 1103. o. g. z., koja samo dopušta, da uporabodavac ugovoriti može, da se uporabnina napried platiti ima.

Preporno je, da li je dužan uporaboprimac uporabninu naprvo (anticipando) platiti, ako u tom pogledu ne ima medju kontrahenti izrične uglave, ali ako je plaćanje najamnine u naprvo općenito po mjestnom običaju?

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže da u takovu slučaju valja se držati mjestnog običaja, ako je po ovom općenito uvedeno plaćanje najamnine ili zakupnine u

---

[1] Winiwarter IV. str. 302.

[2] Vidi Kirchstettera str. 552.

Digitized by Google

naprvo, po obćenitom pravilu: ea quae sunt moris et consuetudinis in bonae fidei judiciis debent venire.[1]

Na temelju prenavedenog može se dakle postaviti obćenito pravilo: Najamnina ili zakupnina plaća se u pomanjkanju posebne uglave posticipando, anticipando pako samo onda, ako je to po mjestnom običaju obćenito pravilo.

3. glede najamnine (zakupnine).

§. 1101. Da se osigura najamnina ili zakupnina, ima onaj, koji daje u najam stan, pravo zaloga na unešeno pokućtvo i na pokretne stvari, koje su vlastnost najmitelja ili podnajmitelja, ili koje im je treći tko povjerio (§. 367.). i koje se još nalaze u stanu kad je učinjena tužba. Podnajmitelj odgovara polag najamnine koju plaća, ali ne može se time braniti, da je glavnomu najmitelju unapried platio svoju najamninu. Onaj pako, koji daje zemljište pod zakup, ima pravo zaloga na živinu nalazeću se na zakupštini i na orudja gospodarstvena, i na plodove, koji se još nalaze na njoj.

Za osiguranje najamnine i ostalih iz najamne pogodbe proizlazećih tražbina imao je po rimskom pravu najmodavac (a i podnajmodavac) zakonsko založno pravo na živuće i neživuće predmete (invecta et illata) najmoprimca (ali ne treće osobe) unešene u stan u najam primljeni, koje založno pravo postalo je kriepostnim danom onim, kada su upitne stvari u stan unešene.[2] Isto pravo zaloga pristojalo je uporabodavcu i proti podnajamniku po iznosu najamnine, koju je ovaj podnajmodavcu imao platiti, te koju mu je dužan ostao. Zakupodavac imao je zakonsko založno pravo za dužnu zakupninu kao i za ugovorenu uporabu (po pogodbi ustanovljeno uživanje) zakupišta, na plodove, koje je pobrao zakupoprimac od u zakupu držane nekretnine. Pravo zaloga na blago, konje i gospodarstvene sprave imao je zakupodavac samo onda, ako su mu bile založene po osobitom (posebnom) utanačenju. Proti podzakupniku imao je zakupodavac pravo zaloga na pobrane plodove kao da nije predležao podzakup, t. j. bez obzira na to da je odnosno zemljište dano u podzakup.

Po anstr. pravu ima najmodavac i zakupodavac (a i podnajmodavac i podzakupodavac) za osiguranje najamnine ili zakupnine (ne pako i za osiguranje ostalih tražbina koje bi imao iz najamnog ili zakupnog odnošaja) pravo zaloga i to najmodavac na unešeno pokućtvo i na pokretne stvari, koje su vlastnost najmitelja ili podnajmitelja, ili koje mu je treći povjerio, i koje se još nalaze u stanu u najam danu kada je podignuta tužba; zakupodavac pako (pravo zaloga) na živinu, nalazeću se na zakupštini i na orudja gospodarstvena i na plodove, koji se još nalaze u njoj. Da bude posvema jasna ustanova §. 1101. o. g. z., koja je jedna od najvažnijih institucija kod uporabnih pogodba, razpravljati ćemo na pose: 1. o subjektu zakonitog založnog prava najmodavca i zakupodavca; 2. o objektu istog založnog prava; 3. o tražbini radi koje se može isto založno pravo izhoditi; 4. o obsegu upitnog prava zaloga; 1. o tra

---

[1] Unger, Sistem I. str. 41., Pfaff i Hofman Komentar I. str. 249. opazka 117. te rješ. vrh. suda u Beču od 28. svibnja 1879. br. 1524. G. U. 7488. i od 28. studena 1866. br. 10553. G. U. 2671.

[2] Eo jure utimur, et quae in praedia urbana inducta et illata sunt, pignori esse credantur, quasi id tacite convenerit. I. 4. D. (20. 2.). — Invecta quidem sunt, quae gestantur, veluti vestis, aurum, argentum, libri et si quid ejusmodi est. Illata animantia, veluti bos, equus, servus ac similia (Theophilus in Scholiis Basilicon. T. 1. pag. 751.).

Digitized by Google

janju istog; 6. o prvenstvu njegovom u slučaju kolizije s inimi pravi založnimi; 7. o odgovornosti podnajmitelja; 8. o načinu, kako može pravo ovo uporabodavac izvršivati.

1. Subjekt zakonitog založnog prava §. 1101. o. g. z. — Pravo založno §-a 1101. o. g. z. pristoji kako rieči zakona kažu, onomu, koji daje u najam stani onomu, koji daje zemljište pod zakup: Pita se da li se zakonska ustanova ta strogo tumačiti ima tako, da pravo ovo pripada samo onomu, koji daje u najam prostorije lih za stanovanje, i onomu, koji daje samo zemljište u zakup?

Na to pitanje je već načelno judikatura odgovorila, da se pod stanom po smislu §-a 1101. o. g. z. ne imadu samo razumievati prostorije za stanovanje, već u obće sgrade i pristojališta, koja se upotrebljuju i za inu svrhu u koliko ne služe lih samo za gospodarstvene svrhe. Dakle razumievaju se pod stanom i podrumi. spremišta, skladišta, staje, tvornice, kazališne sgrade itd.,[1] a pod zemljištem i sgrade gospodarstvene kao i sgrade ine, koje se u zakup daju, po obćenitom pravilu §. 1091. o. g. z.

Subjekt prava zaloga navedenoga u §-u 1101. o. g. z. mogu biti i podnajmodavac i podzakupodavac, jer njima pristoji proti podnajmoprimcu i podzakupoprimcu ista prava kao i najmodavcu i zakupodavcu proti najmoprimcu.[2]

2. Objekt zakonitog založnog prava §-a 1101. o. g. z. a) Najmodavcu pripada pravo založno na u iznajmljeni stan unešeno pokućtvo i na pokretne stvari (illata et invecta). Što se razumieva pod „pokućtvom" kaže nam ustanova §-a 674. o. g. z.. koja veli, da se pod pokućtvom razumievaju stvari, koje su potrebne za pristojnu porabu stana. Što bi se imalo razumievati pod pokretnimi stvari bilo bi jasno obzirom na propis §-a 293. o. g. z., koji označuje pokretnimi stvari, stvari one, koje se mogu premjestiti s jednoga mjesta na drugo, a da im se nepokvari sućanstvo. Nu njemački tekst ne rabi rieči „bewegliche Sachen", kao u §-u 1131. o. g. z., već rieč „Fahrnisse".[3] U gradjanskom zakoniku po njemačkom tekstu čini se samo u §-u 1131. o. g. z. razlika izmedju „bewegliche Sachen" i „Fahrnisse", jer se govori tamo „von Fahrnissen, (pod kojimi se razumievaju stvari spadajuće na kućanstvo) und andern beweglichen Sachen, dočim razumieva pod „Fahrnisse" ustanova §-a 1128. o. g. z., gledom na ustanovu §-a 1127. o. g. z., sve tjelesne gibive stvari bez razlike.

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da se pod „Fahrnisse" imadu u §-u 1101. o. g. z. razumievati sve pokretne stvari bez razlike. Zakon nije u §-u 1101. o. g. z., navodeći uz pokućtvo i napose pokretne stvari, ništa drugo kazati htio, nego, da najmodavac ne ima samo pravo zaloga na pokućtvo najmoprimca u po njemu u najam držani stan unešeno, već i na ine pokretnosti u stanu nalazeće se. Ovako shvaća i tumači ustanovu §-a 1101. o. g. z. i judikatura. Ima s toga najmodavac pravo zaloga ne samo na u stan unešeno pokućtvo, već i na strojeve, (makine) orudja. trgovačku i inu robu, nalazeću se u najam danom dućanu ili skladištu, na vriednostne papire paće i na gotov novac.[4]

Po ustanovi §. 1101. o. g. z. ima najmodavac pravo zaloga i na stvari trećega nalazeće se u stanu u najam držanom po najmoprimcu, koje je ovomn upitni treći po-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. siečnja 1873. br. 727. Pravnik od god. 1874. str. 127. i od 4. lipnja 1867. br. 4085. G. U. 2805.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. prosinca 1857. br. 9955. (Manzova sbirka) Judikatenbuch br. 23.

[3] Njemački tekst §. 1101. o. g. z. bo glasi: Zur Sicherstellung des Mieth- und Pachtzinses hat der Vermiether einer Wohnung das Pfandrecht auf die eingebrachten, dem Miether oder Aftermiether eigenthümlichen, oder von einem Dritten ihnen anvertrauten (§. 367.) Einrichtungsstücke und Fahrnisse itd.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. lipnja 1867. br. 4085. G. U. 2805. od 17. kolovoza 1854. br. 8292. br. 37. G. U. od 19. kolovoza 1852. br. 8428. Peitler 925. G. U. 4.

Digitized by Google

vjerie. Ovoj zakonskoj odredbi pridodan je u zaperci: „§. 367. o. g. z.“ Obzirom na to pripada najmodavcu pravo zaloga na stvari trećega, nalazeće se u stanu najmoprimca samo onda, ako se najmodavac nalazi u dobroj vjeri, t. j. ako nije znao, niti po okolnostih znati ili predmnievati mogao, da su stvari nalazeće se u u stanu njegovog najamnika vlastnost treće osobe. Ako n. pr. koji obrtnik ima u svom stanu ili u svojoj radionici stvari, glede kojih je očito, da ih je preuzeo samo na popravak, tad ne stiče najmodavac na takove stvari zakonito pravo založno. Ili ako je n. pr. najamnik pokućtvo, što je sobom doneo u iznajmljeni stan, uzeo sam samo u uporabu od starinara ili trgovine pokućtva; a najmodavcu je ta okolnost poznata.[1] Ova bona fides najmodavca je pako samo potrebna za stečenje prava zaloga. Mala fides superveniens neškodi pako već po uporabodavcu stečenom pravu zaloga.[2]

Zakonito založno pravo iznajmiteljevo proteže se i na stvari, koje su prije, nego što su bile unešene po najamniku u iznajmljenom stanu, zapljenili i najamnika prepustili drugi vjerovnici najamnikovi i koje su mu prema tomu povjerene od starijih založnih vjerovnika. Zakonito bo založno pravo najmodavca ima prednost pred ovimi založnimi pravi.[3]

Valja ovdje pako opaziti, da se zakon od 13. siečnja 1883. o stegah ovršnoga prava kod ovrhâ radi novčanih tražbina (br. 24. Sbornika) uporabiti ima ne samo na pljenitbu pokretnosti najmoprimca za stečenje prava zaloga za korist najmodavca, već i u obće na stečenje prava zaloga najmodavca po §-u 1101. o. g. z. Ne može s toga steći najmodavac pravo zaloga na stvari, koje su po §-u 26. prenavedenog zakona izuzete iz ovrhe. Ovi su predmeti: 1. Predmeti nuždni ovršeniku za vršenje javne službe, ili za obavljanje javnih posala. 2. Haljine, rublje, posteljina, kućne i kuhinjske sprave; prema dobi godišnjoj neobhodno nuždne ovršeniku, njegovoj obitelji i njegovoj služinčadi. Hrana i gorivo nuždno za uzdržavanje prespomenutih osoba tečajem sljedećih 14 dana. 4. Ovršniku i njegovo obitelji potrebni molitvenici učevne knjige i ina učila. 5. Predmeti i orudje nuždno za vršenje zvanja, bez kojih ovršenik ne bi mogao privrediti svagdanje uzdržavanje za se i obitelj svoju. 6. Tvorivo, što g. obrtnik preradjuje do vriednosti od 50 for. a. vr. 7. Za uzdržavanje ovršenika i osoba živućih s njim u zajednici nuždna jedna krava, ili po izboru ovršenikovu dvie koze ili tri ovce, ter za uzdržavanje ovih životinja nuždna jednomjesečna krma i stelja.[4]

b) (Objekt zakonitog založnog prava) zakupodavca. Objekt zakonitog založnog prava kod zakupa su po §. 1101. o. g. z. plodovi, koji se još nalaze na zakupštini. Pod timi plodovi razumievaju se već plodovi odieljeni, razstavljeni, od zemljišta, (ubrani plodovi), a ne oni, koji još nisu razstavljeni od zemljišta i poda, jer zakupnik ima samo pravo na te plodove; ovi pako stupaju u njegovo vlastničtvo istom ako su ubrani i po njemu zauzeti. Na travu, stabla, plodove i sve stvari, koje zemlja radja na svojem površju, ne razstavljene od zemljišta i poda, ne ima zakupnik nikakova prava, jer se ovi smatraju nepokretnom imovinom te su pripadnost samog zemljišta; zakupnik pako, koji ne ima prava vlastničtva na samo zemljište, ne ima ni pravc vlastničtva na ove pripadnosti istoga. Ali zato može se ipak dozvoliti zakupodavcu sekvestracija ne samo na odstranjene plodove već i na ne razstavljene i viseće plodove, jer sekvestracija služi zakupodavcu na osiguranje da neće zakupoprimac plodove odsvojiti časom onim

---

[1] Nippel Erläuterungen VII. str. 259. Rješ. vrh. suda u Beču od 20. studena 1850. Peitler str. 916.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. listopada 1874 br. 1213. G. U. 5499.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. ožujka 1877. br. br. 3453. Pravnik od god. 1878. str. 90.

[4] Vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 8. sečnja 1874. G. U. 5217., Judikatenbuch 67.

Digitized by Google

kada prelaze percepcijom u vlastničtvo zakupoprimca. Nu time ne dobije zakupodavac nikakvo pravo na plodove viseće, od zemlje nerazstavljene, ako bi iza već obavljene sekvestracije samo zemljište sa još ne razstavljenimi plodovi prešlo u vlastničtvo treće osobe.[1]

Dalnji je objekt za zakonito založno pravo zakupodavca po §u 1101. o. g. z. živina nalazeća se na zakupštini i orudja gospodarstvena. Pod živinom može se razumievati samo ona, koju potrebuje zakupodavac za gospodarstvenu porabu, ali ne ona, koju drži na zakupštini u inu svrhu (n. pr. konje za razkoš). Isto tako razumievaju se pod orudjem gospodarstvenim ili spremom gospodarstvenom samo takova orudja ili takove spreme i strojevi, koji su potrebni za vodjenje gospodarstva, a ne ina orudja ili strojevi, koje zakupodavac (ako je n. pr. obrtnik ili tvorničar) na zakupštini proizvadja za prodaju, ili drži u inu svrhu, ali ne u svrhu gospodarstvenu.

Kao što ima pravo najmodavac i na stvari trećega unešene u stan iznajmljeni najamniku, tako ima i zakupodavac obzirom na obćenite propise §§. 367. i 456. o. g. z., gledom na to, što u tom obziru nije nikakova iznimka sadržana u §-a 1001. o. g. z., takodjer pravo na živinu i orudja gospodarstvena trećih osoba, nalazeća se na zakupštini, pod istimi uvjeti kao i najmodavac na stvari trećega nalazeće se u stanu njegovog najamnika, t. j. ako se je nalazio zakupodavac u dobroj vjeri, te nije znao ni predmnievati morao, da su dotična živina i gospodarstvena orudja vlastnost treće osobe.[2]

8. Tražbina radi koje može uporabodavac zakonito pravo zaloga izhoditi na invecta i illata, može samo po najamniku dužna najamnina ili po zakupniku dužna zakupnina biti. Svaka ina tražbina je izključena, bila to i tražbina iz uporabne pogodbe radi odštete po §. 1111. o. g. z. Može pako najmodavac ili zakupodavac steći zakonito pravo založno na najamninu ili zakupninu svejedno, da li je ova dospjela ili nije, te da li se radi o najamnini ili zakupnini, koja se u naprvo ili pako doknadno plaća.

Naslov k pravu založnom ili pravo založno samo ne smije se miešati sa izvršivanjem prava toga. Ustanova §. 1101, o. g. z., koja odredjuje da ima najmodavac pravo zaloga samo na pokretne stvari, koje se nalaze još u stanu po najmitelju u najmu držanom, kad je učinjena tužba, ima pred očima samo izvršivanje prava založnoga ali ne stečenje istoga, te se samo na prvo proteže.[3]

Ovo proizlazi i iz ustanove §-a 428. grpp., po kojoj je vlastan zakupodavac i najmodavac dobra negibiva zaradi zakupnine ili najamnine, koja je dospjela, ili koja će dospjeti naskoro, iskati sekvestraciu stvarih, na koje mu po pravu gradjanskom pripada pravo zaloga, ako dokaže pogibelj, da će zakupnik ili najmitelj stvari odsvojiti, ukloniti ili sakriti.

4. Obseg zakonitog prava založnoga najmodavca i zakupodavca. Već smo gore iztaknuli, da se založno pravo iznajmiteljevo proteže na sve stvari u najamnikovu stanu, prema tomu dakle i na stvari, koje su prije unosa u stan zaplienili i najamniku prepustili drugi vjerovnici najamnikovi, i koje su mu prama tomu povjerene od starijih založnih vjerovnika.

Pita se, da li ima najmodavac pravo namiriti se iz osigurane svote, štono dobije najmoprimac od osiguravajućeg družtva za izgorjelo pokućtvo usljed vatre porodivše se

---

[1] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 6. studena 1878. br. 12332. G. U. 7197. i od 25. rujna 1872. br. 9473. G. U. 4713. satim Stubenraucha II. str. 426. a i propis §-a 428. grpp.

[2] Vidi o tom plenarnu rješ. vrh. suda u Beču od 7. siečnja 1858. br. 12804. G. U. 498., Judikatenbuch br. 24.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. prosinca 1853. G. U. 4. i od 8. srpnja 1857. br. 6326. G. U. 413.

Digitized by Google

u stanu, koji je od najmodavca u najmu držao? Judikatura je to pitanje niječno rješila s jedne strane, što se osigurana svota smatrati može samo za protučinitbu za plaćenu po osiguranom premiju, a s druge strane, što najmoprimac ne odgovara za pokućtvo i stvari unešene u stanu prama najmodavcu prije nego što ovaj podiže tužbu, te se osigurana svota smatrati može jednakom, glede pravnog učinka prama trećim, kupovnini, koju dobije najmoprimac za pokućtvo, koje odsvoji prije predane po najmodavcu tužbe predvidjene u §-u 1101. o. g. z., na koju kupovninu takodjer najmodavac ne ima prava.[1]

Mi se slažemo u tom pogledu s prvim razlogom ali ne s drugim, jer najmodavac stiče već po zakonu pravo zaloga na illata i invecta čim su unešena u stanu iznajmljenom najmoprimcu, pa netreba zato da istom podiže tužbu na platež najamnine niti da izhodi popis iste o čemu ćemo niže govoriti.

5. Trajanje zakonitog prava zaloga uporabodavca.

Što se tiče pitanja kako dugo da traje pravo založno; valja lučiti, da li je najmodavac izhodio popis na illata i invecta, ili nije.

K §-u 1101. o. g. z. izdan je dvorski dekret od 3. studena 1819. br. 1821. sbirke prav. zak., koji glasi:

„Budući §. 1101. o. g. z. pokretne stvari u istom imenovane, koje se u vrieme tužbe nalaze u stanu datom u najam, ili na zemlji datoj u zakup, izjavljuje da su zalozi najmo ili zakupodavca, s toga podieljuje mu isti paragraf i pravo, da se pomenute stvari po predatoj tužbi na zahtjevanje njegovo odmah popišu sudbeno; i zato, osim ako postoji osobiti razlozi, ročišta k tomu ne treba".

Previšnjom odlukom od 1. travnja 1837. (u dvorskom dekretu od 10. travnja 1837. br. 189. sbirke prav. zak.) pako data je obaviest, da u §-u 1101. o. g. z. najmodavcu podieljeno zakonito pravo zaloga na pokućtvo i stvari gibive utemeljuje već unešenjem istih stvari u stan, dan u najam, s toga da se isto, kao kriepostno od toga časa, potjerati može i proti onim vjerovnikom, ukućanim, koji su na unešene predmete dobili pravo zaloga prije, nego što je najmodavac predao tužbu radi najmovine, ili prije, nego što je zaiskao popis pokućtva i stvari pokretnih.

Obzirom na ovaj dvorski dekret i previšnju odluku traje pravo založno najmodavca, ako nije izhodio popis pokretnina najamnika unešenih u stanu, što no ga drži u najmu od najmodavca, samo tako dugo, dok se one doista u stanu ovom nalaze. Popis pako izhodjeni radja istim pravnim učinkom kao što svaka ina pljenitba. O tom obširnije dolje kod točke 8.

6. Prvenstvo zakonitog prava založnog uporabodavca. Založno pravo na pokretnine unešene u najmljeni stan, koje zakon u §. 1101. o. g. z. ustupa najmodavcu za osjeguranje najamnine stupa prema dvorskom dekretu od 10. travnja 1837. br. 189. od onog časa u krieposti, kada se pokretnine unesu u stan, s toga je najmodavac u posjedu ovog prava zaloga već prije podnešene tužbe i prije popisa zaloga. Ne treba zato najmodavac, da stiče pravo zaloga na invecta i illata, izhoditi popis pokretnosti najmoprimca.[2]

Najmodavac ima s toga pravo prvenstva za svoju najamninu pred svimi vjerovnici, koji su na pokretne stvari najmoprimca nalazeće se u najmljenom stanu stekli kasnije pravo zaloga iza kako se je najamnik u stan uselio te pokretnine uneo.

Vrieme ovo odlučno je i za pravo zaloga za zakupodavca; te stiče i ovaj zakonito pravo zaloga za dužnu mu po zakupniku zakupninu od časa, kada je unešena živina ili orudje gospodarstveno na zakupštinu. Samo na plodove stiče zakupodavac zakonito pravo zaloga od časa perceptacije.[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. svibnja 1886. br 4539. Gellerov Centralbl. br. 100.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. ožujka 1879 br. 3239. G. U. 7387.
[3] Stubenrauch II. str. 428.

Digitized by Google

Pita se pako da li pristoji najmodavcu i onda pravo prvenstva, ako je tko od vjerovnika najmoprimca na upitna illata i invecta stekao još prije pravovaljano pravo zaloga, nego što su te pokretnine unešene u stan najmljeni po najmoprimcu od najmodavca?

Obzirom na to, što se u §-u 1101. o. g. z. izrično ustanovljuje, da ima najmodavac pravo zaloga i na unešeno pokućtvo najmitelja, koje mu je treći tko povjerio, uživa najmodavac i onda prvenstvo za svoju tražbinu zaostale najamnine, ako je i drugi vjerovnik stekao jur prije pravo zaloga na iste, te stvari samo ostavio u pohranu kod najmoprimca (što biva obično kod sudbeno obavljenih pljenitba). Samo onda mora najmodavac priznati takovom vjerovniku prvenstvo, ako za njega (najmodavca) ne govori bona fides, t. j. ako je znao već u času onom, kada su pokretnosti najamnika unešene bile u stanu po njemu od najmodavca u najam držanom, da je upitni drugi vjerovnik pravovaljano stekao na iste pravo zaloga.

U očigled sada navedenoga valja postaviti sljedeće pravno načelo: Zakonito založno pravo najmodavca na unešeno pokućtvo i pokretnosti, potičuće iz §-a 1101. o. g. z. ima prednost pred založnimi pravi, stečenimi na iste prije unosa u najmljene prostorije, u koliko se tomu ne protivi ustanova §-a 456. o. g. z.

Po tom ima uporabodavac doći do namirenja iz kupovnine pokretnosti najmoprimca, nalazećih se u stanu, ovomu iznajmljenom, te prodanih ovršnim putem prisilnom dražbom za jednog od vjerovnika najmoprimca, pred ovim vjerovnikom i svimi ostalimi vjerovnici, koji su pred njim (uporabodavcem) stekli pravo zaloga na iste pokretnosti, u koliko mu se ne može dokazati, da nije on bona fide stekao pravo zaloga.[2]

7. Odgovornost podnajmitelja. Po §-u 1101. o. g. z. odgovara podnajmitelj glavnom najmodavcu polag najamnine, koju plaća, pa se ne može tim braniti da je unapried platio svoju najamninu. Glavnom bo najmodavcu po zakonu pristojeće pravo založno za dužnu najmovinu proteže se i na vlastite stvari podnajamnika, ali s ovimi svojimi stvari jamči podnajamnik samo do one svote najamnine, koju iznosi najamnina ona, koju podnajmodavac tražiti ima od podnajamnika, t. j. do svote one, koju potonji prvomu u ime podnajmovine duguje, i to ne gledeć na to, da li je već u ime najamnine podnajmodavcu svom što unapried platio, ili nije.

Preporno je, što se ima smatrati za plaćeno u ime najamnine po najamniku unaprvo u smislu §. 1101. o. g. z. Jedni[3] razumiju pod takovim plaćanjem ono, što je platio podnajamnik prije nego što je bio to dužan učiniti, ili što je platio u ime najamnine po zahtjevu podnajmodavca ili napokon, što je po posebnom s njim nakon najmovne pogodbe sklopljenom utanačenju platio prije zakonitog vremena te prije nego je dospio najamni rok, koji je imao podnajmodavac glavnom najmodavcu platiti.

Drugi su pako toga mnienja,[4] da odgovor na gornje pitanje zavisi u svakom slučaju o sadržaju pogodbe sklopljene po najamniku kao podnajmodavcu sa podnajamnikom navlastito glede u njoj utanačenog vremena trajanja podnajma, i o okolnosti, da li je utanačeno, da li ima podnajmodavac kao najmoprimac prama glavnom najmodavcu platiti najmovinu unaprvo ili pako doknadno.

Za vrieme trajanja najamne pogodbe ugovorenu najamninu imao bi po ovom mnienju podnajmoprimac po svojem uporabnom vremenu platiti naprvo ili doknadno iza

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. veljače 1879. br. 557. G. U. 7323. Judikatenbuch 103. i rješ. vrh. suda u Beču od 8. veljače 1881. br. 191. G. U. 8283.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. travnja 1891. br. 3696. G. U. 8359. i od 26. travnja 1881. br. 3440. G. H. od god 1882. br. 5.

[3] Medju ovimi u prvom redu Scheidlein u svojoj razpravi: „Abhandlung über den Mieth- und Pachtvertrag nach öster. bürgerl. Gesetzbuche (Wien 1819. str. 70.)".

[4] Medju ovimi Kopetsky u svojoj razpravi Wohnungsbestandvertrag str. 88.

Digitized by Google

dospjetka, kako već podnajmodavac (najamnik glavnog najmodavca) glavnom najmodavcu plaća naprvo ili doknadno najamninu, a da se ne gleda na zakoniti rok plaćanja najmovine glavnog najmoprimca (podnajmodavca) već na onaj podnajmoprimca. Ako dakle glavni najmoprimac (podnajmodavac) svoju najmovninu u polugodišnjih obrocih iza dospjetka (naknadno) platiti imade, podnajmitelj pako također svoju podnajmovinu doknadno ali mjesečno platiti imade, to ne može podnajamnik, ako je zadnji dospjeli mjesečni rok platio mjesto posticipando, unaprvo, najmovinu (podnajmovinu) plaćenu za zadnji mjesec staviti u odbitak glavnomu najmodavcu, ako traži od njega platež; odnosno prigovoriti, da je najamninu naprvo jur platio.

Ako se pako uzme u obzir, da stoje §§. 1101. i 1100. c. g. z. u savezu, pa da se zato razumievati ima pod u §. 1101. napomenutim unapried plaćanjem (pod onim, što je podnajmitelj unapred platio glavnom najmitelju) svako plaćanje, koje je učinjeno po podnajmitelju prije dospjetka rokova plaćanja ustanovljenih u §. 1100. o. g. z.; — to se ne može po §. 1101. o. g. z podnajmitelj braniti da je glavnom najmitelju (podnajmodavcu) platio onu najmovinu, koju je platio prije zakonitog roka ustanovljenoga u §. 1100. o. g. t. za plaćanje najamnine, ako ne ima osobitog ugovora.[1]

Pita se, da li se ustanova ova §. 1101. o. g. z., po kojoj podnajmitelj odgovara samo polag najamnine, koju plaća, analogno uporabiti ima i na podzakupnika? Pošto §. 1100. o. g. z. govori o osiguranju najamnine na pose, a osiguranju zakupnine opet na pose, pa u zadnjoj svojoj stavci ne govori ništa o podzakupniku, već jednostavno ustanovljuje, da onaj, koji daje zemljište pod zakup, ima pravo zaloga na živinu nalazeću se na zakupštini; na orudja gospodarstvena i na plodove, koji se još nalaze na njoj, to se mora uzeti, da sve te stvari jamče glavnom zakupodavcu za njegovu zakupninu, koju mu duguje glavni zakupnik, ako je ovaj i zakupštinu u podzakup dao, te njekoje od tih stvari podzakupnik sam nabavio. Odgovara zato podzakupnik kao i glavni zakupnik (podzakupodavac) ne gledeć na zakupninu koju podzakupnik plaća.[2]

8. Način, kako može uporabodavac pristojeće mu pravo zakonitog zaloga izvršivati. Mi smo već više puta iztaknuli, da se u §. 1101. o. g. z. najmodavcu podieljeno zakonito pravo zaloga na pokućtvo i stvari gibive utemeljuje već unešenjem istih stvari u stan u najam dani, pa da se isto, kao kriepostno od toga časa potjerati može i proti onim vjerovnikom uporaboprimca, koji su na unešene predmete dobili pravo zaloga prije nego što je najmodavac predao tužbu radi najmovine ili prije nego što je zaiskao popis pokućtva i stvari pokretnih. Ovo je jasno izrečeno previšnjom odlukom od 1. travnja 1837. proglašenom u dvorskom dekretu od 10. travnja 188[illegible]. br. 189. sbirke prav. zak.

Ne treba dakle najmodavac ili zakupodavac, da zadobije pravo zaloga na illata et invecta, tražiti popis istih na temelju tužbe podignute proti najmoprimcu ili zakupniku radi zaostale najamnine ili zakupnine. Ovo pravo zaloga pristoji po zakonu najmodavcu časom onim, kada je unešeno u stan, u najam dani, pokućtvo, a zakupodavcu časom onim, kada je zakupnik na zakupštini uneo orudja gospodarstvena i živinu potrebnu za tjeranje gospodarstva.

Istina, da dvorski dekret od 3. studenoga 1819. br. 1621. sbirka prav. zak. odredjuje, da ima najmodavac ili zakupodavac zato, da može realizirati svoje pravo zaloga, po predatoj tužbi izhoditi sudbeni popis istih; ali to ne ima učiniti zato da zadobije pravo zaloga, već samo zato, da ga može proti svakomu izvršivati. Da je to smisao proizlazi već iz gorenavedene previšnje odluke od 1. travnja 1837. proglašene u dvorskom

[1] Tako Kirchstetter str. 555. i Stubenrauch II. str. 425., s kojimi se mi slažemo.
[2] Stubenrauch II. str. 426. 427. točka 2.

Digitized by Google

dekretu od 10. travnja 1873. br. 189. sbirke prav. zak., koja, kao kasnija, služi upravo za tumačenje dvorskog dekreta od 3. studena 1819. br. 1621 sbir. prav. zak.

Popis dakle, o kom govori sada navedeni dvorski dekret od 3. studena 1819., potreban je samo zato, da može izvršivati najmodavac ili zakupodavac, svoje pravo zaloga, u slučaju da najamnik ili zakupnik-pokretnosti, koje su unešene u stan u najam dani ili u zakupštinu u zakup danu, odstrani iz stana ili zakupštine, ili ako prelaze u ruke trećih osoba. Zakonsko bo pravo zaloga samo po sebi ima uporabodavac na illata et invecta same dok su još u stanu ili na zakupštini; ako su iz stana ili zakupišta iznešene, može onda samo pravo zaloga izvršivati ako je stekao sudbenu pljenitbu (sudbeni popis). Ovu pako može tražiti, dok su pokretnine još u stanu po njemu iznajmljenom ili na zemljištu po njemu u zakup danom i prije nego izhodi osudu proti najamniku ili zakupniku na platež dužne zakupnine ili najamnine, odmah kada je tužbu predao. Dovoljno je po tom dakle ako takov uporabodavac jedino molbi za pljenitbu ili popis pokretnina nalazećih se još u stanu ili zakupštini u uporabu danoj tuženiku priloži napis predane tužbe.

Iza obavljenog sada navedenog popisa pokretnosti uporaboprimca ne smije ovaj više iste odstraniti i otdjiti, ako to čini, te ako pokretnosti popisane prelaze u ruke trećih osoba, moći će uporabodavac pristojeće mu pravo zaloga potjerati i proti trećemu stečevniku tih pokretnosti, a ovom će samo pristojati pravo prigovora, ako za njega govori koja okolnost od onih, navedenih u §. 367. o. g. z. (kada ne ima mjesta tužbi o vlastnosti proti poštenomu posljedniku). Ako nije najmodavac izhodio popis pokretnosti, a najmoprimac, useliv se u drugi stan, uzeo sobom sve pokretnosti te ih uneo u novi stan, tad ima po novom najmodavcu stečeno pravo zaloga na invecta et illata prednost pred prijašnjim, što ga je prvi iznajmitelj stekao na iste stvari, jer je ovaj (prijašni iznajmitelj) zaplienjene predmete jednostavno ostavio u posjedu dužnika i dozvolio da se oni odnesu iz kuće i prenesu u novi stan, pa ih zato valja smatrati dobrom povjerenim dužniku.[1] U §. 1101. o. g. z. ustupljeno mu zakonito pravo zaloga gubi bo iznajmitelj, ako se svojim pravom ne okoristi u vrieme, dok su još stvari u stanu, što ga je on iznajmio, jer po prenosu istih k drugomu iznajmitelju stiče ovaj drugi zakonito pravo na njih.[2]

Ako je pako izhodio najmodavac popis pokretnosti svoga najamnika, dok je još njegov stan u najmu držao, ima mu novi najmodavac samo onda priznati prvenstvo, ako je ovaj (novi najmodavac) o tom izvedenom popisu i ne namirenoj još prijašnjom najmodavcu po najmoprimcu dužnoj najamnini znanja imao onda, kada se je najmoprimac u njegov (novog najmodavca) stan uselio (§. 456. o. g. z.).

Nastaje ovdje pitanje, kakovo pravo pristoji najmodavcu prije predane tužbe na izplatu dužne najmovine i prije radi toga izvedenoga popisa pokretnosti njegovog najamnika dok se još pokretnosti njegove nalaze u stanu njemu u najam dane, ako nastaje pogibelj, da će ovaj iste odstraniti, sakriti ili otudjiti? Za taj slučaj može najmodavac zatražiti sekvestraciju upitnih pokretnosti po propisu §-a 428. gr. pp. Ako pako takovu radi kratkoće vremena ne može zatražiti, što zateče svoga najamnika u odstranjenju pokretnosti iz stana, tad mu pristoji pravo mu to zabraniti, i prisilnimi sredstvi tomu odstranjenju na put stati, a da ne izhodi zato sudbenu punomoć.

Po §-u 344. o. g. z. spada bo medju posjednikova prava i pravo štititi se u svom posjedu i u slučaju, ako bi sudbena pomoć došla prekasno, silu suzbiti primjerenom silom. Ako dakle iznajmitelj zaprieči, da najamnik iz najmljenog predmeta odstrani „invecta et illata“, ma bilo to i prije podnešene tužbe radi najamnine i prije popisa

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. svibnja 187. br. 6192. G. U 6490.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. veljače 1872. br. 12739. G. U. 4497.

Digitized by Google

zaloga, ne može se u tom nazrievati nikakvo smetanje posjeda, pošto je najmodavac posjednik zakonitog prava zaloga na upitne stvari.[1]

Preporno je u judikaturi, da li može najmodavac, ako zatraži popis pokretnosti najmoprimca, podjedno i zatražiti i izvesti dati uzki zatvor i prenos istih.[2]

Mi držimo, da ne može ni jedno ni drugo jer prenos i uzki zator su prisilna ovršna sredstva, koja imadu svoje opravdanje, ako vjerovnik ima već posve likvidnu, osudom mu priznatu tražbinu, dočim se može prije toga štititi proti odstranjenju pokretnostih sa strane uporaboprimca, privremenim sredstvom osiguranja sekvestracije.

Valja još ovdje opaziti, da u slučaju, da su pokretnosti jur po stečajnom sudu popisane u našastaru stečajnine, najmodavac svoje pravo zaloga može potjerati i proti stečajnim vjerovnikom sa prvenstvom od časa onog, kada su te pokretnosti, ako su sačinile illata i invecta prezaduženika, unešene bile u stan što ga je prezaduženik u najam držao od upitnog uporabodavca, jer popis pokretnosti po §. 1101. o. g. z. ne uzrokuje stečenje prava zaloga; ovo ima najmodavac već po zakonu. Svrha je popisa samo točno označenje (fiksiranje) objekta prava zaloga, da ne bude prigovora glede identičnosti stvari od strane trećih osoba.[3]

§. 1102. Uporabodavac može ugovoriti da se uporabnina napred platiti ima. Ali ako je uporaboprimac napred platio više od jednoga roka; ovu izplatu može on suprotstaviti kasnije uknjiženim vjerovnikom onda samo, ako je rečena izplata upisana u javne knjige.

Pravni odnošaj uporaboprimca prama uporabodavcu je strogo obligatorni. Prava pripadajuća uporaboprimcu iz uporabne pogodbe ne radjaju s toga nikakvim pravnim učinkom proti trećim osobam, kojim pripadaju samostalna stvarna prava na uporabštinu, u koliko su time u ovih svojih pravih povriedjeni.

Obzirom na ovo pravno načelo te gledom na ustanovu §-a 457. o. g. z., po kojoj se pravo zaloga proteže na sve dielove, koji spadaju na slobodnu vlastnost založitelja, na priraštaj i pripadnost zaloga, ne smiju ni uporabodavac i uporaboprimac u uporabnoj pogodbi sklopiti utanačenja, kojimi se vriedja pravo zaloga, pristojeće hipotekarnim vjerovnikom uporabštine. Ako se takova utanačenja nalaze u uporabnoj pogodbi, ne imaju nikakove krieposti prama hipotekarnim vjerovnikom. Pošto se najamnina smatrati ima takodjer samo za pripadnost nepokretnog zaloga, to je zakon u §. 1102. za zaštitu vjerovnika izdao tamo navedenu ustanovu.

U pravilu plaća se najamnina i zakupnina doknadno, iza dospjelog platežnog roka, ali prosto stoji najmodavcu i uporabodavcu ugovoriti plaćanje najamnine unaprvo. Nu bilo ugovoreno plaćanje najamnine ili zakupnine unaprvo ili doknadno, može se dogoditi da najamnik ili zakupnik plati na jedanput više obroka najamnine ili zakupnine, budi dragovoljno budi na zahtjevanje najmodavca, odnosno usljed posebnog utanačenja s njim. Po §-u 1102. o. g. z. mora u takovu slučaju svaki vjerovnik, koji je uknjižen iza sklopljene dotične uporabne pogodbe trpjeti, da mu se suprotstavi samo jedan rok, koji je uporaboprimac više platio, nego što je po ugovoru ili po zakonu dužan bio. Ako je uporaboprimac više platio, mora višak na zahtjevanje prikraćenog vjerovnika drugi

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. rujna 1872., od 30. listopada 1877., i od 26. ožujka 1879. G. U. br. 4713., 6608., 7387.

[2] Za to vidi rješ. vrh. suda u Beču od 13. listopada 1880. G. U. 8797., a proti tomu rješ. vrh suda u Beču od 14. studenoga 1877., 14. lipnja 1881. G. U. 6657. i 8426. te rješ. od 16. svibnja 1862. Centralbl. 471.

[3] Vidi o tom i rješ. vrh. suda u Beču od 6. travnja 1881. br. 3696. Jur. Bl. 1881. br. 29.

Digitized by Google

put platiti. Ovo se može dogoditi, kada vjerovnik realizira pravo zaloga svoje sekvestracijom plodova nekretnina, na koje je stekao pravo zaloga (ka kojim plodovom spada i najmovina kuća i sgrada), ili ovršnom prodajom istih nekretnina, u kojem slučaju se ima prigodom razdiobe kupovnine uzeti obzira i na najmovinu kao pripadnost nekretnina.

Ako je plaćanje najamnine unapried bilo ugovoreno, ili, ako se je ona plaćala naprvo po običem vladajućem običaju u dotičnom mjestu, ne ima se kao jedna obročna izplata po §-u 1102. o. g. z. razumievati već prema pogodbi na početku najamnog roka za isti položena najamna svota. U istoj četvrtini učinjeni platež dviju četverogodišnjih najamnih obroka ne prikazuje se dakle u gorenavedenom slučaju kao predplata od više nego jednog obroka, koja se u smislu §. 1102. o. g. z. kasnije uknjiženimi vjerovnici može suprotstaviti, jer platež jednog dospjelog obroka ne ima se uzeti u obzir kao predplata u smislu ovog §-a.[1]

Samo onda moraju kasniji vjerovnici priznati i plaćanja od više obroka uporabnine unaprvo učinjena, ako je najmoprimac ta plaćanja u gruntovnih knjigah vidljivim učiniti dao; što će biti, ako je dao učinjenu odplatu u gruntovnih knjigah zabilježiti po smislu §-a 104. grunt. reda. Tom zabilježbom pako ne stiče sam uporaboprimac nikakova prava, već ona služi samo kasnijim vjerovnikom na znanje glede vriednosti hipoteke, obzirom na njezine pripadke, t. j. ona ima tu svrhu, da kasniji vjerovnici znadu, da na ove pripadke računati (reflektirati) ne mogu, te da ih ne mogu pribrojiti k vriednosti same hipoteke.

Na vjerovnike, koje su uknjiženi u gruntovnici prije sklopljene uporabne pogodbe, ne proteže se zakonska ustanova §. 1102. o. g. z. Ovim mora ostati po §-u 465. o. g. z. pristojeće im pravo neokrnjeno.

Valja ovdje još iztaći, da se pod „rokom" po §-u 1102. obzirom na §. 1100. o. g. z. razumieva samo zakoniti rok plaćanja najamnine ili zakupnine, a da strankam nije slobodno, ako se hoće poslužiti blagodati §-a 1102. o. g. z., ugovoriti dulje platežne rokove, nego što su oni u §-u 1100. o. g. z. i u naredbi od 16. studenoga 1858. br. 284 d. z. l. (o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe) odredjeni. Ako to čine, ne može se ustanova §-a 1102. o. g. z. na takov slučaj uporabiti.[2]

Ustanova §-a 1102. o. g. z. nije uporabiva na slučaj, ako bude nekretnina, u najam ili zakup dana, za vrieme uporabne pogodbe trećemu prodana, koji nije hipotekarni vjerovnik.[3]

Daća u plodovih.

§. 1103. Ako vlastnik ustupa svoje dobro pod tim uvjetom, da ga primalac obradjiva i daje predavaocu dio plodova, koji se odnosi na svukoliku korist, n. pr. trećinu ili polovinu, tad nije to pogodba zakupna nego pogodba družtvena, koja se prosudjuje polag pravila ustanovljenih vrhu toga.

Za pogodbu uporabnu, te po tome i za pogodbu zakupnu, zahtieva se, da je komu predana na porabu stvar za neko vrieme i za odredjenu cienu. Bitna je dakle potrebština, kao za svaku uporabnu pogodbu bez razlike, tako i za pogodbu zakupnu, da je ustanovljena ciena (zakupnina), koju ima uporaboprimac (zakupnik) platiti za porabu u zakup primljene stvari. Kakova mora ta ciena biti, razložili smo već kod tumačenja §§. 1090. i 1092. o. g. z.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. svibnja 1879. br. 1524. G. U. 7488.

[2] Stubenrauch II. str. 431. točka 3. i rješ. vrh. suda u Beču od 6. svibnja 1884. Centralblatt II. 248.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. listopada 1855. br. 10573. G. U. 983.

Digitized by Google

Ako vlastnik ustupa dobro svoje pod tim uvjetom, da ga primalac obradjiva i daje predavaocu dio plodova, koji se odnosi na svukoliku korist, n. pr. trećinu ili polovinu, (kada daje — kako se u nas kaže — zemlju svoju iz polovice) tada nije to pogodba zakupna nego pogodba družtvena, jer pogodbi ovoj manjka, da bude zakupna pogodba, odredjena ciena po smislu §§. 1090. i 1092. o. g. z.

Prava i dužnosti vlastnika takovog dobra i onoga, koji ga je primio na obradjivanje pod gornjimi uvjeti, prosudjuju se s toga po pravilih za pogodbe družtvene, ustanovljene u poglavju dvadeset sedmom o. g. z.

Nu ne gledeć na to, imadu se ipak ustanove naredbe minist. nut. djela i pravosudja od 17. prosinca 1858. br. 230. zem. vlad. lista (od 16. studenoga 1858. d. z. l. br. 213.) o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe u obće, obzirom na izrični propis §-a 23. o. g. z. i na ove pogodbe uporabiti.[1] Moći će dakle ugovoriti kontrahenti i glede ovih ugovora odpovjedne rokove, u kojem slučaju imati će se postupati po §-u 6. i sljedećih prenavedene minist. naredbe. Ako pako pogodba bez predhodne odpovjedi po izmaku stanovitog vremena prestaje, mogu kontrahenti postupati po §-u 11. iste minist. naredbe. Ako napokon pogodba goreoznačena bude usljed tužbe, bez predhodne odpovjedi, izjavljena da je je ukinuta, imat će sud postupati po §-u 17. i 18. više rečene minist. naredbe.

Slučajevi, u kojih i uvjeti pod kojimi može se odpustiti najamnina ili zakupnina.

§ 1104. Ako se stvar, koja je uzeta u porabu, ne može nikako upotrebljavati ili uživati radi izvanrednih nenadnih slučajeva, kao radi vatre, rata ili pošasti, radi velikih poplava, radi grada ili radi podpunoga neroda; ne ima se platiti ni najamnina ili zakupnina.

§ 1105. Ako najmitelj ne može da upotrebi najamštinu nego samo stranom, dopušta mu se i razmjerni dio najamnine. Zakupnik ima pravo iskati da mu se popusti od zakupnine, ako su koristi od dobra zakupljenog samo na jednu godinu spale više od polovine nego je običajni dohodak, a to radi izvanrednih nenadnih slučajeva. Zakupodavac valja toliko da popusti, koliko tim gubitkom nedostaje na zakupnini.

Uporaboprimac je vlastan po §-u 1117., kako ćemo kod tumačenja toga §-a razložiti, odustati od pogodbe (najamne ili zakupne), ako se stvar, koja je uzeta u uporabu radi njezinih nedostataka ne može uredno upotriebiti, ako nestane velikog diela uporabštine po nenadanom slučaju na d u ž e vrieme, ili ako isti dio postane neupotrebljiv. Nu zakon daje uporabodavcu i pravo, da u slučaju ovih može, ako neće da se pogodba ukine, tražiti samo da mu se odpušta zakupnina ili najamnina, odnosno razmjerni dio zakupnine ili najamnine.

Kada može tražiti, da mu se odpusti ciela zakupnina ili najamnina, odredjuje ustanova §-a 1104. o. g. z.; a kada mu pristoji pravo, da mu se popusti razmjerni dio najamnine ili zakupnine, ustanovljuje §. 1105. o. g. z.

---

[1] Ustanova §. 23. upitne minist. nareobe glasi: „Ustanove zakona ovoga uporabljivat se imadu na pogodbe, u §. 1103. o. g. z. označene, pri kojih tko ustupljuje dobro drugomu, da ga obradjuje i da ustupniku daje porazmjeran dio plodova, ali pri kojih primalac ne dobiva prava nasljedno zakupnoga ni prava podnine. Ove pogodbe imadu se u ovom obziru smatrati kao pogodbe zakupne".

Digitized by Google

Po §-u 1104. o. g. z. ne ima platiti uporaboprimac (najamnik ili zakupnik) najamninu ili zakupninu, ako stvar, koju je uzeo u najam ili zakup, ne može nikako upotrebljivati ili uživati radi izvanrednih nenadanih slučajeva.

Kao ovakove izvanredne nenadane slučaje nabraja zakon u §-u 1104. o. g. z.: vatru, rat, pošasti, velike poplave, grad (led, tuča) i podpuni nerod.

Ovo nabrajanje je samo primjerice učinjeno, a ne taksativno. Za izvanredne nenadane slučaje smatraju se i drugi od volje kontrahenta neodvisni neobičajni dogodjaji, usljed kojih se stvar u najam ili zakup uzeta ne može upotriebiti, u koliko se ti nenadani dogodjaji tiču stvari same u porabu primljene. Ovakovi dogodjaji su n. pr.: ako se sgrada sruši usljed potresa, ako uništuju polja skakavci.

Svakako pako zahtieva se za uporabu propisa §-a 1104. o. g. z., da se odnosna nesreća ili nesgoda nije dogodila samo osobi uporaboprimca, već da je nenadani slučaj ili dogodjaj se sbio na samoj stvari u najam ili u zakup danoj. Ako se dakle uporabština ne može upotriebiti ili uživati ne radi toga, što je oštećena, ili što je postala neupotrebljiva, nego radi kakove zaprieke ili nesreće, dogodivše se uporaboprimcu, ili, ako su u vrieme, kada je oštećena, bili jur razstavljeni plodovi od zemljišta (dakle nisu bili već pripadnost samog zemljišta), tad nezgodni dogodjaj pada na samog uporaboprimca. On valja u takovu slučaju svakako da plati najamninu ili zakupninu (§. 1107.).

Ne može se uporaboprimac poslužiti pravom, danim mu u §-u 1104. o. g. z., ako nastupi koji od slučajeva, navedenih u §-u 1106. o. g. z.

Razumieva se pako, da u slučajevih navedenih u §-u 1117. o. g. z. uporaboprimac ne mora tražiti posebno da mu se odpusti najamnina ili zakupnina, jer ako išće ukinuće uporabne pogodbe radi nastalog jednog od tamo navedenih slučajeva, koji su predvidjeni već i u §-u 1104. o. g. z, te se radi dokazanog jednog od tih slučajeva ukinuće uporabne pogodbe sudbeno izriče, oprošten je i od plateža najamnine ili zakupnine već po §-u 1104. o. g. z.

Ako je najmodavac ili zakupodavac unatoč tomu, što je nastupio jedan od slučajeva, predvidjenih u §-u 1104. o. g. z. ipak platio zakupninu ili najamninu, pristoji mu po §-u 1435. o. g. z. pravo, ono što je nepripadno platio, natrag zatražiti od uporabodavca.[1]

Ako uporaboprimac ne može da upotrebi u porabu primljenu stvar nego samo stranom, ima pravo tražiti razmjerni odpust uporabnine, ali u tom slučaju luči zakon u §-u 1105. o. g. z. izmedju najmovne i zakupne pogodbe.

Za najmovne pogodbe izriče zakon jednostavno, da se u slučaju, ako najmitelj ne može da upotriebi najamštinu nego samo stranom, odpušta najmoprimcu razmjerni dio najamnine.

Ako dakle najamnik plati godišnju najamninu od 400 for., te ako je najamština postala u najamnoj godini tečajem četvrt godine za polovicu vriednosti neupotrebljivom, imat će se najamniku odpustiti polovica četvrt godišnje najamnine t. j. 50 for.

Najamniku pripada pravo tražiti razmjerni odpust najamnine i onda, ako nije mogao najamštinu upotriebiti stranom samo zato, što je morao uporabodavac odrediti što opreza radi, da se odstrani koja prieteća pogibelj u najam danoj stvari (n. pr. ako mora podbočiti dati zidove koje sobe kuće u najam dane, da se ne sruši) što se ne može smatrati popravci predvidjeni u §-u 1119. o. g. z., koje mora najamnik trpjeti bez prava na odštetu.[2]

Za zakupovne pogodbe ustanovljuje zakon u §-u 1105. o. g. z., — jer uzima, da se nedostatak u dohodcih jedne godine može izravnati sa viškom dohodaka sljedećih godina, — da zakupnik ima pravo iskati da mu se popusti od zakupnine, ako

[1] Stubenrauch II. str. 433. točka 4.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. travnja 1878. br. 12844. G. U. 6905.

Digitized by Google

su koristi od dobra, zakupljenoga samo na jednu godinu, pale više od polovice nego je običajni dohodak a to radi izvanrednih nenadanih slučajeva.[1]

Ima dakle samo onaj zakupnik pravo da mu se popusti od zakupnine, koji je odnosno dobro u zakup uzeo samo na jednu godinu dana te i onda samo, ako su koristi (dohodci) u zakup uzetog dobra radi izvanrednih nenadanih slučajeva spale više od polovice nego je običajni dohodak.

Koji je običajni godišnji dohodak ima se u slučaju prepora ustanoviti po vještacih. Pita se pako, koliko se može zahtievati kao odpust?

U tom pogledu veli konačno ustanova §-a 1105. o. g. z.: „Zakupodavac valja toliko da popusti, koliko tim gubitkom nedostaje na zakupnini". Ovo nije dosta jasno. Zato ima u tom pogledu u teoriji raznih tumačenja.

Jedni misle, da ima popust biti u istom razmjerju prama ugovorenoj zakupnini, u kojem se nalazi manjak koristi prama običnom dohodku, tako, da, ako je obični godišnji dohodak zakupštine iznosio 60 mjerova žita, a u zakupnoj godini dobio je zakupnik samo 20 mjerova, dakle jednu trećinu samo običnog dohodka, zakupodavac i dvie trećine zakupnine popustiti ima, pošto je zakupnik u zakupnoj godini dobio dvie trećine manje koristi nego što bi imao dobiti, da je zemljište kao obično rodilo.

Drugi hoće da se kod ustanovljenja iznosa popusta uzme obzir samo na polovicu običajnih koristi, te računa popust samo po gornjem razmjerju ali prama polovici običajnog dohodka tako, da bi zakupnik, ako iznosi ugovorena zakupnina 150 for., mogao samo 25 for. tražiti u ime popusta.

Treći su toga mnienja, da zakupnik neće biti dužan, ako su koristi od dobra zakupljenoga na jednu godinu spale više od polovine nego je običajni dohodak, više u ime zakupnine platiti, nego što iznosi vriednost dobljenih koristi, ali da je u takovom slučaju dužan cielu vriednost dobljenih koristi upotriebiti za platež zakupnine.

Ako je dakle dobio koristi u vriednosti od 150 for., a zakupnina iznosi 200 for., imat će platiti 150 for. u ime zakupnine a 50 for. morat će mu zakupodavac popustiti.[2] Mi se slažemo sa ovim potonjim mnienjem, jer nam se čini da odgovara najviše verbalnom tumačenju konačne ustanove §-a 1105. o. g. z, premda odgovara razlogom pravičnosti najviše mnienje prvo.

Pita se, što onda, ako su koristi u zakupu danog dobra usljed odkupa gorno činjenih zemalja spale za više nego polovicu obične vriednosti?

Mi držimo da za taj slučaj ne ima zakupnik pravo na popust zakupnine, već samo pravo na same odkupnine, koje su stupile na mjesto gornjo činjenih podavanja.[3]

Ako je dio zakupštine zakupniku putem izvlastbe (expropriacije) oduzeto, mora zakupodavac popustiti zakupniku toliko od zakupnine, koliko vriednost oduzetog mu zemljišta iznosi.[4]

---

[1] Hrvatski tekst §-a 1105 o. g. z. je u toj stavci nejasan, jer po istom mogao bi se razumievati, da zakupniku to pravo pripada u obće, neglededć na trajanje zakupa, za svaku godinu, ako su koristi od zakupljenog dobra spale više od polovine nego je običajni dohodak jedne godine. Nu po njemačkom tekstu ne ima dvojbe, da to pravo ima zakupnik, samo ako zakup jednu godinu trajati ima. Njemački tekst bo glasi glede ove stavke: „Dem Pächter gebührt ein Erlass an dem Pachtzinse, wenn durch ausserordentliche Zufälle die Nutzungen des nur auf ein Jahr gepachteten Gutes um mehr als die Hälfte des gewöhnlichen Ertrages gefallen sind."

[2] Ovako Winiwarter IV. str. 320. i po njem Stubenrauch II. str. 434.

[3] Ovako je rješeno po vrhovnom sudu u Beču u analognom slučaju glede zemlj. razteretnica. (Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 28. ožujka 1856. dr. 2485. G. U. 176).

[4] Rješ. vrh. suda u Beću od 25. siečnja 1859. br. 527. G. U. 714.

Digitized by Google

§. 1106. Ako je uporaboprimac u obće uzeo na se svekolike pogibelji, razumievaju se pod tim samo šteta od vatre, vode i grada. Ine izvanredne nesreće njemu škoditi nemogu. Ali ako se je obvezao izriekom, da će nositi i sve ostale izvanredne nesreće; ipak se ne uzima, da je hotio uzeti na se odgovornost, ako bi i slučajno izginula ciela zakupština.

Ustanova ovog §-a je jasna. Ako je uporaboprimac ugovorom u obće uzeo na se svekolike pogibelji, a da nije napose naznačio koje, drži se, da je on samo uzeo na se ovakove elementarne nesgode, koje se u običnu svietu pred očima imadu, a ove su: štete od vatre, vode i grada (tuče, leda.) Ako je pako osim ovih nesreća uzeo na se i druge nesgode, koje je naročito u uporabnoj pogodbi naznačio, ne ima prava na popust najamnine ili zakupnine, ako usljed odnosnih nesgoda ne može da upotriebi najamštinu nego stranom samo, ili ako su koristi od u zakupu primljenog dobra spale više od polovine nego je običajni dohodak. Ali ako bi izginula ciela zakupština (pravije u obće uporabština), može i u takovu slučaju tražiti odpust najamnine ili zakupnine neglededć na ugovorene obroke.

U konačnoj svojoj izreci upotrebljuje §. 1106. izraz zaskupština (po njemačkom „Pachtstück"), ali ne ima nikakova razloga zašto bi se ovdje učinila razlika medju najamštinom i zakupštinom, čim zakon u cielom ovom §-u govori samo o uporaboprimcu u obće, a da ne čini nigdje razlike izmedju najamnika i zakupnika.

§. 1107. Ako se uporabština ne može upotriebiti ili uživati ne radi toga što je oštećena, ili što je postala neupotrebljiva, nego radi kakove zaprieke ili nesreće, dogodivše se uporaboprimcu; ili ako su u vrieme, kada je oštećena, bili jur razstavljeni plodovi od zemljišta: tad nezgodni dogadjaj pada na samog uporaboprimca. On valja svakako da plati zakupninu.

Već smo kod tumačenja §§. 1104. i 1105. o. g. z. razložili, da je uporaboprimcu podieljeno pravo po §-u 1104. o. g. z. na odpust, a po §-u 1105. o. g. z. na popust najamnine i zakupnine samo ako su se tamo navedene nesgode sbile na samoj zakupštini i najamštini, a ne ako je stvar oštećena ili neupotrebljiva postala radi kakve zaprieke ili nesreće, dogodivše se uporaboprimcu, jer po načelu izraženom u §-u 1311. o. g. z. sam nenadani slučaj škodi onomu u čijega se je imovini ili osobi dogodio.

Ako bi dakle bio najamnik zapriečen nenadanom bolešću useliti se i upotriebiti u najam primljeni stan, te bi ovaj ostao prazan, ne može zato tražiti popust ili odpust najamnine, jer je to slučaj, koji se je dogodio u njegovoj osobi a ne u uporabštini.

Ako su jur razstavljeni bili plodovi od zemljišta, ne može se takodjer više govoriti o njih kao o stvari u uporabu primljenoj (o zakupštini), jer plodovi, čim su razstavljeni od zemljišta, postali su perceptiom vlastničtvo samoga uporaboprimca, pa ima s toga po gorenavedenom pravnom načelu §. 1311. o. g. z., ako su ovi uništeni ili oštećeni po nenadanom slučaju, tu štetu on sam nositi, jer se je dogodila u njegovoj imovini.

§ 1108. Ako zakupnik tvrdi, da mu je po pogodbi ili po zakonu odpuštena svakolika zakupnina, ili dio njezin; dužan je ne dangubeć javiti zakupodavcu dogodivšu se nesreću, i nastojat će da dogadjaj taj, ako u pokrajini nebi bio poznat, izvidi sud ili dva vješta čovjeka; ako zanemari opaz taj, neće se više saslušati.

Ako nastupa koji od nenadanih slučajeva navedenih u §-u 1104. o. g. z. pa zakupnik hoće da se posluži pravom, pristojećim mu po §-u 1104. o. g. z.,

Digitized by Google

na odpust, ili pravom, koje mu daje ustanova §-a 1105. o. g. z. na popust zakupnine, mora ne dangubeći (odmah, t. j. čim mu je to moguće) javiti zakupodavcu dogodivšu se nesreću, te ako se ne radi o obćoj poznatoj nesreći ili elementarnoj nesgodi, sam dogodjaj izviditi dati sudbenim očevidom (predtečenim očevidom, očevidom za vjekovitu uspomenu) ili pako nastojati, da ga izvide dva u stvari vješta čovjeka, koja ne moraju biti sudbeni vještaci (u listini sudbenih vještaka unešene osobe). Potrebno je pako, da se ovi na licu mjesta o stvari osvjedoče nakon razgledanja štete, a ne samo, da izdadu pismenu potvrdu o dogodivšoj se nesreći po onom, što su čuli govoriti.

Preporno je, da li se ovaj zakonski propis §-a 1108. o. g. z. odnosi i na najmoprimca? Njekoji komentatori tvrde, da se po analogiji ima ovaj zakonski propis §. 1108. o. g. z. uporabiti i na najmoprimca[1], drugi se izjavljuju proti tomu[2], a nekoji opet mukom mimolaze ovo pitanje.[3]

Nama se čini, da se prenavedena zakonska ustanova na najmoprimca uporabiti ne ima, a da se ovdje o nikakvoj analogiji govoriti ne može, čim zakon u §-u 1108. uviek rabi samo rieči: zakupnik, zakupnina i zakupodavac, neposluživ se nijedan put riečju: uporaboprimac, uporabština itd., kao što u §. 1107. o. g. z. A dade se i tumačiti, zašto je zakon ustanovu §. 1107. o. g. z. izdao specielno samo za zakupnika; naime za to, jer zakupštine leže obično izvan grada ili trgovišta, a ponajviše ne stanuje u istom mjestu, gdje leži zakupština, i zakupodavac, dočim najamština leži u pravilu uviek u mjestu, gdje stoji najmodavac ili njegov upravitelj, odnosno onaj, kojemu je povjerio nadzor dotične kuće ili sgrade (jer te dolaze u pitanju kod elementarnih nezgoda predvidjenih glede najamštine u §§. 1104. i 1105. o. g. z.). Uz to leži u pravilu najamština u manje više napučenom mjestu te je svaka nesreća dogodivša se na samoj stvari notorna.

4. (Prava zamjenita) glede povratka.

§ 1109. Pošto se svrši pogodba uporabna, valja uporaboprimac da povrati stvar po popisu, ako je isti učinjen, ili baren u onom stanju, u kom ju je primio; a zakupljena zemljišta treba da povrati u običajnom stanju obradjivanja, koje je prema vremenu od godine kada se je svršio zakup. Uporaboprimac ne može se osloboditi da nepovrati stvar, ma i govorio da ima pravo preboja, ili da ima i samo prijašnje pravo vlastnosti.

§ 1110. Ako u pogodbi uporabnoj nije učinjen popis, nastaje ista predmnjeva, koja nastaje, kada se uživaju koristi (§. 518.).

§. 1111. Ako se pokvari stvar, koja je dana u najam ili u zakup, ili ako se iztroši po zloporabi; najmitelj i zakupnik odgovaraju za vlastitu krivinu i za krivinu poduporaboprimca, ali neodgovaraju za slučaj nenadni. Nego uporabodavac treba najdalje za godinu dana, od kada je povraćena uporabština, da ište sudno naknadu proizlazeću iz rečene odgovornosti; inače prestaje pravo njegovo.

---

[1] Elliger kod tumačenja §. 1108, Stubenrauch II. str. 436. točka 3.

[2] Scheidlein str. 130.

[3] Kao n. pr. Kirchstetter.

Digitized by Google

Pošto uporaboprimac drži u porabu primljenu stvar samo u ime uporabodavca, te nije njezin vlastnik, niti ne ima prava sa sućanstvom iste u kojem god pogledu razpolagati, to je dužan nakon izminuća vremena uporabnoga, stvar povratiti uporabodavcu u istom stanju, kako ju je primio.

On ne ima nikakova prava retencije na istu radi mogućih njegovih tražbina, već po običem pravilu §-a 475. o. g. z., po kojem, koji mu drago držalac tudje stvari, ne može sadržati istu stvar radi koga inog iskanja, pošto je jednoč prestalo ustupljeno mu pravo.

Uporaboprimac ne može se osloboditi da povrati stvar, ako i tvrdi, da ima pravo vlastničtva na istu. Ako mu pravo vlastničtvo doista pristoji, ne preostaje mu ipak drugo, nego da stvar povrati uporabodavcu, a da svoje pravo vlastničtva potjera redovitom tužbom o vlastnosti.[1]

Po ustanovi §-a 1109. o. g. z. mora svaki uporaboprimac stvar u porabu držanu in natura povratiti, onako kako ju je primio. Razumieva se, da se obzir uzeti ima na pogoršanja, koja su nastala na stvari trošenjem za vremena porabe, pa da uporaboprimac nije dužan vratiti stvar u istom onom stanju kako se je prije nalazila, ako stvar po naravi svojoj urednom (običnom) porabom se troši, te time u vriednosti gubi. Za takova pogoršanja, koja su nastala na stvari lih samo po urednoj porabi po naravi iste, ne jamči uporaboprimac.

Dužan je pako uporaboprimac povratiti stvar svakako, onako, kako ju je preuzeo, bez promjene njezinog sućanstva i u onakovom redu, kako mu bijaše predana. Najmoprimac ima s toga u najam uzeti stan povratiti u istoj onoj čistoći, kako ga je primio, a ako je učinio kakovih promjena bez dozvole kućevlastnika, odnosno najmodavca, valja da stavi sve u prijašnje stanje o svom trošku. Zakupnik pako valja da povrati zakupljena zemljišta u onom stanju obradjivanja, koje je prema vremenu od godine, kada se je svršio zakup.

Ako je uporaboprimac učinio na stvari u porabu držanoj melioracija, vlastan je sve što god je u stvar umetnuo, čim ju je poljepšao, ili učinio koristnijom, u naravi opet natrag uzeti u koliko je to moguće a da se ne kvari sućanstvo same stvari, jer on ne ima povratiti uporabodavcu više nego što je sam od njega na porabu dobio.

Može s toga zakupnik, koji je preuzeo u zakup livadu, a na istoj zasadio voćke, ove izvaditi, jer time ne trpi livada u sućanstvu njezinom, te se može upotriebiti i nakon što su voćke izvadjene kao i prije[2].

Ako je uporaboprimac izrično ugovorom preuzeo obvezu, da će na stvari u porabu preuzetu učiniti na svoj trošak kakov popravak ili koji dio njezin očistiti, mora tu obvezu izpuniti, te stvar sa odnosnim popravkom ili očišćenu, kako se je obvezao, uporabodavcu povratiti, neglededć na to, da ju nije u tom stanju primio. Ako je n. pr. najmodavae preuzeo najmovnim ugovorom na sebe obvezu, da će u dvorištu u najam primljene kuće nalazeće se jame (gnojišta, gjubrišta) osnažiti, mora ove osnažene povratiti sa u porabu primljenom kućom najmodavcu, neglededć na to što je upitne jame preuzeo neočišćene.[3]

U svrhu da se nepreporno ustanoviti dade, da li se uporabni predmet prigodom povratka nalazi u istom stanju, u kojem je bio kada je predan uporaboprimcu, opazno je da se čini popis (našastar inventar) o svih sastojina uporabnog predmeta prigodom kada se isti u porabu daje. Ovo će biti osobito od koristi kod zemljišta, koja se daju u

[1] Kirchstetter str. 560.

[2] Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 27. kolovoza 1889, br. 8447. Gell. Centrbl. 382.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. srpnja 1866. br. 5993. Ger. Halle. Nro. 76.

Digitized by Google

zakup u pogledu nareda (fundus instructus). Ako je uporabni predmet predan uporaboprimcu bez ikakva popisa, uzima se, da je uporaboprimac primio stvar u stanju upotrebljivom od srednje vrsti sa svimi pripadnostmi, koje su potrebne, da se ona uredno uživa. (§. 1110. i 518. o. g. z.).

Ako se pokvari stvar, koja je dana u najam ili u zakup, ili ako se iztroši po zloborabi, t. j. ako se ne iztroši urednom porabom, već što ju je uporaboprimac rabio proturedno, ili ako se pokvari po nepažnji njegovoj, najmitelj i zakupnik odgovaraju za vlastitu krivinu i za krivinu poduporaboprimca, ali ne odgovaraju za slučaj nenadani. Uporabodavac biti će dakle ovlašten u gorenavedenih slučajevih tužiti najmitelja i zakupnika za štetu učinjenu mu na stvari u porabu njim predane, neglededć na to, da li je ova počinjena po najmitelju ili zakupniku ili po njihovom podnajmitelju ili podzakupniku.

Pita se pako, da li će moći uporabodavac neposredno držati se samog podnajmitelja i podzakupnika glede naknade štete, počinjene na predanom predmetu glavnom najamniku ili zakupniku u porabu?

Odgovor na ovo pitanje zavisi o tom, da li je šteta nastala činom ili propustom podnajamnika ili podzakupnika, za koju bi jamčiti morao ne gledeć na uporabnu pogodbu, ili pako, da li je šteta nastala iz takovog čina ili propusta, koji mu se mora upisati samo s obzirom na uporabni odnošaj. U prvom slučaju može glavni uporabodavac svoje zahtjeve na naknadu štete potražiti neposredno proti podnajamniku ili podzakupniku, u potonjem slučaju pako samo proti glavnom najamniku lli zakupniku; proti podnajamniku i podzakupniku pako s toga razloga ne, što ovi sa glavnim uporabodavcem u nikakvom obligatornom odnošaju ne stoje.[1]

Pravo na naknadu štete, proizviruće iz najamne pogodbe, odnosno iz odgovornosti najamnika ili zakupnika, pristoji uporabodavcu samo godinu dana od kada je povraćena uporabština; zato, ako se hoće ovim pravom poslužiti, valja da naknadu ište koli proti glavnom uporaboprimcu toli proti poduporaboprimcu uz prenavedeni praeclusivni termin, jer mu inače to pravo prestaje. Ovaj rok zastare može prekinuti samo tužba; jednostavna molba za sudbeni predtečni očevid, da se ustanovi šteta, nije zato dovoljna.[2]

Dogadja se, da se zemljišta na takov način u zakup daju, da se ona zakupniku predaju zajedno sa svim na zemljištu nalazećim se blagom. Ako se tom prigodom utanačuje, da ima zakupnik, kada mine zakupno vrieme, zajedno sa zakupštinom povratiti i onoliko blaga po broju i vrsti, koliko je primio, nastaje tako zvani contractus socidiae (eheptel de fer). Po ovom ugovoru prima pogibelj gubitka zakupnik na sebe; on se bo obvezuje predati zakupodavcu po broju i vrsti toliko komada blaga, koliko je primio pa ako mu koji komad, za vrieme dok je zakupnikom, pogine, mora da nabavi drugi komad iste vrsti. Nu i kod ove pogodbe ostaje vlastnikom blaga zakupodavac; zakupoprimac ne može isto odsvojiti, niti ne mogu vjerovnici zakupoprimca pravo zaloga na isto blago za njihovu korist izposlovati niti na isto za njihove tražbine proti zakupoprimcu ovrhu voditi. Ne promienjuje se narav pogodbe ove niti onda, ako je u popisu blaga prigodom predaje zakupštine uvedena vriednost svakog pojedinog komada, jer se

---

[1] Ovako Kirchstetter, s kojim se mi slažemo. Stubenrauch (II. str. 438. prihvatio je u tom pogledu mnienje Nippelovo (Erläuterungen VII. str. 295.), po kojem može glavni uporabodavac od podnajamnika i podzakupnika u svakom slučaju neposredno tražiti odštetu, ako je on šteti kriv i to s obzirom na općenitu ustanovu §-a 1295. o. g. z., po kojem ima svaki pravo iskati od oštetioca, da mu naknadi štetu, kojoj je on kriv, neodvisno od pogodbe; ali da nadleži uporabodavcu dokazati, da je šteta počinjena po podnajamniku ili podzakupniku.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. srpnja 1852. u br. 137. allg. österr. Ger. Ztg. od god. 1856.

Digitized by Google

to ne može smatrati još kao muče očitovanje stranaka, da hoće sklopiti kupoprodajni ugovor, kako neki misle.[1]

Ako se zakupštinom zakupniku predaje podjedno blago bez ikakvog utanačenja, ostaje zakupna pogodba jednostavna, to jest ne mienja se njezina narav u ničemu, te pogibelj nosi uporabodavac.

5. Prestanak uporabne pogodbe: a) kada stvar sasvim propadne.

§. 1112. Uporabna pogodba ukida sa sama po sebi, ako propadne stvar, koja je dana u uporabu. Ako je tomu kriva jedna stranka, drugoj strani pristoji naknada; ako li se to dogodi po kakovom nesrećom slučaju; tad nijedna strana drugoj neodgovara za to.

b) kada mine vrieme uporabno.

§. 1113. Uporabna pogodba prestaje takodjer kad mine vrieme, koje je bilo ugovoreno izrekom ili muče time, što je uporabnina odredjena da se plaća u neko stalno vrieme, kao kod tako zvanih soba na dan, na nedelju, na mjesec, ili gdje namisao uporaboprimca jest naročito očitovana, ili se vidi iz okolnosti.

Uporabna pogodba ukida se, kako se već po sebi razumije po naravi stvari, ako propadne stvar, koja je dana u porabu (ako izgori kuća, u kojoj drži uporaboprimac stan u najam, ako voda odnese zemlju u zakup držanu). Ako li se to dogodi po kakvom nesrećnom slučaju, tad nijedna strana drugoj ne odgovara za to.

Ako je pako stvar u najam dana propala po krivnji jedne ili druge stranke, drugoj strani pristoji naknada pretrpljene kroz to štete po općenitih pravilih i propisih o naknadi štete, sadržanih u poglavju tridesetom obć. gradj. zak. Ovo će biti slučaj: n. pr. ako tko daje u porabu konja bolestna za stanovitu svrhu, uvjeriv uporaboprimca da je zdrav, te konj pogine usljed upitne bolesti kod uporaboprimca; tada ima pravo tražiti uporaboprimac od uporabodavca odštetu, ako je time kakovu pretrpio (koju je mogao imati n. pr., što je morao drugoga konja najmiti za veću najamninu). Nasuprot ako tko daje u porabu konja svoga kao konja jahača, a uporaboprimac ga rabi kao konja vozaka, a konj pogine što ga je uporaboprimac izmučio vožnjom težkih tovara, tad u ovom slučaju imat će uporabodavac pravo odštete proti uporaboprimcu. Obzirom na izrični propis §. 1112. o. g. z. prestaje uporabna pogodba po sebi samo onda, ako propadne stvar u porabu dana. Ne prestaje s toga uporabna pogodba već gledom na općeniti propis §-a 918. o. g. z. a i na ustanovu §-a 547, o. g. z., ako umre uporaboprimac.[2]

Čim je pogodba razriešena, što je u porabu primljena stvar propala, razumieva se, da prestaje obveza sa strane uporaboprimca na platež daljne zakupnine ili najamnine. Po našem mnienju pako ima i uporaboprimac pravo tražiti povratak najamnine ili zakupnine, ako ju je naprvo platio, a ne može stvar rabiti obzirom na općeniti propis §-a 1447. o. g. z.

Ako stvar sasvim propala nije, n. pr., ako je samo jedan dio kuće izgorio, ili poraba stvari usljed kakvog slučajnog dogodjaja samo za neko vrieme nemoguća bila (n. pr. u zakupu držano zemljište usljed vremenite poplave), ne ukida se pogodba uporabna sama po sebi, već je dogodice samo uporaboprimac vlastan odustati od pogodbe po §. 1117. o. g. z., ako obstoje tamo navedeni uvjeti, ili poslužiti se pravom pristojećim mu po §. 1105. o. g. z. na popust najamnine ili zakupnine.

---

[1] Stubenrauch II., str. 437. točka 4.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. listopada 1877. br. 3101. G. H. br. 84.

Digitized by Google

Prestaje nadalje uporabna pogodba kada mine vrieme uporbno. Vrieme uporabno pako može, kako smo već razložili kod tumačenja §-a 1090. o. g. z., ustanovljeno biti izrično ili pako samo muče; izrično, ako se ugovorom opredieli rok, do kojeg ima uporabna pogodba trajati, a muče, ako se samo ustanovljuju platežni rokovi najamnine ili zakupnine (u kojem slučaju ravna se trajanje uporabne pogodbe po odnosnom platežnom roku); ili pako, ako se stvar u uporabu daje u stanovitu svrhu, u kojem slučaju prestaje pogodba uporabna čim je prestala svrha (n. pr. ako tko komu u uporabu daje svoja kola za put do stanovitog mjesta, prestaje pogodba uporabna čim stigne na dotično mjesto).

Ako je vrieme uporabno ustanovljeno ugovorom izriekom na stanovito vrieme, prestaje uporabna pogodba sama po sebi kada vrieme ovo mine, i u slučaju onom, ako je ugovoreno vrieme odpoviedi. Vrieme bo može se u takovu slučaju smatrati za ugovoreno samo za vrieme porabe stvari nakon izminuća ugovorenom ustanovljenoga vremena, ako bi uporaboprimac uporabnu pogodbu produljio odnosno ponovio muče, t. j. ako se uporaboprimac pošto prodje vrieme uporabno služi i nadalje stvarju, koja je u uporabu primljena, te ju uživa, a uporabodavac se tomu ne protivi [1]

Ustanovljeno je vrieme trajanja uporabnog ugovora valjano i onda, ako se je dao uporaboprimac po uporabodavcu obećati, da mu neće odpovjedati stanovito vrieme, jer se u takovu slučaju smatra da je ugovoreno trajanje uporabne pogodbe do upitnog stanovitog vremena, do kojeg se je uporabodavac obvezao da neće uporaboprimcu odpovjedati.[2]

Nasuprot ne valja utanačenje po kojem je obećao uporabodavac da neće nikada odpovjedati, ili da neće odpovjedati dok bude uporaboprimac uredno plaćao najamninu; jer je bitna potrebština ugovora uporabnog da je ograničen na stanovito opredieljeno vrieme, pa da je razriešiv kada nastupi to vrieme.

Ne može se smatrati izjava, učinjena po iznajmitelju kod sklapanja najamnog ugovora, da on neće najamniku odpovjedati, uza svoju obćenitost i neizvjestnost nipošto ni utanačenjem doživotnog najamnog ugovora, nego se prikazuje samo kao rečenica često izušćivana kod iznajmljivanja, ali ne mišljena ozbiljno, koja ne može biti temelj obvezam.

Isto tako i obična ustmena uvjeravanja, da tko neće odpoviedati najamniku, osim ako on ne bude plaćao najamne obroke, ili ako bi iznajmitelj iznajmljenu kuću trebao na vlastitu porabu, ne tvore nikakove pravne obveze, nego smjeraju jedino na to, da najamnika ponukaju na točno vršenje njegove dužnosti.[3]

Ako se pogodba ne ponovi.

§. 1114. Uporabna pogodba može se ponoviti ne samo izrekom nego i muče. Ako je u pogodbi bilo ugovoreno, da se odkaz napried ima učiniti, pa se ovaj neučini; tad pogodba je muče ponovljena. Ako li odkaz nije bio ugovoren; mučeća ponova postaje, ako se uporaboprimac, pošto prodje vrieme uporabno služi i nadalje stvarju ili ju uživa, a uporabodavac tomu se neprotivi.

§. 1115. Mučeća ponova uporabne pogodbe biva pod istimi uvjeti, pod kojimi je pogodba prije bila sklopljena. Ali u zakupih

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. veljače 1881. br. 347. G. H. br. 60. i od 27. studena 1878. br. 12465. Jur. Ztg. od god. 1879. br. 27. Jur. Bl. od god. 1879. br. 46.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. travnja 1862. ar. 4091. G. U. 1504.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. lipnja 1857. br. 5919. G. U. 386., od 24. prosinca 1861. br. 8377. G. U. 1444., od 26. srpnja 1870. br. 8755. G. U. 3833. i od 25. kolovoza 1870. br. 8392. G. U. 3856.

Digitized by Google

ponova proteže se samo na jednu godinu; nu ako uredno uživanje biva tek u kasnije vrieme, ponova proteže se na onoliko vremena, koliko je od potrebe, da se koristi jedanput mogu izvaditi. Najmovi, za koje se običajno plaća najamnina poslie ciele godine, ili nakon pol godine, ponavljaju se muče na pol godine; a svi kraći najmovi ponavljaju se muče na ono vrieme, koje je prije bilo ustanovljeno uporabnom pogodbom. O ponovah opetovanih obstoji to isto, što je ovdje propisano glede prve ponove.

Da se može uporabna pogodba ponoviti izriekom, razumieva se samo po sebi. Za taj slučaj mogu stranke ugovoriti i drugo vrieme trajanja porabe a i drugu cienu (drugu najamninu i zakupninu), nego što su to utanačile prijašnom pogodbom, ili pako jednostavno najamnu pogodbu produljiti na novo opredieljeno vrieme, za koji slučaj ostat će sva druga utanačenja prve uporabne pogodbe u krieposti, odnosno smatrati će se nova pogodba sklopljenom pod istimi uvjeti, pod kojimi je pogodba prije sklopljena bila.

Nu uporabna pogodba može se i muče produljiti odnosno obnoviti (relocatio tacita). Ako je uporabna pogodba sklopljena na stanovito izriekom opredieljeno vrieme ili na muče ustanovljeno vrieme (po platežnih rokovih najamnine) ali bez da je ugovorena odpovjed, — mučeća ponova nastaje, ako se uporaboprimac, pošto mine vrieme uporabno, služi nadalje stvarju ili ju uživa, a uporabodavac tomu se ne protivi. Ako je pako uporabna pogodba sklopljena na stanovito ili muče opredieljeno vrieme (po platežnih rokovih najamnine) uz ugovorenu odpovjed, t. j. tako, da jedna stranka drugoj uporabu u stanovitom opredieljenom roku odkazati ima, ako želi uporabnu pogodbu razriešiti, tada se smatra da je pogodba muče ponovljena, ako se ne čini u upitnom roku odpovjed od strane one, koja želi razriešiti pogodbu.

Pita se ovdje kada, uz koji rok, ima se uporabodavac protiviti kod pogodba uporabnih izriekom na stanovito opredieljeno vrieme sklopljenih, ako odkaz nije bio ugovoren, da ne nastaje mučeća ponova, ako se uporaboprimac, pošto mine vrieme uporabno, služi i nadalje stvarju?

Na to odgovara nam §. 22. minist. naredbe od 17. prosinca 1858. br. 230. zem. vl. lista (od 16. studenoga 1858· br. 234. d. z. l.) sljedeće: „Pogodbe uporabne, koje prestaju, kada im vrieme mine, imati će se time, što se uporaboprimac i nadalje služi i koristi predmetom uporabnim, i što se uporabodavac time zadovoljuje, smatrati, kao mučeć obnovljene samo onda, ako za četrnaest dana po izmaku roka uporabnoga ili pri pogodbah, koje su se izvorno sklopile za vrieme izpod jednoga mjeseca, ako za rok iznoseći polovicu ugovorenog vremena, po izmaku pogodbe ne bude tužbe podigao ni uporabodavac, da mu se povrati, ni uporaboprimac, da mu se uzme natrag predmet uporabni".

Rok od četrnaest dana navedeni u sada citiranom §-u 22. prenapomenute minist. naredbe (o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe) ne računa se za uporabodavca od zadnjeg dana izteklog najamnog ili zakupnog vremena, već od onog časa, od kojeg je uporabodavac dobio znanje, da uporaboprimac neće da uporabni predmet preda natrag (da izprazni stan u najam držani).[1]

Valja tu pako iztaći u razjašnjenju ustanove §. 1114. o. g. z., da nije potrebno kod pogodbah uporabnih, koje su sklopljene na stanovito opredieljeno vrieme nikakav rok odpovjedi ugovoriti; one prestaju samo po sebi ako nastupi vrieme, kada po ugovoru prestati imade uporaba odnosne stvari, a ponavljaju se muče, kako je navedeno u gore napomenutom §-u 22. naredbe o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne po-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. srpnja 1878. br. 7948. G. U. 7078.

Digitized by Google

godbe. Ako su ipak stranke u ovakovoj pogodbi i ugovorile rok odpoviedi, valja ovaj samo — kako smo naglasili kod tumačenje §-a 1113. o. g. z. — za vrieme porabe stvari nakon izminuća ugovorenog vremena, t. j. onda, ako se uporabna pogodba nakon izminuća ugovorenog vremena muče nastavlja, jer se tada ima i takova muče ponovljena uporabna pogodba odpovjedati, ako hoće od nje koja strana da odustane iza kako je već muče ponovljena. Odpovied bo ima u takovu slučaju uviek slieditи, bila ona ugovorena ili nije. Ako nije ugovorena, nastupaju rokovi odpovjedni zakonom, odnosno sudbenim postupkom pri parnicah uporabnih ustanovljeni. Ako nije dakle u prvobitnom ugovoru uporabnom izrično ustanovljeno da tamo ustanovljeni rok odpoviedi vrieditи ima (ne gledeć na to, što je naročito ustanovljeno trajanje uporabne pogodbe) za obe stranke, kada hoće da razriešuju ugovor (u kojem slučaju se može vrieme trajanja uporabe u ugovoru ustanovljeno, smatrati samo za rok prije kojeg se u obće razrješenje ugovora zatražiti ne može), mora ne gledeć na ustanovljeni rok odpoviedi svaka strana, koja hoće da se takova pogodba muče produljenom ne smatra, postupati po §-u 26. prenavedene minist. naredbe o sudbenom postupku pri uporabnih pogodbah u tamo navedenom roku. (Vidi u ostalom o tom ustanovu §. 1116. o. g. z. i tumačenje iste).

Nikako se ne može smatrati za muče produljenje najamne ili zakupne pogodbe, ako je uporaboprimac ne gledeć na to, što je on uporabni ugovor odpovjedao, te što je usljed prigovora podignutih proti uporabodavcu parnica u tečaju, platio najamninu il zakupninu, t. j. medjutim tečajem parnice dospjeli novi platežni rok uporabnine; jer se taj platež ne može smatrati kao odustaja od odpoviedi već samo kao naknada za uporabu stvari za vrieme parnice.[1]

Pita se što onda, ako je uporaboprimac nakon odpoviedi, proti kojoj ne bijaše prigovora, ili, ako su prigovori podnešeni, ako je isti nakon pravomoćne osude (po glasu koje je imao uporabštinu uporabodavcu natrag predati), — ostao u uživanju najamštine ili zakupštine, te ju nije predao uporabodavcu; da li i kada se imade onda smatrati uporabna pogodba muče produljenom?

Po našem nazoru ima se držati u takovu slučaju uporabna pogodba muče produljenom onda, ako uporabodavac nije učinio nakon pravomoćnosti odpoviedi ili nakon pravomoćnosti osude uzdržajuće odpovied u krieposti, nikakvih koraka sudbenim putem da prisili uporaboprimca da izprazni zakupštinu ili najamštinu te ju preda uporabodavcu, već pustio muče da uporaboprimac uporabštinu dalje uživa jedan cieli rok, uz koji je najam prije po najamnoj pogodbi trajati imao uz stege §. 1115. o. g. z. N. pr. ako je prije ugovorena bila tromjesečna odpovjed, imao se je i najam svaka tri mjeseca muče ponoviti. Ako je dakle po pravomoćnoj odpoviedi imao uporabopimac izprazniti uporabštinu za tri mjeseca, t. j. ako je odpovjed glasila na tri mjeseca, a uporabodavac je nakon izminuća ovog odpoviednog roka pustio uporaboprimca da uživa uporabštinu još tri mjeseca, a da nije poprimio koraka da ga sudbeno deložira, smatra se uporabna pogodba opet muče produljenom na tri mjeseca, te će imati uporabodavac na novo odpoviedati.

Već smo gore naglasili, da mučeća ponova uporabne pogodbe biva pod istimi uvjeti pod kojimi je pogodba prije bila sklopljena. Ali ona se ne ponavlja muče u svakom slučaju na isto vrieme, na koje je po prijašnjoj pogodbi trajati imala.

Na isto vrieme ono, koje je prije bilo ustanovljeno uporabnom pogodbom, ponavljaju se samo najmovi oni, za koje se je plaćala najamnina pol godine ili u obrocih.

Najmovi, za koje se je običajno plaćala najamnina poslje ciele godine ili još u duljem roku, ponavljaju se muče samo na pol godine.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. kolovoza 1864. br. 5803. G. U. 1953.

Digitized by Google

O ponovah opetovanih obstoji to isto, što je ovdje propisano glede prve ponove. U zakupih ponova proteže se samo na jednu godinu; nu ako uredno uživanje biva tek u kasnije vrieme, ponova proteže se na onoliko vremena, koliko je od potrebe, da se koristi jedanputa mogu izvaditi.

Pita se ovdje na koje vrieme će se najamna pogodba ponoviti, kada ima najam. po vremenu u ugovoru naročito ustanovljenom, trajati jednu ili više godina, dočim se najamnina plaća mjesečno; da li na pol godine ili na mjesec dana?

Po propisu §-a 1115. o. g. z. je za vrieme ponovne pogodbe mjerodavno u prvom redu rok plaćanja najamnine, a ne rok ugovoreni za trajanje najamne pogodbe ustanovljeni na pose (uz posebni rok za plaćanje najamnine) ugovorom. Ne protivi se tomu u istom §-u sadržana ustanova, da se svi kraći najmovi (izpod pol godine) ponavljaju muče na ono vrieme, koje je prije ustanovljeno uporabnom pogodbom; jer se pod timi kraćimi najmovi razumievaju takodjer samo platežni rokovi, pošto se za najam, glede kojeg je izrično ugovoren rok trajanja izpod pol godine, u pravilu ne ugovaraju posebni platežni obroci za najamninu.

U gorenavedenom primjeru dakle neće se najamna pogodba ponoviti na pol godine već samo na mjesec dana.[1]

c) Kad se pogodba odkaže.

§. 1116. Ako vrieme, dokle uporabna pogodba trajiti ima, nije ustanovljeno niti izrekom niti muče niti osobitimi propisi, valja onaj, koji pogodbu hoće da ukine, da odkaže drugomu zakup šest mjeseci, najam nepokretne stvari četrnaest dana, a najam pokretne, stvari dvadeset i četiri sata prije nego ju drugi povratit ima.

Strankam je slobodno ugovoriti izrično vrieme dokle ima uporabna pogodba trajati. Ako to ne čine kod pogodba o najmu i o zakupu već jedino ustanovljuju vrieme, kada ima sljediti odpovjed, a da ne opredieljuju vrieme dok ima sam najam ili zakup trajati, slobodno je svakoj stranki odustati od pogodbe, kada joj je volja, samo imade u ugovorenom vremenu odpovjedati protustranki najam ili zakup. Ako dakle tko daje u najam drugomu stan uz neopredieljeno vrieme. ali uz ugovorenu tromjesečnu odpovjed, može jedna i druga strana odpovjedati protivniku stan kojega mjeseca u godini, i koje god godine hoće samo mora to činiti tri mjeseca prije nego što kani razriešiti uporabnu pogodbu.

Ako napokon uporabodavac daje uporaboprimcu u najam ili zakup uporabštinu, a da ne ustanovljuje vrieme dokle ima trajati uporabna pogodba ni nikakvu odpovied, već jednostavno samo rokove plateža najamnine ili zakupnine, valja jedna i druga stranka. koja hoće da razrieši ugovor, svakako da prije svomu protivniku odpovieda najam ili zakup. To ima učiniti po posebnih zato izdanih propisih. Ovi su u nas obćeniti propisi sadržani u naredbi ministarstva nutarnjih djela i pravosudja od 17. prosinca 1858. br. 230. zem. vl. lista (od 16. studeoa 1858. br. 234. d. z. l.) o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe, a posebni propisi izdani samo za grad Zagreb naredbom kr. zem. vlade odjela za pravosudje od 24. prosinca 1875. br. 634. (sbor. br. 4. od god. 1876.). Ovi sliede ovdje niže.

U koliko nisu ovi propisi uporabljivi stupaju istom u kriepost odpoviedni rokovi, navedeni u §-u 1116. o. g. z. Po ovih ima onaj, koji pogodbu uporabnu hoće da ukine, odkazati drugomu zakup šest mjeseci, najam nepokretne stvari četrnaest dana, a najam pokretne stvari dvadeset i četiri sata prije nego ju drugi povratiti ima.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. svibnja 1874. br. 4091., „Dalm. Pravo“ str. 277.

Digitized by Google

U tumačenju ovog §-a izdana je sliedeća previšnja odluka:

Budući je nastala dvojba o tom, da li se sudbena odpovied prebivališta u najam datih i drugih sastavnih dielova od sgrada dostavit ima uz izvjestni rok, ili da li je dovoljno predat ju uz taj rok sudu, ili dati ju u zapisnik; zatim da li se takova odpovied onomu, proti komu je upravljena, dostavit ima u vlastite ruke; s toga naredjuju se ovim sljedeća:

1. Odpovied nije kriepostna od dana onoga, kojega se predade sudu ili dade u zapisnik, nego od dana onoga, kojega je u istinu dostavljena stranki; ima se dakle dostava učinit prije, nego što ističe rok, koji je u patentih o seobi, u gradjanskom zakoniku ili u pogodbi najamskoj ustanovljen za odpoviedanje. Ima dakle stranka, koja sudbeno odpovieda, pobrinut se, da se obrati na sud u takovo doba, gdje se dostava još lahko obavit može prije, nego što izteče rok. Sudovi imadu, koliko moguće više, uzkorit ovu dostavu.

2. Sudbena odpovied ima se, ako se odpovieda ukućaninu, dostavit njemu samomu, i predati u ruke. Ako je ukućanin odsutan, ili nije moguće naći ga, ima poslužitelj suda, izaslan da dostavu obavi, odpovied odmah pred kućani, koji su možebit pritomni, i pred dvojicom svedoka, pribit unutri u stanu, ili ako je stan zaključan, a ono izvana na ulazu. Ako se odpovied čini vlastniku kuće, ima se ista dostaviti ili samomu njemu, ili ako on nije pritoman, ili nije možno naći ga u prebivalištu njegovu, onomu koji kuću nadgleda. Ako se ne nadje nitko, komu bi se dostavit mogla odpovied, upravljena proti vlastniku kuće, ima se tada pribiti odpovied u kući pred dvojicom svedoka. Pribiće odpoviedi valja u svih ovih slučajevih toliko, koliko dostava.

Po okolnostih može se i za odsutne osobe, kojim se odpovieda, postavit po sudu skrbnik, komu će se odpovied predati. (Previšnja odluka od 26. siečnja 1833., dvorski dekret od 8. veljače 1833. br. 2592 sb. pr. zakon.)

O sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe u obće, zatim napose pri odpoviedanju i povraćanju u zakup ili u najam uzetih zemalja, sgrada i inih stvari nepokretnih ili stvari, koje se po zakonu smatraju kao nepokretne, napokon vodenica i drugih gradnja, podignutih na brodovih, odredjuje naredba ministarstva nutarnjih djela i pravosudja od 17. prosinca 1858. br. 230. zem. vl. lista (od 16. studenoga 1858. br. 234. d. z. l.) sliedeća:

§. 1. Svekolike parnice iz pogodba uporabnih, sudbeno odpoviedanje o istih, svekolike razprave i ine odredbe o odpoviedanju i povraćanju u zakup ili u najam uzetih zemalja, sgrada i inih stvari nepokretnih ili stvari, koje se po zakonu smatraju kao nepokretne, zatim vodenica i drugih gradnja, podignutih na brodovih spadaju, bez obzira na osobu, izklopno pod onaj kotarski sud kojemu se u kotaru nalazi predmet uporabni.

Ako je predmet uporabni u kotarih više osoba, tad će, ako u pogodbi nije koji od sudova tih za to odredjen, prosto biti tužitelju izabrati izmedju tih sudova, a pri odpoviedi prosto će biti izabrati onomu, koji odpovieda.

§. 2. Uporabna pogodba, u koliko je po naredbi obćeg gradj. zakonika potrebno odpovieditи ju, da ili mukom nebude obnovljena, ili da bude razvrguta, može se:

a) u slučaju, ako postoji osobiti ugovor medju strankami o roku za odpovied i za povratu predmeta uporabnoga, odpovieditи u pravilu samo uz taj rok, ako li ugovora takovog ne ima, tad

b) ondje, gdje su osobitim običajem ili izdatimi o tom propisi za izpražnjivanje predmeta uporabnih ustanovljeni osobiti dani u godini s izvjestnimi odpoviednimi rokovi, ima se odpovied učiniti prije nego što mine vrieme, za to ustanovljeno;

Digitized by Google

c) u svih ostalih slučajevih imadu se odpoviedati zakupi barem šest mjeseci, najmi barem tri mjeseca, najmi, koji po pogodbi ne imaju trajati godinu dana, barem četrnaest dana prije, nego što se uporabni predmet ima predati.

§. 3. Pogodbe uporabne može kako uporabodavac tako i uporaboprimac odpoviediti budi sudbeno, budi izvansudbeno.

Odpovied, koju je stranka koja valjano učinila, može druga stranka sama ovršiti proti odpovieduiku.

§. 4. Sudbena odpovied može se ili podnieti pismeno ili predati ustmeno.

Podnesak pismeni ili napisnik sačinjeni treba da sadržaje pravni razlog, s kojega se čini odpovied, zatim ime, prezime i prebivalište stranke jedne i druge, a ujedno treba da označuje i predmet pogodbe uporabne, isto tako i rok, kada pogodba ista imade prestati.

Ako odpoviednik stanuje izvan kotara sudbenoga, ima se u prošnji imenovati koja u kotaru tom stanujuća, opunomoćena osoba, kojoj će se dostavljati odredbe sudbene.

§. 5. Da sudbena odpovied kriepostna bude za prvi dojdući rok, treba, da prije izmaka onoga vremena, koje je ustanovljeno u §. 2. sl. a i b, bude ne samo predana nego i dostavljena.

§. 6. Ako se odpovied ne ima zabaciti ureda radi, tad treba da dvogubka prošnje odpoviedne ili prepis zapisnika dostavljen bude protivnoj stranki s nalogom, neka prigovor svoj proti odpoviedi, ako je rad pobijati ju, za osam dana podnese pismeno ili izjavi ustmeno tim sigurnije, budući da u protivnom slučaju po izmaku toga roka neće joj se prigovor veće uslišati i odpovied biti će kriepostna.

Ako se rok ovaj zanemari, neće više mjesta biti povrati u stanje prijašnje.

§. 7. Stranka, koja je rada odpoviediti, držana je obratiti se sudu u takovo doba, da još moguće bude za dobe odpovied dostaviti; ovakove dostave imadu se izvršivati odmah.

Ako bi se pri svem tom odpovied dostavila tek po izmaku roka, ustanovljenoga u §. 2. sl. a) b), bit će ipak odpovied kriepostna, ako joj nebude prigovoreno uz rok, za to odredjeni.

§. 9. Odpovied izvansudbena imat će kriepost odpoviedi sudbene samo onda, ako o tom u slici valjanoj i dokazanoj, kao što je u postupniku propisano, prinešena bude potvrda bilježnička, uredovni zapisnik, podpisan po stranki, kojoj se odpovieda, ili pismena svjedočba, po istoj stranki izdata, i ako tu točno naznaćeno bude ime i prezime jedne i druge stranke, predmet pogodbe uporabne, rok, kada pogodba ima predati a i vrieme, kada je učinjena odpovied.

§. 10. I proti ovakovoj odpoviedi izvansudbenoj ima onaj, proti komu glasi, ako je rad izbjeći posljedice u §. 6. naznačene, za osam dana, računajuć od dana, kojega je odpovied, kao što svjedoči izprava, koja je pri ruci, učinjena, ili pismeno podnieti ili ustmeno u zapisnik dati pri sudu svoje očitovanje protivno.

§. 11. Pri pogodbah, koje bez odpoviedi predhodne prestaju po izmaku stanovitoga vremena, može uporabodavac, tako i uporaboprimac, ako bi se bojali, da se uporabni predmet neće u svoje doba povratiti ili natrag uzeti, tražiti sudbenu odredbu, da protivniku unapred to bude naloženo.

Uslied takove prošnje, koja se medjutim primiti može samo uz posljednjih šest mjeseci prije nego što će izteći rok uporabni, ima se naložiti protivniku, da po razlici slučaja predmet uporabni pod kazan ovrhe povrati ili natrag uzme u vrieme ustanovljeno, ili ako bi scienio, da to nije dužnost njegova, tad da za osam dana pri sudu predade ili ustmeno izjavi svoje prigovore, budući da se u protivnom slučaju po izmaku toga roka neće više uslišati nikakov prigovor, nego će u kriepost stupiti nalog, da se ima povratiti ili natrag uzeti predmet uporabni.

Digitized by Google

Ako rok ovaj bude zanemaren, neće se moći zadobiti povrata u stanje prijašnje.

§. 17. Ako ne bude pobijana odpovied pogodbe uporabne, ili ne bude pobijan nalog, da se uzme natrag ili povrati predmet uporabni, ili ako se pomenuta odpovied ili pomenuti nalog pravomoćnom osudom izjavi da je kriepostan, tad ima najmitelj stvari nepokretnih ondje, gdje osobitimi propisi s obzirom na mjestni običaj nije ustanovljeno što inako, barem tri dana prije nego što će minuti vrieme najma, početi seliti se, i onomu, koji poslje njega uzima predmet najmljeni, ustupiti dovoljna i prikladna mjesta, gdje će moći nekolicinu pokretnina svojih spraviti, a posljedni dan, kad iztiče vrieme najma, ima vaskoliki predmet, što ga je u najmu držao, sasvim izprazniti i predati.

Tako isto ima zakupnik početi dobra zakupljena, na kojih ima sgrada, izpražnjivati barem na osam dana prije, nego što će minuti vrieme zakupa, i sljedniku svomu dati toliko i takovih prostorija, da uzmogne smjestiti i spraviti njekolicinu pokretnina i njekolicinu sprava, potrebitih za nastavljanje gospodarstva, posliednji pako dan, kada iztiče vrieme zakupa, imati će vaskoliki predmet zakupni sasvim izprazniti i predati. Ini predmeti zakupni imadu se predati odmah, kada mine vrieme zakupno.

§. 22. Pogodbe uporabne, koje prestaju, kada im vrieme mine i kojim ne treba odpoviedi (§. 1114. o. g. z.), imat će se time, što se poraboprimac i nadalje služi i koristi predmetvm uporabnim, i što se uporabodava time zadovoljuje, smatrati kao mučeć obnovljene samo onda, ako za četrnaest dana po izmaku roka uporabnoga ili pri pogodbah, koje su se izvorno sklopile za vrieme izpod jednog mjeseca, ako za rok iznoseći polovicu izvorno ugovorenog vremena, po izmaku pogodbe ne bude tužbe podigao ni uporabodavac, da mu se povrati, ni poraboprimac, da mu se uzme natrag predmet uporabni.

Za grad Zagreb uredjuje odpovjed stanova naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 24. prosinca 1875. br. 634. (sbornika br. 4. od god. 1876.). Ista glasi:

§. 1. Ako stranke glede odpoviedi nisu utanačile posebnog ugovora, valja onomu, koji hoće razriešiti pogodbu, da stan, za koji se je plaćala najamnina u dva ili više mjesečnih obroka, odpovjedi samo od 1. do 14. svibnja i od 1. do 14. studenoga, jer samo odpovied stana učinjena u tom roku valja za iduće odpovjedno vrieme, koje prama tomu za izpražnjenje stana kod odpoviedi učinjene 1. do 14. svibnja iztiče posljednjeg listopada; a od 1. do 14. studenoga iztiče posljednjeg travnja.

§. 2. Stan, za koji se najamnina mjesečno plaća, ima se odpoviedati prije izmaka najamnoga mjeseca, a najam tada traje kroz cieli dalnji mjesec. Tekar kad ovaj mjesec mine, ima se uporabni predmet povratiti.

§. 3. Stan. koji se odpoviedati imade od 1. do 14. svibnja i od 1. do 14. studenoga, valja izprazniti i podpuno predati dana 8. studenoga, dotično 8. svibnja o 12. uri o podne, dočim se za smještenje unilazećoj stranci imadu ustupiti primjerene prostorije do 4. studenoga, odnosno 4. svibnja 12. ure do podne.

§. 4. Stan, koji se odpovieditи ima prije izmaka najamnog mjeseca, valja podpuno izprazniti i predati dana trećega dotičnoga mjeseca o 12. uri o podne, a unilazećoj stranki imadu se za smještenje stvari ustupiti potrebne prostorije dana drugoga stoga mjeseca o 12. uri o podne.

Za razjasnjenje pojedinih ustanova gorenavedene minist. naredbe o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe valja navesti:

Digitized by Google

K §. 2. Kod uporabnih ugovora valjajući zakoniti odpovjedni rokovi podpadaju kao uporabni dielovi uporabnog vremena, baš kao i ovo, obračunavanju po koledaru, dakle ne računavaju se po propisu §-a 902. o. g. z.[1]

Zakon propisuje samo, da se odpovjed obavi prije izminuća zakonskoga roka ali ne i to, da se odpovjed ne smije dogoditi prije početka roka.[2]

K §. 4. U §. 4. minist. naredbe o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe kaže se, da podnesak pismeni ili napisnik o odpovjedi sačinjeni treba da sadržaje p r a v n i r a z l o g s kojega se čini odpovjed. Pita se što se ima smatrati pravnim razlogom? Po našem mnienju hoće zakon time da ništa drugo ne kaže, nego da odpovjedatelj navesti ima na kom temelju da osniva odpovjed svoju, da li na zakonu ili na ugovoru. Ne mora pako da odpovjedatelj navodi razlog odpovjedi samoj.[3]

Samo ako uporaboprimac ili uporabodavac odpovjeda prije roka ugovorom ili zakonom za odpovjed ustanovljena s jednih od razloga navedenih u §§. 1117. ili 1118. o. g. z., ima navesti odnosni razlog, jer mu valja opravdati kraću odpovjed odnosno uporabu §. 1117. ili §. 1118. o. g. z. Pobija li pako avizat odpovjed prigovorom, da je najam sklopljen na izvjestno vrieme, dužan je to on dokazati.[4]

Kod nesuglasnih navoda o trajanju najma pada teret dokaza uvjek na avizata, pobijajućega odpovjed.[5]

K §. 11. Da je najam sklopljen na vrieme navedeno u molbi za nalog na izseljenje ima dokazati onaj, koji ga je izhodio.[6]

Ustanova roka u §-u 11. čini samo kasniji, ali ne raniji podnos molbe neumjestnim.[7]

K §. 22. Ako iznajmitelj po nastupivšoj pravomoćnosti presude, koja održaje u moći njegovu odpovjed, nije niti u sliedećem roku selitbenom podnio ovršne molbe, mora se takovu propustu pripisivati barem to znamenovanje, da je on s nastavkom najma do sliedećega selitbenog roka sporazuman. Tako zadocnjelu molbu za izgon najamnika iz stana valja dakle a limine odbiti.[8]

U pogledu naredba kr. hrv. slav. zem. vlade odjela za pravosudje od 24. prosinca 1875. br. 634. izdana za odpovjed stanova u gradu Zagrebu, valja opaziti, da se pod „stanom", koji izraz samo rabi ista naredba, razumieva „najamština" u obće, dakle ne samo stan za stanovanje već i dućan i skladište itd.

Zatim ne ima se razumjevati pod ugovorenom šest mjesečnom odpovjedi odpovjed od 1. do 14. svibnja trajuća do 1—14. studenoga ili odpovjed od 1—14. studena trajuća od 1—14. svibnja sljedeće godine, već odpovjed trajuća od 1. odnosnog platežnog mjeseca šest mjeseci. Odpovjed od 1—14. svibnja i od 1—14. studena stupa onda u kriepost samo, ako stranke, koje u dva ili više mjesečnih obrocih najamninu plaćaju ništa u pogledu odpovjedi ugovorile nisu, ili izrično utanačile, da odpovjed ima sljediti po propisu gorenavedene vladine naredbe.

Tako je odlučeno u nas u domaćoj našoj judikaturi.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. ožujka 1862. br. 970. G. U. 1491. i od 7. prosinca 1850. br. 13936. G. U. 924. (Protivno je rješ. od 16. prosinca 1874. G. U. 5566., s kojom se mi ne slažemo).

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. rujna 1876. G. U. 6238.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. srpnja 1870. br 3755. G. U. 3833.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. studenoga 1877. G. U. 6643.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. prosinca 1862. i 4. veljače 1870. G. U. 3209., 3698.

[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. rujna 1876. G. 6234.

[7] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. listopada 1880. G. H. br. 6. od god. 1881.

[8] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. prosinca 1872. G. U. 4822.

Digitized by Google

Posvemašnjem odreknuću od odpovjedi ne ima mjesta. Ako iznajmitalj stana najamniku i zajamči svojom poštenom rieči, da mu neće ni odpovjedati ni povisiti najamnine, ipak je na to ovlašten, jer se poštenom rieči podkriepljena iznajmiteljeva izjava uz pomanjkanje protuizjave i svakog utanačenja roka ne može smatrati ozbiljnom ugovornom obvezom i jer se uporabna pogodba mora sklopiti na izvjestno vrieme, ograničeno odpovjednimi pravi, uredjenimi zakonom i vezanimi o izvjestna vremena[1].

§. 1117. Uporaboprimac vlastan je odustati od pogodbe i prije nego mine vrieme ugovoreno izrekom ili muče, ako se stvar, koja je uzeta u porabu, radi njezinih nedostataka nemože uredno upotriebiti; ako nestane velikog diela uporabštine po nenadanom slučaju na duže vrieme, ili ako isti dio postane neupotrebljiv; ili ako uporabodavac nedrži više uporabštinu u stanju da služiti može.

Ustanove §. 1117. i 1118. o. g. z. jesu iznimke od običenitog pravila §. 919. o. g. z. te spadaju medju slučajeve u zakonu ustanovljene, koje su kao iznimka već i predvidjene u samom propisu §-a 919. o. g. z.

Po §-u 1117. o. g. z. može uporaboprimac, a po §-u 1118. o. g. z. može uporaborabodavac, u slučajevih u ovih §-ih navedenih te dolje naznačenih i protumačenih, tražiti da se ukine pogodba, a nije dužan tražiti samo da se pogodba točno izpuni i da se dade naknada.

Po §-u 1117. o. g. z. vlastan je uporaboprimac odustati od pogodbe prije nego mine vrieme izriekom ili muče ugovoreno u sljedećih slučajevih:

I. Ako se stvar, koja je uzeta u uporabu, radi njezinih nedostataka ne može uredno upotriebiti. Već u §-u 1096. je izrečeno, da su najmodavci dužni predati i držati uporabštinu u stanju opotriebljivom i ne smetati uporaboprimca u ugovorenoj porabi i uživanju. Uporabodavac ima dakle odgovarati uporaboprimcu jur obzirom na običeniti propis §-a 923, o. g. z. o jamstvu, da se uporabština može rabiti za svrhu onu, radi koje ima po naravi svojoj služiti. Ako ima takovih nedostataka, da se ona u odnosnu svrhu ne može rabiti, ili ako uporabodavac zataji njezine neobičajne nedostatke, a nedostatci nisu takovi, da padaju u oči, ima pravo uporaboprimac tražiti prije vremena ukinuće pogodbe uporabne.

Ako dakle n. pr. najamnik, iza kako je njemu već predan u najam stan, u istom nadje neobičnu množinu gamadi (stjenica, kimaka) vlastan je u svakom slučaju prije izminuća najamne periode odustati od ugovora, jer takov stan nije za uredno stanovanje prikladan.[2]

Nasuprot uporaboprimac, uzimajuć u porabu stvar s očitimi nedostatci, nije ovlašten odustati od ugovora i natrag tražiti danu kaparu, jer pošto ne predleži bludnja sa strane uporaboprimca što su mane očite bile, da ih je vidjeti i opaziti morao, izključena je po §-u 923. i 928. o. g. z. uporaba §. 1117. o. g. z.[3]

Jamči pako uporabodavac uporaboprimcu beziznimno za svaki nedostatak uporabštine, koji je kasnije došo na vidjelo, t. j. koji se je pokazao po utanačenju ugovora. A vlastan je takodjer uporaboprimac odustati od pogodbe odnosno tražiti ukinuće uporabne pogodbe, ako je po slučaju, koji nije prouzročen krivinom uporaboprimca, postala uporabština neupotrebljiva.[4]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. lipnja 1857. br. 5919. Peitler str. 654. G. U. 386.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. svibnja 1866. br. 4771. G. U. 2504. i od 12. veljače 1889. br. 882.. Gellerov Centralbl. VII. br. 296.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. studena 1880. br. 12098. Jur. Bl. br, 10.

[4] Stubenrauch II. str. 447.

Digitized by Google

U slučaju ali, da uporabštinu ne čini kasnije opaženi nedostatak sasvim neupotrebljivom već samo dielomično — ali u manjem (nebitnom) dielu; — ili ako se dade nedostatak ukloniti kod stvari, koja nije odmah potrebna uporaboprimcu, već na koju može čekati bez uštrba dok se odnosni nedostatak ne odstrani, — tad ne može uporaboprimac tražiti ukinuće ugovora već samo izpunjenje istoga.[1]

Može nadalje tražiti uporaboprimac ukinuće pogodbe:

2. Ako nestane velikog diela uporabštine po nenadanom slučaju na duže vrieme, ili ako isti dio postane neupotrebljiv. Koji se dio uporabštine smatrati ima „velikim" bolje „znatnim" (koji izraz odgovara više njemačkoj rieči „beträchtlich") i kad se može govoriti kod stanovite uporabštine, da je postala na dulje vrieme neupotrebljivom, mora se prosuditi od slučaja do slučaja uvaženjem svih okolnosti gledom na stališ, potrebu i druge odnošaje uporaboprimca.[2]

Ako najmitelj ne može da upotriebi najamštinu nego stranom (t. j. u manjem dielu) vlastan je tražiti samo da mu se razmierni dio najamnine odpušta, a zakupnik ima pravo iskati da mu se popusti od zakupnine, ako su koristi od dobra zakupljenog samo na jednu godinu spale više od polovice nego je običajni dohodak. (Vidi u ostalom o tom tumačenju §§. 1105—1108. o. g. z.).

Napokon može uporaboprimac tražiti, da se ukine pogodba uporabna:

3. Ako uporabodavac ne drži više uporabštinu u stanju da služiti može. I ovaj slučaj je već predvidjen u §-u 1096. o. g. z., kako smo već iztaknuli kod tumačenja gorenavedene točke 1. U obziru tom valja nam se samo pozvati na tumačenje §. 1096. o. g. z. Po §-u 1096. o. g. z. jamči i uporabodavac, koliko je do njega, da najamnik ne bude smetan u uživanju najmljenih prostorija. Ako dakle n. pr. najmodavac kasnje primi novu stranku, s kojom dolazi u kuću bjesnomučnica, koja krikom, vikom, nepristojnostmi itd. u svom mahnitanju prieči najamnika, da stan uz onaj mir uživa, kojega se je mogućnost predpostavljala kod sklapanja pogodbe, ter se prema tomu mora smatrati ugovorenim — tada je najamnik ovlašten odstupiti od najma i natrag tražiti novac, plaćen za preostajuće vrieme uporabe. A nije ni do toga, bi li najmodavac bio mogao ludjakinju odstraniti iz kuće, jer ako to nije mogao, pada i u tom slučaju krivnja samo na njega, i to ga nije riešilo obveze, da svako smetanje najamnika na užitku stana, kroz kašnje primljenu stranku zaprieči.[3]

Preporno pitanje, da se mora tražiti ukinuće pogodbe uporabne u slučajevih §§. 1171. i 1118. o. g. z. uvjek samo tužbom ili da li je vlastna u pravu svom povriedjena strana i u ovih slučajevih, jednostavno samo prije vremena najam ili zakup odpovjedati (po smislu §. 3. minist. naredbe od 16. studenoga 1858. br. 234. d. z. l. o sudbenom postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe), — riešeno je već u judikaturi načelno onamo, da uporaboprimcu po §-u 1117., a uporabodavcu po §. 1118. o. g. z. priznato pravo, zahtievati dokinuće uporabne pogodbe, može se vršiti i po jednostavnoj odpovjedi s toga nije nuždno, da se ponajprije podnese tužba za dokinuće ugovora.[4]

§. 1118. Uporadovac može od svoje strane iskati da se pogodba ukine ranije, ako se uporaboprimac služi stvarju vrlo štetno; ako, bivši opomenut, toliko je zakasnio s plaćanjem uporabnine, da pošto je minuo rok, ostavšu uporabninu podpuno nije izplatio, ili

---

[1] Scheidlein str. 190. i s njim Stubenrauch II. str. 447.
[2] Zeiller Coment. III. str. 448.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. lipnja 1872. br. 3583. G. U. 4634
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. kolovoza 1862. br. 5683. G. H. br. 8. od god. 1863. i od 19. studenoga 1880. br. 12098. Jur. Bl. br. 10. od god. 1881. G. U. 8193.

Digitized by Google

ako se sgrada, koja je dana u najam ima iznova izdati. Najmitelj nije dužan dopustiti, da se preduzme kakovo koristnije zidanje, koje bi zanj štetno bilo; ali potrebite popravke valja da dopusti

§. 1119. Ako je najmodavac još onda, kada je učinjena pogodba, morao znati da je potrebito gradjenje; ili ako je potrebnost popravaka, koji se duže vrieme nastaviti imaju, postala odtud, što su zanemareni manji popravci; ima se najmitelju dati pristojna naknada, što nije stvar upotrebio.

Kao što ima uporaboprimac u slučajevih §. 1117. o. g. z. pravo odustati od pogodbe prije nego mine vrieme ugovoreno, tako podieljuje i zakon pravo uporabodavcu, da može od svoje strane iskati, da se pogodba uporabna ukine ranije u sliedećih slučajevih:

1. Ako se uporaboprimac služi stvarju vrlo štetno. Štetno služi se pako uporaboprimac stvarju u uporabu mu predanom, ako neizvršava pravo svoje, kako ga ima po naravi stvari izvršivati, a odtuda nastaje šteta znatnija za uporabodavca. Što je znatna šteta za uporabodavca, ima se prosuditi po okolnostih od slučaja do slučaja.

Ako predmet uporabni bude upotrebljivan protivno pogodbi ili tako, da se očito vidi, da će se predmet pogoršati, ili da će cienu izgubiti, ili da će mu se nanieti šteta nenaknadiva, tad moći će se na zahtjevanje uporabodavca odrediti sekvestracija predmeta uporabnoga ili bezuvjetno ili po okolnostih uz datu sigurnost.

Ako se radi o pojedinih odredbah, da se sačuva predmet uporabni, ili pri zakupih, da se nastavi uredno gospodarenje, ili ako se radi samo o tom da se zabrane nekoja škodljiva djela, tad se odredbe takove mogu učiniti po nadležnom sudu, a može isti i pod globu ili pod kazan zatvora naložiti, da se dotičnik okani takovih djela, ili po okolnostih da dade sigurnost za štetne posljedice istih djela (§. 14, minist. naredbe od 17. prosinca 1858. br. 230. zem. vlad. lista).

Nadalje može uporabodavac iskati da se pogodba ranije ukine:

2. Ako uporaboprimac, bivši opomenut, toliko je zakasnio plaćanjem uporabnine, da pošto je minuo rok, ostavšu uporabninu podpuno nije izplatio. Pri tom ne čini razlike, da li se plaća uporabnina naprvo ili doknadno (anticipando ili posticipando).

Zakon veli, da je uporabodavac vlastan tražiti da se ranije ukine pogodba uporabna, ako je uporaboprimac toliko zakasnio plaćanjem uporabnine (najamnine ili zakupnine) „da pošto je minuo rok ostavšu uporabštinu podpuno nije izplatio“. Ovo nije posve jasno, pa je bilo do najnovije doba o tumačenju te točke prepora. Noviji komentatori a i judikatura je sada u tom složna, da se ta stavka ovako razumjevati ima, da mora biti uporaboprimac u zaostatku sa plaćanjem jednog prediućeg platežnog obroka najamnine i zakupnine još i onda, kada je već drugi za njim sljedeći dospio.[1] N. pr. ako se najamnina plaća svakog mjeseca, a najamnik ostao je dužan najamninu za mjesec siečanj 1890., koju je morao po ugovoru naprvo platiti 1. siečnja 1890., tad ne može najmodavac poslužiti se pravom pristojećim mu po §. 1118. o. g. z. već 2. siečnja 1890. ili tečajem mjeseca siečnja 1890., već istom 2. veljače 1890., ako nije 1. veljače 1890., kada je dospio drugi obrok najamnine, još izplatio bio dužnu najamninu za mjesec siečanj 1890. Nu i u tom slučaju valja da uporabodavac prije

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. studenoga 1862., 29. travnja 1864, 23. ožujka 1875. G. U. 1591, 1909. i 5667.

Digitized by Google

opomene uporaboprimca na platež, jer mače može ovaj prigovor staviti, da je bio u mišljenju, da mu je bio rok plaćanja muče produljen.

Napokon može uporabodavac odustati ranije od pogodbe:

3. Ako se sgrada, koja je data u najam, ima s nova zidati. Ovo će se istina riedko dogoditi, ali može se dogoditi usljed elementarne nesgode, da se koja sgrada tako ošteti, da valja ju s nova zidati, što se ona neda više popraviti. U ovakovu slučaju mora uporaboprimac dopustiti, da se ugovor ranije ukine, pa mu niti ne pripada pravo na nikakovu odštetu. Samo za slučaj ako je najmodavac još onda, kada je učinjena pogodba, morao znati, da će biti potrebno da se kuća na novo sagradi što je iztrošena, ili što na istoj imade nepopravljivih nedostataka, morati će najmoprimcu naknaditi štetu, osim da su te mane očite bile, da ih je morao najmoprimac vidjeti (§. 928. o. g. z.).

Nije pako najmoprimac dužan dopustiti da najmodavac preduzme kakovo gradjenje ili zidanje samo da umnoži koristi, ako bi to zanj štetno bilo. (N. pr. da podigne najmodavac drugi kat na jednokatnu kuću, koju drži od njega u najam drugi, koji je nedvojbeno zidanjem ovim oštećen u svom pravu uporabe, jer ne može više upotriebiti stan, bar u prvom katu ne, kao što i prije).

Potrebite popravke valja da najamnik uviek dopusti; zato mu ne pristoji nikakva naknada. Samo ako usljed tih popravaka nebi mogao najamštinu upotriebiti nego stranom, imade pravo po §-u 1105. o. g. z. tražiti, da mu se odpusti razmierni dio najamnine. Nu ako veliki dio najamštine postane usljed tih popravaka na duže vrieme neupotrebljiv ima i pravo po §-u 1117. o. g. z. sam tražiti ukinuće pogodbe uporabne.

Pravo na naknadu ima najamnik, ako je najmodavac još onda, kada je učinjena pogodba, morao znati, da su odnosni veći popravci potrebni, a nedostatci dotični, koje valja popravljati, nisu bili takovi, da su najamniku morali pasti u oči; ili ako je potrebnost popravaka, koji se duže vrieme nastaviti imaju, postala odtud, što su zanemareni manji popravci. Naknada što bi u takovih slučajevih imao dati najmodavac najmoprimcu imala bi se sastojati u tom, da najmodavac najmoprimcu ustupi ili za njega najmi isto onakov udoban stan, kao što ga je u najam držao do sada, ili pako da mu plati višak najamnine, što najamnik platiti mora u novom stanu preko iznosa najamnine, koju je platio u prijašnjem stanu, a podjedno da mu naknadi i troškove selitbene.[1]

Premda §. 1119. o. g. z. govori samo o najmitelju i o najmodavcu, to se ipak može ova ustanova analogno uporabiti i na zakupni odnošaj, u koliko se ne radi o popravcih onih, koje je po §-u 1096. o. g. z. zakupnik sam dužan da učini o svom trošku.

Kako se već po sebi razumije slobodno je strankam medjusobno ugovoriti da je jedna ili druga stranka vlastna odustati od pogodbe i radi inih razloga, osim onih navedenih u §§. 1117. i 1118. o. g, z., samo moraju biti ti razlozi u pogodbi samoj točno označeni.

d) Kada se stvar otudjiva drugomu.

§. 1120. Ako je vlastnik otudjio komu drugomu uporabštinu, i ovomu je jur predao; tad uporaboprimac, ako pravo njegovo nije upisano u javne knjige (§. 1095.), valja, pošto mu je učinjen odkaz, da ustupi novomu posjedniku. Ali je vlastan iskati od uporabodavca podpunu zadovoljštinu za štetu, koju je imao i za izmaklu korist.

---

[1] Stubenrauch II. str. 452. točka 4.

Digitized by Google

§. 1121. Ako se prodaje stvar putem sudne konačne dražbe valja uporaboprimac novomu kupcu i onda da ustupi, ako je pravo njegovo uknjiženo kao pravo stvarno. Samo glede naknadjenja štete ostaje mu priuzdržano njegovo pravo prvenstva.

U §-u 1120. o. g. z. ustanovljuju se prava novog posjednika uporabštine, koji ju je od vlastnika njezinoga izvansudbeno kupio ili inim načinom od njega u pravo vlastničtva dobio (putem darovanja, zamjene itd.) prama uporaboprimcu, koji uporabštinu drži od dotičnog vlastnika, koju je otudjio na temelju s njim sklopljenog uporabnog ugovora. U §-u 1121. o. g. z. pako ustanovljuju se prava kupca, koji je uporabštinu kupio na sudbenoj ovršnoj dražbi, prama uporaboprimcu, koji ju od ovršenika u uporabi drži obzirom na utanačenja po uporaboprimcu sa ovršenikom sklopljena u pogledu te uporabe.

Uporabnim ugovorom utemeljuju se prava i obveze samo medju samimi kontrahenti. Po §-u 1120. i 1121. o. g, z. ne prelaze prava i obveze uporabodavca bud za slučaj dobrovoljnog (izvansudnog) otudjenja, bud u slučaju ovršne prodaje uporabštine na novog kupca (novog vlastnika). Zato je potrebno naročitog utanačenja izmedju prodavaoca (uporabodavca) i kupca (novog vlastnika), po kojem prvi drugomu ustupa izriekom prava, koja mu pristaju kao uporabodavcu proti uporaboprimcu, koji otudjenu uporabštinu u najmu drži. Odnošaj izmedju novog stečevnika (kupca) uporabštine prama uporaboprimcu dakle ima se smatrati — ako ne nastane sada navedeni slučaj — sasvim novim, od prijašnjeg uporabnog ugovora neodvisnim, odnošenjem. Uporabni ugovor, sklopljeni po uporaboprimcu sa prodavaocem (vlastnikom uporabštine, koji ju je otudjio trećemu) — u koliko nije gruntovno uknjižen — prestaje danom onim, kada bude uporabština po uporabodavcu, koji ju je otudjio, predana novom vlastniku. Uporaboprimac mora u takovu slučaju ustupiti uporabštinu novom vlastniku, ne gledeć na to, da nije prestalo još uporabno vrieme po pogodbi sklopljenoj sa prijašnjim vlastnikom. Ali ustupiti uporabštinu novomu vlastniku nije dužan prije nego što mu ovaj ne učini odkaz. Ovaj (odkaz) mu je novi vlastnik učiniti dužan, ali neobzirući se na odkazne rokove, ugovorene po prijašnjem vlastniku, samo unutar zakonom ustanovljenih rokovah (po §. 2. o postupku pri parnicah iz uporabne pogodbe, naredbe minist. od 16. studena 1858. br. 234. d. z. l.).[1] Svaka uporabna pogodba bo sklopljena po uporabodavcu, (koji je otudjio uporabštinu) sa uporaboprimcem prije otudjenja, pretvara se nakon otudjenja i predaje uporabštine novom vlastniku, u uporabni odnošaj, koji se odpovjedati može u rokovih redovitih zakonom ustanovljenih. Ako uporaboprimac s toga, što mora da odstupi novom vlastniku uporabštinu prije vremena ugovorenoga (sa prodavaocem, uporabodavcem), trpi štetu, vlastan je po §-u 1120. iskati od uporabodavca ne samo naknadu efektivne štete već i izmaklu korist (podpunu zadovoljštinu).

Ovlaštenost uporaboprimca u slučaju, da je uporabodavac uporabštinu prodao i i predao drugomu, s obzirom na pretrpljenu štetu i izmaklu korist tražiti podpunu zadovoljštinu, jest po §-u 1120. o. g. z. ovisna o tom, da je uporaboprimac nakon valjane odpovjedi uporabe morao uzmaknuti pred novim posjednikom. Iz ove stavke zakona biva jasno, da uporaboprimac n e m o r a bez valjane odpovjedi uzmaknuti pred novim posjednikom, i da bez valjane odpovjedi n i n e s m i j e u z m a k n u t i, d a u z m o g n e t r a ž i t i o d š t e t u o d u p o r a b o d a v c a. Valjanom pak odpovjedi. koja je s jedne strane za novoga sticatelja uporabštine uvjet, što ga mora izpuniti, da izposluje dokinuće uporabe, a s druge strane sama dovodi pravnu potrebu za uporaboprimca, da uporabni predmet

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. kolovoza 1877. br. 3893. G. H. br. 80., od 17. siečnja 1877. br. 588. G. U. 6354. od 14. studenoga 1888. br. 13299. Gellerov Centralblatt VII. br. 80.

Digitized by Google

isprazni prije izminuća ugovorena vremena uporabe, može se naravski samo ona odpovjed smatrati, koja je dana u vrieme odredjeno zakonom ili običajem, i uz ustanovljenje zakonitog roka za odpovjed.[1]

Ustanova §-a 1120 daje i uporaboprimcu pravo odpovjedati novom vlastniku uporabštine uporabu (najam ili zakup) iste u zakonom ustanovljenih rokovih ne gledeć na ugovor. sklopljeni sa prijašnjim vlastnikom, od kojeg je upitnu uporabštinu u porabu uzeo, i na tamo navedene odkazne rokove, jer uporabni ugovor sklopljeni sa prijašnjim vlastnikom, koji je uporabštinu otudjio, prestaje danom predaje novom vlastniku za obe kontrahente[2].

Ako želi najmoprimac da ugovor, što no ga je sklopio sa uporabodavcem, valjanost ima sa svakog novog sticatelja (novog vlastnika) uporabštine, mora ugovoriti, da mu uporabvdavac dozvoli uknjižbu prava upo'rabe (najma ili zakupa) u odnosnom gruntovnom uložku, u kojem ie odnosna uporabština unešena, te i izhoditi da se to njegovo pravo i doista tamo uknjiži. (Vidi o tom tumačenje kod §-a 1095. o. g. z.).

Nu i ova uknjižba prava uporabe (najma ili zakupa ima samo kriepostnu moć proti novom steciocu tih nekretnina, koji ili dobije od vlastnika dobrovoljnom kupoprodajnom pogodbom ili inim izvansudbenim načinom stečenje prava vlastnosti. Ako se pako prodaje stvar (uporabština) putem sudbene konačne (prisilne, ovršne) dražbe valja uporaboprimac po §-u 1121. o. g. z. novomu kupcu. i onda da ustupi prodanu uporabštinu, ako je njegovo pravo uknjiženo (u gruntovnici) kao pravo stvarno, te mu ostaje samo priuzdržano pravo iskati od uporabodavca (prijašnjeg vlastnika, ovršenika) podpunu zadovoljštinu za štetu, koju je imao i za izmaklu korist[3] i to sa prvenstvom onim, pod kojim je pravo uporabe u gruntovnici uknjiženo.

Može dakle prigodom razdiobe kupovnine ovršnim putem prodanih nekretnina uporaboprimac svoj odštetni zahtjev prijaviti na kupovninu o prvenstvu uknjižbe prava uporabnoga njegova.[4]

Ako je u §-u 1121. o. g. z. i izrečeno, da kod prisilne sudbene prodaje uporaboprimac i u slučaju, ako je njegovo pravo kao stvarno uknjiženo, mora uzmaknuti pred novim kupcem, to iz toga još nipošto ne sljedi, da dostalac nepokretnosti može na prečac zahtievati izgon (deložaciju) uporaboprimca iz stana, nego se ovdje samo uporaboprimac, kojega je pravo uknjiženo, u slučaju ovršne prodaje uporabštine izjednačuje uporaboprimcu, kojega pravo nije uknjiženo.

Odatle sliedi, da u §-u 1120. o. g. z. predvidjenoj valjanoj odpovjedi ima mjesta i u slučaju §-a 1121. o. g. z., naime u slučaju obavljene ovršne prodaje uporabštine. A odpovjed ima se samo onda smatrati valjanom, ako odgovara ustanovam §-a 2. minist. naredbe od 16. studena 1858.[5]

Usljed toga nevalja utanačenje u dražbenih uvjetih, da se uvedenje u posjed ima protegnuti i proti najamnikom i zakupnikom te da se i ovi iz posjeda stavit imadu, jer se takovom odredbom u napred već proti takovim osobam dozvoljuje ovrha, proti

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. srpnja 1880. br. 7703. Jur. Bl. br. 46. od g. 1881.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču 29. rujna 1876. br. 11109., Jur. Bl. br. 2. od g. 1877. G. U. 6238.

[3] Toga mnienja glede prava tražbine odštete na podpunu zadovoljštinu je i Stubenrauch II, str. 454. točka 7. dočim je protivna mnienja Nippel Erläut. VII. str. 340.

[4] Vidi Stubenrauch II. str. 454. točka 7. Kirchstettera kod tumačenja §. 1102. na str. 556. točka 1. i opazka 2. a i rješitbu vrh. suda u Beču od 5. listopada 1880. G. U. 8125.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. prosinca 1879. br. 13188. Ger. Ztg. br. 204. od god. 1881.

Digitized by Google

kojim nije ni ovrha zatražena ni dozvoljena, pače proti kojim nije ni ovršno pravo izkazano.[1]

Valja ovdje konačno opaziti, da se prodajom (otudjenjem) uporabštine u slučaju §-a 1120. o. g. z., ili ovršnom prodajom iste u slučaju §-a 1121. uporabna pogodba sama po sebi i s mjesta ne razriešuje i ukida, već da se ona razriešuje istom nakon posljedivše pravomoćne uredne odpovjedi učinjene po §-u 2. o postupniku pri parnicah iz uporabne pogodbe (naredbe minist. od 16. studena 1853. br. 284. d. z. l.). Pravom odpovjedi pako ima se novi stečevnik uporabštine (novi kupac) odmah poslužiti čim stupa u posjed uporabštine. Ako to ne čini, već pušta da uporaboprimac (najamnik ili zakupnik) nadalje uživa uporabštinu za vrieme cielog sljedećeg platežnog roka, a prima od njega i dospjelu uporabninu u iznosu ugovorenu po uporaboprimcu sa prijašnjim vlastnikom (njegovim uporabodavcem, s kojim je sklopio uporabni ugovor) bez prigovora, tad se smatra da je pristao na to, da uporaboprimac na temelju s prijašnjim vlastnikom sklopljenog uporabnog ugovora nadalje drži dotičnu uporabštinu u porabu, pa valja u tom slučaju da se u cielosti drži toga ugovora, i ako hoće odpovjedati uporabu, mora to učiniti samo u odkaznih rokovih odnosnim ugovorom opredieljenih.[2]

II. Zakup nasljedni.

§. 1122. Pogodba nasljednozakupna zove se ta, kojom se daje komu koristovna vlastnost kakovoga dobra nasljedno pod tim uvjetom; da on godišnje koristi plaćati ima godišnjim prema dohodku odredjenim dankom u novcu, u plodovih ili u razmjernih službah t. j. robotah.

III. Pogodba nasliedno-daćna.

§. 1123. Ako posjednik, samo da se zna tko je vlastnik zemljišta, plaća za to mali kakov danak; takovo zemljište zove se nasljedna daćevina, a pogodba o njoj učinjena, zove se pogodba nasljednodaćna.

§. 1124. Ako je dvojba, da li vlastnost koristovna jest nasljedna zakupština ili nasljedna daćevina, treba gledati na iznosak godišnje daće i na ine dužnosti. Ako ovaj iznosak nije u nikakovom razmjeru prema godišnjim čistim koristim; tad vlastnost koristovna jest nasljedna daćevina; ali ako se barem neki razmjer misliti može iz obzira na davno vrieme, ili s toga, što su primljena zemljišta sasvim pusta, tad je to dobro nasljedna zakupština (§. 359).

IV. Podnina.

§. 1125. Ako je vlastnost tako podieljena, da na jednu stranu nasljedno spada sućanstvo zemljišta s uživanjem svega što je u istom zemljištu, a na drugu stranu spada samo uživanje površja; tad se godišnji danak, što ga taj posljednji posjednik ima plaćati, zove podnina

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. siečnja 1882. br. 1401. Przeglad sad br. 11.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. lipnja 1876. br. 6323. G. U. 6185,

Digitized by Google

Zakup nasliedni, pogodba nasliedno daćna i podnina temelje se na rimskih institucijah, nazvane „emphyteusis“ i „superficies“.

Osim prava založnoga i servituta poznavalo je bo rimsko pravo još dvie vrsti jura in re aliena, naime emphyteusis i superficies, koje su institucije ovlašteniku podielile tako razgranjene povlasti, stvarju razpolagati i istu upotrebljivati (uz pravo nju i otudjiti i prenjeti na nasljednike), da su se ove institucije držale dugo vremena za vrsti ograničenoga vlástničtva.

Prava emphyteute sastojala se u bitnosti u tom, da je on jednako sa pravim vlastnikom mogao dobro, što no je držao u svojoj vlasti, upotriebiti te i preuzeti sve promjene, kojim se ono pogoršalo nije; nasuprot pako imao je sve na istom dobru ležeće, te na isto odnoseće se terete nositi, stalno podavanje (canon, vectigal, pensio) vlastniku pružiti, a da nije imao pravo, kao zakupnik zakupninu, tražiti pod odnosnimi stanovitimi uvjeti, da mu se canon posvema oprosti ili djelomično odpusti. On je morao, ako je htio emphyteusis otudjiti, tražiti za to dopuštenje vlastnika, i za dozvolu kod prodaje platiti dva po sto (quinquagesima pars) kupovne ciene, a kod ostalih otudjenja isto toliko običajne vriednosti kao tako zvanu „hvaljevinu“ (laudeminium.) U slučaju prodaje pristojalo je vlastniku i pravo prekupa. Ako je emphyteuta zadocnio sa plaćanjem sa dobrom spojenih podavanja ili canona, ili ako nije obdržavao pristojeće mu obveze kod prodaje dobra ili ako se je njemu moglo dokazati da je samo dobro pogoršao (deteroracije) mogao se je lišiti svoga prava kao emphyteute.

Superficiar imao je pravo jednako sa pravom vlastničtva na sgradu sagradjenu na tudjem zemljištu i podu, koje je pravo takodjer otudjiti i na nasljednike prenieti mogao, ali podjedno imao je i obvezu preuzeti na upitnom zemljištu ležeća podavanja. Obveza na platež podnine (godišnjeg danka, solarium) nije bila bitna, već se je imala na pose ugovoriti. Isto tako nije bio podvržen onimi ograničenji kod otudjenja kao što je to bio emphyteuta.[1]

Slične su ustanove ovoj emphyteusis uzete u naš gradjanski zakonik u propisih o pogodbi nasljedno-zakupnoj i nasljedno-daćnoj, a one superficies u pogodbi o podnini.[2]

U ovih pogodbah imade doći do praktične porabe teorija, koja je gospodovala za vrieme kodifikacije našeg obć. gradj. zakonika, naime o podpuno ne razdieljenom i ne podpuno razdieljenom vlastničtvu, odnosno o vrhovnom vlastničtvu i koristovnom vlastničtvu.

Prema ovoj teoriji, koja se razvija u ustanovah §§. 357—360. o. g. z., te o kojoj ćemo obširnije govoriti kod tumačeoja ovih §-ah, je podpuno ne razdieljeno vlastničtvo, ako se u jednoj te istoj fizičnoj ili juridičkoj osobi sjedinjuju svekolike ovlasti, koje tvore sadržaj prava vlastničtva; usuprot vlastničtvo je ne podpuno razdieljeno, ako jednoj osobi pripada pravo na sućanstvo stvari, a drugoj, uz neko pravo na sućanstvo, dakle uz diel na tako zvano vlastničko pravo, i prava na korist; t. j. vlastnik ne podpuni razdieljeni, ili tako zvani koristovni vlastnik, ne ima samo pravo uživati stvar, već je i ovlašten donekle i razpolagati i substancijom, n. pr. tim, što može prenieti svoja prava na druge.

Pogodba nasljedno-zakupna je po §-u 1122. o. g. z. pogodba, kojom se daje komu koristovna vlastnost kakovog dobra nasljedno pod tim uvjetom, da on godišnje koristi plaćati ima godišnjim prema dohodku odredjenim dankom u novcu, u plodovih, ili razmjernih službah. Ovlaštenik ima dakle na temelju pogodbe ove, uživanje dobra, a razpolagati može substancijom na toliko, da može prava svoja prenieti na

[1] Čitaj Kirchstettera str. 569 i po njemu u opazki 1. i 2. navedene pisce.

[2] Vidi i rješitbu od 11. prosinca 1838, kod Peit:era str. 953.

Digitized by Google

druge, t. j. da može pogodbu prenieti na nasljednike. Pravo bo prenieti pogodbu na nasljednike involvira po teoriji obć. gradj. zak. pravo na substanciju stvari.

Ako posjednik plaća vlastniku zemljišta mali danak samo u ime priznanja toga vlastničtva (samo da se zna tko je vlastnik), onda se takovo zemljište zove nasljedno daćevno (nasljedna daćevina) a pogodba o tom učinjena pogodba nasljedno-daćna. Posjednik je koristovni vlastnik, a njegov dio na tako zvana vlastnička prava, na substanciji stvari, izražava se u ovlasti prenieti vlastničtvo koristovno na svoje nasljednike.

Bitna razlika izmedju pogodbe naljedno-zakupne i nasljedno daćne sastoji se u tom, da kod nasljednog zakupa godišnji plaćati se imajući danak u razmjerju stoji prama čistom dohodku dobra, dočim kod nasljedne daćevine godišnji danak u nikakvom razmjerju ne stoji sa koristi dobra, već se samo plaća u ime priznanja vlastničtva dobra (samo, da se zna, tko je vlastnik). Zato odredjuje i §. 1124. o. g. z., da treba gledati, ako je dvojba, da li vlastnost koristovna jest nasljedna zakupština ili nasljedna daćevina, na iznosak godišnji daće i na ine dužnosti. Ako ovaj iznosak nije u nikakvom razmjerju prema čistim godišnjim koristim, tad vlastnost koristovna jest nasljedna daćevina, ali ako se barem neki razmjer misliti može s obzira na davno vrieme, ili s toga, što su primljena zemljišta sasvim pusta. tad je to dobro nasljedna zakupština.

Ako je napokon vlastnost tako podieljena, da pripada jednomu (vlastniku vrhovnomu) sućanstvo zemljišta s uživanjem svega, što je u istom zemljištu, a drugomu (vlastniku koristovnom) samo uživanja površja, (i što je na istom zemljištu) ali uz godišnji danak, što mora prvomu plaćati, tad nastaje superficies po gradjanskom pravu; a godišnji danak što ima vlastnik koristovni plaćati, zove se podnina (§. 1125. o. g. z.) Time što zakon u §. 1125. o. g. z. kaže, da koristovnom vlastniku kod podnine pripada samo uživanje površja, neće ništa drugo reći nego, da vlastnik koristovni ne ima nikakova prava na površje (dolnju plohu) zemljišta, a ne da u obće ne ima prava na substanciju zemljišta, jer u takovu slučaju ne bi bilo ni mjesta razdieljenom vlastničtvu.

Tko plaća podninu ima bo pravo na drva, rašće, sgrade i na dio blaga, nadjenog na površju; a ako i nestade rašća drva i sgrada, ne gubi se vlastnost koristovna nad površjem; dokle god ostaje dio kakova zemljišta, može ga posjednik, samo ako plaća svoju daću, novim rašćem i drvi nasaditi i sgradami zapačati. Blago zakopano i ine podzemske koristi pripadaju pako samo vlastniku vrhovnomu.

Novija pravna znanost smatra koristovno vlastničtvo nasljednoga zakupnika i nasljednog daćevnika, poput služnostih, stvarnimi pravi, koja stoje najbliže pravu uživanja, nu koja se obzirom na prostrani njihov obseg, na nasljednu njihovu narav prikazuju kao osobita vrst stvarnih prava, koja ograničuju (stežu) vršenje prava vlastničtva.

Vrhovno bo vlastničtvo je absolutno, dakle pravo vlastničtvo, a koristovno relativno, dakle jus in re, jer utrnućem prvoga može drugo postati podpunim, dočim utrnućem drugoga prvo postaje vlastničtvom neograničenim.[1]

U ostalom u nas imadu ustanove o nasljednom zakupu, pogodbi nasljedno-daćnoj i podnini mal ne samo historičku vriednost, jer praktičnih slučajeva jedva da će koji biti.

Stečenje vlastnosti koristovne.

§. 1126. Razdieljena vlastnost kakove stvari nepokretne isto kao i podpuna vlastnost ne može se inače steći, nego kada se upiše

[1] Randa pravo vlastničtvo str. 2. i sljedeće; tumač dr. Marijana Derenčina II. str 137.

Digitized by Google

u javne knjige ili registre. Tvrdi naslov daje samo pravo osobno suprot obvezanoj osobi, ali nedaje nikakova prava stvarnog protiv trećemu (§. 431).

Ustanova ovog §-a je samo posljedica pravnih načela sadržanih u §§. 424., 425. 431. o. g. z., te valja za nju tumačenja ovih §-a.

Zajednička prava vlastnika vrhovnog i koristovnog.

§. 1127. Prava vlastnika vrhovnoga i koristnog slažu se u obće u tom, da svaki svojim dielom u toliko može razredjivati, u koliko se tim nevredjaju tudja prava (§. 363.).

§. 1128. Obojica imaju pravo iskati svoj dio putem suda, njega založiti i otudjit ga medju živimi ili po očitovanju posliednje volje. Tko tvrdi da pravo to jest ograničeno, valja da dokaže takovo ograničenje nadležnimi izpravami, tako nazvanimi potvrdnicami (Gewährbriefe) ili izpravami vrhu ponove vlastnosti koristovne (Handfeste).

Polag prava razredjivati slobodno svojom vlastnošću može podpuni vlastnik redovito svojom stvarju služit se ili ne služit se; može ju zatrti, prenieti svukoliku ili stranom na druge, ili odreći se je bezuvjetno, t. j., ostavit ju.

Tako ista prava uživaju i nepodpuni vlastnici vrhovni i koristovni; samo ne smije jedan ništa poduzeti, što se opire pravu drugoga.

Pripada s toga i vrhovnom i koristnom vlastniku pravo tužbe o vlastnosti; u obće pristoje im sva petitorna i possesorna pravna sredstva proti trećoj osobi, a i jednom proti drugomu (vrhovnom vlastniku proti koristovnom i obratno), ako bi jedan dirao u prava drugoga.

Vrhovni i koristovni vlastnik imadu pravo svaki svoj vlastnički dio stvari obtereti zalogom ili sa služnosti, otudjiti ga medju živimi i za slučaj smrti. Iznimke od pravila ustanovljenih u §§. 1127. i 1128. moraju se izrično ugovoriti.

Posebna prava i dužnosti vlastnika vrhovnog.

§. 1129. Vlastnik vrhovni ima suviše pravo zabraniti vlastniku koristovnomu ne samo umaljenje stvari koristovne, nego i sve one preinake, koje bi mogle uništiti ili otežčati vlastniku vrhovnomu da izvršiva svoja prava.

1. Glede sačuvanja, obradjivanja dobra i preinaka u njemu.

§. 1130. On može dakle zahtievati da se vlastnik koristovni skrbi o tom, da se sačuvaju i obradjivaju zemljišta. Ako mimo sviuh opomena zanemari izpunjenje tih dužnosti, ili ako neuzmogne nositi tereta, koji su na zemljištu; tad vlastnik vrhovni može iskati, da se ustupi dobro inomu komu u nasliedni zakup ili uz nasljednu daću.

Po §-u 1149. o. g. z. dobra, dana u nasljedni zakup i uz nasljednu daću, prelaze, istina, na sve nasljednike ovlaštenika, koji nisu izriekom bili izključeni; ali ako vlastnik koristovni ne ima nikakova zakonitog nasljednika, vlastnost koristovna sjedinjuje se s vlastnošću vrhovnom, t. j. vrhovni vlastnik postaje opet neograničeni, podpuni vlastnik.

Digitized by Google

Obzirom na to podieljeno je po §-u 1129. o. g. z. vlastniku vrhovnom pravo zabraniti vlastniku koristovnom umaljenje stvari koristovne i sve one preinake, koje bi mogle uništiti ili oteščati vlastniku vrhovnom, da izvršiva svoja prava. Pravo umaliti sućanstvo stvari ima koristovni vlastnik samo onda, ako zemljište inače uživati ne može. (§. 1143. o. g. z.).

Težatbu (kulturu) zemljišta može u pravilu koristovni vlastnik promieniti, samo ako time ne umali vriednost stvari Može dakle promeniti livadu u oranicu, ali ne livadu u pašnjak.

Dužnost je s toga koristovnog vlastnika skrbiti, da se sačuvaju i obradjivaju zemljišta, a vlastnik vrhovni ima pravo to zahtievati. Ako koristovni vlastnik zanemari izpunjenje tih dužnosti, ili ako ne uzmogne nositi tereta, koji su na zemljištu, tad vlastnik vrhovni može iskati (redovitom tužbom upravljenom proti koristovnom vlastniku kod nadležnog suda) da se ustupi dobro inom komu u nasljedni zakup ili uz nasljednu daću. Mora pak vrhovni vlastnik, koji takov zahtjev stavlja, dokazati, da je koristovnog vlastnika opomenuo i to više puta na izpunjenje njegovih dužnosti (jer zakon veli: „ako mimo sviuh opomena zanemarili izpunjenje tih dužnosti itd.“) bez uspjeha.

Koristovnom vlastniku nasuprot pristoji u prigovorih svojih (odgovoru svom) dokazati, da on u tom pogledu nije ništa kriv.

2. (Posebna prava i dužnosti vlastnika vrhovnog) glede nasljedne daće.

§. **1131.** **Najglavnije pravo gospodara zemljišta, koje je ustupljeno u nasljedni zakup ili uz nasljednu daću, sastoji u tom, da pobira godišnju daću i ine ugovorene pristojbe. Ove ne mogu nikako biti povišene, i ne mogu se nipošto pobirati sa pokretnosti, koje ne spadaju na zemljište, niti s inih stvari pokretnih.**

Kada se daća ima namirivati.

§. **1132.** **Ako nije ništa ugovoreno ili odredjeno pokrajinskimi zakoni, godišnja daća ima se namirivati u prvoj polovini mjeseca studenoga.**

Gospodaru zemljišta (vrhovnom vlastniku) pripada pravo pobrati godišnju daću i ine ugovorene pristojbe samo iz koristih samog zemljišta. On ih ne može ućerati iz vlastite osebne (alodialne) imovine koristovnog vlastnika, bila ta pokretna ili nekretna.

Pošto je podaničtvo ukinuto u cieloj austro-ugarskoj monarkiji, to su ukinuti i svi pokrajinski zakoni, koje §. 1132. o. g. z. spom nje. Gdje dakle nije izrično ugovoreno, kada valja nasljednu daću plaćati, ima se ona namirivati u prvoj polovici mjeseca studenoga.

Kad se može odpustiti daća?

§. **1133.** **Pravilo je, da vlastnik ne podpuni ne odgovara drugomu za nenadni slučaj; ali ako je nasljedni zakupnik bio smetan, da uživa svoju zakupštinu, poplavami, ratom ili pošastmi, ima mu se odpustiti primjereni dio od daće za vrieme što nije uživao.**

§. **1134.** **Nasljedni daćnik ne može iskati da mu se odpusti dio taj; doklegod uzbude dio dobra kakovog, koje je ustupljeno uz nasljednu daću, dužan je on plaćati ustanovljenu nasljednu daću.**

Digitized by Google

Ustanova §-a 1133. o. g. z., da u pravilu vlastnik nepodpuni ne odgovara drugomu za nenadni slučaj temelji se na obćem pravnom načelu §. 1311. o. g. z. Iznimku od ovog obćenitog pravnog načela ustanovljuje zakon u §-u 1133. o. g. z. samo za nasljednog zakupnika, ako je ovaj bio smeten, da uživa svoju zakupštinu, poplavami, ratom ili pošastmi; u kojem slučaju ima mu se odpustiti primjereni dio od daće za vrieme što nije zakupštinu uživao, i to ne gledeć na to, da li su koristi zakupnog dobra spale više od polovine nego je obićajni dohodak. Nesgode, sada nabrojene, moraju se pako dogoditi u samoj zakupštini, Nesretni slučaj, koji se je sbio samo u osobi nasljednog zakupnika, ne uzima se u obzir. Isto tako mora nasljedni zakupnik nositi svu štetu, koja se je dogodila samo na koristi (plodove) zakupštine (n. pr. šteta učinjena ledom, tučom).[1]

Nasljedni daćnik ne može iskati, da mu se odpusti primjereni dio od daće u nijednom slučaju. Dokle god uzbude dio dobra, koje mu je ustupljeno uz nasljednu daću, dužan je on plaćati ustanovljenu nasljednu daću.

Ako dakle usljed nesgode zakupština mu ne nosi nikakove koristi, ili pako ne toliko, da iz njih može namirivati daću, mora ovu platiti iz druge njegove imovine. Riešiti se može te obveze samo onda, ako dobro ostavi (napusti).

Pravo koje nastaje, kada se zakasni plaćanje daće.

§. 1135. Ako nasljedni daćnik nije namirio daću u vrieme ugovoreno, gospodar nasljedne daće može zahtievati, da se koristi uzapte, i iz njih da se on naknadi.

§. 1136. Ako daća nije namirena duže od godine dana, gospodar nasljednoga zakupa može radi namirenja ostanaka zahtievati ili da se koristi uzmu u zalog (uzapte), ili da se nasljedna zakupština proda sudno na dražbi.

Ako nasljedni daćnik ili nasljedni zakupnik nije namirio daće u vrieme ugovoreno, gospodar nasljedne daće može zahtievati sekvestraciju koristi (plodova) i iz njih da se on naknadi. Pravo zahtievati, da se proda dobro samo, ima jedino gospodar nasljednje zakupštine a ne onaj nasljedno dačnog dobra, i to samo, ako daća nije namirena duže od godine dana. Gospodar dobra danog uz nasljednu daću ne ima to pravo, jer je on ograničen samo na koristi dobra, pa ne može za to kao gospodar nasljedne zakupštine voditi ovrhu na substanciju dobra. Razumieva se, da se sekvestracija radi namirenja dužne daće tražiti može samo ovršnim putem nakon utužene daće, na temelju na tužbu usljedivše pravomoćne osude. Analogno propisu §-a 428. gr. p. p. pako može i gospodar dobra danog u nasljedni zakup ili uz nasljednu daću tražiti sekvestraciju kao privremeno sredstvo osiguranja pod tamo navedenimi uvjeti.

3. (Posebna prava i dužnosti vlastnika vrhovnoga) glede tereta i popravaka.

§. 1137. Vrhovni vlastnik obvezan je zastupati vlastnika koristovnog u obziru koristovne vlastnosti, koju mu je on uprav dao, i ako se pravo koristovno sa sučanstvom opet sjedini, naknadit će njemu ili njegovomu nastupniku učinjene popravke isto kao i inomu komu posjedniku poštenomu, i odgovarat će za točnost javnih knjiga i registra, koje isti vrhovni vlastnik o svojih daćevinah vodi.

---

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 461. i Zeillera III, str. 469.

Digitized by Google

§. 1138. Za ine terete, koje je nabavio vlastnik koristovni, i koji nisu upisani u javne knjige, ne odgovara vrhovni vlastnik. U obće vlastnik koristovni ne može prenieti na inoga koga više prava, nego ga sam ima. Zato pravo jednoga prestaje, kad prestaje pravo drugoga.

Pod ustanovom §-a 1137. o. g. z, da je vrhovni vlastnik obvezan zastupati vlastnika koristovnoga u obziru koristovne vlastnosti, razumieva se, da vrhovni vlastnik ima koristovnom vlastniku jamčiti po ustanovah §§. 922. i 923. o. g. z.; a pod riečmi „koju mu je on uprav dao", razumieva se, da je obvezan na to jamstvo samo, ako je dobio dotično dobro u nasljedni zakup ili uz nasljednu daću „neposredno" od vlastnika vrhovnoga, a ne od inog prednika svoga, u kojem potonjem slučaju, valja da se koristovni vlastnik drži samo svoga prednika.

Ustanova §-a 1137. o. g. z. da ima vrhovni vlastnik, ako se pravo koristovno sa sućanstom opet sjedini, naknaditi koristovnom vlastniku ili njegovom nastupniku (sljedniku) učinjene popravke isto kao inom komu posjedniku poštenomu, osniva se na obćenita pravna načela o pravih poštenog posjednika.

Konačna ustanova prenavedenog §-a napokon: da će vrhovni vlastnik odgovarat i za točnost javnih knjiga i registra, koje on o svojih daćevinah vodi, ne ima sada više nikakove pravne krieposti, jer se uvedenjem gruntovnog reda vode javne gruntovne knjige po državnih oblastih (po sudovih).

Same osobne u javnih gruntovnih knjigah ne unešene terete, koje je koristovni vlastnik preuzeo u obvezu svoju, ne ima preuzeti vrhovni vlastnik, ako se pravo koristovno sa sućanstvom opet sjedini. Sve pako uknjižene, t. j. u gruntovnih knjigah upisane terete, mora on preuzeti, jer je po §-u 1128. o. g. z. koristovni vlastnik ovlašten svoj dio založiti i obteretitl, kako mu je volja, te jer se po §-u 443. o. g. z. s vlastnošću stvari nepokretnih primaju takodjer tereti njihovi, koji su upisani u javnih knjigah.

Prava i obveze vlastnika koristovnog u obće.

§. 1139. U obće prava i obveze vlastnika koristovnog u zamjenitom su odnošenju s gore ustanovljenimi obvezami i s pravi vrhovnoga vlastnika.

Osobito: 1. glede otudjenja.

§. 1140. Ako bi vlastnik koristovni svoju vlastnost otudjiti hotio, nije mu od potrebe, da na to pristane vlastnik vrhovni; ali valja ovomu da kaže po imenu nastupnika, da on uzmogne razsuditi, dali je nastupnik taj sposoban upravljati dobrom, i namirivati terete, koji su na njem. Vlastnik vrhovni ne ima nikakova prava da stvar prvi kupi ili da izključi drugoga od kupovanja.

§. 1141. Ako li je vrhovni vlastnik naročito sebi priuzdržao privoljenje to i gore spomenuta prava; valja da se izjasni u trideset dana pošto mu je objava uredno bila učinjena. Poslie toga roka drži se da je pristao. Privoljenje može on uzkratiti a da neizvršiva prava prekupnog ili prava izključiti inoga od kupovanja, samo kada je u očevidnoj pogibelji sućanstvo i prava, koja su s njim skopčana.

Digitized by Google

§. 1142. Danak, što ga vrhovni vlastnik ima pravo iskati kadkada od novoga vlastnika koristovnog, zove se, ako preinaka biva za života, hvaljevina (laudemium); ako li biva radi smrti, zove se mrtvina. Obadva ta danka zovu se takodjer pristojbe radi preinake u imovini. Da li su utemeljena ova prava i na koji način, odlučuje ustav zemaljski, javne knjige i izprave, ili mirni posjed od trideset godina.

I koristovni vlastnik može po svojoj volji otudjiti pripadajući mu dio dobra, što no drži kao nasljedni zakupnik ili uz nasljednu daću, on ne treba za to privolu vrhovnoga vlastnika. On ima samo dužnost, da kaže po imenu nastupnika, t. j. da priobći vrhovnom vlastniku ime dotičnoga, komu hoće zakupštinu (dobro držano u nasljednom zakupu ili uz nasljednu daću) otudjiti (prodati, zamieniti, darivati itd.), da uzmogne vrhovni vlastnik razsuditi, da li je dotični, koji ima stupiti u posjed prava nasljednog zakupnika ili nasljednog daćevnika, i sposoban upravljati dobrom i namirivati terete, koji su na njem. Pravo ovo podjeluje zakon vrhovnom vlastniku zato, jer po §-u 1129. o. g. z. ima on pravo zabraniti vlastniku koristovnom ne samo umaljenje stvari koristovne, nego i sve one preinake, koje bi mogle uništiti ili otešćati vlastniku vrhovnom, da izvršiva svoja prava.

Privoljenje na otudjenje može vrhovni vlastnik koristovnom vlastniku uzkratiti, samo kada je u očevidnoj pogibelji sućanstvo i prava gorenavedena, koja su s njim skopčana. Vlastnik vrhovni ne ima nikakova prava, da stvar prvi kupi ili da izključuje drugoga od kupovanja. Ako hoće da si priuzdrži ta prava, mora to izrično sa nasljednim zakupnikom ili nasljednim daćevnikom ugovoriti. Nu i u ovom slučaju valja, ako hoće ugovorom priuzdržano si ovo pravo izvršivati, da se izjasni u trideset dana, pošto mu je objava uredno bila učinjena. Poslje toga roka drži se, da neće priuzdržano si ovo pravo izvršivati, već da pristaje da vlastnik koristovni otudji svoju vlastnost dotičnoj objavljenoj osobi.

Ustanova §-a 1142. o. g. z. po kojoj vrhovni vlastnik ima pravo iskati pristojbe radi preinake u imovini t. j. danak od novog vlastnika koristovnoga, koji se danak zove, ako preinaka biva za života, hvaljevina (laudemium); a ako li biva radi smrti, mrtvina, bila je izdana obzirom na za vrieme kofidikacije obć. gradj. zakona, još obstojavši podanički odnošaj i gledom na onda u tom pogledu u krieposti bivše zakonske ustanove. Sada može biti mjesta hvaljevini (laudemiumu) samo onda, ako je ona naročito ugovorena kod davanja zemljišta u nasljedni zakup ili uz nasljednu daću.

2. glede blaga i umaljenja sućantsva.

§. 1143. Vlastniku koristovnomu pristoji takodjer dio razmjerni od nadjenoga blaga (§. 399.). On ima i pravo umaliti sućanstvo stvari, ako vrhovnomu vlastniku može dokazati, da se zemljište inače uživati ne može (§. 1129.).

Po previšnjoj odluci od 31. ožujka 1846. (dekret dvorske kancelarije od 16. lipnja 1846.) ima se blago nadjeno na ili u zemljištu, kojega je vlastničtvo razdieljeno izmedju vlastviha vrhovnoga i koristovnoga, razdieliti tako, da polovica pripada nalazniku a druga polovica vlastniku vrhovnom i koristovnom zajedno po razmjerju njihovih dielova u vlastničtvu.

U pogledu prava vlastnika koristovnog na umanjenje sućanstva stvari, upućujemo na tumačenje §-a 1129. o. g. z.

Digitized by Google

3. glede tereta.

§. 1144. Vlastnik koristovni nosi svekolike terete, redne i vanredne, koji se nalaze na dobru, on plaća poreze, desetak i ostale danke, koji su osobito predbilježeni. Za terete, koji se tiču daće, odgovara vlastnik vrhovni.

Vlastnik koristovni nosí sve kolike terete, samo nije odgovoran za dugove i hipotekarne terete, koji se tiču lih vrhovnog vlastnika.[1]

4. Glede potvrdnice.

§. 1145. Redovito, svaki novi vlastnik koristovni valja da pribavi sebi od vlastnika vrhovnog vjerovno svjedočanstvo ili izpravu o tom, da je ponovljena vlastnost kristovna.

Ova zakonska ustanova je izvan krieposti stavljena ukinućem podsničtva i uvedenjem javnih gruntovnih knjiga, koje sada državne oblasti (sudovi) voditi imadu.

Osobita odnošenja izmedju gospodara od zemlje i podanika.

§. 1146. Iz ustava svake pokrajine i iz propisa političkih doznaje se, kakova se još druga odnošenja nalaze medju vlastnikom koristovnim i vlastnikom vrhovnim, i kakova prava i obveze obstoje osobito izmedju posjednika i podanika gospoština.

Razdieljeno vlastničtvo izmedju vrhovnoga i koristovnog vlastnika moguće je sada još samo u slučaju nasljednog zakupa ili nasljedne daćevine. Drugih odnošenja izmedju vlastnika vrhovnoga i vlastnika koristovnoga sada više ne ima od kada je ukinuto podaničtvo.

Podložničtvo odnosno podaničtvo i po tom ustanove ustava pokrajinskih i propisi politički, kojimi bijahu uredjena prava i obveze obstojavše izmedju posjednika (vlastelina, zemaljske gospode) i podanika gospoština, ukinute su previšnjimi patenti od 7. rujna 1848. i 4. ožujka 1849. br. 152. d. z. l. u svih izvan ugarskih zemalja a previšnjimi patenti od 2. prosinca 1848. i od 7. srpnja 1849. (d. z. l. br. 1. i 317. od god. 1849,) i u Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji.[2]

Usljed ukinuća postojavšega saveza urbarskoga i sudbenosti gospoštinske prestala su takodjer prava, beriva i dužnosti, proizviruće i izvodjene iz saveza urbarskoga i iz sudbenosti gospoštinske. Kao zemlja urbarska imadu se smatrati ne samo ona zemljišta, koja su uredjena na temelju ili urbara ili pogodbe, koja ga je zamienjivala, nego u obće svakolika ona zemljišta, kojeg se urbarska vlastitost dokaže iz datah urbarskih ili iz dosadanjeg običaja urbarskoga, pak zvali se posjednici kako mu drago, to jest: ili banderijalci, ili služeći predialisti, ili slobodnjacimi ili desetinjaci, ili urbarski kontraktualisti, ili u obće eksentionalisti, kao stanovnici trgovišta ili članovi povlaštenih občina.

Usljed toga što je ukinut savez urbarski, dobili su bivši podložnici (kmeti) pravo slobodnog vlastničtva i slobodnog razredjivanja glede zemalja urbarskih, koje su posjedovali, nego s priuzdržajem zakonskih ustanova, koje ili već postoje ili još izdane budu o nasljedju u dobrih seljačkih i komadanju zemalja.

Nu za podavanja urbarska, t. j. za one dužnosti, koje su na zemljah urbarskih postojale po mjeri budi prijašnjih uzbarskih zakona, budi ugovora ili starodavna običaja,

---

[1] Zeiller Coment. III. str. 481.

[2] Vidi o tom i bansko pismo od 25. travnja 1848. u Vezićevom Urbaru str. 497.

Digitized by Google

zamjenjajućega zakone urbarske, kao i za ona prava i beriva negdašnje zemaljske gospode, koja su prestala usljed ukinuća gospoštinske zemaljske sudbenosti te je ovlaštenikom dana primjerena odšteta po propisih carskog patenta od 2. ožujka 1853. (br. 40, d. z. l. te razdiela I. kom. VII. br. 44. str. 167 zem. vlad. lista).

Prava izhodaća iz podnine.

§. 1147. Tko ne plaća drugo nego podninu, ima prava samo na uživanje površja, kao drva, rašća, sgrada, i na dio blaga nadjenog na površju. Blago zakopano i ine podzemske koristi pripadaju samo vlastniku vrhovnomu.

Što se ima smatrati za superficies, kojemu pravnom odnošaju rimskoga prava ravan je onaj navedeni u §-u 1125. o. g. z., razložili smo već kod tumačenja §-a ovoga.

Koja su prava takovog superficiata ustanovljuje §. 1147. o. g. z. Po pravnom odnošaju §-a 1125. o. g. z. prepušta vlastnik zemljišta superficiatu uživanje površja zemljišta uz dužnost, da mu za to plati stanoviti godišnji danak, koji se zove podnina. Time dobije superficiat pravo na ustupljenom mu površju graditi, saditi rašće, drveće itd., a i uživati, upotriebiti već tamo nalazeće se sgrade, drveće rašće itd. Ovlašten je superficiat i ovo svoje pravo pogodbami medju živimi ili odredbami za slučaj smrti prenieti na druge; superficies obterećivati, založiti te latiti se svih possesornih i petitornih pravnih liekova da se uzdrži u posjedu njezinom. Nasuprot ne ima superficiat nikakovo pravo na blago zakopano i na ine podzemske koristi.

Prestanak vlastnosti koristovne.

§. 1148. Što je o ukinuću podpune vlastnosti ustanovljeno (§. 444.), valja u obće i o vlastnosti razdieljenoj.

§. 1149. Dobra, dana u nasljedni zakup i uz nasljednu daću, prelaze na sve nasljednike, koji nisu izrekom bili izključeni. Ako vlastnik koristovni ne ima nikakova zakonitog nastupnika; vlastnost koristovna sjedinjuje se s vlastnošću vrhovnom. Ali vrhovni vlastnik, koji hoće da se služi tim pravom, treba da namiri sve dugove vlastnika koristovnog, koji iz ine imovine plaćeni biti ne mogu. Naredbe političke ustanovljuju u koliko vlastnik vrhovni obvezan je inim ostaviti dobro, koje mu je pripalo.

§. 1150. S toga što je nestalo rašća, drva i sgrada, ne gubi se vlastnost koristovna nad površjem. Dokle god ostaje dio kakav zemljišta, može ga posjednik, samo ako plaća svoju daću, novim rašćem i drvi nasaditi i sgradami zapačati.

Vlastnost koristovna prestaje kao svako drugo pravo vlastničtva po obćenitih propisih §-a 444. o. g. z., dakle po volji koristovnog vlastnika, po zakonu ili po izreki sudčevoj.

Preporno je medju teoretici, da li može koristovni vlastnik ostavit vlastničtvo svoje. Mi smo se već izjavili, da to može, jer ne nalazimo u zakonu nikakovog uporišta, da se u tom pogledu kakova iznimka čini od obćenitog pravila §-a 362. o. g. z., pošto koristovni vlastnik po nijednoj zakonskoj ustanovi ne prima na se obvezu svedjer ostati na dobru.[1])

[1] Vidi i Stubenraucha II. str. 467.

Digitized by Google

Ako se vlastnost koristovna sjedinjuje s vlastnošću vrhovnom, što je vlastnik koristovni bez zakonitih nasljednika umro a da nije učinio nikakve odredbe o vlastnosti koristovnoj, mora vlastnik vrhovni preuzeti sve dugove vlastnika koristovnog, bi li oni uknjiženi u gruntovnici ili ne, koje se iz ine imovine vlastnika koristovnoga namiriti ne mogu. Ako bi bio vlastnik koristovni prezadužen, može se jedino toga tereta riešiti, da prepušta cielo koristovno vlastničtvo vjerovnikom njegovim.

Prestaje napokon koristovno vlastničtvo u slučaju predvidjenom u §-u 1130. o. g. z., ako koristovni vlastnik ne sačuva ili ne obradjiva zemljišta, ili, ako ne uzmogne nositi tereta, koji su na zemljištu, zatim kod nasljednog zakupa u slučaju §-a 1136. o. g. z., ako daća nije namirena duže od godinu dana.

S toga pako, što je nestalo rašća, drva i sgrada ne gubi se vlastnost koristovna nad površjem; ona ostaje uviek u krieposti dok god obstoji kakav dio zemljišta sačinjavajućeg koristovno vlastničtvo.

Poglavje dvadeset i šesto.

O pogodbah vrhu usluga za plaću.

Pogodba radnje za plaću.

§. 1151. Ako se tko obvezuje, da će činiti kakovu uslugu ili da će što napraviti za odredjenu plaću u novcu; nastaje pogodba radnje za plaću.

U rimskom pravu činila se je izrično razlika izmedju locatio conductio operarum i locatio conductio operis, kako smo već naveli kod tumačenja §. 1090. o. g. z. Ova razlika čini se većinom i u modernih pravih. Naš gradjanski zakonik ne čini izriekom razliku izmedju jedne i druge od navedenih institucija, jer označuje jednu i drugu na prosto pogodbom usluge za plaću, te definira oba pojma zajedno u §-u 1151. o. g. z. Ali ustanove zakonske u poglavju nazočnom, koje za tim sliede, svjedoče jasno, da je naš gradjanski zakonik i gorenavedenu razliku izmedju institucije locatio conductio operarum i locatio conductio operis pred očima imao, ako ju i nije izrično iztaknuo, što se njeki paragrafi očito mogu uporabiti samo na locatio conductio operis, a ne na onu operarum

Pogodbom može se bo tko obvezati na radnju ili tako 1. da svoje radine sile službodavcu na rapoložbu stavlja u većem ili manjem obsegu na stanovito vrieme s obvezom da će u ovo vrieme obaviti sve službe, sve radnje, ugovorene vrsti, koje će mu službodavac naložiti, ili pako 2. da se obvezuje stanovito ugovoreno djelo učiniti naručiocu uz jamstvo da će ga dovršiti i da će se moći upotriebiti odnosno da će odgovarati naročito uvjetu stavljenomu. Prva je pogodba, koju označuje rimsko pravo sa locatio conductio operarum, te koju možemo nazvati pravom pogodbom službâ (uslugâ), jer se ovom obvezuje dotičnik na činitbu službâ (uslugâ), koje su službe neposredno predmet pogodbe. Druga je pako pogodba označena u rimksom pravu sa locatio conductio operis, koju možemo nazvati pogodbom radnje (Werckvertrag), kojoj je predmet posljedak (djelo) proizvesti se imajući radnjom obvezanika.

Digitized by Google

Po pogodbi usluga (locatio conductio operarum) podvrgava se primalac službe odredbami (dispozicijam) službodavca te je ovomu stavljeno na volju da radine sile primaoca službe troši na što, što on hoće, t. j. da radi, što on hoće; razumieva se u okviru samih pogodbenih utanačenja; zato pako nosi i službodavac sam pogibelj (risico), da li će usljed njegovih dispozicija po službeprimcu obavljena služba uroditi posljedkom, koji je službodavac postići želio. Kod pogodbe ove udovoljio je primalac službe svojim obvezam, ako je po ugovoru stavio za ugovoreno vrieme na razpoložbu službodavcu svoje radine sile, te ako obavi točno i korektno naložene mu po službodavcu radnje, dočim na njega ne spada, niti on zato ne ima jamčiti, da će konačni rezultat njegove službe (radnje) doista i odgovarati onomu, koji je htio službodavac postići. Kod pogodbe radnje (locatio conductio operis) nije naručevnik prama naručiocu u tako odvisnom stanju; kod ove pogodbe ima naručevnik sam učiniti dispozicije kako će se naručeno djelo obaviti; ali zato jamči on da će djelo tako savršeno izpasti, da će se moći upotriebiti, a ako je naročito ugovoren uvjet, kako ima biti, da će odgovarati uvjetu naročito stavljenomu. Kod pogodbe ove dakle nosi sam službeprimac pogibelj (risico), da će djelo odgovarati pogodbi. Jedna te ista radnja može biti po okolnostih predmetom pogodbe usluge, ili pogodbe radnje. Tko tapetara naruči za stanovito vrieme da mu tapetira stan onako, kako mu on kaže, t. j. po njegovom (naručiocu) ukusu i odredbi, taj je učinio sa tapetarom ugovor usluge (locatio conductio operarum). Ako pako mu naprosto kaže da ima adoptirati stan da odgovara svrhi, za koju hoće da ga upotriebi, taj je sklopio s tapetarom ugovor radnje (locatio conductio operis).

Nije zato predmet pogodbe odlučno obilježje za razliku izmedju pogodbe usluge i pogodbe radnje, već samo način ugovorene forme kako se ima radnja izvesti, ili usluga izvršiti.[1]

Naš gradjanski zakonik označuje i pogodbu locatio conductio operarum i operis naprosto pogodbom radnje; i to radnje „za plaću" pa difinira i u §-u 1152. o. g. z. pogodbu ovu tako, da ona nastaje, ako se tko obvezuje, da će učiniti kakovu uslugu, ili da će što napraviti za odredjenu plaću u novcu. Ako je istina, da se obično sklope pogodbe radnje uz plaću; ali zato je moguće i pogodba radnje bez plaće, jer može biti i slučaj, da se tko koju uslugu ili koju radnju obvezuje učiniti naručiocu bezplatno. I za takova naručevnika (primaoca službe) vriede ustanove §. 1151. i sljedeće poglavja dvadeset i šestoga.[2] Razumieva se pako da se ne može onda govoriti o pogodbi radnje, ako je tko preuzeo kakvu radnju samo iz prijateljstva ili uslužnosti (dobrote) bez pravne koje druge obveze.

Od pogodbe opunovlastbene (mandata), razlikuje se pogodba usluga za plaću ili pogodba radnje, ako je i bezplatna, u tome, što opunovlastnom pogodbom preuzima mandatar zastupanje mandanta, t. j. takov posao u ime mandanta, po kojem ima isti kakova prava steći ili pako po kojem se imadu prava njegova preinačiti ili se on prava riešiti.

Kriv je zato nazor, da se ima posrednik kod kupoprodaje (n. pr. stanovitog doba ili kuće) smatrati bar dieno kao mandant, pa da se zato njegova djelatnost ne ima prosudjivati izključivo po ustanovah pogodbe usluge za plaću, već i po onih opunovlastbene pogodbe. Pravni odnošaj ovakovog posrednika prama strankam, za koje je posao posredovao, je sasvim drugi nego li onaj mandanta prama mandataru. Nalog posrednika bo ne ide onamo, da ima za onoga, koji mu je nalog dao, odnosno u ime njegovo, učiniti posao; nasuprot mu je samo zadaća, da omogući, da dodje do utanačenja pogodbe izmedju onoga, koji mu je nalog dao, i treće osobe. Po tom je zadaća posrednika, kako

[1] Stubenrauch knjiga II. str. 471. stavka II.

[2] Stubenrauch knjiga II. str. 469. stavka I.

Digitized by Google

već sama rieč ova kaže, samo posrijedovati posao izmedju dvijuh osoba, koje žele sklopiti ugovor o upitnom poslu, pa kao takov ne radi specielno kao mandant jednog kontrahenta, već u korist obijuh. Zato ima u takovu slučaju posrednik pravo tražiti nagradu od jedne i druge stranke, ako su se obe poslužile njegovim posredovanjem što pako ne može nikad slučaj biti kod mandanta.[1]

Pogodba usluga za plaću ili pogodba radnje ne sadržaje sama u sebi ni pogodbu ostavnu, te se utanačenjem ove pogodbe ne sklapa već podjedno muče pogodba ostavna. Ne može se s toga zaključiti, da je nastala pogodba ostavna, ako naručilac u ugovoreno vrieme po gotovljeno djelo k naručevniku ne dodje, niti mu radnju ne plati, što je tobož time ostavio naručevniku upitnu stvar u pohranu na čuvanje. Zato je potrebno, da dobije naručevnik naročito posebni nalog da nadalje drži stvar samo u ostavu[2].

Osobna sposobnost kontrahenta za utanačenje pogodba radnje prosudjuje se po općenitih za to postavljenih načelih u obć. gradj. zak. Iznimka postoji kod pogodbe ove samo u pogledu kontrahenta, koji se je najmio na obavu usluga. Ovaj može iznimice se obvezati, ako je i malodoban (§. 151. i 246. o. g. z.). Juridične osobe ne mogu u pravilu kao službeprimci sklopiti pogodbe za radnju, osim ako se radi o obavi djela. Mogu dakle sklopiti samo pogodbu locatio conductio operis a ne locatio conductio operarum.

Iznimno može se dogoditi kod pojedine juridične osobe, da se upuštati može i u pogodbu za obavu pojedinih usluga, ako se takove izvestiti mogu po njihovih organih, n. pr. ako dioničarsko družtvo fiakera najmi jedna kola sa konji i kočijašem.

Činitbe, koje su predmetom pogodbe usluga ili radnje, mogu se dieliti, na dieljive i nedieljive, na nadomjestljive i nenadomjestljive a napokon na općenite i posebne.

Dieljiva je činitba, ako se može iz naravskih uzroka u više dielova obaviti (izvršiti) a nije izrično ugovoreno, da se ona unatoč tomu samo jedinstvenom činitbom smatrati ima, te dieliti ne ima. Nedieljiva je onda činitba, ako se ona obzirom na njezino svojstvo, na njezinu narav, dieliti ne može, ili ako su stranke ugovorile, da se ona dieliti ne smije. Kod dielive činitbe moguće je i djelomično izpunjenje pogodbe radnje.

Nadomjestljiva je činitba, ako je obzirom na rezultat po intenciji stranaka neodlučno te je zato svejedno, koja osoba da ju obavi; a nenadomjestljiva je činitba onda, ako ona po intenciji stranaka ima biti obavljena samo po stanovitoj osobi.

Kada se ima koja činitba (koje djelo) smatrati nadomjestljivom, ima se prosuditi po objektivnoj naravi dotičnog predmeta činitbe i po okolnostih. Voljom stranaka može se pako proglasiti i činitba, samo po sebi nadomjestljiva, nenadomjestljivom, ako kontrahenti utanače, da ima činitbu odnosnu samo stanovita osoba — budi drugi kontrahent sam, budi ina izriekom imenovana osoba — obaviti.

Ovo je razlikovanje od praktične važnosti, jer ako je činitba nadomjestljiva, može kontrahent činitbu ili sam obaviti, ili ju obaviti dati po pomoćnicih svojih ili zamjeniku svom. Ako je pako činitba nenadomjestljivom proglašena, ima ju izvršiti samo kontrahent ili u ugovoru imenovana osoba; ako ju obavi drugi koji, ne smatra se pogodba po ugovoru izpunjenom, te nastupaju onda zakonite posljedice zato odredjene, o kojih će biti govora kod §. 1161. o. g. z.

Općenito ugovorenom smatra se napokon činitba ako je ona označena samo po vrsti (in genere); n. pr. naručba slika za stanovitu dvoranu, a da se neustanovljuje predmet za jednu sliku. Posebno (specielno in specie) smatra se pako ugovorenom činitba, ako je utanačeno medju kontrahenti da primalac radnje (naručevnik) ima izvesti

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. ožujka 1882. Gellerov Centralbl. II. br. 5.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. svibnja 1876. br. 2801. Ger. Ztg. br. 77.

Digitized by Google

stanovito individuelno opredieljenu činitbu n. pr. sliku sv. bogorodice za oltar stanovite crkve.[1]

Ustanove ovog poglavja o pogodbah usluge za plaću i za radnju osim one obćenite sadržane u §. 1152. o. g. z., ne proteže se na odnošaje izmedju obrtnika i kalfe i obrtnika i šegrta u pogledu kojih vriede ustanove poglavja III. obrtničkog zakona (zak. čl. XVII. 1884. zajedničkog hrv. ugarskog sabora proglašen u sborniku zakona i naredaba za kraljevinu Hrv. i Slav. dne 23. rujna 1884. pod br. 31.).[2] Zatim ne protežu se one ni na odnošaje izmedju trgovaca te trgovačkih pomoćnika i šegrta, za koje vriede ustanove naslova šestoga trgovačkoga zakona.

Mučeća pogodba radnje za plaću.

§. 1152. Čim je tko naručio kakovu radnju ili djelo; uzima se da je pristao i na pristojnu plaću. Ako plaća nije ustanovljena ni ugovorom ni zakonom, odredjuje ju sudac.

Iz ustanove ovog §-a proizlazi, da nije uvjet odnosno esencijalna potrebština za pogodbu usluge za plaću, da stranke složne biti moraju glede plaće, koju ima naručilac radnje ili djela platiti naručevniku. Pogodba radnje ili pogodba usluge je perfektno sklopljena čim su stranke složne glede radnje ili djela, koje je jedna naručila, a druga naručbu prihvatila, a da i nije ništa ustanovljeno glede plaće ili nagrade naručevnika. Uzima se bo, čim je tko naručio kakovu radnju ili djelo, da je time već muče pristao na pristojnu plaću, osim da iz okolnostih jasno proizlazi, da je naručevnik se latio posla, odnosno preuzeo radnju ili djelo bezplatno.

Samo, ako su stranke prigodom ugovaranja glede radnje i ugovarale u pogledu plaće naručevnika, ali se samo složile u pogledu same radnje, dočim se u pogledu plaće složiti ne mogahu, smatra se, da pogodba radnje odnosno pogodba usluge sklopljena nije, jer u ovom slučaju bio je predmetom ugovora izričnо takodjer i plaća pa je imalo zato i glede ove uspjeti utanačenje stranaka, da se u obće govoriti može, da je došlo do složne volje obih kontrahenta o predmetih ugovora.[3]

Za obećanje plaće ne treba prama gorenavedenom niti kakova dokaza, jer dužnost naplate sliedi iz zakona, i tko protivno tvrdi, mora dokazati, da su mu usluge bezplatno učinjene.[4]

Ne sliedi dakle ni od tuda, što je tko primio službu bez da je ugovorio plaću ili nagradu u nadi, da će ga službodavac poslje smrti njegove postaviti nasljednikom svojim, ili u obće u oporuci na njega se obazrieti, ili što je duže vremena služio, a da nije tražio nikakve plaće, — da je primio na sebe obvezu usluge ili službu učiniti bezplatno, odnosno odrekao se svake plaće ili nagrade. Do toga zaključka ne može se ni onda doći, ako je primio tečajem službe periodično darova ili u obće imao inih kakovih koristi.[5]

Po propisu §-a 1152. o. g. z. može se plaća ustanoviti: 1. izričnim utanačenjem stranaka; 2. zakonom; 3. osudom sudbenom. U prvom slučaju mogu stranke ili same opredieliti iznos plaće ili nagrade za djelo, usluge ili radnju, ili pako prepustiti to trećoj osobi u ugovoru imenovanoj, u kojem potonjem slučaju postupati će se analogno propisu §-a 1056. o. g. z. Po zakonu ustanovljena je plaća, ako dostoji za stanovitu radnju zakonom ustanovljena ciena. U svakom inom slučaju ima ustanoviti plaću sudac, nakon

[1] Stubenrauch II. etr. 473. točke 1., 2. i 3.
[2] Vidi knjiga VI. Hrvatskih zakona (izdavatelji Kugli i Deutsch).
[3] Stubenrauch II. str. 477. stavka I.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. studenoga 1871. br. 10103. G. U. 4314.
[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. studenoga 1877. br. 3176. G. U. 6639.

Digitized by Google

provedenog kontradiktornog postupka, osudom. U tom pogledu držat će se sudac dokazala propisanih u gradj. parb. post. Redovito morat će sudac saslušat vještake, a moći će po okolnostih, ako se nebi moglo sa vještaci vriednost radnje, djela ili usluge ustanoviti, suditi na prisegu od ucjene.

Ako se plaća za učinjenu radnju ili uslugu s obzirom na utanačene medju strankami ine ugovore, na medjusobne odnošaje stranaka i na druge poznate činjenice, može pravedno proračunati, može sudac plaću i bez prisege od ucjene ustanoviti.[1]

Plaća ili nagrada za učinjenu uslugu, radnju ili djelo, koja nije ugovorena, već odredjena zakonom ili po sudu, ima se dati uviek samo u gotovom novcu. Ako su pako stranke izrično ugovorile plaću, slobodno im je i ugovoriti u čem se ona sastojiti ima, pa ju mogu ustanoviti mjesto u gotovom novcu i u robi, koristi (n. pr. u uživanju stana), prirodnina itd.

Ako je naručilac iza već sklopljene pogodbe usluga za plaću ili radnje, naručevniku naložio obnovljenje više radnja, ima mu plaćati za ove novu nagradu i ako nije u pogledu svih radnja s njim ugovorio izrično novu plaću, (osim, da je preuzeo naručevnik prvom pogodbom i višeradnje izrično bez posebne nagrade), jer se ovaj nalog naručilca, čim ga je naručevnik prihvatio, smatra novom pogodbom radnje, pa ima za te višeradnje, ako nisu kontrahenti u ovom slučaju ugovorili i iznos plaće, ovu ustanoviti po §-u 1152. o. g. z. sudac.

Nasuprot, ako bi naručevnik obavio više radnje bez naloga naručilca ili bez predhodno od njega izhodjene privole, nastaje pitanje, da li je za taj slučaj dužan mu naručilac platiti ove višeradnje, u obće da li i kada ima pravo naručevnik za ove višeradnje zahtievati posebnu plaću ili nagradu?

Mi držimo, da u pravilu naručevnik ne ima prava tražiti u takovu slučaju posebnu plaću, već pače da ima naručilac pravo zahtievati, da sve ove po njemu naručene i bez njegove privole izvedene višeradnje odstrani, odnosno da sve o svojem trošku povrati u prijašnje stanje. Samo, ako bi naručevnik obavio odnosne višeradnje na ne dvojbeno (očitu) jasnu i pretežnu korist naručioca mislimo mi, da ima analogno propisu §-a 1037. o. g. z. naručioc naknaditi troškove na to učinjene.[2]

Prava izhodeća iz pogodba radnje za plaću.

§. 1153. Ako djelo tako nedovršeno izpadne, da se ne može upotriebiti, ili ako je protivno uvjetu naročito stavljenomu; naručilac ima pravo uzmaknuti od pogodba. Ako to neće da učini, ili ako nedostatci niti su veliki, niti su proti onomu, što je naročito bilo ugovoreno; naručilac može iskati da se djelo popravi ili da mu se da primjerena naknada, i u tu svrhu može zadržati razmjerni dio plaće.

Po §-u 932. o. g. z. može oštećenik, ako je nedostatak, koji daje povod jamstvu, takov, da se više ukloniti ne može i da smeta urednoj porabi stvari, iskati, da se po-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. kolovoza 1858. br. 8270. G. U. 607.

[2] Stubenrauch (knjiga II. str. 48.) ne dopušta ni to, te je toga mnienja, da naručevnik, koji je preuzeo višeradnja bez naloga ili privolje naručioca ne ima u nijednom slučaju pravo na nikakvu nagradu ili plaću za one višeradnje, što se ovakov postupak naručevnika ne može smatrati ni poslovodstvom bez naloga, jer da se o tom može onda samo govoriti, ako ne postoji nikakov pogodbeni odnošaj izmedju gestora i dominusa negotii. Nam se čini, da ovo mnienje ne odgovara smislu zakonske ustanove §-a 1037. o. g. z. ni u obće duhu zakona, jer bilo bi očito nepravedno, da uživa naručilac koristi na štetu naručevnika, što se već protivi temeljnom načelu, da se nitko ne smije tudjom koristi okoristiti, koje je izraženo u §-u 1447. o. g. z.

Digitized by Google

godba sasvim ukine; ali ako se može nadopuniti ono što ne dostaje, iskat će samo to nadopunjenje.

Po §-u 1153. o. g. z. može naručilac iskati, da se pogodba sasvim ukine i onda, ako se nedostatak ukloniti može, ako djelo tako nedovršeno izpadne, da se ne može upotrebiti ili ako je protivno uvjetu naročito stavljenom. T. j. po §-u 1153. o. g. z. može naručilac bezuvjetno iskati da se pogodba ukine, odnosno uzmaknuti od pogodbe radnje ili djela, ako je nedostatak bitan tako, da se ne može djelo upotriebiti, sve jedno, da li se taj nedostatak i odstrani, t. j. radnja ili djelo popravljati dade tako, da će iza popravka upotriebljivo biti. Ima dakle po §-u 1153. o. g. z. naručilac pravo i onda odustati od pogodbe, ako hoće naručevnik takov bitni nedostatak odstraniti, i ako to uspjehom učiniti može. U tom pogledu je ustanova §-a 1153. o. g. z. iznimka općenitih propisa o jamstvu, u §-u 922—933 sadržanih.

U daljnjem svom kontekstu ustanovljuje § 1153, o. g. z., da ako naručilac neće da se ovim svojim pravom posluži u slučaju sada navedenom, ako su naime nedostatci djela bitni tako, da se ne može samo djelo upotriebiti, ili ako oni nisu veliki (t. j. bitni), niti su proti onomu, što je naročito bilo ugovoreno, da može iskati, da se djelo popravi ili da mu se dade primj rena naknada, a da ima i pravo u tu svrhu zadržati razmjerni dio plaće, t. j. naručevniku ne plaćati svu nagradu, odnosno ne dati mu cielu ugovorenu plaću dok djelo ne popravi.

Ako dakle naručeno djelo ima mana, koje se protive izrično utanačenoj pogodbi, ili usljed kojih je djelo tako nedostatno, da se ne može upotriebiti, nije naručitelj obvezan djelo primiti, već može odustati od pogodbe. Ali on ne mora to učiniti, već može ostati kod pogodbe i samo iskati, da se djelo popravi. U tom slučaju kao i slučaju, ako mane bitne nisu, niti po naročitom ugovoru (u kojih slučajevih ne ima pravo iskati da se pogodba ukine) može pridržati razmjerni dio plaće kao jamčevinu, da će naručevnik i svojoj dužnosti udovoljiti. Nije pako naručilac vlastan u nijednom slučaju samovlastno odbijati od plaće, t. j. ne izplatiti podpuno plaću naručevniku, što je djelo nedostatno, odnosno uztegnuti mu dio plaće izjavom, da djelo ima mana ne tražeći podjedno od njega da mane odstrani. Ustanova §-a 1153. o. g. z. podieluje naručitelju ovo pravo (zadržati razmjerni dio plaće) samo uz stanovite premise, osobito, da od onog od koga je djelo naručio, zahtieva, eventualno tužbom, popravak ili odštetu. S toga ako je on ma samo jedan dio plaće zadržao kao jamstvo do popravka ili odštete, dužan je dokazati, da je budi sudbeno, budi izvansudbeno, zahtievao i dobio obećanje od naručevnika, da će obaviti popravak ili dati primjerenu odštetu. Ne dokaže li toga, nije unatoč bitnih mana djela ovlašten niti što odbiti od plaće niti pridržati, makar i privremeno, i jedan samo dio plaće. U svakom slučaju pako mora naručitelj dokazati bitne mane djela.[1]

Radnik (naručevnik) nasuprot, ako zahtieva pridržanu plaću, mora dokazati, da je nedovršeno djelo kašnje dovršio. Dok godj nije uredno obavio djela, nije ni vlastan tražiti izplatu nagrade; s toga ne može biti ni govora u takovu slučaju o zastari naručiteljeva prava zahtievati jamstvo po §-u 933. o. g. z. od onoga, kod koga je naručio.[2]

Ako radnik (naručevnik) nije preuzeo osobito jamstvo, odgovara samo onda, ako djelo ima mana takovih za koje je imao jamčiti po svom staležu i obrtu.[3]

Valja konačno ovdje iztaći, da ustanove §-a 1153. o. g. z. vriede samo za ugovor, koji je stroga pogodba radnje, a ne kupoprodajni ugovor, t. j. za pogodbe one kod kojih

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. veljače 1878. br. 10297., Prawnik str. 678.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. prosinca 1874. br. 1153. Prawnik od god. 1881. str. 420.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. srpnja 1876. br. 6901. Ger. Ztg. br. 67. od god. 1878.

Digitized by Google

nije dao naručevnik i tvorivo za radnju, jer u ovom slučaju nije nastala pogodba za radnju već samo kupnja. O tom obširnije kod tumačenja §-a 1158. o. g. z.

§. 1154. Ako je naručevnik kriv što nije izpunio obećanje u vrieme naznačeno i ugovoreno; naručilac može naručbinu više da ne primi; on može za postavšu odtuda štetu iskati naknadu. Ali ako bi naručilac zatezao s plaćom, tad je i on obvezan naručevnika podpuno zadovoljiti.

U ovom §-u sadržane su ustanove o mora solvendi naručioca i naručevnika.

Ako nije utanačeno vrieme, kada ili dokle ima naručevnik naručbu dovršiti; ima se ravnati po općenitih propisih §-a 903. o. g. z. obziruć se na to, koliko je vremena potrebno naručevniku po običnom teku stvari i naravi djela samoga, da može djelo dovršiti.

Ako je vrieme izrično ugovoreno do kojega ima naručevnik obaviti djelo, uzima se, da je naručiocu upravo stalo, da bude djelo do ugovorenoga roka dogotovljeno, te da ga ne može kasnije upotriebiti budi u obće, budi što si je morao nabaviti u ugovorenom vremenu naručeno djelo od drugud. U takovo slučaju daje s toga zakon naručiocu pravo, da može bezuvjetno od ugovora odustati, te naručeno djelo ne primiti a i za eventualno odtuda njemu postavšu štetu iskati naknadu. Naručiocu ne nadleži dokaz da je zadocnenju ovom kriv naručevnik, on ima jednostavno samo navesti, da nije naručbina u ugovorenom vremenu izpunjena. Dokaz da zadocnenju kriv nije naručevnik, ima ovaj pružiti, ako to prigovara. Ako je zadocnenje nastalo po slučaju, imadu se uporabiti o tom općeniti propisi §-a 1311. o. g. z. obzirom na propis §§. 1155., 1157 i 1158. o. g. z.

Ako su stranke naročito i jasno ugovorile, da naručilac nije dužan više da primi naručbu, ako naručevnik ne izvede radnju ili djelo u roku izrično ustanovljenom, bio tomu uzrok koji mu drago, t. j. ako su izrično ugovorile, da je uvjet, odnosno bitna potrebština, da bude naručba izvedena do stanovito ustanovljenog roka, tad se ukida pogodba, ako se naručbina ne izvede do ustanovljenog roka, te naručilac nije dužan primiti naručeno djelo iza ovog roka, bio uzrok zadocnenju koji mu drago, te bio ovomu kriv naručevnik ili ne bio.

Ako je naručevnik u zadocnenju po običnom tečaju stvari sa izpunjenjem obećanja, a da nije ugovoren pogodbom radnje izrično rok do kojeg ima naručbinu sgotoviti, odgovara on po okolnostih naručiocu samo po općenitih pravilih poglavja tridesetog o naknadi štete, ali naručioc nije u takovu slučaju ovlašten tražiti naprosto ukinuće pogodbe.

Konačna stavka §-a 1154. o. g. z. u pogledu mora solvendi naručioca, koja veli: „ako bi naručilac zatezao plaćom, tad je i on obvezan naručevnika podpuno zadovoljiti“, ima se po dvorskom dekretu od 18. siečnja 1842. sbirke prav. zak. br. 592. tako razumievati, da ima naručioc naručevniku platiti od dana, kojega je in mora, zakonite zatezne kamate.

§. 1155. Naručevniku pristoji primjerna naknada i za neizvršene službe i radnje, ako je on bio gotov svršiti posao, ali ga je u tom smetao sam naručilac svojom krivnjom, ili nenadni slučaj, koji se je dogodio u osobi njegovoj; ili ako je u obće naručevnik dangubeć štetu imao.

Iz ustanove nazočnog §-a sliedi, da svaki, koji naruči djelo ili radnju, te zatim od dogotavljanja toga djela ili radnje odmah s početka ili za trajanja prigotavljanja iste odustaje, naručevniku svakako primjerenu naknadu dati ima, jer je naručevnik pre-

Digitized by Google

uzimanjem radnje stekao prava, koja nije dužan napustiti po volji drugog kontrahenta (naručioca), osobito, ako je na samu radnju uložio truda i troškova.[1]

Kod pogodbe usluga (locatis conductis operarum) ima dati naručilac onomu, kojega je za službu najmio, odštetu u primjerenom iznosu, ako nije mogao naći si druge službe, za vrieme ono, što je dangubio, ali samo do iznosa ugovorene plaće. Ako je našao odmah drugu zaslužbu pripada mu odšteta samo u iznosu razlike (diferencije) izmedju ugovorene plaće i manjega iznosa kaslužbe, koju si je pribaviti mogao za vrieme ono, dok bi bio, po pogodbi dobiti imao od naručenika ugovorenu veću plaću.[2]

Kod pogodbe radnje ili djela (locatio conductio operis) nosi pogibelj sam naručevnik, ako postaje nesposoban djelo dovršiti; ali u tom pogledu jesu posljedice različite prama tomu, da li je radnja nadomjestljiva ili nije t. j., da li ju može drugi koji nastavljati odnosno dogotavljati, ili pako da li ju po pogodbi ili po naravi svojoj može samo naručevnik i dovršiti. U prvom slučaju je stvar naručevnika, ako radnju ne može sam nastavljati i dovršiti ju, da se skrbi za namjestnika. U drugom slučaju, istina, ne jamči za štetu naručilcu, ako je postao nesposobnim djelo dovršiti. ali ne ima ni prava na plaću, osim, ako je radnja bila po naravi dieliva, u kojem slučaju može tražiti plaću za dio onaj, koji je dovršio.

Ako je krivnja naručioca, da se dielo nije dovršilo, što je od naručbe odustao, ili radi nenadanog slučaja, koji se je dogodio u osobi njegovoj, ima on naručevnika primjereno odštetiti, kako smo već gore iztaknuli.

Ako je naručevnik djelo već započeo, te je morao prekinuti radi nenadanog slučaja, koji se je dogodio u imovini naručioca, preporno je, da li i tada pripada naručevniku odšteta. U tome se mnienja komentatora razilaze. Jedni misle, da u tom slučaju nepripada naručevniku nikakova odšteta jer §. 1156. o. g. z. izrično govori samo o ne nadanom slučaju, koji se je dogodio u osobi naručioca.[3] Drugi pako drže, da naručevniku i u takovu slučaju pripada primjerena odšteta, jer da je to opravdano po obćenitom načelu izraženom u §-u 1311. o. g. z., te što je §. 1155., govoreći o nenadanom slučaju, samo zato dodao rieči: „koji se je dogodio u osobi njegovoj" (naručioca), da bude jasno, da se ustanova ova ne odnosi na nenadani slučaj, koji se je dogodio u osobi naručevnika.[4] Mi se pridružujemo ovom posliednjem mnienju, jer ga držimo iz sada navedenih razloga opravdanim.

Nu pravo na odštetu naručevnika proteže se u ovakovu slučaju samo na naknadu truda i troška već uloženoga u djelo, gubi pako svako pravo na odštetu za onaj dio radnje, koji još nije dovršen, odnosno, koja se još u djelu ne nalazi, obzirom na konačnu ustanovu §-a 1160. o. g. z.

§. 1156. Plaća pristoji redovito, pošto se svrši radnja. Ali ako se radnja svršila u neke razdjele od vremena ili posla, ili ako su s radnjom skopčani troškovi, koje naručevnik nije uzeo na se, ovaj ima pravo iskati dio plaće, koji je prema usluzi ili prema poslu, prije nego se svrši posao ili prije nego se sasvim svrši radnja, i vlastan je iskati takodjer naknadu za troškove, što ih je učinio.

Plaća pristoji redovito pošto se svrši radnja, jer samo nakon dovršene radnje moći je u pravilu prosuditi, da li ona odgovara naručbi odnosno pogodbi. Ovo pravilo vr,edi

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. studena 1859. br. 12080. Peister str. 966, G. U. 828.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. srpnja 1867. br. 5341, br. 414.

[3] Zeiller Coment. IV. str. 497.

[4] Stubenrauch II. 486. i Nippel Erläuterungen IV. str. 414.

Digitized by Google

za sve radnje, koje su jedinstvene, t. j. koje se ne dadu dieliti, u koliko nisu stranke glede izplate plaće ino šta ugovorile, što im je uviek slobodno. Ako se dakle dokaže, da je tuženik obećao tužitelju, da će mu svaki put, kada bude tražio, nuždni iznos za nastavak radnje (n. pr. stanovite radnje) izplatiti, može se iz toga, što tuženik nije udovoljio toj obvezi, razložito zaključivati, da je nastavak i dovršenje radnje zapelo njegovom, a ne tužiteljevom krivnjom; pa u tom slučaju tužitelju po §-u 1155. o. g. z. za jur dovršeni posao pripada primjerena nagrada.[1]

Dio plaće, koji prema usluzi ili poslu ima pravo iskati naručevnik i prije nego se svrši posao ili prije nego se sasvim svrši radnja, ako se radnja svršiva u neke razdiele od vremena ili posla. Ima pravo naručevnik tražiti od naručioca i naknadu za troškove, koji su s radnjom skopčani i koje naručevnik nije uzeo na se. Pitanje je, da li je naručevnik vlastan tražiti od naručioca predujam? Po našem mnienju valja u tom pogledu lučiti, da li se radi o pogodbi locatio conductio operarum ili operis. U prvom slučaju držimo, da naručevnik ima pravo tražiti predujam, ako imade gotovih troškova; u drugom slučaju pako mnijemo, da u pravilu na to ovlašten nije, jer se on kod locatio conductio operis obvezuje na obavljanje stanovite radnje ili djela i time na nošenje troškova za prigotavljanje istoga potrebnih[2]

Odšteta za posredovanje kod kupovne pogodbe mora se posredniku već u tom slučaju platiti, ako je kupca obaviestio o predajnom predmetu, i kupca radi kupnje doveo k prodavaocu, akoprem nije kod daljih razprava sudjelovao kao posrednik.[3]

§. 1157. Ako tvorivo pripravljeno za kakovo, djelo, ili ako i samo djelo propadne slučajno sasvim ili stranom; šteta je vlastnika tvoriva i djela. Ali ako je naručilac dao tvorivo, koje očevidno nije za to da se djelo izradi svrsi shodno, radnik odgovara za štetu, ako je radnja iz toga uzroka hrdjavo izpala, a on naručioca nije opomenuo, da je tvorio nedostatno.

U ovom §-u sadržane su samo ustanove, ako slučajno (ne krivnjom jedne ili druge stranke) tvorivo za kakovo djelo (n. pr. sukno za naručeno odielo) ili pako samo djelo (n. pr. već dogotovljeni kip) propadne sasvim ili stranom.

Ako tvorivo pripravljeno za kakovo djelo propadne slučajno, nosi štetu, koja se sastoji u vriednosti tvoriva, vlastnik tvoriva, te naručevnik (ako tvorivo kod njega slučajno propadne) ne ima ga naknaditi naručiocu. Ako je tvorivo sam nabavio naručevnik, je vlastnik tvoriva sam naručevnik, te nosi on štetu (sastojeću se u vriednosti tvoriva) jer mora nabaviti iz svojega novo tvorivo. Ako pako ne može da dobije tvorivo iste vrsti, a naručioc ne pristaje da upotriebi tvorivo druge vrsti. prestaje pogodba, te se šteta naručevnika u tom sastoji, što ne ima pravo zahtjevati nikakovu naknadu od naručevnika. Ovo se već temelji na općenitih načelih §. 1311. o. g. z. Nu ustanova §-a 1157. o. g. z. ide još dalje te izriče da ima u ovih slučajevih, stranka ona, koja je dala tvorivo, nositi ne samo štetu sastojeću se u vriednosti tvoriva već svukoliku štetu.

Ako je dakle naručioc nabavio tvorivo, a ono propadne slučajno, nosi on svu štetu sam, t. j. on ne gubi samo vrednost tvoriva, već mora i platiti naručevniku radnju u koliko je bila gotova, dakle razmjerno za već sgotovljeni dio radnje naknaditi naručevniku uloženi trud i trošak tako, da mu mora i cielu ugovorenu plaću platiti, ako

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. srpnja 1871. br. 14328. G. U. 4227.

[2] Vidi o tom mnienje Stubenraucha II. str. 487., koji ne čini razlike izmedju locatio conductio operarum i operis, već se u obće izjavljuje proti tomu, da je naručevnik ovlašten u pravilu na zahtjev predujma.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. rujna 1872. br. 8252., Prawnik br. 85. od god. 1873.

Digitized by Google

je djelo, za koje je dao tvorivo naručioc, već sgotovljeno bilo. Nasuprot mora naručevnik svu štetu nositi, ako je on dao tvorivo. t. j. on ne ima nikakova prava niti na djelomičnu naknadu plaće ugovorene za uloženi trud i trošak u djelo, ako je ono uništeno, što je tvorivo propalo.

Pošto se pako dogoditi može, da dielo izpadne nedostatno (hrdjavo) samo zato, što je naručioc dao naručevniku tvorivo manjkavo te pošto naručevnik, kao vještak u svojoj struci odmah znati mora, da li je tvorivo za naručeno djelo prikladno ili nije, dočim manjci na tvorivu, ako nisu upravo očiti, naručioc, nevještak, odmah sam opaziti ne može, to je zato odredjeno konačnom ustanovom §-a 1157. o. g. z., da je naručevnik dužan, ako je naručilac dao tvorivo, koje očevidno nije zato, da se dielo izradi svrhi shodno, naročito opomenuti naručioca da je tvorivo za naručeno djelo nedostatno, ako to ne čini, odgovara za štetu naručevnik ako je radnja iz toga uzroka hrdjavo izpala.

Na temelju toga zakonskog propisa izdana je za erarske gradnje posebna naredba u dvorskom dekretu od 20. travnja 1820. (sbirke prav. zak. svezak 48. str. 104.) da i u slučajevih onih, gdje poduzetnik gradnje sam gradjevni material ne nabavlja, već je dobavljanje istoga povjereno drugom poduzetniku, ipak on (poduzetnik gradnje) jamčiti mora eraru i za nedostatak gradjevnog materiala, a ne dobavljač, jer se je on kao vještak u poslu osvjedočiti imao prije nego je gradnju započeo, da li dotični material za to odgovara, te loši material preuzeti imao nije. Ustanova §. 1157. o. g. z. je osebna ustanova, kao i ona §. 1158, samo za pogodbe radnje ili djela, (locatio conductio operis) a ne vriedi za one usluga (locatio conductio operarum).

Kada naručbina prelazi u kupovnu pogodbu.

§. 1158. Kada je dvojba o tom, da li za naručbinu kakove radnje valja držati da je pogodba kupovna ili da je pogodba radnje za plaću, uzima se da je onaj, koji daje tvorivo za radnju, radnika najmio. Ali ako je radnik dao tvorivo, uzima se da je kupnja.

U §-u 1158. o. g. z. ne ustanovljuju se slučajevi, kada valja držati da je naručbina kakve radnje pogodba kupovna a kada pogodba radnje za plaću, niti ne difinira §. ovaj jedan ili drugi slučaj. On samo ustanovljuje, k a d a j e d v o j b a o tom, da li je naručbina kakove radnje kupovna pogodba ili pogodba radnje za plaću, da se uzima, da je onaj, koji daje tvorivo za radnju, radnika najmio, a ako je radnik dao tvorivo, da je kupnja. Kada je naručba kakve radnje kupoprodaja, a kada pogodba radnje uz plaću, valja prosuditi od slučaja do slučaja uvaženjem svih okolnosti.

Nedvojbeno je da predleži pogodba radnje za plaću, ako naručitelj sam nabavi tvorivo te ga preda naručevniku da čini ugovoreno djelo iz njega.

Preporno je samo kada je pogodba radnje za plaću, ako radnik (naručevnik) sam daje tvorivo za djelo?

Pod nabavljenjem tvoriva (den Stoff „liefern" veli njemački izvorni tekst) razumjeva se tvorivo izabrati (birati). Nije dakle nabavio (dao) tvorivo onaj, koji je tvorivo samo kupio, pribavio, već onaj, koji ga je i z a b r a o.[1]

Kupoprodaja predleži samo onda, ako je naručevnik (radnik) na svoj račun tvorivo birao i nabavio.

Ako je dakle naručioc kod naručevnika (radnika) sàm izabrao tvorivo za djelo, te zatim radniku dao nalog, da mu učini iz istog dotično djelo, tada predleže dvie pogodbe: kupoprodajna pogodba i pogodba radnje, t. j. tada je naručioc kupio tvorivo (ako ga nije platio, kupio ga je na vjeru), a sklopio je zatim pogodbu radnje, što je kupljeno tvorivo predao ili ostavio radniku, da mu čini ugovoreno djelo.

[1] Vidi Ellingerovo tumačenje §-a 1158. o. g. z.

Digitized by Google

Za prosudjivanje, da li je ugovor, pogodba radnje za plaću ili kupoprodaja valja u prvom redu gledati na namisao stranaka te se ima to ustanoviti od slučaja do slučaja uvaženjem svih okolnosti.[1]

U svakom slučaju valja pako na to gledati, što je strankam bila glavna stvar, da li kupnja ili pogodba radnje. Ako se vidi iz namisli stranaka, ili ako se dade u obće ustanoviti, da je bila kontrahentom nabava pojedinih stvari spadajućih na tvorivo uzgredna stvar, a radnja glavna stvar, predleži pogodba radnje.

§. 1159. Ako se s pogodbom radnje za plaću skopčavaju još ine pobočne pogodbe, valja paziti na zakonite propise, koji su primjereni svakoj od tih pogodba.

Ako se ujedno s pogodbom radnje ugovori ino što, što je samo po sebi već predmetom druge pogodbe, tad se taj uzgredni ugovor prosudjuje po pravilih, koja su u zakonu normirana za odnosnu vrst pogodba, pod koju spada dotični uzgredni ugovor. Tako se može n. pr. komu povjeriti gradnja kuće, a podjedno mu (naručevniku, primatelju radnje) na njegovo zahtjevanje uzajmiti novaca, da si pribavi potrebni materijal: ili pako povjeriti mu upravu jedne medjutim po njemu sgotovljene sgrade. Prva će se uzgredna pogodba prosudjivati po propisih zajmovne pogodbe, neglededć da je glavna pogodba, pogodba radnje, a druga po propisih punovlastbene pogodbe.

Isto tako, ako se ugovori kod pogodbe usluga za plaću ili pogodbe radnje kapara, odustatnina, konvencionalna globa, itd. prosudjuju se prava i obveze tim skopčane, po propisih, danih za kaparu, odustatninu itd.

Prestanak pogodbe radnje za plaću.

§. 1160. Radnici, koji su pogodjeni za neko odredjeno vrieme, ili dok se ne svrši kakovo stalno djelo, ne mogu bez zakonitog uzroka ostaviti radnju prije nego mine vrieme, i prije nego je svršeno djelo; a ne mogu takodjer niti odpušteni biti. Ako se radnja prekine, svaka strana odgovara za svoju krivinu, ali neodgovara za slučaj nenadni.

Pogodba radnje ili usluga prestaje kao što i svaka ina pogodba, — osim u iznimnih slučajevih navedenih u §-u 1153. i 1154. o. g. z. na isti način, kao pogodbe u obće, a napose nakon izminuća izriekom ili muče ustanovljenog vremena. Muče je opredieljeno vrieme dokle ima pogodba radnje trajati, ako iz izrične svrhe radnje proizlazi jasna namisao kontrahenta, da ima odnošaj službeni (pogodba radnje) trajati dok se ne svrši radnja, odnosno dotični stanoviti posao, za koji je radnik najmljen, (n. pr. ako se usluge radnika najme za ljetošnju žetvu, berbu itd.).

Pogodba usluga ili radnje može se pako sklopiti i na neopredieljeno vrieme, t. j. tako, da se ne ustanovi nikakovo vrieme, dotle ona trajati ima, a i ova opet tako, da se ili ugovori odpovjedni rok, kada je jedna stranka drugoj vlastna odpovjediti pogodbu, ili da se nikakova odpovjed ne uslovi.

Ako je u pogodbi ustanovljen odpovjedni rok, moraju se obe stranke toga roka držati. Ako nije nikakva odpovjed ugovorena, valja se držati zakonitih odpovjednih rokova, u koliko su takovi posebnimi zakonskimi propisi ustanovljeni. Kao što su to u

[1] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 489. a i rješ. vrh. suda u Beču od 5. studena 1879. br. 9095., Ger. Ztg. br, 55. od god. 1881.

Digitized by Google

trgovačkom zakonu u §-u 57. ustanovljeni za trgovačko pomoćno osoblje (trgovačke pomoćnike, knjigovodje i blagajnike)[1] a u obrtničkom zakonu u § u 91. za kalfe.[2]

Po službničkom redu je odkazni rok za sluge i službinje 14 dana.

Za odnošaje usluga u pogledu kojih ne ima u posebnih zakonih nikakvih opredieljenih odkaznih rokova, valja se u prvom redu — jer gradjanski zakonik sàm za to ne ima osebnih ustanova -- glede odkaza službe ili radnje držati u dotičnom mjestu vladajućeg običaja, koji se običaj i sa vještaci dokazati može. Ako ne ima ni u tom pogledu običaja, mora se uzeti, da je svakoj stranki slobodno odpovjedati kada joj je volja i u roku kada hoće.

Svaki ugovor usluga za plaću može se i muče ponoviti po analogiji propisah §§. 1114. i 1115. izdanih za ugovor uporabni.[3]

Razumjeva se pako da zato ne valjaju rokovi navedeni u §-u 1114. o. g. z., koji specielno samo za pogodbe uporabne vriede, već se smatra ugovor usluga za plaću za taj slučaj obnovljen na neopredieljeno vrieme.

Što je sada navedeno odnosi se samo na pogodbe usluga za plaću (locatio conductio operarum). Pogodba radnje u pravom smislu (locatio conductio operis) prestaje kao svaka obligatorna pogodba sama po sebi nakon što je izpunjena, t. j. radnja, (djelo) dovršena. Pogodba ova može se ukinuti osim roka samo novom pogodbom ad hoc (mutuus consensus).

Za pogodbe locatio conductio operarum i operis dopušta pako zakonska ustanova §-a 1160. o. g. z. obćenito, da se mogu ukinuti, ako postoje zato zakoniti uzroci. Ovo proizlazi iz redakcije ove zakonske ustanove, jer veli: „Radnici koji su pogodjeni za neko odredjeno vrieme, ili dok se ne svrši kakovo stalno djelo, ne mogu bez zakonitog uzroka (dakle mogu, ako postoji zakoniti uzrok) ostaviti radnju prije nego mine vrieme i prije nego je svršeno djelo; a ne mogu takodjer niti odpušteni biti.

Koji su ti „zakoniti uzroci“ ne veli gradjanski zakon. To je prepušteno uvidjavnosti sudca.

Za pogodbe uslugah locatio conductio operarum mogu se analogno uporabiti propisi zato izdani u trgovačkom i obrtničkom zakonu.[4]

---

[1] §. 57. trgovačkog zakona glasi: Službeni odnošaj medju gospodarom i trgovačkim pomoćnikom njegovim može, gdje ugovorom nije kraći ili dulji rok uglavljen, uz odkaz od šest tjedana koli jedna toli druga stranka razriešiti. — Trgovačkim pomoćnikom, kojim su povjereni važniji poslovi, poimence knjigovodjam i blagajnikom iznaša uzajamni odkazni rok tri mjeseca“.

[2] §. 92. obrtničkog zakona glasi: „Odnošaj medju davateljem posla i kalfom može se, ako se nisu inako pogodili, ili red radnje u tvornici ne odredjuje inako, razriešiti uz odkaz od 15 dana. — Trgovačkim pomoćnikom iznaša u pomanjkanju inovrstne ugovorne uglave rok odkazanja šest tjedana. — Glede obrtničkih i trgovačkih pomoćnika, kojim su povjereni važniji poslovi, navlastito, koji su namješteni pri velikih obrtnih poduzećih ili u tvornicah ili trgovinah kao knjigovodje, blagajnici, putnici, voditelji skladišta itd. iznaša odkazni rok tri mjeseca“.

[3] Stubenrauch II., str. 491.

[4] Propisi ovi sadržani su u §§. 58. i 59. trgovačkog zakona i §§. 64. i 95. obrtničkog zakona.

Zakonske ustanove ove glase:

Trgovački pomoćnik može bez odkaza ostaviti službu: 1. kada gospodar ne zadovoljava ugovornim obvezan svojim; 2. kada gospodar, namjestnik njegov ili članovi obitelji njegove djelom zlostave trgovačkog pomoćnika ili počine proti njemu težku uvredu poštenja; 3. kada nastava službovanja stavlja zdravlje ili život pomoćnika trgovačkoga u pogibelj iz razloga, koji ne mogaše biti poznat pri sklapanju ugovora. — U slučajevih tih pripada pomoćniku trgovačkomu plaća i uzdržavanje na cielo vrieme odkazno. (§. 58. trgovačkog zak.)

Trgovački pomoćnik može se bez odkaza odmah odpustiti: 1. kada zloporabom povjerenja gospodareva u pogibelj stavi interese posla trgovačkoga; 2. kada se bez

Digitized by Google

Za pogodbe radnje (locatio conductio operis) ne imade ni u gradjanskom zakoniku ni u inih zakonih i naredbah anologuih propisa. Koji su dakle ti zakoniti uzroci radi kojih može primalac radnje ili djela isto ostaviti prije nego mine vrieme ili ne dovrši posao prepušteno je lih uvidjavnosti sudca od slučaja do slučaja.

Ako se radnja prekine veli napokon §. 1160. o. g. z., da svaka stranka odgovara za svoju krivinu ali ne odgovara za slučaj nenadani. Ako je dakle stranka kriva, što se je radnja prekinuti morala odgovara ona zato, te mora naknaditi protustranki odtuda prouzročenu štetu. Za slučaj ne odgovara nijedna stranka.

§. 1161. Samo kad je velika potreba, može pogodjeni radnik ili majstor naloženi mu posao povjeriti komu drugomu; pa i u ovom slučaju odgovara on za svoju krivinu u izboru osobe.

Iz ustanove nazočnog §-a, koja vriedi u prvom redu za locatio conductio operis, sliedi da pogodjeni radnik i majstor mora naloženi mu posao obaviti redovito sam, a samo iznimice, kada je velika potreba, da može povjeriti komu drugomu.

Nu, ako nisu stranke izrično ugovorile, da mora primalac radnje i sam povjereni mu posao obaviti ili ako se iz pogodbe kontrahenta vidi, da im nije namisao bila, da djelo obavi sam naručevnik, a djelo ili radnja nije takove naravi, dz ju ne može i drugi obaviti za naručevnika, može naručevnik povjeriti posao i drugomu, ako i nije nastao iznimni slučaj „velike potrebe" koji spominje §. 1161. o. g. z.

Valja dakle i ovdje gledati u prvom redu na izrično ugovorno utanačenje, zatim na namisao kontrahenta i napokon na vrst i narav radnje. Tako n. pr. ako stranka naruči kod glasovitog slikara, da naslika stanovitu sliku, razumjeva se, da joj je samo bila namisao kod ove naručbe, da sam taj slikar naslika naručenu sliku, te da nije pristala na to, da on tu radnju drugomu slikaru povjeri.

Obćenita pravila zato ne mogu se postaviti, to valja prosudjivati uvaženjem svih okolnosti od slučaja do slučaja.

Valja pako ovdje iztaći, da zakon u §-u 1161. pod riečmi „komu drugomu" razumjeva samo zamjenika (substituta) a ne pomoćnika (kalfu). Naručevnik ne smije dakle

---

privole gospodareve. budi na vlastiti, budi na tudji račun bavi poslovi trgovačkimi: 3. kada zanemari obavljanje dužnosti svojih; 4. kada dopadne zatvora trajućega više od tri dana; ili bude bez privole gospodareve i valjana razloga od posla odsutan preko tri dana; 5. kada je ne sposoban izpunjivati dužnosti, na koje se je ugovorom obvezao; 6. kada duljim bolovanjem postane neprikladan za službovanje; 7. kada pati od gnjusne ili priljepčive bolesti; 8. kada djelom zlostavi gospodara, namjestnika njegova ili članove obitelji njegove ili počini proti njim težku uvredu poštenja; 9. kada usprkos opomeni nepazljivošću stavi u pogibelj sigurnost kuće ili trgovačkog posla; 10. kada počini čin karni proiztičući iz pohlepe za dobitkom. (§. 59. trgovač. zak.).

Kalfa se može mahom odpustiti bez odkazivanja: a) kada iz pohlepe za dobitkom počini kažnjiv čin; b) kada djelom zlostavi obrtnika, namjestnika njegova ili člana obitelji njegove ili jim težko povriedi poštenje, tvrdokorno se uzteže izpunjivati dužnosti svoje, ili proti volji obrtnika neopravdano praznuje cio djelatni dan; c) kada usprkos opomeni nepazljivosti svojom u pogibelj stavi sigurnost doma ili posla; d) kada padne pod kazan gubitka slobode trajuće preko tri dana; e) kada je ne sposoban za rad, koji je ugovorom na sebe primio; f) kada boluje na gnjusnjoj ili priljepčivoj bolesti; g) kada zloporabljujuć povjerenje obrtnikovo u pogibelj stavi interese posla; (§. 94. obrtničkog zakona).

Kalfa može mahom bez odkazivanja odstupiti: a) kada obrtnik, zamjenik njegov ili ukućanin njegov činom zlostavi kalfu ili člana obitelji njegove ili njemu ili njegovim uvriedi poštenje; b) kada obrtnik ne izpunjava ugovorenih dužnostih svojih; c) kada ra li na komad, a obrtnik nije kadar trajno zabavljati ga poslom; d) kada bi pri nastavljanju radnje životu ili zdravlju mu prietila pogibelj; e) kada obrtnik, zamjenik njegov ili ukućani njegovi na nećudorednost ili nezakoniti čin zavadjaju njega ili članove obitelji njegove (§. 95. obrt. zak.).

Digitized by Google

naloženi mu posao povjeriti drugomu majstoru bez znanja i privoljenja naručilca, ali može sam upotriebiti kod svoje radnje svoje pomoćnike i kalfe.[1]

Djelo što no obavlja naručevnik zajedno sa svojimi pomoćnici, ili što on dade napraviti po svojih pomoćnicih budi u svojoj radionici budi u samih prostorijah naručilca (ako se radi o radnji, koju valja obaviti na licu mjesta) smatra se uvjek za radnju obavljenu po samom naručevniku (majstoru). Zato mora majstor jamčiti za radnju učinjenu po pomoćnicih njegovih kao za vlastitu svoju radnju, te je odgovoran za svaku štetu.

Konačna stavka §-a 1161. o. g. z., da naručevnik (pogodjeni radnik ili majstor) odgovara za svoju krivinu u izboru osobe, proteže se samo na postavljenoga po njemu zamjenika (substituta) t. j. osobu drugu, kojoj je povjerio naloženi mu posao, koja osoba ne stoji prama njemu u nikakvom službenom odnošaju, dakle na drugoga samostalnoga radnika (majstora). Za ovakova svoga substituta jamči naručevnik u slučaju onom, ako mu povjeri naloženi mu posao samo kada je velika potreba, jedino za culpa in eligendo, t. j. naručevnik jamči za svaku štetu za substituta, ako je znajuć uzeo za svoga substituta kakovu pogibeljnu osobu (§. 1314. o. g. z.) ili osobu nesposobnu. Lišen je pako obveze naknade štete, počinjenu po svom substitutu, ako je kod izbora postupao svom potrebnom opreznošću, bila in concreto krivnja substituta još tako očevidna i težka, odnosna šteta po njemu učinjena još tako velika.

Ako je pako povjerio posao substitu bez potrebe, tada jamči za svaki slučaj za uspjeh, t. j. on jamči za svaku štetu, ne samo za culpa in eligendo.

Kada se može smatrati, da je nastala velika potreba, koja opravdava postupak naručevnika, da si je uzeo substituta i njemu povjerio posao naloženi mu po naručilcu, ima se prosudjivati od slučaja do slučaja po uvidjavnosti suda. U pravilu može se uzeti da je nastala takova velika potreba, kako ju §. 1161. o. g. z. razumieva, ako se radnja mora do stanovitog roka sgotoviti, a samomu naručevniku nije moguće ju sam dovršiti do toga roka, a nedostaje vremena, da o tom obavjesti naručilca ili, ako nije inače moguće više da naručilac sam učini u tom pogledu shodne odredbe.

Prama trećim osobam jamči naručevnik za štete učinjene po njegovom pomoćniku ili substitu za vrieme radnje same — jer prama njima ne stoji u nikakvom pogodbenom odnošaju — po općenitih pravnih načelih u pravilu samo u dva slučaja t. j. ili u slučaju, ako je šteta učinjena usljed kulpoznih odredbah naručevnika samoga pri dielu ili radnj po propisih §§. 1295. i 1296. o. g. z., ili po smislu §§. 1313. i 1315., ako se njemu pripisati može culpa in eligendo.[2]

§. 1162. Glede onih usluga, u kojih se običajno ima obzir na osobitu sposobnost osobe, pogodba radnje za plaću ukida se kada umre radnik, i njegovi nasljednici mogu samo iskati cienu pripravljenog upotrebljivog tvorila, i dio plaće prema vriednosti učinjene radnje, ako umre naručilac kakove radnje, nasljednici njegovi valja da nastave pogodbu, ili da zadovolje naručevnika.

Kod locatio conductio operarum prestaje pogodba usluga smrću radnika, ali ne prestaje u pravilu smrću gospodara posla (službodavca); nasljednici njegovi valja da nastave pogodbu ili da zadovolje naručevnika (radnika). Službenički red u tom pogledu ustanovljuje, da pogodba usluga prestaje samo onda smrću gospodara (službodavca), u koliko ga neće nasljednici nastavljati. U takovu slučaju pako imadu nasljednici odpuštenom službenčetu,

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 498.
[2] Vidi Stubenraucha II. str. 496. 499. stavku B.

Digitized by Google

ako je pogodba službe sklopljena bila na godinu dana naknaditi plaću i ugovorenu koštu za tri mjeseca, inače pako za jedan mjesec.

Pogodba radnje (locatio conductio operis) ukida se smrću naručevnika, ako se tiče posla, koji nemože drugi obaviti, t. j. ako se tiče pogodbe, kod koje se je uzelo ili kod koje se običajno ima obzir na osobitu sposobnost osobe radnika (naručevnika). Nasljednici takova radnika mogu samo iskati od naručevnika cienu pripravljenog upotrebljivog tvoriva i dio plaće prema vriednosti učinjene radnje. Kod svake ine pogodbe radnje, kod koje može radnju samu obaviti i drugi koji, ne prestaje pogodba radnje smrću naručevnika, već njegova prava i obveze prelaze na nasljednike, te ovi imadu nastavljati ili nastavljati dati započeto ili preuzeto po pokojniku djelo, u koliko ne pristaje naručilac na ukinuće pogodbe.

Smrću naručilca ne prekida se pogodba radnje, ona prelazi bezuvjetno na njegove nasljednike. (§. 918. o. g. z.)

Valjanost tih propisa za pravdozastupnike, ljekare i spodobne.

§. 1163. Ovdje ustanovljeni propisi valjaju takodjer za pravdozastupnike, ljekare i vidare, nastojnike, provizore, umjetnike, nabavljače, i za ostale osobe, koje su izrekom ili muče ugovorile za svoj trud kakovu plaću, godišnji stalni dohodak, ili inu koju nagradu, u koliko ne obstoje o tom posebni propisi.

Propisi ustanovljeni u poglavju dvadeset i šestom valjaju za odvjetnike, lječnike, umjetnike i ostale u §-u 1163. nabrojene osobe samo u toliko, u koliko ne obstoje o tom posebni propisi.

Tako se n. pr. pogodba o umjetnom kakvom djelu samo onda ima u svakom pogledu prosudjivati po propisih pogodbe radnje za plaću, ako se ova ne ukazuje pogodbom nakladnom. Tako je pogodba, kojom se odvjetnik jedino obvezuje nastaviti stanovito parnično pismo ili ugovor, pogodba radnje za plaću, ako pako preuzima podjedno i zastupanje stranke, ili ako parnično pismo preda svojom signaturom sudu, tada postupa kao mandatar.

Obzirom na ustanovu §. 1163. o. g. z. proteže se na sve u ovom §-u nabrojene osobe i ustanova §. 1153. o. g. z. pa se ne mogu ni s toga po odvjetniku proti svojoj stranci utuženi troškovi njegovi dosuditi mu, ako je ona očito pogrješnim zastupanjem njegovim izgubila parnicu.

2. Pogodba izdavanja knjiga.

§. 1164. Pogodbom vrhu izdanja kakovoga književnoga djela spisatelj daje komu pravo, da taj spis tiskom razmožava i razprodaje. Tom pogodbom odriče se spisatelj prava ustupiti to isto djelo drugomu komu, da ga o svojem trošku izda.

Pogodba o kojoj govori §. 1164. o. g. z. je pogodba nakladna (Verlagsvertrag).[2] Ova nastaje, kada tko drugomu predaje mehaničko razmnožavanje i prometavanje književnoga ili umjetnoga djela na njegov (odnosnog drugoga) račun, a ov j obvezu tu na sebe prima.

Rješ. vrh. suda u Beču od 10. rujna 1863. br. 6548. G. U. 1792.

[2] Tako bi imala i glasiti marginalna rubrika toga §-a, jer u njemačkom originalu glasi takodjer marginalna rubrika „Verlagsvertrag“ koja je u nas pogrješno prevedena u pogodbi izdavanja knjiga. pošto je pojam rieči „Verlagsvertrag“ mnogo širji.

Digitized by Google

Od ove pogodbe valja razlikovati pogodbu, po kojoj tko samo preuzima obvezu na mehaničko razmnožavanje književnog ili umjetnog djela a prometavanje jedino u komisiji; ili neizključivo on sam; autor pako nakladu si pridržava na vlastiti svoj račun (naklada u komisiji, Comissionsverlag).

Nakladni ugovor može i sadržavati i naprosto otudjenje prava naklade; ako autor ustupi nakladniku pravo da može po svojoj volji sa pravom naklade slobodno i neograničeno razpolagati a ako mu se svidi, i nikakovu porabu o njem učiniti. Ovakova pogodba je ili kupoprodaja ili zamjena ili darovanje, kako je već za ustup toga prava ugovorena budi plaća u novcu, budi protučinitba u drugih stvarih, ili je pako to pravo bez plaće ustupljeno.

Po pogodbi naklade u užjem smislu nije na volju stavljeno nakladniku, da li hoće ili ne razmnožavati i prometavati u nakladu predano mu djelo, već on pogodbom ovom upravo preuzima o b v e z u na razmnožavanje djela. Pogodba nakladna u užjem smislu nije ni kupoprodajna, ni družtvena, ni uporabna, ni opunovlastbena pogodba, ni pogodba na sreću već o sebi stojeća pogodba, na koju se ne dadu uporabljivati osobiti propisi ovih pogodba.

Premda §. 1164. o. g. z. ne spominje obvezu nakladnika na pomnožavanje u nakladu preuzetog djela, to ipak ne treba za utemeljenje ove obveze nikakova posebnog utanačenja u tom pogledu, već se ova obveza sama po sebi razumije.

Nasuprot, ako hoće nakladnik uspješno prigovoriti, da nije preuzeo ovu obvezu, valja da je u tom pogledu u nakladnom ugovoru sadržano protivno utanačenje; ili da su se o tom stranke kasnije izrično sporazumile. U daleko najviše slučajevih bo je u interesu autora u prvom redu, da se djelo razmnožava, pa je upravo to svrha, koja se hoće nakladnim ugovorom postići, a okolnost ona, što ova obveza u §. 1164. o. g. z. izrekom iztaknuta nije, dade se tumačiti tako, da se je predmnievalo, da i nakladnik neće u inu svrhu sklopiti nakladni ugovor, jer je i u njegovoj koristi, da se dielo razmnožava, pošto u pravilu ni on inače od nakladnog ugovora koristi nikakove ne ima.[1]

Po §-u 259. točke 3. trgovačkog zakona smatraju se poslovi nakladateljski, u koliko se tjeraju kao obrt, trgovačkimi poslovi. U tom slučaju ne imaju se ovi prosudjivati po propisih §. 1164–1171. općeg gradj. zak. već po propisih §§. 515—533. trg. zakona. O pravu autorskom kao i za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlastničtva proti nepovladjenom izdavanju, patisku i spotvaranju izdan je u nas posebni zakon: zakonski članak XVI. 1884. zajedničkog hrvatsko-ugarskog sabora, proglašen u ugarskom sborniku državnih zakona dne 4. svibnja 1884. a u sborniku zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju 23. rujna 1884. Ovaj zakon je odtiskan ovdje dolje iza poglavja nazočnog kao „dodatak“ k poglavju ovom.

Prava i dužnosti izmedju spisatelja i izdavatelja.

§. 1165. Spisatelj je obvezan dati djelo po ugovoru, a izdavatelj odmah pošto mu je predano djelo dužan je platiti nagradu ugovorenu.

§. 1166. Ako spisatelj nepreda djelo u vrieme odredjeno, ili ako ga nepreda na ugovoreni način, izdavatelj može odustati, i ako je spisatelj kriv što nije djelo predano, može iskati i naknadu štete.

§. 1167. Ako je broj primjeraka bio odredjen, izdavatelj treba za svako novo izdanje da upita spisatelja i o uvjetih da sklopi novu pogodbu.

[1] Vidi o tom Kirchstettera str. 583.

Digitized by Google

§. 1168. Ako spisatelj hoće da učini novo izdanje s preinakami u sadržaju djela; ima se i o tom sklopiti nova pogodba. Ali prije nego se razproda izdanje, vlastan je spisatelj preduzeti novo izdanje onda samo, ako je gotov naknaditi primjerno izdavatelju štetu za primjerke neprodane.

§. 1169. Prava spisateljeva glede novoga pretiskanja ili izdanja neprelaze na nasljednike njegove.

§. 1170. Ako se spisatelj obveže da će sačiniti kakovo djelo po osnovi, koju mu je predložio izdavatelj; ima on pravo samo na nagradu ugovorenu. A izdavatelj je nakon toga podpuni gospodar djelo tiskati i izdavati.

§. 1171. Ovi propisi imadu se uporabljivati i na mappe, topografička risovanja i muzikalne sastavke. Ograničenja pretiskanja sadržavaju se u zakonih političkih.

Prava i dužnosti spisatelja su po gradjanskom zakonu sljedeća:

1. Spisatelj prima nakladnim ugovorom obvezu po utanačenju sklopljenom sa nakladnikom djelo dati mu u ustanovljeno vrieme i na ugovoreni način, t. j. sastavljati ga onako, kako je sa nakladnikom uslovio. Ako nije glede načina sastavka djela ništa posebna sa nakladnikom ugovoreno, prepušteno je volji autora da sastavi djelo kako hoće; a ako nije ugovoreno ništa u pogledu vremena, kada valja da djelo sgotovi i preda nakladniku, imadu se uporabiti obćeniti propisi §-a 904. o. g. z.

Ako autor ne sgotovi i ne preda djelo nakladniku u ugovoreno vrieme i na ugovoreni način, dopušta zakon po iznimki sadržanoj u propisu §-a 919. o. g. z., da može nakladnik odstupiti od ugovora i tražiti naknadu štete. (§. 1166. o. g. z.).

Preporno je pitanje medju komentatori, da li može nakladnik u takovu slučaju tužiti na izpunjenje ugovora.[1] Nama se čini da o tom ne može biti dvojbe, da je nakladnik vlastan, ako neće da odstupi od ugovora, tužiti autora na izpunjenje, jer je to svakomu kontrahentu po §-u 919. o. g. z. dopušteno, gdje je to moguće.

2. Ako je ugovorena plaća ima pravo spisatelj odmah iza kako je predao sgotovljeno djelo nakladniku na razmnožavanje, tražiti svoju ugovorenu nagradu. Ako djelo ima po ugovoru izaći u svezcih, pripada pravo autoru tražiti nagradu za svaki pojedini svezak, čim je sgotovio i nakladniku predao rukopis za dotični svezak. Ako je ugovorena nagrada, ali nije ustanovljen iznos, imati će takov po §-u 1152. o. g. z. opredieliti sudac. Ako u obće nije ništa glede nagrade ugovoreno, ne pripada autoru nikakva nagrada, jer pogodba nakladna može se sklopiti uz plaću i bez plaće, te nije bitna potrebština nakladnog ugovora, da se uslovi nagrada ili plaća.

3. Ako spisatelj hoće da učini novo izdanje s preinakami u sadržaju djela, ima u pravilu o tom sklopiti novu pogodbu sa nakladnikom. Pitanje nastaje što onda, ako nakladnik, komu je po ugovoru dano pravo na buduća izdanja u nakladu preuzetog djela neće da preuzima na razmnožavanje i razpačanje novo izdanje t. j ako neće biti nakladnikom novog izdanja istog djela?

U takovu slučaju smatra se, da se nakladnik odriče svoga prava biti dalje nakladnikom, pa će biti autor ovlašten novo svoje izdanje dati u nakladu drugomu, jer se on

---

[1] Protivna su mnienja Nippel (Erläuterungen VII. str. 412.) i Ellinger (str. 433.) dočim se za to izjavljuju Winiwarter (IV. str. 384.) i Stubenrauch (II. str. 512.)

Digitized by Google

ne može pridržati, da na se preuzme literalnu odgovornost za djelo u kojem ima već zastarjelih ustanova.[1]

U svakom takovom slučaju pako mora autor da naknadi nakladniku štetu, ako prvo izdanje nije još razprodano. Ta naknada štete sastoji se po §-u 1168. o. g. z. u tom, da ima autor naknaditi primjereno izdavatelju štetu za primjerke neprodane. Temeljem računanja iznosa upitne odštete ima služiti prodajna ciena (dućanska ciena) još neprodanih primjeraka, ali pri tom valja u obzir uzeti na običajni popust (rabatt), koji uživaju knjižari i na vrieme za koje bi nakladnik vjerojatno još u zalihi preostale komade prodati mogao.

U obće valja u obzir uzeti korist, koju ima nakladnik od toga, što mu se odmah ciela još zaliha neprodanih primjeraka djela uz gotovu plaću oduzima. U očigled toga valja u pravilu odštetu tu ustanoviti saslušanjem vještaka.[2]

Ustanova §. 1169. o. g. z., da prava spisateljeva glede novoga pretiskanja ili izdanja ne prelaze na nasljednike, promienjena je zakonskim člankom XVI. 1884. Po §-u 3. toga zakona može se pravo autora ugovorom ili odredbom za slučaj smrti bilo neograničeno. bilo ograničeno prenieti na druge takodjer osobe. U pomanjkanju ovakove odredbe prelazi pravo autora na zakonite baštinike njegove. Glede ostavština, vlastnika ne imajućih, postojeće pravo ošastnosti svete krune ugarske ne proteže se na pravo autorsko. Ima li djelo više autora, a koji od njih umre bez baštinika, pripada tad autorsko pravo suautorom u životu ostavšim.

Prava i dužnosti nakladnika su:

1. Nakladnik ima pravo zahtjevati. da mu autor u ugovoreno vrieme preda djelo svršeno te sastavljeno na način kako je u nakladnoj pogodbi utanačeno, jer u protivnom slučaju može od ugovora odustati i tražiti naknadu štete (§. 1166. o. g. z.); nasuprot dužan je — kako smo već gore spomenuli — čim mu je djelo predano, platiti ugovorenu nagradu;

2. Nakladnik je obvezan razmnožavati i prometavati djelo u nakladu mu prodano po pogodbi, jer ta obveza je bitna potrebština nakladne pogodbe; bez ove ne nastaje nakladna pogodba već po okolnostih pogodba kupovna ili darovanje, kako smo već naveli kod tumačenja §-a 1164. o. g. z.

3. Ako je pogodbom ustanovljen broj primjeraka ne smije izdavatelj tiskati dati više primjeraka te razpačavati ih, niti prirediti novo izdanje. U takovu slučaju mora za svako novo izdanje upitati spisatelja kao i o uvjetih, te s njim sklopiti novu pogodbu.

Ako nije ništa ugovoreno ni u pogledu broja tiskati se imajućih primjeraka djela niti glede novog izdanja, tad valja da rieši sud nakon saslušanja vještaka po vladajućem običaju, u koliko primjeraka da je bio vlastan izdavatelj djelo razmnožavati, te kada i pod kojimi uvjeti, da je bio vlastan učiniti novo izdanje.

Ako je po ugovoru broj primjeraka odredjen, te ako po slučaju (ne po krivini) izdavatelja propadne zaliha po njemu priredjena budi posvema budi samo diono, nije izdavatelj obvezan tiskati dati nove primjerke, jer je svojoj pogodbenoj obvezi jur udovoljio bio, čim je bio priredio onoliki broj primjeraka djela, koliko mu je dužnost bila po pogodbi. Nu on nije ni vlastan na novo tiskati dati manjkajuće primjerke bez dozvole autora, jer se time ograničuje samo autor u pravom svom priredjivati novo popravljeno izdanje.[3]

Ako se spisatelj obveže, da će sačiniti kakovo djelo po osnovi, koju mu je predložio izdavatelj, ima on samo pravo na nagradu ugovorenu, te izdavatelj postaje podpuni

---

[1] Zeiller Coment. III. str. 517., Harum str. 160. Stubenrauch II. str. 313.

[2] Stubenrauch II. str. 513. točka 4.

[3] Kirchstetter str. 584.

Digitized by Google

vlastnik djela; on ga može tiskati i izdavati po volji. (§. 1170. o. g. z.). Pogodba ova nije nakladna pogodba u pravom smislu, već samo obća pogodba usluge za plaću.

Ako je nakladna pogodba trgovački posao t. j. ako se posao nakladateljski tjera kao obrt, ima se isti prosudjivati po propisih naslova osmoga, diela drugoga, trgovačkog zakona slovećem o poslu nakladnom. Propisi ovi su sliedeći:

Posao, kojim tko (nakladnik) od sastavitelja ili pravnih nasljednika njegovih steče izključivo pravo razmnožiti, obnarodovati i u promet staviti gotovo ili izraditi se imajuće literarno ili arstističko djelo, smatra se poslom nakladnim (§. 515. trg. zak.).

Sastavitelj dužan je nakladniku u kakvoći u ugovoru ustanovljenoj i pravodobno izručiti obećano djelo. — Ako sastavitelj ne zadovolji toj dužnosti vlastitom krivnjom, vlastan je nakladnik po volji ili zahtjevati izpunitbu ugovora i naknadu štete, proiztičuće iz zadocnenja, ili naknadu štete radi neizpunitbe, ili odustati od ugovora, kao da nije bio sklopljen. (§. 516. trg. zak.).

Dok nisu prodani eksemplari radi razmnožitbe ustupljenoga djela, glede kojih je nakladnik stekao pravo da ih stavi u promet, nije vlastan sastavitelj glede djela svojega učiniti razpoložba, koje bi štetne mogle biti nakladniku; naročito nije vlastan isto djelo ili dio koji djela iz nova izdati ili drugomu komu ustupiti radi izdanja ili dati ga uvrstiti u izdanje ukupnih djela svojih ili sbirku koju. — Sastavitelj, davši pojedinih radnja u sbirku koju, vlastan je obnarodovati te radnje bilo posebice, bilo u sbirki ukupnih djela svojih, predpostavljajuć, da pojedine radnje ne sačinjavaju u obliku, u kojem su izašle kao dio sbirke, samostalan predmet književne ili artistične trgovine. — Manjimi radnjami, novinami ili časopisom ustupljenimi vlastan je, kada se izdadu na sviet, slobodno razpolagati sastavitelj. (§. 517. trg. zak.).

Pravo naklade ne podjeluje ujedno i pravo na prevod djela i izdanje toga prevoda. (§. 518. trg. zak.).

Nakladnik dužan je primljeno u rukopisu ili u ugovorenom izvorniku djelo na vlastiti trošak nepreinačeno razmnožiti i valjano postaviti u promet. (§. 519. trg. zak.).

Izvanjski ures imade se u pomanjkanju opredieljene uglave udesiti u obliku primjerenom cilju i važnosti djela. — Broj primjeraka i cienu pojedinih primjeraka opredieljuje, ako stranke nisu u tom obziru učinile utanačbe, po vlastitom razboru nakladnik, nije ipak vlastan udariti prekomjernu cienu, koja bi mogla biti na uštrb prodaji djela. (§. 520. trg. zak.).

Kada stranke sklope ugovor glede novoga izdanja, služi mjerilom prijašnji ugovor glede ustanova, o kojih ne ima razpoložbe u novom ogovoru. (§. 521. trg. zak.).

Glede obsega prava nakladnoga služi mjerilom ustanova medju strankami. U slučaju dvojbe podieljuje ugovor pravo samo na jedaredno izdanje djela. — Kada je prenešeno pravo takodjer i dalnjih izdanja djela, dužan je nakladnik iza podpunoga razpačanja prvog izdanja odmah prirediti novo izdanje. (§. 522. trg. zak.).

Kada nakladnik vlastitom krivnjom propusti razmnožavati i u promet staviti primljeno djelo, ili iza podpunoga razpačanja prvoga izdanja prirediti novo izdanje, vlastan je sastavitelj po volji ili zahtjevati izpunitbu ugovora i naknadu štete, proiztičuću iz zadocnenja, ili naknadu štete radi neizpunitbe, ili odustati od ugovora, kao da ni nije bio sklopljen. (§. 523. trg. zak.).

Nakladnik, stekavši pravo izdanja pojedinih djela sastaviteljevih, ne smatra se ovlaštenim prirediti skupno izdanje tih djela. — Kada sastavitelj ustupi ukupno izdanje djela svojih, ne dobiva nakladnik pravo, da može posebno izdati diela ili dielove tih djela. (§. 524. trg. zak.).

Honorar može tada samo zahtievati sastavitelj od nakladnika, kada je ugovoren izrično ili mučeć. Honorar se smatra mučeć ugovorenim, kada se je polag okolnosti predstaviti moglo, da je djelo ustupljeno samo uz honorar. Honorar u tom slučaju opre-

Digitized by Google

dieljuje prama okolnostim sud uz saslušanje vještaka. To isto biva takodjer kada je honorar ugovoren u obće bez pobližjega opredieljenja (§. 425. trg. zak.).

Kada je pri opredieljenju honorara kao temelj uzet opredieljen broj tabaka, nije nakladnik dužan platiti honorar za dio nadilazeći ugovoreni broj tabaka, ali vlastan je od sastavitelja zahtievati, da preda djelo podpuno (§. 526. trg. zak.).

Ova se ustanova ima tako razumjevati: Kada je nakladnik sa autorom ustanovio honorar po stanovitom broju tabaka djela t. j., kada je izrično ugovorio, da će honorirati autora, kada će djelo imati stanoviti opredieljeni broj tabaka, tada nije nakladnik dužan honorirati one tabake, koji prekoračuju opredieljeni za djelo broj tabaka, ali je ipak vlastan zahtjevati, da mu autor izruči cielo djelo, t. j. i one tabake, koji prekoračuju opredieljeni broj.

Kada je pako nakladnik sa autorom jednostavno samo ugovorio, da će mu platiti honorar za djelo po broju tabaka, a da podjedno nije opredielio maksiminalni iznos tabaka, od kojih djelo sastojati ima, tada valja nakladnik da plati svaki tabak po ugovorenom iznosu honorara, te ne može prigovoriti, da je autor pisao previše tabaka.

Kada nasuprot nakladnik sa autorom jednostavno samo ugovori, da djelo imati mora stanoviti opredieljeni broj tabaka, a autor napiše djelo, koje sastoji od manjeg broja tabaka, tada ne može nakladnik autoru uztegnuti ništa od honorara za pisane i njemu predane arke, ako je honorar pogodio po broju tabaka.

Nadalje ustanovljuje trgovački zakon, da je nakladnik dužan u pomanjkanju ine uglave, honorar, ako je za djelo u obće ugovoren, izplatiti odmah, čim primi podpun rukopis ili original; nasuprot kada je honorar ugovoren polag tabaka, imade se platiti isti honorar, kada se dogotovi razmnožitba, a ako djelo izlazi na dielove, prigodom dogotovljenja pojedinih dielova (§. 527. trg. zak.).

U slučaju, kada izpunitba ugovora postane nemoguća radi slučaja, dogodivšega se u osobi nakladnikovoj, izbavlja se samo tada nakladnik od izplate honorara, ako je sastavitelj uz iste uvjete inomu naknadniku predao djelo (§. 528 trg. zak.). Po §-u 523. trg. zak. vlastan bo je autor odstupiti od ugovora, kao da nije sklopljen, kada je nakladnik u zadocnenju. — Autor mora pako da odstupi od ugovora: a) kada izpunitba ugovora sa strane nakladnika postane nemoguća radi slučaja dogodivšeg se u osobi nakladnikovoj; b) kada je autor podjedno svoje djelo predao uz iste uvjete inomu nakladniku. — Ustanova §-a 528. trg. zak. ne proteže se na slučaj onaj, kada je izpunitba ugovora u obće nemoguća.

Kada razmnožitbe radi predano djelo slučajno izgine pri nakladniku, ograničuje se obveznost istoga nakladnika na izplatu honorara. — Sastavitelj dužan je medjutim u tom slučaju, ako ima drugi primjerak, uz naknadu eventualnih troškova, ustupiti taj primjerak nakladniku (§. 529. trg. zak.).

U slučaju, kada se priugotovljeno jur izdanje, prije nego se stavi u promet, slučajno uništi posvema ili dielom, vlastan je nakladnik na vlastiti trošak nadomjestiti uništene primjerke bez dužnosti, da za njih plati honorar sastavitelju (§. 530. trg. zak.).

Nakladni ugovor prestaje: 1. kada je ugovor sklopljen glede djela gotova, i djelo to prije izručenja slučajno izgine pri sastavitelju; 2. kada sastavitelj umre prije dogotovljenja djela ili bude inako slučajno zapriečen, da prama ugovoru dogotovi djelo, ili postane nesposoban za to dogotovljenje; 3. kada svrha, koja se je po namjeri ugovaratelja imala postići publikacijom, prije predaje rukopisa ili originala slučajno postane nemoguća. — Sastavitelj dotično pravni nasljednici njegovi oslobadjaju se istina u spomenutih slučajevih od obveznosti, no nisu vlastni zahtjevati honorar, pače dužni su, dobivši ga, povratiti isti honorar. — Nasuprot, kada okolnost pod 3. točkom spomenuta nastane iza predaje rukopisa ili originala, vlastan je sastavitelj ili pravni nasljednici

Digitized by Google

njegovi zahtjevati honorar, dotično nisu dužni povratiti primljeni honorar (§. 531. trg. zak.). Ovo se ima razumjevati ovako: Prva točka ovog §-a odnosi se na slučaj, kada je ugovor nakladni sklopljen glede djela gotova. a ne proteže se na sklopljeni ugovor, kojim je nakladnik od autora djelo istom naručio. Naručeno djelo ima autor na novo sastaviti ako prije izručenja pri njem izgine.

Druga točka odnosi se samo na takovo djelo, koje se ne može izdavati prije nego što je dogotovljeno, jer se inače ima dogotovljeni dio djela uz razmjerni dio nagrade nakladniku izručiti, dočim se drugomu nipošto predati ne smije.

Slučaj treće točke može nastati n. pr., kada je nakladnik naručio od autora komentar zakona valjana za vrieme naručbe ali stavljena izvan krieposti nakon iste. Kada je u slučaju treće ove točke bio rukopis po autoru nakladniku jur uručen, tada ima nositi štetu odtuda proizličuću nakladnik, koji je onda vlastnikom djela.

Sastavitelj je vlastan jednostavno razvrgnuti ugovor, kada nakladnik padne u stečaj. Ako je ipak već započeta razmnožitba, vlastna je stečajna gromada nakladnikova, davši potrebito osiguranje sastavitelju, uzdržati u valjanosti ugovor (§. 532. trg. zak.).

Odredbe naslova ovoga služe s prilagodjenjem primjernim naravi stvari takodjer i u slučaju kao mjerilo, kada se sklapa posao nakladni s vlastnikom kojega literarnoga tehničkoga ili artističkoga djela, koji nije pravni nasljednik sastavitelja (§. 533. trg. zak.).

Pogodba izmedju gospodara i ćeljadi službene.

§. 1172. Prava i dužnosti izmedju gospodara i službene čeljadi sadržavaju se u osobitih propisih, koji o tom obstoje.

Vidi o tom služnički red za gradove u Hrvatskoj i Slavoniji izdan naredbom obstojavšeg c. kr. hrv. slav. namjestničtva od 19. siečnja 1857. br. 409.

Ine pogodbe za plaću o uslugah.

§. 1173. Pogodbe, kojimi se obećava kakova stvar, ili kakovo djelanje, za drugo djelanje, kojega se tko primio, prosudjuju se po pravilih o pogodbah za plaću u obće, napose po onih pravilih, koja su u ovom poglavju postavljena.

Pošto je po §-u 1151. o. g. z. glavno obilježje pogodbe usluge za plaću, da je ugovorena budi izriekom budi muče plaća u novcu, zato se ne može pogodba kojom se obećava kakova stvar ili kakovo djelanje za drugo djelanje, kojega se tko primio, smatrati za pogodbu usluge za plaću; ali pogodba takova je svakako dopuštena i kriepostna pogodba innominatna. Radi srodnosti ovakove pogodbe sa pogodbom usluge za plaću u pravom smislu, izriče zakon u §-u 1173. o. g. z., da se pogodbe takove ne imadu samo prosudjivati po pravilih obć. gradj. zakona izdanih za pogodbe u obće — po kojih se svi innominatni ugovori prosudjivati imadu, kako smo već govoreći o pogodbah u obće iztaknuli, — već da se na pogodbe ove ponapose uporabljivati imadu i propisi poglavja dvadeset i šestog o pogodbah vrhu usluga za plaću u obće.

§. 1174. Ako je tko znajuć dao nešto u tu svrhu, da se učini kakovo nemogućno ili nedopušteno djelo; taj ne može to više natrag iskati. U koliko je fiskus vlastan to posvojiti, odredjuju naredbe političke. Ali može se natrag iskati ono, što je tko u tu svrhu, da se preprieči kakovo djelo nedopušteno, dao onomu, koji je djelo to učiniti hotio.

Digitized by Google

Po §-u 878. o. g. z. mogu se pogodbe sklopiti o svih stvarih koje su u prometu; ne može se pako tvrda pogodba sklopiti o tom, što se ne može izpuniti ili učiniti, što je sasvim nemoguće ili nedopušteno. Ugovori takovi nisu tvrdi. Zato odredjuje i §. 1174. o. g. z., da onaj koji je znajuć dao nešto u tu svrhu, da se učini kakovo nemogućno ili nedopušteno djelo, to što je dao, više natrag zahtjevati ne može.

Što je n. pr. dano s obzirom na konkubinat, podržavan s primaocem, ne može se, ako ga primalac prekine, niti onda natrag tražiti, ako je bilo dano jedino uz uvjet, da ne nastupi to prekinuće; jer po §§. 878. i 1174. o. g. z. ne može nešto upravo nedozvoljena, kao konkubinat. nikada biti predmet pogodbe, niti se može ono opet natrag tražiti, što je tko dao za ovršenje nedozvoljena čina.[1]

Onaj, koji je dao nešto za kakovo nedopušteno ili nemoguće djelo, može ono, što je dao, natrag zahtjevati, ako nije znao da dotičnik, kojemu je dao, hoće da upotriebi ono, što mu je dano, samo za kakovo nedopušteno ili nemoguće djelo.

Može se nadalje natrag iskati po izričnoj ustanovi §-a 1174. o. g. z. ono, što je tko u svrhu da se preprieči kakovo djelo nedopušteno dao onomu, koji je djelo to učiniti hotio, jer je nakana ovakovog davatelja bila posve moralna.

Preporno je u praksi, da li može onaj, koji je dao zajam za zabranjenu igru, natrag zahtjevati taj zajam. Mi držimo da je opravdano mnienje, koje ne čini nikakvu razliku izmedju zabranjene igre i ostalih nedopuštenih čina, te držimo, da se i takov zajam, ako je učinjen izrično za zabranjenu igru, ili ako je zajmodavac znao, da ga zajmoprimac treba samo u tu svrhu, natrag zahtjevati ne može.[2]

Dodatak k poglavju dvadeset i šestomu.

(K §§. 1164—1171.).

Zakonski članak XVI. 1884.

zajedničkog hrvatsko-ugarskoga sabora.

O autorskom pravu.

(Potvrdjen dne 26. travnja 1883. Proglašen u ugarskom sborniku državnih zakona 4. svibnja 1884., a u sborniku zakona i naredaba valjanih za Hrv. i Slav. pod br. 30. od g. 1884.).

Poglavje prvo.

Književna djela.

I. Izključivo pravo autora.

§. 1. Mehaničko razmnožavanje, publikacija i prometavanje književnoga djela sačinjava za trajanja ovim zakonom ustanovljenoga zaštitnoga vremena izključivo pravo autora.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. lipnja 1879. br. 6083. Ger. Ztg. br. 77.od g. 1880

[2] Toga su mnienja rješitbe vrh. suda u Beču od 21. prosinca 1870.. 4. siečnja 1872. i 17. srpnja 1875. G, U. 3995, 4426. i 5764. a protivno stanovište zastupaju rješitbe vrh. suda u Beču od 28. siečnja 1871, od 27. travnja 1871. od 14. lipnja 1878. G. U. 4021., 4144. 7029. te rješ. vrh. suda u Beču od 28. ožujka 1884. br. 2523. Ger. Ztg. br. 67.

Digitized by Google

Ima li djelo više autora, dielovi se pak pojedinih autora ne mogu izlučiti: ima se, u pomanjkanju protivne uglave autora, svaki uz predtečno ostalim danu odštetu smatrati ovlaštenim na razmnožavanje, publikaciju i prometavanje djela. Odštetu ustanovljuje, eventualno uz preslušavanje vještaka, na temelju postojećih okolnosti sud (§. 29.). Autora nikojemu ne može se nametnuti obveza, da proti vlastitoj volji da djelu ime svoje.

Mogu li se izlučiti dielovi autora, potrebito je za razmnožavanje, publikaciju i prometavanje svakoga diela, koji se može izlučiti, privoljenje dotičnoga autora.

§. 2. Glede djela iz prinesaka više spisatelja sastojećega, kao jedinstvene cjeline, uživa urednik s autorom jednaku zaštitu.

Glede pojedinih književnih prinesaka pripada autorsko pravo autoru njihovu.

Glede sbornoga, iz neizišavših još, a ujedno pod zaštitom zakona ovoga ne stojećih spisa ili prinesaka priredjenoga djela, kao jedinstvene cjeline, uživa urednik s autorom jednaku zaštitu.

§. 3. Pravo autora može se ugovorom ili odredbom za slučaj smrti, bilo neograničeno, bilo ograničeno, prenieti na druge takodjer osobe. U pomanjkanju ovakove odredbe prelazi pravo autora na zakonite baštinike njegove.

Glede ostavština, vlastnika neimajućih, postojeće pravo ošastnosti svete krune ugarske ne proteže se na pravo autorsko.

Ima li djelo više autora, a koji od njih umre bez baštinika: pripada tada autorsko pravo suautorom u životu ostavšim.

§. 4. Autorsko pravo ne može, dokle pripada autoru ili baštinikom ili zapisovnikom njegovim, biti predmetom ovrhe.

Predmetom ovrhe može biti samo imovinska korist, koja pripada autoru ili njegovim baštinikom ili zapisovnikom usljed ovlaštenoga prometa diela ili javne predstave njegove.

§. 5. Mehaničko razmnožavanje, publikacija i prometanje spisateljskoga djela, učinjeno bez privole ovlaštenika (§§. 1., 2., 3.), smatra se prisvajanjem autorskoga prava ter je zabranjeno. U pogledu zabrane nečini razlike, da li je djelo u cielosti ili samo diomice razmnožano, publicirano i u promet stavljeno.

Mehaničkim razmnožavanjem ima se smatrati takodjer i prepisivanje, kojemu je opredieljenje, da zamjenjuje mehaničku razmnožitbu.

§. 6. Prisvajanjem autorskoga prava ima se smatrati nadalje:

1. razmnožavanje, publikacija i prometavanje još neizišavšega rukopisa bez dozvole autora. Na razmnožavavje, publikaciju i prometavanje je takodjer i ovlašteni posjednik rukopisa ili prepisa njegova vlastan samo privolom autora;

2. bez dozvole autora obavljeno razmnožavanje, publikacija i prometavanje predavanja ili čitanja, držanih u svrhu pouke ili zabave;

3. izdanje, koje priredi autor ili nakladnik proti postojećemu medju njimi ugovoru ili zakonu;

4. naklada djela u više primjeraka, nego na koliko nakladnik ima po ugovoru pravo;

5. izdanje zajednički izradjenoga djela suautorâ, koje bez ovlaštenja priredi suautor koji (druga alineja §. 1.).

6. bez privole dotičnoga govornika priredjeno izdanje sbirke govora pri javnih razpravah i većanjih raznimi prigodami o raznih predmetih držanih;

7. bez ovlaštenja učinjeno uvrštenje brzojava i viesti u časopis koji, što su sabrane i razmnožano izdane, da budu prenešene u dnevne listove. Na uvrštenje ovakovih viesti, učinjeno iza proglašenja njihova u novinah kojih, imaju se uporavljati točke 2. §. 9.

§. 7. Prevod izvornoga djela bez privole autora ima se smatrati prisvajanjem autorskoga prava:

1. kada se djelo, koje je ponajprije izašlo u mrtvom jeziku, izda prevedeno na koji živući jezik;

Digitized by Google

2. kada se djelo, koje je u isti čas izašlo u mrtvom jeziku, izda prevedeno na koji od ovih jezika;

3. kada si autor na naslovnom listu ili na čelu izvornoga djela pridrži pravo prevoda, predpostavljajuć, da je od izdanja računajuć za godinu dana započeta, a za tri godine dovršena publikacija prevoda. Zaštita prestaje glede jezika, na koje nije prve godine započeto prevadjanje. Ako je priuzdržaj glasio samo na stanovite jezike: može se djelo odmah prevesti na jezike, na koje ne glasi priuzdržaj.

Kod izvornih djela, koja su izašla u više svezaka ili dielova, ima se svaki svezak ili dio smatrati posebnim djelom ter se priuzdržaj prava prevoda ima opetovati na svakom svezku ili dielu. U vrieme, ustanovljeno za prevadjanje, neračuna se koledarska godina, koje je izvorno djelo izašlo.

Kod igrokaza ima se prevod posve dovršiti za šest mjeseci, računajuć od časa, kada je izvorno djelo izašlo.

Početak i svršetak prevadjanja ima se u svrhu upisa prijaviti, za roka ovim zakonom ustanovljenoga (§§. 42. i 44.).

Prevod još neizišavših i ovim zakonom štićenih spisateljskih djela (točka 1. i 2. §. 6.) ima se smatrati prisvojenjem autorskoga prava.

§. 8. Prevedena spisateljska djela uživaju proti razmnožavanju, publikaciji i prometanju bez ovlaštenja učinjenomu jednaku zaštitu, kao i izvorna djela.

§. 9. Prisvajanjem autorskoga prava se ne smatra:

1. doslovni navod pojedinih mjesta ili manjih dielova već izišavšega djela; ili svrhom obrazloživo ograničeno uvrštenje već razmnožanih i publiciranih manjih radnja u veće djelo, koje se po sadržaju svojem može smatrati samostalnim znanstvenim djelom ili pak u sbirku, koja je iz djela više spisatelja sastavljena za crkvenu, školsku i naukovnu porabu; predpostavljajuć, da je naročito naznačen autor ili vrelo;

2. preuzimanje pojedinih viesti iz novina i časopisa, izuzimajuć beletrističke i znanstvene radnje; nadalje poveća saobćivanja, na čelu kojih je iztaknuta zabrana patiska;

3. priobćivanje javnih spisa i razprava;

4. razmnožavanje govora, držanih kod javnih razprava i viećanja (točka 6. §. 6.).

5. razmnožavanje pojedinih prinesaka iz zbornih djela u alineji trećoj §. 2. spomenutih sbirka.

§. 10. U pogledu izdavanja zakona i naredaba sadržaje odredbe zakon. članak LIII.: 1880.

2. Trajanje autorskoga prava.

§. 11. U koliko niže sliedeći §§. nesadržaju inih ustanova, traje zaštita, koju ovaj zakon osigurava proti prisvajanju autorskoga prava, cieloga života autorova, a poslje njegove smrti još 50 godina.

§. 12. Kod djela napisana u zajedini po suautorih računa se zaštitno vrieme od smrti suautora, koji je preživio ostale.

Kod djela sastavljenoga iz književnih prinesaka više njih ustanovljuje se zaštitno vrieme pojedinih prinesaka po tom, kako su autori prinesaka imenovani ili nisu imenovani (§§. 11. i 13.).

U točki 6. §. 6. spomenute sbirke uživaju zaštitu kroz 50 godina, računajuć od smrti govornikove; nu ako se za života govornikova ili za 5 godina, računajuć od njegove smrti, neizda sbirka govora: može se sbirka izdati i bez privole pravnih naslj ednika.

§. 13. Spisateljska djela, izišavša za života autora, uživaju zaštitu, ustanovljenu u §. 11. samo onda, kada je pravo ime ili priznano spisateljsko ime autora izpostavljeno na naslovnom listu ili pod posvetom, dotično pod predgovorom.

Digitized by Google

Kod djela, sastavljenih iz književnih prinesaka više njih, dovoljno je za zaštitu pojedinih prinesaka, da je ime autora izpostavljeno na čelu ili na koncu prinesaka.

Spisateljska djela, izišavša pseudonymno ili anonymno, uživaju, u koliko je na djelu izpostavljeno vrieme prvoga izdanja, zaštitu kroz 50 godina, od ovoga vriemena računajuć. Ako je ipak za 50 godina, računajuć od kako je djelo izašlo, ime autora u svrhu upisa prijavljeno: računa se zaštitno vrieme po §. 11.

§. 14. Po smrti autora izdano djelo uživa zaštitu kroz 50 godina, računajuć od smrti autora.

Ako se djelo od smrti autora računajuć prvi put izda poslje 45 godina, ali prije izminuća 50 godina, uživa ono zaštitu kroz 5 godina, računajuć od kada je izašlo.

§. 15. Akademije, sveučilišta, korporacije i druge pravne osobe, nadalje javni učevni zavodi, u koliko se imaju glede izdanih po njih djela smatrati autorom ravnimi, uživaju zaštitu kroz 50 godina računajuć od kada je djelo prvi put izašlo.

§. 16. Kod djela, koja izlaze u više svezaka ili dielova, računa se trajanje zaštite od prvoga izdanja svakoga pojedinoga svezha ili diela.

Kod djela, koja u više dielova ili u više svezaka razpravljaju jedan te isti predmet, ter se uslied toga imadu smatrati, da stoje u savezu, računa se vrieme zaštite, od kada je izašao posljedni svezak ili dio. Ako je pak medju izdanjem pojedinih dielova ili svezaka prošlo razdobje dulje od tri godine; imadu se prije izašli dielovi ili svezci smatrati posebnim samostalnim djelom; iza izminuća triju godina izašli dielovi ili svezci pak novim djelom.

§. 17. Zabrana prevoda traje u slučaju točke 2. §. 7. pet godina, računajuć od kada je izvorno djelo izašlo, u slučaju točke 3. istoga §. pak 5 godina, računajuć od kada je ovlaštenjem priugotovljeni prevod prvi put izašao.

§. 18. U zaštitno vrieme, ustanovljeno u prediućih §§., neračuna se koledarska godina, koje je djelo ili prevod prvi put izašao, dotično godina, koje je autor preminuo.

3. Kazni.

§. 19. Tko namišljeno ili nemarnošću počini čin, sačinjavajući prisvojenje autorskoga prava, kaznit će se radi toga prestupka povrh odštete, koju ima dati autoru ili njegovomu pravnomu nasljedniku, novčanom globom do 1000 for. Novčana globa ima se za svakoga počinitelja napose ustanoviti.

Ako se novčana globa nemože utjerati, stupa na njezino mjesto kazan zatvora, trajanje koje sud ustanovljuje već u osudi. Kod ustanovljenja ima se za svotu od 1—10 for. dosuditi jednodnevna kazan zatvora.

Ako počinitelju čina nepada u teret niti namišljaj, niti nemarnost, neima mjesta kazni, ter je počinitelj čina autoru ili njegovomu pravnomu nasljedniku za prouzrokovanu štetu odgovoran samo do iznosa vlastitoga okorišćenja.

§. 20. Tko drugoga na prisvojenje autorskoga prava skloni, podpada pod kazan ustanovljenu u §. 19., ter je dužan autoru ili njegovu pravnomu nasljedniku u smislu §. 19. odštetu dati i onda, ako počinitelj u smislu sada pomenutoga §. nebi bio kriv, ili nebi bio obvezan na odštetu.

Ako je neposredni počinitelj postupao namišljeno ili nemarnošću: odgovorni su zajednički obojica na odštetu.

Kazan i dužnosti na odštetu glede ostalih dionika ima se prosudjivati po općenitih pravnih načelih.

§. 21. U zalihi se nalazeći primjerci i za neovlašteno razmnožavanje opredieljene posebne naprave, kao što su: tiskarski kalupi, stupci (kolumne), kovne ploće, opljesci (cliché), kamenje, stereotipi itd. imadu se zaplieniti, a čim sudbena rješitba glede zapliene postane pravomoćnom, uništiti, ili lišeni štetonosnoga oblika, vlastniku povratiti.

Digitized by Google

Ako se samo jedan dio djela može smatrati bez ovlaštenja razmnožanim: proteže se zapljena samo na ovaj jedan dio i na naprave, koje su rabljene izključivo na razmnožavanje istoga djela.

Zapljena se proteže na sve primjerke i naprave, koje se pronadju u posjedu počinitelja bez ovlaštenja učinjenoga razmnožavanja, tiskara, knjižara, obrtničkoga razpačatelja i onoga, tko je naručio bez ovlaštenja učinjeno razmnožanje (§. 20.).

Zapljena ima se obaviti i onda, kada se počinitelju bez ovlaštenja učinjenoga razmnožavanja nemože u grieh upisati niti namišljaj, niti nemarnost. Zapljena odredjuje se i proti baštinikom i zapisovnikom.

Oštećeniku stoji na volju, da, u koliko se tim ne vriedjaju prava trećih osoba, uz cienu priugotavljanja u cielosti ili diomice preuzme primjerke i naprave.

§. 22. Prisvojenje autorskoga prava počinjeno je, čim je dogotovljen protuzakonito razmnožani prvi svezak kojega djela, dotično publiciran rukopis.

Golomu pokušaju razmnoživanja nije posljedicom niti kazan, niti odšteta; nu dogotovljeni dielovi naprave bit će zaplienjene takodjer u ovom slučaju.

§. 23. Tko s namišljajem u trgovinu iznosi, prodaje ili inim načinom razprostranjuje primjeraka proti zabrani zakona razmnožanoga djela, dužan je prouzrokovanu štetu autoru ili njegovu pravnu nasljedniku naknaditi, ter će biti kažnjen kaznom ustanovljenom u §. 19.

Za obrtiminično razprostiranje opredieljeni primjerci biti će u smislu §. 21. zaplienjeni i onda, kada se razprostiratelju ne može dokazati namišljaj.

§. 24. Bude li u slučaju točke 1. §. 9. namišljeno ili iz nemarnosti propušteno naznačenje vrela ili imena autora, kazniti će se počinitelj mehaničkoga razmnožavanja i onaj, koji je drugoga na razmnožavanje sklonuo, globom do petdeset forinti. Pod istu kazan podpada takodjer, tko proti volji autora na djelo izpostavi ime njegovo. (Druga alinea §. 1.).

U ovih slučajevih se novčana globa ne može pretvoriti u kazan zatvora. i neima mjesta odšteti.

4. Postupak.

§. 25. Kako ustanovljenje odštetnih tražbina, tako i odmjerenje ovim zakonom opredieljenih kazni, razumievajuć ovamo i odredbu zapljene, spada u djelokrug gradjanskih sudova.

§. 26. Oštećena stranka može svoju pritužbu podnieti kr. sudištu prve molbe, nadležnomu po mjestu počinjega prisvojenja, ili kr. sudištu prve molbe, koje je osobni sud tuženika.

§. 27. Postupak povesti će se samo na molbu oštećene stranke Oštećena stranka može prije proglašenja osude suda prve molbe izjaviti, da ne želi, da se tuženik kazni. U slučaju ovakove izjave ne ima mjesta kazni.

§. 28. Tužbu radi prisvajanja autorskoga prava može podignuti onaj, čije je autorsko ili nakladničko pravo povriedjeno ili u opasnosti.

Kod djela, koja su već izdana, imade se, dokle se protivno nedokaže, smatrati autorom, tko je na djelu kao autor naznačen.

Ako kod djela izizšavših pseudonymno ili anonymno nije imenovan nakladnik, vlastan je na djelu naznačeni opravnik, da izvršuje autoru pripadajuću prava. Na djelu naznačeni nakladnik odnosno opravnik smatra se, dokle se protivno ne dokaže, pravnim nasljednikom pseudonymnoga ili anonymnoga autora.

§. 29. U parnicah podignutih radi prisvajanja autorskoga prava odlučuje na temelju postojećih okolnosti, po vlastitoj razsudi sud o namišljaju i nemarnosti, nadalje o učinu i kolikoći štete i okorišćenja.

Digitized by Google

§. 30. Ako se porode takova tehnička pitanja, koja imaju upliva na ustanovljenje učina prisvojenja; može sud saslušati vještake.

§. 31. U Budimpešti i u Zagrebu imaju se od učenjaka, spisatelja, umjetnika, knjižara, tiskara i inih prikladnih osoba ustrojiti stalna vještačka povjerenstva, koja su dužna davati mnienje u pitanjih, koja jim predloži sud.

§. 32. Predsjednike i članove ovih povjerenstva imenuje na 6 godina kr. ministar za bogoštovje i nastavu, odnosno ban kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Članovi povjerenstva polažu jedanput za svagda vještačku zakletvu ili istu zamjenjujuću svečanu zavjeru.

§. 33 Povjerenstva daju na pitanja, što ih stavi rekvirujući sud, svoje mnienje na temelju priobćenih podataka.

§. 34. U sjednice povjerenstva imaju se pozvati svi članovi.

Za stvorenje valjanoga zaključka potrebito je, da zajedno s predsjednikom najmanje pet članova bude prisutno.

Poslovnik povjerensta ustanovljuju sporazumno ministar pravosudja, ministar za bogoštovje i nastavn i ban kraljevina Hrvatske i Slavonije.

§. 35. Povjerenstvo može za svoje mnienje zaračunati pristojbu. Kod ustanovljenja pristojbe postupa sud po propisih gradjanskoga parbenoga postupnika.

5. Zastara.

§. 36. Pravo tužbe radi kažnjenja prisvojenja autorskoga prava, nadalje radi prouzrokovane štete i nepovlaštenoga okorišćenja zastaruje za tri godine.

Zastara počima danom, kada je započelo razprostranjivanje nepovlastno razmnožanih primjeraka, ili uzsliedila publikacija djela.

§. 37. Tužbovno pravo radi kažnjenja razprostranjivanja bez ovlaštenja razmnožanih primjeraka (§. 23.), i radi naknade razprostranjivanjem prouzrokovane štete zastaruje takodjer za tri godine.

Zastara počima danom, kojega se je razprostranjivanje poslieduji put slučilo.

§. 38. Bez ovlaštenja učinjeno razmnožavanje i razprostiranje nije kažnjivo, ako na tužbu ovlašteni, tužbe nije podigao u roku zastare od tri mjeseca, računajuć od časa, kada je saznao za počinjenje prestupka i za osobu počinitelja.

§. 39. Uništenje odnosno zapljena bez ovlaštenja priugotovljenih primjeraka ili za priugotavljanje njihovo služećih naprava, može se tražiti sve dokle ima za promet opredieljenih primjeraka, ili za rečenu svrhu služeeih naprava.

§. 40. U slušaju §. 24. protivnoga čina zastaruje pravo tužbe povriedjene osobe za tri mjeseca, računajuć od dana, kojega je započeto razprostranjivanje tiskopisa.

§. 41. Glede prekinuća i obustave zastare imaju se uporavljati obćeniti propisi.

6. Upis.

§. 42. Upisna knjiga, u koiu se prema ustanovam §§. 7., 13., 35. i 63. unaša upis, vodi se kod kr. ministarstva za poljodjelstvo obrt i trgovinu.

§. 43. Upis obavlja se na ustmenu ili pismenu molbu interesiranih stranaka, bez predhodnoga iztraživanja istinitosti prava il prijavljenih učina.

§. 44. Upisnu knjigu može svatko uviditi i zahtievati, da se iz iste izdadu vjerodostojni izvadci.

Upisi obnarodovati će se u listu, opredieljenom po minisru za poljodjelstvo, obrt i trgovinu.

Upisi, odnoseći se na djela, koja su izašla u području kraljevina Hrvatske i Slavonije, kao takodjer i djela, koja su izdana po hrvatsko-slavonskih pripadnicih u ino-

Digitized by Google

zemstvu, obnarodovati će se, osim u rečenom listu, još i u listu izlazećem u području kraljevina Hrvatske i Slavonije, koji će list opredieliti ban istih kraljevina.

Ministar za podjelstvo, obrt i trgovinu se ovlašćuje, da naredbenim putem potanko uredi postupak kod upisa.

Poglavje drugo.

Glasbena djela.

§. 45. Ustanove §§. 1—6. nadalje 9—14. imadu se shodno uporavljipati takodjer i na pripadajuće autorom glasbenih djela pravo razmnožavanja, publikacije i prometavanja.

§. 46. Prisvojenjem autorskoga prava smatra se svako bez privole autora izdano preradjenje glasbenoga djela, koje se ne može držati posebnim glasbotvorom (kompozicijom). Ovakovimi se smatraju: izvadci, priredjeni iz glasbenih djela, preradjenje glasbenoga djela na jedno ili više glasbila ili glasova, nadalje umjetnični neizradjeni odtisci pojedinih dielova ili napjeva jednoga te istoga djela.

§. 47. Ne smatra se prisvojenjem autorskoga prava: navadjanje pojedinih mjesta već izašloga glasbenoga djela, nadalje primanje manjih glasbenih djela u ograničenom i svrhom obrazloživom obsegu, u samostalno znanstveno djelo ili sbirku, koja je iz djela više njih sastavljena izključivo za školsku ili naukovnu porabu; predpostavljajuć, da je autor ili rabljeno vrelo naznačeno, u protivnom slučaju ima se uporabiti ustanova §. 24.

§. 48. Ne smatra se nadalje prisvojenjem autorskoga prava izišavšega spisateljskoga djela kao teksta glasbenoga djela, ako se tekst naštampa ujedno sa glasbenom pratnjom. Izuzima se tekst, koji po svojoj naravi imade važnost samo za glasbotvorstvo kao što je tekst opere, oratorija itd. Takovi teksti, ujedno sa glasbenom pratnjom, mogu se tiskati samo uz privolu autora. Privolom autora ima se smatrati, ako je on bez priuzdržaja skladetelju za porabu predao tekst.

Za izdanje teksta bez glasbene pratnje potrebita je posebna privola autora teksta i pravnoga nasljednika njegova.

Poglavje treće.

Javna predstava igrokaza, glasbenih djela i glasbenih igrokaza.

§. 49. Izključivo pravo javnoga predstavljanja igrokaza, glasbenih djela i glasbenih igrokaza pripada autoru.

§. 50. Igrokazi i glasbeni igrokazi ne smiju se bez privole ovlaštenika na pozorištu predstavljati niti onda, kada su u tisku izašli i u trgovinu stavljeni.

Ouverture, medjučina glasba i ini glasbeni dielovi iz takovih djela mogu se izvan pozorišta izvadjati takodjer i bez privole ovlaštenika.

§. 51. Razmnožano izašla, ter u trgovinu stavljena glasbena djela mogu se javno predstavljati takodjer i bez privole ovlaštenika, u koliko si autor na naslovnom listu, ili na čelu glasbenoga djela, nije pridržao pravo predstavljanja.

§. 52. Ima li djelo više autora, ima se u pogledu javnoga predstavljanja uporaviti druga i treća alineja §. 1. s razlikom, da je za predstavljanje glasbenih djela s tekstom, razumievajuć ovamo i glasbene igrokaze, u pravilu dovoljna privola skladatelja i da za predstavljanje takovih djela bez glasbe nije potrebita privola skladatelja.

§. 53. ovlašteni prevoditelj igrokaza uživa zaštitu u pogledu javnoga predstavljanja vlastitoga prevoda.

§. 54. Javna predstava ne povlastnoga prevoda (§. 7.) i ne povlastnoga preradjenja (§. 56.) smatra se prisvojenjem autorskoga prava.

Digitized by Google

§. 55. Glede trajanja prava javnoga predstavljanja mjerodavne su ustanove §§. 11—18.

Pseudonymno ili anonymno (alineja 1. §. 13.) sastavljena djela uživaju, u koliko u čas prve javne predstave još nisu bila publicirana, od dana prve predstave, posmrtna djela pak od smrti autora kroz 50 godina zaštitu proti predstavljanju bez ovlaštenja.

Ako ipak autor djela, sastavljenoga pseudonymno ili anonymno, ili njegov pravni nasljednik, u roku od 50 godina, u svrhu upisa prijavi pravo ime autora (§. 43.) ili ako autor za istoga roka publicira djelo pod vlastitim imenom, računa se zaštitno vrieme po §. 11.

§. 56. Autorom još neizišavsih, nu već javno predstavljanih igrokaza, glasbenih djela i glasbenih igrokaza smatra se, dokle se protivno ne dokaže, tko je u predstavu oglasujućoj objavi kao autor imenovan.

§. 57. Tko igrokaz, glasbeno djelo ili glasbeni igrokaz u cielosti ili s nebitnimi promjenami namišljeno ili iz nemarnosti nepovlastno javno predstavlja, dužan je autoru ili njegovu pravnomu nasljedniku naknadit nanešenu štetu, ter se ima kazniti novčanom kaznom ustanovljenom u §. 19.

Na onoga, koji je ne povlastnu predstavu prirediti dao, ima se uporaviti §. 20. na način, da se svota odštete ustanovi po §. 58.

§. 58. U ime odštete (§. 57.) ima se platiti cieli prihod bez ovlaštenja danih predstava, bez odbitka na njih danih troškova.

Ako je dielo predstavljeno zajedno s drugimi dieli; ima se kao svota odštete ustanoviti razmjeran dio dohodka.

Ako nije hilo dohodka ili ako se dohodak ne može ustanoviti, ustanovljuje odštetnu svotu sudac po vlastitom slobodnom razsudjenju.

Ako prireditelju predstave ne pada na teret niti namišljenost niti nemarnost ne ima mjesta kazni; ter je prireditelj predstave za prouzrokovanu štetu odgovoran samo do iznosa vlastitoga okorišćenja.

§§. 3. nadalje 25—44. imaju se primjervo uporavljati takodjer i na javne predstave igrokaza, glasbenih djela i glasbenih igrokaza.

Poglavje četvrto.

Proizvodi obrazovne umjetnosti.

§. 60. Pačinjavanje, publiciranje i prometavanje proizvoda obrazovne umjetnosti, — risanja, razbarstva, slikarstva, kiparstva — u cielosti ili djelomično izključivo je pravo autora djela.

§. 61. Pačinjavanje proizvoda obrazovne umjetnosti smatra se prisvajanjem autorskoga prava, kada je ono počinjeno s namjerom razprostranjivanja i bez privole ovlaštenika.

Pačinjavanje ima se smatrati prisvajanjem autorskoga prava i onda:

1. Kada se izvornik pačini u inoj struki umjetnosti ili na ini način umjetnosti.

2. Kada pačin nije pravljen neposredno po izvorniku, već po kojoj kopiji njegovoj.

3. Kada se proizvod koji obrazovne umjetnosti pačini na tvorina graditeljstva, obrta ili rukotvornoga obrta (manufacture).

4. Kada autor ili nakladnik priredi izdanje proti ugovoru medju njimi postojećem ili proti zakonu.

5. Kada nakladnik djelo u više primjeraka priugotovi, nego je u smislu ugovora ovlašten:

§. 62. Prisvojenjem autorskoga prava se ne smatra:

1. Slobodno izradjivanje, kojim se priugotovi novo od izvornika razlikujuće se djelo;

Digitized by Google

2. pojedine kopije, koje nisu priugotovljene za trgovinu. Kod ovakovih kopija zabranjeno je ipak pod prietnjom u §. 19. ustanovljene kazni rabiti znak, ime ili početna slova imena autora izvornoga djela;

3. Pačinjavanje na ulicah, javnih trgovih i inih sličnih javnih mjestih stalno namještenih djela u drugoj struki umjetnosti;

4. svrhom obrazloživo ograničeno, jedino radi razjašnjenja teksta učinjeno uvrštenje pačina podjedinih djela u djelo, koje se po svojoj naravi ima smatrati samostalnim spisateljskim djelom.

§. 63. Tko s ovlaštenjem pačinja djelo drugoga u inoj struki umjetnosti ili na ini način umjetnosti, ima se u pogledu po njem stvorenoga djela tada takodjer smatrati autorom, kada je izvorno djelo postalo već obćim dobrom.

§. 64. Kada autor svoje djelo koje preda u vlastničtvo drugoga, ne smatra se, da je tim predano takodjer i pravo pačinanja. Kod naručenih portreta i kopija kipova pripada ovo pravo naručitelju.

Vlastnik nije obvezan autoru ili prvomu nasliedniku njegovu u svrhu pačinjenja ustupiti djelo.

§. 65. U ostalom imaju se §§. 3. nadalje 11—14. zakona ovoga primjerno upravljati takodjer i na proizvode obrazovne umjetnosti, odnosno na autore njihove i na periodična izdanja ili sbirke takovih djela.

Glede djela, koja su već publicirana, izjavljuje se zaštita u smislu §. 13. prema tomu, da li je ime autora na djelu bilo razpravljeno ili nije; dotično, da li je ovaj manjak upisom nadoknadjen ili nije.

§. 66. Ustanove zakona ovoga ne mogu se uporaviti na graditeljska djela, obrtne tvorine i na proizvode obrazovne umietnosti, uporabljene na obrtnih tvorinah.

Poglavje peto.

Zemljoslovne i zemljopisne mape, prirodoznanstveni, mjerstveni, graditeljstveni i ini tehnički narisi i likovi.

§. 67. U pogledu zemljoslovnih i zemljopisnih mapa, prirodoznanstvenih mjerstvenih, graditeljstvenih i tehničkih narisa i likova, u koliko se isti po svom opredieljenju nemogu smatrati proizvodi obrazovne umjetnosti, imaju se primjerno uporaviti §§, 1—14; — ako se pak po svojem opredieljenju imaju smatrati proizvodi obrazovne umjetnosti, §§. 60–66. zakona ovoga.

§. 68. Prisvojenjem autorskoga prava ne može se smatrati uvrštenje narisa i likova u spisateljsko djelo, u kojem narisi i likovi služe samo na razjašnjenje teksta predpostavljajuć, da je autor ili vrelo izrično naznačeno.

Poglavje šesto

(Svjetlopisi (Fotografije).

§. 69. Mehaničko načinjavanje, publiciranje i prometavanje putem svjetlopisa proizvedenoga djela, sačinjava za trajanja u §. 70. ustanovljenoga zaštitnoga vremena izključivo pravo autora izvornoga prijma.

Uvjet je ovomu izključivomu pravu, da je na svih primjercih ovlaštenih odtisaka ili pačina izvornoga prijma vidljivom učinjeno:

1. ime ili tvrdka i stan autora ili nakladnika izvornoga prijma.

2. kolendarska godina, koje je prvi put izašao ovlašteni odtisak ili pačin.

Digitized by Google

§, 70. Ovim zakonom osigurana zaštita pripada autoru svjetlopisnoga djela ili njegovu pravnomu nasljedniku kroz pet godina, računajuć od izminuća koledarske godine, koje je prvi put izašao ovlašteni odtisak ili pačin svjetlopisnoga prijma.

Ako odtisak ili pačin nije izdan, računa se pet godina iznašajući rok od izminuća koledarske godine, koje izvorni svjetlopisni izradak načinjen.

U pogledu svjetlopisa u više svezaka izlazećih djela, imaju se uporaviti ustanove §. 16.

§. 71. Namjerom razprostranjivanja i bez dozvole ovlaštenika preduzeto mehaničko pačinjavanje, publikacija i prometavanje svjetlopisnoga djela, smatra se prisvajanjem autorskoga prava.

§. 72. Pravo pačinjavanja naručenoga svjetlopisnoga portreta pripada izkljivo naručitelju.

§. 73. Prisvajanjem autorskoga prava ne smatra se:

1. slobodno upotrebljenje svjetlopisa, kojim se stvori novo, od izvornoga razlikujuće se djelo;

2. pačinjenje svjetlopisnoga djela, uporavljeno na koju obrtnu tvorinu;

3. pačinjene svjetlopisnoga prijma u inoj struki umjetnosti i na ini način umjetnosti.

§. 74. Tko pačinjava svjetlopisni prijam drugoga u inoj struki umjetnosti ili na ini način umjetnosti, ima se u pogledu djela po njemu stvorenoga smatrati autorom u smislu §. 63.

§. 75. U ostalom imadu se §§. 3., 19.—44. i 68. zakona ovoga primjerno uporavljati takodjer i na svjetlopise.

Poglavje sedmo.

Obćenite ustanove.

§. 76. Zakon ovaj stupa u kriepost dne 1. srpnja 1884. Zaštita njegova proteže se takodjer i na spisateljska, glasbena, kazališna, obrazovno-umjetnička, tehnička i svjetlopisna djela, koja su prije spomenutoga vremena izašla.

§. 77. Prije oživotvorenja zakona ovoga napravljeni primjerci, priugotavljanje kojih do sada nije bilo zabranjeno, mogu se i u napredak razprostranjivati.

Stereotipi i druge slične naprave (§. 21.), postojeće u vrieme, kada ovaj zakon u kriepost stupi, mogu se i u napredak rabiti, ako njihovo priugotavljanje do sada nije bilo zabranjeno.

§. 78. Igrokazi, glasbena djela i glasbeni igrokazi, koji su s ovlaštenjem predstavljani prije, nego je ovaj zakon u kriepost stupio, mogu se i nadalje predstavljati.

§. 79. zakon ovaj proteže se na djela ugarskih državljanina i onda, ako su u inozemstvu izašla.

Na djela inozemaca ne ima se uporavljati zakon ovaj.

Iznimku ovoga pravila prave, ter u smislu ovoga zakona zaštitu uživaju:

a) djela inozemaca, koja su kod tuzemnoga nakladnika izašla;

b) diela inozemaca, koji najmanje dvie godine u državi stalno stanuju i ovdje neprekidno porez plaćaju.

§. 80. Ovaj zakon ima se uporavljati i onda, kada ga ugarski državljanin na štetu ugarskoga državljanina povriedi u inozemstvu.

§. 81. Kr. ministar pravosudja, odnosno ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ovlašćuje se, da naredbenim putem urede postupak, koji će se u smislu ovoga zakona imati obdržavati.

Digitized by Google

§. 82. Provedba ovoga zakona povjerava se kr. ministrom: pravosudja za poljodjelstvo, obrt i trgovinu; za bogoštovje i nastavu, odnosno banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Izjavljujući Mi ovaj zakonski članak i sve, što je u njem sadržano, ukupno i pojedince pravim, povoljnim i primljenim, ovim ga kraljevskom moći Našom odobravamo, potvrdjujemo i posvećujemo, ter ćemo i Sami ga obdržavati i bditi, da ga obdržavaju ini vjerni Naši.

Dano u Schönbrunu dne dvadeset i šestoga travnja godine biljadu osam sto osamdeset i četvrte. (Podpisi).

Poglavje dvadeset sedmo.

O pogodbi vrhu zajednice dobara.

Kako postaje družtvo stecione.

§. 1175. Družtvo za zajedničko tečenje ili ortakluk postaje pogodbom, po kojoj dvie ili više osoba pristaju na to, da ulože samo svoj trud, ili i svoje stvari, radi zajedničke koristi.

Zajedinstvo, koje po svom bivstvu svoje sile i svoju organizaciju žrtvuje općem interesu, te kod koje je pristup i sudjelovanje u načelu svakom pojedincu otvoren zove se u d r u g a.

Zajednica pako, kod koje se usljed njezine svrhe i usljed sredstva za tu svrhu, djelovanje ograničuje samo na njezine vlastite članove te kojoj nije stalo do dalnjeg kakvog uspjeha, zove se d r u ž t v o.

Svrha družtva može biti spojena s kojom god duševnom potrebom čovjeka (tako zvana osobna družtva), kamo spadaju družtva zabavna i družtva obrazovna; ili se pako svrha može sastojati u tom, da pomoćju zajedinstva unapriedi stvaranje kapitala kod pojedinih članova. Takova družtva zovu se družtva gospodarstvena. Budući da je zadatak tih gospodarstvenih družtva, da pomoćju posebne družtvene imovine putem prometa i po gospodarstvenoj upravi za svoje članove postignu čist dobitak, to se ta družtva nazivlju d r u ž t v i t e č e v n i m i.[1]

O ovih tečevnih družtvih jedino razpravlja se u §-u 1175. o. g. z. Družtvo ovo može nastati samo ugovorom.

Pogodba družtvena na zajedničko tečenje ili ortakluk postoji, ako dvie ili više osoba pristaju na to, da ulože svoj trud (societas operarum) ili stvari (societas rerum) ili oboje zajedno radi zajedničke koristi.

Ustanove poglavja dvadeset i sedmog protežu se samo na družtva n e trgovačka. Za trgovačka družtva vriede posebni propisi trgovačkoga zakona.

Pita se, što su trgovačka družtva te u čem se razlikuju od tečevnog družtva, koje je pred očima imao §. 1175. o. g. z.? Obzirom na to što nije u trgovačkom zakonu jasno izražen pojam tko je trgovac i što je trgovački posao, dade se i pojam trgovačkog

[1] Vidi o tom više u „Udrugarstvu“ dr. Franje Vrbanića str. 7. 9. i sljedeće.

Digitized by Google

družtva težko jasno po trgovačkom zakonu označiti. Mi držimo, da se po stanovištu našeg trgovačkog zakona trgovačkimi družtvi u obće i u širjem smislu smatrati mogu ona družtva, kojim je predmetom poslovanja zajednička trgovina ili, kojih družtva članovom je svrha, da zajednički obavljaju trgovački obrt[1]; zatim ona družtva (bolje udruge) tečevna, kojih se sustav osniva bez obzira na vrst produkcije stranom na onoj okolnosti, što družtveni kapital sastoji iz dielova, koji samostalno mogu biti predmetom prometa vriednosti, te koji su dielovi za taj promet upravo opredieljeni, nu ipak tako, da svi ovi sačinjavaju ne razdieljivu cielinu (akcionarna družtva), ili kojih se sustav osniva na tom, što se mjesto samostalne glavnice članovi obvezuju, da će potrebitu poslovnu glavnicu nabaviti po stanovitih pravilih putem prinosa, te kojim je svrha, da uz zajedničko vodjenje posla, dotično na temelju uzajamnosti unapredjuju vjeresiju, privredu i gospodarenje članovah svojih (trgovačke zadruge).

Po našem trgovačkom zakonu smatraju se trgovačkimi družtvi samo sliedeća družtva:

1. Trgovačko družtvo javno, koje postaje, kada dvie ili više osoba pod zajedničkom tvrdkom uz neograničenu i solidarnu obvezu tjeraju obrt trgovački.

2. Družtvo komanditsko, koje postaje, kada pri poslu tjeranu pod zajedničkom tvrdkom, jedan ili više (vanjskih) članova jamči samo ugovorno opredieljenim uložkom imovine, dočim jedan ili više (nutarnjih) članova nosi neograničenu i solidarnu odgovornost. Glede članova nutarnjih, ako jih je više, smatra se družtvo ujedno javnim družtvom trgovačkim.

3. Družtvo dioničarsko, koje se sklopi glavnicom unapred ustanovljenom i sastojećom se iz dionica (cielih ili na dielove razstavljenih) opredieljenoga broja i jednake vriednosti i pri kojem vlastnici dionica jamče samo do iznosa dionica svojih.

4. Zadruga trgovačka t. j. družtvo, ne opredieljen broj članova imajuće, sklopljeno da uz zajedničko vodjenje posla, dotično na temelju uzajamnosti unapredjuje vjeresiju, privredu i gospodarenje članova svojih. Ovamo spadaju poimence predujmovna i vjeresijska družtva; družtva radi zajedničkog nabavljanja sirovina, radi držanja zajedničkih skladišta ili radi zajedničkog proizvadjanja, družtva konsumna, družtva baveća se gradjem kuća, osiguravajuća družtva uzajamna itd.

Sva ostala družtva ili sdruženja, imala li ona i za predmet koji trgovački posao, ako se ne mogu uvrstiti medju jednu od sada navedenih četiri vrsti trgovačkih družtva, ne smatraju se trgovačkimi družtvi po trgovačkom zakonu. U tom pogledu ustanovljuje §. 62. trgovačkog zakona izrično da na zajednički dobitak ili štetu glede jednoga ili više poslova trgovačkih sklopljena (prigodna) sdruženja ne podpadaju pod ustanove trgovačkog zakona glaseće o družtvih trgovačkih. (Takova su prigodna sdruženja n. pr. sdruženje dviju ili više osoba za kupovanje šume u svrhu sječe drva u njoj, ili kupovanje volova za zajedničku potrebu).

Pri takovih sdruženjih doprinašaju, ako stranke nisu ugovorom inako odredile, dionici u jednakom razmjerju k zajedničkom podhvatu; u dobitku i šteti diele se u pomanjkanju ine ustanove na glave.

Iz poslova, što ih sklopi dionik koj s trećom osobom, nastaju prama toj osobi obveze i prava istomu dioniku. Radi li medjutim dionik u ime i po nalogu ostalih, ili sklope li dionici u zajednici ili preko zajedničkog punomoćnika posao, tada im prama ugovarajućemu trećemu nastaju in solidum prava i obveze. T. j. dionik prigodnog sdruženja, koji s trećom osobom sklopi posao, može obvezati ostale svoje sudionike, odnosno

---

[1] dr. Vrbanić u svom djelu „Udrugarstvo“ (str. 28. i 29.) izjavlja se proti ovakovoj definiciji pojma trgovačkog družtva. Mi se slažemo s njegovim mnienjem, da definicija ova točna nije, ali držimo da se po stanovištu našeg trgovačkog zakona ne može inače pojam trgovačkog družtva označiti. Vidi o tom i definiciju kod Stubenraucha II. strana 532. točka I.

Digitized by Google

cielo družtvo, samo kada ugovori posao dotični u ime cielog družtva i ako je od ostalih sudionika za to upunomoćen.

U takovom slučaju pako su svi dionici prigodnog združenja solidarno dužni odnosnu obvezu izpuniti.

Iza dokončanja zajedničkog posla, dužan je dionik, koji je upravljao poslom, ostalim položiti račun. Ujedno je on dužan obaviti likvidaciju.

Prigodna ova združenja ne imaju posebne tvrdke.

Na prigodna ta združenja uporabljuju se propisi poglavja dvadeset sedmog općeg gradj. zakonika u koliko ne dotiču sada navedene ustanove §-a 62. trgovačkog zakona. (§. 1. trgovačkog zakona).

Razdieljenje (pogodbe ortačke).

§. 1176. Vrsti ortakluka jesu različne, i prava njegova protežu se više ili manje polag ugovora medju ortaci učinjenog, po kojem ortaci ti meću u zajednicu samo pojedine stvari ili summe ili cielu vrst stvari n. pr. svukoliku robu, svekolike plodove, sva nepokretna dobra ili najposlje cielu svoju imovinu, ništa neizuzamši.

§. 1177, Ako je pogodba ortačka učinjena vrhu ciele imovine pod tom imovinom razumieva se samo sadašnja imovina. Ali ako pogodba ta obuzima i buduću imovinu; tad pod budućom imovinom razumieva se samo imovina stečena, a ne nasliedjena; već ako su obadvie izriekom ugovorene bile.

Pogodbe ortačke su po §-u 1176. o. g. z. trovrstne: ili sve obće (universalne), po kojoj ortaci meću u zajednicu cielu svoju imovinu, ništa neizuzamši, ili dione (generalne) odnoseće se samo na pojedinu vrst stvari, po kojoj ortaci meću u zajednicu ili svukoliku robu, svekolike plodove, sva nepokretna dobra itd., ili napokon čestične (specielne, partikularne), po kojoj ortaci meću u zajednicu samo pojedine stvari. Posebna vrst ove pogodbe jesu prigodna združenja (societas unus rei), koji imadu za predmet samo stanoviti posao, t. j. ortakluk, koji se sklopi samo za obavljanje stanovitog posla.

Kod sveobće (universalne) ortačke pogodbe; t. j. kod ortačke pogodbe učinjene vrhu ciele imovine, razumieva se pod cielom imovinom samo sadašnja imovina, t. j. ona imovina, koju su stranke onda imale, kada su sklopile ortačku pogodbu, a ne i u buduću imovinu. Ako stranke hoće da meću u zajednicu i buduću imovinu, tad valja da to izriekom ugovore, a onda se pod budućom imovinom smatra samo imovina stečena t. j. ona, koju stiču radom ili pogodbami i pravnimi poslovi medju živimi (dakle i ono što stiču darovanjem) u oprieci sa nasliedjenom, koja se opet onda samo smatra da je stavljena u zajednicu kao buduća imovina, ako su stranke izriekom i ovu u ugovoru navele.

Kako se ima ustanoviti ortačka pogodba.

§. 1178. Pogodbe ortačke, koje se tiču samo sadašnje ili samo buduće imovine, nisu tvrde, ako dobro, što ga je stavila u ortakluk jedna i druga strana, nije bilo uredno opisano i pobilježeno.

U kojem se obliku imadu pogodbe ortačke sklopiti ne propisuje zakon. Mogu se s toga ove ustmeno i pismeno sklopiti s jednakom obvezatnom moći i jednakim pravnim učinkom po općenitom pravilu §-a 383. o. g. z.; iznimno propisuje zakon u §-u 1178.

Digitized by Google

o. g. z. jedino za pogodbe ortačke, koje se tiču samo sadašnje ili samo buduće imovine, da valja imovinu, što ju je stavila u ortakluk jedna i druga strana, uredno opisati i pobilježiti, jer inače pogodba nije tvrda. Ovaj zakonski zahtjev je opravdan, što bi inače moglo kasnije nastati prepor, koja se imovina ima smatrati budućom, koja sadašnjom, pa bi valjalo voditi o tom razpravu i preduzeti dokazni postupak, koji se i u mnogih slučajevih više uspješno provesti nebi mogao, jer se s vremenom identitet pojedinih stvari težko dokazati može.

Zato je dovoljno kod pogodbe ortačke, koja obuzima samo buduću imovinu, da se popiše samo sadašnja imovina (što će u većini slučajeva i samo moguće biti, jer za svu buduću imovinu ne može se redovito naprvo znati), jer se time postigne svrha ona, koju zakon u §-u 1178. o. g. z. pred očima ima.[1]

Po slovu zakona imala bi se u ortačku pogodbu stavljena sadašnja ili buduća imovina popisati u samom ugovoru. Ali može se o tom sastaviti pozivom na ovaj ugovor i posebni popis, koji valja onda da stranke vlastoručno podpišu. Njihova podpisa na posebnom takovom popisu netreba samo onda, ako je popis taj priš ven samom ugovoru koncem, kojemu oba kraja imadu biti učvršćena pečatom stranaka (§. 130. gr. p. p.).

Ako stranke meću u zajednicu izriekom sadašnju i buduću imovinu ne trebaju ovu popisati, jer zakon izrično propisuje da to učiniti imadu, ako se pogodba ortačka tiče ili samo sadašnje ili samo buduće imovine, što je naravno, jer kod sve sadašnje i sve buduće imovine ne može nastati prepora o identitetu iste.[2]

§. 1179. Osobiti trgovački i politički zakoni odredjuju, kako se ortačka pogodba medju trgovci ima ustanoviti, u nadležne knjige upisati i javno oglasiti. Ako se samo pojedini poslovi opravljaju zajednički; dosta je, ako je pogodba, učinjena o tom, upisana u trgovačke knjige.

Vidi o tom propise §§. 65 67, 104, 110 trgovačkog zakona za trgovačka družtva javna; §§. 126—131. trg. zak. za komanditska družtva §§. 158—169, 184, 211. i 212, trg. zak. za dioničarska družtva i §§. 226—229. trg. zak. za trgovačke zadruge.

§. 1180. Pogodba o zajednici svekolike sadašnje i buduće imovine, koja se običajno čini samo medju mužem i ženom, ima se prosudjivati po propisih, koji su dani o toj pogodbi u poglavju vrhu ugovora ženitbenih. Ovi propisi tiču se inih vrsti zajednice dobara pogodbom ustanovljene.

Po austr. gradj. pravu dopuštena je pogodba svekolike sadašnje i buduće imovine i medju drugimi osobami, ne samo medju mužem i ženom. Ali propisi, koji su dani za ugovore ženitbene u §§. 1233—1236. o. g. z., vriede i za sve pogodbe o svekolikoj sadašnjoj i budućoj imovini sklopljene i medju drugimi osobami, te se ne imadu pogodbe ove prosudjivati po propisih §§. 828. i sljedećih općeg gradj. zak. o zajednici vlastnosti.[3]

Kakova je kriepost iz pogodbe i iz pravoga priloga u zajednicu?

§. 1181. Pogodba ortačka spada, istina medju naslove, po kojih se teče vlastnost; ali samo stečenje zajednice dobara ili stvari dobiva se tek onda, kada su ta dobra ili stvari predane.

---

[1] Winiwarter IV. str. 396., Nippel Erläuterugen VI., str. 487., Stubenrauch II. str. 531.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču oe 6. ožujka 1866. br. 1932. G. U. 2411.

[3] Vidi i rješitbu vrh. suda u Beču od 18. listopada 1887. br. 8221. Gellerov Centralblatt VI. br. 3.

Digitized by Google

Obzirom na ustanove §§. 380, 425, 451 i 481. o. g. z. ne stiče se samom pogodbom ortačkom već prava vlastnosti na dobra ili stvari u zajednicu stavljene, jer ova daje samo pravni naslov na stečenje prava vlastnosti kao što svaka ina pogodba. Za stečenje pravo vlastnosti treba predaje po propisih zato danih za stečenje prava vlastnosti u obće u §§-ih 427—431. o. g. z. Dok nije sljedila predaja stvari, koje se po ortačkoj pogodbi imadu metnuti u zajednicu, ostaje stvar, koja se u zajednicu po pogodbi metnuti ima, vlastnost dotičnog ortaka, koji ju je do sada držao u svojoj vlasti kao vlastnik; mogu zato osobni vjerovnici toga ortaka ne gledeć na ortačku pogodbu steći pravo zaloga na istu stvar.

Glavnica ortakluka.

§. 1182. Što god je izrekom odredjeno za opravljanje zajedničkog posla, jest glavnica ili fond ortakluka. Ostalo, što ima svaki ortak, smatra se kao razlučeno dobro.

§. 1183. Ako se meću u zajednicu novci, stvari potrošne, a i nepotrošne, kojih je vriednost odredjena u novcu; tad ne samo korist od tud izvadjena, nego i glavnica smatra se giede ortaka, koji su je sastavili, kao vlastnost zajednička. Tko obećava, da će samo svoj trud uložiti na korist zajedničku, taj ima pravo na dobitak, ali ne ima pravo na glavnicu (§. 1192.).

Ako je pogodba ortačka universalna, t. j. ako je sklopljena o svekolikoj sadašnjoj i budućoj imovini, jest fond ili glavnica ortakluka ciela imovina svakog pojedinog ortaka. Ako pako pogodba ortačka nije universalna, smatra se samo ono za fond ili glavnicu ortakluka, što je izriekom odredjeno za opravljanje zajedničkog posla. Može u takovu slučaju imati svaki ortak i posebnu svoju imovinu. Ova se smatra kao razlučeno dobro na koju ne imaju vjerovnici ortakluka pravo. Vlastitom u ortakluk ne stavljenom imovinom odgovaraju samo nutarnji članovi (oglašeni ortaci, kako se §. 1204. izrazuje) trgovačkog družtva. Vlastnost zajednička mogu biti samo stvari u zajednicu metnute a i samo koristi u zajednicu metnutih stvari, kako su već stranke izriekom ugovorile. Ako ne ima u tom pogledu u ortačkoj pogodbi izrične ustanove, smatra se glede ortaka kao vlastnost zajednička po njima u zajednicu metnute sljedeće stvari same, a ne samo koristi njihove, naime: a) novci; b) stvari potrošne i c) stvari nepotrošne, kojih je vriednost odredjena u novcu, t. j. glede kojih su stranke naznačile u ugovoru procienbenu vriednost ili u obće vriednost, koju su stranke sporazumno ustanovile, jer se drži da su time već izrazile svoju volju da se stvari te kao zajednička glavnica smatrati imaju, pa da se one prigodom razvrgnuća družtva u naravi povratiti ne imadu, već samo vriednost njihova. Nasuprot ako o stvarih nepotrošnih u zajednicu metnutih vriednost u novcu označena nije u ortačkom ugovoru, ili ako je ona izrično samo zato označena, da služi mjerilom kod dieljenja dobitka, tada ne smatraju se nepotrošne stvari ove (razumjeva se osim da je protivno izrično medju strankami uglavljeno) kao vlastnost zajednička već samo koristi njezine odnosno uživanje njihovo kao zajedničko.

Vlastnost ovakovih nepotrošnih stvari ostaje odnosnom ortaku kojega jesu.

Ortak, koji stupa u zajednicu (u ortakluk) lih s obvezom, da će samo svoj trud uložiti na korist zajedničku, taj ima pravo samo na dobitak, ali ne ima pravo na samu glavnicu, na same po ortacih u zajednicu stavljene stvari — koje se imadu smatrati vlastnošću ortakluka osim u slučaju da je vriednost radnje (truda) takovog ortaka (koji je obećao samo svoj trud uložiti u zajedničku korist) proračunana i pridata glavnici zajednice (ortakluka) i ako je svekoliko kao dobro zajedničko proglašeno bilo.

Digitized by Google

U pogledu glavnice družtvene sadržaje §. 69. trgovačkog zakonika glede trgovačkog družtva sljedeću ustanovu: Ako u družtvo budu pridonešeni novci ili ine potrošive ili nadomjestive stvari, prelaze one tada u svojinu družtvenu. Isto valja glede nepotrošivih ili nenadomjestivih stvari, koje su u opredieljenoj procjenbenoj vriednosti priložene u družtvo predpostavljajuć da procjena nije obavljena jedino radi opredieljenja dobitnog diela. — U slučaju dvojbe imade se predmnievati, da su u inventaru, po svih članovih družtvenih podpisanom, sadržana dobra gibiva i negibiva, koja bijahu prije svojina družtvenog člana kojega, predana u vlastnost družtva.

Prava i dužnosti ortaka. Prilog na glavnicu.

§. 1184. Svaki ortak obvezan je priložiti jednaki dio u zajedničku glavnicu, izuzamši slučaj ako je drugo ugovoreno bilo.

Sudjelanje.

§. 1185. Redovito, svi ortaci obvezani su jednako raditi o koristi zajedničkoj, bez ikakova obzira na veći ili manji dio, što ga je svaki stavio u zajednicu.

§. 1186. Nijedan ortak ne može povjeriti sudjelanje trećemu komu, niti može primiti koga u ortakluk, niti preduzeti kakav posao pobočni, koji bi bio na štetu ortakluku.

§. 1187. Pogodba ustanovljuje točnije dužnosti ortaka. Tko se je obvezao samo da će raditi, taj nije dužan ino što priložiti. Tko je obećao jedino novčani ili ini prilog, taj niti je držan niti je vlastan da na drugi način pomaže tečenju zajedničkomu.

§. 1188. Kada se vieća i odlučuje u poslovih ortačkih, imaju se uporabljivati na to propisi dani u poglavju o zajednici vlastnosti (§§. 833—842), već ako su ortaci drugačije ugovorili.

Ustanove ovih §-ah 1184—1188. kriepostne su samo za družtva netrgovačka, za trgovačka družtva postoje u tom pogledu posebne ustanove u trgovačkom zakonu.

Po propisih sada navedenih §-a dužan je svaki ortak priložiti u zajedničku glavnicu jednaki dio izuzamši, ako je drugo ugovoreno bilo. Svaki ortak obvezan je jednako raditi u koristi zajedničkoj bez ikakova obzira na veći ili manji dio, što je stavio u zajednicu. Nijedan ortak ne može povjeriti sudjelanje kod zajedničkoga podhvata drugomu, jer se uzima da je primljen u ortakluk s obzirom na njegova osobna svojstva i sposobnosti. Može pako svaki ortak svoj dio ili koristi njegove samovoljno i nezavisno založiti, zapisati ili inače otudjiti, jer je podpuni vlastnik djela svoga (§. 829. o. g. z.). Ne može nadalje nijedan ortak primiti koga u ortakluk niti preduzeti kakov posao pobočni, koji bi bio na štetu ortakluku a da na to ne pristaju ostali ortaci. Koji se posao smatrati može da je na štetu ortakluku odnosno ostalim članovom ortakluka može se samo prosuditi od slučaja do slučaja uvaženjem svih okolnosti i odnošaja. Kao pravilo može se postaviti, da je štetno za družtvo (za ortakluk) svaki takov posao, koji ortak na svoju ruku poduzima, čime se umanjuju koristi ortakluka odnosno dobitak dieliti se imajući medju pojedine ortake. Ovo će biti, ako jedan ortak na svoju ruku poduzme jednak ili slični posao podhvatu družtvenom (odnosnog ortakluka). Po §-u 75. trgovačkog zakona je vlastno družtvo poslove zasiecajuće u poslovnu struku družtva, što ih

Digitized by Google

je koji član mu bez privoljenja ostalih na vlastiti ili tudji račun sklopio, smatrati kao da su sklopljene za račun družtva; vlastno je uz to tražiti naknadu štete, a da se tom neodreče prava tražiti razriešenje odnošaja družtvenoga.

Ova se ustanova trgovačkoga zakona ne može uporabljivati na pogodbe ortačke ne trgovačke, jer slične ustanove u obć. austr. gradj. zakoniku ne ima.

U takovu slučaju može se ortak netrgovačkog ortakluka (koji na svoju ruku pravi poslove štetne za ortakluk) samo pridržati, da se kani posla toga, a i gledom na ustanovu §-a 1210. o. g. z. može se on i izključiti prije nego mine odredjeni rok iz ortakluka, ili napokon po propisu §-a 1191. o. g. z. primorati, da naknadi štetu.

Dužnosti ortaka ustanovljuju se u obće pogodbom samom. Ako u tom pogledu u njoj ne ima osebnih ustanova valja pravilo, da onaj, koji se je obvezao samo da će raditi, nije dužan ino što priložiti; tko pako je obećao samo novčani prilog, taj niti je držan, niti je vlastan, da na drugi način pomaže tečenju zajedničkom.

Ortaci mogu ugovoriti i kako se ima viećati i odlučiti u poslovih ortačkih. Ako u tom pogledu nisu ništa posebnog utanačili, imaju se uporabljivati na to propisi dani u poglavju o zajednici vlastnosti u §§-ih 833—842. te nam valja samo uputiti na tumačenje ovih §-ah. Za trgovačka družtva ima glede toga posebnih ustanova u trgovačkom zakonu.

Dodatak ka glavnici.

§. 1189. Ortaci ne mogu biti natjerani da prilože više nego su obećali. Ali ako se svrha ortačka zbog preinačenih okolnosti nebi nikako postići mogla, a da se neumnoži prilog; ortak, koji neće da priloži, može izstupiti iz ortakluka, ili biti natjeran da izstupi.

Bitna je ustanova ortačke pogodbe opredieljenje iznosa priloga za svakoga ortaka u zajedničku glavnicu. Iznos priloga ovoga ne može se promjeniti niti od pojedinog ortaka više zatražiti u ime priloga, a da ne pristaju svi ortaci.

Ako se pako svrha ortačka sbog preinačenih okolnosti nebi nikako postići mogla, a da se ne umnoži prilog; te ako svi ortaci jednoglasno zaključe da se taj prilog povisiti ima, dopušta zakon to povišenje.

Nu i u ovom slučaju ne može se ortak, koji neće da više plati, prisiliti na to, već može samo biti natjeran da izstupi iz ortakluka.

Opravljanje poslova povjerenih.

§. 1190. Ako je jednomu ili nekojim ortakom povjereno opravljanje poslova; smatraju se oni kao punovlastnici. I na njihova viećanja i riešenja o poslovih ortačkih imaju se uporaviti propisi spomenuti u §§. 833—842.

Ortakluk može jednomu ili nekojim ortakom povjeriti opravljanje poslova. Oni se tad smatraju punovlastnici te se imadu njihova prava i obveze prosudjivati po propisih §§. 833—842. o. g. z.

Zakonskom ustanovom §-a 1190. o. g. z. nije zabranjeno ortakom stanovitog ortakluka, da mogu povjeriti upravu poslova njihovog podhvata i trećoj osobi ne ortaku. Za takova upravitelja vriede propisi opunovlastbene pogodbe. Ako u pogledu uprave nije ništa odredjeno, smatra se u dvojbi, da takova pripada svim ortakom zajednički.

Digitized by Google

Odgovornost za štetu.

§. 1191. Svaki ortak odgovara za štetu, kojoj je kriv te je učinjena otakluku. Ova šteta neda se nadomjeriti (poravnati) korišću, koju je ortak taj na drugi način možda ortakluku pribavio. Ako li je ortak, preduzevši samovlastno kakov novi posao, prouzročio ortakluku sjedne strane štete, a s druge korist; tad ima mjesta razmjernomu poravnaju.

Po rimskom pravu odgovarao je ortak samo za culpa lata i diligentia, koju obećava u vlastitih svojih stvarih upotrebljivati (quam suis rebus adhibere solet) t. j. kojom običaje nastojati oko svojih poslova. Po §-u 1191. o. g. z. odgovara svaki ortak, kao u obće po obć. gradj. zakoniku svaki kontrahent, u svih slučajevih za svaku krivinu. Ovoj šteti ne može u preboj staviti (s istom kompenzirati) koristi, koje je pribavio ortakluku svojom radnjom oko zajedničkog posla (oko podhvata, koji je predmetom ortakluka), jer je dužnost svakog ortaka što više koristi pribaviti poduzeću odnosno ortakluku. Nu ako je ortak preduzeo samovlastno (na svoju ruku) kakov novi posao, pa time prouzročio ortakluku s jedne strane štetu a s druge korist, ima mjesta razmjernom poravnanju, t. j. tada može staviti iznos koristi u preboj iznosu štete.

Po §-u 72. trgovačkog zakona, dužan je oko poslova družtvenih svaki član družtveni nastojati pomnjom i brižljivosti, kojom običaje nastojati oko svojih poslova vlastitih. Svaki član družtveni jamči družtvu za štete, koje je prouzročio krivnjom svojom i naproti tim štetam ne može on u račun staviti koristi, koje je marljivosti svojom družtvu pribavio u inih prigodah.

U pogledu odgovornosti za s l u č a j ne ima gradjanski zakon nikakvih osobnih ustanova u poglavju s ortačkih pogodba. Ima se s toga i na ove uporaviti obćeniti propis §-a 1447. o. g. z. Ortak, koji ne može prinos svoj u novcu, stvarih ili radu radi slučajno nastavšoj nemogućnosti davati, nije obvezan na odštetu, ali ne ima zato ni nikakvo pravo na protučinitbu, t. j. ne može zahtjevati koristi od ortakluka. Ako pako izvorno učinjene uplate ili prinosi ortaka sačinjavaju skupnu imovinu družtvenu, ne škodi više slučaj pojedinom ortaku već cielomu ortakluku, te ortak, od kojega prinos ili uložak je slučajno propao, ne gubi time pravo na protučinitbu t. j. na koristi.

Dielenje dobitka.

§. 1192. Imovina, koja preteče preko glavnice iza odbitka svijuh troškova i pretrpljene štete, jest dobitak. Glavnica ostaje vlastnost onih, koji su u nju priložili; već ako je vriednost radnjâ pridata glavnici, i ako je svekoliko kao dobro zajedničko proglašeno bilo.

§. 1193. Dobitak se dieli po razmjeru diela priloženih u glavnicu, a radnje, koje izvršiše svikolici ortaci nadoknadjuju se jedno s drugim. Ako jedan ili nekoliko ortaka samo rade, ili ako uz prilaganje u glavnicu ulažu takodjer svoje radnje, tad, ako ništa nije ugovoreno, i ortaci se nemogu medju sobom pogodit valja sud da odredi za takove radnje iznosak s obzirom na važnost posla, na uloženi trud i na pribavljenu korist.

§. 1194. Ako dobitak ne sastoji u gotovom novcu, nego u koristih ine vrsti; dioba čini se po propisu, sadržanom u poglavju o zajednici vlastnost i (§§. 940 843).

Digitized by Google

§. 1195. Ortakluk može komu ortaku radi osobitih njegovih vlastitosti ili nastojanja odrediti veći dio dobitka, nego bi mu pripadao po njegovom dielu; samo takove iznimke nesmiju prieći u protuzakonite ugovore, ili u skraćenja ostalih ortaka.

§. 1196. Takov protuzakoniti ugovor bila bi pogodba, kojom tkogod za svoj dio, uložen u glavnicu, s jedne strane osigurava sebe suprot svakoj pogibelji gubitka u obziru glavnice i kamata, i oslobadja se od svakoga sudjelanja; a s druge strane ipak ugovara dobitak, prelazeći zakonite pogodbene kamate.

Dielenje gubitka.

§. 1197. Ako je ortakluk izgubio uloženu glavnicu sasvim ili stranom; gubitak se dieli u istom razmjerju, po kojem bi se u protivnom slučaju bio podielio dobitak. Tko u glavnicu ništa nije dao, gubi svoje trude.

Ortaci, dok traje ortačka pogodba, imadu samo pravo na dobitak, koji nosi u zajednicu stavljena glavnica odnosno zajednički posao ili podhvat, koji je predmetom ortačke pogodbe. Dobitkom može se s toga smatrati samo imovina, koja preteče preko glavnice iza odbitka svih troškova i pretrpljene štete. Da se ta imovina, koja ima biti dobitkom, ustanoviti može, mora se prije načiniti obračun te s jedne strane uzeti kao aktiva zajednička glavnica proračunana onako, kako §. 1183. o. g. z. propisuje, zatim ono što je od zajedničkog posla unišlo, a s druge strane kao pasiva, sve što se je trošilo i izdalo iz zajedničke glavnice za ortakluk odnosno za zajednički posao ili podhvat. Ako po odbitku ovako ustanovljenih pasiva od activa nešto preostaje to čini ovaj čisti preostatak dobitak, ako se pako ukazuju aktiva manjimi od pasiva, tad je ovaj manjak gubitak ortakluka.

Kako se ima dobitak i gubitak dieliti, može se ustanoviti i izriekom u ortačkom ugovoru. Za taj slučaj valja se samo ustanova samoga ugovora držati.

Ortačkom pogodbom može se odrediti jednom ortaku veći dobitak nego što bi mu pripadao po njegovom dielu, a i ustanoviti da jedan ortak ima dobiti veći ili manji dio dobitka od diela u kojem imade nositi gubitak, pače može se pogodbom ortačkom ustanoviti da jedan ortak ima biti dionikom samo dobitka, a da ne ima nositi gubitak; nasuprot da ne ima od dobitka ništa dobiti, ali da ima udioničtvovati u gubitku (societas leonina).[1] Samo takove ugovorne ustanove ne smiju preći u protuzakonite ugovore. Takov protuzakoniti ugovor bila bi pogodba, kojom bi se jedan ortak za svoj dio uložen u glavnicu s jedne stane osiguravao suprot svakoj pogibelji gubitka u obziru glavnice i kamata i oslobodio se od svakog sudjelanja, a s druge strane ipak ugovarao dobitak prelazeći dopuštene kamate po zakonu od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika. Ako nije ugovorom ustanovljeno, kako se imade dieliti dobitak, to se ovaj dieli po razmjerju diela priloženih u glavnicu zajednice t. j. svaki ortak dobije toliki alikvotni dio dobitka, koliki alikvotni dio zajedničke glavnice sačinjava njegov uložak (njegov prinos). Radnje koje izvršiše svikolici ortaci zajedno, ne uzimaju se pri ovom proračunjavanju diela dobitka u obzir, t. j. oni se nadoknadjuju jedno s drugim. Ako pako samo jedan ili njekoji od ortaka samo rade ili ako jedan ili njekoji od ortaka uz prilaganje u glavnicu ulažu takodjer i svoje radnje, valja pri proračunavanju diela dobitka na takove radnje obzira uzeti, te za iste dati ortakom ovim posebnu nagradu, t. j. posebni iznosak iz

[1] Kirchstetter str. 595. i Stubenrauch II. str. 542. točka 3.

Digitized by Google

dobitka, Ovaj iznosak opredieljuje sudac, ako se ortaci glede odmjerenja istoga medjusobno ne pogode dovoljno. Pri toj odmjeri valja osobito obzira uzeti na važnost posla, na po dotičnom ortaku uloženi trud i na pribavljenu ortakluku korist.

Iznosak sada navedeni pripadajući ortaku, koji je samo radio ili koji je uz prinos k glavnici takodjer radio za ortakluk, ima se ponajprije ustanoviti, te ustanovljenu ovu svotu odbiti od imovine dobitka, a zatim istom preostatak razdieliti medju ortake, koji su uložili u glavnicu po razmjerju njihovih uložaka.

Gubitak dieli se po istih načelih kao dobitak. Tko u glavnicu nije ništa dao već uložio samo svoj trud (za ortakluk samo radio) gubi jedino svoj trud t. j. ne može ništa tražiti za svoj trud (za svoju radnju).

Polaganje računa.

§. 1198. Ortaci, kojim je povjereno upravljanje, valja uredno da vode i predavaju račun o zajedničkoj glavnici i o dotičnih dohodcih i troškovih.

§. 1199. Prije nego je dovršen posao, nemože se iskati da se položi zaglavni račun, i da se podieli dobitak ili gubitak. Ali ako se tiče takovih poslova, koji imadu trajati više godina i donositi godišnju korist; mogu ortaci zahtievati svake godine da se položi račun i da se podieli dobitak. U ostalom može svaki ortak u svako doba o svojem trošku račune prigledati.

§. 1200. Tko je pristao na samo predloženje zabavnog računa (bilance), ili tko se odrekao svojeg prava iskati račune, takav, ako prevaru dokaže ma i u jednom samo dielu od upravljanja, može zahtievati da se položi podpuni račun kako za prošasti slučaj, tako i za sve buduće slučajeve.

Ortaci, kojim je povjereno upravljanje zajedničkom imovinom odnosno zajedničkim poslom ili podhvatom, smatraju se kao poslovodje i punovlastnici ortakluka, te imadu već kao takovi po općenitih načelih §. 1012. o. g. z. položiti račun o zajedničkoj glavnici i o dotičnih dohodcih i troškovih. U pravilu imadu položiti zaglavni račun kada se dovrši posao te kada valja dieliti dobitak i gubitak. Samo ako se radi o takovih poslovih, koji imaju trajati barem dvie godine i donositi godišnju korist, mogu ortaci zahtievati da se položi svake godine račun i da se podieli dobitak. U ostalom može svaki ortak u svako doba o svojem trošku račune prigledati.

Mogu ortaci pristati na to, da onaj ili oni od njih, kojimi je povjereno upravljanje zajedničkom imovinom, predlože samo zaglavni račun, a mogu i odreći se u obće prava iskati račune. Nu u takovu slučaju, ako ortak ili ortaci, kojim je povjereno upravljanje prevarno postupaju na štetu ortakluka bilo samo u jednoj grani uprave ili samo u pogledu pojedinih stvari može svaki ortak, ne gledeć da se je toga prava odrekao, zahtjevati od upravitelja da polože podpuni račun za prošlo vrieme a i buduće.

Po naravi stvari mora se račun o upravi položiti i dieliti dobitak i gubitak, kada nastane slučaj da koji ortak iz ortakluka izstupi ili bude iz družtva izključen.

Glede trgovačkih družtvah postoje posebni propisi u trgovačkom zakonu glede polaganja računa, te dielenja dobitka i gubitka.

Digitized by Google

Odnošenje prama neortacim.

§. **1201.** Ortakluk ne može se obvezati trećemu komu, ako ortaci ili njihovi punovlastnici izrekom ili muče nepristanu na to po zakonu. Medju trgovci, pravo oglašeno te jednomu ili nekolicini ortaka dano, da vode firmu, to jest da podpisuju na ime ortakluka svekolike izprave i spise, sadržava već u sebi punovlašće od svijuh ortaka (§. 1028).

§. **1202.** Ortak, koji je u ortakluku samo s jednim dielom svoje imovine, može imati imovinu razlučenu od zajedničke, i ovom vlastan je po volji razredjivati. I tako treba razlikovati prava i obveze, koje treći ima prema ortakluku, od prava i obveza prema pojedinim ortakom.

§. **1203.** Tko dakle ima iskati štogod od kakovog ortaka napose a ne od ortakluka, ili ima platiti mu, taj može to iskati ili platiti samo ortaku napose, a ne ortakluku. Ali na isti način, kad ortakluk ima što iskati ili komu plaćati, svaki ortak ima pravo iskati da se plati, ili ima dužnost da dug namiri ali samo za svoj dio, izuzamši slučaj, koji se uzima medju trgovci, da su svi za jednoga a jedan za sve nešto obećali ili prihvatili.

§. **1204.** Tajni ortaci kakovog družtva trgovačkog, to jest takovi, koji su ortakluku pozajmili dio glavnice na dobitak i gubitak, ali za ortake nisu oglašeni bili, odgovaraju jedino glavnicom, što su ju pozajmili. Oglašeni ortaci valja cielom svojom imovinom da odgovaraju.

Naprama trećim osobam uživa svaki ortakluk po obćenitih načelih §-a 26. o. g. z. kao dopušteno družtvo redovito ista prava, koja uživa pojedina osoba. Pita se samo tko zastupa družtvo prama trećim osobam, pošto ortakluk kao družtvo samo po sebi ne ima djelatne sposobnosti.

Ako su ortaci u ortačkoj pogodbi u tom pogledu što posebna ustanovili, valja se držati ustanova ove pogodbe, te samo onoga smatrati valjanim zastupnikom ortakluka, koga su kontrahenti u ugovoru naznačili za ovlaštenoga na zastupanje ortakluka prama trećim osobam. Ako pako u tom pogledu u samom ortačkom ugovoru ne ima nikakovih ustanova, može ortakluk prava steći ili obvezati se samo ako predleži u tom pogledu privoljenje svih ortaka; može dakle ortakluk sa trećimi osobami pogodbu sklopiti samo po svih svojih članovih ili po punomoćniku njihovom, koji se izkazuje punomoćjem izdanim po svih članovih odnosnog ortakluka.

Većina članova vlastna je samo raditi u ime cielog ortakluka, ako se tiče poslova urednog upravljanja zajedničke glavnice odnosno zajedničkog podhvata (§. 833. o. g. z.).

Glavno je nadalje kod pogodbah ortačkih netrgovačkih, odnosno kod družtvah netrgovačkih da po zakonu nisu njihovi članovi solidarno obvezani vjerovnikom družtva ili ortakluka t. j. da im neodgovaraju svi za jednoga i jedan za sve već jedino s toga, što su članovi družtva; nego, da valja s njim ovo jamstvo izrično ugovoriti ako se hoće da oni primaju prama trećim solidarnu odgovornost.

U pravilu je dakle svaki ortak dionik tražbina i dugova družtvenih (orakluka) samo po razmjerju njegovog uložka (njegovog prinosa u zajedničku glavnicu ili zajednički fond).

Digitized by Google

Kod trgovačkih družtvah je jamstvo nutarnjih članova uvjek solidarno.

Članovi javnoga družtva trgovačkoga jamče cielim imetkom svojim solidarno za obveze družtvene. Tomu protivna uglava ne ima pravne krieposti prama trećim osobam (§. 88. trg. zakona).

Član izvanjski kod komanditskog družtva jamči za obveze družtvene samo uložkom svojim, ili u koliko ga nije još platio, iznosom ugovorenim (§. 139. trg. zak.).

Ukinuće ortakluka i izstup iz njega.

§. 1205. Ortakluk prestaje sam po sebi, kad se svrši preduzeti posao, ili kad se ne može dalje voditi; kad je propala ciela zajednička glavnica; ili kad je minulo vrieme, kroz koje je imao trajati ortakluk.

§. 1206. Redovito ortačka prava i obveze neprelaze na nasljednike ortakove. Ali nasljednici ortaka, ako se ortakluk nebi s njima dalje nastavio, vlastni su iskati da se polože i namire računi do smrti oporučiteljeve. Ali dužni su i oni u protivnom slučaju račune položiti i namiriti ih.

§. 1207. Ako ortakluk sastoji samo od dvie osobe, prestaje on čim jedna od njih umre. Ako pak sastoji od više osoba; uzima se da ostali ortaci hoće i dalje da nastave ortakluk medju sobom. U obće glede trgovaca uzima se takodjer, da njihovi nasljednici žele i unapred ostati u ortakluku.

§. 1208. Ako pogodba ortačka, sklopljena medju osobami, koje nisu trgovci, obuzima izriekom i njihove nasljednike, dužni su ovi, ako prime nasljedstvo, pokoriti se volji oporučitelja. Ali volja ta neproteže se na nasljednike nasljednika, a još manje može volja ta ustanoviti, da ortakluk vjekovito trajati ima (§. 832).

§. 1209. Ako nasljednik nije u stanju izvršiti službe, koju pokojnik bijaše na se uzeo prema ortakluku, ima mu se odbiti od diela njemu odredjenog razmjerni dio.

Ortakluk prestaje sasvim sam po sebi ili usljed odkaza.

Sam po sebi prestaje ortakluk: 1. ako se svrši preduzeti posao, t. j. posao ili podhvat, radi kojeg se je ortakluk ustrojio; 2. ako se ne može posao, radi kojeg se je ustrojio ortakluk, dalje voditi, t. j. ako je nemoguće više posao dalje voditi ili dovršiti, ako je n. pr. predmet podhvata stavljen izvan prometa; 3. ako je propala ciela zajednička glavnica, ili ako se svrha ortačka sbog preinačenih okolnosti nebi nikako postići mogla, a da se ne umnoži prilog, te ortaci neće u prvom slučaju da s nova prinose k zajedničkoj glavnici, a u posljednjem slučaju, da umnože prilog, pa se tako u jednom i drugom slučaju posao dalje voditi ne može; 4. ako je minulo vrieme, kroz koje je imao trajati ortakluk, a ortačka pogodba nije ni izriekom ni muče produljena; 5. ako su ortaci sporazumili se, da se razvrgne ortakluk; 6. ako je nad imovinom družtvenom (ortakluka) otvoren stečaj; 7. ako ortakluk sastoji samo iz dvie osobe, te jedna od njih umre ili pade pod stečaj.

Usljed odkaza prestaje ortakluk: a) ako se ortakluk, glede kojega nije ustanovljeno vrieme, dokle trajati ima, sastoji samo iz dvie osobe, te jedan od njih

Digitized by Google

odkaže pogodbu ortačku; b) ako se pogodba ortačka odkaže prije nego mine rok, što je umro ili izstupio iz ortakluka ortak, od kojega je navlastito zavisilo opravljanje posla.

Po §-u 1206. o. g. z. ne prelaze redovito (t. j. ako ne glasi izriekom pogodba ortačka i na nasljednike kontrahenta) ortačka prava i obveze na nasljednike ortakove. Ovo je iznimka općenitog prava §-a 918. o. g. z. ali već tamo predvidjena, jer po ustanovi ovog §-a prelaze sva prava i obveze, izlazeće od pogodbe, na nasljednika ugovornika samo ako se ne osnivaju jedino na osobnih odnošenjih i sposobnostih, ili ako nasljednici nisu izključeni po samoj pogodbi ili po zakonu. U ortačkoj pogodbi prima se ortak pako poglavito i redovito s obzirom na njegova osobna odnošenja i sposobnost, zato i ustanovljuje zakon da nasljednici preminulog ortaka, osim da je protivno izrično uglavljeno, nestupaju na mjesto preminulog ortaka. Nu prosto je preostavšim ortakom primiti novom pogodbom u ortakluk nasljednike preminulog ortaka. Pošto pako dio glavnice ortačke, koju je uložio preminuli ortak, čini njegovu vlastitu imovinu to spada ona kao i koristi, koje su dospjele do smrti ostavnikove, u njegovu zaostavštinu, pa imadu na ovu imovinu svakako pravo nasljednici preminuloga ortaka. Imadu s toga oni pravo tražiti, da im se izruči uložak, što je stavio ostavnik u zajedničku glavnicu a i da se dieli dobitak, koji pripada do dana smrti ostavniku (preminulom ortaku) te će se u tom slučaju postupati po propisu §§. 1193. i 1199. o. g. z. Ako je bio preminuli ortak upravitelj zajedničke imovine (glavnice) ortakluka (ili dotičnoga podhvata) imadu i nasljednici njegovi dužnost položiti račun o upravi ostavnikovoj, izdati imovinu ortakluka, a i eventualno po ostavniku učinjenu štetu naknaditi iz ostavinske imovine, ako su se očitovali uvjetno za nasljednike a i iz vlastite imovine, ako se bezuvjetno očitovali za nasljednike jer je odštetna tražbina osobni dug ostavnikov.

Smrću jednog ortaka ne prestaje ortačka pogodba, koja postoji iz više osoba; samo ako ortakluk sastoji od dvie osobe, prestaje ona čim jedna od njih umre (§. 1207 o. g. z.). Ako ima ortakluk, sastojeći se iz više ortaka, prestati u svakom slučaju, kada umre jedan samo ortak, mora to u ortačkoj pogodbi izriekom uglavljeno biti, jer zakon postavlja protivnu predmnievu.

Ako je u ortačkom ugovoru izriekom ustanovljeno, da ima ortakluk prelaziti i na nasljednike ortaka ili pojedinog ortaka, dužni su nasljednici takovog ortaka, ako primaju nasljedstvo, i ostati kao ortaci u ortakluku. Ali ovako ugovoreno utanačenje je kriepostno samo za prve (neposredne) nasljednike odnosnog ortaka, a ne proteže se na nasljednike nasljednika, jer ortakluk ne smije vjekovito trajati, što već §. 832. o. g. z. ustanovljuje da obveza na vazdašnju zajednicu ne može obstojati. Ova se međjutim zakonska obveza prvih nasljednika netiče nuždnih nasljednika, koji se zadovolje nuždnim dielom, već gledom na općeniti propis §§. 774. i 808. o. g. z.

Obzirom na propis §-a 1186. o. g. z. je ugovoreno utanačenje, da ortačka pogodba valja i za nasljednike ortaka obvezno za sve ortake samo onda, ako svi na to pristanu; ako je jedan samo ortak na svoju ruku obvezao svoje nasljednike, da imadu mjesto njega stupiti kao članovi odnosnog ortakluka, to ova odredba ne obvezuje ostale ortake, da primaju nasljednike dotičnog ortaka u ortakluk, već im je to na volju stavljeno hoće ili neće ih primiti.[1]

Ako nasljednik nije u stanju izvršiti službe, koju pokojnik bijaše na se preuzeo prema ortakluku, odredjuje §. 1209. o. g. z., da mu se ima odbiti od djela njemu odredjenoga razmjerni dio.

Pod izrazom „djela“ ne ima se razumjevati uložak, što no je ostavnik uložio u zajedničku glavnicu, t. j. dio glavnice ortakluka, jer je ovaj dio bezdvojbeno vlastničtvo ostavnika te spada u njegovu ostavštinu, na koji imadu nasljednici neograničeno pravo,

[1] Stubenrauch II. str. 549.

Digitized by Google

odnosno glede kojeg im se ne može po ostalih ortacih (članovih ortakluka) ograničiti pravo, već se pod „djelom" ima razumjevati samo dio dobitka, što no dotičnom ostavniku, kao bivšem članu ortakluka pripada. U tom pogledu je pako prenavedena zakonska ustanova opravdana, jer ortakluk mora za nasljednika, koji nije u stanju izvršiti službu onu, što je njegov prednik (preminuli ortak) obavio ili preuzeo bio, najmiti drugu osobu, odnosno posao taj obaviti dati po drugomu, pa mu se time i prouzročuju nepredvidjeni troškovi.

§. 1210. Ortak može prije nego mine odredjeni rok isključen biti iz ortakluka, ako neizpunjava bitnih uvjeta pogodbenih; ako je pao pod stečaj; ako ga je sud proglasio da je razmetnik, ili ako je u obće stavljen pod skrbničtvo; ako je radi kakova zločinstva izgubio povjerenje.

Pošto se ortačka pogodba sklapa ponajglavnije za obavu kojeg posla ili podhvata u zajedničku korist, na zajednički dobitak, to je naravna posljedica, da svaki ortak mora uživati podpuno povjerenje, da neće na štetu družtva raditi, te u obće i biti u stanju udovoljiti svojoj preuzetoj dužnosti, odnosno obaviti ono, što po naravi posla svaki ortak učiniti mora, da se postignuti može svrha u koju se je ortakluk ustrojio. Zato dopušta zakon u §-u 1210. o. g. z., da se može ortak prije nego mine odredjeni rok iz ortakluka izključiti: 1. ako neizpunjava bitnih uvjeta pogodbenih, n. pr. ako ugovoreni prinos ne plati, ako na svoju ruku tjera posao na štetu ortakluka itd.; 2. ako je pao pod stečaj, jer se mora imovina prezaduženikova stečajnini predati, pa time nestaje družtvu fonda da se kod eventualnog gubitka u poslu iz imovine takova člana regresira; 3. ako ga je sud proglasio da je razmetnik ili ako je u obće stavljen pod skrbničtvo, jer u oba ova slučaja izgubio je pravo samosvojnosti; 4. ako je radi kakovog zločinstva osudjen, usljed kojeg je izgubio povjerenje.

Glede ove posliednje točke neizrazuje se zakon jasno. Nu po smislu zakona (ratio legis) ne ima se razumjevati pod ovom ustanovom, da se može ortak izključiti iz otakluka, ako je u obće učinio kakovo zločinstvo, već samo zločinstvo takovo, koje ima za posljedicu gubitak povjerenja. Ako dakle koji ortak počini zločinstvo težke tjelesne ozlede, neće time gubiti povjerenje za koji industrialni podhvat ili trgovački posao.[1]

§. 1211. Pogodba ortačka može se odkazati prije nego mine rok ako je umro ili izstupio iz ortakluka ortak, od kojeg je navlastito zavisilo opravljanje posla.

§. 1212. Ako vrieme, kroz koje ortakluk trajati ima, nije izriekom ustanovljeno bilo, niti se može ustanoviti iz naravi posla; svaki ortak može odkazati pogodbu kad god hoće; samo da to neučini s lukavstvom ili u nevrieme.

§. 1213. Ako bi proti izključenju kakove osobe iz ortakluka ili proti odkazu pogodbe nastale kakove razpre, ali bi zatim izključenje ili odkaz taj bio proglašen da je zakonit; tad posljedice odtud proizhodeće protežu se nazad do dana, u koji se sbilo izključenje ili odkaz.

---

[1] Vidi o tom mnienje Sonenfelsa prihvaćeno po c. kr. dvorskom povjerenstvu prigodom viećanja o osnovi općeg austr. gradj. zak. (Ofner II. str. 426. k §-u 322.).

Digitized by Google

Ortačka pogodba može se sklopiti ili na opredieljeno vrieme; u prvom slučaju može biti vrieme trajanja izriekom ili muče ustanovljeno, potonje biti će, ako je narav posla točno opredieljena, u kojem slučaju ima ortakluk trajati, dok se posao ne dovrši.

Pogodba ortačka sklopljena na opredieljeno vrieme izmedju više osoba, ne može se u pravilu odkazati. Iznimno može se to učiniti samo onda prije nego izmine rok. ako je umro ili izstupio iz ortakluka ortak, od kojega je navlastito zavisilo opravljanje posla. Ako vrieme, kroz koje ortakluk trajati ima, nije izriekom ustanovljeno bilo, niti se može ustanoviti iz naravi posla, slobodno je svakomu ortaku odkazati pogodbu kad hoće, samo ne smije to učiniti s lukavstvom i u nevrieme.

Lukavstvom bi postupao ortak onaj, koji bi tražio izstup iz družtva da si pribavi sam korist, koja bi inače pripala svim ortakom (cielom ortakluku), ili ako bi se htio time oslobodditi obveze, da dieli u gubitku, koji prieti družtvu. U ne vrieme bi pako izstupio, ako bi htio učiniti n. pr. u času onom, kada je njegovo sudjelovanje kod posla zajedničkog neobhodno potrebno tako, da bi ostali ortaci kroz njegov izstup morali pretrpjeti znatnu štetu.

Ako nastupi koj slučaj, u kojem se stanoviti ortak iz ortakluka izključiti može, a on neće dobrovoljno da izstupi, valja putem redovite parnice u nadležnoga suda tražiti njegovo izključenje iz ortakluka odnosno staviti zahtjev, da se njemu učinjeni odkaz u krieposti uzdrži.

Ako sud uzdrži u krieposti odkaz t. j. izreče, da je bio odkaz zakonit, tad posljedice odtud proizhodeće protežu se nazad do dana, u koji se je sbilo izključenje ili odkaz te od kasnijeg dobitka nepripada mu više ništa. (§. 1213. o. g. z.).

§. 1214 Ukinuće trgovačkog ortakluka, primanje i izstup njegovih javnih ortaka, ima se javno oglasiti isto tako, kao što se oglašuje njegovo ustanovljenje. Iz oglasa toga prosudjuje se takodjer, kakova je moć dana u punovlašćih, i koliko ova trajati imaju.

Ustanova ovog §-a tiče samo trgovačkih družtva, te ne spada strogo ni u ovo poglavje, jer se ne odnosi na ortakluk netrgovački. Za trgovačka družtva pako postoje u tom pogledu sada osebiti propisi u §§-ih 98—107, 144, 201—209, 223—231. trg. zakona.

Dioba ortačke imovine.

§. 1215. Kad se preduzima dioba ortačke imovine iza ukinuća ortakluka; tad osim gornjih odredba valja paziti i na one iste propise, koji su u poglavju o zajednici vlastnosti u obće postavljeni vrhu diobe stvari zajedničke.

Dioba ortačke imovine ima se preduzeti, kada se razvrgne družtvo ili ortakluk iza položenog obračuna po punovlastnicih ili upraviteljih zajedničke imovine i posla, ili pako, ako nikomu nije posebno povjerena bila uprava, nakon učinjenog obračuna po samih ortacih te ostanovljenja pasiva i activa, držeći se pri tom propisa §§ 1182; 1183. i 1192. ovog poglavja te i propisa o zajednici vlastnosti u obće postavljenih vrhu diobe stvari zajedničke, najme onih §§. 841—843. o. g. z.

§. 1216. Razredbe, sadržane u ovom poglavju, imadu se uporaviti takodjer na ortakluke trgovačke, u koliko neobstoje osobiti propisi o tom.

Digitized by Google

Obzirom na propis §-a 1. trgovačkog zakona ima se §. 1216. o. g. z. tako razumievati, da se razredbe sadržane u ovom poglavju imaju uporaviti na ortakluke trgovačke samo u koliko za ove neobstoje u trgovačkom zakonu posebni propisi. Ustanova §-a 1. trg. zakona bo odredjuje da se imade uporabljivati obće pravo gradjansko u stvarih trgovačkih, u koliko glede njih trgovački zakon ne sadržaje nikakovih ustanova, te ne postoje ni trgovački običaji, koji služe mjerilom.

Poglavje dvadeset i osmo.

O ugovorih ženitbenih.

Ugovori ženitbeni.

§. 1217. Ugovori ženitbeni, zovu se one pogodbe, koje se radi saveza ženitbenog čine o imovini, i imaju navlastito za predmet: miraz (dotu, prćiju), uzmirazje; jutrenji dar; zajednicu dobara; upravljanje i uživanje vlastite imovine; nasljedovanje, ili za slučaj smrti odredjeno dosmrtno uživanje imovine i udovičku plaću.

Ugovori ženitbenimi označuje zakon pogodbe, koje se radi saveza ženitbenog čine o imovini.

Točnija bi bila defincija ova: Ženitbeni su ugovori ona utanačenja, koja imadu za predmet imovinska prava izmedju bračnih drugova s obzirom na njihovu bračnu zajednicu. Zakon rabi u ovom poglavju za ova utanačenja ne rieč „pogodba", koji izraz postojano uporabljuje za sva ostala utanačenja u poglavju sedamnaestom, u kojem u obće o pogodbah govori, i u poglavju osamnaestom do uključivo dvadeset i sedmog zatim u poglavju dvadeset i devetom, u kojih govori o pojedinih vrstih pogodba. Rabi pako zakon u poglavju dvadeset i osmom zato za oznaku tamo navedenih utanačenja rieč „ugovor" a ne „pogodba" za razliku od definicije ženitbe, jer je za ovu rabio rieč „pogodba" ustanoviv u §-u 44. o. g. z., da se odnošenja porodice ustanovljuju pogodbom ženitbenom, te označiv pogodbom ženitbenom kada dvie osobe različnoga spola zakonitim načinom očituju svoju volju, da će živiti u nerazlučnoj zajednici, djecu radjati, odhranjivati ih, i da će jedna drugoj zamjenito pomagati.

U njemačkom izvornom tekstu označuju se utanačenja navedena u poglavju dvadeset osmom „Ehepakten" za razliku od „Ehevertrag", koju rieč rabi izvorni njemački tekst u poglavju drugom djela I. obć. gradj. zak. kod definicije ženitbe.

U jezičnom pogledu ne ima razlike izmedju pogodbe i ugovora, a niti izmedju Ehepakt i Ehevertrag. Ovo je i uvidilo i zakonotvorno povjerenstvo, te se je prigodom pretresivanja osnove obćeg gradj. zakonika i viećalo o izrazu, koji se upotriebiti ima za pogodbe imajuće za predmet imovinska prava bračnih drugova, za razliku od izraza za označenje utanačenja vjerenika, po kojem očituju složnu volju, da će živjeti o nerazlučnoj zajednici t. j. u braku. Uvidilo se je, da je rieč „Ehpakten" neshodna oznaka za razliku od ženitbene pogodbe, te se je predložilo zato izraz „imovinska pogodba izmedju suprugah", koja se i nam čini najsgodnija oznaka za utanačenja navedena u

Digitized by Google

poglavju dvadeset i osmom. Medjutim ostalo se je kod rieči „Ehepekten“ koja je prevedena u hrvatskom izdanju gradj. zakonika sa „ženitbeni ugovori“.[1]

Preporno pitanje, da li se imadu smatrati ženitbenimi ugovori samo one pogodbe, koje su sklopljene izmedju samih bračnih drugova, ili po trećih osobah u njihovo ime, te koje imadu za predmet uredjenje imovinskih odnošenja bračnih drugova obzirom na njihovu bračnu zajednicu, ili pako, da li se ovamo brojiti imadu i pogodbe one, koje su sklopljene po jednomu samo bračnomu drugu sa trećom osobom, ako imadu za predmet uredjenje imovinskih odnošaja bračnih drugova obzirom na njihovu bračnu zajednicu, — riešeno je već u judikaturi onamo, da se i posliednje pogodbe smatrati imadu ženitbenimi ugovori po smislu §-a 1217. o. g. z.[2]. Zakon naime ne čini u §. 1217. u tom pogledu nikakove razlike, a niti se ova razlika iz ustanove §. 1218. o. g. z. izvoditi ne može, jer se u §§-ih 670, 671 i 1220. o. g. z. i ona imovina označuje mirazom, koju nevjesti daje treća osoba u korist muža, da bi lašnje uzdržao troškove skopčane sa ženitbom. Smatra se s toga i ženitbenim ugovorom pogodba ona, koju sklopi kći sa otcem o mirazu, koji se joj potonji obvezuje dati u slučaju njezine udaje.

Kao ženitbene ugovore nabraja zakon u §. 1217.: a) miraz; b) uzmirazje; c) jutrenji dar; d) zajednicu dobara; e) upravljanje i uživanje vlastite imovine; f) nasljedovanje ili za slučaj smrti odredjeno dosmrtno uživanje imovine; g) udovičku plaću. Nu sve ove ustanove nisu utemeljene na pogodbi, već su nekoje, koje se osnivaju samo na zakonu te kojim nisu predhodila nikakva ugovorna utanačenja, tako n. pr. ustanove, sadržane u §§-ih 1237. i 1238. glede opravljanje i uživanje imovine supruga. Shodnije bi bilo zato, da naslov poglavja dvadeset i osmog ne glasi samo o ženitbenih ugovorih, već ili u obće „o uredjenju imovinskih odnošenja medju supruzi“, ili pako, jer je već uvršten medju pogodbe: „o ugovorih ženitbenih i inom uredjenju imovinskih odnošenja medju supruzi“.

Nabajanje ženitbenih ugovora u §. 1217. o. g. z. nije taksativno, jer §. 1217 veli samo da ženitbeni ugovori imadu „navlastito“ za predmet utanačenja navedena gore pod a)—g. Rieč dakle „navlastito“ dovoljno označuje, da u §-u 1217. o. g. z. navedeno nabrajanje ženitbenih ugovora obuzima samo ona utanačenja, koja su obćenita, ali da dopušta i drugih utanačenja, koja se uvrstiti mogu medju ženitbenimi ugovori.

Tako je n. pr. u judikaturi riešeno jestno preporno pitanje, da li se „oprema“ uvrstiti ima medju ženitbenimi ugovori, jer i oprema (Austattung) ima sličnu narav kao i miraz, što se utanačenje o mirazu kao i o opremi ukazuje ugovorom, koji se sklapa obzirom na ženitbenu svezu, ako je i ugovor odpremni sklopljen samo izmedju jednog bračnog druga i treće osobe (n. pr. izmedju mladenca i otca njegova), jer i kod miraza, obzirom na ustanove §§. 1218. i 1229., biti može slučajeva, da ga daje treća osoba izključenjem vjerenice (supruge), te jer je i svrha opreme ona ista, koja je i miraza naime da muž lašnje uzdrži troškove skopčane sa ženitbom.[3]

Ženitbene ugovore mogu sklopiti bračni drugovi u koje god doba mladovanja ili ženitbe, te je pravni učinak ženitbenog ugovora sasvim neodvisan od vremene kad je ugovor sklopljen.[4]

Ugovori ženitbeni nisu u nas vezani na stanovitu formu. Glede toga valja za iste ono, što je o pogodbah u obće rečeno. U Cislajtaniji su ženitbeni ugovori po zakonu od 25. srpnja 1871. br. 76. d. z. l. samo onda valjani, ako je o njih sastavljena bilježnička izprava.

---

[1] Vidi o tom Ofnera II., str. 133. sjednički zapisnik od 12. kolovoza 1805.

[2] Rješitba vrh. suda u Beču od 11. srpnja 1888. br. 8002. Gellerov Centralbl. V., br. 494.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. travnja 1883. Gellerov Centralblatt II. br. 8.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. siečna 1885. br. 13765. Gell Centralbl. V. br. 39.

Digitized by Google

1. Miraz.

§. 1218. Pod mirazom razumieva se ona imovina, što ju žena ili za nju treći tko daje ili obećava mužu, da bi lašnje uzdržao troškove skopčane sa ženitbom.

Pod mirazom (dotom, perćijom, dos) razumieva se po pojmu rimskog prava, koji je naš gradjanski zakon prihvatio, ona imovina, koju daje ili obećava vjerenica ili žena ili za nju tko treći mužu kao prinos da lašnje nosi troškove skopčane sa ženitbom, t. j. kao pripomoć za pokriće troškova, što no ih je muž u braku, uzdržavajuć suprugu i djecu, naime obitelj svoju, ima. Glavne potrebštine za miraz jesu po ovoj zakonskoj definiciji, da je odnosno podavanje ili obećanje učinjeno vjereniku odnosno mužu (suprugu) i da je sliedilo obzirom na buduću ili već postojeću ženitbu njegovu (nulla dos sine matrimonio). S toga sliedi, da se ono, što je obećano vjerenici ili ženi, a ne mužu po trećemu, obzirom na buduću njezinu udaju ili njezin već obstojeći brak (n. pr. glavnica ili godišnji prihod), ne smatra mirazom, već darovanjem.[1] Isto tako, da se ono, što se je dalo mužu obzirom na buduću ženitbu za lašnje nošenje troškova ženitbom skopčanih, natrag zatražiti može, ako nije došlo do ženitbe (§. 1435. o. g. z.) tužbom condictio sine causa.

Miraz nije pravo što no pristoji mužu bezuvjetno, t. j. koji mu se mora dati za svaki slučaj, obzirom na troškove i terete, što ih ima u ženitbi uzdržavajuć obitelj, već, ako hoće da se s ovim pravom posluži, mora ga izrično ugovoriti prije nego sklopi ženitbu. Ako muž prije nego se sklopi ženitba nije ugovorio miraza, nije ni vlastan, da ga više ište (§. 1225. o. g. z.).

Tko je obvezan dati miraz, ako to muž prije braka zatraži, ustanovljuju sliedeći §§. 1219—1213. o. g. z.

Miraz ima u pravilu sastojati iz stvarih procienljivih (koje se mogu u glavnice pretvoriti). Smatra se pako predmetom prikladnim za miraz u obće sve što se daje ili obećava mužu, čime mu se namakne kakova imovinska korist, obzirom na buduću ženitbu.

Tako se ima i obećanje učinjeno za slučaj, ako se sklopi brak, da je tko voljan platiti nevjestine dugove, smatrati zajamčenjem miraza, jer se to obećanje prikazuje kao po trećih osobah mužu zajamčeni imetak za olakšanje troška, skopčana s bračnom zajednicom, pošto se s bračnom zajednicom skopčani trošak svakako olakšava tim, ako se plaća dug obterećujući imetak supruge, jer se time umnožava čisto aktivno stanje njezina imetka i supruga oslobodi od trha odplate glavnice i kamata, a upravo tim se bitno olakšava suprugu po §-u 91. nametnuta mu obveza pribaviti suprugi prema svom imetku pristojno uzdržavanje.[2]

U dvojbi mora se uzeti i ženitbena jamčevina (koju po vojničkih zakonih častnici imati moraju, ako hoće da dobijudozvolu za ženitbu) podjedno za miraz, ako nevjesta od osoba, koje su po zakonu dužne dati miraz, u inih kakvih stvarih miraza dobila nije, jer otac, koji daje kćeri svojoj, koja se udaje za častnika, glavnicu kao ženitbenu jamčevinu, neće propustiti, ako se je pridržao vlastničtvo na u tu svrhu danu glavnicu, ovaj priuzdržaj u jamčevinskoj izpravi izrično iztaći.[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. srpnja 1861. br. 4045 G. T. br. 1852.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. studenoga 1879. br. 11345. Ger. Ztg. od god. 1881. br. 82.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. siečnja 1865. br. 9314. G. U. 2077., vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 29. listopada 1869. br. 1972. G. U. 3374.

Digitized by Google

Oprema nevjeste (Aussteuer, Ausstattung, apparatus, instructus muliebris) koja se sastoji obično u ženskoj odjeći, rubenini i pokućtvu, ne ima se smatrati mirazom; mužu ne pripada na to ni pravo vlastničtva ni pravo uživanja.[1]

Preporno je u teoriji i u praksi, da li se ima smatrati miraz u pogledu muža darovanjem te da li se kano takovo može poreći; u obće da li ono podpada ograničenji navedenimi u §§-ih 947—954. o. g. z,

Po rimskom pravu nije se dos prama mužu nikada smatralo darovanjem, jer on ima sućnost (substanciju) stvari sačinjavajućih miraz povratiti nakon smrti supruge ili ukinuća ženitbe, a pravo uživanja koristi, koje mu pripada, ne može se smatrati kao čisti njegov dobitak, jer mora nositi terete bračnog života, skopčane sa uzdržavanjem supruge i djece. Glede supruge smatrao se je miraz onda darovanjem, ako je isti dan bio po osobi zato neobvezanoj time, da je poslje smrti upitne osobe imao pripasti joj (supruzi) ili njezinim nasljednikom.

Judikatura drži se većim dielom ovih pravila rimskog prava, te ne drži da je miraz glede supruga darovanje u nijednom slučaju, dakle ni onda, ako je poteklo od osobe, koja nije obvezana da ga dade, jer obećanje miraza nastaje samo pod onerosnim uvjetom izvjestna sklapanja braka i nošenja troškova, skopčanih s brakom, sastojećih se u uzdržavanju žene i djece, što je sve samo protučinitba za činitbu sastojeća se u obećanom mirazu, dočim darovanje isključuje svaku protučinitbu.[2] Mi držimo, da je ovo mnienje opravdano.

Po tome je i ustmeno obećanje miraza obvezno, jer se u njem ne može razabrati darovanje po §-u 938. o. g. z., dakle se nanj ne može uporaviti §. 943. o. g. z.[3]

Odredjene miraza.

§. 1219. Ako nevjesta ima svoju vlastitu imovinu i jest punoljetna; zavisi od nje i od mladoženje, da se pogode medju sobom radi miraza i radi inih zamjenitih davanja. Ali ako je nevjesta još maloljetna; pogodbu valja da sklopi otac ili tutor, i da pristane za nju sud tutorstveni.

§. 1120. Ako nevjesta nema vtastite imovine, da je dovoljna za pristojni miraz; roditelji ili djedovi i babe valja u onom redu, u kojem su obvezani hraniti djecu i obskrbljivat ih, da dadu kćerkam ili unukam, kada se udaju, miraz prema svojem stanju i imovini, ili za taj miraz da prilože razmjerno (§. 141. i 143). Kći nezakonita može samo od svoje matere zahtievati miraz.

§. 1221. Ako roditelji ili djed i baba tvrde, da nisu u stanju odrediti pristojnog miraza; sud na prošnju vjerenika, ali neiztražujuć potanko stanje imovine, valja da razvidi okolnosti, i nakon toga ili da odredi pristojni miraz ili da oslobodi od toga roditelje, djeda i babu.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. studenoga 1858. br. 12797. Peitler strana 985. G. U. 661.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. studenoga 1858. br. 8526. G. U. br. 3636. i od 13. siečnja 1876. br. 10797. G. U. 5983. Toga je mnienja i Stubenrauch (II. str. 556. točka 3.). Protivnog je mnienja Kirchstetter u ovom komentaru na str. 605.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. siečnja 1866. br. 10143. G. U. br. 2353.

Digitized by Google

Miraz imadu dati, ako to muž prije nego se sklopi ženitba traži: u prvom redu supruga odnosnosno vjerenica iz vlastite njezine imovine. Ako takove ne ima ili nedovoljne za pristojni miraz, prelazi ta obveza na roditelje; a ako ovi ne imadu vlastite dovoljne zato imovine, na djedove i babe i to redom onim, u kojem su obvezani hraniti djecu i obskrbljivati ih.

Pristoji dakle ta obveza ponajprije zakonitom otcu; a ako je ovaj umro ili nije u stanju dati kćeri si pristojni miraz, zakonitoj materi; ako nije ni ona više na životu ili ako ne ima sredstva zato, prelazi ta obveza ponajprije na djeda i babu s očeve strane, zatim na djeda i babu s materine strane po propisu §-a 143. o. g. z.[1]

U slučaju ako ima sama nevjesta vlastitu svoju imovinu, a još je malodobna, ustanovljuje §. 1219. o. g. z. suviše, jer se to već obzirom na općenite ustanove §§. 148. i 152. te 244. o. g. z. razumieva, da valja da sklopi odnosnu pogodbu sa mladoženjom otac i tutor i da pristane na to sud tutorstveni.

Kći nezakonita i po tom i mladoženja njezin može samo od matere prve (nevjeste) zahtievati miraz. Isto pravo kao što zakonita djeca u pogledu miraza imadu obzirom na propis §. 161. o. g. z. djeca rodjena izvan ženitbe, ali stupivša u porodicu po kasnijem vjenčanju svojih roditelja, i djeca rodjena u ženitbi, koja nije tvrda, pod uvjeti navedenimi u §-u 160. o. g. z., pod kojimi se ona drže da su zakonita. Djeca legitimirana milošću (usljed povlastice) vladaoca, mogu tražiti samo od svojih roditelja, koji su ih legitimirali, miraza, a ne od djeda i babe, jer ova legitimacija ne ima, gledom na konačnu ustanovu §-a 162. o. g. ž., na ostale članove porodice nikakove krieposti. Djeca uzeta pod svoje mogu zahtievati miraz: ili od zakonitih njihovih roditelja, ili od poočima ili pomajke. Izbor im je na volju stavljen; ali ne mogu tražiti miraza od jednih i od drugih zajedno; niti od drugih ako su već od jednih dobili pristojni miraz.[2]

U svih gorenavedenih zakonskih ustanovah govori se o pristojnom mirazu. Što se ima razumievati pod pristojnim mirazom ne ustanovljuje ovdje zakon. Ali iz prediućih ustanovah općeg gradj. zakonika ima se razumievati pod pristojnim mirazom onaj, koji odgovara stališu i imovini onih, koji imadu obvezu dati miraz po zakonu. Ako nastaje o tom prepor, ima to ustanoviti sudac bez predhodnog kontradiktornog postupka ureda radi, iztraživajući imućtvene okolnosti, kako to proizlazi iz ustanove §-a 1221. o. g. z.

Miraz može obzirom na ustanove §§. 1220. i 1221. zatražiti ne samo mladoženja, već i nevjesta sama, jer miraz ima i njoj u korist služiti. Ona nije obvezana držati se roka ustanovljena u §-u 1225., koji valja lih samo za mladoženju te ga može zahtjevati i nakon sklopljene ženitbe (udaje) bez predhodnog ugovora o mirazu; a da se ovom zahtjevu njezin suprug ne priključuje, pače i ako ga on sam nije tražio ili ugovorio.[3]

Ako umre nevjesta prije nego što je dobila od roditelja miraz, prestalo je i pravo na miraz, jer je ono strogo osobno pravo nevjeste, te ga ne može svojatati ni mladoženja, ako ga je ona i imenovala njezinim nasljednikom.[4]

Ako roditelji, djed ili baba tvrde, da nisu u stanju odrediti pristojnog miraza, ima sud na prošnju vjerenika izvanparbenim putem iztraživati stanje imovine, izvidiv sve okolnosti, ali bez da strogo i potanko razvidi sve imućtvene odnošaje, odnosno sva

---

[1] Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 10. listopada 1866. br. 8076. G. U. 2636.

[2] Vidi o tom mnienje Stubenraucha II. str. 557. i Nippelove Erläuterungen VII. str. 554. i protivno mnienje Winiwarterovo IV. str. 430.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. ožujka 1889. br. 3409. Gellerov Centralblatt VII. br. 345.

[4] Stubenrauch II. str. 557.

Digitized by Google

imovinska vrela, već da samo u glavnom ustanovi imovinu, koja se dade na brzu ruku bez obširno dokaznog postupka izviditi, pa da zatim ili odredi pristojni miraz ili da oslobodi od toga roditelje, djeda ili babu (§. 1221. o. g. z.). Nadležan za to sud bit će kotarski sud u području kojega stanuje osoba obvezana dati miraza.[1]

§. 1222. Ako se je kći udala bez znanja, ili suprot volji svojih roditelja, i sud nadje da je osnovan uzrok, s kojeg roditelji nepristadoše na udatbu; tad roditelji nisu dužni dati takovoj kćeri miraza ni onda, da bi kasnije potvrdili udatbu.

Kći, bila ona malodobna ili punodobna — jer zakon ne čini u tom pogledu nikakve razlike — ne ima prava tražiti miraza od roditelja (te i djeda i babe), ako se je ona udala ili bez znanja roditelja, ili, istina, sa znanjem njihovim, ali suprot njihovoj volji, a sud obnadje, da je osnovan uzrok s kojeg nepristadoše na udatbu.

Ova ustanova §. 1222. o. g. z. je primljena u zakonu kao kazan za djetinju nepažnju kćeri, koja nehajeći za svoje roditelje se uda niti nestavljajući im na znanje, da je odlučila udati se, ili koja se uda unatoč tomu, što su se roditelji uzrokom udaji protivili.[2]

Na malodobnu kćer se ova ustanova odnositi može samo u slučaju, ako je nadtutorstvena oblast naknadno odobrila da može kći se udati, ne gledeć na to, što nisu bili roditelji o tom saslušani, odnosno što nije otac na to privolio. T. j. zakonska malodobna kći gubi pravo tražiti od roditelja svojih miraz, ako se je udala bez da je o tom roditelje obaviestila, a oni nisu mogli to zapriečiti, jer nisu to za vrieme saznati mogli, što su bili odsutni, ma da je nadtutorstvena oblast privolila na udaju.

U drugom slučaju, ako se je malodobna kći udala bez privoljenja otca, a nije dobila naknadno ni privoljenje nadtutorstvene oblasti, ili pako ako nije imala već živa otca, a udala se je bez privoljenja tutorstva i nadtutorstvenog suda (ili oblasti), tad onako nevalja ni ženitba, (§. 49. o. z.). pa ne može o mirazu ni govora biti.

Prama prenavedenom biti će riedko kad slučaj, u kojem će doći do uporabe §. 1222. o. g. z., ako je kći malodobna.

Ustanova ova je u prvom redu u zakonu primljena za punodobnu kćer.[3]

Preporno je pitanje, da li treba da predleži osnovan uzrok, s kojeg roditelji nebi bili pristali na udaju i onda, ako se je kći udala samo bez znanja (a ne i bez privoljenja) roditelja, da bude opravdana uzkrata miraza?

Nekoji drže da mora i u slučaju, ako se je kći udala samo bez znanja roditelja, kao i onda, ako se udaje sa znanjem roditelja, ali suprot njihovoj volji, predležati osnovan uzrok za neprivoljenje na udaju, pa da je samo onda opravdana uzkrata miraza sa strane roditelja.[3]

Drugi su protivna mnienja, te drže, da, ako se je kći udala bez da je to roditeljem obznanila, roditelji bezuvjetno joj uzkratiti mogu miraz, jer da je tim kći povrie-

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. kolovoza 1885. br. 9781. Jur. Bl. br. 51.

[2] Vidi Kirchstettera str. 606., opazka 9.

[3] Vidi o tom viećanje c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva ob osnovi građjanskog zakonika, sjednički zapisnik od 25 svibnja 1806. §. 115. kod Ofnera II. str. 325., po kojem je bio izvorno taj §. stiliziran ovako: „Ein grossjähriges Kind welches sich ohne Wissen, oder gegen den Willen der Aeltern verehelicht, hat, wenn das Gericht die von den Aeltern angegebene Ursache der Missbilligung gegründet findet, weder auf ein Heirathsgut noch auf eine Ausstattung Anspruch; nur der nöthige Unterhalt kann selben nicht versagt werden". Istom prigodom viećanja kod revidirane osnovne je redigirana bila zakonska ustanova onako, kao što glasi u §. 1222., te je upitni zakonski propis restrigiran samo na kćer, a to bez izrične oznake „punodobna".

Digitized by Google

dilo dužno poštovanje prama roditeljem, a uz to drže, da se po prvomu gorenavedenom mnienju ustanova §. 1222. o. g. z. tumačiti ne može, jer bi kod takovog tumačenja bile suvišne u §. 1222. o. g. z. rieči „bez znanja“, već bi dovoljno bilo da stoje tamo rieči „suproti volji svojih roditelja“.[1]

Mi držimo da je po sadašnjoj redakciji ustanove §. 1222. opravdano ovo posliednje mnienje,[2] naime da je potreban osnovani uzrok za uzkratu miraza kćeri po roditeljih njezinih samo onda, ako se suproti volji njihovoj udaje, a ne, ako se udaje bez znanja njihovog.

Po konačnoj ustanovi §. 1222. o. g. z. vlastni su roditelji uzkratiti kćeri miraz u slučajevih tamo navedenih i onda, ako su kasnije primorani stanovitimi okolnostmi (n. pr. ako je već kći noseća) pristati naknadno na udaju kćeri si, jer kako smo već gore iztaknuli, ustanova §-a 1222. je kazna za kćer, koja je povriedila dužno poštovanje prama svojim roditeljem, te stupa samo onda izvan krieposti, ako su roditelji kćeri po njoj nepromišljeno učinjeni korak oprostili.

Ako dodje do toga, da sud ima odlučiti, da li predleži osnovan uzrok s kojeg roditelji nepristadoše na udaju ima to učiniti izvanparbenim putem kao što u slučaju §. 1221. o. g. z.

§. 1223. Ako je kći jur primila svoj miraz, pa ga je izgubila, premda bez svoje krivine; nije više vlastna iskati novog miraza ni onda, kad se po drugi put udaje.

Roditelji su obvezani kćeri si samo jedan put dati miraz, ako bi se i kći po drugi put udala, a nisu držani ni dopuniti miraza, ako bi i bez krivnje kćeri nakon predaje izginule stvari predane joj kao miraz, ili ako bi ih slučajno izgubila. Redovito ne može kći niti tražiti, da joj se umnoži miraz onda, kada se imućtveni okolnosti roditelja poboljšaju. Može pako tražiti u takovu slučaju da joj se domiri miraz, ako nije primila prije pristojnoga miraza[3]

Preporno je, da li se mogu pridržati roditelji da dadu miraz kćeri, ako joj je nestao miraz, koji je sama dopriniela iz njezine vlastite imovine, ili pako koji joj je treći tko dao?

Mi držimo, da je opravdano mnienje onih, koji drže, da u takovu slučaju može kći iskati miraz od svojih roditelja, jer §. 1223. o. g. z. ima pred očima samo miraz, koji joj dati imadu osobe po zakonu zato obvezane, što proizlazi iz riečih: „ako je kći primila jur svoj miraz“. Pod riečju „svoj“ ima se bo razumjevati miraz, koji joj pristoji, a ovaj je samo onaj, koji su joj roditelji dužni dati.[4]

§. 1224. Kada ja dvojba, da li je miraz bio odredjen iz imovine nevjestine, uzima se da je bio odredjen iz vlastite nevjestine imovine. Ali ako roditelji izplatiše miraz svojoj maloljetnoj kćeri,

---

[1] Vidi o tom Schneidlein str. 20.

[2] Toga su mnienja Nippel (Erläuterungen VII. str. 561.), Stubenrauch (II. str. 558. i 559. točka B.) te i Ellinger (tumačenje §. 1222, o. g. z.). Po zapisnicih o viećanju c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva ob osnovi općeg gradj. zakonika, čini se, da su vladali različiti nazori, jer je ustanova toga §-a bila tri puta redigirana, te se po drugoj redakciji čini, da je nadvladalo mnienje, da treba u svakom slučaju da predleži temeljit uzrok za uzkratu miraza. Nu po konačnoj redakciji držimo gorenavedeno naše mnienje po logičnom tumačenju opravdanim. Obrazloženje za konačnu redakciju ne nalazimo u zapisnicih o viećanju prenapomenutog c. kr. dvorskog povjerenstva.

[3] Nippel, Erläuterungen VII. str. 560.

[4] Tako Stubenrauch II. str. 559.

Digitized by Google

neimajuć na to dozvoljenje suda tutorstvenog; tad se uzima, da su roditelji dali kćeri miraz taj iz svoje vlastite imovine.

Kako već proizlazi iz ustanovah §§. 1219. i 1220. o. g. z. jesu osobe navedene u §. 1220. o. g. z., naime roditelji ili djedovi i babe, obvezani na zahtjev nevjeste dati joj pristojni miraz samo onda, ako nevjesta sama ne ima vlastite imovine za pristojni miraz.

Ako je kći (unuka) punodobna, te ako nastaje dvojba, da li je bio miraz odredjen iz imovine nevjestine ili da li su ga dali roditelji, djed ili baba, uzima se, da je bio odredjen iz vlastite imovine nevjeste. Ako je kći (unuka) malodobna, može joj se odrediti miraz iz vlastite njezine imovine samo privolom suda tutorstvenog (nadtutorstvene oblasti). Ako je odredjen malodobnoj nevjesti miraz bez nadtutorstvene dozvole, a ova nije ni naknadno izposlovana, tad se uzima, da su roditelji dali kćeri miraz taj iz svoje vlastite imovine, pa su dužni, ako su miraz ipak dali iz imovine malodobne nevjeste, u vrieme kada joj imadu predati vlastitu njezinu imovinu (za vrieme, kada postane fizično punodobnom, ili kada bude uz oprost manjkajućih joj do fizične punodobnosti godina, punodobnom proglašena), uručiti joj cielu imovinu kao što je obstojala prije odredjenog miraza, t. j. bez odbitka za miraz bez dozvole nadtutorstvene oblasti upotrebljenog novca (diela imetka njezinoga); jer su i roditelji odgovorni za vlastitu imovinu malodobne djece svoje, te ne smiju bez dozvole nadtutorstvene oblasti trošiti imovinu svoje malodobne djece, bilo to i za samu djecu.

Predaja miraza.

§. 1225. Ako muž, prije nego se sklopi ženitba, nije ugovorio miraza; nije ni vlastan da ga više ište. Predaja ugovorenog miraza, ako ini rok nije ustanovljen, može se iskati odmah, pošto je sklopljena ženitba.

Pravo tražiti miraz od roditelja, djeda ili babe ima samo nevjesta ili žena, a ne i mladoženja ili suprug već udate žene. Pravo tražiti miraz pripada mladoženji, odnosno suprugu samo onda, ako je izrično miraz ugovorio prije ženitbe. Ako nije prije nego se sklopi ženitba ugovorio miraza, nije vlastan da ga više ište. Ali to pravo ne ugasne za taj slučaj suprugi. Ona može miraz tražiti i onda, ako njezin suprug prije ženitbe nije miraza ugovorio.

Ako je suprug prije ženitbe miraza ugovorio, vlastan ga je tražiti od ugovarajuće stranke, koja je tu obvezu preuzela, i to ako vrieme kada se miraz platiti ima izrično ugovoreno nebje, odmah iza sklopljene ženitbe. Ovo može tražiti sam bez intervencije njegove supruge.[1] Ako je obvezanik sa izplatom miraza u zadocnenju, ima suprug pravo tražiti i zakonite zatezne kamate.

i dokaz da je miraz predan.

§. 1226. Ako se otvori stečaj nad muževljevom imovinom; tad pismeno ili ustmeno priznanje muža, da je primio miraz, čini dokaz suprot svakomu, ako je učinjeno bilo prije nego je otvoren stečaj. Ali, ako je priznanje to učinjeno pošto je otvoren stečaj, ne ima ono proti vjerovnikom nikakove dokazne moći.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. svibnja 1856. br. 3414. G. U. 992. i od 4. siečnja 1871. br. 6563. G. U. 4005.

Digitized by Google

Ako je otvoren nad imovinom supruga stečaj imadu vlastnici pravo zahtievati, da im se povrate stvari njihove, koje su, kad se otvori stečaj, u posjedu prezaduženikovu. Imenito vlastna je supruga prezaduženikova tražiti, da joj se izdadu one pokretne stvari, o kojih bude dokazano, da nisu ino nego donosbina (allatura) njezina ili prostovlastno njezino dobro (parafernalia) i da još postoje, kako ih je doniela. (Pod allaturom razumievaju se suprugu radi ženitbe predane pokretnine, a pod parafernalijami zaručnici radi ženitbe predane pokretnine). Ovamo spadaju i aktivne mirazne zadužnice, nadjene kod prezaduženika, koje su drugi izdali na ime supruge (§. 9. steč. reda).

Pošto po zakonu miraz po smrti muža pripada opet ženi njegovoj, te pošto stečajni postupak imade svrhu, da se imetak prezaduženika, koji ne može plaćati, obrati na namirenje vjerovnika koje ne može plaćati, to je naravno da obzirom na §. 9. steč. reda pripada i ženi pravo da traži, da se iz stečajnine izluče stvari sačinjavajuće miraz. U §-u 1226. o. g. z. sadržana je samo ustanova, što ima služiti proti vjerovnikom supruga dokazom, da je suprug doista primio miraz, ako se otvori stečaj nad imovinom njegovom. U tom pogledu izriče ustanova §-a 1226. o. g. z., da ima služiti dokazom ustmeno ili pismeno priznanje muža; da je primio miraz, ako je ovo učinjeno prije otvorenje stečaja, dočim takovo očitovanje učinjeno pošto je otvoren stečaj, ne ima proti njegovim vjerovnikom nikakove dokazne moći. Ova je ustanova uvrštena u zakonu za zaštićenje prava vjerovnika.

Kakovo mora pismeno, a kakovo ustmeno očitovanje biti, da ima dokazne moći o zakonu, valja prosuditi po propisih gradj. parb. post. Razumieva se, da i proti takovom dokazu nije izključen protudokaz.

Što može služiti za miraz i kakova prava ima muž i žena glede miraza tog?

§. 1227. Sve što se može otudjiti i upotrebiti, može služiti za miraz. Dok traje družtvo ženitbeno, uživanje miraza i njegov napredak pripada mužu. Ako li miraz sastoji u gotovom novcu, u iskanjih ustupljenih (veresijah) ili u stvarih potrošnih, tad pristoji mužu podpuna vlastnost.

§. 1228. Ako miraz sastoji u dobrih nepokretnih, u pravih ili u stvarih pokretnih, koje nekvareć sućanstva mogu se uživati, žena smatra se dotle da je vlastnica, a muž da je uživalac miraza, dok ne bude dokazano, da je muž uzeo miraz uz naznačenu cienu; i da se je samo obvezao povratit u novcu cienu tu.

Predmetom miraza može biti svaka stvar, koja je u prometu, odnosno, koja je za promet prikladna. On može biti svakovrstan, te ne samo sastojati se u tjelesnih stvarih već i u stvarnih pravih (pravu uživanja, pravu stana itd.); u pravih tražbina (obligacija) n. pr. u opredieljenju stanovitog godišnjeg prihoda (renta); u ustupu tražbina ili stanovitih (kao obrtničkih) koncesija; u odrečenju stanovita prava ili tražbine; u odrečenju nasljedstva (§§. 551. i 560. o. g. z. itd.[1]

Dok traje savez ženitbeni, pripada mužu uživanje imovine miraza, dakle sve njegove koristi a i cieli priraštaj. Pošto se pako stvari potrošne ne mogu uživati ako se ne konsumiraju, to pristoji mužu na takove stvari, kako se §. 1227. o. g. z. izrazuje, podpuna vlastnost; ali jer vlastnost miraza uviek ostaje ženi (§. 1829. o. g. z.), sastoji li se isti iz ma kakovih stvarih (potrošivih ili nepotrošivih) to se pristojeća mužu po §-u 1227. o. g. z. podpuna vlastnost na stvari potrošive, sačinjavajuće miraz, ima samo

[1] Vidi o tom Krchstettera str. 668.

Digitized by Google

tako razumievati, da mu pristoji pravo za vrieme ženitbe dotične potrošive stvari po volji upotriebiti, t. j. da može raditi po volji sućanstvom i koristmi takovih stvari, ali da zato mora ipak on u slučaju razvrgnuća ženitbene zajednice, ili poslje smrti njegove, ostavina njegova vriednost tih potrošivih stvari naknaditi ženi ili njezinim nasljednikom (§. 1229. o. g. z.). Muž se dakle smatra u pogledu stvari potrošivih sačinjavajućih miraz kao zajmoprimac, te ima pravo pristojeće ovomu. Ustanova §. 1227. o. g. z. nije s toga posve jasna ni posve točna. Bolje i jasnije bi bilo, da se je konačna stavka §. 1127. redigirala ovako: „Ako li miraz sastoji u gotovom novcu, u iskanjih ustupljenih ili u stvarih potrošnih, ima muž pravo razpolagati sućanstvom istih"; ili, da se je konačnoj stavci §-a 1227. o. g. z., kako je sada u zakonskom tekstu redigirana, još dodalo: „ali dužan je on, ili njegovi nasljednici, povratiti iza razriešene ženitbe ženi ili njezinim nasljednikom istu svotu količinu ili vriednost". Jer ustanova ova, kao što sada u tekstu §. 1227. o. g. z. glasi, dala bi se i tako tumačiti, da mužu pripada na gotov novac, iskanja ustupljena, i stvari potrošne neograničena vlastnost, dakle, da na iste ženi nikakova prava nepristoje.[1]

U kratko može se reći, da mužu pripada pravo razpolagati sa sućnosti svih stvari, sačinjavajućih miraz, koje mogu biti i predmetom zajma.

Ako miraz sastoji u dobrih nepokretnih, u pravih ili u stvarih pokretnih, koje nekvareć sućanstvo mogu se uživati, smatra se žena dotle da je vlastnica, a muž da je uživalac miraza, dok ne bude dokazano, da je muž uzeo miraz ovih stvari uz stanovitu opredieljenu cienu, i da se je samo u novcu obvezao povratiti cienu tu. T. j. ako je muž uzeo ovih stvari miraza za stanovitu cienu ne samo zato, da se zna koju vriednost su imale stvari te, da ne bude prepora kod povratka miraza radi eventualnih pogoršanja ili nedostataka, nastavših za vrieme uporabe (po mužu) njegovom krivnjom ili kod njega izginulih stvari (aestimatio taxationis gratia facta), već zato da ostaju njegovo vlastničtvo, te da ima samo vriednost njihovu naknaditi (aestimatio venditionis gratia facta).[2] U slučaju dvojbe smatra se da je muž preuzeo stvari u potonju svrhu (da ostaju njegovo vlastničtvo.)

§. 1229. Po zakonu, miraz poslje smrti muža pripada opet ženi njegovoj, a ako bi ova prije njega umrla, pripada njezinim nasljednikom. Ako bi žena ili njezini nasljednici imali biti izključeni od miraza, valja da to izključenje bude izrekom ugovoreno. Tko je miraz odredio dobrovoljno, može ugovoriti, da miraz poslje smrti muževljeve njemu natrag pripadne.

Već kod tumačenja §-a 1227. o. g. z. smo izrično iztaknuli, da miraz neprelazi nikada u vlastničtvo muža po samom zakonu, bile predmetom miraza stvari, koje se, nekvareć sućanstvo, mogu uživati, ili bile one gotov novac ili ine potrošive stvari, koje se mogu uživati samo ako se razruše ili potroše, što samo onda donose

---

[1] Kako se iz zapisnika o viećanju ob osnovi obć. gradj. zakona po c. kr. dvorskom povjerenstvu od 12. kolovoza 1805. (Ofner II. str. 138. §. 323.) izpostavlja, je i pravoslovni fakultet u Freyburgu dodatak u gorenavedenom smislu ka konačnoj stavci §. 1227. predložio, ali na predlog izvjestitelja nije taj dodatak prihvaćen, i to zato ne, što je taj dodatak suvišan gledom na ustanovu §. 332. upitne zakonske osnove (sadašnji §. 1229. obć. gradj. zak.). Nestaje s toga svaka dvojba da žena ima pravo zahtievati poslje smrti muža si ili nakon razriešene ženitbe i ekvivalent potrošivih stvari, koje je muž primio kao miraz.

[2] Vidi rješitbe vrh. sudu u Beču od 1. siečnja 1855. br. 15081. Peitler str. 991. G. U. 59. i od 14. kolovoza 1855. br. 5328. G. U. 120. i od 7. kolovoza 1872. br. 6482. G. U. 4680.

Digitized by Google

običajnu korist (§. 301. o. g. z.). Miraz ostaje uviek vlastničtvo žene, ako nije ina što ugovoreno; a to i u slučaju ugovorene zajednice dobara izmedju muža i žene, te se i u ovom slučaju, ako se ženitba razrieši smrću muža pa dodje do diobe zajedničke imovine, ima prije diobe izlučiti miraz kao osebno vlastničtvo žene, koje se samo onda potegnuti može u zajedničku imovinu, ako je to izrično medju supruzi uglavljeno[1].

Obzirom nato odredjuje zakon u §-u 1229. o. g. z., da po zakonu miraz poslje smrti muža pripada opet ženi, a ako bi ova prije njega umrla, da pripada njezinim nasljednikom. Dodaje pako zatim zakon u §-u 1229. o. g. z. ovoj zakonskoj odredbi dalje sliedeću ustanovu: „Ako bi žena ili njezini nasljednici imali biti izključeni od miraza (razumieva se poslje smrti muža) valja, da to izključenje bude izriekom ugovoreno."

Ova ustanova nije posve jasna obzirom na prediduće zakonske propise, sadržane u §§-ih 1219—1224. o tom, tko ima miraz dati, jer bi se sada navedena ustanova mogla i tako tumačiti, da izključenje žene ili njezinih nasljednika od miraza može ugovoriti svaki, koji je miraza dao. Tomu ipak nije tako. Osobe, koje su po zakonu dužne dati miraz, ako nevjesta ne ima vlastite imovine, naime roditelji ili djedovi i babe, ne mogu ugovoriti nikakvo ograničenje, kojim bi kći ili unuka bila ograničena ili povriedjena u pravih miraza, koja joj po zakonu pripadaju.

Ne mogu zato oni niti ugovoriti da nakon smrti muža ima opet miraz njima natrag pripasti, ili da ga imadu poslje smrti muževlje dobiti treće osobe. Pošto u pogledu po zakonu dožvoljena ograničenja glede miraza za slučaj da ga je tko treći odredio dobrovoljno, ima posebne ustanove u konačnoj stavci §. 1229. o. g. z. to se gorenavedena ustanova, po kojoj, ako bi žena ili nasljednici imali biti izključeni od miraza, valja da to izključenje bude izriekom ugovoreno, odnosi samo na utanačenje izmedju muža i žene u tom pogledu, t. j samo privolom žene može ovakovo ograničenje kriepostne moći imati.

Tko je pako odredio miraz dobrovoljno, može po konačnoj stavci §-a 1229. o. g. z. ugovoriti, da miraz poslje smrti muževljeve njemu natrag pripadne, jer treći ne ima nikakve obveze prama nevjesti.

Ova ustanova posliednje stavke §. 1229. o. g. z. nije posve sretno redigirana, jer bi se po vrbalnom tumačenju moglo i uzeti, da treća po zakonu na odredjenje miraza neobvezana osoba, ima samo nakon smrti muža pravo tražiti natrag miraz, a ne i onda, ako žena umre prije njezina supruga. Nu obzirom na ratio legis nebi ovakovo tumačenje u zakonu opravdano bilo, jer miraz ima po izričnoj ustanovi §-a 1218. o. g. z. samo svrhu da bi suprug lašnje uzdržao troškove skopčane sa ženitbom. Ova svrha pako prestaje čim žena ili muž umre; ne ima s toga nikakova opravdana razloga, s kojeg bi bio muž ovlašten uživati miraz do svoje smrti, ako je jur žena njegova umrla.[2]

Poslje smrti žene dakle, bio i suprug još na životu, pripada uviek miraz, ako ga je ona dala, ili njezini roditelji, ili djed i baba, njezinim nasljednikom (i to bez razlike da li su oni zakoniti ili oporučni, pošto zakon u tom pogledu ne čini nikakove razlike); ako je pako miraz dao treći, pripada isti ovomu, ako je on ugorio da miraz poslje smrti muževljeve njemu pripasti ima. Nu valja ovdje iztaći, da i onda ako je treći dao miraza, postaje nevjesta, za koju je miraz dan, vlastnicom miraza bez da je to naročito ugovoreno. Samo onda ima pravo upitni treći nevjesti dan miraz natrag zatražiti poslje smrti njezine, odnosno samo tada se smatra upitni treći vlastnikom miraza, ako si je onda, kada je miraz dao, izrično pridržao pravo vlastničtva na miraz, odnosno ugovorio, da poslje smrti žene njemu opet stvari dane u ime miraza natrag zapasti imadu. U pomanj-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. siečnja 1855. br, 131. Peitler str. 987. G. U. 67.

[2] Vidi o tom Kirchstettera str. 609. opazka 7. i Stubenraucha str. 564. slovo b i opazka 3.

Digitized by Google

kanju izrične ove uglave, ostaje uviek vlastničtvo miraza ženi, te se i u slučaju dvojbe to uzeti mora.

Kasnije iza jur predanog nevjesti miraza očitovani priuzdržaj dotične treće osobe, koja je miraz dala, da se priuzdržaje pravo vlastničtva na miraz ne ima nikakove krieposti.[1]

Ako se je miraz sastojao u stvarih nepotrošnih, u pogledu kojih mužu pripada samo pravo uživanja, imadu se kod povratka miraza uporabiti načela §-a 519. o. g. z.; ako su pako stvari potrošive bile predmetom miraza, imadu se kod povratka miraza uporabiti propisi §§. 986—992. o. g. z. o pogodbi o zajmu.

Od dana kada dospjeva dužnost povratka miraza (od dana smrti muža ili žene ili dana razrješenja ženitbe usljed konačnog razpusta) pripada ženi odnosno njezinim nasljednikom i pravo na zakonite zatezne kamate.[2]

Pošto ženi pripada pravo na miraz samo nakon smrti muževljeve ili nakon konačno razpuštene ženitbe to sliedi, da dok muž živi ona ne može razpolagati sa stvarmi sačinjavajućimi predmet miraza; a da se zato i za slučaj, ako joj je miraz osiguran (uknjižbom prava zaloga) na nekretnine roditelja, ili treće osobe, koja je miraz dala, a nije si pridržala pravo vlastničtva na isti, — usljed vodjene po kojem hipotekarnom vjerovniku ovrhe na iste nekretnine poslje ovršne dražbe istih — ženi ne ima iz kupovnine doznačiti osigurana u njezinu korist mirazna tražbina, jer ona za života muža neima nikakova prava na miraz. Doznaka ima dakle sliediti u ruke muža.[3]

Po našem mnienju mogla bi se samo u tom slučaju pridržati u sudbeni polog gotovina, dok se stranke (muž i žena) ne slože na ini način osiguranja miraza, ako je muž ženi pravo zaloga ustupio na svoje nekretnine lih samo na osiguranje miraza, koji je u gotovom izplaćen dobio.[4]

2. Uzmirazje.

§. 1230. Što mladoženja ili treći tko odredi nevjesti za umnoženje miraza, zove se uzmirazje. Uživanje ovoga, dok traje ženitba, nepristoji ženi; ali ako ona preživi muža, pripada joj i bez osobitog ugovora slobodna vlastnost uzmirazja tog, ma i nebio miraz pismeno obećan mužu za slučaj, ako bi ženu preživio.

§. 1231. Ni mladoženja ni njegovi roditelji nisu obvezani odrediti uzmirazje. Ali onako isto, kao što su dužni roditelji nevjeste odrediti joj miraz, dužnost je i roditelja mladoženje dati mu opremu prema svojoj imovini (§§. 1220—1223.).

Po rimskom justinianskom pravu dopušteno je bilo, da može muž u istom iznosu, u kojem mu bijaše „dos“ odredjena, te pod istimi predpostavami, pod kojimi je njemu imala u slučaju razriešenja ženitbe ostati dos, i ženi obećati dar, koji se je zvao „donatio propter nuptias“, od kojega pako ženi za vrieme ženitbe nije pristojalo pravo uživanja.

---

[1] Vidi o tom Kirchstettera str. 609. stavka treća.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. veljaše 1857. br. 114. G. U. 293.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. veljače 1880. br. 586. Jur. Bl. 80. br. 17. Ova, istina, govori o nekretninah muža, a ne roditelja ili treće osobe; nu mi mnijemo, da obzirom na razloge sliedeće ovdje dolje pod br. 4. navedene rješitbe vrh. suda u Beču, koje držimo temeljitimi, se ista rješitba uporabiti dade samo na slučajeve po nama navedene, jer se miraz na nekretnine muža osigura samo onda, ako je jur izplaćen u gotovom novcu.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. listopada 1881. br. 12104. Ger. Ztg. br. 26. i 27. od god. 1882.

Digitized by Google

Slična ustanova ovoj donatio propter nuptias je ona „uzmirazja“ primljena u našem občem gradj. zakoniku. Ali bitna je razlika izmedju donatio propter nuptias i uzmirazja ta, što ženi pripada već po zakonu slobodna vlastnost uzmirazja, ako ona preživi muža, za svaki slučaj i neglededč na to, da mužu ne pripada nikakovo pravo na miraz, ako preživi svoju ženu, te što uzmirazje se ne mora dati u istoj svoti kao miraz veći i u većem i u manjem iznosu.

Uzmirazje (contrados) može se definirati kao protučinitba za miraz, koju daje mladoženja ili za njega koji treći nevjesti za umnoženje miraza. Uzmirazje ima u toliko istu narav kao miraz, što se i ono daje samo da se laglje uzdržati mogu troškovi ženitbe, te što i uživanje uzmirazja nepristoji ženi dok traje ženitba.

Razlika pako izmedju miraza i uzmirazja u pogledu pravnog učinka sastoji se u tom, da ženi pripada uzmirazje samo ako preživi muža, t. j. ako muž umre prije nje. Ne imadu s toga nasljednici žene nikakova prava na uzmirazje, ako je ona umrla prije muža. Iznimka postoji od toga pravila samo u slučaju, ako je razpust ženitbe izrečen samo po krivnji muža, jer u takovu slučaju ustanovljuje §. 1166. o. g. z. da nevinoj stranki pristoji ne samo podpuno zadovoljenje, nego od časa kada je izrečen razpust, da joj pristoji sve to, što joj po ugovorih ženitbenih obećano bijaše, ako bi preživila druga svojega.

Pošto je uzmirazje umnoženje mirazja, to ima uzmirazu samo onda mjesta, ako je obećan miraz. Obećanje miraza je dakle preduvjet za uzmirazje. Ako je mladoženja ili tko treći za njega dao što nevjesti za da se lašnje uzdržati mogu troškovi ženitbe time, da joj ima pripasti nakon smrti muža vlastnost na dotične stvari, bilo i pod imenom „uzmirazja“, a da nije nevjesti odredjen bio po komu miraz, tad se ovo podavanje ne može smatrati po zakonu uzmirazjem već samo darovanjem za slučaj smrti.[1]

Da podavanje mladoženje ili trećega u njegovo ime bude uzmirazjem, nije pako potrebno, da je mladoženja već primio miraz; dovoljno je da je miraz ugovorio, t. j. da je miraz zatražio od osoba, koje su po zakonu nevjesti dužne dati miraz, a da su mu ove se obvezale isti dati. Ako ovi preduvjeti postoje, može žena poslje smrti muža tražiti, da joj se stvari, sačinjavajuće uzmirazje, u vlastničtvo predadu, ako i nije muž faktično obećani mu miraz dobio, što ga nije tražio od dotičnog obvezanika, s kim je miraz ugovorio, jer mu je slobodno odreći se pristojećeg mu prava; ali ovo odrečenje nesmije škoditi ženi, koja je već usljed ugovorenog miraza pravo na vlastnost uzmirazja stekla.[2] Ako je pako muž tražio na temelju ugovora miraz, t. j. ako je utužio obvezanika nalazećeg se u zadocnenju na izpunjenje ugovora, a nije mogao dobiti miraza, što je obvezanik izgubio svu imovinu (n. pr. ako je pao medjutim pod stečaj), tad dakako prestala je biti kriepostna i pogodba o uzmirazju, pa žena ne ima onda nikakova prava zahtievati, da se joj uzmirazje u vlastnost preda.

Preporno je pitanje, da li se može uzmirazje, ako se ono sastoji u nekretnoj imovini, te ako je pravo žene na nekretnu ovu imovinu sačinjavajuću uzmirazje gruntovno uknjiženo, obteretiti, t. j. da li mogu na ista izhoditi vjerovnici žene pravo zaloga. Stubenrauch[3] drži, da se nekretnine sačinjavajuće uzmirazje ne mogu obteretiti za osobne vjerovnike žene ni za osobne vjerovnike muža osim da predleži glede toga privoljenje drugog supruga, već da se mogu obteretiti samo za zajedničke terete. Mi držimo, da po gruntovnom redu to mnienje opravdano nije, pa mnijemo, da mogu koli osobni vjerovnici muža, toli oni žene izhoditi uknjižbu prava zaloga na nekretnine, koje su predmetom uzmirazja; i to osobni vjerovnici žene analogno propisu §-a 74. grunt. reda, tako, da će

[1] Stubenrauch II., str. 566.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. veljače 1852. br. 609. Ger. Ztg. br. 34. Peitler str. 992.

[3] Stubenrauch II. str. 566. točka 3.

Digitized by Google

uknjižba kriepostna postati onda kada bude žena stekla vlastnost na iste nekretnine; a osobni vjerovnici muža zato, što je u gruntovnici ipak još vlastnik mladoženja, pa se uknjižba prava uzmirazja bar ravnom smatrati ima zabilježbi prepornosti prava vlastničtva, tako, da će uknjižbu prava zaloga osobnih vjerovnika, muževljih zavisiti o tom, da neće nastupiti slučaj da će žena preživjeti muža.

Uzmirazje dati nije po zakonu dužnost muža, niti nisu to dužne učiniti njegovi roditelji, djed ili baba, kao što su to roditelji djed ili baba kćeri dužni joj dati miraz. Ugovoriti uzmirazje je dakle stavljeno na volju mladoženji pa ga ne može od njega zahtievati nevjesta, ako je i miraz dala.

Nasuprot pako dužni su roditelji, djed ili baba mladoženje po istih pravilih, koja su navedena u pogledu miraza u §§-u 1220—1223., dati mladoženji opremu prema svojoj imovini. Pod odpremom razumieva se ono što se daje mladoženji, da mu se olakšava nošenje troškova za nabavu potrebnih stvari za svoju osobu obzirom na ženitbu kao ruhenine, odiela a i pokućtva dogodno i orudja za obrt i t. d. (§. 1231. o. g. z.).

Ustanova §. 1222. o. g. z. je kriepostna i u pogledu odredjenja opreme te za slučaj da tamo navedene okolnosti nastupaju glede mladoženje, gubi i on pravo tražiti opremu.

Nevjesta ne ima po zakonu pravo tražiti opreme, ona ima jedino pravo tražiti miraz. Nu u slučaju da joj dadu roditelji i treći koji dobrovoljno opremu, ne može se opet to smatrati mirazom niti dielom istoga, te na opremu ne ima suprug nikakova prava.[1]

Obzirom na prenavedena ne smatra se darovanjem, već ugovorom opreme, pogodba po kojoj se otac ili roditelji obvezuju ustupiti sinu stanovite svoje nekretnine povodom braka u koji stupiti ima.[2]

Opremu može sin od roditelja, djeda ili babe samo jedan put zatražiti. U slučaju ako obudovi te hoće da stupa ponovno u brak, nisu mu dužni roditelji, djed ili baba dati iznovično opremu. Ako mu se za taj slučaj otac obvezuje dati iz nova opremu, ne smatra se ovaj ugovor ženitbenim ugovorom (opreme) već pukim darovnim ugovorom.[3]

3. Jutrenji dar.

§. 1232. Dar, što ga muž obećava dati ženi svojoj prvo jutro, zove se jutrenji dar. Ako je ovaj dar bio obećan; tad ako bi dvojba nastala, uzima se da je za prve tri godine ženitbe jur bio predan.

Zakonska ustanova §-a 1232. o. g. z. preuzeta je iz njemačkoga prava. Pod jutrenjim darom razumievalo se je po starom njemačkom pravu počastni dar, što je muž dao svojoj ženi prvo jutro nakon sklopljene ženitbe u znak priznanja njezinog djevičanstva. Zato su imale na ovaj dar samo pravo djevojke. Kasnije istom dobile su ga i udovice, koje su se drugi put udale.

Po austr. pravu razumieva se pod jutrenjim darom u obće dar što ga muž obećava dati ženi svojoj prvo jutro bez razlike da li mu je žena bila djevojka ili udova. Žena ima pravo na taj dar samo ako joj je bio izrično obećan po mužu, t. j. ako je bio ugovoren. Ova njezina tražbina dospjeva za nju odmah prvo jutro iza sklopljene ženitbe. bila ženitba konsumirana ili ne, jer zakon ne traži ništa drugo nego jedino da je ženitba sklopljena. O tome da ne treba da bude ženitba konsumirana ne ima prepora medju

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. studena 1858. br. 12797. G. U. 661. Vidi o tom i Stubenraucha II. str. 567. na koncu tumačenja §-a 1231. o. g. z.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. lipnja 1877. br. 3240. G. H. br. 87. i G. U. 6503.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. listopada 1873. br. 8097, G. U. 5099.

Digitized by Google

komentatori. Preporno je pitanje samo, da li se može tražiti jutrenji dar ako ženitba nije trajala do prvog jutra iza dana sklopljene ženitbe?

Pošto zakon ne zahtieva da bude ženitba konsumirana, već samo jedino da je sklopljena, to zadobiva žena pravo na jutrenji dar, ako je joj bio obećan po mladoženji čim je ženitba sklopljena, samo ne može to pravo svoje realizirati prije prvog jutra nakon sklopljene ženitbe. Prvo bo jutro iza sklopljene ženitbe nije čas kada pravo žene na jutrenji dar nastaje, već čas kada se ono izpuniti ima. Zato ako muž ili žena umre iza sklopljene ženitbe, a prije prvoga jutra nakon ženitbe, pristoji ipak pravo tražiti jutrenji dar, ako je ovaj bio ugovoren, u prvom slučaju ženi, a u drugom slučaju nasljednikom njezinim.[1]

Jutrenji dar razlikuje se od običnitog darovanja što kriepostna moć jutrenjeg dara zavisi o sklopljenju braka te što se predaja istog u slučaju dvojbe predmnieva, ako ga žena traži istom nakon tri godine iza sklopljenog braka.

Pravo na tražbinu ženi obećanog jutrenjeg dara ne zastaruje istina za tri godine, već istom nakon redovite zastare od 30 godina, koja se računa obzirom na propis §-a 1495. o. g. z. (po kojem medju mužem i ženom, dok su savezu ženitbenom, zastara ne može započeti) istom nakon razriešenja ženitbe, ali ako žena istom nakon tri godine iza sklopljenog braka traži jutrenji dar, postavlja zakon u §-u 1232. o. g. z. predmnievu, da joj je jutrenji dar jur izplaćen, pa ima zato ona doprinieti dokaza da joj jutrenji dar izplaćen nije, dočim, ako jutrenji dar traži prije tri godine, imati će muž ili njegovi nasljednici, ako prigovaraju da su jutrenji dar izplatili, ovaj svoj prigovor dokazati.

4. Zajednica dobara.

§. 1233. Savez ženitbeni sam po sebi neustanovljuje još zajednice dobara medju mužem i ženom. Da se ustanovi zajednica ta, potrebna je tomu osobita pogodba; a polag §§. 1177. i 1178. prijašnjeg poglavja valja prosudjivati, dokle se proteže takova pogodba i kakovu pravnu formu treba ona da ima.

§. 1234. Redovito, zajednica dobara iz medju muža i žene razumjeva se samo za slučaj smrti. Zajednica ta daje mužu i ženi pravo na polovinu toga, što se od dobara zamjenito stavljenih u zajednicu bude još nalazilo poslje smrti drugog zakonitog druga.

Savez šenitbeni sam po sebi ne ustanovljuje još zajednice dobara medju mužem ženom t. j. imovina muža i žene nepostaje od časa sklopljena braka im zajednička. Svaki ženitbeni drug ostaje podpuni vlastnik svoje vlastite osebne imovine. Mužu pristoji samo upravljanje vlastite imovine svoje supruge kao njezinom zakonitom zastupniku, a i to samo dotle dok se žena tomu ne protivi. Ako hoće supruzi da ustanovljuju zajednicu dobara, moraju to izrično ugovoriti, t. j. sklopiti o tom osobitu pogodbu.

Pogodba ova pako ne mora samo i jedino sklopljena biti o ovoj okolnosti, može se u jednoj pogodbi spojiti i više ženitbenih ugovora, dakle i odredjenju miraza, uzmirazja, jutrnjeg dara. Pogodba ženitbena o zajednici dobara može se sklopiti vrhu ciele imovine pa u tom slučaju ima se i na istu pogodbu uporabiti propis §-a 1177. o. g. z.,

---

[1] Toga su mnienja Scheidlein str. 83. i Stubenrauch II., str. 568. točka 2. Protivnog su mnienja Nippel (Erläuterungen VII. str. 587.), i Ellinger, koji drže, da je pravo na jutrenji dar utrnuto, ako žena ne doživi prvo jutro nakon sklopljenog braka u zajednici sa suprugom svojim, jer da ona istom prvo jutro nakon sklopljenog braka stiče pravo na jutrnji dar.

Digitized by Google

ili pako samo o sadašnjoj ili samo budućoj imovini, u kojem slučaju valja postupati po §-u 1178. o. g. z.

Obzirom nato što zakon izrično propisuje, da se zajednica dobara samo onda postojećom smatrati ima, ako o tom predleži pogodba medju supruzi, sliedi, da se iz toga, što supruzi vode zajednički gospodarstvo, ili što zajednički za isto stvari kupuju, ne valja zaključiti da medju njima obstoji i zajednica dobara.[1]

Kada pako postoji medju supruzi ugovorena posebnom pogodbom zajednica dobara ne može nijedan suprug zatražiti razrješenje zajednice kada mu je volja. Zajednica dobara ugovorena ženitbenom pogodbom smatra se po zakonu uviek utanačenom doživotno, odnosno do konačnog razpusta braka. Jedina iznimka u tom pogledu postoji za slučaj stečaja. Po §-u 1262. o. g. z. naime prestaja medju mužem i ženom ugovorena zajednica dobara čim bude otvoren stečaj nad imovinom muža ili žene, i imovina medju njima zajednička dieli se isto tako kao poslje smrti. Ako je dakle jedan suprug sa života svoga putem nasljedstva stekao imovinu, ne ima prava drugi suprug za vrieme braka tražiti na temelju pogodbe o zajednici dobara, da mu se izda polovica po ženitbenom svom drugu nasliedjene imovine, već može samo zahtievati, da isti dotičnu nasliedjenu imovinu stavi u zajednički imetak t. j. da ju ne potroši ili otudji.[2]

Zajednica dobara ugovorena izmedju muža i žene ne radja u pravilu nikakvnim pravnim učinkom za vrieme dok brak traje, ona se razumieva samo za slučaj smrti muža ili žene (ili u toj ravnom slučaju razpusta braka ili otvorenja stečaja nad imovinom muža ili žene). Ustanova ova §-a 1135. o. g. z. ima se pako tako razumievati, da ako je naprosto zajednica dobara ugovorena, sada navedena zakonska predmnieva valja, t. j. da se ona smatra kriepostnom samo za slučaj smrti. Ali dopušta zakon da ženitbeni drugovi izrično ugovore da zajednica dobara ima već za života obstojati; u tom slučaju pako imade se i nepokretna imovina odmah kao neograničeno suvlastničtvo prenieti na svakoga od supruga u polovici. Ovakova ženitbena pogodba prosudjuje se po općenitih propisih o zajednici vlastnosti.[3]

U pomanjkanju izrične i jasne uglave, da je zajednica dobara već sa života ugorena, razumieva se ona uviek samo za slučaj smrti. T. j. usljed ugovorene zajednice dobara ima preživši bračni drug iza smrti drugoga bračnoga druga samo pravo na polovicu one imovine njegove, koja je u zajednicu stavljena te koja se bude još nalazila. Za vrieme trajućeg braka pako može svaki bračni drug ob onom što je donio, kada je stupio u brak, kao što i ob onom što stiče tečajem braka ili dobije na koji god drugi način, slobodno razpolagati (glede nekretne imovine pod ograničenjem §-a 1236. o. g. z.), a drugi bračni drug ne ima nikakova prava ni na sućanstvo ni na koristi u zajednicu stavljene imovine svoga bračnog druga, pače ne može tražiti ni osiguranje svoga budućeg prava, koje mu daje ženitbeni ugovor o zajednici dobara za slučaj smrti bračnog druga svoga.[4] Nasuprot pako ne smije nijedan bračni drug sa polovicom imovine, u zajednicu stavljene, za slučaj smrti nikako razpolagati, (oporukom komu trećemu ostaviti).

Po tom ima zajednica dobara medju supruzi isti pravni učinak kao oporuka; ali ipak ne ima istu narav, pa zato netreba da je providjena sa formalnosti, koje zakon zahtjeva za pismenu oporuku. Ovo sve valja samo onda, kako smo već gore naglasili,

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. srpnja 1871. br. 1326. G. U. 3218.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. lipnja 1875. br. 2921. G. U, 5746.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. svibnja 1884. Geller. Centrabl. oI. 417. vidi i Stubenraucha II., str. 569. točka 3.

[4] Vidi o tom Nippel Erläuterungen VII., str. 591. i Stubenraucha II. str. 569. točka 1. i rješitbu vrhovnog suda u Beču od 16. kolovoza 1860. br. 9368. G. U. 1175.

Digitized by Google

ako je zajednica dobara na prosto ugovorena, u kojem slučaju se samo predmnieva, da je jedino za slučaj smrti utanačena, te u kojem slučaju ne radja ovo utanačenje za vrieme braka nikakvim pravnim učinkom (osim da nijedan bračni drug za slučaj smrti s polovicom imetka nikakovu razredbu posliednje volje učiniti ne smije).

Slobodno je pako bračnim drugovom ugovoriti, što smo takodjer već gore istaknuli, da zajednica dobara ima već za života njihova, odnosno časom sklopljena braka, u kriepost stupiti.

O pravnom odnošenju obih bračnih drugova k skupnoj u zajednicu stavljenoj imovini za vrieme braka u ovom slučaju ima u teoriji raznih mnienja. Jedni drže, da pristoji mužu za vrieme braka izključivo pravo samovlastničtva na u zajednicu stavljenu imovinu obih bračnih drugova. Drugi smatraju u takovu slučaju brak (ženitbu) kao juridičnu osobu, kojoj pristoji samovlastničtvo na upitnoj zajedničkoj imovini; opet drugi mniju, da u takovu slučaju postoji ženitbena udruga, kojoj pripada samovlastničtvo na u zajednicu stavljenoj imovini. Napokon drže treći bračne drugove za suvlastnike u idealnih dielovih. Ovo potonje mnienje ima najviše pristaša, a i mi ga držimo najopravdanijim. Prva tri mnienja ne imaju u zakonu uporišta, te se ne mogu opravdati sa nikakovimi zakonskimi ustanovami, dočim je posliedje mnienje opravdano po općenitih propisih o pravu suvlastničtva.[1]

§. 1235. U zajednici, koja se odnosi na svukoliku imovinu, imaju se odbiti prije diobe svi dugovi bez iznimke; a u zajednici, koja obuzima samo sadašnju i buduću imovinu, imaju se odbiti samo oni dugovi, koji su obraćeni bili na korist dobra zajedničkog.

Kako smo već gore kod tumačenja §-a 1233. o. g. z. naglasili, može se zajednica dobara ženitbenim ugovorom izmedju muža i žene usloviti vrhu ciele imovine i radi samo sadašnje ili samo buduće imovine. Ako je ugovor o zajednici dobara učinjen vrhu ciele imovine, tad po tom imovinom razumieva se samo sadašnja imovina, osim ako je izrično ugovoreno, da zajednica dobara obuzima i buduću imovinu. Pod budućom imovinom razumieva se opet samo imovina stečena, a ne nasliedjena, već ako su obadvie izriekom ugovorene bile.[2]

Kako se ima imovina u svakom od gorenavedenih slučajeva dieliti, odnosno što se ima u odbitak staviti od imovine, koja se bude u zajednici još nalazila poslje smrti jednog zakonitog druga, odredjuje §. 1235. o. g. z.

Ako je zajednica dobara ugovorena u pogledu ciele imovine supruga, imadu se prije diobe imovine nakon smrti jednog bračnog druga (odnosno nakon konačnog razpusta ženitbe ali obzirom na propis §-a 1262. o. g. z. i u slučaju stečaja otvorenoga nad imovinom muža ili žene) odbiti svi dugovi muža i žene, t. j. ne samo skupni (zajednički) njihovi dugovi, već i svi dugovi, koje je žena sama ili muž sam učinio. Ono što preostaje od zajedničke imovine nakon odbitka ovih dugova ima se dieliti u dvie jednake polovice; jedna polovica ostat će slobodno vlastničtvo preživivšega zakonitog druga, a druga polovica potegnut će se u ostavinsku razpravu iza preminulog zakonitog druga.

Ako je zajednica dobara ugovorena samo o sadašnjoj imovini, imade preživivši drug jedino pravo na polovicu onoga imetka, koji je obstojao za vrieme sklopljenog braka, te koji se još nalazi nakon smrti preminulog zakonitog druga; na ono što je preminuli bračni drug stekao za vrieme braka ne pripada mu

---

[1] Vidi Kirchstettera na str. 611.

[2] Vidi o tom tumačenje kod §-a 1177. i 1178. o. g. z.

Digitized by Google

nikakvo pravo. U ovom slučaju dužan je preživivši zakoniti drug samo nositi dugove one, koji su obstojali za vrieme kada je upitna imovina u zajednicu stavljena i one, koje su oba zakonita druga zajednički učinila. Dugovi ostali učinjeni kasnije imadu se samo namiriti iz imovine, koja pripada onomu zakonitom drugu, koji je dugove učinio. Jedino oni dugovi koji su bili obraćeni na korist dobra zajedničkoga t. j. oni, koji su učinjeni na korist skupne imovine obih supruga, ako ih je učinio i samo jedan ili drugi zakoniti drug sam, imadu se odbiti od ciele zajedničke imovine. Koji su ti dugovi, imadu se prosudjivati od slučaja do slučaja te, ako ne ima u tom sporazumka izmedju učestnika, valja sudac o tom odlučiti, ali ne kontradiktornim putem već uvaženjem svih okoluosti i odnošaja kratkim putem.

U obće može se u tom pogledu staviti samo načelo to, da ti dugovi, koji se imadu odbiti iz ciele zajedničke imovine, moraju biti učinjeni u korist „samog zajedničkog dobra" t. j. stvarih u zajednicu stavljenih, n. pr za novu gradnju izgorjele kuće ili za nabavu gospodarstvenih strojeva za obradjivanje zajedničku imovinu sačinjavajućih zemljišta. Nebi pako ovamo spadali troškovi uzdržavanja kućanstva, koje je muž po zakonu dužan nositi.[1]

Ako je zajednica dobara ugovorena samo o budućoj imovini valja razlikovati da li je ugovorena samo o stečenoj ili i nasljedjenoj imovini. Ako nije izrično ugovorena nasljedjena imovina, razumieva se pod budućom imovinom samo stečena imovina. U jednom ili drugom slučaju ne ima preživivši suprug nikakova prava na imovinu onu, koju je preminuli suprug doneo u brak; ova se u svakom slučaju odbiti ima. Po preminulom suprugu nasliedjena imovina ima se samo onda odbiti ako i ova nije potegnuta bila ugovorom u buduću imovinu. Ono što po svih odbitcih preostane spada u polovici na preživivšega a u polovici na ostavinu preminulog zakonitog druga. Od skupne imovine imadu se prije ove diobe samo odbiti oni dugovi, koje su supruzi zajednički učinili ili koje je jedan od njih učinio u korist zajedničkog dobra ili su u korist istoga upotriebljeni.

U tom pogledu valja ono što smo gore o ovih dugovih rekli.

§. 1236. Ako muž ili žena ima kakvo dobro nepokretno, a pravo na zajednicu drugoga zakonitog druga jest upisano u javne knjige; ovaj posljedni zakoniti drug uknjižbom tom dobiva pravo stvarno na polovinu sućanstva pomenutog dobra, po kojem pravu drugi zakoniti drug o toj polovini nikako razredjivati ne može; ali na koristi, dok traje ženitba, nedobiva on uknjižbom nikakova prava. Pošto umre muž ili žena, pristoji drugu, koji ga je preživio, odmah slobodna vlastnost diela njegova Ali takova uknjižba ne može biti na štetu vjerovnikom, koji su se prije uknjižili na dobro.

Ustanova ovog §-a je iznimka općenitog pravila §-a 1234. o. g. z. Ako je naime muž ili žena kakovo dobro nepokretno u zajednicu stavio, ne mora pravo na zajednicu drugog zakonitog druga uknjiženo biti u gruntovnici da stiče prava pristojeća mu iz ugovora o zajednici dobara na prosto utanačenog (t. j. samo kriepostnog za slučaj smrti). Ali ako su stranke izriekom ugovorile, odnosno, ako je bračni drug, koji je dotično nepokretno dobro u zajednicu stavio, izrično dao dozvolu da može drugi zakoniti drug pravo pristojeće mu iz tog ugovora gruntovno uknjižiti dati, tad ovaj dobiva uknjižbom tom pravo stvarno na polovicu sućanstva pomenutoga dobra, ne gledeć na to, da je ugovor ženitbeni sklopljen samo za slučaj smrti, (ili ako se ovo po zakonu.

[1] Vidi o tom protuslovna mnienja Winiwartera IV. str. 452. Ellingera str. 465, i Stubenraucha II. str. 571.

Digitized by Google

radi manjkajuće ine uglave predmnieva). Takova uknjižba radja tim pravnim učinkom, da usljed ove uknjižbe drugi zakoniti drug (koji je nekretno svoje dobro u zajednicu dao) o toj polovini nikako razredjivati ne može, te da pristoji, pošto umre muž ili žena, bračnom drugu, koji ga je preživio, odmah slobodna vlastnost diela njegova. Ali na koristi dok traje ženitba ne dobiva zakoniti drug, na kojega je korist obavljena uknjižba, nikakova prava.

Bez izričnе uknjižbene dozvole zakonitog druga, koji je svoje nepokretno dobro u zajednicu stavio, ne može se niti uknjižba a niti predbilježba prava vlastničva izhoditi, jer po zakonu ne pripada zakonitom drugu, koji je stekao pravo na polovicu u zajednicu stavljenog imetka samo za slučaj smrti drugog zakonitog druga, nikakvo pravo na osiguranje sa života.[1]

Ovo što valja za nepokretna dobra, valja i za glavnice u zajednicu stavljene te na nekretna dobra uknjižene, ako je dozvoljena u ugovoru o zajednici dobara drugom suprugu uknjižba prava vlastničtva na polovicu istih uknjiženih glavnica.

Prosto pako stoji suprugom ugovoriti u ženitbenom ugovoru, da ima na nepokretno dobro, što no je jedan suprug u brak doneo, pripasti drugom suprugu neograničeno pravo suvlastničtva, te mu dozvoliti da ovo svoje pravo suvlastničtva grunto vno uknjiži

Ovo pako nije slučaj, koji ima pred očima ustanova §. 1326. o. z. Ona se jedino odnosi na ugovore o zajednici dobara sklopljene o nekretninah sa dozvolom uknjižbe prava proiztičućeg iz toga ugovora za korist drugog supruga. Ako je pako jedan ženitbeni drug samo s obzirom na savez ženitbeni ustupio odmah drugomu neograničeno pravo vlastničtva na polovicu u brak donešenog dobra nepokretnoga, tad u istinu nije ni zajednica dobara glede nekretnina ovih nastala, već samo pravo suvlastničtva, ma da je u obće zajednica dobara ugovorena bila, koja se tad odnosi samo na ostalu imovinu.

Ako su dakle supruzi ugovorili zajednicu dobara glede ciele imovine, dakle pokretne i nekretne, ne može podjedno ustupiti suprug, koji je u zajednicu stavio svoju nekretnu imovinu, na istu neograničeno pravo suvlastničtva drugomu suprugu.

Čim bo jedan suprug stiče neograničeno suvlastničtvo na nepokretna dobra svoga bračnog druga, prestaje biti ova polovica predmetom zajednice dobara, jer kao suvlastnik neograničeni može on i za slučaj smrti sa svojim dielom nekretnina po volji razredjivati, dočim je upravo svrha ženitbene pogodbe o zajednici dobara, da tomu na put stane te da sačuva imovinu obim suprugom, da lašnje mogu nositi terete ženitbe, i da preprieči samovoljno razriešenje zajednice dobara i time da otegoćuje razstave ženitbene

Ako je s toga na temelju ženitbenog ugovora o zajednici dobara u gruntovnici upisano i pravo suvlastničtva na korist drugog bračnog druga, to ipak ne imade on pravo za života sa ovim svojim dielom razredjivati, dakle ga niti otudjiti (prodati, darivati) niti obteretiti; a ako je to učinio, ne može se takov stečnik (kupac, daropimac) smatrati poštenim stečnikom, jer je mogao iz gruntovne sbirke izprava, ako je i unos gruntovni netočan bio, uviditi, da je upitni kao suvlastnik gruntovno unešeni bračni drug to suvlastničtvo stekao na temelju ženitbenog ugovora o zajednici dobara, dakle pod stegami §. 1236. o. g. z.[2]

5. Upravljanje i uživanje imovine prvobitne ili stečene.

§. 1237. Ako muž i žena ne budu ništa osobita ugovorili medju sobom, kako imaju upotrebljavati svoju imovinu; tad svaki

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. siečnja 1863. br. 77. G. U. 1635., od 19. svibnja 1874. br. 5114. G. U. 5372. i od 6. prosinca 1865. br. 10260. G. U 2335.

[2] Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 18 listopada 1887. bt. 8221. Gellerov Centralbl. VI· br. 3.

Digitized by Google

ostaje pri svojem prijašnjem pravu vlastnosti, i neima nikakova prava na ono, što druga strana steče za ženitbe, ili dobije na koji god način. Kada je dvojba, uzima se da stečevina dolazi od muža.

Ženitbenom svezom samom po sebi ne nastaje nikakova promjena u imovinskih odnošenjih muža ili žene. Kako smo već iztaknuli kod tumačenja §. 1233. o. g. z., da nastaje zajednica dobara, treba o tom izrične pogodbe izmedju muža ili žene. Zajednica dobara dakle nepredmnieva se nikada. Ako muž i žena ne budu ništa ugovorili, kako imaju upotrebljivati svoju imovinu, tad ostaje svaki pri svojem prijašnjem pravu vlastnosti, t. j. svaki ženitbeni drug ostaje slobodni i neograničeni vlastnik imovine svoje vlastite, koju je u brak sobom doneo, te drugi ženitbeni drug ne ima na nju nikakvo pravo, a nijedan ženitbeni drug ne jamči za pravne obveze drugog ženitbenog druga. Ne ima s toga žena platiti dugove muževlje ni muž one, koje je žena sama na svoju ruku učinila. I za vrieme ženitbe može svaki ženitbeni drug za sebe steći, te na ono, što jedan ženitbeni drug za trajanja braka steče ili dobije na koji god način, ne ima drugi ženitbeni drug nikakova prava. Samo kad je dvojba, da li stečevina dolazi od muža ili žene, uzima se da ona dolazi od muža.

O tom pako, da li je imovina stečena za ženitbe ili pako u ženitbu donešena (t. j. posjedovana po kojem suprugu već prije ženitbe), ne ustanovljuje zakon nikakovu predmnievu.[1] Zakonska predmnieva izražena na koncu §. 1237. o. g. z. odnosi se lih samo na imovinu stečenu za vrieme braka. T. j. samo ako se nezna, da li je imovina, za koju je dokazano da je istom za braka stečena te po nijednom ženitbenom drugu u brak donešena, stečena po mužu ili ženi, uzima se da je stečena po mužu. Ova zakonska predmnieva ima svoje uporište na propisu §. 91. o. g. z., po kojem je muž glava obitelji, te ima kao takov osobito upravljati kućanstvom a je dužan dati ženi pristojno uzdržavanje, i na ustanovi §-a 92. o. g. z., po kojoj ima žena mužu po mogućnosti pomagati u kućnih poslovih i u tečenju te izvršivati po njemu dane naredbe; a opravdana je ova zakonska predmnieva i time, što je muž u pravilu ona strana, od koje dolazi tečenje u ženibenom braku.

Razumieva se da je i proti ovoj zakonskoj predmnievi dopušten protudokaz.

Zakonska ustanova konačne stavke §. 1237. po kojoj, kada je dvojba, uzima se da stečevina dolazi od muža, ima praktičnu svoju važnost osobito kod izlučnih parnicah. Pokućtvo nalazeće se u zajedničkom stanu muža ili žene, za koje nije dokazano, da ga je žena pridoniela za braka, drži se da je pribavljeno stečenjem muževljevim za vrieme braka. Ono se dakle ne može pod ovrhu uzeti za osobni dug žene.[2]

Tako je u judikaturi jednim rješenjem vrhovnog suda u Beču[3] izlučna tužba ovršenikove supruge odbijena, jer su predmeti kod pljenitbe, preduzete proti tužiteljičinu suprugu, nadjeni u zajedničkom posjedu obih bračnih drugova i jer po §-u 1237. predmnieva govori zato, da stečevina potiče od muža, osobito jer preporne stvari nisu takove, da bi samo za žene bile uporabive. Glavna prisega o tom, da je tužiteljica stvari kupila „vlastitim novcem" glasila bi preobćenito i neizvjestno, da bi se o toj prisegi, ponudjenoj kao jedino dokazalo, mogla pridavati moć pravnoga dokaza, sposobna oprovrći spomenutu predmnievu, ako nisu vrieme, kada, mjesto gdje, i osobe od kojih da su svojatane stvari pribavljene, pobliže označene u obrazcu prisege, ter niti posve obćeniti navod tužiteljice, da je te stvari pred mnogo godina kupila kod raznih trgovaca, ne

[1] Ellinger str. 466.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. kolovoza 1878. br. 8983. Przeglad sad. od god. 1879. br 12.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. travnja 1868. br. 6903.

Digitized by Google

pruža nikakova uporišta za točniju oznaku, tako da prisega ne sadržaje konkretnih činjenica nego tek pravne pojmove i zaključke.[1]

Ustmena ili pismena očitovanja muža u korist žene ne imaju u izlučnoj parnici suproti vjerovnikom muževljevim nikakovu kriepostnu moć dokaza, a niti onda, ako su izdana u obliku bilježničke izprave po načelu: „res inter alios acta aliis nec nocere nec prodesse potest" a i po §-u 111. gradj. parb. post. po kojem izpoviedjenje, koje učini jedan od više suparaca, dokazuje samo proti njemu a ne i proti ostalim.

Ako se za dug žene ovršno zapljene pokretnosti nalazeće se u zajedničkom stanu supruga, a muž izluči gledom na za njega u konačnoj stavci §. 1237. govoreću predmnievu iste zaplienjene pokretnosti izpod ovrhe, dovoljno je, da se on u tužbi pozivlje na ovu zakonsku predmnievu; dužnost će biti vjerovnikova pravo vlastničtva ovršenice, supruge tužiteljeve, dokazati.[2]

Ne smatra se u judikaturi dovoljnim dokazom prava vlastničtva žene na iz ovrhe vodjene proti mužu, trgovcu, izlučiti se imajuće zapljenjene pokretnosti, da je muž prijavio obrtnoj oblasti da je napustio trgovinu, a žena uzela na svoje ime obrtnicu, niti ako žena dokaže da je ona najmila dućanske prostorije u kojih se nalazi za dug muža zaplienjena roba, ako muž i žena vode skupno kućanstvo t. j. ako žive u ženitbenoj zajednici.[3]

Žena koja hoće iz ovrhe izlučiti pokretnosti nalazeće se u stanu, što no ga je ona sama u najam uzela i od kojeg ona najamninu plaća, mora obzirom na propise §§. 309. i 1237. o. g. z. dokazati bar naslov i način stečenja svoga samoposjeda.[4]

Ako nastaje dvojba, da li je koji dio imovine, što no posjeduju supruzi za vrieme braka, po kojem od supruga stečen jur prije braka, te donešen bio u brak, nije uporabljiva — kako smo već gore iztaknuli — zakonska predmnieva §. 1237. o. g. z. već je u takovu slučaju mjerodavno posjedovno stanje (§. 323. i 372. o. g. z.) te mora onaj, koji proti posjedniku svojata svoje pravo vlastničtva, dokazati ovo svoje pravo (vlastničtvo)[5]. Zato ostaje pokućtvo, koje je kod sklapanja braka po supruzi kao oprema donešeno u zajednički stan, njezino izključivo vlastničtvo, i na ove se stvari ne uporavlja ustanova §-a 1237. o. g. z.[6]

§. 1238. Dokle se god žena neprotivi, uzima se po zakonu, da je povjerila mužu kao svomu zakonitomu zastupniku upravljanje svoje slobodne imovine.

§. 1239. Glede toga upravljanja se muž smatra u obće kao svaki ini punovlašteni zastupnik; ali odgovara samo za glavni fond ili glavnicu. Od koristi, koje je pobrao za upravljanja, nije dužan davati računa, već ako je to izrekom ugovoreno bilo; dapače ovaj račun drži se da je bio zaključen do dana, kada se je svršilo upravljanje.

Ženitbenom svezom samom po sebi ne prelazi uprava imovine žene u ruke supruga. Žena punodobna može samo povjeriti upravljanje njezine imovine svomu suprugu, li nije to po zakonu dužna učiniti niti ne pristoji mužu po zakonu pravo tražiti da

[1] Stubenrauch II. str. 573. opazka 2.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. lipnja 1871. br. 6695. Pravnik od god. 1872. str. 792.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. ožujka 1872. br. 2577. G. U. 4517.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. ožujka 1870. br. 13666. G. U. 3757.
[5] Nippel, Erläuterungen VII. str. 600. Stubenrauch II. 573. točka 2.
[6] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. kolovoza 1865. br. 6842. G. U. 2254.

Digitized by Google

žena mu povjeri upravljanje njezine vlastite imovine, Ali pošto mužu po §-u 91. o. g. z. pristoji upravljanje kućanstvom i skrb za porodicu, predmnieva se da žena povjerava i mužu upravljanje njezine imovine, te zato može muž preuzeti upravljanje imovine supruge si bez posebnog ugovora u tom pogledu, dosta, da ona muče pristaje na to, t. j. da se izrično ne protivi tomu. Ali čim se ona naročito tomu protivi prestaje pravo supruga upravljati njezinom imovinom. Ako je žena malodobna, a ima otca živa, dolazi istina za svoju osobu pod vlast muževlju; ali imovina njezina ne dolazi pod upravu muža, već ima otac do punoljetnosti njezine prava i dužnosti skrbnika (§. 175. o- g. z.). Ako žena malodobna ne ima živa otca već stoji pod skrbničtvom, zavisi od razsudjenja suda, da li se skrbničtvo mužu ustupiti ima (§. 175.). T. j. njezina nadtutorstvena oblast može po svojoj razsudi ostaviti i imovinu pod upravu tutorstva, te ne mora ju predati mužu. U ovih slučajevih ne ima mjesta uporabi §. 1238. o. g. z.

Mužu nepristoji u nijednom slučaju osim izrične protivne uglave pravo uživanja imovine njegove supruge.

Po §-u 1238. o. g. z. ima suprug i pravo svoju suprugu zastupati osim u osobnih njezinih stvarih i u onih tičućih se njezine imovine pred sudom i izvan suda; ali u pogledu njezine imovine može se smatrati suprug obzirom na ustanovu §-a 1029. o. g. z. samo ovlaštenim sve učiniti što zahtjeva uprava sama, t. j. što je skopčano sa upravljanjem njezinom imovinom; nipošto pako ne ima suprug pravo bez osebne punomoći zastupati ženu svoju i raditi u njezino ime u stvarih onih, za koje zakon po §-u 1008 o. g. z. zahtjeva posebnu punomoć.[1]

Dok god nije ukinuta bračna zajednica i obavljena dioba zajedničkog imetka bračnih drugova, je suprug, kao glava obitelji, ovlašten, jer mu po §-u 91. o. g. z. pripada upravljanje kućanstva, predmete zajedničkog kućanstva dati prenieti onamo, gdje su po njegovu mišljenju baš potrebni. Tu vlast ne može supruga dokinuti prigovorom, da ona nije suprugu povjerila upravu svoga imetka, jer se taj prigovor po §-u 1238, o. g. z. može samo o razpolaganju njezinim slobodnim imetkom naproti trećim osobam razumievati.[2]

Na suzbijanje zasizanja u posjed svoje supruge ovlašten je suprug bez osobite njezine punomoći, te je s toga i vlastan i tužbu smetanja posjeda podignuti u njezino ime.[3]

U pogledu upravljanja imetka žene svoje smatra se muž u obće kao svaki ini punovlastnik s tom razlikom, da on odgovara samo za glavni fond ili glavnicu, dočim od koristi, koje je pobrao za upravljanje, nije dužan davati računa. U pogledu ovih predmnieva zakon, da ih je muž potrošio za pokriće troškova kućanstva ili pako u inu svrhu dozvolom supruge, jer je ovoj, ako nije zadovoljna upravom, u svaki čas slobodno upravu mužu si oduzeti i sama preuzeti upravu vlastite svoje imovine ili predati ju trećemu.

Slobodno je pako suprugom u pogledu koristi ino što uglaviti.

Račun o upravi koristi drži zakon da je bio zaključen dana, kada se je svršilo upravljanje (t. j. smrću muža ili žene, ili otvorenjem stečaja nad njegovom ili njezinom imovinom ili konačnim razpustom ženitbe), te nitko nije ovlašten zatražiti od muža u slučaju kada prestaje ženitbena zajednica da za prošlo vrieme položi račun o koristih imovine supruge svoje kojom je upravljao.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. rujna 1879. br. 11259. Ger. Halle br. 2. od g. 1880. i rješ. vrh. suda u Beču od 7. kolovoza 1878. br. 15466. G. U. 7104.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. listopada 1874. br. 9802, G. U. 5491.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. siečnja 1871. br. 550, G. U. 4034.

Digitized by Google

Razumieva se pako, da je mužu slobodno položiti računu o koristih imovine žene svoje, ako to sam hoće. U takovu slučaju može tražiti i naknadu za troškove što je on nastojeći oko posla potrebito ili koristno učinio, baš da je i posao ostao bez uspjeha.[1]

§. 1240. Ni žena nije dužna davati računa od uživanja, što ga je ustupila mužu svomu, a pobirala ga za ženitbe sama; nego slobodno je mužu i ženi, da ukinu ovakova upravljanja, što oni muče jedno drugomu dopuštaju.

§. 1241. U silnih (naglih) slučajevih, ili kada je pogibelj od kakove štete, može se oduzeti mužu upravljanje imovinom premda mu je upravljanje to izriekom i za uvjek dano bilo. Ali i muž ima pravo sustegnuti neuredno gospodarenje svoje žene, i učiniti, da se ona pod zakonitimi propisi proglasi razmetnicom.

Može žena mužu svom ustupiti uživanje njezine imovine ili muće ili izrično, a ipak sama pobrati koristi od imovine za ženitbe. U takovu slučaju nije ona dužna, kao što nije ni muž dužan od imovine žene svoje, polagati nikakova računa od uživanih koristi.

Ne može pako ona odrješiti od polaganja računa, osim u slučaju da se je muž izrično odreko prava tražiti računa ob upravi imetka muževljeva, što no je ova vodila, bilo to usljed osobitog naloga podieljenog joj po mužu, bilo bez toga u interesu muža svoga što on sam nije mogao upravu voditi (n. pr. za vrieme dugotrajne bolesti njegove).[1]

Ako je muž sam bez izrične dozvole supruge preuzeo upravljanje njezine imovine, može ona svomu suprugu u svako doba oduzeti upravu. Zato ne treba ona da dokazuje nikakvu pogibelj. Ustanova §-a 1241. o. g. z. odnosi se samo na slučaj kada je žena mužu svom izriekom, bilo to i za uvjek, povjerila upravu njezine imovine. Za taj slučaj ne može ona njemu oduzeti upravu kada hoće već samo u silnih slučajevih, kada joj prieti kakova šteta u imovini njezinoj, n. pr. ako se je muž pokazao posve nesposobnim voditi gospodarstvo nepokretnog dobra, ili ako je prisiljen po svom zvanju ili inih okolnostih da odputuje na dulje vremena ili je u obće dulje vremena odsutan.

Ako je pako žena mužu izriekom ne samo upravu imetka njezinoga već i uživanje koristi istoga ustupila, tad se ne uporabljuje propis §-a 1241. o. g. z. već ustanova §-a 520. o. g. z. T. j. žena moći će onda samo zahtjevati od muža, da mu osigura sućanstvo stvari, sačinjavajućih imovinu supruge, ako bi se pogibelj za njih pojavila; a samo, ako nedobije sigurnost, moći će iskati u sudu da on imovinom njezinom upravlja, t. j. da odredi sekvestra.

Nu §. 1241. o. g. z. daje i pravo mužu sustegnuti neuredno gospodarenje svoje žene i učiniti, ako zato uvjeti zakonski obstoje, da se ona proglasi razmetnicom, jer je on glava obitelji i po §-u 91. o. g. z. pripada mu nadzor nad cielim gospodarstvom.

6. Udovička plaća.

§. 1242. Ono, što se odredjuje ženi za življenje, ako obudovi, zove se udovička plaća. Ova pristoji udovici odmah poslje muževljeve smrti, i valja da joj se vazda tri mjeseca unapred izplaćuje.

---

[1] Vidi o tom mnienja Stubenraucha II., str. 575. br. i Zeiller Coment. III. strana 617.

[2] Vidi rješitbu vrh. suda u Beču od 17. lipnja 1857. br. 5343. G. U. 390.

Digitized by Google

§. 1243. Udovici pristoji jošte iz zaostavštine običajno uzdržavanje za šest nedelja poslje muževljeve smrti, a ako je noseća pristoji joj uzdržanje dotle, dok ne prodje šest nedelja iza porodjaja njezinog. Ali dok uživa ovo uzdržavanje, nemože brati udovičke plaće.

§. 1244. Ako se uda udovica, gubi pravo na udovičku plaću.

Pošto muž ima po §-u 591. o. g, a. skrbiti za uzdržavanje svoje supruge te se osobito kod nagle smrti muža dogoditi može, da žena ostaje bez dovoljnih sredstva uzdržavanja, jer ih redovito ne može, ako ne ima vlastita imetka, odmah pribaviti si, to odredjuje zakon imperativno u §-u 1243. o. g. z. da udovici pristoji u svakom slučaju iz ostavštine običajno uzdržavanje na šest nedelja poslje muževljeve smrti, a ako je noseća, da joj pristoji ovo uzdržavanje dok ne prodje šest nedelja iza porodjaja njezinoga.

Ovo uzdržavanje joj samo onda ne pripada, ako je muž odredio za nju udovičku plaću, a onu ju svojata od dana smrti muževlje. Pod udovičkom plaćom (vidualitium) razumieva se uzdržavanje, što no muž opredieluje svojoj ženi budi u razredbi posliednje volje budi posebnim ugovorom, budi u običnitom ženitbenom ugovoru, uz druga utanačenja, za slučaj da obudovi. Ono može se sastojati u gotovom novcu a i u stanovitih joj dati se imajućih podavanjih u naravi. Žena se mora zadovoljiti sa u ime udovičke plaće odredjenom joj svotom ili inimi podavanji, ako ovi i nebi dosegli za pokriće troškova uzdržavanja njezinoga, u koliko je udovičko plaćanje ugovorom sklopljenim izmedju nje i muža si opredieljeno.

Po našem mnienju nije pako ona dužna zadovoljiti se udovičkom plaćom, što no joj odredjuje suprug bez njezinog uticanja razredbom posliednje volje, te koje se onda smatrati ima samo zapisom. Mi držimo da u takovu slučaju žena tražiti može po §-u 796. o. g. z. da se joj iz ostavštine muža plati za pristojno uzdržavanje njezino manjkajuća joj svota.

Pravo na udovičku plaću kao što i pravo na običajno uzdržavanje iz ostavštine muževljeve za vrieme opredieljeno u §-u 1243. o. g. z., ako joj nije nikakva udovička plaća odredjena, zadobije žena časom smrti muža. Pravo na običajno uzdržavanje pripada ženi i onda od časa smrti muževlje ako je i nad ostavinom njegovom otvoren bio stečaj. U ovom bo slučaju ima ona ovu svoju tražbinu prijaviti proti stečajnini. Nu pravo ovo joj pripada iz zaostavštine muževlje samo u toliko, u koliko u obće ima u ostavštini imetka; nasljednici sami nisu dužni iz svoga sobstvenoga imetka joj uzdržavanje dati.

Već smo gore iztaknuli, da udova, kojoj je po mužu opredieljena udovička plaća ne može ujedno sa ovom i zatražiti uzdržavanje po smislu §-a 1243. o. g. z. Za vrieme dok joj zakon dozvoljuje uzdržavanje predvidjeno u §-u 1243. o. g. z., ne ima ona pravo na udovičku plaću. Ako hoće odmah iza smrti muža dobiti udovičku plaću, mora se uzdržavanja odreći i to u cielom iznosu pripadajućem joj po §-u 1243. o. g. z. Ona s toga ne može si pridržati u takovu slučaju ni uzdržavanja dok je noseća, ili uz udovičku plaću tražiti troškove porodjaja.[2]

Udovičku plaću valja udovici vazda tri mjeseca unapred plaćati. Obzirom na obćeniti propis §-a 1418. o. g. z. nisu nasljednici udovice, ako ona umre za to vrieme, po udovici naprvo primljenu plaću povratiti ostavštini odnosno nasljednikom muža njezinoga. Pravo na dospjeli rok udovičke plaće dobije udovica, čim je doživila samo početak istoga roka t. j. prvi dan odnosnog tromjesečnog roka, te nasljednici njezini imadu pravo zatražiti od ostavštine muža njezinog upitni dospjeli tromjesečni rok udovičke plaće

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. siečnja 1863. br. 8343. G. U. 1639.
[2] Stubenrauch II., str. 577. i 578. točka 3.

Digitized by Google

(analogija §-a 687. o. g. z.). Samo u slučaju da se udovička plaća sastoji u uživanju stanovitih koristi, u pogledu kojih nije moguće naprvo plaćanje, valja se ravnati po po propisih §-a 519. o. g. z.[1]

Pravo na udovičku plaću gubi udovica, ako se opet uda, jer je to skroz osobno pravo njezino, koje traje samo dokle i opredieljena mu svrha. Iznovičnom bo udajom njezinom prelaze dužnosti uzdržavanja po §-u 91. o. g. z. na drugog supruga si.

Obzirom na jasne ustanove §. 1241 1244. o. g. ne treba ni izriekom iztaknuti da se oni ne odnose i na udovca već samo na udovicu.

Osiguranje miraza, uzmirazja i udovičke plaće.

§. 1245. Tko daje miraz, ima pravo iskati od onoga, koji ga prima, primjereno osiguranje ili u isti čas, kada se daje miraz, ili poslje ako bi nastala pogibelj. Tutori i skrbnici nevjeste, njihovomu staranju povjerene, ne mogu bez dozvole suda tutorstvenog oprostiti od osiguranja miraza niti od ugovorenog uzmirazja i udovičke plaće.

Ne ima dvojbe, da je svaki, koji daje miraza, uzmirazja i udovičku plaću, i ovlašten kod obećanja iste ugovarati primjereno osiguranje. Ako pako ovo nije prigodom obećanja ugovoreno, može se ono samo tražiti kada postoji pogibelj, da će glavnica (fond) ili stvari dane za miraz, uzmirazje ili odredjene za udovičku plaću, kod onoga, koji ih je primio, nestati, umanjiti se ili gubiti u vriednosti.

Pogibelj ovu ima izkazati onaj, koji išće osiguranje, načinom kako je to propisano u §-ih 307. i 408. gradj. parb. post. kod zabrane, te u §-u 427. gradj. parb. post. kod sekvestracije. Ako nije napose ugovoreno u čem se ima osiguranje sadržati, valja ono dati po propisu §-a 1373. o. g. z. pokretnim zalogom ili hipotekom, a samo u slučaju da dotičnik nije u stanju dati zaloga, mogu se primiti i sposobni poruci.

Dvojbeno je, gledom na redakciju ustanove §-a 1245. o. g. z.: 1. da li pripada ženi i onda pravo tražiti osiguranje miraza, ako ona sama n je miraza dala, već za nju tko treći; a zatim u slučaju jestnoga odgovora na ovo pitanje, 2. da li ona može tražiti osiguranje ovo i proti volji odnosne treće osobe, koja je miraza dala.

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji tvrde, da se ni ženi, ako joj treći daje miraza, za slučaj, ako joj nakon razpusta ženitbe ima pripasti miraz u vlastničtvo, ne može po zakonu odreći ovlast, da si osigura ovo joj pristojeće pravo. Ovo sliedi od tuda što sam zakon nalaže tutorom i skrbnikom nevjeste, njihovom staranju povjerene da osiguraju miraz njezin nečineći nikakove razlike od koje osobe da on potiče, te time već drži da se samo po sebi razumije, da žena ima pravo na osiguranje. Ima se s toga zakonska ova ustanova §-a 1245. tako razumievati, da zakon time, što veli, da tko daje miraz ima pravo iskati od onoga, koji ga prima, primjerereno osiguranje, hoće kazati, da ima i ovaj pravo tražiti osiguranje a ne samo onaj, koji ga prima, odnosno da ima pravo osiguranje tražiti ne samo nevjesta odnosno žena već i onaj, koji je miraz dao.[2]

Da se odgovori na drugo pitanje, da li može nevjesta ili žena tražiti osiguranje miraza i proti volji odnosne treće osobe, koja je miraz dala, valja lučiti, da li je odnosna osoba bila po zakonu na odredjenje miraza obvezana ili pako nije. Ako je bila odnosna treća osoba na to po zakonu obvezana, tad ima pravo žena od nje iskati miraz, a čim to, ima pravo i proti volji njezinoj tražiti osiguranje miraza. Ako je pako miraz

[1] Winiwarter IV. str. 459.

[2] Vidi o tom Kirchstettera str. 616. i rješitbu vrh. suda u Beču od 4. srpnja 1869. br. 5783. G. U. 2216.

Digitized by Google

dala treća osoba, na to po zakonu ne obvezana, pa ne ugovori da poslje smrti muževlje njoj miraz natrag pripadne, tad pripada miraz opet ženi, a zato je ona i ovlaštena tražiti osiguranje i proti volji treće osobe, u koliko nije izrično odnosna treća osoba, da pogoduje muža, to zabranila, ili njemu tu dužnost odpustila, ili se inim načinom nedvojbeno konstatovati dade, da je miraz dala više s obzira na supruga da lasnije nosi terete ženitbe nego s obzirom na ženu.[1]

Da suprug dade osiguranje za uzmirazje ili udovičku plaću, ne može se on primorati osim jedino u slučaju, ako se za muževlja života otvori stečaj nad imovinom njegovom, u kojem slučaju ima žena pravo iskati osiguranje uzmirazja za slučaj, ako bi se ukinula ženitba (§. 1260. o. g. z.).

Imade se s toga konačna stavka §-a 1245. o. g. z. koja glasi: „tutori i skrbnici nevjeste, njihovom starauju povjerene, ne mogu bez dozvole suda tutorstvenoga oprostiti od osiguranja miraza niti od ugovorenog uzmirazja i udoviške plaće", tako razumievati, da oni nesmiju u pravilu dozvoliti nevjesti udaju, ako se vjerenik ne da sklonuti na to osiguranje.

Pošto se osiguranjem ne stiče više prava nego što dotičnom osiguraniku po zakonu pripada iz pogodbe, to sljedi, da ako je osiguranje realizirano uknjižbom prava zaloga na nekretnine, ženi ne pripada pravo, ako se nekretnine ovršnim putem prodadu, na glavnicu predstavljajuću miraz, uzmirazje ili udovičku plaću, pa da se s toga joj na razdiobi kupovnine, odnosno u rješenju ove, ne ima doznačiti glavnica ova u vlastite ruke, već samo učiniti odredbu, da se nadalje osigura njezino pravo ili time, što se učini odredba, da odnosna svota nadalje ima ostati uknjižena na istoj hipoteki (što valja, da je uvršteno već u dražbenih uvjetih, jer se inače dostalac ne može na to siliti) ili da se ostavlja u pologu dok ne čine ovlaštenici u tom pogledu daljnje odredbe.[2]

Darovanje medju mužem i ženom i (darovanje medju) vjerenici.

§. 1246. Valjanost ili nevaljanost darovanja medju mužem i ženom prosudjuje se po zakonih, koji o darovanjih u obće obstoje.

§. 1247. Što je muž dao svojoj ženi za ukras u nakitu, dragom kamenju i u inih dragocienostih, uzima se, kada je dvojba, da to nije u zajam dano nego da je darovano. Ali ako vjerena strana obećava ili daruje što drugoj strani, ili ako treći tko obećava ili daruje jednoj ili drugoj vjerenoj strani štogod radi buduće ženitbe; tad se darovanje može poreći, ako se ženitba nije zbila, a darodavac nije kriv tomu.

Ustanova §. 1246. o. g. z., po kojoj se valjanost i nevaljanost darovanja medju mužem i ženom prosudjuje po zakonih, koji o darovanju u obće obstoje, odnosno po općenitih propisih o darovnoj pogodbi; — je zato uvrštena u obć. gradj. zakoniku, jer po rimskom pravu je bilo darovanje medju supruzi zabranjeno, te je svako takovo darovanje bilo nevaljano, što je i po općem pravu valjalo. Da dakle ne bude nikakve dvojbe u tom, da ova pravna načela nisu prihvaćena po austr. pravu, već da i supruzi mogu sklopiti darovanja bez ikakvog ograničenja ili uvjeta kao svaki drugi, uvrštena je ustanova §-a 1246. u obći gradj. zakonik.

---

[1] Vidi Kirchstettera tumačenje §-a 1245. str. 616.

[2] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 26. svibnja 1869., 2. srpnja 1874, od 3. studena 1874., od 26. listopada 1881. i od 6. srpnja 1881. G. U. 3425., 5383, 5524., 5838. i C. 559.

Digitized by Google

U obće se darovanja ne predmnievaju, t. j. ako je dvojba da li je koja pogodba darovanje ili ini koji pravni posao, ne uzima se da predleži darovanje, jer se po propisu §-a 915. o. g. z. odnosno tamo izraženom pravnom načelu drži u dvojbi, da je obvezanik hotio radje uzeti na se manji nego veći teret. Iznimka od toga pravila predleži u §-u 1247. o. g. z., po kojem ustanovljuje zakon predmnievu, da se ono, što je muž dao svojoj ženi za ukras u nakitu, dragom kamenju i inih dragocienostih, uzima, kada je dvojba, da to nije u zajam dano, nego da je darovano. U dvojbi dakle nadleži mužu dokaz da upitne stvari nije darovao svojoj ženi. Pošto pako ova zakonska predmnieva postoji samo onda „kada je dvojba", to se razumije, da se ne uzima a priori, uvjek, kada žena od muža dobije što za ukras, da joj je to darovano, već se to drži samo onda, ako iz okolnostih nedvojbeno neproizlazi, da muž ženi nije upitni ukras samo posudio ili joj dao na čuvanje.

Darovanja pako mogu medjusobno učiniti i vjerenici s obzirom na buduću ženitbu.

Ovo darovanje može se po propisu §-a 1247. o. g. z. poreći, ako nije do ženitbe došlo i ako nije darodavac kriv tomu.

Potrebštine za poreku darovanja medju vjerenici jesu dakle, da je darovanje izriekom posliedilo radi buduće ženitbe, t. j. da vjerenik vjerenici (ili obratno) nebi dotičnu stvar darovao bio, da je znao, da neće doći do ženitbe, zatim da darodavac, koji hoće poreći darovanje, ne nosi krivnju da nije došlo do ženitbe.

Ako je vjerenik, koji je učinio darovanje, tomu kriv, t. j. ako je on odustao od ženitbe bez osnovanog razloga, ili pako ako je on dao povoda (n. pr. po svojem nemoralnom ponašanju ili inih osnovanih okolnostih, za koje se nije prije znalo) da je vjerenica odustala od ženitbe, tad ne može on poreći darovanje i zahtjevati dar natrag, ako je i učinio darovanje samo radi buduće ženitbe.

Samo ako je darovanje učinjeno pod izričnim uvjetom (ne samo s obzirom na buduću ženitbu) da ima doći do ženitbe, valja pogodbu ovu prosuditi po propisih §-a 897. i sljedećih §. o. g. z.

S obzirom na prenavedeno držimo mi, da se svako darovanje učinjeno medju vjerenici, poreći ne može, već samo ono, koje je učinjeno s obzirom na buduću ženitbu, jer i vjerenici mogu učiniti medjusobno darovanje i s drugog kojeg razloga.[1]

Nu u slučaju dvojbe moralo bi se ipak uzeti, da je darovanje medju vjerenici posljedilo samo radi buduće ženitbe.

U slučaju prepora dakle imao bi od vjerenika uvjek daroprimac dokazati. da darovanje nije učinjeno s obzirom na buduću ženitbu.

Preporno je, što ima onda biti, ako daroprimac za vrieme kada je darovanje porečeno a on dužan uslied toga u ime dara primljenu stvar povratiti, istu više u naravi ne ima; da li je on u takovu slučaju dužan povratiti vriednost dara?

Mi se slažemo sa mnienjem onih, koji tvrde, da se u takovu slučaju samo analogno propisom §§, 947. i 954. o. g. z. postupati ima, to jest, da je vjerena strana, koja je primila dar, obvezana drugoj, koja radi neposljedivše ženitbe dar natrag zahtjeva, samo onda dar povratiti, ako ga ima još u naravi ili vriednost njegovu, a da nije dužna naknaditi vriednost njegovu, ako više ne ima samu darovanu stvar, ili za nju dobivenu cienu[1], jer se ne može smatrati vjerena stran, koja je primila dar s obzirom na buduću ženitbu, nepoštenim posjednikom, kako to §. 949. o. g. z. predpostavlja.[3]

---

[1] Vidi o tom pitanju i mnienje Stubenraucha II. str. 587. točka 4.

[2] Vidi o tome tumačenje §§. 947. i 854. o. g. z.

[3] To je mnienje Stubenrauchovo (II. str. 581. točka 5.), koje smo mi u cielosti prihvatili.

Digitized by Google

Zamjenite oporuke.

§. 1248. Mužu i ženi prosto je da postave u jednoj i istoj oporuci zamjenito sebe ili takodjer ine osobe za nasljednike. Ovakova oporuka može se takodjer poreći, ali iz poreke jedne strane nemože se izvesti i poreka druge strane (§. 583,)

Zamjenite oporuke su po §-u 583. o. g. z. u obće nedopustljive, te su samo iznimice dozvoljene mužu i ženi. Mužu i ženi prosto je naime da postave u jednoj te istoj oporuci zamjenito sebe ili takodjer ine osobe za nasljednike. Ovakova zamjenita oporuka može se učiniti kao osebi stojeća izprava, a i u samoj inoj ženitbenoj pogodbi uz ostale odredbe. U posliednjem slučaju razlikuje se ova ustanova, sadržavajuća zamjenitu oporuku, od nasljedovne pogodbe, što jedna strana ne obećava buduću zaostavštinu, a druga ju prihvaća, već što ona jedino sadržava odredbu, po kojoj se supruzi zamjenito postavljaju jedinimi baštinici svoga cieloga imetka. Ustanova dakle u ženitbenom ugovoru, koja sljedi iza drugih odredba (n. pr. o mirazu, uzmirazju i o zajednici dobara), te koja glasi kao osebi stojeća točka jednostavno n. pr. ovako: Vjerenik A. postavlja svojom nasljednicom cielog svog imetka vjerenicu svoju B, a vjerenica B. postavlja svojim nasljednikom cielog svog imetka vjerenika A, nije nasljedovna pogodba, zato, što je ta odredba uvrštena u ženitbenom ugovoru, već je zamjenita oporuka, jer ovdje ne ima obećanja s jedne i prihvata s druge strane.[1] Nu da ova odredba u ženitbenoj pogodbi ima kriepostnu moć oporuke, mora sama pogodba imati sve formalnosti pismene oporuke; mora dakle ona providjena biti sa podpisi trojice svjedoka.

Zakon ne propisuje, istina, da se zamjenita ta oporuka mora pismeno sastaviti. Može se s toga ona i ustmeno praviti[2] ali — kako sgodno Stubenrauch primjećuje[3] — tad se ne može više govoriti o zamjenitoj oporuci muža i žene, već o istodobno učinjenoj oporuci po mužu i ženi, jer oba ne mogu zajedno očitovati ustmenu svoju posliednju volju, već mora to jedna strana prije a druga poslje učiniti; pa ako su i bili isti svjedoci, svjedoci oporuke, za jednu i drugu stranu, to su ipak oni bili svjedoci napose za ustmenu razredbu posliednje volje jedne, a napose za one druge strane.

Muž i žena pako ne moraju u zamjenitoj oporuci jedan drugoga postaviti za nasljednika; mogu oni i treće osobe postaviti za nasljednike i to uz drugu stranu ili pako i izključivo samo treće osobe. Zamjenita oporuka može se poreći kao i svaka ina oporuka. Ako se stranke toga prava odriču, prestaje biti odnosna odredba oporuka, jer je bitna potrebština oporuka, da se poreći može. Takova će onda odredba biti ili nasljedovna pogodba, ako je jedna strana očitovala ovu svoju volju kao obećanje, a druga ju prihvatila; ako pako to očitovanje nije učinjeno u takovoj formi, neće imati nikakve kriepostne moći.

U dvojbi da li se ima odredba učinjena po supruzih za slučaj smrti smatrati zamjenitom oporukom ili pako nasljedovnom pogodbom, valja smatrati ju zamjenitom oporukom, jer su ovom stranke u pravu razpolaganja sa svojom imovinom manje ograničene, što se oporuka poreći može, dočim se obećanje učinjeno u nasljedvonoj pogodbi poreći ne može.[4]

Zamjenita oporuka se obično čini uvjetno tako, da čim jedna strana ju poreče, gubi i kriepost za drugu stranu učinjena odredba. Ali ako to nije izrično sadržano u zamjenitom očitovanju posliednje volje muža i žene, ostaje u krieposti očitovanje druge

---

[1] Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 11. ožujka 1857. br. 1899. Peitler. str. 1005. G. U. 311.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. ožujka 1850. br. 781. Peitler str. 1004.

[3] Stubenrauch II. str. 582.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. ožujka 1857. br. 1899. G. U. 311., od 3. ožujka 1863. 1085. G. U. 1662. i od 16. veljače 1882. br. 13938. Jur. Bl. br. 17. od g. 1882.

Digitized by Google

strane, ako je i prva svoju odredbu opozvala. Ako dakle u jednoj izpravi očituje A da ostavlja poslje svoje smrti svu svoju imovinu suprugi svojoj B; a B opet da ona stavlja svu svoju imovinu suprugu si A-u, to ne gubi očitovanje supruge B svoju kriepostnu moć, ako kasnije suprug njezin poreče svoje očitovanje, kojom ostavlja svu svoju imovinu suprugi si B. Zakon bo u konačnoj stavci us anove §-a 1248. izriekom kaže, da se iz poreke jedne strane ne može izvesti poreka druge strane.

Pogodbe nasljedovne. Što je potrebno, da budu tvrde pogodbe nasljedovne?

§. 1249. Medju mužem i ženom može se takodjer sklopiti pogodba nasljedovna, kojom se obećava buduća zaostavština ili dio njezin, i obećanje ovo prihvaća se (§, 602.) Ali da takova pogodba bude tvrda, nuždno je, da je napravljena pismeno, i da ima svekolike potriebnosti, koje se ištu o oporuci pismenoj.

§, 1250. Muž ili žena, podvržena tutorstvu ili skrbničtvu, može prihvatiti neškodljivu zaostavštinu, koja joj je obećana; ali razredjevje o vlastitoj zaostavštini pomenutog muža ili žene može obstojati, a da sud nepotvrdi, onda samo, ako razredjenje to jest tvrda oporuka.

Kao svaki ini ženitbeni ugovor predpostavlja se i za valjanost nasljedovne pogodbe, da je ženitba sklopljena. Mogu pako pogodbu nasljedovnu sklopiti ne samo supruzi (muž i žena) već i vjerenici obzirom na buduću ženitbu.[1]

Po definiciji nasljedovne pogodbe u §-u 1249. o. g. z. razumieva se pod istom pogodbu, kojom muž i žena medjusobno (zamjenito), ili pako samo muž, ili sama žena drugoj strani obećava buduću ostavštinu ili s obzirom na cielost stanoviti (alikvotni) dio njezin a obećanje to se po drugoj strani prihvaća. Što se ima razumievati pod zaostavštinom tumačeno je već kod §-a 531. o. g. z., te se tamošnje tumačenje odnosi i na izraz „buduća zaostavština", koji upotrebljuje §. 1249. o. g. z. Ako muž ili žena drugoj strani ne obećaje dio nasljedstva, koji se ne odnosi na svukoliku zaostavštinu, nego samo kakovu stvar pojedinu, jednu ili više stvari neke vrsti, kakovu svotu ili kakovo pravo, a druga stran to obećanje prihvaća, tad ne predleži nasljedovna pogodba, već darovanje za slučaj smrti.

Ženitbeni ugovor nasljedovne pogodbe, jest dakle pogodba, koja imade za predmet nasljedstvo supruga, ili muža i žene, s toga se njezina pravna moć ravna po običnitih, u obće za valjanost pogodba zakonom propisanih potrebština, u koliko nije izrično u zakonu ustanovljena iznimka. U tom pogledu odredjuje §. 1249. o. g. z., odstupajući od propisa u §-u 883. o. g. z. radećega o formi pogodbe, samo to, da je za valjanost nasljedovne pogodbe potrebno, da se ona načini pismeno sa svimi potrebštinami pismene oporuke. Ako §. 1249, o. g. u svom početku nasljedovnu pogodbu prikazuje kao ugovor, kojim se buduća zaostavština ili dio njezin obćaje i obećanje to prihvaća, proteže se ta odredba baš samo na narav pogodbe, i ne sadržaje ničesa odstupajućega od pravila, postavljena u §-u 861. o. g. z. za valjano sklapanje pogodbe u obće.[2]

Obzirom na to što §. 1249. o. g. z. u konačnoj svojoj stavci odredjuje da mora imati nasljedovna pogodba sve formalnosti, koje se ište o oporuci pismenoj, to je za valjanost ženitbene nasljedovne pogodbe potrebna prisutnost trijuh svjedoka, pred kojimi

[1] Ovo je izrično ustanovljeno u dvorskom dekretu od 25. lipnja 1817. br. 134. sbirka prav. zak.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 11. studena 1880. br. 11363. Jur. Bl. br. 9. od g. 1881.

Digitized by Google

imadu stranke potvrditi, da sastavak odgovara njihovoj volji, ter ga imadu one kao i svjedoci podpisati.[1] A ako su stranke nepismene, valja se držati uz to propisa §§. 580. te ako ne umiju čitati i onih §-a 581. o. g. z. U tom pogledu upućujemo na tumačenja ovih §-ah.

Pošto je nasljedovna pogodba razredba posliednje volje u obliku pogodbe, te za nju vriede obća pravila za pogodbe a uz to i ona pismene oporuke, s jedinom iznimkom, da se poreći ne može, — to sljedi odtuda da moraju muž i žena imati sposobnosti potrebne za učiniti tvrdu (valjanu) oporuku i uz to i podpunu (slobodnu) djelatnu sposobnost. Po tom može nasljedstvenu pogodbu sklopiti malodobnik samo po svojem tutoru ili skrbniku u koliku takov zakoniti zastupnik malodobnika u ime njega obećaje buduću zaostavštinu ili dio iste zakonitom drugu svom (malodobnika). Uz to treba tada, jer se radi o predmetu veće važnosti, kao kod pogodbe u obće, nadtutorstvene dozvole, t. j. dozvole nadtutorstvenog suda ili dotične nadležne sirotinske oblasti (u gradovih u kojih vrše prava nadtutorstvenog suda sirotinski odbori). Može pako nasuprot malodobnik sklopiti nasljedovnu pogodbu kao prihvaćajuća strana, t. j. može po svom tutoru ili skrbniku prihvatiti buduće nasljedstvo svoga zakonitoga druga, koje mu ovaj obećaje u ženitbenom ugovoru, u koliko je samo u obće sposoban prihvatiti valjano dar (§§. 1250. 865. o. g. z.).

U tom pogledu veli §. 1250. o. g. z., da muž ili žena, podvržena tutorstvu ili skrbničtvu, može prihvatiti neškodljivu zaostavštinu, koja joj je obećana. Pod riečju „neškodljivu" razumieva se takovo obećanje buduće ostavštine, s kojom nisu nikakve obveze za malodobnu prihvačajuću stranu skopčane. Ako ima malodobnik preuzeti obveza, treba tad takodjer da za njega čini prihvat, ili da na isti pristaje, tutor ili skrbnik i nadtutorstvena oblast.

Ako je učinio punodobna strana u ženitbenoj pogodbi obećanje drugoj malodobnoj strani, koje nije prihvatio tutor ili skrbnik i nadtutorstvena oblast, što s prihvatom i za malodobnika nastaju obveze, tad nije ugovor perfektnim postao, te ne veže ni drugu punodobnu stranu učinjeno njezino obećanje, t. j. njezino obećanje buduće ostavštine ne može se smatrati valjanom razredbom posliednje volje, jer je volja kontrahenta bila sklopljenje nasljedovne pogodbe a ne oporuke.[2]

Konačna stavka §-a 1250. o. g. z. koja glasi: „ali razredjenje o vlastitoj zaostavštini pomenutoga muža ili žene može obstojati, a da sud ne potvrdi, onda samo, ako razredjenje to jest tvrda oporuka" — ima se samo tako razumievati, da se odredba u ženitbenom ugovoru, učinjena po jednom kontrahentu, ima smatrati oporukom, ako ova sadržava razredbu posliednje volje, kojom on ne obećaje samo buduću svoju ostavštinu, odnosno, kojom ne očituje volju svoju tako, da se vidi, da njemu nije bila namjera učiniti samo obećanje obvezatno za njega ako uzsliedi prihvat druge strane, već da je s obzirom na ženitbu samo htio činiti naprosto razredbu posliednje volje na korist svoga zakonitoga druga.

Nasljedovna pogodba može biti jednostrana ili dvostrana obvezna, — kako već obe strane, ili samo muž ili samo žena, obećava buduću zaostavštinu ili dio njezin, a druga strana to obećanje prihvaća, — što smo već gore iztaknuli. Može pako i za obećanje buduće ostavštine druga strana obvezati se u pogodbi ženitbenoj na inu kakovu protučinitbu, n. pr. na jutrenji dar, ili udovičku plaću itd.

Razlika izmedju nasljedovne pogodbe i izmedju zamjenite oporuke, odnosno oporuke izmedju muža žene, sastoji se u tom, kako smo već naveli kod tumačenja §-a 1248. o. g. z., što je oporuka zamjenita jednostavna oporuka muža i žene učinjena u ženitbenoj

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. svibnja 1851 br. 3301. Peitler str. 1001.
[2] Vidi Winiwartera a a S., str. 350.

Digitized by Google

pogodbi ili posebnom izpravom, obzirom na ženitbu, koja ima sva ona svojstva kao oporuka u obće, te se ne čini u obliku pogodbe, koja se s toga i poreći može, kao svaka druga oporuka; dočim je nasljedovna pogodba razredba za slučaj smrti učinjena u obliku pogodbe, pa zato jednostrano neporeciva, jer je po protustranki prihvaćeno obećanje.

Obećanje i prihvat pako ne mora izrazito učinjen biti u pogodbi (t. j. tako, da jedna strana rabi rieč „obećajem" a druga „prihvaćam" ili inu rieč jednakog znamenovanja), dosta da je odnosna odredba učinjena tako, da ne ima dvojbe, da je s jedne strane učinjeno obećanje a s druge prihvat.[1] Tako je n. pr. odredba u ženitbenom ugovoru: „Ako jedan ili drugi od supruga umre, te ako nebude zakonite djece, biti će preživjeli ženitbeni drug baštinik ciele imovine preminuloga ženitbenoga druga" nasljedovna pogodba, jer je u ovako sastavljenoj pogodbenoj ustanovi, čim su ju obe strane podpisale, s jedne strane sadržano obećanje a s druge prihvat. Nasuprot biti će u ženitbenoj pogodbi sadržana samo oporuka, ako n. pr. iza ostalih odredba (o mirazu, uzmirazju, zajednici dobara i t. d.) sljedi stavka: „Vjerenik A imenuje svoju nevjestu i buduću ženu B baštinicom cielog imetka iza svoje smrti". Ova pako odredba postati će nasljedovnom pogodbom ako glasi: „Vjerenik A imenuje svoju nevjestu i buduću ženu B baštinicom cielog svog imetka te joj o b e ć a j e ostaviti cielu svoju buduću zaostavštinu", a ovo obećanje bude zatim prihvaćeno zaporkom odmah zatim sliedećom ili pako obćenitom, kojom se izrazuje prihvat glede svih točka ženitbene pogodbe.[2]

Da mora biti u ženitbenoj nasljedovnoj pogodbi, da se razlikuje od oporuke, izriekom rečeno, da postavljanje u nasljedstvo biva „n e p o r e č n o" ne zahtjeva zakon i ne treba, jer je svaka pogodba jednostrano neporeciva, što se već po zakonu samom razumjeva. Ne treba za to rabiti kod postavljanja u nasljedstvo u ženitbenoj pogodbi, da bude imala narav nasljedstvene pogodbe, rieč „neporečno" kao što to ne treba u oporuci, koja se već po zakonu poreći može, uvrstiti da se razredba za slučaj smrti čini „porečno", da bude ta razredba oporuka.

Da se u dvojbi, da li je odredba u ženitbenom ugovoru nasljedovna pogodba ili pako oporuka, uzeti ima da je oporuka, kazali smo već kod tumačenja §-a 1248. o. g. z.

Nasljedovna pogodba, pošto se tiče samo buduće zaostavštine, ne prieči nijednu od ugovarajućih strana, da razpolaže za života sa svojom imovinom, a niti da čini valjano darovanje za slučaj smrti.

Ako čine u ženitbenom ugovoru muž ili žena razredbu za slučaj smrti, kojim ostavljaju cielu svoju imovinu ili alikvotni dio iste t r e ć i m o s o b a m, tad ova razredba nije nasljedovna pogodba već oporuka.

Propis o uvjetih priloženih.

§. 1251. Što je o uvjetih pri pogodbah u obće kazano, ima se takodjer uporaviti na pogodbe nasljedovne medju mužem i ženom.

Ustanova ovog §-a hoće samo to reći, da se na nasljedovne pogodbe imadu upobiti, ako su u njoj sadržane odredbe ovisne učinjene u stanovitih uvjetih, propisi oni, koji su u tom pogledu za pogodbe izdani, t. j. ne propisi o uvjetih za naredbe posliednje volje, već oni za pogodbe. Propisi o uvjetih priloženih naredbom posliedne volje su istina, po ustanovi §-a 897. o. g. z., u obće valjani i za pogodbe, ali ipak sa modifikacijami navedenimi u §§-ih 8a8—901. o. g. z.

---

[1] Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 24. svibnja 1860 G. U. 3200, rješitbu gore navedenu od 11. studena 1880. br. 11263. Jur. Bl. br. 9. od god. 1881. i rješitbu vrh. suda u Beču od 11. lipnja 1879. br. 5993. Ger. Ztg. br. 3. od god. 1881.

[2] Vidi Rušnov „Pomoćnik za odvjetnike, bilježnike i sudce obrazce 121. i 122. na str. 113, 114.

Digitized by Google

Za nasljedovne pogodbe su dakle valjani propisi §§. 696—703. o. g. z. sa promienami sadržanimi u §§. 898—901. o. g. z.

Ovo je zakon samo zato izrično iztaknuo, da ne bude dvojbe, da za nasljedovnu pogodbu vriede samo ustanove o uvjetih koje su u poglavju sedamnaestom za pogodbe u obće navedene, jer bi moglo biti mnienja, koja bi zaključila od tuda, što je pogodba nasljedovna naslov k pravu nasljedstva, da i za nju vriede samo propisi o razredbah posliednje volje.[1]

Kriepost pogodbe nasljedovne.

§. 1252. Pogodba nasljedovna, ma bila upisana u javnih knjigah nesmeta mužu ili ženi, dok je živa, da svojom imovinom po volji razredjuje. Pravo proizlazeće od te pogodbe počima stoprv od smrti oporučitelja; i pogodbeni nasljednik ako neprežive oporučitelja, ne može prenieti prava tog na ine, niti može iskati osiguranje budućega nasljedstva.

Pravo, što no dobije iz nasljedovne pogodbe strana ona, koja prihvaća obećanje buduće ostavštine ili djela njezinoga, učinjeno po drugoj strani, postaje kriepostno istom nakon smrti obećavajuće strane. U tom pogledu ima nasljedovna pogodba istu narav kao i oporuka. Kao što i ova za života oporučitelja ne radja nikakvim pravnim učinkom, to i nasljedovna pogodba ne daje za života obećavajuće strane nikakva prava prihvaćajućoj strani. Obečavajuća strana može za života svoga imovinom svojom po volji razredjivati ne gledeć na to, da ima druga strana nakon smrti obečavajuće strane prava na istu. Ona može imovinu obećanu nasljedovnom pogodbom drugoj strani, prodavati, darivati ili inim načinom otudjiti, a da ne pristoji proti tomu drugoj strani, u korist koje je učinjena nasljedovna pogodba, prigovoriti, ili u obće kakovo pravno sredstvo ili pravni liek.

Jednom riečju nasljedovna pogodba spada kao i oporuka samo medju pravne naslove za stečenje prava nasljedstva, te ne ima u tom pogledu nikakovu prednost pred oporukom; pogodbeni nasljednik ne stiče s toga više prava ili druga prava nego li oporučni nasljednik.

Jedino preimućtvo pripada pogodbenom nasljedniku pred oporučnim nasljednikom ako su protuslovna nasljedna očitovanja. U tom slučaju daje zakon u §-u 126. izvan parb. post. pogodbenom nasljedniku prednost pred oporučnim nasljednikom; te proti prvomu; ako za njega govori ugovor providjeni potrebitimi u zakonu propisanimi formalnostmi, kojega se istinitost ne protuslovi, mora radi pobijanja prava nasljednoga kao tužitelj ustati svaki, kojega se zahtjev osniva samo na očitovanju posliednje volje ili na zakonitom nasljedstvu.

Ovu prednost uživa pako nasljedovna pogodba pred oporukom, što je neporečna dočim je svaka oporuka porečna.

Obzirom na gore navedeno ne pristoji pogodbenom nasljedniku za života obećavajuće strane, kao što ni oporučnom za života oporučitelja, nikakovo pravo na osiguranje prava njezinoga na buduću zaostavštinu obećavajuće strane, ako bi i za njega predležala očita pogibelj da će ona za života cielom imovinom svojom razredjivati (otudjiti ju) tako, da neće ništa preostati za njega (pogodbenog nasljednika.) Pitat će se kad to, kakvo li pravo se stiče upisom pogodbe nasljedovne u javne knjige, koji se po ustanovi §-a 1252. o. g. z ima dopustljivim smatrati?

Istina, po ustanovi §-a 1252. o. g. z. dalo bi se zaključiti, da se može nasljedovna pogodba i uknjižiti u gruntovnici, jer ona izrično veli, da pogodba nasljedovna, ma

[1] Vidi o tom Ungera nasljedno pravo, strana 115. a i Stubenraucha II., str. 586.

Digitized by Google

bila upisana u javnih knjigah, ne smeta mužu iii ženi dok je živa da svojom imovinom po volji razredjuje.

Nu ovo se ima samo tako razumievati, da ako je u obće u gruntovnici uknjižen ženitbeni ugovor (u kojem ima drugih ustanova, osim one postavljene u nasljedstvo obećanjem s jedne strane a prihvatom s druge strane, koji radjaju stanovitim u zakonu ustanovljenim pravnim učinkom skopčanim sa uknjižbom) ova uknjižba nikako neupliva na nasljedovnu pogodbu sadržanu u takovu ženitbenu ugovoru.

Po smislu §-a 63. grunt. reda neće se ni moći dozvoliti uknjižba prava nasljedstva temeljeća se na nasljedovnu pogodbu, jer pravo nasljedstva samo po sebi kao takovo nije predmet uknjižbe. Usljed toga neće nijedan sud kao gruntovna oblast dozvoliti uknjižbu nasljedovne pogodbe niti ženitbene pogodbe, u kojoj supruzi si medjusobno obećavaju i prihvaćaju buduću zaostavštinu njihovu, ako u njoj ne ima nikakve druge ustanove, koja bi mogla biti predmetom gruntovnog unosa.

Valja ovdje još iztaći, da ženitbena pogodba ne veže prihvaćajuću stranu, da mora na temelju iste nasljedno očitovanje sudu predati, ako umre obečavajuća strana. Njoj je na volju hoće li po smrti svoga bračnoga druga na temelju ženitbene nasljedovne pogodbe uvjetno ili bezuvjetno nasljedstvo prihvatiti, ili pako negledeć na ženitbenu pogodbu očitovati se samo na temelju kasnije po bračnom drugu na njezinu korist učinjene oporuke ili ne gledeć na ženitbenu nasljedovnu pogodbu očitovati se na temelju zakona, ili napokon nasljedstvo i posve odbiti. U zadnjem slučaju ne jamči nasljedovnom pogodbom za nasljednika postavljeni ženitbeni drug zapisovnikom ni najmanje, nego oni imaju svoje zapisovne tražbine podignuti samo proti zakonitim nasljednikom pokojnika, koji su se možda očitovali kao nasljednici, ili, ako i ovi odbiju nasljedstvo, postupati prema §-u 726. o. g. z.[1]

§. 1253. Pogodbom nasljedovnom ne može zakoniti drug (muž ili žena) odreći se sasvim prava činiti oporuku; ali zakon dopušta mu vazda, da razredi slobodno po posliednjoj volji čistim četvrtim dielom, i ovaj četvrti dio nemože biti obterećen pripadajućim komu zakonitim dielom nit inim kakovim dugom. Ako oporučitelj nije razredio vrhu toga četvrtog diela; dio taj nezapada nasljedniku pogodbenu, premda mu je bila obećana ciela zaostavština, nego nasljednikom zakonitim.

Zakon izriče u ovom §-u da zakoniti drug ne smije pogodbom nasljedovnom cielim svojim imetkom razpoložiti, t. j. cieli svoj imetak, odnosnu svu svoju buduću zaostavštinu, nasljedovnom pogodbom obećati bračnom svom drugu, već najviše samo tri četvrtine imovine svoje. Jednim četvrtim dielom imati će uvjek pravo da razredi slobodno posliednom voljom. Ako to nečini, već cielu svoju zaostavštinu ostavlja pogodbom nasljedovnom bračnom drugu svom, smatra se nasljedovna pogodba valjanom samo glede tri četvrtine zaostavštine njegove. Četvrta četvrtina zapasti će tad njegovim zakonitim nasljednikom.

Uzrok zašto je ovo ograničenje u zakonu ustanovljeno, ima se tražiti u odnošajih socialnog života i u raznovrstnih povodih, o kojih se zna brak sklopit. Ne riedko dogadja se da koji bračni drug obećaje, nagovoren po drugom bračnom drugu ili po trećih osobah, ili pako i zaslienjen ljubavju nemisleći na bližnji svoj rod ili na ine obveze svoje, svu svoju imovinu za slučaj smrti bračnom drugu svom, a kasnije se kaje da je to učinio.[2]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. kolovoza 1852. br. 7599. Peitler str. 1013.

[2] Vidi o tome razpravu članova c. kr. dvorskoga povjerenstva. O viećanju glede pitanja. da li se ima u obće nasljedovna pogodba dopustit, kod Ofnera II. str. 548—551. §§. 714—726.

Digitized by Google

Pošto je nasljedovna pogodba neporeciva kao svaka pogodba, to nebi mogao nitko svoj prenagljeni korak popraviti. da zakon nebi sadržavao izrične ustanove, kojom ograničuje slobodno razpolaganje imovinom za slučaj smrti medju supruzi do stanovite mjere.

Zakon odredjuje u §-u 1253. o. g. z. nadalje, da četvrti dio, koji je izključen od slobodnog razpolaganja nasljedovnom pogodbom. mora ostati sasvim čist; da ovaj četvrti dio ne može biti obterećen pripadajućim komu zakonitim, bolje nuždnim, dielom, niti inim kakovim dugom.

Iza smrti bračnog druga dakle, koji je razredio nasljedovnom pogodbom svojem imovinom, ima se kod razprave ostavine ponajprije ustanoviti čisti četvrti dio zaostavštine. Da se ovaj opredieli, imadu se ponajprije svi dugovi odbiti od ostavinske gromade, jer samo ono što preostaje nakon namirenje dugova ostavnikovih čini njegovu čistu zaostavštinu.

Zatim imadu se od ostavštinske gromade odbiti ostali tereti, koje nositi ima zaostavština, (kao što su pogrebni troškovi, nasljedovne pristojbe i t. d.) a napokon i iznosi potrebni za izplaćanje nuždnih dielova, ako ima nuždnih nasljednika. Istom nakon odbitka svih ovih stavka preostavša imovina čini čistu zaostavšinu, iz koje valja proračunati četvrtinu, koja ostaje oporučnim nasljednikom, odnosno ako četvrtinom ovom dotični bračni drug oporučno razredio nije, koja ostaje zakonitim njegovim nasljednikom.[1]

Zapise, o kojih je učinio odredbu bračni drug u nasljedovnoj pogodbi samoj ima preuzeti drugi bračni drug u korist kojega je nasljedovna pogodba učinjena, odnosno koji ju je prihvatio. Zapise učinjene u oporuci ili kodicilu prije utanačene nasljedovne pogodbe imat će pogodbeni nasljednik samo onda namiriti, ako je izrično ove pogodbom nasljedovnom preuzeo.

U teoriji preporno bivše pitanje, da li prije nasljedovne pogodbe učinjena oporuka gledom na propis §-a 713. o. g. z. u krieposti ostaje i nakon sklopljene nasljedovne pogodbe u koliko nije s ovom u protuslovoju, riešeno je već u praksi j e s t n o. Ova se tvrdnja opravdava time: Ustanova §-a 713. o. g. z. (po kojoj kasnija oporuka uništuje prednju oporuku ne samo u obziru postavljenja nasljednika nego i glede ostalih razredba) temelji se na predmnjevi, da ima oporučitelj namjeru razpoložiti cielom svojom imovinom (§§. 552. i 554. o. g. z.); kod nasljedovne pogodbe ne postoji za ovu zakonsku predmnjevu ista predpostava, jer nije po §-u 1253. o. g. z. niti dopuštena razpoložba ugovarajuće stranke za korist bračnog druga svoga, koja bi obuzimala cielu imovinu njezinu, pošto mora stranki, koja razpolaže po nasljedovnom ugovoru svojim imetkom, jedna četvrtina čista ostati. Razredba dakle u nasljedovnoj pogodbi učinjena po jednom bračnom drugu glede svog imetka za slučaj smrti, prihvaćena po drugom zakonitom drugu, ne može se odnositi nikako na cieli imetak odnosnog bračnog druga, koji je tu razredbu učinio. Po tome pako ostaje razredba posliednje volje učinjena prije nasljedovne pogodbe u krieposti u pogledu one čiste četvrtine zaostavštine s kojom ostavnik za života po §-u 1253. o. g. z. nasljedovnom pogodbom razrediti mogao nije.

U toj predpostavi može bračni drug nasljedit i cielu imovinu svoga bračnog druga onda, ako je prvi drugomu ostavio oporučno cielu svoju imovinu. a kasnije nasljedovnom pogodbom opet mu obećao svu svoju zaostavštinu. T. j. oporuka učinjena prije nasljedovne pogodbe, može s ovom uzpored stajati, jer nije u protuslovju, pošto je odnosni bračni drug, koji je prije oporukom ostavio drugom bračnom drugu svu svoju imovinu, samo zato u nasljedovnoj pogodbi ovu razredbu ponovio, da osigura svomu bračnom drugu zaostavštinu svoju bar kao neporečenu u trih četvrtinah, pošto je oporuku prije učinjenu mogao svukoliko poreći kad mu je volja bila.[2]

---

[1] Nippel Erläuterungen VII. str. 648, i Stubenrauch II. str. 587.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. lipuja 1887. br. 6329. Gellerov Centralblatt V, br. 477.

Digitized by Google

Iz istih razloga ne prieči takodjer ništa, da zakoniti drug u jednom te istom ženitbenom ugovoru čini nasljedovnu pogodbu a podjedno i oporuku, po kojoj ostavlja drugom bračnom drugu cielu svoju imovinu, u kojem slučaju postoji ista predmnjeva, koju smo gore razvili.

Isto tako može zakoniti drug u ženitbenom ugovoru obećati svu svoju imovinu drugom zakonitom drugu (u kojem slučaju se smatra, da je obećao samo dvie trećine), ili pako izrično samo dvie trećine imetka svoga obećati mu za slučaj smrti, te u jednom i drugom slučaju oporučno razrediti u istom ženitbenom ugovoru sa četvrtom četvrtinom imetka svoga.[1] Razumieva se, da u svakom od gorenavedenih slučajeva iz samog ženitbenog ugovora jasno biti mora što je oporučna odredba, a što nasljedovna pogodba. Ako nije jasno, da li predleži nasljedovna pogodba ili oporuka, uzet će se u dvojbi ono posliednje, jer je svakako manje tegotnije za oporučitelja oporuka.

Ako u obće ugovor, odnosno ženitbena pogodba, jasna nije, tako, da se iz nje niti nasljedovna pogodba niti oporuka izvoditi neda, onda ne ima ona glede odredbe za slučaj smrti nikakove krieposti.

Prestanak njezin (nasljedovne pogodbe naime).

§. 1254. Pogodba nasljedovna ne može se poreći na štetu drugoga zakonitog druga (muža ili žene), s kojim je bila sklopljena ženitba, nego se može samo učiniti po propisu zakona, da pogodba ta nije tvrda. Nuždnim nasljednikom ostaju priuzdržana njihova prava isto tako, kao suprot inoj kakovoj razredbi posliednje volje.

Već smo više puta iztaknuli, da je glavna razlika izmedju nasljedovne pogodbe i oporuke, što je prva neporeciva, a druga poreciva.

Premda je obilježje neporecivosti karakteristično kod svake pogodbe bez razlike, te se s toga samo po sebi razumieva, da se i nasljedovna pogodba već zato, što je pogodba, poreći ne može, to je ipak zakon, da ne ima u tom pogledu nikakove dvojbe, ovo izrično iztaknuo u ustanovi §-a 1254. o. g. z.

Dosliedno tomu, što ima nasljedovna pogodba narav pogodbe u obće, može se ona ukinuti samo načinom onim kao što svaka pogodba. Iznimni slučajevi, u kojih nasljedovna pogodba, jer je podjedno vrst ženitbene pogodbe, prestaje kao svaka ina ženitbena pogodba, sadržani su u §§-ih 1264—1266. o. g. z., o kojih ćemo govoriti kod tumačenja ovih §-a.

Ustanovi sada navedenoj, da se pogodba nasljedovna ne može poreći na štetu drugoga zakonitoga druga, s kojim je bila sklopljena ženitba, nego da se može činiti samo po propisu zakona, da pogodba ta nije tvrda, nadovezuje još §. 1254. o. g. z., da ostaju nuždnim nasljednikom priuzdržana njihova prava isto tako kao suprot inoj kakovoj razredbi posliednje volje. Ovo se ima tako razumievati: Ako se bračni drug na temelju nasljedovne pogodbe očituje nasljednikom na ostavinu svoga bračnoga druga, imadu nuždni nasljednici pravo od njega kao i od oporučnoga nasljednika zahtievati izplatu svoga nuždnog diela. Ne daje pako nasljedovna pogodba pravo nuždnim nasljednikom zahtievati, da bračni drug, kojemu je po nasljedovnoj pogodbi namienjeno nasljedstvo, pogodbu izpuniti mora, te se na temelju nasljedovne pogodbe nasljedno očitovati mora. Nasljedovna pogodba bo nije ništa drugo nego pravni naslov k pravu nasljedstva kao i oporuka, kako smo već iztaknuli, te se ne može njom postavljeni nasljednik prisiliti, da na temelju iste nastupa njemu zapalo nasljedstvo; on je vlastan i odreći se nasljedstva

[1] Rješ. vih. suda u Beču od 10. siečnja 1853. Peitler str. 1010.

Digitized by Google

sasvim.[1] U obće glede nastupa nasljedstva i sposobnosti nasljedovati valjaju za pogodbenog nasljednika oni isti propisi kao i za oporučnog nasljednika.

Propis §-a 1487. o. g. z., po kojem se imade pravo uništiti očitovanje posliednje volje, izvesti za tri godine, jer, pošto prodje vrieme ovo, pravo to zastaruje, ima se i uporabiti na nasljedovne pogodbe, te i pravo iskati ukinuće pogodba ovih zastaruje za tri godine.[2]

Uživanje smrti radi.

§. 1255. Ako jedan zakoniti drug daje drugomu uživanje svoje imovine za slučaj, da bi ga ovaj preživio; davalac ne biva kroz to ograničen u svojoj vlasti, da razredi slobodno imovinom po djelanjih medju živimi; pravo uživanje (§§. 509—520) proteže se samo na zaostavštinu, koja se može slobodno ostaviti nasljednikom.

§. 1256. Ali ako je uživanje kakovoga dobra nepokretnog upisano u javne knjige s privoljenjem onoga, koji ga je dao; uživanje to ne može se više skratiti u obziru dobra toga.

§. 1257. U slučaju, ako se strana. koja je preživila drugu stranu, opet oženi ili uda, ili ako bi htjela da ustupi uživanje inomu komu; djeca pokojnoga muža ili žene imaju pravo zahtievati, da im uživanje to bude popušteno uz primjereni godišnji iznosak,

§. 1258. Muž ili žena, koja ište uživanje ciele zaostavštine druga svojeg ili jednog diela zaostavštine te, ne ima prava iskati dio odredjeni joj po zakonu u slučaju nasljedovanja zakonitog (§§. 757—759).

Ustanove §-a 1255—1258. o. g. z. rade o pravu advitalitatis (jus advitalitium, advitalitas). Ove zakonske ustanove uzete su iz poljskoga prava navlastito radi Galicije, u kojoj pokrajini su ugovori, imajuć za predmet pravo ovo, medju supruzi u običaju.

U ostalih predielih Austrije a i u nas nisu takovi ugovori u običaju. Ne ima s toga u judikaturi niti rješitba, odnosećih se na predmet ovaj, koji bi u kojoj sbirci rješitbu vrh. suda u Beču ili pravničkom kojem listu priobćene bile.[3]

Pravo advitalitetsko nastaje pogodbom medju supruzi sklopljenom, po kojoj jedan zakoniti drug daje drugomu uživanje svoje imovine za slučaj, da bi ga preživio.

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. kolovoza 1852. br. 7598. Ger. Ztg. br. 148.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. rujna 1857. br. 8363. G. U. 1037. Judikatenbuch br. 29.

[3] O tome, da li se imadu u obće uvrstiti ustanove, imajuće za predmet pravo uživanja imovine, što ga daje pogodbom jedan zakoniti drug drugomu za slučaj, da bi ga ovaj preživio, kao posebni propisi u poglavju medju ženitbene ugovore, bilo je raznih mnienja te je vodjena o tome podulja razprava medju članovi c. kr. dvorskog povjerenstva o pretresivanju osnove obćega austr. gradj. zakonika. Napokon se je ipak složila većina u tom, da se imadu uvrstiti medju nasljedovne pogodbe i ustanove o pravu advitalitetskom, koje se nedaje često titulo lucrativo već titulo oneroso. (Vidi o tom sjedničk zapisnik o viećanju prenadenog c. kr. dvorskog povjerenstva od 7. prosinca 1809. kod Ofnera II. str. 548—551.). Vidi zatim i razpravu o historičkom razvitku toga prava kod Ogonovskia str. 373. i sliedećih i kod Stubenraucha u knjizi II. str. 580.

*

Digitized by Google

Ova je pogodba ženitbeni ugovor, spadajući medju nasljedovne pogodbe. Ovo izvadja Stubenrauch veoma sgodno iz marginalnih rubrika samog teksta občeg građj. zakonika, ističući, da zakon u marginalnih rubrikah one ženitbene ugovore, koji čine posebnu vrst, označuje i posebnimi tekućimi brojevi, dočim marginalna rubrika, nalazeća se kod §. 1249., govori o nasljedovnih pogodbah u više broju, te tako dopušta više vrstih nasljedovnih pogodba. Na temelju toga zaključuje Stubenrauch, da se i propisi §-a 1249—1254. uporavit imadu i na pogodbu advitalitetsku.

Naznačuje nadalje Stubenrauch kao dvojbeno, ali ipak je toga mnienja. da se i na ovu pogodbu ima uporaviti ograničenje navedeno u §-u 1253. o. g. z., t. j., da ugovorom ovim dobije preživši zakoniti drug samo pravo uživanja tih četvrtina imovine drugog zakonitog druga, koji je s njim sklopio advitalitetski ugovor, a da jedna četvrtina mora ostati čista (dakle ne obterećena niti pravom uživanja preživivšega zakonitoga druga) na porabu zakonitom drugu, koji je ovomu ustupio uživanje za slučaj smrti svoje.

Mi se slažemo s ovim mnienjem Stubenrauchovim, jer nalazimo medju zapisnici o većanju c. kr. dvorskog povjerenstva o osnovi občeg austr. zakona, da je to mnienje tamo zastupano i prihvaćeno bilo, pa se s toga mora uzeti, da je doista mnienje, koje zastupa Stubenrauch, smisao zakona.[1]

Pošto je pogodba advitalitetska vrst nasljedovne pogodbe, to je mnienje onih opravdano, koji tvrde, da joj može biti predmetom samo ciela imovina (razumieva se po odbitku jedne čiste četvrtine) jednog bračnog druga ili alikvotni dio iste, a ne pojedine stvari, jer ako jedan bračni drug drugomu za slučaj smrti pojedinu stvar obećaje, a on obećanje to prihvaća, nastaje darovanje za slučaj smrti po smislu §-a 956. o. g. z.[2]

Pogodba advitalitetska radja pravnim učinkom istom nakon smrti zakonitog druga, koji je za slučaj smrti obećao uživanje svoje imovine. Dok on živi može on sa sućnosti stvari sačinjavajućih njegovu imovinu, koju je predao na uživanje za slučaj smrti svomu bračnom drugu (sa substancijom imovine te), razpolagati po volji svojoj odredbami medju živimi (darivati, prodati, zamieniti ili inače otudjiti ju) samo ne smije s njom nikakvu odredbu za slučaj smrti učiniti.

U tomu je dakle pravni učinak pogodbe advitalitetske jednak s onim prave nasljedovne pogodbe.

Razlikuje se pako prva od posliednje u tome, što ovlaštenik uknjižbom prave nasljedovne pogodbe u gruntovnih knjigah ne stiče nikakova prava, dočim nasuprot za slučaj smrti promitenta postavljeni uživalac, ako se usljed dozvole promitenta pravo uživanja njegovo na temelju advitalitetičkoga ugovora u gruntovnih knjigah uknjiži u korist njegovu, stiče time osiguranje, da promitent ne smije više niti za života razpolagati po volji sa samimi nekretninami, osim sa četvrtim dielom imovine svoje, ako je više od dvie trećine za slučaj smrti bračnom drugu na uživanje ustupio.

Nu pošto je pravo uživanja samo teret, to je promitentu, po našem mnienju, slobodno otudjiti i nekretnine s ovim pravom uživanja obterećene, ako novi stecioc preuzima taj teret na sebe, te ako ne nastaje novim prenosom pravo vlastničtva na treću osobu pogibelj za uživaoca, da će se njegovo pravo okrniti. Što može biti ako se nekretnine, na koje je pravo uživanje uknjiženo, čestično prodaju. U slučaju ovom postupati će odnosna gruntovna oblast po propisu §-a 56. sl. d) grunt. reda.

---

[1] Čitaj o tom Ofnera II. str. 397—398. §. 465. i str. 432—435, §. 385. str. 648—551. §. 914—726. Vidi nasuprot tomu protivno mnienje Winiwarterovo IV. str. 484. a i mnienje Ungerovo u svom nasljednom pravu na str. 270. opazka 4., koji tvrdi, da advitalitetski ugovor nije ni nasljedovna pogodba ni pogodba zapisovnička niti iz poljskog prava uzeta ustanova, već institut staro-njemačkog prava.

[2] Stubenrauch II. str. 592. Protivno tomu Nippel Erläuterungen VII. str. 661.

Digitized by Google

Osebna je ustanova u gradjanskom zakonu ona §-a 1257. o. g. z., po kojem, ako se jedan bračni drug, koji je preživio drugog bračnog druga, opet oženi ili uda, ili ako bi htio da ustupi uživanje trećoj kojoj osobi, djeca pokojnog bračnog druga, imaju pravo zahtievati, da im uživanje to bude pušteno uz primjereni godišnji iznosak. Ova zakonska odredba hoće time da preprieči razmirice, koje bi nastati mogle izmedju djece te otčuha ili maćuhe ili pako treće osobe prigodom ustanovljenja obsega prava uživanja obzirom na to, što pravo na sućanstvo stvari pripada onako obično djeci kao zakonitim nasljednikom dotičnog preminulog bračnog druga. Ako se djeca, ili u koliko su maloljetna, tutorstvo njihovo, nebi moglo složiti sa preživivšim bračnim drugom, komu pripada uživanje u pogledu odkupne svote za pravo uživanja njegovog, imati će svotu ovu opredieliti sudac saslušav vještake.

Preživivši zakoniti drug, koji svojata za sebe na temelju advitalitetske pogodbe pravo uživanja nakon smrti promitenta, ne ima po §-u 1258. o. g. z. prava više iskati dio, pripadajući mu po zakonu u slučaju nasljedovanja zakonitog. U tom pogledu poziv je §. 1258. o. g. z. na §§. 757—759. o. g. z. Nu poziv ovaj nije ovdje posve umjestan, jer bi mogao tko misliti da se propisi ovih §§-a glede uračunavanja u zakoniti dio uporabiti imadu. Po §§ 757. i 758. o. g. z. ima se bo u dio zakonita nasljedstva uračunati ono, što preživivšemu zakonitom drugu zapada od imovine drugoga zakonitoga druga po ugovorih ženitbenih po pogodbi nasljedovnoj ili po razredbi posliednje volje. Po ustanovi §-a 1258. o. g. z. pako ne ima se uživanja ciele zaostavštine jednog bračnog druga, ili diela zaostavštine iste, uračunati u nasljedni dio preživivšeg bračnog druga, već preživivši bračni drug ima samo pravo birati, da li hoće se zadovoljiti po advitalitetskoj pogodbi pripadajućim mu pravom uživanja, ili pako ovo napustiti, te tražiti zakoniti dio. Ako jedno bira, ne pripada mu pako više pravo na drugo.

Usljed sada navedenog ima se na koncu ustanove §. 1258. o. g. z. nalazeći se poziv na §§. 757—759. o. g. z. tumačiti tako, da je zakon htio time samo uputiti na §§-e ove, u koliko se u ovih navodi, u kojih slučajevih i u kojem dielu pripada bračnom drugu zakonito nasljedstvo, a ne na propise u istih sadržane što valja uračunati u zakoniti dio.

Izjednačenje djece.

§. 1259. Izjednačenje djece, to jest pogodba, kojom se djeci iz različnih ženitbah daju jednaka prava u nasljedovanju, ne ima nikakove pravne krieposti.

Ustanovom ovog §-a zabranjena je samo pogodba, kojom se djeci iz različnih ženitba daju jednaka prava u nasljedovanju. Ali zato su oporučne odredbe u tom pogledu dopustljive te suprugom je slobodno po zakonu i djecu iz različitih ženitba oporučnom odredbom postaviti za nasljednike na jednake dielove, neglededć na to, da po zakonitom nasljedstvu jednaka prava ne imadu na imetak obijuh supruga (otca ili matere, s jedne, a otčuha i maćuhe s druge strane). samo ne smiju biti nuždni nasljednici prikraćeni u njihovih nasljednih dielovih.

Razlučenje imovine u slučaju: 1. stečaja.

§. 1260. Ako se za muževljeva života otvori stečaj nad imovinom njegovom, žena ne ima jošte prava iskati suprot vjerovnikom, da joj se povrati miraz, i da joj se dade uzmirazje; nego može zahtievati samo osiguranje za slučaj, ako bi se ukinula ženitba. Osim toga vlastna je iskati od časa, kada se je otvorio stečaj, uživanje udovičke plaće, i, ako ova nije ugovorena bila, uživanje miraza.

Digitized by Google

Ali neima mjesta ovomu pravu na jedno ili na drugo uživanje, ako se dokaže, da je žena kriva muževljevu nazadku u imovini.

§. 1261. Ako žena padne pod stečaj sa svojom imovinom; ugovori ženitbeni ostaju čitavi.

§. 1262. Ako je medju mužem i ženom ugovorena bila zajednica dobara; prestaje ova, čim bude otvoren stečaj nad imovinom muža ili žene, i imovina medju njima zajednička dieli se isto, kao poslje smrti.

U §§-ih 1260 - 1262. o. g. z. sadržane su ustanove, što ima biti sa imovinom supruga, ako jedan od njih padne pod stečaj.

Po ovih ustanovah ima se kod otvorenja stečaja nad imovinom jednoga supruga gledati: 1. da li je bila ugovorena medju supruzi zajednica dobara; a ako to nije slučaj, 2. da li je stečaj otvoren nad imovinom muža ili pako žene.

I. Ako nije bila ugovorena zajednica dobara. a) Kada je otvoren stečaj nad imovinom muževljom. Otvorenjem stečaja nad imovinom muža niti najmanje se ne dira u imovinu žene. Ona ostaje slobodna vlastnica svoje vlastite imovine. Vjerovnici muževlji ne imadu nikakova prava na imetak žene.

Pitanje nastaje samo za taj slučaj, što ima biti mirazom supruge, uzmirazjem i udovičkom plaćom, pripadajućom ženi?

U tom pogledu odredjuje §. 1260. o. g. z. sliedeće:

1. Glede miraza ustanovljuje, da žena ne ima pravo tražiti suproti vjerovnikom stečajnine, t. j. proti stečajnini muža si, da joj se povrati miraz, nego da može samo iskati osiguranje, ako bi se ukinula ženitba. Ako se miraz sastoji iz nepotrošivih stvari, a ove se još nalaze u naravi, tad je žena vlastna tužbom o vlastnosti vindicirati za sebe te stvari te tražiti da se izluče iz stečajne mase muževlje, ali ne ima pravo tražiti, da se one njoj odmah i u posjed predaju, već samo da se njezino pravo vlastničtva osigura; dakle da se stave u sudbeni polog ili pako pod sekvestraciju. Miraz bo po §-u 1229. o. g. z. pripada opet ženi samo poslje smrti muža ili ako je ženitba ukinuta u slučajevih navedenih u §§-ih 1264. i 1266. o. g. z., (o kojih ćemo govoriti kod tumačenja ovih §-ah). Stečajem samim pako ne ukida se ženitba, te mora s toga miraz ostati u svrhu onu, u koju ima po zakonu služiti, naime za lašnje uzdržavanje troškova skopčanih ženitbom, koje suprug nositi ima.

Ako se miraz sastoji iz stvarih potrošivih ili pako, ako ne ima više stvari nepotrošivih, koje su sačinjavale miraz (što ih je suprug otudjio ili uništio), tad može žena tražiti u prvom slučaju samo osiguranje vriednosti miraza, a u drugom slučaju samo osiguranje odštetne njezine tražbine. Jedno i drugo mora ona prijaviti proti stečajnini muževljoj kao njezinu tražbinu urednom likvidationalnom tužbom kao svaki drugi stečajni vjerovnik, te će se ta njezina tražbina uvrstiti u treći razred osobnih stečajninskih vjerovnika, koliko ona nije stekla za miraz njezin osiguranje pravom zaloga. Nu ni ova mirazna tražbina neće se ženi prezaduženikovoj doznačiti u njezine ruke, već će se u polog staviti kod suda, dok ne bude stečaj dovršen, iz istog govenavedenog razloga, što žena ne ima prava vlastnosti na miraz sa života muževlja, dok nije ženitba ukinuta. Slobodno je pako mužu (prezaduženiku) sporazumno sa ženom tražiti izdanje miraza, odnosno doznaku iz pologa sudbenoga, i za vrieme stečaja u svrhe ženitbene.

Može pako žena zahtievati uživanje miraza (kamate glavnice) za svakdanje svoje uzdržavanje, ako nije ugovorila sa mužem si udovičku plaću, jer joj je muž po §-u 91. o. g. z. dužan dati pristojno uzdržavanje, što pako, ako je prezadužen, iz inog imetka

Digitized by Google

svojega u stanju nije, jer mu je cieli u stečaj potegnut. One pokretne stvari, o kojih bude dokazano, da nisu ino nego donosbina (alatura) žene i pravovlastno dobro njezino i da još postoje kako ih je doniela (§. 9. i 73. stečajnog reda) vlastna je supruga prezaduženikova tražiti, da joj se izdadu iz stečajne gromade.

2. Glede uzmirazja ustanovljuje nadalje §. 1260. o. g. z., da na ovo ženi za vrieme stečaja nikakovo pravo ne pripada. Ona ne može zahtievati, da joj se dade uzmirazje, jer i na ovo žena za života muža nikakova prava ne ima. Može pako tražiti osiguranje istoga po istih onih propisih, koji su navedeni za miraz.

3. Glede udovičke plaće napokon odredjuje §. 1260. o. g. z., da je žena vlastna iskati istu od časa kada se je otvorio stečaj, jer joj treba, usljed otvorenog nad imovinom njezinog muža stečaja, za svagdanje njezino uzdržavanje isto takove podpore, kao da je obudovljena.

Ali pravo na uživanje udovičke plaće, ili ako ova ugovorena ne bijaše, pravo na uživanje miraza, ne pristoji onda ženi, ako se dokaže, da je ona kriva muževlju nazadku u imovini njegovoj, t. j., ako je ona razkošnim trošenjem ili lahkoumnimi dugovi prouzročila, da je muž pod stečaj pao.

b) Kada je otvoren stečaj nad imovinom žene. U ovom slučaju kod ne ugovorene zajednice dobara postupa se sa imovinom žene kao sa svakom drugom imovinom inog kojeg prezaduženika. Otvorenje stečaja nad imovinom žene u takovu slučaju niti najmanje ne upliva na posebnu imovinu muža. Ova mu mora ostati netaknuta. Jedino gubi muž pravo uprave nad imovinom žene pristojeće mu po §-u 1241. o. g. z. Uprava imovine njezine prelazi posvema na stečajninskoga upravitelja. Pravo uživanja imovine žene, ako je mužu ono bilo dozvoljeno, ne može on više, nakon otvorenje stečaja proti ženi njegovoj, dalje vršiti, već ima pravo ovo kao svaku drugu tražbinu prijaviti proti stečajnini i likvidirati si dati.

II. Ako je bila ugovorena medju supruzi zajednica dobara. U slučaju ovom prestaje po §-u 1262. o. g. z. zajednica čim bude otvoren stečaj nad imovinom muža ili žene, i imovina medju njima zajednička dieli se isto kao poslje smrti. Ako nije ugovorena obćenita zajednica dobara, t. j. zajednica, koja se odnosi na svukoliku imovinu, tad se u stečajninu može samo povući onaj dio zajedničke imovine, koji spada na prezaduženika, t. j. onaj dio, koji će po diobi zapasti prezaduženika, ali ne drugi dio, koji ima dobiti drugi suprug.

Ako je pako ugovorena obćenita zajednica dobara, koja se odnosi na svukoliku imovinu supruga, tad, istina, ne mora se ni onda otvoriti stečaj nad imovinom drugog supruga, koji nije prezadužen, a bila bi i takova odredba nepravedna, jer se suprug, koji sam nije dugove pravio, ne može smatrati osobnim dužnikom vjerovnika drugoga supruga, prezaduženika, te jer su otvorenjem stečaja po stečajnom redu a i inih zakonih spojene i takove posljedice, koje se odnose na samu osobu dotičnoga, koji je pao pod stečaj, te koje bi u takovu slučaju prezaduženikov zakoniti drug sasvim nedužno trpjeti imao; ali se ipak tad imovina zakonitog druga prezaduženikova ima povući u stečaj posljednjega. T. j., ako postoji obćenita zajednica dobara medju bračnimi drugovi, valja, u slučaju kada jedan od njih padne pod stečaj, i imetak drugoga uvrstiti u stečajni popis te predati ga pod upravu upravitelja stečajnine, jer se iz zajednice, koja se odnosi na svukoliku imovinu, imadu odbiti prije diobe svi dugovi, bili oni obraćeni na korist dobra zajedničkoga ili bili oni samo osobni dugovi kojeg bračnog druga. Jamči dakle kod obćenite zajednice, ugovorene medju supruzi, vjerovnikom jednoga i drugoga bračnoga druga ciela imovina obiuh (supruga), koju su u zajednicu stavili.[1]

[1] Vidi o tom rješ. vrh. suda u Beču od 5. studena 1879. br. 7719. Jur. Bl. br. 16. G. U. 7637., od 8. lipnja 1876. G. H. br. 71. G. 6173., od 24. svibnja 1876. br. 6231. G. U. 6158. i od 19. kolov. 1875. br. 8826. G. U. 5838. a i mnienje Stubenr. II. str. 597.

Digitized by Google

Redovito neće ni doći do otvorenja stečaja, ako dugovi ne prelaze imovinu u zajednicu stavljenu, jer će gledati supruzi da ih namire, ili pako će vjerovnici izvan stečaja namirenje svoje tražiti ovršnim putem. Usljed toga neće ni u pravilu što preostati suprugu prezaduženikovu od imovine u zajednicu stavljene. Ako pako što nakon odbitka svih dugova preostalo bude, imati će stečajnina odnosno stečajninski sud njemu taj, na njegovu polovicu odpadajući, preostatak izručiti.

(Razlučenje imovine) 2. u slučaju svojevoljne razstave.

§. 1263. Ako muž i žena ugovore, da će živit razstavljeni, stoji takodjer do njihovoga ugovora, koji se ima vazda učiniti u isto doba (§§. 103 - 105), da li njihovi ugovori ženitbeni imaju i dalje trajati, ili na koji način imaju biti preinačeni.

Po §-u 93. obć. gradj. zak, muž i žena, ma bile oboje o tom složni, ne mogu nikako dokinuti samovlastno savez ženitbeni i to tvrdili oni da ženitba nevalja, ili tražili razpust ženitbeni, ili samo razstavu od stola i postelje.

Ukinuće ženitbene zajednice ima uviek izreći nadležni ženitbeni sud nakon pokušaja pomirenja.

Razstava od stola i postelje dvoje je vrsti. ona se izriče po kompetentnom ženitbenom sudu ili na temelju sporazumka obiuh supruga ili bez takova sporazumka. O prvoj govore §§, 103—105. o g. z., na koje se ustanova §-a 1293. o. g. z. pozivlje.

U zemljah zastupanih u carevinskom vieću mogu supruzi neposredno podnieti nadležnom sudu molbu, da izreče sporazumnu razstavu.

Sud neće dozvoliti razstave prije nego li se punoljetni i samostalni supruzi sporazume u pogledu uzdržavanja i u pogledu medjusobnih imovinskih odnošaja, nu samo potvrda punoljetnih supruga, da su se u spomenutih pitanjih medjusobno nagodili, dostaje, da sud privoli na razstavu.

U Hrvatskoj i Slavoniji parnice tičuće se razstave od stola i postelje medju katolici spadaju pred crkveni sud i rješavaju se po crkvenih zakonih.

Crkveni sud ima, kad dozvoli razstavu od stola i postelje, priobćiti osobnomu gradjanskomu sudu supruga, da je razstavu dozvolio, ter će ovaj potonji u pogledu medjusobnih imovinskih odnošaja razstavljenih supruga postupati po propisih obć. gradj. zak.

Ustanova §-a 1263. o. g. z. dakle, koja se izrično i pozivlje na propise §§. 103—105. o. g. z., ima pred očima samo razstavu od stola i postelje, dozvoljenu na temelju sporazumka obiuh supruga po kompetentnom ženitbenom sudu, a ne možda razstavu dobrovoljno medju supruzi ugovorenu te udjelotvorenu bez intervencije kompetentnog ženitbenog suda, koja po zakonu dozvoljena nije.

U slučaju sporazumne razstave supruga, dozvoljene po nadležnom ženitbenom sudu, stoji do njihovog ugovora, koji se ima vazda učiniti u isto doba, da li njihovi ugovori ženitbeni imaju i dalje trajati ili na koji način imadu biti preinačeni.

Ugovor ovaj veže oba kontrahenta, kao svaka pogodba, te se ne može jednostrano preinačiti, niti ne ima prava žena, ako se imućtvene okolnosti od nje dobrovoljnog razstavljenoga muža poboljšaju, zahtjevati pozivom na §. 91. obć. gradj. zak. povišenje njoj ugovorom opredieljene alimentacije.[1]

Ustanova §-a 93. o. g, z. ne prieči, istina, bračnim drugovom, da se o medjusobnu boravištu dogovore, oni se ne mogu proti svojoj volji niti siliti da se dadu sud-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. listopada 1859. br. 10377. G. U. 889.

Digitized by Google

bano razstaviti od stola i postelje, i ako supruga uz muževu privolu odabere posebno boravište, dužan joj je muž po §-u 91. gradj. zakona namicati sredstva za pristojno uzdržavanje.[1] Na taj slučaj pako neodnose se ustanova §-a 1263. o. g. z.

(Razlučenje imovine) ili (u slučaju) 3. sudne razstave.

§. 1264. Ako su muž i žena raztavljeni po presudi sudnoj, a nijedna strana nije kriva razstavi, ili ako obadvie budu tomu krive; može muž ili žena zahtievati, da se ugovori ženitbeni proglase, da su ukinuti; i na zahtievanje to treba sud vazda da nastoji skloniti strane, da se pogode (§. 108.). Ako jedna strana nije kriva, slobodno joj je zahtievati, da se ugovori ženitbeni produže ili ukinu, ili po okolnostih da joj se dade primjereno uzdržanje.

Razstavi od stola i postelje ne ima samo mjesta na temelju sporazumka supruga već i na zahtjev jednoga od njih iz važnih uzroka. Pravo zahtjevati razstavu proti volji drugoga supruga, pristoji samo onomu suprugu, koji nije dao opravdana razloga razstavi.

Sud nadležan dozvoliti razstavu nesporazumnu jest u zemljah zastupanih u carevinskom vieću, a u Hrv. i Slav. samo za protestante, sborni sud u obsegu kojeg supruzi prebivaju.

Parnice radi prisilne razstave od stola i postelje u ženitbah katolika, bile stranke katoličke vjere, kad su brak sklopile, ili prešle nakon sklopljena braka u katoličku vjeru, kao i u onih ženitbah, u kojih je jedan ženitbeni drug bio katolik jur u vriemo sklopljena braka, spadaju u Hrvatskoj i Slavoniji pred nadležni crkveni sud, ter se rješavaju po propisih kanoničkoga prava.

Iztočna crkva nezna za uredbu razstave od stola i postelje.

U osudi, kojom je izrečena razstava, bila ona izdana po gradjanskom ili crkvenom ženitbenom sudu (kod katolika), valja vazda navesti, koja je od stranaka kriva razstavi, da li su obe krive ili ni jedno od njih.

Gradjanski sud, bude li izrekao razstavu, nastojat će, da se razstavljeni supruzi nagode u pogledu imovinskih njihovih odnošaja i da obskrbe djecu, a ne podje li nagoda za rukom, ima ih uputiti na put redovite parnice.

Crkveni ženitbeni sud, koji će dozvoliti razstavu, ima osudu svoju priobćiti gradjanskomu sudu, nadležnu prosuditi gradjansko-pravne posljedice razstave.

Nadležni gradjanski sud ima tad prosuditi civilno pravne posljedke razstave prema izreci crkvenoga ženitbenoga suda o krivnji. Od toga pravila postoji samo iznimka po §-u 69. grad. ženitb. zakona, po kojoj, ako u osudi suda katoličanskoga bude nekatoličanski suprug naznačen kao kriv razstavi, imat će na zahtjevanje njegovo o tom, da li je u istinu kriv, na koliko su u toj izreci ovisne imovinske tražbine suditi gradjanski sud. To isto valja u slučaju onom, ako na tužbu stranke nekatoličanske njezin duhovni sud ženitbeni bude izrekao, da je katoličanska stranka kriva.

I o tom, kako će već biti u osudi ženitbenoga suda izrečeno, da nijedna stranka nije kriva razstavi, ili da su obe krive, ili napokon, da je jedna samo kriva, sudit će gradjanski sud o imovinskih odnošajih razstavljenih supruga po ustanovah §-a 1264. o. g. z. Ako nije nijedna strana kriva razstavi (n. pr. radi nastale kod jedne strane bolesti skopčane s pogibelji okuženja bez krivnje njezine), ili ako su obe strane krive razstavi (n. pr. što su se medjusobno zlostavljale), može svaka strana zahtjevati da se ugovori

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. lipnja 1880. br. 5864. G. U. 8010. i od 24. svibnja 1881. G. U. 8398.

Digitized by Google

ženitbenitbeni, proglase, da su ukinuti. Ovo može svaka strana zahtjevati odmah tužbom ili predhodnom molbom. U posljednjem slučaju nastojati će sudac svojski o tom da se stranke pogode, a ako nagoda za rukom ne podje, uputit će jednu ili drugu na put parnice (obično onu, koja je tražila ukinuće pogodbe).[1] U prvom slučaju nalažu sudcu onako propisi gradjanskog parb. post., da prije, nego što se upušta u razpravu, medju strankami ozbiljnu nagodu pokušati ima.

Ako je jedna strana samo krivom pronadjena razstavi, t. j. ako je osudom ženitbenog suda izrečena razstava usljed krivnje jedne samo strane, tad pristoji samo pravo strani onoj, koja razstavi kriva nije, tražiti ukinuće ugovora. U tom slučaju ima ona postupati samo tužbom, jer ovdje zakon izrično neodredjuje predhodni nagodbeni postupak.[2]

Zakon veli u §-u 1264. o. g. z. takodjer, da ako jedna strana nije kriva, slobodno joj je zahtievati da se ugovori ženitbeni produže. Nu ustanova ova je sasvim suvišna, jer ako neće da se ukine ženitbeni ugovor, ne treba da traži nikakvo produženje, pošto ugovor onda onako u krieposti ostaje, što protustranki ne pristoji pravo tražiti ukinuće ugovora, jer je ona razstavi kriva.

Konačnom svojom ustanovom izriče §. 1264. o. g. z., da stranka, koja nije kriva razstavi, može po okolnostih i tražiti, da joj se dade primjereno uzdržanje.

K ovoj zakonskoj ustanovi izdan je dvorski dekret od 4. svibnja 1841., koji glasi:

„Njegovo c. kr. Veličanstvo dostajalo je ustanoviti previšnjom odlukom od 12. rujna 1840., da suprugu obostranom krivnjom razstavljenu u pravilu ne ide pravo na pristojno, uzdržavanje, nego se ostavlja sudcu, da na prošnju njezinu od sgode do sgode s obzirom na sva razmjerja i na razloge pravičnosti, koji za nju svjedoče, iznimice pridržava suprugu da daje pristojno uzdržavanje supruzi svojoj".

Nastaju glede ove zakonske ustanove pitanja: Kada se može uzeti, da postoje odnosne okolnosti, u kojih može razstavi nekriva stranka tražiti uzdržavanje, i što se ima smatrati pod uzdržavanjem?

Za odgovor na prvo pitanje su u prvom redu mjerodavne ustanove samog ženitbenog ugovora. Ako je u ovom predvidjeno, kada i što ima u slučaju razstave, razstavi nekrivi suprug tražiti od druga svoga u ime uzdržavanja, valja se u tom pogledu držati toga ugovora.

Ako u ugovoru ženitbenom u tom pogledu nije ništa ustanovljeno, valja za riešenje ovog pitanja na um uzeti općenita načela sadržana u §. 91. obć. gradj. zak., a po anologiji, i propise §. 1243. i 1258. o. g. z. Po ovih ima žena uviek pravo na pristojno uzdržavanje ne gledeć na to, ima li ili ne ima li ona vlastite imovine, dočim ima muž to pravo samo iznimice, ako sam ne ima dovoljnih sredstva za pristojno uzdržavanje. U svakom slučaju može se pako uzdržavanje samo jedanput a ne u dvostru-

[1] Stubenrauch u svom komentaru II. str. 599. toč. 2. mnije, da se zahtjev na ukinuće pogodbe ima uvjek u obliku tužbe staviti. Mi držimo, da ovaj nazor nije opravdan u zakonu, jer ako bi to bila namjera zakona, nebi stajala u §-u 1264. o. g. z. izrična ustanova, da na zahtievanje jedne strane, da se ugovori ženitbeni ukinu, treba sud vazda da nastoji sklonuti strane, da se pogode, pošto se na svaku tužbu onako nagoda medju strankami po propisih parb. post. pokušati ima. Uz to bilo bi nepravedno stranki naprtiti suvišni trošak, ako je nagoda u izgledu, te ju uputiti na odvjetnika, koga će morati uzeti, ako zahtjev na ukinuće ugovora tužbom traži, pošto se ta podnieti ima kod sbornog suda, dakle pismeno, dočim može si molbu sama sastaviti.

[2] Stubenrauch II. str. 599. točka 3. drži, da se, istina, i u takovu slučaju ima samo tužbom postupati, ali da se prije nagoda pokušati ima. Ovo potonje dopuštamo i mi, ali kao propis utemeljeni na gradj. parb. post., po kojem se ima na svaku tužbu nagoda pokušati.

Digitized by Google

kom iznosu zahtjevati. Po tom n. pr., ako mužu pristoji uživanje miraza, te ako nije on, kao razstavi nekriva stranka, tražio ukinuće ženitbenog ugovora, ne ima on pravo tražiti pristojno uzdržavanje, ako koristi miraza, kojih uživanje mu je dozvoljeno, dosižu za pristojno njegovo uzdržavanje. Nasuprot, ako se je žena, kao razstavi nekriva stranka, odlučila na ukinuće ženitbenog ugovora, imala bi ona po §-u 91. o. g. z. ipak pravo tražiti pristojno uzdržavanje od muža, ako i usljed ukinuća ženitbenog ugovora natrag miraz dobije.[1]

Posljedica bo ukinutog ženitbenog ugovora je ta, da se uzpostavlja prijašnje stanje u pogledu imovine muža i žene, t. j. nakon ukinutog ženitbenog ugovora je svaki ženitbeni drug opet izključivi vlastnik svoje imovine kao da nije nikada ni bio ženitbeni ugovor sklopljen, te pošto po §-u 91. obć. gradj. zak. muž ženi pristojno uzdržavanje dati mora, ne može se on ni oprostiti od dužnosti ove, ako je izrečena razstava od stola i postelje usljed njegove krivnje.[2]

Razlika izmedju prava supruge na pristojno, primjereno i nuždno uzdržavanje nije osnovana na zakonu.[3] Zakon govori, istina, o primjerenom uzdržavanju, na koje ima po §-u 1264. samo bez krivnje razstavljeni bračni drug pravo; a dvorski dekret od 4. svibnja 1841. br. 531. sbirke prav. zak. o pristojnom uzdržavanju, koji dopušta samo kod obostrane krivnje i ne posve nevinoj supruzi prema okolnostim po razsudi sudćevoj. Ali medju pristojnim i primjerenim uzdržavanjem ne ima tuj razlike; pod jednim i drugim razumieva se samo uzdržavanje, koje je muž ženi svojoj dužan dati po §-u 91. obć. gradj. zak. te koje se ima uviek odmjeriti prema imetku i stališu muža, neodvisno od drugih okolnosti ponapose o okolnosti da li ženi pripada uzdržavanje po §-u 1264. o. g. z. ili po dvorskom dekretu od 4. svibnja 1841.[4] Ne ima s toga u drugom slučaju žena pravo samo na n u ž d n o uzdržavanje već uviek na pristojno uzdržavanje.

Nasuprot ne pristoji ženi, razstavljenoj izključivo po njezinoj krivnji, nikad nikakvo uzdržavanje, dakle ni n u ž d n o uzdržavanje; to proizlazi već jasno iz §. 796. o. g. z. u kojem bi joj jamačno, kao u §-u 795. o. g. z. zakonito od nuždzog diela izključenom nuždnom nasljedniku, barem nuždno uzdržavanje bilo pridržano, kad bi to bila namisao zakonodavca.

Ukinuće ženitbenog ugovora ne radia u pogledu istom uslovljene zajednice dobara onim istim pravnim učinkom, kao u slučaju smrti jednog supruga po smislu §. 1234. o. g. z., već uzrokuje samo uzpostavu prijašnjeg stanja imovine obih supruga, to jest svaki ženitbeni drug ostaje ograničen na onu imovinu svoju, koju je donio u zajednicu.[5]

(Razlučenje imovine) 4. u slučaju da se ženitba proglasi da nije tvrda.

§. 1265. Ako ženitba bude proglašena da nije tvrda, tad prestaju i ugovori ženitbeni; a imovina, u koliko se ona još te nalazi, povraća se u prijašnje stanje. Ali strana, koja je kriva, valja da naknadi štetu strani nevinoj (§. 102.).

Tvrda, t. j. valjana, po propisu zakona sklopljena ženitba, je zakonska predpostava za kriepostnu moć ženitbenih ugovora. Ako se izpostavlja, da ženitba medju vjernici sklopljena nije tvrda (da nije valjana), nije ona ni mogla radjati nikakvim pravnim učinkom glede ženitbenih ugovora, koji su vjerenici ili prividni bračni drugovi sklopili. Kriepostna moć ženitbenih ugovora tad nije ni započela, pa nisu niti mogle biti od

[1] Stubenrauch II. str. 599. opazka 5., s kojim mnienjem se mi slažemo.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. studena 1880. br. G. U. 8810.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. prosinca 1877. br. 7426. G. U. 6715.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. prosinca 1881. Centralblatt br. 283.
[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. lipnja 1860. br 6372. G. U. 1145.

Digitized by Google

upliva na imovinu prividnih bračnih drugova u ženitbenih ugovorih sadržane razredbe. Svaki prividni ženitbeni drug mora zato imovinu svoju dobiti na slobodno razpolaganje u onom istom stanju, u kakvom je obstojala prije sklopljene prividne ženitbe (ex tunc), kao da nije nikad došlo do ženitbe, t. j. imovina povraća se glede svakog prividnog ženitbenog druga u prijašnje stanje.

Nevaljanom ili netvrdom može se pako ženitba smatrati samo onda, ako bude proglašena po nadležnom sudu da nije tvrda.

Nadležan zato sud je u zemljah zastupanih u carevinskom vieću za sljedbenike svih priznanih vjeroizpovjesti, a u Hrvatskoj i Slovoniji za protestante i izraelićane, onaj sborni sud, u okolišu kojega su imali supruzi zadnje svoje prebivalište. (§. 13. i §. 14. slovo a) sudovnika).

Za katolike u Hrvatskoj i Slavoniji odlučuje o valjanosti ženitbe onaj crkveni sud, koji je zato nadležan u smislu zakona katoličke crkve. Isti crkveni sud odlučuje o nevaljanosti ženitbe i kad obstoji mješovita ženitba u najstrožem smislu rieči, t. j. ona, koju sklopiše dvie osobe, od kojih jedna ab origine spada katoličkoj crkvi, druga pako inoj kršćanskoj vjeroizpovjesti.

Po ženitbenom pravu iztočne crkve nevaljanost ženitbe može izreći samo biskup nakon propisanog postupka.

Da može gradjanski sud uredovati u pogledu pitanja imovinskih medju bivšimi prividnimi bračnimi drugovi, kojih je ženitba proglašena nevaljana po crkvenom sudu, imati će stranke sudu predložiti odnosnu pravomoćnu osudu crkvenog suda. Razlozi s kojih se može ženitba jur sklopljena proglasiti netvrdom (nevaljanom) navedeni su u §§. 94., 95., 96. o. g. z., a za katolike u Hrvatskoj i Slavoniji u §§-ih 116—120. naputka k ženitbenom zakonu za katolike od 8. listopada 1856. br. 198. d. z. l. Zahtjev, da se svakoj strani ima povratiti njezina imovina u stanju onom, u kojem je bila prije sklopljenja netvrdom proglašene ženitbe, ima se staviti u obliku tužbe, podnieti se imajuće kod nadležnog osobnog gradjanskoga suda.

Zakon veli u konačnoj stavci §-a 1265., da strana, koja je kriva da ženitba bude proglašena da nije tvrda, ima i naknaditi štetu strani nevinoj, te se u tom pogledu poziv̌lje na ustanovu §-a 102. o. g. z. Ustanova ova izriče: „Ako se iz razprave parnične o valjanosti ženitbe pokaže, da je jednoj strani, ili da je obojim stranam još prije bila poznata zaprieka ženitbena i da su ju navlaš zatajili, krivci dolaze pod kazan naznačenu u zakoniku kaznenomu. Ako je jedna strana nevina prosto joj je tražiti naknadu. Odnosna kaznena ustanova nalazi se u §-u 507. k. z., koji glasi: „Koji se dade vjenčat, zamučavši poznatu sebi koju god zakonitu zaprieku ženitbe, nedobivši prije redovitoga oprosta, ili koji podje u tuđju zemlju, da tamo sklopi ženitbu, koja po zakonu domaćem ne može imati mjesta, kriv je prekršaju i ima se kazniti strogim zatvorom od tri do šest mjeseci itd.“

Koji se dakle krivcem pronadje ovog prekršaja po kaznenom sudu, ili pako, koji bude pred gradjanskim sudom uglavljen sa dokazali po gradj. parb. post. propisanim, da je botomično zamučao ženitbenu koju zaprieku, taj je dužan dati nevinoj strani naknadu, t. j. ima ju oštetiti. Obveza naknade ove ima se prosuditi po §§. 1295. i 1324. o. g. z. Iz gornjih zakonskih ustanova sliedi a contrario, da strana, kojoj nije bila poznata ženitbena zaprieka, koji čini ženitbu netvrdom, ne ima dati nikakvu naknadu. S njom se postupa kao poštenim posjednikom. Nije s toga muž, komu nije bila poznata ženitbena zaprieka, dužan obračunavati za trajajanja prividnog braka ustupljeno mu uživanje imovine žene i koristi miraza, te one povratiti odnosno naknaditi (§. 1458. i analogija §-a 330. o. g. z.). Isto tako nije dužna nevaljanosti braka ne kriva žena koristi, koje je privolom muža uživala od imovine njegove, povratiti ili naknaditi mu.

Digitized by Google

Darovanja pako, koja su učinila među sobom prividni supruzi, postaju, čim bude proglašena ženitba netvrdom, bezkriepostnimi, ako darovatelj o tom, da je ženitba netvrda, nikakova znanja imao nije, jer se uzima, da se je onda, kada je darovanje učinio, nalazio u bitnoj bludnji. Ako se je pako i drugi prividni suprug nalazio u bludnji o valjanosti ženitbe, imat će samo ono povratiti, što se još u njega nalazi od stvari darovane (§. 329. o. g. z.). Ovo valja ponapose o nakitu darovanom po mužu ženi i o jutrnjem daru. Nasuprot ima se imovina ženitbenim ugovorom stavljena u zajednicu razdieliti tako, kao da nije nikad zajednica dobara ugovorena bila. Miraz se ima povratiti. Obećanje uzmirazja ili udovičke plaće gubi svaku kriepost itd.[1]

(Razlučenje imovine) 5. za slučaj da se razpusti ženitba.

§. 1266. Ako je razpust ženitbe (§§. 115. i 133.) dozvoljen na zahtievanje muža i žene, a to radi njihove nepredobljive mržnje, tad ugovori ženitbeni, ako o ugovorih tih muž i žena ne budu se pogodili (§. 117.), prestaju za obadvie strane. Ako se ženitba razpusti po izreki sudnoj, drugu zakonitomu (mužu ili ženi), koji nije kriv, pristoji ne samo podpuno zadovoljenje, nego od časa kada je izrečen razpust pristoji mu i sve to, što mu u ugovorih ženitbenih obećano bijaše, ako bi preživio druga svojeg. Imovina, koja je bila podvržena zajednici dobara, dieli se isto kao poslje smrti; a strana nevina priuzdržava za slučaj smrti druge strane pravo proizlazeće od pogodbe nasljedovne. Pošto je ženitba razpuštena, razpušteni muž ili žena, ma i ne bili on ili ona krivi razpustu, tomu, nemože iskati nasljedovanja zakonitog (§§. 757—758).

Ustanova §-a 1266. o. g. z. sadržaje propise odredjujuće što ima biti sa ženitbenimi ugovori, ako se ženitba konačno razpusti.

Razpust ženitbe dopušten je samo kršćanom nekatoličanskim po načelih svoje vjere iz važnih uzroka. Ovi su uzroci navedeni u §-u 115. o. g. z.

U zemljah zastupanih u carevinskom vieću ustanove § a 115. o. g. z. valjaju za sljedbenike svih vjeroizpoviesti i za takozvane bezvjernike (Confessionslose). U Hrvatskoj i Slavoniji ustanove §. 115. o. g. z. mjerodavne su samo za protestante, jer pitanje o razrješivosti braka, kao i ono o valjanosti braka za sljedbenike sjedinjene i ne sjedinjene iztočne crkve prepušteno je crkvenim sudovom, koji sude po crkvenih zakonih.

U zemljah zastupanih u carevinskom vieću, a i u Hrvatskoj i Slavoniji, vriede glede razrješivosti braka izraelićana posebni propisi sadržani u §§. 143—135. o. g. z.

Brak katolika je u pravilu nerazrješiv. bili oni katolici pri njegovu sklopljenju ili postali takovimi nakon sklopljenja braka. I brak ab origine mješoviti ne može se razrješiti po nauci kat. crkve. Od toga pravila dopušta katolička crkva samo dvie iznimke kod ženitbe nedovršene (matrimonium non consumatum), naredjujući, da se valjana, nu još ne dovršena ženitba, može razkinuti: a) ako jedan od ženitbenih drugova položi svečane zavjete reda kojega ili b) ako bude izhodjen oprost od svetoga otca pape.

Pošto se ovakovi slučajevi u praksi malo ne nikako n dogadjaju, to ni propisi o razlučenju imovine za slučaj da se razpusti ženitba, što no su sadržani u §-u 1266. o. g. z., za sljedbenike katoličke vjere praktične vriednosti ne imadu.

Ovi vriede dakle samo za sljedbenike akatolickih vjeroizpovjesti, naime: za sljedbenike iztočne crkve, za protestante i izraelićane.

---

[1] Vidi Kirchstettera str. 624.

Digitized by Google

Ako pri razpustu ženitbe nastanu razprave, koje se odnose na razlučenje imovine ili na druga iskanja i protuiskanja, spadaju ova uviek pred urednog gradjanskog sudca. Zato se imadu razstavljeni supruzi, ako su sljedbenici iztočne crkve, glede uredjenja ovih pitanja obratiti na urednog gradjanskog sudca molbom, priloživ istoj pravomoćnu osudu crkvenog suda, kojom je proglašen razpust ženitbe. Uredni sudac je dužan svagda najprije pokušati da se obe stranke prijateljski pogode. Ako li stranke neće na nagodu da pristanu, uputit će ih na put redovite parnice. U ovoj ima onda sudac se držati propisa §-a 1266. o. g. z. te po propisih ovih i presudu glede imovinskih pitanja razlučenih supruga izreći.

Kod razpusta ženitbe ne povraća se imovina u stanje prijašnje kako je ona obstojala prije sklopljenoga braka (ex tunc), kao što to biva u slučaju ako ženitba bude proglašena da nije tvrda (vidi o tom tumačenje §. 1265. o. g. z.), već se dieli imovina u zajednicu stavljena po stanju onom, u kojem se nalazi za vrieme pravomoćnosti presude, kojom se izriče razpust ženitbe (ex nunc). Jer ako se ženitba razpusti, predpostavlja se, da je do pravomoćnog razpusta obstojala tvrda ženitba te da je ženitbeni ugovor, uredjujući imovinski odnošaji medju supruzi, već u svojoj krieposti bio. Kod ženitbenim ugovorom uslovljene zajednice dobara ne dobije po tom svaki suprug ono natrag, što je od imovine svoje u zajednicu stavio, već se dioba zajedničke imovine suprugâ obaviti ima po načelih §-a 1235. o. g. z. onako, kako se ima dieliti imovina ova za slučaj smrti jednoga od suprugu. U ostalom ne nastaju glede ženitbenih pogodba u slučaju razpusta oni pravni učinci, koji predpostavljaju, da je sliedila smrt jednoga od supruga, jer su odnosne odredbe u ženitbenih ugovorih uzete upravo samo za slučaj smrti jednog bračnog druga, i za taj slučaj i u zakonu izrično ustanovljeni. Žena gubi dakle ono, što joj pripada po ženitbenom ugovoru za slučaj da bi preživila supruga svoga. Al ovo valja po propisu §-a 1266. o. g. z. samo za slučaj onaj, da su oba ženitbena druga krivi razpustu ženitbe dozvoljenom na zahtievanje muža i žene radi njihove nepredobljive mržnje.

Ako se pako razpusti ženitba po izreci sudnoj po krivnji samo jednog supruga, tad pristoji po §-u 1266. o. g. z. drugu zakonitom (mužu ili ženi), koji nije kriv razpustu, ne samo podpuno zadovoljenje, nego od časa, kada je izričen razpust pristoji mu i sve to, što mu u ugovorih ženitbenih obećano bijaše, ako bi preživio druga svojega.

Po krivnji drugoga supruga razpušteni, t. j. sam razpustu nedužan suprug, ima ne samo pravo naknade štete, već i primjerenu naknadu za izmakli dobitak (§. 1323. o. g. z.). U pogledu pako ženitbenih ugovora ne pripadaju suprugu, koji je kriv, nikakove tražbine iz ugovora ovog već jedino drugomu razstavi nedužnom suprugu. Razstavi nedužnoj ženi dakle pripada pravo tražiti povratak miraza, platež uzmirazja i udovičke plaće, a to ne od dana smrti muža, već od dana razstave. Napokon pristoje strani nevinoj po §-u 1266. o. g. z. za slučaj smrti druge strane, prava proizlazeća iz pogodbe nasljedovne, dočim druga strana ne ima nikakova prava na temelju iste pogodbe. Razpustu ženitbe nevina strana imati će s toga pravo iza smrti druge strane nasljedno svoje očitovanje sudu predati na temelju nasljedovne pogodbe, dočim to razpustu kriva stranka učiniti ne može, jer za nju ne ima nasljedovna pogodba nikakvu kriepost.

U slučaju, da su oba supruga krivi razpustu, utrne sasvim i kriepostna moć nasljedovne pogodbe.

Pošto je ženitba razpuštena, prestaju svaka prava što po zakonu imadu supruzi; dosljedno tomu razpušteni muž ili žena, ma i ne bili on ili ona krivi razpustu tomu, ne može iskati nasljedovanja zakonitog o kom govore §§. 757—759. o. g. z.

Digitized by Google

Poglavje dvadeset i deveto.

O pogodbah na sreću.

Pogodbe na sreću.

§. 1267. Pogodba, kojom se obećava i prihvaća nada kakove koristi, koja se još nezna, jest pogodba na sreću. Pogodba ta spada medju pogodbe za plaću ili bezplatne, kada druga strana za tu nadu zamjenito nešto obećava ili neobećava.

§. 1268. U pogodbah na sreću neima mjesta pravnomu sredstvu radi skraćenja preko polovine vriednosti.

Vrsti pogodba na sreću.

§. 1269. Pogodbe na sreću jesu: oklada, igra i ždrieb (kocka); sve kupovne pogodbe i ine pogodbe, učinjene vrhu prava, kojima se čovjek nada, ili vrhu budućih stvari, o kojih se još ništa nezna; dalje dosmrtni prihodi (rente); družtvena obskrbilišta; najposlje pogodba osiguranja i pomorskih zajmova.

Što je pogodba na sreću definira §. 1267. o. g. z. Definicija ova je dosta točna te odgovara posvema naravi pogodbe na sreću. Karakteristično obilježje pogodbe na sreću se sastoji u tom, da odvisi postanak ili bar obseg obveze obih kontrahenta ili jednog od njih od nastupa stanovito opredieljene, ali za kontrahente nesigurne, okolnosti. Pogodbe ove sklapaju se ili da se postigne stanoviti čisti dobitak uz pogibelj razmjernog gubitka (pogodbe na sreću u užjem smislu, ili su pogodbe takove po okolnostih potrebne za oba kontrahenta. ili za jednoga od njih (pogodbe na sreću u širjem smislu). K pogodbam na sreću prve vrsti spadaju: oklada, igra i žrieb, odnosno pogodba lutrijska, a k pogodbam na sreću druge vrsti spadaju sve kupovne pogodbe i ine pogodbe učinjene vrhu prava, kojimi se tko nada ili vrhu budućih stvari, o kojih se jošte ništa nezna, dosmrtni prihodi, družtvena obskrbilišta, pogodbe osiguranja i pomorskih zajmova.

Po naravi pogodbe na sreću ne ima kod iste mjesta pravnomu sredstvu radi skraćenja preko polovice vriednosti, jer manjka svako mjerilo za uporabu ovoga pravnog sredstva. Ako je pogodba na sreću sklopljena bez plaće, odpada pravno sredstvo ovo po sebi već po zakonu, jer za bezplatne pogodbe ne postoji isto po §-u 934. o. g. z Ako je pako pogodba na sreću sklopljena uz plaću, t. j. uz protučinitbu, ne može se ona uporabljivati, jer se prava vriednost nade buduće koristi ne može brojevno pronaći radi nesigurnosti uspjeha. Može se pako pogodba na sreću napadati radi prevare ili bludnje po propisu §-a 871. i sljedećih o. g. z.

Pita se, da li je jamstvo kod pogodbah na sreću koje se sklapaju uz plaću umjestno ili ne? U pravilu može se odgovoriti da je jamstvo kod pogodba na sreću izključeno.

Iznimice može se ovo dopustiti, ako je ugovoreno da odnosna stvar koja kontrahentu usljed pogodbe na sreću pripasti ima, (n. pr. stvar koja se izigrava lutrijom)

Digitized by Google

stanovita svojstva imati mora, ili ako dotična stvar ima bitnih mana tako, da se ne može rabiti u svrhu onu, u koju služiti ima po naravi svojoj.[1]

1. Oklada.

§. 1270. Oklada biva tada, kada o kakovom dogadjaju, koji je obojim stranam još nepoznat, strane te ugovaraju medju sobom odredjenu cienu za onoga od njih, koji u tvrdjenu pogodi. Ako je strana dobivajuća znala napred izhod, pa je to zatajila drugoj strani, kriva je radi lukavštine, i oklada nije tvrda. A gubeća strana, koja je izhod oklade napred znala, smatra se kao darodavac.

§. 1271. Oklade poštene i u obće dopuštene obvežuju onda samo, kad je ugovorena ciena bila ne samo obećana, nego zaista plaćena ili dana na ostavu. Ciena se sudbeno iskati nemože.

Oklada je pogodba sklopljena izmedju dviuh ili više osoba, kojom zato, što svaka strana o dogodjaju obim stranam nepoznatom, ili jednoj dobro poznatom i drugoj priobćenom ali po ovoj nevjerovanom, nešto drugo tvrdi, ustanovljuju za onoga, koji u tvrdjenju svom pogodi, medju sobom odredjenu cienu.

Ova je definicija točnija nego li zakonska definicija sadržana u §-u 1270. o. g. z. te odgovara cielom sadržaju istog §-a.

Ustanova §. 1270. o. g. z. veli iza definicije oklade dalje sljedeće: „Ako je strana dobivajuća znala napred izhod, pa je to zatajila drugoj strani, kriva je radi lukavštine i oklada nije tvrda; a gubeća strana, koja je izhod oklade napried znala, smatra se kao darodavac".

Pošto je dakle §. 1270. o. g. z. najprije obćenito predmetom oklade označio obim strankam još ne poznati dogadjaj, razpravlja još napose slučaj, kada je dobivatelj ili gubitelj znao, kako će izpasti oklada, i proglašuje ju u prvom slučaju ne naprečac, nego samo onda nevaljanom, ako je dobivatelj zatajio svoje znanje o tom, kako će izpasti oklada; on veli, da se tim dobivatelj čini krivcem lukavštine i da je s toga oklada nevaljana. Rieči: „pa je to zatajila . . . . . kriva je itd." ne dopuštaju po svom znamenovanju i svom savezu (§. 6. o. g. z.) nikakvog inog tumačenja, jer rieči: „zatajila to drugoj strani" ne mogu označivati slučaj, koji bi se sam za se mogao pomisliti i koji je različan od toga slučaja, pa se zato spominje u predidućoj česti iste izreke, jer već zataja sama predpostavlja znanje zatajiteljevo. I §. 1271. o. g. z., koji samo „poštene" oklade proglašuje obveznimi, ne izključuje toga, da je okladitelj znao, kako će izpasti oklada, nego samo njegovu lukavštinu.[2]

Od tuda pako sljedi, da oklada ne biva samo tada, kada o kakvom dogodjaju, koji je obojim stranam još nepoznat, strane te ugovaraju medju sobom odredjenu cienu za onoga od njih, koji u tvrdjenju pogodi, već i onda ako je strana jedna znala napred za izhod, t. j. ako je strani jednoj odnosni dogodjaj i poznat bio, u koliko ga nije drugoj strani zatajila, već joj priobćila, da zna da se stvar onako ima, kako ona tvrdi, a druga se ipak nije dala skloniti nato da odustaje od svojeg protivnog tvrdjenja držeći da je ona u pravu. Zato je definicija oklade, u §. 1270 o. g. z. postavljena, preuska, te odgovara stanju stvari i naravi oklade definicija ona, koju smo mi postavili gore u početku tumačenja §. 1270 o. g. z.

---

[1] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 603.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. svibnja 1873. br. 2036. G. U. 4592.

Digitized by Google

Dogodjaj, koji je predmetom oklade može biti ili posve slučajni (n. p. ako se stranke oklade, da će biti stanovitoga dana liepo vrieme), ili pako oviseći o učestvovanju, odnosno djelovanju same jedne ugovarajuće stranke (n. pr. ako kod utrkivanju konja sama ugovarajuća strana učestvuje te se okladi, da će ona svojim konjem pobjediti) samo ne smije dogodjaj ovisiti jedino o volji odnosne ugovarajuće stranke. Tako n. pr. neće nitko moći se okladiti, da će pisati stanovitoj osobi na opredieljeni dan pismo, jer to odvisi sasvim od njegove volje.[1]

Da bude oklada valjana, mora stranka, koja se je okladila, i činiti ono, što ima prouzročiti posljedak (izhod), radi kojega je oklada učinjena.[2]

Valja pako ovdje opaziti, da izhod oklade ne mora uviek da odgovara tvrdjenju jedne ili druge strane; može on sasvim štogod trećega pokazati. Za taj slučaj ne ima pako nijedna strana platiti okladom odredjenu cienu; n. p. ako jedna strana tvrdi, da je stanovita dvorana visoka 10 metara, a druga tvrdi, da je visoka 12 metara; kod mjerenja pako pokazuje se, da je ona 11 metara visoka.

Okladom odredjena ciena za onoga, koji u tvrdjenju pogodi, može se sastojati u novcu i u drugih stvarih, a ne mora biti za obe strane jednaka. Nebi pako postajao ugovor oklade, ako je ugovorena samo u korist jedne ugovarajuće strane stanovita ciena u slučaju da ona u tvrdjenju svom pogodi, već bi u takovu slučaju ovakov ugovor bio pogodba ina koja, sklopljena pod uvjetom odgadjajućim. Ugovor oklade se upravo razlikuje od pogodbe sklopljene pod odgadjajućim uvjetom u tome, da kod pogodbe ove uviek samo jedna strana može dobiti ono što je obećano, ako uvjet nastaje; dočim kod oklade mora imati svaka ugovarajuća strana nade, da će okladnu cienu dobiti.

Da strana, koja je okladu dobila, u obće pravo imade na cienu opredieljenu za onoga, koji u tvrdjenju pogodi, mora gledom na propis §-a 1271. o. g. z. oklada biti poštena i u obće dopuštena. Nepoštena bi bila oklada, ako se je koja stranka učinila krivom lukavštine (ako je znala za izhod svom sigurnošću, a nije ga priobćila drugoj strani, ili ako je strana, koja je u tvrdjenju pogodila da izhod ovaj izposluje, latila se zato sredstva protuugovornih. (N. pr. ako je kod utrkivanja konja učestvovala ne na konju, glede kojeg su se stranke okladile, već na drugom). Nedopuštena bila bi oklada ona, kojom bi se poticala strana jedna na nedopušteno djelo, ili ako bi se postigao izhod, glede kojeg je oklada učinjena, samo nedopuštenim ili proturednim činom ili propustom.

Nu i ugovorena ciena poštenih i u obće dopuštenih oklada nije u pravilu utuživa, jer zakon ne ima nikakvog razloga, da uzme pod zaštitu okladu, koja ne promiče u ničem koristni promet, već je većim dielom samo proizvod lahkoumnosti i nepromišljenosti odnosnih ugovarajućih stranaka.[3]

Iznimku dopušta zakon samo za slučaj, ako ugovorena ciena, za onoga, koji u tvrdjenju pogodi, nije samo obećana već i dana na ostavu, jer se tada predpostavlja, da su ugovarajuće strane stvar zrelije promislile. Odnosnu cienu valja pako dati u ostavu trećoj kojoj osobi ili kojemu zavodu. Ostava kod suda nebi bila po našem mnienju dozvoljena, jer je ona po zakonu dopuštena samo u slučajevih navedenih u §-u 1425. o. g. z., pod kojimi se neda subsumirati ostava okladne ciene. Ali svakako treba ugovorenu cienu samu dati u ostavu, a ne samo pružiti protustranki sigurnost zalogom.

Ako je okladna ciena dana u ostavu, može se ona utužiti, t. j. strana, koja u tvrdjenju pogodi, ima pravo tužbom od čuvaoca tražiti, da joj ovaj izda kod njega u

[1] Vidi o tom Stubenrauch II., str. 604.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. ožujka 1867., br. 1522. G. U. 2859.
[3] Zeiller III. str. 668.

Digitized by Google

ostavu nalazeću se cienu. Ako je druga strana medjutim sama već prije oduzela čuvaocu, njemu na ostavu predanu okladnu cienu, ili pako, ako ona neće da privoli, da se ista izda stranki, koja je u tvrdjenju pogodila, može ova i tužbom, proti svom kompascicentu upravljenom, od njega tražiti platež ciene okladne.[1]

Ako je ciena, okladom ustanovljena za onoga, koji u tvrdjenju pogodi, njemu zaista i plaćena, tad se ta jednom plaćena ciena po položitelju iste ne može više natrag zahtievati gledom na propis §-a 1432. o. g. z. Nasuprot ako se je stranka, kojoj je ciena okladna jur izplaćena, učinila krivcem lukavštine, ili u obće nepoštenim načinom postupala, da prouzroči za nju povoljan izhod oklade, moći će stranka, koja je okladu izgubila, natrag tražiti i već izplaćenu okladnu cienu po §-u 1431. o. g. z.

Medju oklade uvrščuju se, te se prosudjuju po istih propisih, koji su sada navedeni za oklade, i differencialni poslovi (Differenzgeschäfte), kod kojih se, istina, za stanovitu količinu robe (ponajviše državnih i prometnih papira) ustanovljuje ciena i vrieme predaje, ali namjera stranaka jasno onamo ne ide, da stiču vlastničtvo ovih stvari, već samo na to, da im se izplaćuje, kad ili pada ili raste ciena njihova (kada pada ili raste njihov tečaj — kurs —), od sukontrahenta razlika (differencija) izmedju ugovorene i na ustanovljenom terminu doista postojeće njihove ciene (po tečaju — kursu).

Ne mogu se pako beziznimno svi differencialni poslovi smatrati okladami: to na pose valja, ako su ovi sklopljeni u formi dobavnih poslova (Lieferungsgeschäfte), ili poslova sklopljenih uz uglavu premija (Prämiengeschäfte). Bitno je obilježje kod dobavnih poslova, da predaja stvari sliediti ima istom nakon stanovitog vremena. Prodavaoc nije kod sklopljenja ove vrsti pogodba često niti vlastnik dobaviti se imajuće robe; on ju prodaje u nadi, da će ju moći sam unutar ugovorenog dobavnog roka nabaviti za manju cienu nego li ona za koju ju, po ugovoru sa svojim sukontrahentom, ovomu predati ima. Prodavaoc ide zatim, da će do vremena ugovorene dobave padati ciena (kurs), dočim se kupac nada, da će ciena rasti, pa da će time doći u stanje robu opet sa dobitkom dalje prodati. Ovakova proumlja (spekulacije) jesu istina, poslovi nesigurni, ali zato nisu sami po sebi differencijalni poslovi, jer je svrha ovim poslovom (dobavnim) doista samo pribava, odnosno prodaja stanovite vrsti robe uz što povoljniju cienu; imadu se s toga pogodbe ove prosuditi po propisih izdanih za kupoprodajne pogodbe, a po onih pogodbe na sreću samo onda, ako se pod ugovorenim poslom dobavnim krije differencijalni posao, t. j. ako je samo prividno sklopljena dobavna pogodba. (§, 916. o. g. z.).

Ne može se pako ni onda dobavni ugovor smatrati već prividnim, ako su stranke izrično ili muče ugovorile, da ima jednoj ili drugoj stranki biti priuzdržan izbor ili iskati predaju robe ili se zadovoljiti položenjem razlike tečaja (Coursdifferez), jer, ako ciena raste, može kupac pridodavajući kupovnoj cieni upitnu razliku (differenciju) istu robu kupiti na drugom kojem mjestu, odnosno od druge koje osobe za tržištnu cienu; prodavaoc pako prodati će nasuprot bez vlastite štete svoju zalihu robe dalje. ako za nju dobije i samo običnu dnevnu cienu, jer mu mora kupac nadoknaditi diffirenciju izmedju dnevne ciene i ciene ugovorene kod sklopljenja posla sa prodavaocem. Platež differencije ima u takovu slučaju narav odustatnine ili kouvencialne globe. Ako su pako stranke ugovorom se medjusobno oslobodile od dužnosti primanja i predaje vriednostnih papira te se samo obvezale na platež differencije kurza, tad se ovakova pogodba ukazuje okladom, da su ju stranke i označile dobavnim ugovorom ili kupoprodajnom po-

[1] Kirchstetter str. 629. opazke 8. i 9. te rješitbu vrh. suda u Beču od 31. prosinca 1873. br. 12651. G. U. 5967.

Digitized by Google

godbom.[1] Differencialni poslovi, koji se sklapaju izvan prostorija burze smatraju se za oklade, te su samo onda utužive ako postoje predpostave §. 1271. o. g. z.[2]

Ova sada navedena načela imadu se uporavljivati i na poslove, sklopljene uz uglave premija (Prämiengeschäfte), t. j. na pogodbe one, kojimi jedan kontrahent drugomu uz platiti se imajuću premiju (obavit se imajuću protučinitbu) dopušta izbor, da na stanovitom danu opredieljenu količinu vriednostnih papira (državnih ili prometnih papira) po u naprvo utanačenom kurzu preuzeti ili dobaviti može.[3]

2. igra.

§. 1272. Svaka igra je vrst oklade. Prava ustanovljena za oklade valjaju i za igre. Zakoni politički odredjuju, kakove su igre zabranjene u obće, ili nekoj klasi osoba, i kako se imadu kazniti osobe, koje igraju na zabranjene igre, i njihovi zaklanjači.

Razlika izmedju oklade i igre sastoji se po mnienju jednih u tom, što kod igre igrači samim njihovim djelovanjem uplivaju na izhod, dočim strane, okladajuće se, u tom poglédu ne učestvuju. Drugi opet naziru karakterističnu razliku izmedju oklade i igre u tom, što okladajuće se strane postavljaju protusloveća se tvrdjenja te medjusobno što obećaju za slučaj, ako se tvrdjenje ne obistinjuje ili obistinjuje, dočim kod igre takovih protuslovećih se tvrdnja ne ima, već se jednostavno samo na izhod igre ustanovljuje budi stanovita, budi po pravilih odnosne igre kod dovršenja iste računati se imajuća ciena.[4]

Nam se čini ova posliednja razlika pravilnija, jer i kod oklade može biti slučajeva, gdje stranke same takodjer učestvuju te svojom vještinom, snagom ili okretnošću doprinašaju k izhodu oklade, dočim ima s druge strane i igra, kod kojih izhod niti najmanje ne zavisi od vještine igrača, već samo od sreće, kao što su to sve sliepe (hazardne) igre.

Naš obć. gradjanski zakon ne čini nikakve razlike izmedju oklade i igre, te označuje igru kao vrst oklade. Dosliedno tomu izriče, da i pravila, ustanovljena za oklade, valjaju i za igre. Po tome ne može se niti dug, koji je nastao igrom, utužiti, niti u tom slučaju ne, ako je strana gubeća strani dobivajućoj izdala obveznicu glaseću na svotu, što no je ova na igri dobila, jer se time narav tražbine ne mienja.[5] Valja se kod igre u tom pogledu držati propisa §. 1271. o. g. z.

Koji kod igre, koja odvisi samo od vještine igrača, unatoč tomu, što mu je poznato, da je njegov protivnik mnogo vještiji od njega, te sigurnošću se nadati može, da će protivnik njegov igru dobiti, ipak se u igru upušta uz plaću, da bude komu uslužan, taj čini darovanje po smislu §-a 1270. o g. z.[6]

Iznimka od propisa izdanih za oklade postoji glede takozvanih sliepih (hazardnih) igra, u pogledu kojih ne vriedi propis §-a 1271. o. g. z. Ono što se takovom igrom dobiva, ne može se tražiti tužbenim putem, ako je i dano komu na ostavu, jer zabranjena igra ne može nikad biti predmetom pogodbe (§. 878. o. g. z.).

Prema dvorskim dekretom od 16. list. 1840. br. 469. i od 26. kol. 1841. br. 558. sbir. prav. zas. jesu sliepe igre sve one igre, kod kojih dobitak ili gubitak ne ovisi

---

[1] Stubenrauch II. točka 5. str. 606. i 607, Rješ. vrh. suda u Beču od 7. listopada 1853. Ger. Ztg. 141. Peitler str. 1025., i od 24. veljače 1864. G. U. 1871.

[2] Rješ vrh. suda u Beču od 9. lipnja 1886. br. 6276. Jur. Bl. br. 29.

[3] Različite vrsti pogodba uz uglave premija čitaj kod Stubenraucha II. str. 607. i 608. točka 6.

[4] Vidi o tom Kirchstettera str. 628.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. veljače 1868. br. 256. G. U. 1078.

[6] Stubenrauch II. str. 609.

Digitized by Google

o igračevoj vještini, nego jedino ili barem ponajviše o slučaju, te svaka takova igra jest **zabranjena**, bila ona poimence zabranjena ili ne. — Prema prvomu dvorskomu dekretu i min. naredbam od 27. rujna 1854. br. 254. d. z. l. i od 27. lipnja 1857. br. 123. d. z. l. zabranjene su poimence ove igre: Pharao, Bassete, kockanje, Passadieci, Landsquenet. Quinze (Quindici), Trenta, Quaranta, Rauschen, Färbeln, Straschak sincere, Brennten, Molina, Walacho, Maccao, Halbzwölf (Mezzo dodici, Undici e mezzo), Vingt-un, Biribis (Wirbisch), oka (Gespenst), Häufeln, Zupferspiel (Trommel-Madame), Rouge et noir, Hauserl- (Hanswurst-) Spiel na krugljanah, Krügel- i Hirschelspiel, Schieffziehen, igranje s čunci na biljaru, gdje se tek kruglje proizvodi stajkom ili makinom, Zwicken ili Labet, Riemstechen i caparenje, igra par i nepar, Hoch- i Unterspiel; u javnih krémah ili kavanah: lutrija, Lotto-Dauphin, Tarteln, nalik na lutriju, zvan i Vogelspiel, kockanje, Tarteln za okladu, zvan i Judentartel ili Kleintartel.

Valja ovdje izrično još opaziti, da se zajam, koji tko komu daje za platež duga proizvirućeg iz igre, ne ima smatrati dugom od igre, jer svrha radi koje je tko ugovor zajamni sklopio, ne može mienjati narav zajamne pogodbe same, kao što u obće svrha ugovora raznih stranaka ne mienja narav pogodbe.[1] Samo valja da je igra već dovršena, te da igrač ne sklapa zajam zato, da igru nastaviti može.

Žrieb (kocka).

§. 1273. Ždrieb medju posebničkimi osobami, ako smjera na okladu ili na igru, prosudjuje se po propisih, koji su dani za oklade i za igre. Ako li se ždriebom ima riešiti kakova dioba, izbor ili kakova razpra; tad imaju u tom mjesta takova prava, kakova valjaju i u inih pogodbah.

Ako se ima žriebom odlučiti, da li komu pripasti ima stanoviti dobitak, smatra se isti ili okladum ili igrom. U tom slučaju vriede i ovdje propisi dani za okladu ili igru. U prvom redu spadaju ovamo tako zvana „**izigravanja**“ ili **lutrijske pogodbe**. Pod izigravanjem ili lutrijskom pogodbom razumieva se takova pogodba, kojim jedan kompasciscent (poduzetnik) drugomu obećaje po osnovi, poslu za temelj služećej, uz položenje stanovite za svaki slučaj platiti se imajuće novčane svote, platež dobitka odpadajućeg na broj, što no ga je upitni (drugi) kompasciscent uzeo. Najobičajnije je izigravanje, po kojem se jedna stanovita stvar više osobam za stanovite stavke, uložke, (srećke) takovim načinom prepušta, da onaj, u korist kojega će dogodjaj, oviseći o slučaju (n. pr. vučenju stanovit ga broja) odlučiti, vlastnost dotične stvari dobiti ima. Ono se sa stoji iz toliko pogodba o igri koliko ima uzimaoca srećaka.[2]

Uzimaoc srećke dobije pravo iskati da se izigravanje doista preduzme, bio broj prodanih srećaka i još tako neznatan, u koliko se nije poduzetnik igre za taj slučaj, ako ne bude stanovit broj srećaka prodano, pridržao pravo odstupiti od izigravanja, u kojem slučaju dakako morati će poduzetnik uplaćeni novac povratiti dotičnikom, koji su srećke uzeli. Isto tako dužan je poduzetnik povratiti sve uložke (stavke), ako je stvar, koja je izigrana, propala prije nego što je vučenje posliedilo. Ako je stvar, koja je izigrana, propala iza kako je vučenje posliedilo, ne imadu uzimaoci srećaka, kojih nisu srećke vućene, prava tražiti povratak kupovnine za srećke. Jedino onaj,

---

[1] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 27. travnja 1871., od 4. siečnja 1872. i 14. lipnja 1878. G. U. 4141., 4426. i 7030.

[2] Vidi Kirchstettera str. 630. i Stubenraucha II., str. 610.

Digitized by Google

kojega je srećka vučena, koji je dakle učinio sgoditak, moći će tražiti da mu se povrati plaćeni uložak.[1]

Nu gledom na propis §-a 1271. o. g. z. ne može se ni plaćeni uložak niti sam sgoditak tražiti putem parnice, ako nije sgoditak, odnosno vriednost njegova dana na ostavu.

Posao, po kojem tko od poduzetnika ili poduzetničtva, preuzme dionicu (Antheilschein) takozvanog igraćeg družtva na stanoviti iznos i vrst srećaka, uz plaćanja mjesečnih obroka, te kojim se ovlašćuje nakon izplate prvog obroka igrati na sve srećke, odnosno na sva vučenja srećaka svih vrsti, a nakon izplate zadnjeg obroka jednu srećku za sebe tražiti, nije igra, već je dopuštena družtvena pogodba, temeljeća se na §. 1175. o. g. z.[2]

Ako se žrieb upotrebljava, da se rieši kakova razprava, kao n. pr. u slučajevih §§. 835. i 841. o. g. z., neuporabljuju se propisi o igri, već one ustanove, koje su izdane za sam odnosni posao.

§. 1274. Državne lutrije neprosudjuju se tako, kao oklade i igre, nego polag osnova svaki put o tom oglašenih.

Državne lutrije su državno financijalne operacije, te se ne prosudjuju po propisih izdanih za oklade i igre, nego po zato postojećih financijalnih propisih i polag osnovah, koje se svaki put oglašuju.

4. Kupovanje stvari nadanih (ufanih).

§. 1275. Tko obećava razmjernu cienu za kakovu ustanovljenu količinu budućega dohodka; taj sklapa običajnu kupovnu pogodbu.

§. 1276. Tko za odredjenu cienu kupuje napoprieko buduće koristi kakove stvari, ili nadu tih koristi, taj pravi pogodbu na sreću. U ovom slučaju kupac podlaže se pogibelji, da nada njegova može sasvim uništena biti; ali njemu pristoje i koristi, koje se iz stvari običajno vade.

Kupoprodaja o stvarih budućih, koje još nisu postojale onda, kada se kupoprodajni ugovor sklapa (emtio rei futurae), može se utanačiti ili tako, da se ima po namjeri kontrahenta kupovna ciena za svaki slučaj položiti svejedno, da li bude mnogo ili malo odnosnih stvari, ili da nikakvih od istih biti neće (emtio spei); ili pako tako, da se kupuju buduće stvari samo po mjeri odnosno količini onih stvari, kojih će u istinu i biti (emtio rei seperatae). Kakvoća stvari ne upliva kod posliednje pogodbe ni malo. Ako se hoće iznos kupovne ciene ovisnim učiniti i o kakvoći prodanih budućih stvari, treba to izrično u odnosnoj kupoprodajnoj pogodbi ugovoriti.[3] Razlika izmedju emtio spei i emtio rei seperatae sastoji se dakle po gorenavedenom u tome, da je kod posliednje uvjet, da će doista biti stvari onih, koje se kupuju, dočim kod prve kupac preuzima i pogibelj (risico) da li u obće upitnih kupljenih budućih stvari bude. Po austr. gradj. pravu smatra se emtio rei seperatae jednakom sa emtio spei samo onda, ako se kupoprodaja glede stvarih budućih sklopi poprieko (djuture), t. j. pogodbu, kojom tko za odredjenu cienu kupuje napopreko buduće koristi kakove stvari ili nadu tih koristi.

---

[1] Vidi Stubenraucha II., str. 610., zatim protivno mnienje Winiwarterovo IV. str. 346.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. travnia 1878. br. 3111. G. U. 7029.

[3] Kirchstetter str. 642.

Digitized by Google

Kod emtio spei je pravi predmet pogodbe nada budućih koristi. (N. pr. kada se kupuje buduća žetva ne po mjeri budućeg izhoda iste, t. j. po mjeri faktičnih koristi njezinih, već, ne gledeć na to, za stanovitu cienu). Kod emtio spei mora se kupac zadovoljiti onim, što će zaista dobiti, ako je to i još tako malo, čemu se nije nikako nadao; pače ne može pogodbu napadati ako i ništa ne dobije, jer on nosi pogibelj i posvema osujećene mu nade. Ali zato daje mu takova pogodba pravo i na sve redovite koristi, bile one ma kako god velike, dakle nadmašile one i daleko obični prihod. Na ne redovite koristi, ako nije u tom pogledu što protivnoga izrično medju kontrahenti uslovljeno, ne ima kupac nikad prava. (Takova neredovita korist bi bila n. pr., ako tko, koji je kupio ribolov, izvadi iz vode koju dragocienu stvar).

Emtio rei seperatae nije uviek pogodba na sreću. Da li je ona takova pogodba ili pako prosta kuproprodajna pogodba, zavisi o tumačenju stranaka. Tko obećava razmjernu cienu za kakovu ustanovljenu količinu budućeg dohodka, buduće koristi, taj sklapa običajnu kupovnu pogodbu. Po zakonu je dopušteno sklopiti kupoprodajnu pogodbu i o stvarih, kojih nije još bilo prigodom utanačenja kupoprodajne pogodbe, ali glede kojih je sigurno, da će ih biti u vrieme izpunjenja pogodbe. Takova pogodba nije pogodba na sreću.[1]

Ako je tko obećao za 10 hektolitra vina budućeg priroda za svakog hektolitra 20 for., taj je sklopio običajnu kupoprodajnu pogodbu, jer ako nebi bilo toliko priroda, da bi mogao dobiti 10 hektolitra, već samo 5 hektolitra, neće platiti kupovninu za 10 hektolitra već samo za pet. Isto tako predleži običajna kupoprodajna pogodba, ako tko kupuje cieli budući prirod vinograda druge strane za ustanovljenu cienu od 20 for. za svaki hektolitar vina, jer i onda imati će platiti samo onoliku kupovninu, koliko će faktično dobiti hektolitra vina.

Osobito kupovanje diela kakova rudnika.

§. 1277. Dio u kakovom rudniku zove se kuksa. Kupovanje kukse spada medju pogodbe na sreću. Prodavalac odgovara samo za to, da pravo njegovo na kuksu jest istinito; a kupac podvržen je zakonom o rudokopstvu.

Dielovi u imovini ortačkoj (družtva za rudokopnju) zovu se rudokusi i imadu pravnu vlastnost stvari pokretnih. Ortačtvo ne smije se razdieliti na više nego na 128. rudokusa, a rudokus na više nego na 100 čestica (§. 140. obć. austr. rudarskog zakona od 23. svibnja 1854.)

Dok prenos rudokusa na drugog kojeg vlastnika ne bude obznanjen vlasti rudarskoj, da ga upiše u knjigu ortačku, dotle će se samo upisani ondje vlastnik smatrati kao ortak. Tko rudokus preuzme, jamči istim rudokusnomu ortačtvu i za prinoske, koji na nj još nisu izplaćeni (§. 142. prenavedenog rudarskog zakona).

Kupovanje rudokusa (kukse) je pogodba na sreću zato, što se prihod rudokopja nedasa sigurnošću predvidjeti. Prodavaoc rudokusa (kukse) ne može dakle jamčiti za količinu prihoda rudokopja, već ima samo odgovarati za istinitost rudokusa, t. j. za okolnost, da mu doista takov dio na odnosnu rudniku pripada.

ili (kupovanje) kakova nasljedstva.

§. 1278. Tko kupuje nasljedstvo, što ga je prodavalac primio, ili koje mu je barem pripalo, ulazi ne samo u prava, nego i u

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. rujna 1859. br. 9557. Ger. Halle br. 16 od god. 1862.

Digitized by Google

obveze prodavaoca kao nasljednika, na koliko obveze te nisu samo osobne. Dakle i takovo kupovanje jest pogodba na sreću, već ako je po propisu učinjeno bilo.

§. 1279. Kupac nasljedstva neima prava na stvari, koje pristoje prodavaocu iz zaostavštine ne kao nasljedniku, nego po inom naslovu, na pr. kao predzapis, kao povjerba, kao zamjena, kao dug, koje bi stvari pristojale prodavaocu, má da i nije on nasljednik. Nasuprot kupac dobiva sve to, što pripada nasljedstvu samomu, za to što neima zapisovnika ili sunasljednika, ili na koji mu drago ini način, u koliko bi prodavalac na to pravo imao.

§. 1280. Što god nasljednik dobiva po pravu nasljedstva kao na pr. izvadjene plodove i pokupljene dugove, broji se k massi, a što god je potrošio iz svoje imovine, da stupi u nasljedstvo ili u zaostavštinu, odbija se od masse. Amo spadaju plaćeni dugovi, izdani zapisi, danci i sudne pristojbe, i, ako izrekom nije drugačije ugovoreno bilo, i posebni troškovi.

§. 1281. Ako je prodavalac zaostavštine upravljao njom prije predaje, odgovora za to kupcu kao svaki ini poslovodja.

Već smo razložili kod tumačenja §-a 536. o. g. z, da se nasljednik poziva na nasljedstvo istom časom smrti ostavnikove ili danom proglašenja smrti njegove (ostavnikove). Časom, kojim je nasljednik na nasljedstvo pozvan, utemeljeno je i njegovo pravo nasljedstva. Pravo ovo smatra se dielom njegove imovine; može zato on to pravo svoje i otudjiti, pa se može nasljedstvo ovo i kupiti. Ovo dozvoljava izrično propis §-a 1278. o. g. z. izričući, da tko kupuje nasljedstvo, što ga je prodavalac primio, t. j. na koje je nasljedno očitovanje predao, ili koje mu je barem pripalo, t j. na koje je zadobio pravo časom smrti oporučitelja, ulazi ne samo u prava nego i u obveze prodavaoca kao nasljednika, na koliko obveze te nisu samo osobne.

Ova zakonska ustanova ne stoji u protuslovju sa ustanovom točke 4. §-a 879. o. g. z., koja izriče da nevalja pogodba, ako tko nasljedstvo, kojemu se nada od treće koje osobe, otudjuje još sa života te osobe, jer zakonska ova ustanova ima pred očima samo ovakovo nasljedstvo, koje još *nije zapalo* prodavaoca, pošto se samo ovo nasljedstvo označiti može kao nasljedstvo, kojemu se on nada, dočim iza smrti ostavatelja za nasljednika po njemu u oporuci imenovanoga, ili zakonitoga, već faktično nasljedstvo postoji.

Nasljedstvo zapalo nasljedniku može ovaj ne samo prodati već i inim načinom otudjiti (n. pr. darovati, za uslugu koju ustupiti u mjesto plaće itd.).

Kupovanje takova nasljedstva označuje se u §-u 4279. o. g. z. pogodbom na sreću, osim ako je po popisu (inventaru) učinjeno, t. j. osim, ako je nasljedstvo prodano po stanju sadržanom u našastaru ostavinskom.

Po tome nije svaka kupnja nasljedstva pogodba na sreću, već je ta samo nasljedstvo, koje prodaje nasljednik, kojemu je ono zapalo prije nego što je učinjen ostavinski našastar, jer se onda još nezna za sigurno, kakovo je imovinsko stanje ostavnikovo.

Po okolnostih može biti pako pogodba na sreću i kupnja nasljedstva o kojem je načinjen ostavinski našastar, ako je ono prodano po nasljedniku, koji se još nalazi u pravdi sa drugim nasljednikom radi protuslovnih nasljedovnih očitovanja na jednu te istu ostavštinu, jer je onda još nesiguran izlazak parnice, te kupac ne može naprvo znati,

Digitized by Google

da li će u obće biti po sudu osudom priznato nasljedno njegovo očitovanje na temelju naslova, na osnovu kojega se je nasljedno očitovao.

Kupnjom nasljedstva preuzima kupac od prodavaoca, nasljednika, kojemu je nasljedstvo već zapalo, nasljedstvo u istom stanju, u istom odnošenju, u kojem se je nalazio nasljednik, prodavaoc, prama nasljedstvu u vremenu kupa.[1] Ako nije dakle nasljednik, prodavaoc, kojemu je nasljedstvo zapalo, isto još nastupio, t. j. ako nije još predao nasljedno svoje očitovanje, zadobiva kupac kupnjom takova nasljedstva i pravo nasljedno očitovati se na temelju istoga naslova, na osnovu kojega prodavaocu pravo nasljedstva pripada.

Preporno je, da li može kupac nasljedstva, na koje se je već prodavaoc bezuvjetno nasljedno očitovao, prihvatiti samo uvjetno, t. j. na novo nasljedno očitovati se uvjetno sa dobročinstvom inventara, ili pako obratno. Mi držimo, da kupac nasljedstva može samo uvjetno nasljedno očitovanje prodavaoca pretvoriti u bezuvjetno, t. j. ne gledeć da je prodavaoc već predao nasljedno očitovanje uvjetno uz pravno dobročinstvo popisa, očitovati se na novo bezuvjetno; ali da ne ima pravo to učiniti obratno; jer to pravo nije pripadalo ni samom nasljedniku, prodavaocu, u pravo kojega je stupio kupac, pošto se tomu protivi §. 806. o. g. z., jer nasljednik, pošto se je sudno očitovao za nasljednika, ne može više poreći svojeg očitovanja niti preinačiti očitovanja bezuvjetnog a i sebi priuzdržati pravno dobročinstvo popisa.[2]

Valja ovdje još iztaći, da o pogodbi na sreću može samo govora biti kod kupovanja nasljedstva, ako postoje gorenavedene predpostave, a nikad ne kod kupovanja zapisa, jer predmetom zapisa su stanovite stvari, sume, ili prava, od kojih se vriednost uviek može točno ustanoviti.

Ustanova §-a 1279. o. g. z. je naravska posljedica odredbe §-a 1280. o. g. z., te tumačenje ovog posljednjeg §-a. Čim bo §. 1279. o. g. z. ustanovljuje, da kupac nasljedstva ulazi u prava i obveze prodavaoca kao nasljednika, razumieva se, da mu pripadaju samo strogo ona prava, koja prodavaoc ima lih u svojstvu nasljednika. Ne ima s toga kupac nasljedstva prava na stvari, koje pristoje prodavaocu iz zaostavštine, ne kao nasljedniku, nego po inom naslovu. n. pr. kao predzapis, kao povjerba, kao zamjena, kao dug, koje bi stvari pristojale prodavaocu, ma da on i nije nasljednik. Nasuprot dobiva kupac sve, što bi pripadalo nasljedniku u ovom svojstvu, da nije nasljedstvo svoje prodao, dakle priraštaj, navedeni u §§. 50—563. o. g. z., zapis, koji zapisovnik neće ili ne može da prihvati u koliko pušteni taj zapis po §-u 689. o. g. z. ostaje u masi nasljedstvenoj, kao i ono što je prodavaoc dugovao ostavniku.

Po §-u 1280. o. g. z. ima kupac nasljedstva pravo na cielo nasljedstvo, t. j. na sve što spada k masi ostavinskoj; na sve što god nasljednik, prodavaoc, dobiva po pravu nasljedstva, kako se izrazuje §-a 1280. o. g. z. Pošto se zaostavština proračuna po onom imovinskom stanju ostavnika, koji je obstojao u času njegove smrti, to ima kupac nasljedstva pravo — ako nije izriekom ino što uglavljeno — i na izvadjene plodove, te nasljednik, koji je prije kupa koristi nasljedstva sam već izvadio, ili dobio, mora iste kupcu ustupiti odnosno ih naknaditi, u koliko nisu samo slučajno propale, jer za slučaj ne jamči nasljednik, prodavaoc, kupcu nasljedstva.

Nu kupac mora zato s druge strane trpjeti, da mu se u odbitak stavlja sve što god je nasljednik, prodavaoc, trošio iz svoje imovine da je mogao nasljedstvo nastupiti.

Amo spadaju plaćeni dugovi, izdani zapisi, danci i sudbene pristojbe, i ako izriekom nije drugčije ugovoreno bilo, i pogrebni troškovi.

---

[1] Nippel Erläuterungen knjiga 8. I, str. 35.

[2] Vidi o tom mnienje Ungera u svom nasljednom pravu na strani 225. opazka 9 Braucha II. str. 617.

Digitized by Google

Ako je prodavaoc nasljedstva upravljao zaostavštinom prije nego što ju je predao kupcu nasljedstva, smatra se on za vrieme te uprave samo kao njegov poslovodja, te odgovara kupcu kao svaki ini poslovodja po općenitih propisih zato izdanih u poglavju dvadeset i drugom.

§. 1282. Vjerovnici nasljedstva i zapisovnici mogu iskati namirenje toliko u onoga, koji je kupio nasljedstvo, koliko u samoga nasljednika. Njihova prava, kao i prava dužnika nasljedstva, nepreinačuju se prodajom nasljedstva, i ako je prodavalac stupio u nasljedstvo, to stupljenje valja za kupca.

Kupnjom nasljedstva nastaju izmedju prodavaoca i kupca te izmedju kupca i trećih osoba oni isti pravni odnošaji kao da nebi bio prodavaoc već kupac nasljednik. Jedino u koliko se radi o obvezah i teretih zaostavštine ne mienja prodaja nasljedstva u ničemu pravno stanje nasljednika, prodavaoca, po općenitom načelu: „actus inter duos gestus tertio nec nocet nec prodest". Vjerovnikom nasljedstva i zapisovnikom ne tiče se s toga ništa prodaja nasljedstva. Prama ovim ne prestaje biti nasljednik, prodavaoc, nasljednikom ostavštine po njemu prodane. Za njih je prodaja nasljedstva samo nepodpuna asignacija (§. 1402. o. g. z.), koja obvezuje samo one strane, koje su nju medju sobom ugovorile (§. 1402. o. g, z.). Nu jer kupac nasljedstva ulazi ne samo u prava nego i u obveze prodavaoca (§. 1278. o. g. z.), to mogu vjerovnici nasljedstva tražiti i namirenje svoje neposredno od kupca nasljedstva; razumjeva se, ako nije predao bezuvjetno nasljedno očitovanje, samo do vriednosti po njemu kupljenog nasljedstva. Zato odredjuje §. 1282. o. g. z., da vjerovnici nasljedstva i zapisovnici — koji su takodjer samo vjerovnici nasljedstva — mogu iskati namirenje toliko u onoga, koji je kupio nasljedstvo, koliko u samoga nasljednika.

Samo za slučaj, ako vjerovnici i zapisovnici primaju kupca za jedinog platca, oprošten je nasljednik prodavaoc od svake obveze prama njima (§. 1407. o. g. z.).

§. 1283. Ako se u prodaji nasljedstva strane ugovarajuće držahu popisa i uzeše ga za temelj, prodavalac odgovora za popis. Ako je kupovanje učinjeno bez takova popisa; prodavalac odgovara za istinitost svojega prava nasljedstva, kao što ga je očitovao, i za svaku štetu, kojoj je on kriv te je prouzročena kupcu.

Okolnost, da li je kod prodaje nasljedstva za temelj služio našastar, upliva samo na pravno odnošenje izmedju prodavaoca i kupca, a ne na pravna odnošenja naprama trećim osobam. Ako su strane ugovarajuće kod prodaje nasljedstva uzele za temelj inventar, prodavaoc jamči za isti. U ostalom mora prodavaoc kupcu uviek odgovarati po općenitih propisih o jamstvu (§. 922. i sljedeće o. g. z.). Jamči pako prodavaoc za svaki slučaj, bio uzet za temelj kupnje nasljedstva po ugovarajućih strana našastar ili ne, i za svaku štetu prouzročenu kupcu po općenitih propisih §§. 1295. i 1297. o. g. z. N. pr., ako je odpustio dug kojemu ostavinskom vjerovniku, ili stvar spadajuću na nasljedstvo s nepažnje uništio.

Prihod dosmrtni.

§. 1284. Pogodba dosmrtnog prihoda jest ta, kada se obećava komu za novce, ili za stvar procienjenu u novcu, odredjeno godišnje plaćanje u novcu dok je živa neka osoba.

Digitized by Google

§. 1285. Vrieme, za koje prihod dosmrtni trajati ima, može zavisiti od života jedne ili druge ugovarajuće strane ili od života treće osobe. Kada je dvojba, prihod dosmrtni plaća se tri mjeseca napried; i prestaje u svih slučajevih sa životom osobe, na čiju glavu bijaše postavljen.

Pogodba dosmrtnog prihoda (Leibrentenvertrag, nutrigamentum, viagium, contractus de reditu annuo vitali) je pogodba, po kojoj se jedna ugovarajuća strana obvezuje drugoj za stanovitu ugovorenu svotu novaca ili za stvar, koja se može u novcu procieniti, odnosno, koja ima vriednost novčanu, na stanovito godišnje podavanje sve do smrti budi svoje, budi druge ugovarajuće strane, budi treće koje osobe. Pogodba ova može se sklopiti i do smrti više osoba, u kojem slučaju se dotično godišnje podavanje platiti ima sve dok jedna od ovih osoba živi. Ako su sve ove osobe ovlaštene na potezanje dosmrtnog prihoda, to može ovo posljediti ili ovako, da u slučaju da umre jedna od njih, dio dosmrtnog prihoda umrvše osobe priraste drugim (tako zvana tontijska pogodba, koja ima svoje ime od pronalaznika Lorenza Tontia), ili pako da upitni izpražnjeni dio pripasti ima natrag podavatelju dosmrtnog prihoda. U slučaju dvojbe uzima se ovo posliednje po analogiji §. 889. o. g. z., po kojem, gdje je više dionika stvari razdielive, svaki treba da bude zadovoljan dielom njemu pristojećim.

Pogodba o dosmrtnom prihodu je pogodba na sreću za obe ugovarajuće strane, jer stečevnik dosmrtnog prihoda može ovaj, ako je ugovoren do smrti podavatelja, uživati dužje ili kraće vrieme, koje se u naprvo ustanoviti neda, a isto tako je nesigurno za podavatelja, kako dugo da će dosmrtni prihod plaćati imati, ako je ovaj ugovoren do smrti druge ugovarajuće strane ili treće osobe. Za to vrieme može stečevnik dosmrtnog prihoda dobiti kad više, kad manje, do vriednosti glavnice, koju je dao za isti. Njegova namjera ide u pravilu onamo, da si pribavi veći dohodak nego što bi ga postigao, da svoju glavnicu koristonosno inim načinom uloži.

Podavatelj dosmrtnog prihoda traži svoju korist u tom, da dobije odmah glavnicu ili stanovitu stvar, koju ne mora u obće povratiti, ili ne odmah u cielosti, već koju odplaćuje u većem iznosu godišnjeg iznosa podavanja dosmrtnog prihoda, pri čem ima nadu, da će dužnost odplaćivanja sa njegove strane sasvim prestati, ako umre prije njega dotičnik, u korist kojega ima dosmrtni prihod platiti.[1]

Stvar, koju ugovarajuća strana daje za ugovoreni dosmrtni prihod podavati joj se imajući po drugoj strani, može biti stanovita svota novaca ili pako ina pokretna ili nekretna stvar, koja ima prometnu (novčanu) vriednost, t. j. koja je procienljiva. Da se procieni sama ta stvar prigodom utanačenja ugovora o dosmrtnom prihodu ili pako kod predaje iste ne traži zakon.[2] Ona prelazi odmah, čim bude predana podavatelju dosmrtnog prihoda, u njegovo neograničeno vlastničtvo, te se ovaj ne može oslobodit od podavanja dosmrtnog prihoda, ako i stvar kod njega sasvim propadne.

Premda se samo po sebi razumije već po naravi pogodbe o dosmrtnom prihodu, to ističe suviše još ustanova §-a 1285. o. g. z., da dosmrtni prihod trajati ima do smrti osobe one, na čiju glavu bijaše postavljen, t. j. osobe one, do smrti koje ugovoren bijaše, da to može biti jedna ili druga od ugovarajućih strana, ili pako i treća osoba, razložili smo već gore.

Prihod dosmrtni plaća se po ugovoru. Kada je dvojba, plaća se isti tri mjeseca napried.

---

[1] Stubenrauch II., str. 620.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. rujna 1857. br. 8285. G. U. 1033.

Digitized by Google

Nasljednici uživatelja dosmrtnog prihoda ne mogu, ako je ovaj umro prije ugovorenog dospjelog platežnog roka, tražiti da im se isplati razmjerni dio godišnjeg dosmrtnog prihoda, odpadajući na vrieme od zadnjeg dospjelog platežnog roka do smrti ostavitelja.[1]

Srodan ugovor o dosmrtnom prihodu je „p r i d r ž a j". Pod pravom pridržaja (Ausgedinge) razumieva se činitba u novcu ili u naravi, koju si, obično u savezu sa služnosti stana, pridržaje za sebe i za treću osobu (suprugu svoju), ili samo za treću osobu ona od ugovarajućih strana, koja drugoj stanovitu nepokretnost svoju ustupljuje.

Ta činitba u naravi sačinjavajuća predmet pridržaja, može biti različita, ali mora biti takodjer procienljiva, t. j. mora imati novčanu vriednost. Obveza na podavanje ugovorenog pridržaja je takodjer samo skroz osobna, ali se može pretvoriti u stvarnu, ako se ona u gruntovnici uknjiži. Za taj slučaj je pako potrebno, da su ta prava posve jasno opredieljena i stanovito izražena, jer se inače u gruntovnicu ne mogu upisati. Da se prava ova proračunaju u novcu, ili da se ustanovi svota za moguće naknade štete ne zahtieva gruntovni red (§. 66. grunt. reda). Nu kada dodje do ovršne prodaje takove nekretnine, obterećene sa pravom pridržaja, nije dužan dostalac, osim ako je to izrično u dražbenih uvjetih usl vljeno, stvari sačinjavajuće predmet priuzdržaja, in natura davati, već valja ove u novcu procieniti, te namiriti iz kupovnine po redu prvenstva u koliko ona zato dosiže.[2]

Ako je pako prodajom jedne nekretnine ovršenika (dužnika), koji je dužan dati stvari sačinjavajuće pridržaj, ovlaštenik tražbinom svojom ne namiren ostao, može tražiti osiguranje na druge nekretnine svoga dužnika ili inim načinom.[3]

§. 1286. Ni vjerovnici, ni djeca onoga, koji je za se ugovorio prihod dosmrtni, neima prava uništiti pogodbe. Ali vjerovnikom slobodno je tražiti, da budu namireni iz dosmrtnih prihoda; a djeci prosto je iskati, da se sahrani suvišni dio prihoda u tu svrhu, da bi nanj osigurali uzdržanje, koje im pristoji po zakonu.

Pogodba o dosmrtnom prihodu je pogodba uz plaću; ne odnose se s toga na nj u ustanove §§. 950—954. o. g. z. Ne imadu zato ni vjerovnici onoga, koji obećaje, odnosno se obvezuje na podavanje dosmrtnog prihoda, pravo napadati ugovor ovaj zato, što su time prikraćeni u svojih pravih, osim ako mogu dokazati, da je ugovor samo prividno sklopljen, da budu vjerovnici izigrani.

Pravo pako pripadajuće usljed pogodbe o dosmrtnom prihodu steciocu dosmrtnog prihoda, sačinjava, kao svako drugo imovinsko pravo, dio imovine njegove; mogu zato vjerovnici njegovi i na ovo pravo ovrhu voditi, odnosno tražiti, da budu namireni iz dosmrtnog prihoda.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. svibnja 1882. br. 3176. G. U. 8993.

[2] Rješ. vrh, suda u Beču od 10. veljače 1874. br. 419. Prawnik str. 703., od 16. veljače 1870, br. 1590. Prawnik str. 286. i od 14. travnja 1869. br. 3720. Prawnik str, 418., od 23. lipnja 1863. br. 4377. Prawnik od god. 1864. br. 555., od 2. srpnja 1863. br. 4156, Prawnik od god. 1864. br. 483. — Stubenrauch (II. str. 625) zastupa protivno mnienje oslanjajuće se na načelno rješenje vrhovnog suda u Beču (koje pako n e citira), po kojem dostalac ovršno prodane nekretnine mora na isto uknjiženo pravo pridržaja i onda, ako o tom u dražbenih uvjetih ništa odredjeno nije, na način, naveden u gruntovnih knjigah, u naravi preuzeti i ovlašteniku odnosna podavanja dati (činiti)u naravi, samo da je obseg njegovog jamstva ograničen po iznosu kupovnine, koji je označen za podavanje uknjiženog pridržaja. Nama se čini ova rješitba nepravedna, a i težko ovršiva.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. rujna 1861. br. 5295. Ger. Ztg. br. 121.

Digitized by Google

Pita se, na koji način može se voditi ovrha na dosmrtni prihod? Mi držimo, da je to samo izvedivo načinom navedenim u §-u 480. gr. p. p., po kojem, ako tužitelj zaište ovrhu na plodove ili na ine prihode, ima mu sudac dozvoliti pravo zaloga u iste, a, ako je od potrebe, narediti i sekvestar, koji će ih brati.

Priuzdržaj u obće prikazuje se, kako smo već kod tumačenja §. 1285. o. gr. z. naveli, prama svojim svrham i svojoj pravnoj naravi kao dosmrtni prihod. I na ovaj se može voditi ovrha samo kroz sekvestraciju.[1]

Djeca ostavnikova nisu ovlaštena pobijati njegovu pogodbu o dosmrtnom prihodu, ako ne dokažu, da se ta pogodba o dosmrtnom prihodu u smislu §-a 916. o. g. z. ima smatrati darovanjem s prikratom njihovog nuždnog diela prema §-u 915. o. g. z.[2]

Istoj, kao i djeci prodavaoca dosmrtnog prihoda u obće, je pako po §-u 1286. o. g. z. podieljeno pravo, da mogu iskati, da se sahrani suvišni dio prihoda u tu svrhu, da bi na nj osigurali uzdržanje, koje im pristoji po zakonu, t. j. oni imadu pravo tražiti od stečevnika dosmrtnog prihoda, da privoli, da se stanoviti njemu za vlastito njegovo uzdržavanje suvišni dio prihoda položi u korist njihovu u sudbene ruke. Ovo imadu iskati u pravilu putem redovite tužbe upravljene proti stečevniku dosmrtnog prihoda. Po našem mnienju pako mogu pokušati i to jednostavnom molbom kod njihovog tutorstvenog suda, koji onako ureda radi i u pitanju uzdržanja djece uredovati ima; a ovaj će ih istom onda odputiti na put parnice, odnosno tutorstvu podieliti dozvolu, da podnesu urednu tužbu, ako nagoda za rukom pošla nebi.

Preporno je, da li su ovlaštene na ovaj zahtjev i ostale osobe, kojim po zakonu pripada pravo tražiti uzdržavanje najme supruge od supruga, roditelja od djece.

Mi se slažemo s onimi, koji su toga mnienja, da je to samo osebno pravo djece, jer zakon govori izrično u §. 1286. o. g. z. samo o djeci.[3]

6. družtvena obskrbilišta.

§. 1287. Pogodba, kojom se kroz ulog osniva zajednički fond obskrbljenja za članove, njihove žene ili sirote, prosudjuje se po naravi i svrši takovog zavoda, i po uvjetih o toj pogodbi ustanovljenih.

Pogodbe o družtvenih obskrbilištih su one, kojimi više osoba osnivaju kroz ulog zajednički fond za obskrbu članova njihovog družtva, njihovih žena i djece (sirote), ili samo njihovih žena ili sirota.

Pogodbe ove su po naravi svojoj sastavljeni ugovori o dosmrtnom prihodu. Svaki član prilaže ulogom svojim na dosmrtni prihod drugih članova, ili njihovih žena ili sirota; svaki je dakle član podavatelj dosmrtnog prihoda te stiče odnosnim svojim ulogom za sebe samoga ili svoju ženu i djecu nadu na svojevremeni dosmrtni prihod.

Predmet dosmrtnog prihoda može biti različit.

Pogodbe o družtvenih obskrbilištih mogu imati za predmet osim stanovitih godišnjih prihoda i plaćanje opredieljene svote, ako se koja osoba uda ili umre, ili

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. veljače 1873. br. 1873. br. 1367. Manzove sbirke, Sprachrepertorium br. 41.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. svibnja 1859. br. 3995. Peitler str. 1043. G. U. 799.

[3] Vidi o tom i razpravu c. kr. dvorske zakonotvorne komisije ob osnovi obć. gradj. zak. kod Ofnera II. str. 161—162. §. 367. i str. 475. §. 416.; zatim mnienje Stubenraucha II. str. 622. i Ellingera kod tumačenja §. 1286. o. g. z. Protivno mnienje zastupaju Kirchstetter str. 634. opazka 2. i Winiwarter IV. str. 539.

Digitized by Google

pako samo podavanje razmjerne svote za troškove liečenja, ako koji član oboli ili napokon nošenje troškova pogreba za člana družtva.[1]

Prava i dužnosti pojedinog člana toga družtva prosudjuju se po pravilih (statutih) družtvenih, a samo ako ne ima ugovorenih ustanova u tom pogledu, po propisih pogodbe o dosmrtnom prihodu, odnosno i onih o zajednici dobara sadržanih u §§. 893—841. o. g. z. analogno propisu §-a 1188. o. g. z.

7. Pogodba osiguranja.

§. 1288. Ako tko uzme na se pogibelj kakove štete, koja bi se mogla dogoditi drugomu bez njegove krivine, i za neku cienu obeća mu ugovorenu naknadu; postaje pogodba osiguranja. U toj pogodbi osiguralac odgovara za slučajnu štetu, a osiguranik za obećanu cienu.

§. 1289. Pogodba takova obično sklapa se o robi, koja se razvozi po vodi ili po suhu. Ali mogu se takodjer osigurati ine stvari, na pr. kuće i zemljišta od pogibelji vatre, vode, i inih.

§. 1290. Ako se dogodi slučajno šteta, za koju naknada bijaše obećana; dužan je osiguranik, ako medjutim nepridodje kakova nepredobljiva zaprieka, ili ako nije ino što ugovoreno bilo, javiti to osiguraocu u tri dana, ako se nalaze u istom mjestu, a inače u ono vrieme, koje je odredjeno u §. 862., da se dade na znanje prihvat obećanja, što ga je učinila nepritomna osoba. Ako li osiguranik to nejavi; ako ne može dokazati nezgodu; ili ako osiguralac može dokazati, da je osiguranik kriv prouzročenoj šteti; tada osiguranik neima prava na summu osiguranu.

§. 1291. Ako je u vrieme sklopljene pogodbe osiguranik jur znao da je stvar propala, ili ako je osiguranik jur znao da stvari toj neprieti nikakova pogibelj, pogodba nije tvrda.

Posao, kojim se tko uz uglavu protuvriednosti (premije) obvezuje, da će opredieljenoj osobi naknaditi štetu imućtvenu, koja bi ju postigla usljed opredjeljenoga dogodjaja kojega, smatra se poslom osiguravanja.

Primanje osiguranja je po §. 258. točke 4. trg. zakona trgovački posao.

Iza uvedenja trgovačkoga zakona zak. čl. XXXVII. od god. 1875. zajedničkog Hrv.-Ugarskog sabora) u Hrv. i Slavoniji (naredbom bana od 26. prosinca 1875. br. br. 493. sbornika br. 88. u civilnoj Hrv. i Slav. počam od 1. siečnja 1889., a u obstojavšoj vojnoj krajini po zakonu od 28. travnja 1879. dne 1. siečnja 1880)., stupile su u mjesto propisa §§. 1288—1291. o pogodbi osiguranja, ustanove trgovačkog zakona navedene u naslovu sedmom poglavja prvog do poglavja četvrtog §§. 453—514. trg. zakona.

Asekuracijonalne poslove mogu sklapati ili pojedine osobe ili trgovačka družtva i to ili dobitka radi ili pako na temelju uzajamnosti, t. j. tako, da dotičnici, koji se uzajamno osiguravaju nikakve ili veoma nizke premije plaćaju, te u stanovitom vremenu plaćene odštete utjeravaju kao naknadne prineske ili koji eventualni višak premija medju članove razdieljuju.

---

[1] Vidi Kirchstettera str. 635. i Stubenrauch II. str. 625.

Digitized by Google

Postoji osim toga i takozvani mješoviti sistem, po kojem zavisi o volji osiguravatelja, da li se hoće osigurati uz plaćanje premije ili na temelju uzajamnosti.

Poduzeće asekuracijonalno nastaje samo, kada se osiguravanje tjera kao obrt. Predmetom osiguranja može biti sve, što ima u novcu izrazivu vriednost za osiguranika. (§. 464. trg. zak.).

Pojedine pako grane asekuracijonalnog posla jesu osiguravanje proti šteti od vatre, osiguravanje proti šteti od leda, osiguravanje proti pogibeljim skopčanim prevažanjem robe po kopnu i po moru, osiguravanje života, osiguravanje marve ili u obće životinja, te osiguravanje proti šteti razbijanjem stakla.

Poduzeće asekuracijonalno, koje se bavi sa više ovakovih grana asekuracijonalnog posla, ima za svaku ovakovu granu izkazati asekuracijonalnu temeljnu zakladu od 100.000 for.

Asekuracijonalna družtva mogu biti dioničarska družtva ili trgovačke zadruge.

Asekuracijonalna glavnica se sastoji kod dioničarskih družtva od dioničarske temeljne glavnice, a kod uzajamnih asekuracijonalnih zadruga od pristupnih prinesaka članova družtva ili od većih svota, položenih po pojedinih članovih.

Inozemna poduzeća asekuracijonalna imadu izkazati, da je za tjeranje ovozemnih poslova namienjena glavnica uložena u ovozemstvu.

Dokaz, da je temeljna asekuracijonalna zaklada plaćena, pruža se u pravilu ovjerovljenim izvadkom trgovačke knjige družtva, u koliko je u redu vodjena. Eventualnoj zloporabi krivotrorenjem izvadka ili uvrštenjem u istom neistinitih okolnosti može se na put stati samo po kaznenom zakonu.

Posao asekuracijonalni može se samo pismeno sklopiti (§. 468. trg. zak.).

Kao pismeni ugovor smatra se po osiguravatelju izdana polica ili obavljeno uvedenje prihvaćene ponude u trgovačke knjige osiguravajućeg družtva, koje vodi na glavnom svom nastanu ili podružnici, ne pako upisano uvedenje prihvaćene ponude u knjigah agenta.

Polica mora sadržavati: ime stranaka, predmet, na kojem se može zbiti dogodjaj, skopčan s imućtvenom štetom; dogodjaj proti kojemu smjera osiguranje; premiju asekuracijonalnu i podpis izdavatelja.

Premija (protuvriednost) ne sastoji se uviek u uplati stanovite opredjeljene svote budi na jedan puta budi na obroke, već ista sastojati može i u tom, da se dotičnik obvezuje odnosne na njega odpadajuće dielove štete kasnije platiti, kao što to biva kod uzajamnog osiguravanja.

Opredieljeni dogodjaj je glavni uvjet na osiguranje a ne pogibelj, koja je posljedica upitnog dogodjaja, jer se ne ima odvratiti osiguranjem pogibelj, već šteta, koja proizvire iz dotičnoga opredjeljenog dogodjaja.

Štetom imućtvenom smatra se ne samo prava šteta, koja je nastala izravno po upitnom opredjeljenom dogodjaju, već i ona, koja je nastala nakon istoga, ali koja je istim dogodjajem prouzročena; nasuprot se imućtvenom štetom po §-u 463. trg. zak. nikada ne ima smatrati izmakli dobitak.

Posao asekuracijonalni ne ima valjanosti:

1. Kada se on sklopi glede imućtvene štete, koja može postići osiguranika usljed zabranjenoga čina, po njemu ili po trećoj osobi, koja je naumila posao asekuracijonalni sklopiti;

2. Kada je u čas sklopljenoga posla već nastao bio dogodjaj, kojega se tiče osiguranje, ter je bio poznat osiguraniku ili ugovarajućoj stranki, ili kada je osiguravatelj već znao, da dogodjaj ne može više nastati;

U pomanjkanju posebne uglave imade se osigurana svota izplatiti za 15 dana, od dana ustanovljene štete.

Digitized by Google

3. Kada ugovor asekuracijonalni ne zadovoljava zahtjevom, naznačenim u zakonu trgovačkom. (§. 465. trg. zak.)

Posao asekuracijonalni može se sklopiti i u interesu treće osobe i to sa znanjem ili imenovanjem njezinim ili bez toga. U potonjem ovom slučaju imade se medjutim izrično u ugovoru navesti, da se osiguranikom smatra posjednik police, interesovani pri mogućoj šteti. Posao se smatra sklopljenim u interesu ugovarajuće stranke, ako protivno ne proizlazi iz ugovora. (§. 466. trg. zak.).

Tko u interesu drugoga koga, ne imajuć od njega ovlašćenja, sklopi posao asekuracijonalni, odgovoran je osobno za premiju asekuracijonalnu. Kada se premija asekuracijonalna plaća uredno, ima kašnje odobrenje posla i tada valjanosti, kada isto odobrenje uzsliedi poslje nastanka dogodjaja. (§. 467. trg. zak).

Osigurana svota ne može nadilaziti podpunu vriednost osiguranoga predmeta. Preko te vriednosti ne ima valjanosti asekuracija (§. 470. trg. zak.).

Ugovarajuća stranka dužna je ustanovljenu premiju pravodobno platiti, i u slučaju dvojbe ne može prije položenja premije zahtievati, da joj se izda polica. Kada se polica izda prije položenja premije, ima se to smatrati kao odgoda platežu premije (§. 473. trg. zak.).

Osiguranik dužan je prigodom sklapanja ugovora poznate mu okolnosti, koje po važnosti svojoj mogu imati upliva na prihvat osiguranja, priobćiti osiguravatelju.

Kada se asekuracija sklapa po nalogu ili u interesu treće osobe, imadu se osiguravatelju priobćiti takodjer i okolnosti, koje su interesovanoj trećoj osobi poznate, predpostavljajuć, da je ta treća osoba imala uzroka okolnosti iste na znanje staviti stranki mjesto nje ili u interesu njezinu ugovarajućoj. U slučaju, kada se ugovarajuća stranka prigodom sklapanja ugovora pozove, da izpuni po osiguravatelju joj predložen arak, sadržavajući upitne točke, odgovorna je ona samo za istinitost odgovora, danih na upitne točke (§. 474. trg. zak.).

Ako je osiguranik, ili mjesto njega ugovarajuća stranka, prigodom sklapanja posla zatajila važnih i osiguravatelju nepoznatih okolnosti učina, ili važne okolnosti izložila neistinito, vlastan je tada osiguravatelj, u koliko mu ne bijaše poznata neistinitost i neizpravnost podataka ili izlaganja, napasti valjanost ugovora i iza nastupka dogodjaja u obliku bilo tužbe, bilo prigovora (§. 475. trg. zak).

Kada nastane dogodjaj, za koji je sklopljena asekuracija, dužan je osiguranik, čim sazna za njega, bezodvlačno dati o njem obavjest osiguravatelju i uporaviti svu moguću pomnju, da se šteta umanji. Ako osiguranik dokazivim načinom zanemari te dužnosti svoje, odgovoran je osiguravatelju za štetu odtuda nastavšu (§. 476. trg. zak.).

Iznos naknade štete ustanovljuje se polag vriednosti, koju su osigurani predmeti imali u čas uništenja ili oštećenja. Ako ta vriednost nadmašuje osiguranu svotu, imade se u slučaju posvemašnjega uništenja predmeta u ime naknade platiti samo svota osigurana; nasuprot ako su predmeti dielom samo uništeni, imade naknada štete u razmjerju mjesta, u kojem stoji osigurana svota prama ukupnoj vriednosti predmeta. (§. 478. trg. zak.).

Ako vriednost predmetâ nije osigurana u asekuracijonalnom ugovoru, dužan je siguranik dokazati vriednost, koju su imali predmeti u čas uništenja ili oštećenja. Nasuprot ako je vriednost predmeta ustanovljena u asekuracijonalnom ugovoru, služi glede naknade štete mjerilom ta vriednost, u koliko osiguravatelj nije kadar dokazati, da su predmeti u čas uništenja ili oštećenja imali manju vriednost (§. 479. trg. zak.).

Osiguravatelj vlastan je u pomanjkanju ine uglave nastavšu štetu ustanoviti dati putem vještačkoga očevida. Ako se medjutim osiguravatelj ne posluži tim pravom za 15 dana, računajuć od primitka prijave o šteti, vlastan je osiguranik ustanoviti štetu na trošak osiguravatelja (§. 481. trg. zak.).

Digitized by Google

Kada se osigurani predmet uništi ili ili izgine iza sklopljenja ugovora, no prije roka, od kojega počimajuć je osiguravatelj dužan nositi riziko, ili kada se osigurani predmet iza roka, od kojega počimajuć je osiguravatelj dužan nositi riziko, uništi ili izgine, ne uslied naznačenoga u ugovoru, nego inog kojeg dogodjaja, asekuracijonalni ugovor gubi valjanost. Isto tako prestaje asekuracijonalni ugovor, kada se premija imajuća se platiti u povračujućih se rokovih ne izplati u doba dospjetka ili prije izminuća zato dozvoljene odgode. Iznimka u tom obziru ima tada mjesta, kada je osiguranika zapriečila platiti premiju neskrivljena nesreća ili izvanjska veća sila. (§. 485. trg. zak.).

U slučajevih, u kojih je osiguravatelj prouzročio ništetnost asekuracijonalnog ugovora, ima isti povratiti cielu premiju. Kada je osiguranik sakrivio nevaljanost ugovora, ne može zahtievati povratak premije, već ima dospjelu premiju podpunoma uplatiti. Kada je pako asekuracijonalni ugovor postao bezkriepostan bez krivnje osiguranika i osiguravatelja, tada je asekuracijonalno poduzeće ovlašteno, da dvie trećine plaćene premije pridrži za pokriće svojih troškova. Odštetu ima pružiti oštećenomu i osiguranik i osiguravatelj ne samo, kada postupa zlobno, već i onda, kada je štetu prouzročio lahkoumno.

Tražbine, proiztičuće iz asikuracijonalnoga ugovora zastarnju zagodom za godinu dana, računajuć od časa kada bi se bila mogla zahtievati izpunitba njihova.

Osiguranje proti požaru proteže se na svaku štetu, požarom prouzročenu, bez razlike, kojim načinom nastane požar. Vrsti postanka požara, na koje stranke ne žele protegnuti osiguranje, imadu se u ugovoru izrično navesti. Neposrednoj šteti od požara jednakom se smatra šteta, koja povodom požara, buknuvšega u susjednih sgrada, nastane na osiguranih sgradah gašenjem i branjem. To valja napose, kada se osigurani predmeti unište ili oštete tečajem gašenja ili branjenja (§. 491. trg. zak.).

Osiguranje sklopljeno proti pogibeljim, skopčanim s prevažanjem, počima u pomanjkanju ine uglave od časa, kada se radi transporta preda roba i svršnje se časom, kada se roba u mjestu opredieljenja predade primatelju ili punomoćniku njegovu (§. 495. trg. zak.).

Osiguranjem života smatra se posao, kojim se tko uz uglavu protuvriednosti, (premije) tim načinom obvezuje platiti opredieljenu svotu, da je dužnost plaćenja učinjena zavisnom od življenja i zdravlja ili tjelesne cielosti osobe koje.

Tko se obvezuje platiti svotu smatra se osigurateljem, od čijega življenja ili zdravlja ili tjelesne ci losti se plaćanje čini zavisnim, osiguranikom, a komu na korist se ugovara svota, imajuća se platiti pogodovnikom. (§, 498. trg. zak.).

Pogodbâ o osiguravanju života imade više vrsti:

a) Prava pogodba o osiguravanju života i to:

1. osiguranje za slučaj smrti, pri kojem se izplaćuje osigurana svota danom smrti osiguranika;

2. osiguranje za slučaj, da osiguranik preživi stanovitu dobu života, pri kojem se izplaćuje osigurana svota kada je dovršio ugovorom opredieljenu dobu životnu;

4. takozvane tontine (Tontinen) t. j. ona vrst osiguravanja prihoda, pri kojem se dospjeli kamati razdieljuju na pojedine članove po razmjerju njihove dobe (starosti) tako, da dospjeli kamati preminulih članova prelaze na preživuće članove,

b) Osiguravanja proti nesgodam, t. j. proti šteti prouzročenoj tjelesnimi ozledami ili boleću.

Kod svih ovih vrsti osiguranjaa može osiguranik t. j. osoba, od čijeg zdravlja ili tjelesne cielosti se plaćanje čini zavisnim, biti zajedno i pogodovnikom, t. j. onaj, komu se osigurana svota platiti imade.

Osim kod osiguravanja potrebnih trih osoba, naime osiguratelja, osiguranika i pogodovnika, može još četvrta osoba pristupiti, naime ona, koja samo pogodbu sklopi,

Digitized by Google

ova ne mora biti niti osiguranik niti pogodovnik već i treća osoba. Može se bo sklopiti posao osiguranja života i za slučaj smrti treće osobe, koje pako imade tada samo valjanost, kada se sklopi privolom te osobe ili zakonitog zastupnika njezina, ili kada ugovarajuća stranka dokaže, da joj je u interesu, da osiguranik ostane na životu. Iznimka u tom obziru imade mjesta samo glede supruga, rodjaka uzhodne i nizhodne loze i zaručenika, koji su vlastni bezuvjetno osigurati si medjusobno život (§. 499. trg. zak.).

Kada nastane rok ili dogodjaj za koje je sklopljeno osiguranje, dužan je pogodovnik, čim to sazna, bezodvlačno dati o stvari obaviest osiguravatelju, u protivnom bo slučaju odgovoran je osiguravatelju za štetu od tuda nastavšu. Glede platežnog roka služi mjerilom dogovor stranaka. U pomanjkanju takova dogovora imade se osigurana svota izplatiti za 15 dana, računajuć od dokazanja, da je nastao uvjet plateža (§. 503. trg. zak.).

Osiguravatelj ne može se, ako protivno nije izrično uglavljeno u ugovoru, pridržati na izplatu osigurane svote ugovorene: 1. kada osiguranik izgubi život usljed osude smrtne, dvoboja ili samoubojstva; 2. kada osiguranik umre u bitki ili usljed rana u njoj zadobivenih;

3. kada je sačinjavajuć predmet osiguranja zdravlje ili cielost tjelesna, dogodjaj od nastanka kojega je zavisnim učinjeno plaćanje, nastao krivnjom osiguranika ili pogodovnika. U slučajevih u 1. i 2. točki naznačenih može pogodovnik zahtievati povratu trećine plaćenih premija. (§. 504. trg. zak.).

Ugovor, tičući se osiguranja života, gubi valjanost: 1. kada dogodjaj, od nastanka kojega se čini zavisnom izplata osigurane svote, nastane iza sklopljenja ugovora, no prije roka, od kojega počimajuć je osiguratelj dužan nositi riziko; 2. kada umre naznačeni pogodovnik ili kada dogodjaj, od nastanka kojega je zavisnim učinjena izplata, ne može već više nastati; 3. kada se premija, imajuća se platiti u povraćajućih se rokovih, ne izplati za 30 dana iza dospjetka premije ili prije izminuća za to dozvoljene odgodbe. U obziru tom imade mjesta iznimka, kada je zadocnenje prouzrokovala izvanjska veća sila ili neskrivljena nesreća; 4. kada pogodovnik hotomično počini čin, stavljajući u pogibelj život ili zdravlje osiguranika. Ako medjutim pogodovnik može samo dio koji osigurane svote zahtievati, oslobadja se tada osiguravatelj od izplate toga samo dila.

Trećina plaćenih već premija imade se povratiti u slučajevih naznačenih u 1. i 2. točki. (§. 505. trg. zak).

Napokon može se sklopiti po našem trgovačkom zakonu i posao uzvratnog osiguranja.

Poslom uzvratnog osiguranja obvezuje se uz uglavu protuvriednosti (premije) reasekurant, da će reasekurataru izplatiti opredieljenu svotu u ime činitbe, na koju se isti reasekurator obvezuje na temelju asekuracijonalnoga ugovora.

Svota platiti se imajuća po uzvratnom osiguravatelju ustanovljuje se ugovorom; ova pako ne smije nikad biti veća od iznosa, koji osiguranik platiti ima, odnosno od svote odštetne.

U pomanjkanju posebne uglave obvezuje se uzvratni osiguratelj samo na platež odnosne odštetne svote, koju je uzvratni osiguranik na temelju svojeg sobstvenog osiguravajućeg ugovora platiti dužan. U slučajevih dakle, u kojih uzvratni osiguranik odštetu plati, ne držeći se ugovornih utanačenja, ne ima isti nikakva prava na uzvratnu odštetnu svotu.

U ugovoru, tičućem se uzvratnoga osiguranja ima se navesti, da li je posao sklopljen po uzvratnom osiguravatelju sa drugim takodjer uzvratnim osiguravateljem ili pako sa osiguranikom samim.

U praksi ne izdavaju se kod poslova o uzvratnom osiguravanju police, već obavljaju u poslovnom odnošaju na temelju ugovora o uzvratnom osiguravanju stojeća osiguravajuća družtva svoje poslove putem dnevnog obračunanja (Bordereaux).

Digitized by Google

Uzvratno osigura se obično kod većeg asekuracijonalnog rizika osiguravatelj, koji je sklopio osiguravajuću pogodbu sa trećom osobom u tu svrhu, da dobije za platež odštete potrebnu svotu, kada njemu valja izpuniti asekuracijonalnom pogodbom preuzetu dužnost prama svojemu osiguraniku.

Uzvratni osiguravatelj je dakle zato dužan platiti osiguranu svotu uzvratnom osiguraniku ne istom onda, kada je uzvratni osiguranik jur platio odštetu po dužnosti preuzetu po njem prama svojem osiguraniku na temelju s njim sklopljene asekuracijonalne pogodbe, već od časa, kada je uzvratni osiguranik svojemu osiguraniku dužan platiti.

Pošto osiguravatelj, koji je naknadio štetu osiguraniku, stupa u sva prava osiguranika, koja ovomu pripadaju proti trećoj kojoj osobi, dužan je i uzvratni osiguranik, koji je dobio od takove treće osobe naknadu ciele odštetne svote ili diela njezina, dati odtuda uzvratnom osiguravatelju razmjerni dio, primjeren uzvratnom osiguranju. (§§. 508—514. trg. zak.).

8. Zajmovi pomorski I osiguranja pomorska.

§. 1292. Ustanovljenja glede osiguranja na moru i propisi o pogodbi pomorskog zajma, sadržavaju se u zakonih pomorskih.

Osiguranja pomorska su poslovi osiguravajući, po kojih tko preuzme pogibelji skopčane sa pomorskom vožnjom (brodarstvom na moru) te se uz uglavu protuvriednosti obveže, da će opredjeljenoj osobi naknaditi štetu, koja bi stigla njezine stvari na vožnji po moru bez njezine krivnje. Ustanove o tom sadržane su u pomorskom zakonu: Editto politico di navigazione mercantile od 25. travnja 1744. i codice di comercio, ali se većim dielom prosudjuju u nas po trgovačkom odnosno pomorskom običaju.

Pogodba pomorskog zajma (Bodmereivertrag, cambio maritimo) je pogodba, kojom se dozvoljuje pljenitba broda (ladje) i njegovoga tovara, za zajamnu tražbinu tako, da vjerovnik gubi svoju tražbinu diono ili sasvim. kako bi već zalog ovaj nesgodami po moru stranom oštetio se ili posvema propao. T. j. kod pogodbe pomorskog zajma ili zajma na brodove, daje se zajam na takov način, da je zajmoprimac samo u toliko dužan zajam uz podjedno uglavljenu premiju povratiti u koliko dosiže vriednost stanovitog broda, budi sam, budi zajedno s tovarom, budi tovar broda sam, kada isti podje na mjesto opredjeljenja svoga. Zajmodavac gubi dakle tražbinu svoju na glavnicu i premiju na toliko, na koliko vriednost broda ili tovara u stanju, u kojem se nalazi kod dolazka na mjestu opredjeljenja, ne dosiže za platež u zajam dane glavnice i premije; a gubi posvema tražbinu svoju zajmodavac, ako brod ili tovar na putu posvema propadne.

Ova je pogodba slična za pogodbom „foenus nauticum“ kod Rimljana.[1]

Pogodba pomorskog zajma ili zajma na brodove je trgovački posao po §-u 258. točke 5 trg. zakona, ali samo sa strane zajmodavca, a ne sa strane zajmoprimca.[2]

---

[1] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 636. i Kirchstettera str. 638. Potonji istina se ne slaže sa Stubenrauchom u toliko, što tvrdi. da je pogodba pomorskog zajma bitno različna od pogodbe „foenus nauticum“ kod Rimljana, jer da zajmodavac kod ove vrsti zajamne pogodbe ne ima nikakova prava zaloga na brod ili tovar, t. j. da ne stiče na isti pljenitbu kao kod „foenus nauticum“ što gubi tražbinu na toliko, na koliko vriednost broda ili tovara kod dolazka na mjestu opredieljenia zato ne dosiže. Mi se slažemo za mnienjem Stubenrauchovim, što zajmodavac ipak stiče prava zaloga i pogodbom pomorskom na brod ili tovar, ako se i pravo njegovo ravna samo po vriednosti broda ili tovara, koju je imao kada stiže na mjesta opredjeljenja, jer po §-u 467. o. g. z. prestaje takodjer pravo zaloga, ako propadne stvar založena.

[2] Kirchstetter str. 638.

Digitized by Google

Poglavje trideseto.

O pravu naknadjenja štete i zadovoljenja.

Šteta.

§. 1293. Steta zove se svaki kvar (nazadak), učinjen komugod u imovini, u pravih ili u njegovoj osobi Od štete razlikuje se izmak dobitka, kojemu se tko po običajnom hodu stvari nadati može.

U §-u 1293. definira zakon, što je šteta, te u čem se ona razlikuje od izmakle dobiti.

Šteta u obće je razlika (diferencija) izmedju imovine, koju bi imao onaj, kojemu se je dogodio štetni dogodjaj, da se ovaj slučio nije, i imovine one, koju on uslied dogodivšeg se za njega štetnog dogodjaja u istinu (faktično) imade.

Obligacija na naknadu štete, o kojoj govori poglavje trideseto, predpostavlja, da je šteta već nastala. Buduća šteta, ako se i može nadati vjerojatno, ili ako je sigurno, da nastati mora, nedaje još pravo na odštetu. Da se pako može govoriti o šteti doista nastaloj, nije potrebno, da je imovinski objekt već propao ili izgubljen, dovoljno je, da je nastalo pravo tražbine trećega, kojom je obterećena imovina. Ako je šteta samo stranom nastala, može se tražiti i diona naknada prama veličini u istinu nastale štete.

Šteta prouzročena stanovitim dogodjajem može ili umanjiti imovinu oštećenoga, ili se može samo sastojati u povriedi osobnog čuvstva, a da ne dodje u pitanje imovinska kakva stvar.

Po rimskom pravu uzelo se je u obzir u privatno-pravnom pogledu samo ona šteta, kojom je komu učinjen kvar u imovini njegovoj. Na drugu štetu nije se uzelo nikakov obzir. Tako je mogao na tielu ozledjeni tražiti naknadu kvara, koji je time trpio na imovinu svoju, ali nije imao nikakvo pravo zahtievati naknadu za osakaćenje, jer ova šteta nije imovinska a niti u novcu procienljiva. Iz istog gledišta nije se uzelo ni obzira na vriednost osobite ljubavi.

Po austrijskom pravu je obzirom na definiciju §-a 1293. o. g. z. šteta svaki kvar na dobro, koje stoji pod zaštitom zakona, dakle ne samo kvar u imovini, već i na druga pravna dobra, kao: u osobi, u slobodi i u poštenju. U pravilu mora svakom povriedom i po austr. gradj. pravu spojen biti bar posredno kvar imovinski, da se naknada štete tražiti može, kako se to izrično u §-u 1330. o g. z. ističe, po kojem, ako je tko kroz uvriedu u poštenju doista oštećen ili dobitka lišen, ima pravo iskati naknadjenje štete. Iznimna ustanova od toga pravila sadržana je samo u §-u 1225. o. g. z. po kojem, tko koga osteti u tielu, plaća ne samo troškove za liečenje osobe povriedjene, već i izmaklu zaslugu i zaslugu, koje će se oštećenik lišiti u buduće, ako za rad postane nesposoban; a ako oštećenik zahtieva, valja da mu za pretrpljene boli plati neku sumu prema okolnostim dokazanim. I u slučaju ovom ne može se šteta u novcu procieniti, već je odmjerenje štete prepušteno slobodnoj uvidjavnosti sudca, koji će ju ustanoviti po svojem uvjerenju nakon prosudjivanja svih okolnosti i odnošaja, dogodice i učiniti zavisnim iznos odštetni od prisege od ucjene oštećene stranke.

Po štetu prouzrokovajućem dogodjaju može se ili već obstojeća imovina umanjiti, ili se može time samo priečiti umnoženje imovine, koje bi nastalo, da se nije slučio upitni dogodjaj. Po tom razlikuje se šteta u najužjem smislu (pozitivna šteta, prava

*

Digitized by Google

šteta), koju gradjanski zakon nazivlje na prosto samo „štetom“ (dammum emergens) i podpuno zadovoljenje i izmakla dobit (lucrum cessans).

Gradjanski zakon luči u svakom slučaju strogo pozitivnu štetu od podpunog zadovoljenja, te ustanovljuje izriekom, kada se može samo na prosto odšteta za pozitivnu (efektivnu) štetu, a kada i za izmaklu dobit tražiti.

Ove razlike ne ima u trgovačkom pravu. Naš trgovački zakon, (a s njim suglasno i austr. trgovački zakon u čl. 281.) izriče: Tko ima pravo tražiti naknadu štete, vlastan je zahtievati naknadu prave stete i izgubljenoga dobitka.

Razlike izmedju posredne i ne posredne (direktne i indirektne štete) ne poznaje naš gradj. zakonik.

Da nastaje obligacija na naknadu štete, potrebno je ovo troje: 1. doista dogodivša se šteta; 2. štetu prouzrokujući dogodjaj, t. j. dogodjaj ili učin, koji obvezuje na odštetu i koji može ali ne mora biti podjedno. i uzrokom nastale štete i 3. učin, koji obvezuje na odštetu i koji može ali ne mora biti podjedno i uzrokom nastavše štete.

1. Šteta je nastala, kako smo već gore iztaknuli, ako se imovina oštećenoga umanjuje ili ako se zapriečuje, da se ista umnoži. Pošto se imovina sastoji o skupu prava, to se ne mogu smatrati imovinom one koristi, koje tko posjeduje ili uživa, a da ne ima na iste nikakova prava. Ne nastaje s toga nikakova šteta za onoga, komu se oduzme ili oštećuje stvar, na koju ne ima nikakova prava. Tako n. pr. ne nastaje nikakova šteta za vlastnika kuće, ako on gubi vid (izgled), koji mu nije pravo utemeljeno na pravno valjano stečenu služnost vida. Iz istog razloga ne može smatrati dobitak, koji je tko mogao steći samo protupravnim postupkom, njegovom štetom (izmaklom dobiti).

S druge strane ne mora se sastojati kvar, što no je nastao za oštećenika upravo samo u gubitku prava njegovih, dovoljno je za to da nastane šteta i samo faktični gubitak.

2. Svakoj šteti mora za temelj služiti uzrok, na ime štetu prouzrokovajući dogodjaj. Ovaj je dogodjaj onaj, koji je u konkretnom slučaju imao za posljedicu, da je pozitivni ili negativni kvar doista nastao. Pri tom je svejedno, da li je djelo ili čin sam po sebi već takov bio, da je šteta usljed istoga nastati morala, ili da je šteta prouzročena samo usljed uzgrednih okolnosti ili uzroka pridruživših se djelu slučajno. Djelo ili učin je s toga štetu prouzrokovajući dogodjaj, ne samo, ako je ne posredni već ako je i posredni uzrok šteti ili uzmakle dobiti.

3. Konačno treba, da nastaje obligacija na naknadu štete, da predleži učin, koji obvezuje na odštetu. Ovaj može biti podjedno i uzrok šteti, ali i od ovoga različni dogodjaj. Okolnost ona, što je učinjena stanovita šteta, t. j. da predleži stanovita šteta, nije samo po sebi još dovoljna da nastaje obligacija na naknadu štete; mora bo još postojati posebni uzrok, s kojeg nastaje tražbina odštetna. Ovaj se uzrok označuje učinom, koji obvezuje na odštetu. Ovaj leži ili u posebnoj pogodbi n. pr. kod pogodba osiguravanja ili pako u zakonu n. pr. kod delikta.

Predmet činitbe kod naknade štete ravna se po dogodjaju (učinu, uzroku) koji obvezuje na odštetu. Ako se obveza naknade štete temelji na ugovoru tad se iznos iste ravna po utanačenju stranaka. U slučaju pako kada se obveza naknade štete temelji na zakonu, ima na odštetu obvezani opet uzpostaviti prijašnje stanje, kako je postojalo prije oštećenja. Ako nije to moguće ima štetu naknaditi u novcu. Ova se ima ustanoviti po procieni vriednosti oštetiti se imajućeg predmeta.

Zato će se po propisih gradj. parb. postupnika, ili preduzeti očevid sa vještaci, a ako to moguće nebi bilo, te ako nije iznos štete dokazan drugim načinom ili obielodanjen samom naravju stvari, pripustiti će sud oštećenika, da položi prisegu od uciene. Ako tužitelj bude štetu cienio odveć, ima sudac iznosak tražbine u osudi umieriti, pre-

Digitized by Google

sudivši sve okolnosti, navlastito s većim obzirom na obtuženika. Istim načinom ustanoviti će se izmakla dobit, u slučajevih u kojih ona oštećeniku po zakonu pripada[1]

Da se obrazloži tužba za naknadu štete mora se dokazati, da se je šteta sbilja dogodila, da ju je tuženik sakrivio i njezina brojčana visina. Manjka li samo jedna od ovih potrebština, mora se tužba odbiti. O tom obširnije kod tumačenja sliedećih §§-a.

Svaka tužba o naknadi štete prestaje poslie tri godine računajuć od vremena, kada je oštećenik doznao za štetu. Ako nije znao, da mu je učinjena šteta, ili ako je šteta postala s kakova zločinstva, pravo tužbeno zastaruje samo nakon trideset godina. (§. 1489. o. g. z.).

Izvori iz kojih proizlazi šteta.

§. 1294. Šteta proizlazi ili odtuda, ako je koja druga osoba štogod učinila ili učiniti propustila proti zakonu, ili od nenadnog slučaja. Oštета protuzakonita čini se navalice ili nehotice. Oštета navalice osniva se stranom u zloj namisli, ako je šteta učinjena znajući i hotimice, stranom u nepažnji, ako je prouzročena po krivnom neznanstvu, ili s nedostatka nadležne pomnje lli nadležne marljivosti. Oba ta načina oštete zovu se krivina.

Obveza naknadjenja štete: 1. šteta po krivini.

§. 1295. Svaki ima pravo iskati od oštetioca da mu naknadi štetu, kojoj je on kriv te mu je učinjena; bila šteta ta prouzročena stoga, jerbo se je prekršila kakova dužnost pogodbena, ili neodvisno od pogodbe.

§. 1296. Kada je dvojba, uzima se da se je šteta dogodila bez tudje krivine.

§. 1297. Ali uzima se takodjer, da je svaki, koji je zdrave pameti, sposoban imati toliku marljivost i pomnju, koliku osoba, od običajne sposobnosti u djelo staviti može. Tko ovu marljivost i pomnju nepoloži u djelanjih, koja vriedjaju tudja prava, kriv je nepažnji.

§. 1298. Tko tvrdi, da je bez svoje krivine bio smetan u izpunjenju kakove svoje dužnosti, proizlazeće od pogodbe ili zakona, taj valja da to dokaže.

U objektivnom pogledu razlikuje naš gradjanski zakon po §-u 1294. dva glavna izvora iz kojih proizlazi šteta: A) štetu, koja nastaje od nenadanog slučaja; B) štetu, koja proizlazi odtuda. što je koja druga osoba što god učinila ili učinit propustila proti zakonu. Potonju štetu dieli zakon nadalje na 1. štetu učinjenu navalice (hotomice); 2. na štetu učinjenu nehotice. Zatim dieli zakon štetu učinjenu navalice: na a) štetu, koja se osniva u zloj namisli, ako je šteta učinjena znajući i hotomice, b) na štetu učinjenu s nepažnje, ako je učinjena po krivnom neznanstvu ili s nedostatka nadležne pomnje ili nadležne marljivosti. Oba ovdje pod a)

[1] Vidi Hasenöhrla I. §. 19. str. 244—268.

Digitized by Google

i b) navedena načina odštete zove zakon krivinom. Obzirom na propis §-a 1295. o. g. z. može se nadalje dieliti šteta na štetu proizlazeću od tuda, što se je prekršila kakova dužnost pogodbena i na štetu neodvisno od pogodbe.

Na A. Svaka šteta, koja nije prouzročena činom ili propustom, koji se ima pripisivati stanovitoj osobi, ima se smatrati slučajnom štetom, svejedno, da li je prouzročena prirodnim dogodjajem ili činom treće osobe ili pače postupkom same dotične osobe. ali bez njezine krivnje.

Za štetu, koja je nastala uslied veće neodoljive sile (vis major) ne odgovara se nikada. Što je pako veća neodoljiva sila (vis major, force majeure)? U subjektivnom smislu t. j. gledom na osobu, koja je odgovornost za štetu preuzela, ili koja ima po zakonu za štetu odgovarati, je svaki dogodjaj, koji nije osoba ta mogla odvratiti, odnosno od kojeg nije mogla sačuvati odnosne stvari nikojim načinom, t. j. niti najboljimi i najsavršenijimi pripravami i sredstvi. Po objektivnom smislu, koji je zakon pred očima imao u zakonskih ustanovah, u kojih govovi o većoj neodoljivoj sili, smatra se takovom većom neodoljivom silom svaki dogodjaj, koji je nastao izvan prometnoga kruga dotičnog poduzetnika, odnosno, koji ne ima svoj povod u prometu istog (poduzetnika) i koji obzirom na način i jakost. kojim se pojavljuje, očito nadmašuje slučajne dogodjaje, koji se u redovitom teku života sbiti znadu.

Po okolnostih može biti vis major ne samo elementarna nesgoda (kao potres, poplava itd.) već mogu to biti i čini ljudski n. pr. provala razbojnika).

S druge strane opet ne može se u stanovitom slučaju smatrati ni elementarna nesgoda za vis major, ako se je šteta po njoj učinjena shodnimi pripravami odvratiti mogla; n. pr. strela (munja) munjovodom.[1]

Za štetu slučajnu, koja nije nastala uslied veće neodoljive sile, ima se odgovarati samo onda, ako je ova odgovornost preuzeta ugovorom, ili u zakonu izriekom ustanovljena. Tako odgovara po zakonu obzirom na ustanovu §-a 398. trg. zakona vozar za svaku štetu (dakle i slučajnu), koja od časa preuzeća do izručenja nastane na robi gubitkom ili oštećenjem, u koliko ne može dokazati, da je štetu prouzrokovala veća neodoljiva sila ili naravska kakvoća robe. To isto valja obzirom na §. 424. trg. zak. za željeznička družtva. I ona su obvezana na naknadu štete kao svaki vozar, te su samo u slučaju vis major od jamstva riešena.

Na B., Šteta koja proizlazi od tuda, što je koja druga osoba što god učinila ili učiniti propustila proti zakonu: prouzročena je:

1. nehotice (bez krivnje). Ako se ona ne može pripisivati onomu, koji ju je prouzrokovao, odnosno ako se ovaj ne može odgovornim učiniti, što ne predleži nijedan slučaj navedeni u §§. 1297—1300. o. g. z. Ovamo spada i šteta učinjena po ludjaku, slaboumnom, djeci (§. 1308. o. g. z.).

Učinjena je pako šteta:

2. navalice (hotomice) ako je učinjena u zloj namisli ili uepažnji.

U zloj namisli (dolus) počinjena je šteta, ako je namisao dotičnika, koji je štetu prouzročio, upravo smjerala onamo, da čini ono djelo, koje je doista počinio uslied kojeg je nastala šteta, ili kada zarad ma koje svrhe učini ili propusti što god iz česa obično izlazi ili lasno može izaći ono zlo, što tim nasta, znajući za to, osim kada se prigodom činjenja podkrade takova bludnja, koja ne da u činu spoznati zločinstva. Bludnja pako ova postoji samo onda, ako je dotičnik bio u bludnji u pogledu okolnosti, koje spadaju na samo zakonsko obilježje odnosnog čina kojeg se okrivljuje, t. j. pod bludnjom, koja ga izpričava, razumieva se samo bludnja u činu, a ne pravna bludnja, po kojoj tko počini kakovo kažnjivo djelo misleći da ono po zakonu zabranjeno nije,

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 639—640. stavku III.

Digitized by Google

koja se po §-u 3. k. z. u obzir uzeti ne ima. Svrha (motiv) čina je za pitanje naknade štete u pravilu neodlučna, jer zla namisao nije zato zaključena, što je konačna svrha bila dopuštena. U toliko samo upliva svrha (uzrok motiv) čina i na odmjeru odštete, da se strožije postupa proti onomu, koji nije htio iz čina za sebe steći kakove koristi, već koji ga je samo preduzeo iz objesti ili iz nazlobe.

Iz nepažnje (culpa) počinjena je šteta, ako nije ona posljedica sa namjerom preduzetog protuzakonitog (protupravnog) čina, već čina ili propusta proizličućeg iz nehajstva (nemarnosti).

Ova nepažnja može biti po gradjanskom zakonu dvovrstna: a) gruba nemarnost ili velika nepomnja i b) prosta nepažnja.

Gruba nemarnost ili velika nepomnja (culpa lata) predleži, ako se ne položi u djelanjih tolika marljivost i pomnja, koju svaka osoba zdrave pameti i od običajne sposobnosti u djelo stavlja.

Prosta nepažnja (culpa levis) postoji, ako se propusti ona pomnja, koju brižljivi i marljivi domaćina u djelo redovito ulaže (diligentia diligentis patris familias).

Veću pažnju od ove ne treba nitko da u djelo stavlja. Culpa levissima ne poznaje ni obće ni austrijsko pravo.

Culpa levis je medja odgovornosti. Ona je sama već omnis culpa. Preko njezine granice počima već slučaj, za koji nitko ne odgovara u koliko nije izrično i za ovaj odgovornost preuzeo.[1]

Iztaknuli smo već gore, da šteta proizvire ili odtuda što se je prekršila kakova dužnost pogodbena ili pako nastaje neodvisno od pogodbe t. j. uslied delikta.

U prvom slučaju osniva se tužba na naknadu štete na pogodbu samu, te može u pitanju doći samo odšteta izmedju ugovarajućih stranaka obzirom na prava i obveze pogodbom opredieljena ili u pogledu dotične pogodbe u zakonu ustanovljena.

U slučaju drugom, vlastan je svaki na odštetni zahtjev, koji je uslied počinjenog delikta trpio kakovu štetu, ako i to nije osoba ona, na koju je upravo kažnjivi čin proizveden.

Već smo kod tumačenja §-a 1293. o. g. z. naveli, da nadleži onomu, koji odštetu traži, dokazati, da se je šteta sbilja dogodila i da ju je sakrivio onaj, od kojeg se odšteta traži.

Ovo pravilo vriedi beziznimno za štetu prouzročenu deliktom. Jedina je iznimka u zakonu, ako ludiaci, slaboumni ili djeca oštete koga, u kojem slučaju valja da naknade štetu one osobe, koje su zanemarile staranje njima povjereno nad pomenutimi osobami, i kojima se s toga zanemarenja šteta pripisati može. U takovu slučaju dakle ima onaj, koji odštetu traži, osim okolnosti, da je štetu počinio dotični ludjak, slaboumnik ili diete, još dokazati okolnost onu, da je upitna treća osoba zanemarila staranje njoj po vjereno nad osobom takovom, te time da je ona šteti kriva.

Oštećeni, koji traži naknadu štete, što se je prekršila kakova dužnost pogodbena, ima dokazati na temelju odnosne pogodbe kakovu dužnost (obvezu), da je tuženik istom preuzeo i da je nastalo vrieme za izpunjenje pogodbene obveze, zatim samo navesti, da tuženik u ugovorenom ili zakonom ustanovljenom roku ovu svoju obvezu izpunio nije, napokon dokazati u čem se njegova (tužiteljeva) šteta sastoji, te koja je njezina brojčina visina. Dokazati, da tuženik svoju obvezu izpunio nije, nije dužnost tužiteljeva, jer bi bio to dokaz negative. Nasuprot u takovu slučaju nadleži tuženiku dužnost da dokaže,

[1] Hasenöhrl II. §. 70. str. 153—158.; Unger Sistem II. §. 102. str. 237—247.

Digitized by Google

da je obvezu svoju izpunio ili pako da je bez njegove krivnje nastala nemogućnost izpunjenja preuzete obveze, odnosno da on krivnju ne nosi što pogodba izpunjena nije.[1]

Ovo posliednje načelo je u ostalom u zakonu samom izrečeno u §-u 1298. o. g. z. koji izriče, da onaj, koji tvrdi da je bez svoje krivine bio smetan u izpunjenju kakove svoje dužnosti, proizlazeće od pogodbe ili zakona, taj valja da to dokaže. Razumieva se, da se takova tvrdnja staviti može i u obliku prigovora.

Valja ovdje opaziti, da se krivnja tuženika koga oštećenik tuži na naknadu štete učinjene po ovomu deliktom, koju krivnju ima uviek oštećenik, koji traži parbenim putem odštetu, kako smo gore iztaknuli, dokazati, u pravilu dokaže osudom kaznenog sudca. Ali ako je po kaznenom sudu dotični krivac od krivnje odriešen, mora oštećenik, koji traži privatno pravnim parbenim putem odštetu, krivnju dokazati inimi dokazali propisanimi po gradj. parb. post. Da kaznena od krivnje odriešujuća osuda za gradjanskog sudca pri prosudjivanju odštetnih zahtjeva od nikakvog prejudicionalnog znamenovanja niti upliva nije, sliedi jasno iz ustanove §-a 307. (§. 366. austr.) kaz. post., po kojem se ima u slučaju, ako okrivljenik ne bude sudjen, privatni učestnik sa svojimi odštetnimi tražbinami odpraviti svagda na put gradjanske parnice, što ne bi imalo nikakvog smisla, da je gradjanskom sudcu u pogledu predloga odštetnoga zahtieva već prajudicirano kaznenim odriešenjem.[2]

Sud kazneni ima samo onda suditi o odštetnih tražbinah te o istih izdati konačnu svoju rješitbu, ako podatci kaznenog postupka mogu pružiti dovoljan dokaz za pravnu obstojnost i za obseg štete. Razprava glede privatno pravnih tražbina ima se kod istog voditi samo po načelih kaznenog postupka. S toga ima se oštećenik svaki put, kada nije moguće ustanoviti pravo njegovo na odštetu ili odštetni iznos po podatcih kaznenog postupka, odputiti na redoviti put gradjanske parnice.

U svakom slučaju mora biti nedvojbeno dokazano, da je tuženi kriv šteti. Kada je o tom dvojba, uzima se, da se je šteta dogodila bez tudje krivine. (§. 1296. o. g. z.).

(Šteta po krivini) osobito a) po vještacih učinjena.

§. 1299. Tko javno tjera kakov ured, kakovu umjetnost, kakov obrt, ili zanat; ili tko se bez nužde prima dobrovoljno takovog posla, koji da se izvrši ištu se osobito umjetna znanja ili neobičajna marljivost, taj pokazuje time, da on misli o sebi da ima nuždnu marljivost i potrebita neobičajna znanja; on mora dakle odgovarati, ako nebi imao pomenutih vlastitosti. Ali ako onaj, koji mu je povjerio posao, znadijaše ne umjetnost njegovu; ili ako je ne umjetnost tu, da je stavio bio običajnu pomnu, znati mogao; tad nepažna pada i na njega.

§. 1300. Vještak ima odgovarati i onda, ako, primajuć nagradu, daje po nepažnji škodljiv savjet u poslovih svoje umjetnosti ili znanosti. Osim toga slučaja savjetnik odgovara samo za štetu, koju je savjetovanjem znajući prouzročio drugomu.

Ustanova §-a 1299. o. g. z. je posljedica one, navedene u §. 1297. o. g. z. Za onoga bo tko tjera kakav ured, kakovu umjetnost, kakov obrt ili kakov zanat, jesu

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. travnja 1860. br. 3989. i 3990,, od 15. veljače 1860. br. 1335. i 3. siečnja 1860. i od 10. lipnja 1863. br. 4060. G. U. 1114., 1115., 1083., 1045. i 1744.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 29. rujna 1881. G. Z. br. 86.

Digitized by Google

nuždna marljivost i potrebna znanja, koja mora imati za izvršivanje ureda, umjetnosti obrta ili zanata, ona marljivost, pomnja i običajna sposobnost, koju §. 1297. o. g. z. predmnieva u svakoga, koji je zdrave pameti. S toga nije niti bilo neobhodno potrebno osobitog propisa zato, tim manje, što ono isto, što je navedeno u §-u 1299. o. g. z., sliedi iz propisah o jamstvu.

Odgovornost navedena u §-u 1299. o. g. z. tiče se samo onih zvaničnika, umjetnika, obrtnika i zanatlija, koji „javno" tjeraju zvanje svoje, t. j. onih, koji su kao takovi javno oglašeni (kao odvjetnici, bilježnici) i za koje se znade obćenito da imadu zato potrebne svjedočbe ili dozvolu za izvršivanje obrta, zanata ili umjetnosti od kompetentnih zato oblasti.

Zakon veli u §-u 1299. o. g. z. da osobe one time, što javno tjeraju svoj obrt, pokazuju, da misle o sebi, da imadu nuždnu marljivost i potrebita neobičajna (znanja). Pod izrazom „neobičajna" (znanja) mislio je zakon samo znanje, koje obično drugi čovjek ne ima, te se je ovako izrazio za razliku, od običajne sposobnosti, koje se spominju u §-u 295. o. g. z., a koje se predmnievaju u svakoga čovjeka, koji je zdrave pameti.

Pod „neobičajnim znanjem" navedenim u §-u 1299. o. g. z. ima se dakle razumjevati običajno znanje potrebno za izvršivanja dotičnog zvanja, kojim se bave osobe navedene u §-u 1299. o. g. z., jer znanje neobično ne može se zahtjevati od nikoga.

Osobe navedene u §-u 1299. o. g. z. moraju dakle u pravilu odgovarati za svako dielo što ga poduzmu, te koje zasieca u njihovu struku. Samo onda, ako je onaj, koji je povjerio osobi kojoj navedenoj u §-u 1299. o. g. z. posao, znajući za neumjetnost njegovu (t. j. ako je znao iz izkustva, da dotičnik neće moći povjereni mu posao obaviti onako kao što treba, pa mu je ipak posao predao) i ako je uz običajnu pomnju za to saznati mogao, tad — veli zakonska ustanova §-a 1299. o. g. z. — pada nepažnja i na njega. Ovo se ima tako razumjevati, da je u takovu slučaju šteti kriv i sam dotičnik, koji je takovoj osobi povjerio odnosni posao, pa se na njega ima uporabiti ustanova §-a 1304. o. g. z.; t. j. tad nosi i on razmierno štetu s oštetiocem; a ako se razmjerje odrediti ne može, nose štetu na jednake dielove.

Osobe navedene u §. 1299. o. g. z. odgovaraju po §. 1300. o. g. z. i onda, ako samo iz nepažnje, primajuć nagradu, daju škodljiv savjet (savjet, koji ima štetnu posliedicu za onoga, koji ga je tražio i po njem se ravnao) u poslovih svoje umjetnosti i znanosti. Ako daju savjet komu bez nagrade, ne jamče za djelo, koje je onaj, koji je tražio savjeta, izveo po istom savjetu, osim da su hotomice krivi savjet dali, jer se ne može zahtievati od vještaka, da i onda, kada savjet bezplatno daje, sve potanko iztraži, odnosno u svemu se točno uputi[1] Nu ova zakonska ustanova ima samo one vještake pred očima, kojim nije po njihovom zvanju i dužnost u poslovih njihove znanosti i umjetnosti dati savjeta. Ne odnosi se n. pr. zakonska ova ustanova na lječnika, koji siromakom bezplatni lječnički savjet daje, ili na odvjetnika, koji je stranki kojo imenovan ureda radi zastupnikom sbog siromaštva.[2]

Svaka druga osoba, koja ne spada medju onimi u §-u 1299. o. g. z. predvidjenimi, ne jamči za savjet što no ga daje komu budi bezplatno budi uz plaću, osim ako hotomice daje krivi savjet te znajući da tim savjetovanjem prouzroči drugomu štetu.

---

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 647. točka 3. i Kirchstetter na str. 644., opazka 2.

[2] Tako Nippel, Erläuterungen VIII. I. str. 105. i Zeiller Coment. III. str. 720. i Ellinger kod tumačenja §-a 1300.. Stubenrauch nije toga mnienja, on drži, da ustanova §-a 1300. o. g. z. ne dopušta takovu iznimku.

Digitized by Google

b) (Obveza naknadjenja štete učinjena) po više dionika.

§. 1301. Za štetu učinjenu načinom protuzakonitim mogu više osoba biti odgovorne, ako su zajednički toj šteti pomogle same po sebi ili s pomoći drugih, zamamljivanjem, prietnjom, zapoviedanjem, pomaganjem, sakrivanjem itd. ili takodjer samim zanemarenjem svoje osobite obveze, da prieprieči kakovo zlo.

§. 1302. U takovom slučaju, ako ošteta proizlazi od nepažnje, i ako se može ustanoviti, koliko je štete svaki prouzročio; svaki odgovara samo za štetu, koju je učinio po svojoj nepažnji. Ali ako je šteta učinjnena navlaš, ili ako se ne može odrediti, koliko je svaki, pojedini udioničtvovao u šteti; odgovaraju svi za jednoga a jedan za sve; ali onomu, koji je naknadio štetu, ostaje slobodno pravo iskati naknadu od ostalih.

§. 1303. U koliko više sudužnika valja da odgovaraju samo radi toga, što nisu izpunili svoje obveze, ima se prosuditi po naravi pogodbe.

Štetu mogu prouzročiti zajedno i više osoba ako kod jednog čina, koji je bio uzrokom šteti, sudjeluju budi ne posredno budi posredno. Neposredno ako zajedno odnosni čin izvedu, a posredno, ako upitno zlo djelo uvedu zapoviedju, savjetom, naputom ili pohvalom, ili mu navlaš dadu povoda, ili za učinjenje istoga nahvalnice pribave sredstva, odvrate zaprieka, ili mu makar kojim inim načinom pruže podporu i podpomoć ili za sigurno izvršenje istoga štogod doprinašaju, a tako i oni, koji se makar samo i prije čina s učiniteljem dogovore o pripomoći i podpori, koju bi mu imali dati nakon učinjena čina; ili o dielu, dobitku i koristi; u obće koji uslied posrednoga sporazumljenja, bilo kod samog zla djela, bilo nakon učinjena zla djela, podporom i pripomoćju učinitelju na ruku budu, napokon i oni, koji su šteti učinjenoj načinom protuzakonitim pomogli samo zanemarenjem svoje osobite obveze, da preprieče kakovo zlo.

Štetu od drugoga odvratiti nije nitko u pravilu dužan, ali obveza ova u stanovitih slučajevih proizlazi iz osobitih ugovornih odnošaja a i temelji se i na posebnih zakonskih propisih. Tako je glavna dužnost čuvaoca po §-u 961. o. g. z., da stvar povjerenu mu brižljivo čuva; dužnost tutora da upravlja imovinom maloljetnika vjerno i marljivo, sa svom pomnjom čestitog kuće domaćine. U takvih slučajevih je obvezanik dakako odgovoran, ako nije imao dovoljnu skrb, te je propustio potrebni oprez. Njegov propust u tom pogledu je tad posredni uzrok nastaloj šteti. Po kaznenom zakonu su odgovorni radi propusta, pa se zato mogu i potegnuti gradjansko pravnim putem na odštetu, svi oni, koji po dužnosti budi naravnoj, budi preuzetoj prigledaju djecu ili ine ljude, koji se sami ne mogu čuvati i braniti od pogibelji, za svaku štetu, koja se dogodi osobi takovoj u tjelu nemarnošću u obavljanju te svoje dužnosti.

Ako se više osobam po gorenavedenom može zajedno pripisati u pogledu jedne te iste oštete krivnja, nastaje pitanje u kojem su razmjerju odgovorni na naknadu štete?

Po §§. 1302. o. g. z. ima se u tom obziru lučiti, da li se ukazuje stanoviti čin ili propust u obće, ne gledeć na posebni obligatorni pravni odnošaj, u kojem možda stoje oštećeni i oštetioc medjusobno, kao krivnja, ili pako da se takovom pokazuje samo obzirom na osobiti obligatorni odnošaj.

U prvom slučaju valja opet po §. 1302. o. g. z. dalje razlikovati, da li je šteta učinjena *nahvalice*, ili da li je nastala samo *s nepažnje*; u ovom posliednjem slučaju

Digitized by Google

opet da li se može ustanoviti u kojem dielu je pojedini sukrivac počinio štetu, odnosno u kojem dielu da ima svaki pojedini sukrivac odštetu platiti.

Kada je šteta učinjena nahvalice, odgovaraju za nju solidarno svi sukrivci, kojim se može dokazati dolus, ako su radili communi consilio. Communi consilio radilo je pako više osoba onda, ako su svi zajedno počinili čin, ili pako ako se više po različitih osobah počinjeni čini ukazuju kao posljedica zajedničkog dogovora. U takovu slučaju je dakle svaki na naknadu ciele štete odgovoran, sve jedno, da li se šteta može dieliti medju takove communi consilio radeće sukrivce ili ne.

Ako je pako nasuprot šteta prouzročena po više osoba, koje nisu radile communi consilio, već od kojih je svaka za sebe radila, a da jedna od druge znala nije, tad je svaka samo za onu štetu odgovorna, koja je prouzročena njezinim činom. O solidarnoj obvezi u takovu slučaju može samo onda govora biti, ako je ista šteta počinjena tako činom jednoga kao i činom drugoga (n. pr. ako su dvie osobe, koje nisu medju sobom bile u dogovoru, t. j. od kojih jedna za nakanu druge znala nije, zajedno upalile dva hitca na trećega, kojimi obimi hitci nastala je njegova smrt), tako da bi bio čin jednoga dovoljan da prouzroči štetnu posljedicu, jer je onda svaki po načelu, da ima odgovarati za posljedice svoga čina, i cielim njegovim činom prouzročenu štetu naknaditi dužan.[1]

Nu ovaj slučaj ne imadu ustanove §§. 1301. i 1302. o. g. z. pred očima, one sadržavaju samo ustanove o naknadi štete počinjene po više njih communi consilio.

Ako je šteta počinjena po više njih zajedno, ali samo s n e p a ž n j e (culpa) sve jedno, dali uslied grube nemarnosti (culpa lata) ili obične nepažnje (culpa levis)[2] jer §. 1302. u tom pogledu nečini razlike, — odgovara svaki, koji je šteti kriv, samo u razmierju svoje krivnje, t. j. samo za štetu onu, koju je sam počinio.

Samo onda odgovaraju svi solidarno, ako se ne može ustanoviti u kojem dielu je pojedini šteti kriv.

Solidarna obveza na platež može nastati i u stanovitih slučajevih osim za samoga oštetioca i za treću osobu, kojoj se ne može u tom pogledu pripisivati ni dolus ni culpa Ovi su slučajevi u zakonu na odnosnih svojih mjestih izrickom navedeni.

Ti su:

a) Ako više tutora imovinu jednog malodobnika upravljaju, tad ne jamči svaki samo za svoju vlastitu krivnju već i za cielu štetu, koja je nastala krivnjom drugog tutora i onda, ako se ne može ni odgovornim činiti culposno. Ista odgovornost pada na njih, ako su upravljanje dielili medjusobom, a sud nije to odobrio. (§. 210. o. g. z.).

b) Tko uzme kakovo službeno čeljade bez svjedočanstva; ili znajući drži u službi osobu, koja je pogibeljna radi kakove kakvoće tiela ili pameti, ili prima očitog zločinca; taj odgovara gospodaru kuće i ukućanom za naknadu štete, koja je po pogibeljnoj kakvoći tih osoba prouzročena, solidarno sa ovimi osobami. Tako isto i onaj, koji je znajuć uzeo takovu pogibeljnu osobu, ili je upotriebio za kakov posao osobu nesposobnu. odgovara za štetu, koju je treći kroz to pretrpio, solidarno sa ovom osobom (§. 1314 i 1313. o. g. z.).

c) Krčmari, brodari i kiridžije (vozari) odgovaraju za štetu, koju njihove vlastite i od njih odredjene službene osobe uzrokuju kakovom putniku u stvarih primljenih u njihovoj kući, ili u njihovom brodu ili u tovaru, solidarno sa ovimi osobami. (§. 1316. i 970. o. g. z.).

d) Ako je tko oštećen padnućem kakove stvari obješene ili namještene na način pogibeljni, ili bacanjem, ili polievanjem iz kakova stana, odgovara za štetu solidarno

---

[1] Vidi Hasenöhrla II. str. 120—121,

[2] Nippel, Erläuterungen VIII. str. 111. i s njim suglasno Stubenrauch II., str. 649. ad a).

Digitized by Google

onaj, iz čijeg je stana bilo bačeno i proliveno ili stvar kakova pala, sa onim, koji je odnosnu stvar tako namjestio da je pala (§. 1318. o. g. z.).

Kao kod pogodbene obveze, tako i kod solidarne obveze na odštetu proizlazeću iz dilekta vriede općenita pravila §§. 893. i 886. o. g. z.

Čim je naime jedan suokrivljenik platio oštećeniku sav dug, ne može ovaj ništa više iskati od ostalih suokrivljenika. Suokrivljenik nerazdieljeno obvezan na odštetu, koji je platio od svoga svu odštetu, povlašten je, ma da mu i nije ustupljeno pravo, iskati od ostalih suokrivljenika naknadu i to na jednake dielove.

Ovo, što smo do sada naveli, valja za obveze na odštetu štete počinjene uslied delikta i za obveze na platež onih odšteta za štete, koje su nastale prekršenjem koje zakonom u stanovitih slučajevih propisane dužnosti.

U koliko više sudužnika valja da odgovaraju samo radi toga, što nisu izpunili svoje pogodbene obveze, ima se prosuditi po naravi pogodbe. (§. 1303. o. g. z.). Ako su ugovorom više sukontrahenta preuzeli solidarnu obvezu na izpunjenje pogodbene činitbe, odgovaraju i za štetu solidarno. U svakom drugom slučaju ima svaki sukontrahent odgovarati samo za štetu, kojoj je on sam kriv. Da se dakle o solidarnoj obvezi na odštetu kod obligacija iz pogodbe govoriti može, mora biti izriekom ugovorena solidarna obveza na izpunjenje pogodbene činitbe.

Preporno je pitanje u praksi, da li imadu suparci jedne parbene stranke, koja parnicu gubi, platiti solidarno i troškove parbene protustranki. Za to ima više protuslovnih rješitba. Mi držimo, da se u tom pogledu držati ima sljedećih načela. Ako je utužena tražbina odštetna za štetu počinjenu po suparnicih dolozno, ili u obće ako se ona osniva na dolozni postupak suparaca, imadu ovi kao i tražbinu samu tako i troškove solidarno platiti. Isto načelo valja i za tražbine, koje se osnivaju na solidarnu obvezu. Ako su tuženici solidarno osudjeni na platež tražbine odnosno izpunjenje preuzete obveze, valja ih i osuditi na solidarni platež parbenih troškova.

U svakom drugom slučaju imadu se suparci samo onda osuditi na solidarni platež parbenih troškova, ako se neda ustanoviti u kojem dielu da se komu krivina (culpa lata ili culpa levis) pripisati može.[1]

§. 1304. Ako je u kakovoj šteti kriv takodjer oštećenik; tad nosi i on štetu razmjerno s oštetiocem; a ako se razmjerje odrediti ne može, nose štetu na jednake dielove.

Ustanova §-a 1304. odnosi se samo na odštete učinjene radi nepažnje (culpa lata ili culpa levis) a ne na odštete učinjene dolozno. Štetu učinjenu dolozno ima oštetioc uvjek sam nositi, ako je i donekle k tomu, da je šteta nastala, sam oštećenik svojom nepažnjom ili nesmotrenošću povoda dao. Tako će biti uviek tat dužan cielu odštetu platiti, koju je učinio posjedniku ukradjene stvari kradjom po njemu učinjenom, ako i nije oštećenik čuvao dotične stvari običajnom pomnjom.

Ako je pako šteta nastala iz nepažnje, a toj je doprineo sa svoje strane i sam oštećenik, tad i on nosi štetu razmjerno s oštetiocem, a ako se razmjerje odrediti ne može, nose štetu na jednake dielove oštećenik i oštetioc.

Slučajevi takovi su n. pr.: Ako je tko komu povjerio posao, znajući za neumjetnost njegovu, ili ako je neumjetnost tu, da je stavio bio običajnu pomnju, znati mogao, tad ne pažnja pada i na njega, te štetu prouzročenu naručitelju s toga, što nije imao dotičnik, komu je povjeren bio posao, za to potrebna umjetna znanja, nositi će naručitelj i oštetioc u polovici. (§. 1299. o. g. z.)

---

[1] Vidi u tom smislu izdanu rješitbu vrh. suda u Beču od 26. svibnja 1886. br. 5433. Gellerov Centralbl. VI. br. 441.

Digitized by Google

Na kolektanta, koji je druge, a ne naznačene brojeve, unio u izvornu listinu, pada krivnja, koja ga po §§. 1294., 1295. 1323. i 1324. o. g. z. obvezuje na odštetu. Silna navala igrača, okolnost, da si je tužitelj propustio dati pročitati brojeve. (§. 4. lutr. patenta od 13. ožujka 1813.) ne oslobadja ga od te obveze; ali svakako se ima radi ove zadnje krivnje igračeve po §-u 1304. o. g. z. šteta razdieliti.[1]

Kolektant, u kojega je kolekturi ubilježena svota, koje igrač nije postavio, mjesto one, koju je postavio, bješe koli sam na nuždnu opreznost obvezan, toli dužan namjestiti za to sposobne ljude, s toga on po §§. 1299. i 1315. o. g. z. jamči za štetu, nastalu usljed nepazljivosti kod ubilježbe. Po tom i po propisih lutrijskoga patenta od 22. lipnja 1817. dužan je sabirač prije svega igrane brojeve točno i pravo ubilježiti u stavnici i u protunamiri te pozorno paziti, da se kod te ubiljezbe ne dogodi kakova pomutnja. Ta se dužnost razabire još jasnije iz čl. 4. instr. od 4. rujna 1817., koji za odklon takovih pomutnja propisuje, da sabirač strankam pokaže i glasno pročita u stavnici i u protunamiri ubilježene brojeve, da se i nepismeni igrači uzmognu osvjedočiti o točnoj ubilježbi igranih brojeva. Ali s druge strane je i tužitelj dielomice sakrivio pretrpljenu štetu, jer ma i bio nevješt čitanju, ipak je uza sve to mogao i bio dužan znati, da je sabirač prema naputku, pribijenu za ravnanje občinstva u svakoj kolekturi, bio obvezan pročitati i protumačiti mu u stavnici i u protunamiri ubilježene brojeve, ako je on (tužitelj), pouzdavajuć se u točnost manipulanta i nepozvavši ga da to učini, primio stavnicu, jer je time propustio sam oprez, što ga je svatko uz obične sposobnosti mogao upotriebiti. Pošto je tako i on sukrivac pretrpljene štete, nosi on po §-u 1304. o. g. z. štetu surazmjerno s tuženikom, i to pošto se razmjerje inače ne da ustanoviti, na polak.[2]

Pravilo, kada se ima šteta razmjerno razdieliti, izmedju oštetioca i oštećenika, te koji ključ ima k tomu za temelj služiti, a kada imadu obojica zajedno svaki u polovici štetu nositi, ne da se u obće postaviti, ovo valja prosudjivati od slučaja do slučaja. Kod toga je mjerodavno u kojem stupnju se može jednomu, a u kojem drugomu, krivnja radi štete pripisivati, a ako se neda ustanoviti, da li pada na jednoga u tom pogledu krivnja u većoj a na drugog u manjoj mjeri, valja odštetnu svotu razdieliti na jednake dielove.

2. Šteta proizlazeća od upotrebljenja svojeg prava.

§. 1305. Tko se služi svojim pravom unutar granica pravnih, neodgovara za štetu, koja drugomu odtuda pridolazi.

Ustanova ovog §-a ima se tako razumjevati: da tko se služi svojim pravom nije odgovoran za štetu proizteklu od toga vršenja samo na toliko, u koliko ne ima vršenje ovog svog prava za posljedicu ost ćenje prava trećega; t. j. u koliko vršenjem svoga prava ne vriedja prava trećega. Ova se stega razumieva pod riečmi zakona „unutar granica pravnih".

Ovo proizlazi jasno iz ustanove §-a 364. o. g. z., koja izriče, da izvršivanju prava vlastnosti ima samo u toliko mjesta, u koliko se time ne vriedjaju prava trećega, niti se prestupaju granice propisane u zakonih, da se uzdrži i unapriedi obćeno dobro

Tudje pravo može se vriedjati neposredno i posredno. Neposredna povrieda tudjeg prava bilo bi, kad bi vlastnik sgradu nasloniti htio na sgradu svoga susjeda, kad bi u tudji zid hotio umetnuti gredu, kad bi otvorio prozor u tudjem zidu itd.

Posredno vriedja se tudje pravo naročito djeli, kojimi se doduše ne dira u predmet tudjeg vlastničtva, nu kojimi se taj predmet izvrgava pogibelji oštećenja ili pro-

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. srpnja 1871. br. 1230. G. U. 4195.
[2] Rješ. vrh suda u Beču od 20. rujna 1859. br. 10548. G. U. 863.

Digitized by Google

pasti n. pr. kad bi tko na svom zemljištu podigao nasipe da tečaj vode navrati na zemljište susjeda ili kad bi tko izkopanjem na vlastitom tlu podkopao temelje tudje sgrade.

Iz rečenog sljedi da kod susjednih zemljišta može svaki posjednik svoje zemljište uživati u koliko je moguće i susjedu posjedovati susjedno zemljište svoje. Ako je dakle od dva susjedna posjednika jedan posjednik odkopao gornju čest svoje livade te time dolnju čest nad njom ležećeg polja susjeda svoga ogoljena postala, oštetio je svoga susjeda u vršenju prava posjeda ovog svoga polja, ako se je atmosferičkom vlagom omekšano tlo polja koje je dosele bilo uzdržavano neprekinutim doticajem tuženikove livade, odrunjivalo i padalo dolje na livadu.[1]

Obzirom na obćeniti propis §-a 1305. o. g. z. ne odgovara ni onaj za štetu, koji ju je počinio u pravednoj obrani onomu, koji ga je napao, jer se je nalazio u vršenju svojega prava. Samo onda pada na njega i glede toga odgovornost, ako je pravednu obranu prekoračio. O tom obširnije kod tumačenja §-a 19. o. g. z.

3. (šteta proizlazeća) od djelanja nevinoga ili nehotice.

§. 1306. Redovito, nitko nije dužan naknaditi štetu, koju je prouzročio, nebudući tome kriv, ili po kakovom djelanju nehotice.

§. 1307. Ali ako je tko kriv, te je stavio sebe u prolaznu zabunu pameti, tad i šteta prouzročena u tom stanju pripisuje se njegovoj krivini. To isto valja i za trećega, koji je svojom krivinom stavio oštetioca u to stanje.

§. 1308. Ako ludjaci ili slaboumni, ili djeca oštete koga koji je tomu dao sam povoda po kojoj god krivini; takov nemože nikakove naknade tražiti.

§. 1309. Izvan toga slučaja, valja da mu naknade štetu one osobe, koje su zanemarile staranje njima povjereno nad pomenutimi osobami, i kojima se stoga zanemarenja šteta pripisati može.

§. 1310. Ako oštećenik neuzmogne tim načinom zadobiti naknade; sudac, razsudivši, da li oštetilac, sa svim tim što on običajno nije pri svojoj pameti, okrivljen biti može u tom posebnom slučaju; ili da li je oštećenik, hotijuć poštediti oštetioca zanemario obranu; ili najposlje, imajuć obzir na imovinu oštetioca i oštećenika, ima presuditi cielu naknadu ili pristojni dio njezin.

Kod svake krivnje, bila ona još toli neznatna, mora biti takov savez izmedju volje oštetioca i učina, kojim je prouzrokovana šteta, da predleži, ako ne upravo nakana upravljena na ono zlo ili nepravo, koje je iz upitnog čina oštetioca nastalo, to bar pomanjkanje snage, volje ili dovoljne marljivosti i pomnje sa strane oštetioca, da odvrati štetu odnosno da preprieči ono zlo ili nepravo (povriedu) uslied kojeg je nastala šteta. Bez ovakova saveza izmedju volje oštetioca i stanovitog učina, koji se objektivno ukazuje kao povrieda prava, ne može se pomisliti nikakova krivnja, a po tom niti obveza na naknadu štete.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. studena 1875. br. 11849. G. Z. od god. 1876. br. 63. vidi i slične rješ. vrh. suda u Beču od 23. svibnja 1883. br. 4862. Jur. Bl. br. 35. i od 30. svibnja 1883. br. 4906. Gellerov Centralbl. br. 564. i od 21. kolovoza 1888. br. 8567. Gellerov Centralbl. VII. br. 131.

Digitized by Google

Ne može se s toga komu pripisivati stanoviti učin kao krivnja, koji je nastao sasvim neodvisno od njegove volje. Zato odredjuje zakon u §-u 1306. o. g. z., da nitko nije dužan naknaditi štetu, koju je prouzročio, ne budući tome kriv, ili po kakovom djelanju nehotice. Ovoj zakonskoj ustanovi dodaje §. 1306. još, istina, rieč: „redovito". Nu ova je dodana samo s obzirom na one iznimke, koje slјede u §§. 1307 - 1310. U koliko pako ne predleži nijedna od ovih iznimaka, je ustanova §-a 1306. o. g. z., beziznimno pravilo. Pod dielanju nehotice, koje spominje §. 1306. o. g. z. razumieva se i svaki učin, koji je prouzrokovan djelanjem ili propustom oštetioca, kojemu manjka sposobnost volje ili sposobnost za delikt (Delictsfähigkeit, delictorum capacitas) t. j. koji je u stanju neupisljivosti (nepribrojivosti).

Za delikte ne valjaju u pogledu na sposobnost volje ona ista pravna načela kao što za pravne poslove. Osobe na ime, koje su za sklopljenje pravnih poslova samo ograničene, smatraju se u pogledu delikta posve djelatno sposobnimi, te samo onim osobam, koje su za sklopljenje ugovora (pogodba) posve nesposobne, manjka i za počinjenje delikta potrebna sposobnost volje[1].

Djeca[2] ludjaci i slaboumni i osobe nalazeće se u prolaznoj zabuni pameti (n. pr. nalazeće se u nesvjesti uslied bolesti ili u podpunom pijanstvu) nisu privatno pravno za nedopuštena djelanja odgovorne, jer zakon uzima, da im manjka potrebna sposobnost volje za počinjenje delikta.

Samo iznimno mogu biti i ovakove osobe odgovovne za štetu po njima prouzročenu. Iznimke ove sadržane su u §. 1307—1310. o. g. z. Iznimke ove navesti ćemo ovdje redom:

1. Ako je tko kriv, što je stavio sebe u prolaznu zabunu pameti, tad i šteta prouzročena po njemu u tom stanju pripisuje se njegovoj krivini, a on odgovara zato (causa causae est etiam causa causati). Ovo će biti onda, ako se je n. pr. tko navlaš opio, da dobije više srčanosti za počinjenje kažnjivog čina, ili ako se je opio, znajući da je u pijanom stanju goropadan, te da obično u tom stanju zna počiniti kakov delikt. Samo onda odriešen je od odgovornosti, ako mu se u tom pogledu ne može pripisivati niti nepažnja.

Ako je tko treći stavio oštetioca u stanje prelazne zabune svojom krivnjom t. j. zato da počini protuzakonito djelo, ili znajući da obično u takovu stanju (n. pr. u pijanom stanju), čini štetu, tad i ovaj odgovara za štetu počinjenu po oštetiocu budi solidarno s oštetiocem, ako zato predleži uvjeti §. 1301. o. g. z., budi sàm, ako se oštetiocu ne može pripisivati nikakova sukrivnja što je u stanje prolazne zabune pameti došao. (§. 1307. o. g. z.). Ako je sam oštećeni kriv, da je oštetioc došao u stanje prolazne zabune pameti (n. pr. ako je on sam oštetioca opio), tad, ako je šteta učinjena samo na strani upitnoga oštećenika, ne pripada mu nikakva odšteta, u koliko je znao da će oštetioc u takovom stanju štetu učiniti (n. pr. ako je poznao njegovu ćud u pijanom stanju), ako pako to znao nije, pada na njega krivnja nepažnje po §-u 1297. o. g. z., te će tad po propisu §-a 1304. o. g. z. nositi morati štetu u razmjernom dielu, ili ako se razmjerje neda ustanoviti, u polovici.

Ako je nastala prolazna zabuna u oštetioca samo od slučaja, (n. pr, ako koga na ulici popadne nesvjestica, te se sruši i padom razbije staklo koje dućanske izložbe), tad nije takov oštetioc odgovoran za počinjenu štetu po smislu §. 1311. o. g. z.[3]

2. Po ustanovi §-a. 1309. o. g. z. imadu štetu, koju su počinili ludjaci ili slaboumni ili djeca, naknaditi one osobe, koje su zanemarile staranje njima povjereno nad

---

[1] Vidi o tome tumačenje §-a 865. o. g. z. u nazočnom tumaču.

[2] Koje se osobe, pod djecom razumievaju kaže nam §. 21. o. g. z., koji djecom označuje osobe koje još sedmu godinu navršile nisu.

[3] Vidi o tome Hasenöhrla II. str. 151., Stubenrauchа II. str. 654., Winiwartera IV. str. 569., Ellingera str. 598. i Ungera Sistem II. str. 232. opazka 13.

Digitized by Google

pomenutimi osobami i kojima se s toga zanemarenje šteta pripisati može. Pripisati se može šteta s toga zanemarenja osobam onim, kojim je neposredno povjerena bila skrb nad ovimi osobami, što su: zato postavljeni pazitelji, sluge. služkinje itd. Na roditelje, tutore i skrbnike pada ta odgovornost samo u toliko, u koliko su sami imali neposredno pod pazkom svojom prenavedene osobe, ili ako su zanemarili dužnost svoju da namjeste osobe. koje će na dotičnike paziti ili ako su zato namjestili nesposobne osobe neupetrebiv kod izbora istih dovoljnu pomnju. Ali sve te osobe su samo onda odgovorne za krivnju, ako oštećeni sam nije dao povoda šteti učinjenoj mu po ludjacih, slaboumnih i djeci, što će biti n. pr., ako sam ludjaka draži, djeci daje u ruke stvar, koja se lahko slomiti može, ili ako povjeri obavu svojih posala slaboumnom itd.

Ako oštećenik, koji šteti sam kriv nije, neuzmogne dobiti naknade od osoba, koje su zanemarile staranje njima povjereno nad ludjaci, slaboumnimi ili djecom, pripisuje §. 1310. o. g. z., da odredjuje naknadu sudac razsudivši: a) da li oštetilac, sa svim tim što on običajno nije pri svojoj pameti, okrivljen biti može u tom posebnom slučaju; ili b) da li je oštećenik, htijuć prištediti oštetioca. zanemario obranu ili najposlje c) imajuć obzir na imovinu oštetioca i oštećenika presuditi cielu naknadu ili pristojni dio njezin.

Na a). Može se dogoditi. da se u stanovitom kontretnom slučaju i osobi, koja ne ima po zakonu nikakve pravne djelatne sposobnosti (ludjaku, slaboumnomu. djetetu) ipak krivnja bar donekle pripisati može. Ovo može biti slučaj: kod ludjaka, kada počini protupravni čin u časovih, kad je pri sebi (kada ima lucida intervalla), ili kada njegova umna bol se sastoji samo u jednoj utuvljenoj misli a protupravni čin ne stoji s tom misli u nikakvom savezu; kod neobično razvite djece, koja mogu biti neglededć na to. što nisu još navršila sedmu godinu, ipak u kojem konkretnom slučaju sposobna promišljeno raditi.

Preporno je, da li zakon misli djecu izpod sedme godine ili pako obzirom na ustanovu §-a 237. kz. djecu do nastupljene jedanaeste godine, ili pako djecu u vulgarnom smislu po običnom načinu govorenja.[1] Judikatura je u tom pogledu nestavna. Većina novijih komentatora pako drži se strogo definicije djece, koja je sadržana u §(u 21. o. g. z., te razumije pod djecom i u §. 1308. o. g. z. samo onu do sedme godine.[2] Mi se slažemo s ovim potonjim mnienjem, jer ako bi gradjanski zakon pod djecom u §. 1308. o. g. z. razumio drugo, nego što definira pod pojam djece u §. 21. o. g. z., bio bi to izrično i iztaknuo bio. Granica bo gradjansko pravne odgovornosti razlikuje se od kazneno pravne upisivljivosti.

U ostalom i kazneni zakon u §-u 237. k. z. ne izriče, da se djeca radi po njima počinjenih kažnjivih čina do navršene desete godine ne imaju u obće kazniti, već ustanovljuje samo da se imadu ostaviti jedino kažnjenju domaćem, t. j. da ne podpadaju kazneno sudbenoj odgovornosti.

Kada nastaje slučaj, da se može djeci ludjaku i slaboumnomu pripisivati izmimice krivnja radi protupravnoga čina, te zato potegnuti ih gradjansko pravnim putem na odgovornost može se jedino propuštati razsudi suda, koji ima brižljivo i savjestno prije nego u tom pogledu odluku svoju izriče sve okolnosti čina i osobne odnošaje oštetioca prosudjivati. Obća pravila u tom obziru ne mogu se izdati.

Na b). Može nadalje tražiti oštećenik odštetu iz imovine ludjaka, slaboumnog i djece, ako ne može dobiti naknade od osobah. koje su zanemarile staranje njima povjereno nad ovimi osobami i onda, ako je oštećenik zanemario obraniti se od štete odnosno od zla djela počinjenoga mu po pomenutimi osobami samo zato, da ih štedi (što n. pr. nije u obrani svojoj upotrio bio silu proti napadaču, da mu ne učini kakovo zlo). Ali i u

[1] K jega mnienja je Kirchst tter u svom komentaru na str. 647.
[2] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 656. i Hasenöhrl str. 150. opazka 42.

Digitized by Google

ovom slučaju odlučit će glede odmjere svote odštetne okolnost ona, da li je takova štednja u obrani potrebna bila, t. j., da li je bilo predvidjeti, da bi oštećeni mogao povrieditи oštetioca, da je suzbio navalu njegovu primjerenom silom. Ne bi li s toga nastao dakle slučaj gorenavedeni, ako je oštećeni pustio, da na njega baca kamenje koje diete, koje je lahko otjerati mogao a da mu nije time učinio kakovo zlo, ili da pušta, da ga koji ludjak batinom tuče, kojemu je lahko mogao batinu iz rukuh odtrgnuti, a da time nije povriedio u tielu ludjaka. Štednja oštetioca sa strane oštećenika mora dakle biti u svakom slučaju razumna te ne smije biti ne razmjerna prama šteti iz čina proizvirućoj.[1]

Na c). Konačno ima sudac uzeti obzir na imovinu oštetioca i oštećenika, kada nastaje pitanje, da li se ima šteta naknaditi iz imovine ludjaka, slaboumnoga ili djeteta, koji je počinio štetu, što oštećenik ne uzmogne dobiti naknadu od osoba onih, koje su zanemarile staranje njima povjereno nad upitnim oštećenikom. T. j. sudac će u takovu slučaju uvaženjem svih okolnosti imati po svojoj razsudi prosudjivati, da li bi gledom na imućtvene okolnosti oštećenika i oštetioca bilo veoma tegotno za oštetioca, kada bi imao cielu štetu nositi, dočim nebi nasuprot oštećeni ni ćutio manjak u njegovoj imovini, ako nebi dobio naknade, ili obratno, da li bi za taj slučaj oštećeni veliki kvar u imovini svojoj pretrpio, ako nebi dobio cielu odštetu, ili ako mu se bar ne nadoknadi dioni iznos iste, dočim nebi nasuprot oštetioc, obzirom na njegove imućtvene okolnosti, ni osjetio, ili bar ne tako ćutljivo osjetio, manjak u imovini njegovoj, ako bi platio cielu ili razmjerni dio odštete.

Sudac može dakle sam ustanoviti iznos odštetne svote, što no imade platiti u takovu slučaju oštetioc oštećeniku ne gledeć na efektivnu štetu, koju je oštećenik pretrpio.

U pravilu imat će sudac dopitati u takovu slučaju oštećeniku razmjerni iznos odštete, po okolnostih i cielu odštetu, ako je imovina oštetioca veća od one oštećenika.

Kod jednake imovine oštećenika i oštetioca ne bi pripadala po tome oštećeniku nikakva odšteta.[2]

U ovlje po nama razloženom smislu shvaća i praksa ustanovu §. 1310. o. g. z.

Ovo jasno pokazuje sliedeća rješitba vrhovnog sudišta u Beču, koje je bitni sadržaj ovaj:

„Akoprem se je u slučaju, da je kazneni sud u pogledu buknula požara izrekao, da se okrivljenik, bivši istom 9 godina star, prepušta domaćoj kazni, morala ipak krivnja okrivljenikova dokazati, akoprem nadalje u tom ležeću priznanju okrivljenikove krivnje kod toga požara, odnosno na nj padajuće začetničtvo mora i gradjanski sudac držati dokazanim, te prema tomu već ne treba daljega dokaza u tom pogledu; ipak se tužiteljev zahtjev odštete prikazuje neopravdanim, jer se, ako §. 237. kazn. zak. po djeci do navršene 10 godine počinjene, kaznenim zakonom inače zabranjene čine, jedino domaćoj kazni prepušta, dakle dj cu izpod 10 godina od kazne ne sudbene odgovornosti upravo izključuje, to jedino na predmniovi osnivati može, da djeca izpod 10 godina u obće nisu vrstna razsudjivati, te bi se okrivljenikova gradjansko-pravna obveza na naknadu štete jedino uz uporavu zaključne odredbe §. 1310. gr. zak. mogla izreći; ali ova odredba pribavlja valjanost načelu pravednosti za uporabu kojega u predležećem slučaju ne ima dovoljna razloga, pošto je okrivljenikov imetak neznatan, dočim će se šteta tužećeg družtva, doduše brojčano znamenitom, ali podieljena na pojedine

[1] Vidi Nippel Erlanterungen VIII. sir. 134.

[2] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 657. i tamo navedena protivna mnienja Scheidleina i Nippla, koji drže, da kod jednake imovine oštećenika i oštetioca svaki štetu u polovici nositi ima.

Digitized by Google

članove uzajamnoga zavoda na osiguranje, jamačno po iste samo posve neznatnom pokazati.'

4. Šteta proizlazeća od nenadanog slučaja;

§. 1311. Sam nenadni slučaj škodi onomu, u čijega se je imovini ili osobi dogodio. Ali ako je tko prouzročio slučaj nenadni po svojoj krivini; ako je prestupio zakon, koji slučajne oštete gleda da preteče; ili ako se je bez nužde miešao u tudje poslove, taj odgovara za svukoliku štetu, koja inače nebi se bila dogodila.

§. 1312. Tko je u slučaju nužde učinio komu kakovu službu (rad), taj neodgovara za štetu, koju nije odalečio, već ako je kriv što je smetao drugoga, koji bi bio učinio još koristniju službu, da učini istu službu. Ali i u ovom slučaju može on korist istinito pribavljenu prebiti za štetu prouzročenu.

„Casus sentit dominus". Ovo je pravno načelo izraženo u §-u 1311. o. g. z. Nastaju ovdje dva pitanja: 1. što se ima smatrati nenadanim slučajem; 2. koji se ima smatrati, da je „dominus", komu škodi nenadani slučaj, te koji mora odtud nastalu štetu sam nositi?

Na 1. Pod slučajem ima se smatrati svaki od čovječje volje nezavisni, na zakonu prirode temeljeći se dogodjaj.

Nedvojbeno spada ovamo svaka šteta, koja je počinjena elementarnom kojom nesgodom, dakle povodnjom, potresom, ledom (tučom) itd. Preporno je, da li se ovamo brojiti ima i šteta počinjena po životinji, i šteta počinjena po osobi oštetioca samog, ali bez njezine volje po nesreći njoj dogodivšoj se, ili u bolesti, koja ju je nepredvidjeno popala.

Mi držimo, da se ovamo ne ima brojiti samo elementarna nesgoda, jer da bi tu zakon samo pred očima imao, bio bi §. 1311. o. g. z. skroz suvišan, pošto nikomu razumnomu neće na pamet doći za štetu, elementornom nesgodom počinjenu mu, koga odgovornim učiniti. Mnijemo zato, da ovamo spada i šteta počinjena po osobi samog oštetioca, ali bez njegove volje po nesreći, ili nenadanoj bolesti, koja ga je snašla, u koliko je šteta učinjena samo usljed te nesreće, ali ne po činih, koji su preduzeti iza već dogodivše se ove nesreće, da pružaju pomoć osobi oštetioca.[2] Tako smatrati će se štetom, počinjenom slučajem, šteta ona, koja je prouzročena po osobi, koju spopadne iznenada nesvjestica u času ovom; ili pako šteta, prouzročena padom koje osobe, ako nije ona tomu sama kriva, odnosno ako k tomu ništa dopriniela nije. N. pr. ako osoba na ulici pred dućanom kojim padne, budi što ju je popala nesvjestica ili što se je slučajno skliznula, te padom svojim u jednom ili drugom slučaju razbije staklo dućanske izložbe. Smatrati će se po gore rečenom, istina, i štetom prouzročenom slučajem, ako koja osoba u tudjem stanu, od kapi udarena, padne i time n. pr. sruši i razbije stakleno ili porculansko posudje: ali neće biti šteta, koja se ima pribrojiti slučaju ovomu, ona, koja je nastala na pokućtvu u stanu odnosno treće osobe time, što se je isto pomrljalo krvlju, koja je puštana bila po prizvanom lječniku, dotičnoj osobi, koju je kap udarila[3].

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. siečnja 1876. br. 8016. G. U. 5973.

[2] Vidi o tom Zeiller. Coment. VI. 737., Scheidlein I. str. 76. i Ellingerovo tumačenje §-a 1311., s kojim se mi slažemo. Protivnog je mnienja Stubenrauch II. str. 657. koje mi gledom na naše obrazloženje u gorenavedenom tumačenju ne držimo da odgovara smislu (ratio legis) §. 1311. o. g. z.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. travnja 1858. br. 3070. Peitler 1063., a G. U. 542.

Digitized by Google

Oni, koji drže, da §. 1311. o. g. z. ima pred očima pod nenadanim slučajem samo elementarne nesgode, opravdavaju to svoje mnienje time, što vele, da bi to bilo samo nepotrebno opetovanje, da se ustanova §-a 1311. o. g. z. protegnuti ima i na štetu počinjenu po kojoj osobi nehotice usljed nesgode ili bolesti, koja ju je snašla, pošto o tom govori već §. 1306. o. g. z.

Mi držimo, da ovaj nazor ne stoji, jer kako smo već iztaknuli u tumačenju §-a 1306. o. g. z. razumjeva ustanova ova pod štetom, kojoj nije oštetioc kriv, štetu počinjenu neodvisno od njegove volje; a pod štetom, počinjenom po kakvom djelanju nehotice, štetu, prouzrokovanu po osobi, kojoj manjka sposobnost volje, ili sposobnost za delikt.

Praktično, je svejedno da li se subsumira šteta, počinjena po osobi nehotice uslied nesgode ili bolesti, koja ju je snašla, pod ustanovu § a 1306. ili 1311. o. g. z.; pravni učinak biti će onaj isti, ona, naime neće, biti odgovorna za štetu, te će ovu morati ovlaštenik stvari sam nositi.

Na 2. Tko je pako taj „dominus", koji ima štetu nositi u slučajevih gorenavedenih? Ustanova §-a 1311. o. g. z. izričući, da sam nenadani slučaj škodi onomu, u čijega se je imovini ili osobi dogodio, neće ništa drugo kazati, nego da dotični oštećeni ne ima u slučajevih predvidjenih u §-u 1311. o. g. z. pravo na odštetu; ali time nije ustanova ova izrekla pravilo, koji ima nositi štetu obzirom na obligatorni odnošaj, u kojem može stajati vlastnik stvari prama trećoj osobi, jer bi kod drugog tumačenja zakonske ustanove §-a 1311. o. g. z. ona došla u colisiju s ustanovom §-a 1447. o. g. z., po kojoj ne mora upravo uviek i vlastnik koje stvari nositi i pogibelj. Tko je dakle „dominus", koji ima nositi štetu, ne rieśava ustanova §-a 1311. već ustanova §-a 1447. o. g. z.[1]

Nabraja zakon u §-u 1311. o. g. z. demonstrativno (ne taksativno) nekoje slučaje, u kojih se oštetioc ne može braniti nenadanim slučajem. Ovi su: a) ako je tko prouzročio slučaj nenadani po svojoj krivini; b) ako je prestupio zakon, koji slučajne oštete gleda da preteče; c) ako se je bez nužde miešao u tudje poslove.

Na a). Po svojoj krivini prouzročio je tko nenadani slučaj, ako je istina, šteta nastala elementarnom nesgodom, ali dalnji uzrok bio je tomu čin, poduzet po dotičniku. N. pr. ako je tko odrezane grane drveća prigodom čišćenja istih od gusjenica složio u veliki kup u svom vrtu, pa taj upalio kod velikog vjetra, tako, da je usljed toga plamen zahvatio ostale suhe grane a po tom i kuću susjeda te je nastao požar. Ili pako ako je šteta nastala nehotice usljed nesgode, koja je snašla samu osobu dotičnika, ali koju je mogao predvidjeti; n. pr., ako tko u gradu na pločniku pred kojom dućanskom izložbom iz obiesti se skliže, pa sklizajući se, padne i razbije staklo dućanske izložbe.

Na b). Prestupio je zakon, koji slučajne oštete gleda da preteče, onaj, koji je uzradio proti propisom kaznenog zakona eventualno i proti redarstvenim propisom u tom pogledu izdanim. Tako n. pr. lovci i ini, koji imaju kod kuće nabijenu pušku, te ju ne čuvaju pred djecom i pred ostalimi nesmotrimi i neizkusnimi osobami (§. 373. k. z.); tko bez zla namišljaja suprot komu iz puške potegne, neosvjedočivši se prije, je li je nabijena (§. 374. k. z.); ako graditelj ili tko prigleda gradjenje, kad se što gradi, opomene radi, nepostavi propisana znamenja, ili kada gradi što god s lazili ili ako ima osigurat koji dio sgrade podporom, a sruše se takova lazila ili sgrada radi manjkavo postavljenih lazila ili podpora (§§. 380—384. kz.); ako na javnoj piaci, na cesti ili pred kućom kojom ili štacunom, budu ob noć ostavljena ma kakova kola, lies ili ina gradja ili roba, burad, škrinje u obće što god, čim mogu biti oštećeni oni, koji prolaze mimo (422. k. z.); kada kočijaš ili sluga, koji ostavi zapregnjena kola ili konje neza-

[1] Čitaj Hasenöhrla II. str. 583.

Digitized by Google

pregnjene vani bez nadzora, gdje da se poplaše ili inim načinom mogu učiniti štetu (§. 430. k. z.) itd.

Na c) Ako se je tko umiešao bez nužde u tudje poslove, taj odgovara za svukoliku štetu, koja se inače nebi bila dogodila, pa nastala ona i po slučaju. N. pr. ako tko ni po naročitoj ni po mučećoj pogodbi, ni po sudu, ni po zakonu ovlašten, spravi komu sieno, koje je ovaj ostavio na polju, u hambar svoj, da ne pokisne, a iste noći se dogodi u ist m vatra, bilo to i po nepažnji treće osobe, te hambar izgori.

Od takovog poslovodje bez naloga ima se razlikovati onaj, koji je u slučaju nužde učinio komu kakovu službu (rad). Taj ne odgovara za štetu, koju nije odvratio, odnosno od koje nije obranio odnosnu tudju stvar, osim ako je kriv, što je smetao drugoga, koji bi bio učinio još koristniju službu. Ali i u ovom slučaju može on korist istinito pribavljenu prebiti za štetu prouzročenu. (§. 1312. o. g. z.).

Ne može se s toga na odgovornost pritegnuti onaj, koji, ne imajuć zato nikakvu dužnost, prigodom požara, dogodivšeg se u kući treće osobe, spasi stvari manje vriednosti, mjesto onih veće vriednosti. ili pako ako nije sve stvari spasio premda je to učiniti mogao. Nasuprot pako mora razmjerno štetu nadoknaditi, ako je ona nastala time, što je on odvratio drugoga da spasi stvari, koji bi bio obzirom na njegovu vještinu, okretnost ili tjelesnu snagu stvar koju spasio od propasti (ako je n. pr. poznati vješti penjač, a stvar odnosna se je mogla samo tako spasiti, da se je penjao kroz prozor u stanoviti kat dotične kuće, koja je gorjela, ili ako je dotičnik, koga je odvratio od spašenja stvari kod povodnje, vješti brodar, koji zna osobito dobro ravnati čamcem, te bi vjerojatno stvar, koju je voda odnesla, uloviti mogao); razumieva se, ako su ta svojstva upitne druge osobe njemu (onomu, koji ga je odvratio od toga, da stvar spasi) nedvojbeno poznata bila.

U takovu slučaju pako može onaj, koji je odvratio, odnosno smetao, drugoga, koji bi učinio još koristniju uslugu oštećenomu, koristi, koje je on istinito pribavio oštećenom, prebiti za štetu prouzročenu mu time, što je drugoga smetao, da obavi bolje isti uslugu. Ako je n. pr. on (koji je drugog smetao u obavi iste usluge) spasio prigodom požara onomu, u čijeg imovini se je požar dogodio, stvari u vriednosti od 2000 for., dočim bi drugi (kojemu nije dao da u mjesto njega isti čin počini, kojim je upitne stvari spasio) od propasti očuvao bio više stvari u vriednosti od 3000 for., tad ima naknaditi diferenciju, koja će proizlaziti, ako se odbije iznos vriednosti učinjene koristi (koja je u ovom slučaju vriednost faktično spašenih stvari iznoseća 2000 for.) od vriednosti onih stvari, koje bi drugi spasio bio (po gornjem primjeru 3000 for.), dakle u gorenavedenom slučaju 1000 for.

Po anologiji propisa §-a 1312. o. g. z. moći će i onaj, koji je komu u slučaju nužde učinio kakovu uslugu, efektivnu štetu, koju mu je kod toga učinio, uračunati u koristi, koje mu je tim svojim činom pribavio. Ako je n. pr. tko prigodom požara, da može spasiti vriednostne papire, zatvorene u ormaru, razbio ormar, taj je učinio vlastniku efektivnu štetu, što je razbio ormar, ali iznos te štete mora mu se uračunati u koristi, koje je njemu pribavio što je spasio vriednostne papire od požara, te u slučaju da vriednostni papiri predstavljaju veću vriednost nego li ormar, neće imati ništa naknaditi.

5. Šteta učinjena po djelanju tudjem.

§. 1313. Redovito nitko neodgovara za tudja protuzakonita djelanja, u kojih nije udioničtvovao. I u samih slučajevih, gdje zakoni inače naredjuju prosto je takovomu tražiti u onoga, koji je kriv, da mu povrati što je dao u ime naknadjenja štete.

Digitized by Google

Ustanova §-a 1313. o. g. z. nije nikakova nova ustanova, ona je sadržana jur u onoj §-a 1295. i 1301. o. g. z. Već §. 1295. o. g. z. izriče, da svaki ima pravo iskati od oštetioca, da mu naknadi štetu, kojoj je on kriv da mu je učinjena. Iz toga već sliedi, da nitko ne odgovara za tudja protuzakonita djelanja, u kojih nije udioničtvovao. Uz to navadja §. 1301. o. g. z., kojim načinom može tko sve odgovoran biti za štetu, učinjenu načinom protuzakonitim.

Nu jer ima od ovog pravila u zakonu naročito navedenih iznimaka, ističe §. 1313. o. g. z. samo jasnoće radi, da ne ima dvojbe, da su ustanove, koje sliede iza ovog §-a, samo iznimke općenitog pravila, postavljenoga već u §-u 1295. o. g. z., — da redovito nitko ne odgovara za tudja protuzakonita djelanja, u kojih nije udioničtvovao, dakle da je ustanova §. 1295. o. g. z. općenita, koja u pravilu vriedi za sve odštete, a da se samo dopuštaju iznimke one, koje su u zakonu izrično navedene, medju ovimi navlastito pako one, koje su sadržane u §§-ih 1314—1319. o. g. z.

I dalnja ustanova §. 1313. o. g. z. glaseća, da je i u samih slučajevih, gdje zakoni inače naredjuju (navlastito u slučajevih §§. 1314—1319.) prosto takovomu, koji je morao nadoknaditi štetu počinjenu po drugomu, tražiti u onoga, koji je kriv, (koji je naime štetu počinio), da mu povrati što je dao u ime naknadjenja štete, — nije iznimka nikakova, jer je već sadržana u općenitoj ustanovi §. 1295. o. g. z., da svaki ima pravo iskati od oštetioca, da mu naknadi štetu, kojoj je on kriv. Ova je ustanova u §-u 1313. takodjer samo jasnoće radi iztaknuta, da ne ima nikakve dvojbe, da onaj, koji za drugoga po zakonu štetu nadoknaditi mora, ne gubi pravo regresa proti onomu, za kojega je štetu platiti morao, jer je time upravo dotičnik počinio štetu i platcu odštete, u iznosu, koji je za njega platiti morao.

Medjutim u gradjanskom zakonu ima iznimaka od općenitog pravila izraženog u §§-ih 1295. i 1313. o. g. z. ne samo u §§. 1314—1319. o. g. z. već i na drugih mjestih istog zakonika, kao n. pr. u §-u 965., 1010., 1186. i 1111. o g. z., Ali gdje nisu u zakonu naročito kod stanovitih slučajeva u tom pogledu navedene iznimke, vriedi općenito pravilo §-a 1313. o. g. z.

Iznimke.

§. 1314. Ako tko uzme kakovo službeno čeljade bez svjedočanstva; ili znajuć drži u službi osobu, koja je pogibeljna radi kakove kakvoće tiela ili pameti; ili prima očitog zločinca; taj odgovara gospodaru kuće i ukućanom za naknadu štete, koja je po pogibeljnoj kakvoći tih osoba prouzročena.

§. 1315. Tako isto i onaj, koji je znajuć uzeo takovu pogibeljnu osobu, ili je upotriebio za kakav posao osobu nesposobnu, odgovara za štetu, koju je treći kroz to pretrpio.

Gradjanski zakon izriče u §. 1313. u pogledu prava na naknadu štete — kako smo već iztaknuli kod gornjeg tumačenja §-a 1313. — pravoriek, da nije nitko odgovoran za tudje protuzakonite čine, kod kojih nije sudjelovao. Od toga pravila čini zakon iznimaka u §§-ih 1314—1319. o. g. z., koje su taksativno navedene, te koje valja strogo tumačiti.

U predstojećih §-ih 1314. i 1315. navlastito sadržani su iznimni propisi od općenitog pravila sadržanoga u §-u 1313., po kojih odgovara svaki onaj za štetu počinjenu po osobi, koju je primio u službu, bud znajući za pogibeljna svojstva njezina, bud bez opreza i dovoljne pomnje, koju svaki službodavac stranom po zato izdanih posebnih

Digitized by Google

propisih, stranom pako već po naravnom razumu imati mora, bud napokon, koji je bez takove opreznosti i pomnje povjerio kakov posao osobi nesposobnoj.

U tom pogledu izriče zakon: da odgovara svaki za štetu, i to po §. 1314. o. g. z, gospodaru kuće ili ukućanom, koju je počinila jedna od sljedećih osoba: a) službeno čeljade, koje je uzeo gospodar bez svjedočanstva; b) osoba, koju drži u službi, znajući, da je pogibeljna radi kakvoće tiela ili pameti; c) očiti zločinac; zatim po §-u 1315. o. g. z. za štetu, koju je treći u obće pretrpio, ako je ovu učinila; d) jedna od osoba gorenavedenih pod a—c ili druga kakova za stanoviti posao po njemu najmljena osoba, koja je za obavu istog nesposobna.

Na a) Da nitko uzeti ne smije službeno čeljade bez svjedočanstva, sliedi već iz obćenite ustanove §-a 1297. o. g. z., po kojoj se uzima, da će svaki, koji je zdrave pameti, imati, toliku marljivost i pomnju, da neće uzeti u službu osobu, za koju nezna da je u obće povjerljiva, te da će za službu odgovarati. Nu osim toga je već ovo naročito propisano po posebnih zakonskih ustanovah i naredbah. Tako za služinče kućno po službeničkom redu za gradove u Hrvatskoj i Slavoniji, izdanom naredbom obstojavšeg c. k. hrv. slav. namjestničtva od 19. siečnja 1857. br. 409; zatim za kalfe (obrtne pomoćnike) i trgovačke pomoćnike u §-u 99. obrtnog zakona od 18. svibnja 1884. (zak. čl. XVII. 1884.) Pače po §-u 321. kaznenog zakona počinio je prekršaj obrtnik, koji primi na radnju djetića (kalfu) bez redovite putne knjige.

Nastaje ovdje pitanje, tko se smatrati ima službenim čeljadetom? Na o valja odgovoriti, da službeno čeljade po smislu i duhu zakonske ustanove §-a 1314. o. g. z. nisu samo osobe one, koje se najmljuju za službu kod privatnika na trajne vrieme uz stanovitu plaću, sa ili bez košte, stana, odiela i t. d. već i kalfe, naučnici, a i trgovački pomoćnici, u koliko su ovi po obrtnom zakonu uzporedjeni sa kalfami, ako se oni primaju u kuću (stana) majstora ili trgovaca.[1] Ne spadaju pako ovamo oni službenici, na koje se ne uporabljuju po §-u 99. gorenavedenog obrtničkog zakona propisi izdane za kalfe, kao što su to trgovački pomoćnici i obrtni pomoćnici, kojimi su povjereni važniji poslovi, navlastito knjigovodje, blagajnici, poslovodje i t. d., te zatim u obće one osobe, za obavu službe kojih treba znanstvene naobrazbe, kao što su to kućni učitelji, dvornici i t. d.

Gospodar, majstor ili trgovac, koji primi službeno čeljade bez svjedočanstva (službeničke knjige, poslovne knjige), prekršio je gorenavedene propise, pa to prekršenje temelji za njega krivínu, usljed koje odgovara on za štetu, koju počini takovo službeno čeljade; ali po naravi stvari odgovara on samo za takovu štetu, koju je ono učinilo po svojstvu onom, koje bi bilo zaprieka radi koje ne bi bilo isto primljeno u službu po. službodavcu, da je on prije za to znao, t. j. po svojstvu takovom, na koje se kod obične pomnje pazi, kad se prima službeno čeljade u službu za obavu posla, kojim se bavi Bit će dakle službodavac odgovoran za štetu, koje učini služinče, koje primi bez svjedočanstva u službu, ako ono radi očite nesposobnosti za posao, za koje je najmljeno, učini kojemu ukućaninu kvara. Ne će biti pako odgovoran, za štetu, koju počini takovo služinče, koja nije u nikakovu savezu sa svojstvi onimi, koje se u isto obično predmnievaju. N. pr. ako se koje služinče, koje nije pijanstvu podvrženo, jednom opije, te počini kakovu štetu, ili pako ako se s kojim ukućaninom u svadji potuče, te mu nanese ozledu.

Po izričnom propisu §-a 1314. o. g. z. odgovara službodavac samo za štetu onu, koju takvo služinče čini kućevlastniku, u kući kojega stanuje, i ukućaninom te kuće, t. j. stanarom one kuće, u kojoj stanuje, jer ono samo s ovimi dodje u bližnjem doticaju, te jer se ovi proti domaćoj osobi težko čuvati mogu.

---

[1] Stubenrauch II. str. 661.

Digitized by Google

Na b) Odgovara zatim službodavac za osobu, koju znajuć drži u službi, ako je pogibeljna radi kakove kakvoće tiela ili pameti, i to bez razlike, da li je to službeno čeljade, koje ima svjedočanstvo ili ne ima, samo mora da je njemu poznato bilo to pogibeljno svojstvo, kada ga je primilo u službu, ili pako, da je za to saznao tečajem službovanja iste osobe, a nije joj odmah službu odpovjedao.

Pod pogibeljnom osobom radi kakvoće tiela ili pameti, razumieva zakon osobu, koja trpi na kakovoj priljepčivoj bolesti, ili na inoj bolesti, u kojoj, kad ju pópadne, može prouzročiti kvara; glede koje je u obće poznato da lahkoumno barata sa vatrom; koja je slaboumna, ili koja časovito luduje i t. d. Riešit se može službodavac od zakonite odgovornosti, za štetu počinjenu od takove osobe, ako je za pogibeljna njezina svojstva saznao istom tečajem njezinog službovanja kod njega, samo onda, ako joj odmah u zakonitom roku službu odpovieda, u koliko ne ima ona takovih pogibeljnih mana radi kojih ju je ovlašten bez odpovjedi iz službe odpustiti, kao što to može majstor mahom razrješiti po §-u 71. točke d) obrtnog zakona naučni odnošaj sa šegertom, te ovoga odpustiti, kada boluje na gnjusnoj i priljepčivoj bolesti; a trgovac trgovačkog pomoćnika bez odkaza odmah odpustiti po §-u 59. trgovačkog zakona, kada pati od gnjusne ili priliepčive bolesti, kada uzprkos opomeni nepažljivošću stavi u pogibelj sigurnost kuće ili trgovačkog posla, kada počini čin kazneni, proizticući iz pohlepe za dobitkom.

Ako službodavac ne može po zakonu odmah odpustiti iz službe službeno čeljade, za pogibeljnost kojega radi kakvoće tiela ili pameti njegove, je saznao istom tečajem njegovog službovanja, ali mu odmah službu odpovieda, čim je to saznao, — neće mu se moći nametnuti dužnost naknade štete, koju počini ovakovo čeljade u tom vremenu njegovog službovanja, jer je tad takov službodavac sve učinio što je učiniti mogao, te mu se ne može predbaciti nikakova nepomnja, a po tom ni nikakva krivina. I u slučaju onom, ako padne na službodavca po §-u 1314. o. g. z. odgovornost za štetu počinjena po takovoj osobi, što ju je, znajući za njezina pogibeljna svojstva, u službu primio ili zadržao, odgovara on kao i u slučaju gore pod a) navedenom iz tamo napomenutih razloga samo za štetu, koju je počinila upitna osoba obzirom na njezinu pogibeljnu kakvoću tiela ili pameti, a ne i za štetu, koja sa ovimi njezinimi svojstvi u nikakovom savezu nije. Isto tako kao u slučaju a) odgovara on nadalje samo kuće vlastniku i ukućaninom, odnosno stanarom kuće, u kojoj stanuje, ako drži tu pogibeljnu osobu u službi, iz istih razloga, koje smo već gore kod slučaja a) naveli.

Na c) Odgovara nadalje onaj gospodaru kuće i ukućaninom za štetu počinjenu po očitom zločincu, koga prima u svoju kuću, odnosno komu daje utočište u svom stanu. Preporno je medju teoretici, da li mora dotični zločinac biti takodjer služeće čeljade, ili da li može biti i osoba druga.[1] Mi smo već po malo prije rečenom izjavili se zato, da dotični zločinac, koga prima tko k sebi u stan ili u kuću svoju, ne mora biti služeće čeljade. Ovo naše mnienje temeljimo na same rieči zakona, jer zakon, koji u §-u 1314. o. g. z. ističe u oba gore pod a i b navedena slučaja službeni odnošaj dotične osobe, za koju mora da odgovara onaj, koji ju drži, veli jednostavno glede očitog zločinca samo: tko „ili prima očitog zločinca“ bez dodatka, „u službi“ ili kao službeno čeljade, kojimi se izrazi poslužnje u ostala dva slučaja.

Zato držimo, da ne ima dvojbe, da zakon misli u obće zločinca, neglededeć nato, da li je primljen u stan ili kuću kao služeće čeljade ili u drugu koju svrhu, ili iz inog kojeg razloga.

---

[1] Vidi o tome Scheidlein str. 105., koji drži da se i ova ustanova odnosi samo na služeće osoblje, dočim je Nippel (Erläuterungen VIII. str. 154.) protivna mnienja, s kojim se slaže i Stubenrauch II. str. 662.

Digitized by Google

Nastaje pako ovdje pitanje, što zakon misli pod „očitim zločincem“? Pod ovimi riečmi nerazumieva zakon samo notornog žločinca, t. j. osobu, za koju je u obće poznato, da je zločinac, ili za kojom je radi zločinstva već povedeno poglavarstvena potraga ili se po kaznenoj oblasti proganja, već i svakoga onoga, za koga dotičnik, koji ga prima na stan, ili mu daje utočište, zna da je počinio zločinstvo.

Ne izjavljuju se o tom komentatori, da li se pod očitim zločincem razumievati ima svaki zločinac bez razlike, ili samo onaj, koji čini stanovito zločinstvo. Po našem mnienju može zakon obzirom na ratio legis razumievati samo takovog zlozinca, koji je počinio zločinstvo iz pohlepe za dobitkom ili ino zločinstvo naravi takove, da neizključuje da bi dotični zločinac mogao čin iste vrsti ili tomu slični kažnjivi čin opetovati na štetu drugih osoba. Ne mogu se dakle ovamo brojiti zločinstva politička i ina zločinstva, kod kojih se sada navedena okolnost predmnievati ne može, kao što su to n. pr. zločinstvo uvriede Veličanstva, smetanja vjerozakona, izloženja djeteta, dvoboja, dvoženstva, zločinstva javnog nasilja I. slučaja, čedomorstva itd.

Nu i kod drugih zločinstvah naravi takove, da neizključuju mogućnost da bi dotični zločinac mogao čin iste vrsti ili tomu slični kažnjivi čin opetovati na štetu ukućana, može se onaj, koji takovom zločincu utočište daje, potegnuti na odgovornost za štetu počinjenu po odnosnom zločincu samo, ako počini kažnjivo djelo, temeljeće se na isti nagon, iz kojeg je poteklo i zločinstvo ono, koje je jednom jur počinio bio. Tako biti će dotičnik, koji drži zločinca, koji je zločinstvo prevare počinio, samo odgovoran za kažnjive čine, koji će ovaj učiniti na štetu toga ukućanina iz pohlepe za dobitkom, dakle za kradju, prevaru i pronevjerenje, ali ne n. pr. za zločinstvo težke tjelesne ozlede.

Preporno je napokon pitanje, da li zakon misli pod očitim zločincem i zločinca, koji je već pretrpio kaznu svoju.[1] Mi držimo, da se ne može uztvrditi da zakon misli u pravilu i zločinca, koji je već kaznu svoju pretrpio; jer inače nebi se mogao primiti u službu u obće više nitko, koji je jedanput već radi zločinstva kažnjen bio; ali jer zakon označuje zločinca, za štetu, počinjenu po kojemu, ima odgovarati onaj, koji ga kod sebe drži, „očitim“, mnijemo mi, da se beziznimno nesmije izključiti uporaba propisa §-a 1314. o. g. z. na naknadu štete za kažnjivo djelo, koje je počinio zločinac, koji je već svoju kaznu pretrpio, već držimo, da se ova zakonska ustanova uporabiti ima i na zločinca takova, koji je već više puta kažnjen bio radi zločinstva iste vrsti, za kojega vojuje predmnieva da se nije poboljšao; koji se može dakle označiti „očitim“ zločincem. Po okolnostih, obzirom na nagon, iz kojeg je zločinstvo počinio, i na ponašanje njegovo u uzištu, moći će se ista oznaka uporaviti i na zločinca, koji je jedanput samo radi zločinstva osudjen bio i kaznu svoju pretrpio, u koliko su te okolnosti notorne, te poznate onomu, koji ga je primio u svoj stan, odnosno k sebi. Glede toga dakako neda se obćenito pravilo ustanoviti, već valja to ostaviti razsudjenju sudca od slučaja do slučaja.

Nepreporno je, da se ustanova §a 1314. o. g. z. ne proteže na onoga, koji se je počinio krivcem prestupka ili prekršaja, jer zakon govori izrično samo o zločincu.

Na d). Napokon odgovara po §-u 1313. o. g. z. svaki, koji je u potriebio za kakov posao jednu od osoba navedenih gore pod a—c, ili inu koju tamo ne napomenutu, ali ne sposobnu osobu, znajuć za to, za štetu, koju je treći kroz to pretrpio. (Culpa in eligendo et inspiciendo).

Ako se §. 1315. o. g. z. tumači po propisih §-a 6. o. g. z. ne ima dvojbe, da je zakonodavac u tom §-u samo to htio reći, da je poslodavac odgovoran samo za onu štetu, koja je trećoj osobi prouzročena nespobnošću upotrebljene osobe, t. j. uslied

[1] Ellinger drži, da zakon misli i ovoga, Stubenrauch je protivnog mnienja.

Digitized by Google

nedovoljna i manjkava obavka službe, koji se je osnivao na nesposobnosti sluge ili službinje (u obće služećeg čeljadeta). Tomu tumačenju nalazimo potvrdu u §§. 1294. i 1267. o. g. z. Ne može se pako tvrditi da §. 1315. najmitelju (službe ili posla) naprćuje odgovornosti i za to, ako za posao ili djelo najmljena osoba komu počini štetu činom, koji ne ima obilježja manjkava obavka posla.[1]

Odgovoran je svaki za štetu, počinjenu po nesposobnosti prenavedenih osoba, veli zakon, koji je znajuć takovu osobu upotriebio za kakav posao.

Pod riečju „znajuć" ne razumije zakon onoga, koji postupa „dolozno", nego onoga, koji radi „culpozno", a to samo iz proste nepažnje (culpa levis) a ne upravo po gruboj nepažnji; dovoljno je bo, da nije onaj, koji je povjerio takovoj osobi kakav posao, ili ju upotriebio za obavu kakovog posla, upotrebio dovoljnu pomnju u izboru te osobe, ili da joj nije dao dovoljne upute, ili napokon da nije vršio dovoljni nadzor nad istom, neimajući dovoljna dokaza, da je sposobna dotični posao sama obaviti.

Dovoljnu pomnju nije već onda poslodavac imao, ako je povjerio kakov posao osobi, za koju je predmnievati mogao, po zvanju, izobraženosti ili drugih svojstva njezinih, da neće moći obaviti njoj povjereni posao onako, kako se obaviti imade. Tako n. pr. je kućevlastnik odgovoran za štetu, koju je počinio njegov pazikuća, komu je povjerio, da ga zastupa kod deložiranja stanara, ako je deložaciju samovoljno preduzeo, jer je mogao predmnievati, da neće moći pazikuća, gledom na njegovu manjkavu naobrazbu, znati za zakonite propise, kako valja postupati, ako se hoće koji stanar deložirati.[2]

Ne čini nikakovu razliku za odgovornost poslodavca, da li je osoba nesposobna, kojoj je povjerio obavu stanovitog posla, počinila štetu trećoj osobi prekršenjem pogodbene obveze, preuzete po poslodavcu naprama dotičnoj trećoj osobi, ili dali je šteta nastala uslied delikta upitne osobe, kojoj je bila povjerena obava posla. Tako je n. pr. osudjeno plinarsko družtvo, da naknadi štetu nastalu eksplozijom plina, koju je prouzročio njezin radnik time, što je sa gorućom svieću iskao mjesto, gdje je puknula cievi te plin izvirao, jer je isti radnik prikazao očitu nevještinu i nespretnost tako, da plinarsko družtvo takovu osobu za radnika za ovakov posao niti primiti nije imalo.[3]

Iz ove sudbene rješitbe proizlazi i to, da se i juridična osoba može odgovornom činiti za štetu, koju je počinila osoba po njezinih organih najmljena za obavu posla, koji spada na poslove toga družtva.

Teorija, istina, ne pozna pravno načelo, da se može i juridičnim osobam pripisivati krivina, te po tom iste pridržati na naknadu štete, ali praksa je već obćenito prihvatila to načelo i u pogledu juridičnih osoba, te uporavljuje ne samo ustanovu §-a 1315., već i propise §. 1314. o. g. z. i na juridične osobe beziznimno.

Po ovom u praksi prihvaćenom načelu, mogu se dakle juridične osobe potegnuti na odgovornost i glede štete, počinjene po osobah navedenih u §-u 1314. o. g. z., u koliko su one te osobe k sebi primile u kuću odnosno u stan.[4]

Ovo pravno načelo u ostalom prihvatilo je i novije zakonodavstvo u trgovačkom zakonu glede odgovornosti željezničkih družtva za štetu učinjenu po ljudih po njima najmljenih.

§. 1316. Krčmari, brodari i kiriždiji odgovaraju za štetu, koju njihove vlastite i od njih odredjene službene osobe uzrokuju kako-

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. svibnja 1881. br. 3954. Prawnik str. 510.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 17 siečnja 1883. B. 234.

[3] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 17. veljače 1869. br. 12556. G. U. 3292. i od 18. prosinca 1872. br. 11006. G. U. 5210.

[4] Vidi o tom i Stubenraucha II. str. 663. na koncu tumačenja §-a 1314. i Kirchstettera str. 650.

Digitized by Google

vomu putniku u stvarih primljenih u njihovoj kući ill u njihovom brodu, ili u tovaru (§. 970).

Već smo iztaknuli u tumačenju §-a 970. o. g. z., da je ustanova §. 1316. posve identična s onom §-a 970. o. g. z. Ona je ovdje suvišna, čim je već sadržana u §-u 970., te se može samo tumačiti, da je ovdje ponovljena, što i ona spada medju iznimke občenitoga pravila izraženoga u §-u 1316. o. g. z.

Nekoji pisci htjeli su — kako smo takodjer već naveli kod tumačenja §-a 970. o. g. z. — opetovanje ove ustanove §-a 970. o. g. z. u §-u 1316. o. g. z. tumačiti time, što §. 970. o. g. z. govori o predanih stvarih od putnika, a §. 1316. o. g. z. o primljenih stvarih od putnika, te drže, da u koliko nepredleži izkazano, da su stvari po putniku doista predane krčmarom, ladjarom i kiridžijem ili kod njih u službi stojećim osobam, da se obveza jamstva krčmara, ladjara i vozara prosuditi ima po §-u 970. o. g. z., a ako su samo primljene, pod koju rieč razumievaju unešene u gostionu, krčmu ili ladju, t. j. samo po putnicih u gostioni ili na ladju sobom uzete, da krčmari, ladjari i vozari odgovaraju tad po §-u 1316. o. g. z. Mi smo se već izjavili kod tumačenja §-a 970. o. g. z., da držimo ovu razliku posve ne osnovanom, koja se neda izvoditi iz gorenavedenih zakonskih ustanova, te smo uztvrdili, da ne ima medju ustanovami §§. 970. i 1316. o. g. z. nikakve razlike.

Krčmari, brodari i kiridžije odgovaraju za štetu, koju njihove vlastite i od njih odredjene službene osobe uzrokuju kakovom putniku na stvarih primljenih u njihovoj kući, ili u njihovom brodu ili tovaru, ako su bile osobe ove i do sada sasvim neprikorne, te ako su i u svakom pogledu povjerljive i za obavu odnosnog posla sposobne bile.[1]

Vidi u ostalom tumačenje §-a 970. o. g. z. koje u cielosti ovdje valja.

§. 1317. U koliko imaju odgovarati za štetu javno razaslaonice, ustanovljuju osobiti propisi.

Ovamo spadaju propisi §§. 422 433. trgovačkog zakona za željeznička družtva, zatim red za voznju poštu (dekret dvorske komore od 12. lipnja 1838. sbirka prav. zak. 280); red za listovnu poštu (dekret dvorske komore od 6. studenoga 1838; sbirka prav. zak. 302.); poštovni red za putnike nenarednom poštom od 1. prosinca 1838., (sbirka prav. zak. 312.).

§. 1318. Ako je tko oštećen padnućem kakove stvari obješene ili namješštene na način pogibeljni; ili bacanjem ili poljevanjem iz kakova stana; odgovara za štetu onaj, iz čijega je stana bilo bačeno ili poliveno; ili stvar kakova pala.

§. 1319. Premda bi pogibelj bila vjerojatna, da kakov cimer (znak), sud, ili ina koja stvar, obješena ili namještena nad mjestom kud ljudi prolaze, može pasti, i mimohodeće oštetiti; nemože se za to jošte nitko potužiti pred sudom, ali svatko ima pravo, radi občene sigurnosti, javiti pogibelj oblasti političkoj.

Po rimskom pravu obstojale su, ako je tko oštećen bio bacanjem ili prolievanjem iz kakvog stana ili pako, ako je što bilo obješeno ili namješteno na način pogibeljni, i to u ovom slučaju ako i nije kakova šteta time nastala, osebne tužbe, i to tako zvana actio de effusis et dejectis u prvom slučaju; a actio de positis et suspensis u drugom slučaju. Obe tužbe, prva ali samo, ako je bio slo-

[1] Vidi o tom Zeiller Coment. II. str. 495.

Digitized by Google

bodan čovjek ubijen ili ranjen, bile su takozvane popularne tužbe, koje nisu mogli podignuti samo oštećenik ili njegovi nasljednici, već i svaki rimski gradjanin kao zastupnik ukupnosti proti povrieditelju zakona. Ako nije bacanjem i prolievanjem nitko tjelesno oštećen bio, mogao je tužiti na odštetu samo oštećenik ili njegovi nasljednici. Od ovih tužba rimskog prava pridržao je obć. austr. gradj. zakonik samo tužbu prvu, actio de effusis et dejectis, koja je sadržana u §. 1318. o. g. z., ali ne kao popularna tužba, već kao jednostavna tužba oštetna. Tužba actio de positis et suspensis je posve odstranjena ustanovom §-a 1319. o. g. z. U tom pogledu veli ustanova §-a 1319. o. g. z., da se ne može nitko potužiti pred sudom, ako bi i pogibelj bila vjerojatna, da kakov cimer (znak), sud, ili ina koja stvar, obješena ili namještena nad mjestom, kud ljudi prolaze, može pasti i mimohodeće oštetiti. Pod izrazom, „potužiti se" razumieva zakon: odštetnom tužbom postupati, a ne prijaviti sudu slučaj ovaj, jer bi inače ova zakonska ustanova došla u oprieku sa propisom §-a 426. k. z., koji glasi; „Koji na cesti na prozor, na doksat ili drugdje u stanu svojem što god metne ili objesi, a te stvari dovoljno ne osigura da nepane; ili koji s prozora sa doksata ili od drugud od ozgo baci dolje štogod čim mogu biti oštećeni, koji prolaze mimo, ima se za taj prekršaj kazniti globom od 5—25 for.. ili zatvorom od tri dana do jednog tjedna". Slučaje dakle predvidjene u sada navedenom §-u 426. kz. moći će svaki prijaviti i neposredno nadležnom kotarskomu sudu, jer je ovaj nadležan za kazneno postupanje u takovih slučajevih.

Ovdje imamo dakle razpraviti samo o tužbi actio de effusis et dejectis.

U tom pogledu veli §. 1318. o. g. z., ako je tko oštećen padnućem kakove stvari, obješene ili namještene na način pogibeljni, ili bacanjem ili polievanjem iz kakova stana; odgovara za štetu onaj, iz čijega je stana bilo bačeno ili prolievano, ili stvar kakova pala.

Zakon veli u obće: tko je oštećen, a ne tko je na tielu oštećen; zato razumjeva zakon svaku štetu, dakle ne samo ozledu, već i štetu na odjeći ili inim načinom prouzročenu, n. pr. ako je padnućem kakove stvari obješene srušena na zemlju stvar, koju je tko nosio, pa se je ona razbila ili oštetila. Za štetu na takav način prouzročenu odgovara pravi držatelj stana t. j. onaj, koji je glava obitelji, koja je uzela stan u najam, odnosno, koji je ugovorio sa kućevlastnikom najamnu pogodbu te se najamnikom smatra; a ne kućevlastnik, u koliko nije iz njegova stana što palo, bacano ili prolievano, niti pojedini članovi obitelji najamnika. Ako je najamnik, dao pojedini dio svoga stana, ili pojedinu sobu u podnajam drugoj kakovoj osobi (njoj samoj ili i obitelji njezinoj na izključivo uživanje) smatra se ovaj držateljem upitnog diela stana ili sobe, te zato odgovara takov podnajamnik, a ne glavni najamnik odnosno podnajmodavac za štetu, ako je što palo, bacano i prolievano iz upitnih po podnajamniku držanih prostorijah. Nasuprot, ako je koji gost, koji se prelazno nalazi u stanu kojeg najamnika što bacao ili prolievao iz prozora odnosnog stana, odgovara za istog odnosni najamnik kao držatelj stana.

Ako ima više sunajmnika, n. pr. ako su uzele dvie obitelji zajedno jedan stan ili dva ledična čovjeka jednu sobu u podnajam, a iz takovog stana ili sobe bude što bačeno ili poliveno, odgovaraju upitni sunajamnici ili supodnajamnici solidarno za štetu time komu počinjenu po smislu §-a 1302. o. g. z. jer se neda ustanoviti, koliko je svaki sunajamnik ili supodnajamnik udioničtvovao u šteti.[1]

Odgovornost navedena u §-u 1318. o. g. z. ima nositi držatelj stana sve jedno, da li je kakova stvar obješena ili namještena na način pogibeljni pala, ili što bacano, ili polievano iz stana njegova na ulicu ili na dvorištu po kojem se prolazi, jer zakon ne čini u tom pogledu nikakove razlike, te ne ističe izriekom ako što padne na ulicu.

[1] Vidi Kirchstettera str. 651., Stubenr. II. str. 668., i Zeiller Coment. III. st. 748.

Digitized by Google

b) Šteta prouzročena po živinčetu.

§. 1320. Ako je koga oštetilo kakovo živinče; odgovara za to onaj, koji je živinče na to natjerao, nadražio ili čuvat ga zanemario. Ako se takove vrsti krivina nemože dokazati proti kojoj god osobi: oštetа drži se da je slučajna.

Ustanova ovog §-a odnosi se na propise §§. 388—392. k. z. Ovi glase:

Bez osobitog dopuštenja od strane poglavarstva ne smije nitko držati zvieradi divje, ili po svojoj naravi drugčije škodljive. Prekoračenje ove zabrane jest prekršaj, i ima se ne samo odmah uklonuti škodljivo zviere, nego i prema okolnostim kaznit gospodar globom od 5 do 25 for. (§. 388. k. z.).

Ako koga oštetiti takovo bez dopuštenja poglavarstvenoga držano zviere, ima se prema šteti povisit globa na 25 do 100 for. (§. 389. k. z.).

Nego i onda, kad poglavarstvo dopusti, da se diži divje zviere, odgovoran je vazda gospodar za sigurno čuvanje istoga. Zanemarenje toga čuvanja, ako tim tkogod bude oštećen, ima se kao prekršaj kaznit globom od 10 do 50 for. (§. 390. k. z.).

Svaki gospodar kojega domaćega živinčeta makar koje vrste, o kojem zna da ima koju zlu ćud, mora ga ne samo kod kuće, nego i onda, kad se njim služi izvan kuće, čuvat i nastojat, tako da nitko ne bude oštećen. Zanemarenje ove pozornosti jest prekršaj i, makar odatle neizidje nikakova oštetа, ima se kaznit globom od 5 do 25; a ako se sbilja učini šteta, od 10—50 for. (§. 391. k. z.).

Ako se obnadje prigodom iztrage rad učinjene po kojem živinčetu odštete, da je tko dogodjaju tomu dao povoda uskanjem, draženjem ili makar kojim navlašnjim sudjelovanjem, kriv je učinitelj prekršaju, ima se kaznit zatvorom od jednog tjedna, koji se prema okolnostim i pooštriti imade (§. 392. k. z.).

Ostavljanje psa u nezaključenoj sobi jest nedovoljno čuvanje istoga i čuvalac je odgovoran za prouzročenu štetu.[1]

Ustanova §-a 1320. o. g. z. ustanovljuje samo odgovornost za zanemareno čuvanje životinje; obseg te odgovornosti može se samo po §-u 1325. o. g. z. prosudjivati, koji odredjuje, u čem se u slučaju tjelesne ozlede sastoji dužnost odštete i propisuje, da se ozledjeniku ima platiti i okolnostim primjerena odšteta za pretrpljenu bol. Kad bi se neposrednomu ozleditelju naprtila dužnost da plati odštetu za pretrpljenu bol, a onaj, koji je krivac nemarnosti kod čuvanja životinje, koja je ozledu naniela, odriešio od toga, protivilo bi se to jasnoj namjeri zakona, koji u §-u 1325. o. g. z. medju naknade, što ih pretrpljena tjelesna ozleda ovlaštuje tražiti, uračunava i odštetu za pretrpljenu bol.[2]

Ako ne predleži nijedan slučaj od onih navedenih gore u §§, 390., 391., 392. k. z., drži se, da je šteta slučajna te tad nije vlastnik živinčeta odgovoran za nikakvu štetu.

Razumieva se, da je i u slučajevih navedenih u §§-ih 390., 391., i 392. k. z. vlastan kazneni sudac u vlastitom djelokrugu dosuditi i odštetu. Posebnoj gradjanskoj odštetnoj tužbi bit će samo onda mjesta, ako okrivljenik ne bude obsudjen, ili ako sud kazneni scienio bude, da podatci kaznenoga postupka ne dotiču u svrhu, da bi se na temelju istih pouzdano suditi moglo o odštetnih tražbinah, u kojem slučaju ima kazneni sud odpraviti privatnog učestnika (oštećenika) na put gradjanske parnice (§. 307 k. p.).

§. 1321. Tko na svojoj zemlji nadje tudje živinče; neima zato jošte prava ubiti ga. On može živinče zgodnim načinom izagnati, ili ako mu je učinilo štete ima pravo posebničkog zaloga na toliko

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 3. prosinca 1868. br. 10427.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. lipnja 1875. br. 4524. G. U. 5744.

Digitized by Google

komada životinje, koliko je dosta da mu se naknadi šteta. Ali u osam dana mora on ili pogodit se s vlastnikom, ili svoju tužbu iznieti pred sudca; inače mora povratiti životinju zadržanu u zalog.

§. 1322. Životinja zadržana u zalog ima se vratiti i onda, ako vlastnik daje inu primjerenu sigurnost.

Shodno ustanovi §§. 1321. i 1322. normirani su posebni propisi u §§-ih 63—68. šumskog zakona od 3. prosinca 1852., ako se nepovlašteno utjera marva u tudje šume ili ako se po nesmotrenosti tamo pusti,[1] a i u §§. 6, 7, 8, 26—20, 33. i 36. zakona

---

[1] Ovi propisi glase:

Ako se nepovlašteno utjera marva u tudje šume, ili ako se po nesmotrenosti onamo pusti, nije istina, vlastnik šume niti namjestnik njegov (osoblje lugarsko) u pravilu (§. 65) vlastan marvu takovu ubiti; ali može ju primjerenom silom iztjerati, ili ako mu je po marvi šteta nanešena, pripada mu pravo privatne plienitbe nad toliko komada marve, koliko će dovoljno biti za njegovu odštetu. — Ako za marvom ide pastir, može se taj prisiliti, da marvu odmah odande odtjera (§. 63.)

Nego vlastnik šume ili namjestnik njegov ima se ili za osam dana nagodit sa vlastnikom plienjene marve, ili prijavivši kažnjivo djelo, ugonom marve možebit učinjeno, pri vlasti za postupanje u tom nadležnoj (§ 68) i ujedno podnieti zahtievanje svoje za odštetu, jer se u protivuom slučaju plienjena marva povratiti ima. (Opazka: u Krajiškom zakonu umetnut je u prvoj stavci poslie riečih: „plienjena živina povratiti mora“, ovaj stavak: „Svako pako nepovlašteno gonjenje marve u erarske šume, ima šumsko osoblje odmah javiti nadležnoj upravnoj oblasti, u kojem kotaru je dotična šuma, naznačiv vlastnika i predavši marvu, koja bude zaplienjena“.)

U štetu, koja se naknadjuje imadu se računat i troškovi, koje je prouzročila plienitba i obskrba plienjene živine (imenito ono, što se je platilo ljudem pogodjenim, koji su potrebni bili, da živinu odtjeraju itd.). — Nego plienjena marva mora se povratiti i onda, kada vlastnik iste dade primjerenu sigurnost. Ako se nezna vlastnik plienjene marve, ili ako nebijaše učinjeno djelo kažnjivo, ima oštećenik u pomenutom slučaju zahtievanje na naknadu štete podnieti sudcu gradjanskomu. (§. 64.)

Ako nije moguće izvršiti plienitbe glede koza, ovaca, svinja i peradi, dopušteno je postreljati ih, na što valja primjeran obzir uzimat pri kažnjenju prekršenika. Ubijena živina ima se ostaviti na mjestu za onoga čija je (§. 65.). (Opazka: Ovaj §. glasi u krajiškom zakonu prvobitno ovako: „Ako nije moguće koze, ovce svinje i perad zaplieniti, tad je dopušteno, da se uzmogne vlastnik pronaći, životinju ustrieliti. Nu ima se samo jedan komad ustrieliti, a lugar se ima postarati, da se ubijena životinja dopremi k najbližnjem postajnom i mjestnom zapovjedničtvu. Kada se kvarnik kazni, treba se po pravici obazrieti na to, da mu je životinja ubijena.

Previšnjim riešenjem od 19. travnja 1862. — odpis c. kr. ratnoga minist. od 1. svibnja 1862. br. 4145. odsj. V. II. — preinačena je ova ustanova ovako: „Oviašteuje šumskih nadzornih osoba, da mogu u slučaju, kad se koze, ovce, svinje ne mogu zaplieniti, životinju i to samo jedan komad ustrieliti u svrhu, da se može naći vlastnik; ukida se u pogledu ovih životinja, kao i u obće u pogledu svake rogate marve, kopitara i krmadi, te ta naredba ima odsele vrieditи samo na perad.)

Ako se može i dokazat, da je moguće bilo marvu od prieteće joj pogibelji sačuvat time samo, što se je sklonila u susjednu šumu (pri velikoj vijavici, pri jakoj oluji, pri gradu itd.), tad učinjeni ugon marve nije kažnjiv. Nego oštete pri tom prouzročene, imadu se svakako naknadit (§. 66.).

Pastiri, koji uzrade proti ustanovam šumskoga zakona, imadu se kaznit po §u-62. — Svaki, koji znamenje od branjevina odkine, razori, ili kojim mu drago načinom ošteti ili pokvari, dužan je dati za to naknadu, a ima se vrhu toga, ako bude tim učinjeno kažnjivo djelo, koje se kaznit ima po općem zakonu kaznenom, kaznit kao prekršnik šumski, zatvorom od jednoga do tri dana, ili globom od 5 do 15 for. (§. 67.).

Postupak glede svih onih kažnjivih čina proti sigurnosti šumskoga vlastničtva, koji se kaznit imadu po općih zakonih kaznenih, obavljat će sudovi kazneni po mjeri postojećih zakona.

Digitized by Google

od 14. siečnja 1874. o poljskom redarstvu (sbornika komad 9) propisi za štetu, koje počini živinče na poljskomu dobru.[1]

Po §-u 1321. o. g. z. i s istim u savezu stojećimi propisi gorenavedenih §-ah šumskog zakona i zakona o poljskom redarstvu jamči u prvom redu samo živinče za štetu kao prouzročitelj iste. Pravo na posebnički zalog na toliko komada životinja, koliko

— — — —

Nego ako se takovi čini imadu smatrat samo kao prekršaji prije navedeni (kvari šumski §§. 60—67.) ili kao prekršaji ustanova propisanih za spravište i naprave splavne) (§. 41.) pristoji kazneni postupak i sudjenje prekršenika vlastim političkim onako isto. kao što je to ustanovljeno za prekršaje šumskih posjednika (§. 18.) i zabranjene čine i propuste, naznačene u §§. 44—51. uklopno. (§. 68).

Riešavanje dakle prijava o prekršajih proti ustanovam zakona šumskoga — a naročito onih o šumskih kvarovih, spada u djelokrug kot. oblastih. (Vidi u ostalom šumski zakon sa na isti spadajućimi propisi u knjizi VIII. hrv. zakona, izdanja Kugli i Deutsch).

[1] Propisi zakona o poljskom redarstvu u pogledu štete, koju počini živinče na poljskom dobru glase:

Svaku štetu, koju počini živinče na poljskom dobru, ima naknaditi vlastnik ili posjednik istoga živinčeta zajedno s odnosnimi troškovi. — Sluge i najmljenici dužni su iz vlastitog svojeg imetka, plaće i zaslužbine namiriti štetu, koju u osobi počinili budu bez znanja gospodareva i izvan službe njegove; onu pako stetu, koju sluge i najmljenici. sa marvom gospodarovom i u službi njegovoj počine, imadu uz pravo regressa, naknaditi odnosnosni gospodari, kao takodjer i onu štetu. al bez prava regressa, koja nastaje iz naravi najmljenog ili naložnog posla. — Za djecu sa roditelji o jednom kruhu živuću. držani su naknaditi štetu dotični roditelji. (§. 6.)

Utjerane globe idu na korist ubožke zaklade dotične općine. (§. 7.).

Kada živina ošteti poljsko dobro, jamči vlastnik iste živine za naknadu štete bez razlike, bila ili ne bila živina zaplienjena, i to baš i onda, ako je živina bila s drugom u istoj stoki pomješana i pastiru povjerena. — Ako je poljsko dobro oštetila stoka zajednička, i ako nije moguće pronaći i saznati, koja je živina upravo štetu počinila, tad jamče gospodari od ove živine, koja je u stoki bila, nerazdieljeno oštećeniku za naknadu štete: medju sobom pako prinose na tu naknadu samo po vrsti i po množini živine, koju je svaki od njih imao u zajedničkoj stoki onda, kako se je šteta počinila. (§. 8.).

Kada živina počini kvara u poljskom dobru, imat će zapriseženi poljar ugonom iste živine obaviti za oštećenika privatnu plienitbu (§. 1321. o. g. z.).

Poljari ne imaju izvršiti plienitbe ove onda, ako je štetu počinila živina, koja spada k stoki općinskoj i koju čuva općinski po općini postavljeni pastir. — Peradi i svinje, koje se u kvaru zateku, vlastan je poljar i ustrieliti; ako ju ugnati i zaplieniti mogao nebi, i imadu ustrieljene ostati vlastniku na mjestu kvara. (§. 26.)

Zapriseženi poljar, kojega je postavila općina, ima ugnanu i zaplienjenu živinu bez odgadjanja predati općinskom poglavarstvu, koji će odmah o tom obavjestiti kako vlastnika zaplienjene živine, ako se znade tko je, tako i oštećenika, i ovoga navlastito s tim dodatkom, neka svoje pravo na naknadu štete potjera najdulje za osam dana, budući da će se u protivnom slučaju zaplienjena živina povratiti vlastniku, koji se prijavio bude. — Općinski sudac (knez) ima pokušati, da se oštećenik i vlastnik zaplienjene živine prijateljskim načinom medju sobom pogode, koliko da ovaj dade onomu u ime odštete, i u slučaju, ako nagoda ne podje za rukom, bit će vlastan ustanoviti svotu. koju će vlastnik u ime sigurnosti imat položiti, da položivši ju, uzmogne zaplienjenu živinu dobiti natrag još prije, nego što vlast izreče odluku o naknadi štete (§. 1322. o. g. z.). — Polag okolnostih i po potrebi vlastan je općinski sudac (knez) mjesto svote novčane ustanoviti broj komada zaplienjene živine, koji se za sigurnost oštećenika i troškova pod plienitbom u zalogu zadržati, ostali pako vlastniku izdati imadu. (§. 27.).

Ako privatni posjednik zateče živinu, koja mu je u poljskom njegovom dobru kvar počinila. vlastan je istu živinu ugnati, no dužan je ovo bez odgadjanja prijaviti općinskomu sudcu (knezu) ili mjestnomu poglavarstvu, koji će nadalje postudati po propisu §-a 27. (§. 28.).

Zapriseženi poljar, koji je postavljen po kojoj osobi privatnoj, navedenoj u § u 12. pod b), ima zaplienjenu živinu bez odgadjanja predati svomu gospodaru i u isto doba obznaniti i općinskomu sudcu (knezu) da je plienio živinu. — Oštećeni gospodar ima za osam dana ili nagoditi se s vlastnikom živine, ili pako prava svoja na odštetu

Digitized by Google

je dosta da se naknadi šteta, koje pravo daje zakon u §-u 1321. o. g. z. onomu, koji nadje na svojoj zemlji tudje živinče, koje mu je učinilo štete, izvršivat će dotični oštećenik pljenitbom živine, koju nadje u kvaru na svom zemljištu. On može pako zaplieniti samo onu živinu, koju nadje u kvaru, odnosno, koja mu je štetu učinila, te ju zateče na zemljištu svom, na kojem mu je učinila kvara; ali prosto mu je i goniti takovu živinu, te ju u potjeri i na tudjem zemljištu zaplieniti; ne smije pako za štetu, koju mu je jednom koje živinče učinilo na svom zemljištu, drugom prilikom zaplieniti bud isto živinče, bud drugo istog vlastnika, koje nadje na drugom mjestu, a ne na svom zemljištu u kvaru. Nadalje ne smije oštećeni zaplieniti više komada nego li su potrebni da pokrije učinjenu mu štetu i troškove, potrebne za uzdržavanje zaplienjene živine, dok se ne pogodi s vlastnikom iste živine.

Pravo za plienitbu prenavedenu pristoji samo onomu, komu je odnosno tudje živinče doista učinilu štetu (ako n. pr. konj popase travu na sienokoši, sgazi usjeve na oranici itd.); dakle ne već onda, kada ga nadje na svom zemljištu, a nije mu učinilo nikakva kvara (n. pr. ako nadje samo tudjeg konja na svom dvorištu, ili na svom pašnjaku).

Pravo ovo pristoji ne samo vlastniku zemljišta već i zakupniku i uživaocu, u obće svakomu onomu, koji ima pravo pobrati koristi zemljišta, na kojemu zateče u kvaru tudje živinče.

Na živinu onu, koju je oštećenik zaplienio, stiče on sva prava založnog vjerovnika, ali zato ima i sve obveze i dužnosti ovoga. On ne smije s toga bez dopuštenja vlastnika zaplienjene živine, služit se s istom, već je nasuprot dužan dobro čuvati zaplienjenu živinu i za istu odgovarati.

U pravilu nije dužan takov oštećenik povratiti u zalogu držanu zaplienjemu živinu vlastniku prije, dok mu ne plati odštetu za učinjeni mu po istoj živini kvar i za troškove, koje je imao za uzdržavanje te živine. Ali zakon mu ograničuje to pravo na toliko, da mora u roku od 8 dana, ako se nebi za taj rok s vlastnikom dotične živine izvansudbeno mogao pogoditi u pogledu iznosa naknade štete, urednom odštetnom tužbom upravpotjerati pred nadležnom vlasti, u protivnom bo slučaju ima se povratiti živina zaplienjena. — Na zahtievanje vlastnika zaplienjene živine, vlastan a i dužan je občinski sudac u slučaju §-a ovoga ustanoviti za sigurnost odštete i troškova novčanu svotu ili mjesto novca njekoliko komada živine, koja zaplienjena u zalogu ostaje, dočim se ostali komadi imadu povratiti vlastniku, kako je to u §-u 27. propisano (§. 29.).

Glede ugnane i zaplienjene marve, kojoj se vlastnik nezna, odredjuje se što sliedi: a) na ovako ugnanu i zaplienjenu marvu pripada oštećeniku pravo zaloga za sigurnost odštete i troškova; b) o zaplienjenju ovakove marve (§§. 27, 28, 29.) ako se za tri dana vlastnik neprijavi, dužan je občinski sudac, odnosno gradski ili trgovački satnik, ako predmet na njegovu nadležnost ne spada, bez odvlake izvješće kotarskoj oblasti odnosno gradskom ili trgovačkom poglavarstvu podnieti. i istomu izvješću priložiti točan opis marve, procienu počinjene štete i naznačaj prouzrokovanih troškova; c) ako se za dalnjih 15 dana vlastnik ne javi, ima se opis ove marve propisanim putem u cieloj zemlji obnarodovati i radi znanja i pažnje podjeno i svim susjednim oblastim dostaviti; d) ako se vlastnik ove marve prijavi, ili za njega doznade, imat će se sudbeno pozvati i opomenuti, da svoju marvu naplatom odštete i troškove odkupi. Ako on ovom sudbenom pozivu za 15 dana ne zadovolji, ili ako se računajuć od dana obnarodovanja za tri mjeseca dana za vlastnika doznati moglo nebi, tada se imade ista marva propisanim putem na javnoj dražbi prodati, unišlim novcem dokazana šteta i svi prouzrokovani troškovi namiriti, a ostatak izdati vlastniku, ako se medjutim prijavi, ili unieti u županijsku odnosno gradsku blagajnu, u koliko se za vlastnika saznati moglo nebi. — e) ako se dobivšim novcem kvar i troškovi namiriti mogli nebi, imat će se oštećenik uputiti na ostali imetak vlastnika, kada i kako se pronašao bude. (§. 33.).

Za postupak glede poljskih šteta nadležne su političke oblasti, koje političkim putem i osude izriču i to, kako glede naknade štete tako i glede kazni. (§. 36.).

Digitized by Google

ljonom proti vlastniku živine, koja mu je učinila kvara, u nadležnog sudca tražiti naknadu štete, te istu tužbu instruirati kao svaku inu odštetnu tužbu.

Ako uz taj rok od osam dana ne podigne tužbu ovu, ne gubi, istina, pravo tražiti odštetu proti dotičnomu vlastniku živine, koja mu mu je učinila kvara; ovo pravo mu zastaruje kao svaka ina odštetna tužba u roku od tri godine, ali on gubi tada pravo zaloga na zaplienjenu živinu, te će biti dužan ovu povratiti vlastniku.

Kada ne može oštećenik u roku od osam dana pronaći, odnosno saznati za vlastnjka zaplienjenoga blaga (ili u obće živine, prosto mu je, da ne gubi pravo zaloga na upitnu zaplienjenu živinu, ako bi promašio ovaj zakoniti rok od osam dana, zatražiti, da se nepoznatomu vlastniku imenuje skrbnik na čin.

Ovaj sudbeni postupak pako ima se povesti samo u onih slučajevih, u kojih se ne radi o poljskom kvaru, u pogledu kojeg je normiran posebni postupak u §§, 27, 28, 29 i 33. zakona o poljskom redarstvu od 14. siečnja 1873., te za koji su postupak nadležne političke oblasti. U svakom slučaju vlastan je vlastnik živine, koja je zadržana u zalog po oštećeniku, koju ju je zatekao u kvaru na svom zemljištu, ako se ne može izravnati sa oštećenikom u pogledu odštetne svote, dati mu primjerenu sigurnost dok se prepor medju njima ne rieši. Sigurnost ovu pako mora mu pružiti načinom propisanim u §-u 1374. o. g. z. Drugu sigurnost nije dužan oštećenik primiti. Ako pako vlastnik živine takovu sigurnost pruži, mora mu oštećenik povratiti zaplienjenu živinu. (§. 18222. o. g. z.).

Vrsti naknadjenja štete.

§. 1323. Kada se radi o naknadi prouzročene štete, mora svekoliko u prijašnje stanje biti povraćeno ili ako to nemože da bude, ima se platiti vriednost izhodeća od procjene. Ako se obveza naknadjenja tiče samo pretrpljene štete, tad jest naknada štete u pravom smislu; ako li se obveza ta proteže i na izmakli dobitak i na zagladjenje prouzročene uvede, zove se puno zadovoljenje.

§. 1324. Ako je komu učinjena šteta po zloj zamisli, iii po velikoj nepomnji, oštećenik ima pravo iskati puno zadovoljenje; a u ostalih slučajevih samo naknadu štete u pravom smislu. Gdje se u zakonu nalazi obćeni izraz: naknada, valja u tom slučaju prosuditi polag ovog pravila, koja vrst naknade ima se dati.

O vrsti naknadjenja štete govorili smo već obširno kod tumačenja §§. 1293. i 1294., te bi dovoljno bilo, da ovdje upućujemo na tamo rečena. Nu pregleda radi tumačit ćemo i ovdje u kratko ustanova §§. 1323. i 1324. o. g. z.

Svaka šteta (svaki kvar) se sastoji u umanjivanju vriednosti dobra, koje je povriedjeno; po naravi stvari morala bi s toga i odšteta sastojati u izjednačenju razlike izmedju vriednosti dotičnog povriedjenoga dobra, što no ga je imalo prije počinjene štete i vriednosti, koju isto predstavlja poslje iste, i to ne samo za sadašnjost, već i za buduće, t. j. krivac štete imao bi namiriti ne samo gubitak vriednosti dotičnog po njemu povriedjenog dobra već i ovom povriedom prouzročeni izmakli dobitak, koji se je bio nadati te koji bi se bio pokazao istom u buduće.

Ali naš gradjanski zakon ne razumieva pod naknadom štete ovakovu odštetu. Takovu odštetu označuje on sa izrazom „**podpuno zadovoljenje**“. Pod naknadom štete na prosto ili kako se zakon izrazuje u §-u 1323. o. g. z. pod **naknadom štete**

Digitized by Google

„u pravom smislu“ razumieva isto samo povratu u prijašnje stanje povriedjenoga dobra (oštećene stvari), ili ako ne mora svekoliko biti povraćeno u prijašnje stanje, naknadu vriednosti povriedjenoga dobra, izhodeće od procjene, t. j. vriednost, koja će procjena štete pokazati.

U pravilu razumieva zakon pod naknadom štete u pravom smislu samo naknadu običajne vriednosti, koju stvar ima u prometu prema koristi, što no daje svakomu na stanovitom mjestu i u stanovito vrieme. Ona se dakle opredieljuje po posve objektivnom mjerilu, bez obzira na koristi oštećenika. Slučajevi u kojih ima oštetioc naknaditi vriednost izvanrednu (pretium singulare), t. j. vriednost onu, koja se opredieljuje obzirom na korist, koju stvar daje stanovitoj osobi (dakle po subjektivnom mjerilu), odnosno u kojih ima oštetioc naknaditi vriednost osobite naklonosti, t. j. onu, koju stvar ima radi naklanosti, radi ljubavi, koju stanovita osoba za nju goji, — iztaknuti su u zakonu izriekom. O tom pobliže kod tumačenja §§-ah 1331. i 1332. o. g. z.

Gdje dakle zakon bez ikakvog dodatka govori na prosto ob odšteti, odnosno o dužnosti naknade štete, razumieva se samo naknada efektivne štete ili naknada običajne vriednosti stvari.

Obzirom na obćenito pravilo, po kojem se naknada štete sastoji u naknadi razlike izmedju vriednosti, koju je stvar oštećena imala prije počinjene štete i one, koju ona predstavlja iza počinjene štete, sliedi, da oštećenik s toga, što je tko nepovlašteno upotrebio koju njegovu (oštećenikovu) stvar, te ona uporabom u vriednosti gubila, ne može za to zahtievati cielu vriednost stvari, te stvar oštećenu ostaviti oštetiocu, već se mora zadovoljiti sa gorenavedenom razlikom u vriednosti. N. pr. ako je tko po nepažnji promienio s drugim svoj zimski kaput pa ga nosio neko vrieme, a za to vrieme dosta ga iztrošio, ali ne tako, da se više ne može nositi, ne može vlastnik upitnog zimskog kaputa tražiti, da oštetioc naknadi vriednost cielog ovog kaputa, a za to mu ga ostaviti, već se mora zadovoljiti sa naknadom iznosa, koji predstavlja razliku izmedju vriednosti, koju je imao taj kaput onda, kada je prešao u posjed, bolje u držanje (detenciji) oštetioca i vriednosti one, koju isti predstavlja sada, kada ga je on (vlastnik) dobio natrag.[1]

Naknada izmakle dobiti može se sastojati u tom, da se oštećeniku doista pribavlja ona korist, koju bi dobio bio, da nije odnosna šteta prouzročena po oštetiocu, ili pako da dobije zato procjenbenu vriednost. Kao izmakla dobit pako može se smatrati samo ona dobit, koju bi oštećenik doista bio imao, da nije nastao dogodjaj, koji je prouzročio odnosnu štetu. O tom može samo sudac odlučiti uvaženjem svih okolnosti i odnošaja. Pravila u tom pogledu ne mogu se postaviti.

Kada ima mjesta u obće zahtjevu na naknadu izmakle dobiti izriče §. 1324. o. g. z., koji veli, ako je komu učinjena šteta po zloj namisli ili velikoj nepomnji, tad ima on pravo iskati puno zadovoljenje, a u ostalih slučajevih samo naknadu štete u pravom smislu.

Za razjašnjenje ovog §-a valja sve ono što smo naveli u tumačenju §. 1294. o. g. z. te upućujemo u tom pogledu na tumačenje istog §-a.

Osobito: 1. za povriede u tielu.

§. 1325. Tko koga ošteti u tielu, plaća troškove za liečenje osobe povredjene; naknadja joj ne samo izmaklu zaslugu, nego i zaslugu, koje će se oštećenik lišiti u buduće, ako za rad postane nesposoban; i suviše ako ostećenik zahtieva, valja da mu za pretrpljene bolove plati neku summu prema okolnostim dokazanim.

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. studena 1858. br. 9893. G. U. 668.

Digitized by Google

Tko koga ošteti u tielu, t. j., tko proti komu ili u neprijateljskom namišljaju ili bez ovoga iz nepažnje, naime ili po krivom neznanstvu ili s nedostatke nadležne pomnje ili nadležne marljivosti, uzpostupa tako, da mu učini tjelesnu povriedu ili mu smuti zdravje, ili da postane nesposoban za izvršivanje zvanja svoga — taj ima u ime naknade štete po §-u 1325. o. g. z. sliedeće plaćati: On 1. plaća troškove za liečenje osobe povriedjene; 2. naknadja joj ne samo izmaklu zaslugu, nego i zaslugu, koje će se oštećenik lišiti u buduće, ako za rad postane nesposoban; 3. plaća, ako oštećenik to zahtieva, za pretrpljene bolove neki iznos prama okolnostim dokazanim.

Na 1. Pod troškovi za liečenje osobe povriedjene spadaju nagrade za liečnike i vidare, troškovi za liekove i podvorbu bolestnikovu, za bolju hranu, koja se bolestniku dati mora, za kupelji, koje mora za liečenje upotriebiti itd.[1] Ne spadaju pako ovamo troškovi nepotrebni, kao što n. pr. trošak za nagradu drugog liečnika, koga si je bolestnik prizvao za neznatnu ozledu.[2] Trošak prouzročen time što je bolestnik prizvao bio mjesto liečnika poznatog nadriliečnika, koji ga je krivo liečio, usljed česa su nastali novi troškovi, koje je morao platiti pravomu liečniku, imao bi nositi razmjerno oštećenik s oštetiocem; a ako se razmjerje odrediti ne može, obojica na jednake dielove po propisu §-a 1304. o. g. z.[3]

Na 2) Oštećeniku u tielu pripada nadalje: a) naknada za izmaklu zaslugu za vrieme bolesti b) naknada za zaslugu, koje će se oštećenik lišiti u buduće, ako za rad postane nesposoban. Naknada za izmaklu zaslugu pripada u tielu oštećenom za vrieme bolesti njegove, i za cielo vrieme dok nepostane opet za obični rad svoga zvanja sposoban. Ovo vrieme može se samo ustanoviti po saslušanju liečničkih vještaka. Iznos naknade samo pako ima se opredieliti po poprječnoj njegovoj dosadanjoj zaslužbi obzirom na broj dana, kojih je bio za rad nesposoban, te u tom pogledu ima oštećenik pružiti dokaza propisanih u gradj. parb. post., ako tu odštetu traži gradjansko parbenim putem.

No ako je ozleda u tielu takova, da potegne za sobom ozledjenom gubitak ili postojanu slabost govorenja, vida ili sluha, gubitak sposobnosti rodne, oka, mišice ili ruke ili drugo koje znamenito osakaćenje ili izopačenje, ili vjekovitu nemoć, neizliečivu bolest ili poremećenje uma, pak da nije prilike, da će ikad opet ozdraviti; ili vjekovitu nesposobnost povredjenoga, za moć izvršivati zvanje svoje, — ima pravo zahtievati na ovakov način oštećeni odštetu za izmaklu mu time buduću zaslužbu. Ovo se ima sastojati obzirom na propis §. 1323. o. g. z. u ekvivalentu ravan iznosu, što bi ga oštećenik u svom obrtu ili po svom zvanju zaslužio bio, da ga nije stigla jedna od gorenavedenih nesreća usljed oštete u tielu, nanešene mu po dotičnom krivcu. Kako, i u kojem iznosa, ima se ova odšteta odmjeriti, ima se prepustiti razsudjenju sudca uvaženjem svih okolnosti. Najviše odgovara naravi i učinku ovakove povriede u tielu, da se odšteta ustanovi u iznosu godišnjeg prihoda (rente), koji bi imao dotičnom povriedjeniku platiti oštetioc. Ali zato se ne može izključiti po okolnostih ni odmjerenje odštete, sastojeće se u godišnjoj glavnici. Za gorenavedene vrsti povrieda, netreba u pravilu dokaza, da bi imao u buduće povriedjenik stanovitu zaslužbu ili da je njemu time izmakla kakova dobit, jer se predmnieva da bi u buduće stekao onoliko, koliko si je do sada zaslužio bio.[4]

U nijednom slučaju ne zahtieva zakon da bude mjesta ovoj naknadi štete, da postane povriedjeni sasvim nesposoban za rad. Leži bo u naravi stvari, da je oštetioc, ako je postao oštećeni nanešenom mu povriedom u tielu nesposoban nešto si zaslužiti po obrtu, koji je naučio, obvezan naknaditi mu svu izmaklu buduću zaslužbu, jer

---

[1] Vidi o tom. Stubenraucha II. str. 676. točku 1.
[2] Rješ. vrhsuda u Beču od 3. prosinca 1868. U. G. 3638.
[3] Stubenrauch II, str. 676. točka 1.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. kolovoza 1884. C. III. 250.

Digitized by Google

naknada štete se sastoji u povrati povriedjenoga u prijašnje stanje, ili ako mu to nije moguće, u plaćanju procjenbene vriednosti. Pod procjenbenom vriednosti pako razumieva se u takovu slučaju ekvivalent ravan iznosu, što bi ga oštećenik u svom obrtu bio zaslužio.[1]

Na 3) Napokon ima se dosuditi oštećeniku, koji je povriedjen u tielu, ako zahtieva, stanovitu svotu za pretrpljene bolove. Plaćanje bolovine je činitba, koja se ne razumieva pod naknadom štete; ona nije naknada štete u pravom smislu, već činitba, koja ima narav pokore ili privatne kazni. Kod ustanovljenja bolovine ne mogu biti mjerodavne iste okolnosti, koje su se jur uvažile kod odmjerivanja naknade same štete. Ali svakako imade se i kod opredielienja bolovine uzeti u obzir i svojstvo krivine, koja utemeljuje pravo naknade u obće, a ne smije se pri tom iz vida pustiti, da ne odgovara smislu i duhu zakona, da pretrpljene boli služe podlogom za dopitanje u tielu povriedjenomu iznosa takova, kojim mu se umnožava nerazmjerno njegova imovina.[2]

Zato valja, odmjerujući odštetu za pretrpljenu bol, obzir uzeti na stepen ozlede, na njezine posljedice i prouzročene boli, te, pošto odšteta za pretrpljenu bol nosi znamen privatne kazni, i na imovne odnošaje ozlediteljeve; ali na veliku starost ozledjenika samo u toliko, u koliko se ne pokaže, da je on ipak još bio krepka ustroja i pretežne snage. Himba navale pako i način uzgoja, što ga je uživao ozliedjenik, ne imaju nikakova dojma na odmjerivanje odštete za pretrpljenu bol.[3]

Po §-u 1325. o. g. z. nije potrebno, da usljed tjelesne ozlede ostanu vidljivi znakovi, jer boli nisu uvjetovane vanjskimi znakovi i jer je odšteta za pretrpljenu bol samo ekvivalent pretrpljene boli. Ako je dakle oštetitelj radi pomanjkanja potrebštine vanjskih znakova od obtužbe radi prekršaja proti tjelesnoj sigurnosti po §-u 411. k. z. odriešen i samo proglašen krivcem prekršaja §-a 496. k. z., može zato oštećenik uza sve to ipak tražiti odštetu za pretrpljenu bol.[4]

U judikaturi bo je već riešeno načelno, suglasno sa nazori većina komentara gradj. zakonika[5], preporno bivše pitanje medju teoretici, da li se odšteta za pretrpljene bolove dosuditi imadu ozliedjeniku i u slučaju onom, ako mu nije povrieda nanešena iz zle namisli ili velike nepomnje i to temeljem vrbalnog tumačenja §-a 1325. o. g. z., koji ne čini nikakove razlike u pogledu stepena i načina krivine oštetioca, govoreći u obće „koji koga ošteti u tielu"; taj §. je naime iznimka od općenitog pravila izrečenoga u §-u 1324. o. g. z.[6]

Da se ustanovi visjna odštete za pretrpljenu bol, nije nuždna ozledjenikova prisega od ucjene. Ona se može i ustanoviti na temelju sudbeno-liečničkih nalaza i po vremenu, što ga je trebalo liečenje.[7]

U svih slučajevih, u kojih radi oštete počinjene u tielu odgovarati mora krivac po kaznenom zakonu, može već kazneni sud suditi obzirom na propis §-a 306. k. z. na odštetu, ako pronadje odnosnog oštetioca krivim dotičnog kažnjivog djela. Može zato i dosuditi i ozliedjeniku troškove za liečenje, naknadu za izmaklu zaslugu i iznos za pre-

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. svibnja 1855. br. 4225. Peitler str. 1069. G. U. 84.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. studena 1884. br. 13094. Centrbl. III. 111.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. siečnja 1872. br. 4932. G. U. 4446.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. kolovoza 1879. br. 7512. Prawnik str. 672. i G. U. 7556.
[5] Nippel, Erläuterungen VIII. str. 190. Winiwarter IV. str. 585, Ellinger kod tumačenja §-a 1325. str. 499. i Stubenrauch II. str. 677. točka 5.
[6] Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 23. kolovoza 1887. br. 9656. Jur. Bl. 41.
[7] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. ožujka 1879. br. 424. Ger. Ztg. br. 6. od god. 1881.

*

Digitized by Google

dokaz za pravnu obstojnost i za obseg štete. Razprava glede privatno-pravnih tražbina ima se pred kaznenim sudom voditi samo po načelih kaznenog postupka; s toga ima se oštećenik svaki put, kada nije moguće ustanoviti pravo njegovo na odštetu ili odštetni iznos po podatcih kaznenog postupka, odputiti na redoviti put gradjanke parnice.

Prosto je pako oštećeniku po §-u 313. k. p. i udariti putem prava gradjanskoga, kad ne bude hotio zadovoljit se odštetom, dosudjenom mu po sudu kaznenom.

Ni po §-u 1325. o. g. z. nije naknada radi štete prouzročene tjelesnom ozledom. uvjetovana osudom kaznenoga suda; kazneni sudac ima, istina, odlučiti o krivnji i kazni, a gradjanski sudac, ako toga nije već učinio onaj, samo o odšteti. Nu s toga ne sliedi, da nebi mogao gradjanski sudac osuditi onoga, koji koga ošteti u tielu, na naknadu štete po §-u 1325. o. g. z., ako ga kazneni sudac nije obnašao proglasiti krivim kojeg kažnjivog čina radi po njemu učinjene oštete u tielu. Kada bi očitovanje kaznenoga sudca, da on ne smatra krivnju dokazanom, bilo na uštrb pitanju odštete, nebi mogao §. 307. kaz. post. odredjivati, da ako okrivljenik ne bude osudjen, valja privatnoga učestnika s njegovimi tražbinami odštete odputiti svagda na put gradjanske parnice. U takovu slučaju pako ima oštećenik u tužbi, kojom traži naknadu štete, po smislu §-a 1325. o. g. z. dokazati i samu činjenicu, kojom je oštećen u tielu, i visinu zatraženih odštetnih iznosa. Jedno i drugo mora dokazati sa dokazali propisanimi u gradj. parb. post.

Dopustljive su dakle i za dokaz same činjenice ozledjenja domirne i glavne prisege.[1]

Ako je presudom kaznenog suda ozliedjenik sa svojom većom tražbinom privatne odštete upućen na gradjansku parnicu, može gradjanski sudac viši iznos odštete i u tom slučaju dopitati, ako se u gradjanskoj parnici ne doprinesu nikakove druge činjenice i dokazala nego li u kaznenoj parnici.[2]

Sve, što je ovdje sada rečeno o uplivu kaznene osude na pitanje ob odšteti, valja i za slučajeve odšteta navedenih u §§-ih 1328., 1329. i 1330. o. g. z.

§. 1326. Ako je povredjena osoba nagrdjena po zlom postupanju; ima se, osobito ako je spola ženskog, gledati na ovu okolnost u toliko, u koliko bi to moglo smetati njezinom boljem napredku.

Nagrdjenje osobe koje povriedom u tielu, samo po sebi nije predmet odštete, jer se ono neda u novcu procjeniti. Ovakovo nagrdjenje pako može biti osobito za osobu ženskog spola od materielne štete, jer ona gubi vjerojatno izgled na ženitbu a po okolnostih i za kakovo mjesto u boljoj kući, a može i inako od štetnog upliva biti za nju, ako se bavi stanovitim zvanjem, n. pr., ako je predstavljačica, plesačica itd. Kada može takovo nagrdjenje biti od štetnih posljedica i za osobu mužkog spola valja prosuditi po okolnostih i odnošajih, u kojih dotični oštećenik živi. Svakako je i kod mužkaraca u stanovitih slučajevih moguće da nagrdjenjem štetuje u zvanju svom, n. pr. ako je predstavljač ili sluga u otmenijoj kući itd.

Odšteta ova ukazuje se naknadom za izmaklu dobit ovako nagrdjenoj osobe, kojoj se je nadati mogla, te se ima ustanoviti od slučaja do slučaja po sudcu; obćenita pravila za mjerilo takove odštetne svote ne dadu se ustanoviti.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. rujna 1879. br. 7376. G. H. br. 99. G. U. 7571.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. lipnja 1870. br. 1403. G. U. 3804.

Digitized by Google

§. 1327. Ako se od tjelesne povrede dogodi smrt; imaju se namiriti ne samo svi troškovi, nego ostavšoj ženi i djeci ubijenoga valja naknaditi sve ono, što su s pomenute povrede izgubili.

Ovdje valja razjasniti što ustanova §-a 1327. o. g. z. razumije pod djecom ubijenoga; zatim, da li se ta ustanova odnosi lih samo na ženu i djecu ubijenoga; napokon, što je predmetom naknade, odnosno što se imade razumievati pod zadnjom stavkom istoga §-a, da valja oštetioc naknaditi sve ono, što su tamo navedene osobe s pomenute povrede izgubile.

Što se ima razumievati pod djecom je preporno u judikaturi na toliko, što se je sudilo stranom, da se pod pojmom djece u §-u 1327, o. g. z. imadu razumievati samo zakonita djeca, stranom pako, da se imadu razumievati i nezakonita djeca.

Prvi nazor opravdava se time, što se po §-u 42. o. g. z. pod imenom „djeca" razumievaju rodjaci nizhodne loze; pod „obitelj" praroditelji sa svojimi potomci; a sveza medju ovimi da je „rodbinstvo"; po §-u 165. o. g. z. pako jesu izključena nezakonita djeca od obiteljskih prava i od rodbinstva. S toga se ona ne mogu smatrati obiteljskimi članovi i rodjaci nezakonitog otca. Zakon bo ondje, gdje rabi rieč „djeca" bez dodatka (n. pr. u §§. 681., 141—146, 148, 149, i 154. i dr.), misli pod tim pravilno samo zakonitu djecu.[1] Za drugi nazor pako navadja se, da po §-u 166. o. g. z. i diete nezakonito ima pravo iskati od svojih roditelja prema njihovoj imovini hranu, odgojenje i obskrbljenje.[2]

Mi se slažemo s prvim nazorom, da zakon pod djecom u §-u 1327. o. g. z. ne razumieva takodjer drugo nego li samo zakonitu djecu iz razloga za taj nazor već gore navedenih. Ali zato ne držimo, da nezakonita djeca ubijenoga ne imadu pravo tražiti naknade što su one izgubile smrću njihovog hranitelja.

Mi bo držimo naime da ustanova §-a 1327. o. g. z., istina, pod „djecom" ubijenoga razumieva samo zakonitu djecu. ali mnijemo da nije smisao zakonske ove ustanove, da se samo ostavšoj ženi i djeci ubijenoga uzčuva pravo naknade svega onoga, što su smrću ubijenoga izgubili, već da je zakon samo naveo izrično ženu i djecu, što se ima za istu u prvom redu otac skrbiti, i što će biti isti u pravilu oni, koji će smrću ubijenoga najviše izgubiti. Ali zato mislimo, da imade isto pravo svaki, kojemu pripada pravo na alimentaciju, t. j. kojemu je bio dužan ubijeni dati budi po zakonu, budi po pogodbi, uzdržavanje, te kojega ne ima usljed njegove smrti tko uzdržavati. Ovamo spadaju dakle i nezakonita djeca, ako je do sada doista nezakoniti otac trošio na hranu, odgojenje i obskrbljenje njihovo; a i roditelji, ako je bilo ubijeni diete, koje ih je po svojoj dužnosti, naloženoj mu u §-u 154. o. g. z., uzdržavalo, te i onaj, komu je bio ubijeni obvezan dati po pogodbi doživotno uzdržavanje ili stanoviti godišnji prihod (rentu).[3]

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. rujna 1874. br. 8511. G. U. 5477.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. svibnja 1863. br. 3378. G, H. br. 42., Stubenrauch II. str. 678. točka 2.

[3] Kirchstetter str. 654. i Stubenrauch II. str. 678. i Ellinger kod tumačenja §-a 1327. Premda su ovi komentatori takodjer toga nazora, to nije nas odlučilo na gore-navedeno naše tumačenje §-a 1327. o. g. z. mnienje ovih komentatora, već izvorna osnova općeg gradj. zakonika i zapisnici o većanju c. kr. dvorske komisije o ovoj osnovi. §. 446. izvorne osnove, iz kojeg je uzeta ustanova §-a 1327. o. g. z. glasi: „Erfolgt aus einer körperlichen Verletzung der Tod eines Hausvaters; so sind sein Weib und seine Kinder berechtigt, nicht nur das, was sie an ihrem rechtmässigen Unterhalte dadurch verloren haben, sondern auch fernere Schadloshaltung, und wenn die Verletzung vorsätzlich geschehen ist, vollständige Genugthuung von dem Verletzer zu fordern. Dieses Recht haben auch andere Personen, die aus einer solchen Verletzung Schaden leiden".

Prigodom većanja o tom §-u je izvjestitelj c. kr. dvorske komisije izjavio zadnju stavku istoga §-a za odviše nestanovitu, jer bi se mogla protegnuti na vjerovnike ubi-

Digitized by Google

sve ono, što su s pomenute povrede (t. j. smrti ubijenoga) izgubile. Ove imadu dakle pravo zahtievati ono uzdržavanje (odnosno ono pravo uživanja, onaj doživotni prihod ili rentu), koje im je ubijeni bio po zakonu ili po pogodbi dužan dati. Kako se ima ono računati, naime do koje doba, to će zavisiti od slučaja do slučaja, te će se morati prepustiti razsudjenju sudca. Ako se radi o doživotnom uzdržavanju, što je dužan bio ubijeni dati, morat će se uzeti za mjerilo ona doba starosti, koju bi bio ubijeni vjerojatno bio doživio, da nije bio ubijen. Ovo se ima u pravilu ustanoviti mnienjem vještaka, koji su ga sudbeno liečnički pregledali; a ako nebi bilo moguće to ovim načinom ustanoviti, mora se po našem mnienju uzeti pripriečna srednja doba života do kojega ljudi obično u onom kraju, u kojem je ubijeni stalno boravio, živu.[1]

§. 1328. Tko žensku glavu prevari, i s njom rodi diete, valja da plati troškove porodjaja i babinja, i da izpuni ostale dužnosti otčeve, ustanovljene u trećem poglavju prvoga diela. Zakoni kazneni odredjuju kad se zamama ima kazniti zajedno kao zločinstvo ili kao težki redarski prestupak.

Pod riečju „prevari" razumieva zakon ovdje svako zavedenje ženske glave na izvanbračno puteno obćenje. Nosi s toga troškove porodjaja i babinja svaki, koji je žensku glavu zaveo na izvanbračno puteno obćenje s njim, u koliko je posljedica toga obćenja bila, da je rodila diete. Samo zavedenje ženske glave na izvanbračno puteno obćenje, ako ovo nije rodilo posljedicom da je zavedena rodila diete, ne daje još zavedenoj ženskoj glavi nikakvo pravo na odštetu, jer se čast i kriepost neda u novcu procieniti.

Nu i ženska glava, koja je sa njezinim zavodnikom rodila diete, ne ima u pravilu nikakva drugog odštetnog prava nego samo na naknadu troškova porodjaja i babinja; ka kojim troškovom imadu se pako brojiti i troškovi bolesti, koja je bila uzrokovana samim porodom, te i troškovi za bolju hranu za vrieme dok se ona usljed poroda oporavlja, a i naknada izmakle zaslužbe za to vrieme[2]

Ne pripada zavedenoj ženskoj, koja postane mati, navlastito nikakova prava na odštetu s razloga izgubljena poštenja ili umanjena izgleda na buduću udaju.[3]

Po okolnostih pako pripada joj po obćenitih načelih §§. 1325. i 1325. o. g. z. i odšteta za dokazanu sbilja pretrpljenu štetu, a i podpuno zadovoljenje; ovo, ako je zavodnik pronadjen krivcem kojeg po kaznenom zakonu progonit se imajućeg kažnjivog čina.[4]

---

jenoga u obće; pruski zakon bo, da je dometnuo samo one osobe, koje je ubijeni, akoprem ne spadaju k obitelji, ipak dužan bio uzdržavati. Ovo mnienje pribvatilo je cielo povjerenstvo jednoglasno. (Vidi Ofnera, zapisnik o viećanju c. kr. dvorskog povjerenstva od 2. lipnja 1806. §. 28. str. 194.). Po tom bi morala biti u zakonu §-u 1327. o. g. z. dometnuta stavka: „Ovo pravo imadu i druge osobe koje je ubijeni; akoprem ne spadaju k obitelji, dužan bio uzdržavati. Zašto je ova stavka izostala iz §-a 1327. o. g. z. ne razjasnuju nam zapisnici o viećanju prenavedenog c. kr. dvorskog povjerenstva.

[1] Vidi o tom mnienje Winiwarterovo IV. str. 587.

[2] Vidi o tom Kirchstettera str. 655., Stubenraucha II. str. 681. i Scheidleina str. 163; a i rješ. vrh. suda u Beču od 19. svibnja 1877. br. 6331. Przeglad sad od god. 1878. str. 5.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. svibnja 1857. br. 4499. Judikatenbuch br. 32. i mnoge druge rješitbe, navlastito od 20. prosinca 1855., 3. studenoga 1858., 23. kolovoza 1859., 26. travnja 1766., 8. siečnja 1867., 30. prosinca 1868. G. U. 56, 656, 680, 846, 2471, 2716. i 3199.

[4] Vidi o tom Stubenraucha II. str. 681. a i rješ. vrh. suda u Beču od 20. prosinca 1855. br. 12641. Peitler str. 1080. a G. U. 56. Tomu nije ni protivna gorenave-

Digitized by Google

Pita se ovdje, kada se ženska glava može smatrati, da je prevarena, odnosno zavedena na izvanbračno puteno občenje?

Ovo će se moći ustanoviti samo po razsudi sudca od slučaja do slučaja. Občenito može se reći, da obilježje zavedenja po §. 1328. o. g. z. obuhvaća svako navraćanje ženske glave, da učini ili trpi izvanbračno puteno občenje. Nije potrebno za to služiti se kakovom obsjenom (obmamom) ili umjetnim kojim načinom, niti prouzročiti draženje požuda; dovoljno je, da se osoba, koja nije sama čin bludnosti njezinim nećudorednim ponašanjem ili poznatim načinom života izazvala, — kojim god načinom dovede do toga, da čini ili trpi izvanbračno puteno občenje.[2]

Prikladno i najobćenitije sredstvo zavodenja na izvanbračno puteno občenje je obećanje ženitbe, ako i ovo nije bilo izraženo direktno, dovoljno da je to učinjeno i indirektno n. pr. s odgovorom zavodnika na pitanje odnosno zavedene ženske glave, prije nego što se je podala, da li će ju ženiti: „što nije može još biti, ženiti se onako moram".[3]

Dovoljno je za zavedenje i to, da se je tko tako ponašao, odnosno takova šta učinio, da je mogla zavedena ženska glava temeljitu nadu gojiti, da će ju zavodnik oženiti. Ovo se može dokazati i po indicijih.[4]

Nije pako zavedenje ni po smislu §-a 1328. o. g. z., ako se je ženska glava podala na izvanbračno puteno občenje uslied obećanja kakove materielne koristi od strane zavodnika.[5]

Može se zavesti i ženska glava, koja je već jednom s drugim puteno obćila, pače i s njim rodila diete. Ovo pitanje odlučuje samo kod kazneno pravne odgovornosti; po gradjanskom zakoniku pako imat će i takov zavodnik platiti troškove porodjaja i babinja.[6]

Exceptio plurium concumbentium nije ni u slučajevih §. 1328. o. g. z. dopustljiv prigovor.[7]

---

dena rješitba vrh. suda u Beču od 13. svibnja 1857. br. 4499., 32., kako se to iz njezine motivacije vidi, koja glasi: „da §. 1328. o. g. z. sadržaje sve obveze, koje je dužan izpuniti zavodnik ženske, s kojom je on rodio diete, i da mu se osim ovih obveza više nikakove naprtiti ne mogu, da je izgubljeno poštenje neprocjenjivo i da tužiteljica (u odnosnom konkretnom slučaju povodom kojega je upitna rješitba izdana) u tom pogledu nije dokazala nikakove sbilja pretrpljene štete". Iz ove zadnje stavke dakle mora se zaključiti, da bi i ova sudbena rješitba odnosnoj tužiteljici bila dosudila i dalnju odštetu, da je dokazala u gornjem pogledu kakovu sbilja pretrpljenu štetu. Vidi rješitbu vrh. suda u Beču od 30. listopada 5889. br. 9429. Jur. Bl. 20. Centralbl. VIII. br. 134. po kojoj se pače može utužiti i odšteta, koju je jednostrano zavodnik obećao zavedenoj ženskoj glavi.

[1] Paragraf 132 k. z. glasi: „Zavedenje, kojim tko osobu nadzoru svom ili odhranjivanju i nastavljanju (podučavanju), povjerenu, zavede da učini ili da trpi bludno kakovo djelo". Paragraf 506, k. z. pako glasi: „Koji zavede i osramoti žensku glavu, obećavši joj ženitbu, a neodržavši rieči; ima se za taj prekršaj kaznit strogim zatvorom od jednoga do tri mjeseca. Osim toga priuzdržano je osramoćenoj pravo naknade".

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. listopada 1882. br. 10573.; vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 4. lipnja 1857. br. 3768. Peitler str. 1076. G. U. 371.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 19. travnja 1859. br. 4198. G. U. 773., od 15. svibnja 1878. br. 5018. G. U. 6977. i od 4. veljače 1870. br. 1205[illegible]. G. U. 3697.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. prosinca 1885. br. 9898. Geller Centralbl V. br. 12.

[5] Rješ. vrh. suda u Beču od 10. prosinca 1863. br. 84771. G. U. 1836.

[6] Stubenrauch II. str. 682. točka 4; i rješ. vrh. suda u Beču od 19. travnja 1859. br. 4198. G. U. 773.

[7] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. rujna 1859. br. 7485, G. U. 875.

Digitized by Google

s njom rodi diete, valja da izpuni ostale dužnosti otčeve, ustanovljene u trećem poglavju prvog diela, je ovdje skroz suvišna, a uz to i neumjestna. Suvišna zato, jer je već u §§. 167. i 176. o. g. z. odredjeno, da diete nezakonito ima pravo iskati od roditelja prama njihovoj imovini hranu, odgojenje i obskrbljenje, te da je otac navlastito obvezan hraniti diete nezakonito; a neumjestna zato, što dužnost izpunjenja otčinskih dužnosti u sada navedenih §-ih, koje §. 1328. o. g. z. razumieva medju ostale dužnosti otčeve, ustanovljene u trećem poglavju prvog diela, nije ovisna o zavedenju ženske glave, niti u obće o kakovom delictu počinjenom na njoj, već je to dužnost nezakonitog otca, koja se temelji na samom faktu rodjenja, sve jedno, da li je ovo posliedilo usljed putenog obćenja sa ženskom glavom, koja je na to zavedena bila ili nije.

2. u slobodi osobnoj.

§. 1329. Tko koga lišava slobode nasilnom otmicom, posebničkim uhvaćenjem, ili navlaš protuzakonitim zatvorom, taj valja da povrati povredjenoga u prijašnju slobodu, i da mu da puno zadovoljenje. Ako li neuzmogne više povratiti mu slobode, valja da naknadi štetu njegovoj ženi i djeci isto, kao da ga je ubio bio.

Prva stavka §-a 1329. o. g. z. uvrštena je samo radi druge stavke; t. j. zakon hoće u §-u 1429. o. g. z. samo to reći, da tko ne uzmogne u slučajevih u prvoj stavki ovog §-a navedenih, naime onom, koga je lišio slobode nasilnom otmicom, posebničkim uhvaćenjem ili navlaš protuzakonitim zatvorom (slučajevi osmi, deveti, deseti i jedanaesti zločinstva javnog nasilja — §§. 90—97. k. z. —) povratiti slobodu, mora da naknadi štetu njegovoj ženi i djeci isto, kao da ga je ubio bio. Valja u ovih slučajevih dakle sve ono, što smo naveli u tumačenju §-a 1327. o. g. z. glede naknade štete ostavšoj ženi i djeci ubijenoga. S toga valja i ovdje sve ono, što je rečeno za ženu i djecu, i za sve ine osobe, koje je dužan bio dotičnik, koji je bio jednim od gorenavedenih načina lišen slobode, uzdržavati.

Odredba prve stavke §-a 1329. o. g. z., da ima dotični krivac i dati puno zadovoljenje onomu, koga je lišio slobode jednim od tamo navedenih načina, nije nikakova osebna ustanova već naravska posljedica obćenitih pravila o naknadi štete, navedenih u §-u 1324. o. g. z., jer zakon ima u prvoj stavci §-a 1329. o. g. z. samo pred očima zločinstva javnih nasilja grabežom čovjeka, bezpovlastnim ograničenjem osobne slobode kojega čovjeka, postupanjem čovjeka kao s robom; i otmicom.

Podpuno zadovoljenje ima se u gorenavedenih slučajevih sastojati u dotičnomu izmakloj zaslužbi odnosno izmakloj dobiti za vrieme, dok je bio ograničen u osobnoj slobodi. Preporno je, da li ima isti pravo i tražiti ekvivalent za pretrpljenu zlopatnju za vrieme što je bio ograničen u osobnoj svojoj slobodi. Obzirom na pravičnost, moramo se zato izjaviti, tim više, što je i novije zakonarstvo ovo načelo prihvatilo.[1]

Ovakovu odštetu pako imat će sudac dosuditi samo u stanovitih slučajevih po uvidjavnosti svojoj te uvaženjem svih okolnosti, ako doista tomu razloga imade.

3. u poštenju.

§. 1330. Ako je tko kroz uvredu u poštenju doista oštećen ili dobitka lišen; uvredjenik ima pravo iskati naknadjenje štete ili puno zadovoljenje.

---

[1] Vidi čl. 8. temeljnog državnog zakona za zemlje zastupane u carevinskom vieću od 21. prosinca 1867. br. 142. d. z. l. i zakon od 28. listopada 1862. br. 87. d. z. l. za iste zemlje u zaštitu osobne slobode.

da to pravo na odštetu pripada samo onomu, koji je u istinu imao usljed uvriede u poštenju u imovini svojoj faktičnu kakovu štetu; ta se može sastojati ili u tom, što je usljed toga bio kakove zaslužbe lišen (što je koju službu izgubio), ili što usljed toga nije dobio kakovu službu ili mjesto, koje bi inače bio dobio. Ne može pako u poštenju uvriedjeni nikada zahtievati odštetu kakovu za samo porugu ili sramotu, koja mu je uvriedom učinjena, jer je samo poštenje neprocienljivo.

Pošto se uvrieda poštenja ne može pomisliti bez nakane komu doista nanieti uvriedu (bez dolusa), to je zato po općenitih načelih §-a 1324. o. g. z. vlastan iskati u poštenju uvriedjeni i izmaklu dobit (n. pr. ako nije dobio zato službu, koju bi inače dobio bio).[1]

Uvrieda poštenja je kažnjiva na zahtjevanje dotičnika po kaznenom zakonu[2], zato neće u pravilu doći gradjanski sudac u položaj, da sudi o tom, da li doista u konkretnom slučaju predleži učin uvriede poštenja ili ne. On će samo na osnovu po tužitelju predloženu mu u tužbi kaznene osude suditi o pitanju odštete.

Pitanje nastaje, da li može u poštenju uvriedjeni, ako je promašio zakoniti rok za kaznenu prijavu, pa je s toga učin uvriede poštenja kao prekršaj zastario, ipak civilnim pravnim putem tužiti na odštetu, ako zato postoje zakonske predpostave?

Nama se čini mnienje onih opravdano, koji drže, da zastara ne upliva na odštetne zahtjeve, koji su civilno-pravne naravi, jer zastara ukida samo kažnjivost čina uvriede poštenja, koji se progoniti ima po kaznenom zakonu; dotični čin uvriede poštenja prestaje pako time samo s gledišta kazneno-pravnog biti činom kažnjivim, ali čin sam ne gubi time od svoje naravi ništa, on ostaje zato uvrieda.

Držimo dakle da može u poštenju uvriedjeni i onda, ako nije tražio kazneni progon uvrieditelja, ipak civilnom pravnom odštetnom tužbom tražiti odštetu od istoga ako mu je nastala kakova faktična šteta, predvidjena u §-u 1330. o. g. z., osim da mu je uvrieda oprostiva.

Za taj slučaj pako imat će tužitelj dokazati u tužbi svojoj i samu uvriedu, a tuženiku prosto će biti u svih onih slučajevih, u kojih mu je to po kaznenom zakonu dopušteno, prigovoriti, da su njegove osvade istinite, te izvesti dokaz istine; pristoji mu naime u onih slučajevih takozvana exceptio veritatis.

Ako je uvriedjeni podigao tužbu kod kaznenog suda, prosto mu je i tamo tražiti svoj odštetni zahtjev, ali ako tamo nije nikakov zahtjev stavio, ne gubi ipak time pravo tražiti odštetu civilnim pravnim putem.[3] Ovo pravo bi on izgubio samo onda, da se je pred kaznenim sudom odrekao u obće svakog zahtjeva na odštetu.

---

[1] Kirchstetter str. 656. Stubenrauch u svom komentaru II. str. 685. u točki 3, veli, da se ima šteta, koju pred očima ima §. 1330. o. g. z., naknaditi po općenitih pravilih §-a 1324. i sa razlikovanjem okolnosti, da li je uvrieda učinjena sa zlom nakanom, ili po velikoj nepomnji, ili pako samo po manjoj nepažnji. Nama se čini ovo razlikovanje neopravdano kod uvriede poštenja, jer uvrieda poštenja bez nakane uvrieditи koga, neda se pomisliti; čim to, ne može ni biti uvrieda po velikoj nepomnji ni po manjoj nepažnji.

Iz toga, što zakon u §-u 1330. o. g. z. veli: uvriedjenik ima pravo iskati naknadjenje štete ili puno zadovoljenje, (a ne naknadjenje štete i puno zadovoljenje) ne ima se zaključiti da zakon i misli uvriedu po manjoj nepažnji. On govori o naknadjenju šteta ili punom zadovoljenju samo zato, što se faktična šteta kod uvriede poštenja — kako smo već i razjasnili po primjerih gorenavedenih — sastojati može ili u sbiljskoj već pretrpljenoj šteti ili u izmakloj dobiti.

[2] Vidi §§. 487—496. k. z.

[3] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 12. rujna 1879. br. 7370. G. H. br. 99. G U. 7511.

Digitized by Google

§. 1331. Ako je tko oštećen u svojoj imovini navlaš ili po tudjoj očitoj nemarnosti; taj ima pravo iskati takodjer izmakli dobitak, i ako je šteta prouzročena po kakovom djelanju zabranjenom u zakonu kaznenom, ili od obiesti i zloradosti, može iskati i vriednost osobite naklonosti.

§. 1332. Šteta učinjena po manjoj nepomnji ili nemarnosti, naknadjuje se polag običajne vriednosti, koju je stvar imala u vrieme, kada je bila oštećena.

Ustanove u ovih §§-ih naravske su posljedice općenitih načela o naknadi štete, prisvojenih po obć. gradj. zakoniku te izraženih već u §§-ih 1323. i 324. o. g. z. Valja s toga i ovdje tumačenje naše navedeno kod §§-ah ovih, odnosno kod §§-ah 1293. do 1295. o. g. z.

Po pravu općem bila bi naknada šteta samo onda pravična, ako se oštećenom naknadi sva njegova sbiljska šteta, jer se samo na takov način može govoriti o izjednačenju oštećenom počinjenoga kvara. Ovo je i pravilo rimskog prava. Po austrijskom pravu pako je u tom pogledu izmienjeno civilno pravno stanovište sa kazneno pravnim. Za austrijsko pravo, odnosno za naš obć. gradj. zakonik, nije naime mjerodavno kod odmjere odštete obseg samog imovinskog kvara, koji je oštećeni pretrpio, već subjektivni moment same krivnje oštetioca.[1]

Stojeći na ovom stanovištu, ustanovljuje austr. gradjanski zakonik mjeru naknade štete različito po tom, kakova se već krivnja oštetioca pripisivati može glede samog čina, kojim je štetu prouzročio.

U očigled toga odredjuje se u §-u 1332. o. g. z., da ima onaj, koji je učinio štetu po manjoj nepomnji ili nemarnosti (culpa levis), naknaditi samo običajnu vriednost stvari, koju je stvar imala u vrieme, kada je bila oštećena. Ako je dakle tko komu iz manje nepomnje ubio konja, odnosno ga ozledio tako, da je poginuo ili da nije za nikakov posao više, taj neće platiti u ime odštete više nego, što je konj onda vriedio kada ga je ozledio. Ovom svotom pako moći će riedko kad oštećeni kupiti konja iste vrsti, osobito ako je već ozledjenoga konja dužje vremena rabio bio. Imat će dakle oštećeni unatoč tomu, što je dobio od oštetioca naknadu za počinjenu štetu u iznosu u vriednosti konja, koju je imao onda, kada ga je oštetioc ozledio, ipak još imovinske štete, što će morati iz svoga pridodati, da si uzmogne kupiti konja iste vrsti.

Nasuprot odredjuje zakon u §-u 1331. o. g. z., da ima onaj, tko je oštetio drugoga u njegovoj imovini navlaš ili po očitoj nemarnosti, (dolus i culpa lata) naknaditi na zahtjevanje oštećenika, njemu ne samo vriednost stvari oštećene, već i izmakli dobitak, a ako je šteta prouzročena po kakovom djelanju zabranjenomu u zakonu kaznenom, ili od obiesti i zloradosti, i vriednost od osobite naklonosti.

U ovom §-u razlikuje zakon po sada navedenom odštetu, koja je učinjena navlaš ili po tudjoj nemarnosti, od one, koja je učinjena po kakovom djelanju zabranjenom po kaznenom zakonu. Ova nam se razlika čini ovdje posve suvišnom i neshodnom, pošto se i svaka šteta, prouzročena po kakovom djelanju zabranjenom po kaznenom zakonu, temelji ili na dolusu ili na culpa lata. A čin takov, koji se netemelji na dolusu ili na culpa lata, koji nije kažnjiv po kaznenom zakonu, te koji nije počinjen od obiesti ili zloradosti, jedva da se dade pomisliti.

[1] Vidi o tome Unger Sistem II. §. 102. opazka 1. na strani 237.

Digitized by Google

svakomu (objektivno) na stanovitom mjestu u vrieme počinjene štete bez obzira na osobu oštećenika, kako smo već gore razložili i primjerom razjasnili. Vriednost osobite naklonosti je ona, koju stvar imade radi naklonosti, radi ljubavi, koju oštećenik za nju goji. Ovamo spada i vriednost ona, koju zakon u §-u 305. o. g. z. označuje kao vriednost izvanrednu, t. j. vriednost ona, koja se opredieljuje obzirom na korist, koju stvar daje oštećeniku.

Osobito kada tko zakasni platiti, to je dužan kamate od zakašnjenog roka.

§. 1333. Šteta koju je dužnik prouzročio svomu vjerovniku time, što je zatezao platiti ugovorenu dužnu glavnicu, naknadjuje se kamatami, koji su u zakonu ustanovljeni (§. 995.)

§. 1334. U obće, dužnik kriv je zatezanju, ako neplati u dan odredjeni zakonom ili pogodbom za plaćanje; ili u slučaju, da rok plaćanja nije odredjen, ako se neporavna s vjerovnikom poslie dana, u koji je sudno ili vansudno bio opomenut.

§. 1335. Ako je vjerovnik, neučinivši sudne opomene, pustio da se kamati nakupe do glavnične summe; tad prestaje pravo njegovo iskati s glavnice dulje kamate. Ali od dana, kada je podigao tužbu, može na novo zahtievati kamate.

Ustanove §§. 1333—3335. odredjuje o čemu ima sastojati odšteta, koju dati ima dužnik vjerovniku, ako je plaćanjem svojim u zadocnenju (in mora solvendi). Kakovo pripada pravo dužniku, kada je vjerovnik sa primanjem plateža u zadocnenju, odnosno kada neće da prima plateža u ugovoreno vrieme, ili kada platež dospjeva (mora accipiendi), ne ustanovljuje se na pose u poglavju tridesetom obć. gradj. zak. O tome ima propisa u poglavju trećem trećeg diela obćeg gradj. zakonika, slovećem o ukinuću prava i obveza i to u §§. 1419. i 1425. o. g. z., te ćemo o pravih dužnika u tom slučaju govoriti kod tumačenja ovih §-a. Ovdje valja pregleda radi samo toliko iztaći, da dužnik vjerovniku jamči, kada sa strane ovoga nastaje mora accipiendi, samo za dolus i culpa lata, te da ima vjerovnik namiriti dužniku one troškove, kojih je imao čuvanjem i uzdržavanjem predmeta njegove (dužnikove) činitbe.

Pošto §§. 1333—1335 rade samo o naknadi štete kada je dužnik in mora solvendi, to ćemo se ovdje samo o tome baviti.

Mora solvendi nastaje od strane dužnika, ako on dužnu činitbu u ugovoreno vrieme ne obavi, odnosno ako ju ne nudja vjerovniku, te po tom kod plaćanja, ako ne plati u ugovoreno vrieme, ili ne nudja vjerovniku platež kada ovaj dospjeva.

U §§. 1333—1335. o. g. z. sadržane su ustanove o odšteti na koju ima pravo vjerovnik, ako je dužnik in mora solvendi glede novčane svote, koju platiti ima, jer se u §-u 1333. izrično govori samo o šteti, koju je dužnik prouzročio vjerovniku, što je zatezao platiti ugovorenu dužnu glavnicu. Ne imadu se dakle ustanove §§, 1333—1335. o. g. z. uporabiti u obće na svaku činitbu, u izpunjivanju koje je dužnik u zadocnenju, sastojala se ta činitba i u predmetih u novcu procienljivih, a ni onda, ako vjerovnik stavlja u odštetnoj svojoj tužbi alternativni zahtjev na platež vriednosti odnosnih predmeta u novcu.[1]

[1] Vidi rješitbu vrh. suda u Beču od 28. studenoga 1865. br. 9317. G. H. br. 4. od god. 1866.

Digitized by Google

platež glavnice po tužitelju — vjerovniku svom — opomenut bio nije, plaćati samo od dana iza dostavljene mu tužbe, jer od dana dostavljene mu tužbe istom je dobio obaviest, da tužitelj hoće od njega platež, t. j. tad istom bijaše na platež opomenut.[1] Sam dan, kojeg je posliedila dostava tužbe, ne može se brojiti u vrieme za koje ima platiti zatezne kamate, jer po §. 903. o. g. z. ima on cieli taj dan vremena da plati. U zadocnenju počima on biti istom sliedećeg dana iza dostavljene mu tužbe.

Preporno je pitanje, da li mora biti sa strane tuženika krivnja što je zadocnio sa platežom, da se može govoriti o mora solvendi? Većina komentatora izjavili su proti tomu. Mi se ipak slažemo s onimi, koji su u tom pogledu u manjini, jer držimo, da je njihovo mnienje opravdano po duhu i smislu općenitih ustanova o pravu naknadjenja štete, sadržanih u poglavju tridesetom obćeg. gradj. zak. Sgodno primjećuje u tom pogledu Stubenrauch,[2] kojeg mnienje mi u cielosti usvajamo, da §. 1333. ustanovljuje samo mjeru naknaditi se imajuće odštete, a da ne postavlja novo kakovo načelo u pogledu predpostava za obvezu naknade štete, već da za mora solvendi vriede općeniti propisi o naknadi štete po §-u 1295. o. g. z. obzirom na §§. 1331. i 1332. o. g. z., pa mora s toga, da se govoriti može o mora solvendi sa strane dužnika bar predležati njegova nemarnost (culpa levis). Razumieva se, da će biti gledom na propis §-a 1298. o. g. z. dužnost tuženika dokazati, da je bez svoje krivine bio smetan u izpunenju svoje platežne dužnosti. Ali ako je to u stanju dokazati (kao n. pr., da mu nije bilo moguće novce poštom poslati na platežni dan, što je radi zameta, nastalog uslied velikog sniega, ciela komunikacija bila obustavljena) moći će se osloboditi od plateža zateznih kamata.

Zatezni kamati pripadaju vjerovniku, ako dužnik ne plati na platežni dan ili uslied opomene po samom zakonu; vjerovnik ne treba dakle da ne dokaže ništa drugo nego da je tražbina njegova dospjela, jer se predmnieva, da ako nije plaćena na dan dospjelosti, da je tuženik zadocnenju kriv. Protivno tomu ima tuženik dokazati kako smo gore naveli. Ali zato neće sudac ureda radi dopitati vjerovniku — tužitelju — zatezne kamate, ako ih on u tužbi zatražio ne bude, niti se ne razumieva samo po sebi, ako je vjerovniku dosudjena utužena dospjela tražbina, da mu pripadaju i zakoniti šestpostotni kamati od iste od dana tuženiku dostavljene tužbe, ako to nije izrično u osudi navedeno, jer po §-u 299. grpp. presuda sudbena mora se stegnuti na zahtievanje stranaka i mora ga riešiti podpuno i jasno.

Preporno je pitanje, da li pripadaju vjerovniku, ako je ugovorio veće kamate od zakonitih kamata, u ime zateznih kamata upitni ugovoreni veći kamati (razumieva se u mjeri po zakonu dopuštenoj) ili pako samo zakonite kamate? N. pr. ako je vjerovnik ugovorio za svotu od 1000 for., štono je dao u zajam tuženiku kamata osam po sto, a rok za povratak zajma do 1. siečnja 1891.; da li mu tada pripada pravo od tuženika zahtievati iza dana dospjetka glavnice, t. j. od dana 2. siečnja 1891., takodjer kamata osam po sto ili samo šest po sto, odnosno zakonite kamate? Mi se slažemo s mnienjem onih. koji tvrde, da za taj slučaj pripada tuženiku pravo zahtievati od tuženika i od dana dospjetka glavnice sve do izplate, ugovorene kamate od osam po sto, jer kamati nisu ništa drugo nego odšteta za vjerovnika, a vjerovnik, koji je ugovorio kamata na osam po sto, je jasno pokazao svoju volju, da on svoj novac jeftinije neda, te što

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. svibnja 1863. br. 3378. G. H. br. 42.

[2] Čitaj Stubenraucha II. strana 689. slovo c) i po njemu i opazki 1. na istoj strani navedene pisce, koji su za isto mnienje i one koji su protivnog nazora.

[3] Vidi u tom smislu i izdanu rješ. vrh. suda u Beču od 26. srpnja 1887. br. 6117. Jur. Bl. 40.

Digitized by Google

u ovoj mjeri, po tom nastaje za njega sbijska šteta u iznosu ugovorenih kamata, ako mu se ovi ne plaćaju.[1]

Vjerovniku pripadaju po §-u 8. zakona od 8. prosinca 1877. br. 70. sbor. i zatezni kamati od dospjelih ugovorenih kamata, ako se isti i bez glavnice utužuju i to od dana dostavljene tužbe, ali u tom slučaju najviša mjera za kamate od kamata iznosi uviek samo šest po sto na godinu.

Kad je vjerovnik, neučinivši sudne opomene, pustio, da se kamate nakupe do glavnične svote, tad po §-u 1335. o. g. z. prestaje pravo njegovo iskati s glavnice dalje kamate. Od dana pako, kada je podigao tužbu, može zahtievati na novo kamate. Ova ustanova §-a 1335. o. g. z. sadržaje zabranu kamata ultra alterum tantum.

Do toga, da kamate narastu do iznosa same glavnične svote, može samo onda doći, ako je vjerovnik bar svake tri godine dužnika svoga opomenuo na platež kamata, te ako je na tu opomenu dužnik priznao vjerovniku pravo na zaostale kamate i nakon tri godine, bud izpričanjem zaostalog plateža istih, bud molbom, da ga vjerovnik pričeka, jer inače, ako nije nastao jedan od sada navedenih slučajeva, jesu kamati stariji od tri godine gledom na propis §. 1480. o. g. z. zastarili.

Kad je vjerovnik učinio izvansudbenu opomenu, a dužnik je na jedan od gore-navedenih načina svoju dužnost plaćanja zaostalih kamata priznao, tad može vjerovnik utužiti i starije od tri godine kamate, ali samo ako nisu kamati ovi dosegli iznos same glavnice.

Ako je pustio vjerovnik, da se zaostali kamati nakupe preko glavnične svote, ne može u tužbi zahtievati u ime zaostalih kamata više nego tolik iznos, koji predstavlja sama glavnica; ali može tražiti daljih kamata od dana, kada je podigao tužbu, i to ne samo zatezne, t. j. zakonite kamate već i u mjeri onoj, u kojoj bijahu kamati ugovoreni. Ako je dakle tko n. pr. uzajmio 1000 for. sa 8% kamati, koji čine na godinu 80 for., a nije utužio od zajmoprimca dospjele godišnje kamate, koje mu ovaj po obvezi plaćao nije, tad će moći zajmodavac, ako je bar svake treće godine zajmoprimca opomenuo na platež kamata, a ovaj obećao, da će ih platiti, kada nakon 10 godina utužuje glavnicu, zajedno s njom utužiti i u ime kamata 800 for., dakle cieli iznos dospjelih kamata za vrieme od 10 godina; ako pako istom nakon 15 godina glavnicu utužuje, moći će u ime kamata, koji u ovom slučaju za 15 godina iznašaju ukupno 1200 for., tražiti samo iznos od 1000 for., jer toliko sama glavnica iznosi; gubit će dakle u ime kamata u tom slučaju 200 for. Moći će pako od glavnice od 1000 for. tražiti od dana tužbe dalnjih 8% kamata.

Ako je vjerovnik utužio samo zaostale kamate, koji su dosegli do glavnične svote, a da samu glavnicu utužio nije — što mu je slobodno — tad od dana kada je podigao ovu tužbu moći će bez zaprieke dalnjih kamata od same glavnice tražiti od dužnika izvansudbeno i sudbeno.

Ako pako utužuje uz ove kamate odmah i samu glavnicu, pa hoće da sud mu dosudi dalnjih kamata od dana tužbe, mora u tužbi svojoj izrično i taj zahtjev staviti, jer po općenitih načelih gradj. parb. post., navlastito obzirom na propis §-a 299. gr. p. p., može sudac dosuditi tužitelju samo ono, što izrično traži i u slučaju onom, ako se odnosno njegovo pravo na samom zakonu osniva. jer se tužitelj može, kao svakog prava, tako i prava tražiti daljih kamata, odreći.

Ustanova §-a 1335. nije valjana za trgovačke poslove. U trgovačkih poslovih mogu se po §-u 287. trg. zak. zaostali kamati i tada zahtievati, ako nadilaze iznos glavnice.

---

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 699. i protivno mnienje dra Glassnera, Jurist XIX. strana 293.

Digitized by Google

priznaje ukupni iznos zaostalih kamata, te da privoljuje, da si ovaj obrati u novu glavnicu (§. 998. o. g. z.).

Uvjet naknadne pogodbe (ugovorena kazan).

§. 1336. Strane ugovarajuće mogu osobito pogodit se, da u slučaju, ako obećanje nebi se nikako izpunilo, ili nebi se izpunilo kako trieba, ili odveć kasno, ima se dati mjesto naknadjenja štete kakova odredjena summa novaca ili inih stvari (§. 912.) Ali u zajmu sudac nemože radi zakasnjenoga plaćanja prisuditi summu, prelazeću najviše zakonite kamate. U inih slučajevih, ako dužnik dokaže, da naknadna summa jest prekomierna, sudac, saslušavši ako je potreba vještake, ima obalit ju. Izplata summe, ugovorene za naknadjenje štete, neoslobodjava od obveze izpuniti pogodbu, izuzamši slučaj, da je o tom osobita pogodba učinjena bila.

Ugovorena kazan ili konvencionalna globa, o kojoj govori ustanova §-a 1336. o g. z., jest ugovorena platež stanovite svote ili ugovoreno podavanje inih opredieljenih stvari za slučaj, da se koja činitba po jednoj od ugovarajućih strana ne izpuni nikako ili ne kao što treba. Svrha joj je, da se prištedi vjerovniku često težki dokaz o visini njegove štete, ili pako, da se obodri dužnik, da pogodbenu svoju obvezu tim sigurnije izpuni, ili napokon jedno i drugo.

Konvencionalna globa ili konvencionalna kazan po austrijskom pravu ne ima posve istu onu narav kao po rimskom pravu. Pravna načela istoga o konvencialnoj globi preuzete su stranom samo u moderno pravo a i u austrijsko pravo.

Po rimskom pravu mogla je konvencionalua globa (mulcta conventionalis) na dvoji način ugovorena biti. Obveza na platež konvencionalne globe mogla je biti samostalna obligacija, ako je bilo ugovoreno, da jedan kontrahent, čim što čini ili propusti, obvezan biti ima platiti ugovorenu konvencionalnu kazan. U ovom slučaju nije se mogao odnosni kontrahent primorati, da čini ili propusti ono, na što je bila postavljena konvencionalna kazan; postojala je bo samo obligacija na izpunenje konvencionalne globe.

Konvencionalna kazan mogla je pako i biti i sadržaj accessorne obligacije, koja je služila samo za utvrdjenje stanovite glavne obligacije. Ugovoriti se je mogla u takovu slučaju konvencionalna kazan na dvovrstni način. U jednom smislu razumievalo se je pod konvencionalnom globom, prava kazan; za slučaj bo da se nije izpunila glavna obligacija, imao je dužnik pogodbom ustanovljeni iznos kazni platiti kao ugovorenu konvencionalnu kazan. U drugom smislu razumievalo se je pod konvencionalnom globom, pogodbom ugovoreni ekvivalent koristi za jednu od kontrahenta; čim bo dužnik nije izpunio pogodbom preuzetu obvezu pa zato štetu nadoknaditi valja, imao je to činiti u iznosu ugovorom već opredieljenom. Praktična razlika medju oba slučaja sastoji se u tom, da se je u prvom slučaju moglo osim propali iznos kazni zahtievati još uviek izpunenje naknade štete, dočim je u drugom slučaju sama konvencionalna globa bila surrogat izpunenja pogodbe ili naknada štete, pa se zato uz istu nije moglo zahtievati ni izpunenje pogodbe niti posebna naknada štete.

Austr. gradjansko pravo ne poznaje konvencionalnu kazan niti kao principalnu obligaciju, niti kao čistu privatnu kazan. Konvencionalna kazan po austr. gradjanskom pravu predpostavlja uviek već postojeću glavnu obligaciju, te nije osim toga nikad prava kazan, već samo pogodbom opredieljena korist. Konvencionalna kazan može se pogodbom ugovoriti zajedno s glavnom obligacijom; ona se može pako ugovoriti posebno i za već

Digitized by Google

U takovom slučaju neće dakako imati tužitelj dokazati krivnju tuženika.

Nu i u slučaju, da pada na tužitelja teret dokaza krivnje tuženikove, neće imati on formalni dokaz o krivnji tuženikovoj voditi, već samo izložiti u tužbi stanje stvari tako, da se iz istog jasno izpostavljalo bude, da krivnja zadocnenja u izpunjenju ugovora pada na tuženika. Ovo svoje tužbeno izloženje imati će dakako dokazati po propisih gradj. parb. post. Tuženiku pako nadležat će, ako će se htjeti riešiti dužnosti plateža konvencionalne globe, dokazati, da on nije kriv šteti, odnosno neizpunjenju ugovora, ili zadocnenju u izpunjivanju istoga.

Opredieliti visinu konvencionalne globe prepušta zakon ugovarajućim strankam. U pravilu imat će sudac takodjer dopitati konvencionalnu globu u zatraženoj ugovorenoj visini, neupuštajući se u prosudjivanju, da li ova odgovara faktičnoj šteti tužiteljevoj. Nu na prigovor tuženika, da je konvencionalna kazan nerazmjerno velika prama faktičnoj šteti, koju imade tužitelj, ako taj prigovor dokaže, prosto je sudcu iznos konvencionalne kazni primjereno obaliti.

Za konvencionalnu kazan može se opredieliti ne samo stanovita novčana svota (što redovito biva), već i druga koja u prometu nalazeća se činitba, ali svakako takova, kojom je spojena imovinska šteta za tuženika. Iz gorenavedenog pojma konvencionalne kazne u austrijskom pravu sliedi da se uz konvencionalne kazni ne može još zahtievati druga odšteta.[1]

Preporno je pitanje da li može vjerovnik (ovlaštena stranka) u svakom slučaju izpunjenje konvencionalne kazni tražiti kumalitivno ili alternativno, t. j., da li može uz konvencionalne kazni tražiti izpunjenje ugovora ili pako da li je dužnik (obvezanik), kada plati konvencionalnu kazan, oprošten od izpunjenja ugovora?

U prvom redu je u tom pogledu mjerodavna izjava volje kontrahenta. Ako u tom pogledu nisu ništa utanačili, tad za slučaj, da je kovencionalna kazan ugovorena, ako se obećanje nebi izpunilo kako treba ili odveć kasno, može vjerovnik (ovlaštenik) tražiti uz platež konvancionalne kazni i izpunjenje ugovora. Preporno je medju komentatori samo pitanje, da li može vjerovnik tražiti uz konvencialnu globu i izpunjenje ugovora, ako je ugovorena bila konvencionalna globa za slučaj, da se ugovor ne izpuni nikako.

Većina komentatora je toga mnienja da može vjerovnik taj kumalitivni zahtjev staviti i u ovom slučaju,[2] kojemu se mnienju i mi pridružujemo, jer ne nalazimo u zakonu uporišta za protivno mnienje, pošto zadnja stavka §-a 1336. o. g. z. glasi sasvim obćenito: „izplata sume, ugovorene za naknadjenje štete, ne oslobodjava od obveze izpuniti pogodbu, izuzamši slučaj, da je o tom osobita pogodba učinjena bila". Uz to bilo bi nepravedno, da vjerovnik, koji ugovori konvencionalnu kaznu u slučaju, da se ugovor ne izpuni nikako, ima manja prava, nego onaj, koji ju ugovori u slučaju, da se ugovor ne izpuni kako treba ili odveć kasno, i ne gledeć na to, da bi konvencionalna kazan, ako bi u prvom slučaju vjerovnik samo ju pravo imao zatražiti, doista imala narav samo proste kazne.

U dvojbi se dakle uviek uzeti ima po §-u 1336. o. g. z. da može vjerovnik tražiti platež konvencionalne kazni kumalativno, t. j. uz istu i izpunjenje ugovora.

Alternativno t. j. samo platež konvencionalne globe ili samo izpunjenje ugovora, ako je konvencionalna globa ugovorena, kada se sa strane obvezanika nebi činitba nikako

---

[1] Stubenrauch II. str. 703. točka 4.

[2] Vidi Winiwartera IV. str. 602., Kirchstettera str. 660. i Stubenraucha II. str. 703. Protivnog su mnienja Nippel VIII. 227. i Hasenöhrl I. str. 516., kojeg pobija osobito sgodno Kirchstetter u svojoj opazki 2. na str. 660.

Digitized by Google

dionamu kazan prelazi na nasljednika, jer su to obveze pokojnikove, koje čine takodjer dio njegove zaostavštine, što nisu one obveze osnovane na čisto osobnih odnošenjih njegovih, već sdružene s njegovom imovinom.

Pravno sredstvo, da se dobije naknada za štetu.

§. 1338. Pravo na naknadu štete ima se, redovito, izvesti kao svako ino pravo posebničko pred urednim sudcem. Ako je oštetilac prestupio u isto vrieme kakav kazneni zakon, podvržen je takodjer odredjenoj kazni. Ali i u ovom slučaju spada na gradjanski sud da spozna i presudi vrhu naknadjenja štete, u koliko to uslied kaznenih zakona nije naloženo sudu kaznenomu ili političkoj oblasti.

§. 1339. Povrede tjelesne, nepravedna nasrtanja na slobodu i i uvrede u poštenju, imaju se iztraživati i kazniti polag okolnosti ili kao zločinstva po sudu zločinstvenom, ili kao težki redarski prestupci, a ako nespadaju ni na jednu od tih vrsti, kao pomanjkanja po oblasti političkoj.

§. 1340. Ako se naknada može odmah ustanoviti, pomenuta oblast valja on čas da izreče svoj sud po propisih sadržanih u ovom poglavju. Ako li se naknada nemože odmah ustanoviti, valja u presudi u obće izreći da oštećeniku ostaje priuzdržano pravo tražiti naknadjenje štete po pravnom putu. Ovaj pravni put priuzdržan je oštećeniku i u slučajevih zločinstvenih, a u inih slučajevih obojim stranam onda, ako nebi htjele pristati na naknadu, koju je odredila oblast kaznena.

Pravo na odštetu je privatno pravo, koje se može kao svako drugo privatno pravo samo putem redovite tužbe pred urednim gradjanskim sudom potjerati. Iznimka postoji samo glede onih činah i propustah, kojimi je prouzročena šteta, ako je njimi povriedjen podjedno koji propis kaznenog zakona. U ovom slučaju može i kazneni sud, odmjerujući kaznu, podjedno i prosuditi vrhu naknadjenja štete. Ali i u ovom slučaju spada i na gradjanski sud da spozna i presudi vrhu naknadjenja štete, u koliko to uslied kaznenih zakona nije naložene sudu kaznenom. Uz to je pravni put gradjanske odštetne parnice priuzdržan oštećeniku i u slučajevih zločinstvenih, ako nebi htio pristati na naknadu, koju je odredila oblast kaznena.

Po §-u 306. k. p. treba da se ima obzir ureda radi na štetu nastalu uslied kažnjivog djela i na ostale uzgredne okolnosti, važne u pogledu privatno pravnih posljedica. Oštećeniku, kada se dvojilo bude o tom, da li znade o kaznenom postupku, koji će se povesti, dat će se to znanje, da upotriebiv svoje pravo, pristupi k postupku kaznenom. U slučaju pristupa ostavit će se privatnom učestniku, ili ako isti sam nebi vlastan bio sebe zastupati, zakonitom njegovom zastupniku, da tražbine svoje prijave i dovoljno dokaže. Okrivljenika treba o tom saslušati i učiniti sve, što je potrebno, da se izvidi i pronadje šteta.

Sud kazneni ima samo onda suditi o odštetnih tražbinah, te o istih izdati konačnu svoju rješitbu, ako podatci kaznenog postupka mogu pružiti dovoljan dokaz za pravnu obstojnost i za obseg štete. Razprava glede privatno pravnih tražbina ima se voditi samo po načelih kaznenog postupka. S toga ima se i oštećenik svaki put, kada

Digitized by Google

gdje bi oštećenici podnešenu štetu mogli bili pravnimi sredstvi i pritužbami sami odvratiti ili izhoditi, da se šteta popravi.

§. 4. U koliko u naredbi ovoj ne ima osobitih ustanova, imadu prigodom, kad se prosudjuje, da li postoji dužnost naknade, ili da li je dužnost ta ugasla, pravilom biti propisi općeg gradjanskog zakonika.

§. 5. Za odluku, stvorenu u sabranom vieću, jamče nerazdieljeno ili in solidum svikoliki članovi suda, koji su pri viećanju dali odlučan odvjet, a nisu izjavili drugoga mnienja.

Nego ako se učinjena pogrieška osniva samo na tom, što su se u izvješću (referatu) stvari razložile krivo ili nedostatno, dužan je jamčiti jedini izvjestitelj (referent) ili suizvjestitelj, ako je takov odredjen.

Predsjednik odgovoran je samo u toliko, ako je pri odvjetih jednako razpolovljenih stvar riešio odvjetom svojim, ili ako je svoje vlastite dužnosti uredovne povriedio ili zanemario.

§. 6. Štetu, koju niži urednik prouzroči, povriedivši ili zanemarivši uredovne svoje dužnosti, imade on sam nadomjestiti. Višji urednici, kojim nije osobitimi propisi naloženo, da jamče za ono, što učine njihovi mladji, biti će, ako mladji nije kadar dati naknade, odgovorni zato samo u toliko, u koliko su nemarni bili, te nisu mladjega svoga nadzirali, kao što bi trebalo bilo, ili u koliko pada na njih druga osobita krivnja.

§. 7. Za tražbine naknadne, koje se odtuda, što su se povriedile ili zanemarile uredovne dužnosti, izvode glede pohranjivanja imovine zakonito predane cesarskim vlastim sudbenim ili naredjenikom njihovim ili carskim poreznim ili sudbenim ostavnim uredom, jamči neposredno blagajna državna.

§. 8. Država i obćine, u koliko u obće po §. 7. imade mjesta njihovu jamčenju, vlastne su tražiti naknadu od urednika i narednika, koji su krivi, što se je šteta učinila, po ustanovah, sadržanih u §§. 2—6. naredbe ove u pravu gradjanskom.

§. 9. Naknadne tražbine stranaka imadu se osobitom molbenicom podnositi nadležnom višjemu sudu zemaljskomu, a ako se radi o krivnji višjega suda, tad višnjemu sudištu.

§. 10. Ako molbenica za naknadu iliti odštetu obnadjena bude, da je temeljita, imati će višji sudac ureda radi ili sam ili po nepristranom kojem sudu prve molbe, ili, ako zahtievaju okolnosti, po osobitih komisijah iztraživati stvar, da se saznade krivnja i pronadje naknada, koja bi se imala dati, Pri tom iztraživanju valja pismeno ili ustmeno saslušati ne samo vlast, pri kojoj su se povriedile ili zanemarile dužnosti uredovne, nego i svakoga pojedinoga urednika ili naredjenika, koja bi dopast mogla dužnost, da dade naknadu i to, kako o zanemarenju uredovne dužnosti, tako i o predmetu i o svoti naknade, koja se ište.

§. 11. Kad se vodi ovako iztraga, valja ured a radi pobrinuti se, da po zakonu bude nedvojbeno dokazano, da li su se i kako povriedile i zanemarile dužnosti uredovne, kojim se urednikom ili naredjenikom povrieda iliti nemar upisuje u grieh, i da li je pri tom bila zla nakana ili pometnja.

Postupak ima se urediti tako, da se temeljito saslušaju svi dotičnici, da se brižljivo ureda radi izvide sve okolnosti, smierajuće na korist ili štetu dotičnika, i da se, u koliko bude potrebno, uporavljaju svi dokazni načini sadržani u gradjanskom postupniku nego nedržeći se strogo forme, u njem propisane.

Navlastito imadu se pozvati kako pritužen ik, da obrazloži tražbine svoje, tako i osobe, na koje bi imala pasti dužnost naknade, a ako je tu upletena državna blagajnica ili koja občina, imade se pozvati i zastupnik istih, da prinesu sve, na obranu služeće razloge i sva sredstva dokazna; a valja ih ujedno i ubaviestiti, da će rješitba, koja usljed iztrage sliedila bude, za svekolike i za svakoga pojedinoga biti u svakom obziru obvezatna, i da proti njoj neće već dopušteno biti dalje pravdanje.

Digitized by Google

štetu, treba istu obaviestiti tako, da joj moguće bude uporaviti sva zakonita sredstva, da ili iztjera svoje pravo ili da se obrani.

U tu svrhu imat će se iztraga, ako bude potrebno, iznovičnim preslušavanjem nastaviti dotle dok moguće bude izreći presudu temeljitu u svakom obziru.

Ako prigodom, kada se izriče presuda, ili u slučaju utoka prigodom, kada se utok rieševa, izidje na vidjelo, da iztraga još nije dovoljno podpuna, tad treba najprije, da se ista svrhi shodno popuni. Istom pomnjom valja nastojati i o tom, da pod nikakvom izlikom ne bude mjesta zategi, koja nije neobhodno potrebita.

§. 13. Ako nije moguće preslušati svih kolikih sudbenih urednika, koji se okrivljuju, da su povriedili ili zanemarili dužnosti uredovne, radi nepoznata im boravišta ili radi drugih razloga, neće to priečiti, da se povede ili nastavi ili dokonča razprava. Nego imat će se pomenutim osobam postaviti skrbnici i s istimi ima se po propisu okončati postupak.

§. 14. Čim razprava bude zaglavljena, imat će viši sud o istoj izreći rješitbu. K tomu je pod predsjedom predsjednika ili njegova namjestnika kod višjega suda potrebita skupština od 8 viećnika, ili, ako bi ovaj sud imao samo ovoliko viećnika ili pako još i manje, potrebita je podpuna skupština vieća; kod višjega sudišta potrebita je skupština od 10 viećnika.

Presudjivat će se pako točke sliedeće:

1. koje se osobe okrivljuju, da su povriedile ili zanemarile dužnost uredovnu;

2. imade li kakovu naknadu toga radi oštećenoj stranki dati krivac nerazdieljeno s onimi, koji za to jamče po zakonu; na koje osobe pada dužnost naknade za to, i koju stanovitu količinu ili svotu imade k tomu prinieti svaki pojedini; zatim, u koliko je moguće, da li i na koliko izmedju više krivaca pripada kojemu od njih pravo zavrate proti ostalim.

Rješitba imade podjedno izreći i to, kada treba dati naknadu, od kojega roka počamši imat će se naknaditi kamate odocne i tko će imati namiriti troškove skopčane s iztragom. Ova rješitba imade se ujedno sa razlozi svim onim, za koje ili proti kojim bude izdana, dostaviti u toliko, u koliko ih se bude ticala.

§. 15. Ako iz prošnje, podnešene radi odštete, ili pako tečajem iztrage o tom povedene izadje na vidjelo sumnja o takovom činu, koji je zabranjen općenitimi zakoni kaznenimi, i ako ne bude moguće dosuditi naknade, a da se nepovede najprije postupak kazneni, tad pritužbe sudstvene ne treba razpravljati dotle, dok vlast kaznena neizrekne odluke pravomoćne.

§. 16. Radi pritužbe podnešene od oblasti imade se krivac, ili, ako zastupnik radi zanj, imade se isti zastupnik kazniti primjerenom globom ili zatvorom.

§. 17. Proti izrečenoj odluci bit će uz rok od 14 dana, koji će se računati po propisu postupnika gradjanskoga, mjesta utoku na višnje sudište, ako nije već odluku izreklo isto višnje sudište.

Utok ima se predati kod višjega zemaljskoga suda, koji će po okolnostih moći produljiti rok, uz koji da se podnese pritužba.

§. 18. Ovršba pravomoćne odluke, kojom stranki bude dosudjena naknada, imade se u prvoj molbi, i to u pogledu imovine pokretne, zaiskati u onoga suda, kojemu je osudjenik podčinjen za svoju osobu, ili, ako uztreba, imade se u samoj odluci odrediti za to osobita vlast sudbena.

Prosto je stranki oštećenoj, još prije nego izrečena bude konačna presuda o dužnosti dati naknadu, u smislu ustanova gradjanskog postupnika zaiskati u nadležnoga suda prve molbe potrebite sigurnostne mjere na imovinu urednika ili naredjenika, koji je krivac, a za opravdanje izhodjene sigurnosti neće trebati tužbe osobite.

Digitized by Google

Dio treći

zakonika gradjanskoga.

O ustanovljenjih zajedničkih glede prava osoba i prava na stvari.

Pregled.

Obći gradjanski zakon označuje ustanove sadržane u trećem dielu zajedničkimi glede prava osoba i prava na stvari. U istinu pako jesu one poglavito ustanove, koje spadaju u obćeniti dio prava na stvari, ili prava obligacija (prava osobnih na stvari). Nekoje su samo, koje se strogo ne mogu uvrstiti niti medju jedne ni druge od ovih obćenitih ustanova. Ustanove sadržane u trećem dielu obć. austr. gradj. zak. rade o utvrdjenju, o preinaki i o ukinuću prava i obveza i napokon o zastari ili dosielosti.

C. kr. dvorsko povjerenstvo za pretresivanje osnove obć. gradj. zakonika prihvatilo je u sjednici svojoj od 30. lipnja 1806. predlog izvjestitelja, da se propisi sada navedeni uvrste u posebni dio obć. gradj. zak., jer sadržavaju u sebi ustanova, koje su zajedničke glede prava osoba i prava na stvari. Ovaj svoj zaključak obrazložilo je isto povjerenstvo time, da ne samo pravo vlastničtva, već da i prava osobna, koja n. pr. imade diete uzeto pod svoje (adoptirano) proti svojim roditeljem, ili pupil proti svojemu tutoru, mogu se utvrditi zalogom ili poručanstvom, preinačiti nagodom ili novacijom ili pako ukinuti takodjer nagodom ili smrću itd. Tako se stiču i ukidaju ne samo osobna već i stvarna prava zastarom odnosno dosielošću. Ne može se ni kazati, da se te preinake konstituiraju samo pogodbami, koje spadaju medju osobna prava; jer utvrditi se može obveza i samo naredbom posliednje volje. Tako se mogu nadalje prava i preinačiti i ukinuti i na mnogi ini način nego li pogodbom; a zastara ne temelji se na pogodbi, već na zakonu. Nu ovo razdieljenje obć. gradj. zakonika ima mnogo protivnika izmedju teoretika. A u istinu ne ima treći dio obć. gradj. zakonika ustanova, koje bi spadale strogo na osobna prava, već samo takovih, koje se odnose poglavito samo na osobna prava na stvari (pravo o obligacija). Nauka o dosjelosti imala bi biti pravilnije uvrštena medju vrsti stečenja prava vlastnosti i prava služnosti, jer tamo bi joj bilo mjesta bolje nego kod ukidanja prava. Po gorerečenom sastoji se treći dio obćeg gradjanskog zakona iz četiri poglavja.

Prvo poglavje sadržaje ustanove o utvrdjenju prava i obveza. Obligatorni bo pravni odnošaji osnivaju se na osobnoj volji i stvarnoj mogućnosti pasivnog njihovog nosioca (dužnika, obvezanika). Ako jedno ili drugo ne pruža vjerovniku (ovlašteniku) dovoljno jamstvo, da će se obligacija i izpuniti, tad zahtieva on prije nego se

Digitized by Google

Na c) Subjektivna preinaka obligatornog pravnog odnošenja nastaje ustupom (cesiom), t. j. prenosom tražbine od dosadanjega vjerovnika, koji time izstupa iz obligatornog pravnog odnošenja, na trećega, koji u isto obligatorno odnošenje u mjesto njega stupa. Kod ustupa dakle promienjuje se osoba vjerovnika.

Na d) Subjektivna preinaka obligatornog pravnog odnošenja nastaje zatim uputom (delegaciom, asignaciom) po kojoj dužnik privoljenjem svoga vjerovnika postavlja u mjesto sebe drugoga platca. Kod upute dakle mienja se osoba dužnika ili platca; ali prvi dužnik stupa samo onda iz svake obveze, ako upućenik (njegov vjerovnik) i odredjeni platac prihvatiše uputu, a ponapose, ako je upućenik očitovao izriekom, da prima naredjenog platca kao jedinog svog dužnika.

Treće poglavje sadržaje ustanove o ukinuću prava i obveza. Prava i obveze tako su medju sobom svezane, da kad prestaje pravo ukida se i obveza, a kad prestaje obveza ukida se pravo. Obligacija prestaje u obće: a) izplatom, to jest, kada se čini ono, što je tko činiti dužan; b) prebojem (kompensatiom), t. j. ako se steku zamjenita iskanja, koja se izjednačuju, te koja su istinita, jednostavna i takova, da stvar, pristojeća jednomu, kao vjerovniku, isti ju može kao dužnik drugomu dati (debiti et crediti inter se contributio); c) odrečenjem, t. j. ako se vjerovnik svoga prava odriče na korist dužnika svojega i time obvezu dužnikovu ukida; d) sjedinjenjem (confusiom), t. j. kada se pravo na koji mu drago način sjedinjuje s obvezom u jednu osobu, u kojem slučaju prestaju oba dvie; e) slučajnim izginućem stvari, t. j. ako po nenadnom slučaju izgine sasvim kakova stanovita stvar; f) smrću; ali smrt ukida samo takova prava i obveze, koje su na osobu ograničene, ili koje se tiču samo osobnih djelanja pokojnika; g) iztekom vremena na koje bijahu prava i obveze ograničene ili posliednjom voljom ili pogodbom ili sudčevom izriekom ili zakonom.

Četvrto poglavje napokon radi o zastari i dosielosti. Po ugledu starije znanosti obuhvaćaju u austr. gradjan. zakoniku pojmovi zastare i dosielosti — koje pako isti smatra samo za dva načina jedne vrsti promjene pravnog stanja iztekom stanovitog vremena — zajedno razne uredbe usucapije, zaposjednuća službenosti i slobodnog razpolaganja, gubitka službenosti nevršenjem prava istih i zastare tužbe. U ostalom uzete su u poglavju ovom zastara i dosielost kao uredbe obćenite samo doctrinelno; u istinu pako radi samo poglavje ovo o zastari tužbe i prenavedenih načina zaposjednuća (usucapija). Sve tužbe glede prava suprot trećemu, bila ona upisana ili neupisana u javnih knjigah, prestaju redovito najdulje neizvršivanjem kroz trideset godina ili mučanjem za ovo vrieme. Iznimka postoji:

a) glede iskanja o zaostavših godišnjih danaka, daća, prihoda, posluga i kamata;

b) glede prava uništiti očitovanje posliednje volje; iskati dio zakoniti, ili njegovo nadopunjenje; poreći darovanje radi neharnosti obdarenoga, ukinuti pogodbu za plaću radi skraćenja preko polovine ili ustat suprot preduzetoj diobi kakovog dobra zajedničkog; glede iskanja radi straha ili bludnje dogodivše se u pogodbi, gdje druga ugovarajuća strana nije kriva nikakovoj prevari;

c) glede prava naknade štete, kada je oštećenik doznao za štetu;

d) glede uvredah takovih, koje se ne sastoje u pogrdjenjih ustmeno, pismeno ili kretanjem, nego u djelih.

Sve tužbe glede pravah i iskanjah, navedenih ovdje pod a)—d) zastaruju za tri godine.

Tužbe o uvriedah u pogrdjenjih ustmeno pismeno ili kretanjem izraženih, zastaruju pače za jednu godinu.

Digitized by Google

Dotični propisi nalaze se na mjestih u predhodnih poglavjih, gdje se o pomenutih pravih govori.

Nadalje postoji iznimka suprot takovim osobam, koje radi slabe pameti ne mogu same da brane svoja prava, kao što su sirote, ludi i slaboumni. Vrieme dosielosti ili zastare ne može se dokončati, ako tim osobam nije bio postavljen zakoniti zastupnik nego u dvie godine pošto su dignute zaprieke.

Ne mogu zastariti obveze, koje su utemeljene na pravu porodice, u obće na pravu osoba, i prava, što svaki čovjek ima nad svojimi djelanji i nad svojom vlastnosti.

Zastara prekida se, ako je onaj, koji se na nju hoće da nasloni, i to prije nego je prošlo vrieme zastare, priznao izriekom ili muče tudje pravo ili ako ga je onaj, komu pravo to pristoji, pozvao na sud, i tužba bude se uredno produžila. Ali ako je tužba presudom pravomoćnom proglašena, da je nevaljana, zastara drži se da je neprekidna.

Ako se zastarjelo pravo usljed posjeda zakonitog prenosi u isto vrieme na koga drugoga; zove se pravo dosjedjeno, a način taj stečenja zove se dosielost. Dosielost je trovrstna ili zaposjednuće prava vlastničtva, ili zaposjednuće prava služnosti, ili pako takozvana usucapio libertatis.

Pravo vlastičtva stiče se dosielošću, ako se stanovita stvar posjeduje zakonito, pošteno i istinito koje cielo vrieme zakonom odredjeno. Pravo vlastnosti glede stvari pokretne dosiedjuje se kroz trogodišnji pravi posjed. Glede stvari nepokretnih dosielošću pribavlja onaj, na čije su ime te stvari upisane u gruntovnih knjigah, takodjer pravo vlastničtva nakon tri godine proti svakomu prigovoru. Ako pako stvar nije uknjižena na ime onoga, koji nju doista posjeduje, dosielost se svršuje tek poslie trideset godina.

Pravo služnosti dosiedjuje se izvršivanjem istoga prava kroz trideset godina. Služnosti pako koje su u korist ovlaštenika uknjižene u gruntovnih knjigah dosiedjuju se izvršivanjem za tri godine.

Usucapio libertatis sudara se sa zastarom tužbe „actio confessoria“ te nastaje, ako se strana obvezana trpiti služnost, protivi izvršivanju, a strana, imajuća prava služnosti, nije izvršivala prava toga u tri godine neprekidno sliedeće.

Glede svih sada navedenih načina dosielosti valja opaziti, da suprot fiskusu, suprot upraviteljem državnih dobara i državne imovine, a u koliko zastari ima mjesta, takodjer suprot upraviteljem dobara crkvenih, občinskib i inih dopuštenih sborova, nije dovoljno obće i redno vrieme dosielosti. Glede posjeda stvari pokretnih i posjeda stvari nepokretnih, ili služnosti i inih prava na pomenutih stvari izvršivanih i na ime posjednika upisanih u gruntovnih knjigah, posjed se ima produžiti kroz šest godina. Prava pomenute vrsti, koja na ime posjednikovo u gruntovne knjige upisana nisu i sva ina prava mogu se proti fiskusu i gore naznačenim povlaštenim osobam steći samo posjedom od četrdeset godina.

Glede onih prava, koja se riedko mogu izvršivati kao n. pr. pravo dati prebendu, ili nagnati koga da priloži za opravljanje mosta, mora onaj, koji tvrdi, da ih je zadobio kroz dosielost, osim navršenih trideset godina takodjer dokazati, da se je kroz to vrieme slučaj izvršivanja pomenutog prava bar tri put dogodio i da je on svaki put izvršivao pravo to.

Digitized by Google

Poglavje prvo.

O utvrdjenju prava obveza.

Ustanovljenja zajednička glede prava.

§. 1342. Kako prava osoba, tako i prava na stvari, i obveze od njih izlazeće mogu jednakim načinom biti utrdjene, preinačene i dignute.

Po ustanovi ovog §-a mogu biti utvrdjena, preinačena i dignuta prava i obveze osoba. Ali pod osobnimi pravi i obvezami razumieva zakon ovdje samo takove, koje imadu za predmet stvarne činitbe n. pr. uzdržavanje djece i žene.[1]

Način utvrdjenja prava kakvog.

§. 1343. Pravni načini, da se osigura kakova obveza i utvrdi kakovo pravo, jesu: obvezanje treće osobe za dužnika i zalaganje. Ovimi se načini osobi, koja ima pravo, daje novo pravo.

Obveza dati sigurnost temelji se ili na zakonu ili na volji stranaka, koja opet može biti izražena ili u ugovoru ili u odredbi za slučaj smrti. Slučajevi u kojih je obveza dati sigurnost utemeljena u zakonu jesu:

1. Po §-u 150. o. g. z. dohodci imovine djeteta, pravo uživanja kojih dozvoljeno je otcu, jamče svagda za uzdržavanje djeteta. koje treba da je prema njegovu staležu, a ne mogu ga na njegovu štetu uzaptiti otčevi vjerovnici.

2. Po §-u 237. o. g. z. je tutor, a po §-u 282. o. g. z. obvezan je skrbnik, ako se točno ne drži onoga, što zakon propisuje za sigurnost imovine njegovog skrbljenika, dati sigurnice.

3. Po §-u 343. o. g. z., ako posjednik kojega stvarnoga prava može dokazati, da stojeća tudja sgrada ili ina koja tudja stvar jest gotova srušiti se, i da mu prieti očevidna šteta, ima pravo po sudu iskati osiguranje, ako oblast politička nije se jur dovoljno postarala za javnu sigurnost.

4. Po § u 458. o. g. z., ako se nadje da vriednost zaloga nije dovoljna osigurati dug, i to po krivini zadužitelja ili po kojem nedostatku u stvari, kojemu se stoprv u trag ušlo, vjerovnik ima pravo iskati od založitelja ini primjereni zalog.

5. Po §-u 520. o. g. z., može vlastnik zahtievati od porabnika ili uživaoca, da mu osiguraju sućanstvo stvari, kad bi se pogibelj za nju pojavila.

6. Po §-u 692. o. g. z., nasljednik, dokle god je pogibelj da zaostavština neće doteći da se izplate dugovi, ini dužni troškovi i da se namire svi zapisi, nije dužan izdati zapisa bez osiguranja.

7. Po §-u 812. o. g. z., ako se koji vjerovnik nasljedstva, zapisovnik ili nuždni nasljednik boji, da bi pravo njegovo moglo biti u pogibelji radi smiešanja zaostavštine s imovinom nasljednika, može prije nego se prisudi nasljedstvo iskati, da se ono razluči od imovine nasljednikove, da se hrane u sudu, ili po skrbniku upravlja, da se njegovo pravo nanj predbilježi i namiri.

---

[1] Ellinger tumačenje §. 1342.

Digitized by Google

Svako preuzimanje plateža tudjeg duga privolom vjerovnika (expromissia) je pogodba obnovna, te se ne mogu suprotstaviti vjerovniku od strane takovoga novoga dužnika prigovori oni, koji su pristojali starom dužniku.[1]

Kumulativna intercessia nastaje, ako treća osoba preuzima samo **suobvezu** na izpunjenje po dužniku preuzete činitbe uz samog dužnika. Ovo može učiniti kao **sudužnik**, ako se bezuvjetno obvezuje zajedno sa pravim dužnikom na izpunjenje pogodbene činitbe, uslovljene po posliednjem sa vjerovnikom, ili pako samo subsidiarno, ako se obvezuje namiriti vjerovnika ako prvo dužnik nebi izpunio svoje obveze, što je poručanstvo u pravom smislu.

Ustanova §-a 1345. o. g. z. ne ima pred očima kumulativnu intercessiu, već samo privatnu intercissiju. O ovoj nalazi se ustanova u poglavju drugom trećeg diela obć. gradj. zakonika. O poručanstvu u pravom smislu govori §. 1346. o. g. z., a o obvezi treće osobe kao sudužnik §. 1347. o. g. z.

a) (utvrdjenje prava kakvog obvezanjem trećega) kao poruka.

§. 1346. Tko se obvežuje namiriti vjerovnika za slučaj, da prvi dužnik nebi izpunio svoje obveze, taj je poruk; a ugovor, učinjen medju njim i vjerovnikom, zove se poručna pogodba. U toj pogodbi prvi dužnik ostaje još jednako glavni dužnik, a poruk pridolazi samo kao padužnik.

Definicija poruka i poručne pogodbe u §-u 1346. o. g. z. je dosta jasna i točna, te zato ne imamo joj ništa primjetiti.

Potrebštine za poručanstvo su 1. **poručna pogodba** i 2. obstanak **glavne obveze** (**glavnog duga**).

Na 1. Odnošaj poručanstveni i na ovaj osnivajuća se obveza poruka temelji se na obligatornoj pogodbi, sklopljenoj izmedju poruka i vjerovnika u kojoj mora izrično izražena biti, da poruk pristupa k obvezi glavnog dužnika kao padužnik (accessorni dužnik), t. j. iz pogodbe mora biti jasno, da poruk hoće samo onda da izpuni obveze glavnog dužnika, ako ih ovaj nebi izpunio. Pri tom mogu se stranke služiti s riečmi, kojimi one hoće, te ne moraju izrično rabiti rieč „poruk“ ili „poručanstvo“; samo mora iz tih riečih jasno biti, da se je odnosni poruk doista obvezao u svojstvu ovom. Ako tko n. pr. koga upita, da li se može nekomu roba na vjeresiju dati, da li upitani jamči za njega, i da li bi, ako on ne plati, podmirio za njega dug? pa upitani odgovori: „to je pošten čovjek, ja stojim za njega“, onda je to poručanstvo, jer obzirom na način i na sadržaj pitanja neda se odgovor inače tumačiti.[2]

U dvojbi, da li se je tko obvezao kao poruk ili kao solidarni dužnik, predmnieva se ono prvo.[3]

Što se forme poručanstvene pogodbe tiče, to za nju zakon ne propisuje posebnu kakovu formu; ona se s toga može po volji ustmeno ili pismeno sklopiti, te se u obće na istu imadu uporabljivati obćeniti propisi o pogodbah.

Na 2. Bitna je potrebština za obstojnost i valjanost poručanstvene pogodbe, da postoji stanoviti glavni dug, pošto je svrha poručanstva osiguranje jur postojećeg duga. Glavni dug može se osnivati na pravom naslovu, kojemu mu drago, te imati za predmet

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. srpnja 1872. br. 6985. Spruchrepertorium br. 9.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. travnja 1871. br. 807. G. U. 4141.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 4. prosinca 1855. br. 9107. Peitler str. 1108. G. U. 143.

Digitized by Google

glavni dužnik.

Ako ne ima glavnog duga, ne može ni govora biti o poručanstvu; te ako je glavna obveza prestala ili ništetna postala, nevalja odnosno prestaje i poručanstvo.

Dosljedno tomu, ako glavni dug samo stranom stoji, može i poručanstvo samo u istom dielu obstojati. Može se pako tko kao poruk obvezati i za budući dug. U tom slučaju nastat će obveza za poruka onda, kada će nastati glavni dug. Ako je tko primio na sebe obvezu kao poruk za dug, za koji je znao, da ne postoji, to neće, istina, njegova obveza kao poručanstvo stajati; ali zato ne mora biti utanačenje izmedju vjerovnika i upitnog tobožnjeg poruka ništetna, jer ako je upitni posao samo ugovoren prividno, treba ga prosudjivati polag onih propisah zakonitih, polag kojih po svojoj naravi prosudjen biti ima. Može se dogoditi, da je dužnik, koji se po formi pogodbe predstavlja kao poruk, htio drugu pogodbu sklopiti, n. pr. učiniti darovanje vjerovniku, te samo upotrebio neshodne zato rieči. Svakako će biti namjera kontrahenta odlučna, da se prosudi, da li, neglededć na formu i rabljene izraze, postoji poručna pogodba ili ina koja pogodba.

Jedina jedna iznimka od općenitog pravila, da bez glavnog duga ne može postojati poručanstvo, poznaje zakon u §-u 1352. o. g. z., ako se naime tko poruči za takovu osobu, koja radi svoje osobne vlastitosti ne može sebe da obveže, taj ostaje obvezan isto kao sudužnik nerazdieljeni, premda mu je vlastitost ta nepoznata bila. (Pobliže o tom kod tumačenja §. 1352. o. g. z.).

Pravni učinak poručanstva sastoji se u tom, da se poruk obveže odnosnu obligatornu činitbu sam izvršivati (dug sam plaćati), ako nebi to glavni dužnik u ugovoreno vrieme (za dospjelosti tražbine) sam učinio. Poruk se dakle obveže na istu činitbu kao i glavni dužnik.

Može se, istina, dogoditi, da se treća osoba obveže za slučaj, da dužnik pogodbenu činitbu ne izpuni, vjerovniku dati ili ina šta učiniti n. pr. platiti stanovitu odštetnu svotu. Ovakovo utanačenje pako ne utemeljuje poručanstvo, već se smatrati može samo inominatnom pogodbom, za koju ne ima osebnih ustanova u zakonu, već koja se prosudjuje po općenitih pravilih za pogodbe izdanih u obć. gradj. zakonu u poglavju sedamnaestom. Iz pojma poručanstva sliedi zatim, da poruk ne jamči za više nego glavni dužnik. Ako bi se pako drugo što u tom pogledu utanačilo ne postaje time poručanstvo nevaljano ili ništetno, samo da se obveza poruka, koja nadmašuje ona glavnog dužnika, ne može smatrati poručanstvom, već će u pogledu ovog viška u takovu slučaju predležati darovanje, ili ini kakovi pravni posao, kako će se već izpostaviti iz namjere odnosnih stranaka.

Nije niti izključeno, a niti po zakonu nedozvoljeno, da bude jamstvo poruka uslied utanačenjah stranaka manja od obveze glavnog dužnika ili tako, da preuzima jamstvo samo u pogledu jednog diela glavnog dužnika, ili pako, da jamstvo preuzima pod lagljimi uvjeti ili stanovitimi ograničenji.[1]

Kod poručanstva prihvatilo je i austr. gradj. pravo beneficium excusionis vel ordinis, te vjerovnik ne može redovito tražiti od poruka da izpuni preuzeto jamstvo prije nego što ne traži od glavnog dužnika izpunjenje odnosne obveze, za koje poruk jamči. (O tom i o iznimnih slučajevih, u kojih se može od poruka tražiti izpunjenje jamstva, a da se ne traži prije izpunjenje obveze od glavnog dužnika vidi tumačenje §. 1355. o. g. z.). Različito glede pravnog učinka od poručanstva je tako zvano jamčevno obećanje (Garantieversprechen), t. j. jamstvo treće osobe, da će stranka obećavajuća stranki obećanje prihvajućoj izpuniti obligatornu obvezu, u protivnom bo slučaju, da jamac

[1] Vidi Hasenöhrl II. §. 80. str. 260—272.

činstvenoj pogodbi, da obveza takovog jamca u tom sastoji, da ima vjerovniku naknaditi ono, što nije mogao dobiti od dužnika, koji nije svoju pogodbenu obvezu izpunio, t. j., da ga mora takov garant za neizpunjene obligatorne činitbe dužnikove odštetiti; razlikuje se pako ipak od poručanstva u tome, što garant ne stupa u accessorni odnošaj prama obvezi dužnika, već je bitna svrha posla takovog jamčevnog obećanja ta, da vjerovnik dobije odštetu za gubitak štono će ga trpiti, ako glavni dužnik svoju obvezu izpunio nebi.

b) (obvezanjem trećega) kao sudužnika.

§. 1347. Ako tko bez uvjeta, koji je na korist porukom, pristupi k obvezi ine osobe kao sudužnik, tad postaje zajednica od više sudužnika, i pravne posljedice te zajednice prosudjuju se polag propisa danih u poglavju o pogodbah u obće (§§. 880. do 896.).

Ustanova §-a 1347. o. g. z. sadržaje drugi način kumulativne nesubsidiarne intercessie, t. j. o zajednici više sudužnika, koja nastaje pristupom treće osobe k obvezi glavnog dužnika kao sudužnik. Ovim pristupom treće osobe k obvezi glavnog dužnika ne oslobadja se glavni dužnik od obveze niti u cielosti niti diono, jer intercessia neuzrokuje promjenu, već samo utvrdjenje prava i obveza.[1]

Preporno je, da li treća osoba, koja pristupi k glavnoj obvezi kao sudužnik postaje solidarnim dužnikom na proti vjerovniku prvog dužnika, ili pako samo sudužnikom u jednakom dielu s ovim.

Stubenrauch tvrdi, da takov sudužnik jamči sa glavnim dužnikom u pravilu samo za svoj dio po smislu §-a 889. o. g. z.. jer se u dvojbi po §-u 839. o. g. z. drži, da su dielovi jednaki; solidarno jamstvo da nastupa samo onda, ako se radi o stvarih nerazdielivih (§. 990. o. g. z.)[2] Nasuprot zastupa Hasenöhrl mnienje, da izmedju glavnog dužnika i osobe, koja je pristupila kasnije kao sudužnik k obvezi glavnog dužnika, obstoji solidarna obveza.[3] Mi se slažemo sa mnienjem Hasenöhrlovim, te držimo, da treća osoba, koja pristupa već postojećoj obligaciji glavnog dužnika, a da ne ugovori sa vjerovnikom nikakvo ograničenje ili uvjet u pogledu obveze svoje, preuzima isto jamstvo kao glavni dužnik, t. j. da se obvezuje izpuniti cielu onu obligatornu činitbu, koju mora glavni dužnik izpuniti. Razumieva se, da treća osoba, ako se je zajamčila za dužnika, koji nije jedini dužnik, već sam sudužnik i to nesolidarni, takodjer ne jamči solidarno sa ostalimi sudužnici, ali jamči po našem mnienju solidarno sa onim sudužnikom za kojeg je preuzeo jamstvo bez uvjeta, koji je na korist porukom. T. j. on će jamčiti za cieli dio duga, koji odpada po dugovnom razmjerju na dotičnog sudužnika, za kojeg je jamstvo preuzeo, ali neće jamčiti za ostale dielove duga, koji odpadaju na ostale nesolidarne sudužnika. Ako je pako glavni dužnik solidarni sudužnik sa drugimi sudužnici, dakako, da će onda i treća osoba, koja preuzima jamstvo za jednog sudužnika bez uvjeta, koji je na korist porukom, odgovarati solidarno za cieli dug zajedno s ovimi ostalimi solidarnimi sudužnici.

Ako je intercedent dug glavnog dužnika, za koji je preuzeo jamstvo, sasvim ili diono izplatio, pristoji mu pravo zavrate (regresa) proti glavnom dužniku, t. j. on je ovlašten od glavnog dužnika tražiti povratak za njega plaćene svote, jer on stupa usljed plateža po §§. 1358. i 1423. o. g. z. u prava vjerovnikova.

---

[1] Nippel Erläuterungen VIII. str. 251.
[2] Stubenrauch II. str. 713.
[3] Hasenöhrl II. str. 259.

Digitized by Google

pravo naknade proti intercedentu, koji se je za njega prama vjerovniku obvezao kao sudužnik, jer on ne stoji prama intercedentu u nikakvom obligatornom odnošaju.

Poruk za naknadjenje štete.

§. 1348. Tko obećava naknadu poruku za slučaj, da bi ovaj sa svoga poručanstva imao kakovu štetu, zove se poruk naknadjenja štete.

Poruk za naknadjenje štete ili zavratni poruk (Entschädigungsbürge, Rückbürge) jest treća osoba, ne stojeća ni sa vjerovnikom glavnog dužnika, ni sa samim glavnim dužnikom u nikakvom obligatornom odnošaju, koja se zajamčuje istomu (poruku glavnog dužnika) na naknadu štete, ako bi za njega iz poručanstva nastala kakva šteta, kojoj on, poruk, nije sam kriv. Šteta pako nastaje onda za poruka, ako neće moći dobiti putem zavrate naknadu od glavnog dužnika za činitbu, koju je uslied poručne pogodbe za njega u korist vjerovnika njegova izpunio.

Neće moći s toga poruk tražiti naknadu štete od poruka za naknadjenje štete ili zavratnoga poruka, već onda, ako je na zahtjev vjerovnika glavnog dužnika obligatornu činitbu istoga dužnika izpunio, nego istom onda, ako ne može od glavnog dužnika dobiti naknadu.[1] Nu po našem mnienju ne treba zato poruk da u svakom slučaju utuži glavnog dužnika na naknadu te da dokaže, da je bezuspješno, na temelju osude izrečene na tu tužbu, vodjena ovrha proti glavnom dužniku. Dovoljno je, ako može dokazati vjerodostojnimi svjedočanstvi, da glavni dužnik ne ima dovoljnih platilah da se on namiri. Dokaz će biti za to i osuda izrečena u parnici vjerovnika proti poruku glavnoga dužnika na izpunu obligatorne činitbe, kada se ova sastoji u platežu koje novčane svote, ako se bude iz razlogah te osude izpostavljalo, da predleži dokazano, da glavni dužnik ne ima imetka iz kojeg se može vjerovnik namiriti.

Sa porukom naknadjenja štete ne ima se zamieniti poruk odštetni. (Schadlosbürge. fidejussor indemnitatis), koji se zajamčuje vjerovniku glavnog dužnika samo za onaj dio duga, koji neće moći on od glavnog dužnika ućerati. Različni su poruci od poruka za naknadjenja šteta suporuk (Mitbürge confideiussor) i podporuk (Nachbürge, Afterbürge, fideiussor fideiussoris, fideiussor succedaneus).

Ako više poruka preuzimaju zajedno jamstvo za glavnog dužnika u pogledu izpunjenja njegove ciele obligatorne činitbe, njegovog cielog duga, nastaje suporučanstvo, te suporuci smatraju se solidarnimi sudužnici, svejedno da li su izriekom zajednički poručanstvo preuzeli ili ne. O tom pobližje kod tumačenja §. 1359. o. g. z.

Podporuk je onaj poruk, koji preuzima jamstvo prama vjerovniku takodjer za izpunjenje obligatorne obveze po glavnom dužniku ali u drugom redu, t. j. on preuzima obvezu izpuniti obligartnu činitbu za glavnog dužnika samo za slučaj onaj, da neće ju izpuniti ni glavni dužnik ni prvi poruk.

Tko se poručiti može?

§. 1349. Tudje obveze vlastan je svatko bez razlike posla na se primiti, koji svojom imovinom slobodno upravljati može.

Napadno će biti mnogim, da zakonodavac iztiče izrično u §. 1349. o. g. z., da je tudje obveze vlastan svatko bez razlike spola na se primiti, jer bi se od tuda

[1] Vidi Stubenrauch II. str. 713. i Winiwartera V. str. 23., Hasenöhrl II. §. 80. str. 283. nije toga mnienja, već drži, da je dovoljno, da je poruk glavnog dužnika bezuspješno opomenuo platež.

Digitized by Google

neustanovljuje. Razlog ovoj osebnoj ustanovi §-a 1349. o. g. z. nalazimo u sjedničkih zapisnicih c. kr. dvorskog zakonotvrdnog povjerenstva o viećanju ob osnovi općeg građj. austr. zak.[1]

Uredba intercesije bo uzeta je iz rimskog prava, te pošto je po rimskom pravu senatus consultum Velejanum izjavio nekriepostnom intercesiju osoba ženskog spola, koje je pravno načelo izraženo i po Justinianu u 134. noveli, cap. 8., koje pako (pravno načelo) prenavedeno c. kr. dvorsko zakonotvorno povjerenstvo prihvatilo nije, to je zato isto zaključilo da se izrično u zakonu iztakne, da osobe ženskog spola mogu poruci biti. Usljed toga redigiran je kontekst §-a 1349. o. g. z. kako je gorenavedeno.

Preporno je obzirom na zadnju izreku §. 1349., glaseću: „koji svojom imovinom slobodno upravljati može", da li mogu biti poruci i malodobnici?

Komentatori, koji o tom pitanju razpravljaju, a to ne čine svi, izjavljuju svoje mnienje onamo, da i malodobnici mogu biti poruci, ako na to pristaje njihovo zakonito zastupstvo (tutorstvo ili skrbnik) i dogodice nadtutorstveni sud.[2]

Mi ne držimo to pitanje od praktične važnosti, jer u praksi jedva da ima slučajeva, da će koji malodobnik sklopiti poručnu pogodbu uz privolu tutorstva ili skrbnika te uz potvrdu nadtutorstvene oblasti.

Nu obzirom na to, što se poručanstvenom pogodbom preuzimaju samo obveze, koje nisu nikad od kakove koristi za malodobnog, to će se jedva naći koja nadtutorstvena oblast, koja će poručanstvenu pogodbu, kojom se koji malodobnik obvezuje kao poruk, odobriti. Ako se pako iznimice kada možda dogodi kakov takov slučaj, tad dakako morat će se ovakova nadtutorstveno odobrena poručanstvena pogodba valjanom smatrati, jer zakon u §-u 1349. o. g. z. nesadržaje nikakovih iznimaka od općenitih pravilah glede osobne sposobnosti ugovarajućih strana kod poručanstvene pogodbe, već se samo u §-u 1349. o. g. z. kazati hoće, da s a m o s t a l n o ne može nitko, koji svojom imovinom slobodno upravljati može, na sebe tudje obveze primiti. Ovo je samo zato suviše uvršteno u ovom §-u, jer je prije iztaknuto, da je svatko bez razlike spola vlastan na se primiti obveza, da ne bude dvojbe, da u ostalom općenita ustanova, koja je normirana u zakonu za sve pravne poslove u obće glede sposobnosti osoba, valja i za poručanstvo.

Kriepostne su dakle i za poručanstvene pogodba ponapose ustanove §§-a 865—867. o. g. z.

Za kakove obveze (može se tko poručiti)?

§. 1350. Može se tko poručiti ne samo za summe i za stvari, nego i za dopuštena djelanja i propuštanja, a to u obziru koristi ili štete, koja iz toga djelanja ili propuštanja za osobu, kojoj se daje poručanstvo, proizići može.

§. 1351. Obveze, koje nisu nigda po zakonu tvrde bile, ili koje su jur prestale, ne mogu se ni primati ni utvrdjivati.

---

[1] Vidi sjednički zapisnik od 7. srpnja 1806. §. 504. o viećanju c. kr. dvorskog zakonotvnog povjerenstva u Beču ob osnovi obć. gradj. zakonika kod Ofnera II. str. 213—215.

[2] Nippel, Erläuterungen VIII. str. 260., Stubenrauch II. str. 714.

Digitized by Google

dužnik nerazdjelni, premda mu je vlastitost ta nepoznata bila (§. 896).

Poručiti se može treća osoba za svaku pogodbenu činitbu, sastojala se ona u platežu stanovite svote iz kojeg god naslova, ili u inom kojem djelanju ili propustu, samo da je činitba dopuštena. Jednom riečju, poručiti se može treća osoba za svaku činitbu, koja može biti predmetom valjane pogodbe po općenitih propisih o pogodbah. Zato ni obveze, koje nisu po zakonu nigda tvrde bile, ne mogu biti predmetom poručanstvene pogodbe. Da se obveze, koje su jur prestale, ne mogu ni primati ni utvrdjivati, po tom, da i one ne mogu biti predmetom poručanstva, sliedi iz pravne naravi poručanstvene pogodbe, koja je samo accessorni pravni posao, koji uviek predmnieva, da postoji valjana i kriepostna još glavna obveza, kako smo to obrazložili u tumačenju §-a 1346. o. g. z., na koje ovdje upućujemo.

Iznimku od općenitih ovih pravila za poručanstvenu pogodbu, sadržaje §. 1352. o. g. z., koji ustanovljuje, da tko se poruči za takovu osobu, koja radi svoje osobne vlastitosti ne može sebe da obveže, taj ostaje obvezan isto kao sudužnik nerazdieljeni, premda mu je vlastitost ta nepoznata bila.

Poručanstvo dakle je kriepostno i onda, ako je glavni dužnik jedna od osoba navedenih u §§-ih 867—867. o. g. z., te zato obligatorna obveza za glavnog dužnika nevaljana, jer se uzima, da je poruk, ako je za to znao, radio animo donandi u korist vjerovnika, a ako pako nije zato znao, drži zakon, da je s njegove strane krivina, jer da nije imao toliku pomnju, koliku osoba od običajne sposobnosti u posao staviti mora.

Razumieva se. da i za poručanstvenu pogodbu vriedi ustanova §-a 248. o. g. z., ako je glavni dužnik maloljetnik, koji je, navršivši dvadesetu godinu, gradio se punoljetnim u odnosnom poslu.

U slučajevih navedenih u §-u 1352. o. g. z. ne pripada poruku pravo navedeno u §-u 1355. o. g. z. (beneficium excussionis), ni pravo zavrate po §-u 1358. o. g. z. (osim u slučaju predvidjenom u §-u 248. o. g. z.), jer on jamči kao sudužnik solidarno (kao correus debendi).

Preporno je, da li imade jamčiti poruk za izpunenje obveze glavnog d žnika i u slučaju onom, da je izpunenje iste obveze bilo nemoguće glavnom dužniku, ali je moguće poruku. N. pr. ako se je tko, koji nezna ni malo slikati, obvezao komu naslikati stanovitu sliku, ali za njega se poruči poznati slikar, koji dakle obvezu glavnog dužnika izpuniti može.

Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da ovakova poručanstvena pogodba kriepostna nije, jer §-a 1352. o. g. z. govori samo o nesposobnosti osobe primati na sebe obveze radi osobne vlastitosti njezine, a ne o nemogućnosti činitbe za osobu, koja je obvezu na izpunenje iste na sebe preuzela; ne smije se dakle zamieniti nemogućnost činitbe sa osobnom nesposobnošću obvezati se, jer je prvo objektivna, a posliednje subjektivna zaprieka za izpunenje ugovora.[1]

Dokle se pruža poručanstvo.

§. 1353. Poručanstvo ne može se razpružiti dalje, nego je poruk izrekom očitovao. Tko se je poručio za glavnicu danu na kamate, odgovara samo za one kamate mimošastne, koje vjerovnik ne imadjaše još prava iskati.

---

[1] Tako Winiwarter V. str. 12. i Stubenrauch II. str. 715. Protivno tomu Nippel Erläuterungen VIII. str. 264. i Ellinger str. 510.

Digitized by Google

obligatornu činitbu glavnog dužnika. Poruk pako može se i obvezati samo na dio no izpunenje obligatorne činitbe glavnog dužnika ili samo pod stanovitimi uvjeti i ograničenji očitovati se, da će namiriti vjerovnika, ako prvi dužnik nebi izpunio svoje obveze.

Svako pako takovo ograničenje mora poruk izriekom pogoditi, t. j. učiniti izričnu izjavu, da prima na sebe poručanstvo za glavnog dužnika pod dotičnim ograničenjem. Ako se na prosto porukom očituje, uzima se uviek, da je poruk za cielu obligatornu činitbu glavnog dužnika. Dalje nego je poruk izriekom očitovao, ne može se poručanstvo razpružiti. Navlastito valja ovdje iztaći, da poručanstvo ne upliva na podsudnost. Ako je dakle tko zajamčio, da će tudji dug platiti iz svoga, nije zato još obvezan platiti u onom mjestu, u kom bi glavni dužnik bio obvezan platiti, već se poruk može jedino u mjestu svoga boravišta prisiliti na platež.[1]

U pogledu glavnicah, danih na kamate, ustanovljuje §. 1353. o. g. z. izrično, da poruk odgovara samo za one kamate, koji dospjevaju iza vremena preuzetog poručanstva; za kamatne zaostatke jamči poruk samo u toliko, u koliko vjerovnik neimadjaše još pravo iskati ih od glavnog dužnika, t. j. u koliko ne bijahu jur dospjeli ili u koliko mu ne bijaše moguće ili utjerati od glavnog dužnika, ako dokaže da je za vriemena upotriebio sva sredstva za to.[2]

§. 1354. Poruk ne može se služiti prigovorom, po kojem je dužnik po propisu zakona vlastan iskati, da može zadržati dio svoje imovine za svoje vlastito uzdržanje.

Ustanova ovog §-a ima pred očima beneficium competenciae, ili privelegium deductionis rimskoga prava, po kojem je bio dužnik ovlašten prigovoriti, da ne bude osudjen na platež cielog duga, već da mu se ostavlja toliko, koliko mu je nuždno za svakdanje njegovo uzdržavanje. Ovo pravo ne pristoji po §-u 1354. o. g. z. poruku prigovoriti, jer se temelji na osobnih odnošajih glavnog dužnika. Nu i po našem gradjansko parb. post. ne pristoji to pravo ni glavnom dužiku. Dužnik ima samo pravo po ustanovah poglavja sedmog stečajnog reda od 18. srpnja 1859. na pravno dobročinstvo ustupa imovine, po kojem može onaj tko samo po nezgodah i bez svoje krivnje dodje do toga, da ne može podpuno namiriti svojih vjerovnika, pak odmah zaište otvor stečaja, iskati, da bude oprošten od ovrhe osobne i da mu se od odjeće, prtenine, posteljin i pokućtva ostavi toliko, koliko neobhodno treba za se, za svoju ženu i neobskrbljenu svoju djecu (§. 178. stečajnog reda). Nadalje može on po §-u 63. steč. reda tražiti od vjerovnika uzdržanje svoje, koje će mu se pako samo onda dozvoliti, ako nato privole svi vjerovnici, koji bi time štetovali. Tako isto ima se po sada navedenom §-u 63. steč. reda ostaviti prezaduženiku, što inače marljivošću svojom steče, u koliko je to potrebno za uzdržavanje njegovo, i žene i djece mu.

Po našem mnienju pristoji i poruku pravo ovo po stečajnom redu, ako on padne pod stečaj, jer u tom pogledu ne ima u stečajnom redu nikakve iznimke, a i gradjanski zakonik nije imao preda očima slučaj, ako sam poruk dodje u položaj takav, da treba dio imovine za vlastito svoje uzdržavanje. Poruk nebi bo imao pravo u §-u 1354. o. g. z. predvidjeni prigovor staviti u koliko ovaj pripada glavnom dužniku, ali može ga

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. listopada 1857. br. 10446. G. U. 446.

[2] Vidi viećanje i zaključak c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva o §-u ovom osnove općeg gradj. zakonika (§. 508., sjednički zapisnik od 7. srpnja 1806. kod Ofnera II. str. 216.). a i razpravu Pfaffovu „über Materialien zum alg. bürgl. Ges. Buch 1874. (iz Grünhutovog lista).

*

Digitized by Google

strane glavnog dužnika, da može utužiti poruka. — Ako je vjerovnik za to glavnom svom dužniku opredielio rok, tad ne ima dvojbe, da se smatra, da obvezi svojoj udovoljio nije, ako to ne čini unutnr toga roka. Šta pako onda, ako zato nije vjerovnik glavnom svom dužniku nikakov rok dao? Po našem mnienju ima tad vjerovnik čekati dok ne mine vrieme navedeno u §-u 862. o. g. z., ustanovljeno za prihvat obećanja kod pogodbah,[1] a svakako toliko vremena, koliko po naravi stvari (po vrsti i načinu izvedenja pogodbene činitbe) glavni dužnik trebati mora za izpunenje svoje obligatorne obveze, da mu bude obava preuzete činitbe u obće moguća.

Dokaz učinjene odpovjedi (n. pr. kod povratka zajma) ne nadomiešćuje opomenu, koju zakon u §-u 1355. o. g. z. misli, jer sa odpovjedi se samo priobćuje dužniku, kada mu je vrieme da plati, t. j. njom se samo ustanovljuje vrieme plateža, koje nije bilo odnosnom pogodbom opredieljeno. U zadocnenju (in mora) je dužnik istom nakon učinjene opomene da plati (§§. 903. i 1334. o. g. z.).[2]

Iznimke od sada navedenog pravila, sadržanog u §-u 1355. o. g. z., da poruk može biti redovito pozvan na sud, da plati, kada glavni dužnik, pošto ga je opomenuo vjerovnik po sudu ili van suda, nije izpunio svoje obveze, sadržane su u §-u 1356. o. g. z. Po ovom §-u može poruk prvi biti pozvan na sud, makar, da se je izriekom poručio za taj slučaj, da glavni dužnik ne bude u stanju plati u sliedećih slučajevih:

1. Ako se otvori stečaj nad imovinom glavnoga dužnika;

2. ako se u vrieme, kad se ima platiti, nezna gdje boravi, a ne može se okriviti vjerovnik radi nemarnosti.

Nu i u nijednom od ovih slučajevih ne mienja se platežni rok za poruka; on može biti i u ovih slučajevih samo onda pozvan na platež, ako je tražbina, za koju se je vjerovniku za glavnog dužnika zajamčio, dospjela, ma i bio stečaj proti glavnom dužniku otvoren prije dospjetka odnosne tražbine.[3] Ustanova §-a 1356. o. g. z. hoće samo to da kaže, da u tamo navedenih slučajevih ne treba, kada tražbina vjerovnika dospjeva, odnosno kada nastaje rok ustanovljeni za izpunenje obveze, preuzete po glavnom dužniku, dokazati, da je bio glavni dužnik sudbeno ili izvansudbeno opomenut da izpuni obvezu svoju (da plati), već da je dovoljno samo u svrhu, da se može podignuti tužba proti poruku na platež, u ovoj dokazati, da je nastao jedan od gorenavedenih u §-u 1356. o. g. z. napomenutih slučajeva. Obzirom na ustanovu §-a 1356. o. g. z., po kojoj poruk može prvi pozvan biti na sud da plati, ako u vrieme, kada ima glavni dužnik platiti, se nezna gdje boravi, a ne može se vjerovnik okriviti radi nemarnosti, držimo mi, da poruku pripada u svakom slučaju prigovor, da je tužitelj kriv nemarnosti, t. j. poruk može prigovoriti, da je tužitelj kriv, da ne može dobiti namirenja od glavnog dužnika, ako je vjerovnik iza dospjelosti tražbine propustio za vremena glavnog dužnika opomenuti na platež ili, ako je, neobavjestiv o tom poruka, na molbu glavnog dužnika njemu produljio rok plateža, a ovaj je medju tim postao insolventnim dočim je u vrieme dospjelosti tražbine imao dovoljnih platila.

Valja još ovdje napomenuti, da ne treba opomenuti glavnog dužnika na platež u svrhu da se može platež tražiti od poruka, ako je dug nastao po trgovačkom poslu, kada je posao trgovački sa strane glavnog dužnika, ili ako je poručanstvo samo po sebi već trgovački posao.

---

[1] Čitaj tumačenje §. 862. nazočnog komentara.

[2] Nippel, Erläuterungen VIII. str. 272., Winiwarter V. str. 15., Stubenrauch II. str. 717. i Hasenöhrl II. str. 270.

[3] Nippel, Erläuterungen VIII. str, 274., Winiwarter V. str. 18. Stubenrauch II. str. 718., Hasenöhrl II. str. 270.

Digitized by Google

riče, tko plati tudji dug ulazi u prava vjerovnika i vlastan je iskati od dužnika povrat plaćenog duga. Pod izrazom „tko" razumieva zakon ovdje samo poruka, a ne svaku treću osobu, koja plaća za dužnika dug. Ovo proizlazi jasno iz marginalne rubrike, nalazeće se kod §. 1355. Samo tako može se §. 1358. o. g. z. tumačiti, da ne dodje u protuslovje s §§. 1422. i 1423. o. g. z., koji sadržavaju obćenita načela o platežu duga, te koja zahtievaju izrično, da vjerovnik trećoj osobi, koja plati za dužnika, u s t u p a svoje pravo, da može regres tražiti od dužnika.[1] Treća osoba dakle, koja nije poruk, a plati za dužnika, ne stupa i p s o f a k t o, činom plateža, već u prava vjerovnika, kao što poruk.

Poruk dakle, koji je platio dug glavnog dužnika, ne treba da traži od vjerovnika nikakovu ustupnicu, već jedino namiru, da je dug platio, s kojim će se izkazati u tužbi proti glavnomu dužniku. Mora mu pako vjerovnik predati sva sredstva, kojimi se dokazuje obstojnost duga, koja će trebati poruk za eventualne prigovore, koje može glavni dužnik staviti, kao što i sva sredstva osiguranja. u koliko ih imade, t. j. u koliko ih je izhodio; dakle vjerovnik imat će poruku predati ručni zalog, ako ga je dobio, te dozvoliti mu uknjižbu prava vlastničtva na tražbinu, za koju je uknjiženo ili predbilježeno pravo zaloga na nekretnine glavnog dužnika.

Tko jamči za više sudužnika, ima pravo zavrate proti svim sudužnikom po razmjerju po kojem one stoje u obligatornom odnošaju, dakle ili pro rata ili in solidum (§§. 888—891. o. g. z.).

§. 1359. Ako se je poručilo više osoba za isti cieli iznosak, odgovara svaka za cieli iznosak. Ako je pak jedna od njih platila cieli dug; pristoji joj isto kao sudužniku (§. 896.) pravo iskati povrat od ostalih.

U tumačenju ovog §-a razilaze se komentatori. Stubenrauch[2] veli sliedeće: Ako se je poručilo više osoba za istu cielu tražbinu, valja ponajprije lučiti, da li su radili sporazumno ili ne. U prvom slučaju opet treba razlikovati, da li su se obvezali correaliter ili pro rata partium. Samo onda, ako se je svaki za cieli iznos poručio, može se proti njemu tražiti namirenje po propisu §-a 891. o. g. z., dočim u protivnoj predpostavi jamči samo po mjeri §. 889. o. g. z. Ako je dakle koji suporuk platio dug u dielu, koji spada na njega, tada ne ima nikakova prava zavrate proti svojim suporukom, već samo proti glavnom dužniku. Ako je pako koji poruk cieli dug platio, što je jamčio s ostalimi suporuci nerazdieljeno, tad pristoji platcu pravo zavrate kao proti glavnom dužniku tako i proti njegovim suporukom (§. 896. o. g. z.).

Nippel[3] ide još dalje, te tvrdi, da se u pomanjkanju izrične posebne uglave, dakle u dvojbi, po zakonu uzeti imade, da su svi suporuci obvezani vjerovniku, svaki nerazdieljeno (pro rata partium).

Nasuprot tvrdi Hasenöhrl[4], da ako se poruči više poruka za jedan te isti dug, tad jamče oni u v i e k kao solidarni sudužnici, svejedno, da li su zajednički poručanstvo preuzeli ili ne. (Razumieva se osim, da se je tko izriekom samo pro parte, t. j. u stanovitoj svoti poručio). Vjerovnik može dakle svakog suporuka tužiti na platež c i e l o g

---

[1] Vidi o tom Hasenöhrla II. str. 187. slovo b) i opazka 87. na istoj strani, a i Stubenraucha II. str. 719. točka 1. tumačenja §. 1358.

[2] Stubenrauch, II. str. 720. i s njim u bitnosti Winiwarter V. str. 20.

[3] Nippel, Erläuterungen VIII. str. 285.

[4] Hasenöhrl II. str. 281. i 282.

Digitized by Google

i medju sobom, ravnaju se po općenitim propisih za solidarne sudužnike. Mi ne prihvaćamo nijedno od ovih mnienja u cielosti. Držimo suglasno s mnienjem Hasenöhrlovim, da je svaki suporuk, koji se je samostalno (t. j. ne u isti čas zajedno sa drugimi) poručio, vjerovniku obvezan za cieli dug glavnog dužnika svejedno, da li se je izrično poručio za cieli dug, ili pako da je preuzeo obvezu kao poruk bez da je ugovorio kakovo ograničenje ili uvjet, jer držimo, da je u takovu slučaju muče se poručio vjerovniku za cieli dug. Samo onda može se po našem mnienju uzeti, da se poruk nije solidarno sa ostalim suporuci obvezao, ako se je istim pravnim poslom, jednom te istom uglavom, više osoba poručilo za jedan dug. U takovu slučaju mjerodavni su općeniti propisi §. 891. o. g. z., t. j. tad se može samo onda uzeti, da su suporuci preuzeli solidarnu obvezu medju sobom proti vjerovniku, ako se izriekom obvezuju jedan za sve a svi za jednoga.

Drugčije se pako imade u pogledu odnošaja suporuka medjusobom. Da se načela solidarnosti u smislu §. 896. o. g. z. uzmognu izmedju više poruka uporaviti, potrebno je, da su oni sporazumno preuzeli poručanstvo, jer se samo u tom slučaju, kao suporuci analogno sudužnikom mogu smatrati. Na osobe, koje su doduše za isti dug, ali neovisno jedna od druge, preuzele poručanstvo, ne mogu se uporaviti načela solidarnosti, jer one nisu medjusobno u obće u nikakov pravni odnošaj stupile, odakle sliedi, da im uzajamno ne pripada niti kakovo pravo na naknadu u smislu §§. 1359. i 896. o. g. z.[1] Po §-u 1359. o. g. z., istina, pristoji onomu od više suporuka, koji je platio cieli dug, isto kao sudužniku po §-u 896. o. g. z. pravo iskati povrat od ostalih. Ova naknada predpostavlja pako, da su pojedini suporuci medjusobno stupili u obligatorni odnošaj ugovornim utanačenjem, t. j. da su po medjusobnom sporazumku postali sudužnici. Propis §-a 896. o. g. z. bo po kojem je sudužnik, nerazdieljeno obvezan, koji je platio od svoga sav dug, povlašten, ma da mu i nije ustupljeno pravo, iskati od ostalih sudužnika naknadu, mora se smatrati iznimnom ustanovom, koja nastupa samo onda, ako se je poruk osobitim utanačenjem obvezao preuzetim poručanstvom ne samo jamčiti vjerovniku već i suporukom, koji su se obvezali za glavnog dužnika.[2]

§. 1360. Ako je glavni dužnik, ili treći kogod, prije nego je dano poručanstvo, ili u vrieme kada se je poručanstvo to davalo, osim njega dao vjerovniku i kakov zalog; slobodno je vjerovniku svagda pozvati na sud poruka po redu (§. 1355.), ali se ne može odreći zaloga na porukovu štetu.

Ako je vjerovnik za sigurnost svoje tražbine dobio zalog, budi od glavnog dužnika budi od druge koje osobe, a uz to se je opet treća osoba za glavnog dužnika u korist istog vjerovnika poručila, tad istina nije dužan vjerovnik prije nego što traži platež od poruka, izhoditi namirenje iz zaloga, jer to bi se protivilo propisu §-a 1355. o. g. z., pošto bi vjerovnik morao, da može izhoditi namirenje svoje tražbine iz zaloga, prije utužiti glavnog dužnika da dobije ovršivu osudu, ali se ne smije odreći zaloga na porukovu štetu.

Vjerovnik bit će dakle u slučaju, da ima za sigurnost svoju zalog (hipoteku), i uz to poruka, vlastan tražiti namirenje svoje od poruka odmah čim glavni dužnik, pošto ga je samo opomenuo, nije izpunio svoje obveze, te neće trebati niti u slučaju ovom

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 30. ožujka 1881. br. 2396. Jur. Bl. br. 16. od god. 1882.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. siečnja 1890. br. 14426. od god. 1889. Gellerov Centralbl. VIII. br. 294.

Digitized by Google

namirenje svoje iz zaloga, a ovo iz istog, nikako, ili samo diono, dobiti mogao. Nu zato neće smjeti, ako je dobio namirenje od poruka, odreći se zaloga, te ovaj povratiti glavnom dužniku ili osobi trećoj, koja ga je dala, odnosno dozvoliti brisanje u njegovu korist uknjiženoga prava založnoga, već je dužan u takovu slučaju poruku, koji je namirio dug za glavnog dužnika, predati zalog, koji je dosada držao, odnosno, ako se ovaj sastoji u hipoteki, poruku izdati ustupnicu, da može svoje pravo vlastničtva na istu uknjiženu tražbinu uknjižiti, jer po §-u 1358. o. g. z. je namireni vjerovnik dužan dati platcu sva sredstva, koja ima, kojimi se pravo održati ili osigurati može.[1]

Ako bi se vjerovnik odrekao prava zaloga na porukovu štetu, tad će imati poruk pravo tražiti od vjerovnika odštetu, ako ne može putem zavrate dobiti od glavnog dužnika naknadu za učinjeni platež, te ako će moći dokazati, da se je mogao bio namiriti iz zaloga, da se nije istoga vjerovnik odrekao.

Dosliedno tomu pripada poruku pravo i prigovoriti na tužbu vjerovnika, kojom traži od njega namirenje, ako se je medjutim vjerovnik odrekao prava zaloga, što no ga je dobio za sigurnost svoju za istu tražbinu, da je time oštećen u iznosu onom do kojega se je mogao iz zaloga ovoga regresirati.

U takovu slučaju moći će se poruk samo uvjetno osuditi na platež, ako mu pruža vjerovnik jednaku sigurnost onoj, kojoj je predstavio odnosni zalog.

Sve, što je ovdje rečeno, valja ne samo za prostoga poruka, već i za onoga, koji se je zajamčio kao poruk i platac.[2]

Razumieva se pako samo po sebi, da se ustanova §-a 1360. o. g. z. ne može uporaviti na poruka, koji se je prije poručio za glavnog dužnika, nego što je vjerovnik dobio zalog, jer §. 1360. o. g. z. izrično govori o zalogu dan prije ili u vrieme, kada je poručanstvo dano.

§. 1361. Ako je poruk ili platac namirio vjerovnika, a nije se sporazumio s glavnim dužnikom; ovaj može suprot njima iznieti sve te prigovore, koje bi mogao iznieti proti vjerovniku.

Izmedju glavnog dužnika i vjerovnika mogu nastati raznovrstni pravni odnošaji, kojih može posljedica biti i s jedne strane ukinuće prava vjerovnika tražiti namirenje tražbine od glavnog dužnika, budi posvema budi diono; a s druge strane opet ukinuće obveze dužnika izvorno postojavši dug platiti u cielosti ili diono. O tih promjenah nije dužan glavni duždnik obaviestiti poruka svoga, ali zato ima poruk, da se osigura od neprilika, prije nego plati vjerovniku, pitati glavnog dužnika, da li dug još u cielosti stoji, odnosno kojih prigovara ima on proti tražbini vjerovnika. Ako bez ovog opreza plati vjerovniku na njegovo zahtievanje cieli dug, ne gubi istina pravo regresa proti glavnom dužniku, ali ovaj moći će prigovoriti poruku sve ono, što bi prigovorio vjerovniku, da ga je on utužio na platež, pa ako sud pronadje, da su ti prigovori temeljiti, neće osuditi glavnog dužnika na naknadu.

Razumieva se, da u takovu slučaju pripada poruku pravo tražiti od vjerovnika, da mu vrati natrag, što je platio kao ne dug, u koliko predleže uvjeti za uporavu §-a 1341. o. g. z.

§. 1362. Poruk može onda samo zahtievati naknadjenje štete od onoga, koji mu se je poručio za to naknadjenje, ako nije svojoj šteti sam kriv.

---

[1] Vidi viećanje i zaključak c. kr. dvorskog povjerenstva o osnovi općeg gradj. zakonika, sjednički zapisnik od 21. srpnja 1806. kod Ofnera II. str. 224. i 225. §. 516.

[2] Stubenrauch II. 721.

Digitized by Google

je bilo govora kod §-a 1348. o. g. z., t. j. poruka onoga, tko obećava naknadu poruku za slučaj, da bi ovaj za svoga poručanstva imao kakovu štetu. U tom pogledu veli §. 1362. o. g. z., da poruk može onda samo zahtievati naknadjenje štete od onoga, koji mu se je poručio za to naknadjenje, ako nije ovoj šteti sam kriv. Ova ustanova nije nova, već se temelji na općenitih propisih o naknadjenju štete sadržane u poglavju tridesetom. Obzirom na to, što za prava poruka na naknadu štete proti poruku naknadjenja štete i obveze posliednjega proti prvom, vriede općeniti propisi o naknadjenju štete, moći će prvi od posliednjega samo onda tražiti naknadu štete, ako dokaže, da je imao doista kakovu štetu. Ovo moći će pako samo tad dokazati, ako je prije utužio glavnog dužnika na naknadu, a od njega takovu dobiti mogao nije, t. j. ako je bezuspješna ostala ovrha vodjena proti njemu na temelju osude, izrečene u parnici poruka proti glavnomu dužniku na naknadu duga, plaćenog po prvom, za posliednjega vjerovniku ovoga. Poruk za naknadjenje šteta imati će pravo prigovoriti, da je poruk sam kriv, što nije mogao dobiti namirenje od glavnog dužnika, pa ako ovaj svoj prigovor dokazati može, moći će se osloboditi naknade štete ili u cielosti ili diono. Ovakov dopustljiv prigovor bit će n. pr., da se poruk nije sporazumio prije plateža duga s glavnim dužnikom, te zato izgubio parnicu na naknadu plaćenog duga proti njemu, što je glavni dužnik mu s uspjehom stavio prigovore takove, koje je imao staviti poruk proti vjerovniku, kada je on od njega tražio platež; ili ako je propustio poruk tražiti od vjerovnika zalog, štono ga je ovaj dobio bio uz poručanstva, koja je vjerovnik imao i kojimi, da ih je dobio, bi se bio platež osigurao.

Ako je poruk naknadjenja štete namirio poruka, tad može on kao i poruk od vjerovnika tražiti, da mu izda sva sredstva, koja je on imao za osiguranje duga.

Načini, kojimi prestaje poručanstvo.

§. **1363.** **Obveza porukova prestaje u tom istom razmjerju, u kojem prestaje obveza dužnikova. Ako se je poruk obvezao samo na neko odredjeno vrieme, odgovara on samo dotle, dok traje vrieme to. Oslobodjenje od poručanstva jednoga suporuka služi istina ovomu prema vjerovniku, ali mu ne služi prema ostalim suporukom (§. 896.).**

§. **1364.** **Iztečenje vremena, u koje je valjalo da dužnik plati dug svoj, ne oslobodjava jošte poruka od poručanstva njegova, makar da vjerovnik nije nastajao da bude namiren; ali ako se je poruk poručio za dužnika s privoljenjem njegovim, vlastan je zahtievati od dužnika, da mu sigurnost dade. I vjerovnik valja da odgovara poruku onda, ako zanemari iskati da mu se plati dug, pa kroz to bude štetovao poruk, neimajuć od koga iskati naknade.**

§. **1365.** **Ako se proti dužniku rodi temeljita sumnja, da bi mogao biti nesposoban platiti dug, ili da je naumio odalečit se iz nasljednih pokrajina, za koje je propisan ovaj zakonik; poruk ime pravo zahtievati od dužnika da osigura dug, za koji se je on poručio.**

Načini, kojimi prestaje poručanstvo, jesu ili općeniti, t. j. takovi, koji su jednaki kod poručanstvene pogodbe, kao i kod ostalih obligacijah, ili osebni, koji su osebiti samo za poručanstva.

Digitized by Google

2. kada se je vjerovnik odrekao poručanstva, t. j. pustio poruka izpod obveze (§. 1444. o. g. z.);

3. kada se sjedinjuje glavna obveza sa poručanstvenom obvezom, t. j. kada postaje poruk glavnim dužnikom (confusio) (§. 1545. o. g. z.);

4. zastarom od 30. godina (§. 1479. o. g. z.).

Osebni načini, kojimi poručanstvo prestaje su:

a) kada prestaje obveza dužnikova (§. 1263. o, g. z.);

b) ako vjerovnik zanemari iskati, da mu se plati dug, pa time prouzročuje, da je poruku nemoguće putem zavrate dobiti naknadu od dužnika (§. 1364. o. g. z. in fine);

c) u tri godine poslje smrti porukove, ako pogodba poručanstvena nije utvrdjena hipotekom ili pokretnim zalogom, a vjerovnik je u to medjuvrieme propustio iskati po sudu ili van suda dospjeli dug od nasljednika (§. 1367. o. g. z.).

U §§. 1363. i 1364. o. g. z. govori se o prestanku poručanstva kad prestaje obveza dužnikova i kad mine odredjeno vrieme, za koje se je poruk poručio. Obzirom na pobočnu, accesornu, narav poručanstva, prestaje ono budi posvema budi diono u istom razmjerju kako već utrne obveza glavnog dužnika, bilo tomu razlog, koji mu drago. Ali ovo pravilo valja samo za prostog poruka; ako se je pako tko obvezao kao poruk i platac, taj tad jamči kao nerazdieljeni sudužnik, te se na njega ustanove navedene u §-u 1357. o. g. z. uporaviti imadu.

Izminuće vremena, za koga je dužnik morao platiti svoj dug, ne oslobadja pako poruka od njegova poručanstva — kao što suviše §. 1364. izriekom ističe — ma da vjerovnik i nije silio na podmirenje, t. j. ma da nije opomenuo glavnog dužnika svoga za dospjelosti tražbine na platež; nego ga (poruka) tek ovlašćuje, da sam pazi na rok plateža te da se okoristi pravom, danom mu u §-u 1364. o. g. z. Od poručanstva nije oslobodjen poruk u gorenavedenom slučaju, već mu samo pristoje prava navedena u §-u 1364. o. g. z. i onda, ako je on poručanstvo izjavilo time, da jamči za to, da će dužnik u stanovitu roku dug platiti, jer to ne znači pod nipošto, da je poručanstvo ograničeno jedino na taj rok.[1]

Da poručanstvo ne može prestati iztekom vremena. kada je valjalo da dužnik plati svoj dug, sasvim je naravno, pošto bi tad u daleko više slučajeva bilo poručanstvo iluzorno, jer se prije nego što ističe vrieme, kada valja glavni dužnik da plati — kada na ime tražbina vjerovnikova dospjeva — ne može ni glavni dužnik opomenuti na platež, a po tom ni poruk utužiti na platež. Mora se dakle i u slučaju onom, da se je poruk izrično obvezao samo do dospjelosti tražbine, odnosno u slučaju da je samo jamčio, da će dužnik u stanoviti rok dug platiti, vjerovniku po okolnostih po §-u 904. o. g. z. opredieliti primjeran rok, za koji ima svoje pravo potjerati proti poruku, da ga ne stignu posljedice, navedene u konačnoj stavci §-a 1364. o. g. z. — Opredieljenje toga roka imat će dakako sam vjerovnik tražiti.

Nu siliti se ne može vjerovnik nikako, da u stanovitom roku tuži poruka ili opomene glavnog dužnika. Njemu je to pravo otvoreno sve dok mu ne zastaruje;[2] samo će on morati nositi posljedice navedene u §-u 1364. o. g. z., ako pušta da mine rok platežni, a da ne opomene na platež glavnog dužnika.

Prava što daje zakon u §-u 1364. o. g. z. poruku, ako nakon iztečenje vremena, u koje je valjao da dužnik plati dug svoj, isti platio nije, a vjerovnik ga na platež opomenuo nije, su: 1. Ako se je poruk poručio za dužnika s privoljenjem nje-

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. ožujka 1882. br. 13242. Jur. Ztg. br. 17.

[2] Stubenrauch II. str. 723.

Digitized by Google

Vjerovnik valja da odgovara poruku onda, ako zanemari iskati da mu se plati dug, pa kroz to bude štetovao poruk, neimajuć usljed toga od koga iskati naknade.

Na 1. Ako se je poruk poručio za dužnika s privoljenjem njegovim (dužnikovim) opravdano je, da ima pravo od dužnika zahtievati, da mu da sigurnost, ako nije ovaj platio iza dospjetka tražbinu vjerovnikovu, jer bi inače mogao poruk izgubiti svaki fond, iz kojeg bi mogao putem zavrate, pristojeće mu po §-u 1358. o. g. z., tražiti od dužnika naknadu. Dužniku se ne čini time nikakvo nepravo, jer on ne trpi kroz to nikakovu štetu, pošto bi onako morao platiti dospjelu tražbinu vjerovniku svom, a mjesto da to čini, daje u istom iznosu, odnosno u istoj vriednosti, sigurnost poruku, koji će onako morati platiti istu tražbinu vjerovniku mjesto dužnika.

Pravo ovo pako pristoji poruku proti glavnom dužniku samo onda, ako je tražbina vjerovnikova proti glavnom dužniku jur dospjela. Iznimice može samo poruk tražiti osiguranje od glavnog dužnika i za još nedospjelu tražbinu u slučajevih §-a 1365. o. g. z. naime, ako se proti dužniku rodi temeljita sumnja, da bi mogao biti nesposoban platiti dug, ili da je naumio odalečit se iz ovozemstva; u takovu slučaju ima poruk pravo zahtievati od dužnika, da osigura dug, za koji se je on poručio.

Ovo pravo pristoji i onomu poruku, koji se je podjedno obvezao kao platac, te glavni dužnik ne može mu prigovoriti, da je samo sudužnik. jer §. 1357. o. g. z. kaže, koji se je obvezao kao poruk i platac odgovara kao sudužnik nerazdieljeni (vjerovniku); a ne veli, da se sudužnikom smatra, t. j. da je sudužnik Ustanovljuje se bo istim §-om pravno odnošenje poruka samo prama vjerovniku, ali ne ono izmedju poruka i glavnog dužnika.[1]

Na 2. Vjerovnik ima u svakom slučaju odgovarati poruku onda, ako zanemari iskati, da mu se plati dug, t. j. ako propusti pri dospjetku njegove tražbine bar opomenuti glavnog dužnika na platež. Ali pravo ovo pripada poruku samo u toliko, u koliko je usljed toga nemara vjerovnikova doista kakovu efektivnu štetu pretrpio, što ne ima od koga iskati naknade; to će biti, kada ne ima glavni dužnik dovoljnih platila, a poruku nije dana bila s nijedne druge strane kakovo osiguranje, budi zalogom budi porukom na naknadjenje štete. Da dakle poruk podkriepi to po §-u 1364. o. g. z. pristojeće mu pravo na naknadu, ima (poruk) dokazati, da je usljed nehajstva vjerovnikova pretrpio štetu u obće, a ponapose, u kolikom ju je iznosu pretrpio. Ako je poruk već ovakovom nemarnom vjerovniku namirio svu tražbinu, imati će pravo od njega zahtievati natrag iznos onaj, u kojem je štetu na gorenavedeni način pretrpio. Nu prosto je poruku i onda, kad plati ovakovom nemarnom vjerovniku, ako dokazati može da neima glavni dužnik nikakove imovine, iz koje bi se mogao regresirati, ili ne dovoljne zato, prigovoriti okolnost ovu te iznos ovaj kao svoju odštetnu tražbinu compensando suprotstaviti vjerovniku.

§. 1366. Kada je okončan posao, za koji se je tko poručio; može se iskati, da se zaključi račun i da se ukine poručanstvo.

Po ustanovi §-a 1366. o. g. z. može poruk iskati, kada je okončan posao, za koji se je poručio, da se zaključi račun i da se ukine poručanstvo. Ovo može tražiti ili od dužnika ili od vjerovnika. Od dužnika samo onda, kada se je poručio za njega s privoljenjem njegovim, a u svakom drugom slučaju od vjerovnika. Biti će naime poruk od vjerovnika vlastan zahtievati, da pridrži dužnika, da u primjereno vrieme položi račun,

[1] Stubenrauch II. str. 725.

Digitized by Google

nova §-a 1366. o. g. z. je od praktične vriednosti za sačuvanje poruka od eventualne štete osobito, ako se je zajamčio za dužnika za obveze (dugove) temeljeće se na trajućem kakovom poslovanju (n. pr. na upravi stanovitog dobra ili posla) preuzete po dužniku.

§. 1367. Ako pogodba poručanstvena nije utvrdjena hipotekom ili pokretnim zalogom; prestaje u tri godine poslje smrti porukove ako je vjerovnik u to medjuvrieme propustio iskati po sudu ili van suda dospjeli dug od nasljednika.

Ustanova ovog §-a 1367. o. g. z. valja samo za prostog poruka, a ne i za onoga, koji se je zajamčio kao poruk i platac. U tom obziru izdan je sliedeći dvorski dekret od 19. rujna 1837. (sbirke prav. zak. br. 229.) k ovom §-u, koji glasi doslovce ovako:

„Nj. c. kr. Veličanstvo dostojalo je previšnjom odlukom od 19. kolovoza 1837. o nastavšoj dvojbi izjavit: da se propis §. 1367. o. g. z., usljed kojega poručanstvene pogodbe, neutvrdjene ni hipotekom ni zalogom pokretnim, u slučaju neučinjene opomene radi duga utrnjuju za 3. godine dana poslje smrti poruka, neuporavljuje na baštinike onih, koji su se obvezali kao poruci i platci, ili kao poruci in solidum".

Pravo vjerovnika pripadajuće mu iz poručanstvene pogodbe proti poruku samom zastaruje kao svako ino pravo u pravilu neizvršivanjem kroz trideset godina.

Posljedica accessorne naravi poručanstvene obveze je ta, da pravni učinci zastare za nju ne nastupaju samo onda, ako je sama ova obveza zastarjela, već i onda, ako je i glavni dug zastario.

Može pako biti i slučajeva, da postoje uvjeti zastare ili samo za tražbinu proti glavnom dužniku ili samo za tražbinu iz poručanstva, a ne za obe ove tražbine istodobno. Tako može n. pr. zastara za glavni dug nastati kasnije nego li zastara za poručanstvenu obvezu, ako su vjerovnik i glavni dužnik sporazumno platežni rok produljili, a da se nisu sporazumili sa porukom, jer ovakovo bez privole poruka sklopljeno utanačenje vjerovnika s glavnim dužnikom ne može poručanstvenu obvezu tegotnijom učiniti, pa zato ni rok zastare produljiti.

Za zastaru proti poruku ne postoje nikakovi posebni propisi. Zastra započimlje i za ovu tražbinu čim nastaje pravna mogućnost ju utužiti. Ova pravna mogućnost pako nastaje danom nakon dospjetka obveze glavnog dužnika, odnosno, ako se poruk poručio pod stanovitim uvjetom, kada se uvjet izpuni, ne gledeć na to, da li je vjerovnik glavnog svog dužnika na platež opomenuo, ili nije, jer opomenuti glavnog dužnika je sasvim u vlasti i u volji vjerovnika, ako to propusti za vriemena učiniti (kada je tražbina dospjela), tad se već u tom sastoji nemar vjerovnika, koji opravdava početak zastare.

Obveza poruka prelazi na nasljednike njegove, ali ovi uživaju po §-u 1361. o. g. z. osobitu iznimnu pogodnost, da njihova obveza zastaruje za tri godine poslje smrti porukove, ako je vjerovnik u to medjuvrieme propustio iskati po sudu ili van suda dospjeli dug od njih kao nasljednika porukovih.

Zastara ova počima teći, ako je tražbina vjerovnikova dospjela za vrieme života poruka, od dana smrti njegove; ako je pako tražbina dospjela poslje smrti poruka, od dana kada tražbina dospjeva. Ovo kraće vrieme zastare ali nastupiti će samo tada, ako pogodba poručanstvena nije utvrdjena ni hipotekom ni pokretnim zalogom. Ako pako predleži jedan od ovih slučajeva, tad vriede i za obveze nasliednika poruka samo obćeniti propisi zastare.[1]

---

[1] Vidi Hasenöhrl II str. 275—277.

Digitized by Google

§. **1368.** Pogodba založna zove se ona pogodba, kojom dužnik ili ini tko mjesto njega daje u istinu vjerovniku pravo založno na kakovu stvar, a za tim predaje mu zalog, ako je pokretan; ako li je nepokretan, dopušta mu, da ga upiše u hipotečne knjige. Pogodba, kojom obećava tko dati zalog, nije još pogodba založna.

Kriepost pogodbe založne.

§. **1369.** Što zakon u obće naredjuje vrhu pogodba, valja i za pogobu založnu. Pogodba ta obvezuje dvostrano, zalogoprimac treba dobro da čuva pokretni zalog, i da ga povrati založitelju, čim ovaj plati dug. Ako se tiče hipoteke, vjerovnik namireni ima postavit založitelja u stanje, da moze izraditi, da se izbriše obveza iz knjiga hipotečnih. Prava i obveze zalogodavca i zalogoprimca, skopčane s posjedom zaloga, ustanovljene su u poglavju šestom drugoga diela.

§. **1370.** Primalac pokretnog zaloga obvezan je dati zalogodavcu list založni (revers), i u tom pismu opisati biljege, po kojih se zalog razlikuje od inih podobnih stvari. U listu založnom mogu se naznačiti i bitni uvjeti pogodbe založne.

Pogodba založna (contractus pignoraticius) je pogodba, kojom dužnik ili za njega treća osoba vjerovniku osigura tražbinu već postojeću, ili buduću, ali za koju se predpostavlja da će nastati. Pogodba založna je po austr. gradjanskom pravu realna pogogodba. Za to se ne može smatrati založnom pogodbom pogodba, kojom se obećaje, da će se dati stanovita stvar kao zalog, niti ona, kojom se samo prima obveza na osiguranje. Založna pogodba postaje perfektna samo predajom zaloga, koja se obavlja kod ručnog zaloga (kod zaloga sastojećeg se iz pokretnih stvari) tjelesnom predajom (iz ruke u ruku), simboličkom predajom ili predajom očitovanjem, kod nekretninah pako uknjižbom prava zaloga u gruntovne knjige; za nekretni zalog nije dovoljna predaja uknjižbene izprave vjerovniku; po §-u 451. o. g. z., da vjerovnik doista steče prava zaloga na stvari nepokretne, treba da upiše svoje iskanje po načinu propisanom, da se steče vlastnost stvari nepokretnih, dakle uknjižbom u gruntovne knjige.[1]

Pogodbu založnu može sa vjerovnikom sklopiti ne samo sam dužnik već i treća osoba, ako se obvezuje za dužnika dati zalog i to sa privoljenjem dužnikovim, a i bez privoljenja njegova. Na takovu treću osobu imadu se analogno uporaviti ustanove §-a 1348. o. g. z., ali ne ona §-a 1352. o. g. z., koja je osebna ustanova, koja vriedi jedino za poruka.

Propis §-a 1369. o. g. z. označuje založnu pogodbu dvostrano obveznom pogodbom. Dvostrana obveza sastoji se u tom, da se jedna strana obvezuje na činitbu, te podjedno i doista ju izvršuje, druga se pako strana obvezuje ono, što je dobila, povratiti, tako da postoji faktično činitba sa jedne i druge strane, svejedno, da li je ugovoren kakov platež ili nije. U založnoj pogodbi preuzimaju obe ugovarajuće strane obvezu na činitbu; zalogodavac obvezu na predaju založne stvari založnom vjerovniku uz

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 727. i protivna mnienja Nippla, Erläuterungen VIII. str. 309. i Winiwartera V. str. 32.

Založna pogodba može se sklopiti ili uz plaću ili bez plaće. Posliednje biti će n. pr., ako darodavac onomu, kojemu je učinio darovno obećanje, daje zalog za sigurnost za dar, što no mu ga obećaje. Prama tomu, da li je založna pogodba sklopljena uz plaću ili bez plaće, zavisit će pitanje, da li ima jamstvu mjesta ili ne. Da pako jamstvo kod založne pogodbe nije posvema izključeno, proizlazi i iz ustanove §-a 458. o. g. z., po kojem ima vjerovnik pravo, ako se nadje da vriednost zaloga nije dovoljna osigurati zalog, i to po krivini založitelja ili po kojem nedostatku u stvari, kojemu se je stoprv u trag ušlo, — iskati od založitelja ini primjereni zalog.

Kod založne pogodbe moguća je obveza na evictiu, ako je sa založnom pogodbom, sklopljenom uz plaću, založana stvar, koja nije vlastita založiteljeva, a da nije zatražena privola pravog vlastnika iste na založenje.

U nijednom slučaju pako ne pristoji nijednoj stanki kod založne pogodbe pravo napadati ju radi prikrate preko polovice prave vriednosti, jer je pogodba založna samo accessorna, koja se ima uviek prosudjivati u savezu s glavnom pogodbom.[2]

Založna pogodba može se sklopiti pismeno i ustmeno jednakim pravnim učinkom.

Samo primalac pokretnog zaloga obvezan je po §-u 1370. o. g. z. dati zalogodavcu list založni (revers) i u tom pismu opisati biljege po kojih se zalog razlikuje od inih podobnih stvari. Ovo odredjuje zakon zato, da ima jedna i druga stranka dokaza proti prigovoru glede identičnosti stvari u zalogu danih. U ovom založnom listu mogu stranke, kako se samo po sebi već razumieva, naznačiti i bitne uvjete založne pogodbe. Za nepokretni zalog ne odredjuje obć. gradj. zakon, da mora o istom sastavljena biti pismena izprava, jer se nepokretni zalog založnom vjerovniku ne predaje, već samo na ime njegovo u gruntovnici upiše, nu zato propisuje to gruntovni red izrično u §-u 67. grunt. redu, po kojem se uknjižbe i predbilježbe u gruntovnih knjigah čine samo na temelju izvornih izprava, a uz to odredjuju §§. 81. i 82. grunt. reda kako imadu te izprave sastavljene biti odnosno kojimi potrebštinami da imadu providjene biti. Valja na ime da su točno označene u izpravi osobe; nepokretnost i pravni posao; zatim da je u njoj sadržana dozvola za uknjižbu (clansula nitabulandi). Glede vanjskoga oblika ima izprava, da utemelji uknjižbu, sadržavati datum, kada se je posao sklopio, obskrbljena biti vlastoručnim podpisom izdatnikovim, a ovaj podpis ili uredovno po sudu ili javnom bilježniku potvrdjen ili mu pridan podpis dvojice mužkih svjedoka, proti kojimi ne ima zakonite sumnje, da su sposobni svjedočiti. Ako je izdatnik nevješt u pisanju, ili ako poradi tjelesne mane pisati ne može, ima staviti svoj obični rukoznak, koji treba da bude potvrdjen po sudu ili javnom bilježniku, ili treba, da se podpišu dva svjedoka, od kojih će jedan podpisati ime izdatnikovo. Ako je izprava izdana izvan kraljevina Hrvatske i Slavonije, ali u državi austro-ugarskoj, ima podpis izdatnikov biti legaliziran ili sudbeno ili po kojem javnom bilježniku. Izprave, sačinjene u inozemstvu imadu biti potvrdjene po austro-ugarskom poslaničtvu ili austro-ugarskoj vlasti konzularskoj, ako glede stanovitih država ne ima zakonitih iznimaka.

Sve sada navedene potrebštine mora dakle imati i založna pogodba, da bude moguće na temelju iste obaviti gruntovnu uknjižbu.

---

[2] Hasenöhrl I. §. 25. opazka 30. I. na str. 323. Vidi i mnienje Nippla VIII. str. 314., Zeillera IV. str. 43., Winiwartera V. str. 33. i Stubenraucha II. 728., koji nisu složni u tom sa mnienjem Hasenöhrlom. Nama se čini mnienje Hasenöhrlovo da odgovara najviše duhu i smislu zakona, zato smo isto u cielosti prihvatili.

[3] Vidi Hasenöhrla I. str. 326. opazka 29. i II. str. 441. točka d) a i protivna mnienja kod istog navedena, kao i protivno mnienje (u pogledu jamstva) Stubenraucha II. str. 728.

Digitized by Google

podjedno dužnik zalogoprimca (založnog vjerovnika), samo time, što daje zalog. osobnim dužnikom založnog vjerovnika; već založni vjerovnik dobiva na temelju založne pogodbe samo pravo da se namiri, odnosno da traži namirenje svoje iz zaloga. Zato čini već §. 1343. o. g. z. razliku izmedju obvezanja treće osobe za dužnika i zalaganja. Založnom vjerovniku ne pristoji s toga prama zalogodavcu beneficium ordinis ili excussionis, koju ima po §-u 1355. o. o. g. z. proti poruku. Prava i dužnosti zalogoprimca i zalogodavca ravnaju se i u slučaju založne pogodbe samo po propisih danih o zalogu u poglavju šestom II. diela obćeg gradj. zakonika. Pristoji pako trećemu zalogodavcu pravo normirano u §-u 1358. o. g. z., ako je tudji dug platio.[1]

Ako se tiče hipoteke, veli §. 1369. o. g. z., ima vjerovnik namireni postaviti založitelja u stanje da može izraditi, da se izbriše obveza iz knjiga hipotečnih (razumieva se pod ovimi knjige gruntovne). T. j. vjerovnik, koji je namiren, mora dati zalogodavcu, koji je dug izplatio, namiru prikladnu za izknjižbu; naime namiru, u kojoj ima biti sadržana izknjižbena dozvola, odnosno dozvola za uknjižbu brisanja uknjiženog prava založnog, jer po §-u 469. o. g. z., da se digne hipoteka, nije dosta samo izplatiti dug. Dobro dano u hipoteku ostaje dotle obvezano, dok se izprava zadužna neizbriše iz javnih (gruntovnih) knjigah.

Uvjeti nedopušteni.

§. 1371. Svi uvjeti i pobočne pogodbe, protivne naravi pogodbe založne i zajma, nisu tvrde. Takovi su ugovori: da zalog pripadne vjerovniku, ako dug nebi bio plaćen u odredjeno vrieme; da vjerovnik može po svojoj volji, ili po cienu unapred odredjenu otudjiti zalog, ili zadržat ga za sebe; da dužnik ne može zaloga nigda izkupiti, ili nepokretnu stvar nikomu drugomu za dug podpisati ili da vjerovnik, pošto je dospio rok izplate, ne može zahtievati, da se proda zalog.

§. 1372. Pogodba pobočna, po kojoj se dopušta vjerovniku da uživa stvar založenu, ne ima pravne krieposti. Ako je vjerovniku dozvoljena sama poraba pokretne založene stvari (§. 459.), valja da ju uživa načinom za dužnika neškodnim.

U §. 1371. o. g. z. nabrojene su demonstrativno — ne taksativno — najobičniji pobočni ugovori i uvjeti, koje znadu ne riedko stranke ugovoriti uz založnu a ponapose zajamnu pogodbu. te koji označuje zakon nedopuštenimi, što su protivni naravi založne, odnosno i zajamne pogodbe. Da osim ovih može biti i drugih nedopuštenih uvjeta, proizlazi jasno iz redakcije izvornog njemačkog teksta. Naš hrvatski tekst bo veli: „Svi uvjeti i pobočne pogodbe protivne naravi pogodbe založne i zajma nisu tvrde. Takovi su ugovori: da zalog pripadne vjerovniku, ako dug nebi bio plaćen u odredjeno vrieme . . . .“

Njemački izvorni tekst pako glasi: „Alle der Natur des Pfand und Darleihens-Vertrages entgegenstehenden Bedingungen und Nebenverträge sind ungiltig. Dahin gehören die Verabredungen itd.“ Rieči dahin gehören die Verabredungen“ izključuje svaku dvojbu, da su u §-u 1571. o. g. z. tamo navedene pobočne pogodbe nabrojene samo demonstrativno.

---

[1] Stubenrauch II. str. 729.

Digitized by Google

ugovora kod zajamne pogodbe. Nadalje su nedopustljive i sve takove pobočne pogodbe, koje se protive naravi druge koje glavne pogodbe, za utvrdjenje koje bijaše ugovoren zalog. Koje su takove nedopustljive pobočne pogodbe mora se prepustiti razsudjenju suda u svakom konkretnom slučaju.

Najobičnije nedopustljive pobočne pogodbe, navedene u §-u 1371. o. g. z., jesu: 1. pogodba, da zalog pripadne vjerovniku, ako dug nebi bio plaćen u odredjeno vrieme (pactum comissorium); 2. pogodba, da vjerovnik može iza dospjelosti tražbine svoje, a da ne traži zato dozvolu suda (§. 461. o. g. z.), po svojoj volji ili po cienu unapried odredjenu otudjiti zalog ili zadržati ga za sebe. Pogodbe ove zato su nedopustljive, jer bi se u daleko više slučajeva učinila nenaknadiva šteta dužniku, pošto založna stvar obično predstavlja veću vriednost nego li tražbina za koju je založena.[1] Dopuštena je pako pogodba, da ima založna stvar za cienu, koja se ima kasnije (iza dospjelosti tražbine) ustanoviti urednom procjenom, pripasti vjerovniku.[2] Nadalje je nedopuštena pogodba: 3. da dužnik ne smije zaloga nigda izkupiti, jer sadržaje u sebi prenos prava vlastničtva založne stvari na založnog vjerovnika, što se protivi naravi založne pogodbe. Nedopuštena je pogodba: 4. da dužnik ne smije nepokretni zalog nikomu drugomu za dug zapisati, jer se time ograničuje dužnik u pravu vlastničtva svoga, naime u slobodnom razpolaganju sa vlastitom njegovom stvarju. Napokon je nedopuštena pogodba po §-u 1371.: 5. pogodba, da vjerovnik, pošto je dospio rok izplate ne može zahtievati, da se proda zalog, jer se time vjerovniku oduzme bitno pravo, koje mu pripada kao zalogodržcu po §-u 461. o. g. s.

Valja ovdje gledom na ustanovu §-a 457. o. g. z. opaziti, da se plodovi založene stvari, ako su razlučeni i sabrani mogu opet posebice založiti.

Neima takodjer pravne krieposti po §-u 1372. o. g. z. pogodba pobočna, po kojoj se dopušta vjerovniku, da uživa stvar založenu. (Antichresis, pactum antichreticum) i onda ne, ako nebi se time utemeljila nikakva lihva.[3]

Iz ustanove §-a 459. o. g. z. sliedi istina, da se vjerovnik s dopuštenjem založiteljevim može služiti zalogom, ali ovo uživanje može se dozvoliti založnom vjerovniku obzirom na propis §-a 1372. o. g. z., a da se ne služi s koristi (fructus) stvari (uživanje u užjem smislu), što se ima razumievati pod uživanjem načinom za dužnika neškodnim. Ako bi se pako vjerovniku dozvolilo podjedno i uživanje koristi (usufructus), bude neograničeno budi ograničeno n. pr. samo do iznosa dopuštenih kamata, tad je ovakova pogodba po §-u 1372. bez pravne krieposti.[4]

O pogodbah založnih i sudbenih ustanovljuje carski patent od 29. studenoga 1852. br. 247. d.. z. l. (takozvani djedinski ili avicitaet patent) sliedeće:

§. 19. Dosada u običaju bivše pogodbe založne, prodaje dobara negibivih na vrieme (contractus pignoratitii, emtio venditio temporanea) budi s priuzdržkom prava odkupa nazadnoga naročito ili mučeć, budi s uvjetom da se vjerovniku u mjesto kamata predade uživanje dobra založenoga, ne imaju pravne valjanosti, ako budu sklopljene poslie krieposti općeg gradjanskoga zakonika.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Bečn od 30. kolovoza 1860. br. 10342. G. U. br. 1186. i od 31. svibnja 1865. br. 3199. Ger. Ztg. br. 76.

[2] Stubenrauch II. str. 729. točka 2.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. siečnja 1857. br. 12782. i od 29. prosinca 1858. br. 1474. Ger. Ztg. od god. 1859. br. 38. Peitler br. 1122.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. prosinca 1886. br. 10793. Ger. Halle 1887. br. 38., Zeiller Coment. IV. str. 48. Stubenrauch II. 731.

Digitized by Google

dobra ili prava tako, da se do sada obično pravo odkupa nazadnoga, koje su imali dužnik i njegovi u pravu nasljednici, neće moći više izvršivati.

§. 21. Proti pogodbam založnim, koje su sklopljene prije proglašenja općeg gradjanskog zakonika, nije slobodno po sili (kriepošću) onih tražbina, koje su proizticale po dosadanjih zakonih i iz naravi dobara nasljedjenih, povesti više novih parnica na porušenje ili prenos uvjeta založnih (ad invalidationem conditionum pignoratitiarum, ad transvestitionem conditionum pignoratitiarum).

§. 22. Pravo odkupa nazadnoga negibivih dobara i pravica, odprije pogodbeno založenih, a tako i inškripcija vremenitih može se izvršivati u sljedećih slučajevih:

1. Ako vrieme zaloga ili inškripcije, koje je izvorno ustanovljeno, ili koje je pri kašnjoj doplati ili kojim inim povodom produljeno, ne bude još izteklo, slobodno je tužbu zarad odkupa nazadnoga podignuti uz godinu dana po izmaku roka za odkup ustanovljenoga.

2. Ako pri pogodbah založnih ili inškripcionalnih ne bijaše ustanovljeno vrieme odkupa i ako, računajuć od dobe, kad su se iste pogodbe sklopile ili produljile, pak do nastupa krieposti općeg gradjanskog zakonika, ne bude još minuo rok od 32 godine, može se tužba zarad odkupa nazadnoga podignuti uz godinu dana po izmaku roka od 32 goeine.

3. Ako je napokon izteklo vrieme za odkup ustanovljeno, ili u pomanikanju stanovitog odkupnog vremena, ako je iztekao rok od 32 godine prije nastupa krieposti općeg gradjanskog zakonika, može se pravo nazadnoga odkupa putem pravde potražiti samo onda i samo uz godinu dana poslje nastupa krieposti općeg gradjanskog zakonika, ako poslje izmaka, ustanovljenoga za odkup vremena i odnosno poslje izmaka pomenutoga roka od 32 godine do nastupa krieposti općeg gradjanskog zakonika, nije izteklo više od deset godina.

Ako se tko pravom odkupa ne posluži uz gore naznačene rokove, ugasnut će mu isto.

§. 23. Ali ako je u obziru negibivih dobara i pravica, odprije pogodbeno založenih, a tako i obziru vremenitih inškripcijah poslje vremena založnoga ili inškripcionalnoga kako pogodbom ili inškripcijom izvorno ustanovljenoga tako i kašnje produljenoga, ili ako nebijaše ustanovljeno vrieme odkupa, ako je poslje iztekavšega roka od 32 godine, računajuć od dana sklopljene pogodbe založne ili inškripcionalne, pak do krieposti općeg gradj. zakonika, proteklo deset godina, a nije se ni u nijednom ni u drugom slučaju uz taj rok povela bila formalna parnica radi odkupljenja zaloga: neće moći ni založnik, ni inškribent, ni njegovi u pravu nasljednici izvršivati više pravo odkupa nazadnoga, i posjednik dobara založenih ili inškribiranih ima se smatrati kao podpuni vlastnik istih.

§. 24. U obziru postojećega sada sudbenoga zaloga na plemićka negibiva dobra ili pravice može se pravo nazadnoga odkupa, ako od ovršne prodaje, ili ako ove prodaje nije bilo, ako od ovršne plienitbe pak do krieposti općeg gradj. zakonika nisu još iztekle 32 godine, potražiti putem pravde uz godinu dana računajuć od početka krieposti ove.

Po izmaku ovog roka, a tako i u slučaju, ako su od gorepomenutih rokova pak do krieposti općeg gradj. zakonika iztekle jurve 32 godine, a nije se uz taj rok povela parnica odkupna, ugasnut će pravo odkupa nazadnoga.

§. 25. Parnice super-inškripcionalne i parnice ex superfluitate fundi nesmiju se više povesti računajuć od roka, kojega nastupi kriepost općeg gradj. zakonika.

Digitized by Google

§. 1373. Tko je obvezan dati sigurnicu, valja da izpuni obvezu ovu pokretnim zalogom ili hipotekom. Samo u slučaju, da nije u stanju dati zaloga, primaju se sposobni poruci.

§. 1374. Nitko nije dužan primati u zalog u ime sigurnice kuću po cienu veću od polovine, niti zemljišta i pokretna dobra po cienu nadilazeću dvie trećine prociene. Sposoban poruk jest onaj, koji ima pristojnu imovinu, i u pokrajini na sud pozvan biti može.

Ustanove §§. 1373. i 1374. o. g. z. odnose se na sve slučajeve, kad je tko dužan dati u stanovitom pravnom poslu u obće sigurnost a nije ustanovljeno na pose ništa u čem se ima sigurnost sastojati. Obveza dati sigurnost može se temeljiti ili na utanačenju stranaka, na odredbu posliednje volje, na izrieku sudčevu, a napokon i na samom zakonu.

Po samom zakonu dužni su dati sigurnost:

1. tutor, koji se ne drži točno propisa zakona u pogledu osiguranja imovine malodobnika, a uredno u svoje vrieme ne polaže račun (§. 237. o. g. z.);

2. onaj tko hoće da nastavi gradnju po kojoj bi posjednik nepokretne stvari ili stvarnoga prava mogao biti oštećen u svojih pravih, a gradilac nije se zaštitio po propisu gradj. parb. postupka suprot rečenomu posjedniku (§§. 340. i 341. o. g. z.). Nadalje može tražiti sigurnost:

3. posjednik kojega stvarnog prava, koji može dokazati, da stojeća tudja sgrada ili ina koja tudja stvar jest gotova srušit se, i da mu prieti očevidna šteta, a oblast politička nije se jur dovoljno postarala za javnu sigurnost (§. 343. o. g. z.);

4. vlastnik od porabovnika ili od uživaoca, kad bi se pogibelj za sućanstvo stvari pojavila §. 520. o. g. z.);

5. nasljednik, za izplate zapisa, ako zaostavština nedoteče da se izplate dugovi, ini dužni troškovi i da se namire svi zapisi (§. 692. o. g. z.);

6. vjerovnici nasljednikovi još prije nego je prisudjeno nasljedniku nasljedstvo pod priuzdržkom navedenim u §-u 822. o. g. z.;

7. dionici zajednice, koji su većinom glasova bili nadvladani, za buduću štetu (§. 834. o. g. z.);

8. dužnik više nerazdieljenih suvjerovnika, ako jedan samo od suvjerovnika išće platež ciele svote (§. 890. o. g. z.);

9. tko daje miraz, od onog, koji ga prima, u isti čas, kada se daje miraz, ili poslje, ako bi nastala pogibelj (§. 1245. o. g. z.);

10. žena prezaduženikova za miraz za slučaj ako bi se ukinula ženitba (§. 1260. o. g. z.);

11. poruk, koji se je poručio s privoljenjem dužnikovim, ako je izteklo vrieme, u koje je valjalo da dužnik plati dug svoj (§. 1364. o. g. z.).

U pravilu daje se osiguranje po §-u 1373., ako nije ništa posebnog utanačeno — kako smo već gore naglasili — samo ručnim zalogom ili hipotekom, a jedino u slučaju da onaj, tko je obvezan dati osiguranje, nije u stanju dati zaloga, primaju se i sposobni poruci.

Koja stvar može služiti zalogom ustanovljuje §. 448. o. g. z.

Koju vriednost valja da ima zalog odredjuje §. 1374. o. g. z., koji ustanovjuje, da nije nitko dužan primiti u zalog u ime osiguranja kuću po cienu veću od po-

Digitized by Google

Glede osiguranja imovine maloljetnika i skrbljenika valja uz to držati se posebnih zato izdanih propisah u §§. 193—202. izvan parb. post., a glede osiguranja imovine povjerbinske propisah §§. 230—232. izvan parb. post.

Sposobnim porukom označuje §. 1374. o. g. z. onoga, koji ima: 1. pristojnu imovinu, t. j. imovinu razmjerno dovoljnu, da pruža sigurnost vjerovniku, što ima sud prosudjivati; 2. te da stanuje u pokrajini, u kojoj ima vjerovnik svoje obitalište, t. j. u nas, da stanuje u Hrvatskoj i Slavoniji. Ovo odredjuje zakon zato, da se ne zavlači parbeni postupak, ako dodje do tužbe.

Poglavje drugo.

O preinaki prava i obveza.

Preinaka prava i obveza.

§. 1375. Vjerovniku i dužniku prosto je da preinače svoja zamjenita prava i obveze, kojimi slobodno razredjivati mogu. Preinaka može biti da ne pristupi ili da pristupi treća koja osoba, u to da pristupi ili novi vjerovnik, ili novi dužnik.

Imade učina, koji niti ne radjaju kakovo pravno odnošenje niti ne uvjetuju utrnuće postojećeg već pravnog odnošenja, već koji prouzrokuju samo preinaku postojećeg već pravnog odnošenja tako, da isto samo stanovitom modifikacijom dalje obstoji. Ovakovih promjena imade i kod obligacija. Obligacija ostaje bo ona ista, te se mienja samo jedan od počela (elementa), iz kojih se ona sastoji tako, da se miena ili osoba vjerovnika ili osoba dužnika ili pako stvarna činitba njezina, ili pravni razlog činitbe (causa debendi) joj. O tih promjenah u obligacijah sadržane su ustanove u nazočnom poglavju. Promjena obligacije mienjanjem osoba nastaje kod ustupa (cessie) i upute (assignacie). Kod prvog mienja se osoba vjerovnika, a kod posliednje osoba dužnika. Promjena obligacije pako mienjanjem obligatorne činitbe ili pravnog razloga iste nastaje kod obnove (novacie). Ovdje se mienja obligatorna činitba ili bolje pravo iskanja (pravo tražbine, das Forderungsrecht). Ovamo je naš gradj. zakonik uvrstio i nagodu, koja pako u pravilu ne sadržaje u sebi promjenu pravnog razloga činitbe ili same obligatorne činitbe. Nagodom bo ne mora se obnoviti obligacija; s njom se u pravilu obligatorna činitba niti ne mienja, već samo in quanto pobližje opredieljuje.

Ustanova §-a 1375. o. g. z. veli u početku svom, da je vjerovniku i dužniku prosto da preinače svoja zamjenita prava i obveze, kojimi slobodno razredjivati mogu. Ovo se ne ima ovako tumačiti, da se mogu promjeniti prava i obveze u obligacijah samo složnom voljom obiuh kontrahenta. Promjena u obligaciji može nastati i samo djelovanjem jednog kontrahenta i suprot volji drugog. Tako n. pr. ne treba za ustup (cessiu) privole dužnika, niti kod nepodpune upute u slučaju §-a 1403. o. g. z. privole vjerovnika. Shodnija bi s toga bila stilizacija početne ustanove §-a 1375. da ista glasi: da je vjerovniku ili dužniku prosto da preinače svoja zamjenita prava i obveze itd.

Digitized by Google

1376—1379.; o nagodi u §§. 1380–1391.; o ustupu (cessii) u §-u 1392—1399.; te o uputi (asignaciji) u §§. 1400—1410. o. g. z.

1. Obnovom.

§. **1376.** Preinaka bez pristupa treće osobe biva onda, kad se promjenjuje pravni naslov ili glavni predmet kakovog iskanja, dakle kada stara obveza pralazi u drugu novu.

§. **1377.** Takova preinaka zove se obnovna pogodba. Polag ove pogodbe prestaje prijašna glavna obveza, a nova počima u isto vrieme.

§. **1378.** Obnovom prestaju prava poručanstva, zaloga, i ina prava skopčana s prijašnjom glavnom obvezom; samo ako dionici po osobitom ugovoru nisu ino što ugovorili vrhu toga.

§. **1379.** Kada stranke jasnije odredjuju, gdje kada i kojim načinom ima se izpuniti kakova obveza jur obstojeća, i kada prave ina pobočna ustanovljenja, s kojimi se nečini nikakova preinaka glede glavnog predmeta ili pravnog naslova; takovi ugovori nesmatraju se kao pogodba obnovna, a nesmatraju se ni tada, kad se samo izdaje kakova nova zadužnica ili ina koja na dug odnoseća se izprava. Takova preinaka u odredjenjih pobočnih nemože staviti novog tereta na treću osobu, koja na pomenutu preinaku nije prizvana bila. Kada je dvojba, uzima se da stara obveza nije ukinuta dok s novom obvezom može zajedno obstojati.

Obnovna pogodba (novatio) je pogodba, kojom se kakovo pravo iskanja time ukida, što se na njegovo mjesto drugo (pravo iskanja) stavlja, odnosno, kojom se nova obveza stavlja na mjesto već postojeće obveze te time stara obveza prelazi u drugu novu, ali tako, da se ukida stara obveza samo na toliko, u koliko nova nastaje, a nova opet da samo na toliko nastaje, u koliko se stara ukida.[1]

Po rimskom pravu razlikovalo se je više vrstih obnovnih pogodba kao novatia sa promjenom pravnog naslova (pravnog razloga) i promjenom glavnog predmeta, a i novatia sa i bez promjene osobe.

Gradjanski zakonik ne poznaje obnovnih pogodba, kod kojih se mienja osoba vjerovnika ili dužnika, jer §. 1376. o. g. z. označuje izriekom samo preinaku bez pristupa treće osobe, po kojoj se promienjuje samo pravni naslov ili glavni predmet kakvog iskanja, obnovnom pogodbom.[2]

---

[1] Hasenöhrl II. str. 512. Kirchstetter 675. — Novatio est prioris debiti in aliam obligationem, vel civilem, vel naturalem, transfusio atque translatio, hoc est, quum ex praecedenti causa ita nova constituatur ut prior perimatur I. 1. pr. D. de novationibus et de legationibus (46. 2.).

[2] Hasenöhrl (II. str. 516.) dopušta i po austr. pravu još obnovnih pogodba pristupom trećih osoba, ako treća osoba sa vjerovnikom stupa u novi obligatorni odnošaj samo zato, da ovaj iz obveze pušta dosadašnjeg svog dužnika; tako: kada treći ovom namjerom i ovim učinkom izdaje vjerovniku mjenicu, ili mu čini obećanje plateža, kojega je glavnim predmetom drugi nego koji je bio onaj dosadanjeg duga.

Digitized by Google

glavnog predmeta iskanja i obnovnih pogodba s promjenom pravnog naslova (pravnog razloga iskanja.

I. Kod obnovnih pogodba s promjenom glavnog predmeta iskanja promienjuje se samo glavni predmet obligacije. Staro iskanje prestaje te na mjesto njegovo stupa drugo novo iskanje, kojemu je predmet drugi nego onaj prijašnje obligacije; time pako prestaje i stara obligacija te nastaje nova druga. Po austr. pravu ne može obligacija kraj promjene glavnog predmeta utanačenjem stranaka ostati ona ista.

Pod glavnim predmetom obligacije razumieva obć. gradj. zakonik ono što sačinjava sadržaj obligacije, naime činitbu, koju je dužnik na temelju iste dužan izvršivati. Glavni predmet je pako i sve što spada k dotičnoj obligatornoj činitbi, t. j. što spada k njezinom bivstvu, što ne može odpasti, a da ne bude činitba druga. Obće pravilo, što se sve ima smatrati glavnim predmetom činitbe kod stanovite obligacije, neda se ustanoviti. Ovo valja da ustanovi u svakom konkretnom slučaju sudac, pa će zavisiti što se sve ima smatrati glavnim predmetom iskanja, odnosno obligacije u prvom redu o volji stranaka, očitovanoj u odnosnom ugovoru ili proizlazećoj iz svrhe dotičnog ugovora. Zato se može slučiti da će jedna te ista ustanova u jednom stanovitom konkretnom slučaju spadati k bivstvu glavnog predmeta iskanja, odnosno pogodbene činitbe, u drugom pako slučaju, da će biti izvanredna, nebitna ustanova pogodbene činitbe.[1]

U pravilu ne ima promjene glavnog predmeta činitbe:

a) ako nastupa promjena samo glede accessorne ili pobočne činitbe kao n. pr. u pogledu kamata, uživanja kakvog zaloga itd.;

b) kada stranke jasnije odredjuju, gdje, kada i kojim načinom se ima izpuniti kakova obveza jur obstojeća;

c) ako se ugovori samo umanjivanje količine činitbe, to je time učinjen dužniku dielomični odpust njegove obveze; stara obligacija pako ostaje glede neodpuštenoga diela duga (činitbe, obveze) nadalje u krieposti s istim pravnim učinkom kao i prije. Ako se nasuprot novim ugovornim utanačenjem količina obligatorne činitbe povećava, tad ostaje, istina, u pogledu količine činitbe, koja je do sada bila predmetom obligacije, stara obligacija nepromienjena, ali u pogledu viška činitbe, koji je ugovoren bio novim utanačenjem nastaje nova obligacija.[2]

d) Promjena činitbe glede kakvoće njezine smatrati će se onda obnovom, ako se usljed ove promjene stvar, koja je predmetom činitbe, više onom istom smatrati ne može, koja je bila predmet pogodbene činitbe po staroj obligaciji.

II. Kod obnovnih pogodbah s promjenom pravnog razloga iskanja ostaje sadržaj činitbe nepromienjen. te se samo mienja pravni naslov (pravni razlog) iz kojeg se činitba tražiti ima; stvara se bo novi pravni razlog iz kojeg dužnik odsele postaje obvezan na istu činitbu. Da nastaje ova obnovna pogodba, mora se i u istinu pravni razlog mienati. Nije zato nikakova obnova nastala, ako se ono, što se duguje, na novo obećaje, da će se platiti pozivom na isti pravni razlog iz kojeg je već prvo obećanje učinjeno bilo, jer se ovakov pravni posao ukazuje samo kao ponovno priznanje duga na temelju istog pravnog razloga.

Obnova promjenom pravnog razloga biti će n. pr., ako se dužna kupovnina promjeni u zajam, što će biti onda, ako kupac neizplaćuje kupovninu već mu ovu prodavaoc ostavlja kao zajam, a on mu o tom izdaje zadužnicu priznajući u istoj, da ju je dobio u to ime. U ovakovom očitovanju je tada sadržana i brevi manu tradito, koja kod ovakovih obnovnih pogodba mora da posliedi, da se može u obće govoriti o obnovi, jer

[1] Nippel VIII. 2. 21.
[2] Hasenöhrl II. str. 521.

Digitized by Google

nastala, ako su izpunjeni svi uvjeti, koji zakon za zajamnu pogodbu propisuje, dakle valja da bude stvar doista i predana, koja predaja se pako obaviti može i traditiom brevi manu. Da nastaje bo materielna nova obligacija, nije dovoljno da to stranke samo očituju već mora i to njihovo očitovanje odgovarati istini, t. j. uztvrdjena causa obligationis mora doista i postojati.[1]

Razumieva se, da se može i obnova pogodbe tako utanačiti, da se promjenuje i glavni predmet iskanja i pravni naslov, t. j. jedno i drugo zajedno.

Obćenite potrebštine za obnovu su: 1. da postoji stara obveza (obligacija); 2. da se utemeljuje nova obveza; 3. da se nova obveza razlikuje od stare ili u glavnom predmetu obligacije, ili u pravnom razlogu iste, ili u jednom i drugom; 4. da utanačenje stranaka onamo ide, da nova obveza stupiti ima na mjesto stare tako, da ima ova (stara obveza) prestati time, što se vjerovnik u pogledu ove obveze sa novom namirenim smatrati ima. Stranke moraju bo imati animus novandi.

O potrebštinah za obnovnu pogodbu, navedenih pod 1—3, razpravljali smo dovoljno gore. Valja nam se ovdje samo baviti sa tumačenjem potrebštine gore pod 4. navedene, naime sa onom animi novandi.

Volja kontrahenta kod novatie mora izrično onamo smierati, da bude novom obligacijom stara ukinuta, t. j. stranke moraju imati animus novandi. Na koji način se izražava ta njihova volja je svejedno, dovoljno je, da je animus novandi iz odnosnog pogodbenog utanačenja kontrahenta jasno vidljiv. Ova je potrebština izražena u zakonu u §-u 1379. o. g. z. in fine time, što se veli tamo: „Kada je dvojba, uzima se, da stara obveza nije ukinuta, dok s novom obvezom može zajedno obstojati".

Po tome može se animus novandi izražavati ili izriekom ili muče, a valja ga napose uzeti da postoji i onda, ako stara obveza zajedno s novom obstojati ne može. Manjka li animus novandi, tad ostaje stara obveza uz novu kriepostna, te pogodba takova ima narav accessornog plateżnog obećanja. Vjerovnik je u takovu slučaju vlastan svoje iskanje potjerati i na temelju prijašnjega obligatornog pravnog razloga a i na temelju nove pogodbe, pri čem naravno, čim se jedna obligacija izpuni, druga prestaje. Time se rješava u teoriji a osobito i u praksi preporno pitanje, da li se postojeće iskanje smatrati ima noviranim, ako za njega dužnik vjerovniku daje mjenbeni prihvat?

Pošto je za svaku obnovu potreban animus novandi, to u prihvatu mjenice, koji uvjetuje mjenbeno pravno platežno obećanje, samo po sebi nije sadržana još nikakva novatia. Time se bo samo vjerovniku pribavlja sredstvo po kojem može svoju tražbinu brže utjerati. Ako dakle ne ima nikakvog posebnog utanačenja izmedju vjerovika i dužnika uzima se, da je mjenica, sadržavajuća mjenbeno pravnu platežnu obvezu dužnikovu, dana plateža radi a ne mjesto plateža. Ne prestaje dakle time, što je dužnik vjerovniku za svoju tražbinu dao mjenicu, stara obligacija. Stara će obveza prestati, a time novatio nastati, samo onda, ako je dužnik s vjerovnikom izriekom ugovorio, da usljed njegovog (dužnikovog) prihvata stara obveza prestati ima, ili ako je vjerovnik muče u tom pogledu svoju volju izrazio, da smatra uručenim mu dužnikovim mjenbenim prihvatom staru obligaciju utrnutom, što je dužniku povratio ili zadužnicu o istoj izdanu ili staru tražbinu kvitirao itd.[2]

---

[1] Hasenöhrl II. str. 524.

[2] Tako Hasenöhrl II. str. 531. i 532., koji po našem mnienju najsgodnije rješio preporno pitanje, da li se izdanjem mjenice postojeće već iskanje novira. Judikatura je u tom pogledu veoma nestalna, te ima u tom pogledu mnogo protuslovnih rješitba. Tako primjerice izjavili su se u takovu slučaju za novatiu rješitbe vrh. suda u Beču od

Digitized by Google

konsumirajući ili obvezujući. Konsumirajući u koliko obnovnom pogodbom stara obligacija prestaje, a obvezujući u koliko po njoj nastaje nova obligacija.

Prestankom stare obligacije, prestaju i sva s istom skopčana pobočna prava, ka kojimi spadaju i prava poručanstva i zaloga; nu samo ako dionici po osobitom ugovoru nisu ino što ugovorili vrhu toga (§. 1378. o. g. z.). To se pako imade tako razumievati, da mogu ugovarajuće strane utanačiti, da s novom obligacijom imadu biti skopčana jednaka pobočna prava s onimi, koja su bila spojena sa starom obvezom, ali ova pobočna prava ne imadu se zato smatrati istimi pobočnimi pravi, koja su bila spojena sa starom obligacijom, već novimi za postanak kojih je potrebno novo utanačenje sa dotičnimi učestnici.

Tako će poručanstva i zalozi, koji su bili dani za utvrdjenje stare obveze, samo onda ostati kriepostni i za novu obvezu, ako bude i sklopljena nova poručanstvena pogodba sa dotičnimi poruci, ili nova založna pogodba sa zalogodavci, odnosno ako ovi očituju, da poručanstvo, dotično zalog dan za staru obvezu, i glede nove obveze u krieposti ostati ima.

Starom obvezom prestaju gledom na obćenito pravilo §. 1378. o. g. z. i kamati, koji su ugovoreni, pa prestaje s njom zato i pravo iskanja vjerovnika na platež eventualnih kamatnih zaostataka stare obveze. Ako ovi prestati ne imaju, odnosno, ako se pravo na njih pridržaje vjerovniku i nadalje, mora to izriekom biti ustanovljeno.

Valja nam ovdje konačno i obazrieti se i na priznanje obveze ili duga. Preporno je pitanje u teoriji, da li se ima priznanje duga smatrati posebnom pogodbom (Anerkennungsvertrag) te ponapose, da li se ono može smatrati obnovom. Mi se slažamo s mnienjem onih, koji priznanje duga ne smatraju novatiom, te koji podjedno tvrde, da se po austr. pravu niti uzeti ne može, da ono utemeljuje samostalnu obvezu, t. j. da se o sebi stojećom obligacijom smatrati ne može.[1] Declarativno priznanje duga ili obveze je samo prosto priznanje istinitosti činjenica, koje utemeljuje dug ili obvezu već postojeće obligacije. Ono radja jedino tim osebnim učinkom, da ono prekida zastaru (§. 1497. o. g. z.).

Takozvano konstitutivno priznanje, kojim tko, znajući, iskanje, koje pravno ne obstoji, priznaje obstojatnim i sebe obveznim, nije ništa drugo nego očitovanje dotičnika da hoće biti dužnikom, te samo pravno valjano onda, ako predleži pravni naslov prikladni da utemeljuje obligaciju. U judikaturi je već načelno izrečeno, da priznanje duga, bez da se navede pravni posao iz kojeg je nastao dug ili obveza, dovoljno nije da se na takovom očitovanju temelji dugovna tužba, a niti da se uzeti ne može, da je takovim priznanjem nastala kakova novatia.[2] Samo dugovno priznanje i bezuvjetno obećanje plateža ne može se već smatrati za causa bedendi, jer pravni razlog ne leži u obećanju plateža, već u označenju pravnog posla iz kojeg nastaje platežna obveza.[3]

---

29. rujna 1877. br. 10299. (Pravnik od god. 1878. str. 345); od 19. studena 1867. br. 9246. G. U. 2919.; od 14. kolovoza 2867. br. 7076, G. H. br. 97.; od 24. travnja 1861. br. 2962. G. U. 1311.; od 16. studenoga 1859. br. 12039. G. U. 909.; od 10. prosinca 1856. br. 11878. G. G. U 250. i više drugih. Nasuprot izjavili su se proti tomu rješ. vrh. suda u Beču od 23. sudena 1870. br. 2919. G. U. 3962.; od 16. listopada 1860. br. 12265. G. U. 1209. i druge.

[1] Vidi protivno mnienje Hasenöhrlovo, koji ga liepo obrazlaže u §-u 81. I. diela svojeg obveznog prava na str. 284–302., ali s kojim se mnienjem ne možemo s prijateljiti gledom na pozitivne ustanove austr. gradj. zakonika, i onoga što smo gore u našem tumačenju naveli. Mi smo nasuprot prihvatili u tom pogledu mnienje Stubenraucha II. str. 237—238., kojega je nazora i judikatura.

[2] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 25. srpnja 1877. br. 6576. G U. 6527. i od 22. prosinca 1881. br. 13295. Ger. H. br. od god. 1882.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. listopada 1866. br. 7623. G. Z. br. 42. od g. 1867.

Digitized by Google

§. 1380. Nagodba zove se ona pogodba obnovna, kojom se prava sporna i dvojbena tako ustanovljuju, da se svaka stranka zamjenito obvežuje nešto dati, učiniti ili propustiti. Nagodba ide medju pogodbe dvostrano obvezne i prosudjuje se polag istih načela.

§. 1381. Tko obvezanoj osobi odpusti bez plaće s njezinim privoljenjem kakovo pravo nepreporno ili dvojbeno, taj čini darovanje (§. 939.).

Zakon označuje nagodbu (transactio) pogodbom obnovnom, kojom se prava sporna ili dvojbena tako ustanovljuju, da se svaka stranka zamjenito obvezuje nešto dati, učiniti i propustiti.

Nagodba je dakle po ovoj definiciji osebna vrst obnovne pogodbe, po kojoj se preporni ili dvojbeni (nesigurni) pravni odnošaj pretvara u sigurni. I ovdje utrnjuje prijašnja obveza, a nastupa nova opredieljena samom nagodbom.

Obzirom na gorenavedenu zakonsku definiciju nagodbe jesu njezine potrebštine sliedeće:

1. Tražbina, koja se ima nagodbom ustanoviti, mora biti dvojbena, odnosno nesigurna. Ova subjektivna nesigurnost može imati svoj razlog i samo u tome, što protivnik onoga, koji stavlja svoje potraživanje, prigovora tražbini njegovoj, budi u pogledu obstojnosti, budi u pogledu količine iste; svejedno, da to prigovori izvansudbeno ili pako pred sudom u parnici podignutoj po ovlašteniku proti njemu. Nesigurnost leži u obih slučajevih u tom. da je izlazak istom zametnuti se imajuće ili pako već u tečaju nalazeće se parnice dvojben. Na stepen nesigurnosti ne gleda se; dovoljno je, da jedna stranka uzkraćuje priznati traženo pravo, ako i ovo čini bez svakog prava i bez svakog povoda, tako, da se tražbina smatra po obih ugovarajućih strankah prepornom.[1]

Nagodba valja pače i onda, ako se tražbina koje stranke, o kojoj se je sklopila nagodba, ne osniva na valjanu naslovu, jer pošto se po §-u 1380. o. g. z. preporna i dvojbena prava nagodbom uzajamno ustanovljuju, jest obzirom na §. 1387. o. g. z. r relevantno, da li je po ovoj ili onoj stranki prije nagodbe podignuta tražbina osnovana na pravu. već je bitno samo to, da su obostrana suglasna očitovanja volje tako nastala, kako se to za utanačenje pravovaljane pogodbe u obće zahtieva.[2]

Nesigurna biti će tražbina i onda, ako obstojnost ili obseg iste zavisi o kojem dogodjaju za kojega stranke ne znadu, da li će isti nadoći ili ne nadoći. Ako nagodbu sklapajuće stranke nisu u dvojbi o obstojnosti tražbine, odnosno ako je ova sigurna, te im je to znano, ili ako ne predleži nikakov prepor medju njima u pogledu odnosne tražbine, o kojoj su nagodbu sklopile, tad su samo nagodbu simulirale, te se pogodba takova ne ima smatrati nagodbom, već ju treba po smislu §-a 916. prosudjivati polag onih propisa zakonitih, polag kojih po svojoj pravnoj naravi prosudjena biti ima. Tko dakle obvezanoj osobi odpusti bez plaće s njezinim privoljenjem kakovo pravo nepreporno ili dvojbeno, taj čini darovanje (1381. i 939. o. g. z.).

Preporno je, da li se može pravovaljano sklopiti nagodba po parbećih se stranakah o tražbini, koja je već presudjena pravomoćnom osudom.[3] Mi se slažemo s mnienjem onih, koji na to pitanje jestno odgovaraju, jer i nakon pravomoćnosti osude dosudjujuće

---

[1] Nippel VIII. 2. str. 28.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. listopada 1881. br. 9577., Pravnik od g. 1882. str. 21., vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 25. listopada 1871. br. 7121. G. U. 4283.

[3] Vidi Hasenöhrla II. str. 304. (s kojimi se mi slažemo, te kojeg smo mnienje prisvojili) a i pisce, kojeg su protivnog mnienja, te koje Hasenöhrl navadja.

Digitized by Google

tražiti povratu u prijašnje stanje radi krivnje pravdopravnika ili radi nadjenih novih sredstva dokaza; a ponajglavnije zato što ostaje još uviek otvoreno pitanje utjerivosti pravomoćno dosudjene tražbine. Samom nagodbom, istina, neće neutjeriva tražbina postati utjerivom, ali je ipak mogućnost veća, da će se moći nagodjena tražbina utjerati, pošto će jedno biti uslied nagodbe platežni uvjeti za dužnika povoljniji, a drugo predmnievati je, da će se sam dužnik prije skrbiti za platežna sredstva.

2. Glavna je zatim potrebština za nagodbu, da svaka strana nešto popušta. Ovo popuštanje može se odnositi neposredno na tražbinu, koja je podlogom nagodbe, tako, da se ovlaštenik (vjerovnik) jednog diela tražbine svoje odriče, odnosno jedan dio iste dužniku odpušta, a dužnik drugi dio priznaje. Može pako jedna stranka zato, što se je druga (ako je vjerovnik) odrekla diela svoje tražbine, ili (ako je dužnik) priznala u cielosti utuženu tražbinu, ovoj kao ekvivalent zato nešto drugo dati ili obećati, bilo to drugo stvarna kakova činitba, ili kakova druga tražbina ili pako odpust inog kakvog duga.

Nagodba može imati za predmet i više dvojbenih tražbina jednog kontrahenta ili više tražbina, kojih imadu kontrahenti jedan proti drugomu. Medjusobno popuštanje će biti u takovu slučaju različito; ili tako, da svaki kontrahent priznaje protutražbinu drugog svog kontrahenta, ili tako, da jedan drugomu svoju protutražbinu odpušta u cielosti ili diono.

U svakom slučaju je nagodba pogodba uz plaću. Ako se jedna strana obvezuje na kakovu činitbu, druga pako na nikakvu protučinitbu, ne predleži nagodba već ili priznanje duga, ako dužnik cielu tražbinu vjerovnikovu priznaje, ili odpust duga, odnosno po okolnostih darovanje, ako vjerovnik dužniku odpušta cielu svoju tražbinu, bez plaće t. j. bez kakove protučinitbe.

Ako tuženik na tužbu kod suda utuženu tražbinu u cielosti prizna a tužitelj uslied toga od tužbe odustaje, ne predleži nikakova nagodba u šmislu propisa §-a 1380. o. g. z., jer tuj nisu stranke zamjenito nešto dale, učinile ili popustile. Ovo će biti po našem mnienju samo onda slučaj, ako vjerovnik na odročbena plaćanja pristaje. Mi bo držimo, da je tad ipak vjerovnik dužniku učinio protučinitbu, što se je odrekao prava, koje mu zakon daje, odmah platež ciele tražbine zatražiti, a tako s jedne strane olahkotio dužniku platež, a s druge strane preuzeo na sebe teret, jer neće imati odmah cieli svoj novac na razpolaganje.[1]

Ovo je načelo prihvaćeno u nas i u praksi samo da se obično još dalje ide te pred sudom sklapaju nagodbe čim tuženik bezuvjetno priznaje utuženu tražbinu, t. j. da se priznanje duga sa običnim platežnim rokom uvršćuje u zapisnik u obliku nagode.

Nu ova se praksa protivi i propisu gradj. parb. post., koji u §-u 45. grpp. ustanovljuje sliedeće:

„Pri razpravljanju glavne stvari ima sud nastojati, da se prije svega, saslušav obtuženika, pobližje obaviesti o predmetu i o povodu parbe; zatim ako obtuženik tražbinu tužiteljevu svukoliku prizna kao istinitu, ima izreći osudu, da ju plati; u protivnom pak slučaju pokušat ima nagodu".

Preporno je medju komentatori, da li mora nagodba biti uviek dvostrana obvezna pogodba?

Istina, zakon veli u §-u 1380. o. g. z. in fine izrično: „Nagodba ide medju pogodbe dvostrano obvezne i prosudjuje se polag istih načela", mi smo već u tumačenju § a 864. o. g. z. razložili, da gradjanski zakon smatra jednostrano obvezajuću pogodbu

---

[1] Hasenöhrl II. 306. Nippel VIII. 2. str. 19. i Stubenrach II. str. 739. ne smatraju niti ovakovu pogodbu nagodom, jer nenalaze da je time sklopljena pogodba uz plaću. Protivnog je mnienja Winiwarter V. str. 51.

Digitized by Google

upotrebljuje i izraz dvostrano obvezujuće pogodbe za pogodbu uz plaću, što identificira jedan pojam s drugim. Ali razlikovanje pogodba u pogodbe bez plaće i uz plaću temelji se na drugom razlogu, nego li dielenje pogodba u jednostrane i dvostrane obvezajuće. Jednostrane pogodbe, istina, su beziznimno pogodbe bez plaće, jer kod njih ima samo jedna strana činitbu obaviti, dočim je drugoj stranki samo korist namienjena. Nasuprot ne moraju biti sve dvostrano obvezajuće pogodbe, pogodbe bez plaće, i obratno.

Može s toga biti nagodba pogodba uz plaću, a uz to ipak jednostrana pogodba. Ovo će biti n. pr. u slučaju, ako vjerovnik dužniku nagodbenim putem samo jedan dio svoje tražbine odpušta, a ne preuzme nikakvu inu obvezu (nikakvu drugu činitbu). U tom slučaju predleži pogodba uz plaću, jer je vjerovnik odustao dielomično od svoje nesigurne tražbine, uz to, da mu dužnik ostali dio priznaje bezuvjetno; on postaje tim, istina, i obvezan prama dužniku na toliko, što ne smije od njega tražiti više platež onog diela svote od kojeg je odustao, ali iz ove pogodbe ne nastaje dužniku nikakvo tužbeno pravo, već samo prigovor, ako bi unatoč takovoj nagodbi tužitelj od njega tražio cielu tražbinu. Manjka dakle ovdje bitni značaj dvostrane pogodbe, na ime pravo tužbe na izpunenje ugovora pristojeće obim strankam.[1]

Obzirom na to, što gradjanski zakon identificira pojam dvo strane pogodbe sa pogodbom uz plaću, to vriede i za nagodbu sve ustanove, koje zakon propisuje za pogodbe ove vrsti, a i kako se samo po sebi razumije, i sve ustanove, koje su izdane u općem gradj. zakoniku za pogodbe u obće.

Ako je dakle nagodba pismena sklopljena, moraju ju podpisati obe strane, da je ona obvezatna. Ovo valja i za sudbenene nagode; i sudbena nagodba smatra se samo onda perfektnom, ako su ju obe strane podpisale. Ona dakle ne valja, ako su se stranke i u svih prepornih točkah pred sudom složile, pače i samu nagodu onako ustmeno utanačile, kako je uvrštena po sudcu u zapisnik, čim je samo jedna uzkratila svoj podpis ili rukoznak, jer se kod svake sudbene nagode radi o pismenoj pogodbi, koja se ne smatra po §-u 885. o. g. z. prije sklopljenom, dok ju nisu obe strane podpisale.[2]

Iznimna ustanova od onih izdanih u gradjanskom zakoniku za pogodbe u obće, sadržana je za nagodbu u zakonu samo glede bludnje u §-u 1385. o. g. z. O ovih iznimkah govorit ćemo kod ovog §-a.

Što se tiče prava jamstva, koje po §. 722. o. g. z, pristoji kontrahentom kod pogodbah uz plaću u obće, valja kod nagodbah sliedeće opaziti: U pogledu predmeta, koji sačinjava protučinitbu (ekvivalent) za priznanje nesigurne tražbine (sa strane dužnika) ili za odreknuće prava na istu (sa strane vjerovnika) valjaju obćeniti propisi glede jamstva izdani u gradj. zakoniku za pogodbe uz plaću u obće (§. 922—933. o. g. z.).

Što se pako tiče predmeta, koji je objekt same nagodbe, to se samom nagodbom ne zadobije pravo jamstva u pogledu istoga (objekta nagodbe), jer se nagodbom već postojeće pravno odnošenje stranaka samo modificira, te neugovara nikakova nova činitba, tako, da se na samoj nagodbi ne može utemeljiti pravo jamstva, već samo na pravnom odnošenju, koje je postajalo medju strankami već prije nagodbe. Ako se je dakle pravno odnošenje, koje je bilo temeljem nagodbe, osnivalo na takvom pravnom poslu, s kojim je bila skopčana obveza jamstva, biti će mjesta jamstvu i nakon sklopljene nagodbe; razumieva se, ako je predmet činitbe uslied nagodbe stegnut bio, da se u tom razmjerju i jamstvo ograničuje.[3]

---

[1] Ovo je mnienje Hasenöhrlovo (II. str. 307.), koje smo mi prihvatili a obrazlaže ga obširno Schuster (Zeitschrift für Rechtsgel. 1830. I. 320.). Proti tomu, tvrdeći da je nagodba uvjek dvostrana pogodba, izjavljuju se Nippel, u svojih Erläuterungen VIII. 2. str. 20 i Stubenrauch II. str. 740.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. studenoga 1888. br. 13098. i od 17. travnja 1890 br. 3530. Gell. Centralbl. VII. br. 43. i VIII. br. 211,

[3] Hasenöhrl II. §. 82. str. 307. opazka 21.

Digitized by Google

§. 1382. Ima dvojbenih slučajeva, koji nagodbom nemogu biti okončani. Amo spada razpra nastavša izmedju muža i žene o valjanosti njihove ženitbe. Ovu razpru može prosuditi samo sudište zakonom ustanovljeno.

§. 1383. Prije nego je oglašena razredba posliedne volje nemože se činiti nikakova nagodba vrhu sadržaja te razredbe. Oklada, učinjena u toj stvari, prosudjuje se po načelih pogodba na sreću.

§. 1384. Nagodbe vrhu djelanja proti zakonu valjaju samo, ako se odnose na posebničko zadovoljenje; nagodbom može se ukloniti zakonito iztraživanje i kaznenje onda samo, ako su prestupci takovi, da oblast valja da postupa samo kada zahtievaju stranke.

Predmet nagodbe mogu biti ne samo obligatorna prava, već i stvarna obiteljska i nasljedna prava, ali odnosna pravna odnošenja, da mogu biti temeljem valjane nagodbe, moraju biti takova, koja su obće prikladna da budu uredjena ili preinačena privatnimi odredbami. Gdje je u obće izključena svaka privatna odredba o stanovitom pravu, ne ima mjesta ni nagodbi. Ponapose naznačuje zakon pako još slučajeve, koji ne mogu biti nagodbom okončani. Ovi su:

1. Razprava nastavša izmedju muža i žene o valjanosti njihove ženitbe (§. 1381. o. g. z.). Ovu razpravu može samo prosuditi sudište zakonom ustanovljeno. Isto pravilo valja i za razpravu o razpustu ili razriešenje braka (§. 93. o. g. z.).[1]

Što se tiče razstave od stola i postelje, to je nagodba o ovoj izmedju muža i žene u Cislaitaniji, u kojoj je u krieposti dvorski dekret od 23. kolovoza 1819. (sbirka prav. zak. br. 1595.), dopustljiva; pače po §-u 3. istog zakona izrično propisano, da sudac ima medju strankami nagodu pokušati.

U nas propisuje gradjanski parbeni postupnik samo u stvarih ženitbenih evangelika u §-u 659., da ima sudac nastojati, da razpre ženitbenih drugova prijateljskom nagodbom utaži tako, da se ili prošnja na razstavu dobrovoljno natrag uzme, ili pak da na razstavu, koju jedna stranka iz podpuno valjanih razloga zahtieva, druga stranka bez pravne presude privoli na izviestno ili neizviestno vrieme.

Glede katolika i sliedbenika grčko-iztočne vjere su i pitanje razstave od stola i postelje riešiti vlastni samo crkveni sudovi. Za razstavu ženitbah židova vriede propisi §§. 132—136. o. g. z.

O privatno pravnih imovinskih pitanjih pako mogu supruzi, koli u slučaju proglašenja ženitbe nevaljanom, toli u slučaju konačnog razpusta ženitbe ili razstave od stola i postelje uviek pravovaljano negodbu sklopiti.

2. Prije nego je oglašena razredba posliednje volje, ne može se učiniti nikakova nagodba vrhu sadržaja te razredbe (§. 1383. o. g. z.). Ova zakonska ustanova misli samo vrieme iza smrti oporučiteljeve do proglašenja oporuke, jer nagodba sklopljena o nasljedstvu prije smrti oporučitelja izjavljena je jur ništetna propisom §-a 879. točke 4., kojom se izjavlja nevaljanom pogodba, kojom tko nasljedstvo ili zapis, kojemu se on nada od treće osobe, otudjuje još sa života te osobe.[2]

---

[1] Hasenöhrl II. 314. sl. b) i Stubenrauch II. 741.

[2] Hasenöhrl II. 315. sl. c), Winiwarter V. str. 54., Stubenrauch II. 742.

inim načinom prije proglašenja iste razredbe posliednje volje?

Većina ih se izjavljuje zato, da je i onda nagodba bezkriepostna, jer je po zakonu nedopustljiva, što se može dogoditi, da oporučitelj medjutim razredbu posliednje volje preinači.[1]

Hasenöhrl[2] je protivnog mnienja; on drži da je u takovu slučaju sklopljena nagoda valjana, jer da učestnici mogu znanja dobiti o sadržaju razredbe posliednje volje istom nakon smrti oporučiteljeve, dakle u vrieme, kada nije više moguće oporučitelju učiniti nikakovih preinaka glede sadržaja naredbe posliednje volje.

Nama se čini, da ovdje lučiti valja, da li su učestnici dobili znanja o sadržaju naredbe posliednje volje prije ili poslie smrti oporučiteljeve; u prvom slučaju držimo, da je opravdano prvo gorenavedeno mnienje većine komentatora, jer je onda moguće da oporučitelj medjutim preinači ili posvema uništi oporuku svoju; ako su pako učestnici znanja dobili o sadržaju oporuke poslie smrti oporučiteljeve, ovakova promjena je nemoguća, pa zato držimo, da je onda i nagodba vrhu sadržaja te razredba valjana.

Da je pako nagodba sklopljena iza proglašene oporuke valjana, a da se zato ne zahtieva da su kontrahenti imali znanja o sadržaju oporuke, nije preporno medju komentatori.

Oklade vrhu sadržaja razredbe posliednje volje su po §-u 1383. o. g. z. dozvoljene, te se ove prosudjuju po obćenitih propisih, izdanih za oklade u poglavju dvadeset devetom za pogodbe na sreću.

3. Nagodbe, kojih je predmet da se ukloni zakonito progonjenje (iztraživanje) i kaznenje kojeg po kaz. postupniku ureda radi progonit se imajućeg po kaznenom zakonu kažnjivog čina, su nedopustljive (§. 1384. o. g. z.). Pošto je moderno kazneno pravo javne pravne naravi, ne mogu se kazneno pravne posljedice po kaznenom zakonu zabranjenog čina preinačiti nagodbom izmedju okrivljenika i oštećenika. Ovo pravno načelo je i izraženo u kaznenom zakonu u §§. 33. i 259. Od ovih veli §§. 33. k. z., da se zločincu ne može, ako se i nagodi s oštećenim, odpustit zaslužena kazan; a §. 259. k. z., da se u obće vrsta kazni, odredjena za svaki kažnjivi čin, niti ne može promienit, niti pak odpustit kazan uslied nagode, napravljene s oštećenikom. Iznimke od ovog pravnog načela postoje samo u slučajevih onih, u kojih su one u kaznenom zakonu izriekom izjavljene kao dopustljive. T. j., ako se radi o kažnjivih činih takovih, da oblast valja da postupa samo onda, kada zahtievaju stranke. Ove su iznimke sadržane u §§-ih 187., 188., 463., 466., 467., 487—497., 503., 504., 505., 524. i 525. kaz. zak.

Tražbina odštetna za štetu proizviruću iz kaznenog čina je pako u svakom slučaju privatne pravne naravi, te zato o istoj uviek nagodba izmedju oštećenika i oštetioca dopustljiva i za obveze obvezatna.

b) ili inih nedostataka.

§. 1885. Nagodba sklopljena može biti netvrda radi bludnje onda samo, ako se bludnja tiče sućanstva osobe ili sućanstva stvari.

Mal ne sva gradjansko pravna literatura je u tom složna, da se zakonske ustanove o bludnji pri pogodbah sadržane u §§. 871—876. o. g. z. samo modificirano uporavljivati imadu na nagodbe; no glede sadržaja tih modifikacija razilaze se mnienja.

---

[1] Winiwarter V. str. 54., Nippel VIII. 2. str. 34. i Stubenrauch II. str. 742. točka 2.

[2] Hasenöhrl II. str. 315. opazka 56.

Digitized by Google

samo onih točaka, koje stranke kao nedvojbene (sigurne) uzimaju.

Ako se bludnja tiče samog dvojbenog predmeta, tad ona ne upliva ni malo na valjanost same nagodbe; ako se pako bludnja odnosi na one točke, koje nisu za stranke preporne ili dvojbene, tad se imadu uporavljati općeniti propisi navedeni u §§. 871—876. o. g. z.[1]

Sgodno primjećuje Hasenöhrl[2] da je ova razlika samo prividna te da §. 1385. o. g. z. za pogodbe ne ima nikakove ustanove, koja nebi i vriedila za bludnju kod pogodbah u obće. Ustanova §. 1385. o. g. z. veli, da nagodba sklopljena može biti netvrda radi bludnje onda samo, ako se bludnja tiče sućanstva osobe ili sućanstva stvari.

Da svaku pogodbu čini netvrdom bludnja u osobi, izrečeno je jasno u §-u 873. o. g. z. U tom pogledu dakle nesadržaje §. 1385. o. g. z. nikakvu iznimnu ustanovu od općenitih pravila glede bludnje kod pogodbah.

Pita se pako ovdje što zakon misli u §-u 1385. o. g. z. pod sućanstvom stvari kod nagodbe? Jedni drže, da se pod bludnjom, koja se tiče sućanstva stvari, razumievati ima ona bludnja, koja se tiče predmeta, koji je objekt nagodbe, naime tražbina dvojbena ili preporna, koja ima postati uslied utanačene nagodbe nedvojbenom i prepornom. Nu ovakovim tumačenjem zakonske ustanove §-a 1385 o. g. z. osujetila b se u daleko više slučajeva naumljena svrha nagodbe. Nagodba se bo sklapa zato, jer je odnosna tražbina dvojbena, a dvojbeno je i onda, ako je vjerovnik nesiguran, da li nije možda u bludnji, da li tražbina u cielom iznosu stoji ili ne, te stranke u takovu slučaju upravo hoće, da bude nagoda i onda kriepostna, ako su bile glede tražbine u bludnji. Bludnja dakle o predmetu, koji je bio temelj nagodbe, ne može nikad nagodbu činiti nevaljanom, a to niti u slučaju onom, ako bi se izpostavljalo da odnosna tražbina, koja je bila predmetom nagodbe, pravovaljano niti neobstoji; razumieva se u koliko se nijednoj stranki mala fides dokazati ne može. Pod izrazom „stvari" razumieva dakle §. 1385. o. g. z. drugo što nego li predmet nagodbe, naime stvar nagodbene činitbe, t. j. ono, što se jedna strana drugoj po nagodbi obvezuje dati (učiniti). Time pako neustanovljuje §. 1385. o. g. z. ništa drugo, nego što i općeniti propisi o pogodbah glede bludnje normiraju, naime, da se bitnom bludnjom i kod nagodbe smatra samo ona bludnja, koja se tiče sućanstva pogodbene činitbe.

§. **1386.** Radi oštećenja preko polovine nemože se ustati suprot nagodbi, koja je na pošteni način učinjena.

Ustanova ovog §-a je iznimka od općenitog za pogodbe uz plaću u §-u 934. o. g. z. normiranog propisa, da je strana, koja nije primila od druge ni polovinu onoga, što je istoj dala polag običajne vriednosti, vlastna iskati, da se pogodba ukine i da se stvari povrate u prijašnje stanje (laesio utra dimidium). Ova iznimka ima svoje opravdanje u nesigurnosti, koja postoji u pogledu objekta nagodbe, jer se obzirom na tu nesigurnost, na dvojbenost tražbine, koja je predmetom nagodbe, ne može opredieliti prava vriednost dotičnoga objekta nagodbe, tim mauje, jer bi se moralo uzeti obzira na

---

[1] Stubenrauch II. str. 743. 744.

[2] Hasenöhrl II. str. 308. i sliedeće.

[3] Vidi rješitbu vrh. suda u Beču od 11. veljače 1880. G. U. 8725., glasom koje je održana u krieposti nagodba o zajmu premda nije bio zajam zajmoprimcu nikad odbrojen.

Zakon, istina, u §-u 1386. o. g. z. neizključuje pravno sredstvo napadati nagodbu radi oštećenja preko polovine prave vriednosti absolutno, beziznimno, jer veli, da se radi oštećenja preko polovine ne može ustati suprot nagodbi, koja je na pošten način učinjena; dopušta dakle dosliedno tomu to pravno sredstvo za nagodbu, koja na pošteni način nije učinjena; nu ovo se mora tako razumievati, da se nagodba, koja je samo na takov način uspjela, da se jedna ili druga strana poslužila prevarom, napadati može, a da se ne gleda na to, da li je koja strana prikraćena nagodbom preko polovine prave vriednosti ili nije.[2] T. j., ako je jedna ili druga strana radila nepošteno, jamči ona po općenitih pravnih načelih ustanovljenih za pogodbe u obće (§. 869.), te mora krivnjom njezinom drugoj strani prouzročenu štetu naknaditi, ako i nebi bila skraćena time preko polovine prave vriednosti.

§. 1387. Isto tako ne mogu izprave novo pronadjene oslabiti pošteno napravljenu nagodbu, baš da bi se iz tih izprava pokazalo, da jedna stranka neima nikakova prava.

Već smo iztaknuli kod tumačenja §-a 1385. o. g. z., da — izuzam u slučaju himbenog (prevarnog) postupanja jedne strane — ne upliva ni malo na nagodbu, ako se iza već sklopljene nagodbe izpostavlja, da nagodjena tražbina, koja se je smatrala obstojećom, nikako pravno obstojala nije. Zato ne mogu ni izprave novo pronadjene, koje strankam pri sklopljenju nagodbe poznate bile nisu, ili koje je jedna od ugovarajućih strana istom nakon sklopljene nagode pronašla, oslabiti ili obezkriepiti pošteno — t. j. bez prevarnog postupanja jedne ili druge strane — sklopljenu nagodbu.[3]

Bludnja bo, u kojoj su se obe, ili jedna od ugovarajućih strana, nalazile, što nisu obe strane znale, ili što jedna strana znala nije, a druga je bila u dobroj vjeri, da ona znade, da ima takovih izprava, koje dokazuju da nagodjena tražbina budi diono, budi u cielosti ne obstoji više, ili da nije nikako obstojala, ima se smatrati bludnjom, koja se odnosi na objekt nagodbe; a upravo nesigurnost da li objekt nagodbe diono ili u cielosti postoji ili nepostoji, je takodjer jedno od karakterističnih obilježja nagodbe.

Himbeno postupanje s jedne strane, te po tom prevara, radi koje se napadati može nagodba, postojalo bi ako jedna strana znala, da joj uslied postojećih izprava ne pristoji nikakovo pravo na nagodjenu tražbinu, a i znala ili po okolnostih predmnievati morala, da o tome nije drugoj strani ništa poznato, te joj ipak dotične izprave zatajila. N. pr. ako je A bio B-u dužan 100 for., pa za B-a platio je dug otac mu C, a da nije to B-u priobćio, tako da B nije o tom nikakova znanja imao; A pako unatoč tomu, što je namiren, tuži B-a na platež te sklopi s njim nagodu, po kojoj se B obvezuje na dioni platež utužene tražbine.

§. 1388. Očita pogreška u računu, ili pogreška učinjena, kada se pravi pogodba, u sbrajanju ili oduzimanju, neškodi nijednoj ugovarajućoj strani.

Očita pogrieška u računu, koja se je podkrala kod nagodbe, može imati za posljedicu ili da je obračun tražbina, koji se je uzeo za temelj nagodbe, neizpravan, ili pako, da je svota, koja se ima na temelju nagodbe platiti, krivo računana. T. j. očita

---

[1] Zeiller IV. str. 75.

[2] Hasenöhrl II. str. 313. b); Stubenrauch II. 744. točka 2.

[3] Hasenöhrl II. str. 311.

Digitized by Google

za temelj odnosne nagodbe; ili pako se može očita pogrieška računarska ticati samo računa svote, koja se ima na temelju nagodbe platiti. U prvom slučaju postoji samo bludnja u uzroku (motivu) nagodbe. Nagodba je bila na temelju odnosnog obračuna sklopljena, jer su strane bile u bludnji u pogledu rezultata istog obračuna. Ako su se dakle stranke htjele upravo na temelju uslied računarske pogreške pogrišeno sastavljenoga obračuna nagoditi, te su u nagodbi predpostavile i uzele upitni obračun kao izpravan, ne ima odnosna računarska pogrieška, koja se je podkrala bila u dotičnom obračunu, nikakova upliva na samu nagodbu; takova računarska pogrieška neda se izpraviti više osim obostranim sporazumkom obih ugovarajućih stranka, na ime novom nagodbom.

Takovu računarsku pogriešku ne ima pred očima ustanova §-a 1388. o. g. z. Ona misli samo gorenavedenu drugu vrst očite računarske pogrieške, na ima očitu pogriešku u računu svote, koja se ima na temelju pogodbe platiti. U tom pogledu veli, istina, ustanova §-a 1388. o. g. z., samo da u takovu slučaju ne škodi nijednoj ugovarajućoj strani pogrieška u sbrajanju ili oduzimanju; ali u tom su svi komentatori složni, da se ovamo brojiti imadu i pogrieške u množitbi i dielitbi, jer se i pri tom računanju lahko može podkrasti računarska pogrieška, te jer ne ima razumnog razloga, zašto bi se ustanova §-a 1388. o. g. z. ograničiti imala samo na pogrieške u sbrajanju i oduzimanju.

Ustanova §. 1388. o. g. z. opravdana je u pogledu drugog gorenavedenog slučaja zato, jer je ovdje nedvojbeno što su kontrahenti htjeli, te su se samo u sliedstvu računarske pogrieške krivo izrazili, odnosno krivo utanačili svotu onu, koja se platiti imade. Imati će dakle u takovu slučaju platiti obvezana strana samo svotu onu, koja se izpostavlja po izpravnom sbrajanju, oduzimanju, ili izpravnoj množitbi ili dielitbi kao pravi iznos.[1]

Dokle se pruža nagodba?

§. 1389 Nagodba, učinjena vrhu kakove osobite razpre, nepruža se na ine slučajeve. I samo obćene nagodbe, glaseće na sve razpre uobčeno, nemogu se uporavljivat na takova prava, koja su navlaš bila zatajena, ili na koje stranke čineće nagodbu nisu mogle misliti.

Zakon izriče u ovom §-u: 1. da nagodba učinjena vrhu kakove osobite razpre ne pruža se ine slučajeve; 2. da same obćene nagodbe, glaseće na sve razprave obćenito, ne mogu se uporavljivat na takova prava, koja su navlaš bila zatajena, ili na koja stranke, čineće nagodbu, nisu mogle pomisliti.

Na 1. Nagodba sama mora se smatrati kao vrst načina, kojim se konačno riešava stanoviti prepor medju stankami, pa ima u tom pogledu narav osude. Ne može s toga ni nagodba, kao što ni osuda, koja ima za predmet stanoviti pravni posao,

---

[1] Tako Hasenöhrl II. str. 312. i 313., s kojim se mi podpuno slažemo. Po razpravi Likawetz-Oberhauserovoj u Zeitschrift für Rechtsgel. 1828. I. 292. fg. drže Ellinger, i Stubenrauch da, ako se je uslied računarske pogrieške u nagodbi premalo računalo, u račun pogriešno ne uzeti višak smatrati ima kao da nije nagodjen, pa da se zato taj višak platiti ima u cielom u nagodbi u račun ne uzetom iznosu. Proti tomu izjavlja se Hasenöhrl ali bez obrazloženja. Mi držimo da se u takovu slučaju, ako bi jedna strana tražila izpravak nagodbe u gorenavedenom smislu, a druga nebi na taj izpravak pristala, riešenje toga pitanja ostaviti ima razsudjenju sudca, koje će u svakom konkretnom slučaju odlučiti uvaženjem svih okolnosti i odnošaja, imajući pred očima u prvom redu volju kontrahenta. Ako se dakle ugovarajuće stranke nebi mogle u tom pitanju složiti, neće moći sudac izvanparbenim putem nikakvu riešitbu donieti, već će imati stranku, tražeću izpravak, odputiti na redoviti put parnice.

Digitized by Google

dotične nagodbe. Analogno ima se dakle i na nagodbe uporavljivati ustanova §-a 12. o. g. z.

Na 2. Ne riedko sklapaju se nagodbe općenito tako, da očituju stranke, da se nagodbom dotičnom sve razprave okončanimi smatrati imadu, te da jedna stranka od druge više ništa tražiti ne ima. Kakove su razprave odnosno prepore stranke pred očima imale sklapajući takovu nagodbu, odnosno kakove su prepore tad mogle misliti, zavisit će u svakom konkretnom slučaju o pravnih odnošajih, u kojih su stranke tad stajale.

Općenito pravilo neda se zato ustanoviti, ovo će imati sudac u slučaju prepora medju strankami razsuditi uvaženjem svih okolnosti. Svakako pako ne može se ovakova nagodba protegnuti na ona prava, koja nisu onda ni za stranke obstojala, t. j. koja su nastala za jednu i drugu stranku istom kasnije iza sklopljene nagodbe, dakle na koja nisu stranke prigodom utanačenja nagodbe niti pomisliti mogle. Isto tako ne može se nagodba potegnuti ni na takova prava, koja su stranke navlaš zatajile, t. j. ako je jedan kontrahent prava pripadajuća drugomu kontrahentu himbeno zatajio.

Kriepost nagodbe glede pobočnih obveza.

§. 1390. Poruci i zalozi dani u tu svrhu, da se osigura cielo još preporno pravo, odgovaraju takodjer i za dio odredjeni nagodbom. Ali su priuzdržani poruku i trećemu založitelju, koji na pogodbu nisu pristali, suprot vjerovniku svi oni prigovori, koji bi bili mogli biti suprotstavljeni iskanju, da nagodba nije bila učinjena.

Ustanova ovog §-a stoji donekle u oprieci sa onom §-a 1380. o. g. z., jer čim posliednji §. označuje nagodbu pogodbom o b n o v n o m, morala bi po §-u 1378. o. g. z. prestati i prava poručanstva i ina pobočna prava, skopčana s prijašnjom glavnom obvezom, u koliko nisu učestnici po osobitom ugovoru ino što ugovorili vrhu toga. Ova se ustanova §. 1390. o. g. z. dade samo tako tumačiti, da se uzme, da izvorna obligacija i nakon sklopljene nagodbe dalje traje.

Primjećuje zato sgodno Hasenöhrl,[1] da je definicija §-a 1380. o. g. z. samo teoretične naravi, a da nisu s njom skopčane nikakve praktične posljedice, pošto §. 1390. o. g. z. stoji na posve protivnom teoretičnom stanovištu. Od tuda zaključuje Hasenöhrl, kako mi držimo punim pravom, da i po austrijskom pravu izvorna obligacija i nakon sklopljene nagodbe modificiranim ili ograničenim načinom dalje traje.

Po §-u 1390. o. g. z. odgovaraju zato poruci i zalozi, dani u tu svrhu, da se osigura cielo još preporno pravo, takodjer i za dio odredjeni nagodbom. Razumieva se, da poruk ili treći založitelj nagodbom, koja je sklopljena bez njegova učestvovanja oštećen biti ne smije. Ne jamče s toga poruci ili založitelji (odnosno po trećih osobah odstupljena prava založna) za tražbinu iz nagodbe, u koliko je po ovoj druga činitba obećana odnosno po obvezaniku, za kojega se je treći poručio ili dao zalog, druga ili veća obveza preuzeta, nego li je bila ona obveza (ona činitba), za koju se je bio dotični poruk poručio ili založitelj dao zalog, jer se nagodbom ne može dirati u prava trećeg založitelja ili poruka, pošto se njihovo jamstvo ne može nikad protegnuti na nješto drugo ili više toga, nego zašto su se izriekom poručili odnosno preuzeli jamstva. Naravska dalnja posljedica toga je, da su priuzdržani poruku i trećemu založitelju, koji na nagodbu nisu pristali, suprot vjerovniku svi oni prigovori, koji bi bili mogli suprotstaviti tražbini o kojoj je utanačena nagodba, da ona nije bila učinjena.

[1] Vidi Hasenöhrla II. §. 82. str. 316. i 17.

U očigled prenavedenoga mogu se dogoditi sliedeći slučajevi:

a) ako se nagodbom promieni p r e d m e t iskanja (tražbine) ili pravni razalog istog prestaju prava poručanstva i prava zaloga sasvim.;

b) ako se je nagodbom preporno ili dvojbeno iskanje samo obalilo u pogledu iznosa, tad poruci i zalozi, dani u tu svrhu, da se osigura cielo još preporno iskanje, odgovaraju takodjer i za dio odredjeni nagodbom;

c) ako nagodbom obvezanik, uz obvezu, za koju se je treći poručio ili odstupio vjerovniku zalog, prima i inu koju obvezu, tad ostaje poruk obvezan, a jamči zalog trećeg založitelja, samo za staru obvezu, u koliko nije poruk ili založitelj izriekom preuzeo jamstvo i za odnosnu novu obvežu.

§. 1391. Pogodba, kojom stranke radi presudjenja prava prepornih postavljaju odabranika, ustanovljena je u sudovniku.

Stranke mogu parbene svoje poslove, u koliko su vlastne razredjivati s njimi slobodno i u koliko su sposobne po zakonih sklapati nagodu, podvrći, u zamjenitom porazumljenju izreki jednoga ili više obranika (§. 376. gradj. parb. post.).

Nego pogodba ova obvezna je samo onda, ako bude sklopljena pismeno ili pred sudom, i ako se stranke u njoj izriekom odreku svih utoka i priziva proti obraničkim rješitbam. Ako se pristatna pogodba sklopi glede stanovite parnice, jurve nastajuće ili tekuće, ima se, da bude valjana, u njoj ujedno ustanoviti i broj i osobe obranika. Ako stranke u obraničkoj pogodbi sklopljenoj bez obzira na stanovitu parnicu ništa neustanove glede broja i osoba obranika, ima, kad razpre nastanu, svaka stranka imenovati po jednog obranika, i u tu svrhu, kad jedna stranka zaište, ima sud, ustanovivši primjeren rok, uzazvati drugu s prietnjom, da će ga u protivnom slučaju imenovati sam sud. Obranike veže samo vlastito njihovo pismeno ili pred sudom dato očitovanje, da nalog taj primaju (§. 377. gradj. parb. post.).

Dužnosti, koje nastanu iz obraničke pogodbe, utrnjuju se preminućem obranika sbivšem se prije izrečene osude (§. 384. gradj. parb. post.),

Razvrgnuće obraničke pogodbe vlastna je svaka stranka iskati u sudca redovita, ako u obranika nastane kašnje odnošaja takovih, u kojih redoviti sudac nebi sposoban bio obavljati ureda svoga, ili ako stranke kašnje stopram sazna te odnošaje (§. 385. gradj parb. post.).

Ako ne ima drugog naročitog sporazumljenja, pogodba već ne veže stranaka ni onda, kad od više obranika makar jedan samo umre, izstupi ili za dioničtvo u riešavanju postane nesposoban (§. 386. gradj. parb. post.).

Bludnja može učiniti obraničku pogodbu, i rješitbu obraničkog suda izdanu uslied obraničke pogodbe, samo u toliko ništetnom i nevaljanom, u koliko se bludnje tiču glavne stvari ili u koliko se je dogodila u bitnosti u osobi ugovarajućih strana, ili, ako je jedna strana lukavštinom ili nepravednim strahom uzrokovala, da je učinjena pogodba obranička.[1]

3. Ustupom (cessiom).

§. 1392. Kad jedna osoba prenosi na drugu kakovo iskanje, i ova prihvaća prienos taj; tad biva preinaka prava s pristupkom novoga vjerovnika. Ovakovo djelanje zove se ustup (cessija), i može se činiti za plaću ili bez plaće.

[1] Rješitba vrh. suda u Beču od 13. siečnja 1863. br. 45. Ger. Halle od god. 1863. br. 18.

Digitized by Google

ona se nije dala rastaviti od osobe vjerovnika i dužnika, a da se (obligacija) sama nije ukinula; samo izpunenje (izvršivanje) obligacije moglo se je prenieti na treće osobe tako, da je vjerovnik (cedent) postavio zastupnika (procuratora, cessionara), koji je tražbinu vjerovnika poćerao u mjesto njega ali na vlastiti svoj račun (dakle kao procurator in rem suam); pridržao je naime ono što je ućerao od dužnika za sebe. Izvorno dakle nije ustup (cessia) kao takov još ovlastio cessionara na tužbu, već je zato potrebna bila punomoć cedenta, koja ga je ovlastila u ime cedenta proti dužniku podignuti tužbu, i ono što je dobio od njega pridržati si za sebe. Stanje ovakovog prokuratora in rem suam bilo je do litis contestatio dosta precarno, ovisno o dobroj volji mandanta; ovakov mandat utrnuo je smrću cedenta, ako nije do toga već posliedi'a litis contestatio. Kasnije istom — za vrieme careva — dobio je samom cessiom cessionar pravo takozvane tužbe actio utilis bez posebnog mandata cedenta, ako je bila jasna volja cedenta na prenos same tražbine na cessionara ili ako se je prenos taj utemeljio na propisih zakona.[1]

Ustup je po definiciji §-a 1392. o. g. z. prenos prava iskanja (tražbine) na drugoga vjerovnika; dakle promjena izkanja u pogledu ovlaštenoga subjekta obligacije.

Novi vjerovnik zove se ustupovnik, (cessionar), a dosadanji vjerovnik ustupnik (cedent). Ustupom prestaje biti vjerovnikom cedent, te na njegovo mjesto stupa cessionar sa svimi pravi cedenta.

Gradjanski zakonik smatra dakle ustup (cessiu), kao i moderno pravo; u obće, singularnom successiom.[2]

Akt cessie, t. j. učin, koji prouzrokuje prenos prava iskanja na drugu osobu, može biti izjava volje cedenta, sadržana bud u pogodbi utanačenoj sa cessionarom bud u naredbi posliednje volje; ili sudbena odredba ili napokon drugi koji učin s kojim zakon spaja prenos prava iskanja. Po tom se ustup (cessia) utemeljuje: ili 1. na pogodbi, ili 2. na naredbi posliednje volje, ili 3. na izrieki sudbenoj ili napokon 4. na zakonu.

Na 1. U ustupu temeljećem se na pogodbi (u pogodbi ustupovnoj) izjavljuju cedent i cessionar složnu njihovu volju, da stanovito iskanje ustupnika (cedenta) na ustupovnika (cessionara) prelaziti ima.

Nu u pogodbi ustupovnoj ne ima se istom budući ustup tražbine u izgled staviti, nego mora u samom ustupovnom ugovoru već učinjena biti dispozicija glede tražbine same tako, da valja u istoj izjaviti, da ima biti cessionar sada vlastnikom tražbine, odnosno, da mu na temelju dotičnog ustupovnog ugovora pripadaju sva prava na odnosnu tražbinu, kojih je dosadanji vjerovnik (cedent) imao. Ovakovu izjavu ima učiniti samo cedent; tuj ne treba nikakove izjave dužnika. Ustupovna pogodba je sklopljena čim je ustupovnik (cessionar) prihvatio gorenavedenu izjavu vjerovnikovu (cedenta), a da o tom dužnik i nikakova znanja ne ima. U slučaju ovom ima pako dužnik pravo, dok mu ne bude poznat primalac, platiti prvomu vjerovniku, ili se s njim pogoditi na ini način; dočim ako je dužniku proglašen ustupovnik, ne može više platiti prvomu vjerovniku niti s njim pogodit se, nego mu samo ostaje pravo da izvede svoje pravo proti iskanju. (O tom pobližje kod tumačenja §§. 1395. i 1396. o. g. z.). Za valjanost i kriepostnu moć samoga ustupa ne treba ni da bude dugovna izprava, ako je o iskanju, koje je ustu-

---

[1] Vidi Hasenöhla II. str. 169—170. Stubenraucha II. str. 748. Kirchstettera str. 680. i ostale pravoslovce, koje nabraja Hasenöhrl pod opazkami 9—14.

[2] O pravnoj naravi prenosa, ustupa (cessie) iskanja ima u teoriji još prepora (vidi o tom ponajglavnije mnienja Delbrücka, Windscheida i Kuntzea); ali većina komentatora ipak smatra ustup singularnom sucessiom, koje mnienje smo i mi prihvatili, jer držimo, da je po definiciji ustupa sadržanoj u samom zakonu opravdana. Vidi o tom Hasenöhrla II. str. 170. a i Kirchstettera str. 680.

Digitized by Google

zaloga na nekretnine dužnikove, na istu tražbinu izhodjena uknjižba prava vlastničtva na korist ustupovnika. Uknjižba prava vlastničtva na ustupljenu tražbinu je samo potrebna da se stiče pravo zaloga, na odnosne nekretnine, na kojih je ono pristojalo cedentu, ali ne zato da bude sam ustup pravovaljan i kriepostan.[1] Predaja, kako ju zakon zahtjeva za prenos prava vlastničtva ili drugog stvarnog prava nije kod ustupa potrebna.

Za formu ustupovne pogodbe valjaju u obća načela za pogodbe navedena u §-u 883. o. g. z. Ona se dakle može učiniti ustmeno ili pismeno, pred sudom ili van suda, sa svjedoci ili bez svjedoka. Pismeni sastavak o ustupovnoj pogodbi potreban je samo za prenos takovih iskanja u pogledu kojih zakon izrično propisuje za valjanost pogodbe pismeni sastavak.

Ako u samom ustupu leži akt darovanja tad se imadu izpuniti sve formalnosti, koje zakon propisuje za darovno obećanje, jer je predaja tražbine kao netjelesni objekt nemoguća, te zato spada darovanje tražbine uviek medju pogodbe darovanja bez predaje. Iznimka postoji glede toga samo kod tražbinah iz papirah glasećih na donosnika, koje se darivaju predajom odnosnih papira i kod tražbinah iz papirah glasećih na odredbu, koje se darivaju predajom takovog papira providjenog naledjem (indosamentom). Ako je prije ustupa (cessie) bilo darovanje zajamčeno pogodbom, tad valja samo ovo obligatorno obećanje da odgovara u formalnom pogledu svim potrebštinam za darovanje; ustup sam nasuprot nije tad vezan na nikakvu formu.[2]

Što se tiče uzroka (razloga, causae) ustupovne pogodbe, to može ovaj biti različit. Ako se sastoji „causa“ u već postojećoj tražbini cessionara proti cedentu, tad je svrha cessie da se njom namiri tražbina cessionara. Ovakov se posao može sklopiti na razni način. Može biti namjera kontrahenta ta, da cessia biti ima činitba u mjesto plateža, t. j. da cessionar uzima cessiu pod platež svoje tražbine, štono ima proti cedentu tako, da bude cedent cessiom naproti cessionaru (svojem vjerovniku) posvema oslobodjen svoga duga. Može se pako tražbina po cedentu cessionaru ustupiti i namjerom, da istu cessionar utuži, te da on zatim od dužnika cedenta utjeranu tražbinu upotriebi za namirenje svoje tražbine, štono on ima proti cedentu (cessio fiduciae causa). Po tom razlikujemo: ustup „u mjesto plateža“ i ustup „plateža radi“ (Cession „an zahlungsstatt“ i Cession „zahlungshaber“). Prvim utrne tražbina cessionara proti cedentu, te ovaj je samo na temelju takove cessie obvezan jamčiti za istinitost i utjerivost ustupljene tražbine. Ustupom plateža radi pako ne mienja se ništa glede obstojnosti same tražbine cessionara prama cedentu. Tražbina cessionara ostaje, te cedent jamči mu nadalje na temelju obligacije, kojom je ta tražbina nastala, ne gledeć na cessiu, te će cessionar ovlašten biti, tražiti namirenje svoje i na temelju stare obligacije. Razumieva se pako, da on po obćenitom načelu, da se nitko na temelju tudje štete obogatiti ne smije, neće moći proti cedentu utjerati svoju tražbinu na temelju stare obligacije u koliko si je već namirio na temelju cessie iz imetka ustupljenog dužnika (vjerovnika cedentova).

Da li u kojem konkretnom slučaju postoji ustup u mjesto plateža, ili plateža radi, valja zaključiti iz namjere kontrahenta, koja je vidljiva iz ustupa, odnosno pogodbe ustupovne. Ako neće biti iz nje jasno, da li postoji ustup mjesto plateža, ili plateža radi, uzeti će se ono prvo po anologiji §-a 1401. o. g. z., jer u svakoj ovakovoj cessiji leži asignacia (uputa) kod koje valja pravilo, da assignatar (cessionar) svoju

---

[1] Exner Hypotekenrecht II. str. 379. Kirchstetter str. 682., Stubenrauch II. str. 750., Hasenöhrl II. str. 182.

[2] Hasenöhrl II. str. 183—185.

dzevati pravo iz stare obligacije proti cedentu, morat će se obratiti, da bude to njegovo pravo u samoj ustupovnoj pogodbi jasno i nedvoumno izraženo.

„Causa" cessie može nadalje i u tom se sastojati, što je za cedenta već obstojala obveza na ustup dotične tražbine, bud da je cedent ovakovu obvezu dobrovoljno preuzeo, n. pr. po darovnom obećanju, bud što zakon skopčava sa drugim kojim učinom obvezu na ustup. Ovaj se potonji ustup zove nuždni ustup (cessia necessaria) za razliku od ustupa učinjenog slobodnom voljom cedenta, koji se zove slobodni ustup (cessio voluntaria).

Slučajevi nuždnog ustupa su po austrijskom pravu sljedeći:

a) Tko ima po obligatornoj obvezi dati koju stvar, mora da ustupi i na ovu stvar odnoseća se, te zato s njom skopčana, tražbinska prava. Tako n. pr.: prodavaoc stanovite stvari ima kupcu zajedno s kupljenom stvari ustupiti i tužbe tičuće se te stvari kao tužbe podignute na evikcju, ili na odštetu radi na stvari po trećoj osobi počinjene štete, što se izpostavlja iz §-a 1047. o. g. z.;

b) tko je platio dug drugoga može od vjerovnika, komu je platio, zahtievati, da mu ustupi plaćenu tražbinu sa svimi pravi, pristojećimi vjerovniku iz upitne tražbine §§. 1422. i 1423. o. g. z.;

c) ako je tko koju tražbinu u vlastito ime, ali po nalogu trećega stekao, tad je on obvezan tu tražbinu upitnom svom vlastodavcu ustupiti. Ova se obveza temelji na mandatu, kojim je preuzeta, ako ne izrično, bar muče, obveza ova.

Na 2. Ustup tražbine naredbom posliednje volje nastaje tako, da ostavnik tražbinu, koju ima proti trećemu, stanovitoj osobi zapisuje (legatum nominis).

Preporno je ovdje, da li ustup radja pravnim učinkom već samom odredbom ovakovog zapisa, t. j. da li se sama ta odredba ostavnikova smatrati može valjanim ustupom, koji ovlašćuje zapisovnika na ućeranje dotične tražbine, ili pako da li mora nasljednik kao reprezentant ostavnika još formalnu ustupnicu izdati ovakovom zapisovniku. Po pravu pandekta dao je legatum nominis odnosnom zapisovniku samo pravo od nasliednika zahtievati, da mu ustupi takovu po ostavniku legiranu tražbinu. Nu već po kasnijem rimskom pravu imao je legatar, komu je bila zapisana tražbina proti trećemu na temelju oporuke, pravo tužbe, actio utilis, te je stekao tražbinu u času nastupa nasljedstva, odnosno samim nastupom nasljedstva, a da nije bilo potrebno posebne cessie sa strane nasljednika ostavnika.

Pošto §. 664. o. g. z. samo kaže: „Ako oporučitelj zapiše komu ono, što mu je dužan treći tko, nasljednik mora pustiti (dakle ostaviti, a ne ustupiti) iskanje s kamatami neizplaćenimi i tekućimi, te pošto §. 178. izvanparb. post. veli, da onim, kojim pripadnu iz koje ostavine tražbine ukujižene kao zapisovnikom, ima na njihov zahtjev vlast razpravna izdati potvrdu, da kao vlastnici mogu biti upisani u javne knjige (a da ne zahtieva da zato predleži ustupnica nasliednika) — držimo mi opravdano mnienje onih, koji tvrde da po austr. pravu ustup tražbine leži već u samoj odredbi zapisa (legatum nominis), pa da zapisovnik zato, da bude ovlašten na ućeranje ovakovog zapisa ne treba posebnog ustupa od strane nasliednika, nego da stiče samu odnosnu tražbinu već časom smrti ostavnikove.[1]

Na 3. Ustup sudbenom odredbom nastaje:

a) ako se izriče u osudi obveza, da se koja tražbina ustupiti ima, a podjedno da se ustup sa osudom ovom učinjenjenim smatrati ima; b) ako se u kojoj parnici o diobi

---

[1] Vidi o tom Hasenöhrla II. str. 189. i protivna mnienja navedena na istoj strani pod opazkom 94.

Digitized by Google

sudcu dopita dostalcu na toj dražbi, ili ako se u ovršnom postupku na molbu ovrhovoditelja njemu doznačuje sudbenom odlukom tražbina dužnikova, koju imade proti trećemu.

Ovršna uručba valja kao ustup plateža radi a ne u mjesto plateža (vidi §§. 475- 478. gradj. parb. post.). Ovršenik jamči za izpravnost i za utjerivost predate tražbine, a i ostane svomu vjerovniku obvezan iz izvornoga dugovnog razloga sa ostalom svojom imovinom, ali u oprieci sa obvezom ustupa plateža radi, temeljećeg se na pogodbi, sa ograničenjem tim, da je prosto ovrhovoditelju, samo ako suprot predatoj mu tražbini tko ustane, latit se druge imovine svoga prvoga dužnika (§. 476. gradj. parb. post.), inače samo ako vjerovnik (ovrhovoditelj) ne ima u novog dužnika dovoljne imovine iz koje može ustupljenu mu tražbinu namiriti.

Na 4. Napokon imamo i ustup zakonski. Imade bo stanovitih učina s kojimi zakon spaja pravni učinak (pravni efekt) ustupa, t. j. koji se ustup ne temelji ni na izjavi volje ni cedenta ni sudca. Prelaz tražbine biva kod ovog ustupa čim nastupaju dotični učini, s kojimi zakon spaja sam pravni učinak ustupa, a da ne treba uz to očitovanje cedenta ili sudbene izreke. Sudbena izreka može biti izazvana po kojoj stranki samo u tu svrhu, da se izriče od strane suda, da je doista nastupom dotičnih učina nastao ustup zakonski.

Slučajevi ovakovih zakonskih ustupa su:

a) Poruk, koji je platio za glavnog dužnika, stupa time u pravo vjerovnikova. Na njega prelaze sva prava vjerovnikova, a da ne treba zato nikakov akt cessie sa strane cedenta (vjerovnika). Ovo proizlazi iz ustanove § a 1358. o. g. z.

b) Isti pravni odnošaj nastaje po analogiji, ako vlastnik kojeg založnog dobra (koje založne stvari), koja jamči za tudji dug, taj dug izplati,

c) Napokon imamo ovakov zakonski ustup u trgovačkom zakonu, i to u ustanovi §-a 407. trg. zak. u pogledu posla vozarskoga. Ovaj §. izriče: Čim roba prispije u mjesto opredieljenja, prosto je primatelju, u voznom listu naznačenom, uz izpunitbu obveza, koje se mogu razabrati iz voznog lista, radi izpunenja na temelju voznog ugovora pripadajućih mu prava proti vozaru u vlastito ime povesti tražbinu, navlastito prisiliti ga na izručenje voznog lista i predaju robe.

Što se može ustupiti?

§. 1393. Sva prava, koja se mogu otudjiti, mogu se takodjer ustupiti. Prava, koja su spojena sa osobom, te s njom prestaju, ne mogu biti ustupljena. Zadužnice, izdane na donosnika, ustupaju se po samoj njihovoj predaji, i osim posjeda njihova nije potrebit nikakov ini dokaz, da su bile utudjene.

Po rimskom pravu nije bilo dvojbe, da su predmetom ustupa mogla biti samo iskanja. Po austr. gradjanskom zakoniku je obzirom na kontekst §-a 1393. ovo pitanje preporno, jer se u §-u 1393. kaže, da se sva prava, koja se mogu otudjiti, mogu i ustupiti. Noviji komentatori — s kojimi se i mi slažemo — ipak se izjavljuju zato, da se i po austr. gradjanskom zakoniku samo iskanja ustupiti mogu, t. j. da mogu biti predmetom ustupa samo tražbine iz obligatornih odnošajah, jer za otudjenjenje stvarnih prava sadržane su u gradjanskom zakoniku u V., VI. i VII. poglavju drugog diela osebne ustanove, koje bi ustanove bile u oprieci sa onom §-a 1393. o. g. z., ako bi i ovaj imao pravnu kriepost za stvarna prava a stranom, na ime u koliko se odnose na način kako se stiču predajom, bile bi (te ustanove) i posve suvišne. Ustanova §. 1393.

Digitized by Google

mogu biti predmetom obligatorne činitbe, t. j. sva osobna prava na stvari, i ustupiti. Da pako samo ta prava. a ne stvarna prava (izuzamši stvarna iskanja, o kojih ćemo niže govoriti), mogu biti predmetom ustupa, vidi se iz svih ostalih §-a obć. gradj. zakonika, koji u ustupu govore, u kojih se postojano govori uviek samo o „iskanjih". Uz to rabi zakon u cieloj nauci o ustupu za ovlaštenika rieč „vjerovnik", a za obvezanika rieč „dužnik", koje izraze upotrebljuje zakon samo u pravu obligacija, a nikad ne kod stvarnih prava.[1]

Stariji komentatori htjeli su koje kako u sklad dovesti uporabu §. 1393. o. g. z. sa onimi o prenosu prava stvarnih, sadržanih u poglavjih V., VI. i VII. drugog diela obćeg austr. gradj. zakonika, da opravdavaju uporabu ustanove §-a 1393. o. g. z., i na stvarna prava. Tako se izjavljuje Winiwarter[2] u tom pogledu onamo, da stvarna prava mogu biti iznimno predmetom ustupa na ime: a) ako se ovlaštenik još ne nalazi u posjedu odnosnog stvarnog prava, već istom na priznanje istog tužiti mora; b) ako iz kojeg stvarnog prava nastaju prava, koja se zadobivaju samo proti stanovitoj osobi; c) ako se radi o založnom pravu kao pobočnom (accessornom) pravu kojeg iskanja.

Prva točka ima nešto za sebe, pa ćemo o toj govoriti ovdje malo niže. Točka druga je nerazumljiva u toliko, što ako nastaju pravo sama proti stanovitoj osobi, prestaju biti odnosna prava stvarnimi pravi. Točka treća ne sadržaje ništa drugo nego pravo iskanja za koje je dan vjerovniku zalog.

U pravilu može se cedirati svako iskanje, bio mu pravni razlog koji mu drago, u koliko ono u obće još obstoji, t. j. u koliko nije utrnulo.

Mogu biti predmetom ustupa i dvojbene, odnosno nesigurne tražbine, zatim uvjetne i alternativne tražbine, a i moguće buduće tražbine, za slučaj onaj, kada će one nastati.

Ustup može se i odnositi samo na koju pobočnu (accessornu) činitbu, a i na glavnu činitbu bez pobočne ili na samo pobočnu bez glavne.[3]

Moguća je i diona cessia solidarnog duga tako, da se cediraju samo prava vjerovnikova proti jednom solidarnom dužniku. Ali ovakovom cessiom ne smije se pogoršati pravno stanje pojedinog solidarnog dužnika. Takov se solidarni dužnik oslobadja zato od obveze, ako je i vjerovnik prava, pristojeća mu proti njemu samomu, trećoj osobi ustupio, čim je drugi solidarni sudužnik platio cieli dug vjerovniku (cedentu).

Dvojbeno je, da li su pravna načela cessie i na ustup stvarnih iskanja, koja se istom tužbom potjerati moraju, uporavljiva, naime (kako smo gore naveli kao mnienje Winiwarterovo pod točkom a), ako se ovlaštenik još ne nalazi u posjedu stvarnog prava već istom na priznanje istog tužiti mora.

Ovlast (ovlašteni zahtjev) na pravo stvarno ne može se, istina, nikad smatrati iskanjem (Forderungsrecht). Stvarna tužba (tužba da se zadobije stvarno pravo, odnosno tužba na priznanje stvarnog prava) je samo dio sadržaja stvarnoga prava.[4] Zato se ne mogu pravna načela cessie direktno uporavljivati na stvarno tužbeno pravo.

No s druge strane valja u obzir uzeti, da se formalni propisi o predaji stvarnih prava ne mogu uporavljivati uviek na samo stvarno tužbeno pravo, dočim je ipak izvan svake dvojbe da se i ovlašteni zahtjev kojeg stvarnog prava na drugu osobu prenieti može u koliko se samo odnosno pravo odtudjiti može. Prenos ovakovih stvarnih zahtjeva mora se s toga, jer ne ima u zakonu inih ustanova, koje bi mogle služiti mjerilom, po

---

[1] Hasenöhrl II. str. 171., Stubenrauch II. str. 750.
[2] Winiwarter V. str. 66.
[3] Unger Sistem I. str. 508.
[4] Unger Sistem II. str. 325.

Digitized by Google

stvar, koju ne ima vlastnik u svom posjedu, koju dakle ne može predati (obaviti zakonom propisani akt tradicije) nego tako, da se cediraju dotičnoj trećoj osobi, na koju se hoće stvarno pravo na upitnu stvar predati, prava na stvarnu tužbu?[1]

Od općenitog pravila, da je svaka tražbina, svako iskanje, ustupljivo ima iznimaka: a) u pogledu tražbina, koje su neustupljive obzirom na samu narav stvari; b) u pogledu tražbina, koje su usljed pozitivnih zakonskih ustanova s razloga shodnosti izjavljene kao neustupljive.

Po naravi same stvari su neustupljive tražbine, odnosno iskanja sliedeća:

1. Strogo osobna iskanja, t. j. iskanja takova, kod kojih se promjenom u osobi vjerovnika mienja i sam sadržaj činitbe. Koja iskanja ovamo spadaju, neda se općenito ustanoviti. Ne može se to općenito ni reći za iskanja, proizviruća iz pogodbe usluge za plaću ili za iskanja iz obveze dati uzdržavanje (alimentaciju). Ali u stanovitih slučajavih mogu iskanja, proizviruća iz pojedinog konkretnog pravnog posla, spadajućeg k jednoj od tih vrsti pravnih odnošaja, biti strogo osobna iskanja, ako gledom na narav službe nije svejedno komu se ona obavljaju. Tražbina na pružanje uzdržavanja (alimenta) ne može se ustupiti, ako se ona temelji na obiteljskom pravu, jer se obiteljska prava u obće ne mogu utudjiti. Pravo na uzdržavanje, koje pristoji suprugom, roditeljem ili djeci na osnovu zakonskih ustanovah §§. 91., 139., 154., 166. i 167. o. g. z., ne može se s toga ustupiti, t. j. ne može biti predmetom cessie. Ovo je nepreporno. Preporno je, da li se ne mogu ustupiti jur dospjeli obroci alimentacije. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da čim je obvezanik u zaostatku kojim dospjelim rokom alimentacije ima i mjesta cessie prava na ovaj dospjeli iznos alimentacije, u koliko je iznos alimentacije, koji se u obrocih dati ima, objektivno ustanovljen.[2]

Po našem mnienju moći će se i još nedospjeli obroci objektivno ustanovljene alimentacije ustupiti jednakim pravnim učinkom, ali dužnik će novom vjerovniku ostati u obligo samo tako dugo, kako dugo njegova zakonita obveza traje proti prvobitnom vjerovniku, t. j. obveza će njegova na platež alimentacije prestati, ne gledeć na sadržaj ustupnice i tamo novom vjerovniku ustupljenih dospjelih obroka, čim nebi bio obzirom na poboljšane imućtvene okolnosti prvog vjerovnika ili inih okolnosti, koje dužnika po zakonu oslobadjaju na davanje daljnje alimentacije, više dužan dati alimentaciju, da prvi vjerovnik svoju alimentaciju cedirao nije.

2. Iskanje prava osobne služnosti. Ovo se iskanje ne može kano takovo ustupiti, jer ono prestaje smrću ovlaštenika (§. 529. o. g. z.). Može se pako ustupiti pravo porabe služnosti tako, da će ostati ovlaštenik samog prava služnosti cedent (onaj, koji je do sada bio), te će samo pravo izvršivanja odnosne služnosti pristojati cessionaru.

U tom pogledu vriede ona ista pravna načela, koja smo gore pod točkom 1. razvili glede prenosa odnosno ustupa prava uživanja alimentacije.

3. Iskanje prava zemljištne služnosti. Ovo je samo kao pravo zasebice neprenosljivo. Zemljištna služnost može se samo steći zajedno sa odnosnim zemljištem na korist kojeg je uknjižena, jer ona pristoji jedino vlastniku dotičnog zemljišta. Zato ne može ovlaštenik zemljištne služnosti (vlastnik gospodujućeg dobra) pravo zemljištne služnosti samo trećoj osobi ustupiti, a da ne ustupa zajedno i samo zemljište, t. j. da načinom navedenim za stečenje prava vlastničtva ne prenosi na dotičnu treću osobu i

---

[1] Hasenöhrl II. str. 175.

[2] Hasenöhrl II. str. 179.

Digitized by Google

uknjiženo. Konačno su prenosljiva:

4. Iskanja, u pogledu kojeg su kontrahenti izriekom ugovorili, da se ono ustupiti ne smije.

Pošto je ugovarajućim strankam u svakoj pogodbi slobodno ugovoriti ograničenja, koja im je volja, samo da one ne sadržavaju nešto po zakonu nedopustljiva, to se im ne može oduzeti ni pravo ugovoriti, da se iskanje odnosne pogodbe ne smije na treću osobu prenieti.

Razumieva se da takova ograničenja ne imadu upliva na pravo vodjenja ovrhe trećih osoba na ovakova iskanja, jer se pravo ovršno kao pravo pristojeći trećim osobam po zakonu, ne može utanačenjem kojim ograničiti.

Po samom zakonu ne mogu biti predmetom ustupa sliedeća prava, odnosno iskanja:

1. Pravo, da se stvar nazad kupi (§. 1071. o. g. z.); pravo, da se stvar prodavaocu opet natrag proda (§. 1071.) i pravo prekupa (§. 1074.)

Mogu se pako ustupiti tražbine, proizviruće iz jednog od ovih prava koja su već izvršena. Ako je dakle prodavaoc o pravu, koji se je priuzdržao, da stvar opet natrag kupi, učinio porabu, te pozvao kupca u ugovorenom roku, da mu stvar natrag proda, a jer to ovaj učiniti nehtjede, položio zanj u sudu kupovninu, tad može pravo nazadkupnje, koje je tim zadobio, ustupiti trećemu, koji će moći i udariti tad urednom tužbom proti takovom kupcu.[1]

2. Tražbina po vjerovniku odpuštena, makar da odreknuće bude učinjeno u slici darovnice (dvorski dekret od 22. travnja 1825. br. 2090. sbirke prav. zak.). Razlog tomu leži u propisu §-a 1444. o. g. z., po kojem se vjerovnik može i odreći na korist dužnika prava svojeg, čime se obveza dužnikova ukida; već ukinuto pravo se pako po naravi stvari ne može više na drugoga prenieti (§. 1351. o. g. z.).

3. Sva prava, odnosno iskanja, koja proizviru iz nedopustljivih pogodba.

4. Sva iskanja koja se temelje na prava, koja se po specielnih zakonskih propisih ustupiti ne smiju.

Što se same legitimacije glede učinjenog ustupa tiče, to se jedino zadužnice, glaseće na donosnika, ustupaju po samo njihovoj predaji, i osim posjeda njihova nije potrebit nikakov ini dokaz, da su bile ustupljene. Dužnik je lišen svake odgovornosti, ako plati onomu, koji se nalazi u posjedu zadužnice (u obće papira) glaseće na donosnika; on može samo tražiti, da mu se odnosna zadužnica (odnosni papir, glaseći na donosnika) predoči i nakon plateža uruči. On nije dužan iztraživati, da li je posjednik ovakove zadužnice doista i vlastnik njezin, samo da je bio (dužnik) u dobroj vjeri. Ako je postupao mala fide, što će biti i onda, ako je znao, da posjednik dotične obveznice, glaseće na donosnika, nije došao poštenim načinom do posjeda iste, tada dakako mora za svoj postupak odgovarati pravom vlastniku iste te oštetiti ga.

U svakom drugom slučaju nije sam posjed dugovne izprave cedenta, na temelju koje se osniva njegova tražbina proti dužniku, još dovoljna legitimacija za cessionara proti dužniku, ako na samoj odnosnoj dugovnoj izpravi nije vidljiv sam ustup, t. j. ako nije na istoj napisano po cedentu da tražbinu proizviruću iz upitne dugovne izprave ustupa cessionaru. Ako cessionar ne ima u ruci ništa drugo nego golu dugovnu izpravu cedentovu, nije legitimiran postupati proti dužniku. On će morati tad u tužbi svojoj dokazati sa dokazali, propisanimi po gradj. parb. post., da je doista i posliedio akt

---

[1] Hasenöhrl II. str. 180. a i rješ. vrh. suda u Beču od 7. veljače 1866. br. 581. G. U. 2384.

Digitized by Google

izpravu ne treba zato doprinieti, ako nije ustup pismeno učinjen, jer se može ustup obaviti, kako smo već iztaknuli kod tumačenja §-a 1392., i ustmeno. Ako je dugovna izprava prešla na cessionara, ne neposredno od vjerovnika na istoj dugovnoj izpravi navedenog, već od prvog ili dalnjeg cessionara, tad mora tužitelj dokazati svaki pojedini akt cessije počam od vjerovnika na odnosnoj dugovnoj izpravi navedena. Dokaz ovaj mora tužitelj uviek u samoj tužbi izvesti odnosno ponuditi, a ne tek u protuodgovoru na prigovore dužnikove, jer je to dokaz o njegovoj legitimaciji na tužbu (§. 10. gr. p. p.).

Kriepost ustupa.

§. 1394. Primalac stvari ustupljene ima glede iskanja ustupljenog ta ista prava, koja je imao ustupilac.

§. 1395. Pogodbom ustupnom postaje nova obveza samo medju ustupnikom i ustupovnikom; ali ne medju ovim posljednim i dužnikom ustupljenim. S toga dužnik, dok mu ne bude poznat primalac, ima pravo platiti prvomu vjerovniku, ili se s njim pogoditi na ini način.

§. 1396. Ali čim je dužniku doglašen ustupovnik, nemože on platiti prvomu vjerovniku niti se s njim pogoditi; nego ostaje mu pravo da izvede svoje prigovore proti iskanju. Ako je dužnik priznao prema poštenomu ustupovniku, da je iskanje istinito, tad valja da ga namiri kao svoga vjerovnika.

U pogledu krieposti, odnosno pravnog učinka ustupa valja lučiti: 1. pravno odnošenje izmedju cedenta i dužnika (cessusa); 2. pravno odnošenje izmedju cessionara i dužnika; 3. pravno odnošenje izmedju cedenta i cessionara.

O pravnom odnošenju izmedju cedenta i dužnika, te cessionara i dužnika govore §§. 1394—1396., a o pravnom odnošenju izmedju cedenta i cessionara §§. 1397—1399. O ovom posliednjem pravnom odnošenju razpravljat ćemo posebice kod tumačenja §§. 1397—1399.

1. O pravnom odnošenju izmedju cedenta i dužnika. Ovo je različito prije danoj ubaviesti dužniku učinjenom ustupu, a različito poslje njemu danoj ubaviesti ob ustupu. Razlikujemo dakle: pravno odnošenje izmedju cedenta i dužnika prije dužniku učinjenoj ubaviesti ob ustupu (prije denunciatie) i poslje danoj mu ubaviesti o tom.

O prvom slučaju nalazimo zakonsku ustanovu u §-u 1395. o. g. z., a o drugom u §-u 1396. o. g. z.

U §-u 1395. o. g. z. izriče se pravno načelo, da pogodbom ustupnom postaje nova obveza samo medju ustupovnikom (cedentom) i ustupnikom (cessionarom); ali ne medju ovim posliednjim i dužnikom ustupljenim (cessusom). S toga dužnik, dok mu ne bude poznat primalac (ustupnik, cessionar), ima pravo platiti prvomu vjerovniku ili s njim pogoditi se na ini način; (n. pr. sklopiti nagodu). Dok mu ne bude doglašen cessionar, ne mienja se njegov pravni odnošaj prama vjerovniku (cedentu) u ničemu, te ne nastaje nikakvo pravno odnošenje izmedju dužnika i cessionara, a po tom i nikakova obveza prvoga prama posliednjemu.

Nu s toga ne sliedi, da cedent ostaje u obće vjerovnikom sve dok ne bude cessia doglašena dužniku. On to ostaje samo za dužnika, dok mu nije poznato, da je on njegovim vjerovnikom prestao biti. U svih ostalih pravnih poslovih (t. j. za svakoga dru-

Digitized by Google

Ako dakle dužnik plati izvornom vjerovniku po njemu ustupljenu već tražbinu, o kojem pak ustupu ne bijaše obaviešten, je platež s njegove strane učinjen ovlašteno, ali vjerovnik nije ovlašten izplaćeni mu po dužniku iznos za sebe pridržati, već ga mora predati cessionaru, jer on na tražbinu više nikakova prava ne ima.

Ali i dužnik nije po §-u 1395. o. g. z., dok mu nije doglašen cessionar, primoran platiti samom vjerovniku, on je na to samo ovlašten. On može s toga, ako je ustup učinjen bio prije nego što je vjerovnik (cedent) njega utužio na tražbinu već cediranu, ovo prigovoriti, ako je kasnije o tom obaviešten. Ako će biti ova okolnost dokazana, neće biti dužan platiti tužitelju (cedentu).

Pitanje pako nastaje, može li dužnik prigovor taj staviti, ako je tužitelj tečajem trajuće parnice ustupio utuženu tražbinu trećoj osobi? Mi držimo, da u takovu slučaju tuženi taj prigovor staviti ne može, jer je u tom slučaju tužitelj ovlašteno tužbu podigao pošto je bio doista za vrieme tužbe još pravim vjerovnikom istom kasnije ustupljene tražbine a dužnika se ne tiče što je vjerovnik tečajem razprave svojom tražbinom učinio, tim manje, što je mogao i obvezu preuzeti prama cessionaru tražbinu sam ućerati.[2]

Nakon što je dužniku ustup doglašen, ne ima on nikomu drugomu više platiti nego jedino cessionaru. U tom pogledu sadržaje 1396. o. g. z. jasnu ustanovu. Čim je dakle dužniku ustup doglašen, obvezan je na platež cessionaru; tad se on ne može izgovarati više dobrom vjerom, ako je platio prvobitnom vjerovniku (cedentu). Ali ako je to učinio po bludnji, moći će po općenitom načelu §-a 1431. o. g. z. od cedenta natrag zahtievati plaćeni iznos. Ako je u dvojbi, da li je cessia valjana, odnosno, da li je istinito njemu učinjeno doglašenje o ustupu, imat će postupati po §-u 1425. o. g. z., da se rieši svake odgovornosti, t. j. svotu, koju ima platiti, položiti u sudbene ruke.

Nastaje ovdje pitanje, tko mora doglasiti ustup dužniku (cessusu); da li mora o tom dobiti ubaviest od samog cedenta? Na to valja odgovoriti, da je svejedno, s koje god strane dobiti će dužnik tu ubaviest, da li od cedenta ili cessionara ili od suda (kao n. pr. u slučaju ovršne uručbe koje tražbine) ili na koji god ini način.[3]

Ovdje valja samo opaziti, da kriepostna moć ustupa posliedivšeg po ovršnoj uručbi koje tražbine od strane suda, nezapočimlje od dana izdanja (odnosno datka) dotične sudbene odluke ili uručbene izprave, već od dana kada je ova odluka ili uručbena izprava ovršeniku uručena. Ovakova bo uručba ukazuje se kao cessio necessaria, te vjerovnik stiče pravo proti ustupljenom mu dužniku istom od dana kada je ovaj dobio sudbenu obavjest o uručbi.

Ako je cedent jednu te istu tražbinu više puta raznim osobam ustupio, tad je samo prva cessia valjana, jer je ovom prvom cessiom prešla jur tražbina ustupljena i u vlastničtvo prvog cessionara.

Čim je dakle dužnik dobio znanja o ovom prvom ustupu, može samo platiti prvomu cessionaru. Pita se pako što onda, ako dužnik nije znao za prvu cessiu, već samo za drugu, jer mu samo ova doglašena bijaše, pa i zato platio drugomu cessionaru? U takovu slučaju valja uvažiti, da cedent samo ona prava na drugoga prenieti može,

---

[1] Tako Hasenöhrl u svom obveznom pravu II. str. 196., s kojim se mi slažemo. Ali pravni nazori u tom pogledu se razilaze. Od ovih navadja najbitnije Hasenöhrl u opazki 5. na gorenavedenoj str. 196. knjige II.

[2] Vidi o tom i rješitbu vrh. suda u Beču od 2. svibnja 1880. br. 4354. Ger. Ztg. br. 50. od god 1880.

[3] Stubenrauch II. str. 754. opazka 2.

Digitized by Google

lazi glede ustupljene tražbine, u kojem je sam cedent bio za vrieme kada je učinio drugi ustup. S toga sliedi, da sve. što čini dužnik drugom cessionaru, radja istim pravnim učinkom, kao da je ono isto učinio cedentu. Po tom može on drugom cessionaru platit sve dok nije saznao za prvu cessiu.[1]

Kod hipotekarnih tražbina ima dužnik onu cessiu respektirati, koja je u gruntovnici uknjižena ili predbilježena.

2. O pravnom odnošenju izmedju cessionara i dužnika (cessusa). U tom pogledu sadržaje §. 1394. o. g. z. u kratko ustanovu, da primalac stvari ustupljene ima glede iskanja ta ista prava, koja je imao ustupilac. Već smo kod tumačenja pravnog pojma cessie naveli, da se cessiom ne mienja sadržaj tražbine već da se mienja samo osoba vjerovnika. Cessionar ima s toga u obće ona ista prava, koja su pristojala cedentu. On je ovlašten utužiti ustupljenu mu tražbinu; njemu se može platiti pravovaljano; on može sklopiti sa dužnikom (cessusom) nagodbu a i ina utanačenja, odnoseća se na ustupljenu tražbinu itd. Sa samom ustupljenom tražbinom prelaze na cessionara sva s njom skopčana pobočna (accessorna) prava, a da nisu izrično u ustupnici (u ustupovnoj pogodbi) navedena. Ovamo spadaju: pravo na kamate; poručanstvena prava; prava na konvencionalnu kazan; prava nastala cedentu od tuda što se je nalazio dužnik sa izpunjenjem obligatorne činitbe u zadocnenju itd.

Založno pravo samo ne prelazi zajedno s ustupom na cessionara, jer se stečenje prava založnoga ravna po pravnih načelih o stvarnih pravih. Cessionar zadobije ustupom proti cedentu samo pravo, da mu on i preda, načinom u zakonu za predaju založnih prava propisanom, prava založna, koja ima cedent za ustupljenu tražbinu. Preporno je u judikaturi, da li sa ustupom prelaze na cessionara već po cedentu stečena ovršna prava? Mi se slažemo s mnienjem većine komentatora, da i ta prava prelaze ustupom na cessionara, a da ne treba da cessionar na temelju ustupnice na novo cessusa utuži i izhodi proti njemu novu osudu.[2]

Cessionar je s toga ovlašten na temelju ustupnice nastaviti ovrhu proti dužniku, ako je cedent već proti istomu stekao ovršivu osudu ili u obće ovršivu izpravu (n. pr. nagodu). Razumieva se, da mu u takovu slučaju ima cedent i predati ujedno s ustupnicom i sve izprave, kojimi će moći cessionar po §-u 441. gradj. parb. post. izkazati svoje pravo na vodjenje ovrhe proti dužniku (cessusu).

U nijednom slučaju nije cessionar ovlašten od dužnika više zahtievati nego li što je imao pravo cedent od istog tražiti po obćenitom načelu već izraženom u §-u 442. o. g. z., da nitko ne može drugomu ustupiti više prava nego ga sam ima.

Tako zvana lex anastasiana po kojoj cessionar, koji je tražbinu kupio, nije smio više utužiti, nego što je sam za istu platio, nije prihvaćena u austr. gradj. pravu. Ne ima zato po austr. gradj. pravu zaprieke, da cessionar njemu po cedentu ustupljenu (ili na ovršnoj dražbi kupljenu) tražbinu u cielom nominalnom iznosu utuži proti dužniku, ako je i za istu cedentu mnogo manje dao.[3]

Ustupom prelaze nadalje na cessionara i sva accesorna prava, koja se osnivaju na singularnom pravu ili osobitoj povlastici (osobitom privilegiji) u koliko su ta acces-

---

[1] Hasenöhrl II. str. 198.; Stubenrauch 754. opazka 2.; rješ. vrhovnoga suda u Beču od 18. veljače 1880. G. U. 7862.

[2] Toga su mnienja po Winiwarteru i Hasenöhrl II. str. 200. i Stubenrauch II. str. 754. Judikatura je nestalna u tom pogledu. Za ovo mnienje su rješitbe vrh. suda u Beču od 1. travnja 1873., od 4. travnja 1877. i 12. prosinca 1877. G. U. 4925., 6434. i 6702. Protivna su mnienja rješitbe vrh. suda u Beču od 10. studena 1868. G. U. 3153. i od 17. siečnja 1882. Ger. Ztg. br. 12.

[3] Stubenrauch II. str. 754. točka 2.

Digitized by Google

legiji odnosi na samo pravo iskanja (privilegium causae) i da je iz toga već stanovito konkretno pravo nastalo, ili pako da privilegij ima svoj temelj u osobnom kojem svojstvu cedenta (privilegium personae), koje je samo iskanje modificiralo, jer i u takovu slučaju je ono sa odnosnim iskanjem već u svezi. Iznimku čine povlastice processualne. One su strogo osobne povlastice; one se mogu izvršivati jedino po pogodovanoj osobi samoj, te ne prelaze na cessionara. Ovamo spadaju one povlastice, koje se odnose na sudbenu nadležnost, te one, koje samo na korist stanovitih osoba brži ovršni postupak dozvoljuje (kao što to uživaju u tom pogledu osobite povlastice, austro-ugarska banka, te zemaljski vjeres. zavod u Beču po osobitih ozakonjenih njihovih pravilih — statutih. —) Iznimka postoji samo onda, ako je ovakov privilegij već bio sa samom ustupljenom tražbinom spojen onda, kada je ustup posliedio, t. j. ako je došao bio već stranom do realiziranja. Tako n. pr, ako je tužba već kod osobitog suda cedentova, po privilegij, koji on uživa, po njemu predana bila proti dužniku prije nego što je upitnom tužbom utuženu tražbinu ustupio nepreviligiranoj osobi, ili ako je osoba, koja uživa osobiti privelegij glede ovršnog poskupka, jur po tom privelegiju ovrhu zatražila bila, te kasnije tražbinu dotičnu ustupila nepriveligiranoj osobi, tad može takov cessionar u prvom slučaju nastavljati parnicu kod istog suda, kod kojeg je tužba predana bila, a u drugom slučaju nastavljati ovrhu po istom bržjem postupku.[1]

Povlastice trgovačkog prava su ili privilegia personae ili privilegia causae, kako već ona pristoji samo trgovcu kao takovom ili pako su spojena sa tražbinom iz trgovačkog posla. K osobnimi povlasticami trgovaca spada: a) ovlast, koju im daje §. 283. trg. zak., od tražbinah, proiztičućih iz medjusobnih poslova trgovačkib, od vremena dospjetka i bez predtečnoga ugovorenja i opomene zahtievati kamate; b) ovlast, koju trgovcu daje §. 284. trg. zak., ako u poslovnom krugu svojem inomu trgovcu ili netrgovcu obavlja poslove ili čini usluge, da zato i bez predtečnoga ugovaranja zahtievati može proviziju primjerenu mjestnom običaju, a, ako se radi o pohrani stvari kakove, takodjer i skladištnu pristojbu; od danih pako zajmova i predujmova, kao i od učinjenih izdataka, da je vlastan računati (trgovac) kamate od dana obavljenog dotičnog izdatka; c) ovlast, koju mu daje §. 285. trg. zak., ako pri zaključku računa o poslovih osnovanih na tekućem računu, preostaje tražbina. od toga preostatka, ma da su u njem sadržani i kamati, zahtievati kamate od dana zaključka računa.

Ako trgovac takovu tražbinu cedira, tad ima cessionar netrgovac za vrieme poslje ustupa samo na one kamate prava, koje mu pripadaju po načelih obćeg gradjanskog prava.

Pravo pridržanja (retentie), koji pripada po §-u 309. trg. zak. samo trgovcu, je privelegij, koji nikad ne prelazi na cessionara.

Causalne povlastice za tražbine iz trgovačkih poslovah, koje prelaze na cessionara su: a) solidarno jamstvo više sudužnika po §-u 270. trg. zak.; b) ovlast, ako ima pravo tražiti naknadu štete, zahtievati naknadu prave štete i izgubljenog dobitka po §-u 272. trg. zak.; c) pogodnost, koju mu daje §. 273. trg. zak., u pogledu ugovorene (konvencionalne) kazni; d) pogodnost, koju mu daje §. 280. trg. zak. da se radi prikrate preko polovine ne mogu napadati poslovi trgovački; e) pogodnost, koju mu daje §. 286. o. g. z., da može zaostale kamate i tada zahtievati, ako nadilaze iznos glavnice.

Valja nam ovdje još razpravljati: kakovih prigovora da je cessus (dužnik) vlastan učiniti proti cessionaru, ako on ustupljenu tražbinu od njega utužuje?

Pošto se cessiom ne miena sadržaj iskanja (tražbine) te ono u istom obsegu (istim pravnim učinkom), t. j. isto tako pristoji cesssionaru, kao što je pristojalo ce-

---

[1] Hasenöhrl II. str. 202. sl. b).

Digitized by Google

je ustup prihvatio. Ako je pako znanja imao, tad se može njemu po cessusu suprotstaviti prigovor plateža, i u slučaju onom, da je tražbinu dotičnu dostao na javnoj sudbenoj dražbi.[1]

Odgovornost ustupnika.

§. 1397. Tko ustupa kakovo iskanje bez plaće, te ga dariva, taj ne odgovara više za nj. Ako li ga ustupi za plaću; ustupnik odgovara ustupovniku kako za istinitost tako i za naplativost iskanja, ali nigda za više od onoga, što mu je dao ustupovnik.

§. 1398. Ako je ustupovnik iz javnih hipotečnih knjiga mogao obaznati, da li je iskanje naplativo, nepristoji mu nikakove naknadjenje štete za slučaj, da se iskanje to nebi naplatiti moglo. Ustupnik ne odgovara takodjer za takovo iskanje, koje je u vrieme ustupa bilo naplativo, a za tim po nenadnom slučaju ili po krivini ustupovnika postalo nenaplativo.

§. 1399. U takovu krivinu pada ustupovnik, ako ne odkaže iskanje u vrieme, kada se odkazati može; ako poslje minuloga roka odredjenog za izplatu, ne potegne iskanje; ako dužnika štedi; ako zanemari nabaviti na vrieme onu sigurnost, koja se je mogla još imati, ili ako ne pospješi sudnu izvršbu.

Kako smo već kod tumačenja §§. 1397—1399. naveli, sadržavaju §§-i ovi ustanove o pravnom odnošenju cedenta prama cessionaru.

Pravno ovo odnošenje ravna se po pravnom poslu, na kojem se temelji cessia. Ovaj može biti ili posao bez plaće ili za plaću, u koliko je cedent ugovorio za ustupljenu cessionaru tražbinu protuvriednost (protučinitbu) ili pako istu njemu ustupio bezplatno. Kao što kod svakog pravnog posla sklopljenog bez plaće, ne odgovara u posljednjem slučaju cedent cessionaru za tražbinu u nijednom pogledu; navlastito ne za istinitost i utjerivost njezinu, jer po općenitih načelih glede pogodba u obće, normiranih u poglavju sedamnaestom obć. gradj. zak., ne ima mjesta kod poslova bez plaće ni jamstvu ni pravnom sredstvu prikraćenja preko polovice prave vriednosti. Cedent se ima smatrati u takovu slučaju samo za darodavca (§. 939. o. g. z.).

Na njega pada s toga samo odgovornost, navedena u §-u 945. o. g. z., ako znajući ustupa cessionaru tudju stvar i ovu okolnost ovomu zataji. U tom pogledu vriedi i za ustup ono, što smo naveli u tumačenju §-a 945. o. g. z., kao što u obće za ustup tražbine; učinjen bez plaće, vriedi sve što i za darovnu pogodbu.

Kod ustupa učinjenog za plaću valja prosuditi u prvom redu pravni odnošaj izmedju cedenta i cessionara po ugovoru, što no ga oni medjusobno sklopiše. U samom

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. rujna 1858., 15. rujna 1858., 28. ožujka 1860., 3. listopada 1861., 3. rujna 1863., 20. svibnja 1868., 11. veljače 1860., 4. studena 1869., 7. rujna 1870., 11. svibnja 1871. G. U. 611, 618, 1109, 1395, 1782, 3070, 3288, 3557, 3865 i 4165. te rješ. vrh. suda u Beču od 10. svibnja 1881., 21. veljače 1883. Centralbl. 464. i 465.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. veljače 1869., od 21. travnja 1876. i 1. svibnja 1879. G. U. br. 3307., 6111. i 8623.

Digitized by Google

nuti jamstvo cedentovo prama cessionaru.

Ako u tom pogledu ništa ne utanačiše, nastupa istom pravilo §-a 1397. o. g. z., po kojem tko ustupa kakovo iskanje za plaću mora odgovarati cessionaru kako za istinitost tako i za naplativost (utjerivost) ustupljenog iskanja. Jamstvo cedenta dakle za istinitost i utjerivost ustupljene tražbine je u zakonu ustanovljeno, te posljedica ustupa iskanja uz plaću. Ono ne mora u ustupnici (ustupnoj pogodbi) izrično izraženo biti. Nasuprot, ako se hoće to jamstvo ograničiti, valja u tom pogledu izričnu uglavu uvrstiti u samom ustupovnom ugovoru. Propis §-a 1397. o. g. z. bo mora se tako dugo uporavljivati, dok nije oprečna volja stranaka izriekom očitovana, ili se ne razaznaje iz njihovih nakanjenih čina. Po tome, ako se u ustupnici i govori samo o jamstvu ustupitelja za ispravnost ustupljene tražbine, a ne spominje se, da isti jamči i za utjerivost te tražbine, jamči ustupitelj ipak i za utjerivost iste tražbine, ako mu ta dužnost nije izriekom oproštena.[1]

Jamstvo ustupitelja bitno se razlikuje od poručanstva. Poručanstvo se osniva na samostalnoj pogodbenoj obvezi; jamstvo ustupiteljevo na zakonskom načelu, da se nitko ne smije obogatiti štetom drugoga.[2]

Utjerivost tražbine za koju u smislu §-a 1397. o. g. z. cedent jamčiti mora, proteže se na čas ustupa, a ne na koje mu drago buduće vrieme; cedent jamči dakle cessionaru samo za to, da je ustupljena tražbina u vrieme ustupa utjeriva.[3]

Po konačnoj ustanovi §-a 1397. o. g. z. ne odgovara cedent nigda za više od onoga, što mu je dao ustupovnik. Ako je dakle n. pr. tražbina od 1000 for. ustupljena za iznos od 500 for., ter ako od iste može cessionar ućerati od cessusa samo 300 for., tad ne jamči cedent cessionaru za iznos od 700 for., već samo za iznos od 200 for,, jer je dobio samo 500 for. za tražbinu od 1000 for. Po našem mnienju nije ustupitelj dužan jamčiti za utjerivost čitave ustupljene tražbine, ni onda ne, ako je izrično u ustupnici sadržana ustanova, da ustupitelj jamči ustupovniku za utjerivost čitave ustupljene tražbine. On je i onda samo dužan platiti toliko, koliko vriedi protučinitba koju je dobio, jer višak smatra se za darovanje.[4]

Općenito ovo pravilo §-a 1397. o. g. z. odnosi se i na ustup iskanja, za koje nije plaća dana u novcu, već u inoj kojoj protučinitbi. U takovu slučaju biti će pako potrebno procieniti vriednost protučinitbe, da se ustanoviti može, dokle se proteže jamstvo cedentovo.[5]

Pravilo prenavedeno §-a 1397. o. g. z. valja uporavljati i na tražbine ovršno uručene po sudu, na koje je vodjena ovrha ovršnom pljenitbom i uručbom istih, a ne javnom ovršnom dražbom.[6]

Cessionari, koji se hoće poslužiti pravom zavrate prama cedentu, što nije mogao ućerati ustupljenu mu tražbinu od cessusa budi nikako budi samo djelomice, mora dokazati da tražbinu ustupljenu mu nije mogao ućerati od cessusa. Zato pako nije potrebno, da cessionar izvede sve stupnje i vrsti ovrhe proti cessusu, dovoljno je, da je pokušao

---

[1] Rješ vrh. suda u Beču od 12. travnja 1854. br. 3215. Peitler 1156. G. U. 19.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. kolovoza 1870. br. 77. G. U. 3843.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 23. veljače 1869. br. 2037. G. U. 3309.
[4] Vidi u ostalom u tom pogledu rješ. vrh. suda u Beču od 16. veljače 1858. br. 8. G. U. 510.
[5] Tako po Nipplu Stubenrauch II. str. 757. i 758. i Hasenöhrl II. str. 211. opazka 91. i 93. Protivnog je mnienja Schuster (Zeitschrift für Rechtsgel. 1829.), koje mnienje Stubenrauch u kratko navadja i sgodno pobija.
[6] Vidi Hasenöhrl II. str. 212. sa obrazloženjem u opazki 94. u kojem navadja i mnienja ostalih komentatora i Stubenraucha II. str. 758. stavka 6.

Digitized by Google

kretnine, te mu samo onda pripada pravo regresa proti cedentu, ako nije mogao doći do namirenja iz kupovnine odnosne hipoteke.

Ako pako ustupljena tražbina hipotekarna nije, te dužnik ima nekretnina, nije po našem mnienju potrebno, da cessionar u zavratnoj tužbi proti cedentu dokaže, da je pokušao i ovrhu na nekretnine; on bo može okolnost, da se neće moći namiriti iz nekretnina dokazati i gruntovnim izvadkom iz kojeg će proizlaziti, da su nekretnine cessusa jur preobterećene prama vriednosti hipoteke.

Pošto je odšteta, koju dati ima cedent cessionaru u slučaju neutjerivosti ustupljene tražbine, različne naravi od one jamstva, jer se ona osniva na općenitom pravilu § a 3447. o. g. z., po kojem se tudjom štetom nitko okoristiti ne smije, to pravo ovo ne zastaruje za šest mjeseci po roku navedenom u §-u 933. o. g. z. za potjeranje jamstva, već za tri godine kao svaka ina odštetna tužba.[2]

Cedent je dužan u svrhu da može cessionar ustupljenu mu tražbinu utjerati, njemu uručiti i sva dokazna sredstva za ovu tražbinu, a na zahtievanje cessionara i izdati mu pismenu izpravu o ustupnici (ustupnom ugovoru); u parnici na zahtievanje cessionara ovoga izbiediti, te mu predati i sva sredstva osiguranja; navlastito mora mu predati sve zaloge, ako takovih glede ustupljene tražbine ima, a ako je za ustupljenu tražbinu uknjiženo pravo zaloga na kojih nekretninah, izdati mu dozvolu za uknjižbu prava vlastničtva na tu uknjiženu tražbinu u samoj ustupnici (ustupnom ugovoru) ili u posebnoj izpravi.

Ima i iznimnih slučajeva u kojih je jamstvo cedenta prama cessionaru ograničeno.

1. Ne jamči cedent niti za istinitost niti za utjerivost ustupljenih tražbina u sliedećih slučajevih:

a) Ako treći u sporazumljenju sa dužnikom vjerovnika sili, da prima platež, pa usljed toga plaćena tražbina prelazi po nuždnom ustupu (cessio necessaria) ili zakonitom ustupu na platca.

U takovu slučaju ne jamči vjerovnik, koji je primio platež, niti za istinitost niti za utjerivost ustupljene tražbine obzirom na propis §§. 1422. i 1423. o. g. z.;

b) Isto ograničenje glede jamstva postoji, ako se je tko obvezao na ustup samo pod tom predpostavom, da doista tražbina postoji.

c) Ne jamči vjerovnik niti za istinitost niti za utjerivost tražbine, koja je ovršnom dražbenom prodajom prešla u vlastničtvo dostalca iste.

2. Ne jamči cedent za utjerivost, već samo za istinitost, ustupljenih tražbina:

a) Ako je tražbina za vrieme ustupa bila utjeriva, te istom kasnije po nenadanom slučaju ili pako po krivnji cessionara postala neutjeriva. U takovu krivinu pada ustupovnik (cessionar), ako tražbinu ustupljenu mu ne odkaže u vrieme, kada se odkazati može, ako poslje minuloga roka odredjenog za izplatu ne potegne iskanje, ako dužnika štedi; ako zanemari nabaviti na vrieme onu sigurnost, koja se je mogla još imati, ili ako ne pospješi sudnu izvršbu (§. 1399. o. g. z.).

b) Ako je ustupljena tražbina hipotekarna, t. j. uknjižena u gruntovnih knjigah; u koliko je cessionar iz gruntovnih knjiga mogao obaznati, da li je tražbina naplativa te u koliko nije cedent izriekom u ustupovnoj pogodbi očitovao, da jamči za utjerivost uknjižene tražbine.

---

[1] Hasenöhrl II. str. 211., Stubenrauch II. str. 758. stavka 5. i rješ. vrh. suda u Beču od 12. travnja 1854. br. 3215. Ger. Ztg. br. 81. G. U.

[2] Rješ vrh. suda u Beču od 4. ožujka 1863., i od 26. rujna 1860. i od 7. rujna 1868. G. U. 1668., 1196. i 1968.

Digitized by Google

propisu zakona točno vodjene. prikladne, da se iz njih može svaki obaviestiti o iznosu uknjiženih tražbina, koje ih obterećuju, i o vriednosti nekretnina, jer se moraju na teretovnici označiti točno pojedine tamo uknjižene tražbine sa pripadci, t. j. kamati s eventualnimi troškovi ; na posjedovnici težatba pojedine tamo upisane čestice sa površnom mjerom; a na vlastovnici kupovna ciena i vriednost odnosnih nekretnina u koliko nisu u gruntovnici unešene jur prigodom osnutka gruntovnih knjiga, odnosna sastavljanja gruntovničkih uložaka. U pravilu dakle može se svatko iz gruntovnih knjiga informirati, da li je odnosna tamo ukujižena tražbina utjeriva ili nije.

Nu zato može ipak biti slučaj, da to moguće nije, ako nisu knjige uredno vodjene ili je kakova pogrieška u vodjenju istih se dogodila, tako, da se točna ubaviest iz gruntovnih knjiga o utjerivosti tražbine dobiti mogla nije, a niti su bili podatci dovoljni, da si je cessionar tu ubaviest pribaviti mogao od drugud, n. pr. iz sbirke izprava pismare suda kao gruntovne oblasti. Za taj slučaj imat će cedent cessionaru jamčiti i za utjerivost u takovih gruntovnih knjigah uknjižene tražbine.[1] Da je taj slučaj nastao, imat će dokazati cessionar.

Ako je pako cedent prama cessionaru u ustupnici (ustupovnoj pogodbi) izrieko m preuzeo jamstvo za ućerivost ustupljene hipotekarne tražbine, tad u ovom slučaju mora on oštetiti cessionara, ako iz hipoteke neće moći doći do namirenja. osim ako se — kako se po sebi razumieva — može cessionaru predbaciti jedna od krivina, nabrojenih u §. 1389. o. g. z., ili ako je tražbina neutjeriva postala samo po slučaju.[2]

Preporno je, da li ima mjesta kod ustupa učinjenog za plaću i pravnog sredstva radi prikrate preko polovice. O tom ne ima u gradjanskom zakoniku u nauci o ustupu nikakova propisa. Ali obzirom na obćenite propise §§. 934. i 935. o. g. z., koji dopuštaju to pravno sredstvo kod svih pogodbah uz plaću u obće, ne ima razloga zašto mu nebi bilo i mjesta kod ustupa učinjenog uz plaću. Razlog da po parbenom postupku tražbine nisu podvržene procjeni, nije osnovan za opravdanje protivnog mnienja, jer se vriednost tražbina ustanoviti dade.[3]

4. Uputom (asignacijom).

§. 1400. Pristupom novoga dužnika može se preinačiti obveza, ako dužnik stavlja mjesto sebe trećega koga kao platca i vjerovnika nanj uputi.

Podpuna uputa.

§. 1401. Ako upućeni vjerovnik (asignatar) primi trećega njemu odredjenoga za platca (asignata) na mjesto upućujućega dužnika (asignanta), a platac odredjeni na to pristane; uputa (asignaaija) jest podpuna, i redovito upućenik (asignatar) ne može više izvesti svojeg iskanja proti uputiocu (asignantu) (§§. 1406. i 1407.).

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 27. ožujka 1856. G. U. 156.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. ožujka 1857 od 16. veljače 1858. od rujna 1864. od 28. ožujka 1866. od 21. svibnja 1879. G. U. 320., 510. 1968., 2431. 7478.

[3] Za mnienje da ima kod ustupa mjesta pravnog sredstva radi prikrate preko polovice izjaviše se Zeiller IV. str. 94. i Stubenrauch II. str. 760. Protivna su mnienja Nippel Erläut. VIII. 3. str. 103. i Winiwarter V. str. 75.

Digitized by Google

§. 1402. Dokle ne ima gore spomenutoga trostrukog privoljenja, uputa jest nepodpuna, i obvezuje samo one strane, koje su nju medju sobom ugovorile.

§. 1403. Ako je upitalac naložio trećemu komu, koji njemu ništa nije dužan, da bi dug platio za njega; tad trećemu tomu stoji na volji da prihvati ili ne prihvati upute. Ako je ne prihvati, ne postaje nikakova nova obveza; ako li ju prihvati, tad nastaje pogodba punovlastna medju njim i uputiocem, ali se ne sklapa još nikakova pogodba s upućenikom.

Po rimskom pravu razumievala se je pod assignacijom posebna vrst mandata, naime nalog jedne osobe (asignanta) na drugu osobu (asignatara), da si dade od treće osobe (asignata) dobavljati stanovitu količinu potrošnih stvari na račun mandanta za da postaje asignatar vlastnik istih. K pojmu asignacije nije bilo potrebno, da je asignant bio vjerovnikom osignata, niti da je bio dužnikom asignatara.

Po austrijskom pravu razumieva se pod asignacijom preinaka postojeće obveze promjenom dužnika, tako, da stupa na mjesto starog dužnika s njegovom privolom novi dužnik. Ona se sastoji u nalogu dužnika (asignanta) na vjerovnika (asignatara) da prima platež duga njegova (asignanta) od treće osobe (asignata), koja se upućuje na vjerovnika, a podjedno u nalogu na upitnu treću osobu (asignata) upućenom vjerovniku (asignataru) učiniti platež.

Po tom se asignacija po austr. pravu bitno razlikuje od asignacije po rimskom pravu, te najviše odgovara delegaciji rimskog prava, po kojoj je dosadanji dužnik ili vjerovnik svoju volju očitovao, da na mjesto njegovo drugi dužnik, odnosno drugi vjerovnik, stupiti ima. Ali i delegacija po rimskom pravu razlikuje se u bitnih točkah od asignacije po austr. pravu.

Delegacija po rimskom pravu, kao ugovor izmedju vjerovnika i novog dužnika kojom bijaše stara obligacija dignuta te mjesto nje druga postavljena, smatrala se je kao podvrst novacije. Kod delegacije bo prestala je stara obligacija kao i kod novacije a s njom zajedno i sva pobočna (accesorna) prava, koja bijahu s njom spojena, kao n. pr. pravo zaloga, poručanstva itd.[1] Assignacija po austrijskom pravu predpostavlja kao bitno, da je asignant dužnik asignatara. Ona se ne smatra za podvrst novacije, već kao o sebi stojeći pravni institut; zato ne ukida ona staru obligaciju, ova ostaje podpunoma u krieposti sa svimi accessornimi pravi. Kod asignacije mora dogovor stranaka glasiti onamo, da ima dosadanji dužnik iz obligacije izstupiti, a na njegovo mjesto stupiti drugi dužnik. Zato je pako potrebna uz privolu vjerovnika i privola starog i novog dužnika. Vjerovnik (asignatar) ima dosadanjeg dužnika (asignanta) iz obveze pustiti, te priznati novog dužnika (asignata) svojim jedinim dužnikom. Vjerovnik mora privoliti na primanje novog dužnika, jer se njemu ne može proti njegovoj volji narivavati druga osoba za njegova dužnika, pošto ima samo on pravo prosuditi, da li mu i pruža novi vjerovnik istu sigurnost kao stari dužnik. Novo pristupivši dužnik mora na ovaj pravni posao privoliti, jer on preuzima obvezu prama vjerovniku. Napokon mora na asignaciju privoliti i dosadanji dužnik, jer utanačenje izmedju asignatara i asignata, kojim hoće da utemeljuju asignaciju, ne spada medju one pogodbe, koje se mogu valjano sklopit na korist trećega. Ne može se bo uzeti, da pogodba asignacije izmedju asignatara i asignata pada pod ustanovu §-a 1019. o. g. z., jer se novo pristupivši dužnik ne može

[1] Kirchstetter str. 687., Stubenrauch II. str. 761.

Digitized by Google

da je asignant asignataru dao nalog, da se na asignata neposredno obrati, da dobije od njega privoljenje na asignaciju. Neobdržanje toga opreza ima za posljedicu obvezu asignatara naprama asignantu na naknadu štete.[1]

U ostalom ostaje asignacija, koja je sklopljena samo izmedju asignanta i asignatara bez pravnog učinka, ako treći ne privoljuje na asignaciju, jer je oslobodjenje starog dužnika od dosadanje njegove obveze ovisno o prihvatu obveze sa strane asignata.

Ako sklapaju asignant i asignat nepodpunu asignaciju (kada je naime dosadanji dužnik uputio treću osobu, da plati vjerovnika) tad je samo asignantu slobodno odstupiti od toga svoga naloga dok nije vjerovnik taj nalog prihvatio, te nepodpuna asignacija njegovom privolom postala podpunom. Asignatu pako nije slobodno, čim je primio uputu asignantovu, više odustati od pogodbe ove, jer čim je primio nalog asignanta, obvezan je naprama ovomu na izpunenje preuzetog naloga (§. 1404. o. g. z.

Ako je utanačenje posliedilo izmedju asignata i asignatara, t. j. izmedju vjerovnika i novog dužnika, tad se u tom slučaju ne može govoriti o nikakvoj uputi, jer u takovom utanačenju nije sadržan nikakov nalog. Ovo utanačenje ima samo taj smisao, da se asignat prama asignataru samo uvjetno za taj slučaj obvezati hoće, u koliko bude dosadanji dužnik odriešen obveze svoje.

Jednostrani opoziv ovakovog utanačenja ne može poslieditи niti sa strane asignata, jer je već se izjavio, da hoće biti obvezan, ako gorenavedeni uvjet — odriešenje obvezę asignata — nastupi; a niti od strane vjerovnika (asignatara), jer je i on izjavio svoju volju onamo, da hoće svoga dosadanjega dužnika iz obveze pustiti, ako ovaj privoljuje na posao. Nasuprot ne ima zaprieke, ako vjerovnik i novi dužnik sporazumno od posla odstupljuju, jer iz ovog ne nastaje za trećega, dok nije on k ovim pristupio, nikakovo pravo.[2]

Što se tiče forme, koje se valja držati kod upute (asignacije), to zakon u tom pogledu ne sadržaje nikakvih osebnih propisa. Može se s toga uputa sklopiti pismeno i ustmeno; a zato može se i privoljenje k asignaciji očitovati izriekom i muče. Mučećim prihvatom vjerovnika na uputu smatra se ponašanje, ako vrati dosadanjem svom dužniku zadužnicu. Nasuprot ne može se prihvat dionog plateža ili samo plateža kamata po vjerovniku smatrati kao mučeći prihvat asignacije sa njegove strane, jer ovakov platež vjerovnik po §-u 1422. o. g. z. prihvatiti mora, ako i nije sporazuman preuzeti i sam dug. I sama tužba nenadomješćuje prihvat, jer pravni odnošaje na koj se temelji tužba, mora već postojati, kada se tužba preda, a ne ima se istom samom tužbom stvoriti.[3]

Općenito govoreći o asignaciji i tumačenju §§. 1400—4004. valja nam se još ovdje obazrieti na pitanje, da li se preuzimanje na nepokretnom dobru uknjiženih tražbina po kupcu toga dobra u obće u ime kupovnine, smatrati ima asignacijom?

Pitanje ovo je u judikaturi jestno riešeno te se preuzimanje hipotekarnih tražbina po kupcu uekretnina, na kojih su one uknjižene, smatra nepodpunom asignasijom, kada vjerovnik platež od kupca zatraži. Kupac ne može opozvati svoju izjavu, kojom se je obvezao preuzeti u ime dione kupovnine hipotekarne tražbine, uknjižene na kupljenih po

---

[1] Nippel VIII. 2. str. 112.

[2] Hasenöhrl II. str. 243.

[3] Hasenöhrli II. str. 238. i rješ. vrh. suda u Beču od 22. siečnja 1879. br. 14246. od god. 1878. Jur. Bl. br. 10. od god 1879. G. U. 7298. Vidi u ostalom o tom i protivne rješitbe vrh. suda u Beču od 19. prosinca 1867., od 14. listopada 1869., od 30. studena 1871., od 1. veljače 1876. G. U. 2953., 3537., 4344. i 6009.

Digitized by Google

njemu nepokretnostim sve dok je on na temelju dotičnog kupoprodajnog ugovora kao vlastnik u gruntovnici unešen.[1]

Preporno je pako ostalo u judikaturi pitanje, — koje istina, strogo ovamo ne spada, ali je u uzkom savezu sa gorerečenim, — *da li preuzimanje hipotekarne tražbine po kupcu nekretnina, na kojih je ona uknjižena, ovoga obvezuje i osobno prama hipotekarnom vjerovniku?*[2]

Mi držimo, da se gledati ima u tom pogledu na prihvat izraženi po hipotekarnom vjerovniku kao asignataru, te u obće na sadržaj pogodbe o asignaciji. Ako je asignatar preuzeo kupca kao osobnog svog jedinog dužnika te pustio sasvim iz obveze starog dužnika, prodavaoca, tad držimo, da je kupac obvezan hipotekarnom vjerovniku kao i osobni, a ne samo kipotekarni dužnik; ako pako izrične ove uglave izmedju asignatara i asignata, novog kupca, ne ima, tad kupac, po našem mnienju, jamči kao hipotekarni dužnik jedino svojom hipotekom.

§. 1404. Uputilac može poreći uputu, koju upućenik još nije prihvatio. U ovom slučaju odredjeni platac neima prava kao punovlastnik namiriti upućenika.

Prihvat asignacije po asignatu nije vezan na nikakov rok. Dok nije asignacija po asignantu opozvana, može uviek asignatar svoju privolu k asignaciji dati.[3]

Ovo pravo asignatara prelazi i na nasljednike. I oni imadu pravo asignaciju kao predstavnici asignatara prihvatiti sve do opoziva asignacije po asignantu.[4]

Čim je asignacija prihvaćena po asignataru ne može ju asignant više opozvati. Prije toga pako pristoji pravo asignantu opozvati asignaciju kad mu je volja, što je naravska posljedica gledom na mandatni odnošaj, kojim se onaj izmedju asignanta i asignata izpostavlja, jer po §-u 1020. o. g. z. može punovlastitelj punovlašće poreći kadgod hoće, te valja samo da punovlastniku naknadi ne samo troškove, koje je ovaj učinio do poreke, već i štetu, ako je kakovu imao. Pita se pako ovdje, da li je asignant ovlašten poreći, odnosno opozvati asignaciju, ako je ugovoreno kakovo vrieme uz koje ima prihvatiti asignatar asignaciju (§. 862. o. g. z.).

Stubenrauch drži, da je to neodlučno, pošto §. 1404. o. g. z. u tom pogledu ne sadržaje nikakove iznimke.[5] Mi mislimo, da to mnienje nije opravdano u toliko, što se u tom pogledu ne može u gorenavedenom smislu obćenito načelo postaviti, jer ako ne ima u zakonu osebnih ustanova, valjaju obćenite ustanove postavljene u obće za obligacije u poglavju sedamnaestom drugog diela obćeg gradj. zakonika. Kako smo razložili u tumačenju §-a 862. o. g. z., može i samo ponuda asignanta učinjena asignataru, da primi u mjesto njega za dužnika odnosno platca asignata, radjati takovim učinkom, da je ona pobudila vjeru u asignatara da će se asignant držati roka opredieljena asigna-

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. svibnja 1858. br. 4806. G. U. 567., od 3. veljače 1859. br. 1106. G. U. 721. od 25. svibnja 1863. br. 1853. Ger. Ztg. br. 70. od god. 1865. i od 12. siečnja 1882. Centralbl. br. 386.

[2] Jestno odgovaraju na ovo pitanje rješitbe vrh. suda u Beču od 10. prosinca 1867. i 10. siečnja 1868. G. U. 2953. Ger. Ztg. i 2966.; niječno pako odgovaraju rješ. vrh. suda u Beču od 20. svibnja 1869. G. U. 3418. od 4. svibnja 1883. Centralbl. II. br. 327. i od 21. listopada 1884. Centralbl. III. 144. Vidi i posebni nazor razvijeni u rješ. vrh. suda u Beču od 19. posinca 1883. Centralbl. V. br. 309., po kojem ona drži, da se kupac, koji je preuzeo hipotekarnu tražbinu u ime kupovnine, ne može smatrati novim dužnikom.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 14. listopada 1869. br. 7290. G. U. 3537.

[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 8. ožujka 1870. br. 14603. G. U. 3741.

[5] Vidi Stubenraucha II. str. 763.

Digitized by Google

asignant to njegovo obećanje opozove, imovinska šteta za njega (asignatara).[1]

Kao što usljed opoziva, prestaje platežni mandat asignanta na asignata i po odkazu toga punovlašća od strane asignata, zatim smrću kao i asignanta tako i asignata a napokon i otvorenjem stečaja nad imovinom asignanta ili asignata. Ovo pako valja beziznimno samo za slučaj ako nije već asignacija prihvaćena po asignataru. Ako je pako asignacija po asignataru prihvaćena, tad u pravilu ne upliva na asignaciju nijedna od gorenavedenih okolnosti, jer prihvatom asignacije po asignataru nastala je podpuna asignacija, a time i novacija, po kojoj je prestala obveza asignanta.[2]

§. 1405. Ako upućenik neće da prihvati upute, ili ako je neprihvati odredjeni platac, ili ako se odredjenomu tomu platcu, jer ga nije u mjestu, uputa nebi mogla prikazati, upućenik valja da to javi neodgodno uputiocu; inače odgovara ovomu za štetne posljedice.

Ustanovu ovog §-a tumačili smo već tumačeći propise §§. 1400—1403. o. g. z., gdje smo u obće o asignaciji govorili, razloživši tamo i odnošaj izmedju asignanta i asignatara. Zato nam treba ovdje samo uputiti na tamošnje naše tumačenje.

§. 1406. Ako upućenik i odredjeni platac prihvatiše uputu, ali posljedni neplati u naznačeni rok, uputilac odgovara za to upućeniku pod istimi ograničenji, pod kojimi ima odgovarati ustupilac ustupovniku za istinitost i naplativost ustupljenog iskanja (§§. 1397. i 1399.).

§. 1407. Ali ako je upućenik očitovao izrekom, da prima odredjenoga platca kao jedinoga svojeg dužnika, ili ako je to očitovao muče, to jest tim načinom, da je svomu dosadanjemu dužniku dao namiru, ili mu vratio zadužnicu; u tom je slučaju uputilac prost od svake odgovornosti prema upućeniku.

U strogom smislu morao bi kod podpune asignacije asignant biti odriešen od svake dalnje obveze prama asignataru, jer svakom podpunom asignacijom nastaje novacija, koja ukida postojeću obvezu te radja novu obvezu druge osobe. Nu naš gradj. austr. zakon ne smatra podpunu asignaciju novacijom, već samo succesiom u obvezi (u dugu), po kojoj se asignant, stari dužnik, doduše oslobadja od dosadanje obveze, ali se ne riešava svakog jamstva prama svom bivšem vjerovniku (asignataru); on može ostati još uviek u jamstvu, da će asignant asignataru doista podmiriti dug, koji ima po nalogu podieljenu mu po asignantu asignataru platiti. Ovo jamstvo predmnieva se u pravilu, ako ne ima ine uglave izmedju asignanta i asignatara. To odredjuje izrično propis §-a 1406. o. g. z. ustanovom glasećom, da ako upućenik (asignatar) i odredjeni platac (asignat) prihvatiše uputu, ali posliednji ne plati u naznačeni rok, uputilac (asignant) odgovora za to upućeniku (asignataru) i to pod istimi ograničenji, pod kojimi ima od-

---

[1] Vidi tumačenje §-a 862. o. g. z. u nazočnom tumaču. Čitaj i Siegel „das Versprechen als Verpflichtungsgrund im heutigen Recht“ i razpravu dra Franje Hofmana: „Die Entstehungsgründe der Obligation, insbesondere der Vertrag mit Rücksicht auf Siegels: das Versprechen als Verpflichtungsgrund.

[2] Vidi o tom i Stubenraucha II. str. 763.

Digitized by Google

i §. 1398. o. g. z. je preporno, da li se i ustanova §-a 1398. o. g. z. može uporavljivati na asignaciju.

Nu kako Stubenrauch sgodno primjećuje, mnienje koje mi ovdje prihvaćamo, ne ima razloga s kojeg se nebi mogao uporavljivati i propis §. 1398. o. g. z. na asignaciju, kad zakon izrično usvaja propise §§. 1397. i 1399. za istu, a to tim manje, što ustanova §. 1399. o. g. z. nije o sebi stojeći propis, već samo nastavak one §. 1398. o. g. z., jer se u istom §-u nabrajaju samo njekoji primjeri obćenite ustanove, sadržane u §-u 1398. o. g. z. Ne ima dakle dvojbe, da je samo pogriešno naznačen u kontekstu §. 1406. o. g. z. citat §-a tamo pozvanih sa 1397. i 1309. mjesto 1397—1399.[1]

Asignant riešen je svakog jamstva, odnosno svake obveze prama asignataru samo onda, ako je asignatar očitovao izriekom, da prima odredjenoga platca (asignata) kao jedinog svog dužnika. Očitovanje asignatara da prima odredjenoga platca (asignata) u mjesto dosadanjeg dužnika (asignanta) kao dužnika i platca, nije još dovoljno, da se uslied istoga stari dužnik (asignant) smatrati može, da je riešen svake obveze prama asignataru, t. j. da je stupio iz svakog obliga. Zakon zahtieva zato posve jasno izrično i stanovito očitovanje asignatara, da on asignanta pušta iz svake obveze te da prima asignata kao jedinog svog dužnika.[2]

Istina, zakon dopušta u §-u 1407. o. g. z., da može u tom smislu asignatar i muče očitovati svoju volju, ali to muče očitovanje mora biti nedvojbeno. U tom pogledu navadja zakon u sada citiranom §-u primjerice, da se ovakovim mučećim očitovanjem smatra, ako je asignatar dosadanjem svom dužniku dao namiru ili mu vratio zadužnicu, pošto se to čini po vjerovniku samo onda, ako je doista platež posliedio.

U svakomu slučaju dakle kada nije asignatar izriekom ili nedojbeno muče asignanta pustio iz obveze, odnosno kada nije izriekom priznao asignata za jedinoga svoga dužnika, ostaje mu stari dužnik (asignant) i nadalje obvezan, ali samo na toliko u koliko nebi mogao podpuno namirenje dobiti od odredjenoga platca (asignata). Postoji po tom u pogledu obveze izmedju asignatara i asignanta sličan odnošaj kao izmedju cedenta i cessionara, kako smo već gore iztaknuli.

§. 1408. Ako uputilac naloži svomu dužniku kano odredjenomu platcu plaćanje, a to samo u toliko, koliko je ovaj njemu platiti imao, te upućenika na nj uputi da dug sakupi; ova uputa valja upućeniku kao ustupna izprava i radi toga nastaje medju njim i odredjenim platcem isto odnošenje, koje biva medju ustupovnikom i ustupljenim dužnikom, komu je ustupovnik bio očitovan.

§. 1409. Ako odredjeni platac na takovu uputu, koja zajedno sadržava u sebi ustup, neće da plati, i to bez uzroka; ili ako u obće odredjeni platac, pošto je obećao da će platiti, upućeniku plaćanje zateže, odgovara on za posljedice. Ali ako je odredjeni platac platio uredno no u većem iznosku nego je bio dužan uputiocu; tad ovaj valja da mu vrati, što je on suviše platio (§. 1014.).

Asignacija temelji se često na dvovrstnom dugovnom odnošaju. A ima tražiti od B-a stanovitu svotu, a B isti iznos od C-a tad može B uputiti C-a da iznos, koji mu on

[1] Stubenrauch II. str. 764. opazka 3.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 18. lipnja 1866. Ger. sl. br. 57; od 18. travnja 1866 br. 2862. G. H. br. 2460 i od 30. travnja 1879 br 3236. Jur. Bl. Nr. 21. G. U. 7438.

Digitized by Google

obstojavših obligacija izmedju A-a i B-a i B-a i C-a. Nastaje ovdje pitanje, koja od ovih prije obstojavših obligacija da je identična sa novom obligacijom te koja li prestaje? Ako se uzme, da obligacija, obstajavša izmedju A-a i B-a, u novoj obligaciji izmedju A-a C-a nadalje bitiše, tad je nastala promjena dužnika ove obligacije, te se novi pravni posao ukazuje asignacijom. Ako se pako smatra, da se obligacija izmedju A-a i B-a nastavlja novom obligacijom izmedju A-a i C-a, tad se je promienio samo vjerovnik obligacije, pak se pravni posao ukazuje cessiom. U teoriji smatraju ovaj pravni posao jedni asignacijom, a drugi cessiom.[1] Naš gradjanski zakon označuje u §-u 1408. o. g. z. ovaj pravni posao cessiom (assignatio per modum cessionis), smatrajući tražbinu upućenoga vjerovnika (asignatara) prama uputiocu assignantu — po gorenavedenom primjeru tražbina A-a prama B-u, koja po gorenaznačenom pravnom poslu sa svimi pobočnimi (accessornimi) pravi utrne, — valutom cessie, odnosno protučinitbom, koju cessionar A cedentu B za ustupljenu mu tražbinu daje.

Ako je odredjeni platac (asignat) dužnik uputioca (asignanta), mora primiti uputu, te platiti u mjestu uputiocu (svomu vjerovniku), upućenom vjerovniku (asignataru, vjerovniku uputioca). Za njega te za asignatara se asignacija takova cessiom smatra, za koju netreba privole asignata, koji ovdje cessus predstavlja. U ovom slučaju nastupaju propisi sadržani u § u 1396 o. g. z. Asignat (ili ovdje cessus) može s toga u takovu slučaju asignataru (ovdje cessionaru) suprostaviti sve prigovore, koje je imao proti uputiocu (asignantu), u koliko nije naproti asignataru jur priznao istinitost tražbine upućene, odnosno cedirane.

Ako asignat, koji je dužnik uputioca (asignanta), neće da prihvati uputu, neće da plati svotu, koju duguje uputiocu, vjerovniku njegovom (upućeniku, asignataru), odgovara on uputiocu za svaku štetu, koja mu nastaje usljed toga sustezanja njegova (asignatova). Šteta ovakova može nastati uputiocu n. pr. time, što je morao platiti svomu vjerovniku radi toga, što je bio u zadocnenju sa platežom, zatezne kamate, konvencionalnu globu itd. Asignataru nije asignat odgovoran, ako neće da primi uputu, jer nije s njim još stupio u nikakov obligatorni odnošaj. Isto tako nije asignat asignataru odgovoran, ako je, istina, prihvatio uputu, ali sa asignatarom samim još nikakovu pogodbu sklopio nije. On stupa prama asignataru istom onda u obligatorno odnošenje, ako je asignataru platež obećao. U takovu slučaju pako odgovara on više samom asignantu samo onda, ako je ovaj sam ostao asignataru obvezan a asignatar pristojeće mu prama njemu (asignantu) pravo zavrate i izvršio.

Ako je asignat ne samo uputu prihvatio već i ovoj udovoljio te platio vjerovniku uputiocu (asignataru), tad mu pristoje prama uputiocu sva ona prava, koja zakon daje punovlastniku prama punovlastitelju. On može dakle od asignanta zahtievati vaskoliki trošak, što ga je, nastojeći oko posla, potrebito ili koristno učinio, a i naknadu štete, koja je skopčana s izpunenjem naloga.

§. 1410. Trgovci u obziru uputa drže se osobitih za njih ustanovljenih propisa,

Uputa je trgovačka, ako je ili asignant ili asignat trgovac. Trgovačka uputa se u pravilu pismeno sklapa.

O trgovačkih uputah, ili trgovačkih naputnicah, kako trgovačke upute trgovački zakon nazivlje, sadržane su ustanove u §§. 291—294. t. g. zak.

---

[1] Hasenöhrl II str. 240.

Digitized by Google

izdane po kojem god, bio taj trgovac ili ne; 2. naputnice samo po trgovcih izdane. Prve moraju glasiti uviek na naredbu; za druge to zakon ne zahtieva.

Predmetom naputnica jedne i druge vrsti mogu osim novaca takodjer biti papiri novčane vriednosti i ine nadomjestive stvari. Pod inimi nadomjestivimi stvari razumievaju se samo one, koje se dadu opredieliti po težini, broju ili mjeri, te koje su samo po kolikoći predmetom prometa, kao n. pr. vrsti žita, brašno stanovitog broja, opeke itd. Trgovačka naputnica vezana je na pismenu izpravu. Kod svake trgovačke naputnice postoje takodjer tri osobe i to: izdatnik (asignant), upućeni platac (asignat) i osoba, kojoj platiti valja (asignatar). Izdatnik (asignant) nalaže asignatu, da trećemu — asignataru — plati ili činitbu izpuni. Asignatar preuzme naputnicu, te ju predočuje asignatu, Ovaj potonji dužan je samo onda platiti, ako prihvati naputnicu.

Pravovaljanim prihvatom se smatra, kada asignat stavi i samo ime ili tvrdku na prednju stran naputnice. Dalnju kakvu izjavu ne mora on na naputnici staviti; napose nije potrebno, da stavi pred svojim imenom rieč „prihvaćam.“ Podpis na ledjih naputnice ne smatra se prihvatom već samo girom.

Obvezovnica (Verpflichtungsschein) razlikuje se od naputnice kao vlastita mjenica od mjenice tudje. I obvezovnica sadržaje u sebi bezuvjetno obećanje na platež bez uglave uzvratne činitbe. Naputnice ili obvezovnice izdane bez uglave uzvratne činitbe o platežu novca ili o pribavi nadomjestivih stvari ili papira novčane vriednosti, mogu se, kada glase na naredbu, prenositi takodjer naledjem. Naledje je i tada pravovaljano kada indosant stavi ime samo ili tvrdku svoju na naličje izprave (neizpunjeno naleđje).

Naputnica ne gubi valjanost niti asignantovom niti asignatarovom smrti, predpostavljajuć, da tomu protivna ustanova nije u samoj naputnici uglavljena.

Odredbe mjenbenog zakona, tičuće se predočbe radi plateža, prosvjeda, obaviesti prednika, platežne zavrate, zagode i usmrtbe, imadu uporabu i na naputnice trgovačke.

Poglavje treće.

O ukinuću prava i obveza.

Ukinuće prava i obveza.

§. 1411 Prava i obveze tako su medju sobom svezane, da kad prestaje pravo ukida se obveza, a kad prestaje obveza ukida se pravo.

Po naslovu poglavja trećega, koji glasi: o ukinuću prava i obveze u obće, moralo bi se misliti, da se u ovom poglavju razpravlja doista o ukinuću svih vrsti prava i obveza, navlastito obzirom na to, što je uvršten u dielu trećem zakonika gradjanskoga o ustanovljenjih zajedničkih glede prava osoba i prava na stvari. Ali u istinu razpravlja se u ovom poglavju samo o ukinuću osobnih prava na stvari, dočim se propisi o ukinuću prava osoba i stvarnih prava sadržavaju na onih mjestih gradjanskog zakona, na kojih su sadržane ustanove o tih pravih (kao što u §§. 32., 111., 133—135., 172—178., 249—261., 283., 349—352, 392. 397., 412., 444., 467—469., 525—520., 551., 615., 726., 802. i o drugih o. g. z.).

Digitized by Google

gacije, kojimi se one ukidaju, ali i od ovih samo one vrsti, koje nisu već na drugih mjestih zakona navedene. Sadržani su u poglavju ovom propisi o ukinuću prava i obveza: 1. izplatom; 2. prebojem medjusobnim; 3. odrečenjem; 4. sjedinjenjem prava i obveza u jednu osobu; 5. izginućem stvari; 6. smrću; 7. iztečenjem vremena.

Ukida se pravo dotično obveza osim u sada navedenih slučajevih, sadržanih u ovom poglavju i novacijom u širjem smislu te u stanovitih slučajevih i nagodbom i asignacijom, o čemu smo već govorili, razpravljajući na odnosnih mjestih o ovih pravnih institucijah.

1. Izplatom.

§. 1412. Obveza se ukida navlastito izplatom, to jest, kada se čini ono, što je tko činiti dužan (§. 469.).

Svrha je obligacija izpunenje obligatorne činitbe sa strane obvezanika (dužnika). Čim se obligatorna činitba izpuni, prestaje i sama obligacija.[1] Izpunenje obligacije je dakle naravni način ukinuća obligatorne obveze i time same obligacije, da pako odnosna činitba radja ovim pravnim učinkom mora ona odgovarati posvema obligatornoj obvezi, mora dakle obvezanik (dužnik) upravo ono i samo ono učiniti ili propustiti na što je bio po odnosnoj obligaciji u konkretnom slučaju obvezan.

Za izpunenje obligatorne činitbe rabi zakon u §-u 1412. o. g. z. riječ „platež“ (solutio). Pod platežom dakle ne ima se samo razumievati izpunenje u davanju stanovitog iznosa novaca (platež u novcu), već svako izpunenje obligatorne činitbe, sastojala se ono u ma kojem god djelanju ili propustu.

Kako se ima platiti?

§. 1413. Niti vjerovnik može biti natjeran, da proti svojoj volji prihvati ino što, nego što ima iskati, niti dužnik da čini ino što, nego što je činiti obvezan. Ovo pravilo ima se uporaviti i na vrieme, mjesto i način izpunjenja obveza.

§. 1414. Ako se na mjesto izplate daje ino što, a to radi toga jer su se vjerovnik i dužnik tako sporazumjeli, ili s toga jer ugovorena izplata nije možna; tad se djelanje ovo smatra kao posao za plaću.

Iz naravi i svrhe obligacije sliedi već, da vjerovnik ne može biti natjeran da proti volji svojoj prihvati ino što, nego što ima iskati od dužnika, niti dužnik da čini ino što, nego što je učiniti obvezan. Mora s toga dužnik u pravilu, ako ne ima ine uglave izmedju njega i vjerovnika. izpuniti preuzetu obligatornu činitbu onako, kako se je obvezao, na ugovoreni način, na opredieljeno mjesto i na ustanovljeno vrieme (ni prije ni poslje). Isto tako može vjerovnik zahtievati od dužnika, da mu ovaj čini ili da propusti samo ono, na što se je obvezao, ništa drugo; a mora primiti platež na ugovoreni način, na opredieljeno vrieme i na ustanovljeno mjesto.

Razumieva se, da ako nije opredieljeno ni mjesto ni vrieme plateža, da nastupaju tad obćeniti propisi za pogodbe u obće.

Od ovog obćenitog pravila sadržane su iznimke u §-u 1414. o. g. z. Po ovom bo §-u može se dati na mjesto izplate ino što, nego što ima iskati vjerovnik od dužnika

---

[1] Čitaj o tome Ungera, Sistem I. str. 545. i sliedeće.

Digitized by Google

sporazumjeli; 2. ili ako ugovorena izplata nije možna.

Na 1. Izmedju vjerovnika i dužnika može se i uglaviti, da se obligacija ima ukidati sa djelanjem (činjenjem) inoga šta, nego što je dužnik po izvornoj obligatornoj obvezi dužan bio učiniti. Ova nova činitba zove se davanje ili činjenje na mjesto plateža (Leistung an Zahlungstatt; Geben an Zahlungstatt; datio in solutum). Ono ima istu narav kao sam platež te se razlikuje od ovoga samo u tome, da objekt činitbe nije izvorni, na koji se je dužnik po utanačenoj obligaciji obvezao, već drugi kasnije izmedju njega i vjerovnika uglavljeni. Po tom spada i davanje na mjesto plateža k onimi pravnimi poslovimi, kojimi se dužnik od svoje platežne obveze oslobadja, jer se i ovim vjerovnik namiruje; potrebno je pako zato, da radja ovim pravnim učinkom. obzirom na promjenu obligatorne činitbe, koju sadržava svaka datio in solutum, da na istu pristaje vjerovnik, dakle, kako smo gore već naglasili, potrebno je sporazumljenje izmedju dužnika i vjerovnika.

Ovo se sporazumljenje može očitovati na dvojaki način ili prigodom samog izpunenja obligatorne činitbe ili pako predhodnim utanačenjem.

Prigodom samog izpunenja obligatorne činitbe postignuto je ovo sporazumljenje izmedju vjerovnika i dužnika, ako dužnik s nakanom da plati svoj dug, da izpuni preuzetu obligatornu činitbu, vjerovniku svom ponudi ino što (inu činitbu) u ime plateža, a da se o tom s vjerovnikom prije ne sporazumi, a vjerovnik ovu drugu činitbu primi nedvojbenom nakanom u mjesto one, koju je dužnik po svojoj obligatornoj obvezi izvorno mu izvršiti imao, te time smatra platež podpuno učinjenim a dosliedno tomu obvezu dužnikovu utrnutom.

Ali mogu vjerovnik i dužnik i prije nego dospije vrieme, kada valja izpuniti obligatornu obvezu po dužniku, sporazumiti se — sklopiti posebno utanačenje - da ima, ili da može dužnik vjerovniku u ime plateža dati ino što (obaviti im koju činitbu) nego na što se je obvezao izvorno. Sadržaj ovakovog utanačenja izmedju vjerovnika i dužnika mora pako onamo glasiti — da nastaje datio in solutum — da vjerovnik od svoga iskanja (tražbine) proti dužniku odustaje, da ga smatra namirenim, ako mu dužnik daje u mjesto izvorne obligatorne činitbe ugovoreni ekvivalent.

Ako se ekvivalent za izvornu obligatornu činitbu dužnika sastoji u tom, da dužnik preuzme novu ovu obligaciju, tad ne nastaje datio in solutum već novacija; a ako se ekvivalent za izvornu obligatornu činitbu dužnika sastoji u tražbini, što no dužnik proti vjerovniku imade, nastaje kompenzacija medjusobnih tražbina vjerovnika i dužnika. Samo onda se može govoriti o datio in solutum, ako ekvivalent za izvornu obligatornu činitbu dužnikovu se ne sastoji niti u novoj obvezi, u novom dugovnom obećanju dužnika prama vjerovniku, niti u napuštanju tražbine, koju imade dužnik prama vjerovniku. Pod ovom predpostavom je pako svejedno, što da je predmet dotičnog ekvivalenta, da li novac, ina stvar ili stanovita tražbina proti kojoj trećoj osobi; da li kakova radnja ili djelo dužnikovo ili ina kakova činitba s njegove strane.

Pošto kod davanja u mjesto plateža (datio in solutum) jedna i druga strana nješto odpušta, to se smatra ono pogodbom uz plaću kao što §. 1414. o. g. z. izrično ističe. Imadu se dakle i ustanove obćenite, koje vriede u obće za pogodbe uz plaću, uporavljivati na datio in solutum. Kriepostne su po tome i za datio in solutum ustanove o jamstvu i pravno sredstvo prikrate preko polovine prave vriednosti.

Pravni učinak datio in solutum je onaj isti, svejedno da li je datio in solutum nastao prigodom samog izpunenja obligatorne činitbe ili pako uslied predhodnog utanačenja izmedju vjerovnika i dužnika. U jednom i u drugom slučaju je posljedica davanja u mjesto plateža utrnuće obligacije, a to je karakteristično obilježje te pravne institucije, jer stranke kod davanja u mjestu plateža ne namjeravaju utemeljiti novu

i dužnik za novčanu svotu, koju vjerovniku svom duguje po izvornoj obligatornoj obvezi (po izvornoj obligaciji), daje stanovitu stvar, a to ni onda ne, ako se kupovna ciena kompenzira sa izviestno dužnom novčanom svotom. Ako i je faktični posljedak davanja u mjesto plateža u ovom slučaju isti kao da je sklopljena kupoprodajna pogodba; ali s toga ne sliedi ništa više, nego da je posao ovakov prividno nalik kupoprodaji, ne pako da se u takovu slučaju datno in solutum indentificira sa kupoprodajom.[1]

Na 2. Ima i slučajeva, u kojih valja da nastaje promjena u platežnih uvjetih, u načinu plateža (u izpunenju obligatorne činitbe) i da na to ne privoljuju stranke, napose, da na to ne privoljuje vjerovnik. Ove slučajeve razumije zakon u §. 1414 o. g. z. pod izrekom: „s toga jer ugovorena izplata nije možna".

Ovi slučajevi nastaju, ako se izvorna obligatorna činitba ne može izpuniti (obaviti), što je ona postala nemogućna; ako n. p. kod zapisa tudjih stvari vlastnik iste za procienbenu vriednost neće da proda (§. 662. o. g. z.), ili ako je stvar, koja je imala biti predmetom obligatorne činitbe dužnikove, propala; ako su uvedenjem nove valute izvan tečaja stavljene novčane vriednote u kojih se je dužnik obvezao učiniti platež i t. d. Što u ovakovih slučajevih ima izmieniti izvornu obligatornu činitbu dužnikovu, t. j. što da ima dužnik u ovih slučajevih dati u mjesto onoga, na što se je obvezao po izvornoj obligaciji, ustanovljeno je kod njekojih takovih slučajeva u samom zakonu, a gdje o tome ne ima u zakonu ustanova, valja da se o tome stranke (vjerovnik i dužnik) medjusobno sporazume. Ako se stranke u tom složiti nebi mogle, imat će sudac presuditi nakon kontradiktornoga postupka koji će imati jedna ili druga stranka nastupiti. Ako se činitba neće moći inom nadomjestiti, valjat će u takovu slučaju ustanoviti običajnu vriednost obligatorne činitbe dužnikove, te će se ova dosuditi imati vjerovniku.[2]

§. 1415. Vjerovnik nije obvezen primiti izplatu duga na dielove, ili na odbitak. Ali kada se različni dugovi plaćati imaju; uzima se da je namiren onaj dug, o kom se je dužnik sa privoljenjem vjerovnika izjasnio izrekom, da ga platiti hoće.

§. 1416. Ako je volja dužnikova dvojbena, ili ako joj se oprieči vjerovnik; imaju se najprije platiti kamate, zatim glavnica, a izmedj više glavnica ona, koja je već bila zaiskana ili kojoj je barem dospio rok izplate, a po tom ona, koja bi dužniku bila najteža, kad bi on na dalje dugovao.

Po §. 1413. o. g. z. vjerovnik ne može biti natjeran, da proti svojoj volji prihvati ino što, nego što ima iskati, ne može on biti u pravilu niti pridržan da primi izplatu duga na dielove ili odbitak, jer i ovo ne bi bilo ništa drugo, nego izpunenje obligatorne činitbe sa strane dužnika na ini način, nego što se je obvezao ju izpuniti. Samo onda bo, ako dužnik obavi obligatornu činitbu na jedan put u cielosti, izpunio je preuzetu obligatornu svoju obvezu. Izplatu duga, odnosno izpunenje obligatorne činitbe, na dielove, koja je u obće moguća samo kod dielivih obligacijah, mora vjerovnik samo onda primiti, ako je ovakov platež, ovakovo izpunenje obligatorne činitbe, izrično ugovoreno.

---

[1] Hasenöhrl II. str. 506—511.

[2] Stubenrauch II. 769.

Digitized by Google

ne dosize za namirenje glavnice, kamata i uzgrednih dužnosti, ostalih pripadaka, razkratiti prijetak odnosnog za to nedovoljnog iznosa.

U sliedećih pak iznimnih slučajevih mora vjerovnik primiti izplatu duga na dielove na odbitak: 1. ako se je dug razdielio uslied universalne ili singularne successie na više dužnika, a da nije glede njih nastupila solidarna obveza; 2 ako ukupna svota, koju dužnik duguje svom vjerovniku rezultira iz više stavaka, od kojih se svaka tiče druge činitbe (n. p. kad je tko preduzeo više radnja te je o svih jedan račun položio, ali razvrstiv u isti svaku pojedinu radnju pod posebnom stavkom, koji je račun zatim naručitelj u cielosti priznao u ukupnoj svoti, koju daju sumirane sve odnosne stavke računa); jer u takovu slučaju čini svaka pojedina stavka posebnu tražbinu, te mora vjerovnik primiti i platež za svaku pojedinu takovu stavku, ako i ostaju i druge stavke još neplaćene. Iznimka postoji u pogledu toga samo za trgovce, koji medju sobom stoje u kontokorentnom odnošaju[1]. Nadalje dužan je primiti vjerovnik platež duga na dielove: 3.) ako je ugovoreno plaćanje po mogućnosti i činljivosti u kojem slučaju, može sudac po §-u 904. o. g. z., ne osvrćući se na ustanovu §-a 1415. o. g. z., presuditi na obročno plaćanje [2]. Konačno postoji iznimka u tom pogledu za mjenbene tražbine; ovo je sadržano u §-u 38. mjenb. zakona, po kojem posjednik mjenice ne smije dionog plateža, kad mu se ponudi, odbiti.

Pitanje pako nastaje, što onda, ako vjerovnik ima proti dužniku više tražbina, od kojih svaka se temelji na posebnoj obligaciji, na posebnom pravnom poslu, utanačenom izmedju istoga vjerovnika i dužnika, te ako su sve obligatorne činitbe, koje ima dužnik izpuniti, jednake, t. j. ako ima na temelju svake obligacije kvalitativno ono isto činiti, (n. p. ako se svaka njegova obligatorna činitba sastoji u platežu stanovite novčane svote); a dužnik izpunjuje samo jednu od upitnih kvalitativno jednakih obligatornih činitba, koju od upitnih jednakim načinom izpuniti se imajućih obigatornih činitba je dužnik onda doista izpunio?

Rimsko pravo držalo je, da je u ovakovih slučajevih u prvom redu odlučna izjava dužnikova, jer da on ima opredieliti koju tražbinu hoće da najprije plati.

Ovo pravno načelo rimskog prava nije prihvaćeno u austr. gradjanskom pravu. Po austr. gradjanskom pravu odlučuje u tom pogledu u prvom redu suglasno očitovana volja vjerovnika i dužnika. Ovo se pako suglasje ne mora s jedne i s druge strane izpostavljati iz izriekom učinjenog očitovanja obiuh kontrahenta. Stranka jedna i druga može u tom pogledu i muče očitovati svoju volju.

Ovako će n. p. mučeć očitovati svoju volju vjerovnik, da pristaje na učinjeni platež po dužniku, ako dužnik prigodom plateža (izpunenja odnosne obligatorne činitbe) izriekom vjerovniku kaže za koju od tražbina, kojih proti njemu vjerovnik ima, čini platež, a vjerovnik na to učinjeni platež prima bez da šta prigovara, odnosno bez da ovoj izjavi što primjećuje; nasuprot predležati će muče privoljenje sa strane dužnika, ako dužnik vjerovniku plati stanovitu svotu, a da ne kaže za koju tražbinu vjerovnika, koju ovaj proti njemu ima, čini platež, te vjerovnik taj platež prima izričnom izjavom za koju tražbinu da ga prima; dužnik pako na to ništa ne primjećuje. Valja ovdje opaziti, da ako je platio dug vjerovniku, ne dužnik sam, već njegov punomoćnik, odlučno nije, što je punovlastitelj punovlastniku kazao, koji dug naime ima platiti, već što je punovlastnik sam vjerovniku kazao, kada je učinio platež za svoga punovlastitelja.[3]

Nastaje pitanje: tko ima dokazati, da je učinjen platež na stanovitu tražbinu, da li naime mora vjerovnik, koji proti dužniku ima više tražbina, dokazati, ako ovaj

[1] Vidi o tom Hasenöhrl, II. str. 387.
[2] Rješ. vrhovnog suda u Beču od 19. travnja 1882. br. 3627. Jur. Bl. br. 23.
[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 1. veljače 1855. Pravnik, str. 512.

Digitized by Google

imade; ili pako da li ima dužnik dokazati, da je platio upravo utuženu tražbinu, a ne jednu od drugih tražbina, kojih tužitelj proti njemu imade?

Judikatura riešila je ovo pitanje već principielno onamo, da je dužnost tuženikova, koji prigovara, da je platio, ako tužitelj mu odvraća, da je ovom izplatom podmiren drugi dug, a ne utuženi, dokazati, da je utuženi dug plaćen, odnosno dokazati, da je vjerovnik na jedan od gorenavedenih načina svoju volju budi izriekom, budi muče očitovao, da prima plaćenu svotu upravo samo u ime namirenja utuženog duga.[1]

Ako prigodom plateža nijedna stranka ništa kazala nije, t. j. ako dužnik čineći platež, nije kazao, koju tražbinu hoće da plati, a niti vjerovnik nije se očitovao u ime koje tražbine prima platež, tad, ako se nisu kasnije o b j e strane složile u tom, koja se tražbina ima smatrati plaćenom, ne ima se nikakova obzira uzeti više na jednostranu izjavu jedne i druge strane. U takovom slučaju, kao što i u slučaju, ako je volja dužnikova ili vjerovnikova dvojbena, smatra se po §-u 1416 o. g. z., da je dužnik, koji je učinio platež, ponajprije platio kamate, zatim glavnicu, a između više glavnica onu, koja je bila već zaiskana (utužena), ili kojoj je barem dospio rok izplate, a po tom ona, koja bi dužniku bila najteža, kad bi ju on dalje dugovao.

Po zakonskoj ustanovi §. 1416. o. g. z. ima se dakle po dužniku plaćena svota ponajprije uzeti u odbitak ugovorenih dospjelih kamata glede svih tražbina, kojih vjerovnik proti dotičnom dužniku imade. Ako od plaćene svote, nakon namirenih odnosnih dospjelih kamata što preostaje ima se preostatak, ili — ako ne ima vjerovnik od dužnika tražiti nikakovih dospjelih kamata — ciela plaćena svota uzeti za namirenje dospjelih tražbina (samih glavnica), i to ponajprije onih, koje su utužene, a zatim onih, koje su već odpovjedane ili na platež kojih je dužnik opomenut bio. Ako ima napokon više tražbina iste vrsti (više utuženih, više odpovjedanih ili više njih, na kojih je već dužnik na platež opomenut bio) ima prednost ona tražbina, koja bi bila za dužnika najtežja, kad bi ju on nadalje dugovao, te se tad drži, da je ovu htio platiti.

Koja se tražbina težjom smatrati ima, valja prosuditi od slučaja do slučaja uvaženjem svih okolnosti. Obćenito smatra se težjom tražbina kamatna, odnosno glavnica sa ugovorenimi kamati od bezkamatne; od kamatne opet ona, glede koje su ugovoreni veći kamati; zatim ona glede koje je ugovorena konvencionalna kazan. Težja je nadalje i tražbina hipotekarna (uknjižena), ili u obće ona radi koje je dan po dužniku zalog ili radi koje se je tko poručio od one, koja nije spojena sa ovimi accessornimi pravi; a i tražbina koja je podvržena bržjem, odnosno strožijem ovršnom postupku, kao što su to mjenbene tražbine.[2]

Ustanove ove §. 1416 o. g. z. uporavljive su i na mjenbene dugove medjusobom. Tako se smatra dug prihvatnika težjim od duga na zavratu obvezanoga.[3]

Kada se ima platiti?

§. 1417. Ako rok izplate nije nikako ustanovljen, obveza platiti dug nastaje tek od onoga dneva, kada je vjerovnik opomenuo dužnika da plati (§. 904.).

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. studena 1877. br. 3342. G. Z. br. 75 od god. 1878. i rješ. vrh. suda u Beču od 23. lipnja 1880. i 30. lipnja 1881. G. U. 8025 i 8445.

[2] Hasenöhrl II. str. 392 opazka 20. Stubenrauch II. str. 771 a i rješ. vrh. suda u Beču. 15. lipnja br. 6149. Jur. Bl. br. 31. od 3 lipnja 1880 br. 3482. G H. br. 21. od god. 21. od 9. kolovoza 1865. br. 6643. G. U. 2250.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. studena 1869. br. 7199 i od 25 svibnja 1869. br. 5992.

Digitized by Google

same stvari. Hrana plaća se najmanje jedan mjesec unapred. Ako hranjenik umre za to vrieme; njegovi nasljednici nisu obvezani povratit ništo od onoga, što je unapred plaćeno bilo.

Ako je rok izplate ustanovljen ugovorom, ima dužnik platiti samo u onom roku. Ako nije ustanovljen utanačenjem stranaka nikakov rok izplate, ima dužnik platiti onda, kada vjerovnik platež traži, t. j. kada ga je opomenuo na platež, osim da nije rok izplate ustanovljen već po naravi same stvari, naime kada se već obzirom na svrhu, radi koje je pravni posao sklopljen, sam po sebi razumije, kada valja obligatornu činitbu izpuniti. (N. pr. ako tko naručuje odjelo za sprovod). U nekojih slučajevih je sam zakon ustanovio rok, kada valja obvezu izpuniti, kao u slučajevih §. 239, 685, 1100, 1132, 1156, 1225, 1242. i 1285 itd. o. g. z. Razumieva se, da se u takovih slučajevih valja držati odnosnih zakonskih rokova.

Posebnu ovakovu zakonsku ustanovu sadržaje §. 1418 o. g. z. samo za alimenta ili za hranu (kako je u hrvatskom tekstu zakona prevedena rieč „alimente" koja se nam pako oznaka čini preuzka). U pogledu ovih alimentah ili hrane veli §. 1418. o. g. z. da se hrana plaća najmanje jedan mjesec unapred, a ako hranjenik umre za to vrieme, da njegovi nasljednici nisu obvezani povratiti ništo od onoga, što je unapried plaćeno bilo.

Ova se zakonska ustanova proteže na sve alimente bez razlike, da li se one temelje na zakonu (kao u slučajevih §§. 91, 141, 143, 154, 166, 795 i 797 o. g. z.), ili na naredbi posliednje volje (§. 672 o. g. z.), ili pako na pogodbi.

Ovo se osniva na naravi same stvari, obzirom na svrhu za koju imadu alimente služiti. Plaća ova ima služiti za podmirivanje najnuždnijih potrebština za život, koje se pako samo, bar redovito, za gotov novac dobivaju. Pošto se pravo na svaki pojedini obrok alimenta zadobije čim isti dospjeva (čim nastaje vrieme plateža) to dosliedno tomu ne imadu pravo nasljednici onoga, koji je dužan plaćati alimentaciju, ako na alimentaciju ovlašteni umre tečajem mjeseca, kojega je almentacionalni rok dospio, ništa natrag zahtievati; nasuprot imade na alimentaciju ovlašteni, pravo zahtievati od nasljednika osobe na alimentaciju obvezane i zato vrieme alimentaciju, ako je ostala u zaostatku (Vidi o tome i §§. 687. i 903 o. g. z.).

U ostalom, kada valja plaćati, odnosno pogodbenu (obligatornu) obvezu izpuniti, ako nije rok plateža medju ugovarajućimi strankami odredjen, ustanovljeno je već u §. 904 o. g. z. te se zato u tom pogledu pozivljemo na tumačenje ovog §-a.

Ne treba nam ovdje izrično ni iztaći, da je za izpunenje obveze u obće (dakle i za platež) cieli dan ustanovljeni zato u korist osobi obvezanoj (dužniku koji plaćati ima,) jer o tom su već izrične ustanove u §-u 903 o. g. z. na koje se ovdje pozivljemo, kano i na naše tumačenje istog §-a, da ne opetujemo ono što smo tamo kazali.

§. 1419. Ako je vjerovnik zatezao primiti izplatu, štetne posljedice padaju nanj.

Ustanova ovog §-a izriče načelo, da i vjerovnik ne smije zatezati primiti izplatu, jer da inače i on odgovara za štetne posljedice dužniku.

Da se pod izplatom razumievati ne ima samo platež novčane tražbine nego u obće izpunenje pogodbene (obligatorne) činitbe, jesmo već više puta iztaknuli.

Pita se pako ovdje, kada je vjerovnik in mora, te za kakove štetne posljedice odgovara on dužniku?

Vjerovnik je in mora (mora creditoris ili mora acipiendi), ako je za izpunenje obligacije potrebno sudjelovanje njegovo, a on uzkraćuje sudjelovanje svoje te time zateže izpunenje same obligacije. Način kako ima vjerovnik sudjelovati da se obliga-

Digitized by Google

nikova je principielno druge naravi nego ona dužnika. Kao predpostave za mora vjerovnika tako i posljedice njezine jesu različne od onih, kada je dužnik u zadocnenju sa izpunenjem obligatorne svoje činitbe. Ovo je naravno obzirom na različiti položaj što no zauzimaju vjerovnik i dužnik u obligaciji. Da vjerovnik bude in mora, potrebno je s jedne strane stanovito dielovanje dužnika a s druge strane stanovito vladanje vjerovnika.

Što se tiče vladanja dužnika, da može uspjehom prigovoriti da je nastala mora na strani vjerovnika, potrebno je, da je on (dužnik) preduzeo shodne čine, iz kojih jasno proizlazi, da je on sa svoje strane bio pripravan izpuniti obligatornu činitbu. On mora dakle činiti sve, što može, a da k tomu ne treba sudjelovanje vjerovnikovo, t. j. sve do onih akta, za koje je obsolutno potrebno, da kod njih i vjerovnik sudjeluje, da se može obligacija izpuniti, t. j. koje se ne mogu poduzeti, a da vjerovnik kod njih ne sudjeluje. Da dužnik vjerovniku ponudi izpunenje obligatorne činitbe nije potrebno u svih slučajevih, u kojih po naravi obligacije dužnik to učiniti mora, da bude moguće da vjerovnik sa svoje strane učini ono što je nuždno, da se obligacija izpuni. Ako se n. pr. sastoji obligatorna činitba, preuzeta po dužniku, u obavljanju kakove radnje, (kao u kopanju vinograda, u popravku kuće ili stanovitog diela iste itd.) tad se ima radnik sa zato potrebnim orudjem uputiti na mjesto, u kojem se radnja obaviti ima. te tamo se prijaviti naručiocu radnje ili njegovim ljudem. Ako se obligatorna činitba sastoji u predaji koje pokretne stvari, tad će zavisiti pitanje, što ima dužnik (obvezanik) učiniti da se može uzeti da je sa svoje strane sve učinio, što je mogao sam poduzeti, da se obligacija izpuniti može, o tome, dali je u njegovoj obligatornoj obvezi sadržana dužnost, da stvar sam predaje ili pako dali po istoj obligaciji ima sam vjerovnik po stvar doći, odnosno po nju poslati. U prvom slučaju smatrat će se, da se je dužnik sa svoje strane pripravnim pokazao izpuniti obligaciju, ako stvar odnese ili pošalje na mjesto, opredieljeno za izpunenje obligacije, ili pako, ako zato posebno mjesto odredjeno nebijaše, ako odnosnu stvar odnese, odnosno odpravlja vjerovniku. U drugom slučaju valja lučiti, da li je bilo opredieljeno vrieme i miesto izpunenja, ili pako dali u tom pogledu nebijaše ništa ugovoreno. Ako je bilo opredieljeno točno vrieme i miesto izpunenja, tad je dovoljno, da je dužnik stvar na opredeljeno vrieme i na ugovoreno miesto postavio. Ako pako u tom pogledu nebijaše ništa utanačeno dovoljno je za dokaz, da je dužnik sa svoje strane pripravan obligatornu obvezu izpuniti, ako pozove vjerovnika, da preuzme odnosnu stvar, te ako ju drži u pripravi. Ako je potrebno za izpunenje obligatorne činitbe od strane dužnika. da vjerovnik predhodno sa svoje strane kakav čin preduzme (n. pr. da preda radniku stvari, koje valja da popravlja, ili da mu pribavi po ugovoru orudje za djelo, koje obaviti ima,) tad je dovoljno, da se uztvrditi može, da je dužnik sa svoje strane učinio sve, da se izpuni obligatorna činitba, ako pozove vjerovnika, da obavi upitne predhodne čine (da preda dužniku stvari na popravak ili orudje za djelo itd.), a mora od strane vjerovnika nastati će, ako on ovom pozivu neudovolji.

Što se tiče vladanja vjerovnika, da se njemu prigovoriti može, da je in mora, potrebno je da vjerovnik propušta sudjelovanje s njegove strane, koje je potrebno, da se obligacija izpuni, bilo da uzkraćuje ovo svoje sudjelovanje izriekom, ili da se jednostavno samo pasivno drži. Po različitosti obligatorne činitbe i načinu, po kojem ju valja izpuniti, izražavati će se ovo negativno držanje na razni način. Pasivnost vjerovnika može se sastojati ili u tom, da on propušta preuzimati dotične predhodne čine, potrebne sa njegove strane, da se obligatorna činitba izpuniti može (n. pr. predati radniku po pogodbi orudje za obavu djela) ili ako ne izvršuje pristojeće mu pravo izbora. Kod obligatornih činitba sastojećih se u dobavi ili predaji kakove pokretne stvari, biti će vjerovnik in mora, ili, ako stvar neće da primi — u slučaju da je po obligatornoj činitbi

Digitized by Google

Ako je dužnik sve učinio sa svoje strane, što je nuždno, da se obligacija izpuniti uzmogne, a ona ne može do izpunjenja doći samo zato, što je vjerovnik propustio sa svoje strane svako sudjelovanje, koje je u tu svrhu potrebno, tad bi bilo nepravedno, da dužnik, koji je sa svoje strane svoju obvezu po mogućnosti izpunio, trpi štetu samo radi nemara vjerovnikova ili odstupa njegova od pogodbe. Zato je u obć. gradj. zakoniku uvrštena ustanova §-a 1419. o. g. z., koja ima upravo tu svrhu, da štiti dužnika od štete, koja može u gorenavedenih slučajevih po sada naznačenom postupku vjerovnika za njega nastati.

Zakonska ustanova ova uvrštena je medju propisi o ukinuću prava i obveza, a ne medju onimi poglavja o naknadi štete zato, što se ne zahtieva da predleži krivnja vjerovnikova za uporabu §-a 1419. o. g. z., dovoljno je, da je propustio sudjelovati, da se izpuni obligatorna činitba, bilo tomu uzrok, koji mu drago; samo ako se dužniku ne može nikakova krivnja pripisati, da nije sa svoje strane učinio sve, da se obligatorna činitba izpuni. Da ne mora predležati krivnja vjerovnika proizlazi takodjer iz ustanovah §§. 1107. i 1155. o. g. z. Navlastito se to jasno izpostavlja iz ustanove §-a 1155. o. g. z., po kojem naručevniku pristoji primjerena naknada i za neizvršene službe i radnje, ako je on bio gotov svršiti posao, ali ga je u tom smetao sam naručilac svojom krivnjom ili nenadani slučaj, koji se je dogodio u osobi njegovoj. Ova zakonska ustanova jasno kaže, da vjerovnik odgovara dužniku za štetu, ako je on sa svoje strane bio gotov obvezu izpuniti i onda, ako vjerovnik nije mogao sudjelovati, da se pogodba izpuni samo radi nenadanog slučaja, koji se je njemu dogodio, dakle ako i ne predleži sa njegove strane nikakova krivnja.

Što se tiče pravnog učinka zatezanja vjerovnika u izpunenju obligacije, koja se samo njegovim sudjelovanjem izpuniti može (morae creditoris, morae accipiendi), to je taj pravni učinak različit prama pravnom poslu odnosno predmetu pogodbe ili obligacije. U pravilu ne oslobadja se dužnik od svoje obligatorne obveze zatezanjem vjerovnikovim u sudjelovanju k izpunjivanju obligacije. Obćenite su pravne posliedice, ako je vjerovnik in mora, sliedeće:

1. Da nije vjerovnik uzkratio svoje sudjelovanje k izpunjenju obligacije, t. j., da se je obligacija izpunila, bila bi pogibelj sa predmetom obligatorne činitbe prešla na vjerovnika. Ovaj isti pravni efekt nastupa, kada se obligacija nije izpunila, što je vjerovnik uzkratio k tomu potrebito svoje sudjelovanje, t. j. dužnik riešen je od ovog časa od jamstva za nenadani slučaj, koji bi zadesio predmet obligatorne činitbe, već ima pogibelj tu sam vjerovnik nositi. Nasuprot se dužnik ne oslobadja niti u ovom slučaju od odgovornosti za njegovom krivnjom prouzrokovano oštećenje ili uništenje predmeta obligatorne činitbe.

2. Od časa, kada je vjerovnik in mora, prestaju teći i zatezni kamati, koje je dogodice dužnik platiti imao, jer zatezne kamate ima platiti dužnik samo tako dugo dok je on u zadocnenju; čim je pako vjerovnik in mora, prestaje biti dužnik u zadocnenju. Ali kamati ugovoreni teku dalje i za vrieme, kada je vjerovnik in mora, jer su ugovoreni kamati pobočne pristojbe, koje prestaju s glavnim iskanjem; ovo pako u pravilu ne utrne već samo po sebi časom, kada je vjerovnik počeo biti in mora. Plodov i koristi, koje je uživao dužnik iza vremena kada je počeo biti vjerovnik in mora, ima on vjerovniku nadomjestiti, ali ne mora mu naknaditi one koristi, koje je mogao on ili vjerovnik dobiti (da je ovaj uživao za to vrieme odnosnu stvar obligatorne činitbe), a (dužnik) nije skrbio da si ih pribavi.

3. Ako je dužnik iza vremena, kad je nastupila mora za vjerovnika, na stvar, koja sačinjava predmet obligatorne činitbe, što radio, ima mu vjerovnik izdane troškove

Digitized by Google

izpunenja obligacije (da nije bio ili mora); zato mu se oni ne mogu nametnuti. On je troškove te samo učinio u korist samog vjerovnika, kao poslovodja bez naloga, pa mu zato pristoji zahtievati naknadu po pravnih načelih o poslovodstvu bez naloga.[1]

Posebna prava ima dužnik, ako je vjerovnik u zadocnenju, kod kupoprodaje, ako je ona trgovački posao (t. j. kod kupovanja robe i pokretnih stvari u obće učinjeno namjerom, da one budu preprodane u naravi ili izradjene ili preradjene). Ovi su propisi sadržani u §§. 342., 343., te 351.—388. trgovačkoga zakona.

Po ustanovi §-a 1419. o. g. z. postupa se u gradjanskom zakoniku u slučajevih §§. 1047., 1050., 1052., 1062., 1064., 1155. o. g. z. ako postoje ovdje gorenavedene predpostave.

§. 1420. Ako nije odredjeno mjesto i način izplate; imaju se uporaviti gore (§. 905.) ustanovljeni propisi. Dužnik obvezan je namiriti vjerovnika samo u mjestu svojeg prebivališta, izuzamši slučaj, ako je mjesto, gdje se ima platiti, pogodbom ustanovljeno.

Prva stavka zakonske ustanove ovog §-a je u zakonu na ovom mjestu suvišna, jer ne sadržaje nikakovog novog propisa od onih navedenih u §-u 905. o. g. z. na kojeg se §. 1420. samo pozivlje. Druga stavka ovog §-a, kojom se odredjuje, da je dužnik obvezan namiriti vjerovnika samo u mjestu svojeg prebivališta izuzamši slučaj, ako je mjesto, gdje se ima platiti, pogodbom ustanovljeno — je obćenita ustanova, koja je sadržana u §-u 13. sudovnika (carskom patentu od 16. veljače 1853. br. 30. d. z. l.), po kojem se sve tužbe podižu u pravilu kod onog suda prve molbe, u kojega okolišu obtuženik redovito prebiva u ono doba, kada se podigne tužba.

Tužitelj je dužan dokazati, da tuženik obitava u mjestu naznačenu u tužbi. Ako je tužba tuženiku dostavljena u mjestu, naznačenu kao njegovo boravište, mora on za obrazložbu prigovora nenadležnosti dokazati, da se on u tom mjestu samo prolazno zadržava a da stalno boravi na drugom mjestu.[2]

Ako mjesto, gdje treba da se što plati, ili da se izpuni druga koja obveza, bude izriekom ustanovljeno i ugovoreno, mogu se tada sve tužbe odnoseće se na taj ugovor, bile upravljene na izpunitbu ili ukinuće toga ugovora ili na odštetu poradi neizpunitbe njegove, podignuti pred onim sudom, kojemu bi obtuženik podčinjen bio, kad bi on bio u mjestu, gdje se ugovor izpuniti ima (§. 42 sudovnika).

Prosto je strankam podložiti se naročitom pogodbom i drugomu sudu a ne nadležnom. Nego stvari, koje su izključivo doznačene osobitom sudu kauzalnomu, ne mogu se potegnuti pogodbom takovom pred sud druge vrsti, niti se može za prostu pravnu stvar odabrati osobiti sud kauzalni, a tako isto i za pravne stvari, koje spadaju pred sud kotarski, nije moći ugovoriti razprave pred kojim sudištem prve molbe. (§. 46. sudovnika).

Tko platiti može?

§. 1421. I takova osoba, koja nije sposobna upravljati svojom movinom, može po zakonu platiti dug istiniti i dospjeli, i tim načinom oprostiti se svoje obveze. Ali ako bi namirila dug dvojbeni, ili komu nije još dospio rok izplate; njezin tutor ili skrbnik ima pravo iskati natrag, što je plaćeno.

---

[1] Hasenöhrl II., str. 341—360.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. veljače 1874. i od 11. ožujka 1874. G. U. br. 6735 i 5296.

Digitized by Google

zakonitog svog zastupstva (tutorstva ili skrbnika) nikakov platež učiniti. Pošto pako proti istinitom dugu, koji je već dospio, ne može niti tutorstvo ni skrbnik staviti uspjehom nikakvih temeljitih prigovora, to bi bilo samo na uštrb samog pupila ili skrbljenika, da se platež takovog duga, ako ga je učinio pupil ili skrbljenik na svoju ruku, a da nije pitao zato tutorstvo ili skrbnika svoga, odnosno od njega tražio privolu, revocira ili po zakonu takodjer ništetnim proglasi, jer se je maloljetnik time što je za vrieme, kada se je dug platiti morao, isti doista i platio, oslobodio dužnosti plateža kamata, odnosno riešio eventualnih troškova, koje bi mu se proizročile bile, da je vjerovnik tražbinu utužio.

Zato odredjuje zakon izriekom, da ne bude o tom s obzirom na obćenite ustanove sadržane u §-u 244. o. g. z. nikakve dvojbe, da i takova osoba, koja nije sposobna upravljati svojom imovinom, može platiti dug istiniti i dospjeli i tim načinom oprostiti se svoje obveze.

Pošto zakon u §-u 1241. o. g. z. govori obćenito samo o osobah, koje nisu sposobne upravljati svojom imovinom, to se ustanova ovog §-a ne proteže samo na pupile, već na sve skrbljenike u obće, t. j. na osobe, koje imadu skrbnika jer se sami ne mogu starati o svojoj imovini; dakle na sve osobe navedene u §-u 270. o. g. z. (razumieva se izuzam na nerodjene i nepritomne) najme na osobe, koje su poludile, postale slaboumnimi, na proglašene razmetnike i na odsudjene.

Preporno je, da li se mogu ovamo brojiti i prezaduženici. Mi držimo da prezaduženi u pravilu ovamo ne spadaju, jer se tečajem stečajnog postupka mora svaka tražbina, ma bila likvidna i dospjela, prijaviti proti stečajnoj masi. Nu ako je prezaduženik platio koju tražbinu, koja je imala doći i po stečajnom redu u cielosti do namirenja (n. pr. tražbinu zalogom osiguranu), ili ako je prezaduženik platio od tražbine, koja ne ima doći u cielosti do namirenja iz stečajne imovine, samo dioni iznos, koji ima doći iz stečajne imovine do izplate, tad dakako, analogno propisu §-a 1421. o. g. z., nebi bilo razumnog razloga ovakovu izplatu proglasiti ništetnom.

Razumieva se, da tad ovakov namireni vjerovnik nebi ništa više mogao dobiti iz stečajnine.

Platež pako d u g a d v o j b e n o g a, i l i k o m u j o š n i j e d o s p i o r o k i z p l a t e, učinjeni po malodobniku ili skrbljeniku, nije dužan priznati tutor ili skrbnik. U takovu slučaju ima on pravo iskati natrag što je plaćeno po malodobniku i skrbljeniku, jer u ovom slučaju mogla bi šteta nastati za malodobnika ili skrbljenika, pošto dvojben dug, n. pr. takov, koji zavisi o još neizpunjenom uvjetu, može i nikako svoju pravnu kriepost dobiti (ako uvjet nenastaje); a ako nije još dospio rok izplate, mogla se je dogodice plaćena svota ili ina u izpunenju obligacije po malodobniku ili skrbljeniku vjerovniku predana stvar upotriebiti možda još u korist malodobnika ili skrbljenika.

Nu i u gorenavedenom slučaju d o p u š t a samo zakon, da može tutor ili skrbnik iskat natrag što je plaćeno;[1] a ne nalaže mu, da to natrag zahtievati mora, niti ne izriče, da je ovakov platež u svakom slučaju nevaljan, jer može biti i slučajeva u kojih prenavedene predpostave, koje je zakon mislio, ne postoje, t. j. može biti i slučajeva, da je dug nedospjeli teretan za malodobnika ili skrbljenika, pa da je u korist njegovu, što se je prije toga tereta riešio. U takovu slučaju ostati će platež u krieposti, a vjerovnik neće imati pravo vratiti plaćenu svotu pozivom na §. 1421. o. g. z. što tobož platež valjan nije.

---

[1] Vidi Stubenrauch II. str. 776. i rješrtbu vrh. suda u Beču od 31. siečnja 1865. br. 732. G. U. 2106.

Digitized by Google

i hoće da plati za dužnika polag primljene na se obveze; vjerovnik mora primiti izplatu i platcu ustupiti svoje pravo; ali vjerovnik neodgovara tad za naplativost ni za istinitost iskanja, već ako bi od njegove strane kakova prevara bila.

Ako nije obligatorna činitba, koju je dužnik obvezan izpuniti, takove naravi, da ju može samo stanovita osoba izpuniti, odnosno ako nije ugovoreno bilo po vjerovniku, da ima dužnik sam izpuniti obvezu obzirom na sposobnosti njegove (n. pr. ako je naručena po komu od glasovitog slikara slika), već ako je obligatorna činitba takova, da ju može i drugi obaviti, tad je za vjerovnika svejedno tko obavi odnosnu činitbu (čini platež), da li dužnik sam, ili za njega tko treći, samo da mu se ona izpunjuje po obvezi preuzetoj po dužniku, odnosno točno po ugovoru utanačenom s dužnikom.

Vjerovnik *mora* dakle u pravilu primiti platež i od treće osobe ali *samo ako jest im dužnik sporazuman*, ako on na to privoli. Ako dužnik na to ne privoli, *ne mora* vjerovnik primiti platež od treće osobe ali *može*, ako dobrovoljno hoće primiti platež od nje. (O tome pobližje kod tumačenja sliedećeg §-a 1423. o. g. z.).

Ovakovim platežom oslobadja se dužnik od svake obveze prama vjerovniku, kao da je on osobno učinio platež, pa vjerovnik ne ima dosliedno tomu proti njemu ništa više u ime ove plaćene tražbine iskati.

Razumieva se, da je u takovu slučaju vjerovnik dužan platcu, ustupiti sva svoja prava, koja imade proti dužniku i izdati mu namiru o plaćenoj svoti. Pošto pako ustup ovih prava proti dužniku sa strane vjerovnika trećoj osobi (platcu) nebiva uslied svojevoljnog utanačenja vjerovnikova sa platcem, to zato ne ima vjerovnik takovom platcu više jamčiti niti za istinitost niti za utjerivost plaćene mu tražbine, već je dužnost platca, prije nego što preuzme obvezu na platež, u pogledu toga valjano se uputiti. Samo u slučaju, ako bi se vjerovniku moglo dokazati, da je prevarno postupao, (n. pr., ako se je platac, prije nego što je za dužnika platio, kod njega (vjerovnika) upitao, da li je tražbina utjeriva, a vjerovnik, znajući da nije utjeriva, samo da dobije platež. njega uvjeravao, da je tražbina utjeriva) morat će jamčiti za štetu platcu po općenitih načelih o naknadi štete, jer je platac tad po krivini vjerovnika štetu trpio.

§. 1423. Redovito (§ 462.), nemože treći tko bez privoljenja dužnikova natjerati vjerovnika da primi izplatu. Ako li je vjerovnik primio; platac ima pravo, pošto je platio, zahtjevati, da mu se ustupi pravo pristojeće vjerovniku.

Ako nije dužnik privolio, da treći za njega plati njegov dug vjerovniku njegovomu, nije u pravilu vjerovnik držan po zakonu primiti platež od trećega, ako to neće. Iznimke u zakonu predvidjene u tom pogledu su samo sliedeće:

1. U slučaju §-a 462. o. g. z., po kojem prije nego se proda dobro, prosto je svakomu vjerovniku, koji je uknjižen na isto dobro, izplatiti iskanje (tražbinu), radi kojeg se je tražila ovrha; t. j. svakomu hipotekarnomu vjerovniku slobodno je platiti tražbinu drugog hipotekarnog vjerovnika, koji je već zaiskao dražbu dobra zajedničkog im dužnika. Ali pošto takovomu hipotekarnomu vjerovniku neće biti vazda lahko izposlovati tu privolu, zato daje §. 462. o. g. z. svakom hipotekarnom vjerovniku u gorenavedenom slučaju pravo, da i bez dužnikove privole izkupi tražbinu, radi koje će se stanovito dobro izložiti dražbi. Pristoji na imę svakomu vjerovniku pravo izkupa (jus offerendi). Kao što u slučaju §-a 1422. o g. z. tako i vršeć jus offerendi, platac stupa u sva prava namirenoga hipotekarnog vjerovnika, postane bo njegovim cessionarom.

Digitized by Google

tražbina, bez obzira na iznos, koji je on platio prvomu vjerovniku.[1]

2. Obzirom na propis §§. 1363., 1364. i 1366. o. g. z. pripada pravo platiti i poruku dug dužnika, za kojeg se je poručio, a da na to i ne privoljuje sam dužnik, jer po §-u 1363. o. g. z. obveza porukova prestaje u istom razmjerju, u kojem prestaje obveza dužnikova; a po §-u 1366. o. g. z. može poruk, kada je skončan posao, za koji se je poručio iskati da se zaključi računu i da se ukine poručanstvo; po §-u 1364. o. g. z. pako je vjerovnik odgovoran poruku, ako zanemari iskati, da mu se plati dug, pa ako kroz to bude štetovao poruk. ne imajuć od koga iskati naknade.

Razumieva se pako. da poruk platiti može bez privoljenja dužnika, a da vjerovnik po §-u 1422. o. g. z. njegov platež primiti mora, onda ako se poruk obvezuje za dužnika kao s u d u ž n i k (§§. 1347., 1352. i 1357. o. g. z.), jer u ovih slučajevih je on sam d u ž n i k te kao takov nedvojbeno ovlašten neposredno platiti dug vjerovniku.

Drugih kakovih iznimaka od općenitog pravila § a 1423. o. g. z. ne dopušta zakon.[2]

A k o p a k o v j e r o v n i k s a m d o b r o v o l j n o p r i m a p l a t e ž o d t r e ć e o s o b e, koja plaća, a da se nije glede toga prije sporazumila sa dužnikom, odnosno bez da je na to privolio dužnik, n e m o ž e p r o t i t o m u d u ž n i k n i š t a p r i g o v o r i t i. Platac je i u tom slučaju ovlašten od namirenog vjerovnika zatražiti sva sredstva, koja ima, kojim se pravo održati, ili osigurati može. Ovo je pravno načelo već općenito postavljeno u §-u 1358. o. g. z. Zato ne treba da platac prigodom plateža ovo pravo izrično uvjetuje.

Preporno je, da li može platac zatražiti, da mu vjerovnik odstupi sva glede plaćene tražbine pristojeća mu prava i onda, ako to izrično, kad je dug platio i vjerovnik mu izdao bio namiru, zatražio nije.

Judikatura je u tom pogledu nestalna. Mi se slažemo s mnienjem, da može platac u svako doba zatražiti da mu vjerovnik odstupi sva na plaćeni dug pristojeća mu prava, ako i je već dobio namiru te tom prigodom izrično zahtievao nije da mu se upitna prava odstupaju, jer zakon izrično odredjuje u §-u 1423. o. g. z., da platac ima pravo i pošto je platio („selbst nach geleisteter Zahlung, kako izvorni njemački tekst gradjanskog zakona glasi), zahtievati da mu se ustupi pravo pristojeće vjerovniku. Pravo na ovaj zahtiev bi, po našem mnienju, platac samo onda izgubio, da se ga je izrekom odrekao.[3]

Komu treba platiti?

§. 1424. Dug ima se platiti vjerovniku ili njegovomu punovlastniku, koji je usposobljen da ga primi, ili onomu, kog je sud pripoznao za vlastnika iskanja. Tko je platio takovoj osobi, koja svojom imovinom sama upravljati nemože, taj je obvezan dug opet platiti, i to onda, ako se nenalazi ono što je plaćeno, ili ako nije na korist primaoca obraćeno bilo.

Po naravi stvari ima se platiti dug samo osobi onoj, koja je ovlaštena primiti platež duga.

Ova je u prvom redu sam vjerovnik, kojoj dužnik odnosnu tražbinu duguje; ali i ovaj samo onda, ako je osoba, koja svojom imovinom sama upravljati može, t. j. ako

---

[1] O pravu jus offerendi pobližje kod tumačenja §-a 462. o. g. z.

[2] Stubenrauch II. str. 777. Nippel Erläuterungen VIII. 2. str. 145.

[3] Vidi rješitbu vrh. suda u Beču od 6. listopada 1874. G. U. 5490., koja govori za naše gore zastupano mnienje, i rješitbu vrhovnog suda u Beču od 28. lipnja 1865. G. U. 2211., koja protivno mnienje zastupa, te na koju i Stubenrauch (II. str. 277.) svoje mnienje osniva.

zastupnika, dakle malodobnik ako ima živa otca, u ruke otca, inače tutora ili skrbnika, a ostalim osobam navedenim u §. 270. o. g. z. samo u ruke skrbnika, ali i ovim zakonitim zastupnikom samo uz oprez navedeni u §-u 234. o. g. z., t. j ako imadu dopuštenje sudno da mogu primiti glavnicu. Dužnik dakle, koji plati glavnicu, imat će za svoju sigurnost iskati od tutora, ili skrbnika da mu pokaže dopuštenje sudno, da može primiti glavnicu i nije dužan zadovoljiti se samom namirom tutorovom ili skrbnikovom. Ako tutor ili skrbnik se ovakovom sudbenom dozvolom izkazati ne može, imat će dužnik platiti dug neposredno sudu tutorstvenom ili skrbničkom. Slobodno je pako dužniku uvjek neposredno platiti u ruke suda tutorsvena ili skrbničkoga.

Ako je dužnik platio neposredno dug svoj malodobniku ili skrbljeniku, može biti pridržan od zakonitog zastupstva istih, da dug još jednom plati. Na ovaj zahtjev je pako zakonito zastupstvo malodobnika ili skrbljenika samo onda ovlašteno, ako nije plaćena svota upotriebljena u korist malodobnika ili skrbljenika ili ako ne ima više ništa od plaćene svote, što bi se moglo u korist malodovnika ili skrbljenika upotriebiti, jer ovi, istina, ne smiju da trpe štetu, ali zato se ne smiju ni obogatiti tudjom štetom. Dužnik dakle, koji bude tužen po zakonitom zastupstvu odnosnog malodobnika ili skrbljenika, da plati dug još jednom, jer ga nije platio ni zakonitom zastupstvu ni u sudu već na ruke samog odnosnog malodobnika ili skrbljenika, moći će staviti uspjehom prigovor, — ako ga može dokazati — da je potrošen plaćeni iznos budi u dielosti, budi diono u korist malodobnika ili skrbljenika, te ako uspije svojim dokazom, imat će platiti samo iznos, koji nije upotrebljen u korist malodobnika. Sve što je rečeno sada za osobe stojeće pod tutorstvom ili skrbničtvom valja i za juridične osobe (crkve, zaklade, družtva itd.) i ovim osobam može se valjano platiti samo u ruke njihovog zakonitog zastupstva.

Valja ovdje opaziti da dužnik i ovim osobam samo plaćanja d o s p j e l i h obroka bez pogibelji učiniti može, jer ako je njima anticipando platio više nedospjelih obroka, moći će malodobnik, kada postane punodobnim, ili skrbljenik, kada prestaje za njega skrbničtvo, a tutor ili skrbnik nije anticipando primljene obroke upotriebio za malolietnika ili skrbnika, niti se plaćeni iznosi više ne nalaze u tutora ili skrbnika, tražiti od dužnika upitne anticipando plaćene iznose da na novo plati.[1]

Platiti se može za vjerovnika i njegovom valjano izkazanom punomoćniku, koji ima valjanu posebnu punomoć, koja ga ovlašćuje na primanje novaca (§. 1008. o. g. z.).

Da dužnik, čim mu je doglašen ustupovnik, ima samo ovomu platiti, a ne prvomu svom vjerovniku, razložili smo već dovoljno u tumačenju §-a 1396. o. g. z.

Napokon veli §. 1424. o. g. z., da se dug ima platiti onomu, kojega je sud pripoznao za vlastnika iskanja. To neće biti samo onaj, koji se legitimira ovlaštenim za primanje plateža pravomoćnom sudbenom osudom, kojom mu sud dosudjuje odnosno iskanje, već i onaj, komu je sud ovršnim putem uručio odnosnu tražbinu. Ovomu valja dužnik takodjer platiti, čim se izkaže odnosnom sudbenom odlukom, jer će ga inače stići posljedice §-a 453. gr. p. p,; t. j. dotičnik, komu je uručena ta tražbina, moći će ga potjerati putem parnice da plati.

Ostava duga u sud.

§. 1425. Ako se dug nemože platiti radi toga, jer se ne zna, tko je vjerovnik, jer je nepritoman, ili jer onim što mu se daje nije zadovoljan, ili zbog inih važnih uzroka, tad može dužnik polo-

[1] Vidi Stubenraucha II. str. 779. i rješ. vrh. suda u Beču od 6. prosinca 1851. br. 9891. i 9892. i br. 126. Ger. Ztg. od god. 1856.

Digitized by Google

žiti, može iskati u sudca da naredi da se stvar sačuva. Svako takovo djelanje, ako je po zakonu učinjeno i vjerovniku objavljeno bilo, oprašta dužnika od njegove obveze i baca pogibelj, koja bi se mogla dogodit danoj stvari, na vjerovnika.

Ako je dužnik platež valjano ponudio vjerovniku (naime u opredieljeno vrieme. i na odredjenom miestu te u podpuno ugovorenoj činitbi), to je onda ovlašten zahtievati. da vjerovnik platež i primi.

Ako vjerovnik neće da primi ovakov platež, ili ne može mu se platež na dan dospjelosti duga učiniti s inog kojeg uzroka (koje ćemo uzroke kasnije navesti) mora imati dužnik zakonito sredstvo, po kojem se može riešiti svoje dužnosti plateža. Ovo sredstvo mu pruža zakon ustanovom §-a 1425. o. g. z. po kojoj mu je slobodno u takovu slučaju položiti kod suda (staviti u sudbeni polog) stvar, koju ima dati. u koliko je ona naravi takove, da se kod suda (odnosno kod sudbenog pologovnog ureda) čuvati može, a ako nije naravi takove, iskati u sudca. da naredi da se stvar sačuva (da ju dade pod upravu ili skrb treće koje osobe ili pod sekvestraciju).

Ovakovim sudbenim pologom oprašta se dužnik od svoje obveze, ako zato postoje zakonske predpostave i ako je sam polog učinjen po propisu zakona.

Potrebštine su dakle, za da u sudbeni polog ili u sudbenu ostavu dana stvar, sačinjavajuća obligatornu činitbu, radja pravnim učinkom izpunenja obligacije, sliedeće: A) da postoje za sudbeni polog ili sudbenu ostavu zakonite predpostave B) da je sam polog ili ostava učinjena zakonom propisanim načinom.

Na A. Zakon dopušta sudbeni polog ili sudbenu ostavu po § u 1425. u sliedećih slučajevih: 1. ako se dug ne može platiti, jer se nezna tko je vjerovnik, 2. ako je vjerovnik nepritoman; 3. ako s onim, što mu se daje, nije zadovoljan; 4. radi inih važnih uzroka.

Na 1. Ako se nezna tko je vjerovnik. Time hoće zakon ništa drugo kazati nego ako nije sigurno u obće, ili nije siguran dužnik, koja osoba ima pravo tražiti iskanje, dotično primiti platež; odnosno ako dužnik siguran nije, dali je još ovlašten izvorni njegov vjerovnik sam primiti platež ili pako drugi koji, na kojega su možda prešla prava njegova (tražbina proti dužniku).

Ova nesigurnost dužnikova je ili objektivna ili subjektivna. Objektivna je, ako se iz predležećih okolnostih odnosno iz stanja stvari, kako se ovo izpostavlja u vrieme, kada valja učiniti platež, neda ustanoviti, tko je pravi vjerovnik, tko je ovlašten primiti platež. N. pr., ako ima nasliednik po oporuci platiti opredieljenu svotu djeci stanovite osobe. koja pako, kada ostavnik umre, još djece ne ima. Nasuprot je nesigurnost subjektivna, ako je, istina, objektivno ustanovljeno tko ima kao vjerovnik dobiti platež, dužnik pako glede njega subjektivno nesiguran, što njemu nisu dotične okolnosti, iz kojih se izpostavlja, koji je vjerovnik, poznate (n. pr. ako nezna tko je posjednik dotičnog na donosnika glasećeg papira, na kojem se temelji tražbina, koju valja platiti); ili što su mu dvojbena dotična pravna pitanja, odnosno što je on u dvojbi radi nepoznatih ili nejasnih mu pravnih propisa, da li se doista po zakonu dotični vjerovnik može smatrati ovlaštenim na primanje plateža. (N. pr. ako dvoji, da li obstoji po zakonu pravovaljana cessia, ili ako više njih traže platež. a on nije siguran tko je pravi ovlaštenik). U svakom slučaju pako mora dvojba, koju ima dužnik glede osobe, koja traži platež, da li je ona ovlaštena primiti platež, biti osnovana, opravdana. Pretjerana ili posve netemeljita bojazan u tom pogledu neće moći opravdati sudbeni polog plateža ili sudbenu ostavu predmeta, sačinjavajućeg obligatornu činitbu. Kada je subjektivna dvojba dužnikova opravdana, a kada nije, može samo sudac prosuditi u pojedinom konkretnom slučaju uvaženjem svih okolnosti.

Digitized by Google

mjesto njegovog redovitog prebivališta, tad je dovoljno, da bude opravdan sudbeni polog platiti se imajuće svote (sudbena ostava predmeta sačinjavajućeg obligatornu činitbu) u slučaju, ako je mjesto i dan plateža ugovorom opredieljen, ako se vjerovnik ne može naći u njegovom stanu za vrieme običajnih poslovnih ura; a u slučaju, ako je samo mjesto plateža ustanovljeno, a ne podjedno i dan plateža, ako dužnik vjerovnika ne može naći za vrieme običajnih poslovnih ura onog dana, koji je dužnik vjerovniku označio po predhodnoj objavi, kao dan kada će platiti.

Ako vjerovnik ne stanuje na mjesto plateža, tad mora shodnu odredbu učiniti da bude tamo koji njegov ovlašteni zastupnik na primanje plateža; ako u tom pogledu ništa nije odredio, a dužnik s toga ne nadje nikoga, komu bi mogao ovlašteno platiti, bit će mu slobodno, da se rieši svake odgovornosti a i dalnje obveze, da položi platiti imajući iznos u sudbeni polog, odnosno da predmet obligatorne činitbe dade u sudbenu ostavu.

Poslati platit se imajuću svotu vjerovniku je samo onda dužnik dužan, ako nije ugovoreno bilo mjesto plateža.

Na 3. Ako vjerovnik s onim, što mu se daje, nije zadovoljan t. j. ako dužnik platit hoće cielu ugovorenu svotu. izpuniti cielu obligatornu činitbu, a vjerovnik neće da ju primi. Zakon nazuačuje samo ovaj razlog morae accipiendi ili creditoris, u kojem je dužnik ovlašten učiniti sudbeni polog, ali zato ne ima dvojbe, da je dužnik to ovlašten učiniti, ako predleži i drugi razlog s kojeg je vjerovnik in mora, jer zakon ne navodi taksativno slučajeve, u kojih se može učiniti sudbeni polog, što je jasno, jer nakon što je naveo ovaj razlog za sudbeni polog, sam dodaje: „ili sbog inih važnih uzroka".

Na 4. Ako obstoje za sudbeni polog ini važni razlozi. Koji su ti važni razlozi, imade od slučaja do slučaja sud prosuditi uvaženjem svih okolnosti Važni će razlog biti zato, ako ne ima dužnik dovoljne sigurnosti, da će biti, ako izpuni obligatornu svoju činitbu (ako plati), doista i riešen svake dalnje odgovornosti i obveze; a ovo će biti slučaj tad, ako će biti opravdana njegova bojazan, da bi mogao pridržan biti dug još jednom platiti (n. pr. ako čuje iz pouzdanoga izvora, da je vjerovnik radi umoboli stavljen pod skrbničtvo, ali o tome ne ima još pozitivna dokaza), ili, ako se boji, da bi, ako učini platež vjerovniku, mogao biti radi osobnih odnošaja vjerovnikovih upleten u parnicah.

Opravdan će biti sudbeni polog navlastito:

a) ako je postao vjerovnik nesposoban, da primi platež, a ne ima još zakonita zastupnika, ili ovaj ne ima ovlaštenja, da prima platež;

b) ako je na tražbinu vjerovnikovu, koja se platiti imade, stečeno po trećoj osobi pravo zaloga ili pako zabrana;

c) ako je sam dužnik ovlašten radi protutražbine, što no imade proti svom vjerovniku, izhoditi zabranu; u kojem slučaju može položiti u sudbeni polog iznos za namirenje tražbine svoga vjerovnika a i odmah istodobno zamoliti i zabranu na istu položenu svotu u svoju korist radi protutražbine, koju imade proti svom vjerovni u[1];

d) ako ima više vjerovnika jedne nerazdielive obligacije (§. 890. o. g. z.);

e) ako ima dužnik pravo retencije na stvar, koja sačinjava predmet obligatorne činitbe; ako mu n. pr. pristoji proti vjerovniku exceptio non adimpleti contractus;

f) ako vjerovnik neće da povrati zadužnicu (dugovnu izpravu); ili ju neće, ako tvrdi da mu je nestala, amortizirati;

g) ako vjerovnik neće da povrati zalog, koji je primio za sigurnost tražbine od dužnika;

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 15. veljače 1871. G. U. 4054.

Digitized by Google

i) ako vjerovnik kod plaćanja po §§. 1422. i 1424. o. g. z. uzkraćuje ustupiti plaćenu tražbinu te prava s njom spojena itd.

Na B. Polog ili ostava mora biti učinjena zakonitim načinom.

Polog bit će zakonito učinjen a) ako je učinjen po ovlaštenoj osobi; b) ako je položena stvar, koja sačinjava obligatornu činitbu; c) ako je polog učinjen kod nadležnog suda, d) ako je pri tom postupano kako valja.

Na a) Učiniti polog, (dati u ostavu stvar), može svatko, koji je u konkretnom slučaju ovlašten platiti (obligatornu činitbu izpuniti), dakle ne samo dužnik, već i poruk, vlastnik zaloga a i svaka treća osoba od koje se mora po §-u 1422. o. g. z. primiti platež.

Na b) O pravnom sredstvu sudbenog pologa može se samo tad uporaba činiti, ako se predmet obligatorne činitbe sastoji u stvari. Ovamo spadaju i izprave svake vrsti izključivo dugovnih izprava i namira. Pravno kriepostan je polog samo onda, ako se sve ono stavlja u polog, što se u istinu duguje i to u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu. Dioni platež je samo onda pravno kriepostan, ako ga vjerovnik po zakonu primiti mora.

Obzirom na način, kako valja u polog predane predmete pohranjivati, razlikujemo dvie glavne vrsti stvari. Stvari, koje se pohranjuju kod samog suda, odnosno pologovnog ureda istog, i stvari, koje se imadu dati u pohranu po sudu trećoj osobi odnosno za koje se ima postaviti sekvester.

K prvoj vrsti spada i gotov novac, javne i privatne zadužnice, izprave svake vrsti, koje predstavljaju kakovu vriednost, te dragocienosti. K drugoj vrsti pako spadaju sve ostale stvari. Za stvari, koje ne spadaju u prvu vrst, sud će se brinuti imati na koji način da se pohrane. Po vrsti i naravi iste, odrediti će za iste pohranitelja ili sekvestra. Troškove zato imat će pohranitelj sam predujmiti.

Na c) Polog ima se učiniti kod nadležnog suda. Nadležan je sud za primiti polog (stvari u ostavu) onaj sud dotičnog miesta, na kojem vjerovnik ima obligatornu činitbu izpuniti. Dakle, ako je ugovorom ili po zakonu ustanovljeno miesto plateža, sud u ovom miestu; a ako u tom pogledu ne ima posebne ustanove, sud prebivališta dužnikova, svejedno, da li bi taj sud bio u slučaju parnice za istu nadležan ili ne.[2]

Na d) Staviti u polog odnosno dati u ostavu valja stvar sačinjavajuću obligatornu činitbu dužnikovu posebnom molbom, budi pismenom, budi ustmeno stavljenom u zapisnik kod suda (posliednje samo, ako nije odnosni sud sborni sud). Sud će primiti polog, i ako se ovaj sastoji iz stvari prve vrsti gore pod b) navedenih, dati će nalog svojem pologovnom uredu, da ju pohrani, a ako se polog sastoji iz stvari druge vrsti gore pod b) navedenih, učiniti će slobodnu odredbu, da se dadu trećemu u ostavu ili da se meću pod sekvestar. U jednom i u drugom slučaju obaviestiti će jednostavno obe stranke o ovoj svojoj odredbi bez ikakvog dodatka.

Preporno u teoriji pitanje, da li ima sudac, riešavajući molbu za sudbeni polog, prosuditi sam, da li postoje uvjeti za polog, predvidjeni u §-u 1425. o. g. z., te ako po svojem razsudu drži da nepostoje, molbu odbiti te polog neprimiti, ili pako da li ima predhodno, prije nego što o tom svoju odluku donese, stranke saslušati — riešeno je u judikaturi već načelno onamo, da sud u osebničkih stvarih nije ovlašten ureda radi odbiti polog novčane svote (a dosliedno tomu i druge stvari koja je predmetom obligatorne činitbe) i isto tako se nesmije na molbu za primanje

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. siečnja 1874. G. U. 5229.

parnice riešiti.

Ako dužnik prema dozvoli §-a 1425. o. g. z. položi dužni iznos, ne fungira sud, primajuć polog, kao poslovodja vjerovnika niti ne posreduje primitak za ovog posliednjega, nego radi jedino na uhar dužniku, koji si hoće osjegurati korist, da bude riešen svoje obveze. Dokgodj se ne očituje vjerovnik voljnim primiti položeni predmet kao izplatu — što mora umoliti posebnim podneskom u sudu — ili dužnik ne izhodi presudu, da je polog zakonito obavljen, i prema tomu da ima vrieditи kao izplata, ostaje depositum vlastničtvo dužnikovo.[1]

Obzirom na to, neće tad nikad vjerovniku sud doznačiti po dužniku položenu svotu odmah prvom odlukom na molbu, kojom je polog učinjen, ako je to dužnik i u svojoj molbi zatražio, već će jednostavno — kako smo već gore naglasili — o pologu obaviestiti obe stranke. Vjerovniku pako će biti prosto, ako želi u takovu slučaju platež primiti, zatražiti u sudu izdanje pologa; ali ako to neće, dužnik pako hoće, da mu se prizna polog kao platež, imat će dužnik na to priznanje vjerovnika tužiti.

Time dakle, što je sud primio polog, nije gledom na prenavedena još riešeno, da je polog zakonito učinjen, te dužnik ne može od tuda sam nikakove konzekvencije izvoditi.[2]

U pogledu pravnih učinka, kojimi radja depositia valja lučiti pravno odnošenje izmedju dužnika i depositara; pravno odnošenje izmedju vjerovnika i depositara i pravno odnošenje izmedju vjerovnika i dužnika.

1. Pravno odnošenje izmedju dužnika i depositara. Temelj pravnog odnošenja, koji nastaje izmedju dužnika i depositara, jesu ugovor ostavni i punovlastbeni, koji nastaju depositiom. Izmedju dužnika i depositara nastaje bo uslied pologa, ili predanja stvari u ostavu, ugovor ostavni; dužnik naime daje stvar sačinjavajuću činitbu obligacije, sklopljene izmedju njega i svoga vjerovnika, u ostavu depositaru, a ovaj ju prima u ostavu. Podjedno nastaje i izmedju dužnika i depositara punovlastbena pogodba (mandat), pošto dužnik depositaru daje nalog odnosno ovlast, da u ostavu položenu stvar vjerovniku na njegov zahtjev izda. U koliko iz ovog posla i treći — naime vjerovnik — prava stiče, jer je na temelju ugovora izmedju dužnika i depositara ovlašten tražiti izdanje (izručbu) u polog stavljene stvari od depositara, smatra se i ugovor ostavni pogodbom na korist trećega. Ali zato se ugovor ostavni ne može uvrstiti medju pogodbe predvidjene u §-u 1019. o. g. z., jer ustanova ovog §-a predpostavlja, da budu uslied stanovitog ugovora izmedju mandanta i mandatara, obojica obvezana naprama trećoj osobi, dočim se nasuprot pologom po §-u 1425. o. g. z. mandant oslobadja obveze prama trećemu.

U ostalom po privatnopravnih pravilih prosudjnje se odnošaj izmedju dužnika i depositara, kao i onaj izmedju ovoga i vjerovnika samo ako je čuvaoc pologa sekvester (pohranitelj). Ako je pako sud primio stvar u ostavu, tad nije položaj ovoga kao javne oblasti prama stranki čisto privatnopravne naravi, pošto sud stvari u ostavu primiti mora uslied uredovne njegove dužnosti. Za čuvanje i upravu sa polozi, dani u ostavu kod suda, obstoje posebni propisi javne pravne naravi.

Dok nije o učinjenom pologu vjerovnik obavješten, nije još samo deponiranje podpuno i kriepostnom moći uzsliedilo, te je dužnik ovlašten od pologa odustati, odnosno u

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. studena 1856. br. 10998. G. U. 1006., od 2. lipnja 1863. br. 3816. G. U. 1738. od 19. ožujka 1873. br. 2390. G. U. 4910., od 7. rujna 1875. br. 9633. G. U. 5846. i više drugih.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 28. veljače 1871. i 25. rujna 1880. G. U. 4072. 8096.

Digitized by Google

uredovnog znanja, nije on ni na u ostavu danu stvar mogao kakovo pravo steći.

Preporno pako je u teoriji dali se od strane dužnika polog opozvati može i onda kada je već o istom vjerovnik obavješten?

U tom pogledu ima u t.oriji raznih mnienja[1].

Tako drže n. pr. jedni, da dužnik može u ostavu predanu stvar sve dok nije vjerovnik tražio od suda izdadbu, ili dok se nije očitovao, da ju prima, natrag zahtievati (razumieva se tako, da se njegova stara obveza opet uzpostavi), jer da vjerovnik, prije nego što se je očitovao pripravnim polog primiti, još nikakova prava na isti stekao nije, zatim što je ostava učinjena samo na korist dužnika, koje se on može uvjek odreći.[2]

Drugi opet su mnienja toga, da dužnik ne može više odustati od pologa i u ostavu predanu stvar natrag zahtievati, čim je vjerovnik o tome obavješten, te da bi u takovu slučaju sud, koji bi na jednostavnu molbu dužnika njemu polog izdao, odgovoran bio vjerovniku za kojega je polog primio, odnosno kojemu je dužnik polog namienio.[3]

Mi se slažemo s ovim posliednjim mnienjem i to s razloga, što ustanova §. 1425. o. g. z. smatra polog, koji je zakonito učinjen, za definitivum, od kojega se kao od svake druge obligacije ne može odustati jednostrano, te što može vjerovnik, čim je dobio obavjest o učinjenom pologu, s njim po volji disponirati, napokon što zakom nigdje ne zahtieva, da vjerovnik može izričnim očitovanjem polog prihvatiti, već se nasuprot u § u 1425. o. g. z: jednostavno samo kaže, da svako takovo djelanje (dužnikovo) — naime položenje stvari, koju ima dati kod suda, ili iskanje u sudca, da naredi, da se stvar sačuva, — ako je po zakonu učinjeno i v j e r o v n i k u o b j a v l j e n o bilo, oprašta dužnika od njegove obveze.

Zahtieva dakle zakon samo o b j a v l j a n j e (ubavjest) vjerovnika, da bude ostava perfektna, a nikakovu izjavu vjerovnika samoga. Ovo mnienje ima i svoje opravdanje u ustanovi §-a 1019. o. g. z., naime u propisih o pogodbah na korist trećega, kojimi je ostava po §. 1425. o. g. z. srodna, te koje se više opozvati ne mogu, čim je destinatar obavješten.[4]

2. P r a v n o o d n o š e n j e i z m e d j u v j e r o v n i k a i d e p o s i t a r a. Iz ostave, odnosno iz ostavne pogodbe, dobije vjerovnik pravo po dužniku u ostavu danu stvar od depositara zahtievati, te ovaj ju mu imade predati; on se smatra dakle destinatarom ostavnoga ugovora po treć.h osobah u njegovu korist sklopljenoga. Stvar se bo daje u ostavu ne samo, ako vjerovnik nije zadovoljan s onim, što mu dužnik daje, već i onda, ako se nezna tko je vjerovnik ili, jer je nepritoman; zato čini dužnik svakako polog ne samo u svoju korist već i u korist vjerovnika, jer se ovomu tako pruža mogućnost da može predmet obligatorne činitbe primiti.[5]

To će biti ponajglavnije u slučajevih onih, u kojih se vjerovnik istom legitimirati ima za ovlaštenoga na primanje pologa: n. pr., ako je polog učinjen na korist nepoznatoga posiednika papira glasećeg na donosnika.

Dužnost je suda kao depositara polog izdati vjerovniku, ako se zato ovlaštenim izkazuje, u koliko nije dužnik za svoju protutražbinu ili treći koji zabranu na polog izhodio. Ali vjerovnik mora u svakom slučaju izriekom za izdanje priloga zamoliti; bez njegove molbe ne ima sud izdati polog, ako i dužnik u svom podnesku, kojim stavlja predmet obligatorne činitbe u ostavu, izriekom moli, da odnosni polog sud odmah i vjerovniku doznači, kako smo već gore iztaknuli. Razumieva se, da kod pologa pred-

---

[1] Vidi ta mnienja kod Hasenöhrla II. 497—501.
[2] Stubenrauch II. str. 782. točka 8.
[3] Winiwarter V. str. 96.
[4] Tako i Hasenöhrl II. str. 502.
[5] Hasenöhrl II. str. 694.

Digitized by Google

odnosno da je on nastao.

3. Pravno odnošenje izmedju vjerovnika i dužnika. U obligatornom pogledu prestaje pologom (davanjem stvari u ostavu) obligacija, koja je postojala izmedju vjerovnika i dužnika, te kojoj je bio predmetom obligatorne činitbe stvar po dužniku u ostavu dana, isto tako, kao da je dužnik samom vjerovniku izpunio obligatornu činitbu. Časom onim dakle, kada je sudbeni polog učinjen, prestaju teći kamati ugovoreni, a i sva accessorna prava: kao poručanstva, zalozi itd. Ovlašten je s toga dužnik, koji je učinio polog, zahtievati od vjerovnika, u korist kojeg je učinio polog, da mu povrati ručni zalog, ili pako, ako je bila tražbina hipotekarna osigurana, da mu dozvoli brisanje uknjižene tražbine. Razumieva se, da ne ima sud u tom pogledu izvanparbenim putem intervenirati, već da, ako na izvansudbeni poziv dužnika vjerovnik na to s dobra pristati neće, dužnik njega tužiti ima na povratak ručnog zaloga, odnosno na izdanje izknjižbene namire.

Pošto se pologom ukida posvema obligatorni odnošaj izmedju dužnika i vjerovnika, to sljedi odtuda, da on za predmet obligatorne činitbe u nijednom pogledu više ne odgovora, te da i ne nosi više nikakvu pogibelj.

Ako dakle predmet obligatorne činitbe dan u ostavu, propadne ili se pogorša, nosi pogibelj sam vjerovnik, u koliko nije tomu kriv depositar, što predmet nije čuvao kako valja.

Da je obligacija pologom utrnuta ima pravo dužnik prigovoriti u parnici, ako bi vjerovnik, nehtijući primiti polog, njega utužio na izpunu obligatorne činitbe; može pako i sam dužnik takova vjerovnika utužiti na priznanje da je obligacija pologom utrnuta.

Namirnice (kvite).

§. 1426. Platac ima vazda pravo zahtievati od onoga, komu je platio, namirnicu, t. j. pismeno svjedočanstvo, da je izpunio svoju obvezu. U namirnici ima se naznačiti ime i prezime dužnika i vjerovnika, takodjer mjesto, vrieme i predmet namirenoga duga, i valja da ju podpiše vjerovnik ili punovlastnik njegov.

Namirnica ili namira je potvrda vjerovnika, da je on dobio predmet, sačinjavajući obligatornu činitbu, ili, kako zakon kaže, pismeno svjedočanstvo vjerovnika, da je dužnik izpunio svoju obvezu. Ovu može vjerovnik dati, ako je doista dužnik učinio platež, a i onda, ako mu hoće samo odpustiti dug (poklanjati dug), u svrhu da ima dužnik u ruci sigurnost, da neće vjerovnik kasnije od njega ipak platež zahtievati. I proti namiri ima mjesta protudokaza, da dug unatoč, što je namira izdana, ipak plaćen nije. Dokaz o tome ima onaj pružiti, koji to tvrdi. Ako se pak nasuprot dužnik pozivlje na namiru kao dokaz, da je njezin vjerovnik time dug odpustio, tad ima on ovu svoju tvrdnju dokazati.[1]

Zakon veli u §-u 1426. o. g. z., da se ima u namiri naznačiti ime i prezime dužnika i vjerovnika, takodjer mjesto, vrieme i predmet namirenog duga, a valja, da ju podpiše vjerovnik ili punomoćnik njegov. Nu time neće zakon ništa drugo da kaže, nego, da vjerovnik ima dužniku izdati namiru providjenu sa svimi zakonitimi potrebštinami, da ona može služiti dužniku kao dokazalo učinjene izplate. Te zakonske potrebštine pako su sada normirane sa propisi gradj. parb. postupka, navlastito sa onimi §§. 117. i 118. o. g. z.

Bit će dakle s obzirom na ove zakonske propise namira prikladno dokazno sredstvo o učinjenoj izplati, ako na istoj nije n. pr. navedeno mjesto u kojem je izdana, jer

[1] Hasenöhrl II. str. 569.

Digitized by Google

datirati, ako je inače iz konteksta iste jasno kojeg se duga ona tiče. odnosno, ako je time kvitirana koja obročna izplata, u koliko je u istoj naznačeno ili inače nedvojbeno, kojeg izplatnog roka se ona tiče.

Za izknjižbu (uknjižbu brisanja) hipotekarno osigurane tražbine, mora u namiri biti izrično sadržana izknjižbena dozvola (clausula extabulandi). a uz to mora ta namira biti providjena sa svimi formalnimi zakonskimi potrebštinami tabularne izprave u obće propisanimi u §. 82. grunt. reda.

§. 1427. Namirnica vrhu plaćene glavnice utvrdjuje mnienje, da su i kamate od te glavnice namirene.

Zakonska predmnieva, sadržana u §-u 1427. o. g. z., ima svoje uporište u zakonskoj ustanovi §-a 1416. o. g. z., jer se tamo već izriče, ako je volja dužnikova dvojbena, da se imadu najprije platiti kamati, a zatim glavnica; a uz to plaćaju se kamati obično prije glavnice; redovito pako ako su još u zaostatku, zajedno sa glavnicom samom, te neće vjerovnik primiti, bar ne u pravilu, izplatu glavnice, i ovu kvitirati, ako mu nisu prije ili podjedno svi kamati izplaćeni.

Nu zato nije sa zakonskom predmnievom §-a 1427. o. g. z. izključen protudokaz, da kamati još nisu posvema izplaćeni. Samo neće taj dokaz pružiti imati dužnik već vjerovnik, ako on to tvrdi.

§. 1428. Ako vjerovnik ima od dužnika zadužnicu, obvezan je zajedno s namirnicom povratiti zadužnicu, ili ako je primio samo jedan dio duga, ima dopustiti, da se dio taj na istoj zadužnici zabilježi. Zadužnica povraćena bez namirnice proizvodi za dužnika pravno mnienje da je platlo dug; ali vjerovnik može i protivno tomu dokazati. Ako se je izgubila zadužnica, koja se ima povratiti, tad onaj što plaća ima pravo iskati osiguranje ili položiti summu kod suda i zahtievati da vjerovnik po sudovniku usmrti zadužnicu.

Ako je dužnik izdao bio vjerovniku zadužnicu ili u obće dugovnu izpravu (jer njemački tekst rabi rieč „Schuldschein“, pod kojom se razumieva u obće dugovna izprava, dočim se pod „zadužnicom“ po običnu načinu govorenja razumieva obveznica o zajmu), obvezan je zajedno s namirnicom povratiti zadužnicu odnosno dugovnu izpravu, koju ima u svojih rukuh, jer ju vjerovnik više ne treba, dočim za dužnika može nastati pogibelj, ako dugovna izprava kod vjerovnika ostaje, da će ga vjerovnik ili možda treća osoba, ako tražbinu vjerovnik trećemu ustupi, tužiti na novo na platež. Dakako, da može i u takovu slučaju dužnik prigovoriti uspješno platež, te ovaj dokazati namirom, izdanom mu po vjerovniku, ili ako ovu izgubi, inimi u gradj. parb. postupniku propisanimi dokazali; ali svakako čini mu se već samom parnicom neprilika. Osobito pako može biti od štetnih posliedica za dužnika, ako mu se ne povrati po vjerovniku izplaćena dugovna izprava glaseća na donosnika (papir glaseći na donosnika mjenice itd.), jer je ovakovom izpravom svaki posjednik njezin legitimiran tražiti platež, a dužniku ne pristoje proti trećemu posjedniku prigovori oni, koje suprotstaviti može svojemu izvornomu vjerovniku.

Ako nije vjerovnik izdao dužniku namiru, već mu samo povratio dugovnu izpravu, to tad vojuje za dužnika pravno mnienje, pravna predmnieva, da je dug platio; ali nipošto ne služi okolnost ova dokazalom, da je dug doista i izplaćen, jer je moga

[2] Stubenrauch II. str. 783.

treći koji, pa ju zatim dužniku predao itd.). Dozvoljen je zato i u takovu slučaju protudokaz, da dug plaćen nije. Okolnost dakle ona, što se dužnik u posjedu dugovne izprave nalazi, ide mu samo u toliko u prilog, što neće on morati dokazati, da je dug doista izplatio, ako vjerovnik od njega platež tražio bude, već nasuprot da nadleži u takovu slučaju vjerovniku dokazati da nije dobio platež.

Zakon, istina, u §-u 1428. o. g. z. kaže, da je vjerovnik dužan dužniku zajedno s namirnicom povratititi zadužnicu; ali zato ne gubi dužnik pravo tražiti i kasnije povratak zadužnice, ako nije to odmah onda učinio, kada je dug platio i dobio namiru. Slobodno mu je tražiti povratak zadužnice i kasnije u svako doba, te za vjerovnika ne vojuje nikada predmnieva, da je povratio dugovnu izpravu dužniku, kada je primio platež i izdao namiru. Imat će dakle i u takovom slučaju vjerovnik dokazati, da je dužniku povratio dugovnu izpravu, a ne dužnik, da ju nije primio.[1]

Ako se je izgubila zadužnica (dugovna izprava), koju ima vjerovnik povratiti — razumieva se dok se je ona nalazila u njegovih rukuh — to nije dužan dužnik platiti vjerovniku svoj dug, a da od njega ne zahtieva osiguranje, koje mu ima vjerovnik dati po propisih §-a 1373. o. g. z. Slobodno mu je pako u takovu slučaju, kao i u obće u svakom slučaju, kada vjerovnik mu neće izručiti dugovnu izpravu, staviti za njega u sudbeni polog odnosni platiti se imajući iznos po §-u 1425. o. g. z. time, da se vjerovniku isti izda, ako podjedno sudu preda zadužnicu (dugovnu izpravu); ili, kada se je ova kod vjerovnika izgubila ili je kod njega nestala, ako se izkaže, da je zadužnicu dao usmrtiti, te da se u zakonitom izročnom roku nitko drugi kao ovlašteni posjednik iste prijavio nije. Usmrtbu izginule dugovne izprave ima sam vjerovnik zatražiti i na njegov vlastiti trošak izvesti dati.[2]

Ako dužnik nije izplatio cielu dužnu svotu već samo jedan dio duga, tad se razumieva, da ne može iskati od vjerovnika natrag dugovnu izpravu; ali prosto mu je po zakonu, da vjerovnik ne čini sa zadužnicom kakovu zloporabu, te da ju ne ustupi trećemu kao još u podpunom iznosu (na koji ona glasi) u krieposti stojeću, tražiti da se plaćeni dioni iznos duga na istoj zadužnici zabilježi. Tko ima tu zabilježbu staviti na zadužnici, nije u zakonu odredjeno. Komentatori su u tom raznog mnienja.

Jedni misle, da to ima sam dužnik zabilježiti[3]. Drugi opet da ima vjerovnik sam zabilježbu tu obaviti[4] Treći pako drže, da je najsigurnije za obe strane, ako obe strane podpišu zaporku o učinjenjom dionom platežu na dugovnoj izpravi.[5]

Nama se čini, da tu zabilježbu obaviti ima onaj, koji je vlastan izdati namiru, a to neće nikada biti sam dužnik. U ostalom će ovakova zabilježba, ako se dugovna izprava nalazi u rukuh nepoštenog vjerovnika, dužniku od nikakove koristi biti, pošto će vjerovnik tu zabilježbu, bila ona učinjena po njemu ili dužniku, sam kasnije i izbrisati odnosno izkrižati moći.

Premda zakon izrično ne ističe, to se ipak samo posebi razumieva, da je dužnik vlastan i onda ako učini dioni platež, zahtievati od vjerovnika da mu ovaj isti posebno kvitira.

§. 1429. Namirnica, koju je vjerovnik dao dužniku za namireni kakav noviji dug, nedokazuje doduše da su bili namireni i drugi stariji dugovi; ali ako se tiče stalnih državnih poreza, dohodaka ili takovih izplata, koje se osnivaju na jednom i istom naslovu

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 21. srpnja 1868. br. 4561. G. U. 3097.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 3[illegible]. ožujka 1871. br. 1804. G. U. 4116.
[3] Nippel, Erläuterungen VII., 2. str. 167.
[4] Winiwarter V. str. 101.
[5] Stubenrauch II. str. 784.

Digitized by Google

u novcu, zakupnine, najamnine ili kamate od glavnica; tad se uzima da je onaj, koji pokaže namirnicu od posljednjega dospjelog roka, namirio i prije dospjele rokove.

§. 1430. To isto razumieva se o trgovcih i znatlijah, koji su običajni praviti račune sa svojimi kupovnici (mušterijami) u stanovite rokove; ako su ti trgovci i zanatlije dali namirnicu za kasniji rok, razumieva se da su im prijašnji računi bili namireni.

Ustanova ovog §-a je posve jasna. Ako ne postoji nijedan od slučajeva §-a 1416. o. g. z., ne dokazuje okolnost ona, što je dužnik platio koji noviji dug od više njih, što no ih duguje jednomu vjerovniku, ako je i od istog vjerovnika dobio namiru o upitno plaćenom novijem dugu, da je i platio sve dugove koji su stariji od onog, koji je platio. Samo u slučaju da tražbine, koje imade vjerovnik proti dužniku, izviru iz jednog pravnog naslova, te su takove naravi, da se bud ponavljaju u stanovitom vremenu (n. pr. svake godine, bud, da se u stanovitih obrocih plaćati imadu, leži u naravi stvari, da se platež novije stavke ili novijeg obroka traži, kad je starija stavka ili obrok plaćen; i da se redovito ne plaća u ime novije stavke ili obroka, ako još starije stavke ili obroci plaćeni nisu, već zato, što su ovakove tražbine podvržene u pravilu kraćoj zastari, naime od tri godine.

Ovakove tražbine jesu po vrsti nabrojene u §-u 1429. o. g. z, ali to nabrajanje nije taksativno već samo demonstrativno. Spadaju ovamo po §-u ovom: stalni državni porezi i daće ne samo občinske već i one navedene u §-u 1131. o. g. z., koje se gospodaru zemljišta danog u nasljedni zakup ili nasljednu daću svake godine plaćati imadu; godišnji prihodi i to koli dosmrtni prihodi, toli i stalni godišnji prihodi, predvidjeni su u §-u 530. o. g. z,; kamati od glavnica, zakupnine i najamnine. Nedvojbeno spadaju ovamo, premda nisu izriekom u §-u 1429. o. g. z. navedene i uzdržavnine (izuosi, koji se plaćaju za uzdržavanje, alimentaciju), udovička plaća, koja se odredjuje ženi za življenje, ako obudovi, te koja joj se vazda tri mjeseca naprvo izplaćuje i sva druga plaćanja i činitbe, koje proizviru iz kojeg prava na dohodke rente. [1]

Za sva takova plaćanja veli § 1429. o. g. z. uzima se da je onaj, koji pokaže namiru od posliednjeg dospjelog roka, i namirio prije dospjele rokove. Pod izrazom „uzima se" ima se razumievati „predmnieva se" (o čemu ne ima gledom na njemački originalni zakonski tekst nikakove dvojbe, jer tamo stoji: „so wird vermuthet").

Zakon izriče dakle samo predmnievu u gorenavedenom smislu. Ova predmnieva, kao svaka ina zakonska predmnieva ne izključuje zato protudokaz, da je upravo samo noviji dospjeli rok izplaćen, a da stariji zato nije namiren. Ovaj protudokaz pako ima voditi onaj, koji tu tvrdnju postavlja, naime vjerovnik.

Onu istu predmnievu, koju zakon postavlja u §-u 1429. o. g. z. za izplate, koje se osnivaju na jednom istom naslovu i koje valja da bivaju u njeko stanovito vrieme. izriče i u §-u 1430. o. g. z. glede računah trgovaca i zanatlija, koje običavaju praviti sa svojimi kupci u stanovite rokove; i tada bo, ako su ti trgovci ili zanatlije dali namiru o izplaćenom kasnijem roku računa, predmnieva se, da su im prijašnji računi bili namireni. I ovdje valja opaziti, da hrvatski prevod ne odgovara točno izvornom njemačkom zakonskom tekstu, jer se ovdje rabi rieč „razumieva" za njemački izraz „vermuthet".

Obzirom na gorenavedena dopušta i ova zakonska predmnieva protudokaza.

---

[1] Stubeurauch II. str. 786.

za takovu pripoznata, dao komu kakovu stvar, ili mu je učinio kakav posao, što ga ovaj nije imao pravo od njega iskati; može se redovito u prvom slučaju iskati stvar natrag, a u drugom zahtievati plaća prema nabavljenoj koristi.

U §§-ih 1431. do 1437. o. g. z. navedeni su slučajevi kada ima mjesta po austr. gradj. zakoniku tužbam. nazvanim u rimskom pravu „condictiones“ (tužbe o obogaćenju, Bereicherungsklagen). Općenitu tužbu o obogaćenju ne poznaje zakon, kao što ne ni općenitu tužbu o naknadi štete, već je tužba o obogaćenju po zakonu dozvoljena u specialnih u zakonu normiranih i ovimi analognih slučajevih.

Ima bo slučajeva, u kojih je tko dužan, da povrati pribavljenu si imovinsku korist, a da se nije na povratak obvezao. Općenite su potrebštine zato: 1.) da se je tko doista iz imovine drugoga (na štetu njegovu) ili na njegov trošak obogatio (stekao imovinsku korist), ako se to obogaćenje stvarnom tužbom neda opozvati, odnosno, ako se ne može s istom izposlovati povrata u prijašnje stanje; zatim 2.) da ne predleži nikakov pravni razlog za ovo obogaćenje, budi što je ovaj nedostatak bio već s početka, ili što se je po kasnijem nastupivšem dogodjaju izpostavio. [1]

Pomanjkanje pravnog razloga za obogaćenje može imati svoj temelj ili u tom, što nije bila prava volja dotičnoga, koji je izpunio činitbu, da istu obavi u korist onoga, koji se je njom obogatio, ili pako da je bio povod tomu protuzakoniti ili nećudoredni.

Predmet zahtjeva je kod svih tužbah o obogaćenju: izdanje onoga, što je prešlo iz imovine tužitelja u imovinu tuženika, u pravilu s ograničenjem, da tuženik, ako za njega govori bona fides, samo ono povratiti ima, što je imao još u rukuh u vremenu, kad je tužba o obogaćenju proti njemu podnešena.

Slučajevi ovakovih tužba (condictiones) su po §§-ih 1431.—1437. sliedeći:

1. Condictio in debiti, predvidjena u §-u 1431. o. g. z., ako je tko drugomu što učinio u izpunjenju tobožnje obveze svoje, koju je samo bludnjom držao, da za njega obstoji; svejedno sastojala se je činitba odnosna u predaji koje stvari, u prepuštanju kojeg drugog prava (bilo i u prenosu kakovog iskanja) ili u kojem djelanju, koje se procieniti može.

2. Condictio sine causa, t. j. tužba na izdavanje onoga čime se je drugi obogatio, ako je njemu za činitbu, koju je tobožnji obvezanik u njegovu korist obavio, manjkao svaki pošteni razlog ili ako je izvorno obstojeći razlog kasnije odpao. Ova se condictio može dieliti u dvie podvrsti: a) ako izvorno već izpunitelj činitbe nije imao nikakovog pravnog razloga na odnosnu obvezu ili u obće na kakovu imovinsku činitbu (§. 1413. o. g. z.); b) ako je prestao pravni razlog s kojeg se je imala po odnosnom obvezaniku činitba izpuniti (condictio causa finita); ili ako je tko komu drugomu nešto dao u predpostavi, da će nastati stanoviti budući dogodjaj, koji pako nije nastao (condictio ob causam datorum, ili condictio causa data non secuta). O ovih tužbah govori § 1335 o. g. z.

3. Tužba na povratak plaćene dvojbene (nesigurne) dugovne tražbine (neopredieljene po količini ili kakvoći), ili tražbine oviseće o izpunenju kojeg još nenastalog uvjeta ili kojeg još nenadošlog vremena, za kojeg se ne zna, da li će doći ili nedoći. (§. 1334. o. g. z.)

4. Tužba na povratak stanovite stvari, koju je tko drugomu dao, misleći, da je dužan po preuzetoj obvezi dati istu stanovitu opredieljenu stvar (species), dočim je bio samo dužan dati stvar po rodu (vrsti) opredieljenu ili, ako je, držeći, da je

[1] Kirchstetter str. 695.

Digitized by Google

odnosno izpunio, dočim je njegova obveza bila samo alternativna. (§. 1436. o. g. z.)

Još nam valja ovdje spomenuti: Condictio ob turpem (vel injustam) causam, navedenu u §-u 1174. o. g. z., po kojem §-u može se natrag iskati ono, što je tko u tu svrhu da se preprieči kakovo djelo nedopušteno dao onomu, koji je djelo to učiniti hotio.

Kako smo već gore pod 1. naveli: §. 1431. o. g. z. govori o condictio in debiti, o kojoj nam je ovdje razpravljati.

Može se natrag zahtievati ovom tužbom:

a) ono, što je tko dao a da nije bio dužan dati, držeći, da je to dužan bio učiniti, pri tom je svejedno u čemu se je činitba sastojala, da li u davanju, činenju, propustu ili u preuzimanju tudje obveze, ili pako u napuštanju kojeg prava u vlastito ili tudje ime. Tako će n. pr. moći onaj, koji je platio za okrivljenika oštećeniku cielu po njemu zatraženu svotu u ime odštete, od njega (oštećenika) natrag zahtievati višak, ako je okrivljenik kaznenom osudom na manji odštetni iznos osudjen, što se je konstatovalo da šteta ne iznosi više nego kako je opredieljena kaznenom osudom.[1]

Da bude u obće tužba „condictio in debiti" opravdana, potrebno je, da je plaćen nedug (indebitum), t. j. obavljena činitba, koju dotični tobožnji obvezanik dužan bio nije izpuniti. Ovo će biti slučaj: a) ako u obće na nijedan način ne postoji nikakva obveza na platež, što će biti i onda, ako se je vjerovnik odrekao tražbine, koja je istinita bila; b) ako je dužnik činio ino šta, nego što je po preuzetoj obligaciji činiti obvezan bio (§. 1413. o. g. z.); c) ako je tko platio dug trećega, misleći, da je to njegov dug; n. pr. ako tko kao nasljednik plati zapis, misleći, da je isti dužan bio platiti, a po odredbi oporučiteljevoj imao je isti zapis platiti drugi nasljednik sâm. Ako je pako tko platio istiniti dug za trećega, znajući, da to čini za ovoga, ali misleći, da je to za njega dužan činiti, a kasnije sazna, da nije imao nikakovu platežnu obvezu za njega, taj ne može zahtievati natrag ono, što je platio, od dotičnog vjerovnika upitnoga trećega, komu je platež učinio bio, jer je ovaj dobio što mu je pripadalo te ne može s toga u pogledu njega od nikakova plateža „in debitum" govora biti. Bludnja naime u kojoj je bio platac, ne odnosi se u takovu slučaju na odnošaj, postojeći izmedju njega i vjerovnika, već se tiče samo uzroka s kojeg je učinjen platež, što pako kod obligacija ne odlučuje.[2] Po okolnostih imat će pako platac pravo tražiti u takovu slučaju naknadu od onoga, za kojega je učinio platež. Ima pako mjesta „condictio in debiti": d) ako je pravi dug plaćen u mjesto ovlaštenom na primanje plateža ili njegovom zastupniku, drugoj kojoj osobi, koja nije imala nikakakva ovlaštenja da primi platež.

Bitna je nadalje potrebština za condictio in debiti po §-u 1431. o. g. z., da je doista dotični platac samo s bludnje platež učinio. Pita se ovdje, kakova mora biti bludnja, da li mora biti takova, koju pred očima imadu zakonske ustanove §§. 870. do 876. o. g. z.?

Po strogom tumačenju §-a 1431 o. g. z. mora se smatrati, da svaka bludnja po smislu rieči, kako se u običnu načinu govorenja rabi, ovlašćuje platca na condictio in debiti. Ovo se ponajpače izpostavlja iz riečih: „baš da bi bila bludnja zakonom za takovu pripoznata", pod kojimi riečmi mislio je zakon kazati: „baš da je tko iz pravne bludnje dao komu kakovu stvar ili mu je učinio kakov posao". (Ovo se jasno izpostavlja iz njemačkog originalnog teksta koji glasi: Wenn Jemanden aus einem Irthum, wäre es auch ein Rechtsirthum, eine Sache oder eine Handlung geleistet worden.

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. ožujka 1861. br. 1788. G. Z. br. 84 od godine 1882. G. Z. 1282. i od 21. studena 1888. br. 12.751. Gellerov Centralbl. XII. 299.

[2] Nippel Erläuterungen VIII. 2., str. 183. i rješ. vrh. suda u Beču od 22. lipnja 1858. G. U. 585.

za takovu priznata").[1]

Po tom ima mjesta condictio in debito i onda, ako je platež učinjen s neznanja zakona, koja bludnja kao pravna bludnja se po §-u 2. o. g. z. u pravilu u obzir ne uzimlje. Ako pako i § 1431. o. g. z. izpričava pravnu bludnju, to ipak se ne smatra bludnjom, koja platca izpričava, te mu daje pravo na condictio in debiti, ako platac kod plateža nije upotriebio ni toliko pomnje, koju svaki od običajne sposobnosti, koji je zdrave pameti, u djelo staviti može.[2]

U pogledu instruiranja tužbe condictio in debiti je preporno medju komentatori, da li ima tužitelj dokazati osim okolnosti, da je platio nedug odnosno, da ono, što je platio ili učinio, dužan bio nije platiti ili učiniti, — koju okolnost ima bez dvojbe dokazati, te o kojem pitanju ne ima ni u teoriji ni u praksi priepora — i bludnju svoju dokazati ima?

Većina komentatora općeg gradjanskog zakonika drže, da tužitelj ne ima dokazati svoju bludnju, jer se plaćanje neduga učinjeno sa znanjem platca, a da na upitni platež obvezan nije, smatra darovanjem, a darovanje se nikada ne predmnieva; po tom dakle, da će imati protustranka, ako prigovorila bude, da je tužitelj platio, znajući da to dužan učiniti bio nije, ovaj svoj prigovor dokazati. Stubenrauch[3] je protivnog mnienja, te drži obzirom na obće procesualno pravilo, da svaki tužitelj ima dokazati razlog tužbe, da to tužitelj učiniti mora i kod tužbe condictio in debiti, a pošto k razlogu ove tužbe spadaju oba prenavedena momenta, naime nedug i bludnja, to da mora tužitelj dokazati ne samo da je platio nedug, već i da je to učinio u bludnji. Mi držimo. da se ni jedno ni drugo mnienje kao obćenito pravilo postaviti ne može. Bit će, istina, slučajeva, u kojih će morati tužitelj dokazati svoju bludnju, ali u daleko više slučajeva bit će on toga tereta dokaza riešen, pa će nasuprot tuženik imati dokazati svoj eventualni prigovor, da je tužitelj platio nedug animo donandi. Kad će o toj okolnosti nadležati dokaz tužitelju a kada tuženiku, neda se obćenito ustanoviti, ovo će zavisiti o odnosnom konkretnom slučaju, te se ima uviek prepustiti razsudjenju sudca.

Predmet zahtjeva na povratak kod tužbe condictio in debiti jest različit prama tomu, što je bio predmet činitbe tužitelja, koju je tuženiku obavio, držeći, da time izpunjuje svoju tobožnju obvezu. Ako je bio predmet te činitbe kakova stvar, bit će i predmetom tužbe condictio in debiti povratak te stvari i to in natura, u koliko ju još tuženik ima. (Ako ju je tuženik medjutim otudjio ili uništio nastupit će posljedice navedene u §-u 1437. o. g. z.) Ako je činitba sastojala u pravu jus in re aliena, koje je bilo tuženiku ustupljeno, glasit će tužbe zahtjev condictio in debiti na napuštanje istoga, a ako se je nasuprot činitba tužiteljeva sastojala u napuštanja takovog prava, moći će tražiti tužbom condictionis in debiti, povratak toga prava. Isto valja ako se je tužitelj obvezao na kakov obligatorni čin ili propust. I u jednom i u drugom slučaju moći će tužiti na povratak u prijašnje stanje. Ako se je činitba sastojala u kakovom djelu (u kakvoj radnji) tako, da povratak iste in natura više moguća nije, ili ako je u obće povrata nemoguća, tad se ima odšteta u novcu dati, te ima i zahtjev tužbe condictionis in debiti na to glasiti.

U svih slučajevih, u kojih pristoji platcu (izpunitelju koje činitbe) pravo na condictio in debiti, može on istu svrhu postići i time, da napušteno pravo (što je bilo predmetom njegove činitbe, na koju nije bio obvezan) opet izvršuje ili preuzetu obvezu

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 9. lipnja 1885. G. U. 10.598.

[2] Vidi rješ. vrh. suda u Beču od 21. listopada 1875. br. 8928. Pravnik od god. 1876. str. 169. i od 12. lipnja 1860. br. 6524. G. U. 1148.

[3] Vidi Stubenraucha, II., str. 790., a i Kirchstetera, str. 696.

Digitized by Google

naime u prigovorih (u odgovoru) na takovu tužbu sve ono navesti, što i u tužbi conductionis in debiti, da ju je on podigao bio.[1]

Valja napokon još ovdje iztaći, da ima sudac na pravna načela postavljena u §-u 1431. o. g. z. i onda, ako stranka se na ova izriekom pozvala nije, ureda radi obzira uzeti.[2]

§. 1432. Ali ako tko plati zastarjeli kakav dug, ili takov koji, samo s nedostatka formalnosti nije tvrd, ili glede kojega zakon uzkraćuje samo pravo da se isti dug natrag uzište; tad se plaćena summa nemože natrag iskati; a nemože se iskati ni ono, što je tko platio znajući da nije dužan.

U ovom §-u sadržane su iznimke od općenitih ustanova za condictio in debiti navedenih u §-u 1431. o. g. z.

Po §. 1432. o. g. z. ne ima mjesta uporabi condictionis in debiti; 1. ako je plaćen zastarjeli dug, jer po §-u 1501. o. g. z. na zastaru a da ju stranke ne prigovore, ureda radi obzira uzeti ne može, te jer se zastarom ne prestaje biti dug sam posebi nedugom; 2. ako je plaćen dug, koji nije tvrd samo s nedostatka formalnosti, n. pr., ako je tko platio dug temeljeći se na darovnoj pogodbi, koja nije providjena sa formalnosti po zakonu propisanimi, ili koji je platio zapis na temelju oporuke, koja ne ima u zakonu propisane formalnosti, ali koja je po nasljednicih priznata kao istinita. Na netvrde dvostrano obvezne pogodbe, bilo to samo s nedostatka formalnosti, neuporavljuju se propisi §§. 1431. i 1432. o. g. z. već ustanova §-a 1447. o. g. z.[3] Napokon ne ima mjesta uporabi §. 1431. o. g. z.: 3. ako je plaćen dug osnivajući se na neutuživoj obligaciji (obligatio naturalis) ili kako se tekst zakona u §-u 1432. o. g. z. i izrazuje: Ako je plaćen dug, glede kojega zakon uzkraćuje samo pravo, da se dug uzište. To će biti slučaj: a) ako se činitba osniva na darovnoj pogodbi, koja je učinjena samo ustmeno bez pravne predaje darovane stvari (§. 943. o. g. z.); b) ako se činitba tiče zamjenitog iskanja čuvaoca i ostavljača kakove pokretne stvari, a obavljena je nakon trideset dana, od kako je odnosna pokretna stvar povraćena (§. 967. o. z.); c) ako se činitba tiče takovog predmeta, koji posudilac ili posudovnik nije dužan više obaviti, kada je izminulo vrieme od trideset dana (§. 982. o. g. z.); d) ako je uporabodavac uporaboprimcu naknadio potrebiti ili koristni trošak na uporabštinu, nakon šest mjesecih iza kako je povraćena uporabština (§. 1097. o. g. z.); e) ako je uporaboprimac platio uporabodavcu odštetu za po zloporabi iztrošenu stvar, koju je držao u najamu ili zakupu, nakon što je već izminula bila godinu dana od kad je povraćena uporabština (§. 1111. o. g. z.); f) ako je ciena oklade ili dobitak igre izplaćena po onomu, koji je okladu ili igru izgubio (§. 1271. i 1272. o. g. z.).

Nadalje nije uporabljiva ustanova §-a 1431. o. g. z. u svakom onom slučaju, kada je tko što platio (kakovu činitbu izpunio), znajući da nije dužan, jer se svaki ovakov platež darovanjem smatra. Po tome, tko je platio više u ime kamata, nego što je to po zakonu dužan bio, a ne može dokazati, da se je nalazio u bludnji, ne može više natrag zahtievati što je preko mjere zakonom dopuštenih kamatah platio.[4]

---

[1] Kirchstetter str. 697.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 16. travnja 1884. G. U. 9985.
[3] Stubenrauch II. str. 791.
[4] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. rujna 1877. br. 1104. G. H. pr. 86. od g. 1878. G. U. 6552.

Digitized by Google

ina osoba, koja svojom vlastnošću slobodno upravljati nemože.

Zakonska ova ustanova je obzirom na propise §§. 152., 244. i 282. o. g. z. ovdje suvišna; jer ono, što ista odredjuje, ustanovljeno je već ovimi §§-i. — Ona je ovdje samo zato uvrštena. da ne ima nikakove dvojbe, da se ustanovom §-a 1432. ne dira u propise istih §-a, ili bolje da ograničenje, koje zakon odredjuje glede obvezah malodobnika i skbljenika u nijednom pogledu ustanovami §§. 1431—1437. alterirana nije.

Obzirom na to, ne mogu platiti ni zastarjeli dug ili takov, koji samo s nedostatka formalnosti nije tvrd, ili koji nije po zakonu bud u obće utuživ, bud iztekom vremena neutuživ postao: djeca, koja su pod vlašću otčinskom, maloljetnici i osobe navedene u §-u 270. o. g. z., koje su pod skrbstvom, a da na to ne pristaje otac odnosno tutor ili skrbnik.

Jedino u slučajevih predvidjenih u §§. 151., 246. i 267. mogu i djeca, malodobnici i osobe stojeće pod skrbničtvom platiti dug a da na to neprivoljuje zakonito njihovo zastupstvo. Naime, ako se dug tiče onoga, što je diete ili malodobnik svojim trudom stekao, ili stvarih onih, koje su mu, pošto je odrasao, predane, da se njimi služi.

§. 1434. Povrat plaćene summe može se i onda iskati, ako je dug na koji mu drago način jošte dvojben, ili ako izplata duga zavisi jošte od izpunjenja kakova priloženog uvjeta. Ali ako je namireni dug istinit i bezuvjetan; plaćena summa nemože se natrag iskati s toga, jer rok izplate još nije dospio.

Tko plati dug dvojben, t. j. dug takov, koji je još neizvjestan, jer se iznos njegov još ustanoviti nije mogao budi kvalitativno budi kvantitativno (kao n. pr. tko plati odštetu u stanovitom iznosu za štetu učinjenu drugomu požarom, a sama šteta nija bila još konstatovana), ili koji plati dug takov, kojeg izplata zavisi jošte od izpunjenja kakovog priloženog uvjeta, koji se još izpunio nije, ili dug, koji se je platiti imao istom kada nastupa stanovito vrieme, za koje se nezna, da li će doći ili nedoći (§. 704. o. g. z.), — taj je platio dug, koji u vrieme plateža još obstojao nije, pa može zato povratak plaćenog iznosa zahtievati; razumieva se u koliko nije medjutim dug postao nedvojben, ili uvjet nastupio, te u koliko predleže ostale predpostave §-a 1431. o. g. z., ponajpače u koliko nije platio upitni dvojbeni dug, znajući da je dvojben odnosno znajući da još uvjet nije nastupio.

Nasuprot tko plati dug istiniti i dvojbeni ili bezuvjetan, ali prije nego što je dospio, t. j. prije nego što je nastupio ugovorom ili zakonom opredieljeni rok izplate, taj ne može zato tražiti natrag ono, što je platio samo zato, što je platio prije dospjelosti tražbine, u koliko nije protustranka, kojoj je platež učinjen, himbenim načinom njega (ako mu nije rok izplate poznat bio) u bludnju zavela[1], što će pako imati uviek dotični platac dokazati, ako taj prigovor stavio bude.

Obćenito može i osoba, koja je inače nesposobna upravljati svojim imetkom, istinit dug pravovaljano platiti, i njezin je tutor ili skrbnik samo onda vlastan ono, što je plaćeno, natrag zahtievati, ako je plaćeni dug bio još neizvjestan. S toga ima tutor ili skrbnik, ako po malodobniku plaćeni dug natrag traži, dokazati, da je tražbina bila još neizvjestna.[2]

---

[1] Nippel Erläuterungen VIII. 2. str. 194.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 31. siečnja 1863. br. 736. G. U. 2106.

Digitized by Google

uzrok, da se dalje zadrži pomenuta stvar.

Po ovom §-u može se natrag zahtievati: 1. stvar, koju je tko dao radi budućeg dogodjaja. ako ovaj nenastupi; 2. stvar. koja je dana radi sigurnosti za kakovu obvezu ili izpunenje činitbe; 3. u ime odštete plaćena svota, za izginulu stvar trećega, kada ovaj istu stvar in natura natrag dobije.

Na 1. Može se natrag zahtievati stvar, koju je tko dao u predpostavi, da će nadoći budući koji dogodjaj, koji pako nije nastupio (condictio ob causam datorom, vel condictio causa data non secuta). Predpostava je ovdje, da je stvar dotična dana radi stanovite dopuštene i moguće svrhe (causa futura honesta), koja se nije postignula budi radi nenadanog slučaja ili radi krivnje dotičnoga, komu je stvar u tu svrhu predana bila. Što je tko dao znajući za nemoguće ili zabranjeno djelo ili činitbu, ne može se natrag zahtievati.

Na 2. Može se natrag zahtievati što je tko dao za sigurnost preuzete obveze iz posla kojega, ili trajućeg kojeg odnošenja, kada je odnosni posao dovršen ili dotično odnošenje prestalo; n. pr. jamčevina, koju je položio poduzetnik koje radnje, kada je radnja dovršena, ili jamčevina, koju je tko položiti morao za stanovitu službu, koju je primio, kada je odnosni službovni odnožaj prestao, zalog, koji je tko dao za sigurnost preuzete obveze itd. (condictio causa finita).

Na 3. Dogadja se, kadkada i to da obvezanik ono, što je dužan učiniti, obaviti ne može (n. pr. stvar, koju je imao predati u stanovito vrieme, predati ne može, jer mu je izginula), pa da je zato morao odštetu platiti; tad u slučaju, da ovlaštenik kasnije primi činitbu in natura (ako se n. pr. stvar izginula kasnije nadje, a ovlaštenik ju prima) vlastan je dotični obvezanik, koji je već štetu platio, iskati natrag u to ime plaćeni iznos tužbom po §-u 1435. o. g. z.[1]

§. 1436. Ako je tko bio obvezan od dvie stvari dati samo jednu po svojoj volji, pa prevarivši se dao je obadvie; zavisi od njega, koju će od tih stvarih natrag iskati.

Ustanova ovog §-a radi o condictio in debiti kod alternativnih obligacija, po kojoj je onaj, koji je bio obvezan od dvie stvari dati samo jednu (od dvijuh činitba učiniti samo jednu), u bludnji dao obadvie stvari, (obavio obe dvie činitbe), vlastan jednu od ovih stvari natrag zahtievati.

Po §-u 906. o. g. z., ako se obećanje izpuniti može na više načina, izbor stoji na volji obvezaniku (dužniku). Zato je u §-u 1436. o. g. z. izrečeno, da zavisi o volji obvezanika, koju će od stvari, koje je po bludnji zajedno dao vjerovniku (ovlašteniku) od njega opet natrag zatražiti. Ali zato nije obzirom na ustanovu §-a 907. o. g. z., odnosno po analogiji ove zakonske ustanove, izključena uporaba §. 1436. o. g. z. ni onda, ako je izriekom ugovoreno bilo, da od više stvari, na koje se je obvezanik obvezao, izbor pripada ovlašteniku (vjerovniku), pa je pometnjom obe stvari obvezanik ovlašteniku zajedno predao, a ovaj ih primio. I onda naime bit će dužan vjerovnik povratiti jednu stvar, ali izbor će za taj slučaj pristojati vjerovniku, a ne dužniku; dužnik će imati za to i u tužbi svojoj prepustiti izbor svom vjerovniku i tražiti natrag samo u obće jednu od stvari, što ih je pometnjom zajedno dao, nenazuačivši stvar onu, koju želi da mu se povrati.[2]

---

[1] Nippel Erläuterungen VIII. 1. str. 195.

[2] Stubenrauch II. str. 793.

Digitized by Google

novcu dati; jer kod alternativnih obligacija nije nipošto dužan obje činitbe zajedno obaviti; ako je to učinio, pripada mu za jednu posebna naknada, u koliko mu se činitba, odnosno predmet iste in natura povratiti ne može. (Analogija §. 1037. o. g. z.).

Razumieva se, da treba i za uporabu §-a 1436. o. g. z., da bude dokazano, da je obvezanik samo s bludnje, a ne sa znanjem, obje obligatorne činitbe alternativne obligacije zajedno obavio, jer se inače, ako je te znajuć učinio, obje činitbe darovanjem smatrati moraju.

§. 1437. Tko prima izplatu onoga što nije dug, smatra se kao pošteni ili nepošteni posjednik, a to ako je znao ili nije znao da se je platilac prevario, ili ako se je tomu iz okolnosti mogao ili nije mogao domisliti.

Time, što ova zakonska ustanova kaže, da se onaj, koji prima izplatu onoga što nije dug, smatra kao pošteni ili nepošteni posjednik prama tomu naime, da li je znao ili nije znao da se je platac prevario, ili, dali je to iz okolnosti mogao ili nije mogao znati, — neće ništa drugo da reče nego, da se sa takovim primaocem stvari ima u pogledu naknade plodova i koristi stvari, koju je primio, te koju ima po §-u 1431. o. g. z. povratiti, postupati kao s poštenim ili nepoštenim posjednikom po propisih §§. 329 - 336. gr. p. p. Ako je naime primio stvar od platca, znajući, da je to učinio iz bludnje, ili, ako je to iz okolnostih znati mogao, smatra se nepoštenim posjednikom te vriede za njega glede naknade plodova i koristi povratiti se imajuće stvari, propisi §§ 335. i 336. gr p. p. U protivnom slučaju smatra se on poštenim posjednikom, te se imadu njegova prava i dužnosti u tom pogledu prosudjivati po propisih §§-a 329. i 332. o. g. z.

Nastaje ovdje pitanje, što pako onda, ako je primalac samu stvar, koju bi po §. 1431. o. g. z. uslied tužbe condictio in debiti povratiti imao, uništio, otudjio, potrošio ili izgubio?

Ovo pitanje ne rieśava ni §. 1431. ni §. 1437. o. g. z. U pogledu nepoštenog posjednika ne ima dvojbe obzirom na jasni propis §-a 335. o. g. z., po kojem ima nepošteni posjednik svukoliku štetu naknaditi, da ima u takovu slučaju naknaditi i vriednost same stvari, koja je ma kojim goder načinom za platež propala. Ali što valja u tom pogledu glede poštenoga posjednika?

Obzirom na to što §. 1431. o. g. z. u konačnoj svojoj stavci veli, da onaj, koji je učinio kakov posao, može zahtievati od primaoca stvari i plaću prema nabavljenoj koristi, a da ne razlikuje u tom pogledu, da li je primalac bio pošteni ili nepošteni posjednik, sliedi po anologiji obzirom na §. 7. o. g. z., da ima i pošteni primalac, ako ne ima više stvar povratiti se imajuću u svojih rukuh, platcu naknadu dati. Ovo proizlazi osim toga već iz ustanove §-a 1447. o. g. z., po kojoj se nitko na štetu drugoga okoristiti ne smije.[1] Nu obzirom na sada navedenu zakonsku ustanovu §-a 1447. o. g. z. imat će pošteni posjednik samo u toliko platcu dati naknadu za njemu povratiti se imajuću stvar, u koliko se je doista njom okoristio bio.

Ako ju je dakle prodao trećemu, imat će izdat platcu kupovninu, što je za nju

[1] Stubenrauch II. str. 794. točka 2, Kirchstetter str. 698. i Nippel. Erläuterungen VIII. 2. str. 197.

Digitized by Google

Ako je primalac stvar, koju povratiti ima, uništio ili izgubio, misli Stubenrauch, da nebi imao u nijednom slučaju nikakvu naknadu dati platcu, jer da nije imao onda od stvari nikakove koristi. Nu ovo stoji samo onda, ako nije primalac doista prije, nego što je stvar izgubio, ili uništio, od sućanstva njezine koristi imao. Ako je pako imao koristi kakove, (nije bo izključeno da je stvar zato uništio, što ju je posvema iztrošio bio) tad držimo mi, da se je ipak sa stvarju obogatio. te da će imati razmjerno naknaditi za nju vriednost njezinu prama koristi što je imao iz sućanstva stvari.

3. Prebojem medjusobnim.

§. 1438. Ako se steku zamjenita iskanja, koja su istinita, jednovrstna i takova, da stvar pristojeću jednomu kao vjerovniku isti ju može i kao dužnik drugomu dati: tad ako se ta iskanja medju sobom izjednačuju; biva zamjenito ukinuće obveza (preboj), što samo po sebi jest zamienita izplata.

§. 1439. Preboj nemože biti medju iskanjem istinitim i neistinitim, medju dospjelim i nedospjelim. U koliko preboju ima mjesta suprot stečajnoj kakvoj massi odredjuje se u sudovniku.

§. 1440. Isto tako nemogu se medjusobno prebiti iskanja, koja se tiču stvari raznovrstnih ili stvari stanovitih i nestanovitih. Ni stvari samovlastno prisvojene ili uzete u zajam, ili dane na ostavu, nemogu se u obće prebiti.

Kao vrst, kojom se ukidaju prava i obveze navadja zakon i preboj (compensatia). Preboj definira ustanova §-a 1438. o. g. z. dosta točno. označiv prebojem, zamjenito ukinuće obveza, koje nastaje, ako se steku zamjenita iskanja, koja su istinita. jednovrstna i takova, da stvar pristojeća jednomu kao vjerovniku, isti ju može i kao dužnik drugomu dati, u koliko se ta medjusobna iskanja doista i medju sobom izjednačuju. Ovakov preboj označuje zakon i zamjenitom izplatom. Izplata tražbine pojedinog vjerovnika u takovu slučaju sastoji se u tom, da je riešen dužnosti plateža tražbine, koju drugi vjerovnik proti njemu ima pravo iskati, t. j. da je ovlašten ono, što bi imao drugom vjerovniku dati pridržati, za namirenje svoje vlastite tražbine, koju proti istomu imade.

Pitanje pako nastaje, da l. je dovoljno, da se postigne pravni učinak plateža medjusobnim prebojem tražbina, samo okolnost, da doista stvar pristojeću jednomu kao vjerovniku, isti ju može i kao dužnik drugomu dati; t. j., da li nastaje kompezacija ipse jure, ili je pako tomu potrebno još stanovito dielovanje jednoga ili obojice učestnika?

Po vladajućoj nauci obćeg prava, a i onoj austrijskog prava temelji okolnost, što tražbini vjerovnika suprot stoji tražbina dužnika njegova proti njemu, prikladna za preboj

---

[1] Toga mnienja je i Nippel, protivnog je mnienja Stubenrauch, koji ističe, da gradjanski zakon izrično nigdje ne izriče razliku izmedju potrošivih i nepotrošivih stvari, ponapose da se ta razlika ne čini ni kod §§. 329—335 o. g. z. te veli zatim, da condictio in debiti neima kao u rimskom pravu po gradjanskom zakoniku kod potrošivih stvarih narav zajamne pogodbe. Nama se čini, da ako, istina, u gradjanskom zakoniku ovo pravno načelo izraženo nije, ipak nije ni nigdje ništa protivna tomu izrečeno, jer nije u obće kod §§. 1431—1437., koji govore o condictio in debiti, ništa rečeno, što onda biti ima. ako primalac stvari, koju povratiti valja, istu više u rukuh ne ima.

Digitized by Google

boja, t. j. da compenzacija radja pravnim učinkom plateža, treba da u istinu oba učestnika, ili jedan od njih, izriekom traži odnosno prigovori kompenzaciju treba dakle djelovanje obiuh ili jednog od učestnika, te ne nastaje kompenzacija ipse jure. Ako je pako ovaj uvjet nastao, t. j. ako je jedan od učestnika iskao ili prigovorio preboj, a ovaj mu je po protustranki ili po sudu nakon kontradiktornog postupka priznat, tad se uzima, da su pravni učinci, skopčani sa prebojem, nastupili u času onom, kada je zamjenitost tražbina obih učestnika jedna prama drugoj nastala, t. j. kada je nastupio čas prava na preboj, a ne u času onom, kada je ovaj priznat budi po protustranki budi po sudu. Preboj dakle radja pravnim učinkom ex tunc, te se pravna odnošenja upitnih stranaka prosudjuju na temelju predpostave, da su zamjenite obveze ovih stranaka prestale u času onom, kada su im tražbine zamjenite postale, t. j. kada je nastalo jednoj ili drugoj stranki, ili obim, pravo na preboj.

Da nastaje preboj izmedju dvijuh zamjenitih tražbina potrebno je, da su obe tražbine, obzirom na pravni odnošaj u kojem medju sobom stoje, prikladne za preboj i da je preboj sam izveden.

Prikladne su za preboj tražbine, koje su: 1. zamjenite, 2. tvrde (valjane), 3. jednovrstne, 4. dospjele i 5. istinite odnosno likvidne.

1. Zamjenite su tražbine, ako jedne te iste osobe imadu medju sobom tražbina tako, da je vjerovnik jedne i podjedno dužnik druge tražbine, odnosno da jedan ima od drugoga stanovitu stvar tražiti, a opet jedan drugom i stanovitu stvar dati. Ne može dakle jedna stranka kompenzirati tražbinu, koju imade prama trećemu sa tražbinom, koju protustranka proti njoj imade. Ovo pravno načelo valja i onda, ako se je promienila osoba vjerovnikova ili dužnikova.

Ako se naime koja tražbina cedira, prestaje cedent u času cessie biti vjerovnikom, on je bo pravo razpolaganja s ustupljenom tražbinom izgubio, pa nije s toga niti više ovlašten cediranu tražbinu kompenzirati sa tražbinom, koju cessus proti njemu imade.

Nasuprot ostaje cessusu nepovredjeno pravo svoju vlastitu tražbinu, što no imade proti cedentu, kompenzirati sa tražbinom cediranom po cedentu cessionaru, u koliko je tražbina cessusa obstojala prije nego što je on o ustupu obavješćen bio. Kasniju nastalu tražbinu proti cedentu ne može cessus kompenzirati naprama cessionaru, jer se u ovom slučaju ne može govoriti o zamjenitih tražbinah izmedju cedenta i cessusa, jer nisu obe tražbine obstojale u doba ono, kada je još cedent bio vjerovnikom cessusa.

Gledom na gorenavedeno pravno načelo i obzirom na §§. 531., 548. o. g. z. ostaje nasliednikom ostavnika pravo kompenzacije za tražbine, koje su vjerovnici ostavnika proti njemu imali, sa tražbinami, koji je ostavnik proti njima imao, a to isto pravo pristoji dosliedno i vjerovnikom ostavinskim proti tražbinam, što no ga nasljednici ostavnikovi proti njima u ime ostavine staviti imadu.

Ako je ostavština uručena nekolicine sunasliednika, imadu se tražbine i dugovi prama razmjerju njihovih dielova i podieliti. Ovaj tako pojedinom sunasljedniku pripali dio ostavinskog duga može se kompenzirati sa razmjernim dielom ostavinske tražbine odpadajućim na istog sunasliednika. Ako n. pr. ostavnik duguje jednom svojem vjerovniku 800 for., a podjedno isti vjerovnik njemu (ostavniku) duguje 400 for., te ako na jednoga od sunasljednika odpada jedna četvrtina ciele zaostavštine, to je tad isti sunasljednik u pogledu prenavedene tražbine od 800 for., koju odnosni vjerovnik proti ostavniku ima, dužnik u iznosu od 200 for., a nasuprot u pogledu tražbine, što no je ostavnik proti ovomu vjerovniku imao (a sada ostavština proti njemu imade) vjerovnik u iznosu od 100 for. Moći će se po tom iznos tražbine vjerovnika ostavnika od 100 for.

Digitized by Google

Od ovog pravila postoji iznimka — kako se po sebi razumije — ako se je odnosni sunasljednik očitovao bezuvjetno za nasljednika.

U takovu slučaju jamči on za ostavinske dugove i svojim vlastitim imetkom dakle kao solidarni dužnik, dočim mu od ostavinskih tražbina pristoji samo dio po razmjeru njegovog nasliednog diela. Ne može s toga kompenzirati dio tražbine, što no imade pravo staviti kao nasliednik proti vjerovniku ostavinskom sa tražbinom, što no ovaj proti ostavini imade, te koju može u cielom iznosu ućerati proti bezuvjetno očitovavšem se nasliedniku.[1]

Dalnja je potrebština za kompenzaciju, da su tražbine:

2. o b s t o j e ć e, o d n o s n o v a l j a n e, (da su još tvrde, t. j. da nisu utrnute). Pitanje samo nastaje, da li je dovoljno, da je tražbina, da bude prikladna za preboj, bila valjana za vrieme, kada je nastala kompenzacija, t. j. kada su nastala zamjenita prava iskanja i zamjenite obveze jedne strane prama drugoj, ili pako, da mora ista ostati valjana sve do vremena kada se koji od učestnika na preboj pozivlje, t. j. dok se jedna stranka ne složi pravom preboja. Naime, da li je koja tražbina prikladna za kompenzaciju, ako je ona utrnula, istina, nakon što je nastupio pravo na preboj odnosne stranke, ali prije nego što se je ona na to svoje pravo pozvala?

Ako je tražbina, koja je još bila u krieposti, kada je nastao čas kompenzacije, utrnula kasnije načinom nezavisnim, od volje dotičnog učestnika (vjerovnika ili obvezanika); — n. pr. zastarom, koja je nastala glede tražbine prikladne za preboj nakon, što je nastao preboj ali prije nego što je učinio odnosni učestnik, prigovor preboja, ili svoju tražbinu utužio, — tada ostaje ona prikladna za preboj.[2] Ako je pako tražbina takova utrnula uslied djelovanja samog dotičnog učestnika, znajući, da ima sam proti svom vjerovniku tražbinu prikladnu za preboj, — n. pr. kada dužnik vjerovniku plati tražbinu, koju mu duguje, znajući da on ima takodjer tražbinu jednovrstnu istinitu i dospjelu proti svom vjerovniku — tada se ne može više poslužiti pravom preboja.

Da budu tražbine za kompenzacije prikladne potrebno je nadalje da su:

3. j e d n o v r s t n e, t. j. da imadu zamjenite obe tražbine vjerovnika i dužnika za predmet činitbu iste vrsti; da ima dakle jedan upravo ono isto dati drugomu, što drugi njemu. Ovo će biti kod tražbina novčanih ili kod tražbina takovih, koje imadu za predmet činitbu iste vrsti i dobrote, ali u drugoj količini; u koliko su uvjeti, pod kojimi se ima jedna i druga činitba izpuniti jednaki. Ovo proizlazi već iz pravnog načela §-a 1413. o. g. z. po kojem niti vjerovnik može natjeran biti da proti svojoj volji prihvati ino što, nego što ima iskati, niti dužnik da čini ino što, nego što je činiti obvezan. Individuelno opredieljena stvar, ne može se obzirom na prenavedena kompenzirati niti sa drugom individuelno opredieljenom stvari[3], niti sa drugom stanovite vrsti, niti se ne može kompenzirati tražbina stvari jedne stanovite vrsti sa tražbinom stvari druge stanovite vrsti n. pr. vino sa žitom.

Nije pako potrebno, da se tražbine jednovrstnimi smatrati mogu, da se temelje na jednom te istom pravnom razlogu, odnosno na jednom te istom obligatornom odnošaju. Zato su n. pr. prikladne za preboj tražbine, od koje se jedna osniva na naslovu zajma a druga na naslovu naknade štete

Ne upliva na istovrstnost tražbina niti ako je svaka na drugom mjestu plativa[4],

---

[1] Hasenöhrl II. str. 535—547.
[2] Hasenöhrl po Dernburgu II. str. 549.
[3] Winiwarter V. str. 112., Stubenrauch II. str. 798.
[4] Winiwarter V. str. 115.. Stubenrauch II. str. 798.

Digitized by Google

4. dospjele. Samo dospjele tražbine mogu se kompenzirati. Prikladne postanu po tome tražbine zamjenite za kompenzaciju istom od časa kada su obie suprot stojeće tražbine dospjele. Ako se za jednu od dospjelih tražbina dozvoljuje po odnosnom vjerovniku dalnji rok plateža, t. j. već dospjeli rok produljuje, tad prestaje biti tražbina ova prikladna za kompenzaciju, sve dok opet ne nastupa novi produljeni rok plateža.

Iznimno može nedospjela tražbina od zamjenitih tražbina biti prikladna za kompenzaciju, ako odnosni dužnik jedne od zamjenitih tražbina padne pod stečaj. U tom slučaju postaju zamjenite tražbine prikladne za preboj od dana otvorenog stečaja.

Konačno moraju zamjenite tražbine, da su prikladne za kompenzaciju, biti:

5. istinite, odnosno likvidne. Zakon u §-u 1438. o. g. z. traži izriekom samo, da su zamjenite tražbine, da budu prikladne za preboj, istinite te ne govori ništa o likvidnosti. Nu mal ne svi komentatori izjavljuju se zato, a i judikatura uzima, da se pod izrazom „istinite (tražbine)“ imadu razumievati tražbine likvidne,[1] t. j. da se pod istinitimi tražbinami ne imadu razumievati samo tražbine, koje su valjane i koje pravno obstoje, već koje su i priznate bud po samoj protustranki bud izriekom suda, naime, koje su likvidne. Zato se pako ne zahtieva da bude to priznanje protustranke učinjeno prije nego što se dotični vjerovnik posluži prigovorom preboja, ili da bude izrieka suda u tom pogledu prije posliedila; jedno i drugo može biti i u parnici samoj kojom, ili u kojoj, se traži priznanje preboja, ali ipak pod dolje navedenim ograničenjem.

Likvidnost može biti absolutna ili relativna. Absolutna likvidna je tražbina ona, koja pravno valjana postoji i koje je i iznos (visina) već nedvojbeno opredieljen; ovo će biti, ako se tražbina osniva na pravomoćnoj osudi ili sudbenoj nagodi ili na inoj javnoj kojoj izpravi; relativno likvidna je pako tražbina ona, koja se obzirom na drugu, može laglje, i zato i brže, ustanoviti nego upitna druga. Tražbina, koja se težje dade ustanoviti radi toga, što treba zato više vremena jer se imade, u svrhu, da se ona ustanovi, izviditi potanko i svestrano više okolnosti te i izvesti zato više dokaza, koji iziskuju više vremena je processualno ilikvidna; tražbina pako, koja se težko ustanoviti dade radi toga što treba obširnih računarskih operacija ili drugih sličnih obširnih izvida, da se u obće ona ustanovite može, je materielno ilikvidna.

Velika većina komentatora je u tom složna a i u judikaturi je već prevladalo mnienje, da nije samo absolutna likvidna tražbina prikladna za kompenzaciju već da je dovoljno zato da je tražbina samo relativno likvidna; samo da nije processualno ilikvidna ili materielno ilikvidna.

Može se zato kompenzirati ne samo zamjenita tražbina, koja je priznata po protustranki likvidnom, ili koja se osniva na pravomoćnoj osudi ili sudbenoj nagodi ili drugoj kojoj ovršnoj izpravi, već i ona tražbina, koje se likvidnost ima dokazati istom u parnici, kojom, ili u kojoj se traži preboj upitne tražbine sa drugom zamjenitom tražbinom.[2] Ovo proizlazi i iz ustanova §§. 1396., 1397., 1406., 1421. i 1434. o. g. z., koje sve ustanove izraz „istinit“ u ovom smislu rabe.

---

[1] Kirchstetter str. 703., Stubenrauch II. str. 796., Hasenöhrl II. str. 553.; rješ. vrh. suda u Beču od 6. rujna 1878. br. 6641. Gez. Ztg. br. 87. od god. 1879. G. U. 7136., od 27. svibnja 1862. br. 6952. G. U. 1525., od 30. prosinca 1856. br. 10344. G. U. 264.

[2] Kirchstetter str 703., Stubenrauch II. str. 796 i 797., Hasenöhrl II. str. 554. i i 555. te rješ. vrh. suda u Beču od 14. studenoga 1872. br. 10107., Prawnik str. 552. od god. 1873. rješ. vrh. suda u Beču od 24. koloveza 1865. br. 6487. G U. 2264. i mnoge druge.

Digitized by Google

zamjenita, istovrstna i tvrda tražbina prikladna za preboj, ako i nije likvidnost iste priznata po protustranki i ako ne ima onaj, koji se pozivlje na pravo preboja, u rukuh nikakvu ovršivu izpravu, samo ako se likvidnost tražbine dokazati može a da ne treba zato obširne posebne razprave, koju neiziskuje zamjenita protutražbina, koja je utužena, niti da ne treba izvesti dokazala takovih za koje treba nerazmjerno mnogo vremena i troška.

Kada je to slučaj, imat će sudac uvaženjem svih okolnosti po svojoj uvidjavnosti prosuditi; zato nedadu se ustanoviti općenita pravila. Ako se dakle traži preboj proseseualno ilikvidne ili materielno ilikvidne zamjenite protutražbine, neće se imati sudac upuštati u obširne razprave i izvedenja dokazala, koja iziskuju mnogo vremena, tako da potrebno zato vrieme ne stoji u nikakovu razmjerju prama onom, kojeg treba, da se provede dokaz utužene tražbine; on neće dopustiti tada preboj nego uputiti će prigovoritelja, da posebnom tužbom utuži svoju zamjenitu protutražbinu.

Razumieva se, da ako takov sa zahtjevom glede preboja odpućeni prigovoritelj posebnom tužbom utuži up.tnu svoju tražbinu, a ova mu bude dosudjena, da tad istu staviti može u preboj tražbini protustranki dosudjenoj u prijašnoj proti njemu povedenoj. parnici, u koliko nije već izplaćena.

N e m o g u s e k o m p e n z i r a t i osim tražbina onih, koje ne imaju svojstva gore pod točkami 1—5. navedena, ponapose još sliedeće tražbine:

a) Tražbine u pogledu kojih su se kontrahenti odrekli prava preboja, što mogu izriekom a i muče učiniti; potonje se uzima navlastito ako je objekt dužne obligatorne činitbe po ugovoru opriedeljen za stanovitu svrhu. Zato su izuzete od preboja i tražbine alimenta. Ponapose glede tražbine alimenta, za suprugu je uvršten po vrhovnom sudu u Beču u Spruchrepertorium[1] pravno načelo, da suprug, koji je dužan dati nevinoj svojoj supruzi pristojno uzdržanje, od ove svoje obveze se riešiti ne može time, što ovoj svojoj dužnosti suprot stavlja inu koju tražbinu, koju on imade proti svojoj supruzi, jer na §. 91. o. g. z. utemeljena obveza na davanje pristojnog uzdržavanja je skroz osobna, koju mora izvršivati u svakom slučaju; ne može se s toga te dužnosti uklanjati prigovorom, da ima proti supruzi protutražbinu.

Ono što valja za tražbinu alimenta za suprugu, valja u obće za sve tražbine alimenta, koje je tko dužan po zakonu dati.

Ne mogu se nadalje kompenzirati:

b) tražbine, temeljeće se na povratku u ostavu, u porabu, ili u najam ili zakup danih stvari.

c) tražbine navedene u §-u 1441. o. g. z., o kojih će biti govora kod tumačenja ovog §-a.

O i z v e d e n j u p r e b o j a. Već smo iztaknuli gore, da nije dovoljno, da nastaje pravni učinak kompenzacije, da se sukobe dvie, jedna drugoj suprot stojeće (zamjenite) tražbine, koje su providjene sa svimi potrebštinami za preboj, dakle prikladne za preboj, već da je zato potrebno, da dotični, koji hoće, da se okoristi prebojem, odnosno, koji hoće, da za njega nastupe pravni učinci preboja, izjavi svoju volju, da se hoće poslužiti pravom preboja. Ova se izjava može učiniti 1. u posebnom ugovoru sa protustrankom, sa tražbinom koje (stranke) se ima kompenzacija izvesti; 2. u posebnoj jednostavnoj izvansudbenoj izjavi, ili u sudbenoj izjavi izvan parnice; 3. predlažući preboj odnosno prigovarajući preboj u tečaju parnice.

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. ožujka 1881. br. 1639. Spruchrepertorium br. 106.

Digitized by Google

što za pogodbe u obće, tako i za ovu pogodbu odlučuje u prvom redu „složna volja“ kontrahenta. Oni mogu s toga izjaviti kompenziranimi zamjenite im tražbine, koje hoće, a da ove ne imaju sve zakonite potrebštine, koje smo gore naveli te koje zakon u §§-ih 1438—1440. za preboj iziskuje; mogu dakle medjusobno izjaviti kompenziranimi i tražbine razne vrsti i nelikvidne.

Ugovor ovaj ravna se po općenitih propisih izdanih za pogodbe u obće u poglavju sedanaestom drugog diela općeg gradj. zak.

Predmetom ovoga ugovora mogu biti i buduće istom nastati se imajuće tražbine, što biva n. pr. kod trgovacah kod takozvane kontokorentne pogodbe, koju znadu često medjusobom sklopiti.

N a 2. Slobodno je svakomu učestniku kod zamjenitih tražbina i jednostrano svoju volju izjaviti, da želi da se njegova tražbina kompenzira sa tražbinom, koju proti njemu ima njegov protivnik i izvan tečaja parnice. Ovo može učiniti sudbeno ili izvan-sudbeno jednakim pravnim učinkom, da uzbjegne prigovoru u parnici. Istina, da takova izjava radja pravnim učinkom kompenzacije u pravilu onda, ako ju protustranka prihvati; ali radjati će istim pravnim učinkom, ako se ona čini samo zato, da protustranka znanja dobije, da dotičnik želi, da se stavi tražbinu njegovu s onom protustranke u preboj, t. j. zato, da protustranki do znanja stavlja, da on drži, odnosno smatra protutražbinu njegove protustranke kompenziranom sa svojom vlastitom tražbinom što proti njoj ima, a protustranka nenastupa put parnice, da obezkriepi preboj, to biva osobito kod trgovacah, koji stoje u medjusobnom kontokorentnom odnošaju.[1]

N a 3. Napokon može se izjava glede preboja učiniti i u parnici, povedenoj na tužbu, kojom se jedna od zamjenitih tražbina utužuje tako, da se izlaže da je nastala kompenzacija te stavlja zahtjev, da ju sud kod stvaranja osude uzme u obzir. Obično čini izjavu ovu tuženik u prigovorih svojih, odnosno u odgovoru na tužbu, t. j. prigovara na tužbu, kojom tužitelj utužuje tražbinu proti njemu, da ima proti tužitelju protutražbinu prikladnu za preboj, te stavlja sa svoje strane zahtiev, da sud izreče, da nije dužan platiti utuženu tražbinu, ili ne u cielom iznosu, ili u dionoj svoti, kako je već njegova protutražbina ili istog iznosa kao ona utužena, ili pako manjeg iznosa.

Nu može se na preboj pozvati i sam tužitelj u samoj svojoj tužbi u sliedećih slučajevih: a) ako on u tužbenom svom izloženju sam odbije od utužene tražbine protutražbinu, koju proti njemu ima tuženik, te zato stavlja zahtjev samo, da mu tuženi plati preostatak; ili pako b) ako tuži, da je tuženik dužan priznati, da je njegova (tuženikova) tražbina utrnuta usljed nastupljene kompenzacije sa tražbinom tužiteljevom, koju proti njemu (tuženiku) imade; ili c) tako, da na temelju toga, što je usljed preboja prestala tražbina tuženikova, njega tuži, na povratak ručnog zaloga što mu je dao za istu tražbinu; ili pako na izdanje izknjižbene namire, ako mu je dao hipoteku; ili napokon d) ako uslied toga, što je prebojem utrnula tuženikova tražbina po §-u 444. gr. p. p., traži da se obustavi dalnja ovrha, koju je tuženik proti njemu poveo bio.

Pošto, kako smo sada razložili i više puta već gore iztaknuli, compenzacija ipse jure ne nastaje već samo onda, ako se koja od stranaka na nju pozove, to može vjerovnik i pod ovrhu uzeti na temelju proti dužniku svom izhodjene ovršive izprave tražbinu, koju dužnik proti njemu staviti imade, t. j. predmetom ovršne uručbe može biti i protutražbina dužnikova (ovršenikova), koju on proti

[1] Vidi o tom pobliže kod Hasenöhrla II. str. 561. i 562. te mnienja navedena kod istoga na str. 561. i 562. u opazki 118, 119, 120. i 121.

§. 1442. Ako se kakovo iskanje prenosi po redu na više osoba, dužnik može, istina, prebiti iskanje, što ga je on imao u vrieme ustupa prema prvomu držaocu kao i prema posliednjemu držaocu, ali ga nemože prebiti za iskanje, koje mu pristoji prema jednomu od medjudržzlaca.

§. 1443. Glede iskanja uknjiženoga može se preboj suprotstaviti ustupovniku onda samo, ako je i iskanje druge strane uknjiženo, a to uz samo prvo iskanje, ili ako je javljeno ustupovniku onda, kad je on iskanje to primio bio.

Po §-u 1396. o. g. z. ne ima dvojbe, da može cessus prigovoriti sve ono, što je mogao cedentu, i cessionaru, može on s toga i cessionaru u preboj staviti ne samo tražbine svoje, koje ima neposredno proti cessionaru, već i tražbine one, koje je proti cedentu imao onda, kada je ustup uzsliedio, u koliko su prije ustupa nastale; onda ne moraju biti već dospjele, nego mogu i dospjevati poslie cessie.[1]

Kasnije nastalu tražbinu nasuprot ne može cessus cessionaru u preboj staviti, jer za takovu manjka zakonita potrebština za preboj, naime zamjenitost, jer cedent nije nakon što je već cedirao svoju tražbinu, više istu od cessusa vlastan tražiti, pa ne ima zato više proti cessusu nikakvu protutražbinu.[2]

Ako je ista tražbina dalje cedirana na dalnjeg cessionara, odnosno po redu na više osoba na jednu za drugom, može po §-u 1442. o. g. z. cessus prebiti samo tražbinu onu, koju je on imao u vrieme ustupa prama prvomu držaocu kao i prema posliednjemu držaocu, ali ga ne može prebiti za tražbinu, koja mu pristoji prema jednomu od medjudržalaca.

Ratio legis za ovu ustanovu označuje jedino Zeiller[3] onamo, da se ne može zahtievati da zadnji držaoc (zadnji cessionar) izpituje sve pravne odnošaje u kojem su medjudržaoci sa cessusom stajali. Sa ovim nazorom nije većina ostalih komentatora gr. zak. sporazumna, ali sami neznadu navesti bolji razlog toj zakonskoj ustanovi.

Iznimku od pravila navedenog u §-u 1441. o. g. z. sadržaje §. 1442. o. g. z glede tražbina u gruntovnih knjigah uknjiženih; veli se bo u §-u ovom, da se takova tražbina može u preboj staviti ustupovniku onda samo, ako je tražbina druge strane uknjižena a to uz samu prvu tražbinu, ili ako je javljeno ustupovniku onda, kad je on iskanje to primio bio.

Ova po hrvatskom tekstu posve nejasna ustanova ima se tako razumievati: Ako je cedent cessionaru ustupio tražbinu hipotekarnu (gruntovno uknjiženu), a nije prigodom ustupa njemu priobćio (on sam ili cessus, ako je ovaj kod ustupa prisustvovao), da ima cessus proti cedentu protutražbinu prikladnu zu kompenzaciju, može cessus cessionaru samo onda suprot staviti svoju protutražbinu, što no imade proti cedentu ako je ovu u gruntovnici evidentirati dao kod stavke one pod kojom je cedirana tražbina u gruntovnici uknjižena.

Ovo evenditiranje je po gruntovnom redu samo tako moguće da izhodi cessus na tražbinu cedentovu — prije nego što ju ustupi — uknjižbu ili predbilježbu prava nad-

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 7. rujna 1859. br. 10068. Ger. Ztg. br. 135. i od 15. svibnja 1861. br. 3538. Ger. Ztg. br. 116.

[2] Nippel Erläuterungen VIII. 2 str.. 229 Stubenrauch II. 803.

[3] Zeiller IV. str. 178.

Digitized by Google

označenjem iste. Pošto se s jedne strane ureda radi na preboj obzir ne uzimlje, a ipse jure ovaj neuvažuje, te pošto je s druge strane kompenzacija vrst plateža. to je ovakova naduknjižba ili nadpredbilježba gruntovno izvediva.[1]

3. odrečenjem.

§. 1443. U svih slučajevih, u kojih je vjerovnik vlastan otudjiti svoje pravo, može ga se i odreći na korist dužnika svojeg, i time obvezu dužnikovu ukinuti.

Već iz pojma „prava" kao ovlast sliedi, da je od volje ovlaštenika hoće li, neće li pravo pripadajuće mu izvršivati. On se može zato i svoga prava sasvim ili diono odreći, a da ga ne prenosi na drugoga. Pravo prestaje tad ne samo u subjektivnom, već i u objektivnom pogledu. Ovaj način prestanka prava zove se odpust duga ili odrečenje (renunciatio).[2]

Nastaju ovdje pitanja: 1. da li je dovoljno, da pravo koje prestaje odrečenjem, odnosno da li je dovoljno za odpust duga, jednostrano očitovanje ovlaštenika ili je potrebno zato i prihvat dužnika; 2. da li se može očitovanje ovo učiniti i samo ustmeno, ili pako da li je potrebno zato, da isto radja pravnim učinkom prestanka prava, da je učinjeno pismeno?

Na 1. Jednostrana izjava ovlaštenika, da se odriče svoga prava, pristojećeg mu proti dužniku, neradja još pravnim učinkom navedenim u §-u 1444., t. j. time još ne gubi ovlaštenik odnosno svoje pravo, jer može tu izjavu svoju u svako doba opet opozvati.

Pravo uz to nedaje ovlašteniku naprosto vlast, već je ono samo po sebi realna vlast, nješto što reelno postoji, koje treba, kao i zato da nastaje, tako i zato da prestaje, osobitih dogodjaja. Kao što pravo ne nastaje samom voljom onoga, koji ga dobiti želi, tako neprestaje ono samo uslied volje ovlaštenika, koji ga se hoće odreći. Treba da nastupaju u jednom i drugom slučaju uz volju ovlaštenika još druge okolnosti. Tako se ni pr. pravo vlastničtva nestiče prostom voljom onoga, koji ga zadobiti hoće, niti kod stvarih, koje su ničije; već treba zato još da si ili dotičnik doista prisvoji (ocupira, §. 381. o. g. z.).

Isto tako ne gubi se pravo vlastničtva naprostom voljom, već mora ovlaštenik sam posjed stvari napustiti s voljom ju više nehtjeti posjedovati. Tako je nadalje kod stvarnih prava, koje se steći mogu samo gruntovnom uknjižbom, potrebno, da se uzima da se je ovlaštenik prava na takovu stvar odrekao, da bude dotično pravo iz gruntovnih knjigah izknjiženo.

Od ovog općenitog pravila ima iznimaka glede zapisa, kojeg se može nasljedovnik odreći jednostavnom izjavom i kod nekojih privilegija.[3]

Ustanova §-a 1444. ne ima pred očima prava stvarna već prava osobna na stvari, što se izpostavlja odtuda, što rabi rieč „vjerovnik" i „dužnik", kojimi se izrazi zakon

---

[1] Kirchstetter str. 701. opazka 8., drži, da slučaj takova evidentiranja u gruntovnici nije dopustljiv. Stubenrauch II. str. 803. drži, da se to evidentiranje ima učiniti prostom gruntovnom zabilježbom. Mi držimo, da prosta zabilježba po našem gruntovnom redu za takov slučaj nije predvidjena, te da se po propisih gr. reda ne može na ini način gruntovno evidentiranje protutražbine u gorenavedenom slučaju obaviti nego li uknjižbom ili predbilježbom.

[2] Unger Sistem II. str. 179 i Stubenrnuch II. str. 804. točka 1.

[3] Unger Sistem II. 183—186.

Digitized by Google

„može ga se odreći na korist svojeg dužnika.“ Zahtjeva bo zakon u §-u 1444. da je nastala izmedju vjerovnika i dužnika pogodba o odpustu duga (pactum remissorium).

Ova pogodba prosudjuje se po općenitih propisih o pogodbah, sadržanih u poglavju sedamnaestom II. diela općeg gradj. zakonika. Ugovor pactum remissorium može se sklopiti uz plaću i bez plaće; u prvom slučaju smatra se ugovor ovaj darovanjem; u potonjem slučaju biti će pogodba inominatna, ako je pravo, kojeg se je ovlaštenik odrekao nedvojbeno i nepreporno; ako je pako pravo dotično dvojbeno ili preporno, tada se ugovor takov smatrati mora nagodbom po smislu §-a 1380. o. g. z.[1]

Na 2. U kakovoj formi valja sklopiti pactum remissorium, to je pitanje preporno medju teoretici, a bilo je ono do novije doba i u praksi preporno. Većina komentatora[2] izjavljuje se zato, da se može pogodba ova sklopiti ne samo pismeno, već i jednakim pravnim učinkom ustmeno, i to i u slučaju onom, da se je ovlaštenik svoga prava odrekao bezplatno, t. j. ako predleži formalno darovanje. Ovo svoje mnienje obrazlažu komentatori ovi suglasno sa novijimi rješitbami vrhovnog suda u Beču, koji su takodjer to mnienje usvojili, i to time, što vele, da ako i je odpust duga po §-u 1381. o. g. z. ništa drugo nego darovanje, a i ako po §-u 943. o. g. z. ustmeno darovno obećanje ne daje pravo tužbe, to da se ipak od jedne strane učinjena izjava o odpustu duga — koje u sebi ne sadržaje nikakvo (darovno) obećanje — ako je ono po drugoj stranki prihvaćeno, može pravovaljano ustmeno učiniti, jer se ovom izjavom, čim bude po protustranki prihvaćena, odmah i realizira volja stranaka. Ustanova §-a 943. o. g. bo radi samo o obligatornom darovnom obećanju, t. j. o pogodbi, kojom se predmet darovanja sačinjavajući imovinski objekt samo obećaje, a ne odmah predaje; od ove zakonske ustanove izključena su pako darovanja stvari takovih, koje se obzirom na narav njihovu ne mogu ni predati, te kod kojih se ne može razlika učiniti izmedju obećanja i izpunjenja, jer se jedno i drugo sudara zajedno. Darovanje, koje se sastoji u odrečenju prava na korist darovnika, postaje perfektnim čim se preduzima čin, kojim se odrečenje uzrokuje, te ne podpada zato pod ustanovu §-a 943. o. g. z. Nadalje motivira se ovo mnienje i time, što se kaže, da odrečenje ne tvori nikakvo novo pravno odnošenje, nego samo ukida već postojeće pravno odnošenje. Odpust duga ne utemeljuje zato nikakovu pravnu tražbinu na kakovu činitbu onoga, koji se svoga prava odriče, već riešava jedino dužnika od obveze, da povrati ono što mu je već prije dano bilo i što ima u svom posjedu, pa se zato ne može pravni učinak oprosta duga učinjenog bez plaće, pošto je u izjavi ovlaštenika, kojim se svoga prava odriče, sadržan kao pravni naslov tako i načiu stečenja odnosno čin predaje, ovisnim učiniti niti o kakvoj posebnoj predaji, niti o pismenoj izpravi o ovom pravnom poslu načinit se imajućoj.[3] Ova mnienja pobija Hasenöhrl veoma oštroumno,[4] iztičući ponajprije, da je krivo mnienje, da kod svakog odpusta duga i predaja zajedno sliedi (jer da je ona već sadržana u izjavi vjerovnika, kojim očituje da dug odpušta) a to zato, što se pojam predaje samo kod stvarnoga prava a ne i kod obligatornog prava uporaviti može. Prividna je s toga i tvrdnja, da se pod darovanjem bez predaje razumievati može samo darovanje, koje za njezino realiziranje treba još posebni čin predaje, a ne ono darovanje, koje već samo po sebi bez predaje radja pravni učinak darovanja tako, da se

[1] Stubenrauch II., str. 805, točka 4.

[2] Vidi o tom ponapose Kirchstettera, str. 705. zatim Stubenraucha II., str. 805.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 5. travnja 1876. br. 11975. G. U. 6090. i od 8. kolovoza 1872. br. 7577. G. U. 4682., Spruchrepertorium 15., zatim i od 4. veljače 1870., br. 10001. G. U. 3695. i od 31. srpnja 1861. br. 4928. G. U. 1362.

[4] Hasenöhrl II., str. 571—573.

Digitized by Google

je nasljednik na ostavštinu uvjetno nasljedno očitovanje predao) veli zakon u §-u 1445. o. g. z. općenito, da ne nastaje sjedinjenje prava i obveza: „ako bi nastupila odnošenja sasvim različne vrsti.“

Ovakova odnošenja bi bila n. p., ako jedan od više solidarnih dužnika stupa u nasljedstvo vjerovnika ili obratno, ako vjerovnik stupa u nasljedstvo jednog od solidarnih sudužnika ili na ini način tražbinu takovu zadobije. U takovom slučaju bi tražbina utrnula samo do iznosa prava zavrate, koja drugim solidarnim dužnikom po zakonu pripada. Ovakovo odnošenje bi bilo nadalje i onda, ako bi jedan i više založnih vjerovnika zadobio pravo vlastničtva na predmet zaloga samoga (hipoteke); u takovu slučaju ostaje takovom založnom vjerovniku, ako drugi koji od ostalih založnih vjerovnika, na založenu stvar (hipoteku) ovrhu vodi, pravo tražiti namirenje iz založene stvari po redu prvenstva pod kojim je pravo zaloga stekao.[1]

Konačno propisuje izrično §. 1446. o. g. z., da se prava i obveze, upisane u javnih knjigah, ne ukidaju kroz sjedinjenje u jednu osobu, dok u gruntovnih knjigah pravo, odnosno tražbina brisana nije. Ovo sliedi iz ustanove §-a 469. o. g. z., po kojoj, da se digne hipoteka nije dosta samo izplatiti dug; dobro bo dano u hipoteku ostaje dotle obvezano, dok se izprava zadužna — bolje pravo zaloga na temelju iste uknjiženo — ne izbriše iz gruntovnih knjigah. Isto valja glede služnostih. Glede ovih veli §. 529. o. g. z. da služnost istina prestaje sama od sebe, ako se vlastnost zemljišta služnoga i gospodujućega sjedinjuje u jednoj osobi; ako li pako kasnije bude jedno od tih zemljišta opet otudjeno, a medjutim služnost nije izbrisana iz gruntovnih knjiga, novi posjednik zemljišta gospodujućega ima pravo nadalje izvršivati služnost. Za svaki slučaj pako zahtieva se, da se je onaj, koji je u prvom slučaju stekao pravo na uknjiženu, ali već izplaćenu, odnosno confusiom utrnulu tražbinu, a u drugom slučaju pravo vlastničtva gospodujućeg dobra, nalazio u dobroj vjeri, da za njega govori bona fides, jer u protivnom slučaju može mu se prigovoriti nspjehom izplata odnosno utrnuće uknjižene tražbine confusiom ne gledeć na to, da nije iz gruntovnice još izbrisana.

5. Kada stvar izgine.

§. 1447. Ako po nenadnom slučaju izgine sasvim kakova stanovita stvar, tad se ukida svaka obveza i ona takodjer, da se naknadi vriednost njezina. Ovo načelo služi i za one slučajeve, kada se radi inog kojeg nenadnog slučaja nemože obveza izpuniti ili dug platiti. Ali dužnik valja svakako da povrati ili da naknadi štogod je primio u svrhu, da izpuni obvezu; a dužan je to povratiti ili naknaditi isto kao pošteni posjednik, ali tako, da se tudjom štetom neokoristi.

U §-u 1447. o. g. z. izriče se pravno načelo da se ukida svaka obveza, ako po nenadanom slučaju izgine sasvim kakova stanovita stvar, ili kada se radi inog kojeg nenadanog slučaja ne može obveza izpuniti ili dug platiti.

Pod nenadanim slučajem ne ima se razumievati samo „vis major“, već svaki dogodjaj, po kojem nastaje nemogućnost izpunenja obligatorne činitbe, t. j. svaki dogadjaj, koji nije prouzročila na obligatornu činitbu obvezana stranka, koji je naime nastao bez njezinog sudjelovanja, (bez uticaja njezinog, bez krivnje njezine).

[1] Kirchstetter str. 706, vidi i rješitbu vrh. suda u Beču od 15. veljače 1888. br. 1249. Gellerov Centr. bl. VI. 318.

Digitized by Google

tada više zahtievati, a ako je već bila izpunjena (obavljena), može se ona natrag tražiti, a primalac dužan ju je povratiti. U medjuvremenu smatra se pako primaoc protučinitbe poštenim posjednikom, te on ima obvezu na povratak u ime protučinitbe primljene stvari u istom obsegu, u kojem je pošteni posjednik obvezan na povratak stvari vlastniku. Posjednik stvari, sačinjavajuće predmet protučinitbe, neće zato odgovarati, ako je u ovom medjuvremenu stvar potrošio ili uništio, pa se neće od njega zahtievati moći naknada za na takov način izginuli predmet protučinitbe. On neće nadalje imati povratiti plodove i ine sabrane koristi, koje su za vrieme njegova mirnog posjeda do predmeta protučinitbe dospjele. U obće imadu se uporavljivati u tom pogledu propisi §§-a 329—333. o. g. z.

Obća pravna načela §. 1447. o. g. z. ne imadu se uporavljivati, ako su stranke izrekom ugovorile tko ima nositi pogibelj u slučaju da obligatorna činitba postane nemoguća, zatim ako se obligacija temelji na ugovoru zamjenbenom, kupoprodajnom, uporabnom ili ugovoru usluge za plaću, jer o ovih ugovorih su u zakonu ustanovljeni posebni propisi, tko ima nositi pogibelj (§§. 1048., 1049., 1051., 1064., 1104., 1105., 1106., 1107., 1155., 1157. i 1160. o. g. z.).[1]

Valja još ovdje u obće iztaći, da se ustanova §-a 1447. o. g. z. ne odnosi na svaki slučaj obogaćenja na štetu druge ugovarajuće strane u obće bez razlike, već lih samo za slučajeve one kada kod dvostrano obvezanih ugovorah dužnik, koji ne može radi nenadanog slučaja (u gore po nama razloženom smislu) obligatornu činitbu izpuniti, a imade od protučinitbe, od druge stranke već obavljene, još koristi u svojih rukuh.[2]

6. Smrću.

§. 1448. Smrt ukida samo takova prava i obveze, koje su na osobu ograničene, ili koje se tiču samo osobnih djelanja pokojnika.

Ustanovom §-a 1448. o. g. z. je izrečeno posve jasno, da smrt u obće ne ukida prava i obveze, već samo takova prava i obveze, koje su na osobu ograničene, ili koje se tiču samo osobnih djelanja pokojnika.

Ponapose je u gradjanskom zakoniku izrečeno: 1. u §-u 531. i 547. o. g. z., da prelaze prava i obveze kojeg pokojnika na nasljednike, u koliko nisu osnovane na čisto osobnih odnošenjih; 2. u §-u 918. o. g. z., da sva prava i obveze, izlazeće od pogodbe, prelaze na nasljednike ugovornika, samo ako se ne osnivaju jedino na osobnih odnošenjih i sposobnostih, ili ako nasljednici nisu izključeni po samoj pogodbi ili po zakonu.

U zakonu izrečeno je, da se ukidaju prava i obveze smrću:

a) glede služnostih osobnih (§. 529. o. g. z.);

b) ako je darodavac obećao obdareniku kakovu pomoć u odredjene rokove (§. 955. o. g. z);

c) kod punovlašća, koje prestaje redovito ako umre punovlastitelj ili punovlastnik, osim ako se započeti posao ne može prekinut bez očevidne štete nasljednika, ili ako se punovlašće proteže i na slučaj da umre punovlastitelj (§. 1022. o. g. z.). Ukida se nadalje po zakonu smrću:

d) pravo da se stvar nazad kupi, koje pristoji samo prodavaocu dok je živ (§. 1070. o. g. z.);

e) pravo, koje kupac sebi priuzdržava, da stvar prodavaocu opet natrag proda, koje prestaje smrću kupca (§. 1071. o. g. z.);

---

[1] Hasenhörl II. str. 577—587.

[2] Vidi o tom rješitbu vrh. suda u Beču od 23. lipnju 1887. br. 6226. Gellerov. Centralbl. V. br. 313.

Digitized by Google

Poglavje četvrto.

O zastari i dosielosti.

Zastara.

§. 1451. Zastara jest gubitak prava kakovog, koje se nije izvršivalo u vrieme zakonom ustanovljeno.

Dosielost.

§. 1452. Ako se zastarjelo pravo uslied posjeda zakonitog prenosi u isto vrieme na koga drugoga; zove se pravo dosjedjeno, a način taj stečenja zove se dosielost.

U svrhu, da se zajamčuje već postojećim pravnim odnošajim tvrda valjanost i pravna sigurnost, je sa općimi pravnimi pravili ustanovljeno, da pravni odnošaj, koji postoji jednako tečajem stanovitog zakonom opredieljenog vremena već iztekom toga vremena tvrd postaje prama svakomu, pa da je zato dovoljno, da se dotični koji svoje pravo temelji na takov pravni odnošaj — da mu se priznaje, da je njegovo pravo tvrdo, — jednostavno pozove na to, da je već cielo u zakonu ustanovljeno vrieme taj isti pravni odnošaj postajao. Tako će se onomu, koji je pravo koje izvršivao cielo upitno u zakonu ustanovljeno vrieme, nadalje uživanje toga prava po zakonu priznati, a nasuprot će onaj, koji je propustio pristojeće mu stanovito pravo tečajem zakonom opredieljenog vremena izvršivati, ovo svoje pravo gubiti. Uzroci k tomu leže u sigurnosti prometa, jer se ovom zakonskom ustanovom nadomješćuje: sjedne strane dokaz o načinu stečenja odnosnog prava, koje ne riedko uživaoc (istog prava) težko si više pribaviti može, a s druge strane dokaz o predmnievi da je nevjerojatno, da tko, komu pristoji koje pravo, ako se ovim doista poslužiti hoće, ili ako nije na ini način pravo to utrnulo, tako dugo vremena isto izvršivati neće.

Pravni institut ovaj zove se, ako se iztekom u zakonu ustanovljenog vremena gubi pravo, jer se ono nije izvršivalo cielo ovo vrieme, zastara; a ako se pravni koji odnošaj neprekidnim izvršivanjem dotičnog na njemu temeljećeg se prava u odnosnom po zakonu ustanovljenom vremenu pretvara u tvrdo pravo, t. j. ako se stiče tvrdo pravo obavljanjem čina, kojimi se to pravo izvršiva, kroz cielo zakonom ustanovljeno vrieme, iztekom toga vremena, zove se gorenavedeni pravni institut dosielost.[1]

Po ugledu starije znanosti smatra austr. gradjanski zakonik pojmove zastare i dosielosti samo za dva načina jedne promjene pravnog stanja iztekom stanovitog vremena, što proizlazi iz definicije dosielosti sadržane u §-u 1452. o. g. z., u kojem se dosielost označuje načinom stečenja zastarjela prava time što se pravo ovo uslied posjeda zakonitog prenosi u isto vrieme na koga drugoga

Starija bo znanost označila je imenom zastare (praescriptio) u obće iztekom vremena nastalu promjenu prava, koju je ovlaštenik propustio izvršivati. Ova se je praescriptio dielila na dvie glavne vrsti na praescriptio extinctiva (ukidajuću zastaru ili zastaru u užjem smislu) ako je odnosni ovlašteni na izvršivanje prava iztekom vremena lih dotično svoje pravo izgubio, a da ga nije podjedno drugi stekao; i na

[1] Kirschtetter str. 708 a i Hasenöhrl II., str. 593.

Digitized by Google

praescriptio acquisitiva translativa (prenašajuća dosielost), ako se je dosielošću steklo ono isto pravo, koje je drugi zastarom gubio, n. pr. ako se je dosielošću steklo pravo vlastničtva; i na praescriptio acquisitiva constitutiva, (osnivajuću dosielost) ako se stiče dosielošću drugo pravo nego što ga je imao onaj, koji pravo svoje gubi, što će biti slučaj kod dosjedanja prava služnosti.

Po vremenu činila se je razlika kod zastare izmedju praescriptio definita i indefinita (praescriptio immemoralis) kako je već vrieme. za koje se pravo imalo izvršivati, bilo opredieljeno ili neopredjeljeno. Po pravnom razlogu napokon razlikovala se je praescriptio legalis (praescriptio sensu stricto), praescriptio judicialis, praescriptio testamentaria i praescriptio conventionalis, kako se je već zastara temeljila na zakonu, na sudbenoj izreki, na naredbi posliednje volje ili na pogodbi.

Naš gradjanski zakon razlikuje zastaru u praescriptio extinctiva i praescriptio acquisitiva, prvu označuje takodjer izrazom „zastara u pravom smislu" kao što n. pr. u §-ih 1478. 1493. o. g. z. u oprieci sa zastarom u širjem smislu ili zastarom naprosto o kojoj govori zakon u §§ 1451., 1501 o. g. z., pod kojom zakon razumije oba načina, promjene pravnog stanja iztekom vremena, naime zastaru i dosielost.

Ne poznaje pako austr. gradj. zakonik prescriptio indefinita, već samo prescriptio definita, te nikakvu drugu praescriptio do jedino one legalis t. j. na zakonu osnivajuću se.[1]

Obzirom na to, što se je tumačila rieč praescriptio po obćem načinu, kako se je ona jezično rabila, kao stečenje ili gubitak prava nastalog iztekom vremena, obuhvaćaju u austr. gradjanskom zakoniku, po ugledu starije znanosti, takodjer pojmovi zastare i dosielosti (koje isti smatra, kao što smo već gore iztaknuli, samo za dva načina jedne promjene pravnog stanja iztekom vremena) zajedno razne uredbe usucapije, zaposjednuća služnosti, gubitka služnosti nevršenjem prava istih i zastare tužbe.

Nu premda austr. gradj. zakonik smatra zastaru i dosielost za jednu instituciju, to ipak nije mogao ni isti uredbe zastare i dosielosti koje su principelno različne naravi prosuditi po istih pravilih.

Na ustanovu §-a 1455. o. g. z., u kojoj je u prvoj stavci jasno izraženo, da gradjanski zakon smatra pojmove zastare i dosielosti za jednu pravnu instituciju te samo za dva načina jedne promjene pravnog stanja, jer se tamo veli: „sve što se može steći može se i dosjesti", — sliedi odmah u istom §-u iznimka u drugoj stavki koja glasi: „Ali stvari, koje se ne mogu posjedovati radi njihove sućanstvene vlastitosti ili polag zakona, takodjer stvari i prava koja se nikako ne mogu otudjiti, ne mogu se ni dosjesti." Ovom već stavkom je izrečeno da zastara i dosielost nisu iste pravne naravi, te da se ne mogu prosuditi po istih pravnih pravilih. Iza toga §-a sliede u austr. gradj. zakoniku redom toliko iznimaka od postavljenih u §-u 1451—1455 obćenitih pravila za zastaru i dosielost, tako, da pravilo (obzirom na toliko iznimaka) prestaje biti pravilo pa se ukazuje nasuprot iznimkom.[2]

Gledom na sve te iznimke izpostavlja se i iz samog aust. gradj. zakonika, da je dosielost posve posebna uredba od one zastarjelosti, a da se i po obćem gradjanskom zakoniku samo govoriti može o zastari tužba (Klagsverjährigung) i kraj ove još samo o usucapio libertatis, koja pak sudara sa tužbom actio confessoria te nastupa, ako se koja strana protivi izvršivanju prava služnosti, a druga za tri godine postojeće joj pravo nije utužila. O usucapii libertatis govori obć. gradj zakonik u §§-ih 1482. i 1488.

---

[1] Unger, Sistem II. str. 249—258., Stubenrauch II., str. 813.
[2] Unger, Sistem II., str. 260.

Digitized by Google

1480. i 1486., 1487., 1489. i 1490. o. g. z. o vremenu, koje ima u stanovitih slučajevih izteći, da zastara nastupa; c) u §§. 1493—1497. i 1500. o zaprieki zastare odnosno prekinuću zastare; d) u §§-ih 1499., 1500. i 1501. u savezu sa §-a 1483. o. g. z. o pravnom učinku zastare. Posebni su u austr. gradj. zakoniku navedeni propisi o dosielosti (usucapio) Ovi su sadržani 1. glede pravo vlastnosti na pokretne i nepokretne stvari u §§-ih 1461., 1468., 1466, 1472., 1476., 1493., 1497; 2. glede prava služnosti i realnih prava u §. 1469., 1470., 1471., 1472 stavka 2., 1477., 1493—1497., 1498. i 1500. o. g. z.

Tko zastarom ili dosielošću može steći.

§. 1453. Tko je sposoban steći, taj može takodjer dosielošću steći vlastnost ili ina prava.

U marginalnoj rubrici kaže se, da je u §-u 1453. o. g. z. sadržana ustanova, tko zastarom ili dosielošću steći može; u samoj ustanovi §. 1453. o. g. z. pako ne spominje se ništa o zastari već se jedino govori o dosielosti, u kojem pogledu se izriče, da onaj, tko je sposoban steći, može takodjer dosielošću steći vlastnost i ina prava.

Ovo ima svoj razlog u tome, što gradjanski zakon dosielost i zastaru smatra za jedan pravni institut.

Samo po sebi razumieva se, da za stečenje koristi, koje koja strana od toga ima što je pravo druge strane zastarjelo (n. pr. što je riešena obveze, koju je imala proti njoj) ne treba nikakve posebne sposobnosti odnosno posebnih svojstva, jer zastara u pravom smislu, ili u užjem smislu, kako ju gradjanski zakon nazivlje (praescriptio extinctiva), ne spada na načine stečenja. Ovo je samo dosielost (praescriptio acquisitiva).

Pošto se stiče dosielošću stanovito pravo i to jednakim pravnim učinkom kao što sa drugimi načini stečenja, to je i svaki onaj, koji je u obće sposoban steći, i sposoban steći pravo dosielošću. Tko je pako u obće pravo sposoban steći, kažu nam §§. 18, 355. i 356. o. g. z. Može po ovih §-ih svaki, kojeg zakoni naročito neizključuju, steći pravo sam ili po drugom u svoje ime. Po tom su sposobne steći dosielošću osobe fizične i moralne, a i osobe lišene pameti i nedorasli, ovi po tutoru ili skrbniku.

Zakonom su izključeni o stečenju prava n. pr. družtva nedopuštena, navedena u §-u 26. o. g. z te vojnički bjegunci. Sve dakle gorenavedene osobe, koje mogu u obće pravo steći. mogu i pravo dosiesti.

Proti komu ima mjesta zastari i dosielosti.

§. 1454. Zastari i dosielosti ima mjesta proti svim osobam posebničkim, koje mogu same izvršivati svoja prava. Suprot sirotam i podvrženim skrbničtvu, suprot crkvam, občinam, inim moralnim sborovom; suprot upraviteljem javne imovine i suprot onim, koji su nepritomni, a nisu tome krivi, dopušta se zastara i dosielost samo pod ograničenji nižje sljedećimi (§§. 1472., 6475., 1494.).

Razlozi radi kojih je uvedena uredba zastare i dosielosti, koje smo spomenuli kod tumačenja §-a 1451. su obćenite naravi, ne ima zato nikakva upliva na nju osobno svojstvo ovlaštenika. Obzirom nato odredjuje §. 1454. o. g. z., da zastari i dosielosti ima mjesta proti svim osobam posebničkim i to proti onim, koje mogu same izvršivati svoja prava bezuvjetno bez ikakvog ograničenja, a proti ostalim u §-u 1454. o. g. z. navedenim osobam pod zakonitimi ograničenji i to a) suproti fiskusu, to jest suprot upraviteljem državnih dobara i državne imovine — u koliko se radi o posebničkoj njezinoj

Digitized by Google

1. pravo vlastničtva na pokretne i nepokretne stvari, i to na posliednje neglededć na to, da je pravo vlastničtva u gruntovnih knjigah uknjiženo ili nije; ovo upliva samo na vrieme, koje mora izteći, da se pravo vlastničtva dosielošću stiče, pošto glede stvarih nekretnih, koje su upisane u gruntovnih knjigah, dosielošću pribavlja onaj, na čije su ime te stvari u istih upisane, nakon tri godine puno pravo proti svakomu prigovoru, a ako stvar nije uknjižena na ime onoga, koji nju doista posjeduje, dosielost si svršuje tek poslie trideset godina (§§. 1467. i 1468. o. g. z.);

2. pravo služnosti Da se pravo služnosti dosielošću steći može je već izrečeno u §. 840. o. g. z., u kojem se kao naslov k služnosti kakovoj nabraja osim drugih tamo navedenih naslova i sastarjelost, odnosno dosielost. Osim toga ima o tome izričnih ustanovah u §§. 1469. i 1470. o. g. z.

3. prava radicirana na nekretninah navlastito realni tereti (servitium reale, onus reale) t. j. obveze na stanovite činitbe skopčane sa kojim zemljištem odnosno nepokretnino u obće, koje je dužan izpuniti svakdašnji vlastnik istih nekretnina, što se izpostavlja iz ustanove §-a 1469, o. g. z.[1] u kojoj se kaže, da se služnosti i ina osobita prava, izvršivana na tudjem zemljištu, zadobivaju kroz dosielost. Pod „ina osobita prava" imadu se nedvojbeno razumievati realni tereti u užjem smislu.

Nije predmet dosielosti:

a) pravo zaloga na nepokretnu stvar. Preporno je, da li ima mjesta dosielosti kod ručnog zaloga? Mi držimo da ne ima mjesta dosielosti kod zaloga u obće dakle ni kod ručnog zaloga. Ovo proizlazi iz ustanove §-a 447. o. g. z., po kojoj je pravo zaloga pravo stvarno, koje se ustupa vjerovniku, da se namiri iz stvari, ako obveza nebi bila izpunjena u vrieme ustanovljeno. Ovo svoje pravo pako može zalogodržac izvršivati samo načinom propisanim u §-u 461. o. g. z. t. j. tako, da je vlastan, pošto prodje vrieme ustanovljeno, a on nebi bio namiren, iskati od suda da se proda zalog, što će se učiniti sudbenom ovršnom dražbom, koju će mu sud dozvoliti i provesti. Od tuda sliedi, da pristoji zalogodržcu samo jedan čin, kojim može svoje pravo, pristojeće mu kao zalogodržcu izvršivati, a da ne ima pravo nikakvih drugih čina posjedovnih izvršivati t. j., da ne ima neprekidno trajućeg posieda. Ne ima bo posjeda založne stvari. Zato i zakon ne rabi u poglavju šestom drugog diela gradj. zakonika nigdje rieč „posjednik" zaloga, već govori samo o držaocu zaloga te o vjerovniku založnom. Pod posjedom zaloga, koji izraz jedino §. 1369. o. g. z. rabi, ne ima se ništa drugo razumievati nego posjed založne stvari, koja se takodjer naprosto „zalogom" nazivlje. Samo prosto držanje zaloga pako ne ima se još smatrati izvršivanjem prava zaloga. Izvršiva se bo pravo samo onda, ako se faktično čini ono, na što dotično pravo ovlaštuje t. j. ako se realizira sam sadržaj prava, odnosno, ako se ovlaštenik pripadajućim mu pravom služi. Da u samom držanju stvari na temelju stvarnog prava leži već izvršivanja prava, nebi mogao ususfructuar, koji stvar neprekidno drži, izgubiti pravo uživanja neuživanjem iste stvari (non usus) tekom zakonom ustanovljenog vremena.[2]

Nije nadalje predmet dosielosti:

b) pravo nasliedno. Pravo nasliedno bo osniva se na volji oporučitelja po zakonu očitovanoj, na pogodbi nasljedovnoj po zakonu dopuštenoj ili na zakonu (§. 533.

---

[1] Unger, Sistem II. str. 268.

[2] Vidi Ungera, Sistem II. str, 268—269. i Stubenraucha II. str. 817. protivnog su mnienja Winiwarter V. str. 143.; Ellinger str. 544., Harum u Haimerl's Magazin XIII. str. 17.; Burckhard, Sistem III. str. 133.

Digitized by Google

od ovih naslova, ali se nije poslužio pristojećim mu pravom te nije nasljedstvo nastupio t. j. nije predao sudu svoje nasljedno očitovanje ili nije udario nasljedstvenom tužbom, taj nestiče, lih jedino, što se smatra nasljednikom, izvršivanjem faktičnog posjeda nasljedstva, samo pravo nasljedstva iztekom stanovitog vremena. Uz to ne može se izvršivanje prava nasliednog, t. j. prava reprezentacije ostavnika smatrati za posjed u tehničkom smislu.[1]

Obzirom na ustanove §§. 1460. i 1477. o. g. z. dakako da može i takov praesumptivni, ili umišljeni nasljednik steći pravo vlastničtva na stvari, koju posjeduje, te koja spada na zaostavštinu dotičnog ostavnika, ako postoje predpostave sada navedenih §§-a, ali time neće on steći pravo nasljedno.

Nisu napokon predmet dosielosti:

c) obligatorna prava, jer se iskanja (tražbine) ne mogu dosiesti. Stvarno pravo bo sastoji se u na pravnom temelju osnivajućoj se po pravu zaštićenoj, fizičnoj vlasti nad stvari; dočim kod osobnog prava ne ima nikakvog objekta nad kojim bi se fizična koja vlast izvršivati mogla; osobno pravo naime samim izvršivanjem već prestaje. Riečju kod osobnih pravah, odnosno i osobnih pravah na stvari, ne izvršiva se nikakov posjed u tehničkom smislu, a kad to, neima ni mjesta dosielosti.[2]

U obligatornom pravu dakle ne imamo ništa posla sa dosielošću već samo sa zastarom tužbe, naime s gubitkom obligatornih ovlašćenja, ako nije tužba predana u zakonu ustanovljenom vriemenu.[3]

U očigled prenavedenoga izpostavlja se dakle, da su predmetom dosielosti samo pravo vlastnosti, prava služnosti te radicirana prava odnosno realni tereti u užjem smislu, sva druga prava pako da nisu predmet dosielosti. Dosielost nije po tom jedan od obćenitih načina za stečenje prava, a zato ne može se kao pravilo postaviti da sve, što se može steći, i dosjesti može, već samo da se sve, što se posjedvati može, i dosjesti može.

§. 1456. Radi toga nemogu se dosielošću steći prava pripadajuća vladaocu kao najvišjemu državnomu glavaru, kao na pr. pravo nametati carine, kovati novce, razpisavati danke, i ina prava kraljevska, niti mogu razstarjeti dužnosti, koje se odnose na ova prava.

§. 1457. Ina prava, pripadajuća državnomu glavaru, koja mu nisu izključivo priuzdržana, na pr. pravo na šume, na lov, ribarstvo itd., mogu istina drugi državljani steći dosielošću, ali samo kroz dulje vrieme, nego je običajno propisano (§. 1472.).

§. 1458. Prava muža i žene, otca, djeteta i ina prava osobna nemogu se dosjelošću steći. Ali osobam, koje pošteno izvršuju takova prava, ako su u neznanju, nebuduć one tomu krive, neznanje to služi, da mogu za vrieme sačuvati i izvršivati svoja tobožna prava.

---

[1] Unger, Sistem II. str. 269. i 270., Stubenrauch II. str. 818., a i Winiwarter V. str. 185. i Nippel Erläuterungen IX. str. 9. Drugog su mnienja Pachmann str. 121. i Ellinger str. 544.

[2] Uger, Sistem II. str. 269. i Winiwarter V. str. 189., donekle i Stubenrauch II. str. 819., koji pako nije još samim sobom glede ovog pitanja na čistom. Protivnog mnienja su Ellinger str. 544., Nippel, Erläuterungen IX. str. 10. a i Kirchstetter str. 709.

[3] Hasenöhrl II. str. 588.

Digitized by Google

1. pravo pripadajuće vladaocu kao najvišjemu državnomu glavaru, kao n. pr. pravo nametati carine, kovati novce, razpisivati danke i ina prava kraljevska.

Prava ova ne mogu se steći dosielošću a niti mogu zastarjeti dužnosti, koje se odnose na ova prava (§. 1456. o. g. z.). Ina prava, pripadajuća državnomu glavaru, koja mu nisu izključvo priuzdržana — kako zakon u §. 1457. kaže, — ali koja zakonska stavka imala bi pravilnije glasiti: ina prava, pripadajuća državnomu glavaru kojih izvršivanje nije mu izključivo priuzdržano (od ovih navadja §. 1457. o. g. z. kao primjer pravo na šume, na lov i ribarstvo) mogu drugi državljani steći ali kroz dulje vrieme nego je običajno vrieme propisano, t. j. iztekom vremena navedenoga u §-a 1472. o. g. z., naime ne posjedom od 30 godina već od 40 godina.

Naš gradjanski zakonik ne čini, suglasno sa starijom teorijom, razlike izmedju prava kraljevskih, što pokazuje u hrvatskom tekstu rieč „i", koji stoji pred „ina prava kraljevska", dočim se to jasnije izrazuje u njemačkom tekstu sa „und andere Hoheitsrechte (Regalien)".[1]

Ova se prava kraljevska diele: a) na naravska ili bitna (regalia essentialia, immanentia sive majora), koja su već sa samim pojmom državne vlasti skopčana, te koja pripadaju nuždno glavi države kao takovoj, da uzmogne izpuniti svoju zadaću; b) na slučajna (konkretna) ili nebitna (regalia accidentialia, non essentialia sive minora), koja nisu sadržana u pojmu glave države, ali koja su u konkretnoj državi sa državnom vlasti spojena, te koja takodjer pripadaju glavaru države izključivo, no izvršivanje kojih se može povjeriti odnosno prenašati na privatne osobe. Ova se zove financijalna ili izvanjska kraljevska prava (regalia utilia).[2]

O pravih navedenih gore pod a) govori §. 1456., a o onih navedenih pod b) §. 1457. o. g. z. U §-u 1457. o. g. z. istina kaže se, da tamo navedena prava nisu izključivo priuzdržana državnomu glavaru, ali to se ima tako razumievati, da izvršivanje prava ovih nije priuzdržano državnomu glavaru, pravo pako samo ostaje uvjek priuzdržano državnom glavaru. Izvršivanje tih pravah dakle može se samo dosiesti.

2. Prava muža i žene, otca, djeteta i ina prava osobna ne mogu se dosielošću steći. Prava osobna nisu predmetom posjeda, ona imadu svoj temelj u stanovitih osobnih odnošenjih i vlastitostih te pristoje samo onomu, koji te vlastitosti imade ili koji se u upitnom odnošaju nalazi. Samo faktično izvršivanje ovakovog odnošaja ne može lih samo faktični odnošaj pretvoriti u pravni. Tako ne može pravno nevaljana ženitba postati valjanom ma živili zajedno dvie nevjenčane osobe različnog spola još kako dugo; tako ne može postati diete nezakonito pozakonjeno, ako je i držano bilo ma kako dugo zakonitim itd.

Što zakon u drugoj stavki §-a 1458. o. g. z. kaže, da osobam, koje pošteno izvršuju takova prava, ako su u neznanju, ne buduć one tomu krive, neznanje to služi, da mogu za vrieme sačuvati i izvrširati svoja tobožnja prava, — ne ima se tako rezumievati, da zakon ipak pripoznaje pravo posjeda obiteljskih prava, već samo tako da odredjuje da se ima status quo u krieposti uzdržati dok ne bude o pravnom odnošenju samom konačno odlučeno.[3]

---

[1] Njemački tekst §-a 1456. glasi: „Aus diesem Grunde können weder die dem Staatsoberhaupte als solchem allein zukommenden Rechte, z B. das Recht, Zölle anzulegen, Münzen zu prägen, Steuern auszuschreiben und andere Hoheitsrechte (Regalien) durch Ersitzung erworben, noch die diesen Rechten entsprechenden Schuldigkeiten verjährt werden".

[2] Unger, Sistem II. str. 263—266.

[3] Unger, Sistem II. str. 267. opazka 50.

Digitized by Google

svojom vlastnosti, nepadaju pod zastaru, na pr. kupovati kakvu robu ovdje ili ondje, služiti se svojimi livadami ili svojom vodom, već ako bi zakon izrekom kazao, da onaj, koji se za neko odredjeno vrieme nesluži pomenutimi pravi, tim samim neuživanjem gubi ista. Ali ako je jedna osoba zabranila drugoj da izvršuje takovo pravo, ili je nju u tome smetala; posjed prava zabrane s jedne strane proti slobodi druge strane počima od onoga časa, kad se je ova druga strana podvrgla zabrani ili smetanju; te tim načinom, ako se steku sve ostale potrebnosti, biva zastara ili dosielost (§§. 113. i 351.)

Pošto je zastara vrst utrnuća privatnih prava, to se već samo po sebi razumjeva, te nije ni trebalo izrične o tom ustanove u zakonu, da ne spadaju pod zastaru prava što svaki čovjek ima nad svojimi djelanji i nad svojom vlastnosti, u koliko se lih osnivaju na osobnu slobodu čovjeka, (res merae facultatis) kao kupovati kakvu robu ovdje ili ondje, nasaditi na svojoj oranici stanovito žito, ili pretvoriti ju u livadu ili pretvoriti ju u oranicu; rabiti svoju kuću za stanovanje ili za skladište robe itd.

Sva bo ovakova djelanja ne proizviru iz nikakvog privatnog pravnog odnošaja, već zavise samo od osobe dotičnoga. Samo u slučajevih onih, u kojih zakon izriekom odredjuje, da onaj, koji se za neko opredieljeno vrieme ne služi odnosnimi pravi, gubi upitna prava; zastaruju ista prava, ako se neizvršivaju tečajem cielog ovog vremena nijedanputa.

Dalnjom stavkom §-a 1459., kojom se ustanovljuje, da, ako je jedna osoba zabranila drugoj, da izvršuje takovo pravo (koje se u slučajevih onih, u kojih zakon izriekom odredjuje, da onaj, koji se s odnosnim pravom u odredjeno vrieme ne služi, tim samim neuživanjem ga gubi), ili je nju u tome smetala, posjed prava zabrane s jedne strane proti slobodi druge strane, počima od onog časa, kad se je ova druga strana podvrgla zabrani ili smetanju, te da tim načinom, ako se steku sve ostale potrebnosti, biva (odnosno nastaje) zastara s jedne a dosielost s druge strane, — izrečeno je načelo: da zastara tužbe o vlastnosti i tužbe actio negatoria istom od onog časa teći počima, kada se je treći stavio u posjed ili ciele stvari ili stanovitog stvarnog prava, a ne već od časa onoga, kojega je vlastnik propustio izvršivati pravo svoje.[1]

1. Posjed i to:

§. 1460. Da se steče kroz dosielost, nije dosta da je osoba sposobna steći, a stvar da se može steći; nego je još potrebno da onaj, koji ovim načinom ima steći, doista posjeduje rečenu stvar ili pravo; uz to valja da mu je posjed zakonit, pošten i istinit, i da je trajao kroz cielo vrieme zakonom odredjeno (§§. 309., 316., 326. i 345.).

a) posjed zakonit.

§. 1461. Zakonit i dovoljan za dosielost je svaki posjed, utemeljen na naslovu, koji bi bio dovoljan da se zadobije vlastnost, da je ova pristojala predavaocu. Takovi su naslovi n. pr. zapis, darovanje, zajam, kupovanje i prodaja, zamjena, izplata itd.

---

[1] Kirchstetter str. 710.

Digitized by Google

djene, dane na ostavu ili na uživanje. Njihovi nasljednici koji nje predstavljaju, nemaju boljega naslova. Samo trećemu zakonitomu posjedniku može pomoći vrieme dosielosti.

b) posjed pošten.

§. 1463. Posjed mora biti pošten. Nepoštenje prijašnjega posjednika nesmeta poštenomu nastupniku ili nasljedniku, da započme dosielost od dana posjeda njegova (§. 1493.).

c) posjed istinit.

§. 1464. Posjed ima takodjer biti istinit. Ako tko posvoji kakovu stvar silom ili lukavstvom, ili ako se uvuče u posjed potajno, ili ako posjeduje stvar samo na izmoljeni način; ni on sam, ni njegovi nasljednici nemogu dosjesti takovu stvar.

Već smo kod tumačenja §§. 1451. i 1552. o. g. z., govoreći o zastari u obće, iztaknuli pozivom na §. 146. o. g. z., da je za dosjelost potreban posjed stvari, te da se samo ono dosielošću steći može, što se i posjedovati može. (Tantum praescriptum, quantum possessum).

Nu §. 1460. o. g. z. izriče, da je potrebno ne samo, da onaj. koji ovim načinom (dosielošću naime) ima steći, doista posjeduje dotičnu stvar ili pravo, nego, da mu mora biti posjed zakonit. pošten i istinit (da govori za njega: justa causa, justus titulus i bona fides); napokon, da mu je takov posjed trajao kroz cielo vrieme zakonom odredjeno.

Nije dakle svaki posjed prikladan da se steče dosielošću stvar, koja se faktično posjeduje, već samo onaj posjed, koji ima sve gorenavedene tri potrebštine, odnosno svojstva. Samo onaj tko dosielost svojeg posjeda osniva na vrieme od 30 ili 40 godina, taj nije dužan pokazati zakonitog naslova stečenja svojeg; ali ako bi suprot njemu dokazano bilo nepoštenje posjeda, tad ne biva dosielost ni iztečenjem pomenutoga duljeg vremena (§. 1477. o. g. z.). O tome više kod tumačenja §-a 1477. o. g. z.

Posjed dakle, da se na temelju istoga stvar ili pravo steći može, mora biti:

1. Zakonit. Posjed stvari je zakonit, ako se osniva na tvrdom naslovu, to jest na pravnom kojem temelju po kojem se steći može. Zakon ima u §-u 1361. o. g. z. pred očima samo derivativni naslov. U §-u ovom izriče se, da je zakonit i dovoljan za dosielost svaki posjed, utemeljen na naslovu, koji bi bio dovoljan, da se zadobije vlastnost, da je ova pristojala predavaocu, te nabraja primjerice kao takove naslove: zapis, darovanje, zajam, kupovanje i prodaja, zamjena, izplata itd. Sa riečmi „koji bi bio dovoljan, da se zadobije vlastnost, da je ova pristojala predavcu", hoće zakon da kaže, da je dovoljno, da dotičnik, koji posjeduje stvar, ako se hoće na dosielost pozvati, dokaže, da je on od neposrednog svoga prednika (od predavatelja) zakonitim naslovom dobio stvar u posjed, a da ne treba da dokaže, da je njegov prednik (predavatelj odnosne stvari) doista bio vlastnikom iste, što ima po §-u 369. o. g. z. kod tužbe o vlastnosti dokazati.

On će naime ograničen biti na onaj dokaz, koji §. 372. o. g. z. kod actio Publiciana zahtieva od tužitelja. Kao kod stečenje vlastničtva u obće osniva se naslov posrednoga stečenja, koje jedino §. 1460. o. g. z., kako smo gore iztaknuli, pred očima ima, za dosielost takodjer ili u pogodbi, odnosno u volji prijašnjega posjednika, ili u naredbi za slučaj smrti, ili u izreki sudčevoj, ili u naredbi zakona.

Digitized by Google

da je zakonit i dovoljan svaki posjed, utemeljen na slovu, koji bi bio dovoljan da se zadobije vlastnost, da je ova pristojala prodavaocu. Zato može kupac založene stvari, istu dosiesti, jer ima zakoniti naslov za sebe, naime kupoprodaju, samo da postoje ostale potrebštine za stečenje dosielošću kao: poštenost posjeda (koja će onda za takova kupca govoriti, ako se njemu neće moći dokazati, da je znao ili znati morao, da dotični prodavaoc nije vlastnik stvari). Nu vrieme dosielosti počima za takovu treću osobu istom od dana onoga, kojega je došla putem ovakovog zakonitog naslova u posjed stvari, a ne ima se u vrieme posjeda ubrojiti ono vrieme, kojega je imao u svojoj vlasti istu stvar dotični od kojega ju je dobila (po gorenavedenom primjeru, prodavaoc zalogodržac).[1]

Po našem gradjanskom zakoniku nije za stečenje dosielošću dovoljan tako zvani putativni naslov t. j. naslov samo mišljeni, ali objektivno za posjednika neobstojeći, kada tko po bludnji misli, da stvar posjeduje na temelju zakonitog naslova, a faktično ne ima nikakova zakonita naslova na istu (titulus putativus). N. pr., ako tko posjeduje stvar, misleći da mu je darovana, a faktično mu nije darovana nego samo na čuvanje predana, ili kada tko po bludnji, držeći da je baštinik ostavnikov, stvari njegove (ostavnikove) u posjed prima, te ih i pridržaje.

Zakon zahtieva nadalje, da se stvar dosielosti steći može da je posjed:

2. pošten. Kad se posjed smatra poštenim kaže nam ustanova §-a 326. o. g. z., Sve što je tamo rečeno valja i ovdje. U obće se smatra, da govori za posjednika bona fides, ako je on imao, razmisliv stanje stvari pošteno, dovoljno razloga držati, da je stvar dotičnu stekao zakonitim načinom. Samo znanje o tom, da ima posjednik osobnu obvezu dotičnu stvar, koju posjeduje, drugomu izdati, ne čini ga nepoštenim posjednikom, te ne ima u obće na prosudjivanje o poštenosti ili nepoštenosti posjeda njegova nikakove odlučne važnosti. Ako dakle na pr. prodavaoc stanovite stvari, na koju nije stekao pravo vlastničtva od svoga prednika (n. pr. u pomanjkanju valjane predaje), ali ju je dobio u svoju vlast bona fide, — svoju obvezu: predati kupcu, kojemu ju je on predao, ne izpunjuje, tad to njegovo znanje, da ima tu obvezu proti svom kupcu, ne mienja pravni odnošaj njegov prama istoj stvari; on neprestaje time biti poštenim posjednikom te stvari, te ju može prama svom predniku dosiesti, ali zato ostaje i nakon stečenja iste dosielošću obvezan prama kupcu njemu ju predati.

Po rimskom pravu je bila bona fides samo za početak dosielosti potrebna (mala fides superveniens non nocet). U austrijskom pravu prisvojeno je načelo kanoničkoga prava, da mora bona fides predležati cielo vrieme, koje zakon ustanovljuje da mora izteći, da se uzmogne dosiesti.

Ovo sliedi već iz ustanove §-a 388. o. g. z., a poglavito iz one §-a 1493. o. g. z., po kojoj tko načinom poštenim prima kakovu stvar od zakonitog i poštenog posjednika, taj samo ima pravo kao nastupnik da uračuna sebi vrieme dosielosti svoga prednika. Jer, ako sam nepošteni posjed prednika škodi dosielosti, to mora tim više biti zaprieka dosielosti znanje posjednika do kojeg je došao tečajem držanja stvari u posjedu, da ju nepošteno posjeduje.

Za stečenje posjeda preko zastupnika (punomoćnika) potrebna je bona fides koli zastupnika toli onoga, kojega zastupa. Bona fides potonjega potrebna je zato, jer se ovaj smatra posjednikom, te jer njegova bona fides trajati ima tečajem cielog vremena, koje izteći mora da nastupa dosielost. Bona fides samoga zastupnika je pako zato potrebna,

[1] Stubenrauch II. str. 824. točka 6.

Digitized by Google

Po gorenavedenom sliedi: a) da se dosielost prekida čim se pretvara bona fides u mala fides (kao n. pr. u slučaju §-a 438. o. g. z.); ako se pako mala fides pretvara u bona fides, započima teći vrieme za dosielost od časa onoga, kada je bona fides nastala;

b) da je poštenost ili nepoštenost posjeda nešto sasvim subjektivnoga, u kojem pogledu je mjerodavno lih samo mnienje (nazor) odnosnog posjednika. Ona zato ne prelazi niti na partikularnoga niti na universalnoga njegovog sliednika. Ako je dakle bio prednik u dobroj vjeri, a sliednik u zloj vjeri, tad se prekida vrieme dosielosti, koje je započelo teći za prednika, čim je nastupio sliednik posjed mala fide. Ako je pako nasuprot prednik stvar posjedovao u zloj vjeri, a sliednik ju primio od njega u posjed bona fide, započet će vrieme dosielosti za potonjega od časa, kada je zadobio posjed svoj bona fide. Ako je napokon posjed obojice bio pošten, može sliednik posjed svojeg prednika uračunati sebi u korist.

Konačno zahtieva zakon da se stvar dosiesti može, da je posjed:

3. istinit. Što je posjed istinit, kaže nam §. 345. o. gr. z. Tko si naime posvoji kakovu stvar silom ili lukavštinom, ili koji se uvuče u posjed potajno, ili tko posjeduje stvar samo na izmoljeni način, ne može ni sam, a ne mogu ni njegovi nasliednici dosjesti takovu stvar.

U zakonitosti posjeda nije uviek sadržana i njegova istinitost. N. pr. očitovani nasljednik ima zakoniti naslov na ostavštinu oporučiteljevu, ali da steče istiniti posjed, mora da izhodi predaju ostavštine po nadležnoj razpravnoj oblasti; ako to propusti, te stvari ostavine sam u posjed prima, a da ih nije prijavio kao imovinu ostavnikovu razpravnom sudu, taj je neistiniti posjednik uza sve to, što ima zakoniti naslov.

Istinitost posjeda ne temelji se na subjektivnom već na objektivnom momentu, te se o tom razlikuje od poštenosti posjeda.

2. Iztečenje vremena.

§. 1465. Za dosielost i zastaru potrebno je takodjer, da je izteklo vrieme zakonom ustanovljeno. Osim roka odredjenog u zakonu za neke osobite slučajeve, ovdje se odredjuje u obće ono vrieme, koje je u svih inih slučajevih od potrebe za dosielost ili zastaru. U tom odredjenju gleda se kao na razlikost prava i stvari, tako i na razlikost osoba.

Iz ustanovah §. 1451., 1452 i 1460. o. g. z. sliedi već, da je potrebno, da komu pravo koje zastaruje, t. j. da ga gubi, da on pravo dotično nije izvršivao cielo vrieme zakonom ustanovljeno; a da se steče kroz dosielost da nije dosta, da onaj, koji ovim načinom ima steći, doista posjeduje rečenu stvar zakonito, istinito i pošteno, već i da mu je posjed trajao kroz cielo vrieme zakonom odredjeno. Mora dakle i zato, da tko pravo koje dosielošću steče, proteći neko stanovito vrieme.

Ovo vrieme ustanovljuje zakon za dosielost u §§-ih 1466.—1472., a za zastaru u §§-ih 1478. i sliedećih o. g. z., nu pošto naš gradjanski zakon ne luči institut zastare od onoga dosielosti, to ima i ustanova u pojedinih §-ih, koji su izdani zajednički glede zastare i dosielosti kao što u §§. 1973.—1475. o. g. z.

Ustanovava §. 1465. o. g. z. je samo uvod u sliedeće §§., sadržavajuće ustanove o vremenu za zastaru i dosielost, te navadja samo obćenita pravna načela, na kojih se

---

[1] Kirchstetter str. 714.

Digitized by Google

U tom pogledu veli zakon u §-u 1463. o. g. z., da se u istih, osim roka, odredjenoga u zakonu za neke osobite slučajeve, odredjuje u obće ono vrieme, koje je u svih inih slučajevih od potrebe za dosielost ili zastaru, te kaže nadalje, da se u tom odredjenju gleda kao na razlikost prava i stvari tako i na razlikost osoba. Vrieme bo za dosielost i zastaru nije za sve slučajeve jednako, već je ono odredjeno različito, obzirom na veću ili manju važnost slučajeva te na okolnost onu, da li je posjednik otvoreno radio, ili da li se vlastniku pripisati ima gruba nemarnost ili nepažnja, ili da li se radi o stvarih, koji se imadu dosiesti naprama osobam, koje ne mogu same svoja prava zastupati i braniti, ili o pravih, koja su stečena od sumnjivih prednika.[1]

Uvaženjem ovih okolnosti razlikuje zakon rednu dosielost u §§. 1466—1471) i rednu zastaru (u §§. 1478—1480), zatim vanredno vrieme dosielosti (u §§. 1472—1477.) i vanredno vrieme zastare (u §§. 1484. i 1485.), koju pako posliednju zakon označuje marginalnom svojom rubrikom sa: „iznimke od rednog vremena zastare", napokon kraće vanredno vrieme zastare (u §§. 1486—1492.).

Valja ovdje još opaziti, da u §§-ih, u kojih zakon odredjuje vrieme za zastaru i dosielost nespominje se nigdje čas (dan), kojim započimlje vrieme zastare ili dosielosti. Imadu zato u tom pogledu za ravnanje služiti općeniti propisi računanja vremena, odnosno općenita zato u zakonu postojeća pravna načela. Dosielost ima po §-u 1463. o. g. z. započeti sa danom, kojim je došao onaj, koji stvar ili pravo, koje posjeduje, dosiesti hoće, u posjed istog prava ili stvari. Dan ovaj smatra se kao nerazdieljiva cielost, tako da je svejedno, kojim satom upitnog dana, da je dotični došao u posjed stvari, odnosno, kojim satom da je počeo za njega posjed.[2] Dnevi, mjeseci i godine računaju se po propisih §. 902. o g. z.

Kod tumačenja §. 1478. o. g. z. govorit ćemo više o vremenu, kada se ima početak zastare računati.

Vrieme dosielosti: Redno.

§. 1466. Pravo vlastnosti glede stvari pokretne dosjedjuje se kroz trogodišnji pravi posjed.

§. 1467. Glede stvari nepokretnih, dosielošću pribavlja onaj, na čije su ime te stvari upisane u javnih knjigah, nakon tri godine puno pravo proti svakomu prigovoru. Dokle se pruža dosielost, prosudjuje se polag posjeda uknjiženog.

§. 1468. U onih mjestih, gdje još neima nikakovih urednih javnih knjiga i gdje se stečenje stvari nepokretnih ima dokazati po sudnih spisih i po inih izpravah, ili ako stvar nije uknjižena na ime onoga, koji nju doista posjeduje, dosielost se svršuje tek poslie trideset godina.

U §§. 1466—1468. govori zakon samo o dosielosti prava vlastnosti.

U tom pogledu čini zakon razliku, da li je stvar odnosna pokretna ili nepokretna. Glede stvari pokretne odredjuje zakon u §-u 1466. o. g. z., da se pravo vlastnosti dosjedjuje kroz trogodišnji posjed. Ustanova je ova jasna.

---

[1] Zeiller Coment. IV. str. 211.

[2] Winiwarter VIII. str. 146., Unger II. str, 296. i Stubenrauch II. str. 825.

Digitized by Google

je u zakonu ustanovljeno za dosielost glavne stvari drugo vrieme, nego li za onu, sačinjavajuću pripadnost njezinu. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji tvrde, da okolnost, što je jedna stvar samo pripadnost druge, na vrieme, koje zakon za dosiedjenje odredjuje različito za stvar glavnu i za pripadnost, neima upliva i to svejedno, da li je to združenje takovih stvari učinjeno bilo po sadašnjem posjedniku obiuh stvari, ili po njegovom predniku: da se naime svaka od ovih stvari u svojem posebnom vremenu zasebice dosiesti može, neglededć na to da su obe stvari sjedinjene. Ako je dakle tko kupio od poštenoga posjednika kola, pa zatim na istih izmienio kotač, koji je kupio od nepoštenoga posjednika, tada će on dosiesti pravo na kola bez upitnog izmienjenog kotača za tri godine, a pravo na upitni izmienjeni kotač istom za šest godina, obzirom na § 1476. o. g. z., po kojem onaj, koji je neposredno pribavio kakovu stvar pokretnu od neistinita ili nepoštena posjednika, taj valja da čeka, dok dvostruko prodje redno vrieme zastare.[1] Isto pravno načelo valja i onda, ako se sjedinjene stvari i prije nego što se dovršuje dosielost opet razdruže, n. pr. ako se željezo uzidano u kojoj sgradi iz iste izvadi, te za sebe, kao stvar samostalna upotrebljuje.

Glede nepokretnih stvari razlikuje zakon u pogledu vremena, za koje se mogu dosiesti, da li su one uknjižene u gruntovnih knjigah na ime onoga, koji svoje pravo vlastničtva na dosielosti osniva, ili pako da li nisu na istoga uknjižene.

U prvom slučaju odredjuje §. 1467. o. g. z. da glede stvari nepokretnih, dosielošću pribavlja onaj, na čije su ime te stvari upisane u gruntovnih knjigah nakon tri godine puno pravo proti svakomu prigovoru.

Ustanova ova radi o takozvanom knjižnom (tabularnom) posjedu[2]. I za ovaj posjed zahtieva se sve, što je navedeno u §-u 1460. o. g. z. naime, da je zakonit i pošten i istinit; jedino ne zahtieva se, da se upitni tabularni posjednik podjedno nalazi i u faktičnom (u naturalnom) posjedu odnosne nekretnine.[3]

Dosiesti može dakle po §-u 1467. o. g. z. nepokretne stvari u gruntovnici upisane, onaj, na korist kojega su one uknjižene, ako je uvršćen u gruntovnici na temelju valjana naslova, i ako je u dobroj vjeri, po nikomu ne napadan, neprekidno kroz vrieme od tri godine tabularnim posjednikom, a da njegov prednik i nije bio formalnim vlastnikom stvari, odnosno da nije bio vlastan (prednik) da pravo vlastničtva konstituira. Tabularni posjed započima od dana onog, kojega je odnosna izprava na temelju koje tabularni posjednik svoje pravo osniva, u gruntovnici uknjižena.[4]

---

[1] Tako Stubenrauch II. str. 826. po Winiwarteru V. str. 175. Osebno ima mnienje Nippel, koje spominje Stubenrauch u svom komentaru II. u opazki 3. na strani 826. On razlikuje, da li je glavna i uzgredna stvar jednog vlastnika ili različitih osoba. Samo u posliednjem slučaju se on slaže s gornjim mnienjem; u prvom pak slučaju razlikuje on, da li bi bilo vrieme dosielosti duže ili kraće, kada se smatra uzgredna stvar samo dielom pripadnošću glavne stvari, nego li onda, kada se smatra uzgredna stvar kao za sebe postojeća samostalna stvar. U prvom slučaju drži, da je posjednik vlastan okoristiti se sa kraćim vremenom dosielosti, ali da ima vrieme dosielosti računati samo od časa, kojega upitnu stvar kao za sebe postojeću rabi. U drugom slučaju drži, da se dosielost po kraćem vremenu svakako računati ima, jer da je s gubitkom prava vlastnika na glavnu stvar za njega spojen gubitak pojedinih dielova (pripadnosti) njezinih bez razlike, da li su oni, prije nego je izteklo vrieme zastare, prestali biti pripaddnost glavne stvari ili ne.

[2] Vidi o tom Ungera sistem II. strana 284. točka 3.

[3] Unger II. str. 285. opazka 109. i Winiwarter V. str. 178.

[4] Vidi o tome dvorske dekrete od 29. kolovoza 1818. br. 1488. sbirke prav. zak i od 4. lipnja 1819. br. 1567. sbirke prav. zak.; zatim rješitbe vrh. suda u Beču od 4. kolovoza 1857. br. 7570. Ger. Ztg. od god. 1859. br. 63. i od 9. prosinca 1857. br.

Digitized by Google

lost se svršuje tek poslje trideset godina. Ovo je pravilo. Iznimno potrebno je za to vrieme od 40 godina; slučajevi ovi, kada se traži ovo duže vrieme za stečenje dosielošću, navedeni su u §-u 1472. o. g. z. te ćemo o ovih tamo govoriti.

Za ovu dosielost je neobhodno potrebno da se nalazi dotičnik, da može pravo vlastničtva dosiesti, u naturalnom posjedu odnosnih nekretnina, te da se stiču sve ostale potrebštine za dosielost navedene u §-u 1450. o. g. z.

Dosielost započima danom onim, kojim je došao dotičnik, koji se na dosielost poziva, u faktični posjed odnosnih nepokretnina načinom navedenim u §-u 311. i 315. o. g. z. Unos u koje spise ili izprave (n. pr. u katastralnoj listini, poreznoj knjizi) nije dovoljan.

§. 1469. Služnosti i ina osobita prava, izvršivana na tudjem zemljištu, zadobiva kroz dosielost, isto kao prava vlastnosti, u tri godine onaj, na kojega su ime upisana, javnih knjigah.

§. 1470. Gdje još neima nikakovih urednih javnih knjiga, ili gdje takovo pravo nije u njih upisano, pošteni posjednik može pravo to dosjesti tek poslje trideset godina.

Ona ista pravna načela, navedena za stečenje prava vlastnosti dosielošću u §§. 1467. i 1468. o. g. z., vriede i za stečenje dosielošću služnosti i prava radiciranih na nekretninah, realnih teretih (servitium reale, onus reale) u užjem smislu, t. j. prava na stanovite činitbe skopčane sa kojim zemljištem, odnosno sa nepokretninom u obće, koje je dužan izpuniti svakdašnji vlastnik istih nepokretnina. Ova se samo prava razumievaju pod „inimi osobitimi pravi" koje zakon u §-u 1469. o. g. g. z. uz služnosti napominje.[1]

Gledom na u tumačenju §§. 1469. i 1470, o. g. z. iztaknuta pravna načela valja i da za stečenje služnosti i realnih tereta postoje one iste potrebštine, koje zakon propisuje za stečenje prava vlastnosti dosielošću, da je posjednik iste zakonit, pošten i istinit.

Dosielost služnosti ne unešene u gruntovnih knjigah počima izvršbom prava u vlastito ime. Služi se pako pravom po §-u 313. o. g. z. onaj, koji od drugoga

---

12573. Ger. Ztg. od god. 1858. br. 154. — U Cislaitaniji je ustanova §-a 1467. donekle modificirana sa §§. 63. i 64. gruntovnog zakona od 25. srpnja 1871. d. z. l. Po ovih ima onaj. koji hoće prama trećim osobam napadati koju uknjižbu kao nevaljanu, najdulje za 60 dana, nakon što izteče rok za utok (ovaj je za dostave unutar okoliša odnosnog prizivnog suda pod koju spada gruntovna oblast, koja je napadnutu odluku izrekla, 30 dana, a izvan okoliša njegova 60 dana) tužbu na brisanje proti svim osobam predati, koje su stekle napadnutom uknjižbom koje knjižno pravo ili daljnje uknjižbe ili predbilježbe. Onim, kojim nije dostavljena odluka, dozvoljujuća napadnutu uknjižbu, pristoji pravo na ovu tužbu unutar roka od tri godine, računajuć od dana, kada je napadnuta uknjižba zamoljena bila. Po ovih gruntovnih propisih stiče dakle treći pošteni posjednik, ako je odluka o odnosnoj uknjižbi dostavljena svim učestnikom, najkasnije za 120 dana nepreporni tabularni posjed odnosnog prava, te u takovom slučaju ne može se kasnije proti njemu ustati tužbom pozivom na ustanovu §-a 1467. o. g. z.

U nas ne ima u tom pogledu nikakovih iznimaka od ustanove §-a 1467. o. g. z., te je ona zato za nas u podpunoj krieposti. Naš gruntovni red ima u pogledu napadanja gruntovnih unosa, ako je koja stranka u svojih pra'ih povriedjena, te želi tu uknjižbu pobijati na temelju nevaljanosti, ustanovu §-a 148. grunt. reda, koja ne ima pako posebnih propisa glede roka, u kojem valja tužbu podnieti.

[1] Vidi tumačenje §-a 1455. o. g. z. i razliku servituta od realnih tereta u tumaču dra Marijana Derenčina II. str. 504. i 505.

Digitized by Google

s dopuštenjem onoga čija je, tko usljed tudje zabrane propusti učiniti, što bi inače imao pravo učiniti. Da se steče posjed prava služnosti, valja da ono u bitnom svojem sadržaju bude bar jedan put kao takovo u istinu izvršeno i da ga je dotičnik nezapriečeno zbilja izvršio.

Dosielost služnosti uknjižene u gruntovnih knjigah počima danom, kojega je molba za unos predana gruntovnoj oblasti, te ju dosiedjuje onaj, na koga je ime ona unešena u gruntovnih knjigah redovito u tri godine; samo proti osobam povlaštenim, navedenim u §-u 1472. o. g. z. u šest godina. Ako služnost nije u gruntovnih knjigah unešena, zakoniti, pošteni i istiniti posjednik iste može ju dosiesti samo u trideset godina; a proti povlaštenim osobam, navedenim u §-u 1372. o. g. z. istom u četrdeset godina. O stečenju dosielošću služnosti, koja se riedko vrši, govorit ćemo u sliedećem §-u 1471. o. g. z.

§. 1471. Glede onih prava, koja se riedko mogu izvršivati kao na pr. pravo dati prebendu, ili nagnati koga da priloži za opravljanje mosta, mora onaj, koji tvrdi da ih je zadobio kroz dosielost, osim navršenih trideset godina takodjer dokazati da se je kroz to vrieme slučaj izvršivanja pomenutog prava bar tri put dogodio i da je on svaki put izvršivao pravo to.

Prava, koja §. 1471. o. g. z. ovdje pred očima ima, jesu takodjer samo prava spojena s posjedom koje nepokretne stvari (kao n. pr. pravo patronata, pravo dati prebendu, pravo nagnati koga da priloži za opravljanje mosta) te prava služnosti koje se riedko izvršivaju (kao n. pr. pravo siečnje drva po propisih šumskih u tudjoj šumi, pravo ribolova u tudjem ribnjaku) u koliko sva ta prava nisu uknjižena u gruntovnici. Ako su uknjižena u gruntovnih knjigah ravna se vrieme dosielosti i kod ovih pravah samo po propisu §-a 1469. o. g. z.; u tom slučaju dakle zadobivaju se ta prava kroz dosielost, kao što ina uknjižena prava realna i služnosti, u tri godine od dana kada je molba za uknjižbu predana gruntovnoj oblasti.

Ustanova §. 1471. o. g. z. odnosi se samo na prava, koja se imadu dosiesti po naturalnom posjedu.

U pogledu takovih prava gorenavedene vrsti (koja se naime riedko mogu izvršivati) izriče ustanova ova, da mora onaj, koji tvrdi, da ih je zadobio kr z dosielost, osim navršenih trideset godina, takodjer dokazati, da se je kroz to vrieme slučaj izvršivanja pomenutog prava bar tri puta dogodio i da je on svaki put izvršivao pravo to. Posjed započima izvršbom prava po dotičniku u vlastito ime te traje tako dugo, dok ne nastupi koji od slučajeva, navedenih u §-u 351. o. g. z., kojim se posjed gubi.

Po ustanovi §-a 1471. o. g. z. neće moći dotični posjednik tamo navedenih prava ista dosielošću steći, ako je proteklo od kada je stupio u posjed istih, vrieme od 30 godina a nije ih izvršivao bar tri puta, već će morati proteći zato još neko vrieme, za koje je prava ova doista tri puta izvršivao. Ako je n. pr. tko bio u posjedu prava siečnje u tudjoj šumi te ako je kroz 30 godina, od kada je stupio u posjed istog prava, ovo dva puta izvršivao, a treći put istom nakon 36 godina, taj će steći pravo ovo dosielošću istom nakon 36 godina. Neće pako moći ni onaj steći dosielošću odnosno pravo (u §-u 1471. o. g. z. navedene vrsti), ako je, od kad je stupio u posjed upitnog prava, ovo izvršivao tri puta, ali nije još proteklo vrieme od 30 godina; on neće morati pravo ovo, istina, tad četvrti put izvršivati prije nego izmine 30 godišnji rok, ali će ipak morati proteći ovaj rok, dok će isto pravo moći dosielošću steći.

Ustanova §. 1497. o. g. z. glede prekidanja prava dosielosti ima se i na prava navedena u §-u 1471. o. g. z. uporabljivati. Kao prekinuće dosielosti ne može se pako

Digitized by Google

bila da taj put neizvršuje dotično pravo svoje; jer je time strana ova, proti kojoj se je imalo izvršivati odnosno pravo. sama priznala, da dotičniku pristoji pravo ovo. Koji naime na molbu obvezanika se ne posluži svojim pravom. taj ne čini takodjer ništa drugo nego izvršuje pravo svoje, jer kao posjednik prava svoga mu je na volji pravom svojim služiti ili ne služiti se. Ustanova §. 1471. o. g. z. bo hoće samo da bude pravo faktično izvršivano proti onomu. koji to pravo ne priznaje.

(Vrieme dosielosti). Vanredno.

§. 1472. Suprot fiskusu, to jest, suprot upraviteljem državnih dobara i državne imovine, u koliko zastari ima mjesta (§§ 387., 289., i 1456—1457.), takodjer suprot upraviteljem dobara crkvenih, občinskih i inih dopuštenih sborova, nije dovoljno obće i redno vrieme dosielosti. Glede posjeda stvari pokretnih i posjeda stvari nepokretnih, ili služnosti i inih prava napomenutih stvarih izvršivanih, i na ime posjednika upisanih u javne knjige, posjed se ima produžiti kroz šest godina. Prava pomenute vrsti, koja na ime posjednikovo u javne knjige upisana nisu, i sva ina prava mogu se proti fiskusu i gore naznačenim povlaštenim osobam steći samo posjedom od četrdeset godina.

U §-u 1472. o. g. z. ustanovljuje se, da suprot tamo navedenim juridičkim osobam nije dovoljno obće i redno vrieme zastare i dosielosti, već da treba glede pokretnih stvari i nepokretnina te služnosti i realnih tereta, uknjiženih u gruntovnih knjigah, dvostruko vrieme propisano u §§. 1466—1470. o. g. z. za urednu zastaru ili dosielost, na ime ne vrieme samo od tri godine, već od šest godina. Za nekretnine, služnosti i realne terete pako, koje nisu upisane u gruntovnih knjigah ne samo vrieme od trideset godina već od četrdeset godina.

Rok ovaj za zastaru suproti ovim pogodovanim osobam valja i glede obligatornih prava, što se izpostavlja iz propisa §-a 1485. o. g. z.

Pogodovane ove juridične osobe su:

a) Fiskus, t. j. država kao subjekt imovinskih prava. (Pitanje da li i u koliko porezi i druge javne daće podpadaju zastari, ne spada u privatno pravo; o tom postoje posebni financijalni zakoni). Ovamo ne spada ne samo stroga (prava) državna imovina već i različite državne zaklade a i imovina pojedinih zemalja austro-ugarske monarkije. Ne računa se pako k ovim pogodovnim osobam ni vladaoc u pogledu njegove privatne imovine[1], a niti po fiskusu u posjed uzeta ošastna ostavština, jer u pogledu ošastne ostavštine jesu proti fiskusu kao zakonitom nasljedniku dopustljivi svi oni prigovori, koji su se mogli suprotstaviti samom ostavniku, dakle i prigovor redne zastare od 30 godina, jer §. 1472. o. g. z. nedaje pogodnost duljeg roka zastare osobi fiskusa, već njemu samo u specielnom svojstvu kao upravitelju i branitelju dobara i prava države.[2]

b) Crkve, t. j. javno priznate vjerozakonske zadruge.

c) Občine i to koli političke toli crkvene (manastiri, crkveni zavodi itd.), jer zakon ne čini razlike izmedju političkih i crkvenih občina.[3]

---

[1] Zeiller IV. str. 222., Nippel IX. str. 51., Winiwarter V. 193., Stubenrauch II. str. 831., Hasenöhrl II. str. 610.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 12. studena 1861. br. 7026. G. U. 1415.

[3] Stubenrauch II. str. 832.

Digitized by Google

Pitanje nastaje, da li ovamo spadaju i seoske zadruge glede kojih ima u nas posebni zakon od 9. svibnja 1889. br. 32. sbornika.

Ovaj zakon, kao i nijedan od u krieposti bivših zadružnih zakona, kasnijih iza zakona od god. 1870., ne upušta se u definiciju pojma zadruge, već odmah ustanovljuje samo članove iste. Obzirom pako na uredbu, institucije, zadruge po zakonu o zadruga mora se i ona smatrati moralnom osobom i ne samo zajednicom više osoba u vlastničtvu odnosne nekretnine, koja je u gruntovnici unešena na zadrugu.[1] Mi zato držimo, da se i seoske zadruge ne mogu uvrstiti nikamo drugamo nego medju privatne korporacije,[2] koje zakon pod izrazom „drugi dopušteni sborovi" pred očima ima u §-u 1472. o. g. z. Dosliedno tomu smo toga mnienja, da i suproti zadrugi seoskoj ne može se nijedno pravo od onih navedenih u §. 1472. o. g. z. dosiesti iztekom rednog vremena zastare, već samo kroz vrieme ustanovljeno u §-u 1472. o. g. z. za ostale tamo navedene pogodovane osobe.

§. 1473. Tko stoji u zajednici s osobom, koja je glede vremena zastare po zakonu povlaštena, dionik je iste povlastice. Povlastice duljega vremena zastare imaju svoju kriepost i suprot inim osobam, kojim pristoji ista povlastica.

U §-u 1473. o. g. z. sadržana su dva pravna načela glede računanja vremena zastare:

1. Da je svaki dakle i osoba nepovlaštena — ako stoji u zajednici s osobom, koja je glede vremena zastare po zakonu povlaštena — dionik iste povlastice, t. j. da se i glede nje rok zastare i dosielosti računa samo po dužjem vremenu, navedenom u §-u 1472. o. g. z. (Tako se n. pr. služnost prava paše na zemljištu, koje je zajedničko suvlastničtvo crkve i ine koje privatne osobe, dosiesti može, ako je služnost ova u gruntovnici uknjižena, samo za šest godina, a ako nije u gruntovnici uknjižena, samo za četrdeset godina);

2. da povlastice duljeg vremena zastare imaju svoju kriepost i suprot inim osobam, kojim pristoji ista povlastica, t. j. da ako povlaštena osoba što steći hoće proti drugoj povlaštenoj osobi dosielošću, takodjer dotično pravo steći može samo po duljem vremenu, ustanovljenom u §. 1472. o. g. z. (Ako dakle n. pr. koja občina hoće da steče dosielošću vlastničtvo crkvenog dobra, potrebno je, da iztiče dulje vrieme zastare od 6, odnosno 40 godina isto tako, kao da se radi o privatnoj osobi, koja hoće to pravo steći dosielošću proti povlaštenoj osobi).

Preporno je, kako se ima onda rok zastare ili dosielosti računati, ako je prešlo tečajem vremena zastare ili dosielosti vlastničtvo, odnosno pravo, koje ima zastarom utrnuti ili koje se ima dosielošću steći, od koje povlaštene osobe na drugu koju nepovlaštenu osobu ili obratno?

Jedni drže, da se dosielost, koja je jur započela suprot jednoj od povlaštenih osoba, navedenih u §-u 1473. o. g. z. i onda, kada stvar prelazi na drugu koju nepovlaštenu

---

[1] Hasenöhrl II. str. 611., Stubenrauch II. str. 832., Zeiller IV. str. 222., Ellinger str. 540. Protivno tomu Winiwarter V. str. 195., koji hoće da izključuje tečevna družtva. a i Unger, Sistem I. str. 337., koji pravi razliku izmedju korporacija i jednostavnih družtva, te je toga mnienja, da pogodnost vanrednog vremena za zastaru i dosielost po §-u 1472. o. g. z. pripada samo javnim, a ne privatnim korporacijam.

[2] Vidi zadružni zakon od 9. svibnja 1889. br. 32. sbornika, tumačen po Milanu Smrekaru (knjiga XIV. hrvatskih zakona, izdanja Kugli i Deutsch).

[3] Već u zakonu od god. 1836. zvala se je ona institucija, koju noviji zakoni nazivlju zadrugom: „skupština".

Digitized by Google

posjed druge nepovlaštene osobe, započeti brojiti vrieme uredne dosielosti.[1]

Drugi pako, (a tih je daleko veći broj ponapose novijih komentatora)[2] su mnienja toga, da se ima u jednom i u drugom od gorenavedenih slučajeva proračunati vrieme dosielosti suproti povlaštenim i nepovlaštenim vlastnikom, odnosno posjednikom, proportionelno, tako. da valja proračunati koji dio prijašnjeg potrebnog vremena za dosielost proti novom vlastniku da je još sada potreban za redno vrieme dosielosti, a po tom proračunati duljinu samog vremena dosielosti.

Ovaj način računanja razjasniti će sliedeći primjeri:

N. pr. Nietko je već kroz 4 godine u zakonitom, istinitom i poštenom tabularnom posjedu nepokretne stvari, koja je vlastničtvo stanovite občine ili koje korporacije, a ova ustupa vlastničtvo drugoj po §. 1472. o. g. z. nepovlaštenoj osobi, tada treba upitni gruntovni posjednik iste nepokretne stvari, da može steći vlastničtvo dosielošću, samo još da ostane u mirnom zakonitom i poštenom gruntovnom posjedu godinu dana, jer za dosielost proti prijašnem vlastniku, kao po §-u 1472. o. g. z. povlaštenoj osobi, potrebno mu je bilo, da stvar steče dosielošću, da ju još 2 godine posjeduje; manjkalo mu je dakle jedna trećina vremena za stečenje dosielošću proti ovlaštenoj osobi; mora stoga proteći još i proti novom vlastniku jedna trećina vremena redne dosielosti, koja je potrebna da se proti ovomu steče dosielošću vlastničtvo, t. j. trećina od tri godine ili jedna godina.

Nasuprot, ako je tabularni posjednik i vlastnik stvari (razumieva se kao u gorenavedenom slučaju po smislu §§. 1461. i 1467. o. g. z.) nepovlaštena osoba, te vlastnik stvari ustupa upitnu nekretninu drugoj kojoj ovlaštenoj osobi na pr. kojoj crkvi, iza kako je već tabularni posjednik bio u zakonitom i poštenom tabularnom posjedu iste 2 godine; tada neće biti dosta, da se tabularni posjednik pozvati može na dosielost, da još jednu godinu ostane zakonitim i poštenim tabularnim posjednikom upitne nekretnine, već mu treba zato još vrieme od 2 godine, jer mu je onda, kada je taj prelaz nekretnina na povlaštenu osobu posliedio, trebalo još trećina vremena redne dosielosti; mora dakle zato sada i proti povlaštenoj osobi proteći jedna trećina vremena vanredne dosielosti.

Ili na pr. kod netabularnog posjeda, ako se netko već u mirnom zakonitom i poštenom faktičnom posjedu nalazi suproti vlastniku, povlaštenoj osobi (na pr. občini), već 32 godine, treba mu, ako prelazi nakon ovog vremena vlastničtvo upitnih nekretnina na nepovlaštenu osobu, još posjed od 6 godina; jer za vrieme ovog prelaza vlastničtva manjkala mu je još proti povlaštenoj osobi $^1/_3$ vanrednog vremena za dosielost (naime $^9/_{48}$); $^1/_5$ pakó rednog vremena dosielosti, koje mu sada treba proti novom vlastniku, koji je nepovlaštena osoba, je 6 godina ($^5/_{30}$).

Ovo je pravno načelo računanja vremena dosielosti i zastare u slučaju ako za vrieme započete dosielosti postane promjena u osobi onoj suproti kojoj se hoće dosielošću steći pravo vlastničtva, služnosti ili realni teret, prihvaćeno i u judikaturi.[3]

Već smo iztaknuli u tumačenju §§. 1451. i 1452. o. g. z., da se obligatorna prava ne mogu dosiesti, već da je kod njih samo moguća zastara tužbe. Nu i na zastaru ovu mogu se uporabiti pravna načela §-a 1473. o. g. z. u sliedećih slučajevih: a) ako je obligatorna činitba nedieliva, b) po okolnostih, ako je jedan od više solidarnih vjerovnika povlaštena osoba.

---

[1] Dr. Helm u öster. Zeitschr. für Rechtsgel. 1828. str. 257.

[2] Winiwarter V. str. 197., Nippel Erläuterungen IX. str. 51., Ellinger str. 550., Stubenrauch II. str. 833., Kirchstetter str. 718.

[3] Rješitba vrh. suda u Beču od 31. srpnja 1872. br. 7292, Manzova sbirka br. 4674. Spruchrepertorium br. 12.

Digitized by Google

tome radi o dosielosti stvari pokretne ili stvari nekretne, služnosti ili realnog tereta uknjiženoga u gruntovnih knjigah, a ako je vlastnik dotične stvari odsutan bio n. pr. dvie godine to će se ove dvie godine u vrieme zastare ili dosielosti brojiti samo za jednu godinu, te će trebati još da proteku dvie godine da nastaje dosielost ili zastara.

Po dalnjoj ustanovi §-a 1475. o. g. z. ne ima se kod brojenja vremena za zastaru i dosielost uzeti obzir na kraće pritomnosti, koje nisu punu godinu dana neprekidno trajale. Ako je dakle vlastnik svari odsutan jednu godinu i osam mjeseci, brojiti će kod ustanovljenja vremena zastare i dosielosti za polovinu samo godina njegove odsutnosti a ne i osam mjeseci; ovi će mu se uzeti u račun podpunoma.

Konačno izriče ustanova §-a 1475. o. g. z., da se u obće pomenuto vrieme, uzeto skupa, ne može razpružiti nigda dulje nego na trideset godina. Ova ustanova, koja posve jasna nije, dala je povoda raznom tumačenju.

Jedni tvrde obzirom na ovu ustanovu, da se propis §-a 1475. o. g. z. u obće samo odnosi na zastaru i dosielost, za koju je potrebno vrieme izpod 30 godina (dakle, jer se ovdje radi samo o rednoj zastari i dosielosti, samo na zastaru i dosielost, za koju treba vrieme od tri godine); a da se, ako tko posjeduje stvar 30 godina, ne uzme nikakov obzir na to, da li je bio vlastnik stvari koju godinu u tom vremenu odsutan ili nije, dosliedno tomu, da će dotični posjednik steći stvar dosielošću, ako je vlastnik stvari bio i cielo vrieme od 30 godina odsutan.[1]

Nu za ovakovo tumačenje prenavedene zakonske ustanove §-a 1475. o. g. z. ima najmanje uporišta u zakonu, te bi mal ne kod ovakovog tumačenja §-a 1475. o. g. z., ova ustanova posve suvišna bila, jer bi se uporaba te ustanove samo onda pomisliti mogla, ako bi nastao slučaj §. 1496. o. g. z.

Drugi su toga mnienja, da se imade vrieme odsutnosti vlastnika samo tako dugo za polovinu uzeti dok nije više odsutan od 30 godina; u kom će se slučaju upitnih 30 godina uzeti samo za 15 godina. Ako bi još koju godinu preko 30 godina bio odsutan, brojiti će mu se svaka dalnja godina preko upitnih 30 godina, za cielu godinu kao da je pritoman.

Po tom računu (po kojem se uviek vrieme u kojem je vlastnik odsutan sve do 30 godina — podvostručiti ima) trebat će za stečenje dosielošću suproti vlastniku stvari, koji je odsutan 30 godina, čekati još 15 godina, tako, da će u takovu slučaju morati proteći u svemu 45 godina, da će moći posjednik stvari proti takovom vlastniku pravo vlastničtva na istu dosjesti.[2]

Opet drugi su toga mnienja, da se kod redovnog vremena zastare ima brojiti vrieme, koje je vlastnik stvari odsutan, kao polovina samo dotle, dok ne dosiže vrieme od faktično proteklih 30 godina, tako da u slučaju, da je bio vlastnik stranom odsutan, stranom pako prisutan, cielo vrieme zastare i dosielosti ne ima iznositi više od 30 godina. Ako je dakle bio 30 godina odsutan dosiesti će posjednik dotične stvari pravo vlastničtva za 45 godina kao u slučaju mnienja drugoga prije navedenoga. Ako je pako bio vlastnik prvih 15 godina pritoman, a drugih 15 godina odsutan, uračunat će mu se ovih drugih 15 godina samo za polovicu vremena dosielosti, dakle za 7 godina i šest mjeseci tako da će još trebati da proteče još 7 godina i šest mjeseci, dok će posjednik dotičnu stvar dosiesti moći; odnosno morat će zato u ovom slučaju proteći u svemu svemu 37 godina i šest mjeseci.[3] Nasuprot po prije navedenom drugom mnienju morat će i u ovom slučaju za dosielost proteći takodjer vrieme od 45 godina jer se po ovom mnienju ima vrieme odsutnosti vlastnika, sve do 30 go-

[1] Ovako Zeiller IV. str. 228., Ellinger str. 550. i Kirchstetter str. 719.
[2] Winiwarter V, str. 152.
[3] Pachmann str. 123. i Nippel Erläuterungen IX. str. 67. i u Juristu V. str. 191.

Digitized by Google

Napokon drže njekoji, da se godine odsutnosti vlastnika stvari imadu samo tako dugo računati, svaka godina za pol godine, dok se ne dobije ukupni broj od 30 godina (dakle efektno 60 godina). Ako vlastnik nije cielo ovo vrieme odsutan bio, imadu se k godinami, kojih je odsutan bio, pribrojiti godine, u kojih je bio pritoman u pokrajini, gdje njegova stvar leži, kao ciela godina. Ako je dakle vlastnik stvari odsutan bio 60 godina, je vrieme dosielosti dovršeno, te se ne računa više nijedna godina odsutnosti ni eventualne pritomnosti njegove u vrieme dosielosti i zastare. Ako je pako bio odsutan 50 godina, broje mu se iste samo za 25 godina, te će trebati još 5 godina da proteče za vrieme njegove pritomnosti u pokrajini, u kojoj se dosiesti se imajuća stvar nalazi. da bude podpuno vrieme dosielosti ili zastare.[1]

Nama se čini posliednje mnienje najopravdanije. U judikaturi nije ovo pitanje načelno riešeno.

Nu u svakom slučaju pripada pogodnost §-a 1475. o. g., z. samo onomu odsutniku, koji je vlastnik stvari, koja se dosiesti ima, ako ne boravi u pokrajini u kojoj se nalazi stvar. Pod „pokrajinom“ razumieva se gledom na propis patenta od 29. studena 1852. br. 246. d. z. l. čl. XIV. i patenta od 29. svibnja 1853. br. 99. d. z. l. čl. XIV. „krunovina“.

U nas ima se po tom smatrati odsutnikom po smislu §-a 1475. o. g, z. samo onaj, koji boravi izvan Hrvatske i Slavonije. Okolnost, što je odsutni ostavio u pokrajini. u kojoj se nalazi stvar, svoga punomoćnika, (zastupnika) ne mienja u stvari ništa, jer zakon u tom pogledu u §-u 1475. o. g. z. ne ima nikakove ustanove.[2]

Potrebno je napokon da ide pogodnost §-a 1475. o. g, z. vlastniku stvari, koji ne boravi u pokrajini, u kojoj se nalazi stvar, da je od svoje volje odsutan i da nije on odsutnosti kriv.

Da mora od svoje volje odsutan biti iztaknuo je zakon u §. 1475. o. g. z. samo obzirom na kasniju zakonsku ustanovu, sadržanu u §-u 1496. o. g. z., po kojoj ako tko nije pritoman radi službe gradjanske ili vojničke, ne može suproti ovomu zastara i dosielost ni započeti, a ako je započela, to se ona prekida dok traje ta zaprieka. Pod time dakle „da mora od svoje volje odsutan biti“, razumieva se, ako nije odsutan u državnoj službi budi gradjanskoj budi vojničkoj. Svakako pako ne može se razumno obzirom na ratio legis uzkratiti blagodat §-a 1475. o. g. z. onomu odsutniku, koji je odsutan u privatnom poslu, kao stojeći u privatnoj službi, niti onomu, koji je bolešću prepriečen vratiti se.

U obće mora se obzirom na propis §-a 1454. o. g. z. koji se izriekom pozivlje i na §. 1475. o. g. z., ustanova §. 1475. o. g. z. uporavljivati na svakoga odsutnoga koji nije svojoj nepritomnosti kriv.

Kriv je svojoj nepritomnosti onaj : a) koji je pobjegao radi toga, što se je učinio krivcem kojeg po kaznenom zakonu zabranjenog čina, da izmakne poglavarstvenom ili sudbenom progonu ; b) ako se u samoj njegovoj nepritomnosti sastoji prekršenje zakona (n. pr. kod vojničkog bjegunca, ili onoga koji je utekao od novačenja); c) ako je nepritomnost zakonita posliedica kažnjivog čina, kao n. pr. ako se nalazi u drugoj pokrajini u zatvoru, t. j. ako u kaznioni ležećoj u drugoj pokrajini pretrpiti mora svoju kazan ili ako je usljed kažnjivog čina izrečen izgon iz pokrajine one, u kojoj se nalazi njegova stvar.[3]

---

[1] Dollinerova razprava u Zeitschrift für Rechtsgel. god. 1838. II. str. 279. K ovom mnienju naginje takodjer najviše Stubenrauch (II. str. 837. i 838.) premda se on neodlučuje izrično na nikakvo mnienje.

[2] Stubenrauch II. str. 836. točka 4.

[3] Dolliner str. 342. i po njemu Stubenrauch II. str. 830.

Digitized by Google

da pokaže, od koga je pribavio stvar, taj valja da čeka dok dvostruko prodje redno vrieme dosielosti.

Redno vrieme zastare kod pokretnih stvarih je 3 godine; u slučajevih §-a 1476. o. g. z. iznositi će ono dakle 6 godina.

Slučajevi, kada valja čekati dvostruko redovno vrieme zastare kod pokretnih stvarih su jasno navedeni u §-u 1476. o. g. z. Ovi su: 1. kada je tko pribavio kakovu stvar pokretnu od neistinita posjednika, t. j. kada ne može izkazati zakoniti naslov svog posjeda; 2. kada je tko pribavio kakovu stvar pokretnu od istinita, ali nepoštena posjednika; 3. kada onaj, koji je pribavio pokretnu stvar, može da izkaže pravni posao na temelju kojeg je došao u posjed stvari, ali ne može da naznači osobu od koje je pribavio stvar; u kojem se slučaju uzima, da je bio upitni prednik sumnjiv. Ako ne može posjednik stvari ni izkazati pravni posao, na temelju kojeg je došao u posjed stvari, može odnosnu stvar dosiesti samo po vanrednom vremenu dosielosti §-a 1477. o. g. z.[1]

Pošto zakon u §-u 1476. o. g. z. izriekom govori samo o pokretnoj stvari, nemože se zakonska ustanova ovog §-a uporavljivati kod dosielosti nekretne stvari.

§. 1477. Tko dosielost svojeg posjeda osniva na vrieme od trideset ili četrdeset godina, taj nije dužan pokazati zakonitog nanaslova stečenja svojeg. Ali ako bi suprot njemu dokazano bilo nepoštenje posjeda, tad nebiva dosielost ni iztečenjem pomenutog duljeg vremena.

U ovom §-u sadržana je obćenita iznimka od pravila navedena u §-u 1450. o. g. z.

Po §-u 1460. o. g. z. zahtieva se u obće, da se steče kroz dosielost, da onaj koji ovim načinom ima steći, ne samo posjeduje stvar ili pravo, nego da mu je uz to posjed zakonit, pošten i istinit. Po §-u 1477. o. g. z. je pako dovoljno da onaj, koji dosielost svojeg posjeda osniva na vrieme od trideset i četrdeset godina, stvar ili pravo posieduje bona fide, t. j. da je pošteni posjednik iste. Dokazati zakoniti svoj naslov i istiniti način, kojim je do posjeda došao, ne treba on.

Nu ne samo dokazati već niti pokazati nije dužan naslov svoga posjeda u slučaju ovom; t. j. on nije dužan ni navesti svoj naslov, što jasno proizlazi iz zakona već iz rieči „pokazati" koju rabi u §-u 1477. o. g. z. u oprieci sa „dokazati" („bedarf keiner Angabe des rechtmässigen Titels" veli njemački tekst). Da je to samo smisao zakona dokazuje i ustanova §-a 1493. o. g. z. koja izriče: „Tko načinom poštenim prima kakovu stvar od zakonitoga i poštenoga posjednika, taj ima pravo kao nastupnik da uračuna sebi vrieme dosielosti svojeg prednika; to isto valja takodjer za vrieme zastare; glede dosielosti od trideset i četrdeset godina, može se ovo uračunanje učiniti i bez zakonitog naslova".[2]

Onaj tko dosielost svoga posjeda osniva na vrieme od trideset ili četrdeset godina, nije samo dužan sam pokazati svoj naslov, već ne gubi ni onda svoje pravo dosielosti na posjedovanu stvar, ako i protustranka dokaže, da on ne ima nikakova zakonita naslova, jer mu za stečenje dosielošću neprekidnim posjedom kroz trideset ili četrdeset godina ne treba u obće zakonitog naslova za svoj posjed.[3]

---

[1] Kirchstetter str. 720.

[2] Vidi o tome Zeiller IX. str. 230. Nippel Erläuterungen IV. str. 70., Pachman str. 90., Stubenrauch II. str. 839 Kirchstetter str. 720.

[3] Rješitba vrh. suda u Beču od 26. lipnja 1873. br. 3001. G. U. 5019. i od 20. travnja 1871. br. 1603. G. U. 4134.

Digitized by Google

ili stvar, koje neprekidno posjeduje cielo ovo vrieme.

Zadnjom stavkom §-a 1477. o. g. z. glasećom: „ali, ako bi suprot njemu dokazano bilo nepoštenje posjeda, tad ne biva dosielost ni iztečenjem pomenutog duljeg vremena“ izrečeno je, da posjednik, istina, mora uviek pošten biti, no da poštenje posjeda ne nadleži njemu dokazati već nasuprot protustranki nepoštenost njegova posjeda, ako bi to prigovorila. Ova se ustanova osniva na općenito pravno načelo, izraženo već u § 328. o. g. z., jer i po ovom nadleži uviek onoj stranki dokazati nepoštenost posjeda, koja to prigovara, a ne usljed prigovora njezinog ili poreke njezine (koja se tad obzirom na §. 104. gr. p. p. takodjer samo prigovorom smatrati ima) posjedniku samom, da je njegov posjed pošten. U dvojbi bo uzima se uviek, da je posjed pošten.

Valja pako ovdje iztaći da ustanovom §-a 1477. o. g. z. nije izvan krieposti stavljeno pravno načelo §-a 1462. o. g. z., odnosno da se §. 1477. o. g. z. ne odnosi i na ustanovu §-a 1462. o. g. z. Vjerovnici, posudovnici, čuvari i uživaoci ne mogu s nedostatka zakonitog naslova dosiesti stvari založene, posudjene, dane na ostavu ili na uživanje, ako ih drže i neprekidno kroz trideset ili četrdeset godina.

Vrieme zastare redno.

§. 1478. Ako svaka dosielost sadržava u sebi zastaru, obadvie se svršuju u jedno isto vrieme onda samo, ako se sbudu uvjeti zakonom propisani. Ali za zastaru u pravom smislu dovoljno je da se neizvršuje kroz trideset godina kakovo pravo, koje po sebi mogaše biti izvršivano.

§. 1479. Sva prava suprot trećemu, bila upisana ili neupisana u javnih knjigah, prestaju redovito najdulje neizvršivanjem kroz trideset godina ili mučanjem za ovo vrieme.

Zastara je utrnuće kojeg stanovitog prava neizvršivanjem istog kroz stanovito zakonom opredieljeno vrieme. Kod zastare valja nam razlikovati z a s t a r u p r a v a i z a s t a r u t u ž b a Kod zastare p r a v a prestaje stanovito subjektivno pravo kao takovo materielno, neizvršivanjem kroz vrieme u zakonu opredieljeno, kod zastare t u ž b a utrnjuje samo vlast stanovitu tražbinu parbenim putem potjerati t. j. utužiti ju ako mine stanovito u zakonu opredieljeno vrieme.

P r a v o samo gubi se neizvršivanjem kroz stanovito zakonom opredieljeno vrieme samo kod služnostih i realnih prava. Kod svih ostalih prava imademo samo z a s t a r u t u ž b a, tako, da kada zakon o zastari govori, osim jedino kod služnostih i realnih prava u užjem smislu[1] samo zastaru tužba misli. Tako na pr. prave vlastničtva, kao takovo, ne zastaruje; samo tužba o pravu vlastnosti zastaruje; pravo zaloga ne može zastariti; dokle god vjerovnik ima zalog u rukuh ne može mu se predbaciti, da je propustio izvršivanje prava zaloga; ali zastaruje založna tužba (actio hipothecaria), ako se ona ne podnese u zakonom ustanovljeno vrieme itd.

Zastari podpadaju i sve tužbe iz obligatornih prava osim jedino tužba na ustanovljenje granica (§. 850. o. g. z.) i na diobu zajedničke koje stvari (§. 1481. o. g. z.). Tužba zastaruje, ako ju ne podigne vjerovnik u zakonom zato najdulje opredieljeno vrieme s toga, što se uzme, da vjerovnik, koji je za stanovito podulje vrieme propustio tražbinu svoju sudbeno potjerati, u obće više ne ima pravo tražbine proti dužniku svom. Ovo pako

[1] Vidi tumačenje §§. 1451. i 1452. o. g. z.

Digitized by Google

tužbe nastaje dakle onim časom, kojim je nastala za vjerovnika pravna mogućnost tražbinu svoju utužiti. Čas ovaj označuje se onim, kojim se je tužba rodila (actio nata est).

Da je actio nata uzima se dakle onda, ako je odnosno pravo, kojeg se priznanje tužbom tražiti hoće, eksistentno postalo kao tužbeno pravo, naime kao iskanje, koje se može potjerati proti trećemu.

Po tome je tužba o vlastnosti eksistentna, čim je treći bez ikakovog pravnog naslova (n. pr. ne po uporabnoj pogodbi ili po pravu zaloga i t. d.) došao u detenciju stvari, koju si drugi temeljem svoga prava vlastničtva svojata, t. j. od časa onoga, kojega je započela detencija upitnog trećega.

Tužba na priznanje prava služnosti (actio confessoria) je eksistentna čim tko (vlastnik služeće stvari ili treći) ovlaštenika (koji izvršuje pravo služnosti) u izvršivanju toga svoga stvarnoga prava smeta ili mu to njegovo pravo zaniekuje. Tužba vjerovnika ručnog zaloga na izdanje njemu oduzete založne stvari, čim upitna založna stvar dodje u detenciju trećega.

Tužba nasljedstvena (§. 823) čim je navodljivo na nasljedstvo nepozvani pretendent zauzeo cielu zastavštinu ili dio iste u posjed.

Tužba na priznanje nevaljanosti oporuke od časa onoga, kada je oporuka po sudu proglašena.

U pogledu obligatornih pravah bit će actio nata, ako je obligacija ne samo nastala, nego ako je i nastupio čas, u kojem može vjerovnik izpunenje činitbe od dužnika zahtievati, t. j. ako je činitba dospjela.

Ako se obligatorna činitba sastoji u propustu stanovitog čina, t. j. u neizvršivanju istog kroz stanovito vrieme, to izpunjuje dužnik tako dugo obligatornu činitbu, dok on ne preuzima prepoviedani mu čin. Za vjerovnika nastaje u takovu slučaju samo mogućnost podnieti tužbu, kada je dužnik prepovjedani mu čin izveo.

Kod negativnih činitba je dakle actio nata istom u času onom, u kojem je dužnik prestao udovoljiti negativnoj svojoj činitbi. Ovo pravno načelo valja ne samo za takove obligatorne činitbe, koje se sastoje samo u neizvršivanju stanovitog čina, već i za mnogo činitba, koje se sastoje i u pozitivnoj činitbi (kao u predaji stvari koje na porabu), a zatim i u dalnjem negativnom držanju (kao n. pr. u tom da uporabodavac ne ima priečiti uporaboprimca u uživanju u uporabu mu predane stvari).

Gledom na to je tužba uporaboprimca ili posudovnika nakon već mu predane stvari samo onda moguća, ako uporabodavac ili posudioc njega smeta u dalnjem uživanju na uporabu mu predane stvari, te će biti za uporaboprimca ili posudovnika actio nata istom od časa, kada će mu uporabodavac ili posudioc uzkratiti porabu stvari.

Za tužbe iz pogodba sklopljenih sa maloljetnici započima zastara istom danom kada je ugovor bio nadtutorstveno ili nadskrbnički odobren.[1]

Kod tražbina, kod kojih zavisi dospjelost njihova samo od volje vjerovnika, nastaje zastara ako i nije još actio nata, jer ako je vjerovnik propustio preduzimati korake, koji su potrebni, da odnosna tražbina postane dospjelom, mora se uzeti iz istih razloga kao i kada vjerovnik propušta utužiti dospjelu tražbinu, da tražbina sama više pravno ne obstoji, jer inače bi zavisilo od volje vjerovnika da tražbinu, kod koje zavisi od njegove volje, da ju učini dospjelom, time što prepušta preduzimati korake, da postaje dospjelom — pretvori u takovu, koja zastariti ne može. Slučajevi ovakovi su:

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. ožujka 1872. G. U. 4507.

Digitized by Google

S druge strane nije ovom zakonskom ustanovom niti vjerovniku učinjeno nepravo. jer se on svaki put, kada dospieva periodično opetujuća se činitba, kod obične pomnje sjetiti mora, da mu valja platež tražiti, a kad ne išće platež, kada je već činitba treći put dospjela. može se i razlogom uzeti, da se je odrekao pravo više tražiti ju.[2]

Iztaknuli smo, da za kraće vrieme od tri godine zastaruju samo stanovite periodične, dakle ne sve periodične činitbe, t. j. samo one navedene u §-u 1480. o. g. z., a te su: iskanja glede zaostavših godišnjih danaka, daća, prihoda ili posluga te ovimi srodnih periodičnnih činitba. Ove su činitbe, koje su stranom accessorne naravi, stranom takove, koje sačinjavaju same obligaciju. Općenito svojstvo svih tih periodičnih činitba je dakle ono, da svaka pojedina činitba sačinjava samostalnu osebi stojeću cielinu, a ne dio veće koje cieline. Ustanova §-a 1480. o. g. z. nije s toga uporavljiva na činitbe, koje valja izpuniti u više periodično dospjeti imajućih dionih plateżnih obrocih-n. pr., ako je tko obećao zajam od 1000 for. Druga je predpostava za uporabu §-a 1480. o. g. z., da mora biti stalno opredieljeno vrieme, koje imade minuti izmedju pojedinih periodičnih činitba, te da to vrieme ne smije prekoračiti godinu dana.

U §-u 1480., istina spominju se samo „godišnji" danci itd., nu pod ovimi razumievaju se i danci i ostale tamo nabrojene činitbe, koje se periodično obnavljaju u kraćem vremenu izpod godinu dana već obzirom na ratio legis, koju smo gore naveli.

Valja nam ovdje sada ustanoviti, koje se sve periodične činitbe mogu subsumirati pod četiri u §-u 1480. o. g. z. navedene vrsti periodičnih činitba, glede kojih iskanja zastaruju u tri godine.

a) Pod danci mogu se razumievati samo podavanja privatno pravne naravi, kao kod nasljednog zakupa. nasljedne daće; zatim godišnji prinosi za uzdržavanje duhovinskih nadarbina (beneficija), za čitanja misa, za uzdržavanje crkava, škola ili inih obćekoristnih zavoda.[3] Porezi i javne daće ne spadaju ovamo. jer se osnivaju na naslovu javnog prava. Zagodu u pogledu porezah i državnih pristojbah ustanovljuju posebni financijalni zakoni.[4]

b) Medju daće (Zinsen) imadu se razumievati u obće one činitbe u novcu ili u prirodninah (naturalijah) koje se daju za ustupljenu uporabu nepotrošive stvari (stana ili zemljišta; dakle najmovine i zakupnine) ili pako za vriednost predane potrošive stvari (kao n. pr. zajmovne glavnice; dakle kamati od glavnica).

Preporna bivša pitanja, da li se medju daće (Zinsen) imadu razumievati i glavnični kamati te i najmovina i zakupnina, riešena su jur i zakonodavnim putem sa dvorskimi dekreti izdanimi u tumačenju prenavedene zakonske ustanove §-a 1480. o. g. z. a i načelnimi rješitbami vrhovnog suda u Beču.

Upitni dvorski dekreti glase:

1. „Povodom pitanja predložena višjoj rješitbi, da li se u §-u 1480. obć. gradj. zakonika pod riečju: daće (Zinsen) razumievat imaju i probitci glavnični ili kamate i kako se tad ovaj §. u sklad dovesti može s §. 1335. o. g. z., daje se sliedeće razjašnjenje:

U §-u 1430. o. g. z. imadu se pod općenitim izrazom „daće" svakako razumievat i probitci glavnični; s toga tražbina zaostavših (još neizplaćenih) probitaka glavničnih

---

[1] Zeiller IV. str. 236.

[2] Winiwarter V. str. 223.

[3] Rješ. vrh. suda u Beču od 25. rujna 1852. br. 8877. Ger. Ztg. od god. 1856. br. 532.

[4] Vidi o tom u sbirku financijalnih zakona J. Sam. Kociana, (knjiga XI. hrvatskih zakona izdanja Kugli i Deutsch).

Digitized by Google

more od 25. ožujka 1812. s osobitog obzira izuzeti jedino probitci od javnih zadužnica.

Nego premda tražbina neizplaćenih probitaka glavničnih zagodi u pravilu po §-u 1480. za tri godine dana, zato se ipak tražbina neizplaćenih probitaka glavničnih do svote glavnične, o kojoj govori §. 1335., umnožat može ne samo u slučajevih, gdje se po §§. 1494. i 1496. zagoda obustavlja u obće, nego i u slučaju onom, kada vjerovnik izvansudbeno opomene dužnika poradi probitaka barem svake treće godine, a dužnik izpričavanjem, prošnjami za poček ili produljenje duga svoga itd., budi izriekom bud mučeć prizna pravo vjerovnika tražit probitaka, budući da na ovaj način po §-u 1497. prekida se zagoda probitaka još neizplaćenih, dakle i neizplaćeni probitci teći mogu do svote glavnične. (Dvorski dekret od 21. studenoga 1812. br. 1016. sb. pr. zak.).“

2. „Iz osobitoga obzira za vjerovnike državne dostajalo je narediti Nj. Veličanstvo: da na probitke od javnih zadužnica, koji su dospjeli od 1. siečnja 1812. i koji dospjevali budu unapredak, ne ima se uporavljat §. 1480. o. g. z.; nego da u obziru probitaka od kamatonosnih papira državnih, kao i obziru glavnice same zagoda nastupit ima stopram, pošto mine rok od trideset godina. (Dvorski dekret od 25. ožujka 1812. br. 982. sbirke prav. zak.).“

3. „Glede zagode probitaka od javnih zakladnih obveznica, dostojalo je naredit Nj. Veličanstvo: Da se doskoči svakoj pometnji glede višnje odluke, obznanjene naredbom od 25. ožujka 1812. br. 982. i da se neizvrgavaju opasnosti oni, koji imadu javnih državnih papira, ukida se okružnica izdata u ovom obziru dne 23. travnja 1812. i podjedno izjavljuje se ovim: da se je samo glede pojedinih kamatnih rata na korist vjerovnika državnih trogodišnji rok zagode, ustanovljen u §. 1480. o. g. z. produljio na rok od 30 godina, računajuć od krieposti novog zakonika; sva ostala pak pravna razmjerja vjerovnika državnih, da se prosudjivat imaju po zakonih postojećih. (Previšnja odluka od 4. travnja 1815. br. 1149. sbirke prav. zak.).“

4. „Nj. c. kr. Veličanstvo dostojalo je previšnjom odlukom od 9. kolovoza 1836. izjaviti: da zagodni rok, ustanovljen u §. 1480. o. g. z. valjat ima i za zakupnine ili ciene zakupne i za probitke zadocne. (Dvorski dekret od 22. kolovoza 1836. br. 151. sb. pr. zak.).“

Ovom posliednjom previšnjom odlukom je izrečeno jedno, da i zatezni kamati podpadaju zastari po §. 1480. o. g. z., a drugo da se ovaj §. proteže i na zakupnine. Najamnina, istina, ne spominje se u ovoj previšnjoj odluci, ali jer ona ima istu narav kao i zakupnina, to ne dvojbeno spada i ona medju periordične činitbe što ima sve potrebštine za to, koje smo gore naveli.[1]

Preporno bivše pitanje, da li i osudom dosudjeni kamati podpadaju zastari §-a 1480. od 3 godine, rješeno je minist. naredbom od 21. svibnja 1858. br. 105. d. z. t. onamo, da tražbine, koje zastaraju po obć. gradj. zak. u kraćih nego u §§-ih 1478., 1485. i 1486. o. g. z. navedenih rokovih, podpadaju, ako su dosudjeni pravomoćnom osudom ili nagodom, samo u ovih §-ah ustanovljenoj zastari (naime rednoj zastari). Ako je pako u osudi sudjeno ne samo na platež već dospjelih nego i na platež u buduće istom dospjevat imajućih danaka, daća prihoda ili poslugah tad ova još ne dospjela podavanja zastaruju za tri godine po §-u 1480. o. g. z.

Nu ova minist. naredba odnosi se samo na pravni odnošaj izmedju vjerovnika i dužnika a ne i na odnošaj izmedju hipotekarnih vjerovnika medju sobom. Noviji hipotekarni vjerovnik nije dužan svojemu predniku priznati više nego trogodišnje kamate, ma da su kamati i uknjiženi na temelju pravomoćne osude ili nagode. — osim da su

[1] Vidi o tom i Stubenraucha II. str. 846.

Digitized by Google

marnosti prije njega uknjiženog hipokekarnog vjerovnika, što je ovaj propustio prije zagodnog roka tražiti namirenje glede svojih kamata. Ovo se nebi slagalo s dobrom vjerom gruntovnih knjiga, a ponapose nebi tad vjerovnik iz gruntovnih knjigah nikad mogao znati za pravo imovinsko stanje dužnika, te uslied toga takodjer ne, da li mu pružaju nekretnine za njegovu tražbinu dovoljnu sigurnost.[1]

c) P r i h o d i. Pod ovimi razumievaju se stalni godišnji prihodi, kojih napominje §. 530. o. g. z i doživotni prihodi (doživotne rente) o kojih se nalaze zakonski propisi u §§. 1284. i 1285. o. g. z.[2]

d) Pod iskanji p o s l u g a ne razumievaju se iskanja o zaostaloj plaći za raduje za plaću odnosno iskanja, temeljeća se na pogodbah usluge za plaću, već samo takove činitbe. koje je tko drugomu dati obvezan trajno u periodičnih rokovih s inog kojeg zakonitog naslova, kao što n. pr. kod ugovorenog pridržaja. (Prije ukinuća sveze podaničke spadale su ovamo tlaka i robota). Pod iskanji posluga razumievaju se dakle iskanja (tražbine) n a posluge (Forderungen a u f Dienstleistungen) t. j. iskanja, kojim se traže od obvezanika trajne posluge, koje se je obvezao učiniti ovlašteniku u periodično ponavljajućih se obrocih po pogodbi s njim sklopljenoj ili s drugog kojeg zakonitog naslova; a ne tražbine i z p o s l u g ah. (Forderungen a u s Dienstleistungen).[3]

U tom pogledu izdana je i previšnja rješitba koja je sadržana u dvorskom dekretu od 10. travnja 1839. br, 355. sbirke prav. zak., te koja glasi kako sljedi:

„Nj. c. i kr. Veličanstvo dostojalo je previšnjim kabinetnim pismom od 22. siečnja 1839. potvrditi sljedeće ustanove:

Trogodišnja zagoda, ustanovljena u §-u 1480. o. g. z. neuporavljuje se na plaću, koja pripada služinčadi. — Nego počamši od dana proglašenja ove naredbe, ima valjat zakonita predmnieva, da je rečena plaća namirena, ako je po dospjetnom roku plać e dužne čeljadetu, minuo rok od tri godine dana i ako vjerovnik nije kadar dokazati propisanim putem da plaća namirena nije. Ovaj propis valja i za plaću prije već dospjelu. ako je poslie proglašenja minuo rok od tri godine dana".

Ova druga stavka previšnje ove odluke dakako sada ne ima više valjanosti. Da pako trogodišnja zagoda, ustanovljena u §. 1480. o. g. z., u obće ne ima mjesta na tražbine potičuće iz pogodbe za plaću a ne samo na plaće služinčadi, je već u judikaturi riešeno načelno.[4]

Nu sa u §-u 1480. o. g. z. navedenimi i sada nabrojenimi četiri vrsti periodično ponavljajućih se činitba nisu izcrpljene sve činitbe, koje se mogu subsumirati pod obćenitu ustanovu §-a 1480. o. g. z., kako smo ju gore obrazložili u početku tumačenja ovog §-a.

---

[1] Vidi o tome Stubenraucha II. str. 847. i rješ. vrh. suda u Beču od 30. kolovoza 1860. br. 1727. G. U. 1089.

[2] U tom pogledu je izdana sliedeća načelna rješitba vrh. suda u Beču: §. 1480. o. g. z. uporavlja se i na zaostala, u godišnjih ili kraćih rokovih obavit se imajuća davanja neprestanih ili saživotnih dohodaka. ponajpače saživotnina i prinosa za uzdržavanje. (Rješ. vrh. suda u Beču od 31. ožujka 1853. br. 2407. Manzove sbirke, Judikatenbuch br. 15.

[3] Hasenöhrl II. str. 615. i 616.

[4] U tom pogledu u Judikatenbuch c. kr. vrhovnog suda u Beču uvrštena rješitba glasi: „U §-u 1480. o. g. z. ustanovljena trogodišnja zastara, neuporavlja se na zaostale, periodički dospjevajuće plaćevne tražbine n e s a m o s l u ž i n č a d i, n e g o u o b ć e n a n i k a o v e t r a ž b i n e, p o t i č u ć e i z p o g o d b e z a p l a ć u. (Rješ. od 27. lipnja 1882. na br. 137. praes. Judikatenbuch br. 111. G. U. 9035.

Digitized by Google

za uzgoj izvan braka rodjenoga djeteta njegovu roditelju ili nasljednikom istoga nametnutih, izvjestnih, periodički. u godišnjih ili kraćih rokovih platit se imajućih prinosih u novcu ili naturalijah.

Nasuprot po nezakonitoj materi ili po trećoj osobi, koja je izvan braka rodjeno diete prehranjivala u vrieme kada se ono nije moglo samo uzdržavati, na njegova roditelja, upravljena tražbina za naknadu dotičnih troškova uzdržavanja, ima se posudjivati po načelih gradjanskog prava u stvarih tudjega poslovodstva i ponajpače po načelih §. 1042. o. g. z. i podpada s toga samo redovitoj zastari po §-u 1479. o. g. z., a ne kraćoj predvidjenoj po §§. 1480· 1489. o. g.

U §-u 1480. o. g. z. ustanovljena trogodišnja zastara ima se uporavljati i proti fisku i ostalim u §-u 1472. o. g. z. spomenutim povlaštenim korporacijam.[1]

Iznimke.

§. **1481.** Ne mogu zastariti obveze, koje su utemeljene na pravu porodice i u obće na pravu osoba, na pr. obveza, da se nabavi djeci neobhodno uzdržanje, takodjer i one obveze, koje se slažu s pravom gore spomenutim (§. 1459.) t. j. glede slobodnoga razredjivanja svojom imovinom, kao na pr. obveza da se podieli kakova zajednička stvar ili da se ustanove granice.

§. **1482.** Na isti način, ako komu na tudje zemljište pristoji pravo takovo, što ga je mogao izvršivati u obziru na cielost ili na različne načine po svojoj volji, takov nemože biti stiešnjen u pravu svojem jedino radi toga, jer je pomenuto pravo ma kroz najdulje vrieme izvršivao samo vrhu jednog diela zemljišta ili na odredjeni način. Nego taj, što pomenutim načinom hoće da stiesni (ograniči) pravo drugoga, valja da stečenjem ili dosielošću zadobije pravo zabrane ili smetanja (§. 351.). To isto ima se uporavljati i na slučaj kada je tko, imajući pravo proti svim članom kakove obćine, izvršivao do tada to pravo samo suprot nekojim članom iste obćine.

§. **1483.** Dokle god vjerovnik ima zalog u rukah, nemože mu se predbaciti, da je propustio izvršivanje prava zaloga, i to pravo nemože zastariti. Takodjer pravo dužnikovo, da izkupi svoj zalog, ne pada pod zastaru. Ali ako je iskanje veće nego što vriedi zalog; tad iskanje to može medjutim prestati zastarom.

U ovih §§-ih kao u sliedećih §§. 1484. i 1485. sadržane su iznimke glede zastare; navlastito su navedena u §§-ih 1481., 1482. i 1483. ona prava, glede kojih ne treba da su nastala osobite potrebštine da mogu zastarati, a napokon u §-u 1485. oni slučajevi, za koje se išće dulje vreme za zastaru.

Ne mogu zastariti sliedeća prava:

1. Prava, koja su utemeljena na pravu porodice i na pravu osoba u obće. Da prava (čista) osobna prava neizvršivanjem neutrnjuju jest posliedica od toga, što ona proizticu samo iz stanovite kakvoće, odnosno stanovitog značaja (karaktera)

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 20. ožujka 1838. br. 1075. Manzove sbirke Judikatenbuch br. 18.

Digitized by Google

supruga, otca, djeteta), odnosno dokle traju dotični stanoviti osobni odnošaji, tako dugo traju i sve pravne posliedice skopčane s ovim stanjem. Tako dugo dakle dok otac živi ima on prava tražiti od svoga djeteta uzdržavanje u slučaju da tako osiromaši da ne ima za nuždno uzdržavanje svoje dovoljna sredstva (§. 154. o. g. z.); tako dugo dok ženitbeni brak traje, pristoje mužu prama ženi sva ona prava, koja mu daje zakon u ženitbenom pravu i t. d.

Tekst zakona §-a 1481. o. g. z. spominje samo obveze, koje su utemeljene na pravu porodice i u obće na pravu obveza, nu da obveza ne zastaruje, je samo posljedica toga, što ne zastaruje pravo, koje odgovara toj obvezi.[1] Svakako je s toga korektnije i logičnije govoriti o zastari prava nego li o zastari obveze.

Prava stvarna proiztičuća iz osobnih prava nakon što prestaje principalno odnošenje (strogo osobna i obiteljska sveza), n. pr. usljed rastave ili konačnog razpusta ženitbe, smatraju se opet prostimi stvarnimi pravi, odnosno osobnimi pravi na stvari te podpadaju tad zastari; zato su zastari podvržena prava iz ženitbenih ugovora, iz zakonitog nasljedstva, pravo na nuždni dio. Pozivom na §. 1459. navadja §. 1481. o. g. z. nadalje kao prava, koja ne mogu zastariti:

2. prava glede slobodnog razredjivanja svojom imovinom kao n. pr obveza, da se podieli kakova zajednička stvar ili da se ustanove granice.

Prava naime, koja svaki čovjek ima nad svojimi djelanji i nad svojom vlastnosti ne padaju pod zastaru (actus merae facultatis) u koliko se ona neizvršivaju kao stvarna prava na tudjem vlastničtvu.[2] Dosliedno tomu izriče §. 1482., da na isti način, ako komu na tudje zemljište pristoji pravo takovo, što ga je mogao izvršivati u obziru na cielost ili na različne načine po svojoj volji, takov ne može biti stiešnjen u pravu svojem jedino radi toga, jer je pomenuto pravo, ma kroz najdulje vrieme izvršivao samo vrhu jednog diela zemljišta ili na odredjeni način. Nego taj, što pomenutim načinom hoće da stiesni (ograniči) pravo drugoga, valja da stečenjem ili dosielošću zadobije pravo zabrane ili smetanja.

Ovu će ustanovu razjasniti sliedeći primjeri. Tko n. pr. ima pravo služnosti voznog puta na tudjem zemljištu taj ne gubi pravo upitnim putem voziti se s koli, ako je i dugo vremena istim putem samo pješice hodao. Isto tako onaj, tko ima pravo voziti preko tudjega stanovitoga zemljišta pravcem, kojim hoće, ne gubi pravo voziti drugim pravcem po istom zemljištu, ako je dugo vremena i vozio samo stanovitim jednim pravcem. Samo onda gubi to svoje pravo, ako je vlastnik upitnog tudjeg zemljišta njemu zabranio, da vrši upitno pravo svoje na drugi način nego li je dosada samo izvršio bio (dakle n. pr., ako vlastnik zemljišta zabrani onomu, koji je stekao pravo voznog puta, voziti se istim putem, jer ga je rabio mnogo godina samo za hodanje pješke) a dotični ovlaštenik se je toj zabrani pokorio, te je već proteklo vrieme potrebno, da upitni vlastnik zemljišta zadobije pravo zabrane dosielošću. Po §-u 351. o. g. z. kod pravah bo prestaje njihov posjed, ako protivna strana očituje, da neće više učiniti što je inače učinila, ako ona nadalje ne trpi da se izvršuje pravo tudje, ili ako ne pazi više na zapovjest da što propusti, a posjednik u svih ovih slučajevih ne protivi se tomu i ne podigne tužbe da bi održao posjed (tužbu smetanja posieda) niti unutar roka zastare tužbu na priznanje njegova prava odnosne služnosti (actio confessoria — §. 523. o. g. z. —).

Ustanova §-a 1482. o. g. z. stoji u uzkom savezu sa onom §-a 1488. o. g. z., koja izriče, da pravo služnosti zastaruje po neizvršivanju, ako strana, obvezana trpiti.

---

[1] Unger II. str. 271 točka 2. i opazka 61. Stubenrauch II. str. 850.
[2] Vidi i tumačenje kod §. 1459. o. g. z.

Digitized by Google

godina bila tri put prigoda izvršivanju pomenutog prava, a pravo to da se nije ni jedanput izvršivalo (§. 1471.).

Za ovaj §. valja tumačenje §-a 1471. o. g. z. u cielosti, te se na ovo ovdje jednostavno samo pozivljemo. Razlika se jedino sastoji o tom, što se već samo po sebi razumieva, jer to leži u naravi zastare u opreci naprama dosielosti, da se kod dosielosti ima izvršivanje pomenutog prava bar tri puta dogoditi, dočim se kod zastare zahtieva da je za vrieme od 30 godina bilo prigode izvršivanju pomenutog prava, a pravo to, da se nije ni nijedanput izvršivalo.

§. 1485. Glede osoba, koje su u §. 1472. povlaštene, ište se za dosielost i za zastaru četrdeset godina.

U pogledu ove zakonske ustanove valja nam pozvati se samo na tumačenje §. 1472. o. g. z. Sve, što je tamo navedeno glede dosielosti, valja i ovdje glede zastare.

Nastalo bi samo još ovdje pitanje, da li uživaju osobe, koje su po §. 1472. o. g. z. povlaštene, i pogodnost dulje zastare kod zastare prava, za koja ustanovljuje zakon kraće vrieme, kao u §§-ih 1487 - 1489. na tri godine, a u §. 1490. na godinu dana.

Ovo pitanje, koje je bilo prije u judikaturi preporno, rješeno je već načelno onamo da se iznimka dulje zastare glede osoba navedenih u §. 1472. o. g. z. odnosi samo na redno vrieme zastare od 30 godina, a da se ne može protegnuti i na ostale slučajeve za koje je u zakonu ustanovljeno kraće vrieme zastare (§§. 1480., 1487, 1489. o. g. z.).[1]

Ova se nama rješitba čini posve opravdana, jer zakon niti u §-u 1485. o. g. z. niti kasnije ne ima nikakove ustanove iz koje bi se dalo izvoditi, da za u §-u 1472. o. g. z. ovlaštene osobe vriedi i kod kraćih zastara od 3. 1 godinu, dulje vrieme, te koje?

Vanredno kraće vrieme zastare.

§. 1486. Obće pravilo, da kakovo pravo radi toga, što nije izvršivano bilo, zastaruje nakon dokončanih trideset ili četrdeset godina, uporavlja se samo na one slučajeve, za koje zakon neustanovljuje kakovo kraće vrieme.

§. 1487. Sliedeća prava. kao: uništiti očitovanje posliednje volje; iskati dio zakoniti ili njegovo nadopunjenje; poreći darovanje radi neharnosti obdarenoga; ukinuti pogodbu za plaću radi skraćenja preko polovine; ili ustati suprot preduzetoj diobi kakvoga dobra zajedničkog; isto tako iskanje radi straha ili bludnje dogodivši se u pogodbi, gdje druga ugovarajuća strana nije kriva nikakovoj prevari, imaju se izvesti u tri godine. Pošto prodje pomenuto vrieme, prava takova i iskanja zastaruju.

U §§. 1487. do 1496. o. g. z. navedeni su slučajevi, kada ima mjesta vanrednom kraćem vremenu zastare. Ovo su iznimke od obćenitoga pravila, da svako pravo zastaruje, ako nije izvršivano bilo trideset godina, a glede osoba navedenih u §. 1472. o. g. z. četrdeset godina.

---

[1] Rješ. od 10. prosinca 1853. br. 12571. Ger. Ztg. 1879. br. 126. G. U. 962. i rješ. od 20. ožujka 1858. br. 1075. Judikatenbuch br. 18.

Digitized by Google

je svoju posliednju volju očitovao, ili pako ju u bludnji samo očitovao, dakle očitovanje dotično pravu njegovu volju nesadržava, tad se ne može ono ni uništiti, jer uništiti može se samo ono što je faktično obstojalo.

S ovim mnienjem se slaže u bitnosti i Stubenrauch, ali nije tako jasan kao Nippel. On veli, da se pod „uništiti" ima razumievati: napadati valjanost očitovanja posliednje volje radi kojeg nedostatka nutarnjih ili vanjskih potrebština u smislu §§. 553—601. Nasuprot pako tvrdi Stubenrauch i to u bitnosti suglasno sa Winiwarterom i Pachmanom da se o uništenju oporuke ne može govoriti: a) ako se prigovara, da je oporučitelj svoju posliednju volju opozvao, jer onda ne predleži više u obće njegova posliednja volja; b) ako se prigovara da se očitovanje posliednje volje temelji na bitnu bludnju, ili da je oporučitelj na očitovanje iste prisiljen bio; c) ako se prigovara, da predležeća oporuka ili kodicil nije po odnosnom oporučitelju niti sastavljena, ili bar ne tako kao što glasi, t. j. da je neistinita ili krivotvorena, jer se ovdje ne ima izvan krieposti staviti prava volja oporučitelja već nasuprot se istom dokazati ima pravna valjanost iste; d) ako onaj, koji napada posliednju volju, navadja, da oporučitelj onda, kada je učinio razredbu posliednje volje svoje, nije bio u stanju upisivljivosti (da ju je učinio u ludosti ili u podpunom pijanstvu); napokon e) ne može biti govora o uništenju oporuke, ako se napada samo sposobnost odnosnim očitovanjem posliednje volje postavljenog nasljednika ili kojeg zapisovnika.

Unger[1] ne čini ovih razlika te tvrdi da rieč uništiti u §-u 1487. ne znači ništa nego li „pro nullo declarari".

Mi smo toga mnienja, da se ono, što nije nikad obstojalo, ni uništiti ne može, da se s toga ono, što se je uzelo za temelj razprave ostavine odnosno nasljednog očitovanja kao tobožnja oporuka ostavnikova, a nije nikad bila, jer oporučitelj nije u obće nikakvu razredbu posliednje volje učinio, napadati ne može kao n i š t e t n o, već samo kao n e o b s t o j a t n o. U svakom pako drugom slučaju, ako doista predleži očitovanje posliednje volje oporučiteljeve, a ono ne odgovara propisom §§. 553—601. o. g. z. to jest, ako ono ne ima sve nutarnje i vanjske potrebštine, koje zakon u poglavju devetom II. diela obć. gradj. zak. za očitovanje posliednje volje zahtieva, ima mjesta uništenju ovakove razredbe posliednje volje a po tom i uporabe §. 1487. o. g. z. glede zastare ovog prava, ako se odnosna tužba ne podigne unutar roka od 3 godine. Ovako shvaća ustanovu §. 1487. o. g. z. i judikatura, te je vrhovno sudište u Beču dalo i unieti u tom pogledu i u svom Judikatenbuchu sliedeći plenarni zaključak: Ustanova §-a 1487. o. g. z., da se pravo opozvati očitovanje posliednje volje mora za tri godine izvršiti i da je po izminuću toga vremena zastarilo — ne može se uporaviti i na slučaj u kom se tvrdi, da je oporuka p o d m'e t n u t a ili k r i v o t v o r e n a.[2]

Preporno je pitanje o d k a d a r o k z a s t a r e p o č i m a t e ć i?

Stubenrauch[3] je toga mnienja, da taj rok počimati ima teći od časa onoga, kada je razredba posliednje volje, koja se hoće uništiti, bila sudno proglašena. Unger[4] računa taj rok od dana, kada je predano nasliedno očitovanje, koje je po sudu prihvaćeno. Kirchstetter[5] drži, da se rok zastare računati ima od dana onoga, kada je po sudu prihvaćeno nasliedno očitovanje predano na temelju nekriepostne oporuke. Veli nadalje Kirchstetter da se već po vanjskoj formi nevaljana oporuka ne smije ni za temelj ostavinske

[1] Unger VI. §. 22. opazka 6. str. 163.
[2] Plenarna rješitba vrh. suda u Beču od 28. srpnja 1868. br. 4731. Manzove sbirke, Judikatenbuch br. 67.
[3] Stubenrauch II., str. 856.
[4] Unger VI. str. 104. i II. str. 385., opazka 19.
[5] Kirchstetter str. 725. i 726. opazka 2.

Digitized by Google

je pravomoćnom postala odluka sudbena (razpravne oblasti), kojom je odnosni nasljednik upućen na put parnice, da pobija valjanost oporuke; jer po §-u 126. izvan parb. post. treba razpravni sud sve kolike prijave primiti, ma se koja i osniva na oporuku, koja ne ima sve po zakonu propisane vanjske potrebštine, pošto se može tečajem parnice izpostavljati, da oporučitelj nije nakanio pismenu oporuku učiniti već ustmeno testirati. pa može formalno manjkava pismena oporuka ipak kao ustmena kriepostna ostati. Nerazpravlja se po komentatorih pitanje, kada počima rok zastare teći za zakonitog nasljednika. za koga se znalo nije, te koji zato nije obavješten ni o proglašenoj oporuci niti pozvan da preda svoje nasljedno očitovanje (§. 120. izvan parb. post.), već koji istom za nekoliko godina sazna da je ostavnik umro, te ostavio oporuke, a hoće ju napadati te za sebe tražiti zakonito nasljedstvo nasljedstvenom tužbom po §-u 823, o. g. z. Mi držimo obzirom na ratio legis u pogledu ustanove točke prve §. 1487. o. g. z., koju smo gore naveli, da će i takov nasliednik napadati moći ništetnost oporuke samo za tri godine nakon što je po sudu prihvaćeno nasljedno očitovanje oporučnog nasljednika, koje je na temelju oporuke sudu predao, osim ako je oporučni nasljednik znao za ništetnost oporuke i za to, da dotični tužitelj živi i da kao zakoniti nasljednik na ostavinu pravo imade, jer je tad mala fide postupao.

Nepreporno je pako, da se može prigovoriti ništetnost oporuke proti nasljedniku, koji na temelju iste tužbom traži priznanje svojeg nasliednog prava u slučaju §. 823. o. g. z. neglededć na rok zastare §. 1487. o. g. z., jer tad tužitelj nije stekao još nasljedstva.[1] Zastaruje nadalje za 3 godine pravo:

2. iskati dio zakoniti (nuždni) ili njegovo nadopunjenje, koje pristoji nuždnom nasljedniku po §§. 775 i 776. o. g. z., ako nije njemu naredbom posliednje volje ostavljeno bilo kao zapis ili pako izriekom kao nuždni dio onoliko, koliko po zakonu njegov nuždni dio iznosi. Nuždni dio pako oporukom mu ostavljeni može nuždni nasljednik tužbom tražiti, ako mu nasljednici uzkraćuju izdanje istog, kao svaku inu tražbinu za vrieme od 30 godina.[2]

Zastaraje po istom pravilu iskanje onoga, koji je u oporuci bludnjom mimoidjen (§. 777. i 779. o. g. z.), kao i iskanje darovanjem u svom pravu povredjenog descendenta (§. 951.) o. g. z. U tom pogledu izdana je i plenarna rješitba vrh. suda u Beču od 7. siečnja 1862. br. 6708 unešena u Judikatenbuch br. 45. koja glasi: „ustanova §-a 1487. o. g. z. po kojoj se pravo tražiti nuždni dio ili njegovu dopunu mora pod pretnjom inake zastare za tri godine izvršiti, upravlja se i u slućaju, postavljenu u §-u 951. o. g. z., ako se naime ondje naznačeni zakonski nasljednik po darovanju medju živućimi u svom nuždnom dielu smatra oštećenim" Pravo na ovo iskanje počima zastarieti od dana smrti darodavatelja (ostavnika). Pravo na ostala gorenavedena iskanja počima zastarieti od dana kada nastupa nasljedstvo odnosni oporučni ili zakoniti nasljednik, ili ako je ostavnik ostavio samo kodicil. od dana proglašenja kodicila.[3] Isto tako zastaruje za tri godine pravo:

3. poreći darovanje radi neharnosti obdarenoga u slučajevih navedenih u §§. 948. i 949. o. g. z. Zastara počima teći u ovom slučaju danom počinjenog čina

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 24. rujna 1855. br. 17903. i od 12. svibnja 1853., br. 4753. Gez. Ztg. od god. 1858. br. 124 i 107. G. U. 563.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 6. studena 1872. G. U. 4764.

[3] Unger VI. str. 364. i 368., opazka 11.te strana 375., opazka 13, a s njim suglasno i Kirchstetter str. 726; Stubenrauch (II. str. 856.) računa zastaru u svakom slučaju od dana smrti oporučiteljeve.

Digitized by Google

4. ukinuti pogodbu za plaću radi skraćenja preko polovine. U ovom slučaju počima teći rok zastare od dana sklopljene pogodbe. Zatim zastaruje za tri godine pravo:

5. ustati proti poduzetoj diobi kakvoga dobra zajedničkoga, ako dioba nije preduzeta bila suglasnom voljom svih dielbenika, odnosno ako nije bila preduzeta u sporazumku svih učestnika. Zastara počima ovdje teći od dana, kada je sklopljena pogodba, kojom je bila dioba utanačena; a ako se ima faktično preduzeta dioba zato napadati, jer ona neodgovara utanačenju učestnika, od dana onoga, kada je dioba preduzeta. Konačno zastaruje za tri godine:

6. iskanje radi straha ili bludnje, dogodivše se u pogodbi, gdje druga ugovarajuća strana nije kriva nikakovoj prevari. Slučajevi, kada postaje pogodba nevaljana radi straha ili bludnje, dogodivše se u njoj, navedeni su u §§. 870—876 o. g. z. Obzirom na to, što se izriekom ističe u zakonu, da ima mjesta kraćem roku zastare samo onda, ako druga strana nije kriva nikakvoj prevari, ima se uporabiti propis §-a 1487. o. g. z. samo onda, ako je obećavajuća strana bila sama kriva bludnji, ili pako da je druga strana, koja ju je u bludnju zavela, to učinila neznajući, t. j. ako se je ona sama u pogledu dotične okolnosti u bludnji nalazila; ili napokon, ako je treći tko stranu obećavajuću prisilio na pogodbu strahom nepravednim i temeljitim ili ju zaveo lažnimi izvješći, a protivna ugovarajuća strana nije u tom udioničtvovala. Ako je protustranka kriva mala fide bludnji, tad ne nastupa kraći rok zastare §-a 1487. o. g. z.

U §-u 1487. o. g. z. ustanovljena trogodišnja zastara naperena je i proti fisku i ostalim u §-u 1472. o. g. z. spomenutim povlaštenim korporacijam.[1]

§. 1488. Pravo služnosti zastaruje po neizvršivanju, ako strana obvezana trpiti služnost, protivi se izvršivanju, a strana, imajuća pravo služnosti, nije izvršivala prava toga u tri godine neprekidno, sliedeće.

U §-u 1488. o. g. z. normirano je kraće vrieme zastare od tri godine za služnosti samo za slučaj onaj, ako strana obvezana trpiti služnosti protivi se izvršivanju budi zabranom budi činom kojim, a strana imajuća pravo služnosti nije izvršivala nakon toga što se je strana obvezana protivila tom izvršivanju, kroz tri godine odnosnu služnost. Ako je n. pr. imao tko prava kolnog puta po susjedovnom zemljištu, a ovaj njegov susjed mu jednom zabrani više voziti, ili stavi ogradu preko upitnog puta, te dotični ovlašteni na izvršivanje služnosti se od ovog časa ne služi tečajem tri godine više ni jedan puta tim putem, tad mu pravo služnosti zastaruje, osnivala se služnost ma na kojem god pravnom naslovu.

U slučaju, kada se strana obvezana trpiti služnost ne protivi izvršivanju, zastaruje i pravo služnosti takodjer samo za vrieme od 30 ili 40 godina, te vrieme zastare započima tad od časa, kada je nastala mogućnost za ovlaštenika prava služnosti, da ju izvrši, a on ju nije počeo izvršivati. Ali u tom pogledu valja razlikovati služnosti, koje se neprekidno izvršivaju od onih, koje se samo prekidno izvršivaju; kod ovih potonjih pako opet da li se izvršivati mogu u svako doba (kao n. pr. kod služnosti kolnog puta) ili samo u stanovitom vremenu (kao n. pr. kod služnosti prava paše).

---

[1] Plenarna rješitba vrh. suda u Beču od 20. ožujka 1838. br. 1075. Judikatenbuch br. 18.

Digitized by Google

kada se je ovlaštenik te služnosti zadnji put kolami vozio). Ako se pako služnost može samo u stanovitom vremenu izvršivati, započima rok zastare teći od onoga vremena, kada je nastala prigoda, da se ona izvrši, a ovlaštenik ju izvršivao nije. (N. pr., ako tko ima služnost pravo paše izvršivat se imajuće svake godine u mjesecu rujnu, te ju je izvršivao u rujnu god. 1890. a kasnije više ne, za toga ne počima teći rok zastare od rujna 1890., kada je upitnu služnost zadnji put izvršivao, već od rujna 1891., kada ju je imao opet izvršivati, a je propustio ju izvršivati).

Razumieva se, da se u jednom i drugom slučaju obzirom na §. 1497. o. g. z. zastara prekida čim ovlaštenik unutar roka od 30 godina odnosno 40 godina čin sačinjavajući pravo služnosti opet izvršuje.

Kod služnostih, koje se neprekidno izvršivaju (kao n. pr. pravo služnosti nasloniti teret svoje sgrade na tudju sgradu, pravo zahtievati od susjeda da neuzdiže kuću svoju), nastaje zastara od časa, kojega je ovlaštenik trpio čin takov, koji se protivi dotičnom svom pravu služnosti, odnosno kojim se ovo njegovo pravo služnosti vriedja. (N. pr., kada je susjed njegov uzdigao kuću, a ovlaštenik prava služnosti: zahtievati da se neuzdiže, tomu se protivio nije, odnosno nikakav čin preduzeo nije, da se to zabrani).[1]

§. 1489. Svaka tužba o naknadi štete prestaje poslie tri godine, računajuć od vremena, kada je oštećenik obaznao za štetu. Ako nije znao, da mu je učinjena šteta, ili ako je šteta postala s kakova zločinstva; pravo tužbeno zastaruje samo nakon trideset godina.

U ovom §-u ustanovljuje se za koje vrieme zastaruje tužba o naknadi štete.

U tom pogledu razlikuje zakon samo, da li je šteta nastala s kakova zločinstva ili pako s inog kakvog čina ili propusta pri tom ne čini pako razlike, da li je šteta prouzročena s toga, jer se je prekršila koja pogodbena dužnost ili pako neodvisno od pogodbe,[2] da li je šteta učinjena navalice ili nehotice (samo da se odnosni čin, uslied kojega je šteta nastala nekvalificira kao zločinstvo), da li se radi o naknadi prave štete ili izmakle dobiti. Jedino razlikuje zakon kod štete, koja nije postala s kakova zločinstva, da li je oštećenik znao za štetu, ili pako da li nije znao, da mu je učinjena šteta.

U svakom slučaju (osim kod štete, koja je postala s kakova zločinstva), ako je oštećenik znao za štetu, zastaruje pravo oštećenika tražiti naknadu štete poslie tri godine računajuć od vremena, kada je doznao za učinjenu mu štetu. Ako pako nije znao, da mu je šteta učinjena, zastaruje njegovo pravo na tužbu o naknadi štete za 30 godina (odnosno 40 godina glede u §-u 1472. o. g. z. navedenih ovlaštenih osoba) od časa počinjene štete, nu to tako, da ako je i oštećenik medjutim za štetu doznao (u kojem slučaju se broji opet samo rok od tri godine za zastaru odštetne tužbe od časa kada je za štetu doznao) rok zastare ne smije nikada prekoračiti ovaj rok redne zastare (od 30 odnosno 40 godina). Ako n. pr. tko, koji stanuje u inozemstvu, nije saznao, da mu je zakupnik njegovog dobra poharao šumu (svejedno, da li je možda oštećenik znao zato nakon 28 godina) jer je ratio legis, da rok zastare po §. 1489. o. g. z. kod odštetne tužbe ima biti po okolnostih kraći, a nipošto dulji. (Što bi bio slučaj, ako bi se vlasniku zakupišta u gorenavedenom primjeru dozvolio, ako za štetu istom nakon 28 godina sazna, još dalnji rok od tri godine, jer bi tad vrieme zastare faktično trajalo 31 godinu).

[1] Stubenrauch II., str. 858.
[2] Vidi §. 1295. o. g. z. i tamo navedeno tumačenje.

Digitized by Google

od vremena počinjene štete) već za 3 godine iza kako je došlo za štetu (dakle za 28 godina nakon vremena počinjene štete).

Trogodišnja zastara za sada navedenim ograničenjem vriedi i za tužbe o naknadi štete nastale komu uslied prekršaja ili prestupka progonit se imajućeg po kaznenom zakonu. jer zakon izuzimlje izriekom samo tužbe o naknadi štete, koja je postala o kakova zločinstva.[1]

Proti tužbi za naknadu podmirenih alimenta ne ima mjesta prigovoru trogodišnje zastare, jer se ovdje radi o naknadi po tužitelju podmirena troška, što bi ga po zakonu tuženik sam bio morao nositi, a takova tražbina podpada samo općenitoj zastari.[2] Zato podpada p.. nezakonitoj materi ili trećoj osobi, koja je izvan braka rodjeno diete prehranjivala u vrieme dok se ono samo nije moglo uzdržavati, na njegova roditelja stavljeni zahtjev na naknadu dotičnih troškova uzdržavanja, samo pod redovitu zastaru §-u 1479. o. g. z., a ne pod kraću zastaru predvidjenu u §-u 1489. o. g. z.[3]

U kratko može se reći da uporabi §. 1489. o. g. z. ima mjesta pod uvjeti u ovom §-u navedenimi u svih slučajevih tužba o naknadi štete, predvidjenih u poglavju tridesetom drugog diela općeg gradj. zakona, slovećem o pravu naknadjenja štete i zadovoljenja.

Ako je šteta postala s k a k o v a z l o č i n s t v a (dakle ne prekršaja ili prestupka, kako smo već gore iztaknuli) n e zastaruje tužba o naknadi štete poslie tri godine v e ć s a m o n a k o n t r i d e s e t g o d i n a. Zastara ova počima teći: ili od dana, kada državni odvjetnik odbije prijavu povriedjenikovu i neće da sudbeno progoni krivca; ili od dana kada državni odvjetnik odustane progonit kažnjiv čin prije nego što se okrivljenik pravomoćno sbog istoga stavi pod obtužbu, a oštećenik nije postupao kao subsidiarni tužitelj i obtužbe sam predao, ili od dana, kada je državni odvjetnik odustao od tužbe u takov čas, gdje je odluka, da se krivac stavlja pod obtužbu, postala jurve pravomoćna, a privatni učestnik kao subsidiarni tužitelj sam ne uzdrži obtužbu ili napokon, ako je došlo do glavne razprave i osude, od dana, kada je kaznena osuda pravomoćnom postala. Potonje navlastito onda, ako je oštećenik sa privatno-pravnimi svojimi zahtjevi odpućen na put redovite gradjanske parnice.[4]

§. 1490. Tužbe o uvredah takovih, koje jedino sastoje u pogrdjenjih ustmeno, pismeno ili kretanjem, pošto mine jedna godina nemogu se više podignuti. Ako pak uvreda sastoji u djelih, pravo tužbeno na zadovoljenje traje tri godine.

Pod tužbami o uvredah takovih, koje jedino sastoje u pogrdjenjih ustmeno, pismeno, ili kretanjem razumieva §. 1490. o. g. z. samo tužbe o naknadi štete, ako je tko imao materielnu štetu uslied učinjene mu uvriede koju §§. 487—492. i 496. k. z. kvalificira prekršajem, eventualno, ako bude učinjena tiskopisom, prestupkom (§. 493. k. z.). Same tužbe pako o povriedah takovih ne zastaruju po propisih gradjanskog zakonika, već po onih kaznenog zakona (§§. 532. obzirom na §. 493. kaz. zak.).

---

[1] Plenarna rješitba od 14. travnja 1853. br. 3412. Manzove sbirke, Judikatenbuch br. 17.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 13. ožujka 1867. br. 1356. G. U. 2756.

[3] Plenarna rješitba vrh. suda u Beču od 17. prosinca 1873. br. 66. praes. Manzove sbirke. G. U. 5177. Judikatenbuch br. 81.

[4] Vidi o tome i Hasenöhrla II. str. 637.

Digitized by Google

Dotični propisi nalaze se na mjestih, gdje se o spomenutih pravih govori.

U gradjanskom zakoniku ima na pojedinih mjestih i posebno ustanovljenih rokova uz kojih valja stanoviti čin preduzeti; da se time dobiva koje pravo, ili da se ono ne gubi.

Rokovi ovi su ili rokovi zastare ili praecluzivni rokovi. Preacluzivni rok (terminu) ograničuje pravo do stanovitog roka, tako, da pravo samo, čim nastupi konačni termin (čim mine zadnji dan) upitnog roka, prestaje. t. j. pravo samo utrne iztekom odnosnog praecluzivnog roka. U slučajevih zastare pako je pravo samo vremenito, neograničeno, te prestaje samo za ovlaštenika, ako ga neizvršiva za vrieme roka zastare, t. j. do konačnog roka, kada se zastara svršava. Da se može riešiti pitanje, da li je koji rok praecluzivni rok ili rok zastare, valja samo na to gledati, da li smatra zakon, da se dotično pravo, koje neizvršivanjem stanovitog u zakonu opredieljenog vremena prestaje, držati ima, da nije bilo izvršivano, ako je ovlaštenik propustio podignuti tužbu, da potjera upitno svoje pravo, ili pako da pravo samo prestaje, iztekom stanovitog roka, a da zato ne treba da ne bude podignuta tužba.[1]

Tako se smatrati ima rokom zastare: 1. rok od tri mjeseca za kojega ima muž, koji tvrdi, da nije otac djeteta, koje mu je žena rodila za vremena zakonskoga, oprieti se zakonitosti rodjenja djeteta (§. 156. o. g. z.); 2. rok od tri godine glede svtarih nepokretnih, a od šest mjesecih glede stvarih pokretnih, za koje se mora jamstvo tražiti (§. 933. o. g. z.); 3. rok od šest mjesecih pošto je povraćena uporabština, za koji ima uporaboprimac iskati naknadu, ako je učinio na uporabštinu takov potrebiti ili koristni trošak, što ga je uporabodavac imao učiniti (§. 1097. o. g. z.); 4. rok od godinu dana od kada je povraćena uporabština, za koji treba uporabodavac, da ište sudno naknadu od uporaboprimca, ako se pokvari stvar, koja je dana u najam ili u zakup. (§. 1111, o. g. z.).

Praecluzivni termini su rokovi navedeni u §§-ih 201., 259., 862., 936., 967., 982., 1075., 1082., 1084., 1141., 1290., 1321. i 1367. o. g. z.

§. 1492. Dokle traje mjenično pravo za mjenice, odredjeno je u redu mjeničnom.

Propisi o zastari mjenica sadržani su u §§. 84. 84—90. mjenb. zakona. Mjenbeno pravna tužba proti prihvatniku zastaruje u tri godine, računajuć od dospjetka mjenice (§. 84. mjenb. zak.).

Prava zavratna posjednika mjenice proti izdatnikom i ostalim prednikom mjenice, ako se je imala platiti u Europi, izuzam Islandiju i otoke Farojske, zastaruju u 3 mjemjeca. U istom roku zastaruju prava zavratna naledjnika proti izdatniku i ostalim prednikom, ako zavratnik stanuje u Europi izuzam Islandiju i otoke Farojske (§. 85. i 86. mjenb. zak.). Osebita je ustanova mjenb. zakona, da se kod mjenicah ureda radi zastara u obzir uzimlje.

Uračunanje posjeda prednikova u vrieme zastare.

§. **1493.** Tko načinom poštenim prima kakovu stvar od zakonitoga i poštenoga posjednika; taj ima pravo kao nastupnik da uračuna sebi vrieme dosielosti svojeg prednika (§. 1463.). To isto

[1] Unger II. §. 104. str. 277. i opazka 79.

Digitized by Google

naslova, a glede zastare u pravom smislu može se učiniti i bez dobre vjere ili nevinoga neznanja.

Zakonska ustanova §. 1493. o. g. z. dozvoljuje uračunanje posjeda prednikova u vrieme dosielosti i zastare.

Nu uvjeti, koji imadu predležati za uračunanje posjeda prednika u vrieme dosielosti zadnjeg posjednika stvari različiti su od uvjeta, koje su potrebni za uračunanje vriemena zastare prednika u vrieme zastare zadnjeg ovlaštenika odnosnog prava.

Da se posjed prednika uračunati može u vrieme posjeda zadnjeg posjednika potrebno je: 1. da je prednik sam bio u takovom posjedu odnosne stvari ili prava, koji je (posjed) imao sve potrebštine, koje se iziskuju za stečenje dosielošću, t. j. da je on bio u posjedu istinitom i poštenom, a kod dosielosti, koja se stiče nakon 3 ili 6 godina, da je uz to posjed stekao po zakonitom pravnom naslovu; 2. da je taj njegov posjed, bez da se je prekinuo, po zakonitom pravnom naslovu istinitim načinom prešao na njegovog sliednika odnosno zadnjeg posjednika; 3. da se zadnji posjednik doista nalazi u posjedu stvari;[1] 4. da je i njegov posjed pošten.

Onaj, koji se pozivlje na dosielost od 40 godina, ne treba da izkazuje zakoniti naslov ni svoj ni svoga prednika. Ovo je pravno načelo već izraženo u §-u 1477. o. g. z.

Pošten mora biti pako posjed prednikov i u slučaju ove dosielosti. Ako nije posjed prednika pošten bio, ne može ga uračunati sliednik u svoj posjed. Nepoštenje prijašnjega posjednika pako ne smeta poštenomu nastupniku ili nasljedniku, da započne dosielost od dana posjeda njegova (§. 1463. o. g. z.)

Kod zastare ne treba ništa drugo dokazati, nego da odnosno pravo nije bilo izvršivano po predniku i sadašnjem ovlašteniku kroz odnosno zakonito vrieme za koje dotično pravo neizvršivanjem zastaruje. Bitna je bo potreština zastare samo neizvršivanje prava kroz vrieme u zakonu opredieljeno, te je pri tom svejedno da li je nastala koja promjena tečajem ovog vremena bud u osobi ovlaštenika, bud u osobi obvezanika.

Zaprieka zastari.

§. 1494. Suprot takovim osobam, koje radi slabe pameti nemogu same da brane svoja prava, kao što su sirote, ludi i slaboumni; vrieme dosielosti ili zastare nemože započeti, ako tim osobam nije postavljen zakoniti zastupnik. Vrieme dosielosti ili zastare, jednom započeto, sliedi istina, ali se nemože prije dokončati nego u dvie godine, pošto su dignute zapreke.

Mogu nastati i glede zastare i dosielosti stanovite okolnosti, koje ili prieče, da zastara ili dosielost niti započeti ne može ili pako, koje ustavljaju dalnji tek zastare i dosielosti; ili napokon, koje uništuju posvema već započetu dosielost ili zastaru.

Zaprieke su zastari i dosielosti prama tomu ili razlozi ustavljajući dosielost ili zastaru ili pako prekidajući dosielost ili zastaru. Razlozi ustavljajući su oni, koji prieče bud početak bud nastavljanje zastare ili dosielosti, tako da čim zaprieka prestaje, zastara ili dosielost odmah počimlje, odnosno jur započeta, a samo usljed odnosne zaprieke ustavljena zastara i dosielost, odmah se nastavlja.

O ovih ustavljajućih razlozih govore §§. 1494., 1495. i 1496. o. g. z. te se oni označuju marginalnom rubrikom u samom zakoniku jednostavno samo sa: „zaprieka zastari".

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. srpnja 1869. G. U. 3464.

Digitized by Google

nastaju, istina, započeti rok za novu zastaru ili dosielost teći, ali nikako ne može se jur jednom prekinuta zastara ili dosielost nastavljati.

Prvi slučaj zaprieke zastari ili dosielosti navadja §. 1494. o. g. z., koji izriče, da suprot takovim osobam, koje radi slabe pameti ne mogu same da brane svoja prava, kao što su sirote, ludi i slaboumni, vrieme dosielosti ili zastare ne može započeti, ako tim osobam nije postavljen zakoniti zastupnik; vrieme dosielosti ili zastare jednom započeto pako, da sliedi (da dalje teče) istina, ali da se ne može prije dokončati nego u dvie godine, pošto su dignute zaprieke.

Osobe navedene u ovom §-u pogodovane su po istom §-u prvo time, da za iste osobe zastara ili dosielost, ako za njih nije postavljen zakoniti zastupnik, niti započeti ne može, a drugo time, da vrieme dosielosti ili zastare jednom započeto teče dalje, ali da se ne može prije dokončati, nego u dvie godine, pošto su dignute zaprieke. Ovo posliednje biti će n. pr. onda, ako je kojoj siroti bio postavljen tutor, ali ovaj je tečajem vremena zastare i dosielosti umro, te je istom nakon niekoliko godina joj opet postavljen novi tutor ili pako ako nikakvi novi tutor više joj imenovan ne bijaše, ali je postala medjutim samosvojna. U tumačenju ustanove §. 1494. o. g. z. nametnula su se sliedeća pitanja glede kojih postoje razna mnienja: 1. dali se imadu pod rieči „sirote," koju rabi §. 1494. o. g. z., razumievati samo pupili, t. j. maloljetnici, koji ne imadu živa otca te stoje pod tutorstvu ili skrbničtvom, ili pako u obće svi malodobnici dakle i oni, koji stoje pod otčinskom vlasti; 2. dali se ustanova §-a 1494. o. g. z. imade protegnuti i na razsipnike; 3. dali se ustanova § 1494. o. g. z. može uporaviti i na odsutnike, kojim je postavljen radi nepoznata njihova prebivališta skrbnik; 4. što se ima razumievati pod zadnjom stavkom §. 1494. o. g. z., da vrieme dosielosti ili zastare jednom započeto ne može se prije dokončati nego u dvie godine, pošto su dignute zaprieke, koja je naime ta zaprieka koja se dignuti mora? Mi ćemo ovdje redom razpravljati o ovih pitanjih.

Na 1. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji tvrde da ustanova §. 1494. o. g. z. pod sirotčadi ne misli malodobnike u obće, po napose ne one, koji stoje pod otčinskom vlasti, već samo one, koji stoje pod tutorstvom ili skrbničtvom.[1] Ovo naše mnienje opravdavamo time, što je ratio legis ta, da se čuvaju prava onih malodobnika, kojim nije postavljen bio ma s kojeg god razloga zakoniti zastupnik (tutor ili skrbnik) te nije bilo zato nikoga, koji je mogao na uzčuvanje ili na obranu njihovih prava ustati; što često biva i sada još, ako se sudu neprijavljuje smrt glave obitelji, ili ako se zataje malodobnici iza smrti istoga. Kod malodobnika, koji imadu živa otca, ne može nastati takav slučaj. Oni imadu svojeg zakonitog zastupnika, naime otca, koji može u svako doba u njihovo ime preduzimati korake, da uzčuva prava djece svoje, a da ne treba da bude po sudu zato posebno ovlašten. Da se ustanova §. 1494. o. g. z. ne proteže na malodobnike u obće već samo na sirote u pravom smislu, proizlazi iz zapisnika o pretresivanju izvorne osnove općeg gradjanskog zakonika po c. kr. dvorskom zakonotvornom povjerenstvu u Beču,[2] po zaključku kojega je upravo zato, da ne bude dvojbe, da se ustanova ova proteže samo na sirote, a ne na malodobnike u obće, izmienjena rieč, „malodobnici," koja je stajala u izvornoj osnovi, sa riečju sirote (pupili).

---

[1] Toga su mnienja P. Brezina (Zeitschrift für öster. Rechtsgel g. 1837. I. str. 37), Ellinger str. 560. Protivna su mnienja Winiwarter V., str. 260., Stubenrauch II., str. 864. i Kirschstetter str. 730. opazka 1.

[2] Vidi sjednički zapisnik od 3. studena 1806. 628., 629. i 630. kod Ofnera II., str. 279—280. i §. 628. izvorne osnove obćeg. gradj. zak.

Digitized by Google

(s motivacijom, jer su razsipnici sami skrivili njihovim kažnjivim načinom života, da su zakonom ograničeni u izvršivanju svojih prava, ali, da ipak imadu uviek dovoljne sposobnosti da bdiju sami, da ne budu u pravih svojih povriedjeni) — držimo mi, da je ovdje svaka analogija §-a 270. o. g. z. izključena, te da je zakonodavac upravo taksativno naveo osobe one, na koje se ustanova §-a 1494. o. g. z. proteže. Ne može se s toga protegnuti ustanova ovog §-a na razsipnike, jer oni ne spadaju medju osobe, koje radi slabe pameti ne mogu da brane svoja prava.[1]

Na 3. Iz istog sada navedenog razloga ne mogu uživati blagodat ustanove §-a 1494. o. g. z. ni odsutnici, kojim je postavljen skrbnik radi nepoznata njihova boravišta;[2] u obće nikakove ine osobe, nego li one, koje su izrekom navedene u §-u 1474. o. g. z.

Na 4. Preporno tumačenje zadnje stavke ustanove §-a 1474. o. g. z. riešeno je po novijih komentatorih a i u judikaturi načelno već onamo, da se zadnja stavka §. 1474. o. g. z. koja izriče, da vrieme dosielosti ili zastare jednom započeto, ne može prije dokončati nego u dvie godine, pošto su dignute zaprieke, ne ima razumievati tako, da zastara i dosielost dokončati ne može dok su osobe u §-u 1474. o. g. z. navedene pod skrbničtvom, jer bi se došlo kod takovog tumačenja do anomalije, da neizliečivi ludi, koji stoji pod skrbničtvom ne bi mogao nikada nikakovo pravo dosiesti, niti da nebi mogao glede njega kakovo pravo zastarjeti, već se pod riečmi dignute zaprieke razumieva svaki nastavši dogodjaj, po kojem osoba navedena u §. 1494. o. g. z., koja nije dosada imala skrbnika, dolazi u položaj, da može bud sama bud po zakonitom joj postavljenom zastupniku prava svoja čuvati i braniti. Dignuta je po tome zaprieka, koja je priečila, da se nije mogla dokončati dosielost ili zastara: a) ako je malodobno sirotče postalo fizičnim punodobnim ili ako je proglašen sudbeno punodobnim; b) ako ludi opet ozdravi; c) ako bude osobi navedenoj u §-u 1494. o. g. z. postavljen tutor ili skrbnik.[3]

Vrieme dosielosti i zastare ne dokončava se dakle prije nego u dvie godine pošto su dignute zaprieke za osobe navedene u §-u 1494. o. g. z. samo onda, ako te osobe nisu imale nikakvog zakonitog zastupnika (skrbnika ili tutora), a počima čim su dignute dotične zaprieke. Ako pravo glede kojeg je počela već zastara prelazi za vrieme dok zastara teče od osobe nepogodovane, na jednu od osoba pogodovanih u §. 1494. o. g. z., koja ne ima zakonitog zastupnika, ne može se zastara dokončati prije nego u dvie godine, što ili odnosna osoba postaje opet samosvojna ili bude joj postavljen skrbnik.

Ako se radi o roku zastare kraćem od dvie godine, prestaje zastara u ovom kraćem vremenu (n. pr. kod uvrieda, navedenih u §-u 1490. o. g. z. za jednu godinu) pošto su dignute zaprieke.

§. 1495. I medju mužem i ženom, dok su u savezu ženitbenom, medju djecom ili maloljetnici i njihovimi roditelji ili tutori, dok su pod vlašću roditeljskom ili tutorskom, dosielost ili zastara nemože započeti niti se produžiti.

---

[1] Toga su mnienja i Pfaff u Grünhutovom listu II., str. 302. i Kirchstetter str. 730. Protivna su mnienja Nippel, Erläuterungen IX., str. 136., Winiwarter V., str. 254., Ellinger str. 560., i Stubenrauch II., str. 864.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 2. svibnja 1865. br. 3538. G. U. 2167.

[3] Vidi o tome Stubenraucha II., str. 865. te po njemu navedena ostala mnienja a i Hasenöhrla II., str. II. 624. Od rješitba vrhovnog suda u Beču je najtemeljitije u tom pravcu motivirana ona od 9. rujna 1881. br. 6396. G. U. 8495.

Digitized by Google

skrbnici) dok su pod vlašću roditeljskom ili tutorskom (odnosno skrbničkom); t. j. dok stoje muž i žena (dok su u savezu ženitbenom), djeca i roditelji (dok su pod vlašću roditeljskom) te maloljetnici i njihov tutor ili skrbnik (dok su pod vlašću tutorskom) medju sobom u odnošaju vjerovnika s jedne strane a dužnika s druge strane, ne može glede odnosnog njihovog pravnog posla započeti zastara.

Pošto zakon izriekom u §. 1495. o. g. z. pogodnost tamo navedenu glede zastare daje mužu i ženi u pogledu njihovih medjusobnih pravnih odnošaja dok su u savezu ženitbenom, to ova pogodnost prestaje te nastupa obično vrieme zastare i glede njih, čim je brak proglašen nevaljanim ili razriešen, ili čim je prestala ženitbena zajednica i samo uslied razstave od stola i postelje.

Ovo nije preporno. Preporno je pitanje, što zakon razumjeva u §. 1495. o. g. z. pod r o d i t e l j i te dali se k tutorom, i s k r b n i c i postavljeni u stanovitih slučajevih brojiti mogu odnosno imadu?

Mi se slažemo s mnienjem većine, koja pod roditelji razumieva otca i majku (ne samo otca) odnosno i poočima i pomajku, a i nezakonitog otca i nezakonitu majku, ne pako i djeda i babu, koji ne imaju nad djecom u zakonu ustanovljenu roditeljsku vlast, koju samo zakon u §-u 1495. o. g. z. pred očima imade.[1]

Što se tiče drugog prepornog pitanja, da li se može ustanova §-a 1495. o. g. z. protegnuti i na skrbnike, to mi neprihvaćamo mnienje većine komentatora, koji se za to izjavljuju, da se ona po analogiji odnosi i na skrbnike, koji su postavljeni ludim, slaboumnim i proglašenim razmetnikom, već držimo da se obzirom na to, što zakon izriekom upotrebljuje rieč „maloljetnici" mogu samo razumievati tutori i skrbnici postavljeni maloljetnikom.[2]

Zaštita zakona u §. 1493. o. g. z. navedena neide u korist samo maloljetnikom proti roditeljem i tutorom već i roditeljem i tutorom proti maloljetnikom u svih onih poslovih, u kojih su jedni dužnici a drugi vjerovnici t. j. glede svih pravnih posala, kojih medju sobom imadu.[3]

1496. Ako tko nije pritoman radi službe gradjanske ili vojničke, ili ako je sasvim prestalo opravljanje pravosudja, na pr. u vrieme kuge ili rata, smeta se time ne samo početak, nego dok traje ova zaprieka, i produženje dosielosti ili zastare.

Konačno je zaprieka zastari, ako tko nije pritoman radi službe gradjanske ili vojničke, t. j. ako je tko, koji stoji u državnoj gradjanskoj službi ili koji služi u vojsci,

---

[1] Tako Nippel IX. str. 150., Unger II. str. 420. opazka 9. Stubenrauch II. str. 866.. Hasenöhrl II. str. 625. Protivno tomu mnienju brani medju novimi komentatori Kirchstetter str. 730. opazka 5., koji tvrdi, da se medju roditelji mati samo onda razumievati može, ako je podjedno tutorica, jer da mati dok otac živi ne ima nikad roditeljsku vlast nad djecom. Mi se ne slažemo s ovim mnienjem zato, što mogu nastati privatno pravni odnošaji i medju djecom i samo majkom njihovom, a zakon upravo ima pred očima privatno pravne odnošaje u obće medju roditelji i djecom, a ne samo one, koje podpadaju otčinskoj vlasti ili vlasti roditelja kao glavi porodice.

[2] Toga su mnienja Stubenrauch II. str. 866. po Pachmannu i Winiwarteru V. str. 261. Nadalje broje ovamo naprosto i kuratore, a da se o tom pobližje neizjavljuju. Kirchsteter str. 730. i Hasenöhrl II. str. 625. Mi se pako slažemo u tom pogledu s mnienjem Nipplovim IX. str. 151., koji izključuje ovdje skrbnike, a držimo po viećanju c. kr. dvorskog zakonotvornog povjerenstva u Beču o izvornoj osnovi obćeg gradj. zak. (sjednički zapisnik od 3. studena 1806. §§. 628., 629. i 630. kod Ofnera II. str. 279—280.) da je i to smisao ustanove §-a 1495. o. g. z.

[3] Stubenrauch II. str. 866. i Kirchstetter str. 730., Unger II. §. 121. opazka 10.

Digitized by Google

Nepritomnim ima se smatrati onaj, koji je odsutan iz pokrajine one, u kojoj leži stvar. koju ima dosiesti ili u kojoj bi on imao izvršivati pravo glede kojeg zastara početi ima.

U nas smatra se nepritomnim svaki, koji je odsutan iz kraljevinah Hrvatske i Slavonije. Valja pako opaziti, da se ustanova §-a 1496. o. g. z. tiče samo ovlaštenika (vjerovnika) a ne i obvezanika (dužnika).[1]

Što se tiče pitanja, kada se smatrati ima, da je sasvim prestalo opravljanje pravosudja, to je zakon u tom pogledu naveo samo kao primjer, vrieme kuge ili rata; razumieva se s toga da mogu tomu biti i drugi slični razlozi, s kojih nije moguće vršiti pravosudje. odnosno kod sudovah uredovati. Preporno je, da li mora opravljanje pravosudja prestati (nastati justicium) u cieloj državi ili pako da li je dovoljno, da ono prestaje na stanovitom mjestu. Mi se slažemo u tom pogledu s mnienjem Stubenrauhovim, koji veli, da zakon ne misli, da mora zato, da nastaje zaprieka zastari, prestati opravljanje pravosudja u cieloj državi (austro-ugarskoj monarkiji) ili u pojedinoj pokrajini, već da se razumievati ima samo, da je prestalo opravljanje pravosudja u pogledu nadležnog suda, pod kojim spada odnosni ovlaštenik, a nije bilo moguće izhoditi delegaciju drugoga suda.[2]

Kada se prekida zastara.

§. 1497. Dosielost i zastara prekida se, ako je onaj, koji se na nju hoće da nasloni, i to prije nego je prošlo vrieme zastare, priznao izrekom ili muče tudje pravo, ili ako ga je onaj, komu pravo to pristoji, pozvao na sud, i tužba bude se uredno produžila Ali ako je tužba presudom pravomoćnom proglašena da je nevaljana, zastara drži se da je neprekidna.

Po §-u 1497. o. g. z. prekida se zastara i dosielost: 1. ako je onaj, koji se na nju hoće da nasloni, i to prije nego je prošlo vrieme zastare, priznao izriekom ili muče tudje pravo, dakle se ona prekida priznanjem tudjeg prava; 2. ako je onaj, komu kakvo pravo pristoji, pozvao svoga dužnika (obvezanika), prije nego je prošlo vrieme zastare, na sud i tužba bude se uredno produžila, t. j. zastara i dosielost prekida se. podnešenjem tužbe prije nego mine vrieme zastare, ako se na istoj postupak po zakonu povede.

Na 1. Zastara prekida se priznanjem prava od strane dužnika (obvezanika) naprama vjerovniku (ovlašteniku). Ovakovim priznanjem se smatrati ima svako očitovanje dužnika, koje je učinjeno pod takovimi okolnostmi ili takovim načinom, da se iz istog zaključiti mora, da dužnik drži da njegova obveza još postoji. Ovakovo očitovanje može se po dužniku i muče učiniti takovimi čini ili djelanji, koji se samo kao muče priznanje obveze odnosno prava vjerovnika (ovlaštenika) tumačiti mogu. Takovi su čini ponapose plaćanje kamata od dužne glavnice (koje prekida i zastaru tako, da ona počima teći opet na novo od dana učinjenoga plateža upitnih kamata); dioni platež same dužne glavnice; davanje zaloga, ili predanje već obećanog zaloga, (kada n. pr. dužnik već prije vjerovniku obećano uknjižbeno očitovanje u pogledu prava zaloga izdade); izdanje zadužnice od strane dužnika; utanačenje pogodbe o odgodi plateža ili i sama molba za produljenje platežnog roka ili platežnih rokova itd.

[1] Unger II. str. 422. opazka 13.
[2] Stubenrauch II. str. 866. točka 2.

*

Digitized by Google

više izvan krieposti staviti čini takovimi, kojimi bi se, da su posliedili unutar roka zastare, ova prekidala bila.[1]

Iz istog zazloga neće oživiti više zastarjela uknjižena tražbina, ako bude i njezina likvidnost kod diobe kupovnine odnosne hipoteke priznata[2]; te čim jedan od učestnika prigovorio bude istoj tražbini zastaru, neće se ona prigodom diobe kupovnine u obzir uzeti.

N a 2. Prekida se nadalje zastara sudbenim potjeranjem dotičnog prava, dakle tužbom predanom nadležnom sudu na priznanje dotičnog prava, odnosno na izpunenje obveze. Zastara se prekida već predanjem same tužbe, dakle danom onim, kada je pismena tužba predana u uručbeni zapisnik ili ustmena tužba primljena po postupajućem u prvoj molbi sudcu u zapisnik.

Da tužba prekida zastaru mora biti sastavljena kao što treba, a uz to predana nadležnom sudu. Tužba odbijena (n. pr. po sudu, komu je predana, što se nenadležnim smatra, bilo i uputom na nadležni sud) neprekida zastaru. Preporno je, da li je prekinuta zastara, ako sud vrati samo tužbu na izpravak uz zaporni rok. Mi se slažemo s mnienjem onih, koji drže, da se tad zastara prekida, jer se tužba na izpravak vratiti može po propisih gradj. parb. post. samo radi formalnih mana.[3]

Drugimi sudbenimi koraci, osim jedino tužbom, ne prikida se zastara. Ne prekida se s toga ona: rokovnicom (molbom za dozvolu roka) za podnešenje tužbe, prijavom tražbine kod ostavinsko-razpravne oblasti dužnikove[4] ili zahtjevom na priznanje odnosne tražbine ili prava u prigovorih ili odgovoru na tužbu. Isto tako ne prekida se zastara niti sa odpovjedi (tražbine) niti opomenom budi izvansudbenom budi sudbenom.[5]

U tom pogledu izdana je u tumačenju §-a 1497 o. g. z. sljedeća previšnja odluka proglašena u dvorskom dekretu od 30. siečnja 1819. br. 154. sbirke prav. zak., koja glasi doslovce;

O pitanju, da li se dopustit mogu prošnje za produljenje roka u svrhu pobijanja oporuka i uknjiženih izprava, dostojalo je Njeg. Veličanstvo zaključit: da se u zagodnih slučajevih prekida zagoda samo tužbom u istinu podnešenom; s toga, da gola rokovnica radi podnešenja takove tužbe, koja pokazuje samo volju tuženja, nikada moći ove imat ne može, i da dakle ni sudac ne ima dozvoliti produljenje roka u tu svrhu.

Nadalje zahtieva §. 1497. o. g. z., da tužba prekida zastaru, da je ona uredno produžena, t. j. da je na istoj sudbeni postupak poveden i uredno nastavljen i dovršen. Ne smatra se da je nastavljen postupak (tužba uredno produžena), ako je parnica bila obustavljena, odnosno postupak parbeni obustavljen, ili ako je to muče učinjeno po strankah, kada nije nijedna na ročište došla (kako se u praksi kaže, kad je ročište frustrirano), ili napokon, kada stranka u otvorenom roku ne daje u gradjansko parb. postupku propisano parbeno pismo a rok si otvorenim ne drži rokovnicami.[6] Kako dugo pako koji rok za podnešenje odnosnog parbenog pisma teče, bio on ma kako dugačak, te dokle je ustanovljeno ročište za ustmenu razpravu tužbe, bilo i ročište na i

---

[1] Rješ. vrh. suda u Beču od 22. veljače 1865. i 26. veljače 1873. G. U. 2176. i 8493.

[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 17. ožujka 1870. G. U. 3753.

[3] Unger II. §. 121. str. 427. i 428. opazka 28., Nippel IX. str. 155., Ellinger str. 683. Protivna su mnienja Stubenrauch II. str. 868. opazka 2. i Hasenöhrl II. str. 628. opazka 156.

[4] Hasenöhrl II. str. 629. opazka 157., Stubenrauch II. str. 868. opazka 2. a i rješitba vrh. suda u Beču od 2. svibnja 1851. Ger. Ztg. od god. 1853. br. 6.

[5] Unger II. str. 428. opazka 30. i 31.

[6] Unger II. str. 430. opazka 34. i Hasenöhrl II. str. 630. opazka 158.

Digitized by Google

U ostalom valja opaziti, da okolnost sama, što se jednostavno parnica nastavljala nije, nije još dostatna, da se zastara ne može više smatrati tužbom prekinutom, t. j. da se može reći, da parnica nije uredno produžena, već je potrebno zato, da proteče nieko vrieme iza kako je zadnji procesualni čin dotičnog tužitelja izostao. Ne smatra se dakle n. pr., da tužba, odnosno parnica na nju povedena, nije prekidala zastaru, odmah čim tužitelj u otvorenom roku sudu ne preda parbeno pismo, ili ako odmah, čim mine rok za protustranka za podnešenje njezinog parbenog pisma ne zatraži za uskladu spisa, već je zato potrebno da proteče nieko vrieme tako, da bude nedvojbeno, da nije to propustio tužitelj samo pometnjom, već da mu je doista samo bila nakana parnicu ne nastavljati.

Ustanovljenje vremena ovog prepuštaju komentatori razsudi sudca.[1] Nama se čini da se može u tom pogledu za pravilo uzeti, da se ne može smatrati tako dugo, da je tužitelj nakanio napuštati parnicu, dok mu po zakonu ostaje otvoren rok za povratu u prijašnje stanje radi promašenog roka za podnešenje parbenog pisma ili za promašeno razpravno ročište. Parnicu pako, koju je tužitelj jednostavno pustio frustrirati, neće moći obnoviti kada mu je volja; u takovu slučaju neprekida više odnosna tužba zastaru.

U svakom slučaju pako ne smije biti tužitelj, koji je predao unutar roka zastare, odnosno prije nego što iztiče vrieme zastare, nadležnom sudu tužbu, u gorjem položaju, nego da nije tužbu za poćeranje svoga prava podneo; zato, ako je tužitelj parnicu tako dugo pustio ležati, da se ne može smatrati, da se je tužba uredno produžila, ali ipak samu frustriran u parnicu (parnica, koja je stavljena radi nedošašća stranaka na razpravno ročište do obnovne molbe medju spise) obnovnom molbom opet u tečaj stavio, tad, istina, sama tužba ne prekida više zastaru, ali prekida ju obnovna molba, ako je predana prije nego što je izteklo vreme zastare.[3]

Što se tiče pravnog učinka osude na prekidanje zastare to je ovaj različit prama tomu, da li je osuda odriešujuća (koja tužbeni zahtiev odbija) ili pako osudjujuća (koja tužbenom zahtievu mjesta daje).

Ako se osudom tužitelj tužbom odbije, tada nije se prekidala zastara tužbom, te se stvar smatra tako, kao da nije nikakova tužba ni predana bila. Ovo je tada od važnosti, ako je tužba odbijena, bud što je prerano podnešena ili kod nenadležnog suda predana, bud s inog kojeg razloga, koji ne smeta da tužitelj tužbu svoju kod drugog suda ili predati ili obnoviti može. U takovu slučaju moći će tužitelj, istina, novu tužbu podnieti ali tuženik moći će mu s uspjehom prigovoriti zastaru, ako je medjutim vrieme zastare izteklo, pošto prvom tužbom, kako smo gore naveli, u takovu slučaju, zastara prekinuta nije bila.[4]

I u slučaju onom, ako je tužitelju pridržano pravo podnieti novu tužbu, ovaj priuzdržaj samo tim pravnim učinkom radja, da mu tuženik ne može prigovoriti res judicata, ali isti ne upliva ni malo na zastaru samu, ona se ne prekida, ako je i tužitelj podneo pridržanu mu novu tužbu u zato opredieljenom mu novom roku, u koliko je medjutim zastara nastupila[5], jer neleži u vlasti sudova rok zastare produljiti po volji i uvidjavnosti njihovoj.

---

[1] Nippel IX. str. 156. i Hasenöhrl II. str. 630. opazka 157.

[2] Unger II. str. 431. opazka 38., Hasenöhrl II. str. 630., vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 4. travnja 1872. br. 1398. G. U. 4555. i više drugih.

[3] Unger II. str. 431. opazka a) i Hasenöhrl II. str. 631.

[4] Hasenöhrl II. str. 632.

[5] Stubenrauch II., str. 868., rješ. vrh. suda u Beču od 28. listopada 1873. br. 363. Ger. Ztg. 1865. br. 10. G. U. 1471.

Digitized by Google

koji je imao tuženik pravomoćnom osudom naknaditi ili obvezu izpuniti, u prekida se zastara sa svakim ovršnim korakom, koji tužitelj za realiziranje osudom dosudjene mu tražbine preduzima.[1]

Pošto svakom osudom nastaje nova obligacija to se rok zastare ne ravna po propisih ustanovljenih u zakonu za samu tražbinu. koja je bila predmetom tužbe, na koju je odnosna osuda posliedila, već zastaruje obligacija temeljeća se na pravomoćnu osudu, u pomanjkanju posebne ustanove, po obćenitom pravilu, naime za 30 godina odnosno za osobe po §-u 1472. o. g. z. povlaštene za 40 godina.

Ako se u osudi dosudjuju tražbine, koje se periodično, u rokovih, koji se za stanovito opredieljeno vrieme redovito ponavljaju, platiti imadu, kao što su kamati, alimenti itd., tad se oni iznosi, koji su jur dospjeli onda, kada je osuda pravomoćna postala, ne smatraju više za iskanja, koja podpadaju zastari po §-u 1480. o. g. z., jer se više ne ponavljaju; nego takova već dospjela iskanja zastaruju u redovitom vremenu zastare od 30 odnosno 40 godina. Nasuprot pridržavaju po osudi u buduće platiti se imajuća takova iskanja narav njihovu, te zastaruju za tri godine po propisu §-a 1480. o. g. z.[2]

Iznimno prekida se zastara:

a) prijavom u stečajnom postupku, ako se prijavljena tražbina po zastupniku stečajnine priznaje; ako se pako ona ne priznaje, smatra se prijava takova zapriekom zastare.

b) kod štedioničkih uložnicah: svakim novim uložkom, svakom odpovjedi i svakim unosom kamata u odnosnoj uložnoj knjižnici. Isto to valja za poštarske štedioničke uložnice. Razumieva se da se zastara prekida već po naravi stvari i po izvršivanju prava glede kojeg je zastara započela, te da zato ne treba tužbe.

Dosielost se prekida:

1. izbacanjem iz posjeda (usurpatio) u koliko nije se posjednik smetani poslužio pravom pristojećim mu po §-u 344. o. g. z., ili podneo u zakonitom roku tužbu o smetanju posjeda, u kojih slučajevih se posjed smatra neprekidno izvršenim; 2. ako se posjed pošteni pretvara po kasnije nastupivših okolnostih u nepošteni (mala fides superveniens).[3]

Kriepost dosielosti i zastare.

§. 1498. **Tko je dosielošću stekao kakovu stvar ili pravo, taj može suprot dosadanjemu vlastniku iskati kod suda, da mu se prisudi vlastnost, i ako se pravo presudjeno može upisati u javne knjige, može takodjer izraditi, da se pomenuto pravo u iste javne knjige upiše.**

§. 1499. **Na isti način, onaj, koji je primio na se kakovu obvezu, može pošto mine vrieme zastare iskati, da se izbriše njegova obveza, koja je upisana u javnih knjigah, ili da se uništi pravo, koje je do tada drugomu pripadalo, i izprave, koje su vrhu toga prava izdane bile.**

Pravna kriepost odnosno pravni učinak dosielosti sastoji se u tome, da dosadanje faktično stanje prelazi u njemu odgovarajuće pravo. Samo posliedica toga je, da se kod pravah — za koje je potrebno, da podpuno djeluju — da budu uknjižena u

---

[1] Hasenöhrl 632. i 633. Vidi i rješ. vrh. suda u Beču od 28. listopada 1873. br. 90191. G. U. 5157. od 20. lipnja 1865. br. 5067. G. U. 1205, i od 30. rujna 1863. br, 6297. G. U. 1805.

[2] Naredba minist. pravosudja od 21. srpnja 1858. d. z. l. 105.

[3] Kirchstetter str. 731.

Digitized by Google

izreći nakon kontradiktornog postupka, povedenoga na tužbu onoga, koji dosielošću odnosno pravo steći hoće, te u kojoj ima tužitelj proti onomu, koji je u gruntovnici jur uknjižen, dokazati, da je odnosno pravo stekao dosielošću t. j. dokazati, da predleže sve potrebštine po zakonu propisane, da se dosielošću steći može.

Dosielošću dakle stiče onaj, koji faktično već posjeduje stvar ili pravo, pravo vlastničtva na odnosnu stvar ili pravo onako, t. j. u istom obsegu, u kojem je stvar ili pravo do sada posjedovao.

Nu da faktično posjednik postaje vlastnikom nakon izminuća vremena iza kojega može, ako zakonske predpostave za to postoje, po zakonu dosielošću steći, ne treba zato da podigne tužbu; ovu će samo iznimno morati podići ako se radi o nekretninah ili pravih, koja su predmetom unosa u gruntovnih knjigah, ako hoće da bude kao vlastnik u gruntovnici uknjižen. Inače je dovoljno da se brani u prigovorih, odnosno u odgovoru na tužbu, koju će podići odnosni gruntovni vlastnik ili treći koji, koji scieni, da ima jače pravo nego li on na upitnu stvar ili pravo, da je dotičnu stvar ili pravo stekao dosielošću, te da dokaže, da sve zakonite potrebštine za to obstoje. Razumieva se pako, da je i takovom mirnom posjedniku dopušteno (ako mu i ne treba zato, da stvar ili pravo steče dosielošću) tužbom potjerati onoga proti kojemu je stvar ili pravo dosio, na priznanje njegove dosielosti.

Što se tiče pravnog učinka zastare to je ovaj različit kod stvarnih i osobnih prava.

Pravo vlastničtva ne prestaje, ako k zastari tužbe najmanje još izvanredna dosielost ne pridolazi. Druga stvarna prava gube se, ako nastaje zastara tužbe, koja služi na obranu istih prava, te ovlaštenik ne ima više nikakova sredstva da svoje pravo potjera, ako bude u izvršivanju istog priečen. Ako je zastarjelo pravo jus in realiena unešeno u gruntovnih knjigah, to je po §-u 1499. o. g. z. vlastniku nepovlastnog dobra slobodno gruntovno brisanje uknjiženoga prava zatražiti, te ako dotičnik, čije je pravo zastarjelo, neće da mu izda uknjižbeno očitovanje, slobodno mu je tužiti na brisanje.

U tom pogledu propisuje gruntovni red sliedeće: Ako gruntovni vlastnik ili vjerovnik scieni, da je pravo, koje je na njegovu dobru ili na tražbini njegovoj prvobitno valjano bilo uknjiženo, ugaslo budi zagodom budi drugim kojim načinom, bit će mu prosto kod gruntovne oblasti podnieti tužbu na brisanje toga prava i posebnom molbom iskati zabilježenje parnice.

Nego tužba ova i zabilježenje parnice ne može na štetu biti onomu, koji je oslanjajući se na gruntovnicu, stekao još prije zabilježenja parnice uknjižbom ili predbilježbom ono pravo, koje bi se sad imalo izbrisati, ili na temelju njegovu drugo kakovo pravo (§. 155. grunt. reda).

Ako li bude pravomoćno dosudjeno, da se briše pobijana uknjižba, tada se ima na zahtjev stranke dozvoliti ne samo brisanje zabilježene parnice i brisanje pobijane uknjižbe onako i u onoj mjeri, kao što je u osudi izrečeno, nego i brisanje onih uknjižba i predbilježba, koje su glede prava, što se izbrisati ima, zaiskane tek nakon zabilježenja parnice (§. 151. grunt. reda).

Što se tiče osobnih prava ili obligacija, to prestaje zastarom tužbe i pravo na tražbinu samu, i to u pravilu sa svimi s njom skopčanimi uzgrednimi pravi, dakle i poručanstva i zalozi; tražbina takova je sasvim prestala, te se ne može po vjerovniku nikomu suprotstaviti (dakle niti u preboj staviti).[1]

Iznimke glede toga postoje samo u §-ih 1432. o. g. z. i 1483. o. g. z.[2]

---

[1] Unger II. str. 437., i Stubenrauch II. str. 871.

[2] Vidi tumačenja §§. 1432. i 1488. o. g. z.

Digitized by Google

I onaj tko se hoće pozvati na zastaru, ne treba da zato podigne tužbu, već je dovoljno da to prigovori, ako se od njega traži koje zastarjelo pravo. Potrebno je samo onda da podigne tužbu, ako se tiče prava uknjiženoga u gruntovnici, a ovlašteni želi, da se to pravo iz gruntovnice briše. U takovu slučaju postupat će po §-u 155. grunt. reda, kako smo gore razložili.

§. 1500. Ali pravo, koje je stečeno dosielošću ili zastarom, nemože biti na štetu onomu, koji je oslanjajuć se na javne knjige, pribavio sebi kakovu stvar ili pravo još prije, nego je bilo uknjiženo pravo to.

U §-u ovom je sadržano sliedeće pravno načelo:

Onaj, koji je stekao dosielošću ili zastarom (iztekom u zakonu zato ustanovljenog vremena) kakovo pravo, taj neće moći potjerati to njegovo pravo, ako ga nije dao u gruntovnih knjigah unieti, proti trećemu gruntovnom vlastniku, koji je oslanjajuć se na javne knjige, t. j. dobrom vjerom u iste, pribavio sebi već prava. Ako je dakle tko koje pravo (n. pr. pravo vlastničtva nepokretne stvari ili zemljištnu služnost) samo usljed fizičnog posjeda dosio, a nije izposlovao uknjižbu toga dosiedjenog svojega prava u gruntovnih knjigah, taj se ne može braniti proti trećemu, koji si je, dobrom vjerom na gruntovne knjige, pribavio stvar dotičnu. U pravilu dakle je pravo stečeno dosielošću samo proti onomu kriepostno, proti komu je dosiedjeno, a ne i proti trećemu gruntovnom posjedniku, ako je stekao svoje pravo dobrom vjerom u gruntovne knjige. Ali dobrom vjerom (bona fide) smatra se, da je samo onaj stekao pravo, tko nije došao inim načinom do znanja, da je treći već istu stvar ili isto pravo stekao dosielošću, odnosno na istu stvar stekao sa svoje strane dosielošću kakvo pravo (n. pr. pravo zemljištne služnosti), ili ako si nije mogao o tome pribaviti znanja lahkim načinom kod obične pomnje. N. pr. ako je tko stekao kupom nepokretno dobro na kojem nije, istina, u gruntovnici uknjiženo nikakvo pravo služnosti, ali, koji je mogao viditi, da po kupljenom zemljištu (odnosno kojoj čestici istog) vodi kolni put iz susjednog zemljišta, taj se ne može dobrom vjerom u gruntovne knjige braniti, da se njega ne tiče upitna služnost, da ju nije dužan trpjeti, jer nije unešena u gruntovnici.[1]

Što se zastare tiče, valja glede bona fides razlikovati izmedju založnog prava i ostalih stvarnih prava. Ako je tko sebi pribavio pravom zaloga uknjiženu tražbinu, koja je već u gruntovnici uknjižena 30 godina, zastara je glede tražbine ove jur i nedvojbeno nastupila (u koliko nije glede iste nastala zaprieka zastari ili je zastara prekinuta), te pošto je to mogao svaki iz gruntovnice same već uviditi, ne može se on braniti da je stekao tražbinu upitnu dobrom vjerom na gruntovnicu. Dobra vjera bi za njega govorila samo onda, da se je na nadležnom mjestu opitao, da li tražbina ova još pravovaljano obstoji ne gledeć na to, što se iz gruntovnice razabire, da je već od dana dozvoljene uknjižbe 30 godina proteklo, a bude mu uvjeravano, da tražbina doista još pravovaljano postoji, budi, što je nastupila zaprieka zastari, budi, što je zastara prekinuta. Nu u tom slučaju nebi se moglo u pravom smislu govoriti ni o dobroj vjeri

[1] Vidi o tome Kirchstettera str. 733. a i Hasenöhrla II. str. 636. te i mnienje Ungerovo II. str. 438—441, koji se ne slaže sa prvom dvojicom.

[2] Stubenrauch II. str. 872., Kirchstetter str. 734. te rješ. vrh. suda u Beču od 9. lipnja 1876. br. 1028. Pravnik str. 518., od 12. siečnja 1876. br. 10307. G. U. 5983., od 13. svibnja 1871. br. 3001. G. U. 4164., od 2. ožujka 1870. br. 2. G. U. 3732., od 28. lipnja 1866. br. 5811. Pravnik od god. 1867. str. 94., od 27. rujna 1856. br. 9504. G. U. 224. i od 2. rujna 1853. br. 7495. Ger. Ztg. od god. 1854. br. 4. i 5. i više drugih.

Digitized by Google

Kod ostalih stvarnih prava, koje ne zastaruju samo već time što se ne izvršivaju kroz 30 ili 40 godina (kao n. pr. pravo vlastničtva) već kod kojih mora, da nastupa zastara, pristupiti s druge strane zabrana ili zaprieka u izvršivanju, ne može se uporavljivati gorenavedeno načelo, jer se ne može onomu, koji je preuzeo takovo stvarno pravo od prijašnjega ovlaštenika, nametnuti dužnost, da se i opita, dali nije upitni prijašnji ovlaštenik priečen u izvršivanju prava dotičnoga. Kod založnog prava bo treba pozitivnih okolnostih zato, da zastara ne nastupa, kod drugih stvarnih prava pako pozitivnih okolnosti zato, da zastara nastupa.[1]

§. 1501. Na zastaru, ako ju stranke nebi suprotstavile (izvele), nemože se službeno imati nikakovih obzira.

Pošto je svakom na volji poslužit se svojim pravom ili ne, to se može i onaj, koji se može na dosielost ili zastaru pozvati, da time koje stanovito pravo steče, ne okoristiti se ni dosielošću ni zastarom. Stoga ne ima se na zastaru ureda radi obzira uzeti već samo onda, ako se hoće odnosna stranka njom okoristiti, t. j. ako stavi prigovor zastare.

Jedinu iznimku od toga pravila sadržaje naredba minist. pravosudja od 18. srpnja 1859. br. 88. zem. vl. lista o bržjem utjerivanju tražbina, koje su javnimi ili legilaziranimi izpravami dokazane, zatim takovih koje su upisane u koji gruntovnički zapisnik (uložak). U pogledu ovih propisuje §. 2. iste naredbe sljedeće: „Da se iztjeraju takove tražbine glavnične ili kamatne, proti kojim bi se navesti mogao prigovor zagode, izdat će se zapovjest platežna samo onda, ako se izpravami od vrste pomenute ujedno dokaže, da se je zagoda pretrgla ili ustavila".

Zastara može biti predmetom posebne tužbe i prigovora. Posliednje je pravilo. U posebnoj tužbi će tužitelj svoje pravo na temelju zastare potjerati u slučaju §-a 155. grunt. reda, ako je tužitelj gruntovni vlastnik ili vjerovnik, koji scieni, da je pravo, koje je na njegovu dobru ili na tražbini njegovoj prvobitno valjano bilo uknjiženo ugaslo zagodom, u kojem slučaju mu je prosto kod gruntovne oblasti podnieti tužbu na brisanje toga prava i posebnom molbom iskati zabilježenje parnice.

Prigovoriti se može zastara tečajem parnice. U pravilu ima se to učiniti već u odgovoru, ali može se prigovor ovaj staviti i u daljnjih parbenih spisih, pače i u samom zadnjem parbenom pismu, samo da ne ima dvojbe da predleže sve zakonite potrebštine zato i u obće zakonita podloga za zastaru.[2]

Odreka ili produženje zastare.

§. 1502. Zastare nemože se nitko odreći napred niti može ugovoriti vrieme zastare dulje, nego je po zakonih ustanovljeno.

Po ovom §-u se samo nitko ne može odreći unapried zastare, te ne može ugovoriti vrieme zastare dulje nego je po zakonih ustanovljene ali koristih proiztičućih iz zastare, kada je ova već nastupila, može se svatko odreći, isto tako može se i ugovoriti kraće vrieme zastare.[3]

---

[1] Kirchstetter str. 734.
[2] Rješ. vrh. suda u Beču od 26. svibnja 1859., br. 5066. G. U. br. 26.
[3] Stubenrauch II., str. 874.

Digitized by Google

Kazalo

o sadržaju triju dielova općega gradjanskoga zakonika.

Dodani broj znači §., u kojem je što.

Analogija, v. sposobnost.
Baba, po otcu, jest tutorka zakonita, 198.
ali pridaje joj se sututor 211., v. sututor.
Babica, v. primalja.
Biesni i ludjaci, koji se tako zovu? 21.
Bilanca, na koliko oprašta urednog polaganja računa, 239. i 1200.
Bludnja, kada uništuje privoljenje na ženitbu, 57—59. i 95.
ili posliednju razredbu, 570—572.
ili kakovu pogodbu u obće, 870—876.
navlastito kakovu nagodbu, 1385.
iskanje radi bludnje dogodivše se u pogodbi ima se izvesti u tri godine, inače iskanje takovo zastaruje, 1488.
Bogoštovje, ne dira u uživanje prava posebničkih 39.
na koliko je razlikost bogoštovja zaprieka ženitbena, 64.
u kojih godinah pristoji djetetu pravo da odabere bogoštovje, opredieljuju propisi politički, 140.
prelaz nekatoličkog vjenčanog drnga u crkvu katoličku ne oduzima drugomu pravo iskati razstavu, 116.
glede prelaza židovskog vjenčanog druga v. 136.
Boravište vjerenika ima se naznačiti u knjigu od vjenčanih, 70., 80.
ono je takodjer mjesto napoviedi i mjesto plaćanja, 1420.
glede svećanog očitovanja saveza ženitbenog, 71, 82.
Boravljenje, neznano, glavnog dužnika, daje pravo potjerati odmah poruka, 1356.
Blago, što je? 398.
dieljenje blaga, 399—401, 1143. 1147.
uživalac ne ima nikakva prava na blago, 511.
Bolest, primljiva, jest uzrok da se uzkrati privoljenje na ženitbu, 53.
Braća i sestre i njihova djeca; ženitba je zabranjena medju njima 65 i 94. iznimke glede židova, 125.
i s braćom i sestrami roditelja ne može se sklopiti tvrda ženitba, 65.
braća i sestre nasljednika ili zapisovnika nisu sposobni svjedoci glede zaostavštine, 594.
nasljedovanje braće i sestara; v. nasljedovanje zakonito.
Brat, može iskati da mu se ustupi tutorstvo nad njegovim bratom, 259.
Brod, 24.
Brodar, odgovara za tovar kano čuvar, 970, 1316.
Brodarenje, na njem može se učiniti povlaštena posliednja razredba 597—599.
ne smiju se zamećati sgrade, koje mogu donieti štete brodarenju. 413.
Ciena, u čem se sastoji? 304.;
ciena uredna i izvanredna, 305.;
koja se ciena u sudnih procjenah ima uzeti za pravilo, 306.;
slučajevi, u kojih se ima naknaditi ciena izvanredna, 335, 378. 1331.;
ni pošteni posjednik ne može iskati ciene, koju je on za ustupljenu mu stvar dao predniku svojemu, 333; ciena tržištna, 1058.
Ciena, tržištna (sajamska), što se pod njom razummieva? 1058.
Crkvena dobra, suprot upraviteljem crkvenih dobara nije dovoljno redno vrieme dosielosti, 1472.
Čipke ne spadaju medju rubinu (prteno), 679.
Daća. Ako se je daća jednako davala, ne sliedi odtuda, da je vlastnost podieljena, 360;
da li posjednik povjerbe može podieliti zemljišta

Digitized by Google

najamnina i zakupnina ima redovito takova biti kao i ciena kupovna, 1092;
kada se ima plaćati daća, 1100, 1102, 1102, 1132;
zakonito pravo zaloga glede daće, 1101;
daća u plodovih, 1103;
dužnost, da se odpusti ili popusti od daće, 1104—1108.

Dan, od kojega započima pravo nasljedstva i zapisa, 544, 684. i 703.

Dan, u koji je ženitba sklopljena, ima se upisati u knjigu vjenčanih, 80;
dan, od kojega počima pravo na zapis, 684;
dan plaćanja, 685—687;
dan po zakonu čine 24 ure, 902;
kada se pravo steče, ako je za stečenje prava toga ustanovljen naročiti dan, 903.

Danci, pravo razpisivati danke ne može zastariti, 1456.

Darovanje; što je? 939;
na koliko određenje kakovo jest darovanje, 939:
darovanje nagradno, 940, 941;
darovanja zamjenita. 942;
forma darovne pogodba, 943;
mjera darovanja, 944:
na koliko darovnik odgovara za darovanje? 945;
neporečenje darovanja. 946;
iznimke: 1. radi oskudnosti, 947;
2. radi neharnosti, 948, 949;
3. radi oštećenja dužnoga uzdržanja, 950;
4. radi oštećenja zakonitog diela, 951, 952;
5. radi oštećenja vjerovnika, 953;
6. radi poslije rodjene djece, 955;
koja darovanja ne prelaze na nasljednika. 955;
darovanje za slučaj smrti, 956;
darovanja ne idu u dio zakoniti, 791;
ištu posebnog punovlašća, 1008;
ako treći tko obećava ili daruje jednoj ili drugoj

buduće ženitbe, tad darovanje može se poreći, 1247;
darovanja medju mužem i ženom prosudjuju se polag općih načela o darovanjih. 1246;
što je muž dao svojoj ženi za ukras, uzima se da je darovano, 1247;
pravo poreći darovanje radi neharnosti obdarenoga ima se izvesti u tri godine, 1487.

Darovanje radi buduće ženitbe može se poreći, ako se ženitba nije sbila, a darodavac nije kriv tomu, 1247.

Darovi. Punovlastnici ne imaju prava iskati nagrade za svoj trud od koga trećega suprot volji punovlastitelja posla; primljeni darovi pripadaju pjeneznici siirotinjskoj, 1013.

Djeca (liberi). Pod imenom djece razumievaju se svi srodnici u nizhodnoj lozi, 42;
iznimke. 681;
djeca austrijanskog državljanina dobivaju državljanstvo rodjenjem, 28;
imaju pravo na dio zakoniti, 762;
koja su djeca zakonita, 138, 160. i 161;
njihova prava i dužnosti prema roditeljem; v. roditelji, otčinska vlast;
djeca uzimaju prezime svojeg otca, njegov grb i sva ostala prava njegove porodice i njegova staleža. 146;
imadu pravo na miraz, 1220, 1224. 1231;
pravo djece glede uživanja imovine, što ga je otac pustio materi, 1257;
u kojih godinah mogu djeca izabrati vjerozakon i stalež, 140. i 148;
što god steku, njihova je vlastnost, 149:
u kojih slučajih mogu ona o toj vlastnosti razpolagati i sebe obvezati, 151, i 152;

vati svoje ubogе roditelje, 154:
razpre koje postaju pri razstavi vrhu obskrbljenja djece, pretresaju se polag propisa danog u §. 117. 108;
ako je dvojba, da je diete bilo začeto u ženitbi s prvim mužem. odredjuje mu se skrbnik, 121;
koji se stara o petero djece. može se izvaditi od tutorstva ili skrbničtva, 195. 281;
neoporučno pravo nasljedstva djece zakonite, 732—734;
djeca rodjena u ženitbi. koja nije tvrda ali ne u takovoj, kojoj se opiru zaprieke naznačene u §§. 62—64, drže se da su zakonita, ako je zaprieka ženitbena bila poslje uklonjena itd. 160. i 161;
i ona, koja su na prošnju roditelja milošću vladara u tu svrhu pozakonjena. 162;
njihovo pravo nasljedstva. 752. i 753;
poslje rodjena djeca darodavca redovito ne mogu poreći darovanje, 954;
koja djeca drže se da su ne zakonita, 155—158;
ne imaju jednaka prava s djecom zakonitom, 165—171;
samo muž može ustati proti zakonitosti rodjenja djeteta u tri mjeseca, 166;
ili nasljednici, koji bi kakovu štetu imali u svojih pravih, 159;
kako se ima dokazati, 157. i 158;
ona uzimaju prezime matere, 165;
daje im se skrbnik, 166;
imaju pravo iskati od svojih roditelja i njihovih nasljednika pristojno uzdržanje, odgojenje i obskrbljenje, 166—171;
tko se ima držati da je otac djeteta nezakonitog, 163. i 164;
neoporučno pravo nasljedstva djece pozakonjene, 752, 753;

medju djecom i njihovimi roditelji ili tutori, dok su pod vlašću roditeljskom ili tutorskom, dosielost ili zastara ne može se započeti niti produžiti, 1495;
djeca nasljednika ili zapisovnika nisu sposobni svjedoci glede zaostavštine 594.
Djeca, po godinah (infantes) zovu se ona, koja još nisu navršila 7 godinu, 21;
stoje pod osobitom zaštitom zakona, 21;
nerodjena djeca imaju od časa, kada su se začela, pravo na zaštitu zakona, 22;
i u tu svrhu daje im se skrbnik, 274;
diete rodjeno mrtvo drži se kao da nigda nije bilo začeto, 22;
djeca su nesposobna stvar u posjed uzeti, 310;
niti obećanje učiniti ili prihvatiti, 865;
na koliko se ima naknaditi šteta od djece počinjena, 1308—1310; v. nedorasli, maloljetnici.
Djed, on je tutor zakoniti unuka svojeg, 198.
Djetić, u koliko obvezuje gospodara svojeg, 1027—1033.
Dio zakoniti, kojim osobam kao nuždnim nasljednikom pristoji zakoniti dio. 762—764;
u kojem iznosku, 765—766;
i pod kojimi ograničenji, 767;
potrebnosti da se tko pravedno liši nasljedstva, 768—773;
kako se dio zakoniti ostaviti ima? 774;
pravno sredstvo nuždnoga nasljednika: kada je napredno lišen nasljedstva ili skraćen u dielu zakonitom, 775;
kada je mimoidjen, 776—782;
tko ima pridodati za namirenje diela nasljednoga ili zakonitog, 783;
kako se opredieljuje i broji dio zakoniti? 784—786;
čaju nasljedovanja neoporučnog, 780 - 794,
pravo nuždnoga nasljednika na potrebnu hranu, 795;
i muža i žene na pristojnu hranu, 796.
Dio nasljedstva. Tko ima pravo posjesti svukoliku zaostavštinu, ili gledajući na cielost stanoviti dio njezin smatra se kao nasljednik, 532;
kako se opredieljuju dielovi nasljedstva, 554—563; v. takodjer nasljedovanje.
Djuture (napoprieko); ako se stvari prodaju napoprieko, t. j. onako kako stoje i leže, prodavalac neodgovara za nedostatke, 930;
ako su stvari pogodjene djuture, slučajno izginuće pojedinih stvari ide na štetu primaoca. 1049, 1064;
u zakupih, ako je pogodba učinjena napoprieko, izuzamši uknjižene terete hipotekarne, sve ostale prima na se zakupnik. 1099.
Dobitak iz rudničkih dielova jest uživaoca, 511.
Dobro občine i imovina občine; pojam, 288;
suprot upraviteljem državne imovine nije dovoljno obće i redno vrieme dosiolosti, 1472. i 1485.
Domaći, plaćeni, nisu sposobni svjedoci u posliednjih razredbah, 594;
odgovornost za štetu počinjenu po krivnji domaće čeljadi, 1318.
Doraslost nastaje s navršenom četrnaestom godinom, 21;
na koliko dorasli mogu izabrati sebi stalež, 148;
doraslo diete može slobodno razpolagati stvarmi, koje je svojim trudom steklo, ili koje su mu bile predane na porabu 151, 246.
Dosielost v. zastara.
Dosmrtni prihodi, v. prihodi dosmrtni.
Dragocienosti maloljetnika ili skrbničtvu podvrženih dolaze u sahranu sudnu, 229;
što se, redovito razumieva pod dragulji, 678.
Dražba. Koja pokretna imovina maloljetnikova ima se prodati na dražbi? 231;
tužbi o vlastnosti ne ima mjesta, ako pošteni posjednik dokaže, da je stvar pribavio na javnoj dražbi, 367;
kakvu kriepost ima prodaja na javnoj dražbi stvari otegoćene pravom prekupa? 1076;
zaloga, i na što se ima pri tom paziti, 461—463;
obezšteti radi skraćenja preko polovine ne ima mjesta. ako je sud prodao stvar na dražbi, 935:
svaki dionik zajedničke stvari može zahtievati dražbu, 840, 843. 1215.
Družtvo trgovačko V. zajednica dobara i uz to 1179, 1203. 1204, 1207, 1214. do 1216.
Drva — sječena po propisu šumarskom pripadaju uživaocu, 511;
uporavljanje prava paše na pravo sjeći drva, 503.
Držalac razlikuje se od posjednika, 309;
ne ima naslova da stvar uzme u posjed, 318 i 319;
ohranjiva sredstva držaoca suprot više stičućih se tražilaca posjeda, 348;
kako se držalac ili posjednik u tudje ime može braniti suprot tužbi o vlastnosti, 375; v. posjed.
Državljani, u koliko su podvrženi zakonom državnim van države, 4.
Državljanstvom dobiva se podpuno uživanje prava gradjanskih, 28;
kako se stiče, 28—30;
gubitak njegov, 32.
Državna imovina, v. imovina državna.
Državna pjeneznica, 1441.
Državne lutrije prosudjuju se polag oglašenih osnova, 1274.

Digitized by Google

se prime tutorstva ili skrbničtva, 195. i 284;
zakonito nasljedovanje glede zaostavštine osoba duhovnih opredieljuju zakoni politički, 761;
u koliko su duhovnici sposobni nasljedovati, ustanovljuju propisi politički, 539.
Fabrika. Tko otvori koju fabriku, ili udioničtvuje u njoj. nezadobiva time državljanstva austrijanskog, 31;
tutor bez dopuštenja suddnoga ne može nijedne fabrike započeti, produžiti ili ukinuti, 233.
Fabrikantom pristoje za dugove, koji izlaze iz čisto trgovačkih poslova, kao zakonite kamate šest po sto na godinu, 995.
Feudi, 359.
Firma, pravo podpisivanja sadržaje u sebi punovlašće članova, 1028, 1201.
Fiskus valja da brani ženitbu, 97. i 115;
suprot njemu kao upravitelju državnih dobara i državne imovine ima mjesta vanrednoj zastari od 6 ili četrdeset godina, 1472, 1485.
Forma unutarnja i izvanjska radi tvrdog očitovanja posljednje volje; — forma pogodba, 883—887;
plaćeni dug, koji samo s nedostatka formalnosti nije tvrd, ne može se natrag iskati. 1432. i 1433.
Grb muževljev pristoji ženi, 92;
i djeci zakonitoj, 146; v. k tome §. 854.
Glavnica ortakluka, 1182, komu pripada, 1183. i 1192;
prilog na glavnicu, 1184;
dodatak ka glavnici. 1189;
dieljenje gubitka, 1197;
dioba ortačke imovine, 1215; v. zajednica dobara.
Glavnica. tutor ne može sam primiti niti odkazati nikakove glavnice, koja je osigurana, 234:
kad se koja glavnica ima
glavnica maloljetnikova, uložena kod njegovih roditelja, koja ako i nije osigurana po zakonu, ali nije pogibelji za maloljetnika, da će ju po svoj prilici izgubiti, ne može se odkazati, 236;
pokretnosti i zadužnice, i iste glavnice, koje su na dobru nepokretnom, spadaju pod sud tutorstveni, 227 -
uživalac kakove glavnice može samo iskati kamate, 510.
Globe, da li prelaze na nasljednike, 548;
rabini, koji ne vode uredno knjige vjenčanih, imaju se globom kazniti, 131.
Gluhi nesposobni su svjedoci pri posliednjih razredbah. 591.
Gluhoniemi, kada im se postavlja skrbnik? 275.
Godina, 365 dana čini po zakonu jednu godinu, 902.
Godine djetinstva, nedoraslosti, maloljetnosti i punoljetnosti, 21;
kada se predmnieva smrt osobe, koje je nestalo, 24;
godine muža i žene valja upisati u knjigu od vjenčanih, 80;
koje se godine ištu, da se sklopi pogodba ženitbena, 48:
da se izabere vjerozakon ili stalež, 140. i 148;
pri razstavi ili razpustu ženitbe, do koje godine ima se diete ostaviti materi, 142;
navršena 60. godina ne oslobadja od tutorstva ili skrbničtva, 195. i 281;
upliv godina djeteta na otčinsku vlast, 139. i slied..
172—175;
na posinovljenje, 180. i 181;
na skrbničtvo, 187;
na valjanost obveze maloljetnika, 247. i 248;
na zadobljenje oprosta od godina, 252;
na uzeće posjeda, 310;
na očitovanje posliednje volje, 569;
na sklapanje pogodbe, 865.
Gospodari zemlje. Osobita odnošenja izmedju njih i podanika. 1146.
Gotovina, što se pod time razumieva, 680;
dužnost tutora glede nje. 230.
Goveda, kada se ima odgovarati, ako se koje govedče razboli i skapa, 925. i slied.
Gradja. Ako tko tudju gradju upotriebi samo na popravak koje stvari; tudja gradja pripada vlastniku poglavite stvari, 416; v. gradjenje.
Gradjenje, na koliko uživalac preduzimati ima, 514 do 516;
ili zakupnik 1096;
u koliko daje oblast da se odkaže najam prije vremena, 1118 i 1119; v. takodjer zgrada.
Grane tudjeg stabla. na koliko ih susjed može odsjeći ili uživati, 422.
Granice. Kada se razdieljuju zemljišta, treba zabilježiti zamjenite granice na način razgovjetan i nepromienjiv, 845:
ponovljenje granica. 850:
razprave o granicah, 851 do 853; predmnievana zajednica granica, 854—858.
Gubitak državljanstva, 32;
vlasti otčinske, 172—178;
kada prestaje posjed gubitkom kakove stvari, 349 i 352;
gubitak zaloga, 459 i 467.
Hipoteka, u čem sastoji, 448; v. pravo zaloga i pogodba založna.
Hrana, što se pod njom razumieva? 672 i 673.
Hranitelji neimaju prava na naknadu troškova za hranu, 186.
Hranjenici neimaju jednaka prava s posinci ili s počerkami; prava njihova opredieljuje izbližje pogodba, 186.
Igre, u koliko su dopuštene i obvezne, 1272, 1432 i 1433;

Digitized by Google

se pod tim razumijeva, 287;
u koliko se prosudjuje polag prava posebničkog, 260; navlastito glede zastare, 1472.
Imovina, pokretna, nepokretna, v. stvar, — što je državna imovina, što li imovina občine, 287 i 288;
da li se po zakonu može darovati ciela sadašnja i buduća imovina, 944.
Inventar, v. popis.
Iskanja nepretvaraju se u nepokretnu imovinu radi toga, što su osigurana na dobro nepokretno, 299;
tutor bez dopuštenja sudnoga ne može ustupiti nikakova iskanja, 233;
iskanja neosigurana treba po mogućnosti da osigura, 236;
iskanja mogu se takodjer predati kakovimi znaci, 427;
iskanje ne daje naslova, da se steče pravo zaloga, 449;
samo iskanja uknjižena prelaze na stecioca, 443;
kako se ikanje komu zapisati može? 663—668;
kada se drži, da je zapis poročen, 724 i 725;
iskanja, kojih izpunjenje naloženo je nasljednikom, 548 i 549;
za terete, koji su na stvari, treba vazda odgovarati, 928;
ustupnik odgovara za istinitost i naplavitost iskanja, 1397—1399;
plaćena takova summa ne može se natrag iskati, 1432 i 1433;
iskanja zastaruju u obće u trideset godina, 1479.
Izbrisanje iz javnih knjiga ukida posjed, 350;
potrebno je radi prestanka uknjiženih prava, 444, 469, 526, 1446, 1499 i 1500.
Izdavanje knjige, novo, može li se učiniti bez privoljenja izdavatelja, 1167—1169.
nije ustanovljeno trajanje, posudilac može posudjenu stvar kadkod hoće natrag iskati, 974.
Iznasliedjenje. Potrebnosti da se tko može iznaslieditи po zakonu, 768 i 783;
tko je iznasliedjen iz pravednog uzroka, smatra se kao da nije ni živ, 767;
poreka iznasliedjenja, 772;
pravna sredstva nuždnog nasljednika ako je iznasliedjen proti zakonu, 775;
nuždnomu nasliedniku pristoji vazda potrebno uzdržanje, 795.
Izprava ima se dati tutoru kada se postavlja, 206 i 212;
i kada se odpušta, 262;
izprave sirota valja pohraniti u sudu, 229;
izprave zgodne da se upišu u javnu knjigu, 434 i slied.;
izprave zajedničke čuvaju se kod najstarijega dionika; ostalim daju se prepisi, 844, 449;
izprave novo pronadjene ne mogu oslabiti pošteno napravljenu nagodbu, 1387.
Izpravnost iskanja; za nju jamči ustupilac, 1397.
Izpunjenje pogodbe; pošto je pogodba podpuno izpunjena, ne mogu stranke, ma obadvie pristale na to, od nje više uzmaknuti, 920;
da se izpuni kakova obveza, cieli dan ustanovljeni jest na korist osobi obvezanoj, 903;
da li se bližji ugovori smatrati imaju kao pogodba obnovna, 1379;
izpunjenje obveze ne može se samovlastno preinačiti, 1413.
Izrazi. Tko se služi izrazi nerazgovjetnimi, da drugoga prevari, dužan je dati zadovoljenje, 869.
Izreke sudačke neimaju obćene moći zakone, 12.
Izroci oglašuju se; ako je
otčinska i tutorstvena, 172, 251;
kada se tko ima proglasiti za luda, slaboumna ili razumetnika, 273;
kada se tko ima proglasiti da je mrtav, 113. 277;
pri nahodu stvari, 390, 397;
nasljednik može iskati da se izda izrok, da bi se saznalo koliko je duga, 813;
kriepost takovog poziva, 814;
posljedice ako se propusti ovaj opaz, 815.
Izseljenici, samovlastnici, gube državljanstvo, 32;
izvršenje otčinske vlasti, 176;
da li su sposobni nasljedodovati, opredieljuju zakoni politički, 544 i 770.
Izstup kakvog člana iz zajednice, 830; ili družtva (ortakluka), 1205—1214.
Izvršilac posliednje volje, njegove dužnosti, 816 i 817.
Jamstvo. Slučajevi jamstva, 922—930;
uvjeti, 931;
kriepost, 932; prestanak jamstva, 933.
Jednostrano obvezne pogodbe, pojam, 864;
u tih pogodbah drži se u dvojbi, da je obvezanik hotio radje uzeti na se manji nego veći teret, 915.
Jezik. Oni koji nerazumiju jezik oporučitelja nisu sposobni svjedoci njegove razredbe, 591.
Jutrenji dar, što je; 1232.
Kalfa dućanski, faktor ili djetić, na koliko poslovi njihovi obvežuju gospodara, 1027 do 1033.
Kamate, koje leže na kakvoj stvari odredjenoj za uživanje, treba da uživalac na se primi, 512;
kamate odredjene za porabu ili uživanje glavnice pristoje onome, koji pravo ima 510;
mjera pravih kamata pogodbenih, 993 i 994;
vrieme kada se plaćaju kamate, 997;

se nigda uzimati, 998;
plaćaju se u istoj vriednosti kano i sama glavnica, 999;
kako se s lihvarstvom postupa, opredieljuje zakon lihveni, 1000;
ako je vjerovnik pustio bez sudne opomene, da se kamate do iznoska glavnoga duga nakupe, tad prestaje pravo iskati s glavnice daljne kamate, 1335;
u koliko jamac odgovara za kamate, 1353;
da li izplata docnih kamata dokazuje da su ranije kamate namirene, 1429.

Kapara, pojam i moć njezina, 908—911.

Kazan. Ako je oštetilac prestupio u isto vrieme kakav kazneni zakon, podvržen je takodjer odredjenoj kazni, 1338.

Kršćanin, tko nije vjere kršćanske, ne može posvjedočiti posliednje volje kršćanina, 593;
kršćani ne mogu sklopiti ženitbe s nekršćani, 64;
diete može biti iznasliedjeno ako je odpalo od kršćanstva, 768 i 769.

Kiridžije odgovaraju isto kao čuvar za stvari njima predane, 970;
odgovaraju i za njihovu službenu čeljad, 1316;
ne mogu primati vriednost tovara, koji su povjereni, ako to nije naročito ustanovljeno u pismu kiridžinskom, 1031.

Koljena rodbine, v. rodbina. Do kojeg koljena može se protegnuti zamjena povjerbena, 612 i 627.

Knjige javne; upisom u iste zadobiva se posjed zakoniti stvarnog prava na nepokretne stvari, 321, 322 i 431—443, 445;
i gubi se onda samo, kada je izbrisana iz javnih knjiga, 444.

Knjige vjenčanih, kako i o čem imaju se voditi, 80 do 82, 88, 122, 128—131.

šest ili četrdeset godina, 1472.

Koristi. Prava i dužnosti poštenoga posjednika glede koristi; 330—336;
glede prava porabe, 504—508;
glede prava uživanja, 500—512;
komu idu prije predaje u promjeni ili prodaji? 1050, 1064;
u koliko pristoje zapisovniku, 686;
kako se imaju dieliti pri stvari zajedničkoj? 839 i 840,
kupovanje napoprieko buduće koristi kakove stvari, 1276; v. k tomu 1068, 1071, 1085.

Korito rieke, ostavljeno, čije je? 409 i 410.

Krivina, u čem sastoji, 1294;
i maloljetnik odgovara za svoju krivinu, 248.

Kućanstvo, u koliko pristoji mužu a u koliko ženi, 91 i 92;
diete dvadesetljetno izlazi izpod vlasti otčinske, ako mu sud dopusti da vodi vlastito kućanstvo, 174.

Kuga. Povlaštene razredbe posliednje volje koje se prave u mjestih, gdje vlada kuga, 597; v. pošast.

Kupac; prodaja pod uvjetom boljega kupca 1083 i 1084;
prodavalac prosudjuje da li je bolji novi kupac, 1085.

Kupnja u tudje ime ište posebnog punovlašća 1008;
kupnja uništuje uporabštinu, 1120 i 1121;
kada naručbina prelazi u kupovnu pogodbu, 1158.

Kupovanje nasljedstva, kada je pogodba na sreću, 1278;
prava i obveze proizlazeće odtuda, 1278—1283.

Kupovanje stvari nadanih, 1275 i 1276; v. kuksa.

Ljekar, ne može za liečenje odredjenu nagradu ugovoriti, 879;

zakonitost ranijega ili kasnijega rodjenja, 157;
takodjer ludost i slaboumnost, 273;
izliečenjenje njihovo, 283;
ili zdrava pamet u medjuvrieme, 567;
na ljekare imaju se uporaviti propisi vrhu posluživanja, 1163.

Lihva, 1000.

Lov svjeradi, u koliko je način prisvojenja, 383 i 384;
pravo služnosti glede lova zvjeradi prosudjuje se polag načela prava paše, 503; v. prisvojenje.

Loze rodbine i tastbine, 41;
nasljedovanja zakonitog, 730 i t. d.

Ludjaci stoje pod osobitom zaštitom zakona, 21;
ne mogu sklopiti ženitbe, 48;
ne mogu produžiti vlast otčinsku, 176;
ne mogu biti tutori ili skrbnici, 191 i 281;
stoje pod skrbničtvom, 270;
kako prestaje skrbničtvo nad njima, 283;
nesposobni su steći posjed, 310;
činiti oporuku, 566 i 567;
svjedočiti u posljednjih razredbah. 591;
sklopiti pogodbe, 865;
njihove povlastice glede zastare, 1494;
kako prestaje zamjena učinjena ludjaku, 616;
u koliko ima se naknaditi šteta po njih učinjena, 1308 do 1310.

Lukavstvo. Ako se tko uvlači potajno s lukavstvom u posjed, posjed po sebi nezakonit i nepošten postaje suviše neistinit, 345;
tko lukavim načinom govori da je sposoban praviti pogodbe, i time vara drugoga, obvezan je na zadovoljenje, 866;
tko se služi izrazi nerazgovjetnimi da drugoga prevari, dužan je dati zadovoljenje, 869;

Digitized by Google

zadovoljenje za štetne posljedice, 874.

Lutrije državne, v. državne lutrije.

Maloljetnici. O njima govori se u dielu prvom prvog poglavja, 21;
u poglavju o pravu ženitbenom 49—53. i 96, 175; v. vlast otčinsku i skrbništvo;
u koliko maloljetnici mogu činiti oporuke, 569;
ili svjedoci biti pri posliednjih razredbah, 591, 597;
u koliko mogu sklopiti pogodbu, 865. i 866;
njihova povlaštenja glede zastare, 1494. i 1495.

Mati dužna je da uzme na sebe osobito njegu o tielu i zdravlju djece, 141:
ako se muž i žena razstave ili sasvim razpuste, mužku djecu do navršene četvrte, a žensku do navršene sedme godine mati njeguje i odgojiva, 142;
a kada otac umre, mati ima u obće skrbiti za odgojenje njihovo, 143;
ni preljubočinstvo, koje je učinila mati, ni tvrdjenje njezino da je diete nezakonito, nisu sami dovoljni oduzeti djetetu prava zakonitog rodjena, 158;
ako je mati ili ina koja osoba ostavila maloljetniku neki dio nasljedstva i zajedno naimenovala mu tutora; ima se ovaj smatrati samo kao skrbnik za ostavljenu imovu, 197;
ona je tutorka po zakonu, 198;
ona nedaje obećanje, 205. i 206:
daje joj se sututor, 211;
ako se mati opet uda, sud treba da presudi, ima li ona i unapred ostati tutorka, 255;
ona može iskati tutorstvo, 259;
ako je diete maloljetno, a neima otca, može se posiniti samo kada pristane mati, tutor i sud, 181;
matere, kada čini podpuni dokaz? 164;
djeca nezakonita nose prezime matere, 165;
obveza matere hraniti djecu nezakonitu, 167—171.

Mjesec sadrži po zakonu 30 dana, 9 2.

Mjera. Radi mjere ima se gledati na mjesto, u kojem se predaje stvar, 905.
Mjera darovanja, 944, 947, 950. do 954.

Mimoidjenje nuždnog nasljednika; kakve ima posljedice, 776—782 i 1254;
nuždnomu nasljedniku mimoidjenomu po zakonu pristoji potrebno uzdržanje, 795.

Miraz, što je? 1218:
zapis miraza, 669—671;
uračunava se u dio nasljedstva. 788 i 789; v. ugovori ženitbeni.

Muž. Njegova osobita prava osoba i dužnosti kao glavar porodice, 91;
on može iskati skrbničtvo nad svojom ženom, 260;
što je ženi dao za ukras, drži se da je darovano, 1247;
kriepost stečaja nad njegovom imovinom glede ugovora ženitbenih, 1260—1262.

Muž i žena, njihova prava i dužnosti. 89;
njihova najglavnija prava osoba, 90—92;
razstavljani muž i žena kako se mogu opet sjediniti ili opet oženiti, 118—121;
o njihovih pravih na stvari vidi ugovore ženitbene;
njihovo pravo nasljedstva po zakonu, 757—759;
oni ne imaju nikakova prava na dio zakoniti, ali imaju pravo na pristojno uzdržavanje što jim nedostaje, 796;
svaki muž ili žena ima podpuno pravo vlastnosti na svoju imovinu, stečenu prije ili poslie ženitbe, 1237;
kada je dvojba, uzima se
svojom imovinom povjerila, 1238;
bez davanja računa od strane muževljeve o koristih, 1239;
ili od strane ženine vrhu uživanja ustupljenog mužu itd., 1240;
ograničenje ovih prava, kada je pogibelj kakve štete ili zle uprave, 1241;
kriepost stečaja nad imovinom muža ili žene glede ugovora ženitbenih, 1260—1262;
medju mužem i ženom, dok se nalaze u ženitbenoj obvezi, ne ima mjesta nikakvoj dosielosti ili zastari, 1495;
zakoniti drug nasljednika ili zapisovnika nije valjani svjedok glede zaostatka, 594.

Nahavljači, na njih se uporavljaju propisi o uslugah za plaću, 1163; v. usluge za plaću.

Načelstvo zemaljsko. Da se privoljenje na ženitbu može očitovati po punonovlastniku, treba izmoliti dopuštenje u načelstva zemaljskog. 76;
ako vjerenici uzkraćenjem vjenčanja nadju se uvredjeni, mogu predložiti svoju tužbu načelstvu zemaljskomu, 79;
oprost od zaprieka ženitbenih može se iskati u njega, 83—87;
posinjenje valja da potvrdi načelstvo zemaljsko, 181;
odkriće blaga ima se njemu javiti, 398.

Naortanje je pismo vrhu glavnih točkah pogodbe; na koliko utvrdjuje prava i obveze? 885 i 936.

Nagodba, u čem sastoji, 1280;
nevaljanost nagodbe glede predmeta, 1382—1384;
inih mana, 1385—1388:
obseg nagodbe, 1389;
kriepost u obziru pobočnih obveza, 1390;
tutor ne može samovlastno sklopiti nagodbe, 233;

Digitized by Google

ako neki nasljednici imaju stanovite dielove, a drugi ne imaju ih, 557--559;
nitko ne smije nasljedstva samovlastno uzeti u posje, 797 i slied.;
nevalja pogodba kojom tko nasljedstvo, kojemu se nada od treće koje osobe, otudjuje još za života osobe te, 879;
tko je maloljetniku ostavio kakovo nasljedstvo, taj može mu naimenovati i skrbnika, 197,
tutor ne može samovlastno odbaciti ili bezuvjetno prihvatiti nikakova nasljedstva, 233;
za prihvatiti bezuvjetno ili odbaciti nasljedstvo ište se posebno punovlašće, 1008.

Nasljedni zakup jest vrst pogodbe uporabne; v. pogodbu uporabnu.

Može li posjednik povjerbe nepokretnu povjerbinu dati u nasljedni zakup, 633 i 634;
kada se gubi zastarom vlastnost nasljednog zakupa? 1474.

Nasljedovanje. Slučaji nasljedovanja zakonitog, 727 i 628;
propis za slučaj skraćenoga diela zakonitog, 729;
nasljednici zakoniti jesu: srodnici poriekla zakonitog, 730;
loze srodnika sposobnih nasliedovati, 731;
1. loza, zakonita djeca, t. j. sinovi i kćeri i njihovi potomci, 732, 734;
2. loza, roditelji i njihovi potomci, 735--737;
3. loza, djedovi i babe i njihovi potomci, 738—740;
4. loza pradjedovi i prababe i njihovi potomci, 741—743;
5. loza, šukundjed i šukunbaba i potomci njihovi, 744—747;
6. loza, prašukundjed i prašukunbaba i potomci njinjihovi, 748—750;

izključenje daljih srodnika, 751;
752, 753;
djece zakonite, 754;
djece uzete pod svoje, 755;
pravo nasljedovanja roditelja u obziru djece spomenute u §§. 752—754;
muža i žene, 757—759;
iznimke glede prava uživanja, 1258;
i glede razstave ženitbe, 1266;
zaostavština ošastna, 760;
iznimke od općenoga reda nasljedovanja, 761;
nasljedovanje u povjerbah, 619 626;
uračunanje u dio nasljedstva pri nasljedovanju zakonitom, 799—794.

Naslov zakonit, 316 i 317;
kriepost njegova, 320;
posjednik da li mora pokazati naslov svoj, 323—325;
sam naslov ne daje još posjeda, 320;
niti vlastnosti, 425;
niti inog prava stvarnog, 445:
naslov posjeda jest slabiji ili jači; kriepost ove razlike, 372—374;
naslov k vlastnosti, 380, 381 i 424;
k pravu zaloga, 449;
k služnosti, 480;
k pravu nasljedstva, 533 i 534;
u koliko je od potrebe radi zastare, 1460, 1477 i 1483.

Nastupnik, 1463, 1467, 1403, v. nasljednik.

Nazadna kupnja, u čem sastoji dotično pravo, 1068;
naknadna pogoršanja i poboljšanja, 1069;
kada i pod kojimi ograničenji pravu tomu ima mjesta, 1070.

Nazvanje ili opisanje krivo, neukida razredbu oporučiteljevu, 571.

Nedorasli zovu se oni, koji nisu navršili četrnaestu godinu, 21;
oni ne mogu sklopiti ženitbe, 48;
mogu stvari u posjed uzeti, 310;

Nedostatci. Tko zataji neobičajne nedostatke kakove stvari, odgovara ako se što pojavi protivno tomu, 923—932;
ako naručeno djelo nedovršeno izpadne, naručilac ima pravo uzmaknuti od pogodbe, 1153.

Nedostatci tjelesni jesu uzrok, radi kojeg može se presudom dopustiti razstava, 109;
vlast otčinska može se produžiti, ako diete, premda punoljetno, radi nedostataka tjelesnih ili duševnih nije u stanju da se za svoje stvari postara, 173;
radi istih nedostataka može se produžiti i tutorstvo, 251;
takovim osobam ima se odrediti skrbnik, 269, 273 i 275;
pomenuti nedostatci izključuju od tutorstva i skrbničtva, 191 i 281;
nedostatci, s kojih ne može tko činiti oporuke, 566 i 567;
ili svjedočiti u razredbah posljednje volje, 591.

Nedostojni i nesposobni prava nasljedstva, 540—546.

Neharnost, velika, daje pravo da se poreče darovanje, 948 i 949.

Nekatoličanski; v. o tom 71, 77; 115—122.

Nekršćani ne mogu sklopiti ženitbe s kršćani, 64, 94;
ne mogu posvjedočiti posliednju volju kršćanina, 593.

Nemogućtvo činiti dužnost ženitbenu, u koliko je zaprieka ženitbi 60 i 94;
kako se ima dokazati, 99—101.

Nepokretne stvari, v. stvari.

Nepomnja, u čem sastoji, 1294, 1297;
šteta prouzročena po nepomnji, 1295, 1323 i 1224.

Nepritomni stoje pod

Digitized by Google

telja, koji nisu iste vjere, 140;
otac može svoje nedoraslo diete odgojivati za onaj stalež što ga on drži, da je za njega primjeren, 148;
odgojenje je podieljeno medju otcem i materom, 141;
dužnost odgojivanja djece poslie razstave i razpusta ženitbe. 142 i 143;
od dohodaka imovine imaju se namirivati troškovi odgojenja djeteta. 150;
ovi troškovi ne mogu se poslje natrag iskati, 154:
komu pristoji odgojenje djece nezakonite, 166—171;
svatko može javiti i zaiskati pomoć sudnu, ako je zapuštena njega i odgojenje djeteta, 178;
tutor valja da se skrbi za odgojenje maloljetnika (sirote), 216;
osoba sirote ima se povjeriti osobito materi, 218;
što sadržava u sebi zapis odgojenja, 672 i 673.

Odgovornost nasljednika, 550, 820 i 821;
više dužnika, 891;
više povlaštenih, 892;
kriepost izplate ili oslobodjenja u slučaju odgovornosti, 893—896;
odgovornost iz djelanja proti zakonu, 1302.

Određenje nasljednika po oporuci, 726;
oslobodjenje jednoga suobvezanika, ne može škoditi ostalim u iskanju naknade, 896;
određenje bezplatno ište po sebnog punovlašća, 1008;
ne može se nitko odreći zastare napried, 1478;
odredjenje prava, kada biva i koja je odtud posljedica, 1444.

Određenje prava nasljedstva, 551;
komu pripada pušteni dio nasljedstva, 560—562;
posjednik povjerbe može odreći se prava svojeg, 632;
ako se tko određe prigovora bez naročitoga označenja, vanje, 939. 1381;
da se tko određe bez plaće prava kakveg u tudje ime, potrebno je posebno punovlašće, 1008;
nitko ne može se napried odreći prava zastare, 1501.

Odustanak od vjeritbe. njegova kriepost, 45 i 46; od obećanja prije nego je prihvaćeno, na koliko obstoji? 862, 865 i 918: v. k tomu 919 i 920.

Odustatnina. Pojam i kriepost njezina, 909—911.

Ograničenje posliednje volje, 695;
načini ograničenja:
1. uvjet, 396;
propisi:
a) o uvjetih razumljivih, 697;
b) o nemogućnih ili nedopuštenih, 698;
c) o mogućnih i dopuštenih, 699;
d) uvjet nevjenčanja, 700;
e) ako je uvjet izpunjen još za života oporučiteljeva, 701;
da li uvjet treba razpružiti i na nasljednike, 702;
kriepost mogućega odgadjajućeg uvjeta, 703;
2. vrieme ustanovljeno, 704 do 706;
pravno odnošenje medju nasljednikom i zapisovnikom glede uvjeta, koji se još nije sbio, ili glede vremena, koje još nije nastalo, 707, 708;
3. nalog 709—712;
ukinuće naredba posliednje volje imenito:
1. pravljenjem nove naredbe, oporuke, 713;
ili zapisjem, 714, 715;
premda je nepreinačivost prije očitovana, 716;
2. porekom, 717, 718;
a) naročitom, 719. 720;
b) mučećom, 721—723;
ili c) predmnievanom, 724, 725;
3. određenjem nasljednikâ, 726.

Oklada, što je, 1270;
oklada može se učiniti i vrhu nepoznatog sadržaja ko- iztjerati sudom; ali što je već plaćeno, ne može se napried iskati, 1271, 1432 i 1433.

Okružni ured. Ako vjerenici uzkraćenjem vjenčanja nadju se uvredjeni, mogu predložiti svoju tužbu načelstvu zemaljskomu, a u mjestih, gdje ovoga neima, uredu okružnomu, 70;
kada može oprostiti od druge i treće napoviedi. 85, 86,
vjerenici židovski treba da izmole dopuštenje od ureda okružnoga, 124.

Oporuka. Što je oporuka? 553; — v. očitovanje posliednje volje. — Povlaštena oporuka, 597 - 600;
na koliko kasnija oporuka uništuje predju oporuku. 703;
kako se poriče, 717—725;
ili pokvarenjem izprave uništuje, 721—723: — v. ukinuće posliednje volje. Oporuke zamjenite bivaju samo medju mužem i ženom, i mogu se poreći, 583 i 1248.

Oporučitelj. Tko je uvriedio oporučitelja ili njegovu porodicu u poštenju, tielu, ili imovini, nedostojan je prava nasljedstva, 540—542;
pravo oporučitelja, da svoju posliednju volju ograniči, preinači i ukine; — v. ograničenje; ukinuće.

Oprost od napoviedi, kako se ima iskati i dati? 83—87;
kriepost oprosta, 88;
da se sklopi ženitba prije vremena zakonitog. 120;
oprost od godina maloljestva, 252.

Opunovlaštenje i ine vrsti poslovodstva. Pogodba opunovlastna, 1002;
osobe, koje su javno postavljene da nastoje okolo nekih stanovitih poslova, dužne su očitovati da li prihvaćaju nalog ili ne, 1003;
razdieljenje opunovlaštena

Digitized by Google

1005;
na općeno ili osobito, sudbeno ili vansudbeno, 1006;
na neograničeno ili ograničeno, 1007;
poslovi, koji ištu posebnog punovlašća, 1008;
prava i obveze punovlastnika, 1009—1013; prava i obveze punovlastitelja, 1014—1016;
glede trećega, 1017—1019;
ukinuće pogodbe porekom; — odkazom, 1021;
smrću. 1022 i 1053;
ili stečajem, 1024;
u koliko traje obveza, 1025 i 1026;
mučeće opunovlaštenje osoba službenih, 1027—1033;
sudno i zakonito opunovlaštenje, 1034;
poslovodstvo bez naloga, 1035;
kada je potreba, 1036;
ili na tudju korist, 1037—1039;
proti tudjoj volji, 1040;
upotrebljivanje stvari na tudju korist, 1041—1044;
u koliko ima mjesta opunovlaštenju, da se sklopi ženitba, 76.
kada ostavna pogodba postaje opunovlaštenjem, 960.

Ormari, 855.

Ortačke pogodbe sklopiti u ime trećega, za to ište se posebno punovlašće, 1008.

Ošastna zaostavština, kada nastaje, i komu pripada, 760.

Osiguranje, kada postaje pogodba osiguranja, 1288;
predmet njezin, 1289;
njezine posljedice, 1290;
kada je nevaljana, 1291.

Oslobodjenja poslanika, javnih poslovodja i njihove službene čeljadi, 38.

Osoba. Svaki čovjek ima se smatrati kao osoba, 16;
bludnja uništuje privoljenje na ženitbu, ako se je dogodila u osobi, 57;
na koliko uništuje bludnja razredbu posljednje volje, 570 i 571;
dotle, dok obstoji rečena osoba moralna, 529.

Oštета. Izvori i vrsti oštete, 1294, 1325 i sljed.

Oštećenje preko polovine vriednosti daje pravo da se ište ukinuće pogodbe, 934;
i onda kada se pusti trećemu komu da opredieli cienu, 1060;
iznimke, 935;
osobito u pogodbah na sreću, 1268;
ili u nagodbi, 1386;
oštećenje uzdržanja, diela zakonitog ili vjerovnika, 950 954;
pravo ukinuti pogodbu radi oštećenja preko polovine, prestaje u tri godine, 1487.

Otac, tko se uzima da je otac zakoniti? 138 i 156 158;
njegova prava i dužnosti glede uzdržavanja djece, 141 i 142;
djeca uzimaju prezime njegovo i prava njegova staleža, 146;
on ima otčinsku vlast, 147;
posljedice njezine; v. otčinska vlast; — može imenovati svomu djetetu tutora ili sututora, 196 i 211;
ili izključiti koga od tutorstva, 193;
kada i kako valja otac da se protivi u sudu da je on otac djeteta. 156—159;
tko se ima smatrati da je otac djece nezakonite, 163 i 164;
otac je navlastito obvezan hraniti diete nezakonito, 166 i 167;
ali ako bi odgojenje materinsko bilo pogibeljno dobrostanju djeteta, otac je dužan k sebi ga uzeti, 168 i 169;
prava otčeva nad djetetom protežu se toliko, koliko ište svrha odgojenja, 166;
prava otčeva nisu podvržena zastari ili dosielosti, 1458 i 1481.
nitbe, 49—53;
izbora staleža, 148;
imovine, 149 do 151;
ili dužnosti djece, 152;
otčeva je dužnost zastupati svoju maloljetnu djecu ibid.; — diete nezakonito ne stoji pod vlašću otčinskom, 166;
kako prestaje vlast otčinska, 172—177;
ova vlast može i nadalje trajati, 172;
djeca mogu izići izpod vlasti otčinske i prije nego navrše dvadesetčetvrtu godinu, 174;
kada se obustavlja moć otčinske vlasti, 176;
otac može za svagda izgubiti vlast otčinsku, 177;
diete može zaiskati pomoć sudnu proti zloporabi vlasti otčinske, 178;
poočim prima vlast otčinsku, 183;
a kad nestane toga odnošenja, diete maloljetno vraća se pod vlast otca zakonitog. 185.

Otoci. Vlastnici onih zemalja, koja dnž otoka leže na obadvije obale, imaju izključivo pravo posvojiti postavši otok, 407 i 408.

Otudjenje. Dobro nepokretno tutor ne može otdjiti samovlastno, 232 i 233;
ni maloljetnik redovito ne može otudjiti što od svoga, 244, 246 i 247;
tko je otudjio stvar u svoje ime, kad još nebijaše njegova, a zatim je zadobio vlastnost njezinu, takov ne može ju natrag iskati, 366;
otudjenje ukida pogodbu uporabnu, 1120 i 1121;
ako bi vlastnik koristovni svoju vlastnost otudjiti hotio, nije mu od potrebe da na to pristane vlastnik vrhovni, 1140;
ako se stvari u tudje ime otudjuju, ište se posebno punovlašće 1008.

Digitized by Google

razboli ili skapa? 925 i sljed.
Padužnik, 1346.
Panasljednici, v. zamjenici.
Parnica izključuje od kakvoga stanovitog tutorstva, 193 i 281;
ako se medju dva ili više maloljetnika, koji imaju jednoga i istoga tutora, dogode kakove parnice, tutor ovaj ne smije zastupati nijednoga od tih maloljetnika, 272;
bez sudnoga dopuštenja tutor ne može parnicu nagoditi, 233;
da se zametne parnica u tudje ime, ište se posebno punovlašće, 1008.
Pečat, što biva ako se pokvari pečat na stvari danoj na ostavu, 966.
Pijanstvo čini čovjeka nesposobnim da pravi oporuku, 566.
Pisalac posliednje volje može svjedok biti, 581;
ali ne može biti glede nasljedstva njemu ostavljenog, 595.
Pišmanluk, v. odustatnina.
Pismeno. Pogodbe mogu se redovito sklapati pismeno ili ustmeno, 883;
iznimka kod darovanja, 943;
ili kad je izriekom ugovorena pismena pogodba, 884;
pismom vrhu glavnih točka pogodbe utvrjuju se ona prava i obveze, koje su izrečene u njemu, 885;
tko pisati ne umije, ima prizvati dva svjedoka, 886;
forma pismene, vansudbene ili sudbene posliednje, razredbe, 578—584.
Plaćanje u čem sastoji, 1412;
kako se ima učiniti, 1413 i 1414;
vrieme plaćanja, 1417;
zakonito opredieljenje roka, u koji se plaća, 1418;
posljedice zadocnjenog prihvata, 1419;
mjesto plaćanja, 1420;
u koliko treći, 1422 i 1423;
komu se može platiti, 1424;
tutoru ne može se bez sudne dozvole platiti glavnica, 234;
kako se ima platiti založnomu vjerovniku, 445;
plaćanje neduga po bludnji može se natrag iskati, 1431—1436;
kako se postupa s primaocem, 1437;
plaćanje duga hipotečnog, njegove posljedice, 469; v. k tome 1395; 1396, 1403—1409, 1425, 1426, 1427—1430.
Platac. O njemu. v. 1345, 1357, 1358, 1861, 1407.
Plemstvo pripada ženi i zakonitoj djeci, 92 i 146;
a ne i nezakonitoj, 165;
ili posinku i poćerki bez osobitog dozvoljenja drž. vladara, 182.
Plien ima se prosudjivati polag ratnih zakona, 402.
Plodovi, kada se smatraju za dobro nepokretno, 295;
koji pripadaju posjedniku poštenomu, 330 i 338;
plodovi naravski, 405;
koji daje zemljište pod zakup, ima pravo zaloga na orudja gospodarstvena, i na plodove nalazeće se na zakupštini, 1801;
kada je okončano uživanje, plodovi još stojeći pripadaju vlastniku, 631;
dioba njihova, 519;
može li ih posjednik povjerbe založiti? 632;
ako vlastnik ustupa svoje dobro pod tim uvjetom, da ga primalac obradjiva i uživa, da je pogodba ortačka, 1103.
Plotovi, razori, živice, stobori, zidovi i druge spodobne pregrade 854.
Pobočne pristojbe, u čemu sastoje, i na koliko mogu se iskati 912 i 913.
Pobočni srodnici, kako se broje koljena medju njima, 41;
koji se ne mogu uzeti, 65 i 125.
Početak moći občeg gradjanskog zakonika od 1. siečnja 1812; oglasna povelja;
kakvog zakona u obće, 3;
što smeta početku zastare? 1494—1496.
Podnina, što je? 1125;
na koliko se proteže pravo iz nje proizhodeće, 1147.
Podpis potreban je u posljednoj razredbi, koju je ini pisao, 578 i 587;
ili u pogodbi pismenoj, 884;
na koji način može treći tkogod podpisati se, 580, 866.
Poduporaba, podnajam, najmitelj i zakupnik, redovito, vlastan je dati stvar u podnajam, 1098;
u koliko podnajmitelj odgovara za najamninu, 1101.
Podzalog, stečenje njegovo, 454 i 455;
odgovornost kada se daje podzalog, 460.
Pogibelj u pogodbi promjene, 1048 i 1049;
ili u pogodbi kupovnoj, 1064;
pada na vjerovnika, ako je dužnik položio u sud stvar, 1425.
Poglavar države, na koliko imovina njegova smatra se kao dobro posebničko, 289.
Poglavarstva. politička, 189.
Pogodba daje naslov zakoniti k stečenju stvarnih prava na stvari; posjeda, 317;
vlastnosti, 424;
prava založnog 449;
služnosti, 480:
i prava nasljedstva medju mužem i ženom, 402 i 1249;
prava osobna na stvari osnivaju se na pogodbi, 859;
kako se čini pogodba, 861, 862;
razdieljenja pogodba, 863, 864;
potrebnosti tvrde pogodbe:
1. sposobnosti osoba, 865 do 868;
2. pravo privoljenje, 869 do 877;

Digitized by Google

nacrtanje, 885—890:
obveza nerazdjeljiva, 891 do 896;
pobočna ustanovljenja u pogodbâ:
1. uvjeti, 897—900:
2. uzrok privoljenja, 901;
3. vrieme, mjesto i način izpunjenja pogodbe, 902, 907;
4. kapara, 908;
5. odustatnina, 909—911;
6. pristojbe pobočne, 912, 913;
pravila polag kojih imaju se tumačiti pogodbe, 914 do 916;
o prestanku pogodba, 917 920;
obća ustanovljenja platežnih pogodba, 921;
jamstvo, 922;
slučajevi jamstva, 923—930;
uvjeti jamstva, 931;
kriepost 932;
prestanak prava jamstva, 933;
obezšteta radi skraćenja preko polovine, 934, 935;
ugovor buduće pogodbe, 936;
odrečenje prigovora, 937;
prava pogodbena prelaze redovito na nasljednike, 918; v. k tome 1295.

Pogodba kamatna, što je, 984.

Pogodba kupovna, što je? 1053;
potrebnosti njezine 1054;
ciena kupovna treba:
a) da sastoji u gotovom novcu, 1055;
b) treba da je stanovita;
c) da nije proti zakonu, 1059, 1060;
dužnosti prodavaoca, 1061;
i kupca, 1062, 1063;
pogibelj i korist kupovine, 1064;
kupovanje stvari, kojoj se tko nada. 1065;
obći propis, 1066;
posebne vrsti ili pobočni ugovori kupovne pogodbe, 1067;
prodaja s priuzdržanjem stvar nazad kupiti, 1068—1070;
kupovanje pod priuzdržkom stvar nazad prodati, 1771;
do 1082;
prodaja pod uvjetom boljega kupca, 1083—1086;
nalog prodaje, 1086—1089;
prodaja sudna prosudjuje se ponajviše po sudovniku, 1089;
kada se naručbina kakvog djela ima smatrati kao kupnja, 1158; v. pogodba na sreću.

Pogodba obnovna, pojam i kriepost njezina, 1377 i 1378;
pogodbe pobočne bez obnove, 1379;
uz to, 894.

Pogodba posudna, što je ova pogodba? 971;
prava i dužnosti posudovnika:
1. glede porabe, 972;
2. povrata, 973—977;
3. odštete, 978 980:
4. troškova, da se sačuva stvar, 981;
ograničenje posudnih tužba, 982;
kad ostavna pogodba prelazi u pogodbu posudnu, 959;
stvari uzete u najam ne mogu se u obće prebiti, 1440;
posudovnik ni njegovi nasljednici ne mogu dosjesti stvari posudjene, 1462.

Pogodba uporabna, nasljedno-zakupna i nasljedno daćna; v. uporabne, nasljednozakupne i nasljednodaćne pogodbe.

Pogodba založna u čem sastoji? 1368:
kriepost njezina. 1369 i 1370;
uvjeti nedopušteni, 1371 i 1372; v. k tome, 1374.

Pogodba ženitbena; što se ugovori za nastojanje, da se sklopi pogodba ženitbena ne ima nikakove krieposti, 879;
o pogodbi zaručnikâ ili muža i žene vrhu njihove imovine; v. ženitbu, ugovore ženitbene.

Pogodba osiguranja. Njezini predmeti i prava od nje proizlazeća, 1288 do 1291;
propisi vrhu osiguranja pomorskih, 1292.
jamsku ili posudnu, 959;
ili u punovlašće, 960;
dužnosti i prava čuvara, 961 966;
i ostavljača, 967;
uzaptitelj, 968;
pristoji li čuvaru plaća? 969, 970;
stvari dane na ostavu nisu predmet preboja, 1440;
ne može ih zastarom steći čuvar i njegovi nasljednici, 1462.

Pogodbe bezplatne; što su? 864.

Pogodbe na sreću. Što je pogodba na sreću, 1267;
u njih ne ima mjesta pravnomu sredstvu radi skraćenja preko polovine vriednosti, 1268;
vrsti pogodba na sreću, 1269;
obklada 1270, 1271;
igra, 127;
žrieb (kocka) 1273;
državne lutrije prosudjuju se polag osnova o tom oglašenih, 1274;
kupovanje stvari nadanih, 1275 i 1276;
osobito kakove kukse, 1277;
ili kakova nasljedstva, 1278—1283;
prihod dosmrtni, 1284-1286;
družtvenoga obskrbilišta, 1237;
pogodba osiguranja, 1288 do 1291; zajmovi pomorski i osiguranja pomorska, 1292.

Pogodbe za plaću; pojam, 864;
predmeti pogodba za plaću i poslovi, 921;
slučajevi jamstva u pogodbah za plaću, 923—935;
ove pogodbe ištu posebnog punovlašća, 1008.

Pokretne stvari. Pojam, 293;
pokretna imovina maloljetnika ima se redovito prodati na javnoj dražbi, 231;
prava imaju se u obće smatrati kao stvari pokretne, tako isto i predbilježena iskanja, 298 i 299;
stoje sa osobom svojega vlastnika pod jednakimi zakoni, 300;

Digitized by Google

tko stvar pokretnu sudnu natrag ište, mora ju opisati s biljezi, 370;
zamjena povjerbena glede pokretnih stvari može se protegnuti do drugoga koljena 612;
imaju se predati na onom mjestu, gdje je obećanje bilo učinjeno. 205 i 1420;
pravo jamstva glede stvari pokretnih prestaje u šest mjeseci, 933.
Pokućtvo. što se pod tim razumieva? 674;
pokućtvo maloljetnikovo može se ustupiti roditeljem i sunasljednikom po procjeni sudnoj, 231.
Polaganje računa vrhu imovine dječinje, 150;
vrhu tutorstva i skrbničtva; v. tutorstvo. O upravljanju inim tudjim ili zajedničkim dobrom, 837, 1012 1039, 1197—1200.
Polje tudjim sjemenom posijano, ili tudjim raščem zasadjeno, 420—422.
Pomajka; v. poočim.
Poočim, pomajka zovu se oni, koji uzimlju kakvu osobu pod svoju, 179.
Popis (Inventar) što je? 233;
ima se učiniti nad imovinom sirota (pupilla) 233—226;
takodjer nad dobrom, koje je dano na uživanje. 518;
kada se pravi povjerba. 627;
kada se tko očituje za nasljednika uvjetnog. 802, 803;
ili kada ga zahtieva onaj, komu zakoniti dio pristoji, 804; kada se čini stranom zajednica dobara, 1178; v. k tomu §§. 802, 820, 821, 1109, 1110, 1178.
Poplava nepreinačuje prava vlastnikova, 408;
daje pravo na ostavljeno korito, 409;
daje pravo da se odpusti najamnina ili zakupnina, 1104.
Poraba. Stvari, koje su odredjene za stalnu porabu kakove cielosti, spadaju medju stvari nepokretne, 297;
nica pravnih, ne odgovara za štetu, koja drugomu odtuda pridolazi, 1305;
diete maloljetno može razredjivati stvarmi, koje su mu bile predane, da se njimi služi, 151.
Poreka punovlašća. kada biti može, 1020 i 1011;
uporabe, kada se učiniti ima, 1116;
ili kada se prije vremena učiniti može, 1117 1119.
Porodica. Tako se zovu praroditelji sa svimi svojimi potomci, 40;
služnost, dana kojoj porodici, prelazi na sve članove njezine, 529.
Porodična odnošenja temelj su prava osoba, 15;
proizhode od ženitbe, 47.
Porodična prava. Osobita prava članova porodice navedena su ondje, gdje se govori o različnih pravnih odnošenjih. u kojih im ona predaju, 43;
djeca zakonita uzimaju sva prava porodice otčeve i njegova staleža, 146;
djeca ne zakonita izključena su od toga, 165;
posinjena osoba zadržava prezime svoje porodice, 182 183;
koja u nevaljanoj ženitbi rodjena djeca izključena su od osobitih prava porodice, 160;
pozakonjenje milošću vladaoca zemaljskog neima za ostale članove porodice nikakove krieposti, 162;
prava porodice nisu podvržena zastari i dosielosti, 1458 i 1481.
Porodične zaklade i ina zajednička dobra i prava njihova prosudjuju se polag načela o zajednici vlastnosti, 849.
Poručna pogodba; u čem sastoji, 1346.
Poruk, tko se ovako zove; poruk za naknadjenje štete, 1348;
tko se poručiti može, 1349; za kakove obveze, 1350—1352;
krieposť poručanstva i prava poruka, 1355, 1538 i 1361, 1359, 1360, 1362;
iznimke, 1356 i 1357;
tko je sposoban poruk, 1374;
načini, kojimi prestaje poručanstvo, 1363—1367;
da li poručanstvo prestaje obnovom, 1378;
kada dužnik ulazi u zaostavštinu svojeg vjerovnika, ništa se time nemnienja u pravih vjerovnika nasljedstva, 1445.
Pornk naknadni; v. naknadni poruk.
Posebno punovlašće kada je od potrebe. 1008.
Posinak je onaj. koji je uzet pod svoje, 179.
Posinitelji, što su. 179;
da li im pristoji po zakonu pravo nasljedstva. 756.
Posinenje, 179;
što se ište? 180 i 181;
prava iz niega proizlazeća, 182 i 183;
na koliko se ta prava drugačije opredieliti mogu, 184;
prestanak njihov, 185.
Posjed. Koje osobe mogu posjedovati, 310;
predmeti posjeda, 311:
načini steći posjed, 312 i 313;
neposredni i posredni način posjeda, 314;
koliko se kojim od tih načina u posjed uzima, 315;
zakoniti i nezakoniti posjed, 316;
glavni naslov posjeda zakonitog 317; držalac ne ima jošte naslova, i ne može ga samovlastno pribaviti, 318;
niti uzrok svoga čuvanja promieniti 319;
kriepost samoga naslova od posjeda, 320,
što se ište za istinito pravo posjeda, 321 i 322;
posjednik, redovito, ne može biti pozvan da pokaže naslov svoj, 323—325;
posjednik pošteni i nepošteni 326;
kako suposjednik postaje posjednikom nepoštenim ili nezakonitim, 327;

Digitized by Google

sjednika poštenog, 329, 330, 331, 332, 333;
da li posjedniku poštenomu pristoji pravo zadržanja, 334 i 471;
obveza posjednika nepoštenog 335 i 336;
prosudjenje o poštenju posjeda kakove obćine, 337;
u koliko tužbom posjed postaje nepošten, 338;
prava posjednika kada je smetan u posjedu svojem, 339, 340—343;
pravno sredstvo da se uzdrži stanje posjeda, 344, 345, 347, 348;
obranjiva sredstva držaoca suprot više tražilaca posjeda, 348;
prestanak posjeda; stvari tjelesnih, 349;
prava upisanih u javnih knjigah, 350;
inih prava, 351;
ograničenje, 352;
posljedice kada tko odriče posjed itd., 376—378.
Posjednik razlikuje se od držaoca, 309;
kada je dvojba, pristoji posjedniku prednost, 324 i 374;
kada pošteni posjednik steće odmah vlast, 367 i 368;
svaki pošteni posjednik drži se da je podpuni vlastnik 360.
Posjednik pošteni, 326;
poštenje posjeda predmnieva se, 328; v. posjed.
Poslanici, i u službi njihovoj stojeće osobe, 38.
Posliednja volja; v. očitovanje posljednje volje.
Poslovi. Osobe, koje su javno postavljene da nastoje okolo nekih stanovitih poslova, dužne su usljed kakvoga naloga očitovati da li prihvaćaju nalog ili ne, 1003;
poslovi, koji ištu posebnog punovlašća, 1008;
ili dopuštenja sudnoga u stvarih tutorstvenih, 233;
u koliko su gospodari obvezani odgovarati za poslove, što su učinile nji-
Poslovodje, koje su javno postavljene da nastoje okolo nekih stanovitih poslova, dužni su očitovati da li prihvaćaju nalog ili ne; inače odgovaraju naložitelju za štetu, 1003;
tko se bez nužde prima dobrovoljno takovog posla, koji da se izvrši ištu se osobita umjetna znanja, taj odgovara ako nebi imao pomenutih vlastitosti, 1390.
Poslovodstvo bez naloga
Propisi o tom sadrže se u §§. 1035—1040; v. opunovlaštenje.
Posudna pogodba; v. pogodba posudna.
Posvećenje, u koliko je zaprieka ženitbena, 63, 94.
Potomstvo, dobiva skrbnika da brani prava njegova, 274.
Povjerba. Pojam, 618;
glavne vrsti povjerbe, 619 do 620;
nasljedovanje u njih, 621—626;
uvjeti da se zametne povjerba, 627;
kad se može poreći zametak povjerbe? 628;
načelo o pravih čekalaca i posjednika povjerbe 629;
osobita prava čekalaca, 630;
prava neograničena i obveze posjednika povjerbe, 631;
prava ograničena:
a) da se tko čega odreče i založi, 632;
b) da se pretvori, promjeni ili dade u nasljedni zakup povjerbeni, 633, 634;
c) da se zaduži, 635;
kako se ustanovljuje trećina, koja se zadužiti može, 636;
i prednost povjerbine, 637;
način odduživanja, 638, 639;
odgovornost nastupnika za dugove 640 642;
dioba plodova posljednje ljetine, 643;
razrješaj. 644;
ili prestanak povjerbe od zaklada, 646;
Povjerbena zamjena. v. zamjenici.
Povlastice prosudjuju se redovito kao ostala prava, 13.
Povlastne osobe glede vremena zastare 1454, i 1472 i 1485;
tko je s njima u zajednici, uzima istu povlast, 1473;
povlastne posljedne razredbe, 597—600.
Povozni tovari mogu se predati kakovimi znaci, 427;
odgovornost za primljene tovare, 970 i 1816.
Povrat u prijašnje stanje nedopuštaju zakoni gradjanski, 1450.
Pozakonjenje djece nezakonite dignućem zaprieke ženitbene ili nevinim neznanjem muža i žene, 160;
sliedećom ženitbom, 161;
milošću vladaoca, 162;
pravo nasljedovanja neoporučnog djece pozakonjene, 752 i 753, 756.
Prapradjedi. Njihovo zakonito pravo nasljedstva, 741 do 750.
Prava kraljevska, da li i na koliko mogu se dosiesti ili zastariti, 1456, 1457, 1472 i 1485.
Prava na stvari, stvarna, osobna, 307;
vrsti prava stvarnih, 308;
izvori osobnih, 859;
zajednička ustanovljenja prava osoba i prava na stvari jesu utvrdjenje, preinaka i ukinuće, 1342.
Prava osoba, 15;
iz značaja osobnosti. Prava prirodjena, 16;
prava predmnjeva o njih, 17;
prava steciva, 18;
traženje prava, 19, 20;
prava osoba po godinah ili po nedostatku razuma, 21 do 23;
po nepritomnosti, 24, 25;
po moralnoj osobi, 26;
po državljanstvu, 27, 28;
kako se zadobiva državljanstvo, 20—31;

Digitized by Google

prava osoba po bogoštovju, 39;
po porodici, rodbini i tastbini, 40—33; prava osoba ne podleže zastari ili dosielosti, 1458, 1581;
zajednička ustanovljenja prava osoba i prava na stvari jesu: utvrdjenje, preinaka i ukinuće, 1342.
Prava porodična; v. porodična prava.
Prava u obće. Glavno razdieljenje na prava osoba i prava na stvari, 15;
ova posljednja diele se na stvarna i osobna prava na stvari, 307;
vrsti prava stvarnih, 308;
izvori prava osobnih, 895;
prava spadaju redovito medju stvari pokretne, 298;
stečenje posjeda prava kakvog; v. posjed. Prava stvarna redovito se stiču predajom, 425;
prava stvarna na nepokretne stvari dobivaju se uknjižbom, 321, 322, 441—445;
zajednička ustanovljenja prava osoba i prava na stvari jesu: utvrdjenje, preinaka i ukinuće, 1342;
kako se dosiedjuju i zastaruju prava osoba, 1458, 1459, 1481 i 1482.
Pravdozastupnik nesmije za sebe ništa ugovoriti što će se primiti parnice, niti može kupiti stvar sebi povjerenu, 879;
na njegovo pravno odnošenje s branjenici (klienti) imaju se uporaviti propisi vrhu usluga za plaću, 1163.
Pravedna obrana; tko predje granice, taj odgovara, 19.
Pravo, gradjansko, što se pod tim razumieva? 1;
razdjeljenje njegovo, 14.
Prave mjenično kada zastaruje odredjuju zakoni mjenični, 1492.
Pravo nasljedstva. Pojam zaostavštine, 531;
pravo nasljedstva i nasljedstvo, 532;
naslov k pravu nasljedstva, 533 i 534;
vrieme, od kojega počimlje nasljedstvo, 536 i 537;
sposobnost naslieditи, 538, 539;
uzroci nesposobnosti, 540 544;
od kojega vremena ima se prosudjivati sposobnost, 542, 546;
kriepost prihvata nasljedstva, 547;
odrečenje prava nasljedstva, 551;
prenos prava nasljedstva, 809.
Pravo obale. Ovomu pravu neima mjesta, 388.
Pravo prednosti. vjerovnika opredjeluje se u postupovniku vrhu stečaja, 470.
Pravo prekupa, što je? 1072;
redovito jest pravo osobno, 1073;
ne može se na drugog prenieti, 1074;
vrieme u koje prestaje pravo prekupa, 1075;
kriepost prava tog glede sudne dražbe, 1079;
uvjeti k izvršivanju prava prekupa, 1076—1077;
vlastnik vrhovni neima nikakova prava, da stvar prvi kupi, 1140 i 1141.
Pravo prozora: v. služnosti.
Pravo staze; v. služnost.
Pravo vlastnosti. Pojam vlastnosti; vlastnost u smislu predmetnom (objektivnom), 353;
u podmetnom (subjektivnom), 334;
predmetna i podmetna mogućnost stečenja vlastnosti 355, 356;
razdieljenje vlastnosti na podpunu i nepodpunu, 357—360;
suvlastnost, 361;
prava vlastnikova, 362;
ograničenja tih prava, 363—365;
tužbe iz prava vlastnosti: a) prava tužba o vlastnosti komu i suprot komu pristoji? 366—368; što ima tužitelj dokazati; 369 do 371;
prot kojemu posjedniku nastaje ova predmnjeva? 372 375;
posljedica zakonita: a) kada tko taji posjed, 376;
b) kada tko govori da posjedje što, 377;
c) kada tko ostavlja posjed preporne stvari, 378;
što posjednik naknadja vlastniku, 369.
Pravo zaloga. Pojam o pravu založnom i o zalogu, 447;
vrsti zaloga, 448;
naslov prava zaloga, 449, 450;
način steći pravo zaloga: a) predajom u naturi;
b) upisom u javne knjige, 451;
c) predajom značnom, 452;
d) predbilježenjem, 453;
stečenje podzaloga, 454. 455;
zalaganje stvari tudje, 456;
obseg pr dmetni prava zaloga, 457;
prava i obveze vjerovnika založnoga:
a) kada se pronadje da zalog nedostaje, 458;
b) prije nego rok mine, 459. 460;
c) po dospjetku iskanja, 461—466;
kako prestaje pravo zaloga, 467—469;
o pravu prvenstva vjerovnika založnih, 470;
o pravu zadržanja, 471;
u koliko sud može dati pravo zaloga, ustanovljuje sudovnik, 450;
pravo zaloga najmitelja ili onoga koji daje pod zakup. glede kamata, 1101;
kako zapisovnik zadobiva pravo zaloga, 437;
pravo dužnikovo, da izkupi svoj zalog, ne pada pod zastaru, 1483.
Pravičnost. Glede broja živine, koja se goni na pašu, ima se uzeti pravičan obzir na to kolika je i kakva je paša, 500;
ako se tiče kakove dužnosti osobne, koja ne prelazi na nasljednike, naznačuje

Digitized by Google

pravičnost pri opriedjeljenju naknade za šletu ludjakom, 1310.
Prólja, v. miraz.
Prebivalište, kada se po prebivalištu zadobiva državljanstvo, 29;
sposobnost osobna prosudjuje se polag zakona prebivališta, a gdje ne ima ovih, polag mjesta rodjenja, 34;
žena je dužna ići za mužem u njegovo prebivalište, 92.
Preboj, u koliko ima mjesta, i glede kojih iskanja, 1438 do 1440 i 1443;
medju kojim vjerovnikom i dužnikom, 1441 i 1442;
uporaboprimac nemože se osloboditi da nepovrati stvar, ma i govorio, da ima pravo preboja, 1109.
Predaja jest način stečenja posredni, 423;
naslov stečenja, 424 i
sam naslov nedaje još nikakove vlastnosti, 425;
načini predaje:
1. kod stvarih pokretnih:
a) predaja u naturi, 426;
b) predaja po znacih, 427;
c) predaja očitovanjem, 428;
posljedice glede stvarih poslanih. 429;
ili stvari otudjenih nekolicini osoba, 430;
2. predaja stvari nepokretnih upisom u javne knjige, 431;
uvjeti njezini. 432;
osobito u stečenju:
a) pogodbom, 433—435;
b) presudom i inimi izpravami sudnimi, 436; ili
c) zapisom, 436;
upis uvjetni u javnu knjigu ili predbilježenje, 438, 439;
propis, kada se sukobe upisi, 440;
posljedica stečenja, 441;
b) glede prava njim skopčanih, 442
c) tereta, 443;
prestanak prava vlastnosti;
pružanje ovih propisa na ina prava stvarna. 445;
način i opazi pri uknjižbah, 446;
predaja nekolicini osoba, kojoj od tih daje pravo posjeda, 322;
komu se ima predati stvar ako je više tražilaca kojega posjeda, 348.
Predaja značna, 427 i 452;
Predbilježenje u javne knjige što je? potrebnosti, i kriepost predbilježenja, 438, 489, 645.
Predzapis za kojeg nasljednika, 648.
Predmet. Što je sasvim nemoguće ili nedopušteno, o tom ne može se ni tvrda pogodba učiniti 878;
predmeti pogodba za plaću, 921;
ako je stvar o kojoj je učinjena pogodba, uzeta iz prometa prije nego je bila predana, pogodba drži se kao da nije bila sklopljena, 880.
Preinaka prava i obveza, od koga zavisi? i kako može biti? 1375;
obnovom, 1376 do 1381;
nagodbom, 1392—1399;
uputom. 1400—1410.
Prekinuće zastare, 1497;
Preljubočinstvo, uništuje ženitbu, 67;
uzrok je razstave od trpeze i postelje medju osobami katoličkimi i razpusta medju nekatoličkimi, 109 do 136.
Prestanak pravosudja zastaru smeta, 1496,
Prestanak vlasti otčinske, 172—178; tutorstva i skrbničtva, 240—260 i 283;
posjeda, 349—352;
prava vastnosti, 444;
prava zaloga, 467—469;
služnosti, 524 do 529;
prava i obveza u obće; v. ukinuće, vrieme, rok;
prestanak obećanja, koje nije prihvaćeno u vriema ugovoreno, 862;
pogodba u obće, 917—920;
poručanstva, 1363 1367;
ako pravo zaloga prestaje, dug ostaje i nadalje, 467.
Preštampavanje knjiga;
na što obvežuju? 1338;
u koliko mogu biti predmet nagodbe, 1384:
prestupak kakove pogodbe ne daje drugoj strani pravo, da ište ukinuće, 919.
Presušenje vode nepreinačuje prava vlastnikova, 408,
Pretiskanje knjiga predmet je političkih zakona, 1171.
Prevara. Tko je oporučitelja prisilio ili prevarom naveo da očituje svoju posljednju volju, ili smetao mu da ju očituje ili da ju preinači, izključen je od prava nasljedstva, 542, 770.
Prezime; žena uzima prezime muža svojeg, 92;
djeca zakonita uzimaju prezime svojeg otca. 146;
a nezakonita prezime svoje matere, 165;
posinci prezime poocima ili pomajke. 182.
Prezime vjerenika ima se naznačiti u napovjedi, 70;
muže i žene, njihovih roditelja, svjedoka i župniku ima se upisati u knjiga vjenčanih, 80.
Prigovor; tko se u obće i bez naročitoga označenja odriče prigovora proti valjanosti pogodbe, takovo odrečenje nema kreposti, 937;
ako je poruk ili platac namirio vjerovnika, a nije se sporazumio s glavnim dužnikom; ovaj može suprot njime iznjeti sve te prigovore, koje bi mogao iznieti proti vjerovniku, 1361;
prigovor zastare valja da podigne (učini) stranka, 1501.
Prihvat obećanja čini pogodbu, 861;
rok da se primi obećanje, 862;
da li za to vrieme pravo prihvata prelazi na nasljednika? 618;

Digitized by Google

prihvatiti obećanje, 865;
kako, kada jedan od više obećalaca istu stvar prihvati, ili kad više njih stvar od jednoga obećaoca prihvate, 883—896.
Prihodi dosmrtni, pojam 1284;
koliko traju 1285;
vjerovnici nemogu uništiti pogodbe glede prihoda dosmrtnog, 1286.
Priloži. U koliko ortaci mogu biti natjerani da prilože više nego su obećali, 1189.
Primalja Nemogućstvo činiti dužnost ženitbenu ima se dokazati i po primaljah, 100.
Pripadnost, što je? 294;
osobito kod zemljišta, ribnjaka, 295, 296;
i sgrada, 297.
Priraštaj, što je. 404;
1. priraštaj naravski:
a) u proizvodih naravskih;
b) u kotenju živine. 405, 406;
c) u otocih, 407, 408;
d) u koritu ostavljenom, 409, 410;
e) u naplavu, 411;
f) u odkinuću zemlje 412, 413;
2. priraštaj umjetni preradjenjem ili sjedinjenjem u obće, 414—416;
osobito pri gradjenju, 417—419;
3. priraštaj pomješani 420—422.
Prisvojenje, predmeti prisvojenja, 382;
1. lovom zvjeradi, 383. 384;
2. nahodjenjem stvari, koje nisu ničije, 385—387;
propisi o nalazku:
a) stvari izgubljenih, 388—394;
b) stvari sakrivenih. 395—397;
c) blaga, 398—401;
3. o plienu; — o pravu iz izbavljenja tudje pokretne stvari, 403.
Privoljenje utemeljuje pogodbu, 861;
ište se privoljenje tutora ili skrbnika da se maloljetnik ili skrbničtvu podvrgnuti može, 51, 244—248, 282, 805, 865—867;
kakovo ima biti privoljenje za valjanost pogodbe, 865—867;
osobito u pogodbi ženitbenoj, 48—59, 75 itd.;
na koliko privoljenje može ukinuti pogodbu, 920;
nije potrebno privoljenje vrhovnog vlastnika, da se otudji vlastnost koristovna, 1140.
Priznanje ustupljenog duga obvezuje na izplatu, 1396.
Procjena imovine sirotinske, 222—226;
procjena sudbena, 303—306;
procjena glede opredieljenja diela zakonitog, 784.
Proglašenje smrti, kada biva? 24;
kako ima biti? 277;
njegova kriepost, 278;
da li proglašenje smrti daje pravo k sklopljenju nove ženitbe, 112—114.
Promet, vriednost stvari procjenjivih ustanovljuje se prometom, 303;
jest predmet posjeda pravnog, 311;
promet glede vlastnosti, 355;
prava zaloga 448;
zapisa, 653;
pogodbe, 878 i 880
Promjena. Što je promjena? 1045 i 1046;
prava i dužnosti promjenilaca, 1047;
navlastito glede pogibelji, 1048 i 1049;
i glede koristi prije predaje, 1050—1052.
Prostor zračni, koji je nad sgradom, pripadnost je njezina, 297;
grane, koje vise nad prostorom zračnim, mogu se odsjeći ili upotriebiti na ini način, 422.
Prtenina, nebroji se medju odielo, 679.
Prvorodstvo, što je? 619 i 620.
Punoljetnost nastaje, kada se je navršila 24. godina, 21;
s njom prestaje redovito vlast otčinska i tutorstvo, 172 i 251;
mu drago uzroke ne mogu sami po sebi valjano obvezati se, nesposobni su takodjer bez privoljenja svoga zakonitoga otca valjano oženiti se. 49.
Punovlašće, što je, 1005;
obćeno i osobito, 1006;
neograničeno i ograničeno, 1007;
poslovi, koji ištu posebnog punovlašća, 1008;
osobito glede privoljenja na ženitbu, 76;
tajno punovlašće ne ima nikakova upliva na prava trećega, 1017;
unutar granica punovlašća pristoje punovlastniku prava i obveze, 1017 do 1019;
prestanak punovlašća porekom, smrću ili stečajem, 1020—1026;
mučeće punovlašće, 1027—1033;
sudno i zakonito punovlašće, 1034; v. opunovlaštenje.
Putnici. Njihova prava prema krčmarom, brodarom ili kiridžijam radi pretrpljene štete, 970 i 1316.
Rabini ili židovski zakonoučitelji kako imaju preduzimati vjenčanje Židova, 127 do 129;
kazan, ako to propuste, 130 i 131;
svjedočanstvo rabinsko, što ga donieti imaju muž i žena, koji se žele rastaviti. 132.
Radnici, koji slučajno nadju blago, imaju pravo na njegov treći dio, 401.
Radnja, v. služnosti. — Radnje spadaju medju stvari procjenjive, 303.
Rat; nepritomni drži se da je umro, ako bivši težko ranjen u ratu ne ima ga od toga vremena za tri godine, 24;
da li što smeta zastari? 1496.
Razlučenje imovine muža i žene, kada se otvori stečaj, kada se razstavi, razpusti ili proglasi ženitba da nevalja; v. ugovori ženitbeni.

Digitized by Google

tko se za takova proglasiti ima, 273;
kada skrbništvo nad njim prestaje, 283;
produženje vlasti otčinske i skrbništva nad djecom razmetnom 176;
da li razmetnik može činiti oporuke, 568;
da li svoju posljednju volju poreći može, 718;
u koliko razmetni nuždni nasljednici mogu biti lišeni nasljedstva. 773;
u koliko razmetnik pogodbu sklopiti može, 865 i 866;
sudom proglašeni razmetnik može iz ortakluka izključen biti, 1210;
muž ima pravo svoju ženu pod zakonitimi opazi razmetnicom proglasiti dati, 1241.

Razpust ženitbe, što je? 62, 93;
kako on kod osoba katoličkih biti može, 111;
kada biva razpust proglašenjem smrti, 112—114;
na koji način biva kod nekatoličkih, 115, 116;
kako se pri razpustu razpre o imovini djece svršiti imaju, 117;
na koji način biva opet njihovo sjedinjenje, 118;
s kojim ograničenjem mogu razpušteni muž i žena u drugu ženitbu stupiti, 119 i 120;
razpust ima se zabilježiti u knjigu vjenčanih, 122;
skrb za odgojenje djece poslje razpusta, 142.

Razpustno pismo Židova, kada i kako se ima dati? 133 do 136.

Razstava ženitbe, što je? 93;
na koji način biva s privoljenjem muža i žene, 103—106;
a na koji način bez privoljenja drugoga vjenčanog druga, 107;
radi kojih uzroka, 109;
kako se muž i žena opet sjediniti ili opet razstaviti mogu, 110;
kako se svršuju razpre pri kako se o odgojenju djece poslje razstave skrbiti treba, 142.

Redovničke osobe ne mogu sklopiti valjane ženitbe, 63, 94;
izključene su od tutorstva i skrbništva, 192. 281;
u koliko ne mogu činiti oporuke, 573;
ili posvjedočiti posljednju volju, 591—597.

Regres poštenih članova kakove obćine proti nepoštenim, 337;
suobveznika medju sobom, 869;
suporuka, 1359;
dionika u kakvom oštećenju, 1302.

Ribe u ribnjaku drže se za stvari nepokretne, 295.

Rieka. Otoci na riekah ladjonosnih ostaju za državu, 407;
u koliko smjedu se zamećati sgrade na riekah, 413.

Robstvo nije dopušteno u ovih državah, 16.

Rodbina, u čem sastoji 40;
kako se broje koljena rodbine, 41;
u koliko je zaprieka ženitbena, 65 i 94;
iznimke glede Židova, 125;
djeca nezakonita izključena su od prava rodbine, 165.

Roditelji. Pod ovim imenom razumievaju se, redovito, svi srodnici u lozi uzhodnoj 42;
o pravih izmedju roditelja i djece govori se u poglavju trećem, dielu I. — Izvor pravnoga odnošenja izmedju zakonitih roditelja i djece, 137;
opredieljenje po zakonu rodjena zakonitog, 138;
zojednička prava i dužnosti roditelja glede odgojenja djece, 139;
bogoštovja, 140;
uzdržanja, 141—143;
rukovodjenja 144;
nadzora i kaznjenja, 145.
Osobita otčeva: vlast otčinska 147;
njezine posljedice, 148—154, v. otčinska vlast.
če; bližje opredieljenje nezakonite djece, 160—161, v. pozakonjenje.
Dokaz da je tko otac nezakonitog djeteta, 163 i 164;
kakovo je pravo odnošenje izmedju nezakonitih roditelja i djece, 165 i 166;
osobita prava nezakonitog otca i matere, 167—170;
obveza obskrbljivanja prelazi na nasljednike roditelja, 171;
prestanak pravnoga odnošenja obzirom na otčinsku vlast. 172 do 178;
sdruženja shodna pravnomu odnošenju izmedju roditelja i djece:
1. posinjenje, 179—185, v. ovu rieč;
2. uzimanje za odhranjenje, 186;
roditeljem ima se pokućtvo sirote prosto ustupiti 231;
i sirotinska glavnica bez vjerojatne pogibelji ne ima se odkazati, 236;
zakonito pravo nasljedovanja roditelja, 735 i 737;
roditelja djece nezakonite, pozakonjene ili posinjene, 756;
zakoniti dio roditelja, 766—795, v. zakoniti dio;
dužnost roditelja dati miraz, 1220—1225;
i opremu, 1231;
roditelji nasljednika i zapisovnici nisu valjani svjedoci glede nasljedstva, 594;
izmedju roditelja i djece, dokle ova stoje pod vlasti otčinskom, ne ima mjesta nikakovoj izsielosti ili zastari, 1495.

Rodjenje. Diete austrijanskog gradjanina dobiva rodjenjem državljanstvo, 28;
koje je rodjenje zakonito? 138;
tko može ustati proti rodjenju, kada i kako? 156—159;
nezakonito, 155; v. djeca, pozakonjenje.

Digitized by Google

nasljeduje, 543.
Rojevi pčela u koliko mogu se prisvojiti? 384.
Rok, 687:
ako je darodavac obećao obdareniku kakovu pomoć u odredjene rokove, takovo darovanje neprelazi na nasljednike, 955.
Rubenina; v. prtenina.
Savez ženitbeni; v. ženitbeni savez.
Seljačka dobra, kako se pogodbom mogu steći, 433 i 434;
zakoni politički opredjeljuju zakonito nasljedovanje glede istih dobara, 761.
Sjedinjenje; tko tudje stvari sa svojimi sjedinjuje, ne dobiva time nikakova prava na tudju vlastnost, 414—419;
ako se vlastnost zemljišta služnoga i gospodujućega sjedini u jednoj osobi, služnost prestaje sama od sebe, 526;
kada se pravo na koji mu drago način sjedinjuje s obvezom u jednu osobu, prestaju obadvie, 1446.
Sin, da li izlazi izpod vlasti otčinske, ako mu otac dopusti da vodi vlastito kućanstvo, 174;
ima pravo na opremu, 1231.
Sgrada. Kada susjedni posjednik može zabraniti podizanje ili rušenje kakve sgrade, 340—342;
kada se može zahtievati osiguranje s toga, jer je pogibelj da će se sgrada srušiti 343;
gradjenje s tudjim gradivom na svojem zemljištu, 417;
sa svojim gradivom na tudjem zemljištu, 418;
s tudjim gradivom na tudjem zemljištu.
Sinagoga. U njoj imaju se napovjedati ženitbe židovske, 126.
Siromaštvo. Ako roditelji osiromaše, djeca dužna su pristojno jih uzdržavati. 154;
u koliko siromaštvo daje pravo darodavcu prema obdareniku? 917.
osoba, koje iz uzroka inoga nego je maloljetnost nisu sposobne starat se same o istih poslovih, 188, 269,
razlika izmedju skrbnika i tutora, 188;
kada postavlja se skrbnik, 113, 121, 270—279, 690; 871;
kako se postavlja? 280;
uzroci da se tko izvadi od skrbničtva, 281;
prava i obveze skrbnika, 282;
prestanak skrbničtva, 283;
valja postaviti skrbnika da zastupa povjerbu i potomstvo, 630;
tko je stavljen pod skrbničtvo, može biti izključen iz ortakluka, 1210.
Skraćenje preko polovine, v. oštećenje.
Sliepa vrata kada se mogu napravit i u zajedničkom zidu. 855.
Slaboumnici, koji se tako zovu, 21;
ne mogu sklopiti tvrde ženitbe, 48;
stoje pod skrbničtvom, 270.
Sliepci ne sposobni su svjedoci u razredbah posljednje volje, 591.
Služba. Ako tko nije pri toman radi službe gradjanske ili vojničke, smeta se time ne samo početak, nego dok traje ova zaprieka, i produženje dosielosti i zastare, 1496;
u kojih slučajevih može maloljetnik obvezati se a da tutor ne pristane, 246.
Službene osobe. Koje su te osobe u zapisu. 683;
u koliko mogu one obvezati svoje gospodare, 1027—1033;
u koliko odgovarati treba za njihovu krivnju, 1314—1318.
Službena čeljad. Prava i dužnosti izmedju gospodara i službene čeljadi sadržavaju se u osobitih propisih, 1172.
Službeno, kada se nevaljanost ženitbe službeno iztraživati ima, 94;
ili odpustiti nesposobna. 254—256.
Služnosti. Pojam prava služnosti, 472;
razdieljenje služnosti u služnosti zemljištne i osobne, 473;
u služnosti poljske i kućne, 474;
vrsti običnije:
a) služnosti kućnih, 475 476;
b) služnosti poljskih, 477;
vrsti služnosti osobnih, 478;
služnosti nepravilne i prividne, 479;
stečenje prava služnosti. Naslov da se steče, 480;
način stečenja, 481;
odnošenje pravno pri služnostih. Obći propisi o pravu služnosti. 482—486;
uporavljivanje na služnosti zemljištne; osobito na pravo držati teret, gredu na tudjoj sgradi, ili provoditi dim, 487:
pravo prozora, 488:
pravo kapnice, 489:
pravo odvoditi kišnicu, 490—491;
pravo staze. Pravo progona živine i aolnika, 492—494;
prostor k tomu, 495;
pravo crpsti vodu, 496;
pravo vodovoda, 497:
pravo paše, 498;
propisi:
a) o vrsti živine koja se goni na pašu, 499;
b) o broju njezinom, 500;
c) o vremenu paše, 501:
d) dokle se proteže uživanje? 502;
uporavljivanje ovih ustanovljenja na ine služnosti, 503;
osobne služnosti, osobito:
1. pravo porabe, 504;
ustanovljenje glede koristi, 505, 506;
glede sućanstva. 507;
glede tereta, 508;
2) pravo uživanja, 509:
u koliko se pravo to može protegnuti na stvari potrošne, 510;
prava i obveze uživaoca, 511;
osobito:

Digitized by Google

d) troškova popravnih, 517;
sredstvo to dokazati, 518;
čije su koristi, kada prestaje uživanje? 519;
na koliko je porabovnik ili uživalac obvezan dati osjeguranje, 520;
3) služnost stana, 521, 522;
pravo tužbeno glede služnosti, 523;
prestanak služnosti, u obće, 524;
osobita naredba kad prestaju služnosti:
a) propašću zemljišta služnoga ili gospodujućega, 525;
b) sjedinjenjem, 526;
c) iztečenjem vremena, 527 528;
prestanak služnosti osobnih na pose, 529;
gornji propis neuporavlja se na stalne prihode (rente). 530.

Smetanje posjeda, čemu daje pravo? 339.

Smrt, kada se predmnieva smrt onoga, koji je nestao, 24;
kada je dvojba, koja je od dvie ili više pokojnih osoba prije preminula, uzima se da su obadvie u isto vrieme umrle, 25;
smrću prestaje tutorstvo, 249;
služnost osobna, 529;
punovlašće, 1022;
priuzdržano pravo stvar nazad kupiti, 1070;
ili nazad prodati, 1071;
pravo prekupa, 1074;
u koliko smrću prestaje pogodba radnje za plaću, 1162;
pogodba izdavanja knjiga, 1169;
pogodba ortačka, 1207—1209 i 1211;
u koliko smrću prestaju prava i obveze u obće, 1448;
slučajevi jamstva, ako se koje živinče razboli ili skapa, 924 do 927.

Spodobnost (analogija) služi k riešenju pravnih slučajeva, 7.

državnih, 4;
sposobnost steći u obće, 18;
sposobnost da se steče posjed, 310;
vlastnost, 355 i 356;
pravo nasljedstva, 538—546;
komu pripada dio nasljedstva nesposobnoga, 560—562;
sposobnost da se sklopi pogodba, 861;
tko lukavim načinom govori, da je sposoban praviti pogodbe, obvezan je na zadovoljenje, 866;
sposobnost steći zastarom i dosielošću, 1453; v. nesposobnost.

Spol. Tudje obveze vlastan je svatko bez razlike spola na se primiti, koji svojom imovinom slobodno upravljati može, 1349.

Sprave spadajuće na zemljište drže se da su stvari nepokretne, 296;
koji daje zemljište pod zakup, ima pravo zaloga na sprave gospodarstvene, 1101.

Srebro; zapis srebra što sadržava u sebi? 679.

Srodnici kakovog maloljetnika mogu zaiskati pomoć sudnu, ako se otac služi vlašću otčinskom na način, da se time djetetu čini uvreda u niegovih pravih itd. 178, 217;
oni su dužni skrbiti, da se odredi tutor ili skrbnik, 189;
najbliži muški srodnici jesu zakoniti tutori, 198;
imadu pravo na sututorstvo, 211;
da im se ustupi tutorstvo, 259;
sud tutorstveni ima skloniti srodnike na obskrbljivanje maloljetnika, 221;
sud tutorstveni može na molbu tutora, ili pošto sasluša tutora i srodnike, produljiti tutorstvo, 251 i 252;
koji se imadu držati za srodnike u jednom zapisu, 682;
kojim pristoji pravo nasljedstva, 738—751.

Srodnici u lozi uzhodnoj

i slied.

Stablo, kako se vlastnost njegova prosudjuje medju susjedi, 421, v. grane.

Stalež osoba; v. pravo osoba. Stalež vjerenika ima se naznačiti u napovjedi, 70;
a stalež muža i žene, njihovih roditelja i svjedoka u knjigu vjenčanih, 80;

Stan, smatran kao služnost, što u sebi sadrži, 521, 522. v. služnosti.

Stanovita stvar, zapis njezin 660, 661, 685, 686.

Starešine občina duhovni i svjetovni poglavari, imaju nastojati da se postavi tutor ili skrbnik, 189;

Starešinstvo. Što je? 619; da li se predmnieva? 620;

Stečaj. Punovlašće prestaje samo od sebe, ako se oglasi stečaj nad imovinom punovlastnika, 1024;
ortak može prije nego mine odredjeni rok isključen biti iz ortakluka, ako je pao pod stečaj, 1210;
ako je priznanje muža, da je primio miraz. učinjeno pošto je otvoren stečaj, neima ono nikakove dokazne moći, 1226;
ako je medju mužem i ženom ugovorena bila zajednica dobara, prestaje ista, čim bude otvoren stečaj nad imovinom muža ili žene, 1262;
ako za muževljeva života otvori se stečaj nad imovinom njegovom, žena može zahtievati samo, da joj se osigura miraz za slučaj, ko bi se ukinula ženitba, 1260;
ako žena padne pod stečaj sa svojom imovinom, ugovori ženitbeni ostaju čitavi, 1261;
ako se otvori stečaj nad imovinom, glavnoga dužnika, poruk može prvi pozvan biti na sud da plati 2356;
u koliko preboju ima mjesta suprot stečajnom kakovoj

Digitized by Google

se da tečevina dolazi od muža, 1237;
vjenčanomu drugu pristoji, štogod je stekao za ženitbe, 1287;
obćena sposobnost steći prava, 18;
žena dužna je pomagati muža u stečenju, 92;
ako je za stečenje kojega prava ustanovljen naročiti dan, pravo se steče s početkom toga dana, 908;
stečenje posjeda v.. posjed:
bez naslova i bez pravnoga načina stečenja ne može se steći nikakova vlastnost, 380; vidi prisvojenje; prirašťaj; predaja: pravo nasljedstva; zastara.

Strah, da li je temeljit, prosudjuje se po okolnostih, 55;
kada strah čini ženitbu nevaljanom, 55 i 95;
kada strah uništuje pogodbu u obće, 870, 874 i 875;
iskanje radi straha dogodivšeg se u pogodbi ima se izvesti u tri godine, 1487.

Strio. S njime nemože se sklopiti tvrda ženitba, 65;

Stvari. Pojam njihov, 285;
razdieljenje, 286;
stvari ničije, javno dobro i državna imovina, 287;
dobro vladaoca, 289;
obćeni propis o tih različnih vrstih dobara, 290;
razdieljenje stvari polag njihove kakvoće, 291;
tjelesne i netjelesne, 292;
pokretne i nepokretne, 293;
pripadnost u obće, 294;
kod zemljišta i ribnjaka, 295, 296;
kod sgrada, 297:
prava smatraju se kao stvari nepokretne, 298;
i predbilježena iskanja, 299;
po kojih zakonih prosudjuju se stvari nepokretne, a po kojih pokretne, 300:
stvari potrošne i nepotrošne, 301;
skupnost stvari, 302;
procienjive i neprocienjive, 303;
305, 306;
pojam o pravih stvarnih i osobnih na stvari, 307, 308.

Stvar nerazdjelna, 888 do 890.

Stvari nepotrošne, 301.

Stvari ničije, 287;
kako se mogu steći? 381.

Stvari potrošne, 301;
u koliko su predmet uživanja ili porabe, 510, i zajma, 983.

Stvari procienjive, 303.

Sud tutorstveni jest onaj, kojega vlasti sudnoj podvržen je maloljetnik, 189;
on skrbi službeno da se postavi tutor, 189, 190, 199 209;
on prosudjuje, da li je tutor sposoban ili ne sposoban itd., 191—195;
njemu je podvržen svaki tutor 200;
on nalaže da se primi tutorstvo, 204;
prima obećanje o tom i daje izpravu, 205 i 206;
skrbi da od nekoliko tutora jedan samo primi odgojenje i vodjenje poslova, 210;
prosudjuje vrhu troškova uzdržanja, 219—221;
razvidjuje imovinu sirota zapečaćenjem, popisom i procjenom, 222—227;
bdije nad upravljanjem tutorstvenim, i odlučuje u svih važnijih poslovih, glede kojih valja tutor da ište odobrenje, 216, 231 do 235;
prima i rješava račune, 238 do 241, 262;
može ustupiti maloljetniku, koji je navršio dvadesetu godinu, čisti suvišak dohodaka, 247;
prosudjuje vrhu odpusta tutora, 253—260;
može narediti produženje tutorstva i nakon punoljetstva, 251;
ili proglasiti maloljetnika punoljetnim prije vremena, 252;
odgovornost njegova glede uprave, 265;
tužaba tutora i maloljetnika, 217, 268;
vodi knjigu sirotinsku o poslovih sirota, 207 i 208;
on skrbi za skrbničtvo kao i za tutorstvo, 269, 283.

Sudačke naredbe neimaju nikada moć zakona, 12.

Sudužnici, kako imaju platiti kad je stvar razdjeljiva, a kako kad je stvar nerazdjeljiva, 880, kad je stvar nerazdjeljiva? obveza sudužnika, 1347.

Sukrivci, na koliko su obvezani da naknade štetu, 1301—1304.

Sunasljednici. Pokućtvo može se s njim ustupiti po procjeni sudnoj, 231;
razdjeljenje nasljedstva medju njimi, 560—563;
na koliko oni odgovaraju za terete nasljedstva, 550, 820 i 821;
kada dužnik ulazi u zaostavštinu svojeg vjerovnika, ništa se time nemienja u pravih sunasljednika, 1445.

Suporuci, odgovora svaki za cieli iznosak, 1359;
oslobodjenje od poručanstva jednoga suporuka nesluži mu prema ostalim suporukom, 1363.

Susjedi. Prava njihova glede ponovljenja granica, 850—858.

Suvjerovnici, kakovo je njihovo pravo kad je stvar razdjeljiva, a kakovo kad je nerazdjeljiva? 888, 890.

Sututor pridaje se materi ili babi, 211;
dužnosti i prava njegova, 212—215, 255;
kad izstupi tutorka, obično postavlja se on za tutora, 215.

Svećanosti, bitne pri sklapanju ženitbe, 69 i sljed;
pri očitovanju posljednje volje, 577—600 i 1249.

Svećenici svjetovna nemogu bit prisiljeni primiti se tutorstva, 195.

Digitized by Google

ili k razstavi, 104, 105, 107, 133 i 134.

Svjedoci. Treba da su prisutni pri sklapanju ženitbe, 75;
tako isto pri posljednjih očivanjih volje, 579—598;
kada se i podpisuje kakva izprava o zadruženju, 434;
nesposobni svjedoci pri posl. razredbah, 531—598;
pogodbe mogu redovito sklapati se sa svjedoci ili bez svjedoka, 883;
iznimka u pogodbi nasljedovnoj, 1249;
u koliko dva svjedoka mogu zamieniti mjesto podpisa, 580 i 586.

Svinje, kada se ima odgovarati ako se razbole ili skapaju, 925 i slied.

Sudac. Proti krivini njegovoj prosto je tužit se starijoj oblasti, 1341.

Šegrt, v. djetić.

Šteta. v. naknadjenje i zadovoljenje.

Tamnica. Zločinac osudjeni na tamnicu najtežju ili težku nemože od dana, kada mu je oglašena osuda, pak dok traje vrieme kazni njegove, valjano oženiti se, 61;
njega zastupa skrbnik, 279.

Tastbina, u čem sastoji, 40;
kako se broje koljena tastbine. 41;
u koliko je tastbina zaprieka ženitbena, 66 i 94;
iznimka gled Židova, 125;
tastbina glede svjedočanstva pri posljednih razredbah, 594.

Tereti. Sa vlastnošću stvari nepokretnih primaju se takodjer tereti njihovi, koji su zabilježeni u javnih knjigah, 443;
tko zadobije pušteni dio nasljedstva, uzima na se i terete koji su na njem; 563, 606;
uživalac prima dakle na se sve terete, koji su bili skopčani sa služnom stvarju u vrieme, kad mu bi stvari, taj odgovara, ako se što pojavi protivno tomu, 923.

Trgovci. Medju povlastenimi trgovci plaćaju se za dugove, koji izlaze iz čisto trgovačkih poslova, kao zakonite kamate šest po što na godinu, 995;
ako su trgovci dali namirnicu za kasniji rok, razumieva se, da su im i prijašnji računi bili namireni, 1430;
trgovci u obziru uputa drže se osobitih za njih ustanovljenih propisa, 1410;
u koliko odgovaraju za poslove svoje službene čeljadi, 1027—1033. Obrtnik.

Trgovina. Tko otvori koju trgovinu, taj nezadobiva time državljanstva austrijanskog, 31;
tutor bez dopuštenja sudnoga ne može nijedne trgovine započeti, produžiti ili ukinuti, 233;
ako se u imovini maloljetnikovoj nalazi koja trgovina. dovoljno je, da se predloži bilanca 239;
ako je oblast dopustila maloljetniku da tjera koju trgovinu, tim se on proglašuje zajedno da je punoljetan, 252.

Tetka. S njom ne može se sklopiti tvrda ženitba, 65.

Trošak, nuždni, koristni, ili za zabavu, u koliko ima biti naknadjen poštenom ili nepoštenomu posjedniku, 331—336;
ili nalazniku. 391—396,
ili onomu, koji je stvar sačuvao, 403;
za uzdržanje kakve služnosti tko da podnosi? 483 i 487 i slied;
trošak na povjerbu, 641;
na nasljedstvo, 690 i 824;
na zajedničku vlastnost, 837.

Troškovi pogrebni. Plaća ih nasljedstvo, 549;
kupac nasljedstva valja da ih namiri, 1280.

Trublost (bredjstvo) kada žene kada smeta sklopljenju nove ženitbe, 120 i 121;
prava prevarene ženske glave, 1328; v. k tomu, 1243.

Trup. Po njem prosudjuje se vlastnost drveta, 421.

Tudja stvar, da li se može komu zapisati, 662;
založiti. 456;
ili otudjiti, 366—368;
kada se ima odgovarati za za to, 923 i 945;
tko tudju stvar od propasti sačuva, ima právo iskati naknadu troška i nagradu. 403, 1036—1044.

Tudje obveze vlastan e svaki bez razlike spôla na se primiti, koji svojom imovinom slobodno upravljati može, 1349.

Tudjinci, kako dobivaju državljanstvo? 29—31;
uživaju, redovito, ista prava kao i državljani, 33;
po kojih zakonih prosudjuje se njihova sposobnost, i poslovi njihovi, 34—37;
opaznost, kada tudjinci maloljetni sklapaju ženitbu 51;
podanici tudjih država nemogu biti tutori ili skrbnici, 192 i 281.

Tumačenja pravila pri zakonih, 6—8;
služnostih, 484;
zapisih, 655 i slied;
pri zamjenah, 614;
pogodbah, 914—916.

Tumačenje. Samo zakonotvorcu pristoji vlast tumačiti zakon na način, koji svakoga jednako obvežuje 8.

Tutor, v. tutorstvo.

Tutorstvo. Označenje tutorstva i škrbničtva; 187;
razlika medju tutorstvom i skrbničtvom, 188;
1. o tutorstvu. Povod odrediti tutora. 189;
tko prvo odredjuje tutora, 190;
potrebni izgovor, da se tko izvadi od tutorstva u obće, 191, 192;
ili od kakvoga stanovitog tutorstva, 193, 194;

1244;
osiguranja miraza, uzmiraza ja i udovičke plaće 1245;
darovanje medju mužem i ženom i vjerenici, 1246, 1247;
zamjenite oporuke, 1248;
pogodbe nasljedovne, što je potrebno da budu tvrde pogodbe nasljedovne? 1249, 1250;
propis o uvjetih priloženih, 1251;
kriepost pogodbe nasljedovne, 1252, 1253;
prestanak njezin. 1254;
uživanje smrti radi, 1255 do 1258;
izjednačenje djece, 1259;
razlučenje imovine u slučaju:
1. stečaja, 1260—1262;
2. svojevoljne razstave, 1263;
ili 3. sudne razstave, 1264;
4. u slučaju da se ženitba proglasi da nije tvrda, 1265;
5. za slučaj, da se razpusti ženitba, 1266.

Ujak, v. stric.

Ukinuće zajednice ženitbene ne može biti samovlastno, 93;
ukinuće posljednje volje i to:
1. pravljenjem ine razredbe, oporuke, 713;
ili zapisja. 714 i 715;
premda je nepreinačivost prije očitovana, 716;
2. porekom, 714 i 718;
a) naročitom, 719 i 720;
b) muče, 721—723;
c) predmnievanom, 724 i 725:
3. odrečenjem nasljednika, 726;
tko zahtieva ukinuće kakove pogodbe radi nestašice privoljenja, mora da povrati i svukoliku korist, 877;
koji nedostatci kakove stvari ukidaju pogodbu, 932;
starija obveza postoji dotle, dokle s novijom još obstati može, 1379;
kada je okončan posao, može se iskati, da se zaključi račun i da se ukine poručanstvo, 1366;
kako prava i obveze u obće prestaju, 1411;
1. isplata, 1412;
kako biva izplata, 1413—1416;
kada? 1417—1420;
od koga? 1421—1423;
komu? 1424;
ostava duga u sud 1425;
namirnice, 1426 do 1430;
plaćanje onoga što nije dug, 1431—1437;
2. preboj, 1438—1443;
3. odrečenje, 1444;
4. sjedinjenje, 1445 i 1446;
5. izginuće stvari, 1447;
6. smrt, 1448;
7. iztečenje vremena, 1449;
povrat u prijašnje stanje, 1450.

Uknjižba (uknjiženje) nuždna je kod stvari nepokretnih za stečenje vlastnosti i inih prava stvarnih, 431—439, 445, 446, 1498—1500;
propis kada se sukobi više uknjižba. 440;
posljedica uknjižbe:
a) glede posjeda 441;
b) glede prava s njim skopčanih, 442;
c) tereta, 432;
prestanak prava vlastnosti, 444;
pružanje ovih propisa na ina prava stvarna, 445;
način i opazi pri uknjižbah, 446;
u koliko ima mjesta preboju glede duga uknjiženog, 1443;
prava i obveze uknjižene ne ukidaju se kroz sjedinjenje u jednu osobu, dok izbrisanje iz javnih knjiga nije učinjeno, 1446.

Ukras, što se pod tim ramieva? 678;
što je muž dao ženi za ukras, drži se da je darovano, 1247.

Ukupnost stvari. Skup više posebnih stvari, koje se običavaju smatrati kao jedna stvar, čini jednu ukupnu stvar, i smatra se kao cielost, 302;
može se predati i po znacih, 427.

Umjetnici za plaću prosudjuju se polag propisa pogodbe od radnje za plaću, 1163.
tjera kakovu umjetnost odgovara ako nebi imao potrebnih vlastitosti. 1299.

Upis u javne knjige biva uknjižbom ili predbilježenjem, 431—439 i 446.

Uporaboprimac, redovito, valja da ustupi novomu posjedniku, 1120 i 1221.

Uporabne, nasljednozakupne i nasljednodaćne pogodbe. Pojam uporabne pogodbe, 1090;
I. pogodba o najmu i zakupu, 1091;
potrebnosti, 1092 i 1093;
kriepost 1094;
kako osobno pravo uporaboprimca postaje pravom stvarnim, 1093;
zamjenita prava:
1. glede ustupljenja, sačuvanja i uživanja, 1096—1098;
2. glede tereta, 1099;
3. glede najamnine, 1100—1102;
daća u plodovih. 1103;
slučajevi, u kojih, i uvjeti pod kojimi može se odpustiti najamnina ili zakupnina, 1104 do 1108;
4. glede povrata. 1109—1111;
5. prestanak uporabne pogodbe:
a) kada stvar sasvim propadne, 1112;
b) kada mine vrieme uporabno, 1113;
ako se pogodba neponovi, 1114 i 1115;
c) kada se pogodba odkaže, 1116, 1117, 1118 i 1119;
d) kad se stvar otudjiva drugomu, 1120 i 1121;
tutor ne može sklopiti uporabnu pogodbu bez dozvole suda, 233.
II. Nasljedni zakupi što su? 1122.
III. Nasljednodaćna pogodba, 1123;
kako se ima riešiti ako je dvojba, da li vlast koristovna jest nasljedna zakupština ili nasljedna daćevina, 1124.
IV. Podnine, 1225;
stečenje vlastnosti koristovne, 1126;

Digitized by Google

vrhovnog i koristovnog, 1127 i 1128;
posebna prava i dužnosti vlastnika vrhovnoga, 1129;
1. glede sačuvanja, obradjivanja dobra i preinaka u njemu, 1130;
2. glede nasljedne daće, 1131;
kada se daća ima namirivati, 1132;
kad se može odpustiti daća 1133 i 1134;
pravo nastaje kada zakasni plaćanje daće, 1135 i 1136;
3. glede tereta i popravaka, 1137 i 1138;
prava i obveze vlastnika koristovnog, 1139;
osobito:
1. glede otudjenja, 1140—1142;
glede blaga i umaljenja sućanstva, 1143;
3. glede tereta, 1144;
4. glede potvrdnice, 1145;
prava izhodeća iz podnine, 1147;
prestanak vlastnosti koristovne, 1148 do 1150.
Uporavljenje zakona na pravne slučaje, kako se se ima učiniti? 6—8.
Upravitelj dobra zajedničkog ima prava i dužnosti punovlastnika, 837, 838;
otac je upravitelj po zakonu imovine svoje djece, 149 i 150;
tutori i skrbnici imovine skrbi njihovoj podvrženih, 188;
kako više tutora ima upavljati imovinom, 210.
Uputa kako biva? 1400;
kada je podpuna ili nepodpuna, 1401 i 1402;
krepost upute prije i poslje prihvata upućene ili odredjene stvari, 1403—1409;
iznimka kod trgovaca, 1410.
Uračunanje u zakoniti dio, 787—789;
ili u nasljedni dio pri zakonitom nasljedovanju, 790—794; v. takodjer preboj.
Urod, javni, utemeljuje državljanstvo, 29;
oslobadja od tutorstva i skrbničtva, 195 i 281;
za nesposobne rabini, koji knjige od Vjenčanih ne vode po propisu zakona, 131;
što je komu dano da stupi u službu, uračunava se u zakoniti i nasliedovni dio, 780—790;
tko tjera javno kakov ured, koji osobitu umjetnost iziskuje, mora odgovarati, ako ne ima te vlastitosti, 1299.
Uskoci, da li su sposobni nasljedovati, opredieljuju zakoni politički, 544 i 770.
Usluge spadaju medju stvari procjenjive, 303;
pogodbe vrhu usluga za plaću:
1. pogodba radnje za plaću, 1151;
mučeća pogodba radnje za plaću, 1152;
prava izhodeća iz pogodbe od radnje za plaću, 1153, 1157;
kada naručbina prelazi u kupovnu pogodbu, 1158, 1159;
prestanak pogodbe radnje za plaću, 1160—1162;
razpruženje tih propisa na pravdozastupnike, ljekare i spodobne, 1163;
2. Pogodba izdavanja knjiga, 1164;
prava i dužnosti izmedju spisatelja i izdavatelja, 1165—1171;
3. pogodba izmedju gospodara i čeljadi službene, 1172;
Ine pogodbe za plaću o uslugah, 1173, 1174.
Usmrćenje zadužnice; kada se može zahtievati, 1428.
Ustav zemaljski, njegova moć glede pristojba radi preinake u imovini, 1142;
glede odnošenja izmedju gospodara zemlje i podanika, 1146.
Ustup iskanja maloljetnikova ne može tutor samovlastno učiniti, 233;
iskanja kakovog, u čem sastoji, 1392;
moć njegova, 1394—1396;
jamčenje onoga, koji prenosi iskanje. 1397—1399;
iznimke pri nuždnom ustupu, 1422 i 1423;
na koliko ima mjesta preprebojnom pravu suprot primaocu iskanja, 1442;
pravdozastupniku ne može valjano ustupljena biti stvar sporna, koja je njemu povjerena bila, 879.
Ttvrdjenje prava i obveza.
Zajednička ustanovljenja glede prava, 1342;
načini utvrdjenja:
1. obvezanjem trećega, 1343, 4344;
a) kao sudužnik, ili b) kao poruk, 1346 i 1347;
2. pogodbom založnom, 1368—1374; v. ovu rieč.
Utvrdjivanje rieke proti uronu (plahosti), 418.
Uvjeti nemogući ili nedopušteni u očitovanjih posljednje volje, 698;
što je nemogućno ili nedopušteno, o tom se ne može sklopiti tvrda pogodba, 878, 882, 867 i 898.
Uvjeti nerazumljivi smatraju se kao da nisu stavljeni, 691;
ako se očitovanje privoljenja na pogodbu ne može razumjeti, ne biva nikakova pogodba, 869.
Uzaptitelj, tko je? prava i dužnosti njegove, 968.
Uzdržanje. Što je? 672;
muž dužan je svoju ženu pristojno uzdržavati, 91;
kada se muž i žena razstastavljaju ili razpuštaju, 105, 106, 117;
roditelj i dužni su svoju djecu uzdržavati, dok ne budu u stanju da se sama hrane, 139, 141—143, 150, 166—171;
dužnost djece prema ubogim roditeljem glede uzdržanja, 154;
uzdržanje sirota, 219—221;
zapis uzdržanja, 672, 673 i 691;
potrebno uzdržanje nuždnih nasljednika, koji su isključeni od diela zakonitog, 795;

Digitized by Google

796;
sbog okrnuća uzdržanja može se poreći darovanje, 950 i 954; v. k tomu §§. 1354, 1418.
Uzeće nasljedstva u posjed.
Uvjeti da se uzme nasljedstvo u pravni posjed, 797 i 798;
dokazanja naslova zakonitog; očitovanje za nasljednika, 799, 800;
kriepost očitovanja bezuvjetnog, 801;
i uvjetnoga, 802;
pravo stupiti u nasljedstvo pod uvjetom ili bezuvjetno, ili ga odbaciti, 803—808;
razredjenja prije predaje nasljedstva:
a) upravljanje zaostavštinom, 810;
b) osiguranje ili namirenje vjerovnika, 811;
c) razlučenje zaostavštine od imovine nasljednikove, 812;
d) sazvanje vjerovnika zaostavštine, 813;
kriepost sazvanja vjerovnika, 814;
ili nesazvanja. 815;
e) dokazanje po izvršiocu da je izpunjena posljednja volja, 816;
ili po nasljedniku. 817 i 818;
kad se nasljedstvo ima predati, 819;
odgovornost nasljednika zajedničkih, 820 i 821;
kakova sredstva osiguranja ima vjerovnik nasljednikov, 822;
tužbe o nasljedstvu, 823;
kriepost tih tužba. 824;
kada dužnik ulazi u zaostavštinu svojeg vjerovnika, ništa se time ne mienja u pravih vjerovnika, 1445;
vjerovnici nasljedstva i zapisovnici mogu iskati namirenje toliko u onoga, koji je kupio nasljedstvo, koliko u samoga nasljednika, 1282.
Uzmiraje, 1230; v. pogodbeni ugovori.
pojam uživanja, 509;
u koliko se uživanje može protegnuti na stvari potrošne, 510;
prava i obveze uživaoca, 511;
a) u obziru tereta, koji su na stvarih, 512;
b) sadržanja stvari, 513;
c) gradjenja, 514—516;
d) troškova popravnih 517;
sredstva to dokazati, 518;
čije su koristi, kada prestaje uživanje? 519;
na koliko je porabovnik ili uživalac obvezan dati osiguranje, 520;
uživanje stana, 521 i 522;
nasljedniku pristoji uživanje još prije predaje nasljedstva, 810;
muž je uživalac miraza sastojećeg u stvarih nepotrošnih, 1228;
žena nije dužna davati računa od uživanja, što ga je ustupila mužu svomu a pobirala ga za ženitbe sama, 1240;
uživanje medju mužem i ženom smrti radi, 1255—1258;
uživaoci nemogu s nedostatka zakonitog naslova nigda dosjesti stvari dane na uživanje, 1462;
ako je onaj, koji je djetetu dao imovinu, dopustio otcu da ju uživa, dohodke nemogu na štetu djeteta uzaptiti otčevi vjerovnici, 150.
Vaga. Radi vage ima se gledati na mjesto, u kojem se predaje stvar, 905:
Vid, služnost dotična, 488;
Vidar, što se po njemu dokazuje, 100;
nemože ništa tvrdo ugovoriti za liečenje, 879;
nanj uporavljaju se propisi o uslugah za plaću, 1163;
Vjenčanje, kako i pod kojimi opazi ima biti, 75—82;
kada i kako ima se ponoviti, 88.
Vjera (vjeresija). Ako je prodavalac predao kupcu stvar, a nije primio kupovne cjene, stvar je prokupca, 1063; gospodari i domaćini nisu obvezani platiti to, što su njihove osobe slu bene ili ini domaći uzeli na vjeru u njihovo ime, 1032 i 1033.
Vjerenici. gdje se imaju napovjediti, 71 i 72;
imaju pod kazan skrbiti da se uredno napovjede, 74;
nemogu biti vjenčani bez propisa svjedočanstva, 78;
mogu se potužiti, ako im se uzkrati vjenčanje, 79;
redovito valja sami da traže oprost od zapreke ženitbene, 84.
Vjeritba, da li je u koliko ima pravnu kriepost, 45 i 46.
Vjernost. zamjenita, jest osobita dužnost muža i žene, 90.
Vjerovnici nasljedstva. Za osiguranje ili namirenje vjerovnika oporučiteljevih sud neskrbi više nego zahtjevaju vjerovnici, 811;
oni mogu iskati razlučenje zaostavštine od imovine nasljednikove, 812;
ulazkom dužnika u zaostavštinu njegova vjerovnika nemienja se ništa u pravih vjerovnika nasljedstva, 1445;
mogu se držati i kupca nasljedstva, 1282.
Vjerovnik. Mogu se natrag iskati i oni darovi, kojimi su skraćeni vjerovnici, koji su se jur nalazili, kad je učinjeno darovanje, 953;
ni vjerovnici, ni djeca onoga, koji je za se ugovorio prihod dosmrtni, neimaju prava uništiti pogodbe, 1286;
vjerovnici povjerbeni, 642;
vjerovnici nasljednika; koja prava pristoje jim na imovinu dužnika svojeg, 822;
osiguranje ili namirenje vjerovnika glede zaostavštine, 811 i 812;
sazvanje vjerovnika zaostavštine, 813.

prometu prolaze za gotov novac, spadaju na gotovinu, 680.
Vješanje ili namještanje pogibeljne kakove stvari čemu daje pravo? 1318 i 1319.
Vještaci; nemogućstvo činiti dužnost ženitbenu ima se dokazati po vještacih, 100;
isto tako rodjenje nezakonito, 157 i 158;
ludost ili slboumnost, 273. 283 i 567;
bolest u životinje, 926;
odgovornost vještaka, 1300.
Vladalac državni, 20:
u koliko pristojeća njemu prava mogu zastariti, 1456 i 1457, 1472, 1485.
Vladanje, zlo, uzrok je da se uzkrati privoljenje na ženitbu, 53;
kada se radi zlog vladanja ženitba razstaviti može? 109;
ili da se tko iznasliedi? 768 i 769.
Vlast muževljeva, 91;
otčeva; v. vlast otčinska;
materina, v. mati.
Vlastnost; v. pravo vlastnosti.
Vlastnost koristovna je onoga, koji posjeduje povjerbu, 629.
Vlastnost vrhovna kakove povjerbe razdieljena je medju čekaoci i posjednikom iste povjerbe, 629.
Vlast sudna. Tutor je podvržen sudu tutorstvenomu za sve one poslove, koji spadaju na taj ured, 200.
Vojničke oporuke, povlaštenja njihova sadrže se u zakonih vojničkih, 600.
Vojničke osobe nemogu sklopiti valjane ženitbe bez dopuštenja svojih starešina, 54, 94;
nemogu biti prisiljene da se prime tutorstva ili skrbničtva, 195 281.
Vrieme izpunjenja pogodbe; propisi o tom, 902—904.
Zabrana kakove stvari godbu, 88[illegible];
zabrana otudjiti stvar neisključuje pravo o nloj razpolagati po oporuci-610.
Zadovoljenje, podpuno, razlikuje se od naknadjenja štete;
kada je naknada u pravom smislu, a kada je puno zadovoljenje, 1324.
Zadužnice. Forme njihove, 1001;
zadužnice sirota dolaze u sahranu sudnu, 229;
zadužnice na donosnika glaseće nemogu se tužbom o vlastnosti tražiti, 371;
zadužnice izdane na donosnika ustupaju se po samoj njihovoj predaji, 1393;
kada zadužnice spadaju u zapis, 677;
javne zadužnice predmet su zajma, 985, 991;
zajmovi u javnih zadužnicah kako se imadu valjano sklopiti, 990;
kad se izdaje kakova nova zadužnica, takov ugovor nesmatra se kao pogodba obnovna, 1379;
kada se plaća dug, ima se zadužnica natrag iskati, 1428.
Zaklade u čem sastoje; polag kojih propisa prosudjuju se? 646.
Zajam pomorski; dotična pogodba jest predmet pomorskih zakona, 1292.
Zajamska pogodba; zajam u novcu, 985;
a) u kovnom ili u papirnom novcu, 986—989;
b) u zadužnicah, 990 i 991;
zajam u inih potrošnih stvari, 992;
kamate, 993—1001.
Zajednica dobara. Kako postaje družtvo stecivno? 1175;
razdieljenje, 1176 i 1177;
kako se ima ustanoviti ortačka pogodba, 1178—1180;
kakova je kriepost iz pogodbe i iz pravvoga priloga u zajednicu? 1181;
glavnica ortakluka, 1182—1183;
prava i dužnosti ortaka.
sudjelovanje, 1185—1188;
dodatak k glavnici, 1189;
opravljanje poslova povjerenih, 1190;
oegovornost za štetu. 1191;
dieljenje dobitka, 1192—1196;
dieljenje gubitka, 1197;
polaganje računa, 1168—1200;
odnošenje prema neortakom, 1201—1204; ukinuće ortakluka i istup iz njega, 1205—1214;
dioba ortačke imovine, 1215, 1216;
uporavljanje na trgovačka družtva, 1216.
Zajednica vlastnosti. Postanak zajednice. 825—827;
zajednička prava dionika 828;
prava dionika na svoj dio. 829—832;
pra dionika u stvari zajedničkoj:
a) u obziru glavne stvari, 833—838;
b) koristi i tereta, 839, 840;
c) diobe, 841—849;
ponovljenje granica, 850—853;
zajednica predmnievana, 854—858;
zajednica stabla u zemljištu graničnom, 421;
pravo, ustati suprot preduzetoj diobi kakvoga dobra zajedničkog ima se izvesti u tri godine, 1487;
ne može zastarit obveza, da se podieli kakova stvar zajednička, 1481.
Zajednička prava i obviše, 888—890;
ako dvie ili više oloba obećavaju komu isto pravo k kojoj stvari, ili ga prihvaćaju od njega: iskanje i dug razdieljuje se polag načela o zajednici vlastnosti, 888 i 889;
ako li se radi o stvarih nerazdieljivih, vjerovnik, ako je on jedini, može ih iskati od svakoga sudužnika, 890.
Zajednička ustanovljenja prava osoba i na stvari v. zajednica dobara.

Digitized by Google

da ju polože pri oprostu od sve tri napovjedi, 86 i 87;
muž i žena nemogu potvrditi zakletvom da im ženitba nevalja, 99;
ište se osobito punovlašće za prihvatiti, dati ili odrinuti zakletvu, 1008.

Zaključni račun, kada ga ima predati tutor? 262.

Zakon, gradjanski.
Pojam prava gradjanskog, 1;
početak moći zakona, 2 i 3;
moć zakona neproteže se nazad, 5;
oseg zakona, 4;
tumačenje zakona, 6, 8;
trajanje zakona, 9;
ine vrsti propisa, kao:
a) običaji, 10;
b) pokrajinske ustanove, 11;
c) sudačke izreke, 12:
d) povlastice, 13;
koje osobe stoje pod osobitom zaštitom zakona, 21;
polag kojih zakona prosudjuje se osobna sposobnost tudjinaca i njihovi pravni poslovi, 34 – 37:
u mnogih slučajih naslov osniva se u zakonu, 317:
naslov posrednoga stečeaja osniva se u naredbi zakona, 424;
takodjer naslov prava zaloga, 449;
prava nasljedovnog, 533;
i osobnih prava na stvari, 859 i 860.

Zalog što je? 447;
ako se daje zalog, može se pogodbom ugovoriti sa svakim pet, a bez zaloga šest po sto na godinu, 994;
vjerovnik ne može odreći se zaloga na porukovu štetu, 1360;
u koliko zalogi dani u tu svrhu, da se usigura cielo još preporno pravo, odgovaraju i za dio odredjeni nagodbom, 1390;
da li je zalog podvržen zastari lli dosielosti? 1462, 1483.

Zalog nepokretni; v. hipoteka.
v. zalog.

Zametnik povjerbe, 619 do 628.

Zamjena povjerbena, v. zamjenici.

Zamjenici. Zamjena običajna 604, 605;
prava iz nje izlazeća, 606, 607;
zamjena povjerbena, 608;
u koliko roditelji mogu svojoj djeci postaviti zamjenika? 609;
mučeća povjerbena zamjena, 610;
ograničenje zamjene povjerbene, 611, 612;
prava nasljednikova u zamjeni povjerbenoj, 613;
tumačenje zamjena, 614;
načini prestanka običajne povjerbene zamjene, 615 do 617;
da li uvjet naložen nasljedniku proteže se i na njegove zamjenike? 702.

Zanatlije. Ako su zanatlije dali namirnicu za kasniji rok, razumieva se da su im i prijašnji računi bili namireni, 1480.

Zaostavština, što je? 531; v. pravo nasljedstva;
ako svi zapisovnici nemogu biti namireni iz zaostavštine, što se ima činiti? 691, 692;
prilozi iz zaostavštine na javne zavode, 694;
ošastna zaostavština komu pripada? 760.

Zapečaćenje, sudno, radi osiguranja imovine sirota, 222 i 223.

Zapis, od koga, kako i komu se zapisati može, 64, 644;
tko se izdanjem zapisa otegotiti može, 650, 651;
povjerbe u zapisih, 652;
predmeti zapisa, 653, 654;
obćeno pravilo tumačenja pri zapisih, 655;
posebni propisi o zapisu, 656 – 683;
dan od koga pravo na zapis započima, 684;
dan izplate, 685 – 687
guranje, 688;
komu pušteni zapis pripada? 689;
pravo nasljednika kada tereti izprazne massu, 690, 691;
ili kada ju nadilaze, 692, 693;
o zakonih prilosih na javne zavode, 694;
uračunanje zapisa u dio zakoniti, 787;
zapis treće koje još živuće osobe ne može se otudjiti, 879.

Zapisje (kodicil), što je? 553.

Zapisovnik, što je, 535;
on i njegova obitelj nisu sposobni svjedoci glede stvari koja im je ostavljena, 594;
on može zahtievati da se razluči zaostavština od imovine nasljednikove, 812;
može iskati namirenje u onoga koji je kupio nasljedstvo, 1282;
kada dužnik ulazi u zaostavštinu svojeg vjerovnika, ništa se time nemienja u pravih zapisovnika, 1445.

Zaruke, v. vjeritba.

Zasjedo pogibeljne zdravlju druga vjenčanog uzrok su da se razstavi ženitba. 109;
v. k tome, 115 i 116.

Zastara i dosielost. Što je zastara? 1451;
što je dosielost? 1452;
tko zastarom ili dosielosti steći može, 1453;
proti komu? 1452;
koji predmeti podvrženi su zastari ili dosielosti, 1455 do 1459;
potrebnosti za dosielost:
1. posjed, 1460;
zakonit, 1461, 1462;
pošten, 1463;
istinit, 1462;
2. istečenje vremena, 1465;
vrieme dosielosti; redno, 1466 do 1477;
vrieme zastare; redno, 1478 do 1480;
iznimke, 1481 do 1485;

Digitized by Google

mogu primit se tutorstva ili skrbničtva, 195—281;
ne mogu biti svjedoci u razredbah posliednje volje, 591 i 597;
mogu se poručiti, 1349.

Židovi nemogu s kršćani sklopiti tvrde ženitbe, 64 i 94;
obziru prava ženitbenog, 123;
zaprieka ženitbenih, 124 125;
napoviedi, 126;
svečanoga očitovanja i vjenčanja, 127—131;
razstave, 132;
ili razpusta ženitbe, 133—136.

uciniene životu uzrok su da se presudom dopusti razstava, 109;
a kod nekatolika da se razpusti ženitba, 115 i 116.

Župnik. Njegove dužnosti pri napovjedi ženitba, oprosta, vjenčanja i razstava, 70—78, 80—82, 84, 87 i 88, 104 i 107.

Digitized by Google

Digitized by Google

Tiskarske pogrješke.

U tekstu.

Kod §. **540.** Iza rieči „t a k o u v r i e d i o“: ima se uvrstiti „**ili uvrieditì hotio**“.
Kod §. **552.** Ima se izmieniti rieč „o p o r u č n o“ sa „**porečno**“.
Kod §. **580.** Ima se izmieniti rieč „o p a s n o“ sa „**opazno**“.
Kod §. **646.** Ima se čitati u mjesto „u u r e d b a h“ „**naredbah**“.
Kod §. **674.** Ima se čitati u mjesto „s a d r ž a v a s e u t o m“ „**ne sadržava se u tom**“.

U komentaru.

Početak tumačenja §. **674.** ima glasiti: U službenom tekstu izpravljena je naknadno rieč „k u ć a n s t v o“ u „**pokućtvo**“.

Digitized by Google

Digitized by Google